

WILLIAM SHAKE**S**PEARE

TUYỂN TẬP
TÁC PHẨM

NHÀ XUẤT BẢN SÂN KHẤU
TRUNG TÂM VĂN HÓA NGÔN NGỮ ĐÔNG TÂY

**TUYỂN TẬP TÁC PHẨM
WILLIAM SHAKESPEARE**

**TUYỂN TẬP TÁC PHẨM
WILLIAM SHAKESPEARE**

**NHÀ XUẤT BẢN SÂN KHẤU
TRUNG TÂM VĂN HÓA NGÔN NGỮ ĐÔNG TÂY**

Trong lần in này, chúng tôi giữ nguyên cách phiên âm như ở các lần in trước; chỉ riêng tên tác giả chúng tôi viết theo ngôn ngữ gốc.

LỜI GIỚI THIỆU

William Shakespeare là một trong số những nhà văn hóa vĩ đại nhất của nhân loại. Từ lâu, sáng tác của ông đã vượt ra ngoài phạm vi nước Anh để trở thành tài sản chung của thế giới, thành gia tài quý báu nhất mà nghệ thuật kịch thế giới để lại cho chúng ta học tập, tiếp thu và phát triển. Tính thời sự của gia tài ấy không mấy may giảm đi mà trái lại tăng lên cùng năm tháng. Chỉ riêng trong nửa đầu thế kỷ XX, số công trình viết về ông đã nhiều hơn số công trình của ba thế kỷ trước cộng lại.

Bí quyết tạo thành tính bất tử, tính thời sự và tính toàn nhân loại của gia tài ấy chính là ở điểm ông đã trung thành nói lên những nguyện vọng, những ước mơ, những hoài bão thầm kín nhất của nhân dân Anh và từ chỗ phản ánh trung thành tính nhân dân của một nước cụ thể, ông cũng đồng thời phản ánh một cái gì cũng bất tử như nhân dân, đó là nhân loại.

I - THỜI ĐẠI

Hoạt động văn học của Shakespeare gắn liền với cả một trào lưu tư tưởng và nghệ thuật vĩ đại đã lôi cuốn Châu Âu từ giữa thế kỷ XIV, gọi là thời văn nghệ Phục hưng. Đó là một thời đại đầy những mâu thuẫn gay gắt trong xã hội.

Do sự phát triển của các đô thị, mở rộng thị trường thế giới nhờ việc phát hiện ra Châu Mỹ và con đường biển sang Ấn Độ, những mầm mống tư bản chủ nghĩa đang hình thành trong lòng xã hội phong kiến Châu Âu lớn lên nhanh chóng phá vỡ cái vỏ phong kiến bấy lâu kìm hãm nó. Tầng lớp thị dân đang lớn nhanh phải chống lại nhiều mặt cản trở của phong kiến: Nó phải phá vỡ chế độ cát cứ phong kiến, hàng rào thuế khóa để thống nhất thị trường nội địa và tạo lập những dân tộc. Nó phải phá bỏ những quan hệ sản xuất phong kiến để tăng sức sản xuất. Nó phải đập tan thân học đã trói buộc tư tưởng để xây dựng những khoa học giúp nó chinh phục thế giới;

đồng thời nó phải xây dựng một văn hoá riêng, một hệ tư tưởng riêng để đáp ứng những lạc thú thể gian chung cho mọi người chống lại thứ tư tưởng an bản, khổ hạnh, chịu kiếp tội đời của nhà thờ Thiên Chúa giáo.

Trong cái đà này xuất hiện những người khổng lồ về văn hoá. Như Engen viết trong *Biện chứng pháp của tự nhiên*: "Đó là bước ngoặt tiến bộ vĩ đại nhất mà nhân loại xưa nay mới thấy. Một thời đại cần đến những người khổng lồ về mặt tư tưởng, về nhiệt tình và về tính cách, khổng lồ về tài năng mọi mặt, và về sự hiểu biết sâu rộng của họ". Một loạt người khổng lồ xuất hiện: Đantê (Dante) ở Italia, Xecvantet (Cervantes) ở Tây Ban Nha, Rabole (Rabelais) ở Pháp. Họ xây dựng nền văn học mới nhằm giải phóng con người thoát khỏi những ràng buộc của tôn giáo và hệ tư tưởng phong kiến. Nội dung của nó là tư tưởng nhân đạo chủ nghĩa, tinh thần tự do dân chủ; hình thức của nó là ngôn ngữ dân tộc đã đạt đến trình độ nghệ thuật mẫu mực.

Nhưng thời đại Phục hưng cũng đồng thời là thời đại tích lũy nguyên thủy của tư bản, thời đại nông dân bị phá sản, bị bóc lột cùng cực và nổi lên bạo động, thời đại mở đầu sự thống trị nghiệt ngã của đồng tiền. Hai mặt mâu thuẫn này trong bản thân cuộc sống đều được ít nhiều phản ánh trong các tác phẩm của các nhà nhân đạo chủ nghĩa, làm thành tính nhân dân sâu sắc của họ. Nhưng có thể nói không ở đâu mà hai mặt này thể hiện sâu sắc bằng ở Shakespeare; ở đây chúng làm thành một mâu thuẫn đau đớn trong từng tác phẩm, khiến cho tác phẩm càng có sức thu hút lạ thường, vì người đọc khó lòng phân biệt được đây là tiếng cười hay tiếng khóc, là sân khấu hay cuộc đời. Điều này cũng có cái nguyên nhân khách quan của nó.

Thực vậy, không ở đâu mà mặt vinh quang và mặt đen tối của thời tích lũy nguyên thủy của tư bản lại cụ thể cho bằng ở quê hương nhà thơ. Ở thế kỷ XVI, nước Anh có bước ngoặt lớn về mọi mặt: kinh tế, xã hội, văn hoá, biến thành "nước điển hình của tích lũy nguyên thủy của tư bản", như lời nhận định của Mác (Marx).

Shakespeare sống trong giai đoạn mà nền móng của chế độ phong kiến đang tan rã ở Anh. Sang thế kỷ XVI, nước Anh đã rời khỏi con đường sản xuất nông nghiệp tự túc để chuyển sang nền kinh tế thị trường, sản xuất để bán. Đối tượng xuất cảng chính là len. Để có nhiều len xuất cảng, bọn đại địa chủ cướp đất của nông dân, biến đất cày thành đồng cỏ mênh mông để chăn cừu. Nông dân mất hết nhà cửa, ruộng vườn, trở nên đói khổ di lang thang khắp nơi. Tômat Môrô (Thomas Moore), nhà tư tưởng nổi tiếng thế kỷ XVI trong quyển *Nước lý tưởng* viết: "Ở tất cả mọi nơi, cừu là con vật rất hiền lành và sống kham khổ, thế mà ở đây, nó trở nên hung tợn và tham lam đến nỗi ăn thịt cả người, làm cho nông thôn, nhà cửa và làng mạc vắng tanh". Còn nhà vua thì ra sức ủng hộ bọn quý tộc mới, ban hành những luật lệ cấm nông dân không được lang thang. Riêng dưới thời Henry VIII (1509-1547), cha của nữ hoàng Elizabet (1558-1603), 72.000 nông dân "lang thang" bị giết. Những người nông dân này đã thành "tự do" ở chỗ thoát

ly khỏi mọi ràng buộc phong kiến và mất tất cả tài sản. Họ kéo nhau vào các xí nghiệp, công trường và biến thành những người vô sản. Quảng đại nông dân đã nhiều lần nổi dậy. Đặc biệt nổi bật là cuộc khởi nghĩa nông dân năm 1607 đã lôi cuốn một phần nhân dân quan trọng miền Trung nước Anh. Nhưng các cuộc khởi nghĩa đều bị đàn áp và nước Anh thời Shakespeare bị bao phủ bởi những thót chặt đầu và những giá treo cổ" (Môrôdốp). Về thái độ trắng trợn của bọn quý tộc đối với nông dân, ta có thể tìm thấy trong *Côriôlanut* (viết năm 1608) lời tố cáo đanh thép: "Họ chẳng bao giờ cần đến chúng tôi cả. Họ để chúng tôi chết đói trong khi kho của họ đầy nứt đổ đổ vách; họ ban hành những luật lệ để bênh vực bọn cho vay nặng lãi, ngày ngày thu hồi những sắc lệnh bất lợi cho bọn giàu có và ban hành những luật lệ gắt gao để kìm hãm, trói buộc, đàn áp dân nghèo. Nếu chiến tranh không nuốt sống chúng tôi thì họ cũng sẽ nuốt chúng tôi. Đấy, tình yêu của họ đối với chúng tôi là như thế đấy" (Hồi I, Cảnh 1).

Tầng lớp quý tộc đi theo con đường tư sản hoá và giai cấp tư sản ra sức ủng hộ nhà vua thống nhất quốc gia chống lại bọn phong kiến phản quyền, thực hiện thống nhất thị trường nội địa, đồng thời chống lại Tây Ban Nha lúc bấy giờ mạnh nhất thế giới về hải quân để giành lấy chủ quyền về ngoại thương. Kết quả là trong một thời gian ngắn, nước Anh đã đứng đầu thế giới về thương nghiệp và hải quân. Trận đại thắng năm 1588 của hạm đội Anh đánh tan hạm đội Tây Ban Nha mở đường cho việc buôn bán đại quy mô, kỷ nguyên xâm lược thuộc địa. Đó cũng là lúc phát triển mạnh mẽ tinh thần yêu nước, cũng như triết học và văn học nghệ thuật.

Những thay đổi về kinh tế và xã hội là cơ sở thuận tiện để tiếp thu và phát triển những tư tưởng nhân đạo chủ nghĩa thời Phục hưng. Vô số tác phẩm Pháp, Italia, Tây Ban Nha được dịch sang tiếng Anh. Nước Anh trước đây còn lạc hậu về mặt văn hoá đã đuổi kịp các nước tiên tiến và đứng đầu Châu Âu về triết học. Franxit Băycon (Francis Bacon), nhà duy vật vĩ đại, mở đầu sự đoạn tuyệt với thần học, kêu gọi xây dựng kho ả học thực nghiệm dựa trên khảo sát thực tế, đã có một ảnh hưởng sâu sắc tới toàn bộ tác phẩm của Shakespeare. Hàng loạt nhà thơ trữ tình xuất hiện, kịch đang phát triển rực rỡ.

Nhưng cũng chính ở nước Anh, sự bản cùng hoá của nông dân diễn ra sâu sắc hơn ở đâu hết.

Để tích lũy tư bản, bọn thống trị đã làm đủ mọi cách: cướp đoạt, cho vay nặng lãi, xâm lược thuộc địa. Như Mác viết: "Lịch sử của sự tước đoạt này được viết trong sử sách của nhân loại bằng tiếng nói của lửa và máu... Sự tước đoạt những người sản xuất trực tiếp được tiến hành với sự dã man tàn nhẫn nhất, dưới áp lực của những dục vọng hèn hạ nhất, bản thủ nhất, vụn vặt nhất và điên cuồng nhất".

Và sau khi làm nhiệm vụ tố cáo những bất công của chế độ phong kiến, giai cấp tư sản đã phơi bày bộ mặt thực của mình: "Tại mọi nơi nó nắm được quyền thống trị, giai cấp tư sản đã đập tan mọi quan hệ phong kiến, gia trưởng thị vị. Nó đã xé toang không thương tiếc những dây xích sắc sỡ đã từng buộc chặt con người vào "các đẳng quân

chủ trời cho" của họ, mà không để lại gì giữa người với người một liên hệ nào khác ngoài cái quyền lợi trần trướng "tiền trao cháo múc" một cách tàn nhẫn. Trong làn nước băng giá của sự tính toán ích kỷ, nó đã dập tắt tất cả mối rung cảm thiêng liêng của sự chiêm ngưỡng ngáy ngất của tôn giáo, lòng nhiệt tình có tính chất hiệp sĩ, tính đa cảm phi-lit-tanh... Tóm lại, nó đã thay thế sự bóc lột bị che đậy bởi những ảo tưởng tôn giáo và chính trị bằng sự bóc lột công khai, trơ trẽn, trắng trợn và súc vật⁽¹⁾.

Một loạt người quỷ quyết, tàn nhẫn, vô liêm sỉ xuất hiện: những Sailôc, Iagô, Etmun, Măcbet ra đời, điển hình cho cái thời đại mà theo Mác, "mới sinh ra đã toát tất cả máu và bùn ở mọi lỗ chân lông".

Shakespeare là con người của cái bước ngoặt lịch sử vĩ đại và đau thương ấy. Con người này sống như thế nào và nhìn cuộc sống như thế nào?

II - CON NGƯỜI

Ông sinh ngày 23 tháng 4 năm 1564 ở thành phố Xtratfo trên sông Ayvon, thuộc quận Yorser miền Trung nước Anh. Đó là một thành phố nhỏ, chung quanh là ruộng và đồng cỏ xanh. Cậu bé William lớn lên giữa khung cảnh thiên nhiên thanh tú, làm quen với con sông đẹp, những câu chuyện và những bài hát dân gian, những điều này sau này sẽ để lại một ấn tượng tươi mát trong các tác phẩm của tác giả. Cha ông – Jon Shakespeare là một thương gia khá giả, làm nghề bán len, bán tất tũy, đã từng giữ nhiều chức và cả chức thị trưởng thành phố. Lúc lên bốn, cậu đã trông thấy cha mặc lễ phục chủ tọa những chợ phiên. Ông thị trưởng này rất khuyến khích việc diễn kịch ở thành phố mình. Trong số tám đứa con ông, Etmun, sinh sau William 16 năm trở thành diễn viên và chết năm 46 tuổi. Cách đây 30 cây số là thành phố Coventri nổi tiếng về những vở kịch tôn giáo hàng năm và gần hơn, chỉ cách hai giờ đi bộ, là lâu đài Kêniwoc. Năm 1575, nữ hoàng Elizabet đến ở lâu đài Kêniwoc 19 ngày liền. Đó là những ngày trắng lè, người ta đua nhau diễn kịch. Chắc chắn cậu bé 11 tuổi, con ông thị trưởng không vắng mặt tại các cuộc biểu diễn này.

Lên bảy, cậu vào học trường thành phố, gọi chung là "trường ngữ pháp", thuộc loại nổi tiếng lúc bấy giờ. Trong trường này người ta dạy tiếng Latinh, một ít Hy Lạp và học các quy tắc từ chương học. Trình độ học tuy chưa cao nhưng nó cũng đã giúp cậu bé quen với thơ tình ái của Ôvit, Hôrat, kịch của Plôt, *Chuyện những con người trứ danh* của Plautut và lịch sử Anh. Những điều này thấy rất rõ trong các tác phẩm đầu tiên của ông.

⁽¹⁾ Mác và Engen toàn tập, tập 4, xuất bản lần thứ 2, 1955.

Những ngày rảnh, gia đình đi dạo ngắm cảnh nông thôn tươi mát bao quanh. Những ngày chủ nhật cả gia đình đến nhà thờ thành phố nghe giảng kinh Phúc âm. Nhưng có một điều rất lạ khiến ông khác mọi nhà văn hoá thời Phục hưng, đó là trong toàn bộ sự nghiệp văn học đồ sộ của ông, gần như vắng mặt ảnh hưởng của kinh Phúc âm trong khi ảnh hưởng này rất sâu sắc ở mọi nhà văn, nhà thơ Anh.

Nhưng gia đình của Shakespeare sa sút nhanh chóng, cho nên năm 14 tuổi ông thôi học, không được tiếp tục vào trường đại học mà phải làm giúp việc gia đình. Năm 18 tuổi, Shakespeare lấy một người vợ hơn mình 8 tuổi. Cuộc sống của gia đình càng chật vật vì sau ba năm kết hôn ông đã có ba con.

Năm 1585, Shakespeare đi bộ đến Luân Đôn trong khi các vở kịch của Lili, Maclô, Grim và Kít đang chinh phục khán giả Thủ đô. Krixtôfơ Maclô (1564-1593) là người sáng lập ra bi kịch Anh thời Phục hưng với những vở kịch thấm nhuần tinh thần dân chủ, tự do và vô thần (Tacmeclan, Fauxto), đặc biệt với vở *Người Do Thái ở đảo Mantơ*, người Do Thái Barabat có thể sánh với Sailôc trong *Chàng thương nhân thành Voni*: Ông sẽ cung cấp cho Shakespeare tư tưởng nhân đạo và những hình ảnh nhân vật đồ sộ từ Sailôc đến Măcbet, Lia, Còriôlanut. Giôn Lili (1554-1604) với những vở hài kịch độc đáo, tế nhị, mang tính huyền thoại như *Người đàn bà trên mặt trăng*, *Endimiôn*, *Midat* và những bài hát nhí nhảnh, yêu đời, báo trước những vở kịch rộn ràng như *Giấc mộng đêm hè*, *Lắm tiếng mà chẳng có gì*. Rôbéc Grim (1558-1592) với những vở kịch như *Giấc IV* đã miêu tả nhân dân rất sinh động, nội dung phong phú, tuy bị dìm nhưng bao giờ cũng kết thúc vui vẻ, đã để lại một ảnh hưởng rất rõ trong *Periklét*, *Ximbolin*, *Con bão*. Và cuối cùng Tomat Kit (1558-1594), bậc thầy trong nghệ thuật trình bày một hành động chặt chẽ, căng thẳng và không ngừng phát triển nhanh chóng, đặc biệt trong vở *Hămlet* của ông.

Đến Luân Đôn trong những ngày huy hoàng nhất của kịch trường Anh, Shakespeare đã tìm thấy một thế giới những tình cảm mới mẻ, những đề tài, những nhân vật và toàn bộ kỹ thuật của kịch trường Phục hưng. Quan trọng hơn, ông đã nắm được con người xem kịch. Lúc này ở Luân Đôn có hai loại sân khấu dành cho hai loại khán giả khác nhau. Bên cạnh sân khấu dành cho các khán giả "thượng lưu" (quý tộc, tư sản giàu), còn có sân khấu dành cho khán giả bình dân gồm thợ thủ công, thủy thủ, nông dân tại các làng gần Luân Đôn, đầy tớ các nhà quyền quý, học sinh và sinh viên. Quảng đại quần chúng không biết chữ rất ham xem loại kịch này. Lớp khán giả này yêu cầu kịch phải nói lên những điều họ ấp ủ, phải vạch trần những tật xấu, nêu lên sự thắng lợi của tư tưởng nhân đạo, chống lại tư tưởng khổ hạnh giả dối của phong kiến và nhà thờ, khẳng định giá trị yêu ghét của quần chúng và sức mạnh của quần chúng. Shakespeare không viết cho tầng lớp quý tộc, tầng lớp được gọi là "thượng lưu" vốn tìm ở nghệ thuật một sự tiêu khiển và do đó thiên về mặt kiểu cách, ngôn ngữ cầu kỳ, tình cảm giả dối, hình thức gò bó. Như một nhà phê bình nói, "ông nói với nhân dân" và tìm một hướng đi cho nghệ thuật của mình là "đưa ra một tấm gương trong cuộc sống" (*Hămlet*, Hồi III, Cảnh 3).

Nhưng Shakespeare còn phải chịu đựng nhiều thử thách, sống cuộc đời lận đận, khó khăn trước khi thực hiện được mơ ước của mình. Theo những công trình khảo sát công phu về đời ông, ông đã phải làm mọi công việc hèn kém tại rạp hát trước khi viết kịch: giữ ngựa cho khách xem, soát vé, nhắc vở, rồi đóng những vai phụ, chẳng hạn vai hồn ma của cha Hămlet, nhưng trước đó là những vai phụ trong các vở kịch của người khác. Dần dần ông được làm diễn viên, và cuối cùng thành một nhà viết kịch và đạo diễn. Cuộc sống này đã có tác dụng lớn đối với tư tưởng và nghệ thuật của tác giả. Cuộc sống lao động vất vả từ năm 14 tuổi chính là cái trường đời làm cho tác giả thành con người của nhân dân, hiểu xã hội một cách sâu sắc. Nó cũng làm cho tác giả thành một người am hiểu sân khấu toàn diện từ tâm lý khán giả đến kỹ thuật diễn xuất, đạo diễn. Kinh nghiệm thực tiễn về sân khấu là điều không thể thiếu trong việc đào tạo một kịch tác gia toàn diện.

Nhưng Shakespeare không chỉ là con người của sân khấu. Cũng như mọi nhà văn hoá thời Phục hưng, ông cố gắng làm một học giả. Những năm Shakespeare sống ở Luân Đôn là những năm học tập cần mẫn. Qua những tác phẩm, dù là các bài thơ xonnê hay các vở kịch, ta thấy rõ ông khá thạo tiếng Pháp, tiếng Ý là ngôn ngữ những nước đi trước nước Anh trong phong trào Phục hưng. Shakespeare thông thạo xonnê của Pêtrac, biết nhiều về kịch Ý, đã đọc Xecvantet, Rabole, nhất là chịu ảnh hưởng tư tưởng hoài nghi của Môngtenơ (biểu lộ rất rõ trong Hămlet), đã cố gắng rất nhiều để học luật, vạn vật, lịch sử, triết học. Nhất là ông đã chú ý đến triết lý duy vật của Báycon, lịch sử của Hôlinset, cũng như văn học dân gian. Đành rằng đây đó vẫn còn có một vài chi tiết không đúng chỗ, một tên người, tên đất dùng sai, một số điển tích hiểu không đúng v.v... những điều mà một học giả uyên bác như Báycon nhất định không phạm. Nhưng trình độ sâu sắc vô địch của những vấn đề luân lý, sự phong phú về tư tưởng, phạm vi rộng rãi về kiến thức, cùng với cái nhân loại muôn hình muôn vẻ hoạt động trên một thao trường mệnh mông bao gồm Hy Lạp, La Mã, đến Xcôtlan, Đan Mạch, từ cổ đại đến hiện đại cũng đủ nói lên tinh thần nghiêm túc, khổ học của tác giả đối với nghệ thuật và đủ để xoá tan những câu chuyện hoang đường về chàng Shakespeare dốt nát.

Đoàn kịch Shakespeare gia nhập đầu tiên là đoàn kịch của hầu tước Xtrangior. Ông không phải là một diễn viên nổi tiếng. Ông chỉ đóng những vai phụ như vai cha của Hămlet. Trái lại, về mặt sáng tác, chỉ trong một thời gian ngắn, những vở kịch của ông đã làm bá chủ kịch trường. Ông bắt đầu viết kịch vào khoảng 1588. Bốn năm sau, trước khi chết, Rôbec Grin đã thấy ở Shakespeare "đối thủ đáng sợ nhất" và khuyên các bạn viết kịch nên giải nghệ đi thôi bởi vì mọi cố gắng đối chọi đều sẽ vô ích.

Hoạt động sân khấu của Shakespeare tạm đình lại trong hai năm (1592-1594) vì nạn dịch và bạo động ở Luân Đôn. Lợi dụng hoàn cảnh này, Shakespeare viết hai tập thơ trữ tình là *Vénut và Adônit* (1593) và *Lukrexơ* (1594). Hai tập thơ này đều để tặng hầu tước xứ Xaothăm-tân là Henri Raiôthêtxli, một vị Mạnh Thường Quân về

nghệ thuật. Hình ảnh Raiôthexli chính là điển hình của chàng thanh niên mã thượng, đẹp trai, của các chàng Rômêô, Fecđinăng, Batxaniô, Flôrizen, Birôn trong các vở kịch sau này. Hai tập thơ này ngay lúc đương thời đã được hoan nghênh nhiệt liệt. Shakespeare được gọi là "chàng Shakespeare với cái lưỡi bằng mật ong" và được sánh ngang hàng với thi sĩ Ôvit của La Mã. Nó chứng tỏ Shakespeare đã tiếp thu được toàn bộ tinh hoa của thời Phục hưng Ý. Đọc lên ta thấy những câu thơ nhẹ nhàng với một trình độ tế nhị chẳng kém gì Pêtrac. Những tập thơ này cũng như 154 bài xonnê của tác giả, đã khiến tác giả trở thành một trong những nhà thơ trữ tình lớn nhất của Anh và chỉ riêng chúng cũng đủ làm cho Shakespeare bất tử. Tuy vậy, đối với thế giới, nó đành mang một số phận éo le. Nó khó dịch quá, vì quá tế nhị và quá kín đáo. Nhưng lý do chính là Shakespeare còn viết những vở kịch lôi cuốn cả nhân loại, cho nên những bài thơ tình tuyệt diệu kia bỗng dưng phải lùi xuống hàng thứ yếu.

Có thể nói từ 1594 trở đi, suốt mười mấy năm liền, các vở kịch của Shakespeare đã tuyệt đối làm bá chủ kịch trường Anh. Đó là thời gian sáng tác sôi nổi, cứ mỗi năm Shakespeare viết hai vở kịch. Hơn thế nữa, Shakespeare lại còn diễn kịch, đạo diễn, lãnh đạo đoàn kịch của mình ở rạp hát Globus lớn nhất Luân Đôn. Và ông đã hoàn tất sự nghiệp vĩ đại nhất về kịch trong lịch sử nhân loại: 37 vở kịch (theo những công trình khảo sát nghiêm túc nhất), hầu hết là kiệt tác, trong đó hiện lên tất cả nước Anh: Nước Anh tha thiết yêu đời, nước Anh hưng thịnh, nhưng đồng thời cũng là nước Anh đau thương trong thời tích lũy nguyên thủy của tư bản.

Năm 1612, ông rời khỏi kịch trường. Nguyên nhân của việc này không phải vì nguồn thơ đã cạn, mà vì thị hiếu triều đình đã thay đổi: vua Jăc I chỉ thích loại kịch kiểu cách, quý tộc. Sân khấu xưa là một nơi tương đối tự do, nay bị kiểm soát gắt gao. Nhà pháp sư của ngôn ngữ rời khỏi kịch trường trở về cuộc sống yên lặng ở quê hương cho đến khi chết (ngày 23 tháng 4 năm 1616), trùng với ngày sinh.

Đời Shakespeare thực là đơn giản. Đã mấy thế kỷ nay bao nhiêu người tìm tòi nghiên cứu để thấy những chi tiết "cá nhân", những đặc điểm rõ rệt hơn trong cuộc đời tư của Shakespeare, nhưng đều không đạt mục đích. Điều đó nào có riêng gì đối với Shakespeare. Trong thế kỷ XVII, địa vị người viết kịch rất thấp, viết kịch không phải là một nghề. Mặc dầu các vở của Shakespeare được mọi người hoan nghênh, nhưng không có mấy ai quan tâm đến cuộc đời của tác giả. Các nhà bác học coi thường lối "kịch bình dân" và cho rằng tác giả của nó không đáng để ý. Những tác phẩm của Shakespeare không cho ta biết gì về cuộc đời của tác giả. Tác giả hoàn toàn hy sinh mình để nhường chỗ cho nhân vật. Các bài thơ trữ tình chỉ nói đến một tình yêu không toại nguyện, lòng khao khát chờ mong của mọi kẻ chân tình.

Tình trạng thiếu thốn tài liệu này chính là cơ sở cho những "lý thuyết" muốn phủ nhận sự tồn tại của Shakespeare. Một số học giả tư sản nêu lên cái gọi là "vấn đề Shakespeare", và trong mấy thế kỷ nay vấn đề này đã làm tốn rất nhiều giấy mực.

Nhiều học giả cho rằng một sự nghiệp phi thường như thế lẽ nào lại không phải do một quý tộc đương thời, học vấn bao la thiên kinh vạn quyển làm ra? Lẽ nào nó lại là sự nghiệp của một anh chàng học trường ngữ pháp, chưa bước chân vào đại học ngày nào và là con một thương nhân phá sản? Họ cố tìm những tài liệu, và sẵn sàng xuyên tạc tài liệu để chứng minh rằng Shakespeare học hành dốt nát, vì ăn cắp mà bỏ trốn đến Luân Đôn để tránh truy nã, và sau đó vào một rạp hát. Họ bảo Shakespeare không hề viết vở kịch nào, trái lại, các vở kịch là những tác phẩm của một học giả quý tộc, học vấn uyên thâm, tài năng xuất chúng, nhưng vì "thể diện" nên phải mượn tên của Shakespeare. Sau khi phủ nhận vai trò đích thực của Shakespeare, dĩ nhiên người ta phải tìm tác giả thực tế, và tác giả ấy dĩ nhiên phải là con người thông thái nhất nước Anh thời bấy giờ. Người được chọn đầu tiên là nhà triết học Franxit Báycon, rồi đến hầu tước Etuác đơ Vêrây, hầu tước Uyliam Xtanli, Giôn-xơn, hầu tước Ôcxfo v.v... Mọi "thuyết" này chẳng có một cơ sở khách quan nào hết. Mọi người đồng thời quen biết Shakespeare như Ben Jôn-xơ đều chẳng ai mảy may hoài nghi về vấn đề tác giả, chẳng ai nói đến một Shakespeare nào khác ngoài anh chàng học "trường ngữ pháp". Lại có xu hướng cho rằng Shakespeare chỉ viết một nửa số tác phẩm, nửa còn lại phần lớn do người khác viết bởi vì theo họ có những đoạn không xứng với tài năng của Shakespeare. Khoa khảo chứng học hiện đại đã bác bỏ lập luận này. Người ta đã tìm được những bản viết tay của nhiều vở kịch không phải là bản sao mà chính là bản gốc với những sửa chữa của tác giả vào khoảng 1600. Tuy có nét chữ của người khác trong các phần chữa, nhưng toàn bộ là của Shakespeare. Những lý luận phủ nhận Shakespeare đều là những lý luận chủ quan, hoặc xuất phát từ thành kiến giai cấp, hoặc tách rời sáng tác cá nhân ra ngoài hoàn cảnh xã hội, xét một cách cô lập, và do đó cho rằng trong các tác phẩm có nhiều mâu thuẫn, thiếu nhất quán về tư tưởng và ngôn ngữ. Họ không thấy rằng những mâu thuẫn kia chính là ở trong cuộc sống và chính nó đã cấu tạo nên một Shakespeare đa dạng, muôn hình muôn vẻ, sâu sắc và mệnh mông như cuộc sống vậy.

III. QUÁ TRÌNH SÁNG TÁC CÁC VỞ KỊCH

Người ta thường chia quá trình sáng tác kịch của Shakespeare thành ba giai đoạn: giai đoạn trước 1600, giai đoạn 1601-1608 và giai đoạn 1609-1612. Sự phân chia này không phải ngẫu nhiên mà phản ánh hiện thực của xã hội Anh.

Trong lịch sử Anh, giai đoạn trước 1600 là giai đoạn những lực lượng tiến bộ trong nước (tư sản và tầng lớp quý tộc theo xu hướng tư sản gắn liền với thương nghiệp và công nghiệp) đoàn kết với nhà vua để thống nhất đất nước, đập tan những thế lực

phong kiến tìm cách duy trì sự chia cắt đất nước. Bấy giờ có hai vấn đề đặt ra: sự hình thành nhà nước dân tộc tư sản và sự hưởng thụ những lạc thú của cuộc sống khi sản xuất được giải phóng khỏi những xiềng xích phong kiến bấy lâu kìm hãm nó.

Chính trong giai đoạn này, Shakespeare đã viết toàn bộ (trừ *Henri VIII* viết năm 1612) những vở kịch lịch sử lấy tên gọi chung là các biên niên sử Anh: *Henri VI* (ba tập, 1590 - 1591), *Risac III* (1592), *Risac II* (1594), *Vua Giôn* (1596), *Henri IV* (hai tập, 1597), *Henri V* (1598). Tất cả những vở này đều xoay quanh chủ đề quá trình đấu tranh thắng lợi chống lại bọn lãnh chúa phong kiến, sự thành lập chính quyền quân chủ tập trung và sự hình thành dân tộc. Đó là những vở kịch lạc quan, sôi nổi, đầy tính sử thi. Đặc điểm của giai đoạn này là niềm vui rộn ràng, lòng tin yêu vào cuộc sống, vào tương lai. Nó thể hiện toàn vẹn nhất ở những vở hài kịch tươi vui, đầy sức sống làm thành những vở hài kịch nổi tiếng nhất của tác giả: *Hài kịch của những hiểu lầm* (1589 - 1590), *Hai chàng ở thành Veron* (1593), *Giấc mộng đêm hè* (1595), *Chàng thương nhân thành Voni* (1595), *Những bà vợ vui vẻ ở Uynxo* (1598), *Lắm tiếng mà chẳng có gì* (1599), *Tuỳ theo ý muốn* (1600). Cũng trong giai đoạn này, ông viết hai vở bi kịch: *Rômêô và Juliet* (1595) và *Juliut Xedar* (1599). Tuy kết thúc của *Rômêô và Juliet* buồn thảm nhưng vẫn toát lên cái không khí phục hưng yêu đời, những cảnh cười sảng khoái.

Trong giai đoạn này, một vấn đề thường được nêu lên: Tại sao trong lúc nông dân bị bóc lột, đất đai bị mất, phải đi lang thang mà cuộc sống trong kịch Shakespeare lại tươi vui, rộn ràng như thế? Một nhà Shakespeare học Liên Xô cũ là A. Xtainơ cho rằng tiền đề để giải thích cơ sở lịch sử của các hài kịch của Shakespeare là thời mà Mác gọi là "thế kỷ hoàng kim" (thế kỷ XV) ở Anh. Vào cuối thế kỷ XIV ở Anh, sự lệ thuộc Trung cổ của nông dân trong thực tế đã mất. Tới đại bộ phận nông dân lúc này đã là những nông dân tự do, có nền kinh tế của mình. Con người nông dân tự do, không biết đến sự lệ thuộc nông nô, nhận thức được giá trị của mình đã hình thành. Thế kỷ XV là thế kỷ nước Anh tiến tư bản, gọi là "nước Anh xanh" (Green England), đối lập với "nước Anh đen" (Black England) thời Dickenx. Sự phát triển của chủ nghĩa tư bản đã gây nên những đau khổ, đã tước đoạt ruộng đất của nông dân, nhưng vẫn không làm họ quên được cái thời đại hoàng kim. Những kỷ niệm này vẫn sống trong những bài hát, những bài dân ca, những câu đố, những câu tục ngữ trong văn học truyền miệng của nhân dân mà các vở kịch của Shakespeare đã giữ lại một phần quan trọng. Các vở kịch của ông biểu lộ một xu thế chung của văn học Châu Âu thế kỷ XVI. Lúc này cá nhân hãy còn được quan niệm như là một cái gì đồng nhất và duy nhất, không có mâu thuẫn và không biến đổi trong quá trình phát triển. Xmirnốp gọi đó là "cá nhân theo quan điểm hình học"⁽¹⁾ cứng rắn "như một nguyên tử của Đê-môcrit". Quan điểm này cũng được thể hiện ở

⁽¹⁾ Lời giới thiệu Ôtenlô trong *Shakespeare toàn tập*, quyển 6, "Nghệ thuật" xuất bản, Moxkva, 1960.

Bôcatxơ, Pêtrac (Ý), Klemăng Marô, Rôngxa (Pháp), Maclô (Anh). Cơ sở của quan niệm này là quan điểm cho rằng bản chất tự nhiên của con người bao giờ cũng tốt, ta chỉ cần theo nó. Rabôle (Pháp) bảo mọi ham thích tự nhiên của con người bao giờ cũng chính đáng và người ta tin tưởng một cách "ngây thơ" và "không tưởng" rằng trong xã hội không có mâu thuẫn đối kháng, cái đẹp, cái thiện sẽ thắng một cách "dễ dàng", chỉ cần kêu gọi, giáo dục là con người sẽ vứt bỏ mọi ích kỷ và cuộc sống sẽ tươi đẹp thôi. Quan điểm này là cơ sở của những vở kịch vui vẻ rộn ràng của Shakespeare. Ở đây tinh thần nhân đạo biểu hiện thực là đẹp đẽ nhưng không khỏi mang ít nhiều tính chất không tưởng, sức thuyết phục của nó, và đồng thời sự hạn chế của nó cũng ở đây.

Nhưng thời đại "nước Anh vui vẻ" (Merry England) quá ngắn ngủi. Từ 1597, người ta đã thấy "cái khối tiến bộ" tan rã. Cuộc đấu tranh giữa giai cấp tư sản và nhà vua đã thành gay gắt. Nghị viện trước đây là chỗ dựa của nhà vua đang bắt đầu chống lại nhà vua. Sự chuyển biến này đã để lại dấu vết của nó trong *Juliut Xêdar* (1599) mà chủ đề là cuộc đấu tranh giữa những lực lượng dân chủ và lực lượng quân chủ, độc tài, thể hiện trong nhân vật Xêdar. Ở đây ta gặp một không khí nặng nề, đó là vấn đề chính quyền quốc gia không tìm ra lối thoát. Nó bắt người ta lo sợ trước tương lai, vì trong vở kịch, mặc dầu Brutut giết được Xêdar nhưng những lực lượng độc tài vẫn tồn tại và cuối cùng đã giết Brutut. Nó đánh dấu một bước chuyển biến.

Từ 1601 đến 1608, tức là dưới triều vua Jắc I, sự đoàn kết tạm thời giữa quý tộc và tư sản đã tan rã hẳn. Sau khi thống nhất quốc gia, chính quyền nhà vua đã thành trung tâm của những lực lượng phản động muốn phục hồi lại trật tự phong kiến. Những mầm mống của cuộc cách mạng tư sản (1642-1649) đang thai nghén, chờ đợi thiên tài của Minton (sinh năm 1608). Vấn đề đặt ra cho một nghệ sĩ thiên tài là phải có can đảm chọn, và phải chọn đúng, dứt khoát. Và Shakespeare đã làm thế. Trung thành với lý tưởng nhân đạo chủ nghĩa, Shakespeare đã đoạn tuyệt với những ảo tưởng phong kiến. Nhưng một điều còn vĩ đại hơn khiến ông trở thành nhà thơ lớn nhất của văn học thời Phục hưng đó là ông dám nhận thức rằng thời Phục hưng đã chết. Sự tích lũy nguyên thủy của chủ nghĩa tư bản đã đẻ ra những mâu thuẫn sâu sắc giữa giai cấp tư sản và quần chúng nghèo khổ. "Giấc mơ thời Phục hưng" đã chết. Shakespeare không phải là "nhà nhân đạo chủ nghĩa kiêu thư phòng". Ông là con người của quần chúng. Ông đã dám nhìn thẳng vào thực tế, nêu lên sự tan rã đau đớn của các ảo mộng của con người trước sự tàn bạo và phũ phàng của tư bản. Nhưng không phải vì thế mà chủ nghĩa nhân đạo biến thành chủ nghĩa yếm thế, bi quan. Như Anixt nói điều này tuyệt đối không dẫn tới sự đầu hàng của chủ nghĩa nhân đạo mà chỉ bắt chủ nghĩa nhân đạo võ trang lại", để khắc phục cái nhìn phiến diện, cứng nhắc trước đây vào thế giới và con người phát triển sâu thêm, rộng thêm, thấm nhuần tính chất phê phán. Với cái nhìn ấy, cá nhân hiện ra phức tạp và đa dạng, đầy mâu thuẫn và sinh động. Đó là lúc Môngtenhơ phát hiện ra "cái tôi" đầy mâu thuẫn, khó hiểu, luôn luôn phát triển theo hoàn cảnh bên ngoài và nhận thức

rằng chỉ lý trí, lẽ phải thôi không đủ để giành thắng lợi; con đường đi đến chân lý, cái đẹp, hạnh phúc không thể đạt được dễ dàng mà phải trải qua những hoài nghi đau đớn, những tìm tòi gian khổ và vận lộn không ngừng.

Trong hoàn cảnh ấy, Shakespeare đã dũng cảm đưa ra một cách thể hiện nhân vật hết sức mới mẻ: trên sân khấu hiện những con người đa diện, luôn luôn băn khoăn suy nghĩ tìm ý nghĩa của cuộc sống qua những hành động diễn biến nhanh như một cơn lốc. Và sau khi kết thúc một cách rục rờ nền văn học Phục hưng với những vở hài kịch, Shakespeare đã mở đầu nền văn học cận đại bằng những bi kịch làm chủ kịch trường thế giới suốt mấy trăm năm nay: *Hămlet* (1601), *Ôtenlô* (1604), *Măcbet* (1605), *Vua Lia* (1607)... Chưa bao giờ ý nghĩa cuộc sống, hạnh phúc con người được đặt ra gay gắt hơn và bắt người ta suy nghĩ hơn. Ngay trong giai đoạn này, các vở hài kịch cũng đượm vẻ chua chát, bắt người ta suy nghĩ: *Cái gì kết thúc tốt là cái ấy tốt* (1602), *Trôilut và Kretxida* (1602)...

Từ 1608 trở đi, thế lực quân chủ tạm thời thắng thế. Trên sân khấu, lối kịch kiểu cách, đáp ứng thị hiếu của quý tộc đã lấn át những vở kịch của ông. Lớp tư sản lúc này không muốn tìm vũ khí ở kịch mà ở giáo lý Thanh chân (puritanism) chống lại kịch, bởi vì để lời cuốn quần chúng thì tôn giáo là vũ khí có tác dụng rộng lớn nhất. Trong hoàn cảnh ấy, tuy nội dung của kịch vẫn là sự phê phán đầy suy nghĩ và sâu sắc về cuộc sống, nhưng câu chuyện đã bị đẩy lùi vào xứ sở không tưởng của huyền thoại: *Pêriklét* (1609), *Ximbolin* (1610), *Câu chuyện mùa đông* (1610), *Con bão* (1611).

Tư tưởng chủ đạo nào đã đem đến sự thay đổi ấy? Phải chăng như Xmirnốp nói, đó là "một biện pháp để tồn tại?". Trong khi không thay đổi về thế giới quan, về tư tưởng, phải chăng tác giả phải khoác cho nó bộ áo hài kịch không tưởng kiểu Fletso? Hay như Anixt nói, đây là biểu hiện tinh thần lạc quan, tin tưởng vào những giải pháp thoả đáng tương lai, trong khi cuộc sống trước mắt không thể nào giải quyết được. Dù sao ta vẫn thấy tác giả cố tìm một cái kết "đại đoàn viên" cho một câu chuyện mà theo cái logic khách quan của hành động thì phải kết thúc như *Ôtenlô* hay *Hămlet*.

Nhưng dù cho quá trình sáng tác này có gồm nhiều giai đoạn khác nhau như vậy, trước sau chúng ta cũng chỉ có một Shakespeare duy nhất: Shakespeare, người tiêu biểu lối lạc cuối cùng của tư tưởng nhân đạo thời Phục hưng, với lòng kiên quyết nêu cao quyền tự do của con người trong vấn đề đòi quyền sống, quyền yêu đương và quyền hưởng hạnh phúc, đồng thời là người mở đầu nền văn học cận đại, là người đầu tiên lên tiếng bênh vực con người chống lại những tội ác mà đồng tiền gây ra trong cái xã hội vừa mới hình thành là xã hội tư bản.

1) Những vở kịch "biên niên sử"

Người ta thường gọi những vở kịch lịch sử của Shakespeare trước 1600 là những vở "biên niên sử" (chronicles). Đó là vì toàn bộ các vở này làm thành một bộ biên

niên sử sinh động và phong phú của nước Anh suốt mấy thế kỷ gần như liên tục: Riêng tên gọi các vở kịch cũng chứng minh tác giả cố tình đưa lên sân khấu toàn bộ quá trình hình thành dân tộc Anh qua các triều đại từ vua Giôn (1199-1216), *Risac II* (1377-1399), *Henri IV* (1399-1412), *Henri V* (1413-1422), *Henri VI* (1422-1461), *Risac III* (1483-1485), và *Henri VIII* (1509-1547).

Phần lớn các vở kịch này đều dựa vào *Biên niên sử của Anh, Ái Nhĩ Lan và Xcôtlân* xuất bản năm 1577 của Hôlinset, lúc tác giả này hãy còn sống ở ngay cạnh Xtratto. Shakespeare theo Hôlinset rất sát, có khi chuyển văn xuôi của Hôlinset sang văn vần. Ngoài ra, các vở kịch *Vua Lia*, *Ximbolin*, *Măcbet* cũng đều lấy ở đây. Vở kịch biên niên sử nổi tiếng nhất là vở *Henri IV*. Toàn bộ vở kịch xây dựng trên sự đối lập: một bên là nhà vua luôn luôn lo tìm những mưu mô chống lại bọn lãnh chúa phong kiến và một bên là thái tử vô tư lự (sau này là Henri V), chỉ chơi bời với một lũ vô lại trong đó nổi bật nhất là gã Fanxtáp. Cuối cùng, thái tử hối hận và trước khi Henri IV chết, thái tử hứa từ bỏ tất cả lũ bạn bè du đãng để làm một ông vua hiền. Lời hứa này được thực hiện đẹp đẽ. Henri V lên ngôi đuổi bọn Fanxtáp và trở thành một ông vua mẫu mực. Nổi bật nhất trong vở kịch là gã Fanxtáp nhát gan, tham lam, trơ trẽn nhưng hết sức láu mép, và vui nhộn hết chỗ nói. Nhân vật này đã nổi tiếng khắp thế giới và trở thành một danh từ chung.

Hai vấn đề quán triệt toàn bộ các vở biên niên sử và các vở kịch lấy đề tài ở sử La Mã như *Juliut Xêdar*, *Entoni và Kliopat'ro*, *Côriôlanut* là cách đánh giá chế độ quân chủ tập trung và phương pháp xây dựng bối cảnh lịch sử mà Engghen gọi là "bối cảnh Fanxtáp".

Shakespeare tán thành thống nhất quốc gia vào một chính quyền trung ương vững chắc. Ông mạt sát bọn lãnh chúa phong kiến hiếu chiến, hung bạo, tham lam, muốn duy trì tình trạng chia cắt đất đai để bảo vệ quyền lợi ích kỷ của mình và nhận thấy tình trạng hỗn loạn, vô chính phủ (âm mưu, ám sát, chiến tranh) là tai hoạ đối với nhân dân. Trong hoàn cảnh đương thời, ông chỉ có thể nghĩ đến một chế độ quân chủ tập trung do một ông vua hiền cai trị. Nhưng ông thấy rõ vua chúa nước Anh còn xa mới là những ông vua hiền, cho nên cái nhìn của ông đối với chế độ quân chủ đồng thời mang tính phê phán: Giôn là một tên hèn mạt, giả dối, Henri IV là người nhu nhược, Henri VIII khôn ngoan, giảo hoạt, biết che đậy tính chất bạo quân dưới mặt nạ công lý. Ông vua lý tưởng theo ông, phải như Henri V, vui vẻ, bình dân, thân mật với quần chúng, dân chủ với binh sĩ, biết dựa vào sức mạnh của dân mà thực hiện nhiệm vụ lịch sử. Chính vì vậy ông chống lại chế độ quân chủ tập trung khi thấy nó đi ngược lại nguyện vọng của quần chúng, và do đó, sân khấu của ông lại là diễn đàn của quần chúng nhân dân chống lại quý tộc (Juliut Xêdar, Côriôlanut).

Xét về mặt nghệ thuật, "lần đầu tiên trong thi ca thế giới, Shakespeare đưa ra những mẫu mực của chủ nghĩa lịch sử, bằng cách xây dựng những hành động không phải trên thần thoại và truyền thuyết, mà đây là cái chủ nghĩa lịch sử đầy thi vị, nêu

bật quá khứ trong những bức tranh và những hình tượng đầy kịch tính, bằng cách nắm đúng từng thời đại và đưa ra một sự đánh giá chính trị và đạo đức của những động lực lịch sử⁽¹⁾. Đóng góp to lớn của ông về mặt này không chỉ ở điểm ông đã hoàn toàn thoát khỏi quan niệm thần bí, xem lịch sử như là sự thể hiện ý chí của Thượng đế, điều mà một vài học giả thời Phục hưng như Makiaven đã đạt được. Ông là người đầu tiên thấy được sự thống nhất chặt chẽ của số phận cá nhân với số phận của dân tộc, người đầu tiên nêu lên sinh hoạt xã hội của quần chúng bình dân (dân nghèo thành thị, nông dân, thương nhân, binh sĩ) để cho họ nói thẳng ý kiến của họ đúng như bản chất của họ trong thực tế. Tóm lại một chữ, ông đưa họ lên sân khấu, trực tiếp tham gia hoạt động chính trị của thời đại và cất nghĩa sự thành công hay thất bại của nhà vua là ở chỗ nhà vua được họ ủng hộ hay bị họ chống lại. Lúc cần, ông đưa cả lãnh tụ nông dân khởi nghĩa như Jắc Kit lên sân khấu (*Henri VI*). Đặc biệt, ông biết rút ra từ nhân dân cái "*tinh thần của thời đại*". Sự tái tạo quá khứ của ông thường được so sánh với phương pháp khôi phục lịch sử của Oantơ Xcôt. Nhưng đây không phải là biện pháp sử dụng khảo cổ học để phục chế các chi tiết bên ngoài (quần áo, cách ăn, hình dáng các nhân vật), mà các nhà tiểu thuyết lịch sử gọi là "màu sắc thời đại". Trái lại, đây là cách đi sâu vào lịch sử, dựng lên cái bản chất đúng đắn của con người của thời đại, nhất là dựng lên những con người nông dân tự hào, những người bình dân La Mã để bộc lộ những mâu thuẫn trong xã hội. Chính vì vậy, mặc dầu có những chi tiết trái với lịch sử (thời gian, địa điểm, biến cố), Shakespeare vẫn xứng đáng với lời ca ngợi của Herde khi thấy trong sáng tác của Shakespeare "nhân loại, thể giới, lịch sử" và của Hainơ "con người Anh vĩ đại không chỉ là một nhà thơ mà còn là một sử gia... Không những Shakespeare hiểu các biến cố lịch sử của tổ quốc mình mà ông còn hiểu các sự việc mà các nhà biên niên sử thời cổ đại cho chúng ta biết. Và chúng ta thực sự ngạc nhiên thấy rằng ở trong những vở kịch của ông, ông miêu tả quá khứ của La Mã với những màu sắc trung thành nhất".

2) Các vở hài kịch

Shakespeare viết đủ mọi loại hài kịch. Có những hài kịch vui tươi rộn ràng từ đầu chí cuối như *Hai chàng thành Vêrôn*, *Giấc mộng đêm hè*, *Phí công đeo đuổi tình yêu*, *Đêm thứ mười hai*, *Những bà vợ vui vẻ ở Uynxo*; có những hài kịch trong đó cái vui xen lẫn cái buồn, như *Chàng thương nhân thành Voni*, *Trôi lút và Krenxida*, *Timôn người Aten*, v.v...

Cơ sở của hài kịch của Shakespeare đã được Engnen nêu rõ bằng những đánh giá xuất sắc:

"Ồ! Thi ca trong các tỉnh của nước Anh mới thi vị làm sao! Thường thường anh

⁽¹⁾ *Đại bách khoa toàn thư* của Liên Xô, mục Shakespeare.

cảm thấy như là sống trong những *golden days of merry England* (Những ngày hoàng kim của nước Anh vui vẻ – N.D) và kìa anh thấy Shakespeare với khẩu súng trên vai, di nhẹ nhàng trong những bụi rậm để tìm một con thú săn, hay là anh sẽ ngạc nhiên tại sao trên đồng cỏ xanh này lại không diễn ra trong thực tế một trong những vở kịch thần tiên của ông ta. Bởi vì hành động của vở kịch dù có diễn ra ở Ý, ở Pháp hay ở Nava, thì về căn bản trước mắt chúng ta, bao giờ cũng là cái *Merry England* (nước Anh vui vẻ – N.D), tổ quốc của những người thường dân độc đáo, của những thầy học làm ra vẻ thông minh, của những người đàn bà đáng yêu và kỳ lạ, anh sẽ thấy rằng những hành động kia chỉ có thể xảy ra dưới bầu trời nước Anh. Chỉ trong một vài vở hài kịch, như *Giấc mộng đêm hè*, người ta mới cảm thấy khí hậu miền Nam Châu Âu cũng như người ta cảm thấy điều đó trong *Rômêô và Juliet*⁽¹⁾.

Chủ đề của hài kịch là lời ca ngợi sự thắng thế của tư tưởng nhân đạo đối với những thành kiến Trung cổ. Đó là lời ca ngợi sự xuất hiện của con người mới, tự do, sung sướng. Trong *Phi công theo đuổi tình yêu*, vua Nava và ba triều thần kiên quyết bỏ cuộc sống, chạy vào sách vở, triết học kinh viện. Họ biến thành một hạng người gàn dở rất tội nghiệp. Đột nhiên công chúa nước Pháp và ba cô thị nữ đến. Thế là cả bốn chàng kia vứt bỏ sách vở, thánh hiền, tất cả triết lý Trung cổ, vì con mắt đàn bà "sáng hơn cả ngọn lửa của Promêtê, sáng hơn tất cả sách vở, tất cả nghệ thuật, tất cả các viện hàn lâm, con mắt ấy sáng tạo, nuôi dưỡng toàn thể loài người".

Khung cảnh quen thuộc của hài kịch là "nước Anh xanh tươi" với những đồng cỏ, những cánh rừng, với những con người sống dễ mà yêu bất chấp uy quyền cha mẹ, như trong *Giấc mộng đêm hè*, *Tuỳ theo ý muốn*. Tình yêu của họ tuy bị trắc trở nhưng cuối cùng họ đều được toại nguyện. Chính vì vậy, hài kịch của ông rất phong phú tính trữ tình và rất lôi cuốn, nên thơ. Các nhà phê bình thường gọi những vở hài kịch này là ngày hội tung bừng của thời Phục hưng. Thực vậy, đây là những kiểu mẫu trước không có đã dành, mà sau này cũng không ai bắt chước được. Đó là vì cái giây phút vui vẻ kia quá ngắn ngủi trong lịch sử loài người. Xã hội tư bản đã bóp nghẹt cái vui, bắt nhân loại hàng thế kỷ phải đau khổ, quằn quại. Hài kịch từ nay sẽ đi một con đường khác, con đường của Môlie: cái vui không nằm trong cuộc đời mà nằm trong thái độ châm biếm chế nhạo cuộc đời. Xem hài kịch Môlie ta cười vỡ bụng. Nhưng đây là cười những lăng nhăng, nhảm nhí, những cái rơm và tạt xấu của xã hội. Ta cười những cái trơ trên trong cuộc sống, chứ bản thân anh chàng đạo đức giả, các tiểu thư sính chữ, con người hà tiện, kẻ ghét đời có gì là vui đâu. Môlie có thể xem là vô địch trong việc tạo ra những cảnh ngộ, những tâm lý, những câu nói buồn cười. Nhưng tìm đâu thấy cái không khí tươi vui của *Đêm thứ mười hai*, tìm đâu thấy những con người như Maria, Viola, Tòbi? Đó là vì khi Môlie ra đời thì

⁽¹⁾ *Mác và Engen bàn luận về nghệ thuật*, bản Nga văn, "Nghệ thuật" xuất bản 1937, tr.646.

Shakespeare đã chết được sáu năm và nụ cười Shakespeare, nếu có thể bắt gặp ở Rabole, ở Bôcátxơ, thì sau đó đã thuộc về dĩ vãng và chỉ có thể quay lại với một xã hội khác thay thế xã hội tư bản.

Bên cạnh việc ca ngợi sự đắc thắng của tư tưởng nhân đạo, việc chế nhạo cảnh tan rã của chế độ phong kiến phân quyền cũng là một chủ đề của hài kịch. Không phải ngẫu nhiên mà nhân vật Fanxtáp lại xuất hiện hai lần làm nhân vật chính của biên niên sử *Henri V* và vở hài kịch *Những bà vợ vui vẻ ở Uynxo*, Fanxtáp chính là hiện thân của sự đổ vỡ của mọi giá trị phong kiến. Y là một quý tộc, nhưng đã vứt bỏ mọi cái mà phong kiến gọi là đạo đức. Y chỉ lo ăn chơi, rượu chè, ve gái, kiếm tiền và khoe các tật xấu của mình một cách công khai, khoái trá. Trong *Những bà vợ vui vẻ ở Uynxo*, y muốn ve cùng một lúc cả hai người đàn bà đẹp là bà Pagior và bà York để xoay tiền. Hai bà này mặc dầu có hai ông chồng hay ghen vẫn thấy rằng họ có quyền bông đùa, miễn là vẫn chung thủy với chồng. Các bà bày ra những mưu mô để đánh lừa Fanxtap. Kết quả, anh chàng quý tộc, kỵ sĩ, hiện thân của chế độ phong kiến trong những ngày tàn lụi, bị hành hạ đủ thứ, bị bỏ vào sọt quần áo bẩn, bị quẳng xuống sông, bị mọi người giả làm tiên treu cho một mẻ.

Thế kỷ XVI ở Anh không những tạo nên được một Shakespeare, tác giả duy nhất trong kịch trường thế giới, là một tác giả bi kịch kiêm hài kịch vĩ đại. Nó còn tạo nên cơ sở cho những vở kịch của ông, ở đấy cái bi xen lẫn cái hài. Sự tan vỡ của thế giới hài kịch biểu lộ rõ rệt trong *Chàng thương nhân thành Voni*, *Timôn người Aten* và trong *Rômêô và Juliet*. Trong *Chàng thương nhân thành Voni* ta bắt gặp những chàng thương nhân yêu đời, coi tiền như rác, trên đời chỉ biết có tình yêu và tình bạn. Antôniô, một thương nhân triệu phú thành Voni vì muốn giúp bạn là Batxaniô mà phải vay tiền lão Sailôc, một người Do Thái với một điều khoản kỳ quặc: nếu đến hạn không trả được thì hân sẽ được quyền lột một cân thịt của chàng. Không may, chàng không kịp trả nợ. Trong cơn nguy khốn này, Porxia, người yêu của Batxaniô, cải trang nam giới, làm trạng sư để bênh vực Antôniô. Vở kịch kết thúc bằng sự đắc thắng của chủ nghĩa nhân đạo; Sailôc bị kết án mưu sát công dân Voni và bị tịch thu gia sản. Hình ảnh Sailôc tay cầm con dao đòi xẻo thịt người lương thiện đã làm cho vở kịch mang màu sắc bi đát. Trong *Tư bản*, Mác gọi Sailôc là điển hình của xã hội tư bản và mọi xã hội có giai cấp.

Hài kịch của Shakespeare không có tác dụng to lớn đối với văn học bằng các bi kịch. Điều đó không phải do giá trị nghệ thuật của bản thân các tác phẩm, mà do chỗ xã hội sau Shakespeare đã khác. Để đấu tranh chống lại xã hội này, phải có những cách suy nghĩ khác. Gôrơ, Puskin, Banzac, Xtendan chú ý trước hết tới các bi kịch và các vở biên niên sử. Các nhà hài kịch sau này đi theo con đường của Môlie. Hài kịch Shakespeare đã dạy cho chúng ta biết con người có thể tự do và sung sướng như thế nào, nhưng con người chỉ biết thưởng thức đầy đủ những vở kịch ấy khi họ thực sự tự do và sung sướng, tức là ở dưới chủ nghĩa xã hội.

3) Các vở bi kịch

Shakespeare đã để lại cho nhân loại một loạt bi kịch vĩ đại nhất về trình độ sâu sắc của tư tưởng, kịch tính của hành động, tính hiện thực của nhân vật, phản ánh được cơn khủng hoảng sâu sắc và toàn diện về tư tưởng của một thời đại. Trước hết, đó là cơn khủng hoảng của ý thức hệ và văn hóa Trung cổ trước sự tấn công của tư tưởng nhân đạo. Nhưng khi thế lực phong kiến chấm dứt ở thế kỷ XVII thì cũng là lúc chủ nghĩa nhân đạo lâm vào bi kịch. Lý tưởng giải phóng cá nhân để hưởng thụ một cuộc sống đã tan vỡ trước một tiêu chuẩn mới: đó là cuộc chạy đua điên cuồng theo lợi nhuận, chà đạp lên tất cả những giá trị mà chủ nghĩa nhân đạo đã từng nêu lên: con người, tự do, hạnh phúc cá nhân.

Rômêô và Juliet (1595) mặc dầu có kết thúc buồn thảm nhưng vẫn còn là một vở kịch được viết với lòng tin say sưa vào sự toàn thắng của chủ nghĩa nhân đạo. Lần đầu tiên trong văn học nhân loại xuất hiện tình yêu mộc mạc, chân thực, ngây ngất của tuổi trẻ. Hình ảnh đôi lứa Rômêô và Juliet kiên quyết bảo vệ tình yêu, bất chấp mối thù đời đời của hai gia đình trung cổ, trân trọng gìn giữ từng khoảnh khắc của giờ hội ngộ, sẵn sàng hy sinh tất cả để giữ trọn lời thề thuyền chung là một thành tựu tuyệt vời của văn hoá Phục hưng. Nhân vật Mokiuxiô, hiện thân của tư tưởng sống vui, thoải mái, là "gương mẫu của chàng thanh niên mã thượng của thời đại" (Puskin). Lôrân là một nhà tư tưởng nhân đạo chủ nghĩa khoác áo thầy tu. Tất cả nói lên lòng tin tưởng vào cái mới, vào tương lai, một lòng tin tha thiết chân thành vào hạnh phúc của con người. Nhưng điều đó đã thay đổi khi ta gặp *Hămlet*.

Với *Hămlet* (1601), ta bắt gặp con người hoang mang trước cảnh tan vỡ của những giá trị làm thành ý nghĩa của cuộc sống. Chủ nghĩa nhân đạo đã nứt rạn tuy chưa phải là tan vỡ. Ấn tượng toát ra từ tác phẩm là nhận thức "thời đại này thực là hỗn loạn" (Hồi I, Cảnh 5), đó là một thời đại đảo điên (out of joint), trong đó con người lâm vào cảnh hoang mang và đau xót. Trong khi thấy "con người là một kiệt tác cao quý làm sao!" (Hồi II, Cảnh 2), *Hămlet* vẫn không tìm ra ý nghĩa của cuộc sống: tình vợ chồng ư? Đó là sự lừa lọc. Tình yêu ư? Đó là sự giả dối. Ngay cả sống hay không nên sống, đó cũng là vấn đề. Bao tin tưởng ngày xưa đều tan vỡ: "Trời ơi trời! Bao nhiêu lạc thú trên đời này đối với ta sao mà chán chường, nhạt nhẽo và vô vị đến thế!.... Cả thế giới là một ngục thất mà Đan Mạch lại là cái ngục thất ghê tởm nhất!...".

Lần đầu tiên trên sân khấu nhân loại, ta bắt gặp một con người phức tạp đến mức kỳ ảo, một tâm sự đau thương bị xâu xé giữa những tình cảm trái ngược, ta gặp con người luôn luôn muốn nhận thức và đánh giá lại mọi vấn đề của cuộc sống, luôn luôn cố gắng hành động có ý thức, muốn đấu tranh cho một cuộc sống tốt đẹp hơn, công bằng hơn, xứng đáng hơn. Như Bêlinxki nói: "Mỗi lời nói của *Hămlet* là một mũi tên tẩm thuốc độc". *Hămlet* mở đầu cho cả một nền văn học mang tính phê phán cuộc sống, tìm cách hành động cho xứng đáng với giá trị của con người trong

một hoàn cảnh bế tắc, "hèn hạ và phát ngấy lên được". Chính vì vậy mà suốt mấy trăm năm nay ít có tác phẩm được nói đến nhiều như thế.

Ôtenlô (1604) tiếp tục *Hămlet* trong việc nêu lên sự tan vỡ của hạnh phúc con người khi con người trở thành nạn nhân của sự dối trá, lừa bịp. Ôtenlô là một con người mới, con người nhân đạo chủ nghĩa, "con người cao thượng nhất xưa nay do bàn tay con người dựng lên" (Xuynbơ). Đexdêmona cũng là một con người thời Phục hưng yêu đời, cởi mở, chân thành. Nhưng vì họ quá tin vào những hành vi dối trá của một tên hèn mạt là Iagô nên đã bị lợi dụng và đã phá vỡ mất hạnh phúc của mình. Thực chất bị kịch ở đây biểu hiện ở chỗ sự cao thượng của tâm hồn đã bị cái ti tiện của nhân cách thao túng và lợi dụng. Iagô là điển hình cho sự gian trá, ti tiện của những kẻ hám lợi thời tích lũy nguyên thủy của tư bản. Tấn bi kịch của Ôtenlô chính là sự tan vỡ của chủ nghĩa nhân đạo trước cuộc đời thực tại đầy mưu mô, xảo trá.

Quá trình tan vỡ của tất cả các "quan hệ phong kiến, gia trưởng thi vị" được thể hiện mạnh mẽ nhất trong *Vua Lia* (1605). Vua Lia là hình ảnh điển hình của thứ vua phong kiến Trung cổ: kiêu ngạo, hách dịch, xem quốc gia là tài sản riêng của mình. Trong cơn giận, Lia đã đem gia tài chia cho hai đứa con gái là Gônôrin và Rêgan vì chúng biết nịnh hót, và hắt hủi cô gái út Cordêlia, người con chân thành chỉ biết nói sự thực của lòng mình. Và sự trừng phạt đã đến. Lia bị đuổi ra khỏi nhà, đi lang thang trong đêm mưa bão. Bùng tỉnh, ông nhận ra được cái bất ông, vô lý của trật tự phong kiến, cuộc đời nhân dân đau khổ như thế nào, và ông đã thay đổi. Ở *Vua Lia*, không khí bị kịch được tạo nên bởi một loạt người gian trá, tàn nhẫn hơn Iagô trong *Ôtenlô* (Gônôrin, Rêgan, Etmun) của thời tích lũy nguyên thủy, không từ một thủ đoạn nào (đuổi cha, giết anh, thông dâm...) để đạt được mục đích.

Đến *Măcbet* (1606), Shakespeare quay trở lại một chủ đề quen thuộc là vấn đề vương quyền, nhưng trong tình hình mới, ông đã nhận thức nó một cách sâu sắc hơn. Măcbet là một nhân vật về cơ bản giống như Risac III đã lên ngôi bằng mọi tội ác. Nhưng Măcbet không chỉ là tên ác quỷ khát máu mà còn là một con người. *Măcbet* là sự lên án một chế độ sống bằng ám sát, giết hại lẫn nhau, trong cảnh sợ hãi, kinh hoàng, đau đau cũng là kẻ thù, trong sự căm phẫn của nhân dân. Trong bầu không khí rừng rợn này, chính những kẻ tàn ác cũng run sợ, nhưng càng run sợ chúng lại càng lao vào tội ác, chính nó bộc lộ được tâm lý của bọn bạo chúa.

Sự kết án chế độ độc tài được cụ thể hóa trong *Côriôlanut* (1608), viết sau vụ bạo động của nông dân năm 1607, và báo trước cuộc Cách mạng Anh năm 1642 - 1649. Toàn bộ vở kịch diễn ra trong cuộc đấu tranh trực diện giữa quần chúng và quý tộc. Nó vạch rõ những âm mưu lừa gạt dân chúng của quý tộc: dọa nạt, phỉnh phờ, tuyên truyền lừa gạt, lấy chiến tranh để giải quyết các mâu thuẫn trong nước, và khi mọi mưu mô đều thất bại thì quý tộc bắt tay với giặc "với sự hung dữ của quý sứ". Nó đánh dấu một sự chín muồi về tư tưởng.

Người ta thường gọi các vở bi kịch từ *Hămlet* đến *Côriôlanut* mang màu sắc bi quan. Thực ra thì không phải. Là một nhà văn hiện thực, Shakespeare vạch rõ tấn bi kịch của cuộc sống, thể hiện ở chỗ mọi cái gì làm thành ý nghĩa cuộc sống đều bị chà đạp tàn nhẫn. Ai còn ôm ấp những tư tưởng ngây thơ của chủ nghĩa nhân đạo (*Hămlet*, *Ôtenlô*, *Đexdêmona*, *Cordélia*...) đều bị lừa dối một cách chua chát. Nhưng Shakespeare không phải là một nhà tư tưởng bi quan. Ông không tin các thế lực đen tối sẽ thắng mãi mãi. Ông chống lại thái độ xem cuộc sống là phi lý. Trung thành với tư tưởng nhân đạo của nhân dân lao động, ông đòi hỏi tất cả những tên bạo quân, độc tài (*Xêdar*, *Klaudiut*, *Côriôlanut*, *Măcbet*) những tên giáo hoạt, tàn nhẫn (*Iagô*, vợ *Măcbét*, *Gônôrin*, *Rêgan*, *Etmun*) phải bị trừng phạt xứng đáng; ông đòi hỏi những con người bị lừa dối (*Ôtenlô*, vua *Lia*) phải thấy rõ sự thực và hối hận về sai lầm của mình. Ông đòi hỏi kết luận của kịch phải đem đến một thay đổi mới mẻ hơn trước đối với cuộc đời của quần chúng: *Hămlet* chết đi an lòng vì biết người thay thế mình, *Fortinbrat*, sẽ là một vị minh quân. Như vậy, tư tưởng chủ đạo của Shakespeare, dù ở hài kịch hay ở bi kịch vẫn là tư tưởng lạc quan, chứ ông không phải là con người bi quan như nhiều học giả nhận định.

Từ 1610 trở đi, các vở kịch của ông vẫn đầy tính chất phê phán gắt gao đối với hiện thực, đã khoác một bộ áo huyền thoại. *Câu chuyện mùa đông* (1610) chẳng hạn, hiện lành như một câu chuyện cổ. Ở đây có một ông vua hết sức yêu vợ (*Lêontet*) nhưng hay ghen làm cho hoàng hậu (*Hecmion*) phải oán giận mà chết. Có một cô công chúa (*Perdita*) bị vua vứt bỏ ở một nơi xa vắng rồi lớn lên trong gia đình một người chăn cừu. Cố nhiên phải có một hoàng tử (*Flôrizen*) lạc đến nơi hẻo lánh này và yêu cô gái chăn cừu hơn yêu ngai vàng. Và cuối cùng là đại đoàn viên: cô công chúa trở về với người cha hối hận và nhà vua càng vui mừng hơn khi nghe tin vợ vẫn còn sống. Trong câu chuyện này, ta gặp một người chồng kiêu *Ôtenlô*, một chàng thanh niên kiêu *Rômêô*, một cô thiếu nữ kiêu *Juliet*, nhưng câu chuyện lại đượm vẻ mơ màng.

Các học giả thường nói đến vở kịch *Cơn bão* (1612) như một thứ di chúc Shakespeare để lại cho đời. Ở đây ta gặp một công tước (*Prôxpêrô*) vì ham nghiên cứu pháp thuật nên bị em trai (*Antôniô*) thông đồng với vua thành Náp cướp mất vương quốc, bỏ trên một chiếc thuyền lênh đênh trên biển cả cùng cô con gái nhỏ (*Miranda*), rồi dạt vào một hoang đảo. Nhờ biết pháp thuật, ông đã gây nên một cơn bão đưa vua Náp, *Antôniô* và con trai y là *Fecđinăng* đến hoang đảo. *Cơn bão* qua, cuộc đời lại sáng: *Miranda* và *Fecđinăng* yêu nhau, *Antôniô* và vua Náp hối hận, *Prôxpêrô* trở về làm công tước xứ Milan sau khi đã bề gãy gãy thân.

Phải chăng đây là nơi kí thác tâm sự? Pháp sư Shakespeare, sau khi gây nên bão táp cũng như bao cảnh thần tiên trong kịch trường, đến đây cũng bề gãy gãy thân rút về *Xtratfo* và lẳng lẽ chết. Nhưng vẫn có một điều khác: cơn bão của pháp sư *Prôxpêrô* chỉ kéo dài một ngày, rồi sau đó mọi việc lại như cũ. Còn cơn bão do pháp

sur Shakespeare gây nên trong lòng người thì khác. Nó kéo dài bốn thế kỷ nay và sẽ kéo dài mãi hể còn có kịch, có người tìm hiểu ý nghĩa cuộc sống. Những hình tượng ông sáng tạo, những tư tưởng ông gợi mở, phương pháp nghệ thuật mà ông đề xướng vẫn sống mãi trong lòng người và ngày càng lan rộng.

IV. TƯ TƯỞNG

Vấn đề lập trường tư tưởng của Shakespeare đã gây nên nhiều cuộc tranh cãi mấy thế kỷ nay vẫn chưa đi đến một kết luận thống nhất. Như Anixt nhận xét, người thì cho ông là quân chủ, người thì cho ông là cộng hoà, người cho ông có khuynh hướng tân giáo. Có người lại bảo ông theo khuynh hướng gia tô giáo; người cho ông là một nhà có tư tưởng thần bí Trung cổ, có người trái lại cho ông là nhà nhân đạo chủ nghĩa thời Phục hưng với tất cả mọi hạn chế của thế giới quan tư sản. Một điều đặc biệt là người nào cũng có thể lấy trong tác phẩm của Shakespeare vô số dẫn chứng để bênh vực cho lập luận của mình, và kết quả là có những cách giải thích Shakespeare khác nhau, những cách diễn kịch Shakespeare khác nhau, thậm chí những cách dịch Shakespeare khác nhau, làm cho vấn đề đã phức tạp lại càng phức tạp.

Dưới ánh sáng của khoa Shakespeare học của Liên Xô, chúng ta đã tìm được đúng đắn thực chất tư tưởng của Shakespeare. Căn cứ vào những công trình khảo sát sau chiến tranh thế giới thứ hai, các nhà Shakespeare Liên Xô đã nêu rõ sáng tác Shakespeare là một hiện tượng nhân dân sâu sắc, thuộc vào những lực lượng tiền tiến của xã hội Anh, của nhân loại tiến bộ. Nhân dân tỉnh ấy thể hiện ở chỗ sáng tác của Shakespeare đã tiếp thu tất cả những yếu tố ưu tú của văn hóa dân tộc Anh, nó thể hiện ở trong thái độ dân chủ của tác giả và cái nhìn của tác giả đối với quần chúng. Không những thế, nó còn thể hiện đặc biệt ở chỗ Shakespeare không những chống phong kiến phản động mà còn chống lại cả những bất công xuất hiện trong thời tích lũy nguyên thủy của tư bản.

Anixt nói: "Nhân dân tính của Shakespeare tóm lại ở chỗ ông là người biểu hiện những xu hướng dân chủ của các tầng lớp xã hội, mặc dầu trong những kết luận xã hội ông không vươn tới được một cái nhìn cách mạng vào thế giới".

Shakespeare là người đại biểu vĩ đại nhất của văn học Phục hưng. Ở ông, những tư tưởng nhân đạo của chủ nghĩa Phục hưng đã tìm thấy sự thể hiện rực rỡ nhất.

Shakespeare đã tiếp thu được tinh hoa của thời Phục hưng ở điểm cố gắng không biết mỏi để tìm hiểu con người. Trước thời Phục hưng cách hiểu về con người rất khuôn sáo và công thức, dù là ở triết học, thần học Hy Lạp, thần học Thiên Chúa giáo. Với Shakespeare và phải nói cả với Môngtiênơ, câu chuyện con người trở

thành một đề tài mệnh mông, không có giới hạn, biên giới khá mơ hồ và không rõ rệt. Trong con người không chỉ có tư tưởng mà còn có những khát vọng, những ham muốn, những tình cảm. Cố gắng làm thành con người chính là cái lý tưởng mới của giai đoạn lịch sử này. Hamlet nói về cha mình: "Ông ta là một con người trong ý nghĩa toàn vẹn của danh từ" (Hồi I, Cảnh 2). Vua Lia hỏi Kentơ: "Anh là ai?" và Kentơ đáp: "Con người" (Hồi I, Cảnh 4). Các nhân vật tích cực của ông không có tham vọng làm anh hùng, vua chúa, mà chỉ có ham muốn làm thành con người. Chính vì cái ham muốn đơn giản ấy mà họ hành động như con người phải hành động, yêu như con người phải yêu, chiến đấu như con người phải chiến đấu và chết như con người phải chết. Tư tưởng chủ đạo của nhà tư tưởng thiên tài Shakespeare chính là cái nét lôi cuốn bất kỳ ai trong lòng ôm ấp cái hoài bão sống thành người.

Khi nói đến văn hoá và nghệ thuật của Hy Lạp cổ đại, Mác có bảo đó là phản ánh tuổi thơ ấu của nhân loại. Thời Phục hưng cũng là một thời kỳ có ý nghĩa to lớn. Nó là một thời đẹp đẽ, vì con người cảm thấy mình chứng chạc, sung sức, trước một tiền đồ mệnh mông. Nó gạt bỏ thứ giáo lý của nhà thờ trung cổ cho "cuộc sống là một thung lũng nước mắt", cái cười là tội lỗi vì Kinh Thánh dạy: "Dưới hạ giới này ai cười nhiều thì sẽ khóc nhiều ở thế giới bên kia". Các nhà nhân đạo chủ nghĩa đã đưa ra một quan niệm mới về cuộc sống. Bản chất cuộc sống là vui, hạnh phúc, là cái có thực. Con người phải biết cười. Và cho đến nay vẫn vang vọng tiếng cười ngổ ngược của Bôcatxơ, tiếng cười ngạo đời của Rabolê, tiếng cười ròn rã của Xecvantec.

Nhưng thử hỏi ở đâu mà cuộc sống tung bùng, mà con người thoải mái, mà cái cười hồn nhiên, đắc thắng như trong các vở hài kịch của Shakespeare? Ở đâu có con người tự hào khoan khoái, tin vào tương lai, tin vào mình như trong *Những bà vợ vui vẻ ở Uynxo*, *Giấc mộng đêm hè*. Ở đâu có cái không khí trong sáng tươi mát như trong *Đêm thứ mười hai*. Điều mới mẻ mà Shakespeare đem đến cho chúng ta là cuộc đời này rất vui và đáng sống, dù cho tạm thời cái vui phải nhường bước trước thực tế xấu xa, nhưng cái vui, cái đẹp không bao giờ chết được. Chính quan niệm này đã sản sinh ra một phương pháp nghệ thuật mới của ông là phối hợp cái vui với cái buồn trong những vở kịch buồn thảm nhất. Đây không phải là "gượng cười", "đổi sầu làm vui", hay "tìm cái vui để lẫn tránh cái thực xấu xa trong cuộc sống". Cái vui này xuất phát từ chính nghĩa, từ lẽ sống, không phải từ một cách "ngụy biện" để tự lừa dối mình.

Trước Shakespeare, văn học từ lâu đã nói đến đàn bà. Nhưng so với những người đàn bà từ trước đến giờ, các nhân vật nữ của Shakespeare thuộc một phạm trù khác. Trước khi xuất hiện Juliet đã có Mêđê, Antigon, Fedơ của Hy Lạp, Đidô của La Mã, và Beatrixơ, Lơra của thời Phục hưng Ý. Nhưng phụ nữ Hy Lạp và La Mã là những người chịu đựng, họ đón lấy tình yêu như đón lấy một thứ định mệnh sẽ phá hoại tất cả nhưng họ không sao cưỡng lại được. Những người đàn bà trong thời Phục

hưng Ý tuy tràn đầy chất men của cuộc sống nhưng vẫn còn mang tính lý tưởng hoá chưa thoát ra khỏi hào quang Gia tô giáo... Và sau Juliet, những cô Simen, Fedơ, Juni... vẫn là những người dè dặt. Họ sợ thành kiến, họ bị dục vọng thúc đẩy nhưng không dám chịu trách nhiệm về các hành động của mình. Muốn tìm được người đàn bà gan góc, bướng bỉnh, luôn luôn chiến đấu, thà chết không chịu thoả hiệp, hạng người đàn bà sinh ra để làm chủ cuộc đời mình - rất phiền cho xã hội phong kiến - và nhất là hành động không phải vì bị "con ma dục vọng xô đẩy", trái lại, họ hành động với ý thức đầy đủ, sáng suốt trong sự lựa chọn - tiêu biểu cho lý trí chiến thắng - thì phải tìm ở Shakespeare, và ở Shakespeare không phải chỉ có một hai người mà cả một quần tính sáng ngời những con người như thế. Có thể nói một đề tài căn bản của Shakespeare là cuộc đấu tranh của thế hệ mới khao khát tự do, mà hiện thân của nó là những cô gái yêu đời, chống lại thế hệ già cỗi thể hiện ở những người cha độc đoán. Và bao giờ Shakespeare cũng đứng về thế hệ trẻ, ca ngợi họ không tiếc lời. Juliet kiên quyết lấy Rômêô dù biết Rômêô là con một gia đình thù địch với gia đình mình; Cordelia nói thẳng với cha rằng nàng không thể yêu cha bằng chồng và không sợ vì thế mà mất gia tài; Con gái vua Ximbolin chống lại cha và dì ghẻ, kiên quyết lấy chàng mồ côi Pôxtumut. Chỗ làm họ sáng ngời tinh thần nhân đạo chủ nghĩa không phải là cái dục vọng, tình yêu tha thiết của họ - cái đó trước đây đã có và Shakespeare cũng khó lòng bằng Oripit - Cái chỗ họ lôi cuốn ta ngày nay và mãi mãi sau này là họ có ý thức rất sáng suốt về sự lựa chọn, họ biết họ làm đúng và chỉ có thể làm thế mà thôi. Cách làm ấy đối với họ là thể hiện cái mà Shakespeare gọi là "con người trong ý nghĩa toàn vẹn nhất của danh từ" và đặc biệt họ không hề có một phút hối hận về việc lựa chọn của mình.

Vì yêu đối với họ không phải là lao mình theo định mệnh như trong bi kịch cổ đại, mà là phải khắc phục hoàn cảnh, chiến thắng trở lực, cho nên họ rất sáng suốt, tháo vát, kiên quyết. Do đó, khi đã khoác áo đàn ông (biện pháp duy nhất của phụ nữ lúc đó để làm một công việc xã hội) thì họ trở thành những "tràng nam nhi" kiệt xuất. Porxia cải trang làm trạng sư đã cứu được người bạn của người yêu (*Chàng thương nhân thành Voni*); Julia cải trang thành đàn ông để theo dõi chồng đã sớm quên mình chạy theo vợ bạn (*Hai chàng thành Vêron*); Viola cải trang làm người hầu của công tước Orxinô (*Đêm thứ mười hai*)... Hạnh phúc chỉ đến với họ bằng đấu tranh và phần lớn họ đã tìm thấy hạnh phúc. Và dù cho hạnh phúc ấy ngắn ngủi (Đexdêmona, Juliet) họ vẫn làm và sẵn sàng đón nhận cái chết chứ không chịu đầu hàng. Trái lại, những ông cha Trung cổ kia đều thất bại. Hoặc họ tình ngộ (vua Lia), hoặc họ hối hận (cha mẹ Rômêô và Juliet), hoặc họ đành phải chấp nhận cái sự thực đã rồi (cha Đexdêmona), nhưng với tất cả quyền lực của họ, họ không sao kéo lùi được xã hội. Ôphelia trong *Hămlet* gần như là cô gái duy nhất phục tùng cha một cách vô lý, vì vậy cô không được hưởng một giờ hạnh phúc. Chính vì vậy mà trong văn học nhân loại chưa ai tạo được nhiều người đàn bà đẹp đẽ, đa dạng, hấp dẫn

bằng Shakespeare: Juliet, Ôphêlia, Hecmion, Porxia, Imôgien, Viola, Miranda, Iabênla, Conxtanxơ, Rôzalindơ v.v.v...

Vốn có một cái nhìn nhân đạo đối với con người, Shakespeare đã trút bỏ được những thành kiến về màu da, chủng tộc, đặc biệt không kể đến địa vị xã hội của nhân vật.

Trong khi bọn buôn người nước Anh đang bắt người da đen ở Châu Phi đem bán làm nô lệ, và một số nhà tư tưởng lúc bấy giờ còn đang băn khoăn không biết người da đen có linh hồn hay không, thì Shakespeare đã xây dựng chàng da đen Ôtenlô thành một con người cao quý, đẹp đẽ. Trong khi chung quanh Ôtenlô là một bầu không khí ghen ghét, đê tiện, thể hiện ở hai nhân vật đáng ghét là Iagô và Brabanxiô, ông đã có một cái nhìn đúng đắn vào Ôtenlô. Đó là cái nhìn của Đexdémôn. Không phải ngẫu nhiên mà Shakespeare biến Ôtenlô thành một con người cao thượng, anh hùng ăn nói lịch sự, cư xử trang nhã, văn minh. Con người này không thể chịu đựng sự đối trá đã giết chết người yêu vì "nếu để nàng sống, nàng còn sẽ lừa dối nhiều người khác nữa". Cuối cùng khi biết rằng người yêu vô tội, chàng đã từ bỏ cuộc đời một cách sung sướng vì đã lấy lại được niềm tin đã mất. Chàng là con người da đen đẹp nhất trong văn học.

Thành kiến đối với người Do Thái cũng là một thành kiến mà giai cấp tư sản nuôi dưỡng và lợi dụng. Trái lại, Shakespeare mật sát Sailôc chỉ vì y cho vay cắt cổ chứ không phải là người Do Thái. Tác giả để cho Sailôc bênh vực người Do Thái bằng những lời bất hủ:

"Ta là người Do Thái! Người Do Thái không có mắt sao? Người Do Thái không có tay, không có cơ quan, hình thù, giác quan, cảm xúc, dục vọng sao? Hẳn không phải cùng ăn một thứ đồ ăn như nhau, cũng bị thương bởi những vũ khí như nhau, cũng mắc những bệnh như nhau, cũng chữa bằng những cách chữa như nhau, mùa hạ cũng nóng và mùa đông cũng lạnh như nhau, chẳng khác gì những người Cơ Đốc giáo sao? Nếu anh đánh vào người chúng ta thì ai mà chẳng chảy máu? Nếu anh cù chúng ta thì ai mà chẳng cười? Nếu anh bỏ thuốc độc giết chúng ta thì ai mà chẳng chết? Nếu chúng ta giống anh về tất cả mọi mặt thì ta cũng giống anh về mặt này: Khi một người Do Thái bị một người Cơ Đốc giáo làm nhục thì hẳn chịu sự nhạo nhệch để làm gì? Để trả thù chứ để làm gì nữa?"

Theo nhà phê bình Xmirnốp thì đây quả là lời bênh vực quyền bình đẳng của người Do Thái hùng hồn nhất có thể tìm thấy trong văn học thế giới.

Nhưng cái vĩ đại của Shakespeare không chỉ ở những điểm ấy, mà trước hết ở chỗ ông là người đầu tiên trong văn học có một cái nhìn sâu sắc về quần chúng lao động, đồng thời là người đầu tiên biết phê phán xã hội tư bản. Đây là hai điểm then chốt làm cho thiên tài Shakespeare trở thành "nhân vật vĩ đại nhất của lịch sử cận đại" như lời đánh giá của Êmecxơn.

Trong các vở kịch của Shakespeare, số phận của nhân dân và vai trò của họ là

một trong những vấn đề trung tâm làm người ta chú ý nhất. Đây là một điều khác hẳn trước. Trong các vở kịch trước của ông, nhất là trong bi kịch, người ta chỉ tập trung chú ý tới các nhân vật cao cấp (vua, hoàng tử, công chúa, quý tộc), còn quần chúng, nếu có, chỉ đóng vai trò tô tía tầm thường, hết sức phụ thuộc, và họ không phải là những người tự do, dám phát biểu ý kiến của mình, dám xuất hiện như họ xuất hiện trong thực tế. Trái lại, trong kịch Shakespeare họ làm thành "cái bối cảnh Fanxta" (lời của Engchen) trên đó nổi bật các vấn đề liên quan tới toàn bộ xã hội.

Có nhiều ý kiến đối lập nhau về vấn đề then chốt này. Các nhà phê bình tư sản cho rằng Shakespeare đã không lý tưởng hoá quần chúng, trái lại, nhận thấy họ thiếu học vấn, nhiều thành kiến, không hiểu rõ nhiệm vụ lịch sử của mình, nhiều khi bị bọn bạo chúa mị dân lợi dụng, mua chuộc đến mức đi ngược lại quyền lợi của mình. Do đó, họ cho Shakespeare là phản dân chủ. Họ thường viện dẫn trường hợp nhân dân bị lừa dối trong *Xêdar* và *Côriôlanut*: Nhân dân vừa mới ủng hộ lãnh tụ của họ là Brutut, nổi lên giết tên bạo chúa Xêdar, thì ngay sau đó chỉ sau một bài diễn văn của Antôni, nhân dân đã bỏ theo Antôni đánh bại Brutut, tức là chống lại chính quyền lợi của bản thân họ. Cũng vậy, trong *Coriôlanut*, ở Hồi I họ nổi lên đòi giết Côriôlanut thì ở Hồi II, họ đã nghe theo lời mị dân của bọn quý tộc tán thành cho Côriôlanut làm chấp chính quan.

Nhưng Mac và Engchen đánh giá cao chủ nghĩa lịch sử và chủ nghĩa hiện thực của Shakespeare trong cách miêu tả quần chúng. Anixt nói rất sâu sắc: "Tính nhân dân của nhà văn hoàn toàn không phải ở chỗ cần phải biểu hiện bằng cách lý tưởng hoá quần chúng nhân dân. Chờ đợi một nhà nghệ sĩ miêu tả nhân dân không phải như họ tồn tại trong thực tế mà như nhà văn muốn miêu tả họ là một điều ngẫu thơ. Chỉ có khi nào người ta bỏ quên những điều kiện thực tế của sự tồn tại của quần chúng nhân dân trong giai đoạn bị đàn áp giai cấp, thì người ta mới có thể chờ đợi nhà văn miêu tả nhân dân là sáng suốt, không có thành kiến, thiên vị, nhận thức hoàn toàn rõ ràng về quy luật của cuộc sống..."

Shakespeare đã miêu tả nhân dân đúng như trong thực tế thế kỷ XVI -XVII, vừa mới thoát khỏi ách phong kiến lại rơi ngay vào ách tư bản, bị lừa dối và thất học. Trong quá trình sáng tác, ông chưa tán thành những cố gắng của nhân dân để tự mình giải quyết lấy vận mệnh của mình một cách độc lập. Cũng vậy, phải có một thời gian nữa thì kinh nghiệm lịch sử mới vạch cho nhà văn thấy sự tất yếu và cần thiết của một cuộc cách mạng tư sản. Đó là những hạn chế lịch sử đối với ông.

Nhưng Shakespeare vẫn là một nghệ sĩ thấm nhuần tư tưởng dân chủ sâu sắc, vì ông hết sức quan tâm tới số phận của quần chúng lao động. Ông đã vẽ ra trước mắt mọi người những bức tranh trung thành về cuộc sống của quần chúng và cuộc đấu tranh của quần chúng để thực hiện các quyền lợi của mình. Những con người bình thường mà ông miêu tả có một đặc điểm tiêu biểu: họ dám nhận xét táo bạo, dám tự do quyết định hành động, và dám hy sinh cho điều mà họ cho là chân lý và công bằng, tuy có lúc họ vẫn thiếu sáng suốt nên dễ bị lợi dụng. Trong kịch Shakespeare,

quần chúng không phải là những kẻ thụ động, chịu đựng, chỉ biết vâng vâng dạ dạ, than thở, kêu la mà trái lại, họ là những người hành động, khi vui thì hết sức rôm rả, biết ăn nói bông đùa, hài hước đầy thi vị, mảnh quế bằng những kho tàng văn học dân gian của họ, khi giận thì không biết sợ uy quyền nào hết. Xuất thân từ trong quần chúng, đã từng lao động vất vả để sống, ông hiểu rất sâu tâm lý và nguyện vọng của quần chúng. Ông đã nói lên được nguyện vọng khao khát hạnh phúc của nhân dân Anh vừa thoát khỏi ách chuyên chế phong kiến gia trưởng. Tuy họ đã rơi vào ách nô lệ tư bản chủ nghĩa nhưng họ vẫn không mất ý thức về quyền tự do của họ, họ muốn thành con người thực sự tự do trong xã hội. Đặc biệt họ không muốn quay lại quá khứ mà muốn tự do ngay trong hiện tại dù cho điều này không khỏi không tưởng.

Quan điểm này đã giúp tác giả xây dựng được những vở hài kịch và những vở biên niên sử vô song. Ở trong những vở bi kịch, vai trò của quần chúng cũng rất rõ. Trong *Rômêô và Juliet*, nhân dân thành Vêrôna xông ra cản trở không cho hai gia đình quý tộc chém giết nhau, những vở kịch *Côriôlanut* và *Juliet Xêdar* diễn ra trong sự va chạm trực tiếp giữa quần chúng và quý tộc. Trong hai vở kịch này nhân dân là những người yêu tự do, giàu lòng hy sinh khi họ thấy lẽ phải. Nhưng đúng như trong thực tế đương thời, nhân dân vẫn chưa thoát khỏi ảnh hưởng của ý thức hệ của giai cấp thống trị. Đúng như Brutut nói, chàng đã giết được Xêdar, nhưng không giết được "con ma Xêdar". "Con ma Xêdar" biểu hiện ở những nhận thức sai lầm của nhân dân về tài năng và công lao của Xêdar, nó thể hiện ở những thế lực của quý tộc vẫn còn trong xã hội Shakespeare đã miêu tả Brutut thành con người mang tư tưởng cao cả về quyền tự do của nhân dân nhưng vì không thấy rõ rằng kẻ thù của nhân dân không chỉ là Xêdar mà còn là những thế lực dân chủ đã ủng hộ Xêdar, do đó chàng đã để Antoni lợi dụng lời cuốn nhân dân đánh lại mình. Tinh thần dân chủ ở đây thể hiện ở chỗ tác giả đã nêu rõ được giá trị thực của Xêdar. Nhưng Shakespeare sáng suốt đã nhận thấy Xêdar, con người được lịch sử La Mã ca ngợi là thiên tài lớn nhất về quân sự và chính trị chỉ là một tên bạo chúa, ham tăng bóc, chỉ khéo lợi dụng nhân dân. Trái lại, Brutut được Shakespeare xây dựng thành một con người lý tưởng, thiết tha bảo vệ công lý và tự do của nhân dân, không sợ bất cứ trở lực nào và tuyệt đối vô tư, hy sinh cho mục đích cao cả ấy. Tư tưởng dân chủ ở đây cũng thể hiện ở cách đánh giá quần chúng, sở dĩ Xêdar rồi Brutut làm được những việc oanh liệt chẳng qua là được sự ủng hộ của quần chúng. Cái nhìn ấy vào thời của ông thực là phi thường. Như Ilinxcaia nhận định, tình hình chính trị, thời sự của nước Anh thời Shakespeare đã được đánh giá rõ rệt nhất trong *Côriôlanut*. Nó là một vở kịch chính trị báo trước cuộc cách mạng tư sản sẽ đến. Ngay từ hồi đầu, toàn bộ lực lượng xã hội đã bước lên sân khấu: quý tộc và bình dân đã ở trong cảnh đối lập một mất một còn. Tác giả vạch trần những tư tưởng xấu xa của bọn quý tộc, tâm lý căm thù nhân dân, muốn thẳng tay trừng trị nhân dân, nhưng trước một lực lượng đã đoàn kết lại chung quanh các hộ dân quan cho nên phải giở trò mị dân để hoà

hoãn tình thế. Đứng trước sự căm phẫn của nhân dân đòi giết Còriolanut, quý tộc hoảng sợ phải bày mưu cho Còriolanut "quỳ xuống", "xin lỗi nhân dân" để sau này tìm cơ hội phục thù. Đến khi mọi mưu mô xảo trá đều bị vạch trần, quý tộc trở mặt, bắt tay với giặc. Nhân dân tuy căm ghét Còriolanut nhưng thấy y có công lớn với La Mã, lại "khiêm tốn" ra van xin nhân dân bỏ phiếu cho mình, cho nên trong chốc lát họ có thể quên kẻ thù giai cấp, cho Còriolanut là ân nhân của mình và bỏ phiếu cho Còriolanut làm chấp chính quan. Điều này cho thấy ông nhận thức thực tế sâu sắc như thế nào. Vì *Còriolanut* là một tác phẩm đầy tính thời sự, cho nên nhiều nhà học giả cho đó là một vở kịch châm biếm chính trị khoác bộ áo bi kịch để che mắt kiểm duyệt. Bocna Sô gọi nó là "vở hài kịch vĩ đại nhất của Shakespeare". Thái độ thông cảm với những đau khổ của nhân dân biểu lộ rõ rệt trong *Vua Lia* mà Ilinxcaia gọi là "vở bi kịch nhân dân nhất thời Phục hưng". Nó vạch rõ một quá trình đau khổ và kéo dài đã khiến cho một con người quý tộc, độc đoán, đầy những ảo tưởng về giá trị và sứ mệnh của mình trở thành một người gần gũi với nhân dân. Sau khi chia giang sơn cho hai con gái, Lia bị hai con gái đuổi ra khỏi nhà rồi gia nhập hàng ngũ những người lang thang của thời đại. Chính hoàn cảnh này đã làm cho Lia mở mắt. Sự tàn nhẫn bất công của hai cô con gái Gônôrin và Rêgan đối với ông chỉ là một trong muôn ngàn biểu hiện của quan hệ xã hội giữa những con người có quyền và những kẻ mất quyền. Lia thấy được tất cả cái tàn nhẫn của một xã hội chỉ chạy theo tiền tài, danh vọng, dìm mọi quan hệ cha con, anh em, vợ chồng "trong cái làn băng giá của sự tính toán ích kỷ" (Mác). Trên bước đường lưu lạc, Lia lại gặp những con người lang thang khác cũng bị cướp đoạt tài sản và bị đuổi đi. Cứ thế, trên sân khấu xuất hiện những con người không manh áo che thân, không nhà không cửa, hình ảnh hiện thực của nhân dân lao động Anh đang bị cướp giạt, bóc lột, xua đuổi, dồn vào làm việc ở các xí nghiệp mà pháp luật trắng trợn và tàn nhẫn chỉ bảo vệ quyền lợi cho giai cấp mới đang lên cầm quyền.

Quan điểm quần chúng của Shakespeare đã được kết tinh vào một nhân vật đặc biệt thường thấy trong kịch, nhưng ông đã hoán cải tất cả, biến thành một nhân vật sinh động và vô cùng hấp dẫn, đó là anh hề. Anh hề là nhân vật có thực trong xã hội phong kiến. Vua chúa phong kiến nuôi anh để bông đùa, kể chuyện, ca hát đệm giải trí cho họ. Địa vị của anh hết sức thấp và anh thường là người thất học. Trong hài kịch Trung cổ anh hề thường xuất hiện nói vài câu ngớ ngẩn để khán giả cười trong khi các diễn viên còn bận. Còn trong kịch Shakespeare thì khác. Anh hề là đại diện cho trí tuệ của quần chúng, miệng anh nói toàn ca dao, tục ngữ, dân ca. Tác giả dành cho anh những lời thi vị nhất, sâu sắc nhất. Anh không xuất hiện để "cù" khán giả. Nhưng lúc nào anh xuất hiện là lúc ấy cần phải có một sự đánh giá hiện thực, cần phải có sự suy nghĩ, lý giải thực chất của cuộc sống, cần có những lời đúng với lẽ phải. Với một xã hội đang chuyển từ phong kiến sang tư sản, những lời đúng với lẽ phải là những lời chua chát cho nên những lời của anh hề thường làm người ta đau xót hơn là làm người ta cười. Anh là một người đầy tình cảm (anh hề Laoxơ với con

chó ghê của anh ta, anh hề của Lia đối với chủ), có nghề nghiệp, tư tưởng cao thượng. Chính vì vậy, những đoạn anh hề hay những nhân vật phụ (như những người đào huyết, thợ thủ công, nông dân, binh sĩ...) xuất hiện thường không phải là những chỗ thừa như nhiều người quan niệm, mà đó là những cảnh rất quan trọng để hiểu sự đánh giá của tác giả.

Sự phê phán xã hội tư bản được thể hiện trực tiếp nhất trong việc phân tích bản chất của đồng tiền. Mác nói "Shakespeare đã tả rất rõ bản chất của đồng tiền". Nói vài câu sáo ngữ về đồng tiền là điều ai cũng làm được, bởi vì từ lâu đồng tiền đã đóng một vai trò nhất định trong xã hội. Nhưng vạch được bản chất của nó, thấy được sức tha hoá xã hội của nó là một điều rất khó. Với *Timôn người Aten* là một cáo trạng hùng hồn về những tác hại của đồng tiền. Timôn là một người giàu có hết sức rộng rãi, đã phung phí hết cả gia tài và kết quả là mọi người trở mặt, lãnh đạm đối với anh ta. Chán ghét mọi người, Timôn ở ẩn trong một hang đá, ăn rễ cây, tự tay đào lấy huyết mình, nhất định không tiếp xúc với người đời. Không may cho anh ta, anh ta lại moi được một kho vàng, và mọi người lại xô nhau đến. Timôn ném vàng vào mặt họ và nói: "Vàng, hoàng kim óng ánh quý giá vô ngần! Chỉ bấy nhiêu thôi cũng đủ để đổi trắng thay đen, biến xấu thành tốt, biến kẻ gian thành người ngay, hèn hạ thành cao sang, già cả thành trẻ trung, khiếm nhược thành dũng cảm! Đó là cái gì, hỡi các đấng thần linh bất tử! Đó là một vật làm cho các tầng lũ của các vị và các đệ tử của họ ngoảnh mặt làm ngơ không nhìn bàn thờ các vị. Tên nô lệ màu vàng ấy đã xây dựng và phá huỷ tôn giáo của các vị, làm cho những kẻ độc ác được hưởng phúc lành, làm cho những kẻ ghê tởm được tôn sùng, đặt bọn trộm cắp lên ghế nguyên lão, khiến bọn chúng được hưởng chức tước, danh vọng và được người quy lụy. Nó làm cho người goá bụa tàn tạ trẻ lại thành cô dâu mới. Thôi đi! Đồ đáng dè vào địa ngục, đồ dối của loài người!...". Mác rất thích đoạn này và đã giải thích nó như sau trong *Bản thảo về các vấn đề kinh tế và triết học*:

"Shakespeare vạch rõ nhất hai đặc điểm của đồng tiền:

1- Đồng tiền là vị thần linh mà người ta có thể trông thấy được, làm biến đổi ngược lại mọi đức tính của loài người và của tự nhiên, làm lẫn lộn và đổi trắng thay đen mọi sự vật, hàn gắn những cái không thể hàn gắn được.

2 - Đồng tiền là con đĩ của cả thế giới, là tay mối lái của hết thầy mọi người và hết thầy mọi dân tộc".

Shakespeare không chỉ nói lên nhận định của mình về bản chất của đồng tiền qua một vài nhận xét. Ông đã xây dựng nhiều vở kịch trên sự phân tích đúng đắn và thiên tài này. Ta chỉ cần xem cách ông xử lý những nhân vật tiêu cực như Sailóc, Iagô, Etmun, Gônơrin, Rêgan...

Sự xuất hiện những nhân vật này là một hiện tượng đầy ý nghĩa. Từ lâu văn học nhân loại đã có những kẻ gian trá, xảo hoạt, vô liêm sỉ. Nhưng bọn này đều hành động lén lút, tự che đậy bằng những áo khoác đạo lý có sẵn của thời trước. Họ chỉ

mới là những tên nguy hiểm, điều nan nhân trong mọi xã hội. Phải đến Shakespeare mới xuất hiện những tên "gian ác triết gia". Risa III, Iagô... không phải là những con quỷ tâm thường, mà là một thứ "triết gia" môn đệ của Makiaven, Bầycon. Với sự xuất hiện của thế lực đồng tiền, một thứ "luân lý" mới, tư sản, xuất hiện. Đó là sự tôn thờ sức mạnh thô bạo của võ lực, của tiền tài, sự đề cao của hành động gian trá, mua chuộc, phản bội, ám sát. Mọi quan hệ cha con, vợ chồng, bè bạn đều mất hết giá trị. Vô liêm sỉ, trắng trợn, tàn nhẫn, vô luân lý, là con đường mới vạch ra cho ai muốn thành đạt. Lý trí phải thắng mọi tình cảm. Chính cái "đạo lý" tàn nhẫn này đã giúp vô số tên ngu dốt thành thông thái, hèn nhát thành dũng cảm, độc ác thành từ thiện và thấp hèn thành cao sang. Đó là những con quỷ, nhưng là những con quỷ "lộng lẫy", đầy sức cám dỗ, và do đó, càng nguy hiểm. Tính bi kịch của các vở kịch của ông không ở chỗ một người đàn bà vô tội đã chết, một đứa con chí hiếu bị ruồng bỏ, một mối tình trong trắng bị bôi nhọ mà ở chỗ các thế lực của cái ác quả là đáng sợ, chúng đang thao túng cái xã hội trước mắt anh, và thừa sức lôi cuốn, dụ dỗ những ai ngây thơ, đại dốt. Nhưng Shakespeare không đầu hàng. Ông khẳng định không một sự giả dối nào dù là của Iagô có thể lừa được nhân dân mãi, không một sự tàn nhẫn nào, dù là của Risa III, Măcбет có thể bắt nhân dân khuất phục mãi, không một sự ranh ma nào, dù là của Etmun có thể che đậy sự thực mãi. Trước sau gì cái thực vẫn là cái thực. Con người không bao giờ từ bỏ cái thiện, sự nhầm lẫn chỉ là nhất thời. Và bao giờ sự thực, cái thiện cũng thắng.

Trong vở kịch *Pêriklet*, một người đánh cá hỏi một người đánh cá khác: "Tôi muốn hỏi ông cá sống ngoài biển như thế nào". Người kia liền đáp: "Ồ! Như người ta sống trên mặt đất đó thôi: cá lớn nuốt cá bé. Tôi không thể so sánh các anh hà tiện giàu có của ta với cái gì khác hơn là một con cá mập nô giỡn bằng cách đuổi lữ cá con trước mắt mình và cuối cùng thì nuốt sống tất cả một hơi. Tôi nghe nói trên mặt đất cũng có thứ cá mập ấy luôn luôn mở cái mồm ra để nuốt tất cả nhà xứ, nhà thờ, gác chuông và tất cả ..." (Hồi II, Cảnh I).

Để kết thúc phần tư tưởng của Shakespeare, tôi xin dẫn lời của nhà phê bình Bêlinxki:

"Thường thường người ta hay nói Shakespeare và đặc biệt Gơtơ là những đại biểu cho nghệ thuật thuần túy và tự do. Nhưng sự lựa chọn này là thảm hại nhất. Shakespeare là thiên tài lớn nhất trong những người sáng tạo, nhà thơ tuyệt diệu nhất, cái đó không còn ai hoài nghi nữa. Nhưng những kẻ nào nhìn thấy thơ của ông mà không thấy được cái nội dung phong phú của ông, cả một kho tàng vô tận về những bài học và những sự kiện đối với các nhà tâm lý học, triết học, sử gia, các nhà cầm quyền một nước và biết bao người khác nữa thì đó là hiểu Shakespeare một cách sai lầm".

Thực vậy, giá trị của Shakespeare trước hết là ở tư tưởng nhân đạo của ông. Đó là tư tưởng nhân đạo của nhân dân, tư tưởng này đã hoán cải tất cả. Enghen đã nói rất

rõ "cho rằng Shakespeare nhờ ở thời Trung cổ nhiều, ngoài cái nguyên liệu mà ông tìm thấy ở thời này thì bao giờ cũng là giả tạo". Ông không sáng tạo các chủ đề, các đề tài. Các vở *Risac III*, *Hai chàng thành Vêrôn*, *Chàng thương nhân thành Voni*, *Hămlet* đều dựa vào những vở kịch có sẵn: *Rômêô và Juliet* bắt nguồn từ câu chuyện nhạt nhẽo *Câu chuyện đáng thương của hai người Ý yêu nhau* của Xintio v.v. Ông đã tiếp thu tất cả từ những câu chuyện hoang đường ở Xcandinavi, những trang sử của Plutac, đến thái độ hoài nghi đầy trí tuệ của Môngtenhơ. Nhưng ông đã biến tất cả thành một cái gì hết sức độc đáo, hết sức sâu sắc, từ đó toát ra những vấn đề bất nhân loại suy nghĩ, Shakespeare biết đề cập đến vấn đề ở cái khía cạnh nhân đạo nhất, và do đó, ông khiến người ta tìm thấy ở đấy những vấn đề hiện đại.

V. NGHỆ THUẬT VÀ PHONG CÁCH

Nghệ thuật Shakespeare có một ý nghĩa đặc biệt quan trọng đối với văn học thế giới. Ông là một trong những người có nhiều cống hiến to lớn đối với chủ nghĩa hiện thực. Theo nhiều học giả Liên Xô thì sự phát triển của chủ nghĩa hiện thực thành một phương pháp hoàn chỉnh, triệt để và nhất quán gắn liền với sự xuất hiện và phát triển của thế giới tư bản, của những quan hệ tư bản chủ nghĩa. Phải đến thời đại Phục hưng, khi những quan niệm Trung cổ đầy tính tôn giáo nhường chỗ cho quan niệm mới về vũ trụ, xã hội, cá nhân, lúc đó mới có chủ nghĩa hiện thực. Nhưng cũng phải đến Shakespeare chủ nghĩa hiện thực mới thực sự hình thành đầy đủ và có những đặc điểm tiêu biểu trước kia không có.

Vào thời Phục hưng, dù cho các tác phẩm của Đantê, Pêtrac có nêu lên cái nhìn mới mẻ, nội dung vẫn còn tràn đầy khuynh hướng thần bí Thiên Chúa giáo. Người ta thường so sánh các tác phẩm này với những tác phẩm hội họa, điêu khắc đương thời, tuy nội dung miêu tả những con người sống trong thực tế với tất cả sức sống của họ, nhưng vẫn phải khoác cái áo tôn giáo về đề tài và nhân vật. Phải đến Rabole, Xecvantet rồi Shakespeare, cuộc sống thực tế mới làm chủ nghệ thuật, nhất là với Shakespeare, con người mà theo Klôden không chịu ảnh hưởng Kinh Thánh, lúc đó nghệ thuật hiện thực mới khẳng định sự đứt đoạn của mình với quá khứ, dù là quá khứ Hy-La hay quá khứ Thiên Chúa giáo, và sự phủ định mới hoàn tất. Nguyên lý cơ bản của phương pháp nghệ thuật này đã được Shakespeare quy định rõ rệt. Mục đích của sân khấu "từ xưa đến nay vẫn là đưa ra một tấm gương trước cuộc sống, ở đấy đạo đức có thể tự nhận ra mình, sự kiêu ngạo có thể tự khinh bỉ mình và mỗi thế hệ, mỗi thời đại có thể đánh giá bộ mặt và tính cách của nó" (lời của Hămlet, Hồi III, Cảnh 2). Có thể nói, không chỉ kịch mà toàn bộ chủ nghĩa hiện thực được xác

lập qua nhận định này. Chủ nghĩa hiện thực đưa ra một tấm gương để từng người một và toàn thể xã hội hiểu được mình, bằng nhận thức. Thực không có lời đánh giá nào sâu sắc hơn.

Trong số những người đã có ảnh hưởng tới phương pháp sáng tác nghệ thuật của Shakespeare, trước hết phải nói tới Báycon (1561-1626). Những lý thuyết cho rằng Shakespeare chính là Báycon đành rằng là giả tạo, nhưng cũng có những điểm làm ta chú ý. Chính Shakespeare đã áp dụng những lời khuyên của nhà triết học duy vật vào sáng tác của mình. Báycon cho rằng nhiệm vụ của khoa học là xây dựng được "trong trí tuệ con người một thứ kiểu mẫu của thế giới giống như nó tồn tại trong thực tế, chứ không phải cái mà tư duy gọt gọt cho mỗi người". Ông kêu gọi xây dựng một khoa học "xuất phát từ bản chất sự vật", sử dụng thực nghiệm để khảo sát tự nhiên. Mác đã đánh giá rất cao những ý kiến của Báycon và nói: "Ở Báycon, người sáng tạo đầu tiên ra chủ nghĩa duy vật, chủ nghĩa duy vật mang trong mình những mầm mống của sự phát triển toàn diện, dù là dưới hình thức còn mọc mọt. Với bất cứ người nào, vật chất đều nở nụ cười cảm tình, tươi sáng và thơ mộng".

"Nụ cười tươi sáng, cảm tình và thơ mộng thể hiện không đâu rõ rệt bằng trong kịch Shakespeare và hiện tượng Báycon và Shakespeare cùng sống một thời ở một nước cũng không phải một sự tình cờ. Sức mạnh của nghệ thuật Shakespeare trước hết ở chỗ ông đã miêu tả con người đúng như nó tồn tại trong thực tế, miêu tả xã hội đúng như xã hội trước mắt.

Trước Shakespeare, trong văn học Hy Lạp đã có Etsin và Xôphôc. Xét về mặt kết cấu chặt chẽ, kịch tính của hành động và tính bi đát của cảnh ngộ, kịch của Hy Lạp là những thành tựu khó lòng vượt nổi. Nhưng kịch Shakespeare vẫn gần chúng ta hơn, bởi vì chúng ta nhìn thấy con người và xã hội hiện đại ở đấy. Bi kịch Hy Lạp bị chi phối bởi tính nghiệt ngã của định mệnh. Hành động của con người bị thần linh quy định một cách nghiệt ngã. Con giết mẹ, cha giết con, vợ giết chồng, v.v... đều do các thần linh quy định. Đành rằng kịch chặt chẽ và đơn giản, nhưng cái tự do, tính phức tạp của hành động con người cũng bớt. Đối với chúng ta, những người đã khắc phục cái quan niệm thần bí về số mệnh thì những vở kịch kia tuy vẫn làm ta cảm động nhưng những Agamemnon, Mêdê, Clitemnet, v.v... không khỏi xa lạ.

Những con người trong kịch Shakespeare thì khác. Hămlet trước hết là con người bằng xương bằng thịt, một con người không ngừng suy nghĩ, cân nhắc, tính toán, tin tưởng rồi ngờ vực, vui sướng rồi đau buồn, thay đổi từng phút một. Con người này có thể giết lăm Pôlôniut vì tưởng đó là kẻ thù, có thể xách kiếm lên phòng kẻ thù, nhưng thấy y cầu nguyện thì dừng lại. Trong một lúc tuyệt vọng, chàng có thể nghĩ đến việc tự tử, nhưng ngay sau đó lại kiên quyết thi hành nhiệm vụ. Hạng người "biến đổi và đa dạng" này là sản phẩm mới của lịch sử. Đó là con người cận đại. Cái không khi số mệnh bao trùm kịch Hy Lạp và kịch Trung cổ đã chấm dứt. Các hồn ma hiện lên trong *Hămlet*, *Măcbet* không hề quyết định được hành động con người.

Hămlet được hồn ma cha mình báo nhưng không tin nên phải dùng một vở kịch để kiểm tra. Măcбет và Bancô đều được bọn phù thủy báo tin rằng Măcбет và con cháu Bancô sẽ làm vua, nhưng Măcбет biến thành tên quỷ khát máu vì y tham lam và bị vợ cám dỗ, còn Bancô gạt phăng lời cám dỗ. Đúng như lời Catxiut nói với Brutut: "Anh Brutut thân mến! Các lỗi lầm của chúng ta không phải ở ngôi sao chiếu mệnh của ta. Nó ở trong ta". Các hành động dù là cao cả nhất hay thấp hèn nhất đều xuất phát từ bản thân con người trong những hoàn cảnh cụ thể. Chính vì vậy, tất cả nhân vật của Shakespeare không có ai có vẻ công thức. Ai cũng có ý nghĩ, tình cảm riêng và đều hành động theo những lý do sâu sắc của nội tâm.

Con người trên sân khấu xưa nay vẫn là con người có một khát vọng nhất định. Họ không phải là những kẻ thờ ơ sống qua ngày đoạn tháng, mà là những kẻ bị khát vọng nung đốt, dằn vặt. Tuy vậy, cách miêu tả khát vọng của ông thực là độc đáo và là một ưu điểm nổi bật khi ta đem so sánh với các nhà viết kịch khác. Các nhà viết kịch thường có xu hướng đơn giản hoá tính cách con người, để làm nổi bật cái khát vọng chủ đạo. Cách làm này cho phép ta có thể khái quát họ bằng một khái niệm: người này là anh hà tiện, người kia là kẻ yêu nước không nhân nhượng, người nọ là anh đạo đức giả hay anh mê gái, sính chữ, ham tiền, thích địa vị... Phương pháp thể hiện của Shakespeare thì khác. Trong khi nêu lên đặc điểm tiêu biểu nhất, tác giả vẫn đặt nó trong mối quan hệ hữu cơ với nhiều đặc điểm khác hết sức phức tạp, nhờ đó nhân vật càng sinh động, hiện thực. Puskin đã nhận xét rất đúng khi nói "nhân vật do Shakespeare sáng tạo không phải là điển hình của một khát vọng nào đó, của một tật xấu nào đó như ở Môlie, mà là những con người có nhiều thói xấu, nhiều khát vọng, và hoàn cảnh làm cho tính cách của nó phát triển trước mắt người xem. Dưới ngòi bút của Môlie, người hà tiện là một người hà tiện và chỉ có thế. Dưới ngòi bút của Shakespeare, Sailôc là một người hà tiện, nhưng đồng thời lại khôn ngoan, muốn trả thù, yêu con gái, cơ trí v.v...". Nói khác đi, Shakespeare miêu tả được cái điển hình ở trong cá nhân. Sailôc trong *Chàng thương nhân thành Voni* và Hăcpagông trong *Người hà tiện* của Môlie là hai điển hình thành công về mặt miêu tả hạng người hà tiện. Nhưng Hăcpagông của Môlie chỉ là một anh hà tiện lộ liễu, buồn cười, còn Sailôc của Shakespeare là cá nhân Sailôc, hết sức phức tạp và đa dạng.

Chính vì Shakespeare biết thể hiện cái điển hình ở trong cá nhân cho nên thế giới của Shakespeare là thế giới "của một vạn tâm hồn" (Côlorit), vô địch trong văn học. Bêlinxki nói: "Nhưng Shakespeare, Shakespeare vô địch, siêu việt kia đã bao quát cả địa ngục, trần gian và thiên đường: đây quả là vị chúa tể của tự nhiên. Ông đã bắt cái thiện lẫn cái ác đều phải nộp cống phú, và trong cái nhìn của ông, ông thấy máu của vũ trụ đập mạnh. Mỗi vở kịch của ông là một vũ trụ thu nhỏ lại. Ông không có những tư tưởng được nuông chiều, không có những nhân vật được ưu đãi như Sile. Các bạn hãy xem ông chế nhạo tàn nhẫn như thế nào anh chàng Hămlet tội nghiệp

kia với những ý định khổng lồ nhưng ý chí lại là ý chí của một đứa trẻ, cứ đi mỗi bước lại vấp ngã dưới gánh nặng của một nhiệm vụ quá sức chịu đựng của mình!.... Các bạn hãy hỏi Shakespeare, vị chúa tể của các vị pháp sư kia, tại sao ông lại tả Lia thành một ông già yếu đuối, hầu như là ngốc nghếch... tại sao ông lại biểu lộ ở Măcbet một con người biến thành một tên hung bạo chỉ vì yếu đuối chứ không phải vì quen làm việc ác, và ở vợ Măcbet, một kẻ bản chất hung bạo, tại sao ông lại biểu hiện Cordelia thành cô gái dễ thương và giàu tình cảm, còn các bà chị của cô thành những con quỷ thêm thuồng, tham lam và hung bạo. Ông đã trả lời rằng trên đời là như vậy và không thể khác được". Lời đánh giá của Biêlinxki thật không phải quá đáng, bởi vì so với các nhà văn khác, điều làm cho Shakespeare thành vô địch là vì ông điển hình hoá được mọi hạng người, từ những cô gái dễ thương, ngây thơ đến những người đàn bà khát máu, từ những chàng trai vui nhộn yêu đời đến những ông già ích kỷ, chật hẹp mà mỗi người đều khác hẳn nhau. Chúng ta bắt gặp ở đây con người bằng xương bằng thịt chứ không phải cái phạm trù "con người" chung chung, cái phạm trù "đàn bà" chung chung. Chúng ta bắt gặp nàng Juliet ngây ngất vì đang thủ thỉ với người yêu dưới ánh trăng thanh, nàng Porcia tóc vàng, nàng Ôphelia ngỡ ngác khi thấy người yêu giết chết cha mình. Họ đưa đến cho ta một cảm giác đột ngột, giống như chàng hoàng tử Fecđinăng nọ, trong *Con báo*, đắm tàu lạc vào một hoang đảo, và người đầu tiên chàng gặp lại là nàng Miranda tuyệt đẹp, từ xưa đến nay chưa thấy một chàng trai.

Vì tìm thấy được cái điển hình ở cá nhân, nên kịch của Shakespeare hết sức sinh động và hiện thực. Điều này cắt nghĩa xu hướng sùng bái Shakespeare ở nhiều nước. Trong bức thư gửi Mác ngày 19-12-1873, Engchen viết: "Cái tên đồn mạt Rôdrich Bênedich đã xuất bản một cuốn sách dày cộp mang tên *Bệnh sùng bái Shakespeare*, trong đó hần chứng minh hết sức tỉ mỉ rằng Shakespeare không thể sánh với các đại thi hào của nước ta, cũng không thể sánh được ngay với những nhà thơ hiện đại. Hình như là phải lật Shakespeare khỏi cái đài kỷ niệm để đặt cái đít to tướng của Bênedich vào đây thì phải. Nhưng chỉ một màn thứ nhất của *Những bà vợ vui vẻ ở Uynxo* cũng đủ thấy có nhiều sinh động và nhiều thực tế hơn là toàn bộ văn học Đức: chỉ riêng Laoxơ và con chó nhỏ Krap của anh ta cũng hay hơn toàn bộ các hài kịch Đức cộng lại". Có thể nói nhờ bám sát thực tế, nên tác phẩm của Shakespeare không phải đưa ra một lý thuyết khuôn sáo mà chính đã đưa ra được một mảnh của cái cây đời mãi mãi xanh tươi.

Một điểm càng làm nổi bật tính hiện thực của kịch Shakespeare là ông không khu biệt rạch ròi biên giới bi kịch và hài kịch. Trước ông, ranh giới giữa hai loại này rất rõ. Shakespeare là tác giả đầu tiên không chỉ viết thành công như nhau cả bi kịch lẫn hài kịch mà còn sáng tạo ra loại kịch riêng, sau này gọi là chính kịch (drama). Xuất phát từ quan niệm kịch là cuộc đời thu nhỏ, ông biến kịch thành tấm gương của cuộc đời. Đã gọi là cuộc đời thì cái cao thượng có mặt bên cạnh cái

ti tiện, nước mắt tiếp nối nụ cười, cái vui hoà lẫn cái buồn, cá nhân không tách riêng khỏi quần chúng, những suy nghĩ kín đáo nhất của nội tâm đột nhiên bộc lộ thành hành động ồn ào. Do đó những vở kịch của ông cũng đa dạng như cuộc đời. Trong *Rômêô và Juliet*, những cuộc gặp gỡ của Rômêô và Juliet chan chứa sức mạnh của thơ trữ tình, đầy cả cái tha thiết của mối tình đầu, xen lẫn với những đoạn lâm li xé ruột. Chàng Rômêô mơ màng bao nhiêu thì chàng Mokiuxiô vui nhộn bấy nhiêu; ông già Capiulet ích kỷ ở cạnh tu sĩ Lôrân cao quý; Juliet ngây thơ bên cạnh nhũ mẫu quá thiết thực. Đây là loại kịch gì? Gọi là bi kịch, hài kịch, kịch lịch sử, kịch phong tục đều không đúng. Shakespeare không nghĩ đến các khuôn khổ có sẵn để trói buộc kịch trường mà chỉ nghĩ đến cách mượn nghệ thuật để tái hiện cuộc đời. Có thể thôi. Thế giới kịch của Shakespeare là thế giới biến ảo như vậy. Đọc một vở kịch của Xôphôc, của Raxin, ta có thể đoán gần đúng các vở còn lại từ kết cấu đến ngôn ngữ, phong cách. Nhưng không ai đọc hồi trước của *Hămlet* mà đoán được hồi sau ra sao? Ta chỉ biết xem kịch Shakespeare để ngạc nhiên, rồi vì ngạc nhiên mãi mà thành thán phục. Không phải ngẫu nhiên mà một sử gia Anh nói: "Vật cao quý nhất những người nước Anh chúng ta đã tạo ra chính là anh chàng Shakespeare này".

Về mặt này, Shakespeare đã thu được tất cả những lời tán dương mà một người có thể có. Victo Huygô (Pháp) viết một tác phẩm về Shakespeare và gọi ông là "con người đại dương", Côlorit gọi Shakespeare là "con người có một vạn tâm hồn", Hainơ (Đức) gọi kịch của ông là "Kinh Thánh của thế tục", còn Gơơ thừa nhận: "Tôi không nhớ có quyển sách nào hay biến cố nào đã gây cho tôi một ấn tượng mãnh liệt như những vở kịch của Shakespeare... Đây không phải là tác phẩm thơ nữa. Đọc nó, người ta sợ hãi thấy trước mắt mình là quyển sách của vận mệnh con người và người ta nghe cơn lốc của cuộc sống đang lật mạnh các trang". Sự thán phục của Gơơ thực là vô bờ bến: "Trang đầu tiên của Shakespeare đã chinh phục tôi suốt cuộc đời... Tôi nhận thấy và cảm thấy một cách sinh động rằng cuộc sống của tôi nhân lên đến vô cùng; tất cả đối với tôi đều mới mẻ, kỳ ảo; và một luồng ánh sáng mới lạ làm cho mắt tôi nhức nhối. Kịch Shakespeare, đó là nơi trưng bày những vật hiếm có, trong đó lịch sử thế giới dường như là diễn ra trước mắt chúng ta theo sợi dây thời gian mà ta không thấy được... Tự nhiên! Tự nhiên! Có cái gì có thể tự nhiên hơn là những con người của Shakespeare".

Sự xuất hiện của phương pháp xây dựng nhân vật của Shakespeare là một hiện tượng quan trọng bậc nhất trong lịch sử của kịch. Mác và Enghegn gọi đó là cách "Shakespeare hóa" và khuyên các nhà viết kịch nên đi theo con đường ấy. Trong bức thư gửi cho Latxan ngày 16-4-1859 phê bình vở kịch *Franxơ Phôn Xiclingen* của ông ta, Mác viết: "Rõ ràng là lúc ấy anh nên Shakespeare hoá hơn nữa, còn bây giờ thì tôi nhận định rằng khuyết điểm lớn nhất của anh là Sile hoá tức là biến nhân vật thành những phát ngôn nhân của tinh thần thời đại". Trước đó một ngày,

Engchen cũng viết cho Latxan như vậy: "Tuy vậy, theo tôi thì hình như tính cách của cá nhân không những được diễn tả bằng việc mà cá nhân làm, mà còn bằng cách cá nhân ấy làm việc đó nữa, mà về mặt này, thì nội dung tư tưởng của vở kịch của anh có thể không bị thương tổn gì hết, tôi tin như thế, nếu đặc tính của các nhân vật được phân biệt và đối lập nhau một cách rõ rệt hơn nữa. Lối thể hiện của người xưa bây giờ không đủ nữa, và ở đây, tôi nghĩ có lẽ không khó khăn lắm, anh có thể chú trọng nhiều hơn nữa tới tác dụng quan trọng của Shakespeare trong lịch sử ngành kịch".

Vì Shakespeare cá tính hoá triệt để nhân vật cho nên không thể dễ dàng tìm tư tưởng ông qua những lời nói của nhân vật. Phương pháp trích dẫn lời nói của nhân vật xem đó là tư tưởng Shakespeare đã dẫn tới mọi nhận định trái ngược nhau mà người ta có thể hình dung được. Chỉ có cách nhìn toàn bộ quá trình sáng tác, nắm lấy tính nhân dân sâu sắc của tác giả và dựa trên những lời đánh giá của các nhà kinh điển của chủ nghĩa Mác-Lê, chúng ta mới có thể có một cái nhìn sâu sắc và toàn diện về thiên tài của nhà viết kịch vĩ đại.

Một điều cần nói về sự cá tính hóa của Shakespeare là Shakespeare không phóng đại nhân vật theo lối "ngoa dụ" để biến nó thành quái gở, hay miêu tả những trạng thái bệnh lý của tâm hồn để cho nó thành độc đáo. Rất nhiều nhà nghệ sĩ và học giả đời sau cố ý khảo sát xem Shakespeare đã dùng những thủ đoạn nghệ thuật gì để làm cho tác phẩm của mình sinh động đến thế. Câu trả lời đúng nhất có lẽ là cái khẩu hiệu viết ở rạp hát "Globus" của Shakespeare: "Totus mundus agit histrionem" (tất cả thế giới diễn kịch). Trong các vở kịch Shakespeare, thường nhắc đến sự so sánh cho rằng thế giới là một tấn kịch và cố nhiên tấn kịch của Shakespeare: là diễn đạt lại cái tấn kịch tác giả thấy trong cuộc đời. Trong các vở kịch của ông, dù khung cảnh là ở Anh, ở Pháp hay ở Đan Mạch, hay chỉ là một giấc mơ, dù thời gian là hiện tại hay quá khứ, bao giờ ông cũng chỉ cốt làm sao cho người xem nhận thức thế giới và con người một cách chân thực. Còn các quy tắc thể hiện thì ông rất rộng rãi. Ông có thể viết một vở kịch theo luật tam duy nhất chặt chẽ (hành động duy nhất, địa điểm duy nhất và thời gian duy nhất) như vở *Con bão* nhưng cũng có thể viết một vở kịch hành động kéo dài hàng chục năm và địa điểm luôn thay đổi như các vở biên niên sử. Ông có thể viết một vở hài kịch vui nhộn từ đầu đến cuối như *Những bà vợ vui vẻ ở Uynxo*, nhưng cũng có thể viết một vở trong đó cái hài xen lẫn với cái bi trong từng hồi một. Người thầy của ông là cuộc sống thực trong xã hội và quần chúng nhân dân. Trước Shakespeare, nước Anh cũng đã có những kịch tác gia lớn, nhưng Shakespeare đã làm lu mờ tất cả bằng cái thiên tài đa dạng của mình. Ông đã thể hiện nhân loại dưới mọi phương diện, với tất cả mọi sắc thái. Tất cả những vở kịch của ông chỉ là một vở kịch duy nhất, ở đấy tất cả mọi người, từ ông vua đến người ăn mày, từ nhà thông thái cho đến người điên, từ tuổi trẻ say sưa bông bột đến tuổi già, ích kỷ, nhỏ nhen, gặp

nhau làm thành một bức tranh hấp dẫn, mênh mông. Huygô nói một cách say sưa: "Shakespeare là cái gì? Người ta hầu như có thể trả lời rằng, đó là trái đất... Trong Shakespeare chim hót, các bụi rậm xanh mơn mẫm, những con tim yêu, những tâm hồn đau khổ... Hôme đánh dấu sự chấm dứt nền văn minh của Châu Á và sự khởi thủy của Châu Âu, Shakespeare đánh dấu sự chấm dứt của thời Trung cổ. Sự chấm dứt này Rabole và Xecvantet cũng làm; nhưng vì họ chỉ chăm biếng mà thôi nên họ chỉ đưa ra một mặt hạn chế; tinh thần của Shakespeare đưa ra một cái toàn vẹn... Trên Shakespeare không còn ai nữa... Chỉ riêng một mình ông ta, ông ta đã bằng cả thế kỷ XVII đẹp đẽ của nước Pháp chúng ta và gần cả thế kỷ XVIII". Phương pháp hiện thực của Shakespeare lại có những điểm nổi bật mà các nhà hiện thực khác thời Phục hưng như Xecvantet, Rabole không có. Shakespeare là người đầu tiên nói đến số phận nhân dân, đưa nhân dân lên sân khấu với tất cả tinh thần tự hào, trí thông minh, sức sống dào dạt của họ. Các nhân vật của Shakespeare đều có ý thức rõ rệt về nhiệm vụ của mình đối với tương lai. Đặc biệt Shakespeare đã diễn tả đúng đắn tinh thần lịch sử của thời đại.

Nhưng sở dĩ ông có được những cống hiến to lớn như vậy chính là vì ông là một nghệ sĩ nhân dân trong ý nghĩa toàn vẹn nhất của danh từ. Puskin đã nói điều đó như sau: "Trong bi kịch Shakespeare nói lên cái gì? Mục đích của bi kịch là cái gì? Đó là con người và nhân dân. Đó là số phận của nhân loại, số phận của nhân dân... chính chỗ đó làm cho Shakespeare vĩ đại". Các vở kịch của ông viết ra là nhằm phục vụ quảng đại quần chúng trong đó đa số là dân lao động. Điều ông nhằm trước hết là làm sao cho quần chúng rộng rãi thưởng thức được tất cả nội dung nhân đạo của tác phẩm. Chính vì vậy ông đã sử dụng một nghệ thuật rất sát nhân dân, và ông đã trở thành nhà văn được quần chúng Anh tin yêu. Điều này có thể thấy rõ trong ngôn ngữ của tác giả.

Ngôn ngữ của kịch Shakespeare là ngôn ngữ để diễn. Nó có mục đích vẽ lên trước mắt khán giả một hình ảnh quen thuộc nhờ đó họ đi sâu vào nội dung tư tưởng. Như nhà thơ Grây nói "mỗi lời của ông là một bức tranh". Điều đó là một việc thiết yếu trong hoàn cảnh diễn kịch lúc bấy giờ. Trong thời Shakespeare, sân khấu chỉ vền vện có cái sàn gỗ, mọi trang trí dàn cảnh đều không có. Sân khấu bị khán giả bao quanh ba mặt. Cuối sân khấu có một cái gác theo kiểu bao lơn, đó là nơi Juliet sẽ chờ Rômêô. Ánh sáng là ánh sáng ban ngày và kịch thường bắt đầu vào khoảng ba giờ chiều. Muốn hình dung một nơi nào thì người ta treo một tấm bảng đề tên nơi ấy. Sân khấu không có màn, không có cảnh gì cả, chỉ có một cái bàn và một cái ghế. Vì không có màn, không có cảnh gì cho nên trong nguyên bản không chia ra những cảnh khác nhau, cũng không nói gì đến bài trí sân khấu (những điều này đều do những người nghiên cứu thêm vào để theo dõi vở kịch cho tiện). Các vai nữ đều do đàn ông đóng vì đàn bà không được phép diễn kịch. Trong hoàn cảnh ấy, nhà viết kịch đã lấy ngôn ngữ để vẽ lại tất cả và thể hiện sự phối hợp đầy đủ nhất

giữa người với cảnh. Shakespeare đã làm điều đó thành công đến nỗi nhắc đến tên người là người ta nhớ ngay đến hoàn cảnh. Nói đến Juliet, người ta nghĩ ngay đến đêm dạ hội tung bùng, cái bao lơn nhuộm ánh trăng, nói đến Porcia, người ta nhớ ngay đến mái tóc vàng của nàng, nói đến Hămlet, người ta nghĩ đến sân thượng của lâu Enxonơ đã hiện ra trong đêm trường tĩnh mịch. Chỉ cần vài câu thơ là cái đêm bão táp hiện ra, ánh chớp loé sáng trên cái đầu bạc phơ của Lia, chỉ cần vài chữ là người ta thấy cái bàn tay đầm máu của vợ Măcbet. Ngôn ngữ của Shakespeare cụ thể đến nỗi đã làm cơ sở cho rất nhiều tác phẩm hội hoạ đặc sắc. Nó đã thay thế tất cả mọi trang trí, mỗi chữ gắn liền với một hành động và nâng đỡ rất nhiều cho các diễn viên trong việc tìm phương pháp thể hiện. Ngôn ngữ của Shakespeare vô cùng phong phú. Ông là người đầu tiên đã đưa vào văn học Anh một vốn từ đồ sộ: trên hai vạn từ (theo nhà nghiên cứu Xmit), trong đó một phần đáng kể được ông lần đầu tiên đưa thẳng từ ngôn ngữ quần chúng vào ngôn ngữ văn học, và phần lớn những từ này đến nay vẫn được dùng: "các tập quán, các cách chào hỏi, những đặc điểm về y phục, tên gọi các đồ vật, giáp trụ, luật lệ, đời sống nhà trường, những hiện tượng đặc biệt trong tự nhiên, thiên văn học, chiêm tinh học, những tín ngưỡng dân gian về ma quỷ, tất cả đều được phản ánh qua ngôn ngữ của Shakespeare" (Đaodon). Những từ ông dùng là những từ nhân dân hiểu được, hầu như ông không dùng những từ chuyên môn chỉ có một số ít người hiểu, hay những từ địa phương, mặc dầu lúc bấy giờ ảnh hưởng tiếng địa phương rất mạnh. Để cho nhân dân hiểu, ông đã sử dụng rộng rãi các câu đố, tục ngữ, bài hát, dân ca, tóm lại toàn bộ văn học truyền khẩu của nhân dân. Ở đây Shakespeare thực là táo bạo, "các tác phẩm của Shakespeare hết sức phong phú những đoạn văn của văn học dân gian... Chỉ riêng trong hài kịch, người ta có thể rút ra một tuyển tập phong phú về tục ngữ" (Oantơ Rali). Shakespeare rất xa lạ với việc vận dụng ngôn ngữ cầu kỳ. Trong các tác phẩm của ông, người ta nhận thấy Shakespeare vay mượn nhiều ở văn học cổ đại, ở các nhà nhân đạo chủ nghĩa thời Phục hưng như Rabole, Môngtenho, nhưng bao giờ ông cũng trình bày những câu văn hay những diễn tích dưới hình thức dễ hiểu nhất đối với quần chúng. Chính phương pháp vận dụng ngôn ngữ này đã khiến nhiều nhà phê bình văn học vì thích ngôn ngữ "thanh lịch", "tạo nhã", "thuần túy", chê rằng ngôn ngữ Shakespeare ít trau chuốt, có những lời thô tục. Nhưng nói như vậy là tách ngôn ngữ ra khỏi nội dung của tác phẩm. Trái lại, ngôn ngữ của Shakespeare là ngôn ngữ thành công nhất của kịch, vì nó phối hợp được tất cả mọi cách diễn đạt. Nó đã phối hợp được tính trữ tình nhẹ nhàng với tính sử thi trang trọng; nó kết hợp được cái sâu sắc của triết học với cái bình dị của lời nói hằng ngày. Khi nói đến một vở kịch lý tưởng, Enghen có nói đó là một vở kịch "kết hợp tài tình tính chất sâu sắc về tư tưởng, nội dung lịch sử có ý thức... với cách kết cấu theo kiểu Shakespeare", và chúng ta có thể xem đây là yêu cầu cao nhất về nội dung cũng như về hình thức đối với một vở kịch.

VI. ẢNH HƯỞNG CỦA SHAKESPEARE VÀ VIỆC DỊCH SHAKESPEARE

Các vở kịch của Shakespeare từ lâu đã trở thành gia tài nghệ thuật và văn hoá của toàn thế giới. Chỉ tính riêng từ 1877 đến 1935, theo thống kê chưa đầy đủ, đã có trên 2000 công trình nghiên cứu chỉ riêng về vở kịch *Hămlet*. Nói đến những người thích Shakespeare, trước tiên phải nói đến Mác. Theo Mèrinh "hình ảnh mãnh liệt của Shakespeare là một đối tượng được gia đình Mác tôn thờ". Mác từng đọc trầm từng đoạn kịch Shakespeare cho con gái nghe đến nỗi người con gái của Mác là Elêono nói: "Lúc lên sáu tôi đã thuộc lâu từng cảnh của Shakespeare từ đầu chí cuối". Lúc viết văn, Mác thường dùng hình ảnh của Shakespeare và Shakespeare thuộc vào số ba nhà văn mà Mác thích nhất (hai người kia là Etsin và Goto).

Đúng như lời nhận định của Xamuen Jônxon (1765): "Shakespeare đứng trên tất cả các nhà văn, ít nhất là các nhà văn hiện đại, bởi vì ông là nhà thơ của tự nhiên – nhà thơ đưa ra trước mắt độc giả tấm gương trung thành nhất về các tính cách và cuộc sống... Những tác phẩm của ông khác các tác phẩm của các nhà văn khác cũng như cánh rừng khác cái vườn vậy".

Ở Đức, uy tín tuyệt đối của Shakespeare về mặt kịch là điều không ai có thể phủ nhận. Bản dịch kịch Shakespeare của Tichơ và Slêghen được ca ngợi đến mức người Đức gọi Shakespeare đã đầu thai ở Đức và Anfret Kurenla nói: "Không thể nào hình dung sự phát triển của kịch Đức nếu chúng ta bỏ qua bản dịch Shakespeare ra tiếng Đức của Tichơ và Slêghen (*Lý luận và thực tiễn của việc dịch*). Letxinli, Goto, Herde, Slêghen, Tichơ và những người khác đã làm rất nhiều để phổ biến các vở kịch của Shakespeare, làm cho ông quen thuộc với nhân dân Đức. Họ đã biểu lộ lòng biết ơn sâu sắc vị thầy vĩ đại bằng những lời lẽ cảm động. Goto nói: "Nếu như chúng ta cho rằng Shakespeare là một trong những nhà thơ vĩ đại nhất thì tức là chúng ta đã thừa nhận rằng không có mấy người nhận thức thế giới được như ông nhận thức, không có mấy người biết nâng độc giả đến sự nhận thức thế giới như vậy. Thế giới đối với chúng ta hoàn toàn trong suốt, đột nhiên chúng ta thấy bộc lộ ra đạo đức và tật xấu, cái vĩ đại và cái nhỏ bé, cái cao quý và cái thấp hèn - và tất cả những điều này bằng những phương tiện đơn giản nhất. Tất cả cái gì bay trong không khí khi diễn ra những biến cố lớn của thế giới, tất cả những cái gì hiện ra trong trái tim con người trong những phút kinh khủng, tất cả những cái gì mà chúng ta sợ hãi, lo giấu kín trong lòng, ở đây đều lộ ra một cách tự do và tất yếu; chúng ta nhận thức được cái chân lý của cuộc sống và bản thân chúng ta không hiểu bằng cách nào chúng ta lại nhận thức được".

Để phản đối lại cái lý luận gò bó về luật tam duy nhất mà người ta thường dùng để trách Shakespeare là thiếu học, thiếu "gu", thi sĩ Hainơ trả lời: "Cái vũ đài trong

kịch của ông, đó là trái đất; tính duy nhất về vị trí của ông là ở đấy. Vĩnh viễn, đó là cái thời gian trong đó những vở kịch của ông được diễn; tính duy nhất về thời gian của ông là ở đấy... Nhân loại, đó là nhân vật của ông, nhân vật này luôn luôn chết đi, sống lại, yêu thương, căm thù... hôm nay đội cái mũ tai lừa, nhưng ngày mai lại mang một vòng lá nguyệt quế và thường còn mang cả hai cùng một lúc".

Ở Pháp, việc đánh giá Shakespeare gặp nhiều trở ngại. Để đánh giá đúng Shakespeare, nước Pháp còn phải thay đổi cả cách quan niệm của mình về kịch, phải đánh giá lại kịch cổ điển, luật tam duy nhất, tức là đánh giá lại những giá trị văn học mà nước Pháp rất tự hào. Vì vậy, đến thế kỷ XIX, nước Pháp là nước có nhiều thành kiến xấu về Shakespeare. Mãi đến Huygô, Flôbe, Xtendan... mới xóa bỏ được thành kiến đối với kịch Shakespeare và uy tín của Shakespeare mới được thừa nhận rộng rãi.

Trái lại, ở Nga từ trước và ở Liên Xô ngày nay, ta bắt gặp sự đánh giá toàn diện về Shakespeare. Theo Puskin, những tác phẩm của Shakespeare "đứng trên cái đỉnh không ai đạt được", làm thành "đối tượng vĩnh viễn để ta nghiên cứu và ngẫm ngất". Ông viết: "Sự giống thực của tình huống và sự đúng đắn của đối thoại, đó là những luật lệ chân chính của bi kịch... Tôi không đọc Candéron, tôi không đọc Vêga, nhưng cái ông Shakespeare kia mới là con người kỳ lạ làm sao!... Anh hãy đọc Shakespeare (đây là cái điệp khúc của tôi). Ông ta không bao giờ sợ làm cho nhân vật đang hành động của ông ta bị tai tiếng, ông để nó nói với tất cả sự thoải mái của nó, bởi vì ông tin rằng ông sẽ làm cho nhân vật tìm được cái ngôn ngữ phù hợp với tính cách của nó"... và Puskin đi đến một kết luận có tính nguyên tắc mà ông đã theo để viết vở *Bôrit Gôdunốp*: "Tin chắc rằng những hình thức cũ kỹ của kịch chúng ta đòi hỏi phải thay đổi lại, tôi đã viết vở kịch theo nguyên tắc của người cha chúng ta là Shakespeare". Điều mà Mác và Enghen khuyên Latxan mà Latxan không làm được cũng là điều Puskin đã tìm thấy và đã làm được, và đó chính là cái vĩ đại của Puskin.

Trong khi các nhà Shakespeare học tư sản xuyên tạc tính chất tiến bộ của Shakespeare, trình bày Shakespeare thành con người tiếp tục ý thức hệ thần bí Trung cổ, thì các nhà Shakespeare học Liên Xô (Lunatsacxki, Môrôzốp, Xmirnốp, Anixt, Bungakốp v.v...) đã đặt vấn đề tiếp thu gia tài đồ sộ của Shakespeare dưới ánh sáng của sự nhận thức Mác-Lê về quá trình lịch sử của văn học, và đã phân tích một cách đúng đắn các tác phẩm của ông. Lunatsacxki viết: "Ông ta thấy nó (cuộc sống - N.D.) như chưa ai trước ông ta và sau ông ta thấy. Ông thấy rộng rãi một cách kỳ lạ. Ông thấy tất cả cái tốt là cái xấu, ông thấy quá khứ và cái tương lai có thể có. Ông hiểu con người sâu sắc, ông biết điều mơ ước của những con người này, và điều đó bao giờ ông cũng làm được, dù khi nhìn vào quá khứ hay thể hiện hiện tại, hay tạo nên một điển hình đặc biệt từ con tim của mình, tất cả đều đầy sức sống như con người sống vậy".

Gorki gọi Shakespeare là "kịch tác gia vĩ đại nhất thế giới" và thấy ý nghĩa quan trọng của việc tiếp thu gia tài của Shakespeare, phương pháp viết kịch của Shakespeare đối với việc xây dựng nền văn hoá xã hội chủ nghĩa: "Vị thế của chúng ta, nhà hoạt động, người xây dựng thế giới mới phải là nhân vật chính của kịch hiện đại. Và để miêu tả nhân vật này với một sức mạnh cần thiết thì phải học cách viết kịch của những bậc thầy trước kia không ai vượt nổi mà trước hết là Shakespeare".

Bên cạnh truyền thống nghiên cứu Shakespeare, ở Liên Xô lại có một truyền thống diễn Shakespeare với những nhà đạo diễn và diễn viên nổi tiếng thế giới. Các nhà nghệ sĩ nghiên cứu hết sức công phu các tác phẩm của Shakespeare để thể hiện những vở kịch trung thành với tác giả và đáp ứng những yêu cầu của quần chúng Xô viết.

Năm 1934, bên cạnh Hội kịch của toàn Nga đã thành lập "phòng Shakespeare", năm 1938, phòng này đổi tên là "phòng Shakespeare và kịch Tây Âu" nhằm mục đích nghiên cứu, phê bình về Shakespeare. Shakespeare đã tìm thấy ở Liên Xô tổ quốc thứ hai. Chỉ từ 1918 đến năm 1956, ở Liên Xô đã xuất bản 230 lần tác phẩm Shakespeare với 2.641.000 quyển bằng 27 thứ tiếng các dân tộc ở Liên Xô. Cũng cần nói thêm Shakespeare là nhà văn mà tác phẩm được dịch ra nhiều thứ tiếng nhất trên thế giới. Chỉ riêng điều này cũng đủ nói ông được nhân loại yêu quý như thế nào.

Việc dịch Shakespeare xưa nay được xem là một việc rất khó. Theo thống kê sơ bộ, riêng ở Pháp, những vở như *Hămlet*, *Rômêô và Juliet*... có ít nhất 50 bản dịch khác nhau nhưng chưa có bản dịch nào làm người đọc hoàn toàn vừa ý. Điều đó không phải do chỗ trong số những bản dịch này không có những bản dịch giá trị. Trái lại, nhiều bản dịch của Franxoa Victo Huygô, Benjam, v.v... đã được xem là những tác phẩm thuộc hạng giá trị nhất, công phu nhất của nghệ thuật dịch ở Pháp. Điều đó là do ở đặc điểm ngôn ngữ của Shakespeare.

Ngôn ngữ của Shakespeare rất đậm hương vị dân gian, mà xưa nay cái hương vị này vẫn là cái khó dịch nhất. Điều này cũng giống như điều ta bắt gặp ở Hồ Xuân Hương là tác giả khó dịch nhất của Việt Nam. Đọc trong nguyên ngữ thì cái hay cũng không khó hiểu nhưng diễn sang một ngôn ngữ khác nhiều khi gần như bó tay. Có những hình ảnh đối với dân tộc này thì rất quen, nhưng đối với dân tộc khác thì xa lạ, thậm chí khó nghe. Những câu tục ngữ, dân ca, những câu đố, những cách nói hai ba nghĩa là những điều gần như không thể dịch được, nếu dịch theo đúng nghĩa thì mất cả hương vị, nếu tìm một câu tương tự trong văn học nước mình thì lại không sát. Kết quả là dịch giả nào cũng phải chọn một cách diễn đạt: hoặc là chú trọng về hình ảnh không kể đến chỗ nó có thích hợp với ngôn ngữ nước mình lắm hay không, hoặc phải làm sao cho bản dịch sáng sủa, gọn gàng. Có thể có bản dịch sáng rõ hơn, thậm chí trau chuốt hơn nguyên tác, nhưng không thể có bản dịch nào đậm đà màu sắc dân tộc bằng nguyên tác. Thêm vào đó, kịch Shakespeare lại đầy những câu có

thể hiểu hai, ba nghĩa, những trò chơi ngộ nghĩnh. Những đoạn này lúc diễn có tác dụng sân khấu thú vị nhưng người dịch không biết xoay sở thế nào. Với một ngôn ngữ gần tiếng Anh như tiếng Đức thì dịch giả có thể diễn đạt một phần, nhưng với một ngôn ngữ khác xa tiếng Anh như tiếng Việt thì chỉ còn có một cách là chọn lấy một nghĩa mà mình cho là đúng nhất rồi tìm một câu chơi chữ tương ứng mà bản thân dịch giả thường cũng biết là vụng về. Khó khăn nhất cho người dịch là tính chất đa dạng của ngôn ngữ: khi thì thô lỗ, "mánh què", khi thì hết sức tế nhị, thanh cao, khi thì hùng hồn, khi thì lâm li... Với một bậc thầy về ngôn ngữ như vậy, người dịch khó lòng có đủ khả năng diễn đạt tất cả cái đa dạng sang ngôn ngữ nước mình, cho nên đọc bản dịch thường thường ta thấy gọn gàng, trau chuốt công phu, nhưng vẫn lạt hơn nguyên bản. Mặt khác, kịch Shakespeare phần lớn viết bằng thơ. Kịch thơ có một phần lý tưởng hóa nhất định, nhất là trong những đoạn trữ tình. Nếu dịch bằng văn xuôi thì rất dễ gây ấn tượng kiểu cách, nếu dịch bằng thơ thì có thể tránh được ấn tượng ấy nhưng lại khó dịch trung thành. Đó là những khó khăn chính trong việc dịch Shakespeare ngoài những khó khăn chung như ý nghĩa sâu xa, lời lẽ xúc tích mà ta bắt gặp ở tất cả những nhà văn lớn.

Đó đó, ở nước nào cũng có nhiều bản dịch Shakespeare về từng vở một, đều đúng nguyên bản nhưng lại rất khác nhau về phong cách. Tuy có nhiều cách dịch như vậy, những cũng cần phải khẳng định rằng kịch Shakespeare không phải thuộc loại tác phẩm không thể nào dịch được. Nói như vậy là không hiểu tính toàn nhân loại của tác phẩm của Shakespeare. Như Gơtơ khẳng định cực kỳ sâu sắc và hoàn toàn đúng: "Một tác phẩm vĩ đại, phong phú tính chất nhân loại, đồng thời phải có một đặc tính quan trọng không thể thiếu được là dịch ra ngôn ngữ nào cũng thấy hay. Hơn nữa, cần phải nói rằng: trong số những nhà thơ vĩ đại nhất của Châu Âu thì Shakespeare là người dễ cảm hơn, và gần mọi người hơn. Phải nói rằng đã có, và có nhiều bản dịch hay có tác dụng lớn đối với văn học, mặc dầu bản dịch nào cũng chỉ thể hiện được "một mảnh" của Shakespeare mà thôi – cả bản dịch của Slêgen cũng vậy.

Việc dịch và giới thiệu Shakespeare ở Việt Nam có thể nói là chậm so với yêu cầu của bạn đọc. Mặc dầu năng lực rất hạn chế, các dịch giả, theo yêu cầu của Nhà xuất bản, cũng cố gắng đưa ra những tác phẩm dịch đúng đắn, trung thành với nguyên tác. Chúng tôi cố diễn tả tất cả các hình tượng, các điển cố, các cách nói, dù những điều này có chỗ hơi xa lạ với tiếng Việt. Ở chỗ nào có thể hiểu hai ba nghĩa hay không thể diễn đạt được, thì chúng tôi chú thích. Cố nhiên làm như vậy sẽ trở ngại đến tính chất trong sáng, uyển chuyển nhịp nhàng của câu văn Việt Nam, vì có những lời nghe chưa quen thuộc lắm. Nhưng chúng tôi tin rằng các bạn sẽ hiểu cho sự cố gắng của chúng tôi để phản ánh trung thành tất cả cái độc đáo của tác giả. Tất nhiên, chúng tôi không thể có tham vọng lột tả được tất cả Shakespeare, nhưng chúng tôi hy vọng rằng không đến nỗi phản lại Shakespeare.

Mong rằng, mặc dầu có những điều thiếu sót trong việc giới thiệu và dịch thuật mà chúng tôi sẽ cố gắng bổ khuyết trong những lần tái bản, *Tuyển tập tác phẩm W.Shakespeare* xuất bản lần này sẽ đáp ứng được một phần những đòi hỏi của các bạn trên con đường tìm hiểu Shakespeare và sẽ gây được những cảm tưởng tốt đẹp đối với một thiên tài vĩ đại của văn học nhân loại.

NHỮ THÀNH

với sự cộng tác của ĐÀO ANH KHA
và NGUYỄN CỬU CÚC

TÀI LIỆU THAM KHẢO CHÍNH

- A.A. Xmirnôp, *Sáng tác của Shakespeare*, Lêningrat, 1934.
- A.A. Xmirnôp, *Bài tựa Shakespeare toàn tập*, bản dịch tiếng Nga, Nghệ thuật, Moxkva, 1957.
- Tuyển tập nghiên cứu về Shakespeare*, gồm các bài nghiên cứu của Xmirnôp, Anixt, Xtainơ..., Moxkva, 1958.
- A.V. Lunatsarxki, *Nghiên cứu phê bình văn học Tây Âu*, Moxkva, 1925.
- L.N. Tolxtoi, *Phê bình về Shakespeare*, Christchurch, 1909.

- Mục Shakespeare trong *Đại bách khoa toàn thư Liên Xô* do Anixt và Bertxman viết.
- W.Hazlitt, *Những tính cách của các vở kịch Shakespeare*, Luân Đôn, Niu Ước, 1930.
- L. Gillet, *Shakespeare*, Grasset, Paris, 1931.
- Long worth - Chambrun, *Shakespeare tìm lại được, đời sống và sự nghiệp của ông*, Paris - Larousse Plon, 1947.

RÔMÊÔ và JULIET

Bi kịch năm hồi

ĐẶNG THẾ BÌNH dịch

In theo cuốn: Wiliam Sêcxpia, *Rômêô và Juliet-Hămlet-Ôtenlô-Macbet-Côriôlan*, Nxb Văn hóa, Viện Văn học, Hà Nội, 1963.

TIỂU DẪN VỀ RÔMÊÔ VÀ JULIET

Theo ý kiến đa số các nhà nghiên cứu, vở Rômêô và Juliet viết vào khoảng 1594 - 1595.

Viết vở kịch này, Shakespeare đã dựa theo một truyện bằng văn vần (khoảng 3.000 câu) của một nhà thơ trẻ người Anh là Actor Bruc (Arthur Brooke), xuất bản năm 1562. Bruc đã phóng tác theo một truyện bằng văn xuôi do một người Ý là Matêô Bandênlô (Matteo Bandello) viết, xuất bản năm 1554, hay nói cho đúng hơn, theo bản dịch tiếng Pháp của truyện này do Pie Boatô (Pierre Boisteau) dịch, xuất bản năm 1559.

Thực ra, những nét chính của câu chuyện tình này đã có từ sớm hơn nữa, trong những truyện ngắn của Luyghi đa Portô (Luigi đa Porto) xuất bản khoảng 1535, của Adriêng Xơvanh (Adrien Sevin) xuất bản khoảng 1542, v.v...

Mỗi người viết hoặc người dịch lại thêm thắt, sửa đổi cho câu chuyện thêm hấp dẫn, hoặc tô vẽ các nhân vật cho thêm nổi. Chẳng hạn Xơvanh thêm vào nhân vật thầy lang, Bruc tô cho rõ nét nhân vật nhũ mẫu...

Nhưng chính là thông qua tác phẩm của Shakespeare mà câu chuyện của đôi bạn tình thành Vêrônã đã được lưu lại cho hậu thế.

Nội dung vở kịch như sau:

Ngày xưa ở thành Vêrônã của nước Ý, giữa hai họ lớn, họ Capiulet và họ Montaghieu, có một mối thù lâu đời. Mối thù sâu sắc đến nỗi hễ người hai họ, thậm chí gia nhân hai nhà, gặp nhau là có chuyện cãi cọ hoặc chém giết.

Một đêm, tộc trưởng họ Capiulet mở dạ yến. Rômêô, con trai tộc trưởng họ Montaghieu, đang say mê Rôdalín, một cô gái trong họ Capiulet, nên cùng một vài người bạn đeo mặt nạ đến dự buổi yến này để được gặp Rôdalín. Nhưng khi đến nơi, thì Rômêô gặp Juliet, con

tộc trưởng Capiulet, và hai người yêu nhau say đắm ngay từ buổi đầu gặp gỡ.

Nửa đêm, tiệc tan, Rômêô vượt tường nhảy vào vườn sau nhà Capiulet. Juliet hiện ra trên bao lơn phòng nàng, và hai người cùng “trao cho nhau lời thề chung thủy”.

Sáng hôm sau, Rômêô tới gặp cha linh hồn là tu sĩ Lô-rân và yêu cầu tu sĩ làm lễ xe duyên cho hai người. Tu sĩ ưng thuận vì hy vọng rằng “mối duyên lành này sẽ làm cho hận thù hai họ đổi thành tình sâu nghĩa nặng”. Sau lễ thành hôn tại phòng tu sĩ Lô-rân, Juliet về phòng riêng chờ Rômêô đêm đó sẽ tới.

Nhưng cùng ngày hôm đó đã xảy ra một chuyện không may. Tibân, anh họ Juliet, gặp Rômêô và buông lời hỗn xược. Rômêô nhin, nhưng bạn Rômêô là Mokiuxiô bực tức gây chuyện đánh nhau với Tibân. Thừa lúc Rômêô len vào giữa để can, Tibân lén đâm chết Mokiuxiô. Báo thù cho bạn, Rômêô đâm chết Tibân. Vương chủ thành Vê-rô-na kết án Rômêô phải đày khỏi thành Vê-rô-na.

Sau khi giết Tibân, Rômêô trốn trong phòng tu sĩ Lô-rân. Tu sĩ an ủi chàng và khuyên chàng đêm đó cứ tới từ biệt Juliet, rồi sau đó rời khỏi Vê-rô-na đến tránh ở một thành khác là Mantua, chờ ngày có thể xin vương chủ ân xá và giải hòa hai họ.

Đêm đó, Rômêô, nhờ sự giúp đỡ của vú nuôi Juliet, được gặp nàng. Nhưng sáng sớm hôm sau, khi đôi bên từ biệt, hai người đều linh cảm những chuyện chẳng lành.

Quả vậy, cha Juliet ép nàng phải lấy một chàng thanh niên quý tộc, họ hàng của vương chủ, là bá tước Parit. Tuyệt vọng, Juliet tới gặp tu sĩ Lô-rân. Tu sĩ khuyên nàng cứ giả vờ nhận lấy Parit và cho nàng một lọ thuốc. Uống thuốc này vào thì thân thể sẽ cứng đờ lạnh ngắt như chết trong một thời gian, sau đó sẽ tỉnh dậy khỏe mạnh như thường. Đêm hôm ấy sẽ uống thuốc. Hôm sau, người nhà tưởng chết sẽ đem đặt thi thể trong hầm mộ họ Capiulet theo phong tục thời ấy. Trong khi đó, tu sĩ sẽ cho người đến Mantua báo cho Rômêô biết để lên về Vê-rô-na đón nàng đi.

Juliet về nhà, giả vờ vui vẻ nhận lời lấy Parit. Ông già Capiulet vui mừng định tổ chức cho đón dâu ngay ngày hôm sau. Nhưng đêm ấy, Juliet uống thuốc. Sáng sớm hôm sau, khi Parit tới thì nàng chỉ còn là cái xác cứng đờ. Mọi người than khóc rồi đem thi thể nàng đặt vào hầm mộ của dòng họ Capiulet.

Sau khi Juliet rời tu phòng về nhà, tu sĩ Lô-rân đã nhờ một người bạn là tu sĩ Jôn đi Mantua báo tin cho Rômêô biết. Nhưng một sự không may khiến tu sĩ Jôn không đi được. Trong khi đó thì gia nhân của Rômêô

TIỂU DẪN VỀ RÔMÊÔ VÀ JULIET

Theo ý kiến đa số các nhà nghiên cứu, vở Rômêô và Juliet viết vào khoảng 1594 - 1595.

Viết vở kịch này, Shakespeare đã dựa theo một truyện bằng văn vần (khoảng 3.000 câu) của một nhà thơ trẻ người Anh là Actơ Bruc (Arthur Brooke), xuất bản năm 1562. Bruc đã phóng tác theo một truyện bằng văn xuôi do một người Ý là Matêô Bânđênlô (Matteo Bandello) viết, xuất bản năm 1554, hay nói cho đúng hơn, theo bản dịch tiếng Pháp của truyện này do Pie Boatô (Pierre Boistreau) dịch, xuất bản năm 1559.

Thực ra, những nét chính của câu chuyện tình này đã có từ sớm hơn nữa, trong những truyện ngắn của Luyghi đơ Portô (Luigi đơ Porto) xuất bản khoảng 1535, của Ađriêng Xơvanh (Adrien Sevin) xuất bản khoảng 1542, v.v...

Mỗi người viết hoặc người dịch lại thêm thắt, sửa đổi cho câu chuyện thêm hấp dẫn, hoặc tô vẽ các nhân vật cho thêm nổi. Chẳng hạn Xơvanh thêm vào nhân vật thầy lang, Bruc tô cho rõ nét nhân vật nhũ mẫu...

Nhưng chính là thông qua tác phẩm của Shakespeare mà câu chuyện của đôi bạn tình thành Vêrônã đã được lưu lại cho hậu thế.

Nội dung vở kịch như sau:

Ngày xưa ở thành Vêrônã của nước Ý, giữa hai họ lớn, họ Capiulet và họ Montaghui, có một mối thù lâu đời. Mối thù sâu sắc đến nỗi hễ người hai họ, thậm chí gia nhân hai nhà, gặp nhau là có chuyện cãi cộ hoặc chém giết.

Một đêm, tộc trưởng họ Capiulet mở dạ yến. Rômêô, con trai tộc trưởng họ Montaghui, đang say mê Rôdalín, một cô gái trong họ Capiulet, nên cùng một vài người bạn đeo mặt nạ đến dự buổi yến này để được gặp Rôdalín. Nhưng khi đến nơi, thì Rômêô gặp Juliet, con

tưởng Juliet chết thật, phi ngựa tới Mantua báo tin. Nhận tin chẳng lành, Rômêô tuyệt vọng, mua một liều thuốc độc rồi định trở về chết bên thi thể người yêu.

Nửa đêm hôm đó, Rômêô tới hầm mộ nhà Capiulet. Parit cũng tới đó để khóc than nàng. Hai người đánh nhau. Parit bị Rômêô đâm chết. Rômêô vào trong hầm mộ, uống thuốc độc, rồi hôn Juliet mà chết.

Tu sĩ Lô-rân khi được tu sĩ Jôn cho biết tin không đi được, cũng lật đật tới hầm mộ Juliet đêm đó để chờ nàng tỉnh dậy. Nhưng khi tới nơi thì đã quá muộn. Rômêô đã chết.

Juliet tỉnh dậy. Tu sĩ khuyên nàng vào nương thân trong nhà tu kín. Nhưng nàng không nghe và dùng dao của Rômêô tự vẫn.

Tin lan ra, khắp thành Vê-rô-na xôn xao. Vương chủ và người hai nhà kéo tới. Câu chuyện thương tâm được tu sĩ kể lại.

Và “bên xác con, cha mẹ mới quên thù”.

*
* *

Người ta thường nói, vở Rômêô và Juliet là vở kịch của tình yêu. Đúng như vậy, Rômêô và Juliet là vở kịch của tình yêu trong sáng và chân thành. Như Flôbe (Flaubert) đã nói: “Virgin đã sáng tạo ra người thiếu phụ yêu đương, Shakespeare đã sáng tạo ra người thiếu nữ yêu đương. Tất cả những thiếu phụ và thiếu nữ yêu đương khác chỉ là mô phỏng theo hai nhân vật Đidông và Juliet”.

Nhưng nếu chỉ nói đơn giản rằng chủ đề của Rômêô và Juliet là tình yêu thì không đủ. Chủ đề của vở kịch có hai mặt: tình yêu của đôi lứa thanh niên và oán thù truyền kiếp giữa hai họ. Vở kịch mở đầu bằng một cuộc đấu đả giữa gia nhân hai nhà. Nó kết thúc bằng sự giải hòa giữa hai họ. Sự thù hằn giữa hai họ khiến cuộc tình duyên của Rômêô và Juliet dang dở nhưng chính cái chết của đôi bạn tình đã chấm dứt mối thù truyền kiếp.

Cuộc tình duyên Rômêô - Juliet đã gặp đủ mọi trở ngại. Họ sinh ra trong hai gia đình oán thù nhau lâu đời, đó đã là một trở ngại lớn. Nhưng còn biết bao trở ngại khác nữa, những sự việc ngẫu nhiên, bất ngờ, chẳng may. Vì không hiểu mối tình của bạn, nên Mokiuxiô tưởng Rômêô hèn nhát cúi mình trước Tibân, và gây lộn với Tibân. Vì muốn can hai bên mà Rômêô khiến bạn chết oan. Và vì thương bạn chết oan mà Rômêô giết Tibân và phải đi đày... Giải pháp của tu sĩ Lô-rân bày cho Juliet tưởng chừng sẽ giải quyết mọi việc. Nhưng tu sĩ Jôn lại gặp sự trắc

trở giữa đường. Và khi tu sĩ Lô-rân lật đật chạy tới hầm mộ thì Rômêô đã tới đó trước mất rồi...

Nhưng Rômêô và Juliet có cúi đầu khuất phục trước những trở ngại không? Không, họ luôn luôn chiến đấu để bảo vệ tình yêu của họ. Mỗi hần thù lâu đời giữa hai nhà đã không ngăn được họ yêu nhau. Lễ giáo phong kiến đã không ngăn được họ gặp nhau. Cái chết của Tibân, án đi đày của Rômêô cũng không chia lìa được họ. Tài mạo, danh vọng, của cải của Parit không thể làm Juliet thay dạ đổi lòng. Những sự việc kinh khủng nhất (năm một ngày một đêm giữa những thây chết) cũng không làm cô gái thơ ngây kia chùn bước...

Cái chết của họ không cho ta một cảm tưởng khuất phục đầu hàng. Họ đã thắng. Cái xã hội phong kiến hẹp hòi ti tiện đã phải cảm phục tình yêu trong sáng của họ. Họ làm được một việc mà uy quyền của một vương chủ đã không làm nổi: chấm dứt một mối thù truyền kiếp.

Sự đấu tranh quyết liệt của Rômêô và Juliet để bảo vệ tình yêu của họ là sự đấu tranh quyết liệt của những tư tưởng nhân đạo thời Phục hưng chống lại những thành kiến đã man và ngu muội của thời Trung cổ. Chủ đề của vở kịch là: tình yêu và lòng chung thủy chiến thắng oán thù.

Tình yêu giữa Rômêô và Juliet là một tình yêu chân thành, thủy chung, trong sạch, rất trần thế, xa lạ với những quan niệm ảo mộng, siêu hình, tôn giáo hoặc bệnh não. Quan hệ giữa Rômêô và Juliet là một sự hòa hợp cân bằng giữa vật chất và tinh thần, một mối tình thơ mộng nhưng không viển vông, một sự yêu đương say đắm không hề bị hạ thấp xuống mức những dục vọng thấp hèn. Như một nhà nghiên cứu Liên Xô đã nói: "Hoàn toàn không có mâu thuẫn giữa lòng say mê của Juliet và sự ngay thẳng trong sạch của mối tình nàng. Khi nàng nói với Rômêô: "Em vượt ve quá nhiều thì chàng đến chết mất", chúng ta không cảm thấy một âm thanh nào lạc điệu" (Vladimira Nierôp).

*

* *

Về mặt nghệ thuật, chúng tôi thấy cần nêu một số điểm:

Thứ nhất là kịch tính cao độ của hành động. Trong truyện của Actô Bruc, thời gian kéo dài tới mấy tháng. Trong vở kịch của Shakespeare, thời gian co lại chỉ còn bốn ngày sôi nổi.

Thứ hai là tính chất sinh động của phong cách và vốn phong phú của ngôn ngữ. Shakespeare đã được gọi là nhà pháp sư của ngôn ngữ Anh. Ông sử dụng một vốn từ rất lớn, trong đó ngôn ngữ dân gian góp một

phần đáng kể. Các tục ngữ được ông sử dụng rất linh hoạt. Trong tác phẩm của ông, văn xuôi và văn vần đi liền với nhau, có khi gài vào nhau. Những câu nói đùa nhả nhót của nhũ mẫu và Mokiuxiô xen vào những đoạn tự tình ngây ngất giữa Rômêô và Juliet, và đi liền ngay sau là những suy nghĩ triết học của tu sĩ Lô-rân! Với Rômêô và Juliet đặc biệt có nhiều chỗ chơi chữ, những kiểu nói ý cầu kỳ, những lối nói cọt bằng những chữ cùng âm khác nghĩa. Trong quá trình dịch chúng tôi đã cố gắng bám sát những hình tượng của nguyên văn. Tuy vậy, có nhiều trường hợp chúng tôi đã phải tìm những hình tượng tương đương, quen thuộc hơn đối với độc giả Việt Nam.

Về những lời đùa cợt nhả nhót, có khi ngụ ý tục tằn, của hai nhân vật nhũ mẫu và Mokiuxiô, chúng tôi muốn nhắc lại nhận định của Victor Hugo: "Về hai mặt phóng túng và bạo nói, Shakespeare chẳng thua gì Rabelais (Rabelais)".

Bản dịch này chủ yếu căn cứ trên bản Anh văn của Nhà xuất bản Cambridge University Press (1955) do J.D.Wilson và G.I.Duthie khảo hiệu và chú thích. Trong quá trình dịch, chúng tôi có tham khảo một số bản dịch Pháp văn như của Duval, Roth, Koszul và Victor Hugo.

NGƯỜI DỊCH

NHÂN VẬT

EXCALÔT	(<i>Escalus</i>)	Vương chủ thành Vêrôna
PARIT	(<i>Paris</i>)	một chàng quý tộc trẻ tuổi, thân thích của Vương chủ
MONTAGHIU	(<i>Montague</i>)	{ hai tộc trưởng của hai họ thù địch
CAPUILET	(<i>Capulet</i>)	
MỘT ÔNG GIÀ	họ Capiulet	
RÔMÊÔ	(<i>Romeo</i>)	con trai Montaghiu
MƠKIUXIÔ	(<i>Mercutio</i>)	người họ của Vương chủ và bạn của Rômêô
BENVÔLIÔ	(<i>Benvolio</i>)	cháu Montaghiu, và bạn của Rômêô
TIBÂN	(<i>Tybalt</i>)	cháu Capiulet phu nhân
TU SĨ LÔRÂN	(<i>Lawrence</i>)	dòng thánh Franxit
TU SĨ JÔN	(<i>John</i>)	cùng một dòng đạo đó
BANTÔDA	(<i>Balthasar</i>)	người hầu của Rômêô
XAMXƠN	(<i>Sampson</i>)	gia nhân của Capiulet
GRIGÔRY	(<i>Gregory</i>)	gia nhân của Capiulet
PITƠ	(<i>Peter</i>)	người hầu của nhũ mẫu của Juliet
ABRAHAM	(<i>Abraham</i>)	gia nhân của Montaghiu
MỘT THẦY LANG		
BA NHẠC CÔNG		
BAN ĐỒNG CA		
TIỂU ĐỒNG CỦA PARIT		
MỘT TIỂU ĐỒNG NỮ		
MỘT VÕ QUAN CỦA ĐỘI TUẦN TRA		

MONTAGHIU PHU NHÂN

CAPULET PHU NHÂN

JULIET (*Juliet*) con gái Capiulet

NHỮ MẪU CỦA JULIET

Một số công dân thành Vêrôna - một số quý tộc nam nữ, thân thích của hai nhà - một số người đeo mặt nạ - lính tuần - người gác - người hầu.

*Chuyện xảy ra ở thành Vêrôna
trừ hồi V cảnh I thì ở Mantua*

HỒI MỘT

TỰ NGÔN

Ban đồng ca ra⁽¹⁾

Ngày xưa, ở thành Vêrôna tươi đẹp,
Có hai nhà thuộc dòng thế phiệt trâm anh
Mối thù xưa bỗng gây cảnh bất bình
Máu lương thiện khiến tay người lành nhuộm đỏ.
Số phận éo le, thâm thù hai họ
Lại khéo xui sinh hạ đôi tình nhân
Mối tình ai thê thảm muôn phần
Chôn cừu hận, chỉ còn đành một thác
Tình lứa đôi thảm thương tan nát
Trên xác con cha mẹ mới quên thù
Chuyện thương lắm, trình diễn đôi giờ,
Xin quý vị kiên tâm chiếu cố
Sức mọn tài hèn, chúng tôi xin gắng trở.

Ban đồng ca vào

⁽¹⁾ Ở thời Shakespeare, “ban đồng ca” thường chỉ là một người mặc y phục đen, ra làm công việc giới thiệu.

CẢNH I

Nơi công cộng

Xamxon và Grigôri ra, cầm kiếm, đeo mặt

XAMXON - Grigôri này, ta không thể nào chịu nhọ mặt được.

GRIGÔRI - Ủ, mình có làm lải than đâu.

XAMXON - Không... Tao định nói rằng tức lên cổ là ta rút ⁽¹⁾ ngay.

GRIGÔRI - Ủ, thông lọng⁽²⁾ chẹn cổ thì phải rút ra mới sống được chứ!

XAMXON - Tao mà sôi tiết lên là tao giã ngay.

GRIGÔRI - Khốn nhưng tiết mảy thì đợi đến bao giờ cho sôi!

XAMXON - Cứ thấy một thằng chó nhà Montaghiu là tao ngứa ngứa chân tay.

GRIGÔRI - Ấy! Ngứa chân là muốn co cẳng rồi! Đứng yên mới chính thị là tay can trường. Mày mà ngứa chân là muốn co giò chuồn thẳng đấy!

XAMXON - Khi một thằng chó chết nhà Montaghiu trên gan tao thì tao đứng vững như thành ấy chứ lì! Dù gặp trai hay gái nhà nó, tao cũng giành lấy lễ đường sát tường tao đi⁽³⁾.

GRIGÔRI - Thế là mày hèn rồi. Chỉ có đứa nào yếu mới tìm tường mà dựa lưng.

XAMXON - Đúng! Đàn bà là giống yếu đuối nên bao giờ cũng bị ép vào tường. Tao là tao cứ gạt bắn bọn đàn ông nhà Montaghiu ra khỏi tường mà ép bọn đàn bà con gái nhà nó vào đấy.

GRIGÔRI - Chuyện hiểm khích này chỉ dính dáng đến các ông chủ và trai tráng hai nhà thôi chứ.

XAMXON - Kệ! Tao phải ra tay bạo chúa mới được. Tao sửa cho bọn

⁽¹⁾ Ý nói rút gươm.

⁽²⁾ Thông lọng treo cổ tội phạm. *Choler* (cơn giận) và *collar* (thông lọng) cùng âm khác nghĩa. Grigôri cố tình hiểu trệch lời nói của Xamxon.

⁽³⁾ Thời đó đường không có hè, lại có rãnh nước ở giữa, gặp người trên phải nhường bước cho đi sát về phía lề đường là phần an toàn và sạch nhất.

đàn ông xong thì bọn đàn bà con gái liệu hồn. Cứ gọi là không còn sót một ả!

GRIGÔRI - Không một ả nào còn sống ấy à?

XAMXƠN - Hay là còn nguyên. Muốn hiểu thế nào thì hiểu.

GRIGÔRI - ả nào ném mùi thì sẽ hiểu.

XAMXƠN - Tao mà còn đứng vững thì tao còn cho các ả ném mùi. Tao là tay có sừng có mỏ chứ có phải vừa!

GRIGÔRI - Ừ, may đấy, chứ giá mày có vây có vẩy thì thật hết con cá mắm. Thôi rút đồ lẻ ra đi... hai thằng nhà Montaghiu đến kia kìa.

Abraham và Bantada ra

XAMXƠN - Gương tao đã tuốt trần rồi đây. Gây sự đi, đã có tao đằng sau.

GRIGÔRI - Thế nào? Đứng sau để chuồn cho dễ phỏng?

XAMXƠN - Đừng sợ gì tao nhé!

GRIGÔRI - Mẹ kiếp, tao mà lại sợ mày!⁽¹⁾

XAMXƠN - Phải nắm phần phải về mình. Để chúng gây sự trước.

GRIGÔRI - Qua mặt chúng, tao sẽ cau mày, để xem chúng muốn giở trò gì.

XAMXƠN - Để xem chúng dám giở trò gì chứ lị! Còn tao, tao sẽ nhổ nước bọt.⁽²⁾ Chúng im thì chúng nhục.

ABRAHAM - Quý ông nhổ vào chúng tôi đấy phải không?

XAMXƠN - Vâng, đúng là tôi nhổ nước bọt đấy, thưa quý ông.

ABRAHAM - Quý ông nhổ nước bọt vào chúng tôi phải không?

XAMXƠN (*hỏi nhỏ G*) - Nhận thì có trái luật không?

GRIGÔRI - Trái.

XAMXƠN - Không, tôi không nhổ vào quý ông. Nhưng đúng là tôi nhổ đấy.

GRIGÔRI - Quý ông định gây sự chẳng?

⁽¹⁾ Ý Xamxơn định nói: "Đừng sợ gì về phía tao. Cứ yên tâm". Nhưng Grigôri hiểu trệch đi.

⁽²⁾ Nguyên văn: "Tao sẽ cắn ngón tay cái chĩa vào chúng". Một cử chỉ thách thức, nhục mạ.

ABRAHAM - Gây sự ấy à? Không! Thưa quý ông.

XAMXON - Nếu quý ông định gây sự thì tôi sẵn sàng tiếp chuyện.
Chủ tôi chẳng kém gì chủ các quý ông.

ABRAHAM - Nhưng cũng chẳng hơn.

XAMXON - À... thưa quý ông...

Benvôliô ra; rồi đến Tibân

GRIGÔRI (bảo nhỏ X) - Cứ bảo là hơn đi. Có bà con ông chủ tới kia rồi!

XAMXON (bảo A) - À... chủ ta hơn chứ.

ABRAHAM - Anh nói láo!

XAMXON - Các anh có giỏi thì tuốt kiếm ra! - Này Grigôri, nhớ đánh miếng bổ thượng của mày nhé!

Cả bọn đánh nhau

BENVÔLIÔ - Mấy thằng rồ có thôi đi không? Tra gương vào vỏ nào!
Chúng mày mất trí rồi!

Gạt kiếm của cả bọn xuống

Tibân từ sau xông lên

TIBÂN - Thế nào? Người lại đi so gương với bọn đầy tớ nhút nhát này à? Quay lại đây, Benvôliô, trông cái chết đến với người đây!

BENVÔLIÔ - Ta đang dàn hòa đấy chứ! Hãy tra gương vào vỏ, hoặc hãy dùng gương giúp ta can bọn này ra.

TIBÂN - Gương trần cầm tay mà miệng lại nói chuyện dàn hòa! Sao mà ta căm ghét hai tiếng dàn hòa thế, cũng như ta căm ghét âm ti địa ngục, căm ghét cả họ Montaghiu, căm ghét chính người nữa. Coi chừng gương ta đây, đồ hèn!

Đánh nhau. Thêm gia nhân hai nhà kéo đến, cùng xông vào loạn đả. Rồi một số công dân thành Vêrôna và một võ quan tuần cảnh đến, tay cầm gậy gộc, giáo mác.

VÕ QUAN - Gậy đâu, giáo mác đâu, đánh đi! Choảng cho chúng một trận đi! Đánh cho chết họ nhà Capiulet! Đánh cho chết họ nhà Montaghiu!

Capiulet ra, mặc áo dài, đi cùng Capiulet phu nhân

CAPULET - Cái gì ồn ào thế? Bay, đưa thanh trường kiếm cho ta!

CAPULET PHU NHÂN - Đưa cho ông cái nặng, cái nặng! Ông đòi kiếm để làm cái trò gì?

CAPULET - Đã bảo đưa kiếm cho ta mà! Lão già Montaghiu đã đến kia. Lão đang vùng kiếm thách ta đó.

Montaghiu và Montaghiu phu nhân ra

MONTAGHIU - À tên khốn kiếp Capiulet! - Bỏ ta ra nào, đừng giữ ta lại nữa!

MONTAGHIU PHU NHÂN (*giữ chồng lại*) - Ông đừng hòng nhích được một bước mà đi gây lộn.

Vương chủ ra, quần thần theo sau

VƯƠNG CHỦ - Quân làm loạn, lũ phá rối trị an kia! Sao bay nữ gây cảnh gươm đao dây máu láng giềng!... Chúng không nghe thấy ta nói gì chẳng?... Này lũ kia, lũ bay là người hay thú vật, mà nữ đem máu đào ra rửa mối thù hằn độc hại. Ta ra lệnh cho lũ bay phải vứt ngay những vũ khí hung hăng trên những bàn tay vấy máu kia xuống và nghe ta phán truyền đây, nếu cưỡng lời ta sẽ cho dùng đến nhục hình! Đã ba lần rồi, chỉ vì những chuyện không đâu, mà hai người - Capiulet và Montaghiu kia - đã làm náo loạn phố phường. Đã ba lần rồi, những công dân kỳ cựu thành Vêrôna đã phải cởi bỏ những bộ quần áo trang nghiêm để rồi với bàn tay già cầm ngọn mác gỉ xông ra dẹp mối thù sâu độc của bọn người. Nếu từ nay các người còn gây rối loạn trong thành, ta quyết sẽ không tha cho tội chết. Lần này ta cho phép tất cả các người lui. Capiulet, đi theo ta. Còn người, Montaghiu, chiều nay hãy tới lâu đài Tự do là nơi ta thường xử án, để nghe ta truyền phán thêm về việc này. Một lần nữa, ta truyền tất cả phải lui ngay, kẻ nào trái lệnh sẽ phải tội chết.

Tất cả vào, trừ Montaghiu,

Montaghiu phu nhân và Benvôliô

MONTAGHIU - Ai đem bối cái chuyện hiềm khích cũ này ra thế? Lúc việc xảy ra cháu có đây không, hãy kể lại ta nghe.

BENVÔLIÔ - Khi cháu tới đây thì gia nhân hai nhà đang đánh nhau rồi. Cháu bèn tuốt gươm để can chúng ra thì vừa lúc ấy thằng Tibân hung hăng kia xông đến, gươm trần lăm lăm cầm tay. Miệng nó hò hét thách thức, tay nó múa vùng tàn tán, nhưng chỉ đánh gió. Gió kêu vi vu như chế giễu sự bất lực của nó. Trong lúc cháu và nó trao đổi vài đường kiếm thì mỗi lúc lại thêm người hai phe đến loạn đả, cho tới khi vương chủ tới ngăn đôi bên ra.

MONTAGHIU PHU NHÂN - Còn Rômêô đâu? Hôm nay cháu có thấy nó đâu không? Nó không dính líu đến chuyện này, thật ta mừng quá.

BENVÔLIÔ - Thưa bác, một giờ trước khi vầng nhật thiêng liêng hiện ra trước khung cửa dát vàng của phương Đông, cháu thấy trong dạ bồi hồi, bèn ra ngoài dạo chơi. Đến rừng sung ở phía tây thành, cháu thấy anh Rômêô đã ở đấy rồi. Cháu đi tới gặp anh, nhưng anh đã trông thấy cháu, và lẩn ngay vào rừng. Suy bụng ta ra bụng người, cháu thấy khi một mình thơ thẩn lại là lúc tâm tư bận rộn nhất, nên cũng tiếp tục suy nghĩ chuyện riêng mà chẳng tìm biết chuyện của anh ấy nữa. Thấy anh ấy có ý lẩn, thì cháu cũng vui lòng tránh.

MONTAGHIU - Nhiều buổi sáng người ta đã bắt gặp nó ở đó, hạt lệ đầm đìa làm thêm ẩm ướt giọt sương mai, rồi lại nảo nuột thở dài khiến đám mây mù thêm u ám. Nhưng mặt trời vui tươi ở phương Đông xa xa vừa kéo màn đêm khỏi giường ngủ của Nữ thần Bình minh thì đứa con ảo não của ta đã buồn bã trở về để lẩn tránh ánh dương. Nó tự giam mình trong phòng riêng, đóng chặt cửa, không cho ánh hồng đẹp tươi lọt vào, tự tạo cho mình một cảnh đêm tối âm u. Nếu không khéo khuyên giải cho tiêu tan nguyên nhân sầu muộn đi, thì e sẽ nguy hại đến thân.

BENVÔLIÔ - Thưa bác, bác có rõ vì đâu anh ấy ủ rũ như vậy không?

MONTAGHIU - Ta nào có biết, mà hỏi thì nó không nói.

BENVÔLIÔ - Nhưng bác đã hết sức gắng hỏi chưa?

MONTAGHIU - Cả ta lẫn mấy ông bạn đều đã ân cần hỏi han, nhưng lòng ham mê của nó chỉ biết nghe có nó. Bạn tâm sự của nó lại là chính nó, một người bạn không rõ đáng tin cậy được bao nhiêu nhưng thật là kín đáo, bí mật, khó thăm dò. Nó như nụ hoa kia bị một con sâu ghét ghen đục khoét trước khi được phô hương khoe sắc dưới ánh mặt trời. Chỉ cần biết được nguyên nhân nỗi buồn của nó là ta sẵn sàng tìm mọi phương cứu chữa.

Rômêô từ xa đi tới

BENVÔLIÔ - Anh ấy tới đây rồi. Xin hai bác hãy lui gót. Một là cháu được biết vì sao anh ấy âu sầu buồn bã, hai là sẽ bị nhiều lần từ chối đây.

MONTAGHIU - Chúc cháu may mắn được nó dốc cả nỗi lòng!... Này bà, ta đi thôi!

Montaghiu và Montaghiu phu nhân vào

BENVOLIÔ - Xin chúc anh một buổi sớm tươi vui!

RÔMÊÔ - Còn sớm thế kia ư?

BENVOLIÔ - Chính giờ vừa điểm.

RÔMÊÔ - Chao ôi, khi trong lòng phiền muộn thì thời gian trôi mới chậm làm sao!... Người vừa vội bỏ đi có phải là cha tôi đấy không?

BENVOLIÔ - Vâng, chính bác đấy... Nỗi buồn nào khiến chàng Rômêô thấy ngày giờ chậm quá thế vậy!

RÔMÊÔ - Tôi buồn vì chẳng được cái điều nó làm cho ngày giờ thành ngắn ngủi.

BENVOLIÔ - Anh yêu?

RÔMÊÔ - Không...

BENVOLIÔ - Không yêu?

RÔMÊÔ - Yêu nhưng không được yêu.

BENVOLIÔ - Than ôi, Ái tình bề ngoài trông thật hiền dịu mà sao vướng vào mới thấy quá nghiệt ngã khắt khe!

RÔMÊÔ - Than ôi, Ái tình mắt bị bịt kín mà sao vẫn tìm được lối đi tới đích đã nhắm⁽¹⁾?... Chúng ta sẽ ăn tối ở đâu đây?... Trời! Lại có cuộc đánh lộn nào mới xảy ra ở đây thế này?... Thôi anh chẳng cần nói nữa, tôi biết cả rồi! Cầm thù gây ra biết bao éo le rắc rối, mà ái tình lại còn gây ra lăm chuyên éo le rắc rối hơn... Ôi, ái tình cuồng loạn! Ôi, cầm thù si mê! Người từ cõi hư vô mà ra nhưng người lại là tất cả! Ôi, tưởng người nhẹ tênh mà hóa nặng trĩu, vật hư phù mà quan trọng xiết bao! Cõi hỗn mang mà đầy hình ảnh đẹp tươi! Ôi, lông chim mà nặng như chì, khói đen mà tỏa ánh sáng, lửa rừng rực mà lạnh ngắt, khỏe mà lại ốm yếu tật bệnh! Ngủ mà vẫn thức, mình nhưng chẳng phải là mình! Đấy, tôi yêu thế đấy, nhưng tôi chẳng được yêu đâu. Anh lại cười à?

BENVOLIÔ - Không, có lẽ tôi đang muốn khóc đây.

RÔMÊÔ - Vì sao vậy, hỡi anh bạn đa cảm?

⁽¹⁾ Trong thần thoại Hy-La, thần Ái tình, hoặc còn gọi là thần Kiupit - tiếng Pháp: Cupidon - thường được biểu hiện dưới hình dáng một chú bé, bịt mắt, cầm cung.

BENVÔLIÔ - Vì thấy trái tim đa cảm của anh đau.

RÔMÊÔ - Tình thương yêu tẻ nhạt như vậy đó. Lòng tôi đã trĩu nặng nỗi buồn riêng, nay lại nặng thêm vì nỗi phiền muộn của anh! Tình thân yêu của anh đối với tôi chỉ khiến tôi thêm sầu não. Ái tình cũng như làn khói tụ lại bằng hơi thở dài; được gạt trong thì thành ngọn lửa sáng rực trong mắt đôi lứa yêu nhau; bằng trái nguyện thì hóa ra biển thảm đầy nước mắt. Ái tình còn là gì nữa nhỉ? Là sự điên cuồng thận trọng nhất, là nỗi ghen ngào đắng cay, mà cũng là sự sáng khoái êm dịu⁽¹⁾... Thôi chào anh.

BENVÔLIÔ - Khoan đã. Cho tôi đi theo với. Anh vội bỏ tôi mà đi thế thật là không phải.

RÔMÊÔ - Chà, hồn vía tôi đã bay mất rồi. Tôi có còn ở đây đâu. Có phải Rômêô đứng trước mặt anh đâu, hấn ở đâu đâu kia đấy.

BENVÔLIÔ - Này, nói thực⁽²⁾ đi, anh yêu ai?

RÔMÊÔ - Sao? Tôi phải rên rỉ mà nói với anh sao?

BENVÔLIÔ - Rên rỉ ư? Không cần! Nhưng nói thực đi, ai?

RÔMÊÔ - Thật là thấy người đang ốm còn bắt phải trối trăng cho thực. Tôi đau đớn thế này mà anh còn nở lòng thúc bách... Thôi, nói thực, anh ạ, tôi quả có yêu một người đàn bà.

BENVÔLIÔ - Tôi bắn chơi vậy mà trúng!

RÔMÊÔ - Anh thật là tay thiện xạ!... Tôi xin nói thêm rằng nàng là một trang tuyệt sắc.

BENVÔLIÔ - Đích còng chọi lợi thì bắn càng dễ trúng chứ sao?

RÔMÊÔ - Lần này thì anh bắn trượt rồi. Mũi tên của thần Kiupit dừng hòng tới được người nàng. Tâm hồn nàng là tâm hồn của nữ thần Dian⁽³⁾. Đức kiên trinh của nàng che chở cho nàng như áo giáp, cung tên trẻ của thần Ái tình phạm sao được tới người nàng. Miệng lưỡi rào đón tán tỉnh, nàng chẳng

⁽¹⁾ Những chữ dùng tương phản trong lối nói cầu kì của Rômêô ở đây cũng như ở đoạn trên biểu hiện tính chất giả tạo, phù phiếm của mối tình Rômêô đối với Rôdalín, một mối tình sẽ dễ dàng tiêu tan khi Rômêô gặp Juliet.

⁽²⁾ Đoạn này chơi chữ: *sadness* vừa có nghĩa là đứng đắn không đùa bỡn, vừa có nghĩa là buồn rầu. Benvôliô nói theo nghĩa trên, Rômêô trả lời theo nghĩa dưới.

⁽³⁾ Bà chúa rừng trong thần thoại Hy - La, tượng trưng cho sự trinh bạch.

để lọt tai, sóng tình đưa đẩy cũng chẳng khiến được nàng liếc mắt, vàng ngọc châu báu xưa nay thường làm xiêu lòng cả đến bậc thánh nhân, nàng cũng chẳng coi vào đâu! Ôi, nàng thật giàu có vô cùng, giàu có về sắc đẹp; nhưng đồng thời nàng cũng thật nghèo, vì khi nàng chết thì kho báu vật của nàng cũng chẳng còn.

BENVÔLIÔ - Nàng nguyên suốt đời khép cửa phòng thu hay sao?

RÔMÊÔ - Vâng, nàng đã thế như vậy. Gìn giữ như thế thật là quá phí hoài. Nàng quá cay nghiệt với sắc đẹp của mình nên hậu thế sẽ chẳng được thấy sắc đẹp nữa⁽¹⁾. Nàng đẹp quá, đoan trang quá, nàng đẹp một cách đoan trang quá, nàng dồn tôi vào cảnh tuyệt vọng để riêng mình được hưởng phúc lành trời ban. Nàng đã thế sẽ chẳng yêu ai; lời thề này thực đã làm cho tôi sống cũng như chết, có sống chẳng chỉ vì còn thuật được cho anh nghe câu chuyện này mà thôi!

BENVÔLIÔ - Anh hãy nghe tôi, hãy quên đi đừng nghĩ đến nàng nữa.

RÔMÊÔ - Ôi, làm sao cho quên nghĩ được, anh hãy dạy tôi đi!

BENVÔLIÔ - Hãy trả lại tự do cho đôi mắt anh: hãy ngắm nhìn những dung nhan khác.

RÔMÊÔ - Như thế sẽ chỉ càng làm nổi bật thêm sắc đẹp tuyệt vời của nàng thôi! Hãy xem những mặt nạ⁽²⁾ được điểm phúc hôn vùng trán người đẹp: chúng đen nên càng nhắc nhở ta rằng chúng che những gì trắng muốt! Dù bỗng nhiên đôi mắt bị mù, ai có thể quên được báu vật mà mắt mình đã được thấy! Dù anh chỉ cho tôi một người đẹp tuyệt vời, nhan sắc ấy có nghĩa gì nếu, như một lời chú bên lề trang sách⁽³⁾, nó chỉ nhắc cho tôi nhớ tới một vẻ đẹp còn tuyệt vời hơn nữa? Thôi chào anh, anh không thể dạy tôi quên được.

BENVÔLIÔ - Vậy mà tôi quyết tâm làm cho kỳ được điều đó, nếu không đến chết vẫn còn nợ anh.

Cùng vào

(1) Ý nói không chịu lấy chồng, đẻ con, nên hậu thế sẽ không được thấy ai đẹp như nàng nữa.

(2) Phụ nữ quý tộc khi đi ra ngoài thường đeo mặt nạ che nửa mặt, bằng nhung đen.

(3) Ý nói lời chú mà các thi sĩ đương thời thường ghi bên lề bài thơ mình vừa làm, để nhắc tới những tác phẩm cổ điển ưu tú đã là nguồn cảm hứng của mình.

CẢNH II

*Ngoài phố**Capiulet, Parit và một gia nhân ra*

CAPIULET - Montaghiu cũng bị buộc như ta: nếu không giữ được lời cam kết thì sẽ cùng chịu một hình phạt. Tuổi tác như ta với hấn thì giữ điều hòa mục chắc cũng chẳng khó khăn gì.

PARIT - Cả hai vị đều là thế gia vọng tộc cả, mà hiềm kỳ lâu như thế thật là đáng tiếc... Thế còn lời khẩn cầu của chúng tôi thì tương công nghị sao?

CAPIULET - Ta chỉ có thể nhắc lại những điều ta đã nói với bá tước: con ta mới bước vào đời, nó chưa đầy mười bốn tuổi đầu. Hãy để cho cảnh huy hoàng của hai mùa hạ nữa tàn đi, mới đến lúc tính chuyện chồng con.

PARIT - Nhiều người còn ít tuổi hơn tiểu thư mà đã là những bà mẹ đầy hạnh phúc rồi.

CAPIULET - Chóng nở thì lại chóng tàn... Mọi hy vọng của ta đã vùi sâu dưới đất, chỉ còn một mình Juliet là nguồn hy vọng độc nhất của ta. Bá tước hãy gắng chinh phục trái tim của con ta đi, ý ta tùy thuộc vào ý nó. Nếu nó ưng thuận ai, thì sự đồng ý của ta cũng chỉ nằm trong vòng chọn lựa của nó mà thôi... Tối nay, theo tục lệ, ta đặt một buổi dạ yến, và đã mời nhiều bà con thân. Nếu bá tước đến dự được thì ta rất hoan nghênh. Đêm nay, tại tậ xá, bá tước sẽ được thấy những ngôi sao tuy ở trần gian nhưng còn làm mờ cả hào quang nơi thượng giới. Đêm nay, ở nhà ta, giữa những nụ hoa tươi thắm, bá tước sẽ được hưởng những phút say mê thường đến với các chàng trai mỗi khi mùa đông tập tễnh ra đi, nhường chỗ cho tháng tư lộng lẫy. Hãy nghe cho kỹ, nhìn cho tường mà chọn cô nào xứng đáng nhất. Mặc dầu một bông hoa chẳng đáng kể trong đám muôn hồng nghìn tía, nhưng nếu nhìn cho tinh thì may ra con ta cũng chẳng đến nỗi quá

thua kém⁽¹⁾. Bá tước hãy theo ta. (*Bảo gia nhân*) - Còn người, hãy chạy khắp thành Vêrôna điếm lệ, đến các vị có tên trên mảnh giấy đây nói rằng nhà ta đang chờ mong được tiếp đón các vị, nghe!

Đưa giấy cho gia nhân rồi cùng Parit vào

GIA NHÂN - Tìm những người có tên trên mảnh giấy này ư? Sách có chữ: thợ giày dùng thước, thợ may dùng dùi, ngư ông cầm bút vẽ còn họa sĩ thì đi kéo lưới! Sai mình đi tìm những người có tên trên giấy, mà mình thì ngay đến tìm tên trên giấy cũng chịu. Lại phải đi nhờ các tay thông văn tự mới được... May quá, đây rồi.

Benvôliô và Rômêô ra

BENVÔLIÔ - Thôi anh ơi! Ngọn lửa này dập tắt ngọn lửa kia, đau bệnh này thì đỡ bệnh khác. Quay chiều này chóng mặt thì cứ quay ngược lại sẽ khỏi. Đau buồn mấy mà có một mối buồn khác thì cũng quên. Bây giờ mà mắt anh bị một bùa mê mới nào thì bùa mê cũ nhạt ngay.

RÔMÊÔ - Thế thì dùng lá mã đề tốt quá.

BENVÔLIÔ - Dùng làm gì kia?

RÔMÊÔ - Để chữa cái chân bị gẫy⁽²⁾.

BENVÔLIÔ - Ô kìa, anh Rômêô, anh điên chẳng?

RÔMÊÔ - Tôi không điên đâu, nhưng còn bị giam cầm quá là người điên: bị tù tội, bị nhện đói, bị đánh đập, bị hành hạ khổ sở, bị...,⁽³⁾ (*nói với gia nhân*) - Chào chú mình!

GIA NHÂN - Xin chào công tử! Công tử có biết đọc chẳng?

RÔMÊÔ - Chà, ta đọc được cả số mệnh ta trong nỗi buồn của ta.

GIA NHÂN - Cái đó thì chắc chẳng có sách nào dạy công tử. Nhưng công tử có đọc được bất kỳ văn thư nào không?

⁽¹⁾ Câu này rất khúc mắc, chúng tôi dịch theo ý của John D. Wilson và George I. Duthie. Có thể hiểu nhiều cách khác, tỉ dụ: "Nếu nhìn cho tinh thì có thể có nhiều người, trong đó có cả con ta, tuy có mặt nhưng chẳng đáng kể nào" (bản dịch Pháp của F. V. Hugo) hoặc: "Con ta sẽ có mặt trong đám đông đó; tuy giá trị của nó chẳng đáng kể nào, nhưng dù sao cũng là có mặt cho đông" (bản dịch của G. Duval và của G. Roth).

⁽²⁾ Ý nói thương tật ở da thịt thì có thuốc chữa, còn vết thương lòng thì không thuốc nào chữa được.

⁽³⁾ Shakespeare tả đúng cách đối xử vô nhân đạo áp dụng thời đó với những người bị bệnh loạn thần kinh.

RÔMÊÔ - Được, nếu ta biết chữ, biết tiếng.

GIA NHÂN - Công tử thật thà quá. Chúa ban phúc cho công tử -
(*định quay đi*).

RÔMÊÔ - Chú cứ đứng đây, ta đọc được. (*Đọc*) - Mactinô tiên sinh, phu nhân và các tiểu thư; bá tước Anxelâm và các cô em gái diễm lệ của người; bà quả phụ Vitruviô; Plaxensô tiên sinh và các cô cháu gái xinh tươi của người; Mokiuxiô công tử và bào đệ là Valântainơ công tử; thúc phụ ta là cụ Capiulet cùng phu nhân và các tiểu thư; diệt nữ Rôdalín xinh đẹp của ta; Livia tiểu thư; Valenxiô tiên sinh và biểu đệ là Tibân công tử; Luxiô công tử và Hêlêna tiểu thư. Toàn người lịch sự cả! Mời đi đâu thế này?

GIA NHÂN - Lên trên kia.

RÔMÊÔ - Đâu kia?

GIA NHÂN - Đi dự dạ yến; ở nhà chúng tôi.

RÔMÊÔ - Đó là nhà ai?

GIA NHÂN - Nhà chủ tôi.

RÔMÊÔ - Đáng lẽ ta phải hỏi câu này trước mới phải.

GIA NHÂN - Công tử không cần phải hỏi, để tôi xin nói: Chủ tôi là Capiulet tướng công, vừa giàu lại vừa sang. Nếu công tử không phải họ nhà Montaghiu thì mời công tử đến xơi chén rượu... Xin chào công tử!

Vào

BENVÔLIÔ - Đây là buổi dạ yến theo tục lệ cũ của họ nhà Capiulet. Cô nàng Rôdalín xinh đẹp, mà anh đang chết mê chết mệt, cũng tới dự. Lại thêm đủ mặt hoa khôi thành Vêrôna nữa. Anh hãy tới dự đi, rồi đem con mắt vô tư mà so sánh dung nhan nàng với vài dung nhan khác mà tôi sẽ chỉ cho anh. Anh sẽ phải công nhận với tôi rằng con thiên nga của anh thực chỉ là con quạ.

RÔMÊÔ - Nếu mắt tôi từ bỏ đức tin thiêng liêng mà công nhận một điều hư ngụy như vậy, thì xin Chúa hãy bắt nước mắt tôi biến thành những ngọn lửa; và đôi mắt này, đôi mắt đã bao phen đắm lệ nhưng vẫn chưa mờ⁽¹⁾, đôi mắt trong suốt mà lại tin

⁽¹⁾ Nguyên văn: nhiều phen đắm chìm (trong nước mắt) nhưng không thể nào chết được.

theo tà thuyết, đôi mắt này xin chịu hỏa hình như những quân tà ngục! Một người đẹp hơn người yêu của tôi ư? Từ ngày khai thiên lập địa, vừng dương soi thấu suốt muôn vật kia chưa từng được thấy ai sánh kịp nàng.

BENVÔLIÔ - Chẳng qua là không có ai đứng bên nên anh tưởng cô nàng đẹp lắm. Mắt bên này nhìn thấy cô nàng, mắt bên kia cũng chỉ nhìn thấy cô nàng thôi. Nhưng đến buổi dạ yến này, tôi sẽ chỉ cho anh một trang tuyệt thế giai nhân để anh bắc lên hai cái đĩa cân pha lê kia⁽¹⁾ mà so thì anh sẽ thấy người mà giờ đây tưởng là đẹp nhất thật ra chẳng đẹp là bao.

RÔMÊÔ - Được, tôi sẽ tới dự buổi dạ yến, không phải để nhìn ngắm người anh nói, nhưng để sung sướng trước vẻ diễm lệ của người mà tôi yêu.

Cùng vào

CẢNH III

Trong nhà Capiulet

Capiulet phu nhân và nhũ mẫu ra

CAPULET PHU NHÂN - Đây nhũ mẫu, tiểu thư đâu, gọi ra đây cho ta bảo.

NHŨ MẪU - Thật rõ ràng tôi đã bảo cô ấy ra phu nhân gọi, rõ ràng như là tôi hãy còn đồng trinh... hồi tôi 12 tuổi. Thế nào, con cừu non của vú đâu! Con cánh cam⁽²⁾ của vú đâu! Xin Chúa tha tội!⁽³⁾... Thế nào em bé đâu, Juliet đâu?...

Juliet ra

⁽¹⁾ Benvôliô ví hai mắt Rômêô như hai cái đĩa cân. Trước chỉ biết cân Rôdalín với Rôdalín thôi. Nếu cân Rôdalín với người mà Benvôliô sẽ chỉ cho thì sẽ thấy Rôdalín thua kém.

⁽²⁾ Nguyên văn là con bọ rùa (ladybird).

⁽³⁾ Cho những câu nhả nhớt ở trên.

JULIET - Cái gì thế? Ai gọi tôi thế?

NHỮ MẪU - Phu nhân gọi đấy.

JULIET - Thưa mẹ, con đây. Mẹ dạy gì ạ?

CAPIULET PHU NHÂN - Có chuyện này... Vú hãy lui cho ta nói chuyện riêng một lát... À thôi, vú cứ ở đây, ta đã nghĩ lại, vú cứ ở đây mà nghe câu chuyện. Vú biết là con ta đã đến tuổi...

NHỮ MẪU - Thực đấy! Tôi nhớ tuổi cô ấy cả từng giờ.

CAPIULET PHU NHÂN - Con ta chưa đến mười bốn tuổi.

NHỮ MẪU - Tôi xin cuộc ngay mười bốn cái răng của tôi - mặc dầu tôi chỉ còn có bốn chiếc thôi, khổ thân tôi! - là cô ấy chưa đến mười bốn tuổi. Còn bao lâu nữa thì tới ngày Hội Mùa⁽¹⁾ nhỉ?

CAPIULET PHU NHÂN - Phải còn hơn nửa tháng nữa là ít.

NHỮ MẪU - Là ít, là nhiều, mặc dầu! Cứ biết là đến đêm hôm trước ngày Hội Mùa này là cô ấy mười bốn tuổi. Con cháu Xudan và cô ấy - cầu Chúa ban phúc cho mọi kẻ ngoan đạo - bằng tuổi nhau... Cháu Xudan thì về với Chúa rồi, tôi không có phúc giữ được cháu ở với tôi; nhưng dù sao cứ biết đến đêm hôm trước ngày Hội Mùa là cô ấy mười bốn tuổi, đúng là thế rồi. Tôi nhớ rõ lắm. Từ cái ngày động đất đến nay là mười một năm rồi. Và đúng cái hôm ấy là cô cai sữa, tôi quên làm sao được. Ngày nào chẳng cai lại cai đúng ngay cái ngày hôm ấy. Tôi đã bôi chất đắng vào đầu vú, và ngồi ngoài nắng dựa lưng vào chuồng chim. Hôm ấy tương công và phu nhân đi Mantua... Chà! Trí nhớ của tôi tốt thật... Ấy thế mà khi ngậm vào mồm thấy đắng là cái cô mình xinh xinh cáu ngay lên với cái đầu vú. Cái chuồng chim lúc ấy rung chuyển cả lên, chẳng phải ai bảo tôi cũng chạy cho nhanh... Thế mà đã mười một năm rồi đấy. Mà dạo ấy cô đã chơi một mình được rồi. Lạy Chúa! Cô chấp chững chạy khắp đó đây rồi ấy chứ lại! Ngày hôm trước cái hôm đó, cô ngã bươu cả trán. Bố cháu - cầu Chúa phù hộ cho vong hồn bố cháu, con người thật là vui tính! - bố cháu mới đỡ cô dậy vào bảo: *Úi chà, ngã sấp à? Lớn khôn rồi thì ngã ngựa nhé, phải không Juliet!* Thế mà, lạy Đức Bà, con bé nín bật rồi trả lời ngay rằng: *Ừ đấy! Đấy, phu nhân xem, đùa thế mà bây giờ hóa thật! Tôi mà có sống đến*

⁽¹⁾ Ngày 1 tháng 8.

nghìn năm cũng chẳng bao giờ quên được. *Phải không Juliet!*
Bố cháu nó bảo thế là cái cô mình xinh xinh nín bật rồi trả
lời ngay: *Ừ đấy!*

CAPIULET PHU NHÂN - Thôi đủ rồi, vú im đi cho.

NHŨ MẪU - Thưa phu nhân, vâng. Nhưng cứ nghĩ đến lúc cô ấy
nín bật rồi trả lời bố cháu: *Ừ đấy!* là tôi không nhịn cười
được. Mà cái lúc ấy, trán đã bươu lên bằng quả cật gà. Gớm,
ngã một cái ra dáng, khóc nức khóc nở!... *Úi chà, ngã sắp à,
bao giờ lớn khôn rồi thì ngã ngửa nhé, phải không, Juliet?*
Bố cháu nó bảo thế một cái là con bé im bật và trả lời ngay:
Ừ đấy!

JULIET - Thôi, u ơi, tôi cũng xin u im đi cho.

NHŨ MẪU - Ừ, thì thôi, im. Cậu Chúa phù hộ cho em. Em là đứa bé
xinh nhất mà u đã nuôi từ trước đến nay. U mà sống được để
thấy em lấy chồng thì thật là hỷ dạ.

CAPIULET PHU NHÂN - Thì ta đang định nói về việc chồng con của
nó đây... Juliet con, chuyện hôn nhân con nghĩ thế nào?

JULIET - Thưa mẹ, con chưa dám nghĩ đến vinh hạnh đó.

NHŨ MẪU - Vinh hạnh!... Nếu không chỉ có mình u là vú nuôi em
thôi thì u đã tưởng em bú được sữa người khôn rồi đó⁽¹⁾!

CAPIULET PHU NHÂN - Con ơi, bây giờ là lúc phải nghĩ đến chuyện
nhân duyên rồi. Nhiều người còn ít tuổi hơn con, ở ngay thành
Vêrôna này, mà toàn là những người được trọng vọng cả, cũng
đã tay bồng tay mang. Tính ra thì bằng trạc tuổi con bây giờ
mẹ đã sinh con rồi, vậy mà con thì vẫn còn là con gái. Thôi để
mẹ nói vắn tắt cho con hay: Chàng Parit tài năng muốn hỏi
con làm vợ đấy.

NHŨ MẪU - Tiểu thư ơi, người này mới thật!... Úi chao, dễ chừng cả
thế gian này... Chà, con người cứ như là sắp nặn ấy!

CAPIULET PHU NHÂN - Mùa hạ ở Vêrôna cũng chẳng có bông hoa
nào bằng.

NHŨ MẪU - Vâng, đẹp như hoa thật đấy!

CAPIULET PHU NHÂN - Con nghĩ sao? Con liệu có ưng chàng quý tộc

⁽¹⁾ Nguyên văn: Nếu u không phải là vú nuôi độc nhất của em thì u đã bảo là em
bú được sữa người khôn ở ngay đầu vú.

này không? Tối nay, con sẽ thấy chàng ở buổi dạ yến nhà ta. Con hãy ngắm nhìn dung mạo của chàng Parit trẻ tuổi như nhìn vào trang sách quý, con sẽ thấy vẻ thanh tao hiện ra dưới nét bút tuyệt trần. Con hãy nhìn kỹ từng nét cân đối của chàng, nét nọ như làm tăng vẻ đẹp của nét kia. Và nếu trên trang sách đó còn nét nào chưa rõ, thì như lời chú ghi bên lề sách, đôi mắt chàng sẽ làm sáng tỏ. Chàng chưa từng gần bó với một ai, chàng như một tập tình ca quý giá chỉ cần một tấm bìa bọc lại là nên thiên tuyệt tác! Chàng như cá kia cần vẫy vùng nơi biển cả⁽¹⁾, và nếu vẻ đẹp bên trong lại được thêm vẻ đẹp bên ngoài ấp ủ thì thật là cảnh tuyệt vời. Quyển sách cũng được dự phần vinh hạnh dưới mắt bao người, khi cái móc gài bằng vàng của nó được ôm ấp những áng văn chương cũng quý giá như vàng. Kết duyên cùng chàng, con được chung hưởng mọi kho tàng quý báu của chàng, mà riêng phần con chẳng thiệt thòi sút kém gì.

NHŨ MẪU - Sút à? Gái phải hơi giai có phình ra thì có.

CAPIULET PHU NHÂN - Hãy nói vắn tắt cho mẹ nghe, con có đáp lại mối tình của Parit không?

JULIET - Con sẽ để ý ngắm nhìn chàng để quý mến chàng, nếu ngắm nhìn nhau có thể khiến người ta quý mến nhau. Nhưng tầm mắt con cũng như mũi tên, mẹ ưng cho sức nó được bay tới đâu thì nó cắm sâu tới đó thôi.

Một gia nhân ra

GIA NHÂN - Thưa phu nhân, các quý khách đã đến, tiệc đã dọn. Mọi người đang hỏi phu nhân, đang chờ tiểu thư ra, còn nhũ mẫu thì trong bếp người ta đang nguyên rửa⁽²⁾. Ai cũng bận tối cả mắt lại. Tôi phải ra hầu đây. Xin mời phu nhân ra ngay cho.

CAPIULET PHU NHÂN - Chúng ta ra ngay đây. Juliet con, bá tước đang đợi.

NHŨ MẪU - Đi đi em. Đi tìm lấy những đêm vui để thêm vào chuỗi ngày vui của em.

Cùng vào

(1) Ý nói trai cần vợ như cá cần nước.

(2) Vì không thấy vào làm giúp.

CẢNH IV

Ngoài phố

*Rômêô, Mokiuxiô, Benvôliô, năm sáu người đeo mặt nạ,
một số người mang đuốc và một số nhạc công ra*

RÔMÊÔ - Thế nào, có phải dài dòng xin lỗi rồi hãy vào, hay cứ vào tự nhiên thôi?

BENVÔLIÔ - Những lời lẽ tràng giang đại hải bây giờ quá thời rồi. Chẳng ai còn chuộng cái lối giả trang thần Kiupit, mất bịt khăn, tay cầm cung quét sơn sặc sỡ kiểu Tácta để dọa các bà các cô như bù nhìn xua chim nữa. Chẳng cần phải có một bài giáo đầu học thuộc lòng, vừa đọc vừa phải có người nhắc, để dọn đường vào⁽¹⁾. Cứ để tùy họ đánh giá chúng ta thế nào mặc ý, ta nhảy vài điệu cho họ xem rồi cáo thoái thôi.

RÔMÊÔ - Đưa cho ta một bó đuốc đây. Ta chẳng nhảy nhót gì cả. Lòng ta âm u thế này, để ta cầm đuốc sáng.

MOKIUXIÔ - Chàng Rômêô hào hoa phong nhã phải khiêu vũ chứ!

RÔMÊÔ - Không, anh ạ. Đôi giày khiêu vũ của anh nhẹ như bấc, còn lòng tôi nặng như chì, nó kéo tôi xuống không sao mà nhích bước được.

MOKIUXIÔ - Anh đang say đắm vì tình. Vậy anh hãy mượn thần Ái tình đôi cánh mà tung bay ra khỏi cõi phạm tục.

RÔMÊÔ - Tôi đã bị trọng thương vì mũi tên của Kiupit rồi, còn mượn đôi cánh nhẹ của hấn mà bay sao được. Số mệnh đã buộc tôi không thể tránh được cảnh khổ não. Gánh nặng của Ái tình đè lên tôi nặng trĩu.

MOKIUXIÔ - Thế thì anh cứ đè lên Ái tình là hấn thua chứa gì: hấn diu dàng thế ắt chẳng chịu nổi sự đè nén ấy đâu!

⁽¹⁾ Thời đó, khi nhà ai có dạ hội, các chàng thanh niên dù không được mời cũng cứ đến khiêu vũ. Trước khi vào, họ cho một người ăn mặc giả trang, vào chúc mừng chủ nhân và xin lỗi. Chủ nhân coi việc được nhiều người đến dự như vậy là vinh dự. Những khách đến như thế thường đeo mặt nạ che nửa mặt.

RÔMÊÔ - Ái tình mà dịu dàng ư? Hấn thô lỗ, tàn nhẫn, hung bạo, hấn xuyên vào thịt như chông gai.

MOKIUXIÔ - Nếu Ái tình thô bạo với anh thì anh cũng thô bạo trở lại với hấn. Hấn xuyên vào anh thì anh cứ chọc vào hấn. Cứ thế là anh sẽ thắng Ái tình. (*Bảo gia nhân*)- Đưa ta một cái mặt nạ đây, (*đeo mặt nạ*). Mặt nạ lại phủ lên mặt nạ. Giờ thì mặc cho những con mắt tò mò muốn dòm ngó những nét xấu xí của ta! Đã có đôi lông mày sâu róm này nó xấu hổ hộ ta.

BENVÔLIÔ - Thôi, ta gõ cửa mà vào. Vào trong nhà là khiêu vũ luôn.

RÔMÊÔ - Đưa đuốc đây cho ta. Cứ để cho các anh chàng mê chơi vô tâm nhảy nhót trên những bộ chiếu vô tình⁽¹⁾. Về phần ta, ta sẽ theo câu nói của cổ nhân mà cầm đuốc đứng nhìn⁽²⁾... Buổi dạ yến tưng bừng thế này mà lòng ta xám ngắt.

MOKIUXIÔ - Chà, ban đêm thì ai chả xám. Nếu anh xám thế thì chúng tôi sẽ lôi anh ra khỏi - xin anh thứ lỗi - cái vũng bùn ái tình đen sì này mà anh đã ngã vào ngập đến mang tai... Thôi, nhanh lên, phí phạm cả ánh sáng ban ngày...

RÔMÊÔ - Ban ngày là thế nào?

MOKIUXIÔ - Nghĩa là cứ chần chừ thế này thì đuốc đốt mất toi, như đốt đèn ban ngày vậy... Cứ nên hiểu lấy ý thôi, vì trong bụng có năm phần khôn ngoan tôi chỉ nói ra có một.

RÔMÊÔ - Đi làm cái trò đeo mặt nạ này, chúng ta có khôn nhưng thật chẳng ngoan tí nào.

MOKIUXIÔ - Sao vậy?

RÔMÊÔ - Đêm qua tôi vừa nằm mơ.

MOKIUXIÔ - Tôi cũng vậy.

RÔMÊÔ - Thế anh mơ thấy gì?

MOKIUXIÔ - Mơ thấy những anh mơ ngủ thường hay nói chuyện tầm phào⁽³⁾.

RÔMÊÔ - Trên giường ngủ, họ mê chuyện thực cả đấy.

(1) Âm chỉ cả những bộ chiếu phủ sân khấu thời đó.

(2) Ngạn ngữ: "Anh cầm đuốc giỏi thì chơi cũng giỏi".

(3) Chỗ chơi chữ này không dịch được. *To lie* vừa có nghĩa là nói dối, nói tầm phơ, vừa có nghĩa là nằm. Mokiuxiô dùng theo nghĩa thứ nhất, nhưng Rômêô giả tăng hiểu theo nghĩa thứ hai.

MOKIUXIÔ - À, thế thì đúng là Vương mẫu Mabơ đã đến thăm anh. Vương mẫu là bà tiên đỡ đẻ trong số các nàng tiên⁽¹⁾. Người Vương mẫu nhỏ bé như một viên mã não trên ngón tay một vị trưởng quan. Người đi một cỗ xe do những anh lùn bé tí kéo, lướt trên sống mũi những kẻ ngủ mê. Thân xe làm bằng vỏ hạt dẻ, do chú thợ mộc Sóc hoặc một chú côn trùng nào đó nạo rỗng: từ thượng cổ đến giờ, chúng vẫn là thợ đóng xe cho các nàng tiên. Nan hoa bánh xe làm bằng chân nhện, mui xe bằng cánh cào cào, dây cương bằng tơ nhện, dây thắng bằng tơ trắng. Roi ngựa làm bằng xương dế, buộc phát phơ một sợi tơ mảnh. Xà ịch là một chú muỗi mất mặc áo xám, chỉ bé bằng nửa con sâu tí ti khêu được ở đầu ngón tay một cô gái lười⁽²⁾. Cứ thế, đêm này qua đêm khác, Vương mẫu lướt đi, lướt qua trí não các cặp tình nhân là họ mơ thấy ái tình, lướt trên đầu gối bọn triều thần là chúng mơ thấy còng lưng uốn gối, lướt trên ngón tay các luật sư là họ mơ thấy tiền thù lao, lướt trên môi các vị phu nhân là họ mơ thấy hôn hít yêu đương. Nhưng nhiều khi hơi thở của họ quá nồng hương kẹo bánh⁽³⁾ thì bà Mabơ nổi giận khiến họ mụn nhọt khắp người. Có khi Vương mẫu phóng xe qua mũi một anh ninh thần, thế là hần mơ thấy đánh hơi được một việc xin xỏ béo bở⁽⁴⁾. Có khi bà lấy đuôi một con lợn nộp thuế cho Nhà Thờ cù vào mũi một cha đạo đang ngủ say, thế là ngài mơ ngay thấy được hưởng thêm một lộc vị nữa; có khi xe bà phi trên cổ một chiến binh, thế là anh này mơ thấy đâm chém kẻ thù, xung sát, phục kích, thấy gươm bén rền tận Tây Ban Nha, thấy những cốc rượu sâu hàng năm sải tay; rồi bà lại gõ trống bên tai anh khiến anh giật mình choàng dậy, hoảng hốt lâm râm vài câu cầu nguyện rồi lại nằm vật xuống ngủ. Cũng chính bà Mabơ này đêm đêm thường tết bờm ngựa lại và buộc những mớ tóc bẩn thỉu hôi hám thành những nút ma, ai gỡ ra là bị rủi ro ngay. Chính cái bà quỷ quái này, khi thấy các cô gái

(1) Đỡ cho các giấc mơ, những “đứa con của những bộ óc nhàn rỗi”, ra đời (lời chú của George Steevens do J.D. Wilson dẫn). Đoạn nói này của Mokiuxiô không có ích lợi gì cho động tác kịch, nhưng có giá trị và tác dụng như một ca khúc xen lẫn.

(2) Thời đó người ta tin rằng những cô gái lười có sâu chui ở đầu ngón tay ra.

(3) Kẹo ăn cho thơm miệng.

(4) Chúng tôi dịch theo ý của G.L. Kittredge, do J.D. Wilson dẫn.

nằm ngửa, thường đề lên họ cho họ quen chịu nặng và trở thành những tay lão luyện... Chính bà ấy...

RÔMÊÔ - Thôi, thôi anh Mokiuxiô ơi! Anh chỉ nói những chuyện vẩn vơ!

MOKIUXIÔ - Đúng, tôi nói về những giấc mơ, những đứa con của một bộ óc nhàn rỗi, sinh ra do trí tưởng tượng không đâu, một thứ trí tưởng tượng loãng như không khí và hay thay đổi như ngọn gió kia, lúc này thì vượt ve bộ ngực lạnh giá của phương Bắc, nhưng lát nữa lại thở phào giận dữ quay mặt về phương Nam ẩm ướt hơi sương.

BENVÔLIÔ - Trận gió của anh lôi chúng ta đi xa quá: người ta đã xong tiệc rồi, ta đến sẽ quá trễ.

RÔMÊÔ - Tôi thì lại e rằng chúng ta đến quá sớm, vì tôi linh cảm rằng một định mệnh nào đây, mà hiện nay còn treo lơ lửng trên các vì sao, sẽ lấy đêm vui này làm màn đầu cho một tấn thảm kịch; và đến màn chót thì cái số kiếp chẳng ra gì ủ ấp trong lồng ngực tôi đây cũng sẽ sớm tàn. Nhưng thôi, cũng tùy ở Đấng tối cao chỉ nẻo gương buồm!... Các bạn vui chơi ơi, ta tiến thôi.

BENVÔLIÔ - Nổi trống lên nào!

Cùng vào

CẢNH V

Trong nhà họ Capiulet

Các nhạc công đứng đợi. Một số gia nhân ra

GIA NHÂN I - Cái thằng Pôtpan⁽¹⁾ đâu, không giúp ta dọn dẹp một tí? Bộ cái thằng ấy mà không thêm dọn bàn chắc! Bộ cái thằng ấy mà không thêm rửa đĩa chắc!

⁽¹⁾ Potpan: nồi xoong. Vì đây là tên người nên chúng tôi phiên âm mà không dịch nghĩa.

GIA NHÂN II - Phép tắc lịch sự đem giao phó cho một hai người mà lại vào loại tay chân nhem nhuốc thì hay hơn gớm!

GIA NHÂN I - Dọn những cái ghế đầu này đi! Nhắc cái tủ bát này ra! Và coi chừng bát vàng đĩa bạc đấy... (*bảo bạn*) - Này, thủ cho tớ một cái bánh hạnh nhân nhé, và nếu đằng ấy quý tớ thì bảo hộ anh canh cổng cho hai nàng Xudan Graixtôn và Neli vào... Antôni đâu! Pôtpan đâu!

GIA NHÂN III - Có đây!

GIA NHÂN I - Người ta đòi, người ta gọi, người ta hỏi, người ta tìm ở trong phòng lớn kia kìa!

GIA NHÂN IV - Chỗ này cũng gọi, chỗ kia đòi thì làm thế nào!... Nhanh lên các cậu, nhanh tay nhanh chân lên một tí... Vui xuân kéo hết xuân đi⁽¹⁾!

Cùng vào

Capiulet ra, theo sau là khách khứa, có cả Tibân, Juliet, Nhũ mẫu; sau cùng là Rômêô, cải trang làm người hành hương, và các bạn, tất cả đều đeo mặt nạ

CAPIULET - Chào chư vị! Phên này thì mấy tiểu thư mà ngón chân không bị chai sẽ thử sức với các vị! Nào các cô, cô nào từ chối không khiêu vũ? Cô nào còn ỏng ẹo không chịu ra nhảy thì đúng là có chai chân nhé! Lão nói có đúng không? (*Nói với bọn người mới đến*) - Chào chư vị! Có một thời lão cũng đã đeo mặt nạ, cũng đã thử thử bên tai người đẹp những lời êm ái ngọt ngào, nhưng cái thời ấy đã qua rồi, qua rồi... (*nói với khách nữa mới đến*) - Chào chư vị! Nhạc công đâu, tấu nhạc đi! Dọn chỗ đi để khiêu vũ! Nào các cô, nhảy đi!

Nhạc nổi, mọi người khiêu vũ

(*Bảo gia nhân*) - Thắp thêm đèn lên, chúng bay. Dọn bàn đi, dập tắt lò sưởi đi, trong phòng nóng quá rồi. Thế nào, chú mình⁽²⁾, tình cờ khiêu vũ thế này cũng thú đấy chứ nhỉ? Mời ông ngồi, ông Capiulet⁽³⁾. Ông và tôi thì qua cái thời nhảy với

⁽¹⁾ Nguyên văn: kẻ nào sống lâu hơn thì được tất. "Kẻ sống lâu hơn" đây là thần Chết. Một ngạn ngữ khuyến khích con người ta vui sống, tận hưởng cuộc sống, kéo lúc chết thì chỉ thần Chết được hưởng cả (Lời chú của Kittredge, do Wilson dẫn).

⁽²⁾ Tự nói với mình.

⁽³⁾ Một ông già trong họ Capiulet.

nhót rồi. Cái lần cuối cùng chúng mình đeo mặt nạ khiêu vũ là cách đây bao năm rồi nhỉ?

CAPIULET II - Lạy Đức Bà, ba mươi năm rồi.

CAPIULET I - Ông ơi, làm gì đến, làm gì đến. Dịp đó là ăn cưới Luxenxiô. Lễ Thánh linh giáng lâm có đến nhanh chẳng nữa cũng chỉ mới là hai mươi nhăm năm. Mà dạo đó chúng ta đeo mặt nạ đấy thôi.

CAPIULET II - Lâu hơn chứ. Lâu hơn. Con hấn còn nhiều tuổi hơn. Con hấn đã ba mươi rồi còn gì.

CAPIULET I - Làm gì đến! Con hấn cách đây hai năm còn chưa thành niên.

RÔMÊÔ (*hỏi gia nhân*) - Tiểu thư nào kia đang làm lộng lẫy bàn tay người khiêu vũ với nàng?

GIA NHÂN - Thưa công tử, tôi không biết.

RÔMÊÔ - Chao ôi, thật là nàng dạy cho những bó đuốc như thế nào mới là chói sáng! Nàng lộng lẫy trên gò má của nàng Đêm, khác nào viên ngọc quý óng ánh bên tai một thiếu nữ xứ Êtiôpi! Báu vật này, ai có thể chiếm được làm của riêng! Về tuyệt thế kia, sao cỗi trần lại có? Nàng ở giữa đám phụ nữ này như bồ câu trắng ở giữa đàn quạ. Khi bản đàn này dứt, ta sẽ tìm đến chỗ nàng để bàn tay phạm tục này được điểm phúc nắm tay người đẹp. Tim ta tới nay đã yêu ai chưa nhỉ? Không, không, hỡi đôi mắt ta ơi, hãy nói là chưa đi! Vì chỉ tới đêm nay ta mới được thấy một con người thật là tuyệt sắc!

TIBÂN - Giọng này nghe đúng là giọng một thằng Montaghiu. (*Bảo gia nhân*) - Mi đi lấy cho ta thanh kiếm. Gớm thật, quân khốn kiếp dám đeo mặt nạ phường hề tới đây nhạo báng ngày lễ trang nghiêm của nhà ta. Vì danh dự của họ nhà, cho thằng này về âm phủ cũng chẳng mắc tội gì với Chúa!

CAPIULET (*tới gần*) - Cái gì thế cháu? Việc gì khiến cháu giận dữ thế?

TIBÂN - Thưa chú, kia là một thằng Montaghiu, một tên tử thù của chúng ta, một tên khốn kiếp dám ngênh ngang láo xược đến đây nhạo báng lễ tôn nghiêm của họ nhà ta.

CAPIULET - Ta trông như Rômêô, có phải không?

TIBÂN - Đích là thằng khốn Rômêô đó!

CAPIULET - Cháu hãy bình tĩnh, để mặc nó. Nó đi đứng dang hoàng lịch sự lắm. Mà nói thực, thành Vêrôna này cũng tự hào vì có một chàng thanh niên công tử đức hạnh và mực thước như nó. Cho ta tất cả của cải trong thành Vêrôna này ta cũng không muốn xảy ra trong nhà ta điều gì xúc phạm tới danh dự nó. Vậy cháu hãy nhẫn nại, đừng để ý đến nó nữa. Ý ta như vậy đó. Nếu cháu tôn trọng ý ta thì hãy tươi tỉnh lên, hãy bỏ cái bộ mặt hùng hổ kia đi; trong một buổi dạ hội, cái bộ mặt ấy thật chẳng thích hợp.

TIBÂN - Bộ mặt ấy thích hợp lắm nếu có thằng khốn ấy là khách. Tôi quyết không để cho nó yên.

CAPIULET - Anh phải để cho nó yên! Anh nghe chưa, hử anh chưa ráo máu đầu kia! Tôi đã bảo anh phải để cho nó yên. Thế nào, tôi là chủ ở đây, hay anh? Thế nào, anh không thể để cho nó yên à? Xin Chúa cứu vớt linh hồn tôi! Anh định gây náo loạn giữa khách khứa của tôi hử? Anh định giương vây giương cánh, anh định làm ra ta đây kẻ giờ phải không?

TIBÂN - Nhưng, thưa chú, thật là một điều sỉ nhục.

CAPIULET - Thôi đi, thôi đi, anh là thằng lão. A, anh định làm thế phải không? Anh liệu hồn, đừng có giở trò ra mà tôi sẽ cho anh biết tay. Phải, anh làm trái được ý tôi thì anh mới thích! Hừ, thật là đúng lúc!... (*Nói với khách đương khiêu vũ*) - Tốt lắm, các cô các cậu! (*Nói với Tibân*) - Anh là đồ lão... Anh mà giở trò thì có mà... (*Bảo gia nhân*) - Đèn dóm thêm vào chúng bay! (*Bảo Tibân*) - Tôi sẽ bắt anh phải yên... (*Bảo khách*) - Nào, vui lên nào, các cô các cậu!

TIBÂN - Lửa giận ngàn ngút mà phải nhẫn nại chịu đựng, khiến ta rung chuyển cả thịt da. Ta đành rút lui vậy. Việc thằng khốn này vác mặt đến đây, đêm nay tưởng là thú vị, nhưng rồi sẽ đưa đến những hậu quả chua cay. (*Tibân vào*).

RÔMÊÔ (*cắm tay Juliet*) - Nếu tay hèn này đã xúc phạm đến báu vật linh thiêng thì tôi xin chịu một hình phạt êm đềm: đôi môi tôi như hai kẻ hành hương rụt rè xin sẵn sàng xóa vết bàn tay thô bạo kia bằng một cái hôn trù mẩn.

JULIET - Hỡi kẻ hành hương⁽¹⁾ lương hảo, người quá khắc

⁽¹⁾ Rômêô giả trang làm người hành hương.

nghiệt với bàn tay của người. Bàn tay này làm thế chỉ là để tỏ lòng sùng đạo thành kính thôi! Kể hành hương có thể nắm tay các nữ thánh. Tay cầm tay, đó là cái hôn của người hành hương.

RÔMÊÔ - Thế các nữ thánh chẳng có môi đó sao? Và các người hành hương nữa?

JULIET - Có, có môi để tụng kinh cầu Chúa.

RÔMÊÔ - Ôi, nếu vậy thì, hỡi nữ thánh thân yêu, hãy cho phép môi làm công việc của tay. Chúng đang cầu xin đó. Nàng hãy ứng chuẩn đi, kéo đức tin lại biến thành nỗi tuyệt vọng.

JULIET - Các nữ thánh thường đứng lặng, nhưng vẫn là ứng chuẩn.

RÔMÊÔ - Vậy thì xin nàng cứ đứng lặng, để tôi được hưởng kết quả của lời cầu xin. (*Hôn Juliet*) - Thế là đôi môi tôi đã được môi nàng gột sạch tội lỗi.

JULIET - Như vậy tội lỗi lại sang môi tôi sao?

RÔMÊÔ - Tội lỗi từ môi tôi sang môi nàng! Lời trách mới đáng yêu sao! Vậy xin nàng hãy trả lại tôi tội lỗi ấy. (*Lại hôn Juliet*)

JULIET - Công tử hôn đúng phép sách dạy nhĩ.

NHŨ MẪU - Thưa tiểu thư, phu nhân muốn dạy điều gì. (*Juliet đi*)

RÔMÊÔ (*hỏi nhũ mẫu*) - Mẹ nàng là ai vậy?

NHŨ MẪU - Công tử ơi, mẹ nàng là bà chủ nhà này, một bậc mệnh phụ khôn ngoan và đức hạnh. Tôi là vú nuôi của con gái bà, tức là tiểu thư vừa tiếp chuyện công tử đó. Nay tôi bảo công tử: chàng nào vớ được món này là lắm cái xứng xoảng⁽¹⁾ lắm đấy nhé!

RÔMÊÔ - Nàng là người họ Capiulet sao? Ôi oan trái yêu quý, đời sống của ta nay nằm trong tay người thù.

BENVÔLIÔ - Thôi, ta đi thôi! Cái hay cái đẹp nhất đã thấy cả rồi⁽²⁾.

RÔMÊÔ - Có lẽ đúng thế đấy. Lòng tôi chỉ thêm ngổn ngang bối rối.

CAPIULET - Thế nào, chư vị đã vội về làm gì: chúng tôi đang sửa

⁽¹⁾ Ý nói tiền.

⁽²⁾ Ngạn ngữ: "Khi cuộc chơi đang vui nhất là lúc nên về". Ý nói sau đấy thì chỉ có thể kém vui đi thôi.

soạn bữa tiệc mọn⁽¹⁾ (*khách cáo từ ra về*) - Chư vị nhất định về ư?... Thôi thế thì cảm ơn tất cả các vị... Tôi xin cảm ơn tất cả các quý vị, chúc các vị về ngủ yên giấc. Mang thêm đuốc lại đây chúng bay!... Thôi ta đi nghỉ thôi, (*gia nhân cầm đuốc tiễn khách ra*). Chà, khuya rồi đó, ta đi nằm đây.

Tất cả vào, trừ Juliet và nữ mẫu

JULIET - Nữ mẫu ơi, lại đây: ai đây kia nhỉ?

NHŨ MẪU - Đó là con trai nối dõi của ông già Tiberiô.

JULIET - Còn ai đang ra cửa kia?

NHŨ MẪU - Tôi trông như cậu Pêtruckiô ấy.

JULIET - Còn ai đi sau kia, người không chịu khiêu vũ ấy mà?

NHŨ MẪU - Tôi không biết.

JULIET - U thử đi hỏi xem. (*Nhũ mẫu đi*) - Nếu chàng đã có vợ rồi thì có lẽ nắm mộ kia sẽ là giường cưới của ta.

NHŨ MẪU (*trở lại*) - Tên người đó là Rômêô, họ nhà Montaghiu. Anh ta là con một của kẻ thù họ nhà ta.

JULIET - *Một mối thù sinh một mối tình⁽²⁾,
Vội chi sớm gặp, biết đành muộn sao!
Tình đâu trắc trở gian lao
Hận thù mà hóa khát khao ân tình!*

NHŨ MẪU - Gì cơ? Cái gì cơ?

JULIET - À, đó là mấy câu thơ tôi vừa học được của một bạn khiêu vũ.

Có tiếng bên trong gọi Juliet

NHŨ MẪU - Vào đây, vào đây!... Thôi ta vào thôi, khách khứa về cả rồi.

Cùng vào

(1) Tiệc trà sau buổi khiêu vũ.

(2) Hai chữ *một* hiểu theo nghĩa *duy nhất*: Mối tình duy nhất sinh ra từ mối thù duy nhất.

HỒI HAI

Ban đồng ca ra

*Tình cũ giờ nay đã tắt
Say sưa duyên mới vừa nhen
Người đẹp xưa khiến chàng mê mệt, héo hon
Sánh với Juliet chẳng còn là người đẹp.
Rômêô yêu, và được yêu tha thiết
Đôi mắt cùng nhìn, đôi lòng cùng mãi miết.
Nhưng tưởng đâu yêu đương gặp cừu hận
Mùi ái ân pha trấm nỗi ngậm ngùi
Là người thù, chàng chẳng thể tới lui
Để hẹn biển thề non như tình nhân từ vạn cổ
Nàng Juliet yêu đương trong đau khổ
Gặp bạn tình, biết tìm đến nơi nao?
Song tình yêu, thời gian, giúp họ vượt gian lao
Qua khổ ải tới niềm vui ngây ngất.*

Ban đồng ca vào

CẢNH I

Một khoảng trống ven tường nhà Capiulet

Rômêô ra

RÔMÊÔ - Chân bước đi sao nổi, khi con tim nằm lại nơi đây? Thôi hỡi cái xác nặng nề này, hãy quay trở lại mà tìm lấy linh hồn của mi.

Chàng vượt tường nhảy vào trong - Benvôliô và Mokiuxiô ra.

BENVÔLIÔ (*gọi*) - Rômêô! Anh Rômêô!

MOKIUXIÔ - Anh chàng thế mà láu, tôi cuộc là hấn chuồn về đi ngủ rồi.

BENVÔLIÔ - Hấn chạy ngả này, và đã vượt tường vào vườn rồi. Anh Mokiuxiô, anh gọi hấn đi.

MOKIUXIÔ - Tôi còn gọi hồn hấn lên ấy chứ! Rômêô! Con người hay thay đổi, con người điên rồ, con người yêu đương đắm say, con người si tình kia ơi! Hãy hiện hình lên thành một tiếng thở dài. Chỉ cần anh đọc lên một vần thơ là tôi vừa lòng rồi. Chỉ cần anh kêu lên một tiếng "*than ôi!*", chỉ cần anh đọc lên một vần "*yêu đương*", "*uên ương*" chi chi đó⁽¹⁾! Nào, thử nói lên một lời êm ái với bà bạn tôi là thần Vệ nữ nào! Nào, thử gọi đùa một cái tên ba lơn nào đó cho thẳng con thừa tự mù dờ của bà ta là thằng Kiupit, thằng bé bắn tên giỏi đến nỗi khiến hoàng đế Côphêtua⁽²⁾ chết mê chết mệt vì một cô gái ăn mày... Quái, không thấy hấn tỏ vẻ gì là nghe thấy, không thấy hấn ho he ụng ụng gì cả! Thằng khỉ chết toi rồi sao, phải gọi hồn hấn lên mới được. Ôi Rômêô, tôi xin lấy đôi mắt sáng, vùng trán cao, đôi môi thắm, cặp gót sen, ống chân thon thon, cặp đùi núng nính và mọi địa phận lân cận của ả Rôdalín mà khẩn hồn anh lên. Xin anh hiện nguyên hình.

BENVÔLIÔ - Hấn nghe thấy thì hấn giận đấy.

MOKIUXIÔ - Giận thế nào! Giá như tôi khẩn cho hiện lên trong vòng phép màu⁽³⁾ của tình nhân hấn một con yêu quái nào lạ lùng rồi cứ để cho nó đứng sừng sững đấy cho tới khi cô ả đem bùa ra hạ được nó xuống thì hấn giận tôi mới có lý. Chứ đằng này tôi phù phép thẳng thần lương thiện kia mà. Nhân danh tình nhân hấn, tôi chỉ phù phép cho độc một mình hấn lên thôi.

⁽¹⁾ Mokiuxiô chế giễu lối tỏ tình sáo rỗng của các chàng thanh niên quý tộc thời đó. So sánh lối than thở cầu kì của Rômêô khi gặp Benvôliô (hồi I; cảnh I).

⁽²⁾ Một nhân vật thần thoại, yêu một cô gái ăn mày.

⁽³⁾ Đoạn này, Mokiuxiô dùng nhiều chữ ngụ ý tục. Chẳng hạn chữ *circle* theo nhà nghiên cứu John Dover Wilson, vừa có nghĩa là: a) vòng vẽ dưới đất để người phù thủy đứng trong đó mà phù phép, vừa có nghĩa là: b) cơ quan sinh dục của phụ nữ. Những động từ *stand* và *lay* cũng ngụ ý tục.

BENVÔLIÔ - Thôi, hấn lẩn trốn trong đám cây kia để tìm bóng đêm hợp với tâm trạng hấn. Mỗi tình của hấn mù quáng, chỉ có đêm tối là hợp.

MÔKIUXIÔ - Ái tình mà mù quáng, thì bắn trúng đích sao được... Chắc hiện giờ hấn đang ngồi dưới gốc lê để mơ màng tới những quả mà các cô gái khi cười một mình thường gọi là quả tuyết lê. Ôi Rômêô, ước gì nàng như quả mít trên cây và chàng thì là cọc nhọn nhĩ⁽¹⁾ ! Thôi chào anh Rômêô, tôi đi về giường ngủ đây, màn trời chiếu đất thế này lạnh quá, tôi xin chịu. Nào, chúng mình đi chứ?

BENVÔLIÔ - Ủ, đi thôi. Hấn đã chẳng muốn cho ta thấy thì kiếm hấn làm gì?

Cùng vào

CẢNH II

Vườn nhà Capiulet

Rômêô ra

RÔMÊÔ - Kẻ chưa từng bị thương thì há sợ gì sẹo!

Juliet xuất hiện trên cửa sổ

Ấy nhẹ nhàng chứ nào! Ánh sáng nào vừa lóe trên cửa sổ kia? Đó, phương đông đó, và nàng Juliet là mặt trời. Vùng đông đẹp tươi ơi, hãy hiện ra đi, hãy giết chết ả Hằng Nga đổ ky, héo hon và nhợt nhạt vì đau buồn khi thấy kẻ hầu⁽²⁾ của ả lại đẹp hơn ả. ả ghen với em thế thì em theo ả làm gì? Bộ cánh đồng cốt của ả xanh xao nhợt nhạt, chỉ hợp với những đồ ngu xuẩn⁽³⁾, em hãy vứt nó đi... Ôi người mà ta sùng kính, người mà ta yêu đương! Ôi, giá nàng biết nhĩ!... Nàng đang

(1) Nguyên văn dùng tên hai thứ quả có hình dáng giống cơ quan sinh dục nam và nữ.

(2) Những nàng trinh nữ được coi là thị nữ của nữ thần Mặt Trăng.

(3) Ý nói những cô gái không chịu đi lấy chồng.

nói... Không, nàng im lặng... Gì kia? Đôi mắt nàng như lên tiếng, và ta nóng lòng muốn đáp lại ánh mắt nàng... Ta hiểu quá, nàng có nói với ta đâu. Nguyên là hai ngôi sao đẹp nhất bầu trời có việc phải đi vắng, đã tha thiết nhờ mắt nàng lấp lánh chờ đến lúc sao về. Ừ, nếu mắt nàng lên thay cho sao, và sao xuống nằm dưới đôi mày kia thì sao nhỉ? Vẻ rực rỡ của đôi gò má nàng sẽ làm cho các vì tinh tú nọ phải hổ ngươi, như vầng dương làm ánh đèn phải thẹn thùng; còn cặp mắt kia trên bầu trời sẽ rọi khắp khoảng không một làn ánh sáng tung bừng đến nỗi chim chóc sẽ lên tiếng hót vang vì tưởng là đêm đã tàn. Kia nàng tì má lên tay! Ước gì ta là chiếc bao tay nhĩ, để được mơn trớn má đào!

JULIET - Ôi chao!

RÔMÊÔ - Kia, nàng vừa lên tiếng! Hỡi nàng tiên lộng lẫy hãy nói nữa đi! Đêm nay trên đầu ta, nàng tỏa ánh hào quang như một sứ giả nhà trời có đôi cánh, đang cưỡi những áng mây lười nhè lướt trên không trung, khiến kẻ trần tục phải cố ngược đôi mắt thịt mà chiêm ngưỡng.

JULIET - Ôi Rômêô, hỡi Rômêô! Sao chàng lại mang tên đó nhỉ? Chàng hãy từ bỏ thân phụ đi, từ bỏ tên họ đi; hoặc không thì chàng hãy thể là chàng yêu em đi, em sẽ không còn là con cháu nhà Capiulet nữa.

RÔMÊÔ (*nói một mình*) - Ta cứ đứng nghe thêm nữa, hay nên lên tiếng nhỉ?

JULIET - Chỉ có tên họ chàng là thù địch của em thôi. Nhưng nếu chẳng phải là người họ Montaghiu thì chàng cũng vẫn là chàng. Chàng ơi! Hãy mang tên họ nào khác đi! Thế nào là họ Montaghiu nhỉ? Cái tên đó đâu có phải là bàn tay, bàn chân, cánh tay, bộ mặt, một bộ phận nào của thân thể con người... Cái tên nào có nghĩa gì? Bông hồng kia, giá gọi bằng một tên khác, thì hương thơm cũng vẫn ngát ngào. Vậy nếu chàng Rômêô chẳng mang tên Rômêô nữa, thì mười phân chàng cũng vẫn vẹn mười... Rômêô chàng ơi, chàng hãy từ bỏ tên họ đi. Cái tên kia đâu có phải xương thịt của chàng, chàng hãy đổi nó lấy cả tấm thân em.

RÔMÊÔ - Đúng là từ miệng nàng nói ra nhé! Chỉ cần được nàng gọi là người yêu là tôi xin tức thì nhận tên thánh mới; từ nay trở đi, tôi không muốn bao giờ là Rômêô nữa.

JULIET - Người là ai, mà nhờ đêm tối, chợt biết được điều tôi ấp ủ trong lòng vậy?

RÔMÊÔ - Tôi không biết xưng danh cùng nàng thế nào. Nàng tiên yêu quý của tôi ơi, tôi thù ghét cái tên của tôi, vì nó là kẻ thù của nàng. Nếu chính tay tôi đã viết tên đó, thì tôi xin xé nát nó ra.

JULIET - Tai nghe chưa trọn một trăm chữ từ miệng đó nói ra mà đã nhận ra tiếng ai rồi. Chẳng phải chàng Rômêô, họ nhà Montaghiu đó ư?

RÔMÊÔ - Hỡi nàng tiên kiều diễm, nếu nàng chẳng ưa tên họ đó, thì tôi chẳng phải Rômêô mà cũng chẳng thuộc họ Montaghiu.

JULIET - Chàng làm thế nào mà tới được chốn này? Và chàng tới làm gì? Tường vườn này cao, vượt qua thật khó. Và chàng thử nghĩ lại xem mình là ai? Nếu bị họ hàng nhà em bắt gặp nơi đây thì chàng khó lòng thoát chết.

RÔMÊÔ - Tôi vượt được tường này là nhờ đôi cánh của tình yêu; mấy bức tường đá ngăn sao được ái tình. Mà cái gì tình yêu dám làm là làm được. Người nhà nàng ngăn sao nổi tôi.

JULIET - Họ mà bắt gặp chàng thì họ giết chàng mất.

RÔMÊÔ - Nàng ơi, ánh mắt kia còn nguy hiểm cho tôi hơn hai chục lưỡi kiếm của họ. Nàng hãy nhìn tôi với khóm mắt yêu thương là tôi chẳng ngại gì hăn thù của họ nữa.

JULIET - Em cầu mong cho họ đừng bắt gặp chàng nơi đây.

RÔMÊÔ - Đã có áo choàng của nàng Đêm che cho tôi khỏi bị họ nom thấy. Vả chẳng, nếu chẳng được nàng đoái hoài thì thà cứ để họ bắt gặp. Thà để cho lòng căm thù của họ chấm dứt đời tôi còn hơn kéo dài kiếp sống mà thiếu tình nàng.

JULIET - Ai đưa lối cho chàng tới đây?

RÔMÊÔ - Ái tình, ái tình đã xui tôi tìm kiếm. Ái tình đã cho tôi lời khuyên, và tôi đã cho ái tình đôi mắt. Tôi chẳng phải là tay thủy thủ, nhưng giá nàng có ở nơi bờ biển xa xăm nhất, thì tôi cũng sẵn sàng liều mình vì báu vật.

JULIET - Nếu chẳng có màn đêm che phủ thì chàng đã thấy má em ửng đỏ vì những lời em nói cùng chàng đêm nay. Chàng ơi, em muốn chẳng vượt vòng lễ giáo, em muốn... em muốn chối những lời vừa nói... Nhưng thôi, khách sáo làm gì? Chàng có

yêu em không? Em biết là chàng sẽ trả lời “có”, và em sẽ tin chàng ngay. Nhưng xin chàng đừng thề thốt, chắc đâu chàng giữ được lời thề: những chuyện tình nhân bội ước chẳng đã khiến Thượng đế tức cười sao... Chàng Rômêô phong nhã hời, nếu chàng yêu em thì xin cứ thẳng thắn nói lên; và nếu chàng cho em là dễ xiêu lòng quá, thì em sẽ cau mày, em sẽ làm cao, em sẽ nói “không” để chàng phải sớm khuya theo đuổi; nhưng nếu chàng chẳng nghĩ vậy thì em cũng chẳng khi nào làm thế... Thật vậy, chàng Montaghiu tuần tú ời, em yêu chàng say đắm; có lẽ chàng sẽ cho em là gái lẳng lơ, nhưng hãy tin em hỡi người quân tử, em sẽ giàu lòng chung thủy hơn những kẻ giả bộ kiêu kỳ, và em cũng xin thú thật là nếu chàng chẳng bắt gặp em đương thổ lộ mối tình tha thiết thì em cũng đã dè dặt hơn cùng chàng. Vậy em xin chàng hãy tha thứ cho em và đừng vì nỗi lòng yếu đuối bị bắt chợt trong đêm tối mà ngờ em là kẻ trăng hoa.

RÔMÊÔ - Thưa tiểu thư, tôi xin thề có mảnh trăng thiêng liêng kia đương dát bạc trên những ngọn cây trầu quả...

JULIET - Em xin chàng đừng lấy trăng kia thề thốt, vầng trăng nghiêng ngả mà mỗi tháng lại thay đổi đường đi lối về. Em sợ tình chàng cũng sẽ như trăng kia thay đổi.

RÔMÊÔ - Vậy tôi phải lấy gì mà thề?

JULIET - Xin chàng đừng thề nguyên chi cả; hay nếu chàng muốn thì chàng hãy đem tấm thân tuần nhã kia ra mà thề; đó là vị thần mà em thờ phụng, và em sẽ tin chàng.

RÔMÊÔ - Nếu tình yêu tha thiết của trái tim tôi...

JULIET - Nhưng thôi chàng ôi, đừng thề thốt nữa. Mặc dầu em sung sướng được gặp chàng, nhưng đêm nay lời thề của chàng cũng chẳng mang lại niềm vui cho em đâu. Sự việc xảy ra nhanh chóng quá, bất ngờ quá, thình lình quá, như ánh chớp kia vội tắt trước khi ta kịp nói: “Kìa chớp lòe!”... Bạn yêu quý hỡi, xin chào bạn nhé! Được hơi thở của mùa hạ ve vuốt, có thể lần sau gặp nhau, nụ ái tình này đã nở thành một đóa hoa lộng lẫy... Em xin chào chàng!... Em cầu cho sự thanh thần êm đềm của lòng em cũng sẽ đến với trái tim chàng.

RÔMÊÔ - Ôi! Nàng chẳng cho tôi được thỏa nguyện sao?

JULIET - Chàng muốn thỏa ước nguyện gì đêm nay?

RÔMÊÔ - Tôi ước ao được cùng nàng trao lời thề chung thủy.

JULIET - Em đã gửi chàng lời thề trước khi chàng hỏi. Vậy mà em ước gì còn giữ lại chưa trao.

RÔMÊÔ - Nàng muốn lấy lại lời thề chẳng? Để làm gì vậy, hỡi người yêu quý?

JULIET - Em chỉ muốn được rộng lòng hào phóng, và tặng chàng lần nữa. Thật ra thì điều em ước, em đã có rồi: lòng em mệnh mông, tình em thăm thẳm như biển cả. Em càng tặng chàng thì em lại càng có nhiều, vì cả hai đều là vô tận.

Có tiếng nhũ mẫu gọi

Có tiếng động trong nhà. Bạn tình ơi, chào bạn nhé!... Tôi vào đây, vú ạ... Chàng Montaghiu đáng yêu hỡi, xin chàng hãy giữ lòng chung thủy. Chàng đợi em một chút, em sẽ trở lại ngay.

Juliet vào

RÔMÊÔ - Ôi đêm thần tiên, đêm thần tiên! Vì trong đêm tối nên ta sợ đây chỉ là một giấc mơ, một giấc mơ quá êm dịu để có thể là sự thật.

Juliet trở ra

JULIET - Rômêô chàng hỡi, em xin ngỏ cùng chàng vài lời, rồi xin tạm biệt. Nếu tình ái kia là của người chính nhân quân tử, nếu ý chàng là muốn cùng em xe tơ kết tóc, thì ngày mai em sẽ cho người đến gặp chàng; chàng sẽ cho biết chàng muốn hôn lễ cử hành ngày nào, chỗ nào. Lúc đó em xin trao thân gửi phận trong tay chàng và nguyện theo phu quân tới nơi chân trời góc biển.

NHŨ MẪU (*trong hậu trường*) - Tiểu thư ơi!

JULIET - Tôi vào ngay đây!... Nhưng ví bằng chàng chẳng phải chính tâm thì em xin chàng...

NHŨ MẪU, *trong hậu trường* - Tiểu thư ơi!

JULIET - Vào ngay đây!... đừng theo đuổi nữa, để mặc em với nỗi khổ đau. Ngày mai, em sẽ cho người...

RÔMÊÔ - Tôi xin thề trên linh hồn...

JULIET - Xin nghìn lần chúc chàng một đêm tốt lành!

Juliet rời cửa sổ

RÔMÊÔ - Thiếu ánh sáng của nàng thì đêm chỉ thành nghìn lần xấu xa.

Bước chậm chạp vào

Tình yêu đi tìm tình yêu vui như cậu học sinh được rời sách vở; tình yêu phải xa tình yêu buồn như chú bé trở lại nhà trường.

Juliet lại xuất hiện ở cửa sổ

JULIET - Rômêô chàng ơi! Sao em chẳng được như người dạy chim săn cất cao giọng gọi con chim ưng của mình quay trở lại! Những kẻ bị giam cầm thường khản giọng không cất cao tiếng được⁽¹⁾. Nếu không, em đã làm rung chuyển nơi động phủ nữ thần Tiếng Vang nằm nghỉ, và làm cho giọng trong trẻo của nữ thần phải khản hơn cả giọng em vì nhắc đi nhắc lại tên chàng Rômêô yêu quý.

RÔMÊÔ (*quay trở lại*) - Linh hồn ta đang gọi tên ta đây. Trong đêm thanh tiếng người yêu thánh thót xiết bao, khác nào một bản nhạc êm dịu nhất cho đôi tai tha thiết lắng nghe.

JULIET - Rômêô chàng ơi!

RÔMÊÔ - Con chim non của anh⁽²⁾!

JULIET - Ngày mai, mấy giờ em cho người tới gặp chàng được?

RÔMÊÔ - Chín giờ.

JULIET - Em xin y hẹn: Từ giờ đến lúc đó đằng đẳng như hai chục năm trường!... Em quên mất không biết em gọi chàng lại để làm gì.

RÔMÊÔ - Em cứ để anh đứng đây cho tới khi nào em nhớ ra.

JULIET - Nếu vậy thì em cứ quên, để chàng đứng đây mãi mãi, nhắc cho em thấy lòng em tha thiết gắn chàng xiết bao.

RÔMÊÔ - Còn anh, anh sẽ cứ mãi mãi dừng lại nơi đây, để em cứ quên mãi mãi. Anh sẽ quên hết mọi nơi nào khác nơi này.

JULIET - Trời đã gần sáng. Em muốn chàng đi khỏi chốn này, nhưng không đi xa hơn con chim non của một em bé đang chơi: em bé để chim nháy khỏi lòng bàn tay một chút, như một tù nhân còn vướng vói xích xiềng, rồi lại kéo sợi dây tơ lồi chim trở lại, vì em yêu chim quá nên ghen cả với tự do của chim.

⁽¹⁾ Ý nói tới lễ giáo phong kiến ngột ngạt.

⁽²⁾ Có bản viết: Em yêu quý của anh.

RÔMÊÔ - Anh ước gì được làm con chim của em.

JULIET - Em cũng ước mong như vậy, hỡi người yêu quý! Nhưng em ve vuốt quá nhiều thì chàng đến chết mất. Thôi, em xin chào chàng. Nỗi buồn của lúc chia tay êm đềm đến nỗi em có thể cứ nói “chào chàng” cho đến sáng.

Juliet vào

RÔMÊÔ (*còn một mình*) - Cầu mong cho giấc ngủ đến với mắt em, cho sự thanh thản đến với lòng em... Ước gì ta được là giấc ngủ và sự thanh thản để được nghỉ ngơi êm đềm như vậy! Ta phải đến ngay tu phòng của cha linh hồn của ta để cầu người giúp đỡ và ngỏ cùng người nỗi vui sướng tràn trề.

Rômêô vào

CẢNH III

Tu phòng của tu sĩ lôrân

Tu sĩ Lôrân ra, tay cầm một cái giỏ

TU SĨ LÔRÂN - Bình minh có đôi mắt xám đang mỉm cười với bóng đêm còn hờn dỗi, và vạch lên những đám mây ngoài phương đông những tia sáng muôn màu. Bóng đêm sần sùi, lảo đảo như một chàng say, rút khỏi đường đi của ban ngày, trước bánh xe rực lửa của thần Tai Tân⁽¹⁾. Trước khi vừng ô giương con mắt lửa đánh thức ngày dậy và làm khô sương đêm, ta phải lấy đầy giỏ mây này vừa cỏ độc, vừa hoa có nhựa quý. Đất là mẹ của muôn loài mà cũng là nấm mồ của muôn loài. Chúng sinh ra từ lòng đất và mồ của chúng cũng lại chính là lòng đất. Những đứa con từ lòng đất sinh ra, chúng ta thấy cùng bú nơi vú mẹ. Nhiều đứa thật giàu tính tốt, không đứa nào không có đôi chút tính hay, mà chẳng đứa nào giống đứa nào. Ôi! cỏ cây, đất đá, trong những đức tính sâu xa của chúng, ân trạch của Hóa công

⁽¹⁾ Thần Mặt Trời.

mới nặng là bao! Không có vật gì dù hèn mọn đến đâu, khi đã sống trên mặt đất lại không cống hiến chút gì cho đất; cũng không có vật gì, dù tốt lành đến đâu, khi bị dùng trái lẽ, lại không phản lại nguồn gốc, trở thành xấu xa. Nết hay cũng thành tật xấu nếu đem dùng không đúng; tật xấu nhiều khi nhờ hành động mà trở thành cao quý.

Rômêô ra, tu sĩ không nhìn thấy

Trong cái đài non của đóa hoa này có chất độc mà cũng đồng thời có thuốc trị bệnh; người nó thì qua khứu giác toàn thân được mạnh mẽ khoan khoái, mà nếm nó thì lục phủ ngũ tạng đều lâm nguy. Trong con người cũng như trong giống cỏ cây, lúc nào cũng có hai sức mạnh đối lập: Thiện và Ác. Và nơi nào mà Ác thắng thì chẳng mấy lúc người sẽ bị thần Chết tiêu hủy như con sâu kia đục ruỗng cây non.

RÔMÊÔ - Con xin chào cha.

TU SĨ LÔRÂN - Cầu Chúa ban ân cho người! Tiếng nói ban mai nào chào ta nghe dễ thương làm vậy?... À, con, ra khỏi giường ngủ sớm như thế này là triệu chứng tâm thần bất an đấy. Nỗi lo âu thường đứng canh trước mắt người già và nơi đâu có sự lo âu thì giấc ngủ chẳng vào. Còn nơi nào mà tuổi thanh xuân vô tư lự nằm nghỉ là nơi đó giấc vàng ngự trị. Con đến thăm ta sớm thế này, ắt có điều gì khiến tâm thần chẳng ổn định. Nếu không phải thế thì, cha đoán hẳn không sai, đêm qua chú mình Rômêô không ngủ.

RÔMÊÔ - Thưa cha quả có thế. Nhưng chính do đó mà con đã càng được nghỉ ngơi một cách khoan khoái êm đềm.

TU SĨ - Lạy Chúa, Chúa khoan dung cho kẻ tội lỗi! Thế đêm qua con đến với Rôdalín ư?

RÔMÊÔ - Với Rôdalín ư, thưa cha linh hồn của con? Không đâu, con đã quên cái tên đó, và cũng đã quên cả nỗi đau thương đi theo nó rồi.

TU SĨ - Thế thì tốt lắm... Nhưng đêm qua con ở đâu?

RÔMÊÔ - Con xin nói ngay để khỏi phiền cha phải gặng hỏi. Đêm qua con đi dự yến ở nhà kẻ thù. Ở bữa yến, thỉnh linh một người làm con bị thương, và con cũng làm người ấy bị thương; muốn khỏi thì cả hai chúng con đều phải nhờ đến sự giúp đỡ và thuốc thánh của cha. Hỡi thánh nhân, người xem đây, lòng

con không muốn oán thù, con xin cha cứu giúp cho cả người thù cũng như cho con.

TU SĨ - Con ơi, hãy nói cho rõ ràng minh bạch, đừng úp mở quanh co. Xung tội mà mập mờ, thì rửa tội cũng chỉ qua quýt mà thôi.

RÔMÊÔ - Vậy con xin thưa cha rõ là lòng con đã mang nặng mối tình cùng người con gái yêu kiều của nhà Capiulet giàu có. Tim con đã gửi nàng, và tim nàng cũng đã trao cho con. Để chúng con được hoàn toàn gắn bó cùng nhau chỉ còn thiếu nhờ cha xe duyên cho chúng con bằng hôn lễ thiêng liêng. Trong khi đi đường, con sẽ xin thưa cha rõ chúng con gặp nhau, yêu nhau, thề thốt với nhau ra sao, khi nào và ở đâu; nhưng xin cha hãy đồng ý làm lễ kết hôn cho chúng con ngay ngày hôm nay.

TU SĨ - Lay thánh Franxit! Thay đổi nhanh chưa! Con yêu Rôdalín thiết tha như vậy mà đã vội quên người ta sao? Chà, tình yêu của những chàng trai trẻ thật chẳng nằm trong con tim mà chỉ ở ngoài khóe mắt. Giêsu Maria! Vì Rôdalín mà biết bao giọt lệ đã làm ướt đầm đôi má nhợt nhạt của con! Biết bao nước muối mặn đổ ra để giữ cho tình yêu được đậm đà, mà rút cục cũng chẳng còn hương vị yêu đương gì cả. Mặt trời chưa kịp làm tan hơi thở dài của con còn đọng lại trên không; lời than thở của con còn văng vẳng bên đôi tai già này; trên má kia ngấn lệ cũ vẫn chưa phai! Nếu trước kia con đúng thật là con, và những nỗi khổ đau kia cũng thật là của con, thì cả con và những đau thương ấy đều là của Rôdalín; ấy thế mà giờ đây con đã đổi thay ư? Vậy con hãy đọc câu ngạn ngữ: “Còn trách gì đàn bà không chung thủy, khi đàn ông dễ thay dạ đổi lòng”.

RÔMÊÔ - Cha chẳng thường mắng con vì tội yêu đương Rôdalín đó sao?

TU SĨ - Cha mắng vì con si mê, chứ có phải vì con yêu đương đâu, hồi trẻ nhỏ của cha!

RÔMÊÔ - Cha chẳng thường khuyên con đào sâu chôn chặt mối tình đó là gì?

TU SĨ - Cha có khuyên con chôn mối tình này để đào mối tình khác lên đâu?

RÔMÊÔ - Thôi, cha đừng mắng con nữa. Người yêu của con hiện giờ thì ân trả lại ân, tình đáp lại tình. Chẳng như cô ả kia đâu.

TU SĨ - Chà, cô ta biết thừa là tình yêu của con chỉ có ngoài đầu lưỡi, khác nào chú bé kia miệng đọc liến thoắng, nhưng kỳ thực chưa biết đánh vần. Nhưng thôi, này chàng trai trẻ dễ thay dạ đổi lòng kia, hãy đi theo ta. Ta sẵn lòng giúp con vì một lý do: có thể vì mối duyên lành này mà oán thù giữa hai họ đổi thành tình sâu nghĩa nặng chẳng!

RÔMÊÔ - Vâng, thưa cha, ta đi thôi, con nóng lòng sốt ruột quá.

TU SĨ - Cứ khôn ngoan từ tốn con ạ; chạy mau thì dễ vấp đấy.

Cùng vào

CẢNH IV

Một đường phố

Benvôliô và Mokiuxiô ra

MOKIUXIÔ - Cái anh chàng Rômêô không biết chui vào chỗ quái quỷ nào nhỉ? Đêm qua hắn có về nhà không?

BENVÔLIÔ - Không, hắn không về nhà thân phụ; tôi đã hỏi người hầu.

MOKIUXIÔ - Cái con bé Rôdalim mặt tái mét mà lòng lim dạ đá ấy giày vò hắn ta đến phát điên mất.

BENVÔLIÔ - Thằng Tibân, họ nhà Capiulet, vừa gửi một lá thư đến nhà thân phụ Rômêô.

MOKIUXIÔ - Chỉ có thách thức; chứ còn gì!

BENVÔLIÔ - Thế nào Rômêô cũng trả lời.

MOKIUXIÔ - Ai biết viết mà chẳng trả lời được một bức thư.

BENVÔLIÔ - Không, Rômêô sẽ trả lời cho chính kẻ viết thư đó biết, khi bị thách thức thì hắn chẳng sợ gì mà không thách lại.

MOKIUXIÔ - Thương thay cho Rômêô, hắn chết rồi còn đâu! Con mắt đen láy của cô ả trắng nõn kia đã cho hắn một nhát; bản tình ca như viên đạn đã xuyên thủng mang tai hắn, còn tim kia thì đã trúng tên của chú xạ thủ mù rồi. Người với ngọm thế thì liệu địch nổi Tibân không?

BENVÔLIÔ - Sao? Thăng Tibân này là đứa thế nào nhỉ?

MOKIUXIÔ - Nó hơn đứt Chúa Mèo⁽¹⁾. Thật là một tay vũ dũng, nắm vững mọi thủ tục, nghi lễ. Nó đánh gươm như anh hát một bản nhạc đã chép lên giấy, giữ đúng nhịp, quãng, phách; nó nghĩ đúng một dấu lặng móc, giữa hai nhát gươm đâm như... một, hai, rồi đến ba là gươm nó đã chọc giữa tim anh. Thật là một tên đồ tể có thể đâm trúng một cái khuy lụa trên áo người ta⁽²⁾, một tay kiếm cừ khôi; một tay quý tộc vào bậc nhất. Nó thuộc lòng cả có thứ nhất lẫn có thứ hai⁽³⁾ để gây sự đánh nhau! Chà! Miếng *patsadô* bất tử, miếng *puntô rêvecxô*, trúng này?⁽⁴⁾

BENVÔLIÔ - Miếng gì?

MOKIUXIÔ - Thôi kệ cha mấy cái thăng lồ bịch, lúc nào cũng uốn lười lấy giọng nói những chữ cầu kỳ lạ tai! (*Nhại*) “Lạy Chúa, tay kiếm khá đấy! Con người đẹp trai đấy! Con đi xinh đấy!”... Ông nội ơi, khổ cho chúng ta sao lại có những đàn ruồi nhặng đi tha về những mốt mới, lúc nào cũng lải nhải mấy câu *pardonnez-moi*⁽⁵⁾; chúng lên mặt lên mũi đến nỗi giá đặt đít ngồi lên cổ ghế ngựa cũ kỹ của ông cha thì nhăn nhó! Ứ chà, chả là sợ đau xương mà⁽⁶⁾!

Rômêô ra

BENVÔLIÔ - Rômêô đến đây rồi!

MOKIUXIÔ - Chỉ còn da bọc xương! Gầy đét như mấm mòi! Ôi, thịt da, máu huyết đi đâu cả?... Giờ hắn đã thành đồ đệ của nhà thơ muôn điệu Pêtorac⁽⁷⁾ rồi. So với người yêu của hắn, hắn coi nàng Lôra như một mụ bếp (nhưng nàng đã có một người tình có tài hơn hắn để làm thơ ca tụng nàng), nàng Đidông như một ả lợ lem, nàng Clêôpat như gái giang hồ, nàng Hêlen và Hêrô như hai con đĩ! Còn nàng Titxbê thì

⁽¹⁾ Trong chuyện dân gian *Con cáo*, Chúa Mèo tên là Tibân.

⁽²⁾ Lời khoe khoang của một tay thầy dạy đánh kiếm ở Luân Đôn thời đó.

⁽³⁾ Thủ tục gây sự đánh kiếm của bọn quý tộc.

⁽⁴⁾ Mấy tiếng Ý chỉ những đường kiếm. Khoảng 1590, ở Luân Đôn, đánh kiếm kiểu Ý trở thành mốt mới. Mokiuxiô chế giễu những kẻ chuộng lạ. Trên sân khấu, vai Mokiuxiô vừa nói vừa múa may.

⁽⁵⁾ Tiếng Pháp trong nguyên văn: Xin lỗi ngài.

⁽⁶⁾ Mốt mới thời đó là ngồi ghế có đệm, kiểu trên lục địa Âu châu. Mokiuxiô giễu cợt những mốt rởm đương thời.

⁽⁷⁾ Nhà thơ Ý (Thế kỷ XIV), làm nhiều bài thơ ca tụng nàng Lôra dơ Nôvet.

được đôi mắt xám đấy, nhưng cũng chẳng ra cái gì... Kìa Rômêô tiên sinh, *bonjour*⁽¹⁾! Trước cái quần kiểu Pháp của tiên sinh⁽²⁾, xin có một lời chào tiếng Pháp! Đêm qua tiên sinh chơi một bài hay lắm⁽³⁾.

RÔMÊÔ - Xin chào hai anh. Bài gì nhỉ?

MÔKIUXIÔ - Bài tấu mã, thưa tiên sinh, bài tấu mã. Tiên sinh chưa hiểu chẳng?

RÔMÊÔ - Xin lỗi nhé, anh Môkiuxiô thân mến! Đêm qua, tôi có việc bận, và trong trường hợp như vậy, người ta có thể sơ suất đôi chút về mặt lễ độ.

MÔKIUXIÔ - Nghĩa là gặp trường hợp như của anh, người ta có thể khom khom cất...

RÔMÊÔ - ...Để chào cho thêm lễ độ ư?

MÔKIUXIÔ - Anh nói thật đúng quá.

RÔMÊÔ - Đó là lối trình bày hợp lễ độ nhất.

MÔKIUXIÔ - Thưa anh, bản thân tôi là hiện thân của sự lễ độ tươi đẹp nhất.

RÔMÊÔ - Tươi đẹp như hoa phải không?

MÔKIUXIÔ - Đúng đấy.

RÔMÊÔ (*chỉ cái nơ hoa trên mũi giày của mình*) - Nếu vậy, thưa anh, chiếc giày của tôi cũng đủ hoa lắm.

MÔKIUXIÔ - Trả lời khá đấy. Xin anh cứ tiếp tục khôì hài cái kiểu giày dép ấy đi. Bao giờ giày đã há mõm, vẫn còn mở miệng khôì hài được.

RÔMÊÔ - Ôi, khôì hài kiểu giày há mõm, thiên hạ chẳng kịp gót chân!

MÔKIUXIÔ - Ông bạn Benvôliô ơi, tới tiếp sức cho nhau với! Trí óc tôi đuối rồi.

RÔMÊÔ - Cứ quát mạnh, thúc khỏe vào, quát mạnh thúc khỏe vào. Không là tôi tuyên bố thắng cuộc đấy.

(1) Tiếng Pháp trong nguyên văn: Xin chào!

(2) Quần mặc để dự khiêu vũ đêm qua.

(3) Cả đoạn sau đây toàn chơi chữ: Bản dịch Pháp của G. Roth bỏ hẳn nhiều câu và ghi chú: "những câu giễu cợt đồng âm dị nghĩa rất khó hiểu và không thể nào dịch được". Chúng tôi cũng chỉ có thể gắng dịch một phần nào.

MƠKIUXIÔ - Thôi, thì đuối ngỗng trời với anh thì tôi xin chịu. Cái tài ngỗng của anh thì tôi chỉ bằng một góc. Anh có thấy tôi nói ngỗng với anh bao giờ không?

RÔMÊÔ - Đi với tôi thì bao giờ anh chẳng đực ra như ngỗng.

MƠKIUXIÔ - Đùa thế, tôi lại cần tai cho bây giờ.

RÔMÊÔ - Chớ, ngỗng khôn chớ cần cần.

MƠKIUXIÔ - Anh nói cay như ớt.

RÔMÊÔ - Chấm thịt ngỗng ngọt thì phải có ớt cay chứ.

MƠKIUXIÔ - Gớm chưa, cái lưỡi thật dẻo dai như da dê non. Đang ngán một phen cũng kéo dài ngay ra được một ngang đấy.

RÔMÊÔ - Vậy tôi xin gang con ngỗng lúc nãy để to bằng anh cho giống.

MƠKIUXIÔ - Thôi này, đùa chơi một tí chẳng hơn rên rỉ vì tình ư? Bây giờ thì anh lại thích đùa nghịch với anh em rồi; lại trở lại đúng là chàng Rômêô rồi. Cả về hai phương diện bản tính và cách xử thế, anh phải như thế mới đúng là anh. Chứ còn cái thứ ái tình chảy rãi chảy rớt kia thì khác nào như một anh chàng ngán ngơ, cứ thè lè lưỡi ra chạy hết chỗ này chỗ nọ để tìm cái hang cái lỗ mà giấu của quý vào.

BENVÔLIÔ - Thôi, thôi, xin ông thôi đi cho.

MƠKIUXIÔ - Sắp đến đoạn thú vị anh lại bắt tôi thôi à?

BENVÔLIÔ - Tôi sợ cái chuyện khỉ của anh dài quá.

MƠKIUXIÔ - Anh nhầm rồi, nó sẽ thành ngắn, vì tôi cũng hết hơi rồi, và cũng chẳng cầm cự được lâu hơn nữa.

RÔMÊÔ - Chuyện trò lịch sự nhĩ⁽¹⁾.

Nhũ mẫu và Pitor ra

MƠKIUXIÔ - Một cánh bướm! Một cánh bướm⁽²⁾!

BENVÔLIÔ - Hai cánh, hai cánh: cả áo, cả váy!

NHŨ MẪU - Đây Pitor!

PITOR - Có tôi!

⁽¹⁾ Có thể hiểu câu nói của Rômêô (*Goodly gear!*) không phải để ám chỉ lối nói đùa nhả nhót của Mơkiuxiô mà để chế giễu lối ăn mặc cầu kỳ rườm rà của nhũ mẫu. Trong trường hợp này câu đó nghĩa là: Chà, áo quần lịch sự chưa kia!

⁽²⁾ Nhũ mẫu mặc váy rộng và đi đứng kiểu cách, bồng bĩnh như một chiếc thuyền bướm.

NHỮ MẪU - Đưa cái quạt đây.

MOKIUXIÔ - Phải đấy, Pitơ, đưa quạt cho bà ấy che mặt, vì đem so mặt với quạt thì cái quạt dễ coi hơn.

NHỮ MẪU - Kính chào các quý ông, cầu Chúa ban cho các quý ông một buổi sáng tốt lành.

MOKIUXIÔ - Kính chào quý bà, cầu Chúa ban cho quý bà một buổi chiều tốt lành.

NHỮ MẪU - Chiều rồi kia ư?

MOKIUXIÔ - Đúng rồi, thưa bà. Vì lúc này cái bàn tay⁽¹⁾ lẳng lơ của một đồng hồ đã đặt lên cái cọc⁽²⁾ của buổi trưa.

NHỮ MẪU - Gớm khiếp! Ông là người thế nào vậy?

RÔMÊÔ - Thưa bà, ông ta là một người được trời sinh ra và rồi tự mình lại hủy hoại mình.

NHỮ MẪU - Lời nói hay đấy! Để rồi lại tự hủy hoại cái thân mình à? Thưa các ông, có ông nào chỉ giùm cho tôi biết chàng trai trẻ Rômêô hiện giờ ở đâu không?

RÔMÊÔ - Để tôi xin chỉ giùm bà. Nhưng khi bà tìm thấy y thì chàng trai trẻ Rômêô không còn trẻ bằng lúc bà mới đi tìm đâu. Tôi là người trẻ nhất mang cái tên đó, vì chẳng còn cái tên nào tồi hơn.

NHỮ MẪU - Tốt lắm!

MOKIUXIÔ - Tồi hơn mà lại là tốt à? Nhận xét hay quá, thật là sáng suốt, sáng suốt.

NHỮ MẪU - Nếu đúng công tử là Rômêô thì tôi có một câu chuyện riêng muốn nói.

BENVÔLIÔ - Bà ấy mời đi chén đấy.

MOKIUXIÔ - Đúng rồi, mụ Tú, mụ Tú, mụ Tú! Hô hô!

RÔMÊÔ - Anh khám phá ra cái gì thế?

MOKIUXIÔ - Chẳng phải nem công chả phượng gì đâu, thưa anh. Của thiêu của thối đấy thôi⁽³⁾.

(1) và (2) *Hand* vừa có nghĩa là kim đồng hồ, vừa có nghĩa là bàn tay. *Prick* vừa có nghĩa là điểm trên mặt đồng hồ, vừa có nghĩa là dương vật.

(3) Sau khi cân nhắc kỹ chúng tôi thấy nên dịch lấy ý. Nguyên văn: "Không phải thỏ đâu thưa ngài. Trừ ra là thỏ trong một cái bánh để ăn trong những ngày ăn chay, chưa ăn hết đã mốc meo". Ý nói một cái bánh nhân thịt để ăn vụng trong tuần chay.

Hát:

Một con thỏ già⁽¹⁾

Một con thỏ già

Ăn vụng tuồn chay thì cũng ngon

Nhưng một con thỏ già mồm

Chưa ăn hết đã mồm meo

Thì đến xin lạy cả nón thôi!

- Nay Rômêô, anh có về chỗ ông cụ không? Chúng tôi đến ăn trưa đằng ấy đây.

RÔMÊÔ - Tôi đi ngay đây.

MOKIUXIÔ - Thôi, xin chào lão bà cổ kính, xin chào (*hát*) - *Lão ba, lão bá, lão bà...*

Mokiuxiô và Benvôliô vào

NHŨ MẪU - Không dám, chào ông!... Tôi xin phép hỏi công tử, cái thằng lái buôn nào mà ăn nói hỗn hào thế?

RÔMÊÔ - Nhũ mẫu ơi, đó là một chàng quý tộc chỉ thích miệng mình nói cho tai mình nghe, mà miệng nói một phút thì tai nghe một tháng chưa hết.

NHŨ MẪU - Nó mà nói đụng đến tôi thì tôi sẽ cho nó biết tay, dù cho nó có khỏe bằng hai chục thằng đều loại nó. Mà nếu tôi không trị được thì cũng sẽ có người trị nó. Thằng ba que! Tôi có phải gái chơi của nó đâu, có phải đồ mèo mả gà đồng đâu kia chứ!

Nói với Pito

Còn chú nữa, cứ đứng đực ra như phỗng, để thằng cha căng chú kiết nào cũng tha hồ phạm đến tôi bằng thích được à?

PITƠ - Nào tôi đã thấy ai tha hồ phạm được đến bà bằng thích! Nếu tôi thấy thì cam đoan với bà là gươm này đã ra khỏi vỏ rồi. Khi có dịp tốt để đánh lộn mà lại được pháp luật đứng về phía tôi, thì tôi rút gươm ra nhanh chẳng thua gì ai.

⁽¹⁾ *Hare* vừa có nghĩa là con thỏ, vừa có nghĩa là con đi. Mokiuxiô trêu chọc nhũ mẫu. Ý nói nhũ mẫu là một "con đi già".

NHŨ MẪU - Lạy Chúa chứng giám! Tôi tức run cả chân tay lên đây!... Đồ khốn nạn, đồ ba que!... Thưa công tử, xin có đôi lời nói với công tử... Như tôi đã thưa với công tử, cô chủ tôi sai tôi đi tìm công tử... Những điều gì cô chủ tôi dặn nói với công tử thì tôi xin giữ kín trong lòng... Nhưng công tử cho phép tôi thưa trước: nếu công tử có ý định đưa cô chủ tôi tới cõi, như người ta nói, thiên đường của thằng ngốc⁽¹⁾ thì lối xử sự như vậy bỉ ổi lắm đó, như người đời thường nói, vì tiểu thư tôi còn trẻ người non dạ lắm. Nếu công tử định chơi cái trò xanh vỏ đỏ lòng với tiểu thư tôi, thì đó thật là một hành vi xấu xa đối với một vị tiểu thư khuê các, và một cách ăn ở rất tồi.

RÔMÊÔ - Nhũ mẫu ơi, nhũ mẫu hãy nói tốt cho ta với tiểu thư, với nữ chủ nhân của mẹ. Ta xin thề với mẹ...

NHŨ MẪU - Úi chà, quý hóa quá. Để tôi về thưa với tiểu thư. Lạy Chúa, tiểu thư hẳn sẽ vui mừng lắm.

RÔMÊÔ - Mẹ định thưa gì với tiểu thư? Mẹ đã nghe ta đâu.

NHŨ MẪU - Thưa công tử, tôi sẽ xin thưa với tiểu thư là... là công tử đã thề. Tôi cho đó đúng là cách xử sự của nhà quý phái.

RÔMÊÔ - Mẹ hãy thưa cùng tiểu thư là tiểu thư hãy tìm cách chiều nay đi xưng tội. Tiểu thư sẽ xưng tội và làm lễ cưới tại tu phòng tu sĩ Lô-rân. Đây gọi là một chút để đền công mẹ.

NHŨ MẪU - Ấy chết! Thưa công tử, thực quả tôi không nhận một xu nhỏ nào đâu.

RÔMÊÔ - Thôi mà, đừng khách sáo nữa. Cứ cầm lấy!

NHŨ MẪU - Thế chiều nay ư, thưa công tử? Được, được, tiểu thư tôi sẽ tới đó.

RÔMÊÔ - Còn mẹ thì hãy đến đợi ở sau tu viện nhé. Nội một tiếng đồng hồ nữa, tên hầu của ta sẽ tới đưa cho mẹ một cái thang dây. Trong bí mật của đêm tối, thang ấy sẽ đưa ta tới tột đỉnh của hạnh phúc. Thôi chào mẹ. Cứ hết lòng giúp ta, ta sẽ đền công xứng đáng. Ta gửi lời chào tiểu thư nhé.

NHŨ MẪU - Chúa trời ban phước lành cho công tử... A, mà này, công tử!

RÔMÊÔ - Gì đấy, nhũ mẫu thân mến?

⁽¹⁾ Nỗi vui không có cơ sở thực tế, hạnh phúc dựa trên ảo tưởng.

NHŨ MẪU - Anh người nhà của công tử có kín đáo không đấy? Công tử chẳng thường nghe nói: muốn giữ được bí mật, chẳng nên có đến người thứ ba.

RÔMÊÔ - Mụ cứ yên tâm. Tên hầu của ta vững như thép luyện.

NHŨ MẪU - Nếu vậy thì tốt lắm. Cô chủ tôi thật là một tiểu thư yêu kiều bậc nhất... Trời ơi! Cái ngày mà cô tôi còn là một đứa trẻ bi ba bi bô... Ô, mà trong thành có một chàng quý tộc tên là Parit, cũng rập ranh giương cung bắn sể⁽¹⁾; nhưng cô tôi, cô em mới ngậy thơ thật thà làm sao, cứ trông thấy hấn là như trông thấy một con cóc, thật thế, một con cóc, còn hơn phải trông thấy hấn. Đôi khi tôi bảo cô tôi rằng tiểu thư với chàng Parit xứng đôi vừa lứa lắm, thì cô tôi giận tái người đi. Nói thật với công tử, khi nghe thấy tôi nói thế, thì mặt cô tôi cứ bệch ra như tờ giấy⁽²⁾.

- À mà có phải *Rômêô* và *Rôdomari*⁽³⁾ cùng bắt đầu bằng một chữ cái không nhỉ?

RÔMÊÔ - Phải, cùng bắt đầu bằng một chữ R. Thế thì sao?

NHŨ MẪU - Công tử cứ nói đùa! Đó là tên gọi chó thì có; R là để cho chó... Không, tôi biết tiếng đó bắt đầu bằng một chữ gì khác kia⁽⁴⁾... Mà cô tôi nói về công tử và hoa *Rôdomari* những câu hay quá là hay; công tử mà nghe thấy thì chắc là hả dạ lắm.

RÔMÊÔ - Nhớ có lời chào tiểu thư hộ ta nhé!

NHŨ MẪU - Vâng, nghìn vạn lần... Nào Pitơ!

PITƠ - Có tôi!

NHŨ MẪU - Đi lên trước đi, nhanh lên⁽⁵⁾.

Cùng vào

(1) Nguyên văn: vác dao xung sát. Danh từ thủy chiến.

(2) Nguyên văn: miếng giẻ.

(3) Cây mê diệt hương, một giống cây thơm mọc nhiều ở miền Nam châu Âu, tượng trưng cho lòng chung thủy.

(4) Có ức thuyết là nhũ mẫu định nói chữ *arse* (mông dít) nhưng ngừng lại kịp. Nhũ mẫu không biết chữ, mà chữ R tiếng Anh phát âm là A, nên mới lầm lẩn lung tung. Ngữ pháp đương thời gọi chữ R là "chữ chó" (*litera canica*) vì đọc uốn lười nghe như tiếng gừ.

(5) Có bản viết: Pitơ, cầm lấy quạt của ta và đi trước đi.

CẢNH V

*Vườn nhà Capiulet**Juliet ra*

JULIET - Khi sai nhũ mẫu đi thì đồng hồ vừa điểm chín giờ⁽¹⁾. Mụ có hứa là chỉ nửa giờ sẽ về... Hay là không tìm thấy chàng chẳng... Không có lẽ... Gớm cái mụ tập tễnh! Sứ giả của tình yêu phải là những ý nghĩ, vì chúng còn đi nhanh gấp mười ánh dương kia khi nó đẩy lui bóng đêm qua những rặng núi mờ. Vì vậy cho nên Tình yêu đi nhanh như ngựa trên cánh bồ câu, và thần Kiupit có đôi cánh lẹ như gió cuốn. Mặt trời hiện giờ đã lên tới đỉnh cao nhất của cuộc hành trình ngày hôm nay: từ chín giờ tới đúng Ngọ đã ba giờ đằng đẵng mà mụ chưa chịu về cho. Nếu mụ có tình cảm và bầu máu hôi hổi của tuổi xuân thì mụ đã lạnh lẹ như quả cầu rồi. Muốn nói gì với người yêu là ta tung quả cầu cho chàng, và chàng sẽ tung trả ta ngay. Nhưng mấy người già nua này thì cứ như chết rồi! Kềnh càng, chậm chạp, nặng nề, và xám ngoét như chì... A, mụ về đây rồi!

Nhũ mẫu và Pitor ra

U yêu quý của em ơi, chuyện ra làm sao? U có gặp chàng không? U bảo người hầu của u đi ra đi.

NHŨ MẪU - Pitor, chú ra đứng ở ngoài cửa kia.

Pitor vào

JULIET - Thế nào, u yêu, u quý... Trời ơi, sao trông u phờ phạc thế? Dù cho tin có chẳng lành thì u cũng cứ vui vẻ mà cho em biết chứ! Còn nếu là tin vui, thì u chẳng nên dạo cho em nghe một bản nhạc du dương với vẻ mặt rười rượi kia.

NHŨ MẪU - Một lũ người ra đây... Cho tôi thở đã nào. Ủi chao, xương cốt nhừ cả ra rồi! Gớm, đi một thôi đường dài!

JULIET - Em chỉ mong đổi gân xương của em lấy tin của u... Thôi, em xin u đấy, nói đi nào... U yêu, u quý ơi, nói đi...

⁽¹⁾ Vậy mà khi gặp Rômêô đã 12 giờ. Có lẽ nhũ mẫu đã mất nhiều thì giờ để điểm trang lòe loẹt nên đã khiến Mokiuxiô phải chế giễu.

NHŨ MẪU - Giêsuma, lạy Chúa tôi! Sao mà vội vã thế! Cô không chờ một tí được sao? Không thấy tôi đang thở chẳng ra hơi đây à?

JULIET - Thở chẳng ra hơi mà lại đủ hơi để kêu là thở chẳng ra hơi! U cứ dài lời biện bạch làm gì. Lời biện bạch vì sao u về chậm lại còn dài hơn câu chuyện phải nói. Thế nào, tin lành hay dữ? U trả lời đi. Trả lời một tiếng là đủ, còn chi tiết em đợi sau cũng được. Nói đi nào: tin lành hay dữ?

NHŨ MẪU - Em ơi, em chọn lầm rồi, em không biết nhìn người đâu. Rômêô ấy à? Không, không được⁽¹⁾. Mặc dầu diện mạo chàng khôi ngô nhất trần đời nhưng... thân hình chàng cũng lại chẳng ai ăn đứt. Bàn tay, bàn chân, vóc người... Chẳng có gì đáng nói, nhưng... thật quả chẳng ai có thể sánh cùng... Chàng chẳng phải là bông hoa của phép lịch sự, nhưng... u cam đoan là chàng hiền lành như một chú cừ non... Thôi, em ơi, cứ đường em đã chọn mà đi, hết lòng thờ Chúa... Thế nào, ở nhà ăn trưa rồi kia à?

JULIET - Chưa, chưa... Những điều u kể, em biết cả rồi. Nhưng còn việc hôn nhân thì sao? Chàng định liệu thế nào về vấn đề ấy?

NHŨ MẪU - Trời đất ơi, nhức đầu quá! Đầu ơi là đầu! Nó đập thành thịch như muốn vỡ ra từng mảnh. Lại còn cái lưng nữa! Ôi trời, lưng ơi là lưng! Có gọi là lòng lim dạ sắt mới bắt tôi chạy khắp nơi thế này để cho tôi chóng xuống mã!

JULIET - U ơi, thấy u mệt, thật em buồn lắm. U yêu, u quý ơi, nói cho em biết đi, người yêu của em nói thế nào?

NHŨ MẪU - Người yêu của em nói năng thật đúng là một chàng quý tộc trung thực, lễ độ, hiền hậu, lịch sự và có thể nói là đạo đức nữa. Mẹ em đâu?

JULIET - Mẹ em đâu à? Mẹ em trong nhà ấy chứ còn đâu nữa? U trả lời mới thật lạ: *Người yêu của em nói năng như một chàng quý tộc trung thực, mẹ em đâu?*

NHŨ MẪU - Đức Mẹ ơi! Sao nóng nảy thế! Ứi chà, cứ nóng nữa đi! Đây là thuốc cô cho tôi để bóp xương đây phải không? Thôi, bận sau, có công có việc thì chạy lấy!

⁽¹⁾ Nhũ mẫu nói ỡm ờ trên chộc. Ở mấy câu dưới, nhũ mẫu dùng “mặc dầu” và “nhưng” để nói những ý không có chút gì là tương phản.

JULIET - U lười thôi lắm!... Thôi nào, u nói đi, chàng Rômêô nói sao?

NHŨ MẪU - Hôm nay em có được phép đi xưng tội không?

JULIET - Có.

NHŨ MẪU - Thế thì mau mau đến tu phòng của tu sĩ Lô-rân đi, ở đó có người chờ, để mà nên vợ nên chồng. Kìa, máu đã dồn lên má rồi kìa! Rồi đây, cứ có tin gì thì hai má lại đỏ dừ lên cho mà xem. Mau chân đến Nhà thờ đi; ta còn phải đi nẻo khác, đi kiếm cái thang cho người yêu của em tối nay trèo lên tổ chim. Phải, tôi phải nai lưng ra cho cô vui thú đây, nhưng chỉ đêm nay thôi là gánh nặng của cô thì cô gánh lấy. Thôi, ta đi ăn trưa đây, còn em thì hãy ba chân bốn cẳng mà đến tu viện.

JULIET - Ba chân bốn cẳng mà đi tìm hạnh phúc!... U yêu quý, chào u nhé!

Cùng vào bằng hai nẻo khác nhau

CẢNH VI

Tu phòng của tu sĩ Lô-rân

Tu sĩ Lô-rân và Rômêô ra

TU SĨ LÔ-RÂN - Cầu Trời thương cho công việc thành kính của chúng ta, để sau này khỏi gây cảnh buồn phiền.

RÔ-MÊÔ - A men, a men! Nhưng buồn phiền đến thế nào chẳng nữa thì một phút ngắn ngủi bên nàng cũng đủ làm tiêu tan. Cha cứ làm lễ xe duyên cho chúng con. Sau đó thì dù cái kẻ tàn phá tình yêu là thần Chết kia có dám làm gì chẳng nữa, con chỉ cần được gọi Juliet là của mình, là đã thỏa nguyện.

TU SĨ - Những cơn hoan lạc dữ dội thường cũng kết thúc một cách bạo liệt. Lúc đương đắc chí cũng là lúc hết đời. Như lửa và thuốc súng kia, hễ bén nhau là cả hai chẳng còn. Mật ngọt mà ngọt quá cũng khiến người ta lợm giọng; ăn nhiều

thì hết muốn ăn. Vậy con hãy yêu đương cho có chừng mực, có chừng mực mới bền. Hấp tấp quá cũng chậm tới đích như quá lề mề.

Juliet ra

- Tiểu thư đến đây rồi. Chao ôi, chân bước nhẹ như vậy mồn sao được đá đường đời⁽¹⁾. Kẻ si tình có thể cuỗi lên sợi tơ mảnh lửng lơ theo gió mùa hạ mà chẳng ngã, vì cái hư ảo của tình yêu có nặng được là bao!

JULIET - Kính chào cha xưng tội của con.

TU SĨ - Rômêô sẽ nhân danh cả ta và chàng mà đáp lễ⁽²⁾.

JULIET - Con cũng xin chào chàng, nếu không con chẳng xứng được chàng đáp lễ.

Hai người hôn nhau

RÔMÊÔ - Juliet em ơi, nếu lòng em cũng tràn ngập niềm vui như lòng anh, và nếu em diễn tả được niềm vui ấy khéo hơn anh, thì em hãy để không khí quanh đây ngát hương thơm hơi thở của em, hãy để điệu nhạc của tiếng nói em ca tụng hạnh phúc hằng mơ ước, mà chúng ta trao cho nhau trong buổi gặp gỡ quý báu này.

JULIET - Ước mơ đẹp tự nó đã giàu, có cần gì đến lời nói; nó hãnh diện về thực chất chứ không về những cái tô điểm bên ngoài. Những kẻ còn đếm được của cải của mình thật hãy còn quá nghèo nàn. Mỗi tình chân thật của em lớn đến nỗi giá muốn đếm một nửa kho tàng của em, em cũng không đếm nổi.

TU SĨ - Thôi hãy đi theo ta, việc xong ngay đây thôi. Xin lỗi hai con, ta chẳng thể để hai con đứng riêng một mình với nhau trước khi Nhà thờ thiêng liêng đã gắn hai người làm một.

Cùng vào

⁽¹⁾ Có bản viết: chân bước nhẹ như vậy thì giẫm lên hoa cũng chẳng gãy.

⁽²⁾ Theo phong tục thời đó, khi được phụ nữ chào, người ta đáp lễ bằng một cái hôn trên má.

HỒI BA

CẢNH I

Thành Vêrôna, một nơi công cộng

Mokiuxiô, Benvôliô, một tiểu đồng và một số người ra

BENVÔLIÔ - Anh Mokiuxiô ơi, ta về thôi, hôm nay nóng nực, bọn nhà Capiulet ra ngoài nhan nhản, gặp chúng không khỏi gây lộn dẫu. Những ngày nóng bức này, máu dễ sôi lắm.

MOKIUXIÔ - Anh thật hết những thằng cha hể động đặt chân vào quán rượu là quăng gươm xuống bàn nói lớn: *Cầu Chúa cho tao khỏi phải dùng đến mày*, nhưng chỉ vừa cạ đến chén thứ hai là đã rút gươm ra cà khía với chủ quán vì những chuyện không đâu.

BENVÔLIÔ - Tôi mà vào loại những thằng cha ấy ư?

MOKIUXIÔ - Thôi đi, cái tính hổ mang, hổ lửa của anh còn thua ai ở cái đất Ý này nữa; còn ai dễ nổi nóng hơn anh, còn ai sẵn sàng nổi nóng hơn anh.

BENVÔLIÔ - Thế nào kia?

MOKIUXIÔ - Phải, cứ có hai thằng cha như anh thì chẳng mấy chốc chỉ còn một, vì thằng nọ đã giết thằng kia chết nghèo⁽¹⁾. Anh ấy à! Anh có thể cà nhau với một người chỉ vì người ta hơn anh hoặc kém anh một sợi râu. Anh có thể gây lộn với một người đang ăn hạt dẻ chỉ vì mất anh màu hạt dẻ; chỉ có mất anh mới giới bởi lông tìm vết kiếm cơ sinh sự thế thôi chứ! Đầu óc anh

⁽¹⁾ Mokiuxiô tả lại thói hay gây sự đánh nhau của thanh niên quý tộc thời đó.

đây ấp những chuyện để gây sự như một quả trứng đầy ấp lòng trắng lòng đỏ, nhưng vì cứ sinh sự va chạm luôn nên đầu óc mới lộn tung phèo như ruột trứng thối. Anh đã từng gây chuyện với một người đi đường chỉ vì người ta ho, khiến con chó của anh đang ngủ phải thức giấc. Chẳng phải chính anh đã kiếm chuyện với một người thợ may chỉ vì chưa đến ngày lễ Phục sinh mà anh ta đã mặc áo mới là gì? Chẳng anh thì ai đã sinh sự với một người khác chỉ vì giày mới mà anh ta lại buộc dây cũ? Thế mà anh còn định lên mặt dạy tôi đừng nên gây lộn à?

BENVÔLIÔ - Tôi mà dễ sinh sự như anh thì bất cứ thằng cha nào cũng chỉ mất một giờ mười lăm phút là mua đứt được cái đời tôi.

MOKIUXIÔ - Bán đứt cái đời anh ư? Cha đời!

BENVÔLIÔ - Chà, bọn nhà Capiulet kia rồi!

MOKIUXIÔ - Chặc, kệ thầy chúng.

Tibân và một số người khác ra

TIBÂN - Hãy theo sát ta, vì ta sắp nói chuyện với chúng đây.

Nói với Benvôliô và Mokiuxiô

Chào các quý ông: tôi có một lời muốn nói với một trong hai quý ông.

MOKIUXIÔ - Chỉ một lời thôi? Và với một người thôi? Thêm vào cái gì cho đủ đôi chữ: cứ cho là một lời với một nhất đi!

TIBÂN - Tôi rất sẵn sàng nếu quý ông cho tôi dịp tốt.

MOKIUXIÔ - Muốn có dịp tốt thì kiếm lấy, việc gì phải đợi.

TIBÂN - Mokiuxiô! Anh với thằng Rômêô hợp điệu lắm...

MOKIUXIÔ - Hợp điệu à? Ái chà, anh cho chúng tôi là phường hát rong chăng? Được, nếu anh cho chúng tôi là đồ hát rong thì anh sẽ được nghe những cung đàn lạc điệu!

Đặt tay lên chuỗi gươm

Vì để kéo đàn đây! Cho anh tha hồ mà nhảy nhót! Chà, hợp điệu à?

BENVÔLIÔ - Chỗ này là nơi người ta đi lại. Ta hãy rút lui vào nơi

nào vắng vẻ nói chuyện bình tĩnh với nhau hoặc là chia tay nhau thôi. Nơi đây, trăm mắt nhìn vào.

MOKIUXIÔ - Người ta có mắt để nhìn. Ai muốn nhìn mặt người ta. Chẳng ai bắt được tôi đi nơi nào khác.

TIBÂN - Thôi, chẳng phiền đến quý ông nữa, người⁽¹⁾ của ta đây rồi.

Rômêô ra

MOKIUXIÔ - Người này mà mang chế phục người nhà của quý ông thì thật lạ. Có họa là quý ông đi ra trường đấu gươm thì người ta sẽ theo sau quý ông ngay. Chỉ với nghĩa ấy, quý ông mới có thể gọi anh ta là “người” của quý ông được.

TIBÂN - Rômêô, lòng yêu⁽²⁾ của tao đối với mày không cho tao dùng chữ nào khác chữ này: Mày là một thằng khốn nạn!

RÔMÊÔ - Anh Tibân hỡi! Tôi có đủ lý do để yêu mến anh đến nỗi chẳng còn lòng nào giận dữ trước lời chào hỏi này. Anh ơi, tôi chẳng phải loài khốn nạn đâu. Anh đã chẳng biết rõ tôi, thì thôi... Xin chào!

TIBÂN - Thằng nhãi kia, dù có thế tao cũng không thể tha thứ những lời nhục mạ trước đây của mày. Quay lại đây, và rút gươm ra.

RÔMÊÔ - Tôi xin phân bua rằng chưa từng bao giờ tôi nhục mạ anh; trái lại, trước khi anh biết vì sao tôi quý mến anh thì anh chưa thể hiểu tôi quý anh đến chừng nào. Vậy thì chàng Capiulet kia hỡi (tôi quý tên họ này chẳng khác gì tên họ của chính tôi)! Xin chàng hãy nguôi giận.

MOKIUXIÔ - Thật là cú mình một cách nhấn nhục, hèn hạ, bẩn tiện. Lò kiếm kiểu Ý thắng cuộc chẳng⁽³⁾?

Rút gươm khỏi vỏ

Tibân, thằng săn chuột kia, mày dám nói chuyện riêng với tao chẳng⁽⁴⁾?

TIBÂN - Mày muốn gì?

⁽¹⁾ Chơi chữ: *Man* vừa có nghĩa là người, vừa có nghĩa là người hầu.

⁽²⁾ Nói mĩa.

⁽³⁾ Tibân đánh kiếm kiểu Ý.

⁽⁴⁾ Có bản viết: Mày dám đi chẳng?

MƠKIUXIÔ - Thưa ông Chúa Mèo, tôi chỉ xin ông một trong số chín vía của ông thôi⁽¹⁾. Tôi hãy tạm xơi một vía, còn tùy thái độ ông sau này đối với tôi thế nào tôi sẽ tha hay thết nốt tám vía kia. Bây giờ mời ông nắm tai kiếm mà rút ra khỏi vỏ, mau kéo kiếm của tôi sát ngay bên tai ông lập tức bây giờ.

TIBÂN (*rút kiếm*) - Tôi xin tiếp chuyện ông.

RÔMÊÔ - Anh Mokiuxiô, xin anh hãy ngừng tay.

MƠKIUXIÔ (*nói với Tibân*) - Nào, xin tôn ông cho xem đường kiếm pátxadô!

Hai bên đánh nhau

RÔMÊÔ - Anh Benvôliô, hãy rút kiếm ra, ta phải ngăn họ lại. Đây hai ông ơi, thật xấu hổ, xin hai ông đừng phạm luật thế! Tibân! Mokiuxiô! Vương chủ đã nghiêm cấm không được xung đột trong đường phố thành Vêrôna kia mà! Thôi nào, Tibân! Mokiuxiô hiền huynh!

Rômêô giờ kiếm ngăn hai người. Tibân luôn kiếm dưới cánh tay Rômêô đâm trúng Mokiuxiô rồi cùng thủ hạ bỏ chạy.

MƠKIUXIÔ - Ta trúng thương rồi... Hai họ chết tiệt nhà các anh!... Ta hết đời rồi! Thằng đó đi rồi à? Chẳng bị vết nào ư?

BENVÔLIÔ - Anh ơi, anh bị thương sao?

MƠKIUXIÔ - Phải, phải, sây da một chút thôi. Chà! Thế cũng quá đủ rồi. Tên hầu của ta đâu, đi kiếm thầy thuốc mau.

Người hầu vào

RÔMÊÔ - Can đảm lên anh! Chắc vết thương cũng không đến nỗi nặng.

MƠKIUXIÔ - Không, vết thương đâu đến nỗi sâu như miệng giếng, mà cũng chẳng thể to bằng cửa nhà thờ. Nhưng thế cũng đủ lắm rồi, đủ hiệu quả rồi: mai mời anh lại thăm tôi, anh sẽ thấy tôi nghiêm trang như nắm mộ. Tôi hết nợ thế giới này rồi... Hai họ chết tiệt nhà các anh!... Mẹ cha đời! Một con chó, một con chuột, một con chuột nhắt, một con mèo, mà cào người ta chết được à?... Một thằng du côn, một thằng khốn nạn, một

⁽¹⁾ Thời đó dị đoan cho là mèo có chín vía nên sống dai.

thằng bần tiện, đánh kiếm mà chi li tính toán như người cộng sổ... Tại sao anh lại xông vào giữa thế? Nó luôn kiếm dưới cánh tay anh mà đâm tôi đấy.

RÔMÊÔ - Tôi ngỡ can ra là phải.

MÔKIUXIÔ - Benvôliô, đưa tôi vào một cái nhà nào nghỉ tạm, không tôi sắp chết đi đây... Hai họ chết tiệt nhà các anh!... Vì hai họ nhà các anh mà thịt tôi sẽ nuôi béo dồi bọ đây... Tôi bị với nó rồi, bị thật rồi... A, hai họ nhà các anh!...

Benvôliô đỡ Mokiuxiô vào

RÔMÊÔ - Thế là vì ta mà chàng thanh niên quý tộc này, thân thích của vương chủ, bạn chí thân của ta, đã bị trọng thương; danh dự của ta bị Tibân bôi nhọ, Tibân mà từ một tiếng đồng hồ đã là biểu huynh của ta... Ôi, nàng Juliet yêu kiều, sắc đẹp của nàng đã làm ta mềm yếu như phụ nữ, đã làm nhụt chí khí rắn như thép của ta.

Benvôliô lại ra

BENVÔLIÔ - Rômêô, anh Rômêô! Chàng Mokiuxiô dũng cảm đã không còn nữa. Anh linh của chàng đã sớm cọt giễu chốn trần thế này, mà về nơi thượng giới.

RÔMÊÔ - Số mệnh ảm đạm của ngày hôm nay sẽ còn trĩu nặng lên những ngày sắp tới. Đau thương mới chỉ bắt đầu. Phải bao ngày nữa nó mới chấm dứt.

Tibân ra

BENVÔLIÔ - Thằng Tibân điên khùng lại trở lại kia.

RÔMÊÔ - Nó trở lại, và dương dương tự đắc! Còn Mokiuxiô thì chết uống mạng sao! Hỡi Độ lượng hiền từ, người hãy quay trở về thượng giới, còn người, Thịnh nộ có đôi mắt lửa, hãy vạch đường chỉ lối cho ta đi! Tibân, ta trả lại người chữ *thằng khốn* mà người tặng ta lúc nãy. Hồn Mokiuxiô còn vờ vẫn trên đây, chờ đợi hồn người cùng đi. Hoặc người, hoặc ta, hoặc cả người và ta, sẽ phải đi theo chàng.

TIBÂN - Oắt con, mày là bạn nó, thì mày sẽ đi theo nó.

RÔMÊÔ (*rút gươm*) - Cái này sẽ quyết định điều đó.

Hai bên đánh nhau. Tibân ngã

BENVÔLIÔ - Rômêô! Trốn mau. Hàng phố đổ ra rồi, Tibân đã bị tử thương... Đừng đứng ngẩn ra đó nữa... Anh mà bị bắt thì thế nào cũng bị vương chủ kết tội tử hình. Thôi, trốn mau đi!

RÔMÊÔ - Than ôi! Ta chỉ là trò chơi của số mệnh.

BENVÔLIÔ - Anh còn đứng đấy làm gì?

Rômêô vào. Một đám đông công dân cầm khí giới ra

CÔNG DÂN THỨ NHẤT - Kẻ giết Mokiuxiô chạy đằng nào rồi? Tên sát nhân Tibân chạy ngả nào?

BENVÔLIÔ - Tibân nằm đây này.

CÔNG DÂN THỨ NHẤT - Dậy đi theo ta mau: nhân danh vương chủ ta bắt người tuân lệnh.

*Vương chủ, tùy tùng, Montaghiu, Capiulet,
hai phu nhân và một số người khác ra*

VƯƠNG CHỦ - Quân khốn kiếp nào đã gây ra chuyện đánh lộn này?

BENVÔLIÔ - Thưa chúa công, thần có thể trình bày cặn kẽ tất cả câu chuyện thương tâm này. Người nằm đây, sau khi đã sát hại thân thích của chúa công là chàng Mokiuxiô dũng cảm, đã chết dưới tay Rômêô.

CAPULET PHU NHÂN (*cúi xuống thây chết*) - Trời ơi, Tibân cháu tôi! Con đẻ rút ruột của anh tôi!... Thưa chúa công!... Tướng công ơi!... Máu thân thích ruột thịt của tôi đã đổ!... Xin chúa công minh xét, bắt nhà Montaghiu phải lấy máu đền tội. Ôi cháu ơi, cháu ơi!

VƯƠNG CHỦ - Benvôliô, ai đã gây ra chuyện đổ máu này?

BENVÔLIÔ - Thưa, chính là Tibân, hiện nằm chết ở đây, do Rômêô hạ thủ. Rômêô đã hết lời tỏ bày cùng y rằng chuyện bất hòa thật là nhỏ nhặt, và van nài y hãy coi chừng cơn lôi đình của chúa công... Lời nói ôn hòa, vẻ mặt bình tĩnh, thái độ khiêm tốn ấy đã không làm Tibân bớt giận dữ điên cuồng; trước mọi lời cầu hòa, y làm ngây giả điếc, và rút ngay kiếm chìa vào ngực chàng Mokiuxiô anh dũng. Mokiuxiô cũng nổi nóng chẳng kém, rút kiếm ra quyết một trận thư hùng. Với vẻ

khinh thường đầy dũng cảm, một tay⁽¹⁾ chàng gạt lưỡi thép lạnh ngắt tử khí, một tay đánh trả lại Tibân, Tibân cũng lạnh tay trả miếng. Rômêô vội kêu lên: *Các bạn ơi, thôi đi!* Tay đưa lạnh hơn miệng nói, chàng gạt mũi kiếm của họ xuống và xông vào giữa; thế là luồn dưới cánh tay Rômêô, một mũi kiếm hiểm độc của Tibân đâm tử thương chàng Mokiuxiô hăng hái. Tibân chạy trốn, nhưng rồi lại quay trở lại tìm Rômêô, và Rômêô lúc đó cũng đang bùng bùng lửa hận. Họ xô vào nhau nhanh như ánh chớp; trước khi thần kịp rút kiếm can ngăn thì Tibân đã hết kiếp. Tibân ngã xuống, Rômêô trở mình chạy trốn. Sự thực là vậy, nếu thần nói sai, xin cam tội chết.

CAPIULET PHU NHÂN (*chỉ Benvôliô*) - Hắn là thân thích nhà Montaghiu. Hắn vì tình họ hàng mà gian dối; hắn không nói đúng sự thật. Bọn chúng có tới hai chục tên dùng tay vào tội ác này, hai chục tên xúm vào mới giết nổi một người. Thần xin chúa công minh xét. Rômêô đã giết Tibân, Rômêô phải đền mạng.

VƯƠNG CHỦ - Rômêô đã giết Tibân, nhưng Tibân đã giết Mokiuxiô: ai đền cho ta tính mạng người thân?

MONTAGHIU - Không thể là Rômêô, thừa chúa công, vì con thần và Mokiuxiô là bạn chí thân. Lỗi của Rômêô chỉ là đã thay bàn tay công lý mà chấm dứt đời Tibân.

VƯƠNG CHỦ - Vì tội này, ta ra lệnh phát lưu y lập tức. Đến cả ta cũng là nạn nhân của mối thù giữa các người; vì các người chém giết nhau nên máu thân thích của ta đã chảy. Nhưng ta sẽ bắt các người chịu một trừng phạt nặng đến nỗi các người sẽ phải hối hận vì đã làm ta đau khổ. Đừng van xin, đừng tạ lỗi; tội này không thể lấy nước mắt hoặc lời khẩn cầu mà chuộc lại được; vậy thì đừng khóc lóc van nài. Rômêô hãy mau mau rời khỏi nơi đây; giờ nào người ta thấy hắn ở chốn này, giờ đó sẽ là giờ cuối cùng của đời hắn. Mang cái xác này đi, và tuân theo lệnh ta. Dung thứ cho kẻ giết người cũng như giết người vậy.

Tất cả vào

⁽¹⁾ Lúc đánh nhau, hai người một tay cầm kiếm, một tay cầm dao găm.

CẢNH II

*Trong nhà Capiulet**Juliet ra*

JULIET - Hỡi bấy tuần mã móng như bốc lửa, hãy phi nhanh về động phủ của thần Mặt Trời. Giá phải tay chàng đánh xe Phêton⁽¹⁾ thì chắc chàng đã ra roi đưa các người về đến phương Tây, khiến đêm tối đến ngay tức khắc. Hỡi đêm tối dành cho tình yêu, hãy giăng tấm màn của người ra, để vừng ô⁽²⁾ kia nhắm mắt lại, và để chàng Rômêô tới nằm gọn trong đôi cánh tay này, không ai biết, không ai hay!... Để tiến hành những nghi lễ của tình yêu, những người yêu nhau không cần ánh sáng nào khác hơn là vẻ đẹp của nhau; vả chăng, nếu thần Ái tình mù quáng, thì bóng đêm lại càng thích hợp... Nào, hỡi Đêm tối trang trọng, hỡi bà tiên mặc áo đen tuyền, bà hãy dạy em làm sao vừa thua vừa được ván bài mà tiền đặt cuộc là đôi tấm lòng trinh bạch. Bà hãy lấy tấm khăn choàng của bà che cho đôi gò má đỏ bừng của em, cho tới khi nào tình yêu đã khỏi ngỡ ngàng rụt rè và chỉ còn thấy sự trinh khiết trong việc đôi lứa yêu nhau. Nào, hỡi Đêm tối, hãy lại đây. Rômêô anh, hãy lại với em! Anh là ánh dương trong đêm tối, vì anh sẽ nằm trên đôi cánh của Đêm, trắng ngần hơn tuyết đọng trên lưng quạ. Nào hỡi Đêm hiền dịu, hỡi nàng tiên triu mến có đôi mày đen láy, hãy mang lại cho em chàng Rômêô của em. Và khi chàng chết, hãy cất xương thịt chàng ra thành muôn vụn ngói sao bé nhỏ; chàng sẽ làm cho bầu trời tươi đẹp đến nỗi trần gian ai cũng sẽ say sưa đêm tối mà thờ ơ với ánh dương rạng rỡ... Ôi, ta đã mua được động phủ của tình yêu mà chưa được tới ở; thân này đã bán mà còn chưa được trao cho kẻ mua.

⁽¹⁾ Trong thần thoại Hy-La, Phêton là con thần Mặt Trời. Một hôm đòi cha cho cầm cương Xe Mặt Trời, suýt làm cháy cả Vũ Trụ.

⁽²⁾ Các bản chỗ này viết khác nhau; "runaways" (những kẻ lang thang); *rumour* (dư luận); *rude day* (ánh sáng ban ngày gay gắt). Chúng tôi tạm dịch theo một ức thuyết.

Ngày hôm nay lê thê buồn tẻ, như đêm giao thừa mãi chưa hết đối với em nhỏ đang nóng lòng được mặc áo mới. A! Nhũ mầu đây rồi...

Nhũ mầu vào, mang theo thang dây

... Nhũ mầu mang tin lại kia. Tiếng ai nói đến tên Rômêô cũng êm ái như từ thiên đường vẳng tới... Thế nào, u, có tin gì mới không? U cầm gì đấy! Thang dây Rômêô dặn mang phải không?

NHŨ MẪU - Phải, thang dây đây.

Ném phịch thang xuống đất

JULIET - Trời ơi! Tin lành dữ thế nào? Sao coi bộ u rầu rĩ làm vậy?

NHŨ MẪU - Thương thay! Chàng chết rồi, chết thật rồi. Tiểu thư ơi, chúng ta tuyệt hy vọng rồi, tuyệt mọi hy vọng rồi! Ngày hôm nay là ngày gì mà thảm thương làm vậy! Chàng mất rồi, bị giết rồi! Chết rồi!

JULIET - Trời, già cay độc thế sao?

NHŨ MẪU - Rômêô chứ trời nào... Ôi Rômêô, Rômêô! Ai mà ngờ được! Ôi Rômêô!

JULIET - U là ma quỷ hay sao mà hành tội em thế? Cục hình này làm cho kẻ chịu tội nơi địa ngục cũng phải rên la. Phải chăng Rômêô đã tự tử? U chỉ trả lời một chữ *phải* cũng đủ khiến em chết mau hơn là bị cái nhìn của con badilích⁽¹⁾; em chẳng thể sống được nếu mất chàng Rômêô quả đã nhắm nghiền. Chàng chết hay sống? U trả lời đi. Chỉ một lời của u sẽ quyết định em được hưởng hạnh phúc hay phải chịu đau khổ.

NHŨ MẪU - Tôi trông thấy vết thương, chính mắt tôi đã trông thấy vết thương... Lạy Chúa cứu thế!... Ngay trên lồng ngực hùng tráng của chàng... Một cái xác thảm thương, một cái xác thảm thương đầm máu, nhợt nhạt như tro, máu me bê bết... Tôi trông thấy mà sợ chết ngất đi.

JULIET - Tim ta ơi, hãy tan vỡ đi! Người đã chẳng trả được nợ tình thì hãy tan nát đi. Đôi mắt ta ơi, hãy vào nơi tù ngục, đừng

⁽¹⁾ Một quái vật hoang đường, chỉ nhìn vào ai cũng khiến người ta chết.

ngắm nhìn tự do nữa! Cái xác thịt bằng bùn đất này, hãy quay trở về với bùn đất; thôi đừng cựa quậy nữa, hãy xuống nằm chung với Rômêô một nấm mộ.

NHỮ MẪU - Ôi Tibân, Tibân, người bạn quý nhất đời của tôi! Chàng Tibân lịch sự! Con người phong lưu tài đức! Sao ta lại phải sống để trông thấy chàng chết!

JULIET - Cơn dông bão nào thổi xuôi rồi lại thổi ngược vậy? Rômêô bị giết, và Tibân cũng chết rồi chẳng? Ôi biểu huynh thân yêu; ôi phu quân thân yêu bội phần! Nếu quả vậy thì tiếng kèn khủng khiếp của ngày tận thế hãy nổi lên đi! Hai người ấy đã chết thì còn ai là kẻ sống nữa?

NHỮ MẪU - Tibân đã chết, còn Rômêô thì bị phát lưu. Rômêô đã giết Tibân và bị tội đầy biệt xứ!

JULIET - Trời ơi! Chính bàn tay Rômêô đã hoen máu Tibân sao?

NHỮ MẪU - Chính vậy! Than ôi, chính vậy!

JULIET - Ôi, tim rần động ẩn dưới mặt hoa! Có khi nào giống ác long lại ẩn nơi động phủ huy hoàng làm vậy! Ôi, quân cường bạo mà sao dễ thương, giống quỷ ma mà đẹp tựa thiên thần! Quạ đen nấp dưới cánh bồ câu, cừu non mà hung ác hơn sói dữ! Tâm hồn đề tiện trong một hình hài phong nhã! Ngoài trong trái ngược hoàn toàn. Phong thái thần tiên mà tội đáng đầy nơi hỏa ngục, kẻ thất phu mà cốt cách hào hoa!... Ôi Hóa công, Người định bày trò ma quái gì mà cho tâm hồn giống ác quỷ vào ẩn trong mảnh thịt da tươi đẹp tựa thiên đường? Có cuốn sách nào bìa gáy trang nhã mà trong ruột chép toàn chuyện xấu xa như vậy? Ôi, sao lòng xảo quyết lại được ngự nơi cung điện quá huy hoàng?

NHỮ MẪU - Tin gì được ở bọn đàn ông, họ có lương tâm, danh dự gì đâu. Toàn là những kẻ thê thốt gian dối, giả mặt như giả bàn tay, một lũ chẳng ra gì, thuần là quân giả đạo đức... Tên hầu của ta đâu rồi? Cho cốc rượu mạnh đây. Buồn giận đau khổ làm ta già đi. Sỉ nhục thay cho Rômêô!

JULIET - Mụ nguyệt rửa thế thì lưỡi sưng phồng lên bây giờ đấy! Chàng sinh ra có phải để chịu sỉ nhục đâu. Sỉ nhục đâu dám xâm phạm tới chàng, vì vùng trán chàng là ngai vàng của danh dự, vị chúa tể độc nhất trên thế gian này. Ôi, ta mà cũng nhục mạ chàng thì họa có là loài cầm thú!

NHỮ MẪU - Tiểu thư tán dương kẻ đã giết anh tiểu thư đó phải không?

JULIET - Tôi lại đi nói xấu chồng tôi sao? Than ôi! Phu quân đáng thương của em, em mới là vợ chàng được ba tiếng đồng hồ mà đã lẳng nhục chàng thì còn miệng lưỡi nào ca ngợi chàng nữa? Thế nhưng, hỡi kẻ tàn ác kia, sao người lại giết biểu huynh ta?... Vì tên anh họ hung bạo của ta định giết chồng ta... Thôi, hai hàng lệ ngu dại kia đừng tuôn rơi nữa. Những giọt châu đó để hiến cho đau khổ, các người đã lầm mà đem tặng nỗi hân hoan. Chồng ta còn sống, chồng ta mà tên Tibân định hại. Tibân, tên định giết chồng ta, đã chết. Thật là vui sướng... Thế sao ta lại khóc nhỉ?... Thương thay, cõi lòng ta đã chết chỉ vì một chữ, một chữ còn ghê gớm hơn cái chết của Tibân. Ta muốn quên nó đi, nhưng nó trĩu nặng trên tâm trí ta như tội ác trĩu nặng trên lương tâm người có tội. *Tibân chết, và Rômêô bị đâm! Bị đâm! Bị đâm!* Chỉ một chữ ấy cũng ngang một vạn mạng Tibân. Một mình Tibân chết cũng đủ đau đớn rồi; hay nếu họa vô đơn chí và chuyện đau buồn thường phải kéo tới hàng đàn, thì sao nhữ mẫu đã không nói với ta: "*Cả cha cô cũng chết!*" hoặc "*Cả mẹ cô cũng chết!*" hoặc "*Cả cha lẫn mẹ cô đều đã chết!*"? Nhận tin ấy, ta sẽ khóc than như thế thường. Nhưng sau khi Tibân chết, mà tiếp ngay tin Rômêô bị đâm thì khác nào giết một lúc cả cha, cả mẹ, cả Tibân, cả Rômêô, cả Juliet. *Rômêô bị đâm!* Cái đau đớn giết người trong tin ấy, thật không cùng, không hạn, không lấy chi mà đo, mà định được. Không lời nói nào diễn tả được nó... U ôi, hai thân em đâu?

NHỮ MẪU - Tướng công và phu nhân đang than khóc trên thi hài Tibân. Tiểu thư có muốn tới không? Tôi sẽ dẫn đến.

JULIET - Để hai thân em nhỏ lệ trên những vết thương của anh em. Nước mắt của em để dành cho Rômêô, khi nước mắt của hai người đã khô cạn. U nhặt thang dây này lên. Tội nghiệp cái thang, người cũng bị thất vọng như ta vì Rômêô bị đâm. Rômêô định dùng người làm đường dẫn đến phòng ta; nhưng tấm thân trinh nữ này đến thác cũng chỉ là gái góa còn trinh. Thôi, thang ôi, u ôi! Tôi đi vào giường cưới của tôi đây: tấm thân trinh bạch của tôi sẽ không trao tặng chàng Rômêô mà sẽ vào tay thần Chết.

NHỮ MẪU - Em cứ vào buồng đi. U đi tìm Rômêô đến an ủi em...

U biết chàng ở đâu rồi... Em cứ yên tâm, đêm nay Rômêô sẽ lại. U đi tìm chàng đây... Chàng trốn trong tu phòng của tu sĩ Lô-rân.

JULIET - Ôi! Thế thì u hãy đi tìm chàng đi. Đưa chiếc nhẫn này cho chàng hiệp sĩ trung thành của em, và bảo chàng hãy tới cùng em vĩnh biệt.

CẢNH III

Tu phòng của tu sĩ Lô-rân

Tu sĩ ra

TU SĨ - Rômêô, lại đây con; tội nghiệp cho con, tài đức của con khiến đau khổ cũng phải mê say, và tai họa đã đến với con như vợ đến với chồng.

RÔMÊÔ - Có tin gì, thưa cha? Vương chủ đã tuyên án thế nào? Nỗi đau khổ nào muốn đến với con, mà con chưa biết?

TU SĨ - Con yêu của ta đã quá quen thuộc với những cảnh ngộ trớ trêu rồi. Để ta cho con biết bản án của vương chủ.

RÔMÊÔ - Còn án nào khoan hồng hơn án tử hình được?

TU SĨ - Người đã tuyên một án đở nghiêm khắc hơn: không phải tử hình mà là đày biệt xứ.

RÔMÊÔ - Trời ơi! Đày biệt xứ! Cha ơi, cha hãy thương con mà nói là án tử hình đi! Đi đày còn ghê gớm hơn là chết! Cha ơi, đừng nói con phải đi đày!

TU SĨ - Con ơi, từ nay, con phải rời bỏ thành Vê-rô-na. Hãy can đảm lên. Thế giới rộng lắm.

RÔMÊÔ - Ngoài thành Vê-rô-na chẳng còn thế giới nào khác: chỗ nào cũng chỉ là nơi chịu đau khổ, chịu nhục hình, chỗ nào cũng chỉ là địa ngục. Bị trục xuất khỏi nơi đây là bị trục xuất khỏi trần gian, và rời khỏi trần gian là vào cõi chết. Tội đồ chỉ là tội chết trá hình. Cha gọi cái chết là tội đồ, chẳng qua cũng như

cha cầm một cái rìu bằng vàng mà chặt đầu con, và mỉm cười khi giáng xuống lưỡi búa chấm dứt đời con.

TU SĨ - Ôi, thực là tội lỗi đáng chết! Thực là vong ân một cách phũ phàng! Theo luật thì tội con đáng chết, nhưng vương chủ bênh con mà gác luật pháp ra một bên. Đáng lẽ phải chết thì con chỉ phải đi đày. Thật là ơn trời bể, mà con không thấy.

RÔMÊÔ - Cha ơi, thế không phải thương con, mà là hành tội con đó! Thiên đường chính là nơi đây, nơi có nàng Juliet: mèo, chó, chuột, cho tới những sinh vật ti tiện nhất, đều được sống trong thiên đường này và được chiêm ngưỡng dung nhan nàng Juliet, nhưng Rômêô thì không được quyền đó. Giống ruồi nhặng nơi đồng rác còn được hưởng nhiều quyền lợi, vinh dự hơn Rômêô; chúng có thể phạm tới đôi tay trắng ngần của nàng, chúng có thể đánh cắp hạnh phúc vô vàn trên môi nàng, đôi môi trinh bạch, lúc nào cũng đỏ hồng như thẹn thùng vì e rằng tự hôn nhau như vậy là phạm tội. Vậy mà Rômêô thì không được làm thế! Vì Rômêô đã bị đày. Giống ruồi nhặng đến được, mà con thì bị xua đi. Vậy mà cha bảo con rằng đi đày không phải là chết! Cha ơi, cha không có thuốc độc, dao sắc, không có cách gì giết con nhạy hơn cái chữ đi đày này chăng? Cha ơi, chúng sinh bị hành tội nơi địa ngục nghe thấy chữ ấy cũng phải thét lên ai oán. Cha là người tu hành, người cha xưng tội và rửa tội cho con, người tự xưng là bạn của con, sao cha đang tâm xé nát lòng con bằng chữ đó?

TU SĨ - Kể diên rồ kia, hãy nghe ta đây...

RÔMÊÔ - Cha lại nói đến chuyện đi đày chứ gì...

TU SĨ - Ta sẽ cho con áo giáp để phòng hai chữ đó; triết lý, dòng sữa ngọt của nỗi gian truân, sẽ an ủi con trong cảnh đi đày.

RÔMÊÔ - Lại chuyện đi đày! Xin cha hãy cất triết lý đi! Nếu triết lý không tạo ra được một nàng Juliet, không di chuyển được một thành phố, không lật lại được bản án của một vị vương chủ thì triết lý thật là vô dụng; cha đừng nói đến triết lý nữa.

TU SĨ - Thôi, ta biết rồi, kể diên đại làm gì có tai...

RÔMÊÔ - Họ có tai sao được khi người khôn ngoan không có mắt...

TU SĨ - Hãy để ta cùng con bàn về tình cảnh con hiện nay.

RÔMÊÔ - Cha bàn sao được về những điều cha không cảm thấy. Nếu cha cũng đang độ tuổi xuân như con, nếu Juliet là người yêu của cha, nếu chỉ một giờ sau khi cưới nàng cha đã giết Tibân, nếu cha cũng yêu say đắm như con rồi cũng bị dày biệt xứ như con, thì lúc đó cha có thể bàn, cha có thể, như con đây, vò đầu bứt tóc và lăn xuống đất mà đo huyết chôn mình.

Có tiếng gõ cửa

TU SĨ - Dậy ngay... Có tiếng gõ cửa. Rômêô con, hãy tìm chỗ ẩn mình.

RÔMÊÔ - Con chẳng đi trốn đâu cả... Trừ phi lời than thở của con biến thành mây mù che phủ cho con khỏi mọi con mắt tìm tòi.

Lại có tiếng gõ

TU SĨ - Nghe đấy, họ gõ cửa gấp chưa kìa!... Ai đấy?... Rômêô, dậy đi, người ta đến bắt con đó... Ai đó, chờ một chút nào... Dậy đi, tới thư phòng của ta mà nấp...

Lại có tiếng gõ

Chờ một chút... Trời ơi, thật điên rồ chưa!...

Lại có tiếng gõ

Tôi ra đây, tôi ra đây. Ai mà gõ gõ thế? Người ở đâu tới? Có việc gì?

NHŨ MẪU (*đứng trong nói ra*) - Cho tôi vào thì sẽ biết. Tiểu thư Juliet sai tôi đến đây.

TU SĨ - Nếu vậy thì xin mời vào.

Nhũ mẫu ra

NHŨ MẪU - Ôi tu sĩ đạo cao đức trọng! Xin người cho tôi biết phu quân của tiểu thư tôi đâu? Rômêô công tử đâu?

TU SĨ - Đây, nằm lăn dưới đất đây này, đang say sưa với dòng lệ.

NHŨ MẪU - Ôi, cũng như tiểu thư tôi vậy, cũng hết như tiểu thư tôi vậy.

TU SĨ - Thương thay cùng cảnh đoạn trường!

NHŨ MẪU - Tiểu thư tôi cũng lăn khóc như vậy đó, khóc rồi lại than, than rồi lại khóc... Nhưng này hãy dậy đi công tử! Nếu công tử là bậc trượng phu thì hãy dậy đi. Vì tiểu thư Juliet, công tử hãy dậy nào! Đứng lên! Sao công tử lại quá tuyệt vọng thế?

RÔMÊÔ - Ôi, nhũ mầu!

NHŨ MẦU - Ôi, công tử! Ôi, công tử!... Chết là chấm dứt mọi sự.

RÔMÊÔ - U nói về tiểu thư đó sao? Hiện nay nàng thế nào? Hẳn nàng coi ta là một kẻ giết người không ghê tay, vì ta đã làm nhơ hạnh phúc chớm nở của đôi lứa chúng ta bằng máu người thân thích? Nàng ở đâu hiện nay? Nàng khỏe yếu thế nào? Người vợ thâm kín của ta nghĩ gì về mối tình của chúng ta từ nay dứt đoạn?

NHŨ MẦU - Thừa công tử, tiểu thư chẳng nói gì, tiểu thư chỉ khóc. Hết nằm vật xuống giường lại vùng ngồi dậy, rồi gọi Tibân, rồi gọi tên Rômêô mà khóc, rồi lại nằm vật xuống.

RÔMÊÔ - Như thế cái tên này, từ một nòng súng sát nhân nào bắn ra, đã giết nàng; cũng như cái bàn tay đáng nguyên rửa mang tên đó đã giết người thân thích của nàng!... Cha hãy cho con biết cái tên ấy nằm ở chỗ xấu xa nào trong cơ thể con; cha hãy nói đi, để con phá tan cái sào huyệt khốn nạn đó đi.

Rút dao găm ra

TU SĨ - Hãy dừng bàn tay tuyệt vọng kia lại. Con có phải đường đường một đấng nam nhi không? Thật bề ngoài là trang nam tử mà than khóc như kẻ nữ nhi, và hành động điên cuồng như giống súc sinh. Hình dáng trượng phu mà lòng dạ như một mụ đàn bà tầm thường; vừa là đàn ông, vừa là đàn bà, thật đúng một con quái vật. Ôi, con quả đã làm ta kinh ngạc! Hỡi Chúa, ta tưởng con là con người gang thép hơn thế kia đấy. Thế nào, con giết Tibân để rồi nay lại muốn tự tay mình giết mình ư? Và con phạm tội ác đối với con như thế để giết cả người thiếu nữ chỉ sống vì con ư? Tại sao con lại nặng lời trách cha sinh mẹ đẻ, trách trời, trách đất? Dòng máu mẹ cha, trời, đất, đã tạo ra con đó, tạo ra cái hình hài mà con muốn hủy hoại. Trời! Hồ thẹn thay cho vẻ người tuấn tú, cho mối tình sâu xa, cho trí thông minh sắc sảo. Con chẳng khác nào những quân cho vay hút máu, của cải có thừa mà chẳng biết dùng làm gì cho xứng với người, với tình, với trí! Cái hình dung tuấn tú kia chỉ là tượng đất, trong lòng chẳng có chút gì là dũng khí nam nhi! Mối tình chỉ non thê biển kia chẳng qua là chuyện dối trá lọc lừa, thê thốt yêu đương ngay đấy rồi lại đang tâm sát hại ngay đấy! Còn cái thông minh tài trí kia, đáng lẽ để tô điểm thêm cho vẻ người trang nhã, cho mối tình keo sơn, thì rút cục chỉ

dẫn cả người lẫn tình vào con đường lầm lạc. Khác nào như thuốc súng trong bao đạn của một anh lính vụng về, tài trí này đáng lẽ dùng để bảo vệ con thì con đã đốt nát làm cho bốc cháy khiến cho xương thịt tan tành! Thôi nào, dậy đi! Juliet, nàng Juliet mà con muốn hiến dâng tính mệnh, nàng Juliet còn sống, việc đó không khiến con sung sướng sao? Tibân muốn giết con, nhưng chính con lại giết được Tibân, việc đó cũng chẳng khiến con sung sướng sao? Luật pháp đáng lẽ bắt con phải chết, lại trở thành người bạn con và đổi án tử hình thành án biệt xứ, đó chẳng phải là hạnh phúc cho con sao? May mắn rơi xuống đầu con như mưa rào, hạnh phúc cười với con trong bộ cánh đẹp nhất, vậy mà như một cô ả được chiều quá hóa hư, con dè bủ cả hạnh phúc lẫn tình yêu... Coi chừng! Hãy coi chừng! Những người như thế sẽ chết khốn chết nạn đấy. Thôi, đi mà tìm người yêu như đã hẹn ước; vào nơi khuê phòng mà an ủi nàng. Nhưng nhớ chia tay nhau trước giờ đặt gác, vì tới giờ đó thì con không đi Mantua được đâu. Con sẽ phải đợi ở thành đó cho tới khi có thể tuyên bố việc hôn nhân của hai con, giải hòa hai họ, xin vương chủ ân xá và gọi con về. Khi đi con khổ một phần, thì khi về con sẽ sung sướng nghìn, vạn, ức lần... Nhũ mẫu hãy đi trước đi. Ta gửi lời chào tiểu thư. Nhũ mẫu hãy dặn tiểu thư cho người nhà đi ngủ sớm. Việc đau buồn này chắc đã khiến họ đều mỗi một muốn đi nghỉ cả. Rômêô sẽ tới ngay.

NHŨ MẪU - Lạy Chúa, giá cứ ở đây cả đêm mà nghe người dạy bảo cũng được! Ủi chao, thật là người học rộng biết nhiều cũng có khác!... Thưa công tử, tôi sẽ báo với tiểu thư là công tử sẽ đến.

RÔMÊÔ - Ủ, u đi đi, và nói với tiểu thư hãy cứ sẵn sàng câu mắng.

NHŨ MẪU - Đây là nhẵn tiểu thư dặn trao tay công tử. Xin công tử mau chân, kéo muộn rồi.

Nhũ mẫu vào

RÔMÊÔ - Thật là con thấy tỉnh táo cả người!

TU SĨ - Thôi, con đi đi. Chúc con một đêm tốt lành. Nhưng hãy coi chừng, số mệnh con tùy thuộc ở điều này: nhớ rời khỏi Vêrôna trước giờ đặt gác, hoặc trước bình minh phải cải trang mà đi. Hãy ở yên ở Mantua; ta sẽ tìm người hầu của con, và mỗi khi có chuyện gì may mắn xảy ra ở đây, y sẽ đi báo cho con

biết...Thôi, con đưa tay cho cha nắm; đêm đã khuya, thôi đi đi, chúc con một đêm tốt lành.

RÔMÊÔ - Nếu chẳng vì một hạnh phúc hơn mọi hạnh phúc trên đời đời con phải đi ngay, thì con sẽ buồn phiền vì phải vội xa cha như vậy. Xin chào cha.

Cùng vào

CẢNH IV

Nhà Capiulet

Capiulet, Capiulet phu nhân và Parit ra

CAPULET - Nay bá tước, chẳng may có chuyện không hay xảy ra nên chưa có lúc nào hỏi ý được tiện nữ. Nó rất mến biểu huynh Tibân của nó, mà ta cũng mến Tibân lắm... Nhưng mà thôi, người ta sinh ra ai mà chẳng phải chết một lần. Trời đã khuya rồi; chắc tiện nữ không xuống dưới nhà nữa đâu. Nói thật, nếu không có bá tước lại chơi thì ta cũng đã đi nằm từ một tiếng đồng hồ rồi.

PARIT - Khi trong nhà đang có việc tang tóc, thì chẳng phải lúc tính chuyện tóc tơ⁽¹⁾. Kính chào phu nhân, nhờ phu nhân chuyển lời chào lệnh ái.

CAPULET PHU NHÂN - Tôi sẽ chuyển, và sáng sớm ngày mai, tôi sẽ biết rõ ý nó ra sao. Đêm nay, nó còn giam mình trong nỗi đau buồn.

Parit định đi, Capiulet gọi lại

CAPULET - Nay, bá tước Parit, ta dám đoán chắc là bá tước sẽ được mối tình của con ta thôi. Ta đặt đâu nó sẽ ngồi đấy... chắc chắn là như vậy. Nay bà nó, khi bà đi nghỉ nhớ tạt qua thăm con, và bảo nó rằng nó đã được con ta là bá tước Parit đây đem lòng thương mến, và, bà nghe đây, thứ tư sau... À mà thông thả, hôm nay là thứ mấy?

⁽¹⁾ Trong nguyên văn, chơi chữ giữa *woe* (đau buồn) và *woo* (tỏ tình).

PARIT - Thừa tướng công, hôm nay là thứ hai.

CAPULET - Thứ hai à? Hà, hà! Vậy thì thứ tư sớm quá. Để đến thứ năm vậy... Bà bảo nó là thứ năm nó sẽ thành hôn với bá tước đây... Bá tước có lo liệu kịp không? Có sợ vội vã quá chẳng? Ta sẽ không bày vẽ gì đâu, mời một hai người bạn thôi! Bá tước hiểu chưa, Tibân vừa mới nằm xuống mà bày vẽ linh đình thì thiên hạ người ta cười rằng thân thích ruột rà mà coi khinh coi thường. Vì thế ta sẽ chỉ mời chừng dăm sáu người bạn. Nhưng thứ năm thì bá tước nghĩ sao?

PARIT - Thừa tướng công, tiểu tử chỉ mong rằng ngày mai đã là thứ năm rồi.

CAPULET - Được, bá tước cứ yên trí... Vậy thì thứ năm nhé. Ngày bà, trước khi đi nghỉ, bà ghé qua bảo cho con nó biết việc hôn nhân này. Thôi chào bá tước. Bay đâu, soi đèn cho ta đi ngủ! Chà, khuya thế này rồi thì chẳng mấy chốc mà sáng... Thôi chào!

Cùng vào

CẢNH V

Phòng Juliet

Rômêô và Juliet đứng bên cửa sổ trông xuống vườn

JULIET - Anh đi ư? Trời còn lâu mới sáng. Tiếng chim đã làm anh hoảng hốt là tiếng họa mi đấy, không phải tiếng sơn ca đâu. Đêm nào nó cũng hót trên cây lựu đằng kia. Anh ơi, cứ tin lời em nói, đúng là tiếng họa mi.

RÔMÊÔ - Sơn ca, sứ giả của bình minh đấy! Không phải họa mi đâu. Em yêu quý, hãy nhìn kia, ánh hồng ghen với chúng ta đã viền sáng những đám mây đang phải rời nhau ngoài phương Đông. Những ngọn bạch lạp trên trời đêm đã tắt, và bình minh tươi vui đang kiểng chân rón rén trên đỉnh núi xa mờ. Anh phải ra đi để sống, hoặc ở lại mà chết.

JULIET - Vệt sáng kia không phải ánh bình minh, em biết! Đó là một ngôi sao băng mặt trời vừa phun ra để làm ngọn đuốc đưa anh tới Mantua. Anh hãy ở lại, chưa đến lúc anh phải ra đi.

RÔMÊÔ - Được, cứ để họ bắt, cứ để họ giết! Anh sẽ vui lòng, vì đó là ý muốn của em. Vệt sáng mờ kia đâu phải ánh mắt của bình minh, đó chỉ là tia phản chiếu của vầng trán ả Hằng. Tiếng hót vang bầu trời trên đầu chúng ta cũng chẳng phải tiếng sơn ca. Anh thiết tha muốn ở lại nơi đây, chẳng còn lòng nào cất bước. Tử thần hỡi, cứ lại đây, ta vui lòng chờ mi, vì nàng Juliet muốn như vậy... Hỡi tâm hồn của anh, chúng ta đang nói gì nhỉ? Chúng ta hãy tiếp tục chuyện trò đi, trời đã sáng đâu.

JULIET - Trời sáng rồi, trời sáng rồi! Anh ơi, đi đi, đi ngay đi. Đúng là con sơn ca đang cất tiếng hót lạc điệu; giọng nó mới chối tai làm sao! Người ta bảo tiếng sơn ca êm ái, thánh thót, bởi nó khéo phân chia cung bậc, nhưng chẳng phải vậy đâu, bởi nó chỉ chia lìa anh và em thôi. Người ta bảo sơn ca xưa đã đổi mắt⁽¹⁾ với giống cóc nhái; sao chúng chẳng đổi cả giọng cho nhau, vì tiếng hót hôm nay chỉ bắt chúng ta phải kinh hoảng rời nhau; nó như tiếng kèn phường săn đuổi bắt anh rời khỏi nơi đây⁽²⁾. Anh ơi, anh đi đi. Trời mỗi lúc một sáng.

RÔMÊÔ - Mỗi lúc một sáng ư? Nỗi đau thương của chúng ta mỗi lúc một chìm thêm vào tăm tối.

Nhũ mẩu ra

NHŨ MẪU - Thưa tiểu thư!

JULIET - Gì đấy, nhũ mẩu?

NHŨ MẪU - Phu nhân sắp tới phòng tiểu thư. Trời sắp sáng. Tiểu thư hãy nên cẩn trọng.

Nhũ mẩu vào

JULIET - Thôi cửa ơi, hãy cho ánh sáng lọt vào, và để đời sống đi ra.

⁽¹⁾ Thời đó người ta cho là mắt cóc đẹp hơn mắt sơn ca và tin là xưa kia chúng đã đổi mắt cho nhau.

⁽²⁾ Theo phong tục thời đó, sáng hôm sau đêm tân hôn, người ta thổi một bài kèn phường săn để đánh thức đôi vợ chồng mới cưới.

RÔMÊÔ - Thôi vĩnh biệt! Em cho anh một cái hôn trước khi anh trèo xuống.

Xuống

JULIET - Anh đi rồi đấy ư? Ông hoàng của em, chồng của em, người yêu của em, bạn của em! Một giờ có bao nhiêu ngày thì em phải có tin anh chừng ấy lần, vì mỗi phút đã có bao ngày trong đó. Anh ơi, cứ tính như thế thì khi gặp lại Rômêô của em, em sẽ chẳng còn xuân sắc nữa.

RÔMÊÔ - Vĩnh biệt. Hỡi em yêu quý, anh sẽ không bỏ lỡ dịp nào để gửi tin đến cho em.

JULIET - Anh ơi, có bao giờ chúng ta lại được gặp nhau nữa không?

RÔMÊÔ - Nhất định là sẽ có. Một ngày kia chúng ta sẽ ngồi bên nhau băng khuâng ôn lại những nỗi ngậm ngùi hôm nay.

JULIET - Trời ơi, sao em linh cảm có chuyện chẳng lành! Em nhìn anh đứng dưới ấy như thầy ma nằm dưới mồ. Mắt em hoa làm sao mà thấy anh nhợt nhạt quá!

RÔMÊÔ - Em ơi, mắt anh nhìn cũng thấy em nhợt nhạt làm sao! Sầu thương đã uống hết máu chúng ta. Thôi, vĩnh biệt!

Rômêô vào

JULIET - Ôi, số mệnh, số mệnh! Ai cũng bảo người phản phúc đổi thay. Nhưng nếu quả người phản phúc đổi thay thì người cợt ghẹo làm chi con người mà ai cũng biết là chung thủy như chàng? Hỡi số mệnh, người cứ đổi thay đi, vì như vậy ta có thể hy vọng, rằng người sẽ không giữ chàng lâu và sẽ mau trả lại chàng về với ta.

CAPIULET PHU NHÂN (*nói vọng từ trong*) - Con ơi, đã dậy chưa?

JULIET - Ai gọi đấy? Đúng là mẹ ta. Mẹ ta chưa đi ngủ sao, hay đã dậy sớm thế? Sao bỗng đứng lại tới phòng ta làm gì?

Capiulet phu nhân ra

CAPIULET PHU NHÂN - Thế nào Juliet con, con có được mạnh không?

JULIET - Thừa mẹ, con không được khỏe.

CAPIULET PHU NHÂN - Vẫn than khóc biểu huynh con đó ư?... Con định dùng nước mắt đánh trôi thầy nó ra khỏi nhà mồ chẳng? Có làm được thế đi nữa thì nó cũng chẳng sống lại được. Thôi con: đau buồn vừa phải là yêu mến người thân, chứ đau buồn quá đáng là đã hóa quẩn đày.

JULIET - Mẹ ơi, hãy để con được than khóc người thân đã mất.

CAPULET PHU NHÂN - Khóc lắm chỉ thêm thấm thía nỗi cô đơn, chớ thấy lại sao được người thân mến.

JULIET - Nỗi quạnh hiu thấm thía như vậy nên con đành chỉ biết khóc bạn mãi thôi.

CAPULET PHU NHÂN - Con ơi, con khóc không phải vì anh con chết mà vì thằng khốn giết anh con hãy còn sống.

JULIET - Thằng khốn nào, thưa mẹ?

CAPULET PHU NHÂN - Thằng khốn Rômêô chứ còn ai?

JULIET (*nói nhỏ*) - Giữa một thằng khốn và chàng khoảng cách xa lắm... (*lại nói to*) - Xin Chúa tha tội cho anh ta! Con thì con sẵn lòng tha tội. Vậy mà chưa có ai làm đau lòng con bằng anh ta!

CAPULET PHU NHÂN - Vì thằng giết người ấy còn sống, mà con đau lòng chứ gì?

JULIET - Thưa mẹ vâng, vì anh ta thoát khỏi tay con. Con ước ao chỉ mình con được báo cái thù giết biểu huynh con!

CAPULET PHU NHÂN - Con cứ yên lòng. Chúng ta sẽ báo được thù. Con đừng khóc nữa. Ta sẽ nhấn người ở Mantua là nơi tên bị phát lưu đó đến ở, chỉ một liều thuốc độc là nó sớm theo Tibân thôi. Lúc đó hẳn con sẽ vui lòng.

JULIET - Con chỉ có thể vui lòng khi con được thấy Rômêô... Chết⁽¹⁾, vâng, thật con chết cả cõi lòng vì đã mất người thân. Nếu mẹ tìm được người mang thuốc độc, thì con xin tự tay pha thuốc để Rômêô uống được mau an giấc. Trời! Đau lòng con xiết bao chỉ được nghe thấy tên Rômêô mà chẳng được giáp mặt anh ta, để được báo thù cho tình thân của con đối với biểu huynh Tibân, trên thân thể kẻ đã giết anh.

CAPULET PHU NHÂN - Con hãy cứ tìm ra phương tiện rồi mẹ sẽ tìm được người. À, mà bây giờ mẹ có tin vui báo cho con biết.

JULIET - Trong giờ phút đau buồn này mà có tin vui thì hay quá! Tin gì đó, thưa mẹ?

CAPULET PHU NHÂN - Hay lắm, con ạ. Cha con thật hết lòng lo

⁽¹⁾ Chữ *chết* nói lửng lơ, nghe có thể tưởng ẩn với câu trên, và nói về Rômêô; thực ra ẩn với câu dưới, và nói về cõi lòng.

lắng vì con; để con được khuây khỏa nỗi buồn, cha con đã chuẩn bị một ngày vui mà mẹ con ta chẳng ngờ tới.

JULIET - Sung sướng thay, ngày gì đó thừa mẹ?

CAPIULET PHU NHÂN - Con ơi, sáng thứ năm tới đây, một chàng trai trẻ quý tộc, phong lưu tuấn nhã, bá tước Parit, sẽ đưa con tới nhà thờ thánh Pitơ để làm lễ cho con thành người vợ vui tươi của chàng.

JULIET - Chà, con xin thề với nhà thờ thánh Pitơ, và cả đích thân thánh Pitơ nữa, là chàng ta sẽ không làm cho con thành người vợ vui tươi của chàng đâu. Sự vội vã của cha con làm con ngạc nhiên quá; ai lại bắt con lấy một người khi với người đó con chưa từng trò chuyện! Mẹ ơi, mẹ hãy thưa lại với cha con rằng con chưa muốn lấy chồng đâu. Mà giá có phải lấy chồng thì con thà lấy Rômêô là người mà mẹ biết rằng con căm thù chừng nào đấy, còn hơn là Parit. Ôi, tin mới vui làm sao!

CAPIULET PHU NHÂN - Đây, cha cô tới đây. Tự cô nói cho người rõ ý cô để xem người nghĩ thế nào?

Capiulet và nữ mẫu ra

CAPIULET (*nhìn thấy Juliet đang khóc*) - Khi mặt trời nằm xuống thì thường có chút sương rơi, nhưng khi cái thằng con ông anh tôi nằm xuống thì trời mưa thật sự. Thế nào, con? Ô hay, con bé biến thành ống máng rồi à? Vẫn khóc ư? Vẫn nước mắt như mưa sao? Cái thân hình bé nhỏ này vừa là thuyền, vừa là biển, vừa là gió: giọt lệ rơi đầy như sóng triều lên xuống, thân thể quần quai như con đò vật vờ theo làn nước, miệng thở dài như gió hút! Gió với sóng đua nhau thế này, nếu bão không mau tạnh thì thuyền sẽ xuống vực thẳm... Thế nào bà? Bà đã bảo cho nó biết quyết định của ta chưa?

CAPIULET PHU NHÂN - Thừa tướng công, đã. Nhưng con nó từ chối, nó đa tạ tướng công. Con bé thật ngu dại! Thật tôi chỉ mong cho nó lấy cái mả làm chồng!⁽¹⁾

CAPIULET - Thông thả nào, bà nói sao? Tôi không hiểu. Thế nào, nó từ chối à? Nó đa tạ tôi, phải không? Ái chà, nó lại không biết lấy thế làm sung sướng sao? Cái thứ nó mà được tôi tác

⁽¹⁾ Cũng có thể hiểu câu này là: Thật tôi chỉ mong cho nó đến ngày xuống mả mới có chồng.

thành cho với một trang nam tử như vậy mà không tự cho là tốt phúc à?

JULIET - Thưa cha, con không lấy thế làm sung sướng nhưng con cũng xin tạ ân cha. Con sung sướng sao được với một việc mà con cảm ghét. Nhưng vì yêu con mà cha làm việc đó nên con xin tạ ân cha.

CAPULET - Ái chà, lý lẽ gớm nhỉ! Nhưng ta không hiểu mi định nói gì? Tạ ân cha, với chẳng tạ ân cha! Sung sướng với chẳng sung sướng!... Này cô ả kia, xin cô tha cho tôi những chuyện tạ ân với sung sướng, và cô hãy sắp sẵn cặp giò để đến thứ năm này theo Parit đến nhà thờ thánh Pitơ, kéo tôi sẽ xô chạc vào mũi⁽¹⁾ cô mà dắt đi. Đồ chết giẫm, đồ dĩ dại, đồ mặt xanh nanh vàng!

CAPULET PHU NHÂN - Con bé kia! Mày điên sao?⁽²⁾

JULIET (quỳ) - Thưa cha, con quỳ lạy cha, xin cha nghe con! Con chỉ xin nói một lời thôi!

CAPULET - Thôi đi, đồ chết treo, đồ dĩ dại! Đồ bất hiếu dám cưỡng lại lời cha! Mi nghe đây: thứ năm này mi sẽ đến nhà thờ, nếu không thì từ giờ đừng nhìn mặt ta nữa. Đừng già mồm đối đáp nữa, ta ngứa tay lắm rồi đây... Bà ơi, chúng ta vẫn tủi phận hiềm hoi vì Chúa chỉ cho có một nó; nhưng bây giờ thì thấy một nó cũng là quá thừa; thật là vô phúc mới nảy nòi ra nó. Lui ra, đồ chết giẫm!

NHỮ MẪU - Cầu Chúa ban phúc lành cho tiểu thư! Tướng công đối xử với tiểu thư như thế thật là không phải.

CAPULET - Sao mà không phải, thưa bà giỏi giang hay hóm? Xin bà hãy im cái mồm, thưa bà khôn ngoan tài giỏi, để dành hơi mà đi ngồi lê đôi mách với lũ mẹ ranh.

NHỮ MẪU - Tôi chẳng nói điều gì sai trái.

CAPULET - Thôi đủ rồi. Đi đi!

NHỮ MẪU - Không ai được mở miệng nói nửa lời sao?

CAPULET - Thôi im đi, mụ lẩn thẩn kia! Muốn dạy khôn thì đi

⁽¹⁾ Nguyên văn: Tôi sẽ đặt cô lên tấm phen mà kéo đến. Lối hình phạt người có tội bị đưa đi xử tử.

⁽²⁾ Cũng có thể hiểu là câu này nói với Capulet: "Chết nỗi! Ông điên sao?".

mà chén tạc chén thù với lũ mẹ ranh, ở đây không ai khiến dạy khôn.

CAPULET PHU NHÂN - Ông ơi, ông nóng quá.

CAPULET - Trời đất ơi, đến phát điên lên mất! Ngày, đêm, bất kể giờ phút nào, bất kể nhàn rỗi hay bận công bận việc, bất kể ngồi một mình hay có khách có khứa, lúc nào tôi cũng chỉ lo lắng về một điều là việc hôn nhân của nó. Thế mà giờ đây tìm được người con dòng cháu giống, của cải đầy rẫy, tuổi xuân hơ hớ, học vấn uyên bác, một người như thiên hạ thường nói, tài năng danh vọng có thừa, một người thật là hợp với sở nguyện của bất cứ một ai, thì cái của ngu ngốc sùt sùi này, cái quân người nộm chỉ biết rên la này, khi người ta bưng hạnh phúc đến tận miệng, cứ một mực trả lời: *Con không muốn lấy chồng, con không biết yêu đương, con còn ít tuổi, con xin cha tha lỗi cho!* Chà, mi mà không chịu lấy chồng thì mi sẽ thấy ta tha lỗi cho mi như thế nào. Đi mà liếm lá gặm xương ở đâu thì đi, đừng về cái nhà này nữa. Coi chừng đó, xưa nay ta không nói đùa đâu. Gần đến thứ năm rồi. Vất tay lên trán mà nghĩ cho chín. Một là mi là con ta, và ta đặt đâu ngồi đấy, hai là mi không còn là con ta nữa và mi xéo đâu thì xéo, đi mà ăn mày ăn xin, chết đường chết chợ. Ta thề là ta sẽ từ mi, không để cho mi một đồng một chữ gọi là có. Chắc chắn là như vậy, mi suy nghĩ đi. Ta sẽ nói sao làm vậy.

Capiulet vào

JULIET - Không có tấm lòng thương nào trên từng mây thăm thăm kia thấu nỗi đau buồn cho tôi chăng? Ôi, mẹ dịu hiền, xin mẹ đừng bỏ con. Xin mẹ hãy hoãn cuộc hôn nhân kia một tháng, hay một tuần thôi cũng được. Nếu không, xin mẹ cứ đặt giường cưới của con ở nơi âm u mà anh Tibân đương an nghỉ.

CAPULET PHU NHÂN - Thôi cô đừng nói với tôi nữa, tôi chẳng còn điều gì nói với cô cả. Cô cứ ý cô mà làm, giữa cô với tôi từ nay là hết.

Capiulet phu nhân vào

JULIET - Trời ơi! Nhũ mẩu ơi, làm sao tránh được chuyện này? Chồng em còn ở trần gian, mà lời thề của em thì đã tới thiên đường. Muốn lấy lại lời thề kia, chỉ có cách là chồng em rời chốn trần gian này mà lên thiên đường để gửi trả em

lời thề ước... U ơi, xin u một lời an ủi khuyên răn! Than ôi, sao trời kia lại ức bách thân phận yếu đuối này làm vậy! Thế nào? U không cho em được một lời sao? U ơi, xin u một chút an ủi.

NHŨ MẪU - Thế thì tiểu thư nghe đây: Rômêô đã bị tội biệt xứ, tôi cứ cuộc cả cái thế giới này là anh chàng không dám quay trở về đây dò hỏi gì tiểu thư đâu. Có dám trở về chẳng nữa, cũng chỉ là lén lút vụng trộm thôi. Sự thể bây giờ đã ra như thế thì, theo ý tôi, tốt nhất là tiểu thư lấy bá tước đi. Chà, con người mới đáng yêu làm sao! So với bá tước, Rômêô thật chỉ như cái giẻ lau bát... Tiểu thư ơi, mắt phượng hoàng cũng chẳng xanh, chẳng sáng, chẳng đẹp bằng mắt Parit. Tôi mà không nghĩ là cuộc hôn nhân thứ hai này sẽ mang lại hạnh phúc cho tiểu thư thì quỷ nó cứ bắt tôi đi; lần này còn hơn lần trước nhiều! Mà chẳng hơn chẳng nữa thì người trước của tiểu thư cũng đã chết rồi, hoặc chẳng chết thì cũng như chết, vì sống mà chẳng được tích sự gì cho tiểu thư cả.

JULIET - U nói thật lòng sao?

NHŨ MẪU - Thật cả dạ nữa ấy chứ. Không thì quỷ nó cứ tha cả lòng cả dạ tôi đi.

JULIET - A men!

NHŨ MẪU - Thế nào?

JULIET - Chà, u an ủi em tài quá. U hãy vào thưa với phu nhân là vì đã trái ý cha mẹ, nên em tới tu phòng cha Lô-rân để xưng tội và nhận phép xá miễn.

NHŨ MẪU - Tốt lắm, tôi đi đây. Tiểu thư làm thế là đúng lắm.

Nhũ mẫu vào

JULIET - Cầu cho mù già sa xuống địa ngục, đồ quỷ dữ! Không biết tội nào của mù to hơn: tội xui ta nuốt lời hẹn ước, hay tội dè bủ lang quân ta bằng ngay cái miệng lưỡi đã trăm ngàn lần tâng bốc chàng lên tận mây xanh?... Thôi cút đi, đồ thầy dùi! Lòng ta từ nay cắt đứt với người... Để ta đi cầu cứu tu sĩ xem có phương chạy chữa nào chẳng; nếu cơ sự hỏng cả thì thân này chỉ đành là một chết.

Juliet vào

HỒI BỐN

CẢNH I

Trong tu phòng tu sĩ Lô-rân

Tu sĩ Lô-rân và Parit ra

TU SĨ - Thứ năm ư, thưa ngài? Còn ít ngày giờ quá nhỉ?

PARIT - Capiulet tướng công, nhạc phụ tôi, muốn vội thế đấy! Còn tôi thì tôi chẳng muốn người bớt vội vã đi chút nào.

TU SĨ - Ngài nói là chính ngài cũng không biết ý định của Capiulet tiểu thư ra sao. Như vậy thì công việc khó khăn đấy. Tôi chẳng yên lòng tí nào.

PARIT - Sau khi Tibân chết thì nàng than khóc quá lắm, nên tôi cũng chẳng nói được nhiều về chuyện tình duyên, vì thần Vệ nữ đầu có mỉm cười trong một cảnh nhà đầy nước mắt. Nhưng phụ thân nàng thì sợ rằng nàng quá buồn phiền như vậy e có điều nguy hại, nên người khôn ngoan tính kế cho hôn lễ của tôi cùng nàng cử hành mau chóng, để nàng khỏi luôn luôn giọt lệ đầm đìa. Sống trong cảnh cô đơn dễ bị đau buồn ám ảnh, nhưng có bạn bên cạnh thì cũng dễ quên hơn. Đó, tôi đã nói để tu sĩ rõ vì sao mà phải vội.

TU SĨ (*nói một mình*) - Than ôi, ta thì ta lại biết quá rõ vì sao mà không thể vội được. (*Nói to*) - Kìa, thưa ngài, tiểu thư đến kia.

Juliet ra

PARIT - Thật vui sướng được gặp nàng, hỡi người yêu của tôi, hỡi vợ quý của tôi!

JULIET - Vợ của ông? Vâng, điều đó có thể lắm, nếu tôi có thể làm vợ một ai.

PARIT - Nàng ơi, điều có thể đó sẽ là sự thực thứ năm tới đây.

JULIET - Cái gì phải đến sẽ đến.

TU SĨ - Đó là một sự thực rõ ràng.

PARIT - Nàng đến xưng tội với cha chẳng?

JULIET - Trả lời câu hỏi này là xưng tội với ông rồi còn gì.

PARIT - Nàng đừng giấu cha là nàng yêu tôi đấy.

JULIET - Tôi xin thú với ông là tôi rất quý mến cha.

PARIT - Cũng như nàng sẽ thú là nàng yêu tôi thôi, tôi dám chắc vậy.

JULIET - Dù có thể chẳng nữa, thì cứ để tôi nói nhỏ sau lưng ông có quý hơn là nói ngay trước mặt không?

PARIT - Tội nghiệp cho nàng! Khóc nhiều quá thương tổn cả đến dung nhan.

JULIET - Cũng chẳng thương tổn lắm đâu, vì chưa khóc thì bộ mặt tôi cũng chẳng nhận sa cá lặn gì⁽¹⁾.

PARIT - Mấy lời này còn xúc phạm tới nhan sắc nàng hơn cả những giọt nước mắt kia.

JULIET - Chẳng phải nói oan đâu, thưa ông. Sự thực là thế đấy. Những điều tôi nói đây, tôi chẳng ngần ngại gì mà chẳng nói với bộ mặt của mình.

PARIT - Gương mặt mà nàng đang tâm nói xấu ấy là của báu của tôi.

JULIET - Có thể lắm, vì nó có là của tôi đâu⁽²⁾... Thưa cha, cha có rảnh lúc này không, hay để buổi lễ tối nay con đến?

TU SĨ - Giờ này ta rảnh lắm, hỡi người con gái u sầu của ta... Thưa ngài, chúng tôi cần được nói chuyện riêng.

PARIT - Lạy Chúa, tôi đâu dám cản trở lòng mộ đạo. Juliet tiểu thư, sáng sớm thứ năm tôi sẽ đến đánh thức nàng. Thôi hãy xin tạm biệt, và xin gửi nàng cái hôn thành kính này.

Hôn Juliet rồi vào

JULIET - Cha ơi, cha hãy đóng cửa lại, rồi lại đây than khóc cùng con. Thật là tuyệt mọi hy vọng, thật là vô kế khả thi!

TU SĨ - Chao ôi, Juliet, ta đã biết nỗi buồn của con, mà vất óc mãi cũng chưa tìm ra cách nào cứu gỡ. Ta nghe nói thứ năm tới, con sẽ phải lấy bá tước kia, không sao mà trì hoãn được nữa.

⁽¹⁾ Nguyên văn: *cũng đủ xấu rồi*.

⁽²⁾ Ý nói là của Rômêô rồi.

JULIET - Xin cha đừng nói là cha đã rõ việc đó nếu cha chẳng chỉ cho con cách nào tránh được. Nếu tài trí của cha chẳng bày được phương kế nào giúp con, thì chỉ cần cha đồng ý, là với lưỡi dao này con sẽ tự giúp được con ngay. Thượng đế đã gắn liền tim con và tim chàng Rômêô, còn cha, cha đã đặt tay con vào tay chàng. Vậy thì trước khi bàn tay này, mà cha đã buộc chặt vào tay Rômêô, đi ký kết một lời thề ước khác, trước khi trái tim trung thành này trở thành phụ bạc và đi hiến mình cho kẻ khác, thì lưỡi dao này sẽ băm vằm bàn tay và con tim ấy. Cha ơi, chuyện đời cha từng trải, xin cha cho con một lời khuyên. Nếu không thì cha hãy coi đây, giữa con và tình cảnh tuyệt vọng này, con đành nhờ lưỡi dao làm trọng tài phân giải. Nó sẽ xử đoán việc mà tuổi tác và mưu trí của cha không tìm được cách nào giải quyết để giữ cho danh dự con được vẹn toàn. Cha hãy trả lời ngay đi; con chỉ nóng lòng được chết nếu cha chẳng cho con được phương thuốc nào!

TU SĨ - Hãy khoan. Ta thoáng thấy một tia hy vọng, nhưng nó đòi hỏi phải làm một việc cũng tuyệt vọng như điều mà chúng ta đang muốn tránh. Nếu để khỏi phải kết duyên với bá tước Parit mà con có đủ nghị lực để tự vẫn, nếu con sẵn sàng đương đầu với thần chết để bảo toàn danh dự, thì ta chắc con cũng chẳng ngần ngại chịu đựng một việc cũng giống như chết để giữ tròn danh tiết. Con ơi, nếu con có gan ấy thì cha có thể giúp con.

JULIET - Cha ơi, miễn khỏi phải làm vợ Parit, thì dù cha bảo con phải gieo mình từ tháp cao kia xuống, hoặc dấn thân vào những nơi đầy phùng đạo tặc, vào những chỗ miệng hùm, nọc rắn; dù ban đêm cha giam con vào nơi hầm mộ, dưới những khúc xương lủng củng, những xương ống hôi thối, những đầu lâu vàng khè đã long cả hàm dưới; dù cha bắt con xuống nằm dưới mả mới với xác vừa chôn; bất kỳ điều gì mà cứ nghe kể ra con đã rùng mình sởn ốc, con cũng sẵn lòng làm, không sợ hãi, không chần chừ, để được sống làm người vợ trong sạch của người mà con yêu.

TU SĨ - Vậy con nghe đây: con hãy về nhà, làm ra vẻ vui mừng, và ưng thuận kết duyên cùng Parit. Mai là thứ tư rồi. Tối mai, con ngủ một mình, đừng cho nhũ mẫu nằm cùng buồng. Lên giường rồi, con uống thuốc đựng trong lọ này. Uống khỏi miệng, con sẽ thấy khí lạnh mê hồn lan ra khắp các mạch máu, vì mạch sẽ không tiếp tục tuần hoàn theo lẽ tự nhiên nữa, mà sẽ ngừng

đập. Khí nóng, cũng như hơi thở, sẽ không còn nữa, để chúng tỏ là con còn sống. Những bông hồng trên môi, trên má con sẽ héo đi và xám như tro. Mắt con sẽ nhắm nghiền, hình như thần chết đã sập những lỗ cửa đó lại để ngăn không cho ánh sáng của đời sống lọt vào. Chân tay con sẽ hết mềm mại, sẽ trở nên cứng đờ và lạnh ngắt như của xác chết. Con sẽ nằm như chết trong bốn mươi hai tiếng đồng hồ, rồi sẽ tỉnh dậy như vừa qua một giấc ngủ ngon. Sáng sớm, khi chú rể tới đánh thức con, thì đã thấy con nằm chết trên giường. Theo phong tục xứ ta, người ta sẽ mặc bộ quần áo đẹp nhất cho con, rồi đặt con vào một áo quan để ngó; mang đến hầm mộ cổ kính của họ nhà Capiulet. Nhưng trước khi con tỉnh dậy thì Rômêô, được ta báo tin, sẽ có mặt ở đấy rồi. Chàng và ta sẽ đứng bên chờ con tỉnh giấc, và ngay đêm ấy, Rômêô sẽ đưa con đi Mantua. Như vậy, con sẽ bảo toàn được danh tiết, nếu trong khi thực hiện việc này, lòng can đảm của con không bị giảm sút vì thay đổi ý kiến, hoặc vì e dè sợ hãi như thói thường nhi nữ.

JULIET - Cha đưa thuốc cho con! Xin cha cứ đưa, và đừng nói đến chuyện sợ hãi gì cả!

TU SĨ - Đây, con cầm lấy, và đi ngay đi. Hãy vững lòng mà thi hành quyết định của con, cha chúc con thành công. Cha sẽ cho một tu sĩ đi gấp đến Mantua đem thư cho chồng con.

JULIET - Ôi, tình yêu, người sẽ cho ta sức mạnh! Sức mạnh của tình yêu sẽ giúp ta thành công. Xin tạm biệt cha thân yêu!

Cùng vào

CẢNH II

Trong nhà Capiulet

Capiulet, Capiulet phu nhân, nhũ mẫu, và một số gia nhân ra

CAPULET (đưa tờ giấy) - Người hãy đi mời tất cả các vị có tên trên giấy này.

Một gia nhân vào

Còn mi thì đi thuê cho ta hai mươi tên bếp khéo.

GIA NHÂN II - Thừa tướng công, tướng công sẽ được toàn bếp khéo cả, vì tôi sẽ thử trước xem họ có biết mút ngón tay không đã.

CAPIULET - Sao mi lại thử họ như vậy được?

GIA NHÂN - Đúng thế, thừa tướng công, bếp mà không biết mút ngón tay là bếp vụng; anh nào mà không biết mút ngón tay là tôi không mượn⁽¹⁾.

CAPIULET - Thôi được, mi đi đi, (*gia nhân vào*) - Lần này khéo thiếu bét cả... Thế nào, con gái ta đến tu sĩ Lô-rân phải không?

NHỮ MẪU - Vâng.

CAPIULET - Có lẽ người sẽ dạy bảo được nó điều gì hay chăng. Con bé vừa dại lại vừa ương.

Juliet ra

NHỮ MẪU - Tướng công xem cô ấy đi xưng tội về coi bộ vui vẻ chưa kìa!

CAPIULET - Thế nào, con bé khó bảo kia, đi đâu về thế?

JULIET - Thưa cha, con đi gặp người dạy con ăn năn tội đã dám cưỡng lời cha. Tu sĩ Lô-rân đã khuyên con phải quỳ xuống xin lỗi cha, (quỳ) - Xin cha tha lỗi cho con! Từ nay, cha dạy điều gì con xin tuân điều ấy.

CAPIULET - Bay đi tìm ngay bá tước cho ta, báo cho bá tước biết việc này. Ta muốn thắt chặt mối lương duyên này ngay sáng mai.

JULIET - Thưa cha, con đã gặp chàng bá tước trẻ tuổi nơi phòng tu sĩ Lô-rân. Con đã gắng tỏ cho chàng biết lòng quý mến của con mà không vượt ra khỏi vòng lễ giáo.

CAPIULET - Ừ, như vậy cha rất vui lòng... Tốt lắm... Con hãy đứng dậy. Mọi việc thế là đầu vào đấy cả... Ta phải gặp bá tước mới được⁽²⁾. Ô hay, ta đã bảo đi tìm bá tước mà! Chà, lạ Chúa, tu sĩ thật là thánh nhân, cả thành này thật mang ơn người.

JULIET - U hãy đi vào phòng với em, giúp em chọn những đồ trang sức mà u thấy ngày mai em phải đeo.

CAPIULET PHU NHÂN - Không, không, thứ năm kia. Còn chán thì giờ.

⁽¹⁾ Ngạn ngữ: Bếp không liếm ngón tay là không tin ở tài nấu nướng của mình.

⁽²⁾ Có bản để cái phẩy sau chữ *see* (*Let me see, the County*: Xem nào... còn bá tước).

CAPULET - U cứ đi với cô, (*Juliet và nữ mẫu vào*) - Mai chúng ta đi nhà thờ.

CAPULET PHU NHÂN - Thế thì chuẩn bị không kịp đâu. Đêm đến rồi còn gì.

CAPULET - Chà, tôi chạy đông chạy tây, rồi mọi việc xong xuôi cả cho bà xem. Bà vào với Juliet đi, giúp con nó trang điểm. Đêm nay tôi không ngủ đâu. Cứ để mặc tôi thu xếp việc nhà một phen... Này, chúng bay!... Chúng nó đi cả rồi!... Thôi, để ta thân hành đi báo cho bá tước Parit biết mà chuẩn bị cho ngày mai. Ta thật nhẹ cả mình từ lúc cái con bé ương ngạnh ấy đã biết nghe lời phụ huấn.

Cả hai cùng vào

CẢNH III

Buồng Juliet

Juliet và nữ mẫu ra

JULIET - Được, bộ áo ấy đẹp nhất đấy... Nhưng, u ạ, đêm nay u để em nằm một mình, vì em phải cầu nguyện rõ nhiều, để trời đất đoái thương đến cảnh ngộ của em, nó vừa ngang trái vừa tội lỗi, như u biết đấy.

Capiulet phu nhân ra

CAPULET PHU NHÂN - Thế nào, bạn lắm ư? Có cần ta giúp một tay không?

JULIET - Thưa mẹ, không. Chúng con đã chọn xong mọi vật cần thiết cho nghi lễ ngày mai. Bây giờ, xin mẹ cứ mặc con một mình, và mẹ cho phép nữ mẫu thức với mẹ. Công việc bất ngờ thế này, hẳn mẹ bận rộn lắm.

CAPULET PHU NHÂN - Thôi, chúc con một đêm tốt lành. Con lên giường nằm nghỉ đi; con cần nghỉ đấy.

Capiulet phu nhân và nữ mẫu vào

JULIET - Xin từ biệt! Bao giờ lại được gặp nhau? Chỉ có Thượng

để mới rõ. Một mối lo sợ không đâu đã thấm lạnh vào mạch máu ta, hình như làm ngưng đọng cả hơi nóng của đời sống... Phải gọi họ lại cho đỡ sợ... Nhũ mầu ơi!... Nhưng thôi, gọi vú ấy làm gì!... Cái màn kịch hãi hùng này ta phải diễn một mình. Nào, cầm lấy lọ này!... Nhưng nhờ thuốc không hiệu nghiệm thì sao? Sáng mai ta sẽ phải làm vợ người ta chẳng? Không, không. Vật này sẽ không cho phép việc đó xảy ra. Mi hãy nằm đây. (*Đặt một lưỡi dao găm xuống cạnh giường*) - Nhưng nhờ đây là thuốc độc mà ông thầy tu đa mưu kia muốn dùng để giết ta thì sao? Có thể ông sợ rằng lễ thành hôn này sẽ làm ông mất danh dự, vì trước kia ông đã làm phép cưới cho ta và Rômêô rồi chẳng? Ta sợ ông ta làm thế mất. Nhưng không, không thể thế được. Từ trước đến nay, ai cũng công nhận người là một thánh nhân... Ta không nên nghĩ bậy như vậy. Nhưng... nếu một khi họ đã đặt ta vào trong hầm mộ, mà ta tỉnh dậy trước khi Rômêô tới để đưa ta ra khỏi nơi đó thì sao? Ôi, thật là kinh khủng! Phải chăng ta sẽ bị ngạt trong cái hầm ấy? Cái miệng hôi hám của nó có bao giờ được một luồng không khí trong lành thổi vào đâu? Phải chăng ta sẽ ngạt thở mà chết trước khi Rômêô tới kịp? Hay nếu có sống được chẳng nữa, giữa cảnh chết chóc âm u, ở một nơi kinh khiếp như vậy, thì cũng đến... Cái hầm mộ này, từ mấy trăm năm nay, là nơi chôn cất tất cả các hài cốt của tổ tiên ta. Tibân, mình còn đầy máu, đang nằm rửa ra trong vải liệm. Người ta nói là, đến những giờ nào đó trong đêm tối, các bóng ma thường hiện ra! Chao ôi, nếu tỉnh dậy sớm quá, giữa những mùi hôi thối nồng nặc, giữa những tiếng kêu rên như tiếng thét của củ lang độc⁽¹⁾ khi bị đào lên, tiếng thét mà ai nghe thấy cũng phải hóa rồ, chao ôi, nếu tỉnh dậy giữa cảnh khủng khiếp như vậy, thì có lẽ ta đến hóa điên mất! Có lẽ trong cơn điên dại, ta sẽ đùa nghịch với hài cốt của tổ tiên, có lẽ ta sẽ lôi thi thể rách nát của Tibân ra khỏi vải liệm, có lẽ trong lúc điên khùng, ta sẽ dùng ống xương của một ông tổ nào như một cái chùy mà tự đập nát bộ óc tuyệt vọng này ra! Ô kìa, hình như ta thấy bóng ma của biểu huynh bị gươm Rômêô đâm thủng ngực đang đi tìm

⁽¹⁾ Một giống củ độc, hình giống người, theo dị đoan thời đó khi bị nhổ lên thì cất tiếng thét, ai nghe thấy sẽ hóa điên.

chàng... Đứng lại, Tibân! Hãy đứng lại!... (*đưa lọ thuốc lên miệng*) - Rômêô hỡi, em đến đây! Em xin nâng chén chúc anh⁽¹⁾ (*ngã xuống giường*).

CẢNH IV

Trong nhà Capiulet. Trời hừng sáng

Capiulet phu nhân và nhũ mẫu ra

CAPULET PHU NHÂN - Này vú, cầm lấy chìa khóa này đi lấy thêm ít hương liệu.

NHŨ MẪU - Trong nhà bếp họ đang đòi thêm hoa quả để làm bánh đấy.

Capiulet ra

CAPULET - Thôi nào, dậy cả đi! Dậy! Gà đã gáy đến lần thứ hai rồi. Đã có tiếng chuông báo⁽²⁾ rồi đấy, ba giờ rồi. Để mắt vào các món nấu, Angiêlica⁽³⁾ nhé, mà đừng có dè sẻn gì sất.

NHŨ MẪU - Thôi, ông nội trợ, xin mời ông đi ngủ cho, kéo thức thế mai lại ốm đấy.

CAPULET - Ốm thế nào được. Xưa kia, ta đã thức hàng đêm vì những việc nhỏ hơn thế này, mà có bao giờ ốm đâu.

CAPULET PHU NHÂN - Phải, trước kia ông còn bận đi tìm mèo. Nhưng từ nay tôi sẽ lo cho ông khỏi phải bận thế nữa.

Capiulet phu nhân và nhũ mẫu vào

CAPULET - Lại ghen, lại ghen!

Các gia nhân qua lại, cầm xiên thịt, củi, rổ, rá

⁽¹⁾ Chúc Rômêô thắng bóng ma Tibân. Câu này cũng có thể hiểu là: Em xin vì anh mà nâng chén.

⁽²⁾ *Curfew*: nghĩa đen là hiệu báo cấm lửa. Nhưng đến thời Shakespeare, chữ này còn nghĩa là tiếng chuông báo một giờ quy định nào đó.

⁽³⁾ Có lẽ là tên nhũ mẫu.

Cái gì thế bay?

GIA NHÂN I - Thừa tướng công, những vật này là để cho nhà bếp đấy, nhưng tôi cũng chẳng biết là những vật gì.

CAPULET - Nhanh tay nhanh chân lên.

Gia nhân I vào

Còn mi, mang củi nỏ hơn vào chứ! Hỡi Pitơ nó chỉ chỗ cho.

GIA NHÂN II - Thừa tướng công, tôi cũng đủ trí khôn để làm việc củi rác mà chẳng phải phiền đến Pitơ.

Gia nhân II vào

CAPULET - Trả lời khá đấy. Thằng ranh này láu! Cho mày làm thần giữ củi⁽¹⁾... Ô này, sáng rồi. Bá tước sắp đưa nhạc công tới đây, đã hứa với ta thế rồi.

Tiếng âm nhạc lại gần

Nghe thấy đến rồi đấy... Nhũ mẫu! Bà nó ơi! Đây, đây, nhũ mẫu, kia, ta gọi!

Nhũ mẫu lại ra

CAPULET - Đi đánh thức Juliet dậy, mặc áo cho cô. Ta ra nói chuyện với bá tước Parit đây. Mau lên nào! Mau lên! Chú rể đã tới rồi. Kia ta đã bảo mau lên mà lại!

Tất cả vào

CẢNH V

Buồng Juliet

Juliet nằm trên giường và nhũ mẫu ra

NHŨ MẪU - Cô ơi!... Cô ơi! Cô Juliet!... Chắc là ngủ say lắm... Nào, con cừ non của u! Nào, tiểu thư!... Gớm, lười chưa! Nào, em

⁽¹⁾ Chơi chữ: *head* (đầu, trí khôn), *log* (củi), *loggerhead* (thằng ngốc); chúng tôi tạm dịch bằng một cách chơi chữ tương tự.

yêu, em quý của u! Nào, cô dâu đâu!... Ô hay, cứ im lìm thôi!... Đêm nay cố ngủ lấy được, ngủ phòng xa cho một tuần đấy, vì đêm mai thì bá tước Parit quyết đánh một canh đốc tui⁽¹⁾ và sẽ chẳng để cho cô ngủ nhiều đâu. Xin Chúa tha tội⁽²⁾, A men! Sao ngủ say thế này! Mình phải đánh thức vậy!... Tiểu thư ơi! Tiểu thư! Tiểu thư! Hừ, cứ để bá tước bắt chọt được trên giường xem có choàng dậy không nào. Chà! Không dậy sao?... (*kéo màn*). Lạ chưa kìa! Mặc áo, trang điểm xong rồi lại ngủ lại!... Phải đánh thức mới được... Tiểu thư ơi! Tiểu thư! Tiểu thư!... Ối trời ơi, cứu tôi với! Cứu tôi với! Cô chủ tôi chết rồi. Trời cao đất dày ơi! Sao lại sinh ra tôi thế này!... Mang rượu mạnh lại đây mau! Tướng công ơi! Phu nhân ơi!

Capiulet phu nhân ra

CAPULET PHU NHÂN - Cái gì mà âm ỉ lên thế?

NHỮ MẪU - Cái ngày thảm thê làm sao!

CAPULET PHU NHÂN - Cái gì đấy?

NHỮ MẪU - Bà nhìn xem! Thảm thê chưa kìa!

CAPULET PHU NHÂN - Trời ơi! Con ơi, hòn máu duy nhất⁽³⁾ của mẹ ơi! Tỉnh lại đi con, mở mắt ra con, không thì mẹ cũng chết theo con thôi! Cứu tôi với! Cứu tôi với! Gọi đi, vú ơi!

Capiulet ra

CAPULET - Ô hay, đưa Juliet ra chứ! Chồng nó đến rồi!

NHỮ MẪU - Cô ấy chết rồi, cô ấy tắt thở rồi, chết rồi! Trời đất ơi!

CAPULET PHU NHÂN - Trời ơi! Nó chết rồi, chết rồi, chết rồi!

CAPULET - Để ta xem nào!... Thôi rồi! Lạnh giá rồi! Mạch ngừng, chân tay cứng rồi! Trên môi đã từ lâu không còn chút sinh khí! Cái chết phủ lên mình con, như băng giá sớm đọng trên cành hoa tươi thắm nhất. Ôi, ngày giờ đau khổ! Thương thay cho kẻ già cả như ta!

NHỮ MẪU - Ôi, ngày giờ thê thảm!

CAPULET PHU NHÂN - Ôi, giờ phút xót xa!

⁽¹⁾ *Rest*: tiền đặt cuối cùng trong lối chơi bài *primero*. Ý nói một người quyết làm một việc gì đến cùng.

⁽²⁾ Ý nói: Xin Chúa tha tội cho câu nói đùa nhả nhớt.

⁽³⁾ Nguyên văn: đời sống duy nhất.

CAPULET - Tử thần cướp con ta đi để cho ta phải than khóc, nhưng lại làm cho ta ghen ngào than chẳng thành lời⁽¹⁾.

Tu sĩ Lô-rân, bá tước Parit, nhạc công ra

TU SĨ - Thế nào, cô dâu sẵn sàng để đi nhà thờ chưa?

CAPULET - Sẵn sàng để đi rồi đấy, nhưng đi để chẳng bao giờ trở lại nữa! Con ơi, đêm hôm trước ngày cưới của con, tử thần đã ăn nằm với vợ con. Nàng nằm kia, như đóa hoa đã bị hấn lấy mất nhụy. Tử thần nay là con rể ta, là kẻ thừa kế của ta. Hấn đã lấy con gái ta. Ta sẽ chết đi, để lại cho hấn tất cả. Đời sống, của cải, tất cả đều là của hấn.

PARIT - Khát khao bao lâu buổi bình minh hôm nay, để phải nhìn cảnh tượng này!

CAPULET PHU NHÂN - Ngày hôm nay thật là ngày phải nguyên rủa, ngày khổ ải, ngày thê thảm, ngày để cho ta mãi mãi căm thù! Đây là giờ thê thảm nhất mà Thời gian được thấy từ khi nó cặm cùi rảo bước trên nẻo đường dài. Ta chỉ có một đứa con, một đứa con yêu quý, chỉ có mỗi một đứa để làm nguồn vui và nguồn an ủi, vậy mà thần chết ác nghiệt đã cướp sống nó đi!

NHŨ MẪU - Ôi, thê thảm! Ngày hôm nay mới thê thảm, thê thảm làm sao! Thật là ngày đau khổ, ngày thảm thê nhất trong đời ta! Ôi cái ngày hôm nay, hôm nay, hôm nay, ôi cái ngày mới đáng căm ghét! Có ngày nào đen tối hơn không! Ôi cái ngày thê thảm, ngày thê thảm!

PARIT - Ta đã bị lừa dối, bị mất vợ, bị ức hiếp, bị làm nhục, bị sát hại! Thần chết đáng căm ghét kia, mi đã đánh lừa ta, đã làm hại đời ta, hỡi kẻ tàn bạo!... Ôi, em yêu của anh! Ôi, đời sống của anh!... Không, em không còn là đời sống của anh nữa, nhưng dù trong cõi chết, em cũng vẫn mãi mãi là mối tình của anh.

CAPULET - Ôi, ta phải chịu khinh miệt, chịu đau khổ, bị căm ghét, bị hành hạ, bị giết chết! Ôi tai họa, sao mi đến giờ này để tàn phá ngày lễ trang nghiêm của chúng ta?... Con ơi, con của cha ơi!... Không, con không phải con cha, con là linh hồn của cha! Con đã chết rồi!... Trời hỡi trời! Con ta đã chết và nguồn vui của ta cũng theo con chôn vùi dưới đất.

⁽¹⁾ Nhưng ở dưới, Capulet lại rên la rất nhiều. Có lẽ Shakespeare muốn chế giễu ông già lắm cảm gần đở.

TU SĨ - Hãy lặng yên nào! Các người không biết thẹn ư? Phương thuốc cứu chữa cho cảnh ngộ tuyệt vọng này đâu phải là sự tuyệt vọng. Trước đây, người con gái xinh tươi này là của chung của Trời và các người. Bây giờ nàng là của riêng của Trời, và như thế còn tốt hơn cho nàng. Phần của nàng mà các người được giữ, các người đã không giữ được, các người đã không giữ được khỏi tay thần chết. Nhưng phần của nàng trong tay Trời thì được sống mãi mãi. Các người chỉ mong nàng được hạnh phúc; thấy nàng được bay bổng⁽¹⁾ thì các người sung sướng như được lên tiên, vậy mà nay nàng được bay bổng khỏi chín tầng mây, được lên đến tận trời, thì các người lại khóc lóc. Các người không biết đường yêu con, đến nỗi thấy con được sung sướng thì các người như bị mất trí. Sống với chồng cho đến trăm tuổi bạc đầu, chưa phải là hạnh phúc đâu; người vợ sung sướng nhất là người vợ được chết trẻ. Hãy lau nước mắt đi và gài những cành mề diệp hương vào cái thi thể đẹp tươi này, rồi tuân theo phong tục mà đưa nàng tới nhà thờ trong bộ áo quần đẹp nhất. Vì mặc dầu thiên tính mềm yếu bắt chúng ta đây đều phải khóc, nhưng những hạt lệ của thiên tính chỉ khiến cho lý trí phải mỉm cười.

CAPULET - Tiệc vui đã chuẩn bị, nay biến thành đám tang. Đàn sáo kia chuyển khúc nhạc sầu. Cổ cưới nay là bữa ăn nhà đám; điệu thánh ca trang nghiêm thành câu hát tang tóc u buồn. Hoa tặng cô dâu dùng đắp thây ma, ôi, mọi việc quả hoàn toàn đổi ngược!

TU SĨ - Thôi, tướng công hãy lui gót, và phu nhân nữa, và cả bá tước nữa. Ai nấy nên sắp sửa để tiễn đưa cái thi thể xinh tươi này đến chỗ an nghỉ cuối cùng. Không biết vì tội lỗi gì mà Bê trên đã trừng phạt các người; đừng trái ý Người để Người nổi giận thêm nữa.

Capiulet, Capiulet phu nhân, Parit và Tu sĩ vào

NHẠC CÔNG I - Thôi, xếp đàn sáo lại mà về thôi.

NHŨ MẪU - Thôi mời các bác xếp cả lại! Tình cảnh này thật nát cả ruột cả gan ra đây⁽²⁾.

Nhũ mẫu vào

⁽¹⁾ Ý nói lấy được người chồng có địa vị xã hội cao.

⁽²⁾ *Case*: vừa có nghĩa là tình cảnh, vừa có nghĩa là hộp đàn. Nhũ mẫu dùng theo nghĩa trên, nhạc công nói theo ý dưới.

NHẠC CÔNG I (*nhìn hộp đàn nát*) - Chắc, nát cũng vẫn vá víu được.

Pitor ra

PITƠ - Này, các bác nhạc công ơi! Cho nghe ngay bài *Trái tim vui* đi! Nếu các bác muốn cho tôi sống nổi, thì cho nghe ngay bài *Trái tim vui* đi!

NHẠC CÔNG I - Sao lại *Trái tim vui*?

PITƠ - Bởi vì, thưa các bác, con tim tôi nó đang dạo bài *Não cả lòng* đây! Các bác cho nghe bài nào vui vui cho khuây khỏa nỗi lòng đôi chút!

NHẠC CÔNG I - Chẳng bài nào cả, bây giờ không phải lúc.

PITƠ - Không à?

NHẠC CÔNG I - Không.

PITƠ - Được.

NHẠC CÔNG I - Được gì?

PITƠ - Không được tiền đâu. Có được cái con khi, đồ xướng ca vô loài!

NHẠC CÔNG I - Đồ đầy tớ!

PITƠ - A, ông lại tương cho mũi dao đầy tớ này vào sọ bây giờ! Các anh đừng có giở giọng *xàng xê* mà ta lại cho nghe một bài *hành vân*⁽¹⁾ lập tức!

NHẠC CÔNG I - Ca hành vân thì nghe càng thú chứ sao!

NHẠC CÔNG II - Này, hơn nhau ở lời lẽ, chứ làm gì cái trò giơ dao giở gậy ra.

PITƠ - Được, các anh muốn lời lẽ thì được lời lẽ. Ta sẽ cất lưỡi dao sắc này đi và cho các anh ném ít lời lẽ nhọn sắc của ta. Trả lời cho ra người nhé:

Hát: *Khi tim ta đau*

Khi lòng ta buồn

Khi đó tiếng tơ đồng...

Tại sao lại *tơ đồng*? Tại sao lại gọi âm nhạc là tiếng *tơ đồng* nào? Trả lời đi, bác Nguyệt này!

NHẠC CÔNG I - A, vì tiếng *đồng* tiền nghe êm tai lắm.

PITƠ - Hay, còn bác Nhị nữa, trả lời đi!

⁽¹⁾ Đoạn này chơi chữ bằng các danh từ âm nhạc. Chúng tôi dịch bằng những cách chơi chữ tương tự.

NHẠC CÔNG II - Gọi là tiếng tơ đồng vì các nhạc sĩ có bấm dây *tơ* thì cũng chỉ vì *đồng* tiền.

PITƠ - Cũng hay đấy! Còn bác Phách này, trả lời đi.

NHẠC CÔNG III - Tôi chịu đấy, chẳng biết trả lời thế nào.

PITƠ - A chết, xin lỗi bác, bác lại chỉ biết hát⁽¹⁾. Thôi thế để tôi trả lời hộ bác vậy: Gọi là tiếng *tơ đồng* là vì cái hạng người như các anh thì mặt kiếp cũng chẳng có *vàng* có *bạc*.

Hát: *Khi đó tiếng tơ đồng*

Tới xoa dịu nỗi sầu thương

Vào

NHẠC CÔNG I - Thằng phải gió!

NHẠC CÔNG II - Thằng ôn vật!... Thôi chúng ta ra thôi. Chờ nhà đám một tí, thế nào cũng được bữa chén.

Cùng vào

⁽¹⁾ Ý nói chỉ biết hát, không biết trả lời.

HÔI NĂM

CẢNH I

Một phố ở thành Mantua

Rômêô ra

RÔMÊÔ - Nếu sự thực thú vị⁽¹⁾ trong giấc ngủ kia mà tin được, thì những giấc mơ của ta đã báo trước tin vui đây. Bà chúa của tim ta vẫn yên vị trên ngai vàng. Và suốt ngày hôm nay, một nỗi vui khác thường hình như nhấc bổng ta lên khỏi mặt đất với những ý nghĩ tươi vui. Ta mơ thấy nàng đến thăm ta và thấy ta đã chết - người chết mà vẫn cảm nghĩ được thì giấc mơ cũng lạ kỳ thật - Nàng hôn ta trên môi và những cái hôn của nàng truyền cho ta một sức sống đến nỗi ta sống lại và thành một vị hoàng đế. Chao ôi! Tình yêu mới dịu ngọt làm sao, khi chỉ mới hình bóng của tình yêu cũng đã đem lại biết bao vui sướng!

Bantôđa ra

A, tin từ Vêrôna đến!... Thế nào, Bantôđa! Có thư của tu sĩ đấy không? Người yêu của ta thế nào? Cha ta có được mạnh không? Nàng Juliet của ta ra sao? Ta hỏi lại câu này, vì nếu nàng được bình yên thì mọi sự đều tốt lành.

BANTÔĐA - Nếu vậy thì tiểu thư rất bình yên, và mọi sự đều tốt lành. Thi thể tiểu thư hiện đương an nghỉ trong hầm mộ nhà Capiulet, và linh hồn bất diệt của nàng đã lên ở với thiên thần. Chính mắt tôi đã nhìn thấy người ta đặt nàng xuống hầm mộ, và tôi đã lập tức phi ngựa trạm tới đây để báo tin công tử rõ.

⁽¹⁾ Có bản chép: con mắt phỉnh phờ (*the flattering eye*).

Chết nỗi, tôi xin lỗi công tử vì đã mang tin chẳng lành đến, nhưng công tử đã giao cho nhiệm vụ thì tôi phải làm tròn.

RÔMÊÔ - Thật vậy ư? Nếu vậy thì, hỡi các vì sao, ta thách các người đó!... Chỗ ở của ta người đã biết; hãy đi kiếm giấy mực cho ta và đi thuê ngựa trạm. Đêm nay ta sẽ đi ngay.

BANTÔDA - Tôi xin công tử hãy bình tĩnh. Sắc mặt công tử tái ngắt và hoảng hốt, rõ ràng báo trước chuyện chẳng lành.

RÔMÊÔ - Chà, người nhầm rồi!... Cứ mặc ta, và ta bảo gì thì cứ thế mà làm. Có thư của tu sĩ không?

BANTÔDA - Thư công tử, không.

RÔMÊÔ - Thôi được. Người cứ đi thuê ngựa đi. Ta sẽ tới ngay.

Bantoda vào

Ôi, Juliet, đêm nay anh sẽ nằm bên em... Để ta thử nghĩ xem phải dùng cách nào đây... Ôi, sao kẻ tuyệt vọng dễ nghĩ đến chuyện điên rồ! - Ta nhớ gần đây có một thầy lang. Mới đây ta có thấy hắn ăn mặc rách rưới, đôi mày rậm rì, đang hái thuốc. Trông hắn gầy còm, sự nghèo khổ cùng cực đã gặm hắn chỉ còn trơ xương. Trong cái cửa hiệu tiêu tụy của hắn, thấy treo một con rùa, một con cá sấu nhồi rơm, và đa các thứ cá hình thù quái dị. Trên giá hàng chỉ thấy chơ chổng những hộp rỗng, chậu đất xanh rêu, bong bóng súc vật, hạt cây mốc thối, vài mẫu dây thừa và dăm thỏi hoa hồng đóng bánh⁽¹⁾, gọi là có chút mặt hàng. Trông thấy cảnh hắn cùng quẫn như vậy, ta đã tự nghĩ: giá ai cần thuốc độc bây giờ thì anh chết đói này bán ngay, mặc dầu bán thứ đó sẽ bị luật pháp thành Mantua khép tội tử hình. Ôi, chẳng qua là ta đã linh cảm thấy sự cần dùng hiện giờ đấy thôi. Và chính kẻ cùng khổ này sẽ bán thuốc cho ta... Hình như hắn ở đây thì phải; hôm nay là ngày lễ nên cửa hiệu của thằng cha ăn mày này đóng... Nay, thầy lang!

Thầy lang ra

THẦY LANG - Ai gọi gì âm ỉ lên thế?

RÔMÊÔ - Này chú mình, lại đây... Quả tình chú mình nghèo khổ thật. cầm lấy bốn mươi đồng tiền vàng này. Đưa cho ta một liều thuốc độc, một liều thuốc thực mạnh có thể truyền nhanh đi khắp các mạch máu, kẻ nào chán đời uống vào là lẩn ra

⁽¹⁾ Hoa hồng đóng bánh, dùng làm hương thơm.

ngay, một liều thuốc đuổi hơi thở ra khỏi cơ thể nhanh và mạnh như lửa thuốc súng lờ ra khỏi nòng đại bác vậy!

THẦY LANG - Tôi có loại thuốc ấy. Nhưng bán thì bị luật pháp Mantua khép tội tử hình.

RÔMÊÔ - Sao? Cùng cực thế này mà sợ chết à? Mặt anh hốc hác vì đói, mắt anh đầy vẻ đau khổ của kẻ nghèo túng và bị áp bức, lưng anh mang chiếc áo rách tã như áo của kẻ ăn mày bị khinh rẻ: thế giới này không phải là bạn anh đâu, luật pháp của nó không thương gì anh đâu. Thế giới này làm gì có luật nào khiến anh có thể giàu được. Đừng cam chịu nghèo nữa, hãy hất luật pháp đi, cầm lấy tiền này!

THẦY LANG - Sự nghèo đói của tôi thì thuận đấy, nhưng ý chí tôi không thuận.

RÔMÊÔ - Ta trả tiền cho sự nghèo đói của anh, chứ có mua ý chí anh đâu.

THẦY LANG - Ông hãy dốc thuốc này vào một thứ nước gì đó mà uống. Ông có khỏe bằng hai chục người cũng quay lơ ra ngay.

RÔMÊÔ - Vàng trả anh đây. Đối với tâm hồn con người, vàng còn độc hại gấp bội, trên cái thế giới ghê tởm này, vàng còn giết người gấp bao lần mấy liều thuốc khổ mà anh không được phép bán. Chính ta mới bán cho anh thuốc độc, chứ không phải anh bán cho ta đâu. Thôi, chào anh, mua cao lương mỹ vị mà chén cho đầy. Thuốc độc đây ư? Không, đây là thuốc bổ. Hãy cùng ta tới mộ Juliet, đó là nơi ta phải dùng đến người.

Cùng vào

CẢNH II

Tu phòng của tu sĩ Lô-rân

Tu sĩ Jôn ra

JÔN (gọi) - Hỡi vị tu sĩ đạo đức của dòng thánh Franxit! Hỡi đạo huynh!

Tu sĩ Lô-rân ra

LÔ-RÂN - Nghe như tiếng tu sĩ Jôn. Chào hiền đệ; hiền đệ ở Mantua

đã về. Thế nào, Rômêô nói sao? Hay nếu chàng có viết thư thì hãy đưa thư cho ta.

JÔN - Ngu đệ có đi tìm một bạn đồng đạo đi chân đất thuộc dòng chúng ta để đi cùng⁽¹⁾. Thấy đó đang đi thăm người ốm ở ngay trong thành đây. Nhưng khi tìm thấy, thì lính tuần nghi là hai chúng tôi ở trong một cái nhà đã bị dịch nên niêm phong luôn cửa, không cho chúng tôi ra. Bởi vậy mà ngu đệ không đi Mantua được.

LÔRÂN - Thế ai mang thư của ta cho Rômêô?

JÔN - Thưa, thư đây. Ngu đệ không gửi đi được, mà tìm người mang về trả đạo huynh cũng không tìm được ai, vì ai cũng sợ dịch.

LÔRÂN - Thật là đại bất hạnh! Trời, không phải thư thường đâu, mà là một lá thư tối ư quan trọng. Sự chậm trễ này có thể gây tai vạ lớn. Tu sĩ Jôn, hiền đệ hãy đi tìm một cái đòn bẩy bằng sắt và mang ngay vào tu phòng cho ta.

JÔN - Thưa đạo huynh, ngu đệ xin đi lấy ngay.

Vào

LÔRÂN - Bây giờ ta phải một mình đi tới hầm mộ ngay. Nội trong ba tiếng đồng hồ nữa, nàng Juliet xinh tươi kia sẽ tỉnh dậy. Nàng sẽ nguyên rửa ta vì Rômêô không được biết tin gì về những việc đã xảy ra. Nhưng ta sẽ lại viết thư đi Mantua lần nữa, và sẽ giữ nàng trong tu phòng chờ Rômêô tới. Thương thay cho cái thầy ma sống bị giam trong hầm mộ của người chết.

Vào

CẢNH III

Thành Vêrôna. Cảnh nghĩa địa, giữa có nhà mồ của họ Capiulet

Parit ra, theo sau là một tiểu đồng mang đuốc và hoa

PARIT - Tiểu đồng, đưa ta bó đuốc. Còn mi thì hãy tránh xa ra...
Thôi, tắt đuốc đi, vì ta không muốn để ai nom thấy. Mi ra

⁽¹⁾ Tu sĩ dòng Franxit khi đi xa thường đi hai người, để kiểm tra lẫn nhau.

nằm dưới rừng thủy tùng đằng kia, áp tai xuống mặt đất xốp, làm sao cho không bàn chân nào đặt lên đất nghĩa địa này mà mi không nghe thấy, vì đất ở đây mềm và bở do người ta đào xới mãi lên. Nếu nghe thấy ai lại gần thì huyết còi làm hiệu cho ta biết... Đưa hoa đây. Và hãy làm theo đúng lời ta dặn.

TIỂU ĐỒNG (*nói riêng*) - Đứng một mình trong cái nghĩa địa này khá sợ đấy. Nhưng ta cũng liều.

Vào

PARIT - Hỡi đóa hoa thơm, ta rắc hoa trên giường cưới của nàng, giường cưới, than ôi! Phủ dưới một tấm màn cát sỏi. Đêm đêm ta sẽ tới đây lấy nước thơm tưới hoa. Chẳng có nước thơm thì ta sẽ tưới bằng đôi dòng lệ ứa ra từ tiếng khóc than. Để tang nàng, ta sẽ đêm đêm tới rắc hoa trên mộ và khóc thương nàng.

Tiểu đồng huyết còi miệng

Tiểu đồng báo hiệu có người tới. Quân khốn kiếp nào lẫn quất chốn này đêm nay, ngăn trở những tang lễ và nghi tiết của tình yêu chung thủy? Ô kìa, lại có ánh đuốc!... Hỡi đêm tối, hãy che giấu ta đi một lát!

Nấp

Rômêô ra, theo sau là Bantoda, mang đuốc, cuốc và đòn bẩy

RÔMÊÔ - Đưa cho ta cuốc và đòn bẩy đây. Và cầm lấy thư này. Sáng sớm mai nhớ đưa thư cho tướng công thân phụ ta. Đưa đuốc đây. Muốn sống thì nghe lời ta dặn: dù mi nhìn thấy hoặc nghe thấy gì cũng phải tránh xa, không được tới ngăn trở công việc của ta. Ta bước chân xuống sào huyết này của tử thần, phần là để ngắm dung nhan người yêu, nhưng nhất là để tháo ở ngón tay nàng một chiếc nhẫn quý, một chiếc nhẫn mà ta phải dùng vào một việc thân yêu. Vậy mi hãy đi đi... Nếu vì nghi ngờ điều chi mà mi dám quay trở lại dò xét việc ta sắp làm, thì ta thề với trời là ta sẽ xé mi ra từng mảnh và quẳng chân tay mi ra bãi tha ma đang thềm xác người này. Giờ phút này cũng ghê gớm như quyết định của ta: nó hung ác và tàn nhẫn hơn hổ đói và biển dữ.

BANTODA - Thừa công tử, tôi xin đi ngay, và sẽ không dám ngăn trở công tử!

RÔMÊÔ - Ủ, thế mới là một lòng một dạ với ta. Đây, ta thưởng cho: ta chúc cho người được may mắn. Thôi, từ biệt người, hỡi nghĩa bộc.

BANTODA (*nói riêng*) - Mặc, ta cứ trốn quanh đây. Bộ mặt công tử trông mới ghê làm sao, mà ý định thì thật là khả nghi.

Vào

RÔMÊÔ - Hỡi cái miệng đáng căm ghét kia, ruột gan của thần chết, người no nê với miệng mỗi quý báu nhất trần gian, nhưng ta sẽ vánh cái hàm thối tha của người ra và bắt người phải nuốt thêm mỗi nữa.

Bấy cửa hầm mộ

PARIT - Thì ra đây là cái thằng Montaghiu kiêu căng đã bị tội phát lưu, cái thằng đã giết biểu huynh của người ta yêu. Có lẽ chính vì sự đau buồn này mà nàng đã chết. Nay nó lại đến đây xúc phạm tới thì thể người quá cố. Ta phải bắt nó.

Tiến ra

- Thằng Montaghiu hèn hạ kia! Hãy ngừng công việc trái đạo nghĩa của người lại! Người ta chết rồi mà mi còn muốn báo thù nữa ư? Thằng đã bị kết án kia, ta quyết bắt người. Hãy tuân lệnh và đi theo ta, vì người sẽ phải chết.

RÔMÊÔ - Đúng là ta sẽ phải chết, nên ta mới tới đây... Chàng thanh niên tuấn nhã kia ơi, đừng trêu vào một kẻ tuyệt vọng. Hãy đi đi, mặc ta ở đây... Hãy nghĩ tới những thân ma kia, hãy run sợ mà đi đi. Ta van người, hỡi chàng trẻ tuổi, đừng khiến ta nổi giận, đừng đổ thêm một tội ác lên đầu ta nữa... Thôi, đi đi. Ta thề với trời là ta còn quý nhà người hơn chính bản thân ta. Vì khí giới ta mang theo đây chính là dành cho ta đấy thôi. Đừng ở lại nữa, đi đi. Người hãy sống, và sau này hãy nói rằng lòng thương của một kẻ điên rồ đã giục giã người chạy trốn.

PARIT - Ta không thèm nghe những lời van xin của người. Người là thằng phạm trọng tội, ta phải bắt.

RÔMÊÔ - Người muốn thách thức ta chăng? Đã thế thì thằng nhãi kia, hãy coi đây!

Đánh nhau

TIỂU ĐỒNG - Trời ơi, họ đánh nhau kia! Ta phải chạy đi gọi lính tuần tới!

PARIT (ngã) - Chao ôi, ta bị tử thương rồi!... Nếu người là kẻ đại lượng, hãy mở hầm mộ ra và đặt ta nằm bên nàng Juliet - (Thở hơi cuối cùng).

RÔMÊÔ - Ta hứa sẽ làm theo lời yêu cầu của người... Xem là ai nào... Bà con của Mokiuxiô đây, bá tước Parit! Tên gia nhân đã bảo gì ta nhỉ, khi ta và hấn đang cùng phi ngựa? Ruột gan ta lúc ấy rối bời nên ta cũng chẳng nghe thấy hấn nói gì nữa... Hình như hấn nói là Parit lẽ ra đã lấy Juliet. Hấn có nói thế thật không? Hay ta đã mơ ngủ mà thấy thế? Hay là vì nghe hấn kể chuyện Juliet mà ta đã điên đại tưởng tượng ra vậy thôi? Ôi, hỡi người cùng có tên với ta trong sổ đoạn trường⁽¹⁾, hãy cho ta cầm tay! Ta sẽ đặt người trong một nấm mộ vinh quang... Một nấm mộ? Không, hỡi chàng trẻ tuổi sớm thiệt phận, đó là cái vòm của một tòa lâu đài, vì có Juliet nằm đấy, và sắc đẹp của nàng khiến nhà mồ này xán lạn như một phòng dạ hội đèn đuốc tưng bừng.

Đặt Parit vào hầm mộ

Hỡi người đã khuất, hãy nằm đây, kẻ chôn người cũng là một kẻ chết rồi. Nhiều khi, những kẻ sắp chết tự nhiên thấy vui hẳn lên, người chăm nom họ thường gọi đó là tia chớp trước giờ chết... Ôi, ta có thể gọi giờ phút này là tia chớp không nhỉ? Hỡi người yêu của ta, hỡi vợ ta ơi! Thần chết đã hút mật ngọt của hơi thở em, nhưng chưa xâm phạm được tới dung nhan em; màu cờ của sắc đẹp còn đỏ tươi trên môi, trên má em, và lá cờ nhợt nhạt của thần chết chưa tới đó được. Tibân! Anh nằm đó, trong tấm vải liệm đầm máu đó ư? Tôi còn làm gì vui lòng anh hơn được nữa, vì với chính bàn tay đã cắt đứt tuổi trẻ của anh, tôi sẽ chém gãy tuổi trẻ của kẻ thù anh. Xin anh tha thứ cho tôi. Em Juliet yêu quý, sao em vẫn đẹp làm vậy! Phải chăng thần Chết cũng si tình, và cái bóng ma xương xẩu hãi hùng kia muốn giữ em trong cõi âm u này để tính chuyện ái ân? Vì lo như vậy, nên anh sẽ ở lại đây với em, và sẽ không bao giờ rời khỏi tòa lâu đài của đêm tối này nữa. Anh muốn ở đây, ở đây với lũ a hoàn của em, những giời bọt! Ôi, đây sẽ là nơi an nghỉ mãi mãi của ta; ta sẽ giằng ra khỏi xích xiềng của các hung tinh nắm xương thịt đã chán mùi trần thế này! Đôi mắt ta ơi,

⁽¹⁾ Nguyên văn: sổ của sổ phận cay đắng.

hãy nhìn một lần cuối; đôi cánh tay ta ơi, hãy ôm một lần cuối!
 Và hơi đôi môi của ta, nơi hơi thở vào ra, hãy hôn một cái hôn
 trung thực để ký kết vĩnh viễn với tử thần tham lam. (*Cầm cái
 lọ thuốc độc*) - Nào, lại đây, hơi người chỉ nẻo đắng cay! Nào,
 lại đây, hơi kẻ đưa đường chua chát! Hỡi anh lái đò tuyệt vọng,
 hãy đưa ngay vào đá cho tan tành chiếc thuyền anh⁽¹⁾ đã mỗi
 mệt chán chường! Hỡi người yêu quý, anh xin nâng chén vì em!

Uống thuốc độc

Ôi thầy lang thật thà, thuốc của thầy hay thật... Thế là ta
 được hôn nàng mà chết!

Hôn Juliet rồi chết

Tu sĩ Lô-rân ra, cầm đèn, xà beng và mai.

TU SĨ - Xin thánh Franxit phù trợ cho tôi! Đêm nay đã bao lần
 chân già này vấp phải các nấm mộ⁽²⁾.

Vấp phải Bantoda nằm dưới đất

Ai thế này?

BANTODA (*đứng dậy*) - Tôi đây, một người bạn! Một người bạn biết
 rõ người lẩm bẩm!

TU SĨ - Chúa ban phúc lành cho anh! Nay anh bạn ơi, ngọn đuốc
 nào đang xa kia đang cháy sáng vô ích giữa đám giòi bọ và
 xương sọ không có mắt vậy? Hình như đuốc thấp trong hầm mộ
 nhà Capiulet thì phải?

BANTODA - Chính phải đấy, thưa tu sĩ. Công tử tôi đang ở trong đó.
 Tu sĩ thường vẫn quý mến công tử tôi lắm.

TU SĨ - Ai kia?

BANTODA - Rômêô công tử.

TU SĨ - Công tử tới đó từ bao lâu?

BANTODA - Già nửa giờ đồng hồ rồi.

TU SĨ - Đi với ta tới chỗ phần mộ đi!

BANTODA - Tôi chẳng dám, thưa tu sĩ. Chủ tôi tưởng tôi đã đi khỏi
 rồi. Công tử đã dùng những lời lẽ ghê gớm để dọa tôi là nếu
 đứng lại nhòm trộm thì sẽ giết chết.

⁽¹⁾ Ví thuốc độc với bác lái, và thân thể mình với con thuyền.

⁽²⁾ Diêm gở, theo dị đoan đương thời.

TU SĨ - Nếu vậy thì anh cứ đứng đây. Ta đi một mình vậy... Ta lo quá. Trời! Ta sợ có điều gì chẳng lành xảy ra.

BANTODA - Lúc này, nằm ngủ dưới gốc thủy tùng này, tôi mơ thấy chủ tôi đánh nhau với một người rồi giết chết người ấy.

TU SĨ (*đi về phía nhà mồ*) - Rômêô! Chao ôi, máu nào hoen ngưỡng cửa đá nhà mồ thế này? Còn những lưỡi gươm vô chủ vấy máu đang chiếu ánh nhợt nhạt nơi tịch mịch này là nghĩa thế nào?

Vào trong nhà mồ

Ô, kìa Rômêô! Sao mà tái ngắt vậy!... Còn ai kia nữa? Sao, lại cả Parit ư? Minh mảy dăm máu ra thế này! Chao ôi, giờ phút ác nghiệt nào đã gây ra tai họa thảm thê?... Kìa Juliet đã tỉnh!

Juliet tỉnh dậy, cựa mình

JULIET - Tu sĩ nhân từ ơi, chồng tôi đâu rồi? Tôi rất nhớ là hiện nay tôi phải ở đâu, và nơi đây đúng là chỗ đó rồi... Nhưng Rômêô của tôi đâu?

Có tiếng ồn ào xa xa

LÔRÂN - Có tiếng gì lao xao... Tiểu thư ơi, hãy rời khỏi nơi đây, nơi đây là ổ chết chóc, ổ truyền bệnh, là nơi có những giấc ngủ trái lẽ tự nhiên. Một quyền lực mà chúng ta không thể nào cưỡng lại được đã khiến dự định của chúng ta tan vỡ. Thôi, ta đi thôi! Chồng nàng nằm chết trong lòng nàng đây, còn kia là Parit! Đi thôi, ta sẽ đưa nàng vào nương thân trong nhà tu kín. Đừng hỏi nữa, lính tuần tới nơi rồi... Nào, hãy đi với ta, hỡi nàng Juliet...

Lại có tiếng động

Thôi, ta chẳng dám ở lâu hơn nữa...

Vào

JULIET - Phải đó, thôi ông đi đi, còn tôi, tôi chẳng đi đâu cả. Gì thế này? Một cái chén, người yêu của ta nắm chặt trong tay! À, ra là thuốc độc đã chấm dứt đời chàng quá sớm. Ích kỉ chưa này, uống hết cả, chẳng để lại một giọt nào làm người bạn giúp ta theo chàng! Em muốn hôn anh, ngộ may trên môi anh còn giọt nào khiến em được uống thuốc bổ mà chết...

Hôn Rômêô

Môi anh hãy còn ấm!

LÍNH TUẦN I (*trong hậu trường*) - Tiểu đồng, hãy dẫn chúng ta đi...
Ngã nào đây?

JULIET - Có tiếng động thật! Ta phải nhanh tay!

Cầm lấy con dao của Rômêô

Ôi, con dao quý báu, đây, vỏ của người đây!

Tự đâm

Người hãy nằm nghỉ⁽¹⁾ nơi đây, để cho ta được chết!

*Chết gục trên người Rômêô; lính tuần ra,
có tiểu đồng của Parit dẫn đường*

TIỂU ĐỒNG - Đây kia, chỗ ngọn đuốc cháy ấy!

LÍNH TUẦN I - Mặt đất đầm máu! Phải lục soát ngay nghĩa địa! Một
số các anh đi ngay đi, thấy ai bắt tất!

Một số lính tuần vào

Thật là một cảnh tượng thảm thương! Bá tước nằm chết ở
đây... Và kia là Juliet, máu me đầm đĩa!... Người còn nóng
này!... Chôn hai ngày rồi mà vừa đây mới chết!... Hãy đi báo
ngay chúa công rõ... Chạy đến nhà Capiulet... Dừng nhà
Montaghiu đây... Thêm người tiếp tục tìm kiếm nữa đi!

Thêm một số lính nữa vào

Những thảm họa này xảy ra ở đâu thì rõ ràng rồi, nhưng vì
đâu thì còn phải điều tra mới có thể biết.

Vài lính tuần ra, dẫn theo Bantoda

LÍNH TUẦN II - Đây là gia nhân của Rômêô; chúng tôi thấy y ở
trong nghĩa địa.

LÍNH TUẦN I - Canh hẩn cho kỹ, để chờ chúa công đến.

Thêm lính ra, dẫn theo tu sĩ Lô-rân

LÍNH TUẦN III - Ông thầy tu này vừa run, vừa thở dài, vừa khóc.
Bắt được cuộc và mai này mang theo người, lúc ông ta ở phía
nghĩa địa này đi ra.

LÍNH TUẦN I - Khả nghi lắm! Giữ cả thầy tu lại.

Vương chủ và quần thần ra

⁽¹⁾ Có bản in: *rust*: Người hãy nằm gĩ nát ở nơi đây.

VƯƠNG CHỦ - Tai họa nào bắt ta sớm tinh sương đã phải trở dậy thế này?

Capiulet, Capiulet phu nhân, và một số người ra

CAPULET - Chuyện gì xảy ra, mà chỗ nào cũng kêu la ầm ĩ vậy?

CAPULET PHU NHÂN - Ngoài phố, người thì kêu tên Rômêô, người thì kêu tên Juliet, người thì kêu tên Parit, vừa kêu la vừa chạy về phía hầm mộ nhà ta.

VƯƠNG CHỦ - Nỗi lo sợ nào khiến tai ta ù vang vậy?

LÍNH TUẦN I - Thừa chúa công, đây là bá tước Parit vừa bị giết. Rômêô thì nằm chết ở kia. Còn đó là Juliet, đã qua đời từ mấy hôm trước, mà bây giờ lại mới chết, thì thế hãy còn ảm.

VƯƠNG CHỦ - Các người hãy đi tìm kiếm, lục soát khắp mọi nơi, xem vì sao mà xảy ra chuyện chém giết hải hùng này.

LÍNH TUẦN I - Đây là một thầy tu, và đây là gia nhân của Rômêô, người bị giết. Họ có mang theo trong người dụng cụ để cạy cửa nhà mồ này.

CAPULET - Trời ơi! Bà hãy nhìn kìa, con gái chúng ta mình mấy dặm máu! Con dao này đã đâm đường rồi: Trông kìa, vỏ nó đeo sau lưng⁽¹⁾ tên Montaghiu, mà lưỡi nó lại cắm vào ngực con ta!

CAPULET PHU NHÂN - Chao ôi, cảnh tượng này là tiếng cồng gọi thân già này về cõi chết.

Montaghiu và một số người ra

VƯƠNG CHỦ - Montaghiu, người hãy lại đây. Người đã sớm trở dậy để được thấy con trai người, kẻ kế tự của người, đã nằm xuống còn sớm hơn.

MONTAGHIU - Thừa chúa công, vợ thần mới chết đêm nay. Thấy con phải tội phát lưu nên đứt ruột mà chết⁽²⁾. Lại còn nỗi đau khổ nào định mưu hại tuổi già này vậy?

VƯƠNG CHỦ - Lại mà nhìn sẽ thấy.

MONTAGHIU - Chao ôi, phường nghịch tử! Có lẽ nào người lại tranh bước cha xuống trước dưới mồ!

VƯƠNG CHỦ - Đừng vội buông lời sỉ mạ. Hãy chờ ta xét những

⁽¹⁾ Thời đó dao găm đeo sau lưng.

⁽²⁾ Nguyên văn: Đau buồn về sự đi đây của con trai đã làm ngừng hơi thở của vợ thần.

chuyện lạ lòng bí mật này, xem đầu đuôi manh mối ra sao. Lúc đó, ta sẽ là chủ soái các tai họa của các người, và nếu cần, sẽ dẫn dắt các người về cõi chết⁽¹⁾. Giờ thì hãy gắng chịu đựng, và hãy đặt kiên nhẫn lên trên buồn rầu... Hãy dẫn những kẻ khả nghi ra đây.

Lính tuần dẫn tu sĩ Lô-rân và Bantô-da ra

TU SĨ - Thần là kẻ bất lực nhất, mà cũng là kẻ khả nghi nhất, vì giờ phút cũng như nơi việc xảy ra đều buộc cho thần tội ác gồm ghê này. Giờ đây, thần sẵn sàng tự buộc tội và cũng tự gỡ tội, tự lên án mà cũng tự bào chữa.

VƯƠNG CHỦ - Vậy tu sĩ biết gì về chuyện này, hãy nói mau.

TU SĨ - Thần xin nói ngắn, vì chút hơi tàn còn lại chẳng cho phép thần dài lời. Rômêô, nằm chết ở kia, là chồng của Juliet. Và Juliet, nằm chết ở đây, là vợ trung thành của Rômêô. Chính thần đã làm lễ cưới cho họ. Ngày thành hôn bí mật của họ cũng là ngày tận số của Tibân, mà cũng vì cái chết của Tibân mà tân lang phải bị trục xuất khỏi thành này. Juliet khóc là khóc Rômêô đó, chứ không phải khóc Tibân đâu. Ông Capiulet đây thì vì muốn con gái ông quên buồn nên đã hứa gả nàng cho bá tước Parit và định ép nàng phải lấy bá tước. Thế là nàng đến tìm thần, và như điên như dại, van nài thần tìm phương kế gì giúp nàng thoát khỏi cuộc hôn nhân thứ hai này, nếu không nàng sẽ tự sát ngay trong tu phòng của thần. Tin ở tài mình, thần đã trao cho nàng một liều thuốc ngủ. Đúng như thần dự đoán, thuốc này đã khiến nàng bẽ ngoài nom như đã chết. Đồng thời, thần viết thư cho Rômêô, bảo về ngay đêm nay, cái đêm thâm thê này, để đưa Juliet ra khỏi chốn nhà mồ nàng tạm gửi thân, khi thuốc mê hết hiệu lực. Nhưng người mang thư, tu sĩ Jôn, bị việc bất ngờ ngăn trở không đi được, nên đã mang thư trả thần tối hôm qua. Vì vậy nên đến giờ Juliet tỉnh, thần mới một mình đi tới hầm mộ nhà Capiulet, định tâm mang nàng về trú tại tu phòng cho tới khi có cơ hội thuận tiện báo tin cho Rômêô biết. Nhưng khi đến nơi, vài phút trước khi nàng tỉnh dậy, thì thần đã thấy chàng Parit cao

⁽¹⁾ Câu này rất khó hiểu. Vương chủ định nói: “ta sẽ là người đầu tiên chết vì đau buồn?” (theo ý kiến George Ian Duthie) hay “ta sẽ bắt tặc giã các đau thương này phải chết” (theo cách giải thích của John Dover Wilson).

thượng⁽¹⁾ và chàng Rômêô thủy chung nằm chết ở đây rồi. Nàng tỉnh dậy. Thần khuyên nàng nên đi khỏi nơi đây và kiên nhẫn chịu đựng sự trở trêu của con Tạo. Nhưng bỗng có tiếng động. Thần sợ hãi rời khỏi nhà mồ. Juliet quá tuyệt vọng không chịu ra theo thần, và hẳn là sau đó đã tự sát. Thần chỉ biết ngăn ấy sự việc. Chuyện hôn nhân thăm vụng thì vú nuôi nàng cũng được dự phần hay biết. Nếu trong việc này đã có tai họa nào xảy ra do lỗi lầm của thần, thì cái thân già gần kề miệt lộ này xin cam chịu búa rìu của pháp luật.

VƯƠNG CHỦ - Ta vẫn biết tu sĩ là người đạo cao đức trọng. Còn gia nhân của Rômêô đâu? Người biết gì hãy nói mau!

BANTODA - Thưa chúa công, thần mang tin tiểu thư Juliet chết cho chủ thần biết. Thế là lập tức chủ thần đi ngựa trạm từ Mantua tới thẳng nghĩa địa, vào ngay nhà mồ này. Chủ thần giao cho thần lá thư này, dặn đưa về trình lão tướng công, và trước khi bước vào nhà mồ đã ra lệnh cho thần phải rời khỏi nơi đây, nếu không sẽ bị giết chết.

VƯƠNG CHỦ - Đưa ta xem lá thư... Thế còn kẻ hầu của bá tước, thằng bé đã đi gọi lính tuần đâu? Tiểu đồng, chủ mi tới đây làm gì?

TIỂU ĐỒNG - Thưa chúa công, chủ thần mang hoa tới rắc trên mộ tiểu thư. Chủ thần ra lệnh cho thần phải tránh xa, và thần đã tuân lệnh. Một chốc có người mang đuốc đến định mở cửa nhà mồ. Được một lát thì chủ thần rút kiếm đánh nhau với người ấy, thế là thần chạy đi gọi lính tuần.

VƯƠNG CHỦ - Thư này xác nhận những lời của tu sĩ... Đây, thư kể lại cuộc tình duyên của đôi lứa... Rômêô viết trong thư là khi được tin Juliet chết, chàng đã mua thuốc độc của một thầy lang nghèo rồi lập tức đến nhà mồ này để nằm bên Juliet mà chết. Nào, những kẻ không đội trời chung đâu? Capiulet đâu? Montaghiu đâu? Các người hãy xem Thượng đế đã trừng phạt chuyện hằn thù giữa các người như thế nào: để tàn phá hạnh phúc của các người, Người đã dùng tình yêu!... Còn ta đây, vì đã nhầm mắt làm ngơ trước chuyện bất hòa giữa các người nên cũng thiệt mất hai người thân thích. Thế là tất cả chúng ta đây đều đã bị trừng phạt.

⁽¹⁾ Noble: Cũng có thể hiểu là cao quý, ý nói dòng dõi cao quý.

CAPIULET - Montaghiu huynh ông hỡi, hãy cho tiểu đệ cầm tay. Của nhà chồng cho con gái, tiểu đệ chỉ dám xin có thể.

MONTAGHIU - Nhưng tiểu đệ lại có thể tặng huynh ông nhiều hơn thế. Vì tiểu đệ sẽ cho dựng một pho tượng Juliet bằng vàng ròng. Thành này còn mang tên Vêrôna, thì không còn ai được kính trọng hơn nàng Juliet chung thủy.

CAPIULET - Rômêô cũng sẽ ở bên vợ chàng trong cảnh huy hoàng ấy⁽¹⁾. Cả hai là những nạn nhân đáng thương của mối thù hằn giữa chúng ta⁽²⁾.

VƯƠNG CHỦ - Buổi sáng nay thật tịch mịch buồn bã, mặt trời vì đau buồn cũng chẳng muốn hiện ra. Thôi, ta hãy đi thôi, để còn nói chuyện thêm về những sự việc buồn thảm này. Có kẻ ta sẽ tha tội. Có kẻ ta sẽ trừng phạt. Vì từ xưa tới nay, chưa từng có chuyện nào thảm thương hơn chuyện nàng Juliet và chàng Rômêô của nàng.

Cùng vào

⁽¹⁾ Ý nói Capiulet cũng sẽ cho dựng một pho tượng Rômêô bằng vàng bên cạnh tượng Juliet.

⁽²⁾ Câu này (*Poor sacrifices of our enmity!*) cũng có thể hiểu là: “chuộc lại mối thù giữa chúng ta như vậy thật cũng chẳng xứng đáng nào!” (cánh giải thích của Deighton, do J. D. Wilson dẫn).

HAMLET

Bi kịch năm hồi

ĐÀO ANH KHA, BÙI Ý, BÙI PHỤNG dịch

In theo cuốn: Wiliam Sêcxpia, *Rômêô và Juliet-Hămlet-Ôtenlô-Macbet-Côriôlan*, Nxb Văn hóa, Viện Văn học, Hà Nội, 1963.

Tiểu dẫn về HAMLET

Shakespeare viết Hamlet vào khoảng năm 1601 theo thể tuồng (melodrame) là hình thức nghệ thuật sân khấu phổ biến ở nước Anh thời bấy giờ; về sau qua nhiều lần trình diễn, tác phẩm bị tam sao thất bản, ông tự tay chỉnh lý dần tác phẩm, văn bản cuối cùng theo thể kịch nói xuất bản năm 1623 được dùng cho đến ngày nay. Kịch bản của Hamlet phỏng theo một truyện dân gian Đan Mạch, truyện này đã được thầy tu Đan Mạch tên là Grammaticut (Saxo Grammaticus sao chép lại từ ba thế kỷ trước; đến năm 1572, nhà biên soạn Pháp tên là Beloforét (Louis de Belleforest) dựa vào đó mà viết Câu chuyện bi thảm thứ năm trong tập truyện của ông. Đây là chuyện một vị thái tử tên là Amlet (Amleth) phải giả điên để tìm cách báo thù cho cha, vì người chú ruột đã giết cha chàng, lấy mẹ chàng và cướp đoạt ngôi vua.

Tuy rằng kịch bản của Shakespeare dựa trên câu chuyện đó nhưng chủ đề tư tưởng cũng như tính cách các nhân vật của bi kịch Hamlet hoàn toàn khác hẳn hai bản văn kia. Amlet của Grammaticut là “một con người có thể sánh với thần thánh, làm được những việc tày trời như Hecquyn”. Amlet của Beloforét là một con người có sức “chiến thắng được số mệnh nhờ đức kiên trì nhẫn nại, nêu lên một tấm gương vĩ đại và dũng cảm”. Hamlet của Shakespeare không thuộc vào loại những con người tượng trưng đơn giản đó, cũng như chủ đề câu chuyện không phải chỉ là sự trả thù. Dưới ngòi bút của Shakespeare, Hamlet là một điển hình hiện thực phức tạp, một con người đa dạng mà tính cách chủ yếu là hoài nghi, bất bình đối với xã hội trong đó chàng đang sống, chàng đã vùng lên kháng cự cuộc sống đen tối và cuối cùng thành nạn nhân của cuộc sống đó.

Hamlet mở đầu giai đoạn sáng tác bi kịch của Shakespeare, là vở kịch có ý nghĩa tâm lý xã hội sâu sắc nhất trong các vở kịch của ông. Ông xây dựng tác phẩm này vào thời kỳ đã từng trải nhiều về cuộc sống, sau

hai mươi năm bốn ba chìm nổi trong xã hội nước Anh thời bấy giờ. Đó cũng là thời kỳ mà tích lũy sơ khai của tư bản Anh đang đẻ ra những mâu thuẫn xã hội gay gắt chưa từng thấy, sự cướp đoạt làm giàu của giai cấp tư sản cấu kết với phong kiến đang bản cùng hóa quảng đại nhân dân, đồng tiền vạn năng và cường quyền chà đạp lên công lý, bao nhiêu quan niệm nhân đạo làm giá trị tinh thần của thời đại Phục hưng đổ vỡ trên nền móng thối nát của xã hội tư bản đang thành hình. Con người lý tưởng của thời đại Phục hưng, mà trước đây Shakespeare biểu hiện trong các vở kịch của ông, cũng bị tan vỡ theo.

Trong hoàn cảnh xã hội tư sản Anh mới ra đời “mình đã tắm đầy bùn máu” (Kác Mac), một kiểu con người mới cũng ra đời theo: đó là con người đau khổ và bất bình trước thực tế phũ phàng của một xã hội đen tối đầy rẫy tội ác, con người băn khoăn muốn đánh giá lại toàn bộ cuộc sống trước mắt nó. Hamlet chính là hiện thân của kiểu người mới ấy. Bởi thế Hamlet là một nhân vật hết sức đặc biệt và độc đáo, chưa từng có trong nền văn hóa thế giới trước đó, cũng như không thể có nữa về sau này. Đó là một con người vốn thừa kế những tinh hoa của thời đại Phục hưng: bẩm chất thông minh, tư tưởng tự do khoáng đạt, tâm hồn cao quý, tấm lòng nhạy cảm. Xuất thân trong hàng quý tộc mà đã sớm gặp cảnh ngộ đắng cay chua xót, chàng sớm nhìn thấy mặt thật của xã hội, “sự áp bức của kẻ bạo ngược, sự trì chậm của công lý, hỗn xược của cường quyền, miệt thị của kẻ bất tài...”, cho nên trước mắt chàng cả thế giới chỉ là “một ngục thất rộng lớn”, và “Đan Mạch này là một ngục thất đáng ghê tởm nhất”. Thực tế phũ phàng của cuộc sống đã làm cho chàng phải đánh giá lại tất cả mọi quan hệ trong cuộc sống - từ tình họ hàng, tình vợ chồng, cho đến tình mẹ con, và cả đến tình yêu. Thậm chí, trong cơn giãy vò của đau khổ, chàng đã có lúc băn khoăn đặt lại cả vấn đề to lớn nhất: “Sống, hay không nên sống...”.

Nhân vật hoài nghi Hamlet là một hiện tượng có ý nghĩa lịch sử: đó là lần đầu tiên trong văn học thế giới, một nhân vật dám lên tiếng hoài nghi cả một xã hội và công nhiên lôi nó ra giữa tòa án của công chúng, của nhân loại. Bởi thế, hoài nghi của Hamlet không phải là thứ chủ nghĩa hoài nghi tiêu cực, nó có một tác dụng tích cực đặc biệt, vì nó chính là phát súng đầu tiên của nhân loại bắn vào thành trì của chủ nghĩa tư bản ngay giữa lúc đang xây dựng. Giá trị tư tưởng vĩ đại của vở kịch Hamlet là ở chỗ ấy.

Về mặt nghệ thuật, Shakespeare đã xây dựng một nhân vật điển hình rất sinh động, có chiều rộng và chiều sâu, một nhân vật dường như đang

sống trong thực tế với toàn bộ cân não và trái tim, ngay cả với tiềm thức nữa. Mặc dầu hoài nghi và mỉa mai công kích tất cả, Hamlet vẫn mang trong người một trái tim yêu đương nồng cháy, một tình bạn chân thành, và trong thâm tâm chàng vẫn tin tưởng ở sự chiến thắng cuối cùng của lẽ phải, của chính nghĩa, bởi vậy hành vi của chàng luôn luôn cao quý, thẳng thắn, đại lượng. Hình tượng Hamlet không ngừng lớn lên trong diễn biến của kịch, bởi vì nội tâm nhân vật có quá trình phát triển sâu sắc của nó. Từ chỗ hoài nghi, chán nản, Hamlet dần dần xác định được nhận thức về thế giới khách quan, tìm lại được nghị lực sống, và để chống lại cái ác, chàng đã trở nên kiên quyết hơn, khôn ngoan hơn. Một nhân vật như thế, thật là phức tạp mà cũng thật là sinh động, hiện thực.

Ngòi bút hiện thực của Shakespeare không những chỉ thành công ở nhân vật chính Hamlet, mà còn thành công ở những nhân vật thứ yếu và nhân vật phụ nữa. Bất kỳ nhân vật xuất hiện nhiều hay ít trên sân khấu, ở đâu chúng ta cũng nhìn thấy những con người rất độc đáo và điển hình: Clôdiut, chú ruột của Hamlet là một kẻ nham hiểm, miệng ngoài luôn luôn đường mật mà bụng dạ gươm dao; Pôlôniut, một lão già ti tiện, giả dối lại nghiêm khắc và độc đoán, tính hay giấu cợt mà xiểm nịnh, sâu cay; Giêctrut, một người đàn bà yêu con nhưng sa ngã, nhẹ dạ, yếu đuối; Ôphêlia, một người con gái có trái tim chung thủy, nhưng lại sợ lễ giáo, cường quyền; Hôraxiô, một thư sinh lúc nào cũng nói giọng học thức, một người bạn trung thành và dũng cảm; Ôxric, một vai không quan trọng gì nhưng cũng được vẽ rất rõ nét, khiến người xem thích thú liên tưởng đến bao nhiêu kẻ khác như hắn, dâm dòn, bất tài, kiểu cách chỉ nhờ giàu sang mà leo được thang danh vọng. Từ cửa miệng của hai người đào huyệt, chúng ta cũng đủ thấy ý nghĩa của quần chúng nhân dân nước Anh thời bấy giờ đối với luật pháp, lễ nghi và cả cái xã hội mà ở đấy “mọi người đều diên cả”.

Cũng như trong các vở kịch khác của Shakespeare, ngôn ngữ trong bi kịch Hamlet là một ngôn ngữ rất điêu luyện. Đặc biệt ở đây, để diễn tả tính cách và tâm lý phức tạp của nhân vật trong mỗi tình huống, ngoài việc vận dụng những hình tượng và ẩn dụ rất phong phú, Shakespeare đã vận dụng đến cao độ phương tiện nhịp điệu. Ngôn ngữ tinh vi này làm cho tác phẩm toát ra một nội dung triết lý sắc sảo và một màu sắc trữ tình rất nên thơ.

Từ hơn ba thế kỷ nay, vở kịch Hamlet không ngừng làm xúc động quần chúng ở nước Anh cũng như ở khắp các nước khác trên thế giới. Vượt qua thử thách của thời gian và không gian, nó đã lôi cuốn hàng nghìn triệu người, luôn luôn gây được cảm xúc mạnh mẽ trong quần

chúng nhân dân các nước và nêu lên cho mọi người những vấn đề phải suy nghĩ. Sở dĩ có hiện tượng đó là vì xã hội tư bản, từ ngày ra đời ở nước Anh, trải qua thời kỳ thống trị thế giới, cho đến ngày nay tuy đương tàn tạ trên quá phân nửa địa cầu, nhưng vẫn còn là vấn đề thiết cốt mà nhân loại không ngừng phải quan tâm giải quyết. Mặt khác, nhân vật Hamlet là một thành công lớn lao về nghệ thuật, mỗi con người trong thời đại tư bản chủ nghĩa hay đã từng sống trong xã hội tư sản đều có thể nhìn thấy có mình ở trong Hamlet, đều có thể cảm thông với người trong kịch, cùng ngậm ngùi hay cùng căm giận với người trong kịch.

Người ta đã viết rất nhiều để tán tụng và bình luận vở kịch Hamlet. Nhưng các nhà phê bình của giai cấp tư sản đã không nhận thấy chủ đề xã hội của tác phẩm vĩ đại này. Nhiều người trong bọn họ cho rằng chủ đề là sự trả thù, những người khác cho là sự hoài nghi, tự trung, họ đều không nhận thức được đúng đắn ý nghĩa thời đại to lớn của tác phẩm. Về tính cách của nhân vật Hamlet, nhiều nhà văn và nghệ sĩ tiến bộ trên thế giới đã có những quan điểm không giống nhau. Có người cho rằng Hamlet thiên về suy nghĩ hơn hành động, nhưng giới sân khấu Liên Xô (cũ) gần đây lại nhấn mạnh khía cạnh hành động của nhân vật. Có người cho bản chất Hamlet bấp bênh yếu đuối, trái lại, đa số nghệ sĩ tiến bộ gần đây diễn đạt Hamlet thành một hình ảnh có dũng khí. Sở dĩ có những điểm khác nhau trong nhận thức về tính cách của Hamlet, vì đây là điển hình anh hùng thuộc thời đại Phục hưng, một nhân vật đặc biệt phức tạp, cho nên mỗi nghệ sĩ chân chính đều có thể hiểu nó ở khía cạnh hợp với thị hiếu và mục tiêu nghệ thuật của mình. Phong trào trình diễn vở kịch này trên sân khấu các nước đã đẻ ra một số diễn viên lừng lẫy tiếng tăm vì tài thể hiện nhân vật Hamlet như các nghệ sĩ Xamôilốp (Liên Xô cũ), Vittôriô Hatxman (Đức), Moitxi (Anbani), Paulô Confin (Anh)... mỗi người đều có quan điểm và cách thể hiện riêng. Bí quyết thành công của những nghệ sĩ đó là họ đã đứng trên cơ sở chủ nghĩa hiện thực và tư tưởng nhân đạo của Shakespeare để phát huy mọi khả năng diễn đạt của mình.

Với bi kịch Hamlet, trong văn học thế giới, Shakespeare đã mở đường cho phương pháp xây dựng nhân vật điển hình đa dạng, trên cơ sở phân tích sâu sắc tâm lý của nhân vật và triết lý của cuộc sống. Vì thế, tác phẩm này đã từng làm mẫu học tập và gợi hứng cho nhiều thi hào, văn hào ở các nước. Nhiều nhà nghiên cứu văn học đã nêu lên ảnh hưởng rõ rệt của Hamlet cùng những vở kịch khác của Shakespeare trong Picmaliôn của Bơnot Sô, Hecnani của Victo Huygô, Bôrit Gôđunôp và Epghêni Ônêghin của Puskin, Fauxtơ và Vecte của Geuth, Sức mạnh bóng

tối của *Lep Tônxtôi*, Khuất Nguyên của *Quách Mạt Nhược*... (và chính những tác giả đó cũng đã từng công nhận ảnh hưởng to lớn của Shakespeare đối với mình).

Đến ngày nay, Hamlet vẫn không hề mất giá trị hiện đại của nó. Ở các nước Phương Tây, Hamlet đang chiếm một vị trí quan trọng trong phong trào trình diễn kịch Shakespeare sau đại chiến thứ hai, nhằm phục hưng chủ nghĩa hiện thực và phát huy tư tưởng nhân đạo của nhà thơ viết kịch vĩ đại. Ở Liên Xô cũ và các nước xã hội chủ nghĩa Đông Âu, Hamlet không ngừng có thêm những tài năng mới thể hiện nó trên sân khấu và công chúng mới ưa thích nó. Giữa thời kỳ hai hệ thống xã hội song song tồn tại và thi đua trong hòa bình, Hamlet với ý nghĩa phê phán xã hội cũ của nó, vẫn tiếp tục nêu lên cho nhân dân các nước một bài học thấm thía để suy nghĩ và hành động. Như lời nhà phê bình Xô viết Êmêlianốp nói, "Hamlet, ở thời đại chúng ta, là một vở kịch anh hùng". Hamlet làm quen với nhân dân Việt Nam kể cũng hơi muộn, nhưng chắc chắn nó sẽ được nhân dân ta ưa thích.

Khi xem bi kịch Hamlet, chúng ta cần tránh khuynh hướng lấy quan điểm của người thời nay để chỉ trích quan điểm của người thời xưa. Cần đặt nhân vật Hamlet vào những hoàn cảnh lịch sử của nó mà nhận định. Giữa thời kỳ chủ nghĩa tư bản đang có xu thế hưng thịnh mạnh mẽ ở nước Anh, một nhân vật có tư tưởng hoài nghi và thái độ bất bình như Hamlet là một hiện tượng hết sức đặc biệt, nói lên tâm vĩ đại của tư tưởng nhân đạo của Shakespeare. Nếu như Hamlet có lúc đã nói những lời tin tưởng vào định mệnh, thì đó là một điều không thể tránh khỏi, cũng như nhân vật Hamlet không thể nào tránh khỏi bước đường cùng đau xót trong xã hội thời bấy giờ. Ngày nay chúng ta đã có tư tưởng chủ nghĩa Mác - Lênin và Đảng của giai cấp công nhân lãnh đạo, dĩ nhiên là chúng ta không còn có lý do để hoài nghi như Hamlet, mà chúng ta nâng cao lòng căm ghét xã hội cũ tiềm tàng trong Hamlet để quyết tâm hơn nữa tiến lên con đường xã hội chủ nghĩa và cộng sản chủ nghĩa vinh viễn giải phóng con người.

Trong khi dịch tác phẩm này qua nguyên bản, chúng tôi đã tham khảo thêm hai bản Nga văn của Môrôzôp và Paxtonac, bản Trung văn của Chu Sinh Hào, bản quốc tế ngữ *Espêrantô* của Zamenhốp, và bốn bản Pháp văn của Duyvan, Guybilông, Giđơ, Caxtolanh. Ở đây chúng tôi xin tỏ lời cảm tạ nhà thơ Nga Kônxtatin Guxêp đã cung cấp cho chúng tôi nhiều tài liệu nghiên cứu của Liên Xô về Hamlet và Shakespeare.

NHỮNG NGƯỜI DỊCH

NHÂN VẬT

CLÔĐIUT	(<i>Claudius</i>)	Vua nước Đan Mạch
HAMLET	(<i>Hamlet</i>)	Con vua trước, cháu gọi vua hiện tại bằng chú
PÔLÔNİUT	(<i>Polonius</i>)	Đại thần
HÔRAXIÔ	(<i>Horatio</i>)	Bạn của Hamlet
LAÔCTƠ	(<i>Laertes</i>)	Con Pôlônĳut, anh Ôphêlia
VÔNTİMAN	(<i>Voltemand</i>)	} Các quan trong triều
CORNÊLIUT	(<i>Cornelius</i>)	
RÔĐENCRAŦ	(<i>Rosencrantz</i>)	
GHİĐÔNXTÔN	(<i>Guildenstern</i>)	
ÔXRIC	(<i>Osric</i>)	
MỘT NHÀ QUỶ PHÁI		
MỘT TU SĨ		
MACXENLUT	(<i>Marcellus</i>)	Võ quan
BƠCNAĐÔ	(<i>Bernardo</i>)	Võ quan
FRANXIXCÔ	(<i>Francisco</i>)	Lính
RÂYNAĐÔ	(<i>Reynaldo</i>)	Người hầu của Pôlônĳut
CÁC ĐÀO KẾP		
HAI TÊN HỀ		
NHỮNG NGƯỜI ĐÀO HUYỆT		
FORTİBRAT	(<i>Fortinbras</i>)	Hoàng tử nước Na Uy
MỘT ĐẠI ỦY NA UỴ		
CÁC SỬ THẮN ANH CÁT LỢI		

GIECTRUT (Gertrude) Hoàng hậu Đan Mạch,
me của Hamlet.

ÔPHÊLIA (Ophelia) Con gái Pôlôniut.

*Các đại thần, các vị phu nhân, các võ quan,
các sứ giả và quân hầu.*

HỒN MA CỦA CHA HAMLET.

Kịch xảy ra tại Đan Mạch.

HỒI MỘT

CẢNH I

Enxơơ⁽¹⁾. Trên sân thượng trước lâu đài

Franxixcô đứng gác. Bơcnadô ra, tiến về phía anh

BƠCNADÔ - Ai đó!

FRANXIXCÔ - Không, hãy trả lời tôi. Đứng lại, xưng tên đi!

BƠCNADÔ - Thánh thượng vạn tuế⁽²⁾.

FRANXIXCÔ - Bơcnadô đấy, phải không?

BƠCNADÔ - Chính hắn đây.

FRANXIXCÔ - Anh đến đúng giờ gồm nhỉ.

BƠCNADÔ - Mười hai giờ khuya rồi đấy, về ngủ đi, Franxixcô!

FRANXIXCÔ - Cám ơn anh đến đổi phiên nhé. Trời rét quá, công cả ruột lại.

BƠCNADÔ - Cậu đứng canh yên ổn đấy chứ?

FRANXIXCÔ - Yên lắm, lặng ngắt như tờ⁽³⁾.

BƠCNADÔ - Thôi chào cậu, có gặp Hôraxiô và Macxenlut, bọn cùng phiên canh với mình, thì giục họ rảo bước lên nhé!

FRANXIXCÔ - Nghe như các anh ấy đang đến kia. Ai? Đứng lại!

Hôraxiô và Macxenlut ra

HÔRAXIÔ - Bạn của đất nước này ả.

⁽¹⁾ Một kinh thành nước Đan Mạch (tên Đan Mạch là Henxingơ).

⁽²⁾ Câu trả lời theo tục lệ phong kiến ngày xưa.

⁽³⁾ Nguyên văn: "không có một con chuột nào động cựa".

MACXENLUT - Thần dân của đức vua Đan Mạch đây mà.

FRANXIXCÔ - Thôi chào các anh, tôi về đây.

MACXENLUT - Chào chú, chú thật là chịu khó. Ai đến thay phiên cho thế.

FRANXIXCÔ - Bơcnadô, thôi chào các anh. (*Franxixcô vào*)

MACXENLUT (*tiến lên*) - Ở, Bơcnadô!

BƠCNADÔ - Tôi đây, anh Hôraxiô đấy phải không?

HÔRAXIÔ - Còn ai vào đây nữa.

BƠCNADÔ - Chào anh Hôraxiô, chào anh bạn quý Macxenlut.

MACXENLUT - Sao, đêm nay hồn có hiện lên nữa không?

BƠCNADÔ - Chẳng thấy gì cả.

MACXENLUT - Hôraxiô cho rằng đó chỉ là ảo tưởng của chúng ta thôi, và nhất định không chịu tin cái cảnh tượng khủng khiếp chúng ta đã từng trông thấy hai đêm liền đó. Vì thế, tôi mời anh ấy cùng canh đêm nay, nếu hồn ma có hiện lên lần nữa thì anh ấy có thể xác minh cho đôi mắt của chúng ta và nói chuyện với hồn ma.

HÔRAXIÔ - Thôi đi, thôi đi! Hồn chẳng hiện ra đâu.

BƠCNADÔ - Thì hãy cứ ngồi xuống đây một lát đã nào, để chúng tôi kể lại một lần nữa, chẳng anh lại cứ khăng khăng không chịu nghe những điều chúng tôi đã mắt thấy rành rành hai đêm liền.

HÔRAXIÔ - Thì chúng ta hãy ngồi xuống, nghe Bơcnadô kể lại vậy.

BƠCNADÔ - Đêm qua, khi ngôi sao kia, (*chỉ ngôi sao*) - từ địa cực đi hết vòng về phía trời Tây, rực sáng cả một khoảng trời như lúc này đây, chuông nhà thờ buông một tiếng, Macxenlut và tôi...

MACXENLUT - Im! Nhìn kia, hồn lại hiện lên kia kia.

Hồn ma hiện ra

BƠCNADÔ - Nay giống quá, hệt như đức vua đã mất.

MACXENLUT - Hôraxiô, anh là người học thức⁽¹⁾, hãy nói chuyện với hồn ma đi.

⁽¹⁾ Ý nói: Là người học thức, biết tiếng Latinh (ngôn ngữ của nhà thờ) thì mới có thể nói chuyện được với hồn ma.

BƠCNAĐÔ - Trông có hết như đức tiên đế không nào? Anh nhìn kỹ xem, anh Hôraxiô.

HÔRAXIÔ - In hết. Tôi kinh ngạc và sợ hãi phát run lên.

BƠCNAĐÔ - Hình như hồn ma muốn chúng ta hỏi chuyện.

MACXENLUT - Hôraxiô, anh hỏi đi!

HÔRAXIÔ - Người là ai mà thừa lúc đêm hôm khuya khoắt này hiện hình về, oai phong lẫm liệt, in như đức tiên đế xưa mỗi lần người xuất trận. Vì thượng đế, ta ra lệnh cho người nói lên.

MACXENLUT - Hồn ma phát ý đấy.

BƠCNAĐÔ - Kia, hồn ma đang đường hoàng đi mất kia.

HÔRAXIÔ - Đứng lại! Nói đi! Nói lên! Ta ra lệnh cho người nói lên!

Hồn ma biến mất

MACXENLUT - Hồn ma biến mất rồi, chẳng chịu trả lời đâu.

BƠCNAĐÔ - Thế nào? Anh Hôraxiô, trông anh run sợ, xanh xám cả mặt mày. Có còn là ảo tưởng nữa không? Anh nghĩ thế nào?

HÔRAXIÔ - Lạy Chúa, tôi thật không thể tin có một chuyện như thế, nếu mắt không được thực sự nhìn thấy rõ ràng.

MACXENLUT - Trông có hết như đức tiên đế không?

HÔRAXIÔ - In hết, y như anh giống anh thôi. Cũng bộ giáp trụ xưa như khi người chiến đấu với bọn Na Uy tham tàn; cũng một nét cau mày ấy, giận dữ như lúc thương nghị với kẻ địch. Người đã bỏ mạnh chùy xuống mặt băng⁽¹⁾. Kỳ lạ quá!

MACXENLUT - Cũng như hai lần trước đây, đúng vào lúc đêm khuya thanh vắng này, trong lúc chúng tôi đương canh, người hiện ra, đáng uy nghi lẫm liệt.

HÔRAXIÔ - Hồn ma hiện lên có ý gì, tôi chẳng rõ; nhưng theo ý tôi, thì đây là điềm báo trước một tai họa bất thường cho đất nước ta.

MACXENLUT - Thôi, ngồi cả xuống đây, rồi bạn nào biết xin nói cho hay: chứ tại sao lại phải tuần phòng nghiêm ngặt, chặt chẽ như thế, làm cho thần dân trong nước đêm đêm phải vất vả, tại sao ngày ngày lại phải đúc thêm súng đồng, phải mua mồi

⁽¹⁾ Có bản in là "Polack" (có nghĩa là một người Ba Lan) - Chúng tôi dịch theo bản Collins in là "Pollax" (có nghĩa là cái chùy)

của nước ngoài quân trang, quân dụng; tại sao cứ phải thúc bách phùng thợ đóng tàu, bắt họ đầu tắt mặt tối ngày đêm, không nghỉ cả ngày chủ nhật. Có chuyện gì sắp xảy ra mà vội vã đổ mồ hôi, quần quật ngày liên đêm, đêm liên ngày như thế? Bạn nào biết, xin nói cho hay?

HÔRAXIÔ - Tôi biết, ít ra đó cũng là điều hiện nay thiên hạ xì xào bàn tán. Đức tiên đế mà hồn vừa hiện lên cho ta thấy, đã bị tên Fortinbrat xứ Na Uy, vì lòng kiêu căng, hiếu thắng, thách một trận tử chiến; nhưng chính y lại chết dưới lưỡi gươm của Hamlet⁽¹⁾ anh hùng; chiến công ấy đã khiến danh người lừng lẫy khắp cả cái phần thế giới mà chúng ta biết được này. Chiếu theo bản giao ước đã ký kết giữa hai bên, và đúng theo tinh thần hiệp sĩ, một khi y bại trận, thì không những mạng phải mất, mà đất cũng phải nhường cho người chiến thắng. Ngược lại, đức vua ta cũng cam kết sẽ mất cho y một phần đất tương xứng, nếu y thắng. Vậy thì, cứ theo lời giao ước và theo nội dung điều khoản đã nghị, đất đai của Fortinbrat đã thuộc về Hamlet tiên đế rồi. Thế mà ngày nay, con y vốn là một gã không hiểu biết gì về việc đời, bỗng bột sôi nổi, đã vơ vét vàng xiên trên biên cương Na Uy một lũ hung đồ vô lại⁽²⁾ chỉ cần có ăn thì việc gì táo bạo cũng chẳng từ. Âm mưu của chúng không ngoài việc dùng binh lực và những điều khoản cưỡng bức để đoạt lại những đất đai cha y đã để mất. Chuyện này, triều thần ta đã thừa biết. Tôi cho rằng đó chính là nguyên nhân việc phải canh phòng nghiêm ngặt, phải vội vàng hấp tấp, sẵn sàng chuẩn bị trên khắp đất nước chúng ta.

BƠCNAĐÔ - Tôi cũng nghĩ không thể có nguyên nhân nào khác nữa. Rất có thể cũng vì thế, hồn ma mang điếm gở vừa rồi hiện lên trong giờ canh của chúng ta, giáp phục in hệt đức tiên đế là người đã từng và vẫn là đầu mối của những cuộc chiến chinh.

HÔRAXIÔ - Hạt bụi nhỏ cũng đủ làm bận mắt tâm linh chúng ta. Giữa thời quốc gia La Mã phồn thịnh và quang vinh đến cực điểm, mà ngay trước khi Xêda uy quyền lệch đất gục ngã, bao nhiêu mồ mả đều rỗng không; những người chết khoác vải

⁽¹⁾ Đây là Hamlet phụ vương.

⁽²⁾ Có bản in là: *a list of lawless resolute*. Có bản là: *a list of landless resolute* (Chúng tôi theo bản trên).

liệm, ú ớ gào rú khắp các nẻo đường La Mã; những vì sao kéo dài đuôi lửa, sương đọng máu, mặt trời quái gở và mặt trăng lạnh lẽo chi phối bờ cõi của Hải vương cũng bệnh hoạn ố vàng vì nguyệt thực như sắp đến ngày tận thế. Những điềm báo trước biến cố hải hùng ấy, khác nào sứ giả đi trước định mệnh, khúc giáo đầu mở đường cho tai họa sắp xảy ra. Chính những điềm ấy, ngày nay trời đất đang cùng nhau biểu hiện ra trên đất nước chúng ta, cho thần dân ta trông thấy.

Hồn ma lại ra

Suyt! Nhìn kia, hồn lại hiện ra đấy. Tôi quyết ra cản đường, dù có bị đánh tan thân chẳng nữa. Đứng lại! Hỡi ảo ảnh kia! Nếu hồn có một âm thanh nào, nếu nói lên được, thì nói với ta đi! Nếu có một việc thiện nào đó phải làm, để cho hồn được an ủi mà ta cũng được phúc lành thì nói với ta đi! Nếu hồn biết trước được định mệnh của xứ sở để nhờ đó may ra tránh khỏi tai ương, thì hồn hỡi, hồn hãy nói đi! Hay nếu đúng như người đời thường nói, vì lúc còn sống hồn đã chôn giấu của phi nghĩa trong lòng đất nên giờ đây mới phải vất vưởng nơi trần giới để tìm kiếm, thì hồn cũng cứ nói đi! Đứng lại! Nói đi!

Có tiếng gà gáy

Chặn nó lại, Macxenlut!

MACXENLUT - Đâm cho nó một mũi thương nhé!

HÔRAXIÔ - Cứ đâm, nếu nó không đứng lại.

BƠCNAĐÔ - Nó đây!

HÔRAXIÔ - Nó đây!

Hồn ma vào

MACXENLUT - Hồn biến mất rồi! Hồn uy nghi nhường ấy mà chúng ta lại dùng bạo lực để uy hiếp thì thật là sai. Hồn như không khí ấy, bị thương sao được, đâm chém chỉ là vô ích, chẳng qua chỉ là trò đùa tinh quái mà thôi.

BƠCNAĐÔ - Hồn sắp sửa nói thì gà vừa gáy sáng.

HÔRAXIÔ - Lúc đó hồn ma chợt rùng mình, như kẻ tội phạm bị lệnh đòi kinh khiếp. Tôi nghe nói tiếng gà gáy như tiếng kèn ban mai uy nghiêm lạnh lạnh, đánh thức thần mặt trời trở dậy. Nghe tiếng gọi ấy, thì dù ở ngoài biển cả hay trong lửa

cháy, ở dưới đất hay trên không, những linh hồn phiêu lãng cũng đều phải tìm về chốn âm ti. Sự thật vừa rồi là chứng cứ hiển nhiên.

MACXENLUT - Hồn biến đi khi tiếng gà vừa gáy. Có kẻ nói, cứ hàng năm gần đến ngày ăn mừng Chúa giáng sinh thì con chim của bình minh đó cứ gáy suốt đêm không ngớt; bấy giờ chẳng hồn ma nào dám lang thang đây đó. Đêm trong lành; không một vì sao nào hung chiếu, thần tiên mất hết phép, phù thủy mất hết tà thuật; thời gian đó thật là linh thiêng, đầy rẫy phước lành.

HÔRAXIÔ - Tôi cũng nghe nói thế, và cũng có phần tin. Nhưng kìa! Bình minh trong tấm áo đỏ hoe đang bước qua làn sương trên sườn đồi cao phía đông xa xa. Thôi, chúng ta hãy nghỉ canh. Và nếu các bạn cho tôi là phải thì chúng ta hãy đem những điều mắt thấy đêm nay thuật lại cùng thái tử Hamlet. Vì, tôi cam đoan rằng hồn ma lặn thình với chúng ta, nhưng sẽ nói cùng thái tử. Chúng ta cùng yêu kính thái tử, chúng ta có nhiệm vụ đem chuyện này kể rõ cho người, các bạn nghĩ thế nào?

MACXENLUT - Nèn lắm! Xin cứ làm như thế. Tôi biết sáng hôm nay chúng ta có thể gặp thái tử ở nơi nào tiện hơn cả.

Cùng vào

CẢNH II

Enxơơ. Một gian triều đường trong lâu đài

*Tiếng kèn đồng. Vua Đan Mạch Clôđiut,
hoàng hậu Giectrut, thái sư Pôlôniut và con trai Laơơơ,
Hamlet và Vônțiman, Cornêliut ra*

VUA - Tuy vương huynh Hamlet thân yêu của trẫm mất đi, kỷ niệm hãy còn tươi xanh, đáng lẽ chúng ta phải giữ niềm đau buồn trong lòng, cả đất nước phải rầu rĩ tang tóc; vậy mà lẽ phải với

thường tình chẳng dung nhau, thương tiếc người là hợp tình nhưng cũng còn phải nghĩ đến bản thân chúng ta; chính vì thế mà chị dâu trước của trẫm, giờ đây là hoàng hậu, người kế tục ngôi báu của đất nước thượng võ này, trẫm đã cùng người xe duyên, lòng vừa mừng vừa đau, một bên mắt chói ngời hạnh phúc, một bên đau buồn rơi lệ, cười trong tang tóc, khóc trong hôn lễ, bắc cân lên, niềm vui và nỗi buồn thật quá đều nhau. Mà trẫm vẫn không làm gì trái với những lời khuyên rất sáng suốt của các khanh đã tự ý phò trẫm trong việc này. Trẫm cảm ơn tất cả. Bây giờ hãy nói tới việc các khanh đều biết: thằng con của Fortinbrat, hoặc đánh giá thấp thực lực của chúng ta, hoặc cho rằng vương huynh quý mến của trẫm qua đời thì quốc gia ta tất sẽ lung lay không đứng vững, bị huyền hoặc bởi cái ưu thế tưởng tượng ấy, hấn cứ luôn luôn thư từ phiến nhiễu chúng ta, đòi trả cho hấn những đất đai mà theo đúng luật pháp, cha hấn đã phải mất cho vương huynh anh dũng của trẫm. - Đó là nói về hấn. Bây giờ đến việc của chúng ta và mục đích việc thiết triều hôm nay; công việc ta phải làm là thế này: Trẫm đã viết một lá thư cho quốc vương Na Uy, chú ruột của thằng con trai Fortinbrat, hiện bị tê bại nằm liệt giường không hay biết gì về những mưu toan của thằng cháu, đòi vương phải ngăn chặn lại, vì những binh lính hấn trưng tập để thực hiện mưu đồ đó đều là bầy tôi của vương cả. Nay Cornêliut và cả Vônțiman nữa. Trẫm phái hai khanh hãy đem lời thăm hỏi của trẫm tới quốc vương Na Uy. Trong việc giao tiếp các khanh không được tự quyền giải quyết điều gì ngoài những điều đã ghi trong chiếu chỉ này đây. Thôi, hai khanh lên đường. Hãy mau làm tròn bổn phận, nghe!

CORNÊLIUT và VÔNțIMAN - Tâu Bệ hạ, lúc nào chúng thần cũng xin hết lòng.

VUA - Trẫm biết rõ hai khanh lắm. Chúc hai khanh lên đường bình an.

Vônțiman và Cornêliut vào

Thế nào, Laocơ? Khanh có việc gì thế? Khanh đã nói là có điều muốn tâu xin. Khanh muốn xin gì, Laocơ? Chẳng bao giờ khanh có điều gì hợp lý cầu xin nhà vua Đan Mạch mà lại uổng lời. Laocơ, có thế nào khanh cầu xin điều gì mà lại không phải chính là điều trẫm muốn ban cho khanh chứ

không để khanh phải yêu cầu? Cái đầu gắn bó với trái tim thế nào, bàn tay có quan hệ với cái miệng thế nào cũng chẳng thể khăng khít bằng trăm dây đối với cha khanh. Khanh muốn gì nào, Laocổ?

LAOCỔ - Muôn tâu Bệ hạ, cúi xin Bệ hạ ra ân cho kẻ hạ thần được trở lại đất Pháp. Hạ thần đã vui sướng trở về Đan Mạch để tỏ lòng thần tử trong ngày lễ đăng quang. Nhưng giờ đây, nhiệm vụ của thần đã làm tròn, thần không dám giấu giếm Bệ hạ, tâm tư và ý nguyện của thần lại hướng về đất Pháp. Thần cúi xin tâu bày, dám mong Bệ hạ lấy lượng bao dung, cho thần được như nguyện.

VUA - Thế thân phụ của khanh đã cho phép chưa? Pôlôniut, ý khanh thế nào?

PÔLÔNIUT - Tâu Bệ hạ, thần cứ nấn ná, nhưng vì y khẩn khoản cầu xin mãi, bắt buộc dĩ thần phải chuẩn y. Cúi xin Bệ hạ cho phép y được ra đi.

VUA - Laocổ, khanh khá chọn giờ thuận tiện mà đi, thời gian là tùy ý khanh, thích đi lúc nào cũng được. *(Quay về phía Hamlet)*
- Thế nào, hoàng đế diệt Hamlet, con ta...

HAMLET *(nói một mình)* - Hoàng đế diệt thì hơn đấy, nhưng con thì chưa được đâu!

VUA - Có chi những áng mây buồn vẩn vương trên vầng trán con làm vậy?

HAMLET - Tâu Bệ hạ, có đâu, thần đang ở gần mặt trời lắm mà.

HẬU - Hamlet yêu của mẹ, con hãy vứt bỏ màu sắc ảm đạm kia đi, con hãy nhìn vua Đan Mạch đây với cặp mắt thân yêu. Đừng ủ rũ cúi tìm chi mãi bóng hình người cha cao quý của con trong cát bụi làm gì. Con há chẳng biết, đó là luật chung của tạo hóa, cái gì có sống phải có chết, tất phải bước qua cõi đời này để đi tới nơi vĩnh viễn.

HAMLET - Đúng thế, tâu Lệnh bà, đó là luật chung mà.

HẬU - Đã thế sao con vẫn coi hình như là chuyện lạ lùng?

HAMLET - "Hình như" ư, tâu Lệnh bà? Không, thực chứ con nào có biết chuyện "hình như"! Mẹ hiền ơi, chẳng phải chỉ có tấm áo khoác ngoài đen như mực này, bộ tang phục trọng thể con mặc theo tục lệ này, cũng chẳng phải tiếng thở dài não nuột, nhọc

nhân, không, chẳng phải những dòng suối lệ tràn đầy, chẳng phải bộ mặt sầu bi, cũng như những hình thức, những kiểu cách, những bề ngoài thăm thương kia, tất cả đều chẳng nói lên được tâm trạng thực của con. Những điều đó quả thật là chuyện “hình như” vì người ta rất có thể đóng kịch ra như thế. Nhưng còn những điều chứa chất trong đáy lòng con đây, biểu lộ ra ngoài sao được. Những biểu hiện ấy toàn là những tấm áo nguy trang của niềm đau thương mà thôi.

VUA - Hamlet, cháu làm tròn bổn phận cư tang đối với thân phụ như thế, đủ tỏ bản chất dịu hiền đáng khen của cháu. Nhưng có điều cháu nên biết, là thân phụ cháu cũng đã từng mất thân phụ của người, và chính người thân phụ ấy lại cũng đã mất thân phụ của mình. Kể còn sống tất nhiên vì chữ hiếu phải áp ủ trong một thời gian mới sầu thương tang tóc, nhưng nếu cứ khu khu đau buồn mãi thì đó là một sự ương ngạnh, một niềm đau không xứng đáng với kẻ nam nhi, chẳng thuận lẽ trời, một trái tim yếu mềm, một tâm hồn không kiên định, một trí suy xét tầm thường và ngu muội! Bởi vì cái việc ta đã biết tất phải như thế và cũng tầm thường như mọi sự tầm thường nhất, thì tại sao lại cứ ương ngạnh, áp ủ mãi trong lòng? Đó là một tội đối với trời, một tội đối với người đã khuất, một tội đối với lẽ thường! Một sự vô lý! Lẽ phải thường tình là mọi người cha đều phải chết; từ khi có cái thi hài đầu tiên cho đến người chết hôm nay, lẽ phải đó luôn luôn kêu lên: “Ấy là việc tất nhiên!”. Hãy vứt bỏ nỗi sầu đau vô ích ấy đi và hãy coi trẫm đây như cha để; sao cho thiên hạ thấy rằng con sẽ là người kế tục trực tiếp của ngôi báu này, và lòng ta đối với con cũng như một người cha thương yêu con nhất đời với tình yêu cao quý. Còn việc con muốn trở lại học viện Vitenbơ thì thật trái với ý ta lắm đấy. Ta tha thiết mong con hãy vâng mệnh ta ở lại đây, cho ta được vui lòng đẹp ý. Con là người đứng đầu các triều thần của ta, cháu ruột của ta, con ta...

HẬU - Hamlet con ơi, đừng để mẹ uống công cầu xin. Mẹ van con, ở lại đây cùng chúng ta, đừng đi Vitenbơ nữa con ạ!

HAMLET - Tâu Lệnh bà, con cố hết sức vâng lời Lệnh bà.

VUA - Ô! Câu trả lời đáng yêu và hay làm sao! Con hãy sống trên đất nước Đan Mạch này như chính ta vậy. Nào ta đi thôi, ái khanh. Hamlet tự nguyện vui lòng ở lại làm ta đẹp lòng mãi ý

biết bao nhiêu. Để ban thưởng, ta ra lệnh: hôm nay, trên đất nước Đan Mạch này, cứ mỗi tuần rượu hân hoan là tiếng đại bác lại dâng cao lời chúc tụng lên chín tầng mây và tiệc rượu của trăm sẽ tung bùng, đất trời sẽ âm vang tiếng súng gầm rền rã. Nào ta đi.

Tiếng kèn đồng. Mọi người vào, trừ Hamlet

HAMLET - Ôi, thịt da rắn chắc, quá rắn chắc này hãy chảy ra đi, tan ra đi, biến thành một giọt sương! Mong sao đáng bắt diệt kia đừng trừng phạt kẻ tự hủy hoại mình. Ôi! Trời hỡi trời! Bao nhiêu lạc thú trên đời này đối với ta sao mà chán chường, nhạt nhẽo và vô vị đến thế! Bắn thiêu thay là đời, ôi bắn, bắn! Chỉ là một cái vườn hoang mọc lên hạt giống độc, đầy rẫy những cây cỏ thối tha. Sự tình đã đưa đến nỗi này! Mới chết được hai tháng! Mà không, làm gì được, nào đã được hai tháng. Một đức vua hiển minh như thế, sánh với kẻ kia khác nào thần Hypêrion⁽¹⁾ đem độ với quỷ đêm. Người đã yêu quý mẹ ta, đến nỗi không muốn để gió trời thổi mạnh vào da mặt bà. Trời đất hỡi: ta có nên nhớ lại nữa không? Mẹ ta đã từng bám lấy cổ người, tưởng chừng như càng hưởng thụ lại càng thêm khao khát! Thế mà, chỉ trong một tháng... Thôi... ta đừng nghĩ đến nữa! Nhẹ dạ, đích danh mi là đàn bà! Một tháng trời ngấn ngủ! Đôi giày tang còn chưa mòn gót, mới ngày nào lê theo thi hài người cha đáng thương của ta, khóc như nàng Niôbê⁽²⁾ đầm đìa giọt lệ; ấy thế mà mẹ ta, chính mẹ ta. Trời hỡi! Một con vật không biết điều hay lẽ phải cũng còn để tang được lâu hơn - mẹ ta đã tái giá cùng chú ta, em ruột của cha ta. Nhưng đem so y với người, có khác gì đem ta sánh với Hecquyn⁽³⁾! Mới trong vòng một tháng! Giọt lệ giả dối khóc chồng chưa kịp ráo trong khóe mắt đỏ hoe, thì đã vội bước đi bước nữa. Ôi! Sao quá nhẫn tâm vội vàng đắm mình vào đồng gối chăn loạn luân khéo léo đến thế! Như vậy chẳng tốt đâu, trước sau chẳng thể nào tốt được! Nhưng tim ta ơi! Hãy nổ tung ra đi, vì ta bất buộc cứ phải chịu cảm miêng!

Hôraxiô, Macxenlut và Bocnăđô ra

⁽¹⁾ Hypêrion: Thần Mặt trời

⁽²⁾ Niôbê: Một nhân vật trong thần thoại Hy Lạp. Nàng có bảy con trai và bảy con gái bị Apôlô và Diana bắn chết. Nàng hóa thành đá. Niôbê tượng trưng cho sự đau khổ của người mẹ.

⁽³⁾ Hecquyn: một vị bán thần trong thần thoại Hy Lạp, tượng trưng cho sức mạnh.

HÔRAXIÔ - Kính chào Điện hạ!

HAMLET - Tôi vui mừng thấy bạn hiền vẫn mạnh giỏi; có phải đúng Hôraxiô đây không? Hay là tôi lẫn mất rồi.

HÔRAXIÔ - Thưa Điện hạ, chính tôi đây là kẻ tùy tùng lúc nào cũng trung thành cùng Điện hạ.

HAMLET - Bạn hiền ơi, tôi xin cùng bạn đổi cái danh hiệu ấy đấy! Hôraxiô, vì có gì bạn rời Vitenbơ trở về đây? (*Trông thấy Macxenlut*) - Kia Macxenlut.

MACXENLUT - Thưa Điện hạ!

HAMLET - Tôi rất vui lòng được gặp tiên sinh. Xin chào tiên sinh. (*Với Hôraxiô*) - Nhưng này, tôi vẫn không hiểu vì có gì bạn lại rời Vitenbơ?

HÔRAXIÔ - Thưa Điện hạ, bởi tính giang hồ lãng tử đấy thôi.

HAMLET - Ngay cả kẻ thù của bạn nói thế, tôi cũng không muốn nghe đâu! Xin đừng cưỡng ép tai tôi phải tin những lời bạn tự bôi xấu mình. Tôi biết bạn không phải là kẻ giang hồ lãng tử. Bạn về Enxơơ có việc gì? Trước khi bạn rời khỏi xứ này, chúng tôi sẽ chúc rượu cho bạn thật say sưa.

HÔRAXIÔ - Thưa Điện hạ, tôi về để dự tang lễ phụ thân người.

HAMLET - Thôi, ông bạn đồng môn ơi, xin đừng giấu tôi nữa. Tôi nghĩ là ông về để dự đám cưới mẹ tôi.

HÔRAXIÔ - Thưa Điện hạ, quả là đám cưới tiếp liền đám tang gấp quá!

HAMLET - Để tiết kiệm đấy thôi, tiết kiệm đấy thôi! Hôraxiô ạ! Thật quay trong đám tang sẽ dùng làm đồ nguội trong đám cưới mà. Hôraxiô ơi! Tôi thà gặp kẻ tử thù nguy hiểm nhất ở trên đời, còn hơn phải nhìn thấy cái ngày đó. Phụ thân ơi! Hình như tôi trông thấy phụ thân tôi.

HÔRAXIÔ - Ở đâu kia, Điện hạ?

HAMLET - Trong con mắt tâm tư của tôi đây, Hôraxiô ạ.

HÔRAXIÔ - Tôi đã có lần được chiêm ngưỡng dung nhan người. Thật là một đức vua đường bệ.

HAMLET - Một con người, hoàn toàn về mọi phương diện; không bao giờ tôi còn thấy lại được một con người như thế nữa!

HÔRAXIÔ - Thưa Điện hạ! Tôi tin là tôi vừa được trông thấy người đêm qua.

HAMLET - Trông thấy à? Ai?

HÔRAXIÔ - Thưa Điện hạ, đức tiên đế, thân phụ của người.

HAMLET - Đức tiên đế, thân phụ tôi ư?

HÔRAXIÔ - Xin Điện hạ cố nén kinh ngạc, và lắng nghe, để tôi xin kể câu chuyện kỳ lạ ấy, có hai tiên sinh đây làm chứng.

HAMLET - Đội ơn Chúa, tôi xin lắng nghe.

HÔRAXIÔ - Luôn hai đêm liền, Macxenlut và Bơcnadô đã được gặp người, trong lúc đứng canh, giữa đêm khuya tịch mịch thanh vắng; một hình dáng giống hệt thân phụ Điện hạ, vũ trang từ đầu đến chân, ung dung đường bệ hiện lên trước cặp mắt hoảng hốt, đại chờ của hai người, đi đi lại lại ba lần, chỉ cách chừng một tầm gậy ngắn. Hai người kinh ngạc hãi hùng, chết lặng đi, cứng miệng lại chẳng nói được nửa lời. Hai người đem câu chuyện bí mật, khủng khiếp đó kể lại với tôi. Đêm thứ ba, tôi đã cùng tới canh, đúng giờ ấy, đúng như hình dáng họ tả, bóng ma hiện về: Tôi nhận ra thân phụ của Điện hạ. Thật, hai bàn tay tôi đây cũng không thể giống nhau hơn được.

HAMLET - Nhưng ở chỗ nào chứ?

MACXENLUT - Thưa Điện hạ, ở trên sân thượng nơi chúng tôi đứng canh.

HAMLET - Thế bạn không nói gì với người à?

HÔRAXIÔ - Thưa Điện hạ, tôi có hỏi, nhưng hồn chẳng đáp lấy nửa lời. Có một lúc tôi thấy hồn ngừng đầu lên, dường như muốn nói điều gì, nhưng vừa lúc đó thì tiếng gà gáy sáng. Nghe tiếng gáy, hồn vội biến mau, không còn thấy tầm dạng nữa.

HAMLET - Là lòng quá thật!

HÔRAXIÔ - Thưa Điện hạ kính mến, câu chuyện này hoàn toàn là thực, thực như tôi đang sống lúc này. Chúng tôi nghĩ có bốn phạm đem tâu bày cùng Điện hạ.

HAMLET - Đúng thế, đúng thế. Các bạn ơi, chuyện này làm cho tôi bối rối, băn khoăn. Đêm nay các bạn có canh nữa không?

MACXENLUT và BƠCNADÔ - Thưa Điện hạ có ạ?

HAMLET - Vũ trang, các bạn bảo thế à?

MACXENLUT và BƠCNADÔ - Thưa Điện hạ, vũ trang.

HAMLET - Từ đầu đến chân à?

MACXENLUT và BƠCNABÔ - Thừa Điện hạ, từ đầu đến chân.

HAMLET - Thế các bạn có nhìn thấy mặt người không?

HÔRAXIÔ - Ô, thừa Điện hạ, có chứ; giáp miện của người lật ngược lên.

HAMLET - Người có vẻ giận dữ không?

HÔRAXIÔ - Nét mặt người có vẻ buồn thương hơn là giận dữ.

HAMLET - Xanh xao hay hồng hào?

HÔRAXIÔ - Thừa, xanh xao lắm.

HAMLET - Người cứ nhìn chòng chọc vào các bạn à?

HÔRAXIÔ - Nhìn chăm chú lắm.

HAMLET - Giá tôi có mặt ở đấy lúc đó nhỉ?

HÔRAXIÔ - Thì Điện hạ sẽ phải kinh ngạc!

HAMLET - Giống lắm à? Giống lắm à? Thế hồn có ở lâu không?

HÔRAXIÔ - Trong khoảng thời gian đếm thong thả từ một đến một trăm.

MACXENLUT và BƠCNABÔ - Lâu hơn, lâu hơn chứ.

HÔRAXIÔ - Lần tôi gặp, chỉ lâu chừng thế thôi.

HAMLET - Chòm râu người có đốm bạc không? Không chứ?

HÔRAXIÔ - Có, cũng đốm bạc như khi sinh thời người, tôi được bệ kiến, màu đen điểm bạc.

HAMLET - Tôi sẽ đến canh đêm nay. May ra hồn người, lại hiện về nữa chẳng?

HÔRAXIÔ - Tôi cam đoan hồn còn hiện về nữa.

HAMLET - Nếu đúng là thân phụ cao quý của tôi, thì tôi quyết hỏi chuyện người, dù địa ngục có mở toang cửa mà lôi tôi xuống, bắt tôi phải câm chẳng nữa. Tôi xin tất cả các bạn, nếu các bạn còn giữ kín chuyện này thì xin cứ giữ kín nguyên cho. Dẫu đêm nay cơ sự ra sao, cũng nên để bụng chờ nói ra; tôi sẽ xin đền đáp lại tấm lòng của các bạn đối với tôi. Thôi tạm biệt. Đêm nay quãng từ mười một đến mười hai giờ, tôi sẽ đến gặp các bạn trên sân thượng.

CẢ BA NGƯỜI - Chúng tôi xin hết lòng vì Điện hạ.

HAMLET - Các bạn yêu mến tôi, cũng như lòng tôi yêu mến các bạn.
Thôi tạm biệt.

Mọi người vào trừ Hamlet

Hồn cha ta hiện lên, vũ trang! Mọi việc ắt chẳng lành!
Ta ngờ rằng có chuyện ám muội gì đây! Mong sao đêm mau
tới! Nhưng hỡi tâm hồn ta ơi! Hãy cố mà trấn tĩnh từ bây
giờ cho đến lúc đó! Những hành động ám muội dù đem cả
trái đất mà lấp liếm đi, rồi cũng sẽ hiển hiện ra trước mặt
con người.

CẢNH III

Một gian phòng trong lâu đài của Pôlôniut

Laocô và em gái Ôphêlia ra

LAOCÔ - Hành lý của anh đã sắp sẵn xuống thuyền: thôi em ở lại
nhà, khi nào gió thuận buồm xuôi mà tiện dịp, em chớ ngủ
quên không biên thư cho anh nhé!

ÔPHÊLIA - Anh còn ngờ điều đó sao?

LAOCÔ - Còn về thái tử Hamlet và những chuyện bướm ong của
chàng, em nên coi đó như một chuyện đùa đòi, là một trò giải
trí của hàng vương giả, là một thứ hoa tím đến kỳ nở rộ, bùng
ra nhưng không vĩnh cửu, thơm dịu nhưng lại chóng tàn, hương
thơm thoảng qua trong giây phút không hơn.

ÔPHÊLIA - Không hơn, chỉ có thế thôi ư?

LAOCÔ - Chỉ nên coi là thế thôi! Con người đương độ lớn thì không
những chỉ phát triển về thể xác, mà thân thể càng căng nhựa,
trí óc và tâm hồn cũng phát triển theo. Có lẽ giờ đây thái tử
yêu em thật, cũng có lẽ lúc này, chàng không có điều gì tà ý,
dối trá, làm như bần ý muốn cao quý của chàng đâu; nhưng em
nên e cái địa vị to lớn đang trói buộc chàng, chàng nào có làm
được như ý muốn của mình. Vì chàng cũng chỉ là nô lệ của dòng

dối, không thể như người thường muốn yêu ai là chọn người ấy được, bởi vì sự tồn vong và phú cường của cả quốc gia lệ thuộc vào sự lựa chọn ấy. Vì thế còn phải dựa theo sự đồng tình của cả nước, của cả cái cơ thể ấy mà chàng là đầu não. Nếu thái tử nói chàng yêu em, thì khôn ngoan ra em chỉ nên tin tới chừng mực nào mà cái địa vị đặc biệt của chàng cho phép chàng thực hiện được lời mình nói, nghĩa là không đi ngược ý nguyện của Đan Mạch. Em nên lường trước em sẽ mất danh dự như thế nào một khi bù tai nghe theo những lời tán tỉnh đường mật của chàng để mất trái tim, mất cái kho báu trinh trắng của mình chỉ vì những lời khấn cầu không kiềm chế được của chàng.

Hãy dè chừng, Ôphêlia ạ, phải dè chừng đấy, em yêu quý của anh, đừng buông thả tình thương, hãy tránh khỏi vòng lưới hiểm nguy của dục vọng. Người con gái tiết trinh giữ mình thận trọng đến đâu cũng là hoang phí sắc đẹp của mình, một khi đem phô bày nó ra dưới ánh trăng khuya. Kẻ nết na rành rành cũng không tránh khỏi miệng tiếng. Sâu thường đục khoét mầm xuân ngay từ khi mầm non chưa nảy nở, và tuổi xuân khi còn như một giọt sương mai trong sáng lại càng dễ bị nhiễm gió độc. Phải cẩn thận em ạ, biết lo sợ là cách giữ thân tốt nhất. Tuổi trẻ, tự nó cũng thường phản lại nó, dù không có kẻ thù nào khác.

ÔPHÊLIA - Em xin ghi nhớ ý nghĩa lời dạy bảo quý báu của anh, coi nó như một người canh giữ lòng em. Nhưng anh thân mến, anh đã chỉ dẫn cho em con đường hiểm trở đầy chông gai lên thiên đàng, thì em cũng xin anh đừng như mấy ông tu hành vô đạo phóng đảng, tự do bữa bãi, mồm thì giảng đạo đức mà tự mình lại giẫm chân lên con đường đầy hoa hoan lạc.

LAÔTƠ - Ô, em đừng lo cho anh. Anh nán lại quá lâu rồi. Kia cha đã tới.

Pôlôniut ra

Hai lần cha ban ơn là hai lần con được hưởng phúc, được từ biệt người một lần nữa, sung sướng biết mấy!

PÔLÔNIUT - Ô, Laô tơ còn ở đấy à? Xuống thuyền đi, xuống thuyền đi thôi, đáng thẹn chưa kia! Gió đã thổi nặng vai buồm mà người ta còn phải chờ con đấy. Đây, ta ban phước lành cho con. Hãy ghi nhớ lấy những lời khuyên nhủ này: có nghĩ gì, cũng đừng nên nói ra mồm; chớ có hành động, khi ý nghĩ chưa được cân nhắc kỹ: hãy thân mật mà không suồng

sã; với bạn bè đã được con thử thách, thì hãy buộc chặt họ vào tâm hồn con bằng những vòng đai thép. Nhưng chớ có làm chai sạn lòng bàn tay mình vì bắt tay thân thiện với những kẻ cha căng chú kiết vừa mới quen biết không đâu. Chớ có dính dấp vào những cuộc ẩu đả, nhưng một khi đã dính vào, phải làm thế nào cho đối phương phải gồm mình. Hãy lắng tai nghe tất cả mọi người, còn mình thì nên hà tiện lời thôi, cứ nghe mọi lời phê phán, còn ý kiến mình ra sao, thì nên dè dặt. Quần áo may mặc thì phải lựa theo túi tiền, chớ có ngông nghênh; sang trọng nhưng đừng có hào nhoáng; bởi vì nhiều khi bề ngoài để lộ tâm tính con người. Ở Pháp, những người thượng lưu quý phái, trong cách ăn mặc, đều tỏ ra mình là người sành sỏi, hào phóng. Đừng cho ai vay mượn, cũng đừng vay mượn ai, vì cho vay thường mất cả tiền lẫn bạn; mà mang công mắc nợ, thì mất dần cả tính tiết kiệm. Nhưng có điều này quan trọng hơn cả - con phải thành thực với mình, có như thế thì rồi con mới không đối trá với kẻ khác, cũng như ngày với đêm nối tiếp nhau vậy. Thôi con lên đường: mong rằng phúc lành của ta sẽ làm cho những lời khuyên bảo đó thâm nhập vào lòng con.

LAÔCTƠ - Con xin bái biệt tướng công.

PÔLÔNIUT - Đến giờ rồi, thôi con đi đi, bọn gia nhân chắc là đang chờ con đó.

LAÔCTƠ - Ôphêlia ạ, em ở lại nhà nhé, hãy nhớ kỹ những lời anh vừa nói với em.

ÔPHÊLIA - Em xin khóa chặt nó trong trí nhớ, và chìa khóa xin trao tay anh giữ.

LAÔCTƠ - Thôi, từ biệt em.

Vào

PÔLÔNIUT - Ôphêlia, nó vừa dặn gì con đó?

ÔPHÊLIA - Cha đã hỏi, con xin thưa, anh con vừa căn dặn vài điều về thái tử Hamlet đấy ạ.

PÔLÔNIUT - Tốt, thế là khôn đấy. Ta cũng nghe nói ít lâu nay, Hamlet vẫn theo đuổi con và chính con cũng sẵn lòng cho chàng gặp gỡ quá nhiều. Người ta mách với cha như thế, là để đề phòng trước; nếu câu chuyện quả có thật thì cha phải bảo

cho con biết là con chưa thật hiểu rõ con đâu, chưa hiểu thế nào là xứng đáng với con gái ta, với danh dự con. Giữa hai người có chuyện gì? Hãy nói thật ta hay.

ÔPHÊLIA - Thưa tướng công, ít lâu nay chàng có ngổ ý thương yêu con.

PÔLÔNİUT - Thương yêu! Hừm! Con nói khác nào như đứa trẻ thơ, hồ đồ không biết mình đang ở trong vòng nguy hiểm. Con có thực tin những lời lẽ mà con gọi là “ngổ ý” của hấn không?

ÔPHÊLIA - Thưa tướng công, con cũng không biết nên nghĩ thế nào.

PÔLÔNİUT - Này, cha bảo cho con biết, phải thấy con chỉ là một đứa con nít, tưởng nhầm những lời ngổ ý đó là tiền bạc thật, nhưng thực ra có giá trị gì đâu. Phải tự ngổ ý về mình là mình còn cao giá hơn thế kia, hay là - nói một cách khác đi - cứ buông thả theo lời tán tỉnh ấy, thì con chỉ thành một đứa xuẩn ngốc mà thôi.

ÔPHÊLIA - Thưa tướng công, từ trước đến giờ, chàng vẫn tỏ vẻ yêu thương con đường hoàng, chính đính.

PÔLÔNİUT - Chà, con gọi là đường hoàng à? Cứ việc đi, cứ việc đi!

ÔPHÊLIA - Thưa tướng công, để biện hộ cho lời nói của mình, chàng đã viện cả trời đất linh thiêng chứng giám.

PÔLÔNİUT - Hừ, bủa lưới săn chim đấy thôi! Ai còn lạ gì bọn con trai chúng nó, máu đã bốc lên thì lời lẽ gì mà chẳng thề thốt được: lửa rơm đó mà thôi, con ạ, sáng nhiều nóng ít, chưa kịp sưởi ấm được thì đã tắt ngấm mất rồi; con đừng nên coi đó là lửa thật, ngay giữa lúc nó đang bùng lên hứa hẹn. Từ nay trở đi, làm thân con gái thì phải giữ gìn, đừng có hao phí lời nói, hãy để dành mà đón chờ một cơ hội đắt chứ đừng chạy theo lệnh đòi của người ta. Còn về thái tử Hamlet, đừng nên tin hấn đến thế, chỉ nên coi hấn như một gã con trai được thả lỏng trong hành động hơn con. Ôphêlia, tóm lại con đừng tin nghe những lời chỉ non thề biển của hấn: chỉ là những lời giả dối, trang trọng, cao thượng bề ngoài, cốt để che đậy dã tâm; tán tỉnh ra điều thiêng liêng chung thủy lắm, nhưng chỉ là lập lờ đánh lận đó thôi. Một lần cuối cùng, nói thẳng ra cho con rõ, cha không bằng lòng cho con đi lại chuyện trò với thái tử Hamlet đâu. Cha ra lệnh cho con, con phải nhớ lấy, thôi con hãy lui đi.

ÔPHÊLIA - Thưa tướng công, con xin tuân lời giáo huấn của tướng công.

CẢNH IV

*Trên sân thượng**Hamlet, Hôraxiô và Macxenlut ra*

HAMLET - Trời rét thấu xương, rét quá!

HÔRAXIÔ - Rét cắt da cắt thịt!

HAMLET - Bây giờ là mấy giờ rồi nhỉ?

HÔRAXIÔ - Tôi nghĩ có lẽ là gần nửa đêm.

MACXENLUT - Không, chuông vừa điểm 12 tiếng.

HÔRAXIÔ - Thật à? Thế mà tôi không nghe thấy: vậy thì hồn ma sắp lại rồi, hồn ma quen lệ đến vào lúc này.

Tiếng kèn thổi rộn rã và tiếng súng nổ

Thưa Điện hạ, thế là nghĩa lý gì?

HAMLET - Vua thức suốt đêm nay để yến ẩm, nên mới có tiếng kèn, tiếng trống âm cả lên; một dịp rượu chè be bét, trong đó một kẻ nầy nôi đang tha hồ ngất ngưỡng. Mỗi khi ngài nốc một hơi rượu sông Ranh thì tiếng kèn tiếng trống lại kêu lên chúc mừng sự đắc thắng của ngài.

HÔRAXIÔ - Thưa Điện hạ, tục lệ như thế nào?

HAMLET - Hừ, tục lệ đấy! Mặc dầu tôi sinh trưởng ở đất nước này, và đã quen với tục lệ ấy, nhưng theo ý tôi, giá gạt bỏ nó đi thì còn đáng kính hơn là theo nó; cái trò hoan lạc khiến cho người ta hóa dần dần ấy, làm cho các nước láng giềng từ Đông sang Tây đều bêu riếu, chỉ trích ta. Họ gọi chúng ta là đồ bợm rượu, gán cho chúng ta nhiều tiếng thô bỉ; phẩm giá của chúng ta dù lớn đến đâu, một tục lệ đó cũng đủ làm mất hết. Tựa như ta thường thấy ở những con người sinh ra đã mang một tật xấu trong mình, nào đâu lỗi tại họ, vì khi sinh ra, ai lại có thể lựa chọn được gốc gác của mình; có những kẻ tâm tính bất thường, quên cả điều hay lẽ phải, hoặc vì thói quen xấu nổi làm trò cười cho thiên hạ. Tôi cho rằng những kẻ đó đã mang trên mình những tật xấu chỉ là do tạo hóa sinh ra, số mệnh buộc phải

chịu vậy, dù có tất cả những đức tính khác trong sạch, tốt đẹp đến bao nhiêu, cũng chỉ vì tật nhỏ ấy mà bị miệng tiếng chê bai. Một vết bẩn nhỏ cũng đủ làm mất giá trị của bản chất cao quý.

Hồn ma ra

HÔRAXIÔ - Kìa, Điện hạ nhìn, hồn lại hiện về đó.

HAMLET - Xin các quý thần linh thiêng phù hộ cho chúng tôi! Dù hồn là phúc thần hay ác quỷ, hồn mang ngọn gió mát lành từ thiên đường xuống hay khí độc từ địa ngục lên, dù ý định của hồn là ác hay là thiện nhưng trông hồn có đáng muốn được hỏi han thế kia, tôi cũng xin sẵn sàng nói chuyện với hồn. Tôi sẽ gọi hồn là Hamlet, đức vua, cha tôi, đức vua Đan Mạch: Ôi, cha ơi, trả lời cho con biết! Xin cha đừng để cho lòng con tan tác vì ngờ vực; tại sao xương thịt cha đã được quần xuống đất rồi, phong thánh rồi, lại xé tung hết vải liệm mà trở dậy làm vậy? Vì sao chúng con đã trông thấy cha yên nghỉ trong mồ rồi, mà lảng tẩm lại mở toang những cánh cửa cẩm thạch nặng nề đưa cha về cõi thế? Con không hiểu vì lẽ gì mà cha đã mất đi rồi, giờ đây lại nai nịt, giáp phục toàn thân trở về ngấm ánh trăng khiến cho đêm khuya thêm rùng rợn. Chúng con chỉ là những thằng hề trong tay con tạo, vì đâu cha lại hiện về làm cho chúng con kinh hãi quá chừng, gieo những ý nghĩ vượt quá sức hiểu biết của tâm hồn chúng con. Cha ơi, trả lời đi, vì sao thế? Bởi đâu? Chúng con phải làm gì bây giờ.

Hồn ma ra hiệu cho Hamlet

HÔRAXIÔ - Hồn ra hiệu cho Điện hạ đi theo. Chừng như muốn nói chuyện riêng với Điện hạ.

MACXENLUT - Kìa, trông hồn đang khoát tay hòa nhã biết bao, gọi Điện hạ đi theo đến một nơi kín đáo hoang vắng hơn. Nhưng xin Điện hạ chờ đi theo.

HÔRAXIÔ - Muôn vãn, xin Điện hạ chờ đi!

HAMLET - Nhưng người không chịu nói gì, nhất quyết tôi phải đi theo.

HÔRAXIÔ - Đừng đi, Điện hạ ơi!

HAMLET - Sao, sợ gì chứ? Đời tôi không đáng giá một chiếc ghim

con. Cha tôi có thể làm gì được linh hồn tôi, nó cũng bắt tử như linh hồn cha tôi mà. Người lại vẫy gọi tôi kia kìa. Tôi phải đi theo.

HÔRAXIÔ - Thừa Điện hạ, nhờ hồn rủ Điện hạ xuống sóng cồn hay lên những mỏm đá cheo leo ghê rợn nhô ra ngoài mặt biển, rồi đến đó lại thay hình đổi dạng thành ác quỷ, làm cho trí khôn Điện hạ hôn mê mà hóa thành rồ dại thì sao? Xin Điện hạ nghĩ lại cho. Đứng ở chỗ ấy, chỉ cần nhìn xuống mặt biển sâu thẳm thẳm kia và nghe tiếng sóng gào thét bên dưới cũng đủ khiến người ta có những ý nghĩ tuyệt vọng rồi.

HAMLET - Người vẫn vẫy gọi tôi kìa! Cha đi trước, con xin đi theo.

MACXENLUT - Thừa Điện hạ, xin người chớ đi.

HAMLET - Buông tay ra!

HÔRAXIÔ - Hãy nghe chúng tôi, xin người đừng đi.

HAMLET - Số mệnh ta đang kêu gọi, nó làm cho mỗi mạch máu nhỏ yếu trong cơ thể này căng lên như gân cốt của sư tử xứ Nimêan⁽¹⁾? Kìa, cha ta vẫn đang gọi ta đó - các ông hãy buông tôi ra! (*Cố giằng ra*) Nếu không tôi sẽ hóa kiếp cho kẻ nào giữ tôi lại, lui cả ra!

- Thừa cha đi trước, con xin theo.

Hồn ma và Hamlet vào

HÔRAXIÔ - Vì quá tưởng tượng mà thái tử đâm ra tuyệt vọng!

MACXENLUT - Chúng ta phải đi theo thái tử. Tuân lệnh người như thế là không đúng.

HÔRAXIÔ - Chúng ta cứ đi theo sau. Không biết cơ sự rồi sẽ ra sao?

MACXENLUT - Chắc có sự gì thối tha mục nát ở cái nước Đan Mạch này.

HÔRAXIÔ - Đã có trời định đoạt.

MACXENLUT - Thôi chúng ta đi theo thái tử đi.

Vào cả

⁽¹⁾ Trong thần thoại Hy Lạp: Sư tử xứ Nimêan rất hung dữ, tên bắn, gây đánh không chết. Về sau Hecquyn phải bóp cổ mới trừ được.

CẢNH V

*Ở một phía khác trên sân thượng**Hồn ma và Hamlet ra*

HAMLET - Hồn định đưa tôi đi đâu? Nói đi, tôi không đi xa hơn nữa đâu.

HỒN MA (*ngoảnh lại*) - Hãy nghe ta.

HAMLET - Tôi xin lắng nghe.

HỒN MA - Sắp đến lúc ta phải trở về nộp mình cho ngọn lửa lưu hoàng thiêu đốt ta đây.

HAMLET - Trời ơi, tội nghiệp hồn quá!

HỒN MA - Chẳng cần phải thương hại ta làm gì, hãy lắng nghe những lời ta sắp phát giác đây.

HAMLET - Xin cứ nói, tôi sẵn sàng nghe.

HỒN MA - Con hãy sẵn sàng trả thù cho ta, khi nghe xong lời ta nói.

HAMLET - Sao?

HỒN MA - Ta là hồn cha con vậy, còn bị dọa đầy trong ít lâu nữa, đêm đêm phải đi lang thang, ngày ngày bị bỏ đói, giam mình trong lửa, cho đến khi lửa kia thiêu sạch hết những tội ác như bẩn đã phạm phải khi còn sống trên cõi trần. Phải chi ta không bị cấm tiết lộ những điều bí ẩn nơi địa ngục giam cầm ta, thì ta sẽ kể cho con nghe một câu chuyện dị kỳ mà mỗi tiếng sẽ vò xé tan nát tâm hồn con, làm cho bầu máu nóng thanh xuân phải đông giá, làm cho hai mắt con bật ra khỏi tròng như hai ngôi sao lạc khỏi vòng quỹ đạo, mái tóc kết chặt của con sẽ rã rời rơi tả, tóc gáy con sẽ dựng đứng lên như lông dím lúc sợ hãi. Nhưng những điều bí mật ở cõi vô cùng vô tận kia, không thể kể cho người trần mắt thịt nghe được. Hãy nghe ta, hãy nghe ta, ôi hãy nghe ta nếu con vẫn thương yêu người cha thiết cốt của con.

HAMLET - Ôi trời!

HỒN MA - Hãy trả thù cho cha con, chết vì một vụ ám sát bất chính nhất.

HAMLET - Âm sát!

HỒN MA - Âm sát kinh tởm. Vụ âm sát nào mà chả kinh tởm, nhưng vụ này là một vụ kinh tởm nhất, nham hiểm nhất và trái đạo trời nhất.

HAMLET - Xin mau mau cho con biết chuyện để con bay ngay đi trả thù với cặp cánh nhanh tựa tư tưởng hay những ý nghĩ yêu đương.

HỒN MA - Ta biết là con đã sẵn sàng. Trừ phi vô tình lãnh đạm như cỏ dại phì nhiêu tự hủy nát trên bờ sông Lê Thê⁽¹⁾ thì mới không xúc động khi nghe những lời ta sắp nói. Hamlet con ơi, người ta đã phao đồn lên rằng cha đang nằm nghỉ trong vườn thượng uyển thì bị rắn độc cắn. Thế là khắp đất nước Đan Mạch này đều bị lừa một cách trắng trợn mà cả tin lời thêu dệt đó. Nhưng con ơi, con trai cao quý của ta, con nên biết rằng con rắn độc đã châm nọc cướp mất đời cha con, hiện đang đội vương miện của người đó.

HAMLET - Ôi tâm hồn tiên tri của ta! Chú ruột ta!

HỒN MA - Chính nó, chính thằng súc sinh loạn luân, gian dân ấy đã đem tài cám dỗ, đem những tặng vật lừa dối - ôi, tài độc ác và tặng vật ghê gớm đã quyến rũ lòng người! - để lôi cuốn vào vòng dâm ô bỉ ổi hoàng hậu của ta, người mà xưa kia ai cũng tưởng là đức hạnh nhất trần đời. Hamlet ơi, thật là sa đoạ! Mẹ con đã bỏ ta trong khi ta vẫn đường đường chính chính thương yêu mẹ con thủy chung như lời thề ngày hôn lễ, để ngã vào tay thằng khốn nạn ấy, bầm sinh tài đức vốn chẳng thể sánh nổi với ta. Song niềm đức hạnh thì dù sự bất chính có khoác áo thần tiên mà ve vãn cũng không thể lay chuyển nổi, còn thói dâm ô thì dù có tắm trong ánh sáng huy hoàng của long sàng cũng chỉ có thể thỏa mãn trong ô uế mà thôi. Nhưng này khoan, ta đã cảm thấy khí lạnh ban mai. Để ta kể vắn tắt con nghe: Hôm ấy, theo lệ thường, ta ra ngủ trưa ngoài vườn thượng uyển, lòng bình thản không chút hồ nghi, thì chú con chợt đến lén cầm một cái lọ đựng nhựa độc, và đổ chất độc ghê gớm vào tai ta. Chất dựa ấy rất kỵ máu người, thấm vào máu là lập tức truyền đi ngay như thủy ngân vào khắp các ngõ ngách trong cơ thể, làm cho máu một người lạnh mạnh cường

⁽¹⁾ Sông Lê Thê: cũng như ta nói: sông Mê bến Lú.

trắng đến đâu cũng phải đông đặc lại, như một giọt cường toan rỏ vào sữa; đúng là ta bị như thế đấy. Chỉ một khắc sau, khắp người ta đang lạnh lặn là thế mà loang lổ sần sùi cả lên, kinh tởm như người mắc bệnh hủi; đấy, trong giấc ngủ, ta bị tay thằng em cướp mất cả đời sống, ngai vàng lẫn cả hoàng hậu nữa. Nó cắt đứt đời ta, không cho ta kịp ăn năn, kịp rửa tội, kịp xúc dầu thánh, khiến ta lên trình diện trước mặt Chúa, còn mang theo tất cả tội lỗi của ta ở chốn dương gian. Ôi! Ghê gớm! Ôi ghê gớm! Ghê gớm quá chừng! Nếu con còn có chí khí nam nhi thì đừng cúi đầu cam chịu để cho long sàng của hoàng đế Đan Mạch biến thành nơi dâm bôn của kẻ loạn luân. Thật trăm nghìn lần đáng nguyên rủa! Nhưng dù phải trả thù bằng cách nào, con cũng chớ làm như bản tâm hồn con, đừng suy tính một sự trừng phạt nào đối với mẹ con, hãy phó mặc nó cho trời, cứ để cho chông gai cấu xé cõi lòng nó. Thôi ta phải vĩnh biệt con ngay. Đom đóm đang tắt dần ánh lửa yếu ớt, báo hiệu bình minh sắp đến kia rồi. Vĩnh biệt! Thôi vĩnh biệt! Vĩnh biệt con! Hãy nhớ đến cha!

Hồn ma vào

HAMLET - Ôi! Hỡi chư vị thánh thần trên đời! Hỡi đất! Còn gì nữa! Tôi còn phải kêu gào địa ngục nữa chăng? Chao ôi! Lòng ta ơi, hãy cố nén lại, gân cốt ta ơi, đừng có yếu chùng đi trong giây phút, hãy cứng rắn lên mà giúp cho ta đứng vững. Nhớ đến cha ư? Ôi, hỡi hồn thiêng đáng thương, khi trí nhớ còn có một địa vị trên cõi thế điên cuồng này; nhớ đến cha ư? Vâng, từ nay con sẽ xin xóa bỏ khỏi trí nhớ của con mọi ký ức tạp nham, mọi châm ngôn sách vở, mọi hình thái, mọi ấn tượng dĩ vãng mà tuổi thơ và trí quan sát của con đã ghi chép tận tường; chỉ còn lời dặn dò của cha, con xin khắc sâu vào cuốn sách của khối óc con, không để cho lẫn lộn với những việc tầm thường vô nghĩa khác. Thế đấy. Trời hỡi! Người đàn bà thâm độc đến thế là cùng! Ôi! Thằng đểu cáng, thằng đểu cáng tươi cười, thằng đểu cáng trời tru đất diệt! Bản cáo của ta đâu cho ta ghi vào mấy dòng này: một thằng đểu có thể tươi cười, tươi cười thơn thớt, nhưng cũng vẫn cứ là thằng đểu. Ít nhất, đó cũng là điều chắc chắn đã xảy ra trên đất nước Đan Mạch này. (*Hamlet viết*) Ông chú ơi, thế là tên ông đã được ghi rồi. Giờ thì đến câu khẩu niệm: “Vĩnh biệt, vĩnh biệt con, hãy nhớ đến cha!”. Ta đã thề rồi đấy.

MACXENLUT và HÔRAXIÔ (*từ bên trong*) - Điện hạ ơi, Điện hạ!

MACXENLUT (*từ bên trong*) - Cầu trời phù hộ cho Người!

HAMLET - Cầu cho được thế!

HÔRAXIÔ (*từ bên trong*) - Đây đây, ô ô! Điện hạ ơi!

HAMLET - Đây đây ô ô... trở về, chim ơi, trở về đây⁽¹⁾!

Hôraxiô và Macxenlut ra

MACXENLUT - Thưa Điện hạ, có việc gì thế?

HÔRAXIÔ - Có chuyện gì lạ không, thưa Điện hạ?

HAMLET - Ôi, lạ lùng lắm!

HÔRAXIÔ - Xin Điện hạ cho chúng tôi biết với.

HAMLET - Không được. Các bạn sẽ tiết lộ mất.

HÔRAXIÔ - Thưa Điện hạ, tôi xin thề không khi nào...

MACXENLUT - Thưa Điện hạ, tôi cũng xin thề.

HAMLET - Thế thì các bạn nghĩ thế nào đây? Ai có thể ngờ được một chuyện như thế? Nhưng các bạn sẽ giữ kín được chứ?

HÔRAXIÔ và MACXENLUT - Thưa Điện hạ, chúng tôi xin thề có trời chứng giám.

HAMLET - Nếu trên khắp đất nước Đan Mạch này có một thằng chó đểu, thì thằng này là một thằng đểu, cực đểu?

HÔRAXIÔ - Thưa Điện hạ, nếu chỉ có thế thì chẳng phải cần đến hồn từ đáy mồ hiện lên mách bảo cho chúng ta làm gì.

HAMLET - Phải lắm. Chính thế đấy, các bạn nói có lý. Nhưng thôi, chả cần phải chuyện trò thù tiếp, dông dài làm gì, đã đến lúc nên bắt tay từ biệt nhau thôi. Các bạn cũng có những ước vọng và việc riêng phải lo, vì ai chả có việc riêng tây và ước vọng. Tất nhiên như thế. Còn riêng về thân phận khốn khổ của tôi, thì tôi phải đi cầu nguyện Thượng đế, các bạn ạ.

HÔRAXIÔ - Kìa, sao Điện hạ nói năng luẩn quẩn và rối loạn như vậy?

HAMLET - Tôi thành thực xin lỗi, đã làm phật ý các bạn. Vâng, thành thực, từ đáy lòng tôi.

HÔRAXIÔ - Thưa Điện hạ, có điều gì phật ý đâu?

⁽¹⁾ Tiếng gọi chim ưng của những người đi săn.

HAMLET - Hôraxiô, có chứ! Tôi xin viện có thánh Patrích⁽¹⁾ làm chứng, có điều phật ý lắm chứ. Còn về hồn ma ban nãy thì quả thật là một linh hồn lương thiện, tôi phải nói ngay với các bạn như vậy. Các bạn muốn biết câu chuyện giữa tôi và hồn ma, xin các bạn hãy cố dần lòng. Các bạn ơi, chỗ tôi với các bạn là bằng hữu, là đồng học, lại là con nhà tương với nhau, giờ đây cầu xin các bạn hãy giúp cho tôi một điều nhỏ mọn.

HÔRAXIÔ - Thưa Điện hạ, chuyện gì vậy? Chúng tôi xin hết lòng.

HAMLET - Xin các bạn chờ để lộ cho ai biết những sự việc các bạn chứng kiến đêm nay.

HÔRAXIÔ và MACXENLUT - Thưa Điện hạ, nhất định chúng tôi không tiết lộ.

HAMLET - Vậy xin thề đi!

HÔRAXIÔ - Thưa Điện hạ, tôi xin thề không bao giờ tiết lộ.

MACXENLUT - Thưa Điện hạ, tôi cũng xin thề.

HAMLET - Xin hãy thề trên lưỡi gươm của tôi đây.

MACXENLUT - Thưa Điện hạ, chúng tôi đã thề rồi.

HAMLET - Không, phải thề trên lưỡi gươm này.

HỒN MA (*từ dưới đất*) - Thề đi!

HAMLET - Ha... ha...! Chú đấy à? Chú vừa nói phải không? Này các bạn ơi, các bạn có nghe thấy tiếng chú bé nói ở dưới hầm không? Thế nào, bằng lòng thề đi!

HÔRAXIÔ - Thưa Điện hạ, xin người đọc trước câu thề.

HAMLET - Không bao giờ các bạn được tiết lộ những điều đã chứng kiến; hãy thề trên lưỡi gươm này đi.

HỒN MA (*từ dưới đất*) - Thề đi!

HAMLET - Dù là ở đây hay ở đâu ư⁽²⁾? Nào ta đổi chỗ đi. Xin lại đây, các bạn ơi! Xin để tay lên thanh gươm này, thề trên thanh gươm của tôi rằng không bao giờ các bạn được tiết lộ chuyện.

HỒN MA (*từ dưới đất*) - Thề đi!

⁽¹⁾ Patrích: Vị thánh đã xua đuổi hết mọi tà ma quỷ dữ ra khỏi đất Ái Nhĩ Lan.

⁽²⁾ Tiếng Latinh: *Hic et ubique?* Ý nói: nhà người (hồn ma) ở khắp mọi chỗ và có thể theo ta khắp nơi khắp chốn thế này ư?

HAMLET - Phải, phải. Chuột già nói phải lắm! Ở dưới đất thẳm mà cũng nhanh gọn nhỉ! Thật xứng danh là tiên phong! Đổi chỗ lẫn nữa đi, các bạn quý của tôi ơi!

HÔRAXIÔ - Hỡi ngày, hỡi đêm ơi! Thật là kỳ diệu lạ lùng!

HAMLET - Các bạn hãy chào mừng hồn ma như chào mừng một vị khách lạ đi xem nào! Hôraxiô ạ, trên trời và dưới đất còn rất nhiều điều mà triết học của chúng ta chưa hề mơ tưởng tới. Nào xin lại đây, bạn hãy thề ở nơi đây cũng như đã thề lúc nãy rằng sẽ không bao giờ... (tôi sẽ cầu trời che chở cho bạn) dù thấy cử chỉ của tôi có kỳ khôi, lạ lùng đến thế nào đi nữa - mà có lẽ rồi đây tôi cũng phải tự tạo cho mình một thái độ như thế - thì xin các bạn thấy vậy cũng không bao giờ khoanh tay lại thế này, hoặc lắc đầu, hoặc nói năng những lời úp mở như: “À, à tôi biết” hoặc là “nếu chúng tôi muốn, chúng tôi có thể” hay là “nếu tôi muốn nói ra” hay là “rất có thể là”... Những câu nói nửa vờ như vậy dễ khiến người ngoài ngờ các bạn có biết chuyện gì về tôi. Nếu các bạn không nói ra, tôi xin cầu trời cứu khốn phù nguy các bạn khi các bạn cần đến. Thề đi!

HỒN MA (*từ dưới đất*) - Thề đi!

HAMLET - Hãy bình tĩnh, bình tĩnh, hỡi hồn thiêng bối rối!

Họ thề

Các bạn ơi, thế là từ nay tôi hết lòng tin cậy ở các bạn. Tất cả những gì một kẻ khốn khổ như Hamlet này có thể làm được để tỏ lòng yêu mến và tình bằng hữu với các bạn thì cầu xin Chúa ban ơn giúp cho tôi làm được không thiếu sót điều gì. Thôi, chúng ta cùng quay bước trở về. Tôi xin các bạn cứ giữ kín cho nhé. Thật là thời buổi hỗn loạn! Ôi, cuộc đời khốn kiếp! Phải chăng tôi sinh ra là để dẹp yên mọi sự bất bằng! Nào, mời các bạn, ta cùng về thôi!

Tất cả vào

HỒI HAI

CẢNH I

Một gian phòng trong nhà của Pôlôniut

Pôlôniut và Râynanđô ra

PÔLÔNIUT - Râynanđô, người khá mang món tiền và mấy dòng này cho công tử.

RÂYNANĐÔ - Xin vâng lệnh tướng công.

PÔLÔNIUT - Nay Râynanđô trung thành của ta! Khôn khéo ra thì trước khi lại thăm công tử, người hãy dò xét giúp ta phẩm cách của y ra sao đã.

RÂYNANĐÔ - Bẩm tướng công, con cũng có ý định đó.

PÔLÔNIUT - Giỏi, nói thế được, nói thế được lắm. Nay nhé, trước hết người hãy hỏi thăm xem có người Đan Mạch nào sống ở Pari, họ là ai, sinh sống ra sao, bằng cách gì, hay lui tới những nơi nào, bạn bè với ai, tiêu pha như thế nào, cứ quanh co dò la như thế xem họ có biết công tử chẳng, rồi người sẽ tới được gần đích hơn là cứ hỏi thẳng. Người cứ làm như chỉ quen biết sơ qua công tử thôi, ví như nói: "Tôi biết cụ thân sinh và bạn bè của cậu ta và cũng quen biết cậu ta đôi chút". Râynanđô, người đã nghe rõ rồi chứ?

RÂYNANĐÔ - Dạ thưa tướng công, rõ lắm rồi ạ.

PÔLÔNIUT - "Cũng quen biết cậu ta đôi chút..." và có thể nói thêm "... nhưng không được tường tận cho lắm. Nếu đúng là cái cậu mà tôi muốn nói thì thật là một người phóng túng thế này thế nọ..." người muốn thêu dệt điều gì tùy ý; nhưng

liệu đấy, đừng có nói những điều quá bậy bạ có thể làm hại đến danh dự công tử. Điều này người hãy nên cẩn thận. Chỉ nên gán cho công tử những tính như phóng túng đam mê, những hành vi thông thường mà ai cũng biết, là của tuổi trẻ được buông lỏng.

RÂYNaNĐÔ - Bẩm tướng công, chẳng hạn như thói cờ bạc...

PÔLÔNIUT - Ủ, hay là rượu chè, ẩu đả, chửi bới, chơi gái... người có thể nói đến như thế.

RÂYNaNĐÔ - Bẩm tướng công, như thế e rằng sẽ hại đến danh dự công tử nhà mất.

PÔLÔNIUT - Không sao đâu mà, đổ lỗi nhưng miễn lựa lời cho có chừng mực là được, chớ có thêm câu gì gièm pha bĩ báng như là cậu ta ngang nhiên sa vào vòng trụy lạc. Ý ta không muốn thế, người cần gán lỗi thế nào cho khéo để người ngoài thấy rằng sở dĩ như vậy có thể chỉ là kết quả tai hại của cuộc sống tự do buông lỏng, tính hăng hái của một bản chất cương cường, tính sôi nổi của dòng máu bất khuất, những tính thông thường của bọn trai trẻ đó thôi.

RÂYNaNĐÔ - Nhưng bẩm tướng công...

PÔLÔNIUT - Như thế để làm gì, người có biết không?

RÂYNaNĐÔ - Dạ bẩm tướng công, đó là điều con đang muốn biết.

PÔLÔNIUT - Hầy, dụng ý ta là như thế này, mà ta tin rằng kế ấy là rất diệu: Khi người đã buộc cho y những lỗi lầm nhỏ, khác nào những vết ố nhẹ trên một mỹ phẩm, để ý nghe nhé, thì kẻ mà người muốn dò hỏi tất sẽ nói lộ cho người rõ. Nếu người ấy cũng nhận thấy công tử có những nét xấu như người đã kể, thì người cứ tin chắc rằng hẳn ta sẽ nói với người: “Thưa quý ngài”, ừ hay là “thưa quý hữu”, hay “thưa quý ông” tùy theo lối nói của từng người hay từng địa phương.

RÂYNaNĐÔ - Bẩm tướng công, tuyệt diệu ạ.

PÔLÔNIUT - Thế rồi “thưa ông”, người ấy... người ấy... Ta định nói gì nhỉ? Khỉ thật, ta định nói gì kia mà. Ta nói đến đâu rồi nhỉ?

RÂYNaNĐÔ - Bẩm “chắc rằng hẳn ta sẽ nói với người: thưa quý ngài hay thưa quý hữu...”.

PÔLÔNIUT - À, phải rồi, hẳn là sẽ nói với người, phải rồi, khỉ thật, hẳn nói thế này: Vâng, tôi có biết cậu ấy. Tôi vừa được

gặp cậu ta hôm qua hay là hôm nào khác; cậu ta thế này thế nọ, với người này người nọ... quả như lời ngài nói, khi thì cờ bạc rượu chè be bét, khi thì chơi cầu, cãi lộn ẩu đả... hoặc tôi thấy cậu ta bước vào nhà thanh lâu (hay là nhà thổ)... ấy, những chuyện lăng nhăng như thế. Bây giờ người rõ chứ. Dùng giả dối làm mồi mà câu lấy con cá chân lý, đó chính là phương sách của những người khôn ngoan, đầy kinh nghiệm, biết phép quanh co dử mồi mà lôi được hết mọi chuyện. Cứ theo đúng lời ta dặn dò là sẽ biết được cách ăn nết ở của công tử. Người hiểu ý ta, hiểu chứ?

RÂYNANĐÔ - Bẩm Tướng công, con đã rõ rồi.

PÔLÔNIUT - Cầu Chúa che chở cho người; chúc người lên đường mạnh khỏe.

RÂYNANĐÔ - Xin bái biệt Tướng công.

PÔLÔNIUT - Người khá quan sát hành tung của công tử, nhưng chớ hề để lộ.

RÂYNANĐÔ - Bẩm Tướng công, xin vâng.

PÔLÔNIUT - Cứ để cho y mặc ý chơi điệu đàn của y⁽¹⁾.

RÂYNANĐÔ - Bẩm Tướng công, vâng ạ.

PÔLÔNIUT - Thôi, người lên đường.

Râynanđô vào, Ôphêlia ra

PÔLÔNIUT - Kia, Ôphêlia, có chuyện gì thế con?

ÔPHÊLIA - Ôi Tướng công, Tướng công! Con sợ quá!

PÔLÔNIUT - Sợ gì, lạy Chúa!

ÔPHÊLIA - Thưa Tướng công, con đang ngồi khâu trong khuê phòng, thì bỗng thái tử Hamlet bước vào, chàng đến trước mặt con, áo cởi phong phanh, đầu không đội mũ, đôi mắt nhem nhuốc, nịt tụt hẳn xuống mắt cá chân, mắt xanh như chiếc áo chàng đang mặc, loạng choạng chân nam đá chân xiêu, hình dáng sao mà tiêu tụy, trông đến thương tâm, thật như người vừa thoát khỏi địa ngục, lên kể lại những điều rùng rợn.

PÔLÔNIUT - Diên vì yêu con chăng?

⁽¹⁾ Có bản dịch là: "Cứ để cho cậu ấy tiếp tục học nhạc" (bản tiếng Nga của Môzôđô). Âm nhạc là một môn học không thể thiếu được của con nhà quý tộc. Nghĩa bóng: cứ để cho hắn hành động theo ý thích của hắn.

ÔPHÊLIA - Thừa Tướng công, con nào được rõ. Thực tình con cũng e như vậy.

PÔLÔNIUT - Thế chàng nói gì?

ÔPHÊLIA - Chàng nắm lấy cổ tay con mà bóp thật mạnh rồi đứng ra xa một tầm cánh tay, còn bên tay kia đặt lên ngang mày như thế này, chàng cứ đăm đăm nhìn vào mặt con như muốn tạc hình con vậy. Chàng cứ đứng như thế lâu lắm. Cuối cùng chàng lắc lắc cánh tay con, cúi đầu xuống, ngừng lên ba lượt rồi thở dài một tiếng nghe thương tâm não nuột quá, khác nào cơ thể chàng sắp gãy rời mà từ bỏ cuộc sống. Rồi, buông con ra, chàng ngoái cổ lại phía sau như người tìm đường, nhưng lại không dùng đến mắt, cứ như thế mà tiến ra cửa, mắt vẫn đăm đăm hướng về phía con.

PÔLÔNIUT - Nào, con hãy đi cùng ta, ta phải đi tìm hoàng thượng mới được. Đây chính là căn bệnh điên vì tình, kẻ nào mắc phải thì chỉ tự hủy hoại thân hình mình, đưa lý trí đến những hành động điên rồ liều lĩnh, cũng như bất cứ một dục vọng nào dưới gầm trời này đều tàn phá bản chất con người. Ta cũng lấy làm phiền lòng. Thế con có nói điều gì nặng lời với chàng những ngày gần đây không?

ÔPHÊLIA - Thừa Tướng công, không ạ. Nhưng, vâng lời Tướng công, con đã từ chối không nhận thư và không cho chàng gặp gỡ.

PÔLÔNIUT - Chính điều đó đã làm cho chàng hóa điên. Ta lấy làm phiền lòng đã không nhận xét, đánh giá chàng cẩn thận và có suy nghĩ hơn. Ta cứ e rằng chàng chỉ đùa cợt con và có ý làm hại đời con. Nghi ngờ khốn khổ! Lạy Chúa! Ấu cũng là cái tật chung của tuổi già như ta, hay cố chấp đa nghi; cũng như tuổi trẻ lại thường thiếu chín chắn. Chúng ta đến bệ kiến hoàng thượng. Câu chuyện này phải tỏ bày ra cho rõ. Cứ im im giữ kín là có thể gây nên lắm chuyện phiền muộn, thà vạch rõ mối tình đó ra mà có bị căm ghét⁽¹⁾ còn hơn. Thôi ta đi!

Cùng vào

⁽¹⁾ R. Travers chú thích câu này: nói ra thì bị hoàng hậu và vua căm ghét vì vua và hoàng hậu có thể cho rằng Ôphêlia đã quyến rũ để cho chàng hóa điên và Pôlôniut cũng nhúng tay vào việc đó.

CẢNH II

Một gian phòng trong lâu đài, kèn đồng

*Vua, hoàng hậu, Rôdencran, Ghinđơnxtơn và
những người tùy tùng ra*

VUA - Rôdencran và Ghinđơnxtơn! Trẫm có lời chào hai khanh thân mến. Ngoài sự mong muốn được gặp hai khanh, Trẫm còn có việc cần phải nhờ cậy, nên cho mời hai khanh tới đây. Chắc hai khanh đã nghe nói đến sự biến đổi của thái tử Hamlet ít lâu nay. Biến đổi thật đấy, vì bề ngoài cũng như tâm tình thái tử không còn gì giống như xưa. Trẫm chẳng rõ không biết ngoài cái chết của phụ vương còn có chuyện gì khác khiến thái tử quẩn trí chẳng? Hai khanh từ ngày thơ ấu đã được nuôi nấng và cùng lớn lên với thái tử, đã gần gũi và biết rõ tuổi thanh xuân cùng tính tình chàng, nên Trẫm mong hai khanh nán ở lại trong triều ít lâu nữa để nhờ có sự lui tới của hai khanh sẽ đưa thái tử vào những trò giải trí rồi nhân cơ hội đó dò ra niềm uẩn khúc đã làm thái tử đau buồn, mà chúng ta chưa hay biết, để khi rõ sự tình sẽ tìm phương cứu chữa.

HẬU - Hai khanh ạ, thái tử vẫn nhắc đến hai khanh luôn, và ta tin chắc rằng người không gắn bó keo sơn với ai bằng hai khanh đâu. Nếu hai khanh không quản ngại, muốn tỏ lòng trung nghĩa và thiện chí đối với chúng ta, xin hãy vui lòng bớt chút thì giờ lưu lại ít lâu nữa để giúp chúng ta đạt được hy vọng, thì công ấy ắt sẽ được đền đáp lại xứng đáng với tấm lòng tri ân của thánh thượng.

RÔDENCRAN - Muôn tâu, Bệ hạ và Lệnh bà là bậc chí tôn, chúng thần là phận thần tử; xin Bệ hạ và Lệnh bà cứ truyền phán, chúng thần đâu dám để khấn nài!

GHINĐƠNXTƠN - Chúng thần xin phụng mệnh và nguyện đem cả cuộc đời đặt dưới bệ rồng, tùy Bệ hạ và Lệnh bà sai khiến.

VUA - Trẫm cảm ơn khanh, Rôdencran, và hiền khanh, Ghinđơnxtơn.

HẬU - Cảm ơn khanh Ghinđơnxtơn, và hiền khanh Rôdencran.
Mong hai khanh lại thăm ngay đứa con thay đổi quá chừng

của ta. Tả hữu đâu, mau dẫn đường cho hai vị đến thăm thái tử Hamlet.

GHINDONXTON - Cầu Chúa cho sự có mặt và sẵn sóc của chúng thần giúp ích được cho thái tử và làm cho người khuây khỏa.

HẬU - A-men!

Rôdencran, Ghindonxtôn và mấy người tùy tùng vào.

Pôlôniut ra

PÔLÔNIUT - Tâu Bệ hạ, các vị sứ thần đã từ Na Uy mãn nguyện hồi triều.

VUA - Khanh lúc nào cũng là người cha của những tin lành⁽¹⁾.

PÔLÔNIUT - Tâu Bệ hạ, thật vậy chẳng? Dám xin Thánh thượng cao minh tin cho rằng bốn phận của thần cũng như linh hồn thần xin nguyện tận trung phò Chúa cùng Thánh thượng chí tôn. Nếu trí óc thần không nhầm lẫn, vẫn còn nhạy bén như thường ngày để theo dò manh mối của sự việc thì thần dám chắc rằng đã tìm ra đúng nguyên nhân khiến thái tử quẫn trí.

VUA - Ô, khanh nói đi, ta nóng lòng nghe.

PÔLÔNIUT - Xin Bệ hạ hãy cho các sứ thần được bệ kiến trước. Câu chuyện của hạ thần sẽ là món hoa quả tráng miệng sau bữa đại yến này.

VUA - Khanh khá đích thân ban phúc cho họ, đưa họ vào đây.

Pôlôniut vào

Này ái khanh, Pôlôniut nói đã tìm ra nguyên nhân tâm tình rối loạn của con trai ái khanh rồi đó.

HẬU - Thiếp ngờ rằng chẳng có nguyên nhân nào khác ngoài việc cha nó chết và chúng ta kết hôn quá vội vàng.

VUA - Thôi được, chúng ta sẽ thăm dò nó.

Pôlôniut lại ra cùng với Vônțiman và Cornêliut

Kìa, trăm có lời chào mừng các hiền khanh. Vônțiman, khanh mang về những tin tức gì của vua Na Uy anh em thế?

VÔNțIMAN - Tâu Bệ hạ, hạ thần mang về những lời phúc đáp và chúc mừng tốt đẹp nhất. Vừa nghe những lời tâu bày đầu tiên, lão vương Na Uy đã ra lệnh bãi ngay binh lính mà tên cháu

⁽¹⁾ Ý nói: bao giờ cũng đem đến những tin lành.

của người vừa tuyển mộ. Người vẫn tưởng đó là để sửa soạn chinh phạt nước Ba Lan. Nhưng sau khi thẩm tra, người mới rõ toán quân đó thực là để chống lại Chúa thượng. Rất đỗi tức giận tên Fortinbrat đã dám cả gan lừa dối một người bệnh tật già yếu như người, người đã ra lệnh cho đòi hấn, bắt hấn phải bãi binh. Cuối cùng hấn đã phải vâng chịu lời quở mắng của nhà vua và thề trước mặt người chú không bao giờ còn dám dùng binh lực chống lại Bệ hạ nữa. Lão vương Na Uy vui mừng vô hạn ban thưởng cho tên cháu mỗi năm ba ngàn curon và cho phép hấn điều toán quân đã chiêu mộ sang đánh nước Ba Lan. Người cũng có thỉnh cầu Bệ hạ một điều. (*Đang một lá thư*) Xin Bệ hạ rộng lòng cho đạo quân ấy mượn đường sang chinh phạt Ba Lan với những điều cam kết đảm bảo ghi trong quốc thư này.

VUA - Trẫm rất đẹp ý. Để rồi thư thả trẫm sẽ coi, cần suy nghĩ kỹ về việc này đã rồi sẽ trả lời. Giờ đây trẫm hãy cảm ơn hai khanh đã tốn công sức để làm tròn sứ mệnh. Hai khanh khá về nghỉ ngơi. Đêm nay chúng ta sẽ cùng dự đại yến. Thật là vui mừng được thấy hai khanh đã về.

Vôntiman và Cornéliut vào

PÔLÔNIUT - Câu chuyện này như thế là đã kết thúc tốt đẹp. Tàu Bệ hạ cùng Lệnh bà, tranh luận để rõ đáng quân vương phải thế nào, nghĩa thần tử phải ra sao, vì sao ngày là ngày, đêm là đêm, thời gian là thời gian, thì chỉ là đi làm một việc thừa, phí ngày phí đêm, phí thời gian mà thôi. Ấy, vì ngắn gọn là tinh hoa của trí tuệ, mà dài dòng rỗng tuếch chỉ là cái mã ngoài chán ngắt, cho nên thần xin nói ngắn gọn! Người con cao quý của Lệnh bà đã hóa điên, còn nói thế nào khác được nữa, nếu không nói là điên thật sự! Nhưng hãy gác chuyện ấy lại.

HẬU - Khanh cứ nói thẳng, chớ nên rào đón làm gì.

PÔLÔNIUT - Tàu Lệnh bà, kẻ hạ thần này xin thề không rào đón chút nào. Thái tử hóa điên rồi, thật thế, đau lòng thay! Nhưng đau lòng thay, đó lại là sự thật. Câu nói ngu xuẩn thay, nhưng thôi đừng để ý tới nó, vì thần sẽ không rào đón. Cứ cho là thái tử điên rồi, bây giờ thì còn phải xét xem nguyên nhân của cái kết quả ấy, hay nói cho đúng hơn, nguyên nhân của bệnh hoạn, vì cái kết quả ấy ắt là phải có một nguyên nhân - chỉ cần tìm có thể và điều ấy là đây, xin Lệnh bà xét xem:

Thần có một đứa con gái - vâng có, chừng nào nó còn là con thần. Xin Lệnh bà để ý cho, nó đã biết giữ đạo làm con theo lời dạy bảo mà đưa cho thần cái này. Vâng, cúi xin Lệnh bà kết luận và phán đoán.

Đọc

“Gửi nàng Tiên nữ, thần tượng của linh hồn tôi, nàng Ôphêlia diễm lệ nhất đời”. Thật là một câu văn khó nghe. Một câu văn tầm thường. “Diễm lệ”! Thật là một câu văn tầm thường. Nhưng xin Chúa thượng và Lệnh bà nghe nốt. (*Đọc*) “Thư này, gửi trên ngực trắng đẹp của nàng, v.v...”⁽¹⁾.

HẬU - Có thực thư này Hamlet viết cho lệnh ái không?

PÔLÔNIUT - Tâu Lệnh bà, xin người hãy kiên nhẫn một chút, rồi thần sẽ xin kể lại rất trung thực. (*Đọc*):

“Dù ngôi sao em ngờ là lửa,

Dù mặt trời em ngỡ vẫn xoay

Chân thành dù ngỡ dối sai

Tình ta em chớ mảy may nghi ngờ”

“Ôi, Ôphêlia yêu quý, mấy dòng thơ này anh viết vụng về. Anh không đủ tài nói hết được nỗi lòng, nhưng anh yêu em vô cùng. Ôi, anh yêu em vô cùng, em hãy tin cho. Xin vĩnh biệt. Anh nguyện là của em mãi mãi, chừng nào cái cơ thể này vẫn là của Hamlet”.

Bức thư này do con gái thần đã tuân theo lời giáo huấn của cha mà trao cho thần. Hơn nữa, nó còn kể lại cho thần nghe những lời khẩn cầu của thái tử, hẹn hò lúc nào, làm gì, ở đâu, nó đều nói lại cho thần nghe hết.

VUA - Thế lệnh ái đã đáp lại mối tình đó ra sao?

PÔLÔNIUT - Tâu Bệ hạ, Bệ hạ cho thần là người thế nào?

VUA - Là một người trung thực và trọng danh dự.

PÔLÔNIUT - Thần cũng mong được tỏ rõ là người như thế. Nhưng Bệ hạ sẽ nghĩ thế nào, nếu khi thần đã chứng kiến mối tình say đắm sôi nổi bùng ra (thần phải tâu bày để Bệ hạ rõ, thần

⁽¹⁾ Trên áo lót mình của đàn bà châu Âu thời xưa, thường có cái túi nhỏ ở phía trước ngực.

đã nhận thấy mối tình đó từ trước khi con gái thần thổ lộ) hoặc Lệnh bà kính mến đây sẽ nghĩ như thế nào, nếu thần lại như cái bàn hay chồng sách kia, nhắm mắt làm ngơ, giả câm giả điếc, đứng đưng đứng nhìn cuộc tình ái đó? Bệ hạ sẽ nghĩ thế nào? Không, thần phải xử trí và thẳng thắn nói cho cô tiểu thư nhà thần nghe như thế này: “Điện hạ Hamlet là một vị thái tử, số mảy không với tới được đâu, nên thôi đi”. Thần đã khuyên dạy nó phải khóa mình lại ngăn không cho chàng lui tới, không được nhận quà tặng, không được tiếp kẻ đưa thư. Nó đã biết nghe lời dạy bảo của thần. Thần xin nói vắn tắt, thái tử thấy mình bị hắt hủi thì sầu buồn, rồi mất ăn, rồi biếng ngủ, rồi vóc vạc hao mòn, rồi tinh thần thẳng thốt, cứ theo cái đà ấy mà hóa thành điên loạn như giờ đây, khiến mọi người chúng ta trông thấy đều phải ngậm ngùi.

VUA - Khanh nghĩ như thế à?

HẬU - Có thể là như thế lắm.

PÔLÔNIUT - Thần rất muốn xin được biết, đã có khi nào thần nói chắc “Việc là như thế”, mà sự thật lại khác đi chăng?

VUA - Quả trăm chưa thấy như thế bao giờ.

PÔLÔNIUT (*trở vào đầu và vai mình*) - Xin Bệ hạ cứ lấy đầu này ra khỏi thân này nếu câu chuyện không phải như thế. Nếu có cơ hội thần sẽ tìm ra được sự thật đang bị che đậy, dù nó có bị vùi sâu trong lòng đất chăng nữa.

VUA - Làm thế nào để rõ thêm sự thật nữa, hử khanh?

PÔLÔNIUT - Tâu Bệ hạ, Người cũng đã rõ, đôi khi thái tử thường đi đi lại lại hàng giờ ở hành lang này.

HẬU - Nó vẫn thường đi dạo như thế thật.

PÔLÔNIUT - Lúc ấy thần sẽ buông lỏng cho con gái thần qua đó gặp thái tử... Lệnh bà sẽ cùng thần đứng nấp sau rèm quan sát xem họ gặp gỡ nhau thế nào. Nếu thái tử thật không đem lòng yêu con gái thần, nếu không phải vì nguyên nhân tình ái làm cho người loạn trí thì xin Lệnh bà cứ cách cổ thần không cho làm quan nữa, chỉ xin cho làm một tên tá điền đánh xe bò thôi.

VUA - Ta cứ thử xem.

HẬU - Nhưng kia, đứa con trai tội nghiệp của tôi đang đọc sách và bước vào kia.

PÔLÔNIUT - Xin tạm lánh, xin Chúa thượng cùng Lệnh bà hãy tạm lánh, để thần lại gặp thái tử ngay.

Vua và hoàng hậu vào, Hamlet vừa đọc sách vừa bước vào

Kính chào Điện hạ. Chẳng hay Điện hạ Hamlet của tôi có được mạnh giỏi chăng?

HAMLET - Ôn Chúa, mạnh giỏi lắm chứ.

PÔLÔNIUT - Thưa Điện hạ, người có nhận ra tôi không?

HAMLET - Có lắm chứ, ông là anh lái cá.

PÔLÔNIUT - Đâu phải thế, Điện hạ!

HAMLET - Thì tôi mong rằng ông cũng là một người lương thiện như thế.

PÔLÔNIUT - Lương thiện ư, thưa Điện hạ?

HAMLET - Phải đấy ông ạ, ở cái đời này, phải hàng vạn người mới nhặt ra được một kẻ lương thiện.

PÔLÔNIUT - Đúng lắm thay, thưa Điện hạ.

HAMLET - Nếu như mặt trời làm nảy sinh ra dòi bọ trong xác chó chết vì mặt trời ưa hôn cây thối... ông có một người con gái phải không?

PÔLÔNIUT - Đúng thế, thưa Điện hạ.

HAMLET - Nay, thế thì đừng để cô ta đi ra ngoài ánh mặt trời nhé. Thụ thai là ân trời cho, mà con gái ông có thể thụ thai được. Nay, ông bạn ơi, phải để mắt cẩn thận đấy.

PÔLÔNIUT (*nói một mình*) - Nói thế là nghĩa gì? Vẫn cứ lải nhải nhắc đến con gái ta. Thoạt đầu hấn không nhận được ra ta, lại ngộ nhận ta là một anh lái cá. Bệnh của hấn đã nặng lắm rồi. Thật thế, tuổi hoa niên của ta cũng đã từng phải chịu trăm đắng ngàn cay vì chuyện tình ái, cũng rất giống hấn lúc này. Ta phải hỏi chuyện hấn nữa mới được. Thưa Điện hạ, người đang đọc gì vậy?

HAMLET - Chữ, chữ, toàn là chữ.

PÔLÔNIUT - Thưa Điện hạ, chuyện gì vậy?

HAMLET - Giữa ai với ai.

PÔLÔNIUT - Thưa Điện hạ, tôi muốn hỏi sách Người đang đọc nói về gì?

HAMLET - Chuyện vu khống, thưa ngài. Vì cái thằng xỏ lá hài hước viết ở trong sách này rằng những lão già râu bạc trắng, mặt thì nhăn nheo dần dúm, mắt đùn rử đặc như nhựa mận, hoàn toàn thiếu thông minh, cặp giò thì lẩy bẩy. Thưa với ngài đây toàn là những điều dù tôi vẫn đinh ninh tin là đúng, nhưng lại cho rằng viết ra thì bất lương quá. Bởi vì chính ngài, ngài rồi cũng sẽ già chẳng kém gì tôi đâu, nếu ngài cũng giống như loài cua biết đi giật lùi.

PÔLÔNIUT (*nói một mình*) - Hắn nói tuy điên thật, nhưng lập luận vẫn có phương pháp lắm. (*Nói to*) - Thưa Điện hạ, người có muốn đi ra ngoài không khí không ạ?

HAMLET - Đi vào mồ tôi à?

PÔLÔNIUT - Quả thực, như thế là đi ra ngoài không khí đấy. (*Nói một mình*) Lại một điều là những câu trả lời của hắn chứa đầy thâm ý. Đó là kết quả của chứng điên dại, mà lúc khỏe mạnh sáng suốt, con người lại khó có được. Ta phải từ giã hắn thôi, và tạo cơ hội cho hắn được giáp mặt con gái ta. (*Nói to*) Điện hạ tôn kính, xin Người cho phép tôi cáo lui.

HAMLET - Thưa ngài, ngài không thể xin tôi cái gì mà tôi không vui lòng từ bỏ đâu, chỉ trừ cuộc đời tôi, trừ cuộc đời tôi, trừ cuộc đời tôi.

PÔLÔNIUT - Thưa Điện hạ, xin chúc Người mạnh giỏi.

HAMLET - Đồ khọm già, ngu xuẩn, thật khó chịu!

Rôden Cran và Ghinđônxtôn ra

PÔLÔNIUT - Hai ông muốn gặp thái tử chăng? Người đây kia.

RÔDENCRAN (*nói với Pôlôniut*) - Cầu Chúa ban phước lành cho tướng công!

Pôlôniut vào

GHINĐÔNXTÔN - Thưa Điện hạ tôn kính!

RÔDENCRAN - Thưa Điện hạ kính mến!

HAMLET - Ôi! Những ông bạn thấm thiết tốt bụng của tôi! Ghinđônxtôn, bạn có mạnh không?

RÔDENCRAN - Thưa cũng như mọi sinh vật bình thường của trái đất này.

GHINĐONXTON - Chúng tôi sung sướng ở chỗ không bao giờ quá mức sung sướng; chúng tôi chẳng phải là chiếc khuy đính trên chòm mũ nữ thần May mắn.

HAMLET - Cũng chẳng phải là đế giày của nữ thần à?

RÔĐENCRAN - Thưa Điện hạ cũng không.

HAMLET - Thế thì các bạn sống ở khoảng thắt lưng của nữ thần à, hay là ở giữa ân huệ của nữ thần chứ gì?

GHINĐONXTON - Chính vậy, thưa Điện hạ, chúng tôi sống gần gũi nữ thần.

HAMLET - Sống ở những chỗ kín của nữ thần à? Ôi đúng lắm. Nữ thần May mắn là một con đĩ. Các bạn có chuyện gì thế?

RÔĐENCRAN - Chẳng có chuyện gì cả, thưa Điện hạ, chỉ có một điều là ngày nay thế gian đã trở nên lương thiện cả.

HAMLET - Thế thì ngày tận thế sắp đến rồi đấy. Nhưng chuyện này của các bạn là giả dối mà thôi. Xin cho tôi được hỏi riêng tận tường thêm một chút. Các bạn ơi, các bạn đã làm gì phật ý nữ thần May mắn để đến nỗi bị nàng đẩy đọa đến chốn ngục thất này?

GHINĐONXTON - Thưa Điện hạ, ngục thất?

HAMLET - Chính nước Đan Mạch này là một ngục thất.

RÔĐENCRAN - Thế thì thế giới cũng là một ngục thất.

HAMLET - Một ngục thất rất tốt, trong đó có biết bao nhiêu là gông cùm, hầm giam và ngục tối; mà Đan Mạch là cái ngục thất đáng ghê tởm nhất.

RÔĐENCRAN - Thưa Điện hạ, chúng tôi không nghĩ như thế.

HAMLET - Vậy thì nó không phải là ngục thất đối với các bạn, bởi vì chẳng có gì là hay, chẳng có gì là dở, mà chỉ là ta nghĩ thế nào thì hóa ra như thế ấy thôi. Đối với tôi thì nó chính là một ngục thất.

RÔĐENCRAN - Thưa Điện hạ, tham vọng của Người cao quá nên mới coi đó là một ngục thất, nó quá chật hẹp đối với trí óc của Người.

HAMLET - Trời hỡi, ta có thể bị giam hãm trong chiếc vỏ hạt dẻ mà vẫn tự coi mình là một ông vua của bầu trời bao la vô tận, nếu nằm trong đó ta không bị những cơn ác mộng ám ảnh!

GHINĐONXTƠN - Những mơ mộng đó quả thật là tham vọng, bởi vì bản chất của kẻ tham vọng chỉ là hình bóng của mơ mộng.

HAMLET - Chính mơ mộng cũng chỉ là hình bóng.

RÔĐENCRAN - Chính thế, thiên ý tôi cho rằng tham vọng là một điều viển vông, mơ hồ, đến nỗi nó chỉ là hình bóng của hình bóng mà thôi.

HAMLET - Vậy thì thân hình chúng ta đây chỉ là một bọng ăn mày; các vua chúa và các anh hùng xuất chúng cũng chỉ là hình bóng của một lũ ăn mày cả. Chúng ta cùng vào triều chứ? Vì quả tình tôi chẳng thể nói cho ra lẽ được.

RÔĐENCRAN, GHINĐONXTƠN (*cùng nói*) - Chúng tôi xin theo hầu Điện hạ.

HAMLET - Đâu dám thế, tôi đâu dám liệt các bạn vào hàng tôi tớ khác của tôi; vì xin thành thực nói với các bạn như một người lương thiện, tôi bị người ta theo hầu một cách đáng sợ. Nhưng cứ lấy tình bè bạn chân thực mà đối đãi với nhau, các bạn đến Enxơơ này để làm gì?

RÔĐENCRAN - Thưa Điện hạ, chúng tôi đến thăm Điện hạ thôi, có việc gì đâu.

HAMLET - Một thằng ăn mày như tôi nghèo đến cả lời cảm tạ. Nhưng tôi cũng xin cảm tạ các bạn, tuy các bạn ơi, chắc chắn rằng lời cảm tạ của tôi không đáng nửa đồng. Có ai sai các bạn đến đây không? Có phải tự ý các bạn không? Có phải là một cuộc thăm viếng tự nguyện không? Thế nào cứ thực thà với tôi đi xem nào, thế nào, thế nào, nói đi!

GHINĐONXTƠN - Thưa Điện hạ, chúng tôi biết nói sao đây?

HAMLET - Nói sao cũng được, miễn là trả lời cho tôi câu hỏi ấy. Người ta đã sai các bạn đến đây; về mặt các bạn cũng là một lời tự thú rồi. Liêm sỉ của các bạn không đủ mảnh lời để che đây, màu mè đâu: tôi biết, đức Hoàng thượng tốt bụng và Hoàng hậu đã sai các bạn đến đây.

RÔĐENCRAN - Thưa Điện hạ, để làm gì ạ!

HAMLET - Chính đó là điều các bạn phải cho tôi rõ. Tôi xin các bạn vì tình bạn, vì sự hòa hợp của tuổi trẻ chúng ta, vì sự ràng buộc của mối tình khăng khít, vì tất cả những cái gì thấm thiết

mà một người ăn nói khéo léo hơn có thể nói lên được, các bạn hãy nên thành thực, thẳng thắn đối với tôi, có đúng là người ta sai các bạn đến đây không?

RÔDENCRAH (nói riêng với Ghinđônxtôn) - Cậu định nói sao?

HAMLET (nói một mình) - Hừ, ta đã hiểu rõ các người rồi. (Nói to)
Nếu các bạn có bụng yêu tôi, xin đừng giấu giếm.

GHINĐÔNXTÔN - Thưa Điện hạ, chúng tôi được sai đến đây thật.

HAMLET - Thôi, để tôi nói rõ vì sao các bạn được sai đến đây. Nói trước đi để các bạn khỏi phải thú nhận. Như thế các bạn khỏi phải mang tội vì tiết lộ những điều bí mật của Hoàng thượng và Hoàng hậu. Gần đây - tôi cũng không hiểu vì sao nữa - tôi đã mất hết tính vui vẻ và sao lãng hết cả thói quen luyện tập hàng ngày, tâm trạng của tôi nặng nề u uất đến nỗi, trái đất này đẹp để là đường ấy mà đối với tôi chỉ là một mớ đất khô cằn; bầu trời trong sáng nhất kia, không gian kia, các bạn nhìn xem, khoảng trời lơ lửng lơng lẫy kia, cái mái nhà uy nghiêm óng ánh vàng sao ấy, đối với tôi không hơn một nơi tụ hội của những xú khí dơ dáy. Kỳ diệu thay là con người! Con người cao quý làm sao về mặt lý trí, vô tận làm sao về mặt năng khiếu! Hình dung và đáng diệu mới giàu ý nghĩa và đáng kính làm sao! Trong hành động thật như thần tiên, về trí tuệ ngang tài Thượng đế! Thật là vẻ đẹp của thế gian, kiểu mẫu của muôn loài! Ấy thế mà đối với tôi, tính chất của cát bụi⁽¹⁾ kia là cái gì? Đàn ông chẳng làm cho tôi vui được; không, cả đàn bà nữa cũng vậy, mặc dầu các bạn mỉm cười dường như các bạn không tin tôi.

RÔDENCRAH - Thưa Điện hạ, chúng tôi nghĩ rằng một khi đàn ông không làm cho Điện hạ vui được thì lũ đào kép kia còn mong gì làm vui được lòng người nữa. Lũ đào kép này chúng tôi bắt gặp ở giữa đường, họ đang tới đây, mong được đến hầu người.

HAMLET - Kép nào đóng vai vua sẽ được hoan nghênh. Đức vua ấy sẽ nhận được đồ cống hiến của ta. Vai hiệp sĩ giang hồ sẽ cứ múa gươm giơ mộc; vai tình nhân cứ than thở, không phải là vô ích; anh khôi hài cứ yên trí thủ cho hết vai, anh hề cứ việc pha trò làm cho những kẻ có máu buồn phá lên

⁽¹⁾ Theo Kinh thánh con người là tính chất của cát bụi.

cười sặc, và vai mệnh phụ cứ việc tự do thổ lộ nỗi lòng, nếu không thì đoạn thơ sẽ thành hụt vế. Bọn đào kép này là bọn nào?

RÔDENCRAH - Chính là bọn trước kia đã nhiều lần làm Điện hạ thích thú, bọn đóng tuồng trong nội thành đấy ạ.

HAMLET - Cơ sự ra sao mà họ phải đi hát rong thế? Cứ ở yên trong nội thành, vừa tiếng tăm lại vừa kiếm được nhiều tiền hơn chứ.

RÔDENCRAH - Tôi nghĩ rằng do chiếu chỉ mới rồi, bọn họ bị cấm không được diễn trong nội thành nữa.

HAMLET - Bọn họ còn được người ta chuộng như khi tôi còn ở trong đó không? Vẫn đông người xem chứ?

RÔDENCRAH - Không, thật ra không đông đâu!

HAMLET - Sao thế nhỉ? Hay là họ đã cùn gỏi rồi chẳng?

RÔDENCRAH - Không phải ạ, họ vẫn cố gắng như thường lệ. Nhưng thưa Điện hạ, có một bọn trẻ ranh, một bầy chim ngây ngô mới ra ràng, hét lác the thé mà lại được người ta vỗ tay hoan nghênh mới ác chứ! Giờ thì bọn trẻ con đó đang gặp thời, chúng gièm pha thậm tệ những gánh hát thường (chúng gọi họ như thế) đến nỗi nhiều tay đeo gươm phát sợ những bọn bút lông, ít khi dám vào xem.

HAMLET - Sao, bọn chúng là trẻ ranh à? Ai nuôi chúng nó? Lương lậu ai trả? Hay là bọn chúng đi theo nghề cho đến khi nào không hát được nữa mới thôi? Rồi sau này, nếu bọn chúng cũng lại trở thành những đào kép thường, chắc chắn là cũng đến thế thôi - nếu không kiếm được sinh kế nào khá hơn, thì chúng có trách bọn văn sĩ của chúng đã xúi giục chúng phỉ báng cả tiền đồ của chính mình không?

RÔDENCRAH - Thực ra thì cả hai bên cùng lắm chuyện. Có kích cho họ chửi nhau, thiên hạ cũng cho là chẳng tội lỗi gì. Đã có một hồi, nếu anh soạn kịch và anh diễn viên không giở đấm, giở đá ra với nhau thì vở kịch chẳng đáng được lấy một xu.

HAMLET - Đến thế kia à?

GHINĐƠNXTON - Ôi, nhiều kẻ còn bị đánh vỡ đầu.

HAMLET - Thế bọn trẻ con thắng chứ?

RÔDENCRA - Đúng, thưa Điện hạ đúng thế, chúng nó thắng cả “Hecquyn vác quả địa cầu” nữa kia⁽¹⁾.

HAMLET - Cũng chẳng lấy gì làm lạ lắm. Chú tôi hiện nay đang làm vua nước Đan Mạch, và những kẻ trước kia khi sinh thời cha tôi, thường hay chế nhạo chú tôi, bây giờ lại chịu bỏ ra hai mươi, bốn mươi, năm mươi đến một trăm đồng tiền vàng để mua lấy cái ảnh nhỏ xíu của ông ta. Quái thật, tất phải có sự gì lạ lùng khác thường, họa chẳng triết học mới có thể giúp ta tìm hiểu được.

Một hồi trống vang lên bên trong

GHINĐƠNXTƠN - Bọn đào kép đến đây rồi.

HAMLET - Kìa các tiên sinh, tôi rất vui mừng tiếp đón các tiên sinh ở Enxơơ này. Nào, xin bắt tay; hoan nghênh mời mọc chỉ là phép lịch sự và nghi thức thông thường. Xin cho tôi đón mừng các tiên sinh như thế này, nếu không e rằng thái độ của tôi đối với các nhà tài tử - mà tôi thấy cần phải biểu lộ ra ngoài một cách đẹp đẽ - lại không được thực nồng nhiệt. Các tiên sinh đến đây là hay lắm, nhưng ông bố, chú tôi và bà mẹ, dì tôi, cả hai đều lắm to.

GHINĐƠNXTƠN - Lắm cái gì, thưa Điện hạ thân mến?

HAMLET - Tôi chỉ điên khi nào gió Tây-Bắc nổi lên mà thôi. Khi nào có gió Nam là tôi lại phân biệt đại bàng với diệc được như thường.

Pôlôniut lại ra

PÔLÔNIUT - Chào tất cả các vị!

HAMLET - Nghe này, Ghinđơnxtơn và cả ông nữa, đồng tai ra mà nghe: cái thằng con nít to xác kia hãy còn chưa ra khỏi đùm tã quần dẫu.

RÔDENCRA - Có lẽ ngài ấy tự quần tã một lần nữa chẳng? Người ta nói, ông già thường trở lại làm con nít một lần thứ hai.

HAMLET (*nói một mình*) - Chắc y đến nói chuyện về bọn đào kép đấy thôi. Coi chừng. - Thưa ngài, ngài nói thật chí lý, vào sáng hôm thứ hai thì như thế thật, đúng thế.

⁽¹⁾ “Hecquyn vác quả địa cầu”, Rạp hát Globe (quả địa cầu) của đoàn kịch Shakespeare là một rạp hát lớn thời bấy giờ. Ngoài cửa có vẽ hình Hecquyn vác quả địa cầu.

PÔLÔNIUT - Thưa Điện hạ, tôi có tin lại báo để Người hay.

HAMLET - Thưa Tướng công, tôi có tin lại báo để Người hay. Khi người Rôxiut còn là kếp hát ở La Mã...

PÔLÔNIUT - Thưa Điện hạ, đào kếp đã đến cả đây rồi.

HAMLET - Nhảm! Nhảm!

PÔLÔNIUT - Xin lấy danh dự...

HAMLET - Vậy ra các đào kếp đều cười lừa tới ư?

PÔLÔNIUT - Những đào kếp tài ba nhất thiên hạ, hoặc về bi kịch, hài kịch, kịch lịch sử, kịch mục đồng, mục đồng hài kịch, mục đồng sử kịch, bi kịch lịch sử, mục đồng bi hài lịch sử kịch, những vở kịch không chia màn lớp hoặc những bài thơ tràng giang. Đối với họ Xênegơ cũng chưa là nặng nề quá, Plôơ⁽¹⁾ cũng chưa là nhẹ nhàng quá, diễn theo luật cũng được, chẳng theo luật cũng được, thật là độc nhất vô nhị.

HAMLET - Hỡi Jeptan⁽²⁾, chúa tể xứ Ixraen, ông thật có trong tay một kho báu vật!

PÔLÔNIUT - Thưa Điện hạ, ông ta có kho báu vật gì vậy?

HAMLET - Thì.

“Chỉ một cô con gái diễm kiều thôi

Mà ông ta yêu dấu nhất đời”.

PÔLÔNIUT (*nói một mình*) - Vẫn tơ tưởng đến con gái ta.

HAMLET - Ông già Jeptan ơi, tôi nói thế có phải không ông?

PÔLÔNIUT - Thưa Điện hạ, người gọi tôi là Jeptan, chắc chỉ vì tôi có một đứa con gái mà tôi yêu quý nhất đời.

HAMLET - Kia, chẳng ăn nhập gì cả.

PÔLÔNIUT - Thế thì cái gì mới ăn nhập. Thưa Điện hạ?

HAMLET - Ô!

“Một chuyện ngẫu nhiên, Chúa trời mới biết”

Hắn ngài cũng rõ câu tiếp như sau:

⁽¹⁾ Xênegơ và Plôơ là hai nhà soạn kịch nổi tiếng của La Mã cổ đại.

⁽²⁾ Jephthah: Theo Kinh thánh Jeptan đã đem hy sinh người con gái độc nhất của mình. Ở đây Hamlet muốn nói mỉa Pôlôniut sẵn sàng đem hy sinh cả Ôphêlia để mưu cầu danh lợi.

“Chuyện đã xảy ra, ắt là như thế”

Ngài cứ đọc đoạn đầu này thì đủ rõ. Nhưng ngài nhìn kia, tôi phải ngừng câu chuyện ở đây.

Bốn, năm đào kép ra

- Xin chào, các nhà tài tử, xin chào tất cả. Tôi vui mừng được thấy các bạn mạnh giỏi. Hoan nghênh các bạn! Kia ông bạn già của tôi, tại sao lại để râu để ria xồm xoàm thế kia, lần trước tôi gặp có thể đâu! Anh định đến Đan Mạch này mà cười nhạo tôi với chòm râu ấy chắc? Kia, tiểu thư, cô tình nhân của tôi, thế có Thánh mẫu, nhờ có đôi giày cao gót, cô nương lần này cao gần trời hơn là lần tôi gặp trước đây. Cầu Chúa cho giọng cô nương đừng vỡ tiếng⁽¹⁾ như đồng tiền vàng gỉ han không lưu hành nữa. Xin hoan nghênh tất cả các vị! Chúng ta nên đi ngay vào vấn đề, như đàn điều hâu sẵn của người Pháp bay thẳng tới bất cứ môi gì chúng nhìn thấy. Ta hãy đọc thử một đoạn kịch nghe chơi. Nào, cho ta biết tài các vị. Nào, một đoạn cho thật lâm ly.

KÉP I - Thừa Điện hạ quý mến, người muốn nghe đoạn nào?

HAMLET - Cái đoạn bạn đã đọc cho ta nghe một lần, mà chưa hề diễn, hay nếu có diễn cũng chưa diễn được tới hai lần; bởi vì, ta nhớ, vở đó không làm vừa lòng được thiên hạ; đó là trứng cá Nga đối với nhiều người⁽²⁾. Nhưng cứ ý ta và nhiều người khác nữa, mà lời phẩm bình còn có giá trị hơn ta nhiều, thì đó là một vở tuyệt tác, rất thích hợp với sân khấu. Lời văn giản dị mà điêu luyện. Ta nhớ có người nói trong thơ không có mắm muối để làm cho câu chuyện thêm đậm đà, mà cũng chẳng có chuyện gì để có thể buộc tác giả là mẩu mè giả dối trong lời thơ? Cách viết thật là chân thực, vừa thanh tao, vừa êm ái, đẹp mọc mọc chứ không hào nhoáng. Có một đoạn ta thích nhất: đó là câu chuyện của Aniat nói với Didô⁽³⁾. Nhất là cái đoạn kể lại vụ thảm sát Priam. Nếu bạn

⁽¹⁾ Âm chỉ một kép hát đóng vai đàn bà, giọng vỡ tiếng ô ô, không đảm nhiệm nổi vai trò. Thời bấy giờ trên sân khấu Anh, các vai nữ đều do đàn ông đóng.

⁽²⁾ Trứng cá Nga là một món ăn hôi đó nhập cảng vào nước Anh, không được nhiều người thích lắm.

⁽³⁾ Didô: Hoàng hậu Cactagior, một nhân vật trong tập thơ *Onêit* của Viécgin. Didô đã cứu được Aniat thoát chết trong một vụ đắm thuyền, yêu chàng và sau tự tử khi chàng bỏ đi.

còn nhớ thì ngâm từ đoạn này đi. Để ta xem nào, xem nào: “Pirut bạo tàn như hổ dữ Hircan”⁽¹⁾. Không, không phải thế, bắt đầu thế này:

*“Pirut bạo tàn, đeo vũ khí,
Đen như đêm, quyết chí mưu toan
Rập mình trên ngựa nghiệt oan
Mình đeo giáp trụ từ chân đến đầu
Càng ghê tởm máu trào nhầy nhụa
Nhuộm toàn thân đỏ lóa máu tươi
Máu cha máu mẹ bao người
Máu trai máu gái tuôn rơi ròn ròn.
Bụi cuốn tung mịt mù cơn lốc
Đường sục sôi lửa bốc khói chan
Chiếu thêm khủng khiếp hung tàn
Cảnh đi giết chủ, mưu toan hại thầy.
Con phần nộ bùng bùng rực cháy
Thân phình to quánh đặc máu me,
Quý Pirut của âm ti,
Mất long như hồng thạch, hấn đi tìm thầy,
Tìm Priam⁽²⁾ vương lão đầu đây...”*

Đấy bạn đọc tiếp đi.

PÔLÔNUIOT - Ô, Trời! Hay thật. Điện hạ ngâm vừa có âm điệu lại vừa diễn cảm.

KÉP I - *“Rời ngay đó, hấn tìm đến gặp
Giữa chiến trường Hy Lạp, lão vương
Giáp trụ đang lúc gian truân
Mà thanh gươm báu hết tuôn tay già
Rơi xuống đất nằm trơ im phắc
Cương lệnh người! - Sức lực chẳng cân,
Khác nào giao đấu chỗ không
Pirut lao tới Priam mũi thù,*

⁽¹⁾ Hyrcania: một tỉnh thuộc đế quốc Ba Tư bên bờ Đông Nam Lý hải (Caspienne), nổi tiếng là có nhiều hổ dữ.

⁽²⁾ Priam: Vua thành T'roa (Priam là chồng Hêcuba) bị Pirut giết chết.

Trong phần nộ, gươm đà chệch đích
Nhưng mới nghe gió rít đường gươm
Gân trùng, gối quy, lão vương
Đã nghiêng ngã gục mảnh thân suy tàn.
Rồi bức tường vô tri, vô giác
Điện Ylum như thoát lắng nghe
Thanh gươm giáng xuống nặng nề
Râm râm đổ sụp, bốn bề lửa cao
Tiếng kinh khủng đập vào tai hần,
Kẻ sát nhân! Kìa hãy nhìn xem:
Trên đầu tuyết trắng lão vương,
Thanh gươm hạ xuống, bỗng ngừng nửa vời
Treo lơ lửng giữa trời - điếng lặng
Tên sát nhân đứng sững, ngậy nhìn,
Khác nào bạo chúa trong tranh
Bao nhiêu nghị lực của mình còn chi!
Nhưng lời lẽ trước khi giông tố
Đất trời câm, mây tụ ngừng trôi,
Gió cuồng ngừng rít lặng hơi
Lòng đất như chết; thế rồi bỗng dưng
Tiếng sấm sét hãi hùng nổi dậy
Xé đất trời - Cũng vậy mà thôi,
Pirut sau phút ngừng hơi
Chí thù trời dậy, thúc đòi ra tay.
Trên áo giáp dạn dày thử thách
Của Mácxơ, Xi-clốp còn thương
Búa thần bổ xuống tay run,
Chẳng như Pirut xả gươm chém tràn
Lên đầu vương lão Priam!
Cút đi ngay, hơi thần số mệnh
Đĩ rạc rây! Hỡi thánh thần ơi!
Quần tiên nghị hội xét soi
Tước phăng quyền lực, bẻ rơi tan tành

*Cả nan hoa lẫn vành bánh hấn
Lao trực xe từ đỉnh đồi cao
Thiên đường xuống tới vực sâu
Địa ngục đen tối!...*

PÔLÔNUIUT - Dài dòng quá.

HAMLET - Thì đem nó ra nhà thợ cạo, cùng với bộ râu của ông chứ sao. Nhờ bạn cứ đọc tiếp đi cho. Quan ngại đây thì chỉ ưa trò hề, thích chuyện dâm ô, nếu không là buồn ngủ ngay. Cứ đọc tiếp đi, đến đoạn Hêcuba.

KÉP I - *"Nhưng có ai, ô, ai nhìn thấy
Hoàng hậu ta quần váy bằng chần"*

HAMLET - "Hậu ta quần váy bằng chần"!

PÔLÔNUIUT - Hay, hay lắm! "Hoàng hậu quần váy bằng chần" thì tuyệt.

KÉP I - *"Chạy lên chạy xuống chân trần
Dọa đem dòng lệ dập tan lửa vùi.
Phủ trên đầu, chỉ tro mảnh vôi
Vương miện kia trước đấy còn mang
Trong khi hoảng hốt, vội vàng
Mảnh chần làm tấm áo choàng đơn sơ
Che mình liễu gầy do sinh nở
Ai nhác trông chẳng ngó lời than
Trách thần số mệnh phản ngang!
Ví như có thánh thần trông thấy
Lúc bà nhìn Pirut bổ gươm
Băm thây chồng nát như tương!
Ví như có thánh thần nghe thấy
Tiếng kêu la hót hải của bà,
Dù quen chết chóc tro tro
Cũng rưng khóe mắt lệ mờ cao xanh,
Cũng phen nổi trận lôi đình!"*

PÔLÔNUIUT - Kìa, phải chăng hấn đã biến sắc, mắt cũng ngấn lệ! -
Thôi, người đừng đọc nữa.

HAMLET - Khá lắm! Còn đoạn tiếp, tôi sẽ nhờ bạn đọc sau. Thưa ngài, ngài có vui lòng thu xếp chỗ ăn chỗ ở cho các đào kép đây được chu đáo không? Ngài nghe rõ chứ, phải đối xử với họ cho được chu tất, họ là bản biên niên sử tóm tắt của thời đại đấy. Thà rằng sau khi chết đi, bia có khắc những lời phỉ báng còn hơn là trong lúc còn sống bị bọn này nó bêu riếu xấu xa.

PÔLÔNIUT - Thưa Điện hạ, công họ đáng thế nào, thì tôi đối xử như thế ấy.

HAMLET - Quý tha thứ! Ông bạn ạ, phải đối xử hơn thế nhiều. Nếu cứ công ai thế nào đối xử như thế ấy, thì thử hỏi kẻ nào thoát khỏi roi vọt trên đời này? Phải đối xử với họ sao cho xứng đáng với danh vọng và tước vị của ngài. Công của họ càng ít thì sự đón tiếp hào phóng của ngài càng đáng quý chứ sao? Ngài dẫn họ đi cho.

PÔLÔNIUT - Nào, mời các ngài đi cho.

HAMLET - Các bạn cứ đi theo quan ngài đây. Mai chúng ta sẽ diễn một vở.

Pôlôniut và các đào kép vào, trừ kép I

Ông bạn cố tri của ta ơi, nghe này, bạn diễn được vở “Vụ mưu sát Gôndagô”⁽¹⁾ chứ?

KÉP I - Bẩm được, thưa Điện hạ.

HAMLET - Đêm mai ta diễn vở ấy. Nếu cần bạn có thể học thêm một đoạn chừng mười hai, mười sáu dòng, ta sẽ viết và lồng vào đó, có được không?

KÉP I - Bẩm được chứ ạ, thưa Điện hạ.

HAMLET - Khá lắm, bạn cứ đi theo quan đại thần đó. Cần thận đừng nên chế nhạo ông ta.

Kép I vào

Còn các bạn thân mến của tôi, xin tạm biệt, đêm nay lại gặp nhau. Tôi xin nghênh tiếp các bạn ở Enxơơ.

RÔDENCRAH - Xin vâng, thưa Điện hạ.

⁽¹⁾ Năm 1538 ở Ý, Gôndagô bị kẻ thù bỏ thuốc độc vào tai, giết chết: Hamlet cố ý chọn vở này cho ban kịch diễn vì những tình tiết tương tự với tình tiết cái chết của cha chàng.

HAMLET - Ủi được, Chúa phù hộ các bạn.

Rôdencran và Ghindonxton vào

Bây giờ còn một mình ta. Ôi, ta thật là một kẻ vô lại, một tên nô lệ đốn hèn! Kỳ quái thay, kếp hát kia chỉ là trong một vở tuồng không thực, trong tình cảm giả tạo mà sao có thể buộc được tâm hồn hòa theo trí tưởng tượng đến nỗi mặt mày xanh xám, dòng lệ tuôn rơi, thần sắc hoảng loạn, lời nói đứt quãng, mọi cử chỉ đều khớp theo ý nghĩ của mình? Tất cả không vì một cái gì cả! Vì Hêcuba ư! Hêcuba đối với y có là gì đâu, y đối với Hêcuba có là gì đâu mà sao y lại khóc cho nàng? Nếu y có đủ duyên do, đủ lý lẽ để mà đau khổ như ta đây, thì y sẽ làm gì? Y sẽ làm cho sân khấu này ngập tràn nước mắt, xé rách màng tai thính giả bằng những lời rùng rợn, làm cho kẻ có tội hóa điên, người vô tội kinh hoàng, kẻ ngu ngốc hoang mang quần trí, và mọi năng lực của mắt, của tai cũng thành hoảng loạn. Thế mà ta đây, kẻ khốn kiếp đần độn như đất bùn, ngớ ngẩn như cuội cung trăng⁽¹⁾, không biết tới thù cha, không nói được một lời. Không, không thể như thế đối với một đức vua mà cả giang sơn, cả cuộc đời thân yêu bị cướp đoạt một cách bí ối. Ta có phải là một thằng hèn không? Kẻ nào dám gọi ta là đồ dê tiện? Kẻ nào dám quật vào đầu ta, vạt râu ta vút vào mặt, bóp mũi ta? Kẻ nào dám bảo ta nói dối và ẩn ngược những lời ta nói thật sâu vào trong buồng phổi? Kẻ nào dám làm thế đối với ta? Ha! Quý tha chứ! Thế mà ta đành chịu vậy - vì, còn biết làm sao được, ta chỉ là một kẻ yếu mềm, gan dạ bồ câu, không đủ dũng khí để thấy uất ức vì sự lẳng nhục ấy; nếu không, ta đã phanh thây tên khốn kiếp ấy đem nuôi béo loài diều hâu khắp vùng này. Thằng dê hèn khát máu, dâm ô! Thằng dê hèn táng tận lương tâm, phản trắc loạn luân, bất nhân, bất nghĩa! Ôi hận thù! Trời, ta thật là một con lừa! Thật dũng cảm quá nhỉ, ta đây, con của một người cha thân yêu bị sát hại! Trời cao, đất dày thúc giục phải trả oán thù, mà cứ phải lải nhải thổ lộ nỗi lòng như một con dī, chửi rửa như một gái thanh lâu, một kẻ nô tỳ! Thôi đi! Thật ê chề! Trí óc ta đâu! Hành động đi thôi! Ta nghe nói những kẻ có tội, ngồi xem diễn kịch, trước nghệ

⁽¹⁾ Nguyên văn: John-a-dreams, một kẻ luôn luôn mơ mộng vợ vẫn như mất hồn.

thuật tinh vi của sân khấu, thường xúc động đến tận tâm can mà bộc lộ hết hành vi ám muội của mình. Vì tội sát nhân, tuy không có lưỡi, nhưng lại nói ra bằng những cơ quan kỳ diệu khác. Ta sẽ bảo bọn đào kép diễn một cảnh nào tương tự cảnh mưu sát cha ta trước mặt tên chú ta. Ta sẽ quan sát vẻ mặt y, dò ý cho thật nhanh, nếu y biến sắc thì ta biết sẽ phải làm gì.

Hồn ma ta đã gặp có thể là quỷ ác và quỷ ác thường có ma lực biến thành những hình hài quyến rũ, có sức mạnh chế ngự những tâm hồn u uất, có lẽ vì ta yếu đuối, u buồn mà nó đã lừa lọc mưu hại ta chăng? Ta phải có những chứng cứ xác đáng hơn thế nữa. Vở tuồng này giúp ta nhìn thấu suốt lương tâm y.

Vào

HỒI BA

CẢNH I

Một gian phòng trong lâu đài

Vua, hoàng hậu, Pôlôniut.

Ôphêlia, Rôden Cran và Ghinđônxtôn ra

VUA - Thế trong khi chuyện trò cùng thái tử, các khanh lại không lựa được cơ hội nào để tìm hiểu tại sao người rồi loạn tâm thần, để cho chuỗi ngày xanh êm đẹp bị tan nát vì những cơn điên dữ dội, hiểm nghèo hay sao?

RÔDENCRAN - Tâu Bệ hạ, thái tử cũng biết mình bị mất trí, nhưng duyên do tại đâu thì nhất định người không nói.

GHINĐÔNXTÔN - Thực ra thì thái tử cũng không để cho tìm hiểu sâu hơn. Người cứ đánh trống lảng bằng những cơn điên khôn khéo, mỗi khi chúng thần tìm cách gợi Người tỏ bày thực trạng tâm hồn mình.

HOÀNG HẬU - Thái tử tiếp các khanh có tử tế không?

RÔDENCRAN - Thưa, thật đúng như một người lịch thiệp.

GHINĐÔNXTÔN - Nhưng bên trong vẫn có vẻ gì gượng gạo.

RÔDENCRAN - Người hỏi rất ít, nhưng trả lời những câu hỏi của chúng thần thì huyền thuyên dài dòng.

HOÀNG HẬU - Thế các khanh có kiếm cách gì cho thái tử tiêu khiển không?

RÔDENCRAN - Tâu Lệnh bà, trên đường đi tình cờ chúng thần gặp một bọn đào kép. Chúng thần có thưa bày và thái tử tỏ vẻ vui thích lắm. Bọn họ hiện ở quanh quần trong cung này

và hình như đã nhận được lệnh trình diễn đêm nay hầu thái tử.

PÔLÔNİUT - Thưa, đúng như vậy. Chính thái tử có khẩn khoản nhờ thần mời Bệ hạ và Lệnh bà tới ngự lãm đêm nay.

VUA - Trẫm rất vui lòng. Trẫm hài lòng khi biết thái tử tìm được nguồn thích thú như vậy. Các khanh ạ, nên khuyến khích thêm thái tử nữa vào những trò giải trí ấy.

RÔDENCRAH - Tâu Bệ hạ, chúng thần xin tuân thượng lệnh.

Rôdenclran và Ghindonxtôn vào

VUA - Ái khanh nữa, xin mời ái khanh cũng tạm lui. Trẫm đã ra mật lệnh cho tìm Hamlet tới đây, làm như thể tình cờ y bắt gặp Ôphêlia ở nơi này. Trẫm sẽ đích thân cùng tướng công Pôlônіut, như hai thám tử hợp pháp, ngồi vào một nơi kín, nhìn thấy hết mà không ai nhìn thấy mình, để tận mắt quan sát mọi cử chỉ của y qua cuộc gặp gỡ, xem có phải chính bệnh tương tư là nguyên nhân làm y quẩn trí chăng.

HOÀNG HẬU - Xin vâng lệnh Bệ hạ, còn Ôphêlia con, ta mong rằng chính nhan sắc yêu kiều của con là nguyên nhân tốt lành của bệnh hoạn của Hamlet và ta hy vọng đức hạnh của con sẽ làm cho nó trở lại bình thường; vì danh dự của cả hai con đấy!

ÔPHÊLIA - Tâu Lệnh bà, con cũng mong như thế.

Hoàng hậu vào

PÔLÔNİUT - Ôphêlia, con cứ đi đi lại lại ở chỗ này - Xin Bệ hạ cùng thần lánh vào đây. (*Nói với Ôphêlia*). Con hãy cầm cuốn sách này và đọc đi. Như thế mới thêm vẻ tự nhiên trong lúc cô đơn. Đời vẫn thường chê trách rằng ta khoác cái vẻ trầm mặc thành kính và bộ điệu chân tu nhiều khi cũng đường mật đánh lừa được cả ma quỷ. Điều đó đã được chứng tỏ quá nhiều rồi.

VUA - Ôi, đúng quá thật! Lời nói như roi quất vào lương tâm ta. Đôi má của gái hồng lâu, rục rờ vì son tô phấn điểm, cũng không thể xấu xa hơn hành động của ta được điểm phấn tô son bằng những lời hoa gấm mỹ miều. Ôi, gánh nặng của tội ác!

PÔLÔNİUT - Tâu Bệ hạ, thần đã nghe thấy bước chân thái tử đi tới. Ta hãy tạm lánh thôi.

Vua và Pôlônіut vào. Hamlet ra

HAMLET - Sống, hay không nên sống - đó là vấn đề. Chịu đựng tất cả những viên đá, những mũi tên của số mệnh phũ phàng, hay là cầm vũ khí vùng lên mà chống lại với sóng gió của biển khổ, chống lại để mà diệt chúng đi, đằng nào cao quý hơn? Chết, là ngủ. Không hơn. Và tự nhủ rằng ngủ đi tức là chấm dứt mọi đau khổ của cõi lòng và muôn vàn vết tử thương mà hình hài phải chịu đựng, kết liễu cuộc đời như thế, chẳng đáng mong muốn sao? Chết, ngủ. Ngủ, có thể chỉ là mơ. Hừ! Đây mới là điều khó khăn. Vì, trong giấc ngủ của cõi chết ấy, khi ta đã thoát khỏi cái thể xác trần tục này, những giấc mơ nào sẽ tới, điều đó làm cho ta phải ngừng lại mà suy nghĩ. Chính điều đó gây ra bao tai họa cho cuộc sống dang dặc này! Bởi vì, ai là người có thể chịu đựng được những roi vọt và khinh khi của thời đại, sự áp bức của kẻ bạo ngược, hống hách của kẻ kiêu căng, những nỗi giày vò của tình yêu tuyệt vọng, sự trì chậm của công lý, hỗn xược của cường quyền, sự miệt thị của kẻ bất tài đối với đức tài nhẩn nhạt, khi chỉ cần với một mũi dùi là có thể đủ đưa mình đến chỗ yên nghỉ. Có ai đành cam chịu, than vãn rên rỉ, đổ mồ hôi dưới gánh nặng của cuộc đời mệt mỏi, nếu không phải chỉ vì sợ một cái gì mênh mang sau khi chết, cả một thế giới huyền bí mà đã vượt biên cương thì không một du khách nào còn quay trở lại, nỗi sợ làm cho tâm trí rối bời và bắt ta phải cam chịu mọi khổ nhục trên cõi thế này còn hơn là bay tới những nỗi khổ nhục khác mà ta chưa hề biết tới? Đấy, chính nỗi vướng mắc của tâm tư ấy làm cho chúng ta trở thành hèn mạt tất cả, và ngọn lửa của quyết tâm vừa bùng lên đã mờ nhạt ốm yếu đi trước ánh leo lắt của ý nghĩ đó, bao dự kiến lớn lao, cao quý cũng phải xoay chiều đổi hướng, chẳng thể biến thành hành động - Thôi khê chứ! Kìa Ôphêlia yêu kiều! Nữ thần của ta ơi, khi nàng cầu nguyện, xin nàng đừng quên những tội lỗi của ta.

ÔPHÊLIA - Kính thưa Điện hạ, chẳng hay sức khỏe của người bấy lâu nay ra sao?

HAMLET - Xin đa tạ cô em, tôi vẫn được như thường, như thường, như thường.

ÔPHÊLIA - Thưa Điện hạ, thiếp còn giữ những kỷ vật người trao tặng, đã từ lâu thiếp vẫn mong được gửi lại, mong người nhận cho.

HAMLET - Không, không, tôi nào có hề tặng cô em cái gì bao giờ.

ÔPHÊLIA - Thưa Điện hạ tôn kính, Điện hạ cũng thừa biết là có và người đã gửi gắm theo những kỷ vật ấy những lời xiết bao tình tứ làm cho chúng càng tôn thêm giá. Nhưng bây giờ hương đã tàn phai, xin chàng giữ lấy; bởi vì đối với một tâm hồn cao quý, quà tặng quý giá đến đâu chẳng nữa, nào còn có ý nghĩa gì một khi người trao đã thờ ơ lạnh nhạt. Thưa đây, Điện hạ.

HAMLET - A ha! Cô em có phải là người đức hạnh không?

ÔPHÊLIA - Thưa Điện hạ!...

HAMLET - Cô em có phải là người nhan sắc không?

ÔPHÊLIA - Điện hạ định nói gì?

HAMLET - Nếu cô vừa là người đức hạnh lại vừa nhan sắc, thì đức hạnh làm sao có thể nói chuyện được với nhan sắc của cô?

ÔPHÊLIA - Sao, thưa Điện hạ, nhan sắc còn có thể hòa hợp với cái gì hơn là đức hạnh?

HAMLET - Chứ sao! Vì nhan sắc có mãnh lực biến đức hạnh thành phóng dăng, nhưng đức hạnh không thể nào khép nhan sắc vào khuôn khổ nề na. Ngày xưa, đó là điều nghịch lý, nhưng ngày nay thì đã được chứng thực rồi. Có một thời, tôi đã yêu cô em.

ÔPHÊLIA - Thực thế thưa Điện hạ, chính người đã làm cho thiếp tưởng như vậy.

HAMLET - Đáng lý cô em đừng tin tôi mới phải, vì chẳng thể ghép đức hạnh vào dòng giống cũ kỹ của chúng ta mà chúng ta không giữ lại chút gì của dòng giống đó⁽¹⁾. Tôi chưa bao giờ yêu cô em cả.

ÔPHÊLIA - Thế thì thiếp lại càng bị mắc lừa lắm!

HAMLET - Cô em nên vào nhà tu kín đi thôi. Tại sao cô em cũng lại muốn sinh sản ra những kẻ tội lỗi? Bản thân tôi cũng là một người không đến nỗi hư thân, ấy thế mà tôi có thể tự kết tội tôi nhiều đến nỗi giá mẹ tôi đừng sinh ra tôi thì hơn! Tôi là một kẻ kiêu căng, hay oán thù, đầy tham vọng, đầu óc chứa chất nhiều tội lỗi đến nỗi tôi không đủ ý để diễn đạt, trí tưởng tượng để hình dung, thời gian để hành sự. Trần thế cần chi phải có những gã như tôi sống lê la giữa đất trời? Chúng tôi là những kẻ khốn kiếp không hơn. Cô không nên tin kẻ nào cả. Cô nên vào nhà tu kín đi. Thân phụ cô em đâu?

⁽¹⁾ Theo R. Travers, Hamlet có ý muốn nói rằng chàng không thể không làm đứa con của một người mẹ thiếu đức hạnh.

ÔPHÊLIA - Thưa Điện hạ, phụ thân thiếp ở nhà.

HAMLET - Thế thì phải cửa đóng then cài cho chắc, để ta chỉ có thể giở trò điên dại ở nhà thôi nhé! Thôi chào cô.

ÔPHÊLIA - Ôi, cầu Chúa, hãy cứu vớt lấy chàng!

HAMLET - Nếu cô em cứ nhất định xuất giá thì tôi xin gửi tặng lời nguyện bất hạnh này để cô em làm của hồi môn: Dù cô em có tinh khiết như băng trong trắng như tuyết, cũng không thể nào tránh khỏi được miệng tiếng người đời. Thôi cô em vào nhà tu kín đi, vào đi, chào cô! Hay cô em thấy cứ cần phải lấy chồng, thì chỉ nên lấy một thằng rồ, vì những kẻ khôn ngoan thừa biết cô sẽ biến họ thành quỷ dữ. Vào nhà tu kín đi, vào đi; vào ngay đi thôi. Chào cô.

ÔPHÊLIA - Ôi các đấng thần linh! Xin làm cho chàng hồi tỉnh!

HAMLET - Tôi lại còn nghe nói cô tô son điểm phấn khéo lắm. Chúa đã ban cho cô một bộ mặt, cô lại tạo cho mình một bộ mặt khác; cô múa rờn, lượn lờ, nói nói, cười cười, trêu cợt cả mọi sinh linh của Chúa, phóng đăng mà làm ra vẻ thơ ngây! Thôi đi, tôi không chịu được nữa, thế cũng đủ làm cho tôi phát điên lên rồi. Tôi đã nói mà, chuyện cưới xin sẽ không bao giờ có nữa. Những kẻ nào đã bước vào con đường ấy - tất cả chỉ trừ có một - sẽ được sống. Còn những kẻ nào chưa bước vào thì nên cứ ở vậy suốt đời. Vào nhà tu kín đi, vào đi thôi.

Vào

ÔPHÊLIA - Ôi một tâm hồn cao quý, bỗng dưng tan nát! Đôi mắt của nhà thông thái, thanh gươm của trang hiệp sĩ, miệng lưỡi của người hào hoa; niềm hy vọng, đóa hồng tươi của quốc gia gấm vóc, gương sáng của thời trang, kiểu mẫu của mọi người; bao người thán phục, ca tụng, bây giờ, còn đâu nữa, hết rồi, thật hết rồi! Có người khuê nữ nào thất vọng và đau khổ hơn tôi, người đã được tận hưởng hương mật của bao lời tỏ tình êm như tiếng nhạc của chàng. Bây giờ, lý trí cao quý của một đấng quân vương nào khác chỉ những tiếng chuông êm ái rung lên lạc điệu và chối tai, tuổi hoa niên đẹp đẽ tuyệt vời bị dập vùi trong điên cuồng mê loạn. Ôi đau đớn cho tôi, xưa kia mắt đã thấy là thế, mà nay lại là thế!

Vua và Pôlôniut lại ra

VUA - Tình yêu? Tình cảm của y không hướng về phía đó đâu. Những lời nói của y dù là huyền thuyên, đôi chỗ không ăn khớp, nhưng không hẳn là điên dại. Tâm hồn y có điều chi phiền muộn, làm cho y nặng ưu tư. Trầm lo rằng, y cứ ấp ủ mãi nỗi đau buồn ất không tránh khỏi xảy ra điều nguy hiểm. Để ngăn ngừa, trầm vừa quyết định: y phải lập tức rời sang Anh Cát Lợi để đòi những vật triều cống mà nước này lãng quên chưa nộp. Biết đâu, khác cảnh khác người, khí hậu đổi thay, cái điều thâm kín trong tâm y có thể tiêu tan đi được. Để y suy nghĩ luẩn quẩn, trầm lo rằng y có thể biến đổi vô chừng. Khanh thấy thế nào?

PÔLÔNİUT - Tâu Bệ hạ, thật là cao kiến. Tuy nhiên, thần vẫn tin chắc rằng duyên do và đầu mối nỗi sầu muộn của hoàng tử chính là bởi thất tình. (*Nói với Ôphêlia*)- Thôi Ôphêlia con ạ, con không cần kể lại những điều thái tử đã nói với con. Bệ hạ và cha đã nghe rõ cả rồi. (*Nói với vua*)- Tâu Bệ hạ, xin Bệ hạ cứ tùy ý định liệu. Nhưng nếu Bệ hạ thấy không có điều chi bất tiện, thì sau khi xem diễn tuồng trở về, xin để cho Hoàng hậu tâm sự riêng với thái tử để dò thăm nỗi ưu tư của thái tử. Hoàng hậu cứ hỏi thẳng, và nếu Bệ hạ cho phép thần sẽ xin nấp chỗ kín đáo sao cho có thể nghe được câu chuyện giữa hai người. Nếu Hoàng hậu cũng không tìm ra được duyên do thì lúc đó Bệ hạ hãy truyền lệnh cho thái tử sang nước Anh tức khắc, hay là giam giữ ở một nơi nào tùy cao kiến của Bệ hạ quyết định.

VUA - Phải làm như thế mới được. Không thể coi thường sự điên dại ở những kẻ có tài và có địa vị.

CẢNH II

Một phòng rộng trong lâu đài

Hamlet và ba kép hát ra

HAMLET - Xin các bạn hãy nói đoạn này giống như ta đã nói trước các bạn, sao cho dễ dàng tự nhiên. Cương lên âm ỉ như số đông

đào kép các bạn thường làm, thì thà để thơ ta cho mõ làng rao nghe còn thích hơn. Cũng đừng có vung tay mà đâm không khí như thế này. Mọi cử chỉ đều phải khoan thai; vì ngay trong mưa sa bão táp, hay nói cho rõ hơn, ngay trong lúc giận dữ điên cuồng, cũng phải giữ được bình tĩnh, có thể mới khỏi thô bạo. Ôi, tâm hồn ta phần uất khi phải nghe một anh chàng to béo đeo tóc giả đem tình cảm xé ra thành mảnh vụn, thành giẻ rách để làm vỡ lỗ tai một bầy khán giả tầm thường mà số đông không có khả năng thưởng thức cái gì ngoài những trò hề múa rối, hò la nhăng nhít. Ta muốn đem cái kẻ ấy ra mà đánh đòn vì đã làm quá cả Tecmagan, hung dữ hơn cả Hêrôt⁽¹⁾; xin các bạn, cố tránh cái ấy đi cho!

KÉP I - Tôi xin hứa chắc, Điện hạ cứ yên lòng.

HAMLET - Ấy thế nhưng mà cũng không được nhạt nhẽo quá; lúc diễn xuất phải vận dụng trí xét đoán. Động tác phải ăn nhịp với lời nói, lời nói với động tác, phải đặc biệt thận trọng sao cho đúng mức, không được vượt quá cái bình dị của tự nhiên. Cường điệu quá trớn lúc diễn xuất, tức là xa rời nghệ thuật sân khấu mà mục đích, trước kia cũng thế, bây giờ cũng vậy, là làm tấm gương phản ánh tự nhiên; kẻ chính cho ra mặt kẻ chính, kẻ tà cho ra hình kẻ tà, và thế kỷ nào, thời đại nào thì phải có những nét và dấu vết riêng của thời đại đó. Cường điệu quá, hay nhạt nhẽo quá, thì chỉ làm cho những kẻ ngu dốt cười được thôi, nhưng lại làm cho những người sành sỏi đau xót. Phải coi trọng lời phẩm bình của người sành sỏi, vì nó có giá trị hơn ý kiến của cả đám ngu đần kia. Ô, ta đã được xem một số đào kép đóng trò, được nghe người ta ca tụng họ, tâng bốc họ quá cao - để khỏi nói là quá thô lỗ - lúc diễn xuất ăn nói không ra kẻ có đạo, điệu bộ cũng không ra kẻ có đạo mà cũng chẳng phải kẻ vô thần, chẳng ra hồn người, đi đứng nghênh ngang, hò la inh ỏi, đến nỗi ta tưởng họ là những quái vật mà anh thợ vụng nào của Tạo hóa đã nặn ra làm người; họ bắt chước người một cách thâm hại quá!

KÉP I - Thưa Điện hạ, mong rằng chúng tôi đã sửa chữa được phần nào chỗ kém cỏi đó.

⁽¹⁾ Tecmagan: thần Đông tổ trong thần thoại Xaraxen. Hêrôt: vua Hêrôt, một nhân vật trong những vở kịch thời Trung cổ, tượng trưng cho sự hung nộ.

HAMLET - Ô, phải sửa chữa cho bằng hết. Còn những chú đóng vai hề nữa, cũng không được thêm bớt điều gì khác với lời trong vở. Vì có những chú cứ cười rống lên, cốt để cho một số khán giả tầm thường cười theo, đúng vào lúc có vấn đề phải để cho người ta suy nghĩ. Thật là nhục nhã cho nghề, và cái đó chỉ tỏ rõ lòng tham vọng đáng thương của kẻ điên. Thôi các bạn sửa soạn đi.

Các kép vào

Pôlôniut, Rôdencran, Ghinđơnxtôn ra

- Thế nào, Tướng công, Hoàng thượng có muốn tới xem diễn vở tuồng này không?

PÔLÔNIUT - Cả Hoàng hậu nữa, cũng sắp tới bây giờ.

HAMLET - Nhờ tướng công ra lệnh cho bọn đào kép sửa soạn gấp.

Pôlôniut vào. - Nói với Rôdencran và Ghinđơnxtôn.

Hai bạn cũng vui lòng đi giục họ cho chứ?

RÔDENCRAN và GHINĐƠNXTÔN - Xin tuân lệnh Điện hạ.

Hai người vào

HAMLET - Ô kìa, Hôraxiô!

Hôraxiô ra

HÔRAXIÔ - Vâng, tôi đây, Điện hạ thân mến có việc chi cần?

HAMLET - Hôraxiô, bạn là người chính trực ngay thẳng nhất trong những người tôi đã từng gặp trên đời.

HÔRAXIÔ - Kìa, thưa Điện hạ...

HAMLET - Không mà, đừng nghĩ rằng tôi nịnh bạn. Xu nịnh bạn thì hy vọng được gì, bạn có của nả gì đâu ngoài những đức tính cao thượng để mà sống ở đời này? Ai lại đi xu nịnh kẻ bản hàn? Không, hãy để cho những miệng lưỡi uốn éo đường mật liếm gót những kẻ quyền quý ngu xuẩn, hãy để cho chúng khom lưng quỳ gối ở chỗ có danh lợi. Bạn nghe đấy chứ? Từ khi tâm hồn tôi biết đường lựa chọn, biết phân biệt người hay kẻ dở, thì nó đã gắn chặt bạn với nó rồi. Vì bạn là người đã từng chịu đựng nhiều đau khổ quá đến nỗi dường như không thấy đau khổ nữa, là người trước những giầy vò và ân huệ của số mệnh, cũng đều cảm ơn mà tiếp nhận như nhau. Sung sướng thay là những người mà tình cảm sôi nổi cùng với lý trí điều hòa mặt

thiết, họ không cam phận làm cái ống sáo để kêu lên những tiếng theo ý thích của thần Số mệnh đưa ngón tay điều khiển. Hãy cho tôi được gặp con người không đem thân làm nô lệ cho khát vọng, tôi sẽ đặt người đó vào đáy lòng tôi, vâng, vào giữa lòng của cõi lòng tôi, như tôi đã đặt bạn. Nhưng thôi, nói thế nhiều rồi... Đêm nay sẽ có một buổi diễn tuồng trước mặt nhà vua. Có một cảnh trong vở tuồng tự giống những sự việc tôi đã tỏ bày với bạn về cái chết của phụ thân tôi. Tôi xin bạn đứng lúc cảnh ấy diễn, bạn hãy đem hết tâm trí ra mà quan sát chú tôi: Nếu tội ác thâm kín của y không chút gì bộc lộ khi y nghe kếp hát nói một đoạn nào đó, thì hồn ma chúng ta đã gặp là một linh hồn khốn kiếp, và trí tưởng tượng của tôi dơ bẩn chẳng khác gì lò lửa của Vuncan⁽¹⁾. Mong bạn lưu tâm quan sát, về phía tôi, tôi sẽ chăm chăm nhìn vào mặt y. Sau đó chúng ta sẽ đem sự phán đoán của hai người chấp lại để cùng nhận định về y.

HÔRAXIÔ - Được lắm, thưa Điện hạ. Nếu y để lọt khỏi mắt tôi một cử chỉ gì trong lúc vở tuồng đang diễn, tôi xin mang tội cùng Điện hạ.

*Vua, Hoàng hậu, Pôlôniut, Ôphêlia, Rôden Cran, Ghindonxton
cùng bá quan ra. Theo sau là các vệ sĩ cầm đuốc.*

Tiếng kèn, tiếng trống

HAMLET - Họ đã đến xem diễn tuồng đấy, tôi phải làm cho ra vẻ tự nhiên. Bạn hãy ngồi vào một chỗ.

VUA - Thế nào, sức khỏe của hiền đệ ra sao?

HAMLET - Tốt lắm, thật đấy, cứ nuôi tôi như nuôi kỳ đông, tôi ăn toàn không khí, được nhồi nhét toàn những lời hứa hẹn; Bệ hạ cũng chẳng thể nuôi gà của Bệ hạ như thế đâu.

VUA - Trả lời như thế, Trẫm thật không hiểu được, Hamlet ạ. Những lời ấy không phải để cho Trẫm.

HAMLET - Thì cũng chẳng phải để cho tôi. (*Nói với Pôlôniut*)-Thưa Tướng công, hồi còn ở đại học, ngài đã có lần đóng kịch, có phải thế không?

⁽¹⁾ Vuncan: Thần Lửa và Kim khí. Vuncan là con Jupite và Junông, lúc sinh ra, mặt mũi xấu xí, thân hình cổ quái, bị mẹ đẩy từ đỉnh cao núi Ôlimpơ xuống đảo Lemmôt. Từ đó bị què quặt. Y đắp những lò lửa để luyện kim dưới chân hỏa diệm sơn Etna.

PÔLÔNIUT - Thừa Điện hạ có, và tôi được coi là một kếp có tài.

HAMLET - Tướng công sắm vai gì?

PÔLÔNIUT - Vai hoàng đế Xêda; bị giết ở điện Capiton, Brutut⁽¹⁾ ám sát tôi.

HAMLET - Cái anh chàng Brutut giết một con bê to như thế ở chỗ ấy, thật là lỗ mãng. Các đào kếp chuẩn bị, đã xong chưa?

RÔDENCRA - Thừa đã xong cả, chỉ còn đợi lệnh của Điện hạ.

HẬU - Hamlet yêu quý, con hãy lại đây ngồi cạnh mẹ.

HAMLET - Không, mẹ hiền ơi, ở đây có đá nam châm sức hút mạnh hơn nhiều.

PÔLÔNIUT (*nói với vua*) - Ấy đấy, Bệ hạ đã thấy chưa?

HAMLET - Này tiểu thư, tôi nằm vào lòng nàng nhé!

ÔPHÊLIA - Xin đừng, thưa Điện hạ.

HAMLET - Tôi muốn nói cho tôi gối đầu vào lòng thôi.

ÔPHÊLIA - Vâng, thưa Điện hạ.

HAMLET (*nằm xuống bên chân Ôphêlia*) - Tiểu thư có nghĩ rằng tôi muốn nói những điều thô鄙 chăng?

ÔPHÊLIA - Thừa Điện hạ, thiếp không nghĩ gì cả.

HAMLET - Nằm giữa đùi con gái cũng là một ý nghĩ đẹp đấy chứ?

ÔPHÊLIA - Gì kia, thưa Điện hạ!

HAMLET - Có gì đâu.

ÔPHÊLIA - Thừa Điện hạ, người vui quá.

HAMLET - Ai, tôi ấy à?

ÔPHÊLIA - Vâng, thưa Điện hạ.

HAMLET - Ô, tôi là kẻ độc nhất làm trò vui cho cô em. Con người nếu không vui nhớn thì còn làm gì khác được? Này cô em trông, mẹ tôi có vui không kia, mà cha tôi thì mới chết chưa đầy hai tiếng đồng hồ thôi đấy.

ÔPHÊLIA - Ấy, thưa Điện hạ, đã hai lần hai tháng rồi chứ?

⁽¹⁾ Trong lịch sử La Mã, Juliut Xêda sau khi đánh bại được Pompêi thiết lập chế độ độc tài, nắm mọi quyền hành trong tay. Năm 55 trước Công Nguyên, sau 5 năm ở chính quyền, Xêda bị Brutut ám sát ở nhà hát thành Pompêi chứ không phải ở Capiton, như Shakespeare lầm.

HAMLET - Lâu thế cơ à? Thế thì để cho quý sứ mặc áo tang đen thôi, còn tôi, tôi mặc một bộ đồ màu rực rỡ. Trời ơi! Chết được hai tháng rồi, mà vẫn chưa bị quên ư? Nếu thế thì có thể hy vọng rằng một danh nhân sau khi mất sẽ còn được thiên hạ tưởng nhớ nửa năm. Nhưng, thế có Đức mẹ, nhất định là y phải cho xây dựng nhà thờ, nếu không y cũng sẽ bị lãng quên, chẳng khác gì con ngựa gỗ đáng thương mà trên tấm bia còn ghi: “Ô hô, ô hô, ngựa gỗ đã bị quên!”.

Có tiếng kèn đồng vang lên.

Các đào kép ra, diễn một màn tuồng câm

Một ông vua và một bà hoàng hậu ra, về âu yếm. Hậu ôm lấy vua, vua ôm lấy hậu. Hậu quỳ xuống làm bộ điệu thể thốt. Vua đỡ hậu dậy, ngả đầu vào cổ hậu, rồi nằm xuống trên một luống hoa. Thấy vua ngủ say, hậu lên ra ngoài. Lập tức có một gã đàn ông bước vào, lột lấy vương miện mà hôn hít; đổ thuốc độc vào tai vua rồi đi ra. Hậu quay vào, thấy vua đã chết, làm bộ điệu than khóc thảm thiết. Tên sát nhân cùng với hai ba người nữa vào làm ra vẻ cũng khóc than với hậu và khuân xác chết ra ngoài. Tên sát nhân đưa những tặng phẩm và tán tỉnh hậu. Thoạt đầu hậu tỏ vẻ kháng cự từ chối, nhưng sau cùng thì ưng thuận.

Cả bọn vào

ÔPHÊLIA - Thưa Điện hạ, lớp tuồng câm kia ý nghĩa thế nào?

HAMLET - Chà, chắc là âm mưu ám muội, chuyện chẳng lành đâu.

ÔPHÊLIA - Chắc họ định giới thiệu nội dung của vở tuồng.

Một người giáo đầu ra

HAMLET - Nghe anh chàng này nói, ta sẽ rõ. Các đào kép không giữ được điều gì bí mật đâu. Họ sẽ tiết lộ hết cả.

ÔPHÊLIA - Họ có nói rõ ý nghĩa của lớp tuồng câm kia không?

HAMLET - Có chứ, và của bất cứ vở tuồng câm nào mà cô muốn diễn cho họ xem; nếu cô không xấu hổ diễn thì họ cũng sẽ không xấu hổ nói ý nghĩa cho cô hay.

ÔPHÊLIA - Điện hạ kỳ quá, thật kỳ quá. Để thiếp xem vở tuồng ra sao.

KÉP GIÁO ĐẦU - Vở bi ai cúi xin trình diễn

Mong quý ngài mở lượng bao dung

Nán xem cho đến tận cùng.

HAMLET - Đây là giáo đầu hay thơ đề tặng vào nhấn cưới?

ÔPHÊLIA - Thưa Điện hạ, ngắn ngủi quá.

HAMLET - Như tình yêu của đàn bà.

Hai đào kép, một vai vua và một vai Hoàng hậu ra

VAI VUA - *Tính từ thuở xe thần Phoebus⁽¹⁾.*

Ba mươi lần qua vực Hải vương
 Vòng quanh trái đất - chị Hằng
 Lung linh mượn ánh núi sông phơi bày,
 Ổn mối lái do tay bà nguyệt
 Sợi xích thằng đã kết nên duyên.
 Trãi ba trăm sáu tuần trăng
 Đôi ta chấp mối tào khang mặn nồng.

VAI HẬU - Thiếp mong sao đôi vầng nhật nguyệt

Mất ta trông bấy lượt còn xoay
 Trước khi tắt mối tình này!
 Thương thay phận thiếp đã đầy lo âu
 Thấy mình rỗng bấy lâu suy nhược
 Nét vui theo sức lực tàn phai
 Thiếp tuy lo lắng khôn tầy
 Cúi xin Bệ hạ dẹp khuây ưu phiền
 Thường đàn bà tâm linh uẩn khúc
 Yêu với lo, thái cực hai đàng
 Lúc không đâu, lúc quá chừng
 Yêu bao nhiêu lại rối mòng bấy nhiêu
 Lòng tiện thiếp bao phen thách thử
 Đấng quân vương ắt đã tỏ tường
 Bởi yêu, yêu quá mặn nồng
 Thoáng nghĩ nên sợ, bỗng không nên sầu.

⁽¹⁾ *Phoebus*: Thần Mặt trời, còn có tên là Apôlô, thường cưỡi xe lửa (theo thần thoại Hy Lạp).

VAI VUA - Hậu yêu quý, chẳng bao lâu nữa

Đôi ta đành cách trở mà thôi

Trẫm nay suy yếu lắm rồi

Tâm thần thể chất rã rời tinh anh.

Trẫm mất đi, Hậu mình ở lại

Cõi hồng trần còn mãi khoe tươi

Yêu thương, quý trọng bao người

Rồi đây may mắn lại vui lấy chồng.

VAI HẬU - Ôi, đáng rửa, những đàn ông khác!

Yêu nữa mà yêu được sao đang!

Khác đâu phản trắc phũ phàng

Nếu như thiếp nghĩ đến chồng thứ hai!

Kẻ thế ấy, miệng đời phỉ nhổ

Khác gì như đã nữ giết chồng!

HAMLET - Ôi, đáng cay, đáng cay!

VAI HẬU - Bước đi bước nữa đành lòng

Tình yêu đâu phải chỉ mong lợi hèn!

Để chồng mới trên giường ôm siết

Có khác nào nữ giết chồng xưa!

VAI VUA - Tin lời Hậu nói thiết tha,

Nhưng xưa nay mấy ai đà khỏi sai!

Một khi đã tàn phai trí nhớ,

Ắt quyết tâm cũng ứa tàn theo.

Lời kia hăng hái nhường bao

Tiếc thay hăng hái lại mau tan tành!

Như quả xanh trên cành còn bám

Chín mười rồi thoát rụng ai lay!

Người ta thường nợ vắn vay

Đến khi phải trả đánh bài lãng quên.

Lúc mê say hẹn nguyên sắt đá

Tình cơn rồi, lời hóa khói mây!

Lẽ thế ấy, buồn vui thái quá
Tự hủy thiêu, thiêu cả lời thề.
Khi vui vui lắm bộn bề
Khi sầu, sầu đến nỗi nề ruột gan.
Chuyện không đâu thoát chùng thay đổi
Cũng vui buồn sớm vội đổi thay
Là gì, diễn biến sự đời
Chuyển xoay số mệnh, đổi dời tình yêu.
Ai dám chắc: tình yêu, số mệnh
Bên nào đây quyết định, chủ trì?
Quyền sang thất thế một khi
Người thân nhất cũng thừa bề tới lui.
Thấp hèn gặp vận xuôi, thành đạt
Kẻ thù xưa thoát hóa bạn hiền
Cho hay, “mệnh” vẫn chủ “tình”
Cao sang thừa bạn, điều linh gặp thù.
Nói cách khác cho rành mạch nữa
Ý ban đầu của Trăm - tiếc thay
Lòng người, số mệnh xưa nay
Chẳng đi một hướng, lại hay ngược chiều!
Bao dự định thoáng vèo tan vỡ
Quyết là ta, định chẳng do ta!
Hậu nay nghĩ chẳng bao giờ
Xuất thân tái giá, đâu ngờ mai kia
Người chồng thứ nhất mất đi
Bao nhiêu ý cũ tức thì tan theo.

VAI HẬU - Ôi, trời đất cứ gieo tai họa
Tức thức ăn, ánh lửa đừng ban!
Ngày đêm thao thức chẳng an
Mất hết yên ổn, tiêu tan vui mừng!
Bao tin tưởng với lòng hy vọng

Cho hóa thành tuyết vọng cũng cam!
 Thân này ngục tối giam cầm
 Trọn đời mẫn kiếp hãm vòng gian truân
 Nếu quả phụ còn toan bước nữa,
 Xin gánh bao nhục nhã ê chề!

HAMLET - Nếu như mụ lại nuốt ngay lời nguyên!

VAI VUA - Ái khanh quá nặng lời thề thốt
 Thôi - Trăm giờ muốn được nghỉ ngơi
 Tâm thần mệt mỏi, ngủ say
 Cho trôi đi mất cái ngày buồn tênh.

Vai vua ngủ

VAI HẬU - Mong Bệ hạ giấc rồng đẹp dễ
 Sẽ an thần, sức khỏe chóng lên
 Lạy Chúa, xin ban phước lành
 Tránh cho bất hạnh, cảnh tình chia ly!

Vai hậu vào

HAMLET - Tâu Lệnh bà, Lệnh bà thấy vở tuồng thế nào?

HẬU - Mẹ nghĩ rằng vai nữ thề thốt quá nhiều.

HAMLET - Ô, nhưng bà ấy sẽ giữ được lời nguyên.

VUA - Con có hiểu được ý nghĩa của vở không? Có điều gì ác ý bên trong không?

HAMLET - Không, không, tâu Bệ hạ, họ đùa cợt đấy thôi, bỏ thuốc độc đùa đấy thôi, làm chi có điều gì ác ý trên đời này.

VUA - Tên vở tuồng là gì nhỉ?

HAMLET - Cái bầy chuột. Lạy Chúa, sao lại gọi thế? Đây là theo nghĩa bóng. Vở tuồng diễn lại một cảnh ám sát ở kinh thành Viên. Gôngdagô là tên quận công, quận chúa là Baptixta. Lát nữa Bệ hạ sẽ rõ. Câu chuyện khốn nạn quá. Nhưng mà có sao đâu? Bệ hạ, cũng như chúng ta ở đây, lương tâm trong trắng, có chi mà phải động lòng. Kệ cho những kẻ lòng lang dạ thú run sợ, còn chúng ta thì cứ thản nhiên.

Vai Luxianut ra

Đây là vai Luxianut, cháu vua đây.

ÔPHÊLIA - Thừa Điện hạ, một mình người cũng đủ bằng cả một ban đồng ca diễn giải.

HAMLET - Tôi có thể diễn giải được những lời tỏ tình của cô em với người yêu, nếu tôi được trông thấy cả hai người làm trò múa rối.

ÔPHÊLIA - Người thật cay độc, thừa Điện hạ, người thật cay độc.

HAMLET - Tôi mà nói cay độc thì cô em còn phải khóc lên kia.

ÔPHÊLIA - Càng ngày càng tệ.

HAMLET - Bọn đàn bà các cô đối với chồng thì cũng thế thôi. Bắt đầu đi, hơi kẻ sát nhân, đồ khốn kiếp, hãy trút bỏ bộ mặt quỷ mà bắt đầu đi. Nào, quạ đen đang đứng kêu than, hãy nghe nó thúc báo oan trả cừ.

LUXIANUT - Ý nghĩ hắc ám, bàn tay rắn chắc, độc được hiệu nghiệm và thời cơ thuận lợi, thì giờ đồng lõa, vì không một ai hay ai biết! Mi, một chất hỗn hợp lạ kỳ lấy từ tinh cổ đại, trong đêm khuya thanh vắng, ba lần nhiễm độc, ba lần nữa thần Hicát phù phép, hãy đem ma lực tự nhiên, sức mạnh tàn bạo của mi ra mà kết liễu tức thì cuộc đời cường tráng.

Đổ thuốc độc vào tai vai vua đang ngủ

HAMLET - Nó giết vua ở trong vườn để đoạt ngôi báu đấy! Vua này tên là Gôngdagô. Chuyện hoàn toàn có thật và đã được viết lại bằng ngôn ngữ Ý rất tinh vi. Lát nữa cô sẽ thấy tên sát nhân làm thế nào mà chiếm đoạt được tình yêu của vợ Gôngdagô.

ÔPHÊLIA - Chúa thượng đứng dậy kia.

HAMLET - Sao! Mới bắn đạn giả mà đã sợ à?

HẬU - Kia, Bệ hạ làm sao vậy?

PÔLÔNIUT - Thôi! Ngừng diễn!

VUA - Đuốc đâu, đem đây ngay, đi thôi!

TẤT CẢ - Đuốc đâu! Đuốc đâu! Đuốc đâu!

Tất cả vào, trừ Hamlet và Hôraxiô

HAMLET (*hát*) - Hừ, cứ để con hươu tử nạn

Tiếng đau thương phải rống kêu lên;

Để cho cái chú nai vàng

Ngây thơ đồng cỏ thênh thang rờn đùa.

Kẻ đang thức, kẻ thì mê ngủ,

Ấy sự đời cứ thế mà trôi.

Này bạn ơi, hát như thế mà lại thêm cái mũ lông sù sù trên đầu, giày hài có đính thêm hai bông hồng xứ Prôvăngxơ thì, nếu chẳng may số mệnh trở trêu, ta lâm vận bĩ, liệu có thể theo nghề đào kép được không nhỉ?

HÔRAXIÔ - Chỉ đáng ăn nửa lương thôi.

HAMLET - Ô, ăn cả chứ⁽¹⁾

Lại hát

Bởi này bạn Đamông thân thiết,

Vương quốc này đã biết, đã trông

Jupite, ngai vàng sụp đổ,

Trị vì nay là một thằng bông lông

Một con công - hừ! một con công!

HÔRAXIÔ - Điện hạ phải làm cho hợp vần, hợp điệu chứ!

HAMLET - Ô, Hôraxiô thân mến. Lời nói của hồn ma thật đáng ngàn vàng nhé. Bạn có thấy không?

HÔRAXIÔ - Thật rõ quá, thưa Điện hạ.

HAMLET - Đúng vào lúc bỏ thuốc độc.

HÔRAXIÔ - Tôi nhận thấy rõ ràng lúc đó mặt y biến sắc.

HAMLET - A ha, nào! Cử nhạc nào! Nào! Các bạn nhạc công! Vì nếu đức vua ngài không thích tuồng hài thì, chỉ vì tuồng hài không làm ngài thích đấy thôi, nào! Cử nhạc nào!

Rôdencran và Ghinđơnxtôn lại ra

GHINĐƠNXTÔN - Thưa Điện hạ, cho phép tôi được thưa một lời...

HAMLET - Sao, thưa ngài, cả một câu chuyện cũng được.

GHINĐƠNXTÔN - Thưa Điện hạ, Chúa thượng...

HAMLET - Ấy, thưa ngài, Chúa thượng sao kia?

GHINĐƠNXTÔN - Lúc trở về cung, người vô cùng bối rối, mê sảng.

HAMLET - Vì say rượu ư, thưa ngài?

⁽¹⁾ Trong các rạp hát thời bấy giờ, kép nhất thì được ăn cả lương, còn kép nhì thì chỉ được ăn nửa lương.

GHINĐƠNXTƠN - Không, thưa Điện hạ, vì giận dữ.

HAMLET - Khôn ngoan hơn thì ngài nên nói cho quan ngự y hay, vì nhờ ta tẩy độc cho ông ấy chỉ cần làm cho ông ấy giận hơn thôi.

GHINĐƠNXTƠN - Thưa Điện hạ, xin người nói cho rành mạch và đừng quần trí lãng xa câu chuyện tôi muốn thưa cùng Điện hạ.

HAMLET - Vâng, tôi đã yên rồi đây, thưa ngài, mời ngài nói đi.

GHINĐƠNXTƠN - Hoàng hậu, mẫu thân Điện hạ cũng rất phiền muộn và truyền lệnh cho tôi đến thưa cùng Điện hạ.

HAMLET - Hân hạnh được đón tiếp ngài.

GHINĐƠNXTƠN - Không, thưa Điện hạ, cái lối lịch sự này khách sáo, không đúng chỗ. Nếu Điện hạ vui lòng tỉnh táo trả lời tôi, thì tôi sẽ làm tròn nhiệm vụ mà mẫu thân người đã giao cho. Nếu không thì xin Người tha lỗi cho, tôi xin phép rút lui và phận sự của tôi đến đây cũng là hết.

HAMLET - Thưa ngài, tôi không thể nào...

GHINĐƠNXTƠN - Sao, thưa Điện hạ?

HAMLET - Tôi không thể nào trả lời ngài tỉnh táo được; tôi mất trí mà. Nhưng thưa ngài, ngài cần tôi trả lời thế nào, xin cứ bảo; hay là như ngài nói đấy, mẫu thân tôi muốn phán truyền gì - như thế thì khỏi phải bàn nữa, vào chuyện đi thôi, ngài nói, mẫu thân tôi...

RÔĐENCRAN - Thế thì Hoàng hậu nói thế này: thái độ của Điện hạ làm cho người hết sức lạ lùng kinh ngạc.

HAMLET - Ô, thật là một thằng con kỳ diệu, có thể làm cho mẹ phải ngạc nhiên! Nhưng phải có gì tiếp theo sau sự kinh ngạc chứ! Ngài nói đi.

RÔĐENCRAN - Lệnh bà muốn được nói chuyện với Điện hạ trong phòng riêng trước giờ ngủ.

HAMLET - Chúng tôi xin vâng lệnh, vì bà ấy là mẹ chúng tôi, đích mười mười là mẹ tôi rồi còn gì. Các ngài còn có việc chi muốn nói nữa không?

RÔĐENCRAN - Thưa Điện hạ, trước đây Người cũng có lòng yêu mến tôi.

HAMLET - Thì bây giờ tôi vẫn yêu mến ngài. Xin gở cả mười ngón tay ăn trộm ăn cắp này mà thôi.

RÔDENCRAN - Thưa Điện hạ, nguyên nhân tại đâu mà người lại mất trí làm vậy? Nếu người từ chối không thổ lộ những nỗi đau khổ cùng bầu bạn, thì chắc chắn là Người sẽ đóng chặt cánh cửa tự do của chính mình.

HAMLET - Thưa ngài, tại vì ta không tiến thân lên được đấy.

RÔDENCRAN - Sao lại thế được. Chính Chúa thượng đã long trọng tuyên bố là Điện hạ sẽ kế tục ngôi báu kia mà.

HAMLET - Ấy, thế nhưng mà: “Chờ được cỏ mọc thì⁽¹⁾... Câu châm ngôn này hơi cổ lỗ rồi nhỉ?

Các đào kép trở ra cùng với những người thổi sáo

Ô kìa, các bạn thổi sáo ơi! Cho tôi mượn một cái nào. Xin nói riêng với ngài nhé. Tại sao ngài lại cứ theo chiều gió mà đánh hơi như muốn đưa ta vào tròng, vào bẫy?

GHINĐƠNXTON - Ô, thưa Điện hạ, nếu vì phận sự tôi đâm ra lỗ mãng, thì cũng vì yêu mến Điện hạ mà hóa ra thiếu lễ độ.

HAMLET - Tôi không hiểu rõ ngài định nói gì. Ngài chơi được sáo này chứ?

GHINĐƠNXTON - Thưa Điện hạ, không ạ.

HAMLET - Ngài cứ chơi đi.

GHINĐƠNXTON - Điện hạ tin cho, quả tình tôi không biết.

HAMLET - Tôi van ngài mà...

GHINĐƠNXTON - Tôi chẳng biết bấm ra thế nào, thưa Điện hạ.

HAMLET - Cũng dễ như là nói dối thôi mà. Chỉ cần lấy ngón tay bấm vào những lỗ này, để mồm vào mà thổi thật mạnh, một điệu nhạc hùng hồn sẽ phát ra. Trông đây này, những lỗ bấm đây.

GHINĐƠNXTON - Nhưng thổi thế thì chẳng ra âm điệu gì. Tôi không có tài.

HAMLET - A, thế ra ngài muốn coi tôi là một thằng bất tài đáng khinh! Ngài muốn đùa cợt tôi, hình như ngài muốn biết điểm yếu của tôi; ngài muốn lôi ra tất cả những điều thâm kín của

⁽¹⁾ Một câu châm ngôn cổ: chờ được cỏ mọc thì ngựa đã chết.

lòng tôi; ngài muốn thử tôi từ âm thanh trầm nhất đến cung bậc cao nhất của tôi, vậy mà cái sáo bé nhỏ này có đủ nhạc điệu thanh âm tuyệt mỹ thì ngài lại không biết làm cho nó nói lên được! Ngài tưởng đùa cợt tôi dễ hơn chơi sáo sao? Muốn cho tôi là loại nhạc cụ gì thì tùy ngài, ngài có thể quấy rầy tôi được, nhưng không thể đùa cợt tôi được đâu.

Pôlôniut ra

Tướng công, Chúa ban phước cho ngài.

PÔLÔNIUT - Thưa Điện hạ, Hoàng hậu muốn nói chuyện với Người ngay bây giờ.

HAMLET - Tướng công có trông thấy đám mây giống hình con lạc đà đằng xa kia không?

PÔLÔNIUT - Lạy Chúa, vâng, giống con lạc đà thật.

HAMLET - Tôi lại cho là giống con cây hương.

PÔLÔNIUT - Trông cũng gù gù như con cây hương.

HAMLET - Hay là giống cá voi?

PÔLÔNIUT - Thật là giống cá voi.

HAMLET - Tôi sẽ đến gặp mẫu thân tôi ngay bây giờ. (*Nói một mình*) Chúng quấy rầy làm cho mình phát điên lên mất. (*Nói với Pôlôniut*) Vâng, tôi xin đến ngay bây giờ.

PÔLÔNIUT - Tôi sẽ xin tâu lại với Hoàng hậu.

Pôlôniut vào

HAMLET - “Ngay bây giờ”, nói thì dễ quá. Các bạn ơi, xin lui ra đi cho.

Tất cả vào trừ Hamlet

Giờ đây đúng là lúc đêm khuya thanh vắng, giờ của ma thiêng, quỷ dữ, những nấm mồ hé mở và địa ngục tỏa tà khí ra khắp cả thế gian này. Giờ đây ta có thể uống máu nóng và làm những việc khủng khiếp, những việc mà ánh sáng ban ngày phải run lên, kinh sợ khi nhìn thấy. Hãy bình tĩnh lại! Bây giờ ta phải đến gặp mẹ ta. Ôi tim ta hồi! Đừng để mất bản chất nhân ái của mi, đừng để cho linh hồn của Nêrông⁽¹⁾ thâm nhập vào lồng ngực cứng rắn này. Ác thì được, nhưng quyết không

⁽¹⁾ Nêrông: vua La Mã, nổi tiếng là độc ác, tàn bạo đã giết mẹ là Agrippina.

được bất nghĩa bất nhân. Ta sẽ nói với mẹ ta những lời như kim châm dao cắt, nhưng dao thật ta nhất định không dùng. Trong cuộc gặp gỡ này, miệng lưỡi và tâm hồn ta phải hư nguy. Những lời nói của ta sẽ làm cho mẹ ta phải tủi hổ, đau đớn, nhưng ra tay hành động thì nhất định tâm hồn ta không bao giờ cho phép.

CẢNH III

Một gian phòng trong lâu đài.

Vua, Rôdencran và Ghinđơnxtơn ra.

VUA - Ta không thể bằng lòng y được, cũng không thể để cho bệnh điên loạn của y tự do phát triển hoành hành, đó là một điều nguy hiểm cho tất cả chúng ta. Vậy các khanh khá sửa soạn đi. Ngay bây giờ ta sẽ ra chiếu chỉ, giao nhiệm vụ cho các khanh, và y sẽ cùng các khanh sang Anh Cát Lợi. Quyền lợi của quốc gia này không thể để cho mỗi nguy hiểm ngày càng tăng do những cơn điên dại của y gây ra, đe dọa từng giờ từng phút.

GHINĐƠNXTƠN - Tâu Bệ hạ, chúng thần xin sửa soạn ngay. Để bảo vệ an toàn cho muôn dân nhờ ơn Bệ hạ mà sống còn, nỗi băn khoăn lo lắng của Bệ hạ thật là thiêng liêng, chính đáng.

RÔDENCRA - Ngay như một kẻ thường dân, để bảo vệ đời sống riêng của mình cũng còn phải đem hết ý chí nghị lực chống đối lại tất cả những sự nguy hại, huống chi đối với một người có mệnh hệ nào là ảnh hưởng đến cả đời sống của bao người. Một vị hoàng đế mất đi, không phải chỉ có một mình thất thiệt, mà một cơn gió lốc của sa cơ đã nổi lên thì cuốn theo xuống vực thẳm bao người thân cận. Thật đúng như một bánh xe khổng lồ đóng trên đỉnh núi cao, trăm ngàn vật phụ bám vào nan hoa; bánh xe rơi, bao vật kia cũng rơi nát tan tành. Có bao giờ một vị hoàng đế thờ dài một mình mà không kéo thêm những tiếng than vãn rên siết của muôn dân.

VUA - Ta mong các khanh sửa soạn gấp, lên đường ngay. Ta phải lấy xiềng xích mà giam chân mỗi lo sợ này lại; nó đang lộng hành quá đáng.

RÔDENCRAH - Chúng thần xin đi gấp.

Rôdencran và Ghinđonxtơn vào, Pôlôniut ra

PÔLÔNIUT - Tâu Bệ hạ, thái tử đang tới phòng riêng của Hoàng hậu. Thần sẽ đến nép sau bức màn để nghe câu chuyện giữa hai người. Thần tin chắc rằng Hoàng hậu sẽ nhủ được hoàng tử giải bày hết nguồn cơn. Đúng như Bệ hạ đã phán truyền, kế đó thật là diệu. Cần phải có một người thứ ba không phải là mẹ đứng nép vào một chỗ kín đáo mà nghe, vì các bà mẹ đối với con thì có bao giờ vô tư sáng suốt. Cúi xin Bệ hạ cho thần được lui, và đêm nay trước khi Bệ hạ lâm sàng, thần sẽ xin vào bệ kiến để được tâu trình những điều mắt thấy tai nghe.

VUA - Tướng công quý mến, Trẫm xin đa tạ.

Pôlôniut vào

(*Nói một mình*) - Than ôi, tội ác của ta thật thối tha dơ bẩn, uesth khí bốc tận trời xanh! Một điều nguyên rửa từ lâu đè nặng lên tội ác của ta: giết anh... Ta biết cầu nguyện sao đây, dù ý muốn của ta vô cùng mãnh liệt, nhưng tội ác còn mạnh hơn lại ngăn cản ta. Và như một kẻ bị giằng co giữa hai việc phải làm, ta ngần ngại, băn khoăn không biết bắt đầu từ đâu, và đành sao nhãng cả hai. Dù đôi bàn tay đốn mạt này có bị nhuộm đầy máu đào của anh ta chẳng nữa, trời xanh kia há chẳng có đủ nước mưa để rửa sạch chúng trắng bong như tuyết được sao? Lòng từ bi của Chúa dùng để làm gì nếu không phải là để giúp ta nhìn thẳng vào tội ác? Cầu nguyện là thế nào, nếu không phải có hai hiệu quả: hoặc phòng ngừa sa đọa, hoặc trót đã sa đọa, thì được tha thứ? Vậy thì ta hãy ngược nhìn lên mà cầu nguyện và tội lỗi của ta sẽ xóa nhòa vào dĩ vãng. Nhưng chao ôi, ta cầu nguyện như thế nào được đây? "Cầu Chúa hãy tha thứ cho tội sát nhân ghê tởm của con"! Tha thứ sao được, một khi ta còn giữ nguyên trong tay tất cả những gì mà vì chúng ta đã phạm tội: ngai vàng, lòng tham vọng của ta và Hoàng hậu. Có thể vừa được tha thứ vừa giữ lại tội lỗi hay không? Trên cõi đời hủ bại thối nát này, bàn tay trá vàng của kẻ sát nhân có thể đẩy lùi được thần công lý, và thường của phi nghĩa lại mua

chuộc được cả luật pháp - nhưng trên cao xanh kia, thì đối trá lọc lừa sao được, mọi hành động đều bị bóc trần và ta chỉ còn đành chịu lộ chân tướng, thú nhận mọi điều. Làm sao bây giờ? Còn gì nữa? Ta thử hối hận xem sao - Sao hối hận lại không làm gì được? Nhưng nó làm được gì, khi con người không thể hối hận? Ôi, khốn nạn! Lương tâm ta đen tối như côi chết. Linh hồn ta sa cơ, vướng mắc, càng vùng cựa để được siêu thoát thì lại càng vướng mắc sa cơ. Thiên thần ôi! Hãy thử cứu vớt ta, hãy giúp cho ta cầu nguyện! Hãy quỳ xuống đi, đôi gối bưng bình này. Trái tim sắt đá của ta hỡi, hãy mềm đi như đường gân thớ thịt của trẻ sơ sinh - mọi việc may ra còn có phương cứu chữa.

Quỳ xuống cầu nguyện, Hamlet ra

HAMLET - Đây là lúc thuận lợi cho ta, y đương cầu nguyện. Ta hạ thủ chăng? (*Đứng dừng lại*). Nhưng như thế thì y lên thiên đường mất, và có phải là ta phục thù không? Đó là điều cần phải suy nghĩ. Một thằng khốn nạn giết cha ta, và đối lại, chính ta, đứa con độc nhất của người, lại đưa đúng thằng khốn kiếp ấy lên thiên đường! Ôi! Đây là một sự ban ơn, sao gọi là rửa thù! Nó giết cha ta, đúng lúc Người ăn uống no say, bao tội lỗi còn đây rẫy như hoa cỏ tháng năm⁽¹⁾. Bây giờ, Người phải gột rửa tội lỗi như thế nào, chỉ có trời xanh kia hiểu thấu! Cứ trong hoàn cảnh này và lấy lẽ mà suy ắt Người phải cam chịu bao hình phạt nặng nề; thù ta có rửa được không, nếu ta giết y đúng vào lúc y cầu nguyện cho linh hồn sạch tội, sẵn sàng bước sang thế giới bên kia? Không! Ngừng lại, gươm báu của ta ôi! Hãy đợi một dịp nào kinh tởm hơn, đợi khi nào y túy lúy rượu nồng, mê mẩn trong giấc ngủ, hoặc lên cơn thịnh nộ điên cuồng, hoặc trong cuộc truy hoan ô uế, đang lúc nguyên rửa tục tằn giữa canh bài bạc, hoặc trong bất cứ một hành động nào mà linh hồn không có phương siêu thoát. Lúc đó hãy ra tay, để cho gót chân y hướng lên thiên đàng mà linh hồn y vẫn tắm tối, đáng nguyên rửa như địa ngục nơi y phải sa xuống. Mẹ ta đương đợi ta. Phương thuốc này cũng chỉ là để kéo dài thêm chuỗi ngày bệnh tật của mi thôi.

Vào

⁽¹⁾ Tháng năm tức là mùa xuân.

VUA (*đứng dậy*) - Lời của ta sẽ bay bổng, nhưng tư tưởng của ta vẫn ở lại dưới trần. Lời mà không có tư tưởng thì bay sao được lên thiên đàng.

Vào

CẢNH IV

Trong thâm cung của Hoàng hậu

Hoàng hậu và Pôlôniut ra

PÔLÔNIUT - Thái tử sắp tới bây giờ. Xin Lệnh bà cứ nói thẳng cho thái tử hay, những trò diên đại ấy lộng hành quá đáng, không thể chịu được nữa; và Lệnh bà đã lấy lượng bao dung mà che chở, bảo vệ cho thái tử qua những cơn thịnh nộ của Chúa thượng. Lệnh bà cứ nói mạnh vào, thần xin đứng yên sau tấm rèm này.

HAMLET (*gọi*) - Mẹ ơi, mẹ ơi, mẹ ơi!

HẬU - Xin Tướng công yên tâm, đừng vì ta mà lo ngại. Tướng công hãy nên lui. Ta đã nghe thấy bước chân con ta tới.

Pôlôniut nấp sau rèm. Hamlet ra

HAMLET - Nào, thưa mẹ có việc chi?

HẬU - Hamlet, con đã lắng nhục cha con quá lắm!

HAMLET - Mẹ, mẹ đã lắng nhục cha tôi quá lắm!

HẬU - Kìa, kìa sao con trả lời bằng giọng lưỡi hồ đồ!

HAMLET - Sao, sao bà hỏi bằng giọng lưỡi cay độc!

HẬU - Kìa, sao thế, Hamlet?

HAMLET - Nào, bây giờ có việc chi thế?

HẬU - Con quên mẹ rồi sao?

HAMLET - Không, có trời chứng giám, tôi quên sao được bà. Bà là Hoàng hậu, là vợ của em chồng bà, và trời ôi, ước sao không phải như thế - bà là mẹ tôi.

HẬU - Hừ, thôi, ta sẽ mời người có đủ quyền lực đến để đối đáp với con.

HAMLET - Thôi, thôi, xin mời bà ngồi xuống đây. Bà hãy ngồi yên, chớ có đi đâu, đợi cho tôi đặt một tấm gương để bà có thể soi thấu tâm can bà đã.

HẬU - Người định làm gì? Muốn giết ta chắc? Có ai cứu tôi! Cứu tôi với!

PÔLÔNUIOT (*đứng sau rèm*) - Kìa, có ai! Cứu! Cứu! Cứu!

HAMLET (*rút gương*) - Ái chà! Chuột à! (*Đâm qua rèm*) Chết rồi, ta đánh cược một đồng đu ca, nó chết rồi!

PÔLÔNUIOT (*sau rèm*) - Trời ơi, ta bị giết!

HẬU - Trời ơi! Khổ chưa! Người làm gì vậy?

HAMLET - Hừ, tôi không biết, nhà vua đấy chắc?

HẬU - Thật là một hành động cuồng đạo, dẫm máu!

HAMLET - Một hành động dẫm máu, mẹ hiền ơi, cũng gần xấu xa như giết vua rồi lại lấy em vua thôi.

HẬU - Như giết vua?

HAMLET - Vâng, tâu Lệnh bà, tôi nói thế đấy! (*Mở màn ra và thấy Pôlôniut*) Thằng khốn nạn, xuẩn ngốc, liều lĩnh, tò mò, vĩnh biệt mi nhé! Ta cứ tưởng là chủ mi kia! Thôi mi đành chịu lấy số phận. Mi thấy chứ, dính dáng vào chuyện người là nguy hiểm. (*Nói với hậu*). Xin bà đừng bóp vặn đôi tay thế kia. Cứ bình tĩnh! Mời bà ngồi xuống đây, để tôi bóp vặn trái tim bà. Vâng, tôi sẽ làm như vậy, nếu trái tim bà còn biết rung động, nếu những tập quán tội lỗi chưa làm cho nó chai như đồng, rắn như bức tường thành ngăn cách mọi tình cảm.

HẬU - Ta đã làm gì mà người dám lớn tiếng buông lời thô lỗ sỉ nhục ta như thế?

HAMLET - Một hành động làm tàn phai cả vẻ kiêu diễm và nét ửng hồng của e lệ, một hành động gọi phẩm hạnh là đạo đức giả, ngắt đi mất bông hồng của mối tình thơ ngây trên đài trán quang minh và thay vào đó một ung nhọt; làm cho những lời nguyện ước phu thê trở thành giả dối như lời thề của phường con bạc. Ô, một hành động tước mất linh hồn khỏi thể xác của lời nguyện ước và biến tôn giáo từ bi thành một mớ từ sưng. Trước hành động ấy, thượng đế cũng phải

đỏ bừng lên vì hổ thẹn và cả trái đất dày đặc, vững chắc này cũng phải đau đớn, mang bộ mặt sầu thương như chờ ngày tận thế.

HẬU - Trời ơi! Hành động gì... mà mới trong lời giáo đầu của người thôi, nghe đã vang lên như sấm, như sét ghê rợn làm vậy?

HAMLET - Xin bà nhìn đây, nhìn vào bức ảnh này và bức ảnh này nữa. Đây là chân dung của hai anh em. Hãy nhìn xem vẻ đẹp trên trán này sao mà cao nhã; mớ tóc thần Hypêrion, đài trán thần Jôvơ, đôi mắt thần Mác - đe dọa và uy nghiêm. Vóc dáng như sứ trời Meccuya vừa sà xuống từ trên đỉnh núi cao giáp vòm trời xanh; một hình hài, một sự hòa hợp mà tất cả các thiên thần như đã in dấu ấn, để đảm bảo cho thế gian có một con người chân chính: chính là chồng bà xưa kia đấy. Và nhìn tiếp đây, bức này: đây là chồng bà bây giờ, thật là một bông lúa sâu mọt làm hỏng cả người anh lành mạnh của y. Bà có mắt không? Bà có thể nào từ bỏ được đỉnh núi cao đẹp để này để mà sống, để mà dăm đuổi trong vũng lầy này không? Hà, bà có mắt không? Bà không thể coi đó là tình yêu được, vì ở tuổi của bà, sự bông bột sôi nổi trong máu đã thuần đã lắng, đã nhường bước cho đắn đo suy xét: vậy sự suy xét nào đã đẩy bà từ bỏ cái này mà lấy cái này?

Tri giác, nhất định bà có, nếu không thì sao bà cử động được, nhưng chắc chắn rằng tri giác đó đã bị tê liệt rồi, vì có điên loạn chẳng nữa cũng không thể lằm lằm đến như thế, tri giác cũng không thể nào u mê vì điên loạn đến nỗi không còn lại một chút phán đoán để mà nhận định sự khác biệt này. Quỷ ác nào đã bịt mắt đánh lừa bà như thế? Có thị giác mà chẳng có xúc giác, có xúc giác mà chẳng có thị giác, có tai mà không có tay, có mắt; có khứu giác mà chẳng có tất cả các giác quan khác, hay chỉ một phần rất ồm yếu của một trong những giác quan chân thực đó, cũng không thể làm cho bà ngỡ ngàng lằm lằm đến thế. Ôi liêm sỉ! Hổ thẹn của bà để đâu? Ôi, địa ngục phản nghịch, nếu người có thể dấy loạn trong xương cốt của một mụ nạ dòng, thì trong tuổi thanh xuân bừng cháy, phẩm hạnh sẽ là sáp ong chảy tan theo ngọn lửa đó: còn nói chi đến liêm sỉ, khi lửa tình đã thôi thúc để tung hoành thì ngay đến cả sương tuyết cũng phải bốc cháy, lý trí cũng bị dục vọng chế ngự.

HẬU - Ôi, Hamlet, đừng nói nữa. Con đã khiến mắt ta nhìn thấu linh hồn ta, thấy rõ những vết đen ô uế đã thấm sâu vào chẳng thể nào gột sạch đi được.

HAMLET - Không, cứ sống trong mồ hôi thối tha trên chiếc giường nhầy nhụa, đắm đuối trong bại hoại vô luân, vuốt ve, tán tỉnh nhau trong ổ lợn nhớp nhơ...

HẬU - Ôi! Đừng nói với mẹ như thế nữa, mỗi lời của con như dao nhọn đâm vào tai mẹ; đừng nói nữa, ôi Hamlet thân yêu!

HAMLET - Một thằng sát nhân, một gã đê tiện, một tên vô lại, so với chồng trước của bà thật là một vực một trời. Một tên vua hề, một thằng ăn cắp ngai vàng và quyền uy, xoáy trộm vương miện trên giá cao dát vào túi áo hần!

HẬU - Đừng nói nữa!

HAMLET - Một tên vua mặc áo hề chấp vá sặc sỡ!

Hồn ma ra

Hỡi các đấng thiên thần, hãy cứu vớt tôi, hãy dang rộng đôi cánh che chở cho tôi! Bóng hình anh linh, người muốn phán bảo điều gì?

HẬU - Than ôi, nó phát điên rồi!

HAMLET - Phải chăng, Người về để quở trách đứa con chậm trễ của Người đã quên lãng thời gian, đắm chìm trong đau khổ, bỏ qua lệnh truyền cấp thiết, không thi hành ngay đại sự? Ôi, xin Người nói lên!

HỒN MA - Đừng có quên. Ta đến đây chỉ có ý muốn mài sắc thêm ý chí hầu như bị cùn gỉ của ngươi. Nhưng hãy nhìn kia, hoảng hốt đang chế ngự mẹ ngươi. Hãy bước tới xen vào giữa mẹ ngươi và linh hồn đang dần vật ngươi. Trong những cơ thể yếu đuối, trí tưởng tượng lại càng kích động mạnh. Hãy nói với mẹ ngươi đi, Hamlet!

HAMLET - Thưa Lệnh bà, người làm sao vậy?

HẬU - Than ôi! Con làm sao vậy, mà cứ đắm đắm nhìn mãi vào chốn hư không, nói chuyện với không gian vô hình thế? Vẻ hoảng loạn lộ ra trong ánh mắt con. Và như những người lính đang ngủ say nghe kèn báo động, mái tóc bết chặt của con dựng ngược cả lên như có cuộc sống bên trong trỗi dậy! Ôi, con trai yêu quý của mẹ, con hãy đem lòng kiên nhẫn dịu mát

tươi lên ngọn lửa giận bùng cháy của con. Con cứ nhìn vào cái gì thế?

HAMLET - Nhìn Người, nhìn Người! Mẹ nhìn kia, sao trông Người xanh xao làm vậy! Hình dáng và nông nổi ấy, có nguyên cầu tới sỏi đá thì sỏi đá cũng phải xúc động, mũi lòng! Xin đừng nhìn con như thế, e rằng vẻ đau buồn của cha làm cho lòng quyết tâm của con phải yếu mềm, rồi việc con phải làm sẽ mất cả màu sắc thật của nó, không chừng lấy nước mắt mà thay cho máu.

HẬU - Con nói với ai thế?

HAMLET - Mẹ không nhìn thấy gì kia sao?

HẬU - Không nhìn thấy gì, tuy vẫn nhìn tất cả.

HAMLET - Thế mẹ không nghe thấy gì ư?

HẬU - Không, chỉ nghe thấy tiếng nói của chúng ta thôi.

HAMLET - Sao, mẹ nhìn kia! Nhìn kia! Hồn đang biến đi kia! Cha tôi, y phục hết lúc sinh thời! Nhìn kia, nơi Người đang đi, đúng lúc này, bên ngoài vòm cửa!

Hồn ma vào

HẬU - Đây chính là do trí óc con tưởng tượng ra cả thôi. Tâm thần hoảng loạn rất dễ tạo ra cái vật thể vô hình đó.

HAMLET - Tâm thần hoảng loạn ư? Mạch máu con đây, cũng như của mẹ, vẫn đập đều hòa, điệu nhạc của kháng cường; đâu có phải là điên dại mà thốt ra những lời nói đó? Mẹ cứ thử lại con xem, con sẽ nhắc lại đúng từng lời, từng tiếng, nếu là điên loạn ắt sẽ chẳng nhớ được tình tường. Mẹ ạ, vì lòng mến Chúa, xin đừng để những ý nghĩ phỉnh phờ kia vuốt ve tâm hồn mẹ mãi, cho rằng mẹ chẳng có tội gì mà chỉ do con điên loạn nói ra như vậy. Chẳng qua chỉ là một vẩy da mỏng bọc cái ung nhọt trong khi sự đồi bại thói tha đục rỗng bên trong mà không nhìn thấy. Mẹ hãy thú tội với Chúa trời, ăn năn lầm lỗi đã qua, tránh những gì sẽ xảy tới, đừng rắc thêm phân lên cỏ dại cho nó xanh tốt hơn. Mẹ hãy tha thứ cho đức hạnh của con, vì trong cái thời thế đầy rẫy xấu xa này, chính đức hạnh phải cúi mình xin lỗi tội ác, phải khom lưng, uốn gối cầu xin để được mang lại điều hay cho nó.

HẬU - Ôi, Hamlet, con đã xé đôi lòng mẹ!

HAMLET - Thế thì mẹ hãy vứt bỏ đi cái nửa phần xấu xa, mà sống trong sạch hơn với cái phần kia. Thôi xin mẹ đi nghỉ, nhưng chớ có vào giường của ông chú con đấy. Nếu đã không có đức hạnh, thì cũng phải cố khoác cho mình cái màu đức hạnh. Thói quen - con quỷ ấy nuốt trôi mọi lý trí của người ta - con quỷ tập quán ấy vẫn có thể làm thần tiên được, khi với những hành động tốt đẹp, nó cũng khoác lên mình bộ lễ phục một cách dễ dàng. Cố kìm mình đêm nay, thì sau đây, tiết dục ắt là chẳng khó, lần sau nữa lại càng dễ hơn; bởi vì, thói quen có thể thay đổi cả bản chất của con người, chế ngự cả... ma quỷ hay là tổng khứ nó đi với một sức mạnh thần kỳ.

Một lần nữa, xin mẹ đi nghỉ; và khi nào mẹ mong ước được bề trên ban phước, thì chính con đây sẽ đến cầu xin phước lành nơi mẹ. Còn đối với lão thái sư này, (*trở Pôlôniut*), lòng con cũng ân hận: nhưng đó là ý Chúa muốn thế, muốn trừng phạt con, và dùng con để trừng phạt y. Con vừa là kẻ có tội, vừa là sứ giả của Chúa đi hành tội. Con sẽ đem thi hài y đi, và sẽ có đủ lý lẽ để biện minh cho việc đã làm. Thôi, một lần nữa, xin mẹ đi nghỉ. Chính chỉ vì nhân nghĩa, mà con phải độc ác. Bất hạnh đã bắt đầu, thảm họa ắt phải tiếp theo. Con chỉ xin nói thêm một lời nữa, tâu Lệnh bà...

HẬU - Mẹ phải làm gì bây giờ?

HAMLET - Thì đừng làm, nhất định đừng làm những điều con vừa nói. Cứ để cho tên vua phì nộn tán tỉnh mẹ vào giường, dâm ô véo má mẹ, gọi mẹ là "con chuột nhỏ" của y, đặt lên má mẹ những cái hôn nhầy nhụa, ghì chặt những ngón tay ô trọc quanh cổ mẹ, khiến mẹ phải để lộ ra chuyện con không diên thực mà chỉ diên vờ. Phải chăng là mẹ cứ để cho y biết thì tốt hơn, vì có lẽ nào một bà Hoàng hậu, yêu kiều, thùy mị, khôn ngoan lại giấu không cho một con cóc, một con dơi, một con cú, biết những việc trọng đại thiết thân như thế hay sao? Còn ai là người làm việc ấy cho? Không, mặc dầu lẽ phải, mặc dầu cả bí mật, mẹ cứ việc tháo lồng trên nóc nhà, thả chim bay đi, để xem hậu quả ra sao rồi như chú khỉ trừ danh lại chui vào lồng và ngã gãy cổ!

HẬU - Xin con cứ yên tâm, nếu lời nói là do hơi thở tạo thành, và nếu hơi thở là sức sống, thì mẹ không còn đâu sức sống để mà thốt ra những lời con nói với mẹ.

HAMLET - Con phải sang Anh Cát Lợi, mẹ biết chứ?

HẬU - Chao! Mẹ quên đi mất, việc đó đã được quyết định rồi.

HAMLET - Thư đã niêm phong, hai tên bạn đồng học của con, những đứa mà con tin như tin loài rắn độc nhe nanh phun nọc, đã mang chiếu chỉ đi dọn đường để đưa con đến nơi gian hiểm. Cứ để cho chúng hành động! Cho chúng khai pháo đi. Âu cũng là một trò chơi thú vị, để cho những kẻ đốt pháo lại bị thương vì chính pháo của chúng. Khó khăn, gì mà không đào đất chôn sâu thêm địa lôi của chúng cho khi nổ tung nó sẽ đưa chúng lên cung trăng. Ô, hay ho thật, trên cùng một ngã đường mà kẻ cắp bà già gặp nhau⁽¹⁾. (*Trở vào xác Pôlôniut*) Chính tên này đã buộc con phải cuốn gói lên đường. Con sẽ lòi cái xác nó sang phòng bên. Xin mẹ đi nghỉ thôi. (*Nhìn xác Pôlôniut*) Lão thái sư này, lúc sinh thời ngu xuẩn lắm lời, mà bây giờ thì sao mà trầm mặc, kín đáo, nghiêm trang thế. Nào, thưa ngài, xin mời ngài đi cho xong việc với ngài. Chúc mẹ ngủ ngon.

Hamlet vào, lòi theo xác Pôlôniut

⁽¹⁾ Nguyên văn: "Trên cùng một con đường hai kẻ láu gặp nhau".

HỒI BỐN

CẢNH I

Một gian phòng trong lâu đài

Vua, Hoàng hậu cùng Rôden Cran và Ghinđơnxtơn ra

VUA - Trong những tiếng thở dài, tiếng thổn thức nào nề ấy, nhất định phải có chuyện gì, Hậu cần lý giải cho ra. Chúng ta phải hiểu rõ. Con trai Hậu đâu?

HẬU (nói với Rôden Cran và Ghinđơnxtơn) - Hai khanh hãy để ta cùng Chúa thượng ở đây nói chuyện một lát.

Rôden Cran và Ghinđơnxtơn vào

Ôi! Bệ hạ thân yêu của thiếp, cái cảnh tượng thiếp vừa được mục kích đêm nay!

VUA - Sao, Giectrut ái khanh? Hamlet ra sao?

HẬU - Cuồng nộ như sóng biển và gió bão đang cùng nhau vật lộn để tranh hùng trong một cơn điên loạn, thấy sau bức rèm có vật gì lay động, y tuốt thanh trường kiếm, thét lớn: "Một con chuột! Một con chuột!", rồi trong sự tưởng tượng thác loạn ấy, y đã đâm chết ông già nhân hậu đứng khuất bên trong.

VUA - Ôi, hành động khủng khiếp! Ví như Trăm đứng đó ắt cũng chịu số phận ấy thôi. Còn được buông lỏng, y còn là mối đe dọa cho tất cả, cho chính bản thân Hậu, cho Trăm đây, cho mọi người. Ôi, ta biết ăn nói ra sao về cái hành động đẫm máu ấy? Tội này, rồi thiên hạ lại đổ lên đầu chúng ta. Đáng lẽ chúng ta phải biết lo xa mà giữ riết, kiểm chế, buộc cái thằng trẻ điên cuồng ấy ở một nơi xa lánh. Nhưng chúng ta đã quá yêu thương y, không biết xử sự thế nào, thật như một kẻ mang ác bệnh trong mình muốn giấu giếm mà đành để cho hủy mòn cuộc sống. Y đi đâu rồi?

HAMLET - Con phải sang Anh Cát Lợi, mẹ biết chứ?

HẬU - Chao! Mẹ quên đi mất, việc đó đã được quyết định rồi.

HAMLET - Thư đã niêm phong, hai tên bạn đồng học của con, những đứa mà con tin như tin loài rắn độc nhe nanh phun nọc, đã mang chiếu chỉ đi dọn đường để đưa con đến nơi gian hiểm. Cứ để cho chúng hành động! Cho chúng khai pháo đi. Ấu cũng là một trò chơi thú vị, để cho những kẻ đốt pháo lại bị thương vì chính pháo của chúng. Khó khăn gì mà không đào đất chôn sâu thêm địa lôi của chúng cho khi nổ tung nó sẽ đưa chúng lên cung trăng. Ồ, hay ho thật, trên cùng một ngã đường mà kẻ cắp bà già gặp nhau⁽¹⁾. (*Trở vào xác Pôlôniut*) Chính tên này đã buộc con phải cuốn gói lên đường. Con sẽ lôi cái xác nó sang phòng bên. Xin mẹ đi nghỉ thôi. (*Nhìn xác Pôlôniut*) Lão thái sư này, lúc sinh thời ngu xuẩn lắm lời, mà bây giờ thì sao mà trầm mặc, kín đáo, nghiêm trang thế. Nào, thưa ngài, xin mời ngài đi cho xong việc với ngài. Chúc mẹ ngủ ngon.

Hamlet vào, lôi theo xác Pôlôniut

⁽¹⁾ Nguyên văn: "Trên cùng một con đường hai kẻ lấu gặp nhau".

HỒI BỐN

CẢNH I

Một gian phòng trong lâu đài

Vua, Hoàng hậu cùng Rôden Cran và Ghinđonxtơn ra

VUA - Trong những tiếng thở dài, tiếng thổn thức nào nề ấy, nhất định phải có chuyện gì, Hậu cần lý giải cho ra. Chúng ta phải hiểu rõ. Con trai Hậu đâu?

HẬU (nói với Rôden Cran và Ghinđonxtơn) - Hai khanh hãy để ta cùng Chúa thượng ở đây nói chuyện một lát.

Rôden Cran và Ghinđonxtơn vào

Ôi! Bệ hạ thân yêu của thiếp, cái cảnh tượng thiếp vừa được mục kích đêm nay!

VUA - Sao, Giectrut ái khanh? Hamlet ra sao?

HẬU - Cuồng nộ như sóng biển và gió bão đang cùng nhau vật lộn để tranh hùng trong một cơn điên loạn, thấy sau bức rèm có vật gì lay động, y tuốt thanh trường kiếm, hét lớn: “Một con chuột! Một con chuột!”, rồi trong sự tưởng tượng thác loạn ấy, y đã đâm chết ông già nhân hậu đứng khuất bên trong.

VUA - Ôi, hành động khủng khiếp! Ví như Trăm đứng đó ắt cũng chịu số phận ấy thôi. Còn được buông lỏng, y còn là mối đe dọa cho tất cả, cho chính bản thân Hậu, cho Trăm đây, cho mọi người. Ôi, ta biết ăn nói ra sao về cái hành động đẫm máu ấy? Tội này, rồi thiên hạ lại đổ lên đầu chúng ta. Đáng lẽ chúng ta phải biết lo xa mà giữ riết, kiểm chế, buộc cái thằng trẻ điên cuồng ấy ở một nơi xa lánh. Nhưng chúng ta đã quá yêu thương y, không biết xử sự thế nào, thật như một kẻ mang ác bệnh trong mình muốn giấu giếm mà đành để cho hủy mòn cuộc sống. Y đi đâu rồi?

HAMLET - Tiếng gì vậy? Ai gọi Hamlet đây? A bọn chúng kia rồi.

Rôden Cran và Ghinđơnxtơn cùng với những người khác ra

RÔDENCRAN - Điện hạ đã đem cái tử thi ấy làm gì rồi?

HAMLET - Trả nó về cát bụi, nơi nó đã sinh ra.

RÔDENCRAN - Điện hạ hãy nói để ở đâu cho chúng tôi đến lấy để
khiêng tới giáo đường.

HAMLET - Chớ có tin như vậy nhé.

RÔDENCRAN - Tin gì cơ?

HAMLET - Rằng, ta có thể giữ điều bí mật của các người, chứ không
phải của chính ta. Mà hoàng tử con một ông vua bị cái hạng
bọt bèo căn vặn thì phải trả lời như thế nào đây?

RÔDENCRAN - Điện hạ coi tôi là hạng bọt bèo ư?

HAMLET - Đúng đấy thưa ngài, đúng là bọt bèo thấm đẫm ân
huệ, bổng lộc, quyền hành của vua. Nhưng nói cho cùng, lũ
quan lại ấy có cúc cung tận tụy mà phò vua, thì ngài cũng
chỉ như một con khỉ, giữ họ ở góc hẻm, thoát đầu còn ngậm,
sau rồi nuốt; mỗi khi cần lấy những gì mà họ đã nhặt nhanh
thu vét được, vua chỉ cần vắt một cái, thì bọt bèo ơi, mi lại
xác khô!

RÔDENCRAN - Thưa Điện hạ, tôi không hiểu người định nói gì?

HAMLET - Một câu nói quái ác nằm chết trong tai kẻ đần ngu.

RÔDENCRAN - Thưa Điện hạ, xin nói cho chúng tôi hay, cái tử thi
ấy Người để ở đâu, và xin mời Điện hạ cùng chúng tôi tới bệ
kiến Chúa thượng.

HAMLET - Tử thi cùng ở với Chúa thượng đấy, nhưng Chúa thượng
lại không cùng ở với tử thi. Chúa thượng là một đồ...

GHINĐƠNXTƠN - Thưa Điện hạ, là một đồ?

HAMLET - Đồ vô dụng. Hãy đưa ta tới gặp ông ấy. Cáo ơ, trốn đi,
thiên hạ đang đuổi bắt mày đấy⁽¹⁾.

Vào cả

⁽¹⁾ Một câu báo hiệu trong trò chơi ú tim của trẻ em.

HẬU - Đi lòi cái thi thể chính tay y giết ra một nơi. Trên thi thể ấy, sự điên dại của y như một mảnh kim khí sáng ngời trong đồng quặng nhơ bẩn, vẫn tỏ ra ngậy thơ trong trắng: Y đã khóc vì hành động của mình.

VUA - Ôi, Giectrut, ta đi thôi! Chiều nay trước khi mặt trời chấm ngang đỉnh núi, ta sẽ cho y xuống thuyền đi khỏi chốn này. Còn như cái hành động nhơ nhuốc ấy ta phải hết sức khéo léo và dùng uy quyền để bao che và cáo lỗi cùng thiên hạ. Này, Ghindơnxton!

Rôdencran và Ghindơnxton lại ra

Hai khanh ạ, hãy khá lấy thêm người giúp sức. Hamlet trong cơn điên cuồng đã sát hại Pôlôniut Tướng công rồi. Thi thể của người, y đã kéo ra khỏi buồng của Hoàng hậu. Hai khanh hãy tìm y cho bằng được. Hai khanh cứ nói thẳng và đem thi thể của Pôlôniut tướng công tới giáo đường. Ta mong các khanh làm mau lên cho.

Rôdencran và Ghindơnxton vào

Nào, Giectrut, ta hãy triệu tập những người thân cận mưu trí nhất, nói cho họ hay việc không may đã xảy ra và ý định của chúng ta, ngõ hầu để cho những lời xì xào bàn tán lan truyền khắp thế gian, dù có như súng thần công nhằm thẳng mục tiêu mà bắn đạn độc, cũng không thể trúng ta mà chỉ trúng khoảng không gian bất khả tổn thương... Ôi, ta đi thôi. Tâm hồn ta rối loạn, hoang mang sợ hãi vô cùng.

Vào

CẢNH II

Một gian phòng khác trong lâu đài

Hamlet ra

HAMLET - Xếp như thế là chắc.

RÔDENCRAN, GHINDƠNXTON (từ bên trong) - Hamlet! Hamlet Điện hạ!

HAMLET - Tiếng gì vậy? Ai gọi Hamlet đây? A bọn chúng kia rồi.

Rôdencran và Ghinđơnxtơn cùng với những người khác ra

RÔDENCRAN - Điện hạ đã đem cái tử thi ấy làm gì rồi?

HAMLET - Trả nó về cát bụi, nơi nó đã sinh ra.

RÔDENCRAN - Điện hạ hãy nói để ở đâu cho chúng tôi đến lấy để
khiêng tới giáo đường.

HAMLET - Chớ có tin như vậy nhé.

RÔDENCRAN - Tin gì cơ?

HAMLET - Rằng, ta có thể giữ điều bí mật của các người, chứ không
phải của chính ta. Mà hoàng tử con một ông vua bị cái hạng
bọt bèo căn vặn thì phải trả lời như thế nào đây?

RÔDENCRAN - Điện hạ coi tôi là hạng bọt bèo ư?

HAMLET - Đúng đấy thưa ngài, đúng là bọt bèo thấm dẫm ân
huệ, bổng lộc, quyền hành của vua. Nhưng nói cho cùng, lũ
quan lại ấy có cúc cung tận tụy mà phò vua, thì ngài cũng
chỉ như một con khỉ, giữ họ ở góc hẻm, thoát đầu còn ngậm,
sau rồi nuốt; mỗi khi cần lấy những gì mà họ đã nhặt nhanh
thu vét được, vua chỉ cần vắt một cái, thì bọt bèo ơi, mi lại
xác khô!

RÔDENCRAN - Thưa Điện hạ, tôi không hiểu người định nói gì?

HAMLET - Một câu nói quá ác nằm chết trong tai kẻ đần ngu.

RÔDENCRAN - Thưa Điện hạ, xin nói cho chúng tôi hay, cái tử thi
ấy Người để ở đâu, và xin mời Điện hạ cùng chúng tôi tới bệ
kiến Chúa thượng.

HAMLET - Tử thi cùng ở với Chúa thượng đấy, nhưng Chúa thượng
lại không cùng ở với tử thi. Chúa thượng là một đồ...

GHINĐƠNXTƠN - Thưa Điện hạ, là một đồ?

HAMLET - Đồ vô dụng. Hãy đưa ta tới gặp ông ấy. Cáo ơi, trốn đi,
thiên hạ đang đuổi bắt mày đấy⁽¹⁾.

Vào cả

⁽¹⁾ Một câu báo hiệu trong trò chơi ú tim của trẻ em.

CẢNH III

Một gian phòng khác trong lâu đài

Vua cùng các hầu cận ra

VUA - Trẫm đã sai người đi triệu thái tử và tìm cái tử thi. Để cho con người ấy tự do thật là nguy hiểm lắm thay! Nhưng lại không thể dùng luật pháp để nghiêm trị y được! Bọn dân ngu dân kia tin yêu y lắm, mà lại chỉ tin yêu qua đôi mắt không có sự suy xét cho tường tận. Chúng chỉ để ý đến việc trừng phạt kẻ có tội như thế nào, chứ không nhìn đến tội trạng. Muốn mọi sự êm thấm, việc đưa y đi bất thành linh như thế này phải làm ra vẻ đã được thu xếp chu đáo từ lâu. Bệnh đã đến lúc tuyệt vọng thì phải dùng đến những phương thuốc tuyệt vọng mới trị nổi, nếu không cũng hỏng.

Rôdencran ra

Thế nào, có chuyện gì mới không?

RÔDENCRAN - Tàu Bệ hạ, tử thi giấu ở đâu, thái tử nhất định không cho biết.

VUA - Thế thái tử đâu?

RÔDENCRAN - Tàu Bệ hạ, ở ngoài kia, đang bị canh giữ, chờ lệnh Bệ hạ.

VUA - Dẫn y vào.

RÔDENCRAN - Này Ghindơnxơ, dẫn thái tử vào đây.

Hamlet và Ghindơnxơ ra

VUA - Thế nào Hamlet, Pôlôniut Tướng công đâu?

HAMLET - Đang ăn bữa tối.

VUA - Ăn bữa tối? Ở đâu?

HAMLET - Không phải ở nơi hăn ăn đâu, mà ở nơi hăn đang bị ăn kia. Một bầy dòi bọ chính khách đang đục khoét hăn. Về cái khoa ăn này, chỉ có dòi bọ mới thực là đế vương, chúng ta nuôi béo gia súc để ăn cho béo, ăn cho béo chỉ để làm mồi cho rồi bọ; ông vua béo với anh hành khất gầy chỉ là hai món ăn khác nhau trên cùng một bàn tiệc, có thể thôi!

VUA - Chao ôi! Chao ôi!

HAMLET - Một gã lấy con bọ đã xơi thịt vua làm mỗi câu cá, rồi lại ăn thịt con cá đã xơi mỗi bọ.

VUA - Nhà người nói thế có nghĩa gì?

HAMLET - Có nghĩa gì đâu, chẳng qua cũng chỉ muốn nói để ngài hay, một ông vua đã ngự giá chu du như thế nào trong bao tử của một anh hành khất.

VUA - Pôlôniut đâu?

HAMLET - Ở thiên đường ấy, cho người lên đó mà tìm. Nếu sứ giả của ngài chẳng tìm thấy y trên đó thì ngài hãy đích thân tìm y ở chỗ khác. Nhưng xin nói thực, nếu nội trong tháng này mà không tìm thấy y, ngài sẽ ngủ thấy mỗi khi lên cầu thang bước vào long thất.

VUA (*nói với hầu cận*) - Tới ngay đó tìm Tướng công.

HAMLET - Ông ấy đang chờ bọn người đến đây.

Bọn hầu cận vào

VUA - Hamlet, Trăm lo lắng cho sự an toàn của bản thân con, cũng như rất buồn về việc làm vừa rồi của con; hành động ấy buộc con phải rời khỏi chốn này đi ngay tức khắc. Con khá sửa soạn đi, thuyền đã sẵn, gió đã thuận, bạn đồng hành đang chờ đợi, mọi thứ đã sẵn sàng cho cuộc hành trình sang Anh Cát Lợi.

HAMLET - Sang Anh Cát Lợi?

VUA - Phải, Hamlet ạ.

HAMLET - Tốt lắm.

VUA - Tốt thật đấy, nếu con rõ được ý của ta.

HAMLET - Tôi biết một vị thiên thần thấy rõ được ý ấy. Nào thì đi; sang Anh Cát Lợi! Xin vĩnh biệt mẹ thân yêu.

VUA - Cha yêu quý của con, Hamlet ạ.

HAMLET - Mẹ tôi! Cha với mẹ là vợ và chồng; vợ chồng là cùng chung xác thịt; thế đấy mẹ ạ. Đi nào, sang Anh Cát Lợi.

VUA (*nói với Rôdencran và Ghinđonxtơn*) - Theo y sát gót, giục y xuống thuyền cho nhanh, không được chậm trễ. Ta muốn y phải đi khỏi đất này đêm nay. Đi ngay! Mọi sự liên quan tới

việc này đều đã thu xếp đầu vào đấy. Mong các khanh hãy đi mau.

Rôdencran và Ghindonxtơn vào

Hỡi Anh Cát Lợi, nếu người quan tâm đến lòng chiếu cố của ta, uy lực lấy lòng của ta, khuyên người nên sáng suốt; gươm Đan Mạch đã từng để lại trên mình người vết thương còn tươi máu; người đã kinh sợ mà tỏ lòng thần phục ta thì người không thể thờ ơ coi thường lệnh của Đại vương. Chiếu chỉ của ta đã dặn dò cặn kẽ; phải hạ thủ ngay Hamlet. Anh Cát Lợi, hãy thi hành lệnh đó, vì như cơn sốt y làm máu ta sôi lên, người phải chữa cho ta khỏi. Dù sao chăng nữa, chừng nào ta chưa được tin việc đó đã làm xong, lòng ta còn chưa thể nào biết được niềm vui.

Vào

CẢNH IV

Một cánh đồng Đan Mạch

*Fortinbrat, một viên đại úy và binh lính
trống giơng cờ mở đi ra*

FORTINBRAT - Tướng công khá chuyển lời chào mừng của ta tới đức vua Đan Mạch. Hãy thưa lại, được Người cho phép, Fortinbrat này đã mượn đường hành quân qua vương quốc của người. Tướng quân đã rõ nơi ta hẹn gặp. Nếu đức vua muốn cùng ta đàm đạo, ta sẽ đích thân tới bệ kiến để tỏ lòng tôn kính. Khá tâu trình cho rõ điều đó.

ĐẠI ÚY - Thưa Điện hạ, xin tuân lệnh.

FORTINBRAT (*nói với binh lính*) - Hãy từ từ tiến lên.

Fortinbrat và binh lính vào trừ viên đại úy.

Hamlet, Rôdencran, Ghindonxtơn và những người khác ra

HAMLET - Chào ngài, chẳng hay quân lính này của ai vậy?

ĐẠI ÚY - Thưa ngài, của nước Na Uy.

HAMLET - Nhằm mục đích gì đó, thưa ngài?

ĐẠI ÚY - Nhằm tiến đánh một miền nào đó trên đất nước Ba Lan.

HAMLET - Ai là người chỉ huy họ, thưa ngài?

ĐẠI ÚY - Hoàng tử Fortinbrat, diệt nam lão vương Na Uy.

HAMLET - Thưa ngài, nhằm thắng trung tâm của Ba Lan hay chỉ đến một biên thùy nào đó?

ĐẠI ÚY - Thành thực mà nói với ngài, không thêm không bớt, chúng tôi đi xâm chiếm một mảnh đất đai, chỉ có danh mà chẳng lợi lộc gì. Đất ấy giá chỉ phải trả năm đồng, năm đồng thôi, tôi cũng chẳng thêm thuê, mà ngay có đem bán đứt đi nữa thì nó cũng chẳng đem lại cho Na Uy hay Ba Lan được giá đất hơn.

HAMLET - Sao, nếu thế thì người Ba Lan sẽ chẳng bao giờ bảo vệ nó làm gì?

ĐẠI ÚY - Có chứ, họ cũng chuẩn bị canh phòng.

HAMLET - Hai ngàn sinh mệnh và hai vạn đồng đu ca cũng chẳng đủ để thanh toán xong cái rơm rác ấy. Đây là cái ung nhọt quá căng đầy của cải và thái bình, nó vỡ mủ bên trong chẳng lộ ra ngoài, nên khó biết tại sao con người lại chết. Xin kính cẩn cảm tạ ngài.

ĐẠI ÚY - Xin Chúa phù hộ cho ngài.

Vào

RÔDENCRAN - Thưa Điện hạ, người vui lòng đi thôi chứ?

HAMLET - Người cứ đi trước, ta theo kịp ngay mà.

Vào cả, trừ Hamlet

Sao mà mọi sự việc đều nhằm chống lại ta, thúc giục chỉ phục thù đã nhụt của ta! Con người còn ra gì, nếu đem tất cả phần tinh túy và giá trị đời mình vào việc ăn, việc ngủ? Chỉ là con vật, không hơn. Thật thế! Ông Tạo phú cho ta trí suy xét mẫn tiệp biết lường trước tính sau, phải đâu là để cho cái năng khiếu ấy, cái lý trí thần thánh ấy bị hoen gỉ trong tâm óc, chẳng được dùng tới. Phải chăng ta lãng quên đi như súc vật hay chính là lo ngại hèn nhát, mà cứ quẩn quanh suy hơn xét thiệt, tính toán chi ly kết quả của việc làm? Ý nghĩ ấy,

đem chia tư chỉ được một phần khôn ngoan, còn ba phần hèn nhất. Chính ta cũng chẳng hiểu nổi tại sao ta còn sống để mà nói. “Việc này ta phải làm”, trong khi ta có đủ lý lẽ, đủ chí khí, đủ sức mạnh, đủ phương tiện để hành động. Bao tấm gương rõ ràng, sờ sờ như trái đất, khích lệ ta. Hãy trông đạo quân kia, đông là thế, trang bị tốn kém là thế, mà chỉ có một chàng hoàng tử đa cảm, yếu mềm thống lĩnh. Tâm hồn tràn ngập tham vọng cao xa, y nhạo cười tương lai thần bí, đem cái có thể chết, cái mong manh bất trắc, đương đầu với cả số mệnh, tử thần và hiểm nguy, chỉ để đổi lấy một cái vỏ trứng tầm thường. Thật sự vĩ đại thì chẳng cần phải đợi có lý do vĩ đại mới hành động, nhưng chính khi danh dự bị xúc phạm thì chỉ cần một việc như cái rơm cái rác cũng ra tay. Ta có thể chịu đựng được nỗi cha bị sát hại, mẹ bị ô nhục, lý trí ta, máu ta sôi sục mà đành để mọi việc ngủ lãng đi sao? Ta hồ thẹn thấy hai vạn sinh linh sắp lao vào cõi chết, chỉ vì một ảo tưởng, một trò đùa của danh vọng, dẫn thân xuống nắm mồ như đi vào giường ngủ, chiến đấu chỉ vì một mảnh đất quá nhỏ bé, chẳng cần phải mang một số đông quân sĩ như thế để xâm chiếm nơi chẳng đủ mồ đắp điểm cho những kẻ trận vong.

Ôi! Từ giờ phút này, ý nghĩ ta phải đầm máu, nếu không sẽ chẳng có giá trị gì!

CẢNH V

Enxơơ. Một gian phòng trong lâu đài

Hoàng hậu, Hôraxiô và một thị thần ra

HẬU - Ta không muốn tiếp nàng đâu.

THỊ THẦN - Nàng cứ khăng khăng đòi gặp Lệnh bà. Tâm trí nàng thực rối loạn, tình cảnh rất đáng thương.

HẬU - Nàng muốn gì?

THỊ THẦN - Nàng nhắc nhiều tới phu nhân, nói rằng nàng nghe thấy có nhiều chuyện lọc lừa trên thế gian này, vừa thở dài vừa đấm ngực, chuyện không đâu cũng dễ dàng cấu bẩn, lời nói thì hồ đồ nửa nọ nửa kia, hoàn toàn vô nghĩa. Vô nghĩa thật, nhưng cũng làm cho người nghe phải mủi lòng, suy nghĩ, chấp nối những lời ấy theo những điều họ nghĩ mà tìm ra một ý nghĩa. Cứ nhìn từng cử chỉ của nàng, lúc nháy mắt, lúc gật đầu, thiên hạ tuy chưa biết chắc, nhưng cũng phải nghĩ tất có chuyện buồn gì đây.

HÔRAXIÔ - Tốt hơn hết, xin Lệnh bà cứ cho nàng gặp, vì nàng có thể đem gieo rắc những điều ước đoán nguy hiểm trong bọn người tâm địa xấu xa.

HẬU - Cho nàng vào. (*Thị thần vào. Nói một mình*).

Tội lỗi vốn là như vậy, tâm hồn ta ốm yếu, việc không đâu cũng cho là triệu chứng của tai ương. Tội ác luôn luôn vụng về che giấu, càng sợ lộ lại càng đổ lộ.

Thị thần lại ra cùng với Ôphêlia

ÔPHÊLIA - Hoàng hậu kiêu diễm của Đan Mạch đâu rồi?

HẬU - Kìa Ôphêlia!

ÔPHÊLIA (*hát*) -

Hỏi xem bao kẻ dập dìu
Biết ai là người chung thủy
Đánh giá bằng chiếc mũ đội đầu,
Cái gậy cầm tay hay đôi hài sảo?

HẬU - Thương ôi! Tiểu thư hiền thực, lời ca kia ngụ ý gì?

ÔPHÊLIA - Bà hỏi gì? Không. Xin cứ nghe tôi hát.

Hát

Nàng ơi, nàng ơi, người đã chết rồi,
không còn trở lại
Người đã chết rồi không trở lại
Trên đầu một nắm cỏ xanh
Dưới chân một đài bia đá
Than ôi! Than ôi!

HẬU - Thôi đừng hát nữa, kìa, Ôphêlia.

ÔPHÊLIA - Xin bà cứ nghe thôi.

Hát

Vải liệm trắng như tuyết phủ đầu non

Vua ra

HẬU - Than ôi! Bệ hạ trông kìa.

ÔPHÊLIA -

Hoa thơm đầm lệ giải đầy
Hỏi sao chẳng tới bên mồ
Cùng người nhất đời yêu mến...

VUA - Tiểu thư có được mạnh không?

ÔPHÊLIA - Mạnh như thường. Thượng đế ban phước lành cho Chúa thượng. Thiên hạ nói loài cú vốn là con gái kẻ làm bánh bị hóa kiếp. Chúa thượng ơi, chúng ta biết chúng ta hiện tại, nhưng biết thế nào được tương lai sẽ ra sao. Cầu Thượng đế luôn ở bên bàn ăn của Chúa thượng.

VUA - Nàng đương nghĩ tới cha đấy.

ÔPHÊLIA - Thôi xin ngài, đừng nói tới chuyện ấy nữa. Nhưng khi nào thiên hạ có hỏi thì cứ trả lời như thế này:

Mai là ngày hội thánh Valăngtin
Em dậy từ sớm tinh mơ
Em, người trinh nữ, đến bên cửa phòng anh
Nguyễn làm người yêu trọn kiếp chung tình.

*

* *

Chàng trở dậy mặc thêm quần áo
Mở cửa phòng rước đón nàng vào
Lúc bước vào còn là trinh nữ
Khi trở ra trinh tiết mất rồi.

VUA - Ôphêlia kiêu diễm!

ÔPHÊLIA - Chà, thể thốt chi cho nặng lời! Hãy nghe ta hát tiếp:

“Viện cả thần nọ thánh kia ra mà thể thốt

Chẳng là vô sỉ lắm ru!

Gặp dịp bở, gã nào chịu tha

Toàn phường xỏ lá

Cô nàng than thở:

Trước khi dở trò lần khân

Mồm leo lẻo một hai kết ngãi

Chàng trả lời: Có trời cao kia chứng giám,

Thì kết ngãi chứ sao!

Nếu cô không tự mang thân vào giường tôi trước.

VUA - Nàng trái nết thế này đã bao lâu?

ÔPHÊLIA - Ta mong mọi việc sẽ được tốt lành. Phải kiên nhẫn mới được. Nhưng ta không sao cầm được nước mắt, khi nghĩ họ sẽ đem Người vùi sâu xuống ba tấc đất lạnh lẽo. Anh ta tất rồi sẽ biết; vì thế ta phải cảm ơn lời khuyên tốt bụng của các người. Lại đây ngay, xe ngựa của ta! Thôi cáo biệt các Lệnh bà! Cáo biệt các công nương, xin cáo biệt, cáo biệt! (*Nàng vào*).

VUA - Đi theo ngay nàng. Ta mong khanh để ý trông nom nàng cẩn thận.

Hôraxiô vào

Than ôi! Sầu đau đã đầu độc cơ thể nàng. Duyên do chỉ vì cái chết của cha nàng đây. Ôi, Giectrut, Giectrut ái khanh! Sầu đau khi đến thì không đến như những tên do thám riêng lẻ mà kéo tới cả binh đoàn. Đầu tiên cha nàng bị sát hại, rồi con Hậu ra đi (y là kẻ hung bạo đã gây nên sự đầy ải của chính y). Đối với cái chết của hiền thân Pôlôniut, đám dân ngu đã nặng mối nghi ngờ và xì xào bàn tán, ấy thế mà chúng ta lại vội vàng giấu giếm và đem chôn ông ta đi. Ôphêlia đáng thương đã mất trí phán đoán sáng suốt mà khi đã không còn nó thì chúng ta chỉ như những bức tranh, những con vật mà thôi. Lại nữa, điều làm ta không an lòng chút nào là anh nàng đã bí mật từ Pháp trở về. Y mang nặng mối nghi ngờ, sống trong cảnh mây mù bao phủ, chẳng thiếu gì ruồi nhặng vo ve vào tai y những lời thị phi độc địa về cái chết của cha y. Không còn biết tin vào đâu nữa, thiên hạ nhất định sẽ buộc tội chúng

ta, rỉ tai nhau đồn đại khắp nơi. Ôi, Giectrut ái khanh ơi, câu chuyện này như một khẩu pháo sát nhân, bắn vào người ta trăm nghìn phát đạn, không cần nhiều đến thế ta cũng đủ chết rồi.

Tiếng âm âm bên trong

HẬU - Kìa tiếng gì thế?

VUA - Bọn vệ binh của ta đâu? Mau ra trấn cửa.

Một thị thần ra

Có chuyện gì vậy?

THỊ THẦN - Xin Bệ hạ mau ẩn mình. Đại dương trào sóng vượt bờ tràn ngập cánh đồng mênh mông cũng không thể hung dữ bằng chàng trẻ tuổi Laocơ dẫn đầu một bọn nổi loạn và đã gạt bằng cả bầy tướng sĩ của Bệ hạ. Bọn còn đồ tôn y làm Chúa thượng! Chúng làm như thế là quay lại cái thời khai thiên lập địa, quên hết mọi truyền thống nghìn xưa, bất chấp cả mọi tập tục là những cái bảo đảm, phê chuẩn và ủng hộ mỗi lời nói; chúng la hét: "Chúng ta chọn Laocơ lên ngôi vua". Rồi thì nào mũ, nào tay, nào miệng, tiếng hoan hô vang tận mây xanh: "Laocơ lên ngôi vua, Laocơ lên ngôi".

HẬU - Sao, lắm đường mà chúng vẫn còn rống lên vui vẻ thế được. Ôi! Lạc hướng rồi, đồ chó bất trung Đan Mạch.

VUA - Cửa đã bị phá.

Tiếng âm âm bên trong, Laocơ cầm gươm ra.

Một bọn người Đan Mạch theo sau

LAOCƠ - Tên vua ấy đâu? Các bạn hãy đứng cả bên ngoài.

BỌN NGƯỜI ĐAN MẠCH - Không, để chúng tôi vào.

LAOCƠ - Xin các bạn cứ mặc tôi.

BỌN NGƯỜI ĐAN MẠCH - Xin vâng, xin vâng.

Mọi người lui ra phía ngoài cửa

LAOCƠ - Xin cảm ơn. Nhờ các bạn án ngữ ở cửa cho. Ô, nhà người, tên bạo chúa! Trả cha ta đây!

HẬU - Hãy bình tĩnh lại, hiền khanh Laocơ.

LAOCƠ - Nếu trong cơ thể này còn một giọt máu nào bình tĩnh được, thì ắt nó sẽ tuyên bố ta chỉ là một đứa con hoang, bảo

cha ta chỉ là kẻ bị mọc sừng, và khắc sâu vết nhơ nhuốc “đồ đĩ”, ở nơi đây, giữa làn mi trắng bạch không vết bợn của người mẹ chung thủy của ta.

VUA - Vì cớ gì mà khanh lại có thái độ phản nghịch ghê gớm thế? Cứ kệ hấn, Giectrut, đừng ngại gì cho ta cả. Đấng quân vương đã có thiên thần phù trợ, phản bội chỉ có thể nhòe nhỏ, quyết chẳng thể thi thố được gì. Laocơ, khá nói ta hay, có chuyện gì mà nhà ngươi lại bất bình như vậy? Kệ hấn, Giectrut. Nhà ngươi nói đi.

LAOCƠ - Cha ta đâu?

VUA - Chết rồi!

HẬU - Nhưng không phải tại Chúa thượng đâu.

VUA - Cứ để hấn hỏi cho hết lời.

LAOCƠ - Cha ta đã chết như thế nào? Ta không để cho kẻ nào đùa giỡn được ta đâu. Trung quân à, đem mà vứt xuống địa ngục! Tuyên thệ à, trả cho quỷ sứ hắc ám tha đi! Lương tâm, ân huệ à, đem mà ném vào âm ti sâu thẳm! Ta dám thách mọi trừng phạt. Ý ta đã quyết. Muốn sao thì sao, sống thì sống, chết thì chết, ta coi thường; nhưng nhất định thù cha ta phải trả bằng được mới hả.

VUA - Thì ai ngăn ngươi?

LAOCƠ - Ý chí của ta, trên đời không có gì ngăn ta được. Còn cách ta làm ư, ta sẽ làm thế nào để phí ít lực mà vẫn đạt mục đích.

VUA - Laocơ hiền khanh, nếu khanh muốn biết rõ sự thật về cái chết của người cha thân yêu của khanh thì lẽ nào, trong ý phục thù, khanh lại hồ đồ vơ quàng cả nắm không phân biệt bạn, thù, kẻ được người thua⁽¹⁾?

LAOCƠ - Không ai ngoài những kẻ thù của cha ta!

VUA - Thế khanh có muốn biết họ là ai không?

LAOCƠ - Đối với những người bạn tốt của cha ta, ta sẽ dang rộng cánh tay như thế này để đón chào; và ta sẵn lòng như chim bồ nông hiến thân mình, truyền máu cho bầu bạn.

⁽¹⁾ Nguyên văn: *Winner and loser*. Ý muốn nói: kẻ nào được lợi trong cái chết của cha khanh, và kẻ nào bị thiệt vì cái chết đó.

VUA - Ô, lúc này, khanh nói thật đúng như một người con chí hiếu, một trang quân tử chân chính. Đối với cái chết của cha khanh, ta thật hoàn toàn vô tội và lòng ta vô cùng đau xót. Điều đó sẽ soi rọi vào trí suy xét của khanh như ánh nắng ban mai rọi vào mắt khanh vậy.

BỌN NGƯỜI ĐÀN MẠCH (*Tiếng nói ồn ào bên trong*) - Cứ để cho tiểu thư vào.

LAOCTƠ - Cái gì thế? Có gì mà huyền não thế?

Ôphêlia ra

Ôi, lửa giận, hãy phun khô trí não ta! Nước mắt bảy lần nhuộm mặt, hãy hủy hoại mọi năng lực của thị giác ta. Thế có trời cao kia, cơn điên dại của em phải được trả thù sao cho đích đáng, đến tận khi nào cán cân nghiêng hẳn về ta.

Ôi, bông hồng mùa xuân! Người trinh nữ thân yêu, người em gái thảo hiền, Ôphêlia dịu dàng! Trời ơi! Có lẽ nào trí khôn ngoan của một thanh nữ cũng bị hủy diệt như cuộc đời của một lão nhân ư? Tình yêu làm cho con người thanh cao và người thanh cao thường gửi gắm cái gì quý báu nhất của mình cho người yêu thương đã khuất.

ÔPHÊLIA (*hát*) -

Họ mang người đi trong quan tài, mặt để lộ trần

Ô hô, ní nô - hô, ní nô

Nước mắt như mưa nhỏ xuống mộ người

Thôi vĩnh biệt, người thân yêu ơi!

LAOCTƠ - Phải chi em không phát điên và phải chi em thúc giục anh trả thù, thì đâu nên nổi anh phải xúc động đến thế này!

ÔPHÊLIA (*hát*) -

Hãy cất lời ca trầm trầm, trầm trầm,

Khóc người đi, khi đưa xuống huyệt

Bánh xe quay hòa theo điệu nhịp!

Chính kẻ tôi tớ bất nghĩa cuồn đi con gái

của ông chủ rồi!

LAOCTƠ - Lời nói vô nghĩa, thế mà sâu sắc.

ÔPHÊLIA - Đây hoa mê diệt, để mà ghi nhớ. Người yêu ơi, xin nhớ tới nhau. Đây hoa tưởng niệm để cho lòng tưởng niệm.

LAOCTƠ - Thực là một lời khôn thốt lên trong cơn điên dại; đúng là hoa để tưởng niệm và ghi nhớ.

ÔPHÊLIA - Đây hoa hồi hương, đây hoa lâu đầu! Đây hoa vân hương tặng anh, còn vài bông này để dành cho em! Người ta gọi hoa này là cỏ thánh trong ngày chúa nhật đấy. Ô, anh phải đính bông hoa hồi hương sao cho khác người chứ. Đây bông bạch cúc; đáng lý em tặng anh vài bông hoa tím, nhưng chúng đã héo tàn khi cha em nhắm mắt. Người ta nói cha em chết đi thanh thản. Vì chàng Rôbin xinh đẹp hiền hòa là cả niềm vui của đời em.

LAOCTƠ - Âu sâu, thống khổ, bi ai, ngay cả đến địa ngục nữa, em ta cũng biến thành những cái đẹp đáng yêu, đáng mến.

ÔPHÊLIA (*hát*) -

Lẽ nào người không trở lại?

Lẽ nào người không trở lại?

Không, không, người đã chết rồi,

Muốn tìm, xuống mồ nhà người;

Không bao giờ người còn trở lại!

Râu người trắng như tuyết

Tóc người bạc như bông

Người khuất rồi biệt tăm

Than vãn chỉ hoài công.

Cầu Chúa phù hộ cho linh hồn người! Và tất cả những linh hồn con chiên của Chúa. Thôi vĩnh biệt.

Vào

LAOCTƠ - Trời ơi, trời có thấu cảnh này chăng?

VUA - Laoctơ, ta phải được chia sẻ nỗi đau khổ của khanh; khanh đừng từ chối không cho ta cái quyền đó⁽¹⁾. Khanh hãy cứ thử tìm những người bạn thông thái nhất để cho họ làm trung gian mà phán xử giữa khanh và ta. Nếu ta đã nhúng tay trực tiếp

⁽¹⁾ Nguyên văn: *Or you deny me right*. Chúng tôi dịch câu này theo như bản tiếng Nga của Môrôzôp.

Tuy nhiên cũng có thể hiểu *or* là “nếu không” và câu sẽ dịch là: nếu không tức là khanh đã từ chối không cho ta có quyền đó.

hay gián tiếp vào tội ác, thì vương quốc này, vương miện này, cả sinh mệnh ta, tất cả những gì ta có, ta sẽ trả đền khanh. Nhưng nếu ta vô tội, thì khanh hãy khá kiên trì, cùng ta chung công góp sức để tìm cho ra sự thật.

LAOCTƠ - Hãy cho là như thế. Nhưng cái chết ám muội của cha ta, chôn cất vụng trộm, không quốc huy, không kiếm báu, không huy chương trên thi thể, lễ nghi quý tộc chẳng có, hình thức hoa lệ cũng không, tiếng ca thán vang thấu trời thấu đất, khiến ta không thể không đặt vấn đề.

VUA - Vấn đề rồi sẽ rõ. Tội ác ở đâu, búa rìu sẽ giáng xuống đấy, khanh hãy theo ta.

Vào cả

CẢNH VI

Một gian phòng khác trong lâu đài

Hôraxiô và một gia nhân ra

HÔRAXIÔ - Những người muốn nói chuyện với ta là những người như thế nào?

GIA NHÂN - Thừa công tử, mấy người thủy thủ. Họ nói có thư riêng trình công tử.

HÔRAXIÔ - Cho họ vào.

Gia nhân vào

Ta không rõ còn nhận được thư của ai và từ đâu gửi tới, nếu không phải là của thái tử Hamlet.

Mấy người thủy thủ ra

NGƯỜI THỨ I - Cầu Chúa ban phước cho công tử.

HÔRAXIÔ - Chúa cũng ban phước cho người.

NGƯỜI THỨ I - Nếu Chúa thương thì tôi cũng được phước. Có thư trình công tử. Thư của sứ thần trên đường đi Anh Cát Lợi gửi về. Phải chăng quý danh công tử đúng là Hôraxiô như người ta đã bảo tôi?

HÔRAXIÔ (đọc thư) -

“- Hôraxiô, khi đọc xong thư, nhờ bạn tìm cách đưa những người này vào gặp nhà vua; họ có thư trình ông ta. Cuộc hành trình của chúng tôi trên mặt biển chưa hết ngày thứ hai thì bị một thuyền của bọn cướp trang bị đầy đủ rượt theo. Vì thấy buồm không đủ gió, nên buộc lòng chúng tôi phải can đảm chống cự. Trong lúc giáp chiến tôi nhảy sang thuyền chúng. Chúng thả ngay thuyền của chúng tôi ra; thế là chỉ có mình tôi bị cầm tù. Chúng đối xử với tôi như một bọn kẻ cướp có lương tâm, nhưng chúng hiểu biết công việc chúng làm. Tôi cũng phải đền trả lại cho xứng đáng. Bạn gắng thu xếp sao cho nhà vua nhận được những bức thư tôi gửi, và cố kịp thời đến gặp tôi ngay, nhanh như chạy trốn tử thần. Tôi có những lời muốn nói riêng với bạn, khiến bạn sẽ phải ngạc nhiên chết lặng và dù có như thế nữa thì so với sự việc cũng vẫn còn là quá nhẹ. Những người bạn tốt này sẽ dẫn bạn đến chỗ tôi. Rôdenxton và Ghinđonxton vẫn tiếp tục cuộc hành trình sang Anh Cát Lợi. Tôi có nhiều điều muốn nói với bạn về hai tên này. Tạm biệt.

Người mà bạn biết lúc nào cũng là người thân của bạn:

HAMLET”.

Nào, tôi sẽ đưa các bạn đến trình thư; càng nhanh càng tốt để các bạn còn có thể dẫn ngay tôi lên đường tới người đã nhờ các bạn mang thư đến cho tôi.

Vào cả

CẢNH VII

Một phòng khác trong lâu đài

Vua và Laocơ ra

VUA - Bây giờ ắt khanh đã rõ là ta vô tội, thế thì hãy khá ghi sâu vào tâm khảm rằng ta là bạn của khanh. Khanh nghe rõ và đã

suy xét, kẻ giết người cha cao quý của khanh cũng muốn hại cả đời ta nữa.

LAOCTƠ - Việc cũng đã rõ ràng, nhưng xin Bệ hạ nói cho thần rõ tại sao Bệ hạ không làm gì để ngăn chặn những hành động ấy, những hành động bạo tàn, bất nhân, bất nghĩa; vì sự an toàn của Bệ hạ, vì khôn ngoan và mọi lẽ khác, Bệ hạ phải quyết liệt ra tay chứ.

VUA - Ô, vì hai lý do đặc biệt, đối với khanh, có lẽ là không có nghĩa gì, nhưng đối với ta thật vô cùng quan trọng. Hoàng hậu, mẹ y hầu như phải nhìn thấy y thì mới sống được. Còn đối với ta, đây là đạo đức hay đây là tai họa, dù sao chẳng nữa thì Hoàng hậu cũng gắn chặt khăng khít với cuộc đời, với linh hồn ta, cho nên như vì sao không thể chuyển rời ngoài vòng quỹ đạo, ta không thể sống được nếu không có người. Còn lẽ nữa khiến ta không thể không công khai kết tội y vì y được bọn dân rất kính yêu. Chúng sẽ lấy tình yêu ấy mà bao che hết tội lỗi của y, và cũng giống như dòng suối kia chuyển gỗ thành đá, chúng sẽ biến những điều xấu của y thành điều hay. Như vậy, những mũi tên quá nhẹ của ta, bắn ra trong cơn lốc quá mạnh, sẽ quay lại cùng ta mà không tới đích ta nhắm.

LAOCTƠ - Như thế là tôi mất một người cha cao quý; một người em gái thân yêu hóa điên hóa dại. Phẩm giá của nó (ví như còn có thể ca ngợi người đã khuất), có thể đứng trên đỉnh cao của thời đại mà thách thức thế gian về mọi vẻ toàn thiện toàn mỹ của nó. Nhưng mà tôi sẽ phải trả mối thù này.

VUA - Đừng để cho những chuyện đó giày vò làm khanh mất ngủ. Đừng nên nghĩ rằng ta chỉ là một kẻ dẫn ngu để cho kẻ khác nắm râu đưa tới chỗ nguy hiểm mà vẫn chỉ coi là trò đùa. Rồi khanh sẽ được biết rõ hơn nữa. Ta yêu phụ thân khanh, ta cũng yêu cả bản thân ta nữa. Ta hy vọng rằng điều đó sẽ giúp khanh suy nghĩ...

Một sứ giả cầm thư ra

Gì đó? Có tin gì?

SỨ GIẢ - Tàu Bệ hạ, có thư của thái tử Hamlet. Bức này dâng Bệ hạ, bức này trình Hoàng hậu.

VUA - Thư của Hamlet! Ai mang tới đây?

SỬ GIẢ - Tàu Bệ hạ, bọn thủy thủ; người ta bảo thế. Thần không được gặp họ. Những bức thư này, Clôdiô trao cho thần, ông ta nhận của người mang đến.

VUA - Laocơ, khanh sẽ nghe ta đọc. Cho người ra.

Sử giả vào

(Đọc) "Tàu Bệ hạ cao mình lấm liệt, người sẽ được thấy tôi bị lật trần như nhộng quay về triều. Ngày mai, tôi cúi mong được trình diện trước mặt rồng, và lúc đó nếu Bệ hạ cho phép, tôi xin khấu đầu tạ tội và sẽ tái trình nguyên nhân khiến tôi phải trở về bất chợt và quá ư kỳ lạ".

HAMLET

Thế này là nghĩa lý gì? Còn bọn kia có về không? Phải chăng đây là trò lừa bịp chứ không phải sự thật?

LAOCƠ - Bệ hạ có nhận ra nét chữ không?

VUA - Đúng là nét chữ của Hamlet. "Trần như nhộng". Trong phần tái bút y còn viết thêm "về một mình". Khanh có ý kiến gì giúp ta không?

LAOCƠ - Tàu Bệ hạ, thần cũng không biết nghĩ thế nào. Nhưng cứ để cho y về. Cỗ lòng đau khổ của thần bùng nóng lên khi nghĩ rằng thần còn sống để nói thẳng vào mặt nó: "Mày đã hành động như thế này đây".

VUA - Nếu như vậy thì, Laocơ (rồi chuyện sẽ xảy ra như thế ư? Có thể nào xảy ra khác được?), khanh có còn tuân lệnh ta không?

LAOCƠ - Vâng, tâu Bệ hạ, miễn là Người không bắt thần quá tuân lệnh đến phải chịu yên.

VUA - Chính là vì muốn cho khanh được yên; nếu giờ đây vì hành trình ngừng trở mà y phải trở về, và nếu y không muốn tiếp tục đi nữa thì ta đã sắp sẵn diệu kế: giao cho y làm một công việc mà y không sao thoát chết được. Y chết như thế, thiên hạ chẳng thể nào xì xào trách cứ vào đâu; ngay cả mẹ y cũng sẽ không thể buộc ta đã lập mưu hãm hại y được, mà chỉ coi đó là một tai nạn thôi.

LAOCƠ - Thần xin tuân lệnh Bệ hạ. Tốt hơn nữa là trong diệu kế ấy thần được giữ một vai.

VUA - Thật hợp ý ta. Từ độ khanh hay chu du đây đó, người ta thường ca tụng khanh ngay cả trước mặt Hamlet về một tài năng cho là sáng ngời nhất của khanh. Tất cả những tài khác của khanh đều không làm cho y ghen tuông thêm muốn bằng cái tài đó, tuy nhiên theo ý ta nó chỉ là tài thường nhất của khanh thôi.

LAOCTOR - Thừa Bệ hạ, tài gì?

VUA - Chỉ là một dải lụa dính trên mũi của tuổi trẻ, vậy mà cũng rất cần thiết. Vì, đối với tuổi thanh xuân, ăn mặc nhẹ nhàng phóng túng cũng thích hợp như đối với tuổi già phải mặc bộ đồ xám ấm áp mới ra vẻ trang kiện và nghiêm trang. Cách đây hai tháng, có một chàng quý phái xứ Normăngđi tới đây. Ta đã từng gặp những người Pháp, đã ứng chiến với họ, họ đều là những kỵ mã kỳ tài, nhưng chàng quý phái này thì thật là xuất quỷ nhập thần. Y lớn lên trên yên ngựa; y điều khiển ngựa tài tình như thể thân hình y hòa đồng với con tuấn mã tuyệt vời. Tài năng, kỹ xảo của y vượt xa ý nghĩ của ta, trí tưởng tượng không sao hình dung nổi.

LAOCTOR - Có phải là một người Normăng?

VUA - Đúng là một người Normăng.

LAOCTOR - Thần đoán chắc đó là Lamoóc.

VUA - Đúng y.

LAOCTOR - Thần biết rõ y lắm. Thật là một đóa kim thoa, một viên ngọc quý của vương quốc.

VUA - Y đã bá phục khanh và không ngớt lời ca tụng tài kiếm thuật của khanh, nhất là thể phòng ngự, khi khanh sử dụng thanh trường kiếm thì y phải la lớn lên: "Nếu gặp địch thủ xứng tài, thì cuộc giao đấu ắt sẽ hào hùng biết mấy!". Y thề rằng tất cả những tay kiếm khách lão luyện ở nước y, nếu giao đấu cùng khanh nhất định sẽ mất hết tinh tướng, không còn đủ khả năng tấn công hay phòng ngự. Khanh ạ, những lời tán dương ấy làm Hamlet tức điên người vì ghen ghét; y chỉ mong và cầu xin cho khanh mau chóng trở về để cùng y đo tài. Do đó...

LAOCTOR - Do đó sao, tâu Bệ hạ?

VUA - Laocô, khanh có yêu quý phụ thân không? Hay khanh chỉ như một bức vẽ của sấu đầu, có bộ mặt bề ngoài mà chẳng có trái tim?

LAOCÔ - Sao Bệ hạ lại hỏi thế?

VUA - Không phải ta nghĩ khanh không yêu phụ thân khanh đâu, nhưng ta biết rằng tình yêu cũng chỉ nhất thời. Ta đã từng thấy, qua bao thử thách, thời gian đã làm mờ nhạt cả đốm lửa tình. Ngay trong ngọn lửa tình bùng cháy cũng đã có mỗi bậc làm cho nó tàn lụi. Chẳng có gì vĩnh viễn tốt đẹp như lúc ban đầu, vì ngay sự tốt đẹp khi quá nhiều cũng đến chết ngập mà thôi. Điều ta muốn làm, ta phải làm khi ta muốn, bởi vì cái “muốn” ấy có thể đổi thay và cũng lắm lúc nản lòng, bẽ trẽ, như ở đời có bao nhiêu là cái lưới, bàn tay và tai nạn bất ngờ; rồi cái điều “phải” kia sẽ chỉ như một tiếng thở dài của kẻ chơi hoang, buông ra an ủi mà làm cho lương tâm đau xót. Nhưng thôi, chúng ta hãy bàn ngay tới cái ung nhọt của chúng ta. Hamlet đã trở về. Khanh sẽ làm gì để chứng tỏ khanh là con của cha khanh, bằng hành động hơn là bằng lời nói suông?

LAOCÔ - Cắt cổ nó ngay giữa giáo đường?

VUA - Đúng thế, không có nơi nào dung tha cho kẻ sát nhân đâu. Chí phục thù không biết có giới hạn nào đâu. Nhưng Laocô hiền khanh ơi, nếu muốn hành động, thì hãy cứ nấu mình trong buồng riêng đã. Hamlet về, sẽ biết là khanh đã hồi triều. Ta sẽ cho người đến ca tụng tài nghệ của khanh trước mặt hần và thêu hoa dệt gấm thêm vào những lời tán dương của người Pháp nọ, rồi đưa đến chỗ thách đấu. Hần vốn là người cả tin, rộng lượng và không quý quyết, nhất định sẽ không xem kỹ đầu mũi kiếm. Như vậy, rất dễ dàng, chỉ cần khéo tay một chút, khanh có thể chọn lấy thanh kiếm không bịt đầu, thế là trong cuộc giao đấu khanh sẽ trả thù được cho cha khanh.

LAOCÔ - Thần sẽ làm như vậy. Để đạt mục đích, thần sẽ tẩm thuốc độc vào đầu mũi kiếm. Thần đã mua được một loại độc dược của một người bán thuốc rong, độc đến nỗi chỉ nhúng mũi dao vào đó, đâm chảy máu chỗ nào thì không có một thứ thuốc đồ nào, dù cho làm bằng tất cả mọi thứ lá tẩm

đầy ánh trắng, cũng không sao cứu thoát chết, dẫu chỉ là một vết xước nhỏ. Thần sẽ lấy thuốc đó xoa vào đầu mũi kiếm, trong cuộc giao đấu chỉ cần chạm nhẹ vào người y cũng đủ giết chết được y.

VUA - Để chúng ta nghĩ thêm về chuyện này. Cần phải cân nhắc xem cách nào và lúc nào thuận lợi nhất để thi hành ý định. Nếu việc thất bại, bởi ta vụng về mà mưu kế bị lộ thì thà đừng tiến hành còn hơn. Ta cần dự kiến một kế thứ hai chắc chắn phải thắng, nếu kế trên đem ra thử thách mà không thành. Yên, để ta xem. Ta sẽ tổ chức một cuộc thách đấu long trọng về tài kiếm thuật của hai người. À, thế này: trong khi giao đấu ắt phải nóng bức và khát nước, khanh cần phải tấn công quyết liệt để dồn y vào chỗ ấy. Khi y đòi uống, ta đã chuẩn bị sẵn sàng một ly rượu, nếu may mắn mà y tránh được mũi kiếm tẩm độc của khanh, thì chỉ cần y nhấp một chút thôi, mưu đồ của chúng ta cũng đủ thành rồi. Hãy khoan, có tiếng động gì?

Hoàng hậu ra

Có việc chi thế, ái khanh?

HẬU - Trời ơi! Đau khổ giẫm lên gót nhau mà dồn dập tới! Lao tử, em gái khanh đã chết đuối rồi.

LAO TỬ - Chết đuối! Trời, ở đâu?

HẬU - Có một cây liễu rủ bên bờ suối, lá bạc soi mình trên dòng nước trong veo; nàng tới đó mang những vòng hoa kỳ dị, hoa cẩm chướng, bạch tằm ma, thùy cúc, hoa mao địa hoàng cánh dài mà những gã mục đồng du dương thường đặt cho một tên tục tằn hơn, song các nàng trinh nữ lạnh lùng lại gọi là ngón tay người chết. Ở đó, nàng trèo ra những cành cây đu đưa để treo mấy vòng hoa cổ đại; một cành liễu nhỏ ghét ghen với khách má hồng gãy rời, thế là cả người lẫn hoa gieo mình xuống dòng suối trào lệ. Áo nàng tỏa rộng, nâng nàng lên trong giây lát như một ngư tiên, nàng vẫn ngâm nga hát những bài ca cổ, không hay biết gì đến nỗi hiểm nghèo, như thể bẩm sinh đã quen sống trên dòng nước. Nhưng nào có kéo dài được đâu? Áo quần đắm nước cắt đứt tiếng hát du dương, nhận chìm người con gái đáng thương kia xuống bùn sâu tăm tối.

LAOCTƠ - Than ôi! Thế là em tôi đã chết đuối rồi ư?

HẬU - Chết đuối rồi, chết đuối rồi!

LAOCTƠ - Ôphêlia đáng thương ơi, em đã thấm đẫm nước quá nhiều rồi anh còn khóc làm chi cho thêm ướt nữa. Nhưng thường tình là như vậy, mặc cho hổ thẹn muốn nói chi, tạo hóa vẫn cứ giữ thói thường; khi những giọt lệ này cạn khô đi thì cái phần nhi nữ trong con người tôi cũng sẽ không còn nữa.

Vĩnh biệt Bệ hạ. Lời nói của thần đây như lửa, muốn bùng bùng bốc cháy, song những dòng nước mắt ngu xuẩn này đã dập tắt mất rồi.

Vào

VUA - Giectrut ái khanh ơi, ta đi theo ngay hấn. Trẫm đã phải mất bao công sức mới làm cho hấn nguôi được cơn thịnh nộ! Giờ đây, Trẫm e rằng nó lại bùng lên. Phải theo hấn ngay mới được.

Vào

HỒI NĂM

CẢNH I

Enxơơ. Một nghĩa trang

Hai người đào huyệt vác thuổng và xẻng đi ra

NGƯỜI ĐÀO HUYỆT THỨ NHẤT - Một người con gái đã tự ý tìm cách siêu thoát linh hồn mình như thế, liệu có được chôn theo nghi thức Cơ đốc giáo không nhỉ?

NGƯỜI ĐÀO HUYỆT THỨ HAI - Tớ cam đoan với đấng ấy là có đấy. Nào, đào huyệt cho cô ta đi thôi. Việc này giám quan đã thẩm tra rồi, nên đã quyết định mai táng cô ta theo nghi thức Cơ đốc giáo.

NGƯỜI ĐÀO I - Sao lại thế được nhỉ? Trừ phi là cô ta vì giữ thân mà bắt buộc phải Trẫm mình.

NGƯỜI ĐÀO II - Ấy, người ta xét thấy như thế đấy.

NGƯỜI ĐÀO I - Đây ắt là trường hợp “se offendendo”⁽¹⁾; Không còn lẽ nào khác. Bởi vì, vấn đề là như thế này: nếu như tôi có ý tự vẫn, thì việc đó chứng tỏ một hành động, hành động này gồm có ba mặt, ấy là: khởi sự, thực hiện và hoàn thành. Vậy theo lẽ, thì cô ta tự vẫn có dụng ý⁽²⁾.

NGƯỜI ĐÀO II - Không, mời ông nghe tôi nói đây này, ông bạn đào huyệt của tôi ơi.

⁽¹⁾ *Se offendendo*: tiếng Latinh nghĩa là “tự vệ”. Ở đây người đào huyệt nói chữ, nên chúng tôi để nguyên không dịch.

⁽²⁾ Shakespeare có ý chế giễu luật pháp thời bấy giờ.

NGƯỜI ĐÀO I - Hăng để cho tớ nói cái đã nào: Đàng này là dòng nước, được rồi; đàng kia là con người, được rồi. Nếu con người bước tới dòng nước rồi Trẫm mình xuống đấy, thì dù muốn dù không, y cũng đã tự mình đi tới đấy - đàng ấy chú ý điều đó nhé; còn như nếu dòng nước kia lại đổ tới con người rồi nhận chìm y, thì không phải là y đã tự ý Trẫm mình. Vậy theo lẽ, kẻ nào không tự ý rút ngắn cuộc đời mình sẽ chẳng phạm tội tự vẫn.

NGƯỜI ĐÀO II - Pháp luật như thế à?

NGƯỜI ĐÀO I - Ấy, mẹ kiếp, thế đấy. Pháp luật của giám quan đấy.

NGƯỜI ĐÀO II - Nhưng, đàng ấy có muốn biết sự thật không nào? Giả thử không phải là một tiểu thư khuê các, chắc hẳn là cô ta không được chôn cất theo nghi thức Cơ đốc giáo.

NGƯỜI ĐÀO I - Ừ, phải đấy, nghĩ mà tội nghiệp, ở trên đời này cứ hạng người phú quý thì có nhiều đặc quyền hơn những con chiên đồng loại khác, được nhảy xuống nước hay treo cổ để tự vẫn. Đào thôi, thuổng ta đâu! Kể cả, không có hàng quý tộc nào xưa hơn những thằng làm vườn, thằng thợ thổ và thằng đào huyết; họ kẻ nghiệp Adam đó mà.

NGƯỜI ĐÀO II - Ông ấy cũng là người quý phái ư?

NGƯỜI ĐÀO I - Ừ, ông ấy là người quý phái đầu tiên mang vũ khí mà.

NGƯỜI ĐÀO II - Sao, ông ấy có vũ khí gì đâu?

NGƯỜI ĐÀO I - Hừ, đàng ấy là đồ ngoại đạo hay sao? Chứ đàng ấy hiểu Kinh thánh như thế nào? Kinh thánh truyền rằng: Adam đào. Nếu như không có cái vũ khí cánh tay, thì đào thế đéch nào được! Bây giờ, tớ ra cho đàng ấy một câu hỏi nữa nhé. Nếu đàng ấy trả lời không xong, thì thú nhận ngay đi.

NGƯỜI ĐÀO II - Được, cứ nói đi.

NGƯỜI ĐÀO I - Ai là kẻ xây dựng vững chắc hơn cả thợ nề, thợ đóng tàu hay thợ mộc nào?

NGƯỜI ĐÀO II - Người đóng giá treo cổ; vì cái khung của nó còn sống lâu hơn cả nghìn thầy ma treo trên giá.

NGƯỜI ĐÀO I - Tớ khen cho sự nhanh trí của đàng ấy, thật đấy. Giá treo cổ chỉ làm toàn điều hay, nhưng làm điều hay như thế nào? Nó làm điều hay cho những kẻ làm điều dở. Thế mà đàng ấy làm điều dở, vì đã dám bảo giá treo cổ vững chắc hơn cả

Nhà thờ; vậy theo lẽ, giá treo cổ có thể làm điều hay cho đấng ấy đấy. Thôi, ta trở lại câu hỏi lúc nãy đi. Nghĩ nữa xem nào.

NGƯỜI ĐÀO II - Ai là kẻ xây dựng vững chắc hơn cả thợ nề, thợ đóng tàu hay thợ mộc à?

NGƯỜI ĐÀO I - Ừ, cứ trả lời được tứ là hết nợ.

NGƯỜI ĐÀO II - Mẹ kiếp, tứ trả lời được cho mà xem.

NGƯỜI ĐÀO I - Trả lời đi!

NGƯỜI ĐÀO II - Thôi đểch vào, tôi chịu đấy!

*Hamlet và Hôraxiô ra,
đứng lại cách xa một quãng*

NGƯỜI ĐÀO I - Làm tội óc mảy làm gì, vì một con lừa ngu ngốc, có đánh mãi nó cũng chẳng bước nhanh lên được. Về sau có ai hỏi câu đó thì cứ trả lời: “chính là thằng đào huyết”. Nhà hấn ta xây sẽ bền mãi cho đến ngày Tận thế. Đấng ấy hãy tìm đến lão Lôhan⁽¹⁾ mà lấy cho tứ một hũ rượu đi.

*Người đào huyết thứ hai vào.
Vừa đào vừa hát*

*Nhớ ngày trai trẻ tôi yêu
Mê say, nghe thấm dịu nhiều trong tôi.
Lại khi cưới hỏi đến rồi
Ơ chao thú vị, côi đời gì hơn.*

HAMLET - Gã kia không có chút cảm xúc nào về việc làm của mình hay sao, mà lại vừa đào mồ vừa hát như thế?

HÔRAXIÔ - Thừa Điện hạ, thói quen nghề nghiệp khiến gã làm công việc đó rất dễ dàng.

HAMLET - Thật quả như vậy. Bàn tay làm việc ít, thường nhạy cảm hơn.

NGƯỜI ĐÀO I (*hát*) -

*Tuổi già len lén đến nơi
Hại thay nó tóm thân tôi vào tròng*

⁽¹⁾ Lão Lôhan: Chỗ này có lẽ muốn chế giễu lối phát âm của người Đan Mạch, đọc nhệ chữ John thành Yauhan. Hồi ấy, ngay xế rập hát “Địa cầu” có quán rượu của lão “John điếc”. (Theo chú thích của Môrôzôp).

Lôi tôi vào giữa đất bùn

Tưởng như tôi chưa từng ăn ở đời.

Ném lên một chiếc sọ người

HAMLET - Chiếc sọ kia trước đây có một cái lưỡi đã từng biết hát. Sao thằng khốn kiếp này lại ném mạnh nó xuống đất làm như thể nó là xương hàm của gã Ca-in⁽¹⁾ là kẻ đầu tiên đã phạm tội sát nhân! Có thể đấy là cái đầu của một chính khách, mà giờ đây con lừa kia đối xử tàn nhẫn như thế; cái đầu ấy đã từng lừa lọc cả Chúa Trời, có thể như vậy chăng?

HÔRAXIÔ - Thưa Điện hạ, có thể lắm.

HAMLET - Hoặc đó là cái đầu của một vị đại thần đã từng cứ sáng sáng tung hô: "Cúi lạy Chúa thượng! Ngọc thể có được khang cường chăng?". Cũng có thể là đầu của vị tướng quân nào đó, đã từng khen lấy khen để con ngựa của vị tướng quân nào nữa để cố tình xin lấy cho được, có thể như vậy chăng?

HÔRAXIÔ - Vâng, thưa Điện hạ.

HAMLET - Hẳn thế; và bây giờ đó là chỗ trú ngụ của bà chúa đòi mất cả hàm, bị lưỡi xẻng tàn nhẫn của gã đào huyết kia choảng vào đỉnh hoa cái. Thật là một cuộc xoay vần lý thú, nếu chúng ta biết cách quan sát. Này, những mảnh xương kia đã tốn bao nhiêu công của nuôi dưỡng mới thành hình mà chỉ đáng để cho người ta chơi trò quả lăn thôi hay sao? Xương cốt ta nhức nhối khi ta nghĩ tới điều đó.

NGƯỜI ĐÀO I (*hát*) -

Thuổng rồi đến xẻng, dô ta

Một tấm vải liệm căng ra làm giường;

Chao ôi, một lỗ trong bùn

Xứng thay khách ấy, còn đường nào hơn!

Ném lên một chiếc sọ khác

HAMLET - Lại một chiếc nữa đây. Có thể là sọ của một anh thầy cãi chăng? Thôi bây giờ thì còn đâu là những mảnh khốe lọc lừa, những giọng điệu mập mờ, những thủ đoạn tráo trở, điều này khoản nọ, bắt bẻ chỉ trích? Cớ sao y lại chịu để cho gã

⁽¹⁾ Theo Kinh thánh, Ca-in là kẻ phạm tội sát nhân đầu tiên, y đã giết anh.

khốn kiếp thô lỗ kia nện lưỡi xẻng bắn thủng vào đầu, mà không buộc gã vào tội xúc phạm bằng bạo lực? Hừm, có thể trước kia y là một gã giàu kếch sù chuyên đi vợ vét đất đai, với những nào là địa bạ, văn khế, thuế chuyển khoản, giao kèo có bản lĩnh, các thứ phúc lợi. Thì đây, phải chăng là thuế bảo lĩnh của tất cả mọi thứ thuế bảo lĩnh, phúc lợi của tất cả mọi thứ phúc lợi, khi cái sọ đẹp đẽ này được ăn đầy đất bụi? Phải chăng tất cả giao kèo và giao kèo có bản lĩnh của y - hai thứ này đều là bảo lĩnh cả đấy - lại chỉ có thể bảo lĩnh được cho y một bề ngang và bề dài không hơn gì hai tờ giấy giao kèo ghép lại hay sao? Văn khế tài sản của y giá có để vào cái hộp này⁽¹⁾ thì cũng chỉ lọt thỏm, cả đến kẻ kế nghiệp y cũng chẳng được gì hơn phải không?

HÔRAXIÔ - Một ly cũng chẳng được hơn, thưa Điện hạ.

HAMLET - Văn khế làm bằng da cừu phải không?

HÔRAXIÔ - Thưa Điện hạ, vâng, và bằng cả da bê nữa.

HAMLET - Những kẻ cầm bằng vào những mảnh da đó cũng chỉ như cừu với bê thôi! Ta muốn nói chuyện với gã kia! Huyệt này là của ai thế bác?

NGƯỜI ĐÀO I - Của tôi đấy, tiên sinh ạ.

Hát

Chao ôi, một lỗ trong bùn,

Xứng thay khách ấy còn đường nào hơn!

HAMLET - Tôi cho rằng huyệt này đúng của bác thực, vì bác ở trong ấy.

NGƯỜI ĐÀO I - Còn tiên sinh thì ở ngoài, nên chẳng phải là huyệt của tiên sinh. Về phần tôi, tôi không nói láo đâu dù cho tôi không nằm trong này, cũng vẫn là huyệt của tôi.

HAMLET - Bác nói láo, ở trong đó mà dám bảo rằng huyệt của bác. Huyệt là của người chết, đâu phải của người sống; thế là bác nói láo.

NGƯỜI ĐÀO I - Đó là một lời nói láo sống sượng, thưa tiên sinh. Tôi nói láo, thành thử tiên sinh cũng bị lây.

⁽¹⁾ Cái hộp này: Hamlet vừa nói vừa chỉ vào cái sọ - Vì cái sọ như cái hộp đựng giấy tờ của ông quản lý văn khế.

HAMLET - Bác đào huyết cho gã nào đấy?

NGƯỜI ĐÀO I - Chẳng cho gã nào cả, thừa tiên sinh.

HAMLET - Thế cho ả nào vậy?

NGƯỜI ĐÀO I - Cũng chẳng cho ả nào.

HAMLET - Thế thì chôn ai vào đấy mới được chứ?

NGƯỜI ĐÀO I - Chôn một cái xác, trước đây là một ả; nhưng, xin hãy để cho linh hồn người ta yên nghỉ; người ta đã chết rồi.

HAMLET - Gã khốn kiếp này mới thật ngang bướng chứ! Mình phải nói cho thật rành mạch, dùng tiếng mập mờ với hắn là không xong. Hôraxiô ạ, thế có Chúa đấy, ba năm nay tôi đã để ý nhận thấy rằng thiên hạ ở thời buổi này càng ngày càng tinh khôn ra; ngón chân của người dân quê cứ lướt sát bên đôi hia của viên đại thần, đến nổi rồi đây ngón chân ấy sẽ chọc thủng gót chân kia - Nay, bác làm nghề đào huyết từ bao lâu nay rồi?

NGƯỜI ĐÀO I - Nội trong những ngày của một năm, thì tôi bước vào nghề đúng cái ngày mà đức tiên đế Hamlet đánh thắng Fortinbrat.

HAMLET - Từ độ ấy đến nay đã bao lâu rồi nhỉ?

NGƯỜI ĐÀO I - Tiên sinh không biết sao? Thành ngốc nào lại chẳng biết! Đó là ngày hoàng tử Hamlet ra đời, người đã hóa điên và bị tống sang Anh Cát Lợi ấy mà.

HAMLET - Chao, tại sao lại bị tống sang Anh Cát Lợi?

NGƯỜI ĐÀO I - Ấy, vì điên mà ỉ! Ở đấy, ông ta sẽ hoàn hồn trở lại, hay cho dù không hoàn hồn đi nữa, thì cũng chẳng sao cả.

HAMLET - Tại sao thế?

NGƯỜI ĐÀO I - Chẳng có ai nhận ra được là ông ta điên đâu; ở đấy, mọi người đều điên như ông ta cả.

HAMLET - Ông ta phát điên như thế nào?

NGƯỜI ĐÀO I - Nghe nói, lạ lắm.

HAMLET - Lạ thế nào?

NGƯỜI ĐÀO I - Lạ thật, điên đến mất trí.

HAMLET - Do đâu?

NGƯỜI ĐÀO I - Còn đâu nữa, ở Đan Mạch này thôi. Tôi làm nghề đào huyết ở đây từ lúc nhai ranh cho đến nhón gộc thế này, ba mươi năm rồi.

HAMLET - Một con người có thể nằm dưới đất trong bao lâu thì mục thối nhỉ?

NGƯỜI ĐÀO I - Cứ thực tình mà nói, nếu như nó không bị mục thối ngay trước khi chết, thì kéo dài khoảng tám hay chín năm. (Đạo này, có rất nhiều cái thây đã mục ra từng mảnh khi rơi vào hai bàn tay tôi đây). Một anh thợ thuộc da thì kéo dài được chín năm.

HAMLET - Sao lại hơn người khác?

NGƯỜI ĐÀO I - Còn sao nữa, thừa tiên sinh, chỉ vì cái nghề thuộc da đã làm da y rắn lại, phải lâu lắm nước mới thấm được vào, vì nước chính là kẻ hủy hoại xác chết rất nhanh chóng. Nay đây, một chiếc sọ, nó nằm dưới đất này có đến hai mươi ba năm rồi.

HAMLET - Của ai thế?

NGƯỜI ĐÀO I - Của một gã con hoang điên rồ: tiên sinh thử đoán xem ai nào?

HAMLET - Không, tôi biết sao được?

NGƯỜI ĐÀO I - Chúa trừng phạt cái thằng điên đều cẳng ấy! Có lần nó đã giội cả một cốc rượu vang sông Ranh lên đầu tôi đấy. Chính cái sọ này thừa tiên sinh, là của Yôric, thằng hề của nhà vua đó.

HAMLET - Sọ này ư?

NGƯỜI ĐÀO I - Chính nó.

HAMLET - Cho tôi xem nào. (*Nhặt chiếc sọ lên*) Than ôi! Gã Yôric đáng thương! Tôi biết gã, Hôraxiô ạ, một gã có tài pha trò bất tận, một trí tưởng tượng diệu kỳ; hắn đã từng cồng tôi trên lưng có đến nghìn lần. Mà giờ đây trong trí tưởng tượng của tôi sao mà nó kinh tởm thế. Cổ họng tôi nôn nao khi trông thấy nó! Đây chỗ này, xưa kia là đôi môi dày, tôi đã hôn lên không biết bao lần. Hỡi Yôric! Giờ đây nào đâu những lời giễu cợt của người? Nào đâu những ngón giả rồ, những câu hát xướng, những trò ngộ nghĩnh. Giờ đây chẳng còn một kẻ nào chế giễu cái vẻ nhếch nhếch này của người nữa! Hàm người trẻ cả xuống

thế này ư? Nào bây giờ ngươi hãy đến trình diện với Lệnh bà nhà ta, nói cho bà biết rằng bà chỉ hoài công tô son trát phấn, rồi cũng đến hóa ra như ngươi mà thôi, thế rồi ngươi thử cố làm cho bà ta cười đi coi! Hôraxiô ạ, xin nhờ bạn nói cho tôi hay một điều.

HÔRAXIÔ - Điều gì thế, thưa Điện hạ?

HAMLET - Bạn có nghĩ rằng hoàng đế Alexandơ xưa kia cũng mang cái điệu bộ thế này ở dưới đất chăng?

HÔRAXIÔ - Cũng thế thôi.

HAMLET - Cũng thối như thế này ư! (*Vút cái sọ xuống đất*) Xi... ì...

HÔRAXIÔ - Cũng thế thôi, thưa Điện hạ.

HAMLET - Hôraxiô ơi! Chúng ta rồi sẽ trở về trạng huống nhục nhã biết bao nhiêu! Trí tưởng tượng của ta há lại không theo dõi được hạt bụi cao quý của thi hài Alexandơ cho đến khi thấy nó được dùng để trát kín một thùng rượu ư?

HÔRAXIÔ - Thưa, nghĩ như thế khí tấn mẩn kỳ quặc quá.

HAMLET - Không, thật đấy, không tấn mẩn kỳ quặc tí nào đâu! Không phải là nói quá đâu, ta có thể khiếm tốn mà đi theo Alexandơ đến chỗ đó, ta hãy tưởng tượng như thế này: Alexandơ chết, Alexandơ bị chôn; rồi Alexandơ tan thành cát bụi; cát bụi cũng là đất; người ta lấy đất để nhào thành đất sét; thế thì tại sao lại không thể dùng đất sét có chứa một phần Alexandơ, để trát kín cho một thùng rượu kia chứ?

Hoàng đế Xêda chết thành cát bụi

Trát được lỗ thùng cản gió dừng thông

Ôi, cục đất làm kinh hoàng thế giới

Hãy trát lỗ tường chống chọi gió đông.

Nhưng này im, im! Ta lui đi! Nhà vua đến kia kìa.

*Vài linh mục ra, đi thành đoàn; thi hài Ôphêlia, Laocô
và những người đưa đám; vua, Hoàng hậu và
các tùy tùng đi sau cùng*

Kìa Hoàng hậu, các quan nữa! Họ đưa đám ai thế? Tại sao lại nghi lễ nửa vời như thế kia? Chính là dấu hiệu chứng tỏ rằng người chết đã dùng bàn tay tuyệt vọng tự kết liễu đời

mình. Người đó hẳn ở trong hàng quý tộc. Chúng ta cùng lánh đi một lúc để nhìn xem.

Cùng Hôraxiô lánh đi

LAOCTƠ - Đến lễ gì nữa đây!

HAMLET - Laoctơ đấy, một trang thanh niên quý tộc, bạn để ý xem.

LAOCTƠ - Đến lễ gì nữa đây?

LINH MỤC I - Đám tang đã được cử hành với tất cả nghi lễ có thể làm được. Cái chết của tiểu thư có nhiều nghi vấn; nhưng nếu không có thượng lệnh vượt lên trên luật lệ của Nhà thờ, thì nàng phải bị chôn ra ngoài Thánh địa, cho đến khi nghe tiếng kèn phán xét cuối cùng; lẽ ra không được nghe những tiếng kinh cầu nguyện, mà còn bị sỏi đá, mảnh sành vút lên thi thể. Nhưng lệnh trên đã cho phép nàng được hưởng các nghi thức dành cho gái đồng trinh, trên mồ được rắc hoa thơm và lễ hạ huyệt có tiếng chuông thiêng đưa tiễn.

LAOCTƠ - Không còn làm gì thêm nữa ư?

LINH MỤC - Không thêm gì được nữa; chúng ta sẽ phạm nghi tiết nếu hát bài cầu nguyện cho nàng như đối với những linh hồn đã được yên lành siêu thoát.

LAOCTƠ - Các người hãy đưa thi thể nàng xuống đất. Mong cho từ da thịt đẹp dễ và trinh trắng của nàng sẽ mọc lên những đóa hoa tím! Ta nói thật, lão thầy tu bủn xỉn à, em ta rồi sẽ thành một vị thiên thần và sẽ được hầu hạ bên mình Chúa, còn lão thì sẽ sa xuống địa ngục cho mà xem.

HAMLET - Trời, Ôphêlia kiêu diễm đó ư?

HẬU - Hoa diu hiền tặng người hiền thực! Thôi vĩnh biệt!

Rắc hoa lên mồ

Ta những mong cho con trở thành vợ của Hamlet con ta. Hồi người con gái hiền thực, ta những tưởng sẽ được trang trí chiếc giường cưới của con, chứ đâu lại phải rắc hoa lên mộ con thế này.

LAOCTƠ - Chao ôi! Tai ương hãy trăm nghìn lần giáng xuống đầu kẻ khốn kiếp đã cướp mất trí tuệ minh mẫn của em! Trước khi đất kia lấp hết mình em ta, ta phải ôm lấy em ta trong tay một lần cuối cùng.

Nhảy xuống huyệt

Nào bây giờ, các người hãy đổ đất chôn cả người chết lẫn kẻ sống đi. Trên mặt đất bằng này các người hãy đắp ụ cho cao lên thành núi, cao hơn cả núi Peliông⁽¹⁾, cao hơn cả đỉnh đầu chói sao của núi Ôlimpi cao xanh kia đi!

HAMLET (*tiến tới*) - Kẻ nào mà nổi đau thương lại thống thiết thế kia? Kẻ nào, mà lời nói sầu khổ làm chấn động cả những vì sao đang bay trên trời, bắt chúng phải đứng dừng lại như những người nghe tê liệt vì kinh hoàng? Ta đây, Hamlet của Đan Mạch đây!

Nhảy xuống huyết

LAOCTƠ - Quỷ sứ bắt linh hồn người đi!

Tóm lấy cổ Hamlet

HAMLET - Người cầu khẩn không nên hồn! Ta xin người, hãy buông tay ra khỏi cổ ta đi. Dù ta không phải là kẻ cuồng trí cũng không phải là người hung bạo, ta vẫn có cái gì nguy hiểm, khiến cho trí khôn ngoan của người phải kiêng dè đấy. Buông tay ra ngay!

VUA - Khá mau gỡ họ ra!

HẬU - Hamlet, Hamlet con!

TẤT CẢ - Xin Điện hạ và công tử...

HÔRAXIÔ - Điện hạ kính mến, xin người bình tĩnh.

Các tùy tùng gỡ họ ra, họ bước ra khỏi huyết

HAMLET - Hừ, ta quyết đấu với hấn vì chuyện này cho đến khi nhắm mắt mới thôi.

HẬU - Ôi, con trai của ta! Vì chuyện gì thế con?

HAMLET - Ta yêu Ôphêlia! Dù cho có bốn mươi ngàn thằng anh đem gộp tình yêu của chúng lại cũng không sánh nổi tình yêu của ta đâu! Người sẽ làm gì cho nàng?

VUA - Ô, y điên đấy, Laoctơ ạ.

HẬU - Lạy Chúa, khanh hãy ráng chịu đựng y một chút.

⁽¹⁾ Peliông: một ngọn núi ở Tesali (Hy Lạp) cao 1620 thước. Olympi: một dãy núi giữa Maxêdoan và Tesali (Hy Lạp) cao 2885 thước; trong thần thoại Hy Lạp, dãy núi Olympi được coi như là núi của các vị thần ngự trị.

HAMLET - Đồ quỷ tha! Người hãy tỏ cho ta biết người sẽ làm gì nào? Người sẽ khóc à? Sẽ đánh nhau à? Sẽ nhin đói à? Sẽ tự xé xác người ra à? Sẽ tự uống dấm à? Nuốt cá sấu à? Thì ta cũng sẽ làm được tất cả những cái đó. Người đến đây để kêu than à? Để thách thức ta nhảy xuống huyết nàng à? Thì người cứ tự chôn sống ngay với nàng đi, ta cũng sẽ làm được như vậy! Người cũng có nói đến núi, thế thì người hãy cứ để cho họ lấp nghìn triệu thước đất lên mình chúng ta, làm cho nấm mồ dâng cao chót vót tận cõi mặt trời đang bốc cháy kia, và đỉnh mồ sẽ bùng lên chói lọi, để cho ngọn núi Otxa⁽¹⁾ bên cạnh sẽ biến thành một mụn hạt cơm thử coi! Nào, hay là người cứ huênh hoang đi, ta cũng sẽ huênh hoang bằng người cho mà xem!

HẬU - Diên đầy thôi mà, cơn diên chỉ giày vò nó trong chốc lát; hết cơn nó lại nhẩn nại như bồ câu mẹ ấp ủ con thơ mới nở óng vàng; nó sẽ chỉ trầm lặng cúi đầu ngồi suy nghĩ.

HAMLET - Ngài nghe chứ, thưa ngài? Nguyên nhân vì đâu ngài lại đối xử với tôi như thế? Tôi thì bao giờ cũng vẫn yêu mến ngài. Nhưng điều đó nào có nghĩa lý gì? Cứ để cho Hecpuyn làm tất cả những gì mà ông ta làm được. Con mèo vẫn cứ kêu meo meo, con chó vẫn có ngày thắng thế!⁽²⁾

Hamlet vào

VUA - Hôraxiô hiền khanh, mong khanh khá trông nom thái tử giùm ta.

Hôraxiô vào

(*Với Laocto*) - Khanh hãy cố nén lòng nhẩn nhục, như đã bàn bạc với Trăm tối hôm qua; rồi ta sẽ tìm cách giải quyết việc này ngay. Giectrut ái khanh, khá sai người trông nom con trai của ái khanh.

(*Nói một mình*) Năm mồ này rồi sẽ có một tấm bia sống. Chẳng bao lâu chúng ta sẽ thấy giờ yên tĩnh. Cho đến lúc ấy, cần phải kiên nhẫn mà định liệu.

Tất cả cùng vào

⁽¹⁾ Otxa: một ngọn núi cạnh ngọn Pêliông.

⁽²⁾ Ý của câu này là, có những việc mà chính Hecquyn cũng đành bất lực.

CẢNH II

Một phòng rộng trong lâu đài

Hamlet và Hôraxiô ra

HAMLET - Chuyện này ta hãy tạm xếp lại, bạn ạ. Ta hãy xét sang việc kia. Bạn có nhớ mọi hoàn cảnh xảy ra đấy chứ?

HÔRAXIÔ - Thưa Điện hạ, tôi nhớ.

HAMLET - Bạn ạ, trong lòng tôi như đang xảy ra một cuộc vật lộn, làm tôi không thể nào ngủ được. Tôi nghĩ rằng tôi còn khổ sở hơn cả những người thủy thủ nổi loạn bị xiềng xích. Thật là táo bạo, mà nhiều khi táo bạo cũng rất đáng khen - ta nên biết, đôi lúc sự liều lĩnh lại giúp cho ta được việc, một khi mưu sâu đã bị thất bại. Có một đáng thiêng liêng đã định mọi sự cho ta, dù ta có sắp đặt thế nào chăng nữa.

HÔRAXIÔ - Đó là dĩ nhiên rồi ạ.

HAMLET - Tôi đi ra khỏi buồng, trên mình khoác một chiếc áo tơi đi biển; trong bóng tối tôi lần đi tìm chúng nó. Tôi đạt được ý muốn: lấy được chiếc gói, tôi trở về buồng mình. Sợ hãi làm quên hết phép lịch sự, tôi đã táo bạo mở xem tờ chiếu chỉ trao sứ mệnh cho chúng nó. Ấy thế mà tôi tìm ra, Hôraxiô ơi, sự đê hèn của vua chúa! Đó chính là một mật lệnh, lại còn tô vẽ bằng mọi thứ lý lẽ, viện ra nào là tiền đồ và sự thịnh vượng của cả hai quốc gia Đan Mạch và Anh Cát Lợi, lại còn, chao ôi! Nào là bao nhiêu chuyện kinh khủng về tâm linh tôi, rất nguy hiểm nếu cứ để cho tôi sống - cho nên cần phải lập tức, không chậm trễ, không để thì giờ mài búa, hễ đọc xong mật lệnh là phải chặt đầu tôi tức khắc.

HÔRAXIÔ - Có thể như vậy được chăng?

HAMLET - Thì tờ chiếu chỉ đây, bạn cứ việc ung dung mà đọc đi. Nhưng thế rồi, bạn có biết tôi đã xử sự như thế nào không?

HÔRAXIÔ - Xin Điện hạ cho tôi được biết.

HAMLET - Trong tình cảnh bị bọn phản trắc bao vây như vậy, trí óc tôi đã xếp đặt được một màn giá áo đầu trước khi chúng kịp bắt

dầu vào vở. Tôi bèn ngồi xuống, thảo lại chiếu chỉ, cố nắn nót cho đẹp. Trước kia, cũng như bọn chính khách nước ta, tôi nghĩ rằng viết chữ đẹp là một việc tầm thường; tôi đã phải khó nhọc mới xóa bỏ được điều đã học ấy đi; thế mà, bạn ạ, giờ đây nó lại giúp được việc tốt cho tôi đấy. Vậy, bạn có muốn biết những điều tôi viết ra sao không?

HÔRAXIÔ - Dạ muốn lắm chứ, thưa Điện hạ quý mến.

HAMLET - Làm giả như một mật lệnh khẩn cấp của nhà vua gửi cho nước Anh chứ hầu trung thành của mình. Nào là chúc cho tình giao hữu giữa hai nước đâm chồi nảy lộc như cây vạn thọ; nào là chúc cho thái bình mãi mãi đeo vòng bông lúa kết và đời đời làm cái gạch nối liền giữa hai nước anh em; và rất nhiều câu ví von long trọng như vậy⁽¹⁾ để ngay sau khi đã biết tường tận việc này, phải tức khắc ra lệnh giết ngay hai người mang chiếu chỉ, không mất thì giờ xét xử, không để cho chúng có thì giờ ăn năn tội lỗi.

HÔRAXIÔ - Thế Điện hạ đóng triện bằng cách nào?

HAMLET - Ấy, thượng đế cũng đã an bài ở đây rồi. Trong hầu bao mang theo mình, tôi còn giữ được con dấu của thân phụ, con dấu đã làm mẫu cho ngọc triện của nhà vua Đan Mạch. Tôi gấp chiếu chỉ lại theo hình thể như cũ, để bên ngoài, đóng dấu niêm phong rồi đặt lại nguyên chỗ cũ, không ai biết được là đã có sự thay đổi. Kế đó ngày hôm sau, xảy ra cuộc xung đột trên mặt biển; việc đó kết thúc ra sao, bạn đã biết rồi...

HÔRAXIÔ - Thế ra, Ghinđơnxtơn và Rôdencran tự dẫn thân tới chỗ chết.

HAMLET - Chứ sao, họ rất thỏa lòng được gánh vác nhiệm vụ ấy mà. Tôi không chút cắn rứt lương tâm vì họ. Họ bị sát hại, vì họ đã tự ý dính dấp vào. Thật là rất nguy hiểm cho những kẻ yếu hèn lại đứng xen vào trận giao đấu giữa hai mũi gươm nóng rực của hai kẻ địch thủ dững mãnh.

HÔRAXIÔ - Chao ôi, vua gì vua thế!

⁽¹⁾ Nguyên văn: And many suchlike as - es of great charge. Chúng tôi dịch câu trên theo Môrôzôp (bản tiếng Nga). Nhưng theo chú thích của K. Travers câu này có thể hiểu: "Và rất nhiều câu đại để như vậy cốt để làm cho lệnh khẩn cấp trên thêm quan trọng".

HAMLET - Bây giờ, bạn có cho rằng tôi phải chịu trách nhiệm về việc này không? Hắn là kẻ đã giết vương phụ tôi, làm nhục mẫu hậu tôi; hắn đã xâm phạm quyền chọn lựa của thần dân, chiếm đoạt tiền đồ của tôi; hắn đã giăng bẫy hồng cướp cả sinh mạng tôi, mà lại dùng cách phản bội hèn mạt biết bao nhiêu! Thế thì, tôi dùng cánh tay này để trả nợ máu với hắn, há chẳng phải là chính đáng lắm sao? Vả lại, nếu cứ để cho cái nọc độc của trời đất ấy sống để gây thêm tội ác, thì chẳng phải là đáng nguyên rủa lắm ru?

HÔRAXIÔ - Chóng chầy rồi đây nước Anh cũng báo tin cho y biết hậu quả của việc kia.

HAMLET - Chẳng lâu la gì nữa đâu. Thời gian trong tay tôi. Đời một con người không kéo dài hơn là đếm tiếng “một”. Nhưng mà, Hôraxiô thân yêu ạ, tôi thật lấy làm buồn, vì đã mất tự chủ trong khi đối xử với Laocô. Bởi vì, cứ suy theo nỗi niềm của tôi, tôi nhìn thấy hình ảnh nỗi niềm của y. Tôi muốn lấy lại tình thân của Laocô. Thực tình, trong cơn đau đớn y cứ kêu rống lên, làm cho tôi phải nổi xung.

HÔRAXIÔ - Xin khoan! Có ai đến kia?

Ôxric ra

ÔXRIC - Xin chào mừng Điện hạ đã trở về quê hương Đan Mạch.

HAMLET - Xin cúi mình đa tạ ngài. (*Nói riêng với Hôraxiô*)- Bạn có biết con bọ quăng kia không?

HÔRAXIÔ - Thưa Điện hạ, không?

HAMLET - Thế là hay cho bạn đấy, biết hắn chỉ càng thêm tội. Hắn có rất nhiều ruộng đất, lại phì nhiêu nữa kia. Cứ để cho một con vật làm chúa tể những con vật khác, thế là hắn liền được người ta dành ngay cho hắn một cái máng ăn trong bàn yến của nhà vua. Hắn chỉ là một con cú vọ, nhưng mà như tôi đã nói, hắn lại là chủ nhân những khoảng đất lầy mênh mông.

ÔXRIC - Thưa Điện hạ quý mến, nếu như Điện hạ có chút thì giờ nhàn rỗi, xin người cho phép tôi được trình bày lại một việc của Chúa thượng giao phó.

HAMLET - Thưa ngài, tôi xin nghe, tôi xin hết sức chú ý. Cứ để

cho cái mũ của ngài nằm đúng chỗ của nó đi; mũ là để che đầu mà.

ÔXRIC - Xin đội ơn Điện hạ; trời nóng quá đi mất.

HAMLET - Không, ngài ạ, trời rét lắm; gió bắc kia mà.

ÔXRIC - Thật thế, thưa Điện hạ, trời cũng khá rét đấy.

HAMLET - Ấy thế mà tôi lại cho là nóng nực, oi bức lắm, hay là vì cái tạng người tôi nó...⁽¹⁾

ÔXRIC - Thật thế ạ, thưa Điện hạ, oi bức lắm, y như thể là... tôi cũng không hiểu tại sao như thế! Nhưng, thưa Điện hạ, Chúa thượng ban lệnh cho tôi được thưa lại để người rõ, Chúa thượng đã đặt một cái cược rất lớn về tính mệnh của Điện hạ. Bẩm Điện hạ, việc đó nguyên là như thế này...

HAMLET - Ngài nhớ cho, tôi đã xin ngài...

Ra hiệu cho Ôxic đội mũ lên

ÔXRIC - Dạ không, xin Điện hạ miễn thứ cho; như thế này tôi thấy dễ chịu hơn, thật thế; thưa Điện hạ quý mến, công tử Laotơ vừa mới trở về triều; xin người hãy tin lời tôi nói: chàng thật đúng là một bậc vương tôn công tử, trọn vẹn đức tài, xã giao lịch thiệp, dung mạo hào hoa. Vâng, nếu muốn nói cho thật là xác đáng, thì chàng quả là tấm địa đồ, cuốn lịch mẫu cho tất cả hàng quý tộc. Rồi Điện hạ sẽ được tìm thấy, dễ mấy ai sánh được một bậc vương tôn công tử lắm tài nhiều đức như chàng.

HAMLET - Thưa ngài, thật công tử không còn chịu sót chịu thiệt chút nào khi được ngài giới thiệu. Tuy nhiên, tôi biết, nếu cứ tán dương như vậy, thì e đến phải xóa nhòa cả phép toán của trí nhớ, chẳng hóa lại đi quá xa tài đức của công tử hay sao! Nếu như dừng vì nhiệt thành mà tán quá xa sự thật, thì tôi coi công tử là một người vào hạng đặc biệt, vừa quý lại vừa hiếm, đến nỗi muốn nói cho xác đáng, thì phải nói: chỉ có hình của công tử trong gương mới giống được công tử thôi, còn kẻ nào khác muốn đua đòi thì chỉ là cái bóng của công tử không hơn.

⁽¹⁾ Nguyên văn: or my complexion; có bản in là: for my complexion (hiểu là: đối với cái tạng người tôi).

ÔXRIC - Bẩm, Điện hạ nói về công tử đúng quá ạ.

HAMLET - Để làm gì kia chứ, hử ngài? Ta hao hơi phí sức điểm tô cho cái chàng công tử này để làm gì kia chứ?

ÔXRIC - Thưa Điện hạ!

HÔRAXIÔ - Lẽ nào người ta lại không thể diễn đạt được bằng một ngôn ngữ khác? Xin ngài cứ làm như thế cho, thưa ngài.

HAMLET - Lôi cái chàng công tử này ra để làm gì kia chứ?

ÔXRIC - Laocơ ấy ư?

HÔRAXIÔ (*nói riêng một mình*) - Hầu bao của hần đã cạn rồi. Hần đã tiêu mất sạch những lời nói vàng ngọc của hần.

HAMLET - Phải chính chàng ta, thưa ngài.

ÔXRIC - Tôi biết, Điện hạ không phải là không rõ...

HAMLET - Mong rằng ngài rõ thưa ngài. Nhưng thật thế, dù ngài có rõ, thì điều đó cũng chẳng lợi ích gì cho tôi đâu. Nào, thưa ngài?

ÔXRIC - Điện hạ không phải là không rõ Laocơ tài năng đến bậc nào.

HAMLET - Tôi không dám nói thực điều đó đâu, e rằng phải đem chàng ra để so sánh với tài tôi.

Nhưng mà, muốn biết rõ một kẻ khác, điều cốt yếu là phải biết rõ mình.

ÔXRIC - Thưa ngài, tôi muốn nói công tử rất có tài sử dụng vũ khí; theo như lời đồn, thì chẳng có ai sánh kịp tài chàng.

HAMLET - Sử dụng vũ khí gì?

ÔXRIC - Trường kiếm vào đoản đao.

HAMLET - Đó là hai vũ khí của chàng. Ờ, được thôi.

ÔXRIC - Thưa ngài, Chúa thượng đã đánh cuộc với công tử sáu con ngựa xứ Bacbari; đối lại công tử đã đưa ra đặt cược, theo như tôi biết, sáu trường kiếm và đoản đao của nước Pháp, có đủ cả phụ tùng, vòng đai, dây nịt cùng các thứ khác, những ba “cỗ” thật là tuyệt, trông rất vừa ý, rất vừa vặn nắm tay, thật là vô cùng quý giá.

HAMLET - Ngài bảo “cỗ” là có ý nói cái gì?

HÔRAXIÔ - Tôi biết, mỗi lời của ngài phải có chú thích kèm theo trước khi ngừng thì người ta mới hiểu được.

ÔXRIC - Thưa người, “cỗ” tức là bộ dây nịt đấy ạ.

HAMLET - Ngài nên chờ cho khi nào chúng ta kéo theo một cỗ đại bác bên mình rồi hẵng gọi thế, chắc sẽ hợp hơn. Trong khi chờ đợi, xin cứ gọi là bộ dây nịt cho. Nhưng thôi, nói tiếp đi: sáu con ngựa xứ Bácbari đổi lại sáu thanh gươm nước Pháp, có cả phụ tùng, và ba cỗ thật là vô cùng quý giá. Nước Pháp đánh cược với nước Đan Mạch như thế đấy. Nhưng này, tại sao ngài lại gọi đó là đánh cược nhỉ?

ÔXRIC - Thưa ngài, Chúa thượng, thưa ngài, đã cam đoan là cứ mười hai hiệp giao đấu giữa ngài và Laocơ thì chàng chỉ có thể thắng ngài được ba hiệp là cùng. Còn Laocơ thì lại cam đoan rằng cứ mười hai hiệp, chàng sẽ thắng chín. Nếu Điện hạ đáp lời mời thì công tử sẽ vui lòng thi tài ngay.

HAMLET - Nếu ta đáp “không” thì sao?

ÔXRIC - Tôi cứ nghĩ, thưa Điện hạ, người sẽ đương đầu với cuộc thử thách ấy.

HAMLET - Thưa ngài, ta sẽ dạo bước trong gian phòng rộng này, ở nơi đây. Phải chi Chúa thượng vui lòng, thì lúc này là giờ nghỉ của ta đây. Hãy mang gươm lại đây, và nếu chàng muốn, nếu Chúa thượng cứ giữ ý định của mình, thì nếu có thể ta sẽ thắng cho Chúa thượng được cuộc. Nếu không thì ta sẽ không được gì ngoài sự nhục nhã và bị ăn đòn thêm.

ÔXRIC - Tôi có thể tái trình lại như lời Người vừa nói chẳng?

HAMLET - Đúng như thế đấy, ngài nhé, vẽ vời thế nào là tùy nơi sở trường của ngài.

ÔXRIC - Bẩm, bao giờ tôi cũng xin nguyện hết lòng cùng Điện hạ.

HAMLET - Xin đa tạ, đa tạ.

Ôxic vào

Hắn tự nguyện như thế kể cũng phải. Không còn ai có thể thay hắn để khua môi múa mép trong việc này.

HÔRAXIÔ - Con chào mào này đã phá trứng chạy ra còn đội nguyên cái vỏ trên đầu.

HAMLET - Hắn là ngày bé trước khi bú mẹ, hắn còn mân mê nghịch hoài bầu vú. Hắn là hạng người như thế đấy - có biết bao nhiêu người cùng một loại như hắn, tôi biết mà, những của ấy thời buổi ô trọc này chứa chất đầy rẫy. Hắn chỉ lo khoác cho mình bộ cánh rõ sộp, thật đúng kiểu thời trang, nhưng đó chỉ là một cái bọt xà phòng, chỉ lờ người ta được lúc đầu, mà lờ ngay cả những người thành thạo nhất; nhưng nếu ta thử thổi phào lên một cái, là nó vỡ tan ngay cho mà xem.

Một đại thần ra

ĐẠI THẦN - Thưa Điện hạ, Chúa thượng đã sai Ôxric đến thưa chuyện cùng Điện hạ, khi trở về ông ta đã tâu lại rằng Điện hạ đang đợi lệnh Chúa thượng ở phòng này. Chúa thượng sai tôi đến hỏi, Điện hạ có vui lòng giữ ý định đấu gươm cùng Laocơ, hay là người muốn gác lại chờ một dịp khác.

HAMLET - Tôi vẫn giữ nguyên những ý định của mình: những ý định đó phù hợp với ý muốn của Chúa thượng; Chúa thượng nói lên là tôi sẵn sàng ngay, bây giờ hay bất cứ lúc nào, miễn là lúc đó tôi cũng được sẵn sàng như bây giờ.

ĐẠI THẦN - Chúa thượng, Hoàng hậu cùng bá quan sẽ xuống đây ngay đấy ạ.

HAMLET - Hay quá nhỉ!

ĐẠI THẦN - Thưa, Hoàng hậu có tỏ ý Người muốn Điện hạ nói với Laocơ vài lời ân cần trước khi giao đấu.

HAMLET - Hoàng hậu khuyên tôi điều hay đấy.

Đại thần vào

HÔRAXIÔ - E người bị thua cuộc mất, thưa Điện hạ.

HAMLET - Tôi không tin như thế. Từ ngày Laocơ sang Pháp, tôi vẫn luyện tập luôn; nhờ lợi điểm ấy tôi sẽ thắng cuộc. Nhưng, bạn ạ, bạn có biết không, lòng tôi sao mà bồn chồn làm vậy. Nhưng tôi cũng chẳng hề chi!

HÔRAXIÔ - Thế nhưng, thưa Điện hạ quý mến...

HAMLET - Song đó chỉ là một sự điên rồ; một điều linh cảm chỉ làm cho đàn bà sợ hãi.

HÔRAXIÔ - Nếu Điện hạ thấy trong lòng có chút gì băn khoăn e ngại, xin người hãy nghe theo tâm linh của mình. Tôi sẽ ra ngăn họ lại, nói rằng Điện hạ chưa chuẩn bị xong.

HAMLET - Ấy chớ! Chúng ta bất chấp cả điềm xấu. Một con chim sẽ rơi xuống còn có thần linh định đoạt. Nếu việc phải xảy ra bây giờ, thì về sau không xảy ra nữa; nếu về sau sẽ không xảy ra thì phải xảy ra bây giờ, nếu không phải bây giờ, ắt là phải xảy ra về sau. Sẵn sàng làm tất cả. Vì nào có ai giữ được cái gì sau khi từ biệt cuộc đời, vậy dù cho từ biệt sớm đi nữa, cũng có sao đâu? Cứ để cho việc phải xảy ra xảy ra đi.

*Tiếng kèn tiếng trống vang lên, các võ quan ra,
mang theo gương và bao tay. Vua, Hoàng hậu, Laocơ cùng bá quan ra.
Một cái bàn đã dọn sẵn, trên có bình rượu*

VUA - Con lại đây, Hamlet, lại đây, và hãy nắm lấy bàn tay Trẫm đưa cho này.

Vua đặt bàn tay của Laocơ vào tay Hamlet

HAMLET - Thưa tiên sinh, xin người tha thứ cho. Tôi đã làm điều xúc phạm đến tiên sinh, xin tiên sinh tha thứ vì tiên sinh vốn là người quân tử. Mọi người ở đây đều biết, mà chắc tiên sinh cũng đã nghe nói tôi bị dọa dầy vào vòng điên loạn thảm hại đến thế nào. Tất cả những gì tôi đã làm, tổn thương đến tình cảm, danh dự tiên sinh khiến người phải phẫn nộ, tôi xin công bố ở đây rằng những cái đó đều là điên dại. Phải chăng Hamlet đã xúc phạm Laocơ? Không, Hamlet không đời nào như thế. Khi Hamlet đã mất tự chủ, khi Hamlet không còn là Hamlet nữa mà xúc phạm Laocơ thì thực không phải là Hamlet làm, Hamlet chối cãi điều đó.

Vậy ai làm? Sự điên dại của hấn. Nếu thế thì chính Hamlet lại là người bị xúc phạm; sự điên dại kia là kẻ thù của gã Hamlet đáng thương. Thưa tiên sinh, nhân cuộc hội kiến này, xin cho phép tôi được thanh minh rằng tôi không có ý định gì xấu xa. Xin tiên sinh lấy lượng khoan dung tha thứ, vì như tôi đã lỡ bắn một mũi tên qua mái nhà mà không may lại trúng phải người anh em của mình.

LAOCTOR - Tôi đã được thỏa mãn về tình cảm, tuy trong trường hợp này nó phải thôi thúc tôi quyết liệt trả thù. Nhưng danh dự tôi không cho tôi được phép lui bước, được phép hòa giải, nếu như không có các bậc đại nhân cao niên đáng kính nào dạy bảo cho điều đó và công bố rằng tuy hòa giải mà tên tuổi của tôi vẫn không bị hoen ố. Nhưng cho đến lúc ấy, tôi xin hứa lấy tình anh em đối đáp lại tình anh em của Điện hạ, không dám đơn sai.

HAMLET - Tôi vui lòng nhận lời hứa ấy, và xin sẽ ngay thực trong cuộc giao đấu anh em này. Hãy trao gươm cho chúng ta. Nào!

LAOCTOR - Nào, cho tôi một chiếc.

HAMLET - Laoctor ạ, tôi chỉ là một mảnh kim khí⁽¹⁾ để làm cho tiên sinh thêm nổi bật mà thôi. Tài nghệ của tiên sinh trước sự dốt nát của tôi, khác nào ngôi sao sáng rực trong đêm tối.

LAOCTOR - Người giễu cợt tôi, thưa Điện hạ.

HAMLET - Không đâu, xin thề.

VUA - Ôxric, Khanh hãy trao gươm đấu cho họ. Hiền diệt Hamlet, con biết cực đặt như thế nào rồi chứ?

HAMLET - Biết lắm chứ, tâu Bệ hạ. Đức chí tôn đã cực phần thắng về bên yếu hơn mà.

VUA - Trẫm không lo ngại điều đó đâu. Trẫm đã được xem tài của cả hai. Nhưng Laoctor kém tài hơn, thì phần thắng vẫn về ta.

LAOCTOR - Thanh gươm đấu này nặng quá. Cho tôi một thanh khác.

HAMLET - Cái này vừa tay tôi lắm. Cả hai đều dài bằng nhau chứ?

Hai người sửa soạn giao đấu

ÔXRIC - Vâng, thưa Điện hạ kính mến.

VUA - Hãy mang rượu bày trên bàn kia cho ta. Nếu Hamlet đâm trúng đòn thứ nhất hay đòn thứ nhì, hoặc trả đòn ở hiệp thứ ba, các Khanh hãy ra lệnh cho tất cả các khẩu thần công nổ

⁽¹⁾ Ý nói: một mảnh kim khí làm nền cho một viên ngọc cốt để làm tôn giá viên ngọc. Đây là một lối nói lịch sự thời Elizabet.

ran lên cùng một lúc. Bấy giờ Chúa thượng sẽ nâng cốc uống mừng sức khỏe của Hamlet, người sẽ bỏ vào cốc rượu một viên ngọc đắt giá hơn tất cả mọi viên ngọc đính trên vương miện của bốn đời vua Đan Mạch liên tiếp kế truyền. Mang rượu ngay ra đây! Tiếng chiêng sẽ truyền báo cho tiếng trống, tiếng trống cho súng thần công ở bên ngoài, súng thần công truyền báo lên trời xanh, trời xanh lại truyền báo xuống mặt đất, rằng: "Chúa thượng đang uống mừng Hamlet!". Nào, bắt đầu đi - còn chư khanh, các giám quan, khá chú mục nhìn!

HAMLET - Nào, mời tiên sinh.

LAOCTƠ - Nào, mời Điện hạ.

Họ giao đấu

HAMLET - Một nhé.

LAOCTƠ - Không.

HAMLET - Giám quan đâu?

ÔXRIC - Một điểm rồi, rõ trúng một điểm rồi.

LAOCTƠ - Được, tiếp đi.

VUA - Ngừng lại! Để cho Trẫm uống đã. Hamlet, ta mừng viên ngọc này cho con đấy. Ta uống mừng con đây!

Chiêng trống vang lên, một loạt súng nổ ran

Các người khá mang cốc rượu này cho thái tử.

HAMLET - Để ta đấu xong hiệp này đã. Cứ để rượu đấy, chốc nữa. Nào.

Họ giao đấu

Lại điểm nữa. Tiên sinh nói sao?

LAOCTƠ - Trúng rồi, một điểm, tôi nhận.

VUA - Con trai chúng ta ắt thắng.

HẬU - Người nó đầy đà, sắp hết hơi mất. Thôi lại đây, Hamlet con ơi, cầm lấy tấm khăn này mà lau trán đi. Mẹ sẽ uống mừng con thắng cuộc, Hamlet ạ.

HAMLET - Đội ơn Lệnh bà!

VUA - Giectrut ái khanh, chớ có uống!

HẬU - Tâu Bệ hạ, thiếp phải uống chứ. Xin Bệ hạ lượng thứ cho.
(Uống).

VUA (*nói một mình*) - Rượu ấy có thuốc độc; chậm quá mất rồi!

HAMLET - Thừa Lệnh bà, thần không dám uống. Xin để cho lát nữa.

HẬU - Lại đây, mẹ lau mặt cho con.

LAOCTƠ - Tàu Bệ hạ, thần sẽ đâm trúng lần này.

VUA - Ta không tin.

LAOCTƠ (*nói một mình*) - Tuy nhiên hầu như trái với lương tâm ta.

HAMLET - Nào, hiệp thứ ba. Laoctơ ạ, tiên sinh chỉ đùa thôi. Xin tiên sinh trở hết tài nghệ đi cho. Tôi e tiên sinh chỉ coi tôi như một đứa trẻ.

LAOCTƠ - Sao Điện hạ lại nói vậy? Xin coi chừng!

Họ giao đấu

ÔXRIC - Không, bắt phân thắng phụ.

LAOCTƠ - Đến lượt Điện hạ đấy!

*Laotơ đâm Hamlet bị thương. Liên đó,
họ hăng máu xông lên, cướp đổi lấy gươm của nhau
rồi Hamlet cũng đâm Laoctơ bị thương*

VUA - Quân bay, cản họ ra! Họ nổi nóng cả rồi!

HAMLET - Không, cứ đấu tiếp đi.

Hoàng hậu gục ngã

ÔXRIC - Hoàng hậu sao thế kia? Chao ôi!

HÔRAXIÔ - Cả hai người bị đổ máu! Điện hạ có làm sao không?

ÔXRIC - Laoctơ, công tử có làm sao không?

LAOCTƠ - Hừ, Ôxric tiên sinh ạ, tôi có khác gì con gà rừng mắc phải bẫy của chính nó. Tôi chết, chính bởi sự lừa dối của tôi!

HAMLET - Hoàng hậu làm sao thế?

VUA - Vì nhìn thấy máu, người ngã ra bất tỉnh.

HẬU - Không phải, không phải! Rượu kia, rượu kia! Ôi, Hamlet con yêu của mẹ ơi! Rượu kia! Rượu kia! Mẹ bị đầu độc rồi!

Chết

HAMLET - A... khốn nạn! Quân đầu! Đóng kín hết cửa lại. Phản bội! Tìm ra kẻ phản bội cho ta!

LAOCTƠ - Nó đấy, Hamlet! Hamlet ơi, anh bị giết rồi không còn phương thuốc nào trên đời này cứu nổi anh! Con người của anh không còn sống được đến một nửa giờ nữa đâu. Cái vật phản bội đang nằm trên tay anh đó: mũi gươm không bịt và bị tẩm thuốc độc! Sự lừa dối hèn mạt đã quay lại giết hại tôi đây! Hỡi ơi! Tôi sẽ nằm xuống đất này, chẳng bao giờ còn trở dậy được nữa. Mẹ anh đã bị đầu độc. Tôi kiệt lực rồi! Tên vua, tên vua kia là thủ phạm đó!

HAMLET - Mũi gươm cũng bị tẩm thuốc độc à? Thế thì, độc được ơi, làm nhiệm vụ của mi đi thôi!

Đám nhà vua

TẤT CẢ - Phản trắc! Phản trắc!

VUA - Ôi, hỡi quần thần, hãy hộ vệ ta! Ta chỉ mới bị thương thôi.

HAMLET - Đây đây, tên Đan Mạch khốn kiếp, loạn luân, sát nhân, uống cho hết cốc rượu này đi. Mi thấy viên ngọc của mi trong đó chứ? Hãy đi theo mẹ ta.

Vua chết

LAOCTƠ - Đáng tội y lắm. Chính tay y đã tẩm thuốc độc ấy. Hamlet cao quý! Chúng ta hãy cùng tha thứ cho nhau. Cái chết của tôi và của cha tôi không do anh gây nên tội, cũng như cái chết của anh không phải là tội của tôi!

Laocơ chết

HAMLET - Cầu Chúa giải thoát cho anh! Tôi cũng theo anh. Tôi chết đây. Hôraxiô ơi! Mẫu hậu bất hạnh, xin vĩnh biệt mẹ! Hỡi những người đang mục kích cuộc tai biến, mặt mày xanh xám và run sợ, những vai câm hay chỉ là khán giả của tấn thảm kịch này! Phải chi ta còn có thời gian, ta sẽ kể hết cho các người nghe - nhưng than ôi! Tử thần là sứ giả tàn bạo có hề chậm trễ bao giờ! Thôi, thì đành vậy. Hôraxiô bạn ơi, tôi chết đây. Xin bạn hãy sống, để chứng minh và giải oan cho tôi trước những người bất bình về tôi.

HÔRAXIÔ - Xin Điện hạ đừng nghĩ thế. Tôi là một người Đan Mạch. Rượu độc còn lại đây kia.

HAMLET - Nếu bạn là một người chân chính, xin hãy đưa cho tôi cốc rượu. Đưa cho tôi ngay! Trời đất ơi, đưa ngay đi! Ôi, lạy Chúa! Hôraxiô, danh dự của tôi sẽ bị hoen ố nhục nhã

đến thế nào nếu như tôi chết đi mà thiên hạ vẫn còn chưa biết rõ mọi điều ám muội kia. Nếu như lòng bạn vẫn còn tha thiết đối với tôi, xin hãy nán lại phút giây sung sướng được siêu thoát, kéo dài thêm ít nữa cuộc sống nhọc nhằn trên cõi đời ô trọc này, để kể rõ ngọn ngành câu chuyện của tôi!

Có tiếng bước chân rầm rập từ phía xa.

Hàng loạt súng nổ

Tiếng gì ồn ào như chinh chiến thế vậy?

ÔXRIC - Đây là Fortinbrat vừa chinh phục nước Ba Lan thắng trận trở về, ra lệnh bắn hàng loạt đại bác để nghênh tiếp các sứ thần Anh Cát Lợi.

HAMLET - Ôi, tôi chết, Hôraxiô! Thuốc độc ác nghiệt ngấm sâu làm mờ trí tuệ của tôi rồi! Tôi không còn sống được nữa để nghe tin từ Anh Cát Lợi. Nhưng tôi đoán trước, Fortinbrat thế nào cũng được tuyển lên ngôi báu, lời trối trăng của tôi cũng là để tán đồng việc đó. Xin bạn hãy kể lại giúp với chàng dù nhiều hay ít, mọi hoàn cảnh đã gây nên tình trạng này. Còn lại bây giờ, chỉ là tịch mịch vô biên!

Chết

HÔRAXIÔ - Thế là một trái tim cao cả đã tan vỡ rồi, thái tử kính yêu ơi, xin vĩnh biệt người! Cầu xin các thiên thần cử khúc hoan tống để người yên giấc ngàn thu.

Tiếng bước chân rầm rập ở bên trong

Sao lại có tiếng trống. Ở đâu đến vậy?

*Fortinbrat, các sứ giả Anh Cát Lợi và các tùy tùng ra,
theo sau có tiếng kèn trống và cờ xí rực rỡ*

FORTINBRAT - Cảnh tượng ấy ở đâu?

HÔRAXIÔ - Ngài muốn được mục kích gì? Nếu chỉ muốn thấy những thảm họa và kinh ngạc, thì khỏi tìm đâu xa nữa.

FORTINBRAT - Những thi hài kia đang réo sôi cừu hận. Ôi tử thần kiêu bạc! Người muốn mở cuộc đình đám gì trong cái nhà mồ muôn thuở, mà chỉ mới giáng một đòn thôi, người đã làm đổ máu bao nhiêu người trong hoàng gia như thế?

MỘT SỬ GIẢ - Cảnh tượng này thật là kinh khủng. Chúng tôi mang lệnh báo của vương quốc Anh Cát Lợi đến đây chậm quá mất rồi. Đôi tai lẽ ra phải nghe những lời tâu bày của chúng tôi, giờ đây đã vô tri vô giác rồi. Nếu chúng tôi nói rằng lệnh trên đã được thừa hành, Rôdencran và Ghinđơnxtơn đã bị xử tử, thì chúng tôi biết nhận lời cảm tạ của ai bây giờ?

HÔRAXIÔ - Không phải do miệng ông ta nói ra đâu, dù cho ông ta có còn sống để nói lời cảm tạ. Ông ta có ra lệnh giết họ bao giờ? Nhưng vì các ngài đến đúng lúc xảy ra cuộc đổ máu này, thừa các ngài từ mặt trận Ba Lan trở về, và thừa các ngài từ vương quốc Anh Cát Lợi sang đây - xin các ngài hãy ra lệnh cho mang những thi hài này đặt cao trên linh sàng trước mặt mọi người, để cho tôi đây có thể kể lại với tất cả những người chưa hay biết, đầu đuôi sự việc đã xảy ra. Các ngài sẽ được nghe nói đến những hành động bất nhân bất nghĩa, những hành động đẫm máu, tàn bạo, những án quyết bất thường, những vụ giết chóc không ngờ; những cái chết mà nguyên nhân là sự lừa đảo và ý định hung bạo; rồi, đến khi mọi việc kết thúc, thì những âm mưu đen tối đã thất bại và rơi trở lại vào đầu những kẻ chủ mưu. Tất cả những điều đó, tôi đây có thể kể lại tường tận đúng sự thật.

FORTINBRAT - Ta cần nghe kể lại lập tức. Hãy cho vời bá quan thiết triều ngay. Ta đây thật lấy làm đau lòng mà hưởng vinh hiển trong giờ phút này. Nhưng tại vương quốc này ta còn có những đặc quyền không thể nào quên được, cho nên bây giờ ta đến đây để thu hồi lại.

HÔRAXIÔ - Về điều đó, tôi cũng có trách nhiệm phải nói lại lời trời trăng của một người mà tiếng nói còn lôi cuốn được nhiều tiếng nói khác. Nhưng ta chớ nên trì hoãn, giữa lúc bao nhiêu tâm trí đang bị kích động, bàng hoàng, xin hãy đề phòng mọi âm mưu và nhăm lẩn có thể xảy ra, gây thêm nhiều tai họa khác.

FORTINBRAT - Xin bốn vị tướng quân, hãy khiêng thi hài Hamlet như một vị võ tướng, đặt lên linh sàng. Nếu có lên

ngôi trị vì, người ắt xứng là một đức vua hiền minh. Khi rước người đi, nhạc binh sẽ cử lên, và việc an táng người sẽ tiến hành theo quân lễ. Khá dọn các thi hài này đi. Một cảnh tượng như thế này là chỉ để cho chiến địa, ở đây, không thích hợp. Nào, hãy ra lệnh cho quân sĩ bắn một tràng đại bác để tống tiễn.

*Họ từ từ đi vào.
Một tràng đại bác nổ ran.*

ÔTENLÔ

Bi kịch năm hồi

NGUYỄN VĂN SỸ dịch

In theo cuốn: Uyliêm Sêcxpia, *Măcbet-Côriôlanut-Ôtenlô*,
Nxb Văn học, Hà Nội, 1972.

TIỂU DẪN VỀ ÔTENLÔ

Shakespeare lấy cốt truyện Ôtenlô trong cuốn truyện Ecatommli của nhà văn Ý Girandi Xintiô (Giovan Baista Giralaldi Cintio, 1504-1573).

Shakespeare viết vở Ôtenlô năm nào, vấn đề này đã được nhiều nhà nghiên cứu về Shakespeare bàn luận, và cho đến nay vẫn chưa xác định được dứt khoát. Nói chung, đa số cho rằng vở Ôtenlô được sáng tác và trình diễn vào khoảng năm 1604, và theo Lônguôc Sămbrom (Longworth Chambrun), trong cuốn sách nghiên cứu của ông Tìm lại Shakespeare, thì Ôtenlô được trình diễn lần đầu tiên vào ngày 1-11-1604, cho vua Giêm đệ nhất và hoàng hậu Đan Mạch xem. Nhưng Malon (Malone), một nhà nghiên cứu Shakespeare có uy tín lớn, cùng một số nhà nghiên cứu Anh, Đức lại khẳng định là năm 1611. Cách đây nhiều năm, một học giả Anh, ông G.Pâyơ Côliơ (G.Payne Collier), trong khi sưu tầm tài liệu viết cuốn Lịch sử sân khấu Anh (History of the English stage) đã phát hiện trong đám hồ sơ lưu trữ của Britgiouôtto Haoxo (Bridgewater House) một bản viết tay ghi lại những chỉ tiêu của vợ chồng huân tước Tôma Êgơtơn (Thomas Egerton) trong dịp đón tiếp nữ hoàng Anh tại lâu đài Herophin (Harefield) năm 1602, trong đó có mục ghi như sau: "Mồng 6 tháng tám 1602: thưởng các nghệ nhân, diễn viên và diễn viên múa, trong đó có 10 livơ cho đoàn kịch Bocbigiơ (Burbage) diễn vở Ôtenlô: 64 livơ, 18 silinh, 40 penxơ".

Như vậy là ít nhất vở Ôtenlô cũng đã có từ 1602.

Nội dung câu chuyện của Xintiô chỉ là một chuyện ghen tuông đơn giản. Tên người là Mô và tên gã hiệu úy cũng không rõ. Kết thúc câu chuyện, qua lời Dixđêmôna (Shakespeare chuyển thành Dexđêmôna) nói khi chết, tác giả chỉ cảnh cáo các cô gái Ý không nên lấy chồng khác màu da, tôn giáo và lối sống.

Cốt truyện ấy vào tay Shakespeare đã trở thành một bi kịch thê thảm của tình yêu và lòng ghen tuông, một tác phẩm bất hủ, cùng với các vở

Hamlet, Măcбет, Rômêô và Juliet, Côriôlanut v.v... mãi mãi là di sản vô cùng quý báu trong kho tàng văn học của nhân loại.

Thiên tài vĩ đại Shakespeare đã xây dựng các nhân vật chính trong vở Ôtenlô thành những con người sinh động, phong phú lạ lùng.

Ôtenlô trở thành điển hình của con người "không sáng suốt trong tình yêu, đã yêu quá say đắm". Ôtenlô giết vợ không phải vì không còn yêu Dêđêmôná, cũng không phải vì lòng căm tức tầm thường, mà vì đã thất vọng đến điên cuồng trong niềm tin tưởng lớn nhất của mình: "Bản chất Ôtenlô không phải là con người cả ghen, mà là con người cả tin" (Puskin). Chính vì thế mà sau khi Iagô bị lột mặt nạ, biết Dêđêmôná oan, Ôtenlô, "con người có cặp mắt chán chường, tuy không quen mũi lòng, cũng đã rơi lệ chan hòa", không phải chỉ vì hối hận thương tiếc, mà còn vì sung sướng thấy Dêđêmôná vẫn là con người mình hằng tin tưởng. Cho nên sáng tác của Shakespeare, tuy bi thảm, vẫn thấm đượm một niềm tin ở con người, một thái độ lạc quan đối với cuộc sống. Một điểm đáng chú ý đặc biệt là Shakespeare sáng tác và trình diễn Ôtenlô giữa lúc xã hội châu Âu mang nặng những thành kiến miệt thị người da đen, việc buôn người nô lệ da đen đang thịnh hành, người da đen bị coi như một thứ hàng hóa, như bấy gia súc. Do đó, riêng một việc Shakespeare đưa một người da đen châu Phi lên sân khấu trong vai chính, mà lại là một nhân vật tài ba lỗi lạc, tâm hồn cao thượng, "tuy đen mà đẹp", theo cái nghĩa đầy đủ của nó, riêng một việc đó cũng cho ta thấy tâm tư tưởng lớn lao của Shakespeare đã vượt quá thời đại của ông.

Về Iagô, nhân vật này đã được coi như một sáng tạo kỳ diệu của Shakespeare và đã trở thành điển hình ở cửa miệng mọi người về lòng nham hiểm, quỷ quyệt, gian ngoan. Chỉ vì không được chấp nhận làm phó tướng, nghi ngờ Ôtenlô có tình ý với vợ y, y đã không từ một thủ đoạn nào, không lùi bước trước một sự nhẫn tâm nào để trả thù. Iagô đã được coi như "nhân vật xấu xa, tàn ác và xảo trá nhất trong văn học thế giới" và về phương diện đó, có người còn xếp Iagô đứng trên cả Mêphixtôphêlet trong vở Fauxt của Gô, tuy Mêphixtôphêlet chính là ác quỷ hiện hình.

Vở Ôtenlô không những vĩ đại về mặt xây dựng nhân vật, mà còn là tiêu biểu cho trước tác của Shakespeare về mặt bố cục chặt chẽ, cân đối, sự phát triển logic rất tự nhiên của các tính cách và về phong cách của Shakespeare. Ở đây, ông sử dụng cả văn xuôi, thơ có vần, thơ không vần và thơ trữ tình, mỗi thể loại vào một tình huống thích hợp, để diễn tả với tác dụng đạt nhất.

Dịch Ôtenlô là một công việc khó khăn. Lời văn của tác giả vừa điêu luyện, tinh vi, súc tích, lại vừa là lối văn cổ của thời Êlizabet, có những từ đến nay các nhà nghiên cứu Shakespeare vẫn còn tranh cãi và chưa nhất

trí được với nhau⁽¹⁾. Hơn nữa, trong tất cả các vở kịch của Shakespeare, bản in vở Ôtenlô có nhiều điểm rắc rối nhất. Theo Duyvan (Goerges Duval), có bảy bản in cũ khác nhau từ 1622 đến 1685. Ông Alêxandơ Benjam (Alexandre Beljame), một nhà nghiên cứu Shakespeare vạch ra rằng: vở Ôtenlô có 3.240 câu, "trong số đó có 1590 câu giống y như nhau trong cả bảy bản cũ..." tức là còn lại 1650 câu cần phải nghiên cứu!

Lần này dịch lại Ôtenlô, chúng tôi theo bản in của Nhà xuất bản Collins - London Glasgow (The Complete Works of Shakespeare) và nhằm mục đích chủ yếu là cố gắng theo sát nguyên bản mà chuyển qua văn xuôi tiếng Việt, cố gắng tôn trọng những hình ảnh, lối viết, cách diễn tả, các điển cố... của tác giả, ở mức tối đa; cố nhiên là tránh lủng củng, ngô nghê, tối nghĩa.

Trong khi dịch, chúng tôi có tham khảo một số bản dịch, trong đó có bản Pháp văn của Duyvan (năm 1926, đã được Viện Hàn lâm Văn học Pháp khen thưởng) và bản dịch Việt văn của Nhà xuất bản Văn hóa (1963). Vì trình độ có hạn, chúng tôi chắc còn có nhiều thiếu sót, nhưng nếu bản dịch này có thể làm cơ sở cho những bản dịch sau đây hay hơn, đạt hơn nữa, ngày càng xứng đáng với thiên tài lớn của Shakespeare, thì cố gắng của chúng tôi cũng có thể xem như đã đạt được mục đích.

NGƯỜI DỊCH

⁽¹⁾ Chúng tôi có chú thích một số chỗ để bạn đọc có một ý niệm về những sự tranh cãi này.

NHÂN VẬT

Thống lãnh Vonido

BRABANXIÔ

Các nguyên lão khác

GRAXIANÔ

LÔĐÔVICÔ

ÔTENLÔ

CAXIÔ

IAGÔ

RÔĐÊRIGÔ

MÔNTANÔ

Hê

Người truyền lệnh

DEXĐÊMÔNA

ÊMILYA

BIANCA

Một nguyên lão

Em trai Brabanxiô

Họ hàng nhà Brabanxiô

Quý tộc người Mô phục vụ cho Vonido

Phó tướng của Ôtenlô

Hiệu úy của Ôtenlô

Một quý tộc người Vonido

Trấn thủ đảo Saiprot trước

khi Ôtenlô thay thế

Đầy tớ của Ôtenlô

Con gái Brabanxiô và là vợ Ôtenlô

Vợ Iagô

Nhân tình của Caxiô

Các sĩ quan, quý tộc, người báo tin, nhạc công,
người truyền lệnh, thủy thủ, tùy tùng v.v...

*Hồi Một xảy ra tại Vonido, còn các hồi khác diễn
ra tại một hải cảng ở Saiprot*

HỒI MỘT

CẢNH I

Vonido - Một phố

Rôđêrigô và Iagô ra

RÔĐÊRIGÔ - Thôi đừng nói nữa! Tệ thật, Iagô, anh, người vẫn coi túi tiền của tôi như mình, hẳn anh biết việc đó, vậy mà...

IAGÔ - Trời ơi! Nhưng ông có chịu nghe tôi nói đâu chứ! Ngay như tôi mà có nằm mơ thấy một chuyện như thế thì xin ông cứ gớm ngay cái mặt tôi đây.

RÔĐÊRIGÔ - Trước kia anh bảo tôi là anh vẫn căm thù nó kia mà!

IAGÔ - Nếu không phải như vậy, ông cứ khinh dứt tôi đi. Ba vị quyền thế trong thành phố này đích thân đến kính cần khẩn cầu nó cử tôi làm phó tướng của nó, - thành thực mà nói, tôi cũng biết giá trị của tôi lắm chứ, tôi không phải là không xứng đáng cái chân ấy. Thế mà nó tự cao, tự mãn, dùng những lời lẽ quanh co, huênh hoang, đầy rẫy những danh từ quân sự để đánh bài lảng, rồi cuối cùng, nó đã từ chối những người giới thiệu tôi, nói rằng: "Sự thực là tôi đã chọn phó tướng rồi." Và người ấy là thế nào kia chứ? Một kẻ chỉ biết tính toán, một thằng Maicon Caxiô, một dân Florenxơ⁽¹⁾, một gã hầu như lúc nào cũng chỉ bám lấy gái đẹp; một người chưa hề cầm quân ra trận bao giờ; về bài binh bố trận, không biết gì hơn một mục gái già, họa chăng biết ít lý thuyết sách vở, mà về cái đó thì những chấp chính quan áo thụng cũng có thể bàn luận thao thao không kém; chỉ ba hoa suông mà

⁽¹⁾ Ý nói dân trong đất liền, không thạo nghề đi biển, thủy chiến.

chẳng có một chút thực tiễn gì, tất cả tài thao lược của hấn chỉ có vậy thôi. Thế mà hấn lại được chọn đấy, ông ạ. Còn tôi đây, mà chính mắt tên Mô đã từng thấy được thủ thách ở Rôt, ở Saiprôt và nhiều chiến trường khác, nơi theo đạo Gia tô có, nơi theo tà đạo có, thế mà tôi bị trái gió nằm im⁽¹⁾ vì cái tên kế toán, cái thằng đếm thẻ ấy. Nó gặp thời làm nên phó tướng, còn tôi - lạy Chúa, chúc với tước - vẫn chỉ là hiệu úy của ngài Mô.

RÔDÊRIGÔ - Thế có trời, tôi muốn làm đao phủ treo cổ nó.

IAGÔ - Hừ, thật vô kế khả thi, con đường công danh nó trở trêu như vậy đấy. Người ta tiến bằng thư từ nói lót, bằng cảm tình riêng, chứ không theo lối thâm niên, anh phó tiếp lên thay anh trưởng. Đấy, ông nghĩ xem, như vậy, tôi còn có lý do gì để yêu cái thằng Mô ấy được.

RÔDÊRIGÔ - Tôi mà thế thì tôi không theo hấn nữa.

IAGÔ - Ông ơi, xin ông cứ yên tâm. Tôi theo hấn chẳng qua là lợi dụng hấn để thực hiện ý đồ của tôi. Chúng ta không phải ai cũng làm thầy cả, mà những kẻ làm thầy cũng không phải tất cả đều được kẻ dưới trung thành thực sự. Ông sẽ thấy nhiều thằng khốn nạn khúm núm khom lưng, cố bám lấy cái kiếp nô lệ hèn hạ mà mòn mỏi cuộc đời, chẳng khác gì con lừa hầu chủ, chỉ vì miếng ăn, rồi khi về già bị tống cổ đi. Đánh cho chết những thằng thực thà hèn hạ đó. Có những người khác, bề ngoài làm ra vẻ tận tụy với nhiệm vụ, nhưng thực tâm chỉ chăm lo đến bản thân; bề ngoài vờ ra sức phục vụ quan trên, nhưng thực ra chỉ là lợi dụng mà mưu ích riêng; một khi đã vinh hoa phú quý, họ chỉ còn tôn trọng bản thân họ thôi. Những người đó ít nhiều còn có chút bản lĩnh, và tôi xin nói thực, tôi thuộc loại người này. Vì, thưa ông, cũng chắc chắn như tên ông là Rôdêrigô, tôi mà là thằng Mô thì tôi còn muốn là Iagô làm gì nữa: tôi theo hấn chẳng qua chỉ là theo bản thân tôi mà thôi. Có trời chứng giám, đâu phải vì yêu hấn hay vì bốn phận đối với hấn, chẳng qua tôi làm ra thế vì mục đích riêng của tôi. Vì rằng, làm gì cũng tính toán trừ phi tôi muốn phơi bày tim gan tôi trên cánh tay áo cho quạ rĩa, đời nào tôi lại để hành vi bên ngoài làm lộ ý đồ thâm

⁽¹⁾ Lối nói của thủy quân.

kín, tâm sự riêng tư; tôi không phải là con người như bề ngoài của tôi đâu.

RÔÊRIGÔ - Gã môi dày mà thành công thì số nó may biết mấy!

IAGÔ - Hãy đến gọi ông bố cô ta, đánh thức ông lão dậy! Bám riết lấy thằng kia, đầu độc niềm vui của nó, bêu riếu nó ngoài đường phố; khích họ hàng nhà cô ta và, dù cho nó đang ở nơi tốt lành cũng thả ruồi nhặng vào làm cho nó khổ sở; dù nó đang vui thật là vui, cũng quấy rối làm cho nó điều đứng bực bội, cho niềm vui của nó cũng phải giảm sút.

RÔÊRIGÔ - Nhà bố cô ta đây rồi. Để tôi gọi to nhé!

IAGÔ - Ông gọi to lên. Giọng phải như sợ hãi, la hét cho khủng khiếp vào, như thể đang đêm do bất cẩn xảy ra hỏa hoạn giữa thành phố đông đúc.

RÔÊRIGÔ - Ôi, cụ Brabanxiô ơi! Ngài Brabanxiô ơi!

IAGÔ - Dậy đi! Ôi cụ Brabanxiô! Có trộm, có trộm, có trộm! Phải cẩn thận nhà cửa, giữ gìn cô con gái cụ, trông nom đồ đạc đấy! Có trộm! Có trộm!

Brabanxiô hiện ra ở cửa sổ bên trên

BRABANXIÔ - Làm sao mà gọi rầm lên thế? Có chuyện gì vậy?

RÔÊRIGÔ - Thưa ngài, gia quyến ngài có đủ mặt ở nhà không ạ?

IAGÔ - Cửa ngõ có đóng khóa cẩn thận không ạ?

BRABANXIÔ - Ô! Tại sao các ông lại hỏi như vậy?

IAGÔ - Trời ơi! Thưa ngài, ngài mất trộm rồi đấy; vì danh dự của ngài, xin ngài mặc quần áo vào! Trái tim ngài đã tan vỡ, ngài mất một nửa linh hồn rồi. Giờ này, đúng vào giờ phút này, ngay giữa giờ phút này, con dê cụ đen sì⁽¹⁾ đang phủ con cừ non trắng trẻo của ngài đấy! Dậy đi, dậy đi, ngài! Hãy rung chuông đánh thức tất cả nhân dân thành phố đang ngủ ngáy khò khò dậy! Nếu không, con quỷ kia sẽ biến ngài thành ông ngoại bây giờ! Dậy đi, ngài!

BRABANXIÔ - Thế nào, các anh điên đấy à?

⁽¹⁾ *Ram*: cừ đực. Chúng tôi chuyển là dê cụ cho hợp với lối nói thông thường chê bai, khinh bỉ.

RÔĐÊRIGÔ - Thưa đại nhân hết sức tôn kính, ngài có nhận ra tiếng tôi nói không ạ?

BRABANXIÔ - Không; anh là ai?

RÔĐÊRIGÔ - Tôi là Rôđêrigo.

BRABANXIÔ - Thế thì lại càng đáng ghét. Tao đã cấm mày không được lảng vảng trước cổng nhà tao kia mà! Tao đã nói thẳng vào mặt mày là tao không có gả con gái tao cho mày. Thế mà đêm hôm thế này, trong lúc điên cuồng, mày tọng cho đầy điều, uống cho say khướt, rồi đến đây trêu chọc hỗn láo, làm mất giấc nghỉ của tao!

RÔĐÊRIGÔ - Thưa ngài, thưa ngài, thưa ngài...

BRABANXIÔ - Nhưng mày phải biết rằng cái tính tao và địa vị của tao có đủ quyền lực để làm cho mày rồi phải khốn khổ về chuyện này.

RÔĐÊRIGÔ - Xin ngài hãy bình tâm.

BRABANXIÔ - Tại sao mày lại bảo với tao là có trộm? Đây là thành phố Vonidơ. Nhà tao đâu phải là một kho thóc.

RÔĐÊRIGÔ - Thưa ngài Brabaxiô hết sức tôn nghiêm, tôi đến đây với một tấm lòng chất phác, trong sáng.

IAGÔ - Trời ơi, ngài là người nếu có bị ma quỷ xúi giục thì cũng thôi không thờ phụng Chúa nữa. Bởi vì chúng tôi đến đây là để giúp ngài, ngài lại cho chúng tôi là quân vô lại; rồi đây con gái ngài sẽ bị con ngựa Bacbari⁽¹⁾ nó nhẩy; ngài sẽ có những đứa cháu hí lên để chào ngài; anh em họ ngài sẽ là những con ngựa đua; con cháu ngài sẽ là lũ ngựa tơ.

BRABANXIÔ - Mày là thằng khốn nạn hỗn láo nào vậy?

IAGÔ - Thưa ngài, tôi là một người đến mách cho ngài biết lúc này cô con gái ngài đang cùng thằng Mô làm con vật hai lưng đấy⁽²⁾.

BRABANXIÔ - Mày là một thằng điên.

IAGÔ - Ngài là... một vị nguyên lão.

⁽¹⁾ Miền Bắc-Phi.

⁽²⁾ Shakespeare mượn thành ngữ này của Pháp. Trong tác phẩm của văn hào Pháp Raboulet (thời Shakespeare đã có bản dịch tiếng Anh nói đến thành ngữ "làm con vật hai lưng").

BRABANXIÔ - Rôdêrigô, tao biết mày, tội này mày sẽ phải chịu.

IAGÔ - Thưa ngài, tôi sẵn lòng chịu hết thảy. Nhưng xin ngài hãy cho biết có phải do ngài vui lòng thuận tình cho phép - như tôi thấy phần nào quả có như thế - mà cô con gái xinh đẹp của ngài, giữa lúc đêm hôm khuya khoắt này, với một kẻ theo hầu chẳng ra gì, chỉ là một thằng lái đò, một tên vô lại, ai có tiền thuê cũng được, đã đến cho bàn tay thô tục của thằng Mô đâm đặng nó vằn. Nếu ngài đã biết việc này và cho phép thì quả chúng tôi đã hỗn láo cả gan xúc phạm tới ngài. Nhược bằng ngài không biết gì về việc đó, thì phép lịch sự cho thấy chính ngài đã mắc oan chúng tôi. Ngài cũng đừng nên nghĩ rằng vì thiếu ý thức lịch sự mà chúng tôi đến đây để bõn cợt ngài. Cô con gái ngài, nếu ngài không cho phép, tôi xin nhắc lại, quả đã lỗi đạo nghiêm trọng, đem cả bốn phận, sắc đẹp, tài trí và vận mệnh gắn bó với một tên ngoại bang lỗ lã, giang hồ lang bạt nay đây mai đó. Xin ngài hãy cho tìm kiếm ngay xem: nếu cô ấy vẫn còn ở trong khuê phòng hay trong nhà ngài, thì xin ngài cứ đưa tôi ra trước pháp luật về tội đã lừa dối ngài.

BRABANXIÔ - Chúng bay đâu, đánh lửa lên! Đưa ta một cây nến! Đánh thức tất cả mọi người dậy! Việc này đúng như ta nằm mê thấy; chỉ nghĩ rằng chuyện này có thể là thực, ta cũng đã thấy uất lắm rồi. Đánh lửa lên, kìa, đánh lửa lên!

Từ trên cửa sổ đi vào

IAGÔ - Thôi chào ông, tôi phải cáo biệt. Thực không tiện và còn nguy hiểm cho địa vị của tôi, nếu tôi phải ra tòa đối chất với thằng Mô, mà tất nhiên sẽ là như thế nếu tôi còn nấn ná ở lại đây. Tôi biết chắc rằng, dù cho việc này có thể làm nó bị khiển trách, nhưng Nhà nước không thể đuổi nó mà không nguy hiểm. Vì nó đã được mộ để dùng vào chiến sự ở Saiprot với những lý do nghiêm trọng (mà lúc này đây, những lý do đó đã trở thành sự việc có thật)⁽¹⁾ đến nỗi dù⁽²⁾ có tận tâm tận sức, các vị cầm đầu Nhà nước cũng không kiếm đâu ra được người nào vào cỡ nó để đảm đương công việc. Vì thế, tuy tôi căm ghét nó

⁽¹⁾ Thời ấy, Vênidơ chỉ dùng lính đánh thuê nước ngoài để tiến hành chiến tranh.

⁽²⁾ Bản của Duyvan: dù để cứu linh hồn họ, các vị cũng không thể giao cho một người khác vào cỡ nó để đảm đương công việc.

như căm ghét mọi cực hình nơi địa ngục, nhưng vì sự cần thiết của cuộc sống trước mắt, tôi vẫn phải dong cờ trưng biển tỏ ra yêu mến nó, nhưng thực ra chỉ là bề ngoài mà thôi. Để chắc chắn tìm được nó, ông cứ dẫn người đến tìm ở phía Xưởng đóng tàu⁽¹⁾. Tôi sẽ có mặt ở đấy với nó. Thôi, chào ông.

Vào

Brabanxiô từ dưới nhà ra cùng với gia nhân cầm đuốc

BRABANXIÔ - Nổi bất hạnh quả là có thực! Con gái ta đã đi đâu mất. Còn mong đợi gì nữa ở tuổi già vô vị, ngoài niềm cay đắng! Đây, Rôđêrigô, anh trông thấy nó ở đâu? Ôi, đứa con gái vô phúc! Anh nói là với thằng Mô phải không? Ai còn muốn làm cha nữa! Sao anh lại biết là nó? Ôi, nó đã lừa tôi quá sức tưởng tượng! Nó đã nói gì với anh? Lấy thêm đuốc nữa ra đây! Đánh thức tất cả mọi người thân thuộc của ta dậy. Anh nghĩ liệu chúng nó đã thành hôn chưa?

RÔĐÊRIGÔ - Thành thực mà nói, tôi cho là chúng đã thành hôn rồi.

BRABANXIÔ - Trời ơi! Nó trốn ra bằng cách nào? Ôi, dòng máu phản phúc! Hồi những người làm cha, từ nay đừng có tin con gái các người nữa, hãy xem hành động của chúng đấy! Phải chăng có những thứ bùa bả có thể mê hoặc được cái tuổi thanh niên trong trắng trinh bạch? Rôđêrigô, anh đọc sách có thấy nói gì như thế không?

RÔĐÊRIGÔ - Thưa ngài có đấy ạ.

BRABANXIÔ - Gọi chú em ta dậy. Ôi, giá như ta gả quách nó cho anh!... Một số đi lối này, một số đi ngã kia... Anh có biết đến đâu thì tóm được nó với thằng Mô không?

RÔĐÊRIGÔ - Tôi nghĩ tôi có thể tìm ra tên Mô, nếu ngài đem một toán gia nhân hộ tống đi theo tôi.

BRABANXIÔ - Phiền anh, anh hãy dẫn đường cho. Ta sẽ sục tìm từng nhà một, ta có đủ quyền ra lệnh cho họ... Mang theo vũ khí, chúng bay! Và đánh thức mấy viên sĩ quan trực đêm dậy. Thôi, ta đi, anh Rôđêrigô thân mến... Ta sẽ không quên công lao khó nhọc của anh.

Tất cả vào

⁽¹⁾ *Sagittlary*: nhà ở của tướng lĩnh trong công binh xưởng, hoặc xưởng đóng tàu ở Vênêđơ (theo Cassel và Longworth Chambrun).

CẢNH II

Vonidor - Một phố khác

*Ôtenlô, Iagô ra cùng với một số
tùý từng cầm đuốc*

IAGÔ - Mặc dầu làm cái nghề đánh nhau này tôi đã từng giết nhiều người, nhưng tôi vẫn cho rằng vô cớ giết người là có tội với lương tâm. Đôi khi tôi thiếu cái tính tàn bạo hung ác để được việc cho mình. Có đến chín mươi lần tôi đã định thí cho lão mấy nhát vào mạng sườn.

ÔTENLÔ - Thôi, cứ để thế lại hơn.

IAGÔ - Nhưng lão cứ lắm nhảm, nói năng những lời dè tiện, khiêu khích hết sức để bôi nhọ danh dự tướng quân, khiến tôi bản tính vốn chẳng hiền lành gì mấy, thật khó mà nhịn được. Nhưng, thưa tướng quân, ngài đã thực sự làm lễ thành hôn chưa? Ngài hãy tin chắc rằng ông già nguyên lão đó rất được lòng người và tiếng nói của lão còn có uy lực mạnh gấp đôi tiếng nói của ngài thống lãnh: lão sẽ bắt ngài ly dị, hoặc luật pháp, cộng với quyền lực của lão gây thêm sức ép, sẽ cho phép lão có đủ cách để trói buộc, hãm hại ngài.

ÔTENLÔ - Cứ mặc cho ông lão tức giận: công lao của ta đối với Hội đồng Nhà nước⁽¹⁾ sẽ át tắt cả những lời ông lão kêu ca. Tuy nhiên, mọi người còn chưa biết cái điều mà ta sẽ công bố khi ta thấy vinh dự để nói ra là: ta thuộc dòng dõi những người đã từng ngự trên ngai vàng và tài đức ta thật xứng với cái diễm phúc đáng tự hào mà ta đã giành được. Iagô, ta nói để anh biết, nếu không vì yêu nàng Dexdêmôna kiêu diễm thì dù có đổi tất cả kho tàng trên đời ta cũng không chịu đem ràng buộc, giam hãm cuộc đời tự do phóng khoáng của ta. Nhưng kìa, đằng xa kia có ánh sáng gì vậy?

IAGÔ - Đây là cha nàng thức dậy cùng đi với một số bạn hữu. Tướng quân nên lánh vào bên trong thì hơn.

⁽¹⁾ Signiory: Vênidor do một thống lãnh đứng đầu, quyền hạn bị hạn chế bởi một thứ Hội đồng Nhà nước (*Signiory*) và một Nguyên lão viện (*Senate*).

ÔTENLÔ - Không. Ta phải để cho họ gặp. Công lao, chức vị và tâm hồn trong sáng của ta sẽ cho họ thấy ta đúng với con người của ta. Có phải họ không?

IAGÔ - Trời, ... có lẽ không phải.

Caxiô ra cùng với một số sĩ quan cầm đuốc

ÔTENLÔ - À, mấy người nhà quan thống lãnh và ông phó tướng của ta! Chào các bạn, chúc các bạn một đêm tốt lành! Có tin gì vậy?

CAXIÔ - Thưa chủ tướng, quan thống lãnh gửi lời chào chủ tướng và mời chủ tướng gấp gấp lại ngay tức khắc⁽¹⁾.

ÔTENLÔ - Ông có biết việc gì không?

CAXIÔ - Theo như tôi thiển đoán thì hẳn là có chuyện gì ở Saiprot. Một chuyện khá khẩn cấp. Chính đêm nay, hạm đội đã liên tiếp phái đến mười hai tên quân liên lạc, nối gót nhau về cấp báo; nhiều chấp chính quan đã thức dậy, đến nghị hội với quan thống lãnh tại tư thất của ngài và có lệnh triệu tập chủ tướng đến gấp, nhưng vì không thấy chủ tướng ở nhà, nên Nguyên lão viện đã phái ba đoàn đi tìm.

ÔTENLÔ - May mà ông tìm thấy tôi. Đợi tôi vào trong nhà dọn đồ đôi lời rồi sẽ ra đi với ông ngay.

Vào

CAXIÔ - Ông hiệu úy, chủ tướng làm gì ở đây thế?

IAGÔ - Xin thú thực, đêm nay chủ tướng vừa mới đoạt được một chiếc tàu cạn, rất quý giá⁽²⁾. Nếu chiến lợi phẩm này mà được tuyên bố hợp pháp thì chủ tướng sẽ không rời ra đâu.

CAXIÔ - Ông nói gì tôi không hiểu.

IAGÔ - Chủ tướng đã lấy vợ.

CAXIÔ - Lấy ai?

IAGÔ - Lấy...

Ôtenlô ra

- Chủ tướng đi chứ?

ÔTENLÔ - Ông cùng đi với chúng tôi.

⁽¹⁾ *And requires your haste-post-haste appearance even on the instant.* Thời Shakespeare, trên các thư từ hỏa tốc có ghi: *Haste, post, haste.*

⁽²⁾ *Carack* (do từ Tây Ban Nha *caracca*) là một loại tàu đất tiền.

CAXIÔ - Kìa, lại một toán khác đi tìm chủ tướng.

IAGÔ - Đây là ông Brabanxiô. Xin chủ tướng để ý đề phòng. Ông ta đến với ý đồ không tốt.

*Brabanxiô, Rôđêrigô cùng một số
sĩ quan cầm đuốc và vũ khí ra*

ÔTENLÔ - Ai! Đứng lại.

RÔĐÊRIGÔ - Thưa ngài, chính tên Mô đấy.

BRABANXIÔ - Đánh chết nó đi, đồ trộm cắp!

Hai bên cùng tuốt gươm

IAGÔ - Này, ông Rôđêrigô! Xin ông ra tay, tôi xin tiếp.

ÔTENLÔ - Hãy tra những thanh gươm quý của các ngài vào vỏ, kéo để sương làm gỉ. Thưa ngài nguyên lão, ngài nên lấy tuổi tác để sai khiến hơn là dùng vũ khí.

BRABANXIÔ - Ô, thằng trộm cắp khốn nạn, mày giấu con gái tao ở đâu? Mày là đồ ma quỷ, hắn mày đã chà nó; hỏi tất cả những người hiểu biết xem, nếu con bé không phải bùa phải bả, thì sao vốn là đứa nhu mì, đẹp đẽ và sung sướng làm vậy, một đứa vẫn khăng khăng phản đối việc hôn nhân, từ chối bao nhiêu đám vương tôn công tử khôi ngô giàu có ở nước ta, thế mà nay lại cam chịu để dư luận chê cười, trốn đám thị tỳ đến nấp vào cái ngực đen bồ hóng của một đứa như mày, một kẻ sinh ra để nát người ta chứ không phải để làm cho người vui thích. Thiên hạ hãy thử xét xem, rõ ràng là mày đã dùng ma thuật để mê hoặc nó; nó còn non trẻ, mày quyến rũ nó, mày cho nó uống bùa ngải làm cho nó mê mẩn tâm thần...⁽¹⁾ Tao sẽ đưa việc này ra công lý, nhưng sự thể cũng đã rõ ràng rồi. Vì thế tao bắt trời mày lại về tội lừa gạt thiên hạ, sử dụng những tà thuật phi pháp đã bị nghiêm cấm. Hãy tóm lấy nó. Nếu nó cố tình kháng cự, cứ quật cổ nó xuống, nó chết cũng được.

ÔTENLÔ - Hãy ngừng tay lại, các bạn của tôi, và cả các vị nữa! Nếu quả phải dùng vũ lực thì không cần ai nhắc tôi cũng biết. Ngài muốn tôi bây giờ phải đi đâu để trả lời sự buộc tội này của ngài?

⁽¹⁾ Thời ấy, người ta tin là có bùa yêu. Nghị hội Anh đã xử Gian Gray (Zeanne Grey) về tội đã "bỏ bùa" cho vua Eduac đệ tứ. Và ở Vêniê, luật pháp cấm dùng bùa yêu, coi đó là một trọng tội.

BRABANXIÔ - Đi vào tù! Cho đến hết thời gian pháp luật quy định và xong thủ tục tố tụng, người ta đòi mày ra tòa.

ÔTENLÔ - Nếu tôi vâng lời ngài thì sẽ ra sao? Làm sao lệnh quan thống lãnh có thể thực hiện được, sứ giả triệu tập tôi đến hầu ngài về một việc khẩn cấp của quốc gia hiện đang còn ở bên cạnh tôi đây?

MỘT SĨ QUAN - Kính thưa ngài nguyên lão kính mến, quả có thể. Quan thống lãnh hiện đương họp bàn và tôi tin chắc cũng đã có lệnh mời cả ngài nữa.

BRABANXIÔ - Thế nào, quan thống lãnh đương họp bàn ư! Giữa lúc đêm hôm khuya khoắt thế này ư! Thôi được, các người dẫn nó đi. Việc của ta cũng không phải chuyện nhỏ. Ngay quan thống lãnh hoặc bất cứ một vị đồng viện nào của ta cũng không thể không coi việc ta bị xúc phạm như chính mình bị xúc phạm. Vì nếu làm ngơ những việc như thế này, thì lũ nô tỳ, tà giáo sẽ có ngày cầm đầu cai trị mọi người.

Vào cả

CẢNH III

Vonido - Phòng Hội đồng

*Thống lãnh cùng một số nguyên lão
ngồi quanh một cái bàn. Một số sĩ quan đứng túc trực*

THỐNG LÃNH - Các tin này không khớp nhau nên khó mà tin được.

NGUYÊN LÃO I - Thực thế, tin tức mâu thuẫn nhau. Tôi nhận được báo cáo nói: một trăm linh bảy chiến thuyền.

THỐNG LÃNH - Tin tôi nhận được lại có một trăm bốn mươi.

NGUYÊN LÃO II - Còn tôi lại là hai trăm. Nhưng, tuy những tin đó có chèn nhau về con số (trong những trường hợp như thế này, báo cáo chỉ là phòng chừng, có những chỗ khác nhau cũng là thường), tất cả đều xác nhận là có một hạm đội Thổ Nhĩ Kỳ đang gióng buồm tiến đến Saiprot.

THỐNG LÃNH - Có vậy, như thế cũng đã đủ để nhận định được rồi. Không phải vì con số đếm sai mà tôi có thể yên tâm được, riêng sự việc chủ yếu cũng đủ làm tôi lo ngại.

MỘT THỦY THỦ (*bên trong hậu trường*) - Này, có ai đấy không? Có ai đấy không?

SĨ QUAN I - Có liên lạc đưa tin từ hạm đội về.

Một thủy thủ ra

THỐNG LÃNH - Thế nào, có việc gì vậy?

THỦY THỦ - Chiến thuyền Thổ Nhĩ Kỳ hiện đang đi về phía đảo Rôt, nên ngài Angiêlô sai tôi về đây cấp báo với Chính phủ.

THỐNG LÃNH - Các ngài nghĩ thế nào về sự thay đổi này?

NGUYỄN LÃO I - Lấy lý trí mà cân nhắc kỹ, việc này không thể có được. Đây chỉ là một kế nghi binh để đánh lạc hướng chúng ta. Xét kỹ giá trị của đảo Saiprôt đối với người Thổ thì ta thấy ngay, vì phải quan tâm đến Saiprôt nhiều hơn Rôt, chúng dễ quyết định đánh Saiprôt hơn, nhất là Saiprôt về mặt phòng thủ kém hẳn Rôt vốn được trang bị mạnh hơn. Nếu ta suy tính như thế thì ta phải thấy người Thổ không đến nổi vụng dại gì mà bỏ lại hòn đảo họ quan tâm đến nhất, không tính đến một cuộc tấn công dễ dàng ăn chắc để đi rước lấy một mối nguy hiểm không có lợi.

THỐNG LÃNH - Đúng, chắc chắn là chúng không nhằm đảo Rôt.

SĨ QUAN I - Kìa lại có tin.

Một người đưa tin ra

NGƯỜI ĐƯA TIN - Thưa quan thống lãnh tôn nghiêm, quân Thổ giông thuyền chạy thẳng đến đảo Rôt. Trên đường, chúng lại có một hạm đội nữa đến tăng viện.

NGUYỄN LÃO I - Đúng như tôi đã nghĩ. Theo người thì có bao nhiêu chiến thuyền?

NGƯỜI ĐƯA TIN - Ba chục chiếc. Nhưng, giờ đây họ đã lộn trở lại và không còn úp mở gì nữa, đang tiến về phía Saiprôt. Ngài Môntanô, người bộ hạ trung thành và hết sức anh dũng của ngài, tự thấy có bốn phận phải sai chúng tôi về cấp báo và xin các ngài vững tin ở ông ta.

THỐNG LÃNH - Vậy chắc chắn là chúng tiến về Saiprôt. Ông Maccut Luxicôt hiện có ở trong thành phố không?

NGUYỄN LÃO I - Ông ấy hiện đang ở Florenxơ.

THỐNG LÃNH - Hãy viết thư hỏa tốc cho ông ta ngay.

NGUYỄN LÃO I - Kìa, ông Brabanxiô và dũng tướng người Mô đang đến.

*Brabanxiô, Ôtenlô, Iagô, Rôđêrigô
và một số sĩ quan ra*

THỐNG LÃNH - Tướng quân Ôtenlô anh dũng, chúng tôi cần đến tướng quân ngay để chống lại quân Thổ Nhĩ Kỳ, kẻ thù chung của chúng ta. (Với Brabanxiô) - Chào ngài nguyên lão. Tôi không trông thấy ngài. Đêm nay, chúng tôi đang cần đến lời khuyên bảo và sự giúp đỡ của ngài.

BRABANXIÔ - Tôi cũng đang cần đến lời khuyên bảo và sự giúp đỡ của các ngài. Xin ngài rộng lượng tha thứ cho; không phải vì chức vụ của tôi hay vì nghe tin nước nhà có việc mà tôi thức dậy. Cũng chẳng phải vì quan tâm đến lợi ích chung, bởi vì nỗi đau buồn riêng của tôi quá mãnh liệt, quá tràn lan, đã lấn át chìm ngập mọi nỗi lo phiền khác, và đến giờ vẫn y nguyên không biến đổi.

THỐNG LÃNH - Có chuyện gì vậy?

BRABANXIÔ - Con gái tôi! Ôi, con gái tôi!

THỐNG LÃNH VÀ CÁC NGUYỄN LÃO - Chết rồi sao?

BRABANXIÔ - Vâng, đối với tôi nó chết rồi. Nó đã bị người ta quyến rũ, cướp đi trong tay tôi, nó đã bị người ta mê hoặc bằng bùa mê thuốc lú của tụi lang băm. Vì nhất định là phải có yêu thuật dính vào thì mới khiến được một con người bản chất vốn không suy nhược, không đui mù, ngu ngốc, đi vào con đường lầm lạc đến như thế.

THỐNG LÃNH - Đối với kẻ khốn nạn đã dùng những thủ đoạn dơ tiện ấy để lộng ái mất trí và ngài mất con gái, ngài cứ việc nghiêm khắc áp dụng pháp luật mà xét xử theo ý ngài, bất kỳ kẻ đó là ai, dù là con trai tôi cũng vậy.

BRABANXIÔ - Tôi xin hết sức cảm ơn ngài. Kẻ phạm tội là tên này, chính tên Mô đây, mà hình như vì có quốc sự, ngài đã hạ lệnh đặc biệt triệu đến.

THỐNG LÃNH VÀ CÁC NGUYỄN LÃO - Thực là đáng tiếc!

THỐNG LÃNH (nói với Ôtenlô) - Về phần tướng quân, tướng quân trả lời ra sao?

BRABANXIÔ - Còn nói gì nữa, sự thực là như thế.

ÔTENLÔ - Thưa các ngài nguyên lão hết sức quyền thế, tôn nghiêm và đáng kính, các bề trên cao cả và quý mến của tôi. Vâng, đúng là tôi đã đem con gái ngài nguyên lão đi; và cũng đúng là tôi đã cùng nàng thành hôn. Tất cả tội lỗi của tôi đầu đuôi chỉ có thế. Tôi vốn là kẻ ăn nói thô lỗ, không được trời phú cho cái tài ăn nói mềm mỏng của thời bình; vì đôi cánh tay tôi đây, từ năm lên bảy cho đến nay, trừ chín độ trắng tròn vừa qua, chỉ biết có tung hoành chốn sa trường lều trại san sát. Trong cái thế giới mệnh mông này, tôi chẳng biết được gì mấy để nói, ngoài những chuyện binh đao chiến trận. Cho nên, dù có nói để tự bênh vực mình tôi cũng không thể tô vẽ được gì cho cái lý của tôi. Tuy nhiên, nếu các ngài kiên nhẫn lắng nghe, tôi sẽ xin kể lại với các ngài bằng những lời lẽ mộc mạc, ngắn gọn, lai lịch cuộc tình duyên của tôi, những thứ thuốc mê, bùa ngải, những lời phù chú, ma thuật mà tôi đã dùng (vì tôi bị buộc tội là đã dùng những phương tiện ấy) để chinh phục con gái ngài nguyên lão đây.

BRABANXIÔ - Một đứa con gái nhút nhát, hết sức nhu mì và dịu dàng, động một tí đã đỏ mặt, thế mà bất chấp cả bản tính, tuổi còn non trẻ, không nghĩ gì đến đất nước, đến danh giá, bất chấp tất cả, đã phải lòng một kẻ mà chỉ nhìn thấy nó cũng đã sợ rồi. Phải là người xét đoán sai lệch nhằm lẫn hết sức mới thừa nhận được rằng một đứa con gái hoàn hảo như vậy, lại có thể lầm lạc đến thế, đi ngược lại mọi quy luật của thiên nhiên. Phải khám phá ra những bùa phép xảo quyệt của ma quỷ mới hiểu được sự tình này. Vậy, tôi khẳng định lại một lần nữa, là nhất định hẳn đã cho con bé uống một thứ thuốc gì có tác dụng mạnh mẽ đến máu huyết, hoặc một thứ rượu gì đã được phù phép nhằm mục đích đó.

THỐNG LÃNH - Khẳng định chưa phải là minh chứng. Cần đưa ra những bằng cứ chắc chắn, hiển nhiên hơn là những nghi ngờ mong manh, những phỏng đoán mơ hồ.

NGUYÊN LÃO I - Kìa Ôtenlô, tướng quân nói đi. Có phải tướng quân đã dùng những biện pháp gián tiếp, thô bạo để chinh phục và đầu độc tình cảm của cô gái, hay đã chinh phục được tình yêu bằng cầu khẩn và những lời đẹp đẽ của tâm hồn nói với tâm hồn?

ÔTENLÔ - Tôi xin các ngài cho người đi tìm nàng hiện đang ở Xưởng đóng tàu đến đây, và cho phép nàng được trình bày về tôi trước mặt cha nàng. Nếu trong lời nàng trình bày, các ngài quả thấy tôi là kẻ xấu xa bỉ ổi, thì không những xin các ngài rút bỏ sự tín nhiệm của các ngài đối với tôi, bãi bỏ chức vụ các ngài đã ban cho tôi, mà còn xin các ngài quyết án cả tính mạng tôi nữa.

THỐNG LÃNH - Cho gọi Dexdêmôna lại đây.

ÔTENLÔ - Ông hiệu úy, ông dẫn họ đi. Ông biết chỗ rõ hơn.

Iagô và mấy người tùy tùng vào

Trong khi chờ đợi nàng đến, tôi xin trình bày, cũng thành khẩn như khi xưng tội với Thượng đế, để các ngài, những bậc tôn nghiêm, thấy rõ tôi đã làm thế nào để chinh phục được tình yêu của cô tiểu thư kiều diễm ấy, cũng như nàng đã chiếm được trái tim tôi như thế nào.

THỐNG LÃNH - Tướng quân nói đi.

ÔTENLÔ - Cha nàng vốn mến tôi, thường mời tôi đến nhà chơi luôn và hay hỏi về cuộc đời của tôi, tỉ mỉ từng năm một, về những trận đánh, những cuộc hãm thành và những vận may rủi mà tôi đã trải qua. Tôi kể lại hết cho cha nàng nghe, từ hồi tôi còn thơ ấu cho đến lúc ngồi đây thuật lại chuyện cũ. Tôi đã kể lại những gian nan nguy hiểm, những tai họa thương tâm trên đất liền, ngoài biển cả, những giờ phút tính mạng nghìn cân treo sợi tóc trên chiến lũy hiểm nghèo đầy chết chóc; những lần bị kẻ thù tảo tợn bắt được đem bán làm nô lệ, rồi được chuộc lại, và nhiều chuyện khác trong cuộc đời phiêu bạt của tôi, trong đó tôi có nói đến những hang động mông mênh, những sa mạc hoang vu, những hầm đá lởm chởm, những núi non chọc trời... Quá trình kể chuyện của tôi là như vậy. Lại còn những giống người ăn thịt lẫn nhau, những người đầu mọc ở dưới vai⁽¹⁾. Dexdêmôna rất thích nghe những chuyện ấy. Nhưng việc nhà thường buộc nàng phải rời khỏi phòng; bao giờ nàng cũng làm vội vã cho xong rồi trở lại

⁽¹⁾ Thời Shakespeare, Mandêvin (Mandeville) có viết một cuốn du ký trong đó có nói đến những giống người đầu mọc ở dưới vai. Ralê (Raleigh) cũng nói đến những quái vật đó trong cuốn *Phong cảnh Ghian* (xuất bản năm 1596). Trong vở *Bão táp*, Shakespeare cũng nói tới giống quái vật này.

ngay, háo hức lắng tai, nuốt từng lời tôi kể. Nhận thấy thế, một lần, tôi đã thừa lúc thuận tiện, khéo léo tìm cách khiến nàng phải thiết tha nài nỉ, yêu cầu tôi kể lại từ đầu chí cuối cuộc đời phiêu lưu của tôi mà nàng đã được nghe vài đoạn, nhưng còn lồm bồm. Tôi ưng thuận và nhiều lần làm nàng phải nhỏ lệ, khi kể đến những nỗi tai ương tôi phải chịu đựng trong thời niên thiếu. Câu chuyện kể xong, nàng thương công tôi khó nhọc bằng những tiếng thở dài, than vãn: "Quả là kỳ lạ, quá ư kỳ lạ. Thực thương tâm, thương tâm lạ lùng". Nàng những muốn giá không được nghe câu chuyện đó thì hơn, nhưng lại ước ao được sinh ra làm một người đàn ông như vậy. Nàng cảm ơn tôi và bảo tôi nếu có người bạn thân nào yêu nàng, thì tôi chỉ cần dạy cho người ấy học cách kể lại câu chuyện cuộc đời tôi là đủ để nàng say mê người ấy. Nghe lời nói xa xôi bóng gió đó, tôi quyết định ngỏ lời. Nàng yêu tôi vì những nỗi gian nguy tôi đã trải qua, tôi yêu nàng vì nàng đã thương cảm với những nỗi gian nguy ấy. Đấy, tất cả ma thuật tôi đã dùng chỉ có vậy. Nàng đã đến kia, xin để nàng đối chứng.

Dexdêmôn, Iagô cùng một số tùy tùng ra

THỐNG LÃNH - Tôi nghĩ một câu chuyện như vậy thì ngay đến con gái tôi cũng phải xiêu lòng. Brabanxiô hiền hữu, việc đã lỡ rồi, ngài nên khu xử sao cho tốt nhất. Con người ta thà dùng gươm giáo gây để chống đỡ còn hơn là chỉ có hai bàn tay không.

BRABANXIÔ - Tôi xin các ngài hãy lắng nghe con tôi nói. Nếu nó nhận đã dự nửa phần trong chuyện yêu đương mà tôi còn trách cứ người này thì xin trời tru đất diệt tôi! Lại đây, con! Trong tất cả các vị tôn quý ở đây, con thấy ai là người con phải vâng lời hơn hết?

DEXDÊMÔNA - Thừa cha kính mến, con thấy ở đây bốn phận của con bị chia xẻ làm hai. Con chịu ơn cha sinh dưỡng và dạy dỗ nên người; đời con và sự giáo dục của con dạy con phải kính trọng cha. Cha là chúa tể của con về đạo làm con, vì cho đến nay, con vẫn là con gái của cha. Nhưng, đây là chồng con. Cũng như trước kia mẹ con đã giữ tròn bốn phận đối với cha hơn cả đối với ông ngoại con, con mạnh dạn xin nói là con cũng phải giữ tròn bốn phận như vậy đối với Mô tướng quân, người từ nay là chủ vận mệnh của con.

BRABANXIÔ - Thôi, cầu Chúa phù hộ các người!... Tôi không có gì để nói nữa. Xin quan thống lãnh tiếp tục lo bàn việc nước. Thà nuôi một đứa còn hơn đẻ ra con này. Lại đây, Mô tướng quân, giờ đây ta vui lòng gả cho anh đứa mà như không phải việc đã rồi, nhất định ta từ chối... Còn con, viên ngọc quý của ta, trong thâm tâm ta rất lấy làm mừng ta không còn đứa con nào khác, vì việc con bỏ nhà trốn đi như thế sẽ khiến ta hành hạ, trói buộc chúng... Thưa quan thống lãnh, tôi đã nói xong.

THỐNG LÃNH - Xin ngài cho phép tôi được thay ngài lên tiếng nêu một lời khuyên nhủ làm bậc thang, bậc thềm, may ra có thể giúp cho đôi trẻ yêu nhau này lại được ngài yêu thương như trước. Khi đã không còn phương cứu chữa, chỉ cần nhìn vào cái điều tệ hại ghê gớm nhất trước kia đã làm ta khắc khoải lo âu, là mọi nỗi đau khổ sẽ chấm dứt. Than khóc một tai họa đã qua là cách hiệu nghiệm nhất để làm nảy ra một tai họa khác. Khi đã không giữ được cái mà số mệnh đoạt mất thì lòng kiên nhẫn sẽ biến tác hại của cái đó thành trò bỡn cợt. Người mất trộm mỉm cười là đã lấy lại được một cái gì đó của thằng ăn trộm, còn kẻ than vãn một nỗi đau khổ vô ích là tự mình lại ăn trộm mình.

BRABANXIÔ - Vậy thì cứ để cho quân Thổ chiếm đoạt đảo Saiprot của ta! Chẳng nào chúng ta còn mỉm cười được là chúng ta còn chưa mất kia mà! Kẻ vui vẻ chịu nghe những lời khuyên nhủ, là kẻ lòng lằng lằng thanh thản, nghe chỉ để tìm thấy những niềm an ủi. Nhưng còn kẻ vừa nghe khuyên nhủ lại vừa mang nặng nỗi ưu sầu trong lòng, hẳn khó lòng có thể lấy kiên nhẫn chống lại đau thương được. Những lời khuyên nhủ ấy, hoặc ngọt hoặc đắng, dù ngọt dù đắng đến đâu, cũng mập mờ không rõ. Lời nói chỉ là lời nói. Tôi chưa hề thấy lời nói có thể qua lỗ tai mà lọt được vào một trái tim đã tan vỡ⁽¹⁾. Tôi kính cẩn xin ngài hãy tiếp tục bàn việc quốc sự cho.

THỐNG LÃNH - Quân Thổ hiện đang chuẩn bị lực lượng rất mạnh tiến về phía đảo Saiprot. Ôtenlô, tướng quân là người biết rõ hơn ai hết lực lượng phòng thủ của đảo đó. Mặc dầu hiện nay ở Saiprot chúng ta đã có một đại diện, tài năng được mọi người

⁽¹⁾ *That the bruised heart was pierced through the ear*: câu này đã gây ra nhiều cuộc tranh luận và nhiều cách dịch khác nhau. Chúng tôi theo cách dịch của Duval (bản dịch tiếng Pháp được Viện Hàn lâm Pháp khen thưởng).

thừa nhận, nhưng dư luận, vốn là chúa tể quyết định mọi việc, đã tỏ ý tín nhiệm tướng quân hơn. Vậy tướng quân hãy vui lòng tạm gác niềm vui ngồi sáng của hạnh vận mới mà đảm nhiệm cuộc viễn chinh khó khăn, nguy hiểm này.

ÔTENLÔ - Thưa các ngài nguyên lão tôn nghiêm, thói quen khắc nghiệt đã khiến tôi coi sa trường ngổn ngang sắt đá như chiếc giường nệm lông êm ái. Tôi xin thú thật rằng chính trong khó khăn gian khổ, tôi lại tìm thấy cái bản chất hăng hái lạnh lẹn. Tôi xin đảm nhận cuộc chinh chiến chống quân Thổ Nhĩ Kỳ này. Do đó, tôi kính cẩn cúi đầu trước Chính phủ, cầu xin các vị thu xếp thích đáng cho vợ tôi, cho nhà ở, tiền trợ cấp, cùng mọi tiện nghi, người hầu, xứng đáng với dòng dõi của nàng.

THỐNG LÃNH - Nếu tướng quân bằng lòng thì xin cứ để phu nhân về ở nhà cụ thân sinh.

BRABANXIÔ - Tôi không đồng ý như vậy.

ÔTENLÔ - Tôi cũng không muốn thế.

ĐEXĐÊMÔNA - Cả tôi cũng vậy, tôi cũng không muốn về ở đấy, sợ nhìn thấy tôi, cha tôi lại nổi giận. Thưa quan thống lãnh kính mến, xin ngài rộng lượng nghe tôi trình bày, rồi trong lời khuyên bảo, xin ngài giúp đỡ cho sự non dại của tôi.

THỐNG LÃNH - Đexđêmôna, tiểu thư muốn gì?

ĐEXĐÊMÔNA - Thưa quan thống lãnh, tôi thiết tha yêu Mô tướng quân nên muốn cùng chàng chung sống. Thái độ rõ ràng quyết liệt của tôi coi thường số mệnh có thể đã nói to lên cho thiên hạ rõ điều ấy. Chỉ riêng phẩm chất của chồng tôi cũng đã chinh phục trái tim tôi rồi. Tôi nhìn gương mặt Ôtenlô tướng quân ở nơi tâm hồn chàng, và tôi đã hiến dâng cả tâm hồn và số phận cho vinh quang và sự nghiệp anh dũng của chàng. Vì lẽ đó, thưa các vị, nếu để tôi ở lại như một con bướm thời bình trong lúc chàng ra đi chinh chiến, thì tất cả những lý do khiến tôi yêu chàng đều bị tước bỏ, và phải xa người thân yêu, lòng tôi sẽ mang nặng sầu não. Xin các ngài hãy cho tôi được cùng đi với chàng.

ÔTENLÔ - Xin các ngài chuẩn y lời nàng! Có trời chứng giám, tôi cầu xin thế không phải để thỏa mãn lòng thèm muốn của tôi, không phải để làm dịu lửa dục vọng - những khao khát ái ân

tuổi thanh xuân giờ đây đã nguội lạnh⁽¹⁾ trong lòng tôi - cũng không phải vì thích thú cá nhân, mà chính là để chiều ý nàng. Xin trời giữ cho tấm lòng nhân hậu của các ngài đừng nghĩ rằng vì có nàng bên cạnh mà tôi sẽ chểnh mảng công việc to lớn, quan trọng các ngài đã giao phó. Không! Nếu những trò phù phiếm chốc lát của thần Ái tình mà làm trí óc, giác quan tôi mù mẫm, suy yếu; nếu những cuộc vui thú của tôi mà làm hư hỏng, trì trệ công việc, thì xin các bà nội trợ cứ đem mũ trụ của tôi ra làm chảo đun, và xin mặc cho mọi tai họa xấu xa, đe dọa nhất phá hoại thanh danh tôi.

THỐNG LÃNH - Việc tiểu thư đi hay ở, hai người sẽ bàn riêng để quyết định. Lúc này việc nước đòi hỏi khẩn trương, ta phải nhanh chóng đối phó.

NGUYỄN LÃO I - Tướng quân phải lên đường ngay đêm nay.

ÔTENLÔ - Xin vui lòng.

THỐNG LÃNH - Sáng mai chín giờ chúng ta sẽ lại họp tại đây. Ôtenlô, tướng quân hãy để lại một tùy tướng để sau này mang tới cho tướng quân mệnh lệnh của chúng tôi, cùng phẩm tước quyền lực mà tướng quân cần có.

ÔTENLÔ - Nếu ngài ưng thuận, tôi sẽ xin để lại viên hiệu úy của tôi, một con người trung thực, đáng tin cậy. Tôi sẽ giao cho ông ta hộ tống đưa vợ tôi đi và đem đến những gì ngài thấy cần gửi thêm cho tôi.

THỐNG LÃNH - Đồng ý như thế. Chúc mọi người ngủ ngon. (Với *Brabanxiô*) - Còn ngài nguyên lão cao quý, nếu đức hạnh không thiếu gì vẻ đẹp làm vui lòng người thì con rể ngài tuy đen nhưng rất đẹp.

NGUYỄN LÃO I - Thôi, tạm biệt Mô tướng quân anh dũng; xin tướng quân hãy đối xử tốt với Dexdêmôn.

BRABANXIÔ - Mô tướng quân, nếu tướng quân thực có mắt để nhìn, hãy chú ý coi chừng vợ tướng quân. Nó đã lừa dối cha nó, thì nó cũng có thể lừa dối cả tướng quân nữa đấy.

Thống lãnh, các nguyên lão, các sĩ quan v.v... cùng vào

⁽¹⁾ *The young of fects in me defunct*: câu này đã gây ra rất nhiều lời bình luận, tranh cãi. Người ta nêu câu hỏi: tại sao đương lúc say mê yêu Dexdêmôn, Ôtenlô lại nói là lòng mình "nguội lạnh" (*defunct*). Do đó có nhiều người muốn thay chữ *defunct* bằng *defenet* hoặc *disjoint distinct*...

ÔTENLÔ - Ta xin lấy sinh mệnh của ta bảo đảm lòng chung thủy của nàng! Iagô trung thực, tôi giao nàng Dexdêmôna cho ông. Ông làm ơn nói với bà nhà đến hầu hạ nàng và chờ khi thuận tiện, nhờ ông sẽ đưa cả hai người đi. Dexdêmôna, nàng lại đây, ta chỉ còn một tiếng đồng hồ để dành cho nàng, một tiếng đồng hồ ân ái, bàn tính chuyện riêng và dặn dò. Chúng ta phải tuân lệnh thời gian.

Ôtenlô và Dexdêmôna vào

RÔĐÊRIGÔ - Này, Iagô...

IAGÔ - Anh bảo gì, hỡi con người có trái tim cao quý!

RÔĐÊRIGÔ - Anh tính tôi nên làm gì bây giờ?

IAGÔ - Lên giường đi ngủ chứ còn gì nữa?

RÔĐÊRIGÔ - Tôi đi thăm mình ngay bây giờ đây.

IAGÔ - Nếu anh mà đi thăm mình thì sau này không bao giờ tôi còn yêu anh nữa. Hừ! Đồ công tử ngốc!

RÔĐÊRIGÔ - Khi sống chỉ là đau khổ mà vẫn cứ sống là ngu, khi cái chết là phương thuốc chữa thì nên chết quách đi cho rồi.

IAGÔ - Ôi, đồ khốn nạn! Ta nhìn đời đã bốn lần bảy năm; từ khi biết phân biệt điều hơn lẽ thiệt, ta chưa hề thấy một người nào biết yêu bản thân mình. Trước khi nói câu tôi muốn đi thăm mình vì yêu một con đi rạc, thì thà hóa làm kiếp khỉ cho rồi.

RÔĐÊRIGÔ - Thế phải làm gì bây giờ? Thú thực, thấy mình say mê quá như vậy tôi cũng lấy làm xấu hổ, nhưng tôi lại không có cái đức sửa mình.

IAGÔ - Xì, đức với hạnh! Láo toét cả! Ta thế này hay thế nọ là do ở ta cả. Cơ thể là cái vườn, ý chí ta là anh làm vườn, cho nên muốn trồng tầm ma hay gieo rau diếp, cắm cây bài hương hay nhổ cây xạ hương, trồng một loại cỏ thôi hay trang hoàng bằng nhiều loại khác nhau, làm cho mảnh vườn khô cạn vì lưỡi biếng hay siêng năng chăm bón nó, sức mạnh và quyền cải tạo đó nằm trong ý chí của ta. Nếu cán cân cuộc sống của chúng ta không có một bên lý trí để thăng bằng với bên nhục dục, thì máu huyết và cái thấp hèn trong bản chất chúng ta sẽ dẫn chúng ta đến những kết thúc cực kỳ vô lý. Nhưng, chúng ta đã có lý trí để làm nguội lạnh những cơn hung hãn, những cảm dỗ của xác thịt và những nhục dục điên cuồng. Do đó, cái

mà anh gọi là tình yêu, tôi coi chỉ là một nhánh ghép, một chồi cây.

RÔĐÊRIGÔ - Không thể thế được.

IAGÔ - Đây chỉ là một sự dâm dật của máu huyết và một sự cho phép của ý chí. Thôi, hãy tỏ ra là một trang nam tử. Đi trẫm mình! Đi mà trẫm mấy con mèo và mấy con chó con mù mắt ấy! Tôi đã tuyên bố tôi là bạn của anh, và xin thú thực là tôi gắn bó với tài đức của anh bằng những sợi dây vô cùng bền vững. Không bao giờ tôi có thể giúp ích cho anh được nhiều hơn hiện nay. Hãy nhét đầy tiền vào túi, rồi đi theo ra chiến trường, đeo bộ râu giả vào để thay hình đổi dạng. Tôi nhắc lại, nhét đầy tiền vào túi. Không thể nào Dexitêmona tiếp tục yêu mãi thằng Mô được. Tiền bỏ cho đầy túi vào, mà thằng Mô cũng không thể yêu nàng mãi được. Bắt đầu đột ngột, dữ dội như thế thì rồi anh xem, lúc chia ly cũng sẽ vậy thôi. Chỉ cần tiền nhét cho đầy túi. Cái dân Mô tính chúa là hay thay đổi... Hãy nhét thật nhiều tiền vào túi... Món ăn lúc này thằng Mô thấy ngọt như cam đường, chẳng bao lâu sẽ thấy đắng như bồ hòn. Còn Dexitêmona, rồi thế nào cũng bỏ nó đổi lấy một người trẻ hơn. Khi cô nàng đã no chán xác thịt thằng Mô, cô nàng sẽ thấy mình đã chọn lầm... Thế nào rồi cô nàng cũng phải thay đổi, nhất định như vậy. Cho nên, anh hãy ních tiền đầy túi... Nếu nhất thiết muốn hủy hoại thân mình, xin hãy chọn cách nào đó tinh vi, lịch sự hơn là cách trẫm mình. Có được bao nhiêu tiền, cứ lấy đi tất. Nếu tính thiêng liêng của những lời thề thốt mong manh giữa một thằng mọi rợ giang hồ và một cô gái thành Vơnidơ rất mực tinh khôn không phải là quá khó khăn đối với mưu mẹo của tôi và tất cả bầy âm binh nơi địa ngục, thì nhất định anh sẽ được vui thú với người đẹp; vậy phải có nhiều tiền... Hãy vứt bỏ cái ý định trẫm mình đi! Cái đó hoàn toàn lỗi thời rồi! Thà bị treo cổ sau khi đã thỏa mãn ước muốn còn hơn là đi trẫm mình mà vẫn không chiếm đoạt được nàng.

RÔĐÊRIGÔ - Nếu tôi theo đuổi con đường đó thì anh có kiên quyết giúp tôi toại nguyện không?

IAGÔ - Anh cứ tin ở tôi. Về lấy tiền đi. Tôi đã nói với anh nhiều lần và giờ đây, tôi xin nhắc đi, nhắc lại, nhắc mãi, nhắc nữa rằng tôi căm thù thằng Mô. Thù này tôi ghi sâu trong dạ, thù của anh cũng chẳng kém gì. Chúng ta hãy hợp sức lại để báo thù

nó. Nếu anh làm cho nó mọc sừng, thì anh được hưởng lạc thú mà tôi cũng được vui thích. Thời gian chứa trong lòng biết bao sự việc rồi đây ắt sẽ nổ ra. Đi thôi, lấy cho nhiều tiền vào! Chuyện này ngày mai ta sẽ còn bàn thêm. Tạm biệt.

RÔĐÊRIGÔ - Sáng mai chúng ta sẽ gặp nhau ở đâu?

IAGÔ - Ở nhà tôi.

RÔĐÊRIGÔ - Tôi sẽ đến sớm.

IAGÔ - Thôi anh đi. Chào anh. Anh nghe ra rồi chứ, Rôđêrigô?

RÔĐÊRIGÔ - Anh nói gì?

IAGÔ - Đừng có nghĩ đến chuyện trăm mình nữa, nghe chưa?

RÔĐÊRIGÔ - Giờ đây thì tôi thay đổi ý kiến rồi. Tôi sẽ về bán hết ruộng đất.

Vào

IAGÔ - Đấy, ta vốn vẫn dùng thẳng ngốc làm túi tiền của ta như thế đấy. Nếu không phải để vui chơi và kiếm lợi, đời nào ta lại mất thì giờ và lãng phí vốn hiểu biết của ta với một thằng ngốc như vậy. Ta căm thù thằng Mô. Thiên hạ bên ngoài xì xào là nó đã thay ta làm nhiệm vụ trên giường của ta. Không biết có thật không, nhưng chỉ cần một chút nghi hoặc như thế cũng đủ để ta sẽ hành động như thể đó là một điều chắc chắn. Nó quý ta lắm: càng dễ cho ta thực hiện âm mưu đối với nó. Caxiô chính là người ta cần đến. Hãy suy nghĩ lại xem nào. Đoạt lấy địa vị thằng này là thỏa lòng ước muốn của ta; bằng một vố chơi xỏ cả hai bên. Làm thế nào? Làm thế nào? Nghĩ xem đã. Sau một thời gian phỉnh phờ Ôtenlô rằng Caxiô quá gần gũi vợ hấn - thằng Caxiô có cái mẽ người, cái dáng dấp phong nhã, dễ làm người ta nghi ngờ, nó có cái mã để làm cho đàn bà ngoại tình. Còn thằng Mô vốn thẳng tính, bộc tuệch, thấy ai có vẻ thật thà là tin ngay, sỏ mũi nó cũng dễ như sỏ mũi con lừa. Ta nghĩ ra rồi! Thế là mưu đồ đã sắp đặt xong. Địa ngục và đêm tối sẽ đem quỷ kế mới phơi thai này ra ánh sáng cuộc đời.

Vào

HỒI HAI

CẢNH I

Một hải cảng ở Saiprot. Trên một nền cao.

Montanô và hai nhà quý tộc ra

MÔNTANÔ - Đứng trên mỏm này các ông có nhìn thấy gì ở ngoài biển không?

NHÀ QUÝ TỘC I - Chẳng nom thấy gì hết. Sóng đánh cao quá. Giữa khoảng biển và trời, tôi không nhìn thấy một chiếc buồm nào.

MÔNTANÔ - Hình như gió trên đất liền đang gào thét. Chưa bao giờ có trận cuồng phong nào mạnh như thế này, làm rung chuyển cả tường thành. Nếu ngoài khơi cũng gió bão dữ dội như vậy thì có mong sườn tàu gỗ sồi nào chịu nổi khi những núi nước đổ ụp xuống? Không biết rồi sẽ ra sao đây?

NHÀ QUÝ TỘC II - Sẽ tan xác hạm đội Thổ Nhĩ Kỳ. Vì chỉ đứng trên bờ biển ngẫu bọt này cũng đã thấy sóng cuộn ầm ầm như muốn xông lên đập phá chín tầng mây. Ngọn sóng cao ngất lù lù, bạc đầu trong gió dữ, như muốn phun nước lên tận chòm Đại hùng tinh rực sáng, và muốn dập tắt ngấm những ngôi sao hộ vệ của Bắc cực bất di bất dịch. Tôi chưa bao giờ thấy cảnh biển động dữ dội đến như thế này!

MÔNTANÔ - Nếu hạm đội Thổ Nhĩ Kỳ không tìm được chỗ trú trong một vịnh nào đấy thì chúng sẽ đắm hết. Không thể nào đương đầu nổi trận cuồng phong này.

Nhà quý tộc III ra

NHÀ QUÝ TỘC III - Các ngài, có tin mới! Cuộc chiến tranh của ta thế là kết thúc. Cơn bão táp dữ dội đã làm bọn Thổ Nhĩ Kỳ lao đao điêu đứng, buộc chúng phải từ bỏ kế hoạch. Một chiếc tàu lớn của Vơnidơ đã nhìn thấy phần lớn hạm đội của chúng bị đắm và hư hại nặng.

MÔNTANÔ - Thế nào? Có thật thế không?

NHÀ QUÝ TỘC III - Chiếc tàu nọ hiện đang đậu ở cảng. Tàu Vêrônexa. Maicơn Caxiô, viên phó tướng của Ôtenlô, tướng quân vũ dũng người Mô, đã lên bờ. Chính Mô tướng quân hiện còn ở ngoài khơi và sẽ tới đây nắm quyền trấn thủ đảo Saiprơt này.

MÔNTANÔ - Thế thì tôi rất mừng. Ông ta là một vị trấn thủ xứng đáng.

NHÀ QUÝ TỘC III - Nhưng chính Caxiô, tuy tỏ ra vui mừng lúc nói về những thiệt hại của quân Thổ Nhĩ Kỳ, thật ra vẫn có vẻ ưu sầu lo lắng và luôn mồm cầu nguyện cho Mô tướng quân được bình yên vô sự, vì hai người đã bị cơn bão dữ dội thổi bạt đi mỗi người một ngã.

MÔNTANÔ - Cầu trời phù hộ Mô tướng quân được yên lành! Tôi đã từng phục vụ dưới quyền tướng quân, thực đúng là một vị chỉ huy tài năng toàn diện. Ta hãy ra ngoài bờ biển, vừa để xem chiếc thuyền mới cập bến, vừa để phóng tầm mắt về tận phía chân trời mờ xa, đón chờ tướng quân Ôtenlô anh dũng.

NHÀ QUÝ TỘC III - Nào ta đi. Vì có thể mỗi lúc lại có những chiến thuyền mới đến.

Caxiô ra

CAXIÔ - Xin cảm ơn con người anh dũng của hòn đảo kiêu hùng đã hết lòng yêu mến Mô tướng quân. Cầu trời phù hộ cho tướng quân chống chọi lại được sóng gió, vì chúng tôi đã lạc nhau trên mặt biển khơi đầy nguy hiểm.

MÔNTANÔ - Chiến thuyền của Mô tướng quân có tốt không?

CAXIÔ - Chiến thuyền đóng toàn bằng gỗ tốt, rất vững chắc, hoa tiêu lại lão luyện, tài giỏi có tiếng, do đó, tuy không hy vọng quá đáng, tôi vẫn vững tâm.

Bên trong có tiếng kêu

Có thuyền! Có thuyền!

Nhà quý tộc IV ra

CAXIÔ - Tiếng ồn ào gì vậy!

NHÀ QUÝ TỘC IV - Thành phố vắng tanh. Dân chúng tụ tập người người lớp lớp ngoài bờ biển và họ kêu là: Có thuyền!

CAXIÔ - Tôi hy vọng đây là ngài trấn thủ.

Bên trong có tiếng súng

NHÀ QUÝ TỘC II - Họ bắn súng chào. Chắc chắn là bạn ta.

CAXIÔ - Nhờ ngài làm ơn ra xem và cho chúng tôi biết ai vừa tới.

NHÀ QUÝ TỘC II - Được, để tôi đi.

Vào

MÔNTANÔ - Nhưng này, thưa ngài phó tướng, chủ tướng của ngài đã thành gia thất chưa?

CAXIÔ - Hết sức tốt đẹp. Tướng quân đã lấy được một cô gái tài sắc không lời nào tả nổi, không một tiếng tăm lòng lẫy nào sánh kịp, một cô gái vượt xa cả những nét hoa mỹ của những ngòi bút vốn quen ca ngợi, và về mặt công phu sáng tạo, đã làm mệt cả hóa công.

Nhà quý tộc II lại ra

- Thế nào? Ai đến đấy?

NHÀ QUÝ TỘC II - Một anh chàng Iagô nào đó, hiệu úy của Mô tướng quân.

CAXIÔ - Chuyển đi của ông ta thật hết sức thuận lợi nhanh chóng, may mắn vô cùng. Ngay cả dông bão, sóng lớn, gió gào, ghềnh đá, bãi ngầm, những tai ương phản phúc thường vẫn ẩn nấp để chặn đường những con tàu vô tội, lần này như thể say mê sắc đẹp mà từ bỏ cả bản chất tàn phá của chúng để cho Dêđêmona kiêu diễm đi qua bình an vô sự.

MÔNTANÔ - Nàng là ai?

CAXIÔ - Người tôi vừa nói đến là chủ tướng của chủ tướng chúng tôi, được ông Iagô dùng cảm đi hộ tống, đã cập bến nơi đây sớm trước bảy ngày so với thời gian chúng tôi dự định. Cầu xin thần Jupite hãy che chở cho Ôtenlô tướng quân và dùng hơi thở hùng mạnh thổi căng buồm cho chiến thuyền uy nghi của tướng quân sớm đem phước lành lại cho cảnh vịnh này, cho tướng quân sớm được hồi hộp ân ái trong tay nàng Dêđêmona, và nhóm lại ngọn lửa trong tâm trí chúng tôi đã tắt và mang lại niềm vui cho toàn đảo Saiprot! Ô trông kia!

Dêđêmona, Êmilya, Iagô, Rôđêrigô và tùy tùng ra

Vật báu của con tàu đã lên bờ. Hỡi người dân đảo Saiprot, hãy quỳ xuống trước mặt nàng. Xin kính chào phu nhân! Cầu trời ban phước lành xuống khắp mọi nơi, bao quanh phu nhân tứ phía.

DEXĐÊMÔNA - Xin cảm ơn ông, ông Caxiô anh dũng. Ông có tin tức gì về phu quân tôi không?

CAXIÔ - Tướng quân vẫn chưa tới. Tôi chỉ biết có một điều là tướng quân bình an và chẳng bao lâu cũng sẽ tới đây.

DEXĐÊMÔNA - Ôi, nhưng tôi rất lo... Làm thế nào mà ông và phu quân tôi lại lạc nhau?

CAXIÔ - Cuộc giao tranh dữ dội giữa trời và biển đã đánh bật chúng tôi mỗi người mỗi ngã. Nhưng nghe kìa! có thuyền tới.

Có tiếng kêu trong hậu trường

Có thuyền! Có thuyền!

Trong hậu trường có tiếng súng

NHÀ QUÝ TỘC II - Họ bắn súng chào thành chúng ta. Chắc hẳn là bạn!

CAXIÔ - Các ngài ra nghe tin đi.

Mấy nhà quý tộc vào

- Xin chào ông hiệu úy trung hậu. (Với Êmilya) - Xin chào phu nhân. Ông Iagô, xin ông đừng méch lòng phật ý vì những cử chỉ của tôi. Do phong cách tôi được dạy dỗ nên tôi mạnh bạo bày tỏ lòng quý trọng của tôi theo cách thế này!

IAGÔ - Nếu cô ta dùng đôi môi với ông cũng rộng rãi như dùng cái lưỡi với tôi thì chẳng mấy nổi mà ông sẽ chán ngấy.

DEXĐÊMÔNA - Nhưng có thấy bà ấy nói gì đâu.

IAGÔ - Thật tình cô ta lăm mồm lăm. Ngay cả khi tôi buồn ngủ vẫn còn thấy cô ta lải nhải. Tôi cho là bây giờ vì đứng trước phu nhân nên cô ta phải ngậm miệng, chỉ lăm bầm trong miệng thôi.

ÊMILYA - Anh nói thế là không đúng!

IAGÔ - Thôi đi, thôi đi. Các bà ra khỏi cửa thì ngoan như tranh vẽ, trong phòng khách thì luôn miệng như chuông đổ hồi; các bà là mèo hoang nơi bếp núc, hại người mà vẫn cho mình là thánh là hiền, ai chạm đến thì dữ như quỷ, việc nội trợ thì lưỡi nhác, nhưng lúc lên giường thì lại đảm đang ra đáng.

DEXĐÊMÔNA - Chà, phỉ nhỏ cái ông này, vu khống chúng tôi tệ hại quá!⁽¹⁾

IAGÔ - Không, đúng thế đấy; không đúng thế tôi cứ xin làm giống Thổ Nhĩ Kỳ. Các bà thức dậy để vui chơi, chỉ chờ lúc lên giường mới làm việc.

ÊMILYA - Tôi sẽ không nhờ anh viết bài tán tụng tôi đâu!

IAGÔ - Phải! Đừng để tôi làm việc ấy mà đại!

DEXĐÊMÔNA - Nếu ông phải tán tụng tôi thì ông sẽ nói gì nào?

IAGÔ - Ô! Xin phu nhân đừng bắt tôi làm việc đó, tôi chỉ quen có việc chỉ trích chê bai thôi.

DEXĐÊMÔNA - Ông cứ cố thử xem... Có người đi ra bến tàu rồi phải không?

IAGÔ - Vâng.

DEXĐÊMÔNA - Trong lòng ta đang băn khoăn, lo lắng nhưng ta cũng phải tự dối mình mà làm ra vui vẻ - Nào, ông sẽ tán tụng tôi như thế nào?

IAGÔ - Tôi còn đang nghĩ, nhưng quả tình nguồn sáng tác của tôi từ đầu óc tuôn ra cứ dính nhằng như keo bầy chim bám vào sợi len⁽²⁾, phải dứt theo cả óc lẫn mọi thứ. Nhưng nàng thơ của tôi đang dở dạ và đây, nàng đã để ra những câu thơ này:

Nếu nàng tài sắc vẹn toàn thì sắc đẹp và tài trí ấy,⁽³⁾

Cái để dùng, cái kia sai khiến.

DEXĐÊMÔNA - Khen khéo lắm! Nhưng nếu nàng ấy đen mà lại tài trí thì sao?

IAGÔ - *Nếu nàng đen mà lại tài trí.*

Sẽ kiếm được một chàng trắng trẻo xứng đôi.

DEXĐÊMÔNA - Mỗi lúc một dở.

ÊMILYA - Thế nếu cô nàng đẹp mà lại ngu dần thì sao?

IAGÔ - *Người đẹp mà ngu, không bao giờ có,*

Vì có ngu vẫn biết đẻ con.

⁽¹⁾ Có bản nói câu này là của Êmilya.

⁽²⁾ *Frize*: thứ vải len thô dệt ở xứ Gan.

⁽³⁾ *Fair*: vừa có nghĩa là đẹp vừa có nghĩa là tóc vàng. Cho nên ở câu dưới, Dêxđêmôna mới hỏi lại: "nếu đen (*black*)... thì sao".

ĐEXĐÊMÔNA - Đấy là những câu nói ngược đời cũ rích để mua vui cho đám người ngu ngốc ở quán rượu. Thế với người vừa xấu lại vừa ngu thì còn có lời tán tụng tồi tệ nào không?

IAGÔ - *Có quá xấu, quá ngu đi nữa.*

Thì tình ma vẫn chẳng kém gì vừa đẹp vừa khôn.

ĐEXĐÊMÔNA - Thật là thậm ngu! Chính những người tồi tệ nhất lại được ông tán tụng nhất! Thế với một người đàn bà thật sự đáng khen, một người tài đức có uy lực khiến kẻ tai quái nhất cũng phải thừa nhận, thì ông tán tụng ra sao?

IAGÔ - *Người đàn bà đẹp mà không bao giờ kêu ngạo;*

Nói năng hoạt bát mà không huyênh hoang;

Chẳng thiếu gì vàng, nhưng không diêm dúa

Ghìm ước muốn lại, chỉ: Bây giờ ta có thể;

Gặp khi nổi giận và có thể báo thù ngay,

Vẫn nén cơn giận và gạt nổi mình bực tức;

Con người ấy chẳng bao giờ thiếu khôn ngoan

Đến đem cá thu, đổi lấy cá hồi;

Có ý nghĩ, nhưng kín đáo chẳng hề để hở;

Biết có kẻ theo sau mà không ngoái lại nhìn;

Thì đó là một con người, nếu thực sự có một con

người như vậy, để...

ĐEXĐÊMÔNA - Để làm gì?

IAGÔ - *Để làm vú sữa cho những kẻ ngu dân và ti tiện⁽¹⁾.*

ĐEXĐÊMÔNA - Ô, câu kết thật là què quặt và non yếu. Êmilya, bà đừng học ông ta, mặc dầu đấy là chồng bà. Ông Caxiô, ông thấy thế nào? Có phải ông Iagô là một cố vấn hết sức sàm sỡ và bừa bãi không?

CAXIÔ - Thừa phu nhân, ông ấy vốn quen nói thẳng. Phu nhân nên quý mến ông ấy ở tư cách một quân nhân hơn là ở tư cách một nhà thông thái.

IAGÔ (*nói một mình*) - Nó cầm tay nàng kia. Hừ, hay lắm! Lại còn ghé vào tai thì thảo nữa... Chỉ cần một mạng nhện nhỏ như thế

⁽¹⁾ Nguyên văn: bán bia lẽ.

này cũng đủ cho ta bắt được con ruồi lớn là thằng Caxiô. Ừ, cứ mỉm cười với cô ả đi! Cứ cười đi! Tao sẽ bẫy mày với chính cái điệu lịch sự của mày. Ngài nói đúng đấy... đúng thế: nếu những cái trò này có làm ngài mất chức phó tướng, thì tốt hơn hết là ngài không nên hôn luôn luôn ba ngón tay ngài, như ngài lại sắp sửa hôn bây giờ để tỏ ra mình là con người lịch sự. Hay lắm! Hôn đúng kiểu lắm! Lịch sự lắm! Quả là đúng lắm. Lại đưa ngón tay lên môi lần nữa kia à? Ước gì những ngón tay ấy là những ống bơm rửa ruột mày!

Có tiếng kèn trong hậu trường

Mô tướng quân! Tôi nhận ra đúng tiếng kèn của tướng quân.

CAXIÔ - Đúng!

ĐEXĐÊMÔNA - Chúng ta hãy ra đón tiếp tướng quân.

CAXIÔ - Kìa, tướng quân đã đến.

Ôtenlô và tùy tùng ra

ÔTENLÔ - Ô, người nữ chiến sĩ xinh đẹp của ta!

ĐEXĐÊMÔNA - Ôtenlô yêu quý của thiếp!

ÔTENLÔ - Ta rất ngạc nhiên mà cũng vui mừng không kém thấy nàng đã tới đây trước ta. Ôi, niềm vui của tâm hồn ta! Nếu sau cơn phong ba nào cũng lại có cảnh thanh bình như thế này thì tha hồ cho gió thổi dựng cả người chết dậy, cho con thuyền chao đảo, khi vượt lên những ngọn sóng cao ngất như núi Ôlanhpơt, khi lao xuống như từ trên trời rơi xuống tận âm ty! Nếu bây giờ phải chết thì chết lúc này là hạnh phúc nhất vì, lúc này lòng ta cực kỳ vui sướng, ta e rằng trong tương lai mờ mịt, không còn có được một niềm hân hoan như thế.

ĐEXĐÊMÔNA - Thiếp cầu trời không phải như vậy, mà tình yêu và hạnh phúc của đôi ta sẽ ngày càng tăng thêm cùng với năm tháng.

ÔTENLÔ - Cầu xin thần linh từ bi cho nàng được như nguyện! Ta không thể nói hết được niềm vui này! Nó làm ta ghen ngào! Sung sướng quá! (*Ôm hôn Đexđêmôna*) Mong rằng đây, và đây nữa là mối bất hòa lớn nhất do trái tim đôi ta gây nên!

IAGÔ (*nói một mình*) - Ô, bây giờ chúng bay tâm đồng ý hợp lắm. Nhưng rồi đây ta sẽ vận trù cho chùng đây, lạc điệu cho mà xem, cũng thực như ta vốn là con người chân thực.

ÔTENLÔ - Thôi, chúng ta hãy tới lâu đài. Các bạn, có tin mới. Cuộc chiến tranh của chúng ta đã chấm dứt, bọn Thổ đã chìm sâu đáy biển. Các người quen cũ của ta ở trên đảo này sức khỏe ra sao? Hiền thê, ở đây mọi người sẽ quý mến nàng lắm đấy. Ta vốn rất được cảm tình ở đảo này. Ô, hiền thê yêu dấu, ta nói huyền thiên quá, nỗi vui mừng đã làm ta nói năng lung tung. Ông Iagô, ông làm ơn ra cảng cho khuôn hòm rương của tôi ở trên tàu xuống và mời cả ông thuyền trưởng lên đài. Ông này là một thuyền trưởng giỏi, tài năng đáng kính phục. Dexdêmôna, lại đây, một lần nữa, thật vui vẻ xiết bao được gặp lại nhau ở Saiprôt.

Ôtenlô, Dexdêmôna và tùy tùng vào

IAGÔ - Anh ra ngay cảng gặp tôi. Lại đây. Nếu anh là người can đảm - như người ta thường nói, kẻ hèn kém khi yêu đương có thể trở nên cao thượng hơn hẳn cái bản chất bẩm sinh - thì anh hãy nghe tôi: đêm nay, tên phó tướng có phiên gác ở trạm vệ binh. Trước hết, tôi cần nói cho anh biết điều này: Dexdêmôna dứt khoát đã yêu hẳn.

RÔĐÊRIGÔ - Yêu hẳn? Ô, không có lẽ.

IAGÔ - Hãy lấy ngón tay bịt cái mồm lại như thế này này mà nghe người ta dạy bảo. Anh đã thấy thoát đầu nàng yêu thằng Mô mãnh liệt như thế nào, chỉ vì nghe nó huênh hoang khoác lác, bày đặt những chuyện hoang đường gian dối. Liệu nàng còn yêu mãi nó vì những chuyện ba hoa ấy không? Trong thâm tâm anh chớ có tin như vậy. Mất nàng là phải được nuông chiều thỏa mãn, mà nhìn mãi cái thằng quỷ ấy nàng còn thấy thú vị nổi gì? Khi máu huyết đã no chán hoan lạc, muốn nhen cho nó bùng lên nữa và để thỏa mãn những thèm khát mới, thì cần phải có vẻ ngoài đẹp đẽ, đáng yêu, phải có sự thông cảm về tuổi tác, về phong cách, về vẻ đẹp, tất cả những thứ đó thằng Mô đều không có. Giờ đây, thiếu những điều kiện cần thiết này, tất nhiên con người dịu dàng tế nhị ở nàng sẽ thấy mình đã lầm lỡ, rồi bắt đầu thấy ớn ngán, rồi đi đến chán ghét, kinh tởm thằng Mô. Chính cái bản chất của nàng sẽ dạy nàng, sẽ buộc nàng phải chọn lựa một lần nữa. Giờ đây, thưa ngài, ta hãy đồng ý là như thế, - mà cái đó thật hết sức rõ ràng, chắc chắn, - vậy thì, trên bậc thang của hạnh vận này, hỏi ai là người đứng cao bằng thằng Caxiô? Một thằng vô lại hết sức bẻm mép, chẳng có lương tâm gì ngoài việc làm ra vẻ

ta đây lịch sự thanh tao để dễ dàng thỏa mãn những dục vọng vô sỉ, phóng dăng, hết sức thâm kín? Không có ai cả, phải, chẳng có ai! Một thằng vô lại xảo quyệt và tinh khôn, biết lợi dụng thời cơ, có con mắt khéo giả tạo những đức tính tốt đẹp, mặc dầu chẳng có một đức tính thực sự nào hết: một thằng vô lại quỷ quái! Nhưng thằng vô lại ấy lại bảnh trai, trẻ và có đủ mọi điều kiện cần thiết mà những cô nàng ngu dại, non nớt vẫn tìm kiếm. Một tên vô lại thối nát hoàn toàn! Và cô nàng đã chắm nó rồi đấy.

RÔĐÊRIGÔ - Tôi không thể nào tin được nàng lại như thế, nàng là một nàng tiên đức hạnh thập toàn.

IAGÔ - Tiên cái con khỉ! Rượu cô nàng uống cũng chỉ làm bằng nho! Nếu là tiên thì đã chẳng đời nào đi yêu thằng Mô: có mà tiên khối ra đấy! Anh không thấy cô nàng ve vuốt bàn tay thằng Caxiô à? Anh có nhìn thấy không?

RÔĐÊRIGÔ - Có, tôi có thấy. Nhưng đó chỉ là phép xã giao lịch sự mà thôi.

IAGÔ - Chuyện dâm ô thì có, tôi xin giơ tay thề đúng là như thế. Đây là dấu hiệu và sự mở đầu đen tối cho cả một câu chuyện dâm dăng và những ý nghĩ xấu xa. Môi chúng nó sát lại gần nhau đến nỗi hơi thở hai đứa quyện vào nhau. Rôđêrigô, những ý nghĩ dâm ô thật là đáng sợ! Khi những sự trao đổi như vậy đã mở đường thì hành động tối cao, chủ yếu, cái kết thúc xác thịt cũng không còn xa gì nữa. Xi! Nhưng thưa ông anh, ông anh hãy chịu khó để tôi điều khiển: tôi đã đưa ông anh từ Vơnidơ đến đây. Đêm nay anh phải nhận phiên gác, về nhiệm vụ thì tôi sẽ giao cho. Caxiô, nó không biết anh. Tôi sẽ lảng vảng ở gần đâu đấy. Hãy tìm cơ hội cố chọc tức nó bằng cách gây om sòm to tiếng, hoặc vi phạm kỷ luật, hoặc tùy anh, bằng bất cứ cách nào đó mà anh thấy thời cơ thuận tiện hơn cả.

RÔĐÊRIGÔ - Được rồi!

IAGÔ - Thằng ấy nóng nảy, dễ nổi cáu lắm và rất có thể nó sẽ đập cho anh mấy gậy. Cứ khiêu khích cho nó đánh: vì chỉ cần có thế thôi là tôi cũng sẽ khích động được người Saiprot nổi lên làm loạn, mà muốn dẹp đi cho yên trở lại thì chỉ còn có cách là cắt chức thằng Caxiô. Như vậy, với những biện pháp tôi sẽ dùng để giúp đỡ anh, anh sẽ đạt được ước muốn nhanh chóng hơn và tôi

cũng gạt được trở ngại, nếu không, chúng ta không thể hy vọng thành công.

RÔDÊRIGÔ - Nhất định tôi sẽ làm việc ấy, nếu có thời cơ thuận lợi.

IAGÔ - Tôi bảo đảm điều đó với anh. Lát nữa, nhớ vào gặp tôi trên lầu dài. Bây giờ tôi còn phải đi lấy hành lý của tên Mô đem lên bờ. Tạm biệt.

RÔDÊRIGÔ - Tạm biệt.

Vào

IAGÔ - Caxiô yêu nàng, chắc chắn là như thế rồi. Còn nàng có yêu hẳn không, cái đó cũng rất có thể, có nhiều khả năng là có. Về thằng Mô, mặc dầu ta không thể nào ưa được nó, nhưng phải thừa nhận nó là một người chung thủy, giàu tình cảm, cốt cách cao thượng và dám chắc là đối với Đexdêmona, nó sẽ là một người chồng hoàn hảo. Còn ta, ta cũng yêu nàng. Không phải hoàn toàn vì nhục dục, - mặc dầu nếu có cơ hội, ta cũng sẵn sàng phạm một tội tầy đình như vậy, - nhưng một phần là để thỏa chí trả thù, vì ta cũng ngờ thằng Mô dâm dăng đã nhảy vào giường của ta. Ý nghĩ ấy, như một thứ thuốc độc, vẫn đục khoét ta. Chừng nào chưa thanh toán được việc này với nó, vợ đối vợ, thì không gì có thể làm ta vui lòng được. Nếu thất bại thì ít nhất ta cũng phải gieo vào đầu óc thằng Mô một sự ghen tuông lồng lộn mà lý trí không tài nào cứu chữa nổi. Muốn vậy, nếu cái thằng chó chết Rôdêrigô kia, mà ta vẫn phải kìm giữ⁽¹⁾ sợ nó quá ham mê mà nóng nảy vội vàng, nếu nó chịu để ta dẫn dắt thì ta sẽ tóm được chỗ hiểm⁽²⁾ của thằng Maicôn Caxiô, ta sẽ gièm pha bôi nhọ nó với thằng Mô, vì ta e thằng Caxiô cũng đã chui vào chăn vợ ta⁽³⁾, thằng Mô sẽ phải cảm ơn ta, yêu mến ta, hậu thưởng ta về cái công đã biến nó thành một con lừa tối ngu xuẩn và làm cho nó mất ăn ngon ngủ yên, đến điên cuồng rồi đại. Phương sách là như vậy, nhưng cũng còn mơ hồ. Diện mạo của quỷ kế chỉ hiện rõ khi thực hành mà thôi.

Vào

⁽¹⁾ *Whom I trash: to trash* là một từ sán bắn, có nghĩa là đeo nặng vào cổ một con chó săn, không cho nó chạy nhanh hơn các con khác cùng bầy.

⁽²⁾ *On the hip*: tiếng đấu vật; ôm được háng (hip) đối phương coi như để có thể đánh ngã được.

⁽³⁾ Nguyên văn: đội mũ ngủ của ta.

CẢNH II

Một phố

Một người truyền lệnh tay cầm tờ tuyên cáo ra.

Dân chúng theo sau

NGƯỜI TRUYỀN LỆNH - Theo ý muốn của ngài Ôtenlô, vị chủ tướng anh dũng và cao quý của chúng ta, nhân có tin chắc chắn vừa nhận được về hạm đội Thổ Nhĩ Kỳ hoàn toàn bị phá hủy, toàn dân hãy ăn mừng thắng lợi: khiêu vũ, đốt pháo hoa, vui chơi tùy theo ý thích. Vì ngoài tin vui kể trên, hôm nay còn là ngày lễ thành hôn của chủ tướng. Đây là ý người muốn tuyên cáo cho toàn dân cùng biết. Các công sở đều mở cửa; từ giờ này là năm giờ cho đến khi chuông điểm mười một tiếng, mọi người tha hồ ăn uống vui chơi. Cầu Trời ban phúc lành cho đảo Saiprôt và chủ tướng Ôtenlô cao quý của chúng ta.

Tất cả vào

CẢNH III

Một phòng rộng trong lâu đài

Ôtenlô, Dexdêmona, Caxiô và tùy tùng ra

ÔTENLÔ - Ông Maicôn Caxiô, đêm nay ông hãy lo việc canh phòng. Chúng ta phải biết giữ mình, chớ vui chơi đến chỗ quá độ.

CAXIÔ - Iagô đã nhận được chỉ thị về công việc phải làm. Tuy nhiên, tôi sẽ đích thân chăm lo việc này.

ÔTENLÔ - Iagô là người hết sức trung thực. Thôi, chúc ông một đêm tốt lành, ông Maicôn. Sáng mai, ông đến sớm cho tôi gặp bàn công việc. (Với Dexdêmona) - Lại đây, em yêu quý, mọi việc thu

xếp xong, chỉ còn chờ kết quả; trái quả hạnh phúc giữa đôi ta vẫn còn chưa hái đấy! Tạm biệt ông Caxiô.

Ôtenlô, Dexdêmôna và tùy tùng vào. Iagô ra

CAXIÔ - Chào ông Iagô, chúng ta ra trạm gác đi thôi.

IAGÔ - Đã đến giờ đâu, ông phó tướng. Chưa đến mười giờ. Chủ tướng cáo biệt chúng ta sớm như vậy là để được ân ái với nàng Dexdêmôna đó thôi. Chúng ta cũng chẳng nên trách cứ. Chủ tướng ta chưa được vui vầy với nàng đêm nào, mà nàng thì đúng là một vưu vật của Trời.

CAXIÔ - Một giai nhân tuyệt thế!

IAGÔ - Và tôi xin cam đoan là rất nhiều vui thú đấy.

CAXIÔ - Quả thật nàng là một nữ lang xinh tươi, thanh lịch nhất đời.

IAGÔ - Khỏe mắt nàng mới tuyệt làm sao. Cứ như là đánh trống thổi kèn khiêu khích.

CAXIÔ - Một khỏe mắt như chào mời, nhưng tôi thấy vẫn rất khiêm tốn, nhũn nhặn.

IAGÔ - Và khi nàng nói, chẳng phải như có tiếng kèn thổi thúc yêu đương đó sao?

CAXIÔ - Quả là một con người toàn mỹ.

IAGÔ - Chúc cho chân gối của hai người tràn đầy hạnh phúc. Nay ông phó tướng, tôi có một vò rượu vang. Ngoài kia có hai anh chàng hào hoa lịch sự người đảo Sairpôt, đang mong muốn được nâng cốc chúc mừng sức khỏe hắc tướng quân Ôtenlô.

CAXIÔ - Ông Iagô, đêm nay thì không được. Tửu lượng tôi kém lắm. Tôi ước ao phép lịch sự nên đặt ra một tục lệ nào khác để vui với nhau thì hơn.

IAGÔ - Ô, hai người này là bạn của chúng ta. Chỉ một cốc thôi, tôi sẽ uống hộ ông.

CAXIÔ - Đêm nay, tôi chỉ uống có một cốc, mà đã pha thêm nước lã, thế mà ông xem đấy, tôi đã thay đổi thế nào! Tôi rất khổ tâm vì nhược điểm này và chẳng dám thử thách cái kém cỏi của tôi thêm nữa.

IAGÔ - Ô kìa, ông! Đêm nay là một đêm vui chơi kia mà. Máy anh bạn lịch sự của ta họ cũng muốn vậy.

CAXIÔ - Thế họ đâu?

IAGÔ - Ở ngoài cửa kia, xin ông cho gọi họ vào.

CAXIÔ - Được, tôi sẽ gọi, nhưng thật tình là tôi không thích.

Vào

IAGÔ - Ta chỉ cần chuốc cho hấn uống thêm một cốc nữa thôi, cộng với cốc hấn vừa uống đêm nay là hấn sẽ dễ gây gổ sinh sự như con chó nhà cô nhân tình trẻ của ta... Còn anh chàng Rôđêrigô ngốc nghếch yếu hèn, bị ái tình làm cho con người gần như lộn ngược, đêm nay đã nốc cạn từng cốc vại để chúc mừng Dexdêmona và đang đứng gác. Ba anh chàng Saiprôt kia, - tính khí ngông nghênh kiêu căng, lúc nào cũng nhằm nhằm bảo vệ danh dự, đúng là những phần tử tiêu biểu cho hòn đảo hiếu chiến này, - đêm nay ta cũng vừa chuốc rượu cho chúng uống hàng cốc đầy và chúng cũng phải làm nhiệm vụ canh gác. Giữa cái đám ma men chệnh choáng ấy, ta sẽ khích cho Caxiô phạm một hành vi gì đó có thể xúc phạm đến đảo này. Nhưng, họ ra kia rồi. Nếu kết quả hoàn toàn phù hợp với mơ ước của ta thì con thuyền của ta sẽ thuận buồm xuôi gió, phẳng phẳng lướt tới.

*Caxiô lại ra cùng với Môntanô và một số nhà quý tộc
có người hầu mang rượu đi theo sau*

CAXIÔ - Thế có trời làm chứng, quả là người ta đã ép tôi uống nhiều rồi!

MÔNTANÔ - Quả thật uống ít lắm. Cũng đúng như tôi là một quân nhân, ông mới uống không quá một cốc.

IAGÔ - Bay đâu, rót rượu! (*hát*)

Hãy để ta chạm cốc lạnh canh;

Hãy để ta chạm cốc lạnh canh.

Người lính cũng chỉ là người.

Đời người ngắn chẳng tày gang,

Vậy hãy để mặc cho người lính tha hồ uống!

Rót rượu ra đây, chúng bay.

CAXIÔ - Trời ơi, bài hát tuyệt hay.

IAGÔ - Tôi học được ở bên Anh đấy, bên ấy quả họ là bợm rượu. Còn các anh chàng Đan Mạch, Đức, Hà Lan bụng phệ, nào, uống đi! - so với Anh thật chẳng thấm vào đâu!

CAXIÔ - Vây người Anh của ông uống rượu giỏi thế cơ à!

IAGÔ - Chữ sao, anh Đan Mạch say đến lảo quay ra, thì họ vẫn điềm nhiên uống như không. Họ chưa cần đổ mồ hôi, anh chàng người Đức đã kênh. Chưa rót thêm cốc khác, họ đã làm anh Hà Lan nôn mửa rồi!

CAXIÔ - Xin nâng cốc chúc mừng sức khỏe chủ tướng chúng ta.

MÔNTANÔ - Xin tán thành ông phó tướng, tôi sẽ thắng rượu ông cho mà xem.

IAGÔ - Ôi! Nước Anh Cát Lợi tươi đẹp! (*hát*)

*Vua Xtêphan là một người đáng quý,
Chiếc quần cộc của ngài giá chỉ có một cơ-rao⁽¹⁾)
Ngài còn chê đất mát sáu penxơ,
Và mắng người thợ may là đồ khốn nạn.
Ngài là người tên tuổi lẫy lừng,
Còn mi chỉ là kẻ hạ lưu.
Chính bệnh kiêu xa làm hại nước,
Hãy lấy chiếc áo cũ mà mặc vào.*

Bay đâu, rót rượu!

CAXIÔ - Ô, bài hát này còn tuyệt hơn bài lúc nãy.

IAGÔ - Ông có muốn nghe hát lại không?

CAXIÔ - Thôi, tôi cho kẻ nào mà làm những điều như vậy là không xứng đáng với địa vị mình. Phải, trời đứng trên tất cả; có những linh hồn cần phải cứu vớt mà cũng có những linh hồn không cần cứu vớt.

IAGÔ - Đúng thế, thưa ông phó tướng.

CAXIÔ - Về phần tôi, nói thế này tôi không có ý xúc phạm chủ tướng hay bất kỳ một người có danh vọng nào khác, tôi mong được cứu vớt.

IAGÔ - Tôi cũng vậy, thưa phó tướng.

CAXIÔ - Đúng, nhưng xin phép ông, ông phải sau tôi; phó tướng phải được cứu vớt trước hiệu úy chứ... Thôi, ta không nói chuyện ấy nữa; hãy trở lại công việc của ta... Xin Thượng đế

⁽¹⁾ Tiền Anh, bằng mười penxơ.

tha tội cho chúng con! Thừa các ngài, chúng ta phải lo đến công việc... Các ngài đừng nghĩ là tôi say: đây là ông hiệu úy của tôi; đây là bàn tay phải của tôi, và đây là bàn tay trái; tôi không say đâu!... Tôi đứng vẫn còn vững, nói năng vẫn đâu ra đấy đấy chứ.

TẤT CẢ - Đâu ra đấy lắm!

CAXIÔ - Hẳn chứ; vậy các ngài không được cho là mỗ say đấy nhé!

Vào

MÔNTANÔ - Các ông, ta ra trạm gác đi. Và cắt đặt việc canh phòng.

IAGÔ - Ngài xem anh chàng vừa ra khỏi đây... Một quân nhân xứng đáng đứng bên cạnh Xêda⁽¹⁾ mà chỉ huy. Nhưng cũng xin ngài nhìn cả vào thói hư của ông ta. Tật xấu cũng chẳng kém gì tài cao, bên tám lạng, bên nửa cân. Thực đáng tiếc cho ông ta. Tôi e rằng một ngày bất hạnh nào đó tật xấu ấy phát ra, sự tin cậy của Ôtenlô tướng quân đối với ông ta sẽ làm rung chuyển cả hòn đảo này.

MÔNTANÔ - Nhưng ông ta có hay như thế không?

IAGÔ - Trước khi đi ngủ, bao giờ cũng vậy. Nếu không có rượu ru ngủ thì ông ta thức suốt hai mươi bốn tiếng đồng hồ liền không chớp mắt nổi.

MÔNTANÔ - Tốt hơn hết là nên cho Ôtenlô tướng quân biết. Có thể ngài không thấy. Hoặc do ngài vốn rộng lượng nên chỉ mẫn chuộng những nét tốt biểu hiện ra ngoài của Caxiô mà không để ý đến những thói hư tật xấu. Có đúng thế không ông?

Rôdêrigô ra

IAGÔ (*nói riêng với Rôdêrigô*) - Thế nào, kìa Rôdêrigô. Hãy chạy ngay theo tên phó tướng.

Rôdêrigô vào

MÔNTANÔ - Thực đáng tiếc là ngài Mô cao quý đã sơ suất giao phó một chức vụ hết sức quan trọng là chức phó tướng của mình cho một người mắc phải cố tật như vậy. Nói cho ngài biết điều đó là một việc làm trung thực.

IAGÔ - Dù có các cho tôi cả hòn đảo xinh đẹp này tôi cũng chịu thôi.

⁽¹⁾ Một vị tướng nổi tiếng thao lược của La Mã cổ.

Tôi rất mến Caxiô và sẽ tìm hết cách chữa cho ông ta khỏi tật xấu ấy. Nhưng nghe kìa, có tiếng kêu gì vậy?

Tiếng kêu trong hậu trường:

"Cứu tôi với! Cứu tôi với!"

Caxiô lại ra, đuổi theo Rôđêrigô

CAXIÔ - Thằng vô lại! Thằng khốn nạn!

MÔNTANÔ - Có chuyện gì vậy, ông phó tướng?

CAXIÔ - Một thằng khốn nạn mà lại dám dạy ta làm bốn phận! Ta phải cho nó một trận nhừ tử⁽¹⁾.

RÔĐÊRIGÔ - Đánh tôi à?

CAXIÔ - Mà còn nói láo hả, đồ chó?

Đánh Rôđêrigô

MÔNTANÔ (*giữ Caxiô lại*) - Ấy, ông phó tướng, xin ông hãy dừng tay.

CAXIÔ - Ông bỏ tôi ra, không tôi đánh vỡ sọ ông bây giờ.

MÔNTANÔ - Này, này, ông say rồi!

CAXIÔ - Này say!

Hai người đánh nhau

IAGÔ (*nói riêng với Rôđêrigô*) - Kìa, chạy ra ngoài kêu toáng lên là có loạn, mau lên!

Rôđêrigô vào

Ấy, ông phó tướng... Trời ơi, các ngài, giúp tôi với. Ấy ông phó tướng! Kìa, ngài Môntanô. Giúp tôi với, các ngài! Canh với gác thế này thì khá thật!

Có tiếng chuông

Đứa nào đánh chuông đấy? Đồ quỷ! Cả thành phố thức dậy bây giờ! Trời đất ơi, ông phó tướng, hãy dừng tay lại, không có ông sẽ muôn đời mang nhục đấy!

Ôtenlô ra với một đám tùy tùng

ÔTENLÔ - Ở đây có chuyện gì thế?

MÔNTANÔ - Trời ơi! Tôi còn đang chảy máu đây! Tôi bị thương khéo chết mất.

⁽¹⁾ Nguyên văn: đánh thằng khốn nạn đến tụt vào một cái chai bọc mây.

ÔTENLÔ - Muốn sống thôi ngay cả, nào!

IAGÔ - Dừng tay lại! Kìa phó tướng, ngài Môntanô. Các ngài quên hết không còn nghĩ gì đến cương vị, đến bổn phận nữa à? Dừng lại! Chủ tướng nói với các ngài kìa! Dừng lại, rõ xấu hổ!

ÔTENLÔ - Thế nào! Vì đâu xảy ra chuyện này? Chúng ta hóa thành người Thổ Nhĩ Kỳ cả rồi sao, mà đối xử với nhau bằng những cách chính Trời cũng đã ngăn cấm bọn Thổ không được làm? Vì lòng liêm sỉ của người theo đạo Gia tô, hãy chấm dứt ngay chuyện đánh lộn man rợ này đi. Kẻ nào còn nhúc nhích chân tay để thỏa mãn cơn giận dữ của mình là kẻ ấy coi nhẹ tính mạng mình đấy. Hễ động đây là chết ngay lập tức. Hãy im ngay tiếng chuông thê thảm kia đi! Nó gây kinh hoàng làm nao loạn cả đảo. Có chuyện gì vậy, các ngài? Iagô trung thực, nom anh có vẻ ủ rũ đau khổ, hãy nói đi. Ai đã gây sự trước? Vì tình yêu của anh đối với ta, ta đòi anh phải nói.

IAGÔ - Tôi không được rõ... Vừa mới ngay đây thôi, tất cả còn là bạn thân với nhau, vui vẻ thắm thiết với nhau như cô dâu chú rể lúc thay quần áo sắp lên giường. Thốt nhiên, như có hung tinh nào chiếu vào làm người ta điên dại, hai bên cùng tuốt gươm ra lao vào ngực nhau mà huyết chiến. Tôi không thể nói được câu chuyện gây lộn đáng tiếc này bắt đầu ra sao, và tôi thà cụt mất đôi chân trong một cuộc chiến đấu oanh liệt nào đó còn hơn là phải tham gia vào chuyện này.

ÔTENLÔ - Maicon, thế nào, sao ông lại có thể mất trí đến như vậy?

CAXIÔ - Xin tướng quân tha thứ cho, tôi không thể nói được.

ÔTENLÔ - Môntanô tôn ông, xưa nay ông vốn là người nhã nhặn. Thiên hạ đều biết tiếng ông là con người điềm đạm, nghiêm túc ngay từ khi ông còn trẻ; tên tuổi ông, những bậc hiền giả nhất cũng phải ca tụng. Vậy cơ sao mà đến nỗi giờ đây ông lại làm tổn thương đến tiếng tăm của ông như vậy, phí hoài thanh danh để mang tiếng là một anh chàng nao loạn lúc đêm hôm? Ông hãy trả lời tôi điều đó.

MÔNTANÔ - Ôtenlô tôn ông, tôi bị thương nặng có cơ nguy đến tính mạng. Ông Iagô, tùy tướng của ngài, có thể nói ngài rõ tất cả những điều tôi biết, để đỡ cho tôi khỏi phải nói, giờ đây nói nhiều có thể làm tôi đau đớn thêm. Mà tôi cũng không hề thấy đêm nay tôi đã nói câu gì hoặc làm điều gì sai sót, trừ phi lo

lắng cho bản thân mình đôi khi là một tật xấu, và tự vệ khi bị hành hung là một tội lỗi.

ÔTENLÔ - Trời, máu ta đã bắt đầu lẩn át lý trí, cơn giận sắp che mờ mọi suy nghĩ sáng suốt, đang tìm cách điều khiển ta. Ta chỉ cần nhúc nhích, hoặc giơ cánh tay này lên là kẻ dưng mãnh nhất trong đám các người cũng sẽ gục dưới sự trừng phạt của ta! Hãy nói cho ta rõ câu chuyện loạn đả xấu xa này đã bắt đầu ra sao, ai đã gây ra chuyện này. Và kẻ nào, xét ra đích thực, có lỗi thì dù là anh em sinh đôi cùng ra đời một lúc với ta, kẻ đó cũng đừng hòng trông cậy ở ta. Hừ! trong một thành phố vẫn còn rối ren vì chiến tranh này, lòng dân còn đang run sợ, thế mà các người dám gây lộn riêng, đánh lẫn nhau giữa lúc đêm hôm khuya khoắt, ở ngay nơi các người được giao nhiệm vụ canh gác giữ gìn an ninh! Thật là quái gở! Iagô, ai gây sự trước?

MÔNTANÔ - Nếu vì tình bè bạn, vì tình đồng đội mà ông thiên vị, nói hơn nói kém sự thật thì ông không đáng là một quân nhân.

IAGÔ - Ông đừng dồn ép tôi như thế. Thà tôi bị cắt mất lưỡi còn hơn là để lưỡi tôi xúc phạm đến ông Maicon Caxiô. Nhưng tôi tin rằng cứ nói sự thật cũng sẽ chẳng có hại gì cho ông ấy. Thưa chủ tướng, sự thể như sau: Ông Môntanô và tôi đang trò chuyện thì có một người chạy vào, miệng kêu cứu ầm ĩ, ông Caxiô đuổi theo sau tay cầm gươm lăm lăm chực chém người kia. Thưa chủ tướng, ông Môntanô đẩy ra chặn ông Caxiô lại, nài xin ông ta dừng tay. Còn tôi thì đuổi theo cái thằng đang kêu ầm lên kia, sợ để nó kêu như vậy (và điều này đã xảy ra) sẽ gây kinh hoàng trong khắp thành phố. Thằng đó nhanh chân chạy thoát, mà tôi cũng vội quay về, nhất là lại nghe thấy tiếng gươm dao loảng xoảng, và ông Caxiô chửi bới ầm ĩ, điều mà cho đến đêm nay tôi chưa bao giờ thấy. Khi tôi quay trở lại (vì sự việc xảy ra rất nhanh) thì đã thấy hai người đang xô xát, đâm chém nhau, đúng như lúc chủ tướng đích thân đến can họ ra. Tôi chỉ biết có thể không thể nói được gì hơn nữa. Nhưng con người ta ai cũng là người, người tốt nhất cũng có đôi khi lầm lỡ... Tuy ông Caxiô đã trót phạm tới ngài đây chút ít (trong lúc cuồng nộ thì đến bạn tốt nhất người ta cũng đánh), nhưng tôi tin là chắc gã bỏ chạy kia đã làm điều gì xúc phạm quá đáng với ông Caxiô, nên ông đã không thể bình tĩnh bỏ qua được...

ÔTENLÔ - Iagô, ta biết rồi, vì lòng ngay thẳng và tình yêu bạn, ông đã lược bớt chuyện này đi cho Caxiô nhẹ tội. Caxiô, ta mến người, nhưng từ nay người không còn là tùy tướng của ta nữa.

Dexdêmôna ra, có người theo hầu

Kìa, đến người yêu hiền dịu của ta cũng bị thức giấc! Ta sẽ trị tội người để làm gương.

DEXDÊMÔNA - Chẳng hay có việc gì xảy ra vậy?

ÔTENLÔ - Em yêu quý, giờ đây thì mọi việc đã ổn, em hãy trở về yên nghỉ. *(Nói với Môntanô)* - Còn vết thương của ông, ta sẽ tự tay săn sóc chạy chữa. Các người đưa ông ấy đi.

Người ta dìu Môntanô đi

- Iagô, hãy đi xem xét cẩn thận khắp thành phố và làm yên lòng những người hoảng hốt vì cuộc ẩu đả tồi tệ này. Lại đây, Dexdêmôna. Cuộc đời người lính thường vẫn bị những chuyện xung đột lôi ra khỏi giấc ngủ êm đềm như vậy đấy.

Tất cả vào, trừ Iagô và Caxiô

IAGÔ - Sao, ông phó tướng, ông bị thương đấy à?

CAXIÔ - Vâng, không gì chữa được.

IAGÔ - Lạy Chúa, cầu trời phù hộ ông không bị như thế.

CAXIÔ - Thanh danh, thanh danh, thanh danh! Ôi, tôi đã mất hết thanh danh! Tôi đã mất cái phần bất tử trong con người tôi rồi, phần còn lại chỉ là thú vật!... Thanh danh của tôi, ôi Iagô, thanh danh của tôi!

IAGÔ - Tôi vốn là con người thật thà, tôi lại cứ tưởng là ông bị thương trên thân thể. Cái đó còn có ý nghĩa quan trọng hơn là bị tổn thương thanh danh. Thanh danh chẳng qua chỉ là một định kiến vô bổ và giả dối, nhiều khi không cần tài đức gì mà vẫn có, và cũng nhiều khi không đáng mất vẫn cứ mất. Ông chẳng mất một chút thanh danh nào hết, trừ phi ông tự cho là mình đã mất. Này, ông ơi, chẳng thiếu gì cách để lấy lại lòng tin yêu của chủ tướng. Vừa rồi ông bị hất hủi chẳng qua vì chủ tướng đang cơn giận dữ. Trừng phạt ông như thế là vì chính trị hơn là vì ác tâm, cũng chẳng khác gì ta đánh con chó vô tội của mình để dọa một con sư tử hung hăng. Ông cứ van nài chủ tướng là ngài sẽ hồi tâm.

CAXIÔ - Thà tôi nài xin khinh bỉ còn hơn đánh lừa một người chủ tướng tốt như vậy để ngài lại tin dùng một tùy tướng nhẹ dạ, rượu chè be bét và ăn nói lung tung. Say rượu! Nói năng như con vẹt! Cãi lộn! Huênh hoang! Chửi bới! Nói nhăng nói nhát với bóng của mình! Ôi, thần rượu vô hình, nếu người không có tên để gọi, thì ta phải gọi người là con quỷ!

IAGÔ - Lúc này ông vác gươm đuổi ai vậy? Hắn đã làm gì ông thế?

CAXIÔ - Tôi cũng không biết nữa.

IAGÔ - Sao lại có thể thế được?

CAXIÔ - Tôi nhớ rất nhiều thứ, nhưng chẳng nhớ cái gì rõ rệt; nhớ có một cuộc cãi lộn, nhưng chẳng rõ duyên cớ vì đâu. Trời ơi! Làm thế nào mà người ta lại đi nuốt kẻ thù vào bụng để nó lấy cắp mất trí khôn, và sao lại có thể lấy làm vui vẻ, thích thú, phởn phơ, đắc chí mà tự biến mình thành con vật!

IAGÔ - Ô, thế là ông đã đỡ nhiều rồi. Làm thế nào mà ông đã chóng bình phục lại được như thế?

CAXIÔ - Con ma rượu đã vui lòng nhường chỗ cho con quỷ giận dữ. Ở tôi, cứ khuyết điểm này hết thì lại tôi ra khuyết điểm khác, khiến tôi hết sức tự khinh mình.

IAGÔ - Thôi đi, ông là một nhà luân lý quá nghiêm khắc. Căn cứ vào thời gian, vị trí và hoàn cảnh xứ này hiện nay, tôi thành tâm mong chuyện vừa rồi không xảy ra; nhưng vì việc đã lỡ rồi, ông hãy tính cách thu xếp sao cho có lợi cho ông!

CAXIÔ - Nếu tôi xin chủ tướng cho phục chức, ngài sẽ bảo tôi là một thằng say rượu. Dù tôi có nhiều mồm như mãng xà tinh Hydra⁽¹⁾ thì một câu trả lời như vậy cũng đủ làm tôi câm họng. Làm con người lúc thì khôn ngoan, lúc lại phát rồ phát dại, giờ đây lại như một con vật, lạ thật! Quá chén một chút thật là tai hại và rượu kia chính là con quỷ.

IAGÔ - Nay, thôi đi ông ơi, rượu vang ngon là người bạn hiền khi ta biết dùng cho có điều độ; dùng nguyên rửa nó nữa. Ông phó tướng, tôi chắc là ông biết tôi quý mến ông chứ!

CAXIÔ - Vâng, tôi biết lắm. Tôi đã quá chén say sưa be bét!

IAGÔ - Ông ạ, ông hay bắt cứ ai, tất cũng có lần có thể say. Bây

⁽¹⁾ Quái vật bảy đầu trong thần thoại Hy Lạp.

giờ tôi bảo ông nên làm thế nào nhé. Phu nhân của chủ tướng ta giờ đây chính là chủ tướng đó. Tôi có thể nói như vậy vì chủ tướng hiện nay lúc nào cũng chỉ mê mải, say sưa chiêm ngưỡng, tôn thờ đức hạnh và sắc đẹp của vợ. Ông hãy đến thú thực hết với phu nhân, năn nỉ phu nhân giúp cho ông được phục hồi chức cũ. Phu nhân vốn tính người hết sức rộng rãi, hiền hậu, hiểu biết, đức hạnh, coi việc không giúp được ai quá mức người ta yêu cầu là một điều đáng trách. Mối quan hệ giữa ông và chồng phu nhân đã đứt, ông hãy nài xin phu nhân nối lại. Tôi xin lấy cả gia sản ra cuộc với bất kỳ cái gì cũng được, là tình thân rạn vỡ giữa ông và Mô tướng quân rồi ra sẽ càng thấm thiết hơn xưa.

CAXIÔ - Ông khuyên bảo tôi chí phải.

IAGÔ - Tôi đảm bảo với ông, đó là vì tình thân yêu thành thực và lòng trung hậu ngay thẳng của tôi.

CAXIÔ - Tôi hoàn toàn tin như vậy. Ngay sáng sớm mai, tôi sẽ đến cầu xin với bà Dexdêmônna đức hạnh can thiệp giúp. Nếu việc này thất bại thì số phận tôi thực là tuyệt vọng.

IAGÔ - Ông nói đúng đấy. Thôi xin chào phó tướng. Tôi còn phải đến chỗ canh gác.

CAXIÔ - Xin chào ông, ông Iagô trung thực.

Caxiô vào

IAGÔ - Thế này thì còn ai dám bảo ta đóng vai một tên khốn nạn? Khi lời ta khuyên bảo rất thẳng thắn, chân thực, đáng tin và thực tình, đó đúng là cách để lấy lại lòng yêu của thằng Mô? Vì lời cuốn nàng Dexdêmônna thương người vào bất cứ một chuyện cầu xin chân thực nào là một việc hết sức dễ dàng, bản tính nàng rộng rãi như trời đất. Còn đối với nàng, làm cho tên Mô phải xiêu lòng chiều ý, dù là để buộc hắn không chịu lễ rửa tội, không dự các buổi lễ và không nhận mọi dấu phép để chuộc tội, nàng có thể tùy ý muốn thất bại rồi ra, thế nào cũng được, ý muốn của nàng là chúa tể ngự trị tình cảm mềm yếu của tên Mô, vì hồn vía nó đã bị tình yêu trói chặt. Ta khuyên Caxiô cách hành động đưa thẳng đến thành công, thì làm sao ta lại có thể là một tên khốn nạn được? Ôi, diêm vương địa ngục! Khi ma quỷ muốn gây ra những tội lỗi đen tối nhất, chúng trước hết gọi lên những cảnh thần tiên, như ta đang làm đây! Trong lúc

thằng ngốc thật thà kia nài xin Đexdêmona gỡ tội cho hắn, và khi cô nàng ra sức bênh vực hắn với tên Mô thì ta sẽ rót thuốc độc vào tai thằng này, rằng vợ nó xin cho Caxiô như thế là vì nhục dục dâm tà. Như vậy, cô nàng càng gắng giúp Caxiô bao nhiêu thì lại càng phá vỡ lòng tin của tên Mô đối với cô nàng bấy nhiêu. Thế là ta sẽ biến đức hạnh của nàng thành nhựa, biến lòng thương người của nàng thành lưới, để rồi bẫy tất cả chúng nó vào đó.

Rôdêrigô ra

- Kia, Rôdêrigô, thế nào?

RÔDÊRIGÔ - Tôi cố công theo đến đây để săn bắt, nhưng chẳng được như con chó đuổi mồi, mà chỉ là để góp thêm tiếng sủa. Tiền tôi đã gần cạn, đêm nay lại bị nện một trận nên thân. Tôi nghĩ kết quả sẽ chỉ là thế này thôi: đánh đổi lấy mọi nỗi vất vả, tôi sẽ có được nhiều kinh nghiệm. Và như vậy là với túi tiền sạch trơn, tôi sẽ lại trở về Vonidơ, có thêm được chút ít khôn ngoan mà thôi.

IAGÔ - Đáng thương thay những kẻ không kiên nhẫn! Vết thương nào chẳng phải dần dần mới khỏi? Anh cũng biết là chúng ta hành động với đầu óc khôn ngoan chứ không phải với phép phù thủy, mà đầu óc khôn ngoan thì cũng phải phụ thuộc vào thời gian chậm chạp. Mọi sự chẳng đã tốt đẹp đó sao? Đồng ý là Caxiô đã đánh anh, nhưng bằng một vết xây xát xoàng ả, anh đã cách chức được Caxiô. Tuy có nhiều thứ mọc nhanh dưới ánh mặt trời, nhưng cây ra hoa sớm thì quả cũng sớm chín. Hãy nín đợi ít lâu. Trời ơi! đã sáng rồi kìa. Thú vui và hành động khiến thời gian như ngắn lại. Anh đi đi thôi. Hãy trở về nơi người ta đã quy định cho anh. Thôi đi đi, tôi đã bảo mà. Sau này, anh sẽ còn được biết thêm nhiều chuyện khác. Thôi, đi đi.

Rôdêrigô vào

Có hai việc phải làm. Vợ ta phải nói lút với bà chủ giúp Caxiô. Ta sẽ dặn cô ta. Trong khi đó ta sẽ kéo tên Mô ra chỗ khác, rồi đưa nó trở về đúng lúc để thấy Caxiô đang nài nỉ vợ nó.

Đúng, cách làm là như vậy. Không nên vì thờ ơ, chậm trễ mà hỏng hết mưu kế.

Vào

HỒI BA

CẢNH I

Saiprot. Trước lâu đài

Caxiô ra cùng với mấy nhạc công

CAXIÔ - Các ông hãy dừng lại đây chơi một bài gì ngắn ngắn, và nhớ nói: "Xin chào mừng chủ tướng"⁽¹⁾, tôi sẽ hậu thưởng công khó nhọc cho các ông.

*Nhạc
Hễ ra*

HỀ - Này các thầy, nhạc cụ của các thầy đã ở Naplơ rồi hay sao mà lại ngạt giọng mũi thế?

NHẠC CÔNG - Cái gì hở ông?

HỀ - Xin hỏi các thầy những cái này là nhạc cụ gió phải không?

NHẠC CÔNG I - Vâng, quả đúng thế.

HỀ - Ờ, ở chỗ này có treo cái đuôi⁽²⁾.

NHẠC CÔNG I - Ông thấy câu chuyện treo ở đâu ạ?

HỀ - Trời đất ơi! các nhạc cụ gió mà tôi biết, cái nào mà chẳng có. Nhưng, này tiền đây, đưa các thầy. Quan chủ tướng mê tiếng nhạc của các thầy quá đến nỗi vì chỗ thân tình, xin các thầy đừng làm ồn nữa.

⁽¹⁾ Theo tục lệ xưa ở nhiều thành phố miền Bắc nước Anh, sau khi ban nhạc dạo một, hai bài thì nói lời chào mừng, nêu rõ cả ngày giờ, thời tiết. (Theo chú thích của Ritson).

⁽²⁾ Chơi chữ: *tale* (câu chuyện) và *tall* (cái đuôi) phát âm giống nhau. Đoạn này, vai hề nhiều chỗ dùng lối chơi chữ đồng âm dị nghĩa như vậy.

NHẠC CÔNG I - Vâng, thưa ông, chúng tôi sẽ thôi ạ.

HÊ - Nếu các thầy có thứ nhạc nào không nghe thấy được tiếng thì các thầy lại cứ tiếp tục. Còn cái thứ nhạc nghe thấy tiếng được, như người ta nói, thì quan chủ tướng ngài không thiết.

NHẠC CÔNG I - Loại nhạc ấy, thưa ông, chúng tôi không có ạ.

HÊ - Vậy thì mời các thầy cất tất cả kèn, sáo vào đây, vì tôi phải đi đây. Các thầy đi đi cho. Biến đi. Bước!

Các nhạc công vào

CAXIÔ - Anh có nghe thấy không, anh bạn hiền của tôi?

HÊ - Không, tôi không nghe thấy anh bạn hiền của ông, tôi chỉ nghe thấy ông nói thôi!

CAXIÔ - Thôi, xin anh đừng đùa nữa. Đây, có một đồng tiền vàng nhỏ tặng anh. Nếu bà hầu cận của vợ quan chủ tướng đã dậy, nhờ anh làm ơn nói với bà ta có một người tên là Caxiô muốn được hân hạnh hầu chuyện. Anh có vui lòng giúp tôi không?

HÊ - Thưa ông, bà ấy đã dậy rồi. Nếu bà ta chịu đến đây, có thể tôi sẽ nói hộ ông.

CAXIÔ - Vâng, nhờ ông giúp cho!

Hê vào. Iagô ra

- Kìa, ông Iagô, ông đến thật vừa khéo.

IAGÔ - Đêm qua ông không ngủ à?

CAXIÔ - Không. Lúc tôi với ông chia tay trời đã hừng sáng. Ông Iagô ạ, tôi đã đánh bạo nhờ một người đến chỗ vợ ông. Tôi muốn nhờ bà nhà giúp tôi được gặp nàng Dexdêmôná đức hạnh.

IAGÔ - Để tôi bảo nhà tôi đến gặp ông ngay. Và tôi sẽ tìm cách kéo Mô tướng quân ra chỗ khác, để hai người có thể tự do bàn việc của mình.

CAXIÔ - Nếu vậy, tôi xin trân trọng cảm ơn ông.

Iagô vào

Thật chưa từng thấy một người Florenxơ nào tốt bụng và chân thực hơn⁽¹⁾.

Êmilya ra

⁽¹⁾ Câu này mâu thuẫn với một câu ở Cảnh I Hồi năm: khi Iagô gọi Rôdêrigô là "đồng hương", Graxianô hỏi lại: "Người Vênidơ ư?" thì Iagô đáp: vâng.

ÊMILYA - Chào ông phó tướng; tôi rất rầu lòng vì ông gặp chuyện không may; nhưng rồi chẳng bao lâu mọi sự sẽ ổn thỏa thôi ông ạ. Hai vợ chồng quan chủ tướng có nói với nhau về chuyện của ông. Phu nhân bệnh vực ông hết sức. Tướng quân có trả lời là người bị ông đánh là một người có danh vọng lớn, vào hàng danh gia thế tộc ở Saiprôt, cho nên vì chính sách khôn ngoan, tướng quân không thể không cách chức ông được; nhưng tướng quân khẳng định là vẫn quý mến ông và sẵn có cảm tình với ông rồi, chẳng cần phải ai xin hộ, hễ có dịp là tướng quân sẽ phục chức cho ông.

CAXIÔ - Tuy nhiên, nếu bà thấy tiện hoặc xem có thể được, tôi cũng xin bà giúp cho tôi được yết kiến riêng Dexdêmônà phu nhân trong chốc lát.

ÊMILYA - Xin mời ông vào, tôi sẽ thu xếp cho ông có thì giờ được tự do giải bày với phu nhân.

CAXIÔ - Tôi đội ơn bà rất nhiều.

Hai người vào

CẢNH II

Một phòng trong lâu đài

Ôtenlô, Iagô và mấy nhà quý tộc ra

ÔTENLÔ - Iagô, những bản báo cáo này, ông đưa cho người hoa tiêu, nhờ ông ta chuyển lời kính thăm của tôi lên Viện Nguyên lão. Tôi sẽ đi kiểm tra các công trình phòng thủ, xong việc, ông đến gặp tôi ở đó.

IAGÔ - Thưa chủ tướng, xin tuân lệnh.

ÔTENLÔ - Thế nào các ông, chúng ta đi thăm các công trình phòng thủ chứ?

CÁC NHÀ QUÝ TỘC - Chúng tôi xin theo hầu ngài.

Tất cả vào

CẢNH III

*Saiprot - Vườn trong lâu đài**Dexdêmôna, Caxiô và Êmilya ra*

DEXDÊMÔNA - Ông Caxiô, ông cứ yên tâm, tôi sẽ hết sức giúp ông.

ÊMILYA - Thừa phu nhân, xin phu nhân cố giúp ông Caxiô. Tôi xin thưa với phu nhân rằng việc này làm nhà tôi cũng rất buồn, như thể là chuyện của chính bản thân mình vậy.

DEXDÊMÔNA - Ô, ông nhà bà quả là con người trung thực. Ông Caxiô, ông đừng lo, tôi nhất định sẽ làm cho ông và nhà tôi lại thân mật như trước.

CAXIÔ - Thừa phu nhân phúc hậu, dù sau đây có thế nào đi nữa, Maicon Caxiô này nguyện mãi mãi là người đầy tớ trung thành của phu nhân.

DEXDÊMÔNA - Tôi biết, xin cảm ơn ông. Xưa nay ông vẫn quý mến nhà tôi, hai người lại quen biết nhau từ lâu. Xin ông cứ tin chắc là nhà tôi có xa lánh ông cũng chỉ là trong phạm vi chính trị đòi hỏi mà thôi.

CAXIÔ - Nhưng, thưa phu nhân, chính sách đó có thể kéo dài, hoặc dựa vào những cơ sở quá tinh vi, nghiệt ngã, hoặc có những sự kiện bất chợt nào đó làm sao lãng đi, trong khi ấy tôi lại vắng mặt và đã có người thay, thế là chủ tướng sẽ quên mất công lao và lòng kính yêu của tôi đối với người.

DEXDÊMÔNA - Ông đừng nghi ngại điều đó. Có mặt Êmilya đây, tôi xin bảo đảm phục chức cho ông. Ông hãy tin chắc là khi vì tình bạn tôi đã hứa một điều gì, tôi sẽ thực hiện đến cùng. Nhà tôi sẽ không yên được với tôi; tôi sẽ làm cho chàng mất ngủ mà phải thuần hóa⁽¹⁾; tôi sẽ nài nỉ làm cho chàng phải nóng lòng sốt ruột, giường chàng nằm sẽ biến thành lớp học, cái bàn chàng ngồi ăn sẽ biến thành nơi xưng tội. Tôi sẽ đem lời kêu nài của ông xen vào tất cả mọi việc chàng làm. Vậy ông Caxiô, ông cứ yên tâm vui vẻ, vì người biện hộ của ông thà chết chứ quyết không chịu bỏ dở công việc của ông.

ÊMILYA - Thừa phu nhân, tướng công đang tới đây.

⁽¹⁾ Thời xưa, người ta dạy chim ưng bằng cách không cho nó ngủ.

CAXIÔ - Thưa phu nhân, tôi xin phép cáo biệt.

DEXĐÊMÔNA - Ấy, ông cứ nán lại mà nghe tôi nói.

CAXIÔ - Thưa phu nhân, xin để khi khác. Tôi cảm thấy lúc này rất bối rối, ở lại sẽ không có lợi cho công việc của tôi.

DEXĐÊMÔNA - Thôi được, tùy ý ông.

Caxiô vào

Ôtenlô và Iagô ra

IAGÔ - Hừ, tôi không ưa cái trò này.

ÔTENLÔ - Ông nói gì vậy?

IAGÔ - Dạ, thưa chủ tướng, có gì đâu ạ... Hay nếu... Tôi chẳng biết gì đâu ạ.

ÔTENLÔ - Có phải Caxiô vừa mới từ biệt vợ ta đi ra phải không?

IAGÔ - Caxiô ư? thưa chủ tướng. Không, chắc chắn là không phải. Tôi không thể tin được rằng, trông thấy chủ tướng tới, ông ấy lại lấm lét bỏ đi như một người có tội vậy.

ÔTENLÔ - Ta tin chắc đúng là Caxiô.

DEXĐÊMÔNA - Thế nào, phu quân? Thiếp vừa nói chuyện với một người đến đây cầu khẩn một việc, một người đang héo hon sầu não vì sự giận dữ của phu quân.

ÔTENLÔ - Nàng định nói ai?

DEXĐÊMÔNA - Người phó tướng của phu quân, ông Caxiô chứ ai nữa! Thưa phu quân, nếu thiếp có chút khả năng, quyền lực gì cảm kích được phu quân thì thiếp xin phu quân hãy nổi ngay lại mối giao hảo giữa hai người. Vì nếu ông ta không phải là người thực tâm yêu mến phu quân, có phạm sai lầm chỉ là vô tình chứ không cố ý, thì quả là thiếp không biết nhận xét một con người chân thực. Thiếp xin phu quân cho ông ấy được phục chức.

ÔTENLÔ - Ông ta vừa ở đây ra phải không?

DEXĐÊMÔNA - Vâng, đúng thế. Ông ta ủ rũ quá khiến thiếp cũng phải mủi lòng, khổ tâm. Phu quân thân yêu, xin phu quân cho ông ấy được phục chức.

ÔTENLÔ - Dextrêmôna hiền dịu, ngay bây giờ thì không được. Để một dịp khác.

DEXĐÊMÔNA - Nhưng liệu có chóng không, phu quân?

ÔTENLÔ - Dexdêmôna thân yêu, vì nàng, ta sẽ cố gắng làm việc đó thật sớm.

DEXDÊMÔNA - Tối nay, vào bữa ăn tối nhé?

ÔTENLÔ - Không, tối nay thì không được.

DEXDÊMÔNA - Vậy, ngày mai vào bữa trưa nhé?

ÔTENLÔ - Ngày mai ta không ăn ở nhà. Ta phải đến gặp các tướng lĩnh trong thành.

DEXDÊMÔNA - Thế thì tối mai vậy, hay sáng thứ ba, hay trưa thứ ba, tối thứ ba, hoặc sáng thứ tư. Xin phu quân hẹn ngày dứt khoát, nhưng đừng để lâu quá ba ngày. Quả là ông ta hối hận lắm. Vả chăng, sự thất thố của ông ta, theo lý lẽ thông thường (trừ phi, như người ta nói, trong thời chiến, ngay cả với những người ưu tú nhất cũng cần phải nghiêm trị để làm gương), cũng không phải là một lỗi nặng, chỉ đáng bị khiển trách riêng thôi. Vậy, bao giờ ông ấy được phục chức? Ôtenlô, phu quân nói đi. Thiếp tự hỏi lòng, có điều gì phu quân yêu cầu mà thiếp lại từ chối hoặc còn chần chừ như vậy. Sao, Maicơn Caxiô, người trước kia vẫn thường cùng đi với phu quân những lần phu quân đến cầu thân với thiếp, người đã bao lần bênh vực phu quân mỗi khi thiếp có gì chê trách phu quân⁽¹⁾, giờ đây, xin cho được phục chức mà cũng khó khăn đến thế ư? Phu quân hãy tin là thiếp có thể làm được nhiều...

ÔTENLÔ - Thôi, xin nàng đừng nói nữa. Ông ấy trở lại lúc nào cũng được, tùy ông ấy. Ta không muốn từ chối nàng một điều gì hết.

DEXDÊMÔNA - Ô, việc này đâu phải là một đặc ân. Chẳng qua cũng như thiếp nài phu quân xỏ bao tay, ăn món gì ngon bổ, hoặc mặc thêm áo ấm, hoặc xin phu quân làm một việc gì có lợi cho sức khỏe của phu quân. Còn khi thiếp cầu xin một việc quá thật phải kêu gọi đến tình yêu của phu quân thì tất phải là một việc quan trọng, khó khăn, phải gay go nguy hiểm mới hoàn thành được.

ÔTENLÔ - Ta không muốn từ chối nàng một điều gì hết. Và ta cũng xin nàng một điều là hãy để cho ta yên một mình trong chốc lát.

⁽¹⁾ Chỗ này có điểm mâu thuẫn. Ở Hồi I, khi Iagô báo tin Ôtenlô lấy vợ, Caxiô còn hỏi: "Lấy ai?", như vậy Caxiô không thể nào thường đi cùng Ôtenlô đến gặp Dexdêmôna như Dexdêmôna nói ở đoạn này.

DEXĐÊMÔNA - Thiếp có bao giờ lại từ chối phu quân? Không! Tạm biệt phu quân.

ÔTENLÔ - Tạm biệt Dexđêmôna yêu quý. Chỉ một lát nữa ta sẽ lại gặp nàng.

DEXĐÊMÔNA - Lại đây, Êmilya. (*Nói với Ôtenlô*) - Xin tùy ý phu quân. Phu quân muốn thế nào, thiếp cũng xin vâng.

Dexđêmôna cùng Êmilya vào

ÔTENLÔ - Con người tuyệt diệu! Nếu ta mà không yêu nàng, linh hồn ta sẽ chịu kiếp dọa dẫm! Và nếu ta không còn yêu nàng nữa thì vũ trụ sẽ trở lại thời hỗn mang!

IAGÔ - Thưa chủ tướng cao quý...

ÔTENLÔ - Iagô, ông nói gì?

IAGÔ - Ngày trước, khi chủ tướng đi lại cầu thân tỏ tình với phu nhân, ông Caxiô có được biết mối tình của chủ tướng không?

ÔTENLÔ - Có. Ông ta biết rõ câu chuyện từ đầu đến cuối. Sao ông lại hỏi thế?

IAGÔ - Để thỏa mãn trí tò mò thôi ạ, chứ không có ý gì khác cả.

ÔTENLÔ - Iagô, ông tò mò cái gì?

IAGÔ - Tôi cứ tưởng là ông ta không quen biết phu nhân.

ÔTENLÔ - Ô, có quen chứ và thường còn làm trung gian giữa ta và nàng đấy.

IAGÔ - Thật thế ư?

ÔTENLÔ - Đúng thế, phải, đúng thế... Trong việc đó ông thấy có điều gì? Ông ta có phải là người ngay thẳng không?

IAGÔ - Ô, ngay thẳng, thưa chủ tướng!

ÔTENLÔ - Phải, ngay thẳng!

IAGÔ - Thưa chủ tướng, theo như tôi nghĩ..

ÔTENLÔ - Ông nghĩ thế nào?

IAGÔ - Nghĩ thế nào,... thưa chủ tướng!

ÔTENLÔ - "Nghĩ thế nào, thưa chủ tướng!". Trời ơi, hấn cứ nhắc lại lời ta như một tiếng vang, như thể trong ý nghĩ của hấn có một con quái vật nào đó quá ư ghê tởm, không thể để ai nhìn thấy. - Hấn ông có điều gì định nói. Vừa mới đây khi Caxiô từ biệt vợ ta, ta nghe thấy ông nói là ông không ưa cái trò đó: Vậy ông

không ưa cái gì? Và khi ta bảo trước đây hắn là người vẫn khuyên nhủ ta suốt thời gian ta cầu thân với Dexdêmôn, ông lại thốt lên: Thật thế ư? Và ông còn cau mày, nhăn trán như thể định giấu kín trong đầu một ý nghĩ gì khủng khiếp. Nếu quả ông yêu ta, hãy cho ta biết ý nghĩ của ông.

IAGÔ - Thưa chủ tướng, chủ tướng cũng biết là tôi kính yêu chủ tướng!

ÔTENLÔ - Ta cũng nghĩ thế. Và vì ta biết ông giàu lòng yêu thương và ngay thẳng, trước khi nói, thường cân nhắc từng lời, nên ta càng lo sợ khi thấy ông dẫn đo ngập ngừng. Ở một tên khốn kiếp tráo trở, giả dối, thì những cái đó chỉ là những thủ đoạn thông thường; nhưng ở một người công bằng chính trực thì những cái đó là một sự tố cáo kín đáo, xuất phát từ một trái tim mà giận dữ không tìm hãm nổi.

IAGÔ - Về Caxiô thì tôi dám thề rằng tôi tin ông ta là một người trung thực.

ÔTENLÔ - Ta cũng nghĩ vậy.

IAGÔ - Con người ta bề ngoài thế nào thì trong bụng cũng phải đúng như thế, hoặc không nên tỏ ra những cái mình không có thật.

ÔTENLÔ - Con người ta bề ngoài thế nào thì trong bụng cũng phải đúng như vậy, cái đó đã hẳn.

IAGÔ - Vậy nên tôi nghĩ Caxiô là người trung thực.

ÔTENLÔ - Không, những lời nói đó vẫn còn ẩn ý gì bên trong. Ta yêu cầu ông có ý nghĩ gì day dứt trong lòng hãy nói hết cho ta biết; hãy dùng những lời xấu nhất để nói lên những ý nghĩ xấu nhất.

IAGÔ - Thưa chủ tướng, xin người tha lỗi cho tôi. Tuy bị ràng buộc vào bốn phận, nhưng tôi không bắt buộc phải làm cái điều mà ngay kẻ nô lệ cũng không chịu làm. Nói ra những ý nghĩ của tôi ư? Giả sử những ý nghĩ ấy ti tiện giả dối thì sao? Có lâu đài nào mà không có kẻ xấu đôi khi chui vào được? Có trái tim nào trong sạch mà lại không bao giờ có những lo toan bẩn thỉu mở phiên tòa nghiêm nhiên phán xét bên cạnh những ý nghĩ chính đáng?

ÔTENLÔ - Iagô, nếu ông cho rằng bạn ông bị xúc phạm mà lại im đi không cho bạn ông biết ý nghĩ của ông thì thực tình là ông phản lại bạn ông đấy.

IAGÔ - Xin chủ tướng... Có thể tôi ước đoán sai lầm, vì xin thú thực, tôi có cái tật bẩm sinh là hay xét nét những chuyện xấu xa, và do ghen tị, hay tưởng tượng ra những tội lỗi không có thực. Xin chủ tướng hãy sáng suốt đừng để ý đến một kẻ thường suy đoán sai lệch đến như vậy, đừng vì những nhận xét bông lông, không chắc chắn của kẻ ấy mà chuốc lấy lo nghĩ. Để chủ tướng biết ý nghĩ của tôi, thực có hại cho tâm trí đang thanh thản yên lành của chủ tướng, cũng như cho những tình cảm nhân hậu, lòng chân thực, sự khôn ngoan của tôi.

ÔTENLÔ - Ý ông muốn nói gì?

IAGÔ - Thưa chủ tướng kính mến, thanh danh con người dù nam hay nữ, đều là hòn ngọc của linh hồn. Kẻ lấy trộm của tôi cái túi tiền là lấy trộm một vật không đáng kể; nó chỉ là một đồ vật, không là cái gì hết. Trước đây nó là của tôi, bây giờ nó là của hắn; trước nữa nó đã làm đầy tớ cho hàng vạn con người. Còn kẻ nào tước đoạt thanh danh của tôi là đã đánh cắp của tôi một cái làm tôi nghèo đi mà không làm cho kẻ ấy giàu thêm chút nào.

ÔTENLÔ - Trời ơi, ta muốn biết rõ ý nghĩ của ông!

IAGÔ - Trái tim tôi dù có nằm trong tay chủ tướng, ngài cũng không làm sao biết được, lại càng không thể biết được chừng nào tôi còn nắm giữ nó.

ÔTENLÔ - Chà! chà!

IAGÔ - Thưa chủ tướng, xin ngài hãy dè chừng lòng ghen tuông. Nó là con quái vật mắt xanh tự tạo ra thức ăn để tự nuôi mình⁽¹⁾. Kẻ có vợ ngoại tình vẫn sống sung sướng nếu, biết rõ số phận mình, không còn yêu đứa phụ tình nữa. Nhưng nếu hắn mê say mà vẫn nghi hoặc, ngờ vực mà vẫn yêu tha thiết, thì chao ôi, hắn sẽ phải sống những giờ phút đầy ải, quần quai biết chừng nào!

ÔTENLÔ - Ôi, đau khổ!

IAGÔ - Người nghèo mà an phận thì giàu, khá giàu đấy. Còn kẻ

⁽¹⁾ *It is the green-ey'd monster which doth mock the meat it feeds on*: từ *mock* ở câu này đã gây ra nhiều cuộc tranh cãi. Có người (Warburton) cho là *make*; Zohnson, Farmer, Steevens, Mason, Malone... mỗi người giải thích một cách. Chúng tôi theo Malone: trong các vở kịch của Shakespeare, *make* và *mock* thường lẫn lộn với nhau.

giàu, dẫu cho cửa cái hàng hà sa số, nếu luôn luôn sợ mình sẽ nghèo thì kẻ đó cũng nghèo như mùa đông xơ xác. Lạy Chúa lòng lành, hãy che chở cho linh hồn tất cả những người thân của tôi tránh khỏi bệnh ghen tuông!

ÔTENLÔ - Tại sao, tại sao vậy? Ông tưởng ta chịu sống cuộc đời ghen tuông, thậm chí cứ nhìn mặt trắng mỗi lần thay đổi lại một phen ngờ vực sao? Không, một khi đã nghi hoặc là ta quyết định ngay. Hãy đánh đổi ta lấy một con dê, nếu tâm hồn ta lại đi bán khoán bán bậu về những điều nghi hoặc đáng khinh và rỗng tuếch, giống như những điều ông vừa nêu ra! Khen vợ ta xinh đẹp, ăn ngon, thích có bạn bè, nói năng phóng túng, đàn hát và khiêu vũ giỏi, chẳng thể làm ta ghen tức được. Ở con người đức hạnh thì những cái đó lại càng thêm đức hạnh. Ta cũng không hề vì tài đức kém cỏi mà mấy may e sợ hoặc nghi ngờ nàng phản bội, vì nàng là người có con mắt tinh đời và đã chọn ta. Không, Iagô, trước khi nghi ngờ, ta còn phải mất thấy, khi đã ngờ, là phải có chứng cứ rõ ràng. Và khi đã có chứng cứ hẳn hoi thì chỉ còn một cách: rút bỏ ngay tình yêu hoặc lòng ghen, có thể thôi!

IAGÔ - Nghe chủ tướng nói vậy, tôi rất đổi vui mừng, vì giờ đây tôi đã có lý lẽ để bày tỏ một cách thẳng thắn hơn tấm lòng quý mến và tận tụy của tôi đối với chủ tướng. Vậy, vì bốn phận tôi phải nói, xin chủ tướng hãy lắng nghe. Tôi chưa nói đến chứng cứ vội. Chỉ xin chủ tướng để ý đến phu nhân, theo dõi thái độ của phu nhân đối với Caxiô. Xin chủ tướng chú ý vậy thôi, đừng vội ghen mà cũng đừng quá tin. Tôi không muốn bản chất thẳng thắn và cao thượng của chủ tướng vì quá đại lượng mà bị lừa dối. Xin chủ tướng lưu ý cho. Tôi biết rõ phong tục nước tôi. Ở Vônido, phụ nữ trắng hoa đào điểm, họ cho trời biết mà giấu kín chồng. Những kẻ có lương tâm nhất cũng không chịu từ bỏ những chuyện ấy, chỉ tìm cách giữ kín hành vi của mình.

ÔTENLÔ - Ông nói thực ư?

IAGÔ - Trước kia phu nhân đã lừa dối cha để lấy chủ tướng. Và chính những lúc tỏ ra run sợ tránh cái nhìn của chủ tướng, lại là lúc phu nhân yêu chủ tướng nhất.

ÔTENLÔ - Có thể.

IAGÔ - Vậy xin chủ tướng rút ra kết luận. Khi còn ít tuổi thế, phu nhân đã có thể vờ vĩnh bề ngoài bịt mắt được ông cụ thân sinh

như bịt mắt chim ưng⁽¹⁾ - để ông cụ đã tưởng lầm là chuyện tà thuật gì. Nhưng tôi... thật có tội đáng trách, xin chủ tướng tha thứ cho, đó chỉ là vì tôi quá yêu chủ tướng.

ÔTENLÔ - Ta sẽ mãi mãi gắn bó với ông.

IAGÔ - Tôi thấy những điều tôi vừa nói đã làm tâm trí chủ tướng có phần hoang mang bối rối.

ÔTENLÔ - Không đâu, hoàn toàn không mà!

IAGÔ - Xin chủ tướng tin ở tôi, tôi e rằng có. Tôi mong chủ tướng coi những điều tôi nói là xuất phát từ tấm lòng yêu mến chủ tướng;... nhưng rõ ràng tôi thấy chủ tướng xúc động. Tôi xin chủ tướng đừng rút ra từ những lời tôi nói những kết luận vội vã, và đừng cho nó có một ý nghĩa lớn hơn một sự nghi ngờ.

ÔTENLÔ - Nhất định ta sẽ không làm thế đâu!

IAGÔ - Thưa chủ tướng, nếu chủ tướng mà lại làm như vậy thì câu chuyện tôi nói sẽ dẫn tới những kết quả xấu xa mà bản tâm tôi không hề nhằm đến. Caxiô là bạn quý của tôi... Thưa chủ tướng, tôi thấy chủ tướng bị xúc động.

ÔTENLÔ - Không, không xúc động lắm đâu. Ta vẫn tin là Đexdêmôná ngay thẳng.

IAGÔ - Chúc phu nhân mãi mãi là con người ngay thẳng! Chúc chủ tướng mãi mãi giữ được lòng tin như vậy!

ÔTENLÔ - Nhưng, con người ta cũng dễ lầm lẫn...

IAGÔ - Đấy, vấn đề là ở chỗ đó. Tôi xin đánh bạo nói thẳng với chủ tướng. Từ chối bao nhiêu đám cầu hôn cùng chung quê hương xứ sở, cùng một màu da, môn đẳng hộ đối, mà theo lẽ tự nhiên ai cũng mong ước, hừ... có thể thấy trong ý muốn đó một tâm hồn hết sức đồi trụy, lệch lạc, những ý nghĩ trái tự nhiên... Nhưng, xin chủ tướng xá tội, tôi thực không chủ tâm nói đích danh phu nhân, mặc dầu tôi vẫn sợ là khi ham muốn trở lại đúng mực hơn, có thể phu nhân sẽ so sánh chủ tướng với những người đồng hương và biết đâu chẳng sẽ hối tiếc.

ÔTENLÔ - Thôi tạm biệt, tạm biệt. Nếu sau này còn thấy gì khác, ông cho ta biết thêm. Dặn vợ ông dò xét xem, thôi Iagô, ông về đi.

⁽¹⁾ Theo Duval, ở đây là *hawk* (chim ưng) chứ không phải *oak* (cây sồi) như trong bản in cũ. Người ta khâu mắt chim ưng để dạy cho đến khi nó thuần.

IAGÔ - Thưa chủ tướng, xin cáo biệt.

Iagô bước đi

ÔTENLÔ - Tại sao ta lại đi lấy vợ? Con người ngay thẳng kia chắc hẳn là còn trông thấy và biết nhiều hơn, rất nhiều hơn những điều hẩn vừa thổ lộ.

IAGÔ (*quay lại*) - Thưa chủ tướng, tôi tha thiết xin chủ tướng đừng dò xét việc này thêm nữa. Xin cứ phó mặc cho thời gian. Kể ra cho Caxiô phục chức cũng được, vì quả thực ông ta làm nhiệm vụ rất đặc lực; nhưng, nếu chủ tướng ưng thuận tạm hoãn việc đó ít lâu nữa, thì như vậy, ngài sẽ hiểu rõ thêm con người và thủ đoạn của ông ta. Chủ tướng sẽ để ý xem phu nhân có khăng khăng thúc bách quá đáng, có quấy rầy chủ tướng để nài xin cho Caxiô phục chức không? Riêng cái đó cũng sẽ cho ta thấy được nhiều điều. Trong khi ấy, xin chủ tướng hãy cứ cho là tôi đã lo thái quá, - vì tôi có những lý do rất chính đáng để e rằng tôi đã lo thái quá, - và cúi xin chủ tướng coi như phu nhân vô tội.

ÔTENLÔ - Ông đừng sợ ta không tự chủ được.

IAGÔ - Một lần nữa xin cáo biệt chủ tướng.

Iagô vào

ÔTENLÔ - Anh chàng này hết sức ngay thẳng và có nhiều kinh nghiệm hiểu rõ nhân tình thế thái. Nếu ta có đủ chứng cứ năng là con chim ưng ngổ ngược bất kham, thì dù dây buộc chim có là những sợi tơ lòng trong trái tim ta, ta cũng huýt còi thả cho chim bay theo chiều gió mà đi tìm mỗi tùy theo may rủi. Có thể vì ta là người da đen, lại không thạo khoa ăn nói dịu dàng êm ái như bọn sành nghề đàn điểm, hoặc tuổi đời ta đã nghiêng bóng xế tà, tuy cũng chưa phải là nhiều lắm, mà năng bỏ ta. Ta đã bị lừa dối, niềm an ủi duy nhất của ta phải là khinh bỉ năng. Ôi, hôn nhân đáng muôn đời nguyên rửa, những con người yếu đuối kia, ta có thể nói được là của ta, nhưng ta lại không làm chủ được những ham muốn của họ! Ta thà làm con cóc sống bằng hơi ẩm của hầm tối, chứ quyết không chịu để một phần nhỏ của người ta yêu cho kẻ khác dùng. Vậy mà nghiệp chướng của những vĩ nhân vẫn là kém đặc quyền hơn cả bọn hạ lưu. Điều đó cũng như cái chết, là số phận không sao tránh khỏi. Cái nghiệp chướng có nanh có mỏ ấy đã được định sẵn cho ta

ngay từ khi mới lọt lòng. Kìa Dexđêmôna đang tới. Nếu nàng quả là con người phản trắc thì ôi, đúng là trời tự bêu riếu mình vậy! Ta không thể tin có chuyện như vậy được.

Dexđêmôna và Êmilya vào

DEXĐÊMÔNA - Thế nào, Ôtenlô yêu dấu. Bữa tiệc trưa và những quý khách người ở đảo đây mà tướng quân cho mời, đang đợi phu quân.

ÔTENLÔ - Ô, ta thực đáng trách.

DEXĐÊMÔNA - Sao giọng nói của phu quân lại yếu thế? Phu quân thấy mình không được khỏe chăng?

ÔTENLÔ - Ta thấy hơi nhức đầu.

DEXĐÊMÔNA - Đúng là tại phu quân thức đêm nhiều quá. Cái đó cũng mau khỏi thôi. Chỉ cần phu quân để thiếp buộc chặt trán lại, một tiếng đồng hồ là lại như thường ngay.

ÔTENLÔ - Chiếc khăn tay của nàng nhỏ quá.

Gạt cái khăn tay rơi xuống đất

Thôi, nàng không phải lo. Nào, ta cùng về nhà.

DEXĐÊMÔNA - Thấy phu quân không được khỏe, thiếp rất buồn.

Ôtenlô và Dexđêmôna vào

ÊMILYA - Nhật được chiếc khăn tay này ta rất mừng! Đây là vật kỷ niệm đầu tiên Mô tướng quân tặng phu nhân. Cái anh chàng Iagô dở hơi đã hàng trăm lần năn nỉ xui ta đánh cắp, nhưng đây là một vật kỷ niệm mà phu nhân rất quý (vì tướng quân đã căn dặn phu nhân phải giữ gìn không bao giờ được rời nó), nên luôn luôn giữ nó bên mình để hôn hít nó, cùng nó trò chuyện. Ta sẽ thuê làm một cái hệt như thế này để cho Iagô. Họa có trời biết anh chàng muốn dùng nó để làm gì, chứ ta thì chịu. Ta chỉ muốn chiều ý ngông cuồng của ông chồng thôi.

Iagô lại ra

IAGÔ - Thế nào! Cô nàng làm gì ở đây một mình thế?

ÊMILYA - Đừng gắt em. Em có cái này tặng anh cơ.

IAGÔ - Một cái để tặng tôi? Cái ấy thì thường quá rồi...

ÊMILYA - Sao?

IAGÔ - Lấy phải vợ đàn là chuyện thường quá.

ÊMILYA - Ô, có thể thôi ư? Thế bây giờ, anh sẽ cho em cái gì để đổi lấy chiếc khăn tay này nào?

IAGÔ - Khăn tay nào?

ÊMILYA - Còn khăn tay nào nữa! Cái khăn Mô tướng quân tặng phu nhân Dexdêmôna lần đầu tiên ấy và đã bao lần anh bảo em đánh cắp, chứ còn khăn nào?

IAGÔ - Lấy trộm được của phu nhân đấy à?

ÊMILYA - Không. Thực đấy. Phu nhân vô ý đánh rơi, may lúc ấy em đứng đấy nên thừa cơ nhặt lấy ngay. Anh nhìn xem, đây này.

IAGÔ - Ô, cô vợ đảm của anh. Đưa đây cho anh.

ÊMILYA - Anh định dùng nó làm gì mà ráo riết thúc bách em đánh cắp nó thế?

IAGÔ (*giằng lấy chiếc khăn*) - Việc gì đến cô kia chứ?

ÊMILYA - Nếu không phải để làm một việc quan trọng thì anh trả nó lại cho em. Tội nghiệp cho phu nhân, biết mất cái khăn này hẳn sẽ phát điên lên mất.

IAGÔ - Em cứ vờ như không hay biết gì hết. Anh có việc cần dùng đến nó. Thôi, em về đi, để mặc anh ở đây.

Êmilya vào

Ta sẽ vút chiếc khăn này vào nhà Caxiô để hấn lượm được. Ngay những cái nhỏ nhặt, nhẹ như lông hồng, đối với người đang ghen cũng là những điều khẳng định chắc chắn như lời dạy trong Kinh Thánh. Cái này được việc đây! Ngấm thuốc độc của ta, tên Mô đã thay đổi rồi. Những tưởng tượng nguy hiểm, về bản chất vốn là thuốc độc, thoát đầu không có vẻ gì đáng kinh tởm, nhưng chỉ hơi tác động vào máu là bùng cháy như cả một mỏ lưu huỳnh. Ta đã bảo mà. Kia, hấn đang đi lại đây! Không có thứ a phiến, độc sâu, thuốc ngủ nào trên đời này còn có thể đem lại được cho mi giấc ngủ ngon lành mi vừa hưởng đêm qua đâu!

Ôtenlô lại ra

ÔTENLÔ - Ha! Ha! Phản bội ta ư?

IAGÔ - Kia, thế nào, chủ tướng? Xin chủ tướng đừng nghĩ đến chuyện ấy nữa.

ÔTENLÔ - Đi đi, cút đi! Người đã làm khổ ta! Ta thề rằng thà bị lừa dối hẳn còn hơn chỉ biết lừa mờ.

IAGÔ - Sao, thưa chủ tướng?

ÔTENLÔ - Nàng đã vụng trộm làm chuyện dâm dăng, nhưng nào ta có cảm thấy gì đâu? Ta đã không trông thấy, không nghĩ đến và cái đó không làm ta đau khổ. Đêm qua, ta vẫn ngủ ngon, ta vẫn thoải mái vui vẻ. Ta không hề thấy dấu vết những cái hôn của Caxiô trên môi nàng. Khi kẻ mất cắp mà không cần đến cái mình bị mất thì tức là không mất gì hết, miễn là đừng để cho anh ta biết.

IAGÔ - Tôi rất lấy làm buồn khi nghe chủ tướng nói như vậy.

ÔTENLÔ - Giả sử như toàn quân, từ những tên lính tiền trạm⁽¹⁾ cho đến tất cả mọi người đều đã ôm ấp tấm thân nõn nà của nàng mà ta không hay biết gì hết, thì ta vẫn là người sung sướng. Ôi, giờ đây thế là vĩnh biệt tâm trí thanh thản, vĩnh biệt lòng yên vui! Vĩnh biệt những đoàn quân nhung y rực rỡ, vĩnh biệt những cuộc chinh chiến lớn lao biến tham vọng thành một đức tính! Ôi! Vĩnh biệt! Vĩnh biệt những con chiến mã hí vang trời, tiếng kèn đồng lạnh lạnh, tiếng trống giục giã lòng người, tiếng địch chói tai, những lá cờ oai hùng và tất cả tính chất cao quý, niềm kiêu hãnh, vẻ huy hoàng và khung cảnh của những cuộc chinh chiến đầy vinh quang. Và, ôi, những chiến cụ chết người mà cổ họng dữ tợn bắt chước y hệt tiếng thét khùng khiếp của thần Jupite bất tử, xin vĩnh biệt các người! Sự nghiệp của Ôtenlô đến đây là hết.

IAGÔ - Thưa chủ tướng, có lẽ đâu lại như vậy?

ÔTENLÔ - Quân khốn nạn, nhất định người phải đưa ra bằng cứ chứng tỏ vợ ta ngoại tình. (*Bóp cổ Iagô*) Nhất định thế! Phải có một bằng cứ cho ta tận mắt trông thấy được. Nếu không, thề có linh hồn bất diệt của ta, người thà sinh ra làm kiếp chó còn hơn phải chịu trận lôi đình của ta đã bùng lên!

IAGÔ - Đến nông nỗi thế này ư?

ÔTENLÔ - Phải cho ta trông thấy, hoặc ít nhất, người phải chứng minh sao cho ta không còn một mảy may nghi hoặc nào hết. Nếu không, thì tai vạ cho cái mạng người đấy!

⁽¹⁾ Thời Shakespeare, lính tiền trạm là những lính phạm lỗi bị trừng phạt (vì mất ngựa, mất vũ khí)...

IAGÔ - Thừa chủ tướng...

ÔTENLÔ - Nếu quả người đã vu cáo nàng và hành hạ ta, thì thôi, đừng bao giờ mở mồm cầu Chúa nữa, hãy từ bỏ mọi ăn năn hối hận! Cho mi có chồng chất khủng khiếp này lên khủng khiếp khác, có làm những việc khiến trời phải rơi lệ, đất phải kinh hoàng, thì trong tội trạng đầy ải người xuống hỏa ngục, người cũng không thể nào ghi thêm được tội nào lớn hơn tội này.

IAGÔ - Xin chủ tướng tha cho! Xin trời cứu vớt tôi! Thừa chủ tướng, ngài có còn là người không? Ngài còn có linh hồn, tri giác không? Cầu Chúa phù hộ ngài! Ngài hãy cách chức tôi đi! - Ôi, mây là thằng ngu dại, khốn nạn sống làm gì để lòng ngay thẳng của mây bị coi là một tật xấu! Ôi, cỏi đời quái gở! Thế gian hãy nhớ lấy đấy, nhớ lấy đấy! Sống ngay thẳng thực thà là nguy hiểm. Xin cảm ơn ngài đã cho tôi bài học bổ ích này. Và từ nay, tôi không còn dám yêu quý người bạn nào nữa, vì lòng yêu bạn chỉ đem đến những nỗi sỉ nhục như thế này mà thôi.

ÔTENLÔ - Khoan, đứng lại. Người phải chân thực.

IAGÔ - Tôi phải khôn ngoan thì đúng hơn, vì chân thực là dại dột, chẳng những không giúp ích được gì mà còn mất cả.

ÔTENLÔ - Thề có trời đất, ta tin vợ ta ngay thẳng, lại ngờ là nàng bất chính. Ta vừa tin người nói đúng lại vừa ngờ người nói sai. Ta muốn có bằng chứng. Tên nàng trước kia tươi sáng như gương mặt nữ thần Dian⁽¹⁾, giờ đây bị bôi nhọ và đen ngòm như gương mặt ta vậy! Nếu như trên đời còn có dây thừng, dao nhọn, thuốc độc, còn lửa hoặc còn dòng nước để chìm cho chết ngạt, thì không đời nào ta chịu chuyện đó. Chao ôi! Giá mà ta có được bằng chứng!

IAGÔ - Thừa chủ tướng, tôi thấy ngài đang bị cơn giận dữ vò xé. Tôi thật tình hối hận đã gây cho ngài tâm trạng ấy. Ngài muốn có bằng chứng phải không?

ÔTENLÔ - Ta muốn ư? Không, ta đòi phải có!

IAGÔ - Và ngài cũng có quyền đòi như vậy. Nhưng làm thế nào? Làm thế nào để chủ tướng được thỏa mãn? Liệu ngài có muốn đứng há hốc mồm nhìn họ ôm ấp nhau không?

ÔTENLÔ - Ôi, tai họa, chết mất!

⁽¹⁾ Con Jupite, nữ thần tượng trưng cho lòng trong trắng kiên trinh.

IAGÔ - Tôi nghĩ thực rất khó mà khiến được gian phu dâm phụ làm chuyện đó trước mắt ta. Nếu có những cặp mắt trần tục nào khác, ngoài mắt chúng ra, nhìn thấy chúng ngủ với nhau thì chúng đã khốn rồi. Làm thế nào bây giờ? Làm gì bây giờ? Tôi biết nói gì được? Đây là bằng chứng? Không thể nào ngài trông thấy được cảnh ấy, dù chúng có hăng như dê, nóng như khi, dâm dục như chó sói động dục, ngu dại thô lỗ như bọn súc sinh say rượu. Tuy nhiên, nếu ước đoán và những chi tiết đáng tin cậy dẫn thẳng đến ngưỡng cửa của sự thật, có thể khiến chủ tướng vững tin được, thì có thể chủ tướng sẽ được hài lòng.

ÔTENLÔ - Hãy cho ta bằng chứng rõ rệt về tội bất chính của vợ ta!

IAGÔ - Tôi thật tình không thích làm việc này, nhưng vì chót đã để cho lòng chân thực và tình yêu mến ngu ngốc lôi kéo đi quá xa, thì tôi cũng đành phải theo lao vậy. Mới đây có một lần tôi nằm với Caxiô. Vì đau răng, tôi không ngủ được. Có những hạng người hờ hênh trong dạ, lúc ngủ thường lảm nhảm kể lại công việc của mình. Caxiô thuộc hạng người đó. Trong lúc hấn ngủ, tôi đã nghe thấy hấn nói: "*Em Dexdêmona hiền dịu, chúng ta phải thận trọng giấu kín mối tình giữa đôi ta!*". Rồi thưa ngài, hấn nắm lấy tay tôi, siết mạnh, miệng thốt lên: "*Ôi, em thân yêu!*" rồi hấn ôm chặt lấy tôi mà hôn, tưởng chừng như muốn nhổ bật đến tận rễ những cái hôn mọc trên môi tôi; rồi hấn gác chân lên đùi tôi, miệng thở dài, rồi lại hôn tôi, rồi lại thốt lên: "*Ôi, số phận đáng nguyên rủa đã trao em vào tay tên Mô!*".

ÔTENLÔ - Ôi, kinh tởm! kinh tởm!

IAGÔ - Nhưng, đấy chỉ là hấn nằm mê thôi.

ÔTENLÔ - Nhưng cái đó chứng tỏ một hành động đã xảy ra, gây nên một mối nghi ngờ độc địa, mặc dầu đấy chỉ là giấc mơ.

IAGÔ - Và nó có thể góp phần làm vững vàng thêm các bằng chứng khác còn quá mong manh.

ÔTENLÔ - Ta sẽ xé xác con này ra từng mảnh!

IAGÔ - Ấy chớ, xin chủ tướng hãy thận trọng. Chúng ta chưa trông thấy gì cụ thể. Có thể phu nhân vẫn là người ngay thẳng. Chỉ xin chủ tướng cho biết điều này. Có bao giờ chủ tướng trông thấy phu nhân cầm một chiếc khăn tay có thêu hình quả dâu không?

ÔTENLÔ - Chính ta đã tặng nàng một chiếc khăn như vậy; đấy là quà tặng đầu tiên của ta.

IAGÔ - Điều đó tôi không được biết, nhưng hôm nay tôi rõ ràng trông thấy Caxiô dùng một chiếc khăn tay như vậy để lau râu, tôi dám chắc đó là chiếc khăn của phu nhân.

ÔTENLÔ - Nếu quả là chiếc khăn đó...

IAGÔ - Nếu quả là chiếc khăn đó hoặc khăn nào khác của phu nhân, thì đấy là một chứng cứ cùng với những chứng cứ khác tố cáo điều bất chính.

ÔTENLÔ - Ôi, ước sao con khốn nạn có bốn vạn cái mạng! Một mạng thật là quá ít, không đủ để cho ta rửa thù! Giờ thì ta đã thấy đó là sự thật. Iagô, hãy trông đây. Tất cả mối tình say đắm của ta, ta thổi phồng nó như thế này lên trời, thế là hết. Hỡi lòng báo thù đen tối, hãy vùng lên từ cõi âm sâu thẳm. Ôi tình yêu, hãy từ bỏ mũ miện ngai vàng trong trái tim ta để nhường chỗ cho lòng căm thù tàn nhẫn! Hỡi lòng ngực của ta, hãy căng phồng lên, vì người chứa đầy lưỡi rắn độc.

IAGÔ - Nhưng, xin chủ tướng hãy cố tự kiềm chế mình!

ÔTENLÔ - Máu, Iagô, máu!

IAGÔ - Xin chủ tướng hãy bình tĩnh. Chủ tướng có thể sẽ thay đổi ý kiến.

ÔTENLÔ - Không đời nào, Iagô. Cũng như biển Pôntic⁽¹⁾ có dòng nước băng giá cuộn cuộn chảy, không hề chịu ảnh hưởng của nước triều rút mà cứ đổ vào biển Prôpôn-tic và Helexpôn⁽¹⁾; những ý nghĩ khát máu của ta, trong bước đi hung hãn, sẽ không bao giờ ngoái nhìn lại, không bao giờ rút xuống, quay về với mối tình đốn hèn cũ, cho đến khi một sự trả thù bao la rộng lớn nuốt chửng hết. (*Quỳ xuống*) Có bầu trời màu cẩm thạch trên đầu chúng giám, ta xin cam kết lời ta nói với tất cả sự trang nghiêm của một lời thề thiêng liêng sắt đá.

IAGÔ - Khoan, xin chủ tướng đừng đứng dậy vội. (*Quỳ xuống*) Hỡi những ánh sáng bất tận trên đầu, hỡi vạn vật bao quanh, hãy chứng giám cho Iagô này nguyện đem hết trí óc, bàn tay, trái tim để giúp chủ tướng Ôtenlô đã bị làm nhục! Chủ tướng hãy ra

⁽¹⁾ Biển Pôntic: thuộc vương quốc Pôn xưa kia ở Đông Bắc Tiểu Á. Biển Prôpôn-tic là tên cũ của biển Macmara và biển Helexpôn là tên cũ của eo biển Đắcdanen.

lệnh, tôi xin vì lòng kính yêu chủ tướng mà tuân theo, dù bàn tay này phải làm một việc tàn bạo đầm máu đến đâu⁽¹⁾.

ÔTENLÔ - Ta xin cảm ơn lòng yêu mến của ông đối với ta, không phải bằng những lời nói suông, mà là với tấm lòng biết ơn sâu sắc. Ta muốn thử thách lòng yêu mến ấy ngay tức khắc. Trong vòng ba ngày tới, hãy đến nói cho ta biết: Caxiô không còn sống nữa.

IAGÔ - Có thể coi như người bạn thân của tôi đã chết rồi. Chủ tướng muốn là việc sẽ xong. Nhưng, xin để phu nhân được sống!

ÔTENLÔ - Dem đày nó xuống địa ngục, con đĩ dâm ô ấy! Dem đày nó xuống địa ngục! Thôi, hãy đi với ta ra chỗ khác. Ta muốn tìm một chỗ để nghĩ cách mau chóng giết chết con quỷ cái xinh đẹp ấy. Giờ đây, ông là phó tướng của ta.

IAGÔ - Tôi nguyện mãi mãi trung thành với chủ tướng.

Hai người vào

CẢNH IV

Saiprot - Trước lâu đài

Dexdêmona, Êmilya và Hê ra

DEXDÊMÔNA - Này anh, anh có biết ông phó tướng Caxiô ở đâu không?

HÊ - Dạ, tôi không dám trả lời là ông ấy *nói dối*⁽²⁾ ở một nơi nào ạ.

DEXDÊMÔNA - Tại sao?

HÊ - Ông ấy là một quân nhân, kẻ nào dám bảo một quân nhân *nói dối* thì dễ ăn một nhát gươm lắm ạ.

DEXDÊMÔNA - Gớm! Thế nhà ông ấy ở đâu vậy?

⁽¹⁾ *To obey shall be in me remorse*: câu này khó hiểu và có nhiều cách giải thích khác nhau. Chúng tôi theo cách giải thích của Tollet trong bản dịch của Duval.

⁽²⁾ Vai hê vẫn dùng lối chơi chữ đồng âm dị nghĩa: *to lie* vừa có nghĩa là ở đâu vừa có nghĩa là nói dối.

HÊ - Nói với phu nhân ông ấy ở đâu, tức là nói với phu nhân tôi nói đối chỗ nào rồi.

ĐEXĐÊMÔNA - Ăn nói thế thì còn hiểu làm sao được nữa.

HÊ - Tôi không biết nhà ông ấy ở đâu, nếu tôi bịa ra một cái nhà nào đó rồi bảo ông ấy ở đây, ông ấy ở kia, thì vẫn là nói dối trong cổ họng tôi thôi.

ĐEXĐÊMÔNA - Anh có thể đi hỏi, nhờ người ta mách cho được không?

HÊ - Tôi sẽ đi thuyết pháp khắp thiên hạ để tìm ông ta, nghĩa là đặt câu hỏi rồi cứ theo đó mà trả lời.

ĐEXĐÊMÔNA - Thôi đi tìm ông ấy lại đây. Bảo với ông ấy là ta đã nói giúp rồi, chủ tướng đã chuyển lòng và ta hy vọng mọi sự sẽ tốt đẹp.

HÊ - Việc này xem ra vừa sức trí tuệ của một con người, vậy tôi thử đi làm xem sao.

Hê vào

ĐEXĐÊMÔNA - Êmilya, không biết ta mất chiếc khăn tay ấy ở đâu được nhỉ?

ÊMILYA - Thưa phu nhân, tôi không biết ạ.

ĐEXĐÊMÔNA - Hãy tin ở ta, thà ta mất cả túi tiền vàng còn hơn. Nếu Mô tướng quân cao quý của ta không phải là con người rất mực trung thực, không hề có cái tính ti tiện như những kẻ hay ghen, thì chuyện mất khăn này cũng có thể khiến tướng quân sinh ra nghi ngại không hay.

ÊMILYA - Thế tướng công không có tính hay ghen ư, thưa phu nhân?

ĐEXĐÊMÔNA - Ai? Tướng quân ấy ư? Ta tin rằng mặt trời nơi quê hương tướng quân ra đời đã hút hết những chất đen tối ấy trong đầu óc tướng quân rồi.

ÊMILYA - Kìa, tướng công đang tới.

ĐEXĐÊMÔNA - Giờ thì chừng nào tướng quân còn chưa cho Caxiô phục chức, ta nhất định chẳng rời tướng quân.

Ôtenlô ra

- Chẳng hay sức khỏe của phu quân ra sao?

ÔTENLÔ - Ta vẫn được mạnh khỏe. *(Nói riêng một mình)* Ôi, vờ vĩnh che giấu thực là khó khăn! *(Nói to)* Đexđêmôna, còn sức khỏe của nàng ra sao?

ĐEXĐÊMÔNA - Thưa phu quân, thiếp vẫn được mạnh khỏe.

ÔTENLÔ - Nàng đưa bàn tay cho ta xem nào: bàn tay này nhơm nhớp ướt đấy.

DEXĐÊMÔNA - Nhưng nó chưa cảm thấy ảnh hưởng của tuổi tác, cũng như chưa hề biết đến lo phiền.

ÔTENLÔ - Điều đó chứng tỏ một bản chất rộng lượng và một trái tim hào hiệp. Nóng hổi và ẩm ướt. Bàn tay này cho thấy nàng cần phải cấm cung, ăn chay, cầu nguyện, phải hành xác nhiều và chăm lễ bái. Vì ở đây có một con quỷ trẻ và hăng, thường quen thói làm loạn. Bàn tay này là một bàn tay tốt, thẳng thắn.

DEXĐÊMÔNA - Thật vậy, tướng quân có thể nói thế được, vì chính bàn tay này đã đem tặng trái tim của thiếp.

ÔTENLÔ - Một bàn tay hào hiệp. Xưa kia trái tim trao tặng bàn tay⁽¹⁾, nhưng trên gia huy của chúng ta bây giờ chỉ có những bàn tay mà không có trái tim⁽²⁾.

DEXĐÊMÔNA - Thiếp chẳng biết gì về chuyện đó. Thôi, bây giờ xin trở lại lời hứa của phu quân.

ÔTENLÔ - Lời hứa nào, hỡi con chim non của ta?

DEXĐÊMÔNA - Thiếp đã cho người đi tìm ông Caxiô đến thưa chuyện với phu quân.

ÔTENLÔ - Ta đang bị cảm nặng. Nàng cho ta mượn chiếc khăn tay.

DEXĐÊMÔNA - Đây, thưa phu quân.

ÔTENLÔ - Cái khăn trước đây ta tặng phu nhân kia.

DEXĐÊMÔNA - Thiếp không đem theo.

ÔTENLÔ - Không à?

DEXĐÊMÔNA - Vâng, thưa phu quân, quả thực không.

ÔTENLÔ - Đây là một lỗi lầm. Chiếc khăn tay đó, xưa kia một người đàn bà Ai Cập đã biếu mẹ ta. Người đàn bà ấy là một nữ phù thủy, hầu như đọc được ý nghĩ của mọi người. Bà ấy bảo với mẹ

⁽¹⁾ Theo thành ngữ Anh, trao bàn tay có nghĩa là trao thân gửi phận, nhận lời cầu hôn.

⁽²⁾ *But our new heraldy is hands, not hearts*: đây là một lời chỉ trích thời buổi ấy. Vua Anh Giêm đệ nhất muốn có tiền, đặt ra tước hầu mới để ban cho một số kẻ giàu có và cho phép họ vẽ một bàn tay trên gia huy. Shakespeare muốn nói rằng những hàng quý tộc mới đó chỉ có "bàn tay" mà không có "trái tim". (Theo chú giải của Warburton).

ta rằng: chừng nào mẹ ta còn giữ chiếc khăn đó thì còn giữ được vẻ yêu kiều và chinh phục được tình yêu hoàn toàn của cha ta; nhưng nếu đánh mất nó, hoặc đem nó cho ai thì sẽ bị cha ta ghét và tâm trí cha ta sẽ theo đuổi những hình bóng khác. Lúc lâm chung, mẹ ta cho ta chiếc khăn đó và dặn ta sau này, khi số phận khiến ta thành gia thất, sẽ đem chiếc khăn đó tặng cho vợ. Và ta đã làm đúng lời người dặn. Vậy nàng phải giữ gìn nó cẩn thận, quý trọng nó như quý trọng con người của mắt mình. Đánh mất hoặc đem cho, sẽ gặp tai họa ghê gớm không gì sánh kịp.

ĐEXĐÊMÔNA - Có thật thế không?

ÔTENLÔ - Thật đấy. Trong sợi dệt khăn có pháp thuật nhiệm mầu. Một vị nữ tu, tuổi đời bằng hai trăm vòng quay của mặt trời, trong một lúc xuất thần phán bảo những lời tiên tri, đã dệt chiếc khăn đó. Những con tằm nhả tơ dệt chiếc khăn đều được phù phép và chiếc khăn được nhuộm trong trái tim ướp khô của những cô gái đồng trinh mà bà ta đã khéo léo cất giữ.

ĐEXĐÊMÔNA - Thế à, có thực không?

ÔTENLÔ - Đúng như thế. Do đó nàng phải giữ cẩn thận.

ĐEXĐÊMÔNA - Giá trời đừng bao giờ cho thiếp trông thấy nó!

ÔTENLÔ - A! Tại sao?

ĐEXĐÊMÔNA - Sao phu quân lại hỏi giật giọng và giận dữ làm vậy?

ÔTENLÔ - Chiếc khăn ấy mất rồi phải không? Không còn nữa phải không? Nói đi, có còn không?

ĐEXĐÊMÔNA - Cầu Chúa phù hộ chúng con!

ÔTENLÔ - Nàng nói sao?

ĐEXĐÊMÔNA - Chiếc khăn ấy không mất. Nhưng nhờ mất rồi thì có sao không, thưa phu quân?

ÔTENLÔ - Thế nào?

ĐEXĐÊMÔNA - Thiếp bảo là không mất mà.

ÔTENLÔ - Đi tìm nó đưa cho ta xem!

ĐEXĐÊMÔNA - Thưa phu quân, thiếp sẽ tìm được, nhưng lúc này thì thiếp không muốn. Đây là một mẹo để gạt lời thiếp nài xin phu quân chứ gì? Thiếp xin phu quân cho Caxiô được phục chức.

ÔTENLÔ - Đi lấy chiếc khăn tay cho ta. Đầu óc ta đang có những điều băn khoăn lo ngại đây.

DEXĐÊMÔNA - Thôi mà, không bao giờ phu quân tìm được một người có tài năng hơn.

ÔTENLÔ - Đưa chiếc khăn tay đây!

DEXĐÊMÔNA - Xin phu quân trả lời thiếp về việc của Caxiô.

ÔTENLÔ - Đưa chiếc khăn tay đây!

DEXĐÊMÔNA - Một con người từ trước đến nay vẫn xây dựng sự nghiệp của mình trên tình yêu quý phu quân, một người đã cùng phu quân chia sẻ bao nỗi gian nguy.

ÔTENLÔ - Chiếc khăn tay!

DEXĐÊMÔNA - Phu quân thực đáng trách.

ÔTENLÔ - Cút đi!

Ôtenlô vào

ÊMILYA - Người như thế mà lại không cả ghen sao?

DEXĐÊMÔNA - Chưa bao giờ ta thấy tướng quân như vậy. Chiếc khăn ấy hẳn phải có cái gì kỳ lạ. Mất nó, ta rất khổ tâm.

ÊMILYA - Một hai năm chưa thể rõ được lòng người. Đàn ông là những chiếc dạ dày mà đàn bà chỉ là thức ăn; họ ngẫu nhiên ngốn chúng ta, rồi khi đã no nê, họ mửa chúng ta ra. Thừa phu nhân, kìa ông Caxiô và chồng tôi đang đi tới.

Caxiô và Iagô ra

IAGÔ - Không còn cách gì khác. Chỉ có phu nhân mới giúp nổi việc này. Ô may quá! Ông đến mà nài xin phu nhân.

DEXĐÊMÔNA - Thế nào, ông Caxiô thân mến! Ông có tin gì vậy?

CAXIÔ - Thừa phu nhân, vẫn chỉ là việc cũ đã khẩn cầu phu nhân, tôi thiết tha mong phu nhân lấy đức hải hà can thiệp, giúp cho tôi được sống lại và được dự phần thương yêu của người mà tôi hết lòng tôn kính. Tôi không muốn để trì hoãn việc này quá lâu. Nếu lỗi lầm của tôi nặng nề đến mức tất cả những công lao trước kia, những nỗi đau buồn hiện nay và những thiện ý trong tương lai đều không thể chuộc lại được lòng tin yêu của chủ tướng, thì ít nhất được biết thế cũng còn có lợi cho tôi; tôi sẽ xin dành lòng cam chịu dấn mình vào một con đường khác, phó mặc cho may rủi của số mệnh.

ĐEXĐÊMÔNA - Chao ôi! ông Caxiô ba lần đáng mến, giờ đây lời tôi nói giúp ông đã trở thành lạc lõng. Phu quân tôi không còn là phu quân của tôi nữa; nếu về mặt cũng theo tính tình mà đổi thay thì có lẽ tôi cũng chẳng còn nhận ra được tướng quân nữa. Cầu các vị thần linh phù hộ cho tôi như tôi đã nói giúp ông hết sức mình, và do nói thẳng, tôi đã trở thành mục tiêu cho cơn giận của tướng quân! Vậy ông cần phải kiên nhẫn chờ đợi ít lâu. Tất cả những gì có thể làm được, tôi sẽ làm. Làm hơn cả cho chính tôi. Ông hãy bằng lòng tạm thế đã.

IAGÔ - Chủ tướng nổi giận ư?

ÊMILYA - Tướng công vừa mới đi khỏi đây xong, và chắc chắn là tướng công đang bực tức lạ thường.

IAGÔ - Làm sao chủ tướng có thể nổi giận được? Tôi đã từng trông thấy súng đại bác bắn tung lên trời từng hàng quân của chủ tướng và như quỷ dữ, bắn bay người em ruột thịt của tướng quân đang ôm trong tay. Và nào tướng quân có nổi giận? Chắc phải là một việc gì quan trọng đây. Để tôi đi tìm gặp chủ tướng. Chủ tướng mà nổi giận, hẳn phải có chuyện gì.

ĐEXĐÊMÔNA - Nhờ ông đi hộ cho.

Iagô vào

Hắn là có quốc gia đại sự, hoặc có tin gì từ Vonidơ tới, hoặc một âm mưu gì ở đảo Saiprôt đây chưa kịp bùng nổ đã được phát giác với tướng quân, nên tâm trí minh mẫn của người mới bối rối như vậy. Gặp những trường hợp như thế này thì thường tình con người ta hay sinh sự, ngay cả vì những chuyện vụn vặt, tuy việc lớn là mối quan tâm chính. Sự đời vẫn thường thế. Một ngón tay đau sẽ truyền cái cảm giác đau đến cả những phần lành mạnh khác trong cơ thể. Ta nên hiểu rằng con người ta không phải là thần thánh và không nên đòi hỏi họ lúc nào cũng phải đối xử với ta ân cần trân trọng như buổi tân hôn. Êmilya, trách mắng ta đi. Ta thật nhỏ nhen, ta đã thậm trách tướng quân xử tệ với ta. Giờ đây, ta đã nhận ra, chính ta đã mua chuộc nhân chứng và tướng quân đã bị buộc tội oan.

ÊMILYA - Cầu trời cho việc này đúng là quốc gia đại sự như phu nhân nghĩ, chứ không phải chuyện nghi ngờ phu nhân hay hờn giận ghen tuông.

ĐEXĐÊMÔNA - Ôi đau khổ thay cái ngày mà sự việc ấy xảy ra! Xưa nay ta có bao giờ làm gì để tướng quân phải như thế đâu!

ÊMILYA - Nhưng những con người ghen tuông đâu có chịu nghe như vậy. Chẳng bao giờ họ ghen vì có cơ để ghen, mà họ ghen chỉ vì họ có tính ghen mà thôi. Bệnh ghen là con quái vật tự tạo ra và tự để ra mình.

ĐEXĐÊMÔNA - Cầu trời xua đuổi con quái vật ấy xa lánh tâm trí Ôtenlô tướng quân!

ÊMILYA - Cầu sao cho được như vậy, thưa phu nhân.

ĐEXĐÊMÔNA - Ta sẽ đi tìm tướng quân... Ông Caxiô, ông hãy đi dạo quanh đây, nếu thấy tướng quân vui vẻ, tôi sẽ lại nói giúp ông và sẽ cố gắng hết sức mình để đạt kết quả.

CAXIÔ - Xin trân trọng đa tạ phu nhân.

Dexđêmôna và Êmilya vào
Bianca ra

BIANCA - Cầu Trời phù hộ cho anh, anh Caxiô thân mến!

CAXIÔ - Em ở nhà ra đây làm gì? Thế nào, em có mạnh khỏe không, Bianca xinh đẹp của anh? Em yêu quý, thật tình anh đang định đến nhà em đấy!

BIANCA - Em cũng đang đi đến đằng nhà anh. Hừ, làm sao một tuần nay mất mặt anh thế? Bảy ngày, bảy đêm. Một trăm sáu mươi tám tiếng đồng hồ? Mà khi yêu nhau thì mỗi giờ xa cách dài đằng đẳng gấp tám lần hai mươi giờ trên mặt đồng hồ. Ôi, đếm từng giờ từng phút mới sầu não làm sao!

CAXIÔ - Bianca, em tha lỗi cho anh. Thời gian gần đây anh có những lo lắng đè trĩu trong lòng. Nhưng rồi ra, khi nào thư thái hơn, anh sẽ xin đền bù hết chỗ giờ phút xa cách em. (*Đưa cho Bianca chiếc khăn tay của Dexđêmôna*) Bianca yêu quý, em hãy thêu giúp anh một chiếc khăn in hết như chiếc này.

BIANCA - Anh Caxiô, chiếc khăn này ở đâu ra thế? Hẳn đây là tặng vật của một cô bạn mới nào chứ gì? Giờ đây, tôi mới rõ vì sao anh bật tặc hơi làm tôi đau khổ? Đến nông nổi này rồi ư? Được lắm! được lắm!

CAXIÔ - Này cô nàng, cái lối đoán già đoán non xấu xa ấy cô lượm được của quý, hãy đem quăng trả vào mặt nó. Giờ đây, cô nổi ghen rồi đấy. Cô cho chiếc khăn này là vật kỷ niệm của một cô

nhân tình nào đó ư? Không, Bianca, thật tình không phải thế đâu!

BIANCA - Vậy thì của ai chứ?

CAXIÔ - Anh cũng không biết nữa; anh nhặt được trong phòng của anh. Mẫu thêu này anh rất thích. Anh muốn có một chiếc giống như thế, trước khi có người đòi lại, mà chắc thế nào cũng có người đến đòi lại thôi. Vậy, em đem nó về làm mẫu thêu cho anh một cái khác. Thôi, bây giờ em về đi.

BIANCA - Về à? Tại sao?

CAXIÔ - Anh đang đợi Mô tướng quân ở đây. Để ngài thấy anh cặp kè phụ nữ bên cạnh, thật không có lợi, vả anh cũng không thích thế.

BIANCA - Tại sao lại không thích? Xin anh hãy nói em biết.

CAXIÔ - Không phải vì anh không còn yêu em nữa đâu.

BIANCA - Nhưng dù anh không yêu em, em cũng yêu cầu anh tiễn em một quãng và nói cho em biết tối nay liệu anh có đến sớm với em được không?

CAXIÔ - Anh chỉ đi với em được mấy bước thôi, vì anh phải đứng chờ ở đây, còn đến với em, anh sẽ đến sớm.

BIANCA - Thế cũng tốt lắm rồi, hoàn cảnh đã như thế, em phải đành vậy.

Cả hai vào

HỒI BỐN

CẢNH I

Saiprot - Trước lâu đài

Ôtenlô và Iagô ra

IAGÔ - Chủ tướng tin như vậy sao?

ÔTENLÔ - Tin ư, Iagô?

IAGÔ - Thế nào, hôn hít vụng trộm?

ÔTENLÔ - Một cái hôn bất chính.

IAGÔ - Hoặc trần như nhộng nằm với một người bạn trai trên giường suốt một tiếng đồng hồ hoặc lâu hơn thế, mà không nghĩ đến chuyện bậy bạ?

ÔTENLÔ - Này Iagô, trần như nhộng nằm trên giường mà không nghĩ đến chuyện bậy bạ...! Như vậy là giả dối với ma quỷ. Kẻ nào muốn giữ đức hạnh mà lại làm như vậy, thì khác gì để quỷ cám dỗ mình, khác gì thách thức cả trời.

IAGÔ - Nếu họ không làm gì thì cũng chỉ là một tội nhẹ thôi, còn nếu tôi tặng vợ tôi một chiếc khăn tay...

ÔTENLÔ - Thì sao?

IAGÔ - Thừa chủ tướng, thì chiếc khăn trở thành của cô ta, và khi nó đã thuộc về cô ta thì tôi thiết nghĩ, cô ta có quyền đem nó cho bất kỳ ai?

ÔTENLÔ - Cô ta có trách nhiệm bảo vệ danh dự của mình nữa chứ! Cái đó, cô ta có quyền đem cho đi hay không?

IAGÔ - Danh dự, ấy là cái phần tinh túy không nhìn thấy. Lắm

kẻ không có nó mà vẫn cứ cho là mình có. Nhưng còn chiếc khăn tay...

ÔTENLÔ - Trời ơi! ta những muốn quên chuyện này đi!... Người nói gì... Ôi, nó cứ luẩn quẩn trong đầu ta như con quạ lớn vờn trên căn nhà bị bệnh dịch, báo điềm gở cho mọi người... Người nói nó có chiếc khăn của ta.

IAGÔ - Vâng, thế thì sao?

ÔTENLÔ - Như thế là không tốt.

IAGÔ - Thưa chủ tướng, nếu tôi nói là tôi đã nhìn thấy nó xúc phạm đến danh dự của chủ tướng thì sao? Hoặc đã nghe thấy chính nó khoe, như kiểu lũ khốn nạn nước ngoài, hoặc bằng cách van nài dai dẳng, hoặc do đàn bà tự ý xiêu lòng, sau khi đã thuyết phục hoặc quyến rũ được người, là chúng đem chuyện đi kể khắp nơi...

ÔTENLÔ - Nó có nói gì không?

IAGÔ - Thưa chủ tướng, có ạ. Nhưng, chủ tướng còn lạ gì, có việc gì mà chúng không thể thề bồi để chối bay chối biến.

ÔTENLÔ - Nó đã nói gì?

IAGÔ - Nó nói là nó đã làm... Tôi cũng không biết nó đã làm gì ạ.

ÔTENLÔ - Làm gì? Làm gì?

IAGÔ - Đã nằm...

ÔTENLÔ - Với nàng?

IAGÔ - Vâng, với phu nhân, trên phu nhân, tùy chủ tướng muốn gọi là thế nào cũng được.

ÔTENLÔ - Nằm với nàng, nằm trên người nàng. Chúng nói *nằm trên*⁽¹⁾ nàng khi chúng vu khống nàng... Nằm với nàng! Thật là nhơ bẩn... Chiếc khăn tay!... Những lời thú nhận!... Chiếc khăn tay!... Bắt nó phải thú nhận và đem treo cổ nó để đền tội!... Trước hết hãy treo cổ đã rồi bắt thú tội sau!... Nghĩ đến mà ta run cả người. Bản chất con người như ta không dễ đã lao vào một cơn điên giận đen tối khi không có cơ sở nào! Không phải những lời nói suông đã lung lạc được ta như vậy!... Chao ôi! Cái mũi, đôi tai, cặp môi của nàng!...

⁽¹⁾ *Lie on her* có hai nghĩa: nằm trên nàng và nói dối về nàng. Cả câu này tả tâm trạng hỗn loạn của Ôtenlô.

Có thể thế được chăng? Thú tội đi!... Chiếc khăn tay!... Ôi ma quỷ!...

Ngất đi ngã vật xuống

IAGÔ - Cứ hoành hành đi, hồi thuốc độc của ta, hãy hoành hành đi! Bọn ngu xuẩn cả tin mắc bẫy như thế đó! Lắm bà đức hạnh, tiết trinh, hoàn toàn vô tội mà vẫn bị nhục như thế đó!... Chủ tướng ơi!

Caxiô ra

Chủ tướng ơi! Ôtenlô tướng quân ơi! Ô, chào ông Caxiô!

CAXIÔ - Có chuyện gì thế?

IAGÔ - Chủ tướng lên cơn động kinh! Đây là lần thứ hai. Hôm qua người đã bị một cơn rồi.

CAXIÔ - Ông xoa hai bên thái dương cho chủ tướng!

IAGÔ - Ấy chớ, đừng làm gì cả. Động kinh thì cứ phải để nguyên cho hết cơn. Nếu không, chủ tướng sẽ sùi bọt mép, chỉ một lát là lên cơn điên đập phá dữ dội cho mà xem... Kìa, chủ tướng đã cựa quậy. Ông hãy tạm lánh đi chỗ khác một lát, chủ tướng sắp hồi tỉnh lại ngay bây giờ đây. Khi nào chủ tướng đi khỏi, tôi sẽ nói với ông một câu chuyện quan trọng.

Caxiô vào

- Thế nào chủ tướng, ngài có bị thương ở đầu không?

ÔTENLÔ - Người giều ta đấy ư?

IAGÔ - Giều chủ tướng! Trời ơi, tôi đâu dám! Tôi chỉ muốn chủ tướng gắng chịu đựng số phận của mình như một kẻ trượng phu.

ÔTENLÔ - Kẻ trượng phu mọc sừng là một con quái vật, một đồ súc sinh!

IAGÔ - Như vậy thì trong thành phố đông đúc có vô số đồ súc sinh, và vô số quái vật vẫn minh.

ÔTENLÔ - Nó đã thú nhận chưa?

IAGÔ - Thưa chủ tướng, xin chủ tướng hãy tỏ ra là một trượng phu. Xin ngài hãy nghĩ cho rằng tất cả các bạn mày râu đã mang ách vợ con, đều có thể cùng ngài chịu chung số phận này. Lúc này đây có hàng triệu con người đang sống, đêm đêm ngủ trên chiếc giường ô uế mà họ vẫn cứ dám thề là của riêng họ. Trường hợp chủ tướng còn là khá đấy. Ôi! thật là chuyện mỉa

mai của địa ngục, trò giễu cợt của ma quỷ! Ôm hôn một con đĩ trên cái giường đáng tin và cứ tưởng là nó chính chuyên! Không, hãy cho tôi biết hết, và biết về mình rồi, tôi sẽ biết sau này ả sẽ ra sao!

ÔTENLÔ - Chao ôi! người rất có lý! chắc chắn là như thế đấy.

IAGÔ - Xin chủ tướng hãy tạm lánh ra chỗ khác một lát và cố gắng kiên nhẫn đợi chờ. Lúc này, khi chủ tướng ngất đi ở đây vì đau khổ - một cơn xúc động thật không xứng đáng với một người như chủ tướng - thì Caxiô đến. Tôi lấy cơ chủ tướng bị ngất để đuổi khéo hấn. Tôi có dặn hấn chốc nữa quay lại nói chuyện với tôi ở đây và hấn đã nhận lời. Xin chủ tướng nấp kín vào một chỗ, chú ý nhìn những cái nhăn mặt, những cái bĩu môi và thái độ cực kỳ khinh mạn hiện ra trên từng nét mặt hấn. Vì tôi sẽ gọi cho hấn kể lại câu chuyện hấn đã ăn nằm với phu nhân khi nào, ở đâu, đầu đuôi thế nào, bao nhiêu lần, từ bao lâu và bao giờ hấn sẽ lại đến gặp phu nhân. Xin chủ tướng chú ý nhìn kỹ cử chỉ điệu bộ của hấn. Phải kiên tâm, nếu không, tôi xin mạn phép nói chủ tướng hoàn toàn mất trí mê loạn, chẳng có gì đáng gọi là trượng phu hết.

ÔTENLÔ - Iagô, người có nghe thấy không? Người sẽ thấy ta là người hết sức khôn khéo kiên nhẫn, nhưng - người có nghe thấy không? - cũng hết sức tàn nhẫn, khát máu đấy.

IAGÔ - Như thế cũng chẳng có gì trái lẽ, nhưng phải việc nào vào lúc ấy. Chủ tướng hãy lánh ra chỗ khác.

Ôtenlô nấp vào một chỗ

Ta sẽ hỏi chuyện Caxiô về Bianca, một ả lăng lơ bán thân nuôi miệng; ả yêu thằng Caxiô mê mết - Chẳng qua đó là cái số kiếp của bọn gái đĩ, đi lừa bao nhiêu thằng để rồi lại bị một thằng khác lừa lại. Mỗi khi nghe nói về ả, Caxiô không bao giờ nhin được cười ha hả. Kia, hấn đến kia rồi. Lát nữa, mỗi cái nhếch mép mỉm cười của hấn sẽ làm Ôtenlô phát điên, phát cuồng lên cho mà xem. Cái bệnh ghen ngu si sẽ làm cho hấn hiểu lầm mỗi nụ cười, mỗi cử chỉ, cũng như cái thái độ khinh bạc của thằng Caxiô.

Caxiô lại ra

- Thế nào, ông mạnh giỏi chứ, ông phó tướng?

CAXIÔ - Ông gọi tôi bằng cái danh hiệu ấy thật là ông giết tôi đấy, chỉ vì mất nó mà tôi chết cay chết đắng.

IAGÔ - Ông cứ nói khéo với bà Dexđêmôna là chắc chắn ông sẽ được phục chức. (*Thấp giọng*) Việc này mà thuộc quyền Bianca quyết định thì hẳn là chóng vánh biết mấy nhỉ!

CAXIÔ - Ô, con bé tội nghiệp!

ÔTENLÔ (*nói riêng*) - Kìa, nó đã cười rồi đấy!

IAGÔ - Tôi chưa từng thấy phụ nữ nào lại mê trai đến thế.

CAXIÔ - Ủ, khốn khổ con bé. Quả tình tôi cũng nghĩ nó yêu tôi lắm.

ÔTENLÔ (*nói riêng*) - Nó chỉ chối cãi qua quýt và còn phá ra cười.

IAGÔ - Caxiô, ông có nghe thấy gì không?

ÔTENLÔ (*nói riêng*) - Iagô đang gọi cho nó kể lại. Cứ thế. Khá lắm! khá lắm!

IAGÔ - Cô ta rêu rao là ông sẽ cưới cô ta. Có thật ông có ý định như thế không?

CAXIÔ - Ha! ha! ha!

ÔTENLÔ (*nói riêng*) - Có phải mi đã thắng không, tên La Mã kia? Có phải mi đã thắng không?

CAXIÔ - Tôi mà lấy nó!... Một con đi! Xin ông nể cái đầu óc tôi một chút. Đừng cho là nó đã suy đốn đến thế... Ha! ha! ha!

ÔTENLÔ (*nói riêng*) - Được, được, được lắm. Kể thắng có quyền cười mà.

IAGÔ - Đích thực có tin đồn chắc chắn ông sẽ lấy cô ta làm vợ.

CAXIÔ - Xin ông nói cho đúng đắn nghiêm chỉnh.

IAGÔ - Tôi mà không nói nghiêm chỉnh, thì tôi là một thằng vô lại.

ÔTENLÔ (*nói riêng*) - Mà đã thắng tao chắc? Được!

CAXIÔ - Chính con khỉ cái ấy nó tung ra chuyện này chứ gì. Nó định ninh là do tình yêu và những sự mơn trớn vuốt ve của nó, tôi sẽ lấy nó, chứ đâu phải là tôi có hứa hẹn gì.

ÔTENLÔ (*nói riêng*) - Iagô ra hiệu cho ta. Thằng kia sắp kể chuyện đây.

CAXIÔ - Vừa lúc này cô ả có đến đây, tôi đi đâu nó cũng bám tôi lảng nhảng. Hôm nọ, tôi đang nói chuyện với mấy người Vonidor ở bờ biển, bất thành linh con ranh ấy ở đâu xộc đến, nhảy lên ôm chầm lấy cổ tôi như thế này...

ÔTENLÔ (*thở dài nói riêng*) - Và kêu lên: *Anh Caxiô thân yêu của em!* Đúng thế: cử chỉ của nó có nghĩa là như vậy.

CAXIÔ - Rồi nó treo người lên, gục đầu vào người tôi rũ rượi, khóc sụt sùi, rồi giằng co với tôi! Ha! Ha! Ha!

ÔTENLÔ (*nói riêng*) - Giờ đây nó đang kể con đi đã dắt nó vào buồng ta như thế nào. Ô, bây giờ tao nhìn rõ cái mũi của mày, nhưng không biết lát nữa tao sẽ vút cái mũi ấy cho con chó nào đây.

CAXIÔ - Tôi đến phải già từ cô ả thôi.

IAGÔ - Ô kìa, cô ả đang đến kìa!

Bianca ra

CAXIÔ - Nó như một con chồn mà lại xúc nước hoa mới khổ người ta chứ! Cha mẹ ơi!... Cô làm sao mà cứ lảng nhãng đuổi theo tôi thế này?

BIANCA - Cho vợ chồng con quỷ nó đuổi theo anh! Anh định làm gì với chiếc khăn anh đưa tôi lúc nãy? Tôi thật là ngu ngốc lắm mới đi cầm lấy nó. Anh bảo tôi bắt chước theo một cái khác y hệt thế phải không? Một chiếc khăn mà đầu như anh bảo đã nhặt được trong buồng của anh, không biết ai bỏ quên! Tặng vật của một con đi nào đó chứ gì! Thế mà tôi lại phải bắt chước theo lại một chiếc giống như thế cho anh? Đây, anh đem nó trả lại cho con ngựa cái của anh⁽¹⁾. Anh nhặt được chiếc khăn này ở đâu cũng mặc xác, tôi không hơi đâu lấy nó làm mẫu để theo chiếc khác.

CAXIÔ - Ô kìa! Em Bianca thân yêu! Ô kìa! Ô kìa!

ÔTENLÔ (*nói riêng*) - Trời ơi, đúng là chiếc khăn tay của ta rồi!

BIANCA - Nếu anh ưng đến ăn với tôi tối nay, anh vẫn có thể đến được. Bằng không, thì tùy anh, muốn đến vào lúc nào thì đến.

Bianca vào

IAGÔ - Ông chạy theo cô ta đi, mau lên!

CAXIÔ - Ủ, tôi phải đi theo ngay cô ả mới được, không có nó ra phốt bêu xấu tôi bây giờ.

IAGÔ - Ông có định ăn bữa tối nay ở nhà cô ta không?

CAXIÔ - Thú thực, tôi cũng định như vậy.

⁽¹⁾ *Hobby-horse*: ngựa gỗ.

IAGÔ - Thế thì hay, có thể tôi sẽ đến gặp ông ở đấy, vì có một việc rất muốn nói chuyện với ông.

CAXIÔ - Xin mời ông cứ lại, thế nào ông cũng đến nhé!

IAGÔ - Thôi, ông đi. Đừng nói gì nữa.

Caxiô vào

ÔTENLÔ (*bước ra*) - Iagô, ta phải giết nó như thế nào đây?

IAGÔ - Chủ tướng có nhìn thấy nó thích thú giễu cợt chuyện bất chính của chính nó không?

ÔTENLÔ - Ôi, Iagô!

IAGÔ - Chủ tướng có trông thấy chiếc khăn tay không?

ÔTENLÔ - Có đúng khăn của ta không?

IAGÔ - Xin cam đoan đúng là của chủ tướng. Đấy, chủ tướng xem, nó coi phu nhân, người đàn bà đại dột ấy, có ra gì đâu! Phu nhân cho nó, nó lại đem cho con đi của nó.

ÔTENLÔ - Ta muốn giết dần giết mòn nó trong chín năm trời mới hả. Một phụ nữ kiêu diễm, đẹp dễ, hiền dịu làm sao!

IAGÔ - Ấy, chủ tướng phải quên cái đó đi.

ÔTENLÔ - Không, phải cho con ấy giữa nát, tàn lụi và đày nó xuống địa ngục ngay đêm nay, vì nó không được sống nữa. Không, tim ta đã hóa đá. Ta tự đánh vào tim mà bàn tay ta bị đau. Ôi, trên đời này không có ai dịu dàng hơn nó: nó đáng được nằm bên cạnh một vị đế vương và ra lệnh cho ông vua ấy phải tuân theo.

IAGÔ - Chủ tướng lẫn rồi.

ÔTENLÔ - Treo cổ nó lên! Ta chỉ nói đúng sự thật về nó thôi; khéo léo, tinh vi trong đường kim mũi chỉ, một nhạc sĩ kỳ tài! Ôi, tiếng nó hát, gấu nghe cũng mềm ra. Tâm trí cao thượng, dồi dào, thiên tư tài hoa, phong phú đến thế!

IAGÔ - Thế lại càng khốn nạn.

ÔTENLÔ - Ôi, nghìn lần, nghìn lần khốn nạn... lại thêm phong cách thanh lịch...

IAGÔ - Vâng, thanh lịch quá.

ÔTENLÔ - Phải, chắc chắn là như thế, nhưng Iagô, kể cũng thật đáng thương! Ôi, Iagô, thật đáng thương!

IAGÔ - Nếu chủ tướng còn xót thương cái tội của phu nhân thì xin cứ cấp chúng chỉ cho phu nhân làm bậy, vì nếu việc này không

động chạm gì đến chủ tướng thì nó cũng chẳng động chạm đến ai hết.

ÔTENLÔ - Nhất định ta sẽ băm nát nó ra... Dám phụ tình ta!

IAGÔ - Ôi, phu nhân thật là tệ.

ÔTENLÔ - Với tên tùy tướng của ta.

IAGÔ - Lại càng tệ.

ÔTENLÔ - Iagô, hãy kiếm cho ta thuốc độc, ngay đêm nay... Ta sẽ không giằng giãi gì với nó, e rằng xác thịt và sắc đẹp của nó lại làm ta nguôi đi. Ngay đêm nay đây, Iagô!

IAGÔ - Chủ tướng đừng dùng thuốc độc. Cứ bóp cổ nó ngay trên giường, cái giường nó đã làm ô ố.

ÔTENLÔ - Hay, hay lắm. Cách xử tội ấy ta rất vừa lòng. Hay lắm!

IAGÔ - Còn Caxiô... tôi xin đảm nhiệm: chỉ nửa đêm là chủ tướng sẽ được biết tin thêm.

ÔTENLÔ - Được lắm. *(Có tiếng kèn bên trong)*. Tiếng kèn gì vậy?

IAGÔ - Chắc có tin gì từ Vơniđơ đến. Kìa ông Lôđôvicô được quan thống lãnh phái tới đây. Chủ tướng nhìn xem, phu nhân đang cùng đi với ông ấy.

Lôđôvicô, Dexđêmôna và tùy tùng ra

LÔĐÔVICÔ - Cầu Chúa phù hộ cho ngài, vị tướng quân đáng tôn kính!

ÔTENLÔ - Rất đổi cảm ơn ngài.

LÔĐÔVICÔ *(đưa cho Ôtenlô một phong thư)* - Quan thống lãnh cùng các nguyên lão ở Vơniđơ xin gửi lời chào đến tướng quân.

ÔTENLÔ - Tôi xin kính cẩn hôn bức thư truyền đạt mệnh lệnh của các vị.

Mở thư ra đọc

DEXĐÊMÔNA - Có tin gì vậy, Lôđôvicô đường huynh⁽¹⁾?

IAGÔ - Tôi rất lấy làm sung sướng được gặp đại nhân. Xin chúc mừng ngài đến Saiprot.

LÔĐÔVICÔ - Xin cảm ơn ông. Ngài phó tướng Caxiô vẫn được khỏe chứ?

IAGÔ - Thưa ngài, ông ấy vẫn sống.

DEXĐÊMÔNA - Thưa đường huynh, giữa Caxiô và phu quân em đã

⁽¹⁾ Lôđôvicô là anh em họ với Dexđêmôna.

xảy ra một sự sút mẻ không hay. Mong đường huynh sẽ dàn xếp giúp cho ổn thỏa.

ÔTENLÔ - Có chắc thế không?

DEXĐÊMÔNA - Thưa phu quân, sao ạ?

ÔTENLÔ (đọc) - *Tướng quân cần tuân lệnh ngay khi tướng quân...*

LÔĐÔVICÔ - Tướng quân còn đang bận đọc thư, có nghe gì đâu. Giữa tướng quân và Caxiô có chuyện bất hòa đấy ư?

DEXĐÊMÔNA - Một chuyện bất hòa rất đáng tiếc. Vì mến Caxiô nên em hết sức muốn hòa giải hai người.

ÔTENLÔ - Lửa và lưu hoàng⁽¹⁾!

DEXĐÊMÔNA - Thưa phu quân?

ÔTENLÔ - Diên à?

DEXĐÊMÔNA - Ô, phu quân tôi nổi giận?

LÔĐÔVICÔ - Có lẽ bức thư đã làm tướng quân xúc động. Vì theo tôi biết, hình như có lệnh triệu tướng quân về Vơnidơ và để Caxiô thay giữ chức trấn thủ.

DEXĐÊMÔNA - Xin thú thực, tôi rất lấy làm mừng.

ÔTENLÔ - Thật ư?

DEXĐÊMÔNA - Thưa phu quân?

ÔTENLÔ - Ta rất mừng thấy bà hóa diên!

DEXĐÊMÔNA - Ôi, Ôtenlô thân yêu, sao vậy?

ÔTENLÔ (đánh Dexđêmôna) - Đồ yêu tinh!

DEXĐÊMÔNA - Thưa phu quân, thiếp không làm gì nên tội để phu quân đối xử như vậy.

LÔĐÔVICÔ - Kìa Ôtenlô tướng quân, đây là một việc mà giá tôi có thể đã tận mắt trông thấy thì ở Vơnidơ cũng không ai tin. Thực là quá quái. Phu nhân khóc đấy, tướng quân xin lỗi đi.

ÔTENLÔ - Ôi, đồ yêu tinh ma quỷ! Nếu những giọt nước mắt đàn bà có thể làm cho đất thụ thai được thì mỗi giọt rơi xuống sẽ đẻ ra một con cá sấu. Cút đi cho khuất mắt ta!

⁽¹⁾ Một tiếng rửa tỏ sự tức giận.

DEXĐÊMÔNA - Nếu thiếp ở lại khiến phu quân tức giận thì thiếp xin cáo lui.

Vào

LÔĐÔVICÔ - Quả là một người đàn bà nhu thuận. Xin tướng quân hãy gọi phu nhân lại.

ÔTENLÔ - Nay, bà!

DEXĐÊMÔNA - Dạ, thưa phu quân?

ÔTENLÔ - Ngài muốn gì nó?

LÔĐÔVICÔ - Ai? tôi ư? thưa tướng quân?

ÔTENLÔ - Vâng, ngài vừa tỏ ý muốn tôi gọi nó quay lại. Thưa ngài, con này nó có thể quay, quay mãi, mà vẫn cứ đi thẳng rồi lại quay nữa; và có thể khóc lóc, vâng, thưa ngài, khóc lóc. Và nó rất nhu thuận, như ngài vừa nói, nhu thuận, rất nhu thuận... Cứ khóc nữa đi... Về bức thư này, thưa ngài... Ô, thật khéo vờ vẩn đau khổ!... Tôi được lệnh triệu về Vơnidơ... Cút đi! Lát nữa ta sẽ cho người gọi... Thưa ngài, tôi xin tuân lệnh và sẽ trở về Vơnidơ... Lui ra! Bước!

Dexđêmôna vào

Caxiô sẽ thay tôi... Và thưa ngài, tối nay xin mời ngài đến dùng bữa tối với tôi. Toàn đảo Saiprôt nồng nhiệt chào mừng ngài... Một bầy dê khi⁽¹⁾!

Vào

LÔĐÔVICÔ - Phải chăng đó là Mô tướng quân cao quý mà toàn Viện Nguyên lão nhất trí công nhận là tài năng xuất chúng? Phải chăng đây là con người có bản lãnh không tình cảm nào lay chuyển nổi, có đạo đức vững vàng mà mọi tai ương, bất hạnh không thể nào làm sứt mẻ đổ vỡ được?

IAGÔ - Ông ta dạo này thay đổi nhiều.

LÔĐÔVICÔ - Ông ta đầu óc có còn minh mẫn không? Tâm trí ông ta đã bị suy yếu, rối loạn chẳng?

IAGÔ - Ông ta vẫn như thế đấy: nhưng tôi đâu có quyền hé miệng chỉ trích. Nếu bây giờ ông ta không cư xử như ông ta đáng lẽ phải làm thì cũng cầu trời giúp ông ta cư xử cho đúng lẽ.

LÔĐÔVICÔ - Đánh cả vợ!

⁽¹⁾ Tiếng rủa tức giận.

IAGÔ - Quả thật làm như vậy là không đúng. Nhưng tôi mong rằng hành động phũ phàng này là tốt cùng rồi!

LÔĐÔVICÔ - Ông ấy có quen thói như thế không? Hay tại bức thư đã làm máu ông ta sôi giận sinh ra hành động sai lầm mà trước kia không hề có?

IAGÔ - Chao ôi! Chao ôi! Tôi mà nói ra những điều tôi biết và đã trông thấy thì tôi không phải là con người chân thực. Xin ngài cứ để ý xem. Những hành vi của Mô tướng quân cũng đủ cho thấy rõ ông ta là thế nào, tôi không cần phải dài lời vô ích. Ngài cứ đi theo và chú ý xem ông ta hành động.

LÔĐÔVICÔ - Tôi rất lấy làm buồn vì đã thất vọng về con người ấy.

Hai người vào

CẢNH II

Saiprot - Một phòng trong lâu đài

Ôtenlô và Êmilya ra

ÔTENLÔ - Vậy bà không trông thấy gì ư?

ÊMILYA - Mà tôi cũng không nghe thấy gì, không nghi ngờ gì hết!

ÔTENLÔ - Có, bà có trông thấy Caxiô và Dexdêmona cùng đứng với nhau.

ÊMILYA - Nhưng lúc đó tôi không thấy có gì là ám muội và câu chuyện hai người nói với nhau tôi nghe rõ từng lời một.

ÔTENLÔ - Thế họ có thầm thì với nhau bao giờ không?

ÊMILYA - Thừa tướng công, không bao giờ.

ÔTENLÔ - Hoặc họ có sai bà đi ra chỗ khác bao giờ không?

ÊMILYA - Không bao giờ ạ.

ÔTENLÔ - Sai bà đi lấy cái quạt, đôi bao tay, cái mạng, hoặc bất kỳ cái gì?

ÊMILYA - Không bao giờ ạ, thưa tướng công.

ÔTENLÔ - Thế thì lạ thật!

ÊMILYA - Thưa tướng công, tôi dám đem linh hồn tôi ra cược rằng phu nhân là người ngay thẳng. Nếu tướng công nghĩ khác, xin tướng công hãy vứt bỏ cái ý nghĩ đó đi: nó lừa dối tâm tư tướng công đấy. Nếu có tên khốn kiếp nào gieo rắc ý nghĩ đó vào đầu óc tướng công, thì xin trời trừng phạt nó chịu lời nguyên rửa của hần. Vì nếu phu nhân mà không ngay thẳng, chính chuyên, chung thủy, thì trên đời này không còn người đàn ông nào sung sướng. Người vợ trong trắng nhất cũng chỉ xấu xa như những lời vu cáo.

ÔTENLÔ - Vào bảo phu nhân ra đây... Đi.

Êmilya vào

Con này thật béo lẻo. Nhưng mụ đầu nào mà chẳng ăn nói giỏi như thế, trừ phi loại mụ đầu ngốc nghếch. Nó là một con đi khôn ngoan, một căn phòng khóa chặt, chứa đựng những điều bí mật cực kỳ xấu xa. Thế mà nó còn quỳ xuống thề nguyện. Ta đã từng thấy nó làm như vậy.

Êmilya và Dexdêmônà lại ra

DEXDÊMÔNÀ - Thưa phu quân, chẳng hay phu quân muốn gì?

ÔTENLÔ - Con gà con bé nhỏ của ta, lại đây!

DEXDÊMÔNÀ - Phu quân có điều gì muốn truyền bảo?

ÔTENLÔ - Hãy để ta nhìn cặp mắt của nàng. Nhìn thẳng vào mặt ta đây.

DEXDÊMÔNÀ - Sao lại có sự lạ đời ghê sợ thế này?

ÔTENLÔ (nói với Êmilya) - Những người làm nghề của bà để mặc khách làng chơi trong phòng và đóng cửa lại. Có ai đến thì giả vờ ho hoặc đánh tiếng làm hiệu. Thôi, hãy ra làm cái nghề của bà đi, mau lên!

Êmilya vào

DEXDÊMÔNÀ - Thiếp xin quỳ xuống kính hỏi phu quân nói vậy là có nghĩa thế nào? Thiếp biết đấy là những lời giận dữ nhưng thiếp không hiểu gì hết.

ÔTENLÔ - Mi là ai?

DEXDÊMÔNÀ - Thưa phu quân, là vợ phu quân, người vợ chân thành và chung thủy của phu quân.

ÔTENLÔ - Cứ thế đi, mà tự dày dạn mi xuống hỏa ngục. Trông mi giống người nhà trời, mà quỷ có thể sợ mà không dám bắt. Vậy cứ thế đi là mi ngay thẳng để mà chịu tội gấp đôi dưới hỏa ngục.

DEXĐÊMÔNA - Có hoàng thiên biết rõ cho thiếp.

ÔTENLÔ - Hoàng thiên biết rõ mi giả dối như địa ngục.

DEXĐÊMÔNA - Thưa phu quân, giả dối với ai và giả dối cùng ai?
Thiếp giả dối như thế nào?

ÔTENLÔ - Ôi Dexđêmôna, đi đi, đi đi, đi đi!

DEXĐÊMÔNA - Ôi cái ngày nặng trĩu đau khổ!... Sao phu quân lại khóc? Thưa phu quân, phải chăng tại thiếp mà phu quân rơi lệ? Nếu chẳng may phu quân ngỡ là thân phụ thiếp đã nhúng tay vào việc triệu hồi phu quân, thì cũng xin phu quân đừng đổ tội lên đầu thiếp. Nếu phu quân không còn được người cha ấy yêu thương nữa, thì thiếp đây cũng đã mất nó từ lâu.

ÔTENLÔ - Nếu trời cao, muốn lấy đau khổ để thử thách trút mọi nỗi đau buồn, tủi nhục lên đầu ta, nhận chìm ta ngập sâu đến tận môi trong nghèo khó, giam hãm ta cùng mọi niềm hy vọng thiết tha, thì ta cũng còn tìm được chút ít kiên tâm chịu đựng, ở một nơi nào đó trong tâm hồn ta. Nhưng, chao ôi, biến ta thành tấm bia cho miệng thế mãi mãi khinh bỉ vạch mặt chỉ tên⁽¹⁾!... Nhưng, cái đó ta cũng vẫn còn có thể chịu đựng được... Được, được lắm! Nhưng, giờ đây ta bị gạt ra khỏi nơi ta đã gửi gắm cả tấm lòng, ra khỏi nơi ta phải sống trọn đời cho đến chết, ra khỏi mạch nước nơi dòng đời ta bắt nguồn, không có sẽ héo hon khô cạn! Ôi! hoặc bị gạt ra khỏi nơi đó, hoặc giữ lấy nó làm chiếc bể cạn cho loài cóc nhơ nhớp giao hợp và sinh đẻ... Thay đổi sắc mặt đi thôi, hơi thần kiên nhẫn, chú hài nhi có cặp môi hồng. Hãy tỏ ra thâm sâu ghê rợn như âm ty địa ngục.

DEXĐÊMÔNA - Thiếp mong rằng phu quân cao quý của thiếp coi thiếp là người ngay thẳng.

ÔTENLÔ - Ô, đúng, ngay thẳng như những con ruồi mùa hạ trong lò sát sinh vừa nở ra mà đã thụ thai! Ôi, bông hoa đại đẹp vô cùng, hương thơm ngào ngạt làm giác quan ngây ngất, ước gì mi đừng sinh ra đời!

DEXĐÊMÔNA - Chao ôi, thưa phu quân, thiếp đã vô tình phạm tội gì vậy?

ÔTENLÔ - Phải chăng trang giấy trắng kia, cuốn sách đẹp thế kia được tạo ra chỉ để viết chữ con đi lên trên? Đã phạm tội gì à?

⁽¹⁾ Nguyên văn: biến ta thành con số cố định của thời gian để khinh bỉ lấy ngón tay chậm chạp chuyển động trở vào.

Đã phạm gì à? Ôi, đồ nhà thổ! Nếu ta kể lại những việc mi đã làm, má ta sẽ biến thành bể lò rèn thiêu liêm sỉ thành tro hết. Mi đã phạm tội gì à? Đến trời kia cũng phải bịt mũi, trăng kia cũng phải nhắm mắt lại, đến làn gió dâm đảng vốn gặp cái gì cũng hôn hít, cũng phải nép mình sâu trong lòng đất không muốn nghe. Đã phạm tội gì à? Đồ đi vô sỉ!

DEXĐÊMÔNG - Trời ơi! phu quân lăng nhục thiếp quá thể!

ÔTENLÔ - Thế mi không phải là một con đi à?

DEXĐÊMÔNG - Không! Cũng thực như thiếp là người theo đạo Thiên chúa. Nếu vì phu quân mà giữ mình, không để cho hành vi bất chính như bản của kẻ khác chạm tới, tức không phải là đồ đi, thì thiếp đây không phải là đồ đi.

ÔTENLÔ - Sao, mi không phải là con đi sao?

DEXĐÊMÔNG - Không, cũng thật như thiếp sẽ được cứu rỗi linh hồn!

ÔTENLÔ - Có thể thế được chăng?

DEXĐÊMÔNG - Ôi! Lạy Chúa tha tội cho chúng con!

ÔTENLÔ - Vậy thì ta xin lỗi nàng. Ta đã lầm nàng là một con đi gian ngoan ở Vơniđơ đã lấy Ôtenlô này...

Êmilya lại ra

- Còn bà, bà làm cái công việc trái ngược với công việc của thánh Pito⁽¹⁾, bà gác cổng địa ngục! Chính bà, phải, chính bà! Việc của chúng tôi đã xong. Đây, tiền trả công bà khó nhọc; xin bà làm ơn mở cửa ra, và giữ kín việc này cho.

Ôtenlô vào

ÊMILYA - Chao ôi! Con người cao quý ấy nghĩ gì vậy? Thưa phu nhân, phu nhân thấy sức khỏe ra sao?

DEXĐÊMÔNG - Quả tình ta như đang mê ngủ.

ÊMILYA - Thưa phu nhân quý mến, chẳng hay có việc gì với tướng công vậy?

DEXĐÊMÔNG - Với ai?

ÊMILYA - Dạ, thưa phu nhân, với tướng công.

DEXĐÊMÔNG - Ai là tướng công của ta?

ÊMILYA - Phu quân của phu nhân ấy ạ.

⁽¹⁾ Thánh Pito là người giữ chìa khóa của thiên đàng.

DEXĐÊMÔNA - Ta không có phu quân nào hết, Êmilya, đừng hỏi gì ta nữa. Ta không có gì để trả lời ngoài nước mắt, nhưng ta lại không khóc được. Đêm nay, ta nhờ bà lấy những chăn nệm ngày cưới của ta ra đem trải lên giường cho ta. Chớ quên đấy! Và bảo ông Iagô đến đây.

ÊMILYA - Quả là có chuyện gì rồi!

Vào

DEXĐÊMÔNA - Ta bị đối xử như thế cũng đúng thôi, rất đúng. Không hiểu ta đã ăn ở ra sao mà một chút lỗi lầm hết sức nhỏ nhất của ta⁽¹⁾ cũng khiến chàng trách cứ tàn tệ?

Êmilya ra cùng Iagô

IAGÔ - Thưa phu nhân, phu nhân có điều gì sai bảo? Phu nhân làm sao thế?

DEXĐÊMÔNA - Ta không thể nói được. Dạy con trẻ, người ta thường dùng những cách dịu dàng và bảo cho chúng làm những việc dễ. Tướng quân cũng có thể dùng cách đó để dạy ta được chứ, vì thật ra, khi bị mắng, ta cũng chỉ là một đứa trẻ.

IAGÔ - Thưa phu nhân, có chuyện gì vậy?

ÊMILYA - Chao ôi! anh Iagô, tướng công đã gọi phu nhân là con đi, đã trút lên đầu phu nhân những lời lẽ khinh bỉ, những câu chửi rủa nặng nề không một trái tim vô tội nào chịu nổi.

DEXĐÊMÔNA - Iagô, ta có đáng gọi như vậy không?

IAGÔ - Thưa phu nhân, gọi thế nào ạ?

DEXĐÊMÔNA - Tướng quân gọi ta là... như Êmilya vừa nói đấy.

ÊMILYA - Tướng công gọi phu nhân là con đi. Một thằng ăn mày say rượu cũng không đến nỗi dùng những lời lẽ như vậy để sỉ vả con vợ dễ tiện của nó.

IAGÔ - Tại sao tướng quân lại làm thế?

DEXĐÊMÔNA - Nào ta có biết. Nhưng chắc chắn ta không phải là con người như vậy.

IAGÔ - Xin phu nhân đừng khóc, đừng khóc... Ôi, thật là một ngày đau khổ!

ÊMILYA - Phải chăng phu nhân đã từ chối bao nhiêu đám con nhà

⁽¹⁾ *On my least misuse*: có bản in là *on my great'st abuse* (lỗi lầm lớn nhất của ta).

quyền quý, từ bỏ bố đẻ, quê hương, bè bạn để được nghe chửi là con đi? Như thế ai mà chẳng phải khóc?

DEXDÊMÔNA - Âu cũng là cái số kiếp ta bất hạnh!

IAGÔ - Ăn ở thế rồi cũng đến mặt vận thôi! Sao tướng quân lại nảy ra cái ý nghĩ kỳ quặc như vậy?

DEXDÊMÔNA - Họa chẳng có trời biết!

ÊMILYA - Xin cứ là treo cổ tôi lên nếu không phải tại một thằng khốn nạn bỉ ổi, một thằng chó đẻ sục sạo và xúc xiểm, một thằng dê tiện, gian ngoan, quỷ quyệt đã bày đặt ra câu chuyện vu cáo này để giành lấy một địa vị nào đó. Không phải như vậy, xin cứ treo cổ tôi lên.

IAGÔ - Bậy nào! Làm gì có con người như thế, không thể nào có được!

DEXDÊMÔNA - Nếu có, cũng xin Thượng đế tha thứ cho hắn!

ÊMILYA - Để cho cái dây thừng tha tội cho nó. Và hỏa ngục thiêu đốt dần xương thịt nó! Tại sao tướng công lại gọi phu nhân là con đi? Phu nhân đã gặp ai nào? Ở đâu? Bao giờ? Như thế nào? Có gì là bằng chứng? Mô tướng quân đã bị một thằng khốn nạn dê tiện bậc nhất lừa dối! Một thằng khốn nạn hết sức hèn hạ, một thằng đều giả bỉ ổi. Trời ơi! sao trời không vạch mặt nó ra và đặt vào tay mỗi con người chân thực một cái roi cho họ lột truồng quân súc sinh ấy ra, đánh cho nó chạy cuống cuồng khắp thế giới, từ đông sang tây!

IAGÔ - Khế mồm chứ, kéo người ngoài nghe thấy!

ÊMILYA - Phỉ nhổ vào mặt cái quân ấy chứ! Chắc lại một tên khốn nạn nào đó, cùng loài với thằng đã làm anh rồi trí loạn óc rồi cứ nghĩ tôi có tình ý với Mô tướng quân chứ gì!

IAGÔ - Cô điên à? Đi ra chỗ khác!

DEXDÊMÔNA - Ông Iagô, chao ôi, ta biết làm gì để lấy lại tình thương yêu của tướng quân? Ông bạn thân mến, ông hãy đi gặp tướng quân; có ánh sáng trên trời kia chứng giám, ta không biết vì đâu ta đã để mất lòng thương yêu của tướng quân như thế. Ta xin quỳ xuống đây mà thề rằng: nếu có bao giờ vì ham muốn mà ta đã phụ tình tướng quân, dù trong ý nghĩ, hoặc trong hành động; nếu mất ta, tai ta, hay bất kỳ một giác quan nào khác của ta, đã vui thú với một hình bóng khác; nếu hiện nay, trước đây và sau này, ta không yêu Mô tướng quân tha thiết - dù cho tướng quân có ruồng rẫy, hắt hủi ta một cách

nhục nhã - thì ta xin nguyện mất hết mọi niềm vui! Lòng tàn nhẫn có thể làm được nhiều điều và lòng tàn nhẫn của tướng quân có thể hủy hoại đời ta, nhưng không bao giờ có thể làm tình yêu của ta phai nhạt. Ta không thể nào nói lên tiếng "con đi"; nói lên ta đã thấy ghê tởm. Còn như phạm một hành động để có thể đáng mang cái tên ấy, thì dù đổi lấy tất cả mọi phù hoa trên thế gian này, ta cũng quyết không làm.

IAGÔ - Xin phu nhân hãy bình tâm. Đây chẳng qua chỉ là một cơn nóng giận. Công việc quốc gia đã khiến tướng quân bức bối và ngài đã giận lây sang phu nhân đấy thôi.

DEXĐÊMÔNA - Nếu không phải vì một việc gì khác...

IAGÔ - Tôi xin bảo đảm sự việc chỉ có thể thôi.

Tiếng kèn trong hậu trường

Xin phu nhân lắng nghe kìa, tiếng kèn gọi về dự tiệc. Các sứ giả Vơnidơ đang đợi. Xin phu nhân cứ về và đừng khóc nữa. Mọi sự rồi ra sẽ êm đẹp cả thôi.

Dexđêmôna và Êmilya vào

Rôđêrigô ra

- Kìa, Rôđêrigô!

RÔĐÊRIGÔ - Tôi thấy anh đối xử với tôi không thẳng thắn.

IAGÔ - Thế trái lại thì sao?

RÔĐÊRIGÔ - Iagô, mỗi ngày anh lại kiếm ra một cơ để đuổi khéo tôi; đáng lẽ tạo cho tôi dịp có được một chút hy vọng thì anh lại gạt phăng mọi cơ hội thuận tiện, như lúc này chẳng hạn, tôi thấy là như thế đấy. Nói thực với anh, tôi nhất định không chịu cái nước này nữa, và tôi cũng sẽ không nín nhịn để yên những cái mà tôi đã ngu dại chịu đựng quá lâu rồi.

IAGÔ - Rôđêrigô, anh có muốn nghe tôi nói không?

RÔĐÊRIGÔ - Tôi đã nghe anh nói quá nhiều rồi. Lời nói và việc làm của anh chẳng đi đôi gì với nhau hết.

IAGÔ - Anh buộc tội tôi như thế rất oan.

RÔĐÊRIGÔ - Tôi không hề nói sai. Tôi đã khuynh gia bại sản rồi. Chỉ cần nửa chỗ châu báu anh lấy của tôi nói để tặng Dexđêmôna cũng đủ quyến rũ được một ni cô phá giới. Anh bảo nàng đã nhận và anh hứa hẹn, an ủi, nào là tôi sẽ mau chóng được nàng đón tiếp, nào là tôi sẽ được nàng cho gặp ngay, thế mà đến nay vẫn có thấy gì đâu.

IAGÔ - Được. Cứ tiếp tục đi. Hay lắm!

RÔĐÊRIGÔ - Hay lắm! Cứ tiếp tục đi! Tôi không thể cứ tiếp tục mãi được, ông bạn ạ. Mà như thế cũng không có gì là hay lắm. Phải! tôi cho thế là rất dở và tôi đã nhận ra là tôi bị lừa gạt.

IAGÔ - Hay lắm!

RÔĐÊRIGÔ - Tôi bảo cho anh biết, chẳng hay ho cái gì đâu. Nhất định tôi sẽ tìm cách tự giới thiệu với Dexdêmona. Nếu nàng trả lại tôi các thứ châu báu thì tôi cũng xin thôi không dám cầu cạnh làm gì nữa, và sẽ hối hận đã chót dại đi làm những chuyện ve vãn bất chính; bằng không, anh hãy tin chắc là nhất định tôi sẽ bắt anh phải bồi thường.

IAGÔ - Anh đã nói xong chưa?

RÔĐÊRIGÔ - Rồi. Và tôi đã nói là nhất định tôi sẽ làm, không phải nói suông đâu.

IAGÔ - Giờ tôi mới thấy anh cũng hăng hái can đảm đấy, và cũng từ lúc này tôi mới thấy coi trọng anh hơn trước. Rôđêrigô, đưa bàn tay của anh cho tôi bắt một cái nào. Những lời anh trách tôi đều đúng cả, nhưng tôi cũng quả quyết với anh là tôi đã lo lắng công việc của anh hết lòng hết sức.

RÔĐÊRIGÔ - Chẳng thấy hết lòng hết sức ở đâu cả.

IAGÔ - Thật tình, tôi cũng công nhận là không có gì tỏ rõ để anh thấy, và anh nghi ngờ như thế không phải là không có đầu óc thông minh, biết suy xét. Nhưng Rôđêrigô, nếu anh có những đức tính mà giờ đây, hơn bao giờ hết, tôi có lý do để tin là anh có thật, như mưu trí, can đảm, tài ba, thì đêm nay, anh hãy đem ra mà thi thố. Nếu đêm mai mà anh chưa được vui vầy với Dexdêmona, thì anh cứ việc dùng để tôi sống ở thế gian này nữa về tội phản bội, và cứ việc nghĩ ra các thứ nhục hình để giết tôi đi.

RÔĐÊRIGÔ - Thế nào, việc gì vậy? Liệu có đứng đắn, phải chăng và có thể làm được không?

IAGÔ - Thưa ngài, có phái bộ đặc biệt từ Vonidơ đến để cử Caxiô lên thay Ôtenlô.

RÔĐÊRIGÔ - Thật à? Nếu thế thì Ôtenlô và Dexdêmona sẽ trở về Vơnidơ còn gì nữa.

IAGÔ - Ồ không. Hẳn ta sẽ về xứ Mô⁽¹⁾, đem theo nàng Dexdêmona

⁽¹⁾ *Mauritania*: thời đó, là một miền nhỏ ở Bắc Phi trên bờ biển Đại Tây Dương, tương ứng với Maroc ngày nay.

kiểu diễm, trừ phi ngay lúc này có chuyện gì bất ngờ xảy ra khiến hấn phải nán lại: muốn thế, không có cách gì chắc chắn bằng cách khử thẳng Caxiô đi.

RÔĐÊRIGÔ - Anh nói khử Caxiô đi nghĩa là thế nào?

IAGÔ - Ô, đánh cho nó vỡ sọ ra để nó không thay thế được Ôtenlô nữa chứ còn thế nào.

RÔĐÊRIGÔ - Vậy là anh muốn tôi làm việc đó chứ gì?

IAGÔ - Phải, nếu anh dám làm những việc vừa là quyền của mình, lại vừa có lợi. Tối nay, nó sẽ đến đánh chén ở nhà một con gái diễm, tôi cũng sẽ phải đến đấy để tìm nó: nó còn chưa biết gì về hạnh vận vinh dự đang chờ. Nếu anh chịu khó rình lúc nó ra về (tôi sẽ tìm cách làm cho nó ra về vào khoảng nửa đêm đến một giờ sáng), thì có thể hạ thủ một cách dễ dàng. Tôi cũng sẽ đứng quanh quần ở đấy để giúp anh một tay; hai người đánh một thế nào cũng hạ được. Thôi, đừng đứng ngẩn ra đấy, hãy đi theo tôi. Tôi sẽ trình bày cho anh hiểu rõ sự cần thiết phải hạ thủ nó, rồi anh sẽ tự thấy bắt buộc phải giết nó đi. Bây giờ đã đến giờ đánh chén rồi, đêm đã khuya. Ta bắt tay vào việc thôi.

RÔĐÊRIGÔ - Tôi muốn anh cho tôi biết thêm những lý do khác tôi mới làm việc này.

IAGÔ - Anh sẽ được toại nguyện.

Hai người vào

CẢNH III

Saiprot - Một phòng khác trong lâu đài

*Ôtenlô, Lôđôvicô, Dexđêmona, Êmilya
và tùy tùng ra*

LÔĐÔVICÔ - Xin tướng quân, không dám phiền tướng quân tiễn chân xa thêm nữa.

ÔTENLÔ - Xin lỗi ngài, đi dạo chơi một lát cũng làm tôi thấy dễ chịu.

LÔĐÔVICÔ - Xin chúc phu nhân ngủ ngon và xin trân trọng cảm ơn phu nhân.

DEXĐÊMÔNA - Rất hân hạnh được đón tiếp đại nhân.

ÔTENLÔ - Ngài có ưng đi dạo không?... Này, Dêxđêmôna...

DEXĐÊMÔNA - Dạ, thưa phu quân?

ÔTENLÔ - Nàng phải đi nghỉ ngay. Chỉ một lát nữa, ta sẽ trở về, nàng nhớ cho người hầu cận lui ra, nhớ đấy.

DEXĐÊMÔNA - Vâng.

Ôtenlô, Lôđôvicô và tùy tùng vào

ÊMILYA - Thưa phu nhân, tình hình bây giờ thế nào? Tướng công xem ra có vẻ đã bớt giận.

DEXĐÊMÔNA - Tướng công nói sẽ trở về ngay, người ra lệnh ta phải đi nghỉ và cho bà lui ra.

ÊMILYA - Cho tôi lui ra ư?

DEXĐÊMÔNA - Đó là lệnh của tướng công. Vậy, Êmilya thân mến, hãy đưa ta quần áo ngủ rồi tạm biệt. Lúc này không nên làm tướng công phật ý.

ÊMILYA - Tôi ước gì phu nhân không bao giờ gặp tướng công!

DEXĐÊMÔNA - Ta lại không nghĩ thế. Ta yêu Mô tướng công tha thiết đến nỗi ngay cái tính cố chấp, những lời trách mắng và những cái cau mày của tướng công - cớ cho ta dải áo này - ta vẫn thấy có một cái gì duyên dáng, hấp dẫn.

ÊMILYA - Thưa phu nhân, tôi đã trải chăn nệm lên giường như phu nhân dặn.

DEXĐÊMÔNA - Thôi được. Trời ơi, sao mà đầu óc chúng ta vẫn vơ đến thế? Này Êmilya, nếu ta có chết trước bà thì nhờ bà liệm ta bằng cái chăn này nhé.

ÊMILYA - Ủa, sao phu nhân nó gở ra như thế.

DEXĐÊMÔNA - Trước kia, mẹ ta có nuôi một người hầu gái tên là Bacbara. Chị ta yêu một người, nhưng anh này phụ bạc⁽¹⁾, bỏ chị ta đi mất. Chị ta có bài hát *Cây liễu*, một bài tình ca cổ nhưng rất hợp với cảnh ngộ chị ta. Lúc sắp mất, chị ta đã hát bài đó. Đêm nay, bài tình ca ấy cứ lờn vờn trong đầu óc ta mãi.

⁽¹⁾ *Mad*: ở đây theo Johnson, là không chung thủy, phụ bạc.

Ta đã cố gắng mà vẫn không thể cưỡng được ý muốn cúi đầu hát bài ca đó, như chị Bacbara tội nghiệp trước kia. Êmilya, hãy nhanh tay lên một chút.

ÊMILYA - Có cần tìm chiếc áo ngủ không, thưa phu nhân?

ĐEXĐÊMÔNA - Thôi, tháo cho ta cái dải này. Ông Lôđôvicô coi bộ lịch sự nhỉ.

ÊMILYA - Một người rất đẹp trai.

ĐEXĐÊMÔNA - Ông ta ăn nói lưu loát lắm.

ÊMILYA - Tôi biết ở Vonidơ có một bà sẵn sàng đi chân không cước bộ đến tận Palextin để được chạm vào môi dưới ông ta đấy.

ĐEXĐÊMÔNA - (hát)

Con người đau khổ ngồi thờ dài bên gốc sung.

Ai ơi, hãy hát lên bài ca cây liễu xanh;

Tay áp ngực, gục đầu trên gối,

Hãy hát lên, bài ca cây liễu,

Cây liễu xanh, cây liễu xanh!

Dòng suối mát chảy cạnh nàng rì rầm than vãn,

Hát lên đi bài ca cây liễu xanh,

Cây liễu xanh, cây liễu xanh!

Nước mắt nàng mặn chát nhỏ xuống, đá cũng mềm

- Bà đặt những quần áo ấy xuống đây.

(Hát) *Hãy hát lên bài ca cây liễu xanh,*

Cây liễu xanh, cây liễu xanh!

- Nhanh tay lên, tướng quân sắp về bây giờ đấy.

(Hát) *Ai ơi, hãy hát lên bài ca cây liễu xanh,*

Cây liễu xanh làm cho ta vòng lá thắm.

Đừng trách chàng, ta ưng thuận để chàng khinh.

Không, đoạn sau không phải thế... Nghe kia, có ai gõ cửa đấy?

ÊMILYA - Gió đấy ạ.

ĐEXĐÊMÔNA (hát)

Ta trách người yêu tình phụ, chàng đã trả lời sao?

Hãy hát lên, bài ca cây liễu xanh,

Cây liễu xanh, cây liễu xanh:

Tôi ăn chả, mặc cô ăn nem⁽¹⁾.

- Êmilya, bà lui ra, chúc bà ngủ ngon! Mắt ta thấy cay cay.
Phải chăng thế là điềm sắp khóc?

ÊMILYA - Cái đó chẳng là điềm gì đâu ạ.

ĐEXĐÊMÔNA - Ta vẫn nghe thấy nói thế... Ôi, đàn ông, đàn ông.
Này Êmilya, trong thâm tâm, bà có tin là có những người phụ
nữ lừa dối chồng một cách thô bỉ như thế không?

ÊMILYA - Cũng có một vài người như vậy, cái đó thì nhất định rồi.

ĐEXĐÊMÔNA - Cho bà cả thế giới bà có ưng làm chuyện đó không?

ÊMILYA - Sao, thế phu nhân có ưng không?

ĐEXĐÊMÔNA - Không, có ánh sáng thiêng liêng trên trời kia
chứng giám!

ÊMILYA - Tôi cũng không làm, có ánh sáng thiêng liêng trên trời
kia chứng giám. Có làm, tôi chỉ làm trong bóng tối thôi cũng
được cơ mà.

ĐEXĐÊMÔNA - Cho bà cả thế giới, bà có làm chuyện đó không?

ÊMILYA - Cả thế giới thì to chuyện quá. Nếu thế hóa ra trả giá một
lỗi nhỏ quá đắt.

ĐEXĐÊMÔNA - Thật tình ta tin bà sẽ không ưng làm chuyện đó.

ÊMILYA - Thật tình, tôi tin tôi có thể làm được, và làm xong, lại
xóa sạch đi thì đã sao. Lạy Chúa, nếu chỉ để lấy một chiếc
nhẫn, mấy tấm vải đẹp, hoặc mấy cái áo, cái xiêm, cái mũ
hay một món trang sức nhỏ, thì tôi không đời nào làm
chuyện đó. Nhưng nếu được cả thế giới! Người đàn bà nào
lại không ưng cho chồng mọc sừng để đưa chồng lên ngôi
hoàng đế? Được thế, thì dù phải dày xuống hỏa ngục tôi
cũng dám làm.

ĐEXĐÊMÔNA - Xin muôn đời nguyên rủa ta, nếu ta có ý muốn phạm
một tội lỗi như vậy, dù là để đổi lấy cả thế giới.

ÊMILYA - Ô, tội lỗi chỉ là tội lỗi ở thế gian này thôi. Đã được cả thế
giới để đền công thì dù có tội chỉ là tội ở cái thế gian đã thuộc

⁽¹⁾ Đây là một bài hát cổ ở Anh, có in trong cuốn *Di sản thi ca Anh* của Percy.
Đúng ra, trong bài hát cổ là người con trai bị phụ bạc.

về mình; khi ấy khó gì mà không ra được đạo luật đổi ngay sai thành đúng.

ĐEXĐÊMÔNA - Ta không tin là có hạng đàn bà như vậy.

ÊMILYA - Có chứ, có hàng tá ấy chứ, hơn nữa, để được cái thế gian này mà họ đem ra đánh cuộc, thì số đó có thừa. Nhưng tôi cho người đàn bà mà sa ngã là lỗi tại người chồng: chẳng hạn, họ sao nhăng bốn phen đem đốc tiền bạc của chúng ta vào lòng kẻ khác, hoặc vô lý giận dữ đánh ghen, hoặc bó buộc chúng ta; hoặc đánh chúng ta, hoặc vì tức tối mà xét nét mọi cử chỉ hành động vốn dĩ quen thuộc của chúng ta. Chúng ta cũng biết oán giận, biết căm tức chứ. Và, dù cho chúng ta rộng lượng đến đâu, chúng ta cũng vẫn muốn trả thù chứ. Các ông chồng phải biết rằng vợ họ cũng có đủ giác quan như họ: cũng biết nhìn, biết ngửi, cũng có lưỡi để phân biệt ngọt chua, như họ. Tại sao họ lại bỏ chúng ta, thay người khác; thế là thế nào? Phải chăng đấy là để mua vui? Có thể. Phải chăng chính là vì thương yêu? Cũng có. Phải chăng vì mềm yếu mà họ lầm lỡ. Cái đó cũng có. Nhưng thử hỏi, chúng ta có khác gì đàn ông, chúng ta có lòng thương yêu, có ham muốn vui thú và có mềm yếu không? Vậy thì họ phải đối xử với chúng ta cho phải đạo chứ! Nếu không, phải cho họ biết rằng những lỗi lầm chúng ta mắc phải chính là họ đã dạy cho chúng ta.

ĐEXĐÊMÔNA - Chúc bà ngủ ngon, chúc bà ngủ ngon. Cầu trời giúp cho ta lấy cái xấu mà sửa mình chứ không phải học cái xấu để làm điều xấu.

Hai người vào

HỒI NĂM

CẢNH I

Saiprot - Một đường phố

Iagô và Rôđêrigô ra

IAGÔ - Anh nấp vào sau cái cột này; nó sắp tới bây giờ đấy. Hãy tuốt trần sẵn thanh bảo kiếm của anh và nhớ đâm cho trúng. Nhanh lên, nhanh lên! Đừng sợ gì hết. Tôi sẽ ở sát bên cạnh. Phen này được ăn cả ngã về không⁽¹⁾. Anh phải nhớ kỹ điều đó mà quyết tâm cố gắng.

RÔĐÊRIGÔ - Anh phải ở ngay sát cạnh tôi. Rất có thể tôi đâm trượt!

IAGÔ - Tôi đây, ở ngay cạnh anh đây. Can đảm lên và đứng vào chỗ đi.

Lui xa ra một chút

RÔĐÊRIGÔ - Làm việc này ta chẳng thấy nhiệt tình lắm, nhưng lý lẽ hẳn đưa ra thực là chí lý... Chà, tụt trung cũng chỉ chết có một người chứ mấy. Hồi bảo kiếm, hãy vùng lên! Nó sẽ chết!

Đứng vào chỗ nấp

IAGÔ - Ta đã chọc đúng nọc thẳng nhãi ranh⁽²⁾ này làm cho nó nổi xung. Giờ đây, nó giết Caxiô hay Caxiô giết nó, hoặc cả hai đứa

⁽¹⁾ *It makes us or it mars us*: ta sẽ thành công hay thất bại.

⁽²⁾ *I have rubb'd this young quat almost to the sense and he grows angry*: câu này đã gây ra nhiều tranh cãi. Có người cho là *quab* (kẻ bị chế giễu) chứ không phải *quat*; có người cho là *quai* (một thứ chim lúc nào cũng cấu kính). Warburton cho là *gnat* (con ruồi), Theobald cho là *knot* (một giống chim). Chúng tôi theo bản folio: *quat*. Theo Reed, *quat* là một cái mụn, người ta dùng để trỏ một kẻ hèn kém, đáng khinh.

giết lẫn nhau, đằng nào ta cũng lợi. Rôđêrigô mà sống, nó sẽ đòi ta hoàn lại số vàng bạc châu báu rất lớn mà ta đã nằng của nó, nói dối là đem tặng Dexđêmona. Không thể để như thế được. Nếu Caxiô thoát, thì trong cuộc sống hàng ngày, thằng này vốn tài hoa sẽ làm ta lép vế, ấy là chưa kể thằng Mô có thể lột mặt nạ ta cho nó biết, ta sẽ nguy to. Không, thằng này phải chết! Nhưng kìa, ta nghe thấy nó đang đi tới.

Caxiô ra

RÔĐÊRIGÔ - Ta nhận ra dáng đi của nó. Đúng nó rồi. Đồ khốn kiếp, mày phải chết!

Nhảy xổ ra đâm Caxiô

CAXIÔ - Nhất kiếm này đúng là của kẻ thù, nhưng áo giáp ta tốt hơn mi tưởng. Để ta thử áo giáp của mi xem sao.

Rút gươm đâm Rôđêrigô bị thương

RÔĐÊRIGÔ - Ôi! tôi bị đâm chết rồi!

*Iagô từ chỗ nấp xông tới đằng sau Caxiô,
chém vào chân Caxiô rồi chạy thụt vào*

CAXIÔ - Thế này là ta suốt đời bị què rồi!... Cứu tôi với! Ai cứu tôi với! Có kẻ giết người! Có kẻ giết người!

*Caxiô ngã xuống
Ôtenlô ra ở phía đằng xa*

ÔTENLÔ - Tiếng Caxiô kêu! Iagô đã giữ lời hứa.

RÔĐÊRIGÔ - Ôi, khốn nạn thân tôi!

ÔTENLÔ - Đúng thế!

CAXIÔ - Cứu tôi với! Đem thuốc lại đây! Gọi cho tôi một thầy thuốc!

ÔTENLÔ - Chính nó rồi! Ô, Iagô dùng cảm, thẳng thắn, công bằng, con người có ý thức cao quý biết bao về mối hận thù của bạn; ông đã nêu gương sáng cho ta soi. Cô nàng ơi, tình nhân của người đã chết thẳng cẳng và cái số phận vô phước của người cũng đang đến gấp. Con đi! ta đang tới đây! Cặp mắt mê hồn của người giờ đây đã bị xóa nhòa hẳn trong trái tim ta. Giường của người ô uest vì những trò dâm ô lát nữa sẽ vấy máu dâm ô!

*Ôtenlô vào
Lôđôvicô và Graxianô ra ở phía đằng xa*

CAXIÔ - Ôi, có ai đấy không? Không ai canh gác gì ư? Không có ai qua lại ư? Có kẻ giết người! Có kẻ giết người!

GRAXIANÔ - Có chuyện bất hạnh xảy ra. Tiếng kêu nghe thật ghê rợn!

CAXIÔ - Ai cứu tôi với!

LÔĐÔVICÔ - Nghe kìa!

RÔĐÊRIGÔ - Ồi thằng gian ác khốn kiếp!

LÔĐÔVICÔ - Có tiếng hai ba người rên rĩ... Đêm tối như bưng... Có thể là những tiếng kêu giả vờ... Chúng ta phải cẩn thận; chưa có thêm người đến giúp sức, thì chớ có đến chỗ kêu cứu mà nguy hiểm.

RÔĐÊRIGÔ - Không có ai tới ư? Tôi đến chết vì mất máu thôi!

LÔĐÔVICÔ - Nghe kìa!

GRAXIANÔ - Có người nào mặc áo lót, mang đuốc và vũ khí đang đi tới.

Iagô lại ra, tay cầm đuốc

IAGÔ - Ai đấy? Ai kêu có kẻ giết người đấy?

LÔĐÔVICÔ - Chúng tôi cũng không rõ.

IAGÔ - Các ông có nghe thấy tiếng kêu không?

CAXIÔ - Ở đây, ở đây! Trời ơi! Cứu tôi với!

IAGÔ - Có chuyện gì vậy?

GRAXIANÔ - Tôi thấy hình như người này là viên hiệu úy của Ôtenlô.

LÔĐÔVICÔ - Đúng ông ta rồi! Một con người rất dũng cảm.

IAGÔ - Anh là ai mà kêu la thảm thiết thế?

CAXIÔ - Iagô đấy à? Chao ôi, tôi bị mấy tên khốn nạn đâm, khéo chết mất. Ông cứu tôi với!

IAGÔ - Trời ơi, ông phó tướng! Những tên khốn nạn nào đã gây ra chuyện này thế?

CAXIÔ - Hình như có một thằng trong bọn chúng còn quanh quất đầu đây, nó không thể chạy khỏi đây được.

IAGÔ - Chà, quân khốn nạn phản trắc! *(Nói với Lôđôvicô và Graxianô)* - Các ông đứng làm gì ở tận xa thế? Lại đây giúp tôi một tay chứ.

RÔĐÊRIGÔ - Trời ơi! đến đây cứu tôi với!

CAXIÔ - Đấy, một thằng trong bọn chúng nó đấy!

IAGÔ - À, quân chó má giết người! Đồ khốn kiếp!

Đâm Rôđêrigô

RÔÊRIGÔ - A, thằng Iagô trời chu đất diệt! A, đồ chó đẻ táng tận lương tâm!

IAGÔ - Giết người trong bóng tối!... Bọn đạo tặc khát máu ấy đâu rồi?... Thành phố này sao mà yên lặng thế! Ở này! có kẻ giết người, có kẻ giết người!... Các ông là ai? Là người ngay hay kẻ gian?

LÔĐÔVICÔ - Cứ thử thách chúng tôi, ông sẽ biết.

IAGÔ - Lôđôvicô đại nhân phải không?

LÔĐÔVICÔ - Vâng, chính tôi.

IAGÔ - Xin đại nhân rộng lượng tha thứ cho. Đây là ông Caxiô bị quân vô lại chém bị thương!

GRAXIANÔ - Ông Caxiô!

IAGÔ - Đại huynh thấy trong người thế nào!

CAXIÔ - Chân tôi bị chém đứt đôi rồi!

IAGÔ - Cầu trời phù hộ đại huynh không đến nỗi thế! Các ngài làm ơn cầm đuốc soi hộ tôi xem nào!... Để tôi lấy áo lót của tôi buộc vết thương này lại.

Bianca ra

BIANCA - Có chuyện gì vậy? Ai kêu đấy?

IAGÔ - Lại còn ai kêu đấy nữa!

BIANCA - Trời ơi! Anh Caxiô yêu quý của em! Anh Caxiô yêu dấu của em! Ôi! Anh Caxiô! Caxiô! Caxiô!

IAGÔ - Ô, con đi thập thành!... Caxiô, ông có nghi ai đã chém ông què chân thế này không?

CAXIÔ - Không.

GRAXIANÔ - Tôi rất lấy làm đau lòng thấy ông như vậy. Tôi đang đi tìm ông.

IAGÔ - Cho tôi mượn một cái nịt dây buộc! Được rồi... Ô... hãy tìm một cái cẳng để khiêng ông ấy đi cho dễ.

BIANCA - Trời ơi! Anh ấy ngất đi kìa! Anh Caxiô! Caxiô! Caxiô!

IAGÔ - Thưa các ngài, tôi nghi con đi này có dính líu vào vụ mưu sát ông Caxiô... Ông Caxiô, ông chịu khó một lát... Lại đây, lại đây, đưa đuốc cho tôi... Chúng ta có ai biết mặt tên này không? Hồi

ôi, có phải ông bạn và người đồng hương của tôi, ông Rôđêrigô không đấy? Không phải!... Không... Đích thực rồi! Trời ơi, đúng là Rôđêrigô!

GRAXIANÔ - Thế nào, ông Rôđêrigô người Vonidơ ấy ư?

IAGÔ - Vâng, chính ông ấy, ngài có biết ông ấy sao?

GRAXIANÔ - Có, tôi có biết!

IAGÔ - Graxianô đại nhân? Tôi xin ngài rộng lòng thứ lỗi. Vì những chuyện đổ máu này mà tôi có điều gì thất thố đối với ngài, xin ngài xá tội cho.

GRAXIANÔ - Tôi rất sung sướng được gặp ông.

IAGÔ - Caxiô, ông nghe trong người thấy thế nào?... Ô, đi tìm một cái cáng, một cái cáng!

GRAXIANÔ - Rôđêrigô!

IAGÔ - Chính hấn, chính hấn!... À, đây rồi, có cáng đây rồi!

Có người khiêng cáng ra

Và ông nào có lòng tốt hãy khiêng ông ấy đi, cẩn thận nhé! Tôi đi mời ông thầy thuốc của chủ tướng. (Với Bianca) - Còn bà, không dám phiền bà làm gì... Người bị đâm chết nằm kia là bạn thân của tôi đấy, ông Caxiô ạ! Chẳng hay giữa hai người có thù oán gì không?

CAXIÔ - Không hề có. Mà tôi cũng không biết cái thằng đâm trộm tôi là ai.

IAGÔ (với Bianca) - Kìa, sao bà lại tái mặt đi như vậy?... Các ông, khiêng ông ấy đi, đừng để ông ấy nằm phơi ở ngoài trời mãi thế.

Người ta khiêng Caxiô và Rôđêrigô đi

Còn các ngài, xin hãy nán lại... Sao bà tái mặt đi như thế?... Các ngài có thấy con mắt ả ngơ ngác hốt hoảng không? Này, nếu bà cứ nhìn trân trân như vậy thì lát nữa chúng tôi sẽ còn biết thêm khối việc... Các ngài hãy nhìn kỹ ả mà xem. Xin các ngài chú ý đến ả. Các ngài có thấy không? Dù cái lưỡi không còn dùng được, tội lỗi cũng sẽ cứ bày ra.

Emilya ra

ÊMILYA - Chao ôi! Có việc gì thế? Có việc gì đấy hở anh Iagô?

IAGÔ - Ông Caxiô bị Rôđêrigô và đồng bọn chém trộm trong đêm

tối; mấy thằng đồng bọn đã tẩu thoát mất. Ông Caxiô bị chém gần chết. Còn Rôdêrigô thì chết rồi.

ÊMILYA - Chao ôi! Con người phúc hậu, cao quý! Ôi, ông Caxiô!

IAGÔ - Đấy! giăng hoa dĩ bọm thì kết quả thế đấy... Êmilya, em đi hỏi xem đêm nay ông Caxiô đã ăn uống ở đâu... Kìa, sao bà lại run lẩy bẩy thế?

BIANCA - Ông ấy ăn bữa tối ở nhà tôi, nhưng tôi có run đâu nào.

IAGÔ - A, ra ông ấy ăn uống ở nhà bà. Vậy ta ra lệnh cho bà phải theo ta.

ÊMILYA - Đồ đi! Phỉ nhổ vào mặt mày!

BIANCA - Tao không phải là đi. Tao cũng sống lương thiện chẳng kém gì mày đang chửi tao.

ÊMILYA - Lương thiện như tao? Xì! Tao phỉ nhổ vào mặt mày!

IAGÔ - Thưa các ngài, bây giờ ta hãy đến xem người ta băng bó cho ông Caxiô tội nghiệp ra sao... Còn nhà chị này, đi! Nhà chị phải nói thật cho chúng ta rõ. Êmilya, em chạy lên thành báo cho tướng quân và phu nhân biết sự tình. Xin mời các ngài đi trước! (*Nói riêng*) - Đêm nay, một là ta thành công, hai là hoàn toàn thất bại đây.

Tất cả vào

CẢNH II

*Saiprot - Một phòng ngủ trong lâu đài
Dexdêmona nằm ngủ trên giường;
có một ngọn đèn thấp sáng*

Ôtenlô ra

ÔTENLÔ - Đấy là nguyên nhân, đấy là nguyên nhân, ôi linh hồn ta hồi!... Đừng buộc ta phải gọi tên nó ra với các người, hồi những vì sao trinh bạch!... chính đấy là nguyên nhân... Nhưng ta sẽ không làm đổ máu nàng, cũng không làm xây xát làn da nàng trắng hơn tuyết, mịn màng hơn cả một pho

tượng bạch ngọc. (*Rút gương ra*) Nhưng nàng phải chết, nếu không, nàng sẽ còn lừa dối nhiều người. Hãy tắt ngọn đèn kia rồi tắt ngọn đèn này: Hỡi ngọn đèn đang cháy sáng, sau khi dập tắt mi, nếu có hồi lại, ta vẫn có thể trả lại ánh sáng cho mi được; nhưng còn ngọn đèn này, ôi, kiệt tác tuyệt vời của hóa công kỳ diệu, một khi ánh sáng mi tắt rồi, ta không biết tìm đâu ra ngọn lửa thần của Prômê-tê⁽¹⁾ để có thể nhen lại ánh sáng cho mi được. Khi ta đã ngắt bông hồng của mi, ta không trả lại được nhựa sống cho hoa, nó phải tàn: ta muốn hưởng hương thơm của hoa còn mơn mẩn trên cành. (*Hôn Dêx-dê-mô-na*) Ôi, hơi thở ngát hương, đến thần Công lý cũng phải xiêu lòng mà bẽ gãy lưỡi gương. Ta hôn em một lần nữa! Một lần nữa! Hãy giữ nguyên vẻ kiều diễm thế này khi em chết, ta sẽ giết em và sẽ vẫn yêu em. Ta hôn em một lần nữa, lần cuối cùng. Một cái hôn dịu dàng đầm thấm như vậy, nhưng lại là một cái hôn chí tử chưa từng thấy bao giờ. Ta khóc, nhưng đây là những giọt nước mắt ác nghiệt! Nỗi đau đớn này thực siêu phàm, đánh vào chính người mà ta yêu dấu!... Nàng thức dậy kìa!

ĐEXĐÊ-MÔ-NA - Ai đó? Ôtenlô phu quân đấy ư?

ÔTENLÔ - Phải, Dêx-dê-mô-na, ta đây.

ĐEXĐÊ-MÔ-NA - Phu quân đi nghỉ chứ.

ÔTENLÔ - Dêx-dê-mô-na, đêm nay người đã cầu nguyện chưa?

ĐEXĐÊ-MÔ-NA - Dạ đã, thưa phu quân.

ÔTENLÔ - Nếu thấy mình còn tội lỗi nào chưa cầu xin Chúa tha thứ và ban phúc, thì người hãy cầu xin ngay đi.

ĐEXĐÊ-MÔ-NA - Trời ơi! phu quân nói vậy là có ý gì?

ÔTENLÔ - Hừ! cầu Chúa đi và ngắn gọn thôi, ta sẽ đi bách bộ đợi người. Ta không muốn giết người khi linh hồn người chưa được chuẩn bị. Không... Chúa cấm làm như vậy! Ta không muốn giết linh hồn người!

ĐEXĐÊ-MÔ-NA - Phu quân nói giết ư?

ÔTENLÔ - Phải!

ĐEXĐÊ-MÔ-NA - Vậy cầu xin trời hãy thương xót con.

⁽¹⁾ Thần Prômê-tê đánh cắp lửa của trời đem cho loài người (theo thần thoại Hy Lạp).

ÔTENLÔ - Ta cũng hết lòng mong người cầu sao được vậy.

DEXĐÊMÔNA - Nếu phu quân nói thế, thiếp hy vọng phu quân sẽ không nỡ giết thiếp.

ÔTENLÔ - Hừ!...

DEXĐÊMÔNA - Nhưng thiếp vẫn thấy sợ phu quân vì mỗi khi cặp mắt phu quân quắc lên thế kia, trông phu quân thực đáng sợ. Tại sao thiếp sợ, thiếp cũng không hiểu, vì thiếp thấy mình vô tội. Vậy mà thiếp vẫn cảm thấy mình sợ.

ÔTENLÔ - Hãy nghĩ đến những tội lỗi của người!

DEXĐÊMÔNA - Thiếp chỉ có tội đã yêu phu quân.

ÔTENLÔ - Phải, và chính vì thế mà người sẽ chết!

DEXĐÊMÔNA - Vì yêu mà phải chết là cái chết trái tự nhiên. Chao ôi! sao phu quân lại căn moi như vậy? Cơn giận khủng khiếp nào làm phu quân run cả người lên như vậy. Đó thật là những điềm xấu, nhưng thiếp hy vọng, thiếp vẫn hy vọng nó không nhằm vào thiếp.

ÔTENLÔ - Câm ngay và nằm yên!

DEXĐÊMÔNA - Vâng, thiếp xin tuân lệnh. Thưa phu quân, có chuyện gì vậy?

ÔTENLÔ - Chuyện này: chiếc khăn mà ta thiết tha yêu quý và đã cho người, người đã đem cho thằng Caxiô.

DEXĐÊMÔNA - Thưa phu quân, không! Thiếp xin đem cả linh hồn và tính mệnh ra thế với phu quân như vậy! Xin phu quân cho gọi Caxiô đến mà hỏi.

ÔTENLÔ - Linh hồn thù mị kia ơi, hãy coi chừng! Hãy coi chừng, đừng có thể bậy. Người đang nằm trên giường chết rồi đó.

DEXĐÊMÔNA - Vâng, nhưng chưa phải đã chết.

ÔTENLÔ - Không, chết ngay bây giờ đây! Vậy, hãy thành thực thú tội đi. Vì dù cho người có thể bồi đắp chối cãi từng điểm một thì cũng không thay đổi được, không hủy bỏ được cái quyết định sắt đá đang làm ta rên rỉ trong lòng. Người phải chết!

DEXĐÊMÔNA - Nếu vậy, cầu xin Chúa hãy thương xót con.

ÔTENLÔ - Ta nói, cầu sao được vậy.

DEXĐÊMÔNA - Và xin phu quân cũng thương xót thiếp! Suốt đời

thiếp không hề làm điều gì xúc phạm đến phu quân; không bao giờ thiếp yêu Caxiô, mà chỉ là quý mến trong phạm vi đạo trời cho phép. Thiếp không hề tặng ông ta cái gì để làm vật ước hẹn cả.

ÔTENLÔ - Thế có trời, ta đã trông thấy chiếc khăn của ta trong tay nó. Ôi, con đàn bà phản phúc! người đã làm trái tim ta hóa đá và cái việc ta định làm mà ta cho là việc hy sinh, người đã buộc ta phải gọi là việc giết người. Ta đã trông thấy chiếc khăn.

ĐEXĐÊMÔNA - Vậy là ông ta đã nhặt được ở đâu; thiếp không hề tặng ông ta. Xin tướng quân cho gọi ông ta đến đây để nói ra sự thật.

ÔTENLÔ - Nó đã thú nhận cả rồi!

ĐEXĐÊMÔNA - Thú nhận cái gì, thưa phu quân?

ÔTENLÔ - Là nó đã ăn nằm với người!

ĐEXĐÊMÔNA - Thế nào? Ăn nằm bất chính?

ÔTENLÔ - Phải.

ĐEXĐÊMÔNA - Ông ta sẽ không nhắc lại như vậy.

ÔTENLÔ - Đúng. Nó đã cam hòng rồi. Iagô trung thực đã được lệnh thi hành việc đó.

ĐEXĐÊMÔNA - Trong cơn sợ hãi ta đã đoán ra!... Sao, ông ấy chết rồi ư?

ÔTENLÔ - Nếu mỗi sợi tóc trên đầu nó là một mạng, thì lòng hận thù ngất trời của ta cũng đủ sức để tiêu diệt hết.

ĐEXĐÊMÔNA - Chao ôi! Ông ấy đã bị người ta phản, còn ta cũng chết mất thôi!

ÔTENLÔ - Im ngay, đồ đi! Người còn dám khóc nó trước mặt ta sao?

ĐEXĐÊMÔNA - Ôi, xin phu quân hãy đuổi thiếp đi, chứ đừng giết thiếp!

ÔTENLÔ - Nằm xuống, đồ đi!

ĐEXĐÊMÔNA - Phu quân để đến mai hãy giết thiếp, cho thiếp được sống nốt đêm nay.

ÔTENLÔ - Nếu người chống cự...

ĐEXĐÊMÔNA - Thiếp chỉ xin nửa giờ thôi!

ÔTENLÔ - Đã quyết định rồi, không trì hoãn được.

DEXĐÊMÔNA - Thế thì xin cho thiếp thời gian cầu một bài kinh vậy.

ÔTENLÔ - Muộn rồi! (*bóp cổ Dexđêmôna*)

ÊMILYA (*trong hậu trường*) - Tướng công, thưa tướng công, ô kìa, tướng công! tướng công!

ÔTENLÔ - Tiếng động gì vậy?... Chưa chết ư? Chưa chết hẳn ư? Ta tuy tàn ác nhưng không phải là không có lòng trắc ẩn. Ta không muốn người phải quằn quại kéo dài nỗi đau khổ... Như thế đấy! Như thế đấy!

Bóp thêm

ÊMILYA (*trong hậu trường*) - Ô kìa! tướng công, tướng công!

ÔTENLÔ - Ai đấy?

ÊMILYA (*trong hậu trường*) - Ôi, thưa tướng công, tôi có một chuyện muốn trình tướng công.

ÔTENLÔ - Được... Ra là Êmilya... Chờ một lát... Nàng đã chết... Có lẽ nó đến báo tin Caxiô đã chết; tiếng đập cửa mạnh lắm... Ô, không còn động đậy nữa chứ? Im lìm như một nắm mồ rồi... Liệu có nên để nó vào đây không?... Thế có được không? Hình như nàng lại vừa động đậy. Không phải. Nên làm gì bây giờ? Nó mà vào thế nào nó cũng nói chuyện với vợ ta: vợ ta, vợ ta! Vợ nào? Ta làm gì có vợ. Ôi giờ phút nặng nề, không sao chịu nổi! Hình như lúc này vừa có nhật thực lại vừa có nguyệt thực, khiến địa cầu kinh hoàng vỡ toang trước hiện tượng lạ lùng.

ÊMILYA (*trong hậu trường*) - Thưa tướng công! Tôi khẩn nài xin tướng công cho tôi vào trình một việc với tướng công! Tướng công!

ÔTENLÔ - Ta đã quên bằng mi! Vào đây, Êmilya... Khẽ chứ!... Chờ một lát!... Đợi ta kéo rèm đã! Đâu rồi?

Mở cửa

Êmilya ra

- Có chuyện gì vậy?

ÊMILYA - Ôi, thưa tướng công, ngoài kia có chuyện giết người ghê gớm quá!

ÔTENLÔ - Cái gì? Vừa mới đây à?

ÊMILYA - Vâng, vừa mới đây thôi, thưa tướng công.

ÔTENLÔ - Đây chính là lỗi tại mặt trăng đến gần trái đất quá lệ thường, khiến mọi người phát điên lên hết.

ÊMILYA - Thừa tướng công, ông Caxiô đã giết chết một người Vơnidơ trẻ tuổi tên là Rôđêrigô.

ÔTENLÔ - Rôđêrigô bị giết! Và cả Caxiô nữa!

ÊMILYA - Thừa không, ông Caxiô không chết.

ÔTENLÔ - Caxiô không chết, nếu vậy bản nhạc giết người này lỗi nhịp, khúc ca báo thù hóa ra lạc điệu.

ĐEXĐÊMÔNA - Ôi, bị giết chết bất công quá, bất công quá!

ÊMILYA - Ôi trời ơi! ai kêu gì đấy?

ÔTENLÔ - Sao? Cái gì?

ÊMILYA - Trời ơi, kinh sợ quá! rõ ràng tiếng phu nhân... Ai cứu tôi với! Ai cứu tôi với!... Trời ơi! Ai cứu tôi với!... Phu nhân nói nữa đi, phu nhân Đexđêmôna hiền dịu! Ôi, phu nhân hiền dịu, nói đi!

ĐEXĐÊMÔNA - Ta chết oan uổng!

ÊMILYA - Trời ơi! Ai là thủ phạm?

ĐEXĐÊMÔNA - Không ai cả. Chính ta. Thôi, vĩnh biệt. Ta gửi lời chào phu quân yêu quý của ta. Thôi, vĩnh biệt.

Chết

ÔTENLÔ - Ủa! Làm sao nàng lại bị sát hại?

ÊMILYA - Chao ôi! Nào ai biết?

ÔTENLÔ - Bà đã nghe chính nàng nói là không phải ta đấy chứ?

ÊMILYA - Vâng, phu nhân có nói thế, tôi cần nhắc lại đúng sự thật.

ÔTENLÔ - Là một kẻ điêu toa dối trá, nàng sẽ phải đầy hỏa ngục. Chính ta đã giết nàng đấy.

ÊMILYA - Ôi, vậy phu nhân càng là tiên thánh, còn nhà ngươi càng là quỷ đen!

ÔTENLÔ - Nàng đã trở nên dâm dăng và là một con đĩ.

ÊMILYA - Quả là ngươi vu khống phu nhân, ngươi là đồ quỷ.

ÔTENLÔ - Nàng phản trắc như mặt nước lặn.

ÊMILYA - Còn ngươi phải là loài không biết suy trước nghĩ sau như lửa mới bảo phu nhân là người phản trắc. Ôi, phu nhân trung thực như thiên thần!

ÔTENLÔ - Thằng Caxiô đã ngủ với nàng, không tin cứ hỏi chồng người sẽ rõ. Ôi! ta xin chịu tội đầy dưới chín tầng địa ngục nếu ta không có những chứng cứ rõ ràng, để phải dùng đến biện pháp cuối cùng này. Chính chồng người biết rõ đầu đuôi câu chuyện.

ÊMILYA - Chồng tôi!

ÔTENLÔ - Phải, chồng người.

ÊMILYA - Chồng tôi biết phu nhân phụ nghĩa vợ chồng?

ÔTENLÔ - Phải. Với Caxiô. Nếu nàng quả là người chung thủy thì trời có tạo cho ta một thế giới khác bằng cả một khối ngọc thạch toàn bích, ta cũng không đời nào đem nàng ra đánh đổi.

ÊMILYA - Chồng tôi!

ÔTENLÔ - Phải. Chính ông Iagô đã cho ta biết đầu tiên. Ông ấy là một người trung thực, căm ghét những vết nhơ bám vào những hành vi bẩn thỉu.

ÊMILYA - Chồng tôi!

ÔTENLÔ - Tại sao người cứ mãi nhải nhắc lại mãi thế? Ta đã bảo là chồng người.

ÊMILYA - Ôi, phu nhân! Lòng nham hiểm đã giả bộ làm ra tận tụy. Chính chồng ta bảo phu nhân ngoại tình!

ÔTENLÔ - Phải, chính ông ấy. Ta nói chồng mù, mù có hiểu chữ ấy không? Bạn ta, chồng mù, ông Iagô chân thực, ngay thẳng.

ÊMILYA - Nếu nó nói thế, thì cầu cho linh hồn độc ác của nó cứ thối đi mỗi ngày từng li một! Nó đã chủ tâm nói dối. Phu nhân chỉ có quá say mê con người bẩn thỉu mà phu nhân đã chọn mà thôi.

ÔTENLÔ - A!

ÊMILYA - Mi cứ giữ thói hung đồ ra. Hành động của mi không làm cho mi đáng được lên thiên đàng đâu, cũng như mi chẳng xứng đáng với phu nhân chút nào hết!

ÔTENLÔ - Liệu hồn, hãy cầm mồm đi!

ÊMILYA - Mi không có lấy một nửa sức mạnh để làm ta đau đớn như ta đã đau đớn. Đồ xuẩn ngốc! Đồ ngu dốt! Quân dốt nát, rác rưởi kia! Mi đã phạm một tội ác. Ta không sợ lưỡi gươm của mi

đầu, ta sẽ vạch mặt mi dù ta có phải chết hai chục lần. Cứu tôi với! Cứu tôi với! Ai cứu tôi với! Thằng Mô nó giết chết phu nhân tôi rồi! Có kẻ giết người! Có kẻ giết người!

Môntanô, Graxianô và Iagô ra

MÔNTANÔ - Có chuyện gì thế?... Thế nào, Mô tướng quân?

ÊMILYA - Ô, Iagô, anh đến đây ư? Anh khôn khéo thế nào mà để người ta chụp mấy cái tội giết người lên đầu anh đấy?

GRAXIANÔ - Có chuyện gì thế?

ÊMILYA - Anh hãy cải chính lời thằng khốn kiếp này, nếu anh là người chân thực. Nó nói anh bảo với nó là phu nhân đã làm điều bất chính. Tôi biết anh không đời nào nói thế, anh đâu có phải là phường khốn nạn như vậy. Anh nói đi, tôi uất lắm rồi.

IAGÔ - Anh đã nói với tướng công những điều anh nghĩ và chẳng hề nói gì hơn những điều mà chính tướng công cũng thấy là đúng và thực.

ÊMILYA - Nhưng anh có nói là phu nhân ngoại tình không?

IAGÔ - Có.

ÊMILYA - Thế thì mày nói dối, một chuyện dối trá bỉ ổi, đáng nguyên rủa! Xin thể có linh hồn ta, mày nói dối. Nói dối độc ác... Phu nhân mà ngoại tình với Caxiô! Mày đã nói là với Caxiô phải không?

IAGÔ - Vâng, thưa bà, với Caxiô. Thôi, bà câm ngay cái mồm lại.

ÊMILYA - Tao không câm mồm. Tao phải nói. Phu nhân đã bị giết chết đang nằm trên giường kia kìa!...

TẤT CẢ - Trời ơi! Cầu trời không phải như vậy!

ÊMILYA - Chính những lời vu cáo của mày đã gây ra chuyện giết người này.

ÔTENLÔ - Vâng, thưa các ngài, không việc gì phải sưng sờ kinh ngạc: quả thật đúng thế đấy!

GRAXIANÔ - Một sự thật lạ lùng!

MÔNTANÔ - Ôi, một hành động quá gở!

ÊMILYA - Ôi! Đê tiện! đê tiện!... Ta nghĩ lại chuyện này xem nào... ta nghĩ lại, ta ngờ ngợ... Ôi, đê tiện! Khi ấy ta cũng đã có lúc

nghe thế rồi... Nỗi ân hận này, ta đến tự tử chết mất! Ôi! Đê tiện! quá ư đê tiện!

IAGÔ - Sao! Mi điên à? Ta ra lệnh cho mi về nhà ngay.

ÊMILYA - Thưa các ngài, xin cho phép tôi được nói. Đạo làm vợ, tôi phải nghe chồng, nhưng lúc này thì xin không. Đây, Iagô, có lẽ tao sẽ không bao giờ trở về nhà nữa.

ÔTENLÔ (*cúi người trên mình vợ*) - Hô! Hô! Hô!

ÊMILYA - Phải, hãy nằm xuống đấy mà gào lên: vì người đã giết chết một con người vô tội, hiền dịu bậc nhất trong số những con người từ xưa đến nay ngẩng mặt nhìn trời.

ÔTENLÔ (*đứng dậy*) - Ô, nhưng nàng là người có tội... Thưa chú, tôi vốn không được quen biết chú nhiều. Cháu gái của chú nằm kia. Vâng, đích thực đôi bàn tay này vừa chấm dứt hơi thở của nàng. Tôi cũng biết hành động này là vô cùng khủng khiếp và tàn bạo.

GRAXIANÔ - Tội nghiệp cháu Dexdêmôna! Ta cũng mừng là cha cháu đã mất. Cuộc hôn nhân của cháu đã làm cho người không sống nổi. Nỗi đau lòng ấy đã cắt đứt chuỗi ngày già của cha cháu. Cha cháu ví còn sống đến giờ mà nhìn thấy cảnh này, chắc hẳn người cũng sẽ điên cuồng tuyệt vọng, phải, người sẽ nguyện rửa xua đuổi cả thần hộ mệnh và rơi vào kiếp trầm luân đầy ải.

ÔTENLÔ - Kể ra thì cũng đáng thương tâm, nhưng ông Iagô biết rõ nàng đã cùng Caxiô làm chuyện nhơ nhuốc hàng nghìn lần và Caxiô cũng đã thú nhận. Để ban thưởng những trò ân ái cho tên này, nàng đã đem cho nó vật tôi tặng nàng buổi đầu tiên để đính ước hôn nhân; tôi đã trông thấy vật ấy trong tay Caxiô: đó là chiếc khăn tay, một vật kỷ niệm cổ của cha tôi tặng mẹ tôi ngày trước⁽¹⁾.

ÊMILYA - Trời hỡi trời! Ôi, các đấng thần linh cao cả!

IAGÔ - Đây, cầm mồm ngay!

ÊMILYA - Tao sẽ nói hết, tao sẽ nói hết. Cầm mồm ư? Không đời nào, tao sẽ nói, tự do như gió trời. Dù cho trời đất, người, quỷ, tất cả, tất cả sĩ vả tao thì tao cũng cứ nói.

⁽¹⁾ Ở Hồi III, Ôtenlô nói với Dexdêmôna là một người đàn bà Ai Cập tặng mẹ Ôtenlô chiếc khăn tay này.

chi nhĩ? Hãy lắng nghe tôi, phu nhân còn nghe thấy không? Tôi muốn bắt chước con thiên nga chết trong tiếng nhạc: (*Hát*) *Cây liễu xanh, Cây liễu xanh!* Này tên Mô, phu nhân là người trinh bạch, phu nhân yêu người tha thiết, hỡi tên Mô hung ác kia. Ta đã nói thật, cũng thật như linh hồn ta sẽ được về nơi cực lạc. Ta nghĩ sao nói vậy, ta chết đây... Ta chết.

Chết

ÔTENLÔ - Ta còn một thanh gươm nữa trong buồng này, một thanh gươm Tây Ban Nha, tôi luyện trong suối lạnh giá băng.Ồ, đây rồi, chú ơi, hãy để cho tôi ra...

GRAXIANÔ (*trong hậu trường*) - Nếu người ra khỏi đây, người sẽ phải trả giá đắt đấy. Tay không, người hãy nghe ta kéo sẽ thiệt thân.

ÔTENLÔ - Hãy nhìn vào tôi rồi hãy nói. Lúc này, mặc dầu tay không, tôi cũng xông vào đánh ông đó.

Graxianô lại ra

GRAXIANÔ - Có chuyện gì vậy?

ÔTENLÔ - Nhìn đây, tôi có một thanh gươm. Chưa một quân nhân nào từng có đeo một thanh gươm tốt hơn. Tôi đã sống những ngày, với cánh tay nhỏ bé và thanh bảo kiếm này, mở đường vượt qua những trở ngại khó khăn gấp hai chục lần sức ngăn chặn của ông... Nhưng khoe khoang làm chi, vô ích! Ai là người làm chủ được số mệnh mình? Thời ấy đã qua rồi, không còn nữa... Đừng sợ, dù ông thấy tôi cầm gươm trong tay. Giờ đây là lúc tôi đã đi trọn đường đời, thuyền tôi đi tới đích, buồm tôi đã cập bến tận cùng. Sao, ông sợ hãi lùi lại đấy ư? Sợ làm gì, vô ích, giờ đây, chỉ cầm cảnh sậy gí vào ngực Ôtenlô này cũng đủ làm nó lùi bước... Ôtenlô biết về đâu bây giờ? Ôi, con người xấu số, giờ đây sắc mặt em ra sao? Chao ôi, nhợt nhạt như chiếc áo lót của em! Rồi đây, khi hai ta gặp nhau ngày phán quyết, sắc mặt này của em sẽ hất linh hồn ta ra khỏi thiên đàng cho quỷ sứ vồ. Em ơi, sao người em giá lạnh, giá lạnh như lòng em trinh bạch!... Ôi, tên khốn kiếp đáng muôn đời nguyên rủa!... Hỡi bầy quỷ, hãy lấy roi mà quất đuổi ta đi, đừng cho ta được nhìn thấy vẻ thiên thần của nàng! Hãy cuốn ta vào trong cơn gió dữ! Hãy thiêu đốt ta trong diêm sinh! Hãy chìm ta vào vực

thảm của lửa sôi! Ôi Dexdêmôna! Dexdêmôna, em đã chết rồi!
Chết rồi!

*Lôđôvicô, Môntanô, Caxiô nằm trên cang,
và mấy tùy tướng ra, cùng với Iagô đã bị bắt*

LÔĐÔVICÔ - Tên hung bạo và khốn nạn ấy đâu?

ÔTENLÔ - Nó đây, kẻ trước kia là Ôtenlô đây.

LÔĐÔVICÔ - Còn con rắn độc đâu? Dem thằng khốn nạn ấy ra đây.

ÔTENLÔ - Ta nhìn xuống chân nó, nhưng đấy chỉ là chuyện hoang đường⁽¹⁾. Nếu mi là quỷ, gương này sẽ không giết chết được mi.

Đám Iagô

LÔĐÔVICÔ - Tước lấy thanh gương của hắn!

IAGÔ - Thừa ngài, chảy máu nhưng tôi chưa chết đâu.

ÔTENLÔ - Ta cũng không lấy thế làm buồn; ta mong cho mi sống. Vì theo ta, chết được là hạnh phúc.

LÔĐÔVICÔ - Ôi, Ôtenlô, người vốn khôn ngoan, trung hậu là vậy, sao người lại mắc mưu một tên hèn mạt. Biết nói sao về người đây?

ÔTENLÔ - Nói gì cũng được cả, có sao: một kẻ sát nhân đáng trọng, nếu các người muốn. Vì tôi giết không phải do căm tức mà hoàn toàn vì danh dự.

LÔĐÔVICÔ - Tên khốn kiếp này đã thú nhận một phần hành vi đê tiện của nó. Có phải nhà người đã cùng nó thông đồng giết Caxiô không?

ÔTENLÔ - Phải.

CAXIÔ - Thừa chủ tướng thân mến, tôi không hề làm gì nên tội.

ÔTENLÔ - Bây giờ thì tôi tin đúng là như vậy và xin ông tha lỗi cho. Tôi cũng xin ông hỏi thằng mạt người dạ quỷ này tại sao nó lại chằng lưới bẫy cả linh hồn lẫn thể xác tôi như thế?

IAGÔ - Đừng hỏi gì ta. Những gì các người biết là các người biết. Từ phút này trở đi ta sẽ không nói một lời nào nữa.

⁽¹⁾ Theo truyền thuyết hoang đường ở phương Tây, chân ác quỷ có móng chẻ đôi, không có ngón.

LÔĐÔVICÔ - Sao? Cả cầu nguyện cũng không?

GRAXIANÔ - Nhục hình sẽ mở miệng mi.

ÔTENLÔ - Ô, tốt hơn hết là mi nên nói.

LÔĐÔVICÔ - Thưa ngài Graxianô, rồi đây ngài sẽ hiểu đầu đuôi câu chuyện mà theo tôi nghĩ, ngài không hề rõ. Đây là một bức thư tìm thấy trong túi của Rôđêrigô đã bị giết chết, và đây là một bức thư nữa. Bức thứ nhất cho biết Rôđêrigô đảm nhận việc giết Caxiô.

ÔTENLÔ - Ôi, quân khốn kiếp!

CAXIÔ - Hết sức man rợ! hết sức thô bạo!

LÔĐÔVICÔ - Còn bức thư này, giọng trách móc, bức bội, cũng tìm thấy trong túi áo Rôđêrigô; hình như hẳn định gửi cho tên khốn kiếp kia. Nhưng có lẽ chưa gửi đi thì tên Iagô đã đến và nói khéo làm cho tên này nguôi giận.

ÔTENLÔ - Ôi, thằng khốn kiếp độc địa!... Ông Caxiô, làm thế nào ông lại có được chiếc khăn tay của vợ tôi?

CAXIÔ - Tôi nhặt được ở trong phòng tôi; vừa mới đây thôi, thằng khốn nạn này đã thú nhận là nó ném chiếc khăn vào đấy với một mưu đồ riêng; mưu đồ đó đã được thực hiện như ý nó muốn.

ÔTENLÔ - Ôi ngu ngốc! ngu ngốc! ngu ngốc!

CAXIÔ - Ngoài ra, trong bức thư của Rôđêrigô có một đoạn y trách Iagô đã xui y gây sự với tôi tại trạm gác. Do đó mà tôi bị cách chức. Và cũng vừa mới đây thôi, sau một thời gian khá lâu tưởng chết, y đã nói là chính Iagô đã xông vào đâm y.

LÔĐÔVICÔ - Ôtenlô, hãy rời ngay khỏi phòng này đi theo chúng ta. Người bị bãi chức chỉ huy và mọi quyền lực. Caxiô từ nay làm trấn thủ Saiprot. Còn thằng khốn kiếp này, nếu có một thứ nhục hình nào độc ác, tinh vi, có thể hành hạ nó được nhiều và giữ nó lâu chưa chết vội thì đó là cách trừng phạt nó. Còn nhà người sẽ bị giam lại cho đến khi tội trạng của nhà người được trình lên Chính phủ Vonidơ. Thôi, giải hắn đi.

ÔTENLÔ - Khoan đã, cho tôi được nói một đôi lời trước khi các ngài đi. Tôi đã có một vài công lao giúp Chính phủ, ai cũng biết... Nhưng thôi, chẳng nói chuyện ấy làm gì... Tôi xin các ngài, trong báo cáo, khi tường trình về những sự việc bất

hạnh này, các ngài hãy nói về tôi đúng sự thật, không giảm bớt, mà xin cũng đừng có ác ý thêm vào. Các ngài cứ nói tôi là một kẻ không sáng suốt trong tình yêu, đã yêu quá say đắm, vốn không dễ ghen, nhưng một khi đã bị kích động thì lại bối rối hoài nghi cực độ, một kẻ giống như tên Do Thái dê hèn⁽¹⁾ đã vứt đi mất viên ngọc còn quý hơn tất cả bộ tộc của nó; một kẻ có cặp mắt chán chường, tuy không quen mũi lòng, nhưng cũng đã rơi lệ chan hòa như những cây Ả Rập ứa ra chất nhựa làm thuốc. Các ngài hãy viết như vậy. Và viết thêm rằng có một lần ở Alepô, một tên Thổ Nhĩ Kỳ hung ác chút khấn đã đánh một người Vơniđơ và phỉ báng Chính phủ ta, tôi đã tóm cổ con chó cắt bao quy đầu nó⁽²⁾ và đã đâm nó như thế này.

Đâm cổ tự tử

LÔĐÔVICÔ - Ôi, kết thúc đâm máu!

GRAXIANÔ - Nói gì nữa cũng là vô ích.

ÔTENLÔ (*ngã lên xác Dexdêmôn*) - Ta đã hôn em trước khi giết em. Giờ đây, ta chỉ còn một cách là tự sát và chết đi trên một cái hôn.

Chết

CAXIÔ - Điều này tôi vẫn lo ngại từ trước, vì biết ông ta vốn là con người có trái tim cao thượng, nhưng tôi tưởng ông ta không có gương.

LÔĐÔVICÔ (*nói với Iagô*) - Loài chó ngao xứ Xpactơ⁽³⁾ kia, mi hung ác hơn cả cảnh lo âu đối khổ, hung ác hơn cả biển khơi. Mi hãy nhìn cảnh tượng bi thảm trên giường này: công trình của mi đấy... Nhìn cảnh đó mà đau lòng. Hãy che nó

⁽¹⁾ *The base Judean*: Có nhiều bản in là *the base Indian* (tên Da đỏ dê hèn); bản dịch cũ của Nhà xuất bản Văn hóa (1963) dịch theo ý này. Chúng tôi dịch theo bản Collins và theo bản dịch tiếng Pháp của Duval, vì nghĩ đây là ám chỉ đến tên Juda trong Kinh thánh; so sánh Ôtenlô hủy hoại đời Dexdêmôn với tên Juda bán chúa Jêsu, "viên ngọc quý hơn cả bộ tộc" của tên Do Thái, có phần thuận hơn là chuyện người Da đỏ ném phỉ viên ngọc quý.

⁽²⁾ Dân Do Thái và một số dân tộc xưa có phong tục cắt bao quy đầu từ khi còn nhỏ.

⁽³⁾ Theo chú thích của Hanmer, giống chó Xpactơ nổi tiếng hung ác.

khuất đi... Ngài Graxianô, ngài hãy giữ lấy ngôi nhà và tịch thu mọi của cải của Ôtenlô. Những cái đó từ nay thuộc quyền ngài thừa hưởng. Thừa ngài trấn thủ, việc trừng trị tên khốn kiếp quỷ quái này là thuộc phần ngài: tùy ngài quyết định thời gian, địa điểm cùng hình phạt... Sao cho thực nghiêm khắc! Còn tôi, tôi sẽ lên thuyền ngay để trở về, lòng nặng trĩu đau thương, trình lên Chính phủ câu chuyện thê thảm này.

Tất cả vào

MĂCBET

Bi kịch năm hồi

BÙI PHỤNG, BÙI Ý dịch

In theo cuốn: Uyliêm Sêcxpia, *Măcbét-Côriôlanut-Ôtenlô*,
Nxb Văn học, Hà Nội, 1972

In theo cuốn: Uyliêm Sêcxpia, *Măcbét-Côriôlanut-Ôtenlô*,
Nxb Văn học, Hà Nội, 1972

TIỂU DẪN VỀ MẶCBET

Cùng với một loạt những vở bi kịch khác của Shakespeare như Rô-mêô và Juliet, Hamlet, Vua Lia... vở Măcbet đã giữ một địa vị quan trọng trong toàn bộ tác phẩm của Shakespeare nói riêng và của nền văn học nhân loại nói chung.

Vở kịch này được soạn và công diễn vào khoảng năm 1606 sau một loạt những tác phẩm vĩ đại: Xêdar, Rô-mêô và Juliet, Hamlet, Ôtenlô, Vua Lia.

Cũng như phần lớn các vở khác, đề tài của Măcbet đã được Shakespeare mượn trong cuốn Biên niên sử của nước Anh, Airdlen và Xcôtlen của Hôlinset. Nội dung rất đơn giản, có thể nói là đơn giản nhất so với các vở bi kịch khác của tác giả.

Trên đường chiến thắng trở về, Măcbet được những mục phù thủy báo cho biết trước là sẽ được làm vua. Từ đó lòng tham bắt đầu nảy nở, lại thêm bị vợ luôn luôn xúi giục, Măcbet càng ngày càng ham muốn chiếm được ngai vàng. Nhân cơ hội vua Đơncan đến thăm và ngủ đêm tại lâu đài của y, y đã hạ sát nhà vua. Con của vua Đơncan là Mancôm chạy trốn sang Anh. Măcbet lên ngôi vua xứ Xcôtlen. Nhưng những mục phù thủy cũng tiên đoán Bancô sẽ là cha của một dòng vua; muốn ngăn ngừa hậu họa và củng cố địa vị của mình, Măcbet đã giết nốt cả Bancô, nhưng con của Bancô chạy thoát.

Nắm quyền hành trong tay, càng ngày Măcbet càng tỏ ra chuyên quyền tàn bạo. Vì lo sợ, y thẳng tay chém giết. Nhân dân khắp nơi căm phẫn nổi dậy chống lại y. Mancôm được sự giúp đỡ của vua Anh đã cùng Măcđop đem quân trở về Xcôtlen. Trong một cuộc huyết chiến, Măcbet đã bị Măcđop chặt đầu. Trước đó ít lâu, vợ y vì sợ hãi đã phát điên và tự tử chết.

Shakespeare đã theo rất sát Hôlinset. Nhưng với một sức tưởng tượng mãnh liệt, tác giả đã làm sống dậy cả một thế giới nội tâm thác loạn, phức tạp của các nhân vật. Đây là một thâm kịch của lòng tham vô bờ.

Thiên tài của Shakespeare là ở chỗ đã mô tả những con người, những con người sống, những con người thực, biến đổi và đa dạng. Tuy trong vở kịch vẫn còn phảng phất dư âm của định mệnh, nhưng đó chỉ là phụ. Việc làm của con người trước hết là do con người quyết định, chứ không phải do thần thánh ma quỷ nào cả. Ở đây, chúng ta được mục kích sự diễn biến tâm lý rất phức tạp nhưng cũng rất sinh động của hai con người vì tham lam mà đi vào con đường tội ác.

Nhưng Măcбет không phải chỉ là một vở kịch của lòng tham, của tội ác và trừng phạt, Măcбет còn có giá trị của một vở kịch chính trị xã hội. Shakespeare lên án chế độ phong kiến tập quyền chuyên chế. Trong những năm đầu của thế kỷ XVII, ở Anh, dưới triều đại Giêm đệ nhất, một tên vua tàn bạo, giết chóc, nhục hình, tử hình là chuyện xảy ra hàng ngày. Để củng cố quyền lực, Giêm đệ nhất đã thẳng tay đàn áp những lực lượng chống lại y. Tình hình chính trị và xã hội ấy đã được phản ánh một phần nào trong vở kịch.

Bản dịch Măcбет đã được Nhà xuất bản Văn hóa xuất bản lần thứ nhất năm 1963. Trong lần tái bản này, chúng tôi đã đối chiếu kỹ lại nguyên bản, tham khảo thêm một số tài liệu nghiên cứu về Măcбет, và đã gắng sửa chữa lại để bản dịch được tốt hơn.

NHỮNG NGƯỜI DỊCH

NHÂN VẬT

ĐƠN CAN

Vua Xcôtlen

MANCÔM

Con trai Đơn can

ĐƠN ABEN

MẮC BET

*Võ tướng chỉ huy quân đội của
vua Xcôtlen*

BANCÔ

MẮC ĐỚP

LENNÔC

RÔT

MENTI

ENGÔT

CAINET

Các nhà quý tộc Xcôtlen

FLINXƠ

Con trai Bancô

XIOA

*Quận công Noothâmbocten,
tư lệnh quân đội Anh*

Con trai XIOA

XÂY TƠN

Sĩ quan hầu cận của Măcbet

Một em bé

Con trai Măcđốp

Một ngự y người Anh

Một ngự y người Xcôtlen

Một tì tướng

Người gác cổng

Một ông lão

Vợ Măcbet

Vợ Măcdop

Một phu nhân hầu cận vợ Măcbet

HIKÊT *nữ thần phù thủy*

Ba mụ phù thủy

Những bóng ma

Các quan đại thần, các nhà quý tộc, các võ quan, quân lính

Những tên thích khách, những người tùy tùng và những điệp sứ.

Câu chuyện xảy ra ở Xcôtlen và Anh

HỒI MỘT

CẢNH I

Một vùng hoang vu. Sấm chớp

Ba mụ phù thủy ra

MỤ THỨ NHẤT - Bao giờ ba ta lại gặp nhau?

Trong sấm ran chớp giạt hay mưa mau?

MỤ THỨ HAI - Khi cảnh náo động ở sa trường đã dứt.

Kẻ được người thua đã rõ ràng.

MỤ THỨ BA - Việc này sẽ rõ trước khi mặt trời lặn.

MỤ THỨ NHẤT - Ở nơi nào?

MỤ THỨ HAI - Trong rừng hoang.

MỤ THỨ BA - Để gặp Măcбет.

MỤ THỨ NHẤT - Em sẽ tới, chị Mèo Xám ơi!

MỤ THỨ HAI - Kìa chị Cóc gọi:

MỤ THỨ BA - Ta sẽ lại ngay.

CẢ BA MỤ - Hay hóa dở, dở hóa hay.

Qua làn sương bắn lượn bay nhịp nhàng.

Tất cả vào

CẢNH II

*Một trại quân gần Forot
Có tiếng âm âm trong hậu trường*

*Vua Đoncan, Mancôm, Đonaben, Lennôc cùng bá quan ra,
gặp một viên tì tướng mình đầy máu*

ĐONCAN - Ai thế kia mà người bê vết máu? Trông hấn thế ắt có thể mang về cho ta tin mới nhất về cuộc nổi loạn.

MANCÔM - Tàu phụ hoàng, đó là viên tì tướng can trường dũng cảm đã chiến đấu cứu con thoát khỏi tay thù. Hỡi người bạn anh dũng, anh hãy tâu trình để hoàng thượng rõ tình hình ở chiến trường lúc anh ở đó về ra sao?

TÌ TƯỚNG - Tàu Bệ hạ, tình thế đang dùng dằng chưa quyết, tựa như hai kẻ đang bơi, một nhòai cổ bám lấy nhau, sức cùng lực kiệt, không còn thi thố được tài năng⁽¹⁾. Tên Măcđônnan tàn ác quả là quân nghịch tặc hung bạo, bao nhiêu điều nhơ nhuốc của thế gian đều chồng chất vào con người y cả. Y được các đảo miền Tây tiếp viện cho một bọn lính đánh thuê Airolen đủ cả khinh binh, trọng binh. Hạnh vận lại mỉm cười với y trong cuộc xung đột khốn kiếp ấy, thật đúng như một con đi theo tên phản bội... Nhưng cũng chẳng ăn thua gì, vì Măcbet anh dũng (ngài quả thật xứng với danh hiệu ấy) coi thường cả số mệnh, vung gươm thép bốc hơi máu nóng trong cuộc tàn sát, như người yêu của Dũng cảm, mở một đường máu tiến thẳng tới trước tên phản tặc; không thềm bắt tay, không thềm chào hỏi, ngài phanht thấy nó suốt từ bụng đến hàm, chặt đầu bêu trên chiến lũy...

ĐONCAN - Ôi biểu đệ⁽²⁾ kiêu dũng của ta! Thật đường đường một đấng anh hào!

TÌ TƯỚNG - Nhưng, như cảnh mặt trời vừa hé rạng thì đông tố phủ phàng, sấm chớp hải hùng bỗng dùng dùng nổ, cũng như lúc bên dòng suối trong, người ta tưởng chừng được hưởng thú êm mát, thì những điều bất hạnh lại lù lù kéo đến. Xin Bệ hạ hãy

⁽¹⁾ Nguyên văn: làm tê liệt khả năng hoạt động của nhau.

⁽²⁾ Theo Hôlinset, Đoncan và Măcbet là anh em con dì con già.

lắng nghe, muôn tâu đức vua Xcôtlen, xin Bê hạ hãy lắng nghe, thần Công lý anh dũng vừa mới đánh đuổi bọn khinh binh Airolen khiếp sợ chạy bạt vong thì vua Nauy nhìn thấy thời cơ thuận lợi, cùng quân tiếp viện vũ khí sáng ngời lại bắt đầu một cuộc tấn công mới.

ĐƠNCAN - Nhưng Măcbet và Bancô, những dũng tướng của ta có sợ hãi chăng?

TÌ TƯỚNG - Tâu Bê hạ, cũng sợ hãi như phượng hoàng sợ bầy chim di, như sư tử sợ lũ hổ rừng. Nói cho thật đúng, thần phải trình thưa: như súng thần công nhịp đôi khạc lửa, hai tướng lẫn xả vào đám địch quân mà đâm chém tới bời; thần chẳng rõ hai người muốn tẩm mình trong những vết thương bốc khói hay muốn ôn lại cảnh Gongôta⁽¹⁾ thuở trước. Nhưng tâu Bê hạ, hạ thần đã kiệt sức rồi! Thương tích trong mình đòi hỏi phải cứu chữa ngay!

ĐƠNCAN - Lời nói cũng như vết thương đều biểu lộ niềm vinh dự, xứng đáng với nhà người. (*Quay lại nói với các quan hầu*) - Các người hãy tìm danh y cứu chữa cho tì tướng ngay.

Viên tì tướng được dìu vào

Ai đến kia nhỉ?

Rôt ra

MANCÔM - Tâu phụ hoàng, bá tước Rôt tôn quý đó.

LENNÔC - Trông ánh mắt bá tước có đáng vội vã làm sao! Chắc hẳn có chuyện lạ.

RÔT - Thánh thượng vạn tuế!

ĐƠNCAN - Bá tước tôn quý từ đâu tới đây?

RÔT - Tâu Bê hạ, thần từ Faifơ về. Ở đó, quốc kỳ Nauy còn phấp phới ngạo nghễ trên nền trời quạt sồn gáy nhân dân ta. Đích thân tên vua Nauy với đội ngũ trùng trùng điệp điệp, lại được tên phản tặc tối bất trung, bá tước Caodo giúp đỡ, bắt đầu tấn công quân ta vô cùng dữ dội, cho đến khi vị hôn phu của Bêlôna⁽²⁾ xuất trận với giáp phục dạn dày chinh chiến cùng y đồ

⁽¹⁾ Theo Kinh thánh: Gongôta là tên một ngọn đồi đầy sợ người, nơi chúa Giêsu bị xử hình.

⁽²⁾ Bêlôna là nữ thần Chiến tranh trong thần thoại La Mã. Vị hôn phu của Bêlôna là nói Măcbet.

tài cao thấp, đối chọi nhau từng đường gươm mũi kiếm, đã khuất phục được lòng tham vọng ngông cuồng của y. Cuối cùng phần thắng đã về ta.

ĐƠN CAN - Thực là đại hồng phúc!

RÔT - Bây giờ thì Xuênô, tên vua Nauy mong cầu hòa, nhưng chẳng khi nào ta cho hắn chôn cất các binh sĩ trận vong của hắn nếu hắn không chịu bồi thường cho ta một vạn đồng tiền vàng ở đảo Thánh Côm để xung vào quốc khố.

ĐƠN CAN - Thế là từ nay tên Caôđo không còn lừa dối được tình thương yêu thấm thiết của ta đối với y nữa. Khanh hãy tuyên án xử tử y ngay và lấy danh tước của y phong cho Măcbet.

RÔT - Thần xin phụng mệnh.

ĐƠN CAN - Những ân quyền của y sẽ bị tước hết và đem ban cho Măcbet.

CẢNH III

Một khu rừng hoang. Có tiếng sấm

Ba mụ phù thủy ra

MỤ THỨ NHẤT - Chị vừa đi đâu về vậy?

MỤ THỨ HAI - Đi giết lợn.

MỤ THỨ BA - Còn chị, đi đâu về thế?

MỤ THỨ NHẤT - Vợ thằng thủy thủ khư khư bọc hạt dẻ trong lòng, mồm nhai gàu gấu, gàu gấu. Em bảo: "Cho ta chút ít". Con khốn nạn ăn bần hét lên: "Cút đi ngay, đồ phù thủy!". Thằng chồng nó hiện lênh đên ngoài biển cả trên tàu Con Hổ đi Aleppô. Em sẽ cưỡi sàng vượt biển đuổi theo nó, và biến thành một con chuột không đuôi⁽¹⁾ mà báo hại nó, nhất định báo hại nó, nhất định!

⁽¹⁾ Phù thủy có thể ngồi trên cái sàng, vỏ trứng, hoặc vỏ ốc vượt qua biển cả ngay lúc đông tố và có thể biến thành bất cứ một con vật nào, duy chỉ không có đuôi, có thể điều khiển được gió v.v... Đó là những mê tín thời Shakespeare.

MỤ THỨ HAI - Em sẽ giúp chị một luồng gió.

MỤ THỨ NHẤT - Chị thật tốt quá!

MỤ THỨ BA - Cả em cũng giúp chị một luồng.

MỤ THỨ NHẤT - Còn em đã có tất cả các luồng gió khác thổi tới khắp các cảng trên hải đồ. Em sẽ hút máu nó làm cho nó xác như ve, khô như rạ. Ngày đêm nó trần trọc, giấc ngủ treo trên đôi mi nặng trĩu; nó sẽ sống cô đơn, người đời xa lánh. Bảy ngày đêm bãi hoải, chín lần chín đêm ngày nó mòn mỏi, kiệt sức, thoi thóp. Dù thuyền của nó không đắm chìm xuống biển sâu thì cũng sẽ bị chòng chênh nghiêng ngã trong phong ba bão táp. Này các chị coi đây.

MỤ THỨ HAI - Cho em xem nào!

MỤ THỨ NHẤT - Đây là ngón tay cái của một tên hoa tiêu bị đắm tàu trên đường về bến quê hương.

Có tiếng trống bên trong

MỤ THỨ BA - Có tiếng trống! Có tiếng trống! Mặcbet đã tới đấy!

CẢ BA MỤ - Những nữ thần số mệnh, những lũ khách lướt nhanh qua biển cả và đất liền, tay nắm tay, cứ giỡn vòng, giỡn vòng mãi; chị ba, em ba và ba nữa là thành chín. Thôi nào, bùa mê ta đã sẵn sàng.

Mặcbet và Bancô ra

MẶCBET - Chưa bao giờ lại có một ngày vừa xấu vừa đẹp thế này⁽¹⁾.

BANCÔ - Từ đây đến Forốt không biết còn bao dặm đường nữa nhỉ? Lạ chưa, ai mà thân hình xơ xác, áo quần man dại thế kia? Trông không giống người trần tục chút nào mà lại vẫn ở trên mặt đất. Này, các người có phải là người không? Hay là những sinh vật gì có thể nói chuyện được với người? Hừ, các người hình như có vẻ cũng hiểu câu nói của ta nên mới để ngón tay khắng khiu lên những đôi môi khô nứt như vậy. Trông bộ các người phải là đàn bà thì mới đúng, nhưng lại có râu cả thế kia khiến cho ta khó phân biệt quá!

MẶCBET - Các người là ai? Nói lên, nếu các người có thể nói được?

MỤ THỨ NHẤT - Kính chào Mặcbet, hoan hô tướng quân, bá tước Glamit!

⁽¹⁾ Phản ánh tâm trạng Mặcbet lúc ấy.

MỤ THỨ HAI - Kính chào Măcбет, hoan hô tướng quân, bá tước Caodo!

MỤ THỨ BA - Kính chào Măcбет, tương lai Người sẽ lên ngôi vua.

BANCÔ - Kìa sao, khi nghe thấy những lời tốt đẹp ấy, tướng công lại giật mình run sợ làm vậy? Này, ta hỏi thật, các người là ảo ảnh hay là những sinh vật có thật đấy? Những lời đón chào bằng tước vị hiện thời và những lời tiên tri lớn mang niềm hy vọng được có những tước vị cao sang và được lên trị vì ngôi báu làm cho ông bạn cao quý của ta đây dường như mê mẩn bàng hoàng. Còn về ta, sao các người chẳng nói chi? Nếu các người có tài nhìn thấu được những mầm mống của tương lai và có thể nói được hạt nào sẽ mọc, hạt nào sẽ lụi, thì hãy nói ta rõ. Ta chẳng cần cầu xin ân huệ, mà cũng không hề e sợ sự ghét bỏ của các người đâu.

MỤ THỨ NHẤT - Chào tướng quân!

MỤ THỨ HAI - Chào tướng quân!

MỤ THỨ BA - Chào tướng quân!

MỤ THỨ NHẤT - Danh vọng chẳng bằng Măcбет nhưng lại cao hơn.

MỤ THỨ HAI - Sung sướng chẳng bằng Măcбет, nhưng lại hạnh phúc hơn.

MỤ THỨ BA - Con cháu tướng quân sẽ lên ngôi vua mặc dù tướng quân chẳng được trị vì ngôi báu. Thôi, xin kính chào nhị vị tướng quân Măcбет và Bancô.

MỤ THỨ NHẤT - Kính chào nhị vị tướng quân Bancô và Măcбет.

MĂCBET - Đứng lại, bọn mi nói chẳng rõ ràng. Phải nói cho ta rõ hơn: khi cha ta là Xinen⁽¹⁾ qua đời, ta biết là ta thừa hưởng tước Glamit, nhưng làm sao ta lại là bá tước Caodo được? Bá tước Caodo hãy còn sống, quyền thế lẫy lừng! Còn như các người nói ta sẽ lên ngôi vua thì lại càng không thể tin được, cũng như ta không thể tin được sẽ trở thành bá tước Caodo. Hãy nói ta hay, tin kỳ lạ ấy các người lượm được ở đâu? Tại sao trong khu rừng hoang bị tàn phá xác xơ này, các người lại đón đường ta mà chúc tụng bằng những lời tiên tri ấy? Ta truyền lệnh cho các người, nói đi!

Cả ba mụ phù thủy biến mất

⁽¹⁾ Theo chú thích của Hôlinset, Xinen là bố Măcбет.

BANCÔ - Đất cũng có bong bóng như nước. Bọn này chính là bong bóng đất đấy thôi. Chúng biến đi đâu?

MÁC BET - Biến vào thinh không, những hình thể phẳng phất như người ấy tan đi như hơi thở trong gió. Giá chúng nán lại thêm chút nữa nhỉ!

BANCÔ - Có phải những vật ta vừa nói chuyện là có thật chẳng? Hay là chúng ta đã ăn phải một thứ rở độc làm ta quẩn trí?

MÁC BET - Con cháu tướng quân sẽ lên ngôi vua!

BANCÔ - Tướng quân sẽ lên ngôi vua.

MÁC BET - Và được phong là bá tước Caodo nữa, có phải bọn chúng nói thế chẳng?

BANCÔ - Đúng như thế. Kìa có ai tới?

Rôt và Engot ra

RÔT - Kính thưa Măc bet tướng quân, đức vua rất vui mừng khi biết tin thắng trận. Được biết tướng quân thân chinh xông pha chiến đấu với quân phiến loạn suốt một ngày ròng, chém giết tới bởi đám quân Nauy trùng trùng điệp điệp, gây nên bao cảnh máu đổ xương rơi mà không chút sờn lòng sợ hãi, Người đã ngạc nhiên và cảm phục không thốt được nên lời... Điệp sứ liên tiếp từ chiến trường về không ngớt ca tụng ngay trước mặt rồng chiến công oanh liệt của tướng quân để bảo vệ vương quốc.

ENGÔT - Phụng mệnh đức vua, chúng tôi mang đến đây những lời chúc mừng nồng nhiệt của Người, và kính mời tướng quân tới bệ kiến chứ không phải để ban thưởng tướng quân.

RÔT - Để tỏ lòng ưu ái trong khi chờ đợi sẽ ban cho tướng quân một vinh dự cao hơn, Người đã truyền cho chúng tôi phong tướng quân là bá tước Caodo. Xin chúc mừng tướng quân, người xứng đáng nhất được linh nhận thêm danh tước cao quý và vinh dự ấy.

BANCÔ (*nói một mình*) - Kìa! Thì ra bọn ma quỷ nói đúng sao?

MÁC BET - Bá tước Caodo hãy còn sống cơ mà, sao lại mượn tước của người khuất cho ta làm vậy?

ENGÔT - Hẳn tuy còn sống thật, nhưng đang mang một án nặng, đáng tội chết. Hẳn đã tư thông với bọn Nauy, hay ngầm giúp quân phản tặc, hoặc âm mưu cả hai việc để mưu hại tổ quốc thì tôi không được rõ, chỉ biết có đủ chứng cứ, và hẳn đã thú nhận tội phản nghịch nên bị kết án tử hình.

MÁC BET (*nói một mình*) - Glamit, bá tước Caodo, lại còn cái địa vị chí

tôn sau này nữa! (*Nói với Engot và Rôt*) - Cảm ơn các vị đã vất vả vì tôi. (*Nói với Bancô*) - Còn tướng quân há lại không hy vọng các lệnh lang sau này sẽ lên ngôi báu sao! Chính những kẻ nói tôi sẽ được phong tước Caodo đã tiên đoán điều ấy cho các lệnh lang mà!

BANCÔ - Nếu hoàn toàn tin như vậy, thì chắc hẳn điều đó sẽ nung nấu kích thích tướng quân với tới ngôi chí bảo ngoài tước Caodo này. Nhưng kẻ cũng lạ, nhiều khi bọn ma quỷ muốn thâm hiểm hại ta, để ta tin chúng, thường nói cho ta hay đôi điều chân thực về những chuyện nhỏ nhặt chính là để có thể đánh lừa ta về những chuyện hệ trọng. Nhị vị tướng quân, tôi muốn ngỏ cùng nhị vị một lời.

MÁC BET (*nói một mình*) - Đã đúng hai việc, thật là mở màn tốt lành cho mộng đế vương huy hoàng, rực rỡ. (*Nói với Rôt và Engot*) - Xin cảm tạ các vị. (*Nói một mình*) Những lời cảm dỗ thần kỳ kia chẳng thể là dở mà cũng không hẳn là hay. Nếu dở tại sao lại có được sự đảm bảo cho thành công tốt đẹp bắt đầu bằng một sự thật. Ta được phong tước Caodo. Nếu hay thì sao ta lại để gọi lên những hình ảnh ghê gớm làm tóc gáy ta dựng ngược, trái tim cứng cỏi của ta đập loạn xạ trong lồng ngực, trái với quy luật của tự nhiên. Những mối lo âu hiện nay còn không rùng rợn bằng những hình ảnh hiện lên trong trí não. Chỉ mới nghĩ đến việc mưu sát thôi mà đã chấn động toàn bộ con người ta, mọi năng lực hoạt động đều tê liệt, khiến ta sống trong một thế giới mộng ảo, mơ tưởng những cái chưa hề có.

BANCÔ - Kìa, sao ông bạn chúng ta đây lại bàng hoàng mê mẩn vậy.

MÁC BET (*nói một mình*) - Nếu số mệnh đã định ta được lên ngôi báu thì số mệnh cũng có thể sẽ mang vương miện đến mà ta chẳng cần phải hành động gì.

BANCÔ - Những danh vọng mới đến với Măc bet tướng quân đột ngột quá làm cho Măc bet tướng quân sững sờ, như những quần áo mới phải mặc lâu mới thành quen được.

MÁC BET (*nói một mình*) - Thôi thì mặc, muốn ra sao thì ra, ngày dũ đến đâu rồi cũng sẽ qua đi, mà giờ đã định rồi cũng sẽ tới.

BANCÔ - Măc bet cao quý! Chúng tôi chờ lệnh tướng quân.

MÁC BET - Xin các vị thứ lỗi. Đầu óc nặng nề của tôi đang bị xáo động vì những việc đã quên. Các vị vì tôi mà khó nhọc, điều này tôi xin ghi vào những trang lưu niệm để ngày ngày giở đọc. Chúng ta hãy cùng nhau đến bệ kiến hoàng thượng. (*Nói với*

Bancô) - Xin hiền huynh hãy suy nghĩ tới việc vừa xảy ra, sau này có thời gian cân nhắc, ta sẽ cùng nhau giải bày tâm sự.

BANCÔ - Xin lĩnh ý.

MĂCBET - Thôi, đến lúc đó hãy hay. Nào, xin mời quý vị cùng đi.

Tất cả vào

CẢNH IV

Forot. Trong hoàng cung

Tiếng trống, tiếng nhạc,

Doncan, Mancôm, Donaben, Lennôc và quần thần ra

ĐONCAN - Tên Caôđo đã bị hành quyết chưa? Những người được giao nhiệm vụ này đã về chưa?

MANCÔM - Tâu phụ hoàng, bọn họ chưa về. Nhưng con đã nói chuyện với một người được chứng kiến lúc hấn chết. Người ấy kể lại, trước khi tắt thở, hấn đã thành thật thú nhận hết tội phản bội, cầu xin phụ hoàng tha thứ và tỏ lòng ăn năn hối lỗi: bình sinh hấn chưa làm được việc gì xứng đáng bằng việc hấn từ giã cõi đời. Hấn chết đi như một người đã suy nghĩ nhiều về cái chết của mình, vứt bỏ cái quý giá tha thiết nhất như vứt bỏ một vật tầm thường, nhỏ nhặt.

ĐONCAN - Không nghệ thuật nào có thể giúp ta nhìn mặt một người mà rõ được tâm tình người ấy. Caôđo vốn là người xưa kia ta hoàn toàn tin cậy.

Măcbet, Bancô, Rôt và Engot ra

Kìa, biểu đệ đáng quý đáng trọng của ta. Lúc này đây quả nhân thực mang nặng tội vô ơn đối với khanh. Khanh giành chiến công mau lẹ quá đổi khiến những phần thưởng dù có cánh nhanh nhất cũng không thể bay tới kịp. Giá như công trạng của khanh có bớt đi một phần thì quả nhân mới có thể tạ ân một cách xứng đáng được. Quả nhân chỉ còn biết nói: "Công trạng của khanh thật không lấy gì mà đền đáp nổi".

MÁC BET - Được làm nhiệm vụ Bệ hạ giao phó cho, được tỏ lòng trung thành của thần, những điều đó tự nó đã là phần thưởng xứng đáng rồi. Bệ hạ là người có quyền nhận sự phụng sự của kẻ thần tử. Và trách nhiệm của chúng thần là làm tột con phụng sự ngôi báu và quốc gia, làm hết bốn phận mình để xứng đáng với tình yêu thương và ân huệ của Bệ hạ.

ĐƠN CAN - Quả nhân rất vui mừng đón tiếp khanh. Quả nhân đã bắt đầu vun trồng cho khanh, quả nhân sẽ chăm bón cho tới ngày ra hoa kết quả. Còn Bancô tướng quân, công của tướng quân cũng lớn lao chẳng kém và cũng phải được đền bù chẳng kém. Hãy cho quả nhân được ôm lấy tướng quân và ghì chặt tướng quân vào trái tim này.

BANCÔ - Tâu Bệ hạ nếu cây này đâm hoa kết quả, hoa quả đó cũng là của Bệ hạ mà thôi.

ĐƠN CAN - Niềm vui chan chứa của ta say sưa tràn ngập, phải tìm dòng lệ để mà che giấu. Hỡi các hoàng tử, hoàng thân, các bá tước, cùng các khanh thân cận nhất của trẫm, trẫm xin báo cho mọi người biết, trẫm sẽ truyền ngôi cho Mancôm, trưởng nam của trẫm, phong Mancôm là hoàng thái tử Cômboclen⁽¹⁾. Nhưng không phải chỉ riêng thái tử được hưởng ân huệ mà những tước vị cao quý như những vì sao sẽ chiếu rọi đến tất cả những người nào xứng đáng. (*Nói với Mác bet*) - Quả nhân cùng khanh hãy về Invơcnet⁽²⁾ để cho ân tình với khanh càng thêm khăng khít.

MÁC BET - Tâu Bệ hạ, đối với thần, nghỉ ngơi là gian khổ, nếu sự nghỉ ngơi đó không phụng sự gì đáng quân vương; thần xin đích thân về báo trước tin vui này cho tiện nội. Thần xin cúi đầu bái biệt.

ĐƠN CAN - Bá tước Caodo đáng quý của ta!

MÁC BET (*nói một mình*) - Thái tử Cômboclen! Một tảng đá ngăn đường ta. Hoặc ta gục ngã, hoặc ta sẽ nhảy qua. Sao ơi! hãy che giấu ánh sáng của mi đi, đừng để một tia nào soi thấu những ham muốn mờ ám, sâu kín của ta! Đừng để mắt ta phải trông thấy việc của tay ta làm; nhưng dù mắt ta kinh sợ không muốn nhìn, ta cũng cứ phải làm thôi!

Vào

⁽¹⁾ Theo Xtiven thì thời bấy giờ ngôi vua Xcôtlen không phải là cha truyền con nối. Khi còn sống, nhà vua muốn truyền ngôi cho ai thì phong người ấy là hoàng thái tử Cômboclen. Như vậy có nghĩa là Đơn can quyết định truyền ngôi cho Mancôm.

⁽²⁾ Lâu đài của Mác bet.

ĐƠN CAN - Bancô tướng quân ạ, Măcbet thật quả là một dũng tướng. Khen ngợi Măcbet, trẫm thấy bưng say như trong một bữa đại tiệc hân hoan. Chúng ta hãy đi theo thôi!... Bá tước đã chu đáo về trước để đón tiếp chúng ta cho được trọng thể, thật là một vị hoàng thân đáng quý đáng trọng không ai bì.

CẢNH V

Invocnet. Lâu đài của Măcbet

Vợ Măcbet ra, đang đọc thư

VỢ MĂCBET (đọc) - “Đúng ngày về ca khúc khải hoàn thì ta gặp mấy mù phù thủy đó. Qua những tin báo hoàn toàn khớp với sự thật, ta thấy họ hiểu biết nhiều hơn người trần. Ta nóng lòng nóng ruột muốn hỏi thêm nữa thì họ đã biến thành không khí tan vào thinh không mất rồi. Ta còn đang đứng sững, bàng hoàng thì bỗng có sứ giả phụng mệnh hoàng thượng đến chào mừng ta là “bá tước Caodo!”. Tước vị này, các mù phù thủy kia cũng vừa chào ta lúc trước và hướng về tương lai, chúng lại còn chào ta: “Kính chào người sẽ lên ngôi vua”. Chuyện này, ta nghĩ nên bày tỏ cùng nàng, người vợ yêu quý nhất đời của ta trong lúc vinh hiển để nàng vui mừng được biết những danh vọng lớn lao mà số mệnh hứa hẹn dành cho. Nàng nên để bụng chuyện này. Tạm biệt”.

Phu quân đã là bá tước Glamit và Caodo, rồi lại sẽ có được danh vị cao quý mà số mệnh đã hứa hẹn dành cho, nhưng thiếp vẫn e ngại bản chất phu quân, vốn quá nhiều chất sữa của tính nhân hậu không biết chọn con đường ngắn nhất. Phu quân không phải không ước ao địa vị lớn, không phải là người không có tham vọng, nhưng lại không có những tính nết tàn bạo cần thiết để đạt được tham vọng ấy; muốn tiến bước cao, nhưng lại muốn đường hoàng, thẳng thắn, không muốn bị bọm nhưng lại muốn thắng một cách gian tà. Bá tước Glamit cao quý của thiếp, phu quân không thấy trong lòng có tiếng thúc giục: “Muốn được cái đó thì người phải làm như vậy”. Phu quân sợ phải tự tay làm việc đó,

nhưng nếu việc đã xong thì phu quân cũng không tiếc. Phu quân ơi! Phu quân hãy về đây để thiếp uốn ba tấc lưỡi khôn ngoan đảm lược này rót vào tai phu quân những cảm nghĩ của thiếp, xua tan những trù trừ, do dự đã cản trở phu quân đoạt lấy vương miện, mà mệnh trời và lòng thần như đã đặt lên đầu phu quân.

Một điệp sứ ra

- Có tin gì thế?

ĐIỆP SỨ - Bẩm phu nhân, hoàng thượng ngự giá tới đây đêm nay.

VỢ MẮCBET - Người điên hay sao mà nói vậy? Thế tướng công không hộ giá à? Nếu thật là như vậy, thì đáng lý tướng công phải báo cho ta biết trước để sửa soạn chứ?

ĐIỆP SỨ - Bẩm phu nhân, đúng vậy: tướng công đang trên đường về. Một người hầu chạy về trước. Y mệt đứt hơi chỉ đủ sức báo tin này.

VỢ MẮCBET - Người khá trông nom săn sóc cho y. Y đã mang về một tin trọng đại đấy.

Điệp sứ vào

Con quạ kia báo hiệu Đơncan đưa bước chân oan nghiệt đến lâu đài ta, ngay tiếng kêu cũng khàn khàn lạc giọng. Lại đây thôi, hỡi các quỷ thần vẫn thương phù trợ những tư tưởng sát nhân ghê gớm, hãy biến chất nữ nhi của ta đi cho khắp thân thể gái này từ đầu đến chân tràn đầy độc ác, hung bạo. Hãy làm cho máu trong người ta đông đặc lại để ngăn chặn không cho những tư tưởng ăn năn hối hận len lỏi vào, đừng để cho những thương cảm tự nhiên lay chuyển mục đích ghê gớm của ta và xen vào giữa mưu đồ của ta và việc thực hiện nó. Hãy nhập vào bầu vú gái này biến sữa ta thành mật đắng, hỡi các quỷ thần sát nhân, tuy vô hình, nhưng ở bất cứ đâu cũng chủ trì mọi sự tàn bạo trên đời. Hỡi đêm tối dày đặc, hãy lại mau lên, hãy liệm kín mình người trong màn khói đen ngòm nhất của địa ngục để lưỡi dao nhọn của ta không nhìn thấy được vết thương nó đâm, trời cao cũng không nhìn lọt qua được tấm màn của đêm tối mà kêu lên: "Hãy ngừng tay lại! Ngừng tay lại!"

Măcбет ra

Kìa bá tước Glamit! Bá tước Caodo tôn nghiêm của thiếp! Theo lời tung hô, rồi đây phu quân còn bước tới địa vị cao sang hơn nữa! Thư phu quân đã đưa thiếp ra khỏi hiện trạng u mê và thiếp đã nhìn thấy tương lai ngay từ giờ phút này.

MÁC BET - Hiền thê yêu quý nhất đời của ta, vua Đơncan sẽ tới đây đêm nay.

VỢ MÁC BET - Thế bao giờ định rời khỏi đây?

MÁC BET - Ngày mai, theo ý y.

VỢ MÁC BET - Ôi, mặt trời sẽ không bao giờ còn trông thấy cái ngày mai đó! Hỡi bá tước của thiếp, vẽ mặt phu quân như một quyển sách, người ta có thể đọc thấy những điều lạ lùng. Muốn lừa đời, phải tạo ra một bộ mặt giống đời, trong ánh mắt, trong cử động của bàn tay, trong lời nói, phải làm ra vẻ vui tươi, niềm nở, phải làm sao giống như một bông hoa dịu dàng vô hại, nhưng bên trong lại có rắn độc cuộn mình. Mọi việc đều phải sắp sẵn để chờ đón y; đại sự đêm nay cứ phó mặc trong tay thiếp lo liệu. Có như vậy, rồi đây mới giành được ngôi báu và quyền uy mãi mãi về ta.

MÁC BET - Ta sẽ bàn thêm sau.

VỢ MÁC BET - Phu quân phải làm ra vẻ điềm nhiên. Biến sắc tức là tỏ ra sợ hãi. Mọi chuyện cứ để mặc thiếp.

Cả hai vào

CẢNH VI

Trước lầu đài của Măcbet. Tiếng sáo đồng. Ánh đuốc

*Đơncan, Đơnaben, Bancô, Mancôm,
Lennôc, Engot, Rôt, và quần thần ra*

ĐƠNCAN - Cảnh lầu đài này thật là kỳ thú; không khí mát mẻ trong lành làm tâm thần thanh thoi, thoải mái.

BANCÔ - Loài chim én, du khách của mùa hạ, thường lai vãng các đền đài, cũng thích đến đây xây tổ ấm, chúng tỏ chốn này khí trời trong mát. Dưới mái hiên, ngoài đầu hồi, trên mái cuốn, không chỗ nào là không thấy én kết tổ cheo leo, làm nơi dừng cánh và sinh con đẻ cái. Thần nghiệm thấy nơi nào én làm tổ ấp con, không khí bao giờ cũng êm dịu.

Vợ Măcbet ra

ĐONCAN - Kìa nữ chủ nhân tôn quý đã ra kia. (*Nói với vợ Măcбет*) - Lòng yêu quý của mọi người đối với ta đôi khi cũng làm phiền ta, nhưng ta vẫn sẵn sàng cảm ơn về sự phiền hà đó vì đó là tình yêu. Nói thế để phu nhân thấy vì sao phu nhân nên cầu Chúa ban phúc lành cho trăm vì phu nhân đã phải vất vả khó nhọc đón tiếp và nên biết ơn trăm đã làm phiền phu nhân.

VỢ MĂCBET - Muôn tâu Bệ hạ, tất cả những sự đón tiếp của gia đình thần thiếp dù có tăng lên gấp đôi, gấp bốn đi nữa thì cũng vẫn là nghèo nàn đơn bạc, so với tất cả những ân tứ sâu rộng mà Bệ hạ đã ban cho: đối với những vinh dự trước kia và tước vị được phong mới đây, chúng thần suốt đời cầu nguyện cảm tạ ơn sâu.

ĐONCAN - Caodo bá tước đâu rồi? Trăm cùng bá quan đã đuổi theo bá tước bèn gót, cố gắng đến trước nhưng bá tước thật là một kỵ sĩ kỳ tài, lại thêm tình yêu nồng nàn tha thiết, nhọn sắc như đinh thúc ngựa, khiến bá tước về tới trước trăm. Nữ chủ nhân kiêu diễm và cao quý! Trăm và bá quan đây là khách của phu nhân đêm nay.

VỢ MĂCBET - Tất cả những gì của chúng thần đều là bề tôi của Bệ hạ và cả bản thân chúng thần đều thuộc quyền Bệ hạ, chúng thần như người quản gia của Bệ hạ, tới ngày báo cáo chỉ thu, còn có cái gì đều là của Bệ hạ hết thấy.

ĐONCAN - Xin phu nhân cho trăm cầm tay và đưa trăm tới gặp chủ nhân. Trăm hết lòng quý trọng bá tước và rồi đây sẽ còn ban thêm nhiều ân tứ. Xin phu nhân cho phép.

Tất cả vào

CẢNH VII

Trong lâu đài Măcбет. Tiếng sáo đồng. Ánh đuốc

*Một người đầu bếp. Nhiều gia nhân qua lại
trên sân khấu đang dọn tiệc. Măcбет ra*

MĂCBET (*nói một mình*) - Nếu một khi đã làm là xong, thì nên làm sớm càng tốt. Nếu hành thích mà có thể ngăn chặn được những

hậu quả tai hại, nếu hoàn thành việc đó mà khiến ta toại nguyện; nếu chỉ một nhát dao này mà giải quyết được mọi chuyện, kết thúc được mọi chuyện ở trên đời, trong kiếp đời ngắn ngủi này, thì ta sẽ liều mà ra tay, liều với cuộc đời mai hậu. Nhưng như vậy, ta vẫn phải chịu sự xét xử của đời; những việc đẫm máu ta gây ra rồi sẽ quay lại gieo rắc tai họa lên đầu ta. Thần Công lý vô tư rồi sẽ lại đưa lên miệng ta cốc thuốc độc ta rót cho kẻ khác uống. Đoncan nghỉ tại nhà ta đêm nay, có hai điều bảo đảm: trước hết ta vừa là người thân thích của hắn, lại vừa là bề tôi của hắn, cả hai lý do đó ngăn ta không được phạm vào tội ác; thứ nữa ta lại là gia chủ, có bốn phận đóng cửa ngăn kẻ hành thích chứ đâu lại chính tay cầm dao đi giết khách. Vả lại, Đoncan trong việc trị nước, đã tỏ ra là một ông vua đức độ nhân từ, trong sạch. Những đức tính đó như những thiên thần thổi kèn đồng, chống lại mưu đồ ám hại hắn. Mỗi thương tâm như một đứa trẻ sơ sinh trần truồng ngồi trên gió dữ hay một vị tiên đồng cười trên mình sứ giả vô hình của thỉnh không⁽¹⁾, đem cái tin khủng khiếp này thổi vào mắt mọi người khiến cho nước mắt sẽ chảy như mưa mà dập tắt làn gió mạnh. Ta không có lý lẽ gì để thúc đẩy những mưu toan của ta; hoàn toàn chỉ vì tham vọng muốn nhảy lên cao, nhưng quá đà đến ngã mất.

Vợ Măcbet ra

Thế nào, có việc chi thế?

VỢ MẮCBET - Hắn đã ăn gần xong, sao phu quân lại rời khỏi phòng?

MẮCBET - Hắn có hỏi đến tôi không?

VỢ MẮCBET - Phu quân lại còn không biết hay sao?

MẮCBET - Thôi, chúng ta không nên đi quá xa nữa. Hắn vừa mới ban thêm nhiều ân tứ cho tôi. Khắp nơi nơi, mọi người, từ kẻ sang cho chí người hèn, đều ca tụng, trọng vọng tôi. Danh vọng mới rực rỡ chói lọi ấy, tôi nên gìn giữ mới phải, không nên vứt bỏ đi sớm thế!

VỢ MẮCBET - Khi ông khoác những danh vọng mới ấy, nữ thần Hy vọng của ông say rồi chăng? Có phải rằng từ bấy đến giờ bà ấy ngủ mê mết, đến lúc này tỉnh dậy, mặt mày xanh xám khi hồi

⁽¹⁾ Gió.

tưởng lại những mưu toan táo bạo trước đây của mình? Giờ đây, tôi mới nhận chân được tình yêu của ông là thế đấy. Đến lúc phải hành động, phải can trường, phải chẳng ông đã run sợ không còn đúng là cái con người khi ước muốn nữa? Phải chăng ông bằng lòng với những cái ông cho là trang trí của cuộc đời mà đành cam chịu sống như một thằng hèn, để cho câu “Tôi không dám” thắng câu “Ta nhất định sẽ làm”, như con mèo đáng thương trong câu châm ngôn cổ⁽¹⁾?

MÁC BET - Thôi đi, tôi xin bà. Tôi có gan làm được mọi điều xứng đáng là một đáng trượng phu, còn kẻ nào dám làm những điều quá đáng thì không xứng đáng là người nữa.

VỢ MÁC BET - Thế con vật nào lúc ấy đã khiến ông bộc lộ mưu đồ đó cùng tôi. Ông mà dám làm việc ấy thì ông quả xứng đáng là kẻ trượng phu. Nhưng khi ông đạt tới địa vị cao quý hơn bây giờ thì ông sẽ còn hơn kẻ trượng phu nhiều lắm. Khi ấy thời gian và địa điểm đều không thuận tiện chút nào, vậy mà ông vẫn dám có ý định ấy, bây giờ cơ hội tự nó đến thuận lợi như vậy thì ông lại dậm ra như người mất trí. Ông ạ, tôi đã từng nuôi con, tôi đã từng được biết tình mẫu tử êm ái khi ôm con vào lòng cho nó bú; nhưng tôi cũng có gan giằng cái lợi đỏ hỏn không răng của nó ra khỏi đầu vú, đập vỡ đầu lòi óc nó ra ngay chính lúc nó đang cười với tôi nếu một khi tôi đã thề như ông, đã thề quyết tâm sẽ làm việc ấy.

MÁC BET - Thế nếu việc không thành thì sao?

VỢ MÁC BET - Sao lại không thành! Ông hãy giữ lòng can đảm cho vững là nhất định thành. Khi Đơcan ngủ rồi - ban ngày đi mệt thế, tới đến tắt ngủ say - thiếp sẽ cho hai tên thị vệ chèn uống rượu cho đến khi đầu óc mơ màng mất cả trí nhớ chỉ còn là hai cái nổi nấu rượu. Khi chúng say mềm lẫn ra bất tỉnh, ngủ như lợn, thì hai ta làm gì tên Đơcan không người bảo vệ ấy mà chả được! Rồi ta sẽ đổ tội lên đầu hai tên thị vệ say bí tỉ kia, chúng sẽ gánh lấy tội sát nhân ghê gớm thay ta.

MÁC BET - Phu nhân chỉ nên để con trai thôi, vì một người đàn bà lòng dạ sắt đá như phu nhân thì chỉ nên sản sinh ra giống đực.

⁽¹⁾ Câu châm ngôn cổ ấy là bằng tiếng Latinh: “Chú mèo muốn ăn cá nhưng lại không muốn ướt chân”.

Chúng ta lấy máu vấy lên hai tên thị vệ đang ngủ say trong phòng y mà lại dùng đoản kiếm của chúng để hành sự thì còn ai mà chẳng tin chúng là thủ phạm?

VỢ MĂCBET - Chúng ta sẽ vật vã gào khóc, thương xót cái chết của y thì còn ai dám nghĩ khác được nữa?

MĂCBET - Thôi được, ta đã quyết định và sẽ nỗ lực làm cái công việc ghê gớm này. Chúng ta đi đi, và phải lừa đời bằng vẻ mặt thành thực, tươi cười, nét mặt dối trá phải che giấu tất cả những gì mà chỉ có tâm địa gian tà biết thôi.

Cả hai vào

HỒI HAI

CẢNH I

Invocnet. Sân của lâu đài Măcbet

Bancô vào. Flinxơ cầm đuốc đi trước

BANCÔ - Đêm đã sang canh mấy rồi, con nhỉ?

FLINXƠ - Trăng đã lặn rồi, con không nghe thấy tiếng chuông đồng hồ điểm.

BANCÔ - Trăng lặn là nửa đêm đấy.

FLINXƠ - Thưa cha, có lẽ đêm đã khuya hơn.

BANCÔ - Này con, khá cầm lấy thanh kiếm của cha. Đêm nay, trời tiết kiệm quá, trăng sao tắt hết cả. Hãy cầm lấy cái này nữa. Giấc ngủ nặng nề đã đè lên mình cha mà sao cha vẫn không muốn ngủ chút nào. Ôi thiên thần tử bi, hãy ngăn chặn những ý nghĩ độc hại đáng nguyên rủa, đừng để chúng len lỏi vào lòng ta trong giấc ngủ!

Măcbet và một gia nhân cầm đuốc ra

Đưa cho cha thanh kiếm. Ai đó?

MĂCBET - Bạn đây mà.

BANCÔ - Kìa, tướng quân vẫn chưa đi nghỉ sao? Hoàng thượng đã an giấc rồi. Người rất đẹp lòng và hậu thưởng cho các gia nhân của tướng quân. Viên kim cương này Người đã truyền ban cho quý phu nhân, vị nữ chủ nhân hết sức ân cần chu đáo. Người đã hài lòng vô hạn mà lui vào phòng nghỉ.

MĂCBET - Vì không được sửa soạn trước nên còn nhiều thiếu sót, nếu không, cuộc tiếp đón ắt còn long trọng hơn nhiều.

BANCÔ - Mọi việc đều chu đáo cả đấy chứ. Tướng quân ạ, đêm qua tôi nằm mơ thấy ba mụ phù thủy ấy. Một đôi điều chúng nói về tướng quân đã kiến nghiệm rồi đấy.

MÁC BET - Tôi chẳng nghĩ gì đến chúng! Nhưng khi nào thư thả, nếu tướng quân cho phép, chúng ta sẽ trao đổi với nhau vài lời về chuyện này.

BANCÔ - Xin sẵn sàng tùy tôn ý.

MÁC BET - Nếu tướng quân đồng tình cùng tôi, chuyện đó mà thành sự thật thì tướng quân cũng có phần vinh hiển.

BANCÔ - Mà tôi có mất gì đâu trong việc mưu cầu vinh hiển ấy; duy có điều tôi quyết giữ lương tâm trong sạch, lòng trung quân của tôi luôn luôn sáng tỏ.

MÁC BET - Thôi, xin tạm biệt tướng quân, chúc tướng quân an giấc.

BANCÔ - Cảm ơn tướng quân, xin chúc lại tướng quân như vậy.

Bancô và Flinxơ vào

MÁC BET (*nói với gia nhân*) - Người khá bẻm với phu nhân, khi rượu đã dọn xong hãy đánh chuông báo cho ta biết. Rồi cho người đi nghỉ.

Gia nhân vào

(*Nói một mình*) - Vật ta trông thấy trước mắt kia, cán quay lại phía tay ta, phải chăng là một lưỡi dao găm? Nào, hãy để ta nắm lấy mi. Ta không nắm được mi trong tay mà sao mắt ta vẫn rõ ràng trông thấy mi. Hỡi ảo ảnh oan nghiệt kia, phải chăng không thể nhìn thấy mi, sờ được mi, hay mi chỉ là một ảo ảnh của tưởng tượng, một sáng tạo hư ngụy của đầu óc nóng bừng bừng của ta. Mà sao ta vẫn nhìn thấy mi, hình thù mi sờ sờ trước mắt ta, rõ ràng như lưỡi dao ta rút ra đây. Mi chỉ đường cho ta đi, khí cụ cho ta dùng. Hoặc là hai con mắt ta đã bị những giác quan khác đánh lừa, hoặc là chúng thay thế cho tất cả các giác quan khác: ta vẫn trông thấy mi. Vừa lúc trước không có gì, sao bỗng dưng bây giờ lưỡi và cán mi lại nhỏ máu. Không, làm gì có những chuyện ấy! Chính những mưu toan dẫm máu đã tạo nên những ảo ảnh đó trong mắt ta. Giờ đây, trên một nửa trái đất, vạn vật như đắm chìm trong cõi chết, và những ác mộng đến ám ảnh giấc ngủ mê mết. Những mụ phù thủy đang làm lễ cầu khẩn nữ thần phù thủy Hikêr mặt xám; và kẻ sát nhân khủng khiếp ma quái vừa nghe tiếng hú báo

hiệu của giống chó sói canh gác cho nó là lập tức lướt tựa bóng ma, lên đến cạnh nệm như bước đi của tên cường dâm Taccanh⁽¹⁾. Hỡi mặt đất lì, chắc, đừng nghe bước chân ta, đừng dò đường ta đi, e rằng gạch đá sẽ thì thầm mách lẻo về đường đi lối lại của ta và phá tan mất giây phút yên lặng rợn người rất thích hợp cho ta lúc này. Trong khi ta nạt nộ thì y vẫn sống. Đối với hành động thì lời nói suông nhiều khi làm nguội lạnh nhiệt tình. (*Có tiếng chuông rung*) Ta đi là mọi việc tất xong. Chuông đã rung gọi ta đó. Hỡi Đơncan, đừng nghe tiếng chuông ấy, đó là tiếng chuông báo tử gọi người về thiên đường hay địa ngục.

Vào

CẢNH II

Vẫn cảnh cũ

Vợ Măcбет ra

VỢ MĂCBET - Rượu vào làm chúng say mềm làm ta thêm táo bạo. Chúng nốc đầy, lòng ta càng bốc lửa bùng bùng. Ủi chao! Ủa gì vậy! Thì ra tiếng cú kêu, kẻ báo tử rúc chào lời vĩnh biệt kinh khủng nhất lúc đêm trường. Chồng ta đang ra tay lúc này; cửa ngõ đều mở, bọn lính gác ăn uống no say, đang ngáy như sấm còn thiết gì đến nhiệm vụ của chúng. Ta đã đổ thêm thuốc ngủ vào rượu cho chúng, thần sống thần chết có tranh luận cũng không thể biết được chúng sống hay chết.

MĂCBET (*ở bên trong*) - Ai đó? Cái gì vậy, hả!

VỢ MĂCBET - Trời ơi! Ta sợ công việc chưa xong mà bọn chúng đã thức dậy. Muu sự không thành thì chúng ta nguy mất. Coi này! Ta đã để sẵn dao găm của chúng đấy rồi, chồng ta chắc không

⁽¹⁾ Tức Xêctuyt Taccanh, con vua cuối cùng của La Mã cổ (Luxiut Taccanh), cường dâm Luycoretxơ làm dân chúng La Mã công phẫn và nhân đó nổi dậy lật đổ chế độ quân chủ (510 trước Công Nguyên).

thể không trông thấy được. Nếu lúc ngủ về mặt y chẳng giống phụ thân ta, thì ta đã hành sự rồi.

Măc bet ra

Kìa ông!

MÁC BET - Xong rồi! Bà không nghe thấy tiếng động gì chứ?

VỢ MÁC BET - Thiếp chỉ nghe thấy tiếng dế kêu, cú rúc. Có phải ông vừa nói đó không?

MÁC BET - Lúc nào?

VỢ MÁC BET - Vừa rồi ấy.

MÁC BET - Lúc tôi đi xuống ấy à?

VỢ MÁC BET - Phải rồi.

MÁC BET - Ủa, thế ai nằm trong phòng thứ hai thế?

VỢ MÁC BET - Đơnaben.

MÁC BET - Thật là một thảm cảnh. (*Đăm đăm nhìn bàn tay*)

VỢ MÁC BET - Một thảm cảnh ư, sao ông lại nghĩ lạ thế?

MÁC BET - Một thằng thì phá lên cười trong giấc ngủ, một thằng thì hét lên: “Quân sát nhân!”. Rồi chúng cùng trở dậy. Tôi đứng lặng nghe chúng nhưng chúng chỉ lẩm nhẩm cầu kinh rồi lại lăn ra ngủ.

VỢ MÁC BET - Hai đứa nằm chung một phòng.

MÁC BET - Một đứa kêu lên: “Cầu Chúa ban phúc lành cho chúng con”, đứa kia tiếp: “A-men!” y như chúng đã trông thấy tôi với hai bàn tay đao phủ này. Lặng nghe nỗi lo sợ của chúng, khi chúng cầu: “Cầu Chúa ban phước lành”, tôi cũng chẳng thốt lên được một lời “A-men” nữa!

VỢ MÁC BET - Ông đừng quá lo lắng về chuyện đó làm gì.

MÁC BET - Nhưng vì có gì tôi không thốt lên được một lời “A-men” nhỉ? Chính là lúc tôi đang cầu mong được Chúa ban phước nhất, thì tiếng “A-men” lại tắc nghẹn trong cổ họng tôi.

VỢ MÁC BET - Không nên nghĩ ngợi về chuyện đó như thế, nghĩ ngợi thế thì hóa điên mất.

MÁC BET - Tôi tưởng đâu như nghe thấy tiếng hét. “Đừng ngủ nữa! Măc bet giết chết giấc ngủ rồi!”, giấc ngủ vô tội thơ ngây, nó gỡ cái mối lo âu rối như bông bong, giấc ngủ, cái chết hàng ngày của cuộc sống, nó gột sạch bao nỗi vất vả, khổ não, nó là liều

thuốc xoa dịu những tâm trí đau đớn. Nó là dòng thứ hai của cuộc sống, là người nuôi dưỡng chủ yếu cho niềm vui ở đời.

VỢ MẮCBET - Ông nói gì vậy?

MẮCBET - Tiếng thét đó cứ vang lên khắp nhà: "Đừng ngủ nữa! Glamit đã giết chết giấc ngủ rồi, cho nên Caodo sẽ không ngủ được nữa, Măcbet cũng không ngủ được nữa!".

VỢ MẮCBET - Ai thét như thế mới được chứ? Kìa, bá tước tôn kính của thiếp, phu quân đã buông lỏng tâm trí cao quý của phu quân rồi, cứ điên rồ nghĩ mãi những chuyện ấy. Phu quân hãy mau mau lấy nước mà rửa cho sạch cái tang tích ghê gớm ở tay đi. Mà sao phu quân lại mang hai lưỡi dao này ra đây làm gì? Phải để lại ở chỗ đó chứ. Phu quân mang vào trong phòng đi và bôi máu lên hai tên thị vệ ngủ say ấy!

MẮCBET - Tôi chẳng quay lại đây nữa đâu; tôi thấy kinh sợ khi nghĩ tới việc đã làm. Tôi không dám nhìn cảnh ấy nữa.

VỢ MẮCBET - Sao mà nhát thế! Đưa dao cho tôi. Kẻ chết cũng như người ngủ chỉ là những bức tranh thôi. Một bức tranh vẽ ma quỷ chỉ nạt được trẻ con. Nếu y chảy máu nhiều, tôi sẽ lấy máu bôi lên mặt hai tên thị vệ; phải làm cho người ta tưởng rằng chính chúng là thủ phạm.

Đi vào, có tiếng gõ bên trong

MẮCBET - Tiếng gõ từ đâu vọng lại thế? Ta làm sao thế này, bất cứ tiếng động nào cũng làm ta kinh hoảng. Bàn tay ai thế kia? Trời ơi! Chúng móc mắt ta! Tất cả nước đại dương của thần Neptuyn liệu có gột sạch nổi vết máu ở bàn tay ta không? Không! Bàn tay ta sẽ làm đỏ ngẫu đại dương mệnh mệnh vô cùng vô tận, nước xanh biếc cũng sẽ biến thành màu máu.

Vợ Măcbet lại ra

VỢ MẮCBET - Đòi bàn tay tôi đây cũng một màu khác gì ông, nhưng nếu tôi cũng bạc nhược như ông thì thật xấu hổ lắm.

Có tiếng gõ bên trong

Có tiếng gõ cửa ở phòng phía Nam. Chúng ta hãy trở về phòng riêng. Một chút nước sẽ rửa sạch vết tích, rồi chuyện sẽ dễ dàng thôi! Ông đã mất hết can đảm rồi.

Tiếng gõ bên trong

Nghe kìa! lại có tiếng gõ nữa. Mặc áo ngủ vào đi ông, nhớ có

ai hỏi chúng ta, sẽ không thể nghi ngờ chúng ta còn thức. Mà xin ông đừng có nghĩ ngợi mung lung như mất trí nữa.

MÁC BET - Thà rằng mất trí còn hơn biết hành động tội ác của ta và bản thân ta.

Tiếng gõ bên trong

Cứ gõ đi, đánh thức Đơncan dậy! Ta ước mong người có thể làm được như vậy!

Vào

CẢNH III

Vẫn cảnh cũ

Người gác cửa. Tiếng gõ bên trong

NGƯỜI GÁC CỬA - Gõ chi mà dữ vậy. Thằng nào mà canh địa ngục chắc phải mở cửa luôn soành soạch. (*Tiếng gõ bên trong*) Gõ đi, cứ gõ mãi đi! Đồ quý, ai đấy? Chắc lại có gã trại chủ treo cổ tự sát vì được mùa, giá thóc hạ; vào đi thôi; sắp sẵn nhiều khăn tay vào; ở đây, rồi mi đổ mồ hôi ra trò đấy! (*Tiếng gõ bên trong*) Lại đứa khỉ nào nữa thế không biết? Đứng lại một thằng lá mặt lá trái, trước tòa mồm cứ thể bôi nhưng phản cả đôi bên; tuy vì mեն Chúa mà phản bội đã khá nhiều, nhưng không phải cứ giáo giở mà lên được chốn thiên đường! Vào đi quân lừa bịp. (*Tiếng gõ bên trong*) Gõ đi, cứ gõ đi! Ai thế? Trời, lại một cậu thợ may người Anh, phải đến đây vì tội xoáy vải khi may quần chèn kiểu Pháp chứ gì. Này cậu thợ may, vào đi, ở đây đốt bàn là được đấy. (*Tiếng gõ bên trong*) Gõ đi, cứ gõ đi! Không được yên thân lấy một phút. Anh là ai? Đây lạnh lắm, không biến thành địa ngục được đâu! Ta chẳng muốn làm anh chàng canh địa ngục nữa. Ta đã định cho mỗi nghề có được vài thằng vào, đi con đường dây hoa mà đến sưởi bên ngọn lửa vui bất diệt. (*Tiếng gõ bên trong*) Đây rồi, đây rồi! Đừng quên thằng gác cửa đấy.

Mở cửa

Măcđơp và Lennôc ra

MẮCĐƠP - Này anh bạn, chắc đêm qua thức khuya lắm, nên hôm nay mới ngủ lì mãi thế này phỏng?

NGƯỜI GÁC CỬA - Bẩm tướng công, quả có thế ạ. Chúng con uống rượu mãi đến khi gà gáy lần thứ hai. Bẩm tướng công, tui vào là sinh ra tam khoái đấy ạ!

MẮCĐƠP - Tam khoái là những khoái gì thế?

NGƯỜI GÁC CỬA - Lạy Chúa tôi chứ, bẩm tướng công, tui vào chỉ còn thích có gái, đi đái với đi ngủ. Gái thì cũng thích nhưng lại không thích được; muốn chết đi ấy nhưng lại bất lực, nốc lăm vào lại chẳng xơ mũi gì, nó làm mình hăng lên, nhưng rồi lại xỉu đi, định lao vào, xong lại chuối ra; nó thúc mình nhưng lại làm mình cụt hứng. Nốc cho say vào chỉ tổ ngủ khì, lăn cổ ra ngủ rồi thì hết.

MẮCĐƠP - Chắc đêm qua mi lại uống rượu say rồi lăn cổ ra ngủ chứ gì?

NGƯỜI GÁC CỬA - Bẩm tướng công, thực quả là có say bí tỉ ạ, buồn ngủ mất cứ dúi lại, nhưng mà con phải cố chống chọi, nhiều khi chân cứ muốn khụy xuống, nhưng con khỏe nên vẫn vững lăm, gạt bằng nó ra.⁽¹⁾

MẮCĐƠP - Tướng công mi đã dậy chưa?

Măcбет ra

Tiếng gõ cửa của chúng ta đã làm bá tước tỉnh giấc. Ngài đã tới kia rồi.

LENNÔC - Xin kính chào bá tước!

MĂCBET - Kính chào nhị vị.

MẮCĐƠP - Thưa bá tước tôn quý, hoàng thượng đã tỉnh giấc chưa?

MĂCBET - Chưa.

MẮCĐƠP - Hoàng thượng có truyền cho tôi phải vào hầu sớm. Lúc này cũng đã trễ quá rồi.

MĂCBET - Tôi xin dẫn ngài tới bệ kiến.

MẮCĐƠP - Tôi biết đối với tướng công đó là một sự phiền hà thú vị, nhưng dù sao cũng vẫn là phiền hà.

⁽¹⁾ Cả đoạn đối thoại này nhiều bản bỏ. Pope cho rằng đoạn này vẫn hơi thô tục có thể không phải của Shakespeare. Nhưng vì trong *Shakespeare toàn tập* của Nhà xuất bản Collins có đoạn này, nên chúng tôi vẫn dịch.

MÁC BET - Chúng ta vẫn thường thấy sung sướng trong công việc mệt nhọc. Xin mời ngài đi cửa này.

MÁC ĐÓP - Tôi xin đánh bạo lên tiếng, vì đó chính là phận sự của tôi.

Mác Đóp vào

LENNÔC - Có phải hoàng thượng định lên đường hôm nay không?

MÁC BET - Vâng, Người đã định như vậy.

LENNÔC - Đêm vừa rồi thật là gở quá: Nơi chúng tôi nằm, gió thổi gẩy cả ống khói lò sưởi và có người nói, nghe thấy tiếng kêu khóc ai oán trên không, những tiếng kêu thét kỳ lạ của tử thần và những giọng nói khủng khiếp tiên báo một sự loạn lạc ghê gớm, những biến cố rồi ren sắp xảy ra trong những ngày đại bất hạnh này. Tiếng cú rúc suốt đêm không ngớt; có kẻ nói: "Trái đất cũng lên cơn sốt, rung chuyển toàn thân".

MÁC BET - Thật là một đêm khủng khiếp!

LENNÔC - Trí nhớ non trẻ của tôi chưa từng thấy một đêm nào như thế!

Mác Đóp lại ra

MÁC ĐÓP - Ôi, rừng rợn, rừng rợn quá! Không có trí nào tưởng tượng được, không có lời nào tả được.

MÁC BET, LENNÔC - Chuyện gì vậy?

MÁC ĐÓP - Thần hủy diệt đã hoàn thành công trình khủng khiếp nhất của y rồi. Một vụ thảm sát đại nghịch đã xảy ra ở chốn điện đài uy linh, đã cướp mất sinh mệnh của tòa nhà này!

MÁC BET - Ngài nói gì vậy? Sinh mệnh?

LENNÔC - Ngài định nói đức hoàng thượng sao?

MÁC ĐÓP - Hãy lại ngay phòng này, các ngài sẽ phải kinh khủng rụng rời thấy Goocgon tái hiện⁽¹⁾! Đừng bắt tôi phải nói, các ngài cứ nhìn rồi khắc rõ.

Mác bet và Lennôc vào

Dậy mau! Dậy mau! Hãy rung chuông báo động lên! Có kẻ giết người! Có kẻ phản nghịch! Bancô, Đonaben, Mancôm! Mau trở dậy! Hãy rũ bỏ giấc ngủ êm đềm, rũ bỏ cái chết giả dối ấy đi mà nhìn vào cái chết thật này. Trở dậy, dậy mà nhìn hình

⁽¹⁾ Diễn tích trong thần thoại Hy Lạp. Goocgon tức là ba chị em Mêduda. Pecxê con Juypite, chém đầu quỷ Mêduda. Mỗi khi gặp kẻ thù, chỉ cần giơ đầu quỷ Mêduda ra, tức khắc kẻ thù biến thành đá.

ảnh của ngày tận thế. Mancôm! Bancô! Hãy rời bỏ ngay giường mồ của các vị, hãy thất thế như những hồn ma mà nhìn cái cảnh tượng rừng rợn này. Rung chuông lên.

Chuông báo động âm ỉ. Vợ Măcбет ra

VỢ MĂCBET - Việc gì xảy ra mà có tiếng kêu kinh hoàng triệu tập mọi người đang ngủ say trở dậy họp bàn làm vậy? Nói đi! Nói đi!

MĂCĐƠP - Thưa phu nhân cao quý, phu nhân không nên nghe tôi kể lại những chuyện lọt vào tai phụ nữ có thể làm chết người được.

Bancô ra

- Ôi, Bancô tướng quân! Bancô tướng quân! Đức hoàng thượng của chúng ta đã bị sát hại!

VỢ MĂCBET - Trời ơi! Tai họa! Sao! Ngay trong nhà chúng tôi ư?

BANCÔ - Ở đâu thì cũng là quá tàn ác! Trời ơi, Măcđơp thân mến, hãy cải chính lời ông nói đi, hãy nói sự việc không phải như thế đi!

Măcбет và Lennôc lại ra

MĂCBET - Giá ta chết sớm một tiếng đồng hồ trước khi có biến cố này có phải là ta đã được sống một cuộc đời hạnh phúc trọn vẹn không! Bởi vì, từ nay trở đi trên dương thế còn có chi là trang trọng nữa. Mọi thứ đều chỉ là trò trẻ, danh tiếng ân uy đã chết cả rồi. Rượu quý của cuộc đời đã cạn khô, dưới vòm trời này chỉ còn lại một chút cạn dơ để cho người đời huênh hoang khoe mẽ.

Mancôm và Đônaben ra

ĐÔNABEN - Có tai họa gì mà ghê gớm thế?

MĂCBET - Chính Điện hạ là người phải chịu đựng sự ghê gớm ấy mà Điện hạ chưa biết sao? Ngọn nguồn, suối máu của Điện hạ đã ngừng chảy. Chính nguồn máu đó đã ngừng chảy rồi!

MĂCĐƠP - Đức hoàng thượng, phụ thân của Điện hạ đã bị sát hại.

MANCÔM - Trời ơi! Kẻ nào...?

LENNÔC - Mấy tên thị vệ, người ta đồ như thế. Mặt mũi và tay chúng vấy đầy máu. Trên gối còn thấy những con dao bê bết máu chưa lau. Chúng ngơ ngác mê dại, thật quả không nên giao tính mệnh con người cho những kẻ đó trông nom!

MÁC BET - Ôi! Nhưng tôi rất hối hận vì đã quá nóng, giết cả hai thằng rồi.

MÁC ĐÓP - Sao bá tước lại làm như vậy?

MÁC BET - Ai mà có thể vừa khôn ngoan lại vừa mê loạn, vừa ôn hòa lại vừa điên khùng, vừa giữ được lòng trung quân lại vừa phải bình tĩnh cùng một lúc được? Không có ai như thế được cả! Lòng trung quân của tôi bỗng bột, mãnh liệt quá, đã vượt lên cả lý trí. Một bên là chúa thượng nằm đó, làn da kim chi ngọc diệp nhuộm đẫm máu đào vương giả, những vết dao đâm rộng hoác như những cửa đưa tử thần vào; và kia là lũ sát nhân, mình nhuộm đầy máu do chúng đổ ra, những lưỡi dao bọc trong vỏ máu đông đặc. Một người có trái tim biết yêu lại có lòng dũng cảm để biểu lộ tình yêu của mình thì tự kiểm chế làm sao được?

VỢ MÁC BET - Trời ơi! Hãy đỡ tôi ra khỏi đây.

MÁC ĐÓP - Hãy sẵn sóc Măc bet phu nhân!

MANCÔM (*nói riêng với Đonaben*) - Tại sao chúng ta là kẻ phải than khóc nhiều hơn ai hết, chúng ta lại cứ lặng câm như vậy?

ĐONABEN (*nói riêng với Mancôm*) - Còn biết nói gì ở chốn này nữa, trong khi số phận chúng ta như cá nằm trên thớt, không biết sống chết lúc nào. Chúng ta mau lánh đi thôi, bây giờ chưa phải lúc than khóc.

MANCÔM (*nói với Đonaben*) - Cũng như nỗi đau thương sâu sắc của chúng ta chưa thể sẵn sàng bộc lộ được.

BANCÔ - Xin hãy sẵn sóc Măc bet phu nhân. (*Vợ Măc bet được dìu vào*) Chúng ta ăn mặc phong phanh quá, hãy trở về phòng mặc ấm vào rồi chúng ta sẽ họp nhau lại và điều tra cho rõ manh mối vụ thảm sát. Chúng ta sợ hãi và lo lắng; tôi xin đứng dưới bàn tay cao cả của Chúa mà chống lại những âm mưu phản phúc bí mật.

MÁC ĐÓP - Tôi cũng xin nguyện như vậy.

TẤT CẢ - Tất cả chúng tôi xin nguyện như vậy.

MÁC BET - Chúng ta hãy mau mau quần áo chỉnh tề, rồi ra phòng họp tại tiền đình.

TẤT CẢ - Xin tuân theo.

Tất cả vào, trừ Mancôm và Đonaben

MANCÔM - Ý em thế nào? Chúng mình chẳng nên họp bàn với họ làm gì! Kẻ gian tà mà làm ra vẻ sầu não thì có khó chi! Anh sẽ sang Anh.

ĐONABEN - Em sẽ sang Airolen. Chúng ta mỗi người đi một ngả như thế sẽ yên ổn hơn. Nơi đây người ta cười cười nói nói mà bụng chứa đầy dao nhọn. Những kẻ càng gần dòng máu ta lại càng khát máu ta đấy.

MANCÔM - Mũi tên sát nhân ấy đã bắn ra nhưng vẫn chưa rơi xuống đâu; tránh khỏi đích của nó là chúc an toàn nhất. Lên ngựa đi thôi. Đừng câu nệ đến chuyện chia tay từ biệt làm gì, hãy đi ngay. Khi không còn trông mong được ở tình thương thì lánh mình đi là thượng sách.

CẢNH IV

Bên ngoài lâu đài Măcбет

Rôt cùng một ông lão đi vào

ÔNG LÃO - Lão nhớ rất rõ ràng bảy mươi năm trời nay, lão đã từng chứng kiến những giờ phút khủng khiếp và những điều quái dị, nhưng cái đêm ghê gớm vừa rồi thật vượt quá xa những điều lão đã từng biết.

RÔT - Ôi! Lão trượng! Lão trượng trông trời kia như bị đảo lộn vì hành động của con người, đang đe dọa cõi trần ngập máu. Nhìn đồng hồ thì hãy còn là ban ngày, thế mà bóng tối đã bóp chết ngọn đèn trời. Có phải đêm trường đã thắng thế, hay là mặt trời xấu hổ không dám lộ mặt ra, khiến mặt đất đắm chìm trong tăm tối của địa ngục khi đáng lẽ được ánh sáng sinh động âu yếm vuốt ve?

ÔNG LÃO - Thật là quái dị, y như vụ giết vua vừa qua. Hôm thứ ba vừa rồi, một con chim ưng đang ngạo nghễ bay vút lên chuẩn bị sà xuống vỗ mỗi thì bị một con cú vọ lao tới mổ chết tươi.

RÔT - Còn một điều hết sức lạ lùng nữa mà có thật: đàn ngựa của đức vua tuyệt đẹp, chạy nhanh, và giống quý là thế, bỗng trở

nên dung dữ, phá chuồng chạy ra ngoài, bắt kham hết sức, như thể muốn tuyên chiến với toàn nhân loại.

ÔNG LÃO - Có người nói, chúng còn ăn thịt lẫn nhau nữa.

RÔT - Đúng thế, chính tôi đã kinh ngạc chứng kiến sự việc đó.

Măcđơ ra

- Kìa, Măcđơ tướng quân đã tới. (*Nói với Măcđơ*) - Thừa tướng quân, mọi việc ra sao?

MĂCĐƠ - Sao, ngài không biết ư?

RÔT - Đã biết ai là thủ phạm vụ giết người dẫm máu này rồi chẳng?

MĂCĐƠ - Chính là hai đứa đã bị Măcбет giết chết.

RÔT - Than ôi! Thật là một ngày bất hạnh! Chúng mong được cái gì mà lại làm như thế?

MĂCĐƠ - Chúng chỉ là những tay sai. Mancôm và Đonaben, hai hoàng tử đã lén lút bỏ trốn, khiến người ta nghi ngờ là kẻ đã mưu đồ việc này.

RÔT - Lại một việc quái dị nghịch thiên, nghịch địa nữa. Lẽ nào vì lòng tham khôn cùng mà đang tâm giết cả bố đẻ sao! Thế thì chắc ngôi báu sẽ về tay Măcбет.

MĂCĐƠ - Bá tước đã được suy tôn và đi Xcôn để thụ lễ đăng quang.

RÔT - Thi thể đáng tiên đế để ở đâu?

MĂCĐƠ - Đã đưa về Cômkin, nơi lăng tẩm, nơi gửi gắm hài cốt của các cựu đế.

RÔT - Tướng quân có đi Xcôn không?

MĂCĐƠ - Không, tôi về Faifơ.

RÔT - Tôi sẽ đi Xcôn.

MĂCĐƠ - Thôi, chúc ngài gặp mọi sự tốt lành ở đó. Xin tạm biệt. Chỉ e rằng mũ cao áo dài thời nay chẳng được dễ dàng bằng thời xưa.

RÔT - Xin tạm biệt lão trượng.

ÔNG LÃO - Cầu Chúa ban phúc lành cho nhị vị tôn ông, cầu Chúa che chở cho hết thảy những ai muốn đổi ác thành thiện, đổi thù thành bạn.

Tất cả vào

HỒI BA

CẢNH I

Forot. Hoàng cung

Bancô ra

BANCÔ (*nói một mình*) - Măcбет, bây giờ thì người đã có mọi thứ trong tay: ngai vàng, Caođo, Glamit, tất cả, đúng như lời những mù phù thủy đã tiên đoán. Ta e rằng để mưu bá đồ vương, người đã dùng đến những thủ đoạn xấu xa, ghê tởm. Tuy nhiên cũng như lời chúng nói, người không truyền lại được cho con cháu người dẫu, mà chính ta đây mới là gốc rễ và tổ phụ của một dòng vua kế tục. Nếu những điều chúng nói đều là sự thật, như lời tiên tri đối với người đã vô cùng kiên nghiệm, thì đối với ta sao lại có thể sai? Và sao ta chẳng thể chứa chan hy vọng? Nhưng thôi, im, đừng nói nữa.

Có tiếng kèn đồng. Măcбет và vợ ra, bây giờ đã là vua và hoàng hậu.

Theo sau là Lennôc, Rôt, bá quan cùng các vị phu nhân

và những người hầu cận

MĂCBET - Kìa! Quý khách của chúng ta đây rồi.

VỢ MĂCBET - Nếu sơ suất không mời tướng công thì thật là một thiếu sót lớn và đại yến đêm nay chẳng còn có ý vị gì.

MĂCBET - Bancô tướng công, ta thiết đại yến đêm nay, mong tướng công tới dự.

BANCÔ - Cúi xin Bệ hạ cứ truyền bảo, đối với lệnh của Bệ hạ, bốn phận bấy tôi là suốt đời gắn bó.

MĂCBET - Chiều nay, tướng công có đi chơi ngựa không?

BANCÔ - Thưa Bệ hạ, có.

MĂCBET - Nếu không, trong buổi thiết triều hôm nay, ta muốn được nghe tôn ý. Lời khuyên của tướng công bao giờ cũng có giá trị ngọc vàng. Nhưng thôi, để đến mai cũng được. Tướng công đi có xa không?

BANCÔ - Thưa Bệ hạ, cũng chỉ từ bây giờ cho đến lúc dạ yến bắt đầu. Nếu ngựa của thần không chạy được nhanh hơn thì thần sẽ phải mượn của đêm tối một hoặc hai tiếng đồng hồ.

MĂCBET - Tướng công đừng để lỡ tiệc đấy.

BANCÔ - Thưa Bệ hạ, thần không dám thất hẹn.

MĂCBET - Ta nghe nói hai tên cháu khát máu của ta đã ẩn náu ở Anh và Airolen. Chúng không chịu thú nhận cái tội tàn ác giết cha mà còn bịa đặt ra với mọi người lắm chuyện lạ kỳ. Nhưng thôi, mai ta sẽ nói rõ hơn với tướng công, còn phải bàn nhiều việc quốc gia đại sự cần đến sự góp sức chung của chúng ta. Mời tướng công lên ngựa. Xin tạm biệt. Đêm nay sẽ lại gặp nhau. Flinxơ cùng đi với tướng công chứ?

BANCÔ - Tâu Bệ hạ, có. Thời gian gấp quá, cha con thần cần phải đi ngay mới kịp.

MĂCBET - Ta mong rằng những con tuấn mã của tướng công phi nhanh, vó chắc: có thể ta mới yên lòng giao tướng công trên lưng chúng được. Chúc tướng công thượng lộ bình an.

Bancô vào

(Quay lại bá quan nói) - Bây giờ các khanh có thể tự do làm gì tùy ý cho đến bây giờ tối nay; để tiếp đón khách khứa cho thêm từng bừng vui vẻ, trẫm muốn được một mình yên tĩnh cho đến khi mở tiệc. Cầu Chúa ban phúc cho các khanh.

*Mọi người vào cả, trừ Măcbet
và một người hầu cận*

(Nói với người hầu cận) - Này người, họ đã sẵn sàng cho ta gặp chưa?

HẦU CẬN - Tâu Bệ hạ, họ đã chờ ở ngoài cửa hoàng cung.

MĂCBET - Dẫn họ vào đây.

Người hầu cận vào

(Nói một mình) Ngồi trên ngai vàng như thế này mà không yên ổn thì cũng chẳng là gì hết. Ta ngày càng lo ngại Bancô. Phong cách vương giả của y khiến ta phải e sợ. Y là người quả

cảm, kiên cường. Đã can trường, lại thêm mưu trí, hành động của y bao giờ cũng thận trọng. Ta chỉ gồm có y thôi. Y còn sống là ta còn phải lo sợ. Bên y, tướng tinh của ta bị lu mờ như người ta nói tướng tinh của Mac Antoan bên cạnh Xêda⁽¹⁾. Y mắng bọn phù thủy khi chúng tung hô ta là đức vua và bắt chúng phải nói với y. Rồi, như những tiên tri, chúng tung hô y là tổ phụ của một dòng vua chúa. Chúng đội lên đầu ta chiếc vương miện vô hậu, và đặt vào tay ta cây quyền trượng khô cằn để cho kẻ khác không cùng dòng máu rồi đây giành lấy mất. Con cái ta sẽ chẳng được kế tục trị vì! Nếu quả là như thế, thì chẳng hóa ta đã làm cho tâm hồn ta nhơ nhục vì dòng dõi của Bancô, vì chúng mà ta đã hạ sát Đơcan nhân hậu, chỉ vì chúng mà ta chuốc lấy bao nhiêu đắng cay hận oán vào cuộc sống thanh bình của ta; ta đã bán rẻ cả linh hồn bất diệt ta cho quỷ Satăng, kẻ thù chung của nhân thế, để rồi đưa chúng lên ngai vàng! Không! thà rằng số mệnh hãy thách thức ta trong một trận đấu quyết sống mái trên võ trường, còn hơn là để như thế. Ai đó?

*Người hầu cận ra cùng với
hai tên thích khách*

(*Nói với người hầu cận*) - Cho nhà người ra ngoài, và đợi ở cửa cho đến khi có lệnh gọi.

Hầu cận vào

(*Nói với hai tên thích khách*) - Có phải hôm qua trẫm đã nói với các người rồi không?

THÍCH KHÁCH I - Tàu Bệ hạ, đúng thế ạ.

MÁC BET - Vậy thì các người đã suy nghĩ kỹ về những điều ta nói chưa? Nên nhớ, chính y đã làm cho các người điêu linh khổ trước kia, mà các người vẫn cứ tưởng lầm là ta. Hôm qua họp bàn, ta đã nói rõ cho các người tỏ tường, và chứng minh các người chỉ là những công cụ bị phỉnh phờ, lừa dối như thế nào, kẻ nào sử dụng các công cụ ấy và đủ mọi chi tiết khiến ngay đến một kẻ mất hồn, tâm trí ngơ ngẩn cũng phải thấy rõ: "Chính Bancô đã làm vậy."

THÍCH KHÁCH II - Bệ hạ đã cho chúng thần rõ.

⁽¹⁾ Thời La Mã cổ, khi Xêda còn sống, Mac Antoan tuy cũng là một người mưu trí và nhiều tham vọng, nhưng cũng không làm nên được chuyện gì.

MÁC BET - Đúng vậy, và bây giờ, ta muốn nói thêm nữa, và đó là mục đích cuộc gặp gỡ thứ hai này của chúng ta. Lẽ nào các người có thể nhẫn nhục cam chịu bỏ qua được một việc như thế không? Các người đã bị mê hoặc đến nỗi đi cầu nguyện cho y, cho con cháu y, kẻ mà bàn tay tàn bạo đã đẩy các người xuống mồ và buộc con cái các người phải tha phương cầu thực suốt đời sao?

THÍCH KHÁCH I - Tâu hoàng thượng, chúng thần chỉ là những con người.

MÁC BET - Phải, trong danh sách loài người, các người cũng có tên đấy. Cũng như chó săn, chó xù, chó lòi, chó cộc, chó vằn, chó vện thì cũng đều gọi là chó cả. Giá trị mỗi con có khác là ở chỗ con nhanh, con chậm, con khôn, con dại, con giữ nhà, con đi săn, tùy theo những đức tính riêng biệt mà tạo hóa đã phú cho chúng, mỗi con mang một sắc thái riêng khác với đồng loại. Người cũng vậy. Các người muốn có một địa vị xứng đáng trong hàng ngũ của loài người, không muốn bị liệt vào loại mạt hạng ở đời thì các người hãy nói đi. Ta sẽ giao phó cho các người một việc, nếu thực hiện được, kẻ thù của các người sẽ không còn nữa, các người sẽ được ta tin yêu trọng dụng, vì y sống thì sức khỏe ta hao mòn, suy nhược, y chết đi, ta mới thật được Khang cường.

THÍCH KHÁCH II - Tâu hoàng thượng, thần là một kẻ bị đời dập vùi, ngược đãi, lòng thần căm uất bùng bùng, thần có thể làm bất kể cái gì để trả thù đời.

THÍCH KHÁCH I - Thần cũng vậy, khổ ải, chán chường với kiếp sống điêu linh; bất kể thế nào, thần cũng có thể liều thân, một là để làm lại cuộc đời, hai là chết đi cho rảnh kiếp.

MÁC BET - Các người đều đã rõ Bancô là kẻ thù của các người.

CẢ HAI THÍCH KHÁCH - Thừa rõ.

MÁC BET - Y cũng là kẻ thù của ta, hận thù giữa ta và hắn nhất định sẽ phải đi đến đổ máu cho nên mỗi phút y còn sống là một nhát dao đâm vào chính cơ sở tồn tại của cuộc đời ta. Ta có thể chẳng cần che giấu, dùng quyền lực trừ khử y và lấy ý muốn của ta làm lý do cho hành động ấy; nhưng ta không nên làm thế. Ta với y cùng có chung một số bè bạn, những người mà ta chẳng thể dứt tình; họ sẽ thương tiếc than khóc số phận kẻ mà chính tay ta hạ thủ. Cho nên, vì nhiều lý do quan trọng, ta cần các người giúp đỡ, hành động sao cho có thể che mất được mọi người.

THÍCH KHÁCH II - Chúng thần nguyện xin làm tròn mệnh lệnh của hoàng thượng.

THÍCH KHÁCH I - Dù có mệnh hệ nào đi nữa...

MẮCBET - Quyết tâm của các người đã lộ rõ. Chỉ nội trong giờ này thôi, ta sẽ chỉ dẫn cho các người nên đứng nấp ở chỗ nào và sau khi xem xét cẩn thận thời gian thuận lợi, sẽ báo cho các người biết giờ hành sự. Nhất định phải hành động đêm nay và cách xa lâu đài này. Phải luôn luôn nhớ rằng không được để cho ai nghi ngờ ta. Đối với y thì phải giết cho gọn đừng để lỡ tay xảy bước. Flinxơ, con y, cùng đi, tất cũng phải chịu chung số phận trong giờ khắc đen tối ấy. Đối với ta, trừ bỏ hấn cũng cần thiết chẳng kém gì trừ khử cha hấn. Các người hãy cùng nhau bàn tính và quyết định. Lát nữa ta sẽ gặp lại các người.

CẢ HAI THÍCH KHÁCH - Chúng thần đã quyết tâm.

MẮCBET - Cứ đợi ở trong kia, ta sẽ đến tìm các người ngay.

Hai tên thích khách vào

Thế là xong, Bancô hỡi, nếu linh hồn người có bay lên đi tìm thiên đàng thì nhất định sẽ tìm thấy thiên đàng đêm nay.

Vào

CẢNH II

Hoàng cung

Vợ Măcbet ra. Một thị tỳ theo sau

VỢ MẮCBET - Bancô tướng công đi rồi à?

THỊ TỲ - Tàu Lệnh bà, đã, nhưng tướng công sẽ trở lại đêm nay.

VỢ MẮCBET - Người khá vào tàu với hoàng thượng, ta đợi lúc Người thư rồi để thưa đôi lời.

THỊ TỲ - Xin phụng mệnh.

Thị tỳ vào

VỢ MẮCBET - Nếu ước mong đã thành mà lòng còn chưa thỏa thì có

khác gì xôi hỏng bỏng không. Thà cam chịu số phận của kẻ mình đã ám hại còn yên thân hơn là chính tay mình ám hại mà phải sống trong một niềm vui bất trắc.

Măc bet ra

Kìa sao ông lại cứ lủi thủi một mình, ấp ủ những điều tưởng tượng đau buồn đen tối? Tại sao cứ vương vấn mãi với những ý nghĩ đáng lý phải chết đi theo những kẻ gây ra những ý nghĩ đó. Những việc không cứu vãn được nữa thì quan tâm làm gì. Việc đã xong là xong.

MÁC BET - Chúng ta mới chỉ đánh rần bị thương, chưa giết chết hẳn. Vết thương hàn lại, rần lại như xưa; còn mưu toan khốn khổ của chúng ta vẫn bị nanh độc của nó đe dọa. Thà rằng vũ trụ tan vỡ, đất trời sụp đổ, còn hơn là hàng ngày phải ăn trong kinh hoàng, đêm đêm bị ám ảnh bởi những giấc mơ hãi hùng, thao thức quằn quại thâu đêm. Thà chết đi với kẻ đã khuất, kẻ mà để có được sự thỏa mãn tham vọng, chúng ta đã đưa tới chỗ yên nghỉ ngàn năm, còn hơn là phải sống lo âu, khắc khoải đau khổ liên miên. Đơcan đã xuống mồ. Thế là sau những cơn sốt hãi hùng của cuộc sống, y đã được yên nghỉ. Phản trắc đã hoàn thành tội ác, gươm dao, độc dược, tội tở bất trung, giặc ngoại xâm, không gì còn có thể động chạm tới y được nữa!

VỢ MÁC BET - Bình tâm lại, ông ơi! Đừng cau có, giận dữ thế. Đêm nay giữa đám đông khách dự yến, ông phải làm sao cho tươi tỉnh vui vẻ mới được!

MÁC BET - Tôi sẽ cố gắng, cả bà nữa cũng phải thế. Nhất là đối với Bancô. Bà nên tỏ vẻ tôn kính y cả trong khước mắt lẫn trong lời nói: chúng ta chưa được yên thân đâu nên phải ngọt nhạt chiều lòng thiên hạ để giữ gìn địa vị cao sang này, phải lấy vẻ mặt làm mặt nạ che giấu lòng mình, ngụy trang thâm tâm chúng ta đi.

VỢ MÁC BET - Ông phải gạt bỏ những ý nghĩ ấy đi!

MÁC BET - Này bà! Tâm trí tôi chưa đầy rần rết độc địa. Bà biết chứ, Bancô và Flinxơ, con y còn sống sờ sờ ra đó.

VỢ MÁC BET - Nhưng trên sổ thiên tào, mệnh chúng đâu phải là bất tử.

MÁC BET - Yên tâm được chính là vì thế đấy. Có thể trừ chúng được. Vậy mình hãy vui lên; đêm nay trước khi đàn dơi bay đi kiếm mồi quanh hàng hiên, trước khi theo tiếng gọi của nữ thần Hikê⁽¹⁾ âm

⁽¹⁾ Nữ thần phù thủy.

u, bọ hung cất đôi cánh cứng bóng bay vù vù rung lên điệu nhạc buồn ngủ của đêm trường thì một việc khủng khiếp sẽ xảy ra.

VỢ MẮCBET - Việc gì thế?

MẮCBET - Hậu yêu quý, hãy khoan đừng nên biết vội, đợi đến lúc đó bà sẽ vỗ tay reo mừng. Màn đêm mịt mù, buông xuống đi thôi. Hãy bịt chặt lấy đôi mắt dịu hiền của ban ngày tội nghiệp. Hãy vung bàn tay đầm máu vô hình của người mà xóa sạch, xé tan sợi dây oan nghiệt đã làm cho ta phải e sợ tê tái. Trời tối dần rồi, quạ đã rải cánh bay về tổ trong rừng âm u, những vật tốt đẹp của ban ngày chìm dần trong giấc ngủ, ác quỷ đen tối của đêm trường trỗi dậy tìm mồi. Những lời nói của tôi làm bà ngạc nhiên lắm nhỉ; nhưng thôi cứ yên tâm nán chờ. Sự tình đã xấu chỉ có làm xấu nữa mới tốt lên được. Nào, ta đi thôi.

Cả hai vào

CẢNH III

Khu công viên cạnh hoàng cung

Ba tên thích khách ra

TÊN THỨ NHẤT - Ai bảo mày nhập bọn với chúng tao?

TÊN THỨ BA - Măcbet.

TÊN THỨ HAI - Thằng này chẳng có gì đáng để ta nghi ngờ đâu cậu ạ! Vì nó đến bảo chúng ta phải làm thế nào, đúng như lệnh ta đã nhận.

TÊN THỨ NHẤT - Thế thì mày ở lại với chúng tao. Phía trời tây kia, còn le lói ánh tà dương; đã đến lúc kẻ lữ hành lỡ bước phải thúc ngựa phi mau cho kịp tìm nơi quán trọ, kẻ chúng ta đang chờ đợi cũng sắp đến đây thôi!

TÊN THỨ BA - Có tiếng ngựa chúng mày ạ!

BANCÔ (*nói vọng từ bên trong*) - Ai đó, cho chúng tôi xin ngọn đuốc.

TÊN THỨ HAI - Chính hán đấy, các quan khách khác tề tựu đủ mặt cả rồi.

TÊN THỨ NHẤT - Ngựa hấn đi đường vòng.

TÊN THỨ BA - Từ đây vào hoàng cung chừng một dặm. Thường cũng như mọi người, hấn xuống đi bộ.

TÊN THỨ HAI - Đuốc, đuốc, chúng mày ạ!

TÊN THỨ BA - Đứng hấn rồi.

TÊN THỨ NHẤT - Chuẩn bị.

Bancô và Flinxơ ra, tay cầm đuốc

BANCÔ (nói với con) - Đêm nay không khéo mưa mất con ạ!

TÊN THỨ NHẤT - Hạ thủ đi thôi chúng mày.

Chúng xông vào chém Bancô

BANCÔ - Trời ơi! Phản bội! Chạy đi, Flinxơ. Chạy nhanh, chạy đi!
Con sẽ trả thù cho cha! Trời ơi, quân khốn nạn!

Gục xuống chết, Flinxơ trốn thoát

TÊN THỨ BA - Thằng nào tắt đuốc thế?

TÊN THỨ NHẤT - Tắt đi càng tốt chứ sao?

TÊN THỨ BA - Chỉ hạ được có một thằng. Thằng con trốn thoát mất rồi.

TÊN THỨ HAI - Thế là lỡ mất nửa phần việc hay nhất.

TÊN THỨ NHẤT - Rút thôi, về nói cho Măcbet rõ.

Vào cả

CẢNH IV

*Một phòng lớn trong hoàng cung
Tiệc đã bày sẵn*

Măcbet, vợ, Rôt, Lennôc, bá quan và các hầu cận ra

MĂCBET - Các khanh đã biết rõ phẩm trật của mình, xin mời an vị.
Xin mừng chư khanh vui suốt bữa tiệc từ đầu chí cuối.

BÁ QUAN - Đội ơn thánh thượng.

MĂCBET - Trẫm sẽ cùng ngồi với các khanh, như một gia chủ bình

thường. Hoàng hậu ngồi ghé danh dự; đến giờ khắc tốt lành, chúng ta sẽ xin hoàng hậu ban lời chúc tụng.

VỢ MẮCBET - Cúi xin chúa thượng hãy thay thần thiếp chúc tụng tất cả các bề bạn. Thần thiếp rất hân hoan được đón tiếp.

MẮCBET - Kìa! Bá quan đang tỏ lòng thăm tạ ân tình của hậu đấy! Lưỡng ban đã tề tựu đông đủ. Trẫm ngồi ở giữa đây. (*Tên thích khách thứ nhất thập thò ở cửa*) Vui lên các khanh. Rồi chúng ta sẽ chuyển cốc rượu đầy này quanh bàn một vòng và uống sao cho cạn. (*Tiến ra phía cửa, nói thầm với tên thích khách*) - Có máu trên mặt người kìa!

TÊN THÍCH KHÁCH - Máu Bancô đấy.

MẮCBET - Máu vấy lên mặt người như thế tốt hơn là máu còn ở trong tim y! Giết được y rồi chứ?

TÊN THÍCH KHÁCH - Tàu Bệ hạ, y đã bị cắt cổ. Chính hạ thần đã ra tay.

MẮCBET - Người quả là tay cừ khôi nhất trong khoa cắt cổ. Nhưng kẻ nào giết được Flinxơ mới thực là tài. Nếu lại chính là người thì người thật là hảo hán, có một không hai.

TÊN THÍCH KHÁCH - Tàu Bệ hạ chí tôn, Flinxơ đã tẩu thoát mất!

MẮCBET (*nói một mình*) - Thôi! Thế là lo sợ lại hoàn lo sợ. Nếu hạ sát được Flinxơ thì thật hoàn toàn, chắc như bàn thạch, vững như đá tảng, thoải mái thênh thang như không khí quanh ta. Nhưng giờ thì ta lại bị bao vây, tù túng, giam hãm, trời buộc trong nỗi lo sợ nghi ngờ nhức nhối khó chịu. (*Nói với tên thích khách*) - Nhưng Bancô thì chắc rồi chứ?

TÊN THÍCH KHÁCH - Tàu Bệ hạ, chắc ạ! Y đã yên nghỉ trong hố sâu, đầu mang hai mươi vết chém; vết nhỏ nhất cũng đủ khiến y hồn lìa khỏi xác.

MẮCBET - Cám ơn nhà người. (*Nói một mình*) Thế là con rắn lớn đã nằm đó. Rắn con trốn thoát, rồi đây nọc độc cũng chẳng vừa. Nhưng lúc này thì nanh nọc còn chưa có. (*Nói với tên thích khách*) - Thôi, cho nhà người lui, mai ta sẽ nghe người tau trình thêm.

Tên thích khách vào

VỢ MẮCBET (*nói với chồng*) - Kìa Bệ hạ, Bệ hạ không vui vẻ với khách. Bữa tiệc sẽ chỉ là bữa ăn ở quán hàng nếu không được tiếp đãi long trọng niềm nở; nếu chỉ cốt ăn thôi, thà ăn ở nhà

còn hơn. Cho nên vui vẻ lịch thiệp càng làm cho tiệc thêm đậm đà, nếu không thì nhạt nhẽo chẳng ra gì.

MÁC BET - Hậu khéo nhắc quá! (*Nói với bá quan*) - Nào các khanh, chúng ta hãy cùng nâng cốc, ăn cho ngon uống cho say. Chúc sức khỏe các khanh.

LENNÔC - Xin Bệ hạ ngự tọa.

Hồn ma Bancô ra, ngồi vào chỗ của Mác bet

MÁC BET - Nếu Bancô tướng công có mặt ở đây thì thật đông đủ các vị lương đồng của đất nước tụ hội dưới mái nhà này. Trăm ước mong thà được chê trách tướng công vô tình thất hẹn còn hơn là phải thương tiếc vì chuyện chẳng lành!

RÔT - Tâu Bệ hạ, Bancô tướng công thật đáng trách vì đã lỗi hẹn. Cúi xin Bệ hạ cho chúng thần được vinh dự hầu tiệc.

MÁC BET - Bàn đã chật hết chỗ rồi mà!

LENNÔC - Tâu Bệ hạ, đây là ghế dành riêng...

MÁC BET - Đâu kia?

LENNÔC - Tâu Bệ hạ, đây! Có điều chỉ khiến Bệ hạ xúc động như vậy?

MÁC BET - Ai trong các khanh đây đã làm cái trò này?

BÁ QUAN - Trò gì, tâu Bệ hạ?

MÁC BET (*nói với bóng ma Bancô*) - Người không thể buộc cho ta đã làm điều đó. Đừng rung những mớ tóc đẫm máu của người với ta như vậy.

RÔT - Xin mời quý vị đứng lên. Ngọc thể bất an.

VỢ MÁC BET - Xin mời bá quan cứ yên vị. Thánh thượng thường hay như vậy, ngay từ hồi còn thơ ấu. Xin bá quan cứ yên vị cho, chỉ một lát là thánh thượng sẽ hết cơn. Một thoáng thôi, rồi Người sẽ lại được như thường. Nếu bá quan chú ý tới Người nhiều quá, e rằng làm phật ý Người và cơn bệnh càng thêm nặng. Mời bá quan cứ tiếp tục dự yến, xin đừng quan tâm đến Người. (*Nói với Mác bet*) - Ông có còn xứng đáng là một bậc tu mi nam tử nữa không?

MÁC BET - Xứng đáng lắm chứ, mà còn là người táo gan dám nhìn thẳng vào những cái gì làm cho quý sứ cũng phải kinh hồn táng đờm nữa kia!

VỢ MÁC BET - Chà, nói hay ho gớm! Đây lại chỉ là một ảo ảnh do chính sự sợ hãi của ông tạo ra; cũng như con dao găm hư ảo ông

nói chuyện hôm nào, đã dẫn ông tới chỗ Đơcan. Ôi chào! Nhưng cơn hoảng hốt giết mình thay thế cho nỗi sợ hãi thật sự chỉ thích hợp với những câu chuyện đàn bà được bà già cho phép kể bên bếp lửa mùa đông. Thật đáng xấu hổ quá! Tại sao lại cứ nhấn nhó mặt mày thế kia? Nào có gì đâu! Rút cục chỉ có cái ghế thôi mà cứ nhìn mãi.

MÁC BET - Thì cứ nhìn đây, nhìn xem, nhìn đi! (*Nói với bóng ma Bancô*) - Ôi, người nói gì? Ta có sợ gì đâu! Nếu người gật đầu được thì cũng nói lên. Nếu tha ma mộ địa lại gửi trả về tất cả những xác chết đã bị chôn vùi, thì lăng tẩm của chúng ta sẽ phải là bụng kền kền, điều hâu⁽¹⁾.

Bóng ma biến đi

VỢ MÁC BET - Thế nào, hoàn toàn mất trí không còn là người nữa à?

MÁC BET - Nếu đúng là ta đứng chỗ này, thì nhất định là ta nhìn thấy hấn không sai...

VỢ MÁC BET - Thôi đi, xấu hổ lắm!

MÁC BET - Từ thời cổ xưa, máu đã đổ trước khi có những luật lệ nhân đạo được ban hành trừ bỏ bạo lực đem lại an ninh trật tự cho cuộc sống. Nhưng rồi con người vẫn cứ chém giết nhau, gây ra bao chuyện nghe phát rùng mình. Đã có một thời, bị đánh phọt óc ra thì con người chết và thế là hết. Ấy thế mà bây giờ người chết lại trở dậy, đầu mang hai mươi vết tử thương và đẩy ta ra, tranh lấy ghế ngồi! Thật là quái lạ hơn cả chính một vụ giết người!

VỢ MÁC BET - Kia Bệ hạ, bá quan đang đợi Bệ hạ...

MÁC BET - Ta quên khuấy đi mất!... (*Nói với bá quan*) - Các bạn tôn quý nhất của ta, xin đừng lấy làm lạ! Ta có một tật kỳ quặc, đối với những ai đã biết ta thì chỉ là chuyện thường thôi. Nào! Chúc sức khỏe và hạnh phúc của tất cả. Rồi ta sẽ ngồi - Rót cho ta một cốc rượu đầy đây. Ta nâng cốc mừng niềm vui chung của tất cả bàn tiệc và chúc người bạn chí thân vắng mặt của ta là Bancô tướng công. Giá tướng công có mặt ở đây! Ta cạn cốc chúc mừng tất cả và Bancô tướng công, chúc mọi người mọi sự tốt lành.

BÁ QUAN - Chúng thần xin đội ơn thánh thượng.

Hồn ma lại ra

⁽¹⁾ Ý nói ta sẽ phải để xác người chết không chôn cho chim môi ăn và như vậy dùng bụng chim làm mồ chôn người chết.

MÃCBET (*nói với bóng ma*) - Cút ngay! Bước đi cho khuất mắt ta! Hãy nằm sâu dưới ba tấc đất! Xương mi không tủy, máu mi giá lạnh, mắt mi đã hết tinh thần còn trăn trăn nhìn nỗi gì?

VỢ MÃCBET - Xin chư vị bá quan coi đây chỉ là một chuyện thường, không có gì khác. Có điều, nó làm cho bữa tiệc kém vui chút ít.

MÃCBET - Người khác làm được, ta cũng làm được! Mi cứ tiến lại đây như gấu Nga xù lông, tê giác giương sừng, hay hổ Hiëccan⁽¹⁾, mi muốn biến thành hình thù gì cũng được trừ cái hình thù này ra, gân cốt vững vàng của ta sẽ chẳng hề run sợ. Hay mi cứ sống lại đi và thách ta đấu kiếm ở nơi hoang vắng. Nếu ta tỏ ra run sợ thì cứ coi khinh ta là một đứa con nít. Cút ngay! Hồn ma kinh tởm, bóng hình hư ảo! Cút!

Hồn ma vào

Thế đấy, cứ bóng ma đi khỏi, ta lại hoàn hồn ngay! Kìa, các khanh cứ ngồi.

VỢ MÃCBET - Bệ hạ tinh thần mê loạn hết sức lạ kỳ làm cho bữa tiệc dang dở, mất vui.

MÃCBET - Làm sao có thể coi những cảnh tượng lạ lùng ấy chỉ như mây mùa hạ mà không kinh hoàng được? Các khanh làm ta hoài nghi ngay cả bản chất vốn có của ta khi ta nghĩ rằng sao các khanh có thể ngắm nhìn những cảnh tượng ấy mà nét mặt vẫn giữ được sắc thái hồng hào, còn ta thì sợ hãi tái mét mặt.

RÔT - Tâu Bệ hạ, cảnh tượng gì kia ạ?

VỢ MÃCBET - Thôi các khanh đừng hỏi nữa. Thánh thượng tinh thần mỗi lúc càng thêm rối loạn. Hỏi lắm lắm Người càng cuồng giận. Các khanh nên lui ngay, tạm biệt các khanh. Không cần quá câu nệ theo tôn ti trật tự, lui ngay thôi!

LENNÔC - Chúng thần xin cáo lui, chúc thánh thượng sớm bình phục.

VỢ MÃCBET - Chào các khanh.

Vào cả, trừ Măcbet và vợ

MÃCBET - Cần phải đổ máu; phương ngôn có câu: máu phải trả nợ máu. Người ta đã từng thấy sỏi đá chuyển rời, cỏ cây biết nói, chim khách, quạ khoang loan báo tin dữ, điềm gở phát hiện cả những kẻ giết người hành động bí mật nhất. Đêm đã khuya chưa?

⁽¹⁾ Một tỉnh của Ba Tư thời cổ, trên bờ biển Catxpiên (biển này còn gọi là biển Hiëccan), nổi tiếng có nhiều hổ dữ.

VỢ MẮCBET - Ánh sáng ban mai đang giằng co với màn đêm rồi đấy.

MẮCBET - Bà nghĩ thế nào về việc ta mời mọc trịnh trọng như vậy mà Măcđop lại từ chối không đến dự tiệc?

VỢ MẮCBET - Nhưng ông có cho người đến tìm hấn không?

MẮCBET - Ta vừa mới biết được điều đó. Nhưng rồi ta sẽ phái người đến. Trong nhà bọn chúng, không nhà nào là không có tay trong của ta. Sáng mai, ta sẽ sớm đi tìm bọn phù thủy. Chúng phải nói cho ta rõ thêm nữa, vì giờ đây, ta cần biết những điều đen tối nhất bằng những phương tiện đen tối nhất. Vì lợi ích của ta, phải gạt bỏ hết thảy mọi trở ngại, do dự. Ta đã dẫn mình vào máu quá sâu, dù có không dẫn thêm đi nữa thì quay lại cũng khó khăn chẳng kém gì tiến tới. Đầu óc ta chứa chất đầy chuyện kỳ lạ, phải hành động ngay sao cho kịp thời trước khi thiên hạ nhận thấy.

VỢ MẮCBET - Ông cần đi ngủ, giấc ngủ tối cần thiết cho muôn loài.

MẮCBET - Phải, đi ngủ thôi! Cái ảo tượng lạ lùng khiến ta mê loạn chẳng qua chỉ là sự sợ hãi của kẻ mới nhúng tay vào tội ác, còn thiếu dạn dày kinh nghiệm. Trong hành động, chúng ta còn non lắm.

CẢNH V

Khu rừng hoang. Tiếng sấm vang rền

Ba mụ phù thủy vào gặp Hikêl

MỤ THỨ NHẤT - Kìa! Sao trông nữ chúa có vẻ giận dữ vậy?

HIKÊT - Còn sao nữa! Bọn người đồ đĩ già hồn xược, ngạo mạn! Sao các người dám đi lại gặp gỡ Măcбет để tiết lộ những chuyện bí mật của âm ti, trong khi chính ta đây, kẻ đã truyền cho các người tất cả các yêu thuật, kẻ đã bí mật âm mưu mọi điều ác hại thì lại không được góp phần để tỏ tài pháp thuật cao cường. Tệ hơn nữa là các người lại giúp đỡ cho một kẻ đồi bại, khinh mạn, nóng nảy. Như bao kẻ khác, nó chỉ nghĩ đến mưu toan của nó, có thèm để ý gì đến các người. Nhưng thôi,

bây giờ các người hãy chuộc tội đi. Hãy đi ngay, sáng mai đợi ta ở bên bờ vực Akirôn⁽¹⁾. Nó sẽ đến đó tìm các người để biết thêm về số mệnh. Hãy chuẩn bị sẵn bình vại cùng bùa ngải phép ma mọi thứ. Ta sẽ lượn lơ trên thình không. Đêm nay ta sẽ làm một việc khủng khiếp, và phải làm xong trước trưa mai. Từ một góc vành trăng, có một giọt sương trầu nặng sắp rơi; ta sẽ hứng lấy trước khi nó rơi xuống đất, dùng pháp thuật thần kỳ để biến thành những linh hồn ma quái, dùng sức huyền hoặc, đưa đường dẫn lối Măcbet tới chỗ bị hủy hoại. Rồi đây, nó sẽ coi thường cả số mệnh, khinh thị cả tử thần, ấp ủ trong lòng những hy vọng cuồng dại vượt cả mọi điều khôn lẽ phải, lương tri, không còn biết chi là sợ hãi. Chắc các người đều biết, quá tự tin chính là kẻ thù lớn nhất của con người đấy...

Có tiếng nhạc, tiếng hát từ trong vọng ra:

"Đi đi thôi! Đi đi thôi!..."

Có tiếng gọi ta. Trông kìa! Tiểu yêu của ta đang cười mây mù chờ đợi ta.

Vào

MỤ THỨ NHẤT - Đi nhanh lên các bạn, chúng ta đi thôi, nữ chúa sẽ trở lại ngay đấy!

Tất cả vào

CẢNH VI

Forot. Lâu đài

Lennôc và một vị đại thần khác ra

LENNÔC - Những lời tôi nói trước đây, chắc cũng chỉ mới làm cho

⁽¹⁾ Một trong bốn con sông ở âm phủ trong thần thoại Hy Lạp, giống như "sông mê bến lú" trong thần thoại của ta. Theo chú thích của A.W.Verity (Nhà xuất bản Cambridge University Press) thì đây là tên một cái hồ ở gần lâu đài Măcbet, cũng âm u như sông Akirôn.

các hạ thoáng nghĩ qua. Các hạ có thể suy thêm sâu nữa. Có điều, mọi việc xảy ra gần đây thật là kỳ quái. Măcбет thương cảm đức hoàng đế Đơncan: hỡi ôi, thương cảm thì Người cũng đã qua đời. Còn Bancô tướng công trung dũng thì đi chơi quá muộn. Các hạ có thể cho rằng chính Flinxơ đã giết cha, cái đó là tùy ý các hạ, vì Flinxơ đã bỏ trốn. Người ta không nên đi chơi quá khuya mà! Ai chẳng cho rằng Mancôm và Đơnaben đang tâm giết người cha nhân hậu thì thật là tàn nhẫn vô nhân đạo? Quả là một hành động đáng nguyên rủa! Măcбет mới đau đớn về chuyện đó biết bao và vì lòng trung quân, đã chẳng nổi cơn cuồng nộ, thẳng tay xé xác hai tên sát nhân say bí tỉ, ngủ li bì đó sao? Hành động ấy chẳng phải là cao cả sao? Mà lại còn khôn ngoan nữa chứ! Vì ai mà nén được giận dữ khi thấy chúng cứ khẳng khẳng chối cãi? Vì thế tôi mới dám nói, Măcбет xếp đặt mọi việc khéo lắm. Ờn trời, Măcбет sẽ không bắt được Mancôm và Đơnaben; nếu họ mà bị Măcбет tóm thì nhất định thiên hạ sẽ thấy giết cha phải chịu tội như thế nào; cả đối với Flinxơ cũng vậy. Nhưng thôi, các hạ ạ, nghe đâu hình như vì nói năng quá tự do, vì từ chối không nhận lời tên bạo chúa mời đến dự tiệc, Măcбет tướng công hiện lâm vào cảnh thất sủng. Các hạ có rõ Măcбет tướng công hiện đương trốn tránh nơi đâu không?

VỊ ĐẠI THẦN - Bị tên bạo chúa chiếm đoạt ngai vàng, hoàng thái tử phải lánh sang triều đình Anh Cát Lợi. Đức vua Etoa rất sùng đạo tiếp đãi thái tử rất ân cần và luôn luôn tỏ lòng kính ái mặc dù thái tử đang cơn bị cực. Măcбет tướng công cũng tới đó, cầu viện đức vua cho quân Noothâmboelen và tướng Xioa kêu dũng sang giúp. Được họ giúp đỡ, ờn trời phù hộ, chúng ta sẽ lại được ăn ngon, ngủ yên, không còn phải trông thấy cảnh gươm đao đâm máu trong yến tiệc, lại được chúc tụng một cách chân chính, nhận những tước vị cao sang, lương tâm không cắn rứt; tất cả những điều mà giờ đây chúng ta đang tha thiết ước mong. Chính tin này đã làm cho Măcбет nổi cơn thịnh nộ đến nỗi y đã chuẩn bị để gây việc binh đao.

LENNÔC - Măcбет có sai người đến tìm Măcбет không?

VỊ ĐẠI THẦN - Có! Và khi bị Măcбет trả lời dứt khoát: "Ta không đi", tên điệp sứ mặt sa sầm, quay lưng lại lăm bắm

câu gì, hình như: “Rồi người sẽ hối hận vì đã dám trả lời ta như vậy!”.

LENNÔC - Điều đó rất có thể khiến Măcđơp tướng công thấy phải thận trọng giữ mình và lánh cho xa. Mong sao có vị thiên thần nào bay tới triều đình Anh tâu bày việc này trước khi Măcđơp tướng công đến. Cầu sao cho đất nước đau khổ của chúng ta đang quần quại rên xiết dưới bàn tay bạo tàn sớm lại được hưởng hạnh phúc thanh bình.

VỊ ĐẠI THẦN - Tôi sẽ cầu nguyện cho Măcđơp tướng công.

Vào cả

HỒI BỐN

CẢNH I

Một hang đá. Ở giữa có một cái vạc đang sôi

Tiếng sấm ầm ầm. Ba mụ phù thủy vào

MỤ THỨ NHẤT - Mèo vằn ba lần kêu meo meo.

MỤ THỨ HAI - Dím ba lần kêu chít chít.

MỤ THỨ BA - Hacıo⁽¹⁾ rít lên: "Đã đến lúc, đã đến lúc rồi!".

MỤ THỨ NHẤT - Nào ta hãy múa quanh vạc,

Cùng vút vào những ruột già ruột non tẩm thuốc độc.

Cóc tía, ba mươi mốt đêm ngày liền.

Nằm ngủ yên dưới tảng đá giá băng,

Toát ra bao nọc độc,

Trong vạc bùa yêu phép lạ, mi hãy sôi lên trước đi, sôi lên!

TẤT CẢ - Hãy cố công gắng sức thêm;

Lửa cháy bùng bùng, vạc sôi sùng sục.

MỤ THỨ HAI - Trong vạc,

Thịt rắn đồng lầy sôi sục, chín như.

Mất kì giông, móng loài ếch nhái,

Lông dơi, lưỡi chó,

Lưỡi rắn hổ mang, rắn hổ giun,

Chân thần lằn, cánh cú vọ,

Để luyện thành bùa ngải, ma lực phi thường,

⁽¹⁾ Tên một con quỷ.

Như cháo quở dưới âm ty địa ngục.

Hãy sôi lên, sôi sục cả lên.

TẤT CẢ - Hãy cố công gắng sức thêm,

Lửa cháy bùng bùng, vạc sôi sùng sục.

MỤ THỨ BA - Vấy rồng, răng sói,

Xác khô của những mụ phù thủy,

Lòng ruột loài cá mập phàm ăn dưới biển mặn.

Rễ cây độc cần đào trong đêm tối,

Gan kẻ Do Thái báng bổ thánh thần,

Mật dê, nhựa thủy tùng,

Trích được trong lúc gấu ăn trắng,

Mũi người Thổ Nhĩ Kỳ,

Môi rợ Tacta,

Ngón tay trẻ sơ sinh của gái điếm để hoang

trong hố sâu bị bóp chết ngay khi lọt lòng mẹ,

Quấy sao cho cháo sánh đặc,

Đổ thêm ruột hổ dữ vào

Để luyện bùa ngải yêu ma.

TẤT CẢ - Hãy cố công gắng sức thêm,

Lửa cháy bùng bùng, vạc sôi sùng sục.

MỤ THỨ HAI - Làm cho nó nguội đi bằng máu loài khỉ độc,

Bùa ngải của ta sẽ mau nhiệm vô cùng.

Hikê ra

HIKÊT - Tốt lắm, khá khen các người chịu khó vất vả. Rồi thì ai nấy đều sẽ có phần. Quanh vạc các người hãy múa ca, lượn vòng như những thần linh, tiên nữ, phù phép cho những thứ bọn người đã bỏ vào vạc.

Tiếng nhạc, tiếng hát, "Quỷ đen" v.v...

Hikê biến đi

MỤ THỨ HAI - Ngón tay cái của ta tự nhiên giần giật,

Chắc có kẻ hiểm ác tìm tới chốn này.

Hỡi chốt đóng, then cài,

Có ai gõ cửa, hãy cứ mở ra!

Măc bet ra

MÁC BET - Hỡi những mù yêu ma bí hiểm, tám tối của đêm hôm khuya khoắt kia, các người đang làm gì đó?

TẤT CẢ - Làm một việc không tên.

MÁC BET - Ta cầu xin ma thuật của các người, dù bằng cách nào các người tu luyện mà biết được chẳng nữa, cũng xin hãy trả lời ta. Dù các người có thả cho gió bão nổi lên làm rung chuyển cả đền đài, miếu mạo, dù sóng cồn của biển cả có cuốn đi hay nuốt chửng hết thấy thuyền bè; dù cây cối gãy gục, dù lúa mì đã trở lá có đổ rạp trong cánh đồng và lâu đài có ụp xuống đầu những người coi giữ, dù cung điện, lăng tháp có đổ vỡ tan hoang chỉ còn trơ nền móng, dù muôn vàn mầm sống quý giá của tạo hóa có bị giập vùi hỗn độn, thậm chí bản thân sự tàn phá có phải ớn lên vì cảnh hoang tàn thì các người cũng hãy trả lời câu ta hỏi.

MỤ THỨ NHẤT - Nói lên!

MỤ THỨ HAI - Hỏi đi!

MỤ THỨ BA - Chúng ta sẽ trả lời.

MỤ THỨ NHẤT - Người muốn được nghe chúng ta đây nói hay muốn được nghe các bậc sư phụ của chúng ta nói?

MÁC BET - Hãy mời sư phụ các người tới cho ta được gặp.

MỤ THỨ NHẤT - Hãy lấy máu con lợn nái đã ăn sống nuốt tươi hết chín con nhỏ chính nó đẻ ra, hãy lấy mỡ của kẻ giết người chảy từ trên giá treo cổ xuống mà đổ vào ngọn lửa kia.

TẤT CẢ - Hồn đâu, dù bay thấp hay bay cao, hãy hiện về đi thôi, để tỏ tài cao phép lạ.

*Sấm vang. Hồn ma thứ nhất hiện ra:
một cái đầu đội mũ sắt*

MÁC BET - Hãy nói ta hay, hỡi ma lực thần uy ta chưa hề quen biết!

MỤ THỨ NHẤT - Hồn biết rõ ý nghĩ nhà người rồi! Nghe thôi, không được nói gì.

HỒN MA THỨ NHẤT - Mắc bet hỡi! Mắc bet hãy coi chừng Mắc đơp. Coi chừng bá tước Fairô⁽¹⁾. Thôi, để cho ta đi, nói thế đủ rồi.

Biến đi

⁽¹⁾ Tức Mắc đơp.

MẶCBET - Dù hồn là ai chẳng nữa, ta cũng cảm ơn vì lời dặn bảo. Hồn đã nói đúng điều ta thầm lo lắng. Nhưng xin hỏi thêm một lời nữa...

MỤ THỨ NHẤT - Không thể sai khiến hồn được đâu.

Kìa kìa, hồn khác đã hiện ra,
Pháp thuật còn linh ứng hơn nhiều.

*Sấm vang. Hồn ma thứ hai:
một đứa trẻ mình đầy máu*

HỒN MA - Măcbet, Măcbet, Măcbet.

MẶCBET - Ước sao ta có ba tai để nghe hồn cho rõ.

HỒN MA - Người hãy hung hãn, táo tợn và kiên quyết hơn nữa, hãy cười khinh sức mạnh của con người, vì không một kẻ nào do dèn bà để ra lại có thể làm hại được Măcbet.

Biến mất

MẶCBET - Thế thì, Măcđơp hỡi! Cho mi cứ sống. Việc gì ta phải sợ mi? Nhưng ta muốn được yên tâm hơn nữa kia! Ta muốn được số mệnh đảm bảo! Mi phải chết! Để ta có thể nói thẳng được với nỗi lo sợ hèn nhát của ta là nó lừa dối ta và có thể ngủ yên bất kỳ sấm chớp.

*Sấm vang. Hồn ma thứ ba:
một đứa trẻ đầu đội vương miện, tay cầm một cây nhỏ*

- Ủa, cái gì đây! Hiện ra như một hoàng thái tử, mang trên đầu thơ đại vương miện chí tôn.

TẤT CẢ - Nghe thôi, không được nói gì.

HỒN THỨ BA - Hãy dũng mãnh như sư tử, hãy tỏ ra kiêu hùng; và bất chấp không cần biết kẻ nào căm tức, kẻ nào uất ức hay bọn âm mưu hãm hại ở đâu; chỉ khi nào khu rừng lớn Biêcnam vượt đồi cao Đơnxinên tiến đánh Măcbet thì Măcbet mới phải chịu nếm mùi thất bại.

Biến mất

MẶCBET - Chuyện ấy muôn đời chẳng xảy ra được. Ai là người có thể bắt được rừng già nhập ngũ, ra lệnh cho cây cối rễ đã ăn sâu trong lòng đất phải chuyển rời? Ôi, những lời tiên tri êm ái! Hay thật là hay! Phản nghịch hỡi! Đừng ngẩng đầu lên

nữa cho đến khi nào cây rừng Biêcnam trỗi dậy. Và Măcbet ta đây, ở địa vị cao sang này, sẽ sống trọn đời và chỉ trút hơi thở cuối cùng lúc mãn kiếp, theo quy luật sinh tử của loài người. Nhưng lòng ta hồi hộp, bồn chồn muốn biết thêm một điều nữa. Các người khá nói ta hay nếu thuật của các người có thể nói thêm được: phải chăng rồi đây, dòng dõi Bancô sẽ lên trị vì vương quốc này?

TẤT CẢ - Không nên tìm hiểu thêm nữa!

MĂCBET - Phải cho ta được thỏa mãn. Từ chối không cho ta hay, ta sẽ trút lên đầu các người lời nguyền rửa mãn kiếp. Hãy nói ta hay, kìa tại sao vạc cứ chìm dần! Tiếng gì ầm ầm đó?

Tiếng kèn

MỤ THỨ NHẤT - Hiện lên!

MỤ THỨ HAI - Hiện lên!

MỤ THỨ BA - Hiện lên!

CẢ BA - Hãy hiện lên cho y nhìn thấy, để y phải sầu não ưu phiền.
Hãy hiện lên và biến đi như những bóng ma.

Một đoàn tám ông vua hiện ra.

Vua đi sau cùng tay cầm một cái gương.

Hồn Bancô theo sau

MĂCBET - Trông người giống hồn ma Bancô quá đỗi! Cút ngay! Vương miện người đội trên đầu làm cho con người ta đau nhói. Còn tên kia, mái tóc của người, miện vàng trên trán, sao trông giống hồn ma đi đầu! Lại một tên thứ ba giống hết những tên trước! Hỡi những mục già ma quái bẩn thỉu! Tại sao lại cho ta thấy cảnh này? Kìa! Lại một tên thứ tư! Mắt ta hời, hãy bật tung ra! Sao, dòng dõi của nó sẽ trị vì cho đến ngày tận thế nổ ra sao? Lại một tên nữa ư? Tên thứ bảy! Ta không muốn nhìn thêm nữa! Nhưng kìa, tên thứ tám lại hiện ra, tay cầm gương soi phản ánh bao tên khác nữa, có tên tay cầm đôi quả cầu và ba cây quyền trượng⁽¹⁾. Ôi khủng khiếp! Bây giờ thì ta thấy

⁽¹⁾ Theo cuốn biên niên sử của Hôlinset, Bancô là tổ phụ của dòng họ Xchuya (từ Rôbec II đến Jê-m VI). "Đôi quả cầu" là tiêu biểu cho Airolen và nước Anh được thống nhất từ triều vua Henry VIII. "Ba cây quyền trượng" là tiêu biểu cho Anh, Xcôtlen và Airolen.

đúng vậy rồi! Kia kìa, Bancô người đầy máu me nhìn ta mỉm cười, tay trở đàn con cháu của hắn.

Những bóng ma biến mất

Sao? Có thật thế này chẳng?

MỤ THỬ NHẤT - Chứ sao nữa, thật thế đó! Nhưng sao Măcbet lại sững sờ kinh ngạc thế kia? Lại đây, chị em ơi! Hãy làm cho đức vua vui lên bằng những trò chơi kỳ thú. Em sẽ phù phép cho không gian rung lên tiếng nhạc, còn các chị hãy nhảy vòng quanh điệu vũ lạ kỳ để đức vua vui lòng thấy chị em ta hân hoan tiếp đón.

*Nhạc. Các mụ phù thủy giỡn múa
rồi cùng với Hikê biến đi*

MÁC BET - Chúng đâu cả? Biến mất rồi à? Trong cuốn lịch đời giờ khắc xấu xa này bị nguyên rửa mãi kiếp không thôi. Ai ngoài đó, vào đây!

Lennôc ra

LENNÔC - Bệ hạ phán truyền?

MÁC BET - Tướng công có thấy những mụ phù thủy không?

LENNÔC - Tâu Bệ hạ, không.

MÁC BET - Chúng không tới gần chỗ tướng công ư?

LENNÔC - Quả thật không, tâu Bệ hạ.

MÁC BET - Nơi hình bóng chúng lượn lơ, không gian thối tha xú uế. Thật đáng nguyên rửa những kẻ nào tin chúng! Trẫm nghe thấy tiếng vó ngựa phi. Ai qua lối này?

LENNÔC - Có mấy kỵ binh tới tâu trình: Măcđơp đã trốn sang Anh.

MÁC BET - Trốn sang Anh!

LENNÔC - Tâu Bệ hạ, trốn rồi!

MÁC BET (*nói một mình*) - Thời gian hồi! Mi đã vượt trước những mưu đồ khủng khiếp của ta. Nếu mưu đồ mà không kèm theo hành động thì tham vọng dù có cánh bay đi cũng không bao giờ đạt được. Từ giờ phút này, lòng vừa chớm nghĩ tay phải làm ngay. Và lúc này đây, để biến ý nghĩ thành hành động, ý nghĩ phải đi đôi với việc làm, ta sẽ xuất kỳ bất ý đột nhập lâu đài Măcđơp, chiếm lấy Faifơ; vợ y, con y, và tất cả những kẻ xấu số

cùng dòng máu y sẽ phải chết dưới lưỡi gươm. Thôi, đừng huênh hoang như một thằng điên! Ta phải hành động ngay trước khi ý định nguội lạnh trong lòng. Nhưng thôi, không có dính líu gì đến những hồn ma nữa! (*Nói với Lennôc*) - Họ đâu! Tướng công đưa trảm ra gặp họ.

Tất cả vào

CẢNH II

Faifo. Lâu đài của Măcđơp

Măcđơp phu nhân, con trai Măcđơp và Rôt ra

MĂCĐƠP PHU NHÂN - Chồng tôi đã làm nên tội tình gì để đến nỗi phải bỏ quê hương đất nước mà đi trốn?

RÔT - Chị ⁽¹⁾ nên bình tâm!

MĂCĐƠP PHU NHÂN - Chính ông ấy không bình tâm chút nào! Trốn đi như vậy là điên rồ; hành động thì chẳng làm gì nên tội, chỉ vì hoang mang lo sợ mà thành kẻ bội phản.

RÔT - Chị chưa thể rõ đó là tướng công mưu trí khôn ngoan hay là hoang mang lo sợ.

MĂCĐƠP PHU NHÂN - Mưu trí khôn ngoan! Bỏ vợ, bỏ con, bỏ nhà, bỏ cửa, bỏ cả chức tước lại một nơi mà chính mình lìa thoát! Ông ấy chẳng yêu thương gì vợ con, người không có tình! Đến ngay như con chim khuyên nhỏ bé, yếu hèn nhất cũng còn biết chống lại cú vọ để bảo vệ con thơ trong tổ ấm! Chỉ là sợ hãi mà thôi, nào có chút gì là yêu thương! Vô lý trốn đi như vậy thật chẳng khôn ngoan gì.

RÔT - Chị yêu quý, xin chị hãy thư tâm bình tĩnh. Tướng công là một người cao thượng, khôn ngoan, sáng suốt, ưu thời mẫn thế. Tôi không dám nói nhiều hơn. Nhưng thời thế thật ác độc, khi

⁽¹⁾ Măcđơp phu nhân và Rôt là chị em họ.

chúng ta là những kẻ bội phản mà cũng không biết chính mình là bội phản; khi ta chỉ hiểu những tin đồn qua những điều ta e sợ mà không biết rõ ta sợ cái gì, và trời dạt lênh đênh đó đây trên biển cả hung dữ. Xin tạm biệt chị, tôi sẽ trở lại ngay. Việc đã tệ hại đến cùng cực ắt phải chấm dứt hoặc phải trở lại tốt lành như xưa. Cầu Chúa phù hộ cho chị.

MẮC ĐÓP PHU NHÂN - Con tôi có bố mà giờ hóa không.

RÔT - Tôi thật điên rồ nếu nán lại ở đây lâu nữa. Tôi chỉ càng thêm lúng túng và chị cũng càng thêm buồn phiền. Xin cho phép tôi cáo biệt ngay.

Rôt vào

MẮC ĐÓP PHU NHÂN - Con ơi, cha con chết rồi, bây giờ thì con biết làm gì và sống ra sao?

CON - Sống như chim cũng được mẹ ạ.

MẮC ĐÓP PHU NHÂN - Ăn giun dế, ruồi nhặng mà sống à?

CON - Con muốn nói là kiếm được gì thì ăn nấy; chim nó cũng thế đấy!

MẮC ĐÓP PHU NHÂN - Con chim non đáng thương của mẹ! Lẽ ra con không phải sợ lưới giăng, nhựa mồi, cạm bẫy.

CON - Việc gì con phải sợ, hở mẹ? Họ đánh bẫy làm gì chim nhỏ. Mẹ nói thế thôi chứ, cha con không chết.

MẮC ĐÓP PHU NHÂN - Chết rồi con ạ; làm thế nào con lại có được một người cha nữa?

CON - Thế làm thế nào mẹ lại có được một người chồng?

MẮC ĐÓP PHU NHÂN - Ra chợ nào mà chẳng mua được hàng tá.

CON - Thế thì mẹ cứ mua rồi bán lại vậy.

MẮC ĐÓP PHU NHÂN - Con ăn nói khôn lắm, mới tí tuổi đầu mà đã hóm thế rồi!

CON - Mẹ ạ, cha con có phải là một kẻ phản bội không?

MẮC ĐÓP PHU NHÂN - Ừ, cha con là một kẻ phản bội.

CON - Thế nào là một kẻ phản bội hở mẹ?

MẮC ĐÓP PHU NHÂN - Là kẻ thề thốt rồi lại dối trá nuốt lời.

CON - Thế tất cả những ai thề thốt rồi lại dối trá nuốt lời đều là phản bội cả sao?

MẮC ĐÓP PHU NHÂN - Đều là phản bội tất và đáng đem treo cổ.

CON - Những kẻ thề thốt rồi lại dối trá nuốt lời đều đáng đem treo cổ tất cả ư?

MẮCĐỚP PHU NHÂN - Tất cả.

CON - Thế ai đem treo cổ họ?

MẮCĐỚP PHU NHÂN - Những người lương thiện chứ còn ai.

CON - Nếu thế thì những kẻ nói dối và hay thề thốt đều là ngu cả; bởi vì họ đồng, họ có thể đánh bại và đem treo cổ tất cả những người lương thiện được.

MẮCĐỚP PHU NHÂN - Khỉ con! Cầu Chúa che chở cho con! Nhưng con làm thế nào để lại có một người cha bây giờ?

CON - Nếu cha con chết thật rồi thì mẹ đã khóc. Nếu mẹ không khóc thì chắc con sắp có cha mới đấy.

MẮCĐỚP PHU NHÂN - Thằng lém, chỉ nói nhăng nói cuội.

Một điệp sứ ra

ĐIỆP SỨ - Cầu Chúa ban phước lành cho phu nhân! Phu nhân không biết kẻ mọn này; nhưng địa vị cao sang của phu nhân thì kẻ mọn này đã rõ. Kẻ mọn này e rằng tính mạng của phu nhân đang bị đe dọa. Nếu phu nhân tin ở lời khuyên của kẻ chân thật này, xin phu nhân đừng nên ở đây và hãy lánh ngay đi cùng gia quyến. Kẻ mọn này nghĩ rằng làm cho phu nhân phải hoảng sợ, thật là nhẫn tâm, nhưng không báo trước cho phu nhân biết thì thật là tàn ác; sự bạo tàn đang kề ngay sát cạnh phu nhân. Cầu Chúa phù hộ cho phu nhân! Kẻ mọn này không dám nán lại đây lâu nữa.

Vào

MẮCĐỚP PHU NHÂN - Trốn đi đâu? Ta chẳng làm gì hại ai! Nhưng bây giờ ta mới nhớ ra rằng, ở trên đời này, hại người thường lại đáng khen, làm điều hay có khi lại bị cho là điên rồ nguy hiểm! Ôi! thế thì tại sao ta lại còn dùng đến cái lý luận đàn bà ấy để mà tự bào chữa rằng ta có làm gì hại ai bao giờ? Lũ nào thế kia?

Bọn sát nhân ra

TÊN THỨ NHẤT - Chồng mày đâu?

MẮCĐỚP PHU NHÂN - Ta mong rằng chồng ta không ở một nơi nhơ bẩn để cho những thứ như bọn người cũng có thể tìm thấy được?

TÊN THỨ NHẤT - Nó là một thằng phản bội.

CON - Nói láo! Đồ chó xôm!

TÊN THỨ NHẤT - A, thằng nhóc! (*Giơ dao đâm*) Dòng giống phản bội!

CON - Mẹ ơi! Chúng nó giết con rồi. Mẹ chạy đi! (*Gục xuống chết*)

Măcđop phu nhân chạy vào, miệng kêu:
"Có kẻ giết người!". Bọn sát nhân đuổi theo

CẢNH III

Nước Anh. Trước hoàng cung

Mancôm và Măcđop ra

MANCÔM - Chúng ta hãy tìm một nơi vắng vẻ râm mát, để khóc than trút hết nỗi sầu thương của lòng ta.

MĂCĐOP - Chúng ta nên nắm chắc lấy thanh gươm diệt thù, như những trang nam tử dũng cảm kiên cường, để bảo vệ quê hương đang sụp đổ thì hơn. Mỗi sớm mai lại có thêm bao người vợ mất chồng gào thét, bao người con mất cha kêu khóc, bao nỗi oán hờn thấu tận trời xanh khiến trời đất cũng vang lên những tiếng đau thương như cảm thông với nỗi đau khổ của xứ sở Xcôtlen.

MANCÔM - Ta chỉ khóc than những điều gì ta tin, và chỉ tin những điều gì ta biết rõ. Những điều gì ta có thể uốn nắn lại, gặp thời cơ thuận tiện ta sẽ thực hiện. Những điều tương công nói, có thể là đúng như vậy. Tên bạo chúa mà chỉ mới nói đến tên thôi cũng đã làm cho đầu lưỡi chúng ta rộp sưng rất bồng, xưa kia ai chẳng cho là một người chính trực, trung thần. Tương công cũng đã từng tôn quý y, y cũng chưa đụng chạm gì đến tương công. Ta hãy còn trẻ, nhưng phản bội ta thì hẳn tương công sẽ được y hậu thưởng, dâng một con cừ non yếu đuối thơ ngây để làm dịu cơn thịnh nộ của một hung thần là điều khôn ngoan đấy.

MĂCĐOP - Tôi không phải là một kẻ phản nghịch.

MANCÔM - Nhưng Măcбет là một kẻ phản nghịch. Lòng trung nghĩa cũng có thể lùi bước trước lệnh nhà vua. Nhưng thôi, tướng công tha lỗi cho ta. Tướng công là người như thế nào, thì ý nghĩ của ta cũng không thể làm thay lòng đổi dạ được. Dù cho vị thiên thần sáng láng nhất có sa cơ thì các thiên thần cũng vẫn cứ ngồi sáng. Xấu xa đê tiện dù có khoác mặt nạ nhân hậu, thì nhân hậu cũng vẫn là nhân hậu.

MĂCĐƠP - Tôi thật là thất vọng.

MANCÔM - Có thể chính điều này làm ta phải nghi ngờ: tại sao tướng công vội vã lìa vợ bỏ con, những người thân yêu nhất, những sợi dây bền chắc ràng buộc đời mình, ra đi không một lời từ biệt? Mong tướng công hiểu cho, đừng coi những mối nghi hoặc của ta là có ý lăng nhục tướng công, đó chỉ vì là ta phải lo bảo vệ sự an toàn của mình. Mặc cho ta muốn nghĩ chi, tướng công có thể vẫn là người quang minh chính trực.

MĂCĐƠP - Tổ quốc đau thương của ta hỡi! Hãy nhỏ máu nữa đi! Hỡi hôn quân bạo chúa! Trên ngai vàng thống trị, địa vị của mi vững chắc lắm rồi, vì chính nghĩa không dám chống lại mi đâu! Hãy yên hưởng những thành quả tội lỗi của mi, danh hiệu của mi đã ổn định. Xin từ biệt Điện hạ. Dù có đem cho tôi tất cả đất đai nằm trong tay tên bạo chúa kèm thêm cả miền Đông giàu có nữa, tôi cũng sẽ không là một kẻ khốn nạn như Điện hạ đã tưởng.

MANCÔM - Tướng công đừng giận. Ta nói đây không phải hoàn toàn vì sợ tướng công; ta tưởng nhớ đến tổ quốc thân yêu đang rên xiết đắm chìm dưới ách thống trị bạo tàn: lệ rơi, máu đổ, và mỗi ngày lại thêm một vết thương đau. Ta cũng lại tin rằng sẽ có những cánh tay giơ lên vì ta mà chiến đấu, và ngay ở đây, Đức vua Anh Cát Lợi nhân hậu cũng sẵn sàng giúp ta hàng nghìn tinh binh. Nhưng, dù sao đi nữa, khi chân ta đã giẫm được lên đầu tên bạo chúa hay đã chém được đầu y cắm lên mũi kiếm này, thì đất nước đau thương của ta cũng sẽ lại phải chịu nhiều nỗi thống khổ, nhiều điều xấu xa tồi tệ hơn cả trước kia, do bàn tay người kế tục gây nên.

MĂCĐƠP - Ai sẽ là người kế tục?

MANCÔM - Chính ta chứ còn ai. Ta biết rõ ta vốn bản chất là một con người đầy tật thói xấu xa, khi có dịp bùng ra thì so với ta,

tên Măcbet hắc ám kia còn trắng trong như tuyết. Và đem so sánh những tội lỗi vô bờ của ta, thần dân đáng thương sẽ chỉ coi y như một con cừ non thôi.

MẮCĐỚP - Ngay cả trong bảy quỷ sứ nơi âm ty địa ngục khủng khiếp cũng không thể có con quỷ nào tội ác sánh tầy Măcbet.

MANCÔM - Ta đồng ý y là một kẻ khát máu, dâm ô, tham lam, keo kiệt, dối trá, lọc lừa, hung bạo, hiểm ác, đủ mọi tội lỗi xấu xa; nhưng lòng dục của ta thì thật không cùng không đáy. Và dục vọng của ta sẽ vượt lên mọi chương ngại ngăn cản ý muốn của ta. Thà để Măcbet còn hơn suy tôn một kẻ như thế lên trị vì.

MẮCĐỚP - Hoang dâm vô độ vốn cũng là một hình thái của chuyên quyền bạo ngược. Nó đã làm cho bao triều đại đang hưng thịnh phải suy vi, bao ngai vàng sụp đổ. Tuy nhiên, tận hưởng tất cả những gì thuộc quyền sở hữu của mình thì có chi đáng ngại. Có thể kín đáo vui chơi thỏa thích mà vẫn giữ vẻ lạnh lùng, thế gian ai biết đâu chuyện đó. Có thiếu gì cung tần mỹ nữ sẵn sàng hiến thân mình khi đứng quân vương tỏ lòng sủng ái. Chỉ sợ con diều hâu trong lòng Điện hạ cũng không tha nổi hết mỗi.

MANCÔM - Đã thế, trong tâm địa xấu xa của ta lại còn nảy sinh lòng tham lam vô bờ. Nếu ta là vua, ta sẽ giết hết những người quý tộc để chiếm đoạt đất đai, tịch thu nhà cửa lâu đài của kẻ này, ngọc ngà châu báu của kẻ khác, càng có nhiều ta càng thêm khát, phải gây ra những vụ tranh chấp bất công đối với những bậc trung thần, giết họ đi để chiếm lấy tài sản.

MẮCĐỚP - Lòng tham ấy bén sâu hơn, dâm những rẽ độc hại hơn lòng dục vốn chỉ là thứ hoa mùa hạ. Chính nó là thanh gươm đã hạ sát bao vua chúa. Tuy nhiên chẳng việc chi mà Điện hạ lo ngại. Tài nguyên của Xcôtlen vô cùng phong phú. Nguyên của riêng cũng đã thỏa mãn ý muốn của Điện hạ rồi. Người ta có thể chịu đựng tất cả những điều ấy vì Điện hạ còn có bao đức lớn khác.

MANCÔM - Nhưng ta không có một đức gì: những đức độ của kẻ vương giả như công bằng, chính trực, tiết độ, chung thủy, đại lượng, kiên trì, tận tụy, nhân ái, khiêm cung, hỉ xả, nhẫn nại, dũng cảm, cương nghị, ta không được một điều gì hết; còn thói xấu, tội ác thì lại có nhiều, muôn hình muôn vẻ. Tương công phải biết, nếu quyền lực về tay, ta sẽ đổ xuống âm ti địa ngục dòng sữa dịu ngọt của thuận hòa, khuấy động cả cuộc sống thanh bình của thế gian, phá vỡ mọi hài hòa trên trái đất.

MẮCĐƠP - Ôi! Xcôtlen! Xcôtlen!

MANCÔM - Tướng công hãy nói đi, một kẻ như thế có xứng đáng cai trị muôn dân không? Ta đúng là hạng người như ta đã nói đấy.

MẮCĐƠP - Xứng đáng cai trị muôn dân! Không! Sống cũng không đáng! Ôi tổ quốc khốn khổ dưới quyền trượng đâm máu của tên bạo chúa chuyên quyền thoán vị đến bao giờ mới được sống lại những ngày thanh bình thuở trước; vì người kế tự chính thống của ngôi báu cũng tự nguyện rửa và sỉ nhục cả dòng họ mình. Hoàng phụ của Điện hạ xưa là một vị minh quân thánh đế. Thái hậu xưa thường quỳ gối nhiều hơn đi đứng để cầu nguyện dọn mình cho cái chết, mong được rũ sạch tội trần. Thôi, xin cáo biệt Điện hạ, chính cũng vì những tội ác Điện hạ vừa tự gán cho mình ấy mà tôi đã phải bỏ đất Xcôtlen mà đi. Ôi lòng ta hỡi! Hy vọng của người đến đây là hết.

MANCÔM - Mặcđơp tướng công! Cơn thịnh nộ cao quý này chính là do tấm lòng quang minh chính đại mà ra, nó đã xua đuổi khỏi tâm hồn ta tất cả những mối nghi ngờ đen tối và làm ta càng tin ở lòng trung thực của tướng công. Mặcbet hung ác vô cùng, dùng nhiều mưu mô xảo quyệt tìm cách đưa ta vào tròng. Ta phải thận trọng dè dặt không thể quá vội vã tin người. Nhưng hoàng thiên đã chứng giám cho hai ta. Ngay từ bây giờ, thân mệnh ta đây, xin phó thác cho tướng công. Tất cả những điều xấu xa như nhuốc ta vừa tự buộc, ta đều phủ nhận, bác bỏ, những điều đó rất xa lạ đối với bản chất ta. Ta chưa hề biết tới đàn bà; suốt đời ta chưa bao giờ bội ước; ngay của cải của chính mình, ta cũng chẳng hề tham; chưa bao giờ ta mất đức tin, và ngay đối với quỷ cũng không phản trắc. Ta yêu quý sự thật không khác gì cuộc sống. Lời tự buộc tội vừa rồi chính là lời ta nói dối đầu tiên trong đời. Thân mệnh ta đây, xin phó thác cho tổ quốc đau thương và xin tùy tướng công sai khiến. Thật ra, trước khi tướng công tới đây, lão tướng Xioa với một vạn tinh binh đã sẵn sàng xuất phát. Bây giờ chúng ta cùng đi, việc lớn tất thành vì chúng ta đấu tranh cho chính nghĩa. Nhưng kìa, tại sao tướng công lại lặng thinh như vậy?

MẮCĐƠP - Những việc buồn vui như vậy dồn dập cùng đến một lúc thì thật khó mà điều hòa được.

Một quan ngự y ra

MANCÔM - Xin để lát nữa nói thêm. (*Nói với quan ngự y*) - Thưa quan ngự y, hoàng thượng có tới không?

NGỰ Y - Tâu Điện hạ, bao linh hồn đau khổ hiện đang mong chờ đức hoàng thượng ra tay cứu chữa. Bệnh hoạn của họ, các danh sư đều phải bó tay. Nhưng chỉ cần bàn tay Người đã được trời ban phép chạm tới là mọi bệnh tiêu tan tức khắc..

MANCÔM - Xin cảm ơn quan ngự y.

Quan ngự y vào

MACĐÓP - Quan ngự y muốn nói bệnh gì vậy?

MANCÔM - Bệnh tràng nhạc. Đức hoàng thượng có phép lạ thần kỳ. Từ khi đến nước Anh, tôi vẫn thường được thấy Người đã ra tay đức độ cứu vớt bao sinh mệnh. Người cầu khẩn trời thế nào đấy, chỉ riêng có Người biết. Có những người bệnh trạng kỳ quái, lở loét sưng mọng trông thật thương tâm, khoa mổ xẻ cũng vô phương cứu chữa, nhưng Người chỉ cần đeo đồng tiền vàng vào cổ họ, lẩm nhẩm cầu nguyện, người bệnh tức khắc khỏi ngay. Tiếng đồn đức hoàng thượng còn truyền lại phép tiên cho con cháu. Thêm vào cái tài kỳ lạ đó, Người còn có tài tiên tri và bao đức độ khác khiến Người lừng danh là một vị minh quân thánh đế.

MẮCĐÓP - Điện hạ nhìn xem có ai tới?

MANCÔM - Một người đồng hương, nhưng tôi chưa nhận được là ai.

Rột ra

MẮCĐÓP - Xin kính chào người anh em thúc bá cao quý của tôi.

MANCÔM - Bây giờ tôi nhận ra rồi. Cầu Chúa xóa bỏ tất cả những gì khiến chúng ta thành người xa lạ.

RÔT - Lạy Chúa tôi!

MẮCĐÓP - Đất nước Xcôtlen vẫn thế chứ?

RÔT - Than ôi, đất nước đau thương. Thác loạn sợ hãi quá hầu không còn biết mình là thế nào. Ta không còn gọi Xcôtlen là mẹ hiền được nữa, nó chỉ còn là nấm mồ của chúng ta. Không thấy ai mỉm một nụ cười, trừ những kẻ ù lì không biết chi sự thế; không ai để ý đến những tiếng thở dài, rên rỉ, tiếng gào thét xé trời; những nỗi đau thương dữ dội nhất hầu như cũng chỉ là một cơn xúc động bình thường. Nghe tiếng chuông báo tử cũng chẳng ai buồn hỏi kẻ nào đã chết. Và đời sống của lương

dân sớm tàn trước cả những bông hoa dính trên vành mũ, chưa ốm đã vội lìa trần.

MẮCĐƠP - Ôi, tướng công sao mà khéo kể; nhưng thật quả là đúng không sai.

MANCÔM - Có tai họa gì xảy ra gần đây nhất?

RÔT - Kể nào thuật lại tai họa xảy ra cách đây một giờ sẽ bị người nghe huyết sáo đuổi vào⁽¹⁾ vì mỗi phút lại thêm một tai họa mới.

MẮCĐƠP - Tiện nội có được bình yên không?

RÔT - Thưa... bình yên!

MẮCĐƠP - Còn các con tôi?

RÔT - Thưa... cũng bình yên.

MẮCĐƠP - Tên bạo chúa không khuấy động cuộc sống yên ổn của họ sao?

RÔT - Không, khi tôi ra đi thì vẫn yên ổn lắm.

MẮCĐƠP - Tướng công không nên nói quanh. Sự thể ra sao?

RÔT - Khi tôi tới đây để loan báo những tin này mà tôi mang nặng trong lòng thì nghe đồn có nhiều trang nghĩa sĩ đã nổi dậy. Chắc rằng tin ấy không sai vì tôi thấy tên bạo chúa đã động binh. Đã đến lúc phải hành động để hỗ trợ cho họ. Sự có mặt của Điện hạ ở Xcôtlen sẽ đẩy lên binh hùng tướng mạnh, đàn bà cũng sẽ đứng lên chiến đấu để xóa sạch bao cảnh điêu linh thống khổ.

MANCÔM - Muôn dân cứ yên lòng. Chúng ta sẽ tiến về Xcôtlen. Đức vua nước Anh đã giúp chúng ta hỗ trợ Xioa với mười ngàn quân. Trong khắp tất cả các nước theo Thiên chúa giáo, không có một lão tướng nào tài giỏi hơn Xioa!

RÔT - Ước sao tôi có thể đáp lại tin vui này bằng những tin tương tự. Tiếc thay tôi chỉ có những tin đáng lẽ phải thét lên trong nơi hoang vắng để không thể lọt vào tai ai được.

MẮCĐƠP - Tin về vấn đề gì? Liên quan đến nghĩa lớn hay chỉ dính líu đến nỗi đau khổ riêng của một cá nhân nào?

⁽¹⁾ Ở rạp hát, một diễn viên tôi thường bị khán giả la ó huyết sáo đuổi vào. Câu này ý nói: từng phút Măcbet lại gây thêm bao tội ác mới, đến nỗi không biết kể tội ác nào là tội ác mới nhất. Kể nào kể lại tội ác của y gây ra trước đây một giờ sẽ bị coi như diễn viên tôi, khán giả huyết sáo đuổi vào.

RÔT - Không một người lương thiện nào nghe thấy tin này mà không chia phần đau xót mặc dù chủ yếu nó chỉ quan hệ tới tướng công.

MẶCĐỢP - Nếu quan hệ tới riêng tôi, thì xin đừng giấu nữa, hãy nói ngay cho tôi rõ.

RÔT - Mong rằng tai tướng công đừng đời đời ghê tởm miệng lưỡi của tôi, nó sắp nói lên những lời đau thương ai oán nhất mà tướng công chưa từng nghe thấy bao giờ.

MẶCĐỢP - Hừ! Tôi cũng đã đoán chừng như vậy!

RÔT - Chúng đột nhập lâu đài, phu nhân cùng các lệnh lang, lệnh ái bị sát hại một cách man rợ. Kể lại tỉ mỉ chỉ là giết cả tướng công thêm vào đồng tử thi ấy mà thôi.

MANCÔM - Ôi Thượng đế từ bi hỉ xả! Bạn ơi, xin đừng kéo mũ xuống để che giấu đôi hàng mi. Hãy để cho đau thương nói nên lời. Phiền muộn không thổ lộ chỉ thêm vò xé tâm can.

MẶCĐỢP - Cả các con tôi nữa ư?

RÔT - Phu nhân, các lệnh lang, lệnh ái, gia nhân, tất cả, chúng gặp ai là giết nấy.

MẶCĐỢP - Thế mà tôi đã bỏ đi. Vợ tôi cũng bị giết ư?

RÔT - Tôi đã nói rồi.

MANCÔM - Tướng công nên bình tâm. Chúng ta hãy lấy sự trả thù lớn làm phương thuốc chữa vết tử thương này.

MẶCĐỢP - Ông ta không có con nên không hiểu được⁽¹⁾!... Tất cả lũ con kháu khỉnh của tôi sao? Tướng công nói là tất cả ư? Ôi loài chim ó! Tất cả ư? Sao, đôi cánh hung bạo sà xuống một lần mà cả bầy gà con kháu khỉnh của ta và mẹ chúng chết hết sao?

MANCÔM - Hãy đương đầu với đau thương như một trang tu mi nam tử.

MẶCĐỢP - Tôi sẽ làm như vậy! Nhưng tôi cũng phải có những tình cảm của một con người. Tôi không thể không nhớ tới những người thân yêu nhất đời của tôi. Thượng đế sao nỡ đành lòng nhìn nghịch cảnh ấy mà không bênh vực họ? Ôi, Mặcđợp tội lỗi, vợ con người chịu tử nạn chính vì người đấy. Ta độc ác thay, vợ con ta, nào có tội tình gì, chính vì lỗi của ta mà bị tàn sát. Cầu Chúa cho linh hồn vợ con tôi được siêu thoát!

⁽¹⁾ Ý nói Mancôm.

MANCÔM - Hãy lấy mối thù này làm đá mài sắc lưỡi gươm, hãy biến đau thương thành phần nộ, đừng để nhụt chí, phải khơi lên lửa căm hờn!

MẮCĐOP - Ôi, tôi có thể khóc được như một nhi nữ; miệng lưỡi tôi có thể huênh hoang khoác lác. Nhưng hồi thiên thần từ bi đại độ, hãy chấm dứt ngay cho những sự trì hoãn. Hãy đưa tôi đến mặt đối mặt với con quỷ của Xcôtlen ấy trong tâm gươm của tôi; nếu y thoát chết, thì xin Thượng đế hãy dung tha cho y.

MANCÔM - Đó là lời lẽ của một trang nam tử. Chúng ta hãy vào bệ kiến đức vua. Binh lực của ta đã sẵn sàng, chỉ còn cáo biệt Người nữa là xong. Măcbet đã sắp đến ngày tận số. Các đấng thiên thần đã chuẩn bị ra uy. Tướng công gắng vui lên. Đêm không có ngày thì đêm dài bất tận sao?

Vào cả

HỒI NĂM

CẢNH I

Donxinên. Phòng ngoài trong lâu đài

*Một quan ngự y và
một phu nhân hầu cận vợ Măcbet ra*

NGỰ Y - Tôi đã cùng phu nhân thức hai đêm liền, vậy mà vẫn chưa thấy những điều phu nhân đã kể. Lần cuối cùng hoàng hậu đi đi lại lại là hôm nào?

PHU NHÂN HẦU CẬN - Từ hôm hoàng thượng ngự giá đi chinh chiến, tôi đã trông thấy hoàng hậu từ trên long sàng bước xuống, khoác áo ngủ lên người, mở cửa phòng, lấy một tờ giấy gấp lại, viết lên trên, đọc, niêm phong, rồi lại trở lại long sàng; làm tất cả những việc ấy tuy vẫn đang ngủ cực kỳ say.

NGỰ Y - Tâm thần rõ ràng là rối loạn lớn nên trong khi ngủ say mới lại hành động như khi thức. Ngoài việc đi lại và cử động như thế, phu nhân có nghe thấy hoàng hậu thốt ra câu gì trong lúc ngủ mê ấy không?

PHU NHÂN HẦU CẬN - Thưa ngài, điều đó tôi không muốn nhắc lại sau lưng hoàng hậu.

NGỰ Y - Phu nhân có thể nhắc lại cho tôi nghe, cần lắm đấy!

PHU NHÂN HẦU CẬN - Tôi không thể nói với ngài cũng như với bất cứ người nào khác, không có ai chứng kiến để xác minh cho lời tôi. Kìa! Ngài trông, hoàng hậu tới kìa.

Vợ Măcbet tay cầm cây nến đi ra

Đúng là hoàng hậu; và rõ ràng là hoàng hậu vẫn ngủ mê mết. Ngài hãy nhìn xem; và nắp kín, đừng lộ.

NGỰ Y - Làm sao Người lại cầm nển mà đi như vậy?

PHU NHÂN HẦU CẬN - Ấy, nển cầm ngay bên giường; Người muốn lúc nào cũng có ánh sáng bên cạnh, đó là lệnh của Người.

NGỰ Y - Kia phu nhân coi, mắt Người vẫn mở.

PHU NHÂN HẦU CẬN - Vâng, nhưng giác quan thì khép.

NGỰ Y - Người đang làm gì vậy? Kia, Người cứ xoa mãi hai bàn tay thế kia.

PHU NHÂN HẦU CẬN - Người vẫn làm như thế đấy, bộ như đang rửa tay. Đã có lần tôi thấy Người cứ xoa tay mãi đến một khắc đồng hồ.

VỢ MẮCBET - Thế mà vẫn còn mãi một vết...

NGỰ Y - Nghe Người nói kia! Tôi phải ghi những lời ấy thì mới nhớ chắc được.

VỢ MẮCBET - Biến ngay, vết ố đáng nguyên rửa này, biến ngay! Ta ra lệnh cho nhà người... Một! Hai! Kia đến giờ hành sự rồi! Ôi địa ngục sao mà tăm tối! Hèn lắm, phu quân ơi, hèn lắm! Con nhà tướng mà lại run sợ sao? Việc gì ta phải sợ ai biết, chẳng ai có quyền gì phán xử ta kia mà? Có điều là, ai ngờ lão già ấy lại có nhiều máu đến thế.

NGỰ Y - Phu nhân có để ý câu đó không?

VỢ MẮCBET - Bá tước Faifơ có một người vợ, bây giờ bà ta đâu rồi? Sao, đôi bàn tay này không bao giờ sạch được ư? Phu quân ơi, đừng làm thế, đừng làm thế nữa. Phu quân cứ thẳng thốt như vậy thì đại sự hỏng hết mất!

NGỰ Y - Hãy lui ra, lui ra đi. Phu nhân đã biết những điều đáng lẽ không nên biết.

PHU NHÂN HẦU CẬN - Người đã nói những điều đáng lẽ không nên nói. Tôi dám chắc như vậy. Có Trời thấu được những điều mà Người đã trải qua.

VỢ MẮCBET - Mùi máu vẫn còn xông lên! Tất cả nước hoa của xứ Ả Rập cũng không thể làm thơm tho được bàn tay nhỏ bé này. Ôi! Trời đất hỡi!

NGỰ Y - Ôi, tiếng than vãn sao nào nuốt làm vậy! Tâm can này chắc phải đau đớn nặng nề lắm.

PHU NHÂN HẦU CẬN - Danh vọng, quyền quý tôi cũng chẳng màng nếu như phải mang trong lòng một tâm trạng như vậy.

NGỰ Y - Tốt, tốt, tốt!

PHU NHÂN HẦU CẬN - Cầu Chúa cho mọi sự đều tốt, thưa ngài.

NGỰ Y - Bệnh thế này, tôi cũng đành bó tay. Tuy vậy, tôi từng biết có những người cũng đi đi lại lại trong lúc ngủ, nhưng rồi chết ở trên giường rất trong sạch, đáng kính.

VỢ MẮCBET - Đi rửa tay đi, mặc áo ngủ vào, đừng tái mét đi làm vậy! Tôi phải nói với ông lần nữa rằng đã chôn Bancô rồi, y không thể chui ra khỏi mồ được.

NGỰ Y - Lại thế nữa kia ư?

VỢ MẮCBET - Đi ngủ đi, đi ngủ đi; có tiếng gõ cửa đấy. Lại đây, lại đây, lại đây, lại đây, đưa tay cho tôi nào, việc đã rồi, làm sao gỡ ra được nữa. Thôi đi ngủ! đi ngủ! đi ngủ đi!

Vào

NGỰ Y - Bây giờ hoàng hậu có về giường không?

PHU NHÂN HẦU CẬN - Về thẳng đấy.

NGỰ Y - Nhiều lời bàn tán xì xào xấu xa đang lan truyền. Những việc làm quái dị thường gây cho con người những chứng bệnh quái dị. Những kẻ tâm thần rối loạn thường thổ lộ những điều u uẩn với chiếc gối vô tri vô giác. Bệnh tình đó cần đến một đức cha hơn là một y sư. Cầu Chúa, cầu Chúa, xin Người tha thứ cho tất cả chúng con. Phu nhân phải chăm sóc hoàng hậu, hãy cất giấu đi tất cả những gì Người có thể dùng để liệu thân hoại thể, và phải luôn luôn để ý tới Người. Thôi tạm biệt phu nhân. Hoàng hậu đã làm cho đầu óc tôi rối loạn, con mắt tôi kinh hoàng. Tôi có những ý nghĩ, mà không dám nói ra.

PHU NHÂN HẦU CẬN - Kính chào ngài...

Vào cả

CẢNH II

Một vùng gần Đonxinên

*Menti, Cainet, Engot, Lennôt và quân lính
mang trống, cầm cờ ra*

MENTI - Đại binh Anh Cát Lợi, dẫn đầu là hoàng tử Mancôm, hoàng thúc Xioa cùng tướng Măcđơp dũng cảm đã gần tới. Chỉ phục thù sục sôi trong lòng họ; mục đích tha thiết của họ có thể lôi cuốn cả những kẻ khắc khổ đã dập tắt lòng trần tục vào cuộc binh đao máu lửa.

ENGOT - Chắc chắn chúng ta sẽ gặp họ ở gần rừng Biêcnam. Họ tiến qua lối đó.

CAINET - Không biết hoàng tử Đonaben có cùng đi với anh không?

LENNÔT - Chắc chắn không. Tôi có danh sách tất cả các vị quý tộc: cùng đi có con trai lão tướng Xioa và một số đông thanh niên măng sữa lần này là lần đầu được dịp tỏ rõ chí trai.

MENTI - Tên bạo chúa giở trò trống gì?

CAINÔT - Y ra sức củng cố thành lũy Đonxinên. Người thì bảo y điên rồ, kẻ khác thù ghét y ít hơn thì cho đây là hăng hái, can trường. Nhưng có điều chắc chắn là y không còn có thể lấy quyền lực mà nắm được tình thế vì tâm thần y đã rối loạn.

ENGOT - Bây giờ y mới thấy những hành động giết người ám muội của y bám chặt lấy bàn tay y. Mỗi phút lại có một cuộc nổi dậy vì căm giận y đã tráo trở phản trắc. Những người dưới quyền y, chỉ vì mệnh lệnh mà tuân theo chứ không phải vì mến phục. Giờ đây y đã cảm thấy địa vị của y lỏng lẻo, quá rộng đối với y chẳng khác gì chiếc áo của một người khổng lồ khoác lên mình tên ăn trộm thấp lùn.

MENTI - Trách chi tâm thần mê loạn của y cứ thăng thốt hốt hoảng, khi mọi khả năng trong người y đều chỉ dùng vào việc tự lên án mình.

CAINET - Thôi, chúng ta hãy tiếp tục lên đường để tỏ lòng thần phục đối với những người xứng đáng. Chúng ta phải tìm ngay đến vị danh y có tài chữa cho đất nước của ta đang lâm bệnh rồi cùng với vị danh y ấy, chúng ta sẽ đổ hết máu trong mình để trừ độc cho tổ quốc.

LENNÔC - Hoặc đổ máu sao cho bông hoa vương giả rộ nở, cho cỏ dại tàn lụi. Hãy thẳng tiến về hướng Biêcnam.

Rầm rộ đi vào

CẢNH III

Donxinên. Một căn phòng trong lâu đài

Măcbet, ngự y và triều thần ra

MĂCBET - Thôi, đừng báo tin thêm làm gì nữa; cứ để cho bọn chúng trốn hết đi. Rừng Biêcnam kia còn chưa tiến đánh thành Donxinên này thì ta chẳng việc gì phải lo sợ. Thằng nhãi con Mancôm là hạng người thế nào? Để nó không phải là do đàn bà đẻ ra sao? Những hồn thiêng thấu hiểu mọi việc trần thế đã từng bảo ta: "Măcbet, đừng sợ, không một kẻ nào do đàn bà đẻ ra có thể làm hại được ngươi!". Vậy thì lũ bá tước phản bội kia, bọn ngươi cứ việc trốn đi, cứ việc kéo bè nhập bọn với lũ người Anh dâm dục, phóng dăng. Tâm trí trong đầu óc ta, trái tim trong lồng ngực ta sẽ không bao giờ nao núng vì ngờ vực, không khi nào run rẩy vì sợ hãi.

Một thị vệ ra

Quý tha ma bắt mi đi, đồ khốn nạn mặt xanh như chàm đỏ!
Sao trông mi ngơ ngác ngơ ngẩn như thằng ngốc thế kia?

THỊ VỆ - Muôn tâu Bệ hạ, có một vạ...

MĂCBET - Một vạ thằng ngốc à... đồ chết giẫm?

THỊ VỆ - Tâu Bệ hạ, một vạ tinh binh ạ.

MĂCBET - Thằng non gan, bé mặt kia, hãy cấu véo mặt mi cho nó ứng đỏ lên cho hết sợ đi. Tinh binh nào, đồ ngơ ngẩn! Quý nó thu hồn ngươi! Cái mặt trắng bệch kia của mi là rất dễ hốt hoảng. Tinh binh nào, đồ mặt bệch kia?

THỊ VỆ - Tâu Bệ hạ, quân Anh.

MĂCBET - Bước ngay cho khuất mắt ta.

Thị vệ vào

- Xây-ton! Ôi lòng ta đau đớn chán chường mỗi khi ta nghĩ tới! Này, Xây-ton! Cuộc tấn công này một là đem lại nỗi vui trường cửu cho ta, hai là ngôi báu của ta sẽ sụp đổ. Ta cũng đã sống đủ rồi: đời ta đã ngả sang thu với cành khô lá úa. Tất cả những cái lẽ ra thường đến cùng với tuổi già như danh dự, tình yêu, bầu tôi, bầu bạn, ta chẳng còn mong có nữa, mà thay vào đó, chỉ là những lời nguyện rửa âm thầm nhưng sâu sắc, chỉ còn có những lời tán tụng thoảng qua cửa miệng mà trái tim nhút nhát của họ rất muốn phủ nhận nhưng còn chưa dám. Xây-ton!

Xây-ton ra

XÂY-TƠN - Tâu Bệ hạ, Người phán truyền?

MÁC-BET - Có tin tức gì mới không?

XÂY-TƠN - Tâu Bệ hạ, những lời họ tâu trình đều là xác thực cả.

MÁC-BET - Ta sẽ xung trận kỳ cho đến lúc thịt da bị róc ra khỏi xương mới thôi. Lấy cho ta bộ giáp trụ.

XÂY-TƠN - Lúc này chưa cần đến.

MÁC-BET - Ta muốn mặc ngay bây giờ. Hãy phái thêm kỵ binh đi lùng sục quanh vùng. Hãy đem treo cổ ngay những kẻ nào mở miệng tỏ ra sợ hãi. Dem giáp trụ của ta ra đây! Bệnh tình hoàng hậu ra sao rồi, y sư?

NGỰ Y - Tâu Bệ hạ, bệnh tình Lệnh bà không nặng lắm, chỉ hiềm một nỗi những cơn ác mộng dồn dập tới ám ảnh khiến Người thác loạn bất an.

MÁC-BET - Phải chữa cho hoàng hậu khỏi chứng bệnh đó. Người há lại không chữa được chứng bệnh trong tinh thần, nỗi buồn khổ bất rã trong ký ức, xóa những ưu phiền in trong trí não, tìm được phương thuốc lãng quên êm dịu nào đó để tâm tư thoát khỏi cái mớ giày vò, dằn vặt đang đè nặng lên trái tim?

NGỰ Y - Tâu Bệ hạ, muốn thế, người bệnh phải tự chữa lấy cho mình mới được.

MÁC-BET - Thế thì hãy đem thuốc mà đổ cho chó. Ta không cần. Mặc áo giáp vào cho ta, đưa cho ta cây chỉ huy trường. Xây-ton, ra lệnh xuất quân. Này y sư, các bá tước đã bỏ ta mà đi rồi đấy. Kìa, hãy nhanh tay lên... Này y sư, nếu người có thể tìm ra được căn bệnh của đất nước ta, chữa chạy cho nó lành mạnh, hồi phục như xưa, thì ta sẽ vỗ tay khen ngợi người kỳ cho tiếng âm vang vọng lại một lần nữa mới thôi. Thôi, cởi ra. Có liều thuốc đại hoàng, hoa

hòe nào, có chất thuốc xổ nào tẩy được bọn quân Anh ra khỏi đây không nhỉ? Người có nghe thấy gì về bọn chúng không?

NGỰ Y - Tâu Bệ hạ có ạ; đại binh của triều đình rục rịch chuẩn bị, chúng thần cũng được biết đôi điều.

MĂCBET - Cứ mang bộ áo giáp theo ta. Chừng nào rừng Biêcnam còn chưa tới được Đơnxinên này thì ta chẳng sợ chi chết chóc và tai họa.

Vào cả, trừ ngự y

NGỰ Y (*nói một mình*) - Nếu thoát được cái kinh thành Đơnxinên này mà không gặp nguy hiểm thì lợi lộc gì cũng khó mà lôi kéo được ta tới đây lần nữa.

Vào

CẢNH IV

*Một vùng gần Đơnxinên
Khu rừng Biêcnam ẩn hiện xa xa*

*Cờ, trống, Mancôm, lão tướng Xioa cùng con trai, Măđop,
Menti, Cainet, Engot, Lennôc, Rôt và quân lính rầm rộ tiến ra*

MANCÔM - Thưa các anh em, tôi hy vọng rằng ngày mà nhà của chúng ta được yên vui đã gần tới.

MENTI - Chúng tôi cũng đình ninh như vậy.

XIOA - Trước mắt chúng ta là khu rừng nào thế?

MENTI - Thưa, rừng Biêcnam.

MANCÔM - Hỡi quân sĩ, mỗi người hãy chặt lấy một cành cây cài ở trước người để nguy trang lực lượng, khiến trinh sát địch không đoán được thực hư thế nào.

QUÂN LÍNH - Xin tuân lệnh.

XIOA - Chúng ta vẫn chưa nhận được tin gì khác ngoài tin rằng bạo nghịch vẫn yên trí cố thủ trong thành Đơnxinên và sẽ chống lại quân ta bao vây.

MANCÔM - Đó là hy vọng chủ yếu của nó; vì mọi nơi, mọi tầng lớp có thời cơ là đều nổi lên chống lại nó. Những người theo nó bây giờ chỉ là vạn bất đắc dĩ, chẳng còn bụng dạ nào.

MẮCĐƠP - Chờ xem hư thực ra sao rồi sẽ phán định, chúng ta hãy bày binh bố trận.

XIOA - Với quyết định đúng đắn, thì chỉ một lát nữa, chúng ta sẽ biết đích xác được thua. Ngồi mà suy diễn chỉ đem lại những hy vọng viễn vông, chỉ có giáp trận mới biết rõ kết quả, cuộc chiến đấu đang đi đến chỗ phân thắng bại.

Rầm rộ đi vào

CẢNH V

Donxinên. Bên trong lâu đài

Trống, cờ, Măcbet, Xâyton và quân lính ra

MĂCBET - Hãy đem treo cờ ra ngoài tường thành, khẩu lệnh vẫn là: "Chúng đến". Lâu đài kiên cố của chúng ta coi khinh mọi cuộc bao vây. Mặc cho chúng nằm mà chết đói, chết bệnh dần mòn hết. Chỉ trừ phi chúng được người của ta giúp đỡ, còn không, chúng ta sẽ đường hoàng, mặt đối mặt, giáp trận đánh đuổi chúng về nước.

Có tiếng đàn bà kêu khóc bên trong

Tiếng gì vậy?

XÂYTON - Tàu Bệ hạ, tiếng đàn bà kêu khóc...

Vào

MĂCBET - Ta hầu như quên mất hần mùi vị của kinh hoàng rồi. Nhớ trước kia, mỗi lần nghe tiếng đàn bà kêu thét trong đêm khuya là ta lại lạnh toát cả người; mỗi lần nghe nói tới một chuyện bất hạnh là tóc ta lại dựng đứng, y như có sức sống bên trong. Ta đã dạn dày với lo âu, sợ hãi rồi! Sự khủng khiếp đã quá quen thuộc với những ý nghĩ giết chóc của ta không còn làm ta động tâm được nữa.

Xâyton lại trở ra

Tại sao lại có tiếng kêu khóc thế?

XÂY TƠN - Tàu Bệ hạ, Lệnh bà đã mất rồi.

MÃCBET - Nhẽ ra, hoàng hậu nên thông thả hãy chết, nhẽ ra tin này phải đến vào một lúc khác thì hơn. Ngày mai, rồi lại ngày mai, rồi lại tới ngày mai nữa, cứ nhích dần, nhích dần, nhích dần từng bước một, ngày lại ngày, cho đến hết quãng đời ngắn ngủi của chúng ta. Và tất cả những ngày hôm qua đã nâng cao ngọn đuốc lên soi đường đưa những thằng hề về nơi cát bụi. Thì người cứ tắt đi, cứ tắt ngay đi, hỡi ngọn lửa đời gang tấc. Đời chỉ là một chiếc bóng thoáng qua, một thằng hề tội nghiệp, hò hét quay cuồng trên sân khấu trong giây phút, rồi lặng tiếng im hơi, người đời không còn nghe thấy nữa... Đó là một câu chuyện do một thằng gốc kể, cũng đủ cả hò hét cuồng nộ, nhưng nào có nghĩa gì đâu.

- Mi đến đây để khua môi múa mép phải không, có chuyện gì nói ngay.

Một điệp sứ ra

ĐIỆP SỨ - Muôn tâu Bệ hạ, tiểu tốt muốn tâu bày những điều chính mất được mục kích, nhưng không biết nói thế nào?

MÃCBET - Thì mi cứ nói đi!

ĐIỆP SỨ - Muôn tâu, tiểu tốt đang đứng gác trên đồi, nhìn về hướng Biêcnam thì lạ thay, tiểu tốt bỗng như trông thấy cả khu rừng rùng rùng chuyển động.

MÃCBET - Quân nô lệ nói láo!

Đánh điệp sứ

ĐIỆP SỨ - Nếu không đúng thế, xin Bệ hạ cứ trút cơn thịnh nộ lên đầu tiểu tốt. Bệ hạ có thể nhìn thấy khu rừng tiến tới cách đây ba dặm, vâng, cả khu rừng rùng rùng tiến tới.

MÃCBET - Nếu mi nói láo, ta sẽ treo sống mi lên cây cho đến chết đói thì thôi. Nếu đúng thì cho mày làm trả lại ta y như thế, ta cũng không cần! Ta phải kìm lòng quyết tâm lại, ta đã bắt đầu nghi ngờ những lời lẽ lập lờ của bọn ma quỷ; chúng nói như thật, nhưng thực ra là dối trá: "Khi nào rừng Biêcnam còn chưa chuyển mình tiến về Đonxinên thì đừng sợ!". Thế mà giờ đây, cả khu rừng chuyển mình tiến tới Đonxinên thật. Gươm giáo đâu! Gươm giáo đâu! Tiến quân ra! Nếu tên điệp sứ kia nói đúng thì trốn đi cũng chẳng xong, mà ở đây cũng không ổn. Ta đã bắt đầu chán cả ánh sáng mặt trời rồi! Ước gì lúc này trái đất nổ tung! Rung chuông

báo động lên! Gió ơi! Hãy nổi lên, hãy tới đi, hỡi mưa to bão lớn! Có chết, ít nhất ta cũng chết với chiến bào khoác trên vai.

Vào cả

CẢNH VI

Đơn xinên. Trước lâu đài. Trống và cờ

*Mancôm, lão tướng Xioa, Măcđop cùng quân lính
ngụy trang bằng cành lá ra*

MANCÔM - Đã gần tới nơi rồi, ba quân hãy vứt bỏ cành lá ngụy trang đi, cho bọn chúng thấy rõ chúng ta. Xin thúc phụ cùng với đường đệ, người con cao quý của thúc phụ, dẫn quân tiên phong, còn lại, tướng quân Măcđop cùng tôi xin đảm lĩnh theo phương lược đã định.

XIOA - Xin tạm biệt Điện hạ. Đêm nay gặp quân của tên bạo chúa nếu chúng ta không chiến đấu nổi thì coi như là thất bại.

MĂCĐOP - Hãy nổi kèn trận lên, hãy thổi kèn thật to lên, loan báo cuộc tàn sát xương rơi máu đổ bắt đầu.

Vào cả

CẢNH VII

Một khu vực khác của chiến trường

Tiếng kèn đồng. Măcbet ra

MĂCBET - Chúng đã buộc chặt ta vào cọc, không sao thoát được nữa; nhưng ta quyết chiến đấu như con gấu⁽¹⁾ đến cùng. Có kẻ nào

⁽¹⁾ Thời Êlizabet thường có trò chơi buộc gấu vào cọc rồi thả chó vào cắn.

không phải do đàn bà đẻ ra? Ta chỉ phải sợ có một kẻ ấy thôi, còn ngoài ra ta bất chấp.

Con trai Xioa ra

CON XIOA - Nhà người tên họ là chi?

MĂCBET - Mi sẽ phải rùng mình kinh sợ khi nghe thấy tên ta.

CON XIOA - Không, dù tên mi có ghê tởm hơn bất cứ loài quỷ nào nơi địa ngục, ta cũng coi khinh.

MĂCBET - Ta là Măcbet.

CON XIOA - Chính tên loài quỷ dữ cũng không làm cho ta căm ghét hơn tên mi.

MĂCBET - Không, tên loài quỷ dữ cũng không làm mi kinh sợ hơn...

CON XIOA - Nói láo! Đồ bạo chúa kinh tởm, gươm này sẽ chứng minh mi nói láo!

*Hai người giao đấu
Con Xioa bị đâm chết*

MĂCBET - Thế là mi cũng do đàn bà đẻ ra. Ta ngạo cười đao kiếm, khinh thị gươm giáo múa may trong tay một kẻ do đàn bà đẻ ra.

Vào

Tiếng kèn trận, Măcđop ra

MĂCĐOP - Tiếng náo động ở phía này. Quân nghịch tặc, hãy lộ mặt ra đây. Nếu không tự tay ta đâm chết mi, thì oan hồn vợ con ta còn ám ảnh ta mãi. Ta chẳng thèm giết lũ quân khốn kiếp của mi, chúng chỉ là một bọn được trả tiền để cầm giáo. Phải là chính mi kia, Măcbet! Nếu không ta sẽ không ra tay và thu lưỡi gươm còn nguyên vẹn này vào bao. Chắc mi ở phía kia, vì qua tiếng gươm đao loảng xoảng ấy hình như nghe có tiếng hò reo lớn. Hỡi các thần linh, tôi chỉ cầu xin một đặc ân thôi là tìm được hấn!

Vào

Tiếng kèn trận. Mancôm và lão tướng Xioa ra

XIOA - Xin Điện hạ qua phía này! Lâu đài đã đầu hàng không kháng cự; quân của thẳng phản tặc phải chống đỡ cả hai mặt. Các vị bá tước của ta đã chiến đấu dũng cảm. Ngày hôm nay coi như ngày toàn thắng của Điện hạ. Chẳng còn mấy nổi nữa là xong.

MANCÔM - Chúng tôi đã gặp những địch quân quy thuận, họ hợp sức với quân ta cùng chiến đấu.

XIOA - Xin Điện hạ tiến vào lâu đài.

Vào cả. Tiếng kèn trận

CẢNH VIII

*Một khu vực khác của chiến trường**Măcbet và Măcđop ra*

MĂCBET - Can chi ta lại bắt chước tên La Mã ngu ngốc⁽¹⁾ tự vẫn bằng chính lưỡi gươm của mình? Chẳng nào ta còn gặp những thằng sống thì thà dùng lưỡi gươm này mà đâm chém chúng còn hơn tự chém ta.

Măcđop ra

MĂCĐOP - Quay lại đây, đồ chó ngao, quay lại!

MĂCBET - Trong số tất cả mọi người, ta chỉ muốn tránh mặt có một mình người thôi. Người hãy lui đi! Linh hồn ta đã chứa chất quá nhiều máu những kẻ thân thích của người rồi.

MĂCĐOP - Ta không muốn dài lời. Lời nói của ta ở trong lưỡi gươm này. Thằng khốn nạn kia, không có lời nào nói xiết được sự tàn bạo khát máu của mi.

Hai người giao chiến

MĂCBET - Người chỉ mất công vô ích. Thà dùng gươm sắc của người đâm vào không khí còn hơn định làm cho thịt da ta chảy máu. Hãy đi tìm kẻ nào có thể sát thương được mà đâm chém. Ta đã có pháp thuật che chở khiến không một kẻ nào do đàn bà đẻ ra có thể sát hại nổi.

MĂCĐOP - Thế thì pháp thuật của mi thất bại rồi. Con ác quỷ nào đó mà cho đến giờ mi vẫn còn tôn thờ, hãy hiện lên nói cho mi hay rằng Măcđop này đã được lời ra khỏi bụng mẹ trước ngày sinh nở.

MĂCBET - Ta nguyện rửa cái miệng lưỡi nói ra điều đó; nó đã làm tâm hồn ta tê liệt. Từ nay đừng ai còn tin bọn ma quỷ đã lừa lọc ta bằng những câu lập lờ hai nghĩa, rót vào tai ta những lời hứa hẹn rồi lại đập vỡ hy vọng của ta! Ta không giao đấu với nhà người!

⁽¹⁾ Ám chỉ Brutut hoặc Antôniut, hai võ tướng thời La Mã cổ. Brutut bị bại trận đã nhờ người cầm một thanh gươm tuốt trần rồi lao mình vào mà tự vẫn. Antôniut bị bao vây ở Alêcxandry đã dùng gươm tự sát.

MẮCĐƠP - Quân hèn nhát! Thế thì đầu hàng đi, rồi sống mà làm bia đỡi cho mọi người mỉa mai phỉ nhổ. Đối với mi, cũng như đối với quái vật hiểm, ta sẽ vẽ hình mi lên cọc và để ở dưới: "Mọi người hãy vào xem mặt thẳng bạo nghịch."⁽¹⁾.

MẮCBET - Ta nhất định không hàng, hàng để phải giáp đầu hôn đất dưới chân thẳng nhãi ranh Mancôm, để phải cúi mình nghe lời chửi rủa của phường hạ lưu ư? Tuy rằng Biêcman đã chuyển mình tiến về Đônxinen thật, và nhà người đứng trước mặt ta đây không phải do dân bà để ra đi nữa, ta cũng quyết liều một phen cuối cùng. Ta đã nâng mộc lên rồi đây, cứ xông vào đi, Mắđơp! Trời tru đất diệt kẻ nào thốt lên trước câu: "Dừng tay lại, thôi đủ rồi!".

*Hai người vừa giao đấu vừa lui vào. Kèn thu quân.
Kèn chào. Mancôm, Xioa, Rôt, Leñôc, Engot, Cainet, Menti
và quân lính ra, trống giông cờ mở*

MANCÔM - Tôi ước mong những bạn hữu vắng mặt ở đây trở về đông đủ bình an.

XIOA - Tất nhiên có người đi không trở về nữa! Nhưng còn lại như thế này và có được một ngày vui lớn như hôm nay thì cũng không phải là quá đắt.

MANCÔM - Mắđơp tướng quân và cả lệnh lang cũng chưa thấy trở về.

RÔT - Thừa tướng công, lệnh lang đã trả xong nợ của người chiến sĩ. Lệnh lang mới đang độ hoa niên chưa đứng tuổi, vừa mới có dịp chiến đấu đã tỏ rõ mình là một đấng trượng phu, quyết không lùi bước, đã hy sinh như một trang nam tử.

XIOA - Nó chết rồi ư?

RÔT - Thừa vâng, thi thể đã mang ra khỏi bãi chiến trường. Nỗi sầu đau của tướng công không nên đem lường với lòng quả cảm của lệnh lang, vì như thế thì thật không cùng.

XIOA - Nó có bị thương ở phía trước không?

RÔT - Thừa có, ở giữa trán.

⁽¹⁾ Shakespeare ám chỉ đến trò trưng bày quái vật lấy tiền thời Elizabet. Trong *Bão táp* (cũng của Shakespeare) nhân vật Trinculô nói về thân hình dị dạng của Caliban rằng: nếu sống ở Anh, đem Caliban ra cho mọi người xem ở các chợ phiên, sẽ kiếm được khối tiền.

XIOA - Ôi! Nếu vậy thì nên để cho nó thành thần tượng nhà trời; nếu tôi có nhiều con như tóc trên đầu, tôi cũng không mong ước cho chúng nó được chết một cái chết nào đẹp hơn thế. Thế là tiếng chuông cáo chung của đời nó đã điểm.

MANCÔM - Lệnh lang mất đi đáng để cho chúng ta tiếc thương hơn thế nữa. Suốt đời, tôi sẽ thương nhớ lệnh lang.

XIOA - Chẳng đáng thương tiếc hơn thế nữa đâu; nó đã xuất trận hiên ngang, đã trả xong món nợ nam nhi. Cầu Chúa thương lấy nó! Kia! Lại có một niềm vui mới mẻ hơn đến với chúng ta.

Măcđơ ra, tay xách đầu Măcbet

MĂCĐƠP - Đức vua vạn tuế! Thần tung hô thế, vì Điện hạ nay đã lên ngôi. Xin hoàng thượng hãy nhìn đầu thằng nghịch tặc khốn kiếp. Thiên hạ thái bình rồi. Tinh hoa của vương quốc quây quần cả chung quanh hoàng thượng cũng đang tung hô câu của thần trong tâm tưởng. Thần muốn những lời tung hô của họ và của thần cùng hòa vang lên! "Đức vua Xcôtlen vạn tuế!"

TẤT CẢ - Đức vua Xcôtlen vạn tuế!

Tiếng kèn chào

MANCÔM - Trăm sẽ kịp thời xét đến tất cả công trạng của các hiền khanh để đền bù lại sao cho xứng đáng. Hỡi các vị bá tước, các vị hoàng thân, từ nay các khanh sẽ được phong lên tước công, đó là vinh dự đầu tiên được phong ở Xcôtlen. Chúng ta còn phải tiến hành ngay mấy việc nữa cho hợp với dịp vui này: triệu về ngay những bạn hữu của chúng ta hiện còn phiêu bạt ở nước ngoài để tránh nanh vuốt của tên phản tặc đa nghi, phải trừng trị những tên tay sai hung ác của thằng đồ tể đã chết rồi kia, và của con hoàng hậu độc ác như quỷ dữ có lẽ đã tự kết liễu đời nó bằng chính đôi bàn tay hung bạo của nó. Còn những việc gì khác cần phải làm, nhờ ân uy của Thượng đế chí tôn, chúng ta sẽ tiến hành sau, đúng lúc, đúng chỗ và đúng mức cần thiết. Nhân đây, trăm xin cảm ơn khắp lượt các khanh và xin mời các khanh đến dự lễ đăng quang của trăm ở thành Xcôn.

Tiếng kèn chào. Tất cả vào

VUA LIA

Bi kịch năm hồi

THẾ LỮ dịch

In theo cuốn: Uyliam Sêcxpia, *Julius Xêdar-Vua Lia*,
Nxb Văn học, Hà Nội, 1968.

TIỂU DẪN VỀ VUA LIA

Câu chuyện Vua Lia được truyền tụng từ lâu ở Anh, đã được nhiều người viết lại và đã từng được biểu diễn trên sân khấu. Nhưng Shakespeare đã dùng câu chuyện về con bất hiếu với cha mẹ biến thành một vở kịch có ý nghĩa lớn, vượt xa ý nghĩa luân lý tầm thường của những bản cũ, đạt một giá trị triết lý và xã hội sâu sắc.

Vở kịch không chỉ miêu tả một câu chuyện gia đình mà vẽ nên cả một xã hội hết sức lộn xộn, như lời Glôxtơ nói ở hồi đầu: "Ân ái phai nồng, bằng hữu tuyệt giao, anh em chia rẽ. Thành thị thì phản bạn, nông thôn thì khích bác, cung đình thì bội nghịch, giữa cha con thì tan nát cương thường". Trong vở kịch, ta thấy biết bao chuyện rắc rối, lộn xộn, ngược với luân thường đạo lý: vua Lia từ bỏ con gái yêu Cordêlia, hai con gái lớn thì đuổi bố đi sau khi đã được chia đất đai. Edmôn thì lập mưu gạt anh ra rồi phản lại cha... Mọi quan hệ tự nhiên giữa con người bị vi phạm. Xã hội bị cắt nhỏ thành từng mảnh vụn, mỗi thành viên chỉ lo cho quyền lợi của mình, chống lại tất cả những người khác. Nhưng, dần dần, chúng ta thấy các nhân vật trong vở hình thành hai khối đối lập. Một bên là những kẻ ích kỷ chỉ nghĩ đến mình, đó là hai con gái lớn của vua Lia: Rêgan và Gônôrin, đó là Edmôn, Cornuôn, Óxoan... một bên là những người sống có đạo đức, tôn trọng sự thật, danh dự, lẽ công bằng, đó là công chúa Cordêlia, Kent, Edga, người hề điên. Xung đột giữa hai loại người đó, vị kỷ và vị tha, khiến vở kịch có một giá trị đạo đức lớn. Loại vị kỷ đặt lợi ích cá nhân lên trên tất cả, bất chấp mọi đạo lý, cho nên họ câu kết với nhau cũng chẳng được lâu dài và khi quyền lợi mâu thuẫn thì họ lại giết lẫn nhau: Gônôrin cùng với Edmôn, mưu giết chồng rồi lại bỏ thuốc độc cho em gái. Thói vị kỷ đưa họ đến chỗ hoàn toàn xấu xa. Họ tiêu biểu cho tư tưởng của xã hội tư hữu chỉ biết có đồng tiền. Còn loại vị tha thì lại tôn trọng đạo lý, không khi nào xa rời đạo lý, dù làm thế họ phải chịu nhiều tai họa. Họ

không vụ lợi, sẵn sàng tận tụy hy sinh vì người khác. Họ tiêu biểu cho những lý tưởng đạo đức của nhân dân.

Trong xung đột giữa hai loại người đó thì vua Lia chiếm một vị trí đặc biệt. Ở đầu vở, ta thấy đó là một ông vua độc đoán... Là một người có rất nhiều đức tính và lại có quyền thế vô hạn, lúc nào cũng được chung quanh ca ngợi, phục tùng, kính trọng; vua Lia kiêu ngạo, đánh giá mình quá cao. Ông tưởng phẩm chất của mình xứng đáng được hưởng sự trọng vọng ấy, chứ không phải do địa vị, quyền thế. Ông đem chia đất cho các con, từ bỏ ngai vàng để chứng minh cho mọi người và nhất là cho bản thân thấy rằng dù không ở trên ngai vàng, ông vẫn có uy tín, vẫn được mọi người kính trọng, phục tùng như thế. Hành động đại đột đó có nguyên nhân logic nằm trong lòng kiêu ngạo quá trớn. Nhưng đến khi ông không còn quyền thế, của cải trong tay nữa, thì các con quay lại khinh rẻ ông và quần thần cũng không coi ông ra gì. Vua Lia tức giận vì mình vẫn là con người ngày trước mà sao lại bị đối xử cách khác. Dần dần, Lia mới hiểu rằng người ta chỉ sợ khi ông làm vua thôi chứ khi ông là dân thường thì chẳng ai sợ cả... Quá trình từ lúc còn mang những ảo tưởng về giá trị và vị trí của mình trong xã hội đến chỗ thấy được rõ những quan hệ thực tế tồn tại trong xã hội là một quá trình đau khổ, dần vật vờ vì những ảo tưởng đó ăn quá sâu. Trước hết, Lia hiểu mình không phải con người gì đặc biệt mà cũng chỉ như mọi người khác. Mà ở xã hội đó con người không có quyền thế, của cải, địa vị thì chỉ là một "con vật hai chân trần truồng và thảm hại" mà thôi.

Qua thử thách, vua Lia trở thành một người khác hẳn. Ở đầu vở, chúng ta ghét ông vua độc đoán ấy thì giờ chúng ta thông cảm và thương hại, quay niếm cảm giận sang cả cái xã hội bất công, vô nhân đạo, cái xã hội để quyền thế, giàu sang lọt vào tay một số người khiến họ ngông nghênh, tự đặt mình lên trên người khác.

Con đường đi tới chân lý của vua Lia đầy đau khổ. Và trong tất cả các nhân vật bi kịch của Shakespeare: Ôtenlô, Hamlet... vua Lia là người chịu số phận bi đát nhất. Song song với bi kịch của vua Lia, còn diễn ra bi kịch của một người cha khác là Glôxtơ. Nghe lời xiểm nịnh của con ngoại tình, Glôxtơ đuổi con chính thức đi, nhưng rồi lại bị chính đứa con ngoại tình đó phản bội và bị con Cornouôn móc mắt. Đoạn hai người gặp nhau, vua Lia và Glôxtơ, trên đồng hoang, giữa đêm đông tố ở Hồi III, là một đoạn bi đát trong vở kịch. Vua Lia đến lúc mất trí mới hiểu được mọi sự, còn Glôxtơ mù mắt mới nhìn thấy sự thật. Thiên nhiên xung quanh cũng như phụ họa theo mà hành hạ hai người.

Ngồi trên ngai vàng, vua tưởng mình vĩ đại, nhưng đến lúc bị hất hủi, bị đuổi ra chốn đồng hoang, vua mới trở thành vĩ đại thực sự, vì mới

vượt lên trên cả nỗi đau khổ bản thân mà thông cảm nỗi đau khổ rộng lớn của muôn vàn người bị áp bức bất công trên đời này. Đến giờ, vua Lia mới ân hận trước đây đã không chú ý tới họ trong phạm vi vương quốc mình trị vì. "Ôi! Những kẻ áo manh, ở đây hay ở đâu nữa, đang trải qua cơn ráo riết của gió mưa hung tàn này, đầu đội mái trời, dạ không gào đói, thân mang tội tã cho tử của rét lửa, làm sao mà các người chống nổi phũ phàng này của bao mùa cay độc? Trước kia ta ít khi để tâm đến sự tình này". (Hồi III, Cảnh 4).

Bên cạnh những kẻ ích kỷ, tàn nhẫn và những nạn nhân của chúng, trong vở kịch nổi bật lên một hình tượng nhân vật vừa tươi sáng, trong trắng vừa anh hùng. Đó là công chúa Cordêlia. Ở đầu vở, ta thấy công chúa là một người con gái thẳng thắn trung thực, có tấm lòng cao thượng, không chịu nói sai lòng mình bao giờ, dù phải chịu tai họa. Nhưng đến cuối vở, khi công chúa trở về cứu cha, ta lại thấy nàng thành một nữ tướng dũng cảm, chiến đấu lập lại sự công bằng và nhân đạo trên đời. Cordêlia là một trong những nhân vật phụ nữ thành công nhất của Shakespeare. Nàng có tất cả mọi đức tính quý báu: vừa xinh đẹp, dịu hiền, vừa cương nghị dũng cảm. Nàng mang những lý tưởng nhân đạo của tác giả. Cordêlia là nạn nhân đầu tiên của sự độc đoán, chuyên quyền và tiêu biểu cho sự chịu khổ vì chân lý. Giữa lúc vua Lia đã mất hết lòng tin vào cuộc sống, nhìn thấy trên đời toàn là bất công, thì nàng đã tới và cứu được tâm trạng đó của cha. Chúng ta còn nhớ khi vua Lia được y sĩ của công chúa cứu chữa, tỉnh lại, nhìn thấy con gái mà mình đã đuổi đi một cách tàn tệ ngày trước, Lia không ngờ được con tha thứ, và không ngờ giữa cái thế giới đầy xấu xa và đau khổ này lại có một con người trong trắng, nhân từ và tươi sáng như vậy.

Nhưng Shakespeare không để cho Cordêlia thắng như trong câu chuyện truyền tụng ngày trước, mà lại để nàng thất bại. Khi hai cha con bị bắt làm tù binh, nàng dũng cảm nói với cha: "Không phải ta mới là những kẻ đầu tiên làm điều hay mà mang họa lớn. Hỡi nhà vua tội nghiệp, chỉ vì thương cho cha mà con sa nước mắt. Riêng mình con thì con khinh thường số hệ cơ cầu." (Hồi V, Cảnh 3).

Và nàng vẫn giữ được tâm trạng thẳng bằng, còn hỏi đùa cha: "Liệu ta có gặp được hai chị của con không?". Nhưng nàng cũng chưa biết được hết sự biến chuyển đã diễn ra trong lòng cha. Vua Lia giờ đây đã hiểu: hạnh phúc chân chính không phải là được ở trên mọi người, mà chính là ở tấm lòng thanh thản, gần gũi với mọi người khác. Vua sẵn sàng chịu đựng mọi gian khổ miễn là có Cordêlia ở gần. Nhưng "cái ác" vẫn còn hoành hành và Cordêlia đã bị chết. Nỗi đau khổ mất ngai vàng, mất quyền thế, mất của cải không thấm gì với nỗi mất mát cuối cùng này: mất Cordêlia.

Vua Lia lại bị mất trí và lần mất trí này không cách gì cứu nổi nữa. Vua Lia đã chết. Thế là kết thúc một cuộc đời đau khổ. Kết thúc của vở bi kịch rất nhiều máu. Bao nhiêu người chết. Cả những kẻ tàn ác, ích kỷ cũng chết, cả những nạn nhân vô tội của chúng cũng chết. Nhưng cái chết của hàng ngàn những Gônôrin và Rêgan sánh sao được với một cái chết của Cordêlia. Vở kịch kết thúc và như đặt một câu hỏi: Ý nghĩa cuộc đời ở đâu nếu như kẻ ác, người thiện đều chết cả? Nhưng Shakespeare không muốn đóng màn ngay nếu như chưa hé cho chúng ta được chút tia sáng hy vọng nào: “Gánh nặng của thời buổi thâm trầm này, chúng ta phải cam chịu lấy. Ta chỉ nói những điều thâm tâm ta cảm thấy, chứ không nói những điều lý ứng phải nói ra. Người già cả nhất là người chịu đau thương nhất. Bọn trẻ chúng ta, dù sống bao nhiêu cũng khó lòng từng trải được bằng”. (Hồi V, Cảnh 3).

Vở kịch không phải để an ủi chúng ta mà là để gọi chúng ta suy nghĩ, kêu gọi chúng ta đứng dậy đấu tranh cho một thế giới công bằng và trong sạch. Shakespeare đã dũng cảm nhìn thẳng vào sự thật và bắt chúng ta cũng phải nhìn thẳng vào sự thật đó.

Trong vở kịch, còn có một nhân vật đáng chú ý nữa là người hề điên. Tất cả những nhân vật khác, khi lên khi xuống, luôn bị những khát vọng lôi cuốn, những đau khổ dằn vặt, riêng hề điên vẫn bình tĩnh sáng suốt, luôn miệng cười. Trong các vở khác, Shakespeare hay dùng nhân vật hề, vừa làm nhiệm vụ điều hòa không khí căng thẳng trong vở, vừa khắc họa sâu những tâm trạng. Nhưng ở vở này, người hề điên tham gia nhiều hơn vào hành động kịch và đóng vai trò gần như là người bình luận các sự việc. Không phải bình luận một cách trữ tình hay ca ngợi như của một số dàn hợp xướng những vở bi kịch cổ đại, mà là bình luận một cách trêu cợt, chế giễu cay đắng và hết sức thông minh. Có thể nói, người hề điên ở đây chính là bản thân tác giả, chính Shakespeare.

Ngày xưa, các triều đình châu Âu, thường sử dụng người hề được quyền nói thẳng vào mặt vua chúa. Ở vở kịch này, những lời nói, câu đùa, bài hát của người hề đóng vai trò quan trọng, giúp vua Lia chóng nhận thức được sự thật.

Người hề thường là người rất vô tư, sáng suốt, không bị một quyền lợi gì lôi kéo. Ở đây, người hề tượng trưng cho ý thức của nhân dân, người dân bình thường, trực tiếp sản xuất, đã tích lũy bao nhiêu kinh nghiệm hàng muôn đời. Đối với họ, chân lý rất đơn giản, phải rõ ràng, lành mạnh. Thí dụ, người dân thường hiểu rất rõ rằng người ta sợ và phục tùng vua Lia vì vua có quyền. Nhưng vua Lia thì lại không hiểu được điều đó ngay. Rồi, trong lúc xã hội đảo điên, người hề điên, một mặt vạch trần những xấu xa bất công của xã hội thời đó, một mặt vẫn tin tưởng ở tương lai:

“Ai sống kia rồi sẽ thấy hiển nhiên

Cái thời thiên hạ không quen đi bằng đầu”. (Hồi III,?.)

Người hề ở đây là thuộc loại dân thường, không có của cải, quyền thế gì, chỉ có một khối óc mà thôi. Và, như đã nói ở trên, vai trò anh ta khác các nhân vật khác, chủ yếu làm nhiệm vụ bình luận, cho nên không có số phận trong vở kịch.

Gần cuối vở, người hầu điên tự nhiên biến mất, chúng ta cũng không hẳn khoan xem anh ta đi đâu, số phận về sau thế nào.

Với chủ nghĩa phê phán nghiêm khắc, với nghệ thuật hiện thực sắc sảo, với một tư tưởng nhân đạo rộng lớn, Vua Lia xứng đáng cùng với Hamlet được coi là hai vở kịch xuất sắc và tiêu biểu nhất của thiên tài Shakespeare.

NGUYỄN NAM

NHÂN VẬT

LIA

Vua nước Anh

VUA NƯỚC PHÁP

CÔNG TƯỚNG BƠCGƠNĐI

CÔNG TƯỚNG CORNƠUÔN

CÔNG TƯỚNG ANBANI

BÁ TƯỚNG KENT

BÁ TƯỚNG GLÔXTƠ

ÊĐGA

con trai Glôxtơ

ÊĐMƠN

con ngoại tình của Glôxtơ

CURAN

một triều thần

ÔNG GIÀ

BÁC SĨ

ĐIÊN

OXOAN

quản gia của Gônơrin

GÔNƠIN

RÊGAN

CORĐÊLIA

con gái vua Lia

MỘT SĨ QUAN

MỘT NGƯỜI THEO HẦU CORĐÊLIA

MỘT LÍNH TRUYỀN LỆNH

MỘT ĐẦY TỚ CORNƠUÔN

MỘT ĐOÀN TRÁNG SĨ TÙY TÙNG NHÀ VUA

SĨ QUAN, SỬ GIẢ; LÍNH VÀ LÍNH HẦU

HỒI MỘT

LỚP I

Một lễ đường trong cung điện vua Lia

Bá tước Kent, bá tước Glôxtơ và Edmôn ra

KENT - Tôi cứ tưởng lòng hoàng thượng ngả về phía công tước Anbani nhiều hơn là về phía Cornouôn kia đấy.

GLÔXTƠ - Thì từ trước bọn mình ai mà không nghĩ thế. Đến nay, qua việc phân chia đất nước này thực khó lòng mà thấy được đâu là bên khinh bên trọng. Các phần đều nhau khéo quá, dù cân nhắc kỹ càng đến mấy cũng không thể lựa được phần nào phần hơn.

KENT (*trở Edmôn*) - Chàng trai này phải chăng là quý công tử, thừa ngài?

GLÔXTƠ - Tôi chịu công dưỡng dục nên hấn đó, thừa ngài; nhận hấn là con, tôi ngưng mặt cũng đã khá nhiều, nhưng mãi rồi cũng dạn.

KENT - Tôi thực chưa hiểu.

GLÔXTƠ - Mẹ đẻ ra hấn lại rất hiểu tôi, thừa ngài, thành thử cả dạ đa mang, giường cưới chưa có chồng mà trong nôi con đã có. Thực tội lỗi, phải không ngài?

KENT - Tôi không có lòng nào mong tội kia đừng mắc, vì kết quả mới tươi tốt làm sao!

GLÔXTƠ - Tôi còn một trai chính thức, trên cháu đây chừng đâu một tuổi, nhưng tôi coi cũng chẳng quý hơn nào. Thằng ranh ma này tuy chưa gọi đã vội ra, nhưng mẹ nó lại dẻo để là đẹp! Tôi

mới dụng công gây dựng nó và đành thừa nhận đứa con ngoại tình này. Edmôn, con biết vị quý nhân này là ai không?

EDMÔN - Thừa không ạ!

GLÔXTƠ - Đức ông Kent đó, nhớ từ nay phải tôn kính Người là bậc quý hữu của ta, nghe!

EDMÔN - Cháu xin sẵn sàng được hầu hạ đức ông.

KENT - Ta rất muốn được quý mến và hiểu biết cậu thêm nữa.

EDMÔN - Cháu xin ăn ở xứng đáng với tấm lòng đức ông hạ cố.

GLÔXTƠ - Hẳn xa quê hương đã chín năm nay. Rồi đây hẳn còn đi nữa. Hoàng thượng ra kia.

*Kèn báo hiệu - Vua Lia, Cornouôn, Anbani
Gônơrin, Rêgan, Cordelia và tả hữu cận thân ra*

LIA - Glôxtơ, khanh đi thù tiếp Pháp vương và công tước Bơgơndi cho ta.

GLÔXTƠ - Phụng mạng.

Glôxtơ và Edmôn ra

LIA - Bây giờ ta muốn nói ra những điều bấy nay ta giữ kín. Truyền lấy bản đồ! Đây, ta đã chia đất nước làm ba phần. Ta quyết định cắt khối tuổi già này bao nỗi lo toan cùng công việc nước, đem gánh nặng đặt lên sức vóc trẻ trung hơn, để cho ta được thênh thang bước vào cõi thọ. Hiền tế của ta, Cornouôn, và con ta nữa, hỡi Anbani mà lòng ta thương chẳng kém, giờ đây ta tuyên bố rõ ràng về từng phần đất đai chia cho mỗi nàng công chúa của ta để tránh về sau mọi điều xích mích. Hai vương công nước Pháp và xứ Bơgơndi, hai vị giai tế cao sang cùng rắp ranh công chúa út của ta, hai người qua chơi đây ướm hỏi cũng đã khá lâu, ta nên trả lời dứt khoát. Vậy, ta hỏi các con gái của ta, ngày nay ta đã từ thoái mọi phần: quyền lợi, đất đai, cũng như quan tâm việc nước; vậy thì trong các con, kẻ yêu ta nhất là ai, để cho ân trạch của ta biết mưa đổ xuống tấm lòng nào là nơi xứng đáng nhất. Gônơrin, công chúa đầu lòng của ta, cho con nói trước.

GÔNƠRIN - Thừa phụ vương, lòng con yêu phụ vương thực không lời nào tả xiết, con yêu phụ vương thiết tha hơn cả yêu ánh sáng, yêu vũ trụ, yêu tự do, yêu trên hết mọi vật quý giá nhất đời; yêu như yêu sự sống đầy duyên, đầy sức, đầy nhan sắc, đầy vinh quang; yêu như chưa có con yêu cha nào bằng, yêu như

chưa có cha nào được con yêu đến thế; yêu tới mức không còn hơi sức nữa và yêu tới độ lời lẽ hóa nghèo nàn; con yêu cha thực vượt xa mọi bờ bến.

CORDELIA (*nói riêng*) - Cordelia thì sao đây? Yêu mà im tiếng!

LIA - Cả cõi đất này, từ đây đến đấy, với bao nhiêu rừng cây bóng cả và đồng ruộng phì nhiêu, với bao nhiêu sông cá đầy nguồn cùng bãi bờ bát ngát, ta cho con làm nữ chủ. Đó là sở hữu của con và Anbani, truyền cho con cháu đời đời. Nào, đến thứ nữ của ta thì nói sao? Rêgan, con rất yêu quý của ta, vợ của Cornuôn, con nói đi.

RÊGAN - Con với chị con đều đúc nên cùng một chất và so với chị, con biết mình con nào có kém chị? Nghe trong trái tim chân thật của con, con thấy lời chị con vừa thốt ra chính là tiếng của lòng con yêu kính đó; có điều lời ấy còn xa mới đạt tới độ nồng nàn. Con nói thực, con thù ghét mọi sinh thú ở đời, duy nhất chỉ thấy được hạnh phúc trong tấm tình con yêu đáng phụ vương rất tôn kính.

CORDELIA (*nói riêng*) - Hम्म thay cho Cordelia này! Không! Đâu đến nỗi vậy? Tình ta dào dạt còn phong phú hơn lời lẽ ta nhiều.

LIA - Thuộc về con và dòng dõi của con hưởng thụ đời đời là cả một phần ba phong tục đất nước đẹp tươi này, cũng rộng lớn, cũng hữu tình chẳng kém chi phần dành cho Gônơrin. Còn bây giờ, nào hòn ngọc báu rất nâng niu tuy út ít của ta, trang thực nữ thanh tân mà cả vườn nho nước Pháp và cả đồng cỏ sữa Bơcơđin đang cùng ganh nhau để chiếm được trái tim: con nói sao đây để đáng được hưởng phần ba đất nước còn trù phú hơn cả phần của hai chị con? Con nói đi.

CORDELIA - Thừa phụ vương, con chẳng có gì đáng nói.

LIA - Chẳng có gì?

CORDELIA - Con chẳng có gì.

LIA - Chẳng có gì thì chẳng được gì hết. Nói đi nào!

CORDELIA - Tội thay cho con! Trái tim con, con không sao nâng nó lên đầu lưỡi được. Con yêu cha đúng theo đạo nghĩa kẻ làm con. Vậy đó thôi, không hơn không kém.

LIA - Thế nào, thế nào? Cordelia? Con nên lựa lại lời mà nói, kéo nữa con sẽ phải thiệt thòi nhiều!

CORDELIA - Thừa phụ vương của con, phụ vương đã sinh ra con, nuôi nấng con, thương yêu con; nghĩa nặng đó con xin đền đáp lại sao cho phải đạo; con vâng lời cha, yêu quý cha và hơn nữa, làm rõ ràng công đức phụ vương. Hai chị con nói là yêu cha đến trọn hết cả tấm tình yêu; nếu thực thế thì sao hai chị lại lấy chồng? Một ngày kia mà con lấy chồng thì vị phu tướng nào đưa tay ra đón lấy tâm nguyện của con cũng sẽ đón theo về phân nửa tấm tình con, phần nửa công phụng dưỡng với phần nửa bốn phận của con. Chắc chắn là con phải đừng lấy chồng như hai chị con mới có thể toàn tâm toàn ý dâng trọn tình con cho cha con được.

LIA - Cô nói đúng theo lòng cô đấy chứ?

CORDELIA - Thừa phụ vương, vâng.

LIA - Ít tuổi thế mà đã vô tình đến thế sao?

CORDELIA - Thừa phụ vương, ít tuổi thế nhưng mà chân thực.

LIA - Được lắm. Dem cái chân thực ấy đi mà làm của hồi môn. Vì rằng, thể với ánh sáng thần thiêng mặt trời, thể với bầu bí mật của Hecat và của trời đêm, thể với các tinh cầu có quyền năng cho ta được sống hay phải chết; tại đây, ta gạt bỏ hẳn mọi ân tình phụ tử, mọi quan hệ huyết mạch tông môn và từ đây ta coi mi vĩnh viễn là người dưng: đối với ta không vương, không bận. Đối với cái giống man rợ phải ăn thịt con mới đủ thỏa cơn thèm lòng ta gớm ghét như thế nào thì đối với mi, lòng ta cũng thế, hồi kẻ trước đây đã từng là con gái của ta.

KENT - Kính tâu chúa thượng.

LIA - Thôi, im đi, Kent! Chớ có đứng cản trước mặt rồng thiêng đang cơn thịnh nộ. Thực uống công ta yêu quý nó nhất từ bấy đến nay, những tưởng trao trót tuổi già vào tay nó ân cần phụng dưỡng! Bước khỏi đây ngay cho khuất mắt ta! Nhắm mắt dưới mồ dứt khoát là được yên thân, thì tại đây, lấy lại tấm lòng cha, ta cũng dứt khoát tuyệt tình thương nó! Cho triệu người Pháp vào đây! Đứng phỗng ra thế à? Triệu cả người Bơgơndi vào! Cornouôn và Anbani, kèm thêm phần ba kia vào phần của hai công chúa. Còn như nó, thì mang cái tính kiêu hãnh mà nó gọi mỹ miều là chân thực đó đi mà lấy chồng! Ta ban cho hai Khanh mọi quyền binh của ta, uy vũ của ta cùng với mọi đặc quyền của một vị quân thượng. Còn phần ta, với một

trăm viên tùy tướng ta dành riêng và do các con đòi thọ, ta sẽ đến ở với mỗi con một tháng, tuần tự luân phiên. Ta chỉ giữ cho ta cái danh hiệu nhà vua thôi; ngoài ra, kiểm soát thu nhập và quản trị quốc gia là ở trong tay các con hết. Và để xác nhận lời ta nói, thì đây, vương miện của ta, ta trao cho hai con chia đôi.

Trao vương miện

KENT - Hỡi Lia chí tôn, hỡi người mà tôi hằng thờ phụng với đạo quân thần, kính yêu với tình cha con, tuân theo với nghĩa sư đệ, tôi khấn vái như thánh bản mệnh trong lúc nguyện cầu...

LIA - Coi chừng! Cung đã giương, dây đã kéo, tránh khỏi mũi tên bay!

KENT - Cho tể cứ phóng ra, dù mũi thép có phạm tới cỗi tim này. Kent tôi thô bạo cũng cam, bởi vua Lia đã thành mất trí. Người tính giở chuyện gì đây hỡi con người tuổi tác? Dễ thường Người tưởng đạo làm tôi sợ không dám nói khi uy quyền chúa thượng đến cúi mình trước giọng lưỡi nịnh thần? Bảo vệ tiết tháo thì lời chính trực phải giữ tới cùng khi đáng quân vương sa vào vòng mê muội. Xin hãy thủ tiêu lời phán quyết của Người đi! Hãy nghe theo lương tri minh mẫn nhất của Người! Dẹp cơn nóng vội kinh người kia xuống! Lời tôi nói ở đây có cả đời sống tôi bảo lãnh: công chúa nhỏ tuổi nhất của Người không phải là kính yêu Người ít nhất đâu. Phàm tấm lòng không trống rỗng thì khi cất tiếng lên thường nhỏ nhẹ, chứ không kêu âm vang.

LIA - Kent, liệu đời nhà ngươi! Chớ thêm lời nào nữa!

KENT - Đời của kẻ này, trước sau chỉ để đem ra mà sinh tử với kẻ thù nhà vua; tôi có sợ thiệt đời đâu, cốt sao cứu sống được chúa thượng.

LIA - Ta không muốn nhìn mặt ngươi nữa!

KENT - Nhà vua nên tỉnh mắt! Hãy cứ để hạ thần làm điểm hồng tâm trung thực cho Người.

LIA - Thế có Apôlô!

KENT - Có Apôlô! Quý thần nào nhà vua cầu cũng vô ích.

LIA - Đồ nghịch thần, gia tặc! (*Tay nắm gương*)

ANBANI và CORNÔUON - Thôi, xin chúa thượng.

KENT - Vâng, xin cứ giết lương y của nhà vua đi rồi đem lương bổng của hắn ta mà đắp vào cơn ác bệnh. Nhà vua mà không đủ tiêu

phán quyết của Người thì chừng nào còn hơi sức là tôi còn kêu vua Lia làm quấy!

LIA - Nghe đây quân phản bội! Nhớ phận ngươi là phận bầy tôi, hãy nghe đây! Bởi ngươi đã rắp tâm đòi ta triệt phá điều ta đã quyết nguyên - sự đó, ta đây chưa bao giờ dám làm - ngươi lại quá đỗi kiêu căng, sấn vào quyền phép của ta mà cản ngăn vương mệnh - tội đó, bản tính của ta cũng như cương vị của ta không thể dung thứ được, thì ngươi hay biết phép ta đây, mà cúi đầu nhận phạt. Ta chỉ hạn cho ngươi trong năm ngày lo liệu xong hành trang tư lý, ngày thứ sáu thì thân hình ô uế của ngươi phải bước ra khỏi giang sơn của ta; nếu ngày thứ mười mà cái thể xác bỏ đi của ngươi còn thấy lảng vảng ở cõi đất này thì ngươi phải chết. Bước! Mệnh lệnh này, Chúa thiên đình cũng không đổi lại được.

KENT - Kính biệt người, quân thượng. Người đã khiến sự sinh ra thế, thì tự do bỏ đi nơi khác; còn đây là cõi lưu vong. (Với *Cordelia*) - Xin thần minh rủ thương đùm bọc lấy nàng, hỡi người con gái tâm tình rất thẳng ngay, lời nói vô cùng chính trực. (Với *Rêgan và Gônơrin*) - Mong rằng những giọng mỹ miều sẽ được việc làm của các người chứng thực, và những câu tình nghĩa nở được ra kết quả tốt tươi. Vậy là, thưa các vương công, Kent này xin kính biệt tất cả các ngài, Kent đi tiếp tục cái thân thể già cỗi của mình ở phương trời mới.

Vào

*Glôxtơ cùng với vua Pháp và công tước Bơgơndi
và bọn tùy tùng của họ ra*

GLÔXTƠ - Tàu, có Pháp vương và Bơgơndi công tước vào châu chúa thượng.

LIA - Ngài công tước Bơgơndi, trước hết ta hãy xin hỏi ngài là người cùng vương công đây cầu hôn con gái ta: Ngài nhắm món của hồi môn ít nhất phải tới chừng nào mới không bỏ cuộc?

BƠGƠNDI - Kính tâu hoàng thượng, tôi chẳng mong gì cao quá cái độ ngài đã hứa ban cho. Mà thấp hơn, thì hẳn lòng ngài không định thế.

LIA - Ngài Bơgơndi rất tôn quý. Khi mà con gái ta đối với ta còn rất là châu báu, thì đúng là ta sẽ giữ như lời ta đã hứa cho. Nhưng bây giờ giá cô nàng đã xuống. Đó, con người trước mặt ngài đứng đó. Trong cái bóng dáng hình nhân kia, nay chỉ tay

không mang độc tội có lòng ta ghét bỏ; nếu còn được phần nào hoặc được cả mười phần vẫn khiến ngài ưng ý, thì đấy, nó đã thuộc về ngài.

BƠCGONDI - Tôi thực không biết trả lời ra sao nữa.

LIA - Con người vốn dĩ tật nguyên kia, mất hết lòng ta thương, dèo thêm lòng ta hờn giận, lấy lời ta nguyên rửa làm của hồi môn, bị gạt khỏi gia đình với lời ta thề độc, - con người ấy hiện nay ngài còn theo đuổi nữa hay thôi?

BƠCGONDI - Kính xin hoàng thượng thứ cho, với điều kiện như kia, thì còn chi mà phải kén chọn?

LIA - Vậy, ngài thôi nó là phải; vì nhân danh thứ quyền phép đã dựng nên ta, ta đã nói rõ cả với ngài về tài sản của nó rồi đấy! (*Với vua nước Pháp*) - Còn đối với vị anh quân đây, thì nếu ta lại đem gả cho Ngài kẻ mà ta ghét, tức là làm tổn hại lớn cho tình hữu hảo của chúng ta; lòng ta sao nở? Vậy ta mong ngài chuyển hướng cầu duyên về một nơi xứng đáng hơn, chớ như kẻ khốn nạn kia thì tạo vật thiên nhiên cũng phải hổ ngươi vì có nó.

VUA PHÁP - Thực là chuyện kỳ dị! Có lẽ nào mà một người mà chỉ mới vừa đây thôi vẫn còn là châu báu nhất, nhà vua mở miệng là ban khen, coi là hương hoa tuổi thọ của Người, không ai tốt đẹp hơn, không ai đáng quý hơn, - vậy mà chỉ trong thoáng chốc lại phạm những tội gồm ghê, đến mất sạch sành sanh bao nhiêu từng ân huệ. Đến nỗi này thì: hoặc là tội lỗi nàng phải hết sức dị thường, bạo thiên nghịch địa; hoặc là lòng yêu thương của nhà vua nay đã hóa ra lẫn lẫn mất rồi! Nhưng muốn tin được là nàng có tội, họa chẳng phải có một thứ tín điều mà nếu không có phép quỷ thần thì lý trí tôi không đời nào chịu chấp nhận.

CORDELIA - Tuy rằng lỗi của con là không biết khôn ngoan ngọt ngào đầu lưỡi, chỉ muốn làm hay hơn là nói giỏi, con cũng xin phụ vương truyền phán cho thiên hạ hay rằng, con mất ân sủng của phụ vương không phải vì bất cứ một hành vi nhơ nhuốc nào hoặc một bước lầm đường vô hạnh nào, mà chỉ vì con không có được ánh mắt tha thiết khẩn cầu, không có được thứ miệng đồng đưa mà con vui lòng chịu thiếu, mặc dầu sự thiếu thốn đó đã khiến con mất luôn cả lòng từ ái của phụ vương.

LIA - Thà mày đừng sinh ra đời còn hơn là sinh ra lại làm thất ý ta như thế.

VUA PHÁP - Chỉ là thế thôi sao? Chỉ là chuyện một bản tính chậm lời, khéo làm mà vụng nói? Bơgơndi tướng công, ngài trả lời cho nàng sao đây? Tình mà còn suy tính vấn vương thì còn tình đâu nữa? Ngài có yêu thương nàng? Bản thân nàng là một kho châu ngọc đó.

BƠGƠNDI - Muôn tâu hoàng thượng, người cứ chỉ ban cho nguyên cái phần người đã hứa là tôi xin bái lĩnh Cordélia về làm nữ công tước Bơgơndi.

LIA - Ta không cho chi hết, ta đã thề là ta nhất quyết.

BƠGƠNDI - Tôi đành lấy làm tiếc vậy thôi: vì nàng làm mất lòng cha, nên phải thiệt mất người chồng.

CORDELIA - Xin ngài Bơgơndi yên tâm. Ngài tính lấy tài sản tôi làm đối tượng tình yêu, thì tôi không thể nào làm vợ ngài được.

VUA PHÁP - Nàng Cordélia kiêu diễm! Nàng giàu có biết bao khi chỉ có đôi bàn tay trắng, nàng càng thêm quý giá vì bị bỏ rơi, càng thêm đáng yêu bởi bị người khinh miệt. Nàng, cùng với đức hạnh của nàng, ta xin chiếm lĩnh. Ta đoạt cho ta được lắm chứ, cái phần mà thiên hạ rầy ruồng gạt đi. Hỡi thiên địa thần minh! Lạ lùng thay, đối trước những lòng rẻ rúng giá bằng kia, tình của ta trên muôn kính ngàn yêu thêm bùng cháy. Nàng công chúa không của hồi môn này, thừa hoàng thượng, tay không về với kẻ gặp phước may này, sẽ là hoàng hậu của tôi, của thần dân tôi, của cả nước Pháp thân yêu và tươi đẹp. Không một vị công tước nào của xứ Bơgơndi ầm ứt chuộc lại được nơi tôi người con gái bị hạ giá mà quý giá vô ngần này! Tạm biệt họ hàng đi, em Cordélia! Mặc dầu người ta không tình không nghĩa. Thôi đành nơi này em mất hết nhưng chốn khác em lại được nhiều.

LIA - Thì đấy, nhà vua nước Pháp cứ việc đem nó về! Ngừ này, ta không còn chấp nhận là con gái của ta, cũng chẳng còn bao giờ ta thèm nhìn mặt nữa. Thôi đi đi! Đừng hòng ta thương, ta ân xá, hay ta ban một chút ơn lành! Nào mời, ngài công tước xứ Bơgơndi.

Lia, Bơgơndi, Cornouôn, Anbani, Glôxtơ

và bọn tùy tùng vào

VUA PHÁP - Nàng từ biệt hai chị đi.

CORDELIA - Thưa hai chị, ngọc báu của cha, Cordelia không khỏi rơi châu khi từ biệt hai chị. Em biết lòng hai chị lắm, và nét của hai chị; vì tình ruột thịt, em không tiện gọi thẳng tên nó ra. Xin hai chị cư xử tốt với cha. Em phó thác cha cho những tấm lòng kia đã thốt nên lời tâm nguyện. Thương thay! Giá em vẫn được lòng thương của Người, thì em ưng thấy Người trong tay phụng dưỡng khác tốt hơn. Thôi, vĩnh biệt hai chị.

RÊGAN - Cô không phải dạy chúng tôi cách ăn ở.

GONORIN - Cô cứ gắng mà chiều đức phu quân của cô cho khéo, người ta đã cứu vớt cô khỏi chỗ khốn cùng. Cô chi li cả với điều vâng thuận ý cha; cho cô đáng đời, cô muốn tay trắng thì được tay trắng rồi đó.

CORDELIA - Thời gian rồi sẽ phơi bày ra những nhân tâm lẫn núp sau khôn khéo. Ai che giấu lỗi, thế nào cũng phải hối về sau. Mong cho các chị mọi điều thịnh vượng.

VUA PHÁP - Ta ra thôi, nàng Cordelia mỹ lệ.

Vua Pháp và Cordelia vào

GONORIN - Em này, chị có nhiều điều rất cần bàn với em, quan hệ đến cả hai chị em ta! Chị chắc tối nay cha chúng ta lên đường.

RÊGAN - Đúng rồi, cha đi với chị đấy. Tháng sau thì đến lượt cha sang em.

GONORIN - Em xem, tuổi già tính nét cha đổi thay như thế đấy. Những điều trông thấy vừa đây không phải là chuyện nhỏ. Ông cụ vẫn yêu con Cordelia hơn cả, vậy mà, dùng một cái, ruồng bỏ nó, đủ biết ông cụ thiếu suy nghĩ biết chừng nào?

RÊGAN - Bệnh não tuổi già! Với lại thực ra ông cụ cũng chẳng bao giờ biết giữ mình một tý gọi là có.

GONORIN - Thời ông cụ tỉnh táo phương cương nhất, cũng đã thường sinh ra cơn trận dùng dùng. Bây giờ, già rồi, bọn mình coi chừng không những rồi phải chịu đựng cái cố tật đã kinh niên mà còn phải tính đến cả những lúc dở chứng thất thường của cái tuổi khật khừ đâm cấn cẩu.

RÊGAN - Thế nào rồi chúng mình chẳng bị ông cụ thành linh giáng cho những vố đão để, như việc phóng trục lão Kent vừa rồi?

GONORIN - Lúc này ông cụ đang dở cuộc tiễn biệt nhà vua Pháp.

Chị em ta hội ý với nhau ngay đi. Nếu cứ với tình trạng thế kia mà ông cụ vẫn nắm vững uy quyền thì chuyện tự ý thoái vị mới đây đối với chúng ta có thể trở thành một mối hậu họa.

RÊGAN - Chúng ta sẽ nghĩ kỹ vấn đề này.

GÔNORIN - Phải tính cách nào, càng sớm càng tốt.

Cả đôi vào

LỚP II

Một sảnh đường trong lâu đài bá tước Glôxtơ

Edmôn ra, tay cầm một bức thư

EDMÔN - Hồi bản tính tự nhiên, nữ chúa của ta, ta vì bà mà cúc cung tận tụy. Ta việc quái gì phải tuân theo thói đời hủ bại để cho cái thiên hạ bo bo luân thường đạo lý tước đoạt quyền lợi của ta, chỉ bởi lẽ ta ra đời muộn hơn một tháng anh độ mười mười hai tháng.

Sao lại là con hoang? Sao lại ti tiện? Khi mà chân tay ta cũng đầy đặn, tâm trí ta cũng khôn ngoan, đáng bộ ta cũng rất là hấn hoi như được bất cứ một hiền đức phu nhân nào sinh hạ? Sao lại gieo cho bọn ta tiếng xấu xa, ô nhục, là giống hoang thai? Xấu? Xấu cái gì nào? Từ một cuộc nồng say ân ái của bản nhiên tính người, mà thừa hưởng được sức cường tráng của ta, ta lại chả hơn hàng sâu hàng sọc bọn người vớ vẩn ngây thơ, tạo nên trên những cổ giường rầu rĩ, chán chường, sau những cuộc giao hòa lim dim ngái ngủ, hay sao? Bởi vậy, cho nên, Edga, ông con chính thức ơ, tài sản của ông phải về tay tôi mới được: tấm lòng của bố sẽ cho con hoang Edmôn cũng phải dồi dào như con chính thức Edga. "Con chính thức"! Rõ khéo về trò! Nhưng ông con chính thức ơ, cái thư này mà đạt được, cơ mưu ta mà thành, thì đứa con hoang Edmôn này sẽ cười lên mình ông con chính thức. Ta tha hồ mà oai phong, mà phú quý! Lạy quỷ thần thiên địa, xin phù hộ độ trì cho giống con hoang.

Glôxtơ ra

GLÔXTƠ - Kent bị phóng trục như thế đó! Vua nước Pháp thì giận dữ ra về. Tối nay hoàng thượng đã lên đường. Quyền bính vua nhường hết rồi, chính vua thành kẻ ăn hưu bổng, bao nhiêu đó chỉ trong một thoáng bất thần... Kìa, Edmôn! Tin gì vậy?

EDMÔN - Dạ, xin tướng công thứ cho, không có gì đâu.

Làm vẻ giấu giếm bức thư

GLÔXTƠ - Việc gì mà phải luống cuống cất giấu bức thư kia như thế?

EDMÔN - Dạ, không có gì hết, thưa tướng công.

GLÔXTƠ - Vậy giấy tờ gì anh đang đọc thế?

EDMÔN - Dạ không có gì.

GLÔXTƠ - Không có gì? Thế vừa giấu vội cái gì vào túi? Không có gì thì chẳng cần gì phải giấu như vậy. Đưa xem. Nếu không có gì thì ta cũng sẽ chẳng cần gì đeo kính.

EDMÔN - Con van tướng công tha tội cho con. Đây là bức thư của anh con thôi, con chưa đọc hết, nhưng chỉ mấy đoạn mới lướt qua con cũng thấy nó không nên để đức ông đọc.

GLÔXTƠ - Anh đưa bức thư cho ta.

EDMÔN - Đôi đường con đều có tội: giữ nó lại, cũng như đưa trình đức ông. Vì nội dung bức thư, theo ý con hiểu ra, thực rất là đáng trách.

GLÔXTƠ - Đưa, đưa đây.

EDMÔN - Xin cho con nói trước hộ anh con: con hy vọng rằng anh con viết thư này chẳng qua để ướm thử lòng con thôi.

GLÔXTƠ (đọc) - *"Sự tôn kính buộc ta phải khuất phục tuổi già, khiến cho cay đắng cả trần gian, mất hết của ta một quãng tuổi đời tươi đẹp nhất. Các cụ giữ riết lấy tài sản của ta, cho mãi đến cái ngày mà chúng ta luống tuổi mất rồi, có muốn phí chi tang bồng cũng không còn sức nữa. Anh bắt đầu nhận thấy rằng: cái thế áp bức già cả kia chỉ là một nếp bạo ngược chỉ ngu và vô ích: nó trấn áp được ta không phải vì nó mạnh, mà tại người ta cứ nhẫn nại cúi đầu. Mời em sang bên anh, anh sẽ nói rõ hơn. Nếu cha chúng mình ngủ một giấc dài, anh có đánh thức mới dậy, thì em sẽ được hưởng một nửa tài sản của ông già và sẽ mãi mãi là em thân ái của anh. Edga".* - Chà! Mưu mô phản nghịch! *"Ngủ một giấc dài, anh có đánh thức mới dậy... em sẽ được hưởng một nửa gia tài của ông già".* Thăng

Edga con trai lão! Tay nó nữ viết những lời này sao? Con tìm khối óc nó nữ ấp ủ những điều như thế sao? - Anh nhận được thư này bao giờ? Ai đưa tới?

EDMON - Thừa đức ông, chẳng ai đưa tới, mà đó mới là chỗ tinh vi. Con thấy nó ở cửa sổ phòng con.

GLÔXTƠ - Anh nhận ra là nét chữ của Edga chứ?

EDMON - Nếu trong thư chỉ nói điều lành thì con dám đoán quyết đúng là nét chữ của anh con; nhưng đây lại khác, thì con không muốn tin là thế một chút nào.

GLÔXTƠ - Đúng chữ của nó đây mà.

EDMON - Vâng, thừa đức ông, quả là tay anh ấy viết thực; nhưng con thiết tha mong rằng bụng dạ anh không giống lời thư.

GLÔXTƠ - Nó đã dò hỏi ý anh về chuyện này bao giờ chưa?

EDMON - Dạ, thừa chưa bao giờ. Nhưng còn thường thấy anh nói ra miệng rằng một khi con cái đã đến tuổi khôn lớn mà cha mẹ ngày ngày suy yếu, thì cha mẹ nên nương dựa vào con, mà để việc quản lý gia tài cho con cái, như thế mới phải.

GLÔXTƠ - Chà! Quân đồn mạt! Rõ ràng giọng lưỡi nó viết trong thư. Quân khốn kiếp! Giống vô loài, nòi nghiệt súc! Nghiệt súc cũng không độc dữ bằng! Đi gọi nó đến cho ta! Ta sẽ tống nó vào nhà lao! Hừ giống lằng lằng khốn kiếp! Nó đâu?

EDMON - Dạ! Con cũng không biết nữa. Nhưng dám xin đức ông đừng giận anh con vội, hãy để xem xét cho mình bạch thêm về bụng dạ anh con đã, khi ấy có tiến hành thì mới thực vững chân. Trái lại, đức ông mà mạnh tay quá với anh, lỡ hiểu lầm ý anh con chẳng, như thế e rằng sẽ làm phương hại lớn đến danh dự đức ông mà làm nát tan một tấm lòng hiếu thuận. Con xin đem sinh mệnh ra đoán quyết: anh con viết thư đó để thử thách tình gắn bó của con đối với đức ông thôi, chứ không có ý gian ngoan nào khác.

GLÔXTƠ - Anh tin chắc thế sao?

EDMON - Nếu đức ông ưng thuận, con xin thu xếp để đức ông nghe được câu chuyện anh em con nói với nhau về việc này. Đức ông sẽ có được chứng cứ phân minh nghe rành rọt ngay tại trận. Mà chỉ nội tối nay thôi.

GLÔXTƠ - Không lẽ nó lại quái quỷ đến như thế...

EDMÔN - Vâng, không lẽ nào!

GLÔXTƠ - ... Đối với người cha yêu nó, quý nó hết sức hết lòng! Trời đất ơi! Trời đất ơi! Edmôn, đi tìm nó ngay đi! Sao cho ta thấu tỏ được tâm địa nó, tùy ý anh thu xếp, muốn làm cách nào thì làm. Ta không muốn kể gì đến cương vị kẻ làm cha lúc này, miễn sao biết được mọi điều minh bạch.

EDMÔN - Con xin đi tìm anh ấy tức khắc, con cố lo liệu cho thuận tiện và xin báo ngay với đức ông.

GLÔXTƠ - Những kỳ nhật thực, nguyệt thực gần đây báo triệu thực không có gì là tốt! Lý trí con người có thể giải thích nó ra thế này thế nọ, nhưng con người vẫn không tránh thoát những quả báo theo sau: ân ái phai nồng, bằng hữu tuyệt giao, anh em chia rẽ. Thành thị thì phản loạn, nông thôn thì khích bác, cung đình thì bội nghịch: giữa cha con thì tan nát mối cương thường. Hòn máu nghiệt súc của ta thực đáp ứng đúng điềm trời: đó là con chống lại bố. Nhà vua u mê, tình tình điên loạn: đó là bố hại con. Tháng năm tươi tốt của thời ta đã qua rồi! Nay thì quỷ trá, phản bội, lằng loàn, toàn những tai ách nhiều nhưng theo sát bước kinh hoàng của ta tiến về cõi chết. - Edmôn! Tìm cho ra quân khốn nạn kia, nghe! Anh sẽ chẳng uổng công đâu, mà phải tính làm cho hết sức thận trọng. - Kent, con người hiền lương trung nghĩa, thế là bị phóng trục rồi! Ngài phạm tội gì? Tội chính trực! Quả thực là dị kỳ!

Glôxtơ vào

EDMÔN - Thiên hạ rõ đến là nực cười! Hễ cứ gặp phận hẩm hiu - có khi do đại dột của chính mình - là y như người ta đổ riệt cho mặt trời, mặt trăng với các ngôi sao gây nên tai họa! Làm như mình khốn nạn là vì số mệnh; ngu ngốc là tại thiên cơ; lường đảo, trộm cắp, gian phi là do quyền năng tự các áng thiên cầu; rượu chè, dối trá, dĩ bợm là bắt đắc dĩ phải vâng theo sức chuyển vận của tinh tú! Làm như bao nhiêu cái ta làm bấy cũng chỉ là do sự dun dủi của lòng trời! Thực là tiện lợi biết bao! Một tay đâm dăng vào cỡ thánh sư cứ việc đổ hết thói tật của mình cho một ngôi sao, thế là yên chuyện. Bố tôi ngủ với mẹ tôi nhằm cung sao Long vĩ chiếu, và mẹ tôi đẻ tôi dưới cung sao Thần nông; thành thử tôi cứ phải là thô bạo và đâm dăng. Mẹ kiếp! Tôi vẫn cứ là tôi như thường, dù cho ngôi

sao trinh bạch nhất của vòm trời có chiếu xuống cái bản mệnh con hoang của tôi.

Edga ra

Kìa Edga... hắn đến vừa may, đúng như đoạn kết thần tình của một tấn tuồng cổ. Vai trò của ta là cái vai âu sầu gian xảo, pha vào đó những tiếng thở dài não nuột trò hề. Ôi! Mấy kỳ nhật thực nguyệt thực kia, hắn là điềm đôi bên xung khắc! Fa, sol, la, mi...!

*Y ranh mãnh hát mấy tiếng sau cùng
rồi làm mất trăm ngàn suy nghĩ*

EDGA - Edmơn, em! Suy nghĩ gì mà trăm ngàn quá thế?

EDMON - Anh! Em đang nghĩ đến những lời báo triệu em được đọc bữa nọ về hậu quả gấu ăn trắng.

EDGA - Em quan tâm đến thứ chuyện này lắm sao?

EDMON - Em xin đoán quyết với anh rằng những điều dự báo kia, tai hại thay, nhất định sẽ xảy ra liên tiếp. Nào là trong đạo cha con thì bất từ, bất hiếu; nào chết chóc, đói kém; nào bạn bầu tan tác; nào đất nước phân chia; nào vua bị hiếp đáp, bị rửa nguyên cùng với hàng quyền quý; nào những chuyện nghi ngờ vô cớ, chuyện đồng liêu bị truất, chuyện tan bày sể đội; chuyện bội nghĩa phụ tình, ôi, không biết bao nhiêu mà kể.

EDGA - Em học làm nhà chiêm tinh từ bao giờ thế?

EDMON - Thôi! Thôi! À lần anh gặp cha gần đây nhất là từ bao giờ nhỉ?

EDGA - Mới đêm hôm qua.

EDMON - Anh có nói chuyện với cha không?

EDGA - Có. Hai tiếng đồng hồ liền.

EDMON - Lúc chia tay có vui vẻ không? Anh không thấy có vẻ gì là cha phật ý để lộ ra trong lời nói hay trên sắc mặt của người ư?

EDGA - Tĩnh không.

EDMON - Anh hãy nghĩ kỹ lại xem anh đã làm thất ý cha trong việc gì, và, bây giờ thì em van anh, anh hãy tránh mặt cha đi ít lâu, để cơn giận của cha qua đi đã. Lúc này, cha đang giận anh dữ lắm, giận đến nỗi giá thân anh có bị chết nữa cha cũng chưa nguôi đâu.

EDGA - Lại một thằng khốn nào dèm pha hửn thôi.

EDMÔN - Em cũng lo như thế. Anh nhé, xin anh chịu khó lánh đi đã, chờ đến chừng cơn nóng giận của cha nguôi bớt hẵng hay. Anh nghe em, anh sang ngay bên nhà em mà ở, em sẽ thu xếp khéo cho anh nghe được tiếng của đức ông. Đi ngay đi, em lạy anh, chìa khóa phòng em đây. Mà, anh có cần đi đâu khỏi nhà là phải mang theo khí giới đấy.

EDGA - Mang theo khí giới?

EDMÔN - Anh ạ, em cần báo trước với anh; mang khí giới phòng thân là hơn hết. Nếu thiên hạ thực có ý tốt với anh thì em không phải giống người tử tế nữa. Ấy là em chỉ mới nói sơ qua điều em nghe được, thấy được cho anh biết thôi, sự thực còn ghê gớm hơn thế. Anh đi đi, em van anh.

EDGA - Em có về ngay cho anh biết tin không?

EDMÔN - Em xin giúp anh hết lòng trong việc này.

Edga vào

- Ông bố thì cả tin. Ông anh thì cao thượng, quá xa với điều bày bạ đến nỗi không ngờ biết tí gì. Tấm lòng ngây dại ấy thực là đất cho cái mưu của mình. Ta thấy rõ câu chuyện rồi. Gia tài này nếu không có được bằng quyền thì ta cũng chiếm được bằng mưu. Thủ đoạn nào mình cũng dùng, miễn là được việc.

LỚP III

*Lâu đài của công tước Anbani
Một sảnh đường*

Gônôrin cùng với viên quản gia Oxoan

GÔNÔRIN - Ông cụ đánh giá người gia tướng của ta về chuyện đã mắng thằng hề của ông cụ, phải không?

OXOAN - Thưa bà, vâng.

GÔNÔRIN - Đến ngày ông cụ làm khổ ta; không lúc nào ông cụ

không nổ ra điều này tiếng nọ, làm loạn cả nhà. Ta không thể chịu đựng mãi đâu. Bọn quan hầu của ông cụ thì sinh ngang ngược, còn ông cụ thì hơi một tý lại kêu ca. Lát nữa ông cụ đi sẵn về, ta không muốn nói năng gì với ông cụ. Bảo là ta khó ở. Các người có sao lắng việc phục dịch, thì càng tốt thôi, tội lỗi đâu ta nhận hết.

Tiếng kèn sẵn

OXOAN - Thưa bà, cụ đang về, tôi nghe thấy hiệu kèn báo.

GÔNORIN - Cho các người tha hồi mà tỏ ra đủng đỉnh ngại ngần, người cũng như bấy bạn người. Ta định làm cho ra chuyện: ông ấy tức thì cứ mặc ông ấy sang ở với em gái ta. Ta biết cô ấy cũng chẳng khác gì ta, nhất định không chịu cho ai trùm lợp. Rõ khéo cái ông già hủ bại! Quyền tự mình đã không giữ nữa, lại cứ đòi hống hách, đòi phán với truyền! Thề có quỷ thần, cái ông già lẩn cẩn này đã trở thành con nít mất rồi. Chiều chuộng lắm chỉ đâm hỏng nhiều, phải khe khắt mới được! Nhớ điều ta dặn, nghe!

OXOAN - Thưa bà, vâng.

GÔNORIN - Đối với bọn tùy tướng, các người càng phải tỏ ra rẻ rúng, lạnh nhạt hơn nữa. Sinh chuyện gì cũng chẳng sao. Bảo cho bọn các người biết trước điều đó. Ta sẽ nhân những dịp xích mích để nói dứt khoát. Bây giờ ta đi viết ngay thư cho em ta, dặn dò cứ theo ta mà cư xử. Đi sửa soạn bữa ăn.

Họ vào

LỚP IV

Vẫn trong lâu đài của Anbani: một căn khác

Kent cải trang ra

KENT - Ta mà đổi được giọng nói nữa, để tiếng ta nói cũng khác hẳn đi, thì việc náu hình biến dạng của ta có thể hoàn toàn giúp cho mưu tính tốt lành của ta được thành tựu. - Hỡi Kent!

Hỡi thân phóng trục, mi mà vẫn còn đắc lực ở chính nơi mi chịu tội lưu vong thì may ra vị chúa công yêu kính của mi có ngày sẽ nhận thấy được là mi hết lòng phụng sự.

Tiếng kèn sẵn phía ngoài

Lia cùng tướng tá và bọn người hầu ra

LIA - Chớ để ta phải chờ bữa ăn thêm một phút nào nữa. Ra bảo dọn lên ngay! (*Một người hầu vào*) Kia! Người là thế nào?

KENT - Bẩm, là một con người.

LIA - Nghề nghiệp gì? Hỏi gì ta?

KENT - Nghiệp dĩ tôi là người vẽ sao tâm vậy: trung hậu với ai tin yêu, thương yêu ai là chính trực; giao du cùng ai thông sáng và lại không nhiều lời; biết nể sợ sự phẩm bình; biết đánh nhau khi không còn có cách nào hơn, và không ưa chạy tịnh.

LIA - Là người thế nào?

KENT - Là một con người có tấm lòng thực tốt và phận nghèo chẳng kém nhà vua!

LIA - Nếu ở bậc thần dân người cũng nghèo như nhà vua nghèo ở vì vương giả, thì quả thực là người cũng khá nghèo. Người muốn gì?

KENT - Muốn phụng sự.

LIA - Người muốn phụng sự ai?

KENT - Ngài.

LIA - Người có biết ta chẳng, hỡi người?

KENT - Thưa không. Nhưng có một vẻ gì ở ngài khiến kẻ này muốn kêu ngài làm chủ.

LIA - Vẻ gì?

KENT - Uy nghi.

LIA - Người biết làm gì?

KENT - Giữ điều cơ mật thẳng ngay; đi ngựa, chạy chân, kể nhại một câu chuyện hay, và trao thẳng một lời nhắn gửi dễ dàng; người thường ai làm gì tôi đều làm được cả, nhưng chỗ tôi giỏi nhất là rất cần cù.

LIA - Người tuổi bao nhiêu?

KENT - Thưa, tôi không còn trẻ lắm đến nỗi mê được một phụ nữ chỉ vì tiếng hát của ai; cũng chưa đến nỗi già để say sưa một

thứ tình lắm cảm. Kẽ này đã mang bốn mươi tám tuế nguyệt trên vai.

LIA - Cho theo ta, người sẽ ở hầu ta. Xong bữa ăn rồi, nếu người vẫn đẹp lòng ta, thì ta chưa bỏ người vội. Dọn bữa ăn thôi! Kìa! Dọn bữa! Thằng Ngẩn của ta đâu, thằng Diên đâu? Kẽ kia, gọi Diên cho ta!

Một người hầu vào

Oxoan ra

LIA - Kìa, bảo đây, sà! Con gái ta đâu?

OXOAN (*đi qua*) - Xin lỗi ngài...

Y vào

LIA - Thằng ấy vừa nói gì? Kéo cổ nó lại cho ta! (*Một quan tùy tòng vào*). Thằng Diên của ta đâu. Hả! Ở đâu! Thế gian ngủ cả rồi chắc?... Thế nào? Thằng bạn tiện ấy nó đi đâu đấy?

Quan tùy tòng ra

QUAN TÙY TÙNG - Tâu chúa công, y nói là lệnh công chúa đang khó ở.

LIA - Sao thằng mặt kiếp ấy ta gọi không chịu quay lại?

QUAN TÙY TÙNG - Tâu, y nói gọn một tiếng là y không thích.

LIA - Không thích?

QUAN TÙY TÙNG - Thưa chúa công, thần không hiểu có chuyện gì: nhưng mà như ý thần xét thì gần đây Bệ hạ không được trọng vọng tôn kính như trước kia: lòng hững hờ lạnh nhạt lộ ra đã quá rõ ràng không những chỉ ở trong đám gia nhân, mà ở cả phía ngài công tước và lệnh công chúa nữa.

LIA - Hả? Người nói sao?

QUAN TÙY TÙNG - Xin chúa công tha tội nếu thần có nghĩ lầm. Nhưng bốn phận của thần là không được nín thinh khi thấy uy đức quân vương bị thương tổn.

LIA - Người chẳng qua cũng chỉ nói trúng vào tâm sự của ta thôi. Gần đây ta cũng thấy như phảng phất một vẻ thờ ơ, ta vội cho ngay là tự ta quá chấp nê mà không nghĩ là kẻ kia cố tâm thất kính. Thôi được, để ta xét kỹ sau. Thằng Diên của ta đâu rồi? Hai ngày nay ta không hề thấy mặt nó.

QUAN TÙY TÙNG - Từ ngày công chúa Ba qua bên nước Pháp, thì chú Diên cũng héo hắt đi nhiều.

LIA - Thôi, đừng nói nữa, ta cũng thấy rồi. Nhà người đi thưa với công chúa, ta có chuyện cần gặp. *(Một viên tùy tùng vào)* - Nhà người thì đi gọi chú Diên của ta tới ngay. *(Một viên khác vào)*

Oxoan trở lại

LIA - A! Đây, ông kia, tiến lại đây ông! Ta đây là ai, ông nhỉ?

OXOAN - Là cha của nữ chủ nhân chúng tôi.

LIA - Cha của nữ chủ nhân! Quân hầu hạ của quyền bần tiện! Đồ chó má! Giống ăn mày!

OXOAN - Xin lỗi đức ngài, tôi chẳng hề là những hạng đó.

LIA - À, mày dám tròng mắt lên với ta! Đồ chết toi!

Lia đánh Oxolan

OXOAN - Đức ông đánh tôi là không được đâu!

KENT - Quạt ngã mày cũng không được nốt phải không, đồ mất dạy.

Ngáng chân làm hấn chú rể

LIA - Tốt! Rất cảm ơn bạn, bạn được việc cho ta rồi đó, ta sẽ quý nhà người.

KENT - Thôi, đứng dậy chứ ngài, rồi cút đi chứ! Tôi sẽ giảng cho ngài biết giữ lễ, nghe không! Cút! Cút ngay! Hay ngài lại muốn cái thân xác của ngài đo đất lần nữa, thì cứ mà lần chân? Thôi! Cút ngay đi! Không hiểu hay sao? *(Kent đẩy hấn ra)* Thế!

LIA - Cảm ơn! Ta cảm ơn hiền khanh. *(Đưa cho Kent một túi tiền)*
Ta ban khen công lớn của nhà người đó.

Diên ra

DIÊN - Ta cũng muốn thưởng công cho kẻ này: đây, cho chiếc mũ.
(Diên đưa mũ cho Kent)

LIA - Đây, thế nào! Thằng ông mãnh! Sao rồi?

DIÊN *(với Kent)* - Đây, người ơi, người nên lấy cái mũ diên của ta mà đội đi thôi.

KENT - Sao vậy, hở anh chàng?

DIÊN - Còn sao nữa? Bởi là vì người hiến thân phụng sự một người đã hạ bệ mất rồi. Thực vậy đa! Nếu mi không khéo mỉm cười lựa theo chiều gió thì chẳng bao lâu người sẽ mắc phải bần hàn. Đội mũ của ta đi! Đây này, con người kia đã đuổi cổ hai nàng con gái của mình và ban phúc cho nàng thứ ba ngoài ý ông ta muốn. Người muốn theo hầu ông ta thì người mang cái

mũ của ta mới phải. Dạ, bây giờ cháu xin thưa với bá. Cháu ước sao có hai cái mũ và con gái, cháu có hai nàng.

LIA - Sao vậy, con?

ĐIÊN - Vì nếu bao nhiêu của cải cháu đem trút cả vào hai cô nàng, thì cháu cũng còn giữ lại được cho cháu hai cái mũ. Cho bá chiếc mũ của cháu đây, còn chiếc nữa thì ngửa tay mà xin hai con gái của bá!

LIA - Liệu xác không ăn đòn! Thằng ngợm!

ĐIÊN - Sự thật là con chó giữ nhà thì phải ra nằm cũi, bị đuổi, bị đòn; còn ả chó cô nường, thì cho sưởi ấm trong nhà và tha hồ đánh thối.

LIA - Đáo để lắm!

ĐIÊN (với Kent) - Ta muốn giảng cho tôn ông một bài dạy khôn.

LIA - Giảng đi.

ĐIÊN - Cẩn thủ hơn phô phang
 Biết nhiều hơn nói lắm
 Mượn nhiều hơn cho mượn
 Cưỡi ngựa hơn đi chân
 Chăm nghe hơn vội tin
 Gom còm mà vợ bầm
 Rượu, gái đừng mê đắm
 Cứ ru rú trong nhà
 Đôi mươi sẽ hóa ra
 Nhiều hơn đôi chục chắn.

LIA - Chẳng nghĩa lý gì hết, Diên ơi!

ĐIÊN - Thì cũng y như thầy cãi không công ấy mà. Bá có cho tôi tý gì đâu nào? Chẳng có gì thì liệu làm được trò gì, phải không hở bá?

LIA - Đúng rồi con ạ, chẳng có gì thì còn làm được cái gì?

ĐIÊN (với Kent) - Nhà người làm ơn bảo cho ông ấy biết đi, bao nhiêu hoa lợi đất đai của ông ấy cũng đúng là chẳng còn gì như thế. Thằng Diên có nói thì ông ấy không thềm tin cơ!

LIA - Thằng Diên chua chát.

ĐIÊN - Thế, chú cu mình có biết, diên chua chát với diên ngọt ngào khác nhau ra sao không?

LIA - Không. Vậy anh chàng giảng cho ta nghe!

ĐIÊN - Ai xui ai kia bỏ đất

Bảo hấn đến sánh vai tôi

Ngài đứng chỗ hấn thử coi

Khắc thấy diên chua diên ngọt

Diên không chua đây mang lốt

Tự trở mình

Diên không ngọt, thì hấn đây này

Trở Lia

LIA - Mi cho ta là thằng diên sao, thằng nhãi?

ĐIÊN - Bao nhiêu danh hiệu khác, đằng ấy đều đã cho đi hết thì danh hiệu này, đằng ấy mang nó từ lúc ra đời rồi cơ!

KENT - Thưa đức ông, diên này không hấn là diên thực đâu.

ĐIÊN - Cửa đáng tội, các vị vua chúa ở đời không chịu để kẻ diên này hưởng độc quyền về món đó. Các vị đòi ta phải nhường phần cho. Cả các vị mệnh phụ quý nương cũng rửa. Bá ơi, bá cho ta một quả trứng, rồi ta xin biếu lại bảo cái hai khoanh⁽¹⁾.

LIA - Hai khoanh thế nào?

ĐIÊN - Còn thế nào? Hai khoanh quả trứng bở đôi nhưng miếng ngon đã lắm. Khi mà lão gia bẻ đôi bảo cái đem chia, thì lão gia đã trần lực công lừa đi qua bãi lợi. Dưới khoanh tóc lơ thơ, sọ hoa cái trọc lốc của ngài còn trí khôn đâu, bởi vì bảo cái của lão gia đã bỏ mất. Tôi nói nhé, đứa nào bảo là tôi diên, thì cứ lòi nó ra mà nện. (*Hát*)

Hồi này diên đại được mùa

Khôn ngoan thiên hạ hóa rồ tứ tung

Thông minh hết cả chỗ dùng

Coi kìa toàn điệu cuồng ngông nực cười!

LIA - Mi sinh kể về từ bao giờ vậy? Thằng ngọt?

ĐIÊN - Dạ thưa với bá, kể từ khi lão gia tôn hai gái lên vị mẫu thân

⁽¹⁾ Bảo cái: vương miện, mũ vua. Corone có nghĩa vừa là mũ, vừa là khoanh.

ngài; kể từ khi ngài để cho họ cầm roi, mà lão gia mặc quần hồng dít, thì...

Thì các cô nàng sững rờn phát khóc

Mà kẻ này thì hát vì đau

Thấy vua chơi với bọn lau nhau

Tìm đến tụi gần ngơ mà đánh bạn

- Cháu xin với bá kiếm cho cháu một ông thầy nói dối để cho cháu học nói điều.

LIA - Thằng láo! Mi mà nói dối, mi sẽ được ăn đòn!

DIÊN - Bá với hai nàng con gái mà là cha với con thì cũng kỳ quái thực: cháu nói tình thực thì hai nàng đánh chết; còn lão bá lại đánh chết cháu nếu cháu nói điều! Lại có khi cháu bị nhừ đòn vì cháu ngậm miệng chẳng nói. Thà cháu làm cái gì cũng được, chớ đừng làm Hề Diên! Tuy vậy cháu nhất định chẳng muốn làm lão bá đâu, bá ạ! Có bao nhiêu trí khôn bá cứ để gặm từ hai đầu gặm lại, ở giữa chẳng còn lại tý gì!

Gônơrin ra

- Kìa, một trong hai sâu gặm đã đến.

LIA - Thế nào, con gái của ta? Cớ sao dưới ánh minh châu vắng trán kia thiếu sáng? Ta thấy ít lâu nay con như tư lự không vui?

DIÊN - Trước kia, chẳng bận tâm vì tư lự của ai, thì sao bá trông ra vẻ thế! Bây giờ thì bá là số không mất rồi! Cháu còn hơn bá cơ! Cháu là hề diên! Bá chẳng là gì ráo! (*Với Gònơrin*). Dạ, dạ, phải! Tôi xin ngậm miệng. Tuy nương nương không nói một tiếng, nhưng vẻ mặt nương nương truyền lệnh.

Suyt! Câm ngay! Câm ngay!

"No, chê cùi, bỏ ruột

Đói, đi mót mảnh rơi!"

Quả đậu này chỉ còn ngoài vỏ đấy thôi! (*Trở Lia*).

GÔNƠRIN - Ở đây, không phải chỉ thằng diên kia là buông tuồng, mà nhiều tên láo xược trong số bộ hạ của đức ông cần nhằn chê trách suốt ngày, gây ra những chuyện làm ồn, vô lễ, không sao kham được nổi. Thừa lại với đức ông, đã tưởng Người ngăn chặn lại. Nhưng cứ xem những điều đức ông làm ra, nói ra vừa đây, chúng tôi e rằng chính đức ông có ý dung túng họ, bênh

che họ. Nếu quả thế, điều trái phép nhất định phải uốn nắn, phải sửa trị; phương sửa trị không được buông lơi, nhằm giữ lợi ích chung, và như thế có lẽ ở hoàn cảnh khác sẽ thấy là phù phàng, nhưng trong tình huống khẩn thiết này, phải coi là chính đáng.

DIÊN - Là vì, bá cũng đã rõ:

"Con chim ri nuôi quá lâu con kền kền. Để đến ngày con nó lớn, nó mổ vỡ đầu chim ri". Thế rồi đèn tắt, ai cũng ở trong đêm tối mò.

LIA - Bà có phải là con ta không?

GÔNGRIN - Rất mong rằng đức ông cư xử vẫn khôn ngoan như trước kia con kính phục thì hơn; xin dẹp cái tính bẳn gắt kia đi, ít lâu nay nó khiến đức ông khác với bản tính của Người nhiều quá.

DIÊN - Đến lừa kia cũng còn biết đến chuyện ngược đời: cỗ xe kéo ngựa! Đô tá đô tà, hỡi người mà tôi yêu.

LIA - Liệu có kẻ nào ở đây nhận được ra ta không. Đây chẳng phải là Lia đâu; Lia mà đi đứng như thế này sao? Nói năng vậy sao? Mắt của Lia ở đâu? Đến thế được sao? Có họa là trí của lão đã suy, tinh thần lão đã bại. Lão thức đấy ư? Không phải? Ai bảo cho lão biết lão là ai đi.

DIÊN - Cái bóng vua Lia đó.

LIA - Điều này, ta cần phải biết cho tỏ tường, bởi vì theo nhận thức của trí khôn, của hiểu biết, của lẽ phải, không chừng ta đã tưởng lầm là ta có con gái ở đời!

DIÊN - Có đấy, nhưng họ muốn ông phải vâng lời họ.

LIA - Xin cho biết quý danh của quý bà!

GÔNGRIN - Về mặt ngạc nhiên của ngài thực đúng điệu với những trò ngài vẫn thường giở chứng! Xin ngài hiểu cho đúng ý kiến của tôi đây. Người có tuổi, đáng tôn kính, thì ngài phải biết điều. Ngài lưu lại đây một trăm quan tùy sai và kỵ mã, họ bữa bãi, trác táng, lằng lộn quá lắm, khiến triều đình này nhiễm thói hư hỏng ấy bị coi như một quán trọ ồn ào. Sự phóng túng dâm bôn biến nó thành một quán rượu, một lầu xanh, chứ không còn là nơi cung điện trang nghiêm nữa. Riêng phần liêm sỉ đã đòi phải có một phương cứu vãn tức thời. Điều tôi thỉnh

cầu, ngài chấp nhận cho thì hơn, không thì tôi cứ làm đúng phép: xin ngài rút bớt số người tùy thuộc xuống, số người được còn ở lại hầu hạ ngài, thì phải là phù hợp với tuổi tác ngài, những kẻ hiểu rõ phận mình và hiểu rõ phận ngài.

LIA - Âm ty, quý ngục đây! Bảo thẳng ngựa cho ta ngay! Gọi các tùy tùng của ta đến ngay! Quân nghịch nữ vô loài! Ta không thềm phiên bạn đến mi nữa đâu; ta còn một đứa con gái nữa.

GÔNORIN - Ông thì đánh đập người nhà tôi; còn bọn quân hung bạo của ông thì coi những người còn hơn chúng như là tôi tớ.

Anbani ra

LIA - Hối lại muộn rồi! Khốn khổ! (*Với Anbani*) - Kìa, ngài! Ngài đã đến? Phải chăng đây là ý muốn của ngài? Ngài nói lên chứ... Sắp ngựa cho ta! Ôi! Vong ân bội nghĩa, con quỷ lòng lim dạ đá! Ở nơi con cái ta, mi còn gớm hơn loài thủy quái vạn phần!

ANBANI - Xin người hãy bình tĩnh lại.

LIA (*với Gônorin*) - Con điều hầu kinh tởm, mi dựng đứng chuyện cho người! Tùy tùng của ta toàn kén trong những người lỗi lạc, biết cặn kẽ mọi điều cư xử, nghiêm trang tôn trọng kẻ trượng phu.

Ôi! Cái lỗi con con như kia, cố sao ở Cordêlia ta lại coi là xấu xa nhường ấy? Mi khác nào một món cực hình vào phá phách thân thể ta, vắt kiệt mọi tình thương ở quả tim ta, khiến nó chứa đầy những hờn cùng giận.

Ôi! Lia, Lia, Lia! Cứ đập vỡ cái cửa này ra! (*Vỗ mái lên trán mình*) Nó đã để cho cái rồ dại lọt vào và để cho cái khôn ngoan lọt ra mất!... Đi, đi thôi tả hữu của ta!

ANBANI - Thưa đức ông, tôi không hề can dự và cũng không được biết một tý gì về những chuyện đã làm người giận dữ.

LIA - Có thể thế, thưa ngài... Nghe ta đây, hỡi thiên nhiên nữ chúa! Nghe ta, nghe ta nguyện đây! Xin hãy cho ngừng máy huyền vi, nếu thiên tâm đã tính cho cái loài giống này có cơ sinh nở. Hãy gieo họa lụt tàn vào tử cung của nó, khiến cho bộ phận hoài thai của nó héo hắt, và con người vô phúc của nó chớ hòng có con! Nếu nó đã lỡ hoài dưng mất rồi thì hãy khiến cho con nó nhuyển nhào trong hờn oán, làm người để thành yêu nghiệt làm tội nó suốt đời! Con nó sẽ làm cho trán nó sớm nhiều nếp nhăn, cho má nó chóng sồi sâu vì nguồn nước mắt. Bao nhiêu

công lao cú dục, con nó sẽ đền đáp lại nó bằng những lời nhạo báng, bằng sự khinh nhờn. Cho nó thấm thía được rằng sự bội bạc của kẻ làm con cắn rứt nó đau độc còn gấp trăm nghìn rằng loài rắn rết. - Thôi đi! Thôi xéo!

Vào

ANBANI - Hỡi thiên địa quỷ thần! Vì đâu mà ra nông nổi thế?

GÔNORIN - Tướng công bận tâm nghĩ ngợi mà làm gì? Cứ để mặc, tính khí ông già lắm lắm đấy mà.

Lia lại trở ra

LIA - Thế nào? Năm mươi tùy tướng của ta, mà ngay một trận, trong khoảng mười lăm ngày...?

ANBANI - Việc gì vậy, thưa ngài?

LIA - Rồi tôi sẽ nói anh nghe. (Với Gônorin) - Sống đây và chết đây! Thực là nhục nhã cho tao, chí khí đàn ông mà mi làm đảo điên thế được; những giọt nước mắt nóng bỏng này, tao không nén nổi, để thiên hạ nghĩ được là tao khóc vì mi.

Gió đông cùng chướng khí hãy trút cả lên đầu mi! Lời rửa nguyên của kẻ làm cha đau thương bất trị, hãy dục ruộng mảy qua đủ năm giác quan! Ôi đôi mắt già nua ngờ nghệch của ta! Mi mà còn khóc mãi sự này thì ta moi móc đôi tròng mà quẳng đi cùng với bao dòng nước mi đã phí hoài cho rơi vào bùn đất! Ta còn một gái nữa, người này thì hẳn là hiền thực và sẵn lòng. Nó mà biết chuyện mảy khu xử thế này thì nó sẽ cào nát cái mặt mảy ra, hỡi con lang cái! Rồi mảy coi! Ta sẽ lấy lại nguyên tư thế của ta, chứ mảy đừng tưởng là mất hẳn. Báo đời cho mảy biết.

Lia cùng toán tùy tùng vào

GÔNORIN - Chàng đã nghe thấy chưa?

ANBANI - Tôi thấy cũng khó lòng đồng tình với nàng được, dù tôi rất quý trọng nàng...

GÔNORIN - Khoan đã, chàng! Oxoan đâu! Bảo đây! (Với Diên) - Còn ông này, đồ xỏ xiên giả dại! Bước theo với cụ chủ nhà ông.

DIÊN - Bá Lia ơi! Bá Lia! Khoan khoan chờ đợi Diên cùng.

Khác chi cây cáo mắc vòng

Gái này đáng để cho thông lọng treo

Mũ thẳng diên mà trao đổi được

Đổi cột treo kéo xác nó lên

Thế rồi diên tếch đàng diên

Diên vào

GÔNORIN - Ông già cũng biết khôn đấy chứ! Đòi một trăm tướng sĩ trong tay! Phải, cứ cho giữ cả trăm tướng sĩ đàng hoàng mà xem, rồi thì được lắm cái hay đó đấy! Để rồi, chỉ thoáng qua một mộng ảo, một tin vu vơ, một ý thích oái oăm, một chuyện phật lòng, một điều trái ý, thế là lão ương gàn có thể dựa ngay lên lực lượng của bọn họ, và nắm chắc tính mệnh ta trong tay! Oxoan đâu! Để ta gọi mãi.

ANBANI - Hình như nàng lo xa quá đấy.

GÔNORIN - Như thế còn vững tâm hơn là quá vô tư. Chàng cứ để cho tôi đề phòng những tai họa mà tôi e ngại, còn hơn là lo ngại vì những tai họa thành linh. Tôi biết tâm địa ông già lắm. Bao nhiêu điều ông cụ đã nói ra miệng, tôi biên cả lại trong thư gửi cho em gái tôi. Cô ấy thấy rõ tai hại rồi mà vẫn cứ chịu đựng được ông ấy cùng với bọn tướng sĩ kia, thì...

- Thế nào, Oxoan? (*Với Oxoan vừa ra*) Người đã viết bức thư ta dặn cho em ta chưa?

OXOAN - Bẩm bà, đã.

GÔNORIN - Đem theo một số gia nhân, lấy ngựa mà đi, nói cho em ta biết hết nỗi lo của ta, kèm thêm ý kiến của riêng người, cốt sao cho nó tăng phần nghiêm trọng. Đi ngay đi, mà trở về ngay tức khắc. (*Oxoan vào*) Không, tướng công ạ, cái lối cư xử ngọt ngào, mềm dẻo vốn tính của chàng, tôi không trách gì đâu: nhưng tôi cũng xin nói ngay rằng chàng thực đáng chê về nỗi thiếu tinh khôn hơn và đáng khen về tấm lòng khoan dung nguy hiểm.

ANBANI - Tôi không thể lường xa được tầm mắt của nàng, nhưng thiết tưởng: cố chuốc lấy cái hay đủ điều, đôi khi người ta làm cho cái hay hóa dở.

GÔNORIN - Ồi, nhưng đấy rồi xem.

ANBANI - Phải, phải, xem rồi sẽ thấy.

Cả hai vào

LỚP V

*Sân phía trước lâu đài Anbani**Lia, Kent và Diên ra*

LIA - Hãy mang thư này đến Glôxtơ trước. Con gái ta có hỏi về chuyện viết trong thư, ông hãy nói rõ sự tình. Phải mãi miết mà đi, chẳng nữa ta đến trước ông đấy.

KENT - Chưa trao được thư của người, tôi quyết không chịu nghỉ.

Kent vào

DIÊN - Giá có người nào bộ óc lại ở gót chân thì liệu óc hần ta có bị nẻ không nhỉ?

LIA - Bị hần chứ, chú cu mình!

DIÊN - Vậy là may cho lão gia, trí khôn lão sẽ không phải đi dép.

LIA - Ha, ha, ha!

DIÊN - Lão sẽ được thấy nàng con gái kia của lão cũng lại đối xử tốt với lão cho mà coi! Vì rằng ả nọ với nàng này tuy không là một, có khác nhau như táo dại so với táo vườn, nhưng tớ dám nói ra những điều tớ đáng nói.

LIA - Ủ, thì nói làm sao? Hỡi chú cu mình?

DIÊN - Nàng này hay ả nọ thì cũng chưa như táo dại nọ so với táo dại này thôi! Đố chú mình biết tại sao mũi lại mọc ngay giữa mặt?

LIA - Chịu!

DIÊN - Ấy là vì để cho trên cánh mũi mỗi bên có được một con mắt mà nhìn cho thấy cái gì mình nghĩ không ra.

LIA (*đăm đăm*) - Ta không phải với nó rồi...!⁽¹⁾

DIÊN - Thế chú mình có biết con hến nó làm vỏ hến thế nào không?

LIA - Không.

DIÊN - Diên cũng chịu nốt. Song diên lại biết vì sao con ốc lại phải có nhà.

LIA - Vì sao?

⁽¹⁾ Lia nghĩ đến Cordêlia.

DIÊN - Ấy là vì để có cái mà che đầu cho ốc, ốc đại gì đem nhà cho con gái để cho sùng ốc phải gọi nắng mưa?

LIA - Ta muốn quên cái bản chất của ta đi... một người cha từ ái như vậy!... Sao? Ngựa yên cương xong rồi chứ!

DIÊN - Đã có lừa sẵn sóc đến rồi. Cái lý tại sao cái cụm *thất tình* lại chỉ là số bảy, thực là cái lý rất thần tình.

LIA - Là vì chỉ có bảy ngôi chữ không có tám.

DIÊN - Khá quá! Chú mình xứng đáng là một thằng điên có tài.

LIA (*vấn đăm đăm*) - Dùng vũ lực mà lấy về. Bội bạc đâu mà kinh khủng!

DIÊN - Bá này! Bá mà làm thằng điên cho tở thì tở phạt roi bá đấy: vì cái tội chưa đến tuổi đã già.

LIA - Thế là thế nào?

DIÊN - Là... bá không được già trước khi khôn.

LIA - Ôi! Cầu Trời cho ta đừng hóa điên, đừng! Cho ta giữ được thăng bằng! Không! Ta không thể hóa điên.

Một tùy tướng ra

- Thế nào? Thắng ngựa xong chưa?

TƯỚNG TÙY TÙNG - Bấm xong.

LIA - Đi thôi.

DIÊN - Ắ nào đang vẫn còn trình

Ồm ở lại giễu cánh mình ra đi

Đến mai trình chẳng còn chi

Nếu không cắt bớt cái kia đi trong sự đời.

Tất cả vào

HỒI HAI

LỚP I

Một nội viên trong lâu đài bá tước Glôxtơ

Edmon và Curan ra. Hai người gặp nhau

EDMON - Chào Curan.

CURAN - Chào cậu. Tôi đã gặp phụ thân cậu và đã báo tin ngài rõ là công tước Cornouôn và phu nhân tối nay sang với ngài bên này.

EDMON - Sao lại có chuyện ấy nhỉ?

CURAN - Tôi cũng không biết nữa. Cậu có nghe tin tức gần đây không? Những tin thiên hạ đang xì xào ấy mà. Chuyện cũng mới nói nhỏ từ miệng sang tai thôi.

EDMON - Không, tin gì, xin cho biết với.

CURAN - Thế ra cậu cũng không thấy nói là có thể xảy ra xung đột giữa công tước Cornouôn và công tước Anbani sao?

EDMON - Chưa hề.

CURAN - Nhưng thế nào rồi nay mai cũng thấy. Thôi, chào cậu.

Curan vào

EDMON - Công tước sang đây tối nay? Tuyệt trần! Tuyệt diệu! Thời cơ đã tự nó kết hợp với cơ mưu ta! Bố mình đã cho quân lũng chop anh mình. Mình phải tính một nước cũng khá gay đây. Nào! May mắn, cơ duyên may, bắt ngay vào việc! (*Gọi với*) - Anh ơi! Xuống đây! Xuống em bảo!

Edga ra

Cha đang lòng anh đấy! Anh phải tránh đây đi! Chỗ ẩn này lộ mất rồi! Cũng may cho anh là còn đêm tối đó. Anh có nói điều gì chống lại công tước Cornouôn không? Công tước sắp tới đây, đang đêm, đi gấp, có cả Rêgan cùng sang. Anh có nói gì về chuyện Cornouôn xung đột với Anbani không? Anh nhớ lại cho kỹ đi!

EDGA - Tôi không hề nói gì, thực thế!

EDMON - Cha đến đây, em nghe thấy rồi! Anh, tha thứ cho em, em phải vờ như cầm gương kháng cự anh... Anh cũng tuốt gương ra, cũng làm như đang chống đỡ! Nào, cứ thế nhé! (*Đổi giọng*) - Anh chịu đi! Đến tạ tội với cha! Bật hồng lên! Đến cả đây! (*Khẽ*) - Trốn đi anh ơi! (*To*) - Đốt đuốc, đốt đuốc! (*Khẽ*) - Vâng, anh đi nhé.

Edga vào

Thêm vào ít giọt máu nữa là câu chuyện mình hóa ra kịch liệt ngay. (*Y tút đâm vào tay một nhát*) Minh thấy tụi say rượu thách nhau, họ làm còn tổn hơn nhiều. - Cha ơi! Cha ơi! Dừng lại, dừng lại! Ai cứu tôi không?

Glôxtơ cùng với gia nhân mang đuốc ra

GLÔXTƠ - Edmon! Đâu? Thằng khốn kiếp ấy đâu?

EDMON - Vừa rồi, anh ấy đứng ở đây, trong bóng tối, gương sắc lăm lăm trong tay, miệng lảm nhảm những câu thần chú, nguyên với mặt trắng xin phù hộ thành công.

GLÔXTƠ - Nhưng bây giờ nó ở đâu rồi?

EDMON - Thưa, chạy trốn về phía này. Khi anh ấy biết rằng không còn cách nào...

GLÔXTƠ - Đuổi bắt nó lại! Chúng bay! Đuổi bắt! (*Một vài gia nhân vào*) Biết rằng không còn cách làm sao?

EDMON - Để thuyết phục con sát hại tướng công. Là vì con cứ nói đến thần minh sẽ thẳng tay sấm sét lên đầu quân nghịch tử; con nhắc cả đến trăm nghìn dây khăng khít nó ràng buộc kẻ làm con phải thương cha... Nói tóm lại, thưa tướng công, khi biết rằng con ghê tởm mà phản đối cái tâm địa bất nhân kia, anh ấy liền tuốt ngay gương xông lên, thừa thế con hờ hững, đâm vào tay con. Rồi, thấy cuộc giao tranh vì chính nghĩa, hoặc cũng có thể đâm hoảng sợ vì thấy con hô hoán lên, cho nên, đột nhiên, anh vùng ra chạy trốn.

GLÔXTƠ - Được, tha hồ cho nó trốn. Nó không thể nào ra thoát được đất nước này. Mà tóm cổ nó được rồi, thì chỉ còn một việc đối xử với nó. Đức ông công tước, vị chí công chí kính của ta, nội đêm nay sẽ tới. Ta sẽ thừa phép đức ông mà hạ lệnh: kẻ nào bắt được đứa hung phạm hèn mạt kia, nộp nó cho đoạn đầu đài, kẻ ấy sẽ được thưởng công; còn kẻ nào chứa chấp nó, sẽ phải tội chết.

EDMÔN - Thấy anh ấy khẳng khẳng một mực không chịu nghe con can ngăn, con phải vừa nói thống thiết, vừa đe dọa đem tố giác việc này, thì anh đáp: "Thằng con rơi hèn mạt, mi tưởng khi ta chối cãi thì với cái thứ tài, đức, trung, hậu nó gắn vào nhân thân mi kia, dễ thường mi đủ cho người ta tin ở lời mi nói hử? Không! Ta mà đã chối cãi ấy ư? - cho ngay cả nét chữ của ta mà mi đưa ra đối chứng nữa - ta chỉ việc đem tất cả đồ tại mi khêu gợi, mi toan tính, mi sắp xếp với tâm thuật tội lỗi của mi. Họa chẳng thiên hạ mi cho đều là ngu ngốc cả mới không nghĩ rằng cái chết của ta hiển nhiên là có lợi cho mi nên mi mới gắt gao tìm cách hại ta".

GLÔXTƠ - Quân khốn nạn, táng tận lương tâm! Đến thư nó viết ra nó cũng chối được sao? Không, nó không phải là con ta đâu! (*Có tiếng kèn hiệu báo bên ngoài*) - Nghe! Kèn quân ngài công tước. Không hiểu bỗng dưng sao ngài lại tới?

Ta sẽ sai cấm các cửa sông. Thằng khốn kiếp sẽ không trốn đâu thoát. Phải xin bằng được đức ông cho ta cái quyền đó. Không những thế, ta sẽ thông báo hình dạng của nó đi khắp nơi, để cho khắp nước nhận ra được nó.

Còn về phần con, con hiếu nghĩa của ta, tài sản của ta, ta sẽ có cách cho con được thừa hưởng.

Cornouôn, Rêgan và bọn tùy tùng ra

CORNOUÔN - Thế nào? Quý hữu. Ta vừa đặt chân tới đây - mà cũng mới rồi thôi - là đã nghe được bao nhiêu tin kỳ dị.

RÊGAN - Nếu việc quả nhiên như thế, thì bao nhiêu hình phạt nữa cũng không đủ để trừng trị cho đáng tội đứa hung đồ. Tướng công có mạnh giỏi không?

GLÔXTƠ - Ôi! Trái tim già này đã tan vỡ, tan vỡ mất rồi, phu nhân ạ.

RÊGAN - Thế nào! Con đỡ đầu của phụ thân ta mà mưu hại giết tướng công sao? Chính Edga, đứa trẻ mà phụ thân ta đặt tên cho đó sao?

GLÔXTƠ - Ôi, thưa nương nương, tôi muốn cầm điều đó đi cho khỏi nhục.

RÊGAN - Hòa với bọn tướng sĩ bấy bạ vẫn theo hầu phụ thân ta đó phải chăng?

GLÔXTƠ - Thưa, tôi không rõ. Xấu xa! Xấu xa quá lắm thưa bà.

ÊDMÔN - Thưa phu nhân, đúng thế ạ; anh ấy cùng tội với đám này.

RÊGAN - 'Thế thì nó hư hỏng ta cũng không thấy là lạ. Chắc chắn là bọn kia đã gọi lên trong đầu óc nó cái mưu sát cha già để tiện bề phá tan gia tài ông cụ. Chiều nay, ta vừa được thư của chị ta tin cho cận kề về bọn này. Được báo trước như thế để đề phòng, nếu chúng mà kéo đến nhà ta để ở, là ta đi vắng không tiếp.

CORNÔUÔN - Nhất định tôi cũng thế, nàng Rêgan. Êdmon! Ta có nghe câu chuyện vừa đây người đã làm được điều tử ra chí hiếu với cha.

ÊDMÔN - Nhiệm vụ của tôi là thế, thưa ngài.

GLÔXTƠ - Hắn đã vạch được mưu gian của tên kia, định tóm cổ nó lại, nên đã bị thương, như ngài thấy đó.

CORNÔUÔN - Cho đuổi bắt nó lại chưa?

GLÔXTƠ - Bẩm, đã.

CORNÔUÔN - Bắt được nó, phải trừ khử ngay mầm hại. Cho lão khanh được tùy ý sử dụng quyền phép của ta. Còn người, Êdmon, lòng hiếu hạnh của nhà người chứng tỏ vừa rồi khỏi cần ai tiến dẫn, từ nay, ta cho theo ta. Ta đang cần những tấm lòng tận trung tận nghĩa như vậy. Và kẻ ta chọn trước hết, chính là nhà người.

ÊDMÔN - Xin đem tận lực tận tâm hầu Điện hạ.

GLÔXTƠ - Tạ ơn đức ông chiếu cố đến con chúng tôi.

CORNÔUÔN - Quý hữu hẳn chưa rõ vì sao chúng tôi sang thăm ngài...

RÊGAN - Lại đột ngột thế này giữa lúc đêm khuya tầm tối. Là vì có chuyện cũng khá quan trọng, cần thỉnh cầu ý kiến của ngài. Chúng tôi vừa nhận được thư của cha và cả thư của chị chúng tôi, nói về mấy chuyện hai bên xích mích mà chúng tôi thấy cần ra khỏi nhà thì mới tiện trả lời. Mấy người mang thư còn đang đợi. Ngài Glôxtơ, người bạn già của chúng tôi, xin ngài hãy dẹp nỗi buồn riêng mà cho chúng tôi nghe những cao kiến về việc này, việc cần phải giải quyết tức khắc.

GLÔXTƠ - Xin vâng. Rất sung sướng được hai ngài hạ cố.

LỚP II

Trước lâu đài Glôxtơ

Kent và Oxoan ra, mỗi người từ riêng mỗi phía

OXOAN - Chào đấng ấy sáng nay mạnh giỏi! Đấy có phải người nhà này không?

KENT - Phải.

OXOAN - Cho ngựa vào đâu được nhỉ?

KENT - Xuống bùn!

OXOAN - Làm ơn bảo tớ đi, có lòng tốt với nhau một tí.

KENT - Cóc thềm tốt với cái mặt mày!

OXOAN - Ủa thế thì đây cũng cóc thềm đấng ấy.

KENT - Ông mà vợ được mày ở bãi Lipsbury, thì ông dạy cho mày còn cần đến ông như thế nào.

OXOAN - Sao lại đối với mình lạ thế? Đây có quen biết gì anh đâu nào?

KENT - Nhưng tao lại biết mày.

OXOAN - Biết thế nào?

KENT - Biết mày là thằng đểu, thằng chó, thằng liếm bát; là thằng đểu cẳng xỏ xiên nhặt phếch, bộ diện mặt thừa; là thằng đểu nhăn nhở, ăn xin, ăn bẩn, mang bí tất lên ba xu; là thằng gây sự gan thô, thằng trai gái đi, thằng tán hậu, thằng nịnh thối, thằng bịp bợm làm bộ văn hóa; là thằng tôi tớ giàu có độc một cái thùng, là thằng nhặng cuội muốn làm mối lái bằng cách chạy xun xoe, nhưng chung quy chỉ là giống ngợm nửa ăn mày, nửa ăn cắp, nửa gọi gái, ăn thừa tự của một con chó cái để hoang; tóm lại, một thằng chú kiết cha cẳng mà ông sẽ nện cho ngoác mồm kêu nếu mày dám chối, chỉ một nửa chữ thôi, trong bao nhiêu tên tuổi của mày mà ông vừa kể đó.

OXOAN - Nhưng anh là cái đồ quỷ quái gì mà dám phun hàng sọc tục tằn vào mặt người anh chưa hề quen biết và cũng chưa hề quen biết anh.

KENT - Mày là cái đồ mặt rắn cút sắt nào mà chối rằng không biết tao? Ngày hôm kia thôi dễ thường tao chưa cho mày chúm mặt xuống đất và nện cho mày một trận trước mặt nhà vua sao? Rút gươm ra đồ chết đâm! Đêm thì đêm, nhưng có trăng sáng. Ông sẽ đâm nát mày ra cho trăng soi qua được. (*Kent tuốt gươm*) - Rút gươm ra, đồ thầy dùi oắt con, đồ con hoang gái đi.

OXOAN - Cút đi! Ta không thèm gây chuyện!

KENT - Rút gươm ra, đồ chó đẻ! Mày đến đây, mang theo những bức thư nói xấu nhà vua. Mày về hòa với con đúm hợm hĩnh nhà mày chống đức chí tôn của vị làm cha nó. Rút gươm ra! Đồ khốn, không thì nhừ tử với ông; bảo rút gươm ra kìa: thủ thế đi, đồ mặt kiếp.

OXOAN - Cứu tôi, cứu tôi! Nó giết tôi! Ai cứu!

KENT - Đánh đi! Đồ tôi mọi; đỡ đi, quân phản bội, đỡ đi, đồ gian phi, quân hèn mạt! (*Vừa nói vừa đánh*)

OXOAN - Cứu tôi! Ai cứu với! Quân giết người, quân giết người.

Edmon ra, gươm tuốt ở tay

EDMON - Sao! Chuyện gì thế này! (*Y gỡ hai bên ra*)

KENT - Cậu với ta, hả? Được, ta cho cậu khỏi ngứa nghề. Nào!

Cornuôn, Rêgan, Glôxtơ và một bọn gia nhân ra

GLÔXTƠ - Ô hay! Gươm với giáo làm gì ở đây?

CORNUÔN - Đứng yên! Liệu hồn! Ai còn đánh nữa sẽ phải chết. Chuyện gì?

RÊGAN - Hai người mang thư của chị ta và của hoàng thượng đây mà.

CORNUÔN - Xích mích chuyện gì? Cho nói.

OXOAN - Bẩm đức ông, tôi không còn kịp thở nữa.

KENT - Phải! Chả vừa dốc sức trở tòi mà! Đồ chó gan chuột. Trời đất không nhận có mày. Mày làm người là do một thằng thợ may tôi nào chế tạo!

CORNUÔN - Lão này nói mới lạ. Thợ may chế tạo con người!

KENT - Vâng, thợ may, đúng, thưa ngài. Nếu là tay tạc tượng hay họa sĩ, thì dù có bôi bác trong hai tiếng đồng hồ thôi, nó cũng không khốn khổ đến thế.

CORNOUÛN - Nói đi! Làm sao mà sinh chuyện xô xát?

OXOAN - Bẩm, lão khom già tai ác này, tôi thương tình có chòm râu bạc mà sinh phúc cho, nên nó....

KENT - Đồ sống thừa nhơ nhớp! Đức ông, nếu ngài cho phép, tôi sẽ nghiền cái xác vô dụng của nó làm chạt để trát chuồng tiêu. "Thương tình chòm râu" của lão à! Đồ giẻ cùi bối thối!

CORNOUÛN - Im ngay! Người đâu thô tục! Người không còn biết lễ phép là gì sao?

KENT - Thưa ngài có chứ! Nhưng khi nổi giận thì có quyền được bất bình.

CORNOUÛN - Bất bình sao?

KENT - Bất bình vì thằng vô lại này đeo gươm mà đeo cả sự bất lương. Cái giống nịnh thần ngọt sớt này là một loài chuột gặm dùng răng nhấm đứt những sợi dây phụ tử tình thâm, những sợi dây vốn kết chặt với nhau không tay nào tháo nổi. Nó tán tưng các thứ đục vọng bất lương dấy lên trong lòng chủ nó; nó đổ thêm dầu vào lửa; dội thêm băng giá lên những dạ hững hờ; chối đẩy rồi lại nhận đẩy, quay đầu chuyển mỏ như chim gió bốn phương, theo cơn cố đổi thay của chủ nhà và không còn biết gì hơn là làm con chó theo dít! Ôn dịch bất chúng mây với những bộ mặt nhăn nhó cơn sài giật! Ông nói mà mây bĩu môi cười, coi ông là điên hả? Đồ ngổn! Ông mà tóm được mây ở đồng Sarum, thì ông cho tha hồ mây quàng quạc chạy dài về tận Camelot.

CORNOUÛN - Hay kìa! Lão già này điên rồi chắc?

GLÔXTƠ - Ông nói đi: xô xát vì đâu?

KENT - Không có thù địch nào ghét nhau hơn là tôi với thằng đồn mặt đỏ.

CORNOUÛN - Sao lão lại gọi nó là thằng đồn mặt? Nó có tội gì nào?

KENT - Bộ mặt của nó tôi không sao ưa được.

CORNOUÛN - Có lẽ lão không ưa được đến cả bộ mặt của ta, cả bộ mặt của ngài đây, cả bộ mặt phu nhân đây nữa cũng nên?

KENT - Thưa ngài. Tính tôi bộc trực. Bình sinh tôi đã từng được nhìn thấy những gương mặt hơn hẳn bất kỳ gương mặt nào hiện đang ngự trên những bộ vai ở trước mặt tôi lúc này.

CORNOUON - Lão này đúng là một thằng cha kỳ cục, có lần thấy được khen là bạo miệng, liền cố làm ra vẻ bướng bỉnh trái hẳn lại bản tính của mình. Lão không biết nịnh đời mà! Bụng lão thẳng băng! Chỉ quen nói thực thôi! Lọt tai người càng hay, không thì mặc, lão cứ thẳng lão nói. Hạng sát phu ấy, ta còn lạ gì? Nó khoác cái bộ thật thà, mà thâm tâm xảo quyết gian tham còn gấp mấy mươi lần những kẻ ra cúi vào luồn quá chừng tận tụy.

KENT - Thưa ngài, hết sức thành tâm và chân thực mà nói, và xin mạn phép oai phong của ngài, cái oai rực rỡ chói lòa khác nào vùng hào quang tỏa trên đầu Phoebus...

CORNOUON - Thế là nghĩa thế nào?

KENT - Nghĩa là tôi muốn đổi lại cách nói của tôi vì xem chừng nó không hợp ý ngài lắm. Thưa ngài, đúng thế: tôi không hề biết nịnh ai. Nhưng đứa nào phỉnh lừa ngài bằng cái giọng bề ngoài thành thực, thì đúng là một đồ bợm bịp mà không bao giờ tôi bất chước, dù có vì thế mà tôi làm phật ý ngài.

CORNOUON - Anh đã trêu gì lão ta?

OXOAN - Bẩm, không hề. Nhà vua của lão mới đây thích đánh tôi vì một sự hiểu lầm. Lão này muốn dâng công, hòa vào cơn giận của nhà vua, xô tôi ngã chúi xuống đất; rồi, thắng thế, lão chửi mắng tôi, sỉ nhục tôi. Rồi lão bắt lực, lão trở tài, lão làm hăng đến nỗi được vua khen là đã hạ nổi một người sẵn lòng chịu nhũn từ trước. Rồi, được thể về cái công trạng ghê gớm kia, bây giờ lão lại tuốt gươm đòi gây chuyện với tôi chuyện nữa.

KENT - Bọn tiểu nhân khốn kiếp khốn nhược này không thằng nào không tự cho là giỏi hơn Ajax dũng sĩ.

CORNOUON - Dem cùm lại đây! Lão khom già cứng đầu hợm hình này, ta phải dạy cho người một bài học...

KENT - Ngài ơi, khỏi phải dạy nữa, lão đây đã quá già rồi; mà cũng đừng đưa cùm ra với tôi! Tôi phụng sự đức vua, người sai tôi đến đây. Ngài cùm sứ giả của vua, tức là đối với chúa thượng chí tôn, ngài tỏ ra thiếu khiêm cung và quá thừa khinh mạn đó.

CORNOUON - Đi lấy cùm! Thế có thân danh của ta, phải cùm lão đến trưa nay.

RÊGAN - Đến trưa thôi ư, tướng công? Không, cùm cho đến đêm, rồi suốt đêm nữa.

KENT - Xin thưa với bà, dù tôi có là con chó của phụ thân bà, bà cũng không nên xử với tôi như thế.

RÊGAN - Nhưng thưa với ông, vì ông là đầy tớ của phụ thân ta, nên ta làm thế đấy.

CORNOUÏN - Lão này cung cách thực đúng như bà chị ta nói đến trong thư. Đem cùm lại đây mau!

GLÔXTƠ - Tôi van xin tướng công chớ có làm như thế. Tội lão ta nặng thực, nhưng đã có đức vua làm chủ, người sẽ trừng trị lão. Còn cái hình phạt tướng công ra lệnh cho lão phải chịu đây lại là thứ hình phạt dành cho bọn cùng đinh hạ tiện nhất và để trị những tội trộm cắp tầm thường nhất. Đức vua sẽ không khỏi phiền lòng thấy như chính người bị coi thường ở nhân thân sứ giả của người bị đem làm nhục.

CORNOUÏN - Chuyện ấy mặc ta.

RÊGAN - Mà chị ta lại còn bực hơn bao nhiêu ấy chứ vì người già tướng vâng lệnh bị mắng chửi, bị hành hung. Cứ cùm chân lão lại.

Kent bị cùm

- Ta đi thôi, tướng công.

Tất cả vào, trừ Glôxtơ và Kent

GLÔXTƠ - Tôi thực lấy làm ái ngại cho ông, ông bạn ạ. Nhưng tính của ngài công tước thế, ai cũng biết cả, đã muốn gì là không ai trái ý hay can ngăn được. Tôi sẽ liệu cách xin giúp ông.

KENT - Ấy tôi xin ngài đừng làm gì hết. Tôi đã phải thức nhiều, và đi đường mệt lắm. Tôi sẽ ngủ thẳng một thôi, ngủ no rồi tôi sẽ nằm ngheu ngao hát. Con người ta gặp kiển vận cũng là thường. Chào ngài, đi nghỉ thôi.

GLÔXTƠ - Trong việc này, công tước thực là không phải chút nào. Thế nào nhà vua cũng nổi giận.

Glôxtơ vào

KENT - Tội nghiệp cho vua, ý chừng muốn làm đúng câu ca: bỏ mái nhà ta đội mái trời chịu nắng. Hỡi vầng trăng sáng, hãy ghé xuống gần đây soi ấm dịu cho ta đọc hết bức thư này. Ở đời,

sẵn lòng tin phép lạ để không ai bằng kẻ khốn cùng. Ta nhận ra rồi: thư này của Cordêlia đây. Hẳn nàng đã biết được bước đời ẩn nhẫn tối tăm của ta, may thay, nàng hẳn biết được mưu sâu ẩn bóng của ta, và muốn nhân tình trạng phi thường này tìm phương cứu vãn lại. Mất của ta đã riu lại rồi, nhọc nhằn vì thiếu ngủ: cho các người thừa hưởng một giấc, khỏi phải nhìn cái cảnh nhọc nhằn này. Ta ngủ đây, chào nàng duyên may, hãy thêm lần nữa mỉm cười đi mà xoay vần bánh lái. (*Kent ngủ thiếp đi*)

LỚP III

Cảnh rừng vắng

Edga ra

EDGA - Tai này nghe thấy rõ lệnh tróc nã thân này. Nhờ một hốc cây lớn, ta tránh được cuộc truy lùng. Các bến thương thuyền, các nơi quan trấn, không đâu là không có quân canh vệ, không có lính canh nghiêm ngặt rình tóm bằng được lấy ta. Ta còn ở ngoài vòng là ta còn sống. Ta rắp tâm nấu mình dưới những hình thù bệ rạc nhất, dưới những hình thù mà cái kiếp thân tàn ma dại chưa bao giờ đẩy con người đến con vật gần hơn. Mặt ta, ta sẽ trát bùn đen, mình ta khoác mảnh chắn tơi tả, vò cho tóc tai ta răn rối, và phô tẩm thân trần trụi liều cho gió mưa nắng rét giầy vò. Xứ sở này kia kia! Vô khối bọn ăn xin giả ngộ, ta cứ việc theo đòi họ vừa khóc vừa gào, vừa cắm vào da thịt cánh tay nút nẻ đủ các thứ kim, rằm, châm, càn gậy đầy gai. Họ mang cái gớm ghiếc ấy từ các xóm vắng, trại nghèo, lều chần hay cối gió, đi ra rửa nguyên lăm nhảm hay nài nỉ van xin đòi cho kỳ được người ta bố thí. Thảm hại thay cho kẻ lang thang, thảm hại thay là thằng Dở Người. Dở nhưng cũng vẫn được là một cái gì. Còn hơn Edga này, chẳng là gì hết.

Edga vào

LỚP IV

Trước lâu đài Glôxtơ

Kent vẫn bị cùm, Lia, Diên và một tùy tướng ra

LIA - Kỳ dị thực, ra đi mà không cho sứ giả của ta mang phúc thư về.

TÙY TƯỚNG - Theo như thần được biết, thì mãi tới qua họ chưa có ý định đi đâu.

KENT - Kính chào chúa công.

LIA - Kìa! Đeo cái tội đó làm thứ giải buồn hay sao vậy?

KENT - Thưa không.

DIÊN - Ha ha! Lão mang đôi nịt chân mới tai ác chưa kìa! Ngựa trời đằng đầu; chó, gấu chẳng đằng cổ; khi, buộc lưng mà giữ; còn người thì cột hai chân. Anh nào khỏe giãy đôi chân thì được mang ủng gỗ.

LIA - Ai mà lẫn lộn quá chừng, lại đem đặt người vào chỗ đó?

KENT - Thưa, cả đôi cùng một ý: rẽ ngài và con gái ngài.

LIA - Có đâu?

KENT - Đúng thế.

LIA - Đã bảo không!

KENT - Xin thưa: có!

LIA - Không, không! Họ không làm thế được đâu.

KENT - Có, chính họ làm thế.

LIA - Thẻ có Jupiter, không!

KENT - Thẻ có Junon, có.

LIA - Không, họ không dám thế, họ không thể thế, họ không có lòng nào thế đâu. Vỗ vào mặt điều đáng kính đáng vì một cách phũ phàng đến thế, có bằng quá giết người! Mau tâu bày rõ rệt ta nghe, vì sao mà người phải mang hay vì sao người ta lại khép cái nhục hình ấy cho người - người do ta sai đến?

KENT - Bẩm đức ông, giữa khi trong dinh của lệnh nữ tôi trình lên bức thư của đức ông, và chưa rời khỏi cái chỗ tôi đang quỳ đợi

lệnh, thì một kẻ mang thư sầm sầm bước tới, người nông nặc mồ hôi, ngực dồn hơi thở, hốt hơ hốt hải gửi dâng lời chào của nữ chủ hấn là Gônơrin. Chẳng hề đếm xỉa đến tôi, thư của Gônơrin được mở ra đọc liền; đọc xong, họ tập hợp gia nhân, tức thời lên ngựa, truyền cho tôi theo chầu chục khi họ rảnh rang mới có thư phúc đáp; và đối với tôi càng tỏ vẻ lạnh lùng. Thế rồi, ở đây, chạm mặt với cái tên mang thư rõ ràng đến làm hỏng việc của tôi - chính cái tên khốn kiếp nó đã dám láo xược với đức ông hôm mới rồi đó - tôi cả giận mất khôn, tuốt gươm ra, thế là nó mất mặt kêu toáng lên, làm cả nhà đổ đến. Con rể ngài và con gái ngài bèn cho đó là một tội đáng phải chịu cái nhục này đây.

ĐIÊN - Mùa rét chưa qua, nếu ngỗng trời bay theo phương này.

Ông cha mà rách rưới

Thì con cháu tăng lờ

Túi bạc mà có thừa

Cháu con ngoan đáo để

Duyên may là con gái đi

Không thèm tiếp rước khố dây.

Chung quy, các cô con gái của ông già sẽ biếu ông già những món thương tâm cả năm tiêu chẳng xuể.

LIA - Chà! Con giận bầm gan! Ôi! Sầu khổ tràn dâng, xuôi xuống! Đâu, con gái ta đâu?

KENT - Hiện đang ở đây, trong lâu đài bá tước.

LIA - Để ta vào một mình, người ở đây. (*Lia vào*)

TÙY TƯỚNG - Ngoài việc ông nói vừa rồi, ông còn làm gì phạm tội hơn không?

KENT - Tịnh không. Sao mà tùy tùng nhà vua lại ít ỏi quá thế?

ĐIÊN - Cứ cái tội hỏi ra câu đấy, cũng đáng cho lão bị cùm rồi.

KENT - Sao vậy, hể Diên?

ĐIÊN - Chúng tớ sẽ cho lão mình đi làm học trò con kiến, để cho lão hiểu, mùa rét thiên hạ ngồi không. Bao nhiêu kẻ có mũi dẫn đường thì lại theo đôi mắt, trừ có bọn người mù. Mà trong hai chục cái mũi thì không cái nào là không đánh hơi ra kẻ nào thối hoặc. Bánh xe lớn khi lăn xuống dốc thì buông tay ra kéo

cứ theo rồi có ngày gãy cổ, nhưng khi bánh xe lên dốc thì bám lấy cho nó kéo lên. Ai khôn ngoan dạy chú được điều khôn hơn, thì trả nó về cho tớ. Điều khôn của tớ chỉ để khuyên bọn ngốc, bởi cái lẽ rằng nó là bài học của chàng Diên.

Người ơi! Ai giúp ai vì lợi
Ai theo ai lấy lệ bề ngoài
Thì trái gió trở trời, ai sẽ téch đường ai
Mặc thầy ai mưa dầu gió dãi
Đây Diên còn đợi; Diên còn ở lại
Kệ thằng khôn nó cút đường khôn
Diên thành đều, nếu Diên chuẩn
Nhưng nhờ trời, Diên không là đều

Lia và Glôxtơ cùng ra

LIA - Khước từ tiếp kiến ta! Họ ốm ư? Họ mệt ư? Cả đêm vất vả đường trường ư? Toàn là tạ sự, là triệu chứng kháng mệnh, nghịch loạn! Đi! Hỏi cho ra một lý để nghe hơn, ta mới chịu.

GLÔXTƠ - Bẩm chúa công, người đã biết rõ tính công tước nóng như lửa và không chuyển ý bao giờ.

LIA - Ác báo! Ôn dịch! Tuyệt diệt! Đảo điên! Nóng như lửa? Tính gì vậy? Glôxtơ, ta muốn nói chuyện với công tước Cornouôn và với vợ của hắn cơ mà!

GLÔXTƠ - Nhưng, kính tâu chúa công, hạ thần đã có lời bẩm báo với công tước và phu nhân về việc đó rồi.

LIA - Bẩm báo rồi? Thế nào, người rõ ý ta chứ?

GLÔXTƠ - Thần rõ, tâu chúa công.

LIA - Nhà vua muốn hỏi chuyện Cornouôn, cha già muốn nói cùng con gái, đòi nó phải vâng lời! Nhà người đã bẩm báo như thế cho họ biết chưa? Khí lực ta còn đây. Máu ta còn đỏ! Hừ, nóng như lửa. Đi bảo cho cái ông công tước nóng như lửa ấy biết rằng... Không, không, khoan đã. Không chừng ông ta không được khỏe: khi ốm đau, người ta thường trễ tràng nhiệm vụ hơn khi lành mạnh. Ta không còn là ta nữa khi thân thể bức bối đòi tâm trí ta phải đau yếu theo mình. Ta dẹp cơn nóng giận lại thì hơn: ta đã quá vội vàng cho ngay sự uể oải của nhọc nhằn là một sự cố tình ngạo ngược. Khốn thay cho tình trạng

của ta! (*Nhìn Kent*)- Nhưng sao người ấy lại ở chỗ này? Sự đã tỏ tường, công tước và Rêgan lánh mặt khỏi nhà chỉ là mưu chước. Tháo cùm trả lại kẻ nghĩa bộc cho ta! Đi bảo cho vợ chồng công tước rõ, ta cần gặp họ ở đây, ngay tức khắc. Bảo hai đứa phải ra ngay để nghe ta nói, không thì ta sẽ đến thúc trống ngay cửa buồng chúng ngủ, kỳ cho nó phải kêu lên: ngủ đến chết rồi.

GLÔXTƠ - Rất mong rằng, giữa đôi bên, mọi điều đều ổn thỏa.

Glôxtơ vào

LIA - Ôi! Trái tim ta, trái tim ta lại bùng bùng nổi dậy rồi đây! Hãy nằm im, trái tim ta thôi!

DIÊN - Bá cứ bắt chước các bà nhà bếp quát bảo mớ lươn bị đem băm chả. Bà ta vừa nện chày vào đầu lươn vừa nói: "Nằm im, đồ đi, nằm im!". Hẳn là anh ruột của bà ta đã quá tốt bụng với ngựa của mình, nên đã trợn bơ vào cổ ngựa.

Cornouôn, Rêgan, Glôxtơ và bọn gia nhân ra

LIA - Chào cả hai người.

CORNÔUÔN - Kính chào Bệ hạ.

RÊGAN - Con sung sướng được ra mắt người.

LIA - Ta rất tin lời cô, Rêgan. Ta biết rõ ràng tại sao ta cần tin như thế. Cô gặp ta mà không vui sướng thì ta dứt tình ly dị với mả của con người đã đẻ ra cô, coi đó là nơi chứa linh hồn của một con lang chạ! (*Với Kent*) - Thoát cùm rồi chứ?... Chuyện đó, sẽ hỏi đến sau. Rêgan, con yêu dấu của ta, chị của con là một đứa độc ác! Rêgan ạ! Nó trói chặt lòng bạc ác như con thần nanh mỏ sắc và rửa mái đây này. (*Trở vào tìm mình*) Ta nói khôn xiết lời... Con không thể ngờ nó hư hỏng đến thế nào!... Ôi! Rêgan!

RÊGAN - Xin người bình tâm. Con thiết nghĩ, người xét về nết tốt của chị con chưa đến nơi hơn là chị con ở với người chưa hết đạo.

LIA - Cái gì? Thế là thế nào?

RÊGAN - Con không thể tin rằng chị con lại sơ sót một chút nào với nhiệm vụ của mình được. Thằng hoặc, chị ấy có phải ghì hãm hành vi quá quắt của bọn tùy tùng phụ thân thì cũng là chỗ rất chính đáng mà làm điều rất hữu ích thôi, thực chẳng có gì đáng trách.

LIA - Nó đáng ta nguyện rửa nghìn lần!

RÊGAN - Phụ thân đã già rồi, đã gần tới cõi rồi! Cần phải có kẻ mình mẫn hơn mình hiểu rõ tình trạng mình hơn mình để diu dắt mới được. Cho nên, con xin người hãy trở lại nhà chị con, và vui lòng nhận với chị con rằng người đã có điều không phải.

LIA - Xin lỗi nó à? Thối phép nhà ta ra thế cơ đấy! "Thưa với bà con gái quý của lão này, lão xin thú nhận là mình già rồi; tuổi về già thì nhu cầu chẳng mấy. (*Quý gối*) Cha quý xuống xin con thí cho áo mặc, giường nằm, và lương ăn để sống".

RÊGAN - Thôi, thôi, xin cụ đi! Cái trò ấy dở hơi lắm! Mời cụ về nhà chị tôi cho!

LIA (*dừng dậy*) - Không đời nào! Rêgan! Nó triệt bỏ mất của ta nửa số tướng sĩ tùy tùng, nó lườm nguýt ta, luồng mắt nhìn thâm độc, miệng lưỡi nó như nanh rắn rết cắn vào giữa tim ta. Trời có bao nhiêu sấm sét oán thù, xin giáng cả lên đầu loại bạc ác bất nhân kia! Hỡi những luồng khí ôn dịch, hãy thổi mầm quái thai vào thân thể nó!

CORNOUËN - Chà! Gớm ghê!

LIA - Hỡi những làn chớp giạt, hãy soi ánh chói lòa xuyên thủng mặt khinh nhờn của nó! Hãy làm tiêu tụy dung nhan của nó bằng uế khí nơi bùn lầy bốc lên theo nắng gắt, cho vẻ kiêu căng của nó phải tàn lụi, phải tiêu vong.

RÊGAN - Trời đất quỷ thần! Cha mà cứ giận dữ như thế thì cả với tôi, cha cũng sẽ lại nguyên rửa như thế.

LIA - Không, không bao giờ cha nguyên rửa con đâu! Vì không bao giờ bản chất dịu hiền của con lại chịu để cho con ác nghiệt. Mắt của nó mới dữ tợn, mắt của con vỗ về mà không đốt cháy. Con là không có lòng nào mà cả về thích thú của ta, rút số người phục dịch ta, trả miếng ta những lời ngạo ngược, cắt xén nghi vệ của ta, và sau hết đóng cửa lại khi ta đến nhà. Con thấu hiểu hơn thế nào là đạo lý thiên lương, là phận vụ làm người con gái, là khuôn phép lễ mạo, là món nợ ân tình. Con không hề quên là ta đã chia cho con một nửa phần đất nước.

RÊGAN - Xin nói ngay vào việc cho.

LIA - Kẻ nào đã cùm người của ta?

Tiếng kèn báo

CORNOUËN - Kèn nào thế nhỉ?

RÊGAN - Hiệu kèn của chị tôi rồi! Chị có hẹn trong thư là sẽ sang ta, nay quả nhiên chị đã tới.

Oxoan ra

LIA - Tên nô bộc kia, vênh váo với cái oai hờ dựa trên cái ơn huệ chồng chèn của người nó hầu hạ! Cút, khuất mắt tao ngay!

CORNOUÔN - Người dạy thế là thế nào?

LIA - Ai đã ra lệnh cùm chân người của ta? Rêgan, ta hết sức mong rằng, việc này, con không hề biết tới! Ai đến kia!

Gônôrin ra

- Ôi thần linh của chín phương trời, nếu các vị thương người già cả, nếu uy đức nhân thuần của các vị phù trì lòng hiếu thảo, nếu chính các vị cũng đến tuổi già nua, thì xin lấy nông nổi ta làm chuyện bản thân các vị, hãy giáng lâm mà hợp lực cùng ta.
(Với *Gônôrin*) - Nhìn chòm râu bạc này, mi chẳng hổ người sao?
(Với *Rêgan*) - Ôi Rêgan! Con định cầm tay quân ấy sao?

GÔNÔRIN - Sao lại không cầm tay hổ ông cụ? Tôi đã làm gì tàn tệ nào? Chẳng có phạm tệ gì tất cả những điều kẻ trái tính, dở người cho là có tội.

LIA - Xà! Ngực của ta, sao mà cứng mạnh vậy? Mi còn chịu được thêm bao nả nữa đây? Tại sao người của ta lại bị cùm?

CORNOUÔN - Thưa, chính chúng tôi cùm đấy. Tội như thế, mà xử như thế kẻ cũng thế tất lắm rồi.

LIA - Ông mà lại làm thế à?

RÊGAN - Thôi, van cha! Trí khôn cha yếu đuối lắm rồi, cha nên biết mình là thế. Cha về ở bên chị tôi, qua cái hạn một tháng đi và giải tán nửa số tùy tùng, rồi xin cha lại sang bên tôi mà ở. Hiện giờ tôi không có nhà, chưa kịp chuẩn bị hân hoan để tiếp rước cha đâu.

LIA - Trở về nhà nó ư? Lại giải tán năm chục viên tùy giá? Không, thà ta không nơi trú ngụ, thà dầu mưa dãi gió, thà bầu bạn với sói rừng, cú vọ, cùng chung khốn khổ vì đủ mọi nỗi cơ hàn! Hừ, trở về nhà nó? Cái người nước Pháp đại độ kia kìa, hân đón lấy con gái út của ta không của hồi môn, giá bảo ta đến quỳ trước mặt hắn để ăn mày lấy miếng lương giữ ngựa mà sống cho qua ngày, như thế còn nghe được! Trở về nhà nó! Thà bảo ta khuất phục làm nô lệ, làm trâu ngựa cho tên tôi đòi mặt kiếp này còn hơn. (*Trở Oxoan*)

GÔNORIN - Cái đó, xin tùy ý.

LIA - Ta van mi, cái đứa con gái kia! Đừng khêu gan ta nữa: ta không phiền rầy đến mi nữa đâu, con ạ. Vĩnh biệt thôi! Không bao giờ ta còn gặp nhau, còn nhìn mặt nhau nữa. Nhưng mi vẫn là máu thịt của ta, con gái ta đẻ ra, hay, đúng hơn, mi là một khoảng nhức nhối đang nằm trong máu thịt ta mà ta phải nhận lấy. Mi là một cái nhọt tấy, một vết toác, một cái ung nung mủ phát ra từ máu uế độc của ta! Nhưng ta không hề trách móc mi! Ô nhục muốn đến với mi lúc nào, mặc tình, ta không thềm gọi. Ta không cầu đảo thiên lôi mang sấm sét! Ta cũng không đem việc mi kể tội với phép công cao của Jupiter. Bao giờ mi hối hận được, tùy tâm; ngày nào cải hóa được mình, tùy ý. Ta kiên nhẫn được. Ta sang ở mãi với Rêgan được lắm, cùng với một trăm tướng sĩ của ta.

RÊGAN - Cũng không hẳn thế được. Bên này con chưa chờ đón ông sang, chưa kịp sửa soạn gì để tiếp rước cho phải phép. Ông cứ nghe theo chị con, ông ạ. Bởi vì những ai, trong hồi thăng thốt của ông, còn biết điều khôn khéo, còn phải cam tâm chịu mà nghĩ rằng ông đến cõi già rồi. Thế thì... Nhưng phải làm gì, chị tôi hẳn cũng biết.

LIA - Nói vậy mà nghe được sao?

RÊGAN - Vâng, dám quyết là thế. Chứ còn chi nữa? Năm mươi tùy hạ chẳng đủ lắm sao? Có khi ông cũng chẳng cần đến chừng ấy. Phần mang tốn kém, phần nuôi nguy cơ, đều không thuận cho việc dùng đến số người nhiều quá thế. Trong một nhà, bằng ấy con người đặt dưới lệnh hai chủ nhân mà giữ cho hòa thuận được sao? Khó lắm! Không thể nào được.

GÔNORIN - Mà tại sao người lại không chịu dùng người hầu ngay trong hàng gia nhân của cô ấy, hay cả của tôi?

RÊGAN - Vâng, sao lại không thế nhỉ? Lỡ khi chúng có trở tràng trong việc hầu hạ thì chúng tôi kịp thời uốn nắn được. Vậy nếu ông muốn sang bên này - cái nguy cơ hiện giờ mới cảm thấy - thì xin ông chỉ đem theo hai mươi nhăm người thôi: quá số ấy, con không có chỗ cho họ ở đâu, cũng không chu cấp được.

LIA - Ta có bao nhiêu, đều dốc cả cho con...

RÊGAN - Cha cho cũng vừa đúng lúc!

LIA - Ta trao cả mọi quyền bảo quản nhân thân ta, tài sản ta cho

các người, chỉ dành lại cho riêng ta chừng ấy người làm quân tùy thuộc thôi! Thế nào? Ta sẽ sang đây chỉ với hăm nhăm viên tùy thuộc à? Rêgan, đúng cô nói thế chứ?

RÊGAN - Vâng, và con xin nhắc lại như thế: bên này không nhận thêm một người.

LIA - Giống đàn bà quái ác này vẫn có vẻ dễ thương, khi đàn bà còn có giống quái ác hơn trong thiên hạ. Nhân tâm mà không tối độc, thế là có chỗ đáng khen rồi. (*Với Gônôrin*) - Tôi sẽ sang bên cô. Năm mươi người bên ấy là gấp đôi hăm nhăm bên này. Vậy tình của cô tốt bằng hai tình của nó.

GÔNORIN - Người nghĩ lại coi. Kể phục dịch thì họ là phải đến hai nhăm người, đến mười người, thậm chí đến năm người nữa: ở nhà đã sẵn có gấp đôi số ấy để hầu hạ người?

RÊGAN - Mà đến cả một người cũng cần gì phải có nữa?

LIA - Ôi! Đừng có bàn đến chuyện cần với không cần. Kể hành khát cực cùng kia, cũng có được đôi vật mọn nào làm cảnh. Tính tình người mà chỉ cần sao có nấy, thì con người với con vật đời sống có hơn gì nhau? Cô là một phu nhân, nếu mặc cho ấm cũng đủ là sang rồi, thì lọ phải cần đến những thứ diêm dúa kia làm chi, nó có đắp thêm cho cô một chút nào sức nóng? Còn như cái cần thực sự, thì... Ôi trời đất quỷ thần, ban cho tôi được sự bình tĩnh, bình tĩnh mới là thứ tôi đang cần có! Trời hỡi trời! Người thấy không, ta đây này, một con người tội nghiệp già nua, mang nặng đau thương cũng như tuổi tác, khốn khổ cả hai bề! Nếu ý trời đã khiến cho hai gái kia đem lòng phản lại cha chúng nó, thì xin trời đừng bắt ta thành thứ người ngây độn khoanh tay chịu ép một bề. Hãy gieo thịnh nộ vào ta, và chớ để cho những giọt nước sụt sùi là thứ vũ khí đàn bà kia tuôn xuống làm hoen ố má ta. Không, hỡi những con yêu quái! Ta sẽ báo oán lên đầu chúng bay đáo đẽ, kỳ cho cả thế giới này... ta sẽ gây nên những chuyện... chưa biết là chuyện gì... nhưng nó sẽ làm cho trần gian này khủng khiếp. Bay tưởng ta sẽ khóc ư? Không, ta sẽ không khóc đâu! Ta dù đáng khóc nghìn lần, nhưng tim ta đau khổ có vỡ ra nghìn mảnh ta cũng không khóc. Ôi! Diên ơi! Ta đến hóa diên mất!

Lia, Glôxtơ, Kent và Diên vào

CORNOUÛN - Ta trở vào thôi, cơn dông đang tới.

Tiếng bão xa

RÊGAN - Nhà này bé quá. Ông già cùng với bọn tùy tùng mà ở đây thì chật.

GÔNORIN - Tại ông ấy chứ, tự mình không muốn yên lành! Để ông ấy ném mùi cho biết thân diện đại.

RÊGAN - Chỉ riêng mình ông cụ thì tôi xin vui lòng đón rước, còn thêm một người theo nữa, thì xin chịu.

GÔNORIN - Tôi cũng thế. Tướng công Glôxtơ đâu rồi?

CORNOUÛN - Theo ông cụ ra ngoài. Kìa, ông ta trở lại.

Glôxtơ lại ra

GLÔXTƠ - Nhà vua giận dữ quá chừng!

CORNOUÛN - Ông ấy đi đâu?

GLÔXTƠ - Người truyền lấy ngựa, nhưng tôi không biết người định đi đâu.

CORNOUÛN - Tốt nhất cứ để mặc ý ông già sẽ tự tìm đường lấy.

GÔNORIN - Mà đừng tìm cách giữ ông ấy lại, tướng công.

GLÔXTƠ - Tội quá! Đêm tối rồi, gió đêm gào thảm thiết. Gần xa bao nhiêu dặm, không có qua một khóm cây nào.

RÊGAN - Những người cố chấp tự mua lấy vạ thì hãy để cho họ học đó mà khôn. Nên đóng các cửa dinh cơ ngài lại. Bọn tùy tùng ông cụ là hạng người liều lĩnh, ông cụ lại cả nghe, những điều chúng có thể xúi giục ông cụ làm, chính là điều chúng ta nên dè chừng phòng ngự trước.

CORNOUÛN - Tướng công, xin đóng cửa lại cẩn thận; đêm nay dữ dội đó. Rêgan của ta bàn rất phải. Tránh dông bão là hơn.

Tất cả vào

HỒI BA

LỚP I

Cánh đồng vắng

Gió bão, sấm sét. Kent và một gia tướng ra

KENT - Ai đi kia, trong thời tiết như thế này?

GIA TƯỚNG - Một con người tâm hồn như thời tiết đêm nay, vô cùng xao xuyến.

KENT - Ta nhận được người rồi. Nhà vua đâu?

GIA TƯỚNG - Còn đang ganh sức với gió mưa hung cuồng. Người đòi phong ba xô đất xuống biển khơi, hoặc dềnh sóng biển khơi làm ngập hết đất liền, cho mọi sự phải đảo điên hoặc phải tiêu diệt. Người dứt từng chòm tóc bạc cho từng đợt bất kham của cuồng phong mù quáng cuốn bay đi mất tăm. Người đem cái nhân thân bé nhỏ của mình mà thách đấu với cả một trời gió mưa đang tàn khốc. Đêm nay là cái đêm con gấu mẹ kiệt sữa nuôi con cũng không ló ra khỏi ổ; sư tử và sói rừng lòng không dạ đói cũng ngại ướt lông da; mà người thì cứ thất thủ đầu trần, thét gào tiêu diệt.

KENT - Nhưng có ai cùng đi với người?

GIA TƯỚNG - Không ai ngoài chú Diên, cố tìm lời bông lơn làm dịu đau thương nơi trái tim tan nát của người.

KENT - Ngài ơi, tôi đã được biết ngài, mà bởi biết ngài tôi mới dám ngỏ với ngài một điều rất nghiêm trọng. Giữa công tước Anbani và Cornouon đang có chuyện hiềm khích mà đôi bên giữ miếng còn giấu kín cơ mưu. Cả hai bên cùng có dưới tay - ai nhờ ở phúc tinh tấp tễnh ngôi cao mà chẳng có - cả một bọn người tâm phúc, bề ngoài ra vẻ tận tâm, nhưng kỳ thực lại là tai ngầm mặt kín của người nước Pháp. Tình hình ta thế nào và có những gì sơ hở, chúng nó đều thông báo với Pháp vương: nào chuyện tương tranh giữa hai

công tước, chuyện cả hai bên chèn ép nghiệt ngã đối với đức vua tuổi già, cùng những việc còn trọng đại hơn nhiều, mà những chuyện như kia chẳng qua chỉ mới là những bóng dáng yếu ớt.

Việc hiển nhiên đã xảy đến là: hiện giờ, quân đội Pháp đã lọt vào cái vương quốc bị phân liệt này; lại nhân ta trễ nải canh phòng, họ đã đặt chân được lên những quang cảnh xung yếu của ta và chỉ nay mai là phát cờ xuất đầu lộ diện.

Đây, điều tôi muốn ký thác với ngài: nếu ngài vững được bụng tin tôi, ngài đi ngay đến Đuơ, thì ở đó ngài sẽ gặp một người, người ấy sẽ rất biết ơn ngài khi ngài thực tình kể hết cho nghe về bao nỗi cực nhục quái gở phi thường đã khiến đức vua có oán đất than trời bao nhiêu cũng không quá đáng. Tôi đây là một người vốn dòng quý phái và ở trong khuôn phép trượng phu, có biết người biết của mới dám đem việc này ủy thác cho ngài.

GIA TƯỚNG - Chuyện này tôi tưởng cũng cần phải bàn thêm với ngài.

KENT - Không! Để ngài yên tâm là tôi khác với bề ngoài của tôi xa, thì đây, xin mở cái túi này ra và giữ lấy vật đựng trong đó. Nếu ngài gặp nàng Cordelia - mà chắc chắn là ngài sẽ gặp - thì ngài đưa cho nàng thấy chiếc nhẫn kia; nàng sẽ nói cho ngài biết kẻ ẩn danh này là ai. - Bao quý quái! Tôi phải đi tìm nhà vua đây.

GIA TƯỚNG - Xin ngài đưa tay cho tôi. Ngài cần nói gì thêm nữa không?

KENT - Cũng không còn gì nói nữa, nhưng có việc cần làm ngay: là ta cùng đi tìm nhà vua - ông theo đường kia, tôi đường này, ai gặp vua trước thì hú lên gọi trước.

Cả hai cùng vào

LỚP II

*Cánh đồng vắng, ở một khu vực khác.
Bão vẫn hoành hành*

Lia và Diên ra

LIA - Hỡi thần gió bốn trời, hãy phồng mang mà thổi bão! Lồng lộn nữa lên đi! Cây nước, thác nguồn! Trút xuống dâng lên

cho ngập hết mọi lầu chuông, mất tăm cả hình gà trống đậu trên nóc! Lửa sáng khét, mau như ý nghĩ phi báo lưỡi tầm sét bổ toác gốc sên già, hãy đốt sém mái đầu bạc của ta đi! Và mi nữa, hỡi tiếng nổ thiên lôi khuyh thiên đảo địa, hãy bóp nát quả đất tròn trĩnh này, hãy làm vỡ vụn mọi lò đào trú thiên nhiên, mà hủy diệt mọi mầm mống sinh ra quân bạc ác!

DIÊN - Bá ơi là bá! Nước phép cung đình⁽¹⁾ dưới mái một nhà khô ráo vẫn cứ hơn là thứ nước mưa giữa trời này. Ta trở vào đi, bá ơi, rồi bá chịu khó van xin chút lòng thương của con gái bá, chứ đêm như cái đêm nay thì chẳng biết thương ai hết, người diên đại cũng như kẻ khôn ngoan.

LIA - Thả sức mà hung cuồng! Lửa sét, khạc xuống đi! Mưa đông cứ xối nữa. Gió, mưa, sấm sét, các người không phải là con gái của ta! Ta không trách các người là bạc ác bất nhân đâu, hỡi thiên phong địa vũ, ta có đem đất nước ta ban cho các người bao giờ đâu, ta có gọi các người là con ta đâu; các người chẳng cần phải hiếu thuận cùng ta; vậy tha hồ, cứ trút xuống những trò vui khủng khiếp của các người nữa đi! Ta đây ở trong tay các người, một thân già tội nghiệp bệnh tật và bị khinh khi, ta xin cam chịu. Tuy vậy, ta cũng phải thống trách các người là những kẻ nịnh thần, quy lụy chiều theo hai gái hư hỏng, đem thiên binh thiên tướng hoán vũ hô phong để vùi dập một mái đầu bạc phơ tuổi tác như ta đây! Ôi! Thực là hèn, thực là nhục!

DIÊN - Có nhà để ẩn mái đầu thì có khác chi đầu có mũ.

Ai lo che khổ
 Trước cả che đầu
 Đầu khổ như nhau
 Tha hồ rận chấy
 Lấy nhau thế đấy
 Những người khổ rách áo ôm.
 Cúi cái ngón dưới chân
 Ngang cái tim trên ngực

⁽¹⁾ *Court holy water*, có nghĩa là những lời hứa hão, những lời nịnh hót.

Tim thành chai và tim kêu nhưc

Tim thành mất ngủ đêm dài.

Bởi vì, không đời nào đàn bà đẹp lại không nhìn mặt với cái gương.

Kent ra

LIA - Không! Ta nhất quyết phải nêu gương kiên nhẫn. Ta nhất định sẽ không hé răng.

KENT - Ai đó?

DIÊN - Còn ai nữa, một vì đế vương và một cái khố, nghĩa là một người khôn và một thằng điên.

KENT - Thương ôi! Người ở đây ư? Những loài vốn thích ban đêm cũng không giống nào ưa những đêm như đêm nay được. Đất trời giận dữ khiến bọn rình mò bóng tối cũng phải kinh hồn chúm núp trong hang. Từ thuở làm người tôi chưa từng nghe, từng thấy sấm vang chớp xé nào khủng khiếp như kia, hay gió hú mưa gào nào phũ phàng đến thế. Thề chết loài người thực không sao đương nổi hãi hùng quá đổi đến nhường kia.

LIA - Cầu các thần minh quyền cao phép cả đang dồn dập cả một trời kinh hoàng phá phách trên đầu ta đây, hãy tróc nã cho ra giống bạo thiên nghịch địa! Quân khốn kiếp vẫn ẩn nặc trong mi những tội ác chưa ai biết và chưa phải tay công lý gia hình, hãy kinh hồn táng đờm! Hãy trốn đi, hỡi tên hung đồ nhúng máu; lẩn mặt đi, hỡi đứa thê gian, và mi nữa, kẻ loạn dân giả vờ đạo đức. Hãy run sợ đến rụng rời gân cốt, hỡi quân bỉ ổi mỹ miều tốt mã mà làm ô uế cuộc sống con người. Hỡi ác phạm bùng bít được bấy nay, biết thân thì xé toạc tấm màn bao che, trước lời khống tố, liệu bề mà khát tội!... Ta là một kẻ phải chịu tội tình nhiều hơn là gây nên tội.

KENT - Tội nghiệp! Đầu tóc đội mãi trời! Chúa thượng ơi, gần đây có một mái lều có thể che đỡ người qua cơn bão ác. Xin tạm đến đó mà nghỉ. Còn tôi, tôi lại đi gõ cửa những người ở cái nhà kia - những người lòng rắn hơn cả đá xây nhà - mà lúc này tôi đến hỏi tin người, họ đã không cho tôi vào lọt. Tôi sẽ trở lại đó cố nài cho họ đến phải mở lòng.

LIA - Đầu óc ta xem chừng sắp điên đảo đến nơi rồi! Đi với ta, con. Mi thế nào? Rét phải không, con? Ta đây cũng rét. (Với

Kent) - Cái lều tranh kia ở đâu, ông bạn? Nỗi cùng cực có một phép lạ cũng thần tình, nó biến những vật hết sức tầm thường thành ra của quý. Nào, ta đi vào lều cỏ của ông nào. Tội nghiệp chú Diên của ta, lòng ta còn một mảnh đây này cảm thương cho chú.

DIÊN - Ai kia còn mảnh nào khôn

Mặc cho gió dập mưa dồn, không sao!

Thản nhiên với số ba đào,

Ngày nào chẳng gió, ngày nào chẳng mưa.

LIA - Đúng thế, con ạ! Thôi, đưa ta đến lều tranh.

Lia và Kent vào

DIÊN - Chà! Cái đêm như cái đêm này thì đến máu ả giang hồ nào cũng phải nguội. Trước khi ta đi khỏi, ta hãy đọc một lời sấm tiên tri:

Bao giờ sư sãi đều phải chân tu,
 Hàng bia không pha nước để cho đất hàng,
 Bao giờ kẻ quý người sang,
 Biết đường ăn mặc để vẽ đường cho thợ theo,
 Bao giờ người dị chí không bị thiêu,
 Chỉ con người hoa liễu mới chịu điều bồng da,
 Bao giờ mọi việc ra tòa,
 Điều được xét xử chẳng bao giờ đơn sai,
 Bao giờ quý tộc chẳng mắc nợ ai,
 Anh hào tráng sĩ cũng không người nào túng tiêu,
 Bao giờ những đứa đặt điều,
 Không tìm ra miệng lưỡi nói điều để dùng,
 Bao giờ kẻ cắp lảng tránh chỗ người đông,
 Lão keo nói rõ quăng đồng đem của ra chôn,
 Bao giờ gái đi cùng bọn dâm bôn,
 Bỏ tiền ra dựng tượng đúc chuông, xây nhà thờ,
 Thì bấy giờ Albion quốc gia,
 Thành ra một cõi sơn hà rất đổi đảo điên.

Ai sống lâu rồi sẽ thấy hiển nhiên,

Cái thời thiên hạ không quen đi đằng đầu.

- Bài sấm này sau này Merlin sẽ làm ra, còn tôi tiên tri, vì tôi đi bước trước.

Diễn vào

LỚP III

Trong lâu đài Glôxtơ - Một căn phòng

Glôxtơ và Edmôn ra

GLÔXTƠ - Chao ôi, chao ôi! Edmôn ơi! Ta không sao đồng tình được với cách cư xử bất nhân kia. Ta vừa ngỏ lời xin để cho được thương hại người, thế là họ vội ngăn, không cho ta sử dụng tùy nghi ngay chính nhà của ta nữa, cấm ta không được nhắc tới người, được kêu xin hộ người, hay được đỡ đỡ người bằng bất kỳ cách nào đó; ta mà không nghe, họ sẽ oán thù ta suốt đời.

EDMÔN - Độc địa bất nhân quá chừng!

GLÔXTƠ - Được rồi. Đừng nói gì cả. Chuyện hiểm khích đã nổ ra giữa hai công tước. Mà còn có chuyện tệ hơn thế nữa kia. Đêm nay, ta mới nhận được một bức thư, - chớ nói hở ra, nguy hiểm đấy. Ta cất kỹ bức thư trong phòng riêng ta rồi. Thế nào nhà vua cũng sẽ được trả thù về bao nhiêu cay đắng người chịu lúc này. Binh mã của một phương diện đã lọt được một phần vào nội địa. Ta phải đứng về phía nhà vua. Ta tính đi tìm người, để bí mật giúp đỡ người. Trong khi đó, nhà người liệu chiều mà nói chuyện với công tước, cốt sao cho họ không ngờ biết được công việc ta làm. Lỡ ông ta có hỏi thì nói là ta ốm, phải đi nằm. Ta dù có chết - họ sẽ đe dọa ta điều ấy rồi đó - ta cũng phải cứu chúa thượng của ta qua khỏi bước này. Rồi đây sẽ xảy ra những biến cố phi thường, Edmôn, nghe ta, cần thận trọng.

Glôxtơ vào

EDMÔN - Việc phúc đức đã cấm mà ông vẫn cứ làm kia, ngài công tước sẽ được báo tin ngay bây giờ - với cả bức thư kia nữa. Chuyển này xem ra mình lập được một công trạng khá! Thế nào nó cũng đem đến cho mình tất cả những gì mà ông bố mình mất ráo: không xót mảy may! Bọn trẻ phải vươn lên khi lớp già quy xuống.

Edmôn vào

LỚP IV

Trước một lều tranh giữa cánh đồng

Đông bão vẫn tiếp tục. Lia, Kent và Diên ra

KENT - Bẩm chúa công, chỗ này đây. Xin mời chúa công vào. Trời đêm nghiệt ngã quá chừng, xác thịt trần gian sao mà đương nổi.

LIA - Để mặc ta!

KENT - Kính xin chúa công cứ vào trong đó.

LIA - Người định vò xé lòng ta sao?

KENT - Thà lòng tôi tan tành, chớ đâu có thế. Xin chúa công vào cho.

LIA - Người cho cơn gió ác thấu xương kia đã ghê gớm lắm sao? Họa có người thấy vậy. Nhưng tấm thân nào đã mang trọng bệnh, thì vài ba chứng phụ nào có vấn chi? Con gấu lớn đuổi người phải chạy, nhưng đường cùng phía trước là biển sóng gầm, thì người sẽ xông trở lại coi thường miệng gấu. Khi tâm hồn thanh thỏa thì thể xác dễ cảm thấy đau thương; bão táp rộn rã trong tâm hồn ta khiến giác quan ta hóa ra trơ rần, chẳng thấy được gì ngoài những nhịp ở đây đang dồn dập đập. Ôi, lòng bất nhân của quân bất hiếu! Nó có khác nào cái miệng ấy lại cắn xé cái tay này khi đưa miếng cho nó ăn! Được rồi ta sẽ trừng phạt đão để cho coi! Không! Ta không thềm khóc nữa đâu! Đêm ác như thế này mà ta phải bật ra khỏi nhà! Ủ, mưa nữa đi, mưa mãi đi! Ta chịu được. Đêm ác như thế này, vậy mà!... Ôi Rêgan, Gônơrin! Đối với cha tuổi tác, cha hiền từ, tấm lòng cha không

tiếc tí gì, có bao cho hết... Mà... Đó đó, cơn điên lảng vảng tới đó, gạt nó đi, không khơi chuyện ấy nữa.

KENT - Chúa công ơi, vào đi thôi!

LIA - Ta xin nhà ngươi, nhà ngươi vào đi. Phải bão táp đến thế này ta mới khỏi nghĩ đến những điều chỉ làm ta càng khổ não. (*Với Diên*) - Vào đi, con, con vào trước. Ôi, thân cùng khốn không chốn nương mình!... Kia, vào đi, con. Ta khẩn nguyện ít lời rồi ta đi ngủ.

Diên vào

Ôi! Những kẻ áo manh, ở đây hay đâu đâu nữa, đang trải qua cơn ráo riết của gió mưa hung tàn này, đầu đội mái trời, dạ không gào đói, thân mang tơ tằm cho tứ cửa rét lửa, làm sao mà các người chống nổi phũ phàng này của bao mùa cay độc? Trước kia, ta ít khi để tâm đến sự tình này! Hỡi những kẻ sống xa hoa, hãy lấy đây làm thuốc đắng. Dấn thân mà chung nếm khổ với cảnh nghèo hèn, để biết đem san xuống bớt những của thừa dùng, cho trời khỏi mang điều bất công vô lý.

EDGA (*mới thấy tiếng trong lầu*) - Được sải rười rồi, một sải rười! Tội nghiệp cho mày, Tôm ơi!

Diên vội trở lại

DIÊN - Đùng vào, bá! Có ma đấy! Có ma! Có ma!

KENT - Đưa tay đây! Ai trong đó?

DIÊN - Ma! Ma! Con ma xưng tên là Tôm! Mi là ai đang găm gù trong đó. Ra đây!

Edga vào, giả dạng điên dại

EDGA - Đi đi! Thằng quỷ gớm ghiếc nó đang theo ta đấy!

Gió lùa qua bụi cây gai

Người về ổ lạnh nhà người

Cho ấm cái thân!

LIA - Chú có đem hết của cho con gái chú không mà nên nông nổi ấy?

EDGA - Ai của đâu mà cho thằng Tôm tội nghiệp này? Ma quỷ đã dẫn nẻo đưa đường cho Tôm qua lửa thiêu lửa cháy, qua lạch chảy, nước nguồn, qua đồng lầy bãi lội, đã thủ dao dưới gối Tôm nằm, treo tròng nơi Tôm cầu khẩn, cho nhân ngôn vào đĩa Tôm

ăn; ma quỷ làm Tôm hóa kiêu căng, phóng con ngựa khoang, qua cầu bốn tấc, đuổi theo bóng giặc, chẳng hóa bóng mình!... Lay trời phù hộ cho cả năm tri giác của mày! Tôm rét lắm rồi! Hừ hừ! Dù đi! Dù đi dù đi! Lay trời đừng bắt mi gặp phải phong ba, gặp vía tinh ma, mắc ương tai quái. Ai ơi, làm phúc cho người quỷ ám là thằng Tôm tội nghiệp này! Đây, tôi tóm được nó đây này... nó đây, nó kia, nó đó!

Gió bão vẫn hoành hành

LIA - Té ra con gái hấn đã gây cho hấn đến nỗi này sao? Phải chăng người cũng không giữ lại gì? Người cũng đem cho con gái hết?

DIÊN - Còn chứ! Hấn giữ được một mảnh che thân, nếu không ta xấu hổ chết!

LIA - Cầu cho bao nhiêu tai ương sẵn treo trên không khí chỉ rình đổ xuống tội lỗi của loài người, hãy trút cả lên đầu bọn con gái nhà người!

KENT - Nhưng hấn không có con gái đâu, chúa công ơi!

LIA - Đồ nghịch thần đáng chết! Không có con gái tẽ bạc thì ai xui hấn phải tội tình kia? Vậy ra đã thành thông lệ rồi sao: những người cha thiệt phận đều bị máu mủ ruột thịt mình hắt hủi đến thế sao? Báo ứng thực cũng chí công thay! Máu thịt ấy ai bảo đẻ ra những giống gái điều hâu rửa tìu gan bố?

EDGA - Con yêu tinh Philôcok

Lên đầu non Philôcok mà ngồi thu lu...

Lu lu thu lủ lủ lu!

DIÊN - Đêm giá lạnh thế này, ai rồi cũng hóa diên đại ráo!

EDGA - Phải coi chừng ma quỷ! Phải thảo kính cha mẹ, chớ có nuốt lời, chớ chửi chúa Trời, chớ gian dâm với vợ trăm năm kẻ khác; người yêu hiền đức, chớ cho ăn mặc xa hoa. Châu cha, Tôm rét!....

LIA - Trước đây người là người thế nào?

EDGA - Một hiệp sĩ tùy sai anh hùng hảo hán. Đầu tóc uốn quăn, trưng găng tay giai nhân trên mũ, khêu người yêu thêm tình dục và cùng nàng ma chuột ban đêm. Nói một câu thề thốt một câu để rồi lại nuốt lời ngay vào mặt của hoàng thiên hậu thổ. Mộng trắng hoa theo vào giấc ngủ và thức giấc lại làm chuyện trắng hoa. Mê uống rượu, ham đánh bạc, còn về dâm dật thì

vượt xa vua Thổ Nhĩ Kỳ. Man trá tâm cơ, cả nghe xúc xiểm, tay ứa máu me; ngang với lợn về ươn lười, với cáo về ranh khôn, với sói về phàm ăn, với chó đại về điên khùng, với sư tử về tàn bạo.

Này ai ơi, chớ có để tiếng cốt kết chân giầy, tiếng xạc xào tơ lụa làm tội cho lòng đấm sặc của ai; giữ sao cho chân khỏi tới lầu xanh, tay khỏi lẫn vào khu mang vảy, bút khỏi sa vào tờ vay lãi. Chúc ma quỷ dữ hãy coi chừng, ai ơi!

Gió rét qua bụi cây gai, vẫn còn thổi: nhong nhong con các biển, nhong nhong! Tha hồ cho nó chạy!

Mưa, bão

LIA - Người thà nằm sâu dưới mộ, còn hơn để cho thân dài dẫu trong cay nghiệt của gió mưa này. Con người chỉ có vậy thôi sao? Nhìn kỹ mà coi, nào có chi đâu: Không lấy của tằm một sợi tơ, của vật một mảnh da, của cừu một sợi len, của cây hương một chút sạ. Ở đây, có ba ta đều là hư ngục; nhưng người, là hư ngục hiện thân. Người mà trút hết thứ che thân chỉ còn là một con vật hai chân trần truồng và lóng ngóng như nhà người thôi! Những của mượn này - (*Lia giật xé quần áo trên người*) - Vứt đi, bỏ đi! Ta trút hết!

DIÊN - Bá ơi, bá ơi, khoan khoan, con xin bá. Đêm nay xấu lắm, đi bơi chẳng thú gì đâu. Lúc này một đốm lửa loe trên cánh đồng hoang bát ngát, cũng chẳng khác nào trái tim của một lão tay chơi về già: một chút ánh bùng trong toàn thân già ngất. Coi kìa! Đang tiến về đây một ngọn lửa ma trời.

Glôxtơ vào, tay cầm đuốc

EDGA - Đó là con quỷ Flibertigiblet! Nó thức dậy đi tuần đêm từ lúc cấm đèn đến gà gáy một. Nó làm kéo màng sinh mạng, cho mất thành lác và cho miệng sứt môi; nó làm cho lúa kén mồi meo và làm cho mọi loài trần gian hư hỏng.

Thánh Vi thon ba lần qua núi

Gặp con tinh Ác mộng đi với chính hung tinh

Người bắt nó quy hàng và biến cho nhanh

Biến đi! Yêu tinh, hô! Biến!

KENT - Chúa thượng thấy trong mình thế nào?

LIA - Ai kia!

KENT - Ai? Tìm gì ở đây?

GLÔXTƠ - Các người là ai đã. Tên gì?

EDGA - Ta đây là thằng Tôm, hay ăn nhái bển, ăn con nòng nọc, thần lằn vách núi với thần lằn sông; Tôm nổi cơn điên khi bị ma làm dữ, lại ăn phân bò cái thay rau, nuốt chuột già chó toi và uống nước ao tù rêu váng. Tôm bị tứ xứ chuyển tay nhau quất roi; bị người cùm, bị người nhốt, không ai nể gì Tôm có những ba bộ y phục và sáu lần áo lót, đằng hoàng ngựa cười gươm đeo.

Chuột chù, chuột cống, các giống côn trùng

Tới nay đã bảy năm ròng, Tôm lấy nuôi thân.

Anh bạn hãy coi chừng!... Thằng quỷ Smolkin kia! Đứng im liệu xác!

GLÔXTƠ - Tội thay! Tả hữu của người không còn ai khác nữa sao?

EDGA - Vua của âm ty là một trai anh tuấn. Tên hấn là Môđô và Mahu!

GLÔXTƠ - Kẻ ruột thịt của ta, chúa thượng ơi, tôi tề biết chừng nào: chúng thù ghét người đã sinh ra nó.

EDGA - Tội cho Tôm, rét quá chừng!

GLÔXTƠ - Xin người đi với hạ thần. Trung nghĩa của lòng này không thể cứ vâng theo mệnh lệnh khắt khe của con gái người được. Họ đã đòi tôi phải cấm cửa, để đẩy ả người vào đêm bão hãi hùng này; nhưng tôi cứ liều chết đi tìm người, đón người về nơi có lửa ấm đang chờ và thức ăn đã dọn.

LIA - Hãy để ta luận đàm với nhà hiền triết này đã... Nguyên nhân sấm sét từ đâu?...

KENT - Xin chúa thượng nhận lời ông ấy đi! Xin người đến nhà ông ấy.

LIA - Ta muốn nói mấy câu với nhà thông thái thành Thêbơ kia. Tiên sinh nghiên cứu vấn đề gì?

EDGA - Chống tà ma và diệt loài sâu bọ.

LIA - Tiên sinh cho tôi hỏi riêng điều này.

KENT (với Glôxtơ) - Xin tướng công lại mời người lần nữa đi. Đầu óc người sắp loạn rồi đấy.

GLÔXTƠ - Không thể trách được người. Cả hai đứa con gái của người mong cho người chết. Nghi mà tiếc thương Kent! Ông ấy đã nói trước là cơ sự này thế nào cũng xảy ra. Tội nghiệp cho con người bị phóng trục. Bác cho là nhà vua đến hóa điên mất chứ gì? Tôi đây này, bác ơi, chính tôi cũng sắp hóa điên rồi đó. Tôi

có thằng con trai, tôi từ bỏ nó rồi, không kể nó là máu mủ nữa; vừa đây, mới vừa đây thôi, nó cũng toan làm cho tôi chết. Mà trước nay tôi vẫn thương yêu nó, bác ạ, tưởng như chưa ai yêu con bằng tôi. Thực tình, đau khổ đã làm cho tâm tính tôi không được bình thường. (*Gió bão*) Đêm gì mà lại thế này! - Cúi xin chúa thương nghe thần...

LIA - Xin ngài lượng thứ cho. (*Với Edga*) - Bạc triết nhân tôn quý, rước người cùng đi.

EDGA - Tôm rét lắm.

GLÔXTƠ - Thì vào trong lều cho ấm, cháu!

LIA - nào, ta cùng kéo nhau vào cả đi.

KENT - Lối này kia, chúa công.

LIA - Cùng với vị ấy kia! Ta không muốn rời xa bạc triết nhân của ta.

KENT (*với Glôxtơ*) - Tướng công nên chiều ý người. Cứ để người đem theo anh chàng.

GLÔXTƠ - Vâng, xin người cho hấn theo.

KENT - Nào, đi với chúng ta, anh bạn.

LIA - Đi nhé, quý nhân thành Aten.

GLÔXTƠ - Suyt! Im! Nghe! Im bật đấy!

EDGA - Rôlăng kiện nhi đi tới lầu canh tối

Ngâm câu khẩu lệnh: Fai, fo, fum.

Ta đánh hơi thấy có máu người Anh.

Tất cả vào

LỚP V

Trong lâu đài Glôxtơ

Cornouôn và Edmon ra

CORNOUÔN - Ta sẽ cho lão biết phép ta trước khi ta ra khỏi nhà này.

EDMON - Bẩm đức ông, tôi vẫn có điều nghi ngại rằng thiên hạ sẽ

không khỏi chê trách tôi là đã để cho tấm trung can thẳng được tình máu mủ.

CORNƯƠN - Bây giờ ta đã thấy ra rằng, anh của người mà muốn hại lão ta không hẳn chỉ do tâm địa xấu, mà chính là quả báo do kẻ làm cha bội nghịch gây nên.

EDMÔN - Vận số của tôi sao mà cay nghiệt! Bất tôi phải ân hận vì đã chân thành. Đây là bức thư ông già nhắc đến. Thư này là tang chứng ông ấy tư thông với nước Pháp rõ ràng. Trời đất ạ, giá chuyện phản nghịch này không có bao giờ, hay thân này không phải là người đem nó ra tố cáo!

CORNƯƠN - Đi với ta vào gặp phu nhân.

EDMÔN (*nói riêng*) - Mình mà thấy ông cụ đang cung phụng ông vua nữa thì mỗi nghĩ ngờ càng thêm nặng. (*Với Cornouôn*) - Tôi xin giữ niềm trung nghĩa tới cùng, mặc dầu cuộc đấu tranh giữa đạo làm tôi với tình máu mủ thực là đau xót.

CORNƯƠN - Ta sẽ tin dùng người, người sẽ được ở lòng tin yêu của ta một tình cha con đậm đà hơn nữa.

LỚP VI

Một căn nhà, trong ấp phụ thiết vào lâu đài

Glôxtơ, Lia, Kent, Diên và Edga ra

GLÔXTƠ - Ở đây hơn là ở ngoài trời, xin vui lòng với nơi tạm trú này. Tôi xin gắng hết sức đi kiếm thêm một chút tiện nghi nữa; xin sẽ trở lại ngay.

KENT - Lý trí của người không còn sức cưỡng lại được nỗi phần uất của người nữa. Xin cầu trời thưởng công cho tấm lòng tốt của ngài.

Glôxtơ vào

EDGA - Frateretto gọi bảo tôi rằng vua Nêrôn câu cá trên hồ âm phủ đấy. Hỡi con người thơ đại, cầu nguyện đi cho khỏi chước tà ma.

ĐIÊN - Bá ơi, bá bảo dùm con, đi bá! Người điên là quý phái hay là bình dân, nào?

LIA - Là vua, là vua!

ĐIÊN - Chả phải rồi! Đó là một anh bình dân có con quý phái. Bởi vì, anh bình dân có điên mới chịu cho con làm quý phái trước cả mình.

LIA (*theo một ý nghĩ riêng*) - Phải có hàng ngàn quân với xiên sắt nung đỏ, vừa sấn vào chúng nó vừa phun phè phè...

EDGA - Quỷ nó cắn lưng tôi!

ĐIÊN - Có điên mới tin con chó sói hiền lành, vó ngựa không đáng kính, trẻ ranh biết ân ái, dĩ đại giữ lời thề.

LIA - Sẽ cứ như thế. Ta quyết đem kể tội chúng nó tức thời. (*Với Edga*) - Người ngồi đây, hỡi vị quan tòa bác học. (*Với Diên*) - Người, vị tôn sư mưu trí, ngồi đây. Nào, giờ đến phiên chúng bay, loài chồn cái!

EDGA - Kia, ngài ngồi oai không, mắt quắc lên kia! Hãy đưa mắt thử liếc lên xem nào, hỡi người nữ phạm!

Qua sông sang với anh đi, hỡi nàng Betxy!

ĐIÊN - Nhưng thuyền ai rỉ nước

Nói sao cho được

Bởi vì sao không tới được cùng nhau.

EDGA - Quỷ nó ám thằng Tôm bằng tiếng sơn ca. Hôpđanx gào trong bụng Tôm đòi hai con cá sộp trắng. Thôi đi quỷ ơi, đừng quang quác nữa, tớ chẳng có gì cho đó ăn đâu.

KENT - Người thấy trong mình thế nào? Xin đừng thẳng thốt hôn mê như vậy nữa. Người đi nằm đi. Lấy nệm gối ra cho người nghỉ nhé.

LIA - Ta dự xong phiên xử án chúng nó đã. Chúng tá đâu? (*Với Edga*) - Người là chánh án mặc áo quan tòa, mời ngài ngồi vào chỗ đi. (*Với Diên*) - Còn người, người đồng nghiệp của ngài cũng ghé vai gánh cân công lý, người ngồi vào bên cạnh. (*Với Kent*) - Người có chân trong hội đồng thẩm án đó, ngồi xuống đi.

EDGA - Tòa phải xử cho nghiêm minh!

Chàng chăn xinh trai ngủ hay thức đó

Chiên của chàng dầm lúa ở đồng kia

Miệng có duyên hãy cất tiếng lên đi

Để cho chiêm khỏi thiệt gì đến ai.

Gừ... r... Con mèo màu xám!

LIA - Luận tội con kia trước. Chính danh nó là Gônơrin. Ta xin tuyên thệ trước quý Hội đồng, chính nó đã tống cổ đức vua cha tội nghiệp của nó ra khỏi cửa!

DIÊN - Thì kia, tiến lên. Tên mi là Gônơrin phải không?

LIA - Nó chối làm sao được?

DIÊN - Xin phu nhân tha lỗi cho, ta lại cứ tưởng bà là cái ghế.

LIA - Còn con kia kia, hai mắt nó liếc dao găm tỏ rõ trái tim của nó đúc bằng chất gì rồi. Bắt cổ nó lại! Khí giới, khí giới đâu, lấy gươm đây! Đem lửa đến! Hối lộ đã lọt được tới nơi này mất rồi! Đồ quan án gian tham! Sao người để cho nó tẩu thoát?

EDGA - Lay trời thương xót cho tâm linh của người!

KENT - Tội lắm, chúa thượng ơi! Còn đâu là sự bình tĩnh hiên ngang mà người bấy lâu tự hào vẫn giữ được?

EDGA (*nói riêng*) - Mình ái ngại cho cảnh ông già đến không cầm nổi nước mắt! Không khéo thì lộ hình tích mất thôi!

LIA - Bao nhiêu chó nhỏ đều xúm nhau vào! Con Khôn, con Trắng, con Ngoan, kia, nó đang sủa ta đấy!

EDGA - Tôm sẽ lấy đầu Tôm ném chúng nó! Xù! Cút! Chó ranh con!

Chó mõm trắng, chó mõm đen

Chó răng có nọc, chó hèn, chó sang

Chó săn, chó hiếm, chó hoang

Chó đuôi cụt lủn, chó tròng đuôi tôm

Tôm mà ném cái đầu Tôm

Là kêu oăng oăng mà chuồn cho mau.

Đu đi, đu đi, Xetxa! Nào, đi chơi chợ áp phiên, chơi chợ phiên và đi chơi chợ... Chán thay, chén sừng của Tôm khô cạn mất rồi.

LIA - Bây giờ thì đem phanh thây con Gônơrin ra! Xem chung quanh quả tim nó còn mọc ra những thứ gì nữa. Không chừng ta sẽ thấy được nguyên nhân nào đó đã tạo hóa nên thứ tim đá rắn này. (*Với Edga*) - Tiên sinh, ta muốn tuyển nạp người vào

số một trăm tướng sĩ của ta; có điều ta không ưa cái kiểu y phục người mang. Người bảo đó là đúng kiểu pecsan ư? Đành vậy, cứ nên đổi bộ khác.

KENT - Nào, giờ thì xin chúa công đi ngả lưng thôi, người đi nghỉ một chút.

LIA - Ồ ờ, yên lặng... yên lặng, nghe không! Kéo màn gió cho ta: thế, thế, thế! Sáng mai ta dùng bữa tối nghe chưa: thế, thế, thế.

DIÊN - Còn ta, đến trưa ta đi nghỉ.

Glôxtơ ra

GLÔXTƠ - Này, bác, lại đây. Đức vua đâu, chúa công ta đâu?

KENT - Kia. Nhưng để người yên nghỉ. Người loạn trí mất rồi.

GLÔXTƠ - Bác ạ, xin nghe tôi nhé, bác hãy ẩm lấy người. Tôi vừa được tin chúng nó âm mưu định sát hại người đấy. Ngoài kia, một cỗ mã kiệu đã sắp sẵn rồi. Đặt người lên, rồi đi thẳng đến Đuơ. Ở đó sẽ có người đón tiếp và che chở bác. Đưa ngay chúa công đi! Để chậm nửa tiếng nữa thôi, là tính mệnh người, tính mệnh bác, với tất cả những ai đứng lên bảo vệ người sẽ không sao cứu nổi. Đưa người đi khỏi đi, đi gấp đi; nào, theo tôi, tôi đã sửa soạn đủ thứ cần thiết ở một nơi rồi, tôi dẫn ngay các người tới.

KENT - Cơ thể nọ bị giầy vò giờ đây đang bần bật ngủ. Giấc ngủ may thay còn có cơ bồi đắp lại phần nào bộ thần kinh tan nát của người, nếu không thì thực khó có phương thuốc nào cho hồi phục được. (Với Diên) - Nào, lại đây, đỡ ta một tay mang chúa công ra; chú không ở lại được đâu.

GLÔXTƠ - Ra thôi.

Kent, Glôxtơ cùng với Diên mang theo Lia, cùng vào

EDGA - Khi ta thấy bậc trên ta phải cùng mang một nỗi khổ như ta, thì nỗi khổ của ta chừng như không còn là oan nghiệt nữa. Kể một mình chịu khổ, thường khổ nhất trong tâm tư, bởi gạt bỏ lại sau mình mọi cảnh vui chơi, mọi hồi sung sướng. Nhưng nếu có được những bạn đường cùng chung cảnh khổ thì tâm hồn cũng dễ được khuây nguôi. Đau khổ của ta lúc này thực nhẹ bỗng đi, ta thấy kham được lắm; bởi cái ách làm ta cơ cực cũng đang đè nặng trên vai nhà vua: người thì vì con, ta vì cha già mà điều đúng.

Tôm hỡi, lên đường thôi! Hãy lắng tai mà nghe tin lớn, đợi bao giờ cái mối nghi oan làm tội mi kia đã phải nhận cho mi là chính trực mà hồi tâm đổi giận làm thương, bấy giờ mi hãy ra mặt. Đêm nay, có sự gì chẳng nữa cũng chẳng sao, miễn nhà vua được vô sự. Ta hãy nghe ngóng, ta hãy coi chừng.

Edga vào

LỚP VII

Trong lâu đài Glôxtơ

*Cornouôn, Rêgan, Gônôrin, Edmôn
và một số gia nhân ra*

CORNOUÔN (*với Gônôrin*) - Xin chị gấp trở về nhà đưa ngay cho lệnh phu tướng coi bức thư này: quân đội Pháp hiện đã vào nội địa. Bay, điệu tên phản bội Glôxtơ vào đây cho ta!

RÊGAN - Dem treo cổ nó ngay tức khắc!

GÔNÔRIN - Móc mắt nó ra!

CORNOUÔN - Edmôn, để mặc lão cho ta hỏi tội; hãy lên đường cùng bà chị ta. Cha người bụng dạ sói lang, ta sẽ trừng trị như thế nào, tướng mắt người không nên chứng kiến. Người đến cấp báo cho công tước hỏa tốc chuẩn bị. Ở đây cũng vậy; phần bên này ta lo. Quân thám mã sẽ sẵn sàng cho hai bên luôn luôn thông báo được mau tin tức. Xin tạm biệt chị. Tạm biệt người, tướng công Glôxtơ. (*Với Oxoan vừa ra*) - Thế nào, nhà vua đâu?

OXOAN - Bẩm, đức ông Glôxtơ đã giúp nhà vua chạy xa rồi. Băm năm, sáu tùy tướng tận lực tìm vua, theo kịp người ở cổng thành, rồi hợp với một số hạ thuộc của ngài bá tước, đã kéo cả về phía Đuơ; đến đó là họ yên trí đã có đồng minh đầy đủ sức mạnh.

CORNOUÔN - Đi sắm ngay ngựa cho chủ người.

GÔNÔRIN - Tạm biệt tướng công, tạm biệt hiền muội.

CORNƠUÔN - Tạm biệt Edmơn.

Gônơrin, Edmơn và Oxoan vào

- Cho đòi tên Glôxtơ phản thần, trói nó lại như trói quân trộm cắp, áp giải nó tới đây cho ta. (*Một vài gia nhân ứng thanh vào*) - Không đưa ra pháp đình thì ta không có quyền kêu án giết nó được, tuy nhiên thế lực trong tay ta phải để cho ta thỏa cơn giận; thiên hạ sẽ chê trách đấy, nhưng ngăn cản thì đừng hòng. Ai kia! À, quân phản bội.

Bọn gia nhân lúc này ra cùng với Glôxtơ

RÊGAN - Con cáo già bội bạc! Chính nó đây.

CORNƠUÔN - Trói chặt tay thằng già lại cho ta.

GLÔXTƠ - Ô hay, đức ông có ý gì vậy? Quý vị nên nhớ các ngài đang là khách trong nhà tôi. Đừng có phạm đến tôi, không được!

CORNƠUÔN - Trói nó lại kia! Bảo!

Bọn gia nhân trói Glôxtơ

RÊGAN - Thít nữa, thít chặt vào! Thằng phản quốc ghê tởm.

GLÔXTƠ - Ta không hề phản quốc, hỡi mụ đàn bà bất nhân kia!

CORNƠUÔN - Trói nó vào cái ghế này. Rồi mày coi, quân khốn kiếp!

Rêgan sấn đến giựt râu Glôxtơ

GLÔXTƠ - Trời hỡi trời! Rõ đồ vô sỉ! Giựt râu một người như ta!

RÊGAN - Râu bạc thế này, mà bội bạc thế đó!

GLÔXTƠ - Con đàn bà thái ác! Bao nhiêu sợi bạc mi rút khỏi cái cằm này chúng sẽ thành tinh mà tố cáo tội mi. Ta là chủ đón tiếp các người. Bàn tay hung đồ của các người không được phủ phàng vỗ mặt kẻ đã niềm nở với các người như thế. Các người muốn làm gì đây?

CORNƠUÔN - Thế nào, lão già? Mới rồi lão nhận được những thư nào từ Pháp gửi đến?

RÊGAN - Đừng có quanh co: chúng ta đã nắm được cả sự thực rồi!

CORNƠUÔN - Lão trao phó nhà vua đỡ người cho ai? Nói!

GLÔXTƠ - Ta có nhận được một bức thư. Toàn nói những điều dự đoán, do một người trung gian hảo ý chứ không phải kẻ thù.

CORNƠUÔN - Rõ quanh co!

RÊGAN - Nói láo!

CORNŨUÔN - Mi cho dẫn nhà vua đến đâu?

GLÔXTƠ - Đến Đuơ.

RÊGAN - Sao lại Đuơ? Chúng có uy hiếp mi phải theo...

CORNŨUÔN - Sao lại đến Đuơ, hãy trả lời câu đó.

GLÔXTƠ - Ta như gấu trói cột rồi đây, liệu mà đương đầu với chó⁽¹⁾.

CORNŨUÔN - Đến Đuơ làm gì?

GLÔXTƠ - Để mắt ta khỏi phải trông thấy móng vuốt của mi móc đôi mắt già yếu của vị cha già và khỏi phải thấy răng nanh lợn lòi của con chị mi ngoạm vào thịt da của thân thể chúa thượng. Trong cái đêm tối mù mịt đông tố hãi hùng mà người mang đầu trần ra chịu đựng kia, đến sóng biển cũng phải dâng lên làm mọi ánh sao ngấm tắt, vậy mà - thương thay cho tấm lòng già khổ não - Người vẫn cứ hò hét đòi trời đổ mưa thêm. Giữa những khắc canh tàn khốc ấy, ví thử chó sói có đến hú trước cửa nhà mi, mi cũng phải động lòng mà bảo: "Mở then ra cho nó, hỡi người gác cổng từ tâm". Độc ác đến đâu cũng phải mủi lòng. Nhưng con cái mà như hạng mi thì rồi sẽ được quả báo có ngày cho ta nhỡn tiền nhìn thấy.

CORNŨUÔN - Mi nhìn thấy hả? Không đời nào! Chúng bay, giữ chặt cái ghế cho ta. Ta sẽ dẫm gót chân này lên mắt nó.

*Glôxtơ bị trói chặt vào chân ghế,
trong khi đó, Cornuôn móc một mắt ông già
rồi lấy chân giẫm nát*

GLÔXTƠ - Hỡi những ai mong sống đến tuổi già, hãy cứu giúp ta!
Độc ác! Ôi trời!

RÊGAN - Để một mắt làm gì cho nó ngấm nguyền nhau. Làm nốt!

CORNŨUÔN - Xem mày có đòi nhìn thấy quả báo nữa không nào...

GIA NHÂN MỘT - Tướng công, ngừng tay lại. Tôi hầu hạ tướng công từ bé, nhưng chưa bao giờ tôi giúp được việc nào đáng kể bằng lúc này tôi ngăn tay tướng công.

RÊGAN - Cái gì? Đồ chó!

⁽¹⁾ Glôxtơ nghĩ đến con gấu trong những trò chơi ngày xưa; gấu bị xích vào một cây cột để cho đàn chó từ phía tấn công; đàn chó lợi thế thường thắng, nhưng không phải là không bị sút mẻ.

GIA NHÂN MỘT - Cầm bà mà cũng mọc râu, thì tôi quyết phen này nắm râu tôi giựt đứt. Bà muốn gì nào?

CORNOUËN - Quân hạ tiện! (*Cornouëun tuốt gươm*)

GIA NHÂN MỘT - Thế hả, được lắm! Lại đây mà ném thử cơn phần nộ của ta!

*Nói rồi cũng tuốt gươm. Hai bên giao chiến,
Cornouëun bị thương*

RÊGAN - Đưa gươm cho ta! Đứa thôn phu mà lớn mặt!

*Rêgan giựt gươm ở tay một người
rồi đến đâm sau lưng người gia nhân*

GIA NHÂN MỘT - Ôi, nó giết chết tôi rồi! (*Với Glôxtơ*)-Tướng công, còn một mắt, ngài cũng đã nhìn thấy tai họa nào nó đã phải chịu! Ôi! (*Người ấy chết*)

CORNOUËN - Không cho nó nhìn thấy gì nữa. Đây này! Tròng mắt ghê tởm? Xem nào! (*Y móc nốt mắt nữa của Glôxtơ vứt xuống đất*)

Đâu luồng mắt sáng, còn không?

GLÔXTƠ - Tất cả tối đen thê thảm! Con trai ta, Edmôn, con đâu? Edmôn, con hãy đốt lên ngàn mớ lửa máu mủ tình thâm mà trừng trị cái tội thái ác này!

RÊGAN - Cút đi! Đồ phản bội khốn nạn! Mi kêu cầu chính người đang căm ghét mi nhất đời. Chính Edmôn đã đem chuyện phản nghịch của mi tố cáo với ta. Lòng chàng đáng quý chứ đâu có thềm thương xót cho mi!

GLÔXTƠ - Ôi! Rồ dại thân tôi! Edga vậy là bị vu oan, bị tội oan! Quỷ thần đại xá cho tôi tội ấy và phù hộ cho con tôi khỏi khổ.

RÊGAN - Thôi, tống nó ra khỏi cửa, mặc kệ cho nó mò lấy lối đi đến Đuơ.

Một gia nhân vào cùng với Glôxtơ

- Sao, tướng công? Mặt người sao thất sắc vậy?

CORNOUËN - Tôi bị thương, nàng ạ. Nàng trở vào với tôi đi! Thằng mù, phải đuổi nó đi. Tên hạ tiện này (*trở gia nhân Một*) vứt nó ra chuồng phân. Rêgan, máu tôi ra nhiều quá: tôi bị thương thực là không đúng lúc! Nàng đưa tay đây, đỡ lấy tôi.

Cornouëun vào, có Rêgan đỡ bèn

GIA NHÂN HAI - Người này mà hậu vận tốt thì tội ác đến đâu tôi cũng sẽ phạm không ghê tay.

GIA NHÂN BA - Mụ ta mà được sống lâu chết già thì có dễ đàn bà trên đời đều thành quỷ quái hết.

GIA NHÂN HAI - Ta theo xem lão bá tước đâu, và muốn một kẻ khó nào dắt người để người muốn đi đâu thì đi; điên loạn như người thì việc gì rồi cũng liều lĩnh được.

GIA NHÂN BA - Ủi cậu đi ngay đi, còn mình, mình chạy đi kiếm miếng khăn lấy lòng trắng trứng dịt cho máu trên mắt người cầm lại. Ta chỉ còn biết cầu trời gìn giữ người.

Họ vào

HỒI BỐN

LỚP I

Đồng vắng

Edga ra

EDGA - Thà cứ vậy: bị khinh và biết mình bị khinh còn hơn vừa bị khinh lại vừa bị phỉnh.

Con người hèn hạ nhất, bị ma chiết đến điều, chịu hăm hiu cực độ, cũng vẫn còn hy vọng, ít ra được yên phận sống khỏi phải nơm nớp lo âu.

Vận số mà sinh bi, chính là từ trong lạc cực; mà đã bi cực thì tất thái lai. Vậy thì, hỡi gió vô hình! Ta vui lòng đón gió. Kẻ khốn khổ đã bị mi dẫn thổi tới chỗ cùng cực này, không phải e ngại gì cơn trận của mi nữa đâu. Nhưng kìa, có ai đến đó?

Glôxtơ ra, nhờ một ông già dắt

Cha ta! Khốn khổ chưa kìa! Phải theo người dắt!

Ôi nhân thế, trần gian! Đời hỡi là đời! Đời mà không có những nỗi éo le khiến cho đời đáng ghét, thì người đời có ai cam phận với tuổi già!

ÔNG GIÀ - Tướng công ơi, tôi chính là tá điền của ngài và của cụ cố nhà ta suốt tám mươi năm trời.

GLÔXTƠ - Thôi, bác lui đi, tránh ta đi. Bác săn sóc ta lúc này vô ích, mà còn có hại cho bác cũng nên.

ÔNG GIÀ - Nhưng ngài lại không thấy được đường đi!

GLÔXTƠ - Ta chẳng có đường nào nữa để đi: ta cũng chẳng cần chi mắt nữa. Trước kia có mắt nhìn, ta cũng đã hụt bước rồi. Thường

khi có của chỉ là được yên thân, còn chính sự bần hàn mới là có lợi. Chúng có thấy hằng ngày! Edga con ơi, con chịu oan trận búa rìu của một người cha bị lừa gạt! Ta chỉ ước sống được đến lúc tay ta sờ thấy con ta - được như thế cũng coi như ta còn sáng mắt.

ÔNG GIÀ - Này, ai kia!

EDGA (*nói riêng*) - Trời đất quỷ thần! Ai dám bảo là khổ đến cùng cực rồi? Đây mới thực khổ chưa từng thấy.

ÔNG GIÀ - À, thằng Tôm, thằng điên.

EDGA (*nói riêng*) - Mà, cũng chưa hẳn, ta còn có thể khổ hơn nữa. Chưa hẳn đây đã là cùng cực chừng nào ta còn có thể nói cùng cực còn đang đến kia kia!

ÔNG GIÀ - Anh kia, đi đâu?

GLÔXTƠ - Có phải một người hành khất không?

ÔNG GIÀ - Vừa điên vừa hành khất.

GLÔXTƠ - Vẫn còn khôn đôi chút đấy, không thì không hành khất được đâu. Đêm vừa rồi, trong cơn dông bão, ta cũng thấy một người như thế, làm ta nghĩ ngay rằng con người trần trụi thực chẳng khác con trùn. Thế là ta bật nghĩ đến con trai ta, vậy mà lúc ấy lòng ta lại đang ghét nó. Từ đó đến giờ ta đã hiểu thêm nhiều. Cái kiếp con người chúng ta ở trong tay tạo hóa có khác nào kiếp con ruồi trong tay trẻ nhỏ: họ lấy giết hại ta làm một thú vui.

EDGA (*nói riêng*) - Thế này là thế nào? Trò về mới thiếu não thay! Phải giả vờ điên, kêu chọc nổi thương đau, làm khổ thêm mình, khổ thêm kẻ khác! (*Với Glôxtơ*) - Cầu trời phù trợ cho ngài! Ông chủ!

GLÔXTƠ - Phải con người trần trụi đó chăng?

ÔNG GIÀ - Thừa phải.

GLÔXTƠ - Vậy, ta xin người lánh xa đi. Nếu vì thương ta, người muốn theo ta một đôi dặm trên đường về Đuơ, thì cứ theo cho vẹn nghĩa. Nhưng trước hết hãy đem cho xin một tấm áo để che cho cái thân trần trụi tội nghiệp này. Ta sẽ nhờ hắn dẫn đường cho ta.

ÔNG GIÀ - Rõ khổ! Hắn điên đại thật đấy, tương công ơi!

GLÔXTƠ - Thời thế đảo điên mà lại! Nèn thằng điên diu dất thẳng mù. Người cứ làm theo lời ta, hay thôi, làm sao đó thì làm tùy ý. Nhưng trước hết, đi đi thôi!

ÔNG GIÀ - Tôi xin đem bộ áo tốt nhất của tôi cho anh ta. Rồi muốn chuyện gì thì chuyện.

Ông già vào

GLÔXTƠ - Đâu rồi! Anh chàng dúi rách?

EDGA - Tôi đang rét lắm đây! (*Nói riêng*) - Mình khó lòng mà giả vờ được nữa.

GLÔXTƠ - Lại đây nào, anh chàng!

EDGA - Nhưng vẫn giả vờ! (*Nói to*) - Cầu trời chữa đôi mắt cho người, thương quá! Ròng ròng những máu!

GLÔXTƠ - Anh có biết đường về Đuơ không?

EDGA - Từng cột hạn, từng rào ngăn, các nẻo đi chân, các đường đi ngựa, đây thuộc lâu! Thằng Tôi tội nghiệp đã đánh rơi mất trí khôn rồi!

Hỡi con người nhân đức, hãy tránh tà ma. Năm con ma cùng ám vào Tôi một lúc: con Obidient, ma dâm bôn; con Hôbidian, quỷ vương im lặng; Mahu là thần ăn trộm; Môđô là chúa hung đồ; và Filibectigibet, là vua làm bộ, là vua ỡm ờ - chính cái lão này hay mò các chị hầu phòng và các cô mụ. Bởi vậy, thưa cùng ông chủ, cầu trời phù hộ cho ông.

GLÔXTƠ - Cầm lấy túi tiền này, hỡi con người mà trời cay độc bắt chịu đủ mọi tội tình. Chính cảnh khổ của ta đem đến cho anh sự sung sướng đó.

Cầu trời cứ xui nên thế mãi. Để cho những ai thừa mứa của ăn thức dùng mà coi thường thiên mệnh, không thêm mở mắt nhìn bởi không hề cảm thấy, họ phải thấm thía về quyền thế của trời. Rồi sự quân phân sẽ trừ bỏ được sự quá đả, và khi đó sẽ không còn ai thiếu thốn. Anh có biết cẳng Đuơ không?

EDGA - Dạ! Thưa ông chủ, biết.

GLÔXTƠ - Ở đó có một cồn vách đá vút cao cúi đầu nhìn xuống vực biển dưới chân thăm thẳm.

Anh đặt ta lên tận ngọn. Rồi ta sẽ trao cho anh một cửa quý nó giúp được anh thoát cảnh cơ hàn.

Đến đó rồi thì ta không còn phải nhờ người dẫn đường cho nữa.

EDGA - Người đưa tay đây cho thằng Tôi nó dắt.

LỚP II

*Trước dinh công tước Anbani**Gônôrin và Edmôn ra*

GÔNÔRIN - Mời tướng công vào. Lạ thực, không hiểu sao đức lang quân tốt bụng của tôi lại không ra đón.

Oxoan ra

- Chủ người đâu?

OXOAN - Bẩm phu nhân, người có nhà đấy ạ. Bẩm, chúng tôi chưa thấy ai tâm tính lại đổi thay mau đến thế?

Chúng tôi thưa về chuyện có quân đổ bộ thì người lại mỉm cười. Chúng tôi báo tin phu nhân về, người chỉ nói: "Kệ". Chúng tôi nói đến việc Glôxtơ phản bội với việc người thứ nam của lão trung thuận có công thì người mắng tôi là ngu và bảo là tôi lộn ngược phải trái. Xem ra những điều đáng cho người ghét thì người lại ưa, những điều đáng cho người mừng thì người lại bực tức.

GÔNÔRIN (*với Edmôn*) - Nếu vậy, chàng không cần tiến vào nữa. Đây chính là một thứ nhất gan, đâm chùn trước đại sự. Ông ấy ngại nhìn ra những điều xúc phạm để khỏi bắt mình phải trừng phạt thẳng tay.

Những ước mong ta cùng trao đổi trên đường, rất có cơ thực hiện.

Edmôn ạ, chàng trở về với em tôi đi, hối thúc việc ra quân ngay và nhận lấy quyền thống lĩnh. Bên này tôi cũng phải tính chuyện đổi thay trong gia đạo và trao cho ông ấy chiếc đĩa cuộn len của đàn bà. Người này (*chỉ Oxoan*) là kẻ tâm phúc mang tin tức qua lại cho đôi ta. Nếu chàng có quyết tâm chiếm lấy bước duyên may thì, không chầy đâu, chàng sẽ tiếp được lệnh của một trang nữ chúa⁽¹⁾. Hãy nhận lấy của tin này. (*Trao cho Edmôn một chiếc nhẫn tín vật*). Thôi, khỏi phải

⁽¹⁾ Nữ chúa còn có nghĩa "nữ chủ nhân của trái tim" mình, tức là người tôn thờ, người yêu quý, người tình.

nói gì thêm. Cái hôn này, nếu nó dám thốt được hết lời, sẽ đưa được dũng tâm kia vượt mọi tầng mây. Chàng hiểu chứ? Thôi tạm biệt.

EDMON - Xin nguyện vì nàng sinh tử cũng liều.

GÔNORIN - Chàng Glôxtơ thân yêu của em! (*Edmon vào*) - Ôi! Đây đàn ông, đó cũng đàn ông, khác nhau xa lắm đấy! Ai kia mới đáng cho ai chiều chuộng. Đây thì anh chàng đàn độn chiếm giữ mãi tấm thân này.

OXOAN - Thưa phu nhân, tướng công tới. (*Hấn vào*)

Anbani ra

GÔNORIN - Vậy là, chẳng ai coi tôi ra gì nữa sao?

ANBANI - Gônorin! Ta thấy nàng thực không bằng hạt sạn trên đường mà gió tung vào mặt! Ta sợ cái tâm tính của nàng. Kẻ đã khinh nguồn sống của bản thân thì không còn biết bờ bến nào mà ngừng chân sa đọa. Kẻ đã tự lìa khỏi cõi, buông mạch dưỡng sinh, tất không giữ được xanh tươi, tất phải héo hon và trở thành thứ đồ hủy diệt.

GÔNORIN - Thôi xin, tụng mãi một kinh, trái tai lắm!

ANBANI - Lời hay ý tốt vẫn vô nghĩa với giống vô loài. Của hư hỏng chỉ ưa được những mùi hư hỏng. Các người đã làm gì rồi đó, các người đã tác oai tác quái những gì rồi đó, hỡi hai con hổ cái chứ đâu phải là hai thân phận nữ nhi. Một người cha, lại một người tuổi tác đôn hậu biết bao! Đến loài gấu ngu độn cục cằn cũng đến liếm tay tỏ chiều tôn kính. Vậy mà, hỡi giống đàn bà tối vô nhân bạc ác, bay đã làm ông cụ hóa điên rồi. Vậy mà ông em ta cũng để bay làm, ông em ta, một vị vương công được người ban cho bao nhiêu ân huệ!

Trời kia phải mau mau cho thần linh hiện xuống mà trừng phạt hiển nhiên ngay những tội nghiệt kia đi, nếu không chẳng mấy chốc nữa đâu, cả nhân loại sẽ cắn xé nhau, chẳng khác gì loài ác long, thủy quái.

GÔNORIN - Ôi! Đàn ông đâu mà gan mềm như sữa, dễ dàng đưa má chịu tát, đưa đầu hứng đòn; dưới đôi hàng lông mày có mắt mà không biết nhìn ra đâu là vinh đâu là nhục. Sao không biết chỉ có đứa ngu mới mũi lòng thương bọn ngốc, và phải trừng trị chúng từ trước khi chúng kịp hành hung. Trống trận của ông đâu? Quân Pháp đang phất cờ trên đất yên tĩnh của ta kia. Kẻ

đến cắt cổ ông giáp trụ nghênh ngang đang múa may uy hiếp, vậy mà ông dờ hơi ôm đạo lý, ông ngồi lặng đó ông rên rỉ "Than ôi! Làm vậy để làm gì?".

ANBANI - Kìa kìa, nhìn lại bộ mặt mà coi, quý cái ơi! Chính sự thô bỉ ở ngay trên mặt quý lại không ghê tởm bằng trên mặt đàn bà.

GÔNORIN - Ô! Làm bộ lên mặt rởm!

ANBANI - Quân biến chất đến mất cả tư dung, hãy vì hổ ngươi mà đừng bày mãi vẻ quý quái lên bộ mặt mỹ miều kia nữa. Ta mà thả sức cho hai tay này được bắt bình theo máu của ta, thì ta đến xé nát bóp như da thịt xương tủy mụ ra mất... Phúc cho mụ, đồ quý cái, được cái lột phụ nữ bao che.

GÔNORIN (*châm biếm*) - À! Giờ thì ông lại ra dáng đàn ông rồi cơ đấy!

Một người đưa tin ra

ANBANI - Tin gì vậy?

NGƯỜI ĐƯA TIN - Bẩm, bẩm đức ông, công tước Cornouôn mất rồi: ngài bị gia nhân đâm chết ngay lúc ngài toan moi nốt mắt nữa của Glôxtơ.

ANBANI - Mọi mắt Glôxtơ!

NGƯỜI ĐƯA TIN - Một gia nhân bấy lâu nay vẫn ở với công tước, vì quá động lòng, muốn ngăn chặn hành vi kia, đã cả gan rút gươm chống lại vị ân chủ. Công tước cả giận, xông đến giết ngay hấn tại trận, nhưng chính ngài cũng bị một vết thương chí mạng cướp mất linh hồn ngài.

ANBANI - Thế này thì quả ở trên cao có đáng chí công, cho nên những tội bạo hành dưới đây mới bị trừng phạt được nhõn tiền như thế. Nhưng mà, sao? Tội nghiệp cho Glôxtơ tướng công. Con mắt kia có bị mất nốt chẳng?

NGƯỜI ĐƯA TIN - Mất cả hai, bẩm tướng công, cả hai con mắt. Thừa phụ nhân, bức thư này cần được trả lời tức khắc: đó là thư của lệnh muội phụ nhân.

GÔNORIN (*nói riêng*) - Đứng về một mặt, chuyện này ta thấy cũng hay. Nhưng cô ấy góa chồng mà Edmôn của ta ở ngay bên cạnh, thì không chừng, bao từng mộng đẹp ta xây đến sụp đổ lên cảnh đời đáng ghét của thân này mất thôi! Tuy nhiên, cũng không lo, tin này không đến nỗi bi đát quá. (*Với người đưa tin*)

- Để ta đọc, rồi ta trả lời. (*Vào*)

ANBANI - Thế người con trai ông ấy đâu khi chúng móc mắt ông?

NGƯỜI MANG THƯ - Cùng lên đường với phu nhân nhà ta đến đây.

ANBANI - Hắn không có mặt đây.

NGƯỜI MANG THƯ - Bẩm không. Chúng tôi gặp hắn trên đường về.

ANBANI - Hắn có biết gì về tội ác này không?

NGƯỜI MANG THƯ - Bẩm có chứ ạ! Chính hắn tố cáo việc ngài Glôxtơ, rồi lánh đi để mặc cho họ tha hồ làm tội bá tước.

ANBANI - Hỡi Glôxtơ, suốt đời ta, ta nguyện mang ơn người đã tỏ niềm trung nghĩa cùng vua, và nguyện trả thù cho đôi mắt của người... Nào, anh bạn, vào đây. Nói nốt ta nghe những điều anh được biết.

Cả hai vào

LỚP III

Doanh trại Pháp, gần Đuơ

Kent và một tùy tướng ra

KENT - Vì sao nhà vua Pháp lại hồi quốc thành linh như thế, ngài biết chăng?

TÙY TƯỚNG - Trong nước đang dở việc, người ra đi vẫn mang theo ấy nấy; đó là chuyện có tầm trọng đại mất còn của vương quốc, khiến nhà vua thấy không tức khắc trở về không xong.

KENT - Người để vị tướng nào ở lại?

TÙY TƯỚNG - Nguyên soái La Far.

KENT - Bức thư ngài đưa có thấy hoàng hậu tỏ chiều buồn khổ gì chăng?

TÙY TƯỚNG - Có, hoàng hậu tiếp thư, đọc ngay trước mặt tôi, và đôi lúc, nước mắt trào ra, lăn trên cặp má đào kiều mị. Nàng khi đó coi chẳng khác chi một vì nữ chúa trấn áp nỗi niềm riêng, mà xúc động kia như quân dấy loạn đòi làm bá chủ chế ngự lại nàng.

KENT - Vậy là nàng rất xúc động.

TÙY TƯỚNG - Nhưng không đến cuồng liệt. Nhấn nại với đau thương, hai vẻ cùng thi nhau làm tôn mãi vẻ tuyệt vời ở con người ngọc chất. Hẳn ngài đã từng trông thấy cảnh trời nắng điểm mưa. Ánh nàng cười với nước mắt nàng rơi lã chã cũng như thế đó, mà còn đẹp hơn nhiều. Nét cười trên miệng mặn mà kia, dường như không biết chi đến khách bi ai nào đang đọng nơi khóe mắt và để mặc nó rơi xuống như những hạt châu rời khỏi đôi vùng kim cương. Tóm lại, đau thương nếu ở ai cũng như thế được, thì đau thương sẽ thành ngọc hiếm tuyệt trần.

KENT - Nàng không nói gì sao?

TÙY TƯỚNG - Dạ cũng có. Đầu một đôi lần, nàng khẽ kêu lên tiếng gọi: "Cha!", yếu đuối như trái tim nàng bị đè nén. Nàng nức nở kêu: "Ôi, hai chị! Nhục nhã cho cả phái nữ nhi! Hai chị! Ôi, Kent tướng công! Cha! Hai chị! Tệ chi bấy! Trong đông tố! Giữa đêm khuya! Lòng nào mà tưởng đến nhường này!". Rồi, cố gạt hết lệ châu ở đôi mắt thần tiên ướt đầm thương khóc, nàng vội lui vào tư thất để đương đầu với đau khổ một mình.

KENT - Đúng là do các ngôi tinh tú cả mà thôi, tinh tú ngự trên đầu ta xui nên sự thế; không thì sao cũng một đôi phu phụ lại sinh ra con cái khác nhau quá đổi như kia! - Từ đó, ngài có được nói chuyện với nàng nữa không?

TÙY TƯỚNG - Thưa không.

KENT - Ngài được yết kiến nàng trước khi nhà vua hồi quốc?

TÙY TƯỚNG - Không. Sau khi đó.

KENT - Thôi được, việc thế này đây, ngài ạ. Đức vua Lia lang bạt hiện đã đang ở trong thành trấn này. Cũng có đôi khi tỉnh táo, người nhớ ra những duyên sự vì sao ta tới chốn này, nhưng ngài khẳng khẳng một mực không chịu gặp con gái.

TÙY TƯỚNG - Vì sao vậy, ngài?

KENT - Vì người hổ thẹn quá đổi. Nghĩ đến điều người đã khắc nghiệt dứt tình, đẩy ả nàng vào cảnh đất khách bơ vơ và rút hết quyền lợi thiết thân của nàng trao cả cho hai gái lòng lang dạ thú, thì lòng người nhức nhối, thấy không còn mặt mũi nào gặp lại Cordélia.

TÙY TƯỚNG - Thực là tội nghiệp.

KENT - Ngài có nghe tin gì về quân của Anbani và Cornuôn chăng?

TÙY TƯỚNG - Họ đã huy động binh mã.

KENT - Bây giờ tôi xin đưa ngài đến chỗ chúa công. Tôi còn việc chưa xong, phải giữ nguyên hình dạng này, trong ít lâu chưa thể lộ được. Bao giờ tôi ra mặt, khi đó ngài sẽ không đến nỗi phải ân hận là đã giúp tay tôi. Mời ngài cùng đi.

Hai người vào

LỚP IV

Vẫn doanh trại Pháp. Trong trướng

*Cờ và trống: Cordêlia ra cùng người y sĩ
và một số binh sĩ*

CORĐÊLIA - Thương thay! Đúng là người rồi. Họ vừa bắt gặp người đang lúc điên cuồng như cơn biển động, miệng hò hát, đầu quần đủ các thứ hoa hôi, cổ gấu, lúa đại lượm được trên đồng! (*Với một sĩ quan*) - Cắt lấy trăm quân sĩ chia thành đội nhỏ tìm các ngã trong các đồng lúa mọc cao, kỳ cho rước được người về đây cho ta. (*Viên sĩ quan vào*) - Phương thuốc nào của trí khôn con người trả được khôn cho con người đã mất trí? Ai chữa được cha ta, tiền của ta có bao nhiêu thuộc về người ấy hết.

NGƯỜI Y SĨ - Tàu Lệnh bà, có cách chữa. Phép dưỡng sinh thiên nhiên tốt nhất là nghỉ ngơi: cái đó đức vua người đang thiếu. Thần biết có những dược thảo có hiệu năng làm cho hoảng hốt phải nhắm mắt ngủ yên.

CORĐÊLIA - Nào đâu các thần phương, đâu các linh dược bí truyền nhất trong trời đất, tất cả hãy mọc lên dưới nguồn nước mắt của ta! Hãy mở từ tâm cứu cha ta cho tai qua nạn khỏi! - Tìm người về, tìm người về ngay! Kéo nữa cơn hoảng loạn bất kham kia hủy hoại mất một sinh mạng con người đang cần có trăm phương để hồi phục lại.

Một người báo tin ra

NGƯỜI BÁO TIN - Tàu Lệnh bà: quân Anh đang tiến lại gần đây.

CORDELIA - Ta biết rồi. Ta vẫn sẵn sàng chờ đón họ. Cha ơi cha! Chỉ vì trả nghĩa cha mà con khởi sự. Chỉ vì con thương cha mà nước Pháp động lòng thương trăm nghìn hàng lệ của con. Chẳng có tham vọng vào dấy động cuộc dục binh này, mà chỉ có tình nghĩa cùng cha, tấm tình tha thiết đối với cha già, và quyền vị của người cần phải bảo vệ! Sao cho ta sớm được nghe chuyện người, sớm nhìn thấy mặt người!

Tất cả vào

LỚP V

Trong lâu đài Glôxtơ. Một sảnh đường

Rêgan và Oxoan ra

RÊGAN - Này, ông anh ta đã cho tiến quân chưa?

OXOAN - Thừa phu nhân, đã.

RÊGAN - Mà ông ấy cầm quân chứ?

OXOAN - Bẩm vâng. Nhưng lúng túng quá chừng. Bà chị của phu nhân còn tỏ ra con nhà võ hơn nhiều.

RÊGAN - Tướng công Edmôn không vào gặp chủ người sao?

OXOAN - Bẩm không.

RÊGAN - Thư chị ta gửi cho tướng công, trong nói những gì?

OXOAN - Bẩm chúng tôi không được biết.

RÊGAN - Đi gấp như thế, hẳn là để tính cho xong một việc hệ trọng. Glôxtơ bị khoét mắt mà lại cứ để lão sống, như thế thật ngại vô ngần. Đi tới đâu, lão lại khuấy động lòng người oán ta tới đó. Edmôn đi chuyến này, ta đoán thế, vì tội nghiệp cho lão, tính cho lão sớm rút khỏi cuộc sống tối tăm kéo dài, tiện thể cũng là để dò xét tình hình quân địch.

OXOAN - Thừa phu nhân, chúng tôi phải mang thư đi tìm ngài ấy ngay.

RÊGAN - Quân ta mai lên đường; người ở lại đây, đừng sá bây giờ nguy hiểm lắm.

OXOAN - Dạ, bẩm không thể được. Chủ tôi cần dặn mãi và trông tôi phải mau xong việc này.

RÊGAN - Việc gì lại phải viết thư cho Edmôn? Tin tức thì dặn miệng người không được sao? Chắc là có chuyện gì đây... Biết đâu... Này, anh chàng, ta rất là quý hóa anh, anh đưa ta mở thư ra coi thử.

OXOAN - Bẩm bà, quả thực, chúng tôi....

RÊGAN - Này, ta biết cô chủ anh không có yêu gì chồng chị ấy đâu, ta biết chắc thế. Lần trước sang đây, bà ta cứ đưa mắt liếc mãi chàng Edmôn, rất là kỳ! Ngụ ý rất nhiều ý tứ! Anh là người tâm phúc của bà ta, ta biết.

OXOAN - Dạ, tôi ấy ạ?

RÊGAN - Ta còn lạ gì! Anh là tâm phúc của bà ta, ta biết. Cho nên ta nói điều này để anh rõ. Chồng ta thì chết rồi. Edmôn với ta từng giao ước với nhau đã nhiều rồi. Chàng về với ta thuận hơn là về với chủ người. Nói thế người đủ hiểu. Nếu người gặp chàng, làm ơn đưa vật này cho chàng hộ ta. Rồi, khi về kể lại cho chủ người biết chuyện này, thì vui lòng khuyên bà ấy nên suy nghĩ thế nào cho đúng. Thôi chào. À! Nếu tình cờ mà người biết được tin tức lão mù phản nghịch kia, thì phúc phận giàu sang sẽ tha hồ về tay kẻ nào kết liễu cuộc đời của lão.

OXOAN - Bẩm bà, tôi hết lòng mong gặp lão. Tôi sẽ xin tỏ lộ được lòng tôi tận tụy với vị chủ nhân nào.

RÊGAN - Được rồi, tạm biệt.

Cả hai vào

LỚP VI

Cảnh đồng ruộng, gần Đuơ

Glôxtơ ra cùng với Edga trong y phục nông dân

GLÔXTƠ - Bao giờ thì ta lên đến đỉnh cồn?

EDGA - Ta đang trèo lên đây mà! Vất vả quá, người không thấy sao?

GLÔXTƠ - Sao cứ như đường phẳng ấy thôi.

EDGA - Đường dốc ghê lắm. Đó! Người nghe thấy tiếng sóng biển không?

GLÔXTƠ - Không, thực mà!

EDGA - Ô, thế thì giác quan của người khi kém mất rồi, do đôi mắt bị thương tổn.

GLÔXTƠ - Có lẽ thế cũng nên! Ta thấy như giọng nói của anh khác hẳn đi: lời lẽ và câu chuyện anh có trang nhã hơn trước.

EDGA - Cụ lắm đấy! Ngoài bộ quần áo, tôi có gì là đổi khác đâu?

GLÔXTƠ - Có, có. Anh nói dễ nghe hơn trước.

EDGA - Mời cụ bước nữa lên. Đến nơi rồi. Ấy gượng đã! Nhìn xuống phía dưới khiếp quá, cứ hun hút, chóng cả mặt! Quạ lớn, quạ con bay dưới kia trông chỉ nhỏ như một con bọ hung. Lơ lửng dưới lưng chừng cồn, có người đang hái húng biển; nghề đâu mà dễ sợ! Cả người chỉ nhỏ bằng cái đầu anh ta. Bọn đánh cá đi trên bãi trông như những con chuột. Còn cái tàu lớn thả neo đậu ngoài xa thì chỉ bé bằng chiếc thuyền áp theo, thuyền áp theo chỉ bằng cái phao, mà phao thì bé quá không nhìn thấy. Sóng biển lao xao xô đập vào cơ man những hàng đá cuội dưới kia, nhưng tận trên này không nghe thấy tiếng. Tôi chịu không dám nhìn nữa, sợ rồi óc quay cuồng, mất đồ đồng quang, đến lao đầu xuống vực mất.

GLÔXTƠ - Cho tôi đứng ở chỗ anh.

EDGA - Xin đưa tay cho tôi. Chỗ người đang đứng đây chỉ một bước nữa là đến mỏm bờ vực. Cho tôi được cả bạc vàng trên trái đất này mà bảo tôi nhảy xuống tôi cũng xin chịu.

GLÔXTƠ - Anh buông tay tôi ra. Đây, anh cầm lấy cái túi này nữa. Trong túi có một cửa bầu, người nghèo giữ nó không phải thiệt đâu; thần linh phù hộ cho anh dùng cửa ấy mà ước gì được nấy. Thôi anh đi đi! Anh chào từ biệt ra đi, ta muốn nghe thấy tiếng anh đi khỏi.

EDGA - Vậy cháu xin từ biệt ngài.

GLÔXTƠ - Cảm ơn anh lắm lắm!

EDGA (*nói riêng*) - Trêu ghẹo nỗi tuyệt vọng của ông cụ thế này, chính là để chữa cho ông cụ khỏi đó.

GLÔXTƠ - Hỡi thiên công quyền cao phép cả! Ta xin từ bỏ thế gian này! Và dưới mắt chư ngài, ta bình thân rũ sạch cho ta sự thống khổ. Nếu sức ta mà chịu đựng được thêm, không oán không hờn thiên mệnh, thì ta cũng để cho ngọn đèn tội nợ này cháy mãi kỳ cho đến lúc cạn dầu.

Nếu Edga còn sống, thì ngửa xin trời đất phù hộ ơn lành cho con tôi. Bây giờ thì, vĩnh biệt.

EDGA - Cháu đi rồi đây! Chào cụ. (*Glôxtơ nhảy, và ngã soài*) (*Nói riêng*) Nhưng biết đâu đấy, huyền tưởng lại không cướp đi được mạng sống con người khi chính con người sẵn sàng không thiết sống nữa⁽¹⁾. Ông cụ mà yên trí là đến được chỗ ông sắp tâm đến, thì không khéo bây giờ hết còn nghĩ ngợi được gì. Sống hay chết đây? (*Với Glôxtơ*) - Này, ông kia, ông bạn! Có nghe thấy gọi không? Ông! Không khéo chết thật mất rồi! À không, ông cụ tỉnh dậy. Ngài có sao không, ngài ơi!

GLÔXTƠ - Đi đi! Để mặc cho ta chết.

EDGA - Ngã từ trên cao hàng bao nhiêu sải xuống họa chẳng có là sợi tơ trời, là chiếc lông hồng, là gió thỉnh không, mới không tan xác ra như quả trứng! Vậy mà ông vẫn thở, người ông chắc nịch, không chảy máu, nói năng được, nguyên vẹn như thường. Cứ gọi mười cột buồm cho nối đuôi nhau cũng không tới được mồm cao ông rơi từ trên đó xuống. Ông mà sống được thực là phép lạ. Nói nữa đi nào!

GLÔXTƠ - Nhưng thực ta có rơi từ cao xuống hay không?

EDGA - Từ cái đỉnh cồn đá phấn cao khủng khiếp ấy xuống lại còn! Ông nhìn lên thử coi! Chim sơn ca mà bay cao như thế thì có hót cũng không trông không nghe rõ đâu. Ông cứ nhìn lên thì thấy.

GLÔXTƠ - Khốn khổ! Ta có còn mắt đâu! Thế ra, cái khổ tìm đến cái chết để dứt nợ đời cũng không được nữa sao? Cũng không còn được nữa sao chút yên ủi lấy cái chết để trêu tức kẻ hung đồ và làm cụt hứng ác tâm của nó?

⁽¹⁾ Câu này nguyên văn cũng khó giải. Máy bản dịch tiếng Pháp đều khác xa nhau. "Tôi không hiểu sao họ lại có ý muốn làm thiệt thòi cho sinh thứ, trong khi chính đời sống tự hủy diệt mình". Bản (Duval), "Tôi không biết do ý nghĩ kỳ khôi nào, mà thiên hạ lại tự lấy trộm đi mất kho tàng đời sống của mình, trong khi chính đời sống ấy cứ luôn luôn đưa nó tới sự chết" (B, Guibillon).

EDGA - Ông đưa tay tôi đỡ ông dậy nào! Thế trong mình ông thấy thế nào? Hai chân có thấy khỏe không? Ông có đứng vững được không?

GLÔXTƠ - Ôi! Vững quá, vững quá lắm.

EDGA - Chuyện hết sức lạ kỳ! Cái kẻ từ biệt ông lúc ở trên đỉnh cao ấy mà, nó là giống gì vậy?

GLÔXTƠ - Một người khốn khổ ăn xin.

EDGA - Dưới này nhìn lên, tôi tưởng mắt hấn là hai mặt trăng tròn, có đến nghìn lỗ mũi, cặp sừng vòng cánh cung lại uốn éo như mặt bể cuộn sóng. Chắc là một thứ sơn thần. Vậy là, bố già ơi! Bố cứ tin rằng bố đã được các vị thần minh giữ gìn sinh mệnh đó. Họ chả vẩn ưa làm cho trần gian khiếp phục vì những chuyện phi thường mà!

GLÔXTƠ - Giờ thì ta nhớ ra rồi. Từ nay ta sẽ chịu nỗi sự thương đau, kỳ cho đến khi chính nó phải kêu lên: "Thôi đủ rồi, đủ rồi!" là ta chết. Cái người mà anh nói, tôi vẫn cứ tưởng là người trần! Y thường nhắc đi nhắc lại "thằng quỷ, con ma". Chính y đưa tôi lên đỉnh cao ấy đấy.

EDGA - Ông nghĩ ngợi lắm mà làm gì! Gắng kiên tâm nhé. Có ai đi tới kia.

*Lia ra, đeo quần rất ngộ nghĩnh
những hoa cỏ đồng nội*

Người trí khôn bình thường không ai lại đi trang sức lạ lùng thế.

LIA - Không, họ không thể bắt tội mình vì đã dúc ra tiền: mình là vua cơ mà!

EDGA - Ôi cảnh tượng đau lòng.

LIA - Về mặt đó thì thiên nhiên vượt trên nghệ thuật. Phí khoản đầu quân cấp cho nhà người đây. Gã kia giương cung y như thằng bù nhìn dọa quạ! Bắn một phát tên xem sao. Trông kia, kia, con chuột! Khoan! Khoan! Mẩu bánh sữa nướng kia được việc chán. Bao tay của ta đây, ta muốn thử sức với khổng lồ. Truyền đem họa kích đến. A! Bay giỏi lắm, chim ơi! Bắn trúng hồng tâm, trúng hồng tâm! Hù ù ù!... Nói khẩu lệnh đã!

EDGA - Marjoram hiền hậu.

LIA - Cho qua.

GLÔXTƠ - Tiếng nói này ta nghe quen lắm.

LIA - A! Gônơrin, ...với chòm râu bạc! Chúng nựng ta như con chó nhỏ, chúng bảo râu ta đã bạc trước khi có râu đen! Ta nói gì chúng cũng thưa: "dạ phải, dạ không". Dạ phải, dạ không! Chẳng có tử tế chút nào đâu! Đến lúc mưa làm ướt sũng người ta, gió rít làm cho răng ta va cầm cập, sấm sét không thềm im tiếng theo lệnh của ta... lúc ấy ta mới biết chúng, ta mới thấu gan ruột chúng! Không, chúng chẳng phải là người nói đúng lời đâu! Chúng bảo ta quyền phép vạn năng: lão toét hết. Ta có chống được cơn sốt rét đâu nào!

GLÔXTƠ - Ta nhận được giọng nói này rồi: đức vua đây, có phải chăng?

LIA - Phải, vua, từ gót lên đầu! Đó! Ta trừng mắt lên nhìn là kẻ thần dân run sợ. Trẫm tha chết cho kẻ kia! Y mắc tội gì? Ngoại tình ư? Cho người được sống. Ngoại tình mà khép tội chết thì nghĩa lý gì? Không! Cái chim sâu còn bay đi tìm thú và cái ruồi vàng còn nhỏ vẫn giao hoan trước mặt quả nhân! Cho cầu hợp được thả cương phóng túng. Vì thằng con hoang của Glôxtơ còn tốt bụng với cha nó hơn bọn con gái ta được thai dựng nơi chốn gối chính quy! Ngoại tình đi; dâm dật nữa, tha hồ, bởi ta đang cần lính. Kia kia trông, cô nương cả thẹn kia kia! Nhìn mặt cứ tưởng đâu như chỗ ấy của cặp đùi là băng tuyết lắm. Nàng nhíu đôi mày đức hạnh! Ai động đến câu vui thú là nàng nguẩy đầu đi! Vậy mà, con rái cá, hay con ngựa đẫy diều về cái khoản dâm bôn, thì, đó có hăng bằng họ. Từ thất lưng trở xuống, họ là con tinh ngựa cái, mặc dù từ đó trở lên họ là người. Tiên thánh chỉ ở phần trên thôi, dưới thì quỷ ám. Địa ngục ở đó, hắc ám ở đó, vực sâu diêm lửa đó, bóng buốt đó, sục sôi đó, rửa mòn đó! Khiếp, khiếp, khiếp! Lợm nôn, lợm nôn! Bán cho ta một lạng xạ hương, hơi anh hàng thuốc, để sức cho thơm trí tưởng tượng của ta, mau! Tiền đây cầm lấy!

GLÔXTƠ - Ôi! Xin cho tôi được hôn bàn tay này.

LIA - Để cho ta chùi tay đi hăng: mùi chết vẫn còn.

GLÔXTƠ - Ôi! Kỳ công tạo hóa gặp lúc điêu tàn. Cả thế gian này rồi sẽ đến tiêu vong hư ảo hết! Người có nhận ra tôi chăng?

LIA - Ta mang máng nhớ cặp mắt nhà người. Sao nhìn ta người lại liếc ngang như thế? Không, hơi thần Cupidon bùng mắt, tha hồ

cho người nài nỉ, ta chẳng yêu nữa đâu. Nay đọc thử tờ thách đấu của ta này, chú ý lối văn trong đó.

GLÔXTƠ - Mỗi chữ có là một vùng thái dương tôi cũng không sao nhìn thấy được.

EDGA (*nói riêng*) - Giá nghe kể lại, thì chẳng đời nào mình chịu tin, vậy mà sự thể hiển nhiên kia! Khiến cho lòng ta tan vỡ!

LIA - Đọc xem!

GLÔXTƠ - Ủa, đọc bằng lỗ mắt sao?

LIA - Ô! Hô! Người cũng đến thế rồi ư? Không có mắt trong đầu và cận tiền trong túi? Bệnh mắt của người cũng nặng như túi rỗng của người nhẹ tênh? Tuy vậy người vẫn thấy được sự đời biến diễn chứ?

GLÔXTƠ - Thấy được bằng xúc cảm mà thôi.

LIA - Thế nào? Người điên hay sao? Người ta vẫn có thể thấy được việc đời mà không cần mắt! Hãy thấy bằng tai. Nhìn cái lão quan tòa kia, hắn đang hạch tên kẻ cắp đáng thương kia kìa! Nay, ghé tai cho ta bảo thầm một câu, thử đánh tráo xem, và "úm ba la!" ai quan tòa ai kẻ cắp? Người đã thấy chó ấp đuôi cắn ăn mày bao giờ chưa?

GLÔXTƠ - Thưa đã.

LIA - Thấy chưa: thằng người chạy trốn con chó! Hình ảnh uy quyền là thế đó: thiên hạ vâng phép cho bởi vì chó được trao quyền hành, rõ chưa? - Thằng chó gác cổng kia, vút cái roi xuống! Cớ sao mi quát ả giang hồ này? Hãy quát ngay vào chính lưng mi ấy! Chính mi cũng đang thêm rõ rã, muốn cùng làm với ả cái việc mà mi mượn cớ đánh đòn người ta! - Thằng bợm bịp cho vay lại treo cổ lừa đi lừa! Áo rách mướp thì lộ hết từng tí xấu xa, áo mới bầy mới ba thì che được ráo! Có giáp vàng bao che tội lỗi thì gươm công lý đâm đến gãy, người cũng chẳng sao; chỉ có mảnh áo manh che thì một cọng tăm của giống tí hon nó đâm cũng thủng. Không có ai phạm tội hết, tha bổng hết, ta bảo thật người thế đấy, vì ta đây có quyền làm cam hòng kẻ buộc tội người ta. Người sắm lấy mực kính mà đeo, và bắt chước một tên chính khách gian hùng, làm như nhìn thấy những điều nó không trông thấy. - Bây giờ thì, giờ thì, kéo rút đôi ủng ra cho ta. Kéo mạnh lên, mạnh nữa! Thế.

EDGA - Ôi! Tỉnh táo lẫn hôn mê! Khôn ngoan trong điên dại.

LIA - Nếu người muốn thương cho số phận của ta thì hãy mượn lấy đôi mắt ta mà khóc. Ta quen người lắm. Tên người là Glôxtơ. Hãy kiên nhẫn nghe! Bọn ta khóc lóc mà xuống thế gian này. Người cũng biết đấy, mới hít hơi thở đầu tiên, ta đã oe oe lên, gào, khóc rồi! Để ta giảng cho người một bài thánh kinh. Nghe nhé!

GLÔXTƠ - Ôi! Ngày khốn khổ!

LIA - Khi ta sinh ra đời, ta khóc vì nỗi phải bước vào cái sân khấu mệnh mông của những kẻ điên rồ! Câu mào đầu hay đấy chứ! Đóng móng cho cả đàn ngựa bằng dạ cho êm, hẳn là một mẹo khá tế nhị. Ta muốn thử cái mẹo này và khi đuổi kịp mấy đứa con rể nọ, ta hô xung phong: giết, giết, giết!

Một gia tướng và một số gia nhân ra

NGƯỜI GIA TƯỚNG - Đây rồi! Giữ chặt lấy người! Bẩm tướng công, lệnh nữ rất hiếu thảo của người...

LIA - Tả hữu đâu cả rồi? Kìa, ta thành tù binh sao? Ta chẳng qua cũng chỉ là một thằng điên và một thứ đồ chơi trong tay Vận mệnh! Hãy đối xử với ta cho tốt: ta sẽ nộp nhiều tiền chuộc mạng. Gọi cho ta một thầy thuốc giải pháp. Ốc ta bị thương.

GIA TƯỚNG - Người muốn gì sẽ có nấy.

LIA - Không ai tiếp cứu? Ta trợ một mình sao? Thế thì con người cũng dễ hóa thành "lệ nhân", để lấy đôi mắt làm thùng tưới hoa viên hay tưới đường ngày thu cho đỡ bụi.

GIA TƯỚNG - Dạ, thưa tướng công....

LIA - Ta sẽ chết dửng dưng như một chàng trai bánh bao ngày cưới vợ. Nghĩa là ta muốn rất vui tính chứ sao? Nào, nào, ta là vua đây, các thầy ơi, các thầy có biết không?

GIA TƯỚNG - Người là đáng chí tôn, chúng tôi xin tuân mệnh.

LIA - Vậy là cũng chưa đến nỗi tuyệt vọng nhỉ? Ừ, muốn bắt thì đuổi mà bắt, nào, nào, nào, nào!

Lia vùng chạy, bọn gia nhân đuổi theo

GIA TƯỚNG - Cảnh tượng này đối với kẻ khốn khổ nhất cũng đã đáng thương, huống nữa đối với một ông vua: thực nào nề hết nói. Ôi, Lia! Người còn một cô con gái biết ra tay chuộc lại những tai ương nghìn kiếp mà hai đứa lớn đã chuốc cho loài người.

EDGA - Kính chào ngài.

GIA TƯỚNG - Chào. Anh muốn hỏi gì?

EDGA - Ngài có được tin gì về một cuộc giao tranh sắp tới, không ngài?

GIA TƯỚNG - Tin rất đúng và cũng rất thường. Ai có tai đều nghe thấy cả.

EDGA - Nhưng, ngài làm ơn bảo giúp, đối phương còn bao xa?

GIA TƯỚNG - Gần lắm. Đang tiến gấp. Chừng tiếng nữa, đại binh sẽ tới đây.

EDGA - Cảm ơn ngài, tôi xin hỏi có thể.

GIA TƯỚNG - Tuy hoàng hậu đóng lại đây vì lý do đặc biệt, nhưng quân đội ngài đã tiến trước rồi.

EDGA - Xin đa tạ ngài.

Gia tướng vào

GLÔXTƠ - Hỡi thiên địa từ bi! Tôi sống chết xin do số mệnh định đoạt ở các ngài. Nhưng xin ngăn cấm tà thần cấm đồ tôi tìm cái chết trước khi đến số.

EDGA - Cầu thế mới phải đấy, bố ơi!

GLÔXTƠ - Nhưng còn ngài, ngài là ai vậy?

EDGA - Một con người tội nghiệp nhất đời, dày dạn vì số kiếp trở trêu, thân đã chịu lắm điều xót đau nên lòng sẵn đầy cảm thương kẻ khác. Xin người đưa tay đây, tôi sẽ dẫn đường vào một nơi trú ẩn.

GLÔXTƠ - Cảm ơn hết lòng. Cầu trời đoái tưởng và ban phúc rộng rãi cho anh.

Oxoan ra

OXOAN - Đầu kia, giải lớn đã treo rồi! May khéo là may! Cái thủ cấp mất con người kia là cái bậc đầu tiên để cho ta bước lên phú quý. Thằng già phản nghịch! Khẩn trời mau lên, gươm kết liễu đời mi đã tốt.

GLÔXTƠ - Xin ngài làm ơn xuống tay cho vững.

Edga sấn vào giữa che cho Glôxtơ

OXOAN - Đồ thôn phu ngỗ ngược, mi cả gan bênh một tên phản bội đang bị truy tầm sao? Cút ngay, kéo lại vạ lây với nó. Buông tay nó ra.

EDGA (*giả giọng thôn dân*) - Chỉ có thế thì đây chả buông rồi!

OXOAN - Đồ ngu! Không buông thì mi phải chết.

EDGA - Này, ngài, đường của ngài, ngài bước! Để mặc bà con chúng tôi. Hống hách mà có làm hại được thằng này, thì đây đã ngổm từ sớm. Này, đừng có đến gần ông già đây! Xéo ngay đi, hiểu không? Hay lại để đây phải thử xem cái sọ của ngài với cái gậy tầy này, thứ nào rắn hơn! Đây nói thẳng cho mà biết!

OXOAN - Đồ hôi thối, lui đi!

EDGA - Đây sẽ ghè cho ngài gãy hết răng! Lại đây! Gươm đây cũng cóc sọ. *(Hai bên xô sát, Edga phang cho Oxoan một gậy, ngã)*

OXOAN - Thằng khốn mặt! Mi giết chết ta rồi! Cầm lấy cái túi của ta đây, đồ ăn mày: nếu mi muốn khá giả, hãy chôn cất ta tử tế và lục trong người ta lấy bức thư trao cho ngài Edmơn, bá tước Glôxtơ. Cứ phía quân Anh quốc mà tìm ngài. Ôi ta chết sớm quá. *(Y tắt hơi)*

EDGA - Ta không lạ ngữ mày: một hạng khuyến mã thờ cô chủ đón đời, hầu đến mức kỳ cùng của lòng dâm dật.

GLÔXTƠ - Thế nào? Nó chết rồi à?

EDGA - Bố già ngồi xuống đây, nghỉ đi một lát đã. Lục túi nó xem nào. Bức thư nó nói có ích cho ta cũng nên. Nó chết rồi. Chỉ tiếc một điều là do tay mình giết.

Xem nào. Dấu xi niêm phong ới, mình xin lỗi nhé, cả phép lịch sự nữa, xin đừng trách nhau. Cần moi ra bí mật của kẻ thù, đến tìm chúng nó ta cũng phanh, thì mở thư của chúng cũng không can phạm lắm. *(Đọc)* - "*Chàng ới hãy nhớ lời thề thốt giữa đôi ta. Không thiếu gì cơ hội cho chàng thủ tiêu y. Chàng mà quả quyết, khắc tìm ra lúc và nơi thuận tiện để ra tay. Nếu y toàn vẹn mà khai hoàn thì thôi, thế là hết. Thiếp đành phải chịu là tội nhân trong tay y, mà giường y nằm là nơi tù hãm thân này. Xin chàng giải cứu cho thiếp thoát khỏi sự ôm áp kinh tởm kia, và để tạ công lao chàng, xin đợi rước chàng vào địa vị của y. Tiện thiếp - mong chóng được xưng là ái thiê - là Gônơrin của chàng, bái bút*".

Ôi! Hiếm hóc thay bụng dạ đàn bà! Mưu tính giết chồng đây! Lại chọn ông em của ta vào chân thay thế.

Nào, vui mi xuống cát thôi, hỡi thằng khốn tay sai của hai đứa giết người dâm loạn. Khi nào cần ta sẽ đưa bức thư ô nhục

này ra trình cho ngài công tước rõ là chúng muốn hại ngài. Ta mà báo được việc mi chết và công cán mi làm cho ngài hay, là điều phúc cho ngài đó.

Lời cái xác vào

GLÔXTƠ - Nhà vua thì hóa điên, mà sao trí mọn của ta lại cứ trơ trơ như vậy? Trí ta không suy suyển, vẫn nhận ra từng ly từng tý nỗi thương đau vô hạn của ta.

Ta cũng hóa điên đi có hơn không? Tâm tư ta sẽ cách tuyệt được với phiền muộn, và nỗi thống khổ sẽ nhờ được tâm thần hoảng loạn mà không còn cảm thấy là đau thương.

EDGA (*trở lại*) - Đưa tay đây, ông! Con nghe như tiếng trống trận từ xa. Đi thôi cha già. Con sẽ gửi cha già cho một người bạn.

Cùng vào

LỚP VII

Trong một doanh trường của quân Pháp

Cordêlia, Kent, người y sĩ và một tùy tướng ra

CORĐÊLIA - Ôi, Kent, biết đến bao giờ ta mới đáp đền cho xiết lòng tận tình trung nghĩa của tướng công? Cả đời ta thực còn quá ngắn, và tài lực ta có thấm vào đâu.

KENT - Thừa Lệnh bà, người ban cho một lời cảm kích là đủ cho thần được mong thưởng quá nhiều rồi. Thần cứ sự thực nguyên vẹn mà tâu bày, không dám thêm bớt.

CORĐÊLIA - Tướng công nên lấy y phục khác mà thay, bộ áo này bắt nhớ mãi những tháng ngày gian khổ quá; nên bỏ nó đi thôi, tướng công.

KENT - Xin Lệnh bà cứ rộng phép cho thần như thế. Giờ mà lộ mặt ngay e trở ngại cho kế hoạch thần đang tiến hành. Cúi xin Lệnh bà cũng đừng nhận ra thần vội, đợi khi nào thần xét là thuận tiện sẽ hay.

CORDELIA - Vậy xin tùy ý hiền khanh. (Với người y sĩ) - Đức vua thế nào?

Y SĨ - Tâu Lệnh bà, người đang ngủ.

CORDELIA - Hỡi trời đất từ bi, hàn gắn lại vết thương tổn khá sâu của tính tình người bị đến điều dẫn vạt. Hãy điều hòa lại những cung bậc quá so le ở cảm xúc của một người cha đã vì các con mà hóa thành thơ dại.

Y SĨ - Tâu Lệnh bà, người có ưng chúng tôi đánh thức vua dậy không? Chúa thượng nghĩ cũng đã lâu.

CORDELIA - Thầy thấy như thế nào là hay xin cứ làm, tùy quyền thầy đó. Đã mặc áo cho người chưa?

TÙY TƯỚNG - Bẩm đã, người ngủ say chúng tôi đã thay được quần áo mới cho người, mà người không biết.

Y SĨ - Chúng tôi đánh thức người thì xin Lệnh bà cứ đợi sẵn một bên. Chắc chắn là người sẽ dịu tính lại rồi.

CORDELIA - Được.

Y SĨ - Xin người đứng gần lại. Âm nhạc, mạnh nữa lên.

CORDELIA - Cha ơi, cha! - Hỡi thiên thần cứu bệnh hãy đặt trên miệng ta phương thần dược, để cho môi này hôn lên thoa dịu được những đau thương ác hại do hai chị ta đã làm khổ vua cha.

KENT - Đáng kính yêu thay nàng công chúa hiếu thảo!

CORDELIA - Ví bằng vua cha chẳng để ra hai người ấy nữa, mái tóc bạc này cũng đáng để cho họ phải xót thương.

Nét mặt yêu kính như kia đâu phải để dải dầu dưới mưa gió hung tàn? Để dầy dạn trong chớp xé, sét gào của một trời cuồng loạn? Để đẩy ra đêm tối, chơ vơ thất thế, bại binh lạc lõng trong phong phanh giáp trụ tả tơi này?

Dù là con chó của kẻ thù đã cắn ta mà gặp đêm ác như kia, cũng được vào nhà ta sưởi ấm!

Vậy mà cha tôi cam chui rúc cùng bầy lợn ổ, ngủ trên rơm nát như phường khốn mặt không chốn dung thân.

Thương thay! Thương thay!

Phúc lạ làm sao mà sự sống của cha với lý trí của cha không bị tiêu ma cùng một trật.

Kìa, người đã tỉnh dậy. Hãy hỏi chuyện người đi.

Y SĨ - Xin Lệnh bà hãy hỏi chuyện người; như thế tốt hơn.

CORDELIA - Thánh thượng thấy trong mình ra sao? Chúa công có mạnh khỏe không?

LIA - Các người lôi ta từ dưới mồ lên, như thế độc ác biết bao. Người thì linh hồn đã siêu thoát, còn ta, ta bị trối vào guồng lửa, nước mắt ta bỏng như nước chì đun.

CORDELIA - Chúa thượng có nhận ra con không?

LIA - Người là một vong hồn, ta biết, người chết từ bao giờ?

CORDELIA - Vẫn thế, người vẫn còn hôn mê.

Y SĨ - Người vừa mới tỉnh dậy thôi; xin để người yên một lát.

LIA - Ta đã ở đâu? Ta đang ở đâu? Trời sáng đẹp làm sao? Ta bị hắt hủi quá đỗi, quá chừng! Thực vậy, ta mà thấy ai bị thế này, ta xót thương đến chết mất! Ta không còn biết nói sao nữa. Xem nào. Đâm kim này ta thấy được đau mà! Làm sao biết rõ tình thế của ta được nhỉ?

CORDELIA - Ôi! Xin người hãy nhìn lại con, xin người đưa tay ban phúc lành cho con. Đừng, chúa thượng ơi, xin đừng quỳ như thế!

LIA - Ta xin nàng đừng có giễu ta. Ta là một lão già hủ bại, tám mươi tuổi đầu có thừa rồi đó, không thêm bớt một giờ nào đâu. Và nói thực tình, ta e cũng không còn được minh mẫn nữa. Hình như ta cũng có biết nàng và biết cả người này; vậy mà, ta vẫn còn ngờ vực vì ta chẳng rõ đây là chốn nào và cố sức nghĩ cũng không ra, quần áo này là quần áo nào. Ta cũng không biết đem qua ở đâu nữa. Đừng cười ta nhé, vì, cũng đúng như ta là một con người, ta cho rằng bà là con gái Cordelia của ta.

CORDELIA - Vâng, đúng rồi, chính con đấy, chính con đấy.

LIA - Nước mắt của cô có ướt không? Có đây mà. Ta van cô, đừng khóc! Nếu cô dành sẵn thuốc độc cho ta thì ta xin uống ngay. Ta biết cô chẳng yêu gì ta đâu, vì các chị cô - điều này thì ta nhớ rõ ràng - đã quá tệ đối với ta. Cô còn có lý do để ghét ta, chứ mấy đứa kia thì không có.

CORDELIA - Không, không! Con không có một lý do nào hết.

LIA - Ta đang ở nước Pháp phải không?

CORDELIA - Không, ở ngay nước của người, thưa chúa thượng.

LIA - Đừng đánh lừa ta!

Y SĨ - Xin nói để Lệnh bà mừng lòng: Cơn hoảng loạn ở nơi nhà vua đã dẹp đi rồi, người thấy đó. Nhưng điều tối kỵ là không được nhắc người nhớ lại quãng đường người đã trải qua. Xin Lệnh bà khuyên người vào nghỉ, đừng ai làm bận người thêm nữa cho đến lúc người ổn định hẳn tâm thần.

CORDELIA - Chúa công đi tản bộ một chút được chăng?

LIA - Chịu khó với ta, nghe. Xin các người quên đi cho, xin tha thứ cho lão. Lão già cả, lão lẫn cẩn!

Lia, Cordelia, người y sĩ và bọn tùy tùng vào

TÙY TƯỚNG - Thưa ngài, có đúng là công tước Cornouôn đã bị giết như tin đồn chẳng?

KENT - Rất đúng.

TÙY TƯỚNG - Ai cầm quân bên họ?

KENT - Nghe đâu là thằng con ngoại tình của Glôxtơ.

TÙY TƯỚNG - Người ta đồn rằng Edga, người con bị đuổi đang ở nước Đức với bá tước Kent.

KENT - Tin đồn mỗi khi một khác. Lúc này cần phải coi chừng: quân nước Anh đang tiến mau.

TÙY TƯỚNG - Cuộc xô xát này hẳn sẽ lưu huyết nhiều. Kính chào ngài.

Y vào

KENT - Mưu cơ và nỗ lực của ta kết quả thành hay bại là nơi ở cuộc giao tranh này.

Kent vào

HỒI NĂM

LỚP I

Doanh trại quân Anh gần Đuơ

*Trống dong, cờ mở: Edmon, Rêgan,
bọn tướng sĩ và quân lính ra*

EDMON (*với một sĩ quan*) - Đi hỏi công tước xem kế hoạch cuối cùng có giữ nguyên không, hay lại có chuyện gì thay đổi ý kiến. Ông ấy là cứ luôn luôn xoay chuyển, tự mâu thuẫn lại mình. Về ngay cho biết quyết định dứt khoát của ông ấy.

Người sĩ quan vào

RÊGAN - Sai nhân của chị ta không khéo gặp rủi ro cũng nên?

EDMON - Vâng, thừa phụ nhân, cũng ngại thật.

RÊGAN - Nhưng có khi nào chàng có ý định bước trên lối của ông anh rể em, đi vào tận nơi vườn cấm?

EDMON - Phụ nhân lắm tưởng xa quá mất rồi.

RÊGAN - Em ngờ là chàng lại không tâm đầu ý hợp với người ta đến cái mức già nhân ngài non vợ chồng rồi ấy chứ!

EDMON - Không khi nào, xin thề với phụ nhân thế.

RÊGAN - Em là không có chịu thế đâu đấy. Chàng đừng có bao giờ thân cận với bà ta quá nhé, tướng công của em.

EDMON - Nàng không ngại. Kìa bà ấy với cả ông công tước, chồng bà ấy, đến kia kìa!

Anbani, Gônôrin và quân sĩ ra

GÔNÔRIN (*nói riêng*) - Thà ta chịu thua trận còn hơn để con em ta nó chia rẽ ta với chàng.

ANBANI - Cô em thân yêu, ta rất vui lòng hội kiến cùng nàng ở đây.
(*Với Edmon*) - Thưa ngài, ta có nghe: đức vua đào nạn đi tìm con gái người cùng với một số quần thần buộc lòng phải phản lại ta do chính quyền ta hà khắc. Chiến đấu mà không có chính danh thì ta không sao trung dũng được. Riêng trong việc này, điều ta quân ngại không phải ở chỗ quân Pháp ủng hộ nhà vua mà ở chỗ quân Pháp xâm nhập nước ta cùng với biết bao người khác, họ chống ta với những lý do không phải là không quang minh chính đại.

EDMON - Nói như ngài là cao kiến đó.

RÊGAN - Bàn chuyện ấy làm gì?

GÔNORIN - Ta hãy hợp lực chống quân thù đã; những chuyện xích mích riêng tây trong nhà, khoan bàn ở đây.

ANBANI - Thế thì ta phải đi bàn cách tiến binh cùng với các nhà kiện tướng.

EDMON - Tôi xin tức khắc đến họp dưới trướng của ngài.

RÊGAN - Chị có đi với chúng tôi không nào?

GÔNORIN - Không.

RÊGAN - Nên đi thì hơn chị ạ. Nào, mời chị cùng đi.

GÔNORIN (*nói riêng*) - Hừ hừ! Ý tứ gớm chưa, tưởng đây không biết hẳn? (*Nói to*) - Ủ, thì đi!

Lúc mọi người đang vào, Edga ra, giả trang

EDGA - Bẩm đức ông, nếu ngài đoái nghe chuyện một kẻ hạ tiện thì chúng tôi xin thưa với ngài một vài lời.

ANBANI (*với Edmon và hai người đàn bà*) - Các người cứ đi trước, ta sẽ ra ngay. (*Với Edga*) - Nói đi.

Edmon, Gônorin, Rêgan, tướng sĩ và quân lính vào

EDGA - Trước khi xuất trận, xin ngài hãy đọc bức thư này. Nếu ngài toàn thắng, xin cho thối kèn hiệu để gọi kẻ trao thư. Tuy trông khốn khổ bề ngoài, chúng tôi cũng tiến dẫn lên ngài một dấu sĩ chứng minh được điều trong khi đã nói. Nếu ngài bại trận thì mọi việc trần gian của ngài cũng chấm dứt và bao nhiêu mưu toan tự nó cũng không còn. Chúc ngài vạn phúc.

ANBANI - Khoan, chờ ta đọc xong thư đã.

EDGA - Chúng tôi không được phép chờ. Nhưng đến lúc cần, xin cho sứ giả thông báo hiệu kèn, chúng tôi sẽ trở lại.

ANBANI - Vậy, chào. Ta sẽ coi kỹ bức thư.

Edga vào

Edmon ra

EDMON - Đã thấy bóng địch xuất hiện. Xin ngài chỉnh bị đội ngũ tiến quân. Đây là bản ước lượng thực lực quân thù căn cứ theo điều tra kỹ lưỡng của thám tử. Giờ, cấp bách lắm rồi.

ANBANI - Ta sẽ đón thời cơ.

Anbani vào

EDMON - Với cả hai chị em nhà này, ta đã nặng tình thể thốt. Họ thù ghét nhau như người nhìn con rắn nó cắn mình. Ta chọn ai đây? Cả đôi? Hay chỉ một. Hay là chẳng một ai? Ta chẳng thể hưởng được một ai nếu cả đôi đều sống cả. Ta lấy nàng sương phụ tất sẽ khiến Gônơrin, chị nàng, hóa điên rồ. Mà ta cũng chẳng làm nổi cơ đồ gì, nếu thằng chồng nàng còn sống. Hiện giờ, ta hãy cứ sử dụng bàn tay nó trong cuộc chiến tranh này; xong xuôi rồi, cái kẻ muốn gạt bỏ anh chàng sẽ tìm được cách giải quyết nhanh. Nó muốn khoan dung cho vua Lia và con Cordêlia, con gái lão ư? Được, chiến tranh kết thúc rồi, ở trong tay ta thì đừng hòng được thấy cái khoan hồng đó! Thế của ta bắt ta phải phòng thân chứ không được đo đắn.

Edmon vào

LỚP II

Cảnh đồng ruộng khoảng giữa hai quân

Trống cò. Lia, Cordêlia và quân bên họ ra

Rời vào

Tiếp đó, Edga và Glôxtơ ra

EDGA - Đây, bố ời, ngồi dưới bóng cây này mà tạm nghỉ. Xin nguyện cầu cho chính nghĩa được thành công. Nếu chuyển này con lại trở về đây, con sẽ đem về cho ông tin phấn khởi.

GLÔXTƠ - Chúc cho người cùng ơn phước lên đường.

*Edga vào
Kèn báo biến
Bại binh rút lui
Edga lại ra*

EDGA - Ông già ơi, chạy đi! Đưa tay tôi dắt: ta phải chạy đi thôi! Vua Lia bại trận! Người và con gái bị bắt rồi. Đưa tay con dắt nào!

GLÔXTƠ - Ta không đi đâu nữa. Ở đây cũng cứ chết được kia mà!

EDGA - Sao? Lại nghĩ những điều u ám rồi! Con người ta từ già cõi đời này cũng như bước vào trong đó, sao cho phải phép: đấng nào cũng phải đầy đủ sẵn sàng.

GLÔXTƠ - Ừ, cũng phải.

Cả hai vào

LỚP III

Doanh trại quân Anh ở gần Đuơ

*Trong trống giông cờ mở, Edmơn, tướng thắng trận,
Lia và Cordêlia trong bại quân bị cầm tù,
ra cùng với tướng sĩ và quân lính phía quân Anh*

EDMƠN - Cho một số sĩ quan áp giải họ, canh giữ nghiêm ngặt, đợi lệnh xét xử của quan tòa.

CORDELIA - Không phải ta mới là những kẻ đầu tiên làm điều hay mà mang họa lớn. Hỡi nhà vua tội nghiệp, chỉ vì thương cho cha mà con sa nước mắt, riêng mình con thì con khinh thường số hệ cơ cầu. Nhưng liệu rồi ta có còn gặp được chẳng những con người ấy: con gái của cha và chị gái của con?

LIA - Không, không, không, không! Nào đi thôi, hai cha con ta cùng đi vào ngục, rồi cả hai cha con ta cùng hát như đôi chim trong lồng. Khi con xin cha ban phước cho con, cha sẽ quỳ xin con tha tội. Ta sẽ cứ thế mà sống với nhau, và nguyện cầu và ca

hát, và nói chuyện cổ tích, và cười cợt với bướm vàng óng ánh, và nghe đám chúng sinh kiết xác kể việc triều đình. Rồi ta lại còn bàn luận với họ xem ai được ai thua, ai ở trong, ai ngoài cuộc; ta nắm được cơ huyền vi của tạo hóa y như chính ta là thám tử nhà trời. Rồi, trong bốn bức tường kín nhà giam, ta còn thấu được những bè, những phái của những bậc uy danh lớn xô đẩy nhau mà lên lên xuống xuống như thủy triều theo tuần trăng.

EDMÔN - Điệu họ đi!

LIA - Trước phẩm vật hy sinh này, Cordêlia con ơi, đến thần minh cũng phải dâng hương bái phục. Ta chẳng tìm lại được con đây rồi sao? Kẻ nào muốn chia rẽ cha con ta, họa có lấy được lửa trời xuống đây, và hun đốt cha con ta như hun cây cối! Lau mặt đi con! Ác bệnh sẽ ăn ruỗng thịt da chúng đi cũng không khiến được một giọt nước mắt của ta rơi; chúng sẽ chết mòn chết mỏi cho mà xem!

Lia và Cordêlia vào, bọn quân áp giải kèm theo

EDMÔN - Tiến lại gần đây đại úy! Nghe đây. Người linh lấy tờ này. *(Đưa cho người sĩ quan một tờ giấy)* - Theo gót họ tới ngục thất. Ta đã thăng một trật cho người rồi đó. Nay nếu người thi hành mệnh lệnh của ta đúng như trong tờ giấy này, là người sẽ bước ngay lên đường phú quý. Con người phải biết thức thời: kẻ quá nặng từ tâm không xứng đáng là người cầm kiếm. Việc quan trọng này không cho phép trì nghi, hoặc người trả lời ta người sẽ thi hành, hoặc người tìm lối khác để vinh hiển.

NGƯỜI SĨ QUAN - Tôi xin tuân lệnh đức ông.

EDMÔN - Tiến hành ngay đi; việc xong là người thành phú quý. Nhớ lời ta đó: tức khắc tiến hành, y kế ta trong giấy.

NGƯỜI SĨ QUAN - Tôi, xe không biết kéo, thóc ngựa không biết nhai, nếu là công việc của người thì tôi sẽ làm được. *(Y vào)*

Kèn báo hiệu, Anbani, Gônơrin, Rêgan, tướng sĩ ra

ANBANI - Tướng quân! Hôm nay ông đã xuất lực trở tài và đã được duyên may dẫn đường thắng lợi. Ông đã cầm tù được những địch thủ của ta trong cuộc chiến đấu hôm nay. Ta đến yêu cầu ông trao lại họ cho ta, để ta liệu khu xử cho xứng hợp với phẩm cách của họ, cũng như với sự an toàn của ta.

EDMON - Thưa ngài, tôi xét thấy cần và đã sai đưa ông vua già lẫn lẫn ấy đến một nơi giam giữ và nghiêm cấm canh phòng rồi. Tuổi tác ông ta và nhất là tước hiệu ông ta còn nhiều ma lực, đủ khiến được kẻ thường dân và toàn quân sĩ dưới quyền ta trở giáo chống lại ta, những người đang cầm đầu chúng. Cũng vì lẽ đó, tôi đã sai giữ công chúa ở cùng một nơi với nhà vua. Như vậy, họ sẵn sàng để cùng ra đối chất - ngày mai hoặc một bữa nào xa hơn - ở nơi ngài thiết lập tòa xét xử. Hiện giờ chúng ta mình còn đăm mồ hôi, chưa ngừng chảy máu; bạn bè kẻ còn người mất, và cuộc giao tranh, trong lửa hăng say được coi là đẹp nhất, cũng thành đáng nguyên rửa đối với những ai vì nó mà đang thấm thía xót đau. Chuyện xét xử cha con Cordelia nên để nơi khác thích đáng hơn.

ANBANI - Thưa ông, xin lỗi ông. Trong cuộc này, ta coi ông ở hàng thần hạ chứ không ở ngang hàng.

RÊGAN - Chàng ở hàng nào là do ta tôn chàng lên đó. Ta thiết tưởng ông cũng nên hỏi ý kiến ta trước khi ông lên giọng quá nhiều đến thế. Chàng đã chỉ huy quân đội của ta, chịu ủy nhiệm do uy thế ta, bản thân ta trao phó, thế là đủ cho chàng đường đường chính chính được coi ngang hàng với ông rồi.

GÔNƠRIN - Bốc nóng làm gì thế? Chiến công chàng đủ tôn được chàng rồi, lọ cần phải có cô can thiệp!

RÊGAN - Với quyền của tôi, với thế của tôi, chàng có thể sánh với hàng cao nhất.

GÔNƠRIN - Giá làm chồng cô nữa thì không còn ai bằng.

RÊGAN - Kẻ nói đùa nhiều khi cũng tiên tri đáo để!

GÔNƠRIN - A ha! Con mắt nào bảo cô câu ấy, là mắt lác mắt rồi.

RÊGAN - Thưa với bà! Lúc này người tôi đang khó ở, chứ không thì bao nhiêu điều chứa chất trong lòng này tôi sẽ tuôn ra hết để trả lời bà. Tướng quân, xin chàng cầm lấy quân, giữ lấy tù, lãnh lấy đất đai, tài sản của ta, tất cả cùng với bản thân ta, tùy chàng xử lý; thành quách này quy thuộc về chàng. Có vũ trụ chứng giám: ta tuyên bố từ đây chàng là phu tướng của ta.

GÔNƠRIN - Cô đòi lấy người ta chẳng?

ANBANI - Dù sao, cũng không do quyền cô quyết định được.

EDMON - Cả ngài cũng vậy, thưa ngài.

ANBANI - Ta thì có chứ! Hỡi chàng quý tộc máu pha!

RÊGAN (*với Edmôn*) - Chàng cho nổi trống hiệu lên, báo cho thiên hạ biết tước hiệu ta là tước hiệu chàng.

ANBANI - Khoan! Nghe ta nói đây! Edmôn, ta hạ lệnh bắt người vì tội đại nghịch. Và cùng một dịp với người, ta bắt cả con rắn mạ vàng óng ả này. (*Trở Gônorin*)

Còn về đòi hỏi của cô, cô em mỹ miều, thì ta không cho phép, vì quyền lợi của vợ ta. Cô ấy đã kết ước với vị này mất rồi, nên ta, chồng cô ta, ta phản đối thể ước của cô với hắn. Nếu cô muốn lấy chồng, thì ve vãn ta hơn; vợ ta đã có nơi gắn bó.

GÔNORIN - Khéo giở trò!

ANBANI - Mi mang gương đó, Glôxtơ! Hãy nổi hiệu kèn lên! Nếu không có người xuất hiện để vạch vào mặt mi tội mi phản bội vô vãn và bỉ ổi, và hiển nhiên, thì đây, lời thách đấu của ta. (*Anbani ném chiếc bao tay*) - Trước khi đụng đến bữa ăn, ta sẽ chứng minh vào tận trái tim mi, rằng mi chính là kẻ không sót một tội gì như ta đã nói.

RÊGAN - Sao thế này! Ôi! Tôi làm sao thế này?

GÔNORIN (*nói riêng*) - Mi không sao, thì không đời nào ta còn tin vào độc được nữa.

EDMON - Đây, lời thách đấu của ta đáp lại. (*Y cũng ném bao tay*) Trên khắp cõi hoàn vũ này, nếu có một kẻ nào dám gọi ta là phản bội, thì đó là phường điêu trác mặt hạng cùng đồ. Cho kèn hiệu gọi lên đi! Bất kể kẻ nào tiến lại đây, là nó, là người, là ai ai nữa, ta cũng chống tới cùng để bảo vệ sự chân chính và danh dự của ta.

ANBANI - Truyền lệnh viên đâu!

EDMON - Truyền lệnh viên đâu! Truyền lệnh viên!

ANBANI - Ngoài sức của mi, đừng có trông vào sức nào khác. Quân của mi nhân danh ta mà khởi chiến thì cũng nhân danh ta đã được lệnh giải tán rồi.

RÊGAN - Ta không gượng lại được nữa rồi!

ANBANI - Cô ấy se mình. Đưa sang bên trưởng của ta.

Họ đỡ Rêgan vào

- Truyền lệnh viên! Tiến lại.

Một truyền lệnh viên ra

Cho nổi hiệu kèn, và loan báo tin này.

MỘT SĨ QUAN - Lính kèn! Nổi hiệu!

Tiếng kèn vang

TRUYỀN LỆNH VIÊN (*tuyên đọc*)

"Trong quân ngũ ta, kẻ tài ba, người thế tộc, có ai muốn ra vạch tội Edmơn lạm xưng bá tước Glôxtơ tam tứ phen bội phản - hãy mau mau xuất hiện khi nghe kèn hiệu triệu gọi đến ba lần. Edmơn sẵn sàng đối kháng".

EDMƠN - Kèn đi!

Hồi kèn thứ nhất thổi

TRUYỀN LỆNH VIÊN - Lần nữa!

Hồi kèn thứ hai

TRUYỀN LỆNH VIÊN - Lần nữa!

Hồi kèn thứ ba. - Từ xa kèn đáp lại.

*Edga ra, mang gươm mặc giáp,
có kèn hiệu báo đi tiền hô*

ANBANI - Hãy hỏi người kia đến có ý gì? Vì sao nghe hiệu kèn mà xuất hiện?

TRUYỀN LỆNH VIÊN - Người là ai? Tính danh, tước hiệu gì? Có sao ứng đáp hiệu kèn mà xuất hiện?

EDGA - Ta đây tính danh không còn nữa, vì răng nanh phản trắc đã nghiền nát mất rồi. Nhưng ta cũng dòng dõi như kẻ đối thủ của ta. Ta đến đây để gặp nó.

ANBANI - Kẻ đối thủ ấy là ai?

EDGA - Kẻ nào xưng danh Edmơn, bá tước Glôxtơ hãy lên tiếng.

EDMƠN - Chính ta đây. Mi muốn nói gì?

EDGA - Hãy tuốt gươm ra, để nếu lời ta mà có gì phạm đến một tấm lòng cao quý, thì tay mi sẵn đó bảo vệ nghĩa khí cho mi. Gươm của ta đây. Coi cho kỹ! Đó là tư cách vinh quang ta, dấu tích lời thề ta, tước hiệu thân thế ta. Mặc dầu mi có sức mạnh, tuổi xuân, chức cao, ngôi lớn; mặc dầu mi có gươm chiến thắng, mi mới gặp vận may, mi có tài năng, mi có gan góc; ta vẫn quả quyết nói: mi là thằng nghịch trời, lừa anh, hại cha, mưu phản lại vị vương công đức sáng như ngài đây; ta quả quyết rằng từ đỉnh đầu mi đến bụi đất dưới gót chân mi, hoàn toàn mi là một

tên gian tặc, nơ nhớp hơn cả loài cóc nhái. Mi cứ chối "không" đi một tiếng là mũi gươm ta, cánh tay ta, cả dũng cảm của ta, sẽ nhắm vào tim của mi mà bảo là mi nói láo.

EDMÔN - Đáng lý ta phải bắt mi xưng danh trước đã, nhưng vì thấy mi cũng ra dáng hiên ngang, nói năng cũng ra điều chứng chạc, cho nên dù có lệ được đòi hoãn cuộc y theo phép tắc an toàn của luật giao tranh, ta cũng gạt đi không thêm kể tới. Bao nhiêu lời tố cáo phản trắc, ta sẽ quẳng vào mặt mi; bao nhiêu tiếng phao vu hần học ta tổng trả lại bụng dạ mi! Tuy đều là những lời trệt dích, chẳng hề làm sút được một mảy da ai, nhưng thanh gươm này cũng sẽ bắt chúng tức khắc phải câm họng. Kèn đâu, nổi lên đi.

Tiếng kèn vang động. Hai bên đánh nhau.

Edmôn bị trọng thương, ngã

ANBANI - Khoan! Xin đừng giết nó.

GÔNORIN - Đây là một cạm bẫy! Glôxtơ! Đúng luật giao tranh thì chàng có quyền không đáp lại một địch thủ vô danh. Không phải là chàng thua đâu, chàng bị lừa, bị phản đó.

ANBANI - Câm miệng đi! Bà! Không thì ta phải bung nó lại bằng mảnh giấy này. - Đợi một chút đã. Thằng đồn mạt không còn tên nào để gọi cho xứng kia, hãy mở mắt mà đọc tội ác của mày! Ấy, bà đừng có xé đi. Bà đã nhận ra bức thư này thì phải.

Đưa bức thư cho Edmôn

GÔNORIN - Ừ cho là ta nhận nữa, thì đã sao? Quyền pháp ở cả tay này chứ không ở ông. Kẻ nào dám xét xử ta?

ANBANI - Quý quái đến thế là cùng. Thế mi có biết bức thư này không?

GÔNORIN - Đừng có hỏi ta điều ta đã biết.

Mụ vào

ANBANI (*với viên sĩ quan*) - Anh theo bà ấy đi. Bà ấy đâm liều rồi đấy. Liệu mà khuyên can.

Người sĩ quan vào

EDMÔN - Những tội ác các người vừa buộc cho ta quả ta đều đã phạm, mà còn hơn thế nữa, hơn thế nhiều. Chóng chầy rồi sự thật cũng phơi hết ra. Sự việc đã qua rồi, mà cả ta cũng sắp không còn nữa. Nhưng người là ai hỏi con người đã thắng ta trong cuộc này? Nếu người cùng dòng quý tộc thì ta tha thứ cho người.

EDGA - Nào thì ta cùng đổi trao rộng lượng.

Dòng máu của ta cũng quý không kém gì máu của người. Nó càng cao quý thì tội người hại ta lại càng thêm nặng. Tên ta là Edga: ta chính là con cùng cha với người đó. Thiên đạo thực chí công. Trời đã lấy ngay cái thú vui tội nọ của con người để trừng phạt con người: chính cái cuộc thăm kín dâm ô nó sinh mi ra đời kia đã khiến cho cha ta phải mù hai mắt đó.

EDMON - Nói đúng đấy. Phải rồi: bánh xe số phận đã chuyển trọn một vòng. Và bây giờ, ta đến bước này đây.

ANBANI - Thoạt trông tư thế của công tử, ta đã sớm đoán chừng công tử hẳn thuộc dòng dõi công hầu. Lại đây cho ta hôn nào! Quả thực, tim ta sẽ vỡ bởi trăm nghìn thương đau, nếu ta đã có lòng nào thù ghét công tử và phụ thân chàng.

EDGA - Thừa vương tử kính yêu, tôi vẫn biết điều đó.

ANBANI - Công tử ẩn náu ở đâu vậy. Làm thế nào mà biết được nông nổi khổ cực của phụ thân mình?

EDGA - Bằng cách bào chữa cho người đỡ khổ, thừa tướng công! Xin nghe tôi vắn tắt kể lại đầu đuôi câu chuyện. Mà chuyện kể ra, ôi! Trái tim tôi muốn vỡ! Lệnh tằm nã giết tôi quá chừng ráo riết. Tôi hết sức trốn tránh - (Lạ thay là cái lòng ham sống nó khiến ta tuy khổ vì sợ chết lại ung chết dần hơn là chết tức thì!) - Tôi bèn cải trang rách rưới như một người điên, hình thù trông gớm guốc. Cứ thế, tôi gặp cha tôi, hai khuôn mặt máu chảy ròng ròng, đã bị khoét mất đôi hòn ngọc quý. Tôi đưa đường cho người, dắt người đi, hành khất nuôi người, cứu người thoát cơn tuyệt vọng. Chưa bao giờ - Ôi! Sao mà đại đột - Tôi hở ra cho người biết tôi là ai; cho mãi cách đây nửa giờ tôi mới nói. Tuy vẫn hy vọng nhưng chưa dám chắc sẽ thắng trong cuộc giao tranh này, tôi đến xin ngài ban phúc lành và lúc ấy tôi mới đem hết khúc ruột kể lại cho người biết. Thương thay, trái tim rạn nứt của người giờ đây không kham nổi nữa! Đau thương cùng mức rồi, hai cảm tình khốc liệt làm trái tim kia tan vỡ với nụ cười còn nở trên môi.

EDMON - Câu chuyện của anh thật đã xúc động lòng tôi; nó sẽ làm nảy ra một đôi điều thiện cũng nên. Nhưng anh kể tiếp đi, hình như anh còn có điều gì muốn nói.

ANBANI - Nếu câu chuyện vẫn còn, mà còn thảm thương hơn nữa, thì xin công tử hãy ngừng lời. Nghe mới bấy nhiêu mà lòng ta như đã muốn tan nát.

EDGA - Với ai không thích chuyện đau thương thì cho thế đã là đau khổ cùng cực, nhưng lại có kẻ còn muốn nỗi đau thương ở người khác nhiều hơn nữa, họ muốn thêm nữa vào để thấy được đỉnh chót đau khổ của loài người. Giữa lúc tôi đang than khóc thì có người chạy đến, thoát thấy tôi tiêu tụy thế đã toan tránh đi, nhưng khi nhận ra kẻ tội nghiệp quá đỗi này là ai, thì người ấy ôm chặt lấy tôi, gào lên tưởng đến rung chuyển vòm trời, rồi gục đầu lên mình cha tôi và sau cùng kể hết cho tôi nghe về nỗi khổ cực của vua Lia và của chính mình: câu chuyện thảm thê xưa nay chưa từng nghe thấy. Càng kể, nỗi đau khổ càng thêm mãnh liệt, người ấy không sao đương nổi nữa và cứ thiêu xuống dần. Lúc ấy, kèn gọi đã báo hai lần, tôi đành phải để người ấy bất tỉnh nằm đó.

ANBANI - Nhưng người ấy là ai?

EDGA - Là Kent, thừa ngài. Bá tước Kent, người lão thần bị phóng trục, sau đó thay hình đổi dạng đi theo nhà vua thù ghét với mình để hầu hạ người, chịu cực chịu khổ còn hơn cả một kẻ nô lệ.

Một gia tướng ra, tay cầm một con dao đâm máu

GIA TƯỚNG - Cứu nguy! Cứu nguy! Ôi! Xin cứu nguy!

EDGA - Nguy làm sao?

ANBANI - Nói đi.

EDGA - Con dao đâm máu kia là thế nào?

GIA TƯỚNG - Nó còn ngùn ngụt hơi nóng! Từ trái tim của bà ấy ra đây... Ôi! Bà ấy chết rồi.

ANBANI - Bà nào? Nói lên chứ!

GIA TƯỚNG - Phu nhân ngài, thừa tướng công. Em gái phu nhân đã bị chính tay bà đầu độc! Trước khi chết bà đã nói ra điều đó.

EDMON - Ta đã hứa hẹn với cả hai người; thế này là cả ba ta kết hôn với nhau cùng một dịp.

EDGA - Bá tước Kent đang đến kìa!

Gia tướng vào

ANBANI - Khiêng tất cả chúng đến đây, dù đã chết hay còn sống.

Hình phạt này của trời khiến ta ghê sợ, mà không hề động chút lòng thương.

Kent ra

ANBANI - Ôi, bá tước là người này đây sao? Tình thế lúc này không cho phép ta tiếp đón bá tước cho xứng đáng.

KENT - Ta đến chào biệt đức vua chúa công ta. Người không có đây sao?

ANBANI - Việc quan trọng nhất lại quên khuấy đi! Edmôn, nói đi, đức vua đâu, công chúa Cordelia đâu?

Thi thể Gônorin và Rêgan được khiêng ra

Người đã thấy cảnh tượng này chưa, hỡi Kent tướng công?

KENT - Chao ôi! Sao đến thế này?

EDMÔN - Có gì đâu, vì yêu Edmôn này đấy. Nặng tình với ta, cô chị đầu độc cô em, rồi tự sát.

ANBANI - Đúng như vậy. Lấy gì phủ mặt cho họ đi.

EDMÔN - Ta sắp tắt thở rồi! Mặc dầu bản chất ta chẳng ra gì, ta cũng muốn làm đôi điều tốt: các ông phải người tức khắc đến lâu đài, mau mau lên! Do lệnh ta, vua Lia và Cordelia đang có nguy cơ đến tính mạng. Đi ngay mới kịp!

ANBANI - Đi đi! Đi đi! Trời! Đi ngay đi!

EDGA (với Anbani) - Nhưng hỏi ai, tướng công? Ai đã nhận thi hành lệnh kia? (Với Edmôn) - Hủy lệnh phải có hiệu lệnh gì đảm bảo chứ?

EDMÔN - Phải đấy. Cầm lấy gương của tôi đây, trao cho viên đại úy.

ANBANI - Mau lên! Sả lệnh mà chạy mau lên!

Edga vào

EDMÔN - Hẩn theo lệnh vợ ông và lệnh của tôi, thắt cổ Cordelia treo lên và phao lên là nàng vì tuyệt vọng mà tự ái.

ANBANI - Cầu trời cứu cho nàng thoát chết. Dem tên này đi chỗ khác.

Họ khiêng Edmôn đi.

Lia bỗng trên tay xác chết Cordelia tiến ra.

Sau đó là Edga, một sĩ quan v.v...

LIA - Gào lên! Gào lên! Gào lên! Gào lên! Ôi các người thành đá cả rồi. Ta mà có bằng ấy miệng, bằng ấy mắt của các người, thì ta làm đến vòm trời kia phải long lở xuống! Nó đi mãi mãi mất

rồi! Ta biết phân biệt con người thế nào là chết, thế nào là sống. Nó trơ trơ như đất rồi đây. Lấy cho ta mượn cái gương! Nếu hơi nó thở còn ám mặt gương này làm mờ nước thủy là nó vẫn còn sống.

KENT - Kết cục đời trông là như vậy đó sao?

EDGA - Hay hình bóng của nỗi khủng khiếp ấy đây?

ANBANI - Trời đổ xuống cho tận tuyệt cả đi.

LIA - Cái lông chim này động đây, nó còn sống kìa! Ôi! Nếu được thế, thì hạnh phúc này đủ chuộc lại tất cả bao nhiêu thương đau của ta từ trước.

KENT (*quỳ xuống*) - Chúa công ơi!

LIA - Ta van người lui đi!

EDGA - Bá tước Kent đây mà, người bày tôi trung nghĩa của người đó.

LIA - Ôn dịch hại các người, quân giết người, quân phản bội cả lũ! Đáng lẽ ta cứu sống được nó! Thế mà nó mãi mãi không ở lại nữa! Cordêlia! Cordêlia! Đừng đi vội, con! Hả? Con nói gì nào? Giọng con ta xưa nay vẫn dịu, vẫn êm, vẫn thỏ thẻ, - cái nét rất đẹp ở người đàn bà. Cha đã giết chết cái thằng khốn kiếp nó thất cổ con rồi, con ạ.

NGƯỜI SĨ QUAN - Thưa các ngài, đúng thế, nhà vua đã giết chết hấn rồi.

LIA - Đúng thế, phải không anh? Đã có một thời, với thanh gươm sắc bén trong tay, ta tất nhiên đã làm cho quân kia phải thất điên bát đảo. Giờ ta già mất rồi, lại thêm bao nhiêu ưu phiền kia làm ta suy sụp! Ông là ai thế nhỉ? Mắt lão không còn tinh tường nữa. Để rồi ta nói cho mà nghe.

KENT - Trên đời này nếu có đôi người nào được số phận nuông chiều rất mực và hất hủi tới cùng, thì một trong đôi ấy đương ở trước mặt chúa công đây.

LIA - Quang cảnh thực không vui nhỉ? Ông chẳng phải là Kent đó ư?

KENT - Chính kẻ hạ thần là Kent đây, thưa chúa công. Còn người tên là Caius vẫn hầu hạ chúa công đâu rồi?

LIA - Hấn ta giỏi lắm, ta có thể nói cho ông biết thế. Ghè cẩn thận, không lời thôi. Hấn chết rồi, thành đất rồi.

KENT - Không phải đâu, chúa công ơi! Hắn chính là hạ thần đây.

LIA - Được, để rồi ta sẽ xét.

KENT - Ngay từ buổi đầu người mang hoạn nạn lâm cảnh suy vi, thần vẫn không rời nỗi cơ khổ của người một bước.

LIA - Thế thì đón mừng quý khách tới đây vừa may.

KENT - Thần hay ai nữa, đâu đáng thế? Ở đây toàn một màu thê lương ảm đạm, tang tóc thương vong. Hai cô gái lớn của người đều đã quyên sinh, chết trong tuyệt vọng.

LIA - Ủ, ta cũng nghĩ thế.

ANBANI - Nhà vua nói nhưng có hiểu gì đâu? Thế thì ta có xin ra mắt người bây giờ cũng là vô ích.

EDGA - Vâng, không ích gì.

Một sĩ quan ra

SĨ QUAN - Bẩm đức ông, Edmơn chết rồi.

ANBANI - Việc đó ở đây không đáng kể. Quý vị tướng công, ý ta định thế này: Tất cả những gì có thể đền bù được sự tổn thất lớn lao này, ta đều phải sử dụng. Phần ta, bao nhiêu ngày mà chúa thượng còn sống, thì bấy nhiêu ngày ta còn đem toàn quyền ta tùy thuộc nơi người. (*Với Kent và Edga*) - Còn hai vị thì được phục hồi nguyên chức, nguyên quyền; lại thêm những phẩm lộc vinh quang mà công trạng có thừa của hai người xứng đáng được hưởng lệ. Phàm kẻ trung nghĩa đều được đền công, kẻ nghịch thù đều bị trừng phạt.

Ồi! Coi kìa, coi kìa!

LIA - Thế là con trẻ tội nghiệp của ta bị chúng nó đem thất cổ! Không! Không còn sống nữa!

Cớ sao con chó, con ngựa, con chuột kia còn được sống, mà con lại trơ trơ bần bật nằm đây? Con đi mất rồi, không bao giờ, không bao giờ, không bao giờ về nữa?

Mở giùm ta cái cúc này, ngài ơi! Xin cảm ơn!

Này ngài thấy không? Nhìn nó đây này? Nhìn đôi môi nó đây! Thấy chưa! Thấy chưa!

Lia tắt thở

EDGA - Người ngất đi kìa!... Chúa công! Chúa công!

Kent - Trái tim! Ta van người! Nổ ra! Nổ ra đi!

EDGA - Chúa công ơi! Xin tỉnh lại.

KENT - Thôi, đừng động đến vong linh người nữa. Để yên cho người đi. Còn muốn đày ải người thêm trên guồng máy cỗi đời cơ cực này, ấy mới là không thương xót người đó.

EDGA - Người đi thực rồi.

KENT - Điều đáng lạ, là người cầm cự được lâu đến thế. Chẳng qua người cưỡng đoạt lấy phần sống mà thôi.

ANBANI - Đưa tất cả những thi hài này ra khỏi nơi đây. Việc chính của bọn ta lúc này là giải quyết mối lo chung.

Với Kent và Edga

- Hiền hữu tâm ái của ta, cả hai vị hãy cùng nhau tham gia lo việc nước, cùng chống đỡ cái vương quốc đang chảy máu này.

KENT - Thưa ngài, chẳng mấy nữa, tôi sẽ phải lên đường viễn du: chúa công tôi đang gọi tôi kia, tôi không thể từ chối với người được.

ANBANI - Gánh nặng của thời buổi thảm thê này, chúng ta phải cam chịu lấy. Ta chỉ nói những điều thâm tâm ta cảm thấy chứ không nói những lời lý ứng phải nói ra. Người già cả nhất là người chịu đựng đau thương nhiều nhất. Bọn trẻ chúng ta dù sống bao nhiêu nữa cũng khó lòng từng trải được bằng.

Họ vào, trong tiếng kèn lâm khốc

ENTONI và CLIOPAT'RO

Bi kịch năm hồi

DƯƠNG TƯỜNG dịch

In theo cuốn: *Tuyển tập kịch Sếchxpia*, Nxb Sân khấu, Hà Nội, 1995.

TIỂU DẪN VỀ *ENTONI VÀ CLIOPAT'RO*

Cho đến nay, người ta vẫn chưa xác định được niên đại cụ thể của *Entoni và Cliopat'ro*. Theo *Etmon Malôn* (*Edmond Malone*) chuyên gia nổi tiếng về *Shakespeare*, có lẽ tác giả đã viết vở này vào năm 1608, còn *Frédèrich Jèimz Foniuan* (*Frederich James Furniwall*) thì cho rằng nó được hoàn thành vào năm 1606.

Vấn đề nguồn xuất xứ của vở là điều khá rõ ràng. Nó hầu như duy nhất dựa vào Cuộc đời *Ăngtoan* trong bộ *Những người lỗi lạc của Pluytaccò*. Không một tác phẩm nào khác của *Shakespeare* lại "nợ nần" *Pluytaccò* nhiều như *Entoni và Cliopat'ro*. Có thể nói đây giống như một sự chuyển thể từ tiểu thuyết sang sân khấu, do một bàn tay thiên tài thực hiện.

Tác phẩm kể lại sự suy tàn của *Entoni*, con người đã từng là một anh hùng cái thế, giờ trở thành nô lệ sắc đẹp của *Cliopat'ro*. Quá trình sa đọa của *Entoni* cả về tinh thần và thể chất rất nhanh chóng. Cũng có đôi lúc khi phách dũng tướng thuở xưa bùng lóe để rồi lại tắt ngấm ngay. Kết thúc bi thảm của con người này được mô tả như sự sụp đổ của một thế giới cố tìm cách quên đi trong khoái lạc thấp hèn cái nguy cơ tiêu vong đang tới. Sân khấu đã nhiều lần đưa lên hình tượng *Entoni và Cliopat'ro*, nhưng phải đến *Shakespeare*, câu chuyện "anh hùng và giai nhân" này mới được nâng tới mức trở thành một kiệt tác. Trên cùng một bình diện, người chinh phục thế giới thì tàn lụi thành một nạn nhân khốn khổ của hành lạc trác táng, còn người đẹp tà dâm thì, trong tiến trình kịch, phát triển phân tính chất trong bản ngã để đến màn cuối ngời lên trong tư thế kiêu hãnh của một nữ vương thật sự. Cả hai nhân vật chính đều phô những nhược điểm của mình hơn là những nét đẹp đẽ, cao cả. Nhưng chính sự giao tiếp của hai yếu nhược đồ sộ ấy đã tạo nên một mãnh lực bất ngờ - suốt năm hồi kịch, nó lớn lên, lừng lững đe dọa như mây đông, rồi chao chạnh, rồi sụp đổ. Sự thống ngự thế giới tiêu tan trong một đam mê tình dục tột đỉnh.

NHÂN VẬT

MAC ENTONI	}	Tam hùng
OCTÊIVIÔXXIZƠ ⁽¹⁾		
M.ÔMILIOX LÊPIDÔX		
XÊCTÔX POMPÊIOX	}	Phe Entoni
ĐƠMIXOX ENOBABÔX		
VENTIDIOX		
ERÔX		
XCARÔX		
ĐƠCÔTÔX		
ĐIMITR'IOX		
PHILO	}	Phe Xizơ
MOKÊINÔX		
EGRIPPO		
ĐƠLOBELA		
PRÔCULIOX		
TRAIRÊIOX		
GHELOX	}	Phe Pompêiox
MÊNAX		
MONECREITIZ		
VARICÔX	}	Phó tướng của Xizơ
TAORÔX		

⁽¹⁾ Độc giả Việt Nam thường quen với cái tên Xêda (phiên âm theo tiếng Pháp) hơn.

CANIDIƠX		Phó tướng của Entoni
XILIOX		Một sĩ quan dưới quyền Ventidiơx
IUFRÔNIOX		Sứ giả của Entoni được cử đến
Xizơ.	}	
ALÊCXAX		
MADIƠN		Hầu cận của Cliopat'ơ
XÊLUCOX		
ĐAIO MIDIZ		
Thầy bói		
Bác nông dân		
CLIOPAT'RO		Nữ hoàng Ai Cập
OCTÊIVIO		Em gái Xizơ và vợ Entoni
TSAMIƠN	}	Thị nữ của Cliopat'ơ
IRAX		

Cùng nhiều sĩ quan, lính, liên lạc chạy tin và tùy tùng khác.

Chuyện xảy ra ở nhiều nơi thuộc đế quốc La Mã

HỒI MỘT

CẢNH I

Thành Eliczandrio

Một căn phòng trong cung điện của Cliopat'ơ

Dimitriox và Philơ ra

PHILƠ - Nay, sự mê lú của chủ tướng ta thật đã đến chỗ quá quất. Cặp mắt xưa tinh anh lướt trên trùng trùng binh mã, rực cháy như bộ giáp của thần Chiến Tranh, nay đờ dại, lụm cụp xuống khuất phục, khi lại dồn hết dạ tôn thờ, cúc cung tận tụy vào ánh nhìn đặt trên một vầng trán ngăm đen. Trái tim dũng tướng trong những trận giáp chiến lớn đã từng làm bật tung đai nịt trên ngực, giờ khước từ mọi hào khí và trở thành cái bể để quạt mát cơn dâm của một ả Digan. Trông kia! Họ đang đến.

*Một hồi kèn, Entoni và Cliopat'ơ cùng tùy tùng ra;
một số quan thị quạt hầu Cliopat'ơ*

CLIOPAT'Ơ - Nếu quả thực chàng yêu em, xin hãy nói cho em biết là yêu đến độ nào.

ENTONI - Phàm tình yêu mà đã có thể ước lượng được thì chỉ là bản tiện nhỏ nhen.

CLIOPAT'Ơ - Em sẽ đặt một cái móc buộc tình yêu của chàng phải vươn tới.

ENTONI - Nếu vậy, nàng cần phải tìm ra những cõi trời, đất mới.

Một người hầu ra

NGƯỜI HẦU - Trình đức ông, có tin từ La Mã.

ENTONI - Đừng làm rườm tai ta. Nói gọn lại.

CLIOPAT'RO - Entoni, chàng hãy nghe họ nói, có thể là Fulvio nổi giận chẳng. Hoặc giả biết đâu chẳng phải là gã Xizơ cầm nhần thín không một sợi râu truyền uy lệnh đến chàng: "Người hãy làm việc này việc nọ; chiếm vương quốc này, tha tiểu bang kia. Hãy thi hành lệnh, kéo chúng ta sẽ kết tội người".

ENTONI - Kìa, tình yêu của ta, sao nàng nói vậy!

CLIOPAT'RO - À, mà dễ thường thế này thì có lý hơn cả. Chàng không được lưu lại đây nữa. Xizơ đã xuống lệnh triệu hồi chàng. Cho nên Entoni chàng ơi, hãy nghe trát đòi. Nào đâu, trát của Fulvio? Quên, ta định nói của Xizơ. Hay là của cả hai? Hãy gọi bọn chạy tin vào. Entoni, chàng đổ mặt kia, đúng thế đấy, đúng như ta thật sự là Nữ hoàng Ai Cập vậy. Và sắc mầu hồng lên trên mặt chàng biểu hiện sự tôn sùng đối với Xizơ. Hoặc giả, đôi má chàng thường lộ vẻ xấu hổ như thế chẳng, mỗi khi Fulvio nhiech mắng. Cho bọn đưa tin vào!

ENTONI - Mặc cho thành La Mã tan vào sóng nước của sông Tibơ và cây kẹ cái vòm mệnh mông của đế quốc rộng lớn ấy sụp đổ! Đây là bờ cõi của ta. Mọi vương quốc đều là đất sét cả thôi: trái đất nhớt nhúa của chúng ta nuôi cả thú vật lẫn người. Cái cao quý của cuộc sống là ở chỗ làm như thế này (*Ôm hôn Cliopat'ro*) khi mà hai người yêu nhau như đôi ta, một cặp uyên ương như đôi ta có thể làm như thế. Và về điểm này, ta cam đoan rằng khắp gầm trời, đôi ta là độc nhất vô nhị, cả dương gian hãy biết lấy điều đó, nói sai ta xin chịu tội.

CLIOPAT'RO (*nói riêng*) - Ôi, lời dối trá tuyệt vời! Cớ sao chàng lấy Fulvio mà không yêu mụ? Mình sẽ làm như bị lừa, nhưng thực ra thì không. (*Nói to*) Entoni sẽ vẫn là Entoni.

ENTONI - Song bị Cliopat'ro khuynh đảo - Thôi nhé, vì tôn quý tình yêu, ta đừng phí thì giờ cãi vã nữa. Chớ để một phút nào của đời chúng ta trôi đi ngoài dòng lạc thú. Đêm nay, ta tiêu khiển trò gì nhỉ?

CLIOPAT'RO - Nghe đám sứ giả.

ENTONI - Chao! Nữ hoàng gây gổ! Nàng làm gì cũng hợp: trách móc, cười, khóc, đều duyên dáng. Ở nàng, mọi dục vọng đều phát huy đến hoàn mỹ khiến ai nấy đều ngưỡng mộ. Ta không tiếp sứ giả nào, ngoài sứ giả của nàng. Và đêm nay, chỉ riêng đôi ta sẽ lang thang các phố quan sát sinh hoạt của dân chúng. Lại đây, nữ hoàng của ta.

- Đêm trước nàng tỏ ý muốn thế mà. (Với đám hầu) - Đừng có nói gì với chúng ta.

Entoni và Cliopat'ra cùng tùy tùng vào

DIMITRIOX - Chẳng lẽ Entoni coi thường Xizơ đến thế sao?

PHILO - Phải, ông ta thỉnh thoảng vẫn vậy khi ông ta không còn là Entoni, khi ông ta bỏ rơi mất cái phẩm cách cao cả mà ngay đến giờ Entoni vẫn cần giữ.

DIMITRIOX - Tôi thật đau lòng thấy chính ông ta xác nhận những lời nhảm nhí do bọn ngồi lê đôi mách tầm thường đồn đại về ông ta ở La Mã. Nhưng tôi hy vọng ngày mai ông ta sẽ hành động khác hơn. Hãy nghỉ ngơi thoải mái.

Cùng vào

CẢNH 2

Vẫn cung điện ấy, một căn phòng khác

Tsamion, Irax, Alêcxax và một thầy bói ra

TSAMION - Ngài Alêcxax, Alêcxax thân yêu. Alêcxax mọi bề ưu tú, Alêcxax hồ như tuyệt đỉnh, đâu rồi lão thầy bói mà anh ca ngợi hết lời với hoàng hậu? Ôi, sao mà tôi muốn biết các đức ông chồng mà, theo lời ngài, sẽ phải mang đôi sừng che đậy dưới những vòng hoa.

ALÊCXAX - Thầy bói!

THẦY BÓI - Ngài muốn gì ạ?

TSAMION - Ông ta đây ư? Thưa, phải chăng thầy là người biết trước mọi sự.

THẦY BÓI - Trong pho sách vô tận những kỳ bí của trời đất, tôi có đọc được đôi điều.

ALÊCXAX - Cô hãy đưa tay cho ông ta xem.

Enobabax ra

ENOBABOX - Dọn tiệc mau lên. Sao cho đủ rượu vang để uống mừng sức khỏe Cliopat'ro.

TSAMION - Xin thầy hãy ban cho tôi may mắn.

THẦY BÓI - Tôi không tác tạo mà chỉ tiên đoán thôi.

TSAMION - Ông ta muốn nói về mặt xác thịt đấy.

IRAX - Không, ý ông ta muốn nói là về già, chị sẽ bôi son trát phấn bự lên.

TSAMION - Để che lấp những nếp nhăn.

ALÊCXAX - Thôi đừng có làm rối tai tiên tri của thầy. Hãy chăm chú lắng nghe nào!

TSAMION - Suyt!

THẦY BÓI - Cô sẽ yêu nhiều hơn là được yêu.

TSAMION - Nếu vậy, thà tôi uống rượu cho cháy ruột gan còn hơn.

ALÊCXAX - Kìa, nghe thầy nói chứ!

TSAMION - Bây giờ, hãy đoán cho tôi một vận may tuyệt đỉnh nào đó. Sao cho tôi, một buổi sáng cưới liền ba vị hoàng đế, để rồi ba lần thành quả phụ luôn, sao cho tôi năm mươi tuổi còn sinh một con trai mà Hirôđ-vua Do Thái-cũng phải bái phục, sao cho tôi lấy Octêiviox Xizơ và sánh vai ngang hàng với nữ chúa của tôi.

THẦY BÓI - Cô sẽ sống lâu hơn vị phu nhân mà cô đang hầu hạ.

TSAMION - Ô, tuyệt! Tôi thích sống lâu hơn là thích ăn sung ăn vả.

THẦY BÓI - Quãng đời trước đây cô đã thấy và trải qua còn tốt đẹp hơn số phận đang chờ cô.

TSAMION - Vậy dễ thương con cái tôi sẽ không có tên chắc. Xin thầy cho biết tôi có bao nhiêu trai, bao nhiêu gái?

THẦY BÓI - Nếu mỗi dục vọng của cô đều là một dạ con và đều mất đi thì cô phải có tới triệu đứa.

TSAMION - Cút khỏi đây, đồ ngu! Ta tha cho ngươi vì lẽ ngươi là một lão phù thủy.

ALÊCXAX - Cô tưởng chỉ có tấm mền trải giường cô mới biết những dục vọng thầm kín của cô chẳng?

TSAMION - Thôi, đoán luôn số mệnh của Irax xem sao nào.

ALÊCXAX - Rồi tất cả chúng ta đều biết số mệnh của mình.

ENOBABOX - Số mệnh của tôi và của đa số trong chúng ta đêm nay là sẽ say khướt khi về giường ngủ.

IRAX - Đây là một bàn tay báo hiệu sự trong trắng, chí ít là như thế.

TSAMION - Ủ, cũng như sông Nil tràn bờ là điềm báo nạn đói vậy.

IRAX - Thôi đi, cô bạn cùng giường rồi đại, cô không biết đoán tương lai đâu.

TSAMION - Này chứ, nếu một bàn tay mồ hôi dầu không phải là dấu hiệu tốt nái, thì quả là tôi thậm chí gãi tai cũng không nên. Xin thầy đoán cho chị ta một số mệnh xoàng xĩnh thôi.

THẦY BÓI - Số phận của hai cô cũng như nhau.

IRAX - Sao? Sao kia? Xin thầy cho biết kỹ hơn một chút.

THẦY BÓI - Tôi đã nói rồi đó.

IRAX - Liệu tôi có may mắn hơn chị ấy được một phần nào không?

TSAMION - Ô, ví thử chị được hơn tôi một phần may mắn thì chị muốn nó ở đâu nào?

IRAX - Tất nhiên không phải ở mũi chồng tôi.

TSAMION - Lạy trời uốn nắn cho những ý nghĩ xấu xa hơn của chúng ta! Nào, đến lượt Alêcxax, số mệnh anh ấy, phải, hãy nói xem số mệnh anh ta ra sao? Ôi Izix, nữ thần hôn nhân và gia đình hiền dịu, xin hãy kết se cho anh ta lấy một cô vợ bán thân bất toại, rồi làm cho cô ấy chết đi, để anh ta lấy một cô khác còn tệ hơn nữa. Và tiếp theo là những cô ả đốn đời nhất trong bọn vừa cười khanh khách vừa tiễn đưa anh chàng năm mươi lần mọc sừng đến mồ. Izix chí thiện, xin hãy nghe lời cầu nguyện đó của tôi, cho dù nữ thần có phải từ chối tôi một điều quan trọng hơn thế, Izix chí thiện, tôi cúi xin người.

IRAX - Amen! Nữ thần kính yêu, xin hãy nghe lời nguyện cầu này của người trần. Bởi lẽ trai khôn lấy phải vợ dại là một nghịch cảnh đau lòng bao nhiêu, thì một gã khờ khốn kiếp mà không bị cấm sừng cũng đáng buồn bấy nhiêu, buồn đến chết được. Vì thế cho nên, nữ thần Izix quý mến, xin hãy giữ thuận lẽ trời và cho anh ta một duyên số phù hợp.

TSAMION - Amen!

ALÊCXAX - Xem kìa, giá các cô ấy có thể định đoạt tôi thành một kẻ mọc sừng thì các cô dù có phải biến thành gái điếm cũng cam, miễn là làm được điều ấy.

ENOBABOX - Suyt! Entoni đến kìa!

TSAMION - Không phải tướng quân. Hoàng hậu đấy!

Cliopat'ra ra

CLIOPAT'RO - Các người có thấy tướng quân của ta không?

ENOBABOX - Không, thưa Lệnh bà.

CLIOPAT'RO - Vừa nãy, người có tới đây không?

TSAMION - Tâu Lệnh bà, không ạ.

CLIOPAT'RO - Người đang vui vẻ, nhưng rồi dùng một cái, người chột nghĩ đến La Mã. Enobabox!

ENOBABOX - Dạ, thưa Lệnh bà!

CLIOPAT'RO - Hãy đi tìm người về đây. Alêcxax đâu?

ALÊCXAX - Có tôi đây, xin phụng mệnh hoàng hậu. Tướng quân đang tới kia ạ!

Entoni cùng một người đưa tin và tùy tùng ra

CLIOPAT'RO - Chúng ta sẽ không giáp mặt chàng. Theo ta.

*Cliopat'ra, Enobabox, Alêcxax, Irax, Tsamion,
thầy bói và đám người hầu vào*

NGƯỜI ĐƯA TIN - Fulvior, phu nhân của tướng quân, đã dẫn đầu xung trận.

ENTONI - Để đánh lại em trai ta Lusơ?

NGƯỜI ĐƯA TIN - Dạ... Nhưng chẳng bao lâu cuộc chiến đó đã chấm dứt. Tình thế buộc họ phải kết thân, hợp sức lại chống Xizơ. Ngay trong trận giao chiến đầu tiên, Xizơ đã thắng và đuổi họ ra khỏi.

ENTONI - Chà, còn chuyện gì là tệ hại nhất?

NGƯỜI ĐƯA TIN - Tin dữ vốn bao giờ cũng làm nhiễm độc miệng kẻ nói ra.

ENTONI - Nhưng chỉ khi nó liên quan đến những kẻ ngu dại hoặc hèn nhát mà thôi. Nói tiếp đi! đối với ta, những gì đã qua là xong dứt. Thế này nhé: kẻ nào nói sự thật với ta, dù chuyện đó chứa đựng chết chóc, ta sẵn sàng nghe như lời tán tụng.

NGƯỜI ĐƯA TIN - Đây là tin dữ: Labion cùng với đạo quân Pathơ đã tràn sang châu Á. Xuất phát từ sông Iufrat, ngọn cờ chiếu thẳng của y đã phát phới từ Xyri qua Liđi tới Iôni, trong khi đó thì...

ENTONI - Người định nói trong khi đó thì Entoni...

NGƯỜI ĐƯA TIN - Ô, thưa tướng quân!

ENTONI - Cứ nói trắng ra cho ta nghe, đừng có làm giảm nhẹ miệng tiếng chung của dân dã. Cứ gọi Clispat'ơ bằng cái tên người ta dùng để chỉ nàng ở La Mã. Cứ việc xỉ vả bằng giọng lưỡi của Fulvio và bêu riếu những lầm lỗi của ta thả cửa, bằng những lời nanh nọc mà sự thật cùng với thói gièm pha độc địa có thể thốt ra. Ôi! Hễ bật gió lành là y như rằng cỏ dại mọc ra. Được ai nói cho hay những tật xấu của mình, thật tựa như đâm bông nảy hạt vậy. Thôi tạm biệt người!

NGƯỜI ĐƯA TIN - Xin phục tùng ý muốn cao cả của tướng quân.

Vào

ENTONI - Bớ sứ giả mang tin từ Xixion. Lên tiếng đi nào!

HẦU CẬN THỨ NHẤT - Có ai từ Xixion đến không?

HẦU CẬN THỨ HAI - Y đang chờ lệnh tướng quân.

ENTONI - Cho y vào. Ta phải phá tung những xích xiềng Ai Cập nặng trĩu này, kéo sẽ chết phí đời trong mê muội mất.

Một người đưa tin khác vào

- Người là ai?

NGƯỜI ĐƯA TIN THỨ HAI - Fulvio, phu nhân của ngài, đã chết.

ENTONI - Nàng chết ở đâu?

NGƯỜI ĐƯA TIN THỨ HAI - Ở Xixion. Thời gian phu nhân lâm bệnh là bao lâu, cùng những điều nghiêm trọng khác mà ngài cần biết, đều được ghi trong này.

Chia ra một bức thư

ENTONI - Hãy lui ra, để ta một mình.

Người đưa tin thứ hai vào

Thế là một linh hồn vĩ đại ra đi và chính ta đã muốn thế! Những gì thói khinh bạc của ta vứt bỏ, rồi có lúc ta ước ao lấy lại được. Nổi lạc thú hôm nay, do sự thể xoay vần, sẽ giảm sút và trở thành điều trái ngược hẳn lại. Giờ đây, Fulvio ra đi rồi ta mới thấy giá trị của nàng; bàn tay từng xô đẩy nàng đi, giờ những muốn kéo nàng trở lại. Ta phải dứt khỏi nữ hoàng yêu ma này. Tình trạng nhàn cư đông dãi của ta đã ươm mầm cho muôn vàn tai hại còn tệ hơn những điều xấu xa đã trải. Ôi, Enobabơ!

Enobabơ trở ra

ENOBABOX - Tướng quân cần gì ạ?

ENTONI - Ta phải cấp tốc đi khỏi nơi đây thôi.

ENOBABOX - Thế thì chúng ta giết đám mỹ nhân của ta mất. Chúng ta lạ gì, một điều bất nhĩ cũng đủ làm họ tử thương. Nếu phải chịu ly biệt với chúng ta, các cô nàng sẽ chết chắc chắn.

ENTONI - Ta phải đi.

ENOBABOX - Nếu hoàn cảnh bắt buộc, thì cũng đành phải hy sinh bấy đoàn tỳ thiếp vậy thôi. Dù sao, nếu không có nguyên cớ mà bỏ rơi họ thì kể cũng đáng tiếc. Nhưng khi phải cân nhắc giữa họ với đại nghĩa, thì phải coi nó là chuyện thường tình không đáng kể. Cliopat'ro chỉ cần loáng thoáng nghe tin này cũng đủ chết ngay tức khắc. Tôi đã thấy nàng chết giấc hàng hai chục bận vì những chuyện vặt vãnh hơn nhiều. Thậm chí tôi đâm nghĩ vắn vợ là có khi cái chết chưa đựng một nhục cảm yêu đương nào đó, nên nàng mới hăm hở muốn lần dùng một cách sốt sắng đến thế.

ENTONI - Nàng giáo quyết ngoài mức tưởng tượng của đàn ông chúng ta.

ENOBABOX - Chao ôi! Không phải thế đâu, tướng quân. Lòng say đắm của nàng được tạo nên bởi phần tình túy nhất của tình yêu trong trắng! Những cơn sầu não của nàng là cuồng phong và mưa lũ, làm sao ta có thể gọi đó là những tiếng thở dài và những giọt nước mắt được. Các sách biên giám chưa từng ghi chép những cơn dông bão nào lớn hơn thế; không thể có sự giáo quyết ở nàng được. Nếu có, thì ắt nàng hô phong hoán vũ chẳng kém gì thần Jupite.

ENTONI - Giá như ta không bao giờ gặp nàng!

ENOBABOX - Ô, nếu vậy, thưa tướng quân, là ngài lỡ mất dịp được xem một tác phẩm nghệ thuật tuyệt vời, và không được hưởng cái điểm phúc đó, cuộc hành trình của ngài sẽ đâm nhạt nhẽo, mất giá trị.

ENTONI - Fulvio chết rồi!

ENOBABOX - Sao, thưa tướng quân?

ENTONI - Fulvio chết rồi.

ENOBABOX - Fulvio!

ENTONI - Chết rồi!

ENOBABOX - À, vậy thì tướng quân hãy lập một đàn tế thần để tạ ơn. Khi các thần linh muốn bắt đi vợ một gã đàn ông, điều đó chứng tỏ con người ta cũng như đám thợ may trên trái đất này. Kể cũng là điều an ủi khi mà những chiếc áo dài cũ đã xơ xác lại có những bàn tay sửa thành mới. Nếu thế gian này không còn phụ nữ nào khác ngoài Fulvior thì quả là ngài bị một tổn thất đáng tiếc, không gì đền bù được. Song nỗi đau buồn này, rút cục, lại có mặt an ủi: chiếc áo cũ của ngài sản sinh ra một cái váy ngắn mới. Vả chăng, một củ gừng cay, cũng đủ làm chảy nước mắt để tưới cho nỗi buồn này, thật vậy.

ENTONI - Công việc ngài khởi xướng lên ở trong nước không cho phép ta vắng mặt.

ENOBABOX - Về công việc ngài xúc tiến ở đây cũng chẳng thể thiếu ngài. Đặc biệt, công việc của Cliopat'rơ hoàn toàn tùy thuộc vào sự có mặt của ngài.

ENTONI - Thôi đủ rồi, những câu trả lời phù phiếm. Hãy bảo cho các sĩ quan biết ý định của chúng ta. Ta sẽ giải thích cho hoàng hậu rõ nguyên nhân sự ra đi vội vã của chúng ta và thuyết phục nàng đồng ý chia tay với ta. Bởi vì không phải chỉ riêng cái chết của Fulvior cùng với những việc khẩn cấp khác giục giã chúng ta mạnh mẽ, mà cả những bức thư của biết bao bạn bè đang mưu sự ở La Mã cũng kêu gọi ta trở về. Xectơx, Pompêiơx đã thách thức Xizơ và khống chế cả vùng biển. Dân tộc hời hợt nhất của chúng ta - vốn chẳng bao giờ dành sự kính yêu cho người xứng đáng vào đúng thì đúng lúc, trước khi công lao họ đi vào quá khứ - giờ đây mới bắt đầu, còn mọi công đức phẩm hạnh của Pompêiơx Đại đế vào con trai người. Và gã này, tiếng tăm, quyền lực đã cao, sức sống và dõm lược lại cao hơn, đường đường một bậc dũng tướng, cứ đà này phát huy thanh thế sẽ đe dọa lật nhào thế giới. Biết bao điều đang âm ỉ, tựa như chiếc lông ngựa ngâm vào nước phân, mới bắt đầu mang hình hài và sinh lực của rắn, nhưng chưa có nọc độc⁽¹⁾. Hãy nói cho mọi kẻ dưới quyền chúng ta rằng ý ta muốn mau chóng rời khỏi đây.

ENOBABOX - Tôi sẽ làm việc đó.

Hai người vào

⁽¹⁾ Theo thói mê tín hồi đó, người ta cho rằng lông ngựa ngâm nước phân sẽ thành rắn. Câu này trong nguyên văn gọn hơn: "như chiếc lông ngựa mới chỉ mang sức sống chứ chưa có nọc độc của một con rắn". Chúng tôi phát triển cho rõ ý hơn (ND).

CẢNH III

Vẫn cung điện ấy. Một căn phòng khác

Cliopat'ro, Tsamion, Irax và Alêcxax ra

CLIOPATRO - Tướng quân đâu?

TSAMION - Từ nãy đến giờ, em chẳng thấy người đâu cả.

CLIOPATRO (với Alêcxax) - Tìm xem người ở đâu, với ai và đang làm gì. Đừng bảo là ta cử người đến. Hễ thấy chàng buồn thì bảo ta đang nhảy múa. Nếu thấy chàng vui thì thưa rằng ta đột nhiên lâm bệnh. Nhanh lên, rồi quay lại đây.

Alêcxax vào

TSAMION - Tâu Lệnh bà, em thiến nghĩ nếu Lệnh bà yêu tướng quân tha thiết, thì Lệnh bà vẫn chưa biết cách buộc người phải đáp lại bằng một mối tình tương xứng.

CLIOPATRO - Có điều gì cần làm mà ta chưa làm?

TSAMION - Hãy chiều ý người trong mọi việc, đừng ngăn cản người trong bất kỳ việc gì.

CLIOPATRO - Người khuyên ta điều rồ dại, làm thế chỉ tổ mất chàng.

TSAMION - Chớ có khích người quá. Xin Lệnh bà hãy bao dung. Đến một lúc nào đó, ta sẽ căm ghét cái điều ta thường e sợ. Nhưng thôi, Entoni tướng quân đang đến kìa.

Entoni ra

CLIOPATRO - Ta ốm và buồn bực.

ENTONI - Ta rất ân hận phải nói ra ý định...

CLIOPATRO - Đỡ ta về, Tsamion thân yêu, kéo ta ngã mất. Kéo dài thế này, sức người đâu chịu nổi.

ENTONI - Nữ hoàng thân yêu nhất đời của ta...

CLIOPATRO - Xin ông hãy đứng xa tôi ra.

ENTONI - Có chuyện gì vậy?

CLIOPATRO - Nhìn mắt ông, tôi biết là có tin đại cát. Thế bà nhà bảo sao? Ông có thể đi được rồi đấy. Ôi, giá mà bà ấy đừng bao giờ cho phép ông đi tới đây! Đừng có để bà ấy nói rằng tôi giữ

chân ông lại đây, tôi đâu có quyền lực gì đối với ông. Ông thuộc về bà ấy kia mà!

ENTONI - Thần linh chứng giám cho...

CLIOPAT'RO - Chao ôi! Chưa bao giờ có nữ hoàng nào bị phụ bạc đau đớn như thế này. Vậy mà ngay từ đầu, tôi đã thấy mầm phần bội nảy sinh.

ENTONI - Cliopat'ơ ...

CLIOPAT'RO - Tại sao tôi lại đi tin rằng ông thuộc về tôi, rằng ông thực bụng với tôi, mặc dầu ông thề thốt lay động cả các thần linh trên ngai vàng, ông, người đã lừa dối Fulvơ. Thật điên rồ quá đáng mới mắc vào cạm bẫy những nguyện ước suông thơ thốt đầu lưỡi, miệng vừa thề thốt đã vội nuốt lời!

ENTONI - Nữ hoàng dịu dàng nhất đời...

CLIOPAT'RO - Thôi, xin ông đừng có màu mè tìm cách biện bạch cho việc ra đi của mình. Hãy chào từ biệt và đi đi. Khi trước ông cầu xin ở lại, đó mới là lúc trả lời bay bướm. Bây giờ, đâu có chuyện ra đi. Môi, mắt chúng ta nói điều vĩnh cửu, hạnh phúc đậu trên vầng trán chúng ta ghé sát vào nhau. Những gì xoàng xĩnh nhất của chúng ta cũng thuộc về dòng dõi thiên giới. Mọi sự lẽ ra vẫn nguyên vẹn như thế nếu chàng, người dũng sĩ vĩ đại nhất thế giới, không biến thành kẻ dối lừa tệ hại nhất.

ENTONI - Kìa, hậu, sao nàng nữ nói vậy?

CLIOPAT'RO - Ước gì có được tầm vóc như chàng để cho chàng biết đến Ai Cập này cũng có một trái tim dũng mãnh.

ENTONI - Nữ hoàng, xin hãy nghe ta nói. Tình thế rất bức thiết đòi hỏi chúng tôi ghé vai phụ giúp sự một thời gian, nhưng cả trái tim ta nguyên vẹn vẫn thuộc về nàng. Đất nước Italia của chúng tôi lấp lánh ánh gươm nội chiến, Xectơx Pompêiơx đang tiến quân đến gần cửa ngõ thành La Mã. Hai lực lượng nội bộ đồng cân đồng lượng ứ ập mưu đồ phe phái, tranh giành quyền bính. Những kẻ trước bị căm ghét, giờ lớn mạnh lên lại được yêu thương. Gã Pompêiơx mà người đời lên án, nay chói ngời công đức hiển hách của cha, đang luồn lách vào trái tim những kẻ không phát được trong chính thể hiện nay và bọn này đang đông đúc lên đến mức trở thành một mối đe dọa. Và nếp sống phẳng lặng do quá ngán nỗi nhàn cư, sẵn sàng tự tẩy rửa bằng bất kỳ biến động nào. Lý do đặc biệt nữa của ta - và điều này

hắn khiến nàng an tâm nhất về chuyện ra đi của ta - là cái chết của Fulvio.

CLIOPATRO - Tôi chưa đến tuổi hết rồ dại nhưng cũng không còn là con nít nữa: có thể nào Fulvio lại chết được?

ENTONI - Nàng đã chết, nữ hoàng của ta ạ. Hãy coi đây và mắt rỗng hãy hạ cổ đọc thư xem nàng đã gây hỗn loạn như thế nào. Nhất là hãy đọc xem nàng chết khi nào và ở đâu.

CLIOPATRO - Ôi, mối tình chân thực thay! Đâu rồi những chiếc bình thiêng liêng để chàng trút đầy những giọt nước mắt buồn thương? Bây giờ, thì ta thấy rồi, thấy rồi: qua cái chết của Fulvio, ta đã biết rồi đây cái chết của bản thân ta sẽ được đón nhận như thế nào.

ENTONI - Thôi, đừng đòi co nữa, mà hãy chuẩn bị nghe tâu trình những dự định của ta. Những dự định này sẽ tồn tại hay bị phế bỏ là tùy thuộc ý nàng. Xin thề trên ngọn lửa hồng đượm lớp phù sa sông Nil, ta rời nơi này với tư cách là tên lính của nàng, tên nô bộc của nàng, gây dựng hòa bình hay tiến hành chiến tranh cũng theo nàng định đoạt.

CLIOPATRO - Tsamion em, cắt hộ ta cái dải buộc nào. Nhưng mà thôi cứ để nguyên thế. Ta thoát đăm bệnh, thoát cái lại lành. Entoni thích thế mà.

ENTONI - Nữ hoàng quý giá vô ngần của ta, đừng giấu cợt nữa mà hãy xác nhận mối tình của kẻ đang chịu một sự phán xử danh dự.

CLIOPATRO - Fulvio cũng như ta làm thế mà. Ta xin chàng hãy quay sang bên, khóc cô ta một chút, rồi chào từ biệt ta và nói những giọt nước mắt đó là dành cho đất Ai Cập. Thế, hãy đóng một màn kịch, vờ vĩnh cho thật khéo và làm thế nào để sự trả giá giống như danh dự hoàn mỹ vậy.

ENTONI - Nàng làm ta nóng máu. Đừng nói nữa.

CLIOPATRO - Chàng có thể đóng khá hơn nữa, nhưng thế cũng tạm được rồi.

ENTONI - Thề trên lưỡi gươm của ta...

CLIOPATRO - Và lá chắn nữa chứ. Mỗi lúc một cải tiến. Nhưng chưa trở hết tài năng, chưa phải là hoàn hảo nhất. Nay Tsamion, hãy xem chàng Hecquyn La Mã này nhập vai nổi cơn bất bình như thế nào.

ENTONI - Tôi xin cáo biệt Lệnh bà đây.

CLIOPAT'RO - Các hạ lịch thiệp, cho tôi nói một lời nữa thôi. Ngài và tôi phải chia tay, nhưng đó không phải là điểm chính. Chúng ta đã yêu nhau, nhưng không, đó cũng không phải là vấn đề. Cái đó, ngài biết quá rồi. Tôi muốn nói một điều gì đó... Ôi, ý nghĩ của tôi cũng chính là một Entoni: nó lãng quên tôi hoàn toàn rồi.

ENTONI - Nếu dưới trướng Lệnh bà không có kẻ điên rồ hầu hạ, thì tôi dám nghĩ rằng Lệnh bà sẽ chính là hiện thân của sự điên dại.

CLIOPAT'RO - Cực nhọc thay, phải mang sự điên rồ đó kề bên trái tim, như Cliopat'ro này. Nhưng thôi, hãy thứ lỗi cho em, vì những tình cảm phù hợp với em mà chẳng đẹp lòng chàng, thì chính chúng sẽ kết liễu đời em. Danh dự kêu gọi chàng rời khỏi nơi đây. Vậy hãy làm ngơ đừng thương tiếc gì nỗi điên dại của em. Và cầu cho tất cả thần linh đi theo phù hộ chàng. Cầu cho vòng nguyệt quế chiến thắng ngự trên lưỡi gươm chàng! Và thắng lợi rắc hoa trên từng bước đi của chàng!

ENTONI - Nào ta đi thôi. Thế đó, cuộc chia tay của đôi ta vừa đậu lại vừa bay đi, như nàng, trong khi ở đây, vẫn đi theo ta và như ta, tuy rời bỏ nơi này, vẫn luôn luôn ở bên nàng. Lên đường.

Tất cả cùng vào

CẢNH IV

La Mã - Một căn phòng trong nhà Xizo

Octêviôx, Xizo, Lêpidôx và tùy tùng ra

XIZO - Ông xem đây (*đưa một bức thư*) và qua đó ông sẽ thấy rằng nỗi hân học với kẻ tình địch lớn của chúng ta không phải là một thói xấu tự nhiên của Xizo này. Đây, tin tức từ Eliczandriô cho hay: y câu cá, rượu chè, đêm đêm thấp phỉ phạm đèn nến trong những cuộc truy hoan; y chẳng còn khí thế nam nhi gì

hơn Cliopat'ro và nữ hoàng quả phụ của Ptôlimi cũng chẳng liễu yếu đào tơ gì hơn y: chẳng mấy khi triệu tập quần thần, thậm chí chẳng buồn nghĩ là mình còn có người cộng sự nữa. Ông sẽ nhận ra ở đây một con người đúc kết mọi tật xấu của nhân loại.

LÊPIĐOX - Tôi không thể nghĩ rằng ông ta nhiều thói xấu đến mức nhuộm đen cả đức độ. Những khuyết điểm của chúng ta cũng như những tinh tú trên bầu trời, càng rực rỡ vào những đêm đen thẫm, những khuyết điểm có tính di truyền chứ không phải tự chuốc lấy không chọn lựa, nên cũng chẳng thể đổi thay.

XIZO - Ông quá khoan dung. Ừ, cứ cho rằng y chẳng sai phạm gì trong việc bù khú ngay trên giường nệm ái của Ptôlimi, trong việc đánh đổi cả một vương quốc lấy một tiếng cười, trong việc ngồi chề chén với một tên nô lệ, chệnh choáng ngoài phố ngay giữa trưa và sẵn sàng quần thảo, đánh vật với bọn du thủ du thực nồng nặc mùi mồ hôi. Ừ thì cho rằng cái đó hợp với y và tư chất y thật quả là hiếm thấy nên chẳng bị ảnh hưởng gì vì những chuyện đó... Nhưng dù sao Entoni cũng không có lý do gì bào chữa cho những điều ô nhục y đã làm khi mà chúng ta phải mang gánh nặng lớn vì sự nhẹ dạ nông nổi của y. Nếu y tiêu thì giờ rảnh rỗi vào khoái lạc, y sẽ phải chịu những cơn óc ách đầy bụng và chứng nhức xương, chuyện đó mặc y. Nhưng khi thời thế giống trống kêu gọi từ bỏ chuyện vui chơi và lớn tiếng nhắc nhở quốc sự mà y vẫn làm ngơ, thì đó là điều đáng quả trách, như ta thường mắng mỏ những thiếu niên đã hiểu biết chín chắn mà vẫn bỏ hoài tương lai vì chút lạc thú hiện tại và cưỡng lại lời khuyên răn chính đáng.

Một người đưa tin ra

LÊPIĐOX - Lại có tin mới đây.

NGƯỜI ĐƯA TIN - Lệnh của đức ông đã được thi hành và từ nay, thừa tướng quân Xizơ chỉ tôn chỉ kính, ngài sẽ nhận được báo cáo tình hình bên ngoài từng giờ một. Pompêiox hùng cứ ngoài biển và xem chừng hẳn chiếm được lòng yêu mến của những kẻ chỉ biết sợ mà tuân phục Xizơ. Bọn bất mãn kéo về ẩn náu ở các cảng và dư luận cho rằng Pompêiox đã chịu nhiều bất công.

XIZO - Ta cũng đồ là như vậy. Từ buổi thiếu thời, chúng ta đã được dạy rằng người vươn tới quyền bính chỉ được ủng hộ trước khi thành đạt và kẻ thất thế chỉ được yêu mến khi không còn xứng

đáng được yêu, họ cao giá lên vì người ta thấy vắng bóng họ. Cái đám bình dân này, tựa hồ như mớ rong biển lênh đênh trên mặt sóng, tới tới lui lui, phụ thuộc vào nước triều lên xuống, để rồi thối ruỗng dần với nhịp chuyển động qua lại.

NGƯỜI ĐƯA TIN - Thưa đại nhân, kẻ hèn này xin trình để ngài hay là Monecrêitiz và Mênax, hai tên hải tặc khét tiếng đã thống ngự biển, tàu bè đủ các loại của chúng cày nát mặt biển và chúng mở nhiều cuộc xâm nhập dữ dội vào Italia. Dân chúng vùng giáp giới hải phận nghĩ đến bọn chúng là sợ hãi cắt không còn hột máu. Đám thanh niên sôi sục phẫn nộ. Không một chiếc thuyền nào ló ra mà không bị bắt ngay. Bởi vì thanh thế của Pompêiox khiến người ta khiếp sợ hơn cả chính binh mã của hãn.

XIZO - Entơni hãy từ bỏ những cuộc truy hoan dâm dật của người đi. Thuở xưa, khi người bị đánh bật khỏi Môđêna, nơi người đã giết chết hai viên lãnh tụ Hơxơ và Panxa, nạn đói đuổi theo gót người và, mặc dầu được nuôi lớn lên trong nhung lụa, người đã chống lại nó với sức chịu đựng bền bỉ hơn cả bọn man di mọi rợ. Người đã uống nước đá ngựa cùng những vũng nước văng ngầu lên mà ngay những loài thú vật cũng phải ốm. Hồi đó lưỡi người đã hạ cổ nếm cả những quả dại khó nuốt nhất trên những bờ rào gai góc nhất. Phải, như con hoẵng, khi tuyết phủ kín những bãi cỏ, người đã gặm đến vỏ cây. Nghe nói trên dãy núi Alơ, người còn ăn một loại thịt kỳ quặc mà một số người chỉ nhìn thấy cũng đủ sợ chết ngất. Và tất cả những điều đó - giờ đây ta nhắc lại, chắc làm người phật ý - người đã chịu đựng như một người lính, không vì thế mà hóp má, tiều tụy.

LÊPIĐƠX - Tội nghiệp ông ta!

XIZO - Cầu sao cho nỗi hổ thẹn thôi thúc y mau trở lại La Mã. Đã đến lúc chúng ta sóng đôi xuất hiện trên chiến trường. Và nhằm mục đích ấy, hãy triệu tập Hội đồng ngay tức khắc cho ta. Trong lúc ta nhàn rồi, Pompêiox nhân đà phát lên.

LÊPIĐƠX - Ngài Xizơ, ngày mai tôi sẽ có đủ căn cứ để thông báo đích xác cho ngài hay tôi có thể làm gì cả trên biển lẫn trên đất liền để đối phó với tình thế hiện tại.

XIZO - Từ nay cho đến cuộc họp Hội đồng, đó cũng là điều quan tâm của tôi. Tạm biệt.

LÊPIDOX - Tạm biệt chúa công. Trong khi chờ đợi, nếu ngài được tin gì về những biến động bên ngoài, xin cho tôi biết với.

XIZO - Nhất định rồi, ông hãy yên tâm. Đó là trách nhiệm của tôi.

CẢNH V

Eliczandvior - Một phòng trong cung điện

Cliopat'ra, Tsamion, Irax và Madion ra

CLIOPATRO - Tsamion!

TSAMION - Dạ, thưa Lệnh bà.

CLIOPATRO - Ôi, ôi? Cho ta uống rế nhân sâm đi.

TSAMION - Để làm gì kia ạ, thưa Lệnh bà?

CLIOPATRO - Để ta ngủ cho qua cái quãng thời gian dài đặc này, khi Entoni của ta đi xa.

TSAMION - Lệnh bà nghĩ tới tướng quân quá nhiều.

CLIOPATRO - Ôi! Đây là sự phản bội.

TSAMION - Thưa Lệnh bà, em không tin là thế.

CLIOPATRO - Quan thị Madion!

MADION - Dạ, hoàng hậu cần chi để mua vui ạ?

CLIOPATRO - Không phải để nghe người hát lúc này. Một tên quan thị thì có cái gì khả dĩ làm ta vui thú được. Ấy, cái thân phận quan thị của nhà người thế mà hóa hay, ý nghĩ của người tự do thoải mái hơn, chẳng cần bay khỏi Ai Cập làm gì. Nhà người có dục vọng ái ân không nhỉ?

MADION - Dạ có, thưa Lệnh bà kiêu diễm.

CLIOPATRO - Thực thế?

MADION - Dạ, thưa Lệnh bà thực thế nhưng không thực tế. Bởi lẽ hạ thần còn có thể làm gì thực tế được, ngoài những điều lương thiện cần làm. Tuy nhiên, thần vẫn có những dục vọng dữ dội và tưởng tượng đến cuộc ái ân giữa thần Vệ nữ và thần Chiến tranh.

CLİOPATRO - Ôi, Tsamion! Theo em, giờ đây chàng ở đâu? Chàng đứng hay chàng ngồi? Hay chàng đang dạo bước? Hay trên lưng ngựa? Ôi hạnh phúc thay con ngựa được mang Entoni trên mình! Tuần mã hỡi, hãy làm nhiệm vụ cho dũng cảm, bởi vì mi có biết mi đang chở ai đó không? Á thần Atlax của trái đất này, cánh tay và giáp sắt của nhân loại đó. Chàng đang nói hoặc đang thầm thì: "Con rắn sông Nil của ta đâu rồi?" vì chàng thường gọi ta thế mà. Giờ đây ta tự nuôi dưỡng bằng chất độc tuyệt diệu nhất. Thử ngẫm về mình coi, những vết ve yêu đương của thần Mặt Trời làm sạm đen da ta và thời gian cày những vết nhăn sâu trên mặt ta. Ôi Xizo⁽¹⁾ với vầng trán rộng, thuở chàng còn thống ngự trên đất này, ta là món thượng hảo hạng dành để tiến vua và Pompêiox vĩ đại chỉ biết đứng ngây người, dán mắt vào khuôn mặt ta như muốn cắm neo cái nhìn của mình vào đó và chết đắm trong sự chiêm ngưỡng người đàn bà tượng trưng cho cả cuộc đời của ông ta.

Alêcxax ra

ALÊCXAX - Xin kính chào nữ vương Ai Cập.

CLİOPATRO - Sao mà người khác xa Mac Entoni đến thế! Tuy nhiên do ở chỗ chàng trở về, người cũng nhuộm chút hào quang vàng rực. Mac Entoni của ta ra sao?

ALÊCXAX - Hoàng hậu quý mến, cử chỉ cuối cùng của tướng quân là hôn lên viên ngọc trai phương Đông này, nụ hôn cuối trong vô vàn nụ hôn liên tiếp. Lời người chôn chặt trong tim tôi.

CLİOPATRO - Vậy thì tai ta phải rút nó ra khỏi đó.

ALÊCXAX - Người nói: "Anh bạn hãy thưa rằng tráng sĩ La Mã kiên cường gửi tới nữ đại vương Ai Cập báu vật này từ trong lòng một con trai. Để bù thêm cho món quà nhỏ mọn đặt dưới chân nàng, ta sẽ đem một loạt vương quốc nạm vào ngai báu của nàng. Toàn thể phương Đông sẽ gọi nàng là nữ chúa, người hãy nói thế". Nói rồi, người gật đầu và ung dung nhảy lên mình một con chiến mã. Con ngựa hí vang lừng át mọi lời tôi định nói.

CLİOPATRO - Thế chàng vui hay buồn?

ALÊCXAX - Giống như thời kỳ giữa hai cực nóng, lạnh trong năm, người không buồn mà cũng chẳng vui...

⁽¹⁾ Đây là Juliox Xizo, bố của Octêiviox trong vở này.

CLIOPATRO - Ôi, một tâm thể dung hòa đúng mức làm sao! Lưu ý xem, Tsamion, hãy lưu ý xem, đích thị tính cách chàng. Đây nhé: chàng không buồn, bởi vì nếu vậy, chàng sẽ hóa ra tươi rói trước mắt những kẻ rập khuôn bắt chước vẻ bề ngoài của chàng; chàng cũng không vui, vì làm thế có vẻ như nói với họ rằng chàng chỉ một mục hoài nhớ về giữa hai tâm trạng. Ôi, sự hỗn hợp thần thánh! Dù chàng vui hay buồn thì độ mãnh liệt của hai tình cảm đó đều hợp với chàng hơn bất cứ người đàn ông nào khác. Người có gặp những tên chạy thư của ta không?

ALÊCXAX - Chà, thưa Lệnh bà, có tới hai mươi tên đưa tin khác nhau. Sao Lệnh bà phải đi dồn dập thế ạ?

CLIOPATRO - Kẻ nào sinh ra vào cái ngày mà ta quên không gửi thư cho Entoni, sẽ mang thân phận ăn mày lúc lìa đời. Tsamion, mang giấy mực lại đây. Hoan nghênh Alêcxax thân mến. Tsamion em, trước kia có bao giờ ta yêu Xizơ đến thế không?

TSAMION - Ôi, Xizơ, con người quả cảm ấy.

CLIOPATRO - Cầu sao cho người chết ghen nếu người mở mồm nhấn mạnh như thế một lần nữa. Hãy nói: Entoni quả cảm.

TSAMION - Xizơ anh dũng!

CLIOPATRO - Thề có nữ thần Izix, ta sẽ vả hộc máu gãy răng người, nếu người dám so sánh Xizơ với người ta yêu, đệ nhất trượng phu trong toàn thể trượng phu.

TSAMION - Xin Lệnh bà đại xá, em chỉ bắt chước hót theo Lệnh bà cả thôi ạ.

CLIOPATRO - Nhưng ngày trễ đại, suy xét nông cạn, khí huyết còn lạnh lùng, ta mới thốt ra những điều như vậy. Nhưng thôi, lại đây. Mang giấy mực cho ta. Mỗi ngày, chàng sẽ nhận được một lời chào mừng khác, dù có phải huy động văn dân Ai Cập để chạy thư, ta cũng chẳng từ.

Cùng vào

HỒI HAI

CẢNH I

Thành Mexina - Một căn phòng trong nhà Pompêiox

Pompêiox, Monecrêitiz và Mênax ra

POMPÊIOX - Nếu các thần linh vĩ đại là công minh chính trực thì các vị phải phù hộ công cuộc của những người chính trực nhất.

MONECRÊITIZ - Pompêiox tôn quý, ngài nên biết rằng các vị chỉ mới trì hoãn thôi chứ đâu đã khước từ.

POMPÊIOX - Trong khi chúng ta khẩn cầu ân huệ các vị, thì điều chúng ta cầu xin lại tàn, còn chi nữa mà mong.

MONECRÊITIZ - Chúng ta, vốn chẳng hiểu gì mình, nhiều khi lại đi cầu hại cho bản thân và các vị khước từ là vì lợi ích của chúng ta. Thành thử chúng ta không toại nguyện mà lại hóa có lợi.

POMPÊIOX - Ta sẽ thành công. Nhân dân yêu mến ta và biển cả thuộc về ta. Lực lượng của ta giờ tựa như vầng trăng khuyết, song sinh linh khiến ta hy vọng rằng sẽ đến lúc trăng tròn. Mac Entoni còn mãi tiệc tùng ở Ai Cập và sẽ chẳng tiến hành chiến tranh ngoài bờ cõi làm gì. Xizơ thì chỗ nào cũng vơ vét tiền của, lại mất lòng người. Lêpidơx nịnh bợ cả hai và được cả hai nịnh lại, song chẳng yêu ai và cũng chẳng được gã nào ái mộ.

MONECRÊITIZ - Xizơ và Lêpidơx đã ra trận, dẫn đầu một lực lượng rất hùng hậu.

POMPÊIOX - Người nghe ở đâu ra cái tin thất thiệt ấy?

MONECRÊITIZ - Từ miệng Xilviơx, thưa ngài.

POMPÊIOX - Hắn ta nằm mơ. Ta biết hai gã đang ở La Mã chờ Entoni. Nhưng hỡi Cliopat'ro đầy duyên sắc, cầu cho tất cả phép màu của tình yêu làm mềm mại thêm đôi môi đã lạt phai của nàng! Cầu sao phép thuật kết hợp với sắc đẹp, và tà dâm quyến với cả hai cái đó, trói chặt gã phóng đảng vào lớp lớp bàn tiệc khiến cho đầu óc hắn luôn luôn lơ mơ; các đầu bếp hạng nhất kích thích vị giác của hắn bằng những cao lương mỹ vị, khiến hắn càng ăn càng ngon miệng không biết chán, để cho danh dự hắn chìm ngợp trong ăn uống, ngủ nghỉ triền miên đến độ đỡ dần khi tới bờ sông Mê bên kia thế giới.

Varioux ra

- Thế nào Varioux?

VARIoux - Tin này là rất xác thực: Ở La Mã, người ta đang chờ Mac Entoni từng giờ. Kể từ lúc y rời Ai Cập đã thừa thời gian để vượt một chặng đường dài hơn thế nữa.

POMPÊIOX - Giá chuyện nhỏ mọn, có khi ta lại chú ý lắng nghe hơn. MênaX, ta không ngờ gã đàn ông bội thực ái ân ấy lại khoác áo giáp vào người vì một cuộc chiến nhỏ nhoi như vậy. Trí dũng, thao lược của hắn gấp đôi cả hai gã kia cộng lại. Nhưng chúng ta hãy tự hào rằng cuộc nổi dậy của chúng ta đã rút được gã Entoni hoang dâm vô độ ra khỏi lòng mụ vợ góa của vua Ai Cập.

MÊNAX - Tôi không tin là Xizơ và Entoni sẽ thân thiện với nhau. Vợ Entoni mới chết, từng xúc phạm Xizơ, em trai y cũng đem quân đánh Xizơ, mặc dầu theo tôi nghĩ, không phải là do Entoni xúi giục.

POMPÊIOX - MênaX, ta không biết những hiểm khích nhỏ lùi bước như thế nào trước những thù nghịch lớn. Giá như chúng ta không đứng lên chống cả hai bên thì có cơ là họ sẽ tính sổ với nhau, vì mâu thuẫn đã đến độ phải so gươm. Nhưng liệu nỗi sợ chúng ta có gắn bó họ lại với nhau, dẹp được những mối chia rẽ, xích mích nhỏ mọn hay không, điều đó chúng ta chưa rõ. Chuyện ấy xin phó mặc các thần linh định đoạt! Chỉ còn cách tận dụng sức mạnh của cánh tay, sự sống còn của chúng ta tùy thuộc ở đó. Lại đây, MênaX.

Cùng vào

CẢNH II

*La Mã - Một căn phòng trong nhà Lêpidơx**Enobabơx và Lêpidơx ra*

LÊPIDƠX - Enobabơx đôn hậu, có một việc nên làm và phù hợp với ông, là hãy khuyên nhủ tướng của ông dùng lời lẽ dịu dàng và ưu nhã một chút.

ENOBABƠX - Tôi sẽ xin chủ tướng tôi đối đáp đúng như tính cách của người. Nếu Xizơ kích động người, thì mong rằng Entơni sẽ nhìn vượt qua đầu Xizơ và nói lớn như sấm dậy. Xin thể có thần Jupite, nếu tôi để râu như Entơni tôi sẽ không cạo râu vào ngày hôm nay.

LÊPIDƠX - Đây không phải là lúc hục hặc nhau vì chuyện riêng tư.

ENOBABƠX - Mỗi lúc đều phát sinh vấn đề cần giải quyết.

LÊPIDƠX - Nhưng những vấn đề nhỏ phải nhường bước cho những vấn đề lớn.

ENOBABƠX - Không, nêu những vấn đề nhỏ này ra trước.

LÊPIDƠX - Ông nói cuồng nhiệt quá. Nhưng xin chờ khêu lại đồng tro tàn. Entơni cao cả đến đây rồi.

Entơni và Ventidiox ra

ENOBABƠX - Và kia nữa là Xizơ.

Xizơ, Mókêinơx và Egrippơ ra

ENTONI - Nếu chúng ta hòa giải tốt đẹp ở đây thì sẽ tiến thẳng tới Pathơ. Hãy lắng nghe cho kỹ, Ventidiox.

XIZƠ - Ta không rõ, Mókêinơx ạ. Hỏi Egrippơ ấy.

LÊPIDƠX - Quý hữu, điều liên kết chúng ta là đại nghĩa, chờ để việc nhỏ nhặt chia rẽ chúng ta. Có gì sai trái hãy nhẹ nhàng bảo nhau. To tiếng cãi cọ về chuyện bất đồng vụn vặt, có khác nào phạm tội giết người trong khi chạy chữa vết thương. Cho nên tôi tha thiết yêu cầu quý hữu, khi sử dụng đến những điểm chưa xốt nhất, hãy dùng những từ dịu ngọt nhất và chờ làm gay gắt vấn đề.

ENTONI - Thật là những lời nói hay. Nếu đứng trước hàng quân đồng viên chiến đấu, tôi cũng cầu nói được như vậy.

XIZO - Hoan nghênh đã tới La Mã.

ENTONI - Cảm ơn.

XIZO - Ngồi đi.

ENTONI - Ngồi ngồi đi.

XIZO - Thì ngồi.

ENTONI - Tôi được biết ngài có nhận định xấu về những sự việc không đến nỗi xấu, hoặc nếu có xấu cũng không liên quan gì đến ngài.

XIZO - Nếu như vô cớ hoặc giả vì một cớ không đâu, ta tuyên bố rằng mình bị xúc phạm, nhất là lại vì ông nữa, thì ta thật đáng chê cười. Càng đáng chê cười hơn nữa, nếu có lần nào ta lên tiếng bị báng ông trong khi ta chẳng có phạm sự gì để nhắc đến tên ông.

ENTONI - Xizơ, việc tôi ở Ai Cập, ngài coi là thế nào?

XIZO - Cũng chẳng khác gì ta ngụ tại La Mã theo cách ông nhìn từ Ai Cập vậy. Tuy nhiên, nếu từ đây, ông âm mưu chống ta, thì có thể việc ông ở Ai Cập thành vấn đề đối với ta đấy.

ENTONI - Âm mưu, ngài định nói gì vậy?

XIZO - Ông hãy vui lòng suy từ những gì xảy đến với ta ở đây thì sẽ nắm được ý ta muốn nói. Vợ ông và em trai ông khởi chiến đánh ta và sự chống đối của họ do ông chủ mưu, chính ông là tiếng hô xung trận.

ENTONI - Ngài lầm rồi. Em trai tôi không bao giờ ghép tôi vào hành động của nó. Tôi đã điều tra việc này và biết được nhiều điều xác thực từ miệng những người cùng chiến đấu với ngài. Chẳng phải nó đã làm giảm uy tín của tôi cũng như của ngài và gây chiến trái với ý muốn của tôi xưa nay vốn cùng chung sự nghiệp với ngài, đó sao? Và điểm này những bức thư trước đây của tôi đủ chứng minh để ngài rõ. Nếu ngài muốn gây sự thì đừng nên viện cớ ấy, nó không thích hợp đâu.

XIZO - Ông tự đề cao bằng cách chê trách ta nhận định sai lầm song những lời biện bạch của ông là chấp vá.

ENTONI - Đâu phải thế, đâu phải thế, tôi chắc chắn rằng ngài chẳng lạ gì sự thật rành rành này: là người cộng sự với ngài bảo vệ sự nghiệp mà nó chống lại, tôi không thể nhìn bằng con mắt thiện cảm những cuộc chiến tranh đe dọa an ninh của bản thân tôi.

Còn về vợ tôi, tôi những mong ngài tìm thấy được một tinh thần như vậy ở một phụ nữ khác: một phần ba thế giới này nằm trong tay ngài, chỉ cần một sợi dây cương thô sơ là ngài có thể điều khiển nó dễ dàng, bắt đi bước một hoặc phi nhanh tùy thích, nhưng với một người vợ như Fulvior thì đừng hòng.

ENOBABOX - Giá tất cả chúng ta đều có những người vợ như thế, để nam giới có thể cùng ra trận với nữ giới?

ENTONI - Do nóng nực, những náo loạn của nàng thật bất trị mà lại không thiếu khôn ngoan sắc sảo về chính trị, thưa ngài Xizơ, tôi phải đau lòng thừa nhận rằng chúng đã khiến ngài lo lắng nhiều. Về điều này ngài phải công nhận rằng tôi không thể giúp ích gì được.

XIZO - Ta đã viết cho ông trong khi ông mãi hội hè đình đám ở Eliczandriơ. Ông giấu cột bỏ thư ta vào túi và bảo sứ giả của ta ra khỏi nơi tụ hội.

ENTONI - Thưa ngài, chưa được phép, y đã xông vào chộp lấy tôi. Hơn nữa, tôi lại vừa thết tiệc ba ông vua và không còn là mình hồi sáng sớm nữa. Nhưng hôm sau, tôi đã đích thân nói chuyện với y; thế cũng tựa như xin lỗi y vậy. Hãy gạt gã này ra ngoài, đừng để y thành đầu mối tranh cãi giữa chúng ta.

XIZO - Ông đã bội ước nguyên, điều mà ông sẽ không bao giờ có thể lên tiếng kết tội ta.

LÊPIDOX - Xizơ, xin hãy bình tĩnh.

ENTONI - Không, Lêpidox, cứ để ông ấy nói. Điều ông ấy hiện đang nhắc tới, giả dụ tôi có sai sót, là vấn đề danh dự thiêng liêng. Vâng, Xizơ, xin ngài cứ nói tiếp. Tôi đã cam kết...

XIZO - Gửi vũ khí và viện binh đến cho ta khi ta yêu cầu. Cả hai thứ, ông đều khước từ.

ENTONI - Nói cho đúng hơn là xem nhẹ. Vả lại, hồi đó những giờ say sưa mê mẩn đã làm tôi mất cả sáng suốt. Tôi xin gắng hết sức mình tỏ lòng sám hối đối với ngài. Lòng trung thực sẽ không làm tôi kém phần lớn lao, cũng như uy tín của tôi không thể phát huy nếu thiếu lòng trung thực. Nói cho đúng, Fulvior gây chiến ở đây là để kéo tôi ra khỏi Ai Cập. Vì chuyện đó, mà vô hình trung tôi là nguyên nhân gây nên, tôi xin rập mình tạ lỗi trong giới hạn thích đáng mà danh dự cho phép trong trường hợp này.

LÊPIDOX - Lời lẽ cao cả thay.

MƠKÊINOX - Nếu có thể, xin các vị vui lòng kiềm chế đừng khơi sâu thêm hiềm khích. Quên hẳn hiềm khích tức là nhớ rằng tình thế khẩn cấp hiện nay kêu gọi các vị hòa giải với nhau.

LÊPIDOX - Mơkêinox, ông nói nghe được lắm, thật đáng khen.

ENOBABOX - Hoặc giả, nếu giờ đây, các vị tạm vay nhau chút yêu thương thì đến lúc không còn nghe nhắc gì đến Pompêiox nữa, các vị có thể hoàn lại và sẽ có thời gian cãi lộn khi không có gì khác để làm.

ENTONI - Người chỉ là đồ vô biên. Đừng có nói nữa.

ENOBABOX - Tôi quên mất là chân lý phải im lặng.

ENTONI - Người xúc phạm những người có mặt ở đây. Cho nên, đừng có nói nữa.

ENOBABOX - Vậy xin cứ tiếp tục đi. Tôi xin trân trọng cảm như hén.

XIZO - Ta không phản đối nội dung vấn đề mà chỉ không thích cái lối nói của ông ta thôi. Bởi vì chúng ta sẽ không thể duy trì tình thân hữu nếu cung cách hành động khác xa nhau đến thế. Tuy nhiên, nếu ta biết có cái đai nào cạp được chúng lại với nhau thật chắc thật bền, ta sẽ đi cùng trời cuối đất để tìm bằng được.

EGRIPPO - Đức ông Xizo, cho phép tôi được nói.

XIZO - Nói đi, Egrippơ.

EGRIPPO - Ngài có một người em gái cùng mẹ khác cha, nàng Octêivơ mà ai nấy đều ngưỡng mộ. Mac Entoni vĩ đại nay đã góa vợ.

XIZO - Đừng nói vậy, Egrippơ. Nếu Cliopat'ơ nghe thấy, người sẽ bị phỉ nhổ tàn tệ một cách đích đáng.

ENTONI - Thưa Xizo, tôi chưa hề kết hôn với Cliopat'ơ. Hãy để tôi nghe Egrippơ nói tiếp.

EGRIPPO - Để giữ cho nhị vị sống trong tình thân hữu đời đời, để nhị vị trở thành anh em và kết chặt trái tim nhị vị bằng một nút không thể tuột, hãy se duyên cho Entoni với Octêivơ thành vợ chồng. Sắc đẹp của Octêivơ xứng đáng được một người chồng không chút thua kém bậc trượng phu ưu tú nhất trong đám mây râu. Đức hạnh cùng mọi vẻ duyên dáng của nàng thật không gì sánh kịp. Bằng cuộc hôn nhân này, mọi tị hiềm nhỏ mọn giờ đây có vẻ lớn lao và mối đe dọa lớn giờ đây tưởng chừng nguy hiểm, sẽ thành vô nghĩa. Sự thật sẽ chỉ còn

là huyền thoại, trong khi bây giờ những điều có tính chất nửa huyền thoại cũng được coi là sự thật. Tình yêu nàng dành cho cả hai vị sẽ xích hai vị lại gần nhau và kéo theo sau lòng mến yêu của hai người. Xin miễn thứ về những điều tôi vừa nói: đó không phải một ý nghĩ vừa nảy ra tức thì, mà là có nghiên cứu, nghiền ngẫm với ý thức về bốn phần.

ENTONI - Xizơ, ngài có nói gì không?

XIZƠ - Ta chờ nghe Entoni cho biết cảm tưởng về điều đã đề xuất rồi mới phát biểu.

ENTONI - Nếu tôi nói: "Egrippơ, mong sao được như vậy", thì Egrippơ sẽ có quyền lực gì để thu xếp việc này cho chu toàn?

XIZƠ - Có quyền lực của Xizơ và ảnh hưởng của Xizơ đối với Octêviơ.

ENTONI - Lẽ nào tôi lại dám nghĩ đến chuyện cản trở dự định tốt đẹp này được biểu lộ một cách thành thật đến thế! Hãy đưa tay anh cho tôi nắm. Hãy xúc tiến hành động sùng ái này và từ giờ phút này trở đi, tình huynh đệ sẽ ngự trong tim chúng ta và chi phối những mục đích lớn lao của chúng ta.

XIZƠ - Tay ta đây. Ta trao cho chú một người em gái mà ta yêu như chưa từng có anh trai nào yêu em gái đến thế. Hãy chăm nom cho nàng sống để liên kết giang sơn và trái tim chúng ta lại, cho nghĩa tình chúng ta khỏi bay đi một lần nữa.

LÊPIDOX - Hạnh phúc thay, Amen!

ENTONI - Trước đây tôi không hề nghĩ đến chuyện so gươm với Pompêiơ vì mới rồi, y đã trọng vọng và biệt đãi tôi rất mực. Có điều là tôi phải cảm tạ y trước, kéo mai rồi mang tiếng vô ơn. Sau đó, tôi sẽ thách thức y.

LÊPIDOX - Thời gian thúc bách ta phải truy nã Pompêiơ ngay thôi, kéo hẳn sẽ tấn công ta trước.

ENTONI - Y hiện đóng tại đâu?

XIZƠ - Ở quanh vùng núi Maixinơ.

ENTONI - Lực lượng trên bộ của y thế nào?

XIZƠ - Khá lớn và không ngừng tăng lên. Và trên biển thì hẳn làm chủ tuyệt đối.

ENTONI - Đó là tiếng đồn. Mong sao tôi với y gặp gỡ trao đổi đôi lời! Sao cho mau tới lúc đó. Nhưng trước khi vũ trang, chúng ta hãy giải quyết việc vừa bàn.

XIZƠ - Rất vui lòng. Ta mời chú đến gặp em gái ta. Ta sẽ đưa chú thẳng tới đó.

ENTONI - Lêpidơx, xin ngài chớ rời bỏ chúng tôi.

LÊPIDƠX - Entoni cao quý, dù có ốm đau, tôi cũng xin theo hai vị.

Hồi kèn, Xizơ, Entoni và Lêpidơx vào

MOKÊINOX - Hoan nghênh ông từ Ai Cập tới!

ENOBABOX - Mokêinox tôn quý, một nửa trái tim của Xizơ! Ông bạn đáng kính Egrippơ của tôi.

EGRIPPO - Enobabơx đôn hậu.

MOKÊINOX - Chúng ta có đầy đủ lý do để vui mừng là mọi vấn đề đã giải quyết mỹ mãn đến thế. Ông ở Ai Cập vui vẻ chứ?

ENOBABOX - À, bọn tôi ngày ngủ đầy tể, đêm uống say tràn quý ty.

MOKÊINOX - Điềm tâm tám lợn rừng quay cả con mà chỉ có mười hai người, có đúng thế không?

ENOBABOX - Đó chỉ là con ruồi nhép so với con đại bàng. Bọn tôi còn có những châu tiệc từng đập phá rôm rả gấp bội, đó mới gọi là đáng kể.

MOKÊINOX - Clipat'ơ thật là một kỳ nữ, nếu đúng như lời đồn.

ENOBABOX - Mới gặp Entoni lần đầu trên sông Xidnơx, nàng đã bỏ trái tim ông vào túi như bỡn.

EGRIPPO - Phải, nàng đã xuất hiện ở đó, nếu kẻ thuật lại chuyện cho tôi nghe không bịa.

ENOBABOX - Tôi xin kể lại bạn nghe. Con thuyền nàng ngồi như một chiếc gai lộng lẫy, tỏa ánh rực rỡ trên làn nước. Mạn láis nạm vàng thoi, buồm đỏ thắm và thơm lừng đến nỗi làm cho gió ngơ ngẩn tương tư. Những mái chèo bằng bạc khua nước theo điệu sáo vi vút thổi, giục sóng đuổi theo gấp gấp như phải lòng những nhịp chèo. Còn bản thân nàng thì không có lời nào tả xiết. Nàng nằm trong phòng the rủ trướng thêu vàng, đẹp hơn cả thần Vệ nữ trong bức tranh mà ta đã cho rằng trí tưởng tượng vượt lên trên thực tế. Đứng bên nàng là những chú bé xinh xẻo, má lúm đồng tiền, như những thần Quipidông⁽¹⁾ tươi cười, tay cầm quạt đủ các sắc màu, hơi gió phả ra từ đó nhằm quạt mát nhưng dường

⁽¹⁾ Thần Ái tình, thường được hình tượng hóa bằng chú bé cầm cung và một ống tên.

như lại làm rục hồng đôi má nõn nà, thành thử kết quả hoàn toàn ngược lại.

EGRIPPO - Ôi cảnh tượng hiếm hoi dành cho Entơni.

ENOBABOX - Các cung nữ của nàng, tựa như những nàng tiên biển, những nàng tiên cá, chăm chú nường theo mắt nàng nhìn, mỗi cử chỉ uốn éo là một nét điểm trang. Phía sau, một cô nom như tiên cá ngồi cầm lái. Dây buồm bằng lụa rung rinh theo những cơn trớn của đôi bàn tay êm ái như hoa, thành thạo công việc. Từ con thuyền một mùi hương kỳ lạ vô hình làm ngáy ngất mọi người trên những bến sông kề đó. Dân thành phố đổ xô ra đón nàng và Entơni ngồi trong ngai một mình giữa chợ huyết sáo vào không trung. Và không khí nếu không sợ bỏ trống một khoảng trời thì ắt cũng đã ủa tới ngấm Clipat'rơ.

EGRIPPO - Thật là một phụ nữ Ai Cập hiếm có.

ENOBABOX - Nàng vừa xuống bến, Entơni đã có người tới mời ăn bữa tối. Nàng trả lời rằng Entơni nên là khách của nàng thì tốt hơn và khấn khoản như vậy. Entơni lịch thiệp của chúng tôi, vốn chẳng bao giờ hạ một tiếng "không" với phụ nữ, đã đến dự tiệc, sau khi cạo râu tới mười lần, và đã đem trái tim mình trả giá cái mà ông đã chỉ ăn bằng mắt.

EGRIPPO - Cô ả chàì vua ếm chúa! Mụ ta đã khiến tiên đế Xizơ hạ kiếm xuống chân giường. Miếng đất Clipat'rơ, tiên đế đã cày, còn mụ ta thì thu hoa lợi.

ENOBABOX - Tôi đã từng thấy nàng nhảy lò cò bốn mươi bước giữa phố đông. Và hột hơi, nàng vừa nói vừa hỗn hển lại càng thêm duyên dáng, khiến cái bất hảo thành hoàn hảo, thở không ra hơi mà lại đầy sức quyến rũ.

MOKEINOX - Bây giờ chắc Entơni phải bỏ hẩn cô ả.

ENOBABOX - Chẳng bao giờ. Ông ấy không bỏ đâu. Tuổi tác không thể làm nàng tàn héo, cũng như nếp quen không thể làm sự phong phú vô cùng tận của nàng trở thành nhàm. Những phụ nữ khác khơi lòng ám dục mãi rồi cũng làm người ta ngấy, song nàng thì lại khiến càng thỏa mãn càng thấy đói thèm. Bởi vì những cái xấu xa nhất ở nàng lại hóa đáng yêu đến nỗi các đức cha thánh thiện lại ban phước cho nàng khi nàng lang chạ.

MOKEINOX - Nếu như sắc đẹp, sự mẫn tuệ và thù mị có thể ổn định trái tim Entơni, thì Octêivơ ắt là bảo vật trời ban cho ông ấy.

EGRIPPO - Ta đi thôi, Enobabơx trung hậu, trong thời gian ở đây bạn hãy là khách quý của tôi.

ENOBABƠX - Xin kính cảm tạ.

Cùng vào

CẢNH III

Vẫn ở La Mã. Một phòng trong nhà Xizơ

Xizơ, Entoni đi hai bên, Octêivơ ở giữa cùng tùy tùng ra

ENTONI - Đôi khi chuyện thế sự và nghĩa vụ trọng đại của ta đã buộc ta phải xa vòng tay nâng giắc của nàng.

OCTÊIVƠ - Suốt thời gian đó, em sẽ quỳ gối cúi đầu trước thần linh cầu nguyện cho chàng.

ENTONI - Chúc tôn huynh ngủ ngon. Octêivơ của ta, nàng đừng đọc những thói hư tật xấu của ta qua miệng tiếng thiên hạ. Trước đây, ta chưa xử sự thật đúng mực, nhưng từ nay về sau, nhất cử nhất động sẽ vào khuôn phép. Chúc ái nương ngủ ngon.

OCTÊIVƠ - Chúc phu tướng ngủ ngon.

XIZƠ - Chúc ngủ ngon.

Xizơ và Octêivơ vào, thấy bói ra

ENTONI - Thế nào lão quái, lão có nhớ Ai Cập không?

THẦY BÓI - Ước gì tôi đừng có rời khỏi đó mà ngài thì chưa bao giờ tới đó.

ENTONI - Tại sao, lão có thể cho ta biết được không?

THẦY BÓI - Tôi thấy điều đó ở nổi phấp phồng trong lòng mà không nói ra được. Dù sao ngài cũng nên mau mau trở về Ai Cập đi.

ENTONI - Lão hãy nói cho ta biết giữa Xizơ và ta, phúc phận ai cao hơn?

THẦY BÓI - Xizơ. Cho nên, hỡi Entoni, ngài chớ ở lại bên ông ta. Quý thần giữ mệnh ngài vốn dòng dõi thượng lưu, dũng cảm, cao cả, không gì sánh tày, trong khi quý thần của Xizơ thiếu hẳn những

cái đó. Nhưng gần ông ta, thần hộ mệnh của ngài đâm e sợ, như thể bị áp đảo. Vì vậy, hãy giữ một khoảng cách đủ với ông ta.

ENTONI - Đừng nói chuyện ấy nữa.

THẦY BÓI - Tôi không nói với ai, trừ ngài ra. Và sẽ không hé thêm lời nào nếu không phải là với riêng ngài. Ngài muốn chơi ván bài gì với ông ta, cũng cầm chắc phần thua và dù lợi thế đến đâu, cũng bị vía may tự nhiên của ông ta đánh bại. Hào quang của ngài lu mờ ở nơi ông ta tỏa sáng rực rỡ. Tôi nhắc lại, vía ngài ở gần ông ta thì sợ, bạt hẳn đi, nhưng nếu xa ông ta thì mười phần cao quý.

ENTONI - Thôi, lão đi đi. Bảo Ventidiox là ta muốn nói chuyện với ông ta nhé.

Thầy bói vào

Họ sẽ tiến đánh Pathiơ. Dấu đó là nghệ thuật hay hú họa, điều lão ta nói vẫn là đúng. Cả đến những con xúc xắc cũng tuân theo ý ông ta và trong các cuộc đua tranh của chúng ta, thủ thuật cừ nhất của mình cũng đi tong trước sự may mắn của ông ta. Rút thăm ông ta được, chọi gà, ông ta cũng ăn giải; và đấu chim cú thì chim của ông ta bao giờ cũng thắng chim mình. Ta sẽ về Ai Cập. Mặc dầu ta tiến hành cuộc hôn nhân này cho yên thân, nhưng niềm vui thú của ta là ở phương Đông kia.

Ventidiox ra

- A! Ventidiox, người phải đi Pathiơ. Lệnh bài của người đã cấp sẵn. Hãy theo ta đến mà nhận.

Cùng vào

CẢNH IV

Văn La Mã - Một đường phố

Lêpidox, Mokêinox và Egrippơ ra

LÊPIDOX - Đừng tốn công nữa. Hãy mau mau đuổi theo các chủ tướng của các ông đi.

EGRIPPO - Thưa ngài, Mac Entoni chỉ còn hôn tạm biệt Octêivior nữa thôi, rồi chúng tôi sẽ theo sau.

LÊPIDOX - Hẹn gặp các ông trong bộ chiến bào. Đó là trang phục hợp với cả hai ông. Tạm biệt!

MOKÊINOX - Thưa ngài Lêpidox, theo tôi quan niệm cuộc hành trình này, chúng tôi sẽ có mặt ở Maixinơ trước ngài.

LÊPIDOX - Đường các ông đi ngắn hơn. Ta còn có nhiều việc phải đi vòng. Các ông sẽ đến sớm hơn ta hai ngày.

MOKÊINOX và EGRIPPO - Kính chúc ngài thắng lợi lớn.

LÊPIDOX - Tạm biệt.

Cùng vào

CẢNH V

Eliczandriơ. Một phòng trong cung điện Cliopat'ra

Cliopat'ra, Tsamion, Irax, Alêcxax và một tùy tùng ra

CLIOPAT'RO - Cho ta nghe chút nhạc nào. Âm nhạc, thức ăn sầu muộn của những kẻ lấy tình yêu làm lẽ sống như ta.

TÙY TÙNG - Cử nhạc lên!

Madion ra

CLIOPAT'RO - Thôi đủ rồi! Chúng ta đánh bi-a đi. Nào Tsamion.

TSAMION - Dạ thưa, cánh tay em đau lắm, Lệnh bà chơi với Madion là tốt nhất.

CLIOPAT'RO - Phụ nữ chơi với quan thị thì cũng như chuyện. Nào ngài có chơi với tôi không?

MADION - Thần xin đem hết khả năng, thưa Lệnh bà.

CLIOPAT'RO - Kể diễn trò, một khi tỏ ra có thiện ý thì dù quá kém cũng có thể được miễn thứ. Nhưng bây giờ, ta chẳng chơi bi-a đâu. Đưa cho ta cái cần câu. Chúng ta sẽ ra bờ sông: ở đó, có tiếng nhạc dạo đàng xa, ta sẽ đánh lừa bầy cá, có vảy màu hung. Lưỡi câu khoằm khoằm của ta sẽ xuyên vào hàm trơn

tuồn tuột của chúng. Và khi kéo lên, ta sẽ tượng trưng mỗi con là một Entoni, và nói: "A! Chàng cần câu rồi nhé!".

TSAMION - Cái hồi Lệnh bà chơi đánh cuộc câu cá thật là vui. Lệnh bà sai người lặn xuống nước móc một con cá ướp muối vào lưới câu của tướng quân để người hăm hở giật lên.

CLIOPATRO - Đạo ấy - ôi, những thời kỳ đẹp đẽ - ta cười đùa khiến chàng mất hết kiên nhẫn, và cái đêm ta cười đùa dễ dàng chàng chịu khó kiên nhẫn. Và sáng hôm sau, chưa đến chín giờ, ta đã chuốc rượu cho chàng say đến mức phải vào giường nằm. Rồi ta lấy xiêm y của ta mặc cho chàng còn mình thì đeo thanh gươm Filipi của chàng vào.

Một liên lạc chạy tin ra

A! Có tin từ Italia! Hãy nhồi những tin tức sum suê hoa trái vào tai ta bấy lâu nay cần cỗi.

LIÊN LẠC - Thưa Lệnh bà...

CLIOPATRO - Entoni chết rồi! Quân khốn kiếp, nếu mi nói vậy là mi giết chết nữ chúa của mi. Nhưng nếu mi báo tin chàng khỏe mạnh và tự do thì sẽ có vàng thưởng. Và đây, đường gân xanh này, cho phép mi hôn. Một bàn tay mà các bậc quân vương đã từng hôn và không khỏi run rẩy khi đặt môi lên đó.

LIÊN LẠC - Trước hết, tâu Lệnh bà, tướng quân vẫn bình an.

CLIOPATRO - Ừ được, cho mi thêm ít vàng. Nhưng này, đồ xỏ lá liệu hồn đấy, người ta thường quen nói là người chết bình an. Nếu mi nói theo nghĩa đó, ta sẽ cho nấu chảy số vàng ta ban cho mi và tọng vào cái cổ họng sầm tấu của mi.

LIÊN LẠC - Xin Lệnh bà phúc hậu hãy nghe kẻ hạ thần tâu trình.

CLIOPATRO - Được, nói đi, ta sẽ nghe. Nhưng trông mặt mi chẳng có gì tốt lành cả. Nếu Entoni tự do và khỏe mạnh thì sao diện mạo mi lại u ám nhường kia khi loan báo một tin vui như vậy? Nhưng nếu là tin dữ, thì đáng ra mi phải như nữ thần báo oán đầu xỏa xươi tóc răn, chứ không phải như một kẻ đưa tin bình thường.

LIÊN LẠC - Lệnh bà có vui lòng nghe kẻ hạ thần nói không ạ?

CLIOPATRO - Ta những muốn đánh mi trước khi mi nói. Tuy nhiên, nếu mi nói Entoni còn sống, khỏe mạnh hoặc kết thân với Xizơ chứ không bị ông ta bắt, ta sẽ tuôn lên mi một trận mưa vàng và châu báu.

LIÊN LẠC - Tàu Lệnh bà, tướng quân mạnh giỏi.

CLIOPATRO - Nói hay đấy.

LIÊN LẠC - Và hữu hảo với Xizơ.

CLIOPATRO - Mi là một con người trung thực.

LIÊN LẠC - Xizơ và tướng quân ta thân thiết hơn bao giờ hết.

CLIOPATRO - Cứ nói với ta như vậy, người có thể làm giàu được đấy.

LIÊN LẠC - Nhưng thưa Lệnh bà...

CLIOPATRO - Ta không thích chữ "nhưng" ấy, nó làm giảm giá trị điều tốt lành vừa nói khi trước. Phỉ thui chữ "nhưng". Tiếng "nhưng" giống như tên giám mục sắp đưa ra một kẻ gian phi gồm ghiếc. Anh bạn, ta yêu cầu người tuân tất cả mớ tin tức vào tai ta, lành cũng như dữ. Chàng kết thân với Xizơ này. Chàng khỏe mạnh này, người bảo thế. Và người còn nói là chàng vẫn tự do.

LIÊN LẠC - Tự do thì không, thưa Lệnh bà! Kẻ hạ thần không hề trình vậy; tướng quân ta bị ràng buộc vào Octêivơ.

CLIOPATRO - Để làm gì?

LIÊN LẠC - Làm cái việc vui thú nhất trên giường.

CLIOPATRO - Ta thấy tái cả mặt, Tsamion!

LIÊN LẠC - Tàu Lệnh bà, tướng quân kết hôn với Octêivơ.

CLIOPATRO - Cầu cho bệnh dịch hạch kinh khủng nhất bắt mày đi.

Đánh y ngã xuống

LIÊN LẠC - Xin Lệnh bà don hậu hãy bình tâm.

CLIOPATRO - Mi nói đi! Cút đi! (*Lại đánh*) Tên côn đồ ghê tởm. Ta sẽ moi mắt mi ra lăn như lăn hòn bi trước mặt ta. Ta sẽ vặt trụi tóc trên đầu mi (*túm lấy y dần lên dần xuống*). Mi sẽ bị quật bằng dây thép và giẫm ngấu trong nước muối xốt rút thịt rút da.

LIÊN LẠC - Tàu Lệnh bà rất mực bao dung, kẻ hạ thần chỉ mang tin chứ đâu có gây nên chuyện.

CLIOPATRO - Mi hãy nói không phải thế, ta sẽ cho mi cả một tỉnh và chức phận cao sang. Trận đòn mi vừa chịu sẽ chuộc lại cái tội làm ta nổi điên, và ngoài ra ta sẽ thưởng cho mi mọi ân huệ mà thân phận hèn mọn của mi có thể cầu xin.

LIÊN LẠC - Tàu Lệnh bà, tướng quân đã thành hôn.

CLIOPATRO - Quân vô lại! Mi sống thế này đã quá nhiều. (*rút dao*)

LIÊN LẠC - Ôi, đến nước này thì tôi phải chạy thôi. Tàu Lệnh bà, Lệnh bà định làm gì ạ? Kẻ hạ thần không làm điều gì sai trái.

Vào

TSAMION - Lệnh bà đôn hậu, xin hãy trấn tĩnh lại. Anh ta vô tội.

CLIOPATRƠ - Một số kẻ vô tội có tránh khỏi sét đánh đâu. Trời hời, hãy khiến Ai Cập hòa tan vào sông Nil và biến tất cả những sinh vật hiền lành thành rắn rết! Gọi tên nô lệ trở lại: ta đang phát điên đây, nhưng ta không cần nó đâu. Gọi nó lại.

TSAMION - Hấn sợ chẳng dám đến đâu.

CLIOPATRƠ - Ta sẽ không đụng đến hấn đâu.

Tsamion vào

Đôi tay này mà đánh một kẻ hèn hạ hơn ta thì chẳng còn gì là cao quý, bởi vì chính ta gây nên cơ sự cho bản thân mình.

Tsamion lại ra cùng với liên lạc

- Lại đây, người đem tin dở đến, đành nhẽ là trung thực, song chẳng bao giờ là điều tốt. Truyền đạt chuyện đại cát thì tha hồ múa lưỡi, nhưng tin dữ thì hãy để tự nó bộc lộ ra.

LIÊN LẠC - Kẻ hạ thần đã làm bốn phận mình.

CLIOPATRƠ - Có phải chàng đã thành hôn không? Dù người có nói "vâng" thêm lần nữa, ta cũng không thể căm ghét người hơn lúc này.

LIÊN LẠC - Tướng quân đã thành hôn, thưa Lệnh bà.

CLIOPATRƠ - Thần Phật trừng phạt người! Người vẫn khẳng khẳng thế ư?

LIÊN LẠC - Tàu Lệnh bà, vậy kẻ hạ thần phải nói dối chẳng?

CLIOPATRƠ - Ôi! Ta những muốn người làm thế dù nửa nước Ai Cập của ta có bị chìm ngập và biến thành một bể chứa toàn rắn có vảy cũng cam. Đi đi, rút khỏi đây. Dù người có bộ mặt của Naxixox⁽¹⁾, đối với ta, người cũng thành xấu xí nhất. Chàng đã thành hôn ư?

LIÊN LẠC - Kẻ hạ thần hết lòng cầu mong Lệnh bà lượng thứ.

CLIOPATRƠ - Chàng đã thành hôn ư?

LIÊN LẠC - Xin Lệnh bà chớ phạt ý về nỗi kẻ hèn này không muốn làm

⁽¹⁾ Theo thần thoại Hy Lạp, một chàng trai đẹp tuyệt vời, mê sắc đẹp của mình, một hôm soi xuống giếng, chàng nhảy xuống ôm xác mình mà chết, hóa thành loài hoa thủy tiên.

phật ý Lệnh bà. Trùng phạt kẻ hạ thần vì lẽ đã làm theo lời Lệnh bà sai bảo, thì quả là oan ức. Tướng quân đã kết hôn với Octêivơ.

CLIOPATRO - Ôi! Lẽ nào lầm lỡ của chàng lại biến mi thành một tên khốn kiếp. Mà mi đâu đến nỗi tệ hại như cái điều mi biết chắc... Xéo khỏi đây. Món hàng mi đem từ La Mã về, quá đắt đối với ta! Ta trả về cho nó tàn hại mi.

Liên lạc vào

TSAMION - Xin Lệnh bà hãy bình tâm.

CLIOPATRO - Trong khi ta ca ngợi Entoni, ta đã hạ thấp Xizơ.

TSAMION - Khá nhiều lần đấy, thưa Lệnh bà.

CLIOPATRO - Bây giờ, ta phải trả giá. Hãy đưa ta đi khỏi đây. Ta ngất xỉu mất thôi. Ôi! Irax! Tsamion! Nhưng không sao. Alêcxax thân mến, hãy tìm lại tên ấy, bảo hắn tả dung nhan Octêivơ, tuổi tác và sở thích của cô ta ra sao. Và đừng quên cả màu tóc nữa nhé. Rồi mau mau về thuật lại cho ta nghe.

Alêcxax vào

Thôi, mặc cho chàng ra đi mãi mãi. Không, chàng đừng đi... Tsamion em, một mặt, chàng mang diện mạo của Gorgôn, sứ thần đầu rắn, mặt khác lại hùng dũng như thần Chiến tranh. (*Với Madion*) Bảo Alêcxax hỏi xem cô ta cao bao nhiêu. Hãy thương ta, Tsamion, nhưng đừng nói gì với ta. Đưa ta về phòng.

Cùng vào

CẢNH VI

Gần Maixinom

Hồi kèn. Từ một bên cánh gà, Pompêiox và Mênax ra theo nhịp trống và kèn đồng. Từ bên kia, Xizơ, Entoni, Lêpidox, Enobabax, Mokêinox ra cùng với quân lính đi đều bước

POMPÊIOX - Tôi giữ một số con tin của các vị và các vị cũng nắm nhiều con tin của tôi. Chúng ta hãy nói chuyện trước khi giao chiến.

XIZƠ - Chúng ta dùng lời lẽ với nhau trước là rất phải. Vì vậy những đề nghị của chúng ta đã được gửi đến từ trước bằng văn bản. Nếu người đã xem kỹ thì hãy cho chúng ta biết là người có chịu tra thanh gươm bướng bỉnh vào vỏ và đưa biết bao thanh niên trai tráng trở lại Xixili để khỏi chết uống ở đây, hay không?

POMPÊIÔX - Xin thưa với cả hai vị, những nguyên lão nghị viên duy nhất của thế giới vĩ đại này, những đại diện chính của các thần linh, tôi không rõ tại sao vong linh cha tôi lại phải ngậm hờn chịu thiếu những cánh tay báo thù, trong khi người có một con trai cùng nhiều bạn bè. Còn Juliox Xizơ, mà oan hồn hiện về Filipi nhắc nhở Brutơx trung hậu, thì được các vị ra công phục hận. Điều gì đã thúc đẩy Caxiơx - bạch - diện âm mưu dấy sự? Và điều gì đã khiến cho người La Mã trung thực, được toàn thể tôn trọng là Brutơx, cùng quân tướng, những người yêu tự do đẹp đẽ, nhuộm máu điện Capitôl nếu không phải là họ muốn một con người phải ra một con người? Và đó cũng chính là lý do khiến tôi trang bị hạm đội dè trên biển dữ ngầu bọt sóng nhằm trừng phạt sự vong ân bội nghĩa của thành La Mã kỳ hiềm đối với cha tôi.

XIZƠ - Hãy từ tốn nào.

ENTÔNİ - Pompêiơx, ông không thể đem một chiến thuyền của ông dọa bọn ta được đâu. Chúng ta sẽ nói chuyện với ông trên biển. Còn trên đất liền thì ông thừa biết chúng ta trội hơn ông đến mức nào.

POMPÊIÔX - Quả vậy, trên đất liền ông có trội hơn tôi một điểm, ông đã chiếm ngôi nhà của cha tôi⁽¹⁾. Nhưng vì chim cu không làm tổ cho mình, nên ông cứ việc ở lại đó đến chừng nào ông có thể.

LÊPIĐÔX - Xin ông vui lòng cho chúng tôi biết - vì cái đó thuộc vấn đề đang bàn - ông thấy những đề nghị của chúng tôi gửi tới ra sao?

XIZƠ - Toàn bộ vấn đề là ở chỗ đó.

ENTÔNİ - Đây không nài xin ông đồng ý, nhưng ông hãy cân nhắc xem những gì đáng nhận.

⁽¹⁾ Ý nói chiếm Clipat'rơ. Xưa, Clipat'rơ đã từng chung chăn gối với Pompêi Đại đế, cha của Xectơx Pompêi.

XIZO - Và những gì có thể tiếp tục để đạt tới một triển vọng tốt đẹp hơn.

POMPÊIOX - Các vị đã ngỏ ý cho tôi vùng Xixili và Xadinơ. Và tôi phải dẹp hết hải tặc trên biển. Rồi nộp lúa mì cho La Mã. Một khi thỏa thuận như thế rồi, ta sẽ thu quân, không sụt mẻ một lưỡi kiếm, không xây xát một lá mộc.

XIZO, ENTONI và LÊPIDOX - Đó chính là đề nghị của chúng tôi.

POMPÊIOX - Vậy thì xin nói để các vị hay rằng tôi đến trước mặt các vị đây với tư thế của một người sẵn sàng chấp nhận đề nghị đó. Có điều là Mac Entoni khiến tôi hơi bất bình. Đành rằng kể công thì đâm mất cả lòng tốt, song ông nên biết rằng khi Xizo và em trai ông giao tranh, lệnh mẫu đã đến Xixili và được đón tiếp rất nồng hậu.

ENTONI - Ta có nghe nói vậy, Pompêiox và nóng lòng muốn được cảm tạ ông muôn phần. Đó là bốn phần của ta đối với ông.

POMPÊIOX - Cho tôi được nắm tay ông. Tôi không ngờ lại gặp ông ở đây.

ENTONI - Phương Đông giường ấm nệm êm. Và chính nhờ có ông mà nhiệm vụ đã kêu gọi tôi tới đây kịp thời hơn dự định, bởi qua việc này, tôi đã được lợi.

XIZO - Kể từ buổi ta gặp ông lần trước đến nay, ông đã thay đổi.

POMPÊIOX - Tôi không biết nữ thần định mệnh khắc nghiệt đã đánh dấu những gì lên mặt tôi, song nàng sẽ chẳng bao giờ với được tới tận tim tôi để biến nó thành nô lệ.

LÊPIDOX - Thật là một cuộc gặp gỡ tốt đẹp.

POMPÊIOX - Tôi hy vọng thế, thưa ngài Lêpidơx. Như vậy là ta đã nhất trí. Tôi hết lòng mong cuộc dàn xếp này được viết thành văn bản để chúng ta ký kết.

XIZO - Đó là việc phải làm ngay sau đây.

POMPÊIOX - Trước khi chia tay, chúng ta sẽ mở tiệc chiêu đãi nhau, và ta hãy rút thăm xem ai bắt đầu trước.

ENTONI - Tôi xin làm trước, Pompêiox.

POMPÊIOX - Không, Entoni, phải rút thăm chứ. Nhưng dù làm đầu tiên hay cuối cùng thì khoa nấu nướng Ai Cập của ngài vẫn là trứ danh nhất. Tôi nghe nói Julixơ Xizo tiệc tùng ở đây mà béo hẳn ra.

ENTONI - Ông nghe được nhiều chuyện đấy nhỉ!

POMPÊIÔX - Tôi mang những ý đồ ngay thẳng thừa ngài.

ENTONI - Và những lời lẽ ngay thẳng để biểu đạt những ý đồ đó.

POMPÊIÔX - Vậy tôi đã nghe được ối chuyện. Nghe đồn Apôlôđorôx đã mang...

ENÔBABÔX - Còn đồn gì nữa. Anh ta đã làm thế thật.

POMPÊIÔX - Làm thế nào, xin ông nói nốt xem.

ENÔBABÔX - Mang đến cho Xizơ một hoàng hậu nào đó quẩn trong một tấm nệm giường.

POMPÊIÔX - Bây giờ, ta nhận ra ông rồi. Bình tình thế nào, dũng tướng.

ENÔBABÔX - Tốt. Và sắp tới cũng vẫn tốt. Bởi vì tôi thấy có bốn bữa tiệc trước mặt.

POMPÊIÔX - Cho ta bắt tay ông. Ta chưa bao giờ ghét ông. Ta đã từng thấy ông chiến đấu và ta thêm khí phách của ông.

ENÔBABÔX - Còn ngài, tôi chưa bao giờ yêu mến ngài lắm, nhưng tôi đã ca ngợi ngài trong khi ngài xứng đáng gấp mười lần những điều tôi nói về ngài.

POMPÊIÔX - Hãy bằng lòng với sự bội phục của ông. Nó rất hợp với ông. Tôi xin mời tất cả lên chiến thuyền của tôi. Xin mời chư vị đức ông đi trước.

XIZƠ, ENTONI và LÊPIĐÔX - Xin ông đi trước dẫn đường.

POMPÊIÔX - Nào!

Tất cả vào, trừ Mênaix và Enôbabôx

MÊNAX(*nói riêng*)- Pompêiôx, nếu là cha ông, ắt chẳng khi nào người chịu ký hiệp ước này. (To) Ông và tôi, hai ta đã gặp nhau.

ENÔBABÔX - Hình như ở trên biển.

MÊNAX - Đúng vậy, thưa ông.

ENÔBABÔX - Ông đã oanh liệt vẫy vùng dưới nước.

MÊNAX - Còn ông thì dọc ngang trên đất liền.

ENÔBABÔX - Ai khen tôi thì tôi khen người ấy. Tuy nhiên, không thể phủ định những gì tôi đã làm tròn trên đất liền.

MÊNAX - Cũng như những gì tôi đã làm ở biển.

ENÔBABÔX - Phải, có một điều ông có thể phủ định vì sự an toàn của bản thân: ông là một tên đại bọm trên biển.

MÊNAX - Còn ông, thì ở trên cạn.

ENOBABOX - Về điểm này thì tôi phủ nhận thành tích trên đất liền của mình. Nhưng thôi, Mê-nax, hãy đưa tay cho tôi. Nếu chúng ta là nhà chức trách thì mất ta có thể chop được ở đây cái cảnh hai tên bợm hôn nhau.

MÊNAX - Bộ mặt mọi người đàn ông đều chân thực, dù đôi tay họ có thế nào đi nữa.

ENOBABOX - Nhưng chẳng bao giờ một người đàn bà đẹp lại có bộ mặt chân thực.

MÊNAX - Lọ là phải dèm pha, họ chuyên đánh cắp trái tim.

ENOBABOX - Lúc đầu chúng ta đến đây là để đánh nhau với các ông.

MÊNAX - Về phần tôi, tôi lấy làm tiếc là chuyện đó xoay ra thành một cuộc đánh chén. Hôm nay, Pompêiơ phá tan gia sản trong một trận cười vui.

ENOBABOX - Nếu ông ta làm thế, thì chắc chắn có khóc cũng không thu hồi lại được.

MÊNAX - Ông nói đúng. Bọn tôi lúc trước không ngờ Mac Entơni tới đây. Xin ông cho biết, có phải Entơni đã cưới Cliopatr'ơ không?

ENOBABOX - Em gái Xizơ tên là Octêivơ.

MÊNAX - Đúng thế, thưa ông. Trước đây, nàng đã từng là vợ Caiơ Marxelơ.

ENOBABOX - Nhưng bây giờ nàng là vợ Marcơ Antoniơ.

MÊNAX - Sao kia, thưa ông?

ENOBABOX - Sự thật là như vậy đó.

MÊNAX - Vậy là Xizơ và ông ta gắn bó với nhau mãi mãi.

ENOBABOX - Nếu tôi có nhiệm vụ bấm số tương lai cho cuộc kết hợp này, tôi sẽ không tiên đoán như vậy.

MÊNAX - Tôi cho rằng trong cuộc hôn nhân này, dự định chính trị chiếm nhiều chỗ hơn là tình yêu.

ENOBABOX - Tôi cũng nghĩ thế. Nhưng ông sẽ thấy sợi dây sẽ kết tình thân của họ, rồi đây chính nó sẽ bóp chặt mối hữu hảo đó. Octêivơ vốn tính sùng đạo, lạnh lùng và thâm lặng.

MÊNAX - Ai chả muốn vợ mình như vậy?

ENOBABOX - Trừ kẻ có bản chất độc đáo. Và Mac Entơni là người

như vậy. Ông ta sẽ trở về với cái món ăn Ai Cập của mình. Rồi những tiếng thở dài của Octêviơ sẽ thổi bùng lửa giận nơi Xizơ và, như tôi vừa nói, cái làm nên sức mạnh của tinh thần hữu ái giữa họ sẽ trở thành nguyên nhân trực tiếp gây bất hòa. Entơni sẽ lại sử dụng tình yêu ở đúng chỗ của nó. Ở đây, ông chỉ cười cái thời cơ thôi.

MÊNAX - Có thể là như thế. Nào, ông có lên tàu không? Tôi sẽ nâng cốc chúc sức khỏe ông.

ENOBABOX - Tôi xin hầu tiếp ông. Bọn tôi đã luyện cổ họng ở Ai Cập.

MÊNAX - Nào, ta đi.

Cùng vào

CẢNH VII

Trên chiến thuyền của Pompêiơx ngoài khơi Maixinơ

Nhạc. Hai hoặc ba người hầu bưng thức ăn ra

NGƯỜI HẦU I - Họ sắp tới đây đây. Một số không đứng vững nữa, như cây bị long rễ, hơi phe phẩy gió cũng đủ lăn kên.

NGƯỜI HẦU II - Lêpêđơx mặt đỏ gay..

NGƯỜI HẦU I - Họ đã cho ông ta uống thứ rượu loãng để rửa loại rượu mạnh uống lúc trước rồi đây.

NGƯỜI HẦU II - Trong khi hai bên hục hặc ông ta hô: "Thôi!" cầu khẩn họ dàn hòa với nhau còn mình thì dàn hòa với be rượu.

NGƯỜI HẦU I - Nhưng như thế càng mâu thuẫn lớn giữa bản thân ông với lý trí.

NGƯỜI HẦU II - Chậc, kiếm chút tên tuổi trong giới vĩ nhân là thế đấy. Tôi thà có một cây sậy giúp ích cho mình còn hơn là một ngọn giáo mà tôi không nhắc nổi.

NGƯỜI HẦU I - Được chấp nhận vào một nơi cao sang quyền quý, nhưng chẳng ai thêm để ý đến mình, thì có khác nào hai

MÊNAX - Còn ông, thì ở trên cạn.

ENOBABOX - Về điểm này thì tôi phủ nhận thành tích trên đất liền của mình. Nhưng thôi, Mê-nax, hãy đưa tay cho tôi. Nếu chúng ta là nhà chức trách thì mất ta có thể chộp được ở đây cái cảnh hai tên bợm hôn nhau.

MÊNAX - Bộ mặt mọi người đàn ông đều chân thực, dù đôi tay họ có thể nào đi nữa.

ENOBABOX - Nhưng chẳng bao giờ một người đàn bà đẹp lại có bộ mặt chân thực.

MÊNAX - Lọ là phải dèm pha, họ chuyên đánh cắp trái tim.

ENOBABOX - Lúc đầu chúng ta đến đây là để đánh nhau với các ông.

MÊNAX - Về phần tôi, tôi lấy làm tiếc là chuyện đó xoay ra thành một cuộc đánh chén. Hôm nay, Pompêi-ơ phá tan gia sản trong một trận cười vui.

ENOBABOX - Nếu ông ta làm thế, thì chắc chắn có khóc cũng không thu hồi lại được.

MÊNAX - Ông nói đúng. Bọn tôi lúc trước không ngờ Mac Entơ-ni tới đây. Xin ông cho biết, có phải Entơ-ni đã cưới Clipat-rơ không?

ENOBABOX - Em gái Xizơ tên là Octêivơ.

MÊNAX - Đúng thế, thưa ông. Trước đây, nàng đã từng là vợ Cai-ơ Marxel-ơ.

ENOBABOX - Nhưng bây giờ nàng là vợ Marc-ơ Anton-ơ.

MÊNAX - Sao kia, thưa ông?

ENOBABOX - Sự thật là như vậy đó.

MÊNAX - Vậy là Xizơ và ông ta gắn bó với nhau mãi mãi.

ENOBABOX - Nếu tôi có nhiệm vụ bấm số tương lai cho cuộc kết hợp này, tôi sẽ không tiên đoán như vậy.

MÊNAX - Tôi cho rằng trong cuộc hôn nhân này, dự định chính trị chiếm nhiều chỗ hơn là tình yêu.

ENOBABOX - Tôi cũng nghĩ thế. Nhưng ông sẽ thấy sợi dây sẽ kết tình thân của họ, rồi đây chính nó sẽ bóp chặt mối hữu hảo đó. Octêivơ vốn tính sùng đạo, lạnh lùng và thâm lặng.

MÊNAX - Ai chả muốn vợ mình như vậy?

ENOBABOX - Trừ kẻ có bản chất độc đáo. Và Mac Entơ-ni là người

như vậy. Ông ta sẽ trở về với cái món ăn Ai Cập của mình. Rồi những tiếng thở dài của Octêviơ sẽ thổi bùng lửa giận nơi Xizơ và, như tôi vừa nói, cái làm nên sức mạnh của tinh thần hữu ái giữa họ sẽ trở thành nguyên nhân trực tiếp gây bất hòa. Entơni sẽ lại sử dụng tình yêu ở đúng chỗ của nó. Ở đây, ông chỉ cười cái thời cơ thôi.

MÊNAX - Có thể là như thế. Nào, ông có lên tàu không? Tôi sẽ nâng cốc chúc sức khỏe ông.

ENOBABOX - Tôi xin hầu tiếp ông. Bọn tôi đã luyện cổ họng ở Ai Cập.

MÊNAX - Nào, ta đi.

Cùng vào

CẢNH VII

Trên chiến thuyền của Pompêiơ ngoài khơi Maixinơ

Nhạc. Hai hoặc ba người hầu bưng thức ăn ra

NGƯỜI HẦU I - Họ sắp tới đây đây. Một số không đứng vững nữa, như cây bị long rễ, hơi phe phẩy gió cũng đủ lăn kên.

NGƯỜI HẦU II - Lêpidơ mặt đỏ gay..

NGƯỜI HẦU I - Họ đã cho ông ta uống thứ rượu loãng để rũ loại rượu mạnh uống lúc trước rồi đấy.

NGƯỜI HẦU II - Trong khi hai bên hục hặc ông ta hô: "Thôi!" cầu khẩn họ dàn hòa với nhau còn mình thì dàn hòa với be rượu.

NGƯỜI HẦU I - Nhưng như thế càng mâu thuẫn lớn giữa bản thân ông với lý trí.

NGƯỜI HẦU II - Chắc, kiếm chút tên tuổi trong giới vĩ nhân là thế đấy. Tôi thà có một cây sậy giúp ích cho mình còn hơn là một ngọn giáo mà tôi không nhắc nổi.

NGƯỜI HẦU I - Được chấp nhận vào một nơi cao sang quyền quý, nhưng chẳng ai thêm để ý đến mình, thì có khác nào hai

cái lỗ đáo thay vì đôi mắt chỉ tổ làm thiếu não, phá hại cả bộ mặt.

*Một hiệu kèn đồng vang lên, Xizo, Entoni, Lépidox,
Pompêiox, Egrippox, Mokêinox, Enobabox, Mênax
ra cùng với nhiều tướng lĩnh khác*

ENTONI - Họ làm thế đấy, tôn huynh ạ. Họ dò lưu lượng sông Nil theo một số chuẩn ở Kim tự tháp. Tùy theo mức cao, thấp hay trung bình, họ có thể biết trước là mùa tới sẽ no hay đói. Nước sông Nil càng lớn, càng hứa hẹn nhiều triển vọng. Khi nước rút, người nông dân gieo hạt trên lớp phù sa lầy nhầy và chẳng mấy chốc là đến mùa gặt.

LÊPIDOX - Ở đây, các ông có những loài rắn kỳ lạ.

ENTONI - Phải, thưa ngài Lépidox.

LÊPIDOX - Loài rắn Ai Cập của các ông được nuôi bởi lớp bùn chịu tác động của mặt trời. Giống cá sấu của các ông cũng vậy.

ENTONI - Thế đấy.

POMPÊIOX - Xin mời ngồi. Rót rượu vào! Xin nâng cốc chúc sức khỏe ngài Lépidox.

LÊPIDOX - Ta không được khỏe như bình thường, nhưng ta sẽ không bỏ cuộc đâu.

ENOBABOX - Cho đến khi ngài lăn ra ngủ. Tôi e rằng đến lúc ấy ngài vẫn ở trong cuộc.

LÊPIDOX - A, nhất định rồi. Ta nghe nói những Kim tự tháp của triều Ptôlimi là những tuyệt tác. Hiển nhiên là ta nghe nói vậy, không thể chối cãi được.

MÊNAX (*nói nhỏ*) - Ngài Pompêiox, cho tôi nói riêng với ngài một câu.

POMPÊIOX - Nói thầm vào tai ta. Gì vậy?

MÊNAX - Hãy rời khỏi chỗ một lát. Tôi xin ngài đó, thưa chủ tướng. Và hãy nghe tôi nói một lời.

POMPÊIOX - Để cho ta yên đến lát nữa đã. (*To*) Ly rượu vang này xin uống mừng ngài Lépidox.

LÊPIDOX - Giống cá sấu của các ông nó ra thế nào?

ENTONI - Hình dáng nó giống hệt như nó, rộng bằng chiều rộng của nó, cao bằng chiều cao của nó, cử động bằng các bộ phận cơ thể của bản thân nó, sống bằng những thức ăn nó ăn và khi

những yếu tố của sự sống từ bỏ nó thì nó cũng chuyển đi sang thế giới khác.

LÊPIDOX - Nó màu gì?

ENTONI - Cũng màu của nó.

LÊPIDOX - Quả là một con rắn kỳ lạ.

ENTONI - Đúng thế. Và nước mắt của nó thì ướt.

XIZO - Tả như thế, liệu có thỏa mãn y không?

ENTONI - Cộng với chén rượu mừng của Pompêiox nữa thì cũng được. Nếu không thì ông ta quả là tín đồ chính cống của chủ nghĩa khoái lạc.

POMPÊIOX (*nói nhỏ với Mêanax*) - Đi chết treo ở đâu thì đi! Nói cái gì? Cút đi! Hãy làm theo lệnh ta... (To) Cốc rượu ta bảo rót đâu?

MÊNAX (*riêng với Pompêiox*) - Nếu vì công trạng cũ của tôi, ngài hạ cổ nghe tôi thì xin đứng dậy khỏi ghế.

POMPÊIOX (*riêng với Mêanax*) - Ta chắc người điên rồi. Có chuyện gì nào?

Đứng dậy và đi sang bên

MÊNAX - Xưa nay, bao giờ tôi cũng ngả mũ bái phục phụng ngài.

POMPÊIOX - Người đã phụng sự ta rất trung thành. Còn gì khác cần nói nữa? (*Với mọi người khác*) - Xin các ngài cứ vui chơi!

ENTONI - Lêpidox, hãy rút khỏi đám cát trôi này, ông đang sa lầy đấy.

MÊNAX - Ngài có muốn làm chúa tể toàn thế giới không?

POMPÊIOX - Người nói gì vậy?

MÊNAX - Ngài có muốn làm chúa tể toàn thế giới không? Đây là lần thứ hai tôi nhắc lại?

POMPÊIOX - Làm sao có thể thế được?

MÊNAX - Dù sao, ngài cũng cứ nuôi dưỡng ý ấy đi. Và tuy ngài đánh giá tôi thấp, tôi sẽ là người đem lại cho ngài cả thế giới.

POMPÊIOX - Người có say không đấy?

MÊNAX - Không, ngài Pompêiox ạ. Tôi đã né xa ly rượu. Nếu ngài dám làm, ngài sẽ là Jupite trên trái đất. Tất cả những gì biến áp trời ôm đều là của ngài, nếu ngài muốn.

POMPÊIOX - Hãy bày cho ta cách làm xem nào.

MÊNAX - Ba người chia nhau trị vì thế giới, ba kẻ tình địch, ba người ấy đang ở trên tàu của ngài. Hãy để tôi cắt dây cáp. Và khi ra đến ngoài khơi, hãy nhảy bổ vào cắt cổ họ, và tất cả những gì họ có, sẽ thuộc về ngài.

POMPÊIOX - À, cái này lẽ ra người cứ lẳng lặng mà làm, đừng có nói ra. Về phía ta, như thế là hèn hạ, còn về phía người, đó có thể là công trạng. Người hẳn biết rằng, với ta, không phải lợi lộc dất đến danh dự, mà là ngược lại. Hãy ăn năn hối tiếc về nỗi lười người đã phản thù hành động của người như vậy: nếu tiến hành sau lưng ta, thì sau đó có lẽ ta hoan nghênh đấy, nhưng bây giờ thì ta phải lên án. Thôi đi, và ra mà uống rượu.

MÊNAX (*nói riêng*)- Vì chuyện này, ta sẽ không bao giờ theo cái vận đã suy của người nữa. Kẻ nào đeo đuổi một mục đích khi thấy nó đến tầm tay mà không nắm lấy, sẽ không bao giờ gặp lại cơ hội nữa.

POMPÊIOX - Chúc sức khỏe ngài Lêpidơx.

ENTONI - Đưa ông ta lên bờ. Tôi sẽ thay ông ta chạm cốc, Pompêiơx.

ENOBABOX - Nào, tôi với anh, Mênax!

MÊNAX - Xin vui lòng, Enobabơx.

POMPÊIOX - Rót đi, rót cho đầy tràn cốc.

ENOBABOX - Xem kìa, Mênax, một gã khỏe làm sao! (*Chỉ người hầu mang Lêpidơx đi*)

MÊNAX - Tại sao?

ENOBABOX - Anh bạn ạ, hẳn vác cả một phần ba thế giới. Anh không thấy sao?

MÊNAX - Vậy là một phần ba thế giới say mềm. Tôi lại muốn cả thế giới say kia. Như thế, sự đời sẽ trôi chảy dễ dàng như lăn trên bánh xe.

ENOBABOX - Thì hãy uống đi.

MÊNAX - Nào.

POMPÊIOX - Đây vẫn chưa thể coi là một bữa tiệc của thành Eliczandriơ được.

XIZO - Ta có thể xin miễn. Thật là gay go khi ta càng rửa óc, càng thấy nó đục ngầu.

ENTONI - Hãy là một đứa con của thời đại.

XIZƠ - Không, hãy nắm lấy thời đại, ta sẽ xin bảo lĩnh. Nhưng ta thà chạy tịnh bốn ngày liền còn hơn uống nhiều đến thế trong một ngày.

ENOBABOX (với Entoni) - A, hoàng đế dũng cảm của tôi! Bây giờ ta có nên nhảy điệu khúc tửu thần Ai Cập cổ mừng cuộc rượu của chúng ta không nhỉ?

POMPÊIOX - Nên chứ, dũng sĩ.

ENTONI - Nào, hãy cầm tay nhau, cho đến khi men rượu đầy sức chinh phục chìm mọi giác quan của ta vào dòng sông Mê êm đềm.

ENOBABOX - Tất cả nắm lấy tay nhau. Cử nhạc to lên cho vang âm tai chúng ta, trong khi tôi sắp đặt đội hình. Rồi anh bạn trẻ này sẽ hát và tất cả sẽ để thật to cho vỡ tung lồng ngực.

Nhạc, Enobabox sắp xếp mọi người tay trong tay

CA KHÚC

Hãy tới đây, vua của loài nhỏ

Tửu thần mặt hồng, mồm mồm.

Ta chìm mọi lo âu vào trong hũ rượu.

Và quẩn lên đầu những chùm nho.

Hãy rót đầy ly cho tới khi cả trái đất cùng quay.

Hãy rót đầy ly cho tới khi cả trái đất cùng quay

XIZƠ - Các vị còn muốn gì nữa? Chúc ngủ ngon Pompêiox. Entoni, ta yêu cầu chú hãy về thôi. Công việc trọng đại của chúng ta cau mày chê trách thói nhẹ dạ này. Các quý vị, ta hãy chia tay thôi, các vị thấy đó, chúng ta đỏ bừng mặt. Enobabox rắn chắc giờ mềm hơn bún và chính lưỡi ta cũng lú lại mỗi khi cất lời. Cuộc truy hoan điên cuồng như đã biến tất cả chúng ta thành những vai hề. Còn có điều gì cần nói thêm nữa không? Thôi, chúc ngủ ngon, Entoni thân mến, đưa tay cho ta.

POMPÊIOX - Tôi sẽ đưa ngài vào bờ.

ENTONI - Và cả tôi nữa. Xin đưa tay cho chúng tôi.

POMPÊIOX - Ôi, Entoni! Ông chiếm ngôi nhà của cha tôi⁽¹⁾... Nhưng mà cái gì nhỉ?... Chúng ta là bạn bè. Hãy bước xuống xuống đi.

⁽¹⁾ Xưa Xuêiox Pompêi, tức Pompêi Đại đế, cha của Xêctơx Pompêi (cũng như Juliơx Xizơ, cha của O.Xizơ) đều từng sở hữu Cliopat'rơ.

ENOBABOX - Cẩn thận kéo ngã đấy.

Pompêiox, Xizơ, Entoni cùng tùy tùng vào

- Mêanax, tôi không lên bờ đâu.

MÊNAX - Phải, hãy về buông tôi. Trống, kèn, sáo hãy nổi lên. Để cho vua thủy tề nghe thấy chúng ta chào tạm biệt những con người vĩ đại ấy rầm rộ như thế nào! Vang lên, đồ chết treo, vang rền lên!

Một hồi kèn, trống rộn rã

ENOBABOX - Hú! Mũ ta đây.

MÊNAX - Hú! Dũng tướng cao quý! Lại đây nào!

Cùng vào

HỒI BA

CẢNH I

Một vùng đồng bằng ở Xyri

Ventidiox chiến thắng, Xiliox ra cùng với nhiều người La Mã khác, và sĩ quan, binh lính, xác Pacorox được khiêng đi về phía trước họ

VENTIDIÖX - Thế đấy, thành Pathiơ cung tên tua tủa⁽¹⁾ người đã bị hạ. Và bây giờ định mệnh chọn ta là người báo thù cho cái chết của Marcơ Craxơ⁽²⁾. Hãy mang xác gã con vua ra trước hàng quân. Hỡi Ôrôđiz⁽³⁾. Tên Pacorox⁽⁴⁾ của người phải trả mạng cho Marcơ Craxơ.

XILIOX - Ventidiox cao quý, trong khi gương ngài còn nóng hồi máu Pacorox, ngài nên truy kích đám quân Pathiơ đang tháo chạy; hãy thúc ngựa qua Midiơ, Mêxơpotêimiơ, xốc tới những nơi ẩn náu của đám tàn quân. Như vậy, chủ tướng Entoni vĩ đại sẽ đặt ngài lên cỗ xe khải hoàn và kết những vòng hoa trên đầu ngài.

VENTIDIÖX - Ôi, Xiliox, Xiliox. Ta làm thế là đủ rồi. Hãy nhớ kỹ lấy: một kẻ phụ tá mà làm một hành động vĩ đại, thì có thể là quá mức. Bởi vì, Xiliox ạ, nên biết rằng thù để đỡ dang còn hơn

⁽¹⁾ Dân tộc Pathiơ vốn có truyền thống chiến đấu bằng cung tên. Các kỵ sĩ Pathiơ thường trá bại phóng ngựa chạy, bất thành lĩnh quật tay qua vai bắn một mũi tên vào địch thủ.

⁽²⁾ Marcus Licinius Crassus: sinh vào khoảng năm 115 trước Công Nguyên, cùng với Xuêiơ Pompêiơ và Juliơ Xizơ hợp thành tam hùng. Bị giết vào năm 53 trước Công Nguyên trong khi đánh nhau với quân Pathiơ.

⁽³⁾ Orades: vua xứ Pathiơ, trị vì từ năm 56 đến năm 37 trước Công Nguyên. Luôn luôn giao tranh với La Mã và đã chiến thắng Marcus Licinius Crassus nhờ dũng tướng Surena.

⁽⁴⁾ Pacorus: hoàng tử xứ Pathiơ, con vua Orades, bị Ventidius đánh bại.

hoàn thành chiến tích quá lấy lòng trong khi vắng mặt người mà ta phụng sự. Xizơ và Entoni xưa nay thành công là nhờ ở tướng lĩnh dưới trướng hơn là ở bản thân. Xôxiơ, phó tướng của Xizơ ở Xyri, cùng cấp với ta, chỉ vì mau chóng tích lũy nên danh tiếng trong phút chốc, đã bị thất sủng. Kẻ nào trong chiến đấu tỏ ra xuất sắc hơn chủ tướng mình, có thể hóa ra đứng trên chủ tướng, cho nên óc tham vọng vốn là đức tính của người lính, ưa chọn lấy thiệt thòi đôi chút còn hơn là một lợi thế làm lu mờ chủ tướng mình. Ta có thể làm hơn vì lợi ích của Entoni, nhưng như vậy sẽ xúc phạm ông. Và hành động xúc phạm ấy ắt sẽ giết chết thành tích của ta.

XILIOX - Ventidiơ, ngài quả có cái đức tính mà thiếu nó, người lính sẽ chẳng khác thanh gươm của mình là bao. Ngài sẽ viết tường trình gửi về cho Entoni chứ?

VENTIDIOX - Ta sẽ cung kính thuật rõ là nhân danh ông ta, câu thần chú chiến đấu, chúng ta đã làm được những gì và dưới cờ của ông, với quân binh được trả lương hậu hĩ của ông, chúng ta đã loại đội kỵ binh chưa từng nếm mùi thất bại của thành Pathiơ ra khỏi vòng chiến như thế nào.

XILIOX - Hiện giờ ông ta ở đâu?

VENTIDIOX - Ông ta định đến Aten. Chúng ta sẽ gấp rút tới đó trình diện ông với tốc độ hành quân cao nhất mà số đồ thô nặng nề phải vận chuyển theo cho phép. Nào, lên đường.

Cùng vào

CẢNH II

La Mã. Một phòng trong nhà Xizơ

Egrippơ và Enobabơ ra gặp nhau

EGRIPPO - Thế nào, hai anh em đã chia tay chưa?

ENOBABOX - Giải quyết xong xuôi với Pompêiơ rồi và ông này đã đi khỏi. Còn ba vị đang áp triện vào văn bản. Octêviơ khóc vì

phải xa La Mã. Xizơ buồn. Và Lêpidơx, theo lời Mênax, sau bữa tiệc chiêu đãi của Pompêiơx, đắm ồm mặt xanh nanh vàng.

EGRIPPO - Lêpidơx, một con người cao quý.

ENOBABOX - Một người rất mực ưu tú. Ôi! Ông ta yêu quý Xizơ làm sao chứ?

EGRIPPO - Ôi ta tôn sùng Mac Entơni tha thiết biết mấy!

ENOBABOX - Xizơ! Người là Jupite của nhân loại.

EGRIPPO - Còn Entơni là gì? Thần linh của Jupite.

ENOBABOX - Nói về Xizơ ư? Chà, không ai sánh kịp.

EGRIPPO - Ôi, Entơni! Ôi, phượng hoàng vĩ đại.

ENOBABOX - Muốn ca ngợi Xizơ, chỉ gọn một tiếng "Xizơ" là đủ khỏi cần nói gì thêm.

EGRIPPO - Thật vậy, Lêpidơx chồng chất lên cả hai những lời tán dương hay ho nhất.

ENOBABOX - Ông ta yêu quý Xizơ nhất. Mà Entơni ông cũng quý yêu. Tim óc, lưỡi các nhà điêu khắc, học giả, thi sĩ đều không thể hình dung, nói lên, tạo nên, viết, ca ngợi, đong đếm tình yêu của ông đối với Entơni. Còn như với Xizơ thì hãy quý xuống, quý gối xuống mà ngưỡng bái.

EGRIPPO - Ông ta yêu cả hai.

ENOBABOX - Ông ta là con gián, mượn hai người kia làm bộ cánh cứng. Thế đấy.

Kèn đồng thổi bên trong hội trường

Kèn báo hiệu lên yên ngựa xuất quân. Tạm biệt Egrippơ cao quý.

EGRIPPO - Chúc may mắn, dũng tướng, và tạm biệt.

Xizơ, Entơni, Lêpidơx và Octêivơ ra

ENTON - Dừng lại đây thôi, tôn huynh, đừng đi thêm nữa.

XIZƠ - Chú lấy đi một phần lớn đời ta. Hãy đối xử tốt với ta qua phần đời đó. Em gái, hãy tỏ ra là một người vợ như ta hằng nghĩ về em và vượt quá những điều ta đảm bảo về em. Entơni cao quý, đừng để cho cái mảnh đức hạnh đặt giữa chúng ta để gắn bó, xây dựng nên tình anh em bền vững của chúng ta, lại biến thành ngòi nổ phá vỡ bức thành ấy. Bởi vì tốt hơn nữa, là chúng ta có thể yêu mến nhau mà không cần có mối trung gian đó, nếu cả hai bên không biết nâng niu nó.

ENTONI - Xin đừng xúc phạm tôi bằng sự hoài nghi của ngài.

XIZO - Ta đã nói xong.

ENTONI - Dù có nói xoi mói đến đâu, ngài cũng không thể tìm ra lý do gì để e sợ thế! Thôi, cầu cho thần linh phù hộ ngài và làm cho thần dân La Mã một lòng phụng sự những mục đích của ngài! Chúng ta sẽ chia tay nhau ở đây.

XIZO - Tạm biệt em gái yêu quý nhất đời, chúc em may mắn! Cầu cho thiên nhiên ưu đãi em và tâm linh em hoàn toàn thanh thản! Tạm biệt em.

OCTÊIVIO - Anh trai cao quý của em.

ENTONI - Mắt nàng mang bầu trời tháng tư. Đó là mùa xuân của tình yêu. Và những giọt nước mắt này là cơn mưa rào làm mùa xuân nở rộ. Hãy vui lên.

OCTÊIVIO - Xin anh hãy chăm nom nhà của chồng em. Và...

XIZO - Gì nữa. Octêivio?

OCTÊIVIO - Để em nói thầm vào tai anh.

ENTONI - Lưỡi nàng không phục tùng tim nàng cũng như tim nàng không thể tuân theo lưỡi nàng. Tựa hồ chiếc lông thiên nga đậu trên đầu ngọn sóng lúc triều dâng, không ngã hẳn về bên nào.

ENOBABOX (*nói riêng với Egrippo*) - Liệu Xizo có khóc không?

EGRIPPO - Mặt người tối sẫm lại.

ENOBABOX - Xem tướng ngựa thì cái đó là tật xấu. Ở ông ta, nó lại càng dở, vì ông ta là người.

EGRIPPO - Ô, Enobabox! Khi Entoni thấy tiên đế Juliox Xizo chết, ông ta chẳng khóc rống lên là gì? Và ở Philipi, thấy Brutox bị giết hại, ông ta cũng khóc đấy thôi.

ENOBABOX - Đúng, năm ấy, Entoni bị sổ mũi mà. Ông khóc than cả những gì ông tự nguyện hủy diệt. Bao giờ đến lượt tôi khóc thì bạn hãy tin.

XIZO - Không, Octêivio dịu hiền, em vẫn sẽ tiếp tục nhận được tin tức của ta. Thời gian sẽ không thắng nổi lòng ta nghĩ tới em đâu.

ENTONI - Nào, tôn huynh, tôi sẽ độ sức yêu đương với anh. Nhìn đây, tôi được anh rồi đó. Thế, tôi xin chia tay và trao phó anh cho thần Phật.

XIZƠ - Tạm biệt. Chúc hạnh phúc.

LÊPIDOX - Cầu cho tất cả các vì sao soi sáng đường bạn đi!

XIZƠ - Tạm biệt! Thượng lộ bình an. (*Hôn Octêivơ*)

ENTƠNI - Tạm biệt!

Kèn vang lên. Tất cả cùng vào

CẢNH III

Eliczandriơ. Một phòng trong cung điện

Cliopat'ơ, Tsamion, Irax và Alêcxax ra

CLIOPAT'Ơ - Tên ấy đâu?

ALÊCXAX - Hắn vẫn hơi sợ chưa dám đến.

CLIOPAT'Ơ - Truyền cho hắn vào.

Liên lạc ra

- Lại đây khanh!

ALÊCXAX - Hoàng hậu kính mến, ngay đến Hirôt, vua Do Thái, cũng chỉ dám nhìn người những lúc người vui vẻ.

CLIOPAT'Ơ - Cái gã Hirôt ấy, ta sẽ có thủ cấp y. Nhưng Entơni đi mất rồi, ta biết lấy ai làm việc ấy? Lại gần đây.

LIÊN LẠC - Cung chúc hoàng hậu kiêu diễm nhất.

CLIOPAT'Ơ - Người đã nhìn thấy Octêivơ chưa?

LIÊN LẠC - Tâu hoàng hậu uy nghiêm, rồi ạ.

CLIOPAT'Ơ - Ở đâu?

LIÊN LẠC - Trình Lệnh bà, ở La Mã. Kẻ hạ thần đã nhìn thẳng vào mặt mụ ta khi mụ đi giữa ông anh trai và Mac Entơni.

CLIOPAT'Ơ - Mụ có cao bằng ta không?

LIÊN LẠC - Trình Lệnh bà, không ạ.

CLIOPAT'Ơ - Người có nghe thấy mụ ta nói không? Giọng mụ the thé hay trầm?

LIÊN LẠC - Tàu Lệnh bà, kẻ hạ thần đã nghe mẹ ta nói. Giọng mẹ bé lí nhí.

CLIPATRO - Thế thì chẳng hay ho gì. Chẳng không thể ưa mẹ lâu được.

TSAMION - Ưa mẹ ta! Ôi, ông tư bà nguyệt, làm gì có chuyện ấy được.

CLIPATRO - Ta cũng nghĩ thế, Tsamion ạ; giọng thì lí nhí, người thì lùn tịt! Đáng đi của mẹ có vẻ gì là uy nghi không? Hãy nhớ lại xem, nếu người đã từng thấy sự uy nghi.

LIÊN LẠC - Mẹ bỏ thì đúng hơn là đi: mẹ chuyển động hay đứng một chỗ cũng vậy, chẳng khác gì nhau. Một cái xác không hồn, một pho tượng chứ không phải là một người biết thở hít.

CLIPATRO - Có chắc chắn thế không?

LIÊN LẠC - Nếu không đúng thế thì kẻ hạ thần không có con mắt quan sát.

TSAMION - Ở Ai Cập này, không thể kiểm tra đến ba người quan sát tình tường hơn bác ta.

CLIPATRO - Ủ, anh ta rất sành đấy, ta thấy rõ điều đó. Cô ả chẳng có gì hay ho cả. Tay này nhìn nhận khá đấy.

TSAMION - Tuyệt.

CLIPATRO - Người thử đoán tuổi mẹ ta xem.

LIÊN LẠC - Tàu Lệnh bà, đó là một mẹ góa.

CLIPATRO - Mẹ góa! Tsamion nghe thấy không.

LIÊN LẠC - Và theo thiên ý thì, mẹ độ tam tuần.

CLIPATRO - Người có nhớ rõ mặt mẹ không? Dài hay tròn?

LIÊN LẠC - Tròn đến phát ớn.

CLIPATRO - Phần lớn phụ nữ mặt tròn đều ngu dại. Tóc mẹ màu gì?

LIÊN LẠC - Trình Lệnh bà, màu nâu kịch, và trán thì thấp đến ngang mày.

CLIPATRO - Đây, ta thưởng vàng cho người. Người không nên để bụng về thái độ gay gắt trước đây của ta. Ta sẽ dung nạp lại người. Ta thấy người rất được việc. Thôi, người ra chuẩn bị đi. Thư từ ta đã sẵn sàng rồi.

Liên lạc vào

TSAMION - Một con người đúng đắn.

CLIO PATRƠ - Quả có thể. Ta rất hối hận đã hành hạ y. Nay, theo lời hấn, thì ta cho rằng cô ả chả ra gì.

TSAMION - Vâng, thưa Lệnh bà, chả ra quái gì.

CLIO PATRƠ - Gã này đã từng thấy phong độ vương giả và ắt hẳn cũng biết phân biệt.

TSAMION - Sao kia? Bác ta hầu hạ Lệnh bà bao nhiêu lâu, chẳng lẽ lại không biết thế nào là cung cách để vương?

CLIO PATRƠ - Tsamion thân mến ạ, ta còn một điều nữa muốn hỏi y. Nhưng không sao. Em hãy đưa y đến chỗ ta ngồi viết thư. Mọi sự có thể sẽ tốt đẹp.

TSAMION - Em xin bảo đảm với Lệnh bà như vậy.

Cùng vào

CẢNH IV

Aten. Một phòng trong nhà Entoni

Entoni và Octêivơ ra

ENTONI - Octêivơ, không phải chỉ có thế thôi. Chuyện ấy và hàng nghìn điều nữa tương tự, đều có thể tha thứ được. Nhưng ông ta lại đi gây chiến tranh mới với Pompêiox ; thảo di chúc và đem đọc trước bàn dân thiên hạ; miệt thị, bĩ báng ta; khi cực chẳng đã, phải đề cao danh dự ta, thì phát biểu một cách lạnh lùng, uể oải, đánh giá ta hết sức khe khắt; và khi ai nhắc đến ta với những lời đẹp đẽ nhất thì ông không chấp nhận hoặc chỉ chấp nhận ở đầu môi.

OCTÊIVƠ - Ôi, chúa công thân mến của em! Xin chàng chớ tin tất cả những điều đó, hoặc có tin thì cũng đừng quá phần nộ. Nếu mối quan hệ này tan vỡ thì không có người đàn bà nào bất hạnh hơn em, phải đứng ở giữa cầu nguyện cho cả đôi bên. Rồi đây, khi em cầu khẩn "Xin phù hộ cho chúa công và chồng tôi!", thần linh sẽ chê cười, bác bỏ lời cầu xin ấy bằng cách lớn tiếng nhại lại: "Xin phù hộ cho anh trai tôi!".

Xin cho chàng thắng, anh trai được. Cầu nguyện và phá bỏ lời nguyện cầu. Thật không có con đường trung gian giữa hai cực đó.

ENTONI - Octêivơ dịu hiền, hãy để tình yêu của nàng ngã về phía nào cố gắng nhất để bảo toàn nó. Nếu ta để mất danh dự, là ta mất bản thân ta. Thà ta không phải là của nàng, còn hơn thuộc về nàng mà trụi lá cụt cành. Nhưng theo như nàng yêu cầu, nàng sẽ đi làm trung gian giữa chúng ta. Trong khi đó ta sẽ chuẩn bị một cuộc chiến tranh đủ sức để hạ uy danh của anh trai nàng. Hãy mau chóng để ý muốn của nàng được thỏa mãn sớm nhất.

OCTÊIVƠ - Cảm ơn phu tướng. Thượng đế quyền uy giao cho em, kẻ yếu đuối nhất, làm người hòa giải đôi bên. Chiến tranh giữa hai người, chàng và Xizơ, có khác nào thế giới nứt đôi và phải đổ lớp lớp thân người vào để hàn liền chỗ nứt đó.

ENTONI - Khi nào nàng thấy rõ kẻ gây nên chuyện là ai, thì hãy hướng sự bất bình về phía đó. Bởi vì không thể nào chúng tôi lại cùng phạm lỗi ngang nhau, để nàng phải san đều tình yêu cho quân bình. Hãy chuẩn bị đầy đủ các thứ cần thiết để lên đường, chọn người hộ tống và đặt mua những gì nàng thích.

Cùng vào

CẢNH V

Văn nhà Entoni. Một phòng khác

Enobabơ và Erox ra gặp nhau

ENOBABƠ - Thế nào, anh bạn Erox?

EROX - Có tin thật kỳ lạ, thưa ngài.

ENOBABƠ - Tin gì, bạn?

EROX - Xizơ và Lêpêđơ đã gây cuộc chiến với ngài Pompêiơx.

ENOBABƠ - Tin ấy cũ rồi, kết cục ra sao?

ERÔX - Sau khi sử dụng Lêpêđơx trong cuộc chiến với Pompêiơx, giờ đây Xizơ gạt ông này khỏi địa vị ngang hàng, không muốn để ông ta chia sẻ vinh quang chiến thắng. Và không dừng lại ở đó, còn kết tội ông ta về chuyện trước đây ông ta đã thư từ với Pompêiơx ; rồi căn cứ vào lời buộc tội của chính mình, hạ lệnh bắt ông ta. Thế là ngôi thứ ba tội nghiệp trong tam hùng bị tổng giam cho đến khi nào thần chết đến giải phóng cho ông.

ENÔBABÔX - Vây hỡi thế giới, mi chỉ còn có hai cái hàm nhai. Và có đồ vào giữa hai cái hàm đó tất cả những thức ăn mà mi có, cũng chỉ tổ làm chúng nghiền nát nhau mà thôi. Entơni đâu?

ERÔX - Đang đi dạo ngoài vườn... thế này này, chân đá vào đám sậy trước mặt miệng thét: "Đồ ngốc Lêpêđơx" và dọa cắt cổ viên sĩ quan đã giết Pompêiơx.

ENÔBABÔX - Đội chiến thuyền lớn của chúng ta đã sẵn sàng lên đường.

ERÔX - Tiến về Italia đánh Xizơ. Còn điều này nữa, Enôbabôx, chủ tướng muốn gặp ông ngay. Đáng lẽ tôi phải nói điều đó trước khi thuật lại tin tức.

ENÔBABÔX - Chắc cũng chẳng có gì quan trọng. Thôi được, đưa ta đến chỗ Entơni.

ERÔX - Nào, ta đi.

Cùng vào

CẢNH VI

La Mã. Một phòng trong nhà Xizơ

Xizơ, Egrippơ và Mokêinơx ra

XIZƠ - Coi thường cả La Mã, hấn đã giở đủ mọi trò ở Eliczandriơ. Nay nhé: ngay giữa chợ, trên một khăn đài dát bạc, Cliopát'rơ và hấn ngồi trong những chiếc ghế bằng vàng để công khai làm lễ đăng quang. Ngồi dưới chân chúng là Xizarion (mà chúng bảo là con trai của cha ta) và cả một lũ con hoang, kết

quả sự tà dâm của chúng từ bấy đến nay. Hấn trao cho ả quyền trị vì Ai Cập, phong ả làm nữ hoàng chuyên chế của Hạ Xyri, Síp và Lidơ.

MOKÊINƠX - Ngay giữa công chúng à?

XIZƠ - Ở quảng trường công cộng, nơi tập luyện. Hấn phong cho các con trai hấn là vua của các vua. Hấn ban các vùng Mêđiơ, Pathiơ và Amêniơ cho Eliczandrơ; Xiri, Xilixiơ và Eênixiơ cho Ptôlimi. Hôm ấy, ả xuất hiện trong y phục Izix, nữ thần Hôn nhân và gia đình. Nghe nói là trước đó, ả vẫn luôn luôn triệu tập quần thần.

MOKÊINƠX - Phải loan tin này cho toàn La Mã biết.

EGRIPPO - Dân La Mã vốn đã chán ngấy sự ngược ngạo của Entoni, sẽ từ bỏ mọi ý nghĩ tốt đẹp về ông ta.

XIZƠ - Nhân dân đã biết và bây giờ lại nhận được những lời kết tội của hấn.

EGRIPPO - Ông ta kết tội ai kia ạ?

XIZƠ - Xizơ. Hấn nói rằng, sau khi đoạt được Xyri của Xechtơx Pompêiơx, chúng ta đã không chia phần đảo này cho hấn. Rồi hấn kể là ta không trả lại một số tàu mượn của hấn. Cuối cùng, hấn lồng lộn về chuyện Lêpidơx bị truất khỏi ngôi tam hùng và bị chúng ta tước đoạt hết gia sản.

EGRIPPO - Thừa chúa công, điều này ta cần phải trả lời.

XIZƠ - Việc đó ta đã làm và đã cho người mang thư đi. Ta nói cho hấn rõ là Lêpidơx đã trở nên quá tàn bạo, lạm quyền và đáng bị phế bỏ. Còn những gì ta đã chiếm được, ta thuận cho hấn một phần, nhưng còn Amêniơ và các vương quốc khác hấn đã chinh phục, ta đòi hấn cũng phải đáp lễ cho có đi có lại.

MOKÊINƠX - Ông ta sẽ chẳng bao giờ chịu thế đâu.

XIZƠ - Vậy thì ta cũng không chịu.

Octêiviơ và tùy tùng ra

OCTÊIVIO - Kính chào chúa công của em, anh Xizơ! Kính chào anh Xizơ thân yêu nhất.

XIZƠ - Cầu sao ta không bao giờ phải gọi người là đứa em bị ruồng rẫy.

OCTÊIVIO - Anh không hề gọi em thế và cũng chẳng có lý do để gọi thế.

XIZO - Tại sao người lại lên lút đến chỗ chúng ta như vậy? Người không đến như là em gái Xizơ. Vợ Entoni lẽ ra phải có một đạo quân mở đường, hồi lâu trước khi xuất hiện đã nghe tiếng ngựa hí vang lừng báo hiệu xa giá đang tới gần, cây cối hai bên đường phải đẩy người trèo lên ngóng hoài ngóng hử đến mỗi mòn kiên nhẫn và bước quân đi phải tung bụi tới đỉnh trời. Thế nhưng người đã đến La Mã như đứa con gái phố chợ và ngăn trở không để cho tình anh em của chúng ta được phô bày, thường thường tình cảm đó, nếu không được biểu lộ, ắt sẽ phai nhạt đi. Lẽ ra, chúng ta phải phái quân thủy quân bộ đón người, mỗi chặng là một cuộc chào mừng, càng ngày càng rầm rộ hơn.

OCTÊIVIO - Chúa công don hậu của em, em đến như thế này không phải do bất buộc mà là tự nguyện. Phu tướng của em, Mac Entoni, nghe tin anh chuẩn bị chiến tranh, đã cho em biết chuyện đau buồn đó. Em bèn xin trở về đây.

XIZO - Và hấn lập tức đồng ý ngay vì em là vật chướng ngại giữa hấn và chuyện tà dâm của hấn.

OCTÊIVIO - Xin đừng nói vậy, chúa công.

XIZO - Ta vẫn để mắt tới hấn và mọi chuyện về hấn vẫn theo gió bay đến tai ta, hấn hiện ở đâu?

OCTÊIVIO - Trình chúa công, ở Aten.

XIZO - Em gái bị xúc phạm đau đớn của ta, Clipat'rơ đã gạt đầu ra hiệu với hấn đến. Hấn đã treo cả đế triều cho con đi và bây giờ anh, ả đang xúc xiểm các vương hầu trên trái đất làm chiến tranh. Hấn đã tập hợp Boccox, vua Libi; Akolaox, vua Cappodơơ; Filodelfơơ, vua Paflogônơơ; Adolox, vua Thrêix; Malcox, vua Ả Rập; vua xứ Pônix; Hirôt, vua Do Thái; Mithridêitiz, vua Cômơgin; Polimơ và Amintax; vua Mid và Lyconơ cùng một loạt vương trượng khác không kể xiết.

OCTÊIVIO - Bất hạnh cùng cực cho tôi với trái tim giằng xé giữa hai người bạn hận thù nhau.

XIZO - Hoan nghênh em đã tới đây. Những lá thư của em đã thật sự ngăn được mối quan hệ giữa ta và hấn khỏi tan vỡ cho tới khi chúng ta nhận thấy cả hai điều: em đã bị lừa gạt như thế nào và sự sơ suất của chúng ta thật là nguy hiểm. Hãy gắng tỉnh tâm. Đừng buồn phiền vì thời thế đã xô đẩy những tất

yếu khắc nghiệt ngáng trở hạnh phúc của em, mà hãy để cho những chuyện tiền định diễn ra theo như thiên mệnh, đừng than vãn vô ích. Ta hoan nghênh em tới La Mã. Không có gì thân thiết hơn em đối với ta. Em đã bị lừa phỉnh quá mức tưởng tượng và các bậc tối thượng thần linh, để đền bù lại cho em, đã chỉ định chúng ta và người yêu mến em thừa hành ý bề trên. Hãy cố nguôi, bao giờ chúng ta cũng hoan nghênh em.

EGRIPPO - Xin chào mừng phu nhân.

MÔKÊINOX - Kính chào phu nhân. Mỗi trái tim ở La Mã đều yêu mến và cảm thương phu nhân. Chỉ có gã Entoni ngoại tình, quá đỗi luông tuồng, là bỏ rơi phu nhân và trao quân hùng tướng mạnh cho một ả giang hồ đang dấy loạn chống lại chúng ta.

OCTÊIVIO - Có đúng thế không, ông?

XIZO - Hoàn toàn chắc chắn. Ta chào mừng em gái và cầu cho em luôn luôn thanh thản. Em gái thân yêu nhất của ta.

Cùng vào

CẢNH VII

Doanh trại của Entoni gần mũi Achsom

Cliopat'ro và Enobabox ra

CLIOPAT'RO - Ta sẽ trả đũa người, dứt khoát thế.

ENOBABOX - Nhưng tại sao, tại sao, vì cơ gì kia ạ?

CLIOPAT'RO - Người đã dèm pha việc ta tham gia cuộc chiến này và nói rằng thế là không thích hợp.

ENOBABOX - Vậy thử hỏi có thích hợp không?

CLIOPAT'RO - Nếu không nhằm chỉ trích ta, thì việc gì ta phải tránh không đích thân tới đây.

ENOBABOX (*nói riêng*) - Ta có thể trả lời thế này: nếu trong chiến đấu, ta có để lẫn cả ngựa đực, ngựa cái, thì ngựa đực sẽ trở nên hoàn toàn vô dụng, bởi vì mỗi con ngựa cái sẽ chở cả ngựa đực lẫn kỵ sĩ.

CLIPATRO - Người nói gì vậy?

ENOBABOX - Sự có mặt của Lệnh bà sẽ làm cho Entoni phải lúng túng, bận tâm, bận óc, mất một số thì giờ lẽ ra không nên để phí. Chủ tướng đã bị đả kích là nông nổi rồi đấy và ở La Mã người ta đồn rằng chính Fôtinôx, một viên quan thị cùng các thị nữ của Lệnh bà điều khiển cuộc chiến tranh này.

CLIPATRO - Quý thần hãy nhận chìm La Mã và làm mục ruỗng những cái lưới bô nhọ chúng ta! Ta có trách nhiệm trong cuộc chiến tranh này và với tư cách người cầm đầu vương quốc này, ta sẽ ra trận như kẻ mày râu. Đừng có bài bác nữa, ta không ở lại đằng sau đâu.

ENOBABOX - Tôi xin hết lời. Kia, hoàng đế đã đến.

Entoni và Canidiôx ra

ENTONI - Canidiôx, người có thấy kỳ lạ không? Từ Tôrentôm và Brunduxiôm, hấn làm sao có thể vượt biển Lôniô và chiếm Iorin nhanh chóng đến thế. Nàng đã nghe tin ấy chưa, hoàng hậu thân yêu?

CLIPATRO - Chỉ có kẻ nằm dài mới báỉ phục tốc độ.

ENTONI - Một câu đối đáp hay, rất hợp với người chiến binh ưu tú nhất để quất vào thói chệnh mảng của chúng ta. Canidiôx, chúng ta sẽ đánh nhau với hấn trên biển.

CLIPATRO - Trên biển ư? Còn gì nữa?

CANIDIOX - Tại sao chúa công lại quyết định như vậy?

ENTONI - Vì hấn thách ta làm thế.

ENOBABOX - Cũng như chúa công đã thách hấn đấu tay đôi chứ gì?

CANIDIOX - Phải, và chúa công cũng đã thách hấn giao chiến ở Phaxaliô, nơi Xizô đã đánh Pompêiôx. Nhưng những đề nghị ấy không lợi cho hấn nên hấn đều bác bỏ. Chúa công cũng nên làm thế.

ENOBABOX - Các chiến thuyền của chúa công trang bị kém, thủy thủ đều là bọn dốt la, thợ giặt, những kẻ tuyển mộ cưỡng bách và vôi vàng. Hạm đội của Xizô thuần là những tên đã nhiều lần

chiến đấu chống Pompêiơx. Chiến thuyền của chúng nhanh thoăn thoắt, còn của chúa công thì nặng nề. Có gì đáng xấu hổ nếu chúa công từ chối đựng độ trên biển, trong khi ta chuẩn bị giáp chiến trên bộ.

ENTONI - Hải chiến, hải chiến.

ENOBABOX - Chúa công chí tôn chí kính, làm như vậy, ngài sẽ vứt bỏ ưu thế quân sự tuyệt đối trên bộ của mình, làm hỗn loạn quân sĩ phần lớn là lính bộ thiện chiến, không sử dụng được tài thao lược lấy lòng của ngài, hoàn toàn từ bỏ con đường dẫn đến thắng lợi chắc chắn và tự phó mặc cho tình cờ rủi ro trong khi đã nắm chắc thành công.

ENTONI - Ta sẽ đánh trên biển.

CLIOPAT'RO - Ta có sáu mươi tàu, Xizơ cũng chẳng có gì hơn thế.

ENTONI - Số tàu thừa không dùng đến, ta sẽ đốt hết. Và với số còn lại, bổ sung quân số đầy đủ, từ mũi Achsơm ta sẽ đánh Xizơ khi hấn đến gần. Trong trường hợp thất bại, ta sẽ phục thù trên bộ.

Một người chạy đưa tin

- Người đến có việc gì?

NGƯỜI CHẠY TIN - Trình chúa công, tin đó là xác thực. Người ta đã mục kích Xizơ chiếm Torin.

ENTONI - Có thể nào hấn đích thân tới đó? Không có lẽ. Quân binh của hấn ở đây, cũng là kỳ lạ rồi. Canidiơx, người chỉ huy mười chín đạo quân bộ và mười hai nghìn kỵ binh. Còn chúng ta sẽ về chiến thuyền. Nào ta đi, nữ hải thần của ta...

Một người lính ra

NGƯỜI LÍNH - Ôi, hoàng thượng cao quý! Xin Bệ hạ đừng giao chiến trên biển: chớ có tin vào những tấm ván mục ruỗng. Chẳng lẽ Bệ hạ lại nghi ngờ thanh gươm này và những vết thương này của kẻ hạ thần sao? Để mặc cho bọn Ai Cập và Finixiơ ngụp lặn. Còn chúng ta đã quen chiến tranh trên đất bằng trong những trận giáp lá cà.

ENTONI - Thôi được, thôi được, ta đi thôi.

Entoni, Cliopat'ro và Enobabox vào

NGƯỜI LÍNH - Thế có thần Hecquyn, tôi tin rằng mình nói đúng.

CANIDIÔX - Phải, anh lính ạ, anh nói đúng. Nhưng toàn bộ hành động của Entoni không còn dựa trên cái tạo nên sức mạnh của nó nữa rồi. Chủ soái của ta bị dất mũi và chúng ta chỉ còn là những tên lính của một người đàn bà.

NGƯỜI LÍNH - Ngài chỉ huy tất cả quân bộ và kỵ binh phải không ạ?

CANIDIÔX - Marcơ Octêivơ, Marcơ Jơxtêiơx, Pablicôla và Coliơx phụ trách mặt biển. Còn ta nắm toàn bộ lực lượng trên đất liền. Sự thần tốc của Xizơ vượt mọi sức tưởng tượng.

NGƯỜI LÍNH - Khi còn ở La Mã, quân của ông ta xuất phát thành từng toán nhỏ khiến cho thám báo bị mắc mưu hết.

CANIDIÔX - Phó tướng của y là ai, người biết không?

NGƯỜI LÍNH - Nghe nói là Taorơx.

CANIDIÔX - À, ta có biết hắn.

Một liên lạc ra

LIÊN LẠC - Hoàng đế cho gọi ngài Canidiơx.

CANIDIÔX - Thời gian đang trở dạ tin tức và mỗi phút lại đẻ một tin.

Cùng vào

CẢNH VIII

Một cánh đồng bằng gần Achsom

Xizơ, Taorơx, các sĩ quan và nhiều người khác ra

XIZƠ - Taorơx.

TAORƠX - Dạ, chúa công.

XIZƠ - Đừng đánh trên bộ. Hãy bảo toàn lực lượng. Chờ khởi chiến trước khi ta dẹp xong chúng trên biển. Hãy nhất nhất tuân theo chỉ thị này. Không được sai một ly. Vận của chúng ta tùy theo vào bước mạo hiểm này đây.

Cùng vào

Entoni và Enobabơx ra

ENTONI - Hãy bố trí các đội quân của ta ở hai mé đồi, trông thẳng ra trận địa của Xizơ. Từ đó, ta có thể quan sát được số tàu địch và tùy cơ ứng biến cho phù hợp.

Cùng vào

*Canidiox cùng đạo quân bộ của mình,
từ một phía tiến ra đi qua sân khấu và
Taorox, phó tướng của Xizơ, từ phía kia.
Sau khi họ trở vào, có tiếng âm âm của một
cuộc thủy chiến. Chiêng, trống báo động*

Enobabox lại ra

ENOBABOX - Đi tong, đi tong, đi tong hết rồi. Mình không có gan nhìn thêm nữa. Chiếc tàu Antoniad do đốc hạm của nữ hoàng Ai Cập dẫn đầu sáu mươi chiến thuyền, đã quay lái, bỏ chạy. Nhìn cảnh đó, con người mình muốn nổ tung.

Xcarox ra

XCAROX - Ôi, các thần Phật nam, nữ và tất cả tiên giới!

ENOBABOX - Vì có gì người hùng hổ thế?

XCAROX - Một phần lớn thế giới đã bị mất vì sự ngu muội! Chúng ta đã trả giá những cái hôn bằng những tỉnh thành và vương quốc.

ENOBABOX - Chiến sự ra sao rồi?

XCAROX - Về phía chúng ta thì tựa như triệu chứng dịch hạch đã rõ, chết cầm chắc rồi. Giữa lúc trận đánh còn bất phân thắng phụ, thế của hai bên giống hệt nhau như hai anh em sinh đôi, có khi bên ta còn nhỉnh hơn tí chút, thì cái mụ Ai Cập phóng đặng ấy - phong hỏa bắt mụ ta đi! - đột nhiên kéo buồm quay theo hướng gió, tháo chạy như bò bị ong châm.

ENOBABOX - Cái đó ta sẽ nhìn thấy. Mắt ta phát đau trước cảnh ấy và không thể chịu đựng thêm nữa.

XCAROX - Một khi mụ đã lựa chiều gió tẩu thoát, nạn nhân cao cả bị bùa mê thuốc lú của mụ là Entoni cũng vỗ đôi cánh biển và như một con vịt si tình, bỏ trận đánh đang quyết liệt mà chạy theo mụ. Tôi chưa từng thấy một hành động nào nhục nhã đến thế. Trước nay, chưa bao giờ khí phách nam nhi, sự từng trải và danh dự lại tự bội phản như vậy.

ENOBABOX - Than ôi!

Canidiox ra

CANIDIOX - Vận của chúng ta trên biển thế là hết rồi và đang chìm ngấm một cách thảm hại hết sức. Giá chủ tướng của chúng ta được như xưa, thì mọi sự đã tốt đẹp. Ôi! Ông ta đã bỏ chạy một cách hèn nhất nhất, làm gương cho chúng ta noi theo.

ENOBABOX - Noi theo, ông đã đến nước ấy rồi kia à? Chà, vậy thì xin vĩnh biệt, thật đấy.

CANIDIOX - Họ chạy về phía Pêlôpenitxơ.

XCAROX - Đến đấy thì dễ thôi. Còn tôi, tôi sẽ ở lại đây chờ xem có chuyện gì mới không?

CANIDIOX - Tôi sẽ nộp các binh đoàn và ngựa chiến của tôi cho Xizơ. Sáu ông vua trước đây đã chỉ cho tôi biết cách đầu hàng như thế nào.

ENOBABOX - Còn ta vẫn sẽ theo cái vận hẩm hiu của Entoni, mặc dầu lý trí nằm ở trong hướng gió thổi ngược lại.

Cùng vào

CẢNH IX

Eliczandriơ. Một phòng trong cung điện

Entoni và tùy tùng ra

ENTONI - Thấy không! Mặt đất này lệnh cho ta không được giẫm lên nó nữa! Nó lấy làm xấu hổ phải mang ta. Lại đây các bạn. Ta nấn ná trên thế giới này quá lâu, đến nỗi ta vĩnh viễn lạc mất đường rồi. Ta có một con tàu chất đầy vàng. Các bạn hãy lấy mà chia nhau. Hãy chạy khỏi đây và dàn hòa với Xizơ.

TÙY TÙNG - Chạy ư? Chúng tôi không làm thế.

ENTONI - Chính ta cũng đã chạy và đã dạy những kẻ hèn nhất quay lưng chạy trốn. Các bạn, hãy đi đi. Ta đã quyết định chọn một con đường không cần đến các bạn nữa. Đi đi, kho vàng của ta ở

bến cảng, hãy đi đi! Ôi! Ta đã đeo đuổi cái mà bây giờ ta hổ thẹn không dám nhìn. Cả đến mái tóc ta cũng nổi loạn; những sợi bạc quở mắng, những sợi nâu là liễu lĩnh táo tợn; còn những sợi nâu lại trách những sợi bạc là nhát sợ và lẫn cẩn. Các bạn hãy đi đi. Ta sẽ viết thư giới thiệu các bạn với một số thân hữu, họ sẽ dẹp bớt khó khăn trên con đường của các bạn. Xin các bạn đừng lộ vẻ buồn bã, cũng đừng trả lời là không muốn. Hãy nghe lời khuyên của ta trong cơn tuyệt vọng. Hãy bỏ mặc một kẻ đang tự bỏ mặc. Hãy ra thẳng bờ biển. Ta sẽ biếu các bạn con tàu và kho vàng đó. Xin các bạn để ta một mình trong giấy lát. Ta xin các bạn đấy! Hãy làm thế đi. Bởi vì quả thật ta mất quyền chỉ huy rồi, cho nên ta xin các bạn. Lát nữa, ta sẽ gặp lại các bạn. *(Ngồi xuống)*

*Tsamion và Irax dắt Cliopat'ro ra,
theo sau là Erox*

EROX - Lệnh bà cao quý, xin hãy lại với hoàng thượng an ủi người đi.

IRAX - Lại an ủi người đi, nữ hoàng vô cùng thân yêu.

TSAMION - Nào! Còn cách nào khác nữa?

CLIOPATRO - Để cho ta ngồi xuống, ôi!

ENTONI - Không, không, không, không!

EROX - Tâu Lệnh bà, xin người quay lại.

ENTONI - Ôi ghê tởm, ghê tởm, ghê tởm.

TSAMION - Kia, Lệnh bà!

IRAX - Lệnh bà! Ôi, nữ hoàng thân mến!

EROX - Bệ hạ, Bệ hạ!

ENTONI - Hừ, chúa thượng, hừ. Ở Philippi, hấn cầm thanh gươm như một gã kếp nhảy, trong khi ta hạ thủ Caxiox gày còm, nhẵn nhoe. Và chính ta đã kết liễu đời Brutox điên khùng. Hấn thì chỉ nói suông về phép chỉ huy quân sự, chẳng có thực tế gì trong chinh chiến, thế mà giờ đây... Thôi, không sao!

CLIOPATRO - A! Đứng yên bên ta nào.

EROX - Hoàng hậu đấy, thưa chúa công, hoàng hậu đấy ạ.

IRAX - Hãy lại với người, Lệnh bà, hãy nói với người. Người đang bị cái nhục làm tiêu nghiệp võ.

CLIOPATRO - Vậy hãy đỡ ta dậy. Ôi.

ERÓX - Chúa thượng cao cả tuyệt vời, xin Người đứng dậy. Hoàng hậu đang lại gần đầu cúi gằm và sẽ chết mất nếu chúa thượng không an ủi vài lời.

ENTÓNÍ - Ta đã tự bôi nhọ thanh danh. Thật là một sự dao động hèn hạ nhất.

ERÓX - Bệ hạ, hoàng hậu đấy.

ENTÓNÍ - Ôi! Ai Cập nương, người đã đưa ta đến đâu? Người xem đó. Ta phải che giấu để mắt người khỏi thấy nỗi hổ nhục của ta bằng cách nhìn lại những gì ta bỏ lại sau lưng trong danh dự bị tiêu ma.

CLÍOPATRÔ - Ôi chúa công, chúa công của em! Hãy tha tội cho những cánh bướm khiếp đảm của em! Em không nghĩ là chàng lại chạy theo em.

ENTÓNÍ - Ai Cập nương, người thừa biết có những sợi dây buộc chặt trái tim ta vào bánh lái của người và người tất kéo ta theo sau. Người biết rõ quyền lực tối thượng của người đối với tâm linh ta và một cử chỉ ra hiệu của người có thể khiến ta làm ngược lại lời phán bảo của thần linh.

CLÍOPATRÔ - Ôi! Tha tội cho em.

ENTÓNÍ - Giờ đây, ta phải cầu cạnh hòa giải với gã trai trẻ ấy, giở những thủ thuật thương thuyết lắt léo, thấp hèn, ta, kẻ đã từng đùa giỡn với nửa thế giới theo ý thích của mình, các cơ đồ sự nghiệp, xây hoặc phá, muốn sao nên vậy. Người biết rõ người đã chinh phục ta đến mức độ nào và lưới gươm ta bị tình yêu làm mềm yếu, sẵn sàng tuân theo nó trong mọi trường hợp.

CLÍOPATRÔ - Xin tha tội, tha tội cho em.

ENTÓNÍ - Đừng giở một giọt nước mắt nào, ta bảo mà. Một giọt nước mắt của nàng đáng giá tất cả những gì đã được và đã mất. Hãy hôn ta một cái. Thế là đã đền bù cho ta rồi. Chúng ta đã cử thầy giáo đi làm sứ giả. Ông đã về chưa? Tình yêu của ta, lòng ta nặng như chì. Mang rượu thịt vào đây! Nữ thần vận mệnh biết rõ là càng nhiều tai họa, ta lại càng coi khinh.

Cùng vào

CẢNH X

Ai Cập. Doanh trại Xizơ

Xizơ, Đolobela Thairêiox và nhiều người khác ra

XIZƠ - Cho tên sứ giả của Entoni vào. Người biết hấn không?

ĐOLOBELA - Trình Xizơ, đó là thầy giáo của Entoni. Chắc hấn đã trụi thúi lụi nên mới gửi đến đây một cái lông cánh xác xơ như vậy, trong khi mới độ vài tuần trắng trước đây, hấn có thừa thãi vương hầu để phái đi sứ.

Iufrôniox ra

XIZƠ - Lại gần đây và nói đi.

IUFRÔNIOX - Như tôi đây sức hèn tài mọn được Entoni cử đến. Cách đây không lâu, đối với những mục đích của ông, tôi cũng vô nghĩa như giọt sương mai trên chiếc lá sim đối với biển cả vậy.

XIZƠ - Chuyện đó hăng biết vậy. Hãy trình nhiệm vụ của người đi.

IUFRÔNIOX - Hồi vị chúa nắm vận mệnh của Entoni, ông ta gửi lời chào ngài và yêu cầu được sống ở Ai Cập. Nếu không được, ông ta hạ thấp yêu cầu và xin ngài cho được thở hít giữa trời và đất ở Aten như một người công dân bình thường vậy. Đó là về phần ông ta. Kế đến, Cliopat'ro, thừa nhận uy đức vĩ đại của ngài, quy phục sức mạnh của ngài và tha thiết cầu mong ngài ban chiếc vương miện dòng Ptôlimi cho lũ con kế tự nàng, mà nay tùy thuộc ân sủng của ngài.

XIZƠ - Về phần Entoni, ta bỏ ngoài tai những yêu cầu của hấn. Còn ả nữ hoàng kia, ta sẽ cho vào châu và thỏa mãn nguyện vọng nếu ả đuổi gã bạn tình thất thế ra khỏi Ai Cập hoặc kết liễu đời hấn tại đó. Nếu ả làm thế, lời cầu xin của ả có thể thấu tai ta. Bảo cả hai anh, ả như thế.

IUFRÔNIOX - Cầu cho phúc phận tiếp tục theo ngài.

XIZƠ - Đưa y qua phòng tuyến của ta.

Iufrôniox vào

(*Với Thairêiox*) - Giờ đã đến lúc thử thách tài hùng biện của người đây. Hãy rút Cliopat'ro ra khỏi Entoni. Nhân danh ta,

hãy hứa hẹn mọi thứ nàng yêu cầu. Tự ngươi, hãy phát kiến thêm những đề nghị hấp dẫn khác. Đàn bà vốn không có nghị lực ngay cả khi thời vận phát nhất, cho nên khó khăn thiếu thốn sẽ làm sa ngã người thiếu nữ trinh bạch nhất. Hãy thử óc cơ mưu của ngươi, Thairêiox. Ngươi hãy tự định công xá đi, ta sẽ thi hành như tuân thủ pháp luật.

THAIRÊIOX - Trình ngài Xizơ, tôi xin lên đường.

XIZƠ - Hãy quan sát xem Entoni chịu đựng nổi bất hạnh của hấn ra sao, và hãy cho ta biết ý kiến ngươi về mỗi cử chỉ, hành động của hấn.

THAIRÊIOX - Thưa ngài Xizơ, xin tuân lệnh.

Cùng vào

CẢNH XI

Eliczandriơ. Một phòng trong cung điện

Clìopat'ơ, Enobabơ, Tsamion và Irax ra

CLÌOPAT'Ơ - Ta phải làm gì đây, Enobabơ?

ENOBABƠ - Suy nghĩ và chết.

CLÌOPAT'Ơ - Gây nên cơ sự này là Entoni hay ta?

ENOBABƠ - Riêng mình Entoni thôi. Lẽ ra, người phải để ý chỉ thống ngự lý trí mới đúng. Dù Lệnh bà có trốn chạy khỏi trận chiến đấu lớn ấy, trong đó mỗi bên gồm sợ nhau, thì hà cớ gì. Người phải chạy theo? Không thể để sức mạnh tình yêu đè bẹp cương vị chủ soái vào đúng một thời điểm hai nửa thế giới đang đối chọi nhau, mà nguyên nhân duy nhất lại chính là vì người. Đi chạy theo lá cờ đào tẩu của Lệnh bà, bỏ mặc đoàn chiến thuyền của mình ngơ ngác, thật là nhục nhã, nhục không kém gì thất bại.

CLÌOPAT'Ơ - Yên đi, ta xin ngươi.

Entoni ra cùng với Iufrôniox

ENTONI - Hẳn trả lời thế à?

IUFRÔNIOX - Dạ, thưa chúa công.

ENTONI - Còn hoàng hậu sẽ được biệt đãi nếu người đem nộp mạng ta.

IUFRÔNIOX - Ông ta nói vậy đấy ạ.

ENTONI - Hãy nói cho nàng hay. (với *Cliopat'ro*) - Hãy đem cái đầu điểm bạc này nộp cho thằng nhãi ranh Xizơ, rồi nó sẽ đem các tiểu quốc rút đầy tràn những ước vọng của nàng.

CLIOPAT'RO - Cái đầu này ư, chúa công?

ENTONI (với *Iufrôniox*) - Hãy quay lại chỗ hấn. Bảo là hấn còn mang đóa hồng tươi tuổi trẻ, do đó, thế gian còn chờ đợi ở hấn những hành động phi thường. Tiền bạc, tàu thuyền, quân sĩ của hấn có thể thuộc về một tên hèn nhát, các tướng lĩnh của hấn có thể phát dưới trướng một đứa con nít cũng như dưới sự chỉ huy của Xizơ. Vì vậy ta thách hấn, tạm gạt những đồ trang sức lỏng lẻo để độ sức với sức tàn của ta, gươm so gươm, một chọi một. Ta sẽ viết cho hấn. Đi theo ta.

Entoni và Iufrôniox vào

ENOBABOX (nói riêng) - Phải, dễ nghe nhỉ: Xizơ đang chiến thắng lại từ bỏ lợi thế và lên đài tử thí với một võ sĩ đấu gươm mua vui cho thiên hạ! Mình thấy suy xét của con người quả cũng phụ thuộc vào vận hạn và sự việc bên ngoài ảnh hưởng đến đức tính bên trong, đẩy nó đến tàn lụi. Nếu biết thời biết thế, hẳn ông ta không đời nào nghĩ đến chuyện gã Xizơ đầy ơn lộc trời lại bằng lòng so độ với nỗi trống rỗng kiệt cùng của ông. Xizơ, người đã đánh bại luôn cả lý trí Entoni rồi!

Một người hầu ra

NGƯỜI HẦU - Có sứ giả của Xizơ.

CLIOPAT'RO - Thế nào, không còn nghi thức gì nữa ư? Thấy không, các thị nữ của ta, trước kia còn phong nộ thì người ta quỳ xuống chiêm ngưỡng, bây giờ hoa rửa nhệ tàn, thì người ta bịt mũi. Cho hấn vào.

Người hầu vào

ENOBABOX (nói một mình) - ... Lòng trung thực của ta và bản thân ta bắt đầu tranh cãi rồi đấy. Giữ một dạ trung thành với một kẻ đại khờ, thì quả là điên. Tuy nhiên, kẻ nào kiên

trì đi theo phụng sự chúa lúc vận suy, sẽ chiến thắng kẻ chiến thắng chủ mình và giành được một chỗ đứng xứng đáng trong lịch sử.

Thairêiox ra

CLIOPAT'RƠ - Xizơ muốn gì?

THAIRÊIOX - Xin cho được nói riêng.

CLIOPAT'RƠ - Ở đây không có ai ngoài bạn bè. Cứ mạnh dạn nói.

THAIRÊIOX - Có lẽ họ cũng là bạn của Entơni.

ENOBABƠX - Ông ạ, Entơni cũng cần có nhiều bạn như Xizơ, nếu không thì bọn tôi thành vô dụng đối với người. Nếu Xizơ muốn, chúa công chúng tôi sẽ hối hả đón nhận tình thân hữu của chư ông. Còn về chúng tôi thì ông biết đấy, Entơni thuộc về ai thì bọn tôi cũng thuộc về người ấy, nghĩa là thuộc về Xizơ.

THAIRÊIOX - Thôi được. Vậy nữ hoàng tiếng tăm lừng lẫy, xin hãy nghe tôi! Trong hoàn cảnh hiện tại của Lệnh bà, Xizơ yêu cầu Lệnh bà không cần phải nhìn nhận gì khác ngoài điều này: Người là Xizơ.

CLIOPAT'RƠ - Tiếp tục đi. Quả là đáng mặt đế vương.

THAIRÊIOX - Người biết Lệnh bà gắn bó với Entơni không phải vì tình yêu, mà là vì sợ.

CLIOPAT'RƠ - Ô!

THAIRÊIOX - Do đó, Người cảm thương những vết sẹo trên danh dự Lệnh bà, coi đó như những vết chàm cưỡng bách chứ không thích đáng.

CLIOPAT'RƠ - Xizơ là một vị thần nên biết rõ đâu là chân lý. Danh dự của ta chỉ bị cướp đoạt chứ ta đâu có tự nguyện hiến dâng.

ENOBABƠX (*nói một mình*) - Muốn biết chắc điều này, ta sẽ hỏi Entơni. Chúa công, chúa công, người rò rỉ khắp rồi, nước ngấm vào mọi kẽ, nên chúng tôi phải để cho người chìm trôi, bởi vì người thân yêu nhất của chúa công cũng bỏ người rồi. (*Vào*)

THAIRÊIOX - Tôi có phải nói lại với Xizơ những điều Lệnh bà yêu cầu ở Người không ạ? Bởi vì Người gần như xin Lệnh bà nêu ra những ý muốn để người đáp ứng. Người sẽ rất hài lòng nếu như Lệnh bà ưng thuận dựa vào phúc phận của người. Nhưng nổi

phần khởi lớn nhất đối với người sẽ là được nghe tin Lệnh bà từ bỏ Entoni và tự đặt mình dưới sự che chở của người - lãnh chúa của toàn cầu.

CLIOPATRO - Tên người là gì?

THAIRÊIOX - Tên tôi là Thairêiox.

CLIOPATRO - Sứ giả rất đáng mến, hãy nói với Xizơ vĩ đại như thế này: thông qua người, ta hôn bàn tay chiến thắng của người. Trình với người là ta sẵn sàng đặt vương miện của ta dưới chân người, và quỳ xuống lắng nghe tiếng nói tối uy tối thượng của người phán truyền về số phận của Ai Cập.

THAIRÊIOX - Đó là lựa chọn cao cả nhất của Lệnh bà lúc này. Khi sự khôn ngoan và vận hạn xung đột nhau, nếu sự khôn ngoan chỉ dám làm trong phạm vi khả năng của mình, thì không một tình cờ ngẫu nhiên nào có thể lay chuyển được nó. Xin cho phép tôi được đặt lòng tôn kính của tôi lên tay Lệnh bà.

CLIOPATRO - Ngày xưa, thân phụ chúa công Xizơ của người không nghĩ đến việc chinh phục các vương quốc, thường hay đặt môi lên cái chỗ không xứng đáng này và trút xuống đó những trận mưa hôn.

Entoni và Enobabơx lại ra

ENTONI - Ân huệ! Jupite nổi sấm lên! Tên kia, mi là cái thá gì?

THAIRÊIOX - Là kẻ thi hành lệnh của người có quyền lực nhất và xứng đáng được phục tùng nhất.

ENOBABƠX (*nói một mình*) - Người sắp ăn đòn đến nơi rồi.

ENTONI - Lại gần đây! A, đồ điều hâu! Bớ thần Phật và ma quỷ! Uy quyền của ta tiêu tan rồi. Chỉ mới đây thôi, khi ta hô một tiếng là vua chúa đổ xô tới như một bầy trẻ chen chúc nhau và kêu lớn: "Ngài cần gì ạ?". Tại các người để đâu? Ta vẫn còn là Entoni kia mà.

Nhiều người ra

- Mang tên khốn kiếp này đi, quất cho nó một trận.

ENOBABƠX (*nói một mình*) - Thà đùa với một chú sư tử con còn hơn với một sư tử già hấp hối.

ENTONI - Bớ trắng, bớ sao! Cho nó ăn roi. Cho dù là hai mươi vua

chư hầu lớn nhất triều cống Xizơ, nếu ta bắt gặp chúng sàm sỡ với bàn tay của... gì đây, biết gọi cô ta thế nào từ khi cô ta không còn là Cliopát'rơ nữa? Quân bay, quất roi nó kỳ đến lúc nó co rúm mặt mày và khóc thút thít như thằng bé con, xin tha tội. Mang nó ra khỏi đây.

THAIRÊIOX - Mac Entơni...

ENTONI - Lôi cổ nó đi. Đánh xong, mang nó trở lại đây. Cái tên đầy tớ của Xizơ sẽ phải chuyển lời ta nhắn đến chủ nó.

Đám người đưa Thairêiox vào

(Với Cliopát'rơ) - Người đã gần như tàn úa trước khi ta biết người. Ôi! Sao ta lại bỏ không chặn gối ở La Mã, sao lãng việc tạo nên dòng giống hợp pháp cùng với một viên ngọc báu trong giới nữ lưu, để đi vào tròng lừa phỉnh của một ả nhăm nhe cả đến lũ tôi đòi.

CLIOPAT'RƠ - Chúa công thân mến...

ENTONI - Xưa nay, người vẫn là kẻ giảo quyệt. Khi chúng ta đâm dạn dày trong sự xấu xa. - Ôi, khốn khổ khốn nạn! - thì thần linh bịt mắt chúng ta lại, dim sự minh mẫn của chúng ta vào trong nhơ nhuốc, khiến chúng ta tôn thờ những sai lầm của mình và cười giễu nhìn chúng ta vênh vang dần bước vào con đường tiêu vong.

CLIOPAT'RƠ - Ôi! Đến nước ấy rồi sao?

ENTONI - Ta bắt gặp người như một mẩu thừa nguội lạnh trên đĩa thức ăn của Xizơ quá cố. À, trước đó người là một miếng ăn dở của Xnêiox Pompêiox. Chưa kể những giờ rục rờ hơn, không được lưu truyền qua miệng tiếng dân dã, mà người tiêu dao trong dâm dăng. Ta dám chắc người không hề biết thế nào là thanh khiết, mặc dù người có thể đoán phỏng chừng nghĩa của chữ ấy.

CLIOPAT'RƠ - Tại sao lại dùng lời lẽ nhường ấy?

ENTONI - Dám để cho một tên chuyên nhận bố thí với một lời cảm ơn "Mong Thượng đế đền bù cho ngài!" giở trò sàm sỡ với bàn tay người, bạn chơi của ta chiếc vương ấn nối kết những trái tim cao quý! Ôi! Ước gì ta đang đứng trên đồi Baxan⁽¹⁾ để gầm

⁽¹⁾ Theo địa lý cổ, một vùng ở Joocđani được phân cho bộ tộc Manaxê khi chia Đất

lên át tiếng bày gia súc có sừng! Vì cơn thịnh nộ của ta là man sợ, biểu đạt nó bằng lời lẽ nhẹ nhàng thì có khác nào một kẻ bị xử giáo cảm ơn tên đao phủ hành hình mình đã tỏ ra khéo tay.

Những người trở ra cùng với Thairêiox

- Đánh nó chưa?

NGƯỜI HẦU I - Nhừ đòn, trình chúa thượng.

ENTONI - Nó có kêu khóc không? Có xin tha không?

NGƯỜI HẦU I - Hắn đã xin ân xá.

ENTONI - Để cho cha mi, nếu lão còn sống, phải tiếc đã không sinh mi là gái. Và để cho mi hối là theo Xizơ khi hắn vênh vang đắc thắng, bởi chính vì theo hắn mà mi bị ăn roi. Để cho từ nay về sau, hễ trông thấy bàn tay trắng nõn của một phu nhân nào, là mi phát sốt phát rét, run lên bần bật. Hãy quay trở về chỗ Xizơ. Kể cho hắn nghe được đón tiếp như thế nào. Nay, bảo là hắn có vẻ kiêu căng khinh bạc, lải nhải, bêu riếu Entoni hiện tại mà không nhắc đến thời oanh liệt trước đây của ta mà hắn đã từng biết. Hắn làm ta phẫn nộ. Lúc này làm thế thì còn gì dễ hơn; những ngôi sao chiếu mệnh tốt lành của ta, xưa dẫn lối chỉ đường cho ta, đã rời bỏ quỹ đạo trống không để rơi sáng vào vực thẳm âm ty. Nếu hắn không ưa lời lẽ và hành động của ta, thì bảo hắn là Hippacơ, tên nô lệ được giải phóng của ta, trong tay hắn đây, hắn có thể phạt roi, phạt treo hay tra tấn tùy thích để trả miếng ta. Mi hãy khích hắn thế. Thôi, mang những vết lằn của mi khỏi đây, cút đi!

Thairêiox vào

CLIOPATRO - Chúa công nói xong chưa ạ?

ENTONI - Than ơi! Vầng trăng trên mặt đất giờ đây đang bị gấu ăn. Điều đó chỉ báo sự sụp đổ của Entoni mà thôi.

CLIOPATRO - Ta phải ở lại bên chàng đến cùng.

ENTONI - Để nịnh bợ Xizơ, nài lại đi liếc mắt đưa tình với tên hầu còi cụt quần cho hắn cơ à?

CLIOPATRO - Chàng vẫn chưa hiểu em ư?

ENTONI - Tim nàng đã lạnh ngắt với ta chăng?

CLIOPAT'RO - Ôi, Entoni thân yêu, nếu em có lòng nào như vậy, xin trời hãy làm trái tim bằng giá của em tan thành một trận mưa đá nhiễm độc từ đầu nguồn. Và hòn đầu tiên rơi trúng cổ em. Và hòn đầu tiên rơi trúng cổ em, khi chảy thành nước, sẽ làm tan luôn đời em. Hòn thứ hai tiếp tục theo giáng vào Xizarion và cứ thế cho đến khi lũ con là ký ức bào thai, em cùng tất cả những người dân Ai Cập lương thiện của em, lần lượt gục xuống cơn đông đá tan chảy ấy, nằm phơi thây không mồ, không mả cho đàn ruồi nặng sông Nil rửa tan hết vào trong bụng chúng.

ENTONI - Ta yên tâm rồi. Xizơ đóng trại hãm thành Eliczandriơ, ta sẽ đương đầu với hắn. Lực lượng trên bộ của chúng ta đã cầm cự anh dũng. Cả hạm đội bị tan tác của ta giờ cũng đã đang tập hợp lại và đang hùng dũng rẽ sóng biển, sát khí đằng đằng. Cliopat'ơ, trái tim của ta, vừa nẩy nàng ở đâu? Nàng có nghe thấy không? Nếu như từ trận địa, ta trở về một lần nữa để hôn lên cặp môi này, ta sẽ xuất hiện mình đầy máu. Ta và thanh gươm của ta sẽ là đầu đề cho câu chuyện thời sự. Hy vọng vẫn đậu nơi lưỡi gươm này.

CLIOPAT'RO - Đó mới là chúa công anh dũng của ta.

ENTONI - Gân cốt, trái tim và hơi thở ta sẽ nhân lên gấp ba, ta sẽ chiến đấu thật hung dữ. Bởi vì trong những giờ tốt đẹp và may mắn của ta, bọn chúng đã phải đem sinh mạng chuộc lại những câu bông lơn với ta. Nhưng giờ đây, ta sẽ nghiêng răng lại và ném vào bóng tối tất cả những gì chặn đường ta. Nào chúng ta hãy liên hoan tưng bừng một đêm nữa. Hãy gọi tất cả những tướng lĩnh buồn bã của ta tới đây. Hãy rút đầy ly của chúng ta một lần nữa, thây kệ chuông báo nửa đêm.

CLIOPAT'RO - Hôm nay là sinh nhật em. Trước, em tính tổ chức xoàng xĩnh thôi. Nhưng vì chúa công của em lại là Entoni nên em sẽ vẫn là Cliopat'ơ.

ENTONI - Tương lai chúng ta sẽ tốt đẹp.

CLIOPAT'RO - Gọi tất cả các anh tướng của chúa thượng đến với người.

ENTONI - Gọi họ lại, ta sẽ nói chuyện với họ. Và đêm nay ta sẽ ép họ uống cho rượu tràn ra qua những vết sẹo của họ. Lại đây

hoàng hậu của ta. Nhựa sống vẫn còn đây. Lần chiến đấu tới, ta sẽ khiến thần chết phải yêu phục ta vì thanh kiếm ta sẽ đưa tài với lưỡi hái ung độc của y.

Tất cả vào, trừ Enobabox

ENOBABOX - Giờ đây, ông ta sẽ làm mờ cả ánh chớp. Giận dữ là lấy cái sợ dẹp tan cái sợ và trong trạng thái tinh thần ấy, bồ câu sẵn sàng đánh cả đà điểu. Và một lần nữa, ta lại thấy ở chủ tướng trí óc suy giảm thì trái tim hưng thịnh lại. Khi lòng dũng cảm ngọam lấy lý trí thì nó nuốt cả lưỡi gươm từng xông pha chiến trận. Ta phải tìm cách rời khỏi ông ta mới được.

HỒI BỐN

CẢNH I

Trước cổng thành Eliczandrio

Doanh trại của Xizơ -

Xizơ đang đọc một bức thư,

Egrippơ, Mokêinox và một số người khác ra

XIZƠ - Hẳn gọi ta là thằng nhãi và mắng mỏ nặng nề như thể hẳn có đủ sức đánh bật ta ra khỏi Ai Cập vậy. Sứ giả của ta hẳn nọc ra dùng roi đánh. Hẳn thách ta đấu tay đôi, Xizơ và Entơni. Nói cho tên giặc già ấy biết: ví bằng ta có muốn chết, cũng khối cách khác, còn lời thách đấu của hẳn thì ta cười mũi.

MOKÊINOX - Chúa công Xizơ cần nghĩ rằng khi một kẻ tầm cỡ lớn như vậy bắt đầu nổi điên, đó là y bị dồn đến thế cùng đường. Đừng cho y kịp lấy hơi; mà phải lợi dụng cơn thác loạn của y: sự giận dữ không bao giờ tự phòng thủ chu đáo.

XIZƠ - Báo cho những tướng lĩnh ưu tú nhất của chúng ta biết ngày mai, ta định đánh trận cuối cùng. Trong hàng ngũ của ta có khá nhiều người mới đây còn phục vụ Entơni, đủ để quây bắt hẳn. Hãy lo liệu chuyện ấy cho chu tất. Và mở tiệc khao quân. Chúng ta có đủ dự trữ lương thực để làm việc ấy và họ đáng được hưởng sự hoang phí ấy. Tội nghiệp Entơni!

Cùng vào

CẢNH II

Eliczandrio. Một phòng trong cung điện

*Entoni, Cliopat'ro, Enobabox, Tsamion, Irax, Alêcxax
và một số người khác ra*

ENTONI - Hẳn không chịu đấu với ta, Đơmixơ ạ.

ENOBABOX - Phải.

ENTONI - Tại sao hẳn không chịu nhỉ?

ENOBABOX - Hẳn nghĩ phúc phận hẳn hai mươi lần may mắn tốt đẹp hơn nên mạng hẳn cũng quý gấp hai mươi lần mạng chúa công.

ENTONI - Ngày mai, anh bạn chiến binh ạ, ta sẽ đánh cả ngoài biển lẫn trên bộ. Hoặc là ta sẽ sống, hoặc là máu ta sẽ tắm cho danh dự đang hấp hối của ta hồi sinh trở lại. Liệu người có quyết tâm chiến đấu tốt không?

ENOBABOX - Tôi vừa đánh vừa hô: "Giết sạch!".

ENTONI - Nói nghe được. Lại đây. Gọi các gia nhân ra. Đêm nay, hãy ăn uống thoải mái.

Ba hoặc bốn người hầu ra

Đưa tay cho ta, người đã ăn ở rất trung thực. Người cũng vậy. Người cũng thế. Và người nữa, người nữa. Các người đã phục vụ ta rất tốt và nhiều vua chúa đã cùng các người bầu bạn.

CLIOPAT'RO - Thế này nghĩa là gì?

ENOBABOX (*nói riêng với Cliopat'ro*) - Đó là một trò kỳ cục nảy ra trong tâm trạng buồn phiền.

ENTONI - Và người nữa, người cũng trung thực. Ước gì ta biến thành từng ấy người và tất cả các người nhập lại thành một Entoni, để ta có thể phục vụ lại các người tốt như các người đã hầu hạ ta.

NHỮNG NGƯỜI HẦU - Mong thần Phật nghiêm cấm điều đó!

ENTONI - Thôi được, các bạn tốt của ta, hãy hầu tiệc ta nốt đêm nay, đừng dè sẻn rượu và hãy đối đãi ta như hồi vương quốc của ta, đồng thời cũng là của các người, còn chịu phục tùng sự điều khiển của ta.

CLIPATRO (*nói riêng với Enobabôx*) - Làm cho những kẻ theo hầu người phải rơi nước mắt.

ENTONI - Hãy phục vụ ta đêm nay. Có thể đây là lần chót. Có thể các người sẽ không còn thấy ta nữa, hoặc có thấy chăng chỉ là một cái bóng què quặt.

Có thể, ngày mai, các người sẽ hầu hạ một chủ khác. Ta nhìn các người như một kẻ cáo biệt ra đi. Các bạn trung thực của ta, ta không bỏ các người đâu. Mà như một người chủ gần bó với công lao các người đến chết. Đêm nay hãy phục vụ ta hai giờ nữa, ta chẳng yêu cầu gì hơn. Và cầu cho thần linh đền công cho các người.

ENOBABÔX - Chúa công, ngài định làm gì mà lại gây sầu não cho họ như vậy? Ngài nhìn xem họ đang khóc kìa. Và tôi, cái đồ con lừa, mắt tôi cũng hăng sè như sát hành vậy. Thật là xấu hổ, đừng có biến chúng tôi thành đám nữ nhi.

ENTONI - Ô! Phù thủy bắt ta đi nếu ta có ý định như thế! Mong cho niềm vui nảy nở ở chỗ những giọt nước mắt ấy nhỏ xuống. Các bạn lòng của ta, các bạn đã hiểu ta theo một nghĩa quá đau đớn. Bởi vì ta nói mới rồi, là để an ủi các bạn, ta muốn cho các bạn đốt đuốc cho cháy rực đêm nay. Hỡi những trái tim của ta, nên biết rằng ta hy vọng những điều tốt đẹp ở ngày mai và mong sẽ đưa các bạn tới chỗ có sự sống chiến thắng chứ không phải là cái chết và danh dự. Nào, ta đi ăn đêm và hãy chìm đắm mọi ưu tư vào trong rượu.

Cùng vào

CẢNH III

Vẫn địa điểm cũ - Trước cung điện

Hai người lính ra, đến vọng gác

LÍNH I - Chào người anh em. Mai là ngày quan trọng đấy.

LÍNH II - Nó sẽ quyết định dứt hẳn một đường. Chúc may mắn. Cậu có nghe thấy gì lạ ở ngoài phố không?

LÍNH I - Không nghe gì cả. Có tin gì mới không?

LÍNH II - Hình như chỉ là đồn đại. Chúc cậu ngủ ngon.

LÍNH I - Ồ chúc ngủ ngon.

Hai lính khác ra

LÍNH II - Chiến hữu, hãy canh gác cho cẩn thận.

LÍNH III - Và các bạn cũng vậy. Xin chào, xin chào.

Hai người lính thứ nhất về vị trí của mình

LÍNH IV - Chỗ chúng mình đấy.

Họ đứng vào vị trí

Nếu mai thủy quân ta phát huy ưu thế thì tôi hoàn toàn tin tưởng là bộ binh ta sẽ trở dậy.

LÍNH III - Đó là một đạo quân anh dũng và đầy quyết tâm.

Có tiếng kèn ô boa phía dưới sân khấu

LÍNH IV - Im! Có tiếng gì vậy?

LÍNH I - Hãy lắng tai, lắng tai.

LÍNH II - Nghe kỹ xem.

LÍNH I - Có tiếng nhạc trong thính không.

LÍNH III - Ở dưới đất chứ?

LÍNH IV - Có phải là điềm lành không?

LÍNH III - Không.

LÍNH I - Im nào! Thế nghĩa là thế nào?

LÍNH II - Đó là thần Hecquyn yêu kính của Entoni đang từ bỏ ông.

LÍNH I - Thử lại đằng kia xem các bạn gác có nghe thấy điều chúng ta vừa nghe thấy không?

Họ tiến về một vọng gác khác

LÍNH II - Thế nào, các thầy!

NGƯỜI LÍNH KHÁC - Thế nào, thế nào, các bạn có nghe thấy cái đó không?

LÍNH II - Có, lạ nhỉ?

LÍNH III - Các thầy có nghe thấy không? Nghe thấy không?

LÍNH I - Ta thử đi theo tiếng ấy thật xa, đến hết khu vực mình xem thử nó diễn biến ra sao?

NHỮNG NGƯỜI LÍNH (nói với nhau) - Phải, kỳ lạ thật.

Cùng vào

CẢNH IV

Vẫn địa điểm cũ. Một phòng trong cung điện

Entoni và Cliopat'ra, Tsamion và một số khác theo hầu

ENTONI - Erox! Áo giáp của ta. Erox!

CLIOPAT'RO - Chàng hãy ngủ một chút.

ENTONI - Không, người yêu dấu của ta. Erox, lại đây. Mang áp giáp cho ta, Erox!

Erox mang áo giáp ra

- Nào, anh bạn thân mến, mặc giáp sắt cho ta. Nếu hôm nay nữ thần Vận mệnh không ủng hộ ta thì đó là tại ta coi khinh nàng. Nào.

CLIOPAT'RO - Để em giúp một tay. Cái này để làm gì?

ENTONI - Ấy, để đẩy, để đẩy! Nàng là người đúc áo giáp cho tim ta. Lầm rồi, lầm rồi. Cái này cơ.

CLIOPAT'RO - Đúng thế này. Hấp! Em làm được mà. Chắc là thế này đây.

ENTONI - Được, được. Ta sẽ làm nên chuyện. Thấy không anh bạn? Đi mặc giáp của người đi.

EROX - Xong ngay thôi, thưa chúa công.

CLIOPAT'RO - Thất thế này, có chắc không.

ENTONI - Tuyệt lắm, ít ai thất được như vậy. Kẻ nào định tháo cái này trước khi ta muốn cởi ra để nghỉ ngơi, sẽ nghe thấy nổi đông. Erox, người lỏng ngóng thế. Hoàng hậu của ta còn gài chặt hơn người đó. Nhanh lên. Ôi, người yêu của ta! Ước gì nàng có thể nhìn thấy ta xung trận hôm nay. Và nếu nàng biết thế nào là nghiệp vương bá, nàng sẽ thấy một tay lão luyện trong nghề đó.

Một người lính mang vũ khí ra

- Chào người. Xin có lời hoan nghênh. Người có vẻ là người thông thạo việc binh đao. Đối với công việc ưa thích, ta đây sớm và hoan hỉ bắt tay vào làm.

NGƯỜI LÍNH - Trình chủ soái, mặc dù còn sớm, một nghìn quân sĩ, giáp trụ chỉnh tề đang đợi ngài ngoài cổng.

*Tiếng hô. Kèn chào -
Các tướng lĩnh và quân sĩ ra*

TƯỚNG LÍNH - Sáng nay. Trời đẹp. Kính chào chủ tướng.

TẤT CẢ - Kính chào chủ tướng.

ENTONI - Khá lắm, các chàng trai. Buổi sáng nay giống như tâm hồn của một thanh niên muốn làm nên chuyện phi thường, mở đầu trong sáng. (Với Erox) - Thế thế. Nào, đưa cho ta cái ấy. Thế này cơ. Nói vậy nghe được lắm. (Với Cliopat'ro) - Tạm biệt phu nhân của ta, chúc may mắn, dù ta có làm sao chẳng nữa. Đây là cái hôn của một người lính (*hôn nàng*). Thật đáng trách và xấu hổ, nếu nói thêm những lời chúc tụng nhảm tai. Giờ đây ta sẽ tạm biệt nàng như một con người bằng thép. Các chiến sĩ, hãy theo sát ta. Ta sẽ đưa các người đến nơi chiến trận. Tạm biệt.

Entoni, Erox, các tướng lĩnh và binh sĩ vào

TSAMION - Xin Lệnh bà hãy lui vào phòng riêng.

CLIOPAT'RO - Đưa ta đi. Chàng xuất phát thật hùng dũng. Giá cuộc chiến lớn này có thể giải quyết bằng một trận đấu một chọi một giữa chàng và Xizơ! Nếu vậy, Entoni sẽ... Nhưng bây giờ... Thôi, đi nào.

Cùng vào

CẢNH V

Eliczandrio. Doanh trại Entoni

*Tiếng kèn đồng. Entoni và Erox ra.
Một người lính gặp họ*

NGƯỜI LÍNH - Cầu xin thần linh làm cho hôm nay là ngày hạnh phúc của Entoni.

ENTONI - Giá đạo trước ta nghe theo người, nghe theo những vết sẹo trên mình người mà đánh trên bộ.

NGƯỜI LÍNH - Giá ngài làm thế thì giờ đây những vị vua nổi loạn và người dũng tướng sớm nay bỏ đi, hẳn vẫn còn theo gót ngài.

ENTONI - Ai đã bỏ đi sớm nay?

NGƯỜI LÍNH - Còn ai nữa! Một người luôn luôn bên ngài. Ngài cứ thử gọi Enobabơ xem. Ông ta sẽ không nghe thấy ngài, hoặc là, từ doanh trại của Xizơ, sẽ đáp: "Tôi không phải là người của ông!".

ENTONI - Người nói gì vậy?

NGƯỜI LÍNH - Trình chủ tướng, ông ta sẽ theo Xizơ.

ERƠX - Trình chủ tướng, ông ta không mang theo hòm xiềng và vàng bạc.

ENTONI - Y đi rồi à?

NGƯỜI LÍNH - Hoàn toàn chắc chắn.

ENTONI - Này Erơx, hãy gửi vàng bạc, tư trang theo cho y. Hãy làm như thế. Không được giữ lại chút gì, ta giao trách nhiệm cho người đó. Viết cho y - ta sẽ ký tên ở dưới - gửi những lời chào từ biệt nhân ái. Bảo là ta chúc y sẽ không bao giờ có lý do để thay đổi chủ một lần nữa. Ôi! Vận hạn của ta đã làm hỏng cả những con người trung thực. Làm nhanh lên. Ôi! Enobabơ!

Cùng vào

CẢNH VI

Trước thành Eliczandriơ. Doanh trại Xizơ

*Kèn chào Xizơ cùng Egrippơ, Enobabơ
và một số người khác ra*

XIZƠ - Egrippơ, hãy tiến quân và mở đầu trận đánh, ý ta muốn bắt sống Entoni. Báo cho ba quân biết.

EGRİPPƠ - Xin tuân lệnh.

Vào

XIZƠ - Đã sắp tới lúc hòa bình trên toàn cầu. Hôm nay phải là một ngày chiến thắng, ô-liu sẽ tự do nở hoa trên cả ba phần thế giới.

Một liên lạc ra

LIÊN LẠC - Entoni đã ra trận địa.

XIZƠ - Đến báo cho Egrippo sắp xếp bọn đào ngũ lên hàng đầu để cho Entoni phát khùng lên.

Xizơ và tùy tùng vào

ENOBABƠX - Alecxax đã nổi loạn và khi đến Judê công cán cho Entoni đã thuyết phục Hirôt ngả về phía Xizơ và bỏ Entoni. Đền bù công lao ấy, Xizơ đã treo cổ hắn. Canidiơx và số còn lại đã đào tẩu, tuy được đãi ngộ song chẳng được tin cậy trong danh dự. Ta đã hành động xấu xa. Về điểm này, ta tự kết tội và đau đớn đến mức sẽ không còn vui thú gì nữa.

Một người lính của Xizơ ra

NGƯỜI LÍNH - Enobabơx, Entoni đã cho gửi theo ông tất cả vàng bạc châu báu của ông, kèm theo cả quà của ông ta nữa. Gã liên lạc đến vào phiên gác của tôi và đang dỡ đồ từ trên lưng những con la xuống, ở lều ông đấy.

ENOBABƠX - Ta cho anh đấy.

NGƯỜI LÍNH - Ông đứng giữa, Enobabơx. Tôi nói thật đấy. Tốt nhất là ông đưa gã mang đồ ra khỏi trại cho an toàn. Tôi phải làm nhiệm vụ, nếu không tôi đã tự mình làm việc đó rồi. Hoàng đế của ông vẫn là một đáng Jupite.

Vào

ENOBABƠX - Chỉ riêng ta là tên vô lại trên trái đất. Ta cảm thấy mình dồn dập nhất. Ôi, Entoni! Chúa công rộng lượng như biển cả, nếu tôi lập công lớn thì không biết người sẽ trọng thưởng đến mức nào, khi mà hành động dè tiện này lại được người đắp vàng lên như vậy! Đó là một đòn giáng vào tim tôi, nếu nó không vỡ nát vì sự hối hận sớm sửa này thì sẽ có cách khác giải quyết mau chóng hơn. Nhưng tôi cảm thấy nổi ăn năn này sẽ giết tôi. Đánh lại chúa công ư? Không, tôi sẽ đi tìm

một cái hố nào đó để chết cho mất tăm tích. Hố càng nhớp nhúa thì càng hợp với phần cuối đời tôi.

Vào

CẢNH VII

Bãi chiến trường giữa hai doanh trại

Báo động. Trống, kèn.

Egrippơ và nhiều người khác ra

EGRIPPO - Rút lui. Chúng ta đã dẫn vào quá sâu. Bản thân Xizơ cũng đang bù đầu lên, mà sự kháng cự của địch mạnh hơn ta tưởng nhiều.

Cùng vào

Báo động. Entoni ra cùng với Xcarox bị thương

XCAROX - Ôi, hoàng thượng anh dũng, thế này mới là chiến đấu thực sự chứ! Giá đánh như vậy ngay từ đầu, thì chúng ta đã đuổi bật chúng về, bằng quần đầy đầu.

ENTONI - Người mất nhiều máu quá.

XCAROX - Vết thương của tôi đây mới đầu như chữ T, bây giờ ngoác miệng ra thành chữ H⁽¹⁾.

ENTONI - Chúng rút lui thật.

XCAROX - Chúng ta sẽ đánh cho chúng chạy vãi cứt! Trên người tôi còn đủ chỗ cho sáu vết rạch nữa.

Erox ra

EROX - Trình chủ tướng, chúng đã bị đánh bại. Và lợi thế của ta đã dẫn đến một chiến thắng huy hoàng.

XCAROX - Chúng ta hãy xĩa vào lưng chúng, tóm chúng từ đằng sau như bắt thỏ. Nện như tử bọn địch bỏ chạy, quả là thú vị.

⁽¹⁾ Một cách chơi chữ: chữ H đọc theo tiếng Anh cổ, giống như *Ache* (nghĩa là đau).

ENTONI - Công người nâng đỡ tinh thần, ta thưởng một và lòng dũng cảm của người, ta sẽ thưởng mười. Nào lại đây.

XCAROX - Tôi sẽ tập tễnh đi theo sau.

Cùng vào

CẢNH VIII

Dưới chân thành Eliczandriơ. Báo động

*Entoni ra theo nhịp hành khúc,
cùng với Xcarox và quân lính*

ENTONI - Chúng ta đã đánh đuổi hấn về tận doanh trại. Cho một người về báo cho hoàng hậu biết chiến tích của chúng ta. Ngày mai, trước khi mặt trời mọc, chúng ta sẽ chọc tiết bọn tẩu thoát hôm nay. Ta cảm ơn tất cả. Cánh tay dũng mãnh của anh em chiến đấu, không phải chỉ phục vụ sự nghiệp của ta, mà như thể mỗi người là một Hecto⁽¹⁾. Hãy trở vào thành, hôn vợ, hôn bạn bè, kể cho họ nghe chiến công của mình, trong khi họ rửa những chỗ máu đọng trên vết thương của các người bằng giọt nước mắt sung sướng và hôn lên những vết chém đầy vinh quang ấy. (Với Xcarox) - Đưa tay cho ta.

Cliopat'ro và tùy tùng ra

Ta sẽ tuyên dương công trạng người với nàng tiên vĩ đại này và yêu cầu nàng cảm tạ người. Hỡi nàng, ánh ngày của dương gian, hãy xiềng chặt cổ ta còn nguyên giáp trụ trong vòng tay nàng. Với tất cả xiêm y, hãy xuyên qua giáp nháy vào tim ta, cưỡi lên những nhịp đập rộn ràng chiến thắng của nó.

CLIOPAT'RO - Chúa của tất cả các chúa! Ôi! Tài đức vô biên! Vượt qua cái bẫy lớn của thế giới, chàng đã tươi cười trở về đó ư?

⁽¹⁾ Nhân vật thần thoại Hy Lạp, anh hùng thành T'roa. Sau bị Asin giết.

ENTONI - Chim họa mi của ta, quân ta đã đánh chúng tới tận giường ngủ. Nàng ạ, dù mái tóc nâu của ta đã điểm sương, ta vẫn còn một bộ óc nuôi dưỡng thần kinh khả dĩ có thể đua tranh từng điểm với thanh niên. Hãy nhìn con người này và ban cho đôi môi anh ta ân sủng bàn tay nàng. Hãy hôn lên đó, chiến binh của ta. Hôm nay anh ta đã chiến đấu như một vị thần.

CLIOPATRƠ - Anh bạn, ta sẽ ban cho người một bộ giáp toàn bằng vàng. Xưa kia nó là của một vị vua.

ENTONI - Anh ta xứng đáng được bộ áo giáp đó, dù nó có dát toàn bằng hồng ngọc như cỗ xe của thần Mặt Trời đi nữa. Đưa tay cho ta nắm. Chúng ta sẽ làm một cuộc viễn hành vui vẻ qua Eliczandriơ, mang những tấm mộc cũng đầy vết dao chém, kiếm đâm như chủ chúng. Giá cung điện của ta đủ chứa đạo quân này, chúng ta sẽ cùng nhau ăn đêm và uống túy lúy, chúc cho triển vọng cuộc phiêu lưu vương bá sẽ diễn ra ngày mai. Nhạc binh, hãy thổi vang tiếng đồng xối vào tai dân thành phố, hòa lẫn tiếng trống rập rờn cho trời đất cũng rộn rã âm thanh chào đón chúng ta tiến về.

Cùng vào

CẢNH IX

Doanh trại Xizơ

Một số lính canh ở bốn góc

LÍNH I - Nếu trong vòng một giờ nữa nếu không có người đến đổi gác thì chúng mình phải trở về trạm. Đêm sáng quá và nghe nói chúng ta phải chiếm lĩnh trận địa vào quãng hai giờ sáng.

LÍNH II - Ngày vừa qua thật ác liệt đối với chúng ta.

Enobabơ ra

ENOBABOX - Ôi, đêm trường, hãy chúng giám cho ta...

LÍNH III - Người nào thế?

LÍNH II - Đứng gần lại nghe xem.

ENOBABOX - Ôi, vầng trăng thiêng liêng, chúng giám cho ta, khi mọi người phần nộ phỉ nhổ ta trong ký ức đầy căm ghét, hãy chứng minh rằng Enobabox tội nghiệp này đã sám hối ăn năn trước mặt nàng.

LÍNH I - Enobabox.

LÍNH III - Im nào! Nghe nữa xem.

ENOBABOX - Ôi, nữ chúa của u sầu, hãy thấm hơi độc ẩm ướt của trời đêm vào trong ta để cho sự sống, vốn ương ngạnh chống lại ý ta, không còn bám vào ta được nữa. Hãy ném trái tim ta héo khô vì hối hận vào mỏm đá cứng, nhọn của tội lỗi ta cho nó tan thành bụi và hết mọi ý nghĩ như bần. Ôi, Entoni cao cả gấp ngàn lần sự phản bội đê mạt của tôi, hãy tha thứ cho tội lỗi của tôi với riêng người, nhưng hãy để thế gian xếp tôi vào hạng đào tẩu bỏ chúa. Ôi, Entoni! Ôi, Entoni!

Chết

LÍNH II - Ta thử nói với ông ta xem.

LÍNH I - Nghe đã, vì những điều ông ta nói có thể liên quan đến Xizơ.

LÍNH III - Phải đấy. Nhưng ông ta ngủ kìa.

LÍNH I - Ngất xỉu thì đúng hơn. Bởi vì một lời cầu gở như của ông ta không bao giờ mang đến giấc ngủ.

LÍNH II - Ta lại chỗ ông ta xem.

LÍNH III - Dậy đi ngài, dậy đi. Hãy nói với chúng tôi nào.

LÍNH II - Ngài có nghe thấy không?

LÍNH I - Bàn tay của thần Chết đã bắt ông ta đi rồi.

Tiếng trống xa xa

Nghe kìa! Tiếng trống trang nghiêm đánh thức những người đang ngủ. Ta hãy mang ông ta về trạm đốc canh. Ông ta là nhân vật đáng kể. Giờ gác của ta đã hết.

LÍNH III - Vậy thì đi. Ông ta vẫn còn có thể hồi tỉnh.

Cùng vào, mang theo cái xác

CẢNH X

Giữa hai doanh trại

Entoni và Xcarox ra cùng với quân sĩ đi đều bước

ENTONI - Hôm nay, chúng chuẩn bị hải chiến. Đánh trên bộ, chúng ta làm cho các ngài ấy không hài lòng lắm.

XCAROX - Chúng ta xin thù tiếp cả hai mặt, thưa tướng công.

ENTONI - Nếu chúng muốn đánh trong lửa hay trên không, chúng ta cũng sẵn sàng nghênh chiến. Nhưng chúng ta sẽ làm thế này: bộ binh trên các đồi giáp thành phố sẽ ở lại bên chúng ta. Về mặt biển ta đã ra lệnh rồi, thuyền đã rời cảng. Chúng ta hãy ra chỗ kia. Ở đó, chúng ta có thể quan sát rõ nhất mọi sự khai triển của hạm đội địch.

Cùng vào

Xizơ cùng quân sĩ ra đi đều bước

XIZƠ - Trừ phi bị tấn công, chúng ta sẽ án binh bất động trên bộ. Theo ta hiểu thì tình hình sẽ như thế. Bởi vì lực lượng tinh nhuệ nhất của hãn đã được điều ra tăng cường cho các chiến thuyền. Tiến về thung lũng, và hãy nắm ưu thế cao nhất.

Cùng vào

Entoni và Xcarox lại ra

ENTONI - Chúng chưa tụ lại. Từ chỗ cây thông kia, ta sẽ phát hiện ra tất cả. Ta sẽ báo cho người ngay phải hành động thế nào.

Vào

XCAROX - Chim én đã làm tổ trên những cánh buồm của Clìopat'rơ. Các thầy bói nói là không biết đó là điềm gì, trông họ có vẻ u ám, họ không dám nói điều họ thấy. Entoni lúc thì quả cảm, lúc lại buồn bã và bứt rứt về những cái nắm được và chưa nắm được, tâm khí thất thường, hy vọng chen lẫn lo sợ.

*Tiếng kèn báo động đằng xa,
như trong một cuộc thủy chiến, Entoni trở ra*

ENTONI - Hồng hết rồi! Mụ Ai Cập nhơ bản ấy đã phản ta! Hạm đội của ta đã đầu hàng địch và kia, chúng đang tung mủ lên và chèn chén với nhau như những người bạn bao lâu xa vắng. Đồ gái đĩ trăm thàng! Chính người đã bán rẻ ta cho thàng nhãi nhép ấy và giờ đây chỉ còn lại chiến tranh giữa trái tim ta và người nữa thôi. Ra lệnh cho ba quân tháo chạy hết đi! Bởi vì khi nào ta trả thù kẻ quyến rũ ta là ta xong hết nhiệm vụ. Báo tất cả hãy tìm đường chạy. Người đi đi.

Xcarax vào

Ôi, mặt trời! Ta sẽ không còn thấy người mọc lúc bình minh nữa. Nữ thần Vận mệnh và Entoni chia tay nhau ở đây. Tại đây, chúng ta bắt tay nhau giã biệt. Tất cả đi đến nước này ư? Những trái tim từng theo gót ta như những con chó trung thành, mà ta đã thỏa mãn mọi nguyện ước, giờ tuôn những lời ngọt xớt lên gã Xizơ đang lên như triều. Còn cây đại thụ này, xưa vút cao trên đầu tất cả giờ đã xác lá xơ cành. Ta đã bị phản bội. Ôi, tâm hồn xảo trá của Ai Cập, nữ yêu đầy ma lực mà mỗi cái liếc mắt có thể thúc ta xung trận hoặc thu quân về, mà vòng tay ôm ấp là vương miện của ta, là mục đích chủ yếu của ta! Như một ả di-gan thực sự, nó đã dùng tà thuật lừa ta rơi vào chính giữa họa suy vong. Ôi, Erơx, Erơx!

Cliopat'ra ra

A! Người đó ư, đó ư, đồ phù thủy. Cút đi!

CLIOPATRO - Vì sao chúa công của em lại giận dữ với người mình yêu như vậy?

ENTONI - Xéo đi kéo ta trừng phạt thật đích đáng và làm hoen ố chiến thắng của Xizơ bây giờ. Để cho hấn bắt người đem bêu trước đám lê dân gào thét, kéo theo xe hấn như một vết nhơ lớn nhất của nữ giới, trưng bày như một con quái vật cho bọn tiện dân dần dần ngắm xem. Và để cho nàng Octêviơ kiên trinh rạch nát mặt người bằng những ngón tay da mài nhọn sẵn.

Cliopat'ra vào

Người đi khỏi là phải, nếu người còn muốn sống. Nhưng tốt hơn là cứ để người rơi vào cơn cuồng nộ của ta, vì như thế một cái chết sẽ có thể tránh được cho nhiều người khác khỏi chết.

Ôi, Erôx! Chiếc áo tắm thuốc độc của Nêxôx⁽¹⁾ đã trùm lên ta. Hỡi thần Hecquyn, tổ tiên của con, hãy dạy cho con biết nổi giận như người để con ném tên Laicôx⁽²⁾ móc vào lưỡi liềm của mặt trăng và bằng đôi tay này, vớ lấy cây chùy nặng nhất, đập tan bản ngã tinh tú của con. Mụ phù thủy sẽ phải chết. Nó đã bán cho ta thằng nhãi con La Mã và ta đã rơi vào âm mưu đó. Ắ phải chết vì tội ấy. Bớ Erôx!

CẢNH XI

Eliczandriô. Một phòng trong cung điện

Clìopat'ra, Tsamion, Irax và Mađion ra

CLÌOPAT'RÔ - Cứu ta với, các thị nữ của ta! Ôi, chàng điên khùng hơn cả thần Têlômôn mất mộc, con lợn độc xứ Thexôli sùi bọt mép cũng không dữ bằng.

TSAMION - Ra lẳng thôi! Tới đó, Lệnh bà hãy khóa chặt cửa và cho người báo tin đến hoàng thượng là Lệnh bà đã chết. Hồn lìa khỏi xác cũng không day dứt hơn nỗi xót xa vì uy danh vĩ đại tiêu tan.

CLÌOPAT'RÔ - Ra lẳng! Mađion, đến trình với hoàng thượng là ta đã tự sát. Nói với người rằng, tiếng cuối cùng ta thốt ra là "Entônì". Và ta xin người hãy dùng lời lẽ thật thắm thiết vào. Đi đi, Mađion và kể cho ta nghe thái độ hoàng thượng nhận tin ta chết như thế nào. Nào, ta ra lẳng.

Cùng vào

⁽¹⁾ Theo thần thoại Hy Lạp, yêu quái đầu người mình ngựa, Nêxôx, định bắt cóc Đêjanir, vợ Hecquyn, bị Hecquyn giết bằng chiếc tên có tẩm máu mãng xà tinh bảy đầu ở đầm lầy Lecnô. Trước khi chết Nêxôx trao cho vợ Hecquyn tấm áo choàng làm bùa để buộc Hecquyn trở lại với nàng mỗi khi có ý định phụ bạc. Hecquyn khi khoác chiếc áo đó, bị những cơn đau dữ dội không sao chịu nổi. Entônì vẫn tự nhận mình là dòng dõi Hecquyn.

⁽²⁾ Tên bạn phản trắc của Hecquyn đã nhận từ tay Đêjanir chiếc áo tẩm máu của Nêxôx (xem chú thích 1). Điên cuồng vì những cơn đau do mặc chiếc áo này, Hecquyn đã ném Laicôx xuống biển. Sau đó, Laicôx biến thành đá.

CẢNH XII

*Vẫn chỗ cũ. Một phòng khác**Entoni và Erox ra*

ENTONI - Erox, người vẫn trông thấy ta chứ.

EROX - Dạ, bẩm chúa công cao cả.

ENTONI - Đôi khi, chúng ta thấy một đám mây hình con rồng, một đám hơi nước giống như một con gấu hoặc sư tử, một bức thành có chòi canh, một hòn đá chênh vênh, một trái núi chẻ làm hai ngọn hay một mũi đất xanh xanh nhô ra biển trên có cây cối; nó như gạt đầu ra hiệu với thế gian và đánh lừa mắt ta bằng những ảo ảnh trên không. Đó, người đã trông thấy những dấu hiệu như vậy. Đó là đám rước của đêm đen.

EROX - Dạ, thưa chúa công.

ENTONI - Cái hình tựa như con ngựa lúc này, chỉ thoáng chốc, sẽ tan và nhòa đi như nước hòa vào nước.

EROX - Đúng thế, thưa chúa công.

ENTONI - Erox, hầu cận đôn hậu của ta, bây giờ chủ tướng của người cũng là một hình thể như vậy đó. Nay đây, ta là Entoni, nhưng rồi sẽ chẳng giữ nổi cái thể dạng hữu hình này nữa đâu, thân bọc ọ. Ta đã chiến đấu vì Ai Cập. Và hoàng hậu... ta tưởng ta chiếm được trái tim nàng, vì nàng làm chủ trái tim ta trong khi trái tim ta còn thu phục hàng triệu trái tim khác giờ đây đã bỏ ta... Erox ạ, nàng đã thông lưng tráo bài với Xizơ, gỡ thối cờ gian bạc lận, thí cả vinh quang ta cho chiến thắng của kẻ địch. Đừng khóc Erox tốt bụng ạ. Giờ đây chỉ còn bản thân ta để tự kết liễu đời ta.

Madion ra

- A, nữ chúa dê tiện của mi! Mụ đã đánh cắp lưỡi gươm của ta.

MADION - Không, trình chúa thượng Entoni, nữ chúa của thần yêu Bệ hạ và số phận của người hoàn toàn quyền làm một với vận mệnh của Bệ hạ.

ENTONI - Cút khỏi đây, đồ quan thị trăng tráo. Im đi! Mụ đã phản ta và mụ sẽ phải chết một cái chết đích đáng.

MADION - Món nợ với thần Chết, người ta chỉ có thể trả một lần và khoản đó, hoàng hậu đã thanh toán xong. Điều chúa công định làm, hoàng hậu đã đi bước trước rồi. Lời cuối cùng người nói là "Entơni! Entơni cao cả nhất trần đời!" rồi giữa chừng, một tiếng rên xé lòng làm đứt quãng cái tên Entơni bị ngắt đôi giữa trái tim và làn môi hoàng hậu. Hoàng hậu từ trần, với tên của chúa thượng chôn chặt trong lòng như vậy đó.

ENTONI - Vậy là... chết rồi ư?

MADION - Chết rồi!

ENTONI - Erơx, cởi giáp cho ta, công việc nặng nhọc của một ngày dài đã xong và chúng ta cần phải ngủ (*với Madion*) - Người ra khỏi đây an toàn, thế cũng là được trả công hậu hĩnh lắm rồi. Đi đi.

Madion vào

Cởi ra, rút bỏ ra. Cả bộ giáp bảy lần lột của Êi-jắc⁽¹⁾ cũng không kìm nổi cơn đập cuồng loạn này của tim ta. Ôi, lồng ngực ta hãy nứt ra! Tim ơi, bay găng một lần khỏe hơn cái lồng ngực mi, phá vỡ nó ra. Nhanh lên, Erơx, lẹ chân lên. Ta chẳng phải con nhà võ nữa. Tiêu tan rồi, những mảnh giáp vụn, bay đã có một thời được mang rất mực kiêu hùng... Đi ra, để mình ta một lát.

Erơx vào

Ta sẽ đuổi kịp em, Clơpat'rơ và van xin em tha thứ. Phải thế thôi, vì bây giờ mọi sự kéo dài đều là cực hình. Đuốc đã tắt rồi, hãy nằm xuống, tha thần làm chi nữa. Giờ đây mọi cố gắng chỉ làm hỏng kết quả của chính nó. Phải, sức mạnh lại vướng vít với sức mạnh. Thôi, áp triện vào, niêm phong, thế là xong. Erơx! - Anh đến đây, nữ hoàng của anh - Erơx! - Hãy

⁽¹⁾ Ajax: hai nhân vật trong cuộc chiến thành T'roa.

1. Con trai vua Têlêmon, trong cuộc tranh chấp những vũ khí của Asin để lại, bị Uliá đánh bại, phát điên vì đau đớn, chọc tiết đàn gia súc của người Hy Lạp, tưởng đó là kẻ thù, sau đó nhận ra mình lầm và tự tử.

2. Con trai vua Onlê, phạm tội bất kính đối với nữ thần Atêna (nữ thần Tư tưởng Nghệ thuật và Công nghiệp), bị nàng trút bão trừng phạt trong trận thành T'roa, làm đắm tàu trên đường về. Êi-jắc nấp vào một tảng đá, dọa trời và bị sóng vùi lấp.

Ở đây chỉ Êi-jắc con vua Têlêmon.

chờ anh. Nơi những linh hồn ngã mình trên thảm họa, chúng ta sẽ nắm tay nhau tung tăng vui vẻ khiến các bóng ma phải trở mắt nhìn. Nàng Đaidâu cùng chàng Iniox⁽¹⁾ sẽ vãn hân người chiêm ngưỡng và cả âm cung sẽ là của chúng ta. Lại đây, Erox, Erox!

Erox trở ra

EROX - Chúa công cần gì?

ENTONI - Từ khi Clipat'ro chết, ta sống trong ô nhục đến nỗi thần linh đâm ghét sự hèn hạ của ta. Ta, kẻ đã từng vung gươm sể thế giới làm tư và với những chiến thuyền, đã lập nên những thành phố nổi trên lưng vua Thủy tề xanh rờn, song ta phải tự lên án mình đã thiếu lòng can đảm của một người đàn bà. Ta không cao cả bằng nàng: bằng cái chết, nàng nói vào mặt Xizơ: "Chỉ có ta chiến thắng bản thân ta". Erox, người đã thề rằng khi đến bước đường cùng - và bây giờ đúng là như vậy - khi ta thấy nỗi ô nhục và kinh tởm đuổi sau lưng, không còn cách nào tránh thoát, người sẽ vâng theo lệnh ta mà kết liễu đời ta. Hãy làm thế đi, đã đến lúc rồi. Không phải người hạ thủ ta đâu, mà chính là người làm cho Xizơ chùng hững đó. Đừng tái mặt đi như thế, phải hồng hào lên chứ?

EROX - Trời phạt không cho phép thần làm thế! Lẽ nào thần lại có thể làm cái điều mà tất cả những mũi tên thù của thành Pathior đều trật đích và không làm nổi?

ENTONI - Erox, người có đành tâm đứng ở một khung cửa sổ thành La Mã vĩ đại mà nhìn chủ người bị trói giết cánh khuỷu, cổ thâm tím đờn, cúi gập xuống, mặt đỏ nhừ vì nhục nhã ê chề, trong khi chễm chệ trên xe ở đằng trước, gã Xizơ tốt số tha hồ giở trò lăng nhục?

EROX - Thần không thể nhìn cảnh đó.

ENTONI - Vậy thì ra tay đi. Bởi vì ta cần được giải thoát bằng một nhát kiếm. Hãy rút thanh gươm trung thực mà người đã dùng để phục vụ rất đặc lực cho đất nước.

EROX - Ôi, chúa công! Xin tha thứ cho kẻ hạ thần.

ENTONI - Khi ta giải phóng cho người, chẳng phải người đã thề sẽ

⁽¹⁾ Đaidâu, nữ hoàng xứ Cacthi yêu Iniox, anh hùng thành T'roa, con của thần Vệ nữ. Sau khi bị Iniox bỏ, Đaidâu đã tự sát bằng dao găm trên một đàn hỏa thiêu.

làm thế khi ta ra lệnh đó sao? Làm ngay đi, kéo mọi công lao trước đây của ngươi ta sẽ coi là ngẫu nhiên hết. Rút gươm ra và lại đây.

ERÖX - Xin chúa công hãy quay khỏi kẻ hạ thần bộ mặt cao quý mang tất cả vẻ uy nghi của thế giới này.

ENTONI - Thì đây!

Quay mặt khỏi Erox

ERÖX - Thần đã rút kiếm ra rồi.

ENTONI - Vậy hãy để nó hoàn thành ngay cái công việc mà ngươi rút ra để làm.

ERÖX - Thầy và chủ thân yêu của tôi, cho tôi được nói: vĩnh biệt, trước khi tôi hạ nhất gươm đâm máu này.

ENTONI - Ngươi đã nói rồi đó, anh bạn ạ. Ờ, vĩnh biệt.

ERÖX - Vĩnh biệt thủ lĩnh vĩ đại. Tôi đâm ngay chứ ạ!

ENTONI - Đâm ngay đi, Erox.

ERÖX - Này đây (*tự đâm mình*). Thế là tôi tránh được nỗi đau đớn phải thấy Entoni chết.

ENTONI - Ôi, cao quý gấp ba lần bản thân ta! Ôi, Erox dũng cảm, ngươi đã dạy ta nên làm và cũng là điều ngươi không thể làm. Nữ hoàng của ta và Erox, bằng bài học dũng cảm họ dạy cho ta, đã tỏ ra cao quý hơn ta một đầu. Nhưng ta sẽ là vị hôn phu của cái chết và ta chạy bỏ tới nó như tới giường tân hôn. Nào. Và Erox ạ, thầy của ngươi hóa ra lại chết như học trò của ngươi. Làm như thế này (*gieo người xuống thanh gươm của mình*). Chính là ta đã học ngươi. Sao? Không chết à? Không chết à? Ôi, lính gác. Ôi, kết thúc họ ta nào?

Docotax và tốp cận vệ ra

CẬN VỆ - Cái gì ầm ầm thế?

ENTONI - Ta đã làm công việc của mình tồi quá, các bạn ạ. Ôi, hãy kết thúc họ ta cái mà ta đã bắt đầu.

CẬN VỆ II - Tinh cầu đã rụng.

CẬN VỆ I - Và đã đến lúc tận thế.

TẤT CẢ - Than ôi, đau buồn thay!

ENTONI - Kẻ nào yêu ta hãy đâm ta chết hẳn đi.

CẬN VỆ I - Tôi không làm chuyện ấy.

CẬN VỆ II - Tôi cũng không.

CẬN VỆ III - Không ai cả.

Toán cận vệ vào

ĐOCƠTƠX - Cái chết và vận hẩm hiu của ông xui bộ hạ của ông bỏ chạy. Mang tin này và đưa cho Xizơ xem thanh gươm này, ta sẽ được trọng dụng.

Đaiomidiz ra

ĐAIOMIDIZ - Entoni đâu?

ĐOCƠTƠX - Đấy, Đaiomidiz, đấy thôi.

ĐAIOMIDIZ - Người còn sống không? Sao anh không trả lời?

Đocotơx vào

ENTONI - Đaiomidiz đấy ư? Rút gươm ra đâm cho ta chết đi!

ĐAIOMIDIZ - Chúa công tối thượng, nữ chúa Cliopat'ơ sai thần đến tìm Bệ hạ.

ENTONI - Nàng phái người đi từ lúc nào?

ĐAIOMIDIZ - Ngay lúc này, thưa chúa công.

ENTONI - Nàng đang ở đâu?

ĐAIOMIDIZ - Khóa kín cửa, ở trong lãng, hoàng hậu chợt lo sợ vì linh cảm thấy điều vừa xảy ra. Bởi vì khi hoàng hậu thấy chúa thượng nghi ngờ người thông đồng với Xizơ - điều này hoàn toàn vô căn cứ - và biết không thể dẹp được cơn thịnh nộ của chúa thượng, người bèn sai báo tin đến chúa thượng là người đã chết. Nhưng từ bấy đến giờ, lo lắng không biết hậu quả của tin đó ra sao, hoàng hậu bèn phái thần đến trình rõ sự thật. Và thần e rằng mình đến quá muộn.

ENTONI - Phải, quá muộn rồi. Đaiomidiz don hậu ạ. Gọi đội cận vệ hộ ta với.

ĐAIOMIDIZ - Bớ đội cận vệ của hoàng đế! Bớ, cận vệ. Đến đây, thánh thượng gọi các người.

Bốn năm người trong đội cận vệ của Entoni ra

ENTONI - Các bạn thân mến, hãy mang ta đến chỗ Cliopat'ơ đang ở. Đó là việc cuối cùng ta ra lệnh cho các người.

CẬN VỆ I - Thánh thượng, chúng thần đau xót vì chúa thượng không

sống thêm để tất cả các tôi trung được phụng sự đến kiệt sức tàn hơi.

TẤT CẢ - Ngày hôm nay thật vô cùng nặng nề.

ENTONI - Các bạn tốt của ta, đừng ban cho số mệnh phũ phàng cái vinh dự được thích thú với nỗi đau buồn của các bạn. Hãy hoan nghênh hình phạt nó đem lại cho chúng ta và trừng phạt lại nó bằng cách tỏ ra đón nhận nó một cách nhẹ nhõm. Nhắc ta lên nào. Ta đã từng nhiều phen dẫn dắt các bạn. Bây giờ hãy mang ta đi, các bạn thân mến và hãy nhận lời cảm ơn của ta về tất cả.

Mọi người cùng vào, mang theo Entoni

CẢNH XIII

Văn Eliczandrio. Một khu lăng

Cliopat'rơ cùng Tsamion và Irax ra ở tầng trên

CLIOPAT'RƠ - Ôi, Tsamion! Ta sẽ không bao giờ ra khỏi chốn này.

TSAMION - Hoàng hậu thân yêu, xin người trấn tĩnh lại.

CLIOPAT'RƠ - Không, ta hoan nghênh tất cả sự kiện kỳ lạ và ghê gớm, nhưng những vỗ về an ủi, ta lại coi khinh. Nỗi đau buồn mênh mông của ta phải có tầm lớn của nguyên nhân gây ra nó.

Daiomidiz ra ở phía dưới

- Thế nào, chúa thượng đã băng hà chưa?

DAIOMIDIZ - Thần chết lớn vờn trên mình chúa thượng, song người chưa băng hà. Lệnh bà hãy nhìn ra mé bên kia lăng. Đội cận vệ đã khiêng người tới đây.

Toán cận vệ khiêng Entoni ra, ở mé dưới

CLIOPAT'RƠ - Ôi, mặt trời! Hãy đốt cháy cả khối cầu lớn trong đó mi vận động! Bóng tối bao trùm lên ngôi sao chạng vạng của dương gian rồi. Ôi, Entoni, Entoni, Entoni! Giúp ta với

Tsamion; giúp ta với, Irax. Giúp ta với các bạn ở mé dưới: chúng ta hãy kéo hoàng thượng lên đây.

ENTONI - Bình tĩnh! Không phải sự dũng cảm của Xizơ đã quật ngã Entoni. Mà chính lòng dũng cảm của Entoni đã tự chiến thắng bản thân nó.

CLIOPATRO - Hẳn là thế: không ai khác ngoài Entoni thắng được Entoni. Nhưng thật là đau đớn.

ENTONI - Ta sắp chết, Ai Cập nương ạ, sắp chết. Nhưng ta muốn xin thần chết khoan cho ta một lát để ta đặt cái hôn tội nghiệp cuối cùng trong số bao nhiêu nghìn cái hôn môi em.

CLIOPATRO - Entoni thân yêu, em không dám... chúa công thân yêu của em, tha thứ cho em... em không dám vì em sợ làm thế em sẽ rơi vào tay chúng. Không đời nào em để chúng dùng em để tô điểm cho cuộc diễu võ giương oai của tên Xizơ tốt số. Nếu dao còn có lưỡi sắc, thuốc độc còn hiệu quả hoặc rắn còn có nọc thì em yên trí là không ai đụng được đến mình. Vợ chàng, Octêviơ với cặp mắt nhu mì và phong thái trầm tĩnh rồi đây có khinh mạn em thì cũng chẳng vinh dự gì nữa. Nhưng, nào lại đây, Entoni... giúp ta với, các thị nữ của ta... phải kéo chúa thượng lên. Các bạn, giúp một tay nào.

ENTONI - Ôi, nhanh lên kéo ta đi đây.

CLIOPATRO - Quả là một cuộc thao luyện kỳ lạ! Sao chúa công ta nặng làm vậy! Ta kiệt sức rồi nên càng nặng. Nếu em có quyền như thần Junô⁽¹⁾ vĩ đại, em sẽ sai thần Meccuya nâng chàng trên đôi cánh lực lưỡng, đặt bên cạnh Jupite. Nhưng thôi, ao ước chỉ là chuyện ngu dại. Ôi, kéo lên, kéo lên nào.

Mọi người nâng Entoni lên đến chỗ Cliopat'ro

Tốt lắm. Hãy chết ở nơi chàng đã sống. Hãy tỉnh lại với những chiếc hôn này. Nếu môi ta có phép mầu nhiệm như thế, ta sẽ hôn đến mòn môi.

TẤT CẢ - Một cảnh nào lòng!

ENTONI - Ta sắp chết, nàng Ai Cập ạ, sắp chết. Cho ta chút rượu và để ta nói đôi lời.

CLIOPATRO - Không! Hãy để em nói. Hãy để cho em xỉ vả cái mụ

⁽¹⁾ Nữ thần hôn nhân, con gái Xatuyrơ và vợ Jupite.

nội trợ xảo trá là nữ thần Vận mệnh, lằng mọ thật là dữ cho gãy tan tành bánh xe của mụ ta.

ENTONI - Cho ta nói một lời thôi, nữ hoàng yêu quý. Hãy yêu cầu Xizơ bảo đảm danh dự và an toàn cho nàng.

CLIOPAT'RƠ - Hai cái đó không thể đi đôi với nhau.

ENTONI - Em thân yêu, hãy nghe ta. Trong đám quần thần của Xizơ chớ tin ai ngoài Prôculiôx.

CLIOPAT'RƠ - Em chỉ tin ở quyết tâm và hai bàn tay em thôi, chứ không thể tin ai trong đám quần thần của Xizơ được.

ENTONI - Giờ đây đừng buồn, cũng đừng khóc than cái kết cục bi thảm của ta làm gì. Mà hãy vui vẻ nhớ lại những thời oanh liệt trước đây của ta, khi ta còn là bậc vương tôn lớn nhất, cao quý nhất của thế giới. Và, đến nay ta cũng không chết nhục, cũng không chịu hèn nhất ngả mũ chiến trước kẻ địch đồng hương với mình, một người La Mã chiến bại anh dũng trước một người La Mã. Bây giờ hồn ta đã lìa ta, ta không nói gì thêm được nữa đâu.

CLIOPAT'RƠ - Con người cao quý nhất trên đời, chàng từ trần đó ư? Chàng không thiết em nữa chăng? Em có nên ở lại thế gian buồn tẻ này, mà vắng chàng, nó cũng chẳng hơn gì cái chuồng lợn? Ôi, các thị nữ của ta, nhìn này.

Entoni chết

Chiếc mũ miện của trái đất đã tan rôi. Vị chúa của ta! Ôi! Vành hoa chiến trận đã héo, cột trụ trong hàng võ tướng đã đổ. Thiếu niên, thiếu nữ rồi đây bằng vai với người lớn. Người ưu việt đã mất và chẳng còn gì đáng kể dưới vầng trăng lang thang.

Ngất

TSAMION - Ôi, hoàng hậu lịm đi kìa. Lệnh bà!

IRAX - Nữ chúa của chúng ta cũng chết rồi.

TSAMION - Lệnh bà!

IRAX - Hoàng hậu!

TSAMION - Ô, hoàng hậu, hoàng hậu!

IRAX - Nữ vương Ai Cập! Nữ hoàng đế.

TSAMION - Im, im, Irax!

CLIOPAT'RƠ - Không hậu cung, không vương phi nữa, ta chỉ còn là một phụ nữ với dục vọng xoàng xĩnh không hơn gì cô gái vất

sữa và làm những công việc hèn mọn nhất. Lẽ ra ta phải ném vương trượng vào các thần linh độc ác, nói với họ rằng, trước khi họ đánh cắp viên bảo ngọc này của chúng ta, thì thế giới này có kém chi thế giới của họ. Bây giờ, tất cả chỉ là số không. Nhấn nhục là ngu ngốc, mà nôn nóng thì chỉ hợp với đồ chó đại. Vậy thì lao vào mồ trước khi thần chết đến với ta, phải đâu là tội lỗi? Thế nào các thị nữ của ta! Kìa, kìa, phấn chấn lên chứ? Sao vậy, Tsamion? Các cô gái ưu tú của ta! A, nhìn kìa, các em! Ngọn đèn của ta hết dầu, nó tắt rồi. Này, các khanh, hãy can đảm lên, chúng ta sẽ an táng thánh thượng. Và hãy làm những gì là anh dũng, là cao đẹp theo nghi thức La Mã long trọng. Để cho thần Chết cũng tự hào được bắt chúng ta đi. Nào, đi thôi. Cái vỏ đựng linh hồn vĩ đại này giờ đã lạnh ngắt. Nào, chúng ta không còn bạn nào khác ngoài sự quyết tâm, và cách kết thúc nhanh gọn nhất.

Cùng vào.

Những người ở tầng trên mang xác Entoni

HỒI NĂM

CẢNH I

Eliczandrio. Doanh trại Xizơ

*Xizơ, Egrippơ, Đolobela, Mokêinơx, Ghelơx, Prôculiơx
và một số người khác ra*

XIZƠ - Đolobela, hãy đến chỗ hấn, bảo hấn đầu hàng, nói với hấn rằng thất thế như vậy mà hấn cứ chần chừ thì chỉ tổ làm trò cười mà thôi.

Vào

ĐOLÓBELA - Phụng mạng Xizơ.

Đocơtơx ra, cầm thanh gươm của Entơni

XIZƠ - Sao lại thế này? Và người là ai mà dám ra mắt ta như vậy?

ĐOCƠTƠX - Tên tôi là Đơcơtơx. Tôi phụng sự Mac Entơni, người xứng đáng được phụng sự tốt nhất. Hồi ông ta còn đứng trên hai chân, còn nói năng, ông ta đã là chủ của tôi và tôi đã xả thân dẹp những kẻ căm ghét ông. Nếu ngài vui lòng thu nhận tôi, tôi sẽ thuộc về Xizơ như trước đây đã từng thuộc về Entơni. Nếu ngài không ưng như vậy, tôi xin nộp mạng dưới tay ngài.

XIZƠ - Người nói vậy là thế nào?

ĐOCƠTƠX - Tôi nói: Ôi Xizơ, Entơni đã chết.

XIZƠ - Một sự vĩ đại như thế, khi sụp đổ lẽ ra phải gây một chấn động lớn hơn mới đúng, lẽ ra địa cầu phải rung chuyển, chao đảo, sư tử bắn tung ra đô thị và thị dân bị hất nhào vào hang

sư tử. Cái chết của Entoni không phải một sự tận số đơn lẻ: cái tên đó bao hàm một nửa nhân gian.

ĐOCƠTƠ - Xizơ, Entoni đã chết, không phải do phán xử của một bậc điều hành cán cân công lý, cũng chẳng phải bởi một lưỡi dao của một tên thích khách được trả công; mà chính bàn tay đã từng làm nên những hành động vinh quang, được trái tim tiếp thêm can đảm, đã xẻ đôi trái tim mình. Đây là thanh gươm của ông. Tôi đã lấy trộm nó từ vết thương ấy. Ngài hãy nhìn xem: nó hoen máu Entoni, dòng máu cao quý nhất.

XIZƠ - Nom các bạn buồn bã thế? Đây quả là một tin khiến các bậc vua chúa phải trào nước mắt, dù thần linh có quở trách ta cũng chịu vậy.

EGRİPPƠ - Và kỳ lạ thay, tạo hóa lại bắt chúng ta khóc than cái kết quả của những việc làm ta đeo đuổi một cách kiên trì nhất.

MOKEİNX - Trong đời ông ta, những vết nhơ cũng nhiều như những niềm vinh dự.

EGRİPPƠ - Nhân loại chưa từng được chèo lái bởi một trí tuệ nào kiệt xuất hơn. Có điều là Thượng đế phải cho ta một số khuyết điểm mới ra con người trần thế. Xizơ đang xúc động kìa.

MOKEİNX - Khi đứng trước một tấm gương lớn như vậy, chúa công ắt phải nhìn thấy bản thân mình chứ.

XIZƠ - Ôi, Entoni! Ta đã dẫn người đến bước này. Nhưng người ta phải triệt tất cả các tật bệnh trong cơ thể mình, lẽ đời là thế. Hoặc là ta không tránh khỏi phải phơi bày trước mắt người một ngày lụi tàn như thế, hoặc là ta được chứng kiến sự suy vong của người. Chúng ta không thể đứng chung trên thế giới này. Nhưng dù sao cũng để ta khóc bằng những giọt nước mắt của một đấng vương chủ, thành thật như những giọt máu trong tim, cho nỗi bất hạnh này: người, em rể ta, đối thủ của ta trong mọi công chuyện, cộng sự trong việc cai quản đế quốc, bạn và đồng đội trên trận tiền, cánh tay phải của ta, và trái tim đã từng là ngọn lửa nhóm lên những tình cảm, suy nghĩ của ta, vậy mà những ngôi sao chiếu mệnh không thể hòa hợp được chúng ta, lại chia rẽ đôi bên thành thù địch. Hãy lắng nghe ta, các bạn...

Một người dân Ai Cập ra

Nhưng ta sẽ nói với các người vào một lúc khác thích hợp hơn. Người này rõ ràng là có công việc gì đây. Chúng ta hãy nghe xem y nói gì. Người ở đâu tới?

NGƯỜI AI CẬP - Một người Ai Cập đáng thương. Hoàng hậu, nữ chúa của tôi, hiện giam mình trong lồng, tài sản duy nhất còn lại của người, muốn xin ngài chỉ giáo cho biết những ý định của ngài để hoàng hậu tôi chuẩn bị quy thuận cho phải phép.

XIZƠ - Người nói với hoàng hậu cứ yên tâm. Lát nữa sẽ có người của ta đến báo để hoàng hậu biết quyết định của ta hợp với danh dự và nhân hậu như thế nào đối với nàng. Bởi vì Xizơ này không thể sống thô bạo.

NGƯỜI AI CẬP - Xin thần Phật che chở cho ngài.

Vào

XIZƠ - Lại đây, Prôculiox. Người hãy đến nói là chúng ta không hề có ý định làm nhục nàng. Hãy đáp ứng mọi yêu cầu cần thiết để an ủi nỗi đau thương vô hạn của nàng, kéo nữa nàng có thể tự sát bằng cách nào đó để bảo toàn danh tiết, do đó làm chúng ta hồng việc. Bởi vì việc đưa nàng sống sót về La Mã sẽ khiến cho chiến thắng của chúng ta trở nên bất diệt. Đi đi, rồi trở về thật nhanh, báo cho ta hay nàng bảo sao và người nghĩ về nàng như thế nào?

PRÔCULIOX - Phụng mạng Xizơ.

XIZƠ - Ghelox, người hãy đi cùng luôn.

Ghelox vào

- Đolobela đâu để giúp thêm Prôculiox một tay?

EGRIPPO và MÔKÊINOX - Đolobela!

XIZƠ - Thôi, đừng gọi nữa, bởi vì ta nhớ ra vừa phái anh ta đi làm việc gì rồi. Khi cần đến, anh ta sẽ sẵn sàng. Giờ hãy về lều với ta, tại đó các người sẽ thấy ta bị kéo vào cuộc chiến tranh này một cách bất đắc dĩ như thế nào; ta đã bình tĩnh và ôn hòa như thế nào trong mọi thư từ, thông điệp của ta. Lại đây với ta, xem thử ta có thể chứng minh được gì trong chuyện này.

Cùng vào

CẢNH II

Văn Eliczandriơ - Lãng

Cliopat'ơ, Tsamion và Irax ra ở tầng trên

CLIOPAT'RO - Nỗi tuyệt vọng của ta đã bắt đầu đơ đờ. Cái gã Xizơ kể cũng chẳng ra gì. Hắn ta chỉ là tên hầu của nữ thần Vận mệnh, kẻ thừa hành ý muốn của mẹ. Có giỏi hãy thử làm cái điều chấm dứt được mọi việc khác, cùm xích mọi ngẫu nhiên và khóa chặt mọi đổi thay khiến cho ta ngủ yên và thôi không bao giờ còn nhấm nháp cái đầu vú⁽¹⁾, nguồn sữa nuôi kẻ ăn mày cũng như Xizơ.

Prôculiox, Ghelox và một số lính ra ở mé dưới

PRÔCULIOX - Xizơ gửi lời chào đến nữ hoàng Ai Cập và xin Lệnh bà hãy suy nghĩ xem có những yêu cầu chính đáng gì cần để đạt để chúa công tôi giải quyết.

CLIOPAT'RO - Tên người là gì?

PRÔCULIOX - Tên tôi là Prôculiox.

CLIOPAT'RO - Entoni có nói với ta về người, bảo ta nên tin người. Nhưng bây giờ, ta có bị lừa cũng chẳng sao, nên cũng chẳng cần có người thân tín làm gì? Nếu chủ người muốn một nữ hoàng phải ăn mày ân huệ ông ta thì hãy nói với ông ta rằng, để giữ giá, bậc vua chúa không thể xin cái gì kém hơn một vương quốc. Nếu ông bằng lòng cho con trai ta đất nước Ai Cập bị chinh phục, đó là ông ban cho ta khá nhiều của cải của chính ta đến mức ta phải quỳ gối xuống mà cảm tạ.

PRÔCULIOX - Xin hãy yên tâm. Hoàng hậu rơi vào một bàn tay để vương nên đừng sợ gì cả. Hãy tự nguyện tin ở chúa công tôi: ân sủng của người đầy như nước sông chảy tràn khắp những nơi

⁽¹⁾ Trong *The complete Works of William Shakespeare*: London, Oxford University Press do W.S. Craig biên tập (chúng tôi dịch theo bản này), đây là chữ *dug* (đầu vú đàn bà) như vậy phù hợp với chữ *nurse* (vú em, sự cho bú). Cũng có những bản in là *dung* (phân thú vật), theo ý kiến của Hammer, một nhà nghiên cứu Shakespeare, dựa trên lập luận là: Cliopat'ơ vốn nói năng dữ dằn, lại đang cơn đau đớn tuyệt vọng, có thể dùng từ này một cách tự nhiên (và chẳng, trong đoạn này lời lẽ của Cliopat'ơ, trong tâm trạng đau khổ cuồng điên, có phần hơi lung tung thiếu mạch lạc). Nếu vậy phải dịch là... "Không bao giờ còn nhấm nháp những thứ phân rác đã nuôi sống kẻ ăn mày cũng như Xizơ".

cần đến. Cho phép tôi trình với người về sự quy thuận ngọt ngào của Lệnh bà và Lệnh bà sẽ thấy một người chiến thắng chỉ mong có dịp thi ân cho những ai quỳ gối thỉnh cầu.

CLIPATRO - Xin nói hộ với ông ta rằng ta là chư hầu phụ thuộc hồng vận của ông và gửi lòng ngưỡng bái uy danh lớn lao ông đã đạt được. Ta đang từng giờ học cái thuyết quy phục và sẽ rất vui sướng được giáp mặt ông.

PRÔCULIOX - Điều đó, tôi sẽ xin tâu trình lại, thưa Lệnh bà thân mến. Xin hãy cố nguôi, vì tôi biết số phận Lệnh bà được người gây ra nó rất thương cảm.

GHELOX - Ông thấy là có thể bắt chộp bà ta dễ dàng biết bao.

*Prôculiox và hai người trong toán cận vệ trèo lên lăng
bằng một cái thang và đến đứng sau Clipat'ro.*

*Mấy tên cận vệ khác rút then và mở cổng,
phát hiện ra tầng dưới qua cửa lăng.*

Với Prôculiox và toán cận vệ

Hãy canh giữ bà ta cho tới khi Xizơ đến.

Vào

IRAX - Nữ hoàng đế.

TSAMION - Ôi, Clipat'ro! Người bị bắt rồi hoàng hậu ạ!

CLIPATRO - Mau lên, mau lên, giúp ta với.

Rút dao găm

PRÔCULIOX - Khoan, Lệnh bà tôn kính, hãy khoan.

Nắm lấy và tước dao của Clipat'ro

Chớ tự hạ mình như thế. Đây không phải một hành động phản trắc mà chính là để giúp đỡ Lệnh bà.

CLIPATRO - Phải, để ngăn không cho ta được chết, được chấm dứt cái kiếp chó đau đớn này chứ gì?

PRÔCULIOX - Clipat'ro, xin đừng phụ lòng quảng đại của chúa công tôi bằng cách liều thân. Xin hãy để thế giới thấy hành động cao cả của người, mà cái chết của Lệnh bà sẽ ngăn không cho phép thể hiện.

CLIPATRO - Hỡi thần Chết, người ở đâu? Lại đây nào, nào, lại đây và bắt đi một nữ hoàng đáng giá gấp bao nhiêu trẻ con và hành khát.

PRÔCULIOX - Ôi! Xin Lệnh bà hãy có chừng mực.

CLIOPAT'RO - Này, ta sẽ không ăn thịt, không uống rượu. Nếu cần chuyện gẫu, ta sẽ nhìn cả ngủ nữa. Cái nhà mồ này, ta sẽ phá tan, Xizơ muốn làm gì thì làm. Người nên biết rằng: ta sẽ không cam tâm bị trói tay quỳ trước cung đình của chủ người và cũng không chịu để cho cô ả Octêivơ đần độn trừng phạt bằng con mắt lạnh lùng của cô ta đâu. Liệu rồi bọn họ có lỗi cổ ta lên, đem bêu trước đám tôi đòi to miệng gào thét của thành La Mã cay nghiệt không? Thà hãy dành một cái huyết trên đất Ai Cập làm mồ êm cho ta. Thà hãy quảng ta trần truồng trên lớp bùn sông Nil cho đàn ruồi nước rửa trượng phênh đến độ ai nấy đều phát kinh. Thà hãy biến những Kim tự tháp cao ngất của nước ta thành giá treo cổ và lấy xiềng treo ta lên đó.

PRÔCULIOX - Lệnh bà đã vô cơ đẩy lên quá mức những ý nghĩ ghê rợn ấy: Xizơ không hề có ý định gì như thế.

Dolobela ra

ĐOLÓBELA - Prôculiox, những điều ông làm chúa công Xizơ của ông đã biết và người phái tôi đến tìm ông. Còn nữ hoàng, tôi xin lĩnh trách nhiệm bảo vệ.

PRÔCULIOX - Được, Dolobela, thế là tôi bằng lòng nhất đấy. Hãy dịu dàng với hoàng hậu. (với *Cliopat'ro*) - Tôi sẽ trình với Xizơ những điều Lệnh bà muốn, nếu Lệnh bà sai bảo tôi làm như thế.

CLIOPAT'RO - Hãy nói là ta muốn chết.

Prôculiox và lính tráng vào

ĐOLÓBELA - Nữ hoàng đế vô cùng cao quý, chẳng hay người có nghe nói đến tôi?

CLIOPAT'RO - Ta không biết.

ĐOLÓBELA - Chắc chắn là Lệnh bà có biết tôi.

CLIOPAT'RO - Ta đã nghe hay biết gì, cái đó không quan trọng. Có phải cái ngón sờ trường của người là cười giễu khi đàn bà trẻ con kể lại những giấc mơ cho người nghe?

ĐOLÓBELA - Thưa Lệnh bà, tôi không hiểu người định nói gì?

CLIOPAT'RO - Ta đã mơ thấy một hoàng tử Entoni. Ôi! Giá ta được ngủ một giấc như thế nữa để có thể thấy một người khác giống như vậy.

ĐOLÓBELA - Nếu Lệnh bà vui lòng...

CLIOPAT'RO - Mặt chàng giống như bầu trời, trên đó dính một vầng thái dương và vầng nguyệt chuyển xoay, soi sáng cho quả cầu nhỏ là trái đất.

ĐOLBELA - Nữ vương rất mực tôn quý...

CLIPAT'R - Chân chàng dạng ra hai bờ đại dương. Cánh tay phải quyền quý của chàng ôm nửa vòng trái đất. Giọng chàng khi nói với bạn bè thì êm ái, hài hòa với mọi sinh quyển, nhưng khi định thị uy và làm rung chuyển địa cầu, thì lại vang rền như sấm. Lòng hào hiệp của chàng không biết đến đông tàn, đó là một mùa thu từng bừng gặt hái. Những niềm hoan lạc của chàng như bầy cá tung tăng bơi lội. Vua chúa vương hầu lớn, nhỏ lảng xảng trong những bộ lễ phục, bao quanh hầu hạ chàng. Và từ túi áo chàng, rơi ra bang này, đảo nọ như những miếng kềm.

ĐOLBELA - Clipat'rơ...

CLIPAT'R - Theo ý người, trước nay đã bao giờ có, hoặc trên đời này liệu có thể có ai giống như người mà ta mơ thấy không?

ĐOLBELA - Không, thưa Lệnh bà.

CLIPAT'R - Người nói dối và xúc phạm tai các thần linh. Một con người như vậy, nếu tồn tại hoặc có bao giờ tồn tại trên đời, là vượt quá tầm những giấc mơ. Tự nhiên không đủ chất liệu để đùa với tưởng tượng trong việc tạo nên những dị hình dị tướng, tuy nhiên khi nặn ra một Entoni, tự nhiên đã thắng tưởng tượng, át hẳn những hình bóng hư ảo.

ĐOLBELA - Lệnh bà, xin hãy nghe tôi nói. Tổn thất của Lệnh bà cũng như bản thân Lệnh bà, cả hai đều vĩ đại. Và Lệnh bà đã chịu đựng một cách xứng đáng với tầm lớn lao ấy. Do phản ứng trước tình cảnh của Lệnh bà, tôi thực sự cảm thấy một nỗi xót xa nhói tới tận đáy tim. Mong thần Phật trừng phạt đừng bao giờ cho tôi đạt đến mục đích đeo đuổi, nếu tôi nói sai.

CLIPAT'R - Cảm ơn. Người có biết Xizơ định làm gì ta không?

ĐOLBELA - Tôi ngại nói ra cái điều mà tôi muốn Lệnh bà biết.

CLIPAT'R - Ta xin người hãy nói đi.

ĐOLBELA - Mặc dù Xizơ là người rất đáng trọng...

CLIPAT'R - Ông ta sẽ dong ta trong đám rước mừng chiến thắng chứ gì?

ĐOLBELA - Phải, thưa Lệnh bà. Tôi biết thế.

TIẾNG TRONG HẬU TRƯỜNG - "Rẽ lối ra! - Xizơ!"

*Xizơ, Ghelox, Prôculiox, Mokèinox, Xêlucôx
và tùy tùng ra*

XIZO - Ai là hoàng hậu Ai Cập?

ĐOLBELA - Hoàng đế đó, thưa Lệnh bà.

Cliopat'ơ quỳ xuống

XIZO - Bình thân, bà không cần phải quỳ. Mời bà đứng dậy. Đứng dậy. Ai Cập nương.

CLIOPATRO - Thưa ngài, ý trời là như vậy. Trước chủ tôi và chúa công tôi, tôi phải tuân phục.

XIZO - Xin đừng cả nghĩ, quá lo. Những tổn thương hàng loạt bà gây cho chúng ta, tuy khắc ghi vào da thịt, ta cũng sẽ chỉ coi như những việc làm ngẫu nhiên.

CLIOPATRO - Vị chúa tể duy nhất của thế giới, tôi không biết nói sao để tự mình oan. Nhưng tôi xin thú nhận là có mang nặng những nhược điểm mà trước nay thường hay làm ô danh nữ giới chúng tôi.

XIZO - Cliopat'ơ, bà nên biết rằng ta sẽ ân giảm chứ chẳng muốn quy nặng tội. Nếu bà tuân theo những ý đồ của ta - vốn hết sức nhân hậu đối với bà - bà sẽ có lợi trong biến cố này. Nhưng nếu bà muốn đổ tiếng ác cho ta bằng cách đi theo con đường của Entoni, bà sẽ tự tước đoạt những ân sủng của ta và đẩy con cái bà đến chỗ diệt vong, điều mà ta sẽ đảm bảo tránh cho chúng nếu bà tin theo ta. Ta đi đây.

CLIOPATRO - Và ngài có thể đi khắp hoàn cầu vì nó thuộc về ngài, còn chúng tôi, những huy hiệu, cờ biển biểu trưng cho chiến thắng của ngài, ngài muốn treo chỗ nào, sẽ ở nguyên chỗ ấy. Đây xin chúa công cầm lấy.

XIZO - Bà sẽ là cố vấn của ta về tất cả những điều liên quan đến Cliopat'ơ.

CLIOPATRO (*đưa một cuộn giấy*) - Đây là danh sách liệt kê tất cả những gì tôi có: tiền bạc, đồ nữ trang, bát đĩa. Mọi thứ đều được khai chính xác, chỉ trừ một vài đồ vật vĩnh không đáng kể, Xêlucôx đâu?

XÊLUCOX - Dạ đây, thưa Lệnh bà.

CLIOPATRO - Đây là thủ kho của tôi. Xin chúa công hãy cho phép y nói với tất cả ý thức trách nhiệm rằng tôi đã không giữ lại một chút gì cho mình. Hãy nói sự thực, Xêlucôx.

XÊLUCOX - Tâu Lệnh bà, thần thà gắn trâm vào miệng chứ thề chết cũng không chịu nói không làm có.

CLIOPATRO - Ta đã giữ lại những gì?

XÊLUCOX - Đủ để mua tất cả những gì Lệnh bà đã khai.

XIZƠ - Đứng đồ mặt Cliopat'ơ. Ta tán thành: bà làm như thế là khôn ngoan.

CLIOPAT'Ơ - Xizơ, ngài thấy đấy! Ôi, hãy xem đó, lúc hưng thịnh thì biết bao kẻ ùa theo. Những gì của tôi giờ sẽ thành của ngài. Và nếu thay bậc đổi ngôi thì những gì của ngài lại hóa của tôi. Sự vô ơn bạc nghĩa của tên Xêlucơx này dù sao cũng khiến tôi giận điên người. Bớ tên nô lệ! Thật chẳng đáng tin gì hơn thứ ái tình nhà thổ! Sao, mi lùì ư? Ta nói cho mi biết, cho mi muốn lùì đi đâu, ta cũng tóm được hai con mắt mi, cho dù chúng có mọc cánh bay đi nữa. Đồ tôi tớ, quân vô lại không có tâm hồn, đồ chó! Ôi, đồn mặt đến thế là cùng.

XIZƠ - Hoàng hậu thân mến, ta xin bà.

CLIOPAT'Ơ - Ôi Xizơ, thật hổ thẹn ê chề, vào đúng lúc ngài hạ cố đến thăm tôi, ban cho kẻ hèn mọn này cái vinh dự được bái yết sự tôn quý của ngài thì tên đầy tớ của chính tôi lại đem lòng ghen ghét của nó đập thêm vào tổng số những ô nhục của bản thân tôi. Xizơ nhân hậu, chẳng hạn tôi có giữ lại một số đồ vật vĩnh của đàn bà, vài món đồ chơi vô nghĩa lý, dăm ba thứ xoàng xĩnh để tiếp bạn bè dung tục tầm thường; và nữa, chẳng hạn tôi có để riêng mấy vật đáng giá hơn làm quà cho Livio và Octêvio để cầu thân, thì liệu có đáng để một kẻ được tôi nuôi nấng, giở mặt tố giác không? Ôi, trời phật! Thật là một món bồi thêm vào nỗi thất thế của tôi. (Với Xêculơx) - Thôi, người hãy đi khỏi đây đi, kéo qua đám tro tàn của số phận ta hẩm hiu, ta sẽ cho người thấy tâm hồn này vẫn có những hòn than âm ỉ. Nếu người là một kẻ mày râu, đáng lẽ phải thương ta mới đúng.

XIZƠ - Ra đi, Xêculơx.

Xêculơx vào

CLIOPAT'Ơ - Mong người đời nên biết rằng chúng ta, những ngôi tối thượng, chúng ta thường bị đánh giá lầm vì những điều khác làm, và khi thất thế, chúng ta lại phải chịu trách nhiệm về những hành động của kẻ khác nhân danh chúng ta. Vì vậy, chúng ta thật đáng thương.

XIZƠ - Cliopat'ơ, cả những thứ bà giữ lại, lẫn những thứ bà kê khai, ta đều không đưa vào danh mục chiến lợi phẩm. Những thứ đó vẫn là của bà, tùy quyền bà sử dụng. Và hãy tin rằng Xizơ này không phải hạng lái buôn để mặc cả với bà những đồ mà bọn lái buôn thường bán chác. Vì vậy, hãy yên tâm, đừng để những suy nghĩ vẩn vơ cầm

tù mình, đừng, hoàng hậu thân mến ạ. Bởi vì ý định của ta là sắp đặt cho bà theo đúng như chính bà khuyên bảo ta. Với lòng thương cảm sâu sắc và chăm lo như một người bạn, ta tạm biệt bà.

CLIPATRO - Chủ và chúa công của tôi.

XIZO - Không dám. Tạm biệt!

Kèn. Xizo và tùy tùng vào

CLIPATRO - Ông ta dùng lời lẽ phỉnh phờ ta, các gái em ạ, ông ấy phỉnh để ta lãng quên bốn phận cao cả đối với bản thân. Nhưng này, nghe đây, Tsamion.

Rì tai Tsamion

IRAX - Hết rồi, hoàng hậu thân mến ạ. Ban ngày rực rỡ đã tắt, và chúng ta đang đi vào bóng đêm.

CLIPATRO - Mau lên một lần nữa. Ta đã dặn trước rồi và họ đã kiếm ra. Đi đi, nhanh lên.

Dolobela trở ra

ĐOLOBELA - Hoàng hậu đâu?

TSAMION - Ông thử nhìn xem.

Vào

CLIPATRO - Dolobela!

ĐOLOBELA - Thừa Lệnh bà, lòng kính mến người đặt cho tôi nhiệm vụ thiêng liêng là phải tuân theo lệnh người và như đã hứa, tôi xin thưa để người biết: Xizo dự định làm cuộc hành trình qua Xyri và trong vòng ba ngày nữa, Lệnh bà cùng con cái sẽ được đưa đi trước. Mong người tận dụng tin này một cách có ích nhất. Tôi đã thực hiện ý muốn của người và lời hứa của tôi.

CLIPATRO - Dolobela, ta sẽ mãi mãi là người chịu ơn ông.

ĐOLOBELA - Và tôi thì là nô bộc của Lệnh bà. Tạm biệt, hoàng hậu thân mến. Tôi phải hộ tống Xizo.

Dolobela vào

CLIPATRO - Tạm biệt và cảm ơn. Thế đấy, Irax, người nghĩ sao? Người, một con búp bê Ai Cập, sẽ bị đem bêu ở La Mã cũng như ta. Những tên nô lệ tầm thường với tạp dề đầy dầu mỡ, tay búa tay thước, sẽ kéo chúng ta lên bục cho mọi người nhìn ngó. Chúng ta sẽ bị bao bọc trong đám mây dày đặc hơi thở hôi hám của chúng và bắt buộc phải nuốt cái luồng khí độc ấy.

IRAX - Xin thần linh đừng cho phép thế!

CLIOPATRƠ - Đó là điều chắc chắn, Irax ạ. Bọn nha lại hỗn hào sẽ sàm sỡ với chúng ta như với gái làng chơi, và bọn chấp vắn giẻ rách sẽ đặt những bài về lạc điệu về chúng ta. Bọn kép hát nhanh trí, quen nghề ứng tác sẽ đưa chúng ta lên sân khấu và thể hiện những cuộc hội hè đình đám của chúng ta ở Eliczandriơ. Entoni sẽ là một gã say bét nhè và ta sẽ thấy một mụ Cliopat'ơ giọng the thé nhại về quyền quý của ta với cung cách của một con điếm.

IRAX - Ôi, thần Phật linh thiêng!

CLIOPATRƠ - Đó là điều chắc chắn.

IRAX - Em không đời nào chịu nhìn cảnh ấy. Bởi vì em biết chắc móng tay em sắc nhọn hơn mắt em.

CLIOPATRƠ - Ủ, đó là cách làm tên sự chuẩn bị của chúng và đánh bại những ý đồ phi lý của chúng.

Tsamion trở ra

Bây giờ, Tsamion, các thị nữ của ta, hãy trang điểm cho ta như một nữ hoàng. Đi lấy bộ đồ đẹp nhất của ta. Một lần nữa, ta lại ra sông Xiđnơx để gặp Mac Entoni đây. Irax em, đi đi. Bây giờ, Tsamion ưu tú, ta hãy làm cho nhanh lên nào, và khi em hoàn thành công việc này, ta sẽ cho em nghỉ để dong chơi đến ngày tận thế. Mang mũ miện và tất cả các thứ đến đây cho ta.

Irax vào. Tiếng ồn ào

Cái gì mà ồn thế?

Một người trong toán cận vệ ra

CẬN VỆ - Có một tên nhà quê nặng nề đòi vào trình diện Lệnh bà. Hắn nói là mang vải đến cho Lệnh bà.

CLIOPATRƠ - Cho hắn vào.

Cận vệ vào

Một cái công cụ tồi tàn thế mà lại làm nên việc cao quý! Hắn mang tự do đến cho ta. Trí ta đã quyết và trong ta không còn gì là tính chất nữ nhi. Giờ đây từ đầu đến chân, ta là một phiến hoa cương lạnh băng, giờ đây, vầng trăng phù du đâu phải là hành tinh của ta.

*Lính cận vệ trở ra với một nông dân ngồi ghế
mang theo một cái giỏ*

CẬN VỆ - Hấn đấy.

CLIOPATRO - Người ra đi để mặc hấn ở đây (*cận vệ vào*).

- Người có mang cái con bọ sông Nil giết người mà không gây đau đớn đấy chứ?

BÁC NÔNG DÂN - Thật thật, tui mang nó đến đây. *Dưng* mà tôi chẳng muốn bà sờ vào nó đâu, bởi vì nó đã cắn thì bất tử. *Dưng* người bị nó cắn chết ít khi hoặc chẳng bao giờ hồi lại đâu.

CLIOPATRO - Người có nhớ những ai đã chết vì thế không?

BÁC NÔNG DÂN - Vô khối. *Lên ông* và cả *lên bà* nữa. Mới hôm qua thôi, tui còn nghe nói một người nữa bị thế. Một người *lên bà* rất thật thà, *dưng* mà lại có tật nằm ngửa dối dá⁽¹⁾, mà một người *lên bà* thì lý ra không nên nằm ngửa dối dá mới phải, trừ phi là nói dối một cách thật thà; bà ta kể nào là bị nó cắn chết ra sao, nào là thấy đau đớn như thế nào. Thật thật, bà ta kể về con bọ nghe rất hay. *Dưng* mà anh nào đi tin tất cả *dưng* lời các bà *í* nói, là đại, vì đến một nửa *dưng* cái các bà *í* làm cũng chẳng cứu nổi anh ta. *Dưng* mà nói thế rất có thể sai lầm, bởi vì cái con bọ này là một con bọ kỳ quái.

CLIOPATRO - Người ra khỏi đây đi. Tạm biệt.

BÁC NÔNG DÂN - Tôi chúc bà mọi sự vui vẻ với con bọ.

CLIOPATRO (*Đặt cái giỏ xuống*) - Tạm biệt.

BÁC NÔNG DÂN - Bà nên găm thế này, bà thấy không, là con bọ sẽ làm việc của loài bọ.

CLIOPATRO - Phải, phải. Tạm biệt.

BÁC NÔNG DÂN - Bà chú ý là chớ có tin con bọ, trừ phi nó được người khôn ngoan giữ. Bởi vì, thật, ở con bọ, chả có cái gì tốt lành đâu.

CLIOPATRO - Người đừng lo: nó sẽ được canh giữ cẩn thận.

BÁC NÔNG DÂN - Tốt lắm. Tôi xin bà đừng có cho nó cái gì sốt, bởi vì nó không đáng được cho ăn đâu.

CLIOPATRO - Liệu nó có ăn thịt ta không?

BÁC NÔNG DÂN - Bà không nên găm là tui dẫn đến thế, *dưng* mà tôi biết đến cả quý sử cũng chẳng ăn thịt một người *lên bà*. Tui thừa biết người *lên bà* là một món ăn của thần linh, nếu không phải

(1) Một ngón chơi chữ: *given to lie*. Chữ *lie* vừa có nghĩa là nói dối, vừa có nghĩa là nằm. Chúng tôi tạm dịch là *nằm ngửa dối dá*, biết là chưa đạt lắm, song chưa tìm ra cách nào tốt hơn.

do quỷ sứ nầu. *Dung mà*, tình thật, chính cái bọn quỷ sứ chó đẻ í làm hại thần Phật rất nhiều trong cái sự *lên bà*, bởi vì thần Phật cứ nặn ra mười phụ nữ, thì quỷ sứ làm hỏng mất năm.

CLIOPATRO - Thôi được, người đi đi. Tạm biệt.

BÁC NÔNG DÂN - Vâng, tình thật mà. Tui chúc bà vui vẻ với con họ.

Vào

Irax trở ra mang theo áo dài, mũ miện, v.v...

CLIOPATRO - Đưa áo cho ta, đội mũ miện cho ta. Trong ta rạo rức những khát khao bất tử. Từ nay, nước ngọt những chùm nho Ai Cập sẽ không bao giờ thấm ướt lên môi này nữa. Mau lên, mau lên, Irax. Nhanh tay lên. Hình như ta nghe thấy Entoni gọi. Ta nhìn thấy chàng đứng dậy khen ngợi hành động cao đẹp của ta. Ta nghe thấy chàng giễu cợt vận mạng của Xizơ, cái điều mà thần linh ban cho con người để có cơ nổi những cơn thịnh nộ về sau. Em đang đến đây, phu quân! Giờ đây lòng can đảm chúng nhận cho ta xứng với danh hiệu ấy, xứng đáng được gọi chàng bằng cái tên ấy! Ta là lửa, là không khí, mọi thành tố khác của ta, ta bỏ lại nơi dương thế. Vậy đó. Xong chưa, các em! Nào, lại đây và nhận lấy chút hơi ấm cuối cùng của môi ta. Vĩnh biệt Tsamion dịu dàng. Irax, mãi mãi vĩnh biệt em.

Hôn hai người. Irax lăn ra chết

Chẳng lẽ môi ta lại có nọc rắn! Em ngã thật ư? Nếu em có thể từ giã cuộc đời nhẹ nhàng như vậy, thì hóa ra nhát chém của lưỡi hái thần Chết cũng giống như vòng tay ôm ghì của người yêu, nó làm ta đau mà vẫn thềm muốn. Có thật em nằm bất động đấy không? Nếu em tắt lịm đi như vậy, có nghĩa là em bảo với cái thế giới này rằng nó không bỏ để ta chào biệt.

TSAMION - Hỡi đám mây đen kịt, hãy tan thành mưa để ta có thể nói rằng cả thánh thần cũng khóc.

CLIOPATRO - Thế này chúng tỏ ta hèn kém: Nếu Irax gặp chàng trước, Entoni tóc lượn sóng sẽ hỏi về ta và sẽ phí mất cái hôn mà ta coi là thiên đường của mình. Nào, đồ đệ mặt giết người.

Gi con rắn độc vào ngực, nói với nó

Hãy lấy hàm răng nhọn của mi gỡ ngay tức khắc cái nút khôn cởi được của cuộc sống này đi. Tội nghiệp cái đồ ngu mà lại mang nọc độc, nổi giận lên nào và nhanh lên chứ! Ôi! Giá mi biết nói để ta nghe thấy mi gọi Xizơ vĩ đại là đồ con lừa vô chính trị.

TSAMION - Ôi vì sao phương Đông!

CLIOPATRO - Im; im; Người không thấy hai đứa hài nhi ở ngực ta đang bú cho nhũ mẫu ngủ ư?

TSAMION - Ôi, chấm dứt đi! Dứt đi cho rồi!

CLIOPATRO - Ngọt ngào như hương cây, êm ái như không khí, dịu dàng như... Ôi, Entoni!...Ừ, ta tóm luôn cả mi nữa.

Gi một con rắn khặc vào cánh tay

Sao ta vẫn còn nấn ná trên...

Chết

TSAMION - Trên cõi đời khốn nạn này? Thế, vĩnh biệt người. Thần Chết, giờ thì người hãy tự hào là đã nắm trong tay một giai nhân tuyệt thế. Hãy đóng lại đi, những khung cửa sổ tơ nhung! Và không bao giờ nữa vầng thái dương vàng óng còn được soi trong cặp mắt nào cao quý như thế.

Vương miện của hoàng hậu lệch rồi. Để em sửa lại trước khi sắm nốt vai trò của mình.

Toán cận vệ ra, hối hả

CẬN VỆ I - Hoàng hậu đâu?

TSAMION - Nói khẽ chứ, đừng làm người thức giấc.

CẬN VỆ I - Xizơ đã phái...

TSAMION - Sứ giả lề mề quá!

Gi một con rắn độc vào mình

Ôi, lại mau nào, nhanh lên chứ. Ta đã cảm thấy mi phần nào rồi.

CẬN VỆ II - Kia, Đolobela, người của Xizơ phái đến, gọi ông ta đi.

CẬN VỆ I - Có chuyện gì ở đây thế? Tsamion, mọi việc có chu toàn không?

TSAMION - Rất chu toàn và hợp với một nữ chúa dòng dõi của biết bao đời vua. Ôi! chú lính!

Chết

Đolobela lại ra

ĐOLOBELA - Tình hình ở đây ra sao rồi?

CẬN VỆ II - Chết cả rồi.

ĐOLOBELA - Xizơ, thế là những bồn chồn lo lắng của người đã ứng nghiệm, người đang đến để chứng kiến sự hoàn tất của cái hành động ghê sợ mà người đã tìm mọi cách để ngăn chặn.

TIẾNG HẬU TRƯỜNG - Dẹp ra! Dẹp lối cho Xizơ.

Xizơ lại ra cùng toàn thể tùy tùng

ĐOLOBELA - Ôi! Chúa công quả là bậc tiên tri. Điều người lo sợ, đã xảy ra.

XIZƠ - Anh dừng đến phút cuối cùng, nàng đã đoán được những dự định của ta và, đáng mặt nữ vương, nàng đã đi theo con đường của riêng mình. Họ chết bằng cách nào nhỉ. Ta không thấy người họ chảy máu.

ĐOLOBELA - Ai là người cuối cùng đến chỗ họ?

CẬN VỆ I - Một lão nhà quê dẫn độn mang vải đến cho hoàng hậu. Đây là cái giỏ của lão.

XIZƠ - Vậy là thuốc độc rồi.

CẬN VỆ I - Ôi, chúa thượng Xizơ! Cái cô Tsamion này mới đây hãy còn sống, cô ấy đứng, miệng vẫn nói. Kẻ hạ thần thấy cô ta trau chuốt sửa lại chiếc vương miện trên đầu nữ chủ của mình. Cô ta đứng run run và bất thành linh gục xuống.

XIZƠ - Ôi! Liều yếu đào tơ mà cao quý! Nếu họ uống thuốc độc thì ở trên người phải có những vết tấy lên. Nhưng trông nàng như người ngủ, tựa hồ nàng định bắt một Entoni khác trong những mắt lưới chắc chắn của duyên sắc nàng.

ĐOLOBELA - Đây này, trên ngực hoàng hậu có một vết máu và một nốt hơi sưng sưng. Trên cánh tay cũng thế.

CẬN VỆ I - Đó là dấu vết của rắn độc. Và trên những lá vải này, có một chất nhớt giống như của loài rắn độc ở các hang hốc ven sông Nil.

XIZƠ - Rất có thể nàng đã chết bằng cách đó. Bởi vì các ngự y của nàng cho ta biết là nàng không ngừng hỏi riết về những cách chết nhẹ nhàng. Nhắc bổng giường nàng lên và mang các thị nữ của nàng ra khỏi lăng. Nàng sẽ được chôn cạnh Entoni. Không một ngôi mộ nào trên trái đất được ôm trong lòng một cặp uyên ương nổi tiếng thế. Những sự kiện trội bật như thế này giáng vào chính những kẻ tạo nên chúng. Và câu chuyện về họ cũng đáng thương như sự vinh quang của kẻ đã đưa họ đến số phận bi thảm này. Quân đội của ta sẽ long trọng diễu hành dự lễ tang rồi sẽ tiến về La Mã. Nào, Đolobela, hãy lo liệu để tiến hành những nghi thức cao nhất trong cuộc đại lễ long trọng này.

Cùng vào

JULIUS XÊDAR

Bi kịch năm hồi

TUẤN ĐỒ dịch

In theo cuốn: *Tuyển tập kịch Sếchxpia*, Nxb Sân khấu, Hà Nội, 1995.

TIỂU DẪN VỀ *JULIUS XÊDAR*

Trong toàn bộ sáng tác của Shakespeare, những bi kịch chiếm vị trí quan trọng hơn cả, vì chúng được viết trong thời kỳ tài năng nghệ thuật của ông trưởng thành nhất và nhận thức cũng sâu sắc nhất. Trong những vở bi kịch vĩ đại ấy, Shakespeare đề cập đến những vấn đề gay gắt nhất của lương tâm con người và tìm được những giải pháp sâu sắc nhất. Trước khi viết bi kịch, Shakespeare đã viết kịch biên niên phản ánh những động lực chủ yếu thúc đẩy lịch sử. Nhưng, như đã nói ở trên, trong kịch biên niên, Shakespeare mới chỉ chú ý đến quá trình suy tàn của xã hội Trung thế kỷ. Và xung đột chủ yếu ở đây mới chỉ là xung đột giữa hai phái phong kiến: phân quyền và tập quyền. Nhân vật lý tưởng của ông vẫn là những ông vua đức độ và tài năng như Henri IV. Phải đến những năm cuối thế kỷ XVI, trong tư tưởng của Shakespeare mới có chuyển biến quan trọng giúp ông nhìn thấy rõ sự không tương của mình. Khi đó, chính quyền tập trung của nhà vua lại bắt đầu suy tàn, trở thành phân động và mâu thuẫn giữa hai giai cấp tư sản và giai cấp đại quý tộc ngày càng gay gắt. Nhân dân cực khổ, các cuộc nổi loạn của nông dân nổ ra ở khắp nơi và đều bị đàn áp dã man.

Những mâu thuẫn lịch sử đó, Shakespeare miêu tả trong hình thức bi kịch và khiến cho bi kịch có một nội dung mới so với bi kịch ngày trước.

Bi kịch xưa nay người ta vẫn thường hiểu là một loại kịch có tính chất quy mô đồ sộ và mang một xung đột không giải quyết nổi. Thời cổ Hy Lạp, bi kịch thường diễn tả xung đột giữa con người và số mệnh, và giữa những cố gắng chủ quan của con người với hạn chế của điều kiện khách quan, xung đột giữa những khát vọng lớn. Nhưng sang đến thời kỳ cổ La Mã thì bi kịch mất nội dung sâu sắc của nó và các nhà viết kịch chỉ chú trọng đến mặt hình thức bề ngoài của bi kịch. Trong một thời gian rất dài, suốt 15 thế kỷ Trung thế kỷ và đầu Phục hưng, bi kịch chỉ xoay quanh những câu chuyện đở máu. Một nhà lý luận kịch thế kỷ XVI là Xcôlite đã kê ra những đề tài có thể dùng cho bi kịch là:

cướp ngôi, giết vua, tàn phá thành thị và đất đai, hiếp dâm, chém giết, phản bội, ma quỷ hiện hình. Đến giữa thời kỳ Phục hưng, một số nhà viết kịch tiến bộ mới bắt đầu có cách hiểu đúng về bi kịch, nhưng phải đợi đến Shakespeare, tính bi kịch mới được hiểu một cách đầy đủ và trọn vẹn. Tuy Shakespeare vẫn có lúc còn dùng đề tài "đổ máu", nhưng bi kịch của ông mang một nội dung tư tưởng sâu sắc và mới mẻ, phản ánh những xung đột sâu sắc và bế tắc giữa những thế giới quan khác nhau của những chế độ xã hội đối lập nhau. Tính bi kịch chân chính phải mang tính lịch sử. Mác đã nói: "Sự qua đời của những giai cấp cũ, thí dụ tầng lớp hiệp sĩ, có thể cung cấp chất liệu cho những tác phẩm bi kịch lớn lao...". Các bi kịch của Shakespeare hầu hết đều diễn tả cái chết của những đại biểu cho thế giới gia trưởng đã suy tàn, trước sức tấn công của thế giới mới, vụ lợi, ích kỷ. Những nạn nhân đó đều được ông miêu tả thành những con người cao thượng: Hamlet, Ôtenlô, Vua Lia... Họ đều thuộc giai cấp phong kiến, nhưng Shakespeare không vẽ cho họ những màu sắc đen tối, những thành kiến cổ hủ, mà ông "lý tưởng hóa" họ để đem đối lập họ với những kẻ tiêu biểu cho xã hội đương thời chỉ nhìn thấy lợi ích vị kỷ trước mắt, bất chấp cả mọi thứ đạo lý con người, xã hội của những Klôdiux giết vua, những Edmon, Iagô, hai con gái lớn vua Lia v.v...

Nhưng chiều sâu và tính vĩ đại trong tư tưởng của Shakespeare là ở chỗ những nhân vật được "lý tưởng hóa" đó, tuy vẫn như từ trong những truyền thuyết, nhưng vẫn hiện ra trước mắt chúng ta là những con người sống chứ không phải chỉ là những công thức, và họ trở thành những chiến sĩ đấu tranh thực sự chống lại cái "ác", cái xấu trên đời, đấu tranh kiên quyết và quên mình. Họ mang những lý tưởng nhân đạo của tác giả và kẻ thù của họ là những cái xấu cả của xã hội tư sản lẫn xã hội phong kiến.

Nhân vật bi kịch của Shakespeare không đại diện một chiều. Những nhân vật chính diện nhất cũng có những khuyết điểm, những sự yếu đuối, khiến họ thất bại (Ôtenlô, Vua Lia...). Những nhân vật phản diện nhất cũng có ưu điểm nào đó, tuy không thuộc bản chất của chúng (Klôdiux, Măcбет...). Và trong khi họ đấu tranh với những lực lượng bên ngoài, họ cũng tiến hành một cuộc đấu tranh trong nội tâm, cũng gay gắt, cũng căng thẳng không kém, khiến con người họ bộc lộ ra đầy đủ.

Tính cách nhân vật của Shakespeare không những bộc lộ ra dần trong quá trình hành động, mà còn biến đổi nữa. Vua Lia ở cuối vở không còn như ở đầu vở, Măcбет cũng vậy.

Các bi kịch của Shakespeare có tính hiện thực mạnh mẽ vì những tính cách nhân vật đều có giá trị điển hình, tiêu biểu cho một lớp người,

có khi tiêu biểu cho cả một thời đại hoặc cho những động lực chủ yếu của thời đại đó. Những tính cách nhân vật có sức khái quát lớn như vậy, nhưng vẫn không kém phần cụ thể và cá biệt. Mỗi nhân vật vẫn là một con người cụ thể riêng biệt, như rút ra từ ngay trong cuộc sống thực tế. Sự kết hợp được hai mặt đó càng rõ rệt khi nhân vật vừa là sản phẩm của thời đại, vừa là yếu tố đối lập của thời đại đó, thí dụ Hamlet, Măcbet... số phận và tính cách các nhân vật được bộc lộ ra trong quá trình diễn tả hoàn cảnh chung quanh chúng, đồng thời lại giúp chúng ta thấy được những đặc điểm của hoàn cảnh, ví dụ Hamlet, Ôtenlô...

Đặc điểm quan trọng nhất trong nghệ thuật xây dựng tính cách nhân vật của Shakespeare là tính thống nhất, trọn vẹn của mỗi tính cách. Mỗi người đều có một mục tiêu phấn đấu và một đặc điểm tính cách nhất định. Và chính cái mục tiêu đó quyết định mọi hành động của nhân vật, còn tính cách quyết định cách hành động. Một nhân vật chính nào bị chết chính vì do hoàn cảnh xã hội, nhưng cũng do cả bản thân tính cách của mình. Thí dụ, Ôtenlô chết vì cả tin, Măcbet vì quá tham quyền, Lia vì quá kiêu ngạo... Có khi, đó là một tính xấu bị những người tốt chống lại mà thất bại (Măcbet). Có khi đó là một tính tốt, nhưng vì điều kiện lịch sử chưa cho phép tồn tại thì cũng thất bại (Hamlet, Ôtenlô...). Và tính bi kịch nằm trong sự mâu thuẫn không điều hòa nổi giữa những nhân tố chủ quan và khách quan, giữa ý muốn cá nhân và hoàn cảnh lịch sử.

Ta lấy mấy tính cách nhân vật thành công nhất của Shakespeare làm thí dụ: Hamlet, Măcbet, Ôtenlô, vua Lia. Có lẽ trong các nhân vật của Shakespeare không có người nào tinh tế và nhạy cảm như Hamlet. Chàng không thể thân nhiên được với một cái gì ở đời. Chính vì thế mà chàng khổ. Nhưng Hamlet "người" hơn mọi người khác cũng ở chỗ đó. Con người chàng như một tấm gương trong vắt, mọi hiện tượng trong cuộc sống đều soi hình vào đó khiến chàng xúc cảm. Và có lẽ trong các nhân vật của Shakespeare, Hamlet cũng là người khó sống nhất ở cái xã hội đầy rẫy bất công miêu tả trong vở. Còn Măcbet thì lại là một sản phẩm kiểu khác của xã hội. Bản chất Măcbet là nhu nhược. Lúc đầu tốt và cao thượng, nhưng những lời khen ngợi, những câu nịnh nọt đã đánh thức dậy ở hắn một niềm khát khao quyền thế. Hắn không đủ nghị lực chống lại sự cám dỗ đó, gây hết tội ác này đến tội ác khác và sự đối lập mình với xã hội. Ôtenlô thì cả tin. Ôtenlô giết vợ không phải vì danh dự bị xúc phạm "theo lối danh dự phong kiến", cũng không phải vì "tài sản của mình" bị xâm phạm, theo lối coi vợ là của riêng của tư sản, mà chính vì thấy lòng tin của mình bị vi phạm. Tưởng người mình tin cậy hoàn toàn lại lừa dối mình, Ôtenlô không

chịu nổi. Có thể nói một cách đơn giản như sau: nét chủ yếu của Hamlet là nhạy cảm, của Măcbet là nhu nhược, của Ôtenlô là cả tin, còn vua Lia lại là kiêu ngạo. Về vở Vua Lia chúng ta đã phân tích sâu tính cách này.

Hầu hết các bi kịch của Shakespeare đều lấy đề tài trong những tác phẩm có từ trước. Nhưng Shakespeare đã thay đổi đi và cho vào đó một nội dung mới, sâu sắc hơn rất nhiều.

Các vở bi kịch của ông đều kết thúc đau thương, nhưng phải thấy Shakespeare không bao giờ có sự tuyệt vọng. Vở Hamlet kết thúc bằng cái chết của Hamlet, nhưng ta thấy cả cái triều đình xấu xa của Đan Mạch cũng đổ theo và việc Fortinbrat lên ngôi lại hứa hẹn một ngày mai tươi sáng. Vở Măcbet kết thúc bằng cái chết của Măcbet và sự lên ngôi của hoàng tử hợp pháp và xứng đáng. Dù ở những lúc đen tối nhất của cuộc đời, Shakespeare vẫn giữ được lòng tin ở con người và ở tương lai của xã hội.

Về mặt sự nghiệp, những con người tốt có thể thất bại, nhưng về mặt đạo đức, họ vẫn thắng (Hamlet, Ôtenlô...). Và chiến thắng của tư tưởng bao giờ cũng là điều bảo đảm cho một chiến thắng về hành động sau này.

Vở bi kịch Juliux Xêdar viết năm 1599, cuối thời kỳ sáng tác thứ nhất, khi Shakespeare đã mất dần những ảo tưởng ngây thơ và lý tưởng nhân đạo của xã hội đương thời và sắp bước sang chủ nghĩa phê phán khắc nghiệt ở thời kỳ thứ hai.

Câu chuyện lịch sử này ông lấy từ cuốn chuyện kể của Plutac, nhưng ông chỉ giữ lại trình tự các sự kiện mà thay đổi thời gian và tô đậm tính cách nhân vật cho hành động kịch được chuyển biến nhanh và tư tưởng được rõ nét và sâu sắc.

Đây là một vở bi kịch chính trị. Toàn bộ hành động kịch xoay quanh cuộc đấu tranh giữa hai đảng phái chính trị ở cổ La Mã. Tướng Xêdar dựa vào sự giúp đỡ của hai người cùng phái, Mac Ăngtoan và Ôctavius, âm mưu thiết lập chính quyền độc đoán của riêng mình và tiêu diệt những nguyên tắc của chế độ cộng hòa. Sau khi giết chết Xêdar, Brutus ra trước nhân dân La Mã giải thích cho nhân dân hiểu là mình giết Xêdar nhằm ngăn chặn chế độ quân chủ độc đoán. Lúc đầu, nhân dân đồng tình với phái cộng hòa. Nhưng Ăngtoan bên phe Xêdar lại đọc một bài diễn văn rất nham hiểm trước thi hài chủ, sặc mùi mị dân, khiến nhân dân bị đánh lừa, tướng Xêdar yêu quý dân thật. Họ bèn đuổi Brutus và phe cộng hòa ra khỏi La Mã. Phe Mac Ăngtoan thiết lập chính quyền bộ ba. Cuộc đấu tranh giữa hai phe chuyển thành võ trang. Kết

quả là Brutus và Caxius bị quân của Ăngtoan và Ôctavius đánh bại, phải tự tử chết.

Cả vở kịch này như một bức tranh rộng lớn chứa đựng rất nhiều nhân vật và mỗi người một vẻ. Tuy là một vở bi kịch chính trị, nhưng mỗi nhân vật không chỉ là những khái niệm đơn thuần. Tuy quan điểm chính trị là yếu tố chủ yếu quyết định hành động của họ, nhưng mỗi người vẫn có tính cách riêng biệt và cụ thể.

Cảm tình của tác giả rõ là về phía phái cộng hòa và đặc biệt tập trung vào Brutus.

Xêdar, dưới ngòi bút của Shakespeare, là một ông già ồm ỷ, nghễnh ngãng mà lại đòi làm chúa tể, đòi nắm toàn bộ quyền bính, đòi được quyết định số phận những người khác. Đối lập với Xêdar là Brutus, tiêu biểu cho lý tưởng cộng hòa. Xêdar thích bề ngoài, ưa nghe võ tay, còn Brutus thì lại khiêm tốn, thích nơi vắng vẻ. Xêdar là người hành động, còn Brutus lại là nhà tư tưởng thích suy nghĩ. Xêdar ưa hưởng lạc, còn Brutus lại sống lối khổ hạnh coi thường mọi lạc thú ở đời. Đối với Brutus thì hạnh phúc là ở bản thân mình, không tùy thuộc hoàn cảnh bên ngoài. Giữa hai người là hai thế giới quan đối lập, là hai tính cách đối lập. Cả trong sinh hoạt gia đình, hai người cũng khác hẳn nhau. Calphuôcnia và Porxya đều yêu chồng, nhưng đối với Calphuôcnia thì Xêdar là người chủ ra tất cả mọi mệnh lệnh, vợ chỉ biết phục tùng. Còn Porxya thì bình đẳng với chồng, muốn vừa là bạn đường vừa là đồng chí của Brutus.

Shakespeare không những chỉ miêu tả sự khác nhau đối lập giữa hai người đứng đầu hai phái mà còn miêu tả những mâu thuẫn trong nội bộ mỗi phái.

Trợ thủ gần nhất của Xêdar là Mac Ăngtoan. Rất yêu mến và kính phục Xêdar, Mac Ăngtoan biết rất rõ những mưu đồ thâm kín của Xêdar và tận tụy giúp chủ thực hiện những mưu đồ ấy. Chính Ăngtoan đã kích động nhân dân bầu Xêdar làm vua và thay mặt nhân dân đem vương miện đội cho Xêdar. Ăngtoan tin rằng đối với La Mã, chế độ tốt nhất là chế độ quân chủ. Cũng như Xêdar, Ăngtoan cũng thích hưởng lạc, tham quyền bính. Xêdar làm vua thì hẳn cũng được là người thứ hai và cũng được chia phần quyền hành. Nhưng ở Xêdar hưởng lạc và tham quyền là một bản năng còn ở Ăngtoan thì lại là một quan điểm. Xêdar thô bạo, Ăngtoan khôn khéo, sắc sảo. Nhưng Ăngtoan không thể chiến đấu một mình được mà phải có kẻ cộng tác, đó là Ôctavius, cháu của Xêdar, người có đủ lý để thay quyền Xêdar hơn. Giữa hai người này cũng có chỗ khác nhau. Ăngtoan chiến đấu có phần lãng mạn say sưa, còn Ôctavius

là một kẻ chính trị xảo quyệt, đầu óc thực tế, có tính toán tỉ mỉ và từng bước đoạt dần thành quả cho mình. Nhiều công của Ăngtoan bị hấn chiếm lấy và lợi dụng cho mình. Tuy Shakespeare chưa khai thác sâu lắm sự khác nhau giữa hai người cầm đầu phái bảo hoàng này, nhưng cũng đủ cho ta thấy khối liên minh giữa Ăngtoan và Ôctavius sẽ chẳng bền vững lâu dài vì hai kẻ tham quyền không thể cộng tác với nhau được lâu. Khi đã thành công, tất nhiên chúng sẽ lại tranh giành lẫn nhau. Còn Lêpidus, người thứ ba trong bộ tam hùng là một kẻ chẳng có tài cán gì, chỉ đóng vai trò ở giữa điều hòa và cũng chỉ là một quân bài của hai người kia.

Tính cách chung của những người phái Xêdar là tham quyền, đặt cá nhân lên trên nhà nước. Họ cùng tham gia một phái, nhưng mỗi kẻ đều nhằm đặt quyền lợi cho mình và đều nhằm vào cái ghế thủ lĩnh.

Còn phái cộng hòa thì khác hẳn. Không phải họ không có động cơ cá nhân, nhưng ở mỗi người có mức độ khác nhau. Chỉ riêng Brutus là hoàn toàn trong trắng, không có chút vị kỷ nào. Caxius chiến đấu không phải chỉ vì lợi ích chung, mà chủ yếu nhằm giải phóng cho mình. Nếu mọi người được bình đẳng thì mình cũng được tự do. Và tuy không được "lý tưởng" như Brutus, Caxius vẫn là người cộng hòa cao thượng nhất. Khác với Brutus thích vắng vẻ suy nghĩ, Caxius thích hành động sôi nổi. Brutus là một nhà triết học có phân duy tâm, còn Caxius là một nhà chính trị thông minh, có đầu óc thực tiễn. Ông có tài nhìn người, biết cách thu phục nhân tâm, nhưng không có tham vọng nắm quyền lãnh đạo vì biết mình chưa đủ uy tín bằng Brutus. Nếu Brutus là lá cờ của phái cộng hòa thì Caxius là linh hồn, đóng vai trò chủ yếu chỉ đạo đấu tranh. Mâu thuẫn giữa hai người là ở phương pháp đấu tranh. Brutus cho rằng mục đích cao thượng thì cách làm cũng phải cao thượng. Còn Caxius không từ biện pháp nào, chỉ cốt đạt được mục đích. Về mặt này, ông đúng hơn Brutus. Thí dụ khi ông đòi không những chỉ giết Xêdar, mà phải giết luôn cả Ăngtoan thì Brutus không đồng ý và Caxius phải nhượng bộ. Lại đến khi Xêdar đã chết, Ăngtoan đọc diếu văn trước thi hài chủ, Caxius chủ trương không cho, nhưng Brutus lại cho. Điều đó chứng tỏ Brutus thiếu cảnh giác, không nhìn thấu hết mưu mô xảo quyệt của kẻ địch. Rồi đến việc tổ chức quân đội, chúng ta càng thấy rõ mâu thuẫn giữa Brutus và Caxius là mâu thuẫn giữa một triết gia không tưởng duy tâm với một chính khách sáng suốt thực tế. Và những sai lầm của Brutus đã đưa phái cộng hòa đến chỗ thất bại và bản thân Brutus phải tự tử.

Trong phái cộng hòa, ngoài hai nhân vật tiêu biểu đó, còn có nhiều nhân vật khác, mỗi người một vẻ, nhưng tất cả đều tận tụy quên mình và những phẩm chất như vậy, chúng ta không thấy ở phái Xêdar.

Bên cạnh hai lực lượng chính trị đối lập đó, vở kịch còn có một lực lượng thứ ba vô cùng quan trọng đứng ở giữa. Đó là quần chúng nhân dân. Ngay từ đầu, chúng ta đã thấy nhân dân là lực lượng quyết định số phận của nhà nước La Mã. Cả hai phái chính trị đều tranh thủ nhân dân và bên nào được nhân dân thì bên ấy thắng. Lóp cao trào của vở kịch không phải là khi Xêdar bị giết mà chính là lúc nhân dân đang chọn giữa Brutus và Ăngtoan. Lóp này cũng là lóp thành công nhất về nghệ thuật trong vở bi kịch chính trị này và trở thành một mẫu mực về viết lóp quần chúng đông người trên sân khấu. Trước mắt chúng ta như diễn ra toàn bộ những động lực tạo nên lịch sử: biết bao nhiêu hành động, bao nhiêu số phận, bao nhiêu tính cách, bao nhiêu cuộc đời.

Nhân dân là lực lượng quyết định sự phát triển của lịch sử. Trong vở Julius Xêdar, nhân dân mới là nhân vật trung tâm. Và tấn bi kịch chủ yếu không phải ở Brutus mà chính là ở số phận của nhân dân. Dưới ngòi bút của Shakespeare, nhân dân là một lực lượng to lớn, hùng hậu và yêu chuộng công lý. Nhưng mặt khác, bị sinh sống khó khăn đè nặng, lại thất học, không đủ hiểu biết về chính trị để phân biệt thật và giả, nhân dân đã xa lánh bạn mình - phái cộng hòa - và ủng hộ kẻ thù - phái Xêdar. Ăngtoan khinh rẻ nhân dân, coi nhân dân là phương tiện để hấn đạt mục đích riêng. Còn Brutus thì kính trọng nhân dân, coi quyền lợi nhân dân là mục đích đấu tranh của mình. Nhưng nhân dân không đến nổi ngu dốt như Ăngtoan tưởng và cũng không được "lý tưởng" như Brutus nghĩ. Ngay từ đầu, chúng ta đã thấy giữa Brutus và nhân dân có hố sâu ngăn cách. Sau khi nghe Brutus nói, nhân dân rất tán thành và một người hét: "Để ông ấy làm Xêdar!". Chế độ quân chủ chuyên chế đã ăn sâu vào tâm lý nhân dân, nhưng Brutus chưa hiểu được. Khi thấy nhân dân tán thành mình, Brutus tưởng nhân dân ủng hộ chế độ cộng hòa. Thực ra nhân dân chỉ coi Brutus là một ông vua tốt và xứng đáng hơn Xêdar mà thôi. Trái lại, Ăngtoan hiểu nhân dân hơn, hấn biết những chỗ yếu của nhân dân và đánh vào đó. Hấn dùng những lời lẽ nham hiểm kích động những tình cảm tốt đẹp của nhân dân, làm họ hoang mang, mất thăng bằng, không biết đâu là phải đâu là trái, rồi nhân lúc đó, hấn kéo nhân dân về phía hấn. Vở kịch kết thúc đau xót khiến chúng ta căm giận, nhưng chúng ta cũng thấy rõ rằng những kẻ thù của nhân dân sẽ chẳng lừa dối được lâu và sẽ bị chịu tội.

Vở bi kịch Julius Xêdar có một giá trị tư tưởng và nghệ thuật rất lớn và rất "thời sự" đối với nước Anh thời đó. Tất nhiên vì điều kiện lịch sử, dưới chế độ kiểm duyệt khắt khe của chính quyền độc tài hoàng gia lúc

đó, Shakespeare đã bắt buộc phải đánh lạc sự chú ý của chúng bằng cách cho "những người giết vua phải đền tội". Nhưng thực tế qua vở kịch, chúng ta thấy cảm tình tác giả rõ rệt hướng về phía cộng hòa, những người đấu tranh chống chế độ chuyên chế độc đoán, đòi lập lại một chế độ xã hội bình đẳng.

Vở Julius Xêdar được coi là vở bi kịch chính trị mẫu mực trong lịch sử sân khấu thế giới, và nó mở đầu cho một loạt những tác phẩm lừng lẫy của Shakespeare: Hamlet (1602), Trôlius và Krêxida (1603), Ôtenlô (1609), Măcbet (1606), Vua Lia (1607), Entơni và Clơpat'rơ (1609), v.v... Trong số đó đỉnh cao nhất là hai vở Vua Lia và Hamlet.

NGUYỄN NAM

NHÂN VẬT

JULIUS XÊDAR ⁽¹⁾	}	tam vị chấp chính ⁽²⁾ sau khi Xêdar chết
ÔCTAVIUS XÊDAR		
MAC ĂNGTOAN		
MACEMIL LÊPIDUS		
XIXÊRÔ	}	nguyên lão nghị viện
PUBLIUS		
PÔPILIUS LÊNA		
MAC BRUTUS		
CAXIUS	}	đồng mưu hại Xêdar
CAXCA		
TRÊBÔNIOUS		
LIGARIUS		
ĐÊXIUS BRUTUS		
MÊTELLUS XIMBER		
XINNA		

⁽¹⁾ Julius Xêdar: viết vở kịch này, Shakespeare tả tính cách của tất cả mọi nhân vật theo đúng lịch sử, duy có tính cách của Xêdar bị đổi khác rất nhiều, để phục vụ cho những dụng ý đặc biệt về chính trị đương thời.

⁽²⁾ Tam vị chấp chính (triumvirs): ba người có thế lực, cùng nhau chia sẻ chính quyền, mỗi người nắm một bộ phận. Ở La mã thời xưa lần đầu tiên có chế độ tam vị chấp chính (triumvirat) là năm 60 tr.J.C., do Pômpê, Xêdar và Craxus hiệp đồng nắm chính quyền; lần thứ hai, và cuối cùng, là sau khi Xêdar chết (44 tr. J.C.), do ba người, là Octavius Xêdar, Mac Ăngtoan và Lêpidus, cùng nhau chia sẻ quyền thống trị, sau khi diệt xong Brutus (43 tr.J.C). Lần thứ nhất, sau khi Xêdar diệt được Pômpê, thì tất cả quyền bính thuộc về Xêdar, được suy tôn làm độc tài vĩnh viễn. Lần thứ hai, sau khi diệt được Lêpidus và Ăngtoan, Octavius lên ngôi hoàng đế, chấm dứt chế độ cộng hòa ở La Mã, và thiết lập nền đế chế La Mã, bắt đầu từ năm 14 tr.J.C., đến hết thời hoàng đế Têôđôđơ I (395 sau J.C.) thì đế quốc La Mã tan rã.

FLAVIUS	}	thi sĩ hộ dân quan ⁽¹⁾ nhà triết học ngụ biện của thành Knidơ ⁽²⁾
MARULLUS		
ARTÊMIDÔRUS		

Một thầy bói

Một thi sĩ khác

LUXILIUS	}	bạn của Brutus và Caxius
TITINIUS		
MEXALA		
CÔNG TỬ CATÔ		
VÔLUMNIUS		

VARÔ	}	nô bộc của Brutus
CLITUS		
CLÔĐIUS		
XTRATÔ		
LUXIUS		

ĐAĐANIUS	}	nô bộc của Caxius. vợ Julius Xêdar vợ Brutus
PINĐARUS		
CALPHUÔCNYA		
PORXYA		

Các Nguyên lão nghị viên, Công dân, Vệ binh, Tùy tùng v.v...

*CẢNH TRÍ: ba hồi đầu ở La Mã;
hai hồi sau ở Xardis và ở gần Philippi⁽³⁾*

⁽¹⁾ Hộ dân quan (tiếng Anh: tribunes; tiếng Pháp: tribuns): chức quan được thiết lập ở La Mã từ 294 tr.J.C. để bênh vực tầng lớp thứ dân chống với sự áp bức của quý tộc; lúc đầu có hai vị, sau lên đến mười vị.

⁽²⁾ Knidơ: một thành phố cũ của xứ Cari ở Tiểu Á châu (Theo bản B: Artêmidôrus, thầy dạy tu từ học).

⁽³⁾ Xardix (Sarids): thành phố cũ của xứ Lydi ở Tiểu Á châu
Philippi: thành phố ở xứ Maxêdoan.

HỒI MỘT

CẢNH I

Thành La Mã - Một đường phố

Flavius, Marullus
và một đám đông dân chúng kéo ra⁽¹⁾

FLAVIUS - Đi đi! Về nhà đi, hỡi những con người biếng nhác, hãy trở về nhà cửa làm ăn. Hôm nay, có phải ngày hội hè lễ bái gì đâu! Ô hay! Các người lại chẳng biết hay sao. Có ai đời thợ thuyền mà lại rong chơi trong một ngày làm việc, đồ lễ dụng cụ chẳng mang theo? - Chú này, nói nghe, chú làm nghề nghiệp gì?

CÔNG DÂN THỨ NHẤT - Bẩm quan, cháu làm nghề thợ mộc ạ.

MARULLUS - Vậy chứ tạt dề đâu, thước thợ đâu? Đi đâu mà ăn mặc bảnh bao thế này? - Còn bác này, bác làm nghề nghiệp gì?

CÔNG DÂN THỨ HAI - Bẩm ngài, quả đáng tội, nghề có gì đâu, tôi chỉ là một kẻ, như ta thường nói, là chuyên nghề vá víu ấy mà.

MARULLUS - Nhưng là nghề nghiệp gì chứ? Hãy trả lời thẳng thắn, đừng có nói quanh co.

CÔNG DÂN THỨ HAI - Bẩm ngài, đó là một cái nghề nghiệp mà tôi mong rằng tôi có thể làm với một lương tâm tốt đẹp; vì thưa

⁽¹⁾ ... Kéo ra: Trong bản C (tiếng Pháp), lời chỉ dẫn cảnh trí và động tác có thêm thất chi tiết, chúng tôi bỏ qua. - Trong lớp kịch này ở nguyên văn, tác giả cho những nhân vật hộ dân quan nói bằng văn vần, còn dân chúng thì nói bằng văn xuôi.

ngài, tôi làm nghề củng cố đế vị⁽¹⁾.

MARULLUS - Thế là cái nghề quái gì, hử đồ bông phèng? Nghề gì, hử đồ bông phèng nhặt thếch?

CÔNG DÂN THỨ HAI - Ấy, xin ngài, xin ngài bớt giận làm lành? Mà ví dụ ngài chẳng được lành lặn, thì tôi cũng có thể đóng đế cho ngài được.

MARULLUS - Đóng đế cho ta? Thế là thế nào, hử cái quân hỗn láo này?

CÔNG DÂN THỨ HAI - Ở kia, thưa ngài, nghĩa là đóng lại đế giày cho ngài ấy mà.

FLAVIUS⁽²⁾ - Vậy ra anh là thợ giày; có phải như vậy không?

CÔNG DÂN THỨ HAI - Bẩm ngài, nói thật tình, tôi sinh sống chỉ hoàn toàn nhờ có cái mũi dùi: tôi có len vào công việc của những ông buôn bán làm ăn, của đàn bà con gái, thì cũng chỉ bằng cái mũi dùi của tôi thôi. Thưa ngài, quả như vậy, tôi là một nhà phẫu thuật về giày dép cũ; khi chúng gặp cơn nguy kịch là tôi chữa cho chúng được lành lặn hẳn hoi. Tất cả những người lịch sự, đều là bước chân lên công trình của hai bàn tay của tôi đấy ạ.

FLAVIUS - Vậy chứ tại sao hôm nay anh không ngồi yên trong cửa hàng của anh? Anh dẫn đám dân chúng này qua các phố phường để làm cái trò gì?

CÔNG DÂN THỨ HAI - Bẩm ngài, chẳng qua là để cho họ lê mồn đế giày, cho tôi càng được đắt hàng đấy ạ. Nhưng, thưa ngài, sự thật là chúng tôi nghỉ việc để đi xem Xêdar, và để mừng cuộc thắng trận của người.

MARULLUS - Sao lại mừng? Ông ta chinh phục được những gì đem về cho tổ quốc chúng ta đây? Có những bại tướng tù binh nào đi theo ông ta về La Mã, để đem thân cùm xích trang hoàng cho bánh xe chiến thắng⁽³⁾ của ông ta? Hỡi các người, là gỗ, là

⁽¹⁾ Củng cố đế vị: đoạn đối đáp này, ở nguyên văn tiếng Anh có những trò lộng ngữ, dịch ra tiếng Việt sẽ không có ý nghĩa gì, nếu chúng tôi thay thế bằng những lộng ngữ tiếng Việt như đế vị với đế giày, làm lành với lành lặn.

⁽²⁾ Flavius: Theo bản Anh là Marullus. Đây, theo bản B và D. Bản C lược bỏ đoạn này và có đổi lời đối thoại đôi chút.

⁽³⁾ Bánh xe chiến thắng: khi một tướng La Mã thắng trận trở về, được đón rước hoan hô, và có những tù binh bại tướng bị xiềng xích vào chiến xa của ông ta để làm tăng uy phong của kẻ chiến thắng.

đá, tệ hơn những vật vô tri! Hỡi các người, lòng dạ trơ trơ, con dân vô tình của thành La Mã, trước đây các người há chẳng biết Pompêiôx⁽¹⁾ hay sao? Đã biết bao lần, các người há chẳng từ trèo lên các mặt thành bờ lũy, lên các cửa sổ, các chòi cao, phải, lên cả những ngọn ống khói cheo leo, tay bế tay bồng, và ngồi trên đó suốt ngày rờn rã, kiên chí đợi chờ, để được xem tướng Pompêiôx vĩ đại đi qua các phố phường La Mã; và khi mới thoáng trông thấy chiến xa của người xuất hiện từ xa, các người há đã chẳng reo lên thành một tiếng vang trời dậy đất, đến nỗi sông Tiber⁽²⁾ phải rung động dưới làn sóng xô xao, vì những tiếng hò reo của các người vang dội giữa hai bờ ghềnh sâu thẳm? Vậy mà, hôm nay, các người lại mặc những bộ áo quần sang trọng nhất, các người lại lấy ngày hôm nay làm một ngày hội hè vui chơi và hôm nay các người lại rắc hoa trên đường đi của kẻ giẫm chân đẫm máu trên dòng máu của Pompêiôx⁽³⁾! Hãy chạy cho mau! Hãy chạy về nhà, quỳ xuống, mà cầu nguyện thần linh đừng giáng tai họa tất nhiên xuống cái hành động vong ân bội nghĩa này.

FLAVIUS - Đi đi thôi, đi đi thôi, hỡi bà con đồng bào thật thà trung hậu, và để chuộc lỗi lầm này, hãy tụ tập tất cả những chúng dân nghèo khổ cùng thân phận với các người; hãy dẫn họ đến hai bờ sông Tiber, và khóc như mưa xuống dòng sông nọ, cho đến bao giờ dòng sông dù cạn nhất cũng tràn đầy, dâng ngọn trào lên mấp mé những bờ cao. (*Dân chúng kéo nhau đi hết*) Ông thử xem, tâm hồn thô lậu của họ đã phải chuyển động đầy thôi; họ ra về thầm lặng, lòng biết lỗi nên cứng lưỡi câm mồm. Bây giờ, ông hãy đi theo ngã đường này xuống tận phía đền Capitôl⁽⁴⁾; còn tôi, tôi sẽ đi theo ngã nọ: nếu ông thấy các ngôi tượng được trang hoàng, thì ông hãy lột hết đi cho tôi.

(1) Pompêiôx: đang tướng La Mã, có nhiều chiến công, hợp với Xêdar và Craxus thành bộ ba chấp chính đầu tiên ở La Mã. Sau, kinh địch với Xêdar, bị thua trận ở Pharxal năm 48 tr.J.C. chạy trốn sang Ai Cập và bị ám sát chết ở đó.

(2) Tiber: thành La Mã ở bên bờ sông Tiber (tiếng Pháp gọi là Tibre).

(3) Dòng máu của Pompêiôx: chuyện đã xảy ra năm 44 tr.J.C. sau khi Xêdar đã chiến thắng hai người con của Pompê ở Munda (năm 45 tr.J.C.).

(4) Capitôl: thành trì và đền thờ Jupiter ở La Mã, trên núi Tarpêien (sau gọi là núi Capitôlin).

MARULLUS - Ta có thể làm như vậy được không? Ông cũng biết hôm nay là ngày hội Lupercal⁽¹⁾ mà.

FLAVIUS - Không hề gì: ông đừng để cho một ngôi tượng nào mang chiến tích⁽²⁾ của Xêdar. Tôi sẽ đi dạo khắp quanh vùng và xua dân chúng đi khỏi các đường phố; ông cũng làm như thế, chỗ nào ông trông thấy họ tụ tập đông đảo. Những lông cánh mới mọc của Xêdar, bị vặt ngay đi như vậy, sẽ làm cho ông ta chỉ bay được ở độ cao bình thường; nếu không, thì ông ta sẽ lượn lơ cao tít mù xanh và làm cho chúng ta phải cúi đầu run sợ.

Cả hai đi vào

CẢNH II

Vẫn ở La Mã - Một quảng trường

*Lũ lượt cùng ra, có nhạc cử theo chân: Xêdar, Ăngtoan
trang bị để chạy đua; Calphuôcnnya, Porxya, Dêxius,
Xixêrô, Brutus, Caxius và Caxca; theo sau là một đám đông
dân chúng, trong đám có một thầy bói*

XÊDAR - Calphuôcnnya⁽³⁾!

CAXCA - Thôi, hãy im lặng! Để Xêdar nói. *(Nhạc ngừng)*

XÊDAR - Calphuôcnnya!

CALPHUÔCNYA - Dạ, thưa tướng công, có thiếp tới đây.

XÊDAR - Nàng hãy đứng đón ngang đường của Ăngtoan, khi ông ta chạy đua.

- Ăngtoan!

⁽¹⁾ Lupercal: một trong những ngày hội cổ truyền của La Mã, vào ngày 15 tháng 2 mỗi năm, cúng Lupercus, thần của sự phì nhiêu sinh sản.

⁽²⁾ Chiến tích: những của đoạt được của kẻ thù bại trận. Theo nhà sử học Xuêtôn, thì đây chỉ là những vòng lá nguyệt quế (laurier) có buộc dải lụa trắng, để tượng trưng cho sự chiến thắng.

⁽³⁾ Calphuôcnnya: (theo bản B, là Calphuôcnnya). - Bản C lược bỏ 9 đối thoại của đoạn này, và bắt đầu lớp kịch từ: "Thầy bói. - Xêdar!".

ĂNGTOAN - Dạ, bẩm Xêdar tướng công?

XÊDAR - Ăngtoan, khi ruổi bước chạy đua, người chớ quên chạm vào người của Calphuônnya; vì các cụ ngày xưa có truyền rằng, những người đàn bà hiếm hoi, được chạm phải trong cuộc chạy đua thiêng liêng này, là khu trừ được cái họa căn cỗi không con.

Ăngtoan - Xin ghi nhớ: khi Xêdar phán bảo: "Hãy làm việc này!" tức là việc đã làm xong.

XÊDAR - Khởi cuộc đi thôi; và đừng quên một chi tiết nào.

Cử nhạc

THÀY BÓI - Xêdar!

XÊDAR - Ủa này! Ai kêu đó?

CAXCA - Hãy bảo mọi người ngừng tiếng động: hãy im lặng một phen nữa!

Âm nhạc ngừng bật

XÊDAR - Ai trong đám đông lên tiếng kêu ta vậy? Ta nghe thấy một tiếng người, thét to hơn cả tiếng nhạc, kêu lên: "Xêdar!". Hãy nói đi. Xêdar ngoảnh lại để nghe đây.

THÀY BÓI - Hãy coi chừng ngày rằm tháng ba.

XÊDAR - Người kia là ai?

BRUTUS - Một thầy bói khuyên ngài nên coi chừng ngày rằm tháng ba.

XÊDAR - Đưa hấn vào đây, trước mặt ta để ta trông thấy mặt mũi hấn.

CAXIUS - Anh bạn ơi, hãy bước ra khỏi đám đông, hãy ngẩng mặt lên mà nhìn Xêdar.

XÊDAR - Hồi nãy, người bảo gì ta? Nhắc lại, ta nghe thử.

THÀY BÓI - Hãy coi chừng ngày rằm tháng ba.

XÊDAR - Đây là một anh chàng mộng mị hão huyền. Thôi, mặc hấn, ta đi.

Một điệu kèn quân nhạc cử lên.

Tất cả người đi vào, trừ Brutus và Caxius

CAXIUS - Ông có định đi xem cuộc tổ chức chạy đua không?

BRUTUS - Tôi? Không.

CAXIUS - Cứ nên đi, ông ạ.

BRUTUS - Tôi không thích những trò du hí lảm. Tôi tự cảm thấy không có cái tâm hồn du khoái của Ăngtoan. Nhưng Caxius ạ, tôi không muốn làm cản trở những vui thích của ông; tôi xin cáo biệt.

CAXIUS - Brutus, ít lâu nay, tôi có để ý quan sát ông: tôi không còn thấy trong đôi mắt của ông cái vẻ ân ưu đầm thắm xưa nay tôi vẫn thường thấy; ông có một thái độ quá lạnh lùng hờ hững đối với người bạn mến yêu của ông.

BRUTUS - Đừng nên hiểu lầm, Caxius ạ: nếu mắt tôi có vẻ thần thờ, thì chỉ là vì nó phản ánh tình trạng rối bời của nội tâm tôi mà thôi. Ít lâu nay, tâm hồn tôi bị giằng co dẫn dắt bởi những cảm nghĩ trái ngược nhau, những tư tưởng hoàn toàn riêng kín, có lẽ nó làm cho cách cư xử của tôi có đôi phần thất thố, nhưng các bạn hiền của tôi, và trong số đó, tôi kể có ông, Caxius ạ, chớ nên vì thế mà phiền lòng. Các bạn có thấy tôi chệnh mảng thờ ơ, thì chỉ nên quy vào duyên cớ là: Brutus tội nghiệp này, tâm tư rối loạn, quên cả những biểu lộ tình cảm thân yêu đối với mọi người.

CAXIUS - Vậy ra tôi đã hiểu lầm về tâm tính của ông. Brutus ạ, cho nên tôi đã vùi sâu chôn kín trong lòng những tư tưởng trọng đại, những mối suy nghĩ thâm trầm. - Nay, bạn hiền Brutus, ông hãy nói tôi nghe, ông có thể trông thấy nét mặt của ông được không?

BRUTUS - Không, Caxius: vì mắt người ta không thể nào tự trông thấy mình được, nếu không nhờ có ngoại vật phản chiếu hộ cho.

CAXIUS - Đúng như vậy và mọi người rất tiếc, Brutus, rằng ông không có những tấm gương như thế, nó phản chiếu cho ông những tài đức thâm kín của ông, để ông trông thấy hình ảnh của ông rõ rệt. Tôi đã nghe thấy rất nhiều người, trong số những người đáng tôn trọng nhất của thành La Mã, chỉ trừ Xêdar bất tử kia, nói về Brutus, và tất cả, khi rên xiết về cái ách tàn ngược nó đè nén thời đại này, đều tiếc rằng con người hào hùng Brutus lại không có con mắt để tự trông thấy rõ mình.

BRUTUS - Caxius, ông định gieo tôi vào những tai họa nào đây, mà lại muốn tôi tìm kiếm ở trong tôi những cái mà tôi không có?

CAXIUS - Thì ông hãy chuẩn bị mà nghe đây, hỡi bạn hiền Brutus: ông đã công nhận rằng ông không thể tự trông thấy mình được,

nếu không có tấm gương phản chiếu, thì tôi đây xin mạn phép làm tấm gương đó hộ ông, tôi xin phản ánh trung thành, không nịnh sắc, những nét của chính mình ông mà ông chưa hề biết. Chớ có nghi ngờ gì tôi, Brutus cao quý ạ: nếu tôi là một anh hề tầm thường, nếu tôi có thói đem những lời thề ráo mép để đoan quyết tình thân ái với bất kỳ ai vốn vớ vẩn; nếu ông thấy tôi quen nghề bỏ dờ nịnh nọt, vô vấp lấy người ta rồi sau đó lại quay đi nói xấu; nếu ông thấy rằng trong một bữa tiệc, tôi có thể tuyên bố tình bạn hữu với tất cả mọi người dự tiệc, không phân biệt ai ai, thì, khi đó, xin ông hãy coi tôi là một người nguy hiểm.

Có tiếng kèn quân nhạc và những tiếng hò reo

BRUTUS - Tiếng hò reo gì vậy? Tôi e rằng dân chúng tôn Xêdar lên làm vua chẳng.

CAXIUS - Ông e điều đó, thật ư? Vậy ra, có lẽ ông không mong muốn điều đó chẳng.

BRUTUS - Tôi không mong muốn điều đó, Caxius ạ; tuy vậy tôi rất yêu mến ông ta. Nhưng ông giữ tôi ở đây lâu như vậy, vì chuyện gì? Ông có điều gì muốn ngỏ với tôi? Nếu là một điều có liên quan đến lợi ích chung, thì ông hãy đặt danh dự trước một con mắt của tôi, và cái chết trước con mắt bên kia, tôi sẽ nhìn cả hai thứ với một lòng bình thản bằng nhau, vì xin thần minh hãy phù hộ tôi, nếu quả tình tôi yêu quý danh dự hơn là sợ chết.

CAXIUS - Tôi vẫn biết tâm hồn ông có cái nghĩa khí đó, Brutus ạ, cũng như tôi biết những nét hiền hậu trên gương mặt của ông vậy. Vâng, chính câu chuyện tôi muốn nói với ông, là chuyện danh dự? Ông và những người khác nghĩ thế nào về cuộc đời này, tôi không được rõ; nhưng riêng phần tôi thiển nghĩ, thì tôi thà đừng sống nữa, còn hơn sống mà phải cung kính run sợ trước mặt một kẻ cũng chỉ như mình. Tôi bẩm sinh cũng tự do chẳng khác gì Xêdar; và ông cũng vậy: cả hai chúng ta đều được nuôi dưỡng tốt chẳng kém gì ông ta, và chúng ta đều có thể chịu đựng rét mướt mùa đông, chẳng thua gì ông ta cả. Vì, có một hôm, trời đông bão dữ dội, sông Tiber sóng dậy vỗ bờ, Xêdar bảo tôi: "Caxius, anh có dám, ngay bây giờ, cùng tôi nhảy xuống dòng sông sóng dữ này, và bơi cho tới cái điểm ở tận đằng kia không?". Hấn chưa dứt lời, tôi bèn cứ để nguyên áo quần đương mặc mà lao xuống nước, và nhủ hấn làm theo; quả

nhiên, hấn theo tôi thật. Dòng thác gầm lên, và chúng tôi vung cánh tay lực lưỡng, gạt sóng sang bên và đẩy dồn sóng nước với tấm lòng phấn đấu ganh đua. Nhưng, chúng tôi chưa kịp tới đích, Xêdar bỗng kêu lên: "Cứu tôi, Caxius, kéo tôi chìm mất!". Tôi bấy giờ, khác nào Ênê, ông tổ vĩ đại của chúng ta ngày xưa nhắc bổng cụ già Ăngsidơ lên vai giữa cơn khói lửa của thành Tơroa⁽¹⁾, tôi lôi ra khỏi sóng nước của dòng Tiber anh chàng Xêdar mệt lử. Và anh chàng đó, giờ đây đã trở thành một ông trời, còn Caxius là một kẻ hèn mọn, phải cúi gập lưng xuống, khi Xêdar chỉ mới hạ cổ ban cho một cái gật đầu nhạt nhẽo, hững hờ. Hồi còn ở Tây Ban Nha, có lần y bị bệnh sốt rét, và khi lên cơn sốt, tôi thấy y run lên bần bật; đúng như vậy, ông trời đó đã run rẩy, đôi môi hèn nhát đã tái nhợt và con mắt kia, con mắt bây giờ nhìn thiên hạ làm cho thiên hạ phải kinh hồn, lúc đó đã lơ lơ chẳng còn khí sắc; tôi thấy y rên rĩ; phải, cũng cái mồm hiện nay ra lệnh cho người La Mã phải chăm chú lắng nghe và phải ghi vào trong sử sách những lời lẽ nó thốt ra, lúc đó, than ôi! Cái mồm đó đã kêu lên: "Cho tôi uống nước, Titinius ơ!" như một con bé con đau ốm vậy. Hỡi các thần linh! Tôi lấy làm lạ rằng một con người khí chất bạc nhược như vậy, lại dẫn đầu trong đấu trường của thế giới huy hoàng này, và một mình chiếm giải khôi nguyên.

Có tiếng hò reo và kèn quân nhạc

BRUTUS - Lại có tiếng hò reo! Chắc hẳn những tiếng hoan hô này là để chào mừng những vinh quang mới, chồng chất lên đầu Xêdar đây.

CAXIUS - Phải rồi, ông bạn ơi, hấn bước qua thế giới chật hẹp này như một ông khổng lồ⁽²⁾; và chúng ta, những con người chim chích, chúng ta đi loắt choắt dưới đôi cẳng chân mênh mông của hấn và lăm lét nhìn mọi phía để tìm lấy cho mình những lỗ vuì thân nhục nhả. Có những thời mà con người làm chủ được

⁽¹⁾ Tơroa (Troyes): thành phố ở Tiểu Á châu. Khi thành Tơroa bị quân Hy Lạp đốt cháy, sau một cuộc vây hãm mười năm, Ênê, chúa thống trị của thành Tơroa, con của Ăngsidơ và nữ thần Venus, chạy trốn, vác bố trên vai; chàng ta đi lưu lạc lâu năm trên mặt bể, sau cùng lên bờ xứ Latium ở Ý, dựng nên thành phố Lavinium.

⁽²⁾ Khổng lồ: ám chỉ ngôi tượng khổng lồ ở Rôđ (colosse de Rhodes), là tượng thần Apôllô, to lớn đến nỗi một người thường có thể đi qua lại dễ dàng giữa hai cẳng chân của ngôi tượng.

vận mệnh của mình: nếu chúng ta chịu ở dưới người ta, thì cái lỗi, Brutus ạ, không phải là ở ngôi sao chiếu mệnh của chúng ta, mà ở chính bản thân chúng ta vậy. Brutus với Xêdar: trong cái tiếng Xêdar kia, có cái gì vậy nhỉ? Vì lẽ gì cái tên đó lại có thể kêu hơn tên của ông mới được chứ? Ông hãy cùng viết cả hai cái tên đó ra, cái tên của ông cũng đẹp chẳng kém gì; hãy cùng đọc cả lên, nó cũng sang sảng chẳng hơn kém gì nhau; hãy đem cùng bắc đồng cân, nặng nhẹ cũng ngang nhau; hãy cùng đem hai cái tên đó để chiêu hồn gọi vía, tên Brutus cũng linh nghiệm chẳng kém gì tên Xêdar. *(Có tiếng hò reo)* Nhân danh tất cả các chư thần cùng một lúc, tôi thử hỏi, gã Xêdar của chúng ta đã được nuôi dưỡng bằng cái chất gì để trở thành to lớn đến như vậy? Hỡi thời đại, người bị nhục rồi! Hỡi La Mã, người đã mất hết giống nòi hào kiệt rồi! Từ thời hồng thủy đến nay, có thời đại nào trôi qua mà được hiển danh chỉ nhờ có một con người duy nhất? Từ xưa đến nay, những kẻ nói về La Mã đã bao giờ nói được rằng những thành trì rộng lớn này chỉ chứa đựng có một con người duy nhất? La Mã bây giờ thật đúng là La Mã, vì nó chứa đựng có một con người nên nó càng rộng lớn mệnh mông. Ôi! Ông và tôi, chúng ta đã được nghe ông cha kể lại rằng ngày xưa có một Brutus⁽¹⁾ thà chịu để cho chúa quỷ muôn đời ngự trị trong thành La Mã, chứ không chịu nổi một ông vua trong đó!

BRUTUS - Ông có lòng mến yêu tôi, cái đó tôi không ngờ vực tí nào, còn như công cuộc mà ông định lôi cuốn tôi vào, tôi cũng có đoán ngờ đôi chút. Những ý nghĩ của tôi như thế nào về chuyện này và về cái thời buổi hiện nay chúng ta đương sống, sau này tôi sẽ nói cùng ông; còn như lúc này đây, nếu như tôi có thể lấy tình bạn hữu để yêu cầu ông, thì chỉ xin đừng thúc ép tôi nhiều hơn nữa. Những điều ông vừa nói với tôi, tôi sẽ xin nghiền ngẫm; ông còn muốn nói với tôi những gì nữa, tôi cũng xin sẽ kiên nhẫn lắng nghe; và tôi sẽ tìm được một thời gian thuận tiện để nghe và trả lời những chuyện to tát như vậy. Từ nay

⁽¹⁾ Brutus: đây là nói đến Junius Brutus (ông tổ của Mac Brutus), người đã đánh đuổi bạo chúa Tarquinius Superbus khỏi La Mã, năm 510 tr. J.C., chấm dứt nền quân chủ ở La Mã để cho nền Cộng hòa thay thế. Người La Mã dựng cho ông một pho tượng bằng đồng ở đền Capitôl, tay cầm một thanh kiếm trần đứng ngang hàng với tượng các bậc tiên vương.

cho đến lúc đó, ông bạn hào hiệp ơi, xin ông hãy đình ninh trong bụng điều này: Brutus thà chịu làm một kẻ quê mùa, còn hơn mang danh là con dân thành La Mã trong những điều kiện cực nhục mà thời buổi này có lẽ sắp đặt lên đầu chúng ta.

CAXIUS - Tôi lấy làm sung sướng rằng những lời yếu ớt của tôi dù sao cũng đã làm nảy được tia lửa đó trong tâm hồn Brutus.

BRUTUS - Trò chơi đã hết, và Xêdar đã trở lại kia.

CAXIUS - Khi nào họ đi ngang qua đây, ông hãy kéo tay áo Caxca đứng lại; y sẽ kể cho ông nghe, bằng cái giọng ảm ớ của y, những chuyện gì đáng chú ý đã xảy ra ngày hôm nay.

Xêdar và đám tùy tùng trở ra⁽¹⁾

BRUTUS - Tôi sẽ làm theo lời ông dặn. Nhưng hãy nhìn xem kia, Caxius, nộ khí bùng bùng trên nét mặt của Xêdar, và tất cả đoàn người có vẻ như một lũ tùy tùng bị quở trách: gò má của Calphurnia tái nhợt, và Xixêrô thì quắc đôi mắt đỏ ngầu, giống như ở điện Capitôl khi trong cuộc tranh luận, ông ta bị mấy ông nguyên lão nghị viên chống đối.

CAXIUS - Rồi Caxca sẽ cho ta biết rõ nguyên do.

XÊDAR - Ắngtoan!

ẮNGTOAN - Bẩm Xêdar?

XÊDAR - Phải làm thế nào để chung quanh ta chỉ có những người béo tốt, những người da mặt mỡ màng và đêm ngủ đầy giấc: cái lão Caxius kia kìa, mặt mày hốc hác; hấn nghĩ ngợi nhiều quá; những người như vậy rất nguy hiểm.

ẮNGTOAN - Bẩm Xêdar, xin ngài đừng sợ hấn; hấn không nguy hiểm gì đâu; hấn là người La Mã cao quý, và lòng ngay ý tốt.

XÊDAR - Ta chỉ mong muốn rằng hấn béo tốt hơn; chứ ta có sợ gì hấn. Tuy vậy, nếu Xêdar này mà có thể sợ sệt cái gì, thì ta không thấy có con người nào mà ta sẵn lòng lánh mặt bằng cái lão Caxius ốm ho kia. Hấn đọc sách rất nhiều; hấn rất hay quan sát; và hấn nhìn thấu suốt qua những hành động, thấy rõ gan ruột người ta. Hấn không thích xem những trò diễn hý như người, Ắngtoan ạ. Hấn không nghe nhạc bao giờ, ít khi thấy hấn

⁽¹⁾ ... *trở ra*: theo các bản A và C, thì lời chỉ dẫn động tác này đặt ở trên, trước lời đối thoại: "*Brutus*. - Trò chơi đã hết...". Đây, theo bản B.

mỉm miệng cười, mà hần có khi nào mỉm miệng, thì lại có vẻ như chế giễu chính bản thân mình, và khinh bỉ tâm hồn mình đã yếu đuối đến nỗi phải nhếch mép vì một chuyện gì. Những người như vậy không bao giờ được hài lòng khi họ còn thấy có kẻ lớn lao hơn họ, vì thế cho nên họ rất nguy hiểm. Ấy là ta nói với người những điều nên sợ, chứ không phải những điều ta sợ, vì bao giờ ta cũng vẫn là Xêdar. Người hãy chuyển sang phía bên phải của ta vì cái tai của ta bên này nghễnh ngãng, và hãy nói thành thật cho ta nghe, người nghĩ về hần thế nào?

Xêdar và tùy tùng đi vào.

Caxca dừng lại đằng sau

CAXCA⁽¹⁾ - Vừa rồi, ông kéo áo tôi lại. Ông muốn nói chuyện với tôi chăng?

BRUTUS - Đúng vậy, Caxca ạ; ông hãy nói cho chúng tôi biết hôm nay đã xảy ra chuyện gì mà Xêdar có vẻ sầu muộn như vậy?

CAXCA - Thì ông cũng có mặt ở đó thôi! Ông không có mặt ở đó sao?

BRUTUS - Nếu có, thì tôi đã chẳng hỏi Caxca có chuyện gì đã xảy ra.

CAXCA - Thì, ở đó người ta dâng ông ta một vành mũ miện, và khi vành miện dâng lên, ông ta đã gạt đi như thế này này, bằng trái tay; thế là dân chúng reo ầm lên.

BRUTUS - Còn tiếng reo hò lần thứ hai, vì duyên cớ gì?

CAXCA - Thì cũng vẫn duyên cớ đó.

CAXIUS - Họ đã reo ba lần: lần reo cuối cùng là vì lẽ gì vậy?

CAXCA - Thì cũng vẫn vì một lẽ đó thôi.

BRUTUS - Có thật là vành mũ miện đã được dâng đến ba lần?

CAXCA - Chứ còn gì nữa! Và ba lần ông ta đã gạt đi, nhưng mỗi lần một nhẹ tay hơn. Và mỗi lần ông ta khước từ như vậy, là những người bên cạnh tôi, vốn lòng ngay thẳng, lại cất tiếng hò reo.

CAXIUS - Ai dâng mũ miện cho ông ta?

CAXCA - Ẩngtoan, chứ còn ai!

BRUTUS - Ông bạn Caxca, làm ơn hãy kể cho chúng tôi nghe câu chuyện đã xảy ra như thế nào.

⁽¹⁾ Caxca: trong lớp kịch này, Caxca nói bằng văn xuôi trong khi Brutus và Caxius vẫn nói bằng văn vần.

CAXCA - Như thế nào à? Có mà trời hiểu⁽¹⁾! Thật là cái trò hề, tôi chẳng thèm để ý. Tôi thấy Mac Āngtoan dâng ông ta một vành mũ miện; mà nào có ra mũ miện, chỉ là một cái vòng lá lãnh nhăng; và, như tôi đã nói với ông, ông ta gạt đi một lần thứ nhất; nhưng, tuy vậy, theo ý tôi nghĩ, thì ông ta cũng muốn nhận lắm. Thế rồi, Āngtoan lại dâng lần nữa, ông ta lại gạt đi, nhưng theo ý tôi, thì ông ta chậm chạp lắm mới rời được ngón tay ra khỏi. Rồi sau đó, hắn lại dâng lần thứ ba và ông ta lần thứ ba gạt đi: và lần nào cũng thế, cứ hễ ông ta khước từ, là đám cùng dân hò rống lên, vỗ đôm đốp những bàn tay nức nẻ và tung lên trời những cái mũ chỏm nhớp nháp mồ hôi, và, vì cái lẽ là Xêdar khước từ mũ miện, họ phun ra không biết bao nhiêu là hơi thở nồng nặc, đến nỗi Xêdar gần như chết ngạt, vì thấy ông ta ngất đi, và ngã lăn kềnh ra; còn về phần tôi, tôi không dám cười, sợ hé môi ra lại hít phải cái không khí hôi tanh đó.

CAXIUS - Nhưng, khoan đã, tôi xin hỏi: Thế nào! Xêdar ngất đi à?

CAXCA - Ngã lăn xuống đất, ngay giữa quảng trường, sùi bọt mép và cắn khấu.

BRUTUS - Rất có thể đấy... vì ông ta vẫn có bệnh hôn mê⁽²⁾.

CAXIUS - Không, Xêdar không có bệnh đó đâu; chính ông và tôi, và ông bạn Caxca ngay thật, chúng ta mới là những người mắc bệnh hôn mê.

CAXCA - Tôi không hiểu ông định nói gì; nhưng, có điều tôi biết chắc chắn, là Xêdar đã ngã lăn ra. Nếu bọn dân chúng khố rách áo ôm mà không vỗ tay hoan hô và huýt còi la ó, tùy theo từng lúc họ thích hay không thích ông ta, cũng như họ vẫn quen làm đối với diễn viên trên sân khấu, thì tôi cứ xin không phải giống người⁽³⁾.

⁽¹⁾ *trời hiểu*: theo nguyên văn là "Tôi mà kể lại được câu chuyện đầu đuôi ra sao, thì cứ xin treo cổ tôi lên".

⁽²⁾ *bệnh hôn mê*: đây có một lộng ngữ trong nguyên văn *Falling-sickness* (tiếng Pháp là *haut mal*, *mal caduc*) là bệnh động kinh, nhưng dịch từng tiếng thì có thể hiểu là: rơi vào vòng mê muội. Cho nên ở dưới, Caxius mới nói: "... chúng ta mới là những người mắc bệnh falling-sickness". Đây dịch chuyển thành bệnh hôn mê, để vẫn giữ được trò lộng ngữ.

⁽³⁾ ... *giống người*: theo nguyên văn là *true man* (cũng như *honest man*, tiếng Pháp là *honnête homme*) nghĩa là: người chính nhân quân tử. Dịch chuyển đi một chút, cho nhẹ nhàng và lời đối thoại thêm đậm đà ý vị, đối với tai người Việt Nam chúng ta.

BRUTUS - Khi tỉnh lại, ông ta nói những gì?

CAXCA - Ối chà, trước khi ngã, khi ông ta thấy rằng đám dân đen lấy làm vui sướng vì ông ta đã khước từ mũ miện, ông ta bèn phanh áo ra và chìa cổ họng vạch trần cho họ đâm chém⁽¹⁾! Ví thử tôi mà là một tên thợ thuyền kia, thì, nói thật tình, tôi đã bắt ngay lấy lời ông ta rồi; có nói sai, tôi cứ nhìn xuống địa ngục với những phường vô lại. Thế rồi, ông ta ngã xuống. Khi tỉnh lại, ông ta nói rằng, nếu ông ta đã làm, hoặc nói điều gì không phải, thì xin các Quý vị nhân dân sẵn lòng quy tội cho cái cổ tật của ông ta. Ở chỗ tôi đứng, có ba bốn con đi đại kêu lên: "Chao ôi! Thật là con người hiền đức!" và hết lòng tha thứ cho ông ta. Nhưng, sá gì những cái quân ấy; ví thử Xêdar có đâm chết ngay mẹ chúng nó, thì chúng nó cũng vẫn leo lẻo như thế thôi.

BRUTUS - Và chính là sau cái chuyện đó, mà ông ta ra về với vẻ mặt âu sầu chứ gì?

CAXCA - Đúng vậy.

CAXIUS - Xixêrô có nói gì không?

CAXCA - Có, ông ấy nói tiếng Hy Lạp.

CAXIUS - Để làm gì?

CAXCA - Ối cha, tôi mà có hiểu thì tôi cứ xin không bao giờ trông thấy mặt ông nữa; nhưng có những người nghe hiểu, thì họ tùm tùm cười với nhau và lắc lư cái đầu; còn đối với tôi, thì đó quả là tiếng Hy Lạp⁽²⁾. À, còn cái tin này nữa. Marullus và Flavius, vì

⁽¹⁾ ... *đâm chém*: chỗ này hơi tối nghĩa. Phải tra cứu tác phẩm của Plutac (Plutarque), nhà sử học Hy Lạp, mới hiểu rõ ý nghĩa câu này. Trong tác phẩm *Tiểu sử các danh nhân* của Plutac mà bản B trong bài giới thiệu có trích dẫn nhiều đoạn dài, theo bản dịch Pháp văn cổ của Amyô (Jacques Amyot), nói về Xêdar, Brutus, Caxius, Ăngtoan, v.v..., có đoạn nói rõ chi tiết hành động này của Xêdar: "... mỗi khi Xêdar từ chối vòng mũ miện, tất cả dân chúng đều vỗ tay... Xêdar rồi loạn đứng lên khỏi ghế, và phanh cổ áo, chìa cổ ra và kêu lên rằng: "Dân chúng cứ việc chặt đầu kẻ nào muốn làm vua". Shakespeare viết vở kịch này theo rất sát những chi tiết kể trong tác phẩm của Plutac (theo bản tiếng Anh của North, dịch theo bản tiếng Pháp của Amyô).

⁽²⁾ *tiếng Hy Lạp*: câu cách ngôn của Tây phương "đó là tiếng Hy Lạp đối với tôi" nghĩa là: khó hiểu quá. Đây là một điểm bịa đặt của Shakespeare, vì theo Plutac thì Caxca biết nói tiếng Hy Lạp, vì khi đâm Xêdar bị y nắm lấy tay, thì "Caxca kêu lên bằng tiếng Hy Lạp gọi anh đến cứu".

đã lột những dải khăn quàng trên các bức tượng Xêdar, nên bị khóa miệng rồi⁽¹⁾. Thôi, chúc các ông khỏe mạnh. Còn lắm trò nữa, chả làm sao nhớ cho xuể được.

CAXIUS - Tối hôm nay, ông đến ăn bữa tối với tôi nhé, Caxca?

CAXCA - Thôi, tôi có hẹn rồi.

CAXIUS - Ăn bữa trưa mai vậy nhé?

CAXCA - Vâng, nếu tôi còn sống, nếu ông không thay đổi ý kiến, và nếu bữa ăn của ông xứng miệng khách ăn.

CAXIUS - Được rồi. Tôi sẽ chờ đợi ông.

CAXCA - Đồng ý. Thôi, chào cả hai ông nhé.

Y vào

BRUTUS - Ông ta đã trở thành mù mắt! Hồi còn đi học, con người lanh lợi hoạt bát biết bao!

CAXIUS - Tuy bề ngoài ông ta có vẻ ngăn ngor dờ dẩn, nhưng khi cần làm một công việc hào hùng hay táo bạo, thì ông ta vẫn linh lợi hoạt bát như xưa. Cái vẻ thô lỗ kia là một thứ gia vị thêm vào trí khôn ngoan của ông ta, làm cho người đời ngon miệng nuốt trôi những lời lẽ của ông ta một cách ngon lành hơn.

BRUTUS - Ông nhận xét đúng đấy. Bây giờ tôi hãy tạm chia tay với ông; ngày mai, nếu ông ưng chuyện trò với tôi, thì tôi sẽ đến tìm ông ở đằng nhà; hay, xin mời ông lại đằng tôi, nếu ông thích như thế hơn, tôi sẽ xin đợi.

CAXIUS - Tôi sẽ đến tìm ông. Từ bây giờ đến lúc đó, xin ông hãy nghĩ đến thế cục.

Brutus đi vào

Ở Brutus, người vốn là kẻ hào hùng nghĩa khí; tuy vậy, ta thấy rằng cái bản chất cao quý của người có thể bị kẻ khéo tay uốn theo một chiều trái ngược với thiên hướng tự nhiên của nó; vì vậy, những tâm hồn cao quý chỉ nên liên kết với những người đồng điệu; vì có ai là người cương nghị đến nỗi không

⁽¹⁾ ... *khóa miệng rồi*: ý nói bị cách chức. Theo Plutac, sau khi Xêdar chia cổ cho dân chúng, thì "vòng nguyệt quế được Ăngtoan đặt lên đầu một pho tượng Xêdar, nhưng có vài ông hộ dân quan giết xuống, được dân chúng hoan hô nhiệt liệt và hộ tống các ông về tận nhà với những tiếng vỗ tay vang trời; nhưng rồi Xêdar bãi chức mấy ông đó".

bao giờ nao núng xiêu lòng? Xêdar vốn ghét ta, nhưng hấn yêu Brutus; nếu bây giờ ta là Brutus và ông ta là Caxius, thì ông ta chớ hòng vuốt ve mà lôi cuốn ta được. Đêm nay ta sẽ ném qua các cửa sổ vào nhà ông ta những lá thư viết bằng nét chữ khác nhau, như thể do nhiều người khác nhau gửi đến, tất cả những thư đó sẽ nói về lòng kỳ vọng lớn lao mà nhân dân thành La Mã đặt vào tên tuổi của ông ta; trong những thư ấy sẽ nói bóng gió xa xôi về lòng tham vọng của Xêdar. Sau đó, thì Xêdar hãy liệu mà ngồi cho vững chỗ; vì chúng ta sẽ lật nhào hấn xuống, kéo rồi sẽ phải chịu đựng những ngày cơ cực hơn nhiều.

Vào

CẢNH III

Vẫn trong thành La Mã. Một đường phố

*Sấm, chớp. Từ hai phía khác nhau bước ra,
Caxca tay xách gương trần và Xixêrô*

XIXÊRÔ - Chào Caxca. Hôm nay ông có đi hộ tống Xêdar về tận tư thất đấy không? Sao mà thở đến đứt hơi như vậy? Và tại sao mắt ngó trần trần thế kia?

CAXCA⁽¹⁾ - Lẽ nào không xúc động, khi tất cả cái khối chuyển động của hoàn cầu rung lên, như một hàm răng lung lay sắp rụng? Ôi, Xixêrô! Tôi đã từng trông thấy những cơn bão táp, gió gầm rít điên cuồng, xé toác những cây sồi khúc khuỷu; và tôi đã từng trông thấy biển lớn đầy tham vọng, sóng nước dâng cao và gầm rít và bọt trắng xóa, vươn lên tới những tầng mây dữ dội; nhưng, cho đến đêm nay, cho đến giờ phút này, chưa bao giờ tôi được đi xuyên qua một cơn bão táp trút lửa xuống như mưa. Hoặc trên trời kia đương có một cuộc nội chiến, hoặc thế gian

⁽¹⁾ Caxca: từ đoạn này trở đi, nhân vật Caxca lại nói bằng văn vần như mọi nhân vật khác.

này, quá lão xược với thần linh, khiến cho chư thần nổi giận mà giáng cơn tàn phá xuống thế gian chăng.

XIXÊRÔ - Thế nào, ông có còn trông thấy những chuyện kỳ dị hơn nữa không?

CAXCA - Một tên nô bộc công cộng, mà ông biết mặt lắm, đã giơ bàn tay trái lên trời; bàn tay bùng lửa, và cháy như hai chục bó đuốc chấp lại với nhau: thế mà bàn tay của hắn không bén lửa, không bị bỏng bị thui gì hết. Lại thêm (và từ lúc đó, tôi không tra gươm này vào vỏ nữa), ngay trước điện Capitôl, tôi gặp một con sư tử đực, nó nhìn tôi trừng trừng, cặp mắt sáng quắc, rồi hăm hăm bỏ đi, không làm hại gì tôi cả; và ngay gần đó, có một đám tụ tập đến hàng trăm người phụ nữ, vì sợ quá đã hóa ngây như tượng gỗ; họ thề rằng đã trông thấy những người đàn ông, cả người bùng bùng lửa cháy, đi lại ngược xuôi trong các phố phường. Hôm qua, loài chim đêm, đang giữa trưa sà xuống quảng trường trước chợ, rúc lên những tiếng rền rĩ thê lương. Khi gần ấy hiện tượng kỳ kỳ cùng hiện lên một lúc, thì đừng có ai đến nói với tôi rằng: "Những chuyện đó là có lý do của nó, những chuyện đó là tự nhiên"; vì tôi thì tôi nghĩ đó là những điềm gở cho cái xứ sở nào mà nó nhằm vào.

XIXÊRÔ - Quả thật, thời buổi này có lắm chuyện kỳ kỳ, nhưng con người ta có thể giải thích sự việc theo lối riêng của mình, hoàn toàn trái ngược với ý nghĩa mục đích thực của nó. Ngày mai, Xêdar có ra điện Capitôl không nhỉ?

CAXCA - Có đấy; vì ông ta đã dặn Ăngtoan sai người đến báo cho các ông biết là ngày mai ông ta sẽ đến đó.

XIXÊRÔ - Vậy, xin chào Caxca, trời đông bão thế này, đi dạo chơi không tốt.

CAXCA - Xin chào, Xixêrô.

Xixêrô vào. Caxius ra

CAXIUS - Ai đó?

CAXCA - Một người La Mã.

CAXIUS - Nghe tiếng như Caxca thì phải.

CAXCA - Tai nghe thính đấy. Caxius ạ, cái đêm hôm nay thật lạ lùng!

CAXIUS - Đêm nay là một đêm rất khoan khoái cho những kẻ thiện nhân.

CAXCA - Có ai từng trông thấy bầu trời dữ dội đến như vậy bao giờ không?

CAXIUS - Có, ấy là những người đã trông thấy mặt đất đầy rẫy biết bao tội ác. Còn về phần tôi, tôi đã đi lang thang khắp các phố phường, xông pha mọi nỗi nguy hiểm của cái đêm này; và áo xông trễ tràng, như ông trông thấy đây, Caxca ạ, tôi phanh ngực ra đón búa rìu của sấm sét; và khi lần chớp xanh lè như xé toác bầu trời, thì tôi lấy thân này làm tấm bia đón tia lửa, theo hướng nó đương nhằm tới.

CAXCA - Nhưng vì lẽ gì ông lại thách thức trời xanh như vậy? Cái số phận con người là phải lo lắng run sợ khi các bậc thần linh uy vũ phái xuống trần gian, dưới hình thức trưng triện, những thiên sứ khủng khiếp để làm cho chúng ta phải kinh hoàng.

CAXIUS - Trí óc của ông trì độn lắm, Caxca ơi; ông không có cái phách lực mà đáng lẽ người La Mã nào cũng phải có, hoặc ông có mà không biết phát huy⁽¹⁾. Tôi thấy ông mặt mày xanh xám, đờ đẫn, sững sờ, khiếp sợ hãi hùng, và hồn xiêu phách lạc khi trông thấy trời nổi cơn thịnh nộ khác thường. Nhưng nếu ông chịu truy cứu nguyên do chân chính, tìm hiểu vì đâu có tất cả những ngọn lửa kia, tất cả những bóng ma nhẹ lướt nọ, vì đâu mà những loại cầm thú kia lạc cả bản năng, lạc cả tính chất; vì đâu mà có những ông già, những kẻ điên rồ và những con trẻ thốt ra những lời sấm ngữ tiên tri; vì đâu mà tất cả những sự vật đó vượt ra ngoài quy luật, trút bỏ bản chất và thiên bẩm để đổi thành những tính năng quái gở; thì, khi đó, ông sẽ thấy rằng trời đã thay hồn đổi phách cho chúng, và dùng chúng làm những công cụ để gieo sự hãi hùng và báo trước một cuộc đổi thay quái gở. Bây giờ, Caxca ạ, tôi có thể kể cho ông một con người giống hệt như cái đêm khủng khiếp này, một con người sấm, chớp, phanh phui mờ mịt, và găm rít, như con sư tử ở điện Capitô⁽²⁾; một con người, kể sức lực bản thân, thì cũng chẳng

⁽¹⁾ *phát huy*: theo nguyên văn thì câu này là: "ông không có những tia lửa sống mà đáng lẽ... hoặc ông có mà không biết sử dụng". Dịch chuyển thành *phách lực*, cho hợp với ý niệm của người Việt Nam hơn.

⁽²⁾ *găm rít, như con sư tử, ở điện Capitô*: theo nguyên văn là: "... găm rít như sư tử ở điện Capitô". Có thể hiểu là: "găm rít ở điện Capitô, như sư tử" hoặc: "găm rít như con sư tử ở điện Capitô". Nhưng vì ở điện Capitô không hề có nuôi sư tử bao giờ, nên chúng tôi hiểu theo nghĩa thứ nhất và đặt hai dấu phẩy, trước và sau đoạn *như con sư tử*. Bản C dịch theo nghĩa thứ hai, chúng tôi cho là hiểu lầm.

dũng mãnh gì hơn ông hay tôi, thế mà đã trở thành một kẻ dī thường và khủng khiếp, cũng giống như những hiện tượng quái lạ kia vậy.

CAXCA - Ông định nói là Xêdar, có phải không, Caxius?

CAXIUS - Là ai thì có cần gì? Vì người La Mã bây giờ, bấp thit và căng tay thì cũng bằng tổ tiên ngày trước; nhưng, ôi thời đại vô phúc? Hồn cha đã tắt, chỉ còn vĩa mẹ đưa đường; ách nặng vẫn cam lòng, điều đó chứng tỏ chúng ta đã thành phụ nữ cả rồi.

CAXCA - Quả thật, nghe nói ngày mai, các nguyên lão nghị viên có ý định tôn Xêdar lên làm vua; và ông ta sẽ đưa mũ miện của ông ta đi khắp biển rộng non cao, khắp nơi khắp chốn, chỉ trừ ở Ý Đại Lợi ta đây⁽¹⁾.

CAXIUS - Thế thì ta biết là ta sẽ đưa⁽²⁾ mũi dao này vào chỗ nào rồi. Caxius sẽ giải phóng cho Caxius thoát vòng nô lệ⁽³⁾. Hỡi các

⁽¹⁾ và ông ta sẽ đưa mũ miện... Ý Đại Lợi ta đây: ý câu này là: "ông ta sẽ làm vua và sẽ thi thố vương quyền trong khắp thiên hạ non sông, chỉ trừ ở Ý Đại Lợi đây". Sao lại "trừ ở Ý-đại-lợi"? vậy Xêdar sẽ làm vua ở đâu, ở nước nào, nếu trừ Ý Đại Lợi, là nước của ông ta? Theo ý chúng tôi, thì đoạn trên của câu này: "và ông ta sẽ... khắp chốn", là Caxca nói to với Caxius để mô tả cái cảnh tượng Xêdar sẽ thống trị khắp non sông đất nước, nhưng đoạn sau: "chỉ trừ ở Ý Đại Lợi ta đây" dường như nói một mình, để tỏ ý chỉ phản kháng của mình, không đời nào cam chịu cái cảnh tượng nói trên, vì từ khi bạo chúa Tarquin bị đuổi ra khỏi La Mã, thì ở Ý Đại Lợi không làm gì còn có vua chúa nào nữa, chỉ còn có chính thể cộng hòa. Vậy, đoạn trên tả cái viễn cảnh tương lai khả ố, đoạn dưới tả cái ý cương quyết chống đối, ngăn ngừa.

⁽²⁾ ta sẽ đưa mũi dao này: nguyên văn tiếng Anh ở đoạn trên; "he shall wear his crown" (tiếng Pháp dịch là: il portera sa couronne), nghĩa đen là "ông ta sẽ đội mũ miện đi...", nghĩa bóng là "ông ta sẽ trị vì...". Ở đoạn này, động từ wear được Caxius lấy lại: "I will wear this dagger then" (tiếng Pháp dịch là: ou je porterais ce poignard), nghĩa là "tôi biết là tôi sẽ đâm mũi dao này vào đâu". Nếu dịch sát nghĩa tiếng wear (porter) ở hai đoạn như vậy, thì không có trò lộng ngữ, vì ở câu dưới không lấy lại được động từ ở trong câu trên, cho nên chúng tôi lựa một tiếng Việt có thể dùng để dịch tiếng wear trong cả hai câu, và dịch ở trên là: "đưa mũ miện đi..." và ở dưới là "đưa mũi dao này..." - Khi nói câu này, Caxius trở vào trái tim mình (động tác chú dẫn ở bản C) ý nói: "tôi sẽ tự sát, chứ không chịu làm nô lệ".

⁽³⁾ ... vòng nô lệ: chỗ này, bản C có ghi chú động tác: "(ông ta đưa bàn tay lên trái tim)".

thần linh cao cả, chính do đây mà các người làm cho kẻ yếu rất mạnh; chính do đây, hỡi các thần linh, mà các người phá phép của các bạo chúa: chòí đá, thành đồng, ngục tối âm u, xích xiềng vững chắc, cũng không tài nào giam giữ được sức mạnh của tâm hồn; đời sống, khi nào đã chán ngán những trở ngại của thế gian này, bao giờ cũng vẫn có năng lực tự mình giải thoát cho mình. Ta biết như vậy, thì tất cả thế gian hãy nên biết rằng cái phần bạo ngược mà ta chịu đựng đây, ta có thể giữ bỏ khi nào ta muốn.

Lại có tiếng sấm

CAXCA - Cái đó, ta cũng làm được; và bất kỳ kẻ nô lệ nào cũng đều nắm trong tay mình cái quyền lực chấm dứt cảnh lao lung của mình.

CAXIUS - Mà vì lẽ gì Xêdar lại có thể sẽ thành một kẻ bạo ngược nhỉ? Tội nghiệp cho ông ta! Tôi biết rằng ông ta cũng không muốn thành chó sói, nếu ông ta không thấy rằng các người La Mã là những con cừu; ông ta sẽ không thành sư tử, nếu các người La Mã không phải là những chú nai con. Kẻ nào muốn bỗng chốc nhóm lên một đám lửa to, thì bắt đầu hãy nhen bằng những cọng rơm mỏng mảnh. Thành La Mã phải là một đồng rác rưởi như nhớt, mới chịu dùng làm nhiên liệu hèn hạ để nuôi ngọn lửa nó chiếu soi rạng rỡ một vật hèn mọn như Xêdar! Nhưng, ôi, nỗi đau đớn hỡi, người đã dắt dẫn ta đến đâu thế này? Không chừng ta đã nói ngẩn ấy điều trước mặt một người cam tâm làm nô lệ; nếu quả như vậy, thì ta biết rõ là sẽ phải vạ mồm... Nhưng ta đã được võ trang và coi thường mọi nỗi nguy biến.

CAXCA - Ông đương nói chuyện với Caxca, là một kẻ không hề biết cái trò mỏng môi vô sỉ. Đây, xin chìa tay ông bắt; ông hãy mưu đồ đại nghĩa, vì dân trừ bạo; Caxca sẽ theo sát gót kẻ nào bước đi xa nhất.

CAXIUS⁽¹⁾ - Thế là giao ước đã xong. Bây giờ, xin nói để ông rõ, Caxca ạ, tôi đã nhủ được một số trong những người La Mã khảng khái nhất, cùng tôi mưu đồ một công cuộc đầy vinh dự và nguy hiểm; và tôi biết rằng giờ phút này đây họ đang chờ

⁽¹⁾ Caxius: bản C ghi chú động tác: "(bắt tay ông kia)" để tỏ ý cùng nhau giao ước.

đội tôi dưới trụ lang Pompêiox⁽¹⁾, vì trong cái đêm kinh khủng này, không thể đi dạo ngoài đường phố: diện mạo của trời đất cũng giống như công trình mà chúng tôi đương mưu toan; cũng đầm máu như vậy, cũng bốc lửa và vô cùng khủng khiếp như vậy.

CAXCA - Ta hãy tạm nép đi, có người đương rào bước đi tới.

Xinna ra

CAXIUS - Xinna đấy mà, tôi nghe bước chân đi cũng nhận được. Một người bạn đấy.

- Xinna, đi đâu mà tất tưởi như vậy?

XINNA - Đi tìm ông. Người này là ai? Mêtellus Ximber chẳng?

CAXIUS - Không phải, đây là Caxca, một bạn đồng minh với công cuộc của chúng ta. Các bạn đương mong đợi tôi, có phải không, Xinna?

XINNA - Tôi rất vui sướng thấy Caxca về cánh với chúng mình. Cái đêm khủng khiếp quá! Bọn chúng tôi, có vài ba người đã trông thấy những cảnh tượng dị kỳ.

CAXIUS - Hãy cho tôi biết, các bạn đương mong đợi tôi phải không?

XINNA - Vâng, anh em đương mong đợi ông. Caxius ạ, làm thế nào nhủ được ngài Brutus vào cánh với ta nhỉ...

CAXIUS - Cứ yên trí ông bạn Xinna ơi. Ông hãy cầm tờ giấy này, và làm thế nào đem đặt nó trên ghế quan tài phán, ở đó nhất định Brutus thế nào cũng trông thấy; tờ giấy này thì ném vào cửa sổ nhà ông ta; còn tờ này thì đem lấy sáp mà dính vào pho tượng của cố lão Brutus; xong đâu đấy, ông đi đến trụ lang Pompêiox, tìm chúng tôi ở đấy. Dêxius và Trêbônious có ở đấy không?

XINNA - Đông đủ cả, chỉ trừ Mêtellus Ximber, ông ta đi tìm ông ở đằng nhà. Thôi, để tôi mau đi đặt những giấy này theo lời ông dặn.

⁽¹⁾ - trụ lang Pompêiox: tức là trụ lang ở rạp hát Pômpê. Năm 55 tr.J.C., Pômpê cho xây dựng ở La Mã rạp hát đầu tiên bằng đá. Trong một cái trụ lang (nghĩa là dãy hành lang có cột) có ngôi tượng của ông, do người ta dựng lên để ghi nhớ công đức của ông, trụ lang đó gọi là trụ lang Pômpê, cũng như rạp hát kia gọi là rạp hát Pômpê. Theo Plutac, thì Xêdar bị hành thích ở rạp hát Pômpê, nơi họp nghị viện nguyên lão chứ không phải ở Capitôl.

CAXIUS - Xong xuôi rồi, đến ngay trường hát Pompêiơx. (*Xinna vào*)
- Ông hãy đi với tôi, Caxca, chúng ta phải đến gặp Brutus ở nhà ông ta, trước khi trời sáng: con người của ông ta mười phần đến bảy tám đã ngã về chúng ta rồi, lần hội kiến này thì sẽ theo ta trọn vẹn cả mười phần.

CAXCA - Ô, ông ta được lòng dân hăm mộ lắm; và cái công việc, ở chúng ta là một tội hành thích nhưng nếu có ông ta tán trợ thì uy danh của ông ta, như có phép thần thông, sẽ biến nó thành nghĩa cử hào hùng.

CAXIUS - Như vậy là ông có một ý niệm rất đúng về con người của Brutus, về giá trị của ông ấy, và sự cần thiết lớn lao của ông ấy cho công việc của chúng mình. Thôi, ta hãy đi đi, kéo đã quá nửa đêm rồi. Chúng ta sẽ đánh thức ông ấy dậy và nắm chắc được ông ấy, trước khi trời rạng sáng.

Cùng vào

HỒI HAI

CẢNH I

Vẫn trong thành La Mã - Vườn nhà Brutus

Brutus ra

BRUTUS - Này, Luxius! Lên đây! Ta không thể trông các ngôi sao mà đoán được trời đã gần sáng hay chưa. - Luxius, đã bảo lên đây mà! - Ước gì ta cũng có được cái đức ngủ say như nó. - Thế nào, có lên đây hay không, hă, Luxius? Ô hay kìa! Dậy đi chứ, Luxius! Lên đây!

Luxius ra

LUXIUS - Bẩm tướng công, ngài gọi?

BRUTUS - Luxius, con hãy sửa soạn cho ta một cây đèn nến trong thư phòng của ta; khi nào thắp xong rồi, thì ra đây báo cho ta biết.

LUXIUS - Bẩm, vâng. (Vào)

BRUTUS - Nhất định, y phải chết mới xong; riêng phần ta, thì ta chẳng có mối tư hiềm gì để hạ sát y, mà chỉ là vì đại nghĩa chung. Y muốn được tôn làm vua: điều đó sẽ thay đổi bản chất của y đến thế nào, vấn đề là ở đấy. Sáng trời, rắn độc mới bò ra; ta phải cẩn thận dè chừng khi đặt gót. Tôn y lên làm vua? Nguy đấy! Ta nói thật, như vậy là chúng ta cho y một cái ngai độc để y có thể tùy ý hại người. Có tệ nạn cường quyền, là chỉ khi nào uy vũ không kết hợp với lòng nhân; vậy mà về Xêdar, quả đáng tội, ta chưa hề thấy y để cho dục vọng lấn át lý trí bao giờ. Nhưng kinh nghiệm đã chứng tỏ rằng sự khiêm nhượng là cái thang của lòng tham vọng trong bước đầu tấp

tĩnh; kẻ tham vọng, khi leo thang, thì sắp mặt vào thang; nhưng một khi đã leo tới tột bậc rồi, thì xây lưng lại phía thang, và ngửa mặt nhìn lên chín tầng mây, khinh bỉ những bậc thang thấp thỏi mà y đã nhờ nó để leo cao. Xêdar có thể làm được như vậy lắm. Vậy, muốn cho y không làm như thế được, ta phải ngăn chặn từ trước. Nhưng, cứ hiện tình của y, thì không có duyên cớ gì để chúng ta căn cứ mà buộc tội y được, nên chúng ta phải dựa vào cái lý này: là con người y, được tăng thêm quyền lực, sẽ đi tới những chuyện tàn ngược nọ kia, bởi vậy ta phải coi y như một con rắn độc còn nằm trong vỏ trứng, một khi nở ra, sẽ trở thành độc hại theo cái lẽ đương nhiên của bản chất nó; và ta phải diệt trừ nó ngay từ trong trứng.

Luxius ra

LUXIUS - Bẩm tướng công, đèn nến đã tắt trong thư phòng của ngài.

Lúc tìm hòn đá lửa trên cửa sổ, con thấy tờ giấy này, vẫn niêm phong như vậy, và rõ ràng là khi con đi ngủ, nó chưa có đấy.

BRUTUS - Con đi ngủ lại đi, trời chưa sáng đâu. Có phải ngày mai là rằm tháng ba không, con?

LUXIUS - Bẩm, con không biết rõ.

BRUTUS - Đi vào mở lịch xem, rồi trở ra nói cho ta biết.

LUXIUS - Dạ, vâng.

Y đi vào

BRUTUS - Trên trời vì vút những sao băng; ta có thể nhờ ánh sáng của nó mà đọc được. (*Mở thư ra đọc*) "*Brutus, ngủ mãi, tỉnh dậy đi thôi, và ngắm nhìn cho rõ. Phải chăng La Mã rồi đây sẽ...? v.v... Hãy lên tiếng, hãy ra tay, hãy phò chính diệt tà! Brutus, ngủ mãi, tỉnh dậy đi thôi!*". Ta thường nhật được những thư khích lệ như thế này. *Phải chăng La Mã rồi đây sẽ, v.v.?* Ta phải hiểu nốt ý ngầm của câu này là: "*Phải chăng La Mã rồi đây sẽ khuất phục dưới uy quyền của một con người?*". Sao! La Mã? Ông cha ta ngày trước đã đánh đuổi ra khỏi các phố phường La Mã tên Tarquin⁽¹⁾ khi hắn mang danh hiệu là vua.

⁽¹⁾ Tarquin (viết tắt tên La tinh Tarquinius): thường gọi là Tarquinius Superbus (Tarquin kiêu ngạo) là tên vua thứ bảy và cuối cùng của La Mã, chết năm 496 tr.J.C. Sự tàn bạo của y bị thần dân căm giận, nên cả thứ dân lẫn quý tộc đều nổi lên đánh đổ y, xóa bỏ nền quân chủ và tuyên bố thành lập chính thể Cộng hòa, năm 510 tr.J.C.

Hãy lên tiếng, hãy ra tay, hãy phò chính diệt tà? Vậy, người ta yêu cầu ta lên tiếng và ra tay ư? Hỡi La Mã! Ta xin hứa, nếu cần phải phò chính diệt tà, thì người sẽ được bàn tay của Brutus này làm cho hoàn toàn toại nguyện!

Luxius trở ra

LUXIUS - Bẩm tướng công, tháng ba đã vừa qua được mười bốn ngày.

BRUTUS - Được. (*Bên ngoài có tiếng gõ cửa*) Ra xem, có người gõ cửa đấy.

Luxius vào

Từ lúc Caxius lần đầu tiên kích thích ta chống Xêdar, ta không hề chớp được mắt. Kể từ lúc bắt đầu nghĩ đến một mưu đồ khủng khiếp, cho đến lúc thực hiện, tất cả cái khoảng cách đó là một giấc mơ quái đản gớm guộc: hồn vía cùng với cơ thể hợp bàn, và tình trạng con người, chẳng khác gì một vương quốc nhỏ, đương trải qua một cơn biến loạn.

LUXIUS - Bẩm tướng công, có ngài Caxius, em rể⁽¹⁾ tướng công, đương chờ ngoài cửa, muốn được gặp tướng công.

BRUTUS - Ông ấy đi có một mình chứ?

LUXIUS - Bẩm không; có vài người nữa cùng đi.

BRUTUS - Con có biết mặt những người đó không?

LUXIUS - Bẩm, không ạ; họ kéo mũ chụp xuống tận tai, và co áo choàng lên che đến nửa mặt, nên con không nhận được mặt người nào.

BRUTUS - Ra mời họ vào.

Luxius vào

Đây là những người tỵ nã đây. Hỡi âm mưu! Phải chăng người còn then thùng không dám lộ nét mặt nguy hiểm giữa đêm hôm, vào cái giờ mà tội ác thường được mặc sức hoành hành? Ôi! Nếu vậy, thì ban ngày, người sẽ tìm đâu cho thấy được một hang thẳm đủ tối đen, để che giấu được bộ mặt dữ dội của người? Âm mưu ơi, đừng nên tìm vô ích; hãy giấu mặt dưới những nụ cười hòa nhã thì hơn, vì nếu người đeo bộ mặt thật tự nhiên của người, thì dưới âm ty địa ngục cũng không có đủ bóng tối đặc dày để che giấu được cho người khỏi bị phát lộ.

⁽¹⁾ em rể: trong nguyên văn, nói là em, nhưng thực ra Caxius chỉ là em rể Brutus, lấy Junia, em gái cùng cha khác mẹ của Brutus.

*Caxius ra cùng với Caxca, Dêxius, Xinna,
Mêtellus Ximber và Trêbônius*

CAXIUS - Tôi chỉ e rằng anh em đường đột làm mất giấc nghỉ của ông: xin chào Brutus. Chúng tôi có làm phiền gì ông không?

BRUTUS - Tôi dậy đã được một tiếng đồng hồ rồi; vả lại, suốt đêm tôi không hề chớp mắt. Những ông cùng đến, tôi có được quen biết không nhỉ?

CAXIUS - Có, ông quen biết cả đấy và không có một người nào trong các anh em đây, lại không trọng vọng ông; người nào cũng mong ước rằng ông tự đánh giá mình cũng như mọi người La Mã cao quý vẫn đánh giá ông vậy. Ông này là Trêbônius.

BRUTUS - Hân hạnh được thừa tiếp.

CAXIUS - Ông này là Dêxius Brutus.

BRUTUS - Cũng rất hân hạnh.

CAXIUS - Đây là Caxca; đây là Xinna; và đây là Mêtellus Ximber.

BRUTUS - Hân hạnh, hân hạnh được thừa tiếp tất cả các ông. Có những nỗi lo âu nào đến làm cho các ông đêm hôm mà không được chớp mắt nghỉ ngơi như vậy?

CAXIUS - Xin phép được nói nhỏ với ông một lời, được chăng?

Brutus và Caxius thì thầm với nhau

DÊXIUS - Đây, là phương Đông; có phải bình minh hé rạng ở đằng kia đó không?

CAXCA - Không phải.

XINNA - Ô! Xin lỗi ông, đúng là bình minh đấy; và những vệt nhờ nhờ sáng chạy ngang qua những đám mây kia, là báo tin trời sắp rạng.

CAXCA - Rồi các ông sẽ bắt buộc phải thú nhận là các ông lầm cả hai. Chính đây, chỗ tôi chỉ mũi gươm này, là phía mặt trời mọc. Cái điểm này xê dịch rất nhanh về phía Nam, đưa lại cho chúng ta mùa xuân mới⁽¹⁾. Trong hai tháng nữa, nó sẽ chuyển dần lên phía Bắc, để từ điểm này sẽ chói rực lửa vầng hồng; và phía mặt trời mọc mùa hè, là ở thẳng đây ra, ở phía đền Capitôl.

⁽¹⁾ ... mùa xuân mới: theo lối phân chia bốn mùa của phương Tây, mùa xuân bắt đầu ngày 21 tháng 3, tức là ngày xuân phân. Tất cả đoạn đối thoại về thiên văn này chỉ là để cho mấy nhân vật này làm ra vẻ không để ý đến câu chuyện thì thầm giữa Brutus và Caxius.

BRUTUS - Xin tất cả các ông hãy cho tôi được bắt tay, lần lượt từng người.

CAXIUS - Và chúng ta hãy thề quyết tâm.

BRUTUS - Ấy chớ, chớ nên thề thốt. Nếu về mặt của mọi người⁽¹⁾, nếu nỗi đau khổ của tâm hồn chúng ta, nếu những sự bất bình của thời đại... còn là những lý do quá yếu ớt, thì chúng ta nên dứt chuyện ngay đi, và ai nấy trở về giường êm nệm ấm, để cho sự tàn ngược kiêu căng được mặc sức hoành hành, cho đến khi nào mỗi người chúng ta đến lượt mình gục xuống. Nhưng nếu những lý do kia, như tôi vẫn tin chắc, có đủ sức để làm sôi bầu máu nóng trong lòng những kẻ nhất gan nhất, và làm cho tâm hồn nhu nhược của dân bà cũng trở thành gang thép, thì, các bạn đồng bào ạ, chúng ta cần gì phải có sự khích lệ nào khác, ngoài chính nghĩa của chúng ta, để thôi thúc chúng ta phò chính diệt tà? Chúng ta cần gì phải có sự ràng buộc nào khác, ngoài một lời đã thề cam kết của những con người La Mã, đã hứa lời thì không bao giờ lùi bước? Cần gì phải có lời thề thốt nào khác, ngoài lời hứa danh dự quyết hoàn thành công việc, dù muôn chết không từ? Hãy để lời thề thốt cho những bọn thầy cúng, những kẻ hèn nhát, những phường giáo hoạt, những đồ mèo ốm, và những hạng người nhin nhục đã quen, gặp chuyện bất công chỉ biết sẵn sàng chờ đón; hãy để lời thề thốt, trong những hành động phi nghĩa, cho những quân hèn mạt nói chẳng ai tin, nhưng chớ làm hoen ố cái khí tiết thanh cao của công việc chúng ta mưu đồ, cái chất gang thép cương cường của tâm hồn chúng ta, mà đi nghĩ rằng chính nghĩa của chúng ta, công việc chúng ta mưu đồ lại cần phải có lời thề thốt. Mỗi giọt máu người dân La Mã mang trong mình, và mang một cách hãnh diện, sẽ bị mang tiếng là lạc nòi, nếu người La Mã kia lại vì bội, dù chỉ một trong muôn phần, lời hứa đã thốt ra.

CAXIUS - Vậy chớ, về Xixêrô, chúng ta định thế nào? Ta có nên thăm dò ông ta không? Tôi nghĩ rằng ông ta sẽ nhiệt tình sát cánh với chúng ta đấy.

CAXCA - Chúng ta không nên để ông ta ở ngoài cuộc.

XINNA - Ô, chúng ta phải kéo cho được ông ấy; vì mái tóc bạc của

⁽¹⁾ về mặt của mọi người: về mặt mọi người nhìn đau xót và xấu hổ vì đã để cho sự việc xã hội xảy ra xấu xa như vậy.

ông sẽ tranh thủ được cho chúng ta mỗi thiện cảm của thiên hạ, và làm cho nhiều người lên tiếng tán dương công cuộc của chúng ta. Người ta sẽ bảo rằng bàn tay chúng ta được trí óc của ông hướng dẫn; sẽ không ai thấy hành động của chúng ta là bông bột tào bạo: vẻ trang nghiêm của ông sẽ che đậy cho tất cả.

BRUTUS - Thôi, ta đừng nên nhắc đến ông ta làm gì, cũng đừng nên ngổ lời với ông ta; vì không đời nào ông ta chịu làm theo một công cuộc do người khác khởi đầu.

CAXIUS - Vậy thì cứ để ông ta ở ngoài thôi.

CAXCA - Quả thật, ông ta không thích hợp với yêu cầu của chúng ta.

ĐÊXIUS - Ngoài Xêdar, chúng ta sẽ không đụng đến một ai khác nữa sao?

CAXIUS - Đêxius, hỏi đúng lắm. Tôi nghĩ rằng Mac Ăngtoan được Xêdar hết sức yêu mến, không nên để hấn sống sót lại sau Xêdar. Hấn sẽ là một tay mưu mô quỷ quyệt và các ông biết rằng nếu hấn đem hết thủ đoạn ra thi thố, thì hấn có thể rất cao tay và làm phiền cho chúng ta nhiều lắm đấy. Để ngừa trước nguy cơ đó, chi bằng hạ cả Ăngtoan và Xêdar cùng một lượt.

BRUTUS - Hành động của chúng ta sẽ có vẻ quá ư khát máu, Caxius ạ, nếu đã chém đầu rồi, lại còn chặt nát cả chân tay, như những phường hung thủ, cuồng nộ khi giết người, và cảm hờn sau khi đã giết. Vì Ăngtoan chỉ là chân tay của Xêdar. Chúng ta hãy làm những kẻ dâm lễ tế thần, chứ đừng làm những tên đồ tể, Caxius ạ. Tất cả chúng ta đều đứng lên phản đối tinh thần của Xêdar, mà trong tinh thần của con người ta, thì không làm gì có máu. Ôi! Ước gì ta có thể đụng đến tinh thần của Xêdar mà không phải phanh thây Xêdar! Nhưng, than ôi! Bắt buộc Xêdar phải đổ máu mới xong! Vậy ta hãy giết y một cách cương dũng, các bạn cao quý ạ, nhưng chớ nên cuồng nộ: ta hãy mổ y như một cửa lễ dâng cúng thần linh, chứ không nên băm vằm y như một nắm xương vứt cho chó. Hãy để cho tấm lòng của chúng ta hành động, như những ông chủ khôn khéo, kích động bọn tôi tớ làm việc cuồng bạo, rồi sau đó lại làm ra mặt quỷ trách chúng. Cách xử sự đó sẽ làm cho người ta thấy hành động của chúng ta là do điều bất đắc dĩ chứ không phải do mối thù hằn: như vậy, dân chúng trông thấy công việc của chúng ta, sẽ gọi chúng ta là những kẻ trừng thanh, chứ không phải là những phường hung thủ. Về Mac Ăngtoan, ta không cần nghĩ đến hấn nữa, vì hấn

sẽ chẳng làm được trò trống gì hơn cái cánh tay của Xêdar, khi đầu Xêdar đã rụng.

CAXIUS - Tuy nhiên, tôi vẫn e ngại hấn vì trong lòng hấn vốn có mối cảm tình sâu rễ bền gốc đối với Xêdar...

BRUTUS - Ôi! Ông bạn Caxius, ông không cần lo ngại gì về hấn. Nếu hấn yêu Xêdar, thì tất cả những trò hấn có thể làm được, cũng chỉ tác động đến bản thân hấn mà thôi; bất quá, là lo buồn và chết vì Xêdar. Mà cũng là nói quá vậy thôi, hấn vốn là người thích vui chơi, phóng đãng, đàn đúm truy hoan.

TRÊBÔNIVS - Phải, hấn chả có gì đáng sợ. Tha cho hấn. Vì, được thoát chết, thì về sau nghĩ đến chuyện này, hấn chỉ cười mà thôi.

Đồng hồ điểm giờ

BRUTUS - Im, đếm xem mấy giờ⁽¹⁾.

CAXIUS - Đồng hồ đã điểm ba tiếng.

TRÊBÔNIVS - Chúng ta chia tay thì vừa.

CAXIUS - Nhưng còn chưa chắc hôm nay Xêdar có ra không; vì ít lâu nay, hấn trở nên mê tín; bây giờ hấn tỏ ra trái ngược hấn với những ý kiến chắc nịch của hấn trước kia về những ảo giác, mộng triêu; rất có thể là những điềm lạ rõ ràng kia, những chuyện khủng khiếp dị thường của cái đêm này, và lời can ngăn của bọn bói toán, khiến cho hấn dè chừng, và hôm nay hấn sẽ tránh mặt không ra điện Capitôl chẳng.

ĐÊXIVS - Xin đừng lo. Dù hấn có quyết tâm như vậy, tôi cũng có cách làm cho hấn đổi ý. Hấn vẫn thích nghe kể chuyện rằng người ta có thể bầy kỳ lân bằng cây cối, bầy gấu bằng gương soi, bầy voi bằng hổ, bầy sư tử bằng lưới chằng, và bầy người bằng phỉnh nịnh, nhưng khi tôi bảo hấn rằng hấn ghét những phường phỉnh nịnh, hấn trả lời rằng đúng như thế, thì chính lúc đó là hấn được phỉnh nịnh hơn cả. Xin các ông cứ để mặc tôi, vì tôi có thể uốn được hấn theo chiều hướng cần thiết; và tôi sẽ dẫn hấn đến điện Capitôl.

CAXIUS - Vậy, tất cả chúng ta sẽ cùng đến đón hấn tận nhà.

BRUTUS - Hồi tám giờ; nhất định chứ?

⁽¹⁾ *đếm xem mấy giờ*: tác giả quên rằng ở La Mã thời xưa, chỉ có đồng hồ rỏ nước (hoặc cát), chứ chưa có đồng hồ chạy máy đánh chuông giờ.

XINNA - Nhất định, và đừng ai sai hẹn.

MÊTELLUS - Còn Caius Ligarius? Từ ngày bị Xêdar khiển trách vì đã tán dương Pompêiôx, ông ta oán giận Xêdar lắm; tôi lấy làm lạ rằng các ông không ai nghĩ đến ông ta.

BRUTUS - Thế thì, ông bạn Mêtellus, ông đi tìm ông ta đi: ông ta rất mến tôi, vì một chút ân tình. Ông chỉ việc bảo ông ta lại đây, tôi sẽ thuyết phục được.

CAXIUS - Trời đã sáng rồi. Chúng tôi xin cáo biệt, Brutus. Các bạn, hãy phân tán, nhưng tất cả hãy nhớ lời đã nói và hãy làm cho đáng mặt những người La Mã chân chính.

BRUTUS - Các quý vị anh hùng, xin hãy tỏ ra nét mặt vui tươi; chớ để cho mắt nhìn bộc lộ mưu sâu, hãy giấu kín tâm tư, như những diễn viên La Mã của chúng ta, luôn luôn tâm hồn bình tĩnh và giữ vững vai trò. Xin chào tất cả các vị.

Tất cả cùng vào, chỉ còn lại Brutus

Nhỏ đâu! Luxius! Ngủ say rồi?... Thôi được, cứ yên giấc ngọt ngào như sương mai thấm đượm! Con không có trong tâm tư những hình ảnh mà nỗi lo lắng rộn ràng gieo đầy trí óc người ta, cho nên con ngủ được say sưa như vậy.

Porxya ra

PORXYA - Brutus, tướng công!

BRUTUS - Porxya! Có chuyện gì vậy, em! Sao em lại thức dậy vào giờ này? Em đem cơ thể kiêu nhược mà dãi dầu sương lạnh ban mai như thế này, là không có lợi cho sức khỏe của em đâu!

PORXYA - Dầu dãi sương mai, cũng chẳng lợi gì hơn cho sức khỏe của chàng. Brutus, chàng đã thâm lén rời khỏi chiếu chăn của em một cách thật là khiếm nhã vô tình. Và tối qua, đương bữa, chàng bỗng đột nhiên đứng dậy, đi đi lại lại, trầm ngâm, và thở dài, hai tay khoanh trước ngực, em hỏi chàng có chuyện gì lo âu, chàng lại trừng mắt nhìn em nghiêm nghị; em nài hỏi thêm, chàng cau mày và giậm chân bực bội; em gạn gùng thêm nữa, chàng chẳng đáp nửa lời và xua tay giận dữ, ra hiệu cho em đi chỗ khác; em phải tuân lệnh, sợ làm tăng thêm cơn nóng giận đã quá bùng bùng của chàng, nhưng cũng hy vọng rằng đó chỉ là một cơn bực tức thoáng qua, đàn ông người nào cũng thường hay có; nó làm cho chàng mất ăn, mất ngủ, quên cả

chuyện trò và nếu nó làm cho nét mặt chàng biến đổi cũng như đã biến đổi tình hình, thì em sẽ không nhận được ra chàng nữa, Brutus ạ. Lang quân yêu quý, xin hãy cho em biết nguyên nhân sâu muộn vì đâu.

BRUTUS - Ta thấy trong người không được khỏe, thế thôi.

PORXYA - Brutus vốn người hiền trí, nếu thực trong mình không được khỏe, thì chắc phải tìm phương điều dưỡng chứ.

BRUTUS - Thì, ta đương tìm đây. Hiền thê, em, hãy đi nằm lại đi.

PORXYA - Brutus khó ở! Mà lại ăn mặc phong phanh và thở hít hơi sương ẩm ướt của ban mai, thì có lợi cho sức khỏe hay không? Lạ thật! Chàng khó ở, mà lại lên ra khỏi nệm ấm giường êm, xông pha sương gió lạnh đêm hôm, để cảm nhiễm hơi độc mà yếu mệt thêm sao? Không, Brutus chàng ơi, bệnh của chàng đây, là một mối bệnh não của tâm tư, mà vì đạo vợ nghĩa chồng, em có quyền được biết; vậy em xin quỳ gối khẩn cầu, nhân danh sắc đẹp của em, đã từng được ca tụng xưa kia, nhân danh những lời thề thốt nỉ non của đời ta ngày trước, và nhân danh lời thề ước lớn lao, trăm năm gắn bó, đem chúng ta đôi lứa ghép thành một thân, xin chàng hãy giải tỏ cùng em, là một nửa của thân chàng, cho em biết được chàng sâu muộn vì đâu, và những người đêm nay đến tìm chàng, là những ai vậy: vì hồi nãy có đến sáu bảy người tới đây, ngay giữa đêm tối tăm mà cũng che kín mặt mày.

BRUTUS - Đứng dậy, em, Porxya đầm thắm ái ân.

PORXYA - Nếu chàng cũng là một Brutus ái ân đầm thắm thì đâu đến nỗi em phải quỳ gối nguyện cầu? Brutus, chàng ơi, hãy nói cho em biết, trong lời kết ước hôn nhân, có khoản nào ngăn cấm em không được biết đến những chuyện riêng kín của chàng không? Hay là em chỉ được đồng thân với chàng như kiểu trong phạm vi nào đó, có chừng có hạn, để bầu bạn với chàng trong bữa ăn, để làm vui chán gối của chàng, và để cùng chàng thỉnh thoảng trò chuyện một vài câu? Phải chăng, đối với tâm tư của chàng, em chỉ được ngấp nghé vành ngoài? Nếu phận em chỉ có thế thôi, thì Porxya này chỉ là tỳ thiếp, chứ đâu phải vợ chàng?

BRUTUS - Em là người vợ chân chính của ta, người vợ mà ta vẫn kính yêu, và trân trọng như những giọt máu đào tươi thắm, thấm đượm trái tim sâu muộn của ta đây.

PORXYA - Nếu quả tình như vậy, thì em phải được biết niềm riêng này của chàng mới phải. Đành rằng em là kẻ nữ nhi, nhưng là một kẻ nữ nhi mà Brutus tướng công đã lấy làm vợ; đành rằng em là kẻ nữ nhi, nhưng là một kẻ nữ nhi mang danh hiển hách là con gái của Catô⁽¹⁾. Có một người cha như vậy, một người chồng như vậy, chàng thử nghĩ xem, em lại không cương cường hơn thường tình nhi nữ hay sao? Chàng hãy ngỏ cùng em những nỗi niềm riêng kín, em sẽ không làm tiết lộ đâu, em đã thử thách cái đức kiên dũng của em, tự đâm vào đùi một mũi dao sắc nhọn: em đã kiên lòng chịu nỗi vết thương này, lẽ nào em lại không giữ kín được tâm sự của chồng em?

BRUTUS - Hỡi các thần linh! Hãy làm cho tôi được xứng đáng với người vợ anh thư bậc này! (*Có tiếng gõ cửa, trong hậu trường*)
Lắng nghe! Lắng nghe! Có người gõ cửa. Porxya, em hãy tạm lui vào một lát; và chốc nữa, lòng em sẽ được chia sẻ những tâm tư thầm kín của ta. Ta sẽ giải tỏ cùng em tất cả những mối bận lòng, tất cả ý nghĩa của những nét ưu tư trên vầng trán của ta. Em hãy mau mau lui gót.

Porxya vào. Luxius và Ligarius ra

BRUTUS - Luxius, ai gõ cửa vậy?

LUXIUS - Có một người ốm muốn được gặp tướng công.

BRUTUS - À, đây là Caxius Ligarius mà Mêtellus nói đến hồi nãy!
Con, hãy lui ra.

Luxius vào

- Caxius Ligarius! Thế nào?

LIGARIUS - Ôi, hãy nhận lời chào của kẻ ngẩn hơi yếu giọng.

BRUTUS - Ôi chao! Bạn hiền Ligarius, sao lại chọn đúng ngày hôm nay, để đầu mang băng bó thế này nhỉ? Ông đừng đau yếu có phải hay biết bao!

⁽¹⁾ con gái của Catô: Porxya là con gái của Catô ở Utich (Caton d'Utique), chất nội của cổ lão Catô (Caton l'Ancien). Ông cụ này nổi tiếng về đạo đức khắc khổ (232 - 147 tr.J.C.). Còn Catô, cha của Porxya và cậu ruột Brutus, là người bênh vực nền tự do và nghị viện nguyên lão chống với Xêdar. Sau trận thua ở Tapxus, ông lấy gươm tự vẫn (95 - 46 tr.J.C.). Cả cuộc đời ông và cái chết của ông là của một nhà hiền triết có khí tiết và dũng cảm.

LIGARIUS - Tôi không đau yếu, nếu Brutus đương có trong tay một công cuộc đáng danh nghĩa cử.

BRUTUS - Nếu tai ông khỏe khoắn để mà nghe, thì chính tôi đang có trong tay một công cuộc như vậy đấy, Ligarius ạ.

LIGARIUS - Nói có các thần linh, mà mọi người La Mã tôn thờ, tôi xin giữ sạch bệnh não ngay đây! Hỡi linh hồn của La Mã! Con cháu anh hùng của giống dòng hào kiệt! Lời nói của ông, như có phép thần, đã làm hồi tỉnh trong tôi một linh hồn đương rã rượi. Bây giờ ông hãy bảo tôi chạy đua, tôi sẽ thi sức với những điều vạ nan, và tôi sẽ vượt hết. Có việc gì làm, nào?

BRUTUS - Một công việc nó sẽ làm cho những người ốm yếu trở nên khỏe mạnh.

LIGARIUS - Nhưng cũng có một số người khỏe mạnh mà chúng ta phải làm cho ốm yếu chứ?

BRUTUS - Chúng ta cũng bắt buộc phải làm điều đó. Công việc đó là thế nào, bạn Caxius ơi, tôi sẽ nói rõ để ông biết, trong khi chúng ta cùng đi tới kẻ mà ta sẽ phải ra tay.

LIGARIUS - Xin ông cất bước; tôi xin đem trái tim bùng bùng lửa mới, theo gót ông để làm một công việc chưa biết là công việc gì, miễn là Brutus đưa đường dẫn lối.

BRUTUS - Vậy, hãy theo tôi.

Cùng vào

CẢNH II

*Vẫn trong thành La Mã -
Một gian phòng trong cung điện của Xêdar*

Sấm, chớp, Xêdar ra, mặc áo dài ngủ

XÊDAR - Đêm nay, cả trời lẫn đất đều chẳng được yên. Ba lần, Calphurnya đã kêu lên trong giấc ngủ: "Cấp cứu! Ôi! Chúng nó hành thích Xêdar!". Có ai đấy không? Lên đây!

Một tên hầu ra

TÊN HẦU - Bẩm tướng công?

XÊDAR - Đi bảo bọn thầy cúng làm ngay một lễ hy sinh, và trở lại đây cho ta biết họ có chiêm nghiệm được những điềm tốt lành hay không?

TÊN HẦU - Bẩm tướng công, con xin đi ngay.

Tên hầu vào, Calphuôcnýa ra

CALPHUÔCNÝA - Xêdar, chàng định làm gì? Chàng nghĩ chuyện ra đi đó sao? Ngày hôm nay, chàng chớ bước chân ra khỏi cửa.

XÊDAR - Xêdar nhất định ra đi: những nguy cơ đe dọa ta, từ trước đến nay, chỉ nhìn phía sau lưng ta mà thôi; hễ trông thấy mặt Xêdar, là chúng tiêu tán hết.

CALPHUÔCNÝA - Xêdar chàng ơi, xưa nay thiếp chẳng hề tin gì mộng triệu, nhưng hôm nay thiếp phải lấy làm kinh hãi. Ngoài những điều chúng ta đã mắt thấy tai nghe, ở đây còn có một người kể lại những cảnh tượng khủng khiếp lạ thường, mà bọn lính canh⁽¹⁾ đã trông thấy. Có một con sư tử cái đẻ con ngay giữa đường phố; có những ngôi mộ vỡ toác ra và hất tung xác chết ra ngoài, có những chiến sĩ dữ dội, lửa cháy bùng bùng, xung sát giữa trời mây, thành hàng thành ngũ, thành thế trận hần hoi, máu xối như mưa xuống điện Capitô: tiếng chiến trận long trời, ngựa hí vang, người tử thương rên rỉ; có những bóng ma vừa chạy vừa kêu la thảm thiết trên các đường phố. Xêdar chàng hỡi! Những chuyện như vậy, thật dị thường, nên thiếp lấy làm lo sợ hãi hùng!

XÊDAR - Khi các thần linh uy vũ đã chủ định điều gì, thì chẳng làm sao mà tránh được. Tuy vậy, Xêdar nhất định cứ ra đi vì những tiên triệu đó là nhằm tất cả thế gian, chứ có nhằm riêng gì Xêdar đâu.

CALPHUÔCNÝA - Khi những kẻ hèn mọn chết đi, thì không hề có sao Chổi xuất hiện; nhưng, cả bầu trời rực lửa khi các vương giả qua đời.

⁽¹⁾ lính canh: tức là lính canh đêm. Thời Shakespeare có lính canh đêm, nhưng ở La Mã, trước thời hoàng đế Ôguxtus (tức là Ôctavius Xêdar), chưa có lính canh, điều đó tác giả quên.

XÊDAR - Những kẻ hèn nhát chết nhiều lần trước khi chết, còn những bậc anh hùng chỉ chết có một lần. Trong tất cả những chuyện kỳ dị ta được nghe, thì ta thấy có điều này kỳ dị nhất, là lòng lo sợ của con người, khi đã biết rằng cái chết là một cứu cánh tất yếu, khi nào nó phải đến, là nó đến. (*Tên hầu trở ra*)
Chiêm nghiệm thế nào?

TÊN HẦU - Theo điều chiêm nghiệm, thì hôm nay tướng công không nên ra ngoài. Khi mổ một con vật hy sinh, họ tìm trong lòng con vật, không thấy trái tim đâu cả.

XÊDAR - Thần minh xui khiến như vậy, để làm xỉ nhục kẻ hèn nhát: Xêdar sẽ là một con vật không có trái tim⁽¹⁾, nếu nhát gan mà ở lại nhà hôm nay. Không, Xêdar sẽ không ở lại nhà: nỗi nguy hiểm, nó biết thừa Xêdar còn nguy hiểm hơn nó. Nó với ta, là hai con sư tử sinh đôi cùng một lứa, mà ta đây là lớn và đáng sợ hơn. Vậy, Xêdar cứ đi.

CALPHUÔCNYA - Ôi, tướng công, tướng công quá tự tin nên mất cả khôn ngoan sáng suốt. Xin tướng công đừng ra đi hôm nay, và cứ cho nỗi lo sợ nó giữ chân tướng công ở lại nhà là nỗi lo sợ của thiếp chứ không phải của tướng công. Ta sẽ phái Mac Ăngtoan đi ra Nghị viện, báo rằng hôm nay tướng công se mình. Tướng công hãy nhường cho thiếp được thắng phen này, thiếp xin quỳ gối khẩn cầu.

XÊDAR - Ừ, thì Mac Ăngtoan sẽ đi báo rằng ta se mình. Để chiều ý nàng, ta sẽ ở lại nhà.

Đêxius ra

- À, Đêxius Brutus đây rồi, để nhờ ông ấy ra nói với Nghị viện.

ĐÊXIUS - Kính chào Xêdar tướng công! Xin chúc tướng công một buổi mai tốt đẹp. Tôi đến đón ngài ra Nghị viện.

XÊDAR - Ông đến thật vừa may, Đêxius ạ, để đem lời chào của ta chuyển tới các nguyên lão nghị viên và nói với các vị đó rằng hôm nay ta sẽ không ra. Bảo rằng ta không thể ra được, là sai; rằng ta không dám ra, lại càng sai hơn nữa. Hôm nay ta không muốn ra! Nói với họ như thế thôi, Đêxius ạ.

⁽¹⁾ *trái tim*: trong tiếng nói Âu tây, trái tim là biểu hiện của lòng dũng cảm.

CALPHUÔCNYA - Bảo rằng tướng công mệt.

XÊDAR - Xêdar lại nhấn lời nói dối hay sao? Ta đã từng vươn cánh tay muôn dặm để chém tướng đoạt thành, bây giờ há lại không dám nói sự thật với mấy ông già râu bạc hay sao? Đêxius, ông hãy ra bảo họ rằng Xêdar không muốn ra.

ĐÊXIUS - Bẩm Xêdar quyền uy tối thượng, xin tướng công cho tôi được biết một lý do nào đó, kéo nói trống trơn như vậy, họ sẽ cười tôi là kẻ hồ đồ.

XÊDAR - Lý do chỉ là vì ta muốn vậy, ta muốn không ra; như thế là đủ để toại lòng nghị viên. Nhưng, vì yêu mến ông, để riêng làm cho ông được mãn ý, ta sẵn lòng nói cho ông rõ là Calphuôcnya, nội tướng của ta đây, nài giữ ta ở lại nhà: đêm qua, nàng mơ thấy ngôi tượng của ta, như một nguồn suối muôn dòng, phun máu thấm tươi, và không biết cơ man nào là người La Mã hớn hở kéo đến và tắm cả hai tay vào máu đó. Nàng cho rằng mộng triệu kia là điềm dự báo những tai họa đến nơi; và nàng quỳ gối yêu cầu ta hôm nay hãy ở lại nhà.

ĐÊXIUS - Giác mộng đó, đoán như vậy là hoàn toàn ngược sai ý nghĩa. Đó là một giấc mộng tốt lành: ngôi tượng của ngài phun máu muôn dòng, trong đó người La Mã tươi cười đến tắm, biểu trưng cái ý rằng thành La Mã vĩ đại sẽ nhờ ngài mà tiếp thụ được một dòng máu mới để trở nên hưng vượng; rằng những bậc nguyên huân của Nhà nước sẽ xúm xít tranh nhau để nhờ máu đỏ tô thấm lại môn my, cho rạng rỡ được muôn đời. Ý nghĩa giấc mộng của Calphuôcnya phu nhân là như thế đó.

XÊDAR - Ừ; ông giảng như vậy nghe xuôi lắm.

ĐÊXIUS - Còn xuôi nhiều hơn nữa, nếu ngài được biết cái điều tôi sắp nói với ngài đây. Xin báo tin ngài rõ, là Viện Nguyên lão đã quyết định, sáng nay sẽ tôn phò Xêdar uy vũ lên ngôi báu. Nếu ngài cho người đến bảo các vị đó rằng ngài không đến, thì họ rất có thể đổi thay ý kiến. Vả chăng, câu chuyện sẽ có thể trở thành một trò cười, nếu có kẻ giấu rằng: "Viện Nguyên lão hãy hoãn phiên họp lại, chờ đến khi nào nội tướng của Xêdar nằm mộng tốt lành hơn". Nếu Xêdar lẩn mặt, thế nào họ chả thì thầm với nhau: "Đấy, Xêdar khiếp sợ rồi!". Xêdar tướng công, xin hãy tha lỗi cho tôi; vì tôi thiết tha, vâng, thiết

tha sốt sắng với sự vinh thăng của ngài, nên mạo muội nói với ngài như vậy; và lòng sốt sắng đó thắng tất cả mọi sự dè dặt đắn đo.

XÊDAR - Calphurnia, bây giờ nàng đã thấy những nỗi lo sợ của nàng là hão huyền chưa? Ta lấy làm thẹn là đã chiều theo những nỗi lo sợ đó. Đưa áo dài của ta ra đây, để ta đi.

*Publius, Brutus, Ligarius, Métellus,
Caxca, Trêbônius và Xinna ra*

- Kìa trông, Publius cũng đến đây để đón ta kìa.

PUBLIUS - Kính chào Xêdar.

XÊDAR - Mừng đón Publius. - Kìa! Cả Brutus, cũng dậy sớm thế này ư? - Chào Caxca. - Caius Ligarius, Xêdar này cũng chưa bao giờ thù ghét gì ông bằng cái bệnh sốt nó làm cho ông gầy sút hẳn người đi thế này. - Mấy giờ rồi, nhỉ?

BRUTUS - Bẩm Xêdar, tám giờ đã điểm.

XÊDAR - Cảm ơn các ông đã có nhã ý và chẳng quản nhọc lòng.

Ăngtoan ra

- Ủa, Ăngtoan! Con người thâu đêm hoan lạc, mà cũng dậy sớm thế này. Chào Ăngtoan.

ĂNGTOAN - Xin kính chào Xêdar đại quý.

XÊDAR - Bảo họ ở nhà trong sửa soạn mau lên; ta chậm chạp thế này là đáng trách lắm. - Chào Xinna. - Chào Métellus. - À! Trêbônius! Ta sẽ dành riêng một tiếng đồng hồ để trò chuyện với ông; hôm nay ông nhớ nhắc ta nhé; nên ở gần cạnh ta, cho ta khỏi quên.

TRÊBÔNIUS - Xin vâng lệnh, Xêdar. (*Nói riêng*) Và ta sẽ ở gần người đến nỗi các bạn tốt của người sẽ mong muốn ta ở xa hơn thế.

XÊDAR - Các bạn hiền, xin mời vào, và cùng uống với ta một cốc rượu nho; ngay sau đó, chúng ta sẽ cùng đi, giống như một đoàn bạn hữu.

BRUTUS (*nói riêng*) - Ôi, Xêdar! Giống như bạn, đã chắc đâu là bạn thật! Brutus này, nghĩ đến điều đó, mà lòng dạ nào nùng.

Cùng vào

CẢNH III

Vẫn ở La Mã - Một đường phố gần Capitôl

Artêmidôrus ra, vừa đi vừa đọc một tờ giấy

ARTÊMIDÔRUS - "Xêdar, hãy đề phòng Brutus; hãy coi chừng Caxius; chớ lại gần Caxca; hãy đề mắt đến Xinna; đừng tin Trêbônus; quan sát kỹ Mêtellus Ximber; Đêxius Brutus chẳng ưa gì ngài; ngài đã gây oán với Caius Ligarius. Tất cả những người đó cùng chung một tinh thần như dây cung căng thẳng, hướng mũi tên nhằm vào Xêdar: nếu ngài không phải là thiên thần bất tử, thì xin hãy để ý quanh mình; chớ cả tin mà mở đường cho âm mưu phản bạn. Xin chú thần tối linh phù hộ cho ngài. Người mến yêu ngài *Artêmidôrus*". Ta sẽ đứng đây, chờ cho đến lúc Xêdar đi qua, để đệ trình bức thư này như một lá đơn thỉnh nguyện. Ta nào lòng thấy tài đức không thể nào thoát được nanh vuốt của lòng đố kỵ. Nếu người đọc thư này, hỡi Xêdar, thì người có thể sống; nếu không, tức là Số Mệnh cũng vào hùa với phường phản bạn.

Y vào

CẢNH IV

*Vẫn ở La Mã - Cũng đường phố đó,
nhưng ở một đoạn khác, trước mặt nhà Brutus*

Porxya và Luxius ra

PORXYA - Con ơi, chạy mau ra Viện Nguyên lão, đi con! Đừng có đứng đây mà trả lời ta; đi mau lên. Còn chờ đợi gì nữa?

LUXIUS - Dạ, bẩm bà, con chờ bà dặn dò công việc.

PORXYA - Ta chỉ muốn con thoát đến đó, thoát đã về đây, trước khi ta kịp dặn dò. Hỡi dạ kiên trinh, hãy cương nghị ở bên ta! Hãy

đem một quả núi lớn ngăn chặn giữa lòng ta với cái lưới của ta!
Ta có tâm hồn một trang nam tử, nhưng khí lực của một nữ
nhì. Ôi! Đàn bà, giữ được một điều bí mật, sao mà khó khăn
quá! - Con vẫn còn đứng đây ư?

LUXIUS - Bẩm bà, con phải làm gì ạ? Chạy đến Capitôl, thế thôi ạ?
Rồi lại trở về đây, thế thôi ạ?

PORXYA - Ủ, trở về đây cho ta biết ông nhà thần thái có được tươi
tĩnh không, con ạ; vì khi ra đi, ông có vẻ yếu mệt. Và để ý xem
Xêdar làm những gì, có những ai sẵn đón thỉnh cầu. Suyt! Con
hãy nghe, có tiếng gì vậy?

LUXIUS - Bẩm bà, con chả nghe thấy gì cả.

PORXYA - Lắng nghe cho kỹ, con ơi: ta có nghe thấy tiếng lao xao,
như tưởng có một cuộc xô xát, từ điện Capitôl, văng vẳng gió
đưa về.

LUXIUS - Quả thật, thưa bà, con chả nghe thấy gì cả.

Thầy bói⁽¹⁾ ra

PORXYA - Này anh kia, lại đây! Anh từ đâu tới?

THẦY BÓI - Từ nhà tôi, thưa bà.

PORXYA - Bây giờ là mấy giờ?

THẦY BÓI - Vào khoảng chín giờ, thưa bà.

PORXYA - Xêdar tướng công đã ra đến điện Capitôl chưa?

THẦY BÓI - Thưa bà, chưa. Tôi đi kiếm một chỗ đứng để đón đường
ngài đây.

PORXYA - Anh có điều thỉnh nguyện muốn đệ trình Xêdar chăng?

THẦY BÓI - Thưa bà, vâng. Nếu Xêdar có lòng tốt với Xêdar, mà
lắng nghe tôi nói, thì tôi xin thỉnh cầu ngài hãy tự yêu lấy
thân mình.

PORXYA - Sao! Hay là anh thấy ngài sắp bị một tai họa gì chăng?

THẦY BÓI - Biết chắc thì không, nhưng lo ngại thì nhiều. Xin chào
bà. Đường phố đây chật hẹp, mà đoàn người xúm xít theo gót
Xêdar, nào các nguyên lão nghị viên, nào các quan tài phán, các

⁽¹⁾ *thầy bói*: theo bản A và bản C thì đây là *Artêmidorus*. Nhưng ở cảnh 3 đã nói
đến *Artêmidorus* rồi, chắc đây là thầy bói thì đúng hơn. Theo bản B và D là:
thầy bói.

người thỉnh cầu thường lệ, đám người sẽ đông nghịt, có thể đè chết bẹp một con người yếu đuối như tôi. Cho nên tôi phải đi tìm một chỗ thưa thoáng hơn, để lên tiếng nói với Xêdar vĩ đại khi người đi qua.

Y vào

PORXYA - Ta phải lui gót trở vào... Thương ôi! Trái tim của đàn bà, sao mà yếu ớt! Brutus chàng ơi, em xin cầu trời giúp chàng mưu việc thành công!... ⁽¹⁾ Thằng nhỏ con, không khéo nó đã nghe thấy lời ta vừa nói! ⁽²⁾ Brutus tướng công có một điều muốn thỉnh nguyện, mà Xêdar có ý không muốn chuẩn y - Ôi! Ta xây xẩm mặt mày, chỉ muốn ngất đi! - Chạy mau đi, Luxius, ra nói cho tướng công biết tin tức của ta; nói rằng ta vui vẻ, rồi trở về cho ta biết tướng công dặn bảo gì con.

Cùng vào, mỗi người một phía khác nhau

⁽¹⁾ ... *Thằng nhỏ con*: bản C có chỉ dẫn động tác: "(Nói riêng khi quay lại trông thấy Luxius). Thằng nhỏ con...".

⁽²⁾ ... *Brutus tướng công*: bản C có chỉ dẫn động tác;

HỒI BA

CẢNH I

La Mã - Đền Capitôl

Nguyên lão nghị viên đương họp. Hai bên đường phố dẫn đến Capitôl đông nghịt dân chúng; trong đám đông có Artêmidôrus và thầy bói. Kèn quân nhạc. Lần lượt kéo ra: Xêdar, Brutus, Caxius, Caxca, Đêxius, Mêtellus, Trêbônius, Xinna, Ăngtoan, Lêpidus, Pôpilius, Publius, v.v...

XÊDAR - Ngày rằm tháng ba đã đến rồi.

THẦY BÓI - Bẩm Xêdar, đúng vậy; nhưng chưa qua đâu.

ARTÊMIDÔRUS - Kính chào Xêdar! Xin hãy đọc lá đơn này.

ĐÊXIUS - Trêbônius mong rằng ngài đọc lá đơn kính cẩn của ông ta, khi nào ngài được rảnh rang đôi chút.

ARTÊMIDÔRUS - Bẩm Xêdar, xin hãy đọc đơn của tôi trước nhất, vì đơn thỉnh nguyện có quan hệ mật thiết đến Xêdar; xin hãy đọc đơn này, hỡi Xêdar vĩ đại!

XÊDAR - Những điều quan hệ đến bản thân ta, ta sẽ xét sau cùng.

ARTÊMIDÔRUS - Xin đừng trì hoãn, Xêdar; hãy đọc ngay tức khắc.

XÊDAR - Ô hay! Gã này điên chắc?

PUBLIUS - Đồ khốn, lui đi.

CAXIUS - Thế nào! Giữa đường phố mà nài nỉ đệ đơn sao? Hãy vào Capitôl.

*Xêdar bước vào Capitôl;
những người khác đi theo.
Tất cả các nguyên lão đứng dậy*

PÔPILIUS - Xin chúc công việc của các ông hôm nay thành tựu.

CAXIUS - Công việc gì hở ông Pôpilius?

PÔPILIUS - Xin kính chào mạnh giỏi. (*Ông ta tiến lại Xêdar*)

BRUTUS - Pôpilius vừa nói gì vậy?

CAXIUS - Ông ta chúc công việc của chúng ta hôm nay được thành tựu. Tôi e rằng cơ mưu của ta đã bị tiết lộ.

BRUTUS - Hãy nhìn xem ông ta tiến lại gần Xêdar làm sao. Hãy để ý quan sát xem.

CAXIUS - Caxca, phải nhanh tay, kéo họ biết trước mà phòng bị đấy.

- Brutus, làm thế nào, nếu bại lộ? Một là Xêdar, hai là Caxius, sẽ không trở lại quãng đường này, vì tôi thà tự vẫn.

BRUTUS - Caxius, hãy vững lòng, Pôpilius không nói hở cơ mưu của ta đâu vì, trông xem, ông ta tươi cười, và Xêdar không biến sắc mặt.

CAXIUS - Trêbônius khéo tranh thủ thời gian; trông xem, Brutus, ông ta kéo Mac Ăngtoan ra chỗ khác.

*Ăngtoan và Trêbônius đi vào,
Xêdar và các nguyên lão nghị viên an tọa*

ĐÊXIUS - Mêtellus Ximber đâu rồi? Bảo ông ta tiến lên và đệ trình thỉnh nguyện ngay lúc này cho Xêdar.

BRUTUS - Ông ta đã lên kia rồi. Chúng ta hãy xiết chặt lại làm hậu thuẫn cho ông ta.

XINNA - Caxca, ông sẽ là người hạ thủ đầu tiên đấy.

XÊDAR - Các vị đã sẵn sàng cả chưa? Hôm nay, Xêdar và Viện Nguyên lão sẽ phải xét xử những chuyện oan ức nào đây?

MÊTELLUS - Bẩm Xêdar tối cao quý, tối vĩ đại và tối uy vũ, Mêtellus Ximber xin đem tấm lòng kính cẩn đặt dưới chân ngài...

Ông ta quỳ xuống

XÊDAR - Ximber, ta phải bảo trước cho người biết. Những trò quỷ gối, cúi mình hèn hạ kia, có lẽ có thể làm húng khởi những kẻ tầm thường, và xoay các nghị quyết và sắc lệnh đã ban bố thành những trò đùa của con trẻ. Nhưng chớ ngu dại mà nghĩ rằng Xêdar này có một trái tim nghiêng ngả đến nỗi yếu mềm biến chất, trước những trò về làm cảm động những phường ngu,

như những lời ngọt ngào nụng nọt, những trò quỳ lạy sát đất, những vuốt ve mơn trớn của giống chó nịnh chủ. Anh ruột của người đã bị trục xuất bằng sắc lệnh; nếu người cúi mình, cầu khẩn, mơn trớn ta về chuyện đó, thì ta đá hất người ra khỏi đường đi của ta, như một con chó. Người nên biết rằng Xêdar không làm chuyện bất công, và nếu không có lý do chính đáng thì không bao giờ đổi ý.

MÉTELLUS - Lẽ nào trong các vị⁽¹⁾ đây, lại không có tiếng nói nào đặc lực hơn tiếng nói của tôi, và để lọt tai Xêdar hơn, để thỉnh nguyện triệu hồi ông anh bị trục xuất của tôi sao?

BRUTUS - Xêdar, tôi cúi hôn bàn tay của ngài, nhưng không phải vì nịnh nọt, và tôi xin bày tỏ lòng mong ước rằng Publius Ximber được ngài ra lệnh triệu hồi ngay tức khắc.

XÊDAR - Ủa, Brutus!

CAXIUS - Xin thứ lỗi, Xêdar; Xêdar, xin thứ lỗi. Caxius cúi mình xuống sát tận chân ngài, để xin ngài phóng thích cho Publius Ximber.

XÊDAR - Ta có thể bị động tâm, nếu ta cũng giống như các ông, nếu ta có thể cầu khẩn để làm chuyển động lòng người, thì những lời cầu khẩn của các ông có thể làm ta chuyển động. Nhưng, ta kiên định như sao Bắc đẩu, bất di bất dịch trên vòm trời, không một ngôi sao nào sánh nổi. Thăm thẳm trời cao, lăm lăm tám vô vàn đồng lửa, đều rực cháy, đều sáng ngời, nhưng chỉ có một, là đứng nguyên một chỗ. Dưới thế gian cũng vậy, nhan nhản những người, cũng thịt da, cũng xương máu, cũng dễ bề cảm động, nhưng trong số đó, chỉ có một người, ai rung chằng chuyển, ai lay chằng rời: người đó là ta. Hãy cứ lấy ngay chuyện này làm bằng chứng: ta đã kiên quyết trục xuất Ximber, ta sẽ kiên quyết duy trì lệnh trục xuất đó.

XINNA - Hỡi Xêdar!

XÊDAR - Lui đi! Người định nhắc bỗng núi Ôlanhpơ⁽²⁾ hay sao?

ĐÊXIUS - Xêdar vĩ đại!...

(1) "... - (Nói to với *Luxius*) Brutus tướng công...".

(2) Núi Olanhpơ (Olympe): tên gọi nhiều trái núi ở Hy Lạp cổ. Trái núi nổi tiếng nhất, ở giữa khoảng Maxêdoan và Têxali, cao tới 2 885m, theo truyền kỳ, đó là nơi cư ngụ của chư thần;

XÊDAR - Brutus đã quỳ xin vô hiệu rồi!

CAXCA - Để bàn tay này lên tiếng!

*Đầu tiên là Caxca, rồi đến các người đồng mưu khác,
và cuối cùng là Brutus, đâm Xêdar⁽¹⁾*

XÊDAR - Cả người nữa, Brutus? - Vây, chết đi, Xêdar!

Xêdar chết⁽²⁾

XINNA - Tự do rồi! Giải phóng rồi! Bao ngược đã chết! - Hãy chạy ủa đi, hãy tuyên bố tin mừng, hãy loan báo khắp các phố phường!

CAXIUS - Vài ba người hãy lên diễn đàn, và kêu to lên: "Tự do! Giải phóng!"

BRUTUS - Hỡi dân chúng, hỡi các vị nguyên lão, các người đừng sợ! Đừng chạy, cứ bình tĩnh ở lại đây! Kẻ tham vọng đã đền nợ.

CAXCA - Lên diễn đàn, Brutus!

ĐÊXIUS - Cả ông nữa, Caxius!

BRUTUS - Publius đâu rồi?

XINNA - Đây kia, đương bàng hoàng trước cuộc biến động này.

MÊTELLUS - Ta hãy cùng nhau xiết chặt hàng ngũ, kéo có kẻ nào thân thiết của Xêdar...

BRUTUS - Đừng nói chuyện hàng ngũ làm gì! - Publius, ông cứ yên tâm! Không có ai nghĩ đến chuyện làm hại gì ông đâu, và cũng không làm hại một người La Mã nào khác. Ông hãy báo cho họ biết điều đó, Publius ạ!

CAXIUS - Và xin ông đi khỏi nơi này đi, Publius; kéo dân chúng ủa đến, lại phạm đến thân già lão của ông chẳng.

BRUTUS - Phải đấy! Không để một người nào khác phải chịu hậu quả của công việc này, ngoài chúng ta là những người chủ sự.

Trêbônius trở ra

CAXIUS - Ắngtoan đâu rồi?

TRÊBÔNIUS - Y đã hoảng sợ, chạy trốn về nhà. Đàn ông, đàn bà,

⁽¹⁾ ... *đâm Xêdar*: đây là động tác chỉ dẫn trong bản B. Bản A chỉ dẫn chi tiết hơn một chút, theo Plutac, "Caxca đâm Xêdar nắm lấy tay ông ta. Bấy giờ các người đồng mưu khác xúm lại đâm y tới tấp, cuối cùng là Mac Brutus".

⁽²⁾ *Xêdar chết*: đây là động tác chỉ dẫn trong bản B. Bản A có thêm một câu: "... Các nguyên lão nghị viện và dân chúng ủa chạy tán loạn".

con trẻ, đều trở mất kinh hoàng, kêu gào và chạy nhón nháo như đã đến ngày tận thế.

BRUTUS - Số mệnh, rồi chúng ta sẽ được biết người định đoạt thế nào. Chúng ta đều phải chết. Cái đó đã dành rồi! Nhưng bao giờ chết, và có thể kéo dài cuộc sống đến bao giờ, đó là điều băn khoăn của tất cả mọi người.

CAXCA - Phải, kẻ nào rút ngắn đời sống được hai chục năm, tức là rút ngắn được ngần ấy năm sợ chết.

BRUTUS - Như vậy thì cái chết là một điều diễm phúc: thành thử chúng ta lại là bạn tốt của Xêdar, vì chúng ta đã rút ngắn hộ ông ta cái thời gian sợ chết.

CAXCA⁽¹⁾ - Hỡi các người La Mã, chúng ta hãy cúi xuống, và dầm cánh tay chúng ta vào máu của Xêdar, cho ngập đến tận khuỷu, và lấy máu đó nhuộm lưỡi gươm của chúng ta, rồi chúng ta đi ra, tiến thẳng đến quảng trường trước chợ, đến đó, chúng ta sẽ giơ cao những lưỡi gươm đỏ ngầu của chúng ta lên quá đầu, và đồng thanh hô lớn: "Hòa bình! Giải phóng và tự do!".

CAXIUS - Vậy, ta hãy cúi xuống và dầm tay vào máu... Trong các thời đại sau này, lớp kịch tuyệt vời mà chúng ta vừa sáng tạo⁽²⁾ sẽ được diễn lại biết bao lần, trong những quốc gia tương lai, và bằng những ngôn ngữ mới lạ.

BRUTUS - Biết bao lần, Xêdar sẽ đóng trò đổ máu cho thiên hạ quan chiêm, Xêdar hiện nay đang nằm dưới chân pho tượng của Pompêiôx, mọn mẩn như cát bụi.

CAXIUS - Và mỗi lần tấn tuồng này diễn lại, thiên hạ sẽ gọi bọn chúng ta là "những người đem lại tự do cho đất nước".

ĐÊXIUS - Thế nào, chúng ta có đi không nào?

CAXIUS - Có chứ, tất cả! Brutus sẽ dẫn đầu, và chúng ta sẽ mang những trái tim dũng cảm nhất và nghĩa khí nhất của La Mã theo gót ông, thành một đoàn tùy tùng danh dự.

⁽¹⁾ Caxca: chỗ này các bản có khác nhau. Theo bản A và B thì không có tiếng Caxca ở đây, và trên dưới đều là đối thoại của Brutus: "... sợ chết. Hỡi các người La Mã...". Nhưng theo bản C và D, thì đến "... sợ chết" là hết đối thoại của Brutus; bắt đầu từ "Hỡi các người..." là đối thoại của Caxca. Chúng tôi cho rằng có lẽ đây là lời của Caxca thì đúng hơn, vì Brutus không có những giọng khát máu như vậy.

⁽²⁾ sáng tạo: diễn lần đầu.

Một tên đầy tớ ra

BRUTUS - Thông thả! Có ai đến kia!... Một kẻ thân bằng của Āngtoan.

TÊN ĐẦY TỚ - Bẩm tướng công Brutus, chủ tôi ra lệnh cho tôi đến đây quỳ xuống như thế này đây; như thế này đây; Mac Āngtoan ra lệnh cho tôi cúi mình sát đất, và, một khi đã phủ phục thế này, người ra lệnh cho tôi nói rằng: "Brutus là người cao quý, hiền minh, anh dũng và chính trực; Xêdar vốn là người uy vũ, đảm lược, vương giả và đảm thắm ân tình; hãy nói rằng ta vốn yêu mến Brutus tướng công, và quý trọng tướng công; hãy nói rằng ta vốn kính sợ Xêdar, rằng ta vốn quý trọng và mến yêu người. Nếu Brutus tướng công sẵn lòng cho phép Āngtoan đến gặp tướng công được an toàn và được cho biết Xêdar đã mắc tội đáng chết như thế nào, thì Mac Āngtoan sẽ không yêu Xêdar chết bằng Brutus sống, mà sẽ hết sức chân thành đi theo sự nghiệp và mọi mưu đồ của Brutus cao quý, kinh qua mọi bước rủi may của tiền đồ mới mẻ này". - Āngtoan, chủ tôi, nói lời như vậy.

BRUTUS - Chủ ngươi là một người La Mã hiền minh và anh dũng; ta trước sau vẫn nghĩ như vậy. Ngươi hãy nói với chủ ngươi rằng, nếu ông vui lòng đến đây, ông sẽ được toại nguyện, và, ta lấy danh dự mà nói, ông sẽ được ra về vô sự.

TÊN ĐẦY TỚ - Tôi xin đi ngay lập tức để tìm người.

Tên đầy tớ vào

BRUTUS - Tôi biết rằng y sẽ trở thành một người bạn của chúng ta.

CAXIUS - Tôi cũng mong như vậy. Nhưng trong lòng tôi vẫn canh cánh e ngại y lắm, mà xưa nay tôi e ngại điều gì thì bao giờ cũng nghiệm.

BRUTUS - Kia, Āngtoan đã tới.

Mac Āngtoan ra

- Xin mừng đón Mac Āngtoan.

ĀNGTOAN - Hỡi Xêdar uy vũ! Sụp đổ thế này ư? Bao chiến công hiển hách, bao chiến quả huy hoàng, bây giờ thu gọn lại, còn có thể này ư? Vĩnh biệt!... - Thưa các ngài, tôi không được rõ các ngài ý định những gì, còn ai nữa cần phải đổ máu, còn kẻ nào nữa là

người độc hại đang khử trừ. Nếu kẻ đó là tôi đây, thì không còn giờ phút nào thích hợp hơn là giờ phút Xêdar tạ thế, không có vũ khí nào sánh được nửa phần giá trị những thanh bảo kiếm trong tay các ngài, được nhuần tẩm trong dòng máu cao quý nhất trần gian. Vậy, tôi khẩn cầu các ngài, nếu các ngài thù ghét tôi, thì xin hãy, ngay bây giờ, thỏa mối hận thù, trong khi bàn tay nhuộm đỏ của các ngài còn đương nóng hổi, và bốc hơi nghi ngút. Vì dù được mệnh thọ ngàn năm, cũng sẽ không bao giờ tôi sẵn lòng chết bằng bây giờ. Tôi sẽ không bao giờ thích nơi nào hơn, cách nào hơn, là ở ngay đây, bên cạnh Xêdar, được hạ sát bởi các ngài, là những phần tử ưu tú, những tâm hồn lớn lao nhất của thời đại này.

BRUTUS - Ấngtoan, đừng cầu xin được chết bởi tay chúng tôi. Chắc hẳn ông thấy chúng tôi lúc này có vẻ khát máu và độc ác, vì trông thấy bàn tay chúng tôi và việc làm đẫm máu của nó, còn trái tim chúng tôi, ông không trông thấy, trái tim đó đầy tình thương xót, và chính lòng đau xót cho nỗi đau khổ của La Mã đã xui bàn tay chúng tôi hạ sát Xêdar, vì lòng thương xót đẹp lòng thương xót, cũng như lửa giập tắt lửa. Còn đối với ông, Mac Ấngtoan, mũi gươm của chúng tôi là chất khí cùn nhụt; cánh tay của chúng tôi không có khí lực hận thù, và trái tim chúng tôi, đầy tình huynh đệ, rộng mở đón ông với tất cả niềm thân ái, mến thương và quý trọng.

CAXIUS - Tiếng nói của ông sẽ có đầy đủ uy lực như của bất kỳ người La Mã nào, trong việc phân phối những chức quyền mới.

BRUTUS - Chỉ xin ông hãy dẫn lòng chờ đợi cho chúng tôi phủ dụ đám dân chúng còn đương hoảng loạn, rồi chúng tôi sẽ giải thích cho ông rõ vì sao tôi, vẫn yêu mến Xêdar, mà phải đang tâm hạ thủ.

ĂNGTOAN - Tôi không ngờ vực sự hiền minh của ông. Xin mỗi người các ông hãy chìa cho tôi bắt bàn tay đẫm máu: trước hết là ông, Mac Brutus, tôi muốn được bắt tay ông; rồi đến ông, Caius Caxius, xin được bắt tay ông; bây giờ đến ông, Dêxius Brutus, và bây giờ xin bắt tay ông, Mêtellus; bắt tay ông, Xinna; và ông, Caxca anh dũng của tôi, xin bắt tay ông; và cuối cùng là ông, Trêbônus, tuy bắt tay cuối cùng, nhưng lòng yêu chẳng kém. Thưa tất cả các ngài - than ôi, tôi biết nói gì đây? Thanh danh của tôi lúc này thực chênh vênh đầu

dốc, chắc hẳn các ngài cho tôi là kẻ, một là phỉnh phờ, hai là hèn nhát. - Hỡi Xêdar, tôi vốn mến yêu người, vâng, quả tình như vậy; nếu anh hồn của người nhìn chúng tôi lúc này, hỡi con người tối cao quý, trông thấy Ăngtoan của người dàn hòa với những kẻ thù của người, và nắm bàn tay máu me của họ, ngay trước tử thi người, há người chẳng đau xót trong lòng, hơn cả nỗi đau xót vì phải táng thân? Giá như người có bao nhiêu vết thương, tôi cũng có bấy nhiêu con mắt, và những con mắt đó châu lệ chứa chan cũng như những vết thương kia đầm đìa máu chảy, thì có lẽ thích đáng cho tôi hơn là đi trao lời hữu nghị với những kẻ thù của người. Hỡi Julius! Hãy tha thứ cho tôi! Nơi đây, người đã bị săn dồn, như chiếc hươu rừng hồn hậu; nơi đây, người đã bỏ mình; chính nơi đây, những kẻ săn người đương đứng, mặt mày rạn rở bởi thấy người và gót đầu được máu người tô thắm. - Hỡi thế gian! Trước đây người là rừng sâu của hươu kia vùng vẫy, và hươu kia quả thật là trái tim của người vậy! - Ôi, khác nào con dã thú bị một đoàn vương giả đâm chết, người nằm đây, lặng lẽ im lìm!

CAXIUS - Mac Ăngtoan!...

ĂNGTOAN - Xin lượng thứ cho tôi, Caius Caxius, ngay những kẻ thù của Xêdar cũng sẽ phải thốt ra những lời như tôi vừa nói; vậy, ở miệng một người bạn của Xêdar, những lời đó chỉ là ôn hòa nhạt nhẽo.

CAXIUS - Tôi không trách ông ca tụng Xêdar như vậy, nhưng ông định giao ước với chúng tôi như thế nào đây? Ông có muốn được kể vào hàng những bạn đồng tâm của chúng tôi không? Hay là chúng tôi sẽ tiếp tục tiến bước, không phải chờ đợi gì ông?

ĂNGTOAN - Hỡi này, tôi bắt tay các ông, chính là để có một lời giao hiếu; nhưng, quả tình, tôi đã quên lãng, khi nhìn ngắm Xêdar. Tôi là bạn với tất cả các ông, và tôi yêu mến các ông tất cả, với hy vọng rằng các ông sẽ giải thích cho tôi được rõ Xêdar nguy hiểm vì những lẽ gì, và nguy hiểm như thế nào.

BRUTUS - Cố nhiên, vì nếu không, thì cái cảnh tượng này chả hóa ra man rợ lắm ru! Những lý lẽ của chúng tôi chính đáng đến nỗi, dù ông có là con đẻ của Xêdar đi nữa, ông cũng phải lấy làm thỏa nguyện, Ăngtoan ạ.

ANGTOAN - Tôi cũng chỉ mong có thế. Ngoài ra, tôi xin phép được đưa thi thể của người ra quảng trường, và được lên diễn đàn, để nói vài lời ai điếu, cho phải đạo thân bằng.

BRUTUS - Ông sẽ được nói, Mac Angtoan ạ.

CAXIUS - Brutus, xin nói nhỏ một câu. (*Nói riêng*) Ông làm như vậy là thất sách. Đừng nên để cho Mac Angtoan được nói: những lời lẽ của y sẽ kích động dân chúng như thế nào, ông có biết không?

BRUTUS - Xin phép ông, tôi sẽ đích thân đăng đàn diễn thuyết đầu tiên, để trình bày lý do cái chết của Xêdar; tôi sẽ tuyên bố rằng diễn từ của Angtoan, là do chúng ta đồng ý và cho phép; và tôi sẽ nói rằng chúng ta vui lòng để cho Xêdar được hưởng mọi nghi thức tang lễ chính đáng. Điều đó có lợi cho chúng ta nhiều hơn là có hại.

CAXIUS - Tôi không biết rồi cơ sự ra thế nào. Nhưng việc này, thật quả tôi không thích.

BRUTUS - Mac Angtoan, lại gần đây. Thi thể của Xêdar, ông cứ mang đi. Trong lời điếu văn, ông không được chỉ trích chúng tôi nhưng ông tha hồ ca tụng Xêdar. Ông sẽ tuyên bố rằng tất cả những điều ông được nói, là do chúng tôi cho phép; nếu không, ông sẽ không được dự phần tỵ nào vào tang lễ. Ông sẽ nói ở ngay diễn đàn mà tôi đã lên nói, và sau khi tôi đã nói xong.

ANGTOAN - Xin vâng. Tôi chẳng mong ước gì hơn.

BRUTUS - Vậy thì, ông hãy chuẩn bị thi hài, và đi theo chúng tôi.

Tất cả mọi người đều vào, trừ Angtoan

ANGTOAN - Ôi! Hỡi tám di hài đầm máu, hãy tha thứ cho ta, nếu ta đã dịu ngọt ôn tồn với những quân đồ tể kia! Người là tàn tích của con người cao quý nhất của các thời đại từ thiên vạn cổ đến nay. Ta nguyện rửa độc hại bàn tay đã làm chảy lai láng dòng máu quý giá nhường này! Bây giờ, trên những vết thương của người, giống như những cái mồm câm lặng, đương hé làn môi đỏ thắm, để nhờ ta lên tiếng hộ, ta xin truyền lời sấm ngữ, rằng muôn vàn tai họa sẽ giáng xuống dòng giống loài người; những cảnh huynh đệ tương tàn, cuộc nội chiến khủng khiếp, sẽ reo rắc loạn lạc trong khắp bờ cõi nước Ý Đại Lợi này, máu me và tàn phá sẽ trở thành cơm bữa, và những cảnh tượng hãi hùng trở thành quen thuộc, đến nỗi các

bà mẹ chỉ còn biết mỉm cười khi trông thấy đàn con nhỏ bị bàn tay của chiến tranh xé xác phanh thây, vì những hành vi tàn bạo đã thành quen và bóp chết mọi tình thương xót. Và linh khí của Xêdar, lang thang tìm đường rửa hận, sẽ sà xuống nước non này cùng với nữ quỷ Atê⁽¹⁾ từ địa ngục bay lên rừng rực lửa, sẽ cất giọng để vương hát vang: *Chém giết!* Và sẽ thả đàn mãnh thú chiến tranh cho hoành hành mặc sức, để cho hành vi nhơ nhớp này bốc lên trên đất nước một luồng xú khí nồng nặc, với những thây người rửa nát, rên rỉ cầu xin một nắm mồ!

Một tên hầu ra

- Người hầu Ôtavius Xêdar, có phải không?

TÊN HẦU - Bẩm Mac Ăngtoan, đúng vậy.

ĂNGTOAN - Xêdar có viết thư cho chủ người, nhắn lên La Mã.

TÊN HẦU - Chủ tôi đã nhận được các thư tín của Xêdar, và người đương tới. Người sai tôi đến nói miệng với tướng công... (*Trông thấy thi hài*) Ô! Xêdar!

ĂNGTOAN - Lòng người thương cảm; người hãy lánh ra một bên mà khóc. Mối xúc động thương vẫn hay lây, ta cảm thấy thế; và, trông thấy những giọt lệ đau thương rưng rưng trên mắt người, mắt ta cũng đã bắt đầu rơm rớm. - Chủ người có đến không?

TÊN HẦU - Đêm nay, người nghỉ cách La Mã bảy dặm.

ĂNGTOAN - Người hãy quay gót trở lại ngay đi, hãy chạy mau báo tin cho người biết sự tình: ở đây chỉ còn có một thành La Mã tang tóc, một thành La Mã nguy hiểm; chưa phải là một La Mã an toàn cho Ôtavius đâu. Đi cho mau, và bẩm với người như vậy. Nhưng, hãy khoan, để ta khiêng tẩm thi hài này ra quảng trường đã. Ra đó, ta sẽ thử xem, qua những lời diễn từ của ta, dân chúng đón nhận hành vi tàn bạo của những kẻ khát máu kia như thế nào. Người sẽ tùy theo đó mà nói cho công tử Ôtavius biết rõ tình thế. Người, hãy giúp ta một tay.

Cả hai người cùng khiêng xác Xêdar vào

⁽¹⁾ Atê: hai bản tiếng Anh đều in là Atê. Bản C in là Aleaton. Trong tự điển Larousse, không có Atê chỉ có Alecto (một trong ba nữ hung thần, trong thần thoại Hy Lạp).

CẢNH II

La Mã - Quảng trường

Brutus và Caxius ra, với một đám đông dân chúng

DÂN CHÚNG - Chúng tôi muốn được biết lý do! Hãy cho chúng tôi được biết lý do!

BRUTUS - Vậy, các bạn hãy theo tôi, và hãy để cho tôi nói. - Caxius ông hãy đi sang phố bên kia, chúng ta san sẻ với nhau đám quần chúng này. - Những ai muốn nghe tôi nói, thì đứng đây; còn những bạn nào muốn theo Caxius, thì cùng đi với ông ấy. Các bạn sẽ được nghe giải thích tường tận vì lẽ gì mà Xêdar phải chết.

MỘT CÔNG DÂN - Tôi muốn được nghe Brutus.

CÔNG DÂN THỨ HAI - Tôi muốn được nghe Caxius; sau đó chúng ta sẽ cùng nhau đối chiếu những lý lẽ của đôi bên.

*Caxius đi vào, cùng với một số dân chúng,
Brutus lên diễn đàn*

CÔNG DÂN THỨ BA - Ngài Brutus đã lên diễn đàn: im lặng!

BRUTUS - Các bạn hãy kiên nhẫn nghe cho đến chót. Hỡi bà con La Mã, đồng bào và bạn của tôi! Hãy nghe tôi phân trần, và hãy im lặng, để nghe cho rõ. Các bạn hãy tin lời tôi vì danh dự của tôi, để có thể tin được lời tôi nói. Các bạn hãy phê phán tôi trong niềm sáng suốt, và hãy giữ tinh thần tỉnh táo để có thể phê phán được công minh. Nếu trong đông đảo bà con tụ tập ở đây, mà có một bạn nào yêu mến Xêdar nhất, thì tôi xin nói với bạn đó rằng lòng Brutus yêu mến Xêdar không kém. Vậy, nếu bạn đó hỏi vì sao Brutus lại đứng lên chống Xêdar, xin đáp: không phải vì tôi yêu Xêdar kém đi, mà vì tôi yêu La Mã nhiều hơn. Các bạn muốn cho Xêdar sống, và tất cả các bạn chết làm nô lệ, hay muốn Xêdar chết, để tất cả các bạn sống làm người tự do, chẳng nào hơn? Xêdar vốn yêu mến tôi, nên tôi khóc Xêdar; Xêdar được phúc trạch dồi dào, tôi hoan nghênh tán thưởng; Xêdar anh dũng, tôi quý trọng suy tôn; nhưng Xêdar tham vọng uy quyền, thì tôi giết đi. Như vậy là, tôi có những giọt lệ ân tình để đáp lòng yêu mến; có sự tán thưởng hoan

nghehnh đối với nền phúc trạch; có sự quý trọng suy tôn đối với tài anh dũng; và có cái chết để trừng phạt lòng tham vọng uy quyền. Trong đám đông này, có ai hèn hạ đến nỗi muốn làm thân nô lệ? Nếu có, xin lên tiếng; vì chính kẻ đó bị tôi xúc phạm. Ở đây, có ai mọi rợ đến nỗi không muốn làm người La Mã? Nếu có, xin lên tiếng; vì chính kẻ đó bị tôi xúc phạm. Ở đây có ai xấu xa đến nỗi không yêu tổ quốc? Nếu có, xin lên tiếng; vì chính kẻ đó bị tôi xúc phạm. Tôi xin dừng lời để đợi chờ một lời đáp.

DÂN CHÚNG (*những người cùng nói*) - Không có ai, bẩm Brutus, không có ai cả.

BRUTUS - Vậy thì tôi không hề xúc phạm ai cả. Tôi đã xử sự với Xêdar không khác gì các bạn sẽ xử sự với Brutus vào trường hợp đó. Lý do cái chết của Xêdar đã được ghi ở Capitôl: thanh danh của ông ấy không bị xóa nhòa, trong những điểm ông đáng được ca tụng; những lỗi lầm đã làm nên tội chết của ông, cũng không bị ghi ngoa ngoắt thêm.

*Mac Ăngtoan và một số người ra,
mang theo linh cữu của Xêdar*

Đây kia là thi hài của ông ấy, có Mac Ăngtoan đi theo hộ táng. Mac Ăngtoan, mặc dầu không dự phần tí nào vào cái chết của ông, nhưng cũng sẽ được hưởng phần kết quả, vì sẽ có một địa vị trong nền cộng hòa. Và các bạn nữa, có ai là người sẽ không được hưởng lợi? - Xin nói câu này, rồi tôi rút lui: tôi đã giết người bạn thân yêu nhất của tôi để mưu hạnh phúc cho La Mã; cũng lưỡi gươm đó, tôi dành cho tôi, khi nào tổ quốc đòi tôi phải chết.

DÂN CHÚNG - Brutus sống muôn năm! Sống muôn năm! Muôn năm!

CÔNG DÂN THỨ NHẤT - Ta hãy làm kiệu, rước người về dinh.

CÔNG DÂN THỨ HAI - Hãy dựng cho người một pho tượng, sánh với tổ tiên.

CÔNG DÂN THỨ BA - Hãy tôn người lên làm Xêdar!

CÔNG DÂN THỨ TƯ - Những đức tính tốt đẹp nhất của Xêdar sẽ được suy tôn trong Brutus!

CÔNG DÂN THỨ NHẤT - Chúng ta rước người về dinh với những tiếng hoan nghênh cổ vũ.

BRUTUS - Bà con đồng bào...

CÔNG DÂN THỨ HAI - Im lặng! Nghe Brutus nói.

CÔNG DÂN THỨ NHẤT - Im, kìa!

BRUTUS - Bà con đồng bào thân ái, xin hãy để tôi ra về một mình, và xin hãy nể lời tôi mà ở lại đây với Ăngtoan. Hãy đón linh cữu của Xêdar, và cũng đón lời ai điều của Ăngtoan; diễn từ của Ăngtoan, mục đích để biếu dương Xêdar, đã được chúng tôi cho phép. Tôi yêu cầu các bạn, đừng một ai ra về, trừ một mình tôi, trước khi Ăngtoan dứt tiếng.

Brutus vào

CÔNG DÂN THỨ NHẤT - Này này! Đứng lại! Ta hãy nghe Mac Ăngtoan.

CÔNG DÂN THỨ BA - Mời ông ấy lên diễn đàn đi; chúng ta sẽ nghe ông ấy nói. - Ăngtoan cao quý, mời ông lên đi.

ĂNGTOAN - Tôi xin cảm ơn các bạn đã nể lời Brutus mà vui lòng ở lại để nghe tôi.

Y lên diễn đàn

CÔNG DÂN THỨ TƯ - Ông ta nói gì về Brutus?

CÔNG DÂN THỨ BA - Ông nói rằng cảm ơn chúng ta đã nể lời Brutus mà ở lại đây nghe ông.

CÔNG DÂN THỨ TƯ - Ông ta nên liệu đừng có nói xấu Brutus ở đây.

CÔNG DÂN THỨ NHẤT - Cái lão Xêdar thật là một kẻ bạo ngược.

CÔNG DÂN THỨ BA - Đúng quá đi mất. La Mã thoát được lão ta, thật là may phúc cho chúng mình đấy.

CÔNG DÂN THỨ HAI - Im! Nghe xem Ăngtoan nói những gì nào?

ĂNGTOAN - Các bạn La Mã cao quý...

DÂN CHÚNG - Im lặng! Kìa! Hãy nghe ông ấy nói.

ĂNGTOAN - Các bạn La Mã, các đồng bào, hãy lắng nghe tôi. Tôi đến đây để chôn cất Xêdar, chứ không phải để ca tụng ông. Điều ác mà con người làm ra, còn sống sau khi con người đã chết, còn điều thiện thì thường bị chôn vùi cùng với nắm xương của con người. Đối với Xêdar, âu cũng vậy thôi! Ngài Brutus cao quý đã nói với các bạn rằng Xêdar là người tham vọng; nếu quả như vậy, thì thật là một tội lớn, và Xêdar đã đền tội nặng nề.

Tôi đến đây, được Brutus và những vị khác cho phép, - vì Brutus là một người đáng tôn quý, và tất cả những vị kia cũng vậy, đều là những người đáng tôn quý - tôi đến đây để có vài lời cùng các bạn trong tang lễ của Xêdar. Ông ấy vốn là bạn của tôi, đối với tôi, ông vốn trước sau một dạ và rất mực công bằng; nhưng ngài Brutus bảo rằng ông tham vọng, mà Brutus là một con người đáng tôn quý. - Ông đã dẫn về đây, về La Mã tổ quốc của ông, biết bao hàng tướng tù binh, mà tiền chuộc chất đầy công quỹ; có phải vì thế mà Xêdar có vẻ tham vọng chăng? - Khi thấy những người nghèo khó kêu rên, Xêdar đã ứa nước mắt; lòng tham vọng đáng lẽ phải sắt đá hơn mới phải. Nhưng Brutus bảo rằng ông tham vọng; mà Brutus là một con người đáng tôn quý. - Tất cả các bạn đều đã trông thấy, ở hội Lupercal, ba lần tôi dâng vòng vương miện, và ba lần ông đã khước từ. Như thế có phải là tham vọng không? Nhưng Brutus bảo rằng ông tham vọng; mà chắc chắn Brutus là con người đáng tôn quý. - Tôi nói thế, không phải là để bài bác lời nói của Brutus; nhưng tôi đến đây để nói những điều tôi biết. Tất cả các bạn, trước kia đều đã yêu mến ông, và không phải là không có lý do; vậy bây giờ các bạn có lý do gì để chối từ không rõ lẽ khốc ông? Ôi, trí thông minh phán đoán, người đã chạy trốn vào đầu óc loài cầm thú vô tri, và con người đã mất cả lý trí rồi! Các bạn hãy lượng thứ cho tôi; lòng dạ tôi còn nằm trong chiếc quan tài kia, cùng với Xêdar, và tôi phải tạm dừng lời, đợi cho lòng dạ trở về với tôi đã.

CÔNG DÂN THỨ NHẤT - Xem trong lời lẽ của ông ta, có nhiều phần có lý.

CÔNG DÂN THỨ HAI - Nếu anh xét vụ này cho đúng đắn thì anh sẽ phải công nhận rằng Xêdar đã bị một chuyện oan khuất lớn lắm.

CÔNG DÂN THỨ BA - Có phải không, các bạn? Tôi e rằng kẻ thay thế lại còn tệ hơn ông ấy không biết chừng.

CÔNG DÂN THỨ TƯ - Anh có để ý những lời ông ta nói không? Ông ấy đã quyết không nhận vòng vương miện. Bởi thế cho nên, chắc chắn ông ấy không phải là người tham vọng.

CÔNG DÂN THỨ NHẤT - Nếu chúng tôi được điều này, thì có vài kẻ phải đền tội nặng nề đấy.

CÔNG DÂN THỨ HAI - Tội nghiệp! Mắt ông ta khóc đến đỏ lên như cục than hồng.

CÔNG DÂN THỨ BA - Ở La Mã, không có một người nào cao quý hơn Ăngtoan.

CÔNG DÂN THỨ TƯ - Bây giờ hãy chú ý, ông ta lại tiếp tục nói đấy.

ĂNGTOAN - Mới hôm qua đây thôi, tiếng nói của Xêdar có thể khuynh đảo cả thiên hạ thế gian, mà bây giờ người nằm kia, và không có lấy một người, dù bé mọn đến đâu, thềm đến nghiêng mình kính viếng. Hỡi các bạn chủ nhân ông, nếu có lòng kích thích tâm hồn các bạn nổi lên cuồng nộ, thì tôi sẽ làm thiệt hại cho Brutus, thiệt hại cho Caxius; mà tất cả các vị đó, như các bạn đã biết, đều là những người đáng tôn quý. Tôi không muốn làm thiệt hại cho các vị đó: thà để thiệt hại cho người chết, cho chính mình tôi và cho các bạn, còn hơn là thiệt hại cho những con người đáng tôn quý nhường kia. - À, đây là một tờ văn bản có đóng ấn triện của Xêdar; tôi thấy nó ở trong văn phòng của người; đó là chúc thư của người. Nếu chúng dân được nghe bản chúc thư này, - mà xin lỗi các bạn, tôi không có ý định mang đọc cho các bạn nghe, - thì họ sẽ kéo ùa tất cả lại, hôn những vết thương của Xêdar đã chết và lấy khăn tay hứng những giọt máu thiêng liêng của người; vâng, họ sẽ van xin được một sợi tóc của người để giữ làm kỷ niệm, và khi chết, họ sẽ ghi sợi tóc đó vào chúc thư để truyền lại cho tử tôn, như một món gia tài quý báu.

CÔNG DÂN THỨ TƯ - Anh em muốn được nghe bản chúc thư, xin hãy đọc lên, Mac Ăngtoan.

TOÀN THỂ DÂN CHÚNG - Bản chúc thư! Bản chúc thư! Anh em muốn được nghe bản chúc thư của Xêdar!

ĂNGTOAN - Các bạn cao quý, xin hãy dần lòng; tôi không nên đọc bản chúc thư này; không nên để cho các bạn biết Xêdar thương yêu các bạn đến chừng nào. Các bạn không phải là gỗ, không phải là đá, các bạn là những con người; mà, đã là con người, thì khi được nghe bản chúc thư của Xêdar, tất nhiên các bạn sẽ bùng bùng sôi máu, sẽ phát điên phát cuồng: các bạn đừng biết rằng các bạn là những kẻ thừa kế của Xêdar, thì tốt hơn; vì nếu các bạn biết, thì, hỡi ôi! Cơ sự sẽ đến thế nào!

CÔNG DÂN THỨ TƯ - Xin hãy đọc bản chúc thư! Anh em muốn được

nghe, Ăngtoan! Xin đọc cho anh em nghe bản chúc thư, chúc thư của Xêdar!

ĂNGTOAN - Các bạn có dằn lòng được không? Các bạn có khoan cho một lát được không? Tôi đã đi xa quá, khi nói chuyện đó với các bạn e rằng tôi đã làm thiệt hại cho những con người đáng tôn quý đã rút dao hành thích Xêdar; vâng, tôi e như vậy.

CÔNG DÂN THỨ TƯ - Đáng tôn quý à? Đó là những quân phản bội!

DÂN CHÚNG - Bản chúc thư! Lời di chúc.

CÔNG DÂN THỨ HAI - Đó là những phường gian ác, những đồ hung thủ! Chúc thư! Xin hãy đọc chúc thư đã!

ĂNGTOAN - Vậy là các bạn muốn ép tôi phải đọc bản chúc thư đó? Thế thì, các bạn hãy đứng thành vòng tròn, quây lấy thi thể của Xêdar, và hãy để cho tôi trình bày với các bạn con người đã làm bản chúc thư đó. Tôi có nên xuống không? Các bạn có vui lòng cho phép không?

DÂN CHÚNG - Xin cứ xuống.

CÔNG DÂN THỨ HAI - Xin mời xuống.

Ăngtoan từ diễn đàn bước xuống

CÔNG DÂN THỨ BA - Xin mời cứ việc.

CÔNG DÂN THỨ TƯ - Quây tròn lại! Ta đứng quây lại thành vòng tròn.

CÔNG DÂN THỨ NHẤT - Đứng xa quan tài ra, đứng xa thi hài ra.

CÔNG DÂN THỨ HAI - Dành chỗ cho Ăngtoan, Ăngtoan rất cao quý!

DÂN CHÚNG - Lùi ra! Tránh ra! Đẩy về phía sau đi!

ĂNGTOAN - Các bạn có bao nhiêu nước mắt, bây giờ xin hãy sẵn sàng tuôn vấy chứa chan. Tất cả các bạn đều biết tấm áo choàng này: tôi còn nhớ cái hôm Xêdar khoác nó lần đầu; đó là một buổi chiều tối mùa hè, trong lều trưởng của người, hôm người đại phá quân Nerviêng⁽¹⁾. Các bạn hãy nhìn: chỗ này, mũi dao của Caxius đã xuyên qua; các bạn hãy trông, Caxca hần học đã chọc thủng mông này đây; và qua lỗ thủng này, Brutus sủng ái đã đâm mũi gươm trí mạng, và khi ông ta rút lưỡi thép tạt nguyên đó ra, thì, các bạn thử xem, máu của Xêdar vọt ra theo,

⁽¹⁾ Nerviêng (Nerviens): dân tộc Bỉ ở xứ Gôl (Gaule).

tựa hồ xông ra để xem có phải Brutus hay không, đã hạ độc thủ nhường này; vì Brutus, như các bạn đều biết, là bạn yêu quý của Xêdar. Hỡi các thần linh, các người hãy xét cho, Xêdar quý mến Brutus đến chừng nào! Nhất gương này là cay độc hơn cả: vì khi Xêdar cao thượng thấy Brutus sát hại mình, thì sự bội bạc kia, tác động mạnh hơn cả cánh tay của những quân phản bội, làm cho người hoàn toàn khuynh đảo; trái tim cao cả của người liền tan vỡ, và kéo vạt áo che mặt, Xêdar vĩ đại ngã gục xuống dưới chân pho tượng Pompêiôx máu đầm ròng ròng. Ôi! Thật là trời nghiêng đất sụp, các bạn đồng bào ơi! Khi đó, tôi và các bạn, và tất cả chúng ta đều ngã xuống cùng với người, trong khi sự phản bội đầm máu tung bùng hơn hở trên đầu chúng ta. Ôi! Bây giờ các bạn khóc; tôi thấy rõ là các bạn chạnh lòng thương cảm: đây là những giọt nước mắt hào hùng. Hỡi các tâm hồn nhân hậu! Chỉ mới trông thấy tấm áo bị thương của Xêdar tội nghiệp, mà các bạn đã khóc rồi ư? Các bạn hãy nhìn đây! Chính thân thể người đây, rách nát tới bời, như các bạn trông thấy đó, bởi bàn tay những quân phản bội!

CÔNG DÂN THỨ NHẤT - Ôi! Cảnh tượng thương tâm!

CÔNG DÂN THỨ HAI - Ôi! Xêdar cao quý!

CÔNG DÂN THỨ BA - Ôi! Ngày tai thánh họa!

CÔNG DÂN THỨ TƯ - Ôi! Những quân phản bội! Những kẻ hung tàn!

CÔNG DÂN THỨ NHẤT - Ôi! Cảnh tượng máu me thê thảm biết chừng nào!

CÔNG DÂN THỨ HAI - Chúng ta phải trả thù! Trả thù, tiến lên! Kiếm tìm các ngả! Đốt phá! Giết! Giết hết! Không để cho một tên phản bội nào sống sót.

ÂNGTOAN - Đồng bào, hãy khoan!

CÔNG DÂN THỨ NHẤT - Này, yên lặng! Để nghe ngài Ăngtoan.

CÔNG DÂN THỨ HAI - Chúng tôi sẽ nghe ngài, sẽ theo ngài, sẽ cùng chết với ngài!

ÂNGTOAN - Các bạn hiền, các bạn mến yêu, chớ cho tôi mang tiếng là kích động các bạn dấy loạn bỗng nhiên. Những người đã làm nên cái hành vi kia, là những con người đáng tôn quý; họ có những mối hiềm riêng gì để làm chuyện đó, than ôi! Tôi không được biết. Họ là những người hiền minh và đáng tôn quý và cố

nhiên họ sẽ có những lý lẽ xuôi tai để trả lời các bạn. Thưa các bạn, tôi không muốn cướp đoạt tấm lòng của các bạn: tôi không phải là một nhà hùng biện như Brutus; tất cả các bạn đều biết, tôi chỉ là một kẻ chất phác hồn nhiên, nặng lòng thương bạn; và những người đã cho phép tôi nói trước công chúng về người bạn của tôi, họ biết rõ điều đó lắm. Vì tôi chẳng làm gì có trí khôn ngoan, có lời khéo léo, có phong cách văn nhã, có điệu bộ hùng hồn, có tài biện thuyết giỏi giang, để kích thích cho mọi người sôi máu: tôi chỉ biết ăn nói thật thà; tôi nói với các bạn những điều mà chính các bạn cũng đều biết cả, tôi trình bày cho các bạn thấy những vết thương của Xêdar hiền hậu, những cái miệng im lìm tội nghiệp, tội nghiệp, và tôi nhờ nó nói lên hộ tôi. Nhưng, ví thử tôi lại là Brutus, mà Brutus là Ăngtoan, thì ở đây sẽ có một Ăngtoan tài giỏi, biết khuấy động tâm hồn các bạn và đặt vào mỗi vết thương của Xêdar một cái lưỡi dẻo dăng, có thể xúi giục cả những gạch đá của thành La Mã cũng vùng lên dấy loạn.

DÂN CHÚNG - Chúng ta sẽ nổi loạn!

CÔNG DÂN THỨ NHẤT - Chúng ta sẽ đốt nhà Brutus!

CÔNG DÂN THỨ BA - Đi, đi lên! Đi, đi tìm những kẻ âm mưu phản bội.

ĂNGTOAN - Nhưng hãy nghe tôi nói đã, các đồng bào; hãy nghe tôi nói.

DÂN CHÚNG - Im lặng, kìa! Hãy nghe Ăngtoan, Ăngtoan rất cao quý!

ĂNGTOAN - Thế nào, các bạn, các bạn lăm le đi làm cái việc có ý nghĩa thế nào, các bạn cũng chưa biết rõ; thế nào, Xêdar đã có công ơn gì để xứng đáng lòng thương yêu của các bạn? Than ôi! Các bạn cũng không biết; - thế thì tôi phải nói cho các bạn biết. Các bạn quên bức chúc thư mà tôi nói với các bạn hồi nãy rồi.

DÂN CHÚNG - Ồ, đúng rồi, - bản chúc thư, - đứng lại, mà nghe bản chúc thư.

ĂNGTOAN - Bản chúc thư đây, và do tay Xêdar đóng dấu triện: người tặng cho mỗi công dân La Mã, cho mỗi người thường dân, bảy mươi nhăm đồng đracma⁽¹⁾.

CÔNG DÂN THỨ HAI - Xêdar tối cao quý! Chúng tôi sẽ trả thù cho người!

⁽¹⁾ đracma: tiếng Anh: *drachma*, tiếng Hy Lạp: *drachmê*, là đơn vị tiền tệ. Ở Hy Lạp cổ, đó là đơn vị cân và tiền tệ. Hiện nay, đơn vị tiền tệ của Hy Lạp hiện đại cũng gọi là *drachmê*.

CÔNG DÂN THỨ BA - Ôi, Xêdar đáng bậc vương giả!

ÂNGTOAN - Xin hãy kiên nhẫn nghe tiếp.

DÂN CHÚNG - Im lặng, kìa!

ÂNGTOAN - Ngoài ra, người di tặng các bạn tất cả các vườn cây, lối dạo của riêng người, các vườn quả mới trồng ở bờ bên này sông Tiber; người tặng vĩnh viễn những nơi đó cho các bạn, cho các người thừa kế các bạn sau này, để dùng làm nơi vui chơi công cộng, để các bạn đến đó dạo chơi và giải trí. Ôi chao! Thật đúng là một vị Xêdar chân chính! Bao giờ có được một người thứ hai?

CÔNG DÂN THỨ NHẤT - Không bao giờ! Không bao giờ! Nào đi, đi! Chúng ta sẽ hỏa táng thi hài của người ở nơi lễ trường, và chúng ta sẽ lấy những mớ củi cháy thừa, đem đốt nhà những quân phản nghịch. Ta hãy bốc linh cữu lên nào!

CÔNG DÂN THỨ HAI - Đi kiểm lửa lại đây!

CÔNG DÂN THỨ BA - Phá những ghế dài đem đi!

CÔNG DÂN THỨ NHẤT - Phá ghế ngồi, phá cửa sổ, phá tất!

Dân chúng đi vào cùng với linh cữu

ÂNGTOAN - Bây giờ, cứ để cho mầm mống này tác động! Nguồn oan nghiệt đã khơi, mặc sức nó xuôi dòng chảy xiết!

Một tên hầu ra

- Thế nào, có chuyện gì đó, anh?

TÊN HẦU - Bẩm tướng công, Ôctavius đã tới thành La Mã.

ÂNGTOAN - Hiện nay công tử ở đâu?

TÊN HẦU - Người cùng với Lêpidus hiện ở trong dinh của Xêdar tướng công.

ÂNGTOAN - Thế thì ta phải đến ngay để gặp công tử; người đến thật vừa may. Thái vận đương tươi, và chúng ta có cơ được mọi điều sở nguyện.

TÊN HẦU - Nghe thấy công tử người nói rằng Brutus và Caxius đã phóng ngựa như điên cuồng, chạy trốn ra khỏi chân thành La Mã.

ÂNGTOAN - Chắc hẳn là họ đã được dân chúng cho biết ta đã kích động lòng dân như thế nào. Người hãy đưa ta đến gặp Ôctavius.

Cùng vào

CẢNH III

*La Mã - Một đường phố**Xinna, thi sĩ ra*

XINNA - Đêm qua ta nằm mơ thấy ăn tiệc với Xêdar, và tâm trí ta cứ ngay ngáy lo sợ có tai họa gì đây. Ta chẳng muốn đi ra khỏi nhà tí nào, nhưng có cái gì nó cứ lôi cuốn chân ta ra đường phố thế này không biết.

CÔNG DÂN THỨ NHẤT - Tên anh là gì?

CÔNG DÂN THỨ HAI - Anh đi đâu?

CÔNG DÂN THỨ BA - Nhà ở đâu?

CÔNG DÂN THỨ TƯ - Có vợ con chưa, hay chưa có vợ?

CÔNG DÂN THỨ HAI - Hãy trả lời thẳng thắn mỗi người chúng ta.

CÔNG DÂN THỨ NHẤT - Phải, và cho ngắn gọn.

CÔNG DÂN THỨ TƯ - Phải, và cho khôn ngoan.

CÔNG DÂN THỨ BA - Phải, và cho thật thà, thế là khôn hồn.

XINNA - Tên tôi là gì à? Tôi đi đâu à? Tôi ở đâu? Tôi có vợ hay chưa có vợ à? Vâng thì, để trả lời thẳng thắn mỗi ông, và cho ngắn gọn, và cho khôn ngoan, và cho thật thà, tôi xin trả lời khôn ngoan rằng tôi là trai tân chưa vợ.

CÔNG DÂN THỨ HAI - Nghĩa là anh định nói rằng những kẻ có vợ là những kẻ điên rồ, chứ gì. Đáng lẽ tôi cho anh một cái tát rồi đấy nhé. Hãy nói tiếp đi, cho thẳng thắn.

XINNA - Thẳng thắn, là tôi đi dự đám tang Xêdar.

CÔNG DÂN THỨ NHẤT - Với tư cách là bạn hay thù?

XINNA - Là bạn.

CÔNG DÂN THỨ HAI - Trả lời như vậy, là thẳng thắn đấy.

CÔNG DÂN THỨ TƯ - Và nhà ở đâu? Cho ngắn gọn.

XINNA - Ngắn gọn, nhà tôi ở gần Capitôl.

CÔNG DÂN THỨ BA - Tên là gì? Cho thật thà.

XINNA - Thật thà, tên tôi là Xinna.

CÔNG DÂN THỨ NHẤT - Xé xác nó ra! Nó là một kẻ âm mưu phản nghịch đấy.

XINNA - Tôi là Xinna nhà thơ kia mà, tôi là nhà thơ Xinna kia mà.

CÔNG DÂN THỨ TƯ - Thơ thần nó chẳng ra gì, xé xác nó ra; thơ thần nó chẳng ra gì, xé xác nó ra.

XINNA - Tôi không phải là Xinna âm mưu phản nghịch đâu mà.

CÔNG DÂN THỨ BA - Mặc kệ, tên nó là Xinna: chỉ việc mổ bụng moi tên tuổi nó ra vứt đi, rồi cho nó bước.

CÔNG DÂN THỨ TƯ - Băm vằm nó ra, băm vằm nó ra! Nào, đóm đầu! Anh em ơi! Đuốc đầu! Đến nhà Brutus, đến nhà Caxius, đốt sạch. Vài anh em đến nhà Dêxius, vài anh em khác đến nhà Caxca, vài anh đến nhà Ligarius; đi! đi!

Cùng vào

HỒI BỐN

CẢNH I

La Mã⁽¹⁾ - Một căn phòng trong nhà Ăngtoan

*Ăngtoan, Ôctavius và Lêpidus
ngồi chung quanh một cái bàn*

ĂNGTOAN - Vây, tất cả những tên này sẽ phải chết; tên tuổi chúng đã đánh dấu đây rồi.

ÔCTAVIUS - Cả em trai của ông nữa, cũng phải chết; ông có đồng ý không, Lêpidus?

LÊPIDUS - Xin đồng ý...

ÔCTAVIUS - Đánh dấu đi, Ăngtoan.

LÊPIDUS - Nhưng với điều kiện là Publius, con trai bà chị của ông, cũng không được sống, Mac Ăngtoan ạ.

ĂNGTOAN - Nó sẽ không được sống: ông hãy nhìn đây, tôi đã đánh một cái dấu to tướng vào tên nó đây rồi. Nhưng này, Lêpidus, ông hãy đi đến nhà Xêdar, lấy bản chúc thư đem về đây, chúng ta sẽ quyết định phải cắt xén những gì cho nhẹ bớt phần di sản.

LÊPIDUS - Nhưng khi trở về, tôi có còn được gặp các ông ở đây không?

⁽¹⁾ La Mã: đây là cảnh trí theo chú dẫn của bản A. Bản C thì in là: "Cảnh trí ở trên một hòn đảo nhỏ gần Mutina, trên sông Lavinus...". Bản B thì in: "Một căn nhà ở La Mã" nhưng có chú thích rằng: "Theo lịch sử cuộc hội đàm giữa ba vị chấp chính này không diễn ra ở La Mã, nhưng ở một hòn đảo nhỏ trên sông Rê nô...".

ÔCTAVIUS - Hoặc ở đây, hoặc ở Capitôl.

Lêpidus vào

ĂNGTOAN - Y là một con người tầm thường, chẳng có tài đức gì, chỉ đáng dùng để sai vặt. Khi thiên hạ chia ba⁽¹⁾, mà y cũng được là một trong ba người dự phần, thì có thích đáng không nhỉ?

ÔCTAVIUS - Chính ông là người đã cho rằng y xứng đáng, và ông đã hỏi ý kiến y để xem những ai phải ghi vào tội chết trong sổ đen của chúng ta mà.

ĂNGTOAN - Ôctavius, tôi đã sống nhiều ngày tháng hơn ông, tuy rằng ta chồng chất danh vọng lên con người đó để ta được nhẹ bớt một số những gánh nặng bỉ ổi, nhưng y sẽ chỉ được mang những danh vọng đó như con lừa chở vàng, để rên rỉ và đổ mồ hôi dưới gánh nặng nề, để tùy ta dắt dẫn hay thúc đẩy đi theo con đường mà ta vạch ra. Một khi hấn đã chở kho báu của chúng ta đến nơi ta muốn, thì chúng ta sẽ cất gánh nặng cho y và xua y đi, như xua con lừa đã nhẹ gánh, ra vẫy tai gặm cỏ ở cánh đồng hoang.

ÔCTAVIUS - Cái đó xin để tùy ông; nhưng y là một chiến tướng lão thành và dũng lược đấy.

ĂNGTOAN - Con ngựa chiến của tôi cũng vậy, Ôctavius ạ. Vì thế nên tôi cho nó rất nhiều cỏ tươi. Nó là một sinh vật mà tôi huấn luyện cho biết chiến đấu, biết quay, biết đứng lại, biết chạy thẳng tới đích; tất cả mọi động tác của thân thể nó là do trí óc của tôi sai khiến. Ở một vài phương diện, Lêpidus cũng chẳng khác gì: cần phải huấn luyện, phải dắt dẫn, phải chỉ huy bước tiến; đó là một kẻ đầu óc khô cằn, chỉ nuôi dưỡng bằng những đồ thừa của thái; những cái thiên hạ đã cho là vô dụng, quẳng đi, thì y bắt đầu vô lấy hí hứng. Ta chỉ nên coi y như một đồ vật của ta sử dụng. Và bây giờ, Ôctavius, xin hãy nghe những tin quan trọng này: Brutus và Caxius đương chiêu mộ binh mã; ta phải đương đầu ngay lập tức. Vậy, ta phải tập hợp các lực lượng lại, liên kết với những bạn bè tốt nhất của ta, và tận dụng mọi khả năng phương tiện. Và ngay bây giờ,

⁽¹⁾ *thiên hạ chia ba*: sau khi Xêđar chết, Lêpidus cùng với Ôctavius và Ăngtoan lập thành nhóm Tam chấp chính thứ hai. Lêpidus được chia xứ Tây Ban Nha và xứ Gôl (Pháp cũ), sau bị tước dần quyền bính, chỉ còn được cai trị miền Bắc Phi, cuối cùng bị Ôctavius tước nốt; và chết âm thầm.

ta phải bàn bạc tìm những phương kế hay nhất để phát lộ mọi âm mưu thâm kín, và đương đầu hiệu nghiệm với những nguy cơ hiểm hiện.

OCTAVIUS - Ta bàn ngay đi vì chúng ta đương là mục tiêu bị rất nhiều kẻ thù vây quanh tứ phía; và có nhiều kẻ, miệng thì tươi cười với ta, nhưng tôi e rằng trong lòng lại rắp sẵn muôn nghìn mưu sâu hiểm độc.

Cùng vào

CẢNH II

*Trước lầu trưởng của Brutus,
ở dinh trại, gần Xardis*

*Tiếng trống, Brutus ra cùng với Luxilius, Luxius và quân lính;
Titinius và Pindarus tiến đến gặp họ*

BRUTUS - Ai? Đứng lại!

LUXILIUS⁽¹⁾ - Ai? Khẩu lệnh! Đứng lại!

BRUTUS - Thế nào! Có chuyện gì, Luxilius? Caxius đã gần tới chưa?

LUXILIUS - Gần tới nơi rồi, và Pindarus đã đến để chuyển đệ lời chào của chủ hãn tới ông.

Pindarus đệ trình một bức thư cho Brutus

BRUTUS - Lời chào thật là trang nhã. (*Nói với Pindarus*) - Pindarus, chủ người, hoặc vì bản thân có sự thay đổi, hoặc vì có những tướng tá không tốt, đã làm cho ta có lý do chính đáng để ước mong rằng một số những sự việc đã xảy ra, giá đừng xảy ra thì hơn. Nhưng, ông ấy đã gần tới đây, và ta sẽ được nghe ông biện bạch ra sao.

⁽¹⁾ Luxilius: bản A in là Luxius. Theo bản B và C, đều in là Luxilius, có lẽ đúng hơn, vì Luxius chỉ là một thằng tiểu đồng của Brutus, không có nhiệm vụ canh gác. Vả chăng, câu đối thoại dưới tỏ rằng đây là Luxilius, vì sau khi cùng hô đứng lại, Brutus và Luxilius nhận được ra nhau ngay, không thấy nói gì về Luxius cả.

PINDARUS - Tôi tin chắc rằng tướng công sẽ thấy chủ nhân cao quý của tôi đúng với bản chất của người, trang trọng và cao nhã.

BRUTUS - Chắc hẳn như vậy thôi. - Luxilius, cho hỏi riêng một câu. Ông ta đón tiếp ông thế nào? Nói cho tôi biết.

LUXILIUS - Cũng khá lễ độ và kính cẩn, nhưng không có sự vồn vã thân mật và niềm nở chuyện trò bả lả như ngày trước.

BRUTUS - Ông vừa mô tả một người bạn nồng ấm đương trở thành lạnh nhạt đấy. Luxilius, ông nên nhớ rằng bao giờ cũng vậy, khi tình yêu mến bắt đầu nhạt nhẽo và tàn tạ, thì bao giờ nó cũng trở thành khách khí gượng gạo. Trong tình cảm chân thành phác thực, không có những trò khách sáo; trái lại, những kẻ tâm tình trống rỗng, giống như những con ngựa ra vẻ hăng hái dưới tay người, phô trương hùng dũng; nhưng khi bị đánh thúc trầy da rớm máu, chúng bèn gục cổ rũ bờm, và quỵ xuống, rõ mặt uơn hèn. (*Nói với Luxilius*) - Ông ta có đem binh mã đi theo không?

LUXILIUS - Đại đội quân mã của ông ta định đêm nay đóng trại ở Xardis; đại bộ phận, hầu hết cả đoàn kỵ binh, cùng tiến đến đây với Caxius.

Xa xa, nghe có tiếng nhạc hành quân

BRUTUS - Nghe kìa, ông ta đến đấy. Ta hãy ra nghênh tiếp cho trọng thể.

Caxius và quân lính kéo ra

CAXIUS - Đứng lại! Đứng!

BRUTUS - Đứng lại! Đứng! Hãy truyền lệnh dọc theo hàng ngũ.

MỘT TIẾNG NGƯỜI (*trong hậu trường*) - Đứng lại!

MỘT TIẾNG THỨ HAI (*trong hậu trường*) - Đứng lại!

MỘT TIẾNG THỨ BA (*trong hậu trường*) - Đứng lại!

CAXIUS - Ông anh cao quý, ông đã nhục mạ tôi.

BRUTUS - Xin thần minh chứng giám! Tôi có hề nhục mạ những kẻ thù của tôi không? Nếu không, thì có lẽ nào tôi lại nhục mạ một người em?

CAXIUS - Brutus, những phong cách hòa nhã của ông che giấu những lời nhục mạ; và khi ông nhục mạ...

BRUTUS - Caxius, xin hãy bình tĩnh. Có điều gì trách móc, xin cứ nói dẫu dằng. Tôi biết rõ tính nết của ông lắm. Ta không nên xô xát với nhau ở đây; trước mặt quân lính của hai bên, chỉ nên cho họ trông thấy giữa chúng ta mối tình hữu hảo. Ông hãy cho lệnh lui quân, rồi mời ông vào trong trướng của tôi, Caxius ạ, ông tha hồ trách móc, tôi sẽ lắng tai nghe.

CAXIUS - Pindarus, ra lệnh cho tướng tá lui quân cách xa đây một chút.

BRUTUS - Luxilius, cũng ra lệnh như vậy. Và trong khi chúng ta còn đương đàm đạo, không cho một ai được bén mảng lại gần. Luxius và Titinius sẽ đứng canh ngay cửa.

Cùng vào

CẢNH III

Trong lều trướng của Brutus

Brutus và Caxius ra

CAXIUS - Ông đã nhục mạ tôi, và đây là bằng chứng: ông đã kết án và xử nhục Luxius Pella về tội ăn hối lộ của dân Xardis ở đây; tôi biết rõ con người đó, nên có gửi thư nói hộ, và bao nhiêu thư của tôi, ông không thèm đếm xỉa.

BRUTUS - Ông viết thư can thiệp vào một vụ như thế, tức là tự mình lăng nhục mình.

CAXIUS - Trong một lúc như lúc này, tôi tưởng không nên bới móc từng lỗi nhỏ.

BRUTUS - Để tôi nói ông nghe, Caxius, chính ông cũng bị buộc tội rất nhiều về chuyện tham ô, buôn quan bán tước, tham vàng mà phong chức vị cho những kẻ không có tài đức.

CAXIUS - Tôi, tham ô? Khi ông thốt ra lời nói đó, ông biết rằng ông là Brutus; nếu không, thì xin nói có thần minh, lời nói đó sẽ là lời cuối cùng của đời ông...

BRUTUS - Tội tham ô được cái danh hiệu Caxius tôn quý bao che cho nên sự trừng phạt không dám lộ đầu.

CAXIUS - Trừng phạt!

BRUTUS - Xin hãy nhớ chuyện tháng ba, hãy nhớ chuyện ngày rằm tháng ba. Máu của Julius vĩ đại đã đổ ra, há chẳng phải vì danh nghĩa điều phạt đó sao? Nếu không phải vì điều dân phạt tội thì có kẻ gian ác nào đã dám động đến người y, đã dám đâm chết y? Sao, chúng ta là những người đã hạ sát kẻ đứng đầu tất cả thiên hạ, chỉ vì tội y đã nâng đỡ những phường trộm cướp, mà bây giờ đây một người trong bọn chúng ta lại chịu bắn tay mà cầm của hối lộ như nhóp, lại chịu bán rẻ cái địa hạt rộng lớn của những danh cao vọng hậu của chúng ta, đổi lấy một dùm vàng dơ dáy, vừa đủ lột bàn tay? Thà làm cho chó sủa trắng, còn hơn làm một người La Mã mà như vậy!

CAXIUS - Brutus, đừng nên sửa đổi tôi nữa, tôi không dung thứ được đâu. Ông muốn hạn chế tôi vào trong một cái vòng chật hẹp, thật là sai lầm hết sức. Tôi đây, là một chiến tướng lão luyện hơn ông, và xử thế còn thành thạo hơn ông.

BRUTUS - Thôi đi, chẳng đúng như vậy đâu, Caxius.

CAXIUS - Đúng như vậy.

BRUTUS - Tôi bảo rằng không đúng.

CAXIUS - Đừng dồn ép tôi quá nữa, kéo tôi nén lòng không nổi. Hãy liệu hồn. Đừng có trêu gan tôi vào.

BRUTUS - Lui đi, đồ khốn kiếp!

CAXIUS - Có thể thế được chăng?

BRUTUS - Hãy nghe đây! Để tôi nói cho mà nghe! Đời nào tôi lại chịu nhượng bộ cơn nóng giận liều lĩnh của ông? Đời nào tôi lại kinh hãi, khi một thằng điên cuồng trừng con mắt nhìn tôi?

CAXIUS - Trời đất ơi! Trời đất ơi! Tôi chịu làm sao nổi cái nước này!

BRUTUS - Cái nước này thôi à? Còn chịu nhiều hơn thế nữa kia! Cứ việc sôi máu lên, cho đến khi nào trái tim tức khí nổ tung ra; ông cứ việc cho bọn nô bộc của ông xem ông có thể tức giận đến độ nào, cứ việc làm cho bọn đầy tớ của ông run sợ. Nhưng đừng tưởng là tôi sẽ phải lùi bước, sẽ phải len lén nhìn ông, sẽ phải nằm rạp xuống và bò lê dưới đất khi thấy ông nổi cơn thịnh nộ! Nói có thần minh, ông sẽ phải ngậm hờn nuốt giận, dù cho gan ruột đứt ra từng khúc! Vì từ nay trở đi, khi nào ông nổi sung, tôi chỉ lấy làm trò vui ngộ, phải, làm trò cười mà thôi.

CAXIUS - Đến cái nước như vậy ư?

BRUTUS - Ông bảo rằng ông là một chiến tướng giỏi giang hơn tôi; hãy thử xem! Hãy chứng tỏ những lời huênh hoang của ông là đúng sự thực đi nào, tôi rất lấy làm vui lòng. Về phần tôi, tôi sẽ rất lấy làm sung sướng được học những người tài giỏi hơn mình.

CAXIUS - Ông lăng mạ tôi đủ cách; ông lăng mạ tôi, Brutus. Tôi nói: một chiến tướng lão thành hơn, chứ không nói tài giỏi hơn. Tôi có nói tài giỏi hơn đâu!

BRUTUS - Dù ông có nói, tôi cũng chẳng bận tâm.

CAXIUS - Hồi còn sinh thời, Xêdar cũng không dám chọc tức tôi như vậy.

BRUTUS - Thôi đi, thôi đi! Chính ông không dám khiêu khích y như vậy thì có.

CAXIUS - Tôi không dám?

BRUTUS - Chứ sao.

CAXIUS - Thế nào? Tôi không dám khiêu khích y?

BRUTUS - Ông không dám vì còn lo giữ lấy cái mạng.

CAXIUS - Đừng quá cậy ở tình bạn của tôi, tôi rất có thể làm những chuyện mà sau này tôi sẽ phải hối tiếc.

BRUTUS - Thì ông đã làm những chuyện đáng phải hối tiếc rồi đấy thôi. Những lời đe dọa của ông chẳng nạt được ai đâu, Caxius, vì tôi có bộ áo giáp kiên cố, là lòng chính trực, nên những lời đe dọa kia chỉ lướt qua bên cạnh tôi như gió thoảng hão huyền, tôi không thèm để ý. Tôi có cho người đến hỏi ông vài món tiền, ông đã từ chối. Tôi không biết kiếm tiền bằng những cách xấu xa; nói có trời, tôi thà đem trái tim này đúc thành tiền bạc và cho máu này rỏ từng giọt xuống thành những đồng tiền, chứ không đời nào chịu dùng cách bất chính để cướp giật ở bàn tay lao khổ của những người nông dân đồng tiền chắt chiu của họ. Tôi cho người đến hỏi vay tiền ông để trả lương cho quân lính, ông đã từ chối. Như vậy có xứng đáng với Caxius không? Ví thử Caxius hỏi vay tôi, thì tôi có thể nào từ chối như vậy được không? Nếu có bao giờ Mac Brutus trở thành biển lận đến nỗi đem những đồng tiền khốn nạn khóa chặt trong hòm, mặc cho bạn hữu thiếu thốn, thì xin các thần linh hãy ra uy sấm sét mà đánh tan xác nó ra!

CAXIUS - Tôi không hề từ chối ông.

BRUTUS - Ông đã từ chối.

CAXIUS - Tôi không từ chối. Chẳng biết kẻ ngu dốt nào đã chuyển đạt lời phúc đáp của tôi cho ông như vậy. Brutus đã làm tôi đau lòng! Đáng lẽ bạn hữu phải biết dung thứ cho nhau những khuyết điểm, thì Brutus lại đem những khuyết điểm của tôi mà xé to ra.

BRUTUS - Tôi không xé to, nhưng thấm thía ruột gan vì nó.

CAXIUS - Ông không yêu tôi.

BRUTUS - Tôi không yêu những lỗi lầm của ông.

CAXIUS - Con mắt bạn hữu đáng lẽ không bao giờ nhìn thấy những lỗi lầm đó mới phải.

BRUTUS - Con mắt kẻ phỉnh phờ sẽ không nhìn thấy, dù cho nó to lù lù như núi Ôlanhơ cao vợi.

CAXIUS - Hãy đến đây, Ăngtoan; hãy đến đây, Ôctavius tiểu tử! Hãy trút hận thù của các người lên đầu một mình Caxius này, vì Caxius đã chán ngán cõi đời; bị thù ghét bởi người mình yêu quý, bị khinh thường bởi người anh máu mủ, bị ngược đãi như một tên nô lệ; bao nhiêu lỗi lầm bị soi mói, bị ghi vào sổ sách, bị người ta thuộc lòng, nhớ kỹ, rồi đem ném vào mặt mình! Ôi! Ta có thể đem cả tâm hồn rỏ thành nước mắt chứa chan! Đây, dao nhọn của tôi đây, ngực phanh trần của tôi đây: trong ngực này chứa đựng một trái tim quý báu hơn cả kho tàng của Publius, hơn cả vàng ròng bạc chảy! Nếu ông là một người La Mã, thì xin hãy rút trái tim này ra; tôi, đã từ chối ông tiền bạc, tôi xin đem trái tim của tôi để hiến cho ông. Hãy đâm tôi một nhát, như ông đã đâm Xêdar; vì, tôi biết, khi ông thù ghét y đến cao độ, ông còn mến y hơn cả Caxius này.

BRUTUS - Hãy tra lại dao vào vỏ. Hãy tha hồ nổi cơn giận dữ, xin để mặc lòng. Muốn làm gì cứ việc, chuyện ô danh cũng chỉ là trò đùa con trẻ. Caxius ơi, bạn liên minh với ông chỉ là một con cừu nhỏ hiền lành, lòng mang nổi giận cũng chẳng qua như đá lửa mang chất lửa: đánh mạnh vào thì bật ra một tia cháy lòe, rồi nguội lạnh ngay như cũ.

CAXIUS - Vậy ra Caxius chỉ sống để làm trò vui cho Brutus, trong khi bị những nỗi ưu phiền bức bối nung nấu tâm can!

BRUTUS - Tôi cũng vậy thôi, khi miệng nói năng thì trong lòng cũng đương ưu phiền bức tức.

CAXIUS - Ông cũng thú thật như vậy ư? Hãy đưa bàn tay đây.

BRUTUS - Và cả tấm lòng này nữa.

CAXIUS - Brutus ơi!

BRUTUS - Có chuyện gì?

CAXIUS - Ông có mến yêu tôi đến mức có thể chịu đựng được tôi, khi nào tính khí bực bội cấu kỉnh, do mẹ truyền cho, làm cho tôi quá giận mất khôn?

BRUTUS - Có, Caxius ạ; vậy, từ nay về sau, khi nào ông quá nóng với Brutus của ông, thì hãy sẽ cho rằng đó là thân mẫu của ông nổi nóng, và sẽ để mặc ông.

Có tiếng ồn ào ở hậu trường

MỘT THI SĨ (*từ trong hậu trường*) - Để cho tôi vào xem các vị tướng soái ra sao; các vị đó đương có chuyện xích mích với nhau, không nên để họ một mình.

LUXIUS (*từ bên trong*) - Không vào được.

THI SĨ (*từ bên trong*) - Dù chết, tôi cũng cứ vào!

Thi sĩ ra, theo sau là Luxilius, Titinius và Luxius⁽¹⁾

CAXIUS - Sao vậy? Có chuyện gì?

THI SĨ - Xấu hổ quá, nhị vị tướng quân ơi! Các vị định làm gì? Hai người như các vị, phải biết mến yêu nhau, phải đồng tâm mới được. Hãy nghe tôi, các vị, vì chắc chắn tuổi tác tôi nhiều hơn.

CAXIUS - Ha, ha! Cái thằng trơ trẽn, thơ thẩn chẳng nên vắn!

BRUTUS - Ra ngay, đồ khốn kiếp! Quân láo lếu, bước ngay!

CAXIUS - Hãy khoan dung cho hắn, Brutus; đó là cái trò riêng của hắn xưa nay.

BRUTUS - Tôi sẽ chiếu cố đến cái trò vè của hắn, khi nào hắn biết lựa chọn đúng lúc. Đương chiến tranh, những phường múa hát ngêu ngao đó được tích sự gì?

- Đi ra ngay, tên kia!

CAXIUS - Đi ra, đi ra, cuốn xéo đi!

⁽¹⁾ (... và Luxius): đây theo chú dẫn động tác của bản B; chúng tôi thấy hợp lý hơn. Theo các bản kia, thì chỉ có một mình vai thi sĩ ra, đến khi hắn bị đuổi vào, mới thấy Luxilius và Titinius hiện ra; như vậy, hóa ra tên thi sĩ kia vượt cả vòng canh gác, đột nhập vào tận trường của chủ soái, mà chẳng có ai chạy theo!

Thi sĩ vào

BRUTUS - Luxilius và Titinius, hai ông hãy ra lệnh cho các tướng lĩnh chuẩn bị cho quân lính của họ có nơi đồn trú đêm nay.

CAXIUS - Rồi các ông trở về đây, và dẫn ngay Mexala lại đây cho chúng tôi.

Luxilius và Titinius vào

BRUTUS - Luxius, rót một tô rượu nho lên đây.

Luxius vào

CAXIUS - Tôi không ngờ ông có thể nóng giận đến như thế.

BRUTUS - Caxius ạ, tôi đang có nhiều chuyện phiền não.

CAXIUS - Triết lý ông để đâu mà đi mua não chuốc sầu bỗng dưng?

BRUTUS - Không ai chịu đựng đau đớn được hơn tôi: Porxya chết rồi.

CAXIUS - Ủa! Porxya?

BRUTUS - Chết rồi.

CAXIUS - Thế mà ông không giết tôi, hồi nãy, khi tôi làm ông bực mình! Ôi! Thật là một cái tang đau đớn, chua xót! Phu nhân mất vì bệnh gì?

BRUTUS - Đau lòng vì vợ chồng xa cách, và phiền muộn vì thấy Ängtoan và tên nhụ tử Octavius lớn mạnh lên vùn vụt - cái tin này tôi nhận được cùng một lúc với tin nàng tuyệt mệnh; nàng đã hóa điên, và, trong lúc vắng các thị tỳ, nàng đã nuốt than hồng tự tử.

CAXIUS - Và chết như vậy?

BRUTUS - Như vậy.

CAXIUS - Hỡi trời đất quỷ thần!

Luxius mang rượu và đèn nến ra

BRUTUS - Thôi, đừng nói chuyện nàng nữa. Cho tôi một tô rượu: tôi chìm trong rượu nồng tất cả nỗi niềm cay đắng, Caxius ạ. (Uống rượu)

CAXIUS - Thấy ông nâng cốc hào hùng, mà lòng tôi cồn cào thèm khát. Luxius, rót rượu vào đây, rót cho đầy tràn miệng cốc; tình Brutus tràn trề, uống bao nhiêu cho đã! (Uống)

Luxius vào. Titinius và Mexala ra

BRUTUS - Vào đây, Titinius! Mừng đón Mexala hiền hữu! Bây giờ ta

hãy ngồi xuống đây, quây quanh ngọn nến này, và bàn bạc với nhau xem tình thế đòi hỏi những gì.

CAXIUS - Porxya, nàng không còn nữa thật chẳng?

BRUTUS - Thôi, xin đừng nhắc đến chuyện ấy nữa.

- Mexala, tôi có nhận được những thư tín cho biết rằng tên nhụ tử Ôctavius và Mac Ăngtoan kéo đến chúng ta với một đội quân hùng hậu, và đương tiến quân về phía Philippi.

MEXALA - Tôi cũng có nhận được những thư tín nội dung như vậy.

BRUTUS - Và có thêm tin gì khác nữa không?

MEXALA - Có. Bằng những sắc lệnh phóng trục và đặt ra ngoài vòng pháp luật, Ôctavius, Ăngtoan và Lêpidus đã sát hại trên dưới một trăm vị nguyên lão nghị viên.

BRUTUS - Như vậy là những thư tín của chúng ta không phù hợp với nhau lắm. Theo những thư tôi nhận được thì chỉ có bảy chục vị nguyên lão bị chết vì lệnh phóng trục, và trong số đó có Xixêrô.

CAXIUS - Trong số đó có Xixêrô?

MEXALA - Vâng, Xixêrô đã bỏ mình, và chính vì cái lệnh phóng trục đó. Tướng công, ngài có nhận được thư tín của phu nhân không?

BRUTUS - Không, Mexala ạ.

MEXALA - Thế, trong những thư tín ngài nhận được, có thấy nói gì về phu nhân không?

BRUTUS - Không thấy nói gì cả, Mexala ạ.

MEXALA - Thế thì lạ thật!

BRUTUS - Sao ông lại hỏi như vậy? Thư tín của ông nhận được, có nói gì về nàng không?

MEXALA - Thừa tướng công, không.

BRUTUS - Ông là người La Mã, hãy nói thật cùng tôi.

MEXALA - Vâng, là người La Mã, ông hãy nghe sự thật mà tôi nói đây. Phu nhân đã chết rồi, và chết một cách lạ kỳ.

BRUTUS - Vậy thì, vĩnh biệt, Porxya! Sống chết là lẽ thường, Mexala ạ. Vì tôi vẫn nghĩ, rồi một ngày kia nàng sẽ chết, nên bây giờ tôi có sức chịu nổi cái tin này.

MEXALA - Chịu đựng nổi những đau thương lớn như vậy, mới đáng mặt anh hào.

CAXIUS - Triết lý này, tôi được học cũng bằng ông, nhưng bản tính của tôi không thể nào chịu đựng nổi như vậy?

BRUTUS - Thôi, ta hãy nghĩ đến công việc đang sờ sờ trước mắt. Bây giờ ta tiến quân ngay tới Philippi, các ông nghĩ sao?

CAXIUS - Tôi cho là không nên.

BRUTUS - Vì lẽ gì?

CAXIUS - Nên để quân địch đến tìm ta thì hơn, chúng sẽ tiêu hao lực lượng, quân sĩ của chúng sẽ mệt mỏi và cái thế của chúng sẽ yếu bớt đi; trong khi đó, chúng ta ngồi yên dưỡng sức, ta sẽ có thể phòng ngự dẻo dai mạnh mẽ hơn.

BRUTUS - Những lý lẽ tốt, gặp những lý lẽ tốt hơn, tất nhiên phải lùi bước. Dân chúng, từ Philippi, đến đây, đối với chúng ta chỉ có một lòng mến yêu gương ép; vì họ đã phải đóng góp cho chúng ta một cách miễn cưỡng. Quân địch, nếu kéo qua vùng của họ, sẽ mộ được thêm lính để bồi tăng quân số, và khi tới đây, chúng đã được bồi bổ, tăng cường và phấn khích. Trái lại, nếu chúng ta kéo sang Philippi nghênh địch, để dân chúng vùng này lại sau lưng, thì ta sẽ triệt được của quân địch tất cả những lợi thế kia.

CAXIUS - Hãy nghe tôi nói, ông anh.

BRUTUS - Để cho tôi nói tiếp. Ông lại nên nhớ rằng chúng ta đã tận dụng những khả năng của các bạn hữu, quân số đã lên đến mức tối đa, không thể nào hơn được nữa, nghĩa lớn đã chín mùi. Quân địch thì mỗi ngày một lớn mạnh thêm, còn chúng ta, đã lên đến tột đỉnh rồi, chỉ có cơ giảm sút đi thôi. Trong công việc của người đời, cũng có thời vận như con nước thủy triều, biết nắm lấy nó lúc ngọn trào đang dâng lên, thì có thể thành công; nếu bỏ lỡ, thì tất cả một đời ngoi ngóp cũng chỉ quay cuồng trong đám thác ghềnh tai họa. Chính lúc này, chúng ta đương ở giữa lúc biển lớn trào dâng như vậy đó, ta phải biết lợi dụng ngọn trào đương thuận, kéo rồi mất hết cả thời cơ.

CAXIUS - Ý ông đã muốn vậy, xin hãy tiến quân đi. Chúng tôi cũng xin tiến quân và đón quân địch ở Philippi.

BRUTUS - Trong khi chúng ta đàm đạo, thì bóng đêm đã lên tới đặc dày. Ta phải tuân theo lẽ đương nhiên, mà đi nghỉ ngơi tí chút gọi là. Còn gì phải nói nữa không?

CAXIUS - Chẳng còn gì nữa. Chúc ông nghỉ yên giấc. Tảng sáng ta sẽ dậy, và lên đường!

BRUTUS - Luxius, đem áo ngủ cho ta.

Luxius vào

- Xin chào hiền hữu Mexala!

- Chào Titinius!

- Caxius cao quý, xin chúc một đêm tốt lành, yên giấc!

CAXIUS - Ông anh yêu quý! Cái đêm hôm nay, lúc đầu thật là không tốt đẹp! Mong rằng tâm hồn của đôi ta từ nay không bao giờ có chuyện bất hòa nữa! Có phải không, Brutus?

BRUTUS - Thôi, mọi điều vui vẻ cả rồi.

CAXIUS - Chúc tướng công ngon giấc!

BRUTUS - Chúc hiền đệ ngon giấc!

TITINIUS và MEXALA - Chúc Brutus tướng công ngon giấc!

BRUTUS - Chào tất cả mọi người.

Caxius, Titinius và Mexala vào.

Luxius trở ra với chiếc áo ngủ

BRUTUS - Đưa áo cho ta. Cây đàn của con đâu?

LUXIUS - Trong trướng của ngài đây.

BRUTUS - Thế nào! Giọng ngái ngủ à? Tội nghiệp thằng bé! Ta chẳng trách con đâu; con phải thức nhiều quá, nên mệt rũ ra rồi. Hãy gọi Clôdius và một vài tả hữu của ta lên đây; ta muốn họ ngủ ngay trong trướng của ta đây, trên một chồng gối đệm.

LUXIUS - Varô! Clôdius!

Varô và Clôdius ra

VARÔ - Tướng công cho gọi?

BRUTUS - Các anh em, hãy vào nằm trong trướng của ta đây và ngủ đi. Không chừng lát nữa ta sẽ phải gọi các anh em dậy, để có việc sai sang bên trái Caxius em ta.

VARÔ - Vâng xin phép tướng công cho anh em đứng túc trực ở đây, anh em xin thức chờ lệnh của tướng công.

BRUTUS - Không, ta không muốn như vậy. Cứ đi nằm đi, các bạn ạ. Rất có thể ta lại đổi ý. Trông này, Luxius, ta cứ đi tìm mãi quyển sách này; thì ra ta đã đút nó vào túi áo ngủ!

Các tả hữu đi nằm

LUXIUS - Con vẫn nhớ rõ là tướng công không hề đưa cho con cất mà.

BRUTUS - Đừng giận ta, con ạ; ta đáng trí quá. Con có thể giương đôi mắt đã nặng trĩu lên một chốc lát, và đàn một vài câu được không?

LUXIUS - Bẩm tướng công, xin vâng, nếu tướng công thích.

BRUTUS - Ta thích đấy, con ạ; ta làm phiền con nhiều quá, nhưng con vốn sẵn lòng mà.

LUXIUS - Bẩm ông, đó là bốn phận của con.

BRUTUS - Đáng lẽ ra, ta cũng chẳng nên đòi con làm bốn phận quá sức; ta biết là tuổi trẻ cần có thì giờ nghỉ ngơi.

LUXIUS - Bẩm tướng công, con đã có ngủ rồi.

BRUTUS - Thế là tốt lắm, và rồi con sẽ lại ngủ thêm nữa; ta không giữ con lâu đâu. Nếu ta còn được sống, ta sẽ hậu đãi con. (*Luxius đàn và hát*) Thật là tiếng đàn ngái ngủ! - Ôi, giấc ngủ giết người! Người giáng cả cây chùy nặng chịch lên đầu thằng nhỏ của ta, nó đương đàn hát để hầu người? - Tiểu đồng ngoan ngoãn, ngủ cho ngon, ta không muốn đánh thức con dậy, sợ phiền con. Con gục đầu một cái, là vỡ uống cây đàn; để ta cất đi cho nào! Và ngủ cho ngon nhé! - Xem nào, chả biết khi dùng đọc sách, ta có gấp trang đánh dấu hay không đây? Có, đây rồi thì phải.

Ngồi xuống. Bóng ma của Xêdar hiện ra

Ngọn nến sao lù mù! - Ủa! Ai đó?... Có lẽ vì mắt ta mệt mỏi, nên trông ra thành bóng hình quái đản!... Nó tiến lại ta kìa!... Người có thực hay không? Người là quỷ thần hay ma quái, mà làm cho máu ta giá lạnh, và tóc ta dựng ngược trên đầu? Người là cái gì? Hãy nói lên!

BÓNG MA - Ta là oan gia của nhà người, Brutus.

BRUTUS - Người đến đây để làm gì?

BÓNG MA - Để bảo cho người biết, người sẽ gặp ta ở Philippi.

BRUTUS - À, được. Vậy ta sẽ gặp lại người chứ?

BÓNG MA - Phải, ở Philippi.

BRUTUS - Ủ, thế thì ta sẽ gặp lại người ở Philippi. (*Bóng ma biến mất*⁽¹⁾) Bây giờ ta đã định thần lại rồi, thì người lại biến mất!

⁽¹⁾ (*Bóng ma biến mất*): động tác chú dẫn theo bản B và C. Theo bản A, thì động tác này đặt ở trên một câu, sau khi bóng ma nói: "Phải, ở Philippi".

Oan gia, tiếc rằng ta không được nói chuyện với người nhiều hơn chút nữa.

- Nhỏ! Luxius! Varô! Clôdius! Các anh em, dậy đi! Clôdius!

LUXIUS - Bấm tướng công, dây đàn sai cả cung bậc rồi.

BRUTUS - Nó tưởng vẫn đương đàn! Luxius, dậy đi!

LUXIUS - Bấm tướng công?

BRUTUS - Luxius, con mơ ngủ hay sao mà kêu rầm lên vậy?

LUXIUS - Bấm tướng công, con chẳng biết là con có kêu bao giờ.

BRUTUS - Có, mày kêu rầm lên mà; mày trông thấy cái gì?

LUXIUS - Bấm tướng công, con có thấy cái gì đâu?

BRUTUS - Ngủ lại đi, Luxius.

- Clôdius! Cái thằng cha! (*Nói với Varô⁽¹⁾*) - Ê, dậy đi, ông tướng này!

VARÔ - Bấm tướng công?

CLÔDIUS - Bấm tướng công?

BRUTUS - Sao các người đương ngủ bỗng kêu rầm lên vậy?

VARÔ và CLÔDIUS - Bấm tướng công, chúng con có kêu lên à?

BRUTUS - Phải. Các người thấy cái gì?

VARÔ - Bấm, không, con có thấy gì đâu.

CLÔDIUS - Bấm, con cũng vậy.

BRUTUS - Các người hãy đi sang tìm Caxius, ông em của ta, và nói ta gửi lời chào. Bảo ông ấy tiến quân sớm trước đi.

VARÔ và CLÔDIUS - Xin tuân lệnh tướng công.

Cùng vào

⁽¹⁾ (*Nói với Varô.*): theo bản A, không có câu này, thành ra trên dưới đều là nói với Clôdius. Đây, theo bản B và C, Brutus gọi cả hai người dậy, nên sau đó, cả hai người đều lần lượt thưa.

HỒI NĂM

CẢNH I

Cánh đồng ở ngoại châu thành Philippi

Octavius và Angtoan kéo quân ra

OCTAVIUS - Angtoan ạ, thế là bây giờ điều ta⁽¹⁾ ước mong đã thực hiện. Ông cứ bảo rằng quân địch sẽ không kéo xuống đồng bằng, mà sẽ đóng trên các ngọn đồi, các rẻo cao. Sự thật đã trái hẳn. Quân đội của chúng đã kéo lại gần ta. Chúng định đến tận Philippi đây để khiêu chiến, và trả lời ta trước khi bị ta hỏi tội.

ANGTOAN - Ôi chao! Tôi nằm trong gan ruột của họ; vì sao họ làm như vậy, tôi đã biết thừa. Trong thâm tâm, họ chẳng thích đến đây tí nào đâu⁽²⁾. Nhưng họ kéo xuống đây, diễu võ giương oai, mà lòng nơm nớp; họ nghĩ rằng làm ra như vậy, để ta tưởng họ dũng cảm lắm. Kỳ thực, không phải thế.

Một thám mã ra

THÁM MÃ - Bẩm các vị chủ soái, xin hãy chuẩn bị, quân địch đương kéo đến, đội ngũ chỉnh tề, cờ huyết chiến giương cao. Ta phải kịp thời bố trí.

ANGTOAN - Octavius, ông hãy kéo quân từ từ về phía tả của cánh đồng.

⁽¹⁾ ... ta ước mong: đây đáng lẽ là: "tôi ước mong" thì đúng hơn.

⁽²⁾ ... họ chẳng thích đến đây tí nào đâu: theo nguyên văn là, "giả họ được ở một nơi nào khác, chắc họ thích hơn". Ý nói rằng, họ kéo quân đến đây là vạn bất đắc dĩ. Câu tiếp theo nói rõ thêm ý đó.

ÔCTAVIUS - Tôi, tôi sẽ tiến về phía hữu; ông, thì tiến về phía tả.

ĂNGTOAN - Sao ông lại dám trái ý tôi, trong lúc cấp bách này?

ÔCTAVIUS - Không phải tôi làm trái ý ông, mà là ý tôi quyết như vậy.

*Có tiếng hành quân, tiếng trống trận,
Brutus và Caxius kéo quân ra,
cùng với Luxilius, Titinius, Mexala, v.v...*

BRUTUS - Họ dừng quân lại. Ý muốn thương thuyết gì đây.

CAXIUS - Titinius, giữ nguyên đội ngũ, còn chúng ta, phải tiến ra nói chuyện với họ.

ÔCTAVIUS - Mac Ăngtoan, chúng ta ra lệnh công kích chứ?

ĂNGTOAN - Không, Xêdar, để cho họ tấn công, chúng ta sẽ phản kích.
Ta hãy tiến ra: các chủ soái của họ muốn nói chuyện với ta.

ÔCTAVIUS - Không ai được nhúc nhích, cho đến khi có lệnh.

BRUTUS - Trước dùng lời lẽ, sau dùng võ, có phải vậy không, bà con?

ÔCTAVIUS - Không phải là chúng ta thích lời lẽ như các người đâu!

BRUTUS - Những lời lẽ trung hậu còn hơn những miếng võ hung tàn.

ĂNGTOAN - Brutus, chính ngươi là kẻ mượn lời trung hậu để đánh miếng võ hung tàn: chứng cứ là vết thủng mà ngươi đã khoét vào trái tim Xêdar, khi mồm ngươi hô to: "Chúc Xêdar trường thọ".

CAXIUS - Ăngtoan, đòn võ của ngươi đánh vào đâu thì chưa ai được biết; nhưng lời lẽ của ngươi, thì hút ráo cả mật của loài ong ở Hybla⁽¹⁾, để chúng xác xơ không còn một giọt.

ĂNGTOAN - Nhưng không phải là không còn ngòi độc.

BRUTUS - Ô, ngòi độc cũng không còn, và cả tiếng lao xao nữa. Vì ngươi đã tước đoạt mất tiếng vo ve của chúng, Ăngtoan ạ, và rất khôn ngoan, ngươi nạt nộ trước khi châm đốt.

ĂNGTOAN - Những quân gian hiểm! Các ngươi thì không làm như vậy, khi những mũi dao bĩ ổi của các ngươi va vấp nhau loảng xoảng trong mạng sườn của Xêdar. Các ngươi nhăn nhó như lũ khỉ, mơn trớn như lũ chó, và cúi rạp xuống hôn chân Xêdar như

⁽¹⁾ Hybla: tên chỉ ba thành phố cũ ở đảo Xixil; một trong ba thành phố đó ở bờ biển đông nam hòn đảo, nổi tiếng về mật ong của các vùng lân cận. - Bản C lược bỏ tất cả những dòng nói về chuyện ong này.

một lũ nô lệ, trong khi đó thì tên Caxca chết tiệt, như một con chó cắn trộm sau lưng, đâm Xêdar vào gáy. Hỡi các người, những kẻ phỉnh phờ!

CAXIUS - Phỉnh phờ! Bây giờ, Brutus, ông đã mát ruột chưa⁽¹⁾? Nếu trước kia ông nghe lời Caxius này, thì hôm nay cái lưỡi kia đâu có thóa mạ được chúng ta như vậy.

ÔCTAVIUS - Thôi! Thôi! Vào việc đi! Đồ mờ hồ để nói lý với nhau, chi bằng đồ máu để làm cho ra lẽ. Hãy trông đây, ta tuốt gươm ra để đánh phường phản bạn; các người thử nghĩ, bao giờ thì gươm này lại tra vào vỏ? Không bao giờ, trước khi hai mươi ba vết thương của Xêdar đã được trả thù đầy đủ, hoặc thêm một Xêdar nữa⁽²⁾ đã làm mối cho lưỡi gươm của những đồ phản bội.

BRUTUS - Xêdar, người không sợ phải chết bởi tay những đồ phản bội, trừ phi người có dốt sẵn chúng đi theo.

ÔCTAVIUS - Ta cũng mong như vậy. Ta sinh ra không phải để chết bởi lưỡi gươm của Brutus.

BRUTUS - Nhục tử, dù cho người là đứa con cao quý nhất của dòng dõi, người cũng không thể chết cách nào vinh dự hơn.

CAXIUS - Một thư sinh chưa ráo máu đầu, cặp kè với một gã truy hoan trác táng, thật không xứng đáng được cái vinh dự đó tí nào.

ĂNGTOAN - Vẫn cái giọng khom già Caxius!

ÔCTAVIUS - Thôi, Ăngtoan, ta đi! Đồ phản bội, chúng ta ném lời thách thức vào mặt các người đấy. Nếu các người dám đánh nhau hôm nay, thì hãy ra trận ngay đi, nếu không, chúng ta sẽ đợi khi nào các người ngựa thịch.

Octavius và Ăngtoan kéo quân đi

CAXIUS - Và bây giờ, gió cuồng nổi dậy, sóng dữ dâng lên! Và con thuyền số kiếp, hãy bồng bênh trôi nổi! Đông tố mù trời, mọi sự phó cho số mệnh.

BRUTUS - Lại đây! Luxilius! Ta nói với ông một câu.

LUXILIUS - Bẩm tướng công?

Brutus và Luxilius ra một chỗ riêng nói nhỏ với nhau

⁽¹⁾ *đã mát ruột chưa*: theo nguyên văn là: "... hãy tự cảm ơn mình đi".

⁽²⁾ *thêm một Xêdar nữa*: tức là Octavius tự ám chỉ, vì y cũng là dòng họ Xêdar.

CAXIUS - Mexala!

MEXALA - Bẩm chủ soái?

CAXIUS - Mexala, hôm nay là sinh nhật của ta; vào đúng ngày hôm nay, Caxius đã ra đời. Hãy đưa tay cho ta bắt, Mexala, ông hãy làm chứng cho ta điều này: ta thật là miễn cưỡng mà buộc lòng phải làm như Pompêiox trước kia, là đem tất cả mọi quyền tự do của chúng ta đặt vào sự may rủi của một trận đánh duy nhất. Ông cũng biết rằng từ trước đến nay ta vẫn là môn đệ nhiệt thành của Êpiquya và học thuyết của người⁽¹⁾; nhưng nay ta lại đổi thay ý nghĩ và một phần nào tin ở trung triệu. Khi chúng ta đi từ Xardis đến đây, giữa đường có hai con đại bàng hùng vĩ sà xuống ngọn quân kỳ tiền đạo của ta, rồi đậu trên đó, được quân lính của ta cho ăn đầy điều, chúng theo ta đến tận đây; sáng hôm nay, chúng cất cánh bay đi mất; và thay thế cho chúng, là một đàn quạ đục, quạ cái, ưng, ó, diều hâu, bay liệng trên đầu chúng ta và rình chúng ta từ trên cao, như thể chúng ta là những cái cây ngắc ngoải dành sẵn làm mồi cho chúng. Bóng đen của chúng kết thành một cổ linh xa, dưới đó quân đội của ta nằm dài, như sắp hồn lìa khỏi xác.

MEXALA - Xin chủ soái đừng tin những chuyện đó.

CAXIUS - Ta cũng chỉ tin phần nào; vì ta vẫn thấy tinh thần sáng khoái và cương quyết đương đầu với mọi gian nguy.

BRUTUS⁽²⁾ - Đúng như vậy, Luxilius ạ.

CAXIUS - Bây giờ, hỡi Brutus rất hào hùng, xin thần minh hãy phù hộ chúng ta hôm nay, để cho chúng ta sẽ được vui vầy trong cảnh thanh bình, và cùng nhau sống đến bạc đầu mãn kiếp! Nhưng, việc đời thường bất trắc, nên ta hãy cứ giả thiết những điều rủi ro nhất. Nếu chúng ta thua trận này, thì chúng ta nói chuyện với nhau đây là lần chót; như vậy, ông quyết tâm thế nào?

BRUTUS - Tôi quyết định xử trí theo cái phương châm triết lý nó đã khiến tôi chê trách Catô đã tự ý quyền sinh. Tôi không biết vì

⁽¹⁾ Êpiquya và học thuyết của người: Êpiquya (Epicure) là một nhà triết học cổ Hy Lạp; học thuyết của ông cho rằng thần minh không can dự gì mấy vào việc của người trần, và coi những chuyện mộng triệu chỉ là dị đoan.

⁽²⁾ Brutus: đây là Brutus sau khi đã nói chuyện riêng với Luxilius xong rồi, trở lại gần Caxius, và nói tiếp một câu kết thúc câu chuyện nói riêng kia. Bản C chú dẫn động tác: "Brutus, lại gần".

sao, nhưng tôi thấy rằng, sợ nổi truân chuyên mà tự đoán mệnh đi như vậy, thật là hèn nhát. Vậy, tôi sẽ nhẫn nại, chờ đợi ý chỉ anh linh của những đấng uy linh thượng đẳng cai quản số kiếp của chúng ta ở cõi trần gian.

CAXIUS - Vậy, nếu chúng ta thua trận này, ông bằng lòng để người ta rước đi qua các phố phường La Mã sao?

BRUTUS - Không, Caxius, không. Ông, là người La Mã hào hùng, ông chớ tưởng có đời nào Brutus lại chịu đem thân xiềng xích vào La Mã. Brutus này, có một tâm hồn quá lớn lao không đời nào chịu nhục. Nhưng ngày hôm nay phải hoàn thành công cuộc khởi sự hôm rằm tháng ba. Không biết rồi chúng ta có còn gặp lại nhau nữa không. Cho nên ta hãy chào nhau lời tối hậu: vĩnh biệt, và vĩnh biệt, Caxius! Nếu còn được gặp lại nhau, ta sẽ cùng nhau trông mặt mỉm cười; nếu không, thì chúng ta cũng đã có từ biệt nhau hẳn hoi rồi.

CAXIUS - Vĩnh biệt, và vĩnh biệt, Brutus! Nếu còn gặp lại nhau, ta sẽ mỉm cười, đúng vậy; nếu không, thì chúng ta quả là đã có từ biệt nhau hẳn hoi rồi.

BRUTUS - Vậy, xin mời ông đi trước mở đường. Ôi! Ước gì biết trước được công việc hôm nay sẽ kết thúc ra sao! Nhưng thôi, ngày rồi phải tận, và, kết thúc ra sao, khắc rõ.

- Nào, quân sĩ! Tiến lên!

Cùng vào

CẢNH II

Vẫn ở Philippi. Cảnh chiến trường

Tiếng hô xung sát. Brutus và Mexala ra

BRUTUS - Mau mau phóng ngựa, Mexala, phóng ngựa đưa thông điệp này cho các đạo quân ở phía bên kia! (*Tiếng hô xung trận vang trời*) Bảo tất cả các đạo quân đều tấn công cùng một lượt;

vì ta thấy cánh quân của Ôctavius có vẻ uể oải dùng dằng, một cuộc tiến công đột ngột sẽ phá tan thế trận của chúng. Mau mau phóng ngựa, Mexala! Bảo họ nhất tề công kích.

Cùng vào

CẢNH III

Vẫn ở Philippi - Một khu vực khác của chiến trường

Tiếng hô xung sát. Caxius và Titinius ra

CAXIUS - Ô! Trông kìa, Titinius! Trông kìa, quân khốn kiếp cầm đầu bỏ chạy! Chính ta đã trở thành kẻ thù của quân sĩ ta: tên lính cầm cờ của ta quay lưng trở lại, ta bèn giết phẳng quân hèn nhát và giật lấy lá cờ này.

TITINIUS - Bẩm Caxius tướng quân, Brutus đã ra lệnh quá sớm; thấy hơi thắng Ôctavius đôi chút, ông ấy quá ham say chiến thắng: quân lính đổ xô đi cướp bóc, trong khi đó thì tất cả chúng ta bị Ăngtoan vây chặt.

Pindarus ra

PINDARUS - Bẩm tướng công, xin hãy chạy xa, xa nữa! Mac Ăngtoan đã đột nhập dinh trại của ta rồi, tướng công! Xin hãy chạy mau, Caxius cao quý, chạy xa hơn nữa!

CAXIUS - Quả đồi này cũng đã khá xa rồi. (*Nói với Titinius*) - Nhìn xem, nhìn xem, Titinius! Có phải dinh trại của ta bốc cháy đó không?

TITINIUS - Bẩm tướng công, đúng đấy.

CAXIUS - Titinius, nếu ông yêu ta, thì hãy cưỡi ngựa của ta, và thúc ngựa đánh vào sườn nó, cho đến khi nào nó đã đưa ông đến tận những toán quân kia, rồi lại đưa ông trở về đây, cho ta được biết những đoàn quân đó là quân bạn hay quân thù.

TITINIUS - Tôi sẽ trở về trong nháy mắt.

Vào

CAXIUS - Đi, Pindarus, hãy lên cao hơn nữa trên ngọn đồi này; mắt ta xưa nay vẫn nhìn kém; hãy theo dõi Titinius, và cho ta biết người trông thấy những gì trên bãi chiến trường.

Pindarus vào

Chính ngày hôm nay, ta oe oe tiếng khóc chào đời; thời gian đã đi một vòng tròn, và điểm bắt đầu của đời ta cũng sẽ là điểm kết thúc; số mệnh của ta đã tận.

- Tin tức thế nào, tên kia?

PINDARUS (*từ trên cao*) - Chao ôi! Tướng công!

CAXIUS - Tin tức ra sao?

PINDARUS (*từ trên cao*) - Titinius bị một tốp kỵ binh phi ngựa bủa vây tứ phía, nhưng ông ta vẫn thúc ngựa chạy miết... Bây giờ, chúng sắp đuổi kịp rồi; - Cố lên, Titinius! Vài ba tên ngã ngựa. - Ôi chao! Ông ta cũng ngã ngựa rồi; - bị chúng bắt rồi; - nghe kìa! Chúng cất tiếng reo mừng.

Có tiếng hò reo

CAXIUS - Xuống đi, đừng nhìn thêm nữa. Ôi! Ta thật là hèn nhát, sống mãi làm gì, để trông thấy người bạn chí thân của ta bị giặc bắt ngay trước mặt ta! (*Pindarus xuống*) Lại gần đây, nô bộc: trước kia, ta bắt người làm tù binh ở xứ Parti⁽¹⁾; và khi ta tha chết cho người; ta có bắt người phải thề rằng, hễ ta ra lệnh cho người làm gì, người phải hết sức thi hành. Vậy, giờ phút này, người hãy giữ trọn lời này. Từ lúc này trở đi, ta phóng thích cho người được làm người tự do, và người hãy cầm thanh bảo kiếm đã xuyên thủng bụng Xêdar này, đâm vào ngực của ta đây. Đừng có đứng đấy mà cãi; hãy tuân lệnh, cầm lấy chuôi gươm này; và khi ta đã kéo áo che mặt, - bây giờ mặt đã che rồi, - người hãy đâm mũi kiếm vào đi.⁽²⁾

- Xêdar, người đã được rửa hận bằng chính thanh gươm đã giết người.

⁽¹⁾ Parti (Parthie): tên một nước xưa kia ở khu vực giữa khoảng bể Caxpien và sông Indus và Ophrat. Dân tộc Partơ có tinh thần thượng võ, có miếng võ hiểm là trá bại rồi bắn tên ngấm trở lại, bách phát bách trúng, thành lập vương quốc từ năm 250 tr.J.C. đến 255 sau J.C. bị diệt.

⁽²⁾ Xêdar: trước câu này, bản C có chú dẫn động tác: (Caxius kéo áo che mặt: ông ta tì trái tim vào mũi thanh kiếm mà Pindarus cầm).

Caxius chết⁽¹⁾

PINDARUS - Thế là ta được tự do! Tuy vậy, nếu ta được làm theo ý muốn, thì ta cũng chẳng muốn được tự do bằng cách này. Hỡi Caxius! Pindarus sẽ xa chạy cao bay khỏi chốn này, không bao giờ người La Mã sẽ nghe thấy nói đến tên hấn nữa.

Pindarus vào. Titinius và Mexala ra

MEXALA - Đồi bên thắng bại cũng đồng lần, Titinius ạ; vì Octavius bị đánh tan tác bởi quân của Brutus anh hùng, thì những đạo quân của Caxius lại bị Angtoan cả phá.

TITINIUS - Caxius nghe tin này, chắc lấy làm hả dạ.

MEXALA - Lúc ông ra đi, thì Caxius ở đâu?

TITINIUS - Ở đây, trên quả đồi này, lòng bồn khoăn đau đớn, và có tên nô lệ Pindarus theo hầu.

MEXALA - Có phải ông ấy kia, nằm dài trên mặt đất?

TITINIUS - Ông nằm dài, khác hình kẻ sống. Ôi! Thương thay!

MEXALA - Có phải ông ấy không?

TITINIUS - Không, chỉ là tàn tích của ông ấy thôi, Mexala. Vì Caxius không còn nữa! Hỡi mặt trời tà, giữa ánh hào quang đỏ rực, người lặn chìm vào trong bóng tối tăm; cũng vậy thôi, trong vũng máu đào, đời sống của Caxius đã tắt; đã tắt rồi, mặt trời của La Mã! Ngày quang quẻ của chúng ta đã tận; tiếp đây, là mịt mù vùn vụt, đêm tối gian nguy, thuở tung hoành đã hết! Vì tưởng lầm tôi thất trận, cho nên người đến nỗi này!

MEXALA - Nồng nỗi này, chỉ vì ngờ vực sự thành công. Ôi, sự lầm đáng căm giận! Con đẻ của u sầu, tại sao người thường hay trình bày những điều không có thực, cho trí tưởng hấp tấp của con người? Ôi, sự lầm lẫn, được hoài thai vội vã, người ra đời bao giờ cũng sinh tai họa, con vừa rút ruột, mẹ đã lìa đời.

TITINIUS - Ở Pindarus! Pindarus, đâu rồi?

MEXALA - Ông tìm hấn đi, Titinius, để tôi đi gặp tướng công Brutus, đem tin sét đánh đến tai người. Sét đánh, đúng rồi, vì gươm giáo cung tên cũng không độc hại cho người bằng nghe tin dữ dội này.

⁽¹⁾ *Caxius chết*: bản C chú dẫn: ông ta xô vào mũi gươm và chết.

TITINIUS - Ông đi mau lên, Mexala, còn tôi, trong khi đó, tôi đi tìm kiếm Pindarus.

Mexala vào

Tội nghiệp Caxius, tướng công sai tôi đi khỏi để làm gì? Tôi đã chẳng gặp các bạn của tướng công đó ư? Họ đã chẳng đặt lên trán tôi vòng nguyệt quế chiến thắng này, nhờ tôi đem về tặng tướng công, đó sao? Tướng công đã chẳng nghe thấy những tiếng hò reo của họ sao? Hỡi ôi! Tướng công đã hiểu lầm tất cả! Nhưng, thôi, vâng trán người hãy nhận vòng nguyệt quế này đây! Brutus, bạn của người, đã ra lệnh cho tôi đem về để hiến dâng người, tôi xin thi hành lệnh đó.

- Brutus tướng công, hãy chạy lại đây mau, để xem tôi yêu quý Caius Caxius đến chừng nào! - Xin các thần linh cho phép nhé! - Đây là phận sự một con người La Mã. Lưỡi gươm của Caxius, lại đây, hãy nhắm đúng trái tim này.

*Titinius chết. Tiếng hô xung sát,
Mexala trở ra cùng với Brutus, công tử Catô,
Xtratô, Volumnius, Luxilius, v.v...*

BRUTUS - Đâu? Đâu? Thi thể của người đâu, Mexala?

MEXALA - Đây kia, hỡi ôi! Và Titinius đương khóc bên người.

BRUTUS - Titinius mặt ngược lên trời!

CATÔ - Đã tắt thở rồi!

BRUTUS - Julius Xêdar, người hãy còn uy lực! Linh hồn của người lớn vờn ở không trung, và qua mũi kiếm của chúng ta vào chính gan ruột của chúng ta.

Tiếng xung sát vắng vắng

CATÔ - Titinius thật là một trang nghĩa sĩ! Nhìn xem, ông ta đội vòng nguyệt quế cho Caxius đã mệnh vong!

BRUTUS - Có còn được hai người La Mã nào như hai người này nữa không?⁽¹⁾ - Con người cuối cùng của giống nòi La Mã, xin vĩnh biệt! Không bao giờ La Mã còn sinh sản được một con người như ông.

⁽¹⁾ ... Con người...: trước câu này, bản C có chú dẫn động tác: (ông cầm lấy bàn tay Caxius và ấn vào trái tim mình).

- Các bạn, đáng lẽ tôi phải khóc người nằm đây nhiều hơn những dòng châu lệ mà các bạn sẽ trông thấy tôi chan chứa. Xin hãy tạm khát, Caxius, xin hãy tạm khát. Bây giờ, các bạn hãy đưa thi hài của ông về Taxô⁽¹⁾. Nhưng không cử hành tang lễ trong quân, sợ làm cho lòng quân nao núng.

- Luxius, đi theo ta; - và công tử Catô⁽²⁾, theo ta trở lại chiến trường.

- Labêô và Flavius, hai ông hãy ra lệnh cho quân ta tiến lên. - Ba giờ đã điểm⁽³⁾; các anh em La Mã, trước khi trời sập tối, chúng ta hãy đánh một trận thứ hai, để quyết một phen sống mái.

Tất cả cùng vào

CẢNH IV

Một khu vực khác của chiến trường

*Tiếng hô xung sát quân lính đôi bên
vừa kéo ra, vừa đánh nhau; rồi Brutus,
công tử Catô, Luxilius, v.v... cùng ra*

BRUTUS - Anh em đồng bào, đánh nữa đi, đánh nữa! Chống cự thật hiên ngang vào!

CATÔ - Không đánh thì ra kẻ lạc nòi ư? Ai muốn đi với ta? Ta quyết hô lớn tên ta trên bãi chiến trường: - Nghe đây! Ta là con của Mac Catô, kẻ thù của các bạo chúa, bạn của tổ quốc ta! Ta là con của Mac Catô, nghe rõ chưa?

Chàng xông vào đánh giặc

(1) Taxô (Thassos): tên một hòn đảo trên bể Êgiê.

(2) công tử Catô: con trai của Mac Catô (tức là Catô ở Utich); em trai của Porxya.

(3) Ba giờ đã điểm: theo Plutac, trận đánh thứ hai xảy ra 20 ngày sau trận thứ nhất. Nhưng Shakespeare dồn hai trận vào hai ngày liền nhau, nên giờ giấc có vẻ cấp rập vội vàng.

BRUTUS - Và ta đây, là Brutus! Mac Brutus, chính là ta! Brutus, bạn của tổ quốc ta; hãy trông cho rõ, ta là Brutus.

*Vừa đánh giặc, vừa đi vào. Công tử Catô
quả bất địch chúng, bị chết trong đám loạn quân*

LUXILIUS - Hỡi công tử Catô hào kiệt, người ngã xuống rồi ư? Người chết anh dũng chẳng kém gì Titinius; người thật xứng đáng mang danh là con của Catô.

TÊN LÍNH THỨ NHẤT - Hàng đi, kéo chết ngay.

LUXILIUS - Có chết ta mới chịu hàng. (*Lấy vàng bạc đưa cho tên lính*) Đây, cầm lấy tất cả bạc vàng, nếu người chịu giết ta ngay. Hãy giết Brutus, y chết cho người được hiển danh.

TÊN LÍNH - Chúng ta không được giết người này. Một tù binh cao quý!

TÊN LÍNH THỨ HAI - Tránh ra, tránh ra. Bấm với Āngtoan là đã bắt được Brutus.

TÊN LÍNH THỨ NHẤT - Để tôi đi báo. Chủ tướng đến kia rồi.

Āngtoan ra

Đã bắt được Brutus, bấm tướng công, bắt được Brutus rồi.

ĀNGTOAN - Brutus đâu?

LUXILIUS - Ở chốn an toàn, Āngtoan ạ; Brutus vẫn an toàn. Tôi dám đoan quyết với ông rằng, không bao giờ một kẻ thù nào có thể bắt sống được Brutus anh hùng. Xin thần linh phù hộ cho người khỏi bị nỗi ô nhục lớn như vậy! Dù ông gặp người ở đâu, sống hay chết, bao giờ người cũng vẫn là Brutus, khí tiết không dời đổi.

ĀNGTOAN - Người này không phải là Brutus, anh em ạ; nhưng món tù binh này quý báu cũng chẳng kém, ta cam đoan như vậy. Hãy chăm nom cho cẩn thận, đối đãi cho tử tế; ta thích có những người như thế làm bạn hơn là làm kẻ thù. Thôi, đi xem Brutus sống chết ra sao; rồi vào trước mặt của Ôctavius, báo tin cho ta biết tình hình mọi chuyện.

Cùng vào

CẢNH V

Một khu vực khác của chiến trường

Brutus ra với Đardanius, Clitus, Xtratô và Volumnius

BRUTUS - Bạn bè tan tác, còn vài mống lúa thừa, ta hãy cùng nhau lên ghe nhá này nghỉ ngơi đôi chút.

CLITUS - Hồi nãy, đã thấy Xtatilius giơ cao ngọn đuốc ở đằng xa; nhưng, bầm tướng công, không thấy y trở về: chắc là bị bắt hay bị giết rồi.

BRUTUS - Clitus, ngươi hãy ngồi xuống đây. Chém giết lúc này là khẩu hiệu; tử vong đương là chuyện thịnh hành. Hãy nghe ta nói đây, Clitus. (*Nói thầm với Clitus*)

CLITUS - Chết nổi! Tướng công, tôi à? Không, không đời nào tôi dám.

BRUTUS - Vậy, im, đừng nói nữa.

CLITUS - Thà tôi tự giết tôi.

BRUTUS - Đardanius, nghe đây... (*Nói thầm với Đardanius*)

ĐARDANIUS - Tôi, lại đi làm chuyện đó ư?

CLITUS - Ôi! Đardanius!

ĐARDANIUS - Ôi! Clitus!

CLITUS - Brutus đòi anh làm chuyện dữ dội gì vậy?

ĐARDANIUS - Đòi phải giết tướng công, Clitus ạ. Trông kia, người đương trầm ngâm nghĩ ngợi.

CLITUS - Bầu tâm sự cao quý đương phiền muộn tràn đầy, đến nỗi giàn giụa cả trên đôi khóe mắt.

BRUTUS - Lại đây, Volumnius hiền hữu, nghe ta nói nhỏ một câu.

VOLUMNIUS - Tướng công có điều gì dạy bảo?

BRUTUS - Điều này đây, Volumnius: hồn bóng của Xêdar, ta đã thấy hai lần hiển hiện đêm khuya; một lần ở Xardis, và đêm qua ở đây, trên đồng nội của Philippi. Ta biết rằng mệnh ta đã hết.

VOLUMNIUS - Không phải vậy đâu, tướng công ạ.

BRUTUS - Đúng vậy mà, ta biết chắc, Volumnius ạ. Ông thử trông xem, Volumnius, thế cục biến diễn như thế nào; quân thù đã dồn chúng ta đến miệng hố; thà tự mình nhảy xuống đi còn vẻ vang hơn là đợi chờ chúng đến xô ta xuống. Volumnius hiền hữu ơi, ông biết rằng chúng ta là bạn học ngày xưa; vậy, nhân danh tình bạn cũ, ta yêu cầu ông cầm hộ kiếm cho ta, để ta lao mình vào mũi kiếm.

VOLUMNIUS - Bẩm tướng công, bạn hữu chẳng bao giờ giúp nhau chuyện đó.

Lại có tiếng hô xung sát

CLITUS - Tướng công, chạy đi, chạy đi! Chớ nên lần lữa ở nơi này!

BRUTUS - Vĩnh biệt người, - và người, - và ông, Volumnius. - Xtratô⁽¹⁾, suốt lúc vừa qua, người đã ngủ thiếp đi; vĩnh biệt người nhé, Xtratô. - Các bạn đồng bào, ta thấy trong lòng vui lắm, vì suốt đời ta chưa hề thấy một người nào không trung thành với ta. Thất trận hôm nay, ta còn được vẻ vang hơn Octavius và Mac Āngtoan trong chiến thắng đê hèn của chúng. Bây giờ xin vĩnh biệt tất cả các người; vì miệng của Brutus đã kể gần hết tiểu sử của đời mình; trên đôi mắt ta, đêm đã rủ bóng âm u; gân cốt của ta muốn nghỉ, ta bấy lâu ra sức, chỉ mong được tới phút giây này.

Tiếng xung sát

NHỮNG TIẾNG NGƯỜI KÊU (từ hậu trường) - Chạy đi, chạy đi, chạy đi!

CLITUS - Chạy đi, tướng công, chạy đi!

BRUTUS - Anh em cứ đi! Ta sẽ đi theo.

Clitus, Dardanius và Volumnius vào

- Này, Xtratô, ta yêu cầu người, hãy ở lại bên mình chủ. Người là một con người đáng mến; cuộc đời của người cũng đã phẳng phất có màu danh dự; vậy người hãy cầm lấy thanh kiếm của ta, và ngoảnh mặt đi, trong khi ta tự lao mình vào mũi kiếm. Bằng lòng chứ, Xtratô?

⁽¹⁾ Xtratô: nô lệ và thầy dạy tu từ học cho Brutus.

XTRATÔ - Xin hãy chìa tay tôi bắt đã; vĩnh biệt, Chúa tôi.

BRUTUS - Vĩnh biệt, Xtratô trung nghĩa!

- Xêdar, bây giờ ngươi hãy ngúi dạ oán hờn! Khi giết ngươi, lòng ta vui chưa được nửa phần so với lúc này đây.

Brutus lao mình vào mũi kiếm và chết.

Tiếng xung sát, tiếng kèn lui quân.

Ôctavius, Ăngtoan kéo quân ra cùng với Mexala, Luxilius

ÔCTAVIUS - Người này là ai?

MEXALA - Nô bộc của chủ tôi.

- Xtratô, chủ ngươi đâu?

XTRATÔ - Ở ngoài vòng xiềng xích mà ông đương mang nặng, Mexala. Thân thể của người, thì kẻ chiến thắng chỉ có thể đem mà hỏa táng; vì Brutus, chỉ có riêng mình thắng nổi mình, ngoài ra không có kẻ nào được vinh dự về cái chết của người.

LUXILIUS - Brutus chính là con người như vậy. Cám ơn, Brutus. Tướng công đã chứng thực cho lời nói của Luxilius này.

ÔCTAVIUS - Ta sẽ thu dụng tất cả những người đã theo Brutus. Ngươi, có muốn trọn đời ở với ta không.

XTRATÔ - Xin vâng, nếu Mexala sẵn lòng tiến dẫn.

ÔCTAVIUS - Tiến dẫn đi, hiền hữu Mexala.

MEXALA - Chủ tướng chết như thế nào, Xtratô?

XTRATÔ - Tôi cầm thanh bảo kiếm, để người tự lao vào.

MEXALA - Vậy, Ôctavius, xin hãy thu nạp dưới trướng kẻ đã giúp chủ tôi công việc cuối cùng.

ĂNGTOAN⁽¹⁾ - Trong tất cả bọn, người này là người La Mã cao quý nhất. Tất cả bọn đồng mưu, ngoài ông ra, đều hành sự vì lòng đố kỵ đối với Xêdar vĩ đại; riêng mình ông đã tham gia đoàn lũ họ, trong một niềm yêu nước chân chính, và vì lợi ích chung của mọi người. Cuộc đời của ông thật đã thanh cao; tất cả khí thiêng của trời đất được chung đúc trong ông một cách vô cùng

⁽¹⁾ Ăngtoan: bản C chú dẫn động tác: "Ăngtoan kính cẩn nhìn thi hài Brutus".

vi diệu, đến nỗi Tạo hóa có thể đứng lên, và bảo với thiên hạ thế gian rằng: "Đây là một con người!".

OCTAVIUS - Ta hãy đem tất cả lòng kính trọng và mọi nghi thức tang lễ đầy đủ, để đối đãi với ông cho xứng với đạo đức của ông. Thi thể của ông, đêm nay, sẽ được quàn trong trướng mạc của ta, với tất cả mọi nghi lễ xứng đáng cho một người chiến sĩ. Bây giờ, hãy kêu gọi quân sĩ nghỉ ngơi, và ta hãy đi, cùng mọi người chia sẻ những vinh quang của một ngày tốt đẹp!

Cùng vào

CÔRIÔLANUT

Bi kịch năm hồi

HOÀNG TỐ VÂN *dịch*

In theo cuốn: Uyliêm Sêxpia, *Măcbet-Côriôlanut-Ôtenlô*,
Nxb Văn học, Hà Nội, 1972

TIỂU DẪN VỀ CÔRIÔLANUT

Shakespeare viết Côriôlanut vào khoảng năm 1608, căn cứ vào Cuộc đời Côriôlanut của Plutac trong tập Những con người trứ danh của Hy Lạp và La Mã cũng như ông đã căn cứ vào đấy để viết Julius Xêdar, Entơni và Cliopat'rơ.

Mặc dầu trong vở kịch không có lời nói nào cụ thể nhắc tới các biến cố đương thời, nhưng chắc hẳn một vài nhận xét trong vở kịch có liên quan tới các cuộc bạo động vào tháng năm và tháng sáu năm 1607 ở Anh; nông dân các quận Noothampton, Oauych và Letxtơ nổi lên phá các hàng rào và các hào rãnh bao quanh các đất công và chiếm lấy ruộng đất trong suốt mấy tuần lễ.

So với các vở kịch khác của Shakespeare, Côriôlanut nổi bật ở chỗ tác giả đã xây dựng vở kịch trên một sự phân tích sắc sảo về quan hệ có tính giai cấp giữa quý tộc và bình dân, một điều không những không thể có trong Plutac mà còn hết sức hiếm thấy trong văn học thế giới trước khi xuất hiện chủ nghĩa xã hội khoa học. Sự phân tích này hiện thực và mới mẻ đến nỗi nhà phê bình văn học dân chủ thế kỷ XIX là Hadolit (Hazlitt) đã viết: "Côriôlanut giáo dục cho ta thấy nhiều vấn đề chính trị hơn là tất cả các bản báo cáo của các quốc hội Pháp và Anh trong một trăm năm gần đây".

Lời khen này không quá đáng chút nào nếu ta so sánh Côriôlanut với Đời Côriôlanut của Plutac.

Shakespeare đã làm một việc rất táo bạo khi xử lý đề tài của Plutac. Ông đã biến một nhân vật mà Plutac liệt vào hàng "những con người trứ danh" thành một tên phản bội và trình bày một vở kịch châm biếm chính trị thực sâu sắc dưới cái áo khoác của một vở anh hùng ca.

Trong các vở kịch lịch sử khác, dù đó là lịch sử của La Mã như Julius Xêdar hay lịch sử Anh như Măcbet, Henri IV, điều nổi bật trước mắt ta không phải là những vấn đề giai cấp, những sứ mệnh lịch sử mà là những cá nhân. Bối cảnh lịch sử và đấu tranh giai cấp hiện ra chủ yếu là qua

tâm lý của những cá nhân. Ở Còriôlanut thì khác. Toàn bộ vở kịch diễn ra trong cuộc đấu tranh trực diện giữa bình dân và quý tộc. Hầu hết vở kịch dành cho những cuộc hội họp: mở màn ra là không khí bạo động, quần chúng vác giáo mác xông ra giữa sân khấu. Tất cả mọi cảnh đều hừng hực không khí đấu tranh: những cuộc vận động quần chúng, những vụ xử án với sự tham gia của quần chúng, ngay cả trong lúc đánh nhau giữa quân La Mã và quân Vôn-xơ, thậm chí trong lúc mẹ con Còriôlanut nói chuyện với nhau cũng vậy. Nếu như ở các vở kịch khác, phần chính của vở kịch là dành cho việc suy nghĩ, than thở, mơ màng, cho những vấn đề cá nhân (tình yêu, địa vị...) thì ở đây các biến cố chính trị đã chiếm hầu hết thời gian của vở kịch.

Shakespeare đặc biệt sâu sắc khi phân tích tính chất của tầng lớp quý tộc. Quý tộc là một bọn ích kỷ đến cùng cực. Chúng tự cho chúng là "Jupite", là "Junô", là "thần linh", đòi nắm tất cả quyền lực. Đối với chúng, bình dân không phải là người: đó là một vật "bẩn thỉu", "hôi hám", một thứ "phân hôi thối". Chúng không chịu nhân nhượng: "quần chúng gọi lòng nhân đức của ta là sự sợ sệt", thậm chí không muốn thở chung một khí trời: "các anh đã làm không khí La Mã ô uế".

Vì ích kỷ và hung hăng, lời nói của quý tộc bao giờ cũng thô bỉ, hằn học. Tuy thái độ từng người đối với bình dân có khác (Mênêniut mĩa mai, Còminiut thận trọng, Còriôlanut thô lỗ), nhưng họ đều thống nhất với nhau ở chỗ căm ghét bình dân tới xương tủy. Tác giả rất sâu sắc khi ông vạch cho chúng ta thấy sự khoe khoang về nòi giống, gia thế, danh dự, chỉ là tuyên truyền dối trá để che đậy quyền lợi giai cấp. Vì nhìn thấy được bản chất sâu sắc của quý tộc, Shakespeare đã dùng những sự thực lịch sử để phơi bày các thủ đoạn của quý tộc để thao túng quần chúng; đầu cơ, cho vay, khủng bố không thành công, đứng trước tình trạng nhân dân nổi dậy, quý tộc phải tạm thời nhượng bộ. Nhưng ngay sau đó, nó thấy ngay có thể lợi dụng chiến tranh để hòa hoãn mâu thuẫn bên trong và bắt bình dân phải lệ thuộc vào mình. Nó biết biến thắng lợi quân sự thành tuyên truyền chính trị để mê hoặc quần chúng. Trong hoàn cảnh toàn dân đoàn kết chống lại, nó biết dùng quyền mưu, giả vờ nhân nghĩa để tranh thủ thiện cảm của bình dân. Cuối cùng, khi thất bại, nó không ngại theo giặc. Trong văn học cổ ít khi có một công trình nghệ thuật viết với một nhãn quan chính trị sắc sảo như vậy.

Mặt khác, tác giả cũng rất hiện thực khi biểu hiện bình dân La Mã. Tác giả luôn luôn thể hiện họ là những người trung trực. Lời nói của họ bao giờ cũng từ tốn; ngay cả trong lúc bạo động, họ cũng không phủ nhận những điều mà họ cho là "công lao" của Còriôlanut. Họ không bao giờ tỏ ra hằn học, tráo trở. Trong chiến trận họ anh dũng, khi đuổi được kẻ thù

họ quay về cuộc sống hòa bình, "vui vẻ tất cả". Đặc biệt Shakespeare phơi bày những khuyết điểm của binh dân La Mã đã khiến họ không đóng được một vai trò độc lập trong lịch sử La Mã. Họ chỉ biết phản uất đòi quyền lợi vật chất trước mắt mà không có được một sách lược đấu tranh triệt để và kiên quyết. Chính vì thế họ dễ tin và hay bị lừa gạt. Họ cần có những người lãnh đạo sáng suốt và kiên quyết. Hai hộ dân quan là những người như vậy; họ chỉ nghĩ đến quyền lợi chung, nên binh dân đã thắng.

Côriôlanut đã gây nhiều hiểu lầm. Lý do chính là vì tác giả đã khoác lên vở kịch này đầy chất thời sự chính trị của một nước Anh vừa trải qua một cuộc bạo động nông dân, một bộ áo bi kịch để che con mắt kiểm duyệt của triều đại Giêm đệ nhất. Dưới cái áo bi kịch này, người ta dễ dàng tưởng lầm rằng Côriôlanut, Vólumnya là những nhân vật tích cực. Thêm vào đấy, cái nguyên mẫu ở trong Plutac cũng dễ làm người ta hiểu lầm.

Chúng tôi lần này sửa chữa theo bản Anh văn *The tragedy of Coriolanus* do G.B. Harrison xuất bản (Penguin Books, London, 1955) trên cơ sở bản dịch cũ (theo bản Anh văn *The Cambridge Shakespeare*, ed. by William Aldir wright 3red. 1819-1893) do Nhà xuất bản Văn hóa xuất bản năm 1963. Ngoài ra có tham khảo các bản dịch khác như bản Đức văn của Dorothea Tieck, bản Pháp văn của F. V. Hugo, của G. Duval, bản Trung văn của Chu Sinh Hạo và bản Nga văn của Kornêep.

NGƯỜI DỊCH

NHÂN VẬT

CAIUT MACXIUT	<i>sau này là Côriôlanut</i>
TITUT LACXIUT	<i>các tướng La Mã chỉ huy đánh quân Vônơ</i>
CÔMINIUT	
MÊNÊNIUT AGRIPPA	<i>bạn của Côriôlanut</i>
XIXINIUT VÊLUTUT	<i>các hộ dân quan La Mã</i>
JUNIUT BRUTUT	
Cậu bé MACXIUT	<i>con trai Côriôlanut</i>
Một quan truyền lệnh La Mã	
TULUT AUPHIDIUT	<i>tướng Vônơ</i>
Phó tướng của Auphidiut	
Tòng đảng của Auphidiut	
NICANO	<i>một người La Mã</i>
Một công dân ANXIUM	
ADRIAN	<i>một người Vônơ</i>
Hai vệ binh Vônơ	
VÔLUMNYA	<i>mẹ Côriôlanut</i>
VIÊCGILYA	<i>vợ Côriôlanut</i>
VALÊRYA	<i>bạn Viêcgilya</i>

Các phu nhân quý tộc theo hầu Viêcgilya,
các nguyên lão La Mã và Vônơ, các quý tộc,
cảnh lại, thị vệ, binh sĩ, công dân, người báo tin,
những đầy tớ của Auphidiut

HỒI MỘT

CẢNH I

La Mã. Ngoài đường

*Một đám công dân nổi loạn cầm giáo mác, gậy gộc
và các thứ vũ khí khác ra⁽¹⁾*

CÔNG DÂN I - Trước khi chúng ta tiến lên nữa, anh em hãy nghe tôi nói.

TẤT CẢ - Nói đi! Nói đi!

CÔNG DÂN I - Tất cả anh em có quyết tâm thà chết còn hơn chịu đói không?

TẤT CẢ - Quyết tâm, quyết tâm.

CÔNG DÂN I - Trước hết, anh em đều biết rằng tên Caiut Macxiut là kẻ thù chính của nhân dân.

TẤT CẢ - Chúng tôi biết, chúng tôi biết.

CÔNG DÂN I - Chúng ta hãy giết nó đi và chúng ta sẽ có được lúa mì theo giá chúng ta quy định. Có phải anh em đã quyết định thế không?

TẤT CẢ - Không cần nói lời thôi nữa, cứ việc làm thế, làm ngay đi thôi!

CÔNG DÂN II - Các bạn công dân quý hóa, cho tôi nói một lời đã!

⁽¹⁾ Cảnh này do tác giả sáng tạo hoàn toàn. Trong Plutac không nói đến chuyện biểu tình khởi nghĩa. Theo Plutac, nhân dân đói, bỏ La Mã đến một cái đồi "bây giờ gọi là Linh Sơn (Mont-Sacré)". Mênêniut đem câu chuyện ngụ ngôn ra thuyết phục. Họ nghe theo.

CÔNG DÂN I - Chúng ta vẫn được xem là bọn công dân nghèo, chỉ có bọn quý tộc mới là quý hóa thôi! Riêng cơm thừa canh cặn của bọn cầm quyền cũng đủ cứu sống chúng ta. Chỉ cần chúng cho chúng ta cái phần thừa mứa miễn là còn ăn được, chúng ta đã cho là chúng rủ lòng nhân đức cứu vớt chúng ta rồi. Nhưng làm thế chúng lại cho là chúng sẽ tốn kém⁽¹⁾ quá. Chúng ta càng gày gò khổ cực, càng phơi bày cụ thể sự giàu có của chúng. Chúng ta càng khổ chúng càng được lợi. Phải lấy giáo trả mỗi thù này trước khi người thành bộ xương hom. Có thần linh chứng giám, tôi nói thế này là vì đối chứ không phải vì khao khát trả thù đâu.

CÔNG DÂN II - Có phải người anh công kích nhất là Caiut Macxiut không?

CÔNG DÂN I - Trước hết là hấn. Hấn đúng là đồ chó làm hại quốc dân.

CÔNG DÂN II - Thế anh có nghĩ đến công lao của hấn đối với tổ quốc không?

CÔNG DÂN I - Có chứ! Chúng tôi sẵn lòng khen ngợi công lao của hấn, nhưng hấn kiêu căng tự phụ như thế thì còn công với cán gì nữa.

TẤT CẢ - Ấy, đừng nói một cách ác ý đấy nhé!

CÔNG DÂN I - Tôi nói để anh biết, những việc oanh liệt mà hấn đã làm là nhằm mục đích này: thàng nào cả tin lấy làm hài lòng cho rằng đó là vì nước vì nhà, kỳ thực hấn làm là để vui lòng mẹ hấn, và một phần cũng để thỏa mãn tính kiêu ngạo. Tính kiêu ngạo của hấn cũng lớn chẳng kém gì lòng dũng cảm của hấn.

CÔNG DÂN II - Đó là cái bản tính trời sinh của hấn không thể nào khác được, thế mà anh lại cho là tật xấu. Dẫu sao anh cũng không thể nào bảo là hấn tham lam được.

CÔNG DÂN I - Cứ cho là thế đi nữa thì tôi cũng chẳng thiếu gì điều để lên án hấn: khuyết điểm của hấn vô số, nhắc lại chỉ mỗi miện.

Có tiếng hò hét ở hậu trường

Những tiếng hò hét gì đấy? Khu vực bên kia của đô thị đã nổi dậy rồi. Tại sao chúng ta còn ở đây nói gẫu mãi? Đến điện Capitô⁽²⁾ đi!

⁽¹⁾ *We are too dear*: có thể hiểu theo hai cách: chúng ta thân thiết quá hay chúng ta đắt quá. Hugo: "Họ cho rằng chúng ta thân quá". Chu Sinh Hạo: "Thân thiết quá". Duval và Korneev: "Họ cho rằng thế thì tốn tiền cho họ quá". Tieck: "Chúng ta không đáng giá như thế".

⁽²⁾ Nơi thờ thần Jupite và nơi họp của Nguyên lão viện.

TẤT CẢ - Đi thôi! đi thôi!

CÔNG DÂN I - Hãy khoan, ai đấy?

Mênêniut Agrippa ra

CÔNG DÂN II - Ông Mênêniut Agrippa tôn quý, một người xưa nay vẫn yêu mến nhân dân.

CÔNG DÂN I - Kể ra cũng khá lương thiện. Tất cả bọn kia mà cũng được như thế thì tốt biết mấy!

MÊNÊNIUT - Ô kìa đồng bào của tôi, có việc gì thế? Đi đâu mà gây gộc thế kia? Có việc gì vậy, nói cho tôi biết với!

CÔNG DÂN I - Việc chúng tôi làm không phải Nguyên lão viện không biết. Nửa tháng nay họ đã nghe phong thanh chúng tôi định làm gì. Bây giờ thì chúng tôi sẽ chứng tỏ cho họ thấy bằng hành động đây: họ bảo cái dân nghèo mà xin xỏ thì to mồm lắm. Họ sẽ biết rằng cánh tay chúng tôi cũng khỏe nữa.

MÊNÊNIUT - Thế nào, các vị, các bạn tốt của tôi, các láng giềng trung hậu của tôi, các vị muốn chết sao?

CÔNG DÂN I - Thưa ông, chúng tôi đã chết rồi còn muốn với không gì nữa.

MÊNÊNIUT - Tôi bảo các bạn nhé: các vị quý tộc thực đã hết lòng lo lắng đến các bạn. Vì thiếu thốn, khổ cực trong cảnh đói kém này, các bạn có thể giờ giáo mác lên đánh trời cũng như giờ giáo mác lên đánh lại nhà nước La Mã. Nhưng nhà nước La Mã vẫn cứ đi theo con đường nó đã chọn: nó sẽ đập tan hàng vạn mất xích còn vững chắc hơn cả mọi trở ngại các bạn dựng lên. Đói kém là do thần linh gây nên chứ đâu phải do quý tộc! Các bạn phải quỳ xuống cầu xin, chứ vung tay lên thì không ích gì đâu. Than ôi, tai họa đã xô đẩy các bạn đến nông nỗi này, những tai họa khác đang chờ các bạn. Các bạn phỉ báng những người lãnh đạo quốc gia! Họ lo lắng cho các bạn chẳng khác gì bậc cha mẹ lo lắng cho con cái, thế mà các bạn nguyên rửa họ như kẻ thù.

CÔNG DÂN I - Lo cho chúng tôi ấy à? Quả thực họ chẳng hề lo lắng cho chúng tôi bao giờ hết. Lo để chúng tôi chết đói, còn kho của họ thì đầy ắp lúa. Lo làm ra những đạo luật về cho vay để bênh vực bọn cho vay nặng lãi, ngày ngày lo bác bỏ những đạo luật tốt đẹp đã được ban ra chống lại bọn giàu có, và lo định ra những điều khoản ngày càng nghiệt ngã để trói buộc và kìm

hãm dân nghèo. Nếu chiến tranh không ăn tươi chúng tôi thì họ cũng sẽ nuốt sống chúng tôi. Tất cả tình yêu thương của họ đối với chúng tôi là như thế đấy.

MÊNÊNIUT - Hoặc anh phải thú nhận rằng anh hết sức độc ác hoặc phải coi anh là thằng điên. Tôi sẽ kể cho các bạn nghe một câu chuyện thú vị. Có thể các bạn đã nghe câu chuyện này rồi nhưng vì nó đáp ứng mục đích của tôi nên tôi xin đánh bạo kể lại.

CÔNG DÂN I - Được thôi, tôi xin nghe ông đây. Có điều xin ông đừng hòng dùng chuyện cổ tích để làm chúng tôi quên lãng nỗi bất hạnh của chúng tôi. Nhưng thôi tùy ý ông, ông cứ kể đi.

MÊNÊNIUT - Ngày xưa, có một hôm, tất cả các bộ phận của thân thể đều nổi lên chống lại cái bụng và buộc tội cái bụng như sau: bụng chỉ nằm lì giữa thân thể như một cái vạc, lười biếng, chẳng làm gì. Đã thế nó lại bo bo tích trữ thịt thà, thực phẩm chứ không bao giờ chịu làm lụng như các bộ phận khác. Trong lúc đó các bộ phận khác lo nhìn, lo nghe, lo suy nghĩ, lo dạy dỗ, lo đi, lo cảm xúc và cùng nhau hợp sức để góp phần đáp ứng những nhu cầu, những đòi hỏi chung của toàn bộ cơ thể. Bụng ta trả lời...

CÔNG DÂN I - Thưa ông, thế bụng ta trả lời thế nào?

MÊNÊNIUT - Để rồi tôi nói cho anh nghe. Bụng ta mỉm cười. Nụ cười này không phải từ phổi ra, nhưng vẫn là nụ cười (vì như các anh thấy, tôi có thể làm cho bụng nói, vậy cũng có thể làm nó cười được). Bụng ta khinh bỉ trả lời các cơ quan bất bình, các bộ phận nổi loạn kia đang ghen tị về sự thu nhập của nó, hoàn toàn y như các anh. Các anh nói xấu các vị nguyên lão chỉ vì họ không như các anh.

CÔNG DÂN I - Cái bụng của nhà ông trả lời thế này chứ gì: Cái đầu đội vương miện, đôi mắt chú ý mọi vật, quả tim là người cố vấn, cánh tay là người chiến sĩ, cặp chân là con tuấn mã, cái lưỡi là người thổi kèn, và bao nhiêu bộ phận lớn nhỏ khác giúp đỡ và bảo vệ cơ thể chúng ta, nếu như tất cả...

MÊNÊNIUT - Thế nào? Thằng này muốn nói trước ta à? Thế nào? Người bảo thế nào?

CÔNG DÂN I - Nếu như tất cả phải chịu khổ sở vì cái bụng phàm ăn, nơi chứa phân của cơ thể...

MÊNÊNIUT - Được rồi, thế rồi sao?

CÔNG DÂN I - Nếu tất cả các bộ phận trên đều than phiền thì bụng trả lời gì được?

MÊNÊNIUT - Tôi sẽ nói cho mà nghe, nếu người chịu khó nhẫn nại một chút. Rõ thực là nóng nảy! Người sẽ nghe cái bụng trả lời.

CÔNG DÂN I - Ông dài dòng văn tự lắm!

MÊNÊNIUT - Cái anh bạn này mới vội vàng chứ! Cái bụng hết sức trang trọng của anh trả lời ung dung từ tốn chứ không phải hấp tấp lỗ mãng như bọn tố cáo nó đâu. Nó trả lời như sau: "Thưa các bạn cùng cơ thể, quả thực tôi là người trước tiên nhận các thức ăn nuôi sống các bạn. Nhưng như thế là đúng thôi, bởi vì tôi là cái kho, là cửa hàng của tất cả thân thể. Nhưng nếu các bạn chịu khó nhớ cho thì tôi vẫn gửi thức ăn qua các dòng máu tới triều đình là quả tim và tới ngai vàng là bộ óc. Qua các đường quanh co và các cơ quan của cơ thể, các dây thần kinh mạnh mẽ nhất và các mạch máu nhỏ, tất cả đều nhờ tôi mà nhận được đồ ăn cần thiết để sống. Và mặc dầu tất cả các bạn tốt của tôi, cùng một lúc" - cái bụng nó nói thế đấy, các bạn chú ý cho...

CÔNG DÂN I - Được rồi, được rồi!

MÊNÊNIUT - "Mặc dầu các bạn không thể thấy cùng một lúc tôi đã phân phát những gì cho mỗi người, nhưng tôi có thể chứng minh sòng phẳng cho các bạn thấy rằng có bao nhiêu bột thì tôi đều chuyển hết cho các bạn, còn tôi chỉ giữ lại cám mà thôi". Các anh thấy nó nói thế nào?

CÔNG DÂN I - Cũng là một cách trả lời. Nhưng ông dùng câu chuyện này để nói chuyện gì chứ?

MÊNÊNIUT - Các nguyên lão của La Mã chính là cái bụng nhân hậu kia, còn các anh là những bộ phận nổi loạn. Các anh cứ xét kỹ những điều họ khuyên bảo, họ lo lắng, các anh cứ suy nghĩ cho đúng đắn về quyền lợi của quốc dân đi, các anh sẽ thấy mọi công ích các anh nhận được đều là do họ làm ra hoặc đem đến cho các anh cả, chứ hoàn toàn không phải do tự các anh đâu. Còn người, ngón chân cái của đám đông này, người nghĩ thế nào?

CÔNG DÂN I - Tôi là ngón chân cái ư? Tại sao lại là ngón chân cái?

MÊNÊNIUT - Vì người là một trong những tên hèn hạ nhất, dễ tiện nhất, nghèo khổ nhất trong cuộc khởi loạn hết sức khôn ngoan này và người lại đi đầu. Đồ chó má, nòi giống dễ tiện nhất, người dẫn đầu là để kiếm lợi chứ gì! Này cứ gây gộc sẵn sàng

đi, La Mã và lũ chuột của nó đã đến lúc quyết chiến rồi. Trong hai bên, nhất định một bên sẽ phải tiêu diệt.

Caiut Macxiut ra

- Kính chào Macxiut túc hạ.

MACXIUT - Cám ơn. (*Nói với các công dân*) - Bọn còn đồ phản loạn kia, có chuyện gì mà cứ xoa gãi mãi những ý kiến khốn nạn làm chúng mày ngứa ngáy đến lở lói hết cả người như vậy?

CÔNG DÂN I - Chúng tôi chẳng bao giờ nghe thấy ông nói năng tử tế.

MACXIUT - Thằng nào nói năng tử tế với chúng mày thì chỉ là thằng nịnh hót tối ư đê tiện. Đồ chó rách kia, chúng mày không muốn chiến tranh cũng không muốn hòa bình, vậy chúng mày muốn gì? Chiến tranh làm chúng mày khiếp sợ, hòa bình làm chúng mày kiêu hãnh. Cứ tin ở chúng mày thì rồi lúc cần phải thấy chúng mày là sư tử, sẽ chỉ thấy chúng mày là thỏ, lúc cần chúng mày là cáo sẽ thấy chúng mày chỉ là ngỗng. Không, chúng mày chẳng đáng tin gì hơn than hồng trên băng, mưa đá dưới ánh mặt trời. Đạo đức của chúng mày là tâng bốc những kẻ làm bậy đến mức đê tiện và nguyên rửa công lý đã trừng trị hần⁽¹⁾. Ai đáng được tôn kính thì lại bị chúng mày căm ghét. Sở thích của chúng mày là cái bệnh thèm ăn của người ốm, chỉ muốn ăn của độc làm bệnh nặng thêm. Dựa vào sự ủng hộ của chúng mày thì thật chẳng khác gì buộc đá vào người mà bơi, lấy lau sậy mà chặt cây sồi. Treo cổ chúng mày lên chứ tin với tưởng gì? Cứ mỗi phút chúng mày lại thay đổi ý kiến một lần. Vừa mới căm thù đó đã ca ngợi rồi, vừa mới đeo vòng hoa đó đã chê bai sỉ vả rồi. Có chuyện gì mà ở nhiều nơi trong đô thị, chúng mày hò hét phản đối Nguyên lão viện thế? Trên có các thần linh, Nguyên lão viện bắt chúng mày vào khuôn vào phép, không thể chúng mày sẽ ăn thịt lẫn nhau. (*Nói với Mènèniut*) - Chúng yêu cầu gì thế?

⁽¹⁾ Câu này trực tiếp ám chỉ quần chúng Luân Đôn đương thời hay thay đổi ý kiến. Ngày 8 tháng 2 năm 1601, quận công Etxec, một quý tộc, chống lại nữ hoàng Elizabet, kêu gọi nhân dân nổi dậy nhưng không ai hưởng ứng. Nhưng ngày 23 tháng 2, sau khi Etxec bị hành hình, quần chúng Luân Đôn đã định xé xác những người treo cổ ông ta. Tháng 11 năm 1603, Oantơ Ralêch bị giải từ Luân Đôn đến Uynsetxtơ để xử tội; quần chúng căm ghét y, muốn giết y. Nhưng thái độ dửng dưng của Ralêch trước tòa án đã làm quần chúng hoàn toàn thay đổi ý kiến, khiến Ralêch phút chốc trở thành một thứ anh hùng được sùng bái.

MÊNÊNIUT - Mua lúa theo giá chúng quy định. Chúng bảo lúa mì đầy ắp các kho của đô thị.

MACXIUT - Treo cổ chúng lên! Chúng nói thế à? Ngồi ở xó bếp mà đòi biết công việc bàn ở nhà Nghị hội: ai sẽ lên, ai gặp thời, ai thất thế; ủng hộ bè này đảng nọ, dự tính những cuộc hôn nhân sắp đến, củng cố phe phái của mình, còn ai không ưa thì chà xuống gót giày. Chúng bảo còn đủ lúa mì à? Ước gì quý tộc vứt bỏ lòng thương hại và cho phép ta tuốt kiếm! Ta sẽ băm nát hàng ngàn tên nô lệ kia làm thành một đồng thịt đủ cao để cắm được ngọn giáo của ta.

MÊNÊNIUT - Bọn này đã gần bị thuyết phục hoàn toàn rồi bởi vì tuy họ hết sức đại đột, họ cũng nhát gan vô cùng. Nhưng ông làm ơn cho biết đám bên kia họ nói gì thế?

MACXIUT - Chúng giải tán rồi. Bọn chết treo! Chúng nói rằng chúng đói, chúng thở ra những câu tục ngữ nào là "đói thì đến tường đá cũng nứt" nào là "chó cũng phải ăn", nào là "thịt là để mà ăn", "thần linh sinh ra thóc lúa không phải chỉ cho người giàu mà thôi"... Chúng cứ thở ra những lời than phiền tủn mủn như thế, và những lời than phiền ấy đã được thỏa mãn, người ta đồng ý chấp thuận một bản thỉnh nguyện của chúng, một bản thỉnh nguyện thật là quái gở, làm đau lòng giới quý tộc và khiến quyền uy cứng cỏi cũng phải tái mặt. Thế rồi chúng tung mũ lên trời như muốn ngoắc mũ lên vành trăng và thi nhau reo hò ầm ĩ.

MÊNÊNIUT - Chúng được chấp thuận những gì?

MACXIUT - Được quyền tự do lựa chọn năm hộ dân quan để bênh vực cái khôn ngoan thô lỗ của chúng. Một đứa là Juniut Brutut, một đứa là Xixiniut Vêlutut và đứa nào nữa tôi cũng chẳng biết. Mẹ kiếp, bọn hèn mạt kia có làm đô thị bay hết mái cũng đừng hòng ép buộc được tôi. Cứ thế này thì chẳng mấy chốc chúng sẽ lấn át chính quyền rồi sẽ tung ra những lý do quan trọng hơn để xúi giục nổi loạn.

MÊNÊNIUT - Thực là quái gở.

MACXIUT (*nói với quần chúng*) - Xéo về nhà đi, đồ ô hợp.

Một người báo tin vội vã bước ra

NGƯỜI BÁO TIN - Ông Caiut Macxiut đâu?

MACXIUT - Ta đây. Có việc gì thế?

NGƯỜI BÁO TIN - Thưa ngài, có tin quân Vôn-xơ đã động binh.

MACXIUT - Tin này làm ta rất vui lòng; thế là chúng ta sẽ có cách trừ bỏ cái đám thừa hời hám thối tha kia. Kìa, các bậc huynh trưởng ưu tú nhất của chúng ta đã đến.

*Xixiniut Vêlutut, Juniut Brutut, Côminiut, Titut Lacxiut
và các vị nguyên lão khác ra*

NGUYÊN LÃO I - Macxiut tức hạ, đúng như ngài gần đây đã báo cho chúng tôi biết: quân Vôn-xơ đã động binh.

MACXIUT - Chúng có một người cầm đầu là Tulut Auphidiut, hắn sẽ làm các vị vất vả đấy. Ghen tị phẩm cách cao thượng của hắn là có lỗi, nhưng nếu tôi mà không phải là tôi hiện nay thì tôi chỉ muốn là hắn mà thôi.

CÔMINIUT - Hai ông đã từng giao phong với nhau rồi chứ?

MACXIUT - Nếu thế giới chia làm hai nửa đánh lẫn nhau và hắn ở về phe của tôi, thì tôi cũng sẽ nổi loạn chỉ cốt để được giao chiến với hắn. Hắn là một con mãnh sư mà tôi tự hào được săn đuổi.

NGUYÊN LÃO I - Nếu vậy thì Macxiut tức hạ, tức hạ hãy giúp Côminiut trong cuộc chiến tranh này.

CÔMINIUT - Trước đây tức hạ đã hứa như vậy!

MACXIUT - Thưa ngài, đúng thế, và tôi trước sau không thay đổi. Titut Lacxiut tức hạ, tức hạ sẽ thấy tôi đánh vỡ thắng vào mặt Tulut một lần nữa. Thế nào, tức hạ cương quyết chứ? Hay là không đi?

TITUT - Đi chứ, Caiut Macxiut tức hạ, tôi thà chống một nạng và dùng nạng kia để chiến đấu chứ không chịu đứng ngoài trận này.

MÊNÊNIUT - Thực là bản sắc anh hùng!

NGUYÊN LÃO I - Mời các vị hãy cùng tôi đến điện Capitôl. Các bạn cao quý nhất đang đợi chúng ta ở đấy.

TITUT (*nói với nguyên lão I*) - Ngài dẫn đầu đi. Côminiut tôn ông theo sau, còn chúng tôi thì đi sau tôn ông, tôn ông xứng đáng được cái quyền ưu tiên ấy.

CÔMINIUT - Macxiut tức hạ!

NGUYÊN LÃO I (*nói với dân chúng*) - Ai về nhà nấy thôi, đi đi!

MACXIUT - Không, cứ để chúng đi theo chúng ta! Quân Vônơ có nhiều lúa mì. Phải mang lũ chuột này đến đấy để đục khoét kho tàng của chúng. Đám nổi loạn đáng kính kia, các người tỏ ra dũng cảm đấy. Các người hãy đi theo chúng ta.

Các nguyên lão, Titut Lacxiut, Macxiut và Mênêniut vào.

Các công dân giải tán. Còn lại Xixiniut và Brutut

XIXINIUT - Xưa nay có ai kêu ngạo như cái tên Macxiut kia không?

BRUTUT - Chẳng ai như hắn.

XIXINIUT - Đúng vào lúc chúng ta được chọn làm hộ dân quan.

BRUTUT - Ông có nhìn môi và mắt hắn không?

XIXINIUT - Không, nhưng tôi để ý đến những lời lẽ khinh thị của hắn.

BRUTUT - Đã nổi giận thì hắn cũng chẳng từ giữu cột cả thần linh.

XIXINIUT - Đến mặt trắng khiêm tốn hắn cũng châm chọc.

BRUTUT - Trận này thì hắn chết, hắn đã trở nên quá đỗi kiêu căng về sự dũng cảm của hắn.

XIXINIUT - Một bản tính như vậy, lại được thắng lợi kích thích, đã coi thường cả cái bóng dưới chân vào lúc giữa trưa. Nhưng tôi ngạc nhiên: tự phụ như hắn mà sao lại chịu để Cômîniut chỉ huy.

BRUTUT - Hắn chỉ muốn có danh tiếng, mà danh tiếng thì hắn đã giành được. Danh tiếng ấy chỉ có thể được duy trì hoặc tăng thêm khi hắn giữ địa vị thứ hai, vì: có gì sai lầm thì đó sẽ là lỗi của nguyên soái, tuy ông ta đã làm hết sức mình và dư luận hồ đồ lúc đó sẽ nói về Macxiut: Ôi chao, giá như Macxiut đảm đương việc này...

XIXINIUT - Còn nếu công việc trôi chảy thì dư luận, vốn thiên về Macxiut, sẽ cướp hết công lao của Cômîniut.

BRUTUT - Tóm lại, một nửa vinh quang của Cômîniut sẽ được gán cho Macxiut mặc dù Macxiut không có công lao gì; và mọi sai lầm của Cômîniut sẽ thành danh tiếng của Macxiut mặc dù thực ra hắn chẳng xứng đáng.

XIXINIUT - Ta hãy rời khỏi đây đi nghe xem lệnh xuất chinh thế nào, và xem thử ngoài cái cung cách vốn dĩ của hắn, hắn sẽ ra trận lần này ra sao.

BRUTUT - Chúng ta đi thôi.

Hai người vào

CẢNH II

Côriôli Nguyên lão viện

Tulut Auphidiut và các nguyên lão thành Côriôli ra

NGUYỄN LÃO I - Nguyên soái Auphidiut, vậy là theo ý tướng quân, bọn La Mã đã dò biết công việc chúng ta bàn bạc và tổ chức chúng ta sẽ hành động như thế nào.

AUPHIDIUT - Chẳng phải ý kiến các vị cũng thế sao? Ở cái nước này, xưa nay mọi kế hoạch được suy tính, chưa kịp đem thực hiện thì La Mã đã đánh hơi thấy trước rồi. Cách đây chưa đầy bốn ngày, tôi đã được tin từ La Mã, nguyên văn như sau; tôi nhớ còn có bức thư ở đây, à, bức thư đây rồi. (*Đọc*)

"Chúng đã tập hợp một đạo quân, nhưng chưa biết sẽ đi về hướng đông hay đi về hướng tây: nạn đói trầm trọng, nhân dân nổi loạn. Và có tin đồn là Côminiut, Macxiut, kẻ thù cũ của tướng quân (và bị La Mã căm ghét hơn tướng quân căm ghét nó) cùng với Titut Lacxiut, một người La Mã hết sức dũng cảm, cả ba người chịu trách nhiệm công việc chuẩn bị dẫn quân đi chắc hẳn là để đánh ngài đấy. Xin ngài chú ý".

NGUYỄN LÃO I - Quân đội ta đã ra ngoài cõi. Xưa nay chúng ta bao giờ cũng tính rằng La Mã sẽ sẵn sàng nghênh chiến.

AUPHIDIUT - Các vị cũng không nghĩ rằng giữ kín các mưu đồ lớn của mình cho đến khi tự nó cần bộc lộ ra là chuyện điên rồ, bởi vì kế hoạch mới phôi thai thì hình như La Mã đã biết. Mục đích của ta trước đây là đánh chiếm nhiều thành trước khi La Mã hay tin chúng ta khởi binh, nhưng nay bị lộ rồi, mục đích ấy phải thu hẹp lại.

NGUYỄN LÃO II - Auphidiut tướng quân, tướng quân hãy nhận nhiệm vụ đến ngay với binh sĩ, cứ để mặc chúng tôi canh giữ thành Côriôli nếu chúng đem quân tới. Chỉ khi nào chúng hãm thành thì tướng quân hãy đem quân về đây giải vây. Nhưng theo tôi, tướng quân sẽ thấy chúng không sẵn sàng để đương đầu với chúng ta đâu.

AUPHIDIUT - Ôi chao! Xin đừng mơ hồ về điểm đó. Tôi nói là có căn cứ chắc chắn. Hơn nữa, một vài bộ phận của quân đội chúng đã

lên đường và chỉ tiến về đây thôi. Xin cáo từ các vị. Nếu tôi và Caiut có dịp gặp nhau, chúng tôi đã thề với nhau là chúng tôi sẽ chiến đấu cho đến khi một trong hai người kiệt sức.

TẤT CẢ - Cầu các thần linh phù hộ tướng quân.

AUPHIDIUT - Và độ trì cho các vị được bình an.

NGUYỄN LÃO I - Tạm biệt!

NGUYỄN LÃO II - Tạm biệt!

TẤT CẢ - Tạm biệt!

Mọi người vào

CẢNH III

La Mã. Trong nhà của Macxiut

Volumnya và Viêcgilya ra.

Hai người ngồi khâu trên hai ghế đầu thấp

VOLUMNYA - Con hãy hát đi, hãy tỏ ra vui vẻ thoải mái hơn. Nếu Macxiut là chồng, thì khi chồng vắng mặt để lập công danh, mẹ sẽ sung sướng hơn là khi được chồng vuốt ve âu yếm rất mực trong chốn buồng the. Khi Macxiut còn non nớt và là đứa con trai duy nhất mẹ sinh ra, khi vẻ đẹp thời niên thiếu của nó làm mọi con mắt đều đổ dồn vào nó, ở địa vị một người mẹ khác thì, dù nhà vua có cầu khẩn suốt một ngày, cũng cứ mãi ngấm nhìn con không muốn rời ra một giờ một phút, nhưng mẹ thì mẹ lại nghĩ rằng một con người như vậy xứng đáng được hưởng vinh dự và nếu vinh quang không làm nó động lòng hăng hái thì nó sẽ chẳng hơn gì một bức tranh treo trên tường, cho nên mẹ đã vui lòng để nó dẫn mình vào chốn hiểm nghèo, nơi nó có thể kiếm được công danh. Mẹ đã sai nó đi vào một cuộc chiến tranh tàn khốc và nó đã trở về với một vòng lá sồi trên trán⁽¹⁾. Mẹ

⁽¹⁾ Ở La Mã cổ đại, khi một vị tướng thắng trận trở về hoặc một người lính cứu được đồng đội trong chiến đấu thì được mang một vòng lá sồi trên trán.

nói để con hay: khi lần đầu tiên biết mình sinh con trai, mẹ cũng không vui sướng cho bằng lần đầu mẹ thấy nó đã tỏ ra là một trang nam tử.

VIÊCGILYA - Nhưng thưa mẹ, nếu chàng hy sinh nơi chiến trận thì sao?

VOLUMNYA - Lúc đó danh thơm của nó sẽ là đứa con trai của mẹ. Mẹ sẽ tìm được dòng dõi ở đấy. Mẹ thành thực thú nhận với con: nếu mẹ có mười hai đứa con trai, tất cả đều được mẹ yêu quý như nhau, chẳng kém gì Macxiut yêu quý của con và của mẹ, thì thà mẹ chịu để mười một đứa con hy sinh cao cả cho tổ quốc còn hơn là có một đứa con trốn trách nhiệm để phè phỡn hưởng lạc.

Một nữ quý tộc ra

NỮ QUÝ TỘC - Thưa phu nhân, có tiểu thư Valêrya đến thăm phu nhân.

VIÊCGILYA - Xin mẹ cho phép con rút lui.

VOLUMNYA - Ấy, không nên. Hình như mẹ đã nghe thấy tiếng trống trận của chồng con. Mẹ thấy nó đang túm lấy tóc Auphiđiut dìm xuống. Bọn Vôn-xơ sợ nó bỏ chạy như trẻ con sợ gấu. Mẹ như thấy nó giẫm chân thế này và thét: "Đồ hèn nhát, hãy theo ta, chúng mày tuy sinh ra ở La Mã nhưng đều ra đời trong sợ hãi". Thế rồi nó lấy cái bao tay sắt vuốt cái trán đầy máu và tiến lên như một người thợ gặt muốn cắt phẳng tất cả hay là chịu mất hết số tiền công.

VIÊCGILYA - Trán đầy máu à? Ôi, thần Jupite! Đừng có máu!

VOLUMNYA - Thôi đi, ngốc lăm! Máu trên trán kẻ nam nhi còn đẹp hơn vàng mạ chiến lợi phẩm. Khi Hêcuba cho Hecto bú, ngực của nàng cũng không đáng yêu bằng trán của Hecto phun máu coi thường thanh kiếm Hy Lạp. (Nói với nữ quý tộc) - Bảo tiểu thư Valêrya là chúng ta mời tiểu thư vào.

Nữ quý tộc vào

VIÊCGILYA - Cầu thần linh phù hộ cho chàng thoát khỏi tay tên Auphiđiut hung dữ.

VOLUMNYA - Nó sẽ dìm đầu Auphiđiut xuống dưới đầu gối và giẫm chân lên cổ hắn.

Valêrya ra cùng với người hầu và một nữ quý tộc

VALÊRYA - Kính chào quý vị phu nhân.

VOLUMNYA - Chào tiểu thư.

VIÊCGILYA - Tôi rất vui mừng được gặp tiểu thư.

VALÊRYA - Hai vị có mạnh khỏe không? Hai vị rõ ràng là những bà nội trợ đảm đang. Các vị đang khâu gì thế? Đẹp thực! Cháu thế nào hả chị?

VIÊCGILYA - Cám ơn tiểu thư, cháu mạnh khỏe lắm.

VOLUMNYA - Cháu thích nhìn kiếm và nghe tiếng trống hơn nhìn thầy học.

VALÊRYA - Thực là cha nào con nấy. Tôi dám chắc cháu là một đứa trẻ xinh đẹp... Thực đấy, vừa hôm thứ tư mới đây, tôi đã ngắm cháu suốt nửa tiếng đồng hồ. Cháu có vẻ mạnh bạo lắm! Tôi thấy cháu đuổi theo một con bướm vàng; chụp được con bướm, cháu lại thả ra rồi lại chạy theo bắt. Rồi lại chụp, lại thả, cứ thế mãi. Cuối cùng có lẽ vì ngã mà nổi xung lên hay vì một cơ nào đấy, cháu nghiêng rặng xé nát con bướm. Thực đấy, cháu nó đã cắn nát con bướm!

VOLUMNYA - Nó thật giống tính cha nó đấy.

VALÊRYA - Quả là một đứa trẻ khác thường.

VIÊCGILYA - Cháu nghịch ngợm lắm đấy ạ!

VALÊRYA (với *Viêcgilya*) - Nào, bây giờ phu nhân hãy gác việc may vá lại. Chiều nay, tôi muốn phu nhân cùng tôi đóng vai trò một người nội trợ lười biếng.

VIÊCGILYA - Xin lỗi tiểu thư, tôi không muốn ra khỏi nhà.

VALÊRYA - Không muốn ra khỏi nhà ư?

VOLUMNYA - Em nó sẽ đi, em nó sẽ đi mà.

VIÊCGILYA - Không, thực đấy, tiểu thư vui lòng nhé! Phu quân tôi đi trận chưa về thì tôi sẽ không bước chân ra khỏi ngưỡng cửa.

VOLUMNYA - Xà! Con tự giam hãm mình một cách quá ư vô lý. Thôi, các cô nên đến thăm cái bà ở cũ ấy đi!

VIÊCGILYA - Con chúc bà ta chóng mạnh khỏe và sẽ cầu nguyện cho bà ta để thay lời thăm hỏi, chứ con không đến đấy đâu.

VOLUMNYA - Sao thế hở con?

VIÊCGILYA - Không phải vì lười, cũng không phải vì vô tình đâu.

VALÊRYA - Thế thì phu nhân có lẽ là một bà Pênêlôp⁽¹⁾ thứ hai rồi. Nhưng người ta nói rằng, bao nhiêu sợi bà ta kéo trong lúc Uylitxơ đi vắng, chẳng qua chỉ tổ làm cho đảo Itacơ đầy những mối. Nào ta đi đi. Tôi muốn rằng tấm vải trong tay phu nhân cũng có tri giác như ngón tay của phu nhân để phu nhân thương hại nó một chút và tha chích kim vào nó. Thôi, đi chơi với chúng tôi đi!

VIÊCGILYA - Không, xin tiểu thư tha lỗi cho, quả thực tôi không muốn ra khỏi nhà.

VALÊRYA - Thật mà, tiểu thư cứ đi với tôi rồi tôi cho biết những tin tức rất hay về chàng.

VIÊCGILYA - Thôi, xin tiểu thư, đã làm gì có tin tức được.

VALÊRYA - Thực đấy mà! Tôi không nói đùa đâu. Tối qua vừa có tin về chàng mà!

VIÊCGILYA - Thực à?

VALÊRYA - Chứ lại chẳng thực! Tôi nghe một nguyên lão nói. Tin ấy như sau: bọn Vônxơ đã xuất quân. Nguyên soái Cômینیut đã đem một bộ phận binh lực La Mã ra đánh lại. Chàng và Titut Lacxiut đã đóng quân vây hãm thành Côriôli của chúng. Họ tin chắc thế nào cũng thắng và kết thúc chiến tranh nhanh chóng. Tôi lấy danh dự mà thề là đúng như thế. Và bây giờ thì phu nhân đi chơi với tôi đi.

VIÊCGILYA - Tiểu thư tha lỗi cho tôi. Lần sau tiểu thư bảo gì tôi cũng xin vâng.

VOLUMNYA - Thôi, tiểu thư cứ để mặc em nó. Em nó đã như thế thì có đi cũng chỉ làm chúng ta mất vui thôi.

VALÊRYA - Không đâu, cháu nghĩ rằng Viêcgilya sẽ đi đấy. Xin tạm biệt phu nhân. Nào chị Viêcgilya, hãy vứt bỏ cái vẻ nghiêm nghị đi, đi chơi với tôi đi!

VIÊCGILYA - Tôi xin nói lần cuối cùng, tôi không thể nào đi được đâu. Chúc tiểu thư vui vẻ.

VALÊRYA - Thôi vậy, tạm biệt nhé.

Tất cả vào

⁽¹⁾ Trong thần thoại Hy Lạp, Pênêlôp tiêu biểu cho lòng chung thủy của người phụ nữ. Pênêlôp là vợ Uylitxơ, vua đảo Itacơ. Trong 10 năm trời Uylitxơ lưu lạc trên biển sau khi đánh thành Tơroa thì Pênêlôp ở nhà thủ tiết với chồng. Để thoát thác những người đến cầu hôn, Pênêlôp hứa sẽ lấy chồng khi nào dệt xong một tấm vải. Nhưng đêm nào Pênêlôp cũng tháo tấm vải của mình dệt dở dang ban ngày nên không lúc nào dệt xong.

CẢNH IV

Trước thành Côriôli

*Cờ, trống đi trước, Macxiut, Titut Lacxiut ra,
theo sau là võ quan, binh sĩ⁽¹⁾.
Một người đưa tin đến gặp họ*

MACXIUT - Kìa, có người mang tin đến đây rồi. Tôi cam đoan họ đã giao chiến.

LACXIUT - Đánh cuộc ngựa của tôi lấy ngựa của tướng quân nào, nhất định là chưa!

MACXIUT - Được, đánh cuộc!

LACXIUT - Đồng ý.

Người đưa tin ra

MACXIUT - Thế nào, nguyên soái chúng ta đã gặp địch chưa?

NGƯỜI ĐƯA TIN - Hai bên đã trông thấy nhau, nhưng chưa nói gì với nhau cả.

LACXIUT - Thế là con tuấn mã này về tôi rồi đấy nhé!

MACXIUT - Xin tướng quân cho tôi chuộc lại.

LACXIUT - Không được! Tôi không bán mà cũng không cho nhưng tôi sẵn lòng cho tướng quân mượn năm mươi năm. Chúng ta hãy kêu gọi đô thị này đầu hàng đi.

MACXIUT (*hỏi người đưa tin*) - Hai đạo quân cách xa đây bao nhiêu?

NGƯỜI ĐƯA TIN - Độ một dặm rưỡi.

MACXIUT - Vậy thì ta sẽ nghe thấy tiếng kèn trận của họ và họ sẽ nghe thấy tiếng kèn trận của ta. Hỡi Chiến thần! Xin Người phù hộ chúng tôi nhanh chóng thành công để có thể mùa thanh kiếm ngàn ngạt sát khí rời khỏi nơi đây tới tiếp viện cho những người bạn ở chiến trường. (*Nói với người thổi kèn*) - Hãy thổi kèn to lên!

*Tiếng kèn thương thuyết nổi lên. Trên tường thành Côriôli
xuất hiện hai nguyên lão và vài người khác*

⁽¹⁾ Từ cảnh IV đến cảnh IX đều có trong Plutac.

MACXIUT - Tên Tulut Auphidiut có ở trong thành không?

NGUYỄN LÃO I - Không! Auphidiut không sợ gì bọn mi. Mà trong thành này, cũng không ai sợ bọn mi hết. (*Xa xa có tiếng trống*) Nghe thấy không? Tiếng trống đang giục giã trai tráng của chúng ta ra trận. Chúng ta thà phá vỡ tường thành chứ nhất định không chịu để bị vây hãm. Cửa thành của chúng ta tuy có vẻ đóng kín, nhưng thực ra chỉ cài bằng những cây lau mà thôi. Nó sẽ tự mở toang ra. (*Xa xa có tiếng kèn trận*) Bọn mi có nghe thấy gì ở xa đấy không? Auphidiut đấy! Bọn mi cứ lắng nghe xem, ông ta đang tung hoành giữa đám quân tan tác của bọn mi đó.

MACXIUT - Ô! Họ đã giao chiến rồi!

LACXIUT - Tiếng reo hò của họ thúc giục chúng ta. Thang đâu?

Quân Vôn-xơ xông ra

MACXIUT - À, chúng nó không sợ ta! Chúng cả gan xông ra khỏi thành. Bớ ba quân! Hãy giơ khiên ra trước trái tim và chiến đấu với trái tim còn kiên cường hơn cả tấm khiên nữa! Tướng quân Titut dũng cảm, hãy tiến lên! Chúng khinh thường chúng ta quá thể, khiến ta giận sôi lên. Bớ anh em! Tiến lên! Kẻ nào rút lui ta sẽ coi nó là một tên Vôn-xơ và nó sẽ được ném mùi lưởi kiếm của ta.

Tiếng kèn trận. Quân La Mã bị đánh bật trở lại chiến hào.

Macxiut vừa nguyên rửa vừa ra

MACXIUT - Cầu cho mọi thứ ôn dịch của phương Nam⁽¹⁾ trút cả xuống đầu chúng bay, chúng bay là nỗi sỉ nhục cho La Mã. Chúng bay là một bầy... Cầu cho bệnh tật trút đầy lên người chúng bay khiến người ta ghê tởm trước khi thấy mặt, gặp gió ngược cách xa một dặm, chúng bay đã lây bệnh sang nhau. Đồ mặt người gan sứa! Chúng bay đã cầm đầu bỏ chạy trước một bọn nô lệ khi đánh cũng thua. Ôi, Diêm vương, địa ngục! Tất cả đều bị thương đặng sau hết. Lưng thì đỏ còn mặt thì tái mét vì chạy, vì sợ! Hãy tập hợp lại! Nhằm quân địch mà xung phong! Nếu không, ta sẽ có những vì sao trên trời, ta sẽ bỏ quân địch đấy và giao chiến với chúng bay! Hãy liệu hồn! Tiến lên! Nếu chúng bay giữ vững, chúng ta sẽ đánh đuổi địch về với vợ con chúng cũng như chúng đã đuổi chúng ta tới sát chiến hào.

⁽¹⁾ Thời bấy giờ, người ta tin rằng mọi bệnh tật, dịch tễ là do từ phương Nam tới.

*Tiếng kèn trận lại nổi lên, quân La Mã và quân Vôn-xơ ra,
trận chiến đấu lại tiếp tục. Quân Vôn-xơ rút vào thành
Côriôn và Macxiut đuổi theo đến cửa thành*

MACXIUT - Bây giờ cửa thành đã mở. Bọn bay hãy tỏ ra những trợ thủ đắc lực của ta! Thần Vận mệnh mở cửa thành là cho kẻ đuổi theo chứ không phải cho kẻ bỏ trốn. Hãy nhìn ta đây và làm theo ta.

Macxiut vào thành. Cửa thành đóng lại

BINH SĨ I - Rõ thật điên rồ! Tổ chẳng theo!

BINH SĨ II - Tổ cũng thế.

BINH SĨ I - Kìa! chúng đã hãm Macxiut trong đó.

Tiếng kèn trận tiếp tục

TẤT CẢ - Tao cam đoan là tướng quân Macxiut đã rơi vào nơi dầu sôi lửa bỏng.

Titut Lacxiut ra

LACXIUT - Macxiut ra sao rồi?

TẤT CẢ - Thừa tướng quân, chắc chắn là bị giết rồi.

BINH SĨ I - Tướng quân Macxiut chạy theo bén gót quân địch và cùng quân địch lọt vào trong thành. Đột nhiên chúng đóng sập cửa thành lại. Tướng quân một mình đương đầu với tất cả đô thị.

LACXIUT - Ôi! Người tráng sĩ can trường! Thân người là da thịt nhưng còn anh dũng hơn cả lưỡi kiếm thép vô tri vô giác. Kiếm kia còn có thể gãy chứ thân người thì vẫn hiên ngang bất khuất. Người bị bỏ rơi, ôi Macxiut! Một viên hồng ngọc dù to bằng thân hình người cũng không quý bằng. Người quả là một chiến sĩ đúng như Catô⁽¹⁾ mơ ước, không những hùng dũng, dữ tợn trong chiến đấu, mà ngay cả với vẻ mặt ghê gớm, tiếng nói như sấm vang, người đã làm cho quân thù khiếp vía tưởng chừng như cả thế giới run lên vì sốt rét.

Macxiut lại ra, máu me đầm đìa, quân địch đuổi theo

BINH SĨ I - Tướng quân, xem kìa!

⁽¹⁾ Catô: Nhà chính trị La Mã có tiếng. Điểm này tác giả dùng không phù hợp vì Catô sinh sau Côriôlanut. Catô sinh năm 95 (trước Công nguyên), trái lại việc này xảy ra năm 490 (trước Công nguyên). Sai lầm này do ở Plutac, vì trong bản của Plutac cũng có thí dụ này.

LACXIUT - Macxiut kia rồi! Chúng ta phải cứu tướng quân ra khỏi nơi đây hay cùng nhau hy sinh tất cả.

Mọi người xông lên chiến đấu và tất cả đột nhập thành Côriôn

CẢNH V

Trong thành Côriôn. Ngoài đường

Một số binh sĩ La Mã ra mang chiến lợi phẩm

BINH SĨ I - Tao sẽ mang cái này về La Mã.

BINH SĨ II - Còn tao thì mang cái này.

BINH SĨ III (*quăng một dụng cụ bằng thiếc*) - Đồ thổ tả, tao cứ tưởng cái này bằng bạc.

Tất cả vào. Xa xa tiếng kèn trận vẫn tiếp tục.

Macxiut và Titut Lacxiut ra, lính thổi kèn đi trước

MACXIUT - Xem kìa! Cái lũ khốn nạn này bỏ thì giờ vào những việc thật vô giá trị. Toàn là gỏi, thìa bằng chì, đồ sắt vụn, áo lót của tù nhân mà ngay đến gĩa đao phủ còn chôn theo người chết, ấy thế mà bọn nô lệ hèn hạ này cũng vơ vét trong khi cuộc chiến đấu còn chưa kết thúc. Quân khốn nạn! Các người nghe kìa: nguyên soái đang chiến đấu quyết liệt với quân địch. Phải mau mau tới đây. Tên tử thù của ta là Auphidiut đang tàn sát người La Mã. Tướng quân Titut anh dũng! Tướng quân hãy giữ lại một phần quân sĩ cần thiết để bảo vệ thành, còn tôi, với những người có tinh thần can đảm, tôi sẽ nhanh chóng đến tiếp ứng cho Cômینیut.

LACXIUT - Thừa tướng quân tôn quý! Người tướng quân bê vết máu, tướng quân đã chiến đấu quá dữ dội, không thể chiến đấu trận thứ hai được đâu.

MACXIUT - Xin tướng quân chớ quá khen, cuộc chiến đấu vừa rồi chưa đủ làm cho tôi nóng người. Xin tạm biệt! Những giọt máu tôi đổ ra chỉ càng làm cho tôi khỏe thêm chứ chẳng có gì nguy

hiểm. Tôi muốn cứ thế này xuất hiện trước mặt Auphidiut và giao chiến với hắn.

LACXIUT - Cầu mong nữ thần Vận mệnh xinh đẹp say mê tướng quân và pháp lực của nữ thần gạt hết mọi đường kiếm của quân thù. Hỡi vị tướng quân anh dũng! Chúc tướng quân thắng lợi!

MACXIUT - Chúc nữ thần Vận mệnh cũng thân thiết với tướng quân chẳng kém gì những người nàng yêu quý nhất. Xin tạm biệt!

Vào

LACXIUT - Macxiut anh dũng tuyệt trần! *(Nói với người thổi kèn)*
Người hãy ra giữa chợ thổi kèn, triệu tập tất cả các tướng lĩnh của đô thị tới đây, ta sẽ cho họ biết những ý định của ta. Thôi đi ngay!

Tất cả vào

CẢNH VI

Gần nơi đóng quân của Côminiut

Côminiut và quân lính ra như thể đang rút lui

CÔMINIUT - Các bạn hãy nghỉ lấy sức. Chúng ta đã chiến đấu anh dũng! Chúng ta đã chiến đấu như những người La Mã, không tấn công một cách điên rồ mà khi rút lui cũng không khiếm nhục. Các bạn hãy nghe ta! Quân địch thế nào cũng tấn công nữa. Trong khi chúng ta chiến đấu, chốc chốc gió lại thổi đến tai chúng ta tiếng reo hò xung phong của các bạn chúng ta. Hỡi các đấng thần linh của đô thành La Mã! Hãy phù hộ cho họ giành được thắng lợi như chúng tôi cầu mong được thắng lợi. Để cho hai đạo quân của chúng tôi có thể gặp nhau tay bắt mặt mừng, dâng lễ vật tạ ơn các đấng.

Một người báo tin ra

CÔMINIUT - Có tin tức gì không?

NGƯỜI BÁO TIN - Các công dân đô thành Côriôn đã xông ra ngoài thành, giáp chiến với các tướng quân Lacxiut và Macxiut. Tiểu tốt thấy quân ta bị đánh dồn về chiến hào. Vừa lúc ấy thì tiểu tốt đi.

CÔMINIUT - Cho dù người có nói sự thật đi nữa, ta vẫn thấy hình như người nói không đầy đủ. Việc này xảy ra cách đây bao lâu?

NGƯỜI BÁO TIN - Thưa nguyên soái, cách đây hơn một giờ.

CÔMINIUT - Từ đó đến đây không đầy một dặm. Vừa lúc này ta nghe thấy tiếng trống của họ. Cách nhau chỉ có một dặm đường làm sao người đi mất những một tiếng đồng hồ và mang tin đến chậm như thế?

NGƯỜI BÁO TIN - Bọn thám tử quân Vôn-xơ đuổi theo tiểu tốt, tiểu tốt bắt buộc phải chạy vòng quanh mất đến ba, bốn dặm. Nếu không, tiểu tốt đã có thể mang tin đến trước đây nửa giờ rồi.

Macxiut ra

CÔMINIUT - Ai thế kia, mà trông như bị lột da vậy? Trời ơi, đáng đi quả là đáng đi của Macxiut và trước đây ta đã có lần thấy Macxiut như thế.

MACXIUT - Phải chăng tôi đến quá chậm?

CÔMINIUT - Người chặn cừu phân biệt tiếng sấm với tiếng trống tinh cũng không bằng ta phân biệt tiếng nói của Macxiut với tiếng nói của bọn phạm phu tục tử.

MACXIUT - Phải chăng tôi đến quá chậm?

CÔMINIUT - Vâng, nếu như tướng quân đến không phải người đầm đìa máu kẻ khác, mà đầm đìa máu của mình.

MACXIUT - Xin nguyên soái cho phép tôi ôm ghì nguyên soái trong tay như khi ôm lấy người yêu, với tấm lòng vui sướng như khi đuốc hoa rực sáng đưa tôi đến giường sau hôn lễ.

CÔMINIUT - Hỡi người chiến sĩ tuyệt vời! Titut Lacxiut ra sao?

MACXIUT - Tướng quân đang bận ban hành pháp lệnh, kết án kẻ này tử hình, kẻ kia đi đày, người này phải nộp tiền chuộc, người khác được tha, kẻ thì bị cảnh cáo. Dưới danh nghĩa của La Mã, tướng quân đã nắm chắc Côriôli trong tay như nắm chắc cái dây da buộc con chó săn đang ngoe nguẩy nịnh chủ, muốn thả ra lúc nào tùy ý.

CÔMINIUT - Cái tên nô lệ báo tin tướng quân bị đánh lui về chiến hào đâu rồi. Đâu? Gọi nó lại đây cho ta!

MACXIUT - Nguyên soái mặc nó. Nó báo tin đúng sự thật đấy! Nhưng trừ các quý tộc của chúng ta ra, còn bọn binh lính - quân khốn

kiếp! đã thế lại còn cho chúng có hộ dân quan nữa chứ - thì thực xưa nay chưa từng có con chuột nào thấy mèo chạy trốn nhanh bằng chúng bỏ chạy trước những đứa còn hèn hạ hơn cả chúng nữa.

CÔMINIUT - Nhưng tướng quân làm thế nào mà thắng quân địch?

MACXIUT - Bây giờ phải chăng là lúc kể chuyện? Tôi nghĩ rằng chưa phải lúc... Quân địch đâu rồi? Quân ta làm chủ chiến trường rồi chứ? Nếu chưa thì tại sao lại nghỉ?

CÔMINIUT - Tướng quân Macxiut, chúng tôi chiến đấu bất lợi, nên phải rút lui để bảo toàn lực lượng.

MACXIUT - Chúng bố trí trận địa như thế nào? Nguyên soái có biết chúng bố trí quân tinh nhuệ nhất của chúng ở bên cánh nào không?

CÔMINIUT - Theo như tôi biết, đội quân tiên phong của chúng là quân Anxiat, tinh nhuệ nhất, do đích thân Auphidiut chỉ huy, con người mang tất cả hy vọng của chúng.

MACXIUT - Tôi xin nguyên soái một điều: nhân danh những trận chiến đấu chúng ta đã cùng tham dự, những giọt máu chúng ta cùng đổ, những lời thề giữa chúng ta để giữ tình bằng hữu sắt son, xin nguyên soái đặt tôi đúng vào chỗ phải đương đầu với Auphidiut và đội quân Anxiat của hắn. Không nên chậm trễ, phải vung gươm, chia giáo tiến lên, ngay giờ phút này quyết một phen sống mái!

CÔMINIUT - Tuy tôi mong muốn lấy nước hương tắm cho tướng quân, dùng dầu thơm xức vào những vết thương, nhưng một khi tướng quân đã yêu cầu, thì tôi không dám cự tuyệt. Tướng quân khá chọn lấy những người có thể giúp tướng quân đắc lực nhất trong cuộc chiến đấu này.

MACXIUT - Những người tôi chọn sẽ là những người hăng hái nhất. Nếu ở đây có người nào (cố nhiên nếu nghi ngờ không có ai thì thực là một tội lỗi) sợ ô danh hơn là mất mạng, thích cái chết anh hùng hơn cuộc sống đốn hèn, những ai yêu vết máu bê bết trên người ta đây, những ai xem tổ quốc nặng hơn bản thân, thì con người ấy hay những người có tinh thần như thế hãy tỏ rõ thái độ của mình bằng cách vung tay lên như thế này và đi theo Macxiut.

Tất cả reo hò, hoa kiếm, tung mũ và công kênh Macxiut

- Hãy để ta yên! Các người làm như ta là thanh kiếm sao? Nếu tình cảm các người biểu hiện ra ở đây không phải chỉ là bề

ngoài mà thôi thì người nào mà chẳng đánh được bốn tên Vôn-xơ? Người nào mà chẳng có thể cầm nổi một chiếc khiên cũng cứng rắn như khiên của tên dũng tướng Auphidiut và đương đầu với nó. Ta cảm ơn tất cả, ta chỉ chọn một số mà thôi. Những người khác sẽ làm nhiệm vụ của họ trong một trận chiến đấu khác khi nhiệm vụ đòi hỏi. Nào, chúng ta ra trận và bốn võ tướng hãy nhanh chóng giúp ta chọn lấy những người hăng hái nhất.

CÔMINIUT - Các bạn, tiến lên! Hãy thể hiện trong chiến trận cái tinh thần dũng cảm các bạn vừa biểu lộ và các bạn sẽ cùng chúng ta chung hưởng chiến quả.

Tất cả vào

CẢNH VII

Trước cửa thành Côriôn

Titut Lacxiut sau khi đã đặt lính canh gác ở cửa thành Côriôn, trống giông cờ mở ra khỏi thành để gặp Côminiut và Macxiut. Theo sau Titut là một phó tướng, một toán quân và một người hướng đạo

LACXIUT - Người phải cho canh giữ cửa thành cẩn mật, nghiêm chỉnh thi hành nhiệm vụ ta giao phó. Nếu có lệnh của ta, người hãy nhanh chóng phái các cơ đội này đến tiếp viện ngay, số quân còn lại đủ để chống giữ thành trong một thời gian ngắn. Vì nếu chúng ta thất bại ở chiến trường thì cũng không giữ được thành đâu.

PHÓ TƯỚNG - Xin tướng quân cứ yên tâm, không phải lo lắng gì về chúng tôi.

LACXIUT - Thôi, hãy vào đóng cửa thành lại khi chúng ta đi. Người hướng đạo đến rồi, sẽ dẫn chúng ta đến doanh trại La Mã.

Đi vào

Có tiếng kèn như đang có đánh nhau

CẢNH VIII

Một chiến trường giữa dinh lũy La Mã và dinh lũy Vônơ

*Macxiut và Auphidiut
ở hai bên đối diện tiến ra*

MACXIUT - Ta chỉ muốn giao chiến với người thôi vì ta căm thù người hơn căm thù một tên bội ước.

AUPHIDIUT - Ta với người căm thù nhau chẳng ai kém ai. Không có con rắn nào ở châu Phi ta căm ghét bằng danh tiếng và sự ghen tị của nhà người. Người hãy đứng cho vững!

MACXIUT - Kẻ nào bỏ chạy đầu tiên, kẻ đó sẽ phải chết làm nô lệ cho kẻ kia và sau đó sẽ bị thần linh trừng phạt.

AUPHIDIUT - Macxiut! Nếu ta bỏ chạy, người hãy đuổi ta như đuổi một con thỏ.

MACXIUT - Cách đây không đầy ba giờ, người biết không, Tulut, một mình ta đã kịch chiến trong thành Côriôn của người, mặc sức tung hoành. Máu bê bết trên mặt ta đây không phải máu của ta đâu. Người hãy đem hết sức bình sinh ra mà trả thù đi!

AUPHIDIUT - Dù người có là đích thân Hecto đi nữa, ông tổ của cái dòng dõi mà nhà người khoe khoang⁽¹⁾ thì ở đây người cũng không thoát khỏi tay ta đâu!

*Hai người giao chiến, quân Vônơ xông đến
tiếp viện cho Auphidiut. Macxiut đánh trả
khiến chúng phải lùi lại, thở không được*

- Ta không cầu các người tiếp viện, các người làm thế này không dùng cảm gì hết. Sự giúp đỡ hèn hạ của các người làm ta xấu hổ.

⁽¹⁾ Hecto là người anh hùng bảo vệ thành Tôroa chống lại quân Hy Lạp. Người La Mã cho mình là con cháu người Tôroa cho nên coi Hecto là ông tổ của họ. Câu này khó hiểu: V.V. Hugo dịch "người anh hùng mà chủng tộc người tự hào", Harrison chú thích đây là một điểm mà Shakespeare hoặc Auphidiut dùng sai và giảng là "người đã quất tổ tiên của nhà người một trận tơi bời".

CẢNH IX

Dinh lũy La Mã

Tiếng reo hò. Tiếng kèn, tiếng trống thu quân.

Côminiut và quân La Mã ra phía bên này,

Macxiut ra phía bên kia, một cánh tay bị băng luôn qua cổ

CÔMINIUT - Nếu tôi kể lại cho tướng quân nghe những việc tướng quân đã làm hôm nay thì tướng quân sẽ không tin rằng mình đã làm những việc ấy! Nhưng tôi sẽ báo cáo ở điện Capitol, các nguyên lão sẽ vừa cười, vừa chảy nước mắt, các nhà quý tộc danh tiếng sẽ nhún vai không tin và cuối cùng thán phục, các công nương sẽ kinh sợ rồi mừng run lên muốn nghe kể thêm nữa, bọn họ dân quan dân đều cũng như bọn binh dân hôi thối vốn căm ghét những vinh dự của tướng quân, bất đắc dĩ cũng phải kêu lên: "Chúng ta cảm ơn thần linh đã cho đô thành La Mã chúng ta một tráng sĩ như thế". Tuy nhiên, trước khi đến dự cái ngày hội hoan nghênh tướng quân ấy, tướng quân cũng no nê cảnh vinh quang rồi.

Sau khi đuổi theo quân Vôn-xơ,

Titut Lacxiut ra với quân bản bộ

LACXIUT - Thưa nguyên soái, đây là con tuấn mã, còn chúng tôi chỉ là yên cương của nó. Nếu như nguyên soái mà thấy...

MACXIUT - Thôi, xin đừng nói nữa. Thân mẫu tôi vốn quen ca ngợi dòng máu của mình, mỗi khi khen tôi đều làm tôi khổ tâm. Tôi cũng chỉ làm như các vị đã làm tức là làm hết sức mình, tôi cũng chỉ có một mục đích như các vị: vì tổ quốc. Người nào chỉ làm hết trách nhiệm đối với lương tâm mình thôi cũng đã làm hơn tôi nhiều.

CÔMINIUT - Tướng quân không nên chôn vùi công lao của mình như thế. La Mã phải biết giá trị những đứa con của nó chứ! Che giấu công lao của tướng quân, tôi còn nặng hơn trộm cắp, chẳng kém gì tội vu khống và nếu làm lơ không dă động đến những công lao đáng phải ca ngợi hết lời thì thực là quá khiếm tốn. Vì vậy tôi xin tướng quân hãy nghe tôi nói mấy lời trước ba quân để quân sĩ biết tướng quân là người như thế nào, chứ không phải để khen thưởng công lao của tướng quân đâu.

MACXIUT - Tôi có mấy vết thương trên người. Mỗi khi nghe nhắc đến chúng, chúng lại làm tôi đau nhức.

CÔMINIUT - Lẽ ra chúng không được làm thế: sự vong ân bội nghĩa có thể làm cho những vết thương ấy mưng mủ, nguy hiểm đến tính mệnh. Trước khi đem chia cho mọi người, chúng tôi để tướng quân tùy ý chọn lấy một phần mười tất cả số ngựa đã bắt được (trong số này có nhiều con rất tốt) và tất cả chỗ của cải chúng ta đã chiếm được trên bãi chiến trường và trong đô thị này.

MACXIUT - Xin cảm ơn nguyên soái, nhưng tôi không thể đành lòng nộp tiền hối lộ cho lưỡi kiếm của tôi, tôi kiên quyết từ chối và chỉ nhận một phần như tất cả những người đã cùng tham gia chiến đấu.

*Kèn thổi một hồi dài. Mọi người hô: "Macxiut, Macxiut",
tung mũ và giáo lên trời. Côminiut và Lacxiut
bỏ mũ đứng đầu trận*⁽¹⁾

MACXIUT - Mong rằng tất cả các nhạc khí mà các bạn sử dụng vào một việc không xứng đáng như vậy sẽ im tiếng! Khi tiếng kèn, tiếng trống trên bãi chiến trường đã biến thành những kẻ nịnh hót thì trong cung đình và trong các đô thị sẽ chỉ còn những bọn xu phụ, giả dối. Khi sắt thép đã mềm như lụa của kẻ ngồi không ăn bám thì bọn ăn bám sẽ làm nhục cả chiến tranh⁽²⁾. Thôi, đừng làm thế nữa! Chỉ vì tôi để nguyên cái mũi chảy máu chưa lau và đâm chết một vài tên khốn nạn yếu hèn, một việc mà ở đây nhiều người khác đã làm một cách vô danh, ấy thế mà các bạn đã hoan hô tâng bốc tôi một cách quá đáng, tưởng chừng như tôi muốn chút công lao nhỏ mọn của tôi được thêm thất phóng đại lên để được ca ngợi tán tụng.

CÔMINIUT - Tướng quân quá khiêm tốn, tướng quân nhấn tâm đối với thanh danh của mình, chứ không biết cảm ơn sự chân thành của chúng tôi. Tướng quân hãy kiên nhẫn. Nếu tướng quân nổi giận với bản thân mình, thì chúng tôi sẽ phải trối tay tướng quân lại trước đã như trối một người cứ định tự hủy hoại mình,

⁽¹⁾ Côminiut và Lacxiut là cấp trên của Macxiut mà bỏ mũ trước mặt Macxiut là tỏ lòng tôn trọng tối cao.

⁽²⁾ *Let him be made an overture for the wars.* Đoạn này gây ra nhiều cuộc tranh cãi. Bản đầu tiên, bản Folio, viết *overture*, các bản khác đổi là *coverture* với nghĩa che đậy. Chữ *overture*, thời Shakespeare, có nghĩa là làm nhục. Theo Harrison thì ý câu này là: "khi binh sĩ thành những người nịnh hót thì họ sỉ nhục cả chiến tranh".

rồi sau đó mới yên tâm bàn luận với tướng quân được... Toàn thế giới, cũng như tất cả chúng ta phải biết rằng tất cả vinh quang của trận chiến đấu này là dành cho Caiut Macxiut! Để kỷ niệm công lao của tướng quân, tôi xin tặng tướng quân con tuấn mã của tôi đã từng nổi tiếng trong toàn quân, kèm theo tất cả trang bị của nó, và để ghi nhớ những chiến công của tướng quân trước thành Côriôli, toàn quân hãy hoan hô reo mừng và từ nay sẽ gọi tướng quân là Caiut Macxiut Côriôlanut!... Chúc tướng quân sẽ mãi mãi giữ cái tôn hiệu này một cách cao quý!

Quân nhạc, tiếng trống và tiếng kèn

TẤT CẢ - Caiut Macxiut Côriôlanut!

CÔRIÔLANUT - Tôi sẽ đi rửa mặt. Khi mặt mày sạch sẽ, các bạn sẽ thấy tôi đỏ mặt hay không. Dầu sao tôi cũng xin cảm ơn nguyên soái. Tôi sẵn sàng cưới con tuấn mã của nguyên soái. Tôi nguyện suốt đời đem hết sức mình nêu cao cái danh hiệu tốt đẹp mà nguyên soái đã ban cho.

CÔMINIUT - Thôi bây giờ chúng ta hãy về trường. Trước khi đi nghỉ, chúng ta sẽ báo tin thắng trận về La Mã. Tướng quân Titut Lacxiut, tướng quân hãy khá trở về Côriôn. Cừ những người tốt nhất đi La Mã, những người mà chúng ta có thể thỏa thuận với họ được vì lợi ích cả hai bên.

LACXIUT - Xin tuân lệnh!

CÔRIÔLANUT - Bây giờ thần linh lại chế giễu tôi đây. Lúc nãy tôi vừa từ chối những tặng vật quý báu nhất, thì bây giờ tôi lại buộc phải xin nguyên soái ban cho một đặc ân.

CÔMINIUT - Tướng quân cứ việc lấy, cái đó là của tướng quân rồi. Gì vậy?

CÔRIÔLANUT - Trước đây, tôi có ở thành Côriôn này một thời gian, trọ tại nhà một người nghèo. Ông ta đối đãi với tôi rất tốt. Tôi vừa thấy ông ta bị bắt làm tù binh và cầu cứu tôi. Nhưng lúc ấy, Auphidiut xuất hiện, lòng căm giận làm tôi quên cả thương xót. Tôi xin nguyên soái cho người chủ nhà đáng thương của tôi được tự do.

CÔMINIUT - Ô, quả thực là một lời xin cao thượng! Dù hấn có là hung thủ đã giết con trai tôi, hấn cũng sẽ được tự do như gió trời. Tướng quân Titut, hãy cho thả hấn ra.

LACXIUT - Tướng quân Macxiut, tên ông ta là gì?

CÔRIÔLANUT - Trời! Tôi quên khuấy mất rồi; tôi mệt nên trí nhớ cũng mỗi mệt. Ở đây có rượu không?

CÔMINIUT - Chúng ta hãy trở về trường, máu trên mặt tướng quân đã khô rồi, đã đến lúc cần phải chăm sóc cẩn thận. Thôi, chúng ta đi.

Tất cả vào

CẢNH X

Trong dinh lũy quân Vônơ

*Quân nhạc. Tiếng tù và, Tulut Auphidiut ra,
máu me đầm đìa, theo sau là hai, ba người lính⁽¹⁾*

AUPHIDIUT - Thành đã bị chiếm mất rồi!

BINH SĨ I - Thành sẽ được trả về ta, miễn là có những điều kiện giảng hòa tốt.

AUPHIDIUT - Điều kiện à? Ta muốn làm người La Mã quách cho rồi, vì ta làm người Vônơ, ta không thể nào còn là Auphidiut được. Điều kiện à? Khi số phận một bên đã nằm trong tay bên kia thì làm gì có được điều kiện phải chăng trong hòa ước? Macxiut, ta đã giao chiến với người năm lần tất cả, năm lần ta đã bị người đánh bại, và ta nghĩ rằng còn giao chiến, người còn thắng ta, dù chúng ta có gặp nhau bao nhiêu lần đi nữa... Có đất trời chúng giám, nếu ta với nó còn giáp mặt thì hoặc là ta sẽ giết nó, hoặc là nó sẽ giết ta. Sự kinh địch của ta đối với nó không còn có tính chất đường hoàng như xưa được nữa: xưa ta chỉ nghĩ đến chuyện đánh bại nó trong cuộc giao phong ngang sức, kiếm chọi kiếm, nhưng bây giờ thì ta sẽ đánh nó bằng mọi cách, hoặc dùng phần nộ hoặc dùng âm mưu, miễn là thắng được nó.

BINH SĨ I - Nó là một con quý.

⁽¹⁾ Cảnh này không có trong Plutac.

AUPHIDIUT - Nó còn táo tợn hơn quý nhưng không giảo quyệt bằng.

Chỉ riêng một nỗi bị nó làm nhục, danh tiếng của ta cũng đã bị ô uế rồi. Vì nó, danh tiếng của ta sẽ tiêu tan. Bất luận khi ngủ hay lúc ở thánh đường, khi trần trụi hay lúc ốm đau, khi ở lăng miếu hay ở điện Capitôl, khi cúng bái, lúc dâng lễ vật, tất cả những điều nghiêm cấm giận dữ ấy trước mắt thù của ta đối với Macxiut, chỉ còn là những tục lệ hủ bại. Hễ ta gặp nó, bất kỳ ở đâu, ngay trong nhà ta, ngay lúc nó được anh ruột của ta che chở, ta cũng sẽ vi phạm luật lệ đãi khách, mà thọc bàn tay hung bạo của ta vào trong tim của nó. Người hãy vào thành xem tình hình quân địch canh gác như thế nào và những ai bị bắt làm con tin đưa về La Mã.

BINH SĨ I - Nguyên soái có vào không?

AUPHIDIUT - Có người đang đợi ta trong rừng bách, phía nam những cối xay của đô thành. Người sẽ đến đó báo cho ta biết tình hình ra sao để ta có thể căn cứ vào đó mà định liệu công việc.

BINH SĨ I - Xin tuân lệnh.

Vào

HỒI HAI⁽¹⁾

CẢNH I

*Mênêniut cùng hai hộ dân quan
Xixiniut và Brutut ra*

MÊNÊNIUT⁽²⁾ - Bốc sư⁽³⁾ cho tôi biết đêm nay sẽ có tin về.

BRUTUT - Tin lành hay dữ?

MÊNÊNIUT - Không phù hợp với điều mong mỏi của dân chúng, vì dân chúng không ưa Macxiut.

XIXINIUT - Thiên nhiên dạy cho giống vật cũng còn biết ai là bạn của nó.

MÊNÊNIUT - Thế thì ông cho biết chó sói thích gì nào?

⁽¹⁾ Tất cả Hồi hai không có trong Plutac. Trong Plutac, hành động diễn ra một cách khác: sau khi chiến tranh kết thúc, "bọn nịnh hót nhân dân" "bắt đầu tung ra những tin tức vu khống chống lại quý tộc", chống lại việc cho nhân dân đến ở thành Vêliơ vì ở đấy có dịch hạch. Côriôlanut phản đối. Côriôlanut đem quân đi đánh quân Anxiat lấy được rất nhiều lúa mì. Những người không đi theo "hối hận", "ghen ghét", do đó tức giận Côriôlanut. Sau đó một thời gian ngắn, Côriôlanut yêu cầu làm chấp chính quan, nhân dân không nhận. Trong thời gian đó, có nhiều lúa mì đến La Mã, nhân dân muốn phát không. Côriôlanut phản đối, mọi người nghe theo. "Các hộ dân quan có mặt trong phiên họp này của Nguyên lão viện thấy ý kiến Côriôlanut được đa số theo, nhảy ra ngoài Nghị hội, kêu gọi nhân dân đến". Nhân dân nổi dậy, quý tộc phải theo ý nhân dân. Côriôlanut bị trục xuất. Ta thấy câu chuyện thay đổi hẳn.

⁽²⁾ Trong Plutac, nhân vật Mênêniut chỉ xuất hiện một lần để nói chuyện về cái dạ dày. Shakespeare đã biến y thành người bạn của Côriôlanut, điển hình của lớp quý tộc ích kỷ, chỉ biết ăn uống.

⁽³⁾ Thấy bói ở La Mã, thường nhìn theo cánh chim bay và các hiện tượng thiên nhiên để đoán điềm lành, điềm dữ.

XIXINIUT - Thích cừ non.

MÊNÊNIUT - Phải! Thích cừ non để vô ăn thịt, cũng như bình dân đói khổ muốn ăn thịt Macxiut cao quý!

BRUTUT - Phải, ông ta là cừ non, nhưng cừ này kêu như gấu ấy.

MÊNÊNIUT - Đúng, ông ta là gấu nhưng sống hiền lành như cừ non. Hai ông đều là người già cả, tôi muốn hỏi hai ông điều này, hai ông trả lời cho biết.

HAI HỘ DÂN QUAN - Được thôi.

MÊNÊNIUT - Macxiut có tật xấu gì to lớn mà hai ông không mắc nặng?

BRUTUT - Chẳng thiếu khuyết điểm gì, ông ta có đủ mọi tật xấu.

XIXINIUT - Đặc biệt là tính kiêu ngạo.

BRUTUT - Nặng hơn cả là tính huênh hoang.

MÊNÊNIUT - Thế thì lạ thực! Các ông có biết trong đô thị này, người ta - tôi muốn nói những người thượng lưu chúng tôi⁽¹⁾ - coi các ông là hạng người thế nào không?

HAI HỘ DÂN QUAN - Sao? Họ bảo chúng tôi thế nào?

MÊNÊNIUT - Vả chẳng cũng chẳng cần thiết phải hỏi, chỉ một việc nhỏ như hạt tấm cũng đủ làm các ông nổi trận lôi đình. Thôi, các ông cứ việc thả lỏng tình cảm, tha hồ mà giận dữ thỏa thích, tùy các ông, nếu các ông lấy thế làm thích. Các ông trách Macxiut kiêu ngạo...

BRUTUT - Không riêng gì chúng tôi trách cứ.

MÊNÊNIUT - Tôi biết rằng một mình các ông thì các ông chẳng làm được mấy nổi. Chẳng qua chỉ vì các ông lấm tay chân, nếu không thì hành động của các ông sẽ hết sức đơn độc. Tài năng các ông quá non nớt cho nên một mình các ông chẳng thể làm được bao lắm. Các ông vừa nói đến tính kiêu ngạo. Ôi chao! Các ông thử sờ lên gáy, nhìn vào trong bụng mình xem! Ô! Nếu như các ông có thể...

BRUTUT - Thế thì sao, thưa ông?

MÊNÊNIUT - Sao nữa, thế thì các ông sẽ thấy một cặp trưởng quan (nói khác đi, hai thằng ngốc) không xứng đáng kiêu ngạo, hung hăng và cộc cằn nhất La Mã!

⁽¹⁾ *Right-hand file*. Chu Sinh Hạo dịch: "người phái hữu". Duval: "người có giáo dục". Chúng tôi dịch theo Tieck.

XIXINIUT - Ông Mênêniut, chính ông cũng khá nổi tiếng đấy!

MÊNÊNIUT - Ai cũng biết tôi là một người quý tộc vui tính, thích một cốc rượu vang nóng không có một giọt nước nào của dòng sông Tibe⁽¹⁾ pha loãng. Người ta bảo tôi có khuyết điểm là nhẹ dạ, cả nghe bất kỳ một lời than thở nào, sốc nổi và gặp những việc không ra gì cũng dễ bốc, một người thích ngủ ngon ban đêm hơn là thức dậy lúc bình minh để suy nghĩ. Trong bụng nghĩ gì tôi nói toạc ra hết và chỉ độc ác ở cửa miệng thôi. Gặp những vị chính khách như hai ông, (những người tôi không thể nào gọi là Licuôcgut⁽²⁾ được), nếu rượu của các ông cho tôi uống không hợp khẩu vị của tôi thì tôi sẽ nhăn mặt. Khi tôi thấy phần lớn lời lẽ quý vị tôn ông nói ra chỉ ngu ngốc như lừa thì tôi không thể nào bảo rằng quý vị tôn ông đã xử lý vấn đề đúng đắn. Mặc dầu tôi phải đành lòng chịu đựng những người nói rằng hai ông là những vị trưởng giả đáng kính, nhưng đứa nào nói rằng mặt mày hai ông khô ngô tuấn tú thì thực là thằng nói láo hết nước. Nếu các ông thấy tất cả những cái đó trên gương mặt tôi thì có phải vì thế mà tôi cũng khá nổi tiếng không? Cặp mắt kèm nhèm của các ông phát hiện thấy cái gì nguy hại trong bản tính của tôi, nếu như tôi cũng là khá nổi tiếng?

BRUTUT - Thôi đi ông, chúng tôi thừa biết ông như thế nào rồi.

MÊNÊNIUT - Các ông không biết tôi, không tự biết mình, mà cũng chẳng biết cái gì hết. Các ông ham muốn được bọn khố rách áo ôm cất mũ khom lưng cúi chào, các ông bỏ ra hàng nửa ngày trời để phân xử một vụ kiện tụng giữa một mụ bán cam và một anh bán nút thùng, rồi tuyên bố hoãn cái vụ tranh chấp nhau ba xu này tới một phiên xử khác. Khi các ông nghe hai bên tranh cãi mà chẳng may các ông đau bụng muốn đi ngoài thì các ông nhăn nhó như diễn viên kịch câm kiên quyết không chịu nhịn và vừa hò hét gọi lấy chậu,⁽³⁾ các ông hoãn xử vụ kiện tụng còn dở dang, làm cho vụ tranh chấp càng thêm rối như mớ bòng bong. Các ông chỉ có mỗi một cách hòa giải là gọi cả bên nguyên lẫn bên bị là đồ đốn mạt. Chính các ông mới là một cặp đốn mạt kỳ quặc đấy.

⁽¹⁾ Con sông lớn ở Ý chảy qua La Mã.

⁽²⁾ Licuôcgut (Lycurgus): theo truyền thuyết, là người làm ra pháp luật của đô thành Xpactơ, một nhà chính trị trứ danh của Hy Lạp cổ đại.

⁽³⁾ Nguyên văn: chính là cái "bô" để đi ngoài lúc ban đêm.

BRUTUT - Thôi đủ rồi, đủ rồi, ai chả biết ông là một anh giỏi bông phèng, nói róc ở bàn tiệc chứ không phải là một nghị sĩ cần thiết ở điện Capitol.

MÊNÊNIUT - Ngay đến các tăng lữ của chúng ta cũng phải chế nhạo nếu gặp những con người lỗ bịch như các ông. Ngay cả khi các ông ăn nói có nghĩa lý nhất thì cũng chẳng hơn gì các ông vẩy râu mà có lấy râu của các ông đem độn vào gối của một anh vá quần áo rách hay làm yên lừa thì cũng là mai táng nó một cách quá vinh hạnh. Vậy mà các ông dám bảo Macxiut là kiêu căng! Dù đánh giá thấp đi nữa, Macxiut cũng giá trị bằng tất cả cao, tăng, tổ, tỉ nhà các ông từ thời Đơcalion⁽¹⁾ đến giờ, tuy trong đó những người ưu tú nhất có lẽ là những tên đao phủ cha truyền con nối⁽²⁾. Thôi, xin chào quý vị tôn ông! Nói chuyện lâu hơn nữa với quý ông thì óc tôi đến uế tạp mất vì các ông là mục đồng của bọn bình dân súc vật. Tôi đánh bạo xin thất lễ cáo biệt hai vị!

Brutut và Xixiniut đi sang một bên sân khấu.

Volumnya, Viêcgilya và Valêrya ra

MÊNÊNIUT - Kính chào các vị phu nhân cao quý và diễm lệ (Hàng nga kia có giáng thế cũng không cao quý hơn). Các vị nhìn về đâu mà nhìn chằm chằm thế?

VOLUMNYA - Kính chào tôn ông Mênêniut! Macxiut con tôi sắp về: hãy vì nữ thần Junô, để chúng tôi đi!

MÊNÊNIUT - Sao! Macxiut trở về à?

VOLUMNYA - Vâng, thưa tôn ông Mênêniut, trở về với thắng lợi huy hoàng nhất.

MÊNÊNIUT (*tung mũ lên trời*) - Xin thần Jupite hãy nhận lấy mũ của tôi! Xin cảm tạ thần! Ha ha! Macxiut trở về ư?

VALÊRYA và VIÊCGILYA - Thực đấy mà!

VOLUMNYA - Ông xem? Đây là bức thư của con tôi, Macxiut có gửi một bức thư nữa cho Nhà nước và một bức thư nữa cho vợ. Tôi thấy hình như ở nhà cũng có một bức thư gửi cho ông.

MÊNÊNIUT - Tôi có một bức thư à? Thế thì tối nay tôi sẽ vui đến vỡ nhà mất.

⁽¹⁾ Theo thần thoại La Mã, Đơcalion và vợ là Pira là những người duy nhất thoát nạn Hồng thủy. Họ tạo nên người bằng cách ném đá về phía sau lưng.

⁽²⁾ Người đao phủ ở địa vị thấp nhất trong xã hội.

VIÊCGILYA - Thực đấy mà, ông có thư đấy, chính mắt tôi đã trông thấy.

MÊNÊNIUT - Tôi có một bức thư à? Nó sẽ làm tôi khỏe mạnh thêm bảy năm nữa, trong bảy năm ấy tôi sẽ bấu môi coi khinh các thầy thuốc. So với bức thư này thì đơn thuốc thần hiệu nhất của Galen⁽¹⁾ cũng chỉ là thứ thuốc lang vườn và để bồi bổ sức khỏe chẳng hiệu nghiệm gì hơn thuốc chữa bệnh cho ngựa. Tướng quân không bị thương chứ? Mọi lần tướng quân thường mang thương tích trở về có phải không?

VIÊCGILYA - Ô, không, không.

VOLUMNYA - Có bị thương đấy chứ! Cảm tạ thần linh.

MÊNÊNIUT - Miễn đừng bị thương quá nặng thì tôi cũng xin cảm tạ thần linh. Chẳng lẽ đem chiến thắng về trong túi áo sao? Tướng quân bị thương mới càng thêm oanh liệt.

VOLUMNYA - Ông Mênêniut ạ, lần này là lần thứ ba con tôi trở về với một vòng lá sồi trên trán.

MÊNÊNIUT - Thế tướng quân có sửa cho tên Auphidiut một mẻ cần thận không?

VOLUMNYA - Ông Titut Lacxiut viết thư về bảo hai người có giao chiến nhưng Auphidiut đã chạy thoát.

MÊNÊNIUT - Hấn bỏ chạy là may phúc cho hấn đấy, tôi cam đoan như vậy. Hấn mà đương đầu thì có cho tôi tất cả rương hòm của Côriôli với tất cả vàng bạc đựng trong, tôi cũng không dám tin là hấn thoát chết. Nguyên lão viện đã được tin này chưa?

VOLUMNYA - Nào các công nương, chúng ta đi thôi...

- Vâng, có, có. Nguyên lão viện đã nhận được thư của nguyên soái, nguyên soái quy tất cả công lao trong trận này cho con tôi. Trong trận này, người ta nói con tôi đã lập những chiến công còn oanh liệt gấp hai so với những chiến công trước.

VALÊRYA - Quả thực người ta nói về tướng quân Macxiut nhiều điều phi thường.

MÊNÊNIUT - Phi thường thật ấy chứ! Tôi cam đoan là như vậy và tướng quân phải vào sinh ra tử trả đúng giá cho những việc phi thường ấy.

⁽¹⁾ Galen: một danh y La Mã thời cổ. Điển này dùng không hợp vì Galen sống ở cuối thế kỷ thứ hai sau Công nguyên, sau Côriôlanut nhiều thế kỷ.

VIÊCGILYA - Cầu thần linh phù hộ cho những điều ấy là sự thật.

VOLUMNYA - Sao lại không thật?

MÊNÊNIUT - Lại chẳng thật à? Tôi thề là đúng sự thật. Tướng quân bị thương ở đâu? *(Nói với hai hộ dân quan đang bước đến)* - Thần linh phù hộ hai vị! Macxiut đang trở về: ông ta lại càng có nhiều lý do để kiêu ngạo đấy! Tướng quân bị thương ở đâu thề?

VOLUMNYA - Ở vai và ở tay trái. Macxiut có những vết thương lớn để chỉ cho nhân dân thấy khi yêu cầu địa vị xứng đáng của mình. Trong trận đánh đuổi Taccanh, con tôi đã bị bảy vết thương.

MÊNÊNIUT - Một vết ở cổ và hai vết ở bắp vế... Tôi thấy có đến chín vết thương.

VOLUMNYA - Trước khi xuất chinh lần này, con tôi đã bị tất cả hai mươi lăm vết thương.

MÊNÊNIUT - Và bây giờ thế là hai mươi bảy. Mỗi vết thương là một nắm mồ chôn một quân địch. Nghe kia, tiếng kèn.

Quân nhạc và tiếng reo hò

VOLUMNYA - Đây là những người Macxiut phái đi mở đường. Macxiut đi đến đâu thì ở phía trước ồn ào náo động và phía sau là nước mắt. Tử thần, con ma đen tối ấy, nằm trong cánh tay gân guốc của nó, cánh tay ấy chỉ cần giơ lên hạ xuống là người người mất mạng.

Tù và, kèn nổi lên. Nguyên soái Côminiut và Titut Lacxiut ra.

Côriôlanut đi giữa, mang một vòng lá sồi trên đầu,

đằng sau là võ quan, binh lính và một người truyền lệnh

NGƯỜI TRUYỀN LỆNH - Toàn thể nhân dân La Mã hãy lắng nghe: Tướng quân Macxiut đã đã đơn thương độc mã chiến đấu trong thành Côriôn, ở đây tướng quân đã giành được vinh quang và một tôn hiệu kèm theo tên Macxiut Caiut làm thành một tên gọi vinh dự là Macxiut Caiut Côriôlanut. Hoan nghênh tướng quân Côriôlanut trở danh trở về La Mã.

Quân nhạc

TẤT CẢ - Hoan nghênh tướng quân Côriôlanut trở danh trở về La Mã.

CÔRIÔLANUT - Thôi đủ rồi! Làm thế xúc phạm đến lòng tôi. Xin các bạn thôi đi cho!

CÔMINIUT - Tướng quân trông kia! Thân mẫu của tướng quân.

CÔRIÔLANUT - Con biết mẹ đã cầu nguyện các đấng thần linh phù hộ cho con thắng lợi. (*Quỳ xuống*)

VÔLUMNYA - Hỡi trang quân nhân dũng cảm của mẹ! Con hãy đứng dậy! Macxiut hiền lành, Caiut xứng đáng của mẹ, nhờ công lao vẻ vang, con đã có một danh hiệu mới. Danh hiệu gì nhỉ? Mẹ phải gọi con là gì, Côriôlanut phải không? Nhưng ô! Vợ con kia!

Viêcgilya khóc vì vui sướng

CÔRIÔLANUT (*nói với Viêcgilya*) - Xin chào niềm yên lặng đáng yêu của ta⁽¹⁾. Nàng khóc khi ta thắng trận trở về vậy nàng sẽ cười khi ta nằm trong quan tài trở về hay sao? Hiền thê ơi! Mất ấy là mất của những người vợ mất chồng, những bà mẹ mất con ở thành Côriôn đấy!

MÊNÊNIUT - Mong rằng hôm nay các vị thần linh sẽ đặt vòng hoa quang vinh lên đầu tướng quân!

CÔRIÔLANUT - Ông vẫn còn sống kia à? (*Nói với Valêrya*) - Chào tiểu thư, xin thứ lỗi.

VÔLUMNYA - Tôi không còn biết nên quay về phía nào nữa. (*Chào Lacxiut*) - Kính chào tướng quân đã trở về. (*Chào Côminiut*) - Kính chào nguyên soái. Chào tất cả.

MÊNÊNIUT - Hoan nghênh! Hoan nghênh trăm nghìn lần. Tôi vừa muốn cười lại vừa muốn khóc, lòng tôi vừa nhẹ nhõm lại vừa nặng trĩu. Kính chào các vị! Đứa nào không vui mừng khi nhìn thấy tướng quân thì đứa ấy bị nguyên rửa thối nát tim gan. Các vị là ba người mà La Mã phải say mê! Tuy vậy ai cũng biết rằng ở đây có mấy cây táo dại đã già cỗi không làm sao tiếp thụ được cái mầm thiện cảm đối với các vị. Nhưng cũng chẳng sao, hoan nghênh các chiến sĩ! Cây gai thì phải gọi là cây gai mà tật xấu của một thằng điên thì phải gọi là bệnh điên chứ!

CÔMINIUT - Đúng thế!

CÔRIÔLANUT - Ông Mêneniut, đúng lắm.

NGƯỜI TRUYỀN LỆNH (*nói với dân chúng*) - Hãy tránh ra, đi đi!

CÔRIÔLANUT (*nói với mẹ và vợ*) - Mẹ đưa tay cho con và cả hiền thê nữa! Trước khi về nhà nghỉ, con còn phải đến thăm các vị quý

⁽¹⁾ Tác giả dùng những chữ này để điển hình hóa nhân vật Viêcgilya vốn lúc nào cũng yên lặng, đặc biệt không bao giờ khen chồng.

tộc. Không những họ chào mừng con, mà còn tặng con nhiều vinh dự.

VOLUMNYA - Mẹ đã sống đến ngày được thấy mọi nguyện vọng và mơ ước tha thiết của mình đều thực hiện. Duy chỉ còn thiếu có một điều, nhưng mẹ tin chắc rằng La Mã của chúng ta sẽ cấp cho con cái vinh dự ấy.

CÔRIÔLANUT - Xin mẹ biết cho, thà con làm nô bộc cho người ta nhưng theo ý của mình, còn hơn là chỉ huy người ta nhưng phải theo ý của họ.

CÔMINIUT - Nào chúng ta đi về điện Capitôl.

Quân nhạc, tù và nổi lên. Đoàn người đi vào như đã đi ra.

Brutut và Xixiniut ra

BRUTUT - Ai nấy mở miệng ra là nói đến hấn. Những cặp mắt kèm nhèm cũng đeo kính vào để nhìn hấn. Người vú em lăm lờ bỏ mặc đứa trẻ la khóc, say sưa bàn tán về hấn. Mụ làm bếp xấu như ma lem cũng quàng cái khăn đẹp nhất lên cái cổ ám khói đen xì, trèo lên tường để nhìn hấn. Các cửa hiệu, các giá bày hàng, các cửa sổ, đầu đầu cũng chật ních người. Người đứng chật các ngõ, người cưỡi trên đỉnh nóc nhà, đủ mọi kiểu, mọi loại người, ai nấy khao khát được trông thấy hấn. Đến các tầng lầu ít khi xuất hiện cũng chen chúc giữa đám dân chúng, thở hỗn hển để giành một chỗ đứng. Các phu nhân đeo chàng mạng để mặc cho những chiếc hôn nóng bỏng của thần Phêbut⁽¹⁾ giỡn trên đôi má tô điểm son phấn yêu kiều. Thực là náo nhiệt! Như thể có vị thần nào đó dẫn đường cho hấn, nhập vào thể xác trần tục của hấn làm cho dáng điệu của hấn càng thêm đẹp, oai vệ.

XIXINIUT - Tôi dám chắc lần này hấn một bước lên chức chấp chính quan!

BRUTUT - Nếu vậy thì công việc của chúng ta sẽ phải nằm ngủ suốt thời gian hấn cầm quyền.

XIXINIUT - Hấn sẽ không thể nào sử dụng quyền hành có mức độ, theo đúng những giới hạn quy định, rồi rốt cuộc, sẽ mất địa vị đã giành được.

BRUTUT - Cái đó làm cho chúng ta yên tâm.

XIXINIUT - Ông cứ yên tâm, bình dân mà chúng ta là đại biểu, với những hiểm khích vốn có từ xưa, sẽ nhân những cơ nhỏ nhất

⁽¹⁾ Phêbut (còn gọi là Apôlông) là thần Ánh sáng, thần Mặt trời.

nhất, quên ngay những vinh quang mới hấn giành được, mà những cơ ấy, chắc chắn hấn sẽ gây ra, tôi tin như vậy, vì hấn rất kiêu ngạo.

BRUTUT - Tôi nghe nói hấn thề rằng nếu ra tranh cử chức chấp chính quan, hấn sẽ không bao giờ chịu ra mắt tại địa điểm công cộng, sẽ không khiêm nhường mặc quần áo vải thô và cũng không chịu theo thủ tục chỉ những vết thương trên mình cho bình dân thấy để yêu cầu những cái miệng hôi thối của họ công nhận.

XIXINIUT - Đúng đấy!

BRUTUT - Hấn nói như thế này: Ta thà mất địa vị chấp chính quan còn hơn là có địa vị ấy mà không phải là do yêu cầu của những người thượng lưu và ý muốn của quý tộc.

XIXINIUT - Tôi chẳng mong gì hơn là hấn cứ khăng khăng giữ ý kiến ấy và đem ra thực hành.

BRUTUT - Rất có thể hấn sẽ làm thế.

XIXINIUT - Nếu vậy thì kết quả sẽ đúng như quyền lợi của chúng ta mong muốn, hấn chắc chắn sẽ bị tiêu ma.

BRUTUT - Hoặc là hấn phải đổ, hoặc là quyền lực của chúng ta sẽ bị tiêu diệt. Chúng ta phải nói cho bình dân biết Macxiut vẫn còn căm ghét họ như thế nào, nếu hấn nắm quyền bính, hấn sẽ biến họ thành lừa ngựa, hấn sẽ bịt miệng những người bênh vực họ, tước đoạt mọi quyền tự do của họ. Hấn coi bình dân, về năng lực và hành động đối với đời, chẳng thông minh gì hơn, chẳng tài cán gì hơn lũ lạc đà trong chiến tranh, chỉ giỏi chở nặng và ăn đòn đau khi chúng mang không nổi những hành lý nặng nề chất trên mình.

XIXINIUT - Điều này (như ông vừa nói) nếu được gọi lên đúng lúc thái độ xấc láo cùng cực của hấn làm nhân dân tức giận (những dịp như thế chẳng hiếm gì nếu ta trêu tức hấn, và việc đó cũng dễ như xua chó cắn đàn cừu) thì điều ấy sẽ là mồi lửa châm vào đồng củi khô, và ngọn lửa bùng lên sẽ vĩnh viễn xóa hết thanh danh của hấn.

Một người báo tin ra

BRUTUT - Có việc gì thế?

NGƯỜI BÁO TIN - Mời hai vị đến điện Capitôl. Mọi người cho rằng Macxiut sẽ làm chấp chính quan. Tôi đã thấy những người căm

chen chúc nhau đến nhìn mặt ông ta và những người mù chen chúc nhau để nghe ông ta nói. Trên đường, các bà tung bao tay, các cô tiểu thư, các cô gái tung khăn tay, khăn quàng lên người ông ta khi ông ta đi qua. Quý tộc thấy ông ta thì rạp mình cúi chào như cúi chào tượng thần Jupite, còn bình dân thấy ông ta thì thi nhau tung mũ lên trời như mưa, reo hò tựa sấm. Xưa nay tôi chưa hề thấy cảnh tượng nào như vậy!

BRUTUT - Chúng ta hãy đến điện Capitôl. Tai và mắt phải cẩn thận xem xét nghe ngóng, tâm trí phải sẵn sàng đối phó với tình thế xảy ra.

XIXINIUT - Tôi sẽ theo ông.

Tất cả cùng vào

CẢNH II

Phòng của Nguyên lão viện ở Nghị hội

*Hai quan chức bước vào,
đặt nệm xuống trong điện Capitôl*

QUAN CHỨC I - Mau lên, mau lên! Họ sắp đến rồi! Có tất cả bao nhiêu người ra tranh cử chấp chính quan?

QUAN CHỨC II - Nghe đâu có ba người, nhưng ai cũng chắc rằng Côriôlanut sẽ thắng.

QUAN CHỨC I - Ông ta là một trang hảo hán, nhưng hay thâm thù và không yêu mến bình dân.

QUAN CHỨC II - Thật ra, có nhiều nhân vật trứ danh ngoài miệng thì phỉnh phờ nhân dân, nhưng trong chẳng yêu mến gì họ. Có những người được nhân dân yêu mến đấy, nhưng nhân dân lại chẳng hiểu tại sao, cho nên nếu nhân dân yêu mà không hiểu vì sao thì họ cũng có thể ghét mà chẳng có căn cứ gì. Vì vậy ông Côriôlanut không cần đếm xỉa đến chỗ bình dân yêu mình hay ghét mình, cái đó chứng tỏ ông ta hiểu rõ bản tính của họ, và thái độ thản nhiên cao thượng của ông ta cho họ thấy rõ điều đó.

QUAN CHÚC I - Một khi ông ta đã chẳng cần bình dân yêu mình hay ghét mình thì đối với ông ta việc làm điều tốt hay làm điều xấu cho họ cũng thế thôi. Nhưng thực ra, ông ta chỉ ra sức tìm cách gây thù oán với họ nhiều hơn là bình dân căm ghét ông ta. Ông ta chẳng từ một việc gì không làm để tỏ cho bình dân thấy rằng ông ta đối lập lại họ. Tôi thấy làm cho bình dân oán giận, căm tức mình cũng sai lầm như thái độ mà ông ta vẫn ghét tức là cầu cạnh, nịnh hót để họ yêu quý mình.

QUAN CHÚC II - Ông ta đã có công rất lớn đối với tổ quốc. Ông ta leo lên địa vị cao sang không phải bằng con đường dễ dàng như những kẻ chẳng có công cán gì, chỉ luồn lọt xu nịnh nhân dân, ngả mũ cầu cạnh để được quyền cao chức trọng. Còn ông ta thì vinh quang nổi bật trước mắt nhân dân, công lao khắc sâu vào lòng nhân dân; cho nên bây giờ nếu lặng thinh, phủ nhận tất cả những điều đó thì thực là một thứ vong ân bội nghĩa. Nếu nói khác đi, thì đó là ác ý, gian dối, ai nghe cũng phải phản đối, bác bỏ ngay.

QUAN CHÚC I - Thôi, không nói về ông ta nữa. Ông ta là một người xứng đáng. Chúng ta hãy đứng tránh ra, họ đã đến kia rồi.

Tiếng kèn vang lên, chấp chính quan Cômîniut ra, có thị vệ đi trước, rồi đến Côriôlanut, Mênêniut và một số đông quý tộc.

Xixiniut và Brutut ngồi riêng. Côriôlanut đứng

MÊNÊNIUT - Chúng ta đã quyết định biện pháp đối với quân Vôn-xơ và triệu Titut Lacxiut về. Bây giờ vấn đề chính mà cuộc họp này còn phải giải quyết là báo đáp công lao cao cả của người đã chiến đấu bảo vệ tổ quốc. Và vì vậy, thưa các vị huynh trưởng tôn kính, xin các vị yêu cầu vị chấp chính quan hiện tại và đồng thời là vị nguyên soái trong chiến dịch thắng lợi vừa qua trình bày lại cho chúng ta biết một ít về sự nghiệp anh hùng của Caiut Macxiut Côriôlanut mà chúng ta đón tiếp ở đây để cảm ơn và đồng thời để tưởng lệ những vinh dự xứng đáng.

NGUYÊN LÃO I - Nguyên soái Cômîniut tôn kính, xin ngài hãy lên tiếng, đừng sợ dài dòng mà bỏ sót một chi tiết nào. Thà chúng ta cảm thấy quốc gia không đủ khả năng báo đáp công lao của ông ta một cách xứng đáng, còn hơn là cảm thấy quốc gia chúng ta không muốn khen thưởng ông ta đầy đủ. *(Nói với các hộ dân quan)* - Thưa các vị đại biểu của nhân dân! Xin các vị vui lòng lắng nghe và sau đây xin nhờ các vị truyền đạt lại cho bình dân biết những điều chúng tôi quyết nghị ở đây.

XIXINIUT - Chúng tôi được triệu tập họp theo một sự thỏa thuận vui vẻ của cả hai bên và chúng tôi sẵn sàng hoan nghênh cũng như đề cao vấn đề mà cuộc hội nghị này bàn đến.

BRUTUT - Chúng tôi sẽ càng làm việc đó một cách hân hoan nếu như từ nay ông ta coi trọng nhân dân hơn trước.

MÊNÊNIUT - Nói thế là ra ngoài đề, ra ngoài đề rồi. Các ông im đi còn hơn. Các ông có muốn nghe nguyên soái Cômینیut nói không nào?

BRUTUT - Muốn lắm chứ. Nhưng so với lời trách móc của ông thì lời khuyên của tôi còn thích đáng hơn.

MÊNÊNIUT - Ông ta yêu quý bình dân của các ông, nhưng không thể ép ông ta phải ngủ chung một giường với họ được. Nguyên soái Cômینیut tôn quý, xin mời ngài nói. (*Côriôlanut đứng dậy định đi ra*) Không được, tướng quân cứ ngồi yên chỗ.

NGUYÊN LÃO I - Côriôlanut, xin ngài hãy ngồi xuống. Không nên hổ thẹn khi nghe nói đến những việc mà mình đã thực hiện một cách vẻ vang.

CÔRIÔLANUT - Thưa quý vị tha lỗi cho! Tôi thà thấy những vết thương của mình đã lành còn hơn là nghe người ta nói vì sao tôi có những vết thương ấy.

BRUTUT - Tôi hy vọng rằng ông đứng dậy không phải vì những lời tôi nói chứ?

CÔRIÔLANUT - Không đâu. Nhưng thường đánh thì tôi ở lại, mà trái lại, tán tưng thì tôi bỏ chạy. Các ông không nịnh tôi và do đó không đánh tôi. Còn như bình dân của các ông thì tôi yêu mến họ theo đúng giá trị của họ.

MÊNÊNIUT - Xin ngài ngồi xuống cho.

CÔRIÔLANUT - Thà tôi ngồi để cho người ta gãi đầu dưới ánh nắng lúc tiếng kèn báo động nổi lên còn hơn là ngồi thừ ra mà nghe người ta tán dương khuyếch đại những việc làm không đáng kể của tôi.

Côriôlanut vào

MÊNÊNIUT (*nói với các hộ dân quan*) - Thưa hai vị thủ lĩnh của dân. Ông ta làm thế nào có thể hao hơi tốn sức nịnh hót các dân chúng lúc nhúc của các ông trong đó một nghìn người mới có được một người lương thiện? Bởi vì, như các ông cũng thấy đấy, ông ta sẵn sàng hy sinh cả tay chân mình vì vinh quang hơn là để nửa lỗ tai nghe người ta nói đến nó. Nguyên soái Cômینیut, xin ngài nói cho.

CÔMINIUT - Tôi sẽ không đủ lời để trình bày. Những chiến công của Côriôlanut không thể nói với một giọng yếu ớt. Xưa nay người ta vẫn cho rằng tinh thần dũng cảm là đạo đức cao nhất của con người, con người dũng cảm là con người đáng kính nhất. Nếu thế, thì con người mà tôi nói đến là con người mà trên tất cả thế giới không ai sánh nổi. Khi Taccanh xâm phạm La Mã, tướng quân chỉ mới mười sáu tuổi. Ngay lúc ấy, tướng quân đã biểu lộ một tài năng xuất chúng. Vị tổng tài lúc bấy giờ của chúng ta, mà tôi nhắc đến tên một cách kính phục, đã thấy những con người râu ria xồm xoàm bị một chàng trai trẻ cầm nhẵn thín đuổi đánh. Tướng quân lấy thân hình che cho một người La Mã đang bị khốn quẫn và chính mắt chấp chính quan đã thấy tướng quân giết chết ba tên địch. Rồi tướng quân đích thân giao chiến với Taccanh, và đánh y ngã gục. Trong ngày chiến công lừng lẫy này, giữa lứa tuổi còn có thể đóng được vai đàn bà trên sân khấu, tướng quân đã tỏ rõ là một tráng sĩ dũng cảm tuyệt luân trên bãi chiến trường và để biểu dương công trạng, tướng quân được vinh dự mang một vòng lá sồi trên trán. Từ cái tuổi niên thiếu dũng cảm như vậy, tướng quân trở thành một trang nam tử, lớn lên như đại dương, xông pha trước sau mười bảy trận, bách chiến bách thắng. Còn nói đến những công trạng mới đây của tướng quân, trước thành Côriôn và trong thành Côriôn, thì quả thực lời nói của tôi không có cách gì ca ngợi cho xứng đáng. Tướng quân đã chặn những kẻ bỏ chạy và tẩm gương phi thường của tướng quân đã khiến những kẻ nhất gan biến khiếp sợ thành hăng hái. Như những ngọn rong rẽ ra trước chiếc thuyền buồm, người người khuất phục và gục xuống nơi tướng quân đi qua. Lưỡi kiếm của tướng quân như mang dấu ấn của tử thần, để dấu vết trên người kẻ nào cũng là từ đầu đến chân. Toàn thân tướng quân tẩm trong máu, mỗi cử động của tướng quân lại điểm theo một tiếng kêu tuyệt mệnh. Một mình tướng quân, đơn thương độc mã, đã lọt vào cửa thành đầy nguy hiểm chết người và đã lấy máu quân thù nhuộm đỏ cửa thành. Rồi tướng quân lại thoát ra ngoài cửa thành một mình không cần ai cứu viện, và quay lại đưa cả đoàn quân tiếp ứng đánh vào thành Côriôn như một tinh cầu trên trời sa xuống và chiếm lấy toàn bộ thành Côriôli. Những tiếng reo hò của chiến trận đã đập vào các giác quan tinh tường của tướng quân. Và tinh thần mệt mỏi lại hăng hái lên, thân thể nhọc mệt lại phấn chấn lên, tướng quân lập tức xông tới chiến trường, tả xung hữu đột, giết

người như cắt cổ và không hề chịu dừng tay để thở, trước khi chúng ta hoàn toàn chiếm lĩnh trận địa.

MÊNÊNIUT - Con người anh hùng.

NGUYÊN LÃO I - Tướng quân thật xứng đáng với mọi vinh dự mà chúng ta có thể tưởng tượng.

CÔMINIUT - Tướng quân lấy chân gạt bỏ chiến lợi phẩm, coi tất cả mọi vật quý báu như đất bùn. Tướng quân chỉ xin một phần còn ít ỏi hơn cả phần một kẻ hà tiện có thể cho và lấy việc làm những hành động oanh liệt đó là đã nhận thưởng và lấy làm hài lòng đã hoàn thành trọn vẹn.

MÊNÊNIUT - Quả là cao quý vô cùng. Xin cho mời tướng quân tới.

NGUYÊN LÃO I - Hãy mời tướng quân Côriôlanut đến!

MỘT QUAN CHỨC - Tướng quân sắp ra.

Côriôlanut ra

MÊNÊNIUT - Côriôlanut tức hạ, nguyên lão viện rất vui lòng cử ngài làm chấp chính quan.

CÔRIÔLANUT - Tôi nguyện suốt đời tận trung với nguyên lão viện.

MÊNÊNIUT - Bây giờ ngài chỉ cần nói vài lời với nhân dân nữa là xong.

CÔRIÔLANUT - Xin các ngài miễn cho tôi cái thủ tục ấy. Tôi không thể nào mang áo vải thô, để đầu trần, cầu khẩn họ chiếu cố đến những vết thương của tôi và bỏ phiếu cho tôi làm chấp chính quan. Xin cho tôi được miễn không phải làm việc đó.

XIXINIUT - Thưa ngài, nhân dân cần phải có ý kiến của mình. Nhất định họ không chịu thay đổi một chi tiết nào trong nghi thức đã quy định.

MÊNÊNIUT - Ngài không nên làm họ nổi giận. Xin ngài cứ theo tục lệ chung. Các chấp chính quan trước đây đều làm thế. Vậy ngài cũng nên nhận địa vị cao quý của mình theo đúng nghi thức.

CÔRIÔLANUT - Đó là một vai tuồng, mà nếu phải đóng, tôi sẽ rất xấu hổ và cũng không nên bắt nhân dân xem.

BRUTUT (nói riêng với Xixiniut) - Ông thấy chứ?

CÔRIÔLANUT - Phải khoe khoang với họ tôi đã làm cái này, làm cái nọ, phải vạch cho họ xem những vết sẹo chẳng đau đớn gì mà đáng lý tôi phải che giấu đi, chẳng hóa ra tôi chịu những vết thương ấy chỉ cốt để mua lấy những lời đồng tình của họ hay sao?

MÊNÊNIUT - Ngài đừng cố chấp như thế. Thừa hai vị hộ dân quan, chúng tôi yêu cầu hai vị truyền đạt lại ý kiến của chúng tôi cho bình dân. Chúc vị chấp chính quan tôn quý của chúng ta được mọi sự vui vẻ và vinh quang.

CÁC NGUYÊN LÃO - Chúc tướng quân Côriôlanut mọi sự vui vẻ và vinh quang!

Kèn nổi lên. Tất cả vào, trừ hai hộ dân quan

BRUTUT - Đây ông xem, hẳn định đối xử với nhân dân như thế đấy!

XIXINIUT - Mong sao nhân dân thấy được tâm địa của hẳn. Hẳn cầu xin nhân dân, nhưng lại tỏ vẻ khinh bỉ việc cầu xin cái mà nhân dân có quyền ban cho hẳn.

BRUTUT - Bây giờ chúng ta hãy ra quảng trường nói cho nhân dân rõ việc chúng ta làm ở đây. Tôi biết họ đang chờ đợi chúng ta.

Hai người vào

CẢNH III⁽¹⁾

Quảng trường công cộng

Sáu bảy công dân ra

CÔNG DÂN I - Nếu ông ta chính thức yêu cầu chúng ta chấp nhận thì chúng ta không nên cự tuyệt.

CÔNG DÂN II - Chúng ta vẫn có thể cự tuyệt, nếu chúng ta muốn.

CÔNG DÂN III - Chúng ta vẫn có quyền cự tuyệt, nhưng đó là một quyền chúng ta không có quyền làm, bởi vì nếu ông ta vạch cho

⁽¹⁾ Tất cả Cảnh III cũng như tất cả Hồi Hai là do tác giả sáng tạo hoàn toàn. Trong Plutac khác hẳn: "Và Côriôlanut, theo tập tục, nêu những vết thương trên người ông sau nhiều trận chiến đấu, trong thời gian mười bảy năm... Điều ấy làm cho nhân dân cảm thấy hổ thẹn nếu họ từ chối một con người có đạo đức như vậy và bàn với nhau phải bầu ông làm chấp chính quan. Nhưng đến ngày bầu cử, thấy Côriôlanut đến quảng trường, uy nghi bề vệ với tất cả nguyên lão viện đi theo, tình yêu và lòng rộng lượng của nhân dân bắt đầu chuyển thành căm thù vì họ sợ ông sẽ cướp mất cả quyền tự do của họ". Ở đây không nói đến vai trò của các hộ dân quan.

chúng ta thấy thương tích trên mình, nếu ông ta kể cho chúng ta những chiến công thì chúng ta phải lên tiếng nói thay những vết thương kia. Cho nên nếu ông ta kể cho chúng ta nghe những chiến công oanh liệt của mình thì chúng ta cũng phải tỏ lòng biết ơn. Vong ân bội nghĩa là một điều ghê tởm! Quân chúng mà vong ân bội nghĩa thì sẽ thành quỷ sứ và chúng ta là những phần tử trong quân chúng, chúng ta sẽ biến thành tay chân của quỷ sứ.

CÔNG DÂN I - Để chúng ta thấy rõ chúng ta cũng chẳng hơn gì thế, ta nên nhớ lại chuyện cũ. Có một lần chúng ta nổi dậy về vấn đề lúa mì thì chính ông ta đã chẳng ngần ngại gì mà bảo chúng ta là đám quần chúng có ngàn đầu.

CÔNG DÂN II - Người ta đã nhiều lần gọi chúng ta như thế. Không phải vì trong chúng ta người tóc hung, người tóc đen, người tóc nâu hay người đầu hói, nhưng đó là vì ý nghĩ của chúng ta mỗi người một phách. Cứ như tôi thiết tưởng, dù ý nghĩ của chúng ta có nảy ra từ một bộ óc duy nhất, nó cũng sẽ bay tứ tung, đông, tây, nam, bắc và nếu nó có nhất trí với nhau được về một hướng nào thì lập tức nó lại phân tán ngay ra khắp bốn phương trời.

CÔNG DÂN III - Anh tưởng thế à? Được! Thế thì anh bảo ý nghĩ của tôi sẽ bay về hướng nào?

CÔNG DÂN I - Hừ! Thứ ý nghĩ của nhà anh thì dứt khoát ra chậm hơn ý nghĩ của người khác rồi, bởi vì nó mắc cứng trong cái đầu gốc nhà anh, nhưng nếu nó thoát ra được thì nhất định nó sẽ bay thẳng về hướng nam.

CÔNG DÂN II - Tại sao lại bay về hướng nam?

CÔNG DÂN I - Để tan biến vào trong sương mù chứ sao nữa.. Rồi, khi đã tan đi ba phần tư theo sương sớm đã ứ đọng, phần còn lại sẽ trở về để cố sức giúp anh kiếm một mụ vợ.

CÔNG DÂN II - Anh thì lúc nào cũng đùa. Thôi cũng được, tùy ý anh.

CÔNG DÂN III - Các anh có nhất định bầu cho ông ta không? Nhưng thôi, cũng chẳng sao và cuối cùng thì đa số sẽ quyết định. Nếu ông ta mà đứng về phía nhân dân thì xưa nay chẳng có ai xứng đáng hơn ông ta đâu.

Côriôlanut mặc áo vải thô và Mênêniut ra

Kìa! ông ta đến kia rồi, mặc áo vải thô tỏ sự khiêm tốn. Hãy để ý xem thái độ của ông ta thế nào. Chúng mình đừng

đứng tụ tập cả vào một chỗ mà nên đến gần ông ta, từng người một, hoặc từng nhóm hai ba người. Ông ta sẽ phải yêu cầu chúng ta riêng từng người một. Như thế mỗi người chúng ta đều có hân hạnh tự mình nói ý kiến của mình với ông ta. Các anh cứ theo tôi, tôi sẽ bày cách cho các anh đến gần ông ta như thế nào.

TẤT CẢ - Đồng ý! Đồng ý!

Tất cả vào

MÊNÊNIUT - Ô, ông lắm rồi! Ông không biết những người tôn quý nhất trước ông cũng đã từng làm như thế sao?

CÔRIÔLANUT - Tôi phải nói thế nào đây?... "Thưa ông, tôi xin ông..." Xin mới xỏ! Tôi không thể nào bắt cái lưỡi của tôi nói ra những lời như thế được! "Thưa ông, ông hãy xem! Đây, thương tích của tôi. Tôi bị những vết thương này trong lúc phụng sự tổ quốc, khi nhiều người anh em của các ông mới nghe tiếng trống trận của quân mình đã bỏ chạy, kêu la ầm ĩ."

MÊNÊNIUT - Trời ơi! Đừng có nói thế! Ông phải yêu cầu họ nghĩ đến ông chứ!

CÔRIÔLANUT - Yêu cầu họ nghĩ đến tôi à? Bọn chết treo ấy! Tôi chỉ mong họ quên tôi đi còn hơn, cũng như họ đã quên những đạo đức mà các vị tăng lữ chúng ta đã hoai công dạy dỗ họ.

MÊNÊNIUT - Thế thì hỏng bét. Thôi, tôi xin cáo biệt. Tôi xin ông, ông hãy lựa lời mà nói với họ một cách phải chăng.

CÔRIÔLANUT - Bảo họ hãy rửa mặt cọ răng đi đã!

Mênêniut vào. Ba công dân ra

CÔRIÔLANUT - Ô! Đây là một nhóm. (*Nói với ba công dân*) - Thưa các ông, chắc các ông biết tại sao tôi đến đây?

CÔNG DÂN III - Vâng. Ông cho chúng tôi biết cái gì đã khiến ông đến đây?

CÔRIÔLANUT - Công lao của bản thân tôi.

CÔNG DÂN II - Công lao của bản thân ông ư?

CÔRIÔLANUT - Vâng, chứ không phải vì ý muốn của bản thân tôi.

CÔNG DÂN III - Thế nào? Không phải vì ý muốn của bản thân ông à?

CÔRIÔLANUT - Vâng, xưa nay tôi không hề muốn xin người nghèo bố thí bao giờ.

CÔNG DÂN III - Ông nên nghĩ rằng nếu chúng tôi cho ông một cái gì đó là chúng tôi hy vọng sẽ được ông trả lại một cái gì.

CÔRIÔLANUT - Thưa các ông, vậy thì các ông làm ơn cho tôi biết các ông đặt giá chức chấp chính quan bao nhiêu?

CÔNG DÂN I - Giá của nó là ông phải yêu cầu một cách lễ độ.

CÔRIÔLANUT - Thưa các ông, các ông làm ơn chấp thuận tôi làm chấp chính quan. Tôi sẽ chỉ riêng cho các ông xem những vết thương của tôi. Xin các ông bằng lòng bầu cho tôi. Các ông nghĩ sao?

CÔNG DÂN II - Thưa ông, ông xứng đáng được giữ chức vụ đó.

CÔRIÔLANUT - Thế là ngã giá rồi chứ... Thế là tôi đã ăn xin được vài phiếu đáng quý. Tôi đã được của bố thí của các ông rồi. Xin vĩnh biệt!

CÔNG DÂN III - Việc này kể cũng là thực!

CÔNG DÂN II - Nếu như cần phải làm lại... Nhưng thôi, cũng chẳng sao.

*Ba công dân vào.
Hai công dân khác ra*

CÔRIÔLANUT - Thưa các ông, nếu như tiếng nói của các ông quyết định tôi làm chấp chính quan thì xin các ông hãy nhìn xem! Tôi mặc chiếc áo theo tục lệ đây.

CÔNG DÂN I - Ông có công lao lớn đối với quốc gia nhưng ông chưa xứng đáng.

CÔRIÔLANUT - Ông nói khó hiểu quá.

CÔNG DÂN I - Ông đánh cho quân địch của La Mã tơi bời, nhưng ông cũng thắng tay với những người bạn của nó. Thực vậy, từ trước đến nay ông vẫn không yêu gì bình dân.

CÔRIÔLANUT - Đáng lý ông lại càng phải cho tôi là người có đạo đức chứ, bởi vì tôi không yêu như kẻ tầm thường. Tuy vậy, thưa ông, tôi sẵn lòng nịnh hót nhân dân là những người anh em thể cùng sống chết, để họ có thiện cảm hơn đối với tôi. Họ cho như thế mới là tốt. Vì cái khôn ngoan của họ chỉ là muốn thấy tôi cất mũ chào hơn là thấy lòng tôi tận tụy với họ, tôi sẽ cúi đầu một cách xu nịnh và giả dối hết sức để được mến yêu... Thế nghĩa là, thưa ông, tôi sẽ bắt chước cách thu phục nhân tâm của một vài người được nhân dân ưa chuộng và ra sức chiêu theo ý muốn những người thích cái lối ấy. Vì vậy, tôi yêu cầu các ông đồng ý để tôi làm chấp chính quan.

CÔNG DÂN II - Chúng tôi hy vọng thấy ở ông một người bạn, cho nên chúng tôi vui lòng chấp nhận ông.

CÔNG DÂN I - Ông đã vì quốc gia mà chịu nhiều vết thương ư?

CÔRIÔLANUT - Tôi thấy không cần phô những vết thương đó ra để xác nhận điều các ông đã biết. Tôi rất quý trọng sự chấp thuận của các ông, và vì vậy, tôi không muốn làm phiền các ông nhiều hơn nữa!

CẢ HAI CÔNG DÂN - Cầu thần linh ban cho ông hạnh phúc.

Hai người vào

CÔRIÔLANUT - Những lời chấp thuận quý báu!... Thà chết cho rồi, thà chết đói còn hơn phải đi van xin cái tiền công mà ta là người đầu tiên đáng được hưởng. Tại sao ta lại phải đến nơi đây, mặc cái áo dài xơ mướp này đi xin xỏ một anh Mít đi qua, một anh Xoài⁽¹⁾ đi lại để được sự chứng nhận không cần thiết. Tục lệ bắt ta phải làm thế! Tục lệ bắt ta làm gì, ta cũng phải làm hay sao? Nếu cứ làm theo tục lệ thì bụi bặm sẽ phủ đầy lên Thời gian, không ai quét đi, sai lầm sẽ chồng chất cao như núi đến nỗi không bao giờ chân lý có thể nhú ra được. Thôi, thà để cho cái chức vụ tôn quý và vinh dự ấy về tay người nào muốn cầu xin như vậy, còn hơn là đóng cái trò hề này! Nhưng ta đã đóng được một nửa tấn tuồng rồi, ta đã chịu đựng được một nửa, ta sẽ chịu đựng nốt cho xong.

Ba công dân nữa ra

Lại có thêm mấy lá phiếu nữa đến kia! Xin các ông chấp thuận... Vì muốn được sự chấp thuận của các ông, tôi đã chiến đấu với quân địch. Vì muốn được các ông chấp thuận, tôi đã xông pha mười tám trận, đã chịu hơn hai mươi bốn vết thương. Vì muốn được các ông chấp thuận, tôi đã làm nhiều việc lớn nhỏ. Xin các ông chấp thuận cho, tôi sẽ được làm chấp chính quan.

CÔNG DÂN I - Ông ta đã có nhiều chiến công vẻ vang, ai là người chính trực ắt sẽ ưng thuận ông ta.

CÔNG DÂN II - Vậy thì nên để ông ta làm chấp chính quan. Cầu thần linh ban cho ông ta hạnh phúc và khiến ông ta thành một người bạn tốt của dân.

⁽¹⁾ Nguyên văn: "ăn xin một anh Hốp và một anh Địch"; Hốp và Địch là hai tên người phổ biến trong nhân dân Anh thời bấy giờ. Ở La Mã không ai có tên ấy. Vì vậy chúng tôi đổi là Mít, Xoài cho hợp với tinh thần tác giả.

TẤT CẢ - Cầu sao được vậy⁽¹⁾. Cầu thần linh che chở cho vị chấp chính quan tôn quý.

Ba công dân vào

CÔRIÔLANUT - Những lời chấp thuận quý giá làm sao.

Mênêniut, Brutut và Xixiniut ra

MÊNÊNIUT (*nói với Côriôlanut*) - Ông đứng đây như thế đủ rồi! Các hộ dân quan sẽ nhân danh tiếng nói của dân công nhận ông. Ông chỉ còn phải mang lễ phục ra trình diện trước Nguyên lão viện nữa thôi.

CÔRIÔLANUT - Như thế là xong rồi à?

XIXINIUT - Ông đã làm xong thủ tục trong việc yêu cầu làm chấp chính quan. Nhân dân đã chấp nhận ông. Bây giờ họ sẽ triệu tập ngay một cuộc họp để thông qua việc bổ nhiệm ông.

CÔRIÔLANUT - Ở đâu? Ở Nguyên lão viện ư?

XIXINIUT - Ở đấy, ông Côriôlanut ạ!

CÔRIÔLANUT - Tôi có thể thay áo quần này chứ?

XIXINIUT - Vâng!

CÔRIÔLANUT - Tôi sẽ làm ngay tức khắc, và sau khi tôi lại là tôi, tôi sẽ đến Nguyên lão viện.

MÊNÊNIUT - Tôi sẽ đi với ông. (*Nói với hai hộ dân quan*) - Các ông có đến không?

BRUTUT - Chúng tôi chờ nhân dân ở đây.

XIXINIUT - Xin chào.

Côriôlanut và Mênêniut vào

- Thế là hắn đã thành chấp chính quan! Cứ nhìn vẻ mặt của hắn cũng biết lòng hắn khoan khoái như thế nào.

BRUTUT - Hắn mặc quần áo xấu xí để xin xỏ, nhưng với thái độ đầy kiêu ngạo. Ông có định cho quần chúng giải tán không?

Các công dân ra

⁽¹⁾ Nguyên văn: *A-men*, nghĩa là cầu sao được vậy. Đó là một từ Do Thái. Ở Việt Nam, người công giáo lúc cầu nguyện vẫn dùng từ này. Chúng tôi không phiên âm, sợ không thích hợp, vì người La Mã cổ không theo đạo Thiên chúa. Những chỗ khác dùng từ "a-men", chúng tôi đều dịch như thế.

XIXINIUT - Thế nào các bạn, các bạn đã chấp nhận người đó có phải không?

CÔNG DÂN I - Vâng, ông ta đã được chúng tôi chấp nhận.

BRUTUT - Chúng tôi cầu khẩn thần linh làm sao cho ông ta không phụ lòng yêu quý của các bạn.

CÔNG DÂN II - Cầu sao được như vậy! Nhưng theo ý kiến thô thiển của tôi thì ông ta có vẻ chế nhạo chúng ta khi ông ta cầu xin chúng ta chấp nhận.

CÔNG DÂN III - Đúng rồi! Ông ta khinh miệt chúng ta ra mặt!

CÔNG DÂN I - Không phải. Đó là cách ăn nói của ông ta đấy thôi! Ông ta có chế nhạo chúng ta đâu.

CÔNG DÂN II - Chỉ trừ có một mình anh thôi chứ còn tất cả chúng tôi đều thấy ông ta có thái độ khinh miệt chúng ta. Đáng lý ông ta phải cho chúng ta xem những dấu vết công lao của ông ta, những thương tích của ông ta khi bảo vệ tổ quốc.

XIXINIUT - Thế nào, chắc chắn là ông ta đã phải làm như vậy rồi chứ.

TẤT CẢ - Không, không. Chẳng ai được thấy hết!

CÔNG DÂN III - Ông ta nói ông ta có nhiều vết thương, có thể cho chúng ta xem ở nhà riêng. Thế rồi ông ta hoa mĩ một cách khinh bỉ và nói: "Tôi muốn làm chấp chính quan, tục lệ cổ truyền không cho tôi lãnh chức đó nếu như không có sự chấp nhận của các ông, cho nên tôi phải cầu xin sự chấp nhận ấy". Sau khi chúng tôi đã chấp nhận, ông ta nói: "Cảm ơn các ông đã chấp nhận tôi, cảm ơn sự chấp nhận quý hóa của các ông. Bây giờ các ông đã chấp nhận rồi, tôi không phiền đến các ông nữa". Thế chẳng phải là chế nhạo chúng ta sao?

XIXINIUT - Sao các bạn lại đại dốt đến nỗi không thấy điều đó, hay nếu như các bạn đã thấy thế, tại sao các bạn lại chấp nhận bừa như trẻ con vậy?

BRUTUT - Sao các bạn không nói với hấn những điều các bạn đã học được? Lúc trong tay hấn chẳng có quyền lực gì, khi hấn chỉ là một tên đầy tớ nhỏ mọn của quốc gia, hấn đã là kẻ địch của các bạn, luôn luôn chống lại các quyền tự do của các bạn, chống lại những đặc quyền các bạn được hưởng ở nước cộng hòa này. Nay hấn leo lên địa vị tối cao, nắm quyền lực quốc gia, nếu hấn cứ khẳng khẳng giữ cái ác tâm, làm kẻ thù của

bình dân, thì những lời chấp nhận của các bạn hôm nay có thể là những lời nguyện rửa đối với bản thân các bạn. Đáng lý các bạn phải nói với hấn rằng mặc dầu những công lao to lớn của hấn cho phép hấn có thể hưởng địa vị hấn yêu cầu một cách xứng đáng, hấn vẫn phải coi trọng các bạn vì sự chấp nhận của các bạn, và do đó, phải biến mỗi căm thù xưa kia thành tình yêu để trở thành người chấp chính quan thân ái của các bạn.

XIXINIUT - Giá các bạn nói như chúng tôi đã dặn dò từ trước thì các bạn có thể ảnh hưởng đến tinh thần hấn và thử thách tình cảm của hấn, do đó bắt buộc hấn phải hứa hẹn, và khi cần, các bạn có thể nhắc nhở hấn phải giữ lời hứa. Nếu không thì cũng có thể làm cho bản tính hung bạo của hấn bốc lên vì hấn không chịu bị trói buộc vào một điều kiện nào và hấn sẽ nổi giận. Lúc ấy các bạn có thể viện cớ hấn nổi giận để cự tuyệt không bầu hấn làm chấp chính quan.

BRUTUT - Các bạn thấy không: ngay lúc hấn cần đến lòng yêu mến của các bạn mà hấn còn khinh miệt các bạn ra mặt như thế, huống gì khi đã cầm quyền thì hấn nể gì mà không đàn áp các bạn? Lạ thực! Các bạn chỉ có xác mà không có trí khôn hay sao?⁽¹⁾ Hay các bạn có lưỡi mà không biết phản đối một việc nghịch lý như vậy?

XIXINIUT - Chẳng phải xưa nay các bạn đã cự tuyệt nhiều người cầu xin các bạn sao? Ngày nay hấn không thêm cầu cạnh gì các bạn, hấn chỉ chế nhạo các bạn, thế mà các bạn lại cứ chấp nhận là tại làm sao?

CÔNG DÂN III - Hấn chưa được chấp nhận chính thức. Chúng ta vẫn có thể cự tuyệt.

CÔNG DÂN II - Chúng ta sẽ cự tuyệt hấn, tôi có thể bảo năm trăm người đồng thanh nhất trí cự tuyệt hấn.

CÔNG DÂN I - Còn tôi, tôi có thể bảo một ngàn người cùng với bạn hữu của họ nữa.

BRUTUT - Bây giờ các bạn hãy lập tức đi nói ngay với các bạn khác rằng họ đã chọn lầm một vị chấp chính quan nay mai sẽ tước

⁽¹⁾ Nguyên văn: thân thể các bạn không có trái tim sao? (Tim là cơ quan của trí khôn, theo quan niệm cổ).

đoạt hết quyền tự do của họ, không cho họ ăn nói, xem họ như chó. Mặc dầu người ta nuôi chó là để cho nó sữa, nhưng thường thường chó bị đánh chỉ vì sữa.

XIXINIUT - Bảo họ họp lại, và sau khi suy xét, cân nhắc cẩn thận, tất cả hãy triệt hồi việc chấp nhận hồ đồ này. Các bạn hãy nêu bật tính kiêu ngạo và lòng căm ghét xưa nay của hấn đối với các bạn, ngoài ra các bạn chớ quên nói rõ khi hấn mặc quần áo xấu xí, thái độ hấn tỏ ra khinh khi như thế nào và khi van xin các bạn, hấn đã miệt thị các bạn như thế nào. Nói với họ rằng các bạn vốn sẵn có cảm tình vì nghĩ đến những công lao của hấn nên đã không thấy rõ thái độ của hấn lúc ấy mà hấn đã vờ vẩn nặn ra một cách khinh miệt và hỗn xược, xuất phát từ lòng căm ghét cố hữu của hấn đối với các bạn.

BRUTUT - Các bạn có thể đổ lỗi cho hai chúng tôi, những hộ dân quan của các bạn. Cứ nói rằng chỉ vì chúng tôi ra sức vận động các bạn chọn hấn cho kỳ được.

XIXINIUT - Cứ nói rằng các bạn đã chọn lựa theo đề nghị của chúng tôi chứ không phải theo tình cảm thực sự của các bạn. Các bạn đã buộc lòng làm theo chứ không phải làm theo lẽ phải, vì vậy nên đã tán thành cho hấn làm chấp chính quan, trái với bản tâm của mình. Cứ đổ lỗi cho chúng tôi.

BRUTUT - Phải đấy, đừng nể nang gì chúng tôi hết. Cứ nói thế này: chúng tôi đã diễn thuyết với các bạn, tán dương nào là từ lúc thiếu thời cho đến nay hấn đã phụng sự quốc gia, nào là gia thế hấn cao quý: đó là dòng dõi Macxiut, đã sinh ra Aucut Macxiut, cháu ngoại của Numa, vị vua kế nghiệp Hôxtiliut vĩ đại. Đó là dòng dõi của Publiut và Quintut, những người đã đào sông dẫn nước cho chúng ta và Xenxorinut (được nhân dân đặt biệt hiệu như vậy)⁽¹⁾ - sở dĩ có biệt hiệu cao quý ấy là vì đã hai lần làm giám sát quan - chính là tổ tiên của hấn.

XIXINIUT - Vì dòng dõi trâm anh như thế, lại lập được nhiều công lao như thế, hấn xứng đáng được địa vị cao quý, cho nên chúng tôi mới đề nghị các bạn chấp nhận hấn. Nhưng sau khi xét lại quá khứ và thái độ hiện tại của hấn, các bạn thấy rằng trước

⁽¹⁾ Xenxorinut tiếng Latinh là quan giám sát. Đoạn gia thế Cōriôlanut là dẫn nguyên vẹn của Plutac, trong đó có một sai lầm lịch sử: Xenxorinut không phải là tổ tiên mà là con cháu Cōriôlanut.

sau hấn vẫn là kẻ thù kiên quyết của nhân dân, cho nên triệt hồi sự đồng ý vội vã trước đây.

BRUTUT - Cứ nói rằng nếu chúng tôi không can thiệp thì các bạn không bao giờ đồng ý, cứ nhấn mạnh điều ấy. Khi đã triệu tập được đông dân chúng thì đến nhà Nghị hội ngay.

TẤT CẢ - Chúng tôi sẽ làm thế. Hầu hết mọi người đều hối hận về việc lựa chọn ấy.

Bình dân vào

BRUTUT - Cứ để họ làm. Thà phó mặc theo cuộc bạo động này còn hơn là nghi hoặc chờ đợi một cuộc khác lớn hơn. Căn cứ vào bản chất của hấn thì thế nào hấn cũng nổi giận vì bị cự tuyệt. Hai chúng ta cần phải theo dõi và lợi dụng thời cơ ấy.

XIXINIUT - Nào, chúng ta đến điện Capitôl. Chúng ta phải đến đây trước khi dân chúng kéo nhau tới. Người ta sẽ tưởng chuyện này chúng ta gây nên là do quần chúng tự động làm, mà kể nói thế cũng có một phần nào đúng.

Hai người vào

HỒI BA

CẢNH I

*Tiếng kèn đồng,
Côriôlanut, Côminiut, Titut Lacxiut,
Mênêniut, các nguyên lão và các quý tộc ra⁽¹⁾*

CÔRIÔLANUT - Thế là tên Titut Auphidiut lại sinh sự à?

LACXIUT - Vâng, thưa ngài. Vì vậy cho nên chúng ta phải quyết định nhanh.

CÔRIÔLANUT - Thế là bọn Vônxơ vẫn cứ như cũ, sẵn sàng chờ cơ hội tấn công chúng ta.

CÔMINIUT - Thưa ngài chấp chính quan, chúng đã kiệt quệ lắm rồi. Thế hệ chúng ta chắc sẽ không thấy cờ trận của chúng bay pháp phối lần nữa đâu.

CÔRIÔLANUT - Thế tướng quân có gặp Auphidiut không?

⁽¹⁾ Tất cả Hồi Ba đều do tác giả sáng tạo ra hoàn toàn. Theo Plutac thì sau khi không được làm chấp chính quan, Côriôlanut không có phản ứng gì cả. Côriôlanut bị trục xuất do một việc khác: Bấy giờ có nhiều lúa mì đến La Mã, bình dân yêu cầu phát không, Côriôlanut chống lại. Các hộ dân quan chạy ra khỏi diện Capitôl kêu gọi nhân dân đến. Nhân dân nổi loạn. Quý tộc sợ hãi tìm cách xoa dịu. Do đó, Côriôlanut phải ra trước nhân dân để trả lời. "Lúc bấy giờ Xixiniut, người hộ dân quan hung dữ nhất và táo bạo nhất... nói to lên rằng Côriôlanut bị tội tử hình và ngay sau đó cảnh lại bắt lấy y để ném xuống vực. Quý tộc vây lấy Côriôlanut, che chở cho y. Xixiniut đồng ý để cho Côriôlanut sau đó mấy ngày ra trước nhân dân để xét xử. Đến ngày ấy, các hộ dân quan nói rằng y muốn làm độc tài. Côriôlanut ngạc nhiên hơn ai hết.... Cho nên không tìm ra lý do để bào chữa. Cuối cùng khi kiểm phiếu thấy số phiếu kết án nhiều hơn ba phiếu và y bị trục xuất vĩnh viễn".

LACXIUT - Hắn có đến tìm tôi với một đội quân bảo vệ. Hắn nguyên rửa bọn Vôn-xơ vì bọn này đã nộp thành một cách hèn hạ. Bây giờ hắn rút về Anxium rồi.

CÔRIÔLANUT - Hắn có nói gì về tôi không?

LACXIUT - Thưa ngài, có.

CÔRIÔLANUT - Sao? Nói gì?

LACXIUT - Hắn nói rằng hắn và ngài đã nhiều lần đo kiếm. Trên đời này, ngài là người hắn căm ghét nhất. Nếu có cơ hội đánh bại ngài thì dù có mất sạch cả gia sản hắn cũng vui lòng.

CÔRIÔLANUT - Bây giờ hắn ở Anxium phải không?

LACXIUT - Vâng, ở Anxium.

CÔRIÔLANUT - Tôi hy vọng có dịp đến tìm hắn ở đấy để đương đầu với lòng căm ghét của hắn. (*Với Lacxiut*) - Hoan nghênh tướng quân đã về.

Xixiniut và Brutut ra

CÔRIÔLANUT - Xem kìa! Đấy là hai hộ dân quan, miệng lưỡi của bình dân đấy! Ta khinh họ vô cùng vì họ phô trương một quyền uy mà con người cao quý không thể nào chịu đựng nổi.

XIXINIUT (*cản đường Côriôlanut*) - Ông không nên đi xa hơn nữa.

CÔRIÔLANUT - Há, thế này là thế nào?

BRUTUT - Đi nữa thì nguy hiểm đấy. Không nên tiến xa hơn nữa!

CÔRIÔLANUT - Tạo sao lại có sự thay đổi như thế?

MÊNÊNIUT - Vì có gì chứ?

CÔMINIUT (*chỉ Côriôlanut*) - Chẳng phải ông ta đã được quý tộc và bình dân chấp nhận rồi sao?

BRUTUT - Không phải thế đâu ông Côminiut ạ?

CÔRIÔLANUT - Thế ra ta được sự ưng thuận của bọn trẻ con à?

NGUYỄN LÃO I - Các hộ dân quan hãy tránh ra một bên để ngài ra quảng trường.

BRUTUT - Nhân dân rất phẫn nộ về ông ta.

XIXINIUT - Đứng lại! Nếu không sẽ hỗn loạn hết bây giờ.

CÔRIÔLANUT - Họ không phải là đàn súc vật của các ông sao? Họ vừa nói xong đã lập tức phủ nhận điều mình nói thì có nên cho họ quyền ăn nói không? Nhiệm vụ của các ông là gì? Các ông là

miệng lưỡi của họ, tại sao các ông không bảo họ câm miệng lại?
Không phải các ông đã xúi giục họ sao?

MÊNÊNIUT - Hãy bình tĩnh! Hãy bình tĩnh!

CÔRIÔLANUT - Đây là một hành động có chủ tâm, là một âm mưu nhằm bắt ý chí của quý tộc phải khuất phục. Nếu cứ nín nhịn thì rồi các ông sẽ phải sống với những người các ông không thống trị nổi và cũng không để các ông thống trị.

BRUTUT - Ông đừng gọi đó là âm mưu. Nhân dân bất bình vì ông đã chế nhạo họ, và vừa rồi đây, khi người ta phát không lúa mì cho họ thì ông đã nhục mạ vu cáo những người vì nhân dân mà lên tiếng yêu cầu. Ông bảo họ là bọn xu thời, bọn nịnh hót, bọn thù địch của quý tộc.

CÔRIÔLANUT - Ô! Việc đó thì mọi người đã biết.

BRUTUT - Không phải ai cũng biết cả đâu!

CÔRIÔLANUT - Vậy có phải ông đã nói lại cho họ biết không?

BRUTUT - Thế nào? Tôi nói lại à?

CÔRIÔLANUT - Phải! Ông rất có thể làm việc đó lắm.

BRUTUT - Những việc ông làm, tôi đều có thể làm mà còn khá hơn thế.

CÔRIÔLANUT - Nếu vậy thì sao tôi lại làm chấp chính quan? Có trời cao chứng giám! Nếu thế thì hãy để tôi kém cỏi như các ông và làm hộ dân quan cho rồi.

XIXINIUT - Ông đã tỏ ra kiêu ngạo một cách quá đáng làm nhân dân bức tức. Muốn đạt đến mục đích, ông phải yêu cầu chức vụ này theo con đường thân ái, dịu dàng, nhưng ông đã không theo. Không theo con đường đó thì đừng hòng đạt đến chức chấp chính quan tôn vinh mà cũng không thể nào sánh vai với Brutut làm hộ dân quan được đâu.

MÊNÊNIUT - Chúng ta hãy bình tĩnh!

CÔMINIUT - Nhân dân đã bị lợi dụng, bị xúi giục. Cái lối gian dối quanh co này không xứng đáng với truyền thống của La Mã. Không lẽ nào ông Côriôlanut lại bị một sự cản trở ti tiện, phản trắc như thế trên con đường quang vinh xứng đáng với công lao của ông?

CÔRIÔLANUT - Ông nói về vụ lúa mì phải không? Tôi đã nói như thế đấy và tôi sẽ còn nói lại nữa.

MÊNÊNIUT - Không nên nói bây giờ! Không nên.

NGUYỄN LÃO I - Xin ngài đừng nói bây giờ trong khi đang nổi giận như thế.

CÔRIÔLANUT - Không, hể tôi còn sống thì tôi phải nói. Thưa các bạn cao quý, xin các bạn tha thứ cho. Còn cái lũ tôi tớ ti tiện, biến đổi vô thường và hôi tanh kia thì tôi không tăng bốc chúng đâu, chúng cứ việc nhìn vào tôi mà tự soi mình. Tôi xin nói lại: chúng ta mơn trớn bình dân tức là chúng ta gieo mầm phản loạn, hỗn xược, chia rẽ chống lại Nguyên lão viện, tự tay ta chăm bón và vun xới cho cái mầm ấy phát triển bằng cách để nó trà trộn với chúng ta là những hạng người ưu tú có đầy đủ tất cả mọi quyền bính, mọi uy lực, trừ những cái chúng ta đã bố thí cho bọn ăn mày.

MÊNÊNIUT - Thôi! Ông thôi đi cho!

NGUYỄN LÃO I - Xin ông đừng nói nữa, tôi van ông.

CÔRIÔLANUT - Thế nào? Đừng nói nữa à? Cũng như tôi đã đổ máu cho quốc gia không sợ một sức mạnh bên ngoài nào hết, bây giờ tôi lại càng nói to hô lớn cho đến khi vỡ phổi mới thôi. Lẽ ra chúng ta phải tìm cách tránh đừng để lây bệnh hủi, thế mà chúng ta lại tìm mọi cách để chuốc lấy nó vào người sao?

BRUTUT - Ông nói trừng phạt nhân dân như thế ông là một vị thần linh chứ không phải như một người thường cũng có mọi thiếu sót như họ.

XIXINIUT - Chúng ta phải nói cho nhân dân biết việc xảy ra ở đây.

MÊNÊNIUT (*nói với Xixiniut*) - Sao? Sao? Nói là ông ta nổi giận ư?

CÔRIÔLANUT - Nổi giận ư? Dù ta có kiên nhẫn như con người đang ngủ lúc nửa đêm đi nữa thì có thần Jupite chứng giám, đó vẫn là ý nghĩ của ta.

XIXINIUT - Đó là một ý nghĩ độc hại cần phải kìm giữ lại không để cho nó làm hại đến người khác.

CÔRIÔLANUT - “Cần phải” kìm giữ à? Các vị có thấy tên vô danh tiểu tốt này ăn nói thế nào không? Các vị có nghe thấy hai chữ “cần phải” như ra lệnh của hấn không?

CÔMINIUT - Nói thế là trái với pháp luật.

CÔRIÔLANUT - “Cần phải!” Trời! Thưa các vị quý tộc rất tốt nhưng hết sức đại dột, thưa các vị nguyên lão trang trọng nhưng

không biết lo xa! Tại sao các vị lại để cho con mãng xà trăm đầu kia chọn lấy một trưởng quan làm cái loa cho nó, và dùng hai chữ "cần phải" như ra lệnh làm cho tất cả quyền hành của các vị trôi đi như nước bị tháo ra ngoài rãnh và giành lấy tất cả uy lực của các vị? Nếu tên trưởng quan đó nắm quyền lực thì các vị hãy đừng có mù mờ về những việc mình làm nữa, nếu không thì các vị phải mau mau tỉnh, vứt bỏ cái tinh thần nhu nhược nguy hiểm của các vị. Nếu các vị là những người sáng suốt, xin các vị đừng làm như những phường ngu muội; nếu không, xin để cho họ ngồi ghế danh dự bên cạnh các vị. Nếu họ làm nguyên lão thì các vị sẽ là bình dân. Nếu tiếng nói của họ cũng có quyền lực như tiếng nói của các vị thì các vị sẽ phải theo những cái hợp với khẩu vị của họ. Họ sẽ chọn làm trưởng quan những kẻ dùng hai chữ "cần phải" của nhân dân để chống lại cuộc hội nghị của những đầu óc trang trọng nhất mà nước Hy Lạp xưa nay chưa bao giờ thấy. Thề có thần Jupite chứng giám, cứ thế này thì các vị chấp chính quan cũng sẽ trở thành hèn hạ. Lòng tôi đau xót khi thấy hai quyền lực tranh giành nhau không bên nào có ưu thế; chẳng bao lâu, hỗn loạn sẽ xen vào và bên này bắt buộc sẽ phải tiêu diệt bên kia.

CÔMINIUT - Thôi, chúng ta hãy ra quảng trường.

CÔRIÔLANUT - Còn những kẻ nào đã khuyên đem lúa trong kho ra phát không như ngày xưa ở Hy Lạp đôi khi người ta đã làm...

MÊNÊNIUT - Thôi, thôi, đừng nói đến chuyện đó nữa...

CÔRIÔLANUT - Ở Hy Lạp là nơi xưa kia dân chúng có quyền tuyệt đối... nhưng tôi thấy làm như thế chẳng khác gì nuôi dưỡng sự bất phục tùng, vun cái mầm tan rã của quốc gia.

BRUTUT - Nhân dân có thể nào chấp nhận để cho một người nói năng như thế làm chấp chính quan được không?

CÔRIÔLANUT - Tôi sẽ đưa ra những lý do của tôi còn giá trị hơn nhiều so với những lời chấp thuận của họ. Bình dân các ông thừa biết việc cấp phát lúa mì này không phải là để thưởng cho họ vì họ thừa hiểu xưa nay họ chẳng có công lao gì để xứng đáng được thưởng. Trong lúc con thuyền quốc gia đang ở trong cảnh hiểm nghèo, đòi hỏi họ phải ra đi chinh chiến thì họ không muốn bước ra khỏi cửa. Công lao như thế, làm sao xứng đáng được phát lúa không? Trong chiến tranh, họ chỉ biểu hiện dũng khí của họ ở chỗ tìm cách gây binh biến và nổi loạn, điều

đó cũng không xứng đáng được thưởng. Những lời vu cáo vô căn cứ họ thường nói về Nguyên lão viện không bao giờ có thể là lý do khiến ta cứ cho không họ như thế. Vậy thì thế nào? Dạ dày của đám đông làm thế nào tiêu hóa được ân đức của Nguyên lão viện? Hãy để hành động của họ biểu hiện lời lẽ của họ nào là: "Chúng ta đòi hỏi điều đó. Chúng ta là đa số. Họ phải vâng theo yêu cầu của chúng ta vì họ sợ ta". Và thế là chúng ta tự hạ thấp địa vị của mình để quần chúng cho lòng ân cần của ta là sợ sệt. Rồi một ngày kia, họ sẽ bẻ gãy khóa xông vào Nguyên lão viện và đàn quạ sẽ xúm vào mổ những con đại bàng.

MÊNÊNIUT - Thôi! đủ rồi!

BRUTUT - Đủ rồi và đã quá lắm rồi!

CÔRIÔLANUT - Không, các ông còn phải nghe tôi nói nữa. Có thần linh và mọi người làm chứng cho những lời nói cuối cùng của tôi. Cái chính quyền tay đôi này, trong đó một phe có mọi lý do để khinh miệt phe kia, nhưng lại bị phe kia lăng mạ một cách vô lý; trong đó dòng dõi quý tộc, danh vị và trí tuệ không thể quyết định được gì mà mọi việc đều quyết định theo ý kiến à uôm của quần chúng ngu dốt, cái chính quyền tay đôi ấy sẽ bỏ rơi những việc thiết thực và sa vào tình trạng bất ổn và yếu đuối. Ý đồ ngáng trở nhau như thế dẫn đến kết quả là chẳng làm được việc gì có ích hết. Do đó, tôi yêu cầu các vị, nếu các vị là những người biết lo xa chứ không phải những người nhút nhát, nếu các vị là những người quý trọng nền tảng quốc gia chứ không ngại sự thay đổi, nếu các vị thà sống một cuộc đời vinh quang còn hơn sống một cuộc đời lâu dài, nếu các vị dám dùng thứ thuốc nguy hiểm để chữa cho một người mắc chứng nan y chắc chắn sẽ chết, nếu không có thứ thuốc ấy, thì các vị hãy nhổ ngay cái lưỡi của dân chúng đi đừng để cho nó nhả thứ mật đã làm cho dân chúng ngộ độc! Tình trạng các vị chịu cảnh nhục nhã làm tổn thương đến lẽ phải và làm cho quốc gia mất cái tính chất thống nhất mà nó cần phải có; quốc gia bị cái ách thống trị sẽ không thể làm được những điều thiện mà nó muốn làm.

BRUTUT - Hắn nói như thế là nhiều lắm rồi!

XIXINIUT - Nó nói như một tên phản bội và sẽ bị trừng trị như một tên phản bội.

CÔRIÔLANUT - Đồ hèn mạt! Đồ đáng ghê tởm! Nhân dân cần cái thứ họ dân quan đầu hói này làm gì? Chính nhân dân dựa vào

chúng để làm loạn, không chịu tuân lệnh trên. Chúng được bầu lên trong lúc tình thế bất buộc, chứ không phải là qua bầu cử hợp pháp. Gặp thời cơ thuận tiện hơn, chúng ta phải tuyên bố cái gì cần làm thì cái ấy mới có giá trị và đập đổ quyền lực của chúng xuống đất đen.

BRUTUT - Rõ ràng là hành động phản nghịch!

XIXINIUT - Hấn như thế mà làm chấp chính quan ư? Không bao giờ.

BRUTUT - Cảnh lại đâu rồi! Bắt ngay lấy nó cho ta!

Cảnh lại ra

XIXINIUT (nói với Brutut) - Ông hãy ra gọi nhân dân đến đây.

Brutut vào

- Nhân danh nhân dân, ta bắt người và tuyên bố người là một tên phản nghịch muốn thay đổi chính thể, một kẻ thù địch của lợi ích công cộng. Ta ra lệnh cho người phải tuân theo và đi theo ta để trả lời về những điều đã nói.

Tiến đến gần Côriôlanut

CÔRIÔLANUT - Xéo ngay! Đồ dê già!

CÁC NGUYÊN LÃO VÀ QUÝ TỘC - Tất cả chúng tôi bảo đảm cho ông ta.

CÔMINIUT (nói với Xixiniut) - Ông già kia, bỏ tay xuống.

CÔRIÔLANUT - Đồ thối nát kia, xéo ngay! Nếu không ta đánh xương mày bay ra khỏi quần áo bây giờ! (Gạt tay Xixiniut)

XIXINIUT - Các công dân, cứu tôi với.

*Brutut trở lại với những người cảnh lại
và một đám công dân*

MÊNÊNIUT - Xin cả hai bên hãy bình tĩnh lại.

XIXINIUT (chỉ vào mặt Côriôlanut) - Chính tên này muốn cướp đoạt hết quyền lực của các bạn.

BRUTUT - Cảnh lại! Bắt lấy nó.

CÁC CÔNG DÂN - Đả đảo! đả đảo!

NGUYÊN LÃO II - Cầm lấy vũ khí! Cầm lấy vũ khí!

Tất cả ồn ào lộn xộn xung quanh Côriôlanut

Các ông hộ dân quan, các ông quý tộc, các công dân! Sao thế này? Ông Xixiniut! Ông Brutut! Ông Côriôlanut! Các công dân!

CÁC CÔNG DÂN - Yên lặng! Yên lặng! Yên lặng! Khoan! Im!

MÊNÊNIUT - Rồi thì ra làm sao đây? Tôi thở không được nữa. Nổi loạn đến nơi rồi. Tôi nói không ra tiếng nữa! Hai ông hộ dân quan ơi, các ông nói với nhân dân đi! Ông Còriôlanut! Hãy bình tĩnh! Ông Xixiniut quý hóa ơi! Ông nói đi.

XIXINIUT - Nhân dân hãy nghe tôi! Yên lặng!

CÁC CÔNG DÂN - Nào hãy nghe vị hộ dân quan của chúng ta. Yên lặng! Ông nói đi! Nói đi, nói đi!

XIXINIUT - Các bạn sắp mất các quyền tự do. Macxiut muốn tước đoạt hết quyền tự do của các bạn. Chính Macxiut, con người mà các bạn vừa mới cử làm chấp chính quan.

MÊNÊNIUT - Bậy nào! Nói bậy cả! Nói thế là đổ dầu vào lửa, chứ không phải dập tắt lửa đi.

NGUYÊN LÃO I - Nói thế là lật đổ và san phẳng đô thị thành đất bằng.

XIXINIUT - Đô thị là gì nếu không phải là nhân dân?

CÁC CÔNG DÂN - Đúng rồi! Nhân dân tức là đô thị.

BRUTUT - Chúng tôi đã được cử làm trưởng quan của nhân dân với sự đồng ý của tất cả mọi người.

TẤT CẢ - Và các ông vẫn cứ tiếp tục làm trưởng quan.

MÊNÊNIUT - Thì các ông vẫn cứ làm đấy chứ?

CÔRIÔLANUT - Để họ làm trưởng quan chẳng khác gì lật đổ đô thị, đập đổ mái nhà xuống đất và chôn tất cả những dãy nhà đồ sộ xuống dưới những đồng gạch vụn.

XIXINIUT - Tội này đáng xử tử.

BRUTUT - Hoặc chúng ta thi hành quyền lực của chúng ta, hoặc chúng ta sẽ mất hết quyền lực. Nhân danh nhân dân mà chúng tôi được bầu làm đại biểu, chúng tôi tuyên bố rằng Macxiut đáng khép vào tội tử hình ngay tức khắc!

XIXINIUT - Vậy hãy bắt lấy nó, kéo nó đến mỏm đá Tacpêien⁽¹⁾ và ném xuống vực.

BRUTUT - Cảnh lại! Bắt lấy nó.

⁽¹⁾ Mỏm đá Tacpêien ở gần miếu thần Jupite trên đồi Capitôn tại La Mã; những kẻ phản bội bị ném từ mỏm đá này xuống vực.

CÁC CÔNG DÂN - Tên Macxiut kia! Mau mau khoanh tay chịu tội.

MÊNÊNIUT - Cho tôi nói một lời. Các vị hộ dân quan ơi! Tôi xin các vị. Các vị hãy nghe tôi, tôi chỉ xin nói một lời thôi!

CẢNH LẠI - Yên lặng! Yên lặng!

MÊNÊNIUT (*nói với các hộ dân quan*) - Xin các vị hãy cư xử đúng với bản tính của các vị, với tư cách những người bạn chân thành của tổ quốc. Xin các vị hãy ôn hòa mà giải quyết chứ không cần phải dùng bạo lực như thế này.

BRUTUT - Thưa ngài, những biện pháp hiền lành có vẻ là những phương thuốc thận trọng, nhưng kỳ thực chỉ là thuốc độc một khi nguy cơ đã nghiêm trọng. (*Nói với cảnh lại*) - Bắt lấy nó, kéo cổ nó ra mồm đá.

CÔRIÔLANUT - Không! Ta muốn chết ở đây! (*Tuốt kiếm, nói với binh dân*) - Trong bọn chúng mày cũng có người đã từng thấy ta chiến đấu. Nào, hãy lại đây ném thử điều các người đã thấy.

MÊNÊNIUT - Bỏ kiếm kia xuống! Các vị hộ dân quan, các vị hãy rút lui một lát.

BRUTUT (*nói với cảnh lại*) - Bắt lấy nó!

Các cảnh lại tiến về phía Côriôlanut

MÊNÊNIUT - Hãy cứu lấy Macxiut! Cứu lấy Macxiut! Tất cả những người quý tộc già trẻ, hãy cứu lấy ông ta.

CÁC CÔNG DÂN - Đả đảo Macxiut! Đả đảo Macxiut!

*Trong cuộc loạn đả, hộ dân quan,
cảnh lại và nhân dân bị đánh lui*

MÊNÊNIUT (*nói với Côriôlanut*) - Ông về nhà đi, đi ngay đi. Nếu không chết hết cả bây giờ.

NGUYỄN LÃO II - Ông hãy đi ngay!

CÔRIÔLANUT - Cứ giữ vững! Số bạn của chúng ta cũng ngang số kẻ địch.

MÊNÊNIUT - Cơ sự đến nông nổi thế ư?

NGUYỄN LÃO I - Thần linh không cho làm thế đâu. (*Nói với Côriôlanut*) - Tôi xin ông, ông hãy về nhà! Hãy để chúng tôi dàn xếp chuyện này.

MÊNÊNIUT - Đây là một vết thương đau đớn cho tất cả chúng tôi, ông không có thể cứu chữa được đâu. Ông hãy về đi, tôi van ông.

CÔMINIUT - Nào, ông hãy đi với chúng tôi.

CÔRIÔLANUT - Ước gì chúng là bọn dị tộc chứ không phải sinh trưởng ở La Mã. Mặc dầu chúng lớn lên trước cửa thần miếu, nhưng chúng chẳng có chút gì là người La Mã hết.

MÊNÊNIUT - Thôi, ông hãy đi đi, không nên đem tất cả cơn giận dữ trong lòng phun ra hết. Phải chờ cơ hội thuận tiện.

CÔRIÔLANUT - Cứ đường hoàng ra, một mình tôi có thể đánh lại bốn mươi đứa.

MÊNÊNIUT - Riêng tôi, tôi có thể đương đầu được với hai tên cừ khôi nhất trong bọn chúng là hai tên hộ dân quan.

CÔMINIUT - Nhưng hiện nay một bên đông, một bên ít, lực lượng chênh lệch quá. Khi ngôi nhà sụp xuống mà cứ kháng kháng chống đỡ thì cái dũng cảm ấy chỉ là ngu ngốc. Ông phải đi ngay trước khi bọn chúng quay trở lại, bởi vì cơn giận của chúng sẽ trào lên như nước vỡ bờ, nhấn chìm hết thấy.

MÊNÊNIUT - Tôi xin ông! Ông đi đi. Tôi xin đem tất cả sự khôn ngoan ra thử nói với những kẻ chẳng có mấy tí thông minh. Vô luận như thế nào, việc này cũng phải vớ vẩn cho xong.

CÔMINIUT - Nào ta đi ngay thôi.

Côriôlanut, Côminiut vào

NGUYỄN LÃO I - Thế là ông ta đã làm hỏng cả tiền đồ của mình.

MÊNÊNIUT - Bản chất ông ta quá cao thượng nên không thích hợp với đời. Dù Hải Vương thần có giơ đinh ba, dù thần Jupite có giơ lưỡi tầm sét ra, ông ta cũng không thèm nịnh hót họ. Trong lòng ông ta có cái gì thì ông ta nói toạc ra hết. Óc ông ta nghĩ gì thì miệng ông ta phun ra tất. Và đã nổi giận lên thì ông ta không còn biết sợ chết là cái gì. *(Có tiếng ồn ào ở trong)* Rõ thực lắm chuyện rầy rà.

NGUYỄN LÃO II - Tôi chỉ mong chúng đi ngủ cả cho rồi.

MÊNÊNIUT - Tôi chỉ mong chúng chết trôi hết trên sông Tibe. Muốn uất ức, hằn thù gì đi nữa thì cũng cứ từ tốn mà nói với chúng cho êm đẹp, làm sao ông ta không thể làm thế được?

Brutus và Xixiniut ra, quần chúng theo sau

XIXINIUT - Con rắn độc muốn triệt hạ đô thị để xưng vương xưng bá đâu rồi?

MÊNÊNIUT - Thưa các vị hộ dân quan tôn quý...

XIXINIUT - Chúng ta phải dùng bàn tay sắt ném cổ hần từ mỏm đá Tacpêien xuống vực. Hần đã chống lại pháp luật cho nên pháp luật không thêm xét xử gì thêm nữa, vì quyền lực quần chúng mà hần dám coi thường, đã có thái độ nghiêm khắc đối với hần rồi.

CÔNG DÂN I - Phải cho hần biết rằng các vị hộ dân quan tôn quý là miệng lưỡi của nhân dân và chúng ta là cánh tay của các vị ấy.

CÁC CÔNG DÂN - Hần phải biết như vậy. *(Nhiều người cùng nói)*

MÊNÊNIUT - Thưa ông, thưa ông...

XIXINIUT - Im lặng!

MÊNÊNIUT - Xin đừng hô hào chém giết trong khi đây chỉ là một việc bình thường đem trát đi bắt.

XIXINIUT - Tại sao ông lại giúp cho hần chạy trốn?

MÊNÊNIUT - Cho tôi nói: tôi vốn biết rõ giá trị vị chấp chính quan cũng như tôi biết rõ thiếu sót của ông ta.

XIXINIUT - Chấp chính quan à? Chấp chính quan nào mới được chứ?

MÊNÊNIUT - Chấp chính quan Côriôlanut.

BRUTUT - Hần mà là chấp chính quan à?

CÁC CÔNG DÂN - Không, không, không, không đâu.

MÊNÊNIUT - Thưa các vị hộ dân quan và các bạn nhân dân quý hóa, nếu các bạn cho phép thì tôi xin nói một đôi lời. Các bạn chỉ thiệt mất vài phút mà thôi, ngoài ra không thiệt gì hết.

XIXINIUT - Vậy thì nói ngắn thôi vì chúng ta đã dứt khoát trừ bỏ con rắn độc phản bội kia. Nếu đuổi hần ra khỏi đây thì chỉ tổ nguy hiểm; mà giữ hần ở đây thì chúng tôi nhất định chết với hần cho nên chúng tôi đã tuyên án tối nay hần phải chết.

MÊNÊNIUT - Các đấng thần linh không cho phép biến đô thành La Mã nổi tiếng của chúng ta mà lòng biết ơn đối với những người con có công đã được ghi vào sổ sách của thần Jupite, thành một bà mẹ mất hết thiên tính, cam tâm nuốt sống con mình.

XIXINIUT - Hần là một cái ung nhọt, cần phải cắt bỏ đi.

MÊNÊNIUT - Không, ông ta chỉ là một cánh tay có nhọt. Cắt nó đi thì chết, chữa nó thì không khó khăn gì. Ông ta đã làm gì nên tội đối với La Mã đến nỗi phải chết? Trong khi giết quân địch

của chúng ta, máu ông ta đổ ra (tôi dám chắc phần máu ông ta đổ ra còn nhiều hơn phần còn lại trong người) là vì tổ quốc, nay số máu còn lại của ông ta lại bị tổ quốc của ông lấy đi, thì chúng ta dù là chủ mưu hay chỉ chứng kiến, chúng ta cũng đều phải mang vết ô nhục cho đến ngày tận thế.

XIXINIUT - Nói hoàn toàn ra ngoài đề!

BRUTUT - Bóp méo sự thật! Khi hấn thực tâm yêu tổ quốc thì tổ quốc đã tôn trọng hấn!

MÊNÊNIUT - Khi cái chân mắc bệnh hoại thư, người ta không còn kể đến công lao của nó trước nữa hay sao⁽¹⁾?

BRUTUT - Chúng ta không muốn nghe nói thêm nữa. Hãy xông tới nhà nó, lôi cổ nó ra. Nó là một thứ bệnh truyền nhiễm nguy hiểm, không thể để cho bệnh này lan rộng ra được.

MÊNÊNIUT - Hãy cho tôi nói một lời, một lời nữa thôi. Đến khi thấy vội vã xóc nổi là có hại thì trận lôi đình của các ông dù có muốn buộc chì vào gót chân cũng đã quá muộn. Nên tuân tự theo đúng thủ tục mà làm, nếu không, có thể xảy ra nội chiến giữa đôi bên (vì ông ta được nhiều người yêu quý) và đô thành La Mã vĩ đại sẽ bị những người La Mã tàn phá.

BRUTUT - Nếu thực như thế...

XIXINIUT (với Mênêniut) - Ông nói gì vậy? Chẳng phải chúng ta đã có kinh nghiệm về sự phục tùng của hấn rồi đó sao? Hấn đã đánh các cảnh lại của chúng ta, đã kháng cự chúng ta...! Thôi, ta cứ tiến hành!

MÊNÊNIUT - Xin các vị lưu ý điểm này cho: từ khi tay ông ta có thể cầm kiếm, ông ta vẫn sống trong cảnh chinh chiến, không học được lối ăn nói tao nhã cho nên nói năng lỗ mắng, bừa bãi không cân nhắc⁽²⁾. Các ông cho phép tôi đến nhà ông ta, tôi sẽ cố hết sức ôn hòa thuyết phục ông ta phục tùng sự xét xử của pháp luật một cách hòa bình, dù có bị kết tội nặng đến đâu cũng chịu.

⁽¹⁾ Trong nguyên bản 1623 (và bản của Harrison), cuối câu này không có dấu hỏi. Nhưng nếu để như vậy thì trái với tinh thần tác phẩm vì Mênêniut là bạn của Còriôlanut không lẽ lại nói như vậy. Do đó, có nhiều bản như Hugô, đổi Mênêniut thành Xixiniut. Theo Stevenson thì cuối cùng có dấu hỏi. Chúng tôi theo Stevenson. Korneev, Tieck, Duval cũng dịch như vậy.

⁽²⁾ Nguyên văn: ông ta tung ra cả cám lẫn bột chứ không phân biệt gì cả.

NGUYỄN LÃO I - Thưa các vị hộ dân quan tôn quý, đó là một biện pháp nhân đạo. Nếu làm theo các ông thì phải đổ quá nhiều máu và rốt cuộc cũng chưa biết việc này sẽ kết thúc thế nào.

XIXINIUT - Ông Mênêniut tôn quý. Vậy thì ông hãy làm người thừa hành của nhân dân. *(Nói với các công dân)* - Các bạn hãy hạ khí giới xuống.

BRUTUT - Hãy khoan dừng về nhà vội.

XIXINIUT - Hãy tập hợp ở quảng trường. *(Nói với Mênêniut)* - Chúng tôi sẽ đợi ông ở đây. Nếu như ông không đưa Macxiut đến thì chúng tôi sẽ cứ theo biện pháp đầu tiên mà thi hành.

MÊNÊNIUT - Tôi sẽ dẫn ông ta đến gặp các ông. *(Nói với các nguyên lão)* - Xin các vị cùng đi với tôi. Thế nào ông ta cũng phải đến. Nếu không, những tai họa còn lớn hơn sẽ xảy ra.

NGUYỄN LÃO I - Nào ông! Chúng ta hãy đi tìm ông ta.

Tất cả vào

CẢNH II

Ở nhà Côriôlanut

Côriôlanut và những người quý tộc ra

CÔRIÔLANUT - Dù chúng có lỗi nhải bên tai tôi, dù chúng có đưa nhục hình bánh xe⁽¹⁾ ra dọa, hay muốn buộc tôi vào vó những con ngựa hung dữ, dù chúng có chồng mười ngọn núi lên trên mỏm đá Tacpêiên khiến mắt người không còn nhìn thấy đáy vực thẳm thì tôi vẫn không thay đổi thái độ đối với chúng.

Vôlumnysa ra

QUÝ TỘC I - Điều đó chỉ càng làm ông thêm cao quý.

CÔRIÔLANUT - Tôi ngạc nhiên tại sao thân mẫu tôi lại không tán thành việc tôi làm. Thường ngày, thân mẫu tôi vẫn xem bọn

⁽¹⁾ Hình phạt đặt người trên bánh xe và đánh gãy tay chân. Những hình phạt nói đây thường áp dụng ở nước Anh thời thế kỷ XVI, chứ không dùng ở La Mã cổ.

chúng là bọn tôi đòi hèn hạ, sinh ra để người ta mua đi bán lại cùng với thóc lúa, phải bỏ mũ để đầu trần ở nơi hội họp, há hốc mồm trơ như tượng khi một người chẳng phải ghê gớm gì lắm ở địa vị xoàng như tôi đứng lên bàn đến hòa bình hay chiến tranh. (*Nói với Vólumnya*) - Mẹ ơi! con muốn nói về mẹ đấy! Tại sao mẹ lại muốn con ôn hòa hơn? Mẹ muốn con làm trái với tình cảm của con hay sao? Thà mẹ hãy bảo con cứ nói năng hành động theo đúng bản tính của mình, như thế còn hơn.

VÔLUMNYA - Con ơi, con ơi! Mẹ muốn rằng con phải nắm vững quyền lực trong tay đã chứ đừng để nó mất đi như vậy.

CÔRIÔLANUT - Mẹ cứ để mặc con.

VÔLUMNYA - Con có thể vẫn cứ là mình mà chẳng cần phải bộc lộ tình cảm của mình như thế. Đợi khi nào họ không còn lực lượng cản trở con nữa, bấy giờ con hãy để lộ tình cảm của mình, lúc ấy con sẽ đỡ gặp những điều trái ý.

CÔRIÔLANUT - Những bọn ấy thì đem ra mà treo cổ hết.

VÔLUMNYA - Đúng và còn đem thiêu sống nữa kia.

Mênêniut và các nguyên lão ra

MÊNÊNIUT - Này ông, ông thô bạo quá, hơi thô bạo quá đấy. Ông phải quay lại để cứu vãn tình hình.

NGUYÊN LÃO I - Bấy giờ không có cách nào khác. Nếu không làm như thế, đô thị đẹp đẽ của chúng ta sẽ chia ra làm đôi và bị diệt vong.

VÔLUMNYA - Con hãy nghe những lời khuyên nhủ. Tim mẹ cũng cứng rắn như tim con, nhưng đầu óc mẹ biết sai khiến cơn giận một cách có lợi.

MÊNÊNIUT - Phu nhân nói như thế là đúng lắm! Ông Côriôlanut nên nén giận, vì nếu tình thế nguy kịch không đòi hỏi phải làm như vậy để cứu vãn toàn thể quốc gia thì tôi đã mặc vào người bộ áo giáp nặng quá sức mình rồi.

CÔRIÔLANUT - Bấy giờ tôi phải làm gì?

MÊNÊNIUT - Ông phải quay lại gặp các hộ dân quan.

CÔRIÔLANUT - Được! Thế rồi sao nữa? Sao nữa?

MÊNÊNIUT - Ông phải tỏ ra hối hận về những điều đã nói.

CÔRIÔLANUT - Hối hận à? Xin lỗi thần linh tôi còn chưa chịu nữa là xin lỗi chúng hay sao?

VOLUMNYA - Con cố chấp quá. Mặc dầu về việc này, tỏ ra cao thượng hơn bao giờ hết là phải, nhưng có những lúc tình thế cấp bách đòi hỏi phải tòng quyền. Mẹ nghe con nói rằng trong chiến tranh thì danh dự và quyền mưu như hai người bạn gắn bó với nhau như hình với bóng. Nếu như điều đó là đúng, vậy tại sao trong lúc hòa bình, cái nọ cứ phải loại trừ cái kia mà không kết hợp được hai cái đó với nhau?

CÔRIÔLANUT - Chà! Chà!

MÊNÊNIUT - Hỏi như thế là chí lý lắm.

VOLUMNYA - Nếu như trong lúc chiến tranh, để đạt được mục đích có thể dùng quyền mưu và tỏ ra thế này thế khác tuy mình thật sự không phải thế, mà cho là làm như vậy là không trái gì với danh dự thì tại sao trong lúc hòa bình, kết hợp quyền mưu với danh dự như trong chiến tranh, lại cho là không được hay xấu xa, trong khi ta đều cần đến hai cái đó như nhau?

CÔRIÔLANUT - Tại sao mẹ lại cưỡng bức con như thế?

VOLUMNYA - Bởi vì hiện nay con cần nói với dân chúng không phải theo ý muốn của con, cũng không phải theo tiếng nói của những tình cảm của con, mà là nói những lời sáo mếp, những lời vu vơ, vô giá trị, trái với thâm tâm con. Làm như vậy cũng chẳng làm con mất danh dự gì hơn là dùng lời lẽ ôn tồn để chiếm lấy một đô thành, để tránh nguy cơ mất hết và phải đổ máu nhiều. Về phần mẹ, nếu như có một việc gì liên quan đến vận mệnh của mẹ, đến sự sống còn của những người thân, đòi hỏi mẹ phải đối trá lương tâm thì mẹ sẽ kiên quyết làm, đó là danh dự. Trong việc này, mẹ đại diện cho vợ con, cho con của con, lại còn các vị nguyên lão và quý tộc đây nữa, thế mà con vẫn cứ khẳng khái muốn trọn mây trọn mắt với đám dân chúng ngu độn chứ không chịu hạ cố phỉnh phờ chúng một chút để được chúng hoan nghênh và do đó để bảo toàn những cái mà nếu không làm thế sẽ có thể tan vỡ hết.

MÊNÊNIUT - Phu nhân tôn quý. (Với Côriôlanut) - Thôi! Ông hãy đến với chúng tôi. Cứ ngọt ngào mà nói là không những có thể cứu vãn được nguy cơ trước mắt mà còn cứu vãn được cả những tổn thất vừa qua.

VOLUMNYA - Mẹ khuyên con, con hãy đến gặp chúng, tay cầm mũ này và gươm ra như thế này. Bây giờ hãy tưởng tượng là

chúng ở trước mặt, con hãy khẽ chạm đầu gối xuống đá, lắc đầu, lấy lý trí mà uốn nắn trái tim kiên cường của con, tỏ ra khiêm tốn như một quả dâu chín muối mới giơ tay hái đã rụng. Trong tình trạng này, cử chỉ là cách nói hùng hồn nhất, vì con mắt của bọn ngu ngốc hiểu biết nhiều hơn lỗ tai của chúng. Hay là con cứ nói với chúng rằng con là một quân nhân sinh trưởng trong cảnh can qua, không học được lễ lối ăn nói dịu dàng, lịch sự và thú nhận rằng đáng lẽ con cần phải nói năng dịu dàng, lịch sự như chúng có quyền đòi hỏi khi con cầu xin ân huệ của chúng. Nhưng từ nay trở đi, khi đã cầm quyền, chắc chắn con sẽ hết lòng tận tụy đối với chúng.

MÊNÊNIUT - Ô! Ông cứ làm như phu nhân nói thì chúng sẽ theo ông hết, bởi vì nếu ta van xin thì chúng sẵn sàng tha thứ một cách nhanh chóng cũng như chúng kết tội chỉ vì một lý do cớ con.

VOLUMNYA - Thôi mẹ xin con, con cứ đi, và nghe theo lời khuyên của mẹ, mặc dầu mẹ biết rằng con thà nhảy vào vực lửa để đuổi theo kẻ địch còn hơn là phải nịnh hót nó ở dưới bóng râm. Ông Côminiut đến kia.

Côminiut ra

CÔMINIUT (*nói với Côriôlanut*) - Tôi ở quảng trường về đây. Bây giờ, hoặc là ông phải lập ra một phe cánh thật mạnh, hoặc ông phải dùng thái độ ôn hòa hay tạm thời lánh mặt mới tự bảo vệ được chứ dân chúng đều phản nộ cả.

MÊNÊNIUT - Chỉ cần nói cho khéo thôi mà.

CÔMINIUT - Tôi nghĩ làm thế có thể được, miễn là ông ta có thể kiềm chế được bản tính mình.

VOLUMNYA - Macxiut phải làm thế và sẽ bằng lòng làm thế. Mẹ xin con, con hãy nói rằng con bằng lòng và con đi ngay cho.

CÔRIÔLANUT - Ta phải đến đó giơ cái mặt trơ trên của ta ra với chúng ư? Ta phải dùng cái lưỡi vô sỉ để nói những lời giả dối mà trái tim cao quý của ta phải chịu đựng ư? Thôi được! Ta sẽ làm. Nếu chỉ cần phải hy sinh cái cục đất sét này, cái xác của thằng Macxiut này, ta bằng lòng để cho chúng biến nó thành tro bụi và tung nó ra trước gió!... Nào! Đi ra quảng trường! Các vị bắt tôi phải đóng một vai trò mà suốt đời tôi sẽ không gột rửa được hết nhục.

CÔMINIUT - Ông cứ đến đấy, chúng tôi sẽ nhắc ông.

VOLUMNYA - Con yêu quý của mẹ, con thường nói con thành quân

nhân là nhờ những lời khen ngợi của mẹ. Bây giờ để được mẹ ca ngợi nữa, con hãy đóng một vai trò mà xưa nay con chưa hề đóng.

CÔRIÔLANUT - Được, thôi đành vậy! Hỡi tình cảm của ta, người hãy biến đi nhường chỗ cho linh hồn con đi chiếm lấy con người ta. Hỡi tiếng nói sấm vang của ta xưa kia đã từng hòa nhịp với tiếng trống trận, người hãy trở thành yếu ớt như giọng nói của gã hoạn quan hay của cô gái đang ru con. Nụ cười của tên gian xảo hãy in lên gò má ta và những giọt nước mắt học trò hãy che mờ cặp mắt trong tựa pha lê của ta! Hãy để cái lưỡi của bọn ăn mày uốn éo giữa đôi môi, và cặp đầu gối mang giáp xưa kia chỉ quen quỳ lên bàn đạp trên mình ngựa nay hãy quỳ xuống như kẻ nhận của bố thí. Không! nhất định không làm điều đó! Ta không muốn vứt bỏ sự tôn kính của ta đối với lương tâm ta, ta không muốn hành động của thân thể ta đem lại cho tâm hồn ta mỗi nhục suốt đời.

VOLUMNYA - Đã thế thì tùy người. Thân ta mà phải cầu xin người thì còn nhục hơn người phải cầu khẩn họ kia. Thôi mặc cho mọi sự sụp đổ tan tành! Mặc xác mẹ người bị xúc phạm vì tính kiêu ngạo của người còn hơn phải sợ cái tính bướng bỉnh nguy hiểm của người. Vì ta cũng khinh thường cái chết một cách ngạo mạn chẳng kém gì người. Người muốn làm gì thì làm. Tính dũng cảm của người là do ta truyền cho khi người bú sữa của ta; còn kiêu ngạo là tự người thôi.

CÔRIÔLANUT - Con xin mẹ, mẹ cứ yên tâm. Thưa mẹ, con sẽ ra quảng trường, mẹ đừng mắng con nữa. Con sẽ lừa phỉnh chúng để được chúng yêu quý, con sẽ gạt gẫm lấy lòng chúng và trở về nhà với sự sùng bái của tất cả mọi tầng lớp ở La Mã. Mẹ thấy không! Con đi đây. Mẹ nói giúp với vợ con rằng con gửi lời chào. Con sẽ trở về với chức chấp chính quan, nếu không từ nay mẹ đừng bao giờ tin vào cái tài nịnh hót của con nữa.

VOLUMNYA - Con muốn làm sao thì làm. (Vào)

CÔMINIUT - Chúng ta đi thôi! Các hộ dân quan đang chờ ông. Ông phải chuẩn bị trả lời cho ôn tồn, bởi vì tôi nghe nói chúng sẽ đưa ra những lời buộc tội còn nghiêm trọng hơn những lời buộc tội đang đè nặng lên người ông kia.

CÔRIÔLANUT - Khẩu hiệu là: dịu dàng. Thôi chúng ta đi. Dù chúng có bịa đặt ra mà buộc tội tôi, tôi cũng trả lời chúng một cách hợp với danh dự.

MÊNÊNIUT - Phải, nhưng nói cho dịu dàng!

CÔRIÔLANUT - Vâng, sẽ dịu dàng! Dịu dàng!

Tất cả vào

CẢNH III

La Mã. Quảng trường

Xixiniut và Brutut ra

BRUTUT - Các bạn cứ buộc tội hấn về điểm hấn muốn nắm quyền hành độc đoán. Nếu hấn bác được điểm đó thì hãy nhấn mạnh về chỗ hấn thù ghét nhân dân và những chiến lợi phẩm lấy được của quân Anxiat vẫn chưa được đem ra phân phát.

Một người cảnh lại ra

- Thế nào, hấn có đến không?

CẢNH LẠI - Hấn sắp đến.

BRUTUT - Có ai đi theo hấn không?

CẢNH LẠI - Có ông già Mênêniut và những nguyên lão xưa nay vẫn bênh vực hấn.

XIXINIUT - Ông có danh sách tất cả những người chắc chắn theo ta, lập ra qua cuộc bầu cử không?

CẢNH LẠI - Có. Đầy đủ cả rồi.

XIXINIUT - Ông có tập hợp họ theo bộ tộc không?

CẢNH LẠI - Có.

XIXINIUT - Bây giờ ông hãy tập hợp nhân dân lại đây và khi nghe tôi nói: “Nhân danh uy quyền và lực lượng của dân chúng tôi tuyên bố như thế này” thì bất luận tôi nói tử hình, nộp phạt, hay trục xuất, họ phải tán thành ý kiến tôi. Nếu tôi bảo “nộp phạt”, họ phải kêu lên “nộp phạt”, nếu tôi bảo “tử hình”, họ phải kêu lên “tử hình”, đồng thời nhấn mạnh về những đặc quyền cổ truyền của họ và việc làm của họ là chính đáng.

CẢNH LẠI - Tôi sẽ báo cho họ biết trước.

BRUTUT - Một khi họ đã bắt đầu kêu lên thì đừng để cho họ dừng lại. Cứ hò hét mãi làm náo loạn cả lên, ra sức đòi thi hành ngay lời phán quyết của chúng tôi.

CẢNH LẠI - Hay lắm!

XIXINIUT - Phải làm cho họ hăng hái và sẵn sàng hưởng ứng ngay khi chúng tôi ra hiệu.

BRUTUT - Ông làm nhanh đi cho. (*Cảnh lại vào*) Chúng ta phải chọc tức hấn ngay. Xưa nay hấn vẫn quen đè nén người khác và tha hồ ăn nói bướng bỉnh. Một khi đã nổi nóng, hấn không thể tự kiềm chế được đâu. Lúc ấy trong bụng có gì hấn sẽ dốc ra hết và thế cũng đủ cho phép ta bẻ gãy cổ hấn.

*Côriôlanut, Mênêniut, Côminiut, các nguyên lão
và quý tộc ra*

XIXINIUT - Tốt lắm! Hấn đây rồi.

MÊNÊNIUT (*với Côriôlanut*) - Tôi xin ông đấy, ông hãy bình tĩnh.

CÔRIÔLANUT (*nói riêng với Mênêniut*) - Vâng, tôi sẽ làm như một lão chủ quán, chỉ vì món tiền chẳng đáng mấy đồng mà phải chịu để người ta chửi bới tha hồ. (*Nói to lên*) - Cầu các vị thần linh tôn quý bảo vệ đô thành La Mã và cầu cho các cơ quan tối cao của Nhà nước có được những người xứng đáng nắm giữ, khiến tất cả chúng ta yêu thương nhau, những thần miếu rộng lớn của chúng ta đầy cảnh tượng hòa bình và ngoài đường phố không có cảnh chiến tranh.

NGUYỄN LÃO I - Cầu sao được vậy!

MÊNÊNIUT - Lời chúc tụng mới cao thượng làm sao!

Cảnh lại ra, các công dân đi theo

XIXINIUT - Mời nhân dân đến gần đây!

CẢNH LẠI - Hãy nghe các vị hộ dân quan của các bạn nói. Xin tất cả chú ý và yên lặng.

CÔRIÔLANUT - Hãy cho tôi nói trước.

HAI HỘ DÂN QUAN - Cũng được! Nói đi! Nào, im lặng!

CÔRIÔLANUT - Phải chăng tôi sẽ không còn bị buộc tội gì nữa ngoài những lời buộc tội ở đây? Có phải mọi việc đều sẽ được quyết định ở đây không?

XIXINIUT - Tôi xin hỏi ông, ông có phục tùng ý kiến của nhân dân không, ông có thừa nhận quyền lực các vị hộ dân quan của họ không, và ông có tuân theo sự quyết định của pháp luật về tất cả những tội lỗi của ông sẽ được chứng minh không?

CÔRIÔLANUT - Tôi bằng lòng.

MÊNÊNIUT - Thưa các vị công dân, ông ta nói rằng ông ta bằng lòng. Xin các vị hãy nghĩ đến những công lao chinh chiến của ông ta, hãy nghĩ đến những vết thương trên người ông ta, nhiều như những ngôi mộ ở ngoài nghĩa địa.

CÔRIÔLANUT - Đó chẳng qua chỉ là những vết gai cào, chứ thương với tích gì, nói ra chỉ tổ buồn cười.

MÊNÊNIUT - Xin các bạn nhớ thêm cho rằng, ông ta tuy không ăn nói như một người dân thành thị, nhưng quả là một trang quân nhân. Xin các bạn chớ thấy ông ta nói năng lỗ mãng mà cho rằng ông ta có ác tâm. Đó chỉ là cung cách của một quân nhân chứ không phải ông ta thù ghét gì các bạn.

CÔMINIUT - Thôi, thôi, đủ rồi!

CÔRIÔLANUT - Tại sao sau khi đã đồng thanh cử tôi làm chấp chính quan, thì cũng trong giờ ấy, các ông lại cất chức tôi để làm nhục tôi?

XIXINIUT - Chúng tôi có nhiệm vụ trả lời ông điều đó.

CÔRIÔLANUT - Phải, ông nói đi, tôi chỉ muốn thế.

XIXINIUT - Chúng ta tố cáo người muốn hủy bỏ tất cả các chức vụ xưa nay đã được đô thành La Mã công nhận, nhằm nắm lấy quyền độc tài. Do đó, người là tên phản bội dân chúng.

CÔRIÔLANUT - Thế nào? Phản bội à?

MÊNÊNIUT - Ấy chết! Phải ôn hòa chứ! Xin ông nhớ lời hứa cho.

CÔRIÔLANUT - Ta cầu cho lửa địa ngục thiêu đốt nhân dân! Ta mà phản bội à!... Đồ hộ dân quan xác láo! Dù mắt mày có làm chết hai vạn người, dù bàn tay mày có bóp chết hai mươi triệu người, và cái lưỡi vu cáo của mày có giết chết gấp hai lần số người ấy, thì ta cũng vẫn tuyên bố rằng mày đã nói láo, nói láo một cách dễ dàng như ta cầu nguyện thần linh vậy.

XIXINIUT - Đấy, nhân dân có thấy không?

CÁC CÔNG DÂN - Xách cổ nó ra mỗm đá! Xách cổ nó ra mỗm đá!

XIXINIUT - Yên lặng! Chúng ta không cần đưa thêm một khoản nào nữa để kết tội. Các bạn đã trông thấy hành động của hắn, đã

nghe thấy lời hấn nói: đánh những vị quan của các bạn, lăng mạ các bạn, dùng bạo lực để kháng cự lại pháp luật, và tại đây hấn ngang nhiên thách thức những người nắm quyền xét xử hấn. Tất cả những tội lỗi nặng nề nghiêm trọng như thế đáng khép vào tội tử hình.

BRUTUT - Nhưng hấn đã có công lao đối với La Mã.

CÔRIÔLANUT - Mà còn lái nhải đến chuyện công lao nữa à?

BRUTUT - Ta biết thì ta nói.

CÔRIÔLANUT - Mà biết à?

MÊNÊNIUT - Có phải đó là lời hứa của ông với mẫu thân ông không?

CÔMINIUT - Xin ông biết cho rằng...

CÔRIÔLANUT - Ta không cần biết gì nữa. Mặc cho chúng nó tuyên bố ném ta từ mỏm đá Tacpêien xuống vực để xử tử ta, đẩy ta đi sống lưu vong, lột da ta, bắt giam ta mỗi ngày chỉ cho ăn một hạt lúa, ta cũng không thèm dùng một lời dụ ngọt để mua lấy sự thương hại của chúng, không, ta cũng không thèm hạ thấp lòng tự hào của ta xuống mà nói với chúng: "Chào ông", để có được cái chúng có thể cho ta.

XIXINIUT - Vì không những trong ý nghĩ, mà ngay cả trong hành động, hấn đã nhiều lần chống lại nhân dân, vì hấn tìm cách tước đoạt quyền lực của nhân dân, vì vừa ngay đây, không những hấn đã hấn học đả kích vào pháp luật tôn nghiêm, mà còn đả kích cả những vị quan thi hành pháp luật; cho nên các hộ dân quan chúng tôi, nhân danh nhân dân và thi hành quyền lực của chúng tôi, chúng tôi ngay từ giờ phút này trục xuất hấn ra khỏi đô thị và nghiêm cấm hấn không bao giờ được trở về La Mã của chúng ta, nếu không, hấn sẽ bị ném từ mỏm đá Tacpêien xuống vực thẳm. Nhân danh nhân dân, chúng tôi tuyên bố sẽ thi hành phán quyết này.

CÁC CÔNG DÂN - Phán quyết này phải được thi hành!... Phải được thi hành. Đuổi hấn đi! Trục xuất hấn đi! Phải thi hành ngay.

CÔMINIUT (*nói với đám đông*) - Thưa các vị và các bạn bình dân, các bạn hãy nghe tôi.

XIXINIUT - Hấn đã bị tuyên án! Không cần nghe nói gì nữa.

CÔMINIUT - Hãy cho tôi nói. Tôi đã làm chấp chính quan, và tôi có thể chỉ cho các bạn thấy những vết thương mà quân thù của La

Mã đã để lại trên người tôi. Tôi yêu quý quyền lợi của tổ quốc còn tha thiết sâu xa thiêng liêng hơn cả tính mạng tôi, hơn cả người vợ yêu quý của tôi, hơn cả đứa con ruột thịt và là hòn ngọc của tôi. Nếu như tôi nói với các bạn rằng...

XIXINIUT (với Brutut) - Chúng tôi biết mục đích của ông rồi. Ông định nói gì?

BRUTUT - Không cần phải nói lời thôi gì nữa! Hắn đã bị đuổi khỏi La Mã như một tên thù địch của nhân dân và của tổ quốc. Điều này phải được thi hành.

CÁC CÔNG DÂN - Điều này phải được thi hành, phải được thi hành!

CÔRIÔLANUT - Các người là một đàn chó rách sữa lau nhau! Ta căm ghét hơi thở của các người cũng như căm ghét mùi hôi thối của đầm lầy bẩn thỉu. Ta coi căm tình của các người như những xác chết không mồ chôn làm uế tạp cả khí trời ta thở. Chính ta mới là người đuổi các người đấy! Các người hãy sống ở đây để rồi mà nơm nớp lo sợ! Chỉ nghe những tin đồn không đâu cũng đã hoảng hồn! Rồi quân thù chỉ cần lay động cái lông cắm trên mũ cũng đã làm cho các người cuống cuống tuyệt vọng. Cứ đuổi những người bảo vệ các người đi! Một ngày kia sự ngu muội của các người (vì các người chỉ nhìn thấy cái gì sờ sờ trước mắt) sẽ quay lại làm hại các người và biến thành kẻ địch của các người. Nó sẽ đem nộp các người làm kẻ nô lệ hèn hạ cho một nước nào đó sẽ chinh phục các người mà không phải phí công nhọc sức gì hết vì các người mà khinh bỉ cả đô thị này, cho nên ta quay gót ra đi. Còn có cả một thế giới ở nơi khác.

*Côriôlanut, Côminiut, Mênêniut, các nguyên lão
và quý tộc vào*

Mọi người còn lại reo hò, tung mũ

CẢNH LẠI - Tên thù địch của nhân dân đã đi rồi, hắn đã đi rồi.

CÁC CÔNG DÂN - Kẻ thù của chúng ta đã bị trục xuất! Hắn đã đi rồi!
Ha ha!

XIXINIUT - Hãy đuổi theo hắn cho đến cửa thành, hãy xỉ vả hắn như trước đây hắn đã xỉ vả nhân dân, làm nhục hắn cho đáng kiếp... Một đội vệ binh hãy hộ vệ chúng tôi đi qua thành phố.

CÁC CÔNG DÂN - Chúng ta hãy đuổi theo nó đến tận cửa thành! Nào, đi nào! Cầu thần linh phù hộ các vị hộ dân quan tôn quý của chúng ta.

Tất cả vào

HỒI BỐN

CẢNH I⁽¹⁾

Một cửa thành La Mã

*Côriôlanut, Vôlumnuya, Viêcgilya, Mênêniut,
Côminiut và nhiều người quý tộc trẻ tuổi ra*

CÔRIÔLANUT - Thôi! Các người đừng khóc nữa: hãy rút ngắn giờ ly biệt. Con vật có ngàn đầu đã đẩy ta đi khỏi đây... Mẹ ơi, lòng can đảm ngày xưa của mẹ đâu rồi? Mẹ thường nói rằng hoạn nạn là trường thử thách tinh thần con người, những kẻ tầm thường chỉ có thể chịu đựng những cảnh ngộ tầm thường; khi mặt biển phẳng lặng thì thuyền nào cũng lái giỏi như nhau, nhưng khi những đòn của số mệnh giáng xuống đầu thì chỉ những người có khí tiết cao cả mới có thể điềm nhiên coi thường những cái đó như những vết thương xoang. Mẹ vẫn thường dạy con những lời châm ngôn khiến ai theo được thì thực là vô địch.

VIÊCGILYA - Trời ơi! Trời ơi!

CÔRIÔLANUT - Ô kìa, ta van nàng.

VÔLUMNYA - Tất cả đám binh dân La Mã chết dịch đi cho rồi! Tất cả các nghề nghiệp tiêu diệt đi cho rồi!

CÔRIÔLANUT - Hừ! Chúng sẽ yêu ta khi ta vắng mặt. Mẹ ơi! Xin mẹ giữ lấy lòng can đảm ngày xưa, khi mẹ vẫn thường nói rằng nếu mẹ là vợ của Hecquyn thì mẹ sẽ làm sáu sự nghiệp để giảm nhẹ một nửa gánh nặng cho chồng⁽²⁾. (Với Côminiut) - Ông Côminiut

⁽¹⁾ Cảnh I, II, III đều không có trong Plutac.

⁽²⁾ Hecquyn: nhân vật thần thoại Hy Lạp rất khỏe, làm tất cả mười hai sự nghiệp phi thường.

ơi, xin ông đừng ủ rũ. (*Với Vólumnya và Viêcgilya*) - Thôi, xin từ biệt hiền thê và từ mẫu! Dẫu sao rồi ta vẫn thành công... (*Với Mênêniut*) - Hỡi Mênêniut, người bạn già trung thành của ta ơi, nước mắt của ông còn mặn chát hơn nước mắt của thanh niên. Nó sẽ làm hỏng mắt của ông đi đấy. (*Nói với Côminiut*) - Thừa vị nguyên soái xưa kia của tôi, tôi đã từng thấy ngài nhiều lần chứng kiến những cảnh thương tâm không chút mủi lòng. Ngài hãy nói với những người đàn bà buồn rầu này rằng than vãn về những tai họa không thể tránh khỏi hay cười cợt coi thường nó thì cũng đều là ngu dại như nhau cả. Mẹ ơi..., mẹ thừa biết rằng xưa nay những hành động mạo hiểm phiêu lưu của con vẫn làm mẹ vui mừng. Mẹ hãy tin chắc rằng tuy con ra đi một mình, nhưng đứa con của mẹ sẽ là con rồng cô độc, tuy sống nơi đầm lầy nhưng sẽ làm mọi người kinh sợ và bắt họ phải nói đến nó luôn dù ít khi thấy nó. Hoặc là con của mẹ sẽ vượt lên khỏi bọn tầm thường, hoặc là nó sẽ rơi vào cạm bẫy của sự phản trắc.

VOLUMNYA - Hỡi đứa con trai lỗi lạc nhất trên đời của mẹ! Con đi đâu bây giờ? Con hãy để ông Côminiut tiễn con một quãng đường, con hãy cùng ông ta bàn bạc nên đi như thế nào chứ đừng nhắm mắt liều thân trên con đường vô định đầy chông gai nguy hiểm.

CÔRIÔLANUT - Trời ơi!

CÔMINIUT - Tôi sẽ đi theo ông trong một tháng, sẽ cùng ông bàn định ông nên ở đâu để ông có thể nhận được tin tức của chúng tôi và chúng tôi biết được tin tức của ông. Như thế, nếu nay mai có cơ hội gọi ông về, chúng tôi sẽ không phải tìm kiếm một người trong khắp thế giới bao la mà lỡ thời cơ, bởi vì nếu ông vắng mặt thì lòng người dù có mong muốn ông cũng sẽ nguội lạnh đi.

CÔRIÔLANUT - Thôi xin bái biệt! Ông đã luống tuổi, đã từng nếm đủ mùi gian khổ của chiến tranh, bây giờ không nên giang hồ phiêu bạt với một con người còn đang lúc cường tráng. Tôi chỉ xin ông tiễn tôi ra đến cửa thành. Nào lại đây, hỡi người vợ dịu hiền, người mẹ thân yêu nhất, và các bạn cao quý khác thường. Khi nào ta ra khỏi thành thì xin tất cả hãy mỉm cười tiễn biệt nhé. Nào xin mời tất cả cùng đi! Hễ ta còn đứng trên cội trần này thì các người sẽ còn nghe nói đến ta nhiều nhưng ta sẽ không giống như ta xưa kia nữa đâu.

MÊNÊNIUT - Quả thực xưa nay chưa bao giờ có những lời cao thượng hơn! Thôi... chúng ta đừng khóc nữa... Nếu tôi có thể làm cho những cánh tay và cặp chân già nua này trẻ lại được bảy năm thôi, thì có thần linh chứng giám, tôi đi theo ông từng bước.

CÔRIÔLANUT - Ông đưa tay tôi dắt!... Chúng ta đi thôi.

Tất cả vào

CẢNH II

Ngoại ô của La Mã

*Hai hộ dân quan Xixiniut, Brutut
và một người cảnh lại ra*

XIXINIUT (*nói với người cảnh lại*) - Hãy bảo tất cả ai về nhà nấy. Hấn đã đi rồi, bắt tất phải đuổi theo nữa. (*Nói với Brutut*) - Bọn quý tộc tức giận. Chúng ta thấy đó: họ đã đứng về phía hấn.

BRUTUT - Bây giờ chúng ta đã tỏ rõ quyền lực của chúng ta. Công việc đã kết thúc, chúng ta phải ra về khiêm tốn hơn trước.

XIXINIUT (*nói với cảnh lại*) - Hãy bảo họ ai về nhà nấy. Nói với họ rằng kẻ địch nguy hiểm nhất của họ đã đi rồi và họ đã khôi phục lại uy quyền cũ của họ.

BRUTUT - Bảo họ về nhà. Kia mẹ hấn đến!

Cảnh lại vào.

Volumnya, Viêcgilya và Mênêniut ra

XIXINIUT - Chúng ta nên tránh đi.

BRUTUT - Tại sao?

XIXINIUT - Người ta nói rằng mù ấy điên.

BRUTUT - Họ đã trông thấy chúng ta rồi. Ông cứ rảo bước nhanh lên.

VOLUMNYA (*nói với các hộ dân quan*) - Ô! Ta gặp các người đúng lúc quá! Cầu thần linh trút tất cả mọi tai họa lên đầu các người để trả công các người.

MÊNÊNIUT - Thôi! Thôi! Không nên to tiếng như thế.

VOLUMNYA - Nếu nước mắt không làm ta nghẹn ngào không nói được, thì các người sẽ còn nghe thấy ta mắng nhiếc! Không! Các người sẽ phải nghe ta nói. Các người định bỏ đi à?

VIÊCGILYA - Còn người nữa! Người cũng phải ở lại. Trời! Ước gì ta có quyền lực nói như thế với chồng ta.

XIXINIUT - Bà làm gì mà như đàn ông thế?

VOLUMNYA - Phải, đàn ông đấy! Có gì là xấu hổ, đồ hèn mạt kia! Đồ hèn mạt, cha ta không phải là đàn ông sao? Người phải là đồ chồn cáo mới trục xuất khỏi đô thị con người anh hùng đã vì La Mã lập nhiều chiến công hơn cả những lời người đã nói.

XIXINIUT - Ôi! Trời đất quỷ thần!

VOLUMNYA - Phải, đã vì lợi ích La Mã lập nhiều sự nghiệp anh hùng hơn là những lời lẽ khôn ngoan của người!... Ta nói cho người biết!... Nhưng thôi, người đi đi... Không! người phải ở lại... Ước gì con ta ở xứ Ả Rập và tất cả bộ lạc nhà người đều đứng trước thanh bảo kiếm của nó.

XIXINIUT - Nếu vậy thì sao?

VIÊCGILYA - Thì sao nữa? Sẽ giết sạch cả dòng giống nhà người tuyệt tự.

VOLUMNYA - Giết chết cả bọn con hoang lẫn bọn khác. Ôi, con người dũng cảm, đã vì La Mã chịu bao nhiêu thương tích!

MÊNÊNIUT - Thôi! Thôi! Hãy bình tĩnh!

XIXINIUT - Tôi cũng mong ông ta cứ tiếp tục phục vụ quốc gia như ông ta đã làm và không cắt đứt mối liên hệ vinh quang của mình với tổ quốc.

BRUTUT - Tôi cũng mong thế.

VOLUMNYA - Cũng mong thế à? Chính các người đã khích động đám loạn dân. Quân chó má! Các người làm gì biết được giá trị của nó, cũng như ta đây không thể nào hiểu nổi những bí mật mà thần linh không muốn cho thế gian này.

BRUTUT (*nói với Xixiniut*) - Thôi, chúng ta đi thôi!

VOLUMNYA - Phải đấy, các người đi đi. Các người vừa làm một việc dũng cảm lắm đấy. Nhưng, trước khi đi, các người hãy nghe ta nói điều này. Đền Capitô⁽¹⁾ đẹp hơn túp lều tranh hèn hạ nhất

⁽¹⁾ Đền thờ thần Jupite, đền lớn nhất của La Mã thời cổ.

La Mã như thế nào thì con trai ta, chồng người đàn bà mà các người thấy đây, con người mà các người đã đuổi đi, cũng vượt lên trên tất cả bọn người như thế.

BRUTUT - Được lắm, được lắm! Chúng tôi xin chào bà.

XIXINIUT - Chúng ta hơi đầu đứng đây để cho một người mất trí xĩa xối.

Hai hộ dân quan vào

VOLUMNYA - Chúng mày hãy mang những lời cầu nguyện của ta đi theo. Ta mong thần linh chỉ làm một việc là thực hiện những lời nguyện rửa của ta. Ước gì ta được gặp họ mỗi ngày một lần, điều đó cũng đủ làm cho lòng ta nhẹ bớt gánh nặng.

MÊNÊNIUT - Phu nhân đã mắng họ rất đích đáng và riêng tôi, tôi cũng thấy phu nhân nói thật chí lý. Mời phu nhân ăn bữa tối với tôi.

VOLUMNYA - Sự phẫn nộ là món ăn của tôi, tôi sống bằng phẫn nộ, và càng ăn lại càng đói. Thôi, ta đi. (*Nói với Viêcgilya đang khóc*) - Con đừng rên rỉ yếu đuối như thế. Hãy làm như mẹ đây, như nữ thần Junô⁽¹⁾, lấy giận dữ thay lời than vãn. Đừng khóc nữa con ạ. Thôi, ta đi đi.

Hai mẹ con vào

MÊNÊNIUT - Hừ! Hừ! Thật chẳng ra thế nào!

Vào

CẢNH III

Con đường từ La Mã đến Anxiom

Một người La Mã và một người Vôn-xơ ra

NGƯỜI LA MÃ - Tôi biết rõ ông và ông cũng biết tôi. Tên ông là Adrian thì phải?

NGƯỜI VÔN-XƠ - Đúng. Nhưng thực tình tôi đã quên ông rồi đấy.

⁽¹⁾ Junô: nữ thần, vợ của Jupite. Theo thần thoại, Junô hay ghen và hay thù hằn.

NGƯỜI LA MÃ - Tôi là người La Mã, nhưng tôi cũng chống lại người La Mã như ông vậy. Bây giờ ông nhận ra tôi chưa?

NGƯỜI VÔN XƠ - Nicano... có phải không?

NGƯỜI LA MÃ - Đích thị.

NGƯỜI VÔN XƠ - Lần trước, tôi gặp ông, ông để râu nhiều hơn, nhưng nghe tiếng nói thì tôi nhận ra ngay. Ở La Mã tình hình ra sao? Nhà nước Vôn xơ ra lệnh cho tôi đến La Mã tìm ông. Ông làm tôi chờ được một ngày đường.

NGƯỜI LA MÃ - Ở La Mã vừa có những nội biến kỳ lạ, nhân dân chống các nguyên lão, quý tộc.

NGƯỜI VÔN XƠ - Ông nói vừa có tức là đã kết thúc rồi à? Quốc gia chúng tôi thì lại cho là chưa kết thúc nên ráo riết chuẩn bị về mặt quân sự và hy vọng đánh tập kích người La Mã trong khi họ đang tranh chấp nhau quyết liệt.

NGƯỜI LA MÃ - Cơn hỏa hoạn dữ dội đã qua nhưng chỉ một việc còn con cũng đủ làm cho nó lại bùng lên. Quý tộc rất uất ức về việc Côriôlanut bị trục xuất cho nên họ sẵn sàng tước đoạt mọi quyền lực của nhân dân và vĩnh viễn bãi miễn các hộ dân quan. Tôi nói cho ông biết, lửa vẫn cháy âm ỉ chỉ chờ bốc lên thành đám cháy lớn.

NGƯỜI VÔN XƠ - Côriôlanut bị trục xuất rồi ư?

NGƯỜI LA MÃ - Bị trục xuất rồi.

NGƯỜI VÔN XƠ - Ông mà đưa tin này tới thì người ta hoan nghênh ông lắm đấy, ông Nicano ạ.

NGƯỜI LA MÃ - Quả là thời cơ lúc này rất thuận lợi cho người Vôn xơ. Tôi nghe nói muốn quyến rũ vợ ai thì thời cơ tốt nhất là nhằm lúc chị ta cãi lộn với chồng. Vị tướng quân cao quý của ông là Tulut Auphidiut chuyển này tha hồ diễu võ giương oai, bởi vì đối thủ đáng sợ nhất của ông ta là Côriôlanut không được tổ quốc dùng nữa.

NGƯỜI VÔN XƠ - Cái đó chẳng cần phải nói! Hôm nay tình cờ gặp ông đây thực là may mắn. Nhiệm vụ của tôi như thế là xong, tôi xin vui vẻ theo ông về nhà.

NGƯỜI LA MÃ - Từ giờ cho đến lúc bữa tối, tôi sẽ kể ông nghe nhiều việc kỳ quái ở La Mã, toàn là những việc có lợi cho đối phương. Ông bảo quân đội của ông đã sẵn sàng xuất chinh rồi à?

NGƯỜI VÔN XƠ - Ô! Một đạo quân thực hùng mạnh, tất cả tướng tá, quân sĩ đều sắp thành đội ngũ doanh trại chỉnh tề, đã lĩnh xong tiền công và sẵn sàng xuất trận sau khi có lệnh một tiếng đồng hồ.

NGƯỜI LA MÃ - Tôi rất vui mừng được tin họ đã sẵn sàng và tôi nghĩ rằng tôi sẽ là người làm cho họ xuất quân ngay. Tôi rất vui lòng được gặp ông và rất hân hạnh cùng đi với ông.

NGƯỜI VÔN XƠ - Ông làm thế là tranh mất phần tôi rồi đấy! Tôi phải hân hạnh được cùng đi với ông mới đúng chứ.

NGƯỜI LA MÃ - Nào thôi, ta cùng đi.

Hai người vào

CẢNH IV

Anxium. Trước nhà Auphidiut

*Côriôlanut ra, mặc áo quần tối tàn cải trang
và trùm khăn che kín mặt*

CÔRIÔLANUT - Thành Anxium này là một thành phố to lớn. Hỡi đô thành! Chính ta đã làm cho ngươi có bao người góa bụa. Biết bao người thừa hưởng những lâu đài đẹp đẽ này đã ngã gục và rên rỉ dưới lưỡi gươm ta. Ngươi đừng có nhận ra ta nhé; e rằng những người vợ chỉ cần dùng xiên nướng thịt⁽¹⁾ và trẻ con chỉ cần ném đá xúm lại đánh chơi cũng đủ giết chết ta rồi.

Một công dân ra

- Chúc ông bình an!

CÔNG DÂN - Chúc ông cũng được thế!

CÔRIÔLANUT - Ông làm ơn chỉ cho tôi biết Auphidiut vĩ đại ở đâu? Ngài có ở Anxium không?

⁽¹⁾ *Wives with spit*: spit có hai nghĩa "nước miếng" và "xiên nướng thịt". Bản Tieck theo nghĩa thứ nhất và Duval dịch theo nghĩa thứ hai.

CÔNG DÂN - Có đấy. Tối nay ngài thiết tiệc các vị quý tộc trong nước tại nhà riêng.

CÔRIÔLANUT - Ông làm ơn cho biết nhà ngài ở đâu?

CÔNG DÂN - Đấy, ngay trước mặt ông.

CÔRIÔLANUT - Cảm ơn ông! Xin chào ông. (*Người công dân vào*)
 Trời hỡi trời! Thực là thế sự biến hóa vô thường! Hai người bạn vừa đây mới thể sống thể chết có nhau, một dạ một lòng, chung mâm, chung chiếu, chơi bời, làm việc có nhau, yêu nhau như keo sơn, gắn bó không xa rời nhau, thế mà phút chốc vì một việc tranh chấp chỉ đáng một xu nhỏ bỗng biến thành hai kẻ thù cay độc. Ngược lại, hai kẻ thù ghi tâm khắc cốt, căm thù nhau ăn không ngon, ngủ không yên, luôn luôn mưu đồ hãm hại nhau, thế mà chỉ vì một chút ngẫu nhiên, vì một việc vụn vặt không đáng kể, lại biến thành đôi bạn chí thiết và gả con cái cho nhau. Cảnh ngộ của ta cũng thế; ta căm thù quê hương ta, và tất cả thiện cảm của ta đều dành cho cái đô thị thù địch này. Ta sẽ vào! Nếu hấn giết ta thì hấn chỉ làm một việc công bằng, hợp lý, nếu hấn đón tiếp ta, ta sẽ phụng sự tổ quốc hấn.

Vào

CẢNH V

Phòng ngoài nhà Aupidiut

Có tiếng âm nhạc⁽¹⁾. Một người đẩy tớ ra

NGƯỜI ĐẨY TỚ I - Rượu đâu, rượu đâu! Rượu đâu! Hầu hạ gì mà như thế này? Bọn này ngủ cả rồi thì phải?

Vào. Một người đẩy tớ khác ra

NGƯỜI ĐẨY TỚ II - Côtut đâu rồi? Ông chủ gọi. Côtut!

⁽¹⁾ Cảnh này có trong Plutac. Riêng chuyện trò giữa những người đẩy tớ của Auphidiut là do Shakespeare thêm vào.

Vào. Côriôlanut ra

CÔRIÔLANUT - Nhà này thật là nhà đại gia. Bữa tiệc này cứ ngửi mùi cũng thấy linh đình rồi. Nhưng ta chẳng có vẻ gì là một người khách.

Người đầy tớ I lại ra

NGƯỜI ĐẦY TỚ I - Ông bạn muốn gì? Ông ở đâu đến? Đây không phải chỗ của ông. Ông đi ra cho. (*Vào*)

CÔRIÔLANUT - Ta được tiếp đãi như thế này thật là đáng đời vì ta là Côriôlanut.

Người đầy tớ II ra

NGƯỜI ĐẦY TỚ II - Ông ở đâu đến?... Thằng canh cổng mất để đâu mà lại để những người như thế này vào nhà? Ông làm ơn đi ra cho.

CÔRIÔLANUT - Xéo ngay!

NGƯỜI ĐẦY TỚ II - Xéo à? Mày phải xéo đi mới phải chứ!

CÔRIÔLANUT - Mi rầy rà lắm!

NGƯỜI ĐẦY TỚ II - À! Mày láo thật! Để tao gọi người nhà ra nói chuyện với mày ngay bây giờ.

Người đầy tớ III ra gặp người đầy tớ II

NGƯỜI ĐẦY TỚ III - Thằng này là ai?

NGƯỜI ĐẦY TỚ II - Một thằng kỳ quặc, tao chưa hề thấy ai như nó. Tao không đuổi được nó ra khỏi nhà. Mày gọi ông chủ hộ tao.

NGƯỜI ĐẦY TỚ III - Ông có phận sự gì mà đến đây? Ông đi ra cho chúng tôi nhờ.

CÔRIÔLANUT - Cứ để ta đứng như thế này thôi, ta không làm hỏng nhà các anh đâu.

NGƯỜI ĐẦY TỚ III - Ông là ai?

CÔRIÔLANUT - Một người quý tộc.

NGƯỜI ĐẦY TỚ III - Quý tộc cà khổ.

CÔRIÔLANUT - Đúng đấy, ta rất nghèo!

NGƯỜI ĐẦY TỚ III - Vậy thì ông quý tộc nghèo của tôi ơi! Ông hãy đi tìm nơi khác mà đứng, đây không phải chỗ của ông đâu. Ông làm ơn đi ngay cho!

CÔRIÔLANUT - Mày đi mà lo việc của mày, kiểm xem có miếng thịt nguội nào mà ăn đi! (*Đẩy y ra*)

NGƯỜI ĐẨY TỐ III - À! Mày không muốn đi hả? (*Nói với người đẩy tố II*) - Mày vào báo với ông chủ có một ông khách kỳ quặc quá!

NGƯỜI ĐẨY TỐ II - Được. (*Vào*)

NGƯỜI ĐẨY TỐ III - Mày ở đâu?

CÔRIÔLANUT - Ở dưới bầu trời.

NGƯỜI ĐẨY TỐ III - Ở dưới bầu trời à?

CÔRIÔLANUT - Phải!

NGƯỜI ĐẨY TỐ III - Ở đâu chứ?

CÔRIÔLANUT - Ở đô thị của quạ và điều hâu.

NGƯỜI ĐẨY TỐ III - Ở đô thị của quạ và điều hâu à? Ngụ như lừa! Nếu vậy thì mày cũng sống với quạ khoang à?

CÔRIÔLANUT - Không, ta không phải là đẩy tố của chủ mi!

NGƯỜI ĐẨY TỐ III - Thế nào? Mày cần nói chuyện với ông chủ ta à?

CÔRIÔLANUT - Phải đấy: đây là một việc còn lương thiện hơn là có chuyện với bà chủ mày. Mày cứ lải nhải mãi! Đi mà lo việc bưng bát bưng đĩa của mày, xéo! (*Đẩy y vào*)

Auphidiut và người đẩy tố II ra

AUPHIDIUT - Tên ấy đâu?

NGƯỜI ĐẨY TỐ II - Thưa ngài, nó đây ạ. Đáng lý con đã đánh nó như đánh một con chó, nhưng con sợ làm phiền các vị khách trong nhà.

AUPHIDIUT - Người ở đâu đến đây? Người muốn gì? Người tên là gì?... Tại sao người lại không nói? Người nói đi. Tên người là gì?

CÔRIÔLANUT - Tulut, nếu người chưa nhận ra ta là ai và tuy trông thấy ta vẫn không tin rằng ta chính là ta thì ta bắt buộc sẽ phải nói rõ họ tên.

AUPHIDIUT - Tên người là gì?

CÔRIÔLANUT - Tên này người Vôn-xơ nghe chối tai và nhà người thì chịu không nổi.

AUPHIDIUT - Nói đi! Tên người là gì? Đáng điệu người hung tợn và bộ mặt người oai vệ. Mặc dầu áo quần người rách rưới, nhưng người có vẻ cao quý khác thường. Tên người là gì?

CÔRIÔLANUT - Người hãy chuẩn bị nhận mặt đi. Người vẫn không nhận ra ta sao?

AUPHIDIUT - Ta không biết người là ai. Tên người là gì?

CÔRIÔLANUT - Tên ta là Caiut Macxiut, con người đã gây nhiều thương tổn, thiệt hại cho tất cả những người Vôn-xơ, nhất là cho nhà người. Riêng cái biệt hiệu Côriôlanut của ta cũng đủ chứng tỏ điều đó. Than ôi! Sau bao nhiêu công lao gian khổ vào sinh ra tử, sau khi đã đổ bao nhiêu máu cho cái quốc gia vong ân bội nghĩa của ta, kết quả ta chỉ được trả công bằng cái biệt hiệu đó thôi, nó là cái kỷ niệm sâu sắc tiêu biểu cho lòng căm ghét và giận dữ mà người phải có đối với ta. Ta chỉ còn cái tên ấy mà thôi. Nhân dân ganh ghét và tàn nhẫn được bọn quý tộc hèn nhát và khiếm nhục cho phép, đã phủ nhận tất cả những cái khác của ta. Chính bọn quý tộc đã bỏ rơi ta, để mặc cho bọn nô lệ hò hét, trục xuất ta ra khỏi đô thành La Mã. Bất hạnh này đã đưa ta đến nơi người ở. Người đừng tưởng lầm rằng ta đến đây hy vọng được người cứu sống. Bởi vì nếu ta sợ chết thì trong tất cả những người trên thế gian này, người là người ta phải tránh xa trước nhất. Nhưng ta đến đây đứng trước mặt người ở đây chỉ vì lòng căm tức muốn trả thù những kẻ đã xua đuổi ta. Nếu người vẫn còn mang hận trong lòng, muốn trả thù những mối thù riêng, muốn rửa những vết ô nhục trên đất nước của người, thì người hãy mau nắm lấy thời cơ, hãy lợi dụng điều bất hạnh của ta, vì sự báo thù của ta có thể là có lợi cho người, bởi vì ngày nay ta muốn đánh lại cái tổ quốc hủ bại của ta với sự cuồng nộ của tất cả lũ quỷ dưới địa ngục. Nhưng nếu như người không dám làm điều đó và đã chán ngán mọi mưu đồ lớn thì ta chỉ nói gọn một lời: ta cũng chán sống lắm rồi! Ta vui lòng nộp đầu ta cho người và cho tất cả những hận thù bấy lâu của người. Nếu người không chém thì điều đó chỉ chứng tỏ là người điên rồ, vì xưa nay ta vẫn là kẻ thù không đội trời chung của người, đã làm đổ không biết bao nhiêu máu của tổ quốc người và nếu không phục vụ người, thì chỉ có thể sống để làm nhục người mà thôi.

AUPHIDIUT - Ôi Macxiut, Macxiut! Mỗi lời nói của người đã rút bỏ một mối căm thù bấy lâu nay ăn sâu bắt rễ trong tâm can ta. Dù cho thần Jupite đứng trên mây xanh nói cho ta nghe

những lời thần thánh và bảo "đó là sự thật" thì ta vẫn không tin bằng ta tin người, hỡi Macxiut anh dũng! Hãy để ta lấy cánh tay xiết chặt cái thân hình mà ngọn giáo của ta đã hàng trăm lần gây vụn mỗi khi chạm đến, mảnh giáo bay lên làm sứt sẹo cả mặt trăng. Đây, ta lấy gươm này chém vào đe mà thề rằng ta sẽ độ nhau với người về tình bằng hữu chân thành cũng thiết tha và cao quý như xưa kia ta đã cùng người hăng hái quyết liệt độ tài, đua sức. Ta nói để người biết, ta đã từng yêu người thiếu nữ bây giờ là vợ ta đến nỗi trên thế gian này chưa có một chàng si nào say mê chân tình đến thế. Nhưng gặp người ở đây, gặp con người cao quý nhất trên thế gian này, trái tim ta còn nhảy múa vui sướng hơn cả khi ta thấy vợ ta lần đầu tiên bước chân qua ngưỡng cửa nhà ta. Macxiut! Người phải biết rằng quân đội ta đã sẵn sàng xuất trận và một lần nữa, ta đã quyết tâm phải giằng cho được tấm khiên ra khỏi tay người hay là chịu mất cánh tay của ta. Người đã đánh bại ta mười hai lần, và từ đấy, đêm nào ta cũng nằm mơ thấy đánh nhau với người. Trong giấc mơ, ta với người đánh nhau ngã lăn xuống đất, giật mũ nhau, bóp cổ nhau và khi tỉnh dậy thấy không có gì thì ta buồn như chết nửa người. Hỡi Macxiut tôn quý! Nếu chúng ta không có mối thù gì đối với La Mã, mà chỉ có việc người bị trục xuất, thì ta cũng sẽ động viên tất cả nhân dân từ mười hai đến bảy mươi tuổi và đổ làn sóng chiến tranh vào trong lòng đô thành La Mã vong ân bội nghĩa như nước vỡ bờ. Nào! Người hãy vào đây nắm lấy những bàn tay hữu ái của các nguyên lão của chúng ta, họ đang ở đây để tiễn biệt ta vì ta đã chuẩn bị tấn công vào lãnh thổ của bên người, tuy không tấn công thẳng vào chính La Mã.

CÔRIÔLANUT - Quả là thần linh phù hộ ta!

AUPHIDIUT - Hỡi con người dũng cảm tuyệt trần! Nếu người muốn tự mình rửa hận, thì hãy nhận lấy một nửa quân quyền của ta. Người vốn nắm vững tình hình hư thực của nước mình, vậy người có thể dựa vào kinh nghiệm phong phú của mình mà quyết định tiến quân: Hoặc trực tiếp đánh thẳng vào cửa thành La Mã, hoặc xâm phạm ở ngoài biên cảnh xa xôi để cho nó hoảng hồn trước khi tiêu diệt nó. Nhưng trước hết, người hãy vào đây để ta giới thiệu với những người sẽ tấn

thành mọi ý nguyện của người. Ta hoan nghênh người trăm ngàn lần. Ta đã bỏ tất cả thù xưa để thành bạn của người. Nào Macxiut, bạn hãy đưa tay cho ta. Hoan nghênh bạn đã đến đây.

Côriôlanut và Auphidiut vào. Hai người đẩy tớ ra

NGƯỜI ĐẨY TỚ I - Quả thực là một sự thay đổi kỳ lạ!

NGƯỜI ĐẨY TỚ II - Tao có thể giơ tay thề rằng tao suýt đã định lấy gậy nện cho ông ta một mẻ, nhưng tao lại nghi nghi hoặc hoặc, căn cứ vào quần áo mà xét đoán con người này thì sai.

NGƯỜI ĐẨY TỚ I - Cánh tay ông ta mới khỏe làm sao. Chỉ dùng một ngón tay cái với một ngón tay nữa mà ông ta đã làm cho tao xoay tít như con quay.

NGƯỜI ĐẨY TỚ II - Nhìn mặt ông ta, tao cũng thấy ông ta có một cái gì, thực đấy mà ạ, có một vẻ gì ấy... tao không biết gọi như thế nào.

NGƯỜI ĐẨY TỚ I - Đúng đấy! Tao cũng thấy ông ta có một vẻ gì lạ... Tao biết ngay ông ta có cái gì đó mà tao không nghĩ ra được, nếu không phải thế thì cứ treo cổ tao lên.

NGƯỜI ĐẨY TỚ II - Tao cũng thế. Tao thề rằng quả ông ta là nhân vật kỳ lạ nhất trên thế gian này.

NGƯỜI ĐẨY TỚ I - Tao cũng nghĩ thế. Nhưng mày cũng biết có một võ tướng còn cừ hơn ông ta.

NGƯỜI ĐẨY TỚ II - Ai? Ông chủ của chúng ta à?

NGƯỜI ĐẨY TỚ I - Ô! Không ai có thể so sánh với ông chủ được.

NGƯỜI ĐẨY TỚ II - Ông chủ cừ gấp sáu lần ông ta.

NGƯỜI ĐẨY TỚ I - Không đến như vậy đâu. Nhưng tao cho rằng ông chủ là một võ tướng cừ hơn.

NGƯỜI ĐẨY TỚ II - Mày nói đúng, kể ra cũng không thể nói là gấp bao nhiêu lần, nhưng về mặt phòng thủ một thành phố thì nguyên soái chúng ta quả là tay cự phách.

NGƯỜI ĐẨY TỚ I - Cả về mặt tấn công nữa chứ.

Người đẩy tớ III ra

NGƯỜI ĐẨY TỚ III - Bọn nô lệ kia! Tao có một tin này hay lắm! Tin hay lắm!

HAI NGƯỜI ĐẨY TỐ KIA - Tin gì đấy? Tin gì đấy? Cho chúng tớ biết với!

NGƯỜI ĐẨY TỐ III - Trong số nhân dân tất cả các nước thì làm dân La Mã là điều tao không thích nhất. Thà làm một tên tù bị án tử hình còn hơn.

HAI NGƯỜI ĐẨY TỐ KIA - Sao thế? Sao thế?

NGƯỜI ĐẨY TỐ III - Hiện nay trong nhà này có con người đã đánh nguyên soái chúng ta nhiều trận rất đau, đó là Caiut Macxiut.

NGƯỜI ĐẨY TỐ I - Mà nói gì thế, đánh nguyên soái chúng ta à?

NGƯỜI ĐẨY TỐ III - Tao không nói ông ta đánh nguyên soái chúng ta: nhưng xưa nay ông ta vẫn là một đối thủ xứng đáng của nguyên soái.

NGƯỜI ĐẨY TỐ II - Chà! Chúng mình là bạn bè với nhau cả mà! Kể ra, ông ta cũng là tay cứng, nguyên soái ta cũng khó mà ăn nổi. Tao nghe thấy chính nguyên soái nói thế.

NGƯỜI ĐẨY TỐ I - Đúng là nguyên soái không phải là địch thủ của ông ta, nói thẳng ra là trước thành Côriôli ông ta đã đánh nguyên soái tơi bời không còn mảnh giáp.

NGƯỜI ĐẨY TỐ II - Nếu ông ta ăn thịt người thì ông ta đã lược nguyên soái chúng ta mà xơi rồi.

NGƯỜI ĐẨY TỐ I - Mà còn tin tức gì nữa thì nói đi.

NGƯỜI ĐẨY TỐ III - Ông ta được tiếp đón như con thừa tự của thần Chiến tranh. Ông ta được mời ngồi ở đầu bàn. Nguyên lão nào muốn hỏi ông ta một câu gì cũng phải đứng lên cất mũ, gơ cái đầu hói ra. Chính nguyên soái chúng ta cũng coi ông ta như nhân tình không bằng, nâng niu, vuốt ve ông ta, trở mặt ngồi nghe ông ta nói. Nhưng cái tin quan trọng nhất là nguyên soái chúng ta đã bị xẻ làm đôi và chỉ còn là một nửa của nguyên soái hôm qua mà thôi. Vì một nửa kia đã thuộc về ông khách theo lời yêu cầu và sự tán thành của tất cả cử tọa. Ông ta nói ông ta sẽ đến xách tai người canh cổng thành La Mã và sẽ quét sạch hết thảy trên đường đi, khiến nơi nào ông ta đi qua, nơi ấy sẽ thành bình địa.

NGƯỜI ĐẨY TỐ II - Và theo tớ thì ông ta có thể làm được như thế lắm.

NGƯỜI ĐẨY TỐ III - Có thể làm được à? Cố nhiên thế nào ông ta

cũng làm được. Mà cứ nhìn xem, tuy ông ta có nhiều kẻ thù, nhưng ông ta cũng có nhiều bạn. Những người bạn này không dám tự nhận mình là bạn, bởi vì như người ta nói, ông ta đang lúc thất thế.

NGƯỜI ĐẨY TỐ I - Thất thế! Nghĩa là thế nào?

NGƯỜI ĐẨY TỐ III - Nhưng khi họ thấy mũ trụ của ông ta lại ngẩng cao, người ông ta lại nhuộm đỏ máu quân thù thì họ sẽ ở trong hang bò ra như thỏ sau khi tận mưa và tất cả sẽ cùng ông ta hân hoan reo mừng.

NGƯỜI ĐẨY TỐ I - Nhưng bao giờ thì xuất quân?

NGƯỜI ĐẨY TỐ III - Ngày mai, hôm nay, hay giờ đây cũng chưa biết chừng. Chiều hôm nay chúng mày sẽ nghe tiếng trống. Có thể nói vấn đề này là một món ăn trong bữa tiệc phải giải quyết xong trước khi lau mồm đứng dậy.

NGƯỜI ĐẨY TỐ II - Chà! Chuyển này thì cả thế giới náo động lên cho mà xem. Hòa bình chẳng được cái tích sự gì chỉ tổ làm cho sắt bị gỉ, làm tăng số thợ may và đẻ ra lắm bọn làm tình ca.

NGƯỜI ĐẨY TỐ I - Tao thì tao mong sao có chiến tranh. Chiến tranh hơn hẳn hòa bình cũng như ngày so với đêm, nó nhanh nhẹn, tỉnh táo, náo nhiệt và đầy những điều mới lạ. Hòa bình chỉ là một cơn rục máu, lừ đừ, nhạt nhẽo, im lìm, buồn ngủ và vô tri vô giác, đẻ ra lắm con hoang còn đông hơn cả số người bị chiến tranh giết chết.

NGƯỜI ĐẨY TỐ II - Đúng đấy! Nếu như có thể nói được rằng chiến tranh là một kẻ cưỡng dâm thì cũng không thể chối cãi được rằng hòa bình tạo nên nhiều kẻ mọc sừng.

NGƯỜI ĐẨY TỐ I - Phải đấy, và nó làm cho người ta thù ghét lẫn nhau.

NGƯỜI ĐẨY TỐ III - Nguyên nhân là vì người ta không cần đến nhau như trước. Chiến tranh, phải có chiến tranh mới được. Tao hy vọng thấy người La Mã cũng rẻ mặt như người Vôn-xơ. Các quan khách đã đứng dậy rồi! Các quan khách đã đứng dậy rồi!

TẤT CẢ - Chúng ta vào thôi. Chúng ta vào thôi.

Vào

CẢNH VI⁽¹⁾*La Mã. Một quảng trường**Hai hộ dân quan Xixiniut và Brutut ra*

XIXINIUT - Chúng ta không còn nghe nói đến hấn và cũng chẳng cần phải lo sợ về hấn nữa. Hấn bây giờ bất lực và hiện nay thái bình, nhân dân đã chấm dứt cảnh náo loạn, trở lại yên hàn. Chúng ta đã làm cho bạn hữu của hấn phải hổ thẹn, bởi vì mọi việc đều tốt đẹp. Mặc dầu bản thân họ cũng phải chịu đựng đầy, nhưng họ vẫn thích thấy những đoàn người bạo động nhốn nháo ở ngoài đường hơn là thấy thợ thuyền ca hát trong cửa hiệu của họ, sống an cư lạc nghiệp.

Mênêniut ra

BRUTUT - Chúng ta làm việc đó thật là hợp thời quá. Có phải Mênêniut đấy không?

XIXINIUT - Chính hấn đấy. Ô! Đạo này hấn đã tử tế lắm... (*Nói với Mênêniut*) - Chào ông!

MÊNÊNIUT - Chào hai ông!

XIXINIUT - Chỉ những người thân với gã Côriôlanut của ông là thương tiếc hấn thôi, còn chẳng ai để ý gì đến hấn nữa. Nhà nước cộng hòa vẫn đứng vững và sẽ đứng vững mãi, dù cho hấn có bực tức thêm cũng vậy thôi.

MÊNÊNIUT - Mọi việc đều tốt đẹp, nhưng mọi việc có thể sẽ còn tốt đẹp hơn nếu ông ta có thái độ ôn hòa một chút.

XIXINIUT - Hấn ở đâu, ông có biết không?

MÊNÊNIUT - Không, tôi không biết gì hết, cả mẹ và vợ ông ta cũng không được tin gì về ông ta cả.

⁽¹⁾ Cảnh VI không có trong Plutac.

Trong Plutac không hề nói đến cảnh tượng nhân dân sống sung sướng sau khi đã đuổi Côriôlanut. Khi nghe tin Côriôlanut đem quân về thì nhân dân "đột nhiên thay đổi ý kiến một cách kỳ lạ", yêu cầu hủy bỏ lệnh trục xuất y và triệu y về. Trái lại, quý tộc nổi giận, cho y là kẻ thù và tuyên bố chống lại kẻ thù. Điều này càng làm Côriôlanut tức giận.

Những ý kiến ấy hoàn toàn trái ngược với vở kịch.

Ba hay bốn công dân ra

CÁC CÔNG DÂN (nói với các hộ dân quan) - Cầu cho thần linh phù hộ hai vị.

XIXINIUT - Chào các bạn láng giềng.

BRUTUT - Chào tất cả các bạn. Chào tất cả các bạn!

CÔNG DÂN I - Chúng tôi và vợ con chúng tôi đều có bốn phận quỳ trước thần linh cầu nguyện cho hai vị.

XIXINIUT - Chúc các bạn sống lâu và phồn vinh.

BRUTUT - Chào các bạn láng giềng yêu quý! Chúng tôi chỉ mong Côriôlanut cũng yêu các bạn như chúng tôi yêu các bạn.

CÁC CÔNG DÂN - Cầu thần linh phù hộ các vị!

HAI HỘ DÂN QUAN - Tạm biệt! Tạm biệt!

Các công dân vào

XIXINIUT - Quang cảnh hiện nay so với ngày xưa, khi họ chạy ngoài đường kêu la náo loạn, thì thực là thái bình, hạnh phúc hơn nhiều.

BRUTUT - Caiut Macxiut là một viên tướng dũng cảm trong chiến tranh, nhưng tính tình xốc láo, kiêu ngạo, tham lam và ích kỷ quá chừng.

XIXINIUT - Và chỉ muốn xưng vương xưng bá một mình không cần đến ai.

MÊNÊNIUT - Tôi không tin như vậy.

XIXINIUT - Nếu để hắn làm chấp chính quan thì chúng ta sẽ đau đớn mà thấy rõ là như thế.

BRUTUT - Thần linh đã giúp ta tránh khỏi tai họa ấy và La Mã không cần có hắn đã được an ninh thái bình.

Một cảnh lại ra

CẢNH LẠI - Thừa các vị hộ dân quan tôn quý, một tên nô lệ mà chúng tôi vừa bỏ ngục báo tin rằng hai cánh quân Vôn-xơ rất đông đã xâm phạm lãnh thổ La Mã và tiêu diệt tất cả trên đường đi bằng những thủ đoạn chiến tranh tàn khốc nhất.

MÊNÊNIUT - Đó là Auphidiut nghe tin Macxiut của chúng ta đã bị trục xuất nên lại giơ sừng, múa vuốt gây sự. Khi còn Macxiut bảo vệ La Mã thì hắn nằm im trong vỏ ốc, không dám lộ mặt ra.

XIXINIUT - Ông hà tất phải nói đến Macxiut.

BRUTUT - Đem cái tên đồn nhảm ấy ra mà đánh... Nhất định không thể nào quân Vônơ lại dám gây sự với chúng ta.

MÊNÊNIUT - Không thể nào à? Chúng ta có đủ bằng chứng để thấy rằng điều đó rất có thể xảy ra; trong đời tôi, tôi đã ba lần thấy như thế. Nhưng trước khi trừng phạt kẻ kia, ông nên hỏi nó xem nguồn tin này là do đâu mà ra cái đã, nếu không e rằng có thể ông đi đánh một người đã báo tin tức xác thực cho các ông để phòng điều cần phải lo ngại.

XIXINIUT - Ông đừng nói thế với tôi. Tôi biết là chuyện đó không thể nào xảy ra.

BRUTUT - Nhất định không thể có được!

Một người báo tin ra

NGƯỜI BÁO TIN - Các vị quý tộc đều hối hả đi ra Nguyên lão viện. Có một tin gì đưa đến làm họ thất sắc.

XIXINIUT - Đúng là tại cái tên nô lệ kia. Nọc nó ra mà đánh trước mặt nhân dân!... Chỉ vì nó phao tin mà kích động mọi người.

NGƯỜI BÁO TIN - Nhưng thưa ngài, tin này của tên nô lệ lại được những tin khác xác nhận và còn có tin đáng sợ hơn nhiều.

XIXINIUT - Thế nào? Đáng sợ hơn à?

NGƯỜI BÁO TIN - Nhiều người nói bô bô (tôi không biết tin này đúng đến chừng mực nào) rằng Macxiut liên minh với Auphidiut, đang lãnh đạo một đạo quân đánh lại La Mã và hấn thề rằng, để phục thù, hấn sẽ giết hết người La Mã không kể già trẻ, lớn bé.

XIXINIUT - Khó tin lắm.

BRUTUT - Đây là một chuyện bịa đặt để cho những kẻ nhát gan mong muốn Macxiut trở về.

XIXINIUT - Đó quả là quỷ kế của họ.

MÊNÊNIUT - Việc này không thể tin được. Ông ta và Auphidiut là hai kẻ thù không thể chung sống, quyết không thể nào hợp tác với nhau.

Một người báo tin khác ra

NGƯỜI BÁO TIN - Các vị được mời đến Nguyên lão viện. Một đạo quân hùng mạnh do Caiut Macxiut thống lĩnh, hợp tác với

Auphidiut đã hoành hành trên lãnh thổ chúng ta, thế như chẻ tre, đi đến đâu đốt sạch, cướp sạch đến đấy.

Côminiut ra

CÔMINIUT (*nói với hai hộ dân quan*) - Ô! các ông đã làm một việc hay hóm lắm!

MÊNÊNIUT - Có tin gì thế? Có tin gì thế?

CÔMINIUT - Kết quả là các ông đã làm cho chính con gái các ông bị cưỡng hiếp, tất cả chì trên các mái nhà đô thành lại nấu chảy⁽¹⁾ và vợ con các ông bị làm nhục trước mặt các ông...

MÊNÊNIUT - Tin gì thế? Tin gì thế?

CÔMINIUT - Kết quả là thần miếu của các ông bị đốt cháy cho đến tận nền và những đặc quyền mà các ông lo khư khư bảo vệ cho kỳ được bây giờ chẳng còn gì, to không bằng một cái lỗ khoan.

MÊNÊNIUT (*với Côminiut*) - Tôi xin ông, ông có tin gì thì nói cho biết. (*Nói với các hộ dân quan*) - Đấy, việc làm của các ông hay hóm như thế đấy! Tôi sợ lắm. (*Nói với Côminiut*) - Có tin gì thế? Nếu Macxiut đã theo bọn Vônơ...

CÔMINIUT - Nếu gì nữa, hấn đã là vị thần của chúng. Hấn cầm đầu quân Vônơ như thể hấn là thứ người do một thần linh nào khác tạo ra khéo hơn cả Tạo hóa. Theo sau hấn, quân Vônơ tiến lên đánh bọn trẻ ranh của chúng ta một cách tự tin vững vàng chẳng khác gì bọn trẻ đuổi theo bắt bướm trong mùa hạ hay bọn hàng thịt giết ruồi.

MÊNÊNIUT (*nói với các hộ dân quan*) - Đấy, các ông cùng với bọn mặc quần yếm đã làm một việc hay hóm như thế đấy! Xưa nay các ông chỉ ưa nghe tiếng nói của dân thợ và hơi thở của bọn ăn tởi thì bây giờ đã biết chưa?

CÔMINIUT - Hấn sẽ làm cho thành La Mã đổ ụp xuống đầu các ông.

MÊNÊNIUT - Chẳng khác gì Hecquyn rung cây cho trái chín rụng. Đấy, việc các ông làm hay hóm thế đấy!

BRUTUT (*hỏi Côminiut*) - Nhưng tin này có thực hay không?

CÔMINIUT - Không gì nữa! Và trước khi các ông biết tin này không

⁽¹⁾ Thời bấy giờ mái nhà các kiến trúc công cộng đều lợp bằng chì.

đúng thì mặt các ông đã tái mét rồi! Tất cả mọi nơi đều vui vẻ nổi dậy. Ai kháng cự đều bị chê cười cho là dững cảm một cách ngu ngốc và kết quả là đều chết oan vì ương bướng đại dốt. Ai có thể trách hấn được? Kẻ thù của các ông và kẻ thù của hấn đều biết rõ giá trị hấn.

MÊNÊNIUT - Chúng ta sẽ chết hết nếu con người cao thượng kia không thương hại chúng ta.

CÔMINIUT - Bây giờ còn ai đến mà cầu xin hấn thương xót nữa? Hộ dân quan thì xấu hổ không thể làm được rồi, nhân dân thì hấn chẳng hề thương xót, cũng như người chăn cừu chẳng hề thương xót chó sói. Còn bạn bè thân nhất của hấn, nếu nói với hấn: "Xin ông hãy rộng lượng đối với thành La Mã", thì cũng sẽ bị hấn xem là kẻ thù vì họ cũng làm như những người đáng cho hấn căm ghét.

MÊNÊNIUT - Đúng đấy. Ông ta có giơ môi lửa đốt nhà tôi, tôi cũng sẽ không mặt mũi nào dám nói: "Xin ông hãy ngừng tay!...". Đấy, kết quả việc làm của các ông hay hơn thế đấy! Các ông và bọn thợ thủ công của các ông đã làm nên chuyện hay hơn lắm!

CÔMINIUT - Các ông đã làm cho La Mã phải chịu một tai họa không gì cứu vãn nổi.

CÁC HỘ DÂN QUAN - Ông không nên nói là chúng tôi đã gây ra.

MÊNÊNIUT - Thế thì ai? Chúng tôi gây hấn? Chúng tôi yêu quý ông ta, nhưng như một bầy súc vật, hay như một bọn quý tộc hèn nhát, chúng tôi đã để cho các ông kéo đoàn kéo lũ hò hét trục xuất ông ta ra khỏi đô thành.

CÔMINIUT - Nhưng tôi cũng ngại rằng họ lại sẽ hò hét đón ông ta về. Tulut Auphidiut, người quan trọng nhất sau ông ta, vâng lệnh ông ta chẳng khác gì một tên bộ hạ. La Mã không có cách gì đối phó lại, chỉ có một chiến thuật, một sức mạnh, một cách bảo vệ là sự tuyệt vọng.

Một đoàn công dân ra

MÊNÊNIUT - Cả bè lũ đến đây rồi! (*Nói với Côminiut*) - Auphidiut cũng đi với ông ta à? (*Nói với các công dân*) - Chính các người đã làm ô uế không khí La Mã khi các người tung những cái mũ hôi hám, đẩy mỡ lên trời và hò hét để trục xuất Cōriôlanut. Bây giờ ông ta trở về đấy. Mỗi sợi tóc trên đầu lính của ông ta

sẽ là một cái roi quất các người, và tất cả những thứ du thủ du thực như các người cứ lo tung mũ lên trời thì sẽ bị ông ta tàn sát hết để trả miếng các người trục xuất ông ta. Không sao! Ông ta có thiếu sống tất cả chúng ta thành than cùng một lúc thì cũng là đáng đời chúng ta thôi.

CÁC CÔNG DÂN - Quả thực là những tin tức khủng khiếp.

CÔNG DÂN I - Về phần tôi, khi tôi nói: “Đuổi hẳn đi!” tôi đã nói rằng đó là một điều đáng tiếc.

CÔNG DÂN II - Tôi cũng thế.

CÔNG DÂN III - Tôi cũng thế. Nói cho đúng ra, nhiều người trong chúng ta cũng đã nói như thế. Điều chúng ta làm là bất đắc dĩ. Mặc dầu chúng ta đồng ý trục xuất hẳn nhưng đó không phải là ý muốn của chúng ta.

CÔMINIUT - Nghe các người nói thì tưởng đâu các người tử tế lắm!

MÊNÊNIUT - Đấy, việc các người hò hét hay hóm thế đấy! (*Nói với Côminiut*) - Chúng ta có đến nhà Nghị hội không?

CÔMINIUT - Có chứ, có chứ! Còn biết làm gì khác nữa?

Côminiut và Mênêniut đi vào

XIXINIUT (*nói với các công dân*) - Các bạn ai về nhà nấy, không nên hoảng hốt. Phe phái họ tuy ngoài mặt ra vẻ sợ sệt nhưng trong lòng thì vui mừng mong cho đó là sự thật. Các bạn cứ về nhà và đừng tỏ vẻ sợ hãi gì hết.

CÔNG DÂN I - Cầu thần linh phù hộ chúng ta. Thôi các bạn, chúng ta hãy về nhà. Tôi vẫn bảo rằng đuổi hẳn đi là sai mà.

CÔNG DÂN II - Mọi người chúng ta đều nói thế. Nhưng thôi, chúng ta hãy về nhà.

Các công dân vào

BRUTUT - Tôi không thích tin này.

XIXINIUT - Tôi cũng thế.

BRUTUT - Chúng ta hãy đến nhà Nghị hội... Chịu mất nửa gia tài để được thấy tin này là sai, tôi cũng vui lòng.

XIXINIUT - Thôi, chúng ta đi đi.

Vào

CẢNH VII⁽¹⁾*Doanh trại gần La Mã**Auphidiut và người phó tướng ra*

AUPHIDIUT - Chúng vẫn cứ kéo nhau hòa theo tên La Mã sao?

PHÓ TƯỚNG - Tôi không hiểu hấn có cái ma lực gì mà quân sĩ của ngài cứ nhắc đến tên hấn suốt ngày, tưởng như tên hấn là câu kinh trước bữa ăn, câu chuyện trong bữa ăn và lời tạ ơn sau bữa ăn và thưa ngài, trong trận này thậm chí đến cả những người của ngài cũng làm cho uy tín của ngài bị lu mờ thêm.

AUPHIDIUT - Hiện nay ta chưa thể ngăn cản được điều đó, trừ phi dùng những biện pháp có thể làm hỏng cả kế hoạch của chúng ta. Ngay đối với bản thân ta, hấn cũng tỏ ra kiêu căng quá đáng, khi lần đầu tiên ta ôm hôn hấn, ta cũng không ngờ đến như vậy. Nhưng đó là bản tính hấn không thể nào thay đổi được và ta phải tha thứ cho cái gì không thể sửa chữa nổi.

PHÓ TƯỚNG - Nhưng, thưa nguyên soái, tôi nghĩ rằng nguyên soái không nên chia quyền lực chủ soái với hấn. Một là nguyên soái nắm tất cả quyền chỉ huy, hai là nguyên soái giao tất cả quyền hành cho một mình hấn thì hơn.

AUPHIDIUT - Ta hiểu ý người lắm. Người cứ yên tâm, đến ngày xong công việc, hấn sẽ không ngờ ta có cách trị hấn. Mặc dù trong ý nghĩ và cái vẻ bên ngoài của hấn khiến những con mắt tầm thường tưởng rằng hành động của hấn hoàn toàn trung thành, dù cho hấn tỏ ra tận tâm với lợi ích của nhà nước Vôn-xơ; dù hấn chiến đấu như con giao long và cứ tuốt kiếm ra là chiến thắng, nhưng hấn vẫn còn một việc chưa làm thì việc ấy sẽ làm hấn gậy cổ hoặc có thể làm ta mất đầu khi tới lúc ta thanh toán với hấn.

PHÓ TƯỚNG - Thưa nguyên soái, nguyên soái có cho rằng hấn lấy được La Mã không?

AUPHIDIUT - Hấn chưa bắt đầu bao vây thì tất cả các thành trì đã đầu hàng hấn. Giới thượng lưu La Mã đứng về phe hấn, các

⁽¹⁾ Cảnh này không có trong Plutac.

nguyên lão và các quý tộc cũng yêu hấn; còn các hộ dân quan thì không phải là quân nhân, và nhân dân sẽ hăng hái gọi hấn về cũng như đã hăng hái trục xuất hấn. Ta tin rằng đối với La Mã, hấn sẽ chẳng khác gì con chim bói cá đối với con cá, nó sẽ bắt cá do sức mạnh toát ra từ bản chất của nó⁽¹⁾. Trước kia hấn đã từng phục vụ La Mã một cách dũng cảm, nhưng hấn đã không giữ nổi những vinh dự của hấn: hoặc đó là vì tính kiêu căng, cái tính kiêu căng vốn vẫn đầu độc kẻ sung sướng có những thành công liên tiếp; hoặc đó là vì hấn không biết suy tính để lợi dụng thời cơ mà hấn làm chủ; hoặc đó là vì bản tính hấn không thể thay đổi, không thích nghi nổi khi chuyển từ thời chiến sang thời bình, trong thời bình hấn vẫn khắc nghiệt và giữ lễ thói như khi chỉ huy thời chiến. Những tật xấu ấy và ta phải công bình đối với hấn, những tật xấu nào hấn cũng có một ít, nhưng chỉ cần một tật xấu này thôi cũng đủ khiến nhân dân sợ hấn và do đó, căm ghét đến nỗi trục xuất hấn. Hấn có công lao nhưng tính huênh hoang đã bóp chết công lao của hấn. Tài đức của chúng ta là tùy theo sự đánh giá của thời thế và con người có quyền uy, dù cho tự hào tự đắc về mình đến đâu đi nữa, cũng sẽ đào mồ chôn mình một cách chắc chắn ở ngay cái ghế mình đang ngồi để khoe khoang công trạng. Ngọn lửa này vào thì ngọn lửa kia phải tắt, đỉnh này đóng vào thì đỉnh kia bật ra, quyền lực thì lại bị quyền lực đánh đổ, uy vũ thì lại bị uy vũ khuất phục. Chúng ta hãy đi thôi. Hỡi Caiut, khi thành La Mã về tay nhà ngươi, thì nhà ngươi cũng đến ngày tận số vì liền ngay đó, ngươi sẽ nằm trong tay ta.

Hai người vào

⁽¹⁾ Trong dân gian Anh, người ta tin con chim bói cá có sức thôi miên đối với cá làm cá ngửa bụng lên cho nó dễ bắt.

HỒI NĂM

CẢNH I⁽¹⁾

La Mã. Quảng trường

*Mênêniut, Cômîniut, Xixiniut, Brutut
và những người khác ra*

MÊNÊNIUT - Không, tôi không đi đâu. Các ông đã nghe hấn nói gì rồi chứ? Vì nguyên soái xưa kia của hấn, yêu quý hấn hết sức mà hấn còn nói như thế đấy. Xưa kia hấn gọi tôi là cha thực, nhưng điều đó có ăn thua quái gì! Các ông đã trục xuất hấn thì các ông hãy đến quỳ xuống cách trưởng hấn một dặm mà lê gối đến chỗ hấn để cầu xin hấn rủ lòng thương hại. Đến ông Cômîniut nói mà hấn còn chẳng thèm nghe thì tôi cũng xin ở nhà thôi.

CÔMINIUT - Hấn làm ra vẻ không biết tôi.

MÊNÊNIUT (*nói với các hộ dân quan*) - Các ông nghe thấy chưa?

CÔMINIUT - Tuy vậy cũng có một lần hấn gọi tên tôi. Tôi đã nhắc nhiều đến tình nghĩa bạn bè, đến những giọt máu đã cùng đổ, tôi đã gọi hấn là Côriôlanut nhưng hấn cũng không trả lời, gọi hấn là gì hấn cũng như điếc. Hình như hấn chỉ còn là một thứ hư vô, không có tên gọi cho đến khi hấn tự tạo ra một cái tên mới trong đám lửa thiêu hủy đô thành La Mã.

MÊNÊNIUT - Các ông thấy đấy chứ? Ô! Cái cặp hộ dân quan như các ông đã làm một việc hay hơn làm sao. Các ông đã đưa La Mã đến chỗ tàn phá, làm cho than sẽ rẻ như bùn! Rõ thật công với lao!

⁽¹⁾ Theo Plutac, quý tộc phái những người đại diện đến nói với Côriôlanut rằng: "Công dân của y mời y về và trả lại của cải". Sau khi họ bị từ chối, quý tộc quyết định: "Không ai ra khỏi thành, bây giờ phải bảo vệ thành và đánh lui quân địch". Những Cảnh I, II đều không có trong Plutac.

CÔMINIUT - Tôi đã nói với hấn rằng rủ lòng tha thứ khi người ta không ngờ sẽ được tha thứ thì đó mới thực là hành động vương giả. Hấn đáp lại rằng một quốc gia mà đi lạy lục van xin con người nó đã trừng phạt thì đó là một điều hèn hạ.

MÊNÊNIUT - Đúng lắm! Cố nhiên là hấn phải nói như thế!

CÔMINIUT - Tôi đã tìm cách gọi lòng thương của hấn đối với những người bạn thân. Hấn đáp lại rằng hấn không công hơi đâu mà dừng lại nhặt họ ra khỏi đồng rác rưởi hôi thối và bẩn thỉu. Hấn bảo họa có là diên mới không đốt đồng rác đó đi, để mũi khỏi ngửi mùi hôi thối xông lên, chỉ vì trong đó có một hai hạt thóc quèn.

MÊNÊNIUT - Một hai hạt thóc quèn ư? Ta là một trong những hạt thóc này! Mẹ hấn, vợ hấn, con hấn và cả trang hảo hán này nữa, chúng ta là những hạt thóc; còn các ông là thứ rác rưởi bẩn thỉu mùi hôi thối bốc lên quá mặt trăng. Thế mà chỉ vì các ông, chúng ta cũng bị chết thiêu.

XIXINIUT - Xin ông hãy bình tâm! Nếu ông không chịu giúp đỡ chúng tôi trong tình trạng vô cùng cấp bách này thì xin cũng đừng mĩa mai tình cảnh bất hạnh của chúng ta làm gì. Nhưng nếu như ông muốn cứu nguy cho tổ quốc, thì miệng lưỡi khôn khéo của ông sẽ còn có tác dụng ngăn chặn người đồng bang của chúng ta hơn là một quân đội mà chúng tôi tập hợp vội vàng.

MÊNÊNIUT - Không, tôi không dấy vào việc này đâu.

XIXINIUT - Tôi xin ông, ông hãy đến gặp hấn đi.

MÊNÊNIUT - Tôi sẽ phải làm gì?

BRUTUT - Ông hãy thử làm những gì mà tình bạn của ông đối với Macxiut có thể giúp ích cho La Mã.

MÊNÊNIUT - Cũng được! Nhưng nếu Macxiut cũng đuổi tôi về như đã đuổi Côminiut và không chịu nghe tôi thì sao? Kết quả là sẽ chỉ làm một người bạn thất vọng phải đau xót vì bị đối xử tệ bạc. Vĩ thử như thế thì sao?

XIXINIUT - Nhưng dẫu sao La Mã cũng sẽ biết ơn ông vì ông đã có thiện ý.

MÊNÊNIUT - Tôi cũng thử cố gắng xem. Tôi hy vọng hấn sẽ nghe tôi. Nhưng cứ nghĩ đến việc hấn cần môi cầu nhàu với ông Côminiut cao quý thì tôi cũng dâm nản. Có lẽ ông Côminiut đến không gặp lúc: bấy giờ hấn chưa ăn, khi mạch máu chưa đầy, thì máu người ta lạnh, người ta buồn bực suốt buổi sáng và

không sẵn lòng tha thứ hay cho ai cái gì. Nhưng khi nào chúng ta đã nhét đồ ăn đầy bụng, khi các mạch máu nuôi dưỡng cơ thể đều đầy rượu với thức ăn thì tâm hồn dễ dãi hơn nhiều so với lúc phải trải giới như thầy tu. Vì vậy tôi sẽ chờ khi nào hấn đã ăn uống no nê rồi, tôi mới đến tấn công hấn.

BRUTUT - Ông rất thạo cách làm cho hấn rủ lòng nhân đức và nhất định ông không thất bại.

MÊNÊNİUT - Tôi hứa với ông là tôi sẽ tìm cách thuyết phục hấn. Dù thế nào đi nữa, tôi cũng cố làm xem. Chỉ trong chốc lát là sẽ có kết quả.

Vào

CÔMINİUT - Không bao giờ hấn chịu nghe ông ta đâu!

XIXİNİUT - Không à?

CÔMINİUT - Tôi nói cho các ông biết, hấn ngồi trên ngai như một vị hoàng đế, mắt hấn đỏ ngầu như muốn đốt cháy thành La Mã. Lòng trắc ẩn của hấn đã hoàn toàn bị sự căm giận cầm tù. Tôi quỳ trước mặt hấn. Hấn chỉ lăm bắm rất khế: “Đứng dậy”. Và hấn giơ tay như thế này để đuổi tôi đi, miệng không nói nửa lời. Hấn viết ra giấy báo cho tôi biết điều gì hấn ưng thuận, điều gì hấn từ chối và hấn đã thề dứt khoát không thay đổi điều kiện nào. Vì vậy, chúng ta không còn mấy may hy vọng, trừ phi trông mong vào người mẹ cao quý và người vợ của hấn. Tôi nghe nói hai người có ý định xin hấn rủ lòng thương đến tổ quốc. Thôi, chúng ta hãy đến tìm và khẩn khoản yêu cầu các bà ấy đi nhanh cho.

Vào

CẢNH II

*Một điểm canh ở tiền tiêu của doanh trại
quân Vôn-xơ trước thành La Mã*

Vệ binh đang đứng canh. Mênênıut ra

VỆ BINH I - Đứng lại! Ông ở đâu đến?

VỆ BINH II - Đứng lại và lui bước ngay.

MÊNÊNIUT - Các ông canh phòng cẩn mật như thế là tốt lắm. Nhưng các ông hãy cho phép tôi vào vì tôi là một quan chức của quốc gia, đến để nói chuyện với tướng quân Côriôlanut.

VỆ BINH I - Ông ở đâu đến?

MÊNÊNIUT - Ở La Mã!

VỆ BINH I - Không được phép vào đâu, phải trở về thôi, chủ tướng chúng ta không muốn nghe nói gì về La Mã nữa!

VỆ BINH II - Ông sẽ thấy La Mã của ông biến thành bể lửa trước khi được nói chuyện với tướng quân Côriôlanut.

MÊNÊNIUT - Các bạn quý hóa! Nếu các bạn đã được nghe chủ tướng các bạn nói đến La Mã và bạn bè của ngài ở đó thì trăm phần không sai một, thế nào các bạn cũng đã nghe ngài nhắc đến tên tôi: tôi tên là Mênêniut.

VỆ BINH I - Tên nào thì cũng phải trở lui ngay! Tên ông không có phép gì khiến ông đi qua đây được.

MÊNÊNIUT - Tôi nói cho các bạn biết, chủ tướng của các bạn là bạn chí thân của tôi. Tôi là quyển sách ghi những công trạng của ngài trong đó người ta thấy danh tiếng của ngài thực là vô song, được tô vẽ thêm lên một cách rất khéo léo. Đó là vì tôi bao giờ cũng hết sức đề cao bạn hữu (mà ngài lại là người đứng đầu trong số bạn hữu của tôi) trong phạm vi không tổn hại đến sự thật. Kể ra thì đôi khi tôi khen ngợi cũng có phần quá đáng như lăn hòn bi trên miếng đất trơn vượt quá mục tiêu. Ông bạn ơi, ông phải để tôi vào.

VỆ BINH I - Tôi nói thực cho mà biết, dù ông có dối trá, bịa đặt để ca ngợi ngài như ông đã nói để tự khoe mình thì ông cũng không đi qua được đâu. Không được, dù dối trá bịa đặt có là một việc tốt như sống một cuộc đời chay tịnh! Ông hãy đi về thôi.

MÊNÊNIUT - Ông bạn ơi! Xin ông nhớ cho rằng tên tôi là Mênêniut và xưa nay tôi vẫn kiên quyết đứng về phía chủ tướng của ông.

VỆ BINH II - Dù ông có là tay nói khoác cho ngài như ông vừa nói đấy thì tôi vẫn là người thừa lệnh ngài mà nói thực với ông, ông không thể đi qua được. Ông hãy đi về thôi.

MÊNÊNIUT - Ông làm ơn cho tôi biết ngài đã ăn chưa? Tôi chỉ muốn thưa chuyện với ngài sau bữa ăn thôi.

VỆ BINH I - Ông là người La Mã phải không?

MÊNÊNİUT - Tôi là người La Mã cũng như chủ tướng các ông.

VỆ BINH I - Nếu vậy thì ông phải căm thù La Mã như ngài mới phải. Ông đã tống ra khỏi cửa thành chính con người bảo vệ La Mã. Trong khi quần chúng ngu ngốc nổi giận thì ông đã rút khiên của mình cho quân địch. Bây giờ làm sao ông lại có thể mơ tưởng lấy những lời rên rỉ than vãn rẻ tiền của bọn bà già, lấy lối lạy lục của bọn thiếu nữ, hay cái lối ăn nói lải nhải của một lão già lụ khụ như ông để ngăn cản chủ tướng chúng ta trả thù? Ông có thể nào tưởng tượng rằng với một hơi thở nhỏ yếu như thế, ông sẽ thổi tắt được ngọn lửa sắp thiêu đốt cả đô thành các ông được không? Không! Ông lầm to rồi! Trở về La Mã đi thôi và chuẩn bị giơ cổ ra mà chịu tội. Các người đều đã bị kết án rồi. Chủ tướng chúng ta đã thể không có khoan thứ hay nể nang các người đâu.

MÊNÊNİUT - Rõ vớ vẩn. Nếu chủ tướng anh biết tôi ở đây thì ngài sẽ rất trọng đãi tôi.

VỆ BINH II - Thôi đi! Chủ tướng ta không biết người là ai cả.

MÊNÊNİUT - Đây tôi muốn nói nguyên soái của ông.

VỆ BINH I - Nguyên soái của ta không hơi đâu để ý đến nhà người. Bước ngay! Xéo ngay, nếu không tao làm cho mày đổ ngay một bát máu bây giờ⁽¹⁾! Bước ngay! Mày chỉ còn có chước ấy mà thôi! Bước!

MÊNÊNİUT - Nhưng mà anh bạn ơi, anh bạn...

Côriôlanut và Auphidiut ra

CÔRIÔLANUT - Việc gì thế?

MÊNÊNİUT (nói với vệ binh I) - Này anh bạn, bây giờ ta nói thẳng cho nhà người biết, người sẽ thấy ngài có biệt nhãn đối với ta như thế nào. Người sẽ thấy rằng một tên lính canh Mít, Xoài⁽²⁾ không thể nào cản trở không cho ta gặp được đứa con Côriôlanut của ta đâu. Người hãy nhìn ngài đón tiếp ta như thế nào. Nếu như số người không đến nổi bị chết treo hay chịu một cái chết kéo dài hơn, đau đớn hơn, người hãy mở mắt ra mà nhìn rồi hãy ngắt đi khi nghĩ đến số phận tương lai của người. (Nói với Côriôlanut) - Cầu thần linh vinh quang hàng ngày,

⁽¹⁾ Nguyên văn: Một nửa "pint" máu. Pint là một đơn vị đo lường Anh bằng 93 centilit. Cố nhiên đơn vị này không dùng ở La Mã.

⁽²⁾ A Jack guardant: Jack là một cái tên phổ biến ở Anh.

hàng giờ theo dõi che chở cho con được luôn luôn vinh hiển và luôn luôn yêu quý con chẳng kém gì người cha già của con là Mênêniut. Ôi! Con ơi! con ơi! Con đang chuẩn bị lấy lửa đốt chúng ta: đây con xem! đây là nước để dập tắt ngọn lửa ấy. *(khóc)* Ta cũng ngần ngại mãi mới đến đây, nhưng vì thấy rõ không có ai ngoài ta ra có thể làm con thương cảm, cho nên những tiếng thở dài đã thổi ta ra ngoài cửa thành và ta đến đây khẩn khoản xin con hãy tha thứ cho La Mã, tha thứ cho các đồng bào của con đang cầu khẩn van lơn. Cầu thần linh quý hóa khiến con nguôi cơn thịnh nộ và trút tất cả cặn bã của sự giận dữ lên đầu tên đầy tớ này đã đứng như một hòn đá trở trở cản đường không cho ta đến gặp con. *(chỉ về binh I)*

CÔRIÔLANUT - Cút!

MÊNÊNIUT - Sao!? Cút ư?

CÔRIÔLANUT - Đến vợ, mẹ hay con, ta cũng không biết. Việc làm của ta là phục vụ cho kẻ khác. Chỉ có lòng căm thù là thuộc về ta mà thôi, còn sự khoan thứ của ta thì nằm trong tim của người Vôn-xơ. Hãy để cho tình xưa nghĩa cũ của chúng ta bị đầu độc bởi quên lãng, bội bạc, còn hơn là dùng thương xót để gợi đến nó. Cho nên người hãy đi đi! Trước những lời kêu xin của người, tai ta còn vững vàng hơn cả cửa thành La Mã trước sự tấn công của ta... Nhưng vì trước kia ta đã yêu quý người, cho nên người hãy cầm lấy cái này: ta đã viết bức thư này định gửi cho người. *(Đưa một bức thư)* - Mênêniut, ta không muốn nghe người nói một lời nào nữa!... Tướng quân Auphidiut! Người này xưa kia là bạn chí thân của tôi ở La Mã, vậy mà, tướng quân thấy đấy...

AUPHIDIUT - Ông thật giữ vững lòng sắt đá.

Côriôlanut và Auphidiut vào

VỆ BINH I - Thưa ngài! Vậy ra tên ngài là Mênêniut?

VỆ BINH II - Tên ấy thực là một cái bùa có pháp lực mạnh quá, ngài nhỉ?... Ngài có biết đường về nhà không đấy?...

VỆ BINH I - Thưa cụ lớn, cụ lớn có thấy chúng con bị mắc vì đã không cho cụ lớn vào hay không?

VỆ BINH II - Ông thấy có lý do gì mà tôi phải ngắt đi nào?

MÊNÊNIUT - Đến cả thế giới, đến cả chủ tướng các người ta còn chẳng thèm đếm xỉa đến nữa là cái thứ các người thì ta cũng chẳng buồn nghĩ xem các người có tồn tại hay không, bởi vì các người

nhỏ bé quá. Kẻ nào muốn tự tử, kẻ ấy không sợ ai giết mình. Chủ tướng các người cứ tha hồ tác yêu tác quái. Cầu cho các người cứ làm lính gác như thế này mãi và càng sống lâu càng khổ cực! Ta nói lại với các người điều các người đã nói với ta: Cút!

Vào

VỆ BINH I - Tôi dám chắc hán là một tay hảo hán.

VỆ BINH II - Chủ tướng chúng ta thực là tay hảo hán. Quả là một tảng đá, một cây sồi gặp phong ba bão táp vẫn trơ trơ không lay chuyển.

Vào

CẢNH III⁽¹⁾

Dinh trưởng của Côriôlanut

Côriôlanut và Auphidiut ra

CÔRIÔLANUT - Ngày mai chúng ta sẽ tới hạ trại trước thành La Mã. Tướng quân là người cùng cộng tác với tôi trong cuộc hành binh này, tướng quân hãy báo cáo với các vị cầm đầu nhà nước Vônxo rằng tôi đã chấp hành nhiệm vụ này trung thành như thế nào.

AUPHIDIUT - Ông chỉ biết đến quyền lợi của họ, ông đã bịt tai không nghe lời cầu xin của La Mã, không hề chấp nhận một lời thì thào riêng tây ngay cả với những người bạn thân, những người tưởng rằng có thể tin chắc được ở ông.

CÔRIÔLANUT - Ông già kia, người đến cuối cùng mà tôi tan nát cả cõi lòng vừa đuổi về La Mã, đã từng yêu tôi hơn cha yêu con;

⁽¹⁾ Cảnh này có trong Plutac. Ở đây có một điều căn bản làm Shakespeare khác Plutac. Trong Plutac, Côriôlanut nghe lời mẹ không đánh La Mã là vì có hiếu. Trong Shakespeare thì khác. Volumnya biến thành nhân vật chính, mọi hành động của Côriôlanut đều do Volumnya quyết định. Shakespeare trình bày điều đó thành một quá trình do giáo dục gia đình mà ra. Nhờ vậy, một mặt cất nghĩa việc Côriôlanut rời khỏi La Mã một cách hợp lý khiến nó thành gần như tất yếu, một mặt - cái này là chủ yếu - phủ định Côriôlanut một trách triết để.

thực đấy, ông ta coi tôi như thần thánh. Hy vọng cuối cùng của họ là phái ông ta đến tìm tôi. Vì nghĩ đến tình xưa nghĩa cũ, mặc dù đối xử với ông ta lạnh nhạt, một lần nữa, tôi lại đưa ra những điều kiện đầu tiên mà họ đã cự tuyệt và bây giờ họ không thể nào chấp nhận được. Đó là đặc ân duy nhất tôi có thể dành cho con người mà họ hy vọng có thể làm được nhiều hơn. Kể ra nhượng bộ như thế thì thật là quá ít!... Bây giờ nếu có sứ giả nào mới, có ai cầu khẩn gì nữa thì bất kỳ đó là của Nhà nước hay của bạn bè, tôi cũng sẽ không thềm để lọt vào tai. *(Có tiếng ồn ào bên ngoài)* Kìa! có tiếng hò hét gì thế? Lẽ nào vừa thể xong ta lại nuốt lời? Không, không đời nào.

*Viêcgilya và Vólumnya, Valêrya, cậu bé Macxiut
và những người hầu cận ra*

Vợ ta đi đâu. Rồi đến cái khuôn mẫu tôn quý đã đúc nặn ra thân hình này là mẹ ta, tay dắt đứa cháu đích tôn của dòng máu người. Nhưng mà, hỡi thân tình, người hãy lùi bước ngay! Hãy cắt đứt mọi mối dây ràng buộc, mọi thiên tính và luân thường! Đạo đức duy nhất phải là sự kiên quyết.

Nhìn những người đàn bà đang cúi mình

Cúi chào như thế có ích gì? Những cái nhìn dịu hiền như chim bồ câu có thể khiến cho thần linh cũng bội ước kia có ích gì?... Lòng ta tan nát rồi, ta cũng chỉ do cùng một thứ đất sét nặn ra, không cứng rắn gì hơn những người khác... Mẹ ta cúi đầu. Tuồng như núi Ôlêmpơ phải cúi lạy van xin một mô đất. Và đứa con trai bé nhỏ của ta lại có cái vẻ van lơn khiến thiên tính con người phải kêu lên "Đừng từ chối...". Không. Ta thà để cho quân Vônxơ kéo cày trên đô thành La Mã và kéo bừa trên đất Ý Đại Lợi, chứ nhất định ta không chịu là hạng người khờ dại vâng theo bản năng: ta sẽ giữ vững quyết tâm như một kẻ tự sinh ra mình, không hề có thân thích gì hết.

VIÊCGILYA - Tướng quân và lang quân của thiếp!

CÔRIÔLANUT - Mắt ta ngày nay không còn là mắt ta ngày xưa ở La Mã nữa.

VIÊCGILYA - Đau buồn đã biến đổi chúng tôi nhiều quá nên chàng tưởng như thế thôi.

CÔRIÔLANUT - Ta bây giờ quên mất vai trò của ta rồi, chẳng khác gì một anh chàng diễn viên tồi! Ta ngồi sững thế này thực là nhục

nhã. (*Nói với Viêcgilya*) - Hỡi cái phần quý báu nhất trong xương thịt ta, nàng hãy tha thứ cho sự tàn nhẫn của ta, nhưng nàng chớ vì vậy mà bảo ta hãy tha thứ cho người La Mã! Ôi! một cái hôn dài như cuộc đời ta sống lưu vong, êm dịu như chí phục thù! (*Hôn Viêcgilya*) Có trời xanh chứng giám cho ta, hỡi người ta yêu dấu, đây vẫn là nguyên vẹn cái hôn nàng trao cho ta khi ta ra đi, và từ đây đôi môi ta vẫn hằng trinh bạch, trung thành! Trời ơi! Ta đã nói lung tung trong khi người mẹ cao quý nhất trên đời này vẫn chưa được ta chào hỏi... Đầu gối ta hỡi! người hãy quỳ xuống (*quỳ xuống*) và hãy biểu lộ một sự tôn kính sâu sắc hơn sự quỳ lạy của những đứa con tầm thường!

VOLUMNYA - Hãy đứng lên, con yêu quý! Để mẹ quỳ trước mặt con trên lớp đá sỏi cứng rắn này và bằng cách tôn kính ngược đời như thế, đảo lộn cả trật tự cương thường giữa mẹ và con!

CÔRIÔLANUT - Thế này là thế nào? Mẹ quỳ trước mặt con ư? Mẹ quỳ trước mặt đứa con trai mà mẹ dạy bảo ư? Nếu thế thì sỏi, đá ở trên bờ biển đói khát hãy bay lên bắn vào tinh tú trên trời! Rồi những ngọn gió nổi loạn hãy thổi tung những cây bá hương ngạo nghễ bay lên đập vào mặt trời đỏ rực! Mẹ đã làm cho điều không thể có xảy ra⁽¹⁾, mẹ đã làm cho những việc không thể thực hiện thành việc bình thường.

VOLUMNYA - Con là người chiến sĩ của mẹ, do mẹ góp phần tạo nên. (*Chỉ Valêrya*) - Con có biết tiểu thư này không?

CÔRIÔLANUT - Có. Đây là người em gái cao quý của Publicôla⁽²⁾, Hằng Nga của thành La Mã, trinh bạch như băng nhũ từ những bông tuyết trong sạch nhất kết tinh lại trong giá lạnh trên đền thờ nữ thần Dian⁽³⁾. (*Nói với Valêrya*) - Chào tiểu thư Valêrya thân mến!

VOLUMNYA (*chỉ đứa con trai của Côriôlanut*) - Đây là hình ảnh tội nghiệp của con thu nhỏ lại và trong tương lai có thể thành một Côriôlanut thứ hai.

CÔRIÔLANUT (*nhìn con*) - Xin Chiến thần được thần Jupite cao cả đồng ý làm cho con thấm nhuần những tư tưởng cao thượng, để

(1) Nguyên văn: đã giết chết cái không thể có.

(2) Valêriut Publicôla: một trong những người đã sáng lập ra nền cộng hòa La Mã, đã đánh bại Taccanh và đem đoàn quân chiến thắng vào La Mã.

(3) Nữ thần Dian là con Jupite.

con không bị sỉ nhục làm thương tổn, đứng hiên ngang trong chiến trận như một ngọn hải đăng vĩ đại đương đầu với mọi phong ba bão táp và cứu sống những người nhìn thấy nó.

VÔLUMNYA (*nói với cậu bé Macxiut*) - Quý xuống cháu!

CÔRIÔLANUT - Đúng là đứa con trai dũng cảm của ta!

VÔLUMNYA - Con con, vợ con, tiểu thư này, và mẹ đây đều đến để khấn cầu con.

CÔRIÔLANUT - Xin đừng nói nữa. Hay là nếu như muốn yêu cầu gì, thì trước tiên hãy nhớ lấy điều này. Những điều ta đã thể thực hiện, thì dù có van xin ta cũng không từ bỏ. Đừng có đòi ta rút quân về hay lại đầu hàng lần nữa trước bọn thợ thuyền của thành La Mã. Đừng bảo ta táng tận lương tâm. Đừng hòng làm dịu lửa giận và chí phục thù của ta bằng những lý lẽ lạnh lùng.

VÔLUMNYA - Ôi! đừng nói nữa, đừng nói nữa! Tướng quân vừa tuyên bố không muốn cho chúng tôi gì hết, bởi vì chúng tôi đến đây không để xin gì khác ngoài những điều tướng quân đã từ chối. Tuy vậy, chúng tôi cũng cứ van xin và nếu như tướng quân bác bỏ, thì lỗi sẽ là do ở chỗ tướng quân nhẫn tâm. Vậy tướng quân hãy nghe chúng tôi nói.

CÔRIÔLANUT - Tướng quân Auphidiut và các bạn Vôn-xơ hãy làm chứng cho ta, vì ta không muốn nghe một lời nào của La Mã một cách vụng trộm... Yêu cầu gì thì nói đi (*Ngồi xuống*).

VÔLUMNYA - Dù chúng tôi chỉ lặng thinh không nói nửa lời, thì quần áo và dung mạo của chúng tôi cũng đủ khiến tướng quân thấy từ ngày tướng quân bị trục xuất, chúng tôi sống như thế nào. Tướng quân hãy nghĩ xem, chúng tôi đến đây thực là bất hạnh hơn mọi người đàn bà khác trên đời. Đáng lý gặp tướng quân mắt chúng tôi phải nhỏ lệ vì sung sướng, tim phải nhảy múa vì hân hoan, ấy thế mà chúng tôi lại phải khóc than và run rẩy vì sợ hãi và đau khổ. Bởi vì cuộc gặp gỡ này khiến mẹ nhìn thấy con, vợ nhìn thấy chồng, con nhìn thấy cha đang moi gan xé ruột tổ quốc. Đối với những con người tội nghiệp chúng tôi, thì sự căm thù của tướng quân lại là khốc liệt nhất: tướng quân đã cản trở không cho chúng tôi cầu nguyện thần linh, nguồn an ủi cho tất cả mọi người trừ chúng tôi. Bởi vì, than ôi, chúng tôi bụng dạ nào mà vừa cầu nguyện cho tổ quốc theo nghĩa vụ phải làm, lại vừa cầu nguyện cho sự thắng trận của tướng quân cũng vì theo nghĩa vụ? Than ôi! Chúng tôi đành phải hy sinh, hoặc hy sinh

tổ quốc, bà mẹ thân yêu đã nuôi sống chúng tôi, hoặc phải hy sinh tướng quân, nguồn vui của chúng tôi trong lòng tổ quốc. Bất kỳ bên nào thắng, dù chúng tôi cầu mong, rõ ràng là chúng tôi cũng đều phải chịu cảnh tai ương. Vì, hoặc là chúng tôi phải thấy tướng quân trở thành một tên ngoại quốc phản bội bị xích tay kéo qua các đường phố, hoặc là thấy tướng quân dương dương đắc thắng, giẫm chân lên cảnh hoang tàn của tổ quốc và đeo vòng lá sồi vì đã dùng kiếm giết vợ, giết con. Riêng ta, con ơi, ta đã quyết tâm không chờ đến khi số phận quyết định ai nắm phần thắng. Vì nếu như ta không thể thuyết phục được con rũ lòng bao dung cao quý đối với cả hai bên hơn là làm cho một bên bị tiêu diệt, thì con ơi, con, hãy con tấn công vào tổ quốc của con, người đầu tiên mà con giẫm lên xác, con hãy tin chắc chắn rằng sẽ là người mẹ đã sinh ra con.

VÊCGILYA - Và chàng cũng sẽ giẫm cả lên người thiếp, người đã sinh ra đứa con trai này cho chàng để kế tục thanh danh của chàng sau này.

CẬU BÉ MACXIUT - Cha sẽ không giẫm lên người con được đâu. Con sẽ chạy trốn. Đợi khi nào lớn lên, bấy giờ con sẽ đánh lại⁽¹⁾.

CÔRIÔLANUT - Không nhìn thấy mặt đàn bà con trẻ thì lòng ta sẽ không mềm yếu như đàn bà. Ta ngồi thế này là quá lâu rồi (*Đứng dậy*).

VÔLUMNYA - Không. Tướng quân không nên bỏ chúng tôi mà đi như thế. Nếu như chúng tôi yêu cầu tướng quân cứu người La Mã bằng cách tiêu diệt người Vôn-xơ mà tướng quân phục vụ, thì tướng quân có thể kết tội chúng tôi đã làm ô uế thanh danh của mình. Nhưng không phải thế, điều chúng tôi yêu cầu chỉ là tướng quân đứng ra hòa giải hai bên, khiến người Vôn-xơ có thể nói: "Chúng ta đã tỏ lượng khoan dung" và người La Mã có thể nói: "Chúng ta đã được hưởng lượng khoan dung" và cả hai bên sẽ đồng thanh hoan hô, chúc tụng: "Thần linh phù hộ tướng quân là người đã xây đắp nên cảnh hòa bình này". Hỡi đứa con anh dũng của mẹ, con không biết chiến tranh chắc chắn sẽ kết thúc như thế nào. Nhưng có một điều chắc chắn là, nếu con chinh phục được La Mã, thì cái lợi ích con thu được chẳng qua chỉ là tên tuổi con sẽ bị nguyên rửa muôn đời. Lịch sử sau này, sẽ viết: "Người ấy vốn là một con người cao thượng, nhưng hắn đã xóa bỏ hết

⁽¹⁾ Nhân vật này không có trong Plutac.

thấy vì hành động cuối cùng của hấn: hấn đã tàn phá tổ quốc của hấn, và tên tuổi hấn đến ngàn đời sau vẫn còn bị nguyên rủa". Con ơi, con hãy nói đi! Con vốn là người rất tôn trọng danh dự, con muốn bắt chước hành động cao cả của các đấng thần linh. Bây giờ con hãy nổi sấm chớp xé toạc không trung, nhưng chỉ cho sét đủ sức đánh ngã một cây sồi mà thôi. Tại sao con không nói gì hết? Con có cho rằng giữ mãi những oán thù cũ là hợp với danh dự một con người cao quý không? (*Nói với Viêcgilya*) - Con gái của mẹ ơi, con nói đi, con khóc thì chồng con chẳng để ý đâu. (*Nói với cậu bé Macxiut*) - Còn cháu nữa, cháu nói đi, biết đâu về ngày thơ con trẻ của cháu sẽ làm cho cha cháu cảm động hơn những lý lẽ của bà. (*Chỉ Côriôlanut*) Trên đời này không có đứa con nào tha thiết gắn bó với mẹ hơn nó; ấy thế mà nó để ta phải nói đi nói lại, lải nhải như một tên tù bị cùm. Xưa nay con chưa bao giờ tỏ ra nhả nhặn đối với người mẹ yêu quý của con cả. Mẹ như một con gà mái mẹ tội nghiệp chỉ nghĩ đến đứa con duy nhất, đưa con ra chỗ chiến trường và đón tiếp con, khi con trở về đầy vinh quang. Nếu như lời thỉnh cầu của ta không chính đáng thì hãy đuổi ta đi. Nhưng nếu nó là chính đáng thì người là một đứa bất hiếu và thần linh sẽ trừng phạt người vì người đã cản trở ta làm bổn phận của một người mẹ... Hấn quay mặt đi! Đàn bà chúng ta hãy quỳ xuống để làm cho hấn phải xấu hổ. Danh hiệu Côriôlanut làm cho hấn kiêu ngạo hơn là khiến hấn đoái thương những lời khẩn cầu của chúng ta. Nào, hãy quỳ xuống lần cuối cùng! Đây là lần chót. Sau đó, chúng ta sẽ trở về La Mã cùng chết với hàng xóm láng giềng. Kìa, hãy nhìn xem! Thằng bé này tuy không biết nói nó muốn gì, chỉ biết quỳ xuống giơ bàn tay nhỏ bé ra hiệu, nhưng nhất định nó làm cho lời cầu khẩn của chúng ta có sức mạnh hơn cả thái độ kiên quyết cự tuyệt của người. (*Đứng dậy*) Thôi, chúng ta đi! Hấn là người Vôn-xơ, vợ hấn ở Côriôn và thằng bé này giống hấn chẳng qua là một việc ngẫu nhiên... Thôi, người cứ đuổi chúng ta đi. Ta sẽ im lặng cho đến khi đô thành của ta bốc cháy, lúc bấy giờ ta mới nói.

CÔRIÔLANUT - Mẹ ơi, mẹ! Mẹ làm gì thế? (*Nắm lấy bàn tay Vôlunnya, đứng lặng một lát rồi nói tiếp*) Xem kìa! Màn trời mở rộng! Các đấng thần linh cúi xuống nhìn và cười cái cảnh trái ngược luân thường này! Mẹ ơi, mẹ! Ôi, mẹ đã giành được một thắng lợi may mắn cho La Mã. Nhưng còn đối với con thì mẹ hãy tin rằng, vâng, mẹ hãy tin rằng mẹ đã khiến con của

mẹ lâm vào một cảnh hết sức hiểm nghèo, nếu không phải là lâm vào cảnh chết. Nhưng thôi! Cũng đành nhắm mắt đưa chân... Auphidiut! Nếu tôi không thể tiến hành một cuộc chiến tranh thực sự, thì tôi sẽ ký kết một hòa ước thích đáng. Tướng quân Auphidiut tôn quý, nếu tướng quân ở vào địa vị tôi thì liệu tướng quân có nghe lời mẹ không hay là tướng quân làm lơ?

AUPHIDIUT - Tôi rất cảm động.

CÔRIÔLANUT - Tôi dám chắc thế nào tướng quân cũng phải cảm động. Tướng quân ạ, nước mắt tôi rơi vì thương xót đâu phải chuyện dễ dàng, nhưng, thưa tướng quân, tướng quân sẽ khuyên tôi nên ký kết hòa bình như thế nào đây. Riêng về phần tôi, tôi sẽ không về La Mã, tôi sẽ cùng về với tướng quân và xin tướng quân bênh vực cho tôi trong việc này. Mẫu thân ơi! Hiền thê ơi!

AUPHIDIUT (*nói riêng*) - Hay lắm, người để cho lòng thương xót mâu thuẫn với danh dự của người. Nhân cơ hội này ta sẽ có thể khôi phục địa vị cũ của ta.

Các phu nhân vẫy Côriôlanut như muốn gọi

CÔRIÔLANUT - Thôi, để lát nữa sẽ bàn! Chúng ta sẽ cùng nhau uống rượu và các bà sẽ mang về La Mã một bằng chứng xác thực hơn lời nói: đó là bản điều ước với những chữ ký của chúng tôi. Mời các bà vào đây với chúng tôi. Các bà thực xứng đáng được xây miếu thờ. Tất cả gươm đao của Ý Đại Lợi, tất cả quân lực của nó hợp lại cũng không thể giành được một hòa ước như thế này đâu.

Tất cả vào

CẢNH IV

La Mã. Quảng trường

Mênêniut và Xixiniut ra

MÊNÊNIUT - Ông có trông thấy hòn đá tảng của Thần miếu đấy không? Cái hòn đá tảng kia kìa?

XIXINIUT - Sao?... Có việc gì thế?

MÊNÊNIUT - Nếu ông có thể lấy ngón tay út mà đẩy được nó, thì các phu nhân La Mã, đặc biệt là mẹ hấn, mới có hy vọng thuyết phục được hấn. Tôi thì tôi cho rằng không có hy vọng gì hết. Tính mạng chúng ta đã bị tuyên án rồi, chỉ còn giờ cổ ra đời hành hình mà thôi.

XIXINIUT - Lẽ nào mới có một thời gian ngắn ngủi như thế mà bản tính con người có thể thay đổi đến như vậy!

MÊNÊNIUT - Con sâu và con bướm khác nhau xa. Ấy thế mà con bướm lại do con sâu mà ra đấy. Macxiut trước là người, nhưng nay đã hóa măng xà rồi. Hấn đã có cánh, không còn là một con vật phải bò trên mặt đất nữa.

XIXINIUT - Hấn là người rất yêu quý mẹ.

MÊNÊNIUT - Hấn cũng rất quý tôi. Nhưng bây giờ hấn cũng như con ngựa tám tuổi, hoàn toàn quên cả mẹ. Mặt mày hấn chua chát đến nỗi có thể làm nho chín cũng thành chua. Chân hấn đi như binh xa chuyển bánh, bước đến đâu đất sụt đến đó. Mắt hấn nhìn có thể xuyên thủng cả áo giáp, hấn nói nghe như tiếng chuông báo tử, tiếng nói thậm cũng vang như súng thần công. Hấn ngồi trên chỗ tôn nghiêm chẳng khác gì Alêcxăng đại đế⁽¹⁾. Mệnh lệnh hấn ban ra, vừa buông lời đã được thi hành xong ngay tức khắc. Hấn chỉ kém thần linh ở chỗ không bắt tử và không ngự trị trên thiên đình thôi.

XIXINIUT - Nếu ông miêu tả hấn cho đầy đủ thì còn phải nói là hấn thiếu cả từ tâm nữa.

MÊNÊNIUT - Hấn như thế nào thì tôi miêu tả như thế. Rồi ông xem mẹ hấn được hấn thương xót như thế nào. Hấn chẳng có chút từ tâm nào hết cũng như hổ dục không có sữa vậy. Đồ thành bất hạnh của chúng ta sẽ thấy điều đó... tất cả đều tại các ông hết.

XIXINIUT - Cầu thần linh phù hộ chúng ta.

MÊNÊNIUT - Không! Trong trường hợp này, thần linh nhất định sẽ không phù hộ chúng ta đâu. Khi chúng ta đã đuổi hấn đi, chúng ta đã không tôn trọng thần linh. Bây giờ hấn trở về chặt cổ chúng ta thì thần linh cũng sẽ chẳng coi trọng gì chúng ta đâu.

⁽¹⁾ Alêcxăng (356 trước Công nguyên - 323). Vua Maxêdoan đã đánh lấy Hy Lạp, Ai Cập, Ba Tư, lập thành đế quốc Alêcxăng từ Hy Lạp đến tận biên giới Ấn Độ. Điển này dùng không hợp vì Alêcxăng sinh sau Cōriôlanut.

Một người báo tin ra

NGƯỜI BÁO TIN (*nói với Xixiniut*) - Ông ơi, nếu ông muốn sống thì hãy mau mau chạy về nhà đi. Bình dân đã túm lấy vị hộ dân quan đồng nghiệp của ông mà đánh lên đánh xuống. Họ thề rằng nếu các phu nhân La Mã không đưa về tin gì tốt lành thì họ sẽ đem ông ta ra tùng xẻo.

Người báo tin thứ hai ra

XIXINIUT - Có tin gì thế?

NGƯỜI BÁO TIN - Có tin mừng! Có tin mừng! Các phu nhân đã thu được thắng lợi, quân Vôn-xơ đã rút lui và Macxiut đã đi rồi. Xưa nay chưa bao giờ La Mã có một ngày vui sướng mừng rỡ như hôm nay, kể cả ngày đánh đuổi được bọn Taccanh.

XIXINIUT - Anh bạn! Có chắc tin đó là đúng không? Có thật chắc không?

NGƯỜI BÁO TIN - Chắc như tôi biết mặt trời là lửa. Ông ẩn nấp ở đâu mà vẫn còn nghi ngờ điều ấy? Nhân dân vui mừng xô nhau ra ngoài cửa thành còn ồ ạt hơn cả nước thủy triều ào ào chảy qua nhịp cầu. Ông nghe kìa.

Có tiếng kèn, tiếng tiêu, xen lẫn với tiếng trống

Tiếng kèn, tiếng tù và, tiếng đàn, tiếng địch, tiếng trống, tiếng thanh la, và tiếng reo hò của người La Mã làm cho mặt trời kia cũng phải nhảy múa. Ông nghe kìa.

Bên trong có tiếng hò reo

MÊNÊNIUT - Đây quả là một tin lành. Ta phải ra nghênh tiếp các phu nhân mới được. Cái bà Volumnya này giá trị bằng cả một thành phố đầy chấp chính quan, nguyên lão, quý tộc và bằng cả một đại dương, cả một lục địa đầy hộ dân quan như các ông. Các ông cầu khẩn thần linh thế mà linh nghiệm đấy, chứ sáng nay một vạn cái cổ của các ông cũng không đáng giá một xu! Nghe kìa, vui chưa!

Vẫn có tiếng hò reo và tiếng kèn trống

XIXINIUT - Trước hết, cầu thần linh phù hộ anh vì anh đã đưa đến tin lành này; sau nữa xin anh hãy chấp nhận lời cảm tạ của tôi.

NGƯỜI BÁO TIN - Thưa ông, chúng ta đều phải cảm tạ.

XIXINIUT - Các phu nhân đã về gần đô thành rồi chứ?

NGƯỜI BÁO TIN - Các phu nhân sắp vào thành.

XIXINIUT - Chúng ta hãy ra nghênh tiếp và cùng vui sướng với tất cả mọi người.

Tất cả vào

CẢNH V

Một cửa thành

*Các phu nhân La Mã ra, cùng với hai nguyên lão,
các đại quan khác. Đoàn người đi ngang qua sân khấu*

NGUYỄN LÃO I - Các người hãy chiêm ngưỡng vị nữ ân nhân của chúng ta, người đã cứu sống đô thành La Mã! Hãy triệu tập tất cả các bộ tộc các người, hãy ca ngợi thần linh, hãy đốt lửa vui lên, hãy tung hoa trước mặt các phu nhân. Hãy dùng lời reo hò hoan nghênh bà mẹ của Macxiut để hủy bỏ tiếng la hét đã trực xuất Macxiut. Hãy hô lên: hoan nghênh các phu nhân, hoan nghênh!

TẤT CẢ - Hoan nghênh các phu nhân. Hoan nghênh!

Quân nhạc và tiếng trống, tiếng kèn.

Tất cả vào

CẢNH VI⁽¹⁾

Côriôn. Quảng trường

Tulut Auphidiut và những người hầu cận ra

AUPHIDIUT - Người hãy báo với các vị quan ở đô thị rằng ta đã đến đây. Hãy trao cho các vị bức thư này và khi các vị đọc xong,

⁽¹⁾ Có trong Plutac.

người hãy mời đến quảng trường: trước mặt họ, và trước mặt nhân dân, ta sẽ chứng minh sự thật nêu lên trong thư. Con người ta tố cáo đã vào thành và hấn cũng định ra trước mặt nhân dân để hồng dùng lời lẽ tự biện bạch. Người hãy đi nhanh lên.

Ba bốn người đồng mưu tòng đảng với Auphidiut ra

AUPHIDIUT - Chào các bạn.

NGƯỜI TÒNG ĐẢNG I - Nguyên soái có mạnh khỏe không?

AUPHIDIUT - Ta như con người bị đầu độc bởi tiền của mình bố thí và bị giết bởi lòng từ thiện của mình.

NGƯỜI TÒNG ĐẢNG II - Thưa nguyên soái, nếu nguyên soái vẫn còn giữ ý đồ cũ và cần đến sự giúp đỡ của chúng tôi thì chúng tôi xin trừ khử mối nguy hiểm to lớn kia cho nguyên soái.

AUPHIDIUT - Hiện nay ta chưa biết nói thế nào. Chúng ta sẽ tùy theo nhân dân mà tiến hành kế hoạch.

NGƯỜI TÒNG ĐẢNG III - Khi giữa nguyên soái và hấn có sự mâu thuẫn thì nhân dân sẽ phân vân lưỡng lự, nhưng nếu một người, bất luận ai, đổ thì người sống sót sẽ thừa hưởng hết thấy.

AUPHIDIUT - Ta cũng biết thế, và cái cơ ta dùng để trị nó cần phải được suy tính cẩn thận. Ta là người đã cất nhắc nó lên, đã lấy danh dự của ta để đảm bảo sự trung thành của nó. Ấy thế mà một khi leo lên tới địa vị cao như vậy, nó lại dùng cách nịnh nọt để vun tưới những âm mưu mới của nó. Nó đã mua chuộc những người bạn của ta và để đạt mục đích ấy, nó đã chịu đè nén cái bản tính của nó, mà trước đây ai cũng biết là hung bạo, tự do, ương ngạnh.

TÒNG ĐẢNG III - Thưa nguyên soái, khi hấn ra tranh cử chấp chính quan, hấn đã thất bại vì thiếu mềm dẻo.

AUPHIDIUT - Ta cũng định nói đến điều đó. Vì việc ấy, nó bị đuổi đi và dẫn xác đến nhà ta, gior cổ cho ta chém. Ta đã dung nạp nó, cho nó làm người cộng tác và thỏa mãn mọi điều nó đòi hỏi. Thậm chí, để giúp đỡ nó thực hiện mưu đồ nó đeo đuổi, ta đã cho nó chọn những người dũng cảm, khỏe mạnh nhất trong số binh sĩ của ta, ta thân hành phục vụ những ý định của nó, giúp cho nó giành lại danh vọng mà nó đã mất hết trước đây. Ta lại còn tự hào đã làm mình thiệt thòi như vậy, đến nỗi về sau, ta gần như biến thành tên thuộc hạ chứ không phải là người cùng

vai cùng về với nó nữa. Nó trịch thượng với ta, xem ta như lính đánh thuê của nó.

TÔNG ĐẢNG I - Thưa nguyên soái, quả thực đúng như vậy. Toàn quân cũng ngạc nhiên về việc này, nhất là gần đây khi chúng ta vây hãm La Mã, hy vọng giành được nhiều chiến lợi phẩm cũng như nhiều vinh quang...

AUPHIDIUT - Đúng thế! Vì vậy ta sẽ trị nó. Chỉ vì mấy giọt nước mắt đàn bà rỏ mặt như lời nói dối, nó đã bán phăng cả máu lẫn mồ hôi nước mắt của chúng ta đổ ra trong cuộc xuất chinh vĩ đại này. Vì vậy, nó phải chết và ta sẽ nhân cơ hội ấy mà dựng lại cơ đồ.

Có tiếng kèn, tiếng trống, và tiếng nhân dân reo hò

Nghe kìa!

TÔNG ĐẢNG I - Ngài về thành phố quê hương chẳng khác gì một anh phu trạm; chẳng ai chào đón hoan nghênh. Còn hấn về thì tiếng reo hò vỡ trời.

TÔNG ĐẢNG II - Còn cái bọn ngu ngốc kia, con cái họ bị chém giết thế mà họ cứ gân cái cổ hèn hạ lên để hoan hô hấn.

TÔNG ĐẢNG III - Cho nên phải nhằm đúng thời cơ thuận lợi trước khi hấn có thì giờ tự biện bạch, hòng lấy lời lẽ lung lạc lòng người thì phải cho hấn nếm lưỡi kiếm của ngài, chúng tôi sẽ giúp sức. Khi hấn đã ngã gục, ngài cứ kể lại chuyện về hấn theo cách của ngài thì những lý lẽ của hấn bên vực hấn cũng sẽ bị chôn vùi cùng với xác hấn.

AUPHIDIUT - Đừng nói gì nữa! Các đại quan đã đến.

Các đại quan của đô thị Côriôli ra

CÁC ĐẠI QUAN (nói với Auphidiut) - Hoan nghênh tướng quân đã về!

AUPHIDIUT - Tôi không xứng đáng được các vị hoan nghênh. Nhưng, thưa các vị, các vị đã đọc kỹ bức thư tôi viết cho các vị chưa?

CÁC ĐẠI QUAN - Đã!

ĐẠI QUAN I - Và chúng tôi rất đau xót về điều đó. Theo ý tôi, về những tội lỗi ngày trước ông ta đã phạm thì có thể chỉ phạt tiền rất nhẹ mà thôi. Nhưng nửa đường bỏ dở công việc, vứt bỏ những mối lợi của việc trưng binh của chúng ta, bắt chúng ta phải chịu phí tổn về cuộc chiến tranh, ký hòa ước khi kẻ thù đã chịu khuất phục thì cái đó không thể dung thứ được.

AUPHIDIUT - Hắn đang đến kia, các vị sẽ nghe hắn nói.

*Côriôlanut ra, trống giong, cờ mở,
một đám công dân đi theo*

CÔRIÔLANUT - Kính chào các đại quan! Tôi trở về với tư cách là người lính của các vị. Đối với tổ quốc tôi, tôi cũng chẳng mấy may luyện tiếc chẳng khác gì ngày tôi ở đây ra đi, và vẫn phục tùng tuyệt đối mệnh lệnh tối cao của các vị. Hắn các vị đã biết rằng tôi đã tiến quân thắng lợi, mở một đường máu đem các đạo quân tới sát cửa thành La Mã. Số chiến lợi phẩm chúng tôi mang về đây vượt quá một phần ba số tiền phí tổn cho cuộc xuất chinh. Chúng tôi đã ký kết một hòa ước làm vinh dự cho người Anxiat cũng như làm nhục cho người La Mã. Và bản hòa ước tôi đệ trình các vị đây đã được các chấp chính quan và quý tộc ký vào, có đóng dấu của nguyên lão viện.

AUPHIDIUT - Thưa các vị đại quan, xin các vị đừng đọc nó làm gì! Các vị hãy nói cho tên phản bội kia hay rằng nó đã lạm quyền hết sức quá đáng.

CÔRIÔLANUT - Phản bội à? Thế nào?

AUPHIDIUT - Phải đấy, Macxiut! Đồ phản bội!

CÔRIÔLANUT - Macxiut?

AUPHIDIUT - Đúng, Macxiut. Caiut Macxiut. Mà ý tưởng tao sẽ gọi mày bằng cái tên Côriôlanut mà mày đã ăn cắp được ở Côriôn ư? Thưa các vị đại quan và các vị nguyên thủ của quốc gia, hắn đã xảo quyệt phản bội quyền lợi của các vị một cách hèn hạ. Chỉ vì mấy giọt nước mắt, hắn đã nộp đô thành La Mã của các vị, phải, đô thành La Mã của các vị cho mẹ hắn, vợ hắn. Hắn đã nuốt lời thề, bỏ quyết tâm của hắn dễ dàng như người ta dứt đứt một cuộn dây tơ đã mục, không thêm họp hội đồng quân sự để hỏi ý kiến. Chỉ vì mấy giọt nước mắt của người vú em, hắn đã khóc và vứt bỏ thắng lợi của các vị, khiến người lính cũng phải đỏ mặt với hắn và những người dũng cảm chỉ còn biết nhìn nhau ngơ ngác.

CÔRIÔLANUT - Hỡi Chiến thần! Người có nghe không?

AUPHIDIUT - Thôi đi, đừng nhắc đến Chiến thần nữa! Đồ con trẻ chỉ biết khóc.

CÔRIÔLANUT - Cái gì?

AUPHIDIUT - Mày chỉ là thể thôi.

CÔRIÔLANUT - Đồ nói dối ghê gớm khôn lường kia. Người làm ta tức lộn ruột. Người bảo ta là trẻ con à? Đồ hèn mạt! Thừa các vị đại quan! Xin các vị tha lỗi cho tôi. Đây là lần đầu tiên tôi bắt buộc phải mắng nhiếc. Xét xử của các vị chắc chắn sẽ cho thấy là con chó này đã nói dối. Lương tri hấn còn mang dấu vết những thương tích do tôi gây nên mà hấn sẽ phải đem theo xuống tận dưới mộ, cũng sẽ phải đồng ý với xét xử của các vị mà bác bỏ lời gian dối của hấn.

ĐẠI QUAN I - Xin hai vị hãy yên lặng! Nghe tôi nói.

CÔRIÔLANUT - Hỡi người Vôn-xơ! Già trẻ, lớn bé! Các người hãy xẻo ta ra từng mảnh, hãy lấy gươm đâm ta đi. (*Với Auphidiut*) - Ta là trẻ con à? Đồ chó sủa càn! Nếu người viết lịch sử một cách trung thực thì người sẽ thấy ta xuất hiện tại đây như một con đại bàng giữa một chuồng bồ câu, và ngay ở giữa thành Côriôn này, ta đã làm cho hết thấy người Vôn-xơ các người phải kinh hồn táng đảm. Lúc ấy ta chỉ có một mình!... Hừ! con trẻ!

AUPHIDIUT - Thế nào? Các vị để cho tên khoác lác láo xược này nhắc đến cái thành tích chó ngáp phải ruồi⁽¹⁾ đồng thời cũng là điều sỉ nhục của các vị trước mặt các vị sao?

NHỮNG NGƯỜI TÒNG ĐẢNG - Giết nó đi vì tội ấy, giết nó đi!

ĐÁM ĐÔNG - Xé xác nó ra! Xé xác nó ngay lập tức! Nó giết con trai tôi!... Nó giết con gái tôi!... Nó giết người em họ Maccut của tôi!... Nó giết cha tôi!...

ĐẠI QUAN II (*nói với nhân dân*) - Hãy yên lặng không được lằng mạp! Hãy yên lặng! Đây là một vị anh hùng danh vang bốn biển. Việc ông ta vừa mới xúc phạm đến chúng ta sẽ được xét xử công minh... Ông Auphidiut, hãy thôi đi, đừng làm náo loạn lên.

CÔRIÔLANUT - Ôi! Ước gì ta được dùng gươm này trừng phạt hấn và cả sáu tên Auphidiut như hấn, hay hơn nữa, cả bộ tộc nhà hấn.

AUPHIDIUT - Tên khốn kiếp láo xược!

NHỮNG NGƯỜI TÒNG ĐẢNG - Giết nó đi! Giết, giết! Giết nó đi!

CÁC ĐẠI QUAN - Khoan! Khoan! Khoan đã.

⁽¹⁾ Nguyên văn: Sự may mắn mù quáng.

*Auphidiut và tông đảng tuốt kiếm xông vào
đâm chết Còriôlanut. Còriôlanut gục xuống.
Auphidiut đặt chân lên xác Còriôlanut*

AUPHIDIUT - Thưa các vị, xin các vị hãy nghe tôi.

ĐẠI QUAN I - Trời ơi, ông Tulut!

ĐẠI QUAN II - Ông đã làm một việc mà những người dũng cảm sẽ phải nhỏ nước mắt than khóc.

ĐẠI QUAN III - Đừng giẫm lên mình ông ta! Tất cả hãy yên lặng! Hãy tra kiếm vào vỏ!

AUPHIDIUT - Thưa các vị, khi các vị đã biết rõ (mà trong cơn giận dữ do hấn gây ra, các vị không thể bình tâm mà biết được) tên này mà sống sẽ nguy hại cho các vị chừng nào thì các vị sẽ vui mừng thấy nó chết đi như thế nào. Xin các vị cứ gọi tôi đến Nguyên lão viện để xét hỏi. Tôi sẽ chứng minh rằng tôi là kẻ nô bộc trung thành của các vị, nếu không tôi xin chịu sự trừng phạt nặng nề nhất.

ĐẠI QUAN I - Hãy mang thi hài ông ta đi và đưa đám ông ta. Phải xem thi hài ông ta là thi hài cao quý nhất được Nghi lễ quan đưa đến nơi an nghỉ cuối cùng.

ĐẠI QUAN II - Thái độ nóng nảy của ông ta làm cho Auphidiut nhẹ bớt phần lớn lỗi lầm. Chúng ta hãy bỏ qua việc này.

AUPHIDIUT - Cơn giận của tôi đã qua! Tôi thấy buồn rầu vô cùng. Nào, chúng ta hãy nâng ông ta lên. Ba quân nhân trọng yếu hãy giúp ta một tay, ta sẽ là người thứ tư. Trống đầu, hãy nổi lên tỏ niềm thương xót! Mũi giáo hãy kéo lê dưới đất! Dù ông ta đã làm đô thị này có nhiều người góa bụa, nhiều người mẹ mất con, và mặc dù họ vẫn còn nhớ thương, than khóc, ông ta cũng sẽ có một đài kỷ niệm xứng đáng. Nào, giúp ta một tay!

*Mọi người vào mang theo thi hài Còriôlanut.
Nhạc đưa ma nổi lên*

GIẤC MỘNG ĐÊM HÈ

Hài kịch năm hồi

SONG XUÂN dịch

In theo cuốn: *Sêchxpia, Hài kịch Sêchxpia*,
tập 1, Nxb Văn học, Hà Nội, 1979

TIỂU DẪN VỀ GIẤC MỘNG ĐÊM HÈ

Vở kịch này được viết vào khoảng 1595 - 1596 và in lần đầu tiên năm 1600.

Cốt truyện hoàn toàn do Shakespeare sáng tạo ra, nhưng một số nhân vật và chuyện tình duyên của họ thì tác giả rút ra từ sách cổ đại Hy Lạp và La Mã (Thidiox và Hipólita từ Plutac, Píromox và Thidoxi từ Ovit) còn Pác, anh chàng ngỗ nghịch và thế giới quần tiên của Obêron và Titania thì đi từ truyền thuyết dân gian Anh vào kịch của Shakespeare.

Các nhà nghiên cứu phương Tây đã bàn khá nhiều về cái tên của vở kịch. *Midsummer Day* trong tiếng Anh là ngày lễ Thánh Xanh Giăng, tức ngày 24 tháng Sáu hàng năm. Thành ra *A Midsummer Night's Dream* phải dịch đúng ra là Giấc mộng đêm lễ Thánh Xanh Giăng, nhưng trong vở kịch tác giả cho ta biết rằng câu chuyện xảy ra vào đêm hôm trước ngày mồng Một tháng Năm. Vì sao có sự không ăn khớp này? Có nhiều cách giải thích, nhưng ta không cần dừng lại. Chỉ biết rằng cuối cùng người ta thống nhất với nhau rằng vào những đêm ấy của mùa hè, một số loài hoa và cây cỏ bỗng có ma lực thần thông, giống anh linh tiên cốt thường xuất hiện, các cặp tình nhân dễ đắm đuối mơ màng và mọi người trở nên cuồng si rồi dại!

Quả nhiên, Giấc mộng đêm hè dẫn dắt người xem vào một thế giới hoang đường kỳ ảo, trong đó trí tưởng tượng của nhà thơ tự do bay bổng một cách diệu kỳ.

Toàn bộ vở kịch như một giấc mơ, giấc mơ giữa rừng khuya, dưới ánh trăng mờ ảo, trong tiếng gió rì rào trên cành lá, người trần sống lẫn quần tiên, mà ai nấy đều tràn đầy sức sống, biến thành những khách tình si, nửa mê nửa tỉnh, tưởng đời là mộng, biến mộng thành đời...

Giấc mộng đêm hè là một vở kịch đầy chất thơ, có lẽ thơ nhất trong các hài kịch của Shakespeare. Tác giả trộn lẫn ở đây thực và ảo, trữ tình và hài hước, cao cả và kịch cỡm, nghiêm túc và buồn cười. Bàn tay nhà nghệ sĩ đã nhào nặn những chất liệu khác nhau ấy thành một chỉnh thể thống nhất, toàn vẹn.

Trong vở kịch, cả hai thế giới: hiện thực và hoang đường song song tồn tại cùng nhau. Trong từng thế giới lại có những tuyến tính khác nhau.

Cuộc hôn nhân giữa quận công Aten và nữ chúa bộ tộc Amadôn là khung cảnh của toàn bộ câu chuyện. Vở kịch mở đầu trong lâu đài của Thidiox, bằng việc báo tin về cuộc hôn lễ sắp tiến hành và kết thúc cũng trong lâu đài của Thidiox, bằng một cuộc vui trong chính ngày hôn lễ. Cuộc tình duyên này không hề có sóng gió, không trải qua những xung đột có tính kịch. Đôi trai tài gái sắc này thật xứng đôi vừa lứa, họ yêu nhau tha thiết và nồng lòng chờ đợi ngày hạnh phúc đang đến gần. Đây là thế giới của sự hài hòa tuyệt đối. Những nhân vật này thông minh, tinh táo, nhưng hình tượng của họ trong vở kịch nằm ở bình diện thứ hai và được xây dựng một cách tĩnh tại.

Cảnh thanh bình nơi cung điện của Thidiox lập tức bị phá vỡ khi xuất hiện những cặp tình nhân khác: Laixandơ và Hecmior, Dimitriox và Hêlen. Đây mới là môtip trung tâm của vở kịch. Những xung đột có tính kịch bắt nguồn từ trái tim sôi nổi yêu đương của họ. Trước hết, có mâu thuẫn giữa hai thế hệ, cha mẹ và con cái, mỗi bên tiêu biểu cho một nền luân lý khác nhau. Igiơx, cha của Hecmior, đòi khẳng định quyền đặt đầu con ngổn đày của kẻ sinh thành và quyền này được pháp luật ủng hộ. Hecmior chống lại nguyên tắc đó, nghe theo tiếng gọi của trái tim, đòi được tự do lựa chọn người yêu và bạn đời. Quyết tâm đấu tranh cho hạnh phúc của mình, Hecmior và Laixandơ chạy trốn vào rừng. Bị tình yêu thúc đẩy, Dimitriox và Hêlen cũng đuổi theo vào đây. Và rừng là một thế giới riêng biệt, đây là nơi thiên nhiên thống trị chứ không phải luật pháp, lệnh cha, hay lễ thói xã hội như ở trong đô thành. Chúng không đe dọa cuộc sống con người nữa: tình cảm được tháo cũi sổ lồng, sẽ lộ ra một cách cực kỳ chân thật, tự do.

Nhưng cũng chính giữa cảnh thiên nhiên hoang dại này, chúng ta bắt gặp một loại nhân vật khác. Đây là thế giới kỳ ảo của các thần tiên, với vị thống soái Ôbêron và nữ chúa Titania, anh chàng Pắc hay đùa cợt và lũ tiên đồng nhớn nhoe. Nếu như trong xã hội loài người, kẻ thống trị dùng pháp luật để bắt mọi người thần phục thì ở đây, trong thế giới thần tiên, Ôbêron lại dùng pháp thuật. Ôbêron cũng mâu thuẫn gay gắt với Titania - sự tranh chấp của họ gần như làm rối loạn cả vũ trụ, - nhưng cuộc xung đột này không gây ra một đổ vỡ tan hoang nào, mà chỉ dẫn đến một trò đùa vui vẻ: bị mê hoặc bởi nhựa tình, Titania yêu say đắm anh chàng thợ dệt Bottom, ngổn vuốt ve tán tỉnh cái đầu lừa của hắn!

Con người cũng mắc vào cái trò chơi lý thú này của hội quần tiên và người xem được chứng kiến những cảnh vui nhất của vở kịch khi thấy Laixandơ, dưới tác động của tiên thuật, bỗng nhiên ruồng bỏ Hecmior để theo đuổi Hêlen hoặc khi Laixandơ và Dimitriox bị Pắc đánh lừa, đuổi theo nhau để đấu kiếm ở trong rừng.

Cuối cùng thì mọi lầm lẫn đều qua đi, mọi trở lực bị dẹp tan, tình yêu tự do đã thắng lợi. Thidiox đồng ý cho hai cặp thanh niên lấy nhau theo ý nguyên và làm lễ cưới đúng vào ngày hôn lễ đế vương. Như vậy vở kịch kết thúc bằng một cuộc hòa giải ở trên trời và ba cuộc hôn nhân ở dưới đất. Thiên nhiên tỏ ra mạnh hơn luật pháp và đạo đức xã hội. Với Giấc mộng đêm hè của Shakespeare, những quan điểm nhân văn chủ nghĩa của thời kỳ Phục hưng về vấn đề tình yêu và hôn nhân đã nói thêm một lời khẳng định.

Cũng đến từ thế giới thực và đi vào rừng, ngoài những nhân vật quý tộc, còn có một nhóm nhân vật bình dân: mấy người thợ thủ công diễn tập một vở kịch, chuẩn bị cho cuộc vui ngày hôn lễ ở cung đình Aten. Đây là những con người ngây ngô, chất phác, rất nghiêm túc trong công việc của mình, nhưng do trình độ và bản chất của họ, do quan niệm của họ về nghệ thuật, họ trở thành những vai hề trong vở kịch. Họ cũng bị lôi cuốn vào trò chơi của hội quần tiên, chứng kiến những sự biến hóa kỳ ảo mà họ không biết, lại càng không thể hiểu. Khi mà mọi cơn ảo mộng đã qua đi, sự hài hòa đã trở lại trong thế giới thần tiên cũng như trong thế giới người trần thì cuộc trình diễn rất nghiêm trang của họ vẫn là trò vui cho tất cả mọi người trong ngày đại lễ. Mối tình mà họ diễn lại là một bi kịch: Piromax và Thidobi đều tự sát. Nhưng giữa cái cử tọa ấy, tấn bi kịch này lại được tiếp nhận như một hài kịch. Không phải chỉ là cách trình diễn của mấy anh kép hát này ngây ngô, cổ lỗ, mà chính là vì giữa cái thế giới trong đó những tình cảm tự nhiên của con người vừa thắng lợi một cách huy hoàng, giữa niềm hoan lạc của những cuộc hôn nhân hạnh phúc, cái chết bi thảm và vô duyên của Piromax và Thidobi tỏ ra lạc lõng, khôi hài. Tiếng cười của cử tọa hôm ấy là tiếng cười của cả một thời đại, muốn tống tiễn cái nghệ thuật Trung cổ - cả nội dung lẫn hình thức - đi vào quá khứ, là sự khẳng định một bước tiến mới của loài người trên con đường tự giải phóng mình.

Tuy nhiên, không nên nghĩ rằng trong vở kịch này, Shakespeare đã ca ngợi một chiều sự giải phóng tình cảm của con người. Với cái tinh tế của một nghệ sĩ thiên tài, biết nắm bắt cuộc sống từ nhiều phía, Shakespeare đồng thời cũng chỉ ra những mâu thuẫn nảy sinh trong con người khi tình cảm trở thành động lực chính trong cuộc đời, thống trị tư tưởng và hành động của con người.

Nếu như hoạt động của những người thợ Aten có màu sắc kịch hề thì một nụ cười hài hước, nhẹ nhàng luôn luôn phảng phất đi theo những mối tình chồng chéo, lầm lẫn của hai cặp Laixandro - Hecmior và Dimitriox - Hêlen. Tình yêu có thể nâng con người lên đỉnh cao của những chiến công, nhưng trong những trường hợp nhất định, khi bị dục vọng mù quáng chi phối, thì con người có thể lầm lẫn, hành động một cách kỳ quái điên rồ, trở thành nực cười đối với mọi người xung quanh. Cái thú nhạ

tình mà theo lệnh của vị vua và các loài tiên, anh chàng Pắc đặt vào mắt những kẻ si tình đang nằm ngủ, có thể được xem như một thứ biểu tượng: cái gì sẽ xảy ra, nếu người ta không làm chủ được trái tim mình, đột ngột thay đổi tình yêu, hoàn toàn bỏ rơi lý trí khi hành động?

Cái hài hước chủ yếu của vở kịch liên quan đến sự biến đổi đột ngột này trong tình cảm của các nhân vật, khi họ tuân theo một cách mù quáng mãnh lực của tình yêu. Nhưng nụ cười của Shakespeare ở đây thật hiền lành, độ lượng, không hề có một chút chua chát, độc địa nào. Ở cuối vở kịch, vị quận công Aten luôn luôn tỉnh táo đã chẳng so sánh và đặt ngang hàng “người tình”, “người điên” và... “nhà thơ” đó sao? Họ đều là những người “cuồng nhiệt”, “tràn đầy tưởng tượng”, “nắm bắt được những điều mà trí tuệ lạnh lùng không bao giờ hiểu được”, “tạo ra cho cái hư không một hình hài, một tên tuổi và một nơi trú ngụ”!?

Shakespeare, tác giả của *Giấc mộng đêm hè*, chính là một nhà thơ kiểu ấy. Trí tưởng tượng bay bổng của ông đã đưa người xem vào một thế giới huyền ảo, hư hư thực thực. Ngay các nhân vật chính trong vở kịch cũng mỗi người trải qua một giấc mộng. Thần tiên chen lẫn với người trần, gây ra mộng mị bằng pháp thuật. Nhưng chính nữ chúa của loài tiên cũng không tránh được ma lực của nhựa tình, khiến cho tình yêu của nàng đảo điên rối loạn. Mộng lành hay mộng dữ đều có, tùy theo từng người. Nhưng đối với người xem, thì lành hay dữ cũng đều là chuyện nực cười đem lại một niềm vui khoái trá.

Khi mọi người tỉnh dậy thì thanh bình đã trở lại: mộng dữ đã biến đi, còn mộng lành thì lại biến thành sự thực, tất cả là một giấc mộng vàng thật đẹp. Không phải tình cờ mà Shakespeare trù lên tất cả vở kịch một ánh trăng đêm huyền diệu. Chỉ có một cảnh xảy ra ban ngày trong vở kịch là Cảnh I Hồi Bốn, nhưng đây cũng là vào lúc ban mai sớm sửa ở trong rừng. Trước lúc hạ màn, anh chàng Pắc hiện ra xin lỗi khán giả, tự xưng là những “hình bóng” và những “ảo ảnh” chấp chờn:

“Chỉ xin nghĩ rằng các ngài đã ngủ mơ ở nơi đây... Và câu chuyện vô duyên, kém cỏi này không gì hơn là một giấc mơ, vậy xin các ngài đừng lên án...”

Tưởng chừng như đằng sau Pắc, nhà soạn kịch cũng hiện ra và mỉm cười, bảo với chúng ta:

“Tất cả những điều bạn vừa thấy diễn ra chỉ là chuyện hoang đường, chỉ là trò đùa của trí tưởng tượng, nhưng trong trò đùa ấy cũng có khá nhiều sự thật”.

NGUYỄN ĐỨC NAM

NHÂN VẬT

THIDIƠX	(Theseus)	quận công Aten	
IGIƠX	(Egeus)	cha Hecmiơ	
LAIXANĐƠ	(Lysander)	yêu Hecmiơ	
ĐIMITRIƠX	(Demetrius)	yêu Hecmiơ	
PHILOTRÊT	(Philostrate)	viên quản lý trò vui của Thidiơx	
QUYNXƠ	(Quince)	thợ mộc làm nhà	
XNẮC	(Snug)	thợ mộc làm đồ vật	
BOTTOM	(Bottom)	thợ dệt	
PHOLIUÍT	(Flute)	thợ chữa ống bễ	
XNAO	(Snout)	thợ hàn nổi	
XTAVELINH	(Starveling)	thợ may	
HIPÔLITA	(Hippolyta)	nữ chúa Amadôn, đính ước với Thidiơx	
HECMIƠ	(Hermia)	con gái Igiơx, yêu Laixanđơ	
HÊLEN	(Helena)	yêu Đimitriơx	
ÔBÊRON	(Oberon)	vua trong các vị tiên	
TITANIA	(Titania)	hoàng hậu trong các vị tiên	
PÁC	(Puck)	hay là chú Rôbin tốt bụng (Rôbin Goodfellow)	
PIDƠ BLOXƠM	(Pease - Blossom)	(Hoa đậu)	} Tiên
CÔPOẾP	(Cobweb)	(Mạng nhện)	
MÔTHƠ	(Moth)	(Bướm đêm)	

MAXTIT XIT (Mustard - Seed)

(Hạt mù tạc)

PIRƠMOX (Pyramus)

THIDƠBI (Thisbe)

UÔN (Wall) (bức tường)

MUNSAIN (Moonshine) (Ánh trăng)

Nhân vật trong
màn xen kẽ do các
vai hề đóng

Các vị tiên theo hầu vua và hoàng hậu.

Tùy tùng của Thidiox và Hipôlita

Chuyện xảy ra ở Aten và một khu rừng gần đấy.

HỒI MỘT

CẢNH I

Aten - Lâu đài của Thidiox

Thidiox, Hipôlita, Philôxtrêrê và tùy tùng ra

THIDIÔX - Nào, hỡi Hipôlita kiều diễm, giờ hợp cần của đôi ta đang nhanh bước đến gần. Bốn ngày vui sướng nữa là đến tuần trăng mới. Nhưng, ôi, hình như vầng trăng cũ này sao quá chậm tàn phai! Nó trì hoãn những ham muốn của ta, y như một bà mẹ kế hay một bà mẹ góa làm mòn dần gia tài của một gã thanh niên.

HIPÔLITA - Bốn ngày sẽ nhanh chóng chìm sâu vào đêm tối, bốn đêm sẽ trôi nhanh trong mộng ảo, và rồi trăng, như chiếc cung bạc mới gương trên nền trời, sẽ nhìn xuống cái đêm huy hoàng của đôi ta.

THIDIÔX - Này, Philôxtrêrê, Khanh hãy đến với tuổi trẻ Aten và để cho họ vui chơi thỏa thích. Hãy đánh thức niềm vui rộn ràng và sinh động dậy, hãy trả u buồn về cho những đám tang, vì người bạn đường nhợt nhạt xanh xao này không nhập được vào ngày lễ tưng bừng của đôi ta.

Philôxtrêrê vào

Hipôlita hỡi, ta đã nói chuyện ân ái cùng nàng với thanh kiếm cầm tay và ta đã giành được tình yêu của nàng mà gây tổn hại cho nàng⁽¹⁾, nhưng ta sẽ cưới nàng theo lối khác, bằng nghi lễ tưng bừng và hoan lạc reo ca.

⁽¹⁾ Thidiox đã chinh phục bộ tộc Amadôn mà Hipôlita là nữ chúa. Theo thần thoại Hy Lạp, đây là một bộ tộc gồm toàn nữ. Để giữ giống nòi, họ kết hôn với đàn ông thuộc các bộ tộc bên cạnh, sau đó lại trả chồng về quê hương. Khi đẻ, nếu là con trai, họ cũng trả về cho bố, còn nếu là con gái, thì họ giữ lại và tập luyện cho thành những người chiến đấu giỏi, biết đi ngựa và bắn cung rất thạo.

Igiơx và con gái là Hecmơ, Laixanđơ và Dimitriơx ra

IGIƠX - Xin kính chúc Thidiơx, vị quận công lấy lòng của chúng ta, được dồi dào hạnh phúc!

THIDIƠX - Cám ơn Igiơx hiền khanh, chẳng hay khanh đến có việc gì?

IGIƠX - Tôi đến đây, lòng đầy uất hận, thưa kiện đứa con tôi, cháu Hecmơ này đây. Hãy bước lên Dimitriơx. Kính thưa chúa công, tôi đồng ý cho anh chàng này kết duyên cùng con gái tôi. Bước lên, Laixanđơ. Còn anh này, thưa ngài quận công cao quý, đã mê hoặc lòng dạ con tôi. Phải, Laixanđơ, chính mày đã tặng nó những bài thơ và trao đổi những kỷ vật tỏ tình với con ta. Những đêm trăng mày đã đến hát dưới cửa sổ con ta những vần thơ yêu đương vờ vĩnh bằng một giọng điệu giả vờ, và mày đã thâm đoạt tâm trí con ta với những vòng xuyên bằng tóc của chính mày, rồi nào nhẵn, nào trang sức, nào đồ chơi, nào hoa thơm và bánh kẹo, những của ấy lại là những sứ giả có sức mạnh quyến rũ đối với tuổi trẻ non nớt. Mày đã ranh mãnh cướp đoạt trái tim con gái ta và đã biến nàng từ một đứa con ngoan ngoãn biết vâng lời thành một đứa cứng đầu ngang ngược. Thưa ngài quận công cao quý, nếu như ngay đây, trước mặt đức ngài, nó vẫn khăng khăng không chịu kết hôn cùng Dimitriơx thì tôi cầu xin cái đặc quyền xưa cũ của thành Aten: vì nó là con tôi, tôi được quyền định đoạt cuộc đời của nó, hoặc phải lấy chàng công tử này, hoặc phải chết, theo đúng luật lệ mà chúng ta đã định trước cho trường hợp này⁽¹⁾.

THIDIƠX - Nào, Hecmơ, cháu nói gì? Hãy suy nghĩ đi, cô gái xinh tươi ạ. Đối với cháu, cha cháu phải như một vị thần linh. Người đã tạo ra vẻ đẹp của cháu, phải, và đối với người thì cháu chỉ là một hình hài bằng sáp do tay người nặn ra mà người có quyền giữ lại hay bóp méo đi. Dimitriơx là một chàng công tử xứng danh đấy chứ.

HECMƠ - Laixanđơ cũng là một chàng công tử y như vậy.

THIDIƠX - Tự mình chàng thì như thế. Nhưng trong trường hợp này, vì thiếu sự đồng tình của cha cháu, người kia phải được xem là xứng danh hơn.

⁽¹⁾ Chú ý rằng nhà soạn kịch đã cố tình đặt vào miệng những nhân vật quý tộc một ngôn ngữ phức tạp, cầu kỳ, dùng nhiều từ ngữ và hình tượng rắc rối để nói một điều đơn giản. Đây cũng là một khía cạnh hài hước của vở kịch.

HECMIO - Cháu ao ước rằng cha cháu chỉ nhìn bằng cặp mắt của cháu.

THIDIOX - Lẽ ra thì mắt cháu phải nhìn theo cách suy xét của cha cháu.

HECMIO - Cháu cầu xin đức ngài tha tội. Cháu không hiểu sức mạnh nào đã khiến cho cháu trở nên bạo dạn, hay cháu đã mất hết tính e thẹn của giới mình, nếu như ở đây, trước một cử tọa thế này, cháu giải bày hết những ý nghĩ của mình. Nhưng cháu cầu xin đức ngài cho biết điều tai họa nhất mà cháu phải chịu sẽ là gì, nếu như cháu từ chối không kết duyên cùng Dimitriox?

THIDIOX - Hoặc là chết, hoặc là khước từ vĩnh viễn xã hội loài người. Vì vậy, cho nên, Hecmiơ xinh đẹp ơi, hãy dò hỏi những ham muốn của chính mình. Hãy hiểu biết về tuổi thanh xuân của mình, hãy quan sát kỹ máu huyết của mình xem thử, nếu như cháu không thuận tình theo ý cha lựa chọn, cháu có khoác nổi chẳng một tấm áo tu hành, vĩnh viễn gửi mình nơi tu viện âm u, trọn đời làm một bà mẹ héo hắt, hát những bản thánh ca sầu thảm cho mặt trăng khô héo lạnh lùng. Cực lạc thay những kẻ làm chủ được máu huyết của mình để cam chịu cuộc hành hương ấy của cô gái đồng trinh. Những đóa hồng cất hương thơm giữa trần thế còn hạnh phúc hơn bông hoa héo mòn trên cành gai trinh bạch, nảy nở, sinh sôi và tàn lụi trong cực lạc cô đơn.

HECMIO - Thừa chúa công, tôi quyết sẽ lớn lên, sống và chết như thế này đây, còn hơn là đem chữ trinh của mình thần phục vị công tử này, chịu đựng một cái ách không hề ham muốn mà lòng tôi không khuất phục.

THIDIOX - Cứ thanh thoi mà suy nghĩ. Đến tuần trăng mới nay mai, tức là đến ngày hôn phối giữa ta đây và người yêu của ta để được gắn bó bằng sợi dây chung sống đời đời, đến ngày đó, cháu phải sẵn sàng chịu chết vì không tuân theo ý muốn của thân phụ, hoặc phải kết duyên cùng Dimitriox như chàng mong muốn, hoặc phải thề nguyện trước bàn thờ nữ thần Đaian⁽¹⁾, cam sống cô đơn và khổ hạnh suốt đời.

⁽¹⁾ Tên Latinh của nữ thần Trinh bạch. Đọc theo tiếng Pháp là Dian. Trong thần thoại Hy Lạp, đó là Artêmix. Ở đây, Shakespeare có sự nhầm lẫn. Thidiox, một người Hy Lạp, lại không dùng tên Đaian để gọi Artêmix. Đây là do thói quen, vì về sau, trong văn chương người ta hay dùng Đaian hơn Artêmix.

DIMITRIOX - Ôi hỡi Hecmìơ dịu dàng, hãy thuận lòng đi thôi. Còn Laixanđơ, anh hãy nhường cái danh hiệu mỏng manh của anh cho quyền hạn vững chắc của tôi.

LAIXANĐƠ - Dimitriox, anh được thân phụ nàng yêu, xin anh cứ lấy quách ông ta. Hãy để cho tôi được hưởng tình yêu của Hecmìơ.

IGIOX - Laixanđơ, đồ ngạo mạn! Đúng là ta yêu thương Dimitriox và lòng yêu thương ấy sẽ để lại cho anh ta cái gì thuộc quyền ta. Nàng là con ta, và mọi quyền của ta đối với nó, ta quyết trao lại cho chàng Dimitriox.

LAIXANĐƠ - Thưa chúa công, tôi cũng dòng dõi như anh ta, cũng giàu sang như thế. Tình yêu của tôi lại mãnh liệt hơn nhiều. Cuộc đời của tôi mặt nào cũng êm đẹp, nếu không phải là hơn, so với cuộc đời của Dimitriox. Và trên tất cả những niềm kiêu hãnh đó, nàng Hecmìơ xinh đẹp lại yêu tôi. Vậy thì sao tôi lại không thi hành quyền hạn của tôi? Còn Dimitriox, thì tôi xin nói thẳng điều này vào mặt anh ta, đã từng ve vãn Hêlen, con gái của Nêđa và chiếm đoạt được tâm hồn cô ta. Còn cô ta, một người đàn bà hiền dịu, thì say mê, say mê đắm đuối, say mê đến mức tôn thờ cái anh chàng tội lỗi và bất nhất này.

THIDIOX - Ta phải thú nhận rằng ta đã nghe nói nhiều đến chuyện ấy và định bụng có mấy lời với Dimitriox, nhưng vì quá bận bịu với những việc riêng tư, ta quên khuấy đi mất. Nhưng này, Dimitriox, lại đây và cả Igiơx nữa, lại đây, các người hãy đi cùng ta, ta có đôi điều muốn chỉ bảo riêng cho cả hai người. Còn Hecmìơ xinh đẹp, cháu phải gắng sức thế nào để khuôn những mơ ước của mình theo ý muốn của phụ thân, bằng không, luật lệ thành Aten, mà chúng ta đây không có cách nào giảm nhẹ, sẽ buộc cháu phải chết hoặc nhận lời thề nguyện sống cô độc suốt đời. Đi thôi, Hipôlita yêu kiều, em thấy sao? Dimitriox và Igiơx, hãy cùng đi luôn, ta có việc phải nhờ đến các người trong cuộc hôn lễ và phải bàn bạc đôi điều liên quan mật thiết đến các người.

IGIOX - Chúng tôi xin theo hầu ngài, hân hạnh được làm nghĩa vụ.

Thidiox, Hipôlita, Igiơx, Dimitriox và tùy tùng vào...

LAIXANĐƠ - Thế nào, hỡi em yêu, sao mà má em xanh xao làm vậy? Vì lý do gì mà những đóa hồng trên ấy chóng nhạt phai?

HECMÌƠ - Tựa như vì thiếu mưa, mà em có thể để cho tuôn ra từ dòng bảo của mắt em.

LAIXANĐƠ - Ôi, theo những điều anh đã đọc và đã nghe qua chuyện kể hay qua lịch sử thì tình yêu thực sự có bao giờ êm ả trôi qua. Hoặc là do sự khác biệt về dòng dõi...

HECMIƠ - Ôi đau đớn! Người trên cao mà vương vào người dưới thấp!

LAIXANĐƠ - Hoặc là bị ghép sai về tuổi tác...

HECMIƠ - Ôi tai họa! Kẻ quá già mà đính hôn với người non nớt!

LAIXANĐƠ - Hoặc là dựa vào sự lựa chọn của mẹ cha...

HECMIƠ - Ôi địa ngục! lựa chọn tình yêu theo mắt nhìn của kẻ khác!

LAIXANĐƠ - Hoặc là nếu như có được mối tình đồng cảm trong sự lựa chọn thì chiến tranh, chết chóc hay bệnh hoạn, lại vây quanh lấy nó, khiến nó thoáng qua như một tiếng động, chớp chờn như một cái bóng, ngăn ngủi như một giấc mơ, bừng sáng vội vàng như một tia chớp giữa đêm đêm, trong khoảnh khắc phơi bày ra cả trời lẫn đất và người ta chỉ vừa kịp nói: “Trông kìa!” thì đôi hàm của bóng tối đã nhai nghiền nó đi: những gì ngời sáng tan biến mau chóng thay!

HECMIƠ - Nếu quả là những người yêu nhau thực sự bao giờ cũng phải khổ đau thì đó là một điều luật của số phận. Chúng ta hãy kiên trì chịu đựng thử thách, vì đó là dấu hiệu thông thường của tình yêu, cũng giống như những tâm sự, những giấc mơ, những tiếng thở dài, những ước mong, những giọt lệ, tất cả đều là những tùy tùng tội nghiệp của sự đắm say.

LAIXANĐƠ - Một lời có sức thuyết phục biết bao! Vậy thì, Hecmiơ, hãy nghe anh. Anh có một bà cô góa bụa, làm chủ một gia sản lớn mà lại không con. Bà ấy quý yêu anh như đứa con duy nhất của mình. Nhà bà cách xa Aten bảy dặm, ở đấy, anh có thể làm lễ cưới em, hỡi Hecmiơ yêu kiều. Luật lệ độc ác thành Aten không thể đuổi theo ta đến tận chốn ấy. Nếu quả thật em yêu anh thì đêm mai em hãy trốn ra khỏi nhà, anh sẽ đứng chờ em ở trong rừng, cách thành một dặm, nơi có lần anh đã gặp em cùng với Hêlen để đón mừng buổi sáng tháng Năm⁽¹⁾.

⁽¹⁾ Lễ chào mừng ngày đầu tiên của tháng Năm rất phổ biến ở nước Anh vào thời Shakespeare. Sáng sớm, thanh niên nam nữ đi vào rừng vui chơi, ca hát, nhảy múa, thi tài với nhau, lựa chọn “Nữ hoàng tháng Năm” và hái cây xanh về trang hoàng nhà cửa. Việc cho rằng phong tục này cũng thịnh hành ở Aten cổ đại là không chính xác về mặt lịch sử.

HECMIO - Anh Laixandơ tốt lành của em! Em xin thề với anh, có cánh cung mạnh nhất và mũi tên đầu vàng tốt nhất của thần Kiupit⁽¹⁾, có những con chim bồ câu trong trắng của thần Vệ nữ⁽²⁾, thần đan kết các tâm hồn và khuyến khích các tình yêu, có ngọn lửa thiêu cháy nữ hoàng Cactagior khi thấy tên lừa lọc người T'roa dong buồm ra đi⁽³⁾, có tất cả những lời thề ước mà bọn đàn ông xưa nay đã phản bội, nhiều hơn gấp bội những lời thề ước mà những người đàn bà xưa nay đã nói ra, em sẽ quyết gặp anh ngày mai, đúng nơi anh đã hẹn.

LAIXANDƠ - Em yêu ơi, hãy giữ lấy lời. Kìa, Hêlen đã đến.

Hêlen ra

HECMIO - Cầu Chúa phù hộ cho nàng Hêlen xinh đẹp! Chị đi đâu kia?

HÊLEN - Chị gọi tôi là xinh đẹp ư? Xin hãy rút cái từ xinh đẹp ấy đi. Dimitriox yêu vẻ đẹp của chị. Ôi vẻ đẹp hạnh phúc! Đôi mắt chị là những vì sao long lánh, và giọng nói dịu dàng của chị còn thánh thót hơn cả tiếng sơn ca trong tai kẻ mục đồng khi lúa còn xanh và những nụ sơn trà bắt đầu nở. Bệnh vốn hay lây, ôi hỡi Hecmior xinh đẹp, nếu như vẻ mỹ miều cũng thế thì tôi sẽ được lây bệnh của chị trước khi ra đi. Tóc của tôi sẽ lây tóc của chị, mắt của tôi lây cái nhìn của chị và lưỡi của tôi lây cái nhịp điệu dịu dàng trong tiếng nói của chị. Nếu như thế giới là của tôi, thì tôi sẽ cho đi hết, trừ Dimitriox, để biến thành chị. Ôi, hãy dạy cho tôi cung cách của chị, và bằng thứ nghệ thuật nào chị gây ra nhịp đập của trái tim Dimitriox!

HECMIO - Tôi nhận nhớ với anh ấy, mà anh ấy vẫn yêu tôi.

HÊLEN - Ôi, làm sao cho những cái nhận nhớ của chị truyền được cái tài hoa ấy cho những nụ cười của tôi.

⁽¹⁾ Thần Tình yêu trong thần thoại La Mã (E-rôx trong thần thoại Hy Lạp), thường được biểu hiện như một đứa bé dùng cung tên bắn vào kẻ khác, thần thánh hay người thường đều mắc phải. Mũi tên, bằng chì hay bằng vàng là để phân biệt tình yêu đau khổ hay tình yêu hạnh phúc.

⁽²⁾ Nữ thần sắc đẹp và tình yêu trong thần thoại La Mã (Aphrôdit trong thần thoại Hy Lạp). Xe mây của nàng do bồ câu kéo.

⁽³⁾ Nữ hoàng Cactagior là Didô, tên lừa lọc người T'roa là Ênê, một anh hùng trong chiến tranh T'roa. Theo thần thoại La Mã, sau khi T'roa thất thủ, trong cuộc phiêu lưu của mình, Ênê đến Cactagior. Didô yêu say đắm Ênê, nhưng Ênê lại bỏ ra đi, dong buồm sang Italia, nên Didô đã tự sát trên đồng lửa.

HECMIO - Tôi nguyên rửa anh ấy, anh ấy lại hiến dâng tình yêu!

HÊLEN - Ôi, làm sao cho những lời cầu nguyện của tôi cũng lay động được bấy nhiêu xúc cảm.

HECMIO - Tôi càng căm ghét, anh ấy càng đeo tôi.

HÊLEN - Tôi càng yêu thương, anh ấy càng căm ghét.

HECMIO - Sự cuồng si của anh ấy đâu phải là lỗi của tôi, Hêlen ạ.

HÊLEN - Không phải lỗi của chị, nhưng là vẻ đẹp của chị: ước gì lỗi ấy là của tôi!

HECMIO - Chị cứ yên tâm, anh ấy sẽ không nhìn thấy tôi ở đây nữa. Anh Laixanđơ và tôi sắp trốn khỏi nơi này. Trước khi quen biết Laixanđơ, thành Aten đối với tôi như một thiên đường, ôi, không biết có những gì kỳ ảo ẩn náu trong mỗi tình tôi mà nó đã biến thiên đường thành địa ngục!

LAIXANĐƠ - Hêlen này, chúng tôi xin lộ ra với chị dự định này của chúng tôi: đêm mai, khi mà nữ thần Phibi⁽¹⁾ soi mặt bạc trong gương nước, tôi điểm các lá cỏ bằng những hòn ngọc nước, vào cái khoảng thời gian vẫn thường che giấu cuộc trốn chạy của những người yêu nhau, chúng tôi quyết định trốn ra khỏi cổng thành Aten.

HECMIO - Và Laixanđơ cùng tôi sẽ gặp nhau ở khu rừng, nơi mà chị và tôi vẫn thường tới nằm chơi trên những luống hoa anh thảo mềm mại, thổ lộ hết mọi điều dịu ngọt trong tâm can. Rồi từ đó, quay mặt khỏi Aten, chúng tôi sẽ đi tìm những bạn bè mới và những người xa lạ. Xin từ biệt, người bạn dịu hiền trong những cuộc chơi của tôi! Bạn hãy cầu nguyện cho chúng tôi nhé. Và mong rằng số phận may mắn sẽ đem chàng Dimitriox đến cho bạn! Laixanđơ, hãy nhớ lấy lời. Chúng ta buộc phải không nhìn thấy nhau⁽²⁾ cho đến nửa đêm mai.

LAIXANĐƠ - Anh sẽ nhớ lời, Hecmiơ của anh.

Hecmiơ và

- Xin vĩnh biệt Hêlen. Cầu mong rằng Dimitriox sẽ yêu chị như chị yêu anh ấy!

⁽¹⁾ Chỉ mặt trăng.

⁽²⁾ Trong nguyên văn: "Buộc mắt nhìn của chúng ta nhin món ăn của những người yêu nhau".

HÊLEN - Sao lại có những người hạnh phúc hơn những người khác! Khắp cả thành Aten, ta cũng được mọi người cho là xinh đẹp như nàng, nhưng để làm gì? Dimitriox không cho là như thế. Chàng không muốn biết điều mà mọi người đều biết, chỉ trừ có mỗi mình chàng. Và chàng lầm lạc, đắm đuối theo cặp mắt của Hecmiơ, cũng như ta lầm lạc khi mê say những đức tính của chàng. Đối với những vật tầm thường và thấp kém hoàn toàn không đáng giá, tình yêu có thể truyền cho hình hài và phẩm cách. Tình yêu không nhìn bằng mắt, mà nhìn bằng tưởng tượng. Vì vậy mà người ta vẽ thần Kiupit có cánh bay là một kẻ mù lòa, và trí tưởng tượng của tình yêu lại không ưa sự phân xét. Những cánh bay, chứ không phải những mắt nhìn, đó là biểu tượng của sự vội vàng không cần cứ: người ta bảo thần Tình ái là một đứa trẻ, vì nó thường lầm lẫn khi lựa chọn. Giống như bọn trẻ con ngỗ nghịch không giữ lời cam kết khi nô đùa, thần Tình ái là một đứa bé bội ước ở khắp nơi. Vì trước khi Dimitriox nhìn thấy cặp mắt của Hecmiơ, chàng tuôn ra bao lời thề thốt nói rằng chàng chỉ thuộc về ta, thế nhưng chỉ vừa cảm thấy hơi nóng của người Hecmiơ thì tất cả những lời thề thốt ấy đã tan ra và biến đi như những hạt mưa đá. Ta sẽ đến báo cho chàng về cuộc trốn chạy của nàng Hecmiơ xinh đẹp đêm mai, chàng sẽ đuổi theo nàng đến khu rừng, và nếu vì đưa tin ấy mà ta được chàng cảm ơn thì đó đã là một điều quý hóa. Và giờ đây, để tự thưởng công cho mình, ta trở lại ngay dưới ánh mắt chàng.

Hêlen vào

CẢNH II

Aten. Một gian phòng trong nhà

Quynxơ, Xnắc, Bottom, Phơliút, Xnao và Xtavelinh ra

QUYNXƠ - Cả đội chúng ta đã có mặt đây chưa?

BOTTOM - Tốt hơn hết là cứ gọi tất. Từng người một, theo đúng danh sách.

QUYNXƠ - Đây là cuốn sổ ghi tên tất cả những người được xem như là thích hợp nhất trong cả Aten để thủ vai trong vở kịch của chúng ta trước mặt ngài quận công và nữ quận công vào tối ngày hôn lễ.

BOTTOM - Này bác Pitơ Quynxơ tốt lành ời, trước hết hãy cho biết vở kịch nói về cái gì đã, rồi đọc tên các nhân vật lên, như thế mới được chứ.

QUYNXƠ - Trời đất, vở kịch của chúng ta là *Vở hài kịch oi thắm nhất và cái chết tàn khốc nhất của Piơmơx và Thidobi*⁽¹⁾.

BOTTOM - Tớ bảo đảm với các cậu rằng đây là một vở rất hay, vui ra phết... Nào, bác Pitơ Quynxơ tốt lành, cứ theo sổ mà gọi các nhân vật đi.. Các cậu đứng thẳng vào.

QUYNXƠ - Tớ gọi thì trả lời nhé... Nic Bottom, thợ dệt.

BOTTOM - Có. Nói xem tớ đóng vai gì, rồi hăng tiếp.

QUYNXƠ - Nic Bottom, cậu được phân vai Piơmơx.

BOTTOM - Piơmơx là loại người nào? Một kẻ si tình hay một tên bạo chúa?

QUYNXƠ - Một kẻ si tình tự sát một cách hào hùng vì tình yêu.

BOTTOM - Để đóng vai này cho tốt, phải rỏ ít nhiều nước mắt. Nếu tớ thủ vai, thì khán giả hãy liệu hồn mà xem mắt của mình, tớ sẽ vung lên bão táp và gây ra đồng cảm chừng nào. Qua những người khác đi... Thế nhưng, cái khí chất chính của tớ lại hợp với một vai bạo chúa. Tớ có thể thủ vai Ecquyn⁽²⁾ như ít người đóng được, hay một vai làm nổ tung mọi vật, và phán ra những lời quyết liệt⁽³⁾.

Những hòn đá hòn căm

Âm âm va chạm

Sẽ đập tan xích khóa

Ở cổng các ngục tù

⁽¹⁾ Shakespeare giễu cợt cách chia rạch rồi các thể loại kịch theo truyền thống. Ở đây, ngay tên gọi của vở kịch này cũng có tính chất hài hước, vì là "hài kịch" mà lại "bi thảm", nhưng về thực chất lại là "bi kịch" mà "buồn cười".

⁽²⁾ Ecquyn, nhân vật anh hùng, có sức khỏe phi thường, lập 12 chiến công rực rỡ trong thần thoại La Mã (trong thần thoại Hy Lạp là Eracles).

⁽³⁾ Trong nguyên văn, "xé nát một con mèo".

*Và xe mây Phibox⁽¹⁾
Sẽ chiếu sáng từ xa
Làm tan tan hợp hợp
Những số phận rủi ro.*

Thật tuyệt diệu!... Giờ hãy gọi tên các diễn viên khác đi... Đó là giọng của Ecquyn, giọng của một bạo chúa... Một kẻ si tình thì thống thiết hơn.

QUYNXƠ - Phranxix Phơliút, thợ chữa ống bể.

PHƠLIÚT - Có, Pítơ Quynxơ.

QUYNXƠ - Cậu phải đóng vai Thidơbi.

PHƠLIÚT - Thidơbi là ai? Một kĩ sĩ lang thang à?

QUYNXƠ - Đó là vị phu nhân mà Piơmơx phải yêu.

PHƠLIÚT - Này, nói thực, đừng để tớ đóng vai nữ. Râu tớ đang lên đây này.

QUYNXƠ - Chẳng sao cả. Cậu sẽ đeo mặt nạ khi đóng vai và cậu tha hồ nói giọng kim thật nhỏ.

BOTTOM - Nếu tớ che được mặt thì cho tớ đóng vai Thidơbi với, tớ sẽ nói bằng một giọng thanh nhỏ nhẹ ghê gớm: "Thidơni, Thidơni"... "Ôi, anh Piơmơx, người yêu thương mến của em ôi! Thidơbi thân yêu của anh, người đàn bà thân yêu của anh đây!"

QUYNXƠ - Không, không, cậu phải đóng vai Piơmơx, còn Phơliút, cậu thì vai Thidơbi.

BOTTOM - Thôi được, tiếp đi.

QUYNXƠ - Rôbin Xtavelinh, thợ may.

XTAVELINH - Có, Pítơ Quynxơ ạ.

QUYNXƠ - Rôbin Xtavelinh ạ, cậu phải đóng vai mẹ Thidơbi. Tôm Xnao, thợ hàn nổi.

XNAO - Có, Pítơ Quynxơ.

QUYNXƠ - Cậu đóng vai bố Piơmơx; còn tớ thì vai bố Thidơbi. Còn Xnắc, thợ mộc, cậu đóng vai sư tử, tớ hy vọng là vậy.

⁽¹⁾ Phibox: thần Mặt trời.

XNÁC - Cậu đã có cái phần vai sư tử viết ra chưa? Nếu có thì xin cậu cho tớ, vì tớ chậm thuộc lắm.

QUYNXƠ - Cậu có thể ứng khẩu ra, vì chỉ là gầm rú thôi mà.

BOTTOM - Cho tớ đóng vai sư tử với. Tớ sẽ gầm rú khiến cho ai cũng khoái chí khi nghe tớ. Tớ sẽ gầm rú khiến cho ngài quận công phải nói: “Để cho hấn gầm rú nữa đi! Để cho hấn gầm rú nữa đi!”.

QUYNXƠ - A, nếu cậu làm ghê gớm quá thì nữ quận công và các bà phu nhân sẽ phát hoảng lên, họ sẽ kêu thét lên, và như thế là đủ để treo cổ tất cả bọn ta lên.

TẤT CẢ - Treo cổ tất cả bọn ta, mỗi bà mẹ một thằng con.

BOTTOM - Các ông bạn của tôi ơi, tớ đồng ý với các cậu rằng nếu ta làm các phu nhân hoảng sợ, thì họ không có cách phán xét nào hơn là treo cổ bọn ta. Nhưng tớ sẽ hạ giọng xuống đến mức tớ sẽ gầm rú một cách dịu dàng y như một con chim bồ câu đang mớm cho con. Tớ sẽ gầm rú y như một con chim họa mi.

QUYNXƠ - Cậu không thể đóng vai nào khác vai Piromơ. Vì Piromơ là một người có bộ mặt dịu dàng, một người tử tế như người ta ưa thấy vào một ngày hè, một người rất lịch sự, đáng yêu, bởi vậy cậu nhất thiết phải đóng vai Piromơ.

BOTTOM - Được, tớ sẽ lĩnh vai ấy cho. Đóng vai ấy thì bộ râu nào là hợp nhất với tớ?

QUYNXƠ - Cái nào cũng được, tùy ý cậu.

BOTTOM - Tớ sẽ ra vai hoặc là với một bộ râu màu rơm nhé, một bộ râu da cam rậm nhé, một bộ râu đỏ lấm tấm nhé, hoặc là với một bộ râu màu vương miện Pháp, vàng chói⁽¹⁾.

QUYNXƠ - Mấy cái vương miện Pháp hoàn toàn không có râu, và thế là cậu đóng kịch mặt trơn. Nhưng này, các ông tướng ơi, đây là phần vai của các cậu. Và tớ yêu cầu các cậu, van xin các cậu, khuyên can các cậu học kỹ vai mình cho kịp đêm mai, và

⁽¹⁾ Trong sân khấu thời Elidabét ở Anh, râu đeo phải thích hợp với các loại vai. Ở đây Bottom lại định đeo cho mình râu của các loại nhân vật: trộm cướp, giết người, phản bội. “Vương miện Pháp là một câu đùa, vì có liên quan đến bệnh giang mai, mà người Anh, người Đức cũng thường gọi là “bệnh Pháp”, trong khi người Pháp thì lại gọi là “bệnh của Nêôpôn” (Italia).

gặp tớ dưới ánh trăng, ở khu rừng thuộc lâu đài, cách thành phố một dặm. Bọn ta sẽ tập diễn ở đấy, vì nếu chúng ta gặp nhau trong thành phố thì chúng ta sẽ bị thiên hạ quấy rầy và ý đồ của ta lộ hết. Trong lúc chờ đợi, tớ sẽ lập một bản danh sách các đồ đạc cần cho vở kịch của ta. Tớ van các cậu, đừng quên đấy.

BOTTOM - Bọn tớ sẽ đến và ở đấy chúng ta sẽ tập diễn thật tự do và hăng hái.

QUYNXƠ - Hãy cố lên. Phải cho thật hoàn hảo. Chào các cậu. Chỗ gặp là cây sồi của quận công.

BOTTOM - Đủ rồi. Bọn tớ nhất định sẽ y hẹn⁽¹⁾.

Họ vào

⁽¹⁾ Trong nguyên văn: “Y lời hay cứ cắt dây cung”, nhắc lại lời của những người thợ bắn cung: “Nếu bắn không trúng đích thì xin cứ cắt dây cung đi!”.

HỒI HAI

CẢNH I

Một khu rừng gần Aten

Một tiên nữ ra bằng một cửa và Pắc ra bằng cửa kia

PẮC - Nào, tiên nữ, nàng lang thang những chốn nào?

TIÊN NỮ -

Trên đồi, trên lũng,

Qua bụi, qua bờ,

Trên vườn, trên giậu,

Qua nước, qua lửa,

Ta lang thang khắp chốn khắp nơi

Còn nhanh hơn vầng trăng bạc.

Ta hầu hoàng hậu loài tiên

Thấm ướt vết chân trên cỏ.⁽¹⁾

Loài hoa anh thảo cao to là khách trọ của nàng:

Người thấy những vết đậm đà trên tấm áo vàng của chúng

Đó là những viên hồng ngọc, sở thích loài tiên,

Những nốt ruồi nơi chứa đọng hương thơm.

Giờ đây ta phải đi tìm mấy giọt sương để đeo một viên ngọc vào mỗi tai anh thảo. Xin từ biệt người, thẳng hể của các vị

⁽¹⁾ Những vòng tròn sáng thường thấy trên bãi cỏ xanh được xem như là vết chân những điệu múa vòng của loài tiên.

tiên. Ta đi đây. Hoàng hậu của chúng tôi và các tiên đồng của nàng sắp đến đây rồi.

PÁC - Đêm nay đức vua mở cuộc thi vui ở nơi đây, hãy xem chừng đừng để cho người nhìn thấy hoàng hậu. Ôbêron nổi lòi đình ghê gớm, vì nàng có một cậu bé xinh đẹp, lấy trộm của nhà vua Ấn Độ, làm người hầu cận. Nàng chưa bao giờ lấy về một đứa bé dịu hiền đến thế. Ôbêron thì ghen tức, muốn rút đứa bé về làm kỹ sĩ trong đoàn tùy tùng của mình để dạo chơi các khu rừng hoang dã. Nhưng nàng cố giữ đứa bé yêu thương bằng sức mạnh, kết hoa quanh người hấn và lấy hấn làm tất cả niềm vui của mình. Và bây giờ đức vua và hoàng hậu không bao giờ gặp nhau trong rừng hay trên bãi cỏ, cạnh giếng nước trong hay dưới ánh sao đêm, mà lại không cãi nhau, khiến cho các tiên đồng hoảng sợ chạy vào đài các hoa quả và giấu mình trong đó.

TIÊN NỮ - Hoặc là ta lầm lẫn hình dáng và cung cách của người, hoặc chính người là gã thiên thần khôn ranh, hay lừa đảo gọi là Rôbin Tốt bụng. Phải chăng người là đứa hay dọa nạt các cô gái trong làng, vớt kem trên sữa và đôi khi phá đám trong cối xay khiến cho bà nội trợ thở dốc ra mà vẫn không nên công cán gì, hoặc có khi làm cho rượu không lên men, làm cho những người đi đêm lạc lối rồi cười cợt nỗi nhọc nhằn của họ? Và này, Pắc dịu dàng, những ai gọi người là Tiểu yêu, người giúp việc cho họ và khiến họ gặp điều may, phải chăng chính là người đó?

PÁC - Nàng nói đúng. Chính tôi là kẻ lữ hành vui vẻ ban đêm. Tôi làm trò cho Ôbêron và khiến đức ông mỉm cười, khi tôi đánh lừa một con ngựa đực mập mập, nuôi toàn bằng đậu, bằng cách hí vang giống như một con ngựa cái còn non. Có khi tôi lại giấu mình trong bát ăn của một mục tử nằm mồm dưới hình một con cua rán và rồi khi mục tử uống, tôi húc vào môi và đổ rượu lên thân hình khô héo của mục tử. Người đàn bà khôn ngoan nhất, khi kể câu chuyện buồn thảm nhất, đôi lúc tưởng lầm tôi là cái ghế ba chân, tôi bèn trượt đi dưới móng bà, thế là bà ta ngã lăn kềnh, kêu to: "Ôi, lão thợ may", rồi đâm ho sặc sụa. Thế là cả lũ ôm bụng cười, và hòa chung niềm vui với nhau, họ vừa hí mũi vừa thề thốt rằng chưa bao giờ được trải qua một giờ vui như thế. Nhưng này tiên nữ, tránh ra, Ôbêron đang đến kia kìa.

TIÊN NỮ - Và đây nữ hoàng tiên chủ của tôi. Ước gì đức vua đã đi rồi.

*Ôbêron và tùy tùng ra bằng một cửa và
Titania cùng tùy tùng ra bằng cửa khác*

ÔBÊRON - Nay Titania kiêu hãnh, đêm trăng lại xúi quẩy gặp nhau.

TITANIA - Sao, Ôbêron đồ kị! Nay, các tiên đồng, hãy cùng nhau bay khỏi nơi đây, ta đã thề từ bỏ cuộc đời chung chạ với chàng.

ÔBÊRON - Đứng lại, đồ phóng đảng hỗn hào: ta không là chúa tể của nàng sao?

TITANIA - Thế thì ta phải là nữ chúa của người. Nhưng ta biết rằng người đã trốn khỏi xứ tiên và dưới hình dạng của một gã Corin⁽¹⁾ suốt ngày ngồi thối sáo cuộng rạ và làm thơ tình yêu dăng nàng Philida say đắm. Vì sao người lại trở về đây từ những bến bờ xa xôi nhất của Ấn Độ? Thực ra, phải chăng là vì nàng Amadôn hờn hĩnh, nữ chúa đi giày cao đế và mối tình thượng võ của người, sắp kết duyên cùng Thidiox? Và người đến để mang lại niềm hoan lạc và sự phồn vinh cho chẵn gối của họ?

ÔBÊRON - Thật xấu hổ cho nàng, Titania, sao lại có thể nghĩ như thế về lòng tin cậy của ta đối với Hipôlita, khi biết rằng ta biết chính mối tình của nàng đối với Thidiox? Nàng đã chẳng nhân đêm mờ chập choạng mà dẫn hấn đi xa khỏi nàng Pêrigiênia mà hấn cướp được đó sao? Và làm hấn phản bội lời thề với nàng Igon xinh đẹp, với Ariat và Antiôpa?⁽²⁾

TITANIA - Những thứ đó đều là chuyện bịa đặt của lòng ghen tuông. Và không bao giờ, khởi đầu từ buổi giữa hè, đâu là chúng ta có gặp nhau ở trên đồi, dưới lũng, trong rừng, ngoài bãi cỏ, cạnh một nguồn nước lát sỏi hay một con suối đầy lau sậy, hoặc trên dải đất sóng vỗ bên bờ biển để nhảy múa theo tiếng gió vi vu mà người lại không quấy phá cuộc vui của bọn ta bằng những lời cãi cọ ồn ào. Và những ngọn gió, réo rắt theo bọn ta một cách vô hiệu quả, như để trả thù, đã hút lên từ biển cả những đám mây truyền nhiễm; những đám mây này rơi xuống đất liền đã khiến cho từng con sông nhỏ cũng căng phồng lên, khiến cho nước chảy tràn qua bờ: như vậy là con bò đã đeo ách trên vai một cách vô ích, người đi cày mất không những giọt mồ hôi của mình và ngọn lúa xanh đã thối rửa trước khi những hạt lúa

⁽¹⁾ Tức một gã mục đồng.

⁽²⁾ Tên những nhân vật này đều được Shakespeare rút ra từ cuộc đời của Thidiox dựa theo các sách cổ.

nảy bông. Chuông trại thì trống không dưới cánh đồng ngập nước, còn bầy quạ thì được nuôi béo bằng thịt gia súc chết dịch. Bãi chơi trò chín người⁽¹⁾ ngập ngựa bùn lầy và người ta không còn nhận ra được những lối đi quanh co giữa đồng cỏ rậm rạp vì không còn dấu vết. Lũ người trần thế mất đi những cuộc vui mùa đông: giờ đây đêm đêm không còn vang vọng tiếng hát ngợi ca hay tiếng chuông cầu nguyện phước lành. Vì vậy mà trăng, nữ thần của sóng nước, tái xanh lên vì giận dữ, làm ướt đầm toàn bộ không khí khiến các bệnh thấp khớp ào ào phát triển. Vào giữa cảnh hỗn loạn ấy, ta thấy bốn mùa biến đổi: tuyết trắng rơi xuống lòng tươi mát của một đóa hồng đỏ sẫm, và một dây nụ hoa mùa hạ, dịu dàng, ngát hương, được đặt lên cằm, lên trán giá băng của lão già Đông như để nhạo cười. Mùa xuân, mùa hạ, mùa thu sinh sôi, mùa đông giận dữ thay đổi trang phục thông thường của chúng, và do sự phát triển lung tung này, mọi người kinh ngạc không nhận ra cái gì là cái gì nữa. Bao nhiêu tai họa ấy là do sự cãi cò, sự bất hòa của chúng ta mà ra: chúng ta là nguồn gốc đã sản sinh ra chúng.

ÔBÊRON - Thì nàng hãy sửa chữa đi, điều đó chỉ tùy thuộc ở nàng. Vì sao Titania lại làm phật ý chàng Ôbêron của nàng? Tôi chỉ xin nàng một thằng bé lấy trộm được để làm người thuộc hạ trung thành.

TITANIA - Hãy dẹp yên trái tim của chàng lại. Cả đất nước thần tiên của chàng cũng không mua được thằng bé của tôi. Mẹ nó là một tín đồ thuộc dòng phái của tôi và trong không khí ngát hương của xứ Ấn Độ, đêm đêm, nàng vẫn thường trò chuyện bên tôi, rồi ngồi trên cát vàng của Nêptuyn⁽²⁾ cùng tôi nhìn những chiếc thuyền buôn chất nặng chuyển đi trên sóng nước, chúng tôi đã cười vui vẻ khi thấy những cánh buồm ểnh bụng ra vì mang thai với ngọn gió tà dâm. Và nàng, lúc đó đang mang người tùy tùng trẻ tuổi của tôi trong bụng, giả đồ bắt chước, đi lại một cách dịu dàng uyển chuyển như bơi, dong buồm chạy trên đất liền, tìm kiếm cho tôi những quà tặng nhỏ rồi quay trở lại chất đầy hàng hóa, như sau một chuyến đi xa. Nhưng là một người trần thế, nàng đã chết vì đứa bé đó. Vì tình yêu với người mẹ,

⁽¹⁾ Trò chơi cổ ở nông thôn, theo một hình vuông vạch trên bãi cỏ, gồm mỗi bên chín người.

⁽²⁾ Thần Biển.

tôi nuôi dưỡng thẳng con của nàng. Và cũng vì tình yêu với nàng, tôi quyết không xa rời nó.

ÔBÊRÔN - Nàng định ở lại trong khu rừng này bao lâu?

TITANIA - Có thể là cho đến sau ngày cưới của Thidiox. Nếu chàng muốn nhảy một cách lặng lẽ trong cuộc khiêu vũ của bọn ta và xem những trò chơi dưới trăng của bọn ta thì hãy đi với bọn ta, bằng không, hãy tránh tôi đi và tôi sẽ lánh xa những nơi chàng đi tới.

ÔBÊRÔN - Đưa cho tôi đứa bé ấy, tôi sẽ đi với nàng.

TITANIA - Không, dù cho có đổi cả vương quốc thần tiên của chàng. Nào, các tiên đồng, hãy đi xa! Chúng tôi sẽ mắng mỏ nhau ngay, nếu ta ở lại lâu hơn.

Titania và tùy tùng vào

ÔBÊRÔN - Được, cứ cho người đi lối ấy. Người sẽ không đi khỏi cánh rừng này cho đến khi ta hành hạ người về sự lẳng mạn này. Lại đây, Pắc đáng yêu của ta! Mày có nhớ không, một lần ta ngồi trên một mỏm đá và lắng nghe một cô người cá, cuồi trên lưng một con cá lớn, hát một làn điệu du dương và dịu dàng đến nỗi biển cả sóng cồn cũng trở nên êm ả khi nghe giọng hát của nàng và một vài ngôi sao điên dại bay ra khỏi tinh thể của mình để nghe điệu nhạc của cô gái biển khơi?

PẮC - Con vẫn nhớ.

ÔBÊRÔN - Chính lần ấy, ta đã thấy - nhưng mày thì không thấy được - thần Kiupit bay giữa vầng trăng lạnh và trái đất với đầy đủ vũ khí: thần ngấm bắn một trinh nữ xinh tươi ngự ở trời Tây và phóng ra từ cây cung của mình một mũi tên tình yêu mạnh đến mức có thể xuyên qua mười vạn trái tim. Nhưng ta thấy được mũi tên nồng cháy của thần Kiupit trẻ tuổi tắt ngấm trong những tia sáng trong trắng của mặt trăng ẩm ướt và cô gái quyền quý đi qua, trinh bạch trong tư tưởng, thoát khỏi nợ tình yêu. Thế nhưng ta lại nhận ra được nơi mũi tên của thần Kiupit rơi xuống. Nó rơi xuống một đóa hoa nhỏ ở phía Tây, trước kia trắng màu sữa, nay đỏ ửng lên vì vết thương tình, các cô gái gọi nó là Hoa lan tình⁽¹⁾. Mày hãy tìm cho ta đóa hoa ấy. Có lần ta đã chỉ cho mày xem lá cây hoa ấy. Nhựa hoa ấy đặt

⁽¹⁾ Trong nguyên văn: Love-in-idleness, tên một loài hoa păng-xê (Viola tricolor).

vào mí mắt của một người đang ngủ sẽ làm cho người ấy, đàn ông hay đàn bà, yêu điên dại sinh vật đầu tiên nhìn thấy khi tỉnh dậy. Tìm cho ta cây hoa ấy và mày phải trở lại đây ngay trước khi con Lêviathon⁽¹⁾ kịp bơi đi một dặm.

PÁC - Con bay một vòng quanh trái đất trong bốn mươi phút.

ÔBÊRON - Có được thứ nhựa đó rồi, ta sẽ dõi theo Titania và khi nàng ngủ, ta sẽ đổ nhựa lên mắt nàng. Vật đầu tiên nàng nhìn thấy khi tỉnh dậy, đầu đấy là một con sư tử, một con gấu, hay chó sói, hay trâu, hoặc một con khỉ chuyên quấy phá, một con bú dù tinh nghịch, nàng cũng sẽ theo đuổi với một tấm lòng tràn ngập yêu đương. Và trước khi ta cất khỏi mắt nàng cái phép lạ này - ta có thể làm điều này bằng một thứ cây khác - ta sẽ buộc nàng trả đũa tùy từng cho ta. Nhưng ai đang đến kia? Ta là kẻ vô hình, ta sẽ nghe trộm câu chuyện của họ.

Dimitriox ra, Hêlen theo sau

ĐIMITRIOX - Tôi không yêu cô, vậy đừng có theo tôi. Laixandơ và nàng Hecmơ xinh đẹp ở nơi đâu? Ta muốn giết một người, người kia lại giết ta. Cô nói với tôi họ chạy trốn vào khu rừng này, và đây, tôi đến rồi, nhưng ta là thằng điên giữa rừng vì đâu có thấy Hecmơ của ta! Từ nay, cô hãy đi thôi, và đừng theo tôi nữa!

HÊLEN - Anh cuốn hút em, anh là một thứ đá kim cương có trái tim cứng rắn. Nhưng anh cuốn hút không phải sắt đâu, vì tim em thực thà là thép. Hãy mất đi sức mạnh cuốn hút thì em sẽ không còn sức mạnh theo anh.

ĐIMITRIOX - Tôi đã lôi kéo cô chẳng? Tôi đã nói với cô những lời êm đẹp chẳng? Hay là đúng hơn, tôi đã không nói một cách rất chân thật với cô rằng tôi không yêu cô mà cũng không thể yêu cô?

HÊLEN - Chính vì thế mà em càng yêu anh. Em là con chó của anh. Anh Dimitriox ạ, anh càng đánh em, em càng quấn quýt bên chân anh. Hãy đối xử với em như con chó của anh, cứ xua đuổi em, cứ đánh đập em, cứ ruồng rẫy em, cứ bỏ rơi em, em chỉ xin được đi theo anh, dẫu cho là em vẫn không xứng đáng như thế này đây. Còn có vị trí nào tồi tệ hơn mà em có thể cầu xin

⁽¹⁾ Tên một con quái vật khổng lồ ở biển, theo Kinh thánh.

trong tình yêu của anh là được anh đối xử như con chó của anh, tuy rằng đó là một vị trí cao quý đối với em?

DIMITRIOX - Đừng gây cho tâm trí tôi quá nhiều phản kích, vì tôi đau lòng mỗi lúc tôi nhìn cô.

HÉLEN - Còn em lại đau lòng mỗi lúc không nhìn thấy anh.

DIMITRIOX - Cô thật đã xúc phạm đức hạnh của mình quá lắm khi rời bỏ thành phố và hạ mình vào tay một kẻ không yêu cô, đem phó thác cái kho tàng phong phú đức trinh bạch của mình cho sự may rủi đêm khuya và sự bất trắc của một nơi hoang vắng.

HÉLEN - Đức tính của anh là lợi ích của em. Bởi vậy không phải là đêm khi em nhìn thấy anh, cho nên em cho rằng giờ đây em không sống trong đêm, mà cánh rừng này cũng không vắng người vì anh là cả thế giới đối với em. Vậy thì làm sao lại có thể nói rằng em đang ở một mình khi mà cả thế giới đang ở đây để nhìn em?

DIMITRIOX - Tôi sẽ chạy trốn khỏi cô, nấp mình sau bụi rậm và để mặc cô cho thú dữ.

HÉLEN - Con thú dữ nhất cũng không có một trái tim như anh. Chạy đi đâu là tùy anh, lịch sử sẽ đổi thay: Apôlô bỏ chạy còn Đapnê thì đuổi theo⁽¹⁾; chim câu đuổi bắt chim ưng; con nai hiền lành, nhanh chân lên để bắt con hổ. Đó là độ nhanh vô ích, vì chạy trốn là sự dửng dưng và đuổi theo là sự nhát gan!

DIMITRIOX - Tôi quyết không ngừng lại ở những câu chuyện của cô. Hãy để cho tôi đi. Hoặc nếu cô theo tôi thì chớ tin rằng tôi sẽ không làm hại cô ở trong rừng.

HÉLEN - Than ôi, trong đền thờ, trong thành phố, ngoài cánh đồng, anh đều làm hại tôi. Ôi, Dimitriox, những sai trái của anh đã gây tai tiếng cho phái yếu chúng tôi. Chúng tôi không thể giành giật lấy tình yêu như bọn đàn ông thường làm, chúng tôi sinh ra là để được ve vãn chứ không phải để đi ve vãn. Tôi sẽ đi theo anh và biến địa ngục này thành thiên đường bằng cách chết trong tay của người mình yêu tha thiết.

Dimitriox và Hêlen vào

⁽¹⁾ Trong thần thoại, Apôlô yêu say đắm Đapnê, chạy đuổi theo nàng. Đapnê kêu cứu các thần, được biến thành cây nguyệt quế.

ÔBÊRON - Vĩnh biệt cô nàng. Trước khi hấn rời khỏi lùm cây này, chính hấn sẽ tìm kiếm tình yêu của nàng và nàng sẽ chạy trốn hấn.

Pắc ra

- Mày có bông hoa đó chưa? Hoan hô anh chàng đang tử.

PẮC - Thưa có, này hoa đây.

ÔBÊRON - Mày hãy đưa nó cho ta. Ta biết một bồn cây nơi đó hoa bách lý hương đang nở và mọc đầy những cành anh thảo và những cành hoa tím đung đưa; gần như phủ kín bằng hoa kim ngân nở rộ, bằng những đóa hoa hồng dịu ngát và những nhánh hồng hoang, đêm đêm, đôi lúc Titania ngủ ở đấy, được ru êm trong những đóa hoa kia bằng các điệu múa và các trò vui, và ở đó con rắn trải bộ da nạm bạc của nó thành một tấm áo đủ rộng để ấp ủ một nàng tiên. Ta sẽ đắp nhựa này lên mắt nàng và làm cho trí nàng đầy những hoang tưởng hãi hùng. Mày cũng cầm lấy một ít nhựa và tìm khắp lùm cây đây: một cô gái dịu dàng đất Aten đang yêu say đắm một anh chàng kiêu bạc. Hãy bơi lên mắt hấn, nhưng phải làm thế nào cho vật đầu tiên hấn thấy lại là cô gái kia. Mày sẽ nhận ra anh chàng đó bằng bộ áo quần Aten mà hấn mặc. Phải làm việc đó cho cẩn thận, để hấn tỏ ra yêu cô gái nhiều hơn là cô gái yêu hấn. Và xem chừng phải đến gặp ta trước tiếng gà gáy đầu tiên.

PẮC - Xin Chúa công đừng lo, kẻ hầu hạ này sẽ làm đúng như thế.

Vào

CẢNH II

Một chỗ khác ở trong rừng

Titania và tùy tùng ra

TITANIA - Nào, bây giờ một điệu múa vòng và một bài tiên ca! Rồi thì trong chốc lát⁽¹⁾, hãy đi, người thì giết sâu trong những nụ

⁽¹⁾ Trong nguyên văn, "trong một phần ba phút".

hồng hương, người thì sẵn dơi lấy những đôi cánh bằng da của chúng mà dệt áo cho các tiểu thần của ta, người thì ngăn giữ con cú ồn ào, cứ đêm đêm lại gào hú kinh ngạc trước những trò chơi kỳ lạ của chúng ta. Giờ hãy hát cho ta ngủ, rồi mỗi người một việc và để cho ta nghỉ ngơi.

Bài hát

TIÊN NỮ THỨ NHẤT-

*Lũ các người, loài rắn khoang hai nọc
Loài nhím gai, đừng hiện ra!
Kì đà và rắn giun, đừng làm bậy
Chớ lại gần hoàng hậu loài tiên ta!*

ĐỒNG CA -

*Philômen⁽¹⁾, hòa giọng ca
Vào bài ru dịu dàng của ta!
Ru hơi, ru hơi, ru hơi; ru hơi, ru hơi, ru hơi.
Không tai họa,
Không phù phép, không bùa ma
Đến gần này tiên diễm lệ của ta!
Xin chúc ngủ ngon theo tiếng ru ca.*

TIÊN NỮ THỨ HAI -

*Lũ nhện đang chăng tơ, đừng đến nơi đây,
Cút khỏi nơi đây, loài nhện dài chân, cút khỏi nơi đây!
Giống bọ hung đen, đừng đến gần
Sâu bọ và ốc sên, chớ gây tàn hại!*

ĐỒNG CA -

*Philômen, hòa giọng ca
Vào bài ru dịu dàng của ta!*

TIÊN NỮ THỨ NHẤT -

*Đi thôi, mọi việc đã yên!
Chỉ một người canh gác đứng riêng.*

⁽¹⁾ Một tên gọi loài chim họa mi.

Các tiên nữ vào. Titania ngủ, Ôbêron ra

ÔBÊRON - Vật nàng thấy khi nàng tỉnh dậy (*ép bông hoa vào mí mắt Titania*), nàng phải đem lòng yêu thực sự, yêu thương và khổ đau vì nó, cho dầu đó là con báo, con mèo, con gấu hay con lợn rừng có bờm dựng đứng. Khi nàng tỉnh giấc, vật hiện ra trước mắt sẽ thành người thân yêu. Hãy tỉnh dậy khi một kẻ dè tiện lại gần!

Vào

Laixanđơ và Hecmiơ ra

LAIXANĐƠ - Em yêu xinh đẹp, lang thang mãi trong rừng em đã mệt, và nói thật, anh đã quên mất lối đi. Hecmiơ ơi, nếu em đồng ý, chúng ta sẽ nghỉ lại nơi đây và chờ ánh ngày êm đẹp.

HECMIƠ - Phải thế thôi, anh Laixanđơ ạ. Anh hãy tìm cho mình một chỗ ngủ, còn em sẽ ngả đầu vào cái bồn hoa này.

LAIXANĐƠ - Một luống cỏ làm gối chung cho cả đôi ta, một trái tim, một cái giường, hai tấm lòng và một lời nguyện ước.

HECMIƠ - Không, anh Laixanđơ tốt lành ơi! Anh thương yêu, vì tình nghĩa với em, hãy nằm xa ra một chút, đừng nằm gần quá thế.

LAIXANĐƠ - Ôi, em dịu hiền, hãy hiểu cho lòng trong trắng của anh. Tình yêu phải hiểu nghĩa theo ngôn ngữ của tình yêu. Anh muốn nói rằng trái tim anh đã gắn liền với trái tim em đến mức ta có thể hóa chúng làm một. Hai tấm lòng quyện chặt với nhau bằng một lời thề thành ra hai tấm lòng và một lời nguyện ước. Vì vậy mà đừng chối từ một chỗ nằm ở cạnh bên em, vì hỡi Hecmiơ, chính nằm như thế là anh không bội ước lời nguyện⁽¹⁾.

HECMIƠ - Laixanđơ nói những điều bí hiểm tài tình vậy thay! Đức hạnh và danh dự của em đáng nguyên rửa biết bao nhiêu nếu như Hecmiơ có ý nói rằng Laixanđơ bội ước lời nguyện. Nhưng, bạn thân yêu ơi, vì tình yêu và phép lịch sự, hãy nằm xa ra hơn nữa. Trong đạo đức con người, một khoảng cách như vậy là thích hợp để nói về một chàng trai đức hạnh và một cô gái tiết trinh. Nay, bạn hiền ơi, xin chúc ngủ ngon và cầu cho tình yêu

⁽¹⁾ Chơi chữ trong nguyên văn: *To lie* trong tiếng Anh, vừa có nghĩa là “nằm” vừa có nghĩa là “nói dối, bội ước lời nguyện”.

của chàng không bao giờ phai nhạt cho đến khi cuộc đời êm đẹp của chàng kết thúc!

LAIXANDƠ - Anh nguyện: Amen, Amen cho lời cầu chúc tốt lành kia và xin cuộc đời cứ kết thúc khi lòng chung thủy của anh kết thúc! Đây là giường của anh và mong rằng giấc ngủ sẽ khiến cho em được nghỉ ngơi hoàn toàn.

HECMIO - Một nửa lời chúc tụng kia xin dồn lên mắt của người chúc tụng!

Họ vào

Pắc ra

PẮC - Mình đã đi khắp cánh rừng mà chẳng tìm thấy anh chàng người Aten để nghiệm trên mắt hấn sức mạnh kích thích tình yêu của thứ hoa này. Đêm khuya và im lặng! Ai kia? Hấn mặc quần áo kiểu Aten, chính hấn là người mà thầy ta nói đã khinh bạc cô gái Aten. Còn đây là cô gái, ngủ say trên mặt đất ẩm thấp và bẩn thỉu. Một tâm hồn tươi đẹp! Nàng không dám nằm gần cái anh chàng keo kiệt trong tình yêu và giết hại phép lịch sự này. Đồ thô lỗ, ta ném lên mắt mày (*ép bông hoa vào mí mắt Laixandơ*) tất cả quyền lực của phép lạ này. Khi mày tỉnh giấc, tình yêu sẽ cấm đoán không cho giấc ngủ động lại trên mắt mày! Vậy thì hãy tỉnh dậy khi ta đi rồi, vì bây giờ ta phải đến với Ôbêron.

Vào

Đimitriox và Hêlen chạy ra

HÊLEN - Đứng lại, anh Đimitriox thân yêu, dẫu anh có phải giết em.

ĐIMITRIOX - Tôi ra lệnh cho cô, từ nay, đừng ám ảnh tôi như thế nữa.

HÊLEN - Ôi, anh quyết định bỏ em trong đêm tối sao? Xin đừng làm thế.

ĐIMITRIOX - Đứng lại, không thì tai họa mặc cô, tôi quyết đi một mình.

Vào

HÊLEN - Ôi, ta hết cả hơi sức trong cuộc đuổi bắt cuồng si này. Ta càng cầu xin nhiều, ân huệ ta càng ít. Hecmior mới là người hạnh phúc, dẫu cho nàng ở nơi đâu. Vì nàng có đôi mắt diễm huyền và lời cuốn, nhưng sao mắt nàng lại sáng thế? Hấn không phải là vì những giọt nước mắt đắng cay. Nếu vậy thì mắt ta còn chan chứa lệ nhiều hơn mắt nàng. Không, không, ta xấu xí như một con gấu, vì loài thú dữ gặp ta cũng hoảng sợ

chạy xa. Cho nên không lạ rằng Dimitriox chạy trốn ta như một con quái vật. Cái gương dối trá và độc ác nào đã khiến ta so sánh mình với cặp mắt lóng lánh của Hecmiơ? Nhưng ai đây? Laixanđơ! Nằm trên đất! Chết? Hay ngủ? Ta không thấy máu, không thấy vết thương. Laixanđơ, nếu anh còn sống, ông anh tốt lành ơi, xin hãy tỉnh dậy.

LAIXANĐƠ (*tỉnh dậy*) - Và anh quyết chạy băng qua ngọn lửa vì tình yêu dịu hiền của em. Hêlen trong sáng ơi! Tạo hóa bày ra cái nghệ thuật khiến anh thấy được trái tim em qua lồng ngực của em. Dimitriox đâu rồi. Ôi, cái tên người dê mặt ấy là một chữ thích hợp biết bao để chết ở đầu mũi kiếm của ta!

HÊLEN - Xin đừng nói thế, Laixanđơ, đừng nói thế. Anh ấy yêu Hecmiơ của anh thì có sao đâu? Có sao đâu, thưa công tử. Vì Hecmiơ vẫn yêu anh, vậy xin anh cứ hạnh phúc.

LAIXANĐƠ - Hạnh phúc cùng với Hecmiơ ư? Không, anh rất hối tiếc những giờ phút tẻ nhạt đã qua cùng cô ấy. Anh yêu Hêlen, chứ không phải Hecmiơ. Ai lại đi đổi một con bồ câu để lấy một con quạ? Ý thức của con người bị lý trí thống trị và lý trí nói rằng em là cô gái xứng đáng hơn. Cây đang lên không chín trước mùa, cho nên trước đây, khi còn trẻ, lý trí của anh chưa chín, còn bây giờ lên tới đỉnh cao của kinh nghiệm con người, lý trí đã trở thành kẻ thống lĩnh ý thức của anh và dắt anh ra trước cặp mắt em. Trong cặp mắt này, anh thấy được những câu chuyện ái ân được viết ra trong cuốn sách phong phú nhất về tình yêu.

HÊLEN - Làm sao mà tôi lại sinh ra để chịu đựng sự chế nhạo sâu cay này? Từ bao giờ tôi đáng làm trò phỉ báng trong tay anh như vậy? Chưa đủ sao, chưa đủ sao, chàng thanh niên kia, rằng tôi chưa bao giờ, không, không bao giờ đáng được con mắt của Dimitriox nhìn vào một cách trìu mến, để cho anh còn đùa cợt sự bất lực của tôi? Thật thà mà nói, anh đã xúc phạm tôi, quả là đã xúc phạm tôi khi anh tán tỉnh tôi một cách khinh khi như vậy. Nhưng thôi chào anh! Có lẽ tôi phải thú nhận rằng tôi đã từng nghĩ anh là một chàng công tử có phép lịch sự chân chính hơn. Ôi, một người đàn bà bị một người đàn ông chối từ lại bị một người đàn ông khác đùa cợt!

Vào

LAIXANDƠ - Nàng không nhìn thấy Hecmiơ. Hecmiơ, hãy ngủ lại đây thôi, và đừng có bao giờ lại gần Laixandơ nữa! Vì, cũng như sự bội thực những thức ăn ngon nhất lại làm cho dạ dày khó chịu nhất, hoặc, như những phái tà giáo mà người ta rời bỏ bị những người mà chúng lừa dối căm ghét nhất, thì cô, sự bội thực của tôi, phái tà giáo của tôi, cô phải bị mọi người căm ghét mà nhiều nhất là tôi!

Vào

HECMIO (*tỉnh giấc*) - Cứu em với, anh Laixandơ, cứu em với! Hãy cố lôi con rắn đang bò trên ngực em ra! Ôi, thương tôi với! Giấc mơ mới khiếp đảm làm sao! Laixandơ, anh nhìn xem em run lên vì sợ hãi đây này: em thấy con rắn đang cắn rút ngực em mà anh thì lại ngồi cười nhìn con mồi đau khổ của nó. Laixandơ? Sao, đi rồi sao? Laixandơ, công tử, sao, không gọi thấu nữa sao? Đi mất rồi ư? Không một tiếng, không một lời? Than ôi, anh ở đâu? Nếu anh nghe thấy, hãy nói lên đi! Hãy nói lên đi, vì mọi thứ tình yêu trên đời này! Em sắp ngất đi vì sợ hãi đây. Không à? Vậy thì em thấy rõ là anh không có ở gần đây. Em phải tìm ra ngay lập tức, hoặc anh, hoặc là cái chết.

Vào

HỒI BA

CẢNH I

Rừng: Titania nằm ngủ

Quynxơ, Xnăc, Bottom, Pholiút, Xnao, và Xtavelinh ra

BOTTOM - Ta đến đủ cả chưa?

QUYNXƠ - Tuyệt, tuyệt, đây là một nơi tuyệt diệu để chúng ta diễn tập. Bãi cỏ xanh này là sân khấu của chúng ta, bụi sơn trà này là hậu trường của chúng ta và chúng ta sẽ làm đúng như sẽ diễn trước mặt ngài quận công.

BOTTOM - Pitor Quynxơ này...

QUYNXƠ - Cậu nói gì, Bottom, anh chàng lăm chuyện?

BOTTOM - Trong vở hài kịch *Piromox và Thidobi* này, có những cái không bao giờ người ta thích được. Trước hết, Piromox phải lòi một mũi kiếm ra để tự sát, điều này các bà lớn không chịu được đâu. Ý kiến anh về chuyện này thế nào?

XNAO - Ôi Đức mẹ, thật hãi hùng kinh sợ.

XTAVELINH - Tớ nghĩ là ta phải bỏ cuộc giết chóc khi mọi việc đã xong xuôi.

BOTTOM - Hoàn toàn không phải thế. Tớ có một cách để làm cho ổn chuyện. Viết cho tớ một đoạn giáo đầu; và để cho đoạn giáo đầu này như nói lên rằng chúng ta sẽ không gây ra sự hiểm nghèo nào với những mũi kiếm của chúng ta, rằng thực ra Piromox không bị giết chết và để họ tin chắc hơn, nói với họ rằng tớ, Piromox, không phải là Piromox mà là Bottom, anh chàng thợ dệt: điều này khiến họ mất hết sợ hãi.

QUYNXƠ - Được, sẽ có một đoạn giáo đầu như vậy. Nó sẽ được viết bằng thể thơ tám và sáu⁽¹⁾.

BOTTOM - Không, thêm vào đấy hai nữa. Cứ viết nó bằng thể thơ tám và tám.

XNAO - Liệu các bà lớn có sợ con sư tử không?

XTAVELINH - Tổ cũng lo đấy, tổ cam đoan với các cậu như vậy.

BOTTOM - Các cậu ơi, phải xem xét điều này cho kỹ đấy. Dem lại một con sư tử ra giữa các bà lớn, - cầu Chúa phù hộ cho chúng ta! - là một điều kinh khủng hết sức, bởi vì trong loài thú rừng thì không gì đáng sợ hơn là một con sư tử sống. Chúng ta phải tính đến chuyện này đấy.

XNAO - Vậy thì phải có một lời giáo đầu khác để nói rằng hấn ta không phải là một con sư tử.

BOTTOM - Không, các cậu phải nêu tên hấn ra và một nửa mặt hấn phải lòi ra ở ngoài cổ con sư tử. Tự hấn phải nói lên qua chỗ đó, nói như thế này này hoặc một điều gì tương tự: "Thưa quý phu nhân", hoặc "Thưa các phu nhân diễm lệ, tôi nguyện ước rằng", hoặc "Tôi cầu mong rằng", hoặc "Tôi cầu xin rằng các phu nhân đừng kinh hãi và đừng run sợ: Tôi lấy cuộc đời tôi để bảo đảm cho cuộc đời của quý phu nhân. Nếu quý phu nhân nghĩ rằng tôi đến đây như một con sư tử thì thật là tội nghiệp cho tôi. Không, tôi không phải là như vậy đâu. Tôi là một người như mọi người khác". Và lúc đó, cứ để hấn nêu tên mình ra, rồi nói thẳng với họ rằng hấn là Xnăc, anh chàng thợ mộc.

QUYNXƠ - Được, sẽ làm đúng như thế. Nhưng có hai điều gay, đó là đưa ánh trăng vào trong phòng, vì, như các cậu biết, Piromơx và Thidiox gặp nhau dưới ánh trăng.

XNĂC - Thế cái đêm mà ta diễn thì trăng có sáng không?

BOTTOM - Một cuốn lịch, một cuốn lịch, nhìn xem trong niên giám, tìm ngày có trăng, tìm ngày có trăng.

QUYNXƠ - Có, đêm ấy có sáng trăng.

BOTTOM - Thế thì các cậu cứ việc để mở một cánh trong cái cửa sổ của phòng lớn nơi ta diễn, trăng có thể chiếu sáng vào phòng qua cánh cửa mở.

⁽¹⁾ Các bài dân ca, các ba-lat cổ Anh thường được viết bằng những đoạn thơ bốn câu, mỗi câu tám âm hoặc sáu âm, những câu này liên tiếp xen kẽ nhau.

QUYNXƠ - Phải, hay là một ai đó phải đi ra với một bó gai và một cây đèn, rồi nói rằng mình đến là để hiến thân hay là biểu thị nhân vật Ánh trắng. Lại còn một chuyện khác: chúng ta phải có một bức tường ở trong phòng lớn, vì câu chuyện kể rằng Piơmơx và Thidơbi nói chuyện với nhau qua kẽ nứt của một bức tường.

XNÁC - Các cậu không bao giờ bê vào được một bức tường. Bottom nói gì nào?

BOTTOM - Một người nào đó phải biểu thị bức tường: cứ để hắn mang trên người một ít thạch cao, hoặc đất sét, hoặc vôi vữa để chỉ ra rằng đây là bức tường, rồi hắn phải giữ tay như thế này này và Piơmơx cùng Thidơbi sẽ thăm thì với nhau qua khe hở ấy.

QUYNXƠ - Nếu có thể làm được như vậy thì ổn cả rồi đấy. Nào, ngồi xuống cả đi, hỡi con trai của các bà mẹ, và ôn tập phần vai của mình đi. Piơmơx, cậu bắt đầu đi. Sau khi nói xong đoạn của mình, cậu đi vào cái lùm cây kia. Và cứ thế người nào lượt ấy.

Pắc ra ở phía sau

PẮC - Bọn người ngợm thô bỉ nào mà lại đến nhốn nháo ở đây, gần cạnh cái nôi của hoàng hậu loài tiên như thế? Sao? Một vở kịch sắp diễn! Ta sẽ là một người xem. Cũng có thể là một diễn viên, nếu có dịp.

QUYNXƠ - Piơmơx nói đi. Thidơbi, đứng lên trước.

BOTTOM - Thidơbi em, những bông hoa ngao ngán tỏa hương thơm...

QUYNXƠ - Ngào ngạt, ngào ngạt⁽¹⁾.

BOTTOM - Ngào ngạt tỏa hương thơm, cũng như hơi thở của em, Thidơbi yêu mến nhất đời của anh! Nhưng nghe kìa, có tiếng gọi. Em hãy đứng dậy một lát, anh sẽ trở lại bên em ngay lập tức.

Vào

PẮC (một mình) - Ở đây, chưa có ai đóng một vai Piơmơx kỳ quặc như thế bao giờ.

PHƠIÚT - Giờ tớ đã phải nói chưa?

QUYNXƠ - Trời đất ơi, phải nói chứ. Vì cậu phải hiểu rằng anh ta đi ra là để xem tiếng động vừa nghe và sắp trở lại.

⁽¹⁾ Chú ý rằng đây là những vai hề và màn xen kẽ trong vở kịch này là một màn hề kịch. Ở đây, Bottom đọc lầm "odours" thành "odious", tạm dịch là "ngào ngạt" và "ngao ngán".

PHOLIÚT - Piơmơx, rạng rỡ nhất đời trắng như màu hoa huệ, đỏ như bông hồng trên cành hoa đại hiên ngang, chàng thanh niên hoạt bát nhất và đồng thời người Do Thái yêu kiều nhất, trung thành như con ngựa trung thành nhất không hề mệt mỏi. Piơmơx anh ơi, em sẽ gặp anh tại nhà mồ Nini.

QUYNXƠ - “Nhà mồ Ninơx”, ông ơi! Nhưng đáng lẽ cậu chưa được nói câu đó. Cậu trả lời câu đó cho Piơmơx. Cậu nói tất cả phần vai của mình ngay một lúc, hết thảy những lời đối đáp. Piơmơx, cậu ra đi. Đoạn cuối câu của cậu qua rồi. Đó là “không hề mệt mỏi”.

PHOLIÚT - Ô, trung thành như con ngựa trung thành nhất không hề mệt mỏi.

Pắc và Bottom ra, Bottom đội một cái đầu lừa

BOTTOM - Nếu quả là anh xinh đẹp, Thidơbi em ơi, anh chỉ là của em.

QUYNXƠ - Ôi kỳ quặc! Ôi lạ lùng! Chúng ta bị quỷ ám mất rồi! Cầu nguyện đi, bà con xóm làng ơi! Chạy trốn đi, bà con xóm làng ơi! Cứu với!

Xnắc, Pholiút, Xnao và Xtavelinh vào

PÁC - Ta sẽ theo các người, ta sẽ dẫn các người đi một vòng qua đầm lầy, qua bụi bờ, qua rừng rậm, qua cành gai, ta sẽ là khi thì con ngựa, khi thì con chó, con lợn, con gấu không đầu, khi thì ngọn lửa và rồi lần lượt nào hí, nào sữa, nào kêu eng éc, nào bốc cháy như ngựa, chó, lợn và ngọn lửa.

Vào

BOTTOM - Sao mà chúng nó bỏ chạy cả? Đây là một trò đùa của chúng để làm cho ta hoảng sợ.

Xnao ra

XNAO - Ôi Bottom, cậu bị hóa phép mất rồi. Tớ thấy cái gì trên người cậu đấy?

BOTTOM - Cậu thấy cái gì à? Cậu thấy cái đầu lừa của chính cậu đấy, phải không?

Xnao vào

Quynxơ ra

QUYNXƠ - Thần thánh ban phúc cho anh, Bottom! Thần thánh ban phúc cho anh! Anh bị biến hóa mất rồi.

Vào

BOTTOM - Mình thấy trò đùa của các cậu ấy: đó là muốn biến mình thành một con lừa. Nhưng mình quyết không rời khỏi chỗ này, dẫu cho các cậu ấy có làm gì đi nữa. Mình sẽ đi đi lại lại ở nơi đây và sẽ hát to lên để cho các cậu ấy nghe thấy rằng mình không hề sợ hãi.

(Hát) -

*Con sáo có mầu đen tuyền,
Có mỏ vàng da cam,
Con họa mi có nốt đàn đúng điệu,
Con hồng tước có lông nhỏ lăn tăn...*

TITANIA (tỉnh giấc) - Thiên thần nào đánh thức ta từ giường hoa?

BOTTOM (hát) -

*Con nai hoa, con chim sẻ và con sơn ca,
Con chim cu màu xám lạnh lót hót ca,
Biết bao người nhận ra tiếng chim,
Mà không dám trả lời, không...*

vì, thực ra, ai lại đi hướng tâm trí của mình vào một con chim diên rồ như thế? Ai lại đi nói lời cải chính với một con chim, dẫu nó chưa bao giờ gào thét “cu cu” như thế!

TITANIA - Em van chàng, hỡi người trần xinh đẹp, hãy ca hát nữa đi! Tai em đã mê đắm nốt nhạc của chàng, cũng như mắt em đã bị hình dáng của chàng quyến rũ. Và sức mạnh đức hạnh của chàng đã kích động em, ngay mới thoát nhìn, đã phải thú nhận, phải thề rằng: em yêu anh.

BOTTOM - Thưa bà, tôi nghĩ rằng bà ít có lý do để làm vậy. Nhưng, thực thà mà nói, ngày nay lý trí và tình yêu ít khi cặp kè với nhau. Thật đáng tiếc là mấy ông bạn lẳng giềng trung thực lại không làm cho tình yêu và lý trí thân thiện với nhau. Mà tôi cũng biết đùa chơi khi gặp dịp đấy.

TITANIA - Chàng thông minh và xinh đẹp ngang nhau.

BOTTOM - Cũng không phải thế đâu. Nhưng, nếu như tôi đã từng đủ khôn để đi ra khỏi khu rừng này, thì giờ đây tôi vẫn đủ khôn để xoay sở ngón riêng của mình.

TITANIA - Chớ có ham muốn đi ra khỏi khu rừng này. Chàng sẽ ở lại đây, dẫu chàng có muốn hay không. Ta là một anh lính không

phải loại thông thường, ngay mùa hè cũng lệ thuộc vào tâm trạng của ta và ta yêu chàng. Vì vậy chàng hãy đi với ta. Ta sẽ cho chàng một bầy tiên để hầu hạ sẵn sóc, chúng sẽ kiếm cho chàng những châu báu từ đáy vực và ca hát khi chàng nằm ngủ trên đệm hoa. Rồi ta sẽ tẩy trừ sự thô lỗ trần tục của chàng để chàng có thể đi lại như một anh lính bay bổng. Nào, Hoa đậu! Mạng nhện! Bướm đêm! Và Hạt mù tạc!

Bốn tiên ra

TIÊN THỨ NHẤT - Sẵn sàng.

TIÊN THỨ HAI - Tôi đây.

TIÊN THỨ BA - Tôi đây.

TIÊN THỨ TƯ - Tôi đây.

TẤT CẢ - Chúng tôi sẽ đi đâu?

TITANIA - Hãy đối đãi tốt và lịch sự với chàng công tử này. Hãy nhảy nhót trong những cuộc dạo chơi của chàng và nô giỡn dưới mắt chàng. Hãy nuôi chàng bằng hạnh đào và các loại quả dâu⁽¹⁾, bằng những chùm nho mộng đỏ và những quả vả xanh tươi. Hãy lấy trộm túi mật ở những con ong nhẩn nại và để làm nến ban đêm, hãy cắt những đùi ong đầy sáp rồi thắp chúng bằng lửa mắt của đom đóm, đem chiếu sáng bạn tình của ta khi lên giường và khi tỉnh giấc. Và để mắt chàng khỏi chói ánh trăng khi đang ngủ thì hãy giật lấy cặp cánh của những con bướm mầu mà che. Nào, các tiên, hãy nghiêng mình kính chào chàng.

TIÊN THỨ NHẤT - Xin chào con người trần thế!

TIÊN THỨ HAI - Xin chào!

TIÊN THỨ BA - Xin chào!

TIÊN THỨ TƯ - Xin chào!

BOTTOM - Tôi thực lòng cảm ơn quý ngài. Xin Ngài cho biết quý danh.

MẠNG NHỆN - Mạng nhện.

BOTTOM - Tôi ao ước được làm quen với ngài nhiều hơn, thưa ngài
Mạng nhện quý hóa. Nếu nhờ tôi đứt tay, tôi sẽ đánh bạo nhờ vả đến ngài. Còn quý danh là gì, thưa công tử kiên trung?

⁽¹⁾ Trong nguyên văn, hai loại dâu: mulberries (dâu nuôi tằm) và dewberries (dâu mọc hoang).

HOA ĐẬU - Hoa đậu.

BOTTOM - Tôi xin ngài, hãy có lời gửi gắm tôi cho bà Võ đậu, quý mẫu và ông Trái đậu, phụ thân của ngài. Thưa ngài Hoa đậu quý hóa, tôi cũng ao ước được làm quen với ngài nhiều hơn. Còn quý danh, thưa ngài?

HẠT MÙ TẠC - Hạt mù tạc.

BOTTOM - Thưa ngài Hạt mù tạc quý hóa, tôi rất biết sự nhẩn nhục của ngài: cái con bò hèn nhát đồ sộ kia đã ngốn ngấu nhiều vị công tử thuộc dòng họ ngài. Tôi thú thật với ngài rằng gia đình ngài đã từng làm cho tôi chảy cả nước mắt nước mũi ra⁽¹⁾. Tôi muốn được làm quen với ngài nhiều hơn, thưa ngài Hạt mù tạc quý hóa.

TITANIA - Nào, hãy theo hầu chàng và dẫn chàng đến nơi nghỉ dưới lùm cây của ta. Hình như đêm nay trăng nhìn xuống bằng cặp mắt ướt át và mỗi khi trăng khóc là từng bông hoa nhỏ cũng rơi lệ, than khóc cho một tấm lòng trinh bạch bị cưỡng hôn. Hãy trối lười người bạn tình của ta lại và đưa chàng đi trong im lặng.

Vào

CẢNH II

Một chỗ khác trong rừng

Ôbêron vào

ÔBÊRON - Ta không biết Titania đã tỉnh giấc chưa và cái gì đã hiện ra trước mắt nàng đầu tiên mà nàng phải say đắm mê man. A, sứ giả của ta đã tới đây kia.

Pắc ra

Thế nào, tên yêu tinh điên dại? Đang có những trò vui đêm nào quanh khu rừng đầy ma quỷ này?

⁽¹⁾ Mù tạc là một thứ cây có hạt dùng làm gia vị ở phương Tây. Nó có vị cay nồng, ăn nhiều có thể làm chảy nước mũi, như ớt của ta.

PẮC - Nữ chúa của con đang yêu một con quái vật. Trong khi nàng đang giấc nồng mê mệt dưới cái lùm cây kín đáo, dành riêng cho nàng để nghỉ ngơi, thì một bọn khố rách áo ôm, thợ thuyền thô lỗ, làm việc để kiếm ăn trong mấy cửa hàng Aten, xúm nhau lại để tập diễn một vở kịch định cho ngày cưới của đại quận công Thidiox. Cái thằng thô lỗ tối tăm nhất trong bọn ngu xuẩn này, cái thằng đóng vai Piơmơx trong trò vui của chúng, rời sân khấu và đi vào một bụi cây, con bèn lợi dụng thời cơ và chụp lên người hắn một cái đầu lửa. Lúc đó, hắn phải đáp lời nàng Thidơbi của hắn, thế là thằng diễn trò quay lại. Khi cả bọn thấy hắn, thì như bầy ngỗng trời khi thấy người đi săn bò tới hay như bầy quạ nhỏ đỏ đầu khi nghe tiếng súng nổ, vừa bay lên vừa kêu quang quác, tản ra và lia quét bầu trời một cách điên loạn, y như thế đấy, khi thấy hắn, bọn đồng sự của hắn ù té chạy. Vấp phải dấu chân con, một thằng ngã lộn tùng phèo, hắn kêu: "Có kẻ giết người!" và cầu cứu dân thành Aten! Tri giác của chúng vốn đã yếu hèn, lại sa sút thêm vì những nỗi kinh hoàng quá mạnh, thành ra những vật vô tri cũng bắt đầu làm hại chúng: cành cây và gai góc níu chặt lấy quần áo chúng, thằng thì ống tay áo, thằng thì mũ, đối với thằng hèn nhất đầu hàng thì giữ lại tất cả mọi thứ. Con dẫn chúng đi trong sự kinh hoàng rồ dại ấy và để anh chàng Piơmơx hiền lành đã bị hóa thân ở lại. Vào đúng lúc ấy, chuyện tình cờ xảy ra như thế, Titania tỉnh dậy và yêu ngay một con lừa!

ÔBÊRÔN - Chuyện xảy ra lại hay hơn là ta dự đoán. Nhưng mày đã thấm ướt mắt anh chàng Aten bằng nhựa tình như ta bảo mày chưa?

PẮC - Con bắt gặp hắn đang ngủ, việc này cũng đã làm xong, và cô gái Aten nằm bên cạnh hắn. Vậy là khi hắn tỉnh dậy, chắc chắn hắn phải thấy cô nàng.

Hecmiơ và Dimitriơx ra

ÔBÊRÔN - Đứng dẹp lại đi. Đây chính là anh chàng Aten.

PẮC - Đây là cô gái, còn anh chàng thì không phải.

DIMITRIOX - Ôi, sao nàng lại xua đuổi một người yêu nàng đến thế? Hãy dành hơi thở cay đắng kia cho kẻ thù cay đắng của nàng.

HECMIO - Giờ tôi chỉ trách mắng anh, nhưng lẽ ra tôi phải đối xử với anh còn tệ hơn, vì tôi sợ rằng anh đã khiến cho tôi phải

nguyên rửa anh. Nếu anh đã giết chết Laixandơ trong giấc ngủ, thì khi máu đã ngập đến chân, anh hãy nhấn xuống sâu hơn nữa và giết nốt tôi đây. Mặt trời cũng không chung thủy với ban ngày hơn là chàng chung thủy với tôi: chả lẽ chàng đã bỏ trốn khi Hecmiơ này đang ngủ? Cả quả đất này có thể bị xuyên thủng và mặt trăng bỏ qua trung tâm của nó, đến tận cùng đối cực để che lấp mặt trời⁽¹⁾ giữa ban trưa là chuyện tôi còn tin hơn. Không thể là anh đã không giết chàng; một kẻ giết người trông vẻ như thế này đây: u ám, chết chóc.

ĐIMITRIOX - Một người bị giết trông vẻ như thế này đây: tôi có vẻ ấy vì tim tôi bị sự độc ác, khắc nghiệt của nàng đâm thủng; còn nàng, kẻ giết người, lại có vẻ trong sáng, chói lọi như thần Vệ nữ trong bầu trời rực rỡ.

HECMIO - Chuyện xảy ra với Laixandơ như thế nào? Giờ anh ấy ở đâu? Ôi, Dimitriox tốt lành, anh có trả anh ấy cho tôi không?

ĐIMITRIOX - Vứt bộ xương của anh ấy cho những con chó săn của tôi là việc tôi còn thích hơn đây.

HECMIO - Cút đi, đồ chó! Cút đi, đồ quái vật! Mày đã khiến ta vượt qua giới hạn sự nhẫn nhục của một cô gái. Thế là mày đã giết anh ấy phải không? Từ nay đừng bao giờ tự xem mình là người nữa! Ôi, hãy nói thật đi, một lần thôi, hãy nói thật, cứ cho là vì tình yêu đối với ta, mày có dám chẳng nhìn vào anh ấy khi còn thức, người mà mày đã giết khi đang ngủ? Ôi, hành vi dửng dưng! Phải chăng một con sâu, một con rắn độc cũng làm được như thế? Chính một con rắn độc đã làm việc ấy. Mà cũng chưa bao giờ có một con rắn độc cắn bằng hai nọc độc ác như mày, đồ rắn độc!

ĐIMITRIOX - Nàng tiêu phí sự giận dữ của mình một cách sai lạc: tôi không hề vấy máu Laixandơ. Mà anh ấy cũng không chết, đó là điều tôi có thể nói.

HECMIO - Em xin anh, vậy thì hãy nói cho em nghe rằng anh ấy vẫn bình yên.

ĐIMITRIOX - Và nếu tôi nói ra thì tôi sẽ được cái gì?

HECMIO - Một đặc quyền, đó là không bao giờ nhìn thấy tôi nữa. Tôi ra khỏi sự có mặt đáng ghét của anh như thế này đây, đừng tìm

⁽¹⁾ Trong nguyên văn: “người anh của mặt trăng”.

gặp tôi nữa, dầu cho anh ấy có chết hay không.

Vào

DIMITRIOX - Không thể nào đi theo nàng giữa cơn thịnh nộ này, vì thế ta sẽ ở lại đây trong chốc lát, gánh nặng u sầu càng nặng nề hơn với món nợ mà giấc ngủ bị phá sản còn mắc với u sầu. Món nợ kia sẽ trả được ít nhiều, nếu như giờ đây, khi giấc ngủ đang mời mọc, ta nghỉ lại nơi đây chút ít.

Nằm ra và ngủ

ÔBÊRON - Mà đã làm gì vậy? Mà đã lầm lẫn hoàn toàn và đặt nhựa tình lên mắt một người có tình yêu thực sự. Từ sự lầm lẫn của mà chắc phải sinh ra cái chuyện một tình yêu thực sự hóa thành phản phúc chứ không phải một tình yêu phản phúc hóa thành thực sự.

PÁC - Thế là vì số phận chỉ huy: Hễ một người giữ vững lời thề thì có hàng triệu người xiêu lòng, bội ước hết lời nguyện này đến lời nguyện khác.

ÔBÊRON - Hãy đi khắp rừng, cho nhanh hơn gió, tìm cho ra nàng Hêlen thành Aten. Nàng đang ốm về tinh thần và mất vui đi vì những tiếng thở dài yêu đương, dòng máu thanh xuân của nàng vì thế mà suy sụp. Bằng một ảo ảnh nào đấy, hãy kéo nàng đến nơi đây. Trước khi nàng xuất hiện, ta sẽ làm phép trên đôi mắt của anh chàng này.

PÁC - Con xin đi, con xin đi! Người hãy xem con đi như thế nào, nhanh hơn cánh cung từ mũi tên của một lão Tacta⁽¹⁾.

Vào

ÔBÊRON - Hỡi cánh hoa ửng đỏ mà mũi tên của thần Kiupit đã chạm tới (*ép hoa vào mí mắt Dimitriox*), hãy chìm sâu vào cặp mắt chàng. Khi chàng nhìn thấy người yêu của mình, hãy để cho nàng tỏa sáng rực rỡ như thần Vệ nữ trên trời. Khi người tỉnh dậy, nếu nàng ở gần bên, hãy cầu xin phép chữa ở nàng.

Pác ra

PÁC - Thưa chủ soái loài tiên, Hêlen đã ở gần ngay đây và chàng thanh niên mà con đã nhận lầm đang đòi trả công cho kẻ yêu

⁽¹⁾ Xứ Tacta hồi ấy bao gồm cả vương quốc Pacthia, trên đất Iran ngày nay. Người Pacthia nổi tiếng là những người bắn cung giỏi.

đương. Ta sẽ xem trò vui mê mải của họ chẳng? Thừa Chúa công, lũ người trần thế thật là những kẻ điên đại biết bao!

ÔBÊRÔN - Đứng ra một bên: tiếng ồn ào họ gây ra chắc sẽ làm cho Đimitriơx tỉnh dậy.

PÁC - Thế thì hai anh sẽ ve vãn ngay một ả. Chỉ riêng điều này đã là một trò vui rồi. Con không thích gì bằng những chuyện trở trêu thế này.

Hêlen và Laixanđơ ra

LAIXANĐƠ - Vì sao nàng lại nghĩ rằng tôi tán tỉnh nàng trong khinh bạc? Sự khinh bạc và sự đùa cợt không bao giờ đến trong nước mắt. Nàng nhìn xem, khi tôi tỏ tình, tôi khóc. Và những lời tỏ tình như thế ngay từ khi mới sinh ra đã phơi bày toàn bộ sự thực. Làm sao mà những điều ở trong tôi mang dấu hiệu của lòng thành, chứng tỏ rằng chúng chân thực, đối với nàng lại là khinh bạc?

HÊLEN - Anh ngày càng đẩy sự khéo léo của mình lên cao. Ôi, thật là một xung đột thiêng liêng ma quái, khi chân lý lại giết chết chân lý! Những lời tỏ tình này anh phải nói với Hecmiơ: anh đã bỏ nàng rồi chẳng? Dem cân lời thề này với lời thề kia thì cũng như anh không cân gì hết. Dem đặt những lời tỏ tình của anh với nàng và với tôi vào đĩa cân, cũng sẽ cân được đấy: chúng đều nhẹ bồng như những câu chuyện hoang đường.

LAIXANĐƠ - Thuở mà tôi thề thốt cùng cô ấy, tôi không có trí não tỉnh tường.

HÊLEN - Và bây giờ, theo ý tôi, anh cũng không có trí não tỉnh tường khi bỏ nàng.

ĐIMITRIƠX (*tỉnh dậy*) - Ôi Hêlen, nữ thần, tiên nữ, tuyệt vời, thiêng liêng! Em yêu của anh, có gì sánh được với cặp mắt em? Pha lê chỉ là bùn đục. Ôi đôi môi em chín mọng làm sao, như những trái anh đào đang hôn nhau, quyến rũ dường nào! Tuyệt trên đỉnh cao Tôrơx mà gió đông quạt thổi, màu trắng tinh khiết đóng băng trở thành con quạ đen ngòm khi em giơ bàn tay lên. Ôi, hãy cho anh hôn nữ hoàng này của màu trắng tinh khiết, dấu ấn này của hạnh phúc thiêng liêng.

HÊLEN - Ôi cảm hờn! Ôi địa ngục! Tôi thấy rằng các anh đều muốn lấy tôi làm trò vui. Nếu các anh là những người lịch sự, biết

phép xã giao thì các anh đã không xúc phạm tôi như vậy. Các anh không ghét bỏ tôi chẳng, mà tôi biết là các anh ghét bỏ, nhưng lại còn hòa nhau vào mà nhạo báng tôi! Nếu các anh là người, - trông bên ngoài thì các anh là người đấy, - các anh đã không đối xử với một người đàn bà quyền quý như vậy: tán tỉnh, rồi thể nguyện, rồi khen ngợi quá lời những phẩm cách của tôi, khi tôi chắc chắn rằng các anh thù ghét tôi tận đáy lòng. Các anh là hai người kinh địch đã yêu thương Hecmior, giờ đây lại là hai người kinh địch để chế nhạo Hêlen làm cho cặp mắt của một cô gái đáng thương ứa lệ bằng sự nhạo báng của mình, đó là một chiến công hiển hách, một sự nghiệp oai hùng đấy! Không một ai thuộc loại người cao thượng lại đi xúc phạm một cô gái trinh bạch và ức hiếp sức nhẫn nhục của một tâm hồn tội nghiệp, mà tất cả chỉ để tạo cho mình một trò vui.

LAIXANDƠ - Dimitriox, anh là một người không tốt. Đừng như thế, vì anh yêu Hecmior. Anh biết rằng tôi biết điều này. Và ở đây, với tất cả thiện chí, với tất cả lòng tôi, tôi nhường cho anh phần tôi trong tình yêu của Hecmior. Hãy để lại cho tôi phần của anh trong tình yêu Hêlen, người mà tôi yêu và quyết sẽ yêu cho đến trọn đời.

HÊLEN - Chưa bao giờ những kẻ nhạo báng lại phung phí những lời lẽ vô duyên đến thế.

DIMITRIOX - Laixandơ, anh hãy giữ lấy Hecmior của anh, tôi không cần đến nữa. Nếu có lúc nào đấy tôi đã yêu cô ta thì nay cả tình yêu ấy đã đi qua. Lòng tôi ở với cô ấy chỉ như một người khách trọ và giờ đây nó đã trở về nhà cùng với Hêlen.

LAIXANDƠ - Hêlen, không phải như thế đâu.

DIMITRIOX - Đừng thóa mạ một tấm lòng mà anh không biết, sợ rằng anh phải trả giá đắt việc này, sinh ra nguy hiểm cho anh. Xem kìa, tình yêu của anh đang đến, đây mới là người yêu mến của anh.

Hecmior ra

HECMIOR - Đêm đen tước mất chức năng của mắt lại làm cho tai thính hơn, điều mà nó lấy mất của thị giác, nó trả lại gấp đôi cho thính giác, Laixandơ, em tìm ra anh không phải bằng mắt em. Tai em, em cảm ơn nó, đã dẫn em đến tiếng nói của anh. Nhưng vì sao mà anh đã bỏ em đi tàn nhẫn vậy?

LAIXANDƠ - Vì sao anh ấy phải ở lại, một người mà tình yêu thúc giục phải ra đi?

HECMIO - Có tình yêu nào thúc giục Laixandơ lìa xa em?

LAIXANDƠ - Tình yêu của Laixandơ, mỗi tình khiến chàng không thể chần chừ, đó là nàng Hêlen xinh đẹp. Nàng làm ứng sáng bóng đêm hơn tất cả những tinh cầu rực đỏ và những con mắt sáng láng trên trời cao. Cô tìm tôi mà làm gì? Điều này không làm cho cô hiểu rằng sự căm ghét của tôi đối với cô đã làm tôi rời bỏ cô đó sao?

HECMIO - Anh không nói đúng điều anh nghĩ: không thể như thế được.

HÊLEN - Kìa, cô cũng đồng lõa với cái mưu mô này. Giờ ta mới nhận ra rằng cả ba người đã hòa nhau lại để dựng nên trò đùa lầm lạc này không kể gì đến ta, Hecmiơ đáng nguyên rủa! Cô gái bạc ác nhất! Phải chăng cô cũng mưu mô, cũng bày trò cùng với mấy anh này để hành hạ tôi bằng sự đùa cợt rồ dại này? Ôi, phải chăng ta đã quên hết rồi những nỗi niềm mà hai ta cùng chia sẻ, những lời thề làm chị làm em, những giờ phút chung sống bên nhau khi chúng ta quả trách thời gian có đôi chân vội vã chia lìa chúng ta? Rồi tất cả sự ngây thơ của tuổi ấu thơ, tình bạn của những ngày cùng học? Chúng ta, Hecmiơ, như những thiên thần khéo léo, đã từng cùng nhau tạo ra một bông hoa bằng mũi kim đường chỉ của chúng ta, cả hai người cùng dựa trên một tờ mẫu, ngồi trên một tấm đệm, cả hai người cùng ngâm nga một bài hát, theo cùng một giọng, giống như đôi tay của chúng ta, thân hình, giọng nói và trí tuệ của chúng ta đã hòa chung thành một. Chúng ta đã lớn lên như vậy đấy, như một quả anh đào sinh đôi, bên ngoài thì tách biệt, nhưng lại nối liền ở trong, hai quả dâu duyên dáng đúc khuôn trên một cành, trông ngoài thì hai thân hình nhưng chỉ có một trái tim, hai thứ cùng một loại, như trong những bộ áo quần các dòng họ quyền quý ngày xưa, đính trên cùng một tấm, có trên đầu vương miện cùng một chiếc gia huy. Và cô muốn chẳng xé đôi mối tình xưa cũ, nhập bọn với những gã đàn ông để phỉ báng người bạn đáng thương của cô? Như thế thật không phải là bạn bè, không xứng là tình gái với nhau! Toàn giới nữ chúng ta, cũng như bản thân tôi, có thể quả trách cô về chuyện đó, mặc dầu chỉ một mình tôi thôi là cảm thấy sự lảng nhục.

HECMIO - Những lời giận dữ của chị làm tôi ngạc nhiên. Tôi không nhạo báng chị, hình như chị lại nhạo báng tôi.

HÊLEN - Cô chẳng đã xúi giục Laixandơ đi theo tôi và như để nhạo báng, ca ngợi cặp mắt và bộ mặt của tôi đó sao? Và chẳng đã để cho Dimitriox, một người yêu khác của cô, người vừa mới đây dùng chân để xua đuổi tôi, gọi tôi là nữ chúa, nàng tiên, thần thánh, vô song, quý báu, tuyệt vời? Vì sao anh ấy lại nói điều đó với một người mà anh ấy ghét bỏ? Và vì sao Laixandơ lại đi khước từ tình yêu của cô, một mối tình tràn ngập tâm hồn anh ta, và hiến dâng tình cảm cho tôi, trời đất, nếu không phải do cô xúi giục và được cô đồng tình? Dầu tôi không có nhiều ân đức, không may mắn và tràn ngập trong tình yêu như cô, mà đau đớn cực kỳ, đi yêu một người mà không được yêu thì có làm sao đâu? Nỗi này cô nên xót thương hơn là khinh bỉ.

HECMIO - Em không hiểu chị nói điều gì.

HÊLEN - Thôi được, cứ làm đi, cứ tiếp tục, giả vờ như có những cặp mắt u sầu; cứ ra hiệu cho nhau và bấu môi với tôi khi tôi quay lưng lại, giữ vững cuộc chơi thích thú này. Trò vui này mà diễn tốt thì sẽ được ghi vào sử sách đấy. Nếu các người mà có ít nhiều thương xót, ân đức hay phép tắc thì các người đã không gây chuyện như thế này với tôi. Nhưng thôi, vĩnh biệt các người. Đây cũng là phần nào lỗi của tôi, mà cái chết hay sự vắng mặt sắp sửa chữa đến nơi.

LAIXANDƠ - Hãy ở lại, hỡi Hêlen dịu hiền! Hãy nghe lời hối lỗi của anh, cuộc đời của anh, tâm hồn của anh, ôi Hêlen kiêu diễm!

HÊLEN - Ôi, thật là tuyệt diệu!

HECMIO - Anh yêu, đừng có chế nhạo nàng như vậy.

DIMITRIOX - Nếu nàng van xin không được thì tôi có thể ép buộc bằng sức mạnh.

LAIXANDƠ - Anh không thể ép buộc cũng như nàng không thể van xin. Những lời đe dọa của anh không mạnh hơn những lời cầu xin yếu đuối của nàng. Hêlen, anh yêu em. Xin thề bằng cuộc đời của anh rằng anh yêu em. Anh thề sẵn sàng mất cuộc đời của anh cho em để chứng minh rằng kẻ nào nói anh không yêu em là dối trá.

DIMITRIOX - Anh nói rằng anh yêu em hơn hẳn có thể yêu em.

LAIXANĐƠ - Nếu anh nói vậy thì hãy lùi lại phía sau và tỏ rõ điều đó xem sao.

ĐIMITRIOX - Nào, thì nhanh lên!

HECMIO - Anh Laixanđơ, tất cả những chuyện này sẽ đi đến đâu?

LAIXANĐƠ - Lùi lại, đồ gái Êtiôpi!

ĐIMITRIOX - Không, không, thưa cậu cả! Cứ làm ra vẻ nổi giận, cứ làm như kiểu muốn đi theo ta nhưng chớ có lại gần, anh là một thằng đàn ông hèn nhất!

LAIXANĐƠ - Cút đi mà treo cổ lên, đồ chó! Đồ bám dai như đĩa! Bỏ ra, đồ dê tiện! Không thì tao sẽ gạt mày ra y như một con rắn!

HECMIO - Sao anh lại trở nên tàn nhẫn làm vậy? Có cái gì đã thay đổi, hỡi anh yêu?

LAIXANĐƠ - Anh yêu của cô! Lùi ra, đồ Tacta vàng vọt, lùi ra! Cút đi, đồ độc dược! Đồ thuốc nước ghê tởm, cút đi!

HECMIO - Anh đùa đấy chứ, phải không?

HÊLEN - Phải, chắc là thế. Và cả cô nữa.

LAIXANĐƠ - Dimitriox, tôi quyết giữ lời với anh.

ĐIMITRIOX - Tôi muốn có được sợi dây của anh, vì tôi thấy rằng một sợi dây mỏng manh đang kìm chân anh⁽¹⁾. Tôi không tin lời anh nói.

LAIXANĐƠ - Sao, tôi phải đánh đập cô ta, làm cô ta bị thương, giết chết cô ta chẳng? Dầu tôi có căm ghét cô ta, tôi cũng sẽ không làm hại cô ta như thế.

HECMIO - Sao, anh còn có thể làm hại em nhiều hơn là căm ghét ư? Căm ghét em, vì sao vậy? Khốn nạn cho tôi! Chuyện gì vậy, anh yêu? Em không phải là Hecmiơ nữa chẳng? Giờ đây em vẫn xinh đẹp như bao giờ. Đêm nay anh đã yêu em, mà cũng đêm nay anh đã bỏ em. Vậy thì vì sao anh đã bỏ em, ôi Trời đất, bỏ em một cách thực sự, em nói thế được chẳng?

LAIXANĐƠ - Phải, xin thề bằng cuộc đời tôi rằng tôi không bao giờ muốn nhìn thấy cô nữa. Cho nên, đừng có hy vọng, nghi hoặc hay băn khoăn. Hãy tin chắc là thế, không có gì thực

⁽¹⁾ Suốt cảnh này, Hecmiơ nắm lấy tay Laixanđơ, như để giữ chặt tình yêu và không cho Laixanđơ đi đánh nhau với Dimitriox.

hơn. Chuyện này không phải trò đùa: tôi căm ghét cô và tôi yêu Hêlen.

HECMIO - Than ôi! Chị là một kẻ chơi trò tung hứng, một thứ sâu ăn hoa, một người ăn trộm tình yêu! Phải chăng, đêm nay chính chị đã lấy mất trái tim của người yêu tôi?

HÊLEN - Thực là hay đấy! Cô không hề có một chút khiêm nhường, một chút e thẹn, một chút hổ ngươi của người con gái hay sao? Phải chăng, cô muốn lôi ra từ miệng lưỡi thanh nhã của tôi những câu trả lời giận dữ? Phù, phù! Đồ trí trá! Đồ con rối!

HECMIO - Đồ con rối! Sao lại vậy? A, té ra là trò chơi đi theo lối ấy. Giờ thì tôi hiểu ra rằng cô ấy so sánh vóc dáng giữa chúng tôi: cô ấy viện ra chiều cao của mình và với con người của mình, con người cao lớn của mình, cô ấy đã chiếm đoạt được chàng. Phải chăng chị đã lên cao trong cảm tình anh ấy, vì tôi thấp thỏm lùn và bé nhỏ thế này? Tôi thấp bé thế nào, hãy nói đi, hỡi cộc nêu⁽¹⁾ lõe loét! Tôi thấp bé thế nào? Tôi không thấp đến mức móng tay tôi không với tới mắt của cô đâu!

HÊLEN - Tôi van các anh, dẫu là các anh đang nhạo báng tôi, đừng để cô ấy hại tôi. Tôi không bao giờ là một người thô lỗ, tôi hoàn toàn không có tài trong việc gây sự cãi nhau. Tôi thực sự là một cô gái hèn nhát: đừng để cô ấy đánh tôi. Các anh có thể nghĩ rằng vì cô ấy thấp hơn tôi một tí, tôi có khả năng chống đỡ lại cô ta.

HECMIO - Thấp hơn! Hãy nghe xem, lại nói nữa đấy!

HÊLEN - Nay Hecmior tốt lành, đừng chua chát với tôi như vậy. Xưa kia tôi đã từng luôn luôn yêu chị, Hecmior à. Tôi luôn luôn giữ trọn những nỗi niềm của chị và không bao giờ làm hại chị. Chỉ trừ việc, do yêu Dimitriox, tôi đã nói với anh ấy về cuộc trốn chạy của chị vào khu rừng này. Anh ấy đuổi theo chị, tôi lại đuổi theo anh ấy vì tình yêu, nhưng anh ấy đã chửi mắng tôi và đe dọa đánh tôi, hất hủi tôi, thậm chí cả giết tôi nữa. Và bây giờ nếu chị để cho tôi yên lành ra đi, tôi sẽ không đi theo chị nữa và mang sự điên dại của tôi trở về Aten. Xin chị để cho tôi đi thôi. Chị thấy đấy, tôi là người giản dị và ngớ ngẩn biết

(1) Trong nguyên văn: maypole (cọc cao, được trang hoàng bằng hoa và băng vải, để người ta nhảy múa xung quanh trong ngày lễ tháng Năm).

nhường nào!

HECMIO - Sao, thì cứ đi đi! Có ai níu giữ lại đâu?

HÊLEN - Có, tôi để lại phía sau một trái tim điên dại.

HECMIO - Sao, vì Laixanđơ ư?

HÊLEN - Vì Dimitriơx.

LAIXANĐƠ - Đừng sợ, Hêlen, cô ấy không làm hại được em đâu.

DIMITRIƠX - Không, thưa anh, không làm hại được đâu, mặc dầu anh đứng về phía cô ấy.

HÊLEN - Ô, khi mà cô ấy nổi giận, cô ấy đáo đẽ và ranh mãnh lắm. Hồi còn đi học, cô ấy là một con cáo, và mặc dầu nhỏ bé thôi, cô ấy cũng dữ tợn.

HECMIO - Lại nhỏ bé! Không có gì ngoài chuyện thấp hèn và nhỏ bé! Làm sao mà anh để cho cô ấy phỉ báng em thế được? Để tôi cho cô ấy biết.

LAIXANĐƠ - Xéo đi, đồ lùn, đồ loắt choắt nuôi bằng cỏ dại làm người chậm lớn, đồ hạt mít⁽¹⁾.

DIMITRIƠX - Anh quá ư hăng hái với một cô gái khinh thường sự săn đón của anh. Để cho nàng yên: đừng nói đến Hêlen nữa. Đừng đứng về phía nàng. Vì nếu anh định tâm bộc lộ tình yêu với nàng, dầu cho là nhỏ nhoi mấy đi chăng nữa, anh cũng sẽ trả giá đắt đấy.

LAIXANĐƠ - Bây giờ nàng không níu giữ ta nữa, vậy nếu anh có gan, hãy theo tôi và thử xem tôi hay anh có quyền nhiều hơn đối với Hêlen.

DIMITRIƠX - Nào, thì đi! Tôi sẽ đi với anh, mặt đối mặt.

Laixanđơ và Dimitriơx vào

HECMIO - Tất cả sự lộn xộn này đều do cô mà ra cả đấy. Này, đừng bỏ mà đi.

HÊLEN - Tôi không tin ở cô nữa, tôi sẽ không ở lâu hơn trong sự gằn gỏi đáng nguyên rủa của cô. Để gây rối thì tay cô nhanh hơn tay tôi, nhưng để bỏ chạy thì chân tôi lại dài hơn.

⁽¹⁾ Trong nguyên văn: bead (hạt tròn trong chuỗi ngọc, dây chuyền...) và acorn (hạt quả cây sồi). Đây tạm dịch cả hai chữ bằng từ "hạt mít" để cho thích hợp với việc chửi rủa một người bé nhỏ.

Vào

HECMIO - Tôi kinh ngạc và không biết nói gì hơn.

Vào

ÔBÊRON - Việc này là do sự cấu thả của mây. Mây lại lăm lăm, và cố tình gây ra những trò nghịch ngợm của mây.

PÁC - Tâu Đức vua của bóng tối, Người hãy tin rằng con đã lăm lăm. Phải chăng Người đã nói rằng con sẽ nhận ra chàng trai bằng những áo quần Aten mà hấn mặc trên người? Và việc của con làm rõ ràng không đáng tội vì con đã thấm ướt mắt của một anh chàng Aten. Con rất vui sướng câu chuyện đã xoay vần ra thế, vì con thấy cuộc xô xát của họ là một trò vui.

ÔBÊRON - Mây thấy chưa: những gã si tình này đang tìm một chỗ để đánh nhau. Vậy thì, Rôbin, hãy nhanh lên, che phủ màn đêm lại. Hãy phả lên bầu trời sao một màn sương dày nặng, đen ngòm như dòng sông Akeron⁽¹⁾, và làm cho mấy chàng đối thủ quyết liệt này lạc lối như thể nào đó để người này không đi vào con đường của người kia: khi thì giả giọng Laixandơ mà kích Dimitriox bằng những lời chửi rủa cay độc, khi thì lại chế giễu anh kia giống như Dimitriox. Và mây cố dẫn hai người đi xa nhau như thế, cho đến khi giấc ngủ im lìm như cái chết với cặp chân dài và bộ cánh dơi len lỏi vào đầu óc của họ. Lúc ấy, hãy ép lá cỏ này vào mắt Laixandơ. Nhựa thứ cỏ này có đức tính giải hết mọi sai lầm và làm cho mắt anh ta nhìn lại bình thường. Sau đó, khi họ tỉnh dậy, tất cả cái trò đùa này chỉ còn lại như một giấc mơ, một ảo ảnh vô nghĩa lý. Và những tình nhân này sẽ trở lại Aten với sự kết ước cho đến chết vẫn keo sơn. Trong khi ta dùng mây vào việc này thì ta sẽ đi đến hoàng hậu của ta và đòi xin đứa bé Ấn Độ của nàng. Rồi ta sẽ giải thoát cho cặp mắt bị phép lạ của nàng khỏi cảnh mãi mê nhìn quái vật, và thế là mọi việc sẽ thanh bình.

PÁC - Thưa Chúa tể loài tiên, việc này phải làm gấp lên vì những con rồng nhanh nhẹn của đêm đen đang cắt mây vun vút và ngôi sao báo hiệu bình minh đã lấp lánh kia rồi. Bình minh đang tới, các bóng ma lang thang đây đó trở về nghĩa địa từng đoàn, tất cả những oan hồn bị trừng phạt có nơi chôn ở các ngã

⁽¹⁾ Dòng sông dưới địa ngục.

ba đường và trong sóng nước đã trở về những chiếc giường đầy dòi bọ của mình. Vì sợ ánh ngày nhìn vào những điều hổ thẹn của mình, họ tự dày ra xa ánh sáng và phải kết liên vĩnh viễn với đêm đen.

ÔBÊRON - Nhưng ta là những anh linh loại khác. Ta vẫn thường vui chơi cùng với người yêu của nữ thần Ban mai. Như một người gác rừng, ta có thể đi trên những lùm cây cho đến khi cổng trời phía Đông rực đỏ, mở ra vương quốc của Nêptuyn, và với những tia sáng diệu huyền biến những dòng nước mặn xanh thành vàng chói. Nhưng dầu có vậy, cũng cứ nhanh lên. Chớ có chần chừ. Ta có thể làm xong việc này trước khi ngày đến.

Vào

PÁC - Lên và xuống, xuống và lên
Ta dẫn chúng đi lên và xuống
Ngoài đồng, trong phố, thiên hạ sợ ta
Này hỡi tiểu yêu, hãy dẫn chúng đi lên và xuống.
Một gã đến đây rồi.

Laixanđơ ra

LAIXANĐƠ - Mày ở đâu, hỡi Dimitriơx kiêu bạc? Nói ngay đi nào!

PÁC - Đây, đồ dê mật! Gươm ta đã rút sẵn sàng. Mày ở đâu?

LAIXANĐƠ - Ta đến với mày ngay lập tức.

PÁC - Vậy hãy theo ta ra một khoảnh đất phẳng phiu hơn.

Laixanđơ vào, đi theo giọng nói

Dimitriơx ra

ĐIMITRIƠX - Này Laixanđơ, lên tiếng nữa xem! Mày bỏ chạy sao, đồ hèn nhát, chuồn mất rồi à? Nói đi! Ở bụi bờ nào? Mày giấu cái đầu ở đâu?

PÁC - Mày là đồ hèn nhát, mày thách thức các ngôi sao, nói với bụi bờ là mày muốn đánh nhau mà mày lại không dám đến! Lại đây, đồ dê tiện! Lại đây, đồ nhãi nhép! Ta sẽ quật mày bằng roi. Nhục nhã cho kẻ nào rút gươm ra với mày.

ĐIMITRIƠX - A, mày ở đấy sao?

PÁC - Đi theo giọng ta. Ra một chỗ khác, ta sẽ thử xem ai mới thật là người.

Vào

Laixanđơ ra

LAIXANĐƠ - Hắn chạy trước ta mà còn dám thách ta. Khi ta đến nơi hắn gọi, thì hắn đã đi rồi. Thằng hèn mặt nhanh chân hơn ta nhiều, ta đuổi theo hắn đã nhanh, nhưng hắn bỏ chạy còn nhanh hơn. Ta đã rơi vào một con đường gỗ ghề tằm tối, ta sẽ nghỉ lại nơi đây. (*Nằm xuống*) - Hỡi ngày tốt lành, hãy đến đi! Vì nếu hễ mây phơ ra chút ánh sáng màu xám của mây thì ta sẽ tìm cho ra Dimitriơx và trả mối hận này.

Ngủ

Pắc và Dimitriơx ra

PẮC - Ê, ô, ê! Thằng hèn nhất, vì sao mây không đến?

ĐIMITRIƠX - Hãy chờ ta, nếu mây có gan. Vì ta thấy rõ là mây chạy trước ta, luôn luôn đổi chỗ và không dám đứng lại hoặc nhìn thẳng vào mặt ta. Giờ mây ở đâu?

PẮC - Đến đây, ta đây.

ĐIMITRIƠX - Thôi nào, mây nhạo báng ta. Mây sẽ trả giá đắt chuyện này khi nào ta thấy mặt mây dưới ánh sáng ban ngày. Bây giờ, cứ đường mây mà đi. Vì mệt mỏi ta phải nằm dài⁽¹⁾ ra ở trên chiếc giường lạnh lẽo này. Khi ngày đến, liệu mà xem ta gặp mây.

Nằm xuống và ngủ

Hêlen ra

HÊLEN - Ôi đêm mệt mỏi, ôi đêm thật dài và uể oải, hãy rút ngắn giờ giấc của người lại! Ánh sáng ấm lành hãy chiếu lên từ phương Đông để tôi có thể trở về Aten giữa ánh sáng, trốn khỏi những người đang căm ghét sự có mặt tội tình của tôi. Và giấc ngủ đôi khi khép lại cặp mắt u sầu, hãy rút tôi ra khỏi sự có mặt của chính tôi trong chốc lát.

Nằm xuống và ngủ

PẮC - Mới chỉ có ba người? Đến thêm một người nữa đi! Hai cặp hóa bốn người. Cô ta đến đây rồi, đau đớn và buồn bã. Thần Kiupit là một anh chàng tai quái làm cho những người đàn bà đáng thương hóa thành điên dại.

Hecmiơ ra

⁽¹⁾ Trong nguyên văn: đo chiều dài của ta.

HECMIO - Chưa bao giờ mệt mỏi thế này, chưa bao giờ đau khổ thế này. Ướt đẫm sương sa, gai góc cào nát, ta không thể lết chân, không thể đi xa hơn nữa. Chân này không thể bước đi theo lòng muốn. Ta sẽ nghỉ lại nơi đây cho đến rạng ngày. Lạy Trời che chở cho Laixanđơ, nếu họ có ý định đánh nhau!

Nằm xuống và ngủ

PÁC -

Trên đất bằng

Hãy ngủ say

Ta sẽ ép

Trên mắt mày

Kẻ tình say

Thứ thuốc này

Ép lá cỏ vào mắt Laixanđơ

Khi tỉnh dậy,

Mày sẽ thấy

Niềm vui thực

Khi nhìn ra

Người tình trước.

Và câu tục ngữ

Quen biết khắp vùng:

“Ai nấy lấy lại phần mình”

Khi mày thức dậy

Sẽ được chứng minh.

Chàng Giắc lấy được cô Gin

Không có chuyện gì rắc rối

Chàng trai lấy lại ngựa mình

Và mọi việc đều bình yên.

Vào

HỒI BỐN

CẢNH I

Khu rừng. Laixanđơ, Dimitriơx, Hêlen và Hecmiơ nằm ngủ

Titania và Bottom, Hoa đậu, Mạg nhện, Bướm đêm,

Hạt mù tạc và các tiên tùy tùng khác ra.

Ôbêron ở phía sau, không ai thấy

TITANIA - Nào, chàng hãy ngồi xuống cái giường hoa này, để cho ta ve vuốt cặp má dễ thương của chàng và đính những bông hoa hồng ngát hương lên cái đầu mượt mà êm ả của chàng, và hôn những vành tai to lớn xinh đẹp của chàng, ôi niềm vui dịu dàng của em!

BOTTOM - Hoa đậu đâu?

HOA ĐẬU - Sẵn sàng.

BOTTOM - Gãi cho tao cái đầu, Hoa đậu. Ông Mạg nhện đâu?

MẠG NHỆN - Sẵn sàng.

BOTTOM - Ông Mạg nhện, xin quý ông cầm lấy vũ khí và giết cho tôi con ong có bộ giò màu đỏ ở đầu ngọn cây thảo nhĩ kia. Và quý ông hãy mang cái túi mật đến cho tôi. Xin ông đừng quá hung hăng trong khi hành động và xem chừng đừng để cho cái túi mật tung tóe ra. Tôi sẽ rất bực mình nếu túi mật chảy lênh láng ra cả người ông, thưa ông Mạg nhện. Ông Hạt mù tạc đâu?

HẠT MÙ TẠC - Sẵn sàng.

BOTTOM - Cho tôi nhờ nắm tay của ông, ông Hạt mù tạc. Xin quý ông miễn đi cho phép lịch sự của ông.

HẠT MÙ TẠC - Chẳng hay ngài muốn gì?

BOTTOM - Thưa quý ông, có gì đâu, chẳng qua là giúp cho kị mã Hoa đậu gãi một chút. Tôi phải đến hiệu thợ cạo, thưa ông. Vì tôi nghĩ rằng mặt tôi lông lá một cách điệu kỳ, và tôi là một con lừa tinh tế đến mức nếu một cái lông ngựa ngứa là tôi phải gãi ngay lập tức.

TITANIA - Thế nào, anh có nghe một tí nhạc chẳng, người yêu dịu hiền của em?

BOTTOM - Tai tôi sành vừa về âm nhạc: hãy cho tôi nghe tiếng kìm và phách xương (*Tiếng kìm. Nhạc đồng quê*).

TITANIA - Nói đi, anh dịu hiền, anh muốn ăn thứ gì?

BOTTOM - Nói thực, một thùng thức ăn: tôi có thể nhai lúa mạch khô ngon của nàng. Có lẽ tôi cũng rất thích có được một bó rạ: rạ ngon và thơm thì không gì bằng.

TITANIA - Em có một nàng tiên thích phiêu lưu, nó sẽ lục tìm trong kho của chú sóc và kiểm về cho anh nhiều quả tươi.

BOTTOM - Một vài nắm đậu khô thì tôi thích hơn. Nhưng tôi xin nàng, đừng để cho quân của nàng quấy phá tôi. Tôi đang buồn ngủ quá lắm đây.

TITANIA - Ngủ đi anh, em sẽ ôm anh trong cánh tay em. Các tiên, hãy đi đi, hãy đi xa theo các ngã.

Các tiên đi vào

Cây kim ngân quán quýt dịu dàng với cây tiên nhân hương như thế này đây; cây trường xuân cái uốn vòng quanh những ngón tay bọc vỏ của cây du thụ như thế này đây. Ôi, em yêu anh biết mấy! Em điên dại lên vì anh biết mấy!

Họ ngủ

Phắc ra

ÔBÊRON (*bước lên trước*) - Chào Rôbin tốt bụng. Mà có thấy cái cảnh êm đềm này không? Giờ thì ta bắt đầu thương hại sự điên dại của nàng. Vì lúc này, phía sau cánh rừng, khi gặp nàng đang đi tìm kiếm những quà tặng yêu kiều cho thằng rô dại đáng ghét này, ta đã quở trách và gây sự với nàng. Khi đó, nàng đã kết quanh cái đầu lông lá của hấn một vòng hoa tươi thơm ngát; những giọt sương đôi khi bùng nổ trên các nụ

hoa như những hạt ngọc tròn ở phương Đông, lúc ấy đọng lại trong mắt những bông hoa nhỏ xinh xắn kia như những giọt lệ than khóc cho sự bất hạnh của chính mình. Khi ta đã quả mắng nàng một cách thỏa thích và nàng đã xin lỗi ta bằng những lời lẽ dịu dàng thì ta bèn đòi nàng thả bé nàng đã lấy về. Nàng đồng ý cho ta ngay và sai một tiên nữ của nàng đem thả bé đến lùm cây của ta trong xứ tiên. Và giờ đây, khi ta có thằng bé, ta sẽ giải cho mắt nàng sự lầm lạc đáng ghét này. Còn mày, Pắc dễ thương, hãy nhắc cái bộ mặt hóa phép này ra khỏi đầu của gã vũ phu người Aten kia, để cho khi tỉnh dậy cùng với bọn kia, cả lũ có thể trở về Aten và nghĩ về những sự việc đêm nay như nghịch cảnh của một cơn ác mộng. Nhưng trước hết, ta sẽ giải thoát cho hoàng hậu loài tiên.

Ép một thứ cỏ vào mắt nàng

Hãy là người như xưa nay

Nhìn bằng cặp mắt như xưa nay:

Nụ Đaian trên hoa Kiupit

Có quyền hạn và sức thiêng này.

Giờ hãy dậy đi thôi, Titania, hoàng hậu dịu hiền của ta.

TITANIA - Anh Ôbêron của em! Em đã mơ những chuyện gì vậy?
Hình như em đã phải lòng một con lừa!

ÔBÊRON - Người yêu của nàng còn nằm đây kia.

TITANIA - Những chuyện ấy làm sao mà xảy ra được? Ôi, sao bây giờ mắt em cảm ghét bộ mặt của hắn đến thế.

ÔBÊRON - Hãy im lặng trong chốc lát. Rôbin, nhắc cái đầu này ra. Titania, hãy cho cử nhạc lên và làm cho cả năm người này ngủ say hơn thường, mê mê như chết!

TITANIA - Nhạc, nào! Nhạc, để làm cho giấc ngủ mê mê!

Tiếng nhạc êm dịu

PẮC - Giờ thì mày hãy dậy đi và nhìn bằng cặp mắt xuân ngốc của mày.

ÔBÊRON - Nhạc, hãy vang lên! Lại đây, nữ hoàng của ta, cầm lấy tay ta và làm đu đưa mảnh đất trên đó những người này đang

ngủ. Ta với nàng giờ đây lại nối tình bạn mới và đứng vào nửa đêm mai, chúng ta thực sự nhảy múa linh đình, rục rờ trong nhà của quận công Thidiox và ban phúc cho nhà ấy sự phồn vinh tốt đẹp: ở đấy, hai cặp người yêu chung thủy cũng sẽ làm lễ cưới, cùng với Thidiox, trong niềm vui chung.

PÁC - Tâu Đức vua loài tiên, hãy coi chừng và chú ý: con đã nghe tiếng sơn ca buổi sớm.

ÔBÊRON - Vậy thì, nữ hoàng của ta, chúng ta hãy đi theo bóng đêm trong im lặng trang nghiêm. Chúng ta có thể vòng quanh quả địa cầu còn nhanh hơn vàng trắng lãnh đăng.

TITANIA - Đi thôi, Chúa công, và trong khi bay, hãy nói cho em làm sao mà đêm nay em lại nằm ngủ ở nơi đây, trên mặt đất, cùng với những kẻ trần thế này.

*Vào. Tiếng tù và vang lên
Thidiox, Hipólita, Igiơx và tùy tùng ra*

THIDIOX - Một trong các người hãy đi tìm cho ta người gác rừng. Vì giờ đây, nghi lễ của ta đã xong và chúng ta còn có buổi sáng nay, người yêu của ta sẽ nghe điệu nhạc bầy chó săn của ta. Nào, hãy thả chúng ra ở thung lũng phía Tây. Nhanh lên, ta bảo, tìm cho được người gác rừng.

Một người tùy tùng vào

Hỡi Hoàng hậu yêu kiều, chúng ta sẽ lên đỉnh núi và nghe bản hòa tấu của bầy chó và tiếng vang vọng lại.

HIPÔLITA - Em đã có một lần đi cùng với Ecquyn và Catmơx, khi họ săn gấu ở rừng Cōret với bầy chó Xpactơ⁽¹⁾. Chưa bao giờ em nghe một tiếng vang động hùng vĩ như thế, vì ngoài các khu rừng, các khoảng trời, các suối nước, tất cả các miền lân cận hình như cũng cùng kêu lên một tiếng. Em chưa bao giờ nghe một điệu nghịch tai nhịp nhàng đến thế, một tiếng sấm dùi dằng đến thế.

THIDIOX - Bầy chó của ta cũng lấy giống từ loài Xpactơ, có môi xệ và màu lông lốm đốm, tai treo lủng lẳng bên đầu quét sạch cả sương mai; có gối gập và da cổ thõng xuống như bò mộng

⁽¹⁾ Catmơx là người lập ra miền Bêôti ở Hy Lạp cổ đại: Ecquyn đã thực hiện một trong mười hai chiến công của mình ở đảo Cōret.

Tetxali. Khi săn đuổi thì chúng chậm chạp, nhưng tiếng kêu của chúng vang lên như một dây chuông xếp đều trên dưới từng cái một. Một tiếng kêu nhịp nhàng như thế chưa hề ai gây ra, hoặc tôn lên bằng tiếng tù và ở Cōret, Xpactơ hay ở Tetxali⁽¹⁾. Hãy phán đoán khi nàng nghe... Nhưng, suýt, các tiên nào ở nơi đây?

IGIOX - Tâu Chúa công, đây là con gái hạ thần, ngủ thiếp ở đây, còn đây là Laixandơ. Đây là Dimitriox và đây là Hêlen, Hêlen con cụ Nêđa. Hạ thần không hiểu vì sao họ lại cùng ở nơi đây.

THIDIOX - Chắc là họ đã dậy sớm để giữ đúng phong tục ngày lễ tháng Năm và nghe tin về dự định của chúng ta, đã đến đây vì phước lành của ngày trọng lễ. Nhưng này Igiơx, hãy nói xem phải chăng hôm nay là ngày Hecmơ phải trả lời về sự lựa chọn của nàng?

IGIOX - Tâu Chúa công, chính phải.

THIDIOX - Nào, hãy ra lệnh cho phường săn đánh thức họ dậy bằng tiếng tù và.

Tiếng tù và và họ thức giấc.

Tiếng ồn phía trong và họ đứng dậy

Xin chào các bạn! Ngày Thánh Valentin⁽²⁾ đã qua rồi! Phải chăng những chim rừng này bây giờ mới bắt đầu giao kết với nhau?

LAIXANDƠ - Xin Chúa công thứ lỗi.

THIDIOX - Ta xin tất cả các người đứng dậy hết. Ta biết hai anh chàng này là kỳ phùng địch thủ của nhau. Làm sao mà lại nảy ra sự hòa thuận êm ả này trong cuộc đời, khiến cho sự căm thù cách xa lòng đố kỵ, ngổn ngang sự thù ghét mà không sợ hận thù?

LAIXANDƠ - Thưa Chúa công, tôi sẽ trả lời trong kinh ngạc nửa tỉnh nửa mê. Nhưng tôi xin thề rằng cho đến nay thực thà tôi không thể nói tôi đã đến đây như thế nào. Nhưng tôi nghĩ rằng, - vì tôi cũng muốn nói thật và bây giờ tôi nhớ ra rồi, đúng là như thế, - tôi đã đến đây cùng Hecmơ. Ý định của chúng tôi là đi

⁽¹⁾ Trò chơi lựa tiếng chó kêu cho hòa nhịp trong các cuộc săn bắn là một thú vui sang trọng, hiếm có thời Phục hưng.

⁽²⁾ Ngày thánh Valentin, 14 tháng Hai hàng năm, thường được xem là ngày đầu mùa kết đôi của loài chim chóc.

khỏi thành Aten đến một nơi, ở đó, chúng tôi có thể thoát ra ngoài sự đe dọa của luật lệ Aten...

IGIOX - Đủ rồi, đủ rồi, thưa Chúa công, Ngài đã biết rồi đấy: tôi đòi hỏi luật pháp, luật pháp giáng vào đầu nó. Chúng nó muốn trốn chạy. Nay Dimitriox, vậy ra chúng nó muốn đánh bại anh và tôi, lấy mất của anh người vợ và của tôi sự đồng tình, sự đồng tình của tôi về chuyện nó sẽ là vợ anh.

DIMITRIOX - Thưa Chúa công, nàng Hêlen kiều diễm đã nói với tôi về cuộc chạy trốn của họ, về mục đích của họ đi đến khu rừng này, tôi đã theo họ đến đây trong cuồng giận và Hêlen kiều diễm lại theo tôi trong ảo vọng. Nhưng thưa Chúa công tốt lành, tôi không hiểu vì quyền lực nào - nhưng chắc là có một quyền lực nào đấy - tình yêu của tôi đối với Hecmior lại tan ra như tuyết nóng, giờ đây, đối với tôi nó chỉ như một thứ đồ chơi vô nghĩa lý mà tôi say mê hồi thơ ấu. Và bây giờ, tất cả niềm tin và đức tính của trái tim tôi, đối tượng và niềm vui của mắt tôi chỉ là Hêlen. Thưa Chúa công, tôi đã kết ước với nàng trước khi tôi gặp Hecmior: như một món ăn tôi ghét bỏ khi ốm đau lại trở nên ngon lành một cách tự nhiên khi khỏe mạnh, giờ đây tôi ao ước nàng, yêu nàng, chờ mong nàng và sẽ đời đời chung thủy với nàng.

THIDIOX - Các tình nhân xinh đẹp ơi, đúng là một cuộc sum vầy hạnh ngộ. Bọn ta sẽ nghe kể thêm về câu chuyện này sau. Igiơx, ta sẽ vượt qua ý muốn của khanh: Vì, trong ngôi đền, cùng với đôi ta, bên cạnh đôi ta, những cặp này cũng sẽ được kết hợp đời đời. Và bây giờ, vì buổi sáng đã phần nào quá muộn, cuộc săn dự định của chúng ta sẽ hoãn lại. Hãy cùng ta trở lại Aten! Cả ba cặp, chúng ta sẽ đi mở hội thật linh đình, trọng thể. Đi nào, Hipôlita!

Thidiox, Hipôlita, Igiơx và tùy tùng vào

DIMITRIOX - Những chuyện này tinh vi và huyền ảo như những ngọn núi xa xôi biến hóa thành mây.

HECMIOR - Tôi nhìn thấy những chuyện này hình như với một con mắt phân đôi, khi bất cứ vật gì cũng hiện thành hai.

HÊLEN - Tôi cũng thấy thế: tôi đã tìm lại được Dimitriox như một kẻ sinh đôi, vừa là của tôi, vừa không phải của tôi.

DIMITRIOX - Các bạn có chắc rằng chúng ta đang thức cả không? Tôi thấy hình như chúng ta đang ngủ cả, đang giữa cơn mơ màng. Các bạn có cho rằng quận công đã thực sự ở đây và bảo chúng ta phải đi theo người không?

HECMIO - Đúng, và cả phụ thân tôi nữa.

HÊLEN - Và Hipôlita.

LAIXANDÔ - Và chính người đã bảo chúng ta cùng đi theo vào ngôi đền.

DIMITRIOX - Sao, vậy thì chúng ta đều thức cả. Hãy đi theo người và dọc đường, chúng ta hãy kể lại cho nhau nghe những chuyện thấy trong mơ.

Họ vào

BOTTOM (*thức dậy*) - Khi nào đến lượt tớ, hãy gọi tớ và tớ sẽ đáp lời. Đoạn tiếp theo của tớ là: "Hỡi Pítơ Quynxơ! Phơliút, thợ chữa ống bể! Xnao, thằng hàn nồi! Xtavelinh! Trời đất ơi, chúng nó chuồn hết nơi đây rồi và để mình ngủ thiếp đi! Mình vừa qua một cơn mộng ảo kỳ lạ vô cùng. Mình vừa nằm mơ, - trí tuệ con người không thể nói giấc mơ đó là gì: kẻ nào định bụng giải thích giấc mơ đó thì chỉ là một con lừa! Hình như mình là, - không ai có thể nói được đó là gì. Hình như mình là, hình như mình đã, - nếu như có kẻ nào tự xưng nói rằng mình đã là cái gì, thì hẳn chỉ có thể là một thằng rồ đặc! Mắt con người không hề nghe, tai con người không hề thấy, tay con người không thể nắm, lưỡi con người không thể quan niệm, cũng như tim con người không thể kể lại giấc mộng của ta là gì. Ta sẽ nhờ Pítơ Quynxơ viết cho một vở ba lê về giấc mộng đó: nó sẽ được gọi là *Giấc mộng của Bottom*, vì nó không có đấy⁽¹⁾. Và ta sẽ hát nó ở đoạn cuối vở kịch trình diễn trước quận công. Hoặc có lẽ, để làm cho nó tăng thêm vẻ mỹ miều, ta sẽ hát nó khi nàng chết⁽²⁾.

Vào

⁽¹⁾ Chơi chữ: Trong tiếng Anh, Bottom (Bottom) có nghĩa là đáy.

⁽²⁾ Tức Thidôbi, nhân vật trong vở kịch mà họ đóng. Trong đoạn này, cũng như ở những đoạn khác, Bottom nói nhiều chỗ lẫn lộn vô nghĩa.

CẢNH II

Aten. Một phòng trong nhà Quynxơ

Quynxơ, Pholiút, Xnao và Xtavelinh ra

QUYNXƠ - Các cậu đã cho người đến nhà Bottom chưa? Hắn đã về chưa?

XTAVELINH - Không thấy tin tức gì của hắn sát. Chắc chắn là hắn bị
lôi đi rồi.

PHOLIÚT - Nếu hắn không đến được thì vỡ kịch hỏng mất. Không
thể nào tiến bước được, có phải không?

QUYNXƠ - Không thể nào được: trong cả thành Aten, không có một
người nào đóng được Piơmơx, trừ hắn.

PHOLIÚT - Không, chẳng qua là trong đám thợ thủ công ở Aten, hắn
là thằng thông minh hơn cả.

QUYNXƠ - Phải, và con người tốt bụng nhất nữa. Hắn đúng là một
người tình chân chính, vì có giọng nói dịu dàng.

PHOLIÚT - Cậu phải nói người tài chứ. Người tình thì, lạ Chúa, chả
có giá trị quái gì.

Xnăc ra

XNĂC - Các cậu ơi, ngài quận công đang từ ngôi đền đi ra và có
thêm hai hay ba cô, cậu làm lễ cưới nữa đấy. Nếu trò vui của
bọn ta mà tiến bước lên được thì tất cả bọn ta đã gặp dịp làm
người rồi đấy!

PHOLIÚT - Ôi, Bottom khoác lác dịu hiền! Thế là suốt đời hắn mất
đi sáu xu một ngày rồi. Hắn không thể nào thoát được sáu xu
một ngày: nếu quận công mà không cho hắn sáu xu một ngày
vì vai Piơmơx thì tớ sẽ chịu treo cổ lên! Hắn đáng được
hưởng cái khoản ấy: sáu xu một ngày trong vai Piơmơx, hoặc
không có gì hết.

Bottom ra

BOTTOM - Các cậu này đâu rồi? Những tám lòng bè bạn đâu rồi?

QUYNXƠ - Kìa Bottom! Ôi, ngày oai hùng nhất! Ôi, giờ phút may
mắn nhất!

BOTTƠM - Các cậu ơi, tớ sẽ nói ra những điều kỳ lạ, nhưng đừng hỏi tớ đó là cái gì. Vì nếu tớ nói với các cậu thì tớ không thực sự là người Aten nữa. Tớ sẽ nói với các cậu hết mọi chuyện, đúng như đã xảy ra.

QUYNXƠ - Cho bọn tớ nghe đi, Bottơm dịu hiền ơi.

BOTTƠM - Tớ không nói một lời nào đâu. Tất cả chuyện mà tớ nói với các cậu là quận công đã ăn xong buổi chiều rồi. Tập hợp đồ đoàn của các cậu lại, đính dây chắc vào các bộ râu và băng mới vào các đôi giày. Đi lên gặp nhau ngay ở trên điện. Ai nấy phải đảo lại phần vai của mình, vì nói ngắn hay nói dài cũng là: vở kịch của bọn ta được chấp thuận một cách hứng thú. Dẫu sao đi nữa, cũng phải để cho Thidơbi có áo quần sạch sẽ. Và cậu nào đóng vai sư tử thì chớ có cắt móng tay vì chúng phải tuôn dài ra cho giống với vuốt sư tử chứ. Và, các chàng kếp hát thân yêu nhất đời ơi, xin đừng ăn hành hoặc tỏi, vì bọn ta phải tuôn ra những lời nói thơm tho. Tớ chắc chắn sẽ nghe họ nói rằng đây là một vở hài kịch thơm tho dễ chịu. Thôi, không thêm một lời nào nữa, đi đi! Đi ngay!

Vào

HỒI NĂM

CẢNH I

Aten. Một gian phòng trong cung điện của Thidiox

*Thidiox, Hipólita, Philôxtrê,
một số quý tộc và tùy tùng vào*

HIPÓLITA - Anh Thidiox của em, những cặp tình nhân này nói những điều thật lạ lùng.

THIDIÖX - Lạ lùng nhiều hơn là thật. Ta không bao giờ có thể tin những chuyện hoang đường cổ lỗ hoặc những trò chơi thần tiên ấy. Người tình và người điên có những đầu óc sôi sục, những ảo tưởng sinh ra hình hài khiến họ nắm bắt được những điều mà trí tuệ lạnh lùng không bao giờ hiểu được. Kẻ hoang tưởng, người tình si và nhà thơ là những kẻ dày đặc tưởng tượng. Một người thì thấy ma quỷ nhiều hơn là cả địa ngục bao la có thể chứa chất, đó là thằng điên. Kẻ tình si thì cũng cuồng nhiệt không kém, nhìn thấy vẻ đẹp của nàng Hêlen⁽¹⁾ trên trán của một cô gái Ai Cập. Còn con mắt nhà thơ thì di động trong một sự mê loạn tuyệt vời, nhìn hết trời xuống đất, hết đất lên trời. Và vì trí tưởng tượng tạo ra hình thù cho những vật không hay biết, ngòi bút của nhà thơ biến chúng thành hình dáng và cho cái hư không một nơi trú ngụ và một tên tuổi. Những trò ấy đều có trí tưởng tượng mạnh mẽ ở trong. Hễ nhận ra được một niềm vui nào đấy, thì nó hiểu có ai đấy mang đến niềm vui. Hầy như

⁽¹⁾ Đây là nói đến nàng Hêlen của Hy Lạp cổ đại, nguồn gốc trực tiếp của chiến tranh T'roa, được xem như một biểu tượng của sắc đẹp phụ nữ.

ban đêm, giữa cơn kinh hoàng tưởng tượng, một bụi cây biến thành con gấu dễ dàng biết mấy!

HIPÔLITA - Nhưng tất cả câu chuyện họ kể lại về đêm qua và việc tâm trí của họ cùng nhau biến hóa chứng tỏ rằng chuyện đó hơn là những ảo tưởng hão huyền. Và câu chuyện trở nên thật chắc chắn, rõ ràng tuy rằng vẫn kỳ lạ và tuyệt vời.

THIDIÔX - Các tình nhân đã đến đây kia, chan chứa niềm vui và hoan lạc.

Laixanđơ, Dimitriôx, Hecmơ và Hêlen ra

Xin chúc mọi người vui vẻ, những người bạn đáng yêu! Mong rằng niềm vui và những ngày yêu đương tươi mát sẽ luôn luôn kèm theo trái tim của các bạn!

LAIXANĐƠ - Cầu chúc cho chúng đi theo những cuộc dạo chơi vương giả, bàn ăn và chăn gối của Người nhiều hơn là chúng tôi.

THIDIÔX - Nào, bây giờ, sẽ có những trò hóa trang nào, những cuộc vũ nào để giết cái thời gian dằng dặc ba giờ giữa bữa ăn tráng miệng buổi chiều và giờ đi ngủ? Viên quản lý trò vui thường ngày của ta đâu? Có những cuộc vui nào đã sẵn sàng? Có vở kịch nào không để giảm nhẹ nỗi u sầu của một giờ quần quai? Gọi cho ta Philôxtrê.

PHILÔXTRÊT - Có đây, thưa Thidiôx quyền uy.

THIDIÔX - Người nói xem, tối nay ta có những cuộc vui nào? Hội hóa trang nào? Thứ nhạc nào? Chúng ta sẽ đánh lừa thời gian lười nhác bằng cái gì nếu không có ít nhiều giải trí?

PHILÔXTRÊT - Đây là bản chương trình của những trò vui đã sẵn sàng, xin Chúa công xem trước để lựa chọn. *(Đưa một tờ giấy)*

THIDIÔX *(đọc)* - “Cuộc chiến đấu chống lại người ngựa, do một hoạn quan Aten hát theo thụ cầm”. Chúng ta không nghe mục này: ta đã kể chuyện này với người yêu của ta để ca ngợi vinh quang của một người cùng dòng họ Ecquyn. *(đọc)* - “Sự cuồng loạn của những người Becnan⁽¹⁾ túy lúy, xé nát chàng ca sĩ xứ Toraxơ trong cơn giận dữ”. Đây là một đề tài cũ, vả lại nó đã

⁽¹⁾ Becơx, thần Rượu trong thần thoại La Mã (trong thần thoại Hy Lạp là Diônidôx). Becnan là những đồ đệ của Becơx, thích chè chén no say. Ca sĩ xứ Toraxơ là Ócphê, người sáng tạo ra âm nhạc và thơ ca Ócphê cuối cùng đã bị những người Becnan giết chết vì khước từ sự cám dỗ của họ.

được trình diễn hồi ta từ Tebor chiến thắng trở về. (đọc) - “Chín Nàng thơ than khóc cho cái chết của tri thức vừa lâm chung trong cảnh đói nghèo”. Đây là một vở châm biếm, sâu sắc và cay độc, không thích hợp với nghi lễ cưới xin. (đọc) - “Một cảnh ngấn ngủi buồn tẻ của chàng Piromox và người yêu của chàng Thidobi: chuyện vui rất bi đát”. Vui vẻ và bi đát! Buồn tẻ và ngấn ngủi! Nghĩa là, như ta nói, băng tuyết nóng hừng hực kỳ khôi. Cần phải hiểu sự hòa hợp của mối bất hòa này như thế nào?

PHILÔTRÊT - Thưa Chúa công, đây là một vở kịch dài khoảng mười chữ, thần chưa thấy một vở kịch nào ngắn ngủi như vậy. Nhưng, thưa Chúa công, vở này lại dài ra quá mười chữ, khiến cho nó trở nên buồn tẻ. Vì trong toàn bộ vở kịch, không có một chữ nào đúng chỗ, không có một diễn viên nào thích hợp. Mà, thưa Chúa công cao quý, nó lại vẫn bi đát vì trong đó Piromox tự sát. Thần xin thú thật, khi xem diễn tập, điều này khiến cho mắt thần lệ tuôn như nước. Nhưng chưa bao giờ có những giọt lệ vui như thế, còn vui hơn cả tiếng cười vang động nhất.

THIDIOX - Bọn nào trình diễn nó?

PHILÔTRÊT - Những người có bàn tay chai sạn, làm lụng ở Aten đấy. Cho đến nay đầu óc của họ chưa hề vất vả, mà giờ đây họ đã cố công nhồi nhét vở kịch này vào trí nhớ cùn gỏi của họ để chào mừng hôn lễ của Chúa công.

THIDIOX - Thế thì ta sẽ xem vở kịch này.

PHILÔTRÊT - Thưa không, tâu Chúa công cao quý, vở kịch này không phải cho Chúa công. Thần đã xem nó từ đầu đến đuôi, và nó không là gì hết, không là gì hết ở trên đời. Trừ phi là Chúa công tìm thấy được trò vui trong những cố gắng cực kỳ căng thẳng và đầy gian truân vất vả của họ, để phục vụ Chúa công.

THIDIOX - Ta sẽ xem vở kịch này. Vì không có cái gì nảy sinh ra từ sự giản dị và lòng hăng hái mà lại không đúng chỗ. Nào, đưa họ vào, xin mời các phu nhân an tọa.

Philôtrêrê vào

HIPÔLITA - Em không thích xem sự nghèo nàn chứa chất quá nặng và lòng hăng hái sụp đổ tan tành khi làm nhiệm vụ.

THIDIOX - Sao, em yêu hiền dụ, em sẽ không thấy một điều như vậy.

HIPÔLITA - Philôxtrêr nói rằng họ không làm được trò trống gì hết theo kiểu ấy.

THIDIÔX - Thì chúng ta lại càng tỏ ra tốt hơn khi cảm ơn họ vì họ đã không làm được gì hết. Ta vui cái điều họ lầm lẫn. Và điều mà sự hăng hái đáng thương không làm được thì lượng cả phải nhìn vào công lao chứ không nhìn vào giá trị. Có lần nơi ta đến, mấy nhà đại thông thái dự định chào mừng ta bằng những lời chúc tụng soạn trước. Ta thấy họ run lên và tái mặt đi, ngập ngừng ở giữa câu, vì sợ hãi mà âm điệu lưu loát hóa ra tắc nghẹn, rồi cuối cùng dừng lại câm bặt, không nói được với ta lời chúc tụng. Em yêu, hãy tin rằng ta đã tiếp nhận lời chúc tụng từ sự im lặng ấy. Và trong sự khiêm nhường của một lòng hăng hái đầy sợ hãi, ta cũng nghe thấy được nhiều như từ miệng lưỡi ba hoa của một người hùng biện hung hăng và táo bạo. Vậy thì, tình yêu và sự giản dị lặng im, bằng ít lời nhất, lại nói nhiều nhất với lòng ta.

Philôxtrêr ra

PHILÔXTRÊT - Tâu Chúa công vui lòng cho phép, người Giáo đầu đã sẵn sàng.

THIDIÔX - Cho hấn vào.

Tiếng kèn thổi vang

Người Giáo đầu ra

NGƯỜI GIÁO ĐẦU - Nếu chúng tôi có làm phật lòng, đó là vì thiện ý. Để các vị nghĩ rằng chúng tôi đến không phải để làm phật lòng, mà vì thiện ý. Bầy tổ tài hèn của chúng tôi, đó là sự mở đầu thực sự của đoạn kết chúng tôi. Vậy thì, xin hãy cho rằng chúng tôi chỉ đến trong lo âu. Chúng tôi không đến nhằm làm vui lòng các vị, ý định thực của chúng tôi là: Tất cả vì niềm vui của các vị, chúng tôi không đến đây. Để làm cho các vị hối tiếc trong lòng. Các diễn viên đã đến đây sẵn sàng, và bằng cuộc trình diễn của họ, các vị sẽ biết tất cả những gì mà các vị thích biết.

THIDIÔX - Anh chàng này không dừng lại khi có dấu chấm.

LAIXANĐƠ - Hấn cười lên lời Giáo đầu như cười một con ngựa tơ chưa thuần; hấn không biết cách dừng lại. Thưa Chúa công, một bài học tốt: nói là không đủ, mà còn phải nói đúng.

HIPÔLITA - Quả là hấn đùa nghịch lời Giáo đầu giống như một đứa trẻ đùa nghịch sáo: có tiếng ồn, mà không điều khiển được âm thanh.

THIDIÔX - Đoạn văn của hấn giống như một dây xích rối: không có gì thiếu, nhưng tất cả đều lộn xộn. Ai vào tiếp?

Piromôx, Thidobi, Bức tường

Ánh trăng và Sư tử vào

NGƯỜI GIÁO ĐẦU - *Thưa các ngài, có lẽ các ngài sẽ ngạc nhiên vì cuộc trình diễn này. Nhưng xin cứ ngạc nhiên cho đến khi sự thật sẽ làm cho mọi chuyện rõ ràng. Người này là Piromôx, nếu các ngài thích biết. Còn phu nhân xinh đẹp này, chắc chắn đây là Thidobi. Người này, với vôi vữa và thạch cao, biểu thị Bức tường, cái Bức tường dè dặt ngăn cách cặp tình nhân; và họ buộc phải thì thầm, những tâm hồn tội nghiệp, qua kẽ nứt của Bức tường, đừng có ai ngạc nhiên vì chuyện ấy. Người này, với đèn, chó và bụi gai, biểu thị Ánh trăng. Bởi vì, nếu các ngài muốn biết thì chính là dưới ánh trăng, cặp tình nhân này hẹn hò gặp nhau không xấu hổ ở nhà mỗ Nainôx để ở đó, ở đó mà tự tình. Con vật kinh tởm này có tên là Sư tử, một đêm nàng Thidobi trung thành đến trước, đã làm nàng hoảng sợ, hay đúng hơn là kinh hoàng. Và khi nàng bỏ chạy, nàng đánh rơi chiếc áo khoác ngoài, con Sư tử làm dây máu ở mồm nó vào chiếc áo. Tiếp đến là Piromôx, một thanh niên yêu kiều và to lớn, chàng thấy tấm áo của Thidobi chung thủy bị đâm thủng; ngay tức thì, bằng lưỡi gươm, lưỡi gươm vấy máu đáng căm giận, chàng can đảm đâm đâm ngang lồng ngực sục sôi máu nóng của mình. Còn Thidobi, dùng chân dưới bóng một cây dâu, rút dao ra và chết. Phần còn lại, xin để cho Sư tử, Ánh trăng, Bức tường và cặp tình nhân kể lại về sau, khi họ còn ở nơi đây.*

Người Giáo đầu, Piromôx, Thidobi,

Sư tử và Ánh trăng vào

THIDIÔX - Ta không biết con sư tử có nói nên lời không?

ĐIMITRIÔX - Thưa Chúa công, không có gì lạ. Một con sư tử có thể nói được, khi mà nhiều con lừa cũng nói.

BỨC TƯỜNG - Trong màn xen kẽ này, tôi, tên là Xnao biểu thị một bức tường, và tôi mong các vị nghĩ rằng trong bức tường này có một lỗ thủng hay một kẽ nứt, qua đó những tình nhân, Piromôx và Thidobi, thường thì thầm rất bí mật. Đất cát này, thạch cao

này, viên đá này chứng tỏ rằng tôi chính là bức tường đó. Sự thực là như vậy. Và đây là lỗ nứt, cả phải, cả trái, qua đó những tình nhân hốt hoảng thăm thì.

THIDIƠX - Có ai muốn vôi vữa và lông lá⁽¹⁾ nói hay hơn nữa không?

ĐIMITRIƠX - Thừa Chúa công, đó là bức vách thông minh nhất mà tôi chưa hề nghe nói nên lời.

THIDIƠX - Piơmơx đã đến gần bức tường: im lặng!

Piơmơx ra

PIƠMƠX - *Ôi đêm u ám! Ôi đêm đen dày đặc! Ôi đêm, có ở mọi lúc khi không có ngày! Ôi đêm, ôi đêm! Than ôi, than ôi, than ôi, ta sợ rằng Thidobi đã quên lời hẹn! Và đây, ôi tường, ôi tường dịu hiền và yêu mến, đây đứng ở giữa đất cha nàng và đất cha ta! Đây tường, ôi tường, ôi tường dịu hiền và yêu mến, hãy chỉ cho ta kẽ nứt của đây, để ta nhìn qua bằng mắt ta!*

Bức tường giờ tay ra

Cám ơn, bức tường lịch sự. Cầu Giơvơ⁽²⁾ phù hộ cho đây vì cử chỉ này. Nhưng ta thấy gì? Ta không hề thấy Thidobi. Ôi bức tường ác nghiệt, qua đây ta không thấy hạnh phúc của ta! Những viên đá của đây thật đáng nguyên rủa vì đã làm ta thất vọng!

THIDIƠX - Ta nghĩ rằng bức tường, vì biết xúc cảm, nên sẽ chửi rủa lại.

BOTTOM - Không, thưa ngài, thực ra, hẳn không nói lại đâu. Sau câu "làm ta thất vọng" là đến Thidobi. Nàng phải ra ngay bây giờ và tôi phải rình nàng qua bức tường. Các vị sẽ thấy, chuyện xảy ra đúng như tôi vừa nói với các vị. Nàng đã ra đây kia.

Thidobi ra

THIDIƠB - *Ôi tường, đã bao lần đây nghe ta than vãn vì đây ngăn cách ta và chàng Piơmơx xinh đẹp của ta! Cặp môi anh đào của ta thường hôn lên những viên đá của đây, những viên đá kết chặt bằng vôi vữa và lông lá ở trong đây.*

PIƠMƠX - *Ta thấy một giọng nói: ta đến ngay kẽ nứt và rình xem ta có nghe được bộ mặt nàng Thidobi của ta không⁽³⁾. Thidobi!*

⁽¹⁾ Lime and hair (vôi vữa và lông lá): những thứ dùng để xây tường toóc-si.

⁽²⁾ Tức Jupite, chúa tể các vị thần trong thần thoại La Mã.

⁽³⁾ Chú ý rằng các nhân vật trong màn xen kẽ này đều là những vai hề. Ở đây,

THIDÔBI - *Anh yêu của em! Em nghĩ rằng anh là tình yêu của em.*

PIRÔMÔX - *Nghĩ gì thì nghĩ, anh chính là vẻ đẹp của người yêu em.*

Và anh vẫn trung thành như Limandơ.

THIDÔBI - *Và em vẫn như nàng Hêlen, cho đến khi Mệnh trời giết em.*

PIRÔMÔX - *Saphalơx cũng không chung thủy với Prôcrơx đến thế này.*

THIDÔBI - *Em chung thủy với anh, cũng như Saphalơx với Prôcrơx.*

PIRÔMÔX - *Ôi, hãy hôn anh qua lỗ thủng của bức tường dê mặt này.*

THIDÔBI - *Em hôn lỗ thủng của bức tường, chứ đâu phải là môi anh.*

PIRÔMÔX - *Em có muốn chẳng đến gặp anh ngay ở nhà mồ của Nini⁽¹⁾*

THIDÔBI - *Dầu sống, dầu chết, em đến ngay đây.*

Piromơx và Thidôbi vào

BỨC TƯỜNG - *Vậy là tôi, bức tường, đã đóng hết vai và xong rồi, bức tường phải ra đi.*

Vào

THIDIÔX - *Giờ thì bức tường đã bị hạ giữa hai người láng giềng.*

ĐIMITRIÔX - *Thưa Chúa công, việc này không sửa được đâu, vì vách vẫn có tai mà không cần cho ai biết.*

HIPÔLITA - *Đây là chuyện ngu xuẩn nhất mà tôi chưa hề nghe thấy.*

THIDIÔX - *Chuyện hay nhất trong loại này chỉ là những hình bóng mơ hồ. Và chuyện dở nhất cũng không tồi, nếu có trí tưởng tượng thêm thất vào.*

HIPÔLITA - *Thế thì phải là trí tưởng tượng của anh, chứ không phải của họ.*

THIDIÔX - *Nếu chúng ta không nghĩ xấu về họ hơn là họ tự nghĩ về họ thì họ có thể là những người rất tốt. A, ra kia rồi hai con vật cao quý: một mặt trăng và một con sư tử.*

Sư tử và Ánh trăng ra

SƯ TỬ - *Thưa các phu nhân, các phu nhân là những người có trái tim tế nhị, sợ cả con chuột nhất ghê tởm bò giữa sàn nhà, giờ*

Bottom đóng vai Piromơx đọc lẫn lộn các động từ “thấy” và “nghe”.

⁽¹⁾ Bottom đọc lầm Nainơx (Ninus) thành Nini (Ninny). “Ninny” trong tiếng Anh có nghĩa là “thằng ngốc”. Tên các nhân vật cổ đại được nhắc lại trên đây (Limandơ, Saphalơx, Prôcrơx) cũng đều bị đọc sai.

đây có thể run lên như cây sậy khi con sư tử hung dữ găm rú trong cơn cuồng nộ bạo tàn nhất. Vậy thì xin hãy biết cho rằng tôi là Xnăc, anh chàng thợ mộc, chứ không là sư tử đực, hay sư tử cái gì hết, bởi vì nếu tôi là sư tử thực thụ đến gây chuyện ở chốn này thì thật là tội nghiệp cho đời tôi!

THIDIOX - Một con vật rất dễ thương và có lòng tốt.

ĐIMITRIOX - Thừa Chúa công, con vật tốt nhất mà tôi chưa hề thấy.

LAIXANĐƠ - Về giá trị, con sư tử này thực sự là một con cáo.

THIDIOX - Đúng; và về sự dè dặt thì là một con ngỗng.

ĐIMITRIOX - Không ạ, thưa Chúa công. Vì giá trị của hấn không mang nổi sự dè dặt của hấn, còn con cáo thì lại mang được con ngỗng đi.

THIDIOX - Ta chắc rằng sự dè dặt của hấn không mang nổi giá trị của hấn, vì con ngỗng không mang được con cáo. Thôi được, để mặc cho sự dè dặt của hấn, ta hãy nghe mặt trăng nói đã.

ÁNH TRĂNG - *Cái đèn này biểu thị mặt trăng khi có sừng...*

ĐIMITRIOX - Đáng lẽ hấn phải đội sừng ở trên đầu.

THIDIOX - Hấn không phải là trăng khuyết, vì sừng của nó lấp đi trong vành trăng.

ÁNH TRĂNG - *Cái đèn này biểu thị mặt trăng khi có sừng, còn tôi là người-trong-trăng như thường thấy.*

THIDIOX - Đây là cái sai lầm lớn nhất trong tất cả: đáng lẽ người ta phải bỏ hấn vào trong cái đèn. Không thì làm sao mà gọi được là “người-trong-trăng”?

ĐIMITRIOX - Hấn không dám vào đấy vì có cây sáo. Chúa công thấy không, nó đã sắp phải gạt bắc rồi đấy.

HIPÔLITA - Tôi chán cái mặt trăng này lắm rồi. Hấn có thay đổi đi không?

THIDIOX - Hình như, theo cái ánh sáng yếu ớt dè dặt của nó, nó đã đến lúc tàn. Nhưng để cho được lịch sự và công bằng, ta cứ để thời gian cho nó.

LAIXANĐƠ - Tiếp đi, mặt trăng.

ÁNH TRĂNG - *Tất cả những điều tôi phải nói là để phô với các ngài rằng cái đèn là mặt trăng, tôi là người-trong-trăng, cái bụi gai*

này là bụi gai của tôi, và con chó này là con chó của tôi⁽¹⁾.

ĐIMITRIOX - Sao, đáng lẽ tất cả những thứ đó phải ở trong cái đèn, vì tất cả những thứ đó là ở trong mặt trăng. Nhưng, im lặng, Thidobi đến kia rồi!

Thidobi ra

THIDOBİ - *Đây là ngôi nhà mồ của già Nini. Người yêu của ta đâu?*

SƯ TỬ - *Ừm...*

Sư tử gầm. Thidobi bỏ chạy

ĐIMITRIOX - Gầm tốt đấy, sư tử.

THIDIOX - Chạy tốt đấy, Thidobi.

HIPÔLITA - Sáng tốt đấy, mặt trăng. Quả là mặt trăng chiếu sáng một cách rất mỹ miều.

Sư tử xé rách áo khoác của Thidobi và vào

THIDIOX - Xé nát tốt đấy, sư tử.

ĐIMITRIOX - Và bây giờ Piromox đến.

LAIXANĐƠ - Và con sư tử đã biến mất rồi.

Piromox ra

PIRÔMÔX - *Hỡi trăng dịu hiền, ta cảm ơn mày vì những tia sáng rực rỡ như ánh mặt trời, ta cảm ơn mày, trăng ơi, vì giờ đây vẫn sáng thế này. Nhờ có những luồng ánh sáng lóng lánh, mỹ miều, vàng chói của mày mà ta mong được tận hưởng cuộc gặp gỡ với nàng Thidobi chung thủy nhất. Nhưng đứng lại! Ôi giận hờn! Hãy nhìn xem, ơi chàng kị sĩ đáng thương, tai họa nào kinh khiếp ở nơi đây! Mất ơi, nhìn thấy chẳng? Sao thế này được? Ôi con bồ câu⁽²⁾ dịu dàng! Ôi người thân yêu! Đúng là cái áo khoác của em, sao, vấy đầy máu me. Lại gần đi thôi, các thần Giận dữ bất nhân! Ôi các thần Vận mệnh, đến đi, đến đi! Hãy cắt đi mọi dây nhợ của đời ta! Hãy bẻ gãy, đè nát, kết thúc và khuất phục.*

THIDIOX - Nỗi xúc động này, và cái chết của một người bạn thân yêu, làm cho người ta có bộ mặt buồn thương.

⁽¹⁾ Người Anh thời Phục hưng nhìn thấy trong mặt trăng hình ảnh một người vác củi, có con chó đi theo sau.

⁽²⁾ Trong nguyên văn, con gà con, con vịt.

HIPÔLITA - Nguyễn rửa tim ta, nếu ta không thương con người đó.

PIRÔMÔX - *Ôi Trời, sao Trời lại nặn ra những con sư tử? Vì một con sư tử dê hèn đã hủy hoại đời người yêu ta ở đây. Nàng là, không, không, đã từng là cô gái xinh tươi nhất, biết sống, biết yêu, biết thích, biết cười trong ánh mắt. Hãy chảy ra, những dòng lệ, nhấn chìm ta! Tuốt ra ngoài đi, lưỡi kiếm, và đâm vào lồng ngực Pirômax, ối, vào bên ngực trái, nơi trái tim đang đập! (Tự đâm mình). Vậy là ta chết, vậy đấy, vậy đấy, giờ thì ta chết rồi, giờ ta đã bay đi, hồn ta đang ở trên trời. Lưỡi ơi, hãy mất đi một ngọt, trắng ơi, hãy cất cánh bay đi! (Ánh trắng vào). - Giờ thì chết, chết, chết, chết. (Chết).*

ĐIMITRİÖX - Không phải chết⁽¹⁾, mà một con xúc xắc có một chấm, vì chỉ có một mình hấn.

LAIXANĐƠ - Còn kém cả con xúc xắc có một chấm, anh ơi. Vì hấn đã chết rồi, hấn không là gì cả.

THIDIÖX - Nhờ thầy thuốc cứu giúp, hấn còn có thể sống lại đấy và tỏ ra là một con lừa⁽²⁾.

HIPÔLITA - Làm sao mà ánh trăng lại bỏ đi trước khi Thidơbi quay lại để tìm người yêu của mình?

THIDIÖX - Nàng sẽ tìm thấy chàng dưới ánh sao. Đây nàng đã đến và cơn xúc động của nàng sẽ kết thúc vở kịch.

Thidơbi ra

HIPÔLITA - Tôi cho rằng nàng chẳng cần phải dài dòng vì một anh chàng Pirômax như thế. Tôi mong rằng nàng sẽ ít lời.

ĐIMITRİÖX - Một cuộc rơm cũng làm lệch bàn cân, giữa Pirômax và Thidơbi, ai là người tốt hơn, anh ta như một người đàn ông, Chúa phù hộ chúng ta! Và cô ta như một người đàn bà, Chúa ban phúc cho chúng ta!

LAIXANĐƠ - Nàng đã nhìn chàng bằng cặp mắt dịu hiền.

ĐIMITRİÖX - Và nàng than vãn, *videlicet*⁽³⁾.

⁽¹⁾ Chơi chữ không dịch được. Trong tiếng Anh, *die* (động từ) là chết, *die* (danh từ) là con xúc xắc. Trong câu trên, Pirômax nói *die* với nghĩa chết, trong câu này, Đimitriox cũng nhắc lại *die*, nhưng hiểu là con xúc xắc.

⁽²⁾ chơi chữ: *ace* (con xúc xắc có một chấm) và *ass* (con lừa) đọc gần giống nhau.

⁽³⁾ Tiếng Latinh, trong nguyên văn, có nghĩa là "biết rằng"...

THIDOBÍ - *Ngủ chăng, anh yêu của em? Sao, chết, con bỏ câu của em? Ôi Píromox anh, dậy đi! Nói đi, nói đi! Cầm bắt rồi sao? Chết, chết rồi? Một nắm mồ phủ kín lên cặp mắt dịu hiền của anh. Đi rồi, đi rồi, cặp môi như hoa huệ này, cái mũi như trái anh đào này, đôi má vàng như cây anh thảo này. Hỡi các tình nhân, hãy than khóc đi: mắt chàng xưa kia xanh như những quả lê. Hỡi ba chị em Nữ Thần⁽¹⁾, hãy đến, đến với ta đi, với những bàn tay trắng nhờ nhờ như sữa. Hãy dùng thêm chúng vào máu, vì các người đã dùng kéo cắt ngang sợi dây lụa của chàng⁽²⁾. Lưỡi ơi, không một lời nào nữa. Ra thôi, lưỡi kiếm trung thành. Lại đây, mũi dao, chọc vào ngực ta! (Tự đâm) - Thôi, vĩnh biệt, các bạn bè! Thidobí chết như vậy đấy, vĩnh biệt, vĩnh biệt, vĩnh biệt! (Chết).*

THIDIÓX - Ánh trăng và Sư tử ở lại để chôn người chết.

DIMITRIÓX - Vâng, và cả Bức tường nữa.

BOTTOM - *Thưa không, tôi đoán chắc với các ngài như vậy. Bức tường xưa kia ngăn cách bố mẹ của họ đã bị hạ rồi. Các ngài thích xem đoạn kết hay là nghe một điệu vũ Becgamô⁽³⁾ do hai người trong đoàn chúng tôi trình diễn?*

THIDIÓX - Thôi, xin các anh, không cần đoạn kết đâu. Vì vở kịch của các anh không cần xin lỗi. Không việc gì phải xin lỗi, vì khi tất cả các diễn viên đều đã chết thì không còn ai nữa để quả trách. Chà, nếu kẻ nào viết vở kịch này mà lại đóng vai Píromox và treo mình vào dây nịt tất của Thidobí thì nó đã thành một vở bi kịch tuyệt tác đây! Và quả thật, nó đúng là như vậy, lại diễn khá lắm. Nhưng thôi, cho ra đi, điệu Becgomax của các anh. Hãy để đoạn kết riêng ra đấy. (Một điệu múa) - Đã tới nửa đêm, mười hai giờ rồi. Hỡi các tình nhân, hãy về nhà đi ngủ! Đã gần đến giờ của các thần tiên. Ta sợ rằng sáng mai chúng ta sẽ ngủ quá muộn cũng như đêm nay chúng ta đã thức quá khuya. Vở kịch thô thiển này đã đánh lừa được chúng ta về bước đi nặng nề của đêm khuya. Hỡi các bạn hiền, hãy đi ngủ thôi. Trong suốt mười lăm ngày,

⁽¹⁾ Tức nữ thần Vận mệnh trong thần thoại Hy Lạp.

⁽²⁾ Tức giết chết.

⁽³⁾ Một điệu múa dân gian ở Italia, do tên người sáng tác là Becgamô (Bergamo) mà ra.

chúng ta tiến hành cuộc lễ trọng thể này bằng các dạ hội và những trò vui mới.

Vào

Pắc ra

PẮC - Giờ này, con sư tử đối mỗi găm thét và con chó sói sữa trắng, trong khi anh dân cây cục cần đang ngáy, mệt nhoài vì công việc đã làm xong. Giờ này, đuốc tàn lại lóe sáng, khi con cú đêm gào hú, nhắc nhở người khốn nạn đang quần quai trên giường về chiếc quan tài đang đợi. Giờ này là đêm khuya, khi những nắm mồ mở ra toang hoác, thả ra những bóng ma đi lả lướt trên những con đường của nghĩa trang thánh thất. Và bọn ta, loài tiên, chạy bên đoàn xe của bà Ba Hêcat⁽¹⁾, trốn ánh mặt trời và đi theo bóng tối như một giấc mơ, đối với bọn ta, giờ đây là lúc đùa nghịch. Không một con chuột nào quấy phá ngôi nhà kính thiêng liêng này. Ta được cử đến trước ở đây để cầm chổi quét bụi đằng sau cánh cửa.

Ôbêron, Titania và tùy tùng ra

ÔBÊRON - Bên bếp lửa tàn leo lét, hãy đem ánh sáng lung linh vào khắp cả ngôi nhà. Hỡi các thiên thần và anh linh tiên cốt, nhảy nhót nhẹ nhàng như con chim trên cành, hãy cùng ta hát bài ca nhỏ này và lệ làng đưa chân vũ khúc theo bài ca.

TITANIA - Trước hết, hãy nhắm thuộc bài ca, cho mỗi lời ngân nga một nốt tay trong tay, với dáng đẹp thần tiên, ta sẽ hát và ban phúc lành cho nơi đây.

Hát và múa

ÔBÊRON - Bây giờ, cho đến khi ngày rạng, các tiên hãy dạo chơi khắp nhôi nhà này. Chúng ta sẽ đến cạnh chiếc giường cưới tốt đẹp nhất và ban phúc lành chan chứa. Giống nòi sinh ra ở đây sẽ sung sướng đời đời. Cả ba cặp yêu nhau cũng sẽ chung thủy suốt đời. Và những dấu vết của bàn tay Con tạo cũng không in hằn trên giống nòi của họ: không nốt ruồi, không vết

⁽¹⁾ Hêcat: thoát đầu là nữ thần chế ngự cả trời, đất, biển và mọi việc của con người. Từ thế kỷ V trước Công nguyên thành nữ thần của ma quỷ, ác mộng, phù phép, chỉ huy bóng tối ở dưới đất, thường đi với hồn người chết xung quanh nghĩa địa, có phù thủy và chó ngao địa ngục kèm theo. Hêcat được biểu hiện trong nghệ thuật tạo hình là một nữ thần có ba thân hình, ba đầu, sáu tay, cầm đuốc, kiếm và lao.

sẹo, không sút môi; không một dấu vết tai họa nào thường bị coi khinh khi sinh đẻ, sẽ hiện lên trên người cháu con của họ. Các tiên hãy ra đi với làn sương đồng quê có phép lạ này và khắp hết cung điện này, hãy giáng phúc cho từng phòng một được thanh bình êm dịu và chủ nhân của cung điện được yên lành mãi mãi. Đi đi thôi, đừng đứng lại. Hãy gặp ta, tất cả khi ngày rạng.

Ôbêron, Titania và tùy tùng vào

PÁC - Nếu những hình bóng chúng tôi đã làm phật ý thì xin nghĩ rằng - và mọi việc sẽ xong xuôi - các ngài đã ngủ mơ ở nơi đây, khi những ảo ảnh kia xuất hiện. Và cái đề tài vô duyên, kém cỏi này không gì hơn là một giấc mơ, vậy xin các ngài đừng lên án. Nếu các ngài thứ lỗi, chúng tôi sẽ đền bù. Và nếu hôm nay chúng tôi được một điều may mắn không đáng công là thoát khỏi lời phê thì tôi, chàng Pắc trung thực, xin thề sẽ bù lại nay mai, nếu không, xin cứ gọi Pắc là thằng dối trá. Thôi, xin chúc tất cả các ngài ngủ ngon. Nếu chúng ta là bạn bè, xin hãy đưa tay cho tôi, và Rôbin này nhất quyết sẽ đền bù.

Vào

CÓ GÌ ĐÂU MÀ RỘN

Hài kịch năm hồi

DƯƠNG TƯỜNG dịch

In theo cuốn: *Sêchxpia, Hài kịch Sêchxpia*,
tập 2, Nxb Văn học, Hà Nội, 1981

TIỂU DẪN VỀ CÓ GÌ ĐÂU MÀ RỘN

Vở kịch được viết vào khoảng 1598 - 1599 và in lần đầu tiên năm 1600.

Câu chuyện về một người đàn bà trong trắng, thủy chung bị vu oan, rồi do đó mà tai họa giáng xuống đầu, tình duyên tan vỡ khá phổ biến trong văn học châu Âu thời Phục hưng. Nó xuất hiện trong tác phẩm *Chàng Rôlăng giận dữ* của nhà văn Ariôxtô người Italia từ đầu thế kỷ XVI, rồi sau đó được Bandêlô, cũng nhà văn Italia lấy lại dưới một hình thức khác trong truyện ngắn Timbrêô và Phênixia năm 1554.

Đề tài này được công chúng Anh thời bấy giờ rất thích thú, chứng cứ là từ năm 1565 đến năm 1591 câu chuyện của Ariôxtô được dịch ra ít nhất đến bốn lần và dựng thành kịch diễn cho Nữ hoàng Elizabeth xem năm 1582 (văn bản hiện không còn và không rõ ai soạn thảo). Nhà thơ Anh nổi tiếng thời Phục hưng, Etmon Xpenxơ, cũng viết lại truyện này trong cuốn *Nữ hoàng quần tiên* năm 1590.

Không biết Shakespeare đã trực tiếp lấy nguồn từ đâu, nhưng về mặt chi tiết thì vở kịch của ông gần gũi nhất với truyện ngắn của Bandêlô, mà nhà soạn kịch Anh đã đọc qua nguyên văn tiếng Italia hoặc qua bản dịch ra tiếng Pháp của Belophorext (1582).

Có điều chắc chắn là, cũng như trong nhiều trường hợp khác, Shakespeare đã nhào nặn các chất liệu có trong tay, biến những câu chuyện u ám đến từ đất Italia thành một vở hài kịch tươi vui, tràn đầy sức sống lạc quan. Chúng ta biết rằng, trong sáng tác của mình, Shakespeare còn trở lại đề tài này trong vở *Ôtenlô nổi tiếng*. Nhưng *Ôtenlô* thuộc thể loại bi kịch, tức thuộc giai đoạn của những đổ vỡ to lớn trong tâm hồn của người nghệ sĩ khi va chạm phải những xung đột gay gắt, không giải quyết được của thực tại xã hội. Trong những năm viết *Có gì đâu mà rộn*, nhà nghệ sĩ Shakespeare đang có một cái nhìn khác, tươi tắn hơn, về cuộc đời.

Câu chuyện trung tâm của vở kịch xoay quanh cuộc tình duyên giữa Claodiô, chàng quý tộc trẻ tuổi ở Phlôrăngxơ và nàng Hirô, con gái của

thống đốc xứ Mexina, Lêônátô. Đôi trai tài gái sắc đến ngày hạnh phúc thì phong ba bão nổi dậy: do ghen ghét và tự ái, tên Đôn Jon bày mưu vu cáo nàng Hirô, cố làm cho vị hôn phu thấy rằng vị hôn thê là một người đàn bà dối trá, bội bạc, đêm đêm vẫn thăm lên tiếp một người khách lạ. Claodiô giận dữ xỉ vả Hirô trước mặt mọi người và tuyên bố cắt đứt cuộc tình duyên. Người con gái đức hạnh bị vu oan chết ngất giữa ngày vui. Nhưng do một sự tình cờ, cái âm mưu xấu xa kia bị phát giác. Đôn Jon chạy trốn; Claodiô hối hận vì sai lầm của mình, đồng ý lấy một cô cháu gái của Lêônátô để chuộc tội. Nhưng đó lại chính là nàng Hirô! (Người ta giả làm như Hirô đã chết để tránh tiếng nhục, nhưng nàng sống lại với người yêu khi thanh danh trở lại). Toàn là chuyện vớ vẩn mà đang vui hóa buồn, hạnh phúc thành đau thương, rồi cũng vì ngẫu nhiên mà buồn thành vui, tang tóc chuyển thành hoan lạc, đúng là “âm ỉ vì chuyện không đâu”, “có gì đâu mà rộn”!

Nhưng những nhân vật thuộc tuyến chính này của vở kịch đều nhợt nhạt. Đôn Jon, kẻ gieo họa ở đây, còn lâu mới sánh được Iagô trong Ôtêlô về chiều sâu tính cách, về bản lĩnh trong hành động. Hắn như con rắn, phun nọc độc, rồi biến mất, nhưng người ta không hiểu thật rõ vì sao. Còn nàng Hirô thì đúng là con gái nhà lành, đoan chính, nhu mì, nhưng bất lực, yếu đuối, không có sức mạnh trong tâm hồn như người đồng cảnh là Dexdêmona. Những nhân vật khác liên quan đến câu chuyện trung tâm này như Lêônátô, Anioniô, em của Lêônátô, Đôn Pêdrô, ông hoàng xứ Eragôn, được khắc họa rõ ràng hơn, có tính cách đậm nét hơn, nhưng tất cả bọn họ không tạo ra bản sắc hài hước của vở kịch.

Có gì đâu mà rộn có thể được dùng để làm dẫn chứng cho trường hợp cốt truyện, đề tài không làm nên cái hứng thú cơ bản của một tác phẩm nghệ thuật. Cũng như trong một số vở kịch khác của Shakespeare, ở đây, mấy nhân vật phụ nhảy lên hàng đầu và chiếm ngay được sự quan tâm chú ý của người đọc và người xem.

Xét về mặt vị trí trong vở kịch, các nhân vật Binidich và Biotrix có nhiệm vụ làm tôn lên các hình tượng mang màu sắc lãng mạn thuộc tuyến trung tâm là Claodiô và Hirô. Nhưng chính hình tượng của họ lại tỏ ra sắc sảo hơn, sinh động hơn, điều này khiến cho họ trở thành nhân vật không chỉ của tuyến hài hước trong vở kịch, mà gắn bó với ý nghĩa có sức vang động của toàn bộ tác phẩm. Không phải ngẫu nhiên mà họ có mặt từ cảnh đầu tiên đến cảnh cuối cùng của vở kịch. Vận mệnh của họ cũng được giải quyết song song với số phận trớ trêu của các nhân vật trung tâm. Nhưng nếu Claodiô và Hirô là nhân vật của một hài kịch tình huống thì họ là nhân vật đích thực của một hài kịch tính cách: mâu thuẫn giữa họ nảy sinh từ tính cách của họ, họ không là nạn nhân hay anh hùng của một hoàn cảnh khách quan hay xung đột xã hội nào cả.

Binidich và Biotrix thuộc loại nhân vật hài hước xuất sắc nhất mà Shakespeare đã sáng tạo ra. Họ có cá tính rất rõ nét: thông minh, sắc cạnh, hay châm biếm, tự cho mình cao hơn những người xung quanh, ít nhất cũng trong một chuyện - tình yêu. Chàng Binidich thì nguyên sẽ chết như một gã trai tân, còn nàng Biotrix thì quyết không hạ mình xuống là kẻ nô lệ tình cảm cho bất cứ gã đàn ông nào. Nét tính cách độc đáo, có phần bất bình thường này khiến cho họ khác biệt với những người xung quanh. Nhưng đó cũng chính là khởi điểm để họ gần gũi nhau: họ thăm phục nhau, mặc dầu vẫn gay gắt với nhau trong sự đối địch bên ngoài.

Đôi trai gái sinh ra để yêu nhau này phải trải qua một thời kỳ mâu thuẫn, công kích lẫn nhau. Trí tuệ tinh vi, minh mẫn của họ bay ra thành những lời nói sắc cạnh như tên bắn, lộ ra qua những hành động tỉnh táo, kịp thời, rất đúng chỗ. Họ như đua tài với nhau trong cái trò chơi của trí thông minh này, và cái hài của vở kịch chứa chấp khá nhiều trong những lời đối đáp của họ, trong thái độ của họ đối với nhau.

Trí tuệ sắc sảo của họ có làm cho chúng ta vui, đôi khi bật lên thành tiếng cười sáng khoái, nhưng chưa làm cho chúng ta yêu họ. Mỗi thiện cảm đối với họ chỉ nảy ra ở trong ta khi ta thấy bản chất tâm hồn của họ: những con người cao thượng, dũng cảm, vị tha, biết xót xa vì nỗi bất hạnh của người khác... Cái hài hước đạt đến đỉnh cao - mà cũng là đỉnh cao của thiện cảm chúng ta - khi những nhân vật vốn thù ghét tình yêu này lại rơi vào cạm bẫy của chính tình yêu! Một mình trí tuệ không đủ làm cho họ hạnh phúc, họ chỉ thực sự sung sướng khi nghe trái tim mình thổn thức. Họ đâu có nhận ra rằng họ đang là đối tượng lừa dối trong một trò đùa của những người xung quanh: tưởng rằng người kia đang đau khổ vì mình, họ đâm ra thương cảm, xúc động, và từ đấy đi đến tình yêu chỉ là một bước nhỏ, hai người vốn đã mến phục nhau về tài, về trí xưa nay. Họ thông minh, tỉnh táo ở đâu, chứ trong chuyện này thì họ cũng mê mẩn tâm thần như bất cứ người nào khác! Tình cảm tự nhiên trong con người đã thắng lợi, chủ nghĩa nhân vật thời Phục hưng lại một lần nữa cất tiếng nói đồng thanh, tự tin trong sáng tác của nhà thơ Anh vĩ đại. Ở đây cũng lại là chuyện đùa hóa thật, bốn cột thành nghiêm trang, và số phận của Binidich và Biotrix hình như được quyết định bằng những việc tình cờ trong cuộc sống. Tuy vậy, như trên kia đã nói, sự gần gũi giữa hai nhân vật này bắt nguồn sâu sắc từ sự đồng dạng về tính cách của họ. Tình cảm chân thành bổ sung cho trí tuệ cứng lạnh ban đầu đã biến họ thành những nhân vật người hơn, ấm áp hơn, đáng yêu hơn. Về mặt ý nghĩa, cuộc tình duyên của họ thực sự đứng ở trung tâm của vở kịch. Không phải không có lý do khi mà ngay từ thuở sinh thời của Shakespeare, vở kịch đã từng được biểu diễn ở cung đình Luân Đôn dưới cái nhan đề Binidich và Biotrix, và sau này, trong việc dàn dựng Có gì

đâu mà rộn, nhiều nhà đạo diễn đã cố tình thu bớt các tình tiết thuộc tuyến chính Claodio - Hirô.

Nếu như Binidich và Biotrix là những nhân vật của hài kịch cao cấp, thì cái hài hước có màu sắc hề kịch lại gắn liền với những nhân vật bình dân hơn, mấy viên chức nhỏ và mấy người gác đêm. Họ có nhiều tật xấu ngây ngô, nên hóa ra buồn cười. Shakespeare đã lấy những nhân vật này từ thực tế cuộc sống nước Anh thời ấy để đưa vào một cốt truyện gốc gác từ Italia. Nổi bật lên ở đây là gã Đogberi, dốt nát, ngu xuẩn, nhưng lại làm ra vẻ quan trọng thích nói chữ, tuôn ra hàng tràng những danh từ chuyên môn mà gã không hiểu nên lẫn lộn lung tung. Gã ích kỷ, thiếu cặn, ngu si đến độc ác. Biết trước hết về cái mưu mô bán tiện của Đôn Jon nhằm vu cáo nàng Hirô, gã không làm gì hết để cứu vớt cô gái, mà lại cứ nằng nặc đòi ghi vào biên bản hỏi cung việc kẻ bị bắt gọi là “con lừa”! Thế nhưng - đúng là một điều phi lý nực cười, chính sự ngu xuẩn của gã lại đưa đến chỗ mình oan được cho cô gái vô tội. Điều mà bao nhiêu người thông minh sắc sảo xung quanh Hirô không làm nổi, nhưng nhân vật tầm thường, thấp kém này lại làm được. Do tình cờ mà mấy người gác đêm phát giác ra được âm mưu và những kẻ tội phạm. Họ tích cực góp phần vào việc làm cho ánh sáng của chân lý cuối cùng phải bừng lên. Chính họ là những “anh hùng” thực sự của vở kịch. Lại chuyện ngẫu nhiên mà có ý nghĩa trọng đại trong cuộc đời, hay là tư tưởng nhân dân của Shakespeare, trong vở kịch này, lại giành một thắng lợi mới?

NGUYỄN ĐỨC NAM

NHÂN VẬT

ĐÔN PÊDRÔ	hoàng tử xứ Erogôn
ĐÔN JON	em trai, con ngoài hôn thú của bố Đôn Pêdrô
CLAOĐIÔ	quý tộc trẻ miền Florenx
BINĐICH	quý tộc trẻ miền Padua
LÊÔNATÔ	thống đốc thành phố Mexina
ANTÔNIO	em trai Lêônátô
BALTHAZA	người hầu của Đôn Pêdrô
BÔRAKIÔ	} đi theo Đôn Jon
CONREĐ	
ĐÔGBERI	cảnh sát trưởng
VỢ	phó cảnh sát ⁽¹⁾
Mục sư FRANXIX	
Một thư ký ⁽²⁾	
Một tiểu đồng	
HIRÔ	con gái Lêônátô
BIÔTRIX	cháu gái Lêônátô
MAGÔRIT	} thị nữ của Hirô
ƠXULO	

Sứ giả, gác đêm và người hầu các loại

Địa điểm: Thành phố Mexina

⁽¹⁾ *Headborough*, theo định nghĩa của Elơn X.Đaonơ (Alan S.Downer), là sĩ quan cấp dưới ở một đồn cảnh sát.

⁽²⁾ Sexton, nghĩa thông thường là người giữ đồ thánh ở nhà thờ, nhưng ở đây Shakespeare dùng theo nghĩa là thư ký. Elơn X.Đaonơ chú thích là: thư ký xã, một người biết viết.

HỒI MỘT

CẢNH I

Trước cửa nhà Lêônátô

*Lêônátô, Hêrô, Biotrix và nhiều
người khác ra cùng với một sứ giả*

LÊÔNATÔ - Theo thư này, ta được biết hoàng tử Đôn Pêdrô xứ Erogôn sẽ tới Mexina đêm nay.

SỨ GIẢ - Giờ này, hoàng tử đã đến rất gần rồi. Khi tiện nhân cáo từ hoàng tử thì người chỉ còn cách đây không đầy ba dặm.

LÊÔNATÔ - Trong trận này, các ngươi mất bao nhiêu dũng sĩ?

SỨ GIẢ - Nói chung, cũng ít thôi và không có ai thuộc loại nổi danh.

LÊÔNATÔ - Chiến thắng càng thêm hiển hách gấp đôi khi người lập nên công trạng thu quân về toàn vẹn. Ta thấy trong thư này nói Đôn Pêdrô trọng thưởng rất cao một tráng sĩ miền Florenx tên gọi Claodiô.

SỨ GIẢ - Chàng rất xứng đáng được như vậy và Đôn Pêdrô ghi công thế cũng rất phải. Chàng đã hành động vượt trên tầm hứa hẹn của tuổi đời mình, đáng đáp như cừ non mà làm nên chiến tích của mãnh hổ. Quả thực chàng đã lập công tốt đẹp hơn là người ta chờ đợi, đến nỗi kẻ hèn này không biết kể lại với ngài như thế nào cho vừa.

LÊÔNATÔ - Chàng có một người chú ở thành phố Mexina này, hẳn ông ta rất sung sướng về chuyện đó.

SỨ GIẢ - Tiện nhân đã đưa thư từ đến cho ông, và ông tỏ ra rất vui mừng. Thậm chí, niềm vui đó có thể thành thiếu khiêm tốn nếu không điểm chút ngậm ngùi.

LÊONATÔ - Ông ta có òa lên khóc không?

SỬ GIẢ - Rất nhiều ạ.

LÊONATÔ - Đáng yêu sao, nỗi lòng chan chứa mến thương ấy! không có diện mạo nào chân thật hơn những bộ mặt được rửa bằng nước mắt như vậy. Khóc khi vui sướng, điều đó biết bao lần đẹp đẻ hơn là mừng vui trước cảnh sầu khóc.

BIOTRIX - Xin cho biết công tử Huênh Hoang⁽¹⁾ có từ chiến trận trở về hay không?

SỬ GIẢ - Thưa tiểu thư, tôi không được biết người nào tên là thế. Trong mọi binh chủng không hề có ai mang tên đó.

LÊONATÔ - Cháu định hỏi ai vậy?

HIRÔ - Em con muốn nói công tử Binidich vùng Padua đấy ạ.

SỬ GIẢ - A! Chàng có trở về đấy và vẫn vui tính như bao giờ.

BIOTRIX - Anh ta trương bằng Mexina này, thách thần Ái tình⁽²⁾ đầu cung. Và anh hề của bác tôi nhân đọc bằng, bèn thay mặt thần Ái tình thách lại anh ta dùng tên nỏ bắn chim. Xin sử giả cho biết trong các trận chiến đấu này, anh ta đã giết và ăn thịt bao nhiêu người? Mà thôi, anh ta đã giết bao nhiêu mạng? Bởi vì, nói thực tình, tôi đã hứa sẽ ăn tất cả những gì anh ta giết được.

LÊONATÔ - Quả thật, cháu quá nặng lời với công tử Binidich đấy. Nhưng rồi chàng ta sẽ giáp mặt cháu cho mà xem, bác tin chắc thế.

SỬ GIẢ - Chàng đã phục vụ tốt trong các đợt chiến trận này, thưa tiểu thư.

BIOTRIX - Các ông có lương thực mồi meo và anh ta đã giúp vào việc đánh chén số lương thực ấy chứ gì. Anh ta là một thực khách rất quả cảm. Anh ta có cái dạ dày tuyệt hảo.

SỬ GIẢ - Đồng thời cũng là một chiến binh cừ nữa, thưa tiểu thư.

BIOTRIX - Một chiến binh cừ so với đàn bà. Nhưng so với một đấng trượng phu thì anh ta là cái gì?

⁽¹⁾ Nguyên văn: *Mountanto*, tiếng Tây Ban Nha, nghĩa là một loại gươm cầm bằng hai tay. Người ta thường dùng chữ này để chỉ những anh chàng ba hoa khoác lác, anh hùng rơm (chú thích của Warburton).

⁽²⁾ Thần Ái tình (Cupidon) thường được tượng trưng bằng một chú bé cầm cung.

SỬ GIẢ - Một đáng trọng phu so với một đáng trọng phu, một trang nam tử so với một trang nam tử. Đây mọi đức tính cao quý⁽¹⁾.

BIOTRIX - Quả đúng như vậy. Anh ta là một người được nhồi đầy, không hơn không kém. Có điều là vật liệu dùng để nhồi... ờ, mà chúng ta đều là người trần cả thôi.

LEONATÔ - Sứ giả, người chớ nên hiểu lầm cháu gái ta. Giữa công tử Binidich và nó, có một thứ chiến tranh vui nhộn. Hai bên không bao giờ gặp nhau mà không xảy ra một cuộc đấu trí.

BIOTRIX - Hời ôi! Anh ta chẳng sơ mũi gì ở đó cả. Trong cuộc đụng độ gần đây anh ta có năm lính gác⁽²⁾ thì bị đánh què mất bốn, và bây giờ toàn bộ con người anh ta chỉ còn một linh giác chi phối! Cho nên nếu anh ta có đủ linh giác đặng sưởi ấm bản thân, thì cứ để anh ta đeo đẳng lấy nó cho khỏi giống với con ngựa mình cưỡi. Bởi vì đó là tất cả của cải còn sót lại nơi anh ta, để được coi là một sinh vật có lý trí. Hiện giờ anh bạn ta là ai? Chả là mỗi tháng anh ta lại có một người anh em kết nghĩa mà.

SỬ GIẢ - Có thể nào lại thế?

BIOTRIX - Rất dễ có thể như vậy. Tín nghĩa nơi anh ta cũng như kiểu mũ đội đầu: thoát cái đã đổi thay.

SỬ GIẢ - Thừa tiểu thư, tôi thấy bậc vương tôn công tử ấy không nằm trong kinh sử của tiểu thư.

BIOTRIX - Đúng vậy. Và nếu có thì thà tôi đốt quách sách vở bút nghiên đi còn hơn. Nhưng xin sứ giả hãy cho biết hiện ai là bạn của anh ta? Chẳng lẽ không có chàng trai trẻ ba hoa khoác lác nào đồng hành với anh ta tới chốn ma vương quỷ sứ hay sao?

SỬ GIẢ - Chàng thường hay bầu bạn nhất với Claodiô cao quý chính trực.

BIOTRIX - Ôi, lạy Chúa! Anh ta sẽ bám lấy chàng như trùng bệnh mất thôi: mắc phải anh ta còn nhanh hơn mắc dịch và kẻ bị nhiễm sẽ lập tức hóa đại. Cầu Chúa giúp cứu chàng Claodiô cao quý! Nếu chàng mắc bệnh Binidich, thì sẽ phải tốn nghìn bạc mới mong cứu chữa nổi.

⁽¹⁾ *Stuffed with all honourable virtues*. Chữ *stuffed* thường dùng để chỉ những con vật bị moi ruột, nhồi rơm làm đồ trần thiết. Trong câu sau, Biotrix bẻ chệch sang nghĩa này để dèm Binidich, ý nói: anh ta chỉ là một bù nhìn rơm.

⁽²⁾ Ứng với năm giác quan.

SỬ GIẢ - Thừa tiểu thư, tôi muốn được kết bạn với tiểu thư.

BIOTRIX - Xin mời bạn.

LÊONATÔ - Thế thì cháu sẽ không bao giờ hóa đại, cháu gái của ta ạ.

BIOTRIX - Vâng, trừ phi đến tháng giêng nóng nực.

SỬ GIẢ - Đôn Pêdrô đã đến.

*Đôn Pêdrô, Đôn Jon, Claodìô, Binidich
và một số người khác ra*

ĐÔN PÊDRÔ - Hảo tôn ông Lêônátô, ngài đang rước lấy phiến hà đó. Thói thường, thế gian này, người ta tránh sự tốn kém, còn ngài lại chuốc lấy nó.

LÊONATÔ - Chẳng bao giờ sự phiến hà lại tới tệt xá dưới dáng hình của Điện hạ, bởi lẽ một khi phiến hà đi khỏi, yên vui tất sẽ ở lại. Đằng này, khi nào Điện hạ già biệt tôi, sầu bi sẽ lưu trú và hoan lạc sẽ ra đi.

ĐÔN PÊDRÔ - Ngài gánh lấy trách nhiệm một cách quá ư vui vẻ tự nguyện. (*Chỉ Hirô*) - Hình như đây là lệnh ái thì phải.

LÊONATÔ - Mẹ nó đã nhiều lần bảo tôi thế.

BINIDICH - Thừa đại nhân, phải chăng ngài đã ngờ vực điều đó đến nỗi phải hỏi lại phu nhân?

LÊONATÔ - Không, công tử Binidich ạ. Bởi vì hồi đó, cậu mới là một đứa con nít.

ĐÔN PÊDRÔ - Binidich, người được câu trả lời thật đích đáng nhé. Qua đó, bọn ta có thể đoán ra tính cách người lúc trưởng thành như hiện giờ. Quả thật, tiểu thư đúng là dòng dõi con nhà. Thừa tiểu thư, hãy sung sướng vì nàng giống hệt người cha đáng tôn kính của mình.

BINIDICH - Đành rằng đại nhân Lêônátô là cha nàng, nhưng ví bằng có giống cha đến thế, hẳn nàng cũng chẳng muốn mang đầu ông trên vai mình, cho dù có được cả thành Mexina để bù lại.

BIOTRIX - Ông Binidich, tôi không hiểu tại sao ông vẫn cứ nói hoài. Có ai để ý đến ông đâu!

BINIDICH - Ô! Tiểu thư Kiêu Kỳ thân mến, cô vẫn còn sống đấy ư?

BIOTRIX - Có lẽ nào Kiêu Kỳ lại chết khi mà nó có sẵn thức ăn như ông Binidich để tự nuôi dưỡng mình? Ngay cả tính xã giao nếu thấy ông xuất hiện, ắt cũng phải biến thành kiêu kỳ.

BINIDICH - Thế thì tính xã giao là một tên phản phúc. Nhưng chắc chắn rằng tôi được tất cả các bậc tiểu thư yêu mến, trừ cô ra. Và tôi ước gì trong lòng mình không có một trái tim sắt đá. Bởi vì, nói thật tình, tôi chẳng yêu ai cả.

BIOTRIX - Thật hạnh phúc lớn cho phụ nữ. Nếu không, họ sẽ bị rầy rà với một kẻ cầu hôn tệ hại. Cảm ơn Chúa và cái máu hàn của tôi, về mặt này tôi cũng giống tính ông: tôi thà nghe con chó của tôi sủa quạ còn hơn nghe một người đàn ông thề thốt yêu đương với mình.

BINIDICH - Cầu Chúa giữ sao cho tiểu thư trước sau vẫn một ý ấy. Như vậy sẽ tránh cho một trang nam tử nào đó cái số tiền định là bị cào toạc mặt.

BIOTRIX - Nếu đó là một bộ mặt giống như mặt ông thì có bị cào cũng chẳng thể xấu đi hơn.

BINIDICH - Chà, cô quả là một người dạy vẹt hiếm có.

BIOTRIX - Một con chim nói giọng tôi còn hơn một con thú nói giọng ông.

BINIDICH - Ước gì con ngựa của tôi phóng nhanh và dẻo dai như lưỡi cô. Nhưng mà, nhân danh Chúa, xin cô cứ tiếp tục múa lưỡi. Tôi xin hết lời.

BIOTRIX - Bao giờ ông cũng kết thúc bằng ngón ngựa đá hậu. Tôi biết tổng ông rồi.

ĐÔN PÊDRÔ - Ngài Lêônátô, tóm lại là thế này: Claodiô và Binidich này, ông bạn Lêônátô thân mến của ta đã mời tất cả các người. Ta nói với ông là chúng ta sẽ ở lại đây ít nhất một tháng và ông nhiệt thành mong có cơ hội lưu chân chúng ta lâu hơn nữa. Ta dám thề rằng ông không hề giả dối, mà mời tự đáy lòng.

LÊÔNATÔ - Thưa Điện hạ, nếu thế vậy, Điện hạ sẽ không lo mang tiếng là thề cá trê chui ống. (Với Đôn Jon) - Cho phép tôi được chúc mừng các hạ nhân việc hòa giải với lệnh huynh. Tôi xin dành tất cả niềm kính trọng cho các hạ.

ĐÔN JON - Cảm ơn ngài. Tôi vốn không nhiều lời, nhưng tôi xin đa tạ ngài.

LÊÔNATÔ - Xin mời Điện hạ đi trước.

ĐÔN PÊDRÔ - Ngài Lêônátô, xin đưa tay cho tôi. Chúng ta cùng đi.

Tất cả cùng vào, trừ Binidich và Claodìô

CLAOĐIÔ - Binidich, cậu có để ý con gái Lêônátô tiên sinh không?

BINIDICH - Tôi không để ý cô ta, nhưng tôi có nhìn cô ta.

CLAOĐIÔ - Rõ là một tiểu thư thù mị phải không?

BINIDICH - Bạn lấy tư cách một người trung thực hỏi tôi để biết nhận định chân thành giản dị của tôi, hay bạn muốn tôi nói theo thói quen của tôi với tư cách là một kẻ chuyên đánh hanh với nữ giới?

CLAOĐIÔ - Không, mình đề nghị cậu nhận định cho đúng mức.

BINIDICH - A, nói thật tình, tôi nghĩ cô ta quá thấp đối với một lời ca ngợi cao siêu, quá ử ê đối với một lời ca ngợi tươi sáng, quá nhỏ bé đối với một lời ca ngợi lớn. Tôi chỉ có thể khen cô ta một điều này: nếu cô khác đi thì ắt là không xinh, và vì cô không khác đi mà chỉ giống như mình, nên tôi không thích.

CLAOĐIÔ - Cậu tưởng mình đùa chắc. Mình xin cậu hãy nói cho mình hay, thực tình, cậu thấy nàng thế nào.

BINIDICH - Bạn muốn mua cô ta hay sao mà điều tra kỹ thế?

CLAOĐIÔ - Chẳng lẽ thế gian này lại có thể mua được thứ châu ngọc quý giá như thế sao?

BINIDICH - Được chứ, và cả hộp đựng nữa. Nhưng bạn nói vậy với vầng trán u sầu hay là bạn đóng vai chàng Jéch-ba-lôn với chúng tôi rằng thần Ái tình là tay phát hiện thổ rừng cử khôi và Volken là một bác phó mộc hiếm có⁽¹⁾? Nào, phải lấy giọng ra sao mới hòa được vào bản tình ca của bạn đây?

CLAOĐIÔ - Dưới mắt mình, nàng là tiểu thư dịu dàng nhất mà mình từng thấy.

BINIDICH - Mắt tôi không cần đeo kính viễn vọng, ấy thế mà tôi chẳng hề thấy như bạn. Em họ cô ta, nếu không thần nanh đỏ mỏ, thì còn đẹp hơn cô ta nhiều ví như ngày đầu tháng năm, so với ngày cuối tháng chạp vậy. Nhưng tôi hy vọng bạn không có ý đồ muốn trở thành đức lang quân đấy chứ?

⁽¹⁾ Thần Ái tình thường được quan niệm là mù, có vải đen bịt mắt, còn Volken vốn là thần của nghề rèn. Câu này ý nói những lời khen nhiều khi dễ bị sai lệch, vu vơ, thiếu chính xác.

CLAOĐIÔ - Tuy mình đã thể không làm thế, nhưng nếu Hirô ưng làm vợ mình, thì mình chưa dám chắc lắm.

BINIDICH - Thật quả đã đến nước ấy rồi ư? Chẳng lẽ thế gian này không còn lấy một người đàn ông nào vững tâm đội mũ mà không thối thỏm nữa sao⁽¹⁾ Để thường mình sẽ chẳng bao giờ được thấy một gã độc thân sáu mươi tuổi nữa sao? Thôi, cứ việc: nếu cậu cần chui cổ vào ách, thì hãy mang lấy dấu hằn của cái ách và ru rú xó nhà, thở ngán than dài tiếc những ngày chủ nhật trôi qua. Kia! Đôn Pêđrô đang quay lại tìm cậu đấy.

Đôn Pêđrô trở ra

ĐÔN PÊĐRÔ - Có điều gì bí mật giữ chân các người ở đây, khiến các người không đi theo Lêônátô vậy?

BINIDICH - Tôi những muốn Điện hạ cưỡng bức tôi phải nói ra.

ĐÔN PÊĐRÔ - Ta ra lệnh cho người phải phục tùng.

BINIDICH - Anh nghe đây, bá tước Claodіô. Tôi có thể giữ bí mật như một người câm. Xin anh hãy tin thế. Nhưng vì sự phục tùng, xin anh chú ý điều đó, đây là vì sự phục tùng mà tôi phải nói. Thưa, anh ta đang yêu. Yêu ai? Điện hạ sẽ hỏi thế. Xin chú ý câu trả lời của anh ta ngăn ngừa biết mấy: yêu Hirô, cô con gái ngăn ngừa của Lêônátô.

CLAOĐIÔ - Nếu đúng thế, thì cứ phát biểu thế.

BINIDICH - Y như trong câu chuyện cổ tích: “Không phải thế, mà trước kia cũng chẳng phải thế. Nhưng quả tình, cầu Chúa đừng để cho như thế”⁽²⁾.

CLAOĐIÔ - Nếu tình tôi không sớm đổi thay thì xin Chúa cứ cho được nguyên như thế.

ĐÔN PÊĐRÔ - Amen, cầu cho như vậy, nếu người yêu nàng. Vì nàng rất xứng đáng được như vậy.

CLAOĐIÔ - Điện hạ nói vậy là để nhử tôi.

ĐÔN PÊĐRÔ - Với lòng chân thành, ta nghĩ sao nói vậy.

⁽¹⁾ Ý nói: không lo vợ cấm sùng.

⁽²⁾ Blêcouê (Blakeway), một nhà bình giải Shakespeare, tìm được một truyện cổ tích trong đó câu này trở đi trở lại như một điệp khúc. Chuyện nói về một cô gái vờ đính ước với một tên cướp cải trang để lộ mặt nạ hấn.

CLAUDIÔ - Và với lòng trung thực, thưa Điện hạ, tôi cũng đã nói lên ý nghĩ của mình.

BINIĐICH - Và với cả sự chân thành và trung thực của tôi, nhân đôi lên, thưa Điện hạ, tôi cũng thế.

CLAUDIÔ - Xin thưa rằng tôi cảm thấy yêu nàng.

ĐÔN PÊDRÔ - Xin nói rằng ta biết nàng thật xứng đáng.

BINIĐICH - Xin thưa rằng tôi không hề cảm thấy làm sao lại nên yêu cô ta, cũng chẳng biết làm sao cô ta lại xứng đáng được thế. Và đó là ý kiến chôn chặt trong tôi, lửa nung cũng chẳng chảy. Dù chết trên dàn hỏa thiêu, tôi vẫn một mực nghĩ thế.

ĐÔN PÊDRÔ - Người bao giờ cũng là một kẻ tà giáo ngoan cố chống cái đẹp.

CLAUDIÔ - Và chẳng bao giờ giữ nổi vai trò của mình mà không giở thói ương ngạnh.

BINIĐICH - Đành rằng một người đàn bà đã hoài thai ra tôi, tôi xin đội ơn bà. Đành rằng bà đã nuôi nấng dạy dỗ tôi, tôi cũng lại xin bái lạy quy quỳ tạ ơn bà. Nhưng đến cái nước phải chịu để tiếng huyết gió gọi chó săn xói vào giữa trán, hoặc đeo lưng lẳng tù và vào một chiếc đai lưng vô hình, thì xin tất cả các bà các cô thứ lỗi cho tôi⁽¹⁾. Bởi lẽ tôi không muốn xúc phạm các bà các cô bằng sự nghi ngờ, nên tôi sẽ tự cho mình cái quyền không tin ai trong bọn họ. Và cuối cùng - bởi cuối cùng nên hoàn tất hơn⁽²⁾ - tôi vẫn cứ sống độc thân.

ĐÔN PÊDRÔ - Từ giờ đến lúc chết, thế nào ta cũng có dịp được thấy người mặt xanh nanh vàng vì yêu cho mà xem.

BINIĐICH - Vì giận giữ, vì ốm đau hay vì đói thì có thể, thưa Điện hạ. Nhưng không thể vì yêu. Nếu có bao giờ Điện hạ đủ bằng chứng rằng tôi hao tổn khí huyết vì yêu đương đến mức uống

⁽¹⁾ Ý Biniđich muốn nói là không thể chịu cái nhục làm ông chồng mọc sừng, dù là lộ liễu hay kín đáo không ai hay biết.

⁽²⁾ Nguyên văn: *and the fine is - for the which I may go finer*. - Ở đây, có một lộng ngữ: chữ *fine* vừa có nghĩa là cuối cùng, sau hết, vừa có nghĩa là tốt đẹp. Ở về trên, nó được dùng theo nghĩa thứ nhất, còn ở về dưới (*finer* là dạng so sánh hơn của *fine*), dùng theo nghĩa thứ hai. Chúng tôi không tìm được từ duy nhất nào để lột tả lộng ngữ đó, nên phải dùng hai chữ *cuối cùng* và *hoàn tất*, vốn cũng có một tương quan ngữ nghĩa nào đó với nhau.

rượu cũng không bù lại được, thì xin hãy lấy ngòi bút của một tên làm tình ca chọc lòi mắt tôi ra và đem treo tôi lên cửa một nhà chứa làm biểu tượng cho thần Ái tình mù lòa.

ĐÔN PÊDRÔ - Được, nếu người thất tín, người sẽ bị bêu danh làm gương cho thiên hạ đó.

BINIĐICH - Nếu vậy, xin hãy treo tôi trong rọ mây như một con mèo làm mục tiêu tập bắn. Và hãy vỗ vào vai kẻ nào bắn trúng mà gọi hắn là Adam⁽¹⁾.

ĐÔN PÊDRÔ - Ờ, để rồi xem:

“Rồi cũng đến lúc chú bò rừng đeo ách”⁽²⁾.

BINIĐICH - Chú bò rừng thì có thể thế. Nhưng nếu gã Binidich có tri giác cũng mang ách thì xin hãy bẻ sừng bò rừng mà cắm lên trán tôi và hãy cho vẽ hình tôi thật gớm ghiếc rồi để ở phía dưới bằng chữ lớn: Tại đây, các bạn có thể thấy Binidich, anh chàng có vợ, như người ta vẫn thường viết: “Ở đây có ngựa tốt cho thuê” vậy.

CLAODIÔ - Nếu điều đó xảy ra, cậu sẽ thành một gã điên có sừng.

ĐÔN PÊDRÔ - Nay nếu thần Ái tình không tiêu thụ hết bó tên ở Vơnidơ thì chắc ít nữa, người sẽ bị động tim đấy.

BINIĐICH - Tôi chờ đợi khi đó sẽ động đất luôn thể.

ĐÔN PÊDRÔ - Ờ, rồi người sẽ đầu hàng đúng lúc chứ gì. Trong lúc chờ đợi, công tử Binidich, người hãy trở lại nhà Lêônátô: hãy thay mặt ta nói với ông rằng ta sẽ không sai hẹn dự bữa ăn tối với ông đâu. Bởi vì, quả là ông ta đã chuẩn bị linh đình lắm.

BINIĐICH - Tôi có gần đủ tư cách làm nhiệm vụ sứ thần ấy. Vậy tôi xin phó thác chư vị cho...

CLAODIÔ - ... sự che chở của Chúa. Viết tại nhà tôi (nếu tôi có nhà cửa tử tế)....

ĐÔN PÊDRÔ - Ngày mồng sáu tháng bảy. Thân yêu, Binidich⁽³⁾.

BINIĐICH - Nay, đừng có giễu, đừng có giễu. Cái thân bài diễn từ của chư vị cũng có khi viên những mảnh hoa lá thêu thùa dính không chặt. Cố muốn tiếp tục chê cười những sáo ngữ kết thúc

⁽¹⁾ Adam Bel (Adam Bell), nhân vật dã sử Anh, nổi tiếng là xạ thủ tuyệt vời.

⁽²⁾ Một câu thơ trong *Bi kịch Tây Ban Nha* của Kyđ.

⁽³⁾ Đôn Pêdrô và Claodiô nhại những công thức viết thư rất phổ biến bấy giờ.

cũ kỹ, thì hãy xét kỹ lương tâm mình đã. Thôi nhé, xin tạm biệt chư vị.

Vào

CLAODIÔ - Trình vương chủ, giờ đây người có thể thi ân cho tôi.

ĐÔN PÊDRÔ - Lòng ưu ái của ta coi người là tôn sư. Chỉ cần người dạy bảo cho nó cách thức, người sẽ thấy nó rất giàu năng khiếu để tiếp nhận bất cứ bài học khó khăn nào khả dĩ giúp ích được cho người.

CLAODIÔ - Thưa Điện hạ, Lêônátô có người con trai nào không?

ĐÔN PÊDRÔ - Ngoài Hirô ra, ông không có người con nào khác. Nàng là người kế thừa duy nhất của ông. Phải chăng người đã đem lòng cảm mến nàng, Claodiô?

CLAODIÔ - Ôi, thưa Điện hạ, khi người ra quân tiến hành cuộc chinh chiến giờ đây đã kết thúc, tôi đã nhìn nàng bằng con mắt ái mộ của kẻ chiến binh, nhưng trên vai còn mang nặng một nhiệm vụ gay go hơn việc dẫn mình theo tiếng gọi của tình yêu. Nhưng giờ đây, tôi đã trở về, và những ý nghĩ về binh lửa can qua đã bay đi, nhường chỗ cho lũ lượt những khát khao êm ái và thanh tao cuộn cuộn đổ về, tất cả đều nhắc nhở tôi rằng nàng Hirô tươi trẻ thật xiết bao kiều diễm, rằng tôi đã mến nàng từ buổi xuất chinh.

ĐÔN PÊDRÔ - Người sắp sửa giống hệt một gã si tình, tuôn ra những lời lẽ tràng giang đại hải, làm mệt người nghe. Nếu người yêu nàng Hirô xinh đẹp, thì hãy nâng niu mối tình ấy. Ta sẽ nói cho nàng và cha nàng biết và người sẽ được nàng. Có đúng người quanh co vắn vẹo câu chuyện đẹp đẽ này là nhằm mục đích ấy không?

CLAODIÔ - Điện hạ thoáng nhìn đã biết tâm bệnh và ban cho phương thuốc tình yêu mới ngọt ngào làm sao! Sở dĩ tôi kể lể dài dòng là để làm cho mối tình của mình đỡ có vẻ đột ngột quá.

ĐÔN PÊDRÔ - Hà tất cái cầu phải rộng hơn con sông? Lý do chính đáng nhất là sự cần thiết. Này nhé, cứ cái gì được việc tức là thích hợp: người yêu, thế thì ta sẽ tìm phương thuốc hợp với người. Ta được biết đêm nay sẽ có cuộc liên hoan: ta sẽ cải trang đóng giả làm người và xưng là Claodiô với nàng Hirô xinh đẹp. Và ta sẽ cởi mở trái tim, trút nỗi niềm vào lòng nàng, đem sức mạnh và chấn động mãnh liệt của câu chuyện mối tình

ta cầm tù tai nàng. Rồi sau đó, ta sẽ thả lộ với cha nàng. Và kết cục, nàng sẽ thuộc về người. Ta hãy tiến hành điều đó ngay lập tức đi thôi.

Cùng vào

CẢNH II

Một căn phòng trong nhà Lêônátô

Lêônátô và Antônio ra, gặp nhau

LÊÔNATÔ - Chào chú! Cháu tôi, con trai chú, đâu rồi? Cháu nó đã kiếm được ban nhạc chưa?

ANTÔNIO - Nó đang bận bịu với việc đó. Nhưng, anh ạ, tôi có thể nói cho anh nghe những tin kỳ lạ mà anh chưa từng mơ tưởng tới.

LÊÔNATÔ - Tin có tốt lành không?

ANTÔNIO - Cái đó còn tùy diễn biến nhưng tiền đầu là tốt. Xem bề ngoài thì tỏ ra đại cát đại lợi. Ông hoàng và Claodô dạo bước trên một lối đi um tùm trong vườn cây của tôi, thành thử một tên gia nhân nhà tôi nghe lỏm được phần lớn câu chuyện. Hoàng tử thả lộ với Claodô rằng người đã đem lòng yêu cháu gái con anh và định đêm nay sẽ tỏ tình trong một điệu khiêu vũ. Và nếu thấy là cháu nó đồng ý, người tính sẽ nắm luôn thời cơ và bày tỏ ngay với anh về chuyện ấy.

LÊÔNATÔ - Tên gia nhân kể cho chú biết chuyện này có tình không?

ANTÔNIO - Một gã rất sắc sảo. Tôi sẽ cho tìm hấn để đích thân anh hỏi cho rõ ràng.

LÊÔNATÔ - Không, không. Ta sẽ coi đó như một giấc mơ cho đến khi nào tự nó hiển hiện ra. Nhưng tôi sẽ báo cho cháu nó biết để nó chuẩn bị đối đáp cho tốt hơn, nếu đúng là như vậy. Chú hãy đến nói cho cháu nó hay. *(Mấy người đi ngang qua sân khấu)*

- Các chú, việc gì cần làm, các chú biết cả rồi đấy. (*Với một người trong bọn*)^(*) - Ô, xin lỗi anh bạn. (*Với một người khác*)^(*) - Hãy cùng đi với ta, ta sẽ cần đến bàn tay khéo léo của chú. (*Với một người thứ ba*)^(*) - Chú mình, hãy cố gắng trong lúc bận rộn này.

Cùng vào

CẢNH III

Một căn phòng khác trong nhà Lêônato

Đôn Jon và Conređ ra

CONREĐ - Ngài làm sao vậy, thưa các hạ? Tại sao ngài lại u sầu quá độ như thế?

ĐÔN JON - Không thuốc nào đo được hoàn cảnh để ra nông nỗi này. Cho nên nỗi sầu này không có biên giới.

CONREĐ - Ngài nên nghe theo lý trí.

ĐÔN JON - Nếu ta nghe theo nó thì có lợi gì?

CONREĐ - Nếu không phải là một liều thuốc giải cứu ngay lập tức thì chí ít cũng là một sự kiên nhẫn chịu đựng.

ĐÔN JON - Ta lấy làm lạ là người sinh ra với sao Thổ chiếu mệnh - theo như lời người nói - mà lại đi ứng dụng một phương thuốc tinh thần vào một chứng bệnh nan y. Ta vốn là kẻ không biết tự che giấu: có chuyện không vui thì ta phải buồn, dù ai pha trò cũng không nhếch mép; đói là ăn liền, không việc gì phải chờ đợi chiều theo ý ai; vui thì cười vang, chẳng cần lựa theo tâm trạng người nào hết.

CONREĐ - Phải, nhưng các hạ không nên phơi bày cả ruột gan ra như thế chừng nào ngài còn bị giám sát. Vừa qua, các hạ đã

^(*) Để giúp cho độc giả dễ hiểu ở một số đoạn thiếu rõ ràng, chúng tôi có chèn thêm những chỉ dẫn sân khấu không có trong nguyên bản. Từ đây trở đi, những chỉ dẫn sân khấu có dấu (*) đều là của người dịch.

chống lại lệnh huynh. Và hoàng tử vừa mới chấp nhận các hạ trở lại trong ân sủng. Cho nên ngài chỉ có thể cấm rẽ thực sự bằng cái thời tiết tốt đẹp mà ngài tự tạo cho mình. Ngài cần gây mùa hợp tiết trời để gặt cho tốt.

ĐÔN JON - Ta thà làm con sâu trên hàng rào còn hơn làm đóa hồng trong ân sủng của ông ta. Và thà bị tất cả khinh rẻ, còn hợp với khí huyết ta hơn là làm duyên làm dáng để đoạt lấy sự ưu ái của ai. Không ai có thể bảo ta là kẻ xu nịnh chính cống, nhưng cũng chẳng cần chối cãi việc ta là một gã độc ác thẳng thừng. Người ta tin ta với một cái rọ bịt mõm và giải phóng ta với một cái còng chân. Cho nên ta đã quyết không hót trong lồng. Nếu ta có mồm, ta phải cắn. Nếu ta có tự do, ta sẽ làm theo ý thích của ta. Trong khi chờ đợi, hãy để ta cứ là ta và đừng tìm cách làm ta khác đi.

CONRED - Các hạ không thể lợi dụng nổi bất mãn của mình sao?

ĐÔN JON - Ta đang tận dụng nó, bởi vì ta chỉ vận dụng có nó mà thôi. Ai đến đây nhỉ?

Bôrakiô ra

- Có tin tức gì không, Bôrakiô?

BÔRAKIÔ - Tôi ở bữa dạ yến đằng kia, Lêônátô đãi hoàng tử lệnh huynh thật đế vương. Và tôi có thể báo tin cho các hạ biết là người ta đang dự định làm một đám cưới.

ĐÔN JON - Liệu đó rồi có thành mâm mống tai họa không? Tên điên rồ nào dám đâm đầu vào đính hôn để chuốc lấy lo lắng vậy?

BÔRAKIÔ - À, đó là cánh tay phải của lệnh huynh.

ĐÔN JON - Ai kia? Anh chàng Claodiô tuyệt vời ấy à?

BÔRAKIÔ - Chính hấn.

ĐÔN JON - Một gã nịnh đầm chính cống! Và ai, ai là người hấn nhòm ngó?

BÔRAKIÔ - À, Hirô, con gái và người thừa tự Lêônátô.

ĐÔN JON - Một con vịt bầu lạch bà lạch bạch! Làm sao người biết được chuyện ấy?

BÔRAKIÔ - Được giao việc tẩy uế, tôi đang hun một căn phòng ẩm mốc, thì hoàng tử và Claodiô tay nắm tay đi đến, đang bàn bạc điều gì quan trọng. Tôi liền nấp sau một tấm màn và nghe thấy

họ nhất trí rằng hoàng tử sẽ đích thân tấn Hirô và sau khi thành công, sẽ nhường cho bá tước Claodîô.

ĐÔN JON - Nào, nào, ta hãy tới đó đi. Đây có thể là điều làm khuấy nổi bất hạnh của ta. Gã trai trẻ mới phát ấy đoạt hết vinh quang trên sự sụp đổ của ta. Nếu ta có thể ngáng trở hắn bằng bất cứ cách nào thì cũng là tốt. Cả hai người đều bảo đảm sẽ giúp ta chứ?

CONRÊD và BÔRAKIÔ - Đến hơi thở cuối cùng thưa các hạ.

ĐÔN JON - Chúng ta hãy đến chỗ dạ yến. Ta càng xuống thế bao nhiêu, họ càng thích chí bấy nhiêu. Giá mà đầu bếp tâm đầu ý hợp với ta⁽¹⁾! Ta đi thăm dò xem cần phải làm gì chứ nhỉ?

BÔRAKIÔ - Chúng tôi sẽ xin phụng sự các hạ.

Cùng vào

⁽¹⁾ Ngầm hiểu là: nếu vậy, hắn sẽ bỏ thuốc độc vào các món ăn.

HỒI HAI

CẢNH I

Một đại sảnh đường trong nhà Lêônátô

*Lêônátô, Antôniô, Hirô, Biotrix và
một số người khác cùng ra*

LÊÔNÁTÔ - Bá tước Jon có tới đây dự dạ yến không?

ANTÔNIO - Tôi không thấy ông ta.

BIOTRIX - Trông cái ông ấy sao mà quàu quau! Cháu cứ thấy mặt ông ta bao giờ cũng thấy sôi bụng ùng ục đến một tiếng đồng hồ sau.

HIRO - Tính khí ông ấy thật là ủ ê.

BIOTRIX - Dem ông ta và Binidich cộng lại chia đôi thì ắt thành một con người ưu tú: người thì như pho tượng chẳng nói chẳng rằng, kẻ lại liến thoắng luôn mồm, hết như con trai cả bà thím tôi đây.

LÊÔNÁTÔ - Vậy là nửa cái lưỡi của công tử Binidich trong miệng bá tước Jon và một nửa vẻ âu sầu của bá tước Jon trên mặt công tử Binidich...

BIOTRIX - Với bộ giò và bắp chân cứng cáp, thừa bác, và kha khá tiền rủng rỉnh trong túi, một anh chàng như thế ắt chinh phục được bất cứ người đàn bà nào trên đời... nếu anh ta có thể tranh thủ được thiện cảm của nàng.

LÊÔNÁTÔ - Nói tình thật, cháu gái của ta ạ, cháu sẽ chẳng bao giờ kiếm được tám chồng, nếu cháu cứ độc mồm độc miệng thế.

ANTÔNIO - Quả vậy, cháu nó quá ác khẩu.

BIOTRIX - Quá ác tức là còn ghê hơn cả ác nữa. Cháu sẽ làm giảm bớt phần Thượng đế ban cho bằng cách ấy. Bởi vì phương ngôn có câu: “Bò ác thì trời cho ngắn sừng”. Mà bò quá ác thì trời ắt chẳng cho sừng.

LÊÔNATÔ - Vậy là, vì quá ác, cháu sẽ không được Thượng đế ban cho chiếc sừng nào chứ gì?

BIOTRIX - Chính thế, có nghĩa là Thượng đế đừng ban cho cháu tấm chồng nào. Để xin cái ân huệ ấy, sáng sáng chiều chiều cháu quỳ gối cầu nguyện hoài. Lạy Chúa! Cháu không thể nào chịu đựng nổi một đức ông chồng có bộ râu trên mặt⁽¹⁾. Cháu thà nằm đắp nệm len cho rậm mình còn hơn.

LÊÔNATÔ - Cho khéo cháu lại với phải một anh chồng chẳng có sợi râu nào cũng nên.

BIOTRIX - Nếu vậy, cháu sẽ làm thế nào với anh ta? Lấy xiêm y của cháu mặc cho anh ta và biến anh ta thành hầu gái của mình ư? Anh chàng nào có râu là trên mức một gã thanh niên, còn anh chàng nào không râu thì chưa ra đàn ông. Kể trên mức thanh niên thì không hợp với cháu, còn kẻ chưa đáng bậc đàn ông thì đừng hòng lấy cháu. Cho nên, thậm chí cháu sẽ nhận sáu xu tạm ứng của gã chán thú và dẫn lũ bú dũ của y xuống địa ngục⁽²⁾.

LÊÔNATÔ - Vậy cháu cũng xuống địa ngục luôn thể à?

BIOTRIX - Không, cháu chỉ đến cổng thôi. Tại đó quỷ sứ với cặp sừng trên đầu, giống như anh chồng già có vợ ngoại tình, sẽ gặp cháu và nói: “Hãy lên thiên đường, Biotrix, lên thiên đường đi. Ở đây, không có chỗ cho bọn gái tân các cô đâu”. Thế là cháu giao lại bọn bú dũ và tốc thẳng đến chỗ Thánh Pie⁽³⁾ trên thiên đường. Ngài bèn chỉ cho cháu chỗ bọn gái chưa chồng và ở đó bọn cháu sống vui vẻ suốt ngày này qua ngày khác.

ANTÔNIO (với Hirô) - Này cháu, chú tin rằng cháu sẽ vâng lời cha cháu.

BIOTRIX - Phải, quả đúng thế. Bốn phận của bà chị họ tôi là cúi mình thi lễ và nói: “Dạ thưa cha, xin chiều ý cha”. Nhưng dù

⁽¹⁾ Ám chỉ Binidich (Binidich để râu cằm và râu má). Trong Cảnh II HỒI BA, ta sẽ thấy Binidich cạo râu khi bắt đầu yêu Biotrix.

⁽²⁾ Theo một câu tục ngữ cổ, đây là hình phạt đối với những bà cô không chồng.

⁽³⁾ Vị thánh tông đồ gác cổng thiên đường.

sao đi nữa, chị ạ, đó cũng phải là một chàng trai tuấn tú, nếu không thì chị lại cúi mình thi lễ lần nữa và nói: “Dạ thưa cha, xin chiều ý con”.

LÊÔNATÔ - Được, cháu gái ạ, ta hy vọng sẽ thấy cháu một ngày kia cặp kè với một anh chồng.

BIOTRIX - Chẳng có chuyện ấy đâu, cho tới tận khi nào Thượng đế nặn đàn ông bằng thứ chất liệu khác không phải là đất thó. Há chẳng đáng buồn sao cho người phụ nữ phải rầm rập phục tùng một khối bụi ngược ngạo? Phải trình báo về đời mình với một nắm đất thịt trái tính trái nết? Không, thưa bác, cháu xin kiêu. Các con trai của Adam⁽¹⁾ đều là anh em của cháu. Và thật tình, cháu coi việc hôn phối trong gia tộc là một trọng tội.

LÊÔNATÔ - Con gái của cha, hãy nhớ những điều cha dặn nhé: nếu hoàng tử khẩn cầu con chuyện đó, con biết rõ phải trả lời như thế nào rồi đấy.

BIOTRIX - Chị ạ, nếu chị không được cầu hôn cho đúng nhịp phách, thì đó là lỗi tại âm nhạc thôi: nếu hoàng tử thúc bách quá, chị hãy bảo chàng rằng cái gì cũng có tiết nhịp và hãy trả lời bằng khiêu vũ. Bởi vì, nghe em đây, chị Hirô: cầu hôn, thành hôn và hối hận cũng giống như một điệu hoạt vũ Ecôt, một tế khúc và một ngũ bộ khúc vậy. Bước đầu theo đuổi tán tỉnh thì nóng sốt và hối hả như một điệu hoạt vũ Ecôt, vừa chan chứa vừa huyền hoặc. Đám cưới thì nhã nhặn mà kiêu cách như một tế khúc, đầy vẻ trịnh trọng và cổ kính. Rồi đến lúc ăn năn hối hận, chân run gối mỏi, hụt bước trong điệu nhảy ngũ bộ mỗi lúc một nhanh, kỳ cho đến khi đâm nhào vào mồ.

LÊÔNATÔ - Cháu ạ, cháu hiểu biết rất mực sắc sảo đấy.

BIOTRIX - Thưa bác, được cái mắt cháu cũng tinh: cháu có thể nhìn thấy một ngôi nhà thờ giữa ban ngày ban mặt.

LÊÔNATÔ (với Antônio) - Khách dự tiệc vui đang vào nhà đấy, chú ạ. Hãy dẫn ra cho rộng chỗ.

*Đôn Pêdrô, Claodiô, Binidich, Balthaza,
Đôn Jon, Bôrakiô, Magorit, Ôxula
cùng một số người khác, đeo mặt nạ ra*

⁽¹⁾ Người đàn ông đầu tiên trên trái đất, thủy tổ loài người.

ĐÔN PÊĐRÔ - Tiểu thư, nàng có ưng đi dạo quanh với thân hữu không?

HIRÔ - Nếu chàng có bước chân nhẹ nhàng, cái nhìn âu yếm và biết im lặng, thì tôi xin sẵn sàng, nhất là nếu dạo chơi ngoài trời.

ĐÔN PÊĐRÔ - Cùng với tôi chứ?

HIRÔ - Tôi có thể nói thế khi nào tôi thích.

ĐÔN PÊĐRÔ - Và khi nào thì nàng thích nói thế?

HIRÔ - Khi nào tôi thấy ưa diện mạo chàng. Lạy Chúa đừng để cho cây hồ cầm giống cái bao đựng nó!

ĐÔN PÊĐRÔ - Tấm mặt nạ của tôi cũng tựa như mái nhà của Philimôn: bên trong nhà là thần Jupite⁽¹⁾

HIRÔ - Vậy thì mặt nạ của chàng ắt phải lợp rạ.

ĐÔN PÊĐRÔ - Hãy thì thầm khi nói về tình yêu.

Đưa nàng sang bên cánh gà

BALTHAZA - Ước gì nàng đem lòng mến tôi.

MAGORIT - Còn tôi thì lại không ước thế, vì lợi ích của chính chàng. Bởi vì tôi có nhiều thói xấu.

BALTHAZA - Chẳng hạn?

MAGORIT - Tôi hay lớn tiếng cầu nguyện.

BALTHAZA - Thế thì tôi lại càng yêu nàng hơn. Người nghe có thể để theo: Cầu sao được vậy!

MAGORIT - Cầu Chúa cho tôi một người bạn nhảy thật cừ!

BALTHAZA - Cầu sao được vậy!

MAGORIT - Và cầu Chúa khiến cho anh ta khuất mắt tôi khi cuộc khiêu vũ kết thúc. Trả lời đi nào, chàng xướng lẽ.

BALTHAZA - Xin hết ý: gã xướng lẽ đã được trả lời đích đáng.

Họ đi qua. Lại một cặp nữa:

Ôxulô và Antônô

ÔXULÔ - Tôi biết thừa đi rồi: ngài là Antônô tiên sinh.

ANTÔNÔ - Dứt khoát không phải.

⁽¹⁾ Philimôn và Bôxix, cặp vợ chồng trong thần thoại, đã nồng hậu đón tiếp thần Jupite giả dạng làm khách lữ hành trong ngôi nhà tranh mái rạ đạm bạc của mình, nhờ đó về sau đã thoát khỏi nạn Đại Hồng Thủy. Sau này, ngôi nhà đó trở thành điện thờ và tên của hai người biểu trưng cho hạnh phúc vợ chồng.

Ơ XULƠ - Tôi nhận ra ngài ở dáng điệu ngất ngư cái đầu.

ANTÔNIO - Nói thật với cô là tôi đóng giả ông ta.

Ơ XULƠ - Ngài không thể bắt chước giống đến thế trừ phi ngài chính là nhân vật đó. Đây, bàn tay khô đét này thì đích thị không lẫn được. Đúng rồi, đúng ngài là Antônio.

ANTÔNIO - Dứt khoát không phải.

Ơ XULƠ - Thôi, thôi. Ngài tưởng tôi không nhận ra trí tuệ sắc sảo của ngài hay sao? Chẳng lẽ lại có thể che giấu tài đức được ư? Đủ rồi, đừng chối nữa, ngài là Antônio: những nét tốt đẹp rồi sẽ bộc lộ ra, có thể thôi.

Tiếp đến, cặp Biotrix - Binidich

Biotrix giả đồ không nhận ra chàng

BIOTRIX - Ông nhất định không cho tôi biết ai đã nói với ông thế à?

BINIDICH - Không, xin tiểu thư thứ lỗi cho.

BIOTRIX - Và cũng không cho tôi biết ông là ai?

BINIDICH - Bây giờ thì chưa.

BIOTRIX - Dám bảo rằng tôi hóm hỉnh, rằng tôi học mót sự dí dỏm ở cuốn *Một trăm chuyện vui*⁽¹⁾. Hừ, đúng là giọng lưỡi chàng Binidich.

BINIDICH - Anh ta là người thế nào?

BIOTRIX - Tôi chắc ông thừa biết chàng ta rồi.

BINIDICH - Không mà, xin hãy tin lời tôi.

BIOTRIX - Chàng ta chưa làm trò cho ông cười bao giờ ư?

BINIDICH - Xin tiểu thư cho biết anh ta là người như thế nào?

BIOTRIX - À, chàng ta là kẻ pha trò của hoàng tử: một gã hề chán ơi là chán. Cái năng khiếu duy nhất của chàng ta là đặt điều vu khống hết sức vô lý. Ngoài những kẻ phóng đảng ra, chẳng ai khoái anh ta cả. Và nét nổi bật của anh ta không phải ở trí tuệ, mà là ở sự độc địa. Bởi vì anh ta khiến người ta vừa thích vừa phẫn nộ và họ cười anh ta đấy, rồi lại đánh anh ta đấy. Tôi chắc anh ta đang lảng vảng đâu đây. Ước gì anh ta mon men lại gần tôi!

⁽¹⁾ Một tập truyện cười thời Shakespeare, kiểu như "tiểu lâm" của ta.

BINIDICH - Khi nào tôi quen biết chàng công tử đó, tôi sẽ kể cho anh ta nghe những điều tiểu thư vừa nói.

BIOTRIX - Phải, ông hãy làm thế. Anh ta sẽ thốt ra một điều ví von về tôi, mà ngộ nhờ không được chú ý hoặc không gây được tiếng cười nào, thì sẽ khiến anh ta buồn thiu buồn thiu. Và như vậy sẽ đỡ tổn một cánh gà gô vì chú hề sẽ bỏ ăn bữa tối hôm đó. *(Tiếng nhạc nổi lên trong hậu trường)* - Ta phải theo gót những người đầu trò khiêu vũ chứ.

BINIDICH - Đến những cái gì tốt đẹp.

BIOTRIX - Chứ sao! Nếu họ dẫn đến bất cứ cái gì dở, tôi sẽ bỏ phăng ở chỗ ngọt đầu tiên.

*Khiêu vũ. Sau đó, tất cả vào,
trừ Đôn Jon, Bôrakio và Claodio*

ĐÔN JON - Chắc chắn là ông anh ta mê Hirô và đã kéo cha nàng ra một chỗ để nói chuyện ấy. Các bà các cô đều đi theo nàng, chỉ còn một cái mặt nạ ở lại.

BÔRAKIO - Và đó là Claodio. Tôi nhận ra anh ta ở cái dáng.

ĐÔN JON *(Với Claodio)* - Phải chăng bạn là công tử Binidich?

CLAODIO - Ngài tinh thật: chính tôi đây.

ĐÔN JON - Công tử, bạn là người rất thân cận của anh trai tôi. Anh tôi đã phải lòng Hirô. Xin bạn hãy khuyên can anh tôi nên thôi đi: cô ta không môn đăng hộ đối với dòng dõi nhà tôi. Như vậy là bạn làm phận sự của một người trung thực đấy.

CLAODIO - Làm sao ngài biết lệnh huynh yêu nàng?

ĐÔN JON - Tôi nghe thấy anh trai tôi thề thốt yêu đương mà.

BÔRAKIO - Tôi cũng nghe thấy thế. Và hoàng tử thề rằng người sẽ cưới nàng ngay đêm nay.

ĐÔN JON - Nào, ta đến bàn tiệc đi.

Đôn Jon và Bôrakio vào

CLAODIO - Như vậy là ta trả lời nhân danh Binidich, nhưng lại nghe những tin chẳng lành này bằng đôi tai của Claodio. Chắc chắn là thế rồi: hoàng tử đã tán cho bản thân. Tình bạn là chung thủy trong mọi việc khác, trừ chuyện yêu đương. Cho nên, tất cả những trái tim đang yêu phải dùng miệng lưỡi của chính mình. Hãy để con mắt tự thương thuyết lấy và chờ tin

vào kẻ mai mối nào. Bởi vì sắc đẹp là một mụ phù thủy mà bùa phép của nó làm cho lòng trung thành tan biến ra thành máu. Đó là một sự cố được chứng thực thường xuyên hằng giờ mà ta đã không tỉnh táo đề phòng. Cho nên thôi đành vĩnh biệt Hirô!

Binidich trở ra

BINIDICH - Bá tước Claodiô phải không?

CLAOĐIÔ - Phải, chính thị.

BINIDICH - Nào, bạn có đi với tôi không?

CLAOĐIÔ - Đi đâu?

BINIDICH - Đến cây dương liễu⁽¹⁾ gần nhất, để bàn về chuyện của bản thân bạn, bá tước ạ. Bạn sẽ mang vành lá của mình theo kiểu nào? Quàng vào cổ như sợi dây chuyền của gã cho vay lấy lãi hay khoắc vào cánh tay như dải khăn quàng vai của viên thiếu úy. Dù sao bạn cũng phải mang nó theo cách nào đó, vì hoàng tử phồng tay trên nàng Hirô của bạn rồi.

CLAOĐIÔ - Mình cầu chúc hoàng tử vui thú với nàng.

BINIDICH - Chà, nói như một gã lái bò lương thiện vậy; cái bọn ấy vẫn bán bò như thế đó. Nhưng lúc trước cậu có nghĩ rằng hoàng tử lại đối với cậu như vậy không?

CLAOĐIÔ - Xin cậu hãy đi đi để cho tôi yên.

BINIDICH - Ô! Bây giờ cậu lại quàng bừa đi như anh mù ấy: thằng nhỏ ăn trộm thịt của cậu thì chả đánh, lại đi nện vào cái cột.

CLAOĐIÔ - Nếu cậu không đi khỏi, thì tôi đi vậy.

Vào

BINIDICH - Chao ôi! Tội nghiệp anh chàng khờ bị xúc phạm. Giờ đây, cu cậu sẽ chui vào bãi lau bãi lách thôi. Nhưng cô nàng Biotrix hiểu mình thế mà lại chẳng hiểu gì mình! Gã hề của hoàng tử! Chà! Có thể do mình vui tính nên mới có cái biệt hiệu ấy. Phải, nhưng sao mình lại sẵn sàng tự bêu riếu thế. Mình có mang tiếng thế đâu, chẳng qua là cái tâm tính nhỏ mọn mà lại chua ngoa của Biotrix nó khiến cô ta tưởng bụng dạ thế gian đều giống cô ta, nên rêu rao làm vậy thôi. Được, ta sẽ trả thù thật lực cho mà xem.

⁽¹⁾ Cây dương liễu là tượng trưng cho tình yêu bất hạnh.

Đôn Pêđrô trở ra

ĐÔN PÊĐRÔ - Này chàng trai, bá tước đâu? Người có gặp anh ta không?

BINĐICH - Thú thực với Điện hạ tôi vừa đóng vai Nữ chúa Phao tin⁽¹⁾. Tôi đã gặp anh ta ở đây buồn hiu hắt như túp lều giữa đồng không mông quạnh. Tôi bảo anh ta - và tôi cho rằng mình nói đúng - là Điện hạ đã lọt vào mắt xanh của tiểu thư đó. Và tôi bèn đề nghị anh ta đi cùng tôi đến một gốc cây dương liễu, hoặc là để tết cho anh ta một vành lá tượng trưng cái thân phận bị bỏ rơi, hoặc là để bện một roi, vì anh ta đáng bị đánh đòn.

ĐÔN PÊĐRÔ - Đáng đánh đòn! Anh ta phạm tội gì vậy?

BINĐICH - Cái tội ngờ nghệch của chú học trò tìm thấy một tổ chim, mừng rơn đem phô với bạn để nó cuỗm mất.

ĐÔN PÊĐRÔ - Người coi đức tin là một cái tội ư? Tội ở kẻ ăn cắp kia chứ.

BINĐICH - Dù sao, bện roi và cả vành lá nữa cũng chẳng phải là không thích hợp. Vì có thể vành lá để bản thân anh ta mang, còn roi thì dành cho Điện hạ, người đã nắn mất cái tổ chim của anh ta, theo như tôi hiểu.

ĐÔN PÊĐRÔ - Ta chỉ dạy cho chim hót rồi sẽ hoàn lại cho chủ nó.

BINĐICH - Nếu tiếng chim hót ứng với lời Điện hạ, thì quả tình Điện hạ đã nói một cách trung thực.

ĐÔN PÊĐRÔ - Tiểu thư Biotrix có điều gì hiềm khích với người đó. Người bạn nhảy với cô ta nói là người đã xúc phạm cô ta nặng nề.

BINĐICH - Ôi! cô ta xử tệ với tôi đến mức có là khúc gỗ cũng không chịu đựng nổi: một cây sồi, dù chỉ còn sót một chiếc lá xanh, ắt cũng phải ra lời với cô ta. Thậm chí cả cái mặt nạ của tôi cũng bắt đầu cựa cựa và vặc lại cô ta. Nói chuyện với tôi, song lại tưởng là người khác, cô ta bảo tôi là tên hề của hoàng tử: tôi đáng ngán hơn cả một cuộc tan băng lớn; liền thoảng phóng vào tôi hết lời châm chọc này đến lời châm chọc khác đến nỗi tôi cứ

⁽¹⁾ *Lady Fame*: Theo Elơn, Đaonơ, *Fame* ở đây không có nghĩa là danh tiếng, mà là tin đồn.

đứng ngậy ra như một cái bung xung cho cả một đạo quân bắn vào. Cô ta nói năng đanh đá, nanh nọc, mỗi lời như nhát dao đâm: nếu hơi thở của cô ta cũng gồm như ngôn từ ấy, ắt sẽ chẳng có gì sống nổi cạnh cô ta; cô ta sẽ làm ô nhiễm cả sao Bắc Đẩu. Dù cho phần hồi môn của cô ta có bao gồm tất cả những gì thuộc về Adam trước khi mắc tội, tôi cũng chẳng lấy cô ta. Cô ta có thể khiến Hecquyn trở thành kẻ ngồi xoay chiếc xiên nướng thịt, phải, đúng thế đấy, và thậm chí còn chẻ đôi cây chùy ra để nhóm lửa nữa. Thôi, miễn nói về cô ta. Điện hạ sẽ thấy cô ta đúng hệt nữ thần Atê⁽¹⁾ quỷ quái trong bộ phục sức lộng lẫy. Tôi cầu trời sao cho có nhà thông thái nào dùng pháp thuật yểm cô ta, vì chắc chắn là trong khi cô ta còn ở trên dương gian này, người ta có thể sống yên ổn dưới địa ngục như giữa nơi đất thánh. Và người ta sẽ cố tình mắc tội lỗi để xuống đó. Thật vậy, cô ta đến đâu là bất an, khủng khiếp và đảo lộn đi theo đến đấy.

Claodiô, Biotrix, Hirô và Lêônátô trở ra

ĐÔN PÊĐRÔ - Nhìn coi! Cô ta đang đến kìa.

BINIDICH - Điện hạ có ra lệnh cho tôi đi công cán gì ở nơi cùng trời cuối đất không? Tôi sẵn sàng tới hai địa cực làm thứ việc vất vả nhất mà Điện hạ có thể nghĩ ra để phái tôi đi. Tôi sẽ lập tức đi kiếm cho Điện hạ một que tăm tận tít mù tác đất thẳm cùng của châu Á, đem về cho Điện hạ số đo chân của mục sư Jon⁽²⁾, hoặc một sợi râu của Đại Kha Hãn, đi sứ đến đất nước Tí hon thương thuyết bất cứ chuyện gì, còn hơn phải hội thoại ba câu với cô thần nanh đỏ mỏ này. Điện hạ không có việc gì dùng đến tôi ư?

ĐÔN PÊĐRÔ - Không, ngoài việc muốn người ở lại cùng ta.

BINIDICH - Ôi, lạy Chúa, đó là một món ăn tôi không ưa chút nào, thưa Điện hạ: tôi không thể chịu đựng nổi tiểu thư Đa Ngôn.

Vào

ĐÔN PÊĐRÔ - Nào, tiểu thư, lại đây. Tiểu thư đã thua thiệt mất trái tim công tử Binidich.

BIOTRIX - Quả thật, thưa Điện hạ, anh ta có cho tôi mượn nó một dạo. Và tôi đã trả lại anh ta, một trái tim đơn thành một trái

⁽¹⁾ Nữ thần của sự bất hòa.

⁽²⁾ Một nhân vật gai thoại thời Trung cổ, giàu thiên ức vạn tài.

tim kếp. À, mà trước đó, có lần anh ta được tôi trái tim đó vì ăn gian dùng thò lò giả, cho nên Điện hạ nói tôi đã thua thiệt mất nó cũng phải thôi.

ĐÔN PÊDRÔ - Nàng đã vui dập anh ta, tiểu thư ạ, nàng đã vui dập anh ta đấy.

BIOTRUX - Cho nên, thưa Điện hạ, tôi không muốn anh ta làm thế với tôi, trừ phi tôi là mẹ lũ rồ. Điện hạ bảo tôi đi kiếm bá tước Claodiô, tôi đã đưa ông về đây.

ĐÔN PÊDRÔ - Thế nào, bá tước! Vì đâu người buồn vậy?

CLAODIÔ - Tôi đâu có buồn, thưa Điện hạ.

ĐÔN PÊDRÔ - Vậy thì sao? Ốm ư?

CLAODIÔ - Cũng chẳng phải, thưa Điện hạ.

BIOTRUX - Bá tước không buồn, không ốm, cũng chẳng vui, chẳng khỏe, mà chỉ nghiêm trang thôi, nghiêm trang như một trái cam đắng⁽¹⁾ và đại khái vàng vọt một màu da cam vì ghen tuông.

ĐÔN PÊDRÔ - Thực tình, tiểu thư ạ, ta nghĩ sự mô tả của nàng là đúng. Tuy nhiên, ta dám thề rằng nếu bá tước ghen thì quả là lắm. Nay, Claodiô, ta đã thay mặt người mà tỏ tình và đã chinh phục được nàng Hirô kiều diễm. Ta đã báo tin cho cha nàng và được ông ưng thuận. Hãy chỉ định ngày cưới và Chúa sẽ ban cho người niềm vui.

LÊONATÔ - Bá tước, hãy nhận lấy ái nữ của tôi cùng với gia sản kèm theo: hoàng tử đã xuống ân đứng ra tác thành, mọi bề ân sủng đều xong.

BIOTRUX - Nói đi, bá tước, đến lượt ông lên tiếng rồi đấy.

CLAODIÔ - Im lặng là dấu hiệu hoàn hảo nhất của niềm vui. Nếu tôi có thể nói được mình sung sướng như thế nào, chẳng hóa ra hạnh phúc của tôi nhỏ bé lắm sao. Thưa tiểu thư, cũng như nàng là của tôi, tôi thuộc về nàng: tôi xin hiến mình cho nàng và gây ngất với sự trao đổi này.

BIOTRUX - Nói đi, chị. Hoặc nếu chị không biết gì, thì hãy khép miệng chàng lại bằng một cái hôn, để cho chàng cũng đừng nói nữa.

⁽¹⁾ *Civil as an orange*, Biotrix chơi chữ: hai chữ *civil* và *Seville* đọc giống nhau, *Seville orange* là loại cam đắng dùng làm mứt; *civil* ở đây có nghĩa là nghiêm trang.

ĐÔN PÊDRÔ - Tiểu thư ạ, quả là nàng có một trái tim vui.

BIOTRIX - Vâng, thưa Điện hạ. Tôi phải cảm ơn nó, cái con tim điên ngỗ tội nghiệp ấy, nó vẫn tiếp tục yên ổn không vương vấn ưu tư. (*Chỉ cặp tình nhân*) - Bà chị tôi đang rĩ tai bá tước rằng chàng ở trong tim mình.

CLAODIÔ - Đúng thế, cô em họ ạ!

BIOTRIX - Lạy Chúa, thành họ thành hàng rồi đó! Thế là mọi người trong thế gian này đều đi đến chỗ thành đôi thành lứa, trừ có tôi là chẳng ai đoái hoài⁽¹⁾. Tôi đến phải ngồi một góc kêu trời xin một tấm chồng mất!

ĐÔN PÊDRÔ - Tiểu thư Biotrix, ta sẽ kiếm cho nàng một đức lang quân.

BIOTRIX - Tôi những muốn có một ý trung nhân với cái cốt cách của phụ thân Điện hạ. Chẳng hay Điện hạ có người anh em trai nào giống mình không? Lệnh nghiêm quả đã sinh hạ được những bậc hôn phu ưu tú cho cô gái nào muốn thành gia thất.

ĐÔN PÊDRÔ - Nàng có ưng lấy ta không, tiểu thư?

BIOTRIX - Không, thưa Điện hạ, trừ phi tôi có một ông chồng khác dành cho những ngày làm việc: Điện hạ sang quá, không thể ngày nào cũng đem ra diện được. Nhưng thôi, xin Điện hạ thứ lỗi cho: tôi bẩm sinh quen thói nói huyền thuyên chẳng đâu vào đâu.

ĐÔN PÊDRÔ - Ta sẽ hết sức phạt ý nếu nàng im lặng. Vui tươi là điều hợp với nàng hơn cả vì rõ ràng nàng đã ra đời vào một giờ vui.

BIOTRIX - Không đâu, chắc chắn là không, thưa Điện hạ, giờ đó mẹ tôi đang kêu la mà. Nhưng lúc ấy có một vì sao đang nhảy múa và tôi đã sinh ra chính dưới vì sao đó. (*Với Hirô và Claodiô*) - Cầu Chúa ban cho anh chị niềm vui!

LÊONATÔ - Cháu gái này, cháu lo liệu hộ những việc bác dặn cháu đi chứ?

BIOTRIX - Ôi xin bác miễn thứ. Điện hạ bỏ quá cho.

Vào

ĐÔN PÊDRÔ - Quả là một tiểu thư vui tính.

⁽¹⁾ Nguyên văn: *I am sunburnt* (tôi bị cháy nắng).

LÊONATÔ - Dạ thưa Điện hạ, tâm tính cháu nó ít có dính dấp sâu bi. Chẳng bao giờ thấy nó buồn, trừ lúc ngủ. Mà ngay cả lúc ấy cũng không vì tôi nghe tiện nữ kể là cháu nó thường nằm mê thấy tai họa, rồi choàng dậy cười phá lên.

ĐÔN PÊDRÔ - Tiểu thư cứ nghe nói chuyện lấy chồng là không chịu nổi.

LÊONATÔ - Ô, dứt khoát là không: cháu nó giễu cợt mọi chàng trai theo đuổi, đến phải bỏ cuộc mới thôi.

ĐÔN PÊDRÔ - Tiểu thư mà làm vợ Binidich thì tuyệt.

LÊONATÔ - Ôi lạy Chúa. Thưa Điện hạ, hai người ấy mà lấy nhau thì chỉ một tuần là họ khích bác nhau phát điên lên cả mất.

ĐÔN PÊDRÔ - Claodiô, người định bao giờ ra nhà thờ làm lễ?

CLAODIÔ - Ngày mai, thưa Điện hạ. Chừng nào ái tình chưa xong mọi nghi thức, thì thời gian còn chậm chạp như đi bằng nạng gỗ.

LÊONATÔ - Không trước thứ hai đâu, con thân yêu ạ, nghĩa là từ nay đến đó còn đúng bảy đêm nữa. Và thế cũng còn là quá ngắn để lo liệu mọi việc cho hợp ý ta.

ĐÔN PÊDRÔ - Ấy đấy, các người lắc đầu trước một thời hạn lâu đến thế. Nhưng, Claodiô ạ, ta đảm bảo với người là thời gian sẽ không trôi qua buồn tẻ với chúng ta. Trong khi chờ đợi, ta sẽ tiến hành một kỳ tích của Hecquyn: đó là se kết công tử Binidich và tiểu thư Biotrix với nhau bằng một mối duyên tình lớn như trái núi. Ta sẽ rất vui sướng nếu mai mối được cho cặp này. Và tôi tin chắc sẽ tác thành xong, nếu cả ba vị đây giúp vào một tay theo sự chỉ dẫn của tôi.

LÊONATÔ - Thưa Điện hạ, tôi xin ủng hộ Điện hạ, dù có phải mất mười đêm thức canh.

CLAODIÔ - Và tôi nữa, thưa Điện hạ.

ĐÔN PÊDRÔ - Và cả nàng nữa chứ, tiểu thư Hirô hiền dịu?

HIRÔ - Thưa Điện hạ, tôi xin làm bất kỳ một việc nhỏ mọn nào để giúp cho em tôi được một người chồng tốt.

ĐÔN PÊDRÔ - Và như tôi biết, Binidich đâu có phải là anh chồng xoàng nhất. Cho tới nay, tôi vẫn có thể ca ngợi anh ta: thuộc dòng dõi cao quý, ai nấy đều công nhận là dũng cảm và trung thực. Tôi sẽ bày cách cho tiểu thư lựa chiều, lái cho cô em phải

lòng Binidich. Và, với sự giúp đỡ của ngài Lêônátô và bá tước, tôi sẽ xoay sở sao cho Binidich, mặc dầu nhanh trí và khó tính, cũng sẽ phải mê Biotrix. Nếu chúng ta làm được việc này, thần Cupidông⁽¹⁾ sẽ không còn là một tay thiện xạ nữa: vinh quang của thần sẽ thuộc về chúng ta, vì chúng ta mới là những vị thần ái tình duy nhất. Hãy vào cuộc với tôi và tôi sẽ trình bày phương hướng cho các bạn nghe.

Cùng vào

CẢNH II

Một phòng khác trong nhà Lêônátô

Đôn Jon và Bôrakiô ra

ĐÔN JON - Thế đấy: bá tước Claodiô sẽ cưới con gái Lêônátô.

BÔRAKIÔ - Phải, thưa các hạ, nhưng tôi có thể ngáng trở việc ấy.

ĐÔN JON - Bất cứ sự ngăn chặn nào, bất cứ ngáng trở nào, bất cứ chướng ngại nào cũng đều là phương thuốc cho ta: ta tức hấn đến phát ốm và bất cứ cái gì cản trở mối tình của hấn sẽ mẫn ý ta. Người có thể ngáng trở cuộc hôn nhân ấy bằng cách nào?

BÔRAKIÔ - Không phải bằng cách ngay thẳng đường hoàng, thưa các hạ, nhưng ngấm ngấm, sao cho tôi khỏi lộ mặt bất lương.

ĐÔN JON - Hãy trình bày vắn tắt cho ta nghe xem thế nào.

BÔRAKIÔ - Hình như tôi đã thua với các hạ cách đây một năm là tôi rất được lòng Magorit, thị nữ của Hirô.

ĐÔN JON - Ta có nhớ.

BÔRAKIÔ - Tôi có thể hẹn cô ta đứng ở cửa sổ phòng ngủ Hirô ngó vào bất cứ lúc nào trái giờ trái giấc trong đêm.

ĐÔN JON - Điều đó có sức sống gì khả dĩ giết chết được cuộc hôn nhân ấy?

⁽¹⁾ Thần Ái tình, thường được thể hiện dưới nét mặt một chú bé mang cung tên.

BÔRAKIÔ - Nọc độc của cái đó phải do tay ngài pha chế. Ngài hãy tới tìm hoàng tử lệnh huynh. Hãy nói toạc không cần lựa lời với hoàng tử là ông ta đã làm tổn thương đến danh dự mình khi kết hôn gã Claodiô nổi tiếng - ngài phải ra sức đề cao hắn mới được - với một ả hư hỏng như Hirô.

ĐÔN JON - Ta sẽ đưa bằng cứ gì để chứng minh điều đó?

BÔRAKIÔ - Có đủ bằng chứng để đánh lừa hoàng tử, để làm Claodiô phẫn hận, để phá hoại danh tiếng Hirô và giết Lêônátô. Ngài còn muốn tìm lối thoát nào khác chăng?

ĐÔN JON - Chỉ cần khiến họ tức thối, ta cũng sẽ cố gắng làm bất cứ cái gì.

BÔRAKIÔ - Vậy thì được. Ngài hãy chọn một giờ thích hợp, kéo riêng Đôn Pêdrô và bá tước Claodiô ra nói chuyện. Bảo họ rằng ngài biết Hirô yêu tôi. Hãy làm ra vẻ nhiệt tình với cả hoàng tử lẫn Claodiô, tựa hồ như - vì danh dự của lệnh huynh, người đã tác thành cuộc hôn nhân này, và vì tiếng tăm người bạn của hoàng tử xem ra đã bị lừa vì cái vẻ bề ngoài trinh bạch của cô ta - mà ngài đã phơi bày chuyện đó ra. Họ sẽ chẳng dễ gì mà tin thế nếu không qua thử nghiệm. Ngài hãy nêu dẫn chứng cho họ, dẫn chứng đó không có gì khác ngoài việc để họ thấy tôi đứng dưới cửa sổ phòng ngủ của cô nàng, nghe thấy tôi gọi Magorit là Hirô, nghe thấy Magorit kêu tên tôi là Claodiô⁽¹⁾. Và hãy đưa họ đến chứng kiến chuyện này đúng vào cái đêm trước đám cưới dự định, vì trong khi chờ đợi, tôi sẽ thu xếp sao cho Hirô vắng mặt. Và sẽ lộ ra cái điều dường như là sự thật về tội không chung thủy của Hirô khiến cho ghen tuông chắc chắn phải xảy ra và mọi việc chuẩn bị đều đổ nhào.

ĐÔN JON - Dù chuyện này có đưa đến hậu quả tai hại thế nào đi nữa, ta cũng sẽ tiến hành. Hãy mưu trí trong khi hành động, ta sẽ thưởng công cho người một nghìn đồng.

BÔRAKIÔ - Xin ngài cứ kết tội trước sau như một, thì tôi sẽ không phải xấu hổ vì cơ mưu của mình.

ĐÔN JON - Ta sẽ lập tức đi hỏi cho biết ngày cưới của chúng.

Cùng vào

⁽¹⁾ Ở đây, hẳn có một lầm lẫn nhỏ của tác giả. Đáng lẽ phải là Bôrakiô thì mới phù hợp với âm mưu làm cho Đôn Pêdrô và Claodiô tưởng lầm Hirô yêu Bôrakiô, như đã nói ở trên. Hoặc giả đây là lỗi sao chép.

CẢNH III

*Vườn nhà Lêônátô**Binidich ra*

BINIDICH - Tiểu đồng!

Một tiểu đồng ra

TIỂU ĐỒNG - Công tử truyền gì ạ?

BINIDICH - Ở cửa sổ phòng ngủ của ta, có một cuốn sách. Hãy mang ra vườn này cho ta.

TIỂU ĐỒNG - Bẩm công tử, cháu đã có mặt đây thôi.

BINIDICH - Ta biết rồi. Nhưng ta muốn mi tới đằng ấy rồi lại trở về đây (*tiểu đồng vào*). - Mình rất lấy làm lạ là một người đã từng thấy kẻ khác rồ dại đến độ nhất cử nhất động đều dồn vào việc yêu đương, đã từng cười giễu những thói cuồng ngộ nông nổi như vậy ở kẻ khác, mà sau đó lại trở thành đối tượng chê bai của chính mình bằng cách rơi vào vòng tình ái. Và người đó là Claodiô. Mình đã từng biết có thời kỳ anh ta không để tai đến thứ âm nhạc nào khác ngoài tiếng trống trận và tiếng địch hùng tráng. Mà nay anh ta lại ưng nghe trống cơm và giọng tiêu hơn. Mình đã từng biết có thời kỳ anh ta sẵn sàng đi bộ mười dặm để xem một bộ giáp trụ tốt; nay thì chẳng nề hà thức hàng mười đêm để vẽ mẫu một chiếc áo chẽn. Trước kia anh ta quen nói năng bộc trực đi thẳng vào vấn đề, theo kiểu người trung thực và con nhà binh, nay đã biến thành thớt lợ, màu mè. Lời lẽ anh ta quả là một bữa tiệc cầu kì, mỗi chữ là một món lạ. Liệu mình có thể biến đổi đến thế và nhìn sự vật bằng con mắt như vậy không nhỉ? Chẳng biết đâu mà nói trước được. Mình chắc là không. Mình chẳng dám thề rằng ái tình không thể biến mình thành con sò, nhưng mình cam đoan rằng trước khi biến mình thành con sò, nó không thể khiến mình dăm rồ dại như thế. Có một người đàn bà đẹp ư? mình cũng vẫn cứ khỏe mạnh như thường. Một cô khác khôn ngoan ư? mình vẫn cứ bình yên. Một nàng khác nữa đức hạnh? mình vẫn vô tư đầu vào đó. Trừ phi mọi nét duyên tập trung vào một

người phụ nữ, còn thì đừng hòng có nàng nào chiếm được duyên tôi. Người đó phải giàu có, cái đó thì nhất định rồi. Phải khôn ngoan, nếu không, mình sẽ chẳng đoái hoài tới. Phải đức hạnh, nếu không, hơi đâu mà dạm hỏi. Phải đẹp, nếu không, mình chả buồn nhìn. Phải dịu dàng, nếu không, đừng hòng lại gần mình. Phải cao quý, nếu không, dù có là thiên thần mình cũng chịu. Phải nói năng hoạt bát, đàn ngọt hát hay và có màu tóc trời cho⁽¹⁾. Kìa! hoàng tử và chàng Si tới! Mình phải trốn vào bụi cây mới được.

Rút vào một chỗ kín
Đôn Pêdrô, Lêônátô và Claodiô ra,
theo sau là Balthaza và các nhạc công

ĐÔN PÊDRÔ - Nào, ta có nghe cái điệu nhạc ấy không?

CLAODIÔ - Có chứ, thưa Điện hạ. Chiều sao mà im ắng, tựa hồ chủ tâm nín lặng để đón tiếng dịu dặt đàn ca!

ĐÔN PÊDRÔ (*nói nhỏ với Claodiô*) - Người có thấy Binidich nấp đâu không?

CLAODIÔ (*cũng nói nhỏ*) - Ô, có chứ, thưa Điện hạ. Dứt tiếng nhạc là chú cáo con sẽ sa bẫy như chơi.

ĐÔN PÊDRÔ (*nói to như bình thường*) - Lại đây, Balthaza, chúng ta sẽ nghe lại bài hát ấy lần nữa.

BALTHAZA - Ô, Điện hạ quý mến, xin đừng buộc một cái giọng tôi như giọng tôi bêu xấu âm nhạc thêm một lần nữa.

ĐÔN PÊDRÔ - Kẻ khéo ngụy trang ưu điểm của mình, ắt có tài cao. Ta yêu cầu người hãy hát đi, chớ để ta khấn khoản thêm nữa.

BALTHAZA - Điện hạ đã nói đến hai chữ khấn khoản thì tôi xin hát vậy. Bởi chưng có nhiều anh chàng khấn khoản cầu hôn những cô gái họ cho là không xứng đáng. Ấy thế mà họ vẫn khấn khoản. Ấy thế mà họ vẫn thề thốt yêu đương.

ĐÔN PÊDRÔ - Thôi, ta xin người. Hoặc giả nếu người muốn lý sự thêm nữa, thì hãy lý sự bằng nốt ghi âm.

BALTHAZA - Trước khi nghe những nốt *ghi* âm của tôi, xin *ghi* nhớ giúp điều này: không một nốt *ghi* âm nào của tôi là đáng *ghi* cả.

⁽¹⁾ Ý nói: không nhuộm tóc. Hồi đó, việc nhuộm tóc rất thịnh hành.

ĐÔN PÊĐRÔ - Chà, những điều anh ta nói thật rắc rối; ghi thế này ghi thế nọ, và chẳng có gì đáng ghi⁽¹⁾.

Nhạc nổi lên

BINIDICH (nói một mình) - A, khúc điệu thần thánh! Tâm hồn hấn đã ngất ngây! Ruột cừu mà lôi cuốn được hồn người ta ra khỏi xác, há chẳng lạ kỳ lắm sao? Thế đấy, xong xuôi là... xin các ông các bà giúp kẻ khốn khó...

BALTHAZA (hát) - *Thở dài chi mãi, cô mình*

Đàn ông vốn giống bạc tình từ xưa

Chân dưới biển, chân trên bờ,

Giăng hoa, nào biết bao giờ thủy chung

Vậy thôi đừng thốn thức

Mặc cho người ra đi

Cứ vui tươi duyên dáng

Biến mọi tiếng sầu bi

Thành lời ca giọng hát

Là-la-lí-la-li.

Thôi đừng rên rĩ than hoài

Đẹp đi những khúc bi ai náo lòng

Phụ tình là thói đàn ông

Từ thuở cây xòe lá mỗi lần hè sang

Vậy thôi đừng thốn thức

Mặc cho người ra đi

Cứ vui tươi duyên dáng

Biến mọi tiếng sầu bi

Thành lời ca giọng hát

Là-la-lí-la-li.

ĐÔN PÊĐRÔ - Quả là một bài hát hay.

⁽¹⁾ Why these are very crotchets that he speaks; notes, notes, forsooth and nothing. Ở đây có nhiều lộn ngữ: crotchet vừa là dấu móc đơn trong nhạc, vừa là ý ngông; note vừa là nốt nhạc, vừa là điều ghi chú, ghi chép; nothing (không có gì) đọc gần giống như noting (sự ghi chú, ghi chép).

BALTHAZA - Và một ca sĩ dở, thưa Điện hạ.

ĐÔN PÊDRÔ - À, không, không, thật đấy. Trong hoàn cảnh này, người hát thế là tốt chán.

BINIDICH (*nói một mình*) - Nếu một con chó mà rú như thế, thì hẳn họ đã treo cổ nó lên rồi. Cậu Chúa, cái giọng thảm hại của hẳn đừng báo điềm gì dở? Thà nghe cú kêu đêm còn dễ chịu hơn, dù sau đó có xảy ra tai họa gì cũng cam.

ĐÔN PÊDRÔ - Ô, nghe đây, Balthaza. Ta đề nghị người kiếm cho chúng ta một ban nhạc nào thật cừ, vì đêm mai chúng ta muốn có cuộc hòa nhạc dưới cửa sổ phòng tiểu thư Hirô.

BALTHAZA - Tôi sẽ làm hết sức mình, thưa Điện hạ.

ĐÔN PÊDRÔ - Cứ thế nhé. Tạm biệt (*Balthaza và các nhạc công vào*) - Lại đây, Lêônátô tiên sinh. Lúc nãy, ngài nói với tôi thế nào nhỉ? Rằng lệnh diệt nữ Biotrix yêu công tử Binidich phải không?

CLAODIÔ - Ô! Chà chà... (*nói riêng với Đôn Pêdrô*) - Cứ nhẹ nhàng tiến tới! Con chim đang đậu. (*Lại nói to bình thường*) - Tôi cứ ngỡ cô ấy không bao giờ yêu người đàn ông nào.

LÊÔNATÔ - Phải, tôi cũng vậy. Nhưng kỳ lạ nhất là nó lại mê công tử Binidich, người mà, theo mọi thái độ cư xử bề ngoài, nó hình như ghét cay ghét đắng.

BINIDICH (*một mình*) - Có thể thế được không? Phải chăng gió từ mạn ấy thổi lại?

LÊÔNATÔ - Quả tình, thưa Điện hạ, tôi không thể nói nên nghĩ như thế nào về chuyện đó, chỉ biết rằng nó yêu anh ta bằng một mối tình cuồng dại, vượt mọi giới hạn của tưởng tượng.

ĐÔN PÊDRÔ - Có thể cô chỉ giả vờ chẳng?

CLAODIÔ - Thật vậy, có vẻ như thế lắm!

LÊÔNATÔ - Ôi, lạy Chúa! Giả vờ! Xưa nay chưa từng có sự si mê giả vờ nào mà lại giống mối tình mãnh liệt mà nó bộc lộ đến thế.

ĐÔN PÊDRÔ - Vậy tiểu thư có những biểu hiện si mê như thế nào?

CLAODIÔ (*nói riêng*) - Mặc mỗi cho chắc: cá sẽ cắn câu.

LÊÔNATÔ - Biểu hiện như thế nào ư, thưa Điện hạ? Nó cứ ngồi ngây ra. (*Với Claodiô*) - Con đã nghe Hirô kể lại như thế nào rồi đấy.

CLAOBIÔ - Quả vậy, nàng có kể thế.

ĐÔN PÊDRÔ - Thế nào, thế nào, xin kể cho tôi nghe với. Các vị làm tôi lạ quá: tôi cứ ngỡ cô ta không bao giờ nao núng trước mọi công kích của tình cảm.

LÊÔNATÔ - Tôi dám cam đoan thế, thưa Điện hạ. Nhất là đối với Binidich.

BINIDICH (*một mình*) - Mình có thể cho đây là một trò lỡm nếu không phải do một ông già râu bạc trắng nói ra: chắc chắn sự xỏ xiên không thể tự che giấu dưới vẻ đạo mạo như thế.

CLAOBIÔ (*một mình*) - Cu cậu đã phải bả rồi. Cứ thế mà tiếp tục thôi.

ĐÔN PÊDRÔ - Tiểu thư đã ngỏ tình với Binidich chưa?

LÊÔNATÔ - Chưa. Và nó sẽ không bao giờ làm điều đó: ấy chính là nỗi đau khổ của nó.

CLAOBIÔ - Quả thật, đúng là như thế. Hirô có kể rằng: Biotrix nói: "Xưa nay mình vẫn luôn luôn chôn chọc chàng, chẳng lẽ bây giờ lại đi viết thư tỏ tình với chàng ư?".

LÊÔNATÔ - Nó cứ nói vậy mỗi khi bắt đầu viết cho anh ta. Bởi vì mỗi đêm, nó trở dậy hàng hai chục lần và cứ mặc nguyên áo ngủ ngồi thế cho đến khi viết kín cả một tờ giấy: Hirô kể hết với chúng tôi.

CLAOBIÔ - Cha nhắc đến chuyện viết cả một tờ giấy, con mới nhớ ra một chuyện ngộ ngộ Hirô đã kể.

LÊÔNATÔ - A! Khi nó viết xong và đang đọc lại thì bắt gặp hai cái tên Binidich và Biotrix ở giữa tờ giấy có phải không?

CLAOBIÔ - Thế đó.

LÊÔNATÔ - Nó bèn xé lá thư ra làm hàng nghìn mảnh, tự nhiên mình đã dơ dáng đến mức đi viết thư cho một kẻ mà nó biết chắc là sẽ chê cười nó. "Em suy bụng ta ra bụng người - nó nói vậy. Bởi vì, nếu chàng viết cho em hẳn em sẽ giễu cợt chàng. Phải, hẳn em sẽ chế nhạo, mặc dầu em yêu chàng".

CLAOBIÔ - Thế rồi quy hai đầu gối xuống, khóc òa lên, nước mắt, đầm ngực, bứt tóc, nguyện cầu, nguyện rửa: "Ôi! Binidich yêu dấu! Lay Chúa cho con đủ kiên nhẫn chịu đựng!".

LÊÔNATÔ - Nó đã đến mức ấy thật. Tiện nữ nói thế. Và cái trạng thái điên loạn ấy đè nặng lên nó đến nỗi đôi khi tiện nữ đâm

sợ rằng nó có thể tuyệt vọng mà tự hủy hoại bản thân. Chuyện đó hoàn toàn có thật.

ĐÔN PÊDRÔ - Nếu lệnh diệt nữ không chịu thổ lộ nỗi lòng, có lẽ nên để một người khác nói cho Binidich biết.

CLAODIÔ - Nhằm mục đích gì? Chỉ tổ khiến anh ta vênh vang và làm khổ thêm cô gái tội nghiệp thôi.

ĐÔN PÊDRÔ - Nếu anh ta làm thế, thì có đem treo cổ anh ta lên cũng là một việc từ thiện thôi. Biotrix là một tiểu thư ưu tú, đáng yêu và hiển nhiên nàng là người đức hạnh.

CLAODIÔ - Và tình khôn lạ thường.

ĐÔN PÊDRÔ - Trong mọi chuyện, trừ trong việc yêu Binidich.

LÊONATÔ - Ôi! Dám thưa Điện hạ, khi lý trí tranh chấp với tình cảm trong một tấm thân liễu yếu đào tơ như vậy, ta có thể đánh cuộc mười ăn một là tình cảm sẽ thắng. Tôi thật ái ngại cho cháu với lý do chính đáng vì tôi vừa là bác vừa là người đỡ đầu của cháu.

ĐÔN PÊDRÔ - Giá mà lệnh diệt nữ đem mối tình si ấy dành cho tôi, tôi sẽ gạt phăng mọi suy tính và biến nàng thành nửa bản thân tôi. Xin ngài hãy thử nói cho Binidich biết chuyện xem anh ta trả lời ra sao.

LÊONATÔ - Theo Điện hạ, làm thế có lợi không?

CLAODIÔ - Hirô cho rằng thế nào cô ấy cũng chết thôi. Cô bảo em sẽ chết nếu Binidich không yêu em, chết trước khi kịp thổ lộ mối tình; mà nếu chàng ngỏ lời với em thì em thà chết chứ không chịu giảm nhẹ thói quen châm chọc của mình một chút nào.

ĐÔN PÊDRÔ - Nàng làm thế là phải: nếu nàng vì yêu mà chịu nhún, anh ta tất có thể sẽ rẻ rúng mối tình đó. Bởi vì, như các vị đều biết, anh ta vốn có đầu óc ngạo mạn.

CLAODIÔ - Anh ta là con người rất đúng đắn.

ĐÔN PÊDRÔ - Quả thật, anh ta được cái mẽ ngoài bảnh bao.

CLAODIÔ - Trước Thượng đế và theo ý tôi, anh ta rất thông tuệ.

ĐÔN PÊDRÔ - Quả thật, ở anh ta lóe lên một vài tia tựa như ánh tuệ.

LÊONATÔ - Và tôi coi anh ta là người dũng cảm.

ĐÔN PÊĐRÔ - Như Hector⁽¹⁾ vậy, tôi xin đảm bảo với ngài. Và trong việc dàn xếp những xung đột, ngài có thể nói anh ta là người khôn ngoan: hoặc là anh ta né tránh rất kín đáo, hoặc là anh ta lâm cuộc với một niềm kính sợ Chúa rất mực.

LÊÔNATÔ - Nếu anh ta kính sợ Chúa, thì nhất thiết phải giữ hòa khí; nếu làm mất hòa khí thì bước vào cuộc xung đột, phải biết run rẩy kiêng sợ Chúa.

ĐÔN PÊĐRÔ - Anh ta xử sự như vậy đó. Bởi vì anh ta là con người biết kính sợ Chúa, mặc dầu có vẻ như không phải thế, bằng vào một số lời bông phèng táo tợn của anh ta... Chà, tôi lấy làm ái ngại cho lệnh diệt nữ. Liệu ta có nên tìm Binidich, nói cho anh ta biết về mối tình của nàng không?

CLAODIÔ - Đừng có nói với anh ta làm gì, Điện hạ. Cứ để mối tình đó mòn mỏi bằng những lời khuyên nhủ ân cần.

LÊÔNATÔ - Ô, chả ăn thua đâu. Khéo con tìm nó lại mòn mỏi trước thì có.

ĐÔN PÊĐRÔ - Thôi được, lệnh ái sẽ cho chúng ta biết thêm tình hình. Trong khi chờ đợi, hãy để chuyện đó nguôi đi. Tôi rất mến Binidich và tôi ước sao anh ta tự xét lại bản thân một cách khiêm tốn để thấy mình thật không xứng đáng được một tiểu thư ưu tú như thế.

LÊÔNATÔ - Thưa Điện hạ, xin mời về phòng ăn. Bữa chiều đã dọn rồi.

CLAODIÔ (*nói một mình*) - Đến thế này mà anh ta không mê ả thì mình sẽ chẳng bao giờ dám tin tưởng trông chờ điều gì nữa.

ĐÔN PÊĐRÔ (*nói riêng với Lêônátô*) - Về phần lệnh diệt nữ, ta cũng giăng bẫy như thế này. Và việc đó sẽ do lệnh ái và thị nữ của nàng tiến hành. Trò vui sẽ bắt đầu khi người nọ tưởng người kia mê mẩn vì mình, trong thực tế lại không phải thế. Đó chính là cái mìn mà tôi muốn chứng kiến, nó sẽ hoàn toàn giống một vở kịch câm. Ta hãy phái lệnh diệt nữ gọi anh ta về ăn chiều.

Đôn Pêđrô, Claodiô và Lêônátô vào

⁽¹⁾ Theo thần thoại Hy Lạp, người anh hùng thành T'roa, con trai cả Priam, chồng Andrômác. Sau bị Asin giết.

BINĐICH (*từ bụi cây tiến ra*) - Đây không thể là một trò lừa bịp: cuộc hội đàm được tiến hành trang nghiêm lắm. Họ nắm được sự thật về chuyện nàng qua Hirô. Họ có vẻ thương hại Biotrix: xem ra những tình cảm luyến ái của nàng đã đến mức tột cùng. Yêu ta! Ở điều đó cần phải được đền đáp lại. Mình nghe thấy những lời chỉ trích nặng nề biết mấy: họ bảo mình sẽ dương dương tự đắc nếu biết nàng yêu mình; họ cũng bảo nàng thà chết chứ không chịu để lộ một dấu hiệu nào về mối tình ấy. Trước đây mình chẳng bao giờ nghĩ đến chuyện hôn nhân thật. Mình không nên tỏ ra kiêu kỳ. May mắn thay cho kẻ nào được nghe vạch những khiếm khuyết của mình mà biết đường sửa chữa. Họ bảo nàng đẹp: đó là sự thật, mình có thể làm chứng cho họ. Và đức hạnh: đúng thế, mình không thể phủ nhận được. Và sáng suốt, trừ trong việc yêu mình: đã dành điều đó chẳng làm nổi bật thêm giá trị của trí tuệ nàng chút nào, nhưng cũng không thể căn cứ vào đó mà suy luận là nàng điên, bởi vì chính mình cũng sắp sửa yêu nàng ghê gớm. Có thể mình sẽ phải hứng lấy dăm ba câu châm chọc, đôi lời mỉa mai, bởi vì bao lâu nay mình vẫn đả phá hôn nhân. Nhưng khẩu vị cũng có khi thay đổi chứ lị? Có người hồi trẻ thích một thứ thịt nào đó, nhưng về già lại không chịu nổi. Chẳng lẽ những lời mỉa mai, giễu cợt cùng những viên đạn giấy của trí não lại có thể khiến người ta sợ hãi từ bỏ con đường mình ưa thích hay sao? Không. Thế gian cần phải đông đúc dân cư. Trước kia, khi mình nói mình sẽ chết độc thân, đó là tại mình nghĩ rằng mình không sống tới lúc lấy vợ... Kìa, Biotrix đang đến. Xin thế có ánh mặt trời, nàng quả là một tiểu thư kiều diễm! Mình phải để ý rình xem những dấu hiệu yêu đương ở nàng mới được.

Biotrix ra

BIOTRIX - Ngược với ý muốn của mình, tôi được phái đến mời ông vào dùng bữa chiều.

BINĐICH - Biotrix xinh đẹp, tôi cảm ơn cô đã cất công khó nhọc.

BIOTRIX - Để được lời cảm ơn đó, tôi cũng chẳng khó nhọc gì hơn ông cất lời cảm ơn tôi: nếu khó nhọc thì tôi đã không đến.

BINĐICH - Vậy cô thích được đi gọi tôi?

BIOTRIX - À, cũng thích y như thế người ta có thể thích khi lấy mũi

dao nhọn chọc vào cổ một con quạ vậy. Ông không thấy đói ư? Thôi tạm biệt.

Vào

BINIBICH - Ha! “Ngược với ý muốn của mình, tôi được phái đến mời ông vào dùng bữa chiều”, câu này có hai nghĩa đây. “Để được lời cảm ơn đó, tôi cũng chẳng khó nhọc gì hơn ông cất lời cảm ơn tôi”, thế cũng như nói là: Mọi khó nhọc vì anh cũng dễ chịu như lời cảm ơn vậy. Nếu mình không thương nàng, thì mình là thằng vũ phu. Nếu mình không yêu nàng, thì mình là đồ Do Thái. Mình sẽ đi kiếm tấm hình nàng mới được.

HỒI BA

CẢNH I

Vườn nhà Lêônátô

Hirô, Magorit và Ôxulơ ra

HIRÔ - Magorit em, hãy chạy đến phòng khách. Tại đó, em sẽ thấy cô em họ Biotrix của ta đang nói chuyện với hoàng tử và Claodiô. Hãy rử tai cô, bảo rằng ta cùng Ôxulơ đang dạo trong vườn và toàn nói chuyện về cô. Hãy nói là em nghe lắm được câu chuyện giữa chúng ta và xui cô ấy lên vào lùm cây rậm rịt kia, nơi đám kim ngân được mặt trời ấp ủ cho chín rộ, song lại ngăn chặn ánh mặt trời, giống như những kẻ được các ông hoàng sủng ái, ban cho quyền cao chức trọng, giờ trở cờ đem chức quyền đó chống lại cái quyền lực đã nuôi dưỡng nó. Cô ấy sẽ nấp ở đó, nghe bọn ta trò chuyện. Đó là nhiệm vụ của em. Hãy thực hiện cho tốt, còn đâu để mặc bọn ta.

MAGORIT - Em sẽ kéo được cô ấy lại ngay lập tức, xin cam đoan với tiểu thư. (Vào)

HIRÔ - Này, Ôxulơ, khi nào Biotrix đến, chúng ta cứ dạo lui dạo tới trên lối đi này, chỉ nói chuyện về Binidich thôi. Khi ta nhắc đến tên chàng, phận sự của em là phải hết lời ca ngợi chàng, tới mức chưa một người đàn ông nào xứng đáng được như thế. Còn ta sẽ kể với em về Binidich tương tự Biotrix ra sao: ấy, cái mũi tên tinh quái của thần Ái tình bé nhỏ chính là làm bằng cái chất vốn chỉ gây thương tích qua những lời đồn đại.

Biotrix ra lối đằng sau

Nào, bắt đầu nhé, bởi vì, em hãy nhìn kìa, Biotrix đang như con chim te te bay rà sát mặt đất, tới nghe lỏm chuyện bọn ta.

OXULO - Điều thú vị nhất khi đi câu là trông thấy con cá giương bộ vây vàng óng xé làn nước bạc và ngấu nghiến ngoạm cái mồi phản trắc. Cô cháu mình câu Biotrix cũng vậy đó. Bây giờ cô ấy đã nằm kín dưới bụi kim ngân rồi. Tiểu thư đừng lo cho phần đối thoại của em.

HIRÔ - Vậy ta hãy lại gần để lỏ tai Biotrix không bỏ sót chút gì của cái mồi xảo trá mà em ái ta dành cho cô.

Họ tiến lại chỗ lùm cây

Không, thật đấy, Oxlur ạ, cô ấy kiêu kỳ quá. Ta biết tính cô ấy khó gần và dữ như giống điều hâu ở núi đá vậy.

OXULO - Nhưng tiểu thư có chắc cậu Binidich yêu cô hết mình như thế không.

HIRÔ - Hoàng tử và vị hôn phu của ta nói thế mà.

OXULO - Thế họ có bảo tiểu thư nói cho cô Biotrix biết không?

HIRÔ - Họ có khẩn cầu ta kể cho cô ấy biết chuyện ấy! Nhưng ta đã thuyết phục họ rằng, nếu họ yêu mến Binidich, thì hãy cầu mong cho chàng đẹp được mối tình và đừng bao giờ để Biotrix biết.

OXULO - Tại sao tiểu thư lại làm thế? Công tử há chẳng xứng đáng được cái may mắn chung chăn sẻ gối với cô Biotrix hay sao?

HIRÔ - Ôi, thần Ái tình! Ta biết chàng quả xứng đáng mọi điều có thể được ban cho kẻ làm trai. Nhưng tạo hóa chưa từng bao giờ nặn một trái tim phụ nữ bằng thứ chất liệu kiêu kỳ hơn trái tim Biotrix. Những ánh kiêu bạc và ngạo mạn long lên trong mắt cô, coi khinh mọi thứ nó nhìn tới và cô đánh giá trí tuệ mình quá cao, đến nỗi, đối với cô, mọi cái khác đều kém cỏi. Cô ấy không thể yêu, cũng không thể hình dung hoặc mừng tượng sự luyện ái ra sao. Cô ấy tự tôn sùng quá đáng.

OXULO - Nhất định rồi, em cũng nghĩ thế. Cho nên, cô ấy có biết mối tình của Binidich cũng chẳng có lợi gì, e rằng cô ấy còn đem ra chế giễu là chẳng khác.

HIRÔ - Ô, em nói đúng. Ta chưa thấy người đàn ông nào, dù uyên bác, quý phái, dù trẻ, đẹp hiếm thấy đến đâu chẳng nữa, mà không bị cô ấy lật ngược lại. Mặt mũi khôi ngô tuấn tú thì cô

cam đoan rằng anh ta đáng lý là chị gái cô mới phải. Người đen đúa, thì: ôi chao, tạo hóa định vẽ một anh hề, mà lại thành một tăng nhẹ nhem. Cao thì bị gọi là một cái sào đầu xù xì. Thấp thì là một cục đá mã não đeo quá tũn mủn. Hay nói ư? Ô, một cái chong chóng gió chiều nào xoay chiều ấy. Lì xì? À, một khúc gỗ không gì lay chuyển nổi. Cứ thế, cô lật tẩy mọi chàng và chẳng bao giờ dành cho chân lý và đức hạnh những lời thích đáng với tính giản dị và tài đức.

OXULÔ - Hẳn thế, hẳn thế, cái tính bới móc ấy thật chẳng đáng khen chút nào.

HIRÔ - Phải, cái cung cách kỳ dị và cách biệt như Biotrix thì quả là không thể khen được. Nhưng ai dám bảo cô ấy thế? Nếu ta nói, cô ấy sẽ giết ta chẳng ra sao. Ô, cô ấy sẽ cười ta tới tăm mặt mũi, dùng trí xảo để bẹp ta đến chết. Cho nên ta đành để cho Binidich mồi mòn theo những tiếng thở dài và héo hon trong dạ, như ngọn lửa bị tro phủ. Chết thế còn hơn là chết khổ chết sở vì những lời giễu cợt, khác nào chết vì bị cù nôn.

OXULÔ - Dù sao tiểu thư cũng cứ nên nói với Biotrix xem cô ấy trả lời ra sao?

HIRÔ - Không, thà ta đến tìm Binidich khuyên chàng đấu tranh với mối tình si của mình. Và, nói thật tình, nếu cần ta sẽ đặt điều bôi nhọ cô em họ ta, với thiện ý. Biết đâu một lời nói xấu lại chẳng đầu độc được mối cảm tình.

OXULÔ - Ô, tiểu thư đừng làm hại cô em họ như thế. Cô Biotrix đâu có phải không biết suy xét đúng đắn - ai nấy đều công nhận cô ấy thông minh, sắc sảo và nhanh trí biết bao - đến nỗi đi từ chối một bậc phong lưu mã thượng hiếm có như công tử Binidich.

HIRÔ - Chàng là trang nam tử độc nhất ở nước Ý, tất nhiên trừ Claodiô thân yêu của ta ra.

OXULÔ - Xin tiểu thư đừng giận, em nghĩ sao nói vậy: về dáng mạo, cốt cách, ngôn luận và đởm lược, công tử Binidich lừng lẫy nhất trong khắp nước Ý.

HIRÔ - Đúng vậy, danh tiếng chàng là tuyệt hảo.

OXULÔ - Tài đức của công tử đáng được thế trước cả khi công tử nổi tiếng thật sự. Thưa tiểu thư, bao giờ cử hành hôn lễ ạ?

HIRO - À, vẫn là ngày mai, không có gì thay đổi. Này, vào đây. Ta cho em xem mấy bộ trang phục và em hãy góp ý xem mai ta nên mặc bộ nào.

OXULÔ (*nói nhỏ*) - Cô nàng bị nhựa dính chặt vào chân rồi, em cam đoan thế. Chúng ta đã bắt được cô ấy rồi, tiểu thư ạ.

HIRO - Nếu đúng như vậy, thì tình yêu là chuyện ngẫu nhiên hú họa. Với một số, thần Ái tình dùng tên, với số khác, lại dùng bấy.

Hirô và Oxulô vào

BIOTRIX (*tiến ra*) - Ngọn lửa nào đang đốt tai ta vậy? Liệu đây có thể là sự thật không? Ta có thể đương nổi sự lên án mạnh mẽ đến thế về cái thói kiêu kỳ và ngạo mạn không? Thôi, vĩnh biệt thói khinh khỉnh! Và vĩnh biệt thói kiêu kỳ yếu điệu thực nữ. Đằng sau đó, chẳng có vinh quang gì. Và Binidich, anh cứ tiếp tục yêu đi. Em sẽ đền đáp lại tình anh, thuần phục trái tim bất kham của em dưới bàn tay âu yếm của anh: nếu quả thật anh yêu, sự trù mến của em sẽ thúc đẩy anh kết chặt tình đôi ta bằng một dải tơ hồng thần thánh. Bởi vì người ta bảo rằng anh thật xứng đáng và em còn tin điều đó hơn cả tiếng đồn.

Vào

CẢNH II

Một căn phòng trong nhà Lêônátô

Đôn Pêdrô, Claodiô, Binidich và Lêônátô ra

ĐÔN PÊDRÔ - Ta chỉ ở lại đến khi xong đám cưới của người, rồi sẽ về Erogơn thôi.

CLAODIÔ - Thưa Điện hạ, tôi sẽ đưa Điện hạ tới đó, nếu Điện hạ cho phép.

ĐÔN PÊDRÔ - Ô, như vậy sẽ là một vết ố lớn trên cái rực rỡ tình khôi bao phủ cuộc hôn nhân của hai bạn, khác nào giờ cái áo mới ra cho một đứa bé xem, rồi lại cấm nó không được mặc vậy. Ta chỉ dám yêu cầu Binidich đi cùng với ta thôi, vì suốt từ đỉnh

đầu đến gan bàn chân anh ta, toàn là vui nhộn. Anh ta đã hai, ba lần làm đứt dây cung của thần Ái tình, thành thử chú bé đao phủ này không dám bắn anh ta nữa. Anh ta có trái tim sang sảng như chuông đồng trong đó lưỡi anh ta là quả lắc, bởi vì anh ta tìm nghĩ sao, lưỡi nói vậy⁽¹⁾.

BINIDICH - Chư vị, tôi hiện nay không giống như trước nữa.

LÊONATÔ - Tôi cũng bảo thế. Tôi cho rằng công tử nghiêm nghị hơn.

CLAODIÔ - Tôi hy vọng là anh bạn đang yêu ai.

ĐÔN PÊDRÔ - Quý tha ma bắt! Trong anh ta không có lấy một giọt đam mê chân chính nào thì làm sao ái tình có thể thực sự đụng chạm đến được. Nếu anh ta buồn, đó là vì anh ta thiếu tiền đấy.

BINIDICH - Tôi bị đau răng.

ĐÔN PÊDRÔ - Nhổ quách nó đi.

BINIDICH - Phỉ thui nó.

CLAODIÔ - Phải, phỉ thui nó trước, rồi nhổ sau.

ĐÔN PÊDRÔ - Sao? Thở dài vì đau răng ư?

LÊONATÔ - Mà cái đó chỉ do một thứ thể dịch hay một con sâu thôi.

BINIDICH - Thế đấy, ai cũng có thể dẹp được một nỗi đau đớn trừ kẻ mang nó.

CLAODIÔ - Tôi đã bảo anh ta đang yêu mà.

ĐÔN PÊDRÔ - Xem ra anh ta chẳng mê thích cái gì, trừ những kiểu cải trang kỳ dị. Thí dụ, hôm nay thích giả dạng một gã Hòa Lan, mai lại là một người Pháp, hoặc khoác phục sức của hai nước cùng một lúc, như từ thân trở xuống là quần rộng chên gối của người Đức, còn từ hông trở lên lại theo kiểu người Tây Ban Nha, không mặc áo chên. Xem ra anh ta chỉ mấu mê cái trò rở ấy thôi, ngoài ra anh ta chả đại gì đi đam mê ai, như các vị phỏng đoán.

CLAODIÔ - Nếu không phải là anh ta yêu người đàn bà nào đó, thì những dấu hiệu vốn có xưa nay chả đáng tin nữa: sáng nào anh ta cũng chải mũ, đó là triệu chứng gì?

ĐÔN PÊDRÔ - Có ai thấy anh ta ở hiệu thợ cạo không?

⁽¹⁾ Phương ngôn cổ của Anh có câu: "Gã điên nghĩ sao, chuông reo làm vậy" (*As the fool thinketh, so the bell clinketh*). Ý muốn trêu chọc, bảo Binidich là điên đại.

CLAOĐIÔ - Không, nhưng người ta thấy gã thợ cạo đến với anh ta. Và cái thứ trang điểm cho má anh ta giờ đã được đem nhồi bóng quần vợt⁽¹⁾.

LÊÔNATÔ - Thật vậy, không có râu, công tử nom trẻ ra.

ĐÔN PÊĐRÔ - Hơn thế, anh ta lại còn bôi dầu thơm nữa, các vị có ngửi thấy không?

CLAOĐIÔ - Thế cũng như nói rằng chàng trai trẻ thân mến đang yêu rồi.

ĐÔN PÊĐRÔ - Điểm nổi bật nhất là vẻ âu sầu của anh ta.

CLAOĐIÔ - Và anh ta có thói quen luôn luôn rửa mặt từ bao giờ vậy?

ĐÔN PÊĐRÔ - Ờ, hoặc là đánh phấn nữa? Ta nghe thấy người ta nói thế.

CLAOĐIÔ - Lại còn cái tính bông lơn của anh ta nữa chứ. Giờ đây, nó đã ẩn vào sợi dây đàn, phải gảy đến mới kêu.

ĐÔN PÊĐRÔ - Thật vậy, chúng cứ sờ sờ ra đó. Kết luận: anh ta đang yêu.

CLAOĐIÔ - Hơn nữa, tôi còn biết ai yêu anh ta cơ.

ĐÔN PÊĐRÔ - Ước gì ta cũng biết: ta đánh cuộc rằng người đó không biết rõ anh ta.

CLAOĐIÔ - Có chứ, biết cả những tật xấu của anh ta nữa, và mặc dầu thế vẫn sẵn sàng chết vì anh ta.

ĐÔN PÊĐRÔ - Vậy thì phải chôn nàng ngửa mặt lên trời⁽²⁾.

BINIDICH - Dù sao, những câu chuyện này cũng chẳng phải là lá bùa chữa đau răng. Lão quan, xin hãy tách ra đi với cháu. Cháu mới nghiên cứu được mười câu bác tuệ muốn nói riêng với đại nhân, không để hai chàng cuồng sĩ kia nghe thấy.

Binidich và Lêônátô vào

ĐÔN PÊĐRÔ - Chắc chắn là để thổ lộ với ông già về chuyện Biotrix.

⁽¹⁾ Ý nói: anh ta thường xuyên cạo râu má. Trong một số bài văn thời kỳ đó, đôi khi người ta vẫn bắt gặp cách nói đó. Chẳng hạn trong *Một ước đoán lạ lùng và kỳ diệu cho năm 1591* của Nash: "Họ có thể đem tóc bán cân để nhồi bóng quần vợt".

⁽²⁾ Câu này đã gây nhiều tranh cãi và khiến nhiều nhà nghiên cứu Shakespeare bối rối. Thiobôld (Theobald) thú thật là không hiểu: "Ai chết mà chả được chôn ngửa mặt lên trời", ông nói vậy và cho rằng có lẽ đây là gót chân (*heels*) chứ không phải mặt (*face*). Ucbotson (Warburton) và Hit (Heat) đều bác bỏ ý ấy. Jonxơn (Johnson) dẫn một câu chuyện cổ không rõ niên đại, nhan đề là *Trò đùa vui của một người tên là Haoligl*, đại khái: khi Haoligl chết, đem hạ huyết thì thừng ở đẳng chân áo quan bị đứt. Thành thử quan tài đứng thẳng trong hố. Nhân dân dự đám tang đề nghị cứ để nguyên như thế. Jonxơn cho rằng ý Shakespeare muốn xếp Biotrix cũng thuộc loại dị thường như Haoligl. Mólauq (Malone) tán thành cách giải thích đó.

CLAODIÔ - Chính thế. Giờ thì Hirô và Magorit đã đóng xong vai trò với Biotrix và rồi đây, hai con gấu ấy, khi giáp mặt, sẽ không cắn nhau nữa.

Đôn Jon ra

ĐÔN JON - Chúa công và huynh trưởng, cầu Chúa cứu rỗi anh!

ĐÔN PÊDRÔ - Chào chú.

ĐÔN JON - Nếu anh rảnh, xin cho tôi được hầu chuyện.

ĐÔN PÊDRÔ - Chuyện riêng ư?

ĐÔN JON - Nếu anh muốn thế. Tuy nhiên, bá tước Claodiô cũng có thể cùng nghe, vì điều tôi sắp nói có liên quan đến ông.

ĐÔN PÊDRÔ - Có vấn đề gì thế?

ĐÔN JON (*với Claodiô*) - Ngài định cưới vào ngày mai phải không ạ?

ĐÔN PÊDRÔ - Chú biết thế rồi còn gì.

ĐÔN JON - Tôi biết sẽ không thế khi bá tước biết cái điều tôi biết.

CLAODIÔ - Nếu có trở ngại gì, xin ngài bày tỏ cho tôi hay.

ĐÔN JON - Ngài có thể cho rằng tôi không ưa ngài. Điều đó để sau này sẽ rõ và ngài sẽ nghĩ tốt hơn về tôi qua những gì tôi sắp bộc lộ. Bởi lẽ anh tôi trân trọng và quý mến ngài nên đã giúp đỡ tác thành cuộc hôn nhân này. Dứt khoát đó là một sự cầu hôn đáng tiếc, uổng phí công lao.

ĐÔN PÊDRÔ - Sao, có chuyện gì vậy?

ĐÔN JON - Tôi đến đây để kể cho các vị hay. Nói gọn lại, bớt chi tiết rườm rà - vì người ta đã bàn về cô ta quá nhiều rồi - thì đó là một tiểu thư không chung thủy.

CLAODIÔ - Ai, Hirô ấy à?

ĐÔN JON - Chính cô ta: Hirô của Lêônátô, Hirô của ngài, Hirô của mọi người.

CLAODIÔ - Không chung thủy?

ĐÔN JON - Chữ đó còn quá nhẹ chưa đủ để mô tả sự đồi bại của cô ta. Tôi có thể nói: cô ta còn tệ hại hơn thế. Ngài hãy nghĩ ra một cái nhãn hiệu xấu xa hơn mới hợp với cô ta. Xin đừng ngạc nhiên vội, trước khi có chứng cứ thêm: chỉ xin đi theo tôi đêm nay, ngài sẽ thấy có kẻ trèo cửa sổ vào phòng ngủ cô ta, ngay cái đêm trước ngày cưới. Đến lúc đó, nếu ngài vẫn còn yêu cô ta,

thì ngày mai cứ việc cưới. Nhưng giá ngài thay đổi ý kiến thì xứng hợp với danh dự hơn.

CLAOĐIÔ - Có thể thế được sao?

ĐÔN PÊĐRÔ - Ta không ngờ như vậy.

ĐÔN JON - Nếu ngài không dám tin ở mắt mình, thì đừng thú nhận điều mình biết. Nếu ngài đi theo tôi, tôi sẽ chỉ cho ngài thấy đầy đủ. Và khi ngài đã trông thấy và nghe thấy rõ thêm, hãy xử sự cho thích đáng.

CLAOĐIÔ - Nếu đêm nay tôi thấy ra lý do tại sao ngày mai tôi không nên cưới, tôi sẽ làm nhục nàng ngay giữa hôn lễ.

ĐÔN PÊĐRÔ - Và vì ta đã đứng ra cầu hôn cho người, ta sẽ cùng người sỉ nhục nàng.

ĐÔN JON - Tôi sẽ không nói xấu cô ta thêm nữa, cho đến khi các vị làm chứng cho tôi. Xin hãy bình tĩnh đợi đến nửa đêm và để cho vấn đề tự nó phơi bày ra.

ĐÔN PÊĐRÔ - Ôi! cái ngày này lại đâm ra dở!

CLAOĐIÔ - Ôi! hiểm ác trở trêu một cách kỳ lạ!

ĐÔN JON - Ôi! tai họa được ngăn chặn kịp thời! Ngài sẽ nói vậy khi mục kích phần tiếp theo.

Cùng vào

CẢNH III

Ngoài phố

Đôgberi và Voj ra cùng lính canh

ĐÔGBERI - Các anh có phải là những người tốt và chân thật không?

VƠJ - Có chứ, nếu không họ ắt sẽ phải chịu tội cứu rỗi⁽¹⁾ cả về phần xác lẫn phần hồn.

⁽¹⁾ Lão này định nói *damnation* (tội bị đày địa ngục) nhưng nhớ lầm là *salvation* (cứu rỗi). Cả đoạn này là những câu thoại "đầu ngô mình sờ" của những gã cảnh sát ngu ngốc.

ĐÔGBERI - Đó sẽ là hình phạt quá nhẹ đối với họ nếu họ có chút đầu óc phục thù vì lẽ họ được chọn để canh phòng cho hoàng tử.

VÔJ - Thôi được, hãy giao nhiệm vụ cho họ đi, bạn láng giềng Đôgberi.

ĐÔGBERI - Trước hết, các anh cho ai là người ít xứng đáng là đốc canh nhất nào?

LÍNH CANH I - Bánh kiêu mạch hoặc Than Biển, thưa ông đội. Vì họ biết đọc biết viết.

ĐÔGBERI - Lại đây, bạn láng giềng Than Biển. Chúa đã ra ân ban cho anh một cái tên hay. Có một bộ mặt đẹp là hồng phúc, còn biết đọc, biết viết lại do tạo hóa.

LÍNH CANH II - Cả hai cái, thưa ông đội sắp...

ĐÔGBERI - ... anh đều có: ta biết anh sẽ trả lời như thế. Thôi được, về cái bộ mặt của anh, ừ thì hãy cảm ơn Chúa và đừng có khoe khoang nữa. Còn việc biết đọc, biết viết, lúc nào không cần đến cái thứ hão huyền ấy hẵng phô ra. Ở đây, anh được coi là người ngu dại nhất và xứng đáng làm đốc canh nhất. Cho nên anh hãy xách đèn. Nhiệm vụ của các anh là thế này: các anh phải bắt tất cả những kẻ lang thang. Nhân danh hoàng tử, các anh thấy ai cũng phải hô: đứng lại.

LÍNH CANH - Ngộ nhỡ họ không đứng lại thì sao?

ĐÔGBERI - À, thì không để ý đến hấn nữa, để cho hấn đi. Và lập tức tập hợp số lính canh còn lại, và cảm ơn Thượng đế đã rút bỏ được một tên vô lại.

VÔJ - Nếu kẻ nào không đứng lại khi nghe hô, hấn không phải là thần dân của hoàng tử.

ĐÔGBERI - Chí phải, họ chỉ có phận sự can thiệp với thần dân của hoàng tử thôi. Các anh cũng không được làm ồn ngoài phố, bởi vì đối với người canh phòng, trò chuyện huyền thuyên là điều dễ dung thứ nhất và không thể chịu được.

LÍNH CANH II - Chúng tôi thà ngủ còn hơn nói chuyện: chúng tôi biết những gì là thích hợp với việc canh phòng.

ĐÔGBERI - Ờ, anh nói như một tay gác đêm kỳ cựu và trầm tĩnh vậy, vì ta thấy có ngủ cũng chẳng phạm tội gì. Có điều là phải cẩn thận đừng để nó đánh cắp mất kích. À, các anh phải đến

tất cả những tửu điểm, ra lệnh cho tất cả những gã say rượu đi về ngủ.

LÍNH CANH - Nhỡ họ không về thì sao?

ĐÔGBERI - Dào, thì để mặc đến khi nào họ tỉnh rượu. Nếu bấy giờ họ vẫn chưa trả lời tử tế hơn, thì các anh có thể nói rằng họ không phải đích thực là những người mà các anh tưởng.

LÍNH CANH - Rõ, thưa ông đội.

ĐÔGBERI - Nếu các anh gặp một tên kẻ trộm, thì chiều theo phận sự, các anh có thể tình nghi hắn không phải là người lương thiện. Và, đối với loại người đó, các anh càng ít dây dưa hoặc kiểm chuyện với chúng, càng đỡ mang tiếng.

LÍNH CANH I - Nếu chúng tôi biết người nào đó là một tên kẻ trộm, thì có phải tóm cổ hắn không?

ĐÔGBERI - Thật ra, theo đúng nhiệm vụ, thì các anh có thể bắt. Nhưng theo ta nghĩ, sờ vào bùn chỉ tổ bẩn tay. Nếu các anh vớ phải một tên ăn trộm thì cái cách yên lành nhất là để hắn lộ rõ chân tướng và lĩnh đi khỏi bọn các anh.

VỢJ - Ông bao giờ cũng được gọi là một người từ bi, ông bạn cùng cánh ạ.

ĐÔGBERI - Thật đấy, tôi chả nỡ lòng nào treo cổ một con chó, huống hồ là một con người có phần nào lương thiện.

VỢJ - Nếu các anh nghe thấy trẻ con khóc trong đêm thì phải gọi vú em, bảo dỗ nó nín đi.

LÍNH CANH II - Nhỡ vú em ngủ say, không nghe thấy chúng tôi gọi thì sao?

ĐÔGBERI - À, thì lạng lẽ bỏ đi, để cho đứa bé đánh thức nhà chị ta dậy bằng tiếng la khóc của nó. Bởi vì một khi cừu mẹ đã không nghe thấy cừu con kêu, thì ắt chẳng hơi đâu trả lời tiếng be be của một con bê.

VỢJ - Rất đúng.

ĐÔGBERI - Nhiệm vụ có chừng ấy là hết. Anh làm đốc canh, anh thay mặt cho bản thân hoàng tử: nếu đang đêm, anh gặp hoàng tử, anh có thể ách người lại.

VỢJ - Không, lạy Đức mẹ, tôi nghĩ cái đó không thể được.

ĐÔGBERI - Ta cuộc năm silinh ăn một với bất cứ ai biết luật lệ, rằng

có thể làm thế được. Chắc, tất nhiên là trừ phi hoàng tử không muốn. Bởi vì, thật ra người canh phòng không được xúc phạm ai và việc ách một người lại trái với ý muốn của anh ta là một sự xúc phạm.

VỢJ - Lạy Đức mẹ, tôi cho là như thế.

ĐÔGBERI - Ha, ha, ha! Thôi, chào các thầy. Nếu có việc gì quan trọng xảy ra thì gọi ta nhé. Hãy giữ kín những bí mật của bạn và của chính các anh. Chào đêm tốt lành. Đi nào, bạn láng giềng.

LÍNH CANH II - Thế đấy, các thầy, chúng ta đã nghe rõ phận sự của mình: ta hãy ngồi trên chiếc ghế dài nhà thờ này cho đến hai giờ sáng rồi thì đi ngủ tất cả.

ĐÔGBERI - Một câu nữa thôi, các bạn láng giềng. Ta yêu cầu các anh canh gác kỹ cửa nhà Lêônato tiên sinh. Vì mai ở đây có đám cưới, nên đêm nay sẽ rất rộn rịch. Tạm biệt. Xin các anh hãy tỉnh táo.

*Đôgberi và Vaj vào
Bôrakiô và Conrêđ ra*

BÔRAKIÔ - A, Conrêđ!

LÍNH CANH (*nói riêng với nhau*) - Im! đừng động dậy.

BÔRAKIÔ - Conrêđ này!

CONRÊĐ - Đây, tớ ở ngay sát khuỷu tay cậu mà.

BÔRAKIÔ - Thảo nào mà khuỷu tay tớ cứ ngựa ngựa. Khéo không rồi đâm ghe mất.

CONRÊĐ - Được, câu đó tớ sẽ trả miếng sau, bây giờ hãy kể chuyện cậu đã.

BÔRAKIÔ - Vậy thì hãy đứng sát lại đây, dưới cái mái hiên này, vì trời đang mưa lâm thâm và tớ sẽ kể đằng ấy nghe hết, như một chàng say chính cống⁽¹⁾.

LÍNH CANH (*nói riêng với nhau*) - Có chuyện phản trắc gì đây, các thầy ạ. Đứng dịch lại.

BÔRAKIÔ - Đằng ấy nên biết, tớ đã kiếm được của Đôn Jon một nghìn đồng.

⁽¹⁾ Bôrakiô, tiếng Tây Ban Nha, nghĩa là người say rượu.

CONREĐ - Có lẽ nào một tên khốn kiếp lại đắt giá đến thế?

BÔRAKIÔ - Tốt hơn là đừng ấy nên hỏi làm sao một tên khốn kiếp lại giàu đến thế. Bởi vì khi bọn khốn kiếp giàu cần đến bọn khốn kiếp nghèo, thì bọn khốn kiếp nghèo có thể đòi trả giá theo ý mình muốn.

CONREĐ - Tớ lấy làm lạ đây.

BÔRAKIÔ - Cái đó chứng tỏ rằng ấy không có kinh nghiệm. Đừng ấy biết rằng cái một của một chiếc áo chèn, một chiếc mũ hay một chiếc áo choàng không nghĩa lý gì đối với một người.

CONREĐ - Phải, đó là một bộ cánh.

BÔRAKIÔ - Tớ muốn nói thời trang cơ.

CONREĐ - Ừ, thời trang là thời trang.

BÔRAKIÔ - Hừ! Thế thì tớ cũng có thể nói một thằng điên là một thằng điên. Nhưng đừng ấy không thấy thời trang là một tên đạo tặc dị dạng ghê gớm ư?

LÍNH CANH (*nói riêng với nhau*) - Tôi có biết tên Dị Dạng ấy⁽¹⁾. Hắn là một tên kẻ trộm xấu xa trong vòng bảy năm nay. Hắn đi ngược về xuôi với cái bề ngoài của một nhà quý phái. Tôi còn nhớ tên hắn mà.

BÔRAKIÔ - Đừng ấy có nghe thấy tiếng ai nói không?

CONREĐ - Không. Cái chong chóng trên mái nhà đấy.

BÔRAKIÔ - Tớ hỏi đừng ấy có thấy thời trang là một tên đạo tặc dị dạng đến thế nào không? Nó làm điên đầu tất cả những kẻ máu mê từ 14 đến 35 tuổi, khiến họ lúc thì phục sức như những tên lính của vua Ai Cập trong bức tranh sơn dầu nhem nhuốc, khi thì như các giáo sĩ của thánh Bel trên ô kính màu của sổ nhà thờ, khi khác lại như những dũng sĩ Hecquyn đầu trọc lốc⁽²⁾ trên tấm thảm hoen ố bị dán nhấm, dải nẹp khuy quần to như cái chùy.

⁽¹⁾ Gã lính canh tưởng "dị dạng" là tên người.

⁽²⁾ Đây hẳn là chỉ bức tranh *Herquyn se chỉ dưới chân nàng Omphal* của F. Lomoan. Theo thần thoại Hy Lạp, thời kỳ Hecquyn bị buộc làm nô lệ cho nữ chúa xứ Liđi là Omphal, nàng thường bắt Herquyn mặc y phục nữ ngồi se sợi dưới chân mình. Chi tiết đầu trọc là do Bôrakiô lẫn lộn Herquyn với Xamxơn (Xamxơn mất tóc là mất hết sức mạnh).

CONREĐ - Những cái đó, tớ thấy cả. Và tớ cũng thấy thời trang làm tổn áo quần hơn là con người. Nhưng phải chăng chính đằng ấy cũng cuồng lên vì thời trang đến nỗi đi lạc từ câu chuyện của đằng ấy chuyển sang nói về thời trang với tớ?

BÔRAKIÔ - Cũng chả phải thế. Nói cho đằng ấy biết là đêm nay tớ đã tán Magorit, thị nữ của Hirô, gọi cô ả bằng tên Hirô. Chì chàng tựa vào cửa sổ phòng ngủ của nữ chủ, thò người ra ngoài chúc tớ ngủ ngon có tới nghìn lần. Nhưng tớ kể lộn xộn mất rồi. Đáng lẽ trước hết tớ phải kể cho đằng ấy là hoàng tử và Claodiô, được ông chủ tớ là Đôn Jon thuyết phục, sắp đặt và bố trí, đã cùng đến vườn cây với ông ta, từ xa chứng kiến cuộc gặp gỡ đó như thế nào.

CONREĐ - Và họ tưởng Magorit là Hirô?

BÔRAKIÔ - Hai người trong bọn họ tưởng thế: Hoàng tử và Claodiô. Còn cái tên ác quỷ chủ tớ thì thừa biết đó là Magorit. Và phần vì những lời thề độc của Đôn Jon đã khiến họ tin, phần vì đêm tối đánh lừa họ, nhưng chủ yếu là do thủ đoạn của tớ đã xác nhận mọi lời vu khống của Đôn Jon, Claodiô tức điên lên bỏ đi thề rằng sẽ gặp nàng như đã hẹn ở nhà thờ vào ngày mai, và tại đó, trước đông đủ mọi người đến dự, sẽ làm nhục nàng với câu chuyện hấn đã chứng kiến đêm nay, đuổi nàng quay trở về nhà một mình, không chồng con, cưới xin gì nữa.

LÍNH CANH I - Nhân danh hoàng tử, chúng ta hạ lệnh cho các người đứng im!

LÍNH CANH II - Hãy đến nhà ông đội sắp. Chúng ta đã bắt được vụ phản trắc tắng⁽¹⁾ nhất chưa từng thấy trong liên bang.

LÍNH CANH I - Và tên Dị Dạng cũng ở trong bọn chúng. Tôi biết hấn, hấn có một món tóc lổn xoăn mà.

CONREĐ - Các thầy, các thầy!

LÍNH CANH II - Nói cho mà biết, sẽ có cách làm cho các người phải cung khai ra tên Dị Dạng!

CONREĐ - Các thầy....

LÍNH CANH I - Không được nói. Ta đã kết tội các người, vậy các người hãy tuân lệnh đi theo chúng ta.

⁽¹⁾ Nguyên văn: *lechery* (đồi trụy, trác tắng). Gã này định nói *treachery* (phản trắc, lừa lọc) nhưng chữ tác đánh chữ tội, dùng sai từ như vậy.

BÔRAKIÔ - Có vẻ như chúng ta là một món hàng tốt bị áp tải giữa những ngọn kích của bọn này.

CONRED - Một món hàng bị tình nghi⁽¹⁾, tớ cam đoan với cậu thế. Nào, chúng tôi xin tuân lệnh các thầy.

Cùng vào

CẢNH IV

Một căn phòng trong nhà Lêônátô

Hirô, Magorit và Oxulơ ra

HIRÔ - Oxulơ, em hãy đến đánh thức cô em họ Biotrix của ta và mời cô dậy.

OXULƠ - Vâng, thưa tiểu thư.

HIRÔ - Và nói cô ấy tới đây nhé.

OXULƠ - Dạ.

Vào

MAGORIT - Thật ra, em thấy cái cổ áo xếp nếp kia của tiểu thư đẹp hơn.

HIRÔ - Không, Mêg⁽²⁾ ạ, ta sẽ choàng cái này thôi.

MAGORIT - Em nói thật đấy, không đẹp đâu. Em cuộc là cô em họ tiểu thư cũng sẽ bảo thế.

HIRÔ - Cô em họ ta và cả người nữa đều ngốc cả. Ta sẽ không choàng cái gì khác ngoài cái này.

MAGORIT - Em rất thích cái kiểu đầu mới này, nếu tóc hơi nâu hơn một chút⁽³⁾. Và cái áo dài của tiểu thư là một mốt rất hiếm, thật

⁽¹⁾ Nguyên văn: *A commodity in question*. Theo Xtivơnz (Steevens), phải hiểu là *a commodity subject to judicial trial or examination* (một món hàng cần đem xét xử).

⁽²⁾ Tên gọi thân mật của Magorit.

⁽³⁾ Thời ấy phụ nữ Anh có mốt đeo thêm tóc giả ngoài tóc thật của mình.

đấy. Em đã thấy chiếc áo của nữ công tước Milan mà người ta khen nức nở.

HIRÔ - Ô, thấy họ bảo là tuyệt lắm mà.

MAGORIT - Nói thật ra, so với áo của tiểu thư thì đó chỉ là một chiếc áo ngủ. Bằng dạ vàng óng, với những chỗ xẻ, ren bạc tay áo dưới, ống tay thụng và quanh váy đều đính ngọc trai, dưới lót một lượt kim tuyến phơn phớt xanh. Nhưng xét về mặt trang nhã, độc đáo, duyên dáng và phẩm chất, thì áo của tiểu thư giá trị gấp mười thế.

HIRÔ - Lay Chúa ban cho ta niềm vui để mặc nó! Bởi vì tim ta sao mà nặng trĩu!⁽¹⁾

MAGORIT - Ít nữa, nó còn nặng trĩu hơn thế vì trọng lượng của một người đàn ông.

HIRÔ - Đồ chết tiệt! Mi không biết xấu hổ à?

MAGORIT - Việc gì mà xấu hổ, tiểu thư? Xấu hổ vì nói điều danh giá ư? Chẳng lẽ hôn nhân, ngay cả với một kẻ hành khất, không phải là danh giá ư? Chẳng phải là lang quân của tiểu thư, khi chưa cưới, cũng vẫn danh giá hay sao? Em chắc rằng tiểu thư muốn em nói: “một người chồng” cho đỡ sống sượng. Lời nói thẳng không sợ ý xấu bẻ queo, em chẳng xúc phạm ai cả. Có gì tệ hại trong câu “càng nặng trĩu thêm vì một người chồng”? Theo em, chẳng có gì xấu cả, và đó lại là người chồng chính đáng, người vợ chính đáng. Nếu không thì nhẹ tênh, có gì mà nặng. Xin cứ hỏi tiểu thư Biotrix mà xem, cô ấy đang đến kia kìa.

Biotrix ra

HIRÔ - Chào em.

BIOTRIX - Chào chị Hirô thân yêu.

HIRÔ - Ô hay! Sao em nói giọng thiếu nảo thế?

BIOTRIX - Em thấy hình như mình không có giọng nào khác nữa.

MAGORIT - Ta bắt giọng ca điệu “Tình yêu nhẹ lâng lâng” nào; nó không có điệp khúc rườm rà nặng nề⁽²⁾. Cô hát nhé, tôi sẽ nhảy.

⁽¹⁾ Một dự cảm về tai họa sắp xảy tới.

⁽²⁾ *Burden* vừa có ý nghĩa là điệp khúc vừa có nghĩa là gánh nặng (Tên bài ca là “Tình yêu nhẹ lâng lâng” tất phải không có gánh nặng).

BIOTRIX - Người dận gót chân cho tình yêu nhẹ nhàng bay bổng. Vậy sau này nếu được anh chồng có kha khá chuồng ngựa, người hãy lo để cho hấn ta khỏi thiếu ngựa con nhé⁽¹⁾.

MAGORIT - Ôi, cách hiểu mới bất chính làm sao! Tôi thì gí cách diễn giải ấy xuống gót chân.

BIOTRIX - Gần năm giờ rồi, chị ạ. Đã đến lúc chị phải sẵn sàng rồi đấy. Quả là em ốm quá. Ôi, ôi!

MAGORIT - Cô ốm đau sâu não vì cái gì? Vì con chim, con chồn hay vì một đức ông chồng?

BIOTRIX - Vì cái phụ âm mở đầu cả mấy tiếng ấy: *Chờ*⁽²⁾.

MAGORIT - Thế đấy, nếu không đúng là cô đã hoàn toàn thay đổi lập trường⁽³⁾, thì người đi biển thôi đừng có dựa vào ánh sao mà định hướng nữa.

BIOTRIX - Người định nói gì, đồ điên?

MAGORIT - Tôi chả định nói gì cả, chỉ cầu Chúa thỏa mãn mong muốn của trái tim mọi người thôi.

HIRO - Bá tước gửi cho chị đôi găng tay này đây. Sức nức mùi nước hoa hảo hạng.

BIOTRIX - Em bị ngạt mũi, chị ạ, chẳng ngửi thấy gì cả.

MAGORIT - Con gái hơi hờ mà ngạt mũi! Đúng là cô bị cảm hàn rồi.

BIOTRIX - Ôi, lạy Chúa cứu giúp tôi! Lạy Chúa cứu giúp tôi với! Người bắt đầu học khôn từ bao giờ đấy?

(1) ... *Then if your husband have stables enough you'll see he shall lack no barns*. Biotrix chơi chữ *stable* là chuồng ngựa, *barn* là kho thóc, nhưng đồng thời cũng là chuồng ngựa; ngoài ra, *barn* còn gần đồng âm với *bairn* là trẻ con.

(2) *Hawk* (diều hâu), *horse* (ngựa) và *husband* (chồng) đều bắt đầu bằng phụ âm *H*. *H* trong tiếng Anh đọc hơi na ná, tuy không hẳn là đồng âm, với *ache* (đau). Chúng tôi dựa lấy ý, chuyển sang những từ Việt mở đầu bằng phụ âm *Ch* (chờ).

(3) *An you be not turned Turk*: Nếu không phải cô biến thành người Thổ Nhĩ Kỳ. Theo lối nói kiểu cách hồi bấy giờ, trở thành một người Thổ Nhĩ Kỳ có nghĩa là thay đổi tính cách, chính kiến, tín ngưỡng... tóm lại là thay đổi hoàn toàn. Câu này ý nói: những dấu hiệu chuyển biến tâm trạng ở Biotrix (từ chỗ kiên quyết không màng tới chuyện lấy chồng đến chỗ yêu Binidich) là rành rành không thể lẫn lẩn được: người ta có thể căn cứ vào đó mà đoán chắc tâm tư nàng, như người đi biển trong đêm nhìn sao để định hướng vậy.

MAGORIT - Từ khi cô từ bỏ cái khôn. Dễ thường trí khôn không hợp với tôi lắm sao?

BIOTRIX - Chẳng thấy rõ đâu, đáng lẽ người phải cài nó lên trên mũ mới đúng. Quả tình, ta ốm thật đấy.

MAGORIT - Cô hãy kiểm ít cỏ Carduút Binidictut⁽¹⁾ đắp lên ngực: đó là phương thuốc duy nhất chữa buồn nôn.

HIRO - Người nói thế là lấy cỏ gai chích cô ấy đấy.

BIOTRIX - Binidictut! Sao lại Binidictut? Người hàm ý gì trong chữ Binidictut này?

MAGORIT - Hàm ý! Không, nói thật tình, tôi không có hàm ý gì cả. Tôi muốn nói đến các loại cỏ gai thần dược có thể thôi. Cũng có thể, ngẫu nhiên, cô cho là tôi nghĩ cô đang yêu ai. Không, lạy Đức mẹ, tôi đâu có ngu mà đi tin những điều tôi muốn. Tôi cũng chẳng muốn tin những gì tôi có thể tin. Quả vậy, dù có muốn tin đến kiệt cùng sức tin của tâm hồn, tôi cũng không thể tin rằng cô đang yêu, hoặc cô sẽ yêu, hoặc cô có thể yêu. Tuy nhiên, cậu Binidich cũng đã thay đổi biết bao và bây giờ cậu ấy đã trở thành một con người khác. Trước kia, cậu ấy thể sẽ không bao giờ lấy vợ. Thế mà bây giờ, bất chấp lòng mình, cậu ấy đã bén mùi rồi⁽²⁾. Còn cô rồi đây sẽ thay đổi như thế nào, tôi không biết, nhưng tôi xem ra cô đã bắt đầu nhìn bằng cặp mắt của mình như những phụ nữ khác.

BIOTRIX - Cái lưỡi người phóng theo nhịp gì vậy?

MAGORIT - Nhịp phi nước đại chính cống đấy.

Oxulo trở ra

OXULO - Thưa tiểu thư, ta đi thôi: hoàng tử, bá tước, công tử Binidich, Đôn Jon cùng tất cả các bậc phong lưu mã thượng trong tỉnh đang đến tìm tiểu thư để ra nhà thờ.

HIRO - Hãy giúp ta mặc quần áo, em thân yêu, Mэг thân mến, Oxulo thân mến.

Cùng vào

⁽¹⁾ Tên một loại cỏ gai được coi là thuốc trị bách bệnh.

⁽²⁾ ... *he eats his meat without grudging* (cậu ấy ăn món thịt của mình không chút miễn cưỡng). Theo Mơ-lâu, phải hiểu là: mặc dầu Binidich quyết tâm không lấy vợ, anh ta vẫn sống bằng tình yêu và ưa thích món ăn của nó.

CẢNH V

*Một phòng khác trong nhà Lêônátô**Lêônátô cùng Đôgberi và Voj ra*

LÊÔNATÔ - Thầy muốn gì ta, lân hữu trung thực?

ĐÔGBERI - À, dám thưa đại nhân, tôi muốn giải bày một chuyện có
lãng quăng⁽¹⁾ gần gũi đến ngài.LÊÔNATÔ - Ta đề nghị các thầy hãy nói ngắn gọn. Bởi vì, các thầy
thấy đấy, ta đang rất bận.

ĐÔGBERI - Vâng, đúng vậy, thưa đại nhân.

LÊÔNATÔ - Chuyện gì thế, các bạn.

ĐÔGBERI - Dám thưa đại nhân, ông bạn Voj đôn hậu nói hơi lạc đề
một chút: bác ta già rồi mà, thưa đại nhân, và lạy Chúa, trí
khôn của bác ta không cùn lăm như tôi mong muốn, nhưng quả
thật bác ta trung thực như nếp da giữa cặp lông mày vậy⁽²⁾.VOJ - Vâng, đội ơn Chúa, tôi trung thực như bất kỳ người nào đang
sống, có nghĩa là một ông già và không trung thực hơn gì tôi.ĐÔGBERI - Ví von là mùi mẽ quái gì⁽³⁾: palabras⁽⁴⁾, bạn lãng giềng
Voj ạ.

LÊÔNATÔ - Lân hữu, các thầy thật đông dài.

ĐÔGBERI - Đại nhân nói thế chứ, chúng tôi chỉ là những sĩ quan
hèn mọn của ngài công tước. Nhưng nói thật tình, riêng về
phần tôi, nếu tôi được đông dài như một ông vua, thì tôi có thể
thành tâm dâng tất cả sự đông dài ấy cho đại nhân⁽⁵⁾.

⁽¹⁾ Đôgberi định nói *concerns* (liên quan) thì lại đánh ra *decerns* (phân biệt). Như bạn đọc thấy, những điều hai lão này nói toàn là những chuyện lăm cẩm, chữ tác đánh chữ tộ, không ăn nhập vào đâu.

⁽²⁾ Thành ngữ này, theo Hăngri Fluyser (Henri Fluchere), bắt nguồn từ tập quán lấy sắt nung đỏ đóng dấu vào trán một số tội phạm.

⁽³⁾ Đôgberi định nói *odious* (ghê tởm) nhưng lại nhớ chệch sang chữ *odorous* (thơm).

⁽⁴⁾ Tiếng Tây Ban Nha nghĩa là *diễn từ*. Dốt hay nói chữ, Đôgberi lại hiểu ra là *ngắn gọn*.

⁽⁵⁾ Đôgberi tưởng *đông dài* (*tedious*) nghĩa là giàu sang.

LÊONATÔ - Trút tất cả sự đông dài của thầy lên đầu ta, hả?

ĐÔGBERI - Dạ, nếu có gấp ngàn lần thế này. Bởi vì tôi nghe thấy họ tán thưởng đại nhân hơn bất kỳ ai trong thành phố này và tuy tôi đây chỉ là một kẻ nghèo hèn, tôi cũng sung sướng được nghe thấy thế.

VƠJ - Và tôi cũng vậy.

LÊONATÔ - Ta muốn biết các thầy định nói chuyện gì.

VƠJ - À, thưa đại nhân, đám tuần phòng của chúng tôi đêm nay, vào lúc đại nhân không có mặt, đã bắt được hai tên đại bộm chưa từng thấy ở Mexina.

ĐÔGBERI - Thưa đại nhân, bác ta già rồi, chỉ bép xép. Như người ta thường nói: “tuổi già đến, trí khôn cấp nón ra đi”⁽¹⁾. Lạy Chúa cứu giúp chúng tôi! Thật là cả một sự! Một câu chí lí, quả vậy, bạn láng giềng VơJ ạ. Phải, Chúa là một người tốt. Hai người cưới chung một con ngựa thì phải có một người sau⁽²⁾. Thật vậy, thưa đại nhân, một tâm hồn trung thực. Tôi xin cam đoan bác ta là thế như bất cứ ai sống bằng cơm gạo. Nhưng Chúa cần phải được thờ phụng: mọi người không phải ai cũng như ai. Than ôi, bạn láng giềng tốt bụng!

LÊONATÔ - Thật vậy, lân hữu ạ, bác ta còn kém thầy nhiều.

ĐÔGBERI - Đó là lộc của Chúa ban.

LÊONATÔ - Ta phải tạm biệt các thầy đây.

ĐÔGBERI - Xin thưa đại nhân một câu thôi: thật vậy, thưa đại nhân, đội tuần phòng của chúng tôi đã bắt được hai gã *khỏa nghi*⁽³⁾ và chúng tôi muốn đem thẩm vấn chúng sáng nay trước mặt đại nhân.

LÊONATÔ - Các thầy hãy tự tiến hành thẩm vấn rồi cho ta biết sau: bây giờ ta đang rất vội, như các thầy có thể thấy đấy.

ĐÔGBERI - Rồi sự *tứ tức*⁽⁴⁾ thôi.

⁽¹⁾ *When the age is in, the wit is out*. Chính ra, câu tục ngữ này là: *When the age is in, the wit is out* (rượu vào trí khôn ra đi).

⁽²⁾ Ý muốn bảo VơJ phải nhường lời cho mình.

⁽³⁾ Đơgberi nói chệch chữ *suspicious* (khả nghi) thành *aspicious* (không có trong tiếng Anh).

⁽⁴⁾ Đơgberi định nói *sufficiency* (đầy đủ) lại đánh ra *suffigance*.

CẢNH V

*Một phòng khác trong nhà Lêônátô**Lêônátô cùng Đôgberi và Voj ra*

LÊÔNATÔ - Thầy muốn gì ta, lân hữu trung thực?

ĐÔGBERI - À, dám thưa đại nhân, tôi muốn giải bày một chuyện có *lãng quăng*⁽¹⁾ gần gũi đến ngài.

LÊÔNATÔ - Ta đề nghị các thầy hãy nói ngắn gọn. Bởi vì, các thầy thấy đấy, ta đang rất bận.

ĐÔGBERI - Vâng, đúng vậy, thưa đại nhân.

LÊÔNATÔ - Chuyện gì thế, các bạn.

ĐÔGBERI - Dám thưa đại nhân, ông bạn Voj don hậu nói hơi lạc đề một chút: bác ta già rồi mà, thưa đại nhân, và lạy Chúa, trí khôn của bác ta không cùn lắm như tôi mong muốn, nhưng quả thật bác ta trung thực như nếp da giữa cặp lông mày vậy⁽²⁾.

VOJ - Vâng, đội ơn Chúa, tôi trung thực như bất kỳ người nào đang sống, có nghĩa là một ông già và không trung thực hơn gì tôi.

ĐÔGBERI - Ví von là mùi mẽ quái gì⁽³⁾: palabras⁽⁴⁾, bạn lảng giềng Voj ạ.

LÊÔNATÔ - Lân hữu, các thầy thật đông dài.

ĐÔGBERI - Đại nhân nói thế chứ, chúng tôi chỉ là những sĩ quan hèn mọn của ngài công tước. Nhưng nói thật tình, riêng về phần tôi, nếu tôi được đông dài như một ông vua, thì tôi có thể thành tâm dâng tất cả sự đông dài ấy cho đại nhân⁽⁵⁾.

⁽¹⁾ Đôgberi định nói *concerns* (liên quan) thì lại đánh ra *decerns* (phân biệt). Như bạn đọc thấy, những điều hai lão này nói toàn là những chuyện lảm cẩm, chữ tác đánh chữ tộ, không ăn nhập vào đâu.

⁽²⁾ Thành ngữ này, theo Hăngri Fluyser (Henri Fluchere), bắt nguồn từ tập quán lấy sắt nung đỏ đóng dấu vào trán một số tội phạm.

⁽³⁾ Đôgberi định nói *odious* (ghê tởm) nhưng lại nhớ chệch sang chữ *odorous* (thơm).

⁽⁴⁾ Tiếng Tây Ban Nha nghĩa là *diễn từ*. Dốt hay nói chữ, Đôgberi lại hiểu ra là *ngắn gọn*.

⁽⁵⁾ Đôgberi tưởng *đông dài* (*tedious*) nghĩa là giàu sang.

LÊÔNATÔ - Trút tất cả sự đông dài của thầy lên đầu ta, hả?

ĐÔGBERI - Dạ, nếu có gấp ngàn lần thế này. Bởi vì tôi nghe thấy họ tán thưởng đại nhân hơn bất kỳ ai trong thành phố này và tuy tôi đây chỉ là một kẻ nghèo hèn, tôi cũng sung sướng được nghe thấy thế.

VỢJ - Và tôi cũng vậy.

LÊÔNATÔ - Ta muốn biết các thầy định nói chuyện gì.

VỢJ - À, thưa đại nhân, đám tuần phòng của chúng tôi đêm nay, vào lúc đại nhân không có mặt, đã bắt được hai tên đại bộm chưa từng thấy ở Mexina.

ĐÔGBERI - Thưa đại nhân, bác ta già rồi, chỉ bép xép. Như người ta thường nói: “tuổi già đến, trí khôn cấp nón ra đi”⁽¹⁾. Lạy Chúa cứu giúp chúng tôi! Thật là cả một sự! Một câu chí lí, quả vậy, bạn láng giềng Vơj ạ. Phải, Chúa là một người tốt. Hai người cưỡi chung một con ngựa thì phải có một người sau⁽²⁾. Thật vậy, thưa đại nhân, một tâm hồn trung thực. Tôi xin cam đoan bác ta là thế như bất cứ ai sống bằng cơm gạo. Nhưng Chúa cần phải được thờ phụng: mọi người không phải ai cũng như ai. Than ôi, bạn láng giềng tốt bụng!

LÊÔNATÔ - Thật vậy, lân hữu ạ, bác ta còn kém thầy nhiều.

ĐÔGBERI - Đó là lộc của Chúa ban.

LÊÔNATÔ - Ta phải tạm biệt các thầy đây.

ĐÔGBERI - Xin thưa đại nhân một câu thôi: thật vậy, thưa đại nhân, đội tuần phòng của chúng tôi đã bắt được hai gã *khỏa nghi*⁽³⁾ và chúng tôi muốn đem thẩm vấn chúng sáng nay trước mặt đại nhân.

LÊÔNATÔ - Các thầy hãy tự tiến hành thẩm vấn rồi cho ta biết sau: bây giờ ta đang rất vội, như các thầy có thể thấy đấy.

ĐÔGBERI - Rồi sự *tứ túc*⁽⁴⁾ thôi.

⁽¹⁾ *When the age is in, the wit is out.* Chính ra, câu tục ngữ này là: *When the age is in, the wit is out* (rượu vào trí khôn ra đi).

⁽²⁾ Ý muốn bảo Vơj phải nhường lời cho mình.

⁽³⁾ Đơgberi nói chệch chữ *suspicious* (khả nghi) thành *aspicious* (không có trong tiếng Anh).

⁽⁴⁾ Đơgberi định nói *sufficiency* (đầy đủ) lại đánh ra *suffigance*.

LÊÔNATÔ - Hãy uống chút rượu vang trước khi ra về. Tạm biệt.

Một liên lạc viên ra

LIÊN LẠC - Bấm quan lớn, mọi người đang chờ ngài đến trao cô dâu cho chú rể ạ!

LÊÔNATÔ - Ta sẽ bồi tiếp họ: ta xong rồi đây.

Lêônátô và liên lạc viên vào

ĐÔGBERI - Đi, bạn đồng liêu tốt bụng, đi thôi, bác đến chỗ Franxix Than Biễn, bảo hắn mang bút mực vào nhà giam: bây giờ chúng ta phải thẩm vấn những tên đó.

VỢJ - Và chúng ta phải làm cho khôn ngoan.

ĐÔGBERI - Bác yên trí, chúng ta sẽ không tiếc trí khôn: ta sẽ dồn cho một vài tên đâm *ngườ nguẩn*⁽¹⁾ cho mà xem. Có điều là bác phải kiểm người thư ký có học để ghi *xuất biên*⁽²⁾ cho chúng ta và gặp tôi ở nhà giam.

Cùng vào

⁽¹⁾ Vẫn cái lối dốt hay nói chữ của Đôgberi: lão giở tiếng Latinh định nói *non - compos mentis*, nhưng lại nhớ lăm thành *non - come*.

⁽²⁾ Đáng lẽ là *communication* (thông tri, biên bản) thì Đôgberi đánh ra là *excommunication* (khai trừ, rút phép thông công).

HỒI BỐN

CẢNH I

Bên trong một nhà thờ

*Đôn Pêđrô, Đôn Jon, Lêônátô, mục sư Franxix,
Claodiô, Binidich, Hirô, Biotrix, v.v. ra*

LÊÔNATÔ - Nào, mục sư Franxix, xin cha làm ngấn gọn cho: chỉ cần thủ tục hôn lễ đơn thuần, còn những bốn phận riêng của đôi vợ chồng, cha sẽ kể sau.

MỤC SƯ FRANXIX - Ngài đến đây làm lễ cưới cho tiểu thư này?

CLAODIÔ - Không.

LÊÔNATÔ - Để cưới nàng, thưa mục sư. Chính mục sư mới tới để làm lễ cưới.

MỤC SƯ FRANXIX - Tiểu thư tới đây để cưới bá tước này?

HIRÔ - Vâng.

MỤC SƯ - Nếu một trong hai người, trong thâm tâm, còn vương vút điều chi khiến cho không nên kết duyên với nhau, ta yêu cầu vì sự cứu rỗi linh hồn các người, hãy nói ra.

CLAODIÔ - Nàng có thấy vương vút điều gì không, Hirô?

HIRÔ - Thưa không.

MỤC SƯ - Bá tước có thấy điều chi không?

LÊÔNATÔ - Tôi dám mạo muội trả lời thay chàng. Không có gì hết.

CLAODIÔ - Ôi! Những điều mà con người ta dám cả gan làm, những điều con người ta có thể làm, những điều con người ta làm hàng ngày mà không biết mình làm gì!

BINIBICH - Sao thế, lại thốt ra những thán từ à? Tại sao không dùng những tiếng cười vui như ha ha! hí hí!

CLAOĐIÔ - Khoan đã, mục sư. (Với Lêônátô) - Xin phép cha, với tâm hồn cởi mở tự do, không bó buộc, cha có bằng lòng cho con cô gái này, con gái của cha, không?

LÊÔNATÔ - Cởi mở như Thượng đế đã ban nó cho ta, con ạ.

CLAOĐIÔ - Và con phải tặng lại cha cái gì có giá trị cân xứng với món quà giàu có và quý báu này?

ĐÔN PÊDRÔ - Không có gì như thế cả, trừ phi người đem nàng trả lại.

CLAOĐIÔ - Hoàng tử thân mến, Điện hạ dạy cho tôi cách cảm tạ cao cả. Thì đây, ngài Lêônátô, xin hãy thu hồi nàng về: đừng có lấy trái cam thối này đem cho bạn bè. Cô ấy chỉ có dấu hiệu và vẻ bề ngoài của danh dự thôi. Trông kìa! Cô ta đang đỏ bừng mặt hết như một trinh nữ! Ôi, tội lỗi xảo quyệt có thể nguy trang bằng việc phô bày vẻ chân thật một cách đáng tin cậy biết bao! Cặp má đỏ bừng do máu dồn lên kia há chẳng phải là dấu hiệu e thẹn chứng minh cho đức hạnh giản dị hay sao? Tất cả các vị trông thấy cô ta đây, chẳng lẽ lại không muốn cam đoan rằng nàng là một trinh nữ, bằng vào những biểu hiện bề ngoài kia? Nhưng cô ta hoàn toàn không phải thế: cô ta đã biết hơi ấm của một tấm giường nệm dâm dăng. Cô ta đỏ mặt vì biết mình phạm tội chứ không phải vì e lệ.

LÊÔNATÔ - Các hạ, ngài định nói gì vậy?

CLAOĐIÔ - Không cưới xin gì cả, không se kết linh hồn ta với một ả lăng lơ rành rành.

LÊÔNATÔ - Các hạ thân mến, nếu như để tự mình thử thách, ngài đã khuất phục được tuổi trẻ của tiện nữ khiến nó không cưỡng lại và đánh bại sự tiết trinh của nó...

CLAOĐIÔ - Tôi biết ngài muốn nói gì rồi: nếu tôi đã quen hơi bén tiếng nàng, ngài sẽ bảo đó là nàng ôm ấp tôi như một người chồng và thế là giảm được tội lỗi đã tiên liệu. Không, ngài Lêônátô ạ, tôi chưa bao giờ dụ dỗ nàng bằng lời lẽ quá bõm xom, mà chỉ bền lên bày tỏ lòng chân thành và tình yêu chính đính, như một người anh trai đối với em gái.

HIRÔ - Còn em, đã bao giờ em cư xử khác thế đối với chàng?

CLAOĐIÔ - Thôi đi! Đừng giả vờ nữa! Ta sẽ vạch trần sự giả dối đó:

cô giả cách với tôi làm như mình là nữ thần Diana⁽¹⁾ trong trái cầu, trong trắng như nụ hoa chưa nở. Nhưng máu đam mê của cô còn vô độ hơn cả thần Vệ nữ hoặc bầy thú ăn no rừng mỡ cuồng lên trong cơn dục tình man rợ.

HIRÔ - Quân tử của em phải chăng trong người khó ở nên nặng lời như vậy?

LÊÔNATÔ - Hoàng tử kính mến, sao Điện hạ không nói gì?

ĐÔN PÊDRÔ - Tôi biết nói gì đây? Tôi thấy nhục nhã vì đã lo liệu se kết người bạn thân yêu của tôi với một gái làng chơi.

LÊÔNATÔ - Phải chăng những điều này đang được nói ra trong thực tại hay đây chỉ là một giấc mơ?

ĐÔN JON - Thưa ngài, ngài đang nghe những lời ấy trong thực tại và đó là sự thật.

BINĐICH - Thế này chẳng ra một đám cưới chút nào.

HIRÔ - Thật vậy! Ôi, lạy Chúa!

CLAODIÔ - Ngài Lêônátô, có phải là tôi đứng đây không? Đây có phải là hoàng tử không nào? Đây có phải em trai hoàng tử không? Gương mặt này có phải là gương mặt Hirô không? Và cặp mắt ngài có phải đích thị của ngài không?

LÊÔNATÔ - Mọi cái đó đều đúng là thế thật. Nhưng thế là thế nào, các hạ?

CLAODIÔ - Hãy cho phép tôi hỏi con gái ngài một câu thôi. Và hãy lấy quyền lực và lòng ưu ái của kẻ làm cha, ra lệnh cho cô ta trả lời cho thành thật.

LÊÔNATÔ - Ta ra lệnh cho ngươi như thế, vì ngươi là con ta.

HIRÔ - Ôi, lạy Chúa che chở cho con! Tôi bị vây hãm dữ dội biết bao! Đây là cái kiểu thẩm vấn gì vậy chàng?

CLAODIÔ - Để khiến cô trả lời thành thật xứng với tên cô.

HIRÔ - Chẳng phải tên em là Hirô hay sao? Ai có thể làm hoen ố cái tên đó bằng một lời chê trách xác đáng?

CLAODIÔ - À, chính Hirô có thể làm việc đó, bản thân Hirô có thể xóa sạch đức hạnh của Hirô. Người đàn ông nào đã đứng ngoài cửa sổ nói chuyện với cô đêm qua vào khoảng giữa mười hai

⁽¹⁾ Nữ thần của mặt trăng và sự trinh bạch, thường được thể hiện trong một trái cầu.

giờ và một giờ? Nào, nếu cô là một trinh nữ thì hãy trả lời điều đó xem.

HIRÔ - Em không hề nói chuyện với người đàn ông nào vào cái giờ đó, thưa chàng.

ĐÔN PÊDRÔ - Chà, vậy thì cô không còn biết ngượng nữa. Ngài Lêônátô, tôi lấy làm ân hận phải nói để ngài nghe: tôi xin lấy danh dự mà thề rằng bản thân tôi, em trai tôi và bá tước đầu khổ này vào cái giờ đó đã trông thấy cô ta, nghe thấy cô ta nói chuyện ở cửa sổ phòng ngủ của mình với một tên lưu manh côn đồ. Thật vậy, như một thằng đếu cẳng phóng đãng, tên này đã thú nhận những cuộc gặp gỡ điểm nhục mà anh, ả đã lén lút hẹn nhau hàng nghìn lần.

ĐÔN JON - Nhục nhả thay! Những chuyện đó không đáng được kể ra, thưa huynh trưởng Điện hạ, không đáng được nhắc tới. Ngôn ngữ không đủ trong trắng để nói ra những điều ấy mà không chối tai. Cho nên, tiểu thư xinh đẹp ạ, ta ái ngại cho hành vi lầm lỗi của cô.

CLAODIÔ - Ôi Hirô! Nếu như một nửa phần duyên sắc bề ngoài của em được chuyển vào tư tưởng và tâm hồn, thì em sẽ là một bậc anh thư⁽¹⁾ tuyệt vời biết mấy! Nhưng thôi vĩnh biệt, con người ô trọc nhất mà đẹp nhất, vĩnh biệt! Em là sự vô luân trong trắng và sự trong trắng vô luân. Vì em, ta sẽ khóa chặt mọi cửa ngõ của tình yêu và hoài nghi sẽ lớn vồn trên mí mắt ta để biến mọi sắc đẹp thành những ý nghĩ về tai họa và đối với ta, sắc đẹp sẽ chẳng bao giờ còn là đáng yêu nữa.

LÊÔNATÔ - Có ai đâm cho ta một nhát dao nào?

Hirô ngất đi

BIOTRIX - Ôi, sao thế này, chị ơi! Vì sao chị quy xuống thế?

ĐÔN JON - Nào, ta đi thôi. Những chuyện ấy được phơi bày ra ánh sáng làm cô ta bất tỉnh.

Đôn Pêdrô, Đôn Jon và Claodiô vào

BINIĐICH - Tiểu thư làm sao vậy?

BIOTRIX - Khéo chết mất! Cứu với, bác ơi! Chị Hirô, chị Hirô! Bác ơi! Bác ơi! Công tử Biniđich! Cha mục sư!

⁽¹⁾ Hirô (Hero) nghĩa là anh hùng, anh thư.

LÊÔNATÔ - Hồi định mệnh, đừng vội rút bàn tay nặng nề của người lại: Cái chết là tấm màn tốt nhất ta có thể ao ước để che phủ nỗi nhục của nó.

BIÔTRIX - Sao vậy, chị Hirô!

MỤC SƯ (với Biotrix) - Tiểu thư hãy bình tâm.

LÊÔNATÔ (với Hirô) - Người lại mở mắt ra đấy ư?

MỤC SƯ - Phải. Tại sao lại không?

LÊÔNATÔ - Tại sao ư? Chao, chẳng phải là tất thấy mọi thứ trên thế gian này đều sỉ nhục nó đó sao? Liệu nó có thể chối cãi câu chuyện đã in rành rành trong máu nó không? Đừng sống nữa, Hirô! Đừng mở mắt ra nữa. Bởi vì nếu ta thấy người không chết cho mau, nếu ta thấy sinh khí người mạnh hơn nỗi nhục, thì chính ta, hậu tập cho ăn năn hối lỗi, sẽ tự tay hạ sát người. Ôi, trước kia ta đã phiền muộn vì chỉ được một mụn con! Ta đã chẳng trách trời trách đất quá khắt khe đó sao? Ôi, một mình người cũng đã là thừa! Tại sao ta lại có con làm gì nhĩ! Tại sao, trước mắt ta, người lại đáng yêu đến thế? Tại sao ta lại không ra tay từ thiện nhất lấy một đứa bé, con nhà hành khất, trước ngõ ta, đem về nuôi, để đến bây giờ, bị ô uế, vấy bùn như thế này, ta có thể nói: "Nó không có một giọt máu nào của tôi, nỗi điểm nhục đó gốc gác ở những bao tử xa lạ"? Song le, nó lại là hòn máu của tôi, nó thuộc về tôi, tôi dẫu, tôi yêu, nó thuộc về tôi, tôi ngợi, tôi khen, nó thuộc về tôi, tôi tự hào hãnh diện, nó thuộc về tôi, toàn vẹn đến nỗi bản thân tôi không còn thuộc về tôi nữa, mà chỉ còn biết tôn sùng nó. Chao, nó... nó đã ngã vào một giếng mực, đến nỗi biển cả cũng không đủ nước để gột sạch, không đủ muối để tẩy uế da thịt bị nhớp nhơ của nó.

BINIĐICH - Đại nhân, đại nhân, xin hãy bình tĩnh. Về phần tôi, tôi sống sót quá, không còn biết nói gì nữa.

BIÔTRIX - Ôi! Tôi cam đoan trên linh hồn tôi là chị tôi bị vu khống!

BINIĐICH - Tiểu thư, đêm qua tiểu thư có ngủ với Hirô không?

BIÔTRIX - Không, thật tình là không: mặc dẫu suốt một năm nay, tôi đều ngủ chung với chị, trừ đêm qua.

LÊÔNATÔ - Bằng chứng, bằng chứng xác thực! Chao, điều đó càng củng cố thêm sự việc vốn đã vững như thành đồng lũy thép. Chẳng lẽ hai vị hoàng thân lại bịa đặt? Và chẳng lẽ Claodìô,

vốn yêu nó đến nỗi nói tới sự nhơ nhuốc của nó mà giàn giụa nước mắt, lại bịa đặt? Thôi tránh xa nó ra! Để mặc nó chết cho rồi!

MỤC SƯ - Ngài hãy nghe tôi một chút. Bởi vì suốt từ nãy đến giờ, tôi chỉ im lặng, mặc cho sự việc diễn biến, mà quan sát tiểu thư: tôi đã nhận thấy mặt tiểu thư ửng đỏ hàng ngàn lần và rồi hàng ngàn vẻ tủi hổ ngây thơ, với màu trinh trắng thiên thần, lại cuốn đi những sắc đỏ ngượng ngùng đó. Và trong mắt tiểu thư, xuất hiện một ánh lửa thiêu tan những lằn lằn mà các vị hoàng thân kia đem ra kết tội sự ngay thẳng trinh bạch của tiểu thư. Hãy gọi tôi là thằng điên, đừng có tin ở sự lý giải và nhận xét của tôi, được đóng cái triện của sự từng trải làm đảm bảo cho hiểu biết của tôi về cuộc đời, đừng có tin ở tuổi tác của tôi, về đạo mạo, chức nghiệp hay phẩm cách tôn nghiêm của tôi nữa, nếu như tiểu thư dịu hiền đang nằm lịm đây, không phải là nạn nhân vô tội của một lằn lằn oan nghiệt.

LÊONATÔ - Mục sư ạ, không thể là thế được. Cha thấy đó, tất cả chút liêm sỉ còn sót lại ở nó chỉ là không cộng thêm một tội khai man nữa vào cái kiếp bị rửa nguyên của nó: nó không chối cãi gì cả. Vậy tại sao cha còn tìm cách biện bạch bao che cho cái điều đã lộ nguyên hình sờ sờ ra đó?

MỤC SƯ - Thưa tiểu thư, người ta kết tội tiểu thư nói chuyện với gã đàn ông nào?

HIRO - Điều đó, chỉ những người kết tội con mới biết, còn con chẳng hay chi cả. Nếu con mà biết về bất kỳ người đàn ông đang sống nào nhiều hơn sự e lệ thực nữ cho phép, xin Thượng đế hãy trừng phạt không thương sót mọi tội lỗi của con. (Với Lêonatô) - Ôi, thưa cha! Nếu cha có bằng chứng là một người đàn ông nào đó đã nói chuyện với con vào những ngày giờ bất tiện hoặc đêm qua con đã trao đổi lời lẽ với ai, thì xin cha hãy từ con, hãy căm ghét con, hành hình con đến chết.

MỤC SƯ - Các vị vương hầu kia hẳn đã mắc phải một lằn lằn kỳ lạ nào đó.

BINIDICH - Hai người trong số đó là hiện thân của danh dự. Và nếu trong việc này, trí khôn của họ bị đánh lạc hướng, thì hẳn đó là công việc của gã Đôn Jon năm cha ba mẹ chuyên vắt óc nặn ra những thủ đoạn đều đặn.

LÊONATÔ - Ta không biết. Nếu điều họ nói về con gái ta là sự thật, thì chính đôi bàn tay này sẽ xé xác nó ra. Nếu họ xúc phạm đến danh dự của nó, ta sẽ cho kẻ kiêu dũng nhất trong bọn họ biết tay. Thời gian chưa làm khô bầu nóng của ta, tuổi tác chưa ăn mòn sự minh mẫn của ta, số mệnh chưa làm ta khánh kiệt gia sản và cuộc đời bất hạnh cũng chưa làm ta mất nhiều bạn bè lắm, nên chi, nếu vỡ lẽ ra như vậy, ta sẽ có đủ sức mạnh của cánh tay, sự khôn ngoan về trí tuệ, của cải và thân hữu chọn lọc để trả miếng họ đích đáng.

MỤC SƯ - Ngài hãy ngừng lại giây lát và cho phép tôi làm cố vấn cho ngài trong trường hợp này. Khi các vị hoàng thân bỏ đi, họ tưởng tiểu thư đây đã chết. Hãy bí mật giấu tiểu thư biệt tích một thời gian và phao tin là tiểu thư đã chết thật. Hãy phát tang rầm rộ, trương mộ chí ở khu lăng tẩm gia đình, và tiến hành mọi lễ thức theo đúng thủ tục an táng.

LÊONATÔ - Làm thế rồi sẽ ra sao? Và có tác dụng gì?

MỤC SƯ - À, việc đó tiến hành tốt sẽ biến sự vu cáo tiểu thư thành ăn năn hối hận. Chừng ấy cũng đã tốt rồi. Nhưng, trên cái tiến trình kỳ lạ này, tôi chỉ mơ ước có thể, mà hy vọng sự hoài thai này sẽ đẻ ra kết quả lớn hơn. Việc tiểu thư chết tại chỗ ngay khi bị kết tội - ta phải gây dư luận như thế - ai nghe thấy cũng sẽ phải sầu than, thương xót và khoan dung. Bởi vì lẽ đời là thế, những cái ta có thường không được trân trọng đúng với giá trị của nó khi còn trong tay, nhưng kịp đến khi vắng thiếu và mất đi, thì chao! ta mới thấy nó quý giá, mới thấy cái hay cái đẹp tàng ẩn lúc nó còn là của ta. Sự tình sẽ là như vậy đối với Claodiô. Khi chàng nghe nói tiểu thư chết vì những lời nói của mình, ý nghĩ về tiểu thư lúc sinh thời sẽ êm ái len vào trí tưởng tượng của chàng và mọi chi tiết yêu kiều của đời sống tiểu thư sẽ hiện lên với hào quang lộng lẫy, quý báu hơn, tinh tế xúc động hơn và giàu sinh sắc hơn trước mặt chàng, trong vọng tuyến của tâm hồn chàng, so với khi tiểu thư còn sống thật. Và rồi chàng sẽ khóc thương - nếu quả thật tình yêu ngự trong tim chàng⁽¹⁾ - và sẽ tiếc là đã kết tội tiểu thư như vậy, mặc dầu vẫn tin lời

⁽¹⁾ ... *If ever love had interest in his liver*: Nếu tình yêu ngự trong gan chàng. Hồi đó, người ta cho rằng gan là trung tâm chi phối mọi tình cảm, xúc cảm.

kết tội của mình là đúng. Hãy để sự việc diễn ra như thế và hãy tin rằng thành công sẽ xoay chuyển tình hình trở nên tốt hơn là tôi dự kiến. Mà ví dụ như không hoàn toàn đạt được mục đích đó, thì chỉ ít giả định về cái chết của tiểu thư cũng sẽ dập tắt những xôn xao về sự dè dặt này. Và nếu kết quả không được như ý, ngài vẫn có thể giấu tiểu thư theo cách phù hợp nhất với thanh danh bị tổn thương để tiểu thư nấu mình trong một cuộc sống tu hành và ẩn dật, tách khỏi mọi nhòm ngó, miệng tiếng thị phi, không ai nghĩ tới và xúc phạm được.

BINIDICH - Lêônátô tiên sinh, xin ngài hãy nghe theo lời khuyên của cha mục sư và mặc dầu, như ngài biết thâm tâm tôi rất yêu quý hoàng tử và Claodіô, tôi xin lấy danh dự mà thề sẽ kín đáo và chính trực cộng tác với ngài trong việc này như hôn gắn bó với xác.

LÊÔNÁTÔ - Trong tình trạng chìm trôi trong đau khổ như thế này, sợi dây nhỏ nhất cũng có thể dẫn đường cho ta.

MỤC SƯ - Thế là nhất trí. Ta đi khỏi đây ngay lập tức thôi. Kỳ bệnh, kỳ được. Nào, tiểu thư hãy chết đi để mà sống. Ngày tân hôn này có thể chỉ bị hoãn lại mà thôi. Hãy kiên nhẫn và chịu đựng.

Mục sư, Hirô và Lêônátô vào

BINIDICH - Tiểu thư Biotrix, suốt từ nãy đến giờ, cô vẫn khóc đấy ư?

BIOTRIX - Phải và tôi còn khóc một lúc nữa kia.

BINIDICH - Tôi không muốn thế.

BIOTRIX - Việc gì đến ông. Tôi khóc là quyền tự do của tôi.

BINIDICH - Tôi tin chắc là chị họ xinh đẹp của cô bị oan ức.

BIOTRIX - Ôi! Người đàn ông nào báo thù được cho chị ấy sẽ xứng đáng được tôi quý mến biết bao!

BINIDICH - Có cách nào để bày tỏ tình thân hữu đó chẳng?

BIOTRIX - Có một cách rất đơn giản, song lại không tìm ra người bạn như thế.

BINIDICH - Một trang nam nhi có thể làm được việc đó không?

BIOTRIX - Đó là công việc của đấng nam nhi, nhưng không phải việc của ông.

BINIDICH - Trên đời này, không có gì khiến tôi yêu bằng cô. Thế có kỳ không?

BIOTRIX - Kỳ như cái điều tôi không hay biết. Tôi cũng có thể nói tôi không yêu gì bằng ông. Nhưng chớ có tin tôi, tuy vậy, tôi không hề nói dối. Tôi không thú nhận điều gì, cũng chẳng chối cãi điều gì. Tôi chỉ ái ngại cho chị tôi.

BINIDICH - Biotrix, trên lưới gươm này, anh quả quyết rằng em yêu anh.

BIOTRIX - Đừng có thể bôi trên lưới gươm, hãy nuốt nó đi.

BINIDICH - Anh xin tuốt gươm thề rằng em yêu anh và bất kể kẻ nào dám nói anh không yêu em, phải nuốt nó.

BIOTRIX - Liệu anh có nuốt lời không đấy?

BINIDICH - Không đời nào, dù bằng bất kỳ thứ nước sốt nào người ta có thể chế ra để nuốt cho dễ trôi. Anh tuyên bố anh yêu em.

BIOTRIX - Chao, Chúa tha tội cho con!

BINIDICH - Tội gì, Biotrix thân yêu?

BIOTRIX - Anh đã ngắt lời em đúng lúc. Em sắp sửa tuyên bố là em yêu anh.

BINIDICH - Bằng cả trái tim em.

BIOTRIX - Em yêu anh tràn ngập trái tim đến nỗi không còn chỗ trống nào để tuyên bố.

BINIDICH - Nào, hãy ra lệnh cho anh làm bất cứ cái gì vì em.

BIOTRIX - Hãy giết Claodiô .

BINIDICH - A! Không đời nào!

BIOTRIX - Anh từ chối như thế tức là giết tôi. Vĩnh biệt.

BINIDICH - Hãy khoan, Biotrix thân yêu.

BIOTRIX - Tôi đứng đây mà lòng đã đi khỏi rồi. Làm gì có tình yêu trong anh. Không, hãy để cho tôi đi thôi.

BINIDICH - Biotrix ...

BIOTRIX - Thật đấy, tôi phải đi thôi.

BINIDICH - Trước hết, chúng ta hãy là bạn với nhau.

BIOTRIX - Anh dám làm bạn với tôi nhưng lại sợ đánh nhau với kẻ thù của tôi.

BINIDICH - Claodiô mà là kẻ thù của em ư?

BIOTRIX - Hắn ta đã chẳng tỏ ra rành rành là một tên khốn kiếp đi vu cáo, miệt thị, làm nhục chị tôi đó sao? Ôi! Giá như tôi là nam nhi! Thế đấy, lừa phỉnh chị ấy cho tới khi hai bên đồng ý se tơ kết tóc, rồi đánh đòn một cái, buộc tội giữa đám đông, công nhiên vu cáo, hèn học cao độ... Ôi, lạy Chúa! Một đấng nam nhi! Tôi sẽ nuốt tươi trái tim hắn ta ngay giữa chợ.

BINIDICH - Nghe anh đây, Biotrix

BIOTRIX - Nói chuyện với một gã đàn ông ngoài cửa sổ! Rõ khéo đặt điều!

BINIDICH - Biotrix ...

BIOTRIX - Hirô thân yêu! Chị tôi bị xúc phạm, bị bêu riếu, bị hãm hại!

BINIDICH - Bơ...

BIOTRIX - Vương hầu với bá tước! Quả là một lời kết tội vương giả! Một bá tước Mút Đường! Phải, một gã nịnh đầm ngọt như mía lùi, hẳn đi rồi. Ôi! Giá tôi là một trang nam tử để cho hắn biết tay, hoặc giả tôi có người bạn nào vì tôi mà tỏ mặt nam nhi! Nhưng thời buổi này, chí khí nam nhi đã tan chảy thành những rệp mình thi lễ, đơm lược thì thành tán tụng và đàn ông chỉ còn toàn lưỡi, mà lại là những cái lưỡi dẻo quẹo nữa chửa. Bây giờ, kẻ nào muốn dũng mãnh như Hecquyn thì chỉ việc kể một điều bịa đặt và thề rằng đó là thật. Ước ao được là đàn ông chẳng toại, thì tôi đành chết với phận đàn bà vì sâu tử vậy.

BINIDICH - Hãy khoan Biotrix. Anh xin giơ tay thề là anh yêu em.

BIOTRIX - Nếu anh yêu tôi thì hãy dùng bàn tay ấy một cách khác hơn là giơ nó lên mà thề thốt.

BINIDICH - Trong thâm tâm, em có nghĩ là bá tước Claodiô đã vu oan cho Hirô không?

BIOTRIX - Có chứ, chắc chắn như tôi có suy nghĩ, có tâm hồn vậy.

BINIDICH - Thế là đủ! Tôi xin cam kết, tôi sẽ thách thức anh ta. Tôi hôn tay em và tạm biệt em. Bàn tay này sẽ buộc Claodiô phải trả giá đắt. Hãy chờ nghe tin tức của tôi rồi tùy theo đó mà nhận định. Bây giờ em đến an ủi bà chị họ đi: Tôi phải loan truyền là nàng chết rồi. Thế nhé, tạm biệt.

Cùng vào

CẢNH II

Một nhà giam

*Đôgberi, Voj và người thư kí,
cả bamặc áo thụng dài, cùng lính canh
giải Conred và Bôrakiô ra*

ĐÔGBERI - Toàn thể *hội nghị*⁽¹⁾ của ta đã tới chưa?

VƠJ - Lấy cái ghế đầu và tấm nệm cho thầy thơ nào!

THƯ KÝ - Kẻ gian tế là ai?

ĐÔGBERI - À, là tôi và ông bạn tôi⁽²⁾.

VƠJ - Hẳn đi rồi: chúng tôi có nhiệm vụ *xưng bày*⁽³⁾ thẩm vấn mà.

THƯ KÝ - Nhưng bọn tội phạm cần thẩm vấn là ai? Dẫn chúng ra trước ông đội sắp chữ.

ĐÔGBERI - Ờ, phải dẫn chúng ra trước mặt tôi nào. (*Với Bôrakiô*) - Tên là gì, anh bạn?

BÔRAKIÔ - Bôrakiô.

ĐÔGBERI - Ghi vào: Bôrakiô. Còn ông nội này, tên gì?

CONRED - Tôi là một nhà quý phái, thưa ngài, và tên tôi là Conred.

ĐÔGBERI - Ghi vào: nhà quý phái Conred. Các thầy có phụng Chúa không đấy?

CONRED và BÔRAKIÔ (*đồng thanh*) - Thưa ngài, chúng tôi dám tin là có.

ĐÔGBERI - Ghi vào là họ dám tin họ có thờ phụng Chúa. Và nhớ ghi chữ Chúa trước nhé, vì Chúa chỉ cho phép đặt tên Chúa trước những tên khốn kiếp như thế này thôi! Này các thầy, đã có bằng chứng rằng các thầy chỉ là những tên lưu manh giả hiệu và điều đó sắp sửa được công nhận. Các thầy trả lời như thế nào cho bản thân?

⁽¹⁾ Đáng lẽ là *assembly* (*hội nghị*) thì Đôgberi nói chệch ra là *dissembly*. Trong tiếng Anh không có danh từ này, chỉ có động từ *dissemble* (*giả vờ, trá ngụy*).

⁽²⁾ Đôgberi tưởng *gian tế* là người chủ trì.

⁽³⁾ Đáng lẽ là *examination* (*thẩm xét*), thì Voj đánh ra là *exhibition* (*trưng bày, triển lãm*).

CONRED - Thưa ngài, chúng tôi nói rằng chúng tôi hoàn toàn không phải thế⁽¹⁾.

ĐÔNGBERI - Quả là một gã tinh ranh ghê gớm. Nhưng tôi sẽ trị được hắn cho mà xem. Lại gần đây, ông nội, cho ta rí tai một câu: ta xin nói với ông nội, người ta cho các ông là đồ lưu manh giả.

BÔRAKIÔ - Thưa ngài, tôi đã nói với ngài chúng tôi hoàn toàn không phải thế mà.

ĐÔNGBERI - Thôi được, đứng sang bên. Trước Chúa, cả hai cùng một lời khai. Thầy thơ đã ghi rằng họ không phải thế chưa?

THƯ KÝ - Thầy đội, thầy thẩm vấn thế không phải lối. Thầy phải gọi những lính canh ra, họ là những người buộc tội chúng mà.

ĐÔNGBERI - Ở phải, đó là cách hiệu quả nhất. Lính canh, ra đây nào. Các thầy, nhân danh hoàng tử, ta ra lệnh cho các thầy hãy buộc tội những người này.

LÍNH CANH I - Thưa ngài, tên này đã nói Đôn Jon, em trai hoàng tử, là một tên khốn kiếp.

ĐÔNGBERI - Ghi vào: hoàng tử Jon, một tên khốn kiếp. Chà, gọi em trai một vị hoàng tử là tên khốn kiếp, rành rành là khai man.

BÔRAKIÔ - Thưa thầy đội...

ĐÔNGBERI - Yêu cầu người im mồm. Ta trông cái bộ dạng người chẳng ưa tí nào, nói cho người biết vậy.

THƯ KÝ - Các anh còn nghe thấy hắn nói gì khác nữa?

LÍNH CANH II - Rằng hắn đã nhận được của Đôn Jon một nghìn đồng tiền vàng về việc vu vạ cho tiểu thư Hirô.

ĐÔNGBERI - Tội ăn cắp rành rành, chưa từng thấy!

VÔJ - Phải, theo lễ mixa, đúng là thế.

THƯ KÝ - Còn gì nữa, anh?

LÍNH CANH I - Và hắn nói rằng bá tước Claodiô thế sẽ làm nhục Hirô trước toàn thể mọi người và không cưới nữa.

ĐÔNGBERI - Ôi, quân khốn kiếp! Người sẽ bị *chuộc tội*⁽²⁾ đời đời kiếp kiếp vì chuyện này.

(1) Không phải lưu manh giả tức là lưu manh thật.

(2) Đáng lẽ là *damnation* (đày tội địa ngục) thì Đôngberi đánh ra *redemption* (chuộc tội), hoàn toàn ngược lại.

THƯ KÝ - Gì nữa?

LÍNH CANH II - Có thể thôi.

THƯ KÝ - Và chùng này là thừa chứng cứ khiến bọn bay không thể chối cãi được. Hoàng thân Jon sáng nay đã bí mật lên đi: Hirô bị kết tội như thế, bị khước từ đúng như thế, đã chết đột ngột vì đau đớn. Thầy đội, hãy trói những tên này lại và giải đến nhà Lêônátô: tôi sẽ đến trước trình ngài bản thẩm vấn chúng.

Vào

ĐÔGBERI - Hãy gà gô⁽¹⁾ chúng lại.

VÔJ - Xích tay chúng lại...

CONRED - Xê ra, đồ rởm!

ĐÔGBERI - Lạy Chúa tôi! Thầy thơ đâu rồi? Để thầy ấy ghi vào: sĩ quan của hoàng tử là đồ rởm. Nào, trói chúng nó lại. Đồ vô lại láo lếu!

CONRED - Cút đi! Đồ con lừa, ngươi là đồ con lừa.

ĐÔGBERI - Phải chăng mi nghi ngờ địa vị của ta? Phải chăng mi nghi ngờ tuổi tác của ta? Ô, giá thầy thơ còn ở đây ghi rằng ta là một con lừa! Nhưng này các thầy, hãy nhớ rằng ta là đồ con lừa. Tuy không ghi trên giấy trắng mực đen, nhưng chớ quên rằng ta là đồ con lừa. Không, quân khốn kiếp, mi thật đầy lòng *ngoan đạo*⁽²⁾. Về điểm này sẽ có bằng chứng rõ ràng. Ta là một con người khôn ngoan; hơn thế nữa, là một sĩ quan; hơn thế nữa, một chủ gia đình; và hơn thế nữa, béo tốt phương phi chẳng kém ai ở Mexina; lại là người hiểu biết luật pháp này, khá giàu có này, đã từng thua thiệt này, có hai cái áo thụng dài và đủ mọi thứ đẹp đẽ nữa. Đưa chúng đi. Ôi, giá mà mình được ghi vào là đồ con lừa!

Tất cả cùng vào

⁽¹⁾ Đáng lẽ là *pinioned* (bị trói gô lại, trói giật cánh khuỷu) thì Đôgberi đánh ra *opinioned*. Trong tiếng Anh không có chữ này, chỉ có chữ *opinionated* (ngoan cố, cứng đầu cứng cổ, kháng kháng), do đó một số bản tiếng Pháp dịch nhầm theo nghĩa này.

⁽²⁾ Đôgberi định nói là *vô đạo*.

HỒI NĂM

CẢNH I

Trước cửa nhà Lêônátô

Lêônátô và Antôniô ra

ANTÔNIO - Nếu anh cứ tiếp tục thế này, anh sẽ tự giết mình mất. Mà giúp sức cho đau buồn hành hạ bản thân thì đâu phải là khôn ngoan.

LÊÔNATÔ - Tôi xin chú hãy chấm dứt sự khuyên nhủ của chú đi, nó đổ vào tai tôi vô bổ như nước chảy qua sàng vậy. Đừng có khuyên tôi, cũng đừng để kẻ úy lạo nào đến mơn trớn tai tôi, trừ ai đó có những tai họa giống tôi. Hãy đưa đến tôi một người cha yêu con gái đến thế, lòng dạ chỉ ngập tràn vui sướng vì con như tôi và thử bảo ông ta nói về sự kiên nhẫn xem. Hãy đo nỗi thống khổ của ông ta bằng chiều dài, chiều rộng nỗi đau đớn của tôi, cho khớp nhau từng điểm một, nét nọ ứng nét kia, sâu này trùng tủi nọ, trên mọi mặt, mọi khía, mọi dạng, mọi hình. Nếu một người như vậy mà mỉm cười, vuốt râu, xua đuổi buồn phiền, đáng lẽ rên rỉ thì lại khề khà hắng giọng, đem những câu phương ngôn đắp lên sầu não, chúc rượu cho bất hạnh say mềm trong những cuộc truy hoan thâu đêm suốt sáng, thì hãy đưa ông ta đến cho tôi học cách kiên nhẫn chịu đựng. Song le, làm gì có người như vậy. Bởi vì, chú ạ, người ta có thể khuyên nhủ và an ủi nỗi đau buồn mà bản thân họ không cảm thấy. Nhưng, khi đã nếm mùi thì cuồng nộ hẳn sẽ thay thế lời khuyên vốn trước đó đã từng được đem huấn dụ làm phương thuốc cho bệnh hóa dại, như kiểu lấy sợi chỉ bạc xiềng cơn điên dữ dội, lấy không khí yểm vào cơn đau và dùng lời chữa cho

niềm khắc khoải. Không, không. Tất cả mọi người đều thấy mình có nhiệm vụ đỡ dành những kẻ quần quai dưới gánh nặng khổ đau, nhưng không ai có bản lĩnh hay đủ tinh thần để cao đạo đến thế, khi chính bản thân anh ta phải chịu đựng điều tương tự. Cho nên, chú đừng có khuyên tôi. Những thống khổ của tôi là to hơn lời khuyên giải.

ANTÔNIO - Về mặt này, người lớn với trẻ con chẳng khác gì nhau cả.

LÊONATÔ - Tôi xin chú, hãy im đi. Tôi muốn mình vẫn cứ nguyên là máu thịt và thịt da con người. Bởi vì chưa hề có nhà triết học nào kiên nhẫn chịu đựng cơn đau răng, cho dù họ có viết những lời hay ý đẹp như thánh như thần và làm ra vẻ coi thường cả rủi may lẫn đau khổ.

ANTÔNIO - Dù sao cũng đừng hừng lấy tất cả tai họa, hãy bắt những kẻ xúc phạm anh cũng phải gánh chịu chứ.

LÊONATÔ - Cái ấy thì chú nói có lý. Ờ, tôi sẽ làm thế. Linh giác bảo tôi rằng Hirô bị vu oan. Và điều này phải để cho Claodìô biết. Cả hoàng tử cùng tất cả những kẻ làm ô danh cháu nữa.

ANTÔNIO - Kia, hoàng tử và Claodìô đang hối hả đến.

Đôn Pêdrô và Claodìô ra

ĐÔN PÊDRÔ - Kính chào, kính chào.

CLAODIÔ - Xin kính chào hai vị.

LÊONATÔ - Hãy nghe tôi, nhị vị...

ĐÔN PÊDRÔ - Chúng tôi đang vội, ngài Lêônátô ạ.

LÊONATÔ - Đang vội, hừ, Điện hạ! Vậy thì tạm biệt Điện hạ! Có thật là vội đến thế không?... Được, cái đó không quan trọng.

ĐÔN PÊDRÔ - Đừng gây sự với chúng tôi, lão trượng ạ.

ANTÔNIO - Nếu anh tôi có thể rửa hờn được bằng cách gây sự thì một số trong bọn chúng ta đây ắt phải nằm thẳng cẳng.

CLAODIÔ - Ai xúc phạm tiên sinh?

LÊONATÔ - Chà, người xúc phạm ta chứ còn ai. Chính người, đồ giả đạo đức, chính người đó. Nay, đừng có đặt tay lên đốc kiếm, ta đâu có sợ người.

CLAODIÔ - Chao, trời phạt bàn tay tôi, nếu nó gây nên nguyên cớ làm tuổi tác của lão trượng sợ như vậy. Thật ra, tay tôi có đựng gì đến kiếm đâu.

LÊONATÔ - Xi! Nhà ngươi đừng có nhạo báng ta. Ta đâu phải một tên ngu dại hoặc một lão lẩm cẩm lợi dụng tuổi tác mà huênh hoang nói về những gì mình đã làm hồi đương trai hoặc những gì có thể làm nếu chưa già. Bảo cho ngươi biết mà giữ đầu, bố Claodiô, rằng ngươi đã vu oan giá họa cho con gái vô tội của ta và bản thân ta đến độ ta bắt buộc phải gạt lòng kính nể sang bên, đem mái đầu bạc và sự lụi tàn của tuổi già ra thách đấu với ngươi như một đấng nam nhi. Ta nói thẳng là ngươi đã vu cáo con gái ta vô tội: lời xuyên tạc của ngươi đã xuyên thấu tim nó từ bên này sang bên kia và giờ đây nó nằm im lìm, táng cùng với tổ tiên, than ôi! Trong một nhà mồ chưa từng vẩn đục chút thị phi, trừ cái tai tiếng của nó do dã tâm của ngươi nặn ra.

CLAODIÔ - Dã tâm của tôi ư?

LÊONATÔ - Của ngươi, Claodiô ạ. Phải, của ngươi, ta nói thế đó.

ĐÔN PÊDRÔ - Ngài nói không đúng rồi, lão trượng ạ.

LÊONATÔ - Điện hạ, ôi Điện hạ. Nếu hấn dám nhận lời, tôi sẽ chứng minh điều đó trên xác hấn, bất chấp đường gươm điêu luyện và võ nghệ tinh thông của hấn, bất chấp tuổi xuân phơi phới và sức cường tráng đang độ nở rộ của hấn.

CLAODIÔ - Lui ra! Tôi không muốn gây với lão.

LÊONATÔ - Ngươi tưởng có thể gạt phẳng ta như vậy chăng? Ngươi đã giết con gái ta. Nếu ngươi giết ta, bố tiểu tử, ít ra cũng là giết một kẻ mày râu.

ANTÔNIO - Hấn sẽ phải giết hai ta, thật vậy, và đó đều là những kẻ mày râu. Song đó không phải là vấn đề: hãy để hấn giết một người trước đã: ngươi hãy thắng ta, hạ thủ ta xem. Để hấn trả lời tôi nào. Đi, theo ta, tiểu tử. Nào, tiểu công tử, nào, hãy theo ta. Tiểu công tử, ta sẽ trị ngón gươm của ngươi. Phải, nhân danh là một nhà quý phái, ta sẽ làm thế đó.

LÊONATÔ - Chú...

ANTÔNIO - Anh cứ yên tâm. Chúa chứng giám là tôi yêu cháu gái tôi nhường nào. Vậy mà cháu đã chết, bị những tên khốn kiếp vu oan mà chết, thật vậy, những tên khốn kiếp không dám nhận lời thách đấu với một bậc nam tử, chẳng khác nào tôi không dám bắt rắn đằng lưỡi vậy. Thuần là bọn nhãi nhép, miệng còn hơi sữa, huênh hoang khoác lác, bọn bú dũ, bọn thẳng kèo thẳng cột hết!

LÊÔNATÔ - Chú Antônio...

ANTÔNIO - Xin anh cứ bình tâm. Đào! Tôi biết tổng bọn này và đã cân chúng cả lòng rồi: đó là những gã chành chọc trâng tráo, trưng diện, chuyên dối trá, lừa lọc, báng bổ, gieo rắc suy đồi và vu cáo; chúng dương oai diễu võ, phô phang cái mẽ bề ngoài gớm ghiếc, xổ ra dăm bảy lời hung tợn, đe nạt đả thương địch thủ như thế nào, nếu chúng cả gan. Chỉ thế thôi, không hơn.

LÊÔNATÔ - Nhưng chú Antônio...

ANTÔNIO - Thôi, có gì quan trọng đâu: anh đừng dính vào, hãy để tôi xử lý chuyện này.

ĐÔN PÊDRÔ - Nhị vị tôn ông, chúng tôi không muốn khích động sự kiên nhẫn của nhị vị. Lòng tôi thật ái ngại cho cái chết của lệnh ái. Nhưng, tôi xin lấy danh dự mà nói rằng lời kết tội nàng không phải là gì khác ngoài sự thật và hoàn toàn đầy đủ chứng cứ.

LÊÔNATÔ - Điện hạ, Điện hạ....

ĐÔN PÊDRÔ - Tôi không muốn nghe nữa.

LÊÔNATÔ - Không ư? Được, đi thôi chú. Rồi họ sẽ phải nghe...

ANTÔNIO - Nhất định thế, nếu không, có kẻ trong chúng ta sẽ phải trả giá đắt.

*Lêônátô và Antônio vào
Binidich ra*

ĐÔN PÊDRÔ - Nhìn xem. Người chúng ta đi tìm đang đến kìa.

CLAODIÔ - Thế nào, công tử, có gì mới không?

BINIDICH - Kính chào Điện hạ.

ĐÔN PÊDRÔ - Chào công tử: người đến sớm chút nữa thì có thể phải can một đám đánh nhau.

CLAODIÔ - Chúng mình suýt nữa sút mặt sút mũi vì hai ông già đã rưng hết răng.

ĐÔN PÊDRÔ - Lêônátô và em trai ông. Người nghĩ sao? Giá bọn ta đánh nhau, ta cũng không dám chắc rằng bọn ta quá trẻ đối với họ.

BINIDICH - Trong một cuộc xung đột giả trá, làm gì có sự dũng cảm chân chính. Tôi đến tìm cả hai vị.

CLAODIÔ - Bọn mình đi lui đi tới tìm cậu khắp ngã. Vì chúng mình đang buồn chán cao độ và muốn giải khuây. Cậu có vui lòng đem cái trí tuệ của cậu ra giúp bọn mình không?

BINIDICH - Nó ở trong bao gươm của tôi đây. Tôi có cần rút nó ra không?

ĐÔN PÊDRÔ - Người đeo trí tuệ ở bên hông ư?

CLAODIÔ - Chẳng có ai làm thế bao giờ, mặc dầu có rất nhiều kẻ ở bên hông trí tuệ⁽¹⁾. Mình muốn bảo cậu rút đàn ra, như thường bảo những nhà thơ hát rong. Nào, rút đàn ra giúp vui chúng mình đi.

ĐÔN PÊDRÔ - Nói thật đấy, trông anh chàng tái nhợt. Người ốm hay đang giận dữ đấy?

CLAODIÔ - Chà, can đảm lên, anh bạn! Cho dù ưu phiền có thể giết chết một con mèo, cậu vẫn có đủ nhuệ khí để giết chết ưu phiền⁽²⁾.

BINIDICH - Hiệp sĩ, tôi sẽ đương đầu với trí tuệ anh trong cuộc đấu, lúc ấy anh sẽ đem nó ra mà tấn công tôi. Bây giờ, tôi yêu cầu anh chuyển sang chuyện khác đi.

CLAODIÔ - Kìa, hãy cho anh ta cây dao khác: cây này gãy ngang mất rồi.

ĐÔN PÊDRÔ - Quả là, y mỗi lúc một thay đổi: ta cho là y nổi nóng thật đấy.

CLAODIÔ - Nếu đúng vậy, cậu ta cũng biết cách xoay thất lưng chứ⁽³⁾.

BINIDICH - Tôi xin rí tai anh một câu nhé?

CLAODIÔ - Xin Chúa phù hộ tôi khỏi phải nghe một lời thách đấu!

BINIDICH (nói riêng với Claodiô) - Anh là một tên dê mặt. Tôi không đùa đâu: tôi sẽ chứng minh điều đó, nếu anh dám nhận đấu như thế nào, bằng vũ khí gì và vào lúc nào. Hãy trả lời tôi đứng đắn kẻo tôi sẽ tuyên bố công khai sự hèn nhát của anh. Anh đã giết một tiểu thư dịu dàng, cái chết của nàng sẽ đè nặng lương tâm anh. Tôi đợi anh trả lời đấy.

CLAODIÔ - Được, mình sẽ gặp cậu và như thế mình có thể được chèn say sưa.

⁽¹⁾ Có nghĩa là mất trí, ngẩn ngơ, lẫn lộn. Claodiô chơi chữ.

⁽²⁾ Dựa vào ý một tục ngữ Anh.

⁽³⁾ Tức là làm một cử chỉ đe dọa rút gươm.

ĐÔN PÊDRÔ - Cái gì, tiệc à, tiệc à?

CLAODIÔ - Nói thật tình, tôi cảm ơn anh ta. Anh ta mời tôi đến nếm món đầu bê và gà trống thiên, mà nếu tôi không cắt được cho thật đầu ra đấy thì xin cứ thẳng thắn chê là dao ăn của tôi tồi. Liệu mình có phải kiếm thêm con rẽ gà⁽¹⁾ nữa không đấy cậu?

BINIDICH - Hiệp sĩ, trí tuệ anh phi nước kiệu khá đấy. Thoải mái lắm.

ĐÔN PÊDRÔ - Để ta kể hôm nọ Biotrix khen trí tuệ người như thế nào cho mà nghe. Ta chả nói người thông minh. Cô ấy bèn nói: “Đúng anh ta thông minh thật”. “Không”, ta bảo, “trí sảo chứ”. “Phải”, cô ta bảo, “trí xảo quyết”. “Không đâu”, ta cãi, “anh ta có kiến thức tốt lắm”. “Chính thế”, cô ta nói, “cái kiến thức ấy chẳng gây tổn thương cho ai”. “Không mà”, ta nói “chàng hiệp sĩ ấy là một thức giả”. “Hắn đi rồi, một hiệp sĩ giả”, cô ấy đáp. “Vớ lại”, ta nói “miệng lưỡi anh ta hoạt lắm”. “Điều đó thì tôi rất tin”, cô ấy bảo, “bởi vì đêm thứ hai, anh ta vừa thể thốt với tôi một điều thì sáng thứ ba đã bội nguyên ngay rồi. Anh ta có một cái lưỡi kép hay là hai cái lưỡi”. Cứ thế cô ta liến láu suốt một tiếng đồng hồ, bốp méo từng đức tính riêng biệt của người. Tuy nhiên, cuối cùng, cô nàng kết luận bằng một tiếng thở dài, bảo người đáng mặt nam nhi nhất nước Ý.

CLAODIÔ - Vì thế, cô ta khóc suốt mướt, tuy vẫn bảo là bất cần.

ĐÔN PÊDRÔ - Phải, cô ấy bảo thế. Nhưng mặc dầu thế, có điều rõ ràng là: nếu cô không ghét cay ghét đắng y, thì phải là yêu y tha thiết. Con gái ông già đã nói hết với bọn ta.

CLAODIÔ - Phải, nói hết tất cả. Và hơn nữa, Thượng đế trông thấy y khi y nấp ở trong vườn⁽²⁾.

ĐÔN PÊDRÔ - Nhưng bao giờ thì chúng ta cấm cặp sừng bò rừng lên đầu chàng Binidich đã trở nên biết điều?

CLAODIÔ - Phải, với dòng chữ ở dưới: “Đây là nơi ở của Binidich, anh chàng có vợ!”.

⁽¹⁾ Cả mấy con vật Claodiô kể ra đều tượng trưng cho sự ngu ngốc.

⁽²⁾ Trong Kinh thánh, quyển Sáng Thế ký, Cựu ước, sau khi mắc tội ăn quả cấm, biết xấu hổ, Adam không dám trần truồng ra mắt Thượng đế, mà nấp vào một bụi cây trong vườn. Đồng thời, ở đây, Claodiô cũng ám chỉ việc Binidich nấp trong bụi cây nghe trộm (trong Cảnh III, Hồi Hai).

BINIDICH - Tạm biệt, chàng trai trẻ: anh biết ý tôi rồi đó. Bây giờ, xin để anh ở lại với cái tâm thái đang sinh chuyện tào lao của anh. Anh vung những câu ba lơn y như bọn huênh hoang khoác lác vung lưỡi kiếm cùn mà, đội ơn Chúa! chẳng đả thương được ai. (*Với Đôn Pêđrô*) - Thừa Điện hạ, tôi xin cảm ơn nhã ý của Điện hạ, nhưng tôi phải đi đây, không theo hầu ngài được nữa. Gã con hoang, em trai ngài đã trốn khỏi Mexina; các vị, trong đó có cả Điện hạ, đã giết một tiểu thư dịu dàng và vô tội. Còn chàng hiệp sĩ Không Râu này, anh ta và tôi sẽ gặp nhau. Cầu cho anh ta bình an cho tới lúc đó.

ĐÔN PÊĐRÔ - Ý nói nghiêm chỉnh đấy.

CLAODIÔ - Nghiêm chỉnh nhất trần đời. Và tôi cam đoan với Điện hạ, đó là vì yêu Biotrix.

ĐÔN PÊĐRÔ - Và y đã thách đấu với người?

CLAODIÔ - Một cách thành thực nhất.

ĐÔN PÊĐRÔ - Kỳ lạ thay khi một gã đàn ông đánh bộ áo chên, bít tất dài và trút bỏ sự khôn ngoan của mình đi!

CLAODIÔ - Lúc đó, anh ta lớn gấp bội một con khỉ, nhưng một con khỉ lại thông thái hơn một người như vậy.

ĐÔN PÊĐRÔ - Nhưng thôi, từ từ nào! Để ta định thần lại đã: tỉnh táo lại, tim ơi, và hãy nghiêm chỉnh! Chẳng phải y đã nói là em trai ta trốn mất rồi đó sao?

Đôgberi, Vaj và lính canh cùng ra với Conred và Bôrakiô

ĐÔGBERI - Nào, lại đây. Nếu công lý không trị nổi người, thì sẽ chẳng bao giờ lẽ phải được bắt lên cán cân của nó nữa. Vả lại, nếu người đã từng là một tên giả dối đáng nguyên rủa, thì phải giám sát người cho kỹ.

ĐÔN PÊĐRÔ - Ố kìa! Hai tùy tùng của em trai ta bị trói! Một trong hai tên là Bôrakiô!

CLAODIÔ - Điện hạ thử hỏi xem chúng phạm tội gì?

ĐÔN PÊĐRÔ - Các thầy sĩ quan, những người này đã mắc tội gì vậy?

ĐÔGBERI - À, thưa ngài, chúng đã phạm tội báo cáo láo. Hơn nữa, chúng đã nói những điều không đúng sự thật. *Thứ yếu*⁽¹⁾, chúng là đồ vu cáo. Thứ sáu và cuối cùng là chúng đã bôi nhọ một tiểu

⁽¹⁾ Đôgberi định nói *secondly* (thứ hai) nhưng lại chệch ra *secondarily* (thứ yếu, phụ).

thư. Thứ ba, chúng đã *kiểm chứng*⁽¹⁾ những điều sai lạc. Và để kết luận, chúng là những tên lưu manh lừa dối.

ĐÔN PÊDRÔ - Trước nhất, ta hỏi thầy chúng đã làm gì. Thứ ba ta hỏi thầy tội chúng như thế nào. Thứ sáu và cuối cùng, tại sao chúng bị bắt. Và để kết luận, các thầy buộc chúng vào tội gì.

CLAODIÔ - Luận lý đâu ra đấy, lại theo chúng sự phân chia thứ tự của chính bác ta. Và quả thật là diễn đạt đầy đủ ý nghĩa.

ĐÔN PÊDRÔ - Các người đã xúc phạm ai để đến nỗi bị trói đi hỏi cung như thế này? Thầy đội sếp học thức này trí xảo quá, ta không hiểu nổi. Tội các người là gì?

BÔRAKIÔ - Dám thưa Điện hạ kiến đức, xin đừng bắt tôi trả lời dài dòng. Điện hạ hãy nghe tôi và để vị bá tước này giết tôi đi. Tôi đã đánh lừa, bịt mắt chính bản thân Điện hạ. Điều mà sự thông tuệ của các ngài không phát hiện thấy, những tên đàn độn này đã lòi ra ánh sáng. Trong đêm tối, chúng đã nghe lỏm thấy tôi thú thật với gã này (*chỉ Conred*) về chuyện Đôn Jon, em trai Điện hạ, đã khích tôi vu cáo tiểu thư Hirô như thế nào; chuyện nhị vị được đưa vào vườn, trông thấy tôi tán tỉnh Magorit cải trang làm Hirô như thế nào; chuyện ngài (*chỉ Claodiô*) sỉ nhục nàng như thế nào giữa lúc sắp làm lễ cưới. Hành động dâm dục của tôi, họ đã ghi vào hồ sơ, tôi thà đem cái chết ra bù đắp còn hơn chịu cái nhục phải nhắc đi nhắc lại điều đó. Tiểu thư đã chết vì sự đặt điều vu vạ của tôi và chủ tôi. Tóm lại, tôi chẳng muốn gì hơn là hình phạt dành cho một tên khốn kiếp.

ĐÔN PÊDRÔ - Những lời này há chẳng phải là một lưỡi thép xuyên suốt mạch máu người?

CLAODIÔ - Tôi như uống phải thuốc độc trong khi hấn phun ra những điều đó.

ĐÔN PÊDRÔ - Nhưng có phải em trai ta đã đẩy người vào cuộc này không?

BÔRAKIÔ - Vâng. Và đã trả công tôi hậu hĩ vì đã thực hiện nó.

ĐÔN PÊDRÔ - Lòng dạ nó chất chứa đầy gian trá, xong cái trò dâm tiện này, nó trốn biệt.

CLAODIÔ - Hirô thân yêu! Giờ đây hình ảnh em hiện ra với cái vẻ trắng trong hiếm có mà ta đã yêu từ buổi ban đầu.

⁽¹⁾ Đáng lẽ là *làm chứng*.

ĐÔGBERI - Nào, giải bọn bị cáo đi thôi. Giờ này chắc thầy thơ đã thông thạo vấn đề cho Lêônátô tiên sinh rồi. Và vào đúng nơi đúng lúc, các thầy chớ có quên nêu rõ rằng ta là một con lừa nhé.

VÔJ - Kìa, kìa Lêônátô đại nhân đang đến và cả thầy thơ nữa.

Lêônátô, Antôniô, và thư ký trở ra

LÊÔNATÔ - Thăng khốn kiếp ấy là tên nào? Để ta nhìn vào mắt nó, đặng sau này, nếu có gặp kẻ nào như vậy, ta còn biết đường mà tránh xa ra. Nó là tên nào trong sổ này?

BÔRAKIÔ - Nếu ngài muốn biết kẻ làm hại mình, xin hãy nhìn tôi đây.

LÊÔNATÔ - Phải chăng mi là tên khốn nạn đã giết chết con gái vô tội của ta bằng hơi thở độc địa của người?

BÔRAKIÔ - Phải, duy có một mình tôi.

LÊÔNATÔ - Không, không phải thế, đồ vô lại. Mi tự vu khống mình. Đây có hai vị đáng tôn đáng kính. Còn kẻ thứ ba nhúng tay vào đó đã cao chạy xa bay. (*Với Đôn Pêdrô và Claodiô*)-Nhị vị vương giả, tôi xin cảm ơn về cái chết của tiên nữ. Xin hãy ghi nó vào trong sổ những chiến tích hiển hách của nhị vị. Đó là hành động dũng cảm đấy, xin các vị chớ quên.

CLAODIÔ - Tôi không biết nên cầu xin lòng kiên nhẫn của đại nhân như thế nào cho phải. Tuy nhiên, tôi vẫn phải nói. Xin ngài hãy tự mình chọn hình thức báo oán. Hãy bắt tôi chịu bất cứ hình phạt nào ngài có thể nghĩ ra cho tội lỗi của tôi. Tuy nhiên, tôi phạm tội chỉ do lầm lẫn.

ĐÔN PÊDRÔ - Tôi cũng vậy, xin thề trên linh hồn như thế. Song để lão trượng được thỏa hờn, tôi sẵn sàng uốn mình dưới bất kỳ gánh nặng nào mà người ra lệnh cho tôi phải chịu.

LÊÔNATÔ - Tôi không thể bắt các vị hô cho con gái tôi sống lại. Điều đó là bất khả. Nhưng tôi xin cả hai vị hãy nói cho dân thành phố Mexina này biết con gái tôi đã chết oan như thế nào. (*Với Claodiô*) - Và nếu tình yêu của bá tước có cảm hoài nên một khúc điệu ca nào, thì xin hãy cho đặt một tấm mộ chí trên mồ em nó và cử khúc điệu ca đó phúng viếng hài cốt em. Hãy cho cử vào đêm nay, rồi sáng mai tới tậ xá: đã không trở thành tể tử của lão thì làm cháu rể vậy. Em trai lão có một ái nữ giống con gái quá cổ của lão như đồ khuôn và là kẻ thừa kế duy nhất của hai anh em lão. Hãy trao cho nó cái địa vị mà bá tước định trao cho chị họ nó trước đây, và như thế sẽ dập tắt nỗi hờn của lão.

CLAOBIÔ - Ôi, tôn ông cao cả! Lòng đôn hậu quá mức của tôn ông khiến tiện nhân trào nước mắt. Ân huệ tôn ông ban, kẻ hèn này xin cúi nhận. Và từ nay trở đi, Claodiô mọn mần xin thuộc về tôn ông định đoạt.

LÊONATÔ - Vậy ngài mai, lão sẽ chờ cháu đến. Đêm nay, lão xin cáo biệt. Còn tên gian ác này, hãy đem nó đến mặt giáp mặt với Magorit mà tôi cho rằng cũng bị lệnh đệ mua chuộc để tham gia vào vụ gian manh này.

BÔRAKIÔ - Không, xin thề trên linh hồn tôi, cô ta thật vô can và thậm chí không hề biết mình làm gì khi nói chuyện với tôi. Cô ấy bao giờ cũng ngay thật và đức hạnh trong mọi điều tôi được biết về cô.

ĐÔGBERI - Hơn nữa, thưa đại nhân - thật ra, điều này không được ghi trên giấy trắng mực đen - tên bị cáo này, tên tội phạm này, đã gọi tôi là con lừa! Tôi xin ngài hãy nhớ hộ điều đó khi xử phạt hắn. Lại nữa, lính canh còn nghe thấy bọn chúng nói tới một tên Dị Dạng nào đó. Chúng nói tên này đeo một cái chìa khóa ở tai, kèm một món tóc⁽¹⁾ lủng lẳng, lợi dụng danh Chúa đi vay tiền dùng hoài không chịu trả, đến nỗi bấy giờ người ta đâm độc bụng, chẳng muốn cho vay mượn gì, kể cả vì lòng kính Chúa. Dám xin ngài hãy thẩm vấn hắn về điểm này.

LÊONATÔ - Ta cảm ơn thầy vì công lao khó nhọc và sự chu đáo thật thà.

ĐÔGBERI - Đại nhân nói như một thanh niên đầy lòng biết ơn và đáng tôn kính. Tôi cầu Chúa phù hộ ngài.

LÊONATÔ (*đưa túi tiền*) - Đây thưởng công cho thầy.

ĐÔGBERI - Cầu Chúa ban phước cho ngài!

LÊONATÔ - Thôi, đi đi, ta tháo khoán cho thầy về hai tên tù này và cảm ơn thầy.

ĐÔGBERI - Tôi để lại cho đại nhân một tên còn đồ thực thụ và yêu cầu đại nhân tự tay trừng phạt hắn để làm gương cho kẻ khác. Chúa che chở cho đại nhân! Chúc đại nhân mọi sự tốt lành! Chúa phù hộ cho đại nhân bình phục! Tôi *cho phép* ngài cáo từ và nếu ta cầu mong được hội ngộ vui vẻ thì xin Chúa hãy *cấm chỉ!* (*Với Voj*) - Nào ta đi, bạn láng giềng.

Đôgberi và Voj vào

⁽¹⁾ Lock vừa là món tóc lổn xoăn, vừa là cái khóa.

LÊÔNATÔ - Xin hẹn đến sáng mai, chừ vị, tạm biệt.

ANTÔNIO - Tạm biệt các ngài. Chúng tôi chờ chừ vị ngày mai.

ĐÔN PÊĐRÔ - Thế nào chúng tôi cũng tới, không sai.

CLAODIÔ - Đêm nay, tôi sẽ phát tang Hirô.

Đôn Pêđrô và Claodiô vào

LÊÔNATÔ (*với lính canh*) - Tiếp tục giải những tên này đi. Chúng ta sẽ hỏi chuyện Magorit xem làm sao thì lại quen cái gã quý quýệt này.

Cùng vào

CẢNH II

Vườn nhà Lêônátô

Binidich và Magorit ra, gặp nhau

BINIDICH - Magorit thân mến, cô làm ơn giúp ta nói chuyện với Biotrix thì hay quá.

MAGORIT - Thế rồi công tử viết một bài thơ ca ngợi nhan sắc tôi nhé?

BINIDICH - Với một bút pháp⁽¹⁾ cao siêu đến mức không một gã đàn ông nào có thể với tới được, Magorit ạ. Bởi vì, nói một cách thành thực nhất, cô xứng đáng được như thế.

MAGORIT - Xứng đáng để không người đàn ông nào với tới ư? Thế tôi cứ phải ở vậy suốt đời sao?⁽²⁾

BINIDICH - Khẩu khí sắc sảo của cô giống như mồm con chó săn, đẹp nhanh đáo để.

MAGORIT - Còn của công tử thì còn như những đường kiếm tập, có trúng cũng không dả thương được.

⁽¹⁾ Lại một lộng ngữ: *Style* (phong cách, bút pháp) đọc giống như *stile* (hàng rào)

⁽²⁾ *Why shall I always keep below stairs. Below stairs* là bên dưới cầu thang gác. Ngày xưa, ở các gia đình quý tộc Anh, các phòng dành cho gia nhân đều ở dưới nhà.

BINĐICH - Cửa ta là một tinh thần nam nhi bậc nhất, Magorit ạ, nó không có đả thương phụ nữ. Vậy nhé, xin cô hãy gọi Biotrix giùm ta. Ta nộp khiên cho cô đây⁽¹⁾.

MAGORIT - Hãy trao gươm cho bọn tôi, chứ khiên che thì bọn tôi có riêng cả rồi.

BINĐICH - Nếu cô dùng gươm thì nhớ phải lồng mũi nhọn của nó trong một cái đinh ốc, xoắn cho chặt, Magorit nhé. Đó là thứ vũ khí nguy hiểm cho các cô gái đấy.

MAGORIT - Được, tôi sẽ gọi Biotrix cho công tử. Tôi chắc cô ấy có chân đấy.

BINĐICH - Và do đó, sẽ tới.

Magorit vào

(Hát) *Thần Ái tình*

Trên trời xanh

Hiểu thấu lòng tôi, hiểu thấu lòng tôi

Thiếu nào biết bao...

Nói thiếu nào là trong bài hát này thôi; còn trong tình yêu thì kể cả Lindơ, anh chàng bơi giỏi⁽²⁾ Troilox, người đầu tiên dùng đến mối lái⁽³⁾ và cả một loạt những gã xưa kia là “yêng hùng” chốn khuê phòng, tên tuổi lướt êm ru trên con đường bằng phẳng của câu thơ tự do không vần, tất thấy bọn họ đều chưa bao giờ xáo động tâm can vì yêu như cái thằng tôi. Có điều là mình không biết thể hiện nó ra bằng vần thơ. Mình đã thử rồi: mình không tìm ra vần nào khác cho chữ “tiểu thơ”; ngoài “lơ mơ”; “mừng” với “sùng”, một cái vần cứng ngắt; “tiên” với “điên”, ngô nghê quá. Mà lại là những cước vận báo điềm gở? Không, mình đâu có được sao thì vận chiếu mệnh, mà cũng chẳng biết tán bằng những lời hoa mỹ.

Biotrix ra

Biotrix thân yêu, khi tôi gọi, em có đến chẳng?

BIOTRIX - Có, thưa công tử. Và sẽ đi ngay khi nào công tử ra lệnh.

BINĐICH - Ô, hãy ở lại cho tới khi ấy hẵng hay!

⁽¹⁾ Ý nói: thôi không thiết tự vệ nữa.

⁽²⁾ Đêm đêm, Lindơ thường bơi qua sông Helxpon để gặp người yêu là Hirô trong một ngọn tháp.

⁽³⁾ Người mối lái trong trường hợp này là Pandar, chú của Crexida.

BIOTRIX - Công tử đã nói “khi ấy” rồi nhé. Vậy xin tạm biệt. Dù sao, trước khi đi, tôi cũng muốn biết điều tôi được gọi đến để nghe, nghĩa là những gì đã xảy ra giữa công tử và Claodіô.

BINIBICH - Mới chỉ là những lời nói chua chát thôi. Bây giờ thì anh muốn hôn em.

BIOTRIX - Lời nói chua là một làn gió chua, gió chua tức là hơi thở chua, mà hơi thở chua thì quả là khó chịu. Cho nên, tôi đi đây, đừng có hôn tôi.

BINIBICH - Trí tuệ của em mãnh liệt quá làm chừ lạc mất cả nghĩa. Nhưng để anh trình bày rõ ràng cho em nghe. Claodіô đã nhận lời thách đấu của anh. Chút nữa, nếu hấn ta không trả lời, anh sẽ tuyên bố hấn là kẻ hèn nhất. Và bây giờ, xin em nói cho anh hay em phải lòng anh trước nhất về những thói xấu gì?

BIOTRIX - Vì tất cả những thói xấu của anh gộp lại; chúng khéo duy trì một tình trạng tồi tệ đến nỗi không để một cái gì tốt xen vào được. Nhưng chẳng hay trước nhất vì đức tính tốt nào của tôi mà anh chịu yêu tôi?

BINIBICH - “Chịu yêu”, cái chữ ấy mới đắt làm sao! Quả thật anh chịu đựng tình yêu, bởi vì anh yêu em ngược với ý muốn của mình.

BIOTRIX - Coi khinh trái tim mình, có phải không? Ôi, tội nghiệp cho con tim anh! Nếu anh coi khinh nó vì tôi, thì tôi cũng vì anh mà coi khinh nó. Bởi tôi không bao giờ yêu cái gì bạn tôi ghét.

BINIBICH - Em và anh đều thông minh quá, không thể thủ thỉ tâm tình một cách yên lành được.

BIOTRIX - Lời thú nhận này đâu có chứng tỏ rằng anh thông minh: trong hai chục người đàn ông tự khen mình, không có lấy một người thông minh.

BINIBICH - Biotrix ạ, đó là một dẫn chứng cũ kỹ, cổ lỗ sĩ từ cái thời lân bang hữu hảo⁽¹⁾. Thời buổi này, một anh đàn ông, nếu không dựng sẵn đài tưởng niệm trước khi chết, thì có cơ chẳng tồn tại trong trí nhớ người còn sống được lâu hơn hồi chuồng ngựa và những giọt nước mắt của người quả phụ.

BIOTRIX - Vậy anh cho rằng cái đó kéo dài được bao lâu?

BINIBICH - Lại còn phải hỏi: một tiếng đồng hồ than hờ và mười

⁽¹⁾ Dựa trên một câu phương ngôn, đại ý: khi có hàng xóm tốt, thì họ sẽ khen mình.

lăm phút đổ nước mắt. Cho nên, người khôn - nếu Thần Trùng⁽¹⁾, tức lương tâm anh ta, không phản đối - là phải đánh trống thổi kèn tuyên dương đức độ của chính mình, như anh đang làm đây. Về chuyện ca ngợi anh, hăng nói thế thôi, mà anh thì quả xứng đáng được ca ngợi, xin làm chứng cho bản thân như vậy. Bà chị họ em ra sao rồi?

BIƠTRIX - Ốm lăm.

BINĐICH - Còn em?

BIƠTRIX - Cũng rất ốm.

BINĐICH - Vậy hãy phụng thờ Chúa, yêu anh và em sẽ khỏi. Giờ anh phải chia tay em thôi, vì có ai đang hối hả chạy tới kia kìa.

Oxulơ ra

OXULƠ - Tiểu thư phải lại ngay đằng ông bác đi. Nhà đang nhận nhạo cả lên: đã có bằng chứng là tiểu thư Hirô tôi bị vu oan, hoàng tử và Claodiô bị đánh lừa. Và Đôn Jon, người gây ra mọi chuyện, đã cao chạy xa bay. Tiểu thư có lại ngay không ạ?

BIƠTRIX - Anh có tới để nghe tin này không?

BINĐICH - Anh sẽ sống trong tim em, chết trong lòng em và được chôn trong mắt em, anh sẽ cùng em đến chỗ ông bác.

Cùng vào

CẢNH III

Bên trong một nhà thờ

*Đôn Pêdrô, Claodiô và tùy tùng ra cùng ban nhạc
và những người mang đuốc*

CLAODIÔ - Đây có phải phần mộ nhà Lêônátô không?

MỘT TÙY TÙNG - Vâng, thưa ngài.

⁽¹⁾ *Don Worm*, nhân vật trong những thần bí kịch dân gian, thường đọc tấu những câu thơ của lương tâm. *Worm* là con sâu.

CLAOĐIÔ (*Giở một cuộn giấy, đọc*)

*Bị miêng lưỡi đời gian ngoan giết hại,
 Tại đây nàng Hirô yên giấc ngàn thu,
 Cái chết, trên đầu nàng, thấp vình quang bất tử
 Để đền bù oan ức tủi hờn xưa,
 Và cuộc đời bị nhuộm nhơ dập tắt,
 Nay sáng bừng danh thơm muôn thuở không mờ.*

Hãy ở lại đây ca ngợi nàng thay ta cảm lạnh, hơi mệ chí!
 Bây giờ các bạn hãy tấu nhạc lên và hát khúc điệu ca long
 trọng nào.

CA KHÚC

*Ôi, Nữ thần Đêm, xin rộng lòng tha tội.
 Những kẻ giết Nữ hiệp đồng trinh của Người
 Giờ đây, họ ăn năn hối lỗi.
 Quây quanh mộ, dâng khúc bi ca:
 Đêm trường hơi, nắng sầu đau
 Hãy tiếp hơi cho lời ta than thở
 Nào nùng.
 Mệ ơi, mở cho hồn phiêu diêu
 Cho tới khi tắt dần tang khúc
 Nào nùng.*

CLAOĐIÔ - Thôi, tạm biệt, hài cốt em yêu, hãy ngủ ngon! Lễ truy
 điệu này, hàng năm, anh sẽ cử hành.

ĐÔN PÊĐRÔ - Thôi chào bạn. Hãy tắt đuốc đi. Chó sói, bắt được mồi,
 đã về rừng và kìa, bình minh êm ả, đi trước cỗ xe của Phơbơ⁽¹⁾
 đã điểm những vệt xám lên mạn chân trời dằng Đông còn ngái
 ngủ. Cảm ơn tất cả các bạn và hãy để mặc chúng tôi. Tạm biệt.

CLAOĐIÔ - Chào các bạn, người nào về ngã nấy.

ĐÔN PÊĐRÔ - Nào, ta về thay quần áo, rồi đến nhà Lêônátô.

⁽¹⁾ Túc mặt trời.

CLAODIÔ - Cầu cho cuộc hôn phối lần này sẽ may mắn hơn mối duyên dang dở mà chúng ta vừa xót xa truy điệu!

Cùng vào

CẢNH IV

Một căn phòng trong nhà Lêônátô

*Lêônátô, Antôniô, Biniđich, Biotrix, Magorit,
Oxulo, mục sư Franxix và Hirô ra*

MỤC SƯ FRANXIX - Tôi đã chẳng bảo tiểu thư vô tội là gì?

LÊÔNATÔ - Cả hoàng tử và Claodiô cũng vậy, họ kết tội cháu nó là do sự lầm lẫn mà cha đã nghe bàn cãi. Nhưng Magorit thì phần nào cũng có lỗi, mặc dầu chỉ là vô ý thức, như đã thấy rõ qua suốt quá trình thẩm vấn.

ANTÔNIO - Tôi rất mừng thấy mọi việc kết thúc tốt đẹp như thế này.

BINIĐICH - Tôi cũng vậy, nếu không thì, vì tín nghĩa, tôi sẽ bắt buộc phải có cuộc tính sổ với chàng trai trẻ Claodiô về chuyện ấy.

LÊÔNATÔ - Thôi được, bây giờ con gái cha cùng tất cả các bạn nữ hãy rút sang một phòng riêng, khi nào ta cho gọi, thì mang mặt nạ trở lại đây. Hoàng tử và Claodiô hẹn đến thăm ta vào giờ này.

Tốp nữ vào

(*Với Antôniô*) - Chú biết nhiệm vụ mình rồi đấy: chú phải đóng vai cha của con gái anh chú và gả nó cho chàng trai trẻ Claodiô.

ANTÔNIO - Tôi sẽ làm việc đó với bộ mặt nghiêm trang.

BINIĐICH (*với mục sư*) - Có lẽ con phải nhờ cha ra tay giúp.

MỤC SƯ - Để làm gì, công tử?

BINIĐICH - Để gắn bó hoặc làm tan rã đời con. Một trong hai điều

đó. Thừa tôn ông Lêônátô, sự thật là cháu gái tôn ông nhìn tôi bằng con mắt ưu ái.

LÊÔNATÔ - Con mắt ấy, con gái lão đã cho nó mượn. Đúng thế.

BINIDICH - Và tôi cũng đáp lại nàng bằng con mắt của tình yêu.

LÊÔNATÔ - Theo thiện ý, cách nhìn ấy, công tử có được là nhờ lão, nhờ Claodiô và hoàng tử. Nhưng ý công tử muốn thế nào?

BINIDICH - Thừa tôn ông, câu trả lời của tôn ông thật bí hiểm. Còn về ý cháu thì nếu tôn ông đồng ý, cháu muốn ngày hôm nay sẽ se kết chúng cháu bằng hôn lễ long trọng. Vì thế mà con muốn nhờ cha giúp hộ, thưa cha.

LÊÔNATÔ - Lòng ta thuận theo ý thích của cháu.

MỤC SƯ - Và cha cũng xin giúp sức. Kìa, hoàng tử và Claodiô đã đến.

Đôn Pêđrô và Claodiô ra cùng tùy tùng

ĐÔN PÊĐRÔ - Xin chào cuộc họp mặt tốt đẹp này.

LÊÔNATÔ - Kính chào Điện hạ; chào Claodiô. Chúng tôi đang chờ nhị vị. Bá tước đã quyết định hôm nay cưới con gái của em trai lão chưa?

CLAODIÔ - Cháu vẫn giữ nguyên ý định, dù nàng có là một thiếu nữ Etiôpi⁽¹⁾ chăng nữa.

LÊÔNATÔ - Chú hãy gọi cháu nó ra. Cha mục sư đã sẵn sàng đây.

Antoniô vào

ĐÔN PÊĐRÔ - Chào Binidich. Có chuyện gì mà ngươi mang bộ mặt thán hai đầy sương gió, đông tố và mây mù thế?

CLAODIÔ - Theo tôi, anh ta đang nghĩ đến chú bò rừng đấy. Chậc! đừng sợ, cậu. Bọn mình sẽ lấy vàng bịt đầu sừng nó. Và cả châu Âu khi thấy cậu sẽ vui thích như nàng Iurôp⁽²⁾ thấy thần Jupite cuồng nhiệt biến mình thành con thú đam mê tình ái.

BINIDICH - Bá tước ạ, con bò rừng Jupite có tiếng rống dễ thương. Chắc trước kia có một con bò rừng kỳ lạ nào nhảy con bò cái của phụ thân anh và kết quả của chiến tích hiển

⁽¹⁾ Một câu nói đùa thông thường về những cô gái tóc nâu, nhưng ở đây không đúng chỗ.

⁽²⁾ Iurôp vừa là châu Âu, vừa là một người đẹp trong thần thoại Hy Lạp được thần Jupite yêu say mê. Để làm vui lòng nàng, thần đã hóa thành con bò rừng.

hách đó là để ra một chú bê rất giống anh, vì anh be be hết như nó vậy.

CLAOĐIÔ - Mình để tội cho cậu về câu ấy đó. Bây giờ, có những món nợ khác đang đến kìa (*Antônô trở ra cùng các cô gái đeo mặt nạ*). Tiểu thư nào là người tôi phải giành đoạt?

ANTÔNÔ - Tiệp nữ đây, tôi xin trao nó cho bá tước.

CLAOĐIÔ - Vậy là nàng thuộc về tôi. Ái nường, hãy cho ta chiêm ngưỡng dung nhan.

LÊÔNATÔ - Không, chưa được, chừng nào bá tước chưa cầm tay cháu gái lão trước mặt cha mục sư đây và thề cưới nó.

CLAOĐIÔ - Nàng hãy đưa tay cho ta. Trước mặt cha thánh thiện đây, nếu nàng ưng, ta sẽ là lang quân của nàng.

HIRÔ - Và trước đây, khi còn sống, em đã là người vợ cũ của chàng: trước đây, khi chàng yêu (*bỏ mặt nạ*), chàng đã là người chồng cũ của em.

CLAOĐIÔ - Một nàng Hirô khác!

HIRÔ - Chính vậy, không gì xác thực hơn: một nàng Hirô đã chết ô nhục, nhưng em đây vẫn sống. Và chắc chắn như em đang sống, em là gái đồng trinh.

ĐÔN PÊDRÔ - Nàng Hirô trước đây! Nàng Hirô đã từng lia đời!

LÊÔNATÔ - Thưa Điện hạ, tiệp nữ chỉ chết trong thời gian nổi nhục của nó sống.

MỤC SƯ - Tôi có thể phân giải toàn bộ điều kỳ lạ này: sau khi kết thúc những nghi lễ thiêng liêng này, tôi sẽ nói dài về cái chết của tiểu thư Hirô kiểu diễm cho chư vị nghe. Trong khi chờ đợi, xin tạm coi đó là chuyện bình thường và ta hãy tức thì đến nhà thờ.

BINIĐICH - Khoan đã, thưa cha. Ai là Biotrix?

BIOTRIX (*bỏ mặt nạ*) - Người mang tên ấy là tôi đây. Anh muốn gì?

BINIĐICH - Em có yêu tôi không?

BIOTRIX - À, không; không đến mức phi lý đâu.

BINIĐICH - Vậy thì, các cô và hoàng tử cùng Claodô đã bị đánh lừa. Vì các vị đó thề rằng em có yêu tôi.

BIOTRIX - Anh có yêu tôi không?

BINIDICH - Thật tình là không đến mức phi lý.

BIOTRIX - Vậy thì chị họ tôi, Magorit và Oxulor bị lừa rồi, vì họ thề rằng anh có yêu tôi.

BINIDICH - Họ thề rằng cô gần phát ốm vì tôi.

BIOTRIX - Họ thề rằng anh gần chết vì tôi.

BINIDICH - Làm gì có chuyện. Thế cô không yêu tôi ư?

BIOTRIX - Thực tình thì chỉ là tình bạn.

LÊONATÔ - Thôi đi cháu, ta chắc chắn rằng cháu yêu công tử.

CLAODIÔ - Và tôi xin thề là anh ấy yêu Biotrix, vì đây là một mảnh giấy chính tay anh ấy viết, một bài thơ lung củng do chính anh ấy bóp óc nặn ra để tặng Biotrix.

HIRO - Và đây là một mảnh giấy khác tôi lấy trộm trong túi cô ấy. Nó do tay cô em tôi viết và chứa đựng nỗi yêu thương của cô đối với Binidich.

BINIDICH - Thật là chuyện kỳ diệu! Chính bàn tay chúng ta chống lại trái tim chúng ta. Thôi được, anh sẽ lấy em, nhưng thề có ánh mặt trời này, đó chỉ vì thương hại.

BIOTRIX - Em không nỡ khước từ anh. Nhưng xin thề giữa thanh thiên bạch nhật, em nhượng bộ những lời dỗ dành và phần nào để cứu vớt đời anh vì em nghe nói anh đang héo hon sầu muộn.

BINIDICH - Im nào! Anh khép miệng em lại bây giờ (*hôn nàng*).

ĐÔN PÊDRÔ - Người thấy thế nào, hỡi Binidich, anh chàng có vợ?

BINIDICH - Tôi xin nói để bạn biết, hoàng tử ạ: một bày trí giả khoa môi múa mép cũng không khích được tôi thay đổi ý thích đâu. Bạn tưởng tôi để tâm tới một bài thơ châm biếm hay một bài về trào lộng hay sao? Không đâu. Nếu một gã đàn ông để cho đòn cân não lung lạc thì sẽ chẳng có cái gì đẹp tốt cả. Nói tóm lại, một khi tôi chủ tâm lấy vợ thì tôi bất cần miệng tiếng dèm pha của thế gian. Do đó, bạn đừng có châm chọc tôi về những gì trước đây tôi đã phát biểu chống hôn nhân, vì con người ta vốn là một cái gì dao động, và đó là kết luận của tôi. Còn về phần cậu, Claodiô ạ, trước tôi nghĩ là phải đánh cậu, nhưng nay coi như cậu đã thành họ hàng với tôi, nên tôi tha cho cậu sống yên lành. Và hãy yêu bà chị họ tôi.

CLAODIÔ - Khi trước mình hy vọng là nếu cậu khước từ Biotrix, mình sẽ nện cho cậu đến phải từ bỏ cuộc đời độc thân để dạy cho cậu biết đừng có tráo trở hai mặt, điều mà chắc chắn cậu sẽ làm, nếu cô em gái tôi không giám sát cậu thật chặt chẽ.

BINĐICH - Thôi, nào chúng ta là bằng hữu. Ta hãy nhảy trước khi làm lễ cưới, cho trái tim ta và gót chân tan giai nhân nhẹ lâng lâng.

LÊÔNATÔ - Sau lễ cưới hăng nhảy.

BINĐICH - Không, ngay bây giờ kia! Cử nhạc lên! Hoàng tử, nom bạn buồn xiu. Hãy lấy vợ đi, hãy lấy một cô vợ. Không chiếc gậy nào đáng kính bằng một cái gậy chuối sừng⁽¹⁾.

Một liên lạc vào

LIÊN LẠC VIÊN - Bấm Điện hạ, lệnh đệ Jon bị bắt trong khi trốn chạy và đang được lính võ trang giải về Mexina.

BINĐICH - Kệ, đến mai hăng nghĩ tới hần. Tôi sẽ bày cho bạn cách trừng phạt hần thật đích đáng. Tiêu sáo, hãy thổi lên!

Tất cả nhảy và cùng vào

⁽¹⁾ Câu này, cho tới nay, vẫn chưa ai diễn giải cho rõ ý. Một số cho rằng trong các cuộc thách đấu ngày xưa, có thể dùng gậy có đầu bịt sừng thay gươm. Xtau (Stowe) trong *Biên niên sử* của ông đã mô tả cuộc đấu giữa Henri Nêlơ và Joóc Thon, trong đó Nêlơ dùng gậy có đầu bịt sừng. Một số nhà nghiên cứu khác nói rằng, một đạo những người có vợ thường dùng can có chuối sừng. Henri Fluyser cho rằng đây ám chỉ cây gậy của giáo sĩ Bêcket. Cả mấy cách giải thích này, chúng tôi đều thấy chưa thỏa đáng, nhưng, trong khi chờ đợi, xin ghi lại để tham khảo.

BINIDICH - Thật tình là không đến mức phi lý.

BIOTRIX - Vậy thì chị họ tôi, Magorit và Oxulor bị lừa rồi, vì họ thề rằng anh có yêu tôi.

BINIDICH - Họ thề rằng cô gần phát ốm vì tôi.

BIOTRIX - Họ thề rằng anh gần chết vì tôi.

BINIDICH - Làm gì có chuyện. Thế cô không yêu tôi ư?

BIOTRIX - Thực tình thì chỉ là tình bạn.

LÊONATÔ - Thôi đi cháu, ta chắc chắn rằng cháu yêu công tử.

CLAODIÔ - Và tôi xin thề là anh ấy yêu Biotrix, vì đây là một mảnh giấy chính tay anh ấy viết, một bài thơ lủng củng do chính anh ấy bóp óc nặn ra để tặng Biotrix.

HIRÔ - Và đây là một mảnh giấy khác tôi lấy trộm trong túi cô ấy. Nó do tay cô em tôi viết và chứa đựng nỗi yêu thương của cô đối với Binidich.

BINIDICH - Thật là chuyện kỳ diệu! Chính bàn tay chúng ta chống lại trái tim chúng ta. Thôi được, anh sẽ lấy em, nhưng thề có ánh mặt trời này, đó chỉ vì thương hại.

BIOTRIX - Em không nỡ khước từ anh. Nhưng xin thề giữa thanh thiên bạch nhật, em nhượng bộ những lời dỗ dành và phần nào để cứu vớt đời anh vì em nghe nói anh đang héo hon sầu muộn.

BINIDICH - Im nào! Anh khép miệng em lại bây giờ (*hôn nàng*).

ĐÔN PÊDRÔ - Người thấy thế nào, hỡi Binidich, anh chàng có vợ?

BINIDICH - Tôi xin nói để bạn biết, hoàng tử ạ: một bày trí giả khua môi múa mép cũng không khích được tôi thay đổi ý thích đâu. Bạn tưởng tôi để tâm tới một bài thơ châm biếm hay một bài vè trào lộng hay sao? Không đâu. Nếu một gã đàn ông để cho đồn cân não lung lạc thì sẽ chẳng có cái gì đẹp tốt cả. Nói tóm lại, một khi tôi chủ tâm lấy vợ thì tôi bất cần miệng tiếng dèm pha của thế gian. Do đó, bạn đừng có châm chọc tôi về những gì trước đây tôi đã phát biểu chống hôn nhân, vì con người ta vốn là một cái gì dao động, và đó là kết luận của tôi. Còn về phần cậu, Claodiô ạ, trước tôi nghĩ là phải đánh cậu, nhưng nay coi như cậu đã thành họ hàng với tôi, nên tôi tha cho cậu sống yên lành. Và hãy yêu bà chị họ tôi.

CLAODIÔ - Khi trước mình hy vọng là nếu cậu khước từ Biotrix, mình sẽ nện cho cậu đến phải từ bỏ cuộc đời độc thân để dạy cho cậu biết đừng có tráo trở hai mặt, điều mà chắc chắn cậu sẽ làm, nếu cô em gái tôi không giám sát cậu thật chặt chẽ.

BINIDICH - Thôi, nào chúng ta là bằng hữu. Ta hãy nhảy trước khi làm lễ cưới, cho trái tim ta và gót chân tận giai nhân nhẹ lâng lâng.

LÊÔNATÔ - Sau lễ cưới hăng nhảy.

BINIDICH - Không, ngay bây giờ kia! Cử nhạc lên! Hoàng tử, nom bạn buồn xiu. Hãy lấy vợ đi, hãy lấy một cô vợ. Không chiếc gậy nào đáng kính bằng một cái gậy chuôi sừng⁽¹⁾.

Một liên lạc vào

LIÊN LẠC VIÊN - Bấm Điện hạ, lệnh đệ Jon bị bắt trong khi trốn chạy và đang được lính võ trang giải về Mexina.

BINIDICH - Kệ, đến mai hăng nghĩ tới hấn. Tôi sẽ bày cho bạn cách trừng phạt hấn thật đích đáng. Tiêu sáo, hãy thổi lên!

Tất cả nhảy và cùng vào

⁽¹⁾ Câu này, cho tới nay, vẫn chưa ai diễn giải cho rõ ý. Một số cho rằng trong các cuộc thách đấu ngày xưa, có thể dùng gậy có đầu bịt sừng thay gươm. Xtau (Stowe) trong *Biên niên sử* của ông đã mô tả cuộc đấu giữa Henri Nêlơ và Joóc Thon, trong đó Nêlơ dùng gậy có đầu bịt sừng. Một số nhà nghiên cứu khác nói rằng, một đạo những người có vợ thường dùng can có chuôi sừng. Henri Fluyser cho rằng đây ám chỉ cây gậy của giáo sĩ Becket. Cả mấy cách giải thích này, chúng tôi đều thấy chưa thỏa đáng, nhưng, trong khi chờ đợi, xin ghi lại để tham khảo.

ĐÊM THỨ MƯỜI HAI

Hài kịch năm hồi

DƯƠNG TƯỜNG dịch

In theo cuốn: *Sêchxpia, Hài kịch Sêchxpia*,
tập 2, Nxb Văn học, Hà Nội, 1981

TIỂU DẪN VỀ ĐÊM THỨ MƯỜI HAI

Vở kịch này được viết vào khoảng 1599 - 1600, được trình diễn nhiều lần thuở sinh thời của tác giả, từ năm 1601, nhưng chỉ được in ra lần đầu tiên trong bản Folio năm 1623, tức sau khi Shakespeare đã mất.

Các học giả phương Tây đã bàn khá nhiều đến nguồn gốc cũng như tên gọi của vở kịch. Về cốt truyện và các tình tiết liên quan đến mấy nhân vật chính là Ôlivia, Orxinô, Viôla, Xêbaxchiên, vở kịch gần gũi nhất với một truyện được thuật lại trong tập sách của Barnabê Riso Giã từ nghề binh... in năm 1581. Những truyện tương tự trong đó có những cuộc tình duyên trắc trở, éo le do sự cải trang nam nữ và sự lẫn lộn giữa hai anh em giống hệt nhau - cũng thấy có trong kho truyện ngắn của nhà văn Bandêlô người Italia, được nhà văn Belophorext người Pháp dịch ra trong tập Những câu chuyện bí hiểm (1570) của mình. Đề tài này cũng khá phổ biến trong các hài kịch Italia vào nửa sau thế kỷ XVI.

Nhưng dấu có bắt nguồn từ đâu thì cũng như trong nhiều trường hợp khác, nhà nghệ sĩ thiên tài Shakespeare, ở đây, đã nhào nặn lại để xây dựng cốt truyện và các nhân vật của mình, sáng tạo ra một trong những vở hài kịch xuất sắc nhất, nổi tiếng nhất của mình là Đêm thứ mười hai.

Tên gọi đầy đủ của vở kịch này là Đêm thứ mười hai, hay Muốn gọi là gì cũng được (Twelfth Night, or What you will). Nếu như nhan đề của một tác phẩm nghệ thuật phải liên quan như thế nào đó đến nội dung của nó thì đây không phải là một cái nhan đề chính cống. Đêm thứ mười hai là tính từ ngày lễ Giáng sinh, qua tết dương lịch, cho đến những ngày đầu tháng giêng năm mới: Thời Shakespeare, ở Anh, đó là dịp hội hè vui chơi trong toàn xã hội. Đêm thứ mười hai, đêm cuối cùng của những ngày lễ lạt, thường cũng là đêm vui nhất. Mọi trò giải trí được bày ra, nhất là trong giới quý tộc ở triều đình: hội hóa trang, nhạc vũ, diễn kịch v.v... Vở kịch này được viết ra để trình diễn trong một đêm như thế, trước mặt Nữ hoàng Elizabeth, có thể vào đầu tháng giêng năm 1601. Shakespeare

không gọi nó bằng một cái tên thông thường, mà bằng cái dịp nó được trình diễn. Giới nghiên cứu, tuy thế, lại muốn nhìn nhận ra ở đây một ý nghĩa khác, sâu sắc hơn. Đêm thứ mười hai là đêm vui cuối cùng, vở hài kịch này cũng là cuộc chia tay của chính tác giả với niềm vui ngày trước. Sau Đêm thứ mười hai, trong quá trình sáng tác của Shakespeare, không còn có tiếng cười hân hoan, khoái trá, phơi phới yêu đời như thế nữa, mà xuất hiện những "hài kịch u ám" và những bi kịch lớn của giai đoạn sau.

Thế còn tại sao lại Muốn gọi là gì cũng được? Vở kịch, như vừa nói, chưa có một cái tên thích hợp với nội dung, cho nên xem xong ai muốn gọi nó như thế nào thì tùy ý. Ngoài ra, tác giả như muốn trả lời trước cho những người muốn sắp xếp tác phẩm của mình theo những phạm trù khuôn sáo, những thể loại truyền thống, mà không thấy hết cái nội dung hết sức phong phú đa dạng của nó. Ở trong này có nhiều loại xung đột đủ mọi sắc thái thẩm mỹ, đủ kiểu tâm hồn và tình cảm, tất cả lại xảy ra ở cái xứ sở Hyria xa xôi huyền ảo, cho nên thôi thì tùy theo sở thích người xem, "muốn gọi là gì cũng được"(!)

Cũng như trong nhiều vở hài kịch khác, ở đây Shakespeare để cho sự việc xảy ra trong một đất nước gần như huyền ảo. Những con người bằng xương bằng thịt, có những tình cảm hoàn toàn trần thế này hình như sống trong một thế giới thần tiên nào đó, nơi suốt ngày dặt dìu tiếng nhạc và lạnh lạnh tiếng hát ca, nơi tất cả mọi người, trừ vị quận công đứng đầu xứ sở Orxinô đến cô hầu gái Maria, chỉ lo có một chuyện: yêu đương say đắm và vui chơi thỏa thích.

Sau một vụ đắm thuyền, cô gái trẻ Viola dạt vào bờ biển Ilyria. Mặc dầu vừa mất đi người anh trai thân yêu là Xêbaxchiên trong tai nạn ngoài biển cả, dạt chân lên cái xứ sở kỳ diệu này, lập tức Viola bị cuốn hút vào cái không khí ảo huyền của nó. Thích phiêu lưu, sẵn sàng chờ đợi mọi bất ngờ của số phận, Viola cải nam trang đến xin hầu quận công Orxinô. Người hầu cận mới này, dưới cái tên Xêzariô, nhanh chóng chiếm được lòng tin yêu của chủ nhân và được ông giao cho cái nhiệm vụ tế nhị khó khăn là đến tìm gặp cho được nữ bá tước Ôlivia để giải bày mối tình say đắm và đau khổ của mình. Nhưng, oái oăm thay, chính Viola cũng lại đem lòng yêu tha thiết Orxinô. Vốn có tâm hồn cao thượng, Viola - Xêzariô biết dè nén trái tim sôi nổi của mình để làm nhiệm vụ: giành cho được tình yêu của Ôlivia đối với Orxinô. Sứ giả của Orxinô biết nói về tình yêu hay đến nỗi không những đã cất được gánh nặng u sầu trong tâm hồn Ôlivia mà chiếm luôn được trái tim kiêu hãnh của nàng. Thật rắc rối! Trong cả ba nhân vật này, chỉ có Viola biết được sự thật, hiểu hết cái trớ trêu của tình huống do chuyện mình cải nam trang. Nàng vừa có trái tim nồng cháy, vừa có trí tuệ thông minh, tỉnh táo. Nàng thuộc loại nhân vật

nữ tuyệt vời của Shakespeare, kết hợp được vẻ đẹp bên ngoài với sự sâu sắc trong tâm hồn, những tình cảm hồn nhiên nồng nhiệt với một ý chí, nghị lực phi thường.

Orxinô khát khao một tình yêu lớn, nhưng chàng là một người mơ mộng yếu đuối hơn là một người hành động. Chàng yêu tình yêu, chứ không phải yêu người yêu như một cá nhân cụ thể, cho nên khi biết Xêzariô là con gái, thì Orxinô sẵn sàng chuyển từ lòng tin yêu người hầu cận vốn thiết tha với hạnh phúc của mình sang tình yêu đôi lứa nồng nàn mà chàng vẫn chờ mong từ trước.

Ôlivia xuất hiện trong vở kịch với một trạng thái tinh thần khác. Do những tang tóc trong gia đình, nàng muốn đóng vai cô em gái đau khổ không gì an ủi nổi, quyết đóng cửa trái tim với cuộc đời. Nhưng cuộc sống âm thầm, cô độc, trái với tự nhiên ấy, đâu có thể kéo được lâu dài. Tâm hồn của nàng cũng đã chín để yêu đương. Chỉ cần Xêzariô xuất hiện vài lần là tình yêu đã nảy nở trong trái tim tràn đầy nhựa sống kia, mãnh liệt, kiên quyết, đòi hỏi... Chúng ta cười cợt những cuộc gặp gỡ lý thú giữa Ôlivia và Xêzariô, vì biết rằng Ôlivia đã nhầm lẫn, nhưng lại rất xúc động trước sự chuyển hóa tự nhiên trong tình cảm của nàng. Một lần nữa dưới ngòi bút của Shakespeare, chủ nghĩa khắc kỷ đã bị chủ nghĩa nhân văn đánh bại.

Cuối cùng, khi gặp Xêbaxchiên mà nàng tưởng là chàng trai vẫn lui tới với mình, sự đắm say lên đến cực điểm, Ôlivia vừa van nài vừa ép buộc tổ chức ngay lễ hôn phối ở giáo đường. Xêbaxchiên, mà diện mạo và tính cách giống hệt với cô em gái Viôla, không khước từ cái hạnh phúc đột ngột đến với mình trong cái xứ sở thần tiên Ilyria! Mọi người đều tìm kiếm hạnh phúc trong tình yêu, nhưng khi nó đến thì hoàn toàn không đúng như người ta chờ đợi. Orxinô muốn chiếm đoạt trái tim của Ôlivia, nhưng lại tìm thấy hạnh phúc ở Viôla; Ôlivia mê đắm Xêzariô - Viôla, thì Xêbaxchiên lại đến kịp thời để thay thế và vừa ban cho vừa tiếp nhận hạnh phúc; Viôla lâm vào tình trạng éo le, đau khổ, không hy vọng ở hạnh phúc cho riêng mình, thì bỗng nhiên với sự xuất hiện của Xêbaxchiên, nàng trở lại "phận gái" và được đền bù một cách xứng đáng với tình yêu của Orxinô; Xêbaxchiên đi tìm em sau cơn hoạn nạn thì lại thấy người yêu và bạn đời!

Tất cả những nhân vật thuộc tuyến này đều là những con người cao quý, tốt đẹp, rõ ràng có bị lý tưởng hóa so với cuộc sống thực, nhưng Shakespeare đã miêu tả đúng những nhân vật như thế để chỉ ra rằng con người có khả năng đến mức nào trong những biểu hiện tốt đẹp nhất của nó.

Bên cạnh cái thế giới của những tình cảm cao đẹp trên kia, trong vở kịch này còn có một thế giới khác, trần tục hơn, trong đó con người hoàn

toàn không được lý tưởng hóa, nhưng không phải vì thế mà kém phần đáng yêu. Đó là thế giới của Tôby Belts và cô hầu gái Maria. Họ mới là đại diện thực sự cho niềm vui trần thế của những con người được giải phóng trong thời Phục hưng ở châu Âu.

Không phải tình cờ mà Tôby Belts mang một cái tên Anh. Gã không phải là một công dân điển hình của xứ Ilyria đầy mộng ảo trên kia. Gã không thiết đến những giá trị tinh thần, đến vị trí trong xã hội, đến những rung động của trái tim. Gã chỉ thích có đánh chén no say và đùa chơi thỏa chí giữa lúc đang túy lúy càn khôn. Cũng như ở chàng hiệp sĩ bụng phệ Phanxtáp trong vở kịch lịch sử Henry IV, lý tưởng sống của gã là khoái lạc. Nhưng là một quý tộc phá sản, không có điều kiện để ăn chơi xài phí, gã đành sống nhờ sống gửi ở nhà cô cháu gái giàu có Ôlivia. Tuy vậy, gã cũng có cách kiếm chác bằng vị trí riêng của mình. Xô đẩy anh chàng Andru vào trò ve vãn nàng Ôlivia, gã giả đóng vai mai mối giữa hai người. Andru là một kẻ ngây ngô hèn nhát đầy mộng tưởng, mất tiền, mất ngựa cho người khác mà cuối cùng chỉ là đối tượng giễu cợt cho thiên hạ.

Về hòa với Tôby còn có cô hầu gái Maria. Đây là một cô gái ranh mãnh, thông minh, tinh nghịch trong các trò đùa nhưng cũng hết sức thực tế trong đời: cô muốn được tôn ông Tôby lấy làm vợ để nâng cao địa vị xã hội của mình.

Tôby và Maria có một kẻ thù: lão quản gia Malvôliô. Hắn là đối tượng châm biếm và đả kích của vở kịch. Hắn tiêu biểu cho cái đạo đức Thanh giáo thịnh hành ở Anh thời Phục hưng. Hắn luôn luôn tỏ ra khô khan, nghiêm khắc đối lập với niềm vui trần thế của con người. Tôby nói với hắn: “Chú mày là cái thá gì ngoài chức quản gia? Chú mày tưởng chú mày là người đức độ thì trong nhà không còn có bánh ngọt và rượu mạnh nữa chẳng?” (Hồi II, Cảnh 3), vừa chửi mắng hắn, vừa nói lên được nhân sinh quan của mình.

Malvôliô còn có một tật xấu cá nhân trầm trọng nữa: ưa quyền thế và đầy tham vọng. Chính vì thế mà cả bọn Maria, Tôby, Andru đưa hắn vào một trò đùa hiểm có khiến hắn tưởng là được nữ chủ nhân yêu dấu, và trở nên lộ bịch, kệt cớm khác thường. Lúc đầu, đây chỉ là chuyện buồn cười và thực ra cũng vô hại. Nhưng dần dần trò đùa trở nên tai ác, độc địa hơn, biến thành một cuộc trả thù thực sự, khi lão quản gia bị ném vào ngục tối và trở thành tội phạm trong tay các gia nhân. Hình tượng Malvôliô thoát đầu có tính chất hài hước, đến đây có một màu sắc khác. Xung đột đã gay gắt hơn, đòi hỏi những cách giải quyết kịch liệt, không thỏa hiệp giữa hai lực lượng. Trong cái xứ sở Ilyria đầy tình yêu, và niềm vui trần thế này, cuối cùng Malvôliô đã bị đánh bại một cách thảm hại, nhưng cái bóng đen

ghê gớm của hần nhắc nhở tới điều ác đang tồn tại thực sự trong cuộc sống và đe dọa những lý tưởng nhân văn chủ nghĩa của thời Phục hưng. Sự chuyển hóa trong sắc thái thẩm mỹ của hình tượng Malvôliô báo hiệu sự xuất hiện của cái bi trong giai đoạn sau hoàn toàn không cách xa Đêm thứ mười hai, đêm già từ niềm vui của chính nhà viết kịch.

Trong vở kịch này, trừ Malvôliô, tất cả mọi người đều nhân hậu, lạc quan, vui vẻ, dễ yêu. Nhưng còn một nhân vật đặc sắc nữa: gã hề điên Fext. Gã là một trong những anh hề thông minh sắc sảo nhất của Shakespeare. Gã là thằng điên, làm trò vui cho thiên hạ bằng những lời đùa cợt, nhưng chính gã lại tiêu biểu cho trí tuệ của nhân dân, luôn luôn tỉnh táo và gần với chân lý nhất. Viola nói về gã như sau:

“Gã này thật đủ khôn ngoan để sắm vai một anh hề điên và để làm những gì đòi hỏi ít nhiều trí tuệ. Gã phải quan sát tâm trạng, phẩm cách của người gã đùa giỡn cùng với thời cơ, và như con diều hâu, bỏ nhào xuống chộp từng chiếc lông chim lộ ra trước mắt. Đó là một công việc khó khăn chẳng kém gì nghệ thuật của một bậc hiền tài. Bởi vì sự điên dại do gã phô bày một cách khôn ngoan thì chính chu đâu ra đấy, còn người khôn ngoan, khi đã hóa dại, là mất trí hoàn toàn (Hồi II, Cảnh 1).

Fext, gã hề điên, đúng là kẻ thông minh, tài hoa nhất hội. Gã có thể thích hợp với mọi loại chủ nhân, mọi môi trường, mọi tình huống, được nhiệt liệt tán thưởng ở khắp nơi, nhưng gã luôn luôn làm chủ được mình, ném những lời phán xét sắc nhọn như tên bắn ra xung quanh và hình như gã là người duy nhất trong vở kịch không bị lấy bởi cái niềm vui điên dại, rộn ràng nhưng mộng ảo của xứ Ilyria thần tiên nọ: những bài hát của gã từ đầu chí cuối đều đượm buồn man mác, chất nặng nhiều niềm đau của cuộc đời hơn. Đây là những bài ca dân gian không liên quan gì đến nội dung của vở kịch đặt vào miệng của thằng hề theo thói quen của sân khấu đương thời, hay là cảm quan hiện thực của nhà nghệ sĩ thiên tài nắm bắt được cuộc sống trong những mâu thuẫn tinh vi huyền diệu nhất của nó?

NGUYỄN ĐỨC NAM

NHÂN VẬT

ORXINÔ	quận công xứ Ilyria
XÊBAXCHIÊN	nhà quý tộc trẻ, anh trai Viôla
ANTÔNIO	thuyền trưởng, bạn Xêbaxchiên
MỘT THUYỀN TRƯỞNG	bạn Viôla
VALENTIN	} quý tộc, tùy tùng của công tước
CURIÔ	
NGÀI TÔBY BELTS'	chú Ôlivia
NGÀI ANĐRU ÊIGHIUTSIC	
MALVÔLIÔ	quản gia của Ôlivia
FEBIÔN	} Phục vụ Ôlivia
FEXT, một anh hề	
ÔLIVIA	nữ bá tước giàu có
VIÔLA	
MARIA	hầu gái của Ôlivia

Các nhà quý tộc, mục sư, thủy thủ, sĩ quan,
nhạc công và những tùy tùng khác

*Một thành phố thuộc xứ Ilyria
và bờ biển gần thành phố đó*

HỒI MỘT

CẢNH I

Một căn phòng trong lâu đài của quận công Orxinô

*Công tước, Curiô, các nguyên lão nghị viện ra,
các nhạc công theo sau phục vụ*

QUẬN CÔNG - Nếu âm nhạc là thức ăn của tình yêu, thì hãy tiếp tục diễn tấu đi. Hãy cho ta no nê thừa mứa, tới mức nổi thèm khát này đâm bội thực mà chết. Đánh lại đoạn ấy lần nữa! Nhạc điệu lắng dần rồi bật đi. Ôi! Nó văng qua tai ta như một âm thanh ngọt ngào phả trên một bồn hoa tím, ngất trộm mùi hoa và lại tỏa từng hương. Thôi, đừng đàn nữa: bây giờ nghe không được êm ái như trước nữa. Ôi, hồn của ái tình! người mới lạ lòng và tươi mát làm sao! Người mệnh mông đón nhận như biển cả, bất cứ cái gì lọt vào đó, dù chỉ trong một phút, dù quý báu và lớn lao đến đâu, cũng đều bé lại và giảm giá. Sự ngông cuồng tưởng thiên hình vạn dạng, chỉ riêng nó là ảo huyền cao độ.

CURIÔ - Ngài có đi sẵn không, thưa đức ông?

QUẬN CÔNG - Gì kia, Curiô?

CURIÔ - Hươu ạ.

QUẬN CÔNG - Ô, đúng thế, đúng là điều cao cả nhất mà ta từng thấy. Ôi, khi mắt ta nhìn thấy Olivia lần đầu, tưởng chừng nàng thanh lọc không khí sạch hết mùi xú uế. Phút chốc, ta bỗng biến thành một con hươu và từ đó đến nay, những dục vọng, như bầy chó săn hung tợn và độc ác, cứ truy đuổi ta hoài.

Valentin ra

- Thế nào? Có tin gì về nàng không?

VALENTIN - Bẩm đức ông, tôi không được nàng tiếp, nhưng tì nữ của nàng đã trả lời như sau: Cả đến đất trời cây cỏ, trong vòng bảy năm nữa, cũng sẽ không được thấy trọn dung nhan nàng giữa thanh thiên bạch nhật. Khi đi dạo, nàng sẽ đeo mạng che mặt như một nữ tu sĩ. Và mỗi ngày một lần, dòng lệ từ đôi mắt xót xa lại tuôn đầm khuê phòng. Mọi cái đó là để làm đượm tâm tình với người anh trai quá cố, mà nàng muốn giữ cho tươi xanh và trường cửu trong ký ức sâu não của mình.

QUẬN CÔNG - Ôi, con người có trái tim đẹp đẽ, mới chỉ là trả nghĩa anh mà đã vậy, huống hồ khi mũi tên vàng tình ái giết hết mọi niềm thương mến khác trong nàng, khi những ngai báu⁽¹⁾ nơi tâm hồn nàng tuyệt hảo dịu dàng chỉ thuộc một đấng quân vương duy nhất ngự trị, hẳn nàng sẽ yêu mãnh liệt biết chừng nào. Hãy tới những thảm hoa êm ái trước mặt ta kia nào; những ý nghĩ về tình yêu thường trải ra phong phú khi được vòm lá làm tán lọng che phủ.

Vào

CẢNH II

Bờ biển

Viola, thuyền trưởng và các thủy thủ ra

VIOLA - Xứ nào đây, các bạn?

THUYỀN TRƯỞNG - Đây là Ilyria, thưa tiểu thư.

VIOLA - Ta biết làm gì ở đất Ilyria này? Anh trai ta đang ở Elyzium. May ra thì anh ta không chết đuối: các bạn nghĩ sao, các bạn thủy thủ?

THUYỀN TRƯỞNG - Cũng may mà chính tiểu thư được cứu thoát đấy.

⁽¹⁾ Nguyên văn: Khi gan, óc và tim, những ngai vương chủ ấy... Trong thi pháp Anh thời xưa, gan, óc, tim được coi là trung tâm của tình yêu, trí nhận xét và tình cảm. Chúng tôi lược đi cho đỡ rườm, nặng câu thoại.

VIÔLA - Ôi, anh trai tội nghiệp của tôi! Cầu cho anh tôi cũng may mắn như thế.

THUYỀN TRƯỞNG - Đúng vậy, thưa tiểu thư. Xin tiểu thư hãy an tâm, sau lúc tàu chúng ta vỡ đôi, khi tiểu thư và số người ít ỏi thoát chết cùng với tiểu thư bám vào xuống chúng tôi, tôi đã nhìn thấy lệnh huynh rất mực lo xa trong cơn hiểm nghèo, buộc mình vào một cây cột buồm lớn bồng bềnh trên mặt biển - cả đức can trường và lòng hy vọng đều dạy cho công tử biết hành động một cách thực tế. Và, như Ariôn⁽¹⁾ trên lưng cá heo, đến tận cuối tầm nhìn, tôi vẫn trông thấy công tử cưỡi lên ngọn sóng.

VIÔLA - Vàng đây, xin thưởng lời nói đó. Bởi chính mình thoát nạn, ta hy vọng anh trai ta cũng thế, lời bạn lại làm ta thêm tin tưởng. Bạn có quen thuộc vùng này không?

THUYỀN TRƯỞNG - Rất quen, thưa tiểu thư; vì tôi sinh trưởng ở cách chính chỗ này không đầy ba tiếng đồng hồ đi bộ.

VIÔLA - Ai cai quản vùng này?

THUYỀN TRƯỞNG - Một vị quận công dòng giống cũng cao quý như danh hiệu.

VIÔLA - Quận công tên là gì?

THUYỀN TRƯỞNG - Orxinô.

VIÔLA - Orxinô! Ta đã nghe phụ thân nhắc đến tên chàng: dạo ấy, chàng còn chưa thành gia thất.

THUYỀN TRƯỞNG - Và hiện nay, hoặc rất gần đây thôi, vẫn thế. Vì cách đây một tháng, tôi rời chốn này, mới chớm có tiếng xì xào - tiểu thư còn lạ gì, đám tiệp nhân thường rồi mồm đưa chuyện về kẻ cao sang - đồn đại rằng quận công đang tìm cách lọt vào mắt xanh nàng Olivia kiều diễm.

VIÔLA - Nàng là người như thế nào?

THUYỀN TRƯỞNG - Một thiếu nữ đức hạnh, con gái một công tước đã qua đời khoảng một năm nay, để lại nàng dưới sự chở che của con trai là anh ruột nàng. Người anh này ít lâu sau cũng mất. Người ta nói rằng vì xót thương anh vô hạn nàng đã nguyện không tiếp xúc, gặp gỡ bọn mày râu.

⁽¹⁾ Nhà thơ trữ tình và ca sĩ Hy Lạp thế kỷ VII. Hêrôđôt kể lại rằng, sau một chuyến đi thăm Xixin trở về Coranhtơ, Ariôn bị thủy thủ cướp hết của cải rồi vứt xuống biển. Nhưng, say mê tiếng đàn giong hát của nhà thơ, một con cá heo đã bơi đến cứu chàng thoát chết.

VIOLA - Ôi! Ước gì ta lọt được vào, giả làm người hầu công nương ấy cho đến khi nào cơ hội chín muồi mới lộ hành tung với đời.

THUYỀN TRƯỞNG - Việc ấy thật khó mà thực hiện được, vì nàng không chịu tiếp ai đâu, kể cả công tước.

VIOLA - Thuyền trưởng ạ, cách cư xử của bạn thật ngay thẳng. Và mặc dầu tạo hóa thường hay quây kín điều xấu xa, ô uế bằng một bức tường mỹ miều, riêng về bạn, ta vẫn tin rằng bạn có một tâm hồn phù hợp với tính cách hào hoa phong nhã bề ngoài. Ta xin bạn - và ta sẽ trả công bạn hậu hĩ - hãy giấu kín đừng để mọi người biết ta là ai và hãy giúp ta, vì sự cải trang ngẫu nhiên này sẽ rất hợp với ý đồ của ta. Ta sẽ vào hầu hạ vị quận công đó: bạn sẽ giới thiệu với quận công ta là một viên quan thị. Việc đó có thể bỏ công khó nhọc của bạn đấy. Bởi vì ta có thể hát và nói với quận công bằng nhiều loại âm nhạc⁽¹⁾ khiến ta rất xứng đáng làm kẻ hầu cận của chàng. Những gì khác có thể xảy ra, ta sẽ phó mặc cho thời gian. Chỉ cần bạn nương theo ý ta mà kín miệng hộ thôi.

THUYỀN TRƯỞNG - Tiểu thư hãy là thị thần của quận công và tôi sẽ câm như hến! Nếu lưới tôi bép xép, xin trời chọc mù mắt tôi.

VIOLA - Cảm ơn bạn. Xin bạn hãy đưa ta đi.

Vào

CẢNH III

Một căn phòng trong nhà Ólivia

Ngài Tôby Belts⁽²⁾ và Maria ra

TÔBY BELTS' - Tội vạ gì mà cháu gái ta cứ tự giày vò vì cái chết của anh trai như thế nhỉ? Ưu phiền là kẻ thù của cuộc sống, chắc chắn vậy.

⁽¹⁾ Ở một số nước châu Âu thời xưa, có tục lệ hoạn một số ca sĩ nam để giữ cho có giọng nữ cao (soprano). Người ta không nhớ tục ấy có từ bao giờ, chỉ biết rằng lần đầu tiên một ca sĩ bị hoạn nhằm mục đích này xuất hiện ở Anh là vào năm 1600.

⁽²⁾ Tôby Belch - Belch có nghĩa là ợ, khạc, hàm chỉ là nhân vật này luôn say sưa chè chén.

MARIA - Lạy Chúa, ngài Tôby, đêm hôm ngài nên về sớm hơn một chút. Cháu gái ngài, tức tiểu thư cháu, rất trách cứ về giờ giấc thất thường của ngài đấy.

TÔBY - À, thà để tiểu thư trách cứ còn hơn là tiểu thư bị trách cứ.

MARIA - Nhưng ngài cũng phải tự kiểm chế mình trong những giới hạn vừa phải của trật tự chứ.

TÔBY - Kiểm chế! Còn ai tự kiểm chế mình tốt hơn ta nữa. Bộ quần áo này đem mặc vào mà chèn chén cũng tốt chán, cả đôi ủng này cũng vậy; nếu không đúng thế thì cứ lấy dây nó treo cổ búng nó lên.

MARIA - Ngài cứ rượu chè be bét thế này thì rồi đến thân tàn ma dại mất thôi. Hôm qua, cháu thấy tiểu thư nói về chuyện ấy đấy; và cả về cái ông hiệp sĩ rồ dại mà tối nọ ngài đưa về để theo đuổi tiểu thư nữa.

TÔBY - Ai kia? Andru Êighiutsic ấy à?

MARIA - Phải, chính ông ta.

TÔBY - Anh ta chẳng kém cạnh ai ở xứ Ilyria này.

MARIA - Thế thì có liên quan gì?

TÔBY - Sao, anh ta được hưởng mỗi năm ba nghìn đồng tiền vàng⁽¹⁾ mà.

MARIA - Đào, nhưng tất cả những đồng tiền vàng ấy chỉ một năm là sẽ hết nhẵn: ông ta rất rồ dại và hoang toàng.

TÔBY - Hừ, người chỉ nói vậy! Anh ta biết gáy cổ để cầm, nói ba bốn thứ tiếng vanh vách từng chữ, không cần nhìn sách và có đủ mọi thiên bẩm tốt đẹp.

MARIA - Quả đúng thế thật, gần như là bẩm sinh ấy. Bởi vì, không những rồ dại, ông ta còn chúa hay gây gỗ nữa. Và nếu ông ta không có thiên bẩm của kẻ nhất gan để làm nhục bớt nhuệ khí gây gỗ thì, theo ý những người khôn ngoan, ông ta sẽ mau chóng có thêm cái thiên bẩm đi vào nhà mồ đấy ạ.

TÔBY - Những kẻ nói vậy về anh ta là phường trộm cắp. Vả lại, chúng là những tên nào đó?

MARIA - Họ còn nói thêm rằng ông ta đêm nào cũng chè chén say sưa với ngài đấy ạ.

⁽¹⁾ Nguyên văn: đồng đơcốt (ducat), loại tiền vàng hồi ấy thông dụng cho cả châu Âu.

TÔBY - Để chúc sức khỏe cho cháu gái ta, thì chừng nào cổ họng còn thông, ta còn uống và uống ở ngay trên đất Ilyria này. Kẻ nào không dám uống mừng cháu gái ta cho đến khi đầu óc quay cuồng như con cù, là đồ hèn nhất, đê mạt. Này, cô ả! *Castiliano vulgo*⁽¹⁾. Ngài Andru Mặt Trời Đỏ⁽²⁾ đến kia rồi.

Ngài Andru Ëighiutsic ra

ANDRU - Ngài Tôby Belts! Xin chào ngài Tôby Belts'.

TÔBY - Ngài Andru thân mến!

ANDRU - Chúa phù hộ cô, thưa mỹ nương.

MARIA - Không dám, Chúa phù hộ ngài.

TÔBY - Lân la đi, ngài Andru, lân la đi⁽³⁾!

ANDRU - Gì kia ạ?

TÔBY - Hầu gái của cháu tôi.

ANDRU - Thưa quý nương Lânlađi⁽³⁾, tôi ước ao được quen thân hơn.

MARIA - Tên tôi là Mery, thưa ngài.

ANDRU - Thưa quý nương Mery Lânlađi...

TÔBY - Lầm rồi, hiệp sĩ ạ: "lân la đi" có nghĩa là hãy giáp mặt cô ta, hãy xáp lại gần, tán tỉnh, tấn công cô ta.

ANDRU - Lạy Chúa, tôi chả dám gạ gần cô ta ở chỗ đông người này. Có phải "lân la đi" nghĩa là thế không?

MARIA - Tạm biệt các ngài.

TÔBY - Hiệp sĩ Andru, chú mình để cô ta bỏ đi như thế thì sẽ chẳng bao giờ còn mặt mũi nào mà rút gươm ra khỏi vỏ nữa đâu!

ANDRU - Quý nương bỏ đi như thế thì tôi sẽ chẳng bao giờ còn mặt mũi nào mà rút gươm ra khỏi vỏ nữa. Thưa mỹ nương, mỹ nương ngờ mình nắm những thẳng góc trong tay đó chẳng?

⁽¹⁾ Tôby nói trật, chính ra là *Castiliano volto*, tiếng Caxtơ nghĩa là sửa soạn bộ mặt của người vùng Caxtơ. Ý nói: hãy giữ bộ mặt nghiêm trang.

⁽²⁾ Nguyên văn: *Agueface*. Tên nhân vật này, *Aguecheek* chiết tự làm hai là *Ague* (cơn sốt) và *cheek* (má), Tôby chơi chữ gọi chệch đi thành *Agueface*, *face* là mặt. Chúng tôi chuyển thành biệt hiệu Mặt Đỏ.

⁽³⁾ Nguyên văn: *Accost*, nghĩa là lại gần, tiếp cận. Tôby muốn gợi ý cho Andru tán sát Maria. Andru không hiểu, tưởng ông ta giới thiệu tên cô gái. Chúng tôi dịch là: Lânlađi, cốt tạo một chuỗi âm hình lơ lơ, phảng phất một tên người Âu.

MARIA - Thưa ngài, tôi có nắm tay ngài đâu.

ANDRU - Ô, nhưng rồi quý nương sẽ nắm; đây, tay tôi đây.

MARIA - À, thưa ngài “tư tưởng vốn tự do”. Xin ngài hãy khoắc tay vào hũ rượu cho nó ướt đi⁽¹⁾.

ANDRU - Vào đâu, nương nương yêu dấu? Cái ẩn dụ của nương nương nghĩa là thế nào?

MARIA - Tay ngài khô khốc⁽²⁾, thưa ngài.

ANDRU - Tôi cũng nghĩ vậy, tôi không đến nỗi ngu si đến nỗi đến thế, tôi có thể giữ cho bàn tay mình khô chứ. Nhưng cái câu nói giỡn của cô nương là thế nào nhỉ?

MARIA - Là một câu nói giỡn khô, thưa ngài.

ANDRU - Những cái đó, cô nương sẵn lòng phải không?

MARIA - Ô, thưa ngài, nhiều lắm, đến tận đầu ngón tay. Thế nhưng bây giờ buông tay ngài ra, lại chẳng sạch trơn.

Vào

TÔBY - Ôi, hiệp sĩ! Chú mình cần một li rượu Canari đấy. Đã có lần nào ta thấy chú mình ủ rũ thế này chưa nhỉ?

ANDRU - Theo tôi thì chưa bao giờ: trừ phi tôn ông thấy ma men đánh quỵ tôi. Đôi khi, tôi nghĩ mình chẳng thông minh sáng láng gì hơn một con chiên đạo Gia tô hay một người bình thường. Nhưng có lẽ tại tôi chén thịt bò tợn quá nên hại đến trí khôn.

TÔBY - Nhất định rồi.

ANDRU - Nếu biết vậy thì tôi chừa thịt bò quách đi cho xong. Mai tôi sẽ phóng ngựa trở về nhà thôi, tôn ông Tôby ạ.

TÔBY - Pourquoi⁽³⁾, hiệp sĩ thân mến?

ANDRU - *Pourquoi* nghĩa là gì? Là về hay không về? Giá mà tôi dành những thời giờ tập đấu gươm, khiêu vũ và săn gấu để học các thứ tiếng có phải hơn không. Ôi! Giá mà tôi theo đòi nghiệp văn chương!

⁽¹⁾ Nguyên văn: Xin ngài hãy đem tay mình đến nơi chèn chén mà cho nó ướt rượu đi.

⁽²⁾ Câu này có thể hiểu theo hai nghĩa: một là tay ngài không có gì cả; hai là ngài không có tình yêu. Ở Anh thời bấy giờ, người ta cho rằng bàn tay những người đang yêu bao giờ cũng nhâm nhấp mồ hôi.

⁽³⁾ Tiếng Pháp trong nguyên bản: *Tại sao*.

TÔBY - Nếu thế thì đầu tóc chú mình đã đẹp ra đáng.

ANĐRU - Liệu biết nghệ thuật, tóc tôi có đỡ hơn không?

TÔBY - Hẳn đi rồi. Bởi vì chú mình thấy đấy, nó không quăn tự nhiên.

ANĐRU - Nhưng mà nó cũng khá hợp với tôi đấy chứ, có phải không?

TÔBY - Rất hợp. Nó rũ rượi như sợi lanh trên cái gậy quăn sợi ấy. Thế nào cũng có bữa một mụ nội trợ nào đó kẹp đầu chú vào giữa hai chân mà đánh suốt.

ANĐRU - Thật đấy, mai tôi sẽ về nhà thôi, tôn ông Tôby ạ. Cháu gái ngài sẽ chẳng chịu tiếp ai đâu. Mà dù có chẳng nữa thì cũng chẳng đến lượt tôi, có thể cực bốn lấy một như vậy. Đích thân tay quận công ở sát vách đây cũng rắp ranh giương cung bắn sẻ mà.

TÔBY - Cháu gái ta sẽ chẳng nhận lời với quận công đâu. Nàng không chịu se duyên với ai ở thứ bậc cao hơn mình, cả về cơ ngơi, tuổi tác lẫn về trí tuệ. Ta đã nghe thấy nàng thế vậy. Chắc, nàng đã nói là như đinh đóng cột, chú mình ạ.

ANĐRU - Tôi sẽ ở lại thêm một tháng nữa. Tôi là một kẻ tâm tính kỳ quặc nhất trên đời. Tôi rất khoái khiêu vũ trá hình và đôi khi vui chơi thâu đêm suốt sáng.

TÔBY - Hiệp sĩ, chú mình có giỏi cái trò nhảy nhót đó không?

ANĐRU - Không thua bất kỳ ai ở Ilyria, trừ những người hơn tôi. Tuy nhiên, tôi chẳng tự so sánh với một ông già đâu.

TÔBY - Chú mình cử nhất ngón gì trong điệu khoái hoạt vũ?

ANĐRU - Tôi có thể đi bài nhảy dê ngon ơ, thật đấy.

TÔBY - Còn ta thì có thể đi bài thịt cừu ngon ơ⁽¹⁾.

ANĐRU - Và cái ngón nhảy hậu thì dứt khoát tôi chẳng chịu kém ai ở Ilyria.

TÔBY - Thế tại sao lại giấu biệt những cái ấy đi? Tại sao lại lấy một

⁽¹⁾ Tôby chơi chữ; thành ngữ *to cut a caper* nghĩa là *nhảy cẫng lên*, nhưng tách riêng ra, động từ *to cut* nghĩa là *cắt*, còn *caper*, theo từ nguyên, là do tiếng Ý *capriola* (con hoẵng hoặc con dê) và có hai nghĩa: *cái nhảy cẫng* và *cây bạch hoa*. *To cut the mutton* dịch từng chữ là *cắt thịt cừu*, tức là *ăn thịt cừu*. Đùi cừu thường ăn với nước sốt nụ bạch hoa.

tấm màn che những tài năng ấy đi? Phải chăng vì sợ nó bắt bụ như tấm hình ả Mol⁽¹⁾? Tại sao, trên đường đi lễ nhà thờ, chú mình không nhảy điệu khoái hoạt vũ và trở về nhà theo điệu luân vũ? Ta mà như chú mình thì đi dạo mát, ta cũng làm một bài hí vũ, đi tiểu tiện cũng diễn một đường nhất bộ vũ. Chú mình muốn cái gì mới được chứ? Thử hỏi thế gian này có phải là chỗ để giấu kín những tài, đức không? Ta nghĩ thiệt tình: theo cái cấu tạo đẹp đẽ của nó, bộ giò của chú mình đúng là được sao khoái hoạt vũ chiếu mệnh chứ chả phải chơi.

ANDRU - À, bộ giò tôi chắc lắm, và đi tất đỏ vào thì bánh ra đáng. Ta đi kiểm chút gì say sưa tí chẳng?

TÔBY - Thì chúng ta còn có việc gì khác nữa? Chẳng phải là chúng ta sinh ra với ngôi sao Kim Ngưu chiếu mệnh đó sao?

ANDRU - Sao Kim Ngưu! Đó là huyết sườn và tim⁽²⁾.

TÔBY - Không phải, hiệp sĩ ạ, đó là huyết bắp chân và đùi. Nào, chú mình thử một đường nhảy dê cho ta xem. Ha ha! Cao nữa lên! Ha ha! hảo, hảo!

Vào

CẢNH IV

Một phòng trong lâu đài của quận công

Valentin và Viola trong trang phục đàn ông, ra

VALENTIN - Nếu quận công tiếp tục sủng ái bạn như thế này thì bạn có cơ thăng tiến nhiều đấy, Xêzariô ạ. Quận công mới biết bạn có ba ngày mà đã thân thuộc vậy.

⁽¹⁾ Một gái giang hồ nổi tiếng cuối thế kỷ XVI và đầu thế kỷ XVII, tên thật là Mery Frith, biệt hiệu là Mol Cát hầu bao. Vừa là chủ nhà thổ, vừa trộm cắp, vừa tàng trữ đồ ăn cắp. Hay mặc quần áo đàn ông. Hồi ấy, một cửa hiệu ở Luân Đôn thường bày ảnh ả này, phủ sau một tấm màn che để khỏi bụ. Ai muốn xem phải trả tiền trước (khoảng vài ba xu) chủ hiệu mới nhắc vải che ra.

⁽²⁾ Theo y học chiêm tinh hồi đó, mỗi bộ phận của cơ thể đều có một chòm sao chiếu.

VIÔLA - Hẳn bạn sợ quận công tính khí thất thường hay sợ tôi chênh mảng nên mới thắc mắc về chuyện người có tiếp tục sủng ái tôi nữa hay không. Phải chăng trong ưu ái, người không được thủy chung như nhất?

VALENTIN - Không phải thế đâu, xin bạn tin ở tôi.

VIÔLA - Xin cảm ơn bạn. Quận công đang đến kia kia.

Quận công, Curiô và những người tùy tùng ra

QUẬN CÔNG - Có ai thấy Xêzariô đâu không?

VIÔLA - Tôi đây, xin sẵn sàng chờ lệnh ngài, thưa đức ông.

QUẬN CÔNG - Các người hãy lui ra một lát. Xêzariô, người đã biết gần hết đầu đuôi câu chuyện. Cuốn sách tâm tình tặn trong linh hồn sâu kín của ta, ta đã mở cho người xem. Vậy, chàng trai trẻ, người hãy đến chỗ nàng, chớ có chịu để họ không cho vào, cứ đứng ì ở cửa nhà nàng và bảo họ rằng người sẽ mọc rễ ở đấy kỳ đến khi nào được nàng tiếp.

VIÔLA - Thưa đức ông cao cả, nếu nàng đắm mình trong sầu muộn, tới mức như người ta đồn đại thì chắc nàng sẽ chẳng khi nào cho tôi được yết kiến đâu.

QUẬN CÔNG - Người cứ làm náo động lên và bất chấp mọi phép lịch sự, chứ đừng về không.

VIÔLA - Ví thử như tôi được hầu chuyện nàng thì sao?

QUẬN CÔNG - Thì hãy bày tỏ niềm đam mê say đắm của tình ta. Hãy thuyết về lòng trung thành tha thiết của ta khiến cho nàng phải kinh ngạc. Người diễn đạt những dần vật của ta sẽ rất hợp. Tuổi trẻ của người sẽ khiến nàng chú ý hơn là một sứ giả có dáng mạo nghiêm trang.

VIÔLA - Thưa đức ông, tôi lại không nghĩ thế.

QUẬN CÔNG - Chàng trai trẻ thân yêu, hãy tin là như vậy. Bởi vì kẻ nào bảo người là nam tử tức là nói ngược với tuổi thanh xuân đẹp đẽ của người: môi nàng Diana cũng không mịn màng và tươi thắm hơn. Tiếng người thổ thê như giọng thiếu nữ thanh tân, cao vút và lạnh lạnh. Mọi nét đều phù hợp với một vai nữ. Ta biết sao chiếu mệnh người rất ứng với công việc này... (*với đám tùy tùng*) - Cử bốn, năm người đi theo Xêzariô. Hay nếu các người muốn thì cứ theo đi tất cả. Bởi vì giờ đây, tốt nhất là ta được một mình. Hãy thành công trong việc này và người sẽ được sống tự do như chủ người, và tài sản này sẽ là của người.

VIOLA - Tôi sẽ làm hết sức mình để chinh phục người đẹp của đức ông. (*Nói một mình*) - Ôi, cuộc giao tranh mới éo le làm sao! Dù ta phải đi cầu hôn ai chẳng nữa, trước sau ta vẫn chỉ muốn cùng chàng chung chăn gối.

Vào

CẢNH V

Một căn phòng trong nhà Olivia

Maria và anh hề vào

MARIA - Nay, hãy nói cho ta hay người vừa đi đâu biệt tăm, kéo dừng hòng ta hé môi đủ lột một sợi chỉ để cất lời biện bạch cho người. Tiểu thư sẽ treo cổ người vì tội vắng mặt đấy.

HÊ - Cứ để tiểu thư treo cổ ta lên. Trên đời này, kẻ chết treo thẳng cẳng chẳng cần phải sợ sắc cờ nào.

MARIA - Người hãy nói rõ ý ra xem.

HÊ - Hẳn sẽ chẳng thấy gì để mà sợ cả.

MARIA - Một câu trả lời quá sơ sài. Ta có thể nói cho người biết thành ngữ "Tôi không sợ sắc cờ nào" gốc gác ở đâu ra.

HÊ - Ở đâu vậy, hả cô nương Mery?

MARIA - Ở các cuộc chiến tranh mà ra. Trong chiến tranh, người ta có thể mạnh dạn thốt ra những điều rồ dại.

HÊ - Ô, Chúa ban trí lự cho những người khôn ngoan. Còn những kẻ rồ dại thì hãy để họ dùng tài năng của mình.

MARIA - Dù sao đi nữa, người cũng sẽ bị treo cổ vì tội vắng mặt lâu đến thế. Hoặc giả bị đuổi cổ ra. Đàng nào cũng thế.

HÊ - Xử giáo hay thì tránh được hôn nhân dở. Còn đuổi đi thì đã có mùa hè bù lại, lo gì⁽¹⁾.

⁽¹⁾ Mùa hè trùng với vụ làm đồng, nô bộc trong các gia đình quý tộc thường chênh máng công việc nhà chủ, lên đi làm công cho nông dân để kiếm thêm.

MARIA - Vậy là người đã nhất quyết rồi phải không?

HÊ - Cũng chẳng phải thế. Nhưng dù sao ta cũng đã nhất quyết về hai điểm.

MARIA - Hai điểm ở hai cái móc cài quần⁽¹⁾ chứ gì: nếu một cái gãy thì còn cái kia, nhưng nếu cả hai cùng gãy thì quần người sẽ tụt xuống đó.

HÊ - Quả là giáo hoạt. Rất giáo hoạt. Tốt lắm, cô mình cứ theo cách của cô mình. Nếu thuyết được tôn ông Tôby chứa rượu thì cô mình là một nàng Evơ bằng xương bằng thịt thông tuệ không kém bất kỳ ai ở Ilyria.

MARIA - Thôi đi, ông mãnh, đừng có liến thoắng nữa. Tiểu thư đến kia kìa. Liệu mà biện bạch cho khéo mới hồng trót lọt.

Vào

HÊ - Trí khôn, mi hãy giúp ta bông lơn cho thật hóm hỉnh. Những kẻ ngờ có mi thường hay tỏ ra khờ dại. Còn ta, vốn chắc chắn là thiếu mi, thì lại có thể được coi là người khôn ngoan. Bởi vì Quinapalox đã nói thế nào nhỉ? “Thà làm một gã dại khôn còn hơn làm một kẻ khôn dại”.

Olivia cùng với Malvôliô ra

- Chúa phù hộ cho tiểu thư!

OLIVIA - Đuổi tên gốc đi khỏi đây.

HÊ - Này các người, không nghe thấy gì ư? Đuổi tiểu thư đi khỏi đây.

OLIVIA - Đi đi, người là một tên hề nhạt. Ta không cần đến người nữa. Ngoài ra, người lại tỏ ra bất lương.

HÊ - Đó là hai cái khuyết điểm có thể sửa chữa bằng cách cho thêm muối và khuyên bảo tử tế. Bởi vì thêm muối mắm cho gã hề nhạt, y sẽ khỏi nhạt. Bảo kẻ bất lương phải sửa chữa, nếu y sửa chữa, y sẽ không bất lương nữa; nếu y không tu tỉnh được thì hãy để kẻ chuyên nghề vá víu sửa cho y. Bất cứ cái gì đã sửa đi là chỉ thành vá víu: đức hạnh một khi sa sẩy sẽ thành vá chằng với tội lỗi; và tội lỗi cải hối thì vá víu bằng đức hạnh. Nếu cái tam đoạn luận này dùng được thì cứ thế là xong. Nếu không thì kiếm phương thuốc nào? Không làm gì có kẻ mọc sừng thực thụ,

⁽¹⁾ Chữ *point* vừa có nghĩa là điểm, vừa có nghĩa là móc cài quần. Maria chơi chữ, dùng theo nghĩa dưới.

ngoại trừ đại họa, và sắc đẹp chỉ là một bông hoa. Tiểu thư ra lệnh đuổi tên ngốc đi. Do đó, ta nhắc lại, đuổi tiểu thư đi.

OLIVIA - Ta ra lệnh cho họ điếu cổ người đi.

HÊ - Sai lầm đến cực độ! Tiểu thư ạ, *cucullus non facit monachum*⁽¹⁾. Nói cách khác là óc ta đâu phải toàn bã đậu, mađonna⁽²⁾ thân mến, cho phép ta chứng minh rằng tiểu thư là một tên ngốc.

OLIVIA - Liệu người có làm được điều đó không?

HÊ - Làm rất khéo ấy chứ lì, mađonna thân mến ạ.

OLIVIA - Thế thì chứng minh đi.

HÊ - Muốn vậy, ta phải khảo vấn tiểu thư về giáo lý đã: nào, con chuột nhất của đức hạnh, hãy trả lời ta.

OLIVIA - Được, vì không có trò gì khác, ta cho phép người.

HÊ - Mađonna thân mến, tại sao nàng lại âu sầu?

OLIVIA - Vì anh trai ta đã qua đời, hê ạ.

HÊ - Chắc hẳn linh hồn lệnh huynh ở dưới địa ngục, mađonna nhỉ.

OLIVIA - Ta biết linh hồn anh ta ở trên thiên đàng, đồ điên ạ.

HÊ - Mặt ủ mảy chau vì nỗi linh hồn ông anh ở trên thiên đàng, thế mới càng ngốc chứ. Chư ông, hãy điếu cổ tên ngốc này khỏi đây.

OLIVIA - Malvôliô, người thấy tên hê này thế nào? Hẳn có tiến bộ đấy chứ?

MALVÔLIÔ - Vâng. Và hẳn sẽ tiến bộ cho đến khi giãy chết: sự già nua làm người khôn ngoan tàn lụi nhưng lại khiến kẻ rồ dại đậm khá hơn.

HÊ - Vậy thì cầu Chúa làm cho ông mau già để cho sự rồ dại của ông tăng tiến hơn, ông bạn ạ. Ngài Tôby hẳn sẽ sẵn sàng thề độc rằng ta không phải là cáo già, nhưng chắc chắn sẽ chẳng dám đánh cuộc đến hai xu rằng ông bạn không phải là điên.

OLIVIA - Hẳn nói vậy đấy, người bảo sao, Malvôliô?

MALVÔLIÔ - Tôi lấy làm lạ là tiểu thư lại khoái một tên vô lại cần cỗi như thế. Hôm nọ tôi thấy hẳn cứng lưỡi chịu thua một tên

⁽¹⁾ Tiếng Latinh: chiếc áo ngoài không làm nên ông thầy tu, nghĩa là đừng có trông mặt mà bắt hình dong, đừng xét người theo bề ngoài.

⁽²⁾ Tiếng Ý chỉ Đức bà Maria đồng trinh. Đây nghĩa là tiểu thư.

hề tầm thường chẳng có đầu óc gì hơn một phiến đá. Đó, tiểu thư xem hấn đã cụt hứng rồi đấy. Chỉ cần đừng có cười và đừng tạo cơ hội cho hấn, là hấn sẽ câm họng. Tôi tuyên bố là những con người khôn ngoan mà cũng há hốc mồm ra cười hô hố trước cái kiểu pha trò này, tôi coi họ cũng chẳng hơn gì đám hề điên.

ÔLIVIA - Ô, Malvôliô, người phát ốm lên vì tự ái và rối loạn khẩu vị rồi. Người đại lượng, đường đường chính chính và phóng khoáng, thì những gì người xem như đạn đại bác, họ cũng coi bằng mũi tên bắn chim sẻ. Một gã hề có môn bài chẳng khi nào ngậm máu phun người, mặc dù y chỉ chuyên báng bỗ, cũng như một người nổi tiếng khôn ngoan chẳng phải báng ai, mặc dù suốt đời chỉ chuyên bài bác.

HỀ - Chà chắc thần Mercuya phú cho tiểu thư cái tài trí trá⁽¹⁾ nên tiểu thư mới nói hay nói tốt cho hề như vậy!

Maria lại ra

MARIA - Thưa tiểu thư, ở ngoài cổng có một chàng quý tộc trẻ rất muốn được hầu chuyện tiểu thư.

ÔLIVIA - Có phải ở chỗ quận công Orxinô đến không?

MARIA - Thưa tiểu thư, tôi không rõ. Đó là một trang thanh niên tuấn tú và có nhiều bộ hạ đi theo.

ÔLIVIA - Thế ai trong số gia nhân của ta ngăn gã lại?

MARIA - Thưa tiểu thư, ngài Tôby, người bà con của tiểu thư.

ÔLIVIA - Người hãy ra kéo ông ấy đi khỏi hộ ta. Ông ấy chỉ toàn nói nhảm nói nhí, thật gớm ghiếc!

Maria vào

- Malvôliô, người ra xem: nếu là người của quận công thì bảo ta ồm hoặc không có nhà; tùy người muốn nói gì thì nói, miễn là khước từ họ.

Malvôliô vào

⁽¹⁾ Mercuya là thần Thương mại và Trộm cắp, tượng trưng cho sự man trá. Nguyên văn câu này là: *Now Mercury induce thee with leasing, for thou speak'st well of fools*. Các nhà nghiên cứu Shakespeare còn chưa thống nhất về sự chính xác của chữ dùng. Bản của Uoboton (Warburton) thay chữ *leasing* (nói dối) bằng *pleasing* (hùng biện). Chúng tôi cho rằng chữ *leasing* hợp lý hơn, đúng với biểu tượng của Mercuya hơn.

- Giờ người đã thấy lối pha trò của người cổ lỗ biết chừng nào, khiến ta phát ngáy chưa.

HÈ - Madonna, tiểu thư đã nói thay cho chúng ta, như thể con trai đầu lòng của tiểu thư là một gã hề được thần Jupite nhồi óc vào đầy sọ vậy! Bởi vì kìa, một người bà con đầu óc bã đậu nhất của tiểu thư đang đến kìa.

Ngài Tôby Belts' ra

ÔLIVIA - Lạy Chúa tôi, giở say giở tỉnh! Gã đứng ngoài cổng là người thế nào, chú?

TÔBY - Một nhà quý tộc.

ÔLIVIA - Một nhà quý tộc! Quý tộc nào?

TÔBY - Đó là một nhà quý tộc ở đây... phải giở cái lũ hề này⁽¹⁾! Thế nào, gã ngáy!

HÈ - Chào ngài Tôby.

ÔLIVIA - Chú ơi, làm sao chưa bánh mắt ra chú đã say la đà như vậy?

TÔBY - La cà ư? Ta cóc sợ la cà⁽²⁾. Có một gã ở ngoài cổng ấy.

HÈ - Cha chả, gã như thế nào?

TÔBY - Quý tha ma bắt gã đi, ta cũng bắt cần. Hãy tin lời ta. Phải, rồi đâu cũng hoàn đấy cả thôi.

Vào

ÔLIVIA - Hề, một người say rượu giống như cái gì?

HÈ - Giống một kẻ chết đuối, một gã hề và một thằng điên: uống quá mức một chén thì thành hề, quá hai chén thành điên và quá ba chén thì chết đuối.

ÔLIVIA - Người hãy đi tìm nghiệm tử quan⁽³⁾ đến khám cho chú ta vì ông ấy đã đến mức thứ ba, ông ấy đang chết đuối đấy. Hãy đi và trông nom ông ấy cho ta.

HÈ - Ông ấy mới đến mức điên thôi, madonna ạ. Hề này sẽ trông coi tên điên ấy.

⁽¹⁾ Nguyên văn: *pickle - herrings* nghĩa là hề, chứ không phải là cá mòi muối như nhiều bản Pháp văn đã dịch nhầm.

⁽²⁾ Ôlivia dùng chữ *lethargy* (trạng thái hôn mê), Tôby nghe chệch ra là *lechery* (phóng dăng).

⁽³⁾ Một loại quan chức phụ trách việc khám nghiệm tử thi thời xưa.

Malvôliô lại ra

MALVÔLIÔ - Thừa tiểu thư, gã trai trẻ nọ thề độc rằng sẽ nói chuyện với tiểu thư bằng được. Tôi bảo y là tiểu thư ốm: y xưng là y thừa hiểu như thế và vì vậy mới đến hầu tiếp tiểu thư. Tôi bảo tiểu thư đang ngủ: y nói điều đó y cũng biết trước rồi, do đó mới đến yết kiến tiểu thư. Biết nói gì với y bây giờ, thừa tiểu thư? Y bất chấp mọi lời khước từ.

ÔLIVIA - Bảo y rằng ta không tiếp.

MALVÔLIÔ - Tôi đã bảo y thế rồi. Và y nói là y sẽ chôn chân ở trước cửa nhà ta như cây cột trước nhà viên quận trưởng⁽¹⁾ và sẽ biến thành một cái chân ghế dài cho đến khi nào được hầu chuyện tiểu thư.

ÔLIVIA - Y là cái giống gì?

MALVÔLIÔ - À, cũng thuộc giống người cả thôi.

ÔLIVIA - Cung cách ra sao?

MALVÔLIÔ - Cung cách rất tệ: y nhất định đòi nói chuyện với tiểu thư, dù tiểu thư muốn hay không.

ÔLIVIA - Y thuộc loại nhân vật nào và tuổi tác ra sao?

MALVÔLIÔ - Gọi là đàn ông thì khí non mà gọi là thiếu niên thì quá lớn. Tựa như một cái mầm đậu trước khi thành hạt đậu, hay một trái táo ương sắp đến độ chín. Y ở mức nhỡ nhỡ nhàng nhàng, khoảng giữa tuổi người lớn và thiếu niên. Coi bộ y rất được sủng ái và ăn nói giảo hoạt lắm. Tuồng như y vừa cai sữa mẹ xong.

ÔLIVIA - Cho y vào. Gọi tùy nữ cho ta.

MALVÔLIÔ - Tùy nữ, tiểu thư gọi.

Vào

Maria lại ra

ÔLIVIA - Đưa mạng đây, che mặt cho ta. Chúng ta lại nghe sứ giả của Orxinô một lần nữa.

Viôla và đoàn tùy tùng ra

VIÔLA - Xin hỏi ai là nữ chủ nhân kính mến của ngôi nhà này?

⁽¹⁾ Hôi ấy, trước cửa nhà các quận trưởng thường trồng một cây cột để niêm yết các việc công.

ÔLIVIA - Cứ nói với ta. Ta sẽ trả lời thay nàng. Có được không?

VIÔLA - Hồi giai nhân tuyệt thế, lòng lấy không gì sánh kịp, xin hãy bảo giùm tôi, đây có phải là nữ chủ nhân không, bởi vì tôi chưa bao giờ được thấy mặt nàng. Tôi chẳng đành lòng bỏ lỡ dịp đọc bài diễn từ của tôi vì, ngoài cái lễ văn chương tuyệt cú, tôi còn mất bao công sức mới học thuộc được. Xin hai mỹ nương chớ giấu cợt tôi. Tôi đây rất dễ động lòng, kể cả với thái độ xúc phạm nhỏ nhất.

ÔLIVIA - Công tử, người từ đâu tới?

VIÔLA - Tôi không thể nói gì hơn những điều tôi đã học và câu hỏi này không có trong vai của tôi. Hảo cô nương, xin nàng vui lòng cho tôi một dấu hiệu nhỏ nào đó đảm bảo nàng là nữ chủ nhân của ngôi nhà này để tôi có thể bắt đầu bài diễn từ của tôi.

ÔLIVIA - Người có phải là kép hát không?

VIÔLA - Quả tình là không. Tuy nhiên, trước nanh vuốt quỷ thần, tôi xin thề rằng tôi không phải là vai tôi đang đóng. Chẳng hay tiểu thư có phải là nữ chủ nhân nhà này không?

ÔLIVIA - Nếu ta không lạm quyền tiếm vị, thì chính thế.

VIÔLA - Nếu quả tiểu thư là nữ chủ nhân thì chắc chắn có lạm quyền đấy. Bởi vì những gì tạo hóa phú cho tiểu thư để ban phát đâu có phải để giữ lấy một mình. Nhưng điều này không thuộc sứ mệnh của tôi: tôi sẽ tiếp tục bài diễn từ ca ngợi và sau đó sẽ bày tỏ với tiểu thư điều cốt tủy của thông điệp tôi mang đến.

ÔLIVIA - Hãy đi thẳng vào điểm mấu chốt trong đó: ta miễn cho người những lời ca ngợi.

VIÔLA - Ôi! Tôi đã mất bao công phu để học và bài văn thật là thơ mộng.

ÔLIVIA - Vậy lại càng dễ bề là giả dối. Ta xin người hãy gác nó lại. Ta nghe nói người đã ngược ngạo ở ngoài cổng nhà ta và ta cho phép người vào là vì tò mò, chứ không phải để nghe người. Nếu người không điên thì hãy đi khỏi đây. Nếu người biết điều thì hãy ngắn gọn. Giờ không phải lúc ta rảnh trí để nghe nói chuyện phiếm.

MARIA - Công tử có căng buồm nhỏ neo đi không nào? Mời công tử đi theo ngả này.

VIÔLA - Không, thủy thủ ạ. Ta còn dong thuyền nơi đây giây lát nữa. Xin tiểu thư kính mến hãy xoa dịu vị hộ pháp⁽¹⁾ của mình đi một chút.

ÔLIVIA - Hãy nói ta nghe ý định của người.

VIÔLA - Tôi là một sứ giả.

ÔLIVIA - Chắc chắn là người phải truyền đạt một vấn đề gì gồm ghiếc, nên mào đầu mới dễ sợ đến thế. Nhiệm vụ của người là gì, nói đi.

VIÔLA - Việc đó chỉ dành cho tai tiểu thư nghe mà thôi. Tôi không mang đến lời tuyên chiến nào, cũng chẳng đòi triều cống. Tôi cầm cành ô liu nơi tay. Lời tôi nói ra chan chứa hòa bình.

ÔLIVIA - Vậy mà người đã bắt đầu thật thô lỗ. Người là thế nào? Người muốn gì?

VIÔLA - Sở dĩ tôi tỏ ra thô lỗ là do tôi học ở cách người ta tiếp đãi tôi. Còn tôi là gì và tôi muốn gì thì điều đó kín mật như sự trinh tiết. Với tai tiểu thư, đó là thiêng liêng; với bất kỳ người nào khác lại thành phạm tục.

ÔLIVIA - Hãy lui ra để chỗ này riêng cho chúng ta. Ta sẽ nghe cái điều thiêng liêng đó.

Maria và đoàn tùy tùng vào

- Nào, tráng sĩ. Bài văn của người thế nào?

VIÔLA - Tiểu thư vô vàn thương mến...

ÔLIVIA - Một thứ học thuyết tiện lợi, trong đó có thể phải bỏ chính nhiều điều ấy. Bài văn của người nằm ở nơi nào?

VIÔLA - Ở trong lòng Orxinô.

ÔLIVIA - Trong lòng Orxinô! Ở chương mục nào trong lòng ông ta?

VIÔLA - Trả lời đúng theo quy cách thì nó ở chương đầu của trái tim quân công.

ÔLIVIA - Ô! Thế thì ta đã đọc rồi: cái đó toàn là tà đạo. Người còn điều chi cần nói nữa không?

VIÔLA - Xin quý tiểu thư cho tôi được chiêm ngưỡng dung nhan.

ÔLIVIA - Chủ người có giao cho người nhiệm vụ thương thuyết

⁽¹⁾ Ngày xưa, các tiểu thư quý tộc thường có những người hộ vệ rất to lớn. Câu này hàm ý giễu cợt vì Maria là người rất nhỏ nhắn.

với dung nhan ta chẳng? Người đi lạc ra ngoài đề bài văn của người rồi đó. Nhưng thôi ta sẽ vén màn lên cho người thấy bức tranh (*Bỏ mạng che mặt*) - Nhìn xem, tráng sĩ, ban nãy ta thế nào, giờ đây vẫn vậy: bức chân dung có đến nỗi xấu xí không?

VIÔLA - Tuyệt tác, nếu như đó hoàn toàn là công trình của Thượng đế.

ÔLIVIA - Thực vàng chẳng phải thau đâu, tráng sĩ ạ. Mưa gió dãi dầu cũng chẳng lặt phai.

VIÔLA - Chính bàn tay dịu dàng và khéo léo của tạo hóa điểm tô màu hồng sắc trắng trên vẻ đẹp thực sự hài hòa này. Thưa công nương, công nương sẽ là người đàn bà độc ác nhất trần đời nếu như mai đây công nương mang nhan sắc kiều diễm này xuống tuyến đài mà không để lại cho thế gian lấy một bản sao.

ÔLIVIA - Ô! Tráng sĩ. Ta không đến nỗi nhẩn tâm thế đâu: ta sẽ phát hành nhan sắc của ta làm nhiều bản. Ta sẽ liệt kê nó, mỗi phần và mỗi chi tiết sẽ được ghi chú trong chúc thư của ta, chẳng hạn như, một là: một đôi môi khá đỏ; hai là: một cặp mắt màu xám có đủ cả mí; ba là: một cổ, một cằm, và vân vân. Phải chăng người được phái đến để định giá ta?

VIÔLA - Tôi thấy công nương là người như thế nào rồi: công nương kiều kỳ quá xá. Song, dù công nương có là quý dữ, nàng vẫn kiều diễm. Chúa công và chủ tôi yêu nàng. Ôi! Một mối tình như vậy không thể lấy gì đền đáp, dù nàng có được phong làm Nữ hoàng sắc đẹp độc nhất vô nhị.

ÔLIVIA - Ông yêu ta như thế nào?

VIÔLA - Với một dạ tôn thờ, với chan chứa lệ tuôn, với những lời than van dậy sấm yêu đương, với những tiếng thở dài bốc lửa.

ÔLIVIA - Chúa công người đã biết rõ ý ta. Ta không thể yêu ông được. Tuy nhiên, ta đoán chắc ông là người đức độ, ta biết ông cao quý, giàu sang, tiền nhiều đất rộng, tươi trẻ và trong trắng. Theo lời đồn đại rộng rãi, thì ông là người phóng khoáng tự do, có học vấn và dũng cảm. Và về vóc dáng, cốt cách bẩm sinh, là người duyên dáng dễ thương. Song ta không thể yêu ông được. Hẳn ông đã biết câu trả lời từ lâu rồi mới phải.

VIÔLA - Nếu như tôi yêu tiểu thư với ngọn lửa nhiệt tình của chủ

tôi, với niềm đau khổ như vậy, sống dở chết dở như vậy, tôi sẽ coi lời từ chối của tiểu thư là vô nghĩa. Tôi sẽ không chấp nhận thế.

ÔLIVIA - Vậy người sẽ làm gì?

VIOLA - Tôi sẽ dựng một túp lều bằng cành dương liễu⁽¹⁾ trước cổng nhà tiểu thư và gọi hồn mình đang bị cầm tù trong ngôi nhà này. Tôi sẽ viết những khúc ca trung thực về tình yêu bị rẻ rúng để cất cao giọng hát trong đêm sâu. Tôi sẽ gào tên tiểu thư cho núi đồi vọng lại dư âm, cho tiếng rì rào lao xao của không trung cũng kêu lên "Ôlivia"! Ô! Tiểu thư sẽ không yên ổn được giữa những đông gió của trời đất, kỳ cho đến khi tiểu thư động lòng thương tôi.

ÔLIVIA - Ta chắc người có thể làm thế. Gia thế người ra sao.

VIOLA - Cao hơn tài sản của tôi, tuy rằng tình cảnh tôi cũng khá: tôi là dòng quý tộc.

ÔLIVIA - Hãy nói với chúa công người: ta không thể yêu ông được. Bảo ông đừng cử ai đến nữa, trừ phi là người tình cờ ghé qua đây cho ta biết, ông phản ứng ra sao về việc này. Tạm biệt. Cảm ơn người đã cất công khó nhọc. Hãy vì ta mà tiêu món lộ phí này.

VIOLA - Tôi đâu phải là kẻ đưa tin lấy công, thưa công nương. Xin hãy giữ lại túi tiền ấy. Người cần được phần thưởng là chủ tôi, chứ không phải là tôi đây. Cầu cho ái tình sẽ biến thành đá trái tim kẻ nào được công nương yêu và sự nhiệt thành của công nương cũng bị rẻ rúng như mối tình nồng cháy của chủ tôi. Tạm biệt người đẹp tàn nhẫn.

Vào

ÔLIVIA - "Gia thế người ra sao?" "Cao hơn tài sản của tôi, tuy rằng tình cảnh tôi cũng khá: tôi là dòng quý tộc". Ta dám cam đoan rằng chàng đúng là thế. Lời lẽ, diện mạo, tay chân chàng, hành vi và trí tuệ chàng đủ gần cho chàng năm tấm gia huy. Khoan, khoan nào, chớ có vội vàng quá như thế! Giá chủ lại là người hầu cận có phải tốt biết mấy! Sao thế này! Chẳng lẽ người ta lại mắc bệnh tương tư nhanh chóng đến thế chăng? Ta cảm thấy hình như những đức tính tốt đẹp của chàng trai

⁽¹⁾ Dương liễu là thứ cây tượng trưng cho tình yêu bất hạnh.

trẻ ấy thắm lên một cách tế nhị và vô hình lách vào mắt ta.
Thôi được, cứ để như thế. Này, Malvôliô!

Malvôliô lại ra

MALVÔLIÔ - Dạ, thưa tiểu thư, tôi đây.

ÔLIVIA - Người hãy chạy theo cái gã sứ giả ương ngạnh, người của quận công ấy: y cố tình để lại chiếc nhẫn này bất chấp ý muốn của ta. Bảo với y rằng ta không nhận, rằng ta mong y đừng có phỉnh phờ chúa công y hoặc nuôi dưỡng hy vọng của ông ta: ta không vừa đôi phải lứa với ông. Nếu ngày mai, gã trai trẻ ấy tới đây, ta sẽ cho y biết lý do tại sao lại như vậy. Nhanh lên, Malvôliô.

MALVÔLIÔ - Xin tuân lệnh tiểu thư.

Vào

ÔLIVIA - Ta làm điều gì chính ta cũng không hay. Và ta e rằng con mắt ta đã đánh lừa lý trí ta⁽¹⁾. Ôi định mệnh, hãy tỏ rõ uy lực của người: chúng ta không làm chủ được bản thân mình. Những gì là thiên định sẽ phải đến và xin hãy cứ như vậy.

Vào

⁽¹⁾ Nguyên văn: ... and fear to find

Mine eye too great a flatterer for my mind.

Về câu này, có nhiều ý kiến không nhất trí giữa các nhà bình giải. Jonxơn (Johnson) đề nghị nên hiểu là: "Tôi sợ mắt tôi phản lại tôi khiến chàng trai đoán được tình cảm của tôi". Mêzon (Mason) cho rằng Ôlivia định nói: "Tôi sợ mắt tôi đánh giá Xêzariô quá cao, khiến tôi không cưỡng nổi ấn tượng đó". Còn ý kiến của Molaun (Malone): "Tôi e rằng con mắt tôi đã dụ dỗ lý trí tôi".

Chúng tôi nghiêng về cách lý giải của Molaun.

HỒI HAI

CẢNH I

Bờ biển

Antôniô và Xêbaxchiên ra

ANTÔNIO - Công tử không lưu lại thêm nữa ư? Hay công tử muốn tôi đi theo công tử.

XÊBAXCHIÊN - Không, tôi đâu dám phiền bạn nữa. Sao chiếu mệnh tôi đầy hắc khí. Số phận rủi ro của tôi có thể lây sang bạn. Cho nên tôi mong bạn cho phép tôi gánh lấy tai họa một mình. Để cho chuyện gì không hay xảy đến với bạn thì quả là lấy oán báo ân.

ANTÔNIO - Dù sao cũng xin cho tôi biết công tử định đi đâu?

XÊBAXCHIÊN - Quả thật tôi cũng không biết nữa, bạn ạ. Hành trình ấn định của tôi hoàn toàn lông bông. Nhưng tôi nhận thấy bạn rất tế nhị, không moi móc những gì tôi muốn giữ kín. Cho nên, điều đó khiến tôi càng phải tự mình thổ lộ để đáp lễ. Vậy Antôniô, hẳn bạn biết tên tôi là Xêbaxchiên chứ không phải là Rôđêrigô như tôi đã nói. Cha tôi là Xêbaxchiên vùng Mexalin mà tôi biết bạn đã từng nghe nói tới. Cha tôi chết đi, để lại bản thân tôi và em gái tôi cùng sinh một giờ; phải chi nếu trời thương, thì chúng tôi cũng đã kết thúc cuộc đời đồng thời như vậy. Nhưng bạn ạ, bạn đã làm thay đổi cơ sự đó, bởi vì khoảng một giờ trước lúc bạn vớt tôi lên khỏi biển dử, em tôi đã chết đuối.

ANTÔNIO - Ôi chao!

XÊBAXCHIÊN - Một thiếu nữ mà nhiều người cho là đẹp, mặc dầu rất giống tôi, bạn ạ. Nhưng mặc dầu tôi không dám quá tin vào sự đánh giá ấy, tôi vẫn mạnh dạn tuyên bố rằng em tôi có một trí tuệ mà kể cả sự ghen ghét cũng phải chịu là hoàn mỹ. Em đã chìm sâu trong nước biển mặn rồi, bạn ạ, song dường như tôi lại một lần nữa nhận chìm sâu hơn trong nước mắt kỷ niệm về em.

ANTÔNIO - Xin thứ lỗi cho tôi đã tiếp đãi công tử quá xoàng xĩnh.

XÊBAXCHIÊN - Ô Antônio thân mến! Thứ lỗi cho tôi đã làm bạn vất vả.

ANTÔNIO - Nếu công tử yêu tôi không nỡ giết, xin hãy cho tôi làm kẻ hầu hạ công tử.

XÊBAXCHIÊN - Nếu bạn không muốn hủy bỏ việc bạn đã làm, nghĩa là giết chết kẻ bạn đã vớt lên, thì xin bạn chớ nghĩ vậy. Xin tạm biệt bạn ngay bây giờ thôi; lòng tôi tràn đầy thương mến. Và tôi vẫn còn rất giống tính mẹ tôi nên chỉ cần một xúc động nhỏ nữa là đôi mắt này sẽ phản tôi mà trào lệ mất. Tôi phải đến cung đình của Orxinô đây. Tạm biệt.

ANTÔNIO - Cầu cho tất cả thần thánh đi theo phù hộ công tử! Ta có nhiều kẻ thù ở cung đình của Orxinô, nếu không chẳng bao lâu ta sẽ gặp công tử ở đó. Nhưng, dù sao mặc lòng, ta mến yêu công tử đến mức coi khinh mọi hiểm nghèo, và ta sẽ tới.

Vào

CẢNH II

Một đường phố

Viôla ra; Malvôliô theo sau

MALVÔLIÔ - Có phải anh mới gặp nữ bá tước Ôlivia đấy không?

VIÔLA - Phải, thưa ông. Từ bấy đến giờ, cứ thông dong bước một, tôi vừa tới đây thôi.

MALVÔLIÔ - Nữ bá tước trả lại anh cái nhẫn này. Lẽ ra anh tự mình

cầm lấy mang về, thì ta đỡ mất công đuổi theo. Ngoài ra, nữ bá tước còn dặn thêm là anh nên để cho chủ anh tuyệt vọng và biết dứt khoát rằng nữ bá tước không ưng ông ta đâu. Còn một điều nữa là anh đừng có bao giờ to gan trở lại công cán cho ông ta, trừ phi là để phúc trình xem chủ anh đón nhận chuyện này ra sao. Nay, cầm lấy.

VIÔLA - Nữ bá tước đã nhận chiếc nhẫn từ tay tôi. Tôi không chịu cầm lại đâu.

MALVÔLIÔ - Nay, anh kia, anh dần dỗi vút nó cho nữ bá tước. Và ý nữ Bá tước muốn là nó được trả lại cũng bằng cách ấy. Nếu nó bỏ bèn để anh cúi xuống nhặt lấy, thì đây, nó nằm trước tầm mắt anh đó. Nếu không, ai bắt được là của người ấy.

Vào

VIÔLA - Mình không hề để lại chiếc nhẫn nào cho nàng cả: vậy công nương này muốn gì đây? Cầu trời đừng có xui khiến cho vẻ bề ngoài của ta mê hoặc nàng! Nàng đã đắm đuối nhìn mình. Đúng vậy, đến nỗi là mình tưởng như con mắt nàng đã làm lưới nàng riu lại, vì nàng nói năng không có mạch lạc, câu được câu chăng. Chắc chắn là nàng yêu mình rồi. Nỗi đam mê của nàng bày mưu mồi ta trở lại thông qua tên sứ giả cục cằn này. Không nhận nhẫn của chúa công ta! Mà nào chủ ta có gửi tặng gì đâu! Chính ta mới là đối tượng: nếu sự tình đúng là như thế, thì, tội nghiệp công nương, thà nàng đi yêu một giấc mộng còn hơn. Thuật cải trang, ta thấy mi là một thứ tệ hại mà kẻ gian ác có thể lợi dụng được rất nhiều. Kẻ trá ngụy muốn in hằn dấu vết vào trái tim mềm như sáp của đàn bà, thật mới dễ làm sao! Than ôi! Đâu phải tại bản thân chúng ta, nguyên do chính là sự mềm yếu của chúng ta thôi. Bởi lẽ người ta bẩm sinh như thế nào, vẫn nguyên vậy thôi. Cơ sự này rồi sẽ ra sao? Chủ ta yêu nàng tha thiết. Còn ta, con quái vật đáng thương, ta cũng say mê chàng như thế. Và nàng, vì lầm lẫn, hình như lại phải lòng ta. Chuyện này rồi sẽ xoay vần thế nào? Nếu ta là nam, mối tình đối với chủ ta sẽ ở vào thế tuyệt vọng. Vì ta lại là nữ, nên than ôi, nàng Ôlivia tội nghiệp sẽ phải thốt ra những tiếng thở dài vô vọng xiết bao! Ôi thời gian! Chính người cần phải cỗi mối này, chứ không phải ta. Cái nút này quá chặt, ta làm sao đủ sức gỡ rồi.

Vào

CẢNH III

Một căn phòng trong nhà Ólivia

Ngài Tôby Belts' và Andru Ëighiutsic ra

TÔBY - Lại gần đây, hiệp sĩ Andru. Quá nửa đêm chưa đi ngủ tức là dậy sớm đó. Và *diluculo surgere*⁽¹⁾, chú mình hiểu chứ...

ANDRU - Thật tình là tôi không hiểu. Nhưng tôi hiểu rằng đi ngủ muộn tức là đi ngủ muộn.

TÔBY - Một kết luận sai lầm. Ta ghét cái đó như một cái bình không rượu vậy. Quá nửa đêm vẫn còn thức và sau đó đi ngủ, tức là sớm sủa. Cho nên đi ngủ sau nửa đêm là đi ngủ sớm. Chẳng phải cuộc sống của chúng ta bao gồm bốn nguyên tố đó sao?

ANDRU - Quả là người ta nói thế thật. Nhưng tôi thiết nghĩ cuộc sống của chúng ta bao gồm ăn và uống thì đúng hơn.

TÔBY - Chú mình quả là một bậc học giả. Vậy ta hãy ăn và uống. Này Maria, nghe ta bảo! Cho một chai vang đây!

Hề ra

ANDRU - Kìa, tên hề đến đấy.

HỀ - Kính chào quý vị thân mến! Nhị vị đã thấy bức tranh "Ba ta"⁽²⁾ bao giờ chưa?

TÔBY - Chào đồ con lừa. Ta hát một bài luân xướng khúc nào.

ANDRU - Quả thật gã hề này có một giọng hay tuyệt. Tôi sẵn sàng bỏ ra bốn mươi silinh đổi lấy bắp giò và giọng hát ngọt ngào của y. Nói thật tình, đêm qua, nhà người pha trò rất có duyên khi kể về Pigrôgrômităx và bọn Vepiơn đi qua phân tuyến Kiubăx. Rất cừ, thật đấy. Ta đã gửi cho người sáu xu để tặng người tình. Nhận được chưa?

⁽¹⁾ *Diluculo surgere saluberrimum est* (dậy sớm là điều rất lành mạnh), một câu ví dụ trích trong cuốn ngữ pháp Latinh của Lilly rất phổ biến trong các trường học, hầu như ai cũng biết. Câu trả lời tiếp theo của Andru chứng tỏ sự dốt nát cao độ của y.

⁽²⁾ Theo Henli (Henley), ở đây Shakespeare ám chỉ tấm biển treo ở một quán rượu, vẽ hai con lừa với dòng chữ: chúng ta là ba con lừa.

HÊ - Tôi đã cất kín tiền thưởng của hiệp sĩ. Bởi vì mũi Malvôliô chẳng phải là cái cán roi, bàn tay người đẹp của tôi thì trắng muốt và bọn nô tì đâu phải là những tử điểm.⁽¹⁾

ANĐRU - Tuyệt! Nói cho cùng, đó là câu hóm hình nhất. Bây giờ, hát một bài nào.

TÔBY - Tiếp tục đi. Đây, thưởng cho người sáu xu: làm một bài đi.

ANĐRU - Đây, ta cũng thưởng sáu xu. Khi một hiệp sĩ đã cho là ra cho...

HÊ - Nhị vị thích tình ca hay đạo đức ca.

TÔBY - Tình ca, tình ca.

ANĐRU - Ấy, ấy, ta bắt cần đạo đức.

HÊ - *Đi đâu tha thân, em yêu?*

Dừng nghe anh kể đôi điều gần xa

Tình anh chung thủy thiết tha

Cất thành tiếng hát mặn mà ái ân.

Khi lên bổng, lúc xuống trầm

Người thương em hỡi, gót chân hãy dừng

Hành trình trăm lối ngàn phương

Vẫn về đích cuối: yên ương xum vầy.

ANĐRU - Thật là tuyệt vời!

TÔBY - Hảo, hảo!

HÊ - *Tình yêu ư? Nào phải chuyện tương lai*

Niềm vui hiện tại giòn tiếng cười hiện tại

Có chắc gì đâu, những gì sẽ tới

Nhiều nhận chi mà trì hoãn đến ngày mai

Hôn anh đi, em ngọt ngào tuổi đôi mươi

Ngày xuân pha phôi mảnh lụa đào trước gió.

ANĐRU - Giọng hát nuốt nà làm sao, đúng thế đấy, đúng như ta đây là hiệp sĩ chân chính vậy.

TÔBY - Một giọng truyền cảm.

⁽¹⁾ Ý nói: Malvôliô hay dòm ngó, người yêu tôi thì hay tiêu pha, còn tôi thì cần tiền uống rượu.

ANDRU - Thật vậy, rất êm ái và truyền cảm.

TÔBY - Nghe bằng mũi thì du dương đến độ truyền cảm. Nhưng này, ta phải uống cho quay cuồng trời đất chứ⁽¹⁾? Ta phải đánh thức giống cú mèo dậy bằng một bài luân xương khúc⁽²⁾ khả dĩ bắt cả ba hồn chín vía tên thợ dệt⁽³⁾ phiêu diêu khỏi thần xác chứ? Đồng ý không nào?

ANDRU - Nếu ngài có lòng yêu tôi thì ta hãy cứ thế mà làm: tôi hát luân xương ngon như chó gặm xương vậy.

HÊ - Lạy Đức mẹ, đúng thế, hiệp sĩ ạ, nhiều con chó gặm xương nghe mùi như hát luân xương ấy⁽⁴⁾.

ANDRU - Nhất định rồi. Ta làm bài “Đồ vô lại” nhé?

HÊ - Bài “Câm mồm, đồ vô lại” ấy à, hiệp sĩ? Nếu vậy, tôi sẽ bắt buộc phải gọi ngài là đồ vô lại mất, hiệp sĩ ạ.

ANDRU - Đây không phải là lần đầu ta buộc kẻ khác gọi ta là đồ vô lại. Bắt đầu đi, gã hê. Mở đầu là: “Câm mồm”.

HÊ - Nếu tôi câm mồm thì tôi bắt đầu làm sao được?

ANDRU - Khá thật. Lại đây, bắt đầu nào.

Họ hát một bài luân xương khúc, Maria ra

MARIA - Các ngài làm cái trò gì om xòm lên như mèo gào vậy. Nếu tiểu thư tôi mà không gọi lão quản gia Malvôliô lên và sai lão tổng cổ các ngài ra khỏi cửa, thì từ rầy đừng có tin lời tôi nữa.

TÔBY - Tiểu thư là một thím khách⁽⁵⁾, còn chúng ta là các chính trị gia. Gã Malvôliô là đồ mô phạm rởm, còn “Ba người vui nhộn là

⁽¹⁾ Nguyên văn: *the welkin dance* là điệu vũ của bầu trời. Ý nói: uống rượu say đến mức tưởng như bầu trời nhảy múa.

⁽²⁾ Một lối hát đuổi, người nọ tiếp người kia. Thường do ba người hát.

⁽³⁾ Thời đó, những người thợ dệt thường thích được coi là nhạc sĩ. Theo một thứ triết lý tiêu dao dòng Arixtôt hồi bấy giờ, người ta cho rằng mỗi người có ba linh hồn: linh hồn thực vật, linh hồn động vật và linh hồn duy lý.

⁽⁴⁾ Anh hê chơi chữ, xô Andru. Andru nói: *I am dog at a catch*. Thành ngữ *to be dog at something* có nghĩa là rất thạo về một cái gì đó, nhưng *dog* lại là chó. *Catch* vừa có nghĩa là luân xương khúc vừa là bắt lấy, chộp lấy. Câu của anh hê: ... “*some dogs will catch well*”, nghĩa đen là: có những con chó bắt mồi rất cừ. Chúng tôi dịch thoát lấy ý.

⁽⁵⁾ Nguyên văn: *Catatan*, tiếng thổ âm chỉ người Trung Quốc.

chúng ta"⁽¹⁾. Ta chẳng phải là đồng tông với tiểu thư hay sao? Ta chẳng phải cùng huyết thống với tiểu thư hay sao? Tiểu thư với tiểu thiếp quái gì⁽²⁾!

(hát) Ở Babylon có một chàng, tiểu thư ơi hỏi tiểu thư!

HÊ - Chu cha! Tôn ông mần tuồng hay thiệt.

ANDRU - A, khi nào cao hứng, tôn ông ra vai hề rất khéo và ta đây cũng thế. Tôn ông pha trò có duyên hơn, nhưng ta thì lại tự nhiên hơn.

TÔBY *(hát)* - Ôi! Ngày mười hai tháng chạp!...

MARIA - Lạy Chúa tôi, có im đi không!

Malvôliô ra

MALVÔLIÔ - Các ông nội, các ông điên chẳng? Hay các ông bị ma ám? Đầu óc các ông, phong độ và tư cách các ông để đầu mà đêm hôm khuya khoắt thế này còn khua mồm lên như một lũ hàn nôi hàn xoong ấy? Các ông định biến nhà tiểu thư tôi thành một cái quán rượu hay sao mà cứ gào những bài hát thợ giày của các ông lên, không buồn hạ thấp giọng? Các ông không còn biết kiêng kỵ nơi nào, không còn biết nề ai, không còn lý gì đến giờ giấc, nhịp phách nữa hẳn?

TÔBY - Nay chú mày, bọn ta hát đúng nhịp phách đầu vào đấy. Xéo đầu mà chết treo đi cho rảnh!

MALVÔLIÔ - Ngài Tôby, tôi cần phải nói thẳng với ngài. Tiểu thư tôi sai tôi thưa với ngài rằng, tuy thù dai ngài với tư cách là người thân thích, tiểu thư vẫn hoàn toàn không đồng tình với những sự bừa bãi của ngài. Nếu ngài từ bỏ những thói luông tuồng, thì ngài sẽ được hoan nghênh trong nhà này; bằng không và nếu ngài muốn chia tay với tiểu thư, tiểu thư sẽ sẵn sàng chào từ biệt ngài.

TÔBY *(hát)* - Vĩnh biệt em yêu, anh phải lên đường.

MARIA - Ngài Tôby, xin ngài thôi đi cho.

⁽¹⁾ Một câu thường hay gặp trong nhiều ca khúc cổ của Anh. Có lẽ xuất xứ từ một vở kịch của Joóc Pil (George Peele) nhan đề *Theo Old Wines Tale* (Câu chuyện về rượu nho lâu năm).

⁽²⁾ Nguyên văn: *Tillyvally*, từ dùng để tỏ ý miệt thị, không rõ nguồn gốc từ đâu. Xtivonz (Steevens), một nhà chú giải tác phẩm Shakespeare cho đó là một dạng biến thể của chữ Latinh *titivilitiun* (cái tầm phào, vô nghĩa).

HÊ (hát) - *Cuộc sống sắp tàn trong ánh mắt.*

MALVÔLIÔ - *Lại đến nước này nữa ư.*

TÔBY (hát) - *Nhưng ta chẳng bao giờ chết.*

HÊ - *Ngài Tôby, cái đó thì ngài nói phách rồi.*

MALVÔLIÔ - *Người nói vậy nghe được lắm.*

TÔBY (hát) - *Ta đuổi hấn đi chẳng?*

HÊ (hát) - *Ngài làm thế nào?*

TÔBY (hát) - *Ta thắng cánh tổng cổ hấn đi chẳng?*

HÊ (hát) - *Ồ, không, không, không, ngài chẳng dám thế đâu.*

TÔBY - “Không đúng nhịp phách!”. Chú mày nói bậy. Chú mày là cái thá gì ngoài chức quản gia? Chú mày tưởng chú mày là người đức độ thì trong nhà không còn có bánh ngọt và rượu bia nữa chẳng?

HÊ - *Lạy Nữ thánh An, thật chí lý. Và gừng cay xé cổ nữa chứ.*

TÔBY - *Người nói phải lắm. Thôi đi đi, chú mày, lấy ruột bánh mì mà cọ cái dây chuyền cổ⁽¹⁾ cho sạch. Maria, cho chai vang đây!*

MALVÔLIÔ - *Cô Maria, nếu cô coi trọng lòng sùng ái của tiểu thư hơn là sự khinh miệt, thì chớ có nổi dáo cho giặc. Tiểu thư sẽ biết mọi chuyện, xin thề với cô như vậy.*

Vào

MARIA - *Cút đi cho rảnh mắt.*

ANDRU - *Giá bây giờ làm thế nào thách được hấn ra bãi đấu gươm, rồi nuốt lời, không đến và biến hấn thành trò cười, thì khác nào cho một người đang đói uống rượu.*

TÔBY - *Hãy làm thế đi, hiệp sĩ. Ta sẽ viết giúp chú mình lời thách đấu. Hoặc giả ta sẽ truyền đạt bằng miệng nổi bất bình của chú mình với hấn.*

MARIA - *Ngài Tôby thân mến, xin hãy kiên nhẫn cho qua đêm nay. Từ lúc gã trai trẻ bên chỗ quận công gặp tiểu thư đến giờ, tiểu thư rất bồn chồn ngồi đứng không yên. Còn lão Malvôliô, xin cứ để mặc cháu xử trí. Nếu cháu mà không lừa được lão ta vào bẫy và biến lão thành trò tiêu khiển chung cho mọi người, thì đúng*

⁽¹⁾ Dạo đó, các quản gia thường đeo một dây chuyền kim loại ở cổ để phân biệt với các gia nhân khác.

là cháu không đủ trí khôn để nằm cho thẳng trong giường mình, ngài cứ yên trí thế. Cháu biết là cháu có thể làm được việc đó.

TÔBY - Nói cho chúng ta nghe, nói cho chúng ta nghe nào. Kể cho chúng ta đôi điều về hấn đi.

MARIA - Thưa ngài, đôi khi hấn ta như một kẻ Thanh giáo ấy.

ANDRU - Ô, giá biết thế thì ta cho hấn một trận nhừ tử?

TÔBY - Sao, vì hấn là một kẻ Thanh giáo ư? Chú mình có lý do gì sâu sắc không, hiệp sĩ.

ANDRU - Tôi không có lý do gì sâu sắc để làm thế, nhưng tôi cũng có khá đủ lý do.

MARIA - Hấn ta là một gã Thanh giáo đốn mạt, hoặc luôn luôn là một kẻ xu thời nịnh bợ. Một con lừa kênh kiệu học lõm không cần sách, rồi à uôm thốt ra toàn những lời đao to búa lớn. Một kẻ dương dương tự đắc nhất trần đời, tưởng mình ưu tú đến nỗi tin rằng tất cả những ai nhìn hấn đều phải lòng hấn. Và chính dựa vào cái tật xấu ấy của hấn mà cháu có cơ hội rất thuận tiện để trả thù.

TÔBY - Vậy cô em sẽ làm thế nào?

MARIA - Cháu sẽ vờ đánh rơi một bức thư tình bí hiểm trên đường hấn đi. Trong đó, cháu sẽ tả màu râu của hấn, hình dáng chân cẳng hấn, dáng đi, khoe mắt nhìn của hấn, trán hấn, cho đến nước da hấn để hấn nhận ra đích xác là mình. Cháu có thể viết rất giống tiểu thư, cháu gái của ngài. Nhìn qua, sẽ khó mà phân biệt được chữ cháu với chữ tiểu thư.

TÔBY - Hay lắm. Ta ngửi thấy một diệu kế.

ANDRU - Tôi cũng đánh hơi thấy vậy.

TÔBY - Hấn sẽ nghĩ lá thư cô em đánh rơi là của cháu gái ta và nàng phải lòng hấn.

MARIA - Chính thế, dự định của cháu là thả một con ngựa mỗi màu sắc như thế đó.

TÔBY - Và con ngựa của cô em sẽ biến hấn thành con lừa.

MARIA - Biến hấn thành con lừa, điều đó khỏi cần phải nghi ngờ.

ANDRU - Ôi! Sẽ thú vị biết bao!

MARIA - Một trò giải trí thật đế vương, xin đảm bảo với các vị như vậy. Tôi biết thế nào hấn cũng mắc mưu tôi. Tôi sẽ bố trí hai vị

và anh hề nữa là ba - nếu anh ta muốn - nấp ở chỗ hắt sẽ nhặt được thư. Các vị hãy quan sát hắt xử trí như thế nào. Còn đêm nay, thì hãy đi nằm và hãy mơ đến chuyện đó. Tạm biệt.

Vào

TÔBY - Chúc ngủ ngon, Penthixilio⁽¹⁾.

ANĐRU - Thật là một cô gái ưu tú.

TÔBY - Cô ta là một con chó nhỏ chính nòi và rất kính mến ta.

ANĐRU - Cả tôi nữa cũng có thời được kính mến.

TÔBY - Ta đi ngủ đi thôi, hiệp sĩ. Chú mình cần phái người về lấy thêm tiền tiêu đây.

ANĐRU - Nếu tôi không chinh phục được cháu gái ngài, thì thật cùng đường mặt vận cho tôi.

TÔBY - Cứ cho người về lấy tiền đi, hiệp sĩ ạ. Nếu chung cục, chú mình không chiếm được nàng thì cứ gọi là đồ con ngựa cụt đuôi.

ANĐRU - Nếu tôi không thành công, xin ngài chớ có tin tôi nữa và muốn coi là thế nào tùy ý.

TÔBY - Thôi, lại đây. Ta sự làm tí rượu vang hâm. Muộn quá rồi, ngủ quá giờ nữa. Lại đây, hiệp sĩ. Nào, hiệp sĩ.

Cùng vào

CẢNH IV

Một căn buồng trong lâu đài của quận công

Quận công, Viola, Curiô và một số người khác ra

QUẬN CÔNG - Cho ta nghe chút nhạc. Chào các bạn. Này Xêzariô thân mến, cái khúc hát, cái bài ca ngày xưa, cũ kỹ, chúng ta nghe đêm hôm qua ấy mà, ta nghĩ nó làm dịu bớt nỗi niềm của ta khá nhiều, hơn cả những điệu nhẹ nhàng và những chủ đề

⁽¹⁾ Bà chúa nữ kị binh đã đến cứu viện thành T'roa, bị Asin giết.

lập đi lập lại của cái thời kỳ khoái hoạt, quay cuồng ngày nay.
Nào, cho ta nghe một câu thôi.

CURIÔ - Thưa đức ông, người hát bài đó không có ở đây ạ.

QUẬN CÔNG - Y là ai?

CURIÔ - Là hề Fext, thưa đức ông. Một gã hề mà phụ thân công
nương Ôlivia ngày xưa rất ưa thích. Y đang ở quanh quần trong
nhà này thôi.

QUẬN CÔNG - Đi tìm y về đây. Và trong khi chờ đợi, hãy cử nhạc
điệu ấy.

Curiô vào. Nhạc

- Lại đây, chàng trai trẻ! Nếu có khi nào người mắc vào vòng
yêu đương, thì trong những day dứt ngọt ngào, hãy nhớ đến ta.
Bởi vì tâm tình ta hiện giờ ra sao, thì những người yêu chân
thành cũng vậy: bất nhất và thất thường trong mọi hành vi
khác, trừ trong hình ảnh bất di bất dịch của người thương.
Người thấy điệu nhạc này thế nào?

VIÔLA - Nó rộn vang âm hưởng của trái tim, nơi tình yêu ngự trị.

QUẬN CÔNG - Người nói hay tuyệt. Ta dám lấy đời ta ra bảo đảm
rằng tuy tuổi người còn trẻ nhưng con mắt người đã đậu lại nơi
một khuôn mặt yêu dấu nào đó. Có đúng thế không?

VIÔLA - Nhờ lượng đức ông, có đôi chút ạ.

QUẬN CÔNG - Thuộc loại phụ nữ như thế nào?

VIÔLA - Tựa tựa như đức ông.

QUẬN CÔNG - Thế thì chẳng xứng đôi với người. Bao nhiêu tuổi?

VIÔLA - Trạc tuổi ngài, thưa đức ông.

QUẬN CÔNG - Lạy Chúa, già quá. Phụ nữ nên lấy người hơn tuổi
mình mới vừa đôi phải lứa, mới ngự được lâu bền trong trái tim
chồng. Bởi vì, thiếu hiệp ạ, dù đàn ông chúng ta có tự đề cao
đến đâu chẳng nữa, so với phụ nữ, những tưởng tượng của
chúng ta vẫn là phù phiếm và bấp bênh hơn, hao hức và dao
động hơn, mau lụi và tiêu tan hơn.

VIÔLA - Tôi có nghĩ điều đó, thưa đức ông.

QUẬN CÔNG - Vậy hãy kiếm một người yêu trẻ hơn người, kéo lòng
ưu ái của người sẽ không bền lâu. Bởi vì đàn bà như đóa hoa
hồng sớm nở tối tàn.

VIÔLA - Vây đó, than ôi, kiếp má hồng là thế! Giá được chết vào kỳ nở rộ huy hoàng nhất!

Curiô lại ra cùng với Hê

QUẬN CÔNG - A, anh bạn! Lại đây, hãy hát cái bài chúng ta nghe đêm qua. Xêzariô, chú ý nghe nhé. Bài hát cổ và mộc mạc. Những cô gái quay tơ và đan áo dưới nắng và những thiếu nữ chưa chồng xe sợi bằng những ống suốt, thường hay hát bài ấy. Nó là chân lý đơn sơ và nói về sự ngây thơ trong trắng của tình yêu như trong thuở xa xưa.

Hê - Thưa ngài, bắt đầu được chưa ạ?

QUẬN CÔNG - À, xin bạn hát đi.

Nhạc

HÊ (*hát*) - *Lại đây, tử thần, xin hãy đến mau
Cổ áo gỗ tùng buồn hãy mắc hồn đau
Bay đi, bay biến đi, hơi thở
Người đẹp bạo tàn giết ta thế đó
Khăn liệm trắng thì hài phủ lá thùy dương
Thôi! Sửa soạn đi! Ta đã sẵn sàng
Hơn ai hết, ta chân thành chia phần chết.*

*

* *

*Hoa thắm, xin đừng, xin đừng rắc
Trên cổ quan tài tối màu đen
Bạn hữu xin đừng, xin đừng khóc
Năm xương quàn trong linh cữu mọn hèn
Muôn ngàn tiếng thở dài xin nén lại
Cho tôi nằm một chốn rất bình yên
Để mai sau ai đó tình oan trái
Khỏi tìm đến mộ tôi trút lệ ưu phiền.*

QUẬN CÔNG - Đây, thưởng công khó nhọc của người.

HÊ - Thưa ngài, có khó nhọc gì đâu. Tôi chỉ thấy lạc thú trong ca hát, thưa ngài.

QUẬN CÔNG - Vây thì ta thưởng cho nỗi lạc thú của người.

HÊ - Thật chí lý, thưa ngài. Đôi khi lạc thú cũng cần được đền bù.

QUẬN CÔNG - Thôi nhé, cho người lui.

HÊ - Cầu cho thần Ưu sầu che chở ngài và áo ngài được may bằng thứ vải biến màu, bởi tâm linh ngài quả là một thứ ngọc đổi màu. Tôi muốn những con người kiên trinh như vậy đi biển cho họ xử lý mọi chuyện, không nhằm mục đích cụ thể nào. Bởi vì chính điều đó bao giờ cũng khiến hành trình vượt biển trở nên thú vị từ con số không. Xin tạm biệt.

Vào

QUẬN CÔNG - Còn ai nữa cũng lui ra nốt.

Curiô và đám tùy tùng vào

- Xêzariô, một lần nữa, người hãy cất công đến công nương độc ác ấy. Hãy nói với nàng rằng tình ta cao thượng hơn cả thể gian, không màng đến số đất đai đầy bùn nhơ và phần tài sản trời cho nàng hưởng thụ. Nói với nàng rằng ta cũng coi rẻ mọi tài sản như vậy. Nhưng chính nàng, điều thần diệu của tạo hóa, nữ hoàng của mọi châu ngọc, mới là cái thu hút hồn ta.

VIÔLA - Nhưng thưa đức ông, nếu nàng không yêu ngài thì sao?

QUẬN CÔNG - Ta không thể chấp nhận câu trả lời đó.

VIÔLA - Đúng thế. Nhưng giả sử có một cô gái yêu đức ông với nỗi dần vật trong tim, không kém gì ngài yêu Ôlivia. Đức ông không thể yêu lại nàng và bảo nàng thế! Vậy nàng có phải chấp nhận câu trả lời đó không?

QUẬN CÔNG - Không một lồng ngực phụ nữ nào đủ sức chịu được nhịp đập của một niềm đam mê mãnh liệt như tình yêu đã mang lại cho trái tim ta. Không một trái tim phụ nữ nào đủ lớn để chứa được chừng nấy. Họ không giữ được. Than ôi! Tình yêu của họ có thể gọi là nỗi thèm thuồng háo hức, không phải của tâm can, mà là của miệng lưỡi, nó có thể no nê, phát ngấy và ợ lên. Nhưng tình ta, cơn đói cũng như sức tiêu hóa của nó đều mệnh mang như biển cả. Người đừng có so sánh tình yêu một người đàn bà có thể dành cho ta với mối tình ta dâng cho Ôlivia.

VIÔLA - Nhưng tôi biết...

QUẬN CÔNG - Người biết gì?

VIÔLA - Biết rất rõ phụ nữ có thể yêu đàn ông như thế nào. Thực ra, lòng họ cũng chân thật như chúng ta. Cha tôi có một người

con gái. Chị ấy yêu một người say đắm đến mức, giả sử tôi là gái, có lẽ tôi cũng yêu đức ông như vậy.

QUẬN CÔNG - Và câu chuyện của nàng thế nào?

VIÔLA - Như tờ giấy trắng, thừa đức ông. Chị không bao giờ thổ lộ nỗi niềm mà cứ để mối tình thâm lặng, như con sâu ẩn trong chồi non, đục khoét làm phai lạt má hồng. Chị héo hon trong ưu tư, sầu muộn, xanh xao vàng vọt. Chị ngồi như thần Nhẫn nhục trên một tượng đài, mỉm cười với thương đau. Chẳng lẽ đó lại không phải là tình yêu chân chính hay sao? Đàn ông chúng ta nói nhiều hơn, thề thốt nhiều hơn. Nhưng kỳ thực, những điều chúng ta phô phang thường vượt quá lòng mình, vì chúng ta chứng minh trong thệ ước thì nhiều, mà trong tình yêu thì ít.

QUẬN CÔNG - Nhưng, chàng trai trẻ của ta, chị người đã chết vì mối tình đó ư?

VIÔLA - Tôi là tất cả các chị em gái và cả các anh em trai trong nhà cha tôi. Ấy thế mà tôi không biết. Thừa đức ông, vậy tôi phải đến chỗ công nương ấy ạ?

QUẬN CÔNG - Ấy đấy, chuyện ấy mới là mấu chốt. Hãy cấp tốc đến chỗ nàng, đưa cho nàng hạt ngọc quý này và bảo rằng mối tình của ta không thể khoan nhượng mảy may, không thể chấp nhận một sự khước từ nào.

Cùng vào

CẢNH V

Vườn nhà Olivia

Ngài Tôby Belts', Êighiutsic và Febion ra

TÔBY - Lại đây, Febion.

FEBION - Vâng, tôi sẽ đến chú: nếu tôi bỏ sót một chi tiết nhỏ nào của trò chơi này thì tôi sẽ phát điên lên mà chết mất.

TÔBY - Chú mày có khoái thấy cái tên xảo quyệt, bất lương, keo kiệt ấy bị nhục nhã ê chề không?

FEBIÔN - Tôi sẽ sương rơn, thưa ngài. Ngài biết đấy, hấn đã làm tôi thất sủng với tiểu thư vì một vụ săn gấu ở đây.

TÔBY - Để làm cho hấn phát khùng, chúng ta sẽ lại làm một cuộc săn gấu nữa. Và chúng ta sẽ đánh lừa hấn thất điên bát đảo lên. Ta sẽ làm thế chứ, hiệp sĩ Andru.

ANDRU - Nếu không làm thế thì thật phí cả đời chúng ta.

TÔBY - Cô bé tinh quái đến đây rồi.

Maria ra

- Chào viên ngọc Ấn Độ⁽¹⁾ của ta!

MARIA - Xin cả ba vị hãy nấp vào trong bụi ngâu này. Malvôliô đang đi xuống con đường này. Trong nửa tiếng đồng hồ, hấn điếu dưới ánh nắng, làm điếu làm bộ vênh vang với chính bóng mình. Hãy quan sát hấn để cười giễu cho đã đời. Bởi vì tôi biết lá thư này sẽ biến hấn thành một thằng ngốc trở trên. Vì thú vui đùa, hãy nấp vào đi! Còn mày, hãy nằm đây nhé (*Ném xuống một lá thư*): con cá đến kia rồi, nó ắt sẽ cắn câu.

Vào

Malvôliô ra

MALVÔLIÔ - Đó chỉ là tình cờ. Tất cả là tình cờ hết. Maria có lần nói với ta là nàng có lòng cảm mến ta. Và ta cũng đã nghe thấy chính nàng nói gần đúng như vậy, rằng nếu nàng yêu ai thì đó hấn là một người tựa tựa như ta. Vả lại, nàng đối đãi ta với một sự tôn trọng cao hơn hấn bất kỳ ai khác trong số kẻ hầu người hạ nàng. Ta nên nghĩ thế nào về điều đó nhỉ?

TÔBY - Rõ là một tên vô lại vênh vênh váo váo!

FEBIÔN - Ôi, lặng yên nào! Cứ ngắm xem hấn đang biến thành một con gà tây thuộc loại của hiếm: dưới bộ lông lò xo, hấn nghênh ngang điếu đi điếu lại mới ngộ làm sao!

ANDRU - Chà, tôi phải nện cho cái thằng đểu này một trận mới được!

TÔBY - Ta đã bảo im nào!

⁽¹⁾ Một số nguyên bản cũ in là *nettle of India*, với nghĩa là một loài động, thực vật hiếm (Zoophyte). Malone, nhà Shakespeare học nổi tiếng, đề nghị đọc là *metal of India*. Các bản sau này đều sửa như vậy.

MALVÔLIÔ - Trở thành bá tước Malvôliô!

TÔBY - A, thằng khốn kiếp!

ANĐRU - Bắn bỏ hắn, bắn bỏ hắn đi!

TÔBY - Im lặng! Im lặng!

MALVÔLIÔ - Về điểm này, cũng đã có thí dụ tương tự như thế: phu nhân Xt'retsy⁽¹⁾ chẳng đã lấy gã quân y⁽²⁾ đó sao.

ANĐRU - Quỷ bắt hắn đi!

FEBIÔN - Ô! Im đi nào! Hắn đang mơ đắm triền miên. Nhìn coi, óc tưởng tượng bơm hắn trương phình lên kia.

MALVÔLIÔ - Sau khi cưới nàng được ba tháng, ta ngồi trong tư thất...

TÔBY - Ôi! Cung nỏ đâu để ta bắn lòi mắt nó ra!

MALVÔLIÔ - Mình mặc áo dài nhung, ta gọi các cận thần đến quanh ta. Ta vừa ngủ ngày trở dậy, rời chiếc giường, nơi ta để lại Ôlivia đang thiêm thiếp giấc nồng...

TÔBY - Thiêu sống nó đi cho rồi!

FEBIÔN - Ô! Im, im lặng nào!

MALVÔLIÔ - Rồi với vẻ đường bệ, sau khi nghiêm trang đưa mắt nhìn quanh, ra ý bảo họ là ta biết địa vị của ta, cũng như ta muốn họ phải biết địa vị của họ, ta cho gọi người bà con Tôby của ta đến...

TÔBY - Phải tống giam và cùm nó lại!

FEBIÔN - Ôi! Im, im, im lặng nào!

MALVÔLIÔ - Bấy tên trong số bộ hạ của ta răm rắp tuân theo, đi ra tìm lão ta. Trong khi đó, ta cau mày và có thể là lên dây đồng hồ hoặc vôn vê cái... cái⁽³⁾... một đồ châu ngọc sang trọng nào đó. Tôby lại gần, nghiêng mình thi lễ trước mặt ta.

⁽¹⁾ *Lady of the Strachy*. Về chữ này, có nhiều diễn giải khác nhau giữa những nhà nghiên cứu Shakespeare. Uobotơn nêu ý kiến rằng các nhà văn Anh thời cổ gọi xứ Thrace là *Trachy*. Jonxơn thì cho đây là một điển cố chưa truy ra nguồn gốc. Theo Xmith (Smith), *strachy* từ tiếng Ý *Straccio* (nghĩa là quần áo) mà ra và Tôrinô (Torino), trong cuốn ngữ pháp của ông, cho biết chữ *Straccio* đọc là *xtratchi*. Xtivơnz phản đối, nói là người Ý không hiểu chữ *straccio* theo nghĩa Xmith nói và trong tiếng Anh không hề có chữ *strachy*; có lẽ, đây là sự lầm lẫn từ chữ *starchy* (phòng hồ quần áo) do động từ *to starch* mà ra.

⁽²⁾ Gia nhân trông coi phòng quần áo của các phu nhân quyền quý.

⁽³⁾ Malvôliô định nói cái dây chuyền, nhưng sức nhớ ra đó là dấu hiệu của kẻ tội tở, nên vội chữa.

TÔBY - Có nên để cho cái thằng cha này sống không nhỉ?

FEBIÔN - Dù có bị tứ mã phanh thây, hãy ngậm miệng lại đã!

MALVÔLIÔ - Ta giờ tay về phía ta lão như thế này, đập tắt nụ cười xuề xòa bằng một cái nhìn nghiêm nghị, giám sát...

TÔBY - Dễ thường lúc đó Tôby này không biết vả vào miệng mi hấn?

MALVÔLIÔ - Ta bảo: "Nè chú Tôby, số mệnh đã xe duyên cho tôi với cháu gái chú, vậy xin chú hãy để tôi sử dụng cái đặc quyền ăn nói này..."

TÔBY - Cái gì vậy?

MALVÔLIÔ - "Chú phải sửa đổi cái thói say sưa chè chén của chú đi".

TÔBY - Cút khỏi đây, đồ khốn kiếp!

FEBIÔN - Này, chịu nín nhịn một chút, kéo vớ lở hết cơ mưu bây giờ.

MALVÔLIÔ - "Ngoài ra chú còn phí phạm thời giờ vàng ngọc, đánh đu với một gã hiệp sĩ ngu xuẩn..."

ANDRU - Đúng là hấn nói tôi, chắc chắn thế.

MALVÔLIÔ - "Một gã hiệp sĩ Andru..."

ANDRU - Biết ngay là hấn nói mình! Bởi vì khối người gọi mình là đồ ngu mà.

MALVÔLIÔ - Cái gì thế này?

Nhặt bức thư lên

FEBIÔN - Giờ thì chú gà gô sắp rơi vào bẫy rồi.

TÔBY - Suyt! Cầu cho thần Hải hước xui khiến cho nó đọc to lên.

MALVÔLIÔ - Lạy Chúa! Đây là nét chữ viết của tiểu thư. Dích thị là những chữ C, những chữ U và những chữ T của nàng. Và những chữ P hoa, nàng vẫn thường viết như thế này. Không còn nghi ngờ gì nữa, đây đúng là bút tích của nàng.

TÔBY - Những chữ C, những chữ U và những chữ T của nàng, thế là cái quái gì?

MALVÔLIÔ (đọc) - *Gửi người yêu không quen biết, lá thư này và những lời chúc mừng tốt đẹp của em... quả là lời ăn tiếng nói của nàng! Xin vô phép mở dấu gấn xi này một cái nào. Khoan!*

Đúng là hình ản Lucrexo⁽¹⁾ nàng thường dùng để đóng triện đây mà. Đích thị là tiểu thư rồi. Thư này gửi cho ai vậy?

FEBIƠN - Thăng cha vào trông dứt đuôi rồi.

MALVÔLIÔ (đọc) - *Trời xanh thấu rõ nỗi lòng*

Người tôi yêu trộm nhớ thầm là ai?

Môi ơi, xin chớ hé lời

Niềm riêng đừng để ai người tỏ thông.

“Niềm riêng đừng để ai người tỏ thông”. Tiếp sau đó là gì? Nhịp vận thay đổi. “Niềm riêng đừng để ai người tỏ thông”. Giả sử đó là người, Malvôliô nhỉ!

TÔBY - Đem treo cổ mảy lên, quân dê mặt!

MALVÔLIÔ (đọc) - *Dưới trướng tôi là người tôi yêu dấu*

Và lạng thăm, tìm tôi vết thương không rỉ máu.

Như lưỡi dao nàng Lucrexo ngậm ngùi

M, O, A, I chi phối cả đời tôi.

FEBIƠN - Câu đó mới oái oăm làm sao!

TÔBY - Cô gái quả là cừ thật!

MALVÔLIÔ - “M, O, A, I chi phối cả đời tôi”. Ờ, hãy khoan, để ta nghĩ xem, nghĩ xem đã.

FEBIƠN - Cô ta đã cho hấn thứ bả hiểm độc biết bao!

TÔBY - Và con điều hâu bèn sải cánh lao tới hăm hờ biết mấy!

MALVÔLIÔ - “Dưới trướng tôi là người tôi yêu dấu”. Chả phải là gì, nàng có quyền sai bảo ta: ta hầu hạ nàng; nàng là nữ chủ nhân của ta. Ờ, điều đó thật hiển nhiên đối với bất kỳ trí thông minh bình thường nào. Trong câu này, không có gì mắc mứu cả. Còn đoạn cuối, sự xếp sắp những chữ cái này nghĩa là thế nào? Nếu như ta có thể diễn giải nó ra thành một cái gì giống ta nhỉ. Khoan nào! M, O, A, I...”

TÔBY - Ồ, thử đoán xem: nó đang hoang mang lạc hướng kìa.

FEBIƠN - Không sao, rồi thì con chó sẽ sủa văng lên cho mà xem, mặc dầu hơi sộc lên nồng nặc mùi cáo.

⁽¹⁾ Một phụ nhân hoàng tộc La Mã, thế kỷ VI trước Công nguyên, tự sát sau khi bị một người con của Kiều vương Táccanh làm nhục. Các phụ nhân thuộc tầng lớp thượng lưu xưa kia thường dùng triện riêng có hình Lucrexo.

MALVÔLIÔ - M, Malvôliô. M, ờ, đó là chữ đầu tên ta mà.

FEBION - Tôi đã chẳng nói hấn sẽ mảy mò ra đấy sao? Chú khuyến này tài đánh hơi những dấu vết giả lăm.

MALVÔLIÔ - M... nhưng phần sau lại không hợp nữa: nó chẳng ăn nhập vào đâu cả. Đáng lẽ chữ A tiếp theo, thì lại là O.

FEBION - Mong rằng sẽ kết thúc bằng O⁽¹⁾.

TÔBY - Phải, nếu không ta sẽ vác gậy nện cho hấn phải kêu: “Ô” lên mới thôi.

MALVÔLIÔ - Sau cùng đến chữ I.

FEBION - Phải, giá người có một con mắt⁽²⁾ đằng sau lưng, người sẽ thấy những lời chê cười theo gót người còn nhiều hơn là những may mắn trước mặt.

MALVÔLIÔ - M, O, A, I... Câu đố này không như câu trước. Nhưng không sao; cứ cố cưỡng một tí là nó sẽ ứng với ta thôi, bởi vì tất cả những chữ cái ấy đều nằm trong tên ta. Khoan! Dưới đây là bằng văn xuôi.

(đọc) - Nếu lá thư này rơi vào tay chàng, xin chàng hãy suy nghĩ cho kỹ. Dựa vào sao chiếu mệnh, em là bề trên của chàng. Nhưng xin chàng chớ e sợ quyền cao chức trọng: có người sinh ra đã thuộc dòng dõi quyền quý, có người tự mình làm nên sự nghiệp cao sang, kẻ khác thì quyền cao chức trọng lại ấn vào tay. Số mệnh chàng đang dang tay đón chàng. Với tất cả tâm hồn và nhiệt huyết, chàng hãy ôm ghì lấy nó. Và để thích ứng với cái địa vị rồi đây sẽ là của chàng, hãy trút bỏ cái vỏ mỏng manh và xuất hiện với một cốt cách mới. Hãy đối lập với một người bà con của em, hãy cau có với bọn gia nhân. Miệng lưỡi chàng hãy thốt ra những lời có gang có thép. Hãy giở ngón độc đáo. Người đàn bà khuyên chàng như vậy đang thổn thức nhớ thương chàng. Chàng hãy nhớ xem ai đã từng khen đôi mắt màu vàng của chàng và muốn thấy chàng luôn luôn cài nịt chéo⁽³⁾. Thật vậy, chàng hãy nhớ lại xem. Thời vận đã đến, chàng hãy tiến lên nếu chàng mong muốn trở thành như thế. Nếu không, em vẫn cứ phải coi chàng như một viên quân gia, cùng với bọn

⁽¹⁾ O là từ tán thán chỉ sự kinh ngạc. Ý nói, cuối cùng Malvôliô sẽ ngã ngựa người ra.

⁽²⁾ Febion chơi chữ: chữ cái I trong tiếng Anh đọc giống như eye nghĩa là mắt.

⁽³⁾ Màu vàng và nịt tất chéo là kiểu thời thượng hồi bấy giờ.

gia nhân và không xứng đáng được chạm vào ngón tay của thần Hạnh phúc. Tạm biệt. Người đàn bà muốn đánh đổi ngôi thứ với chàng.

KỂ MAY MẮN BẤT HẠNH

Thật rõ ràng như cánh đồng trống giữa thanh thiên bạch nhật. Được, ta sẽ kiêu kỳ, ta sẽ đọc các tác giả chính trị, ta sẽ trấn áp lão Toby, ta sẽ gạt bỏ những kẻ quen biết thô lỗ, ta sẽ đúng là con người kiêu cách. Giờ đây, ta không hề tự lừa dối mình, không để trí tưởng tượng phình phờ, vì mọi bằng chứng đều chỉ rõ rằng tiểu thư yêu ta. Quả là mới đây nàng có khen đôi tất vàng của ta, nàng có ca ngợi bộ đồ ta thất nịt chéo. Và trong thư này, nàng bộc bạch tình yêu đối với ta, và gần như ra lệnh, đốc thúc ta đi vào những thói quen mà nàng ưa thích. Cảm ơn các chính tinh chiếu mệnh ta đã ban cho ta hạnh phúc. Ta sẽ cao đạo, bệ vệ, đi tất vàng và thất nịt chéo, không chút chậm trễ. Đợi ơn Chúa và các ngôi sao chiếu mệnh. Đây lại có một đoạn tái bút nữa.

Chàng không thể không biết em là ai. Nếu chàng chấp thuận mối tình em, xin hãy biểu lộ bằng cách mỉm cười. Nụ cười tằm tằm rất hợp với chàng. Vậy thì, trước mặt em, hãy cứ tiếp tục tằm tằm cười, người yêu dấu của em, em xin chàng đó.

Lạy Chúa, đợi ơn Người, ta sẽ mỉm cười. Ta sẽ làm tất cả những gì em muốn ta làm.

Vào

FEBION - Dù có đánh đổi việc dự phần vào trò vui này lấy một chuyến an dưỡng hàng ngàn bạc do Xôphi⁽¹⁾ đài thọ, tôi cũng không chịu.

TÔBY - Ta sẵn sàng lấy cô gái này làm vợ chỉ vì cái mẹo này.

ANDRU - Tôi cũng thế.

TÔBY - Và không yêu cầu một chút hồi môn nào khác ngoài một mẻ đùa lờm nữa như thế này.

ANDRU - Tôi cũng chỉ yêu cầu có vậy.

FEBION - Kìa, cô gái bỏ bùa mê thuốc lú tuyệt vời của tôi đang đến.

⁽¹⁾ Theo bác sĩ Famơ, đây chỉ Rôbốt Solây, đại sứ Anh ở Xôphi, được vua Ba Tư rất trọng đãi. Năm 1599, ông trở về Luân Đôn với rất nhiều báu vật do vua Ba Tư tặng.

Maria lại ra

TÔBY - Cô có bằng lòng đặt chân lên cổ ta không?⁽¹⁾

ANĐRU - Hay là lên cổ tôi vậy?

TÔBY - Ta có nên đem tự do của mình đánh bạc⁽²⁾ và trở thành kẻ nô lệ của cô không?

ANĐRU - Hay là tôi, thật đấy?

TÔBY - Nay, cô đã đưa hấn vào một cơn mơ mộng đến nỗi khi nào hình ảnh đó tan vỡ, hấn sẽ phát điên phát rồ mất.

MARIA - Thôi nào, hãy nói thật đi. Mẹo ấy có tác dụng đối với hấn không?

TÔBY - Như rượu nặng đối với một bà đỡ vậy.

MARIA - Nếu các vị muốn thấy kết quả của trò đùa này, xin hãy chú ý ngay lần đầu hấn mon men lại gần tiểu thư tôi. Hấn sẽ đến với đôi tất vàng và đó là màu tiểu thư rất tởm; và lại thất nịt chéo nữa - một cái mốt mà tiểu thư chúa ghét. Và hấn sẽ tủm cười với tiểu thư - một điều rất không hợp với tâm trạng tiểu thư hiện đang chìm đắm trong u sầu, cho nên thái độ ấy sẽ biến hấn thành một kẻ bỉ ổi ghê gớm. Nếu các vị muốn thấy sự việc đó, xin hãy theo tôi.

TÔBY - Dù có phải đến cổng thành rợ Tacta, ta cũng theo đi, nữ yêu tinh quái nhất của trí tuệ.

ANĐRU - Tôi cũng thế.

Cùng vào

⁽¹⁾ Ý nói: có bằng lòng làm vợ ta không?

⁽²⁾ *Tray-trip*: một trò chơi may rủi. Chúng tôi dịch thoát đi.

HỒI BA

CẢNH I

Vườn nhà Ôlivia

Viôla và hê, mang một cái trống cơm

VIÔLA - Cầu Chúa phù hộ bạn và tiếng nhạc của bạn. Phải chăng bạn sống bằng cái trống cơm của mình?

HÊ - Không, thưa các hạ, tôi sống dựa vào nhà thờ.⁽¹⁾

VIÔLA - Bạn là một tu sĩ ư?

HÊ - Không phải thế, thưa các hạ: đúng là tôi sống dựa vào nhà thờ, bởi vì tôi ở nhà tôi và nhà tôi kề bên nhà thờ.⁽¹⁾

VIÔLA - Vậy thì bạn có thể nói: nhà vua nằm cạnh kẻ hành khất, nếu có một người hành khất ở kề bên cung vua. Hoặc nhà thờ đứng cạnh cái trống cơm của bạn, nếu cái trống cơm của bạn kề bên nhà thờ.

HÊ - Đúng như các hạ nói đó. Ôi thời thế! Một câu nói chỉ là một cái găng tay da hoẵng đối với một trí tuệ sắc sảo: thoát cái, mặt trái đã có thể lộn ra ngoài mau lẹ biết bao!

VIÔLA - À, nhất định thế rồi: người khéo vầy vò chữ nghĩa, có thể phút chốc biến nó thành ra đối bại.

HÊ - Vì vậy cho nên tôi những muốn em gái tôi đừng có tên, các hạ ạ.

VIÔLA - Tại sao thế, anh bạn?

⁽¹⁾ Anh hê chơi chữ: *by the church* vừa có nghĩa là *bên nhà thờ* vừa có nghĩa là *kề bên nhà thờ*.

HÊ - À, thưa các hạ, bởi vì tên nó là một chữ. Và vậy vò chữ đó có thể làm cho em gái tôi thành đồi bại. Nhưng, thật ra ngôn từ đã trở nên ba que xỏ lá từ khi nó bị những bản giao kèo làm nhục⁽¹⁾.

VIÔLA - Bạn có biết lý do?

HÊ - Nói thật tình, thưa các hạ, tôi không thể trình bày với các hạ một lý do nào mà không phải dùng đến ngôn từ. Mà ngôn từ đã trở nên giả ngụy đến nỗi tôi phát ốm, chẳng muốn sử dụng nó để nêu lý do nữa.

VIÔLA - Ta thấy bạn quả là một anh chàng vui tính, không đếm xỉa đến cái gì trên đời.

HÊ - Đâu phải thế, thưa các hạ, tôi có đếm xỉa đến một cái gì đó. Nhưng thực tình, không phải là đếm xỉa đến các hạ. Nếu như thế là không đếm xỉa đến cái gì trên đời, thì tôi những muốn các hạ đột nhiên trở thành vô hình.

VIÔLA - Bạn có phải là anh hề của nữ bá tước Ôlivia không?

HÊ - Thật tình là không phải. Tiểu thư Ôlivia không hề có máu diên. Bao giờ lấy chồng, nàng mới nuôi hề trong nhà. Mà bọn hề thì giống các ông chồng như cá trích giống cá mèi vậy; có điều là chồng thì to hơn. Thực vậy, tôi không phải là gã hề của tiểu thư, mà là kẻ làm đồi bại ngôn từ của nàng thôi.

VIÔLA - Mới đây ta có thấy bạn ở chỗ quận công Orxinô.

HÊ - Các hạ ạ, cái môn hề đi vòng quanh quỹ đạo như mặt trời vậy, nó lấp lánh khắp nơi. Tôi lấy làm tiếc cho chúa công của các hạ không thường xuyên có hề bên cạnh như nữ chủ nhân của tôi. Vì tôi ngờ là đã thấy sự thông thái của các hạ ở đó rồi.

VIÔLA - À, người lại quay sang khích bác ta đấy, ta chả bắt lời với người nữa đâu. Đây, cầm lấy sáu xu ta thưởng người.

Đưa một đồng tiền

HÊ - Cầu Chúa, lần phân phát râu tóc sắp tới, hãy ban cho các hạ một bộ râu.

⁽¹⁾ Đây lại là một chỗ tối nghĩa trong vở kịch này. Một số nhà bình luận cho rằng ở đây anh hề ám chỉ những hạn chế về kịch do Hội đồng tư vấn ban hành ở Anh vào năm 1600 và 1601 khiến cho các nhà viết kịch và diễn viên rất bất mãn.

VIÔLA - Nói thật với người, ta gần như phát ốm vì mong có một bộ râu, (*nói nhỏ một mình*) mặc dầu ta không đời nào muốn nó mọc trên cằm ta. Tiểu thư của người có nhà không?

HÊ (*chỉ vào đồng tiền*) - Nếu ta có một đôi như thế này, liệu chúng có sinh con đẻ cái không, các hạ nhỉ?

VIÔLA - Có chứ, nếu gộp chung với nhau và đem dùng để sinh lợi.

HÊ - Thế thì, thưa các hạ, tôi sẽ đóng vai chúa công Pandarox xứ Frigi để đem đến cho chàng Troilox này một nàng Crexida⁽¹⁾.

VIÔLA - Ta hiểu ý người: xin như thế thì quả là khéo thật đấy.

HÊ - Thưa các hạ, tôi thiển nghĩ, xin một kẻ ăn xin, đâu phải là chuyện to tát gì. Vì Crexida vốn xưa là một kẻ ăn xin. Tiểu thư tôi có nhà đấy, thưa các hạ. Tôi sẽ trình báo là các hạ từ đâu đến. Còn các hạ là ai và các hạ muốn gì, thì cái đó ngoài phạm vi của tôi. Tôi định nói ngoài "lĩnh vực" của tôi, nhưng chữ ấy mồn quá mất rồi.

Vào

VIÔLA - Gã này thật đủ khôn ngoan để sắm vai một anh hề điên và để làm những gì đòi hỏi ít nhiều trí tuệ. Gã phải quan sát tâm trạng, phẩm cách của người gã đùa giỡn cùng với thời cơ, và, như con diều hâu, bồ nhào xuống chộp từng chiếc lông chim lộ ra trước mắt. Đó là một công việc khó khăn chẳng kém gì nghệ thuật của một bậc hiền tài. Bởi vì sự điên dại do gã phô bày một cách khôn ngoan thì chính chu đâu ra đấy, còn người khôn ngoan, khi đã hóa dại, là mất trí hoàn toàn.

Ngài Tôby Belts' và Andru Eighiutsic ra

TÔBY - Chúa phù hộ cho công tử.

VIÔLA - Và cho ngài nữa, thưa tiên sinh.

ANDRU - *Dieu vous garde, monsieur*⁽²⁾.

VIÔLA - *Et vous aussi, votre serviteur*⁽³⁾.

ANDRU - Tôi mong như vậy và sẵn sàng phục vụ ngài.

⁽¹⁾ Pandarox là chú của Crexida, bao che cho mối tình của cháu gái với Troilox. Câu chuyện về Troilox và Crexida rất phổ biến trong thời Trung cổ và đã được Shakespeare viết thành kịch.

⁽²⁾ Chúa phù hộ cho ngài (tiếng Pháp trong nguyên bản).

⁽³⁾ Và cho ngài nữa, kẻ nô bộc của ngài (tiếng Pháp trong nguyên bản).

TÔBY - Mời công tử vào nhà. Cháu gái ta muốn công tử vào nhà, nếu công tử có chuyện muốn nói với nàng.

VIÔLA - Thưa ngài, tôi phải gặp cháu gái ngài. Tôi muốn nói nàng là mục đích cuộc hành trình của tôi.

TÔBY - Công tử hãy thử cặp giò của mình và phát động nó đi.

VIÔLA - Thưa ngài, cặp giò của tôi hiểu rõ tôi hơn là tôi hiểu ý ngài bảo tôi hãy thử cặp giò mình.

TÔBY - Công tử ạ, tôi muốn nói là mời công tử cất bước, mời công tử vào.

VIÔLA - Vậy tôi sẽ trả lời ngài bằng cách cất bước và vào nhà. Nhưng tôi đã có người vào báo rồi.

Olivia và Maria ra

- Chào giai nhân tuyệt sắc và vẹn toàn nhất trên đời! Cầu trời đổ một trận mưa hương xuống tiểu thư!

ANDRU - Chàng trai trẻ này quả là một tay nịnh đầm hiểm thấy: Mưa hương! Hay thật!

VIÔLA - Thưa tiểu thư, câu chuyện của tôi chỉ có thể bộc bạch với đôi tai bao dung và độ lượng của tiểu thư mà thôi.

ANDRU - “Hương”, “bao dung” và “độ lượng”, mình phải học thuộc cả ba chữ ấy để có dịp là dùng tới ngay mới được.

ÔLIVIA - Hãy đóng cửa vườn lại và để cho ta nghe sứ giả.

Tôby, Andru và Maria vào

- Đưa tay cho ta, công tử.

VIÔLA - Xin tiểu thư hãy nhận lòng tôn kính và cúc cung tận tụy của kẻ hèn này.

ÔLIVIA - Tên chàng là gì?

VIÔLA - Xêzariô là tên gọi kẻ nô lệ của nàng, thưa quận chúa xinh đẹp.

ÔLIVIA - Kẻ nô lệ của ta! Thế giới này còn gì là vui nữa, khi mà sự trá ngụy thấp hèn được gọi là ca tụng. Tráng sĩ ạ, chàng là nô lệ của quận công Orxinô chứ.

VIÔLA - Và quận công lại là nô lệ của tiểu thư; vậy kẻ nô lệ của quận công ắt phải là nô lệ của nàng. Kẻ nô lệ của kẻ nô lệ của nàng tức là nô lệ của nàng, thưa tiểu thư.

ÔLIVIA - Ta không hơi đâu nghĩ đến ông ta. Thà rằng đầu óc ông ta trống rỗng còn hơn là chứa đầy hình ảnh ta!

VIÔLA - Thừa tiểu thư, nhân danh quận công, tôi đến để đánh thức những ý nghĩ ưu nhã của nàng.

ÔLIVIA - Ôi, ta xin chàng miễn cho ta, chàng đừng bao giờ nhắc đến ông ta nữa! Nhưng nếu chàng chuyển sang chuyện khác, ta sẽ sẵn sàng nghe chàng thỉnh cầu hơn là đón nghe tiếng nhạc từ trong thính không.

VIÔLA - Tiểu thư kính mến...

ÔLIVIA - Chàng hãy để ta nói đã. Lần trước, sau cái phút huyền diệu chàng đến đây, ta có sai người đuổi theo trao cho chàng một chiếc nhẫn. Như vậy ta đã tự lừa dối mình, lừa dối đầy tớ của ta và có lẽ cả chàng nữa. Dùng một mưu mẹo đáng xấu hổ để ép chàng phải nhận một thứ mà chàng biết không phải là của mình, ta phải chịu sự phán xét nghiêm khắc của chàng. Không hiểu chàng nghĩ thế nào về chuyện đó? Liệu chàng có trối danh dự ta đem bêu đầu cọc làm mồi cho nanh vuốt của những ý nghĩ cuồng khấu mà sự tàn nhẫn của trái tim con người có thể nghĩ ra? Đối với người thông minh như chàng, trình bày như thế là đủ rồi: che đậy cho trái tim ta một tấm mạng thưa chứ không phải là một bộ ngực. Vậy xin chàng hãy nói cho ta nghe.

VIÔLA - Tôi thương hại tiểu thư.

ÔLIVIA - Đó là một bước đi tới tình yêu.

VIÔLA - Không, hoàn toàn không phải. Bởi vì có một thực tế thông thường là người ta hay thương hại kẻ thù.

ÔLIVIA - A; vậy thì ta nghĩ đã đến lúc ta lại phải mỉm cười đây. Ôi thế sự! Những con người tội nghiệp sao mà dễ trở nên kiêu kỳ! Nếu phải là một con mồi thì thà rơi vào móng vuốt sư tử còn hơn là trước miệng sói!

Có tiếng đồng hồ điểm chuông

Đồng hồ đang quở trách chúng ta phí phạm thời gian đấy. Đừng sợ, chàng thanh niên tuấn tú ạ, ta sẽ không mang tới chàng nữa đâu. Tuy nhiên, khi trí tuệ và tuổi trẻ đến độ chín, vợ chàng hẳn sẽ gặt hái được một đấng trượng phu. Đi đi, đường của chàng đó, hướng thẳng phía Tây.

VIÔLA - Vậy thì nhắm hướng Tây, tiến! Chúc tiểu thư luôn luôn đầy duyên sắc và vui tươi! Thưa tiểu thư, nàng không sai tôi truyền đạt lại điều gì cho đức ông tôi ạ?

ÔLIVIA - Hãy lưu lại đã. Xin chàng nói cho ta nghe chàng nghĩ thế nào về ta.

VIÔLA - Rằng tiểu thư nghĩ mình không phải đúng là mình thực.

ÔLIVIA - Nếu thế, ta cũng nghĩ vậy về chàng.

VIÔLA - Vậy là tiểu thư nghĩ đúng đó: tôi không phải đích thực như tôi lúc này đây.

ÔLIVIA - Ước gì chàng là con người như ta muốn!

VIÔLA - Thế thì liệu có hơn gì con người như tôi hiện thời, thưa tiểu thư? Tôi những muốn có thể hơn thế, vì lúc này tôi chỉ là gã hề của tiểu thư.

ÔLIVIA - Ôi, đẹp thay nét giễu cợt chất chứa trong vẻ ngạo mạn và giận dữ của khóe môi chàng. Khác nào nổi ăn năn về tội sát nhân, một tình yêu định giấu kín đến đâu rồi cũng sớm lộ ra: bóng đêm của tình yêu lại chính là nắng trưa rạng rỡ. Xêzariô, bằng vào những đóa hồng của mùa xuân, bằng vào sự trinh bạch, danh dự và lòng chân thành của ta, bằng vào tất cả, ta xin thề là ta yêu chàng đến độ bất chấp sự kiêu kỳ của chàng, cả sự khôn ngoan lẫn lý trí đều không thể che lấp nổi tình ta. Đừng có viện cớ ta tỏ tình trước mà khước từ. Trái lại hãy xét theo cái lý chân xác này: tình yêu tìm kiếm là điều tốt đẹp, nhưng tình yêu không tìm mà đến lại càng tốt đẹp hơn.

VIÔLA - Tôi xin lấy sự trong trắng thơ ngây và lấy tuổi trẻ của tôi mà thề rằng: tôi có một trái tim, một tâm hồn và một niềm tin, và những thứ đó, không một người đàn bà nào chiếm hữu được. Và mãi mãi sẽ không có ai là nữ chúa của chúng, ngoài tôi ra. Vậy thì xin vĩnh biệt tiểu thư. Sẽ chẳng bao giờ tôi còn đến than thở nỗi niềm của chúa công tôi với nàng nữa.

ÔLIVIA - Dù sao chàng cũng hãy cứ trở lại. Vì biết đâu chàng lại chẳng có thể khiến trái tim này hiện đang rỏ rúng chủ chàng, bỗng trở nên cảm động trước mối tình của ông ta.

Cùng vào

CẢNH II

Một căn buồng trong nhà Ôlivia

Ngài Tôby, Andru và Febion ra

ANDRU - Không, thật đấy, tôi không ở lại thêm phút nào nữa đâu.

TÔBY - Duyên cớ vì đâu, anh chàng nhiều sự này. Nói cho ta nghe duyên cớ vì đâu.

FEBION - Hiệp sĩ Andru, ngài phải cho biết lý do chứ.

ANDRU - Chao, tôi thấy cháu gái ngài quý mến người hầu cận của quận công hơn tôi nhiều. Tôi đã thấy điều đó ở trong vườn.

TÔBY - Lúc đó, nàng có trông mình chú mình không? Nói cho ta hay nào.

ANDRU - Rành rành như tôi trông thấy tôn ông lúc này đây.

FEBION - Đó là một bằng chứng rõ ràng là nàng yêu ngài đấy.

ANDRU - Tào lao! Người định biến ta thành con lừa đó chẳng?

FEBION - Hiệp sĩ ạ, tôi sẽ xin chứng minh điều đó là chính đáng, dựa trên những lời tuyên thệ trước tòa án và lý trí.

TÔBY - Và đó là những vị đại bồi thẩm từ thuở trước khi Nôê thành thủy thủ⁽¹⁾.

FEBION - Tiểu thư tỏ lòng ái mộ gã trai trẻ trước mắt ngài, chỉ cốt chọc tức ngài, đánh thức lòng dũng cảm còn ngủ quên trong ngài, đốt cháy bầu nhiệt huyết trong tâm can ngài mà thôi. Đáng ra lúc bấy giờ, ngài phải đến bên tiểu thư và, bằng vài câu đùa giễu thật hóm hỉnh, độc đáo chưa từng thấy, dỗ cho gã kia câm miệng hến mới đúng. Việc đó, tiểu thư chờ đợi ngài ra tay làm, thế mà lại hỏng. Ngài đã để lỡ thời cơ đáng giá ngàn vàng ấy và giờ đây, ngài đắm bồng bềnh tận miền Bắc cực trong ý kiến đánh giá của tiểu thư; ở đấy, ngài sẽ lơ lửng như một giọt băng bám vào bộ râu một gã Hà Lan, trừ phi ngài chuộc lại sai lầm bằng một cố gắng

⁽¹⁾ Ý nói từ trước cuộc Đại Hồng Thủy.

đáng khen nào đó, hoặc về lòng dũng cảm hoặc về mưu lược chính trị.

ANDRU - Nếu vậy thì phải là bằng lòng dũng cảm, vì tôi chúa ghét mưu lược chính trị; thà tôi theo giáo phái của Braon⁽¹⁾ hay làm một chính trị gia còn hơn.

TÔBY - Được, vậy chú mình hãy xây dựng hạnh phúc trên cơ sở lòng dũng cảm cho ta. Chú mình hãy thách gã thanh niên hầu cận quận công đấu kiếm cho ta. Hãy đả thương hắn độ mười mười hai chỗ: cháu gái ta sẽ ghi tâm chuyện đó. Và chú mình hãy yên trí rằng trên đời này, không một kẻ mai mối tình yêu nào có thể đề cao người đàn ông trước con mắt phụ nữ bằng tiếng đồn về lòng dũng cảm.

FEBIÔN - Không có cách nào khác đâu, ngài Andru ạ.

ANDRU - Một trong hai vị đây có đồng ý đem lời thách thức của tôi đến cho hắn không?

TÔBY - Nào, hãy viết lời thách đấu cho hùng dũng vào. Hãy giận dữ và ngắn gọn. Không cần phải trí tuệ, miễn sao thật hùng hồn và độc đáo là được; hãy chọc tức hắn bằng cách thả cửa viết trên giấy trắng mực đen: chú mình có mày tao chi tở với hắn đôi ba lần, cũng chẳng hại gì⁽²⁾. Và có bao nhiêu điều bỉ báng cần ngả ra trên mặt giấy, dù tờ giấy của chú mình có rộng đủ để trải kín cổ giường ở Uơ thuộc nước Anh⁽³⁾, thì cũng cứ viết hết ra. Viết đi. Hãy pha kha khá mật đắng vào mực, mặc dù chú mình viết bằng một cái bút lông ngỗng cũng không sao. Hãy viết đi.

ANDRU - Tôi sẽ tìm ngài ở đâu?

TÔBY - Bọn ta sẽ gọi chú mình ở phòng ngủ. Thôi, đi đi.

Ngài Andru ra

FEBIÔN - Đó là một tên bù nhìn đắt giá đối với ngài, tôn ông Tôby ạ.

⁽¹⁾ Giáo phái Thanh giáo thời Nữ hoàng Elizabeth do Rôbốt Braon (Robert Braune) đứng đầu.

⁽²⁾ Shakespeare ám chỉ việc viên tổng chương lý Cốc (mà ông rất căm ghét) đã hai lần mày tao chi tở với huân tước Uontơ Rali (mà Shakespeare rất tôn kính).

⁽³⁾ Cổ giường trứ danh này có thể chứa được 12 người ngủ, hiện hãy còn được bảo tồn tại Uơ.

TÔBY - Chính ta mới đặt giá đối với hấn, chàng trai trẻ ạ, hấn đã phải tiêu tốn cho ta khoảng hai nghìn gî đó.

FEBION - Ta sẽ được một bức thư vào loại của hiểm từ tay hấn. Nhưng chắc ngài chẳng chuyển giao đâu.

TÔBY - Nếu ta không chuyển thì từ giờ người đừng có bao giờ tin lời ta nữa. Và ta sẽ dùng mọi cách khích gã thanh niên kia trả lời. Theo ta nghĩ, có lấy bò và thùng chảo cũng chưa chắc kéo nổi hai gã ấy xáp mặt nhau. Bởi vì Andru, đem mổ bụng ra, nếu người tìm thấy trong gan hấn đủ máu để làm dính chân một con bọ chết, thì ta xin ăn nốt phần thi hài còn lại.

FEBION - Còn địch thủ của hấn, gã trai trẻ nọ, xem diện mạo cũng chẳng có vẻ gì dữ tợn lắm.

TÔBY - Nhìn xem, con hồng tước nhỏ nhất ở đang đến kia.

Maria ra

MARIA - Nếu các vị muốn mua vui và cười đến vỡ bụng, xin hãy theo tôi. Tên Malvôliô ngu xuẩn đã trở thành vô đạo, thành một kẻ phản đạo thực thụ. Bởi vì không một tín đồ Cơ đốc giáo nào muốn cứu rỗi linh hồn bằng đức tin chân chính, lại đi làm những trò quá xá và thô kệch đến thế. Hấn đi tất vàng thật!

TÔBY - Và thất nịt chéo nữa chứ?

MARIA - Thất một cách kệch cỡm nhất trên đời! Cứ như một thầy đồ gàn mở trường dạy học trong nhà thờ ấy. Cháu đã theo sát hấn như kẻ âm mưu giết người theo nạn nhân của mình. Hấn nhất nhất làm theo từng điểm trong lá thư cháu vờ đánh rơi để bẫy hấn. Hấn cứ nhẩn nhở mỉm cười đến nỗi mặt mày rúm ró nhiều đường nét hơn cả loại bản đồ mới có vẽ thêm Ấn Độ trong đó⁽¹⁾. Cháu phải hết sức tự kiềm chế để khỏi vớ bất cứ vật gì ném vào mặt hấn. Cháu chắc tiểu thư sẽ vả vào mặt hấn và nếu tiểu thư làm thế, hấn sẽ lại tùm tùm và coi đó là một dấu hiệu sủng ái cao độ cho mà xem.

TÔBY - Nào, hãy đưa chúng ta đến chỗ hấn đi.

Cùng vào

⁽¹⁾ Chỉ loại bản đồ được in khắc vào năm 1598 cho bản dịch Anh văn cuối Linschoten du ký.

CẢNH III

*Một đường phố**Xêbaxchiên và Antônio ra*

XÊBAXCHIÊN - Tôi quả không muốn làm phiền bạn. Nhưng, vì bạn lấy điều vất vả làm vui, nên tôi sẽ không trách cứ bạn nữa.

ANTÔNIO - Tôi không thể ở lại đằng sau, khi công tử đã ra đi. Một mong muốn sắc nhọn hơn lưỡi dao, thôi thúc tôi. Và không phải chỉ là để gặp lại công tử - mặc dầu chừng nấy cũng đủ khiến tôi làm một cuộc hành trình dài hơn thế này, - mà còn vì tôi ngại những điều có thể xảy ra trên dọc đường đi của công tử, vốn chưa thông thạo vùng này. Đối với một người xa lạ, đơn độc không ai dẫn đường, vùng này thường tỏ ra cộc cằn và hung tợn. Chính niềm căm mến của tôi, cộng với những lo lắng đó, đã chạy theo công tử đó.

XÊBAXCHIÊN - Anh bạn tốt Antônio của tôi, tôi còn có cách trả lời nào khác ngoài việc cảm ơn, cảm ơn nữa và cảm ơn mãi mãi... Nhiều khi, những việc thiện chỉ được trả ơn bằng những lời suông như thế. Nhưng nếu hồng vận của ta cũng bền chắc như lương tâm ta chung thủy thì bạn ắt sẽ được đền đáp chu tất hơn. Ta làm gì bây giờ nhỉ? Đi thăm các di tích cổ của thành phố này chăng?

ANTÔNIO - Để mai hãy hay, công tử ạ. Tốt nhất, bây giờ hãy đi lo chỗ ở cho công tử trước đã.

XÊBAXCHIÊN - Tôi không mệt đâu và còn lâu mới đến tối. Tôi xin bạn, ta hãy để cho cặp mắt thỏa mãn với những đèn đài và danh lam thắng cảnh đã làm nức tiếng thành phố này.

ANTÔNIO - Xin công tử thứ lỗi, tôi đi dạo trong những đường phố này không phải không nguy hiểm. Trước đây, có lần trong một cuộc hải chiến với các chiến thuyền của quận công, tôi đã làm nên một vài công trạng đáng chú ý, cho nên, nếu tôi bị bắt ở đây thì khó mà vẹn toàn tính mạng.

XÊBAXCHIÊN - Chắc bạn đã giết nhiều người của quận công?

ANTÔNIO - Sự xúc phạm này không đến mức đẫm máu như vậy, mặc

dầu tính chất và hoàn cảnh cuộc xung đột rất có thể dẫn tới đổ máu. Lẽ ra, câu chuyện đã có thể giải quyết xong từ hồi ấy bằng cách đền bồi lại những gì chúng tôi đã chiếm của họ. Phần lớn dân thành phố tôi, vì lợi ích buôn bán, đều làm thế. Riêng có tôi vẫn không chịu. Vì thế, nếu sa lưới ở nơi này, tôi sẽ phải trả giá đắt.

XÊBAXCHIÊN - Vậy bạn chờ nên đi lại quá lộ liễu.

ANTÔNIO - Làm thế chẳng lợi gì cho tôi. Cầm lấy, công tử, đây là túi tiền của tôi. Ở cửa ô phía Nam, có quán Voi là nơi trọ tốt nhất. Tôi sẽ đến đặt đồ ăn thức uống trong khi công tử đi ngắm cảnh thành phố để tiêu dao thì giờ và bồi dưỡng kiến thức. Công tử sẽ gặp lại tôi tại đó.

XÊBAXCHIÊN - Tại sao lại đưa túi tiền của bạn cho tôi?

ANTÔNIO - Phòng khi công tử thấy một vật hay hay, muốn mua mà, theo tôi, vốn liếng dự trữ của công tử không phải để tiêu pha vào những hàng trang trí vật vãnh.

XÊBAXCHIÊN - Vậy tôi sẽ là người mang túi tiền của bạn và xin tạm biệt bạn một tiếng.

ANTÔNIO - Hẹn gặp ở quán Voi.

XÊBAXCHIÊN - Tôi nhớ rồi.

Cùng vào

CẢNH IV

Vườn nhà Ôlivia

Ôlivia và Maria ra

ÔLIVIA - Ta đã cho người tìm chàng. Chàng nói là sẽ tới. Ta sẽ thết đãi chàng cái gì đây? Tặng chàng cái gì đây? Bởi vì tuổi trẻ thường phải mua, chứ không xin hoặc vay mượn được. Ta nói to quá. Malvôliô đâu? Y có bộ dạng dăm chiêu và đứng đắn, thích hợp với một người hầu trong tình cảnh của ta. Malvôliô đâu rồi.

MARIA - Bác ta đang đến, nhưng cung cách rất kỳ lạ. Chắc hẳn bác ta bị ma làm, tiểu thư ạ.

ÔLIVIA - Sao, có chuyện gì vậy? Y có la hét không?

MARIA - Không, thưa tiểu thư. Bác ta chỉ tủm tỉm cười hoài. Tốt nhất là tiểu thư cứ nên đề phòng một chút nếu bác ta đến, vì chắc hẳn là bác ta loạn trí rồi.

ÔLIVIA - Gọi y đến đây.

Maria vào

Chính ta cũng điên như y, nếu điên buồn với điên vui là một.

Maria trở ra cùng với Malvôliô

- Thế nào, Malvôliô!

MALVÔLIÔ - Ha ha, tiểu thư thân mến.

ÔLIVIA - Người cười đấy ư? Ta sai tìm người trong lúc sầu não mà người lại tủm tỉm cười.

MALVÔLIÔ - Sầu nào! Thưa tiểu thư, kể ra tôi cũng có chuyện sầu đấy: cái kiểu thất nịt chéo này quả có phần nào làm cho máu không lưu thông. Nhưng có hề chi! Nếu nó vừa mất người ta, thì cũng đẹp ý tôi, đúng như câu thơ rất chí lý: “Vừa lòng một người là vừa lòng tất cả”.

ÔLIVIA - Sao, người làm sao thế? Có chuyện gì xảy ra với người đấy?

MALVÔLIÔ - Tâm trí tôi không đen, tuy màu vàng phủ chân tôi. Thư đã tới tay người nhận và những điều cần dặn sẽ được thực hiện. Tôi cho rằng chúng ta thừa biết nét chữ mềm mại kiểu La Mã.

ÔLIVIA - Malvôliô, người đi ngủ đi nhé?

MALVÔLIÔ - Đi ngủ! Ồ, em thân yêu. Và ta sẽ đến với em.

ÔLIVIA - Cầu Chúa cứu giúp người! Tại sao người cứ tủm tỉm và cứ hôn tay mình hoài thế?

MARIA - Malvôliô, bác làm sao thế?

MALVÔLIÔ - Có nên trả lời người không nhỉ? Ừ, họa mi cũng thường đáp lại quạ đen kia mà.

MARIA - Tại sao bác lại ra mắt tiểu thư với bộ dạng trăng tráo lỗ bịch như vậy?

MALVÔLIÔ - “Xin chàng chớ e sợ quyền cao chức trọng”. Thư viết rành rành như thế mà lì.

ÔLIVIA - Người muốn nói gì vậy, Malvôliô?

MALVÔLIÔ - “Có người sinh ra đã thuộc dòng dõi quyền quý...”

ÔLIVIA - Chao ôi!

MALVÔLIÔ - “Có người tự mình làm nên sự nghiệp cao sang”.

ÔLIVIA - Người bảo sao?

MALVÔLIÔ - “Kẻ khác thì quyền cao chức trọng lại ấn vào tay”.

ÔLIVIA - Lay trời phù hộ cho người hồi tỉnh lại!

MALVÔLIÔ - “Hãy nhớ xem ai đã từng khen đôi tất màu vàng của chàng”...

ÔLIVIA - Đôi tất vàng của người!

MALVÔLIÔ - “Và muốn thấy chàng cài nịt chéo”.

ÔLIVIA - Lại còn cài nịt chéo nữa!

MALVÔLIÔ - “Thời vận đã đến, hãy tiến lên nếu chàng mong muốn trở thành như thế”...

ÔLIVIA - Thời vận đã đến ư?

MALVÔLIÔ - “Nếu không, em vẫn phải coi chàng như một tên gia nhân”.

ÔLIVIA - Chao, y điên thực sự rồi.

Một người hầu ra

NGƯỜI HẦU - Thưa tiểu thư, nhà quý tộc trẻ bên chỗ quận công Orxinô đã trở lại. Con phải khó khăn lắm mới mời được ông ta quay lại. Ông ta chờ được tiểu thư tiếp.

ÔLIVIA - Ta sẽ tới gặp chàng. (*Người hầu vào*) - Maria thân mến, em hãy kiếm người trông nom anh bạn này. Ông chú Tôby của ta đâu rồi? Em hãy cất mấy gia nhân của ta sẵn sóc y đặc biệt nhé. Ta không muốn để xảy ra tai họa cho y, dù thế nào mặc lòng⁽¹⁾.

Olivia và Maria vào

MALVÔLIÔ - Ô, ra thế! Giờ các người đang xích lại gần ý nguyện của ta! Chẳng phải ai khác, mà chính Tôby tiên sinh trông nom ta! Điều đó trực tiếp phù hợp với bức thư: nàng dụng ý cử Tôby để ta có thể tỏ ra đầu bó đầu bấu với ông. Bởi vì trong thư, nàng xui ta làm thế mà: “Hãy trút bỏ cái vỏ mọt mần”,

⁽¹⁾ Nguyên văn: dù phải đổi nửa số hồi môn của ta.

nàng nói vậy. “Hãy đối lập với một người bà con của em, cau có với bọn gia nhân. Miệng lưỡi chàng hãy thốt ra những lời có gang có thép. Hãy giở ngón độc đáo”. Và, nhằm mục đích đó, nàng vạch cách thức cho ta phải cư xử như thế nào. Chẳng hạn, mặt mày dăm chiêu, tư thế đạo mạo, lời ăn tiếng nói trịnh trọng, tập thói quen của một vị tai to mặt lớn nào đó, vân vân. Ta đã nhử được nàng cắn câu, nhưng đó là do Thượng đế an bài và ta xin cảm ơn Thượng đế. Và khi rời khỏi đây, nàng còn dặn: “Phải trông nom anh bạn này”. Anh bạn! Không phải là Malvôliô cũng chẳng gọi bằng chức trách quản gia, mà là anh bạn! Ấy đấy, mọi cái đều ăn nhập gắn bó với nhau, không may mắn lẫn khoả, không một chút lẫn khoả của lẫn khoả, không một trở ngại, không một tình huống nào đáng nghi ngại hoặc bất an cả... Có thể nói thế nào nhỉ? Không một bất trắc nào có thể ngăn cách ta với triển vọng trọn vẹn đón chờ những hy vọng của ta. Phải, chính Thượng đế, chứ không phải ta, là người làm nên chuyện này và ta phải cảm ơn Người.

Maria trở ra cùng với Tôby Belts' và Febion

TÔBY - Lạy các thánh, hấn đi đằng nào rồi? Nếu tất cả ma quỷ ở địa ngục bị thu nhỏ lại và chính bản thân quỷ Litjơn ốp vào hấn, thì ta cũng phải nói chuyện với hấn.

FEBION - Hấn đây, hấn đây rồi. (Với Malvôliô) - Ông thấy trong người thế nào? Ông thấy trong người ra sao?

MALVÔLIÔ - Đi đi. Ta đuổi các người đấy. Để yên cho ta hưởng nỗi niềm riêng của ta. Đi đi.

MARIA - Xem kìa, tiếng nói của ma quỷ ăn sâu vào bác ta biết chừng nào! Tôi đã bảo các vị mà. Ngài Tôby, tiểu thư cháu yêu cầu ngài chăm sóc bác ta hộ.

MALVÔLIÔ - A! Tiểu thư nói thế thật ư?

TÔBY - Thôi nào, im lặng, im lặng! Ta phải nhẹ nhàng với bác ta. Để mặc tôi định liệu. Malvôliô, thế nào? Bác thấy trong người ra sao? Nào, bác! Hãy thách thức ma quỷ. Nghĩ mà xem, nó là kẻ thù của loài người.

MALVÔLIÔ - Ngài có hiểu điều ngài nói không?

MARIA - Đấy, thưa ngài! Ngài vừa mới nói xấu ma quỷ, bác ta đã động lòng làm vậy. Cầu Chúa đừng để cho bác ta bị chà ếm.

FEBIÔN - Hãy mang nước tiểu của bác ta đến cho bà mẹ xem.

MARIA - Được, sáng mai; nếu tôi còn sống, việc đó sẽ được thực hiện. Bất kỳ thế nào, tiểu thư cũng không muốn để mất bác ta.

MALVÔLIÔ - Chứ sao, cô nàng!

MARIA - Lạy Chúa!

TÔBY - Ta xin bác, hãy im lặng. Làm thế không phải lỗi: cô không thấy là cô làm bác ta bị kích động ư? Để mặc tôi với bác ta.

FEBIÔN - Không có cách nào khác ngoài sự nhẹ nhàng. Cứ dịu dàng, dịu dàng. Ma quỷ vốn thô bạo, song lại không muốn bị đối đãi thô bạo.

TÔBY - Giờ ra sao rồi, con gà trống của ta? Thế nào, chú gà con?

MALVÔLIÔ - Ngài Tôby!

TÔBY - Này Biđi⁽¹⁾, đi với ta. Người nghiêm trang như bác mà lại đi đánh đáo lỗ với Xa Tăng thì còn ra cái thể thống gì nữa, hỉ! Treo cổ nó lên, tên làm than⁽²⁾ như nhớt!

MARIA - Ngài Tôby, làm sao cho bác ta đọc kinh đi, đỡ bác ta cầu nguyện đi.

MALVÔLIÔ - Ta đọc kinh ấy ư, đồ lằng lộn!

MARIA - Ấy đấy, xin cam đoan với các vị là bác ta không còn muốn nghe nói đến đạo Chúa nữa.

MALVÔLIÔ - Đi đi, treo cổ tất cả các người lên! Các người là đồ ăn hại, nông cạn hời hợt. Ta không thuộc loại các người. Rồi đây, các người sẽ biết tay ta.

Vào.

TÔBY - Có lẽ nào lại thế được?

FEBIÔN - Nếu cảnh này được diễn trên sân khấu, tôi có thể lên án đó là một sự bịa đặt thậm vô lý.

TÔBY - Đích thị tâm hồn hấn đã bị mẹo của ta làm nhiễm độc hoàn toàn.

MARIA - Phải theo sát hấn kéo mưu cơ bại lộ và hồng bét.

FEBIÔN - Chà, chúng ta sẽ làm hấn điên thật mất.

⁽¹⁾ Tên thân mật thường đặt cho các con vật được chiều chuộng ở trong nhà.

⁽²⁾ Quỷ sứ thường được hình dung với diện mạo đen sì, nên có tên gọi như vậy.

MARIA - Thế thì nhà này sẽ càng yên ắng hơn.

TÔBY - Này, ta sẽ trói hắn lại, bỏ vào một căn buồng tối. Cháu gái ta vốn đã yên trí là hắn điên rồi. Ta có thể tiến hành như thế để mua vui và trừng phạt hắn, cho đến khi nào tiêu khiển chán chê, mệt nhoài thở không ra hơi, ta sẽ tha cho hắn. Lúc đó, ta sẽ đem cái mưu mẹo này ra phán xử và phong cho cô là danh sư giám định người điên⁽¹⁾. Nhưng xem kìa, xem kìa.

Andru Êighiutsic ra

FEBION - Lại thêm một trò cho buổi sáng tháng năm⁽²⁾.

ANDRU - Lời thách đấu đây. Các vị đọc đi: tôi đảm bảo trong đó có cả dấm lẫn ớt, đủ vị chua cay.

FEBION - Có thật ngạo ngược đến thế không?

ANDRU - A, thật chứ, tôi đảm bảo mà. Nhưng thôi hãy cứ đọc xem.

TÔBY - Đưa cho ta. (Đọc) - *Tiểu tử, bất kể mi là người như thế nào, mi cũng chỉ là một tên khốn kiếp.*

FEBION - Tốt, và quả cảm thay.

TÔBY (đọc) - *Đừng có ngạc nhiên, cũng đừng có tự hỏi trong thâm tâm tại sao ta lại gọi mi thế, bởi vì ta sẽ chẳng cho mi biết lý do đâu.*

FEBION - Một ý hay, nó tránh cho ngài khỏi rơi vào vòng luật pháp.

TÔBY (đọc) - *Mi đến với tiểu thư Ôlivia và, trước mắt ta, tiểu thư đối đãi với người thật ưu ái. Nhưng mi nói dối từ trong cổ họng. Đó không phải vì thế mà ta thách thức người.*

FEBION - Rất ngắn gọn và hoàn toàn... vô nghĩa.

TÔBY (đọc) - *Ta sẽ rình mi trên đường trở về. Nếu mi may mắn giết được ta...*

FEBION - Hảo!

TÔBY (đọc) - *Thì mi sẽ giết ta như một tên lưu manh, côn đồ.*

FEBION - Tốt; ngài lại vẫn né tránh được luật pháp.

⁽¹⁾ Ở tòa án hồi đó, thường có mời thầy thuốc dự, làm trọng tài để nhận định xem bị cáo có điên hay không.

⁽²⁾ Ngày đầu tháng năm hồi xưa là dịp hội hè lớn, có đủ mọi trò tiêu khiển, giải trí.

TÔBY (đọc) - *Tạm biệt mi. Và cầu Chúa rủ lòng thương linh hồn một trong hai chúng ta! Chúa có thể xót cho linh hồn ta, nhưng ta hy vọng cơ sự sẽ tốt hơn. Cho nên mi hãy coi chừng. Bọn mi, tùy theo cách đối xử của mi, và kẻ thù sống mái của mi.*

ANDRU EIGHIUTSIC

Nếu lá thư này không khích động được gã thì hẳn là gã không đi bằng chân. Ta sẽ chuyển đến gã.

MARIA - Ngài đang có cơ hội rất thích hợp để làm việc đó: gã hiện đang bàn chuyện gì đó với tiểu thư và sắp ra về.

TÔBY - Đi nào, hiệp sĩ Andru. Chú mình hãy phục kích gã ở góc vườn như một tên thừa lại. Hễ trông thấy gã một cái là tuốt kiếm luôn. Và trong khi tuốt kiếm, hãy văng tục một câu thật gồm ghê. Vì thường thường một câu chửi thể tục tĩu, văng ra gay gắt bằng một giọng sang sảng, lại tạo nên oai phong của bậc mày râu hơn là bằng chứng thực sự về khí phách nam nhi. Đi thôi!

ANDRU - À, gì chứ chửi thể thì hãy tin ở tôi.

Vào

TÔBY - Ta sẽ không chuyển thư của hắn đâu. Bởi vì cách cư xử của gã quý tộc trẻ chứng tỏ gã là người có học vấn và dòng dõi cao sang. Số mệnh mỗi giới gã tiến hành giữa chủ gã và cháu gái ta cũng xác nhận điều đó. Vì vậy, bức thư quá ư dốt nát này sẽ không làm cho gã trai trẻ sợ hãi mấy may. Gã sẽ biết đó là của một tên ngu xuẩn. Nhưng ta sẽ chuyển lời thách đấu bằng cách nói miệng, mô tả Êghiutsic là người rất đởm lược và gây cho gã - chắc gã sẽ tin ta dễ dàng vì gã còn trẻ - một ý nghĩ khủng khiếp về mối diên khùng, giận dữ, tài nghệ và sự hung hăng của anh chàng kia. Làm thế sẽ khiến cả đôi bên cùng sợ bạt vía đến độ chỉ liếc nhìn đã đủ giết chết nhau như hai con long xà⁽¹⁾ vậy.

FEBIÖN - Kìa, gã đang đến với cháu gái ngài. Hãy nhường chỗ cho họ, đến khi nào gã cáo từ, sẽ ra mặt gặp gã.

⁽¹⁾ Quái vật huyền thoại, đầu gà, đuôi rắn, có cánh, nhìn vào ai (hoặc vật gì) là người ấy (hoặc vật ấy) chết liền.

TÔBY - Trong khi chờ đợi, ta sẽ ngẫm nghĩ một thông điệp thách thức thật kinh khủng.

Ngài Tôby, Febian và Maria cùng vào

Ôlivia trở ra cùng với Viola

ÔLIVIA - Ta đã nói quá nhiều với một trái tim bằng đá và phơi bày danh dự ra một cách quá hờ hênh. Có một tiếng nói trong ta trách cứ ta về sai lầm đó, song lẽ nó là một sai lầm mãnh liệt và bướng bỉnh đến độ coi khinh mọi lời quả trách.

VIÔLA - Những đau buồn của chủ tôi cũng mãnh liệt và bướng bỉnh như nỗi đam mê của tiểu thư vậy.

ÔLIVIA - Đây, chàng hãy vì ta mà đeo chiếc huy hiệu này: đó là tấm hình của ta. Xin chàng đừng từ chối. Nó không có lưỡi để buông lời quấy rầy chàng đâu. Và ta cầu xin chàng ngày mai hãy trở lại. Có điều chi chàng yêu cầu ta mà ta lại cự tuyệt? Có điều chi chàng hỏi mà ta không ưng thuận ngay lập tức, nếu danh dự được vẹn toàn.

VIÔLA - Tôi không yêu cầu gì ngoài điều này: tình yêu chân thật của tiểu thư đối với chúa công tôi.

ÔLIVIA - Làm sao, với danh dự giữ tròn, ta có thể cho ông ta cái mà ta đã dâng chàng?

VIÔLA - Tôi sẽ tháo khoán cho tiểu thư?

ÔLIVIA - Thôi được, mai chàng cứ trở lại: tạm biệt. Ma quỷ như chàng thì rồi có ngày đưa linh hồn ta xuống địa ngục mất.

Vào

Ngài Tôby Belts' và Febian trở ra

TÔBY - Chào công tử, cầu Chúa phù hộ cho cậu.

VIÔLA - Và cho tiên sinh nữa.

TÔBY - Nếu cậu có phương tiện tự vệ, thì hãy phòng bị đi. Ta không biết cậu đã xúc phạm hấn như thế nào, nhưng rõ ràng kẻ đón đường cậu, lửa giận bùng bùng, máu mê như một kẻ đi săn, đang chờ cậu ở cuối vườn. Hãy tuốt kiếm ra và chuẩn bị mau, vì kẻ tấn công cậu rất nhanh nhẹn, võ nghệ cao cường và nguy hiểm chết người.

VIÔLA - Thừa tiên sinh, ngài lắm đấy. Tôi chắc chắn rằng không ai có chuyện xích mích với tôi cả. Trí nhớ tôi hoàn toàn sạch trơn,

không vương víu hình ảnh về bất kỳ một sự xúc phạm nào đối với bất kỳ ai.

TÔBY - Cậu sẽ thấy điều trái ngược hẳn, ta cam đoan thế. Do đó, nếu cậu còn coi trọng sinh mạng mình thì hãy đề phòng. Bởi vì địch thủ của cậu có đủ những gì mà tuổi trẻ, sức mạnh, võ nghệ và cuồng nộ có thể mang lại cho người đàn ông.

VIÔLA - Xin tiên sinh cho biết đó là người như thế nào?

TÔBY - Hẳn là một hiệp sĩ được phong tước tại gia⁽¹⁾, với một lưỡi gươm chưa hề sút mẻ. Nhưng hẳn rất ghê gớm trong những vụ xung đột cá nhân. Hẳn đã khiến ba người hồn lìa khỏi xác và cơn lôi đình của hắn lúc này quyết liệt đến mức không thể nào thỏa mãn bằng cách nào khác ngoài việc thấy kẻ thù quần quai giãy chết và đi vào nhà mồ. Thắng hay chết, đó là phương châm của hắn: được ăn cả, ngã về không.

VIÔLA - Vậy tôi sẽ quay trở vào trong nhà, xin tiểu thư cho mấy người hộ tống: tôi có biết đánh nhau bao giờ đâu. Tôi nghe nói có một loại người nào đó thường dụng tâm gây gổ với kẻ khác để tự thể nghiệm lòng dũng cảm của mình. Xem chừng đây cũng là một người thuộc dạng đó.

TÔBY - Không đâu, công tử ạ. Sự phẫn nộ của hắn là do một tổn thương rất nặng nề. Cậu không thể quay trở vào trong nhà, trừ phi cậu tiếp ta cái keo mà cậu có thể phải đấu với hắn. Và dù thế này hay thế kia, cũng đều nguy hiểm như nhau đấy. Cho nên, cứ tiếp tục đi, hoặc hãy tuốt gươm trần ra. Bởi vì chắc chắn là cậu phải lâm cuộc, hoặc giả từ nay hãy từ bỏ dùng đeo sắt thép trên mình nữa.

VIÔLA - Thế này thì thật là vừa bất lịch sự vừa kỳ cục. Thưa tiên sinh, xin tiên sinh vui lòng giúp tôi việc này: hỏi vị hiệp sĩ xem tôi đã làm gì xúc phạm đến ông ta. Đó hẳn là do tôi sơ suất chứ không phải cố tình đâu.

TÔBY - Ta sẽ giúp cậu điều đó. Chú Febion, hãy ở lại bên công tử cho đến khi ta quay về.

⁽¹⁾ Nguyên văn: *dubbed... on carpet consideration*, nghĩa là phong trên thảm nhà (chứ không phải trên bãi chiến trường). Loại "hiệp sĩ tại gia" này đạt được danh hiệu ấy, thường là do xu nịnh một ông hoàng nào đó. Lễ tước phong thường tiến hành tại nhà. Người được tước phong quỳ trên tấm thảm phòng khách.

Vào

VIOLA - Thưa ngài, ngài có rõ đầu đuôi câu chuyện không?

FEBION - Tôi biết là hiệp sĩ căm phẫn công tử đến mức phải quyết đấu một trận sinh tử, nhưng không rõ thêm chi tiết nào khác.

VIOLA - Xin ngài cho biết cung cách ông ta như thế nào ạ?

FEBION - Nom hình thức thì chẳng có dấu hiệu gì kỳ diệu chứng tỏ sự dũng mãnh, như công tử sẽ có cơ được thấy trong hành động. Thực vậy, thưa công tử, y là địch thủ tài nghệ nhất, khát máu nhất và nguy hiểm nhất mà công tử có thể thấy ở bất cứ nơi nào trên đất Ilyria này. Công tử có định đi tới chỗ y không? Nếu có thể, tôi sẽ cố hòa giải giữa hai người.

VIOLA - Nếu vậy, tôi sẽ rất đội ơn ngài. Tôi tha đi với giáo sĩ còn hơn đi với hiệp sĩ. Tôi bất cần ai biết tông khí phách đến đâu.

Cùng vào

Ngài Tôby trở ra cùng với hiệp sĩ Andru

TÔBY - Chà, chú mình, hấn quả là một con quỷ dữ thật sự! Ta chưa hề thấy một ả đàn ông⁽¹⁾ nào như thế. Ta đã thử một thế với hấn, gươm để nguyên trong vỏ, và hấn cho ta một đường ào ạt hiểm hóc đến nỗi không sao tránh nổi. Và khi phản công, hấn ra đòn chắc chắn như chân ta dẫm trên mặt đất ta bước vậy. Nghe nói, hấn là thầy dạy kiếm của Xôphi thì phải.

ANDRU - Quan ôn bắt hấn đi, tôi chẳng dây với hấn đâu.

TÔBY - Nhưng bây giờ không thể nào làm cho hấn nguôi được. Febion phải vất vả lắm mới giữ được hấn ở đằng kia.

ANDRU - Dịch hạch bắt hấn đi! Nếu biết hấn đơm lược và kiếm thuật tinh thông thế thì tôi mặc xác hấn, chẳng thách đấu làm gì. Hãy dụ hấn cho qua chuyện này, tôi sẽ biếu hấn con ngựa xám Capilét của tôi.

TÔBY - Để ta sẽ thử vận động xem. Chú mình cứ đứng đây. Hãy tỏ ra bình tĩnh. Chuyện này sẽ kết thúc, không mất đi linh hồn nào cả. *(Nói riêng)* - Ta sẽ cưới con ngựa của người như ta đã cưới cổ người.

⁽¹⁾ *Virago*: người đàn bà có tướng đàn ông. Tôby nói chệch ra là Firago.

Febion và Viola trở ra

(Với Febion) - Hấn cho ta con ngựa để giải quyết cuộc xung đột. Ta đã thuyết phục hấn rằng gã trai trẻ kia hung hãn như quỷ dữ.

FEBION - Gã này cũng khiếp sợ hấn không kém, thở hổn hển và tái mét đi như bị gấu đuổi sát gót.

TÔBY - Vô phương cứu chữa, công tử ạ. Vì đã chót thể, hấn sẽ phải đấu với cậu. Chà, hấn đã suy nghĩ kỹ hơn về cuộc xích mích và giờ thấy đó là chuyện vặt chẳng đáng nhắc tới. Vậy cho nên công tử cứ rút kiếm ra, cốt để cho hấn giữ lời nguyên thôi: hấn tuyên bố sẽ không đả thương công tử đâu.

VIOLA (nói một mình) - Cầu Chúa che chở cho tôi! Chỉ một chút xíu nữa thì mình đến phải thú với họ là mình thiếu cốt cách nam nhi như thế nào.

FEBION - Nếu thấy y khùng lên thì chạy đi nhé.

TÔBY - Lại đây, hiệp sĩ Andru, thật vô phương cứu chữa: vì danh dự, gã phải đấu một hiệp với chú mình. Theo luật đấu, gã không thể tránh điều đó được. Nhưng với tư cách là một nhà quý tộc và một chiến binh, gã đã hứa với ta sẽ không đả thương chú mình. Tiến lên. Chuẩn bị đấu!

ANDRU - Lạy Chúa, cầu cho hấn giữ lời hứa.

Rút gươm

VIOLA - Tôi xin cam đoan với ngài, điều này thật trái với ý muốn của tôi.

*Rút gươm**Antônio ra*

ANTÔNIO - Hãy tra gươm vào vỏ. Nếu nhà quý tộc trẻ này đã có hành động xúc phạm gì, tôi xin nhận lỗi về tôi. Nếu ngài xúc phạm công tử, thì tôi xin vì công tử mà thách đấu với ngài.

Rút gươm

TÔBY - Người ấy ư? Sao, người là ai?

ANTÔNIO - Một người mà, vì lòng yêu mến công tử, dám táo tợn hơn cả lời hấn huênh hoang với ngài về sự táo tợn của mình.

TÔBY - A, nếu người là một kẻ đánh thay thì ta xin tiếp người.

Rút gươm

FEBION - Ôi, hảo tôn ông Tôby, khoan đã! Có bọn sĩ quan đang đến kia.

TÔBY - Lát nữa, ta sẽ gặp chú.

VIÔLA (*với Andru*) - Thưa ngài, xin ngài vui lòng tra kiểm vào vỏ.

ANDRU - À, rất vui lòng, thưa ngài. Còn về lời tôi đã hứa, tôi sẽ giữ đúng, trước sau như một. Nó sẽ mang ngài và cả yên cương rất dễ dàng.

Hai sĩ quan ra

SĨ QUAN THỨ NHẤT - Hấn đây. Bạn hãy làm nhiệm vụ.

SĨ QUAN THỨ HAI - Antônio, thừa lệnh quận công Orxinô, ta bắt giữ người.

ANTÔNIO - Ngài nhầm tôi với ai rồi, thưa ngài.

SĨ QUAN THỨ NHẤT - Không, không nhầm mảy may. Ta biết rõ mặt người, mặc dầu người không đội mũ thủy thủ trên đầu. Bắt hấn đi. Hấn biết là ta biết rõ hấn.

ANTÔNIO - Tôi đành phải tuân theo thôi. (*Với Viola*) - Sự này xảy ra là do tôi đi tìm công tử. Nhưng chẳng còn cách nào cứu vãn: tôi sẽ gánh chịu hậu quả. Công tử tính sao bây giờ, hoàn cảnh cần thiết buộc tôi phải xin lại công tử túi tiền của tôi? Tôi ân hận vì những điều tôi không làm được cho công tử hơn là vì chuyện không may xảy đến với bản thân tôi. Công tử đứng vững ra, kinh ngạc ư? Hãy trấn tĩnh lại.

SĨ QUAN THỨ HAI - Thôi đi nào!

ANTÔNIO - Tôi phải xin lại công tử một ít trong số tiền đó.

VIÔLA - Tiền nào kia, thưa ngài? Vì nghĩa khí hào hiệp ngài đã tỏ ra với tôi ở đây và một phần, do tình cảnh khó khăn hiện tại của ngài, tôi xin trích phần lưng vốn nghèo nàn, ít ỏi của tôi đưa ngài mượn chút đỉnh: tôi chẳng có là bao, vậy xin chia của nả với ngài. Hãy cầm lấy, đây là một nửa túi tiền của tôi.

ANTÔNIO - Bây giờ công tử định phủ nhận ta chẳng? Có lẽ nào những điều ta tận tình tận nghĩa làm cho công tử lại thiếu sức cảm hóa như vậy? Đừng có chọc tức nỗi khốn cùng của ta, kéo ta biến thành một kẻ quẩn trí đến độ buông lời quở trách công tử về những điều tốt đẹp ta đã làm cho công tử.

VIÔLA - Tôi không biết gì về những điều đó cả. Cũng như tôi chưa hề biết giọng nói hay nét mặt ngài. Tôi căm ghét sự vô ơn bạc nghĩa ở một con người hơn cả thói dối trá, hão huyền, thói say sưa bét nhè hoặc bất kỳ tật xấu nào gieo mầm độc hại thói ruồng mạch máu chúng ta.

ANTÔNIO - Trời hỡi, trời!

SĨ QUAN THỨ HAI - Nào. Xin mời đi thôi.

ANTÔNIO - Cho ta nói một chút. Gã thanh niên mà các người thấy đây, ta đã giằng nửa mạng sống của gã ra khỏi nanh vuốt thần chết, nâng đỡ gã với tình yêu thánh thiện và dốc lòng tận tụy với cái hình ảnh mà ta ngỡ là rất đáng kính.

SĨ QUAN THỨ NHẤT - Thế thì liên quan gì đến chúng ta? Chỉ mất thì giờ; đi thôi!

ANTÔNIO - Song than ôi! Vị thần ấy đã tỏ ra là một tượng thờ dễ tiện biết bao. Xêbaxchiên, người đã làm xấu hổ cho gương mặt đẹp. Trong trời đất, chỉ có tâm trí là tì ố; chỉ có kẻ độc ác mới có thể gọi là mất nhân dạng. Đức hạnh là cái đẹp, song điều tà ác mỹ miều lại là những cái hòm rỗng được ma quỷ tô điểm quá sá.

SĨ QUAN THỨ NHẤT - Tên này hóa dại rồi. Giải hấn đi thôi. Đi nào.

ANTÔNIO - Dẫn ta đi.

Các sĩ quan vào cùng với Antônio

VIÔLA - Mình thấy những lời của anh ta bật ra từ một tình cảm cuồng nhiệt khiến anh ta đầy tự tin. Mình cũng tin là thế. Hãy chứng tỏ sự thật đi, ôi, trí tưởng tượng! Hãy chứng minh rằng quả thật người ta đã lầm tưởng em là anh đi, anh thân yêu!

TÔBY - Lại đây, hiệp sĩ. Lại đây, Febion. Chúng ta sẽ khê hát một đôi đoạn trong số những phong dao thông tuệ nhất.

VIÔLA - Anh ta đã kêu tên Xêbaxchiên. Mỗi lần soi gương, mình lại thấy anh trai mình sống động trong đó. Thật y hệt gương mặt anh trai mình. Và cũng vẫn cách ăn vận đó, màu sắc đó, kiểu trang sức đó, bởi vì mình bắt chước anh mà. Ôi! Nếu điều đó được minh xác, thì quả là trong yêu thương, bão tố cũng vẫn hiền từ và sóng biển mặn cũng vẫn ngọt ngào.

Vào

TÔBY - Thật là một tên thị đồng rất mực dè tiện, bất lương và nhát gan hơn thỏ. Sự bất lương của gã bộc lộ rõ ở việc bỏ rơi và phủ nhận bạn trong lúc gay go. Còn về sự hèn nhát của gã, cứ hỏi Febion thì biết.

FEBION - Một tên hèn nhát, hèn nhát hết sức mình, đến mức thành tâm trong sự hèn nhát nữa.

ANDRU - Cha chả, thế thì tôi sẽ lại đuổi theo nện cho hắn một trận.

TÔBY - Phải, hãy làm thế đi. Đấm cho hắn nhừ tử, nhưng đừng có rút gươm ra.

ANDRU - Nếu tôi không...

Vào

FEBION - Đi thôi ngài, ta hãy xem sự thể ra sao.

TÔBY - Ta dám đánh cuộc bất cứ món tiền nào rằng sẽ chẳng có chuyện gì đâu.

Cùng vào

HỒI BỐN

CẢNH I

Đường phố kề bên nhà Ôlivia

Xêbaxchiên và Hê ra

HÊ - Công tử định thuyết phục tôi rằng không phải tôi được phái đi tìm công tử đó chẳng?

XÊBAXCHIÊN - Đi đi, đi đi. Người là một gã rô dại. Tránh ra cho rảnh mắt ta.

HÊ - Quả thật là khéo vờ vẩn! Phải, tôi không hề biết công tử. Tôi cũng không được tiểu thư tôi sai đi mời công tử đến nói chuyện với tiểu thư. Cũng chẳng phải tên công tử là cậu Xêzariô. Và đây cũng không phải là cái mũi tôi nốt. Chẳng có cái gì đúng là nó cả.

XÊBAXCHIÊN - Ta xin người, hãy đem sự rô dại của người tuôn ra ở chỗ khác. Người chẳng hiểu gì ta cả.

HÊ - Tuôn sự rô dại của tôi! Cậu ta đã nghe lỏm câu này từ miệng một nhân vật lớn nào đó và giờ đây đem áp dụng nó vào một gã hề dại. Tuôn sự rô dại của tôi! Tôi e rằng cái gã khổng lồ hậu đậu, là thế giới này, rồi sẽ tỏ ra là một kẻ ngu xuẩn mất. Bây giờ, tôi xin cậu hãy trút bỏ thái độ kỳ dị của cậu đi và nói cho tôi biết là tôi phải “tuôn ra” những gì với tiểu thư tôi. Liệu tôi có thể “tuôn ra” rằng cậu đang đến không?

XÊBAXCHIÊN - Ta xin người, hỡi gã Hy Lạp⁽¹⁾ điên dại, hãy rời khỏi

⁽¹⁾ Hồi đó, ở Anh, người ta thường dùng tiếng đó để gọi những kẻ bông phèng, vô lo.

ta. Đây biếu người ít tiền. Nếu người còn lằng nhằng nữa, ta sẽ xử tệ hơn đây.

HÊ - Nói thật tình, cậu có bàn tay hào phóng đấy. Những người biết điều mà thưởng tiền cho bọn hề, có nổi tiếng cũng phải sau mười bốn năm trả tiền thuê mướn⁽¹⁾.

Andru ra

ANĐRU - À, công tử, ta lại gặp nhau. Đây đây, dành cho công tử.

Đánh Xêbaxchiên

XÊBAXCHIÊN - Chà, thì đây dành cho người, đây nữa, đây nữa, đây nữa.

Đánh Andru

Phải chăng ai nấy đều điên cả rồi?

Ngài Tôby và Febion ra

TÔBY - Dừng lại, công tử, kéo ta quãng gươm của cậu qua mái nhà bây giờ.

HÊ - Tôi sẽ trình bày ngay chuyện này với tiểu thư. Tôi chả hơi đâu dính vào chuyện các người vì ba đồng xu nhai ranh.

Vào

TÔBY (*Giữ Xêbaxchiên*) - Thôi nào, công tử! Ngừng lại!

ANĐRU - Thôi, mặc kệ hấn ta. Tôi sẽ xử với hấn bằng cách khác. Tôi sẽ đầu đơn kiện hấn ta về tội hành hung, nếu như ở Ilyria này còn có chút luật pháp nào đó. Tuy tôi đánh hấn trước, nhưng điều đó không quan trọng.

XÊBAXCHIÊN - Buông tay ra.

TÔBY - Đây công tử, ta không buông cậu ra đâu. Đây, chàng chiến binh trẻ của ta, tra gươm vào vỏ đi. Coi bộ cậu vương khí đấy. Thôi nào.

XÊBAXCHIÊN - Ta sẽ vùng ra khỏi người (*vùng ra được*). - Bây giờ người muốn gì nào. Nếu người cả gan chọc tức ta thêm nữa thì hãy rút kiếm ra.

⁽¹⁾ Thời Shakespeare, giá mua đất thường gấp 12 lần giá thuê hàng năm. Câu pha trò này có nghĩa là muốn nổi tiếng bằng cách hậu đãi những anh hề, thì phải sẵn sàng chịu tổn kém lớn.

TÔBY - Cha chả! Vậy ta phải lấy bớt đi một vài chén máu ngạo ngược của cậu mới được.

Rút kiếm

Ôlivia ra

ÔLIVIA - Ngừng Tôby! Ta ra lệnh cho chú muốn sống thì ngừng lại!

TÔBY - Tiểu thư!

ÔLIVIA - Sao lại thế này bao giờ? Đồ hạ lưu lỗ mãng quen thói ở rừng rú, hang hốc, man rí mọi rợ, chẳng bao giờ được truyền bảo cung cách xử thế cả! Đi cho khuất mắt ta! Xêzariô thân mến, xin chàng đừng giận. Đồ thô bạo, cút đi!

Ngài Tôby, hiệp sĩ Andru và Febion vào

Ái hữu, ta xin chàng, trong sự xúc phạm bất nhã và bất chính này đối với chàng, hãy nghe theo lý trí công minh chứ đừng nổi giận. Hãy cùng ta đi vào nhà, ta sẽ kể chàng nghe ông tướng giặc ấy đã phá quấy bày ra biết bao trò rùng mớ, vô tích sự, khiến chàng phải phì cười. Xin chàng chớ lưỡng lự, cứ vào đi, đừng từ chối. Ma bắt ông ấy đi, ông ta làm trái tim tội nghiệp⁽¹⁾ của ta run bắn lên vì chàng.

XÊBAXCHIÊN - Điều gì êm ái như rót vào tai ta vậy nhỉ? Dòng nước nào trôi chảy triền miên? Hoặc là ta mất trí, hoặc đây là một giấc mơ. Thì hãy để trí tưởng tượng chìm sâu tri giác ta trong dòng sông Lú. Nếu là một giấc mơ, xin hãy cứ để ta ngủ tiếp.

ÔLIVIA - Nào, xin mời chàng. Chẳng hay chàng có vui lòng đưa tay em dắt?

XÊBAXCHIÊN - Rất vui lòng, thưa tiểu thư.

ÔLIVIA - Ôi, ước sao sự thật đúng như lời chàng nói!

Cùng vào

⁽¹⁾ Nguyên văn: *He started one poor heart of mine in thee*. Ở đây có một lỗi ngữ thuộc loại Shakespeare ưa dùng. Ở thế kỷ XVI, người ta hay viết *heart* (trái tim) thành *hart* (con hươu). Cho nên cũng có thể hiểu là: Ông ta đã làm con hươu tội nghiệp của tôi sợ hãi.

CẢNH II

*Nhà Ôlivia**Maria và Hề ra*

MARIA - Anh hãy mặc cái áo dài này và đeo bộ râu giả vào. Làm cho hấn tưởng anh là mục sư Tôpez. Nhanh lên! Trong khi chờ đợi, tôi đi gọi ngài Tôby.

Vào

HỀ - Được, ta sẽ mặc các thứ này vào người, ta sẽ cải trang như vậy. Ước gì ta là người đầu tiên cải trang trong một chiếc áo thụng như thế này. Ta không đủ tầm vóc để phù hợp với chức vị ấy, cũng không gầy còm đến nỗi khiến người ta tưởng là một học giả. Nhưng là một con người trung thực, mạnh thường quân thì nào có kém gì một nhà học giả lớn ưu tư. Kìa, những kẻ đồng lõa đã đến.

Tôn ông Tôby và Maria ra

TÔBY - Chúa phù hộ cho cha.

HỀ - *Bono dies*⁽¹⁾, tôn ông Tôby. Như vị ẩn sĩ già thành Prager, vốn chẳng bao giờ trông thấy bút, mực, đã nói một cách rất uyên thâm với cháu gái vua Gorbôđúc⁽²⁾: “Cái gì hiện hữu là hiện hữu”, vậy ta đây, vốn là mục sư, ắt là mục sư. Bởi vì “cái này”, nếu không phải là “cái này”, thì còn là gì, và “hiện hữu” nếu không phải là “hiện hữu” thì còn là gì nữa?

TÔBY - Đến gặp hấn đi, cha Tôpez.

HỀ - Hầy hà! Cầu cho nhà giam này được bằng an!

TÔBY - Thằng cha bắt chước khéo thật. Một thằng cha cừ khôi!

⁽¹⁾ Tiếng Latinh: chào buổi sáng.

⁽²⁾ Anh hề lên mặt uyên bác, vừa nói tiếng Latinh, vừa giễu cái logic nhà trường rất thịnh hành hồi đó, là *Tất cả những gì hiện hữu là hiện hữu, không thể có một vật vừa hiện hữu vừa không hiện hữu*. Ẩn sĩ thành Prager là nhân vật do anh ta tưởng tượng ra. Còn vua Gorbôđúc thì có thật; cuộc đời của nhà vua đã được dùng làm chủ đề cho vở bi kịch *Gorbôđúc* hay *Ferèch và Porèch* của Xêchvin và Norton, được diễn vào năm 1561.

MALVÔLIÔ (*Ở bên trong nói vọng ra*) - Ai gọi đấy?

HÊ - Cha mục sư Tôpez đến thăm gã điên Malvôliô.

MALVÔLIÔ - Cha Tôpez, cha Tôpez, cha Tôpez đôn hậu, xin cha hãy đến chỗ tiểu thư.

HÊ - Ra khỏi đây ngay, đồ quỷ sứ khoa trương! Tại sao mi hành hạ con người này như thế? Mi không biết nói đến gì khác ngoài đàn bà ư?

TÔBY - Chí lý thay, thưa cha.

MALVÔLIÔ - Trình cha Tôpez, chưa bao giờ con người bị xúc phạm đến mức này? Cha Tôpez tốt bụng, cha đừng nghĩ rằng con điên. Bọn chúng đã nhốt con vào bóng tối khủng khiếp này.

HÊ - Nhục nhã thay cho mi, quỷ Xa tăng bất lương! Ta dùng những lời lẽ ôn hòa nhất với mi. Bởi vì ta thuộc loại người nhã nhận vốn lịch sự cả với chính ma quỷ. Mi bảo nhà này tối đen ư?

MALVÔLIÔ - Tối như địa ngục, thưa cha Tôpez.

HÊ - Sao, nhà có những lỗ cửa sáng trưng như chiến lũy và các khung cửa kính ở mé Bắc Nam đều bóng loáng như gỗ mun. Vậy mà ai còn phàn nàn là bị bưng bít ư?

MALVÔLIÔ - Trình cha Tôpez, con không điên mà. Con xin thưa với cha là căn nhà này tối om.

HÊ - Chàng điên ạ, con nhầm rồi. Ta nói để con biết, không có bóng tối nào khác ngoài sự ngu dốt trong đó con chìm đắm sâu hơn cả những người Ai Cập trong sương mù⁽¹⁾.

MALVÔLIÔ - Con xin thưa rằng căn nhà này tối như sự ngu dốt, dù rằng sự ngu dốt có tối như địa ngục chẳng nữa. Và con cũng lại xin thưa: chưa có người nào bị ngược đãi tệ hại như thế này.

⁽¹⁾ Điển lấy từ Kinh thánh: "Dixit autem Dominus ad Moysem: Extende manum tuam in coelum, et fiant tenebrae supa terram Ægypti, tenebrae palpabiles - Extendit autem Moyses manum in coelum et fatae sunt tenebrae, caligo, turbo super omnem terram Ægypti tres dies" (*Exode*, ch. X - 21-22) - "Đức Jêhôva bèn phán cùng Môixe rằng: Hãy giơ tay ngươi lên trời, hầu cho trên xứ Ai Cập có sự tối tăm dày đến đôi người ta rờ dụng đến được. Vậy Môixe giơ tay mình lên trời, bèn có sự tối tăm rất dày trong ba ngày tại xứ Ai Cập" (*Xuất Ai Cập kị*, chương X, câu 21-22).

Con chẳng điên gì hơn cha: xin cha hãy thử bằng bất kỳ một câu hỏi nghiêm chỉnh nào xem.

HÊ - Ý kiến Pytagor về chim rừng như thế nào?

MALVÔLIÔ - Là linh hồn bà nội ta có thể ở thoải mái trong một con chim.

HÊ - Con nghĩ thế nào về ý kiến của ông ta?

MALVÔLIÔ - Con nghĩ linh hồn là cao cả, nên không thể nào tán thành ý kiến ông ta được.

HÊ - Thôi tạm biệt: con vẫn cứ phải ở lại trong bóng tối. Con phải đồng ý với Pytagor, ta mới chấp nhận là con sáng suốt được; và hãy biết sợ đừng giết một con gà gô nào, kẻo làm tiêu vong linh hồn bà nội con đấy. Tạm biệt.

MALVÔLIÔ - Cha Tôpez! Cha Tôpez!

TÔBY - Đức cha Tôpez tuyệt vời của ta!

HÊ - À, tôi thích nghi được với mọi nguồn nước: biển hồ, sông, lạch...⁽¹⁾

MARIA - Kể ra anh có thể đóng vai ấy mà không cần mặc áo, đeo râu: hẳn có trông thấy anh đâu.

TÔBY - Bây giờ, hãy đến nói với hắn bằng giọng thật của người, rồi về thuật lại ta nghe xem người thấy hắn ứng đối ra sao. Ta muốn chấm dứt cái trò đùa này ở đây. Nếu thuận tiện thì thả bég hắn ra. Bởi vì giờ đây, ta đã làm cháu gái ta phiền lòng đến mức ta không thể tiếp tục yên lành trò chơi này đến cùng được. Lát nữa, đến phòng ta nhé.

Tôn ông Tôby và Maria vào

⁽¹⁾ Nguyên văn: *Nay, I am for all waters*: Câu này cũng có nhiều cách diễn giải khác nhau. Ooboston cho rằng đây là một câu của kép hát quen dùng khi họ làm khán giả chảy nước mắt vì cười nhiều quá hoặc vì xúc động. Molăun khẳng định rằng anh Hê muốn nói rằng mình có thể bơi tốt ở mọi nơi có nước (*I can swim equally well in all waters*), tức là có thể sắm bất cứ vai nào mình muốn. Theo Mêzon, *water* là chữ của các thợ kim hoàn dùng để chỉ màu sắc, ánh lấp lánh của kim cương. Khi Tôby khen Hê đóng vai cha Tôpez khéo, anh ta đáp lại rằng mình có thể phản ánh đủ mọi màu sắc, vì Tôpez (Topas) còn có nghĩa là một loại đá quý (miêu thạch). Chúng tôi nghiêng về ý kiến của Molăun.

HÊ (hát) - *Kể ta nghe, gã Rôbin vui tính,
Người đẹp của anh đang làm gì?*

MALVÔLIÔ - Hê!...

HÊ (hát) - *Người đẹp của ta bạc ác lắm thay!*

MALVÔLIÔ - Hê!...

HÊ (hát) - *Chao ôi, tại sao vậy?*

MALVÔLIÔ - Hê! Ta bảo này!

HÊ (hát) - *Nàng đi yêu người khác mất rồi.*

Ai gọi đấy!

MALVÔLIÔ - Chú Hê tốt bụng của ta, hãy làm phúc mang đến giúp ta một cây nến, bút, mực và giấy. Với tư cách là một nhà quý tộc, ta sẽ suốt đời cảm ơn người.

HÊ - Bác Malvôliô đấy ư?

MALVÔLIÔ - Phải, Hê ạ.

HÊ - Chao ôi, làm sao bác đến nỗi mất trí thế này?

MALVÔLIÔ - Hê ơi, trần đời chưa từng có ai bị ngược đãi trắng trợn như thế này. Ta vẫn tỉnh trí không khác gì người, Hê ạ.

HÊ - Không khác gì tôi ư? Vậy thì đúng là bác điên thật rồi, nếu như bác không tỉnh trí gì hơn một tên hề đại.

MALVÔLIÔ - Bọn họ đã bắt ta, nhốt ta trong bóng tối, phái mực sù dụ ta, cái bọn con lừa ấy! Và làm đủ mọi thứ có thể làm để khiến ta thành mất trí.

HÊ - Hãy cẩn thận lời ăn tiếng nói, mực sù vẫn còn đứng đây. (*Đổi giọng giả làm mực sù*) - Malvôliô! Malvôliô! Cầu Chúa làm cho con tỉnh trí lại! Con hãy cố gắng ngủ đi và thôi đừng có nói nhăng nói cuội huyền thuyên nữa.

MALVÔLIÔ - Cha Tôpez!

HÊ (*đóng giả mực sù*) - Đừng có nói với hần làm gì, anh bạn ạ. (*Bằng giọng thật của mình*) - Ai nói kia ạ? Con đấy ư, thưa cha? Con có nói với bác ta đâu, thưa cha. Lạy Chúa phù hộ cho cha, thưa cha Tôpez phúc hậu. Amen. Vâng, thưa cha, nhất định rồi, nhất định rồi.

MALVÔLIÔ - Hê, Hê, Hê! Ta bảo...

HÊ - Ôi chao! Chịu khó tí, bác. Bác bảo gì kia? Vì nói với bác mà tôi bị khiển trách đấy.

MALVÔLIÔ - Chú Hề tốt bụng, hãy giúp ta chút ít ánh sáng và ít giấy. Ta xin nói với chú là ta mình mẫn như bất cứ người nào ở xứ Ilyria này.

HỀ - Than ôi, giá bác được như vậy!

MALVÔLIÔ - Ta thề là đúng thế mà. Chú Hề tốt bụng, cho ta chút giấy và ánh sáng. Và chuyển giúp những gì ta sắp viết đến cho tiểu thư. Chú sẽ được thưởng hậu hơn bất cứ kẻ mang thư nào từ xưa tới nay.

HỀ - Tôi sẽ giúp bác việc đó. Nhưng bác phải nói thật với tôi, có đúng là bác điên thực sự hay bác giả vờ?

MALVÔLIÔ - Hãy tin ta, ta không điên mà. Ta nói thật với chú đấy.

HỀ - Ô, tôi không bao giờ tin một người điên chừng nào tôi chưa nhìn thấy bộ óc anh ta. Nhưng thôi, tôi sẽ kiếm ánh sáng và giấy mực cho bác.

MALVÔLIÔ - Hề ạ, ta sẽ trả công chú hậu hĩ nhất. Hãy đi đi, ta xin chú.

HỀ (*hát*) - *Tôi đi đây, thưa ngài, tôi đi đây*

Và lát nữa, trong nháy mắt, tôi sẽ trở lại hầu ngài

Như Thối Xấu già nua, thanh kiếm gỗ trong tay.

Lồng lộn như đứa trẻ con hóa dại

Thét vào mặt quý sứ: A! A!

Vĩnh biệt người, hãy gặm móng tay

Hồi lão già nhót rãi rờn rờn!⁽¹⁾

⁽¹⁾ Thối xấu và Quý sứ, hai nhân vật hài hước thường thấy trong những vở “rắn đời” thời Trung cổ. Thối xấu thường đội một chiếc mũ có đôi tai lừa và cầm một con dao găm bằng gỗ. Quý sứ thường xuất hiện dưới hình thức một con gấu, móng vuốt rất dài và cầm một quả chùy. Khán giả, cứ thấy Thối xấu đánh Quý sứ và tìm cách “gặm móng tay” nó, là cười lẫn cười bỏ và hoan hô không ngớt. Thường thường, cuối cùng, Thối xấu nhảy phắt lên lưng Quý sứ và cả hai đi xuống địa ngục giữa tiếng la ó của cử tọa. Nhân vật Thối xấu chính là tổ tiên xa của các vai Hề trong tác phẩm Shakespeare.

Những chữ cuối cùng của khúc hát nguyên văn là:

... *goodman drivell,*

một số nhà nghiên cứu Shakespeare cho rằng phải đọc là: *good mean-evil* (tật xấu dễ tiện), vì Malvôliô trong tiếng Ý có nghĩa là thế.

CẢNH III

*Vườn nhà Olivia**Xêbaxchiên ra*

XÊBAXCHIÊN - Đây, không trung và đây mặt trời rực rỡ. Viên ngọc trai này trao tặng, ta sờ thấy nó, trông thấy nó rõ ràng; vậy mà bao quanh ta là một sự kỳ diệu huyền hoặc, tuy nhiên đó không hề là điên loạn. Antônio đâu nhỉ? Ta không thấy anh ta ở quán Voi. Vậy mà anh ta có đến đó, người ta bảo là anh ta sục khắp thành phố để tìm ta. Lúc này, có ý kiến khuyên bảo của anh ta thì thật quý như vàng. Bởi vì mặc dầu tâm hồn ta cùng giác quan ta đều nhất trí rằng đây có thể do một sự lầm lẫn nào đó, chứ không phải là thác loạn, nhưng sự việc ngẫu nhiên và may mắn dồn dập này vượt quá mọi ức thuyết, mọi ngôn từ, đến nỗi ta sẵn sàng không tin ở mắt ta nữa và bất chấp lý trí đang thuyết phục ta, một mực cho rằng hoặc ta hoặc công nương này đã hóa điên. Nhưng nếu vậy, làm sao nàng có thể cai quản nhà cửa, sai bảo kẻ ăn người làm, lo liệu sắp đặt công việc đâu ra đấy với một phong độ thanh thoát, kín đáo và vững vàng như mắt ta đã thấy? Có một cái gì mập mờ trong đó... Nhưng kìa, nàng đang đến đây.

Olivia và một giáo sĩ ra

ÔLIVIA - Xin đừng trách em quá hấp tấp vội vàng. Nếu chàng thực lòng ưng thuận, xin hãy theo em và bậc thánh nhân này vào ngôi nhà thờ nhỏ cạnh đây: tại đó, trước mặt cha và dưới vòm mái thiêng liêng, hãy đoan ước suốt đời chung thủy với em cho tâm hồn cả ghen và rất dỗi dằn nghi của em có thể yên ổn một bề. Cha sẽ giấu kín chuyện này cho đến khi nào chàng muốn công bố; lúc đó ta sẽ cử hành hôn lễ trọng thể cho xứng với dòng dõi gia phong của em. Chàng thấy thế nào?

XÊBAXCHIÊN - Tôi sẽ theo bậc thánh nhân này, đi với nàng. Và khi đã nguyện thề, tôi sẽ suốt đời trung thành với lời thề đó.

ÔLIVIA - Vậy xin cha hãy dắt chúng con đi. Cầu cho bầu trời rực sáng đánh dấu ngôi ngôi hành động này của tôi!

Cùng vào

HỒI NĂM

CẢNH I

Một đường phố trước nhà Ôlivia

Hê và Febion ra

FEBION - Nào, chỗ bạn bè thân thiết với nhau, cho ta xem bức thư của hấn một tí.

HÊ - Bác Febion, thế thì bác hãy đồng ý giúp tôi một yêu cầu khác.

FEBION - Bất cứ cái gì cũng được.

HÊ - Vậy, bác đừng có muốn xem bức thư ấy làm gì.

FEBION - Thế thì có khác nào là cho người ta một con chó, rồi xin lại luôn cho có đi có lại⁽¹⁾.

Quận công, Viola và tùy tùng ra

QUẬN CÔNG - Các bạn có phải là thuộc hạ của tiểu thư Ôlivia không?

HÊ - Dạ thưa ngài, chúng tôi là một vài vật trang sức của tiểu thư.

QUẬN CÔNG - Ta có quen biết người. Hồi này, người ra sao, anh bạn?

⁽¹⁾ Có lẽ đây ám chỉ đến một giai thoại được kể trong cuốn nhật ký của Jon Manninham, một luật sư cùng thời bấy giờ. Giai thoại đó như sau: Một ông thầy thuốc tên là Bulêin, họ hàng với hoàng hậu, có một con chó rất quý. Ông ta ít khi rời nó. Hoàng hậu biết chuyện liền cho gọi Bulêin đến, yêu cầu ông ta thỏa mãn một ước muốn của mình và hứa là sau đó sẽ chấp thuận bất cứ yêu cầu gì của ông ta. Ước muốn đó là: xin ông ta con chó. Sau khi đã trao nó cho hoàng hậu, Bulêin bèn nói: "Tâu lệnh bà, lệnh bà đã hứa đáp ứng bất cứ yêu cầu nào của kẻ hạ thần?" - "Ta sẽ giữ lời", hoàng hậu đáp. "Vậy thì, ông thầy thuốc nói, xin lệnh bà cho lại kẻ hạ thần con chó".

HÊ - Thưa ngài, nói thật tình, tôi thấy kẻ thù của mình đối xử tốt hơn, còn bạn bè lại tệ hơn.

QUẬN CÔNG - Người nói ngược: bạn bè đối xử tốt hơn chứ!

HÊ - Không đâu, thưa ngài, tệ hơn ạ.

QUẬN CÔNG - Làm sao lại có thể thế được.

HÊ - À, bạn bè tôi khen tôi, khiến tôi thành một con lừa. Còn kẻ thù thì bảo toẹt rằng tôi là đồ con lừa. Thành thử ra, thưa ngài, nhờ có kẻ thù, tôi mới biết rõ bản thân mình, còn các bạn tôi chỉ lừa phỉnh tôi. Vậy, nếu những kết luận cũng như những cái hôn, và nếu bốn “không” tức là hai “có”⁽¹⁾, thì chẳng đúng là bạn bè tôi xử tệ hơn và kẻ thù tôi tốt hơn hay sao?

QUẬN CÔNG - Lý sự khá lắm.

HÊ - Thưa ngài, không khá đâu, thật đấy. Mặc dù ngài muốn là bạn tôi.

QUẬN CÔNG - Người sẽ thấy ta không xử tệ hơn với người đâu: đây, cầm lấy số vàng này.

HÊ - Nếu không ngại là chơi nước đôi, thì thưa ngài, hẳn tôi đã xin ngài làm lại như thế một lần nữa.

QUẬN CÔNG - Ô, người xui dại ta.

HÊ - Bẩm ngài, lần này thì xin ngài hãy bỏ ân huệ vào túi và để cho máu, thịt tuân theo nhĩ ý của mình.

QUẬN CÔNG - Thôi được, ta sẽ phạm tội là kẻ chơi nước đôi vậy. Cầm lấy khoản này nữa.

HÊ - *Primo, secundo tertio*: đó là một trò chơi hay⁽²⁾. Có một câu tục ngữ cổ nói rằng: nước ba bù cho tất cả. Nhịp ba, thưa ngài, cũng

⁽¹⁾ Anh Hê muốn nói rằng khi một người đẹp nói “không” hai lần thì cũng như nói “có” một lần.

Trong vở *Sự thống trị của tà dâm* (Lust's Dominion) của Malâu, ở đoạn hoàng hậu quyến rũ người da đen:

HOÀNG HẬU – Ta hãy hôn nhau nào.

NGƯỜI DA ĐEN – Xê ra, xê ra.

HOÀNG HẬU – Khi ta nói không, không tức là có. Nói hai lần xê ra, tức là đứng nguyên đấy.

Tuy nhiên, về việc diễn giải câu nói trên của anh Hê, vẫn còn có nhiều ý kiến tranh cãi.

⁽²⁾ Tiếng Latinh: một, hai, ba. Đây chỉ một loại cờ bài chơi bằng xúc xắc vào thời đó.

là một nhịp khiêu vũ tốt. Hoặc giả, chuông nhà thờ Thánh Bơnoa cũng có thể nhắc nhở ngài: một, hai, ba.

QUẬN CÔNG - Lần này, người đừng hòng lừa phỉnh moi thêm tiền của ta nữa. Nếu người báo cho tiểu thư người biết là ta đến để nói chuyện với nàng và đưa được nàng lại đây, thì cũng có thể điều đó lại đánh thức lòng hảo tâm của ta một lần nữa đấy.

HỀ - Vậy thưa ngài, xin hãy ru ngủ lòng hảo tâm của mình cho đến khi tôi quay lại. Thưa ngài, tôi đi đây. Nhưng tôi không muốn ngài nghĩ nổi ước ao có tiền của tôi là tội thèm khát tham lam. Dù sao, như ngài nói, hãy để lòng hảo tâm của ngài đánh một giấc, lát nữa tôi sẽ đánh thức nó.

Antônio và các sĩ quan ra

VIÔLA - Thưa đức ông, người đã cứu tôi đang đến kia kìa.

QUẬN CÔNG - Ta nhớ có khuôn mặt người này. Tuy nhiên, lần trước, khi ta thấy bộ mặt ấy, nó đen nhẻm khói lửa chiến trận, tựa như thần Volcon⁽¹⁾! Y là thuyền trưởng một chiếc tàu nom thật thảm hại, vừa bé vừa nông toèn. Với chiếc tàu đó, y đã giáp chiến dữ dội với con tàu hùng vĩ nhất trong hạm đội của ta, đến nỗi chính lòng ghen ghét cùng giọng lưỡi chua cay của thất bại cũng phải hô: Vinh quang và danh dự thuộc về y! Có chuyện gì xảy ra vậy?

SĨ QUAN THỨ NHẤT - Thưa ngài Orxinô, đây là gã Antônio đã từng chiếm con tàu Phụng hoàng, cùng hàng hóa trên đó, tại Kendy. Và cũng chính hắn đã tiếp cận tàu Mãnh hổ khi công tử Titox, cháu trai ngài, mất một chân. Chúng tôi bắt được hắn đang cãi lộn ngoài phố một cách trơ tráo, không biết nhục là gì.

VIÔLA - Thưa đức ông, anh ta đã làm ơn cho tôi, đã rút gươm bênh vực tôi. Nhưng cuối cùng, anh ta đã nói những điều kỳ quặc về tôi, đến nỗi tôi không hiểu có phải anh ta loạn óc không.

QUẬN CÔNG - Bớ hải tặc cự phách! Đạo chích nước mặn! Sự táo tợn rồ dại nào đã xô đẩy người rơi vào tay những người mà trước kia, bằng những hành động đẫm máu và tai hại, người đã biến thành kẻ thù của người?

ANTÔNIO - Orxinô, đức ông cao cả, xin ngài vui lòng cho phép tôi rũ bỏ những cái tên ngài gán cho tôi. Antônio này chưa từng là

⁽¹⁾ Thần Lửa và Rèn kim loại, theo thần thoại La Mã.

đạo chính hay hải tặc bao giờ, mặc dầu xin thú nhận với đầy đủ cơ sở rằng tôi là kẻ thù của Orxinô. Một trò bùa mê thuốc lú đã lôi kéo tôi đến đây: gã thanh niên bội bạc nhất trên đời đứng bên ngài đây, chính tay tôi đã giựt hấn ra khỏi cái miệng gầm gào điên cuồng, ngẫu bọt sóng của biển dữ. Lúc đó, hấn là một nắm xương tàn vô vọng. Tôi đã cho hấn sự sống và thêm vào đó cả lòng yêu thương vô hạn, vô biên, tận tâm tận lực hiến tất cả cho hấn. Vì hấn, phải, hoàn toàn chỉ vì yêu thương hấn, tôi đã dẫn thân vào chốn hiểm nghèo trong thành phố cừu địch này, đã rút gươm bảo vệ hấn khi hấn lâm nguy. Khi tôi bị bắt, không muốn chia sẻ gian nguy với tôi, sự xảo quyết gian trá của hấn đã xui hấn xấp mặt tảng lờ như không hề quen biết tôi và trong nháy mắt, biến chuyện hiện tại thành xa xưa hàng vài chục năm về trước, từ chối không chịu trả túi tiền tôi đã đưa cho hấn dùng cách đây chưa đầy nửa tiếng đồng hồ.

VIÔLA - Làm sao lại có thể như vậy được?

QUẬN CÔNG - Gã thanh niên đó đến thành phố này khi nào?

ANTÔNIO - Hôm nay, thưa đức ông. Còn trong ba tháng trước đây, cả ngày lẫn đêm, chúng tôi luôn ở bên nhau không một phút rời.

Olivia và tùy tùng ra

QUẬN CÔNG - Nữ bá tước đến kia rồi. Giờ đây trời đặt bước chân trên mặt đất. Nhưng về phần người, anh bạn ạ, lời lẽ của người quả là điên loạn. Ba tháng nay, chàng trai này phục dịch ta. Nhưng thôi, lát nữa ta sẽ bàn thêm về chuyện đó. Hãy đưa anh ta ra ngoài.

OLIVIA - Chẳng hay đức ông có mong muốn gì chưa toại mà Olivia này có thể giúp ích được đôi phần? Xêzariô, chàng không giữ lời hứa với em rồi đấy.

VIÔLA - Tiểu thư!

QUẬN CÔNG - Olivia kiêu diễm...

OLIVIA - Xêzariô, chàng nói chi vậy? Lạy Chúa...

VIÔLA - Chúa công tôi sẽ nói. Bồn phận tôi là phải im lặng.

OLIVIA - Nếu vẫn là điệu hát cũ thì thưa đức ông, đối với tai tôi, nó chán ngấy và gớm ghiếc như nghe gào rống sau khi nghe nhạc vậy.

QUẬN CÔNG - Nàng vẫn tàn nhẫn như thế kia ư?

ÔLIVIA - Đức ông vẫn khẳng khăng một mực như thế ư?

QUẬN CÔNG - Tai ác làm vậy? Hỡi nàng, nữ bá tước nhấn tâm mà trên bàn thờ vô ân bội nghĩa và tệt hại của nàng, tâm hồn ta đã dâng những đồ tế lễ thành kính nhất của lòng sùng mộ! Ta sẽ phải làm gì đây?

ÔLIVIA - Làm điều gì mà đức ông muốn và phù hợp với ngài.

QUẬN CÔNG - Tại sao ta lại không có gan làm như tên kẻ trộm người Ai Cập, giết chết người mình yêu trước khi chết⁽¹⁾. Một nỗi ghen tuông man rợ đôi khi lại đượm vẻ cao quý. Nhưng hãy nghe ta nói điều này: Vì nàng rẽ rúng hất hủi lòng chân thành của ta và ta cũng phần nào biết cái công cụ đã trục xuất ta khỏi vị trí đích thực của ta trong sự sủng ái của nàng, thì nàng cứ việc sống, hỡi nữ bạo chúa có trái tim bằng đá hoa cương, gã cận thần này, mà ta biết nàng yêu và chính ta cũng rất cưng - ta thề có trời như vậy - ta sẽ rút gã ta không để cho lọt vào con mắt tàn nhẫn kia, trong đó gã ngự ở ngôi dành cho chủ gã. Lại đây với ta, chú bé. Ý nghĩ ta đã chín mọng điều hiểm ác. Ta sẽ hy sinh con cừu non ta yêu dấu để làm điền khùng trái tim quạ đen trong một mái bồ câu.

Đi

VIÔLA - Còn tôi xin sẵn sàng chết ngàn lần một cách hết sức vui vẻ, tự nguyện để đức ông được an lòng.

Đi theo

ÔLIVIA - Xêzariô đi đâu?

VIÔLA - Đi theo người mà tôi yêu hơn cả đôi mắt này, hơn cả cuộc đời tôi, hơn gấp bội phần tình yêu đối với vợ nếu có bao giờ tôi lấy vợ. Nếu tôi nói sai, xin thánh thần chứng giám trên kia hãy trừng phạt tôi tội chết vì đã bội nhọ tình yêu.

ÔLIVIA - Ôi, ta bị ghét bỏ! Ta bị phản bội đau đớn biết mấy!

VIÔLA - Ai phản bội tiểu thư? Ai xúc phạm tiểu thư?

⁽¹⁾ Theo cuốn tiểu thuyết của nhà văn Hy Lạp Hêliôdor: Tyam, tướng cướp Ai Cập ở Memphix, bắt được Têagen cùng người yêu là Sariclê. Với ý định lấy Sariclê làm vợ, hắn nhốt riêng nàng vào một cái hang. Bị một đảng cướp khác mạnh hơn tấn công, biết mình không chống cự nổi và khó lòng thoát chết, Tyamix chạy vào hang toan giết Sariclê để nàng khỏi rơi vào tay kẻ thù. Trong bóng tối, hắn giết nhầm một phụ nữ Hy Lạp khác thế mình cho Sariclê.

ÔLIVIA - Lẽ nào chàng đã quên? Chẳng lẽ chuyện đó đã lâu đến thế rồi kia ư? Đi gọi đức cha đến cho ta.

Một tên tùy tùng vào

QUẬN CÔNG (với Viola) - Đi thôi.

ÔLIVIA - Đi đâu kia, thưa đức ông, Xêzariô lang quân, hãy ở lại.

QUẬN CÔNG - Lang quân?

ÔLIVIA - Phải, lang quân. Liệu chàng ta có thể chối cãi điều đó không?

QUẬN CÔNG - Người là lang quân của nàng ư, quân dê mặt?

VIOLA - Không, thưa đức ông, nào phải tôi.

ÔLIVIA - Than ôi! Chính nỗi sợ hèn dớn trong chàng đã bóp nghẹt thái độ đúng đắn. Đừng sợ, Xêzariô! Hãy nhận lấy hồng vận của mình. Hãy là con người mà chàng biết là bản thân mình đích thực, và rồi chàng sẽ lớn lao như người chàng sợ.

Giáo sĩ ra

A, hoan nghênh cha! Thưa cha, tuy vừa đây chúng ta chủ trương giữ kín trong bóng tối cái điều mà tình huống lúc này đã làm lộ ra trước khi chín muồi, bây giờ con yêu cầu cha, với đức độ chí tôn của mình, hãy kể những gì cha biết là mới diễn ra giữa người trai trẻ này và con.

GIÁO SĨ - Một cam kết gắn bó đời đời bằng tình yêu, xác nhận bởi việc hai con đã nắm chặt tay nhau, thị thực bởi nọ hôn thiêng liêng gắn liền hai cặp môi, thắt chặt hơn bởi việc trao đổi nhẫn. Và toàn bộ nghi lễ của việc giao ước này mang dấu ấn sự chứng kiến của ta trong chức trách của ta. Từ lúc đó đến nay, theo chiếc đồng hồ của ta cho biết, ta mới tiến gần thêm mô chôn mình được có hai giờ.

QUẬN CÔNG - Chao, đồ cáo con man trá! Rồi đây khi thời gian nhuộm xám lớp da sói của người⁽¹⁾, thì người sẽ ghê gớm biết chừng nào? Hoặc giả, biết đâu lòng dạ xảo quyệt của người, lại chẳng phát triển nhanh chóng đến nỗi chính người sẽ lại sập bẫy người? Vĩnh biệt người và hãy lấy nàng đi. Nhưng hãy hướng bước chân người về nẻo nào để từ nay trở đi, người và ta đừng bao giờ gặp lại nhau nữa.

⁽¹⁾ Ý nói: khi già dặn hơn.

VIOLA - Bẩm đức ông, tôi xin cam đoan...

QUẬN CÔNG - Ô, đừng có thể thốt gì! Hãy giữ lại chút ít chữ tín, mặc dù người quá khiếp sợ.

Andru Eighiutsic ôm đầu, bước ra

ANDRU - Vì lòng kính yêu Chúa, hãy kiếm cho tôi một nhà phẫu thuật! Hãy phái ngay một nhà phẫu thuật đến chỗ ngài Tôby.

OLIVIA - Có chuyện gì thế?

ANDRU - Hắn đã đánh tôi bể sọ và làm cho đầu ngài Tôby máu me bê bết nữa. Vì lòng kính yêu Chúa, hãy cứu tôi với! Tôi sẵn sàng thưởng bốn mươi bảng cho ai đưa tôi về nhà.

OLIVIA - Ai đã gây ra chuyện này, ngài Andru?

ANDRU - Gã cận thần của quận công, một tên Xêzariô nào đó. Bọn tôi tưởng hắn là một thằng hèn nhát, nào ngờ hắn chính là quỷ sứ hiện thân.

QUẬN CÔNG - Cận thần của ta, Xêzariô?

ANDRU - Ôi, ma quỷ! Hắn đây này. Chẳng có chuyện gì mà người đánh ta bể đầu! Và điều ta làm, là do ngài Tôby xui bầy mà thôi.

VIOLA - Tại sao ngài lại bảo tôi? Tôi có đả thương ngài bao giờ đâu: vô cố, ngài rút gươm tấn công tôi. Nhưng tôi vẫn nói năng tử tế với ngài và không hề đả thương ngài.

ANDRU - Nếu như đầu bê bết máu me là một vết thương, thì chính người đã đả thương ta. Ta thấy người coi một cái đầu máu me bê bết chẳng nghĩa lý gì cả. Kìa, ngài Tôby đang chuệch choạng đến kia.

Ngài Tôby Belts' ra say mềm, do Hề dắt đi

Người sẽ được nghe thêm chứng cứ nữa. Nhưng nếu tôn ông không say thì tôn ông đã cù cho người một trận ra dáng chứ chẳng như lúc này đâu.

QUẬN CÔNG - Thế nào, tiên sinh? Ngài làm sao thế?

TÔBY - Chẳng có gì quan trọng: hắn đánh tôi bị thương, có thể thôi. Hề, có thấy bác sĩ phẫu thuật Đích đâu không, Hề?

HỀ - Ôi, thưa ngài Tôby, ông ta say khướt từ một tiếng đồng hồ rồi. Tám giờ sáng nay, mắt ông ấy đã đỏ ngầu.

TÔBY - Vậy thì ông ta là đồ khốn kiếp, khác nào cái điệu múa xòe đuôi công. Ta chúa ghét cái đồ đã khốn kiếp lại say sưa nữa!

ÔLIVIA - Đưa chú ta ra khỏi đây. Ai làm cho họ đến nông nỗi này vậy?

ANDRU - Để tôi đỡ ngài, Tôby tiên sinh; hai ta sẽ được băng bó cùng một lúc.

TÔBY - Chú mình đỡ ta đấy ư? Đồ đầu lừa, đồ công tử bột, đồ ba que mặt mỏng dính, đồ quỷnh!

ÔLIVIA - Đưa chú ta về giường nằm và hãy săn sóc vết thương cho ông.

*Hề, Febion, Tôby và Andru cùng vào
Xêbaxchiên ra*

XÊBAXCHIÊN - Nương nương, ta rất ân hận đã dả thương người bà con của nàng. Nhưng dù cho ông ta có là anh em ruột cùng máu mủ với ta, ta cũng không thể làm khác được, vì khôn ngoan và giữ mình. Nàng nhìn ta một cách kỳ lạ và, bằng vào đó, ta hiểu là ta đã xúc phạm nàng. Hãy tha lỗi cho ta, người đẹp yêu dấu, vì những điều hai ta vừa nguyện thề với nhau lúc này.

QUẬN CÔNG - Cùng một khuôn mặt, cùng một giọng nói, cùng một kiểu trang phục vậy mà lại là hai người. Thật là một ảo ảnh tự nhiên, hư hư thực thực.

XÊBAXCHIÊN - Antônio, ôi Antônio thân yêu của tôi! Ta xiết bao dần vật khổ sở hàng giờ từ khi lạc mất bạn!

ANTÔNIO - Có đúng người là Xêbaxchiên không?

XÊBAXCHIÊN - Lẽ nào bạn có thể nghi ngờ được điều đó, hử Antônio?

ANTÔNIO - Làm sao người lại có thể phân thân như thế nhỉ? Hai nửa quả táo cắt đôi cũng không giống nhau hơn được. Ai là Xêbaxchiên?

ÔLIVIA - Kỳ lạ thay!

XÊBAXCHIÊN - Chẳng phải ta đang đứng đây sao? Ta không hề có anh em trai, cũng chẳng có phép thần thông biến hóa vừa ở đây lại vừa ở chỗ khác cùng một lúc. Ta từng có một người em gái mà sóng biển mù lòa đã nuốt chửng mất. Xin người làm ơn cho biết người có họ hàng gì với ta? Quê quán ở đâu, họ tên là gì và gia đình như thế nào?

VIÔLA - Ta là người xứ Mexalin. Cha ta là Xêbaxchiên. Ta có một người anh trai cũng tên là Xêbaxchiên. Khi anh ta chìm xuống nắm mồ nước mặn, anh cũng ăn vận như người đây. Nếu như

linh hồn có thể khoác cả hình thức lẫn quần áo, thì hẳn người hiện ra để nát chúng ta.

XÊBAXCHIÊN - Quả thật ta là một linh hồn. Nhưng ta được mặc một cái vỏ thể xác thô sơ từ khi ở trong bụng mẹ. Nếu người là gái - như mọi sự đều chứng tỏ vậy - ta sẽ để nước mắt tuôn rơi trên má người mà rằng: "Ôi, Viola mà anh tưởng đã chết đuối, ba lần chào mừng em!".

VIOLA - Cha ta có một nốt ruồi trên trán.

XÊBAXCHIÊN - Cha ta cũng vậy.

VIOLA - Và mất vào ngày Viola mười ba tuổi, tính từ khi ra đời.

XÊBAXCHIÊN - Ôi, kỷ niệm đó còn sống động trong hồn ta. Quả thật, người đã nhắm mắt xuôi tay vào ngày em gái ta tròn mười ba tuổi.

VIOLA - Nếu không còn gì ngáng trở hạnh phúc của cả hai ta, trừ bộ nam trang này mà em đã lạm dụng, thì xin đợi đến khi mọi chi tiết về địa điểm, thời gian và vận mệnh đều nhất trí chứng minh rằng em là Viola, rồi hãy ôm hôn em. Để chứng thực điều đó, em sẽ đưa anh đến một thuyền trưởng ở thành phố này, nơi em để xiêm y của mình: Nhờ sự giúp đỡ tận tình của anh ta, em đã vào phục vụ vị quận công cao quý này được trót lọt. Từ bấy đến nay, mọi sự việc trong đời em đều xoay quanh quan hệ giữa đức ông và tiểu thư đây.

XÊBAXCHIÊN (*với Olivia*) - Thành thử ra, nương nương ạ, nàng đã bị lầm lẫn. Nhưng tạo vật trong việc này vẫn xoay vần theo đúng hướng của nó. Đáng lẽ nàng đã kết hôn với một cô gái. Tuy nhiên, kỳ thực, nàng không hề bị lừa: nàng đã xe tơ kết tóc với cả một cô gái lẫn một chàng trai.

QUẬN CÔNG - Chớ có sững sờ. Chàng đúng là thuộc dòng dõi cao quý. Nếu như vậy, và ảo ảnh trong gương lại là sự thật, thì ta cũng sẽ có phần trong cuộc đắm tàu hết sức tốt đẹp này. (*Với Viola*) - Thiếu hiệp, người đã nói với ta hàng nghìn lần rằng người sẽ không bao giờ yêu phụ nữ như yêu ta.

VIOLA - Tất cả những lời đó, tôi xin thề đi thề lại mãi không cùng. Và mọi nguyện thề đó sẽ thủy chung như nhất trong tâm hồn này, khác nào vàng thái dương kia đời đời dội lửa phân rã ngày với đêm.

QUẬN CÔNG - Đưa tay cho ta. Và hãy cho ta được thấy nàng trong y phục nữ nhi.

VIOLA - Người thuyền trưởng lần đầu đưa tôi cập bến này hiện giữ

xiêm áo của tôi. Anh ta hiện bị giam giữ sau một vụ tố tụng theo đơn kiện của Malvôliô, một người hầu cận của nữ bá tước.

ÔLIVIA - Y sẽ phải thả anh ta ra. Đi tìm Malvôliô cho ta! Ôi, bây giờ ta mới nhớ ra. Nghe nói là anh chàng tội nghiệp này bị hóa dại.

Hề cầm một bức thư trở ra cùng với Febion

Niềm kích động quá lớn của bản thân đã khiến ta quên hẳn cơn loạn trí của y. Tên kia, y ra sao rồi?

HỀ - Nói thật với tiểu thư, bác ta kiểm giữ thần Bêlêbut⁽¹⁾ chỉ cách một tấm gậy, với hết sức mà một người trong tình huống bác ta có thể làm. Đây, bác ta viết một bức thư cho tiểu thư. Đáng lẽ tôi đưa cho tiểu thư từ sáng, nhưng vì thư của người điên đâu phải là kinh Phúc âm, cho nên chuyển tới vào lúc nào cũng chẳng quan trọng.

ÔLIVIA - Người hãy mở ra và đọc nghe xem.

HỀ - Xin hãy chờ đấy mà mở mang trí óc khi một thằng Hề truyền đạt lời của một thằng hóa dại. (Đọc) - *Lạy Chúa, thưa tiểu thư.*

ÔLIVIA - Chà! Người điên đấy à?

HỀ - Không đâu, thưa tiểu thư. Tôi chỉ đọc những điều điên dại mà thôi. Nếu nữ chúa muốn nghe đúng như thực chất của nó thì phải cho phép mô tả bằng giọng điệu chứ.

ÔLIVIA - Thôi xin người, hãy đọc cho đúng đắn phải chăng nào.

HỀ - Thì tôi đang làm thế đấy thôi, madonna. Đọc đúng đắn phải chăng chính là đọc như thế. Vậy thì, thưa quận chúa hãy chú ý lắng tai nghe.

ÔLIVIA (với Febion) - Người đọc đi vậy.

FEBION (đọc) - *Lạy Chúa, thưa tiểu thư, tiểu thư làm nhục tôi và cả thế giới sẽ biết chuyện này. Tuy tiểu thư bỏ tôi vào buồng tối để cho ông chú ma men của mình cai quản, tôi vẫn sáng suốt như chính tiểu thư. Tôi vẫn nắm bức thư của tiểu thư xúi tôi xử sự như tôi đã làm. Với bức thư này, tôi chắc chắn có thể biện minh cho tôi hoặc làm cho tiểu thư phải ngượng mặt. Tiểu thư muốn nghĩ về tôi thế nào thì nghĩ. Tôi có phần hơi thiếu lễ độ với tiểu thư, mà chỉ nói cho bõ hờn.*

Kẻ bị coi là hóa dại: Malvôliô.

⁽¹⁾ Thần cai quản các quỷ dữ. Câu này ý nói: Malvôliô chỉ thiếu chút xíu nữa là rơi vào tay quỷ dữ.

ÔLIVIA - Đúng là y viết bức thư này à?

HÊ - Thưa tiểu thư, phải.

QUẬN CÔNG - Cái này không có vẻ gì là điên mấy.

ÔLIVIA - Febion, bảo thả y ra. Và đưa y lại đây.

Febion vào

Thưa đức ông, xét cho kỹ, nếu ngài vui lòng, xin hãy coi tôi như em gái thay vì coi như người chung chẵn chung gối. Xin ngài vui lòng cho phép cử hành hôn lễ chung vào cùng một ngày tại nhà tôi, phí tổn do tôi chịu.

QUẬN CÔNG - Thưa tiểu thư, tôi rất sẵn sàng chấp nhận đề nghị của nàng. (Với Viola) - Giờ đây, chủ nàng giải phóng cho nàng. Và, vì công lao của nàng đã giúp ta, quá trái ngược với tính cách nữ nhi của nàng, quá thấp hèn so với nền nếp gia giáo thanh lịch và tao nhã của nàng, và vì nàng đã gọi ta là chủ trong bao lâu, tay ta đây nàng hãy cầm lấy: từ nay trở đi, nàng sẽ là nữ chúa của chủ nàng.

ÔLIVIA - Và sẽ là em gái của ta.

Febion trở ra cùng với Malvôliô

QUẬN CÔNG - Có phải người điên đây không?

ÔLIVIA - Vâng, thưa đức ông, chính y đó. Thế nào, Malvôliô?

MALVÔLIÔ - Thưa tiểu thư, tiểu thư đã làm nhục tôi. Nhục ghê nhục gớm.

ÔLIVIA - Ta ấy ư, Malvôliô? Đâu phải.

MALVÔLIÔ - Thưa tiểu thư, đúng thế. Xin tiểu thư xem lá thư này.

Tiểu thư không thể bảo đây không phải là chữ mình, không phải dấu triện của mình, hoặc cách hành văn của mình. Tiểu thư không thể chối cãi được điều nào trong đó. Vậy thì tiểu thư hãy lấy danh dự nói cho tôi hay tại sao tiểu thư lại bực bội lòng ưu ái đối với tôi rõ ràng đến thế, lại bảo tôi mỉm cười và thất nịt chéo khi đến với tiểu thư, đi tất vàng và nghiêm nghị hách dịch với tôn ông Tôby cùng bọn tôi tớ? Và, khi tôi làm như vậy với một niềm hy vọng ngoan ngoãn, tại sao tiểu thư lại nỡ để tôi bị nhốt trong một căn nhà tối om, cho mục sư đến gặp và biến tôi thành gã khờ ngu dại nhất, bị bịp vố đau nhất chưa từng thấy trên đời? Xin cho biết lý do.

ÔLIVIA - Than ôi! Malvôliô, đây không phải chữ ta, mặc dầu ta phải công nhận là rất giống. Nhưng không còn nghi ngờ gì nữa, đây

là chữ Maria. Và bây giờ nghĩ lại, ta mới nhớ ra chính Maria là người đầu tiên bảo ta rằng người hóa dại; thế rồi người đến, miệng tím tím cười, với những hình thức như người đã được dặn dò trong thư. Thôi, người bằng lòng vậy: Cái trò này đã được tiến hành rất tinh quái để xỏ người, nhưng khi chúng ta biết lý do cùng những thủ phạm, người sẽ vừa là nguyên cáo và quan tòa xử vụ án của chính mình.

FEBIÖN - Thưa tiểu thư, xin cho phép tôi được nói. Chớ để cho cuộc cãi lộn hay xung đột nào làm vẩn đục giờ phút này mà từ này vẫn làm tôi ngáy ngất. Với hy vọng là điều đó sẽ không xảy ra, tôi xin tự nguyện thú nhận: chính tôi và ngài Tôby đã bày ra mẹo này để trừng phạt Malvôliô về một vài thái độ thô lỗ và khiếm nhã của bác ta đối với chúng tôi. Maria đã viết thư theo lời yêu cầu ráo riết của ngài Tôby. Để thưởng công ngài đã lấy cô ta. Còn những điều hài hước ngộ nghĩnh xảy ra tiếp theo, thì thiết tưởng nên lấy làm chuyện vui cười hơn là để bụng báo thù, vì nếu bắc lên bàn cân cho rạch ròi, thì hai bên đều bị xúc phạm ngang nhau thôi.

ÔLIVIA - Ôi, tội nghiệp cho người, họ đã cho người vào bẫy!

HÊ - Chà "có người sinh ra đã thuộc dòng dõi quyền quý, có người tự mình làm nên sự nghiệp cao sang, kẻ khác thì quyền cao chức trọng lại ấn vào tay". Thưa ngài, tôi cũng có một vai trong cái màn đêm này. Vai một mục sư Tôpez nào đó. Nhưng điều đó không quan trọng. "Lạy Chúa, hê ạ, ta không điên mà". Song le, bác còn nhớ chẳng. "Thưa tiểu thư, tại sao tiểu thư lại khoái một tên vô lại cằn cỗi như thế, bánh xe thời gian quay vòng đã điểm giờ báo thù."

MALVÔLIÔ - Ta sẽ báo thù cả bọn các người.

Vào

ÔLIVIA - Y đã bị chơi khăm quá.

QUẬN CÔNG - Hãy chạy theo và trấn an y. Y chưa cho chúng ta biết gì về thuyền trưởng cả. Khi nào mọi điều thông tỏ và giờ tốt lành đến, nghi lễ trọng thể sẽ được cử hành để gắn bó đời đời tâm hồn chúng ta. Trong khi chờ đợi, em gái thân yêu ạ, chúng ta sẽ không rời khỏi đây. Lại đây, Xêzariô, bởi vì em vẫn tên là thế chừng nào em còn trong vỏ nam trang. Nhưng khi nào ta thấy em trong y phục khác, em sẽ là nữ chúa và nữ hoàng của tâm trí Orxinô.

Tất cả cùng vào, trừ Hề

HỀ (hát) - *Thuở tôi là một chú bé con*

Dô huầy dô, gió gió mưa mưa.

Tình nghịch chỉ là trò chơi con trẻ

Bởi lẽ gió mưa là chuyện hằng ngày.

Đến khi tôi trở thành người lớn

Dô huầy dô, gió gió mưa mưa.

Phòng kẻ gian, phải cửa đóng then cài

Bởi lẽ gió mưa là chuyện hằng ngày.

Kịp đến khi, than ôi! cưới vợ về nhà.

Dô huầy dô, gió gió mưa mưa

Thôi vĩnh biệt thời huên hoang khoác lác

Bởi lẽ gió mưa là chuyện hằng ngày.

Nhưng mỗi khi tôi về giường ngủ

Dô huầy dô, gió gió mưa mưa

Vẫn say sưa cùng đám bạn ma men

Bởi lẽ gió mưa là chuyện hằng ngày.

Thế giới này có từ đời thượng cổ

Dô huầy dô, gió gió mưa mưa

Quan trọng gì đâu, vở kịch đã hạ màn

Bởi lẽ gió mưa là chuyện hằng ngày⁽¹⁾.

Vào

⁽¹⁾ Bài hát hài hước này không khỏi pha chút buồn man mác - khán giả vừa từ bỏ xứ sở của tưởng tượng và giờ đây, khi buông màn, lại quay về với thực tại buồn nản. Rõ ràng nó không liên quan gì đến nội dung vở kịch. Vào thời Nữ hoàng Elizabeth, các cuộc trình diễn sân khấu thường kết thúc bằng một màn giải trí, do vai Hề đảm nhiệm, gồm những bài hát và điệu múa, có sáo và trống con đệm. Bài hát kết thúc này cũng theo truyền thống ấy. Điệp khúc:

Dô huầy dô, gió gió mưa mưa...

Bởi lẽ gió mưa là chuyện hằng ngày.

cũng được dùng trong bài hát của anh Hề ở Cảnh II, Hồi Ba của bi kịch *Vua Lia*. Câu cuối cùng, dịch đúng ra là: Và chúng tôi sẽ cố gắng mua vui cho quý ngài hằng ngày.

NGƯỜI LÁI BUÔN THÀNH VỢ NIDO

Hài kịch năm hồi

TUẤN ĐÔ dịch

In theo cuốn: Sêchxpia, *Hài kịch Sêchxpia*,
tập 1, Nxb Văn học, Hà Nội, 1979

Tiểu dẫn về NGƯỜI LÁI BUÔN THÀNH VONIDƠ

Vở kịch được viết vào khoảng 1596-1597 và in lần đầu tiên năm 1600.

Shakespeare đã nhào nặn cốt truyện từ nhiều nguồn gốc khác nhau. Chuyện róc thịt để đòi nợ đã có từ lâu trong truyện cổ dân gian, nhưng có tình tiết giống nhất với kịch của Shakespeare là một truyện của nhà văn Italia là Giovanni Phiôrentinô, người đồng thời với Bôcasiô. Chuyện mấy anh chàng cầu hôn phải đoán định xem chân dung của cô gái nằm ở trong cái tráp nào đã có trong tập Truyện cổ La Mã, được dịch ra tiếng Anh năm 1577 và in lại năm 1595. Còn về tên Do Thái độc ác, keo kiệt, cho vay nặng lãi thì trước Shakespeare đã có khá nhiều người viết, trong đó nổi bật nhất là vở kịch Người Do Thái ở Mantơ của Crix tô phơ Maclô (Christopher Marlowe), được viết từ năm 1592, và được dựng lại trên sân khấu Luân Đôn vào các năm 1594 - 1596.

Cũng có thể nói thêm một nguồn gốc chính trị - xã hội nữa. Vào những năm Shakespeare viết Người lái buôn thành Vonidơ, tinh thần bài Do Thái ở Anh đang sôi nổi. Trong một nước theo đạo Thiên chúa, người ta vốn không ưa gì người Do Thái. Tinh thần này càng lên cao trong thời gian xảy ra vụ án viên thầy thuốc của nữ hoàng, một người Bồ Đào Nha gốc Do Thái là Rôđêrigô Lôpex, bị khép vào tội phản bội và xử tử năm 1594. Shakespeare không thể không tính đến hoàn cảnh lịch sử này khi xây dựng nhân vật Sailôc của mình.

Người lái buôn thành Vonidơ thuộc loại hài kịch phức tạp của Shakespeare. Cho đến nay, người ta vẫn chưa thôi bàn cãi về tư tưởng chủ đề và cách hiểu các nhân vật của ông. Mâu thuẫn trong vở kịch gay gắt, khốc liệt, khiến cho ở nhiều chỗ nó tiếp cận với bi kịch. Nhưng, với cách giải quyết xung đột trung tâm (kết cấu có hậu) và không khí lạc quan chung, nó được xếp vào hài kịch. Lịch sử dựng vở kịch này, qua các thời đại, đặc biệt cách thể hiện nhân vật Sailôc qua phong cách của nhiều diễn viên khác nhau cho thấy rằng quan niệm về vở kịch này có thể cách xa nhau đến chừng nào!

Mâu thuẫn trung tâm của vở kịch nằm giữa hai nhân vật Antônio, người lái buôn thành Vônđơ và Sailôc, tên Do Thái cho vay nặng lãi. Lý do của sự thù ghét này, chính Sailôc nói ra rất rõ ràng:

“Ta ghét hẳn vì hẳn theo đạo Cơ đốc, nhưng ta còn ghét hẳn nhiều hơn nữa vì hẳn ngu dại đê hèn, cho vay tiền không lấy lãi, làm cho lợi suất của tiền bạc ở Vônđơ này sụt xuống... Hẳn thù ghét dân tộc thần thánh của bọn ta, và ngay ở những nơi các lái buôn tụ tập đông nhất, hẳn thóa mạ ta, thóa mạ các công việc giao dịch của ta, những lời lẽ chính đáng của ta mà hẳn gọi là lãi nặng. Ta mà tha cho hẳn, thì cứ xin cho nòi giống của ta bị nguyên rửa!” (I, 3)

Như vậy, có vấn đề tôn giáo và dân tộc, nhưng đây chỉ là nguyên nhân đầu tiên, bên ngoài, không chủ yếu. Nguyên nhân chính là câu chuyện kinh doanh, vấn đề lợi suất của tiền bạc, thái độ đối với nghề nghiệp của nhau.

Cả Antônio lẫn Sailôc đều thuộc giai cấp tư sản trong giai đoạn phát triển đầu tiên. Antônio không phải cơ thường, mà thuộc loại thương gia đại phú, có đầu óc làm ăn lớn, có tinh thần phiêu lưu mạo hiểm của những con người thời kỳ Phục hưng, có một đội thương thuyền đầy ắp hàng hóa và báu vật dong buồm đi khắp các đại dương. Sailôc cũng không phải cơ vừa, tích lũy một khối tiền bạc đồ sộ, chuyên làm nghề cho vay lấy lãi.

Nhận mặt ra hai loại người này trong giai cấp tư sản, người nghệ sĩ bộc lộ một cái nhìn sắc sảo, tinh vi về bản chất của thời đại, mà độ chính xác ngày nay đáng làm cho chúng ta ngạc nhiên, khi nhắc lại câu này của Mác:

“Thời kỳ Trung cổ để lại đằng sau nó hai hình thức khác nhau của tư bản, những hình thức này đạt đến độ chín muồi trong những hình thái kinh tế - xã hội khác nhau nhất và cho đến khi kỷ nguyên của phương thức sản xuất tư bản chủ nghĩa ra đời, được xem như tư bản với tư cách là tư bản: tư bản cho vay lãi và tư bản thương nghiệp”⁽¹⁾.

Tuy nhiên, để đối lập hai nhân vật Antônio và Sailôc, Shakespeare đã biến anh chàng lái buôn ở Vônđơ thành một con người hào hiệp, cao thượng, sẵn sàng hy sinh vì bè bạn, dùng đồng tiền như một phương tiện để hưởng các lạc thú ở đời và giúp đỡ những người khác, bằng cách cho vay không lấy lãi... Cùng một phía với Antônio có hàng loạt nhân vật khác trong vở kịch: Baxaniô, Xôlaniô, Graxyanô, Xalêriô, Porxya. Họ tiêu biểu cho cái thế giới của những đạo đức cao thượng: lòng nhân đạo, tình bè bạn, sự thủy chung, lòng tin cậy, tính vị tha.

Bị cô lập và bị căm ghét trong cái thế giới ấy là Sailôc, điển hình của loại tư sản keo kiệt, độc ác, vô nhân đạo, xem vàng là vật tổ, dùng đồng tiền để thống trị thiên hạ và trả thù cuộc đời. Thế giới của hẳn thật u ám,

⁽¹⁾ C.Mác và Ph.Ăngghen. Toàn tập, tập 23, trang 759-760. Dẫn theo A.Anixt, Sáng tác của Shakespeare, Nhà xuất bản Văn học nghệ thuật, Matxcơva, 1963, trang 238, (tiếng Nga).

lạnh lẽo: tuy giàu nứt đổ đổ vách, hần sống tằn tiện, kham khổ, khước từ mọi lạc thú ở đời, không để cho cô con gái duy nhất hưởng bất cứ thú vui nào và để cho người hầu sống trong cảnh chết đói khiến phải bỏ hần mà đi. Lòng ham vàng đã vượt lên trên tình cha con: khi Jexica bỏ trốn, mang theo tài sản của hần thì Sailôc đau đớn đến điên dại, đi lang thang giữa phố phường Vonidơ để tìm kiếm đứa con thì ít mà vàng bạc châu báu đã mất đi thì nhiều! Rõ ràng là ở đây mọi quan hệ giữa người và người đều bị chìm xuống “dòng nước giá ngất của sự tính toán vị kỷ” và không còn lại cái gì khác hơn là “mối lợi lạnh lùng và lối “trả tiền ngay” không tình nghĩa” (Tuyên ngôn Đảng Cộng sản). Về mặt này, Sailôc có những nét tính cách của một nhân vật hung thủ trong bi kịch.

Tuyển tình tiết thứ hai trong vở kịch liên quan đến cuộc tình duyên của Baxaniô và Porxya. Porxya là một cô gái đẹp, thông minh, kế thừa một gia sản lớn. Nàng yêu Baxaniô, nhưng buộc phải tổ chức kén chồng theo đúng di chúc của người cha đã quá cố. Người đến cầu hôn phải lựa chọn đúng một trong ba cái hòm đựng chân dung của nàng. Có ba người đến: ông hoàng Maroc, ông hoàng xứ Aragông và Baxaniô. Người thứ nhất chọn cái hòm bằng vàng, nhưng chỉ thấy trong ấy một cái đầu lâu và một tờ thư ghi rằng: “Không phải tất cả những cái gì sáng bóng đều là vàng”(II, 7).

Người thứ hai chọn cái hòm bằng bạc, cũng chẳng may mắn gì hơn, chỉ bắt được chân dung của một thằng ngốc. Cuối cùng đến lượt Baxaniô. Anh ta chọn cái hòm bằng chì, có vẻ ngoài xấu xí nhất và tự lý giải sự quyết định của mình: “Bề ngoài rất có thể khác xa sự thật. Thiên hạ luôn luôn bị đánh lừa bởi hình thù trang sức... Không có tật xấu nào, dầu tẻ mặt đến đâu, lại không khoác được ở ngoài vài ba nét của đức hạnh...” (III, 2).

Baxaniô hiểu sâu sắc cuộc đời, không bị vẻ ngoài của sự vật lừa dối, nên đã chọn đúng. Hạnh phúc thuộc về anh. Cái nguyên lý để nhận biết sự thật này, sự phán đoán căn cứ vào thực chất mà không lệ thuộc vào hình thức bên ngoài, không phải là cái triết lý suông của một chuyện ngụ ngôn được ghép vào đây một cách ngẫu nhiên. Nó có liên quan mật thiết đến đề tài chủ yếu của vở kịch, mà đỉnh cao là cảnh tòa án của viên Đại thống lĩnh thành Vonidơ xử vụ kiện Sailôc - Antôniô.

Để giúp bạn, Antôniô đứng tên vay của Sailôc ba nghìn đuyca, nhưng do gặp vận rủi, kỳ hạn đã đến mà Antôniô không có tiền để trả. Sailôc đem việc ra tòa, đòi thực hiện đúng văn khế: róc một cân thịt ở trên ngực, ngay sát trái tim bị cáo. Về chữ nghĩa, về hình thức, công lý thuộc về phía hần. Mà luật pháp thì phải thi hành công lý. Trong cảnh này, Sailôc bộc lộ toàn bộ bản chất của hần: thâm độc, quyết trả thù, tàn nhẫn, vô lương tâm, hết cả tình người.

Nhưng Porxya cải nam trang, dưới danh nghĩa một tiến sĩ luật khoa, xuất hiện. Sailôc căn cứ vào chữ nghĩa của văn khế, vào hình thức của luật pháp đòi thực hiện công lý. Porxya cũng căn cứ vào đó để làm cho âm mưu của tên Do Thái thất bại hoàn toàn: “Người hãy chuẩn bị để cắt thịt,

nhưng không được làm rõ một giọt máu, cũng không được cắt nhiều hơn hoặc ít hơn một cân đúng. Nếu cân lượng non già dù chỉ một ly một lai thôi, nếu cân nghiêng dù chỉ một sợi tóc thôi, người sẽ bị tử hình và tất cả tài sản của người sẽ bị tịch thu" (IV, 1).

Đó là điều không thể làm được. Sailôc, từ chỗ đang hùng hùng, hổ hổ, bỗng phải thất thểu ra về. Gậy ông đập lưng ông là thế.

Câu chuyện chiếc nhẫn kỷ niệm của vợ mà Baxaniô buộc phải tặng lại vị ân nhân của bạn mình (cũng lại chính là Porxya) cũng đặt ra mối quan hệ giữa thực chất sự việc và hành động bên ngoài, giữa nội dung và hình thức. Porxya rất hiểu điều đó, không những đã tha thứ cho sự "bội ước" của chồng, mà còn yêu mến chàng hơn. Thật ra nàng xem đó là một trò đùa lý thú.

Công lý chân chính và tình người ấm áp đã thắng lợi. vở kịch khép lại trên một cảnh hoan lạc, thanh bình thật đẹp. Trong khu vườn tươi mát của nhà Porxya ở Belmont, dưới ánh trăng vàng vạc, mọi người sum vầy vui vẻ trong tiếng nhạc dặt dìu, sau khi đã vượt qua những thử thách ghê gớm trong đó cuối cùng tình yêu, tình bạn, tình người đã tỏ ra mạnh hơn điều ác. Chủ nghĩa lạc quan này trong tư tưởng của Shakespeare sẽ tồn tại không lâu. Ngay trong vở kịch này, cái ảo tưởng về cách giải quyết êm đẹp các mâu thuẫn xã hội cũng đã tỏ ra mỏng manh. Hình ảnh ghê rợn của một tên hung bạo đòi róc thịt người để trả thù vẫn còn đó, lơ lửng giữa không trung, đe dọa hạnh phúc của con người. Nó thất bại, nhưng không bị tiêu diệt. Hình tượng Sailôc chính là cái dấu nối liền hài kịch của Shakespeare với những bi kịch của ông trong giai đoạn sau.

Tuy thời điểm sáng tác gần kề với Giấc mộng đêm hè, nhưng không khí chung của Người lái buôn thành Venisơ đã khác xa với vở kịch tràn đầy thơ mộng kia. Cái thế giới trần tục này của những người lái buôn gay gắt, khốc liệt, thô bỉ, tâm thường, toàn những chuyện tiền bạc, được thua, lỗ lãi, cho đi và nhận về... Ngay những người yêu nhau, khi tỏ tình, cũng phát ra giọng lưỡi của những kẻ bán buôn. Hạnh phúc đến với Baxaniô khi anh ta tìm ra bức chân dung của Porxya, nhưng hãy nghe cách anh ta đòi hỏi quyền hạn của mình:

"Tôi tiến lại, theo đúng lệnh này, để ban cho và tiếp nhận... Tôi đứng đây, hồi giai nhân ba lần tuyệt sắc, không dám tin bức họa tiên này là có thực, trước khi nó được nàng xác minh, ký tên và phê chuẩn" (!)

Porxya hân hoan đáp lời:

"... Vì chàng, em chỉ mong muốn được hai chục lần làm tăng gấp ba những tài đức của em, được đẹp hơn lên gấp nghìn lần, giàu hơn lên gấp vạn lần... Em chỉ mong muốn vượt tất cả mọi giá, về tài đức, về dung nhan, về của cải, về tình bằng hữu. Nhưng tổng số giá trị của em, đại khái có thể xác định như sau...(!) (III, 2).

Các giá trị tinh thần đều được đếm bằng con số như người ta đếm bạc

và cuộc tình duyên được ký kết như một giao kèo mua bán! Ngòi bút hiện thực của Shakespeare thật sắc sảo tuyệt vời: ở đây nó đã len vào những ngõ ngách thâm hiểm của đời sống xã hội và tâm lý con người.

Về phương diện này, nhân vật Sailôc mới là thành công chủ yếu của Shakespeare trong Người lái buôn thành Vonido. Trên kia đã nói đến bộ mặt của Sailôc - hung thủ. Nhưng nếu chỉ hiểu Sailôc có như thế không thôi thì có phần oan nghiệt. Đúng là hấn tham lam, keo kiệt, nham hiểm, bất nhân, hay thù hằn, do nghề nghiệp của hấn. Nhưng dưới ngòi bút của Shakespeare, Sailôc không hiện ra đơn giản, một chiều như thế. Tính cách của nhân vật này thuộc loại phức tạp trong sáng tác của Shakespeare. Puskin đã từng so sánh nhân vật Acpagông trong Lão hà tiện của Môlie với Sailôc bằng một nhật xét xác đáng: "Ở Môlie, Lão hà tiện hà tiện và chỉ thế thôi, còn ở Shakespeare thì Sailôc hà tiện, tháo vát, hay thù hằn, yêu con, sắc sảo".

Quả là ngoài cái bản chất của một tên tư sản cho vay nặng lãi, Sailôc còn được tả như một người bình thường, biết yêu thương và đau đớn như một người cha, biết tỏ ra cao thượng và nhân từ khi cần thiết để tự nâng mình lên ngang hàng với kẻ thù (cho Antônio vay không lấy lãi!), và đặc biệt có ý thức về một dân tộc bị khinh miệt, thóa mạ như một người Do Thái sống giữa những người theo đạo Cơ đốc. Sailôc hoàn toàn có lý khi đòi hỏi sự bình đẳng giữa các dân tộc và các tôn giáo. Về ý muốn quyết trả thù Antônio của mình, Sailôc giải thích:

"Lão ta đã làm tôi mất thể diện, làm tôi thiệt ít nhất hơn nửa triệu đồng; lão đã cười những vụ mất mát của tôi, đã chế giễu những lỗ lài của tôi, đã khinh bỉ dân tộc tôi, làm ngang trái các việc mua bán của tôi, làm nguội lạnh bạn bè của tôi, làm sôi máu kẻ thù của tôi. Và tất cả cái đó, vì lẽ gì? Vì tôi là một người Do Thái. Một người Do Thái không có mắt hay sao? Một người Do Thái không có hai tay, không có phủ tạng, không có giác quan, không có cảm giác, không có tình cảm hay sao? Hấn không được nuôi dưỡng bằng cùng một thức ăn, không bị thương bởi cùng những thứ vũ khí, không bị mắc cùng những thứ bệnh, không được chữa khỏi bằng những thứ thuốc men, không được nóng ấm bởi cùng một thứ mùa hè giá lạnh, bởi cùng một thứ mùa đông như một người theo đạo Cơ đốc hay sao?... (III, 1).

Rõ ràng ở đây có sự cay cú của một tên lái buôn bị thua thiệt, nhưng đồng thời cả nỗi đau của một người mà nhân phẩm bị chà đạp bởi những thành kiến xã hội phi lý.

Sự khắc họa những tính cách sâu sắc, đa dạng, phức tạp, mà vẫn không làm lu mờ bản sắc chủ yếu của nhân vật, chứng tỏ mức độ tài năng đang chín dần của nhà soạn kịch. Nó báo hiệu sự xuất hiện của những tác phẩm lớn trong giai đoạn sau của nhà nghệ sĩ hiện thực vĩ đại.

NHÂN VẬT

VỊ ĐẠI THỐNG LĨNH THÀNH VONIDƠ

ÔNG HOÀNG XỬ MARÔC } *những người cầu hôn nàng Porxya*
ÔNG HOÀNG XỬ ARAGÔNG }

ANTÔNIO *lái buôn thành Vonidơ*

BAXANIÔ *bạn của ông ta yêu nàng Porxya*

XÔLANIÔ

GRAXYANÔ *bạn của Antônio và Baxaniô*

XALÊRIÔ

LÔRENZÔ *yêu nàng Jexica*

SAILÔC *một người Do Thái giàu có*

TUBAL *một người Do Thái khác, bạn của Sailôc*

LANXÔLÔ GÔBBÔ *anh hề, người hầu của Sailôc*

ÔNG GIÀ GÔBBÔ *bố của Lanxôlô*

LÊÔNACĐÔ *người hầu của Baxaniô*

XTÊPHANÔ } *người hầu của Porxya*

BALTÊZAR }

PORXYA *một cô gái đẹp thừa kế gia tài lớn*

NÊRIXA *thị tì của Porxya*

JEXICA *con gái của Sailôc*

Những đại quan nhân thành Vonidơ, những quan tòa, viên giám ngục, những người hầu của Porxya, và những tùy tùng khác.

*Một phần ở Vonidơ, và một phần ở Belmônt,
nhà của Porxya, trên đất liền.*

HỒI MỘT

CẢNH I

Antôniô, Xalêriô và Xôlaniô ra

ANTÔNIO - Nói thực tình, tôi không hiểu vì sao tôi buồn bã đến thế này: nỗi buồn làm tôi ngao ngán; các bạn bảo, cả các bạn cũng lấy thế làm ngao ngán; nhưng tôi đã mắc phải nó, gặp phải nó, hoặc chuốc lấy nó như thế nào, nó là cái gì, nguyên nhân của nó vì đâu, thì tôi cũng còn chưa rõ, và nỗi buồn làm cho tôi trở thành một con người ngơ ngẩn đến nỗi hầu như tôi không còn nhận được ra tôi là thế nào nữa⁽¹⁾.

XALÊRIO - Tâm trí của bác, lúc này, đương bập bênh nhấp nhô trên những ngọn sóng của đại dương, ở đó các thương thuyền của bác, buồm căng đường bệ, khác nào những lãnh chúa và những nhà đại phú của doanh khơi, hoặc những xe hoa của biển cả, ngất ngưỡng trên đầu các thuyền buôn nhỏ, họ lạy chào và cung kính các thương thuyền của bác, khi chúng lướt bay qua bên cạnh họ với những cánh dẹt sọc dọc ngang.

XÔLANIÔ - Bác ạ, xin bác hãy tin rằng nếu tôi đây mà có những tài sản lớn như vậy lênh dênh trên mặt biển, thì lòng dạ của tôi cũng sẽ để cả ngoài khơi, cùng với mọi niềm hy vọng của tôi; tôi sẽ luôn tay bút cổ, để xem chiều gió thổi; đôi mắt đăm đăm trên các bản đồ, tôi sẽ tìm các hải cảng, các bến tàu và các đường hải đạo; và bất cứ cái gì có thể khiến tôi lo ngại một chuyện chẳng lành cho tài sản phiêu bồng của tôi, đều sẽ làm cho tôi buồn bã, cái đó cố nhiên.

⁽¹⁾ Dịch đúng nghĩa đen của nguyên văn. Nghĩa bóng là: tôi chẳng còn tâm trí nào nữa.

XALÊRIÔ - Hơi thở của tôi, khi thổi cho nguội đĩa canh, sẽ làm cho tôi rùng mình, vì tôi sẽ nghĩ đến nỗi tai hại mà một trận gió quá lớn có thể gây ra trên mặt biển; tôi sẽ không thể nào trông thấy chiếc đồng hồ rỏ cát mà không nghĩ đến những vùng nước cạn, những bãi cát nổi ngằm, và thấy chiếc tàu André phong phú của tôi mắc cạn, cột buồm nghiêng xuống thấp hơn sườn tàu để cúi hôn cái mỗ của nó. Tôi sẽ không thể nào đi đến nhà thờ, trông thấy ngôi đền bằng đá khối, mà không nghĩ ngay đến những ghềnh đá nguy hiểm, chỉ mới đụng đến sườn chiếc tàu đẹp đẽ của tôi, cũng đã làm cho các hương liệu nó chuyên chở bị tung tóe trên lớp sóng cồn, các hàng tơ lụa của nó phủ đầy mặt nước đương gào thét; nói tóm lại, làm cho những thứ quý giá, phút chốc giá trị bỗng tan tành. Tôi có thể nào có cái ý nghĩ đó trong đầu, mà lại không nghĩ rằng nếu gặp phải chuyện như thế, tôi sẽ buồn bã vô cùng? Thôi, đừng nói gì với tôi nữa; tôi biết rõ bác Antônio buồn bã là vì bác nghĩ đến tài sản của bác.

ANTÔNIO - Không phải đâu, tôi nói thực đấy; ơn nhờ hồng phúc, những hy vọng của tôi, không phải là phó thác tất cả cho một chiếc thuyền duy nhất, cũng không phải là tập trung ở một nơi duy nhất; và tài sản của tôi không phải là đặt lảng vào vận may rủi của một năm này: vậy không phải là hàng hóa của tôi làm cho tôi buồn bã.

XÔLANIÔ - Thế thì, bác yêu cô nào rồi!

ANTÔNIO - Ối chà, chà!...

XÔLANIÔ - Cả yêu cũng không ư? Thế thì ta hãy nói rằng bác buồn vì bác không vui; và, bác cũng có thể dễ dàng cười vang, nhảy nhót, mà nói rằng bác vui vì bác không buồn. Nói có thần Janux hai mặt⁽¹⁾, đôi khi tạo hóa éo le tạo nên những nhân vật lạ lùng; kẻ thì luôn luôn lim dim con mắt, cười như lũ vẹt trước một chiếc kèn bong bóng⁽²⁾, kẻ thì nét mặt lăm lăm cau có đến

⁽¹⁾ *Janus*: nhân vật huyền thoại, được thần Xatuyêcnơ ban phép cho sáng suốt phi thường, lúc nào cũng trông thấy cả quá khứ và tương lai. Do đó, người ta hình dung vị thần đó có hai mặt.

⁽²⁾ *Cornemuse*: kèn mục tử của xứ Xcôtlen và Brétanhơ, có mấy ống thổi và một cái túi bong bóng.

nổi, dù cho Nestor⁽¹⁾ có thể rằng trò hài hước thật đáng cho người ta cười, họ cũng chẳng thèm hé răng mỉm miệng.

Baxaniô, Lôrenzô và Graxyanô ra

XALÊRIÔ - Kìa, Baxaniô, chàng công tử đại quý tộc có họ hàng với bác, cùng đến đây với Graxyanô và Lôrenzô. Bây giờ chúng tôi xin chào bác, để bác ở lại với những bầu bạn quý hơn.

XALANIÔ - Đáng lẽ tôi cũng muốn ở lại đây để làm cho bác vui lên, nhưng đã có những bạn hữu tài đức hơn đến làm việc đó, đón ý của tôi rồi.

ANTÔNIO - Tài đức của các bạn rất là quý báu đối với mắt tôi. Nhưng tôi cũng hiểu rằng các bạn còn có những công việc riêng, và mượn dịp để cáo từ đây thôi.

XÔLANIÔ - Xin chào các quý hữu.

BAXANIÔ - Cả hai quý hữu, hãy cho tôi biết bao giờ thì chúng ta sẽ được cùng nhau vui cười? Vâng, bao giờ? Đạo này, các ngài trở nên xa vắng quá: có nên như vậy không?

XALÊRIÔ - Chúng tôi sẽ thu xếp để được rảnh rang đúng vào những giờ phút rỗi rãi của ngài.

Xalêriô và Xôlaniô vào

LÔRENZÔ - Quý hữu Baxaniô, bạn đã gặp được Antônio rồi; vậy hai chúng tôi xin cáo từ; nhưng đến giờ ăn bữa trưa⁽²⁾, xin bạn đừng quên cuộc hẹn hò của chúng ta đấy.

BAXANIÔ - Tôi sẽ không lỡ hẹn.

GRAXYANÔ - Quý hữu Antônio, trông bạn có vẻ không được tươi tỉnh; bạn quá coi trọng cuộc đời: những ai quá quan tâm đến cuộc đời,

⁽¹⁾ Nestor: vua xứ Pylôx, già nhất trong các tướng lĩnh vây hãm thành T'roa, nổi tiếng về minh triết và nghiêm trang.

⁽²⁾ Dinner (tiếng Pháp: *dîner*) là bữa ăn chính trong ngày; mời khách ăn thường mời vào bữa đó. Hiện nay, ở nhiều nước Tây phương là bữa ăn chiều tối; nhưng thời xưa (từ thế kỷ XVIII về trước), vốn là bữa ăn trưa, còn bữa ăn tối gọi là *supper* (tiếng Pháp: *souper*), như trong vở kịch này (ở Hồi Hai, cảnh II, trang 2); Baxaniô dặn gia nhân: "phải mau lên, sao cho bữa ăn tối được sẵn sàng chậm nhất là khi đồng hồ điểm năm giờ" thì trong nguyên văn là *supper*. Từ thời cận đại (cuối thế kỷ XIX đến nay), cách sinh hoạt biến chuyển nên bữa *dinner* chuyển về chiều tối, bữa ăn sáng chuyển về trưa (tiếng Anh: *lunch*, tiếng Pháp: *déjeuner*), và bữa ăn tối (*supper*) chuyển về đêm, và thường là bỏ, nếu không phải thức khuya.

thường chỉ uống công mà chẳng được gì. Xin nói thực tình, bạn thay đổi khác xưa một cách lạ lùng.

ANTÔNIO - Tôi nhìn nhận cuộc đời này đúng thực chất của nó, Graxyanô ạ; nó là một cuộc hí trường, ở đó mỗi người phải sắm một vai trò. Vai trò của tôi là một vai trò buồn bã.

GRAXYANÔ - Vậy thì bạn hãy để tôi sắm vai anh hề, để cho những nếp nhăn của tuổi già kéo đến giữa cuộc vui cười! Để cho tì phế tôi nồng nàn men rượu, chứ không để cho tâm can tôi giá lạnh vì những rên rỉ tủi hờn. Tạo sao một con người, mang trong mình một bầu máu nóng, lại ngồi trơ trơ như bức tượng của ông nội, tạc bằng đá trắng? Tại sao khi tỉnh thức mà thần trí lại như mê ngủ, và bức dọc đến nỗi dần dần mắc bệnh vàng da? Antônio ạ, tôi nói với bạn điều này, - tôi yêu bạn, và đây là lời nói do lòng yêu quý của tôi đối với bạn, - có những hạng người mặt mày che phủ một lớp màng kín, bùng bít như mặt nước ao tù, họ nhất định im lìm để được mang danh là hiền trí, là nghiêm trang, là thâm trầm, như thể muốn nói rằng: "Ta đây là Sấm truyền tiên sinh, ta mà mở miệng thì không một con chó nào được sủa". Antônio bạn ơi, tôi đã từng biết những kẻ nổi danh là hiền giả chỉ vì im lặng; tôi tin chắc rằng họ mà mở miệng, thì những người nghe họ sẽ có thể sa hỏa ngục vì sẽ phải gọi họ là những kẻ điên rồ⁽¹⁾. Một ngày khác, tôi sẽ nói với bạn dài hơn về chuyện đó. Nhưng bạn đừng có đi câu với cái mồi u sầu, để câu lấy cái danh tiếng hão, nó là con rô con diếc của những kẻ ngu ngốc. Lôrenzô hiền hữu, ta đi thôi. Xin tạm biệt: tôi sẽ nói nốt bài thuyết pháp này sau bữa ăn trưa⁽²⁾.

LÔRENZÔ - Vâng, chúng tôi tạm biệt bác cho đến bữa ăn chiều; hẳn tôi phải là một trong những anh chàng hiền giả câm lặng đó, vì không bao giờ Graxyanô để cho tôi nói.

GRAXYANÔ - Thế thì anh hãy làm bạn với tôi trong hai năm nữa thôi, anh sẽ không còn được biết âm thanh tiếng nói của anh nữa.

ANTÔNIO - Thôi, xin chào, kéo rồi cứ cái kiểu này tôi sẽ trở thành ba hoa mất.

⁽¹⁾ Kinh thánh: "Kẻ nào bảo anh em ruột mình là Raca (nghĩa là: ngu dại) thì đáng bị tòa án xử đoán; ai mắng anh em mình là đồ điên rồ, thì đáng bị lửa địa ngục hành hạ". (Mathiơ, V, 22)

⁽²⁾ Tác giả ngụ ý mỉa mai những nhà thuyết giáo, hay nói dài dòng.

GRAXYANÔ - Thực tình, xin cảm ơn, vì sự im lặng chỉ thích hợp cho một cái lưỡi bò khô, và cho một cô gái ế ẩm.

Graxyanô và Lôrenzô vào

ANTÔNIO - Tất cả những lời anh ta nói đó, có một tí ti ý nghĩa gì không?

BAXANIÔ - Graxyanô là một anh chàng nói những lời vô nghĩa hơn ai hết ở Vonidơ. Những lý luận của anh ta giống như hai hạt thóc vùi giấu trong hai thúng trấu: phải bới tìm suốt ngày mới thấy, và khi tìm thấy rồi, thì nó chẳng bỏ cái công tìm kiếm.

ANTÔNIO - Nhưng, bây giờ bạn hãy nói cho hay, vị giai nhân mà bạn vẫn thầm nguyện sẽ thăm viếng, và bạn đã hứa sẽ nói chuyện với tôi hôm nay, vị giai nhân đó là ai vậy?⁽¹⁾

BAXANIÔ - Bạn Antônio ạ, bạn không lạ gì, tôi đã tiêu hao sản nghiệp biết bao nhiêu rồi, chỉ vì muốn ra vẻ sang trọng nhiều hơn là những phương tiện yếu ớt của tôi có thể cho phép được lâu dài; tôi không phân nản về chuyện không thể tiếp tục cách sinh hoạt xa hoa như vậy, nhưng nỗi lo âu chính của tôi là làm thế nào gỡ ra khỏi, một cách danh giá, cái vòng nợ nần lớn mà tôi đã mắc phải vì tiêu xài quá huy hoác trong thời trẻ. Chính bạn, Antônio ạ, là người tôi nợ nhiều nhất, về tiền bạc cũng như về tình cảm, và chính mối tình thân thiết của bạn cho phép tôi thổ lộ tâm sự về mọi ý đồ và kế sách của tôi nhằm giải thoát cho tôi khỏi tất cả các món nợ mà tôi đã mắc.

ANTÔNIO - Bạn hiền Baxaniô, bạn hãy cho tôi biết những ý đồ, kế sách đó là thế nào, và nếu những cái đó ở trong phạm vi danh dự, như mọi hành động từ xưa đến nay của bạn, thì bạn hãy tin chắc rằng túi tiền của tôi, bản thân tôi, tất cả mọi khả năng của tôi đến tột độ, đều sẵn sàng để bạn tùy tiện sử dụng khi cần đến.

BAXANIÔ - Hồi còn đi học, mỗi khi bắn lạc mất một mũi tên, tôi bèn bắn một mũi tên khác tương tự, theo đúng cách như lần trước, cũng nhằm hướng cũ, và theo dõi đường tên bay một cách chăm chú hơn, để tìm lại mũi tên thứ nhất, và, liều mất hai mũi tên, tôi thường tìm thấy được cả hai. Tôi đưa ra cái kinh nghiệm thơ

⁽¹⁾ Câu chuyện nổi buồn bã của Antônio đưa ra lúc đầu, đến đây bỗng rơi tõm, chẳng thấy nhắc đến nữa, và chuyện trò chuyển sang vấn đề khác!

ấu đó, vì câu chuyện tôi sắp kể đây hoàn toàn là ngây thơ thành thực: tôi nợ bạn nhiều, và, với tính vô tâm của tuổi trẻ, tất cả những món tôi nợ bạn, tôi đều đã đánh mất. Nhưng nếu bạn sẵn lòng bán một mũi tên khác theo đúng cách bán lần trước, tôi tin chắc rằng, vì tôi sẽ theo dõi đường tên bay, thế nào tôi cũng hoặc là tìm thấy được cả hai, hoặc là đem hoàn lại bạn món vay thứ hai này, còn món vay cũ thì tôi xin chịu làm kẻ mang nợ rất đội ơn bạn.

ANTÔNIO - Bạn đã hiểu rõ tôi, vậy bạn thật là mất thì giờ vào việc nói năng quanh co đánh lạc cả mối tình bạn của tôi đối với bạn, và khi ngờ vực mối nhiệt tình giúp bạn của tôi, thì quả thực bạn làm tôi tổn thương nhiều hơn là nếu bạn đã vung phí tất cả tài sản của tôi; vậy bạn chỉ việc bảo cho tôi biết phải làm gì, mà theo bạn nhận xét là ở trong phạm vi khả năng của tôi, tôi sẵn sàng làm ngay. Vậy bạn hãy nói đi.

BAXANIÔ - Ở Belmont, có một nàng thừa kế gia tài lớn; nàng đẹp, và đẹp hơn cả cái tiếng đẹp nữa, nàng lại có đức hạnh tuyệt vời; tôi đã đôi lần nhận được của khố mắt nàng, tôi tin chắc như vậy, những ý tứ nồng nàn, thâm lặng. Tên nàng là Porxya; nàng không thua kém một tí nào nàng Porxya, con gái của Catô, vợ của Brutux⁽¹⁾; và tất cả thiên hạ đều biết rõ tài đức của nàng, và gió bốn phương đã đưa tới nàng từ khắp ngả những khách cầu hôn có danh tiếng; những vòng tóc của nàng, vàng chói ánh mặt trời, rủ xuống hai bên thái dương như một bộ "lông cừ vàng"⁽²⁾, khiến nơi ở của nàng tại Belmont trở thành một bờ biển Colcôx, có bao nhiêu chàng Jadông kéo đến để cố đoạt lấy nó. Bạn Antônio, nếu như tôi có được phương tiện để đứng vào hàng của tất cả những khách tranh hôn đó, thì trong tâm trí tôi có nhiều yếu tố thành công, đến nỗi chắc chắn mười phần là tôi sẽ thắng.

ANTÔNIO - Tất cả tài sản của tôi, bạn biết đấy, đều ở trên mặt biển khơi; tôi hiện không có tiền, và cũng không có hàng hóa gì có

⁽¹⁾ *Porxya*, vợ Brutus (xem vở *Julius Xedar* của Shakespeare) một phụ nữ đức hạnh, cao thượng, can đảm và sáng suốt.

⁽²⁾ Ở Colcôx (hoặc gọi là Colsidơ), một xứ ở phía Đông Hắc Hải, và phía Nam dãy núi Côcôđơ, có một bộ "lông cừ vàng" được một con rồng canh giữ, về sau bị Jadông, chỉ huy các anh hùng Aegônôt (Hecquyl, Orphê, Caxtor, Pollukx, v.v...) đánh chiếm được.

thể đem lại tiền cho tôi ngay tức khắc; vậy bạn hãy ra tay đi; hãy gắng sử dụng tín nhiệm của tôi ở Vonido; ta sẽ tận dụng tín nhiệm đó để có được số tiền cần dùng cho bạn đi đến Belmônt, đến với nàng Porxya xinh đẹp; đi, hãy tìm kiếm ngay đi; về phía tôi, tôi cũng sẽ làm như vậy; hễ thấy ở đâu có tiền, là tôi đi ngay, và nhờ tín nhiệm của tôi hoặc nhờ các mối tình bạn bè, chắc chắn tôi sẽ kiếm được tiền.

Cùng vào⁽¹⁾

CẢNH II

Ở Belmônt - Một căn phòng trong nhà Porxya

Porxya ra cùng với người thị tỳ Nêrixa

PORXYA - Quả thật, em Nêrixa ạ, tấm thân bé mọn của chị đã chán ngán cái thế gian rộng lớn này.

NÊRIXA - Thưa cô nương kiêu diễm, nếu như những nỗi khổ của cô cũng dồi dào phong phú như tài sản của cô, thì cô chán ngán, nó đi một nhẽ; thế nhưng, theo như em thấy, thì những kẻ quá no nê đầy đủ cũng bệnh nào như những người đói khát. Được ở trong cảnh tầm thường, thật không phải là một hạnh phúc tầm thường; giàu có chóng bạc đầu; vừa đủ sống càng lâu.

PORXYA - Đó là những câu cách ngôn rất hay và diễn đạt rất khéo.

NÊRIXA - Nó sẽ còn hay hơn nữa, nếu người ta biết noi theo nó đúng hơn.

PORXYA - Nếu thực hành điều hay cũng không khó khăn gì hơn là hiểu biết điều hay, thì các tiểu giáo đường sẽ trở thành những nhà thờ lớn, và các túp lều tranh của những người nghèo khổ sẽ trở thành những cung điện của các ông hoàng. Một giáo sĩ

⁽¹⁾ Sân khấu ở nước Anh, thời Shakespeare, chưa có màn, nên sau khi diễn xong một cảnh, các diễn viên cùng đi vào, trước mắt khán giả, cũng như họ cùng ra, ở đầu cảnh.

tốt là người biết noi theo những giáo huấn của chính mình; chị dạy bảo cho hai chục người những điều nên làm, dễ dàng hơn là làm một trong hai chục người phải noi theo những lời dạy bảo của chị. Trí óc có thể vạch ra những pháp luật cho khí huyết; nhưng một khí chất sôi nổi thường hay nhảy vượt qua sắc lệnh lạnh lùng của lý trí. Tuổi trẻ ngông cuồng thật là một con thỏ rừng lanh lẹ nhảy vượt qua tấm lưới của lương tri què quặt! Nhưng thuyết lý thật bất hợp thời, khi là vấn đề kén chọn một tấm chồng. Ôi, kén chọn! Chị không được quyền kén chọn người mà chị vừa ý, cũng không được quyền khước từ kẻ mà chị không ưa. Ấy đấy, ý muốn của một đứa con gái còn sống, phải phục tùng ý nguyện của người cha đã chết, như vậy đó. Nêrixa, không được kén chọn ai, không được khước từ ai, há chẳng cay nghiệt lắm sao?

NÊRIXA - Thân phụ của cô xưa nay vốn là con người đạo đức, và các bậc thánh nhân, khi chết, vẫn có những linh cảm sáng suốt. Vậy nên, trong cái trò rút thăm ba chiếc hòm: một hòm bằng vàng, một hòm bằng bạc và một hòm bằng chì, mà cụ nhà đã nghĩ ra, theo đó kẻ nào kén chọn theo ý muốn của cụ, là kén chọn được cô, cô có thể tin chắc rằng người kén chọn đúng, sẽ là người mà nhất định cô có thể thương yêu được. Thế đối với những khách cầu hôn vương giả đã đến đây, cảm tình của cô là thế nào?

PORXYA - Em hãy điếm qua một lượt xem, và, em kể đến tên người nào, chị sẽ mô tả họ, và, theo sự mô tả của chị, em sẽ đoán được tình cảm của chị.

NÊRIXA - Trước hết là ông hoàng xứ Naplơ.

PORXYA - Y quả là một con ngựa non, vì y chỉ biết nói chuyện về con ngựa của y mà thôi, và tự cho mình có một biệt tài, là biết tự tay đóng móng lấy cho con ngựa của mình. Chị e rằng có thể bà cụ thân sinh của y đã có chuyện ngoại tình với một gã thợ đóng móng ngựa nào đó.

NÊRIXA - Rồi đến vị phó vương Palatanh⁽¹⁾.

PORXYA - Chàng ta chỉ biết cau mày, như muốn nói: "Nếu cô không

⁽¹⁾ *Comte Palatin*: danh vị của những quan đại thần ở nước Đức ngày trước, có quyền thay mặt nhà vua bên cạnh những công tước.

bằng lòng tôi, xin cho biết ngay lập tức”. Chàng ta có thể nghe kể những truyện vui mà không cười lấy nửa miệng; chị e rằng khi về già, chàng ta sẽ trở thành nhà hiền triết khóc than⁽¹⁾ mất thôi, vì hiện nay, đang tuổi thanh xuân, chàng ta đã có một vẻ rất mực u sầu. Chị thà lấy một cái đầu lâu người chết, mồm ngậm một khúc xương, còn hơn lấy những hạng người này. Cầu Trời tránh cho chị cả hai anh chàng đó!

NÊRIXA - Còn vị quý quan người Pháp, ngài Lơ Bông, thì cô nghĩ sao?

PORXYA - Trời đã sinh ra ông ta: Vậy chị sẵn lòng coi ông ta là một con người. Cố nhiên, chị biết rằng nhạo báng là một tội lỗi, nhưng, ông ta! Ôi chao, con ngựa của ông ta lại còn hay hơn con ngựa của anh chàng xứ Naplơ, cái thói hay cau mày của ông ta còn tệ hơn vị phó vương Palatanh; ông ta là tất cả mọi người và chả là ai cả; hễ nghe thấy một con sáo hót, là ông ta nhảy nhót rồi; ông ta sẵn sàng đánh gươm với bóng của chính mình. Nếu chị lấy ông ta, tức là lấy hai chục ông chồng một lúc; nếu ông ấy rẽ rúng chị, chị sẽ tha thứ cho ông ấy, vì, dù ông ấy có yêu chị đến điên cuồng, chị cũng không thể nào yêu lại được.

NÊRIXA - Thế còn chàng Falcônbridjơ, chàng nam tước trẻ tuổi người Anh, thì cô thấy thế nào?

PORXYA - Em cũng biết là chị chả thấy hắn thế nào cả, vì hắn chẳng hiểu gì chị, cũng như chị chẳng hiểu gì hắn⁽²⁾: hắn không biết tiếng La tinh, tiếng Pháp cũng không, tiếng Ý cũng không, và em có thể ra Tòa thề rằng tiếng Anh của chị không đáng một xu; hắn là bức chân dung của một chàng đẹp trai, nhưng hỡi ôi, làm thế nào chuyện trò được với một vai kịch câm? Hắn ăn mặc mới kỳ quặc làm sao! Chị cho rằng hắn đã mua bộ áo chên ở Ý, chiếc quần chên ở Pháp, chiếc mũ chỏm ở Đức, và các phong cách ở mỗi nơi một tí.

⁽¹⁾ Âm chỉ nhà hiền triết Hy Lạp Hêraclit, hay khóc than những trò cuồng dại của người đời.

⁽²⁾ Ở đây có một trò lộng ngữ không có tương đương trong tiếng Việt. Trong tiếng Anh, ở câu đối thoại trên, Nêrixa hỏi: “*What say you?*” có nghĩa là “Hắn nói gì với cô?”, nhưng cũng có nghĩa như đã dịch: “Cò thấy hắn thế nào?” Porxya đáp: “Chị chẳng thấy hắn thế nào cả” (ngụ ý nói: Chị chả thấy hắn có gì lý thú), và cũng có thể đáp “Hắn chẳng nói gì với chị cả” hoặc “Chị chẳng hiểu hắn nói gì cả”, vì ngôn ngữ bất đồng.

NÊRIXA - Cô nghĩ thế nào về vị quý tộc xứ Xcôtlen, láng giềng⁽¹⁾ của chàng ta?

PORXYA - Nghĩ rằng y đầy lòng nhân đức đối với người láng giềng, vì y có vay một cái tát của anh chàng người Anh, và thề rằng sẽ trả lại khi nào có thể... Hình như anh chàng người Pháp đã nhận làm người bảo lãnh cho y, và cam kết sẽ cho y thêm một cái tát nữa.

NÊRIXA - Anh chàng trẻ tuổi người Đức, cháu ngài quận công xứ Xăcxơ, cô thấy thế nào?

PORXYA - Buổi sáng, khi chưa uống rượu, đã rất khả ố, và buổi chiều khi đã say rồi, lại càng khả ố hơn nữa; những lúc tươi tỉnh nhất thì hấn hơi kém con người một tí, nhưng những lúc bần tỉnh nhất thì hấn chẳng hơn gì con vật; nếu chẳng may chuyện có thể nào, chị mong rằng sẽ tìm được mưu chước để bỏ hấn đấy mà xa chạy cao bay.

NÊRIXA - Ngộ nhờ hấn đề nghị được chọn, và lại chọn được cái hòm trúng, mà cô từ chối không nhận lấy hấn, tức là cô từ chối không thực hiện di chúc của cụ nhà đấy.

PORXYA - Vì thế cho nên, để dè chừng sự rủi ro, chị nhờ em đặt hộ chị một cái cốc lớn, rót đầy rượu vang sông Ranh, trên cái hòm trệt, thì dù có hình ác quỷ trong hòm, mà có cái vật cấm đồ để trên, chị tin chắc hấn sẽ chọn cái hòm đó. Nêrixa em ạ, chị sẽ làm bất cứ cái gì, chứ không chịu lấy một cái thùng rượu làm chồng.

NÊRIXA - Thưa cô, cô không cần lo sợ phải lấy một người nào trong những quý vị đó làm chồng, họ có cho em biết là họ đã quyết định quay trở về xứ sở và không lẽ đẽo theo đuổi làm phiền cô nữa, trừ phi được chinh phục cô bằng một cách nào đó khác với cách chọn hòm, mà thân phụ cô đã đề ra thành điều kiện.

PORXYA - Dù chị có sống lâu bằng mục Xibyl⁽²⁾ chẳng nữa, chị cũng sẽ trọn đời trinh tiết như nàng Dian⁽³⁾ trừ phi được trao thân

⁽¹⁾ *Láng giềng*: không phải là nhà ở láng giềng, mà là xứ sở láng giềng (Xcôtlen là một xứ ở phía Bắc, giáp giới xứ Anh ở phía Nam).

⁽²⁾ *Sibylle*: tên gọi những mục thầy bói thời xưa, đoán biết chuyện tương lai. Đặc biệt có mục Xibyl ở gần thành Cume (trong vùng Company miền Nam nước Ý), sống rất lâu trong một cái hang, nhờ pháp thuật của thần Apollô.

⁽³⁾ *Diane*: nữ thần, con của Jupiter và Latôn, nguyên không lấy chồng, được phong làm nữ chúa lâm tuyền.

gửi phận như ý muốn của thân phụ chị. Chị rất hài lòng rằng cái đám người theo đuổi chị kia lại biết điều đến thế⁽¹⁾, vì không có một anh chàng nào trong bọn họ mà chị lại không tha thiết ước mong sự vắng mặt, và chị cầu Trời cho họ được thượng lộ bình an.

NÊRIXA - Thưa cô, cô không nhớ, hồi sinh thời cụ, có một chàng ở xứ Vonidơ, vừa là sinh viên, vừa là quân nhân, đến đây với hầu tước dờ Mônferra hay sao?

PORXYA - Có, có, đó là chàng Baxaniô; hình như tên chàng như thế thì phải.

NÊRIXA - Quả thật, thưa cô, trong tất cả những anh chàng mà con mắt thô lậu của em được nhìn từ trước đến nay, chàng này thật là xứng đáng với tình yêu của một bậc giai nhân hơn cả.

PORXYA - Chị có nhớ và chị cũng nhớ rõ là chàng ta xứng đáng với lời ca tụng của em.

Một người hầu trai ra

Thế nào! có tin gì vậy?

NGƯỜI HẦU - Bẩm cô nương, bốn vị⁽²⁾ quý tộc ngoại quốc đến tìm cô để cáo biệt, và hiện nay có sứ giả của một vị thứ năm, sứ giả của ông hoàng xứ Marôc, tới báo tin rằng ông hoàng, chủ của y, tới nay sẽ đến đây.

PORXYA - Nếu ta có thể hoan nghênh vị thứ năm này với tấm lòng cũng vui vẻ như ta sắp hoan tống bốn vị kia, thì ta sẽ lấy làm hài lòng thấy vị đó tới đây. Nếu như vị đó lại có đức tốt của một bậc thánh và nước da⁽³⁾ của một con quỷ, thì ta sẽ lấy vị đó làm người nghe tội, chứ không lấy làm chồng.

Hãy đi theo chị, Nêrixa; còn mi, hãy đi đằng trước. Chưa kịp khép cổng tiễn khách cầu hôn này, đã có ngay một khách cầu hôn khác đến gõ cửa.

Cùng vào

⁽¹⁾ Vì biết rút lui, không làm phiền nhau nữa.

⁽²⁾ Đây nói là bốn vị, nhưng ở đoạn văn trên, lại kể đến sáu vị! Có lẽ lúc đầu, kể có bốn, nhưng sau thêm hai vị nữa, mà quên không sửa lại con số ở đây.

⁽³⁾ Nước da: thành kiến về chủng tộc, rất nặng ở nước Anh thời đó, và ở thời này cũng chưa hẳn đã hết!

CẢNH III

*Vonidơ - Một quảng trường**Baxaniô và Sailôc ra*

SAILÔC - Ba nghìn đuyca? Được rồi.

BAXANIÔ - Vâng, thưa ông, trong ba tháng.

SAILÔC - Trong ba tháng, được rồi.

BAXANIÔ - Như tôi đã nói với ông, Antôniô sẽ bảo lĩnh món vay này.

SAILÔC - Antôniô sẽ bảo lĩnh, được rồi.

BAXANIÔ - Ông có thể giúp tôi được không? Ông có sẵn lòng chiều ý tôi như vậy không? Ông có thể cho tôi biết ông trả lời thế nào không?

SAILÔC - Ba nghìn đuyca, trong ba tháng, và Antôniô bảo lĩnh.

BAXANIÔ - Ông trả lời thế nào?

SAILÔC - Antôniô là một con người tử tế.

BAXANIÔ - Ông có nghe thấy ai nói trái lại điều đó không?

SAILÔC - Ô, không, không, không, không; ý tôi, khi nói như vậy, là muốn cho ông hiểu rằng ông ta là người có tiền của. Tuy nhiên, tài sản của ông ta hiện đương ở cái thế chênh vênh: ông ta có một chiếc thương thuyền trên đường đi Tripôli⁽¹⁾, một chiếc nữa trên đường đi Ấn Độ; thêm nữa, tôi còn nghe thấy người ta nói ở trên cầu Rialtô⁽²⁾ rằng ông ta có một chiếc thứ ba ở Mêxicô, một chiếc thứ tư đương đi sang nước Anh; và nhiều của cải khác, rải rác nơi này nơi nọ linh tinh. Nhưng tàu bè chỉ là những mảnh ván và thủy thủ chỉ là những con người; có những con chuột đất và cũng có những con chuột nước, có những quân trộm cắp trên mặt đất và cũng có những quân trộm cắp trên mặt biển, tôi muốn nói những quân giặc cướp đạo tặc, rồi lại có những nguy cơ của sóng, gió, thác, ghềnh. Tuy vậy, ông ta là

⁽¹⁾ *Tripôli*: tên nhiều thành phố khác nhau: thành phố Thổ Nhĩ Kỳ, trên bờ Hắc Hải; thủ đô xứ Tripôliten ở Bắc Phi; hải cảng ở Xyri, v.v...

⁽²⁾ Cầu lớn ở Vonidơ, nơi đông người tụ tập, giao dịch hối đoái.

người có tiền của đủ tin cậy. Ba nghìn đuyca, tôi nghĩ rằng có thể nhận giao kèo này được đấy.

BAXANIÔ - Ông có thể nhận được đấy, xin ông cứ yên tâm điều đó.

SAILÔC - Tôi muốn được yên tâm điều đó, và để được chắc chắn, tôi còn suy nghĩ đã. Tôi có thể nói chuyện với Antônô được không?

BAXANIÔ - Được, nếu ông vui lòng đến ăn bữa trưa với chúng tôi.

SAILÔC - Phải, để ngửi thấy mùi thịt lợn, để ăn cái thứ mà vị tiên tri của các ông, con người xứ Nazaret⁽¹⁾, đã niệm chú cho ác quỷ nhập vào ấy ư? Tôi sẵn lòng mua bán với các ông, nói chuyện với các ông, đi dạo chơi với các ông, và vân vân, nhưng tôi không muốn ăn với các ông, uống với các ông, cầu nguyện với các ông. Trên cầu Rialtô, có tin tức gì?.. Mà ai đương tới kia vậy?

Antônô ra

BAXANIÔ - Đó là quý ngài Antônô.

SAILÔC (*nói riêng*) - Trông rõ ra vẻ một tên tài phú giáo quyệt! Ta ghét hắn vì hắn theo đạo Cơ đốc, nhưng ta còn ghét hắn nhiều hơn nữa vì hắn ngu dại đê hèn, cho vay tiền không lấy lãi, làm cho lợi suất của tiền bạc ở Vơnidơ này sụt xuống. Một ngày nào đó, tôi mà tóm được hắn hớ cơ, phải biết là ta sẽ trả mỗi hận thù lâu đời của ta đối với hắn cho thỏa thuê! Hắn thù ghét dân tộc thần thánh của bọn ta, và ngay ở những nơi các lái buôn tụ tập đông nhất, hắn thóa mạ ta, thóa mạ các công việc giao dịch của ta, những lời lái chính đáng của ta, mà hắn gọi là lãi nặng. Ta mà tha cho hắn, thì cứ xin cho nòi giống của ta bị nguyên rửa!

BAXANIÔ - Ông Sailôc, ông có nghe thấy không?

SAILÔC - Tôi đương suy tính về số tiền dư hiện nay tôi có và theo như trí nhớ của tôi ước lượng, thì tôi không thể nhặt ngay tức khắc được tròn trĩnh số tiền ba nghìn đuyca. Nhưng không hề gì: ông Tubal, một người Hêbrơ⁽²⁾ giàu có trong bộ tộc của tôi, sẽ biện cho tôi đủ số. Nhưng khoan! Ngài yêu cầu mấy tháng nhĩ?

⁽¹⁾ Đây là ám chỉ Jêsu (vốn sinh ra ở Nazaret) đã niệm chú khu trừ ác quỷ nhập vào hai con lợn (Kinh thánh, *Mác*, V, 1-13), do đó người Do Thái không ăn thịt lợn.

⁽²⁾ *Hébreu*: tên gọi ngày xưa của dân tộc Do Thái.

(*Nói với Antônio*) - Thưa quý ngài, xin chúc quý ngài bình an, chúng tôi vừa mới nhắc đến tên ngài.

ANTÔNIO - Ông Sailôc, mặc dầu tôi không bao giờ cho vay lãi và cũng không bao giờ đi vay lãi, nhưng để đáp ứng nhu cầu cấp bách của bạn tôi, tôi sẽ phá cái lệ đó. (*Hỏi Baxaniô*) - Ông ấy có biết rõ số tiền bạn cần không?

SAİLÔC - Có, có, ba nghìn đuyca.

ANTÔNIO - Và trong ba tháng.

SAİLÔC - À phải... ba tháng... (*Nói với Baxaniô*) - Ngài có nói rồi. Thế thì, văn khế của ngài... để tôi còn xem, nhưng, này, hình như ngài vừa nói rằng không bao giờ ngài cho vay lãi hoặc đi vay lãi thì phải.

ANTÔNIO - Vâng, không bao giờ.

SAİLÔC - Khi Jacôp⁽¹⁾ chặn dất những đàn cừ của ông cậu là Labăng... Chàng Jacôp đó (nhờ bà mẹ khôn ngoan giúp đỡ) được là vị tộc trưởng kế thừa thứ ba, kể từ thánh Abraham của chúng ta; phải, đúng là vị thứ ba.

ANTÔNIO - Kể chuyện Jacôp ở đây để làm gì? Ông ta có lấy lãi không?

SAİLÔC - Không, không lấy lãi, như các ngài thường nói, không lấy lãi trực tiếp⁽²⁾. Ngài hãy xem chàng Jacôp đã làm thế nào khi Labăng và chàng ta ước định với nhau rằng tất cả những con cừ non mới đẻ có vằn có đốm sẽ thuộc về Jacôp, gọi là công sá? Về cuối mùa thu, bọn cừ cái động dục, chàng ta dắt chúng đến với cừ đực và trong khi công việc lấy giống đương tiến hành trong loài vật mang len, chàng chặn cừ lấu linh đem bóc vỏ những cành cây, và trong khi chúng đương giao hợp, chàng đặt những cành cây đó trước mắt những cừ cái, những con này bị kích thích thần kinh và thụ thai lúc đó, đến thời sinh nở đẻ ra những cừ con có vằn; và những cừ con đó thuộc về Jacôp ... Ấy đó! Đó là một cách làm giàu, và Jacôp được trời

⁽¹⁾ *Jacob*: tộc trưởng Hêbơr, cháu nội Abraham, con của Ixac và Rêbecca, cha của 12 con trai, những người này sáng lập ra 12 bộ tộc Ixrael. Labăng là anh em ruột của Rêbecca, và cũng là bố vợ của Jacôp (có hai con gái gả cho Jacôp). Chuyện chặn cừ nói trong đoạn văn này là sự tích kể trong *Kinh Cựu Ước* (*Sáng thế ký*, XXX, 25-43).

⁽²⁾ *Lãi* và *Lợi* chỉ là một tiếng, đọc theo hai cách. Trong truyện Jacôp chặn cừ kể sau đây, thì việc chặn cừ của Jacôp đã sinh lợi cho chàng ta!

ban phước; và sự giàu có là một phước trời, miễn không phải là của ăn cấp.

ANTÔNIO - Thưa ông, đó là một chuyện phiêu lưu cho Jacôp về chuyện công sá; một cái thứ không thuộc quyền lực chàng ta sinh sản ra được, mà do bàn tay của Trời điều khiển và chế tạo. Người ta đã đặt chuyện đó vào Kinh thánh, có phải là để chứng minh cho việc lấy lãi là chính đáng không? Hoặc giả vàng bạc của ông là những cừ cái cừ đục chẳng?

SAILÔC - Tôi chả nói như thế được; có điều là tôi làm cho vàng bạc của tôi sinh sản cũng nhanh chóng như vậy thôi; nhưng xin ngài hãy nghe tôi, thưa ngài...

ANTÔNIO - Baxaniô, bạn hãy để ý mà xem; con quỷ có thể dẫn Kinh thánh để đi tới mục đích của nó; một tâm hồn độc ác, đưa những bằng chứng thần thánh ra, khác nào một tên gian ác nở nụ cười trên môi, một quả táo tân ngon mắt mà trong ruột thối nát. Ôi! Sự giáo quyết tự che đậy bằng những vỏ ngoài đẹp để biết bao!

SAILÔC - Ba nghìn đuyca! Món tiền to đấy. Ba tháng trên mười hai⁽¹⁾...; thử xem nào... lợi suất...

ANTÔNIO - Thế nào, Sailôc, ông có giúp được chúng tôi không?

SAILÔC - Quý ngài Antônio, có nhiều lần, ở Rialtô, ngài đã đả kích những vụ cho vay của tôi và những món lãi nặng của tôi; tôi đã chịu đựng tất cả, chỉ nhún vai kiên nhẫn, vì sự kiên nhẫn là biểu hiện của toàn thể bộ tộc chúng tôi. Ngài đã gọi tôi là kẻ không tín ngưỡng, là đồ chó, là quân cắt cổ; ngài đã nhổ vào chiếc áo dài Do Thái của tôi, và tất cả cái đó vì tôi sử dụng một cái quyền nó là quyền của tôi! Thế rồi, hình như bây giờ ngài lại cần đến sự giúp đỡ của tôi thì phải. Được rồi, cứ việc... Ngài tới tôi, và bảo: "Sailôc, chúng tôi cần tiền!". Ngài đã nói như vậy, ngài là người đã khắc đờm dãi vào mặt tôi, đã đá hất tôi đi như người ta đá một con chó lạ ra khỏi ngưỡng cửa nhà. Ngài thỉnh cầu tiền bạc! Tôi sẽ trả lời ngài thế nào nhỉ? Tôi có nên trả lời ngài: "Một con chó mà có tiền à? Một con chó con mà có khả năng cho vay ba nghìn đuyca được à?". Hay là tôi phải quỳ rạp xuống tận đất, và, lấy một giọng nô lệ, tiếng nói

⁽¹⁾ Ở Tây phương, khi tính lãi, là tính cho một năm, ví dụ, nói lãi 6 phần, tức là 6 phần trăm một năm. Vì vậy, tính lãi cho ba tháng, thì phải lấy phân số 3/12.

thầm thì cung kính, thưa với ngài rằng: “Bẩm ngài cao nhả, ngài đã nhổ vào mặt tôi, hôm thứ tư vừa qua; có một hôm nào đó, ngài đã đá hất tôi đi; một lần khác, ngài đã gọi tôi là chó, và để đáp lại tất cả những hành vi lễ độ đó, tôi cho ngài vay rất nhiều tiền đây ạ”.

ANTÔNIO - Ta vẫn sẵn sàng gọi người như thế, nhổ vào mặt người, đá hất người đi. Nếu người cho ta vay tiền, đừng nên cho vay như cho một người bạn (tình bạn hữu có hề bao giờ bắt một thứ kim loại không biết sinh đẻ phải sinh lợi trong tay một người bạn?), nhưng hãy cho ta vay như cho một kẻ thù, nếu kẻ đó sai lời giao ước, người có thể đòi hỏi trừng phạt đỡ phải ngượng ngùng.

SAILÔC - Sao ngài nóng thế! Tôi muốn được là bạn của ngài và được lòng yêu mến của ngài, quên tất cả mọi nỗi sỉ nhục mà ngài đã làm cho tôi, đáp ứng những nhu cầu hiện nay của ngài và không lấy của ngài một xu lãi nào, thế mà ngài chẳng chịu nghe tôi nói. Điều tôi đề nghị với ngài, là có nhả ý đấy chứ.

BAXANIÔ - Nếu thật như vậy, thì đúng là có nhả ý đấy.

SAILÔC - Để tôi cho ngài bằng chứng của nhả ý đó. Ngài hãy đi với tôi đến nhà một viên chưởng khế; ngài sẽ ký một tờ giấy con con, và, chuyện để mà chơi thôi, chúng ta sẽ giao ước một khoản, là nếu ngài không hoàn lại tôi, đúng ngày và nơi đã định, số tiền hay những số tiền ghi trong văn khế, thì ngài bị trừng phạt phải trả cho tôi đúng một cân⁽¹⁾ thịt tươi tốt của ngài, cắt ở bộ phận nào của cơ thể tùy tôi lựa chọn.

ANTÔNIO - Như thế thì tôi nghe được đấy! Nói thực tình, tôi muốn ký một tờ giao kèo như vậy, và nói rằng người Do Thái quả thật là rất có nhả ý!

BAXANIÔ - Tôi không muốn bạn ký một giao kèo như vậy: tôi thà cứ chịu cảnh thiếu thốn còn hơn.

ANTÔNIO - Đừng lo, bạn ơi; tôi sẽ không bị cái hình phạt đó đâu: chỉ hai tháng nữa, nghĩa là một tháng trước kỳ hạn của văn khế này, tôi chờ đợi những chuyến tàu về, trị giá gấp ba lần số tiền ghi trong văn khế.

SAILÔC - Ôi, Cha Abraham! Bọn Cơ đốc giáo kia thật là những con người lạ lùng! Vốn họ làm ăn nghiêm ngặt, nên sinh ra đa nghi

⁽¹⁾ Cân: đây là cân Anh, *livre*, xấp xỉ một nửa kilôgam.

đối với bản ý của người khác! Xin ngài làm ơn nói cho tôi nghe, nếu ngài đó không trả nợ cho tôi đúng ngày đã ấn định, thì tôi có lợi lộc gì để mà đòi áp dụng hình phạt đã dự ước? Một cân thịt người, cắt trên cơ thể một con người, cũng chẳng ngon bằng, chẳng lợi bằng thịt cừu, thịt bò hay thịt dê. Nhưng thôi, chỉ là vì muốn được cảm tình của ngài đó, mà tôi đưa tình hữu ái của tôi xa đến thế. Nếu ngài ấy nhận, thì càng hay; nếu không, thì xin chào; và đừng nên đáp lại tình hữu ái của tôi bằng những nỗi nghi ngờ bậy.

ANTÔNIO - Phải rồi, Sailôc, ta sẽ ký văn tự đó.

SAILÔC - Thế thì tôi sẽ gặp lại ngài ở nhà viên chưởng khế; ngài hãy chỉ thị cho hấn về tờ văn khế vui đùa đó. Để tôi đi lấy tiền ngay bây giờ và nhìn qua cửa nhà một tí, hiện cửa nhà tôi giao cho một tên người ở lười nhác nó trông nom một cách dễ sợ. Rồi tôi đến tìm ngài ngay.

ANTÔNIO - Mau lên nhé, người Do Thái có nhã ý ạ.

Sailôc vào

Cái tên Hêbrơ này rồi đến theo đạo Cơ đốc mất thôi: hấn trở thành lịch thiệp rồi.

BAXANIÔ - Điều khoản tốt đẹp, tâm hồn xấu xa... tôi không thích cái đó.

ANTÔNIO - Thôi, đi với tôi nào; trong tất cả chuyện này ta chả có gì đáng lo sợ: những tàu bè của tôi sẽ về tới nơi một tháng trước ngày ấn định.

Cùng vào

HỒI HAI

CẢNH I

Ở Belmont - Một gian phòng ở nhà Porxya

*Có tiếng nhạc kèn đồng. Ông hoàng xứ Maroc
người dân tộc Môro, mặc toàn trắng, ra, cùng với
ba bốn người tùy tùng cũng y phục màu trắng;
Porxya, Nêrixa và những người hầu khác cùng ra*

ÔNG HOÀNG MARÔC - Xin cô nương đừng hắt hủi tôi vì màu da của tôi; đó là ngoại biểu âm u của mặt trời cháy nắng mà tôi sống gần gũi và sinh trưởng gần kề. Xin cho mời đến đây đứa con đẹp nhất của phương Bắc, của những xứ sở mà ánh nắng của thái dương hầu như không làm tan được những mảnh băng lắt lẻo trên các mái nhà; cả hai chúng tôi sẽ cùng chích một nhát vào da thịt vì tình yêu quý cô nương, và cô nương sẽ xem máu nào đỏ nhất, máu của y hay máu của tôi. Tôi xin nói điều này, thưa cô nương, trông thấy vẻ mặt của tôi, kẻ anh hùng đã phải run sợ, và những gái đồng trinh được kính trọng nhất ở đất nước chúng tôi đã mê mẩn yêu đương, tôi xin thề trên tình yêu của tôi. Không, tôi chẳng muốn thay đổi màu da này, trừ phi là để được lòng cô nương, hỡi vương hậu nhã ái của lòng tôi.

PORXYA - Khi là chuyện kén chọn, tôi không phải chỉ vâng theo sự hướng dẫn đáng yêu của đôi mắt thiếu nữ; thêm nữa, cuộc rút thăm nó quyết định số phận của tôi, đã không cho phép tôi cái quyền được kén chọn tự do. Nhưng ví thử cha tôi đã không hạn chế và ngăn rào sự kén chọn của tôi, bằng cách ra lệnh cho tôi, trong niềm sáng suốt của người, phải trao thân gửi phận cho

người nào chiếm được tôi bằng cách mà tôi đã nói với ngài, thì, thưa vương công danh tiếng lẫy lừng, chính ngài đã có hy vọng ngang với tất cả những vị, từ trước đến nay, đã đến thỉnh cầu lòng yêu mến của tôi.

ÔNG HOÀNG MARÔC - Về điều đó, xin đa tạ tấm lòng. Xin cô nương hãy dẫn tôi tới những chiếc hòm kia, để tôi thử xem số phận tôi may rủi ra sao. Thề có lưỡi gươm này, nó đã giết chết quốc vương Ba Tư và một hoàng thân Ba Tư, kẻ đã thắng hoàng đế Thổ Nhĩ Kỳ Xôliman⁽¹⁾ ba trận, tôi những muốn đem ngọn lửa nồng của mắt tôi đốt cháy những con mắt dữ tợn nhất, muốn làm mất vía kinh hồn kẻ anh hùng dũng cảm nhất trên thế gian này, muốn giằng dãn gấu con ra khỏi vú mẹ, muốn đương đầu với con sư tử đang gầm thét đuổi theo moi, để chinh phục cô nương, hỡi cô nương yêu quý. Nhưng, chẳng may cho chúng tôi lúc này, nếu Hecquyl và Licax⁽²⁾ gieo con xúc xắc để quyết định ai tài giỏi hơn ai, thì số phận có thể khiến cho bàn tay yếu nhất lại gieo được điểm cao nhất. Vì lẽ đó, mà Alcido⁽³⁾ bị thua gã thị đồng của chàng và cũng vì lẽ đó mà tôi đây có thể, do số phận mù quáng dắt dẫn, chiếm hụt cái mà một kẻ ít xứng đáng hơn lại với tới được, và tôi có thể chết vì đau đớn.

PORXYA - Bắt buộc ngài phải nhận theo may rủi, mà một là thôi đừng lựa chọn, hai là thề, trước khi lựa chọn, rằng nếu chọn không đúng, ngài sẽ không bao giờ ngỏ chuyện hôn nhân với một bậc nữ lưu khuê các nào nữa.

ÔNG HOÀNG - Xin vâng. Nào, xin hãy dẫn tôi tới số phận của tôi.

PORXYA - Trước hết ta hãy đi tới đền thờ⁽⁴⁾; rồi, sau bữa ăn chiều, số phận của ngài sẽ được định đoạt.

⁽¹⁾ *Xôliman*: tên mấy đời hoàng đế Thổ Nhĩ Kỳ; *Xôliman II*, nổi tiếng nhất, gọi là *Xôliman đại đế*, sinh năm 1495, trị vì từ 1520 – 1566, đã từng đánh nhau với vua Ba Tư (đòng họ Xô Phi) và từng phen bị đánh bại. Vua Marôc là chư hầu của ông, có lẽ sang đánh giúp cho nên mới đi xa như vậy.

⁽²⁾ *Hecquyl và Licax*: Licax, tì tướng của Hecquyl, đem về cho Hecquyl chiếc áo phù phép của con quái Xăngtôrô do Đêjanía (vợ Hecquyl) gửi về; Hecquyl mặc vào, bị cháy da cháy thịt, và trong cơn đau đớn dữ dội điên cuồng, nắm chân Licax quăng xuống biển Ejê, biến y thành một ghềnh đá.

⁽³⁾ *Alcido*: biệt danh của Hecquyl (là con cháu thần Alcê, nên có tên gọi đó).

⁽⁴⁾ *Đền thờ*: người ta lấy làm ngạc nhiên không hiểu đền thờ nào, của tôn giáo nào! Có lẽ là một lỗi sao chép của bản thảo.

ÔNG HOÀNG - Vậy tôi cầu mong rằng sẽ được duyên may phận tốt. Số mệnh phen này sẽ làm cho tôi thành một kẻ sung sướng nhất hoặc bất hạnh nhất của loài người.

Nhạc kèn đồng nổi lên. Họ cùng vào

CẢNH II

Vonido - Một đường phố

Lanxolô ra

LANXOLÔ - Chắc là lương tâm của tôi sẽ giúp tôi để cho tôi được rời bỏ nhà lão Do Thái, chủ tôi. Con quỷ bám lấy gót tôi và cấm dỗ tôi, bảo tôi rằng: “Gôbbô ơi, Lanxolô Gôbbô ơi, Lanxolô hiền hậu ơi, Lanxolô Gôbbô hiền hậu ơi, mày hãy sử dụng đôi cẳng chân của mày, chạy đi, bỏ trốn đi”. Lương tâm của tôi bảo tôi: “Đừng; hãy coi chừng, Lanxolô lương thiện ơi, hãy coi chừng, Gôbbô lương thiện ơi, và như tên đã gọi trên kia, Lanxolô Gôbbô lương thiện ơi; đừng bỏ trốn; chạy trốn là bị khinh dể”. Thế rồi, con quỷ gan dạ xui tôi cuốn gói. Con quỷ bảo: “Nào, đi đi”; con quỷ bảo: “Chạy đi”; con quỷ bảo: “Vì tình yêu Chúa, hãy tỏ ra một chút dũng cảm đi, hãy chạy trốn đi”. Thế là lương tâm của tôi, chạy nấp vào trong trái tim tôi, nhủ tôi một cách rất đạo đức: “Anh bạn Lanxolô lương thiện ơi, anh vốn là con một người đàn ông lương thiện, hay nói đúng hơn, con một người đàn bà lương thiện”, vì bố tôi quả cũng có điều khí không phải, cũng hơi quá... nói tóm lại, lương tâm của tôi bảo tôi: “Lanxolô, đừng đi đâu cả”. “Cứ đi”, con quỷ nói. “Đừng đi”, lương tâm bảo. Tôi nói: “Lương tâm ơi, những lời khuyên của anh rất tốt. Con quỷ ơi, những lời khuyên của mày rất tốt: muốn để cho lương tâm của tao hướng dẫn tao, tao sẽ ở lại với tên Do Thái, chủ tao, tên đó, lạy Chúa tha tội, là một thứ quỷ dữ; thế rồi, tôi sẽ vâng lời con quỷ, để trốn tên Do Thái, nó, nói khí vô phép, chính là quỷ dữ vậy. Phải, tên Do Thái là quỷ dữ hiện thân; và, nói đúng lương tâm, cái lương tâm của tôi phải là một thứ lương tâm gổ đá mới đi khuyên bảo tôi ở lại với tên Do Thái. Chính con quỷ lại cho tôi

lời khuyên thân tình nhất. Quý ời, tao chạy trốn đây; hai gót chân của tao vâng theo lệnh của mày đây; phải, tao chuẩn đây.

Ông già Gôbbô ra, tay xách một cái giỏ

GÔBBÔ - Quý vị⁽¹⁾ thanh niên ời, cậu, xin quý vị làm ơn, đi đường nào đến nhà quý ông⁽²⁾ Do Thái nhỉ:

LANXOLÔ (*nói riêng*) - Trời ời, chính là bố tôi đây mà, bố tôi con mắt kèm nhèm, không nhận ra tôi; để xem tôi có thể đánh lừa ông cụ được không nhé.

GÔBBÔ - Quý vị thanh niên ời, xin quý vị làm ơn, hãy bảo cho tôi biết đi đường nào đến nhà quý ông Do Thái.

LANXOLÔ - Đến chỗ rẽ đầu tiên, cụ rẽ phía tay phải; nhưng đến chỗ rẽ sau lại rẽ phía tay trái; thế rồi, đến chỗ rẽ liền sau đó, đừng rẽ tay phải hay trái gì cả, nhưng rẽ ngay vào nhà người Do Thái.

GÔBBÔ - Nói có các thánh của Chúa Trời, thật là một đường lối khó lẫn mò. Cậu có thể bảo cho tôi biết, có một thằng tên gọi là Lanxolô, trước đây vẫn ở với người Do Thái, bây giờ có còn ở đấy không?

LANXOLÔ - Cụ định nói quý công tử Lanxolô tiên sinh phải không? (*Nói riêng*) Bây giờ hãy xem đây, để ta làm cho ông cụ khóc một mẻ. - Cụ định nói quý công tử Lanxolô phải không?

GÔBBÔ - Không phải là công tử công tôn nào, mà là thằng con của một người nghèo khổ, và bố nó, mặc dầu chính là bố nó đương nói cái điều ấy đấy, bố nó là một người rất mực nghèo khổ nhưng, ơn Chúa, vẫn mong còn được sống lâu.

LANXOLÔ - Bố cậu ấy muốn là cái gì mặc lòng, chúng ta đương nói về quý công tử Lanxolô tiên sinh kia mà.

GÔBBÔ - Là bạn của quý ngài, và chỉ là thằng thanh niên Lanxolô, thế thôi.

LANXOLÔ - Nhưng xin cụ, vậy, cụ già ời, vậy, xin lạy cụ, có phải cụ nói về cậu công tử Lanxolô tiên sinh không?

GÔBBÔ - Nói về thằng Lanxolô, thế thôi, thưa ngài, xin ngài vui lòng cho.

(1), (2) Theo nguyên văn là *Master* (quý ngài), tiếng tôn xưng trong xã giao. Ông già mắt kèm nhèm không biết là đương nói với thằng con của mình. Được thế, Lanxolô cũng tự xưng là *Master* (tiên sinh, tiếng tôn xưng người có danh vị tốt nghiệp đại học).

LANXOLÔ - Vâng, thì chàng Lanxolô vậy. Đừng nên nói chuyện về chàng Lanxolô, bố ạ, vì chàng thanh niên công tử đó, theo chỉ dụ của Số phận hay là của Số kiếp, hay là của Tam tử muội tư mệnh nữ thần⁽¹⁾, theo lối nói kỳ quặc của các khoa học linh tinh nọ, chàng công tử đó đã chết rồi, hay nói một cách giản dị như người ta thường nói, đã về chầu trời.

GÔBBÔ - Lạy Chúa phù hộ! Thăng bé là cái gây tuổi già của tôi, cái chống đỡ duy nhất của tôi.

LANXOLÔ - Vậy tôi có cái vẻ là một cái gây, một cái cột chống đỡ nhà cầu hay một cái nặng hay không? Bố không nhận được ra tôi ư, hử bố?

GÔBBÔ - Than ôi, không! Tôi không nhận được ra cậu là ai, cậu ạ, nhưng, xin cậu làm ơn, bảo cho tôi biết thằng con của tôi, - cầu Chúa ban sự yên tĩnh cho linh hồn nó! - thằng con tôi đã chết hay còn sống.

LANXOLÔ - Bố không nhận được ra tôi ư, hử bố?

GÔBBÔ - Than ôi, mắt tôi lòa rồi, cậu ạ; tôi không nhận ra cậu đấy.

LANXOLÔ - Đã hẳn rồi, vì, dẫu bố còn cả hai mắt, cũng rất có thể bố không nhận được ra tôi: vì một người bố mà nhận được con mình, thì phải là một người bố khôn ngoan lắm⁽²⁾. Thôi, bố già ơi, để tôi cho bố biết tin tức của con bố. Bố hãy ban phước cho tôi đi, sự thật sẽ sáng tỏ như ban ngày; một vụ giết người không thể ẩn nặc được lâu; đứa con của một người đàn ông có thể ẩn nặc được; nhưng, cuối cùng, sự thật cũng lòi ra.

GÔBBÔ - Cậu ơi, xin cậu hãy đứng dậy⁽³⁾. Tôi biết chắc cậu không phải là thằng bé Lanxolô con tôi.

LANXOLÔ - Thôi xin bố; đừng vớ vẩn về chuyện đó như thế nữa, nhưng bố hãy ban phước cho tôi đi. Tôi là thằng Lanxolô, trước đây là thằng cu con của bố, bây giờ là thằng con trai của bố, rồi đây sẽ là đứa con của bố mà.

GÔBBÔ - Tôi không thể nào tin được rằng cậu là con của tôi.

⁽¹⁾ *Tam tử muội tư mệnh nữ thần*: ba chị em nữ thần *Parce* ở Địa ngục, theo thần thoại La tinh (thần thoại Hy Lạp gọi là *Moirai*), chủ trì về đời sống của con người.

⁽²⁾ Ý hóm hỉnh, ám chỉ những trường hợp con ngoài hôn thú, bố nào nhận nổi con mình.

⁽³⁾ Khi Lanxolô xin bố ban phước, thì quỳ xuống. Và theo diễn xuất truyền thống, thì y cứ quỳ mãi, quay lưng lại bố, ông cụ này lấy tay vuốt ve lên tóc y, lại tưởng là vuốt ve mặt y, và tưởng y có nhiều râu dài rậm.

LANXOLÔ - Tôi chả biết về chuyện đó tôi nên tin như thế nào, nhưng chính tôi là thằng Lanxolô, người hầu của lão Do Thái, và tôi tin chắc rằng bà Macgorit, vợ của bố, là mẹ tôi.

GÔBBÔ - Thật quả tên bà ấy là Macgorit, và tôi thề rằng nếu thật anh là thằng Lanxolô, thì đúng anh là thịt xương, là máu của tôi. Lạy tạ ơn Chúa! Râu ria của mày đã mọc khiếp chưa kìa! Ở cằm của mày lông lá mọc nhiều hơn là ở đuôi con Đobbin, con ngựa kéo xe của tao!⁽¹⁾.

LANXOLÔ - Vậy là cái đuôi con Đobbin lông mọc giật lùi mất rồi, vì tôi biết chắc là, lần cuối cùng tôi trông thấy nó, đuôi nó có nhiều lông hơn mặt của tôi.

GÔBBÔ - Trời! Mày thay đổi khác trước nhiều quá. Mày với ông chủ của mày thế nào? Tao đem quà lại biếu ông ấy đây. Bây giờ mày thế nào?

LANXOLÔ - Tốt lắm, tốt lắm, nhưng về phần tôi, vì tôi đã quyết định rời khỏi nhà lão ta, mà đi chưa được một quãng đường nên tôi sẽ chẳng đứng lại đây lâu. Lão chủ của tôi quả là một tên Do Thái. Đem quà biếu hấn! Hãy cho hấn một cái thùng treo cổ. Tôi làm với hấn mà chết đói đây; bố có thể đếm những ngón tay của tôi trên những xương sườn của tôi đây này. Bố ạ, gặp bố đến đây, tôi mừng lắm. Bố hãy cho tôi cái quà của bố để đem biếu một vị quý tộc tên là Baxaniô, hiện lúc này đương ban phát cho gia nhân những bộ chế phục mới rất đẹp. Nếu ngài đó không nhận cho tôi vào làm, thì tôi thề là sẽ đi biệt xứ, đi xa đến cùng trời cực đất. Ô, dịp may hiếm có! con người đó đây rồi: bố ơi, bố hãy thưa chuyện với ngài đi, vì nếu tôi còn ở hầu tên Do Thái lâu hơn nữa, thì tôi xin thề cứ làm một tên Do Thái.

Baxaniô ra cùng với Lêônacđô và những tùy tùng khác

BAXANIÔ - Được, các anh làm thế là được, nhưng phải mau lên, sao cho bữa ăn tối được sẵn sàng chậm nhất là khi đồng hồ điểm năm giờ. Phải lo cho những bức thư kia được phân phát đầy đủ; bảo may cho xong các chế phục, và mời Graxyanô lát nữa đến ta.

Một tên gia nhân vào

LANXOLÔ - Bố, nói đi.

GÔBBÔ - Cầu Chúa ban phước cho tướng công!

⁽¹⁾ Xem chú thích trên.

BAXANIÔ - Rất cảm ơn. Lão muốn hỏi ta cái gì?

GÔBBÔ - Đây là thằng con trai của tôi, thừa ngài, một thằng bé nghèo khổ.

LANXÔLÔ - Không, không phải là một thằng bé nghèo khổ, thừa ngài, nhưng là người hầu của tên Do Thái giàu có, nó mong muốn, như bố con sẽ nói rõ với ngài...

GÔBBÔ - Bẩm ngài, nó có, như người ta thường nói, một cái bệnh cuồng nhiệt rất lớn là thích hầu hạ.

LANXÔLÔ - Đúng thế; nói gần nói xa, là con ở hầu tên Do Thái, và con mong muốn, như bố con sẽ nói rõ với ngài...

GÔBBÔ - Chủ của nó với nó, nói thất lễ tướng công, không lấy gì làm hợp ý nhau lắm.

LANXÔLÔ - Nói tóm lại, sự thật là vì lão Do Thái đã đối xử với con rất tồi tệ, nên con... như bố con, đúng là già nua tuổi tác, con mong vậy, sẽ đoan quyết với ngài.

GÔBBÔ - Tôi có đem theo đây một đĩa chim bồ câu, muốn được biểu tướng công, và sự thỉnh cầu của tôi là...

LANXÔLÔ - Nói vắn tắt, sự thỉnh cầu là về chuyện con, như ông cụ già thật thà này sẽ nói để tướng công rõ, và, mặc dầu con nói và mặc dầu ông cụ ấy già nua, nhưng thật đúng là một con người nghèo khổ, và đúng là bố của con.

BAXANIÔ - Để một người nói thay cho cả hai. Các người muốn gì?

LANXÔLÔ - Muốn được hầu hạ ngài.

GÔBBÔ - Đó, chuyện khó nói nhất là chỗ đó.

BAXANIÔ - Ta biết rõ người lắm; ta chấp nhận sự thỉnh cầu của người rồi đây. Hôm nay ta có nói chuyện với chủ người, và chính hắn đã làm cho người thành công, nếu có thể gọi được là thành công cái sự bỏ việc làm ở nhà một tên Do Thái giàu có để vào làm việc ở nhà một người quý tộc nghèo như ta.

LANXÔLÔ - Theo một câu tục ngữ cổ thì giữa ông chủ của con với ngài, sự phân chia rất là cân đối. Ngài thì có hồng ân của Chúa và hắn thì có tiền bạc.

BAXANIÔ - Nói rất đúng. Ông bố hiền hậu, hãy cùng đi với con. Người hãy đến chủ cũ xin thôi việc và hỏi thăm đến nơi ở của ta. (*Nói với gia nhân*) - Hãy phát cho anh ấy một bộ chế phục có thêu nhiều nếp hơn của các anh em đồng bạn. Phải lưu tâm đến việc đó.

LANXOLÔ - Bố ơi, thế là cầu được ước thấy. Tôi không hề biết xin việc làm bao giờ; tôi không có mồm mép trong đầu óc. Thế mà, trong tất cả nước Ý, trong số tất cả những người tự nguyện để thề trên Kinh thánh, đã có ai có được cái gan bàn tay đẹp hơn thế này? Tôi hẳn phải được tốt số. Đây này, bố cứ xem cái đường đời này thì biết. Trước hết, đây là nhân duyên đây nhé; chuyện chơi chơi thôi mà: mười lăm vợ, trời ơi, có nghĩa gì, mười một mụ góa và chín ả gái tân, đối với một người đàn ông duy nhất, thật là một trò đùa⁽¹⁾. Thế rồi, đây là tôi ba lần thoát chết đuối; chẳng quan trọng gì mấy. Được, nếu thần Vận mệnh là một chị đàn bà, thì cũng tỏ ra là gái dễ dãi đấy, và tôi cảm ơn chị về tất cả những cái này. Thôi, bố, đi nào. Tôi sẽ xin thôi việc lão Do Thái xong xuôi trong nháy mắt.

Lanxolô và Gôbbô vào

BAXANIÔ - Anh Lêônacđô giỏi giang, nhờ anh trông nom mọi việc hộ ta nhé. Khi mọi thứ đã mua bán xong xuôi và phân phối đầu ra đấy rồi, thì anh trở về cho mau chóng, vì tối nay ta thết đãi những người bạn tốt nhất của ta; đi mau lên, đi.

Graxyanô ra

GRAXYANÔ - Chủ nhân của anh đâu?

LÊÔNACĐÔ - Chính ngài đương đi kia kia.

Y vào

GRAXYANÔ - Công tử Baxaniô!

BAXANIÔ - Graxyanô!

GRAXYANÔ - Tôi muốn thỉnh cầu công tử một việc.

BAXANIÔ - Chuẩn y rồi.

GRAXYANÔ - Không nên từ chối tôi; tôi cần phải đi Belmônt cùng với công tử.

BAXANIÔ - Nếu cần, thì cứ đi thôi. Nhưng hãy nghe tôi nói, Graxyanô; anh tính tình lỗ mãng quá; ăn nói quá cộc cằn và trắng trợn; cách nói năng tự do đó cũng khá hợp với tính cách của anh, và chúng tôi chả có gì phải chê trách nó; nhưng ở những nơi anh không được hiểu biết mấy, nó có thể khiến cho người ta nghĩ rằng anh buông tuồng quá. Xin anh hãy chịu khó đem vài giọt

⁽¹⁾ Âm chỉ đến một chuyện đương thời nào đó, về sau không ai ghi nhớ là chuyện gì.

khiêm tốn làm dịu bớt tính cách sôi nổi hăng hái của anh đi, kéo những cử chỉ lỗ mãng của anh làm cho người ta phê phán xấu về tôi, ở cái nơi tôi đến, và tôi mất hết hy vọng ở nơi đó.

GRAXYANÔ - Công tử Baxaniô, xin hãy nghe tôi nói. Nếu tôi không có phong độ⁽¹⁾ hết sức nghiêm trang, nếu tôi không ăn nói kính cẩn, thỉnh thoảng lắm mới văng tục một tí thôi, nếu tôi không lấy dáng lấy vẻ hết sức nghiêm trang, lúc nào trong túi cũng có một quyển kinh cầu nguyện; hơn thế nữa, nếu trong khi người ta đọc kinh sau bữa ăn, tôi không cụp mí mắt xuống, tay cầm mũ như thế này, thở dài xuyết xoa, và nói “Amen”; nghĩa là, nếu tôi không giữ gìn mọi quy tắc của sự lễ phép, giữ thái độ của một chàng thanh niên đang tìm cách được lòng bà nội, thì xin bạn đừng bao giờ tin cậy ở tôi nữa.

BAXANIÔ - Được rồi; để lúc vào việc xem anh thế nào.

GRAXYANÔ - Vâng, nhưng tôi loại trừ cái buổi tối hôm nay; không nên phê phán tôi theo những điều chúng ta sẽ làm tối nay.

BAXANIÔ - À! không, ai dại gì! Trái lại, tôi sẽ khẩn cầu anh tối nay phải trở hết ngón vui nhộn, vì chúng ta có những bạn hữu đang muốn vui chơi. Thôi chào, tôi đương bận.

GRAXYANÔ - Và tôi phải đi tìm Lôrenzô và những bạn khác. Chúng ta sẽ gặp lại nhau ở bữa ăn tối.

Cùng vào

CẢNH III

Vẫn ở Vonidơ - Một gian phòng ở nhà Sailôc

Jexica và Lanxolô ra

JEXICA - Tôi tiếc rằng anh thôi việc cha tôi như vậy: nhà chúng tôi là một cái địa ngục, và anh, là một quý sứ vui vẻ xưa bớt được

⁽¹⁾ Nguyên văn tiếng Anh, *habit*, thời đó có thể có hai nghĩa: y phục và thái độ cử chỉ, phong độ, tác phong.

đôi chút nổi buồn chán; nhưng thôi, chúc anh may mắn; đây là một đũa ca biếu anh; Lanxolô, đến giờ ăn tối, anh sẽ gặp Lôrenzô, chàng được chủ mới của anh mời dự tiệc; anh sẽ đưa cho chàng bức thư này; làm cho kín đáo. Thôi chào; tôi không muốn để cha tôi trông thấy tôi nói chuyện với anh.

LANXOLÔ - Chào cô; nước mắt làm tôi nghẹn lời. Cô gái ngoại đạo rất xinh đẹp! cô gái Do Thái rất kiêu diễm! Nếu không có một anh chàng theo đạo Cơ đốc nào đó đã chơi trò đú đởn, và đã sinh ra cô, thì thật là tôi lắm to⁽¹⁾. Thôi, chào cô! Mấy giọt nước mắt phải gió này, từ đôi mắt tôi rớt xuống, đánh chìm mất đôi phần cứng cõi nam nhi của tôi. Chào cô!

JEXICA - Chào anh Lanxolô tốt bụng (*Lanxolô vào*). Than ôi! Ta làm con của cha ta mà lấy làm xấu hổ, thật là tội lỗi đáng ghét biết chừng nào! Nhưng, ta là con của cha ta về máu mủ, chứ không phải về phong cách. Lôrenzô chàng hời, nếu chàng giữ trọn lời hứa, em sẽ chấm dứt mọi cuộc dấn vật này; em sẽ trở thành một người theo đạo Cơ đốc và người vợ âu yếm của anh.

Nàng vào

CẢNH IV

Vẫn ở Vonido - Một đường phố

Graxyanô, Lôrenzô, Xalêriô và Xôlaniô ra

LÔRENZÔ - Không, chúng ta sẽ chuồn trong lúc đương bữa tiệc; chúng ta sẽ cải trang ở nhà tôi, và sẽ trở lại: tất cả cái đó trong một tiếng đồng hồ.

⁽¹⁾ Câu này, có ý nói Jexica tuy chính thức là con một tên Do Thái, nhưng rất có thể là con ngoại tình của một anh chàng Cơ đốc giáo nào đó, đã đú đởn với mẹ cô mà sinh ra cô, nên cô mới có những phong cách không giống người bố Do Thái của cô tí nào. (Ở Hồi Ba, Cảnh V, trong đối thoại thứ nhất và thứ ba, Lanxolô có lấy lại ý đó).

GRAXYANÔ - Chúng ta chuẩn bị chưa được đầy đủ.

XALÊRIÔ - Chúng ta chưa nói gì đến những người cầm đuốc.

XÔLANIÔ - Cái trò đó, nếu không làm được cho khéo thì thô kệch lắm, thế thì, theo ý tôi, không nên nghĩ đến là hơn.

LÔRENZÔ - Mới có bốn giờ; chúng ta còn những hai giờ nữa để kiểm đủ thứ cần thiết.

Lanxolô ra, tay cầm một bức thư

Thế nào! Lanxolô, có tin tức gì?

LANXOLÔ - Xin cậu cứ bóc thư này ra, có lẽ cậu sẽ được biết rõ.

LÔRENZÔ - Ta nhận được nét chữ: quả thật, đây là một nét chữ rất đẹp, và bàn tay viết ra nó trắng hơn tờ giấy trắng mà bàn tay đó viết lên.

GRAXYANÔ - Một bức thư tình, chắc thế!

LANXOLÔ - Bấm cậu, xin phép cậu.

LÔRENZÔ - Anh đi đâu?

LANXOLÔ - Nói thực, thưa cậu, con đi mời ông chủ cũ của con, lão Do Thái, đến ăn tiệc với ông chủ mới của con, người theo đạo Cơ đốc.

LÔRENZÔ - Khoan đã! Cầm lấy cái này; đến nói với nàng Jexica ưu nhã rằng ta sẽ không lỗi lời hẹn. Nói riêng với nàng cho kín đáo nhé. Các ngài, có định chuẩn bị cho cuộc giả trang tối nay không nào? Tôi đã có một người cầm đuốc rồi.

Lanxolô vào

XALÊRIÔ - Có chứ; tôi đi ngay bây giờ đây.

XÔLANIÔ - Tôi cũng vậy.

LÔRENZÔ - Các bạn sẽ đến tìm Graxyanô và tôi, ở nhà Graxyanô, trong khoảng một giờ nữa.

XALÊRIÔ - Đồng ý.

Xalêriô và Xôlaniô vào

GRAXYANÔ - Bức thư kia là của nàng Jexica xinh đẹp, có phải không?

LÔRENZÔ - Tôi cần phải nói với anh tất cả đầu đuôi. Nàng chỉ rõ cho tôi cái cách tôi phải làm thế nào để đêm nay đem được nàng đi khỏi nhà của cha nàng, với bao nhiêu vàng bạc châu báu của riêng nàng, và bộ y phục thị đồng nàng đã chuẩn bị

sẵn sàng. Nếu có bao giờ tên Do Thái được lên Trời, thì thật là nhờ cô con gái kiêu diễm của hắn và có lẽ không bao giờ tai họa làm vướng bước chân của nàng, nếu không có lý do là nàng là con một tên Do Thái vô tín ngưỡng! Nào, anh hãy đi với tôi; dọc đường anh sẽ đọc bức thư này. Nàng Jexica xinh đẹp sẽ là người cầm đuốc của tôi.

Cùng vào

CẢNH V

Vẫn ở Vonido - Trước nhà Sailôc

Sailôc và Lanxolô ra

SAILÔC - Thôi được; rồi mày xem, và mày sẽ nhận xét tự mắt mày sự khác nhau giữa lão già Sailôc và Baxaniô. - Ê! Jexica! Ở nơi khác, mày sẽ chẳng được luôn luôn no nê như ở nhà tao. - Ê! Jexica! - rồi ngủ rồi ngáy, rồi thay đổi bộ tịch. - Ối! Jexica! Gọi mãi!

LANXOLÔ - Ối! Jexica!

SAILÔC - Ai bảo mày gọi? Tao có bảo mày gọi đâu?

LANXOLÔ - Thì ngài vẫn cứ mắng con là chả biết làm cái gì nếu không sai không bảo.

Jexica ra

JEXICA - Bố gọi con? Bố bảo gì ạ?

SAILÔC - Tao có người mời đi ăn bữa tối, Jexica ạ. Đây là các chìa khóa của tao. Nghĩ cho cùng, sao tao lại không đi nhỉ? Họ mời tao chẳng phải vì tình bạn hữu; họ mơn trớn tao đấy thôi. Tuy vậy tao cứ đi, nhưng vì căm thù, để ăn vào lưng một tên Cơ đốc giáo hoang phí. Jexica, con gái của bố, con hãy trông nhà trông cửa. Tao ngại ra khỏi nhà lắm: có một âm mưu gì để quấy rối sự yên tĩnh của tao đây, vì đêm qua tao nằm mơ thấy những túi bạc.

LANXOLÔ - Thưa ngài, xin ngài cứ đi đi ạ; cậu chủ của con rất mong ngài quá độ⁽¹⁾.

SAILÔC - Tao cũng mong cho cậu ấy như vậy.

LANXOLÔ - Và các ngài đó cùng nhau bố trí bí mật một cái gì đó; con sẽ không bảo đích xác rằng ngài sẽ được thấy một cuộc khiêu vũ đeo mặt nạ; nhưng, ví thử đúng là như thế, thì chẳng trách con chảy máu cam hôm Thứ hai Đen⁽²⁾ vừa qua, lúc sáu giờ sáng, cái ngày Thứ hai nó rơi đúng vào ngày Thứ tư lễ Tro, cách đây bốn năm, vào buổi chiều⁽³⁾.

SAILÔC - Thế nào! sẽ có đeo nạ à? Nghe đây, Jexica. Con hãy đóng cẩn thận các cửa ngõ, và khi nào nghe thấy tiếng kèn sáo inh ỏi, thì chớ có leo lên các cửa sổ và thò mũi ra phố để xem những tên Cơ đốc giáo điên rồ vẽ mây vẽ mặt⁽⁴⁾, mà phải bịt hết các tai của nhà tao lại; tao muốn nói các cửa sổ nhà tao; chớ để cho những âm thanh của trò phù phiếm ngu xuẩn lọt vào ngôi nhà trang nghiêm của tao. Tao thề, có chiếc gậy của Jacôb⁽⁵⁾, rằng tao không có bụng dạ nào mà tiệc tùng yến hội, tối hôm nay. Nhưng tao cứ đi. Đi đằng trước tao đi, thẳng vô lại; bảo họ rằng tao đến đấy.

LANXOLÔ - Thưa ngài, con đi trước đây ạ. Cô chủ ạ, cô cứ nhìn qua cửa sổ, bất chấp tất cả. "Vì sẽ có một chàng Cơ đốc giáo đi qua đây, chàng ta rất xứng đáng được một cô gái Do Thái doái nhìn".

⁽¹⁾ Tác giả cho nhân vật Lanxolô này (và cả ông già Gôbbô là bố của y) luôn luôn dùng sai từ ngữ. (Chúng tôi chỉ thỉnh thoảng mới ghi chú, không nêu hết các trường hợp, sợ làm cho bản dịch nặng nề). Ở đây đáng lẽ nói "ngài quá bộ" (*approch*) thì y lại nói "ngài trách mắng" (*reproch*). Chúng tôi dịch chuyển thành một lỗi ngữ khác; đáng lẽ nói "ngài quá bộ" thì y lại nói "ngài quá độ".

⁽²⁾ Năm 1360, ngày 14 tháng 4, vua Eduôt III đương vây hãm thành Pari, thì bỗng xảy ra một đợt giá lạnh, sương mù dày đặc, đến nỗi binh lính chết nhiều. Từ đó, có tên gọi ngày Thứ hai tuần lễ Phục sinh là *Thứ hai Đen*.

⁽³⁾ Lanxolô nói lằng nhằng: "sáu giờ sáng.. rơi đúng.. vào buổi chiều." Có ý chế giễu một bài hát lảm nhảm đương thời.

⁽⁴⁾ Hội giả trang (Carnaval) bắt đầu từ ngày lễ *Cứu chúa hiển hiện* (Épiphanie, mừng 6 tháng 1) đến hết ngày *Thứ ba béo* (Mardi gras), là hội hè của Cơ đốc giáo.

⁽⁵⁾ *Chiếc gậy của Jacôb*: xem điển trong Kinh thánh (*Sáng thế ký*, XXXII, 1, và *Thư gửi người Hêbrơ*, XI, 21).

SAILÔC - Cái thằng điên thuộc dòng giống Agar⁽¹⁾ kia, nó nói gì vậy?

JEXICA - Hấn bảo con: "Xin chào cô chủ"; thế thôi.

SAILÔC - Cái thằng điên đó cũng khá ngoan ngoãn, nhưng phải cái nó ăn khiếp lắm; chậm như rùa khi cần phải kiếm đồng tiền cho chủ, và ngủ suốt ngày, quá mèo rùng; những ong bò vẽ là không có làm chung tổ với tao được; vì thế cho nên tao cho nó ra; và tao cho nó ra để nhường cho một kẻ mà tao rất mong sẽ dốc cạn túi tiền đi vay⁽²⁾. Thôi! Jexica, trở vào đi. Không chừng tao sẽ trở về ngay. Phải làm theo điều tao dặn; vào nhà rồi đóng trái các cửa lại. Cất kỹ thì dễ tìm. Đó là một câu tục ngữ bao giờ cũng hợp thời đối với một đầu óc tần tiện.

Vào

JEXICA - Xin chào vĩnh biệt, và nếu số mệnh không ngang trái, thì ta, ta đã mất một người cha, và cha, thì đã mất một đứa con gái của cha rồi.

Vào

CẢNH VI

Vẫn ở Vonido

Graxyanô và Xalêriô ra, có đeo nạ

GRAXYANÔ - Đây là cái chái nhà bán mái mà Lôrenzô đã muốn chúng ta dừng chân.

XALÊRIÔ - Giờ hẹn đã gần qua rồi.

GRAXYANÔ - Anh ấy đến chậm thì lạ lùng thật, vì những anh yêu gái bao giờ cũng đi sớm hơn đồng hồ kia mà.

⁽¹⁾ Agar, đây tổ của Xarah, thôi việc với bà chủ, vì thấy bị bạc đãi (cũng như Lanxôlô thôi việc với Sailôc. Diễn trong Kinh thánh (*Sáng thế ký*, XVI, 1 và v.v...).

⁽²⁾ Ám chỉ Baxaniô (chủ mới của Lanxôlô), mà y cầu mong cho mau chóng tiêu hết số tiền y mới cho vay. Y đi dự cuộc dạ hội mặc dầu là trò chơi của bọn theo đạo Cơ đốc, chỉ vì y muốn mất trông thấy tiền của y cho vay được tiêu phí chóng hết.

XALÊRIÔ - Ô, những con bồ câu của nữ thần Vênux, khi bay đi để chấp những mối tình duyên mới, thì bao giờ cũng nhanh gấp mười lần khi bay để gắn bó trăm năm một mối tình chung thủy.

GRAXYANÔ - Đó là một cái chân lý muôn đời. Ai là người đứng lên khỏi bàn tiệc mà vẫn còn biết ngon miệng như khi mới ngồi vào bàn? Có con ngựa nào đi lại con đường cũ còn in dấu chân chán ngắt, mà vẫn chạy hăng như khi lần đầu tiên ruổi vó trên con đường ấy? Chưa bao giờ có cái gì ở đời này mà người ta hưởng thú với tấm lòng say sưa như khi còn đương thèm khát. Chiếc tàu phấp phới cờ giông, khi rời bến cũ quê nhà, được ngọn gió mát nhẹ nhàng đưa mơn trớn, thật giống như một chàng thanh niên hay một chàng đấng tử⁽¹⁾! Cũng lại rất giống thay, khi trở về, hai sườn giáp nát, buồm rách toạt bởi, gầy guộc, tả tơi, tàn phá bởi gió quật phũ phàng!

XALÊRIÔ - À! Lôrenzô đây rồi; chúng ta sẽ nói chuyện này sau.

Lôrenzô ra

LÔRENZÔ - Không phải tự tôi, mà tự công việc của tôi làm cho các anh em phải chờ đợi; khi nào các bạn thích chơi cái trò bắt trộm đàn bà, như tôi, thì bấy giờ tôi hứa sẽ nấp rình hộ các bạn cũng lâu như thế. Các bạn lại gần đây: chính đây là người Do Thái nhạc phụ của tôi. Này, ai trong đó?

Jexica xuất hiện ở cửa sổ, mặc y phục thị đồng

JEXICA - Ai đó? Cứ nói lên, cho em chắc dạ hơn, mặc dầu em có thể thề là biết rõ tiếng ai rồi.

LÔRENZÔ - Lôrenzô, người yêu của em đây.

JEXICA - Lôrenzô, chắc chắn rồi; và người yêu của em, đúng rồi, vì em có thể yêu ai khác bằng yêu anh được? Và ngoài anh ra, ai có thể biết là em hết lòng yêu anh, hờ anh Lôrenzô?

LÔRENZÔ - Có Trời và lòng em chứng giám được điều đó.

JEXICA - Này, anh hãy đón lấy cái tráp này; nó cũng bỏ công đấy. Em rất hài lòng vì trời đêm tối, và anh không trông thấy mặt em, vì cái trang thế này em rất đổi thẹn thùng: nhưng tình yêu vẫn mù quáng, và những kẻ yêu đương không thể trông thấy những trò điên cuồng đáng yêu của mình. Nếu không thế, thì

⁽¹⁾ Đấng tử trở về nhà, điển tích trong Kinh thánh (Luca, XV, 11-32).

chính Cupidôn⁽¹⁾ cũng sẽ đổ mặt nếu trông thấy em ăn mặc giả trai như thế này.

LÔRENZÔ - Xuống đi em; em sẽ phải làm người cầm đuốc cho anh đấy.

JEXICA - Sao! Em lại phải cầm một ngọn đuốc để soi tỏ nỗi thẹn thùng của em sao? Quả thật, nỗi thẹn thùng tự nó cũng đã quá lộ liễu lắm rồi! Anh yêu quý của em ơi, anh lại bắt em phải đóng vai một kẻ soi đường, mà đáng lẽ em chỉ nên nghĩ chuyện giấu mình đi mới phải.

LÔRENZÔ - Thì em vẫn được giấu mình, em yêu của anh ạ, dưới bộ áo thị đồng đáng yêu này. Mau lên, vì bóng đêm kín đáo vùn vụt bay qua, và mọi người chờ đợi chúng ta ở cuộc vui của Baxaniô.

JEXICA - Để em đóng các cửa ngõ, và đắp thêm vàng vào người bằng ít đồng duyca nữa, và chỉ trong một phút là em xuống với anh ngay.

Nàng rời khỏi cửa sổ

GRAXYANÔ - Nói thực tình, đó là một cô gái ngoại đạo, chứ không phải là một cô nàng Do Thái!⁽²⁾

LÔRENZÔ - Xin trời hại ta, nếu ta không yêu nàng bằng tất cả tâm hồn ta, vì nàng có đức hạnh, nếu ta xét đoán không lầm; nàng có nhan sắc, nếu mắt ta không đánh lừa ta; nàng chân thật, vì từ trước đến nay nàng vẫn tỏ ra như vậy, và vì lẽ đó, nhan sắc, đức hạnh và chân thật, nàng sẽ ngự trị mãi mãi trong tâm hồn trung thành của ta.

Jexica xuất hiện ở cửa

Ừa! Có đúng là em đấy không? Nào, các bạn, lên đường! Các con ạ, bạn chúng ta, đương chờ đợi chúng ta.

Vào cùng với Jexica và Xalêriô.

Antôniô ra

ANTÔNIO - Ai đó?

GRAXYANÔ - Antôniô đại huynh!

⁽¹⁾ Thần Ái tình, trong thần thoại La tinh. (Đồng nhất với Êrôx của thần thoại Hy Lạp)

⁽²⁾ *Ngoại đạo*: người không theo đạo Cơ đốc, nhưng không phải là chống đối, phủ nhận đạo Cơ đốc như người *Do Thái*.

ANTÔNIO - Ấy kia, Graxyanô! Các anh em khác đâu? Đã chín giờ rồi, và tất cả các bạn chúng ta đều đợi chờ các anh em. Không chơi trò đeo nạ, tối hôm nay; gió đã nổi lên rồi. Baxaniô muốn xuống tàu ngay lập tức, tôi đã phái hai chục người đi tìm các anh em.

GRAXYANÔ - Thế thì tôi thích quá. Đối với tôi, không có gì vui thích hơn là căng buồm và lên đường tối hôm nay.

CẢNH VII

Ở Belmônt - Một gian phòng trong nhà Porxya

*Porxya ra cùng với ông Hoàng xứ Maroc,
và các tùy tùng của đôi bên*

PORXYA - Hãy kéo màn lên, và trình bày cho quý vị vương công trông thấy những chiếc hòm nhỏ kia. Bây giờ, xin ngài lựa chọn.

ÔNG HOÀNG MARÔC - Cái thứ nhất bằng vàng, và có đề dòng chữ: “Ai chọn ta, sẽ được cái mà nhiều người ao ước”. Cái thứ hai bằng bạc, và có đề lời hứa hẹn này: “Ai chọn ta, sẽ được tất cả những gì mà mình xứng đáng”. Cái thứ ba bằng chì xấu xí, và có đề một dòng chữ chẳng làm vui lòng mấy: “Ai chọn ta, phải cho và liều mất tất cả cái gì mình có”. - Sau khi đã chọn rồi, làm thế nào để biết là tôi đã chọn trúng?

PORXYA - Thưa vương công, một trong ba chiếc hòm nhỏ này chứa đựng bức chân dung của tôi. Nếu ngài chọn đúng chiếc đó, tôi sẽ thuộc về ngài, và cả bức chân dung kia nữa.

ÔNG HOÀNG MARÔC - Mong rằng có thần minh hướng dẫn sự lựa chọn của tôi; hãy cho tôi suy nghĩ một lát đã. Để ta đọc lại các dòng chữ đề, bắt đầu bằng câu cuối cùng. Chiếc hòm bằng chì này nói gì? “Ai chọn ta, phải cho và liều mất tất cả cái gì mình có”.

Phải cho! để đổi lấy cái gì? lấy một chất chì? Cái hòm này là một sự đe dọa. Những người liều mất tất cả, là để hy vọng

chiếm được những cái lợi tốt đẹp. Một trí óc cao quý không tự hạ thấp đến nỗi bị mắc bởi những vẻ ngoài khốn khổ thế kia, vì lẽ đó nên ta sẽ chẳng cho, chẳng liêu cái gì vì một chất chì.

Chất bạc, màu trinh bạch, nói gì?

“Ai chọn ta, sẽ được tất cả những gì mà mình xứng đáng”.

Tất cả những gì xứng đáng! Hãy dừng lại đã, hỡi vương công xứ Marôc, và hãy cân nhắc tài đức của mình bằng một bàn tay vô tư. Nếu tài đức đó được đánh giá đúng theo tiếng tăm, thì cũng khá lắm đấy, nhưng có đủ xa rộng để bén tới được vị công nương này không? Thế nhưng, nếu ta ngờ vực giá trị của ta, há chẳng phải ta tự hạ giá một cách hèn nhất?

“Cái gì mà ta xứng đáng”! Thế thì! vị công nương kia đây: bằng dòng dõi, bằng cửa cải, quả thật là ta xứng đáng với nàng; bằng sự thanh lịch, bằng học vấn giáo dục, ta xứng đáng với nàng; nhưng hơn tất cả những cái đó, bằng tình yêu, ta xứng đáng với nàng. Các người bảo sao, nếu ta không phiêu lưu xa hơn nữa, mà dừng sự lựa chọn của ta ở đây? Nhưng hãy xem một lần nữa câu đề khắc trên chất vàng kia.

“Ai chọn ta sẽ được cái mà nhiều người ao ước”. Thế thì, chính là vị công nương này rồi. Tất cả mọi người đều ao ước nàng; từ khắp bốn phương trời, họ đều kéo tất cả đến hôn cái hòm mang thánh tích của vị nữ thánh sống, kiếp trần gian và hiện còn tại thế kia; những sa mạc xứ Hyêccani⁽¹⁾ và những vùng tịch địa hoang vu của xứ Arabi rộng lớn, đều là những con đường lớn theo đó các vị vương công kéo đến chiêm ngưỡng nàng Porxya tuyệt sắc. Cỗ thủy tề vương quốc, vươn đầu ngạo nghễ tung bọt trắng xóa vào một vầng thái dương, cũng không phải là một trở ngại cho những con người dũng cảm của những xứ sở xa xăm: họ vượt qua như vượt dòng suối nhỏ, để đến xem mặt nàng Porxya tuyệt sắc. Một trong ba chiếc hòm chứa đựng bức chân dung thiên thần của nàng. Có lẽ nào mà lại là chất chì chứa đựng bức hình kia?

Một ý nghĩ thấp hèn như vậy thật đáng nguyên rủa. Chất chì kia, dù là để bao bọc tấm quan tài của nàng trong bóng âm u của mồ ma, cũng còn là thô lậu quá. Hay ta nghĩ rằng bức

⁽¹⁾ *Hyrcanie*, tên một miền nước Ba Tư xưa, ở phía Nam và Đông Nam bể Caxpien, nổi tiếng về nhiều hổ dữ và về phong tục dữ tợn của cư dân.

hình đó được phong kín trong chất bạc, và như vậy là bị hạ giá mười lần thấp hơn⁽¹⁾ chất vàng mười? Ôi! Ý nghĩ đáng tội! Không hề có ai đem một trân châu bảo ngọc quý giá như vậy mà nạm vào một chất kim loại ít giá trị hơn vàng! Ở nước Anh, họ có một thứ tiền tệ bằng vàng in hình một vị thiên thần⁽²⁾; nhưng chỉ là khắc trên bề mặt; mà chính là ở trong này, một vị thiên thần yên nghỉ trong một bộ giường bằng vàng. Hãy đưa chìa khóa cho tôi; tôi đừng sự lựa chọn ở nơi đây, và muốn ra sao mặc lòng.

PORXYA - Chìa khóa đây, thưa vương công, và nếu ngài thấy chân dung tôi trong đó, tôi xin thuộc về ngài.

Ông hoàng Marôc mở chiếc hòm vàng

ÔNG HOÀNG MARÔC - Ôi địa ngục! Ta trông thấy gì đây? Một cái đầu lâu người chết, và, trong hố mắt rỗng, một bức cuốn thư! Ta hãy đọc xem trong đó viết những gì.

Đọc

"Không phải tất cả cái gì sáng bóng đều là vàng.

Chàng đã thường nghe thấy lời nói đó.

Nhiều người đã bán rẻ tính mạng

Chỉ vì cái thú được ngắm nhìn

Cái mà ta trình bày trước mắt mọi người.

Những ngôi mộ thép vàng cũng che giấu rồi bỏ.

Nếu chàng được hiền trí ngang với dũng cảm,

Có trí xét đoán chín chắn ngang với phong độ trẻ trung

Thì chàng đã không phải tiếp nhận câu trả lời này.

Vĩnh biệt! lời cầu hôn của chàng bị gạt bỏ lạnh lùng.

Lạnh lùng, quả như vậy, và ta mất công toi. Vậy thì, xin vĩnh biệt, hỡi ngọn lửa nồng của ta, và xin chờ đón ở đây một nỗi lạnh lùng băng giá.

Xin vĩnh biệt, Porxya; Lòng tôi tê tái quá, không nói được

⁽¹⁾ Mười lần thấp hơn: đó là tỷ giá hai thứ kim loại quý đó, vào hồi đầu thế kỷ XVII.

⁽²⁾ Thiên thần (ange): đây là nói đồng angel tiền vàng của Anh, hồi cuối triều nữ hoàng Elizabet, trị giá 10 sillinh (1 sillinh bằng 1,12 frăng của Pháp); gọi tên như vậy vì mặt trái có đúc hình nổi thiên thần Misel đánh quỳ con rồng ác.

với nàng những lời từ biệt đau lòng. Những ai thua cuộc đều phải rút lui như vậy.

*Ông ta vào cùng với đoàn tùy tùng của ông ta
Có tiếng nhạc kèn*

PORXYA - Thế là chúng ta được giải thích nhẹ nhàng. Khép màn lại đi thôi. Mong rằng tất cả những kẻ cùng màu da với hấn đều lựa chọn giống như hấn vậy!

CẢNH VIII

Vonido - Một đường phố

Xalêriô và Xôlaniô ra

XALÊRIÔ - Phải rồi, bạn ạ. Tôi đã trông thấy Baxaniô giương buồm, và Graxyanô cùng đi với anh ấy; và trong chiếc tàu đó, tôi chắc chắn là không có Lôrenzô.

XÔLANIÔ - Cái thằng Do Thái đểu giả ấy đã kêu gào đến nỗi làm cho ngài Đại thống lĩnh phải chú ý, ngài đã đi cùng với hấn để tìm chiếc tàu của Baxaniô.

XALÊRIÔ - Ngài đến chậm quá; tàu đã giương buồm, nhưng đến nơi, ngài thống lĩnh được báo tin rằng người ta có trông thấy Lôrenzô và nàng Jexica âu yếm của chàng ta, trên một chiếc thuyền lá liễu⁽¹⁾. Với lại, Antônio đã chứng thực với ngài thống lĩnh rằng họ không có trong chiếc tàu của Baxaniô.

XÔLANIÔ - Tôi chưa bao giờ được nghe thấy những tiếng kêu gào giận dữ nào ập úng, kỳ quặc, đầu cua tai nheo bằng những tiếng kêu gào của tên chó Do Thái đó ngoài đường phố. “Con gái của tôi, ôi những đồng đuyca của tôi! Ôi con gái của tôi! Bỏ đi với một tên theo đạo Cơ đốc! Ôi những đuyca của tôi theo đạo Cơ đốc! Công lý đâu! Pháp luật đâu! Những đuyca của tôi đâu! Con

⁽¹⁾ *Thuyền lá liễu*: thuyền dài và hẹp, cong như lá liễu, thông dụng ở Vonido, tên tiếng Ý (và tiếng Anh) là *gondola*, tiếng Pháp là *gondole*.

gái của tôi đâu! Một túi thật kín! Hai túi đầy những đồng đuyca, những đồng hai đuyca bị con gái tôi lấy cắp của tôi, và cả những đồ châu báu nữa, hai viên ngọc, hai viên ngọc sáng ngời, hai viên ngọc sáng ngời và quý báu, bị con gái tôi ăn cắp! Công lý đâu! Hãy tìm cho được đứa con gái của tôi; Nó mang theo những viên ngọc và những đồng đuyca.”

XALÊRIÔ - Và tất cả những trẻ con ở Vơnidơ đi theo hấn, cũng kêu gào, nào những viên ngọc của hấn, con gái của hấn, và những đuyca của hấn.

XÔLANIÔ - Bác Antônio hiền hậu cần phải cẩn thận, đừng có sai hạn kỳ trả nợ, kéo rồi chính bác ta sẽ phải trả giá tất cả những chuyện này.

XALÊRIÔ - Lạy Đức Bà, anh nhắc tôi chuyện đó đúng lúc quá. Hôm qua, tôi có nói chuyện với một người Pháp, hấn bảo tôi rằng, trong vùng bể hẹp ngăn cách nước Pháp với nước Anh, có một chiếc tàu của nước ta, chở rất nhiều hàng quý giá, bị đắm, mất cả người lẫn của. Khi nghe hấn nói thế, tôi đã nghĩ đến Antônio, và tôi khẩn cầu mong rằng không phải tàu của bác ấy.

XÔLANIÔ - Anh nên báo cho Antônio biết cái tin anh được nghe, nhưng đừng đột ngột quá, sợ làm cho bác ấy buồn lòng.

XALÊRIÔ - Trên đời, không có người nào tốt hơn bác ấy. Tôi đã trông thấy Antônio và Baxaniô chia tay nhau. Baxaniô bảo bác ấy rằng anh sẽ cố làm thế nào trở về được mau chóng. “Không, không, Antônio trả lời; Anh đừng có vì tình yêu tôi mà quá vội vàng làm hỏng cả công việc của anh. Cứ để cho mọi sự chín muồi đến độ cần thiết, còn như tờ văn khế của tôi ký cho tên Do Thái, đừng để cho nó làm rối loạn thần trí yêu đương của anh, hãy cứ vui vẻ, chăm lo hết sức đến chuyện châu hấu người đẹp và tỏ những bằng chứng tình yêu thích hợp nhất để làm cho anh được người ta mừng đón. Nói đến đó, rung rung nước mắt, bác ấy ngoảnh mặt đi, và chìa tay cho Baxaniô, bác ấy bắt tay bạn với một niềm âu yếm đặc biệt thấm thiết. Hai người chia tay nhau như vậy đó.

XÔLANIÔ - Tôi nghĩ rằng bác ấy yêu cuộc sống chỉ vì anh ta. Chúng ta hãy đi tìm bác ấy, và cố sức làm nhẹ gánh u sầu của bác ấy, bằng một vài trò giải trí nào đó.

XALÊRIÔ - Phải đấy, ta đi nào.

Cùng vào

CẢNH IX

*Belmônt - Một gian phòng trong nhà Porxya**Nêrixa ra, với một tên hầu*

NÊRIXA - Mau tay lên, mau tay lên hộ tí; kéo ngay màn lên; ông hoàng xứ Aragông đã tuyên thệ rồi, và hiện đã tới đây để lựa chọn kia kia.

*Nhạc kèn. Ông hoàng xứ Aragông, Porxya
cùng ra với đoàn lũ tùy tùng của hai bên*

PORXYA - Thưa quý vương công, ngài hãy trông: những chiếc hòm là ở trong này đây. Nếu ngài chọn đúng chiếc hòm trong đó có hình tôi, thì hôn lễ của chúng ta sẽ được cử hành ngay tức khắc, nhưng, nếu chọn không trúng, thì ngài sẽ phải rút lui ngay tức khắc, không nói nửa lời.

ÔNG HOÀNG XỨ ARAGÔNG - Tôi đã tuyên thệ cam đoan làm đúng ba điều: trước hết, là không bao giờ tiết lộ cho ai biết tôi đã chọn cái hòm nào; sau nữa, là nếu tôi không được cái may mắn chọn cái hòm trúng, thì suốt đời không bao giờ được hỏi lấy một người trinh nữ nào; cuối cùng, là nếu tôi không được cái hạnh phúc chọn trúng, thì tôi phải từ biệt nàng ra đi ngay lập tức.

PORXYA - Đó là những điều kiện mà bất kỳ ai đến cầu may rủi vì tấm thân hèn mọn của tôi, đều phải tuân theo.

ÔNG HOÀNG XỨ ARAGÔNG - Và chính tôi đã tự chuẩn bị đúng như vậy. Hỡi mệnh vận, hãy tươi cười với hy vọng của lòng ta. Chất bạc, chất vàng và chất chì xấu xí!

“Ai chọn ta, phải cho và liều mất tất cả cái gì mình có.”

Người phải có bề ngoài đẹp đẽ hơn thế này, mới mong ta có thể cho hoặc liều mất cái gì vì người...

Chiếc hòm bằng vàng nói những gì nhỉ? Ô! Xem nào.

“Ai chọn ta, sẽ được cái mà nhiều người ao ước.”

“Cái mà nhiều người ao ước!” Điều này có thể là để nói với đám chúng nhân ngu dại, lựa chọn theo bề ngoài, chẳng biết gì

hơn ngoài những cái mà con mắt ngu si của họ mách bảo cho họ, không đi sâu vào thực chất sự vật, nhưng cũng giống như loài chim én, xây tổ ở giữa nơi loạn gió, trên bức tường ngoại vi, trơ trập ra để đón tất cả các tai nạn rủi ro của đường sá. Ta sẽ không chọn cái mà nhiều người ao ước, vì ta không muốn chen vai với những kẻ dung tục, và đứng vào hàng những đám đông bỉ lậu.

Nào: bây giờ đến lượt người, kho báu bằng bạc. Hãy cho ta nghe một lần nữa, câu đề từ trên thân người.

“Ai chọn ta, sẽ được tất cả những gì mà mình xứng đáng.”

Câu này nghe hay đấy! Vì có ai là kẻ muốn đi khắp thiên hạ để lừa vận mệnh, nếu chẳng có tài đức gì đặc biệt? Không ai nên có xa vọng được khoác những danh vọng không xứng đáng. Ôi! Ước gì các chức tước, huân chương, địa vị đều không do hối lộ mà có, và danh vọng trong trẻo chỉ do tài đức mà chuốc được! Nếu được như vậy, thì có biết bao người sẽ được phủ đầy danh vọng, mà hiện nay đầu vẫn trống trơn! Có biết bao nhiêu kẻ khác, hiện đương ra lệnh cho người, sẽ bị người ra lệnh! Có biết bao nhiêu hạt lép sẽ được sàng sảy khỏi những hạt giống chân chính của danh vọng và có biết bao danh vọng người ta sẽ nhạt lại được, trong đồng rơm rạ và dưới những tàn phá của thời gian, và người ta sẽ trả lại cho nó một vẻ huy hoàng mới! Nhưng, thôi: ta lựa chọn đi nào! “Ai chọn ta, sẽ được tất cả cái gì mình xứng đáng.” Ta muốn tin rằng ta xứng đáng được thành công. Hãy đưa cho tôi chìa khóa chiếc hòm này, để tôi khám phá ngay cái điều mà vận mệnh dành cho tôi trong đó.

Ông ta mở cái hòm bằng bạc

PORXYA (nói riêng)⁽¹⁾ - Cái mà ngài sẽ thấy, thật không bỏ công ngài đã dừng lại với nó lâu như vậy.

ÔNG HOÀNG XỬ ARAGÔNG - Cái gì thế này? Bức chân dung một thằng ngốc nhấp nháy con mắt và trình ta một tờ giấy viết? Để ta đọc xem. Chân dung chẳng giống nàng Porxya tí nào! Chả

⁽¹⁾ Theo mấy bản in cũ (từ 1600 và 1623), ở những chỗ này không có ghi chú là nói riêng. Đây, chúng tôi theo bản của Đăngsanh, căn cứ vào mấy bản in mới mà sửa đổi cho đúng với tình tiết hơn.

nhều hơn là một cái đầu thẳng góc? Phải chăng đó là tất cả giá trị của ta? Phải chăng ta chỉ xứng đáng có thế?

PORXYA (*nói riêng*)⁽¹⁾ - Người bị cáo và người xét xử có hai vai trò khác nhau, và tính chất đối lập với nhau.

ÔNG HOÀNG XỬ ARAGÔNG - Ta hãy đọc xem.

Đọc

*“Lửa đã bảy lần thử thách kim loại này.
Cũng đã bảy lần thử thách sự xét đoán
Chưa hề bao giờ lựa chọn sai lầm.
Kẻ này từ xưa chỉ yêu quý những ảo ảnh;
Kẻ kia chỉ nắm được ảo ảnh của hạnh phúc.
Trên trái đất, ta biết, có những kẻ ngu si
Cũng phủ bạc đầy người như ta.
Chàng muốn lấy ai làm vợ tùy ý:
Chàng sẽ không bao giờ có cái đầu khác đầu ta.
Vậy chàng hãy về đi: cho chàng được ra về.”*

Càng lần chân ở đây, ta càng ra mặt ngu si. Khi ta đến đây châu hấu, thì ta chỉ có một cái đầu thẳng ngu; ta ra về, lại có thành hai cái. Xin vĩnh biệt giai nhân. Tôi sẽ giữ lời thề, và kiên nhẫn chịu số phận hẩm hiu.

Ông ta vào cùng với tùy tùng

PORXYA - Và như vậy là con thiêu thân bị lửa đèn đốt cháy. Ôi, thật là những kẻ lý luận điên rồ! Họ suy tính nhiều quá, đến khi kén chọn thì những lý lẽ của họ lại đưa họ đến chỗ sai lầm.

NÊRIXÁ - Câu tục ngữ nói không sai, rằng giá treo cổ và hôn nhân đều là chuyện may rủi cả.

PORXYA - Thôi, khép màn lại, Nêrixa.

Một tên hầu ra

TÊN HẦU - Công nương đâu?

PORXYA - Đây. Công tử muốn hỏi gì?

⁽¹⁾ Theo mấy bản in cũ (từ 1600 và 1623), ở những chỗ này không có ghi chú là nói riêng. Đây, chúng tôi theo bản của Dãngsanh, căn cứ vào mấy bản in mới mà sửa đổi cho đúng với tình tiết hơn.

TÊN HẬU - Bẩm công nương, hiện có một anh chàng trẻ tuổi người Vơnidơ dừng chân trước cửa nhà của công nương. Y đến để báo tin chủ nhân của y sắp tới, và để dâng công nương những kính lễ cụ thể, nghĩa là, ngoài những lời chúc tụng và chào hỏi theo lệ thường, lại có những lễ vật quý giá. Tôi chưa từng thấy sứ giả của tình yêu nào tao nhã đến thế. Chưa bao giờ ngày tháng Tư hiện đến để báo tin mùa hè sum suê gần tới, mà có vẻ dễ thương bằng anh chàng báo điệp của tình yêu kia đến báo tin chủ anh ta sắp đến.

PORXYA - Thôi hãy dừng lại, xin anh: chỉ e rằng anh lại sắp báo anh chàng đó là người có bà con họ hàng với anh. Anh ca tụng hấn mà tiêu phí biết bao trí xảo những ngày long trọng của anh. Đi, đi, Nêrixa; ta nóng lòng muốn được trông thấy anh chàng sứ giả lạnh lẽo của tình yêu, đến ra mắt một cách ưu nhã đến thế.

NÊRIXA - Hỡi thần Tình ái, mong rằng đây là Baxaniô, nếu ý muốn của người là như vậy.

Cùng vào

HỒI BA

CẢNH I

Vonido - Một đường phố

Xôlaniô và Xalêriô ra

XÔLANIÔ - Thế nào! Ở Rialtô có tin tức gì?

XALÊRIÔ - Ngoài đó vẫn có tin đồn, mà không có gì cải chính, rằng Antônio đã mất một chiếc tàu chở nhiều hàng hóa trong vùng những eo biển ở Guđuyn⁽¹⁾. Hình như đó là tên một cơn cát rất nguy hiểm, và thường gây tai nạn, ở đó có những bộ xương của biết bao con tàu lớn nằm chôn vùi, nếu mẹ Dao Ngôn lăm chuyê⁽²⁾ của tôi là một bà đáng tin cậy.

XÔLANIÔ - Tôi chỉ mong muốn rằng đó là một con mẹ lăm điều, dối trá nhất, mồm tóp tép nhai gừng⁽³⁾, và muốn làm cho bà hàng xóm tưởng rằng mẹ đương khóc người chồng thứ ba mới chết. Nhưng không cần nói lăm mất thì giờ, và để nói toạc móng heo, không quanh co rắc rối, sự thật rành rành là bác Antônio trung

⁽¹⁾ *Goodwins*: tên những cơn cát nổi ngầm ở vùng biển giữa nước Anh và nước Pháp (phía Bắc eo biển Pa đờ Cale, đổ ra biển Bắc), ngay ngoài khơi bờ biển Kent trông ra, nổi tiếng trong lịch sử là chỗ chôn tàu đắm.

⁽²⁾ *Dao ngôn*: nghĩa đen là *tiếng đồn* (tiếng Anh: *report*; tiếng Pháp: *renommée*) cũng là tên gọi vị nữ thần có cánh, sứ điệp của Jupiter, do Trái Đất sinh ra để báo cho trần gian biết những tội ác của chư thần.

⁽³⁾ *Nhai gừng* (to *knap ginger*): theo chú thích của Đấng sanh thì câu này khó hiểu, mặc dầu có rất nhiều người chú giải khác nhau và dài dòng. Theo chúng tôi, thì có lẽ là nhai gừng cay cho chảy nước mắt để người khác tưởng là đương khóc, thế thôi.

hậu, bác Antônio thực thà lương thiện... Ôi! Có thể dùng tính từ nào đủ tốt đẹp để đi đôi với tên bác ta được đây?...

XALÊRIÔ - Thế nào? Nói dứt chuyện đi chứ.

XÔLANIÔ - Anh bảo sao? À, dứt chuyện, là bác ta đã mất chiếc tàu kia thực rồi.

XALÊRIÔ - Mong rằng đó là vụ mất mát cuối cùng của bác ta.

XÔLANIÔ - Hãy để cho tôi được đáp "Amen" kịp thời, sợ rằng con quỷ lại đến phá ngay lời cầu nguyện của tôi, vì chính nó đương đến kia, dưới hình thù một tên Do Thái.

Sailôc ra

Thế nào, Sailôc, có tin tức gì trong bọn lái buôn?

SAILÔC - Các ông biết rõ, không ai biết rõ hơn, không ai biết rõ hơn các ông cái tin con gái tôi bay vù mất rồi⁽¹⁾.

XALÊRIÔ - Cái đó thì chắc chắn rồi, và về phần tôi, tôi còn biết gã thợ may đã may cho cô ấy đôi cánh để cô ấy bay đi.

XALÊRIÔ - Và Sailôc, về phần ông ta, ông ta vẫn biết rõ rằng con chim đã mọc đủ lông; và khi đó thì chim rời tổ là lẽ tự nhiên thôi.

SAILÔC - Tôi nguyện cho nó sa địa ngục muôn đời.

XALÊRIÔ - Cái đó thì chắc chắn, nếu để cho anh xét xử nó, anh là con quỷ mà.

SAILÔC - Thịt của tôi và máu của tôi nổi dậy chống tôi!

XÔLANIÔ - Thôi đi, đồ kinh tởm! Đến cái tuổi của anh mà còn dựng lên⁽²⁾ à?

SAILÔC - Tôi bảo rằng con gái tôi là thịt của tôi và máu của tôi.

XALÊRIÔ - Thịt của anh khác với thịt của cô ấy hơn là hạt huyền khác với ngà; máu của anh khác với máu của cô ấy hơn là rượu vang đỏ khác với rượu vang sông Ranh. Nhưng này, cái tin Antônio đã mất mát ít nhiều ngoài biển, thực hư thế nào, anh có biết không?

⁽¹⁾ Tiếng Anh *flight* có nghĩa là bay, cất cánh bay đi, và cũng có nghĩa là trốn chạy, bỏ trốn.

⁽²⁾ Chỗ này có một lộng ngữ: *to rebel* (tiếng Pháp: *se dresser*) nghĩa là nổi loạn, vùng dậy, dựng lên; nhưng Xôlaniô lại nói lái sang nghĩa tục tĩu: *dựng lên*, trong câu đối thoại này. (Dịch sang tiếng Việt, trò lộng ngữ không rõ lắm).

SAILÔC - Tôi lại bị thêm một vố với lão đó nữa: một kẻ vỡ nợ, một kẻ phá tán gia tài, không dám vác cái mặt ra đến Rialtô nữa, một tên ăn mày vẫn quen cái thói đến thị trường làm ra mặt hào hiệp: lão cứ rờ hồn về cái văn tự của lão; lão vẫn cho vay tiền vì lòng nhân ái của đạo Cơ đốc: cứ rờ hồn về cái văn tự!

XALÊRIÔ - Nhưng tôi chắc rằng nếu nhờ ông ta không giữ đúng được lời giao kèo, anh cũng chẳng lấy thịt của ông ta: anh lấy để làm cái trò gì?

SAILÔC - Để làm môi cho cá; nếu nó chẳng nuôi sống được cái gì khác, thì ít ra nó cũng làm no được sự trả thù của tôi. Lão ta đã làm tôi mất thể diện, làm tôi thiệt ít nhất hơn nửa triệu; lão đã cười những vụ mất mát của tôi, đã chế giễu những lời lải của tôi, đã khinh bỉ dân tộc tôi, làm ngang trái các việc mua bán của tôi, làm nguội lạnh các bạn bè của tôi, làm sôi máu các kẻ thù của tôi. Và tất cả cái đó, vì lẽ gì? Vì tôi là một người Do Thái. Một người Do Thái không có mắt hay sao? Một người Do Thái không có hai tay, không có phủ tạng, không có giác quan, không có cảm giác, không có tình cảm hay sao? Hẳn không được nuôi dưỡng bằng cùng một thức ăn, không bị thương bởi cùng những thứ vô khí, không bị mắc cùng những thứ bệnh, không được chữa khỏi bằng cùng những thứ thuốc men, không được nóng ấm bởi cùng một thứ mùa hè, giá lạnh bởi cùng một thứ mùa đông như một người theo đạo Cơ đốc hay sao? Nếu các ông châm chích chúng tôi, có dễ chúng tôi không chảy máu chẳng? Các ông cù chúng tôi, dễ thường chúng tôi không cười hay sao? Các ông đánh thuốc độc chúng tôi, dễ thường chúng tôi không chết ư? Và nếu các ông làm thiệt hại cho chúng tôi, chúng tôi lại không trả thù hay sao? Giống các ông về tất cả mọi điểm khác, chúng tôi cũng sẽ giống các ông cả về điểm đó nữa. Nếu một người Do Thái làm thiệt hại cho một người Cơ đốc, thì người Cơ đốc đó bộc lộ sự núp mình bằng cách nào? Bằng cách trả thù. Nếu một người Cơ đốc làm thiệt hại cho một người Do Thái, thì, theo gương người Cơ đốc, người Do Thái sẽ nhả nài bằng cách nào? Bằng cách trả thù. Điều ác mà các ông đã dạy cho tôi, tôi sẽ đem thực hành, và nếu học trò không vượt thầy, tôi cứ xin chịu muôn vàn tai họa!

Một tên hầu ra

TÊN HẦU - Thưa các ngài, chủ tôi là Antônio hiện đương ở nhà và mong muốn được nói chuyện với các ngài.

XALÊRIÔ - Thế mà chúng ta cứ đi tìm ông ấy mãi khắp nơi.

Tubal ra

XÔLANIÔ - Lại một tên thứ hai cùng nòi giống đến đây kia; người ta không thể tìm được một tên thứ ba như thế nữa, trừ phi là chính con quỷ hiện thành người Do Thái.

Xôlaniô, Xalêriô và tên hầu vào

SAILÔC - Thế nào, Tubal? Có tin tức gì của thành Gien?⁽¹⁾ Anh có tìm thấy con gái tôi không?

TUBAL - Nghe thấy người ta nói có gặp cô ấy ở đâu, là tôi đã đi khắp, mà không sao tìm thấy.

SAILÔC - Thôi, thế là xong, thế là đi đời! Mất biến một viên ngọc kim cương: tôi đã mua mất hai nghìn đuyca ở Francfor⁽²⁾. Chưa bao giờ tai họa đè nặng nề lên dân tộc ta, chưa bao giờ tôi bị đau xót như ngày hôm nay. Hai nghìn đuyca trong viên ngọc đó, và lại còn những đồ châu báu khác đắt tiền nữa, rất đắt tiền! Ôi! Tôi chỉ mong muốn được trông thấy con gái tôi chết nằm dưới chân tôi, hai tai đeo ngọc kim cương, con gái tôi nằm trong quan tài ở dưới chân tôi và có tất cả những đồng đuyca trong mình nó! Không có tin tức gì về chúng nó? và cũng không biết rồi tôi còn phải tốn phí bao nhiêu để tìm chúng nó nữa. Ôi chao ôi! mất đơn mất kép, đứa ăn trộm trốn đi với bao nhiêu tiền của, và bao nhiêu tiền để bắt nó lại, mà không được thỏa nguyện, không được trả thù! Và không có nỗi bất hạnh nào không đè lên lưng tôi, không có tiếng thở dài thở ngắn nào không ở miệng tôi ra, không có nước mắt nào không ở mắt tôi tuôn xuống!

TUBAL - Có chứ, có những người khác, họ cũng có những chuyện không may của họ chứ: như Antônio, theo những tin tôi được nghe ở Giên...

⁽¹⁾ *Gênes*: thành phố ở Ý, thủ đô xứ Liguria, thương cảng thịnh vượng trên bờ vịnh Gien (trong Địa Trung Hải).

⁽²⁾ *Francfor*: thành phố ở nước Đức.

SAILÔC - Sao? Cái gì? Không may? không may thế nào?

TUBAL - Lão ta đã mất một chiếc tàu khởi hành từ Tripôli.

SAILÔC - Cám ơn trời! Cám ơn trời! Có đúng không, có thật đúng không?

TUBAL - Tôi đã được nói chuyện với vài người thủy thủ sống sót của vụ đắm tàu.

SAILÔC - Cám ơn anh, anh bạn hiền, Tubal. Đó là những tin vui, nhưng tin thật là vui! Hà! hà! Người ta còn nói gì khác nữa ở Giê-n?

TUBAL - Theo như tôi được nghe nói, thì con gái của anh đã tiêu ở đó tám chục đuyca ngay một lúc.

SAILÔC - Anh đâm một nhát dao găm vào tim tôi không bằng. Tôi sẽ không bao giờ trông thấy lại số vàng của tôi. Tám chục đuyca ngay một lúc, tám chục đuyca!

TUBAL - Tôi đã trở về Vonido cùng với vài người chủ nợ của Antônio, họ đoán chắc với tôi rằng lão ta không tránh khỏi vỡ nợ.

SAILÔC - Tôi rất được thỏa lòng; tôi sẽ truy bức nó, tôi sẽ hành hạ nó cho mà xem; ô! tôi rất được thỏa lòng!

TUBAL - Một người trong bọn họ có cho tôi xem một chiếc nhẫn hắc đã đổi được của con gái anh bằng một con khỉ.

SAILÔC - Tôi nguyện rửa nó! Anh làm tôi đau khổ, Tubal ạ. Đó là viên ngọc lam của tôi, tôi đã mua của lão Lia, hồi tôi còn thanh niên; ví thử có ai đem cả một rừng khỉ đến đổi, tôi cũng chẳng thèm đổi.

TUBAL - Dù sao, thì cũng chắc chắn là Antônio bị phá sản.

SAILÔC - Phải, đúng thế rồi, đúng thế rồi. Đi, Tubal, đi thuê cho tôi một viên mỡ tòa; giữ trước mười lăm ngày. Tôi sẽ lấy trái tim của nó, nếu nó sai hẹn, và một khi đã loại được nó ra khỏi Vonido, tôi sẽ có thể tha hồ kinh doanh mua bán tùy sở thích. Đi, đi, Tubal; tôi sẽ đến lễ đường⁽¹⁾ tìm anh; đi, bạn hiền Tubal, sẽ gặp nhau ở lễ đường, Tubal nhé!

Cùng vào

⁽¹⁾ Lễ đường (synagogue) của tôn giáo Do Thái.

CẢNH II

Belmônt - Một gian phòng ở nhà Porxya

*Baxaniô, Porxya, Graxyanô, Nêrixa
và những tùy tùng cùng ra*

PORXYA - Em xin chàng, đừng nên vội vã. Nên đợi một vài ngày rồi hãy lựa chọn, vì nhờ chàng chọn không trúng, là em thiệt thòi không được gần chàng nữa. Xin hãy khoan tâm đôi chút. Em thậm cảm thấy rằng em không muốn mất chàng. Không phải là tình yêu, nhưng chàng cũng thừa hiểu là lòng thù ghét không xui nên như vậy! Và tuy rằng một người con gái không được nói ra những điều bụng nghĩ, nhưng chàng không hiểu rõ ý của em, em chỉ mong muốn được lưu chàng ở lại đây một vài tháng trước khi chàng làm cái việc lựa chọn may rủi nó quyết định số phận của em. Em rất có thể mách bảo chàng lựa chọn cho trúng, song như thế thì em sẽ vi bội lời nguyện, điều đó em không muốn. Thế nhưng, chàng có thể mất em, mà nếu chàng mất em, thì chàng sẽ làm cho em có nỗi tiếc đáng tội rằng đã không vi bội lời nguyện. Đôi mắt của chàng, thật đáng ghét: nó đã khiến em phải chịu phép nó và đã chia em ra thành hai phần, một nửa thuộc chàng, nửa kia thuộc chàng, em định nói thuộc em; nhưng thuộc em, tức là thuộc chàng, và như vậy là tất cả em đều thuộc chàng. Ôi! cái thời buổi độc ác, đem đặt những chướng ngại giữa người có quyền sở hữu và những vật sở hữu của mình! Nếu thực như vậy, thì chính là Mệnh vận đáng nguyện rửa, chứ không phải em. Em nói đông dài, nhưng chính là để làm cho thời gian bị trì trệ, không tiến bước được, lộ trình của nó kéo dài thêm, và trì hoãn cái giây phút chàng phải lựa chọn.

BAXANIÔ - Xin để cho tôi lựa chọn, vì, nàng trông tôi đây, tôi đương bị cực hình.

PORXYA - Bị cực hình! Baxaniô! Chàng hãy thú thực là trong tình yêu của chàng có xen lẫn chút dị tâm nào đó.⁽¹⁾

⁽¹⁾ Porxya, vì quá yêu Baxaniô, nên ngờ rằng nỗi cực hình mà chàng nói đó, là do trong lòng chàng còn có một mối tình nào khác chăng.

BAXANIÔ - Không có dị tâm nào khác ngoài nỗi lo lắng kinh khủng không được hưởng thụ mối tình yêu. Lửa và tuyết còn có thể cùng nhau phối hợp, chứ lòng dị tâm và mối chung tình của tôi không thể nào đi đôi với nhau được.

PORXYA - Vâng, nhưng em chỉ lo rằng chàng đương bị cực hình thật, khi bị cực hình thì người thụ hình vì đau đớn quá hay khai liễu linh.

BAXANIÔ - Xin nàng hãy hứa cho tôi được sống, tôi sẽ thú thật chân tình.

PORXYA - Vậy thì, chàng hãy thú thật đi và chàng hãy cứ sống.

BAXANIÔ - “Hãy thú thật⁽¹⁾ và hãy yêu đương”, tất cả lời thú tội của tôi sẽ là như vậy. Ôi, thật là cái cực hình sung sướng khi chính người gia hình lại mách bảo cho ta biết những câu trả lời đưa đến xá tội! Nhưng thôi, xin nàng hãy đưa tôi đến số phận của tôi và đến những chiếc hòm kia.

PORXYA - Thì vâng! Một trong những chiếc hòm đó chứa đựng chân dung của em: nếu chàng yêu em, thì chàng sẽ phát hiện thấy em trong đó. Nêrixà và tất cả mọi người, hãy đứng xa ra. Hãy cử nhạc trong khi chàng lựa chọn; nếu chàng thua cuộc, chàng sẽ chết như con thiên nga, lìm lìm đi trong tiếng nhạc. Để cho sự so sánh được hoàn toàn hơn, đôi mắt của ta sẽ tạo thành dòng suối, tắm thủy mộ trên đó chàng sẽ ngàn năm yên giấc. Có thể chàng thắng cuộc. Và khi đó thì âm nhạc dùng để làm gì? Nó sẽ là bản nhạc kèn sáo vang lừng mà bọn thần tử trung thành dùng để hoan chúc nhà vua mới thụ lễ đăng quang; nó sẽ giống như những thanh âm thánh thót, trong buổi bình minh, nhẹ rót vào tai chàng tân lang đương thiêm thiếp giấc nồng và du dương mộng đẹp, và nhắc nhủ chàng vào cuộc đuốc hoa. Kìa chàng đương tiến lên, lệ làng chẳng kém, nhưng âu yếm càng hơn chàng Alcđơ trẻ trung, khi chàng ta giải phóng cô thiếu nữ đồng trinh, đương bị thành T'roa rên rỉ làm lễ dâng cho loài yêu quái của thủy cung⁽²⁾. Ta đứng đây như con vật hy sinh sẵn sàng dâng làm của lễ; và những kẻ đứng xa xa đằng kia, là

⁽¹⁾ *Thú thật*, trong ngôn ngữ Tây phương, khi nói chuyện về tình yêu, có nghĩa là: bộc lộ tình yêu, tỏ tình với người yêu.

⁽²⁾ Nàng Hêxiôn, con gái của Laomêđôn, vua thành T'roa, bị dâng làm lễ hy sinh cho thủy quái, sắp bị ăn thịt, thì được Alcđơ (tức là Hecquyl) giải thoát cho.

những phụ nữ thành Troa, mắt lệ chứa chan, đến xem kết quả của hành động anh hùng họ. Đi, Hecquyl chàng hỡi; nếu chàng sống, em cũng sống. Em đứng xem cuộc đấu mà lòng kinh hãi hơn chàng, là người dự cuộc.

*Cử nhạc, trong khi Baxaniô ngắm nghía những chiếc hòm
và nói một mình những cảm nghĩ của mình*

BÀI HÁT

Hãy nói nghe: Tình trắng hoa ngự ở đâu?

Trong trái tim, hay trong trí não?

Nó phát sinh thế nào? lớn lên thế nào?

Trả lời đi, trả lời đi.

Nó phát sinh trong khóe mắt.

Lớn lên bằng những liếc nhìn, và chết

Trong tám nôi yên giấc.

Chúng ta hãy gióng chuông cáo phó tình trắng hoa.

Ta bắt đầu: Bính, boong, chuông vang!

TẤT CẢ ĐỒNG THANH: Bính, boong, chuông vang!

BAXANIÔ - Ừ, nhưng bề ngoài rất có thể khác xa sự thực. Thiên hạ vẫn luôn luôn bị đánh lừa bởi ngoại hình trang sức. Trong tư pháp, có vụ tội nào gian ác xấu xa đến nỗi, khi che phủ bằng một giọng nói êm ái ngọt ngào, lại không có thể giấu giếm được cả đến vẻ ngoài của tội lỗi? Trong tôn giáo, có lỗi lầm nào đáng kết tội đến nỗi một bộ mặt nghiêm trang lại không thể tán dương và chứng tỏ bằng một lời thánh ngôn nó che giấu sự bỉ ổi dưới một bộ áo ngoài đẹp đẽ? Không có tật xấu nào, dầu tệ mạt đến đâu, lại không khoác được ở bề ngoài vài ba nét của đức hạnh. Biết bao kẻ hèn nhát, lòng dạ nham hiểm như một cầu thang bằng cát, vậy mà trên cầm có những bộ râu của Hecquyl và của thần Macx⁽¹⁾ nghiêm nghị, nhưng trong bản thân sâu kín chỉ có những bộ gan trắng bệch như sữa, và chỉ đeo những ngoại biểu của kẻ anh hùng để trộ nạt người ta! Hãy xét về sắc đẹp, ta sẽ thấy rằng nó cũng được mua giá đắt như vàng, thứ kim khí có phép thần diệu làm cho kẻ nào càng mang nhiều nó

⁽¹⁾ Mars: thần Chiến tranh.

bao nhiêu lại càng nhẹ⁽¹⁾ bấy nhiêu. Những vành tóc xoắn tròn óng ánh sắc vàng kia, uốn éo như rắn lượn, gió thổi bay tung trên một dung nhan mỹ lệ giả vờ nào đó, thường khi chỉ là di sản của một cái đầu khác⁽²⁾, vì cái sọ nuôi dưỡng nó đã nằm yên trong mồ... Một trang sức đẹp mắt nhiều khi chỉ là bờ bến lừa người của một biển khơi nguy hiểm, chỉ là tấm khăn quàng lỏng lảy che phủ một cô gái Ấn Độ đen sì⁽³⁾; nói tóm lại, chỉ là vẻ ngoài giả dối của chân lý mà mưu gian thường khoác để bầy những người khôn ngoan nhất. Vậy ta chẳng thèm cái gì của người cả, hơi chất vàng rực rỡ, thức ăn mà cả đến Midax⁽⁴⁾ cũng cho là rắn quá. Cả của người nữa, hơi chất bạc, kẻ nô lệ trắng bệch và tầm thường của sự giao dịch giữa người với người, nhưng còn người, hơi chất chì nghèo nàn, người đe dọa nhiều hơn là hứa hẹn, người làm cho lòng ta cảm động vì sắc xanh xám xuềnh xoàng hơn là vì tài hùng biện, ta kén chọn người đây; mong rằng sự kén chọn này được may mắn!

PORXYA (*nói riêng*) - Ôi! hết thấy các tâm tư khác của ta đều tiêu tan mây khói! những tư tưởng bản khoản, những niềm thất vọng quá vội vàng ôm ấp, những nỗi lo sợ rùng mình, lòng ghen tuông sa sầm nét mặt! Hỡi tình yêu, hãy bớt sôi nổi, hãy dẹp bớt cơn bùng bột nồng nàn, hãy tỏa niềm vui cho có chừng mực, đừng nên thái quá. Ta cảm thấy quá mạnh những niềm hạnh phúc của người: hãy giảm bớt đi, kéo ta bị chìm ngập mất.

BAXANIÔ - Ta trông thấy gì đây? (*Mở chiếc hòm bằng chì*). Chân dung nàng Porxya tuyệt sắc! Có vị á thần nào đã gần hóa công được đến thế này? Đôi mắt kia động đậy chẳng? hay là, trập trùng trên đôi đồng tử của mắt ta, nó có vẻ như là động đậy? Kìa, đôi môi hé mở, được tách ra bởi một hơi thở ngọt ngào như mật ong: một đôi bạn êm ái thế kia phải được ngăn cách bằng một tấm rào êm ái như thế. Trong mái tóc kia, nhà họa sĩ, làm

(1) Tiếng Anh *light*, nghĩa là *nhẹ*, có thể là nhẹ về trọng lượng, và có thể nhẹ về đức hạnh (dễ sa ngã, dễ bị dục vọng cám dỗ). Ở đây, là nghĩa thứ hai.

(2) Bộ tóc giả.

(3) Về thành kiến chủng tộc ở nước Anh thời đó, đã có chú thích ở phần đầu.

(4) *Midas*: vua xứ Phrygi, được thần Bacquyx ban cho phép biến thành vàng tất cả cái gì ông mó đến. Nhưng vừa được ban phép xong thì tất cả mọi thứ, cả đến thức ăn của ông, đều bị biến thành vàng dưới bàn tay ông. Ông phải nài xin thần Bacquyx giải cho ông cái phép đó; thần ra lệnh cho ông xuống tắm trong dòng sông Pactol; từ đó dòng nước cuộn cuộn đem theo những mảy vàng lấp lánh.

giống như con nhện chăng tơ, đã dệt một mạng lưới bằng vàng để bẫy trái tim của người ta, một cách chắc chắn hơn là mạng nhện bẫy ruồi; nhưng đôi mắt của nàng, họa sĩ đã làm thế nào trông thấy mà vẽ nên nài? Ta tưởng chừng như cứ vẽ xong một con mắt thôi cũng đủ làm cho họa sĩ mù cả đôi mắt của mình và bỏ dở dang tác phẩm. Nhưng hãy trông kìa: cái hình bóng này còn thua xa sự thực bao nhiêu, thì những lời ca tụng của ta cũng thua xa cái hình bóng đó bấy nhiêu. Đây là tờ giấy viết, chứa đựng và thâu tóm tất cả số kiếp của ta.

Chàng đọc

Hỡi chàng, vốn không tin ở những bề ngoài,

Chàng đã chọn trúng và may mắn lớn!

Hạnh phúc đó đã đến với chàng,

Thì chàng nên mãi nguyện, và đừng tìm gì khác nữa.

Nếu chàng thấy mệnh vận đã chiều chàng,

Thì chàng hãy quay về phía giai nhân

Và đòi tình yêu của nàng bằng một cái hôn thắm thiết.

Lời lẽ thật đáng yêu! Hỡi giai nhân tuyệt sắc, xin nàng cho phép, tôi tiến lại theo đúng lệnh này, để ban cho, và tiếp nhận. Chẳng khác gì một trong hai kẻ ganh đua tranh lèo giạt giải, tưởng mình đã xứng đáng những tiếng ngợi khen của công chúng, nhưng khi nghe thấy mọi người vỗ tay và hoan hô, thì đứng dừng lại xao xuyến, và đưa mắt ngờ vực nhìn khắp chung quanh, không biết có phải khúc tụng dương hợp tấu kia là nhằm vào mình hay không, cũng y như vậy, tôi đứng đây, hỡi giai nhân ba lần tuyệt sắc, không dám tin bức hoa tiên này có thực, trước khi nó được nàng xác minh, ký tên và phê chuẩn.

PORXYA - Thưa quý công tử Baxaniô, chàng trông thấy em đây, đương đứng ở nơi đây, có sao thấy vậy. Tuy rằng, riêng đối với mình, thì chẳng bao giờ em cầu mong quá vọng, ước ao được mười phần ưu việt hơn thực chất, nhưng vì chàng, em chỉ mong muốn được hai chục lần làm tăng gấp ba những tài đức của em, được đẹp hơn lên gấp nghìn lần, giàu hơn lên gấp vạn lần, và như vậy, chỉ là để trở thành quý giá hơn đối với mắt chàng. Em chỉ mong muốn vượt tất cả mọi giá, về tài đức, về dung nhan, về của cải, về tình bằng hữu. Nhưng tổng số giá trị của em, đại khái có thể xác định như sau: một cô thiếu nữ dốt nát, ít học

thức, không kinh nghiệm, có cái may mắn này, là chưa già đến nỗi không còn khả năng học hỏi, lại may mắn hơn nữa, là trí óc thuần thực của cô ta hoàn toàn trông cậy ở chàng ra công dịu dặt, như trông cậy ở bậc chúa, bậc thầy, bậc vua của mình. Bản thân em và tất cả mọi thứ thuộc quyền em, đều thuộc về chàng, đều đã trở thành sở hữu của chàng: vừa mới một giây phút trước đây, em đương là lãnh chúa của tòa nhà đẹp đẽ này, là chủ nhân những kẻ hầu người hạ của em, là vương hậu của chính mình, thế mà bây giờ, ngay từ bây giờ, ngôi nhà này, những kẻ hầu hạ kia và bản thân em, chúng em là của chàng, hỡi chúa của em: em đem chúng dâng hiến chàng với chiếc nhẫn này; nếu chàng rời bỏ nó, nếu chàng đánh mất, nếu chàng đem cho, thì đó sẽ là triệu chứng tình yêu của chàng kết liễu, và em sẽ chẳng còn cái quyền nào khác hơn là cái quyền oán hận chàng.

BAXANIÔ - Thưa công nương, tôi chẳng còn lời lẽ nào để trả lời cô nương; duy chỉ có dòng máu tôi nó lên tiếng trong tĩnh mạch; trong tôi, đương lưu thông những tiếng lầm rầm cũng như những tiếng lầm rầm bốc lên từ đám quần chúng mê mê, sau lời diễn từ ưu ái của vị vương công được lòng dân yêu quý, trong tiếng lầm rầm đó, tất cả toàn bộ hợp thành một khối lù mù, không thấy rõ rệt cái gì khác hơn là nỗi vui mừng chưa biểu lộ mà đã được biểu lộ. Còn chiếc nhẫn này, nếu có bao giờ nó rời khỏi ngón tay này, thì xin nguyện sự sống cũng rời theo nó ngay cùng một lúc: Ôi! lúc đó, xin đừng ngại nói rằng: Baxaniô đã chết!

NÊRIXA - Bẩm chúa công và nương nương, bây giờ đến lượt chúng em, đã chứng kiến sự thắng lợi của mọi điều ước nguyện của các người, được hô to chúc các người: Hạnh phúc!

GRAXYANÔ - Tôi xin chúc ngài, tướng công Baxaniô, và xin chúc cô nương kiều diễm, tất cả niềm hạnh phúc mà các người có thể ước muốn, và, tin chắc rằng các người chẳng ước muốn một thứ hạnh phúc nào trái ngược với hạnh phúc của tôi, cho nên khi mà các vị cử hành lễ kết giao hôn ước, tôi khẩn cầu các vị cho phép tôi cũng được làm lễ thành hôn cùng ngày hôm đó.

BAXANIÔ - Rất vui lòng, miễn là anh kiếm được vợ.

GRAXYANÔ - Cám ơn tướng công; chính ngài đã kiếm được cho tôi rồi đó. Mất tôi, thưa ngài, cũng nhanh như mất ngài: ngài đã trông thấy cô chủ, thì tôi đã nhìn thấy cô hầu. Ngài đã yêu, tôi đã yêu; về chuyện này, tôi cũng như ngài, không thích chậm

trẻ. Số phận ngài tùy thuộc ở chiếc hòm này; vừa đúng số phận của tôi cũng tùy thuộc nó, vì sau khi mất công tán tỉnh đến vã mồ hôi, thê thốt đến khô cuống họng, tôi đã xin được của mỹ nhân có mặt đây một lời hứa hẹn rằng buộc nàng, - nếu có bao giờ hứa hẹn mà ràng buộc nổi ai, - sẽ ưng thuận yêu tôi nếu ngài có cái may mắn chinh phục được cô chủ của nàng.

PORXYA - Có đúng vậy không, Nêrixa?

NÊRIXA - Bẩm cô, đúng đấy ạ, nếu cô vui lòng tán thành.

BAXANIÔ - Còn anh, Graxyanô, anh thật là chân thành đấy chứ?

GRAXYANÔ - Vâng, rất chân thành, thưa ngài.

BAXANIÔ - Cuộc hôn nhân của chúng tôi sẽ được điểm tuyệt thêm bằng cuộc hôn nhân của anh chị.

GRAXYANÔ - Chúng ta sẽ đánh cuộc với các vị chủ nhân một nghìn duyca về đứa con trai thứ nhất⁽¹⁾.

NÊRIXA - Thế nào, túi⁽²⁾ của anh đầy thế kia à?

GRAXYANÔ - Cố nhiên, nếu không thì làm sao thắng được trong cái trò chơi này. Nhưng kìa, ai đến đó? Lôrenzô và cô nàng ngoại đạo của hắn ta! Ô kìa! lại cả anh bạn cố tri ở Vơnidơ của tôi nữa, anh Xalêriô.

Lôrenzô, Jexica và Xalêriô ra

BAXANIÔ - Lôrenzô và Xalêriô, xin mừng đón các bạn, nếu như những quyền thế rất mới mẻ của tôi cho phép tôi được mừng đón các bạn ở đây. Nàng Porxya kiều diễm, xin phép nàng cho tôi được mừng đón các bạn hữu và bạn đồng hương rất tốt của tôi ở đây.

PORXYA - Thì cả em nữa chứ, thưa tướng công, cũng rất vui lòng mừng đón các bạn.

LÔRENZÔ - Đa tạ tướng công. Về phần tôi, ý đồ của tôi không phải là đến đây thăm ngài, nhưng trên đường đi tôi có gặp Xalêriô, và anh ta cố nài mãi, tôi không thể nào từ chối không đi cùng với anh ấy được.

⁽¹⁾ Ai đẻ con trai trước, sẽ được cuộc.

⁽²⁾ Túi: Nêrixa định nói túi tiền. Nhưng trong câu trả lời tiếp sau, Graxyanô lại nói lập lờ theo nghĩa khác: túi hạ nang. Graxyanô không lùi bước trước một câu nói đùa chót nhả, tục tĩu ngầm. Cũng như Xolaniô ở cảnh I.

XALÊRIÔ - Vâng, thưa ngài, và tôi có những lý do để làm như vậy. Ngài Antônio nhấn hỏi thăm ngài.

Anh ta đưa một phong thư cho Baxaniô

BAXANIÔ - Trước khi tôi mở bức thư này, xin anh hãy cho tôi biết ông bạn của tôi tình hình ra sao.

XALÊRIÔ - Cũng không xấu lắm, trừ phi là về chuyện tình thân; mà cũng chẳng tốt lắm, trừ phi là về tình thân: bức thư này sẽ cho ngài được biết tình trạng của ông ta.

GRAXYANÔ - Nêrixa, em hãy tiếp cô thiếu nữ ngoại quốc kia; hãy chiêu đãi cho niềm nở. Bắt tay bạn Xalêriô: ở Vonido có tin tức gì? Nhà phú thương đại gia của chúng ta, bác Antônio hiền hậu, có khá không? Tôi biết rằng bác ấy sẽ vui thích về sự thành công của chúng tôi: chúng tôi là những chàng Jadông, chúng tôi đã chiếm được bộ lông cừu vàng.

XALÊRIÔ - Giá mà các bạn tìm thấy bộ lông cừu⁽¹⁾ mà bác ta đánh mất, có phải hay biết bao!

PORXYA - Bức thư kia đưa một tin tức gì dữ dội đây, nó làm cho sắc mặt Baxaniô tái nhợt. Có lẽ là tin một bạn thân nào tạ thế đây chăng? ngoài ra chả có gì có thể làm lay chuyển đến thế kia tâm hồn một con người dũng cảm. Kìa, chàng mỗi lúc một xanh xám hơn! Xin chàng cho phép, Baxaniô: em là một nửa của thân chàng, và em phải có quyền chia sẻ với chàng tất cả những gì mà bức thư này đem lại cho chàng.

BAXANIÔ - Nàng Porxya âu yếm của tôi ơi, mấy dòng chữ này thật là những dòng chữ buồn rầu nhất từ khi có mực đen bôi trên giấy trắng. Khi lần đầu tiên bộc lộ tình yêu với nàng, tôi có nói với nàng thẳng thắn rằng tất cả sản nghiệp của tôi đều lưu thông trong tĩnh mạch của tôi, rằng tôi là dòng dõi quý tộc; và về điểm đó tôi đã nói đúng sự thật, tuy vậy, khi tự đánh giá tài sản bằng con số không, nàng thấy tôi thật đã tự khoe khoang biết bao. Khi tôi nói với nàng rằng tài sản của tôi, đã thành con số không, đáng lẽ tôi phải nói rằng nó không bằng con số không nữa mới đúng, và tôi đã mắc những món nợ đối với một người bạn thân, chính ông ta lại mắc nợ một kẻ thù cố kết của ông ta, để đáp ứng những nhu cầu của tôi. Thưa cô nương, đây là một bức thư: tờ giấy này tôi coi như chính là thể xác ông bạn

⁽¹⁾ Lông ngừ giữa *fleece* (bộ lông cừu) và *fleets* (đội thương thuyền) gần đồng âm.

tôi, mỗi chữ, như một vết thương mở miệng, tuôn trào dòng máu sinh mạng. Nhưng có thực đúng không, Xalêriô? Tất cả tàu bè của ông đều đã đắm cả ư? Những chiếc tàu khởi hành từ Tripôli, từ Mêxicô, từ Anh, từ Lixbon, từ Bacbary⁽¹⁾ và từ Ấn Độ, không một chiếc nào về được tới bến ư?

XALÊRIÔ - Không một chiếc nào, thưa ngài. Vả chẳng, hình như là, nếu ông ta có tiền mặt để hoàn lại cho lão Do Thái, lão cũng không bằng lòng nhận. Tôi chưa bao giờ thấy một sinh vật có hình thù con người theo đuổi làm hại một con người một cách ráo riết và hăm hở như thế. Lão sẵn đón ngài Đại thống lĩnh hết sớm lại chiều, lão phủ nhận các quyền tự do của dân xã, nếu người ta không xử cho lão được kiện. Hai chục vị thương gia, cả đến ngài Đại thống lĩnh nữa, và các đại quan nhân thành Vơniđơ đều đã tìm cách thuyết phục, mà không ai làm cho hắn rời bỏ được cái quyết ý khả ố đòi kiện tội quá hạn giao kèo, đòi thi hành công lý và tôn trọng kế ước.

JEXICA - Khi tôi còn sống với cha tôi, tôi có nghe thấy ông ấy thề với Tubal và Sux rằng ông ấy thích lấy thịt của Antônio hơn là lấy gấp hai chục lần số tiền nợ của ông ấy, và thưa ngài, tôi biết rằng nếu chính quyền, các nhà chức trách không ngăn cản ông ấy đi, thì sẽ tai họa cho ông Antônio tội nghiệp đấy chứ chẳng không.

PORXYA - Có phải là người bạn tốt nhất của chàng đương bị khổ sở như vậy đó không?

BAXANIÔ - Người bạn thân yêu nhất, con người tốt nhất, có tâm hồn kiên cường nhất và bền bỉ nhất khi cần phải ra tay hào hiệp, ở con người đó đạo đức cổ xưa của La Mã biểu lộ rõ ràng hơn cả bất kỳ ai sống ở Ý.

PORXYA - Ông ta nợ lão Do Thái số tiền là bao nhiêu?

BAXANIÔ - Riêng về khoản tôi, ba nghìn đuyca.

PORXYA - Ủa! Có thể thôi ư? Cho lão ta sáu nghìn, và bảo hủy bỏ văn tự đi! Thà cho gấp đôi lần sáu nghìn, rồi lại gấp ba lần số tiền, còn hơn để một người bạn như chàng mô tả đó phải mất một sợi tơ sợi tóc vì lỗi của Baxaniô. Trước hết, chàng hãy cùng đi với em ra nhà thờ; chúng ta hãy thành vợ thành chồng, rồi chàng lên

⁽¹⁾ *Barbarie*: tên gọi chung ngày xưa của tất cả các nước ở phía Tây Ai Cập: Maroc, Tuynidi, Aljêri, Tripoli, v.v...

đường đi Vonidơ, đến với ông bạn của chàng. Không bao giờ nên để cho chàng sống bên cạnh Porxya, mà tâm hồn lo âu. Chàng sẽ có đủ vàng để hoàn lại hai chục lần số nợ khốn nạn đó. Xong rồi, chàng sẽ đưa em đến với người bạn trung thành của chàng. Từ nay đến lúc đó, Nêrixa và em, hai chúng em sẽ sống như những người trinh nữ, như những người quả phụ. Nào, ta đi, vì chàng phải lên đường đúng ngày hôn lễ! Chàng hãy tiếp đãi niềm nở các bạn của chàng, với nét mặt vui tươi; vì chàng giá đắt như vàng, nên em muốn yêu quý chàng như ngọc. Nhưng hãy cho em biết nội dung bức thư của bạn chàng đã nào.

BAXANIÔ (*đọc*) - “Bạn Baxaniô yêu quý, tất cả các tàu của tôi đều bị đắm cả; các chủ nợ giở mặt độc ác, sự nghiệp của tôi chẳng còn gì; bây giờ tôi bị tên Do Thái đòi xử phạt, và khi bị hình phạt đó thì tôi không thể sống được nữa, nên tất cả các món nợ tôi, đều sẽ xóa bỏ miễn là trước khi chết tôi được trông thấy mặt bạn. Tuy nhiên, xin bạn cứ tùy tiện mà xử sự. Nếu tình bạn hữu không xui giục bạn đi, thì bạn đừng nên vì thư này mà phải đi”.

PORXYA - Hỡi chàng yêu quý của em, chàng hãy giải quyết nhanh mọi việc và lên đường đi!

BAXANIÔ - Nàng đã có nhã lượng cho phép tôi cáo biệt, thì tôi sẽ lên đường mau chóng: từ nay cho đến lúc tôi trở về đây, sẽ không có tấm giường nào mang tội giữ được chân tôi, không có sự yên nghỉ nào làm cách biệt đôi ta.

Cùng vào

CẢNH III

Vonidơ - Một đường phố

Sailôc, Xôlaniô, Antônio và viên giám ngục ra

SAILÔC - Giám ngục, hãy canh giữ người này, đừng có ai đến xin tôi thương hại hắn. Hắn đúng là cái tên điên rồ vẫn cho vay tiền không lấy lãi. Giám ngục, hãy canh giữ cẩn thận.

ANTÔNIO - Hãy nghe tôi nói đã nào, bác Sailôc hiền hậu.

SAILÔC - Tôi muốn anh làm đúng theo khế ước; đừng có nói gì trái với khế ước. Tôi đã có lời thề là phải đòi thanh toán cho được cái khế ước của tôi. Anh đã gọi tôi là chó, trước khi anh có một lý do để gọi tôi như vậy, nhưng, tôi đã là chó, thì anh hãy coi chừng hàm răng nhọn của tôi. Ngài Đại thống lĩnh sẽ xử cho tôi được. Tên giám ngục ác hại, ta lấy làm lạ rằng mi đã dại dột nghe lời hấn xin mà dẫn hấn ra phố.

ANTÔNIO - Xin anh hãy nghe tôi nói.

SAILÔC - Khế ước của tôi sẽ được thanh toán; tôi sẽ không nghe gì anh cả; vậy anh đừng nói nữa. Đừng có hòng làm cho tôi thành một thằng ngốc nhu nhược, con mắt lơ đãng, lắc lư cái đầu, thương cảm, thở dài và nhượng bộ những lời khẩn cầu của bọn Cơ đốc giáo. Đừng có lẻo đẻo nữa, tôi không muốn nghe gì cả. Tôi muốn người ta thanh toán khế ước cho tôi.

Hấn vào

XÔLANIÔ - Thật là một con vật gỗ đá nhất trong những con vật đã sống giữa loài người từ xưa đến nay.

ANTÔNIO - Thôi mặc nó. Tôi sẽ không theo đuổi nó mà cầu khẩn phí lời nữa. Nó muốn cho tôi chết; cái lý do của nó, tôi biết. Tôi thường đã cứu khỏi nanh vuốt của nó nhiều người, họ đến than vãn với tôi: vì thế nên nó thù tôi.

XÔLANIÔ - Tôi tin chắc rằng ngài Đại thống lĩnh sẽ không đòi nào cho phép cái khoản tội lệ đó được coi là có giá trị thi hành.

ANTÔNIO - Ngài Đại thống lĩnh không thể nào ngăn cản công lý được tiến hành, vì những người ngoại quốc ở Vonidơ có những ưu quyền đối với chúng ta; từ chối họ những ưu quyền đó tức là làm mất uy tín nền công lý của Nhà nước, mà sự thịnh vượng của nền thương mại là ở trong tay tất cả các nước. Ôi chao ơi! Những nỗi lo phiền và những chuyện mất mát kia đã làm tôi héo hon đến nỗi không khéo ngày mai tôi chỉ còn vừa đủ một cân thịt cho tên chủ nợ khát máu kia. Thôi! Giám ngục, ta đi nào! Lạy Chúa, xin người xui khiến cho Baxaniô đến xem tôi trả nợ cho anh, thế là tôi chả còn cần gì nữa!

Cùng vào

CẢNH IV

*Belmônt - Một gian phòng trong nhà Porxya**Porxya, Nêrixa, Lôrenzô, Jexica và Baltêzar ra*

LÔRENZÔ - Thưa cô nương, tôi xin mạn phép nói điều này trước mặt cô nương, cô nương có một quan niệm cao quý và chính xác về tình bạn hữu thiêng liêng, quan niệm đó càng cao thượng hơn nữa trong con mắt của những người được trông thấy cô nương chịu đựng kiên dũng như vậy sự vắng mặt của đức lang quân, nhưng nếu cô nương biết rõ con người được cô nương biểu lộ tình quý mến đó là thế nào, con người được cô nương cứu viện đó là một bậc quý nhân chân chính như thế nào, một người bạn thấm thiết như thế nào của tướng công, là phu tướng của cô nương, thì tôi biết rằng cô nương sẽ được tự hào về công ơn của mình nhiều hơn là một sự làm ơn tầm thường có thể khiến cho người ta tự hào.

PORXYA - Điều mà tôi đã làm, tôi không lúc nào hối tiếc, và cả đến bây giờ tôi cũng không hối tiếc, vì, khi hai người bạn trò chuyện với nhau, ngày ngày sống với nhau, khi hai tâm hồn cùng mang nặng gánh tình bạn bằng nhau, thì thế tất hai người phải hoàn toàn giống nhau về tính tình, về phong cách, về tâm tư, và tôi tin rằng ông Antônio kia đã là bạn thân của tướng công, thì chắc chắn phải giống tướng công. Và nếu thật như vậy, thì tôi đã trả giá rất rẻ để giành giật cái hình ảnh sống của người yêu quý của tôi ra khỏi cơn nước sôi lửa bỏng! Nhưng cứ cái đà này, rồi tôi đến tự ca tụng mình mất thôi; vậy, thôi không nói một câu nào về chuyện đó nữa; ta nói chuyện khác. Lôrenzô, tôi phó thác cho anh công việc cai quản nhà cửa cho tôi, cho đến khi tướng công của tôi trở về: về phần tôi, tôi đã thề nguyện với Trời là sẽ sống trong cầu nguyện và nghiệm ngắm, chỉ có một mình Nêrixa làm bạn, cho đến khi phu tướng của tôi trở về. Cách đây hai dặm, có một tu viện: chúng tôi sẽ đến ở đó. Xin anh chớ từ chối cái gánh nặng mà tình yêu mến tôi và một số nhu cầu khách quan buộc anh phải mang.

LÔRENZÔ - Thừa cô nương, tôi xin hết sức vui lòng tuân theo những mệnh lệnh đúng lẽ của cô nương.

PORXYA - Bọn gia nhân của tôi đã được biết mọi ý đồ của tôi; họ sẽ vâng lệnh hai anh chị, anh và Jexica, cũng như vâng lệnh Baxaniô và tôi đây. Vậy chúc anh chị may mắn, chờ một ngày mai sẽ được trùng phùng.

LÔRENZÔ - Chúc cô nương được luôn luôn đẹp lòng và vui sướng.

JEXICA - Xin chúc cô nương mọi điều hạnh phúc.

PORXYA - Cám ơn anh chị về tất cả những lời chúc tụng và tôi lấy làm sung sướng được chúc lại anh chị cũng như vậy. Chào Jexica nhé.

Lôrenzô và Jexica vào

Và bây giờ, Baltêzar, từ trước đến nay người vốn thật thà và trung thành, mong rằng hiện nay vẫn thế. Người hãy cầm bức thư này và cố gắng hết sức để tới Padu⁽¹⁾ nhanh chóng; cần thận đưa bức thư này tận tay ông anh họ ta là ông tiến sĩ Bellariô. Ông ấy đưa cho người những giấy tờ và quần áo gì, người phải hết sức cẩn thận, và đem tất cả các thứ đó, nghe không, với tất cả tốc độ có thể tưởng tượng được, đến bến đò đi Vonidơ. Đừng nói gì cho mất thì giờ; đi, đi ngay đi; ta sẽ tới Vonidơ trước người.

BALTÊZAR - Bẩm cô nương, tôi đi đây, với tất cả tốc độ thích đáng.

Y vào

PORXYA - Này, Nêrixa! Chị có những dự kiến để thi hành mà em chưa được biết: chúng ta sẽ gặp mặt chồng sớm hơn là họ nghĩ.

NÊRIXA - Thế họ có thấy mặt chúng ta không?

PORXYA - Có chứ, Nêrixa, nhưng trang phục một cách làm cho họ tưởng chị em ta đều có cái mà ta thiếu⁽²⁾. Chị sẵn lòng đánh cuộc với em, em muốn cuộc cái gì cũng được, là khi hai chúng ta đã cải trang làm con trai, thì trong hai chúng ta, chị sẽ có vẻ là anh chàng đẹp trai hơn cả; sẽ đeo thanh đoản kiếm với

⁽¹⁾ *Padoue*: thành phố ở nước Ý, trong xứ Vênixi, phía Tây Vonidơ.

⁽²⁾ Ý tục tiêu. Shakespeare thường cho nhân vật nói những câu có ý tục tiêu ngầm, có lẽ để đáp ứng thị hiếu của khán giả. Nhưng lạ nhất là cho cả Porxya, một nhân vật nghiêm trang, cũng có những câu như vậy.

một vẻ lịch sự hiên ngang hơn, và sẽ biết lấy giọng óc nhỏ nhẹ của chàng trai mới lớn một cách khéo hơn, đổi những bước chân rón rén thành một bước đi rắn rỏi, nói chuyện đánh nhau như một chàng trẻ huênh hoang, kể những chuyện khéo bịa đặt về những mối tình của các phụ nữ quý tộc mê chị, về những sự tử tình của các bà đó, một khi bị hất hủi, khiến các bà óm tương tư, đến chết; chị chả làm thế nào được; rồi sau chị sẽ hối hận và dẫu sao cũng tiếc rằng đã gây ra cái chết của các bà đó; chị sẽ kể chừng vài chục chuyện bịa con con như thế, đến nỗi làm cho mọi người phải quyết đoán rằng chị đã rời khỏi nhà trường được hơn một năm là ít. Chị có trong đầu óc hàng nghìn những cái trò vặt vãnh ngây thơ của những chàng trẻ con non choẹt huênh hoang mà chị muốn thực hành.

NÊRIXA - Thế nào, chị định cho chúng ta biến thành đàn ông à?⁽¹⁾

PORXYA - Xì! Em hỏi ngớ ngẩn quá! Nếu em mà ở gần một kẻ đầu óc xuyên tạc!... Thôi, hãy đi theo chị, chị sẽ nói cho em nghe tất cả những điều chị mưu tính, khi chị đã lên xe, hiện xe đang đợi chúng ta ở cổng vườn. Mau chân lên, vì hôm nay chúng ta phải đi hai chục dặm đường đấy.

Cùng vào

CẢNH V

Vẫn ở Belmont - Một khu vườn

Lanxolô và Jexica ra

LANXOLÔ - Thì đúng thế; vì cô còn lạ gì, tội cha đổ xuống đầu con mà lại: bởi thế nên tôi lo sợ thay cho cô lắm. Đối với cô, từ

⁽¹⁾ Đây có một lộng ngữ không dịch được. *Turn to men*, có nghĩa là “biến thành đàn ông”, và cũng lại có nghĩa là “hiến cho đàn ông”. Nêrixa cũng tinh quái như Graxyanô.

trước đến nay bao giờ tôi cũng vẫn nói thật; cho nên bây giờ tôi nghỉ ngơi⁽¹⁾ thế nào về vấn đề này, tôi cứ nói thật với cô. Cô hãy hưởng cuộc sống đi, vì, nói rất thành thật, tôi cho rằng cô bị trời dày dạn rồi. Chỉ có mỗi một hy vọng cho cô thôi, mà cũng lại là một thứ hy vọng lai căng.

JEXICA - Hy vọng thế nào, hử anh?

LANXOLÔ - Lạy Đức Bà, cô có thể một phần nào đó hy vọng rằng cô không phải là con của ông Do Thái⁽²⁾.

JEXICA - Đó là một thứ hy vọng lai căng⁽³⁾ thật, vì nếu vậy thì lại là tội lỗi của mẹ tôi nó rơi xuống đầu tôi.

LANXOLÔ - Thế thì, nói thật tình, tôi rất lo rằng không khéo cô bị tội tình cả về phía cha, cả về phía mẹ. Thành thử muốn trách Ông Cả, là cha cô, tôi lại ngã vào bà Ba Mươi, là mẹ cô; đằng nào thì cô cũng bị nguy cả.

JEXICA - Tôi sẽ được cứu rồi bởi chồng tôi: anh ấy đã làm cho tôi thành người Cơ đốc giáo rồi...

LANXOLÔ - Thế thì cậu ấy thật đáng trách: những người Cơ đốc giáo chúng tôi cũng đã khá đông lắm rồi, cũng vừa đủ số để có thể cùng sống dễ chịu với nhau. Cứ cái thói cuồng nhiệt lỗi kéo thêm người Cơ đốc giáo như thế kia, rồi chỉ tổ làm tăng giá lớn: nếu tất cả mọi người đều trở thành ăn thịt lợn cả⁽⁴⁾, thì chả bao lâu sẽ không làm sao kiếm được một món chả nướng, dù có tiền.

Lôrenzô ra

JEXICA - Tôi sẽ mách với nhà tôi những điều anh vừa nói đó; nhà tôi đến kia kia.

⁽¹⁾ Nhân vật này hay dùng lẫn từ ngữ, như đã chú thích ở trên. Ở đây đáng lẽ nói *cogitation* (suy nghĩ, nghỉ ngơi) thì y lại nói *agitation* (xao xuyến, náo động). Chúng tôi dịch chuyển đi một chút, đáng lẽ nói *nghỉ ngơi* thì cho y nói *nghỉ ngơi*. Những trường hợp như vậy xảy ra luôn luôn trong lời lẽ của y, nếu mỗi lần lại ghi chú thì bẽ bộn quá, nên chúng tôi lược đi rất nhiều, chỉ thỉnh thoảng mới nêu lên để bạn đọc thấy tính cách nhân vật thôi.

⁽²⁾ Xem chú thích 1 (Hồi Hai, cảnh III).

⁽³⁾ Lộn ngữ giữa nghĩa bóng của tiếng *bastard* là lai căng, pha trộn lẫn nhăng, và nghĩa đen là pha giống, con ngoại tình.

⁽⁴⁾ Người theo đạo Do Thái không ăn thịt lợn.

LÔRENZÔ - Lanxolô, chả bao lâu nữa tao đến ghen với mày mất thôi, nếu mày cứ kéo vợ tao vào các xô xỉnh thế này.

JEXICA - Ô, anh chả có gì phải lo ngại. Lanxolô với em, đương có chuyện bất hòa đây. Hấn nói với em một cách thản nhiên rằng em sẽ không được hưởng phúc ở Thiên đường, vì em là con một người Do Thái, và anh làm việc có hại cho xã hội, vì lôi kéo những người Do Thái về theo đạo Cơ đốc, anh làm cho lợn tăng giá.

LÔRENZÔ (nói với Lanxolô) - Tao sẽ chịu trách nhiệm về việc đó với quốc gia dễ hơn là mày về chuyện làm to bụng con bé da đen: con bé người Môrô có chữa với mày rồi đấy, Lanxolô ạ.

LANXOLÔ - Ô! Khi mắc bả tình yêu, thì có sợ gì con bé người Môrô!⁽¹⁾

LÔRENZÔ - Tất cả những kẻ điên rồ đều hay chơi chữ! Tao nghĩ rằng ít lâu nữa cái duyên đẹp nhất của trí tuệ sẽ là im lặng, và cái trò hay nói chỉ dành riêng cho lũ vẹt thôi. Hãy trở vào nhà đi, đồ láo lếu, và bảo chúng sẵn sàng cơm nước bữa trưa đi.

LANXOLÔ - Bẩm cậu, xong rồi ạ: tất cả bọn họ đều sẵn sàng ăn rất ngon miệng.

LÔRENZÔ - Trời ơi! Mày làm cái trò hí ngôn lộng ngữ gì thế? Thôi, bảo họ sửa soạn bữa ăn đi.

LANXOLÔ - Cũng xong rồi ạ⁽²⁾ thưa cậu, đáng lẽ cậu phải nói “dọn bàn ăn” mới đúng.

LÔRENZÔ - Thì dọn bàn ăn đi vậy.

LANXOLÔ - Bẩm cậu, con đội mũ⁽³⁾, trước mặt cậu ạ? Ô, không! Con biết giữ phép mà!

⁽¹⁾ Câu này chúng tôi dịch theo bản tiếng Pháp của Đấng sanh, bản này cũng chỉ dịch lược lấy trò lộng ngữ, vì câu nguyên văn tiếng Anh chỉ toàn những lộng ngữ, còn ý nghĩa thì rất lằng nhằng, chẳng hiểu nói gì. (Trong bản tiếng Pháp của Xuy Zan Forêy, đoạn văn này bị lược bỏ) – Lại còn cô bé người Môrô này nữa, ở đâu bỗng nhảy vào vở kịch, rồi biến ngay mất!

⁽²⁾ Lại trò lộng ngữ. *Prepare dinner*, nghĩa là sửa soạn bữa ăn, dọn bàn, v.v.... nhưng cũng có nghĩa là nấu nướng các món của bữa ăn. Lôrenzô nói theo nghĩa trên, thì Lanxolô trả lời theo nghĩa dưới.

⁽³⁾ Lộng ngữ *cover* (tiếng Pháp: *couvert*), nghĩa là dọn bàn ăn, đặt dao, đĩa, v.v.... Cũng có nghĩa là che phủ, đội mũ.

LÔRENZÔ - Thế nào? Mày định câu nào cũng gây sự với tao đấy à? Mày định dốc ra cả một lúc tất cả kho tàng trí tuệ mày cho tao xem chắc? Hãy nghe một người thật thà nói với mày một cách thật thà. Hãy đi tìm chúng bạn của mày, bảo họ bày bàn ăn, dọn món ăn lên, và chúng ta sẽ vào ăn.

LANXÔLÔ - Thưa cậu, bàn ăn thì sẽ được dọn; món ăn thì sẽ được bày⁽¹⁾, còn chuyện vào ăn, bẩm cậu, thì sẽ tùy theo sở thích và cao hứng của cậu thôi.

Y vào

LÔRENZÔ - Hắn có trí biện biệt đáng quý! Em thử xem lời lẽ của hắn thật là gấn bó! Thăng hê diên đã nhồi vào trí nhớ một mớ những lời dí dỏm, nhưng anh lại biết nhiều tên hê diên khác, thuộc hạng cao hơn, cũng giàu lời dí dỏm bằng hắn, và chỉ vì thích nói dí dỏm mà làm sai lạc cả chủ đề câu chuyện. Thế nào! Em ở đây có vui thích không, Jexica?⁽²⁾ Em ngoan, em hiền của anh, hãy cho anh biết ý nghĩ của em, em có yêu thích người vợ của ngài Baxaniô không?

JEXICA - Yêu thích không nói sao cho xiết được. Mong rằng ngài Baxaniô sẽ sống một cuộc đời gương mẫu, vì, có điểm phúc được một người vợ như thế kia, ngài được hưởng ở ngay cõi trần những lạc thú của thiên đường. Và, nếu ở cõi trần, ngài không xứng đáng những lạc thú đó, thì lẽ đương nhiên là sẽ không bao giờ ngài được lên Thiên đường cả. Vâng, nếu có hai vị thần nào ở núi Ôlanhpơ⁽³⁾ đánh cuộc với nhau gì đó ở cõi thần tiên, mà đặt cuộc là hai người đàn bà ở cõi trần này, và nàng Porxya là một trong hai người đó, thì thật là phải bù thêm cho người kia một kho vàng ngọc, vì ở thế gian phạm tục khốn khổ này, không có người nào tương đương với nàng.

⁽¹⁾ Lại một trò lộng ngữ nữa! Lôrenzô bảo: *cover the table* (bày bàn ăn) và *serve in the meat* (dọn món ăn lên) thì Lanxôlô nói ngược lại: *the table shall be serv'd in* (bàn ăn sẽ được dọn) và *the meat shall be cover'd* (món ăn sẽ được dầy diệm).

⁽²⁾ Hỏi xong câu này, không thấy Jexica trả lời, Lôrenzô lại hỏi tiếp ngay câu sau. Đàngsanh cho rằng Lôrenzô hỏi xong, liền ôm hôn Jexica, rồi hỏi tiếp câu sau, nên trong bản Pháp văn của ông, có ghi chú thêm động tác: Anh hôn chị, không có trong nguyên văn.

⁽³⁾ *Olympe*: tên ngọn núi ở Hy Lạp. Ngày xưa, tương truyền là nơi hội họp của chư thần.

LÔRENZÔ - Em có ở anh một người chồng giá trị tương đương với giá trị làm vợ của nàng Porxya.

JEXICA - Xin anh hãy hỏi em xem em nghĩ về điều đó như thế nào đã chứ.

LÔRENZÔ - Lát nữa anh sẽ hỏi. Trước hết ta hãy đi ăn đã.

JEXICA - Không, không, hãy để cho em được ca tụng anh trong khi em đang đói bụng.

LÔRENZÔ - Không, xin em hãy để dành những lời ca tụng cho bữa ăn, vì lúc đó thì, dù nó thế nào đi nữa, xen lẫn vào những món khác, nó cũng dễ tiêu.

JEXICA - Được lắm, lúc đó em sẽ mời anh xơi món đó cho mà xem.

Cùng vào

HỒI BỐN

CẢNH I

Vonido - Một Tòa án

*Vị Đại thống lĩnh, các đại quan nhân, Antônio,
Baxaniô, Graxyanô, Xalêriô, v.v... cùng ra*

ĐẠI THỐNG LĨNH - Thế nào! Antônio có đây không?

ANTÔNIO - Dạ có, để hầu Điện hạ.

ĐẠI THỐNG LĨNH - Ta lấy làm buồn cho người: người có việc mắc mứu với một đối thủ gỗ đá, một tên khốn nạn vô nhân đạo, không biết động lòng thương xót, không có một mảy may từ tâm nào.

ANTÔNIO - Tôi có được biết rằng Điện hạ đã mất nhiều công để làm dịu bớt sự ác nghiệt của những yêu sách của nó; nhưng vì nó vẫn khăng khăng như cũ và không có một cách nào hợp pháp để làm cho tôi tránh khỏi sự thù hằn của nó, nên tôi sẽ đem thái độ bình tĩnh để đối phó với sự cuồng nộ của nó, và tôi đã chuẩn bị tinh thần để chịu đựng, với một tâm hồn bình thản, sự tàn bạo và điên cuồng của tâm hồn nó.

ĐẠI THỐNG LĨNH - Thôi, hãy tạm lui, và cho dẫn tên Do Thái vào đây.

XALÊRIÔ - Hắn đợi chờ ở ngoài cửa; bẩm ngài, hắn vào đây rồi.

Sailôc ra

ĐẠI THỐNG LĨNH - Hãy dẫn ra, cho y tiến vào tới trước mặt tòa. Sailôc, tất cả thiên hạ đều nghĩ, và ta cũng nghĩ như thiên hạ, rằng người đã cố tình giữ thái độ có vẻ độc ác bề ngoài cho đến phút cuối cùng, nhưng đến lúc đó, người ta tin rằng người sẽ biểu lộ lòng thương xót và khoan dung một cách lạ lùng hơn cả

LÔRENZÔ - Em có ở anh một người chồng giá trị tương đương với giá trị làm vợ của nàng Porxya.

JEXICA - Xin anh hãy hỏi em xem em nghĩ về điều đó như thế nào đã chứ.

LÔRENZÔ - Lát nữa anh sẽ hỏi. Trước hết ta hãy đi ăn đã.

JEXICA - Không, không, hãy để cho em được ca tụng anh trong khi em đang đói bụng.

LÔRENZÔ - Không, xin em hãy để dành những lời ca tụng cho bữa ăn, vì lúc đó thì, dù nó thế nào đi nữa, xen lẫn vào những món khác, nó cũng dễ tiêu.

JEXICA - Được lắm, lúc đó em sẽ mời anh xơi món đó cho mà xem.

Cùng vào

sự ác nghiệt lạ lùng và giả cách của người, rằng đáng lẽ đòi áp dụng hình phạt, nghĩa là một cân thịt tươi của người lái buôn tội nghiệp kia, không những người sẽ từ bỏ những pháp quyền của người, mà động lòng trắc ẩn, chạnh mỗi từ tâm, người sẽ xá cho y một phần số nợ, vì đoán nhìn thương hại đến các tai ương chồng chất trên đầu y, nó có thể đè bẹp gí một nhà phú thương đại gia và làm cho những tâm hồn bằng sắt, những trái tim bằng đá, những quân Thổ Nhĩ Kỳ hung bạo và những quân Hung nô dã man chưa hề bao giờ làm điều nhân đức, cũng phải bật lên những tiếng kêu thương xót. Tất cả chúng ta chờ đợi ở người một câu trả lời nhân đức, người Do Thái ạ.

SAILÔC - Tôi đã trình bày với Điện hạ các ý định của tôi, và lời thề của tôi trên thánh lễ Xaba⁽¹⁾ là đòi đúng nợ nần và thanh toán văn tự. Nếu ngài từ chối tôi những điều đó thì tôi xin nguyện cho những tai họa lớn nhất đe dọa hiến chương⁽²⁾ của ngài và các quyền tự do của nước ngài. Ngài hỏi tôi tại sao tôi lại thích một cân thịt dễ bị hủy hoại, hơn là ba nghìn đuyca? Tôi sẽ không trả lời về điều đó: nhưng hãy cứ nói rằng đó là cái cao hứng riêng của tôi, thì đã đủ trả lời chưa? Cứ ví thử như có một con chuột quấy rối sự yên tĩnh của nhà tôi, và tôi thích bỏ ra một vạn đuyca để đánh bả nó! Câu trả lời như vậy, ngài đã vừa lòng chưa? Có những người cứ trông thấy một con lợn há mồm là không thể nào chịu nổi; có những kẻ cứ trông thấy một con mèo là phát điên lên; lại có những kẻ khác cứ nghe thấy tiếng kèn bong bóng khò khè là vãi đái ra. Vì tâm hướng chủ trì các tình cảm của con người ta, quy định theo chiều riêng của nó cái gì làm cho ta ưa hoặc ghét. Bây giờ, xin trả lời ngài đây: cũng như người ta không cần phải nói lý do khi người ta không chịu

⁽¹⁾ *Sabbat*: ngày thứ bảy trong tuần lễ, theo Do Thái giáo, ngày đó nghỉ tất cả mọi công việc.

⁽²⁾ Cứ theo đoạn văn này thì Vonidơ hóa ra là một thành thị, như Luân Đôn hồi đó, được hưởng ưu quyền do một hiến chương của nhà vua ban cho và có thể bị hủy bỏ nếu vi phạm công lý. Thực ra thì Vonidơ là một quốc gia có chủ quyền, một nước cộng hòa độc lập, được thịnh vượng nhờ nền thương mại có các thương gia nước ngoài đóng góp, nên vị đại thống lĩnh không muốn vi phạm luật pháp sợ bọn này bỏ đi, sẽ ảnh hưởng đến đời sống của nước mình. (Xem Hồi Ba, cảnh III, đối thoại cuối cùng của Antônô).

Vậy có ý kiến cho rằng văn cáo của kịch bản có nhiều bàn tay góp phần biên soạn, cho nên có những mâu thuẫn linh tinh.

nổi cảnh tượng một con lợn há mõm, một con mèo hiền lành và có ích, hoặc tiếng kèn bong bóng, mà người ta bắt buộc phải chịu nổi xấu hổ không sao tránh khỏi, là xúc phạm người khi chính mình bị người xúc phạm, cũng như vậy, tôi không thể nào đưa ra, mà cũng không muốn đưa ra những lý do này nọ, ngoài cái lý do là tôi có một mối thù cố kết, một mối ác cảm đặc biệt đối với Antônio, nó làm cho tôi truy tố y trong một vụ kiện tổn kém cho tôi. Ngài đã vừa lòng về câu trả lời của tôi chưa?

BAXANIÔ - Con người gỗ đá kia, đó không phải là một câu trả lời có thể bào chữa cho âm mưu ác độc của người.

SAILÔC - Ta không cần phải có những câu trả lời vừa lòng người.

BAXANIÔ - Hễ cứ không yêu ai là phải giết đi sao?

SAILÔC - Hễ cứ không muốn giết ai là phải thù ghét sao?⁽¹⁾

BAXANIÔ - Sự xúc phạm không gây ra thù hằn ngay lúc đầu.

SAILÔC - Thế nào, anh lại muốn một con rắn cắn anh đến hai lần sao?

ANTÔNIO - Xin bạn chớ quên rằng bạn đương tranh cãi với tên Do Thái. Nếu bạn có thể đứng trên bờ mà cầu xin biển khơi hạ thấp mực nước thủy triều thường lệ xuống, có thể hỏi một con chó sói tại sao nó đã làm cho con cừu cái phải be be gọi con, có thể cấm những cây thông trên núi không được khua động lá cành và không được xào xạc khi bị gió trời thổi tấp: nếu bạn có thể làm thành công những việc khó khăn nhất thì bạn có thể làm mềm trái tim Do Thái của hắn (vì còn có cái gì rắn hơn nữa?). Vì thế cho nên, tôi khẩn cầu bạn đừng thương lượng gì nữa, đừng mưu toan gì nữa, nhưng, với tất cả sự ngắn gọn và giản đơn thích hợp, để cho tôi thụ hình và tên Do Thái thỏa nguyện.

BAXANIÔ - Không phải là ba nghìn đuyca, mà sáu nghìn đây.

SAILÔC - Dù mỗi đồng đuyca đó chia làm sáu phần và mỗi phần là một đuyca, tôi cũng không lấy; tôi muốn người ta làm đúng theo văn khế.

⁽¹⁾ Câu đối đáp này, ý nghĩa không được rành mạch và không gắn bó với ý câu trên. Nguyên văn tiếng Anh là *Hates any man kill the things they do not love?* Bản tiếng Pháp của Xuyzan Fôrêy dịch là *Est-ce qu'on hait ce qu'on n'a pas envie de tuer?* và bản của Đăngsanh: *Un homme quelconque déteste-t-il l'être qu'il ne voudrait tuer?* Cả hai bản đều sát nghĩa, nhưng cũng không làm cho ý của nguyên văn được rành mạch và gắn bó hơn tí nào. Cuối cùng, vẫn chỉ là một câu đối đáp cù nhậy, không có quan hệ gì sít sao với câu hỏi trên của Baxaniô.

ĐẠI THỐNG LĨNH - Làm sao người có thể mong được khoan dung, nếu chính người không khoan dung cho người?

SAILÔC - Không làm gì nên tội, tôi có sợ gì bị ai xét xử? Các ngài có ở nhà các ngài rất nhiều nô lệ, mà các ngài dùng vào những công việc nặng nề hết sức ti tiện và bỉ ổi, cũng như những con lừa, con chó và con la của các ngài, lấy lẽ rằng các ngài đã mua chúng về. Lẽ nào tôi lại đến nói với các ngài: "Hãy phóng thích chúng đi, hãy gả cho chúng những cô thừa kế của các ngài! Tại sao họ lại phải khó nhọc dưới gánh nặng nề? Hãy cho họ được nằm những giường êm ấm cũng bằng giường của các ngài, và cho họ được ăn ngon miệng những món ăn cũng như của các ngài." Các ngài sẽ trả lời tôi: "Những tên nô lệ đó là của ta." Tôi cũng trả lời các ngài như vậy: cần thịt mà tôi đòi ở hấn, tôi mua đất lấm dấy; nó là của tôi, và tôi phải đòi được. Nếu các ngài từ chối không nghe lời yêu cầu của tôi, thì như nhục cho pháp luật của các ngài! Không còn tin cậy được ở luật pháp của Vonido nữa. Tôi đòi hỏi công lý; xin hãy trả lời: tôi có sẽ được hưởng công lý không?

ĐẠI THỐNG LĨNH - Ta có quyền hoãn phiên tòa cho đến khi Bellariô tới, ông ấy là một vị tiến sĩ lỗi lạc mà ta đã mời đến đây hôm nay, để giải quyết vụ này.

XALÊRIÔ - Bẩm ngài, ở ngoài cửa, có một người đưa thư từ Pađu mới tới, có mang thư tín của vị tiến sĩ.

ĐẠI THỐNG LĨNH - Dem thư vào đây; dẫn người đưa thư vào.

BAXANIÔ - Hãy tươi tỉnh lên, Antônio! Ô! bạn ơi, hãy vững dạ! Tên Do Thái sẽ lấy được thịt của tôi, máu của tôi, xương của tôi, tất cả, trước khi bạn mất vì tôi một giọt máu nào của bạn.

ANTÔNIO - Tôi là con cừu bệnh tật của đàn cừu, sẵn sàng được chỉ định để hy sinh; trái cây còm cõi nhất phải rụng xuống đầu tiên; vậy số phận của tôi là thế: bạn không thể làm gì tốt hơn, Baxaniô ạ, là sống và viết văn bia cho tôi.

Nêrixa ra, cải trang thành một chàng thư ký luật sư

ĐẠI THỐNG LĨNH - Có phải tiên sinh do ông Bellariô phái từ Pađu đến đây không?

NÊRIXA - Bẩm Điện hạ, vâng; Bellariô gửi lời kính chào Điện hạ.

Rồi chị đưa một phong thư cho ông ta

BAXANIÔ - Việc gì người phải liếc dao hăm hở thế?

SAILÔC - Để cắt thịt đền nợ của cái kẻ vỡ nợ kia.

GRAXYANÔ - Tên Do Thái gỗ đá kia, mày liếc sắc lưỡi dao này không phải là trên đế giày của mày, mà chính là trên trái tim của mày vậy; không một thứ kim khí nào, cho cả đến lưỡi búa của đao phủ đi nữa, có thể sắc bằng nửa phần sự thù hằn mài sắc của mày. Vậy ra không có một lời cầu khẩn nào có thể làm cho mày động lòng được ư?

SAILÔC - Không. Không có lời cầu khẩn nào mà trí óc của mày có thể nghĩ tới được.

GRAXYANÔ - Ôi! Tao nguyện cho mày bị đầy nơi hỏa ngục, hỡi đồ chó không gì lay động nổi! Công lý mà để cho mày sống, thật là có tội! Chỉ thiếu chút nữa là mày làm dao động lòng tin ngưỡng của tao bằng cách làm cho tao chia sẻ ý kiến của Pytagorơ⁽¹⁾, cho rằng linh hồn của loài vật nhập vào cơ thể loài người: hồn vía chó dữ của mày trước kia sống trong một con chó sói, nó bị chết treo vì đã ăn thịt người, rồi ngay từ giá treo cổ, hồn vía nó bay ra nhập vào mày, khi mày còn nằm trong bụng mẹ, vì những thèm khát của mày là của một con chó sói khát máu, đói và điên cuồng.

SAILÔC - Hễ mày còn chưa xóa được chữ ký trong văn tự, thì mày kêu to như thế chỉ tổ hại phổi mà thôi; hãy sửa lại đầu óc cho ngay ngắn, cu cậu ơi, kéo nó hỏng mất không sao cứu chữa được nữa. Xin tòa xử cho tôi.

ĐẠI THỐNG LĨNH - Bức thư của Bellariô giới thiệu với tòa một vị tiến sĩ trẻ tuổi và thông thái; người đó đâu?

NÊRIXA - Hiện ở ngay gần đây, còn đợi ngài trả lời để xem ngài có chấp nhận không.

ĐẠI THỐNG LĨNH - Ta rất vui lòng chấp nhận. Ba bốn người hãy ra đón vị đó vào đây cho lịch sự, trong khi tòa nghe đọc bức thư của Bellariô.

VIÊN THƯ KÝ⁽²⁾ (đọc) - "Xin báo tin Điện hạ biết rằng khi nhận được

⁽¹⁾ Pythagore, nhà triết học và toán học Hy Lạp, ở thế kỷ VI trước J-C. Về triết lý, ông theo thuyết luân hồi; có nhiều phát minh về toán học.

⁽²⁾ Theo bản dịch của Xuyzan Fôrê, là viên thư ký đọc. Trong bản tiếng Anh và tiếng Pháp của Đấng sanh, thì chính vị thống lĩnh đọc.

thư của ngài, tôi đương ốm; nhưng, cũng ngay lúc người đưa thư của ngài đến, thì tôi đương có một người bạn đến chơi, một vị tiến sĩ trẻ tuổi của thành La Mã: tên vị đó là Baltêzar⁽¹⁾. Tôi bèn cho vị đó biết chuyện vụ án chưa xử xong giữa người Do Thái và Antônio người lái buôn; chúng tôi đã cùng nhau xem qua nhiều sách; vị đó biết rõ ý kiến của tôi, và góp thêm kiến thức của mình, mà tôi không thể nào ca tụng xiết sự uyên bác; nghe lời tôi khẩn khoản, vị đó đi tới ngài với ý kiến nói trên để đáp ứng yêu cầu của ngài, thay thế cho tôi. Tôi khẩn thiết mong rằng vị đó không vì tuổi ít mà không được trọng vọng một cách xứng đáng, vì tôi chưa bao giờ thấy con người trẻ như thế mà trí óc già dặn đến thế. Tôi xin giới thiệu vị đó với Điện hạ, mong sẽ được đón tiếp ân cần, nhất là vị đó sẽ tự giới thiệu với Điện hạ bằng sự đem tài học ra để Điện hạ thử dùng”.

ĐẠI THỐNG LĨNH - Các người vừa nghe rõ bức thư của Bellariô viết cho ta. Vị tiến sĩ đó vào kia rồi thì phải.

Porxya ra, mặc trang phục tiến sĩ luật khoa

ĐẠI THỐNG LĨNH - Tiên sinh đưa tay cho tôi bắt nào. Có phải tiên sinh do cụ Bellariô gửi đến?

PORXYA - Bẩm ngài, vâng.

ĐẠI THỐNG LĨNH - Xin mừng đón tiên sinh. Mời tiên sinh yên vị. Tiên sinh có biết vụ kiện cáo mà tòa đương họp đây để xét xử không?

PORXYA - Tôi đã biết rõ nội vụ một cách tường tận. Hiện ở đây, ai là người lái buôn? ai là người Do Thái?

ĐẠI THỐNG LĨNH - Antônio và Sailôc, cả hai người tiến lên.

PORXYA - Tên ông có phải là Sailôc không?

SAILÔC - Sailôc là tên tôi.

PORXYA - Vụ kiện của ông thật là kỳ quặc; tuy vậy, nó rất đúng thể thức, nên luật pháp của Vonido không thể nào ép ông phải thôi đi được. (Hỏi Antônio) - Ông hiện đương thuộc quyền xử trí của ông ta, có phải không?

ANTÔNIO - Vâng, đúng như y nói.

⁽¹⁾ Porxya thông minh như vậy, mà không nghĩ ra được cái tên giả nào khác hay sao, đến nỗi phải mượn tên của người hầu của mình?

PORXYA - Ông có thừa nhận tờ văn khế không?

ANTÔNIO - Tôi thừa nhận.

PORXYA - Vậy người Do Thái phải có lượng khoan hồng.

SAILÔC - Do áp lực nào mà tôi lại phải khoan hồng? Xin nói cho tôi nghe.

PORXYA - Chính bản chất của sự khoan hồng là không vâng theo áp lực; nó từ trên trời sa xuống như một trận mưa tốt lành; nó được trời ban phước hai lần: được ban phước trong kẻ ra ơn cũng như trong kẻ chịu ơn. Có uy lực hơn cả, ở những kẻ có uy quyền lớn nhất, nó thích hợp với bậc quân chủ ở ngai vàng, còn hơn cả vòng vương miện nữa. Long cổn của nhà vua là biểu tượng của uy quyền thế lực, là đặc trưng của sự hùng vĩ và uy nghi khiến mọi người phải kính sợ các vua chúa, nhưng sự khoan hồng còn mở mang lĩnh vực cao hơn lĩnh vực của cổn miện nữa; nó có ngai vàng của nó trong trái tim các vị vua chúa; nó là một đặc trưng của chính Thượng đế, và quyền lực trần gian có vẻ là quyền lực của Thượng đế khi có sự khoan hồng làm cho công lý khoan hòa đi. Vì thế cho nên, hỡi người Do Thái kia, mặc dầu người kiện đúng công lý, nhưng hãy nghĩ cho kỹ điều này, nếu cứ để cho công lý mặc sức tiến hành, thì không bao giờ có ai được cứu rỗi. Chúng ta cầu nguyện để được hưởng khoan hồng và cũng lời cầu nguyện đó dạy chúng ta nên mở lượng khoan hồng. Ta đã nói dài về chủ đề đó như vậy là cốt để người dịu bớt sự nghiêm khắc của cáo trạng của người, vì, nếu người cứ một mực khẳng khẳng như cũ, thì tòa án nghiêm minh của Vơnidơ sẽ phải xử phán cho người lái buôn kia chịu hình phạt.

SAILÔC - Xin cứ để cho những hành động của tôi đổ lên đầu tôi. Tôi đòi hỏi công lý và sự thi hành các điều khoản của văn khế.

PORXYA - Người kia không có khả năng hoàn lại người số tiền của người sao?

BAXANIO - Có, tôi xin nộp số tiền đó thay cho ông ấy, ở đây, trước tòa; phải, tôi xin nộp gấp hai lần trị số của món tiền; nếu như thế chưa đủ, tôi xin cam kết nộp gấp mười lần, dù tôi có phải mất cả hai bàn tay, mất cả đầu, mất cả trái tim của tôi, nếu như thế vẫn còn chưa đủ, tức là kẻ ác có thể vô tội vạ đè nát con người lương thiện. Vậy tôi khẩn cầu các ngài: các ngài hãy

bất công lý phải nhượng bộ, nhân danh uy quyền của các ngài; các ngài hãy làm cái việc sai trái nhỏ đó để nhằm một việc nhân nghĩa rất lớn, và kìm hãm những mưu đồ của tên quỷ độc ác kia.

PORXYA - Không nên làm như thế. Không có quyền lực nào ở Vonidơ có quyền thay đổi một sắc lệnh đã ban bố; làm như vậy sẽ tạo nên một tiền lệ, và vin vào cái gương đó, trăm nghìn sự nhúng nhem sẽ xúm lại làm hại Nhà nước; không thể làm như thế được.

SAILÔC - Mọi vị Daniel⁽¹⁾, đúng rồi, một vị Daniel đến đây để xử chúng ta đấy; hơi quan án trẻ tuổi và sáng suốt, tôi tôn kính người biết mấy.

PORXYA - Cho ta xem tờ văn khế nào.

SAILÔC - Đây ạ, thưa ngài tiến sĩ rất tôn kính; đây ạ.

PORXYA - Sailôc, người ta biểu người gấp ba lần số tiền của người đấy.

SAILÔC - Một lời thề, một lời thề, tôi đã có một lời thề với Trời; chả lẽ tâm hồn tôi lại vì bội lời thề! Không, dù đổi lấy tất cả thành Vonidơ, cũng không.

PORXYA - Hạn kỳ đề ra trong văn khế đã qua rồi, và theo đúng luật, người Do Thái có quyền đòi một cân thịt, do chính tay y cắt lấy gần sát trái tim. Người hãy khoan hồng; hãy nhận gấp ba lần số tiền, và bảo ta xé tờ văn khế đi.

SAILÔC - Khi nào nó đã được thanh toán đúng theo nội dung của nó, vâng. Ngài có vẻ là quan tòa tài giỏi; ngài biết rõ pháp luật; ngài đã trình bày nội vụ rất rần rỏi: nhân danh pháp luật mà ngài là một cột trụ đáng kính, tôi trịnh trọng yêu cầu ngài tiến hành cuộc xử phán. Lời nói của con người không có uy lực gì làm tôi đổi ý được. Tôi khẳng khẳng một mực yêu cầu theo đúng văn khế.

ANTÔNIO - Tôi khẩn cầu tòa tuyên án đi cho.

PORXYA - Vậy thì người phải chuẩn bị đưa ngục ra để đón mũi dao của y.

SAILÔC - Ôi, vị quan tòa cao quý! Ôi, chàng trẻ tuổi ưu việt!

⁽¹⁾ Daniel: một trong bốn vị tiên tri lớn (thế kỷ VII trước J.C.), có tiếng thông minh sáng suốt, được vua Nabucôđônôzor trọng dụng.

PORXYA - Dụng ý và mục tiêu của pháp luật đều hoàn toàn phù hợp với điều khoản hình phạt, điều khoản đó, theo tờ văn khế, phải được thi hành.

SAILÔC - Thật là chí lý. Ôi! vị quan tòa ngay thẳng và sáng suốt! Ngài thật là già dặn hơn bề ngoài nhiều lắm!

PORXYA (*nói với Antônio*) - Người hãy phanh ngực ra.

SAILÔC - Phải rồi, ở ngực: đó là lời văn của tờ văn khế, có phải không, hỡi vị quan tòa cao quý? gần sát trái tim: đó chính là lời lẽ trong văn khế.

PORXYA - Ở đây có cân để cân thật không?

SAILÔC - Tôi có mang theo đây sẵn sàng đủ cả.

PORXYA - Sailôc, có lẽ cần phải cho gọi, phí tổn do người chịu, một nhà phẫu thuật để hàn lại những vết thương, kéo y mất nhiều máu có thể chết được.

SAILÔC - Trong văn khế có ghi điều đó không?

PORXYA - Không, không có ghi thành lời, nhưng cần gì, người nên làm việc đó vì lòng nhân đức.

SAILÔC - Tôi không thể đồng ý với ngài được; trong văn khế không có điều khoản đó.

PORXYA - Còn người lái buôn kia, người có muốn nói gì không?

ANTÔNIO - Chả nói gì nhiều lắm. Tôi đã chuẩn bị tinh thần, và rất sẵn sàng. Baxaniô, hãy đưa tay tôi bắt. Vĩnh biệt! Bạn hãy an hưởng hạnh phúc, đừng nên buồn lòng thấy tôi đến nỗi này vì bạn, vì trong chuyện này Vận mệnh đã tỏ ra khoan hồng hơn thường lệ; Vận mệnh vẫn có thói quen để cho những người bị tai họa sống thừa sau khi phá sản, để trông thấy, khi mất lổm trắn nhẵn, một tuổi già nghèo khổ; Vận mệnh miễn cho tôi cái hình phạt lâu dài đó, mà sự khốn cùng bắt người ta phải chịu đựng. Bạn hãy nói chuyện về tôi với người bạn trăm năm cao quý của bạn; hãy kể cho nàng nghe cái chung cục của Antônio, hãy nói cho nàng biết tôi yêu quý bạn biết chừng nào; hãy biểu dương người quá cố, và, khi đã xong xuôi tất cả, hãy hỏi nàng xem có thực là Baxaniô đã có một người bạn có tình thắm thiết hay không. Nếu bạn tiếc là đã mất một người bạn, thì người bạn đó lại không tiếc đã trả nợ cho bạn, và nếu tên Do Thái cắt khá sâu, tức là tôi trả nợ cho bạn với tất cả trái tim của tôi vậy.

BAXANIÔ - Antôniô, tôi đã kết duyên với một người vợ mà tôi quý ngang với đời sống của tôi, nhưng cả đến đời sống của tôi, vợ tôi và tất cả thế giới đối với tôi cũng không quý hơn đời sống của bạn: tôi sẵn lòng thí bỏ tất cả, sẵn lòng hy sinh tất cả cho con quỷ độc ác kia, để cứu bạn.

PORXYA - Nếu vợ anh có mặt ở đây để nghe thấy lời đề nghị đó thì chắc là chị ấy chả cảm ơn anh mấy đâu.

GRAXYANÔ - Tôi có một người vợ mà tôi yêu quý, tôi xin bảo đảm như vậy; tôi sẵn lòng cầu mong cho hấn được ở Thiên đường rồi, nếu ở trên đó hấn có thể có quyền lực gì thay đổi được trái tim của tên chó Do Thái kia.

NÊRIXA - May cho anh mà anh cầu mong như vậy vắng mặt chị ấy, vì lời cầu chúc đó rất có thể làm cho gia đình anh lục đục đấy.

SAILÔC (*nói riêng*) - Thật rõ bọn Cơ đốc giáo chúng nó làm chồng như vậy đó. Ta có một đứa con gái; thà cho nó lấy bất cứ một thằng nào thuộc dòng dõi của Barabax⁽¹⁾ còn hơn lấy một thằng chồng theo đạo Cơ đốc! (*nói to*) Chúng ta mất thì giờ về những chuyện lảm nhảm đấy. Xin tiếp tục cho nghe lời xử phán.

PORXYA - Một cân thịt của người lái buôn kia là thuộc quyền người: tòa xử cho người được cân thịt đó, và pháp luật cho phép người được lấy.

SAILÔC - Quan tòa thật là công minh quá!

PORXYA - Và người phải cắt miếng thịt đó trên ngực của y: pháp luật cho phép và tòa đồng ý.

SAILÔC - Quan tòa thật là giỏi quá! Án quyết như thế, mới là án quyết chứ! Nào, anh, chuẩn bị đi.

PORXYA - Khoan đã: chưa hết. Tờ văn khế này không cho người được lấy một giọt máu nào, nhưng được lấy một cân thịt, lời văn khế đã nói rõ; nếu, khi cắt thịt, người làm chảy ra một giọt máu của người Cơ đốc giáo, thì tài sản đất cát của người bị tịch thu, theo pháp luật của Vonido, để xung công.

⁽¹⁾ Barabax, tên Do Thái, khi Giêsu bị giải đến trước mặt Pôngxơ Pilat, thì tên này đương bị tù vì tội giặc cướp và giết người. Khi Pôngxơ Pilat đề nghị các người Do Thái chọn trong hai người, Giêsu và Barabax, để tha người nào vào dịp lễ Paccơ (lễ kỷ niệm dân Do Thái ra khỏi Ai Cập vượt qua Hồng Hải) thì dân chúng chọn tên giết người! Sau có câu thành ngữ: *thích Barabax hơn Giêsu* để nói sự mù quáng của đám đông.

GRAXYANÔ - Ôi, quan tòa công minh quá, hả, Do Thái? Quan tòa giỏi quá!

SAILÔC - Có đúng là luật pháp như vậy không?

PORXYA - Người sẽ được xem tận mắt lời văn của luật pháp. Người đã đòi công lý: người sẽ được công lý, và nhiều hơn ý muốn của người.

GRAXYANÔ - Ôi, quan tòa giỏi quá, nhỉ, Do Thái! Ôi, quan tòa giỏi quá!

SAILÔC - Thế thì, tôi nhận lời đề nghị của y: y sẽ hoàn lại tôi gấp ba số tiền trong văn tự, và tôi sẽ buông tha cho tên Cơ đốc giáo.

BAXANIÔ - Tiền đây.

PORXYA - Khoan! Tên Do Thái sẽ được xử theo công lý đầy đủ. Khoan! Đừng vội vã. Y sẽ không được cái gì khác hơn là khoản phạt đền.

GRAXYANÔ - Hỡi Do Thái ơi! Đó thật là một quan tòa công minh, một quan tòa rất giỏi!

PORXYA - Người hãy chuẩn bị để cắt thịt; không được làm rỏ một giọt máu; cũng không được cắt nhiều hơn hoặc ít hơn một cân đúng: nếu cân lượng non già dù chỉ một li một lai thôi, nếu cân nghiêng dù chỉ một sợi tóc thôi, người sẽ bị tử hình, và tất cả tài sản của người sẽ bị tịch thu.

GRAXYANÔ - Thật là một Daniel thứ hai, Do Thái ạ, đúng là một Daniel! Thế nào, thằng vô tín ngưỡng kia, mày bị rồi nhé!

PORXYA - Tại sao người Do Thái còn chần chừ? Người hãy lấy cái phần của người đi.

SAILÔC - Cho tôi xin số tiền nợ, và để cho tôi đi.

BAXANIÔ - Ta vẫn để sẵn cho người món tiền đó ở đây: cầm lấy.

PORXYA - Y đã khước từ món tiền đó trước tòa; y sẽ được hưởng công lý theo đúng lời văn của khế ước.

GRAXYANÔ - Thật đúng là một Daniel, đã bảo mà, một Daniel thứ hai! Tao cảm ơn mày, Do Thái ạ, vì mày đã dạy cho tao biết cái câu đó.

SAILÔC - Chỉ món tiền nợ của tôi thôi, tôi cũng không được lấy à?

PORXYA - Người sẽ chỉ được lấy duy nhất khoản phạt đền, người sẽ thu lấy, nếu có sao người phải chịu, Do Thái ạ.

SAILÔC - Thế thì, để cho con quỷ đến xóa nợ cho nó. Tôi chả hơi đâu ở đây mà cãi vã.

PORXYA - Khoan đã, Do Thái! Người lại còn bị tội với pháp luật một cách khác nữa. Trong các luật lệ của Vonidơ, có nói rõ rằng nếu một người ngoại quốc bị chứng cứ rành rành là đã có những mưu mô trực tiếp hoặc gián tiếp để phạm đến tính mạng của một công dân thành Vonidơ, thì một nửa tài sản của y sẽ bị tịch thu để trả cho người bị mưu hại, còn nửa kia sẽ bị sung vào quỹ riêng⁽¹⁾ của Nhà nước; còn tính mạng của kẻ mưu hại, là ở trong tay ngài Đại thống lĩnh, chỉ riêng ngài có quyền xá cho y cái tội tử hình mà tất cả mọi người khác bắt buộc phải kết án cho y. Vậy nên, ta xin tuyên bố, đó chính là trường hợp của người, vì rõ ràng là người đã mưu toan gián tiếp, và ngay cả trực tiếp nữa, làm hại đến tính mạng của bên bị, và như vậy là người đã mắc vào những hình phạt mà ta vừa mới kể. Vậy, hãy quỳ xuống, và cầu xin ngài Đại thống lĩnh mở lượng khoan hồng.

GRAXYANÔ - Mày hãy xin ngài cho phép mày được tự do treo cổ, thế nhưng tất cả tài sản của mày thuộc về Nhà nước rồi, thì mày chả còn tiền đâu mà mua dây thừng nữa: vậy là phải treo cổ mày bằng tiền của Nhà nước mất thôi.

ĐẠI THỐNG LĨNH - Để cho người thấy tinh thần của chúng ta và của người khác nhau biết bao nhiêu, ta tha tội chết cho người, không cần đợi người phải xin; một nửa tài sản của người thuộc về Antônio; còn nửa kia thuộc về Nhà nước, nhưng cái nửa đó có thể do thái độ phục tòng của người, được đổi thành một món phạt vạ mà thôi.

PORXYA - Đó là về cái phần của Nhà nước, còn về cái phần của Antônio thì không.

SAILÔC - Xin các ngài lấy đời sống của tôi đi, và lấy tất cả đi, đừng tha tôi cái gì hết; khi các ngài lấy những nền tảng nó chống đỡ cái nhà của tôi, tức là các ngài lấy cái nhà của tôi đi vậy: khi các ngài triệt của tôi các phương tiện để sinh sống, tức là các ngài lấy đời sống của tôi đi vậy.

⁽¹⁾ *Quỹ riêng của Nhà nước* (Privy coffer of the state): hơi khó hiểu, vì đã của Nhà nước, lại còn quỹ riêng. Nhưng có thể hiểu là quỹ Nhà nước dành riêng cho sự tiêu pha cá nhân của vị Đại thống lĩnh chăng? (Ở nước quân chủ như nước Pháp hồi trước, Nhà nước có một quỹ riêng cho nhà vua sử dụng, gọi là *liste civile*. Hoặc giả ở đây cũng là một thứ quỹ như thế chăng?)

PORXYA - Chúng ta có thể tỏ lượng khoan hồng cách nào đối với hấn, Antôniô?

GRAXYANÔ - Một cái dây thừng cho không; thế thôi, vì lòng yêu Chúa.

ANTÔNIO - Nếu ngài Đại thống lĩnh và tất cả Tòa án vui lòng xá miễn cho hấn món phạt vạ mà các ngài định đem thay thế cho sự tịch thu một nửa gia tài của hấn, thì tôi sẽ xin tuyên bố là được hài lòng, miễn là hấn để cho tôi được quyền định đoạt về nửa kia để đem trả, khi nào hấn chết, cho chàng công tử đã dụ dỗ con gái hấn đi, với hai điều kiện: một là, để xứng đáng với các ân huệ kia, hấn phải theo đạo Cơ đốc ngay lập tức; hai là hấn phải làm trước tòa một giấy cho của, theo đó tất cả của cải của hấn, sau khi hấn chết, sẽ sang cho con rể hấn là Lôrenzô và con gái hấn.

ĐẠI THỐNG LĨNH - Hấn sẽ vâng theo những điều đó, nếu không ta sẽ thu hồi lệnh ân xá mà ta đã ban cho hấn.

PORXYA - Người có bằng lòng không, Do Thái? Người trả lời thế nào?

SAILÔC - Tôi bằng lòng.

PORXYA - Thư ký, đưa cho hấn tờ giấy khai cho của.

SAILÔC - Xin cho phép tôi được đi ra khỏi nơi này, tôi thấy trong người khó chịu; xin gửi cho tôi tờ giấy khai cho của, tôi sẽ ký.

ĐẠI THỐNG LĨNH - Đi đi, nhưng phải ký đấy.

GRAXYANÔ - Khi mà làm lễ rửa tội, mà sẽ có hai người đỡ đầu, nhưng nếu tao mà làm quan tòa, thì mà sẽ có thêm mười người đỡ đầu nữa, nhưng là để dẫn mà xuống thuyền khổ sai, chứ không phải đến bồn nước rửa tội.

Sailôc vào

ĐẠI THỐNG LĨNH (nói với Porxya) - Tiên sinh, mời tiên sinh đến dùng bữa với tôi chiều hôm nay.

PORXYA - Cúi xin Điện hạ thứ lỗi cho, nhưng chiều nay tôi phải đi Padu ngay, và đã đến giờ tôi phải lên đường.

ĐẠI THỐNG LĨNH - Tiếc rằng tiên sinh không được rảnh rang một chút nào. Antôniô, người phải đền công tiên sinh, vì theo ý ta, người chịu ơn tiên sinh rất nhiều đấy.

Đại thống lĩnh vào cùng với đoàn tùy tùng

BAXANIÔ - Thưa tôn ông đại quý, ông bạn của tôi và tôi, nhờ ở sự minh triết của ngài, chúng tôi hôm nay đã thoát khỏi những nỗi cơ cực nghiêm trọng, vậy nên chúng tôi hết sức thành tâm xin đem ba nghìn đuyca của tên Do Thái để đền đáp công ơn của tiên sinh.

ANTÔNIO - Chúng tôi còn mang ơn ngài sâu xa hơn nhiều; cho nên chúng tôi xin dâng ngài vĩnh viễn tấm lòng kính yêu và tận tụy của chúng tôi.

PORXYA - Kẻ nào được hài lòng, tức là đã được đền công đầy đủ; cứu được ông thoát nạn, tôi rất hài lòng, vì thế nên tôi tự coi như đã được đền công đầy đủ. Tôi chưa hề bao giờ tự cảm thấy thờ ơ với bổng lộc bằng bây giờ. Nếu sau này chúng ta gặp lại nhau, xin các ông hãy nhớ nét mặt tôi; xin chúc các ông may mắn và xin cáo biệt.

BAXANIÔ - Tôi cần phải nài nỉ nhiều hơn nữa; xin ngài hãy nhận cho chút quà của chúng tôi, gọi là để tỏ lòng biết ơn của chúng tôi, chứ không phải để tạ lễ ngài; xin ngài hãy rộng ban cho tôi hai điều, một là đừng từ chối tôi, hai là tha lỗi cho tôi.

PORXYA - Ông thúc ép tôi quá, buộc lòng tôi phải chiều ý. (*Nói với Antônio*)⁽¹⁾ - Ông cho tôi đôi găng của ông, tôi sẽ mang nó gọi là kỷ niệm của ông. (*Nói với Baxaniô*)⁽²⁾ - Vì mến ông, tôi sẽ lấy chiếc nhẫn này: ông đừng rút tay lại: tôi sẽ không lấy gì khác, và vì tình mến yêu nhau, chắc ông sẽ không từ chối tôi chiếc nhẫn đó.

BAXANIÔ - Chiếc nhẫn này, thưa ngài, là vật nhỏ mọn quá! Chỉ đưa ngài có thể thôi, thì tôi lấy làm ngượng lắm.

PORXYA - Tôi sẽ không nhận cái gì khác, và bây giờ, ông ạ, tôi lại rất thèm muốn chiếc nhẫn này đấy.

BAXANIÔ - Tôi coi chiếc nhẫn này quý hơn giá trị của nó; tôi muốn tặng ngài chiếc nhẫn đẹp nhất Vonido, mà tôi sẽ cho người rao kèn gõ trống tìm mua; còn chiếc này, xin ngài miễn thứ cho.

(1), (2) Ghi chú động tác ở trong bản dịch của Xuyzan Fôrê, còn trong bản tiếng Anh của Đăngsanh không thấy ghi. Trong lời chú thích, Đăngsanh có đưa ra hai ý kiến của những nhà bình luận: một ý cho rằng câu trên là nói với Antônio, câu dưới là nói với Baxaniô, một ý khác cho rằng cả hai câu đều nói với Baxaniô. (Trong các bản in cũ không thấy ghi chú gì).

PORXYA - Ông ơi, tôi thấy rằng ông rất hào phóng; ông đã dạy cho tôi biết ăn xin, và hình như bây giờ ông lại dạy cho tôi biết cách trả lời những kẻ ăn xin.

BAXANIÔ - Thưa ngài, chiếc nhẫn này là của vợ tôi tặng tôi, khi nàng đeo vào ngón tay tôi, nàng đã bắt tôi phải thề không được bán, không được cho, không được đánh mất.

PORXYA - Đó là những câu thoái thác mà bọn đàn ông thường dùng để tiết kiệm được rất nhiều quà biếu. Nếu vợ ông không phải là một người mất trí, khi bà ấy biết là tôi đã xứng đáng được chiếc nhẫn này như thế nào, bà ấy sẽ chẳng giận ông lâu vì đã biếu tôi. Thôi được, chúc ông bình an.

Porxya và Nêrixa vào

ANTÔNIO - Quý hữu Baxaniô, hãy để cho ông ta chiếc nhẫn này; công lao của ông ta và tình bạn của tôi phải vượt qua mệnh lệnh của quý phu nhân.

BAXANIÔ - Đi, Graxyanô, chạy theo ông ta, đưa cho ông ta chiếc nhẫn và, nếu có thể được, thì đưa ông ta về nhà Antônio. Mau lên, quãng lên.

Graxyanô vào

Nào đi, ta về thẳng nhà, và ngày mai, cả hai chúng ta cùng rong ruổi đi Belmônt. Đi, Antônio.

Cùng vào

CẢNH II

Vẫn ở Vonido - Một đường phố

Porxya và Nêrixa cùng ra

PORXYA - Em hãy hỏi thăm nhà tên Do Thái, đưa cho hắn tờ chứng thư này và bảo hắn ký vào; chiều tối nay chúng ta sẽ lên đường, và sẽ về đến nhà một ngày trước khi các ông chồng của chúng ta về. Chứng thư này chắc sẽ được Lôrenzô đón tiếp vui vẻ.

Graxyanô ra

GRAXYANÔ - Thừa ngài, tìm được ngài, may quá. Tướng công Baxaniô của tôi, sau khi suy nghĩ kỹ, sai tôi mang tặng ngài chiếc nhẫn này và mời ngài đến dùng bữa tối với tướng công.

PORXYA - Không thể được. Còn chiếc nhẫn của ngài, tôi xin bái lĩnh với tấm lòng biết ơn; và nhờ anh nói lại với ngài như vậy cho. Ngoài ra, anh có thể chỉ cho cậu thanh niên này nhà ở của lão Sailôc được không.

GRAXYANÔ - Được ạ.

NÊRIXA - Tiên sinh, tôi muốn được nói nhỏ với tiên sinh. *(Nói riêng với Porxya)* - Để em xem em có thể xin được cái nhẫn của nhà em không, em đã bắt hấn thề phải gìn giữ suốt đời.

PORXYA *(nói riêng với Nêrixa)* - Được thôi, ta cam đoan với em như vậy. Họ sẽ thề sống thề chết là đã đem những chiếc nhẫn đó tặng mấy người đàn ông thôi, nhưng chúng ta sẽ cãi đến cùng và sẽ làm cho họ cứng họng. *(Nói to)* - Đi đi, mau lên: tôi đợi anh ở đây, anh biết đấy.

NÊRIXA - Nào ông, đi với tôi, ông chỉ cho tôi đường đi đến cái nhà đó đi nào!

Cùng vào

HỒI NĂM

CẢNH I

*Belmônt - Một đường phố lớn có trồng cây
chạy qua trước mặt nhà Porxya*

Lôrenzô và Jexica ra

LÔRENZÔ - Hôm nay trắng sáng quá! Cũng một đêm như đêm nay, trong khi làn gió nhẹ vuốt ve âu yếm những cây cối im lìm không tiếng động, một đêm như đêm nay, ta tưởng chừng như chàng Tơoilux⁽¹⁾ đương trèo lên các tường lũy của thành T'roa và hướng tất cả tấm lòng tương tư về phía những lầu trưởng của quân Hy Lạp, trong đó nàng Crexida đương nghỉ ngơi yên giấc.

JEXICA - Cũng một đêm như đêm nay, nàng Tixbê⁽²⁾, gót chân e lệ lướt trên sương móc, chợt thoáng thấy bóng một con sư tử trước khi trông thấy nó thật, và cầm đầu chạy hoảng hốt.

LÔRENZÔ - Cũng một đêm như đêm nay, nàng Đidông⁽³⁾, đứng trên

⁽¹⁾ *Troilux* và *Crexida*: hai nhân vật chính trong một vở kịch thơ của Xôxơ (Chaucer), một thi sĩ Anh ở thế kỷ XIV. Shakespeare có lấy lại đề tài viết vở kịch *Troilux và Crexida* của ông.

⁽²⁾ *Thisbé*: nhân vật trong truyện tình bi thảm mà nhà thi sĩ La tinh Ôvid (43 trước J.C. – 16 sau J.C.) đã kể. Pyram, một thanh niên ở Babylon, yêu nàng Tixbê. Bị một con sư tử đuổi, nàng trút bỏ mạng che mặt và chạy thoát. Pyram chợt đến, thấy tấm mạng, tưởng nàng đã chết, bèn tự tử. Tixbê quay trở lại, thấy chàng đã chết, cũng tự tử nốt.

⁽³⁾ *Đidông*: nhân vật truyền kỳ, con gái của Bêlux, vua thành Tia (Tyr) xứ Phênicia xưa (bây giờ là thành Sour, nước Libăng); vì chồng nàng bị anh trai của nàng giết chết, nàng bỏ xứ sở ra đi và sáng lập thành Cactajơ (Bắc Phi). Nhà thơ La tinh Viêcgil kể truyện nàng (trong truyện thơ Ênôidơ) cho nàng sống vào thời Ênê, danh tướng thành T'roa. Sau khi T'roa bị thất thủ, Ênê chạy nạn, ghé đến Cactajơ, được Đidông yêu, nhưng theo lệnh của chư thần, phải lìa bỏ nàng. Đidông thất tình, tự vẫn chết.

bờ biển, tay cầm cành liễu, kêu gọi trở về Cactajor con người âu yếm của nàng.

JEXICA - Một đêm như đêm nay, nàng Mêdê⁽¹⁾ hái những cây cỏ thần diệu làm phép cho cụ già Êdông trở lại tuổi thanh xuân.

LÔRENZÔ - Một đêm như đêm nay, nàng Jexica đã trốn khỏi nhà người phú hộ Do Thái, và, cùng với một tình lang nghèo rớt, từ Vonido chạy đến Belmônt.

JEXICA - Một đêm như đêm nay, chàng thanh niên Lôrenzô đã đoan quyết là rất yêu nàng và làm cho tâm hồn nàng say mê bởi nghìn vạn lời thề thốt ái ân, mà chả có một lời nào thành thật.

LÔRENZÔ - Và một đêm như đêm nay, nàng Jexica xinh đẹp, như một cô bé độc ác, đã vu khống cho tình lang và Lôrenzô đã tha thứ cho nàng cái tội đó.

JEXICA - Đáng lẽ em chẳng chịu thua đâu, nếu không có người đi đến; hãy lắng nghe kia... em thấy có tiếng chân một người đàn ông.

Xtêphanô ra

LÔRENZÔ - Ai đi rảo bước thế kia trong đêm khuya im lặng?

XTÊPHANÔ - Một người bạn đây!

LÔRENZÔ - Một người bạn! Bạn nào đấy? Xin bạn hãy nói tên cho biết!

XTÊPHANÔ - Tên tôi là Xtêphanô và tôi báo tin nữ chủ nhân của tôi sẽ trở về tới Belmônt trước khi trời rạng; nàng còn đương dùng chân dưới những gò thánh giá, ở đó nàng quỳ gối cầu nguyện cho hạnh phúc lứa đôi của nàng.

LÔRENZÔ - Có ai cùng đi với nàng?

XTÊPHANÔ - Không ai khác ngoài ả thị nữ và một tu sĩ ẩn dật⁽²⁾. Xin anh hãy cho tôi biết, ông chủ của tôi đã về chưa?

LÔRENZÔ - Chưa; và chưa thấy tin tức gì của ngài cả. Nhưng, ta hãy đi vào, Jexica, và chuẩn bị đón tiếp nữ chủ nhân của tòa dinh cơ này với tất cả những lễ nghi thích đáng.

Lanxolô ra

⁽¹⁾ Mêdê: nhân vật trong bi kịch của Oripid (Hy Lạp), của Xê nec (La tinh) và Cornê (Pháp); là một phụ nữ có pháp thuật, làm phép cho cụ già Êdông (bố của Jadông) trẻ lại.

⁽²⁾ Nhà tu sĩ ẩn dật này, từ trước không thấy nói gì đến, bỗng nhiên thấy nói đến ở đây, rồi sau cũng không thấy nhắc đến nữa!

LANXÔLÔ - Xôla, xôla; uô ha, hô! xôla, xôla!⁽¹⁾

LÔRENZÔ - Ai gọi đó?

LANXÔLÔ - Xôla, anh có thấy tiên sinh Lôrenzô không? Tiên sinh Lôrenzô, xôla, xôla!

LÔRENZÔ - Đừng kêu rầm lên nữa, thằng kia: tao đây.

LANXÔLÔ - Xôla! Đâu? Đâu?

LÔRENZÔ - Đây.

LANXÔLÔ - Hãy nói với tiên sinh rằng ông chủ của tôi có phái một người đưa tin về, hiện đã tới nơi, và nổi hiệu kèn báo nhiều tin vui mừng: ông chủ của tôi sẽ về tới đây trước khi trời sáng tỏ.

Y vào

LÔRENZÔ - Em yêu quý, ta hãy trở vào nhà, và đợi chờ các vị... Nhưng thôi, trở vào làm gì? Anh bạn Xtêphanô, anh hãy loan báo cho cả nhà biết rằng nữ chủ nhân có thể về bất chợt trong chốc lát. Hãy bảo các tay đàn sáo cử nhạc thật vang lừng.

Xtêphanô vào

Ánh trăng nằm giãi trên tấm cỏ xanh, dịu dàng biết mấy! chúng mình hãy ra ngồi trên đó, để cho tiếng đàn tiếng sáo từ xa vắng đưa đến tận tai mình: cảnh yên lặng tĩnh mịch của đêm khuya thích hợp với những hài âm của một điệu đàn thánh thót du dương. Em hãy ngồi xuống đây, Jexica. Em trông xem, vòm trời khảm đầy đặc những mảnh vàng lấp lánh, không có một tinh cầu nào nhỏ bé nhất mà em trông thấy kia, nó lại không hát lên, trong cuộc châu tuần của nó, bằng một giọng thần tiên, hòa điệu với những khúc hợp tấu của những thiên thần có đôi mắt hài nhi. Một cuộc hòa âm như vậy là ở trong tâm hồn những bậc thần tiên bất tử, nhưng tâm hồn chúng ta, hễ còn bị giam hãm trong cái vỏ phạm tục của một thể chất phù du này, thì không thể nào nghe thấy được.

Những nhạc công ra

⁽¹⁾ Lanxôlô bắt chước tiếng kèn tù và, làm nhộn sân khấu để làm vui cho khán giả tầng dưới nhà (phần nhiều là binh dân, tiểu thương, công nhân khuôn vác ở chợ, bến tàu, v.v...).

Nào, lại đây! Các bạn hãy hoan tụng buổi thức đêm của nàng Diana⁽¹⁾ bằng một khúc nhạc thiếu, hãy đem những hài âm thánh thót văng vẳng tới tai nữ chủ nhân các bạn; để cho tiếng nhạc mê li của các bạn lôi cuốn chân người về tới nơi ăn chốn ở của người.

JEXICA - Em không bao giờ được vui khi nghe thấy một điệu nhạc êm êm.

LÔRENZÔ - Là vì âm nhạc thu hút thần trí của ta: ta hãy để ý nhận xét một đàn dã thú cuồng phóng, một đàn ngựa non, chưa bao giờ thấy bàn tay của loài người mó đến, nhảy nhót điên cuồng và hí lên những tiếng rền rĩ vang trời nó biểu lộ khí huyết của chúng đương hăng; ví thử chúng nghe thấy một tiếng kèn thổi, hay có một điệu nhạc nào văng đến tai chúng, tức thì ta sẽ thấy chúng dừng phắt lại, đôi mắt man rợ của chúng biến ra một vẻ dịu hiền, do sức mê cảm của âm nhạc: vì thế cho nên nhà thi sĩ⁽²⁾ đã tưởng tượng ra chuyện Orphê xưa kia thu hút được cả cỏ cây, sỏi đá, sông ngòi, vì trong thiên nhiên không có vật gì rắn đến đâu, vô tri giác đến đâu, thô bạo đến đâu, mà âm nhạc lại không có thể đổi thay bản chất của nó, trong một thời gian. Con người nào mà trong tâm hồn không có một chút hòa âm, không cảm động khi nghe thấy những thanh âm hòa hợp nhịp nhàng, con người đó chỉ có thể làm những việc phản trắc, lừa lọc, trộm cướp mà thôi! mọi tâm tư của y sầm sì như đêm tối; mọi tính tình của y hắc ám như địa ngục: ta đừng nên

⁽¹⁾ Diana: con gái của Jupiter (trong thần thoại La tinh), được cha cho phép không lấy chồng, chỉ thích săn bắn, lang thang trong núi rừng, được phong làm nữ chúa lâm tuyền, đi đâu cũng có một đoàn lâm tuyền tiên nữ đi theo hầu. Đồng nhất với nữ thần Actêmix của Hy Lạp, và biểu trưng của mặt trăng. (Ở đây, Diana tức là mặt trăng, chị Hằng Nga). Yêu chàng Endymion.

Trong nguyên văn, câu này là: *wake Diana*, bản Pháp văn của Xuyzan Fôrêy dịch là: *éveillex Diane* (đánh thức nàng Dian dậy), nhưng đêm đó trăng vàng vạc giữa trời, sao lại phải đánh thức? Cho nên bản dịch của Đàngsanh có lẽ có lý hơn: *célébrez la vigile de Diane* (hoan tụng buổi thức đêm của nàng Dian), vì *wake* có hai nghĩa: đánh thức và thức đêm, canh đêm. (Xem đoạn sau: khi Porxya và Nêrixa ra, Nêrixa có nói rằng: "Hồi nãy khi còn sáng trăng, chúng ta không trông thấy ánh lửa nền", nghĩa là khi đó trăng đã bắt đầu lặn sau đám mây, và sau đó Porxya có thể nói: "nàng trăng đương yên giấc với Endymion và không muốn cho ai đánh thức").

⁽²⁾ Thi sĩ *Ôvid* kể truyện Orphê (nhân vật truyền kỳ) đàn hát hay nhất thời cổ đại, tiếng hát du dương thu hút các thú dữ đến nằm phục dưới chân.

Nào, lại đây! Các bạn hãy hoan tụng buổi thức đêm của nàng Diana⁽¹⁾ bằng một khúc nhạc thiếu, hãy đem những hài âm thánh thót văng vẳng tới tai nữ chủ nhân các bạn; để cho tiếng nhạc mê li của các bạn lôi cuốn chân người về tới nơi ăn chốn ở của người.

JEXICA - Em không bao giờ được vui khi nghe thấy một điệu nhạc êm êm.

LÔRENZÔ - Là vì âm nhạc thu hút thần trí của ta: ta hãy để ý nhận xét một đàn dã thú cuồng phóng, một đàn ngựa non, chưa bao giờ thấy bàn tay của loài người mó đến, nhảy nhót điên cuồng và hí lên những tiếng rền rĩ vang trời nó biểu lộ khí huyết của chúng dương hăng; ví thử chúng nghe thấy một tiếng kèn thổi, hay có một điệu nhạc nào văng đến tai chúng, tức thì ta sẽ thấy chúng dừng phắt lại, đôi mắt man rợ của chúng biến ra một vẻ dịu hiền, do sức mê cảm của âm nhạc: vì thế cho nên nhà thi sĩ⁽²⁾ đã tưởng tượng ra chuyện Orphê xưa kia thu hút được cả cỏ cây, sỏi đá, sông ngòi, vì trong thiên nhiên không có vật gì rắn đến đâu, vô tri giác đến đâu, thô bạo đến đâu, mà âm nhạc lại không có thể đổi thay bản chất của nó, trong một thời gian. Con người nào mà trong tâm hồn không có một chút hòa âm, không cảm động khi nghe thấy những thanh âm hòa hợp nhịp nhàng, con người đó chỉ có thể làm những việc phản trắc, lừa lọc, trộm cướp mà thôi! mọi tâm tư của y sầm sì như đêm tối; mọi tính tình của y hắc ám như địa ngục: ta đừng nên

⁽¹⁾ Diana: con gái của Jupiter (trong thần thoại La tinh), được cha cho phép không lấy chồng, chỉ thích săn bắn, lang thang trong núi rừng, được phong làm nữ chúa lâm tuyến, đi đâu cũng có một đoàn lâm tuyến tiên nữ đi theo hầu. Đồng nhất với nữ thần Actêmix của Hy Lạp, và biểu trưng của mặt trăng. (Ở đây, Diana tức là mặt trăng, chị Hằng Nga). Yêu chàng Endymion.

Trong nguyên văn, câu này là: *wake Diana*, bản Pháp văn của Xuyzan Fôrêy dịch là: *éveille Diane* (đánh thức nàng Dian đây), nhưng đêm đó trăng vàng vạc giữa trời, sao lại phải đánh thức? Cho nên bản dịch của Đàngsan có lẽ có lý hơn: *célébrez la vigile de Diane* (hoan tụng buổi thức đêm của nàng Dian), vì *wake* có hai nghĩa: đánh thức và thức đêm, canh đêm. (Xem đoạn sau: khi Porxya và Nêrixa ra, Nêrixa có nói rằng: "Hồi này khi còn sáng trăng, chúng ta không trông thấy ánh lửa nền", nghĩa là khi đó trăng đã bắt đầu lặn sau đám mây, và sau đó Porxya có thể nói: "nàng trăng đương yên giấc với Endymion và không muốn cho ai đánh thức").

⁽²⁾ Thi sĩ Óvid kể truyện Orphê (nhân vật truyền kỳ) đàn hát hay nhất thời cổ đại, tiếng hát du dương thu hút các thú dữ đến nằm phục dưới chân.

tin ở một con người như vậy. Chúng ta hãy lắng nghe tiếng nhạc kia.

Porxya và Nêrixa ra

PORXYA - Cái ánh sáng mà chúng ta trông thấy đằng kia, chính là ánh lửa trong phòng của ta đấy. Cây nến bé nhỏ kia mà phát những tia sáng đi xa đến thế! Một hành động tốt đẹp cũng ngời sáng như vậy, trong một thế giới xấu xa.

NÊRIXA - Hồi nãy khi còn sáng trắng, chúng ta không trông thấy ánh lửa nến.

PORXYA - Thì một ánh vinh quang nhỏ bị mờ tối vì một ánh vinh quang lớn hơn là như vậy. Vị khâm sai đại thần có vẻ oai vệ chẳng khác gì đức quân thượng khi người không có mặt ở liền bên, nhưng rồi ánh hào quang rực rỡ của vị đó tan ngay, khác nào một dòng suối nhỏ tan trong biển rộng sông dài. Có tiếng âm nhạc à? Ta hãy lắng nghe.

NÊRIXA - Đó là bọn nhạc công của nhà ta đấy, cô nương ạ.

PORXYA - Cái gì không đúng chỗ là chẳng ra gì; ta thấy tiếng nhạc này hay hơn lúc ban ngày.

NÊRIXA - Bẩm cô nương, chính là cảnh tĩnh tịch đem lại cho nó cái vẻ mê li đó.

PORXYA - Tiếng hót của chim quạ cũng êm ái như của chim sơn ca khi chúng ta không để ý. Và ta cho rằng chim vàng anh, nếu hót ban ngày, giữa những tiếng ngỗng kêu, sẽ không được người ta cho là hót hay gì hơn chim lú đú: có biết bao nhiêu thứ, nhờ có khung cảnh làm nổi bật giá trị, mà được những tiếng khen chân chính và sự hoàn mỹ tuyệt vời! Nhưng, im lặng... nàng đương yên giấc với chàng Endymion⁽¹⁾ và không muốn cho ai đánh thức.

LÔRENZÔ - Nếu tôi không lầm, thì rõ ràng đây là tiếng của nàng Porxya.

PORXYA - Hẳn nhận được ta, cũng như người mù nhận được chim tu hú, nhờ giọng nói xấu xí của ta.

⁽¹⁾ *Endymion*, chàng mục tử được nàng Trăng (Đian, hoặc Xêlêne, tiếng Hy Lạp, nghĩa là mặt trăng) yêu đương và xin cha là Zơx (tiếng Hy Lạp, *Zeus*, đồng nhất với *Jupiter*, tiếng La tinh) ban phép cho chàng giữ được vĩnh viễn sắc đẹp trong một giấc ngủ ngàn thu.

LÔRENZÔ - Thưa quý phu nhân, xin mừng đón phu nhân trở về quý xá.

PORXYA - Hai chị em chúng ta đã đi cầu nguyện cho sức khỏe của chồng con, hy vọng rằng những lời cầu nguyện của chúng ta đã giúp cho các ông ấy được thêm phần mạnh khỏe. Các ông ấy đã trở về chưa?

LÔRENZÔ - Bẩm chưa ạ; nhưng hiện ở đây đã có một người đưa tin về báo các vị sắp về tới nơi.

PORXYA - Nêrixa, hãy đi vào nhà; ra lệnh cho các gia nhân của ta phải làm như chúng ta không hề ra khỏi cửa nhà, cả anh nữa cũng thế, Lôrenzô, và cả chị nữa, Jexica.

Nghe có tiếng nhạc kèn

LÔRENZÔ - Tướng công đã về gần tới, tôi nghe thấy tiếng kèn báo hiệu. Phu nhân đừng lo, chúng tôi không phải là những kẻ bép xép, phu nhân ạ.

PORXYA - Cái bóng đêm này chỉ là một ban ngày yếu ớt; nó có vẻ hơi mờ nhạt hơn ban ngày một tí; nó là một thứ ban ngày như kiểu ban ngày khi mặt trời lặn bóng.

*Baxaniô, Graxyanô, Antôniô,
và những tùy tùng của họ cùng ra*

BAXANIÔ - Chúng ta sẽ có ban ngày sáng sủa như ở phía bên kia trái đất, nếu nàng thức để dạo chơi khi mặt trời đã khuất bóng⁽¹⁾.

PORXYA - Nếu cho em chiếu sáng, xin đừng cho chập chờn như ánh ma trời; vì một người vợ phát phơ là một gánh nặng cho chồng, và sẽ chẳng bao giờ Baxaniô phải nặng nợ vì em như vậy⁽²⁾. Nhưng vạn sự do Trời định đoạt! Xin mừng đón lang quân ở đây, là nhà cửa của lang quân.

⁽¹⁾ Câu này ca tụng sắc đẹp lộng lẫy của Porxya, có thể làm cho đất trời rực rỡ ngay giữa ban đêm.

⁽²⁾ Trong câu này có một lộng ngữ giữa hai nghĩa của *light*: ánh sáng và nhẹ nhàng (về trọng lượng) hoặc nhẹ (về tính nết, phù phiếm, phát phơ, coi thường đức hạnh). Nguyên văn tiếng Anh là: "let me give light, but let me not be light". Bản dịch của Đàngsan thì chuyển thành lộng ngữ giữa hai nghĩa của tiếng Pháp *légère* (nhẹ): "Em cũng muốn làm cho bóng tối nhẹ bớt đi, nhưng không muốn làm một con người nhẹ (nghĩa là: phù phiếm); vì vợ nhẹ thì chồng nặng, v.v...". Nếu dịch sang tiếng Việt như vậy, thì nặng nề quá, nên chúng tôi theo bản Pháp văn của Fôrêy, chuyển thành lộng ngữ giữa *chiếu sáng* và *chập chờn, phát phơ*.

BAXANIÔ - Xin cảm tạ phu nhân. Phu nhân hãy mừng đón ông bạn tôi đây: chính ông đấy, chính ông là Antônio mà tôi đội ơn không sao kể xiết.

PORXYA - Chàng phải đội ơn ông gấp hai lần, vì, như em vừa được biết, ông đã mắc những oan trái lớn vì chàng.

ANTÔNIO - Nhưng hết thảy đều đã trang trắng rất trơn tru.

PORXYA - Thưa ông, xin mừng đón ông trong nhà của chúng tôi. Tôi muốn chứng tỏ với ông điều đó không phải chỉ bằng lời nói suông, vì vậy tôi xin đình chỉ cuộc xã giao mồm mép.

GRAXYANÔ (*nói với Nêrixa*) - Xin thề có bóng trăng kia, là em nghĩ oan cho anh đấy; quả thực, anh đã tặng nó cho anh thư ký của quan án; em lấy chuyện đó làm quan tâm đến thề, thì anh chỉ mong muốn cho hấn bị hoạn đi, cái kẻ được chiếc nhẫn đó, em ạ.

PORXYA - Đã cãi nhau rồi ư? Có chuyện gì vậy?

GRAXYANÔ - Chỉ là chuyện một chiếc vòng bằng vàng, một chiếc nhẫn khốn khổ mà cô ấy đã tặng tôi, phía trong có khắc câu châm ngôn (vì, khắp cùng trời đất, người ta vẫn thích đọc cái thứ thơ của thợ đánh dao đó): “Yêu ta và chớ lìa ta”.

NÊRIXA - Anh nói gì những chuyện châm ngôn với giá trị? Anh đã thề với em, khi em tặng nó cho anh, là sẽ đeo nó cho đến lúc chết, và sẽ mang theo nó xuống mồ; nếu không phải vì em, thì chỉ riêng vì những lời thề hăng hái của anh thôi, đáng lẽ anh cũng phải tôn trọng lời thề thốt đã gắn chặt vào ngón tay anh, và được đóng danh vào ngón “quan án!”. Nói có Trời chứng giám, anh thư ký đó chẳng hề bao giờ có mọc râu ở cằm⁽¹⁾.

GRAXYANÔ - Nếu được sống lâu để nên ông, thì anh ta cũng sẽ có râu thôi.

NÊRIXA - Phải, nếu một chị đàn bà sống khá lâu để nên ông được.

GRAXYANÔ - Không, có bàn tay này làm chứng, anh đã tặng nó cho một chàng thanh niên bé nhỏ chỉ bằng em thôi: anh thư ký của quan án, một cậu bé hay vui mồm, cậu ta đã hỏi xin anh chiếc nhẫn đó gọi là đèn công, lòng anh không nỡ chối từ.

PORXYA - Quả thực, tôi thấy anh đáng bị lời trách móc kia, vì đã rời bỏ nhẹ dạ đến thề cái tặng phẩm đầu tiên của vợ: một vật mà những lời thề thốt đã gắn chặt vào ngón tay anh, và được đóng

⁽¹⁾ Ý nói: “anh thư ký” đó, có lẽ là một cô nào đó!

đanh vào ngón tay đó bởi mối tình thủy chung và đoạn quyết. Tôi đã tặng người yêu của tôi một cái nhẫn và bắt chàng phải thề không bao giờ rời nó. Hiện chàng đây, trước mặt tôi, và tôi dám cam đoan hộ chàng rằng, dù đem tất cả vàng của thế gian đánh đổi, chàng cũng sẽ không rời nó. Quả thực, Graxyanô ạ, anh làm như vậy là gây cho vợ anh một mối buồn phiền đau đớn quá đấy: nếu tôi mà gặp chuyện như thế, thì tôi đến phát điên lên mất.

BAXANIÔ (*nói riêng*) - Thế này thì, có lẽ ta nên chặt bàn tay trái này đi và nói rằng ta đã mất cả nhẫn cả bàn tay.

GRAXYANÔ - Tướng công Baxaniô đã để cho ông quan án hỏi xin lấy mất cái nhẫn của ngài, và nói quả tình, ông quan án cũng rất xứng đáng được cái nhẫn đó. Thế rồi cậu bé con, anh thư ký của quan án, đã mất công khó nhọc làm giấy tờ, mới hỏi xin tôi cái nhẫn của tôi; và cả hai thầy trò anh ta, chả ai muốn nhận cái gì khác ngoài hai chiếc nhẫn đó cả.

PORXYA - Chàng đã cho chiếc nhẫn nào, hở chàng? Em mong rằng không phải chiếc nhẫn của em tặng chàng đấy chứ?

BAXANIÔ - Nếu tôi có thể cộng thêm một tội dối trá vào sự phạm lỗi, thì tôi sẽ chối, nhưng nàng xem đây: ngón tay của tôi không còn đeo chiếc nhẫn đó nữa, nó đi mất rồi.

PORXYA - Và trái tim bất tín của chàng cũng không còn tình chân thật nữa. Thề có Trời! em sẽ không bao giờ vào giường của chàng, nếu chưa trông thấy chiếc nhẫn kia.

NÊRIXA - Tôi cũng không bao giờ vào giường của anh, nếu chưa thấy lại chiếc nhẫn của tôi.

BAXANIÔ - Nếu nàng biết tôi đã tặng chiếc nhẫn đó cho ai, nếu nàng biết tôi đã tặng nó vì ai, và tôi đã khổ tâm mà lia nó như thế nào, trong khi người ta không muốn nhận một tặng phẩm nào khác ngoài chiếc nhẫn đó, thì nàng sẽ nguôi bớt nỗi giận hờn.

PORXYA - Nếu chàng biết hiệu năng của chiếc nhẫn đó, nếu chàng biết nửa phần giá trị của con người tặng nó cho chàng, hoặc danh dự của chàng bắt buộc chàng phải giữ gìn nó biết bao nhiêu mới phải, thì chắc là chàng đã không rời nó. Có người đàn ông nào, dù ít thông hiểu sự lý đến đâu đi nữa, - nếu chàng thật đã thiết tha bảo vệ nó, - lại khiếm nhã đến nỗi đòi hỏi một vật được giữ gìn trân trọng như vậy? Nêrixa mách cho em một điều, em tin là đúng: dù sống chết em cũng

cuộc rằng chính là một người đàn bà nào đó đã chiếm được cái nhẫn của em.

BAXANIÔ - Không, xin lấy danh dự thề với nàng rằng không phải người đàn bà nào, mà chính là ông tiến sĩ luật khoa đã từ chối của tôi ba nghìn duyca; ông ta hỏi xin tôi cái nhẫn đó, chẳng lẽ tôi để ông ấy ra về thất ý, ông ấy là người đã cứu sống người bạn quý của tôi. Phải trả lời ông ấy thế nào? hờ ải nưong? Tôi đã bắt buộc phải cho người đem tặng ông ta; lúc đó lòng tôi hối hận, sợ phạm điều bất nhã; danh dự của tôi không muốn mang dấu vết của một sự vô ơn xấu xa như vậy. Hãy tha lỗi cho tôi, hiền khanh ơi! vì, thề có những ngọn đèn trời lấp lánh ban đêm kia, tôi tin rằng nếu nàng có mặt lúc bấy giờ, thì chính nàng cũng xin tôi chiếc nhẫn đó để tặng ông tiến sĩ đáng tôn quý kia vậy.

PORXYA - Xin chờ bao giờ để cho vị tiến sĩ đó bèn mẳng đến nhà của em; vì ông ta đã có được cái báu vật mà em nâng niu và chàng đã thề sẽ giữ gìn vì tình yêu em, thì rồi em cũng sẽ hào phóng như chàng, em sẽ không từ chối ông ta cái gì mà em có, cả thân thể em, cả giường ngủ của chồng em. Biết⁽¹⁾ ông ta, phải, em sẽ làm, cái đó là phần chắc: chàng đừng có đi ngủ ở ngoài một đêm nào cả, hãy canh giữ em như Acguyx⁽²⁾. Nếu không, và nếu chàng để em một mình, thì quả thật, xin thề có danh dự của em, nó còn là của em, em sẽ cho ông tiến sĩ kia làm bạn chung giường của em đấy.

NÊRIXA - Cũng như em đối với anh thư ký của ông ta. Vậy nên coi chừng, chờ để em tự do không ai bảo vệ.

GRAXYANÔ - Được rồi, em cũng phải coi chừng; chờ để anh tóm được hắn, vì anh mà tóm được, thì anh bẻ gãy bút lông⁽³⁾ của hắn cho mà xem.

ANTÔNIO - Chính tôi là nguyên nhân bất hạnh của những chuyện bất hoà này.

⁽¹⁾ *Biết*: không phải chỉ là biết người, biết mặt, quen biết v.v.. mà còn có một nghĩa đặc biệt của Kinh thánh: “người đàn ông *biết* người đàn bà” nghĩa là ngủ với nhau. Ví dụ: “Adam biết Êva, vợ chàng: nàng thụ thai và sinh hạ Cain” (*Sáng thế ký*, IV, 1) “Cain *biết* vợ và nàng thụ thai và sinh hạ Hênôc”. (*Sáng thế ký*, IV, 17).

⁽²⁾ *Argus*: vương hầu thành Argôx (quần đảo Pêlôpônêzơ, ở Hy Lạp) có một trăm mắt, bao giờ cũng có năm mươi mắt mở, được Junôn giao cho canh giữ nàng Iô (đã bị hóa phép thành một con bò cái). Danh từ chuyển sang tiếng thông dụng, có nghĩa là một kẻ giám thị sáng suốt và khó chịu.

⁽³⁾ *Bút lông*: nghĩa đen, là cây bút của anh thư ký để viết án tử; nghĩa bóng, tục tĩu.

PORXYA - Xin ông chớ lấy làm phiền lòng. Ông là khách quý của nhà này, mặc dầu tất cả những chuyện kia.

BAXANIÔ - Xin nàng tha thứ cho tôi đã vô tình làm méch lòng nhau; trước mặt tất cả các bạn hữu đương nghe thấy lời nói của tôi, tôi thề với nàng, nói có đôi mắt đẹp của nàng chứng giám, đôi mắt trong đó tôi soi thấy hình tôi...

PORXYA - Các bạn có nghe thấy đấy không? Trong đôi mắt của tôi, chàng soi thấy một mình hóa hai mình, trong mỗi con mắt là một mình trọn vẹn; chàng hãy thề trên tâm hồn hai mặt của chàng, và đó sẽ là một lời thề quả thật đáng tin!

BAXANIÔ - Không, xin hãy nghe tôi nói. Nàng hãy tha thứ cho tôi cái tội lỗi kia và tôi xin hứa, trên sinh mạng của tôi, từ nay không bao giờ dám sai lời thề ước.

ANTÔNIO - Tôi đã từng đem thân thể tôi ra bảo đảm để ông bạn tôi có tiền, ví thử không có con người mà ông chồng của bà đã tặng chiếc nhẫn kia, thì thân này đã thí bỏ rồi; bây giờ tôi xin đem linh hồn của tôi ra bảo đảm rằng phu tướng của bà sẽ không bao giờ lỗi lời thề ước một cách có dụng tâm cố ý.

PORXYA - Thế thì ông sẽ là người bảo lãnh cho chàng. Ông hãy đưa cho chàng chiếc nhẫn này và bảo chàng nên giữ gìn tốt hơn chiếc kia.

ANTÔNIO - Đây, quý hữu Baxaniô; quý hữu hãy thề sẽ gìn giữ chiếc nhẫn này.

BAXANIÔ - Trời ơi! chính là chiếc nhẫn mà tôi đã tặng vị tiến sĩ!

PORXYA - Tất cả các ngài đều bàng hoàng ngơ ngác! Xin chàng hãy cầm bức thư này, ung dung mà đọc, thư gửi từ Padu, của Bellariô. Chàng sẽ thấy rằng chính Porxya này là quan xử án và Nêrixa kia là chàng thư ký. Có Lôrenzô làm chứng là em đã rời nhà ra đi cùng một lúc với chàng và vừa mới về tới đây xong: cho đến bây giờ em vẫn chưa vào nhà. Antônio, ông hãy là khách quý của nhà này, tôi có những tin tốt lành để dành phần cho ông, mà ông không hề ngờ tới. Ông hãy mở phong thư này; ông sẽ thấy là các tàu bè của ông, có ba chiếc cùng với hàng hóa còn nguyên vẹn, đã về tới bến một cách thật là bất ngờ: nhưng ông sẽ không biết, do sự tình cờ lạ lùng nào, mà tôi có được bức thư này.

ANTÔNIO - Tôi bàng hoàng sờ sờ, nói chẳng nên lời.

BAXANIÔ - Có lẽ nào chính nàng là ông quan xử án mà tôi không nhận ra nhỉ?

GRAXYANÔ - Chính cô là anh chàng thư ký sắp cho tôi mọc sừng đấy!

NÊRIXA - Phải, nhưng là anh chàng thư ký không bao giờ có ý định ấy, trừ phi được sống khá lâu để trở thành đàn ông.

BAXANIÔ - Ông tiến sĩ dịu hiền ơi, ông sẽ là bạn chung giường với tôi. Khi nào tôi đi vắng, thì ông cứ ngủ với vợ tôi nhé.

ANTÔNIO - Quý phu nhân, phu nhân đã hoàn lại cho tôi cả sinh mạng lẫn tài sản; vì tôi được biết tin một cách chắc chắn là những chiếc tàu của tôi hiện nay được an toàn trong bến.

PORXYA - Đến lượt anh, Lôrenzô; chàng thư ký của tôi cũng có một món quà tốt để biếu anh đấy.

NÊRIXA - Và tôi sẽ đưa anh, không lấy tiền tạ lễ. Tôi đưa cho anh và Jêxica, do nhà phú hộ Do Thái gửi, một chứng thư cho của, trong chứng thư đó, ông ấy nhận hai anh chị làm người thừa kế tất cả mọi tài sản mà ông ấy làm sở hữu khi ông ấy chết.

LÔRENZÔ - Thừa hai vị giai nhân, các vị gieo rắc thức ăn manna⁽¹⁾ dưới bước chân những kẻ đương đói lòng.

PORXYA - Trời đã gần sáng, vậy mà tôi chắc rằng các bạn hãy còn thòm thèm muốn nghe những chi tiết chuyện này. Ta hãy vào nhà, các bạn hãy tha hồ chất vấn, và chúng tôi sẽ trả lời về tất cả mọi điều, đúng theo sự thật.

GRAXYANÔ - Còn gì bằng! Câu hỏi thứ nhất trong cuộc chất vấn của tôi, mà Nêrixaxa phải trả lời, có thể thốt hẳn hoi, là tôi muốn biết cô ta thích đợi đến đêm mai hơn, hay là cô vẫn muốn ngủ ngay bây giờ, vì chỉ còn hai tiếng đồng hồ nữa là trời sáng; nhưng, nếu bình minh hé rạng, thì tôi ước gì trời cứ tối đen; vì như vậy là tôi có thể ngủ với anh chàng thư ký của tôi! Nhưng, tôi còn sống ngày nào, tôi sẽ không thiết tha tìm cái gì khác hơn là gìn giữ cho tốt chiếc nhẫn của Nêrixaxa.

Cùng vào

⁽¹⁾ *Manna*: (tiếng Hêbrơ nghĩa là *Cái gì vậy?*) lương thực do Jêhôva làm phép gieo xuống cho dân Ixrael, khi họ từ Ai Cập trở về xứ sở, qua sa mạc bị đói khát (Kinh thánh, *Xuất Êđiptô ký*, XVI, 13 – 36).

MỤC LỤC

<i>Lời giới thiệu</i>	NHỮ THÀNH	5
Rômêô và Juliet	ĐẶNG THẾ BÌNH dịch	45
Hămlet	ĐÀO ANH KHA, BÙI Ý, BÙI PHỤNG dịch	155
Ôtenlô	NGUYỄN VĂN SỸ dịch	293
Măcbet	BÙI PHỤNG, BÙI Ý dịch	411
Vua Lia	THẾ LỮ dịch	493
Entơni và Cliơpat'rơ	DƯƠNG TUỜNG dịch	607
Julius Xêdar	TUẤN ĐÔ dịch	723
Côriôlanut	HOÀNG TỔ VÂN dịch	825
Giấc mộng đêm hè	SONG XUÂN dịch	949
Có gì đâu mà rộn	DƯƠNG TUỜNG dịch	1025
Đêm thứ mười hai	DƯƠNG TUỜNG dịch	1123
Người lái buôn thành Vơniđơ	TUẤN ĐÔ dịch	1219

Chịu trách nhiệm xuất bản:

NGÔ THẾ OANH

Biên tập:

NGÔ THẾ OANH

Vẽ bìa:

VĂN SÁNG

Sửa bản in:

NGUYỄN THỊ HỒNG VÂN

Tổng đại lý phát hành:

Nhà sách Đông Tây • Số 62 Nguyễn Chí Thanh, Đống Đa, Hà Nội

ĐT/Fax: (04) 7733041

- Nhà sách Bách khoa, 2/17 Tạ Quang Bửu, Hà Nội
 - Thư viện - Cà phê Đông Tây, N11A, ngõ 370,
Cầu Giấy, Hà Nội
-

TUYỂN TẬP TÁC PHẨM - WILLIAM SHAKESPEARE

Nhiều người *dịch*

Nhà xuất bản Sân khấu, 51 Trần Hưng Đạo, Hà Nội

Trung tâm VHNN Đông Tây, N11A, ngõ 370 Cầu Giấy, Hà Nội

In 500 cuốn khổ 16 x 24cm, tại Trung tâm in tranh tuyên truyền cổ động
Số đăng ký kế hoạch xuất bản: 3/755/XB-QLXB, cấp ngày 19/5/2005,
Giấy trích ngang kế hoạch xuất bản ngày 13/7/2005
In xong và nộp lưu chiểu Quý II năm 2006

WILLIAM SHAKESPEARE

TUYỂN TẬP TÁC PHẨM

Phát hành tại: Nhà sách Đông Tây, 62 Nguyễn Chí Thanh, Hà Nội.

Thư viện Cafe Đông Tây, Nhà N11A, Ngõ 370 Cầu Giấy, Hà Nội.

Website: www.nhasachdongtay.com.vn

Phát hành trực tuyến tại: www.sachviet.com.vn

Giá: 205.000đ